M. ACCIVS PLAVTVS

EX FIDE, ATQVE AVCTORITATE COMPLVrium librorum manuſcriptorum opera Dionyſ. Lambini Monſtrolienſis emendatus: ab eodémque commentariis explicatus.

Nunc denuò plurimis, quæ in præcedentibus editionibus irrepſerant, mendis, repurgatus: multiſque in locis in gratiam antiquariorum illuſtratus.

Additi quoque ſunt duo Indices copioſiſſimi. Prior, verborum, locutionum & ſententiarum: Poſterior, eorum quæ commentariis D. Lambini continentur.

COLONIAE ALLOBROGVM,

Apud Petrum & Iacobum Chouët.

M. DCXXII.

CLARISSIMO ET ERVDITISS. V. GERMANO VALENTI GVELLIO PP. SENATORI AMPLISS.

GERMANVS LAMBINVS S. D.

NON id ago, vir clarissime, vt hæc mea qualicunque epistola tantillum splendoris & ornamenti paternis vigiliis accedat. Vt enim hactenus in lucem emissæ, sic & hæ satis per se sufficient ad sui commendationem & gloriam. Tum quod is non sum, cui, vel ætas, vel Dei specialis quidam fauor, aliquid nominis inter æquales, ne dicam eruditos, attulerit: ac si quid nunc possem, vererer adhuc, ne ea in re nimis suspectum esset domesticum testimonium. Quinimo vt intelligas, me, si non doctrinæ, laboris; & tolerantiæ filium imitatorem relictum, obseruantiæ tamen & amoris in te certissimum esse monimentum. Igitur quæ patri, etiam in ipso morbo qui vitæ diem extremum attulit, in Plauti comœdias meditari licuit, eo, inquam, in agone apud matrem deposita, tibíque fortè iampridem consecrata dicare volui: vt quantum in me esset, vel vota defuncti persoluerem, vel illius saltem optatis respondere conarer. Nec enim me latet qua beneuolentia, non vt litteratos cęteros, sed fraterna penè sis eum prosequutus: & vicissim, quo in pretio & honore, tum propter tuam singularem doctrinam, tum ęqui obseruãtiam, apud eum fueris: vt coniectare liceat, si eum Deus & mihi & Reipublicę diutius seruasset, nonnihil tuis

auſpiciis tentaturum fuiſſe. Accedit & illud quoddam quaſi neceſſitatis vinculum, vt non immeritò laborum patris mei fructus conſequaris, qui poſtquam è fonte ſacro me ſuſcepiſti, vices illius quodammodo geras. Debuerant autem, fateor, trita eſſe hæc commentaria: verùm aliquádiu me ſollicitum detinuit communis vtilitatis alioqui cupidum, deſiderata imprimis, vt videbatur, patris ἀκρίβεια, quam in aliis quibuſcunque libris euulgandis adhibere conſueuerat: notæ item ad poſtremas comœdias obiter, & tanquam ab aliud agente, conſcriptæ, quadantenus à propoſito reuocabant: donec euicit & parentum auctoritas, & amicorum ſincerius iudicium: quibus viſum eſt, nil illic detrahendum, nil quoque hic expetendum eſſe, ſatíſque fuiſſe patri, quod ſibi ea in re temperarit: & ſi quid (vt morte præuentus fuerat) aut abundaret, aut deeſſet, non ideo temerè quidquam de ſcriptis illius immutandum. Suberat tamen eiuſmodi cogitatio, commentariis iſtis æquè ac cæco cuidam proprióque lumine orbato, accidiſſe, cui iam nonniſi robuſtiori aliquo duce præeunte, iter ingredi tutum ſit. Aduertens autem poſterioris cuiuſdam æui Maronem tuum grauitate & pondere præſtantem ab omnibus dignè fuiſſe exceptum, non dubitaui amplius, quin, qua gratia & auctoritate apud præſtantes clariſſimóſque viros valet, eadem vtique patrem veteris latinitatis, etſi vt vulgatioris non minus venuſtæ tamen & politæ Plautum haberi faciat: atque, ſi forſan neruorum debilitate titubet, erigere: vel, quod eſt hoc tempore verendum magis, ſi detrectantium morſibus appetatur, ab eis vindicare poſſit. Viuat ergo, probetur, ametur, horum certè omnium pars maxima per me tibi concedetur, quem etiam pater, ſi ſupereſſet, maiori, credo, munere non grauatus decoraret. Quod ſi minus quippiam deſiderio ſuo fuerim aſſecutus, id cæteris in rebus quibus & officium meum & dignitas tua poſtulabunt, compenſare nitar. Vale, Lutetiæ Pariſiorum 17. Octobr.

IACOBVS HELIAS GRAECARVM LITERARVM DOCTOR REGIVS

Lectori, S. P. D.

DIONYSIVS Lambinus Græcis & Latinis litteris in primis eruditus, in illustranda lingua Latina, in quo ipso omnem ferè ætatem consumpsit, id spectasse videtur, vt quæ veteribus Grammaticis aliisque Latinis scriptoribus legendis & peruolutandis animaduertisset, quæ ad eam rē valere arbitraretur, ea statim ederet, sperans fore vt hac ratione non minorem gratiam iniret ab adolescentibus eius linguę studiosis, quàm à creditoribus debitores, qui citò, aut certè ad constitutam diem æs alienū dissoluunt. Multis enim nominibus se patriæ deuinctos esse cum omnes boni, tum ij qui in ea bonis artibus & disciplinis sunt instituti, fatentur: tamen in tanto scribendi studio, tantáque celeritate multa nobis sæpè excidunt. quæ postea minimè probamus, nonnulla omittuntur, quæ in summa diligentia nobis summam negligentiæ famam inurunt. quamobrem D Lambini posteriores in Horatium & Lucretium commentarij prioribus longè accuratiores sunt & copiosiores. Nam vt scribit Euripides Hippolito,

-- ἐν βροτοῖς αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι. Eádem ferè ille rationem in interpretando Plauto sequutus est. primùm enim in omnes eius fabulas scripsit scholia, quæ non edidit, veritus reprehensionem eorum, qui hoc Horatij præceptum tenendum esse existimant,

-- nonúmque prematur in annum.

deinde satis longo interuallo ea perpolire & augere cœpit. cùm verò ad decimam tertiam comœdiam venisset, incidit in morbum, qui ei & scribendi & viuendi finem attulit: eius enim corpus non tam senio quàm assiduo labore confectum animam diutius continere non potuit. quantum enim subierit laboris in conquirendis vndique comparandísque vetustis libris, quorum magna est penuria, bonorum præsertim: quantum operæ in his vno tēpore non modò perlegendis, sed etiam inter se conferendis consumserit, intelligere vix poteris nisi sis aliquando in eodem genere versatus. Laborem difficultas augebat: quæ tanta sit in huius poetæ comœdiis vel emendandis, vel explicandis, malo in animo tuo relinquere, quàm in oratione mea ponere. Hoc tamē attingam perdifficile esse, valdéque periculosum in summa lectionum varietate, imò deformitate vel recta diiudicare, vel deprauata corrigere, suámque iis quoad eius fieri potest speciem restituere, aut eam certè adumbrare. sexcentis enim locis corruptum esse Plautum nemo Latinis literis mediocriter tinctus ignorat. Huius verò corruptionis causæ, quæ multa sunt, non omni-

bus notæ: prima fuit, librariorum descriptorum negligentia, quam Varro libris de Analogia notat. vbi quod non probaret. quędam de Truculẽto Plauti in his librarij mendum accusat. Secunda videtur illa quę in Italiam cõfluxit Gothorum & Vandalorum, hominum Barbarorum perniciosa sentina: qua Latinam linguam contaminatam esse historici tradunt. Tertia, Latini & puri sermonis ignoratio, quæ fuit in illis qui aliquot annis post pulsos Italia Barbaros Latinorum scriptorum reliquias aut descripserunt, aut interpretati sunt. quod enim ex illis non intelligebant, id mutabant, ad coniecturamque suam accommodabant. exempli caussa, cùm incidissent in hunc Turpilij locum, qui citatur à Nonio, *Qui mea verba venatur pestis arcedat, & sermonem hinc subleget* scripserunt, *ars cedat & sermonem hinc subleget*. ignorabant enim antiquos r, pro, d, vsos esse, vt in his verbis, arvocati, arfines, arfari: pro, aduocati, adfines, adfari. Illud quoque Virgilij ex libro quarto Aeneidos ab eiusdẽ malè acceptum est, -- *est mollis flamma medullas*. *mollis* enim ad *flammam* referebant. cùm sit in accusandi casu plurali, & referendum ad medullas: vt nos in nostris in eum librum commentariis iamdiu ostendimus. Huius generis loca innumerabilia reperiuntur in Plauto: quorum emendationem & explicationem Ioachimo Camerario, Dionysio Lambino, & nonnullis aliis variarum lectionum scriptoribus acceptam referre oportet. Sunt quidã aliis quos ego noui, qui cùm aliquem Plauti locum aut difficilẽ explicassent, aut corruptum emendassent, eum statim cum Lambino communicabant. In quibus est Germanus Valens, Guellius Pimpontius vir amplissimus omníque genere litterarum ornatissimus: Renatus Marchalus Boismorçus vir omni liberali doctrina politissimus: Ioannes Pelerinus philosophię regius professor eruditissimus & acutissimus: Ioannes Passertius Latinarum literarum professor regius summo ingenio. summaque doctrina pręditus. De me verò commemorare non verebor: Siquidem nihil à me arroganter dictum existimari volo: qui, vt omittam quędam Plauti loca corrupta, quę emendaui, & Lambino indicaui quantum laboris & operę in instituendis operis, à quis excusus est hic liber, posuerim, ex iis quę sequuntur intelligere licet. Hi commentarij manu Lambini ita scripti erant, vt non codex sed aduersaria viderẽtur esse: multas lacunas habebant, quas expleuimus verbis eorum auctorum, quos Lambinus in promptu nõ habebat. Multa falsò citata restituimus: plurima adumbrata quę ab operis legi non poterant, expressimus. in quo ipso non tam à literarum obscuris notis, quàm à loci sententia adiuti sumus. operarum errata non omnia, sed tantùm grauiora in vnum locum collegimus, & emendauimus: duos indices copiosissimos, vnum verborum Plauti, alterum eorum quæ commentariis continentur, conficiendos curauimus: à quibus quælibet Plautinæ locutiones & sententiæ tibi promptę sunt: quæ qũantum afferãt ad lingue Latinę cognitionẽ, φιλοπόνημα, spero fore, vt intelligant qui ipsas inter se cõparauerint. Adiunximus Plautina loca ex antiquis Grammaticis à Georgio Fabricio collecta, & à Petro Daniele Aurelio doctissimo viro quibusdam in locis correcta & aucta: & ex commentariis antiquarum lectionũ Iusti Lipsii viri Latinis literis eruditissimi ea omnia collegimus, quibus varia Plauti loca illustrantur aut emendantur. Hic non est silentio pretereundus typographus, qui tantos sumtus fecit in hanc Plauti editionẽ, vt in ea non tam rationibus suis quàm discentium commodis consuluisse videatur. Nam eo tempore quo Gallia bellis ciuilibus ardebat, litereque frigebant, exemplum Lambini

bini magno emit, incœpítque formis excudere. Itaque cùm tot tantíque viri ad perficiendum hoc opus (si modò perfectum sit id, cui aliquid semper addi potest) de suo aliquid attulerint, tuę partes erunt, Lector, si in numero illorum haberi vis, in erratis quę inter legendum animaduerteris, potiùs excusandis, quàm reprehendendis elaborare. Vale, Lutetię xv. Calend. Nouembr. Anno CIↃ. IↃ. LXXVI.

Εἰς τὸν Πλαῦτον

Διονυσίου Λαμβίνου Ἰω. Αὐρᾶτος ποιητὴς βασιλικός

Αὐσονίης πρόμος ὀρχήστρης ὁ Πλαῦτος ἐκεῖνος
Χείλεσιν οὗ Πειθὼ φθέγξατ' ἐφεζομένη,
Οὗ γλώσσῃ Μοῦσαι, χάριτες ἐχρῶντο λαλοῦσαι
Βαρβάρῳ εἰ φωνῇ χρῶντο κεν ἀμφότεραι.
Ὧι Κῶμος, καὶ Βάκχος, ἔρως τε, καλή τ' Ἀφροδίτη
Τέτταρ' ἐδώρησαν, δῶρον ἕκαστος ἑόν.
Κῶμος τὴν θυμέλην, Βάκχος στεφάνου ἀπὸ κισσοῦ,
Φίλτρον ἔρως, καλὴ τοῦ παφροδίτου Ἀφρώ.
Τόσσα δὲ δῶρα θεῶν ὁρόων ἐνί γ' ἀνδρὶ δοθέντα
Ὁ χρόνος ὁ φθονερὸς, θῆξεν ὀδόντα λυγρόν,
Ἐνσκῆψεν δὲ βίβλοις στυγερὸν δάκος, ἕλκεα πολλά,
Ὥστε λόγον τὸ καλὸν πᾶν ἀφανιζέμεναι.
Αὐτὰρ ὁ Λαμβῖνος Διονύσιος ὡς ὁμόκλητον
Τεχνίτην ἐλέων τὸν Διονυσιακόν,
Ὥσπερ Ὀδυσσέα Παλλὰς ἀϊστωθέντα δύῃσι,
Χεισάμενος θέτ' ἰδεῖν καλλίον' ἢ πρότερον.
Ἄψ δ' ἄρ' ἐπανδαμάτωρ ἄφατον χόλον ὁ Χρόνος αἴθων,
Φεῦ; εἰς Λαμβῖνον στρέψε, καὶ ἄνδρ' ἀνέλεν.
Ἀλλὰ θανών περ ὅμως, ὡς Τειρεσίας νεκρομάντης,
Τὼς Λαμβῖνος ἔτι χρᾷ καὶ ἀπ' ἠλυσίων.

EIVSDEM VERSIO.

ROmani Plautus princẽsq; decusq́; Theatri,
Dicta sedens Pitho cuius in ore loqui.
Cuius Musa Charisq́; forent sermonibus vsæ,
Vsus eis Latij si foret eloquii.
Quem Comus, Bacchúsq́;, & Amor, formosa Venúsq;,
Quatuor ornarunt munere quisque suo.
Comus dans thymelen, hederæ de fronde coronam,
Bacchus, Amor veneres, deliciasq́; Venus.
Quæ tot dona deûm Tempus data dum videt vni
Inuidet: et dentem protinus exacuens,
Vulnera sæua libris tristis fera, multa Poetæ
Incutit: omnis vt huic iam periisset honos.
Sed pia Lambini Dionysi nomine iunctum
Artificem miserans mens Dionysiacum,
Vt quondam ærumnis deformem Pallas Vlyssem
Vnxit, in antiquum restituitq́; decus:
Nec mora, cuncta domans Tempus conuertit in ipsum:
Ah! Lambinum iram, tollit et ante diem.
Sed post fata tamen ceu Tiresias necromantes
Vaticinatur adhuc hic quoque ab elysiis.

M. ACCII PLAVTI COMICI AMPHITRVO.

ARGVMENTVM.

IN faciem versus Amphitruonis Iuppiter,
Dum bellum gereret cum Telebois hostibus,
Alcmenam vxorem cepit vsurariam,
Mercurius formam Sosiæ serui gerit
Absentis: his Alcmena decipitur dolis.
Postquam rediere veri Amphitruo & Sosia,
Vterque luduntur dolis mirum in modum.
Hinc iurgium, tumultus, vxori & viro.
Donec cum tonitru voce missa ex æthere,
Adulterum se Iuppiter confessus est.

IN FACIEM VERSVS AMPHITRVONIS] in formam Amphitruonis mutatus, vt loquitur posteriore argumēto. Idcirco dicetur postea Iupiter versipellis. Dicta autem est facies à faciendo, quia qui facit, faciem imponit: vt figura à fingendo, forma ab informando. Varro lib. v. de lingua Latina. DVM BELLVM GERERET] interea dum Amphitruo bellū ger. &c. bellum gerere, ducis, seu imperatoris est. Et imperator (inquit Varro) qui dicitur res gerere, in eo neque facit, neque agit, sed gerit, id est sustinet. CVM TELEBOIS HOSTIB.] cum Cephaleniis, vel, vt alij volunt, cum Taphiis. Est autem Taphus vna ex Echinadibus insulis, quām Teleboæ incoluerunt, à Teleboa vno ex Pterelæ regis filiis appellati. VSVRARIAM] vsurariam potiu t [illegible]. significat enim, qua Iupiter vteretur ad aliquod tempus. Et vxor vsuraria dicitur, quæ est multorum cōmunis, quáque plures vtuntur: præterea vxorem quis habere dicitur vsurariam, eam quam sibi asciuit, non in perpetuū, neque vt sibi sit iusta vxor, sed vt ea vtatur, quādiu collibuerit. FORMAM SOSIAE SERVI GERIT] gerit formam dixit, vt gerit personam colorem, vestē. VERI AMPHITRVO ET SOSIA] recte veri, nam Iupiter, & Mercurius, erant simulati, hoc est similes tantum. VTERQVE LVDVNTVR DOLIS] Amphitruo & Sosia luditur, hoc est deluditur dolis Iouis, & Mercurii. Sic autem legendum, vt edidi, *luduntur*, non vt vulgò *deluduntur*. Nam deluduntur versum corrūpit, & nullo modo ferri potest. Credibile autem est ex annotatione natum esse. IVRGIVM] iurgium lenius est lite, vt docet Nonius. TVMVLTVS] tumultus, quasi timor multus, Cicero Philipp. 8. *Quid est enim aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum est tumultus.*

ALIVD.

Amore captus Alcmenæ Iuppiter,
Mutauit sese in formam coniugis,
Pro patria Amphitruo dum cernit cum hostibus.
Habitu Mercurius ei subseruit Sosiæ.
Is aduenientis seruum & dominum frustra habet.
Turbas vxori ciet Amphitruo: atque inuicem
Raptam pro mœchis. Blepharo captus arbiter,
Vter sit, non quit Amphitruo decernere
Omnem rem noscunt geminos Alcumena enititur.

ALCVMENAE] Id est Alcumenæ. patrius casus antiquus. Sic paterfamiliâs, & materfamiliâs, pro paterfamilias & materfamilias. quæ etiam posteriori ætati fuerát vsitata. illa obsoleta *si ĳ terras*. apud Næuium *& mentionem escas*, apud Liuiū. de quibus Prisc. lib.6 EIVS] Alcmenæ CONIVGIS] viri Amphitruonis. DVM CERNIT] dū pugnat, seu certat, sic loquebantur veteres Accius. *Primores procerum reuocarent nomine, ei esset quis, qui armis secum vellet cernere.* Hinc illa nata sunt. cernere vitam. pro decernere de vita Et cernere bellum, pro belli fortunā experiri. Ennius, ferro, non auro, vitam cernamus vtrique. Lucretius lib.4. *Nauta cum ventis contractum cernere bellum.* Sic enim emendaui, cū antea legeretur, partim *degere*, partim *gerere bellum.* Virgilius autem vsitate dixit, decernere ferro, li 11. Æn. *ipsumque iubent decernere ferro.* HABITV MERCVRIVS] ordo est. Mercurius habitu, id est ornatu. & cultu Sosiæ. & subseruit ADVENIENTEIS] libri veteres habent *aduenientis*, sine vocali e, in vltima syllaba. sic omnis, partis, ignis, & simil. pro omneis, parteis, igneis, & simil. in accusandi casu, FRVSTRA HABET] fallit frustratur, ludit sic Plautus dicere solet. frustra esse, pro falli, ac decipi Mercatore. Nunc mulier, ne tu frustra sis. mea non es. Idem Pseud *stulti haud scimus frustra vt simus.* TVRBAS VXORI CIET AMPHIT.] turbas vxori excitat Amphitruo vt adulteræ ATQVE INVICEM RAPT. PRO MOECHIS] & mutuo raptant pro mœchis Iupiter & Amphitruo. Amphitruo enim se verum Amphitruonem esse contendebat, Iouem esse Amphitruonem negabat: & ita Iouem adulterii accusabat: contra Iupiter se Amphitruonem germanum esse asseuerabat, Amphitruonem negabat. CAPTVS ARB.] arbiter sumtus. Sic Terent. Heauton. *Me cepere arbitrum.* Arbiter, iudex est petitoris, & eius à quo petitur, cōsensu captus, nō à prætore, aut lege datus: aut à prætore quidem datus, sed non nisi volentibus. Itaque honorarius appellatur: quia honoris causa totius controuersiæ arbitrium ei à litigatoribus vltro mādatur, ac defertur. *διαιτητὴς*, & *μεσίτης*, à Græcis appellatur VTER SIT, NON QVIT, &c.] oratio implicata, nam rectus ordo talis est. Blepharo, captus arbiter, non quit decernere, vter sit Amphitruo. non quit decernere, id est non potest arbitrari, statuere, aut iudicare REM NOSCVNT] id est tandem Amphitruo & Alcumena, & familiares, rem, hoc est rei veritatē, cognoscunt. Sic autem legendum, non vt vulgò, *Omnem rem cognoscunt*. Nam vox *omnem* versum corrumpit, & credibile est eam ex ora libri in contextum verborum irrepsisse. ENITITVR] nitēdo parit: cum nisu totius corporis ex vtero edit. enixa (inquit Nonius) partu leuata. Virg Æneid. lib.3 *Triginta capitum fœtus enixa iacebit.* Terentius in And. eniti vsurpauit pro valde niti *Corrigere mihi gnatum porrò enitere.* enitere (inquit Donatus) labora, quasi conatu sit opus. Sic M. Tullius pro Milone At nunc P. Clodio remoto: vsitatis iam rebus, enitendum est Miloni vt tueatur dignitatem suam.

PROLOGVS.

MERCVRIVS.

VT vos in vestris voltis mercimoniis
Emundis, vendundisque me lætum lucris
Afficere, atque adiuuare in rebus omnibus:
Et vt res, rationésque vestrorum omnium
Bene expedire voltis, peregréque & domi,
Bonóque atque amplo auctare perpetuo lucro:
Quasque incœpistis rés, quasque incœptabitis,
Et vti bonis vos, vestrósque omneis nuntiis
Me afficere vultis: ea afferam, eaque vt nuntiem,
Quæ maximè in rem vestram communem sient.
Nam vos quidem id iam scitis concessum & datū
Mihi esse ab diis aliis, nuntiis vt præsim & lucro.
Hæc vt me voltis approbare, annitier,
Lucrum vt perenne vobis semper suppetat:
Ita huic facietis fabulæ silentium,
Itaque æqui & iusti hic eritis omnes arbitri.
Nunc cuius iussu venio, & quamobrem venerim,
Dicam: simúlque ipse eloquar nomen meum.
Iouis iussu venio, nomen Mercurij est mihi.
Pater huc me misit ad vos oratum meus,
Tametsi pro imperio vobis quod dictum foret,
Scibat facturos, quippe qui intellexerat
Vereri vos se & metuere, ita vt æquum est Iouem.
Verùm profectò hoc petere me precario
A vobis iussit leniter dictis benis.
Etenim ille, cuius huc iussu venio, Iuppiter,
Non minus quàm vestrûm quiuis formidat malum.

Humana

Humana matre natus, humano patre,
Mirari non est aequum, sibi si praetimet.
Atque ego quoque etiam, qui Iouis sum filius,
Contagione mea matris metuo malum,
Propterea pace aduenio, & pacem ad vos affero.
Iustam rem & facilem, esse oratam à vobis volo.
Nam iustè ab iustis iustus sum orator datus.
Nam iniusta à iustis impetrare non decet:
Iusta autem ab iniustis petere, insipientia est:
Quippe illi iniqui ius ignorant, neque tenent.
Nunc iam huc animum omnes ea quae loquar aduortite.
Debetis velle quae velimus. meruimus
Et ego, & pater de vobis & republica.
Nam quid ego memorem, vt alios in tragoediis
Vidi Neptunum, Virtutem, Victoriam,
Martem, Bellonam, commemorare quae bona
Vobis fecissent, quis benefactis meus pater
Deûm regnator, architectus omnibus.
Sed mos nunquam fuit illi patri meo,
Vt exprobraret quod bonis faceret boni.
Gratum arbitratur esse id à vobis sibi,
Meritóque vobis bona se facere quae facit.
Nunc quam rem operam huc veni, primum proloquar:
Post argumentum huius eloquar Tragoediae.
Quid contraxistis frontem? quia Tragoediam
Dixi futuram hanc? deus sum: commutauero
Eandem hanc, si voltis: faciam ex Tragoedia,
Comoedia vt sit, omnibus iisdem versibus.
Vtrum sit, an non, vultis? sed ego stultior,
Quasi nesciam vos velle, qui Diuus siem.
Teneo quid animi vostri super hac re siet.
Faciam vt commista sit Tragicocomoedia.
Nam me perpetuò facere vt sit Comoedia,
Reges quò veniant & dij, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic seruos quoque partis habet,
Faciam hanc proinde, vt dixi, Tragicocomoediam.
Nunc hoc me orare à vobis iussit Iuppiter,
Vt conquisitores singuli in subsellia
Eant, per totam caueam spectatoribus,
Si cui fautores delegatos viderint,
Vt his in cauea pignus capiantur toga.
Siue etiam qui ambissent palmam histrionibus.
Seu quiquam artifici, seu per scriptas litteras,
Siue qui ipsi ambissent, seu per internuntium:
Siue adeò aediles perfidiosè cui duint,
Similem rem ipse in legem iussit esse Iuppiter,
Quasi magistratum sibi alterí ve ambiuerit.

Virtute dixit, vos victores viuere,
Non ambitione, neque perfidia: qui minus
Eadem histrioni sit lex, quæ summo viro?
Virtute ambire oportet, non fauitoribus.
Sat habet fauitorum semper, qui rectè facit.
Si illis fides est, quibus est ea res in manu.
Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit,
Vt conquisitores fierent histrionibus,
Qui sibi mandassent, delegati vt plauderent.
Quíve quo placerent, alter fecisset minus,
Eius ornamenta & corium vti conciderent.
Mirari nolim vos, quapropter Iuppiter
Nunc histriones curet. ne miremini.
Ipse hanc acturu'st Iuppiter comœdiam.
Quid admirari estis? quasi verò nouum
Nunc proferatur, Iouem facere Histrioniam.
Etiam histriones anno cùm in proscenio hic
Iouem inuocarunt, venit: auxilio eis fuit.
Præterea certò prodit in Tragœdia.
Hanc fabulam, inquam, hic Iuppiter hodie ipse aget:
Et ego vnà cum illo. nunc vos animum aduortite,
Dum huius argumentum eloquar Comœdiæ.
Hæc vrbs, est Thebæ: in illisce habitat ædibus
Amphitruo, natus Argis ex Argo patre,
Quicum Alcumena est nupta Electri filia.
Is nunc Amphitruo præfectu'st legionibus.
Nam cum Telebois bellum est Thebano poplo.
Is priusquam hinc abiit, ipsemet in exercitum.
Grauidam Alcumenen vxorem fecit suam.
Iam ego vos nouisse credo vt sit pater meus:
Quam liber harum rerum multarum siet:
Quantúsque amator siet, quod complacitum est semel.
Is amare occœpit Alcumenam clam virum,
Vsurámque eius corporis cœpit sibi,
Et grauidam fecit is eam compressu suo.
Nunc, de Alcumena vt rem teneatis rectius,
Vtrinque est grauida, & ex viro, & ex summo Ioue.
Et meus pater nunc intus hic cum illa cubat,
Et hæc ob eam rem nox est facta longior,
Dum ille qua cum volt voluptatem capit.
Sed ita assimilauit se quasi Amphitruo siet.
Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini,
Quod ego huc processi sic cum seruili schema.
Veterem atque antiquam rem nouam ad vos proferam,
Propterea ornatus in nouum incessi modum.
Nam meus pater intus nunc est, eccum, Iuppiter
In Amphitruonis vertit sese imaginem.

Omnésque eum esse censent serui, qui vident.
Ita versipellem se facit quando lubet.
Ego serui sumsi Sosiæ mihi imaginem,
Qui cum Amphitruone abiuit hinc in exercitum:
Vt praeseruire meo amanti possem patri:
Atque vt ne, qui essem, familiares quærerent,
Versari crebro hîc quum viderent me domi.
Nunc quum esse credent seruum, & conseruum suum,
Haud quisquam quæret qui siem: aut quid venerim.
Pater nunc intus suo animo morem gerit,
Cubat complexus, cuius cupiens maximè est.
Quæ illi ad legionem facta sunt, memorat pater
Meus Alcumenæ. at illa illum censet virum
Suum esse, quæ cum mœcho est. ibi nunc meus pater
Memorat legiones hostium vt fugauerit:
Quo pacto sit donis donatus plurimis.
Ea dona, quæ illic Amphitruoni sunt data,
Abstulimus: facilè meus pater quod volt, facit.
Nunc hodie Amphitruo veniet huc ab exercitu.
Et Sosia seruus, cuius ego hanc fero imaginem.
Nunc internosse vt vos possitis facilius,
Ego has habebo hic vsque in petaso pinnulas.
Tum meo patri autem torulus inerit aureus
Sub petaso: id signum Amphitruoni non erit.
Ea signa nemo horumce familiarium
Videre poterit: verùm vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic est seruus Sosia,
A portu illic nunc laterna huc aduenit.
Abigam ego illunc aduenientem ab ædibus.
Adest: ferit, operæ pretium hic spectantibus
Iouem atque Mercurium facere histrioniam.

VT VOS IN VOSTRIS VOLTIS] nonnulla hic amphibologia est. sed hęc sententia, & hic ordo verborum est, vt vultis me lætum, hoc est propitium, afficere vos lucris, id est, vobis lucra offerre, in vestris mercimoniis, hoc est mercibus emundis, vend. &c. Omnino sic habēt omnes librī & vulg. & manusc. sed mollior, & facilior esset ea lectio, quam amicus quidā meus, idémque doctiss. substituebat. *Vt vos in vestris voltis mercimoniis Emundis vēdundisque me lætos lucris Afficere atque adiuuis.* &c *Afficere vos lætos.* id est vno verbo vos lætificare: lucris, ex lucris vel ob lucra. Lucrū enim cuiuis homini ferè dulce, & iucundum est. Ego hic nihil ausim mutare contra librorū auctoritatem. ET VT RES, RATIONESQVE] per res, pecuniā, nūmos, rem familiarem, negotia denique domestica significat: per rationes, nomina, & quæ in kalēdariū, quæque in codicem accepti, & expensi referuntur. VESTRORVM] antiquè pro vestrum BENE EXPEDIRE] & vt vultis me bene expedire res & rationes vestras, impeditas scilicet, hoc est explicare, & faciles reddere: quod fit cum expediuntur, ac dissoluuntur nomina, neque plus debemus aliis, quàm alii nobis debent. Nam expeditæ rationes sunt, explicatæ, vel faciles ad explicandū liquidæ, non conturbatæ: cōtrà, impeditæ, implicatę, cōturbatę, vbi plus aliis debemus quā alii nobis debēt: vel quę sunt eiusmodi, vt nomina expedire, seu dissoluere non possimus & soluendo nō simus Soluere autē, & expedire nomē & similia, tracta sunt ab antiquo Romanorū more: quo creditoribus, suos debitores, qui soluēdo nō erant, neruo vinctos domum ducere, eósque tam diu domi retinere licebat, eorum operis vtendo, donec vel æs alienum dissoluissent, vel suis operis satisfecissent. Sic M. Tullius epistola ad Plancū li. 10. *Video autem Planco Consule, etsi etiam sine eo expeditas rationes haberes*, &c. Idē li. 16 epist ad Atti *Nomina per deos, expedi, exsolue.* BONOQVE ET AMPLO AVCTARE, &c] idem ferè dicit, quod suprà. Quid enim aliud est, afficere lucris quā auctare perpetuo lucro? nisi forte hoc plus est. AVCTARE] locupletare, locupletiores reddere. Catullus ad Ianua *Salue, éque bona Iupiter auctet ope.* QVASQVE INCOEPISTIS] id est & in iis rebus quas instituistis & in iis, quas instituetis. ET VT BONIS VOS VESTROSQVE OMNEIS NVNTIIS &c] Et, vt vultis me, deorū nuntiū, facere vt vos, & vestri omnes nunquā malos, aut tristeis nuntios audiatis, sed bonos, & optatos &c. Sic dixit afficere bonis nūtiis, vt sup. afficere lucris. EA AFFERAM, EAQVE VT

NVNTIEM, ἐπαγγέλλεσθαι. vt ea (inquit) afferam, eáque nuntiem, quæ maximè vtilia sint rei communi. NVNTIIS PRAESIM ET LVCRO] Hæc sunt Mercurii munera, seu officia. Nam & διάκτορος, à poetis appellatur, quasi διάγοντας τῶν θεῶν ἀγγελίας. id est deorum sermones, & nuntios perferens, seu transferens. Sic Horat oda 10. lib. 1. *Te canam magni Iouis, & deorum Nuntium* & Mercurius à merce, seu mercatura dictus est à Latinis. & ἑρμαῖον appellant Græci, lucrum insperatum: & mercatores re bene gesta domum reuersi atque Mercurio, atque Neptuno gratias agunt. Plautus in Sticho. *Cùm re benè gesta saluos conuortor domum, Neptuno gratias habeo, & tempestatibus simul Mercurio. qui me in mercimoniis iuuit,* &c. Postremò κερδῷος à Græcis eadem ratione appellatur. HAEC VT ME VOLTIS APPRO] propter longum hyperbaton. (pendet enim vsque a prologi principio, ad hunc locum sententia) vnico versu fere colligit, & complectitur, quæ pluribus verbis dixerat, hoc modo. Hæc vt me vultis approbare, hoc est vobis dare, & concedere. (nam quæ illi approbant, nobis optabilia sunt) & anniti, vt nobis eueniant, nempe vt perpetuum lucrum vobis suppetat: ita huic facietis &c. hic est ἐπάνοδος Lucri autem duntaxat in hac collectione mentionem fecit, non etiam boni nuntii, quasi peremne lucrum sit optabilius hominibus, quàm boni nuntii, aut etiam quasi, cui lucra perpetua suppetunt, ei non possunt non boni quoque nũtii vna, eidémque opera euenire. Sed admonendus est lector, versum illum *Mihi esse ab diis aliis, &c.* aliter in nonnullis codicibus scriptum esse, quàm vulgò leguntur: nempe hoc modo, *Mihi ab diis aliis nuntiis vt præsim & lucro.* fortasse non male. Quæ lectio si cui probabitur, facile idem intelliget, *nuntiis* pronũtiandum esse δισυλλάβως. ITA HVIC FACIETIS FABVL] ita hanc fabulam cum silentio audietis: sic loquitur in Persa. *Bene me mones: fac silentium.* ARBITRI] id est spectatores sic in milite glor. mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi Horat. epist ad Bullatium lib. 1 *Non locus effusi latè maris arbiter* vel dic arbitri proprie, vt suprà. NVNC CVIVS IVSSV VENIO] vsitatius ita loquimur, Nunc cuius iussu veniam &c. sed tamen etiam hoc modo loquebantur boni scriptores, ne quis forte quicquam mutandum putet. NOMEN MERCVRII EST MIHI] Sic habent omnes libri, & manuscr. & vulgati. quod eò dico, quòd reponendum censent. *nomen Mercurio est mihi.* Sic Horat epist. 3. lib 1. *illi Turco cognomen pinguis damus.* PRO IMPERIO VOBIS QVOD DICTVM FORET] id est quod vobis esset imperatum: quod vobis pro imperii iure dictũ esset, cùm ius habeat imperandi, non autem necesse habeat orare. SCIBAT] sciebat. sic Plautus millies. VERERI VOS SE ET MET.] iterum hic amphilogia est. sed eam sententia ipsa tollit. Hæc enim sentẽtia necessariò est. Scibat Iupiter vos clementiam, aut bonitatem suam vereri: potentiam, aut seueritatẽ suam metuere: vel vereri se, vt patrem, & beneficum: metuere, vt maximum, & potentissimũ. *Veretur liber,* inquit Donatus in And. *metuit seruus* Apud Homerum in ω. Mercurius ad Priamum missus, vt cum ad Achillem deducat, adolescentis speciem gerens, & simulans se vnum esse ex famulis Achillis, dicit se illum metuere & vereri. τὸν μὲν ἐγὼ δείδοικα, καὶ αἰδέομαι περὶ κῆρι Συλεύειν. IOVEM vereri, & metuere: vereri propitium, metuere iratũ. PETERE ME PRECARIO] petere precario, hoc est precari, petere precibus, seu precando. Videtur esse Pleonasmus. nam petimus, (vt docet Donatus in And.) precario, poscimus pro imperio, postulamus iure. DICTIS BONIS] blandis, seu bonis verbis: sine contumelia verborum, sine maledictis. Sic Catullus ad Furium & Aurel. *Pauca nuntiate meæ puellæ Non bona dicta.* Contra, infesta dicta apud eundem de coma Beren *Non si me infestis discerpant sidera dictis.* Videntur autem hæc ad disciplinam auguralem, seu ad religionem sacrorum Rom. esse referenda: in quibus mala verba loqui nefas erat: Iam vero alia sunt dicta meliora, quàm bona dicta. nã dicta meliora, sunt facete, & salse dicta. Plautus Capt dico vnum ridiculum dictũ de dictis melioribus. Idem Sticho. Ibo intro ad libros: & discam de dictis melioribus. ETENIM ILLE, CVIVS HVC IVSSV VENIO, IVP] Sic omnes quidem habent libri. sed aduerbium *huc,* videtur delendum, vt inane, & versum corrumpens. Facile enim subintelligitur. Significatur autem histrio, qui Iouis parteis agit, quique Iouis personam sustinet: vt verba illa, quæ sequuntur, declarant, *Humana matre natus,* &c. NON MINVS, QVAM VOST. QVIVIS FORMIDAT MALVM] metuit malum, vel vt histrio, ne à vobis exsibiletur, atque explodatur aut ne vos victoriam aliis histrionibus adiudicetis, gratia adducti: vel vt homo potius, sequitur enim deinceps. Humana matre natus, &c. vt suprà dixim*. PERTIMET] valde timet. ATQVE] al. Atqui. CONTAGIONE MEAE MATRIS] meæ matris, videlicet Maiæ, quæ mortalis erat, & ita spectabitur Mercurii persona: vel meæ matris, eius mulieris, quæ me histrionẽ peperit. & ita spectabitur histrionis & hominis persona, nõ dei. Nonnulli libri tamen habent, Contagione mei patris. PACE. hoc est bona vestra venia: seu cum vestra gratia. ORATAM A VOBIS] petitam à vobis. Libri nonnulli veteres habẽt, *oratum.* sic loquitur infrà in eodem prologo. Nunc hoc me orare à vobis iussit Iupiter AB IVSTIS] an ab iustis datis? an orator ab iustis, hoc est apud iustos? NAM INIVSTA A IVSTIS IMP.] quia qui iustus est, nihil iniustum facere, aut alteri dare neque debet, neque potest. Quidam legi volunt, impetrari. quibus fere assentior. IVSTA AVTEM AB INIVST. PET. IVST.] quia cùm iniusti iustas actiones oderint, & iustitiæ sint expertes, & vt Plautus ipse subiicit, ius ignorent neque teneant, inanem operam sumit, qui iusta ab iniustis petit. Fruterius Burgensis hunc versum sic legebat, (vtrùm coniectura ductus, an alicuius veteris codicis auctoritate fretus, nescio) Iusta abs iniustis petere autem insipientia est. QVIPPE ILLI INIQVI, &c.] prouocabulum *illi* me suboffendit: vt supernacaneum. Itaque putabam legendum Quippini iniqui, &c.] Quippini autem idem fere valet, quod, Quidni? πῶς γὰρ οὐ: Veruntamen nihil muto. Nam etiam infrà non longe ita hoc idem prouocabulum posuit ibi. Sed mos illi nunquam fuit patri meo. Quanquam Fruterius uult ibi legi, Sed ille mos nunquam fuit patri meo, à quo dissentio. NVNCIAM HVC ANIM. OM. EA, Q. L. ADVER.] aduertite animum ea, quæ loquar, dictũ antique, pro ad ea, quæ loquar, qua de nos sæpe alibi. Talia sunt illa, adigere arbitrum, adigere iusiurandum, &c de quibus in Commentariis Lucr. Sed libri nonnulli veteres habent: Nunc iam huc animum ad ea, quæ loquar, aduertite: quam scripturam probo, & ita restituendam censeo. MERVM VS] subintell. ita. VT ALIOS] alios scilicet deos, quos statim commemorat, Neptunum, Virtutem, Victoriam, &c. Nõnulli tamen legunt, aliàs. *vt* autem valet, ὥσπερ, quemadmodum, Sententia autem hæc est, Nam quid ego cõmemorem nostra in vos merita, quemadmodum alios deos uidi in tragœdiis cõmemorare quæ beneficia in vos cõtulissent? quæ tamen omnia à patre meo in vos profecta sunt, quorumq; ille vnus auctor est. VIRTVTEM, VICTORIAM] M Tull. lib. 2. de Natura deorum. Vides Virtutis templũ, vides Honori à Mar.

à Mar. Marcello renouatũ: quod multis ante annis erat bello Ligustico à L. Maximo dedicatum. Quid Opis? quid salutis? quid Cõcordiæ, Libertatis, Victoriæ? quarũ omnium rerũ, quia vis erat tanta, vt sine deo regi non posset, ipsa res deorum nomen obtinuit. (QVEIS BENEFACTIS MEVS P. D. R.) id est, quorum benefactorum tamẽ, omnium meus pater, non humanus, & mortalis pater, sed Iupiter deorũ rex auctor est, siue opifex. Sic M. Tullius vocem *architectum* vsurpare solet translatè, li. 1. de Finibus. *ab illo inuentore veritatis, & quasi architecto beatæ vitæ, &c.* Idẽ de Claris Orat. *Stoici architecti pene verborum.* Fortassis autem iocus est ex ambiguo in voce architectus: vt intelligamus, eũ histrionem qui Iouis parteis acturus est, architectũ fuisse, ædificijque ciuium describendis, designandis, & cõstruendis præfuisse. Cui suspicioni aduersatur id, quod additum est, *deûm regnator.* Nã architectus, non potest verè dici deorũ regnator. *Iã quom benefactis*, seu *quis benefactis*, positũ est, pro, quorũ benefactorũ, datiuus pro generãdi casu. Sic in Milite glorioso, & postea. Qui probi homines essẽt, his esset annona vilior, id est, & postea, qui probi essent, horũ annona esset vilior, hoc est, & postea viri boni essent plures, neque tã rari & cari essent. Nã quæ rara sunt, eadẽ & cara sunt. Non celabo autẽ lectorẽ in nõnullis libris manuscriptis scriptũ esse, *architector* ex quo suspicabar legendũ *architectus*. idque eo mihi credibilius, ac probabilius est quod ea voce alibi vtitur Plaut. exẽpli causa. Mostell. *Nam sibi laudasse hasce ait architectonem N[?] ... quem* Idẽ Pœnu. o *Me quoque dolis tã superat architectũnẽ.* VT EXPROBRARET QVOD BONIS [Nã quod bonis benè fit, non interit. At beneficiũ nõ solum exprobratũ, verum etiam cõmemoratũ, perit. Assentior autem Frutetio Burgẽsi, qui legendum existimabat *quod bonis faceret bene*, non vt vulgo, *quod bonis faceret bona* GNATVM ARBITRARIER ESSE &c.] id est arbitratur vos meruisse vt vobis benefaceret: vel sic, arbitratur se vestra pietate prouocatum esse, vt ea beneficia, quibus vos affecit, in vos conferret. Cũm autem libri omnes & veteres, & calamo exarati haberent *Gratum*, itáque Camerarius edidisset: vulgati autẽ nonnulli, *datum*: ego, gnatum reposui: sine dubio rectè, & emendatè dictum enim gnatũ pro natum antiquè, vt gnauũ, pro nauũ: gnarum pro narum, & simil. Sic Plaut. Aulul. Tu me bos magis haud respicias, gnatus quàm si nusquam siẽ. Ibid. si me nouisti minus, genere qui sim gnatus: hic mihi est Megadorus auunculus. Idem Capt. Ego patri meo esse fateor summas diuitias domi, Méque summo genere gnatũ ibidem. Quid ais furcifer? tun' te gnatum memoras esse liberum? ibid. infra. Dij immortales: iterum gnatus videor, si vera autumas. Sic autem esse legendũ, & hanc esse huius loci sententiã, declarat versus, qui sequitur. Meritóque vobis, &c. nam meritò nihil aliud significat quàm, quia ita de me meremini. PROLOQVAR] palã loquar. QVID CONTRAXISTIS FRONTEM?] quamobrẽ frontis cõtractione tristitiam declarastis? an quia hanc fabulã tragœdiam, non comœdiam futurã dixi? Cõtrahere frontem prouerbiũ est. Sic M. Tull. in Cluent. *Hic ille planus improbissimus quæstu iudiciario pastus frontẽ contrahit.* Idem vaticinari, consulcare frontẽ. EISDEM VERSIBVS] iisdem versibus seruatis, neque aliis factis. VTRVM SIT, AN NON, VOLTIS?] vtrũ vultis esse, comœdiam, an tragicomœdiam? Legẽdum puto, *vtrũ sit, an non, vultis.* TENEO QVID] scio qui sit animus vester hac de re: Scio quid sentiatis, aut quid velitis, teneo, hoc est scio. millies hoc verbo Plautus in hãc significationem vsus est. COMMIXTA] confusa, cõposita. NAM ME PERPETVO F. VT SIT COM. REG. Q. V.] Nam non arbitror (inquit) par esse, id est conueniẽs, seu æquum esse, me efficere, vt ea perpetuò, seu perpetua sit comœdia, in qua inducantur personæ claræ, atque illustres, vt dij & reges. Tales enim personæ sunt tragicæ, non comicæ. PERPETVO] *prorsus*, quidã legunt, perpetua. SERVOS] seruus, Sosia. PROINDE VT DIXI] ita vt dixi. ORARE A VOBIS sic supra, *oratum à vobis*. VT CONQVISITORES SINGVLI IN SVBSELLIA &c.] vel legendum. Vt conquisitores singuli &c. singli pro singuli, quemadmodum vinclum, periclum, sæclum, & simil. pro vinculum, periculum, sæculum, &c. vel detracta particula. Vt, *Conquisitores singuli in subsellia*, quod mãlo. Nã quomodo vulgò hic versus scriptus est, versus vna syllaba redundat: licet etiam, seruata ea, quã dixi lectione, particulam vt, transferre inversum sequentẽ, hoc modo, Conquisitores singuli in subsellia: Vt eãt per totam caueam spectatorib. Non desunt autẽ, qui sic legunt. Vt conquæstores singuli in subsellia Eãt &c. quam scripturam minus probo. Conquisitores Ciceroni sunt ii, qui colligendis militibus, & dilectui habendo præpositi sunt. Pro Milone. Si Italiæ dilectus, vt nonnulli conquisitores tui dictitant, cõtra Milonem armatus est, &c. Sed hic pro exploratoribus, seu potius speculatoribus intelligendi sunt. PER TOTAM CAVEAM SPECT] cauea, locus est, vnde populus spectat, seu vbi spectandi gratia sedet. M. Tull. Cat. maiore. vt Turpione Ambiuio magis delectatur, qui in prima cauea spectat, (al. sedet) delectatur etiam qui in vltima: sic in adolescentia &c. Seruius ad illum Virgilii locum libri Æn. 8. *Nec procul hinc Romã, & raptas sine more Sabinas Consessu caueæ, &c.* *Cauea est*, (vt inquit) *vnde populus spectat*, deinde hunclocum profert, Vt conquisitores, &c. Sententia autem totius huius loci hæc est. Nũc me Iupiter à vobis petere iussit, vt singuli speculatores, & quasi otacustæ in subsellia spectatorib. additi, seu appositi per totã caueam eant, si cui histrioni fautores attributos, & (vt ita dicam) assignatos viderint, &c. Cõstat autẽ histriones inter se de victoria certasse, & ei, cui victoria adiudicata esset, præmium tributum esse. Quę victoria interdũ non virtute, neque iure, sed ambitione, & fauore parabatur. Hoc ne in hac fabula fiat, laborat prologus. Erat autem ædilium palmam adiudicare. SI QVOI FAVITORES DELEG] Fauitorẽ dixisse veteres pro fautorẽm testatur Nonius, profert Lucilii versum, Fauitorẽ me tibi, amicum, amatorẽ putes. Idem Nonius tamen in verbo *delegare*, hunc Plauti versum proferens, videtur legisse, *Fautores*, si hoc loco emendatus est. Quod autem docet veteres posuisse delegare pro dispẽcere, & dispertire: vel dormitauit, atque adeò errauit Nonius: vel scripsit *dilegare*. & hic apud Plautum legendum *dilegatos*, vt dilegatos fautores seu fauitores, interpretemur, distributos, & dispertitos. VT HIS IN CAVEA] vt his spectatoribus alicui histrioni fauentibus, vel ut iis, qui reperti sint histrionum fautores per caueam distributi, & dispertiti, togæ auferantur in pignus, togę capiantur pignus, hoc est in pignus, seu pro pignore. Nonnulli libri vet. habent, *capiatur* in numero sing. quæ lectio ferri potest, vt togæ, sit generandi casus. SIVE ETIAM QVI AMBISSENT &c] siue etiam ali qui ambissent, &c. Legendũ puto, quod & Frutetio videbatur, *ambissint*, id est ambiuerint: Sic enim respõdebunt inter se tempora, *viderint, ambissint, duint*. licet etiam legere in numero singulari *ambissit*. vt qui sit etiam numeri singularis, pro quis SEV QVOIQVAM ARTIFICI] seu alicui artifici scenio, videtur idẽ dicere. Nam histriones, artifices κατ' ἐξοχὴν dicuntur. Festus artifices dicti, quod artẽ suã per artus exercẽt: siue quod aptè opera inter se artẽt, qua ex causa et à artes appellatæ sunt. Histriones autẽ, ut idẽ docet dicti, quod primũ ex Histria, seu Istria uenerint, sic fere & Plutarchus, problem. SEV PER SCRIP. LIT] modos

aliquot enumerat, quibus palma ambitiosè quæri possit, per litteras, per internuntiũ, & siue litteris, & internuntio. cũ ipsi histriones per se ex cõposito & cõpacto palmã ad se deriuant SIVE QVI IPSI AMBISSENT] legendum, vt suprà, ambissint, vel vt Fruterius male bat, & vt ego in codicib. duob⁹ manusc. reperi, *siue qui ipse ambissit*. Præterea, ne versus claudicet, videtur scribendũ, seu qui ipsi ambissint &c. siue, Seu qui ipse ambissit. licet etiã legere, siue ipse ambissit. &c. PRAE IOSOREI] iurant enim æ liles, se ei, qui optimè egisse visus esset, palmã daturos. DVINT dederint. SIREMPSE LEGEM IVSSIT ESSE IVPITER] id est similem re ipse, seu re ipsa legem iussit esse Iupiter: antiquus sermo, quo vtebãtur in legibus ferendis: vt docent Festus, & Carisius. Carisius Siremps tantũ per nominatiuum, & vocatiuũ declinatur, siremps, ab hac sirempse. deinde interpretatur, similis res esto. Festus siremps quasi similis re ipsa. Cætera apud Festum, sunt mutilata. lex antiqua exstat huiusmodi DE EO AGRO SIREMPS LEX ESTO, altera. SIREMPSQVE EIS VIATORIBVS, DEQVE EIS VIATORIBVS, ET OMNIVM RERVM IVS, LEXQVE ESTO, QVASEI SEI EI VIATORES IN EAM DECVRIAM IN TRIBVS VIATORIBVS ANTEA LECTEI, SVBLECTEI ESSENT. QVAM IN QVISQVE DECVRIAM EORVM EX HAC LEGE VIATOR LECTVS ERIT. SIREMPSQVE EIS PRAECONIBVS, DEQVE EIS PRAECONIBVS, QVAESTORIB. OMNIVM RERVM IVS LEXQVE ESTO. Itaut vi lere licet verba copulata sunt *siremps*, nempe similis re ipsa, seu similis re ipse Sic autem esse legẽ lum, vidit omniũ primus Fruterius Burgensis, quem iam antea aliquoties commemoraui, iuuenis doct. ss ab eo vsque die, à quo mihi notus esse cœpit, mihi, quandiu vixit, carissimus, & iucundissimus: qui sex ab hinc annos Lutetiæ morte immatura diẽ suum obiit. QVASI MAGISTRO.] Quasi, pertinet ad sirempse, hoc modo. Iupiter similẽ re ipsa histrionũ legem iussit esse, qui si magistratum sibi, alterive ambitu parauerit. Hoc est, qua pœna afficiũtur, qui magistratum largitione, & pacto aliquo adipiscuntur, eadẽ pœna affici voluit Iupiter & eũ histrionẽ, qui sibi palmam ambiuerit, & eum spectatorem, qui histrioni palmam a[illegible]ion conciliarit. VIRTVTE DIXIT VOS VICIT] assentatur prologus spectatori. sic in prologo Asinar. Vt vos item aliàs, pariter nunc Mars adiuuet: & in prologo Captiuorum. Valete iudices iustissimi, Domique, bellique duellatores optimi. & prologo Casinæ Tantum est. Valete: bene rẽ gerite, & vincite Virtute vera: quod fecistis antidhac. NON AMBITIONE.] Ennius. Nec mi aurum posco, nec mi pretiũ dederitis: nec cauponantes bellũ, sed belligerantes, Ferro, non auro vitam cernamus vtrique &c. NEQVE PERFIDIA] huc pertinet, notissima illa de Pyrrhi perfuga historia: qui cum in castra Fabricii venisset, eique pollicitus esset, si præmiũ sibi proposuisset, se, vt clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra red iturum, & cum veneno necaturum: eũ Fabricius ad Pyrrhum reducendum curauit: idque factum laudatũ est à senatu. QVI MINVS &c.] quãobrẽ minus, seu qua ratione minus, &c. SVMMO VIRO] præstanti alicui viro, qui magistratum aliquem petit. VIRTVTE AMBIRÉ OP.] *χρῆμα* SAT HABET FAVITORVM Q. R. F.] Si hic versus per se legatur, & seorsum ab eo qui sequitur, sententia est Stoica significat enim virtutẽ nulli fauere, nulláque ad eam re externa egere, & ipsam se ipsa esse contentam. Nã alioqui falsum est, homines homini semper fauere. Imò plerunque virtus est inuisa, & odiosa populo: & vt ait ille, tutior est virtutis spectatæ cõditio, quã incognitæ, & vt canit Flaccus, *Præsentem virtutẽ odimus, sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Denique ferè inuidia virtutis est comes: quæ sola morte extinguitur Hoc igitur dicit, eũ, qui rectè facit, non egere fautoribus externis: sed satis fautorũ habere eo ipso, quod virtutem habeat, quæ non pẽdet ex arbitrio popularis auræ, vt ait Flaccus, sed suis ipsa viribus nititur, suisque opibus pollet. Sed hic versus cõiunctim legendus, cũ sequenti, vt intelligamus sententiam esse hypotheticã, siue, vt ita dicam, cõditionalem hoc modo, Satis habet fautorũ qui rectè facit, si modò in iis fides est: penes quos est eius rei potestas: id est, si fidi sunt, seu, si fidem colunt, ac seruãt ii, qui sunt iudices, & arbitri. vt hic ædiles, qui iurarunt se actori optimo victoriam adiudicaturos. vel si fidi & integri sunt alienæ virtutis existimatores, ij qui dare possunt magistratus, vt populus Ro. Conditionẽ autem necessariò fuisse addẽdã facile intelliget, qui meminerit plerumque plus fautorum habere locupletes homines, eosdémque improbos, quã pauperes quantumuis probos. Porrò autem cùm hæc sententia verissima sit, intelligere licet eos esse perfidos, qui cùm habeãt præmiorum, seu honorum tribuẽdorum potestatẽ, eos tribuunt improbis, & ignauis hominibus, & quod multò grauius est, flagitiosis, aut sceleratis: quæ debẽtur bonis, fortibus, honestis, puris, & piis. Legẽdum autem est, Si in illis fides est, &c. addita præpositione in, quæ desideratur in libris vulgatis QVIBVS EST EA RES IN MANV] id est, penes quos eius rei potestas est: quorũ est, magistratus, & præmia dare Terent Hecyra. *Tibi id in manu est ne fiat.* HOC QVOQVE ETIAM MIHI IN MAND. D] superiores cõquisitores, adpositi, seu apponendi sunt spectatoribus, ne quid gratiæ causa histrionib. tribuãt HI VERO HISTRIONIBVS] ne qui histriones mandent aliquibus spectatoribus, pecunia scilicet, aut gratia corruptis, & delegatis, vel, vt quidam legunt, dilegatis, vt sibi plaudãt, quasi palma dignis. Etiam lex xij. tabularum vetabat coronam virtutis ergò propositã, pacto aliquo, aut pecunia ad se trãsferre. Verba legis hæc sunt QVI CORONAM VIRTVTIS ERGO PROPOSITAM FACIT: IPSE, PECVNIAQVE EIVS ARGVITOR. Iam *quoque etiam*, positum est *καὶ πλεονασμῷ* VT CONQVISITORES FIERENT ISTA] Fruterius hic quoque detrahebat particulam vt, quemadmodum in illo versu, qui est suprà non admodum longè. *Vt conquisitores singulis in subsellia* ali: legunt, cõquæstores, retenta particula vt. alii in *Histrionibus* faciunt *συνίζησιν*. seu synæresin, secundæ & tertiæ syllabæ, *trio*, vt *Histrionibus*, quod est quinq; syllabarum, quatuor syllabis duntaxat pronũtietur. QVI SIBI MANDASS. DEL VT PL] legendum videtur, Qui mandassent sibi delegati vt plauderent. hoc est qui mãdassent certis spectatoribus hic & illic dispositis, & ditegatis, seu delegatis, id est, ad eã rem data opera positis, & collocatis, vt illi delegati sibi plauderent *sibi* videlicet, histrionibus. Quod si quis nihil mutari volet: vt ego nihil muto, qui sciã Plautum talibus trãsmutationibus vti solere: at hæc esse debebit, in explicanda sententia, ordinatio verborum, Qui mandassent, vt sibi delegati plauderẽt. Nonnulli denique sic legunt, Si qui mandassent, delegati vt pl. QVIVE QVO PLACERET ALTER, FECISSET MINVS] ordo est, quive fecisset, quominus alter placeret, hoc est, qui dolosis, & malitiosis consiliis perfecisset, ne alter histrio placeret. Mutauit numerum alioqui, dicẽdum erat *fecissent*: vt responderet illi verbo superiori, *mandassent*. Iã quòd libri ferè omnes habent *placeremus*, ferri non potest. Et fortassis hoc mendum iam manifestum argumento esse potest, sic esse legẽdum, *Quive, quo placeret alter, fecissent, minus*: vt seruetur idem numerus, legatúrque versu proximo, *Eis*, pro *eius*. EIVS ORNAMENTA, ET CORIVM CONC.] mandauit Iupiter vt conquisitores

eius

eius ornamenta, id est vestimenta, & corium, hoc est, pellem, & tergum conciderent, hoc est vt eum spoliarent, & nudum virgis cæderet. Malim hic legi, *Eu*, quod erit vnius syllabæ propter versum, & suprà *fecissint*. Verumtamē nihil ausim mutare. NE MIREMINI.] facite vt ne miremini: vel coniūge, cum iis quæ sequuntur, hoc modo, ne forte miremini: vel vt ne miremini, seu vt desinatis mirari. Iupiter ipse hanc comœdiam acturus est: hoc est, Iupiter ipse histrio futurus est. Ex quo vos mirari non oportet, Iouem histriones curare. Eius enim interest rei histrionum communi consultum esse ne. igitur hic non est vetantis particula: dixisset enim potius, Ne *miremini*: sed alicuius rei gratia negantis: valet idem, quod, vt non, seu vt ne, qualia sunt illa apud Hor. *Ne fortè credas interitura quæ* &c Oda 9. lib 4. &c. *Ne sit ancilla tibi amor pudori*, &c. oda. 4. lib. 2. & apud Plautum infrà nō longe, *Nunc ne hunc ornatum*, &c. QVID ADMIRATI ESTIS?] aliud quod magis mirū videri possit. QVASI VERO NOVVM.] λόγος. FACERE HISTRIONIAM] artem histrionicam exercere. facere artem histrionicam. sic dictum facere histrioniam, vt facere argentariam, facere piraticam, facere vnguentariam, facere vecturā, facere vellaturā, facere mercaturam, & quod vrbanè & facetè per quandam paronomasiā dictum est à Cicerone facere empineticam, seu empineticam, quasi diceret, ēmbæneticam. ETIAM HISTR. ANNO] anno, hoc est anno superiore. Ordo & sententia est: Etiam anno superiore, seu anno antè, cùm histriones hic in proscenio Iouē inuocarunt venit ille, & auxilio eis fuit. Prosceniū locus ante scenam, seu pars anterior scenæ vt contrà postsceniū, pars scenæ posterior, vt docuimus in cōmentar. Lucretianis, ad li 4. non longe ab extr. quæ vox in eo loco fuerat ab aliis deprauata. Quid hic significet, aut quid velit Plautus, non est facilè mihi quidem diuinare Sed conicere licet: in aliqua comœdia anno superiore acta, Iouem ab histrionibus vocatum venisse, & in comœdia interfuisse, vt deū ex machina: quod nō temere fieri debet, vt docet Horat. Itaque fortasse Plautus, Poëtam illū, quisquis sit, obscurè notat. CERTO] sine controuersia, & sine cuiusquā reprehensione. At hæc fabula, tragicomœdia est: hoc est partim comœdia, partim tragœdia. NATVS ARGIS] Argi, quorum vrbs Pelopōnesi, seu Argol dos: que tamen ipsa est in Peloponneso. Sed apud Nonium in voce *Argus*, legitur *natus Argus ex Argō patre*. HAEC VRBS EST THEBAE] legendum Thebe, vt edendum curaui, in numero singulari, vt à Græcis appellatur Θήβη, non Thebæ. Est autē hæc Thebe Bœotia. EX ARGO PATRE] ex Argiuo patre: sic Nonius. QVICVM, &c quo. PRAEFECTVS LEGION.] amicus quidam meus, legit, *profectus legionibus* & interpretatur, iuit ad legiones, à quo dissentio. Dicta autem est legio ab eo quòd milites viritim legi, id est eligi solerent. quæ continebat 10. cohortes: quinquaginta manipulos, manipulus autem 25. militib. constabat. Hæc ex Bosio. POPLO] populo. IS PRIVS QVAM HAB. IPSE] sermo implicatus, qui sic explicandus est. Is Amphitruo scilicet, priusquam hinc abiit in exercitum, ipsemet Alcumenam vxorem suam grauidā fecit ipsemet emphasis, non Iupiter, neque alius quisquam. ALCVMENAM] sic legendum, nō Alcumenam, vt vulgò Nā hac lectione claudicat versus. IAM EGO VOS NOVISSE CR. VT SIT P.] Iā verò nō dubito, quin vobis notū sit, qualis sit pater meus, *vt sit*: hoc est qualis sit: sic in Pseud. *Vt voles me esse, ita ero*. idē Mercat. quidē ea vt videtur mulier? Ch. non ædepol mala. Terent. Heautont. Nō te ei dixi vt essem? eadem ratione, sic, pro qualis vsurpatur. Idem Terent. Phorm. sic est ingenium ibid. sic sum QVAM LIBER HARVM R. MVLT.] Quam liberè, & licenter mœchetur. quàm liber sit, & solutus in stupris, & adulteriis: quàm nullo metu deterreatur, quo minus liberè mœchetur. *harum rerum*. ἀφ..., adulteria & stupra significat. *multarum* autem, id est crebrarum, & visitatarum, & quæ vulgò impunè factitātur. AMATOR] non dixit *amans*, sed *amator*. nam hoc ad habitū animi pertinet, & vitiosum est. Illud ad affectū, neque vitiosum est. QVOD COMPL.] in eo, quod complacitū est semel, vel vt Simo Bosius explicat, si quid complacitum est semel. CLAM VIRVM] clam viro. sic in Casina. *Clam vxorem meam* & item sępe alibi. VSVRAMQVE CORP. CAPITVS.] Hūc versum profert Nonius in voce *vsus*. vbi vsum ab vsura, genere tantum, & inflexione differre ostendit. Hinc vsuraria vxor dicitur. FAM] Fruterius legebat, *eampse* quod nullis in libris reperi. COMPRESSV SVO] Nonius compressum docet dici cum virgine admissum. deinde continuo etiam coitum cum meretrice compressum appellari ex Plauto ostendit, in Truc *Nam ad amicam decumo mense post Athenas Atticas Visō, quam grauidam hic reliqui meo compressu*, &c. Sic ex hoc loco demonstrari potest compressum etiam dici cum matrona concubitum. VT REM TENEATIS R.] vt rem sciatis melius. ET MEVS] *meus* hic vnius syllabæ est. ET HAEC OB EAM REM NOX EST F. L. Hac de exstat Luciani facetissimus, vt cæteri dialogus: cuius principium est, Ὦ Ἥλιε μὴ ἐλάσῃς..., &c. DVM ILLE] *Dum ille* est iambus nam, m, in dum non eliditur. QVA CVM] cum qua ἀναστροφή. ASSIMILAVIT SE] similem fecit se. Fruterius legebat, *Sic quasi assimilauit ita quasi Amphit.* ORNATVM] cultum corporis, vestitum, habitum Terent. Eunucho. *Quid istuc ornati?* ... Plaut. infrà in hac comœd. *Ibo intro, ornatum capiam, qui potis decet*. Idem Menæch *Non te pudet prodire in conspectum meum, Flagitium hominis, cum istoc ornatu?* Idem Rudente. *Sapientis ornatus quid ve...* facit QVOD EGO HVC PROCESSI SIC CVM SERVILI SCHEMA] sic habēt libri omnes, & vulgati, & manuscr. sic grammatici veteres legunt Probus Catholicis Nam quod Plautus in Amphit posuit, *cum seruili schema*, non neutri generis declinationem iubuerit, sed genus Priscianus lib 6. HAEC TAMEN NOMINA NEVTRA GRAECA TERTIAE DECLINATION.] antiqui sæpe secundum primam declinationem sæpe protulerunt, & generis fœmin vt Plautus in Amphitruo. *Cum seruili schema*. pro schemate. *Nunc ne ornatum hunc vos meum*, &c. Valerius in phorm. *Quid hic cum tragicis versibus & syrma facis*. pro syrmate. Iterū Plautus in Persa. *theatrum tepida cum decora schema* Cæcilius in Hippo *... incedit ... hilari schema*. Pomponius in sat. *Cui suus ... liber diademam dedit* pro diademate. Laberius in Cancro *Ne Pythagoream dogmā doctus*. Plautus in milite glor. *glau ... obtiismu* &c. Nonius Marcellinus *schema generis fœminini vsurpari veterum ... auctoritas*. Plautus in Amphitruo. *Quod ego huc processi sic cum seruili schema*. Postremo Cæsellius lib. 1. Plautus schema pro schemate dixit, in Amphitruo. *Quod ego huc processi sic cum seruili schema*. Non est igitur dubium, quin hæc scriptura sit integra & sincera tot testibus, atque argumentis eā confirmātib. sed tamen hoc me commouet, quod non solum declinationem, & genus mutauit, verum etiā syllabam natura longā breuem fecit. Nā *schem.* sine dubio priorem syllabam habet longam, cum scribatur à Græcis per η, vocalem longam. Itaque nisi tot grammaticorum testimonia, totque librorum auctoritates obstarent, Plautum scripsisse putarem, *Quod ego huc processi cum seruili schemate*. VETEREM, ATQVE ANTIQ. R. N. AD V. PR.] historiam de bello Thebano, & de Alcumena Amphitruonis vxore à Ioue amata, & compressa, quæ vetus est, ita vobis narrabo, vt vobis noua videatur. PROPT. ORNATVS IN NOVVM

ING. M.] Propter hanc causam processi in medium, cultus in seruilem modum, a deo alienū, & ita nouū atque inusitatum NAM MEVS P] *meus*, vnius syllabę est IN AMPHITRVONIS VERTIT SESE IMAG] Amphitruonis imaginē sumsit, posita Iouis forma. hinc dicitur paulo post versipellis. CENSENT] existimant, putant. VERSIPELLEM] versa pelle. versipellē se facit: hoc est formā suam immutat: alios atque alios vultus sumit, tanquam Proteus quidam Nonius Marcell. versipelles dicti sunt, in quodlibet genus se commutantes. Lucilius qui cum versipellis fio, & cōmuto omnia. Plautus Amphitr. *Versipellem se f.* &c. Versipellis translatè, versutum significat. Plautus Bacch *Versipellem conuenit esse hominem doctum cui sapit.* Sic Seruius Commen. in lib. 6. Æneid. ad illum locum, Principio cælum, ac terras, &c. *Inde Afros inquit, versipelles, Græcos leues, Gallos pigrioris videmus ingenij.* Plinius lib 8 c. 12. *Homines in lupos verti, rursúmque restitui sibi, falsum esse cōfidenter existimare debemus: aut credere omnia, quæ fabulosa tot seculis comperimus. Unde tamen ista vulgò infixa sit fama, in tantum, vt in maledictis versipelles habeat, indicabitur.* &c. Arnobius lib. 5 aduersus genteis. *Quis edidit deos abscissos? quis exoletos? quis versipelleis? quis fures? quis in vinculis habitos? quis in catenis? quis denique fulminibus appetitos? quis vulneratos? quis obisse supremos dies? sepulturas etiam meruisse terrenas? non vos?* Versipellem etiam de capillo dixit Plautus in Persa. *Ne vbi capillus versipellis fiat, fœdus seruias* ABIVIT HIM IN EXERCITVM] sic legendum him autem, valet hinc, vt illim, illinc, quorum innumerabilia sunt apud Plautum, Terentium, Ciceronem exempla. Plautus Capt. *Illichim abiit, mihi rem summam credidit cibariam.* In hoc versu autem *Qui cum Amphitr. abiuit him in exerc.* sciendum est *him*, non amittere m postremam suam literam: & vis *him m*, efficere tribrachū. AMANTI MEO] *meo* est vnius syllabæ QVI ESSEM] quis, seu qualis essem. ET CONSERVVM SVVM] Sosiam. SVO ANIMO MOREM GERIT] suo animo obsequitur, atque indulget. τῇ ψυχῇ οἱ χαρίζεται. suæ libidini seruit Iterum Plautus infra in hac comœdia. *Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria vxore nunc mihi morigero* Terentius Andr. *molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero.* Donatus ad illum locum eiusdem, Adelph. *ado essēti morem gessum oportuit*, notat *morem gerere propriè lenonis, & meretricis est.* Cui Donati scholio consentaneum est illud Suetonii in Tiberio. *Quare Parrhasij quoque tabulam, in qua Meleagro atalanta ore morigeratur, legatum sibi sub cōditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea L. L. S. acciperet: non modò non prætulit, sed & in cubiculo dedicauit.* CVBAT COMPLEXVS, CVIVS. &c] cubat cōplexus eam, cuius &c. antecedens omissum est. sic millies loquitur Plautus. sic & Cornelius nepos, siue Æmylius Probus, vt indicauimus suo loco Sic iterum Pl. infrà ibid. *vt apparentur, quibus opus est* sub intell. *ea.* Idē Curcul. *Ego illam reddidi, qui argentum ad te attulit.* subintelligendi *ei.* CVIVS CVPIENS MAX.] cuius cupidissimus est. Hic participiū *cupiens* instar nominis est, quoniam cum generandi casu iunctū est. Talia sunt illa, amans otii, fugitans litiū patiens laboris, perferens iniuriarum, &c sic in Mil. glor. *quæ huius cupiens corporis est.* QVAE ILLI AD LEGIONEM FACTA SVNT M. F.] vel *illi* positum pro illic, vt apud Terentium Hecyra *Itaque hodie dum illi sedeo*, &c & Phorm. *Interea dum sedemus illi, interuenit adolescens*, &c. vel *illi* dictum pro ab illo Græcorum more, quod minus probo. ab illo autem, videlicet Amphitruone. Iudicet lector eruditus. CENSET] putat Alcumena Iouem, virū suum esse: quę tamē cum Ioue est, mœcho, id est adultero, seu matrimonii corruptore. MEMORAT LEGIONES HOSTIVM VT FVG.] narrat Iupiter proinde ac si sit Amphitruo, quemadmodum legiones hostiū in fugam verterit. QVO PACTO L ONES, &c.] & narrat, quo pacto donis, ac præmiis sit ornatus plurimis. ABSTVLIMVS.] ego, & Iupiter. CVIVS EGO HANC FERO IMAG.] cuius ego hanc formam gero. hanc *δεικτικῶς*. forsitan autem legendum *gero*, non fero. quanquam *fero*, non ausim reiicere nam vt gerere & ferre personam: sic gerere & ferre colorem, rectè dici potest. Atqui Horatius dixit, personā ferre, in epist. ad Scæuam. *Personamque feret inconcinnus vterque.* INTERNOSSE] secernere me a Sosia. internosse me, & Sosiam. EGO HAS HABEBO HIC VSQVE IN PETASO PINNVLAS] petasus omni controuersia sublata, est tegmen capitis latè patens, quale solet esse viatorum, à verbo Græco πετάννυμι, quod valet extendo, dilato, tractum Petaso autem vsum esse Mercurium, & idcirco petasatum scribi, & fingi constat. Arnobius lib. v. *Saturnus cum obunca falce, custos ruris, vt aiquis ramorum luxuriantium tonsor. cum petaso gnatus Maiæ tanquam vias aggredi præparet, & solem puluerémque declinet.* Hyginus lib. 3. cap de Perseo. Perseus missus à Polydecte Magnetis filio ad Gorgonas, à Mercurio, qui eum dilexisse existimatur, talaria & petasum accepit Apuleius in apologia, per pilei vmbraculum, petasum significat. sic enim describitur apud eum Mercurius *En vide, quàm facies eius decora, & succi plena sit, quàm hilaris dei vultus vt decenter vtrinque lanugo deserpat, vt in capite crispitus capillus sub vno pilei vmbraculo appareat, quam lepidè super tempora pares pinnulæ emineant*, &c. Petasum autem, fuisse tegmen capitis, tale quale diximus a viatoribus ac peregrè venientibus vsurpari, ac gestari solitum, declarat idem Pl. sic enim in Ps. enumerans ea, quæ homini peregrè venienti conueniunt. *Etiam opus est clamyde & machæra, & petaso.* Causiam appellat Mil gl. & in Persa, quem petasum in Pseudolo. sic in Persa, *Cape tunicam, atque zonam: & clamydem afferto, & causiam* &c. sequitur mox quasi sit peregrinus In milite *Facito vt venias ornatus huc ornatu nauclerico: Causiam habeas ferrugineam*, &c. M. Tullius in epist. ad C. Cassium lib. 15. *Præposteros habes tabellarios & si me quidem non offendunt.* &c. *sed petasati veniunt comites ad portam exspectare dicunt* Denique petasus idem fere significat, quod galerus, causia. A petaso herba dicta est *petasites*: cuius folium latissimūest, vt & colocasis: cuius folia Theophrast⁹ ait pileo Thessalico esse similia. Suetonius in Augusto. *domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur.* PINNVLAS] i. pēnulas, paruas pēnas, seu pinnas. Etiam pinnas Mercurio tribuebant pictores & poëtæ, non solū in pedibus, verum etiā in capite. vnde *Mercurius, pinnatus* dictus. Arnobius lib. 6. *Deūm mater cum tympano, cum tibiis: & cum psalteriis Musæ: Mercurius pinnatus, Argiphontes* &c. D. August lib. 7. de Ciuitate Dei *Ideo alas Mercurio in capite, & pedibus ponunt, volentes significare volucrē ferri per aëra sermonem*, &c. Apuleius libro decimo de Asino aur *Adest luculentus puer nudus, nisi quod ephebica clamyda sinistrum tegebat humerum: flauis crinibus vsquequaque conspicuus, & inter comas eius aurea pinnula cognatione simili sociatæ prominebant: quem caduceum, & virgula, Mercurium esse indicabant.* TORVLVS INERIT AVREVS] torus, præter vulgatam significationem, etiam significat carnem pulposam, atque, vt ita dicam, musculosam: ex quo torosus Hinc per translationem tori in arboribus, & plantis. M. Tullius Tuscul. quæst. 2. O pectora, ô terga, ô lacertorum tori. Sunt etiam tori in coronis, partes quædam, seu nodi quidam eminentiores, tortiles. M Tullius in Orat perf. *aut addit aliquos vt in corona, toros*, &c. Varro lib. 5. de ling Lat. *torus à torue, quòd is in promptu, fit ab hac similitudine torulus, in mulieris capite ornatus.* Torus autem in arboribus, & torulus, est materies quædam intorta, & veluti callum in sese conuolutum. Hic vero torulū videtur mihi Plautus pro paruula torque, toruli, eius, qui est in arboribus, speciē præbere, posuisse aut

pro funiculo aliquo retorto, aut pro paruo nodo Nonnulli legunt trochulus. Ego nihil muto. SED AMPHITRVO ILLIC EST SERVOS] illic pro ille positum CVM LATERNA quia noctu veniebat. Dicta autem est Laterna à latendo, quòd in ea ignis clausus quasi lateat. FERIT.] pulsat fores.

ACTVS PRIMVS.

SOSIA, MERCVRIVS.

Qui me alter est audacior homo? aut qui me confidentior?
Iuuentutis mores qui sciam: qui hoc noctu solus ambulem?
Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerint?
Inde quasi è promptuaria cella depromar ad flagrum.
Nec caussam liceat dicere mihi neque in hero quicquā auxilij siet,
Nec quisquam sit, quin me omnes esse dignum deputent? ita
Quasi incudem me miserum homines octo validi cædant? ita
Peregrè aduenìens hospitio publicitus accipiar.
Hæc heri immodestia coegit me, qui hoc
Noctu à portu ingratis excitauit.
Nónne idem hoc luci me mittere potuit?
Opulento homini hoc magis seruitus dura est,
Hoc magis miser est diuitiis seruos.
Noctésque diésque assiduo satis supérque est
Quo facto, aut dicto adest opus, quietus ne sis.
Ipse dominus diues, operis, & laboris expers,
Quodcunque homini accidit, libere posse retur,
Æquum esse putat, non reputat laboris quid sit,
Nec æquum an ne iniquum imperet, cogitabit.
Ergo in seruitute expetunt multa iniqua:
Habendum & ferendum hoc onus est cum labore.
Me. *Satius est me queri illo modo seruitutem hodie,*
Qui fuerim liber eum nunc potiuit pater
Seruitutis. hic, qui verna natus est queritur.
Sum verò verna verbo. So. *nunc verò mihi in mentem fuit,*
Dis aduenientem gratias pro meritis agere atque alloqui.
Na illi edepol, si merito meo referre studeant gratias,
Aliquem hominem allegent, qui mi aduenienti os occillet probè:
Quoniam bene quæ in me fecerunt, ingrata ea habui, atque irrita.
Facit ille, quod vulgò haud solent, vt, quid se sit dignum, sciat.
So. *Quod nunquam opinatus fui neque alius quisquam ciuium,*
Sibi euenturum, id contigit, vt salui pot remur domum
Victores: victis hostibus legiones reueniunt domum.
Duello exstincto maximo atque internecatis hostibus,
Qui multa Thebano populo acerba obiecerunt funera.
Id vi & virtute militum victum atque expugnatum oppidum
Est, imperio atque auspicio heri mei Amphitruonis maximè.
Præda atque agro, adoreaque affecit populares suos,
Regique Thebano Creonti regnum stabiliuit suum.
Me à portu præmisit domum, vt hæc nunciem vxori suæ.

Vt gesserit rem publicam ductu, imperio, auspicio suo:
Ea nunc meditabor, quo modo illi dicam, quum illò aduenero.
Si dixero mendacium, solens meo more fecero.
Nam cùm illi pugnabant maximè, ego tum fugiebam maximè.
Veruntamen quasi affuerim, simulabo, atque audita eloquar.
Sed, quo modo, & verbis quibus me deceat fabularier,
Prius ipse mecum etiam volo hìc meditari. sic hoc proloquar.
Principio vt illò aduenimus, vbi primùm terram tetigimus,
Continuò Amphitruo delegit viros primorum principes.
Eos legat Telebois, iubet sententiam vt dicant suam.
Si sine vi & sine bello velint rapta & raptores tradere,
Si, quæ asportassent, redderent: se exercitum extemplò domum
Reducturum: abituros Argos Argiuos, pacem atque ocium
Dare illis: sin aliter sient animati, neque dent quæ petat,
Sese igitur summa vi, virísque eorum oppidum expugnassere.
Hæc vbi Teleboïs ordine iterarunt quos præfecerat
Amphitruo, magnanimi viri freti virtute & viribus
Superbi nimis, ferociter legatos nostros increpant.
Respondent, bello & se suos tutari posse: proinde vti
Properè de finibus suis exercitus deducerent.
Hæc vbi legati pertulere, Amphitruo castris illicò
Producit omnem exercitum. contrà Theleboæ ex oppido
Legiones educunt suas nimis pulcris armis præditas.
Postquam vtrinque exitum est maxima copia,
Dispertiti viri, dispertiti ordines,
Nos nostras more nostro & modo instruximus
Legiones: item hostes contra suos instruunt.
Deinde vtrique imperatores in medium exeunt.
Extra turbam ordinum colloquuntur simul.
Conuenit, victi vtri sint eo prælio,
Vrbem, agrum, aras, focos, séque vti dederent.
Postquam id actum est, tubæ vtrinque canunt: contrà
Consonat terra: clamorem vtrinque efferunt.
Imperator vtrinque hinc & illinc Ioui
Vota suscipere, hortari exercitum:
Pro se quisque, quod quisque potest & valet,
Edit: ferro ferit: tela frangunt: boat
Cœlum fremitu virûm: ex spiritu & anhelitu
Nebula constat: cadunt vulneris vi & virium.
Denique vt voluimus, nostra superat manus,
Hostes crebri cadunt: nostri contrà ingruunt.
Vicimus vi feroces.
Sed in fugam se nemo tamen conuertitur.
Nec recedit loco, quin statim rem gerat,
Animam amittunt, priusquam demigrent loco.
Iacet vbi steterat quisque, atque ordinem obtinet.
Hoc vbi Amphitruo herus conspicatus est meus,
Illico equites iubet dextra inuadere.
Equites citi parent: ab dextra maximo
Cum clamore inuolant, impetúque alacri

Prædant, & proterunt hostium copias iure iniustas.

Me. Nunquam etiam quicquam adhuc verborum est prolocutus perperam.
Nanque ego fui illic in re præsenti, & meus quumpugnatum est pater.

So. Perduelles penetrant se in fugam, ibi nostris animus est additus.
Vortentibus Telebois telis complebantur corpora.
Ipsúsque Amphitruo regem Pterelam sua obtruncauit manu.
Hæc illi est pugnata pugna vsque à mane ad vesperum,
Hoc adeò hoc commemini magis, quia illo die impransus fui.
Sed prælium id tandem diremit nox interuentu suo.
Postridie in castra ex vrbe ad nos veniunt flentes principes.
Velatis manibus orant, ignoscamus peccatum suum.
Dedúntque se, diuina humanaque omnia, vrbem & liberos,
In ditionem atque in arbitratum, cuncti Thebano poplo.
Pòst ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare rex solitus est. hæc sic dicam heræ.
Nunc pergam heri imperium exsequi, & me domum capessere.

Me. At at illic huc iturus est: ibo ego illi obuiam.
Neque ego hunc hominem hodie ad ædis has sinam vnquam accedere.
Quando imago est huius in me, certum est hominem eludere.
Et enimuero quoniam formam cepi huius in me & statum.
Decet & facta moré(que huius habere me similes item.
Itaque me malum esse oportet, callidum, astutum admodum,
Atque hunc telo suo sibi malitia à foribus pellere.
Sed quid illuc est? cœlum aspectas: obseruabo quam rem agat.

So. Certè edepol scio, si aliud quicquam est quod credam, aut certò sciam,
Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiuisse ebrium.
Nam neque se septentriones quóquam in cœlo commouent,
Neque se luna quóquam mutat, atque vti exorta est semel.
Nec iugula, neque vesperrugo, neque virgiliæ occidunt.
Ita statim stant signa, neque nox quoquam cedit die.

Me. Perge nox vt occœpisti. gere patri morem meo,
Optumè optumo optumam operam das: datam pulcrè locas.

So. Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo.
Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoque edepol etiam multo hæc vicit longitudine.
Credo edepol equidem dormire solem, atque appotum probè.
Mira sunt, nisi inuitauit sese in cœna plusculum.

Me. Ain vero verbero? deos esse tui similis putas?
Ego pol istis tuis pro dictis & malefactis, furcifer,
Accipiam, modò sis veni huc. inuenies infortunium.

So. Vbi sunt isti scortatores, qui soli inuiti cubant?
Hæc nox scita est exercendo scorto conducto malè.

Me. Meus pater nunc, pro huius verbis rectè & sapienter facit,
Qui complexus cum Alcumena cubat amans, animo obsequens.

So. Ibo, vt herus quod imperauit, Alcumenæ nunciem.
Sed quis est hic homo, quem ante ædis video hoc noctis? non placet.

Me. Nullus est hoc meticulosus æquè. So. quum in mentem venit,
Illic homo dennò volt pallium detexere.

Me. Timet homo: deludam illum ego. So. perij, dentes pruriunt.

Certè aduenientem me hic hoſpitio pugna accepturus eſt.
Credo miſericors eſt, nunc propterea quod me meus herus
Fecit vt vigilarem, hic pugnis faciet hodie vt dormiam.
Oppidò interij, obſecro herclè quantus & quàm validus eſt?

Me. Clarè aduorſum fabulabor, hic auſcultet quæ loquar.
Igitur magis modum in maiorem in ſeſe concipiet metum.
Agite pugni, iam diu eſt quod ventri victum non datis.
Iampridem videtur factum, heri quòd homines quatuor
In ſoporem collocaſtis nudos. So. formido malè,
Ne ego hîc nomen meum commutem, & Quintus fiam è Soſia.
Quatuor viros ſopori ſe dediſſe hic autumat.
Metuo ne numerum augeam illum. Me. hem, nunc iam ergo ſic volo.

So. Cingitur, certè expedit ſe. Me. non feret, quin vapulet.

So. Quis homo? Me. quiſquis homo huc perfectò venerit, pugnos edet.
Apage non placet me hoc noctis eſſe, cenaui modò.
Proin tu iſtam cenam largire, ſi ſapis eſurientibus.

Me. Haud malum huic eſt pondus pugno. So. perij, pugnos ponderat.

Me. Quid ſi ego illum tractim tangam vt dormiat? So. ſeruaueris.
Nam continuas has treis nocteis peruigilaui. Me. peſſimum eſt
Facinus nequiter ferire malam malè diſcit manus.
Alia forma oportet eſſe quem tu pugno legeris.

So. Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò.

Me. Exoſſatum os eſſe oportet, quem probè percuſſeris.

So. Mirum niſi hic me quaſi muranam exoſſare cogitat.
Vltrò iſtuc qui exoſſat homines, perij, ſi me aſpexerit.

Me. Olet homo quidam malo ſuo. So. hei, númnam ego obolui?

Me. Atque haud longè abeſſe oportet. So. verùm longè hinc afuit,
Illic homo ſuperſtitioſu'ſt. Me. geſtiunt pugni mihi.

So. Si in me exerciturus, quaſo in parietem vt primùm domes.

Me. Vox mihi ad aures aduolauit. So. na ego homo infelix fui,
Qui non alas interuelli: volucrem vocem geſtito.

Me. Illic homo à me ſibi malam rem arceſſit iumento ſuo.

So. Non equidem vllum habeo iumentum. Me. onerandus eſt pugnis probè.

So. Laſſus ſum herclè è naui vt vectus huc ſum, etiam nunc nauſeo.
Vix incedo inanis, ne ire poſſe cum onere exiſtimes.

Me. Certè enim hic neſcio quis loquitur. So. ſaluus ſum, non me videt.
Neſcio quem loqui autumat: mihi certò nomen Soſia eſt.

Me. Hinc enim mihi dextera vox auris, vt videtur, verberat.

So. Metuo vocis ne vice hodie hîc vapulem, quæ hunc verberat.

Me. Optume eccum incedit ad me. So. timeo: totus torpeo.
Non edepol nunc vbi terrarum ſim ſcio, ſi quis roget:
Neque miſer commouere poſſum præ formidine
Illicet mandata heri perierunt vnà & Soſia.
Verùm certum eſt confidenter hominem contra colloqui,
Qui poſſim videri huic fortis, à me vt abſtineat manum.

Me. Quò ambulas tu qui Vulcanum in cornu concluſum geris?

So. Quid id exquiris tu, qui pugnis os exoſſas hominibus?
Seruus éſne, an liber? So. vtcunque animo collibitum eſt meo.

Me. Ain

Me. *Ain verò? So. Aio enimuero. Me. verbero. So. mentiris nunc iam.*
Me. *At iam faciam vt verum discas dicere. So. quid eo est opus?*
Me. *Possum scire quò profectus, cuius sis, aut quid veneris?*
So. *Huc eo. heri mei sum seruus, nunquid nunc es certior?*
Me. *Ego tibi istam hodie scelestam comprimam linguam. So. haud potes.*
Bene pudicè que asseruatur. Me. pergin' argutarier?
Quid apud hasce ædes negotij tibi est? So. immò quid tibi est?
Me. *Rex Creo vigiles nocturnos singulos semper locat.*
So. *Bene facit, quia nos eramus peregrè, tutatu'st domum.*
At nunc abi sanè, aduenisse familiareis dicito.
Me. *Nescio quàm tu familiaris sis: nisi actutum hinc abis.*
Familiaris accipiere faxo aut familiariter.
So. *Hic, inquam, habito ego, atque horum sum seruus. Me. at scin' quomodo*
Faciam ego hodie te superbum, ni hinc abis? So. quónam modo?
Me. *Auferre, non abibis, si ego fustem sumpsero.*
So. *Quin med huius esse familiæ familiarem prædico.*
Me. *Vide sis, quàm mox vapulare vis, nisi actutum hinc abis.*
So. *Tun' domo prohibere peregrè me aduenientem postulas?*
Me. *Haeccine tua domu'st? So. ita, inquam. Me. quis herus est igitur tibi?*
So. *Amphitruo, qui nunc præfectu'st Thebanis legionibus,*
Qui cum nupta est Alcumena. Me. quid ais? quod nomen tibi est?
So. *Sosiam vocant Thebani Dauo prognatum patre.*
Me. *Næ tu istic hodie malo tuo compositis mendaciis,*
Aduenisti, audaciæ columen, consutis dolis.
So. *Immò equidem tunicis consutis huc aduenio, non dolis.*
Me. *At mentiris etiam certò pedibus, non tunicis venis.*
So. *Ita profectò. Me. Nunc profectò vapula ob mendacium.*
So. *Non edepol volo profectò. Me. at pol profectò ingratiis.*
Hoc quidem profectò certum est, non est arbitrarium.
So. *Tuam fidem obsecro. Me. tun' te audes Sosiam esse, dicere,*
Qui ego sum? So. perij. Me. parum etiam præ vt futurum est, prædicas.
Quoius nunc es? So. tuus, nam pugnis vsu fecisti tuum,
Pro fidi Thebani ciues. Me. etiam clamas carnifex?
Eloquere, quid venisti? So. vt esset quem tu pugnis cæderes.
Me. *Cuius es? So. Amphitruonis, inquam, Sosia. Me. ergo isthac magis,*
Quia vaniloquus, vapulabis: ego sum, non tu, Sosia.
So. *Ita dij faciant, vt tu potius sis, atque ego te vt verberem.*
Me. *Etiam mutis? So. iam tacebo. Me. quis tibi herus'st? So. quem tu voles.*
Me. *Quid igitur? qui nunc vocare? So. nemo, nisi quem iusseris.*
Me. *Amphitruonis te esse aiebas Sosiam? So. peccaueram.*
Nam Amphitruonis socienum me esse volui dicere.
Me. *Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi, me, seruum Sosiam.*
Fugit te ratio. So. vtinam istuc pugni fecissent tui.
Me. *Ego sum Sosia ille, quem tu dudum esse aiebas mihi.*
So. *Obsecro vt per pacem liceat te alloqui, vt ne vapulem.*
Me. *Immò induciæ parumper fiant, si quid vis loqui.*
So. *Non loquar nisi pace facta, quando pugnis plus vales.*
Me. *Dicito quiduis, non nocebo. So. tuæ fidei credo? Me. mea.*
So. *Quid si falles? Me. tum Mercurius Sosiæ iratus siet.*

So. *Animum aduorte: nunc licet mihi liberè quiduis loqui.*
Amphitruonis ego sum seruus Sosia. Me. *etiam denuo?*
So. *Pacem feci, fœdus feci, vera dico.* Me. *vapula.*
So. *Vt libet, quod tibi libet, fac: quoniam pugnis plus vales.*
Verùm vt vt es facturus, hoc quidem herclè haud reticebo tamen.
Tu me viuus hodie nunquam facies, quin sim Sosia.
Certè edepol tu me alienabis nunquam quin noster siem.
Nec nobis præter med alius quisquam est seruus Sosia.
Qui cum Amphitruone hinc vnà iui hero meo in exercitum.
Me. *Hic homo sanus non est.* So. *quod mihi prædicas vitium, id tibi est.*
Quid, malum? non ego sum seruus Amphitruonis Sosia?
Nonne hac noctu nostra nauis huc ex portu Persico
Venit, quæ me aduexit? nonne me huc herus misit meus?
Nonne ego nunc hîc sto ante ædes nostras? non mi est latern in manu?
Non loquor? non vigilo? nonne hic homo me pugnis contudit?
Fecit hercle, nam etiam miisero nunc malæ dolent mihi.
Quid igitur ego dubito? aut cur non introeo in nostram domum?
Me. *Quid domum vestram?* So. *ita enimuero.* Me. *quin quæ dixisti modò,*
Omnia ementitus. equidem Sosia Amphitruonis sum.
Nam noctu ac soluta est nauis nostra è portu Persico.
Et vbi Pterela rex regnauit, oppidum expugnauimus,
Et legiones Teleboarum vi pugnando cepimus.
Et ipsius Amphitruo obtruncauit regem Pterelam in prœlio.
So. *Egomet mihi non credo, quum illæc autumare illum audio,*
Hic quidem certè, quæ illic sunt res gestæ, memorat memoriter.
Sed quid ais? quid Amphitruoni à Telebois datum est?
Me. *Pterela rex, qui potitare solitus est, patera aurea.*
So. *Elocutus est. vbi ea paterna nunc est?* Me. *in cistula*
Amphitruonis obsignata signo est. So. *signi dic quid est?*
Me. *Cum quadrigis sol exoriens, quid me captas carnifex?*
So. *Argumentis vincit, aliud nomen quærendum est mihi.*
Nescio vnde hæc hic spectauit, iam ego hunc decipiam probè.
Nam quod egomet solus feci nec quisquam alius affuit
In tabernaculo, id quidem h die nunquam poterit dicere.
Si tu Sosia es, legiones quum pugnabant maximè:
Quid in tabernaculo fecisti? victus sum, si dixeris.
Me. *Cadus erat vini: inde impleui hirneam.* So. *ingressus est viam.*
Me. *Eam ego vt matre fuerat natum, vini eduxi meri.*
So. *Mira sunt, nisi latuit intus illic in illac hirnea.*
Factum est illud, vt ego illic vini hirneam ebiberim meri.
Me. *Quid nunc? vincon' argumentis te non esse Sosiam?*
So. *Tu neg is med esse.* Me. *quid ego negem, qui egomet siem?*
So. *Per Iouem iuro med esse: neque me falsum dicere.*
Me. *At ego per Mercurium iuro tibi Iouem non credere.*
Nam iniurato scio plus credet mihi, quàm iurato tibi.
So. *Quis ego sum saltem si non sum Sosia. te interrogo.*
Me. *Vbi ego Sosia iam nolim esse, tu esto sanè Sosia:*
Nunc quando ego sum, vapulabis, ni hinc abis ignobilis.

So. *Certè*

So. *Certè edepol quom illum contemplo, & formam cognosco meam,*
Quemadmodum ego sapè in speculum inspexi. nimis similist mei.
Itidem habet petasum, ac vestitum, tam consimilist atque ego:
Sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum & labra,
Mala, mentum, barba, collum: totus. quid verbis opust?
Si tergum cicatricosum, nihil hoc simili est similius.
Sed quom cogito, equidem certò idem sum qui semper fui.
Noui herum, noui ædis nostras, sanè sapio & sentio,
Non ego illi obtempero quod loquitur, pultabo foris.

Me. *Quò agis te?* So. *domum.* Me. *quadrigas si nunc inscendas Iouis,*
Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.

So. *Nónne heræ meæ nunciare, quod herus meus iussit, licet?*

Me. *Tua si quid vis nunciare: hanc nostram adire non sinam.*
Nam si me irritassis, hodie lumbifragium hinc auferes.

So. *Abeo potius: di immortales obsecro vostram fidem,*
Vbi ego perij? vbi immutatus sum? vbi ego formam perdidi?
An egomet me illic reliqui si fortè oblitus fui?
Nam hic quidem omnem imaginem, qua antehac fuerat possidet:
Viuo fit, quod nunquam quisquam mortuo faciet mihi,
Ibi ad portum, atque hæc vti sunt facta, hero dicam meo.
Nisi etiam is me ignorabit, quod ille faciat Iuppiter,
Vt ego hîc hodie raso capite caluus capiam pileum.

QVI ME ALTER &c.] Quis me alter &c. AVDACIOR HOMO?] Audacia (inquit Nonius) temeritatis est: audientia, fortitudinis. Vide cætera apud Nonium. M. Tullius epist. ad Valerium iurisconsul. lib. 1. epist in extr. *Cur enim tibi hoc non gratificer, nescio. præsertim cùm his temporibus audacia pro sapientia liceat vti.* CONFIDENTIOR.] M. Tullius Tuscul. Quæstion. 3. Qui fortis est, idem est fidens: quoniam confidens, mala consuetudine loquendi in vitio ponitur. Nonius in confidentia, & fidentia. IVVENTVTIS MORES Q. SC] qui sciam iuuenes esse perditis moribus, & totam noctem per vrbem comissanteis vagari. HOC NOCTIS] hoc tempore noctis. sic infrà. *Sed quis est hic homo? quem ante ædes video hoc noctis?* TRESVIRI] tresuiri, seu triumuiri capitales, qui ius dicebant in facinorosos, & seruos, iidem custodię carceris præfecti erant, eorúmque interuêtu in maleficos animaduertebatur. Idem Plautus Asin. *Nam iam ego ex hoc loco ibo ego ad tres viros, vestráque ibi nomina faxo erunt. Capitis te perdam ego, & filiam.* Idem Aulul. *quia ad tresuiros iam ego deferam tuum nomen.* Co. *quamobrem?* Eu. *quia cultrum habes.* Idem in Persa. *vt æqua parti prodeant ad tresuiros.* Quidam tamen hic tresuiros nocturnos significari existimant: quorum erat nocturnis incendiis subuenire. IN CARCEREM COMPEGERINT?] in carcerem contruserint, seu coniecerint; loquitur in Menæchmis. *At ego te sacram coronam surripuisse Ioui scio, & ob eam rem carcerem ted esse compactum scio.* Idem in Rudente, *Nunc te in carcerem compingi est æquum,* &c.] INDE] è carcere. QVASI E PROMPTVARIA CELLA D.] inde, inquit, quasi è cella, in qua conduntur res ad victum necessariæ, & ex qua depromuntur. depromar ad verbera. Iocus est seruilis, quo alludit ad cellam penuariam, in qua conditur penus, & ex qua depromitur ad vsum domesticum, & quotidianum: comparátque carcerem, in quē coniiciuntur malefici, & facinorosi, vt damnati, & inde educti dent pœnas cum cella penuria, in qua res ad victum vtiles, & necessariæ conduntur, & inde ad vescendum, cùm opus est, depromuntur. AD FLAGRVM] à flagris dicuntur serui flagriones, vt docet Nonius, quòd flagris subiecti sint, vt verberones à verberibus. μαστιγίας appellat Græci. qua voce vtitur M. Tullius lib epist. ad Attic. 4. epist. 6. *Scio te voluisse, & me mastigiam germanum fuisse.* Sic enim habet mea editio. *ad flagrum* igitur, hoc est, vt flagro cædar. NEC CAVSAM LICEAT DICERE MIHI] nec mihi liceat recusare, quominus flagris cædar? nec mihi liceat oratione me defendere, ac purgare, quin flagris dignus sim? NEQVE IN HERO QVIDQ. AVXILII] neque herus mihi quidquid auxiliari possit? NEC QVISQVAM SIT, QVIN OMNES, &c.] lego *nec quidquam sit quin,* &c. hac sententia, nec quidquā causæ sit, quin me omnes flagris dignum deputent? DEPVTENT?] Terentius Hecyra. *Ædepol næ meam herus esse operam deputat parui pretij.* QVASI INCVDEM] ὡσανεὶ, vt incus malleis à fabris ferrariis tunditur, ita ego ab octo viris validis cædar. OCTO VALIDI] validos dixit, quia grauiores plagas infligant, quàm si sint imbecilli: & octo homines, vt vicissim cædentes, minus fatigentur, sintque quasi recentes. & integri ad cædendun. ITA PEREGRE ADVENIENS HOSP. PVBL. ACC] alludit ad eos, qui peregrè venientes honoris causa hospitio publicè accipiuntur. Fortasis id quoque spectauit, quòd ciuibus peregrè in patriam redeuntibus, cœna dabatur. In Pseudolo. *Iam redij exsulio saluus mi sodalis Euthyce. Vt valuisti? quid? parentes mei valent? cœna dabitur. Bene vocas,* &c. in Pœnulo. *Patruo aduenienti cœna curetur volo.* Profert autem hunc locum Nonius in voce, *publicitus,* eámque interpretatur publicè: vtitur & Terent. Phor. *Nónne hoc publicitus scelus deportarier in solas terras*

HAEC HERI IMMOD.] heri immodestia, hoc est intemperantia, ἀκολασία, coëgit me hæc; hoc est, impulit me ad hæc, seu coegit me hæc subire. Sic Virg. libro 3. Æneid. *quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* INGRATIS] ingratis, seu ingratiis, hoc est inuitum, & contra meam voluntatem, vel aduerbium est, vel nomen, compositum ex præpositione *in* & *gratiis*. Vtitur eo Plautus, Terentius, Lucretius, Plautus Curcul. *Tamen est eundem, quo imperant, ingratiis.* Casina *Quin ancillulam mihi ingratis postulat, qua mea est Qua meo educata sumptu est, villico suo dare.* Piget alia quamplurima exempla colligere. Terentius Eunucho: *Opus faciam, vt defatiger vsque ingratiis vt dormiam.* Idem Heautont. *Ea coacta ingratiis Postilla cœpit victum vulgo quærere.* Lucretius libr. 5. *At, nisi purgatum est pectus, quæ prælia nobis, atque pericula tunc ingratis insinuandum?* Idem libr 3. *at, quid scilicet, vt fit, Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit* Ad quem locum plura. EXCITAVIT] excitauit me dormientem scilicet. NONNE IDEM HOC LVCI, &c.] id est, nonne herus meus propter hoc idem, seu propter eandem rem, propter quam me misit, luci, id est luce, me mittere potuit? Charisius hunc locum proferens, Plautus in Amphitr. *Nonne idem hoc luci.* vbi Sisenna. *Quæcunque nomina e littera ablatiuo singulari terminantur, i littera finita aduerbia fiunt, vt inani.* Nonnulli tamen hic legunt, lucu pro *luci.* Sic enim Terent. Adelph. *ceterum rus eras cum filio Cum primo lucu ibo hinc*, Sed ibi lego *cum primo luci* Sic enim Plautus Cistell. *Postea autem cum primo luci nisi ambo occidero, &c.* Idem Menæchm. *O facinus indignum, & malum Epidamnij ciues herum meum insignissimè hic in pacato oppido luci deripier in via. qui liber ad vos venerit?* Præterea sequimur codices veteres, qui habent luci, non lucu. OPVLENTO HOMINI HOC MAGIS SERVITVS?] totius huius loci hæc sententia est. sub opulento homine hoc durior est seruitus, quàm sub paupere, hocque miserior est seruos diuitis, quàm pauperis, quòd dies noctesque assiduè satis, superq. seruo negotii est, inquo seruus occupetur, neq. vnquã quiescat siue facto siue dicto opus sit. opulento homini seruitus, hoc est, seruitus, quæ toleratur sub opulento homine. & quam quis opulento hero seruit. ASSIDVO] id est assidue sic Capt. *Non istæc me assiduo victu delectò domi.* Idem Mostell. *& postea quàm eius hinc pater sit profectus peregrè, pet. esse istic assiduò Tuo cum domino?* QVO FACTO AVT DICTO ADEST OP.] Quocunque facto, aut dicto opus est, quidquid faciendum, aut dicendum est: vel sic: siue facto, siue dicto opus est. vel illa, vel hæc sententia est: ideòque post *Quo* distinctionis nota fortasse ponendus est: vt *Quo* pertineat ad ea, quæ his interpositis sequuntur *quietus ne sis*: hoc modo, quo quietus ne sis: id est propter quod quietus ne sis, tu, quisquis seruis diuiti. Sed priorem explicationem malo. QVIETVS NE SIS] id est, quietus ne sit seruus hominis opulenti. secunda persona, pro tertia incerta, & nõ definita: quod genus, bonis scriptoribus vsitatissimum est Sic Plautus idem Pœnulo. Qui bene volũt, bene vis itẽ. id est omnes homines ferè pater bene volunt eis, qui bene volunt. Idẽ Pœnulo *At verò non iusta causa est quod curratur celeriter, vbi bibas, edas de alieno quantum velis vsque affatim, &c. vbi bibas edas.* id est vbi quis bibat, edat. &c Idem Sticho. *nimia voluptas est si diu affueris domo, domum si redieris si tibi nulla est ægritudo animo obuiam.* Cicero epist lib 6. ad Torquatum, &c. *Victoria acerbissima quæ aut interitum allatura esset si victus esses, aut si vicisses, seruitutem.* Idem pro Murena. *Nam cum graue est verè accusari in amicitia, tum etiam si falsò accuseris non est negligendum* id est etiam si quis falsò accusetur. Idem pro Sylla. *tamen hoc natura est insitum, vt quem timueris, quicum de vita fortunisque contenderis, cuius ex insidiis euaseris: hunc semper oderis* quem timueris, &c. id est quem quis timuerit, &c. innumerabilia sunt alia exempla. Pendent autem hæc, *quietus ne sis*, ab illis. *satis superque est.* subint. operis, aut negotii, suo scilicet. OPERIS, ET LABORIS EXPERS] id est operi, & labori manum non admouens: ab opere, & labore immunis. QVODCVNQVE HOM. ACC LIB. PR.] diues herus (inquit) quidquid in hominem cadit, & quidquid homini contingere potest, id arbitratur sibi posse libère, hoc est placere. sic hunc versum legit, atque explicat Simeo Bosius: vt *libere* sit verbum infinitiui modi, ab indicatiuo libeo. ex quo libido cui assentior. alii *liberè* legunt secunda breui, vt sit aduerbium: & subintelligunt, *se.* Quantum ad sententiam attinet, non multum interest, vtro modo legas: sed quantum ad elegantiam, & rationem, ac mensuram versus non parũ refert. Omnino diuitem non est mirum existimare omnia se liberè posse, & omnia sibi collibere posse. habet enim pecunias & diuitias, quæ sunt agendarum rerũ facultates, instrumenta, atque adiumenta. EXPETVNT] id est accidunt, Sic Nonius. licet etiam sic interpretari, non longe tamen à Nonii mente, eueniunt, euadũt, existunt. sic infrà ead. comœd. *Nequiter pœnè expetiuit prima parasitatio*: id est Pœne exitũ nequam & infelicem habuit, nequiter contingit, infeliciter existit, seu euasit, & processit. idem ibid. *Quoius ego in tergo faxo ista expetant mendacia.* in tergo expetant: id est in tergo exitum habeant: seu in tergum euadant, atque erumpant. Idem ibid. *Nam sit culpa, quid egomet contraxerim, Id Alcumena si innocenti huic expetat.* quos versus duos posteriores suo loco explicabimus, vt simus breuiores, HABENDVM ET FERENDVM, &c.] habendum onus. id est sustinendum, & gerẽdum onus. sic loquitur & Marcus Tul lib. 3. Accus. *Atque hoc ego plus oneris habeo, quàm qui cæteros accusarunt.* &c. sic enim legendum: & ita habent omnes libri veteres, non vt olim quibusdam amicis meis assensus, edideram, *subeo.* Nam qui habet onus, iam sustinet & iam subiit: qui subit autem, nondum habet, neque sustinet: quod me admonuit Fr. Fabricius Marcoduranus Germanus. Itaque in secunda editione veterem scripturam restituimus. SATIVS EST] præstat, melius est QVERI ILLO MODO SERVITVTE.] queri seruitutẽ, dictũ antiquorum more. sic enim idẽ Plautus Asin. *Verum ego meas queror fortunas.* M. Tullius pro Flacco. *Non enim omnia, quæ dolemus, eadem iure queri possumus.* Idem pro Plancio. *queri iniquitatem legis* lib 3. accus. iniuriam queror, improbitatem arguo. Cæsar. libr. 1. *abditi in tabernaculis aut suum fatum querebantur, aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur.* Horat. epist. 17. lib. 1. *Qui queritur latebras, & iniquum frigus, & imbres.* &c. QVI FVERIM, LIBER EVM NVNC POT. P. S.] confert se & conditionem suam cum Sosia, & Sosiæ fortuna, ille nunquam liber fuit & tamen queritur, se seruũ esse: ego, qui, antea liber eram, nũc seruio patri meo. Qui fuerim liber (inquit) cum nunc pater potiuit seruitutis, id est me, qui fuerim liber, pater pro suo iure, fecit seruum: fecit me compotem seruitutis, me vi subegit, vt seruirem. sic dixit *quæ (hæria) in mari fluctuoso piscatu nouo me vberi compotiuit.* hoc tantum interest, quod verbum compositum iunxit cũ septimo casu. Eadem ratione idem Plautus dicere solet, potiri hostium, & potitus hostium, pro, venire in potestatem hostiũ, & qui venit in potestatem hostium, Captiu. *Nam postquàm meus rex est potitus hostium.* Idem in Epidico. *ita gnata mea hostium est potita.* de quo genere suo loco plura. VERNA] verna (inquit Festus) *appellantur ex ancillis ciuium Rom. vere natis quòd tempus anni maxime naturale fœtura est.* Nonius, *Vernas* (inquit) *veteres appellabant, qui vere*

vere sacro fuerant nati: & habebatur hoc nomen pro vitabili maledicto. Deinceps profert hunc locum, & alterum ex eadem comœdia. de vere sacro vide apud Festum. SVM VERO VERNA VERBO] ex nostris libris manuscriptis vnus habet verbero: alii verbo, vt vulgati; ferè omnes: quam varietatẽ obseruauit & Camerarius. Omnino vtraque lectio probabilis est. Si legamus verbero: sic explicabo, sum verna verbero, hoc est, sum ipse quoque seruus dominatus, verberibus & flagris dignus, vt intelligimus, hunc histrionem, qui Mercurii parteis agit, seruum esse. sin quis malit legi verbo, quod & ego malo, sic erit locus explicandus: sum verna, verbo tãtum, vt qui sim deus Mercurius. quamuis Sosiæ vernæ similitudinẽ geram non re, vt Sosia. NVMERO MIHI IN MENTEM FVIT.] nonnulla est etiam hoc loco scripturæ dissimilitudo. Alii enim libri habent, *Numero mihi in mentem fuit, quomodo edidimus*: alii, *Nunc verò mihi in mentem fuit*. quam scripturam minus probo, vt suspectam & plane deprauatã. Illam igitur sequamur: quã & Nonius agnoscit, in voce numerũ, vbi numero interpretatur, cito. Turpil. Lindia *neque sat numero mihi videbar currere*. Varro de liberis edu. qui cito quid se facturum ostendere volebat, decebat numero id fore. licet etiam interpretari. subitò. Iam hoc, *in mentem fuit*, tale est, quale illud *in potestatem esse*. apud M. Tulliũ pro lege Manilia notat Gellius lib. 1. cap. 7. & hunc locum profert. Mendosè autem, opinor pro *numerò* apud eu legitur in exemplis vulgatis, partim non vere part m nunc vero. ATQVE ALLOQVI] ac salutare deos *προσαγορεύειν*. REFERRE STVDEANT GRATIAS] M. Tullius diceret, referre gratiam in numero singulari. ALLEGENT] ad me priuatim mittant Os OCCILLET] os frangat, atque obtundat. verbum *occillo* nonnulli volunt esse à verbo *occo* deminutum. occo autem dictum, quod *occare*, vt docet M. Tullius in Catone maiore. & refert Põpeius Festus, in verbo occare: quod valet grandeis terrę globos, seu glæbas frãgere. alii à simplici cillo, cillas, hinc composita ancillo, as, quo vtitur Lucretius & occillo, as. alii occillare ductum existimant à callo manuum, vt occillare sit manibus callosis, & duris cædere, pugnis contundere. INGRATA EA HABVI, ATQVE IRRITA) ingrata, id est nõ grata. ingrata ea habui, id est eorum nomine gratiam non habui. ea accepta nõ habui. sic Catullus in ingratũ. *Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benignè est*. habui irrita, id est fuerunt mihi inania, & nullius ponderis: vel eorum memor non fui. FACIT ILLE QVOD VVLGO &c.) facit quod vulgus hominum facere non solet. Nam plerique se beneficio, & præmio dignos putant, cum sint fortasse malo, & pœna digni. homines enim fere sunt sui amantes, seu vt Græci appellant, φίλαυτοι, sunt & ἀλαζόνες, pluráque sibi tribuunt, atque arrogant. quam merentur. Sosia autem scit, & fatetur se malo dignum esse. vel sic: Facit Sosia quod pauci homines faciunt. Sosia enim se ipse nouit. & scit esse nequam, atque idcirco malo dignum. at pauci se ipsi norunt, cùm hoc sit omnium difficillimum. VT SALVI POTIREMVR DOMVM) vt salui domus compotes essemus sic autem legendum est, non, vt habent vulgati codices, *potiremur hostium*. Atque editionem nostram confirmant nostri veteres codices omnes, Clericani, Tilianus, Huraltinus, nisi quod vnus habet *potiremur domi*. quæ lectio etiam ferri potest: & etiam comprobat Nonii Marcelli auctoritas: qui perspicuè, & diserte sic legendum docet, capite de numeris & casibus mutatis. Postremò cùm sint hi versus tetrametri, quales qui sunt In principio sceneæ ferri non potest scriptura vulgata *hostium*: vt taceam, quòd eam, & sententia ipsa respuit, & significatio verbi refellit. LEGIONES) legiones, dictæ à legendo, vt suprà diximus: quæ x. cohortibus cõstabant. REVENIVNT) redeunt. DVELLO EXTINCTO MAX.) bello confecto maximo, Duellum inquit Nonius, bellum, videlicet quod duabus partibus de victoria contendẽtibus dimicatur. Hactenus Festus: Sic Duellonã dicebant veteres quam recentiores Bellonam appellarunt: & quem illi Duellium. iterum Fest. *duis* duas habet significationes. nam & pro bis ponebatur, & pro dederis. INTERNECATIS HOSTIBVS. id est, interfectis hostibus. hinc internecio: & odium internecinum. quod internecionẽ progreditur. sic & bellum internecinum alia ratione dicitur. testamentum internecinum, seu internecinum potius, propter quod dominus eius necatus est. QVI MVLTA THEB POPVLO AC. OBIECERVNT.] qui multas cladeis, multásque cædeis acerbas, hoc est immaturas, vel tristeis, & molestas, populo Thebano intulerunt. ET VIRTVTE MILITVM) sic sæpe loquitur Cæsar: exempli causa libro 3. *Factum est opportunitate loci hostium inscitia, ac defatigatione: virtute militum, & superiorum pugnarum exercitatione, vt ne vnum quidem nostrorum impetum ferrent, & statim terga verterent*. Idem libro 7. *militum virtus singularis*. VICTVM) sic habent omnes libri. sed cur non dixit, *Captum*? IMPERIO, ATQVE AVSPICIO H. M. AMPH.) id est imperatore, & auspice hero meo Amphitruone. hæc duo non temere sic coniunctim posita sunt. Nam interdum non iidem sunt auspices, qui belli duces: verbi gratia, bella multa sunt auspiciis Augusti, sed non eius ductu, aut imperio. PRAEDA, ATQVE AGRO, ADOREAQVE &c.] præda locupletauit milites, quorum opera vius est: iisque agros assignauit, adorea, id est, laude & gloria. sic Festus, *Adoream* (inquit) *siue gloriã dicebant, quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret*. Horat. oda. 4. lib. 4 *& pulcher fugatis ille dies Latio tenebris Qui primus alma risit adorea*, &c. POPVLARES SVOS] ciueis suos. CREONTI] sic habent nostri codices longe melius, quàm aliæ æditiones, in quibus impressum est, Creoni. REGNVM STABILIVIT SVVM] stabiliuit, stabile reddidit, *ἠσφάλισε*, *regnum suum*, id est regnum Creontis. pulchre dictum, Creonti regnum stabiliuit suum. sic enim, *suum*. rectè, vt ita dicam, reciprocatur. sic infrà proximè, *vt hæc nuntiem vxori suæ*. nam etiam ibi *suæ* recte reciprocatur ad Creontem, qui præmisit. VT GESSERIT REMPVB.] quomodo rempub administrarit, &c. DVCTV] sic infra eadem comœdia. *Eos auspicio meo, atque ductu, primo cœtu vicimus*. Cicero libro 3. epist. *siquidem vt scribis, omnes vires ciuitatis se ad Pompeij ductum applicauerint*. MEDITABOR] μελετήσω. Terent. And. *Venit meditatus alicunde ex solo loco*, &c. SI DIXERO MENDACIVM, SOLENS MEO M. F.] si heræ meæ, inquit, falsa nuntiaro, nihil alienum à mea consuetudine fecero *solens*, id est, ita vt soleo. Contrà *insolens*. Terent. And. *Quid tu Athenas insolens?* Aliud est autem mentiri, aliud mendacium dicere, vt docet Nigidius apud Non. *Qui mentitur, ipse non fallitur, alterum fallere cõnatur, qui mendacium dicit: ipse fallitur. quantum in se est vir bonus præstare debet, vt ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat*. Ego pace Nigidij, & Nonij dixerim mendacium dicere, puto latius patere, quàm mentiri: & hoc tantum inter hæc duo interesse, quòd quisquis mentitur, mẽdacium dicit: non autem quisquis mendacium dicit, mentitur: quia scilicet qui mentitur, sciens mendacium dicit: qui mendacium dicit verò, potest errare, & imprudens falsa pro veris dicere. quo fit vt non mentiatur. Itaque Sosia, qui se mẽdacium pro veris dicere solere ait, fortassis eadem opera mentitur, nempe si prudẽs & sciẽs mẽdaciũ dicit. NAM CVM ILLI PVGNAD

infrà paulo aliter. *Si tu Sosia es, legiones cùm pugnabant maxume, Quid in tabernaculo fecisti?* Nam si Sosia erat in tabernaculo cùm pugnabant, non fugit. si Sosia tum fugit, non fuit in tabernaculo. AVDITA EL.] quæ plerumque solent esse falsa. Virgil. lib. 6. Æneid. *Sit mihi fas audita loqui.* Idem viii. *At Maiam (auditis si quidquam credimus) Atlas, idem Atlas generat, cœli qui ...* Lucretius libr 5 *Quandoquidem ... Res ex auditis potius, quam sensibus ipsis* Plaut. Bacchid. *Quin ego ... non ego ex audito arguo.* FABVLARIER] fabulari. loqui ..., vt poetæ loquuntur MEDITARI] supra non longè. *Ea nunc meditabor quo modo illi dicam,* &c. PROLOQVAR] palàm loquar. PRINCIPIO, VT ILLO ADVENIMVS, &c.] artificium poetæ animaduertendum. Nam quia fabulæ recitantur spectatorum causa: non solum autem simplex & artis expers erat futurum, si hæc Alcmenæ a Sosia narrarentur in proscenio, sed etiam inutile ad poetæ consilium, fabulæque argumentum quia prenderetur ac tolleretur venustissimæ & facetissimæ inter Sosiam & Mercurium rixæ occasio, Alcumenæ interuentu: multoque magis, si hæc eadem Sosia Alcumenæ narraret, aut narrare intelligeretur in postscenio, seu post siparium, spectatoribus non audientibus: idcirco poeta facit Sosiam hæc coram populo antequam ad Alcmenam perueniat, meditarem, audiente Mercurio. qui eodem tempore in proscenium processit. TERRAM TETIGIMVS] sic M. Tul. lib 6. epist. ad Att. epist. 1. *Itaque ego quo die tetigi prouinciam, cum mihi Cyprus,* &c. Idem lib 1. Accus. *Verres simul ac tetigit prouinciam, statim Messanam literas dedit,* &c. Lucret. lib. 5 *Olf itat ex templo, tetigit cùm limina villa.* DELEGIT VIROS PRIMORVM PRINC.] legati legebantur, hoc est eligebantur. Hoc etiam ex M. Tul. intelligere licet. Sic hoc loco Amphitruo legit non solum populi primores, aut primos, sed primorum principes, quos ad Teleboas legatos mittit. Itaque principes delectos appellat. sic Virgil. lib 3. Æneid. *Delectos populi ad proceres* EOS LEGAT TELEB.] eos ad Teleboas legatos mittit. IVBET SENTENT. VT DICANT S.] iubet legatos Telebois exponere sententiam suam, id est, Amphitruonis Etiam hic rectè pronuocabulum *suam*, ad Amphitruonem reciprocatur, iubet Amphitruo legatos exponere, quæ sit ipsius Amphitruonis sententia. Teleboæ autem sunt Taphii, vt diximus SI SINE VI, ET SINE BELLO, &c.] solebant veteres, antequam belli fortunam experirentur, & manus consererent, res repetere Quod si qui priores iniuriam fecissent, res iniuria ablatas, moniti non reddidissent: tum aut vtrinque concurrebatur, aut murus eorum qui iniuria lacessissent, ariete verberabatur M Tull Off 1. *Ex quo intelligi potest, nullum bellum esse iustum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denuntiatum antè sit, & indictum* Sic apud Hom. Iliad. γ. Antenor censet Helenam, cum iis rebus omnibus, quas Paris Troiam è Græcia auexit, Menelao reddendam, vt belli causa præcidatur. Seruius ad illos Virgil. versus Æneid 9. *En, ait, & iaculum intorquens emittit in auras, Principium pugnæ,* &c. notat, hoc è Romana solennitate tractum esse Quum enim vellent bellum indicere, pater patratus, hoc est princeps fetialium, proficiscebatur ad hostium fineis & præfatus quædam solennia, clara voce dicebat, se bellum indicere propter certas causas, aut quia socios læserant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios reddiderant. Et hæc clarigatio dicebatur à claritate vocis: postque clarigationem hasta in eorum fineis missa indicebatur iam pugnæ principiū. Eadem fere notat ad illum versum lib. 11. *Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit:* vbi *res rapuisse*, sic explicat, clarigationem exercere, hoc est, *per fetiales bellum inducere.* Arnob lib. 2 aduers. gent. *Cum paratis bella signum monstratis ex arce? aut fetialia iura tractatis? per clarigationem repetitis res raptas?* Totum hunc morem rerum repetēdarum, bellique per clarigationem indicendi ab Anco Marcio institutum, multis verbis refert T. Liuius lib. 1. ab hoc loco: *Legatus vbi ad fines eorum venit, vnde res repetuntur, capite velato (filum lanæ velamen est) Audi Iupiter, inquit, audite fines,* &c. RAPTORES] quos Seruius obnoxios appellat EXTEMPLO] continuo Varro lib 6 de lingua Latina *Extemplo, est continuò quod omne templum debet esse circumseptum, nec plus, quam vnum introitum habere.* REDVCTVRVM] Amphitruonem al. deducturum, vt infrà eadem scena, ABITVROS ARGOS ARGIVOS] Argiuos in patriam Argos reuersuros. nostri libri ferè omnes manuscr. habent, *abituros agro Argiuos.* quæ lectio fortasse recta est. *agro* autem Teleboarum scilicet. Verumtamen alteram lectionem damnandam non putaui. PACEM, ATQ. OTIVM D. ILL.] sic sæpe M. Tull. hæc duo coniūgit. vt de lege Agraria ad Pop. *nihil esse tam populare, quàm id quod,* &c. *pacem tranquillitatem, otium.* SIN ALITER SICVT ANIM.] sin alio sint animo: sin aliter sint affecti: neque dent, quæ petat Amphitruo, &c. Idem Captiu. *hac pater quando scies, Tyndare ut fueris animatus erga gnatum suum,* &c. Idem Pseud. *Nempe ita animati estis vos* Idem Trinummo: *Te vt animatus vt sis, video: subolet, sentio.* SESE IGITVR.] igitur, id est, postea, vt interpretatur Nonius, hunc versum proferens: & item Festus vel vt Donatus, in Eunucho ad illud, *Quid igitur faciam?* proinde, deinde. *Sese* autem, Amphitruonem. Iubet Amphitruo, legatos dicere Telebois, ni reddant res ablatas, & raptas, sese summa vi, &c. reciprocatio bona. EXPVGNASSERE] id est, expugnaturū esse. infinitiuus antiquus ab antiquo futuro expugnassō pro expugnauero. sic impetrassere, pro impetraturum esse. Aulul. *Et istuc confido à fratre impetrassere.* Idem Casina. *atque hoc credo me impetrassere.* Idem Milite glor. *credo te facilè impetrassere.* Idem in Sticho. *spero ab eo impetrassere,* id est, spero me ab eo impetraturum. sic reconciliassere, pro recōciliaturum esse. in Capt. *Nam illum confido domum in his diebus me reconciliassere.* ITERARVNT] Telebois retulerunt, seu retulerunt, vel eadem, vel iisdem verbis, atque ab Amphitruone acceperant. QVOS PRAEFECERAT] ii, quos præfecerat ei muneri Amphitruo: ii, quibus id negoti mandarat: ii, quos ad Teleboas legatos miserat MAGNANIMI VIRI] Teleboæ, μεγαθύμοι. EREI] confisi ... FEROCITER] superbè, arroganter, elatè. sic M. Tul. Philip. 2. *respondisti planè ferociter.* T. Liuius lib. 24 ann. *legatisque Syracusanorum de cæde stationis Romanorum querentibus ferociter responsum est.* PERTVLERE] ad Amphitruonem. al. *retulere.* PRODVCIT] foras educit. Galba ad Cic. lib. 10. epist. ad Plancum. *Antonius suas copias in aciē de vico produxit.* NIMIS PVLCHRIS] valde pulchri. sic Græci ἄγαν. VTRINQ.] ab vtraque parte, vel ab vtrisque, nempe à Telebois, & Argiuis: & Teleboæ exierunt ex oppido: Argiui ex castris. DISPERTITI] distributi: separatim positi, & locati. IN MEDIVM EXEVNT] in spatium medium inter duos exercitus μεταίχμιον appellant Græci. EXTRA TVRBAM ORDINVM COLL.] sic apud Hom. λ. γ. Agamemnon, & Hector colloquuntur: & inter eos conuenit, vter è prælio superior discessisset, siue Menelaus, siue Paris (qui singulare certamen inituri erant) is Helenam, & res cum ea asportatas, domum auferat, domi ne habeat. sic Homerus. ὁππότερος δέ κε νικήσῃ, κρείσσων τε γένηται, κτήμαθ' ἑλὼν εὖ πάντα, γυναῖκά τε οἴκαδ' ἀγέσθω, &c. CONVENIT] conuentio fit inter duces. VRBEM, AGRVM, ARAS, F.] omnia enumerauit humana, & diuina. FOCOS] domos, οἴκους, lares patrios. DEDERENT] victori-

vi potioribus,& superioribus.Hoc enim sign ficat proprie dedere,potentiori,superiori,victori,domino,hosti dedere. Notat Donatus non semel apud Terent. TVBAE VTRINQVE CAN.] Virgil 9. Æneid. *At tuba terribilem sonitum procul aere canoro Increpuit.* Cæsar lib.2.de bello Gall. *Cæsari omnia vno tempore erant agenda: vexillum proponendum, quod erat insigne cum ad arma concurri oportebat: signum tuba dandum,* &c. Salust. de coniurat. Catil. *Hac vbi dixit, Paululum commoratus, signa canere iubet.* &c. CONTRA CONS. TERRA] Virg. lib. 5. *Studiisque fauentum Consonat omne nemus.* Idem 8. *Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant.* CLAMOREM VTRINQ. EFF.] Horat. Satyra 9. lib. 1. in extr. *Clamor vtrinque, vndique concursus.* EFFERVNT] tollunt. VOTA SVSCIPERE] vota nuncupabant. PRO SE QVISQ.] Virg. lib. 11. Æn. *Pro se quisque viri summa nituntur opum vi.* Idem 5. *Tum validis flexos incuruant viribus arcus Pro se quisque viri.* EDIT] promit, vel facit. FERRO FERIT] qui iam libri non habent vocem *ferro* quam tamen retineo. TELA FRANGVNT] Pius legit franguntur ego nihil muto. BOAT CAELVM FREM. V.] resonat cælum fremitu virorum, cœlum virorum fremitum iterat, ac reiectat. Virg lib. 9 Æn. *Sequitur clamor, cœlumque remugit.* Duorum exercituum primum concurrentium clamorem cum multis locis mirifice describit Homerus, cum Iliad. Δ. vbi clamorem illum cum sonitu torrentium e montibus in vallem præcipitantium comparat. sic Hom. ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ Κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης, Τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν. Ὣς τῶν μισγομένων γένετο ἰαχή τε φόβος τε. & in Ξ vbi cum fluctibus maris à ventis concitati,& cum ignis syluas depascentis sonitu & cum vento in quercus edita impruen e confert sic Hom. Οὔτε θαλάσσης κῦμα τόσον βοάᾳ ποτὶ χέρσον, Ποντόθεν ὀρνύμενον πνοιῇ Βορέω ἀλεγεινῇ· [illegible] ὅτε πυρὸς [illegible] δ' ἄνεμος τόσσον γε [illegible] ἐν δρυσὶν [illegible] Ὅσση ἄρα Τρώων καὶ Ἀχαιῶν ἔπλετο φωνή. EX SPIRITV ET ANHEL.] tantus erat virorum pugnantium conatus, & anhelitus vt ex eorum flatibus nebula concreta videretur. Profert Nonius verumque interpretari, erigitur CAEBE.] deniique [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] CORVVNT] irruunt, inuadunt. sic Seruius ad illud Virg. 2. Aen. *Armorumque ingruit horror.* & lib. 12. *Ingruit Aeneas Italis.* natum verbum à gruibus, quæ ordine instructæ in alias oras deuolant. VICIMVS VI FEROCES] for alse legendum. *Vicimus,* vt respondeant inter se tempora. *ferox* in laude ponitur: vt notauimus ad Horat. Od. 15 lib. 1. ib. *Nec quicquam Veneris præsidio ferox.* SED FVGAM IN SE TAMEN N. CONVORT.] hoc est, vt Turnebus explicat libro Aduers. 4 cap. 15 fugam in se nemo conuersam inclinatamque habet. Ego hic puto esse, ὑπαλλαγὴν, *&* fugam *in* positum, pro *in fugam.* Hoc modo nemo se in fugam conuertitur. id est conuertit, vt vult Nonius: cuius auctoritas refellit Turneb. sententiam, qui conuortitur, seu conuertitur, passiue accipit, & poëtice dictum censet,vt illud *Nuda genu* & *lacrymis oculos suffusa nitentes.* Vel igitur ita, vt dico, hic versus explicandus est, vel sic legendus, vt sit trimeter. *Sed se in fugam tamen nemo conuortitur.* QVIN STATIM REM GERAT] statim, vt vult Nonius, priore syllaba producta, id est, perseueranter, qualiter [illegible] Bosius *rem gerat* autem, id est pugnet, hostem feriat: id agat, quod expedit, & quod oportet. Paullò aliter Horat. epist. ad Celsum libr. 1. *Post hæc, vt valeat, quo pacto rem gerat, & se.* ANIMAM AMITTVNT &c.] sic legendum, non *animum,* vt vulgò. sic enim loquuntur Latini *amittere animam,* pro amittere vitam, non autem, *amittere animum.* Salust. de bello Catil. *Quod si virtuti vestræ fortuna inuiderit, cauete, ne inulti animam amittatis.* & item alibi vt mox videre licebit. Cicero epist. ad Terentiam *precatum est nullum, nisi quòd non vnà cum animam nostris animam amisimus.* Æmilius Probus, seu Corn l. Nepos in Epaminonda. *At Epaminondas, cum animâ [illegible] ferrum,* [illegible] *simulque si ferrum quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim amissurum,* &c. sic proiicere, & profundere animam dicunt iidem, non animum Græci ψυχὴν [illegible]. PRIVSQVAM LOCO DEMIGRENT] prius quam locum relinquant, seu deserant. QVISQVE VTI STETERAT, IACET, OPTINETQVE ORDINEM] Sic apud Sall. bello Catil. non longe ab extr. *Nam ferè quem quisque viuus pugnando locum ceperat, eum amissa anima, corpore tegebat.* sed videtur hic versus ita legendus vt sit trimeter. *Iacet quisque vbi steterat, atque ordinem obtinet:* vel sic. *Iacet vbi steterat quisque, atque ordinem obtinet:* quam posteriorem lectionem etiam Bosius ad oram libri sui adscripserat. DEXTERA INVADERE] sic edendum curaui, a duobus codicibus manuscr. admonitus, qui habent *inuadere.* Vnde factum est *in tucere,* quod est in plerisque vulgatis & in aliis manuscr. Veneti, & Florentini habent *irruere:* fortasse nō malè, si geminetur u,& legatur *irruuere* pro *irruere,* vt *fuuat,* pro fuat, *pluuit.* pro pluit, & simil. *Fluuidum* pro fluidum apud Lucret. Omnino *inducere* non placet. INVOLANT,] id est irruunt, seu inuadunt. & ita Nonius. hic locus vincit suprà legendum *inuadere* non *inducere.* Nam equites iussi ab Amphitruone inuadere, et patent, inquit,& inuolant. Vide ur autem hoc verbum a volatu tractum. vel a vola id est media manu vt idem Nonius docet. Ter. ét. Eunucho. *Vix ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefice!* Cic. lib. de Oratore *in quam hominis quasi caducam, & vacuam, abundantes otio nobis occupatis inuolauerunt.* FOEDANT ET PROTERVNT &c. Fœdant, hoc est, vulnerant, lacerant ac necant αἰκίζουσι. Virg. *Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras.* Idem 3. *Obscenas pelagi ferro fœdare volucres* & 11. *pectora nunc fœdans pugnis nunc vnguibus ora.* Horat. sat. 5. libr. 1. *at illi fœda cicatrix Setosam leui frontem turpauerat oris.* IVRE INIVSTAS] ἀδίκως. PERPERAM] praue, peruerse. Sic Seruius ad illud Terent. Phorm *Verùm istæc de nomine perperam,* &c. NANQVE EGO FVI ILLIC &c.] vel legendum *Nam ego fui* vt habent non nulli libri vulgati vel si retinemus *Namque* quod est in manuscr. legendum *illi.* & sic: vt fecerunt sex carminis sunt en no octonarii acata est. IN RE PRAESENTI] sic in Cistina. *In re præsenti, ex copia piscaria Consulere potero.* Videtur natum a iurisconsultis, vel a consuetudine Romanorum, qui de agro aliquo ambigentes vel glæba aliqua eius a ti in ius allata, in ea, tanquam in toto agro, & in re præsenti vindiciam faciebant vel in agrum ipsum, hoc est in rem præsentem ibant. Gell lib. 20 cap. 9. M. Tull. Offic. 1. *vt si constituerim te cautam aduocatum in rem præsentem esse venturum* Idem pro Cæcina. *Placuit Cæcinæ de amicorum sententia sitem constituere, quo die in rem præsentem veniretur,* &c. Idem libr. de Oratore ad Q. Fra. *An verò si de re ipsa, e finibus, cùm in rem præsentem non venimus, sed de tabulis, & perscriptionibus,* &c. PERDVELLES, hostes. Cicero de offic. *Illud animaduerto, quod qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur* &c. Idē ibi *pirata non est ex perduellium numero definitus,* &c. Plaut in Prologo Cistell. *perdite perduelleis.* Festus. *duellum bellum, videlicet quòd duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur inde. Inde & perduellis qui pertinaciter retinet bellū.* lex xij. tab. *Qui perduellē concitauerit, quiue ciuem perduelli tradiderit capite multator* Caius lib. 2. ad legē xij. tab. de verb sign *Quos nos hosteis appellamus, eos veteres perduelleis appellabāt, per eam adiectionē indicantes cū quib.*

bellum esset. PENETRANT SE IN FVGAM] coniiciunt se se penitus in fugam. verbum *penetrare* vsurpauit ἐνεργητικῶς. sic Trinummo. *Quo illic hunc foras se penetrauit ex ædibus?* alias absolutum est. *vt quid ego metuã cogitas? homo adolescentulus Penetrare huiusmodi palæstram*, &c. ANIMVS EST ADDITVS] Cicero libro 7 ad Att. *Sed hæc opinor, sunt in tu libris, quos tu laudando animos mihi addidisti.* VERTENTIBVS] absolutè pro tergiuersantibus, & terga dantibus, vel subintell. *terga.* IPSVSQVE AMPHITRVO REGEM PTER. S. OBTR. M.] sic Romulus regem Acronem in prælio obtruncauit, & spoliauit, vt narrat T. Liuius li. 1. Cornelius Cossus Tolumnium, regem Veientium, vt refert Florus in epit. lib. 4. M. Marcellus Viridomarum Insubrium ducem, vt refert idem epit li. 20. Atque hæc spolia opima dicebantur à Romanis, vt tradunt illi. & pluribus verbis docet Festus in voce Opima. Sic Eumenes Cardianus Neoptolemum in prælio interemit, armisque exuit vt tradunt Plutarchus in Eumene, Diodorus Siculus libr. 18. Cornelius Nepos in Eumene. OBTRVNCAT] occidit, tanquam obtruncare propriè est caput abscindere, & capite præciso, reliquum corpus, tanquam truncum efficere. vt Æneid. 2. de Priamo. *iacet ingens littore truncus.* de quo paullò ante dixit, *Natum ante ora patris: patrem qui obtruncat ad aras.* Plautus Mil. glor. *quemque hic intus videro cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo ex templo.* Cistell. *Ne ego idem viuus, hodie [illegible] nisi ego te, tuámque filiam, meque hodie obtruncauero.* Tit. Liuius libro 1. de Romulo. *Regem prælio obtruncat & spoliat: duce hostium occiso, vrbem primo impetu capit.* HAEC ILLI EST PVGNATA P.] illi pro illic pugnata, pugna autem Atticismus qualia sunt illa, apud Græcos, πλοῦτον πλουτεῖν, παιδιὰς παίζειν, κινδύνους κινδυνεύειν, νίκην νικᾶν: & alia sexcenta apud Latinos, in his apud Plautum nostrum, *Currere cursum, somniare somnium, metere messem, ludere ludum: & ludos.* &c. quæ suis locis indicabuntur, *pugnata pugna* autem etiam M. Tull. pro Murena dixit. VSQVE A MANE] Cicero epist. vltima lib. 9. ad famil. *Cum ille, si quis quid quæreret, dixisset: Cœnam te quærere à mane dixeris.* QVIA ILLO DIE IMPRANS, F.] Hæc quoque videntur pugnare cum illis, quæ sunt infra. *Si tu Sosia es, legiones cum pugnabant maximè, quid in tabernaculo fecisti? victus sum si dixeris. M. Cadus erat vini,* &c. nam, si impransus fuit, vt hîc dicitur, non bibit: si bibit, non fuit impransus. nisi forte impransus est is, qui bibit quidem, sed nihil comedit. DIREMIT NOX] nox cum ad multas alias res inepta est, tum ad pugnam. Nam tum fortissimo cuique, ignauo esse licet. minor enim verecunda est nimio nulla. Itaque nox inuerecunda dici solet, pudor autem maxime in oculis habitat, quorum noctis interuentu, nullus vsus. Sic autem apud Hom. ιλ. β. Agamemnon ait Græcos pugnaturos, quoad nox prælium dirimat, neque ante noctis interuentum pugnandi modum, aut finem facturos. Sic ille. οὐ γὰρ παυσωλή γε μετέσσεται οὐδ' ἠβαιόν Εἰ μὴ νὺξ ἐλθοῦσα διακρινέει μένος ἀνδρῶν. & Ιλ. η. nox prœliũ dirimit. Ἠέλιος μὲν ἔδυ, ἀτὰρ ἐπαύσαντο δῖοι Ἀχαιοὶ φυλόπιδος κρατερῆς, καὶ ὁμοιΐου πολέμοιο. id est Sol quidem occidit. finem autem fecerunt Græci pugnæ. & prælii Salust. de bello Iugurt. *Cæteri quoque modo potuere, pauci integri, magna pars confecti vulneribus abeunt. Denique vtrinque prælium nox diremit.* Tit. Liu. lib. 27. annal. *Nouum atque atrox prælium, ex tam segni repente exarsit, recentibus animis, corporibúsque. Sed nox incerta victoria prælium diremit.* Idem Liuius libr. 7. annal. *Nec superfuissent multi ni nox victoriam magis quàm prælium diremisset.* VELATIS MANIBVS] Virg. lib. 11. Æneid. *Velati ramis oleæ veniamque rogantes.* ad quem locum Seruius, *non coronatis*, inquit, *ramis oleæ (nec enim lugentes decebat) sed instructi atque ornati.* id est, manibus oliuæ ramos ferentes. sic Hom. στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος. Idem Virg. lib. 7. *Centum oratores augusta ad mœnia regis Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.* ibidem infrà: *ne temne quod vltrò Præferimus manibus vittas & verba precantum*, sic ornati veniebant supplices, vittas. & oleæ ramos præ se ferentes. Erant autem oleæ rami lana innoluti: ἱκετηρίας appellant Græci. Harpocratio. ἱκετηρία καλεῖται κλάδος στέμματι ἐστεμμένος. ORANT, IGNOSCAMVS PECC. S.] profert Nonius, docens, accusatiuum hic esse positum pro datiuo. sed licet dicere non esse positum casum pro casu. Sic enim loquuntur Latini ignosco tibi peccatum tuum, & ignosco peccato tuo Itaque hic subintelligitur dumtaxat, *sibi.* M. Tull. lib. epist. ad Atticum 4. *Id tu quoniam Matronem tanti facis, ignoscas mihi velim.* DEDVNTQVE SE] vt victoribus, & superioribus. DIVINA HVMANAQVE OMN.] quæ suprà nominatim enumerauit, vrbem, agrum, aras, focos. IN DITIONEM] in potestatem. IN ARBITRATVM] vt populus Theb. suo arbitratu in ipsos vteretur. vt populus Thebanus suo arbitratu vel sæuiter in ipsos vel propitium se præberet. vel sic, vt populus Thebanus vel pœnas de ipsis sumeret, vel ipsis ignosceret. OB VIRTVTEM H. AMPHITR. P.] hoc est præmium virtutis, γέρας. QVI PTERELA POTITARE, &c.] id est qua patera rex Pterela crebrò potare consueuit. De hac patera, plura infrà ibi. *Nunc tibi hanc Pateram*, &c. ET ME DOMVM CAPESSERE, id est, & me domum recipere. Sic Nonius, qui hunc locum sic profert, in verbo Capessere. *Nunc tamen heri imperium persequar, & me domum capessam.* ILLIC] ille. QVANDO IMAGO EST HVIVS] id est quoniam huius imaginem gero. CERTVM EST] decreui: stat sententia. ELVDERE] Plautus Curcul. *elusi militem, inquam, in alea.* Cic. pro Milone. *quibus si non adiuuantibus, at conniuentibus certè, sperasset se posse rempub. eludere.* STATVM] staturam, vt Nonius videtur velle. Sed Donatus sic in Eunucho statura corpori adscribitur. status ad habitum refertur. Ergo status est σχῆμα. statura, longitudo corporis. ITEM] ἐμοίως, similiter ATQVE HVNC SVO SIBI MALO, &c.] & decet me à foribus hunc pellere malitia, id est astutia, & versutia, κακοηθείᾳ, per appositionem, suo tibi telo, id est, suo ipsius telo. sic loquitur millies Plautus & alii boni scriptores. Asin. *cum suo sibi gnato, vna ad amicam de die Potare.* Idem Prol. Capt. *[illegible] qui pacto seruiat suo sibi patri*, &c. ibidem prima scena. *Suo sibi succo viuunt.* Terentius Adelph. *suo sibi hunc gladio iugulo*, ad quem locum Donatus. Sic veteres loqui solent. *Malitia*, inquit M. Tull. Tuscul. quæst. libr. 4. *certi cuiusdam vitij nomen est, non id quod Græci κακίαν appellant.* Idem lib. 3 de Nat. deorum *est enim malitia versuta, & fallax nocendi ratio.* Idem de Off. 3. *Quocirca astutiæ tollendæ sunt, eaque malitia, quæ vult illa quidem videri se esse prudentiam: sed abest ab ea, distatque plurimum.* HAC NOCTV] hac nocte. NOCTVRNVM Noctis deũ. Deum qui nocti præest. OBDORMISSE] somno corruptum esse. Idem Plaut. Rud. *si inuitare nos paullisper pergeret, ibidem obdormissemus.* M. Tull. Tuscul. 1. *Endymion nescio quando in latmo obdormiuit.* Vlpianus lib. 9. digest. titul. ad l. Aquil. *si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuisset exusta, Neratius scribit, ex loco*, &c. EBRIVM] vino grauem. οἰνοβαρῆ. Itaque hoc totum, *obdormiuisse ebrium.* sic interpretor, somno, vinóque sepultum dormiuisse. somnus autem ex cibo & vino, grauissimus, altissimus & arctissimus esse solet. sed ex vino maximè, Plaut. Aulul. *Homo ebriacus somno sanari solet.* SEPTEMTRIONES] septẽ stellas in vrsa minore, quæ Helice à Græcis appellatur. Cic li 4. Acad. *sed ad Heliceñ &*

cla-

clarissimos septentriones. Idem lib. 2. de Nat. Deorum, ex Arato, latino a se facto. *Altera dicitur esse Helice. Cuius quidem clarissimas stellas totis noctibus cernimus. Quas nostri soliti septem vocitare triones* Eæ autem septē stellæ, semper nobis apparent. quia circa verticem semper nobis imminentem, quem πόλον appellant Græci, vnà cum cælo mouentur. NEQVE SE LVNA QVOQVAM M.] neque se luna in vllam aliam partē e suo loco mouet, (quod facere & debet & solet) quàm quo loco exorta est semel quoquam, aliò, subintel. atque, id est mouet, seu crebro mouet. NEC IVGVLA] Iugula, vt docet Varro lib 6. de lingua latina, hunc locum proferens, signum est, quod Accius appellat oriona: sic ferè & Festus *Iugula (inquit) stella Orion, quod amplior sit ceteris, quasi nux inglandes.* VESPERVGO] Vesperugo. vt idem Varro docet eodem libro, stella est, quæ vespere oritur. Latini Vesperum alio nomine, & vesperem appellant Græci ἕσπερον. Sic & Festus. Vesperugo, vesper stella. Plautus. *nec Vesperugo*, &c. solet autem hęc stella post solem occidere, & ante solem oriri. sed cum ante solem oritur, nomen mutat, & *φωσφόρος* à Græcis, Lucifer à Latinis appellatur. Vitruuius Archit. lib. 9. *Etiam stationibus propter eam circinationem morantur in spatiis signorum. Id autem ita esse, maximè cognoscitur ex Veneris stella, quod ea cum solem sequitur, post occasum eius apparens in cælo, clarissimè que lucens, Vesperugo vocitatur: aliis autem temporibus eum ante currens, & oriens ante lucem, lucifer appellatur.* NEQVE VERGILIAE OCCIDVNT.] quæ nunc debent, & solent occidisse. has Græci pleiadas nominant. SVAVIM] perseuerāter, æquabiliter, vt suprà ex Nonio. CONCEDITO] cedit. sic infra eadē comœdia: *Nunc te nox, quæ me mansisti, mitto, vt cedas die* DIE] id est diei. Vnde Gell. lib. 9. cap. 14. GERE PATRI MOREM M.] χαρίζου morigerare, indulge patri meo. OPT. OPT. OPT.] tale illud in Capt. *amœnitate, amœna, amœnum* &c. DATAM PVLCHRE LOCAS] operam quam das patri, bene ponis. non perit tibi opera, quam meo patri das. beneficiū, quod confers in patrem meum, bene collocas. Quemadmodum autem beneficia malè collocata. sunt malefacta ita bene collocata, sola beneficia debent appellari. Hoc igitur dixit operam tuam non perdis, sed apud eum operam, & beneficium locas, qui tibi mercedē præclaram persoluet. CENSEO] puto, sic millies hoc verbum vsurpat Plautus. NISI ITEM VNAM] præterquam vnam similiter, quam perpetē, id est perpetuam, seu continuam, verberatus hero, pependi. Festus. *perpetem pro perpetuam, dixerunt poeta.* Idem infrà ead. com *Ibi censui, atque ibi quærui in nans noctem perpetem.* serui qui herum grauius offenderant, pendentes verberabantur. Asin. *nudus, vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes* Idem. *Facisne iniuriam mihi, an non?* Eucl *facio quia non pendes, maximam.* Casina *si ego vnquam adeò posthac tale admisero, Nulla causa quo pendentem vxor virgis verberes*: id est quin me tanquam seruum nequam, verberes, & pœna seruili afficias. ATQVE APPOTVM PROBE] hysteron, proteron. Nam eo quòd appotus est probe dormit. Causæ autem suis effectis sunt priores. sic autem loquitur in Rud. *Vel ego amare Vtramuis possim, si probè appotus fiem.* MIRA SVNT] mirum est. sic loquitur millies. Casina *Mira sunt, vera si prædicas.* Bacchid *Mira sunt ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.* NI INVITAVIT SESE IN CENA PLVSC.] id est, nisi bibit liberaliùs quā satis sit, nisi plus æquo bibit. Idē Rud. *Neptunus poculis hac nocte eū inuitauit* ibid. *si inuitare nos paulisper pergeret.* &c. Lucius. *Scito etenim bene longinquum mortalibus morbum In vino esse, vbique inuitauit dapsilius se.* EGO POL TE ISTIS TVIS PRO DICTIS &c.] Ego pol te, furcifer, pro vt tua ista malédicta factaque merentur tractabo. FVRCIFER] Donatus ad illud Terētij And. *tibi ego vt credam, furcifer.* Furciferi dicebantur, inquit, qui ob leue delictum cogebātur à dominis, ignominię magis, quam supplicij causa circa vicinos, furcā in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum suū, simúlq. monere ceteros, ne quid simile admitterēt. Plutarchus *ῥωμαϊκοῖς* paullo aliter. cuius verba non ponam ne sim longior, sed ea latinè reddam. Quāobrem eos seruos, qui in furando, aut similibus aliis seruilib. delictis sunt insanabiles, & desperati, furciferos appellant? Nam qui seruum suū compererat, aliquo vitio insanabili esse affectum, solebat cum lignum duplex, quod curribus supponunt, tollentem, per viciniam in omnium oculis transire, vt ne ei fidem haberent, vt sibi ab eo cauerent in posterum. Lignum autem tale nos quidem stērita. Romani autem furcam nominant. quare furcifer, qui hoc circumtulit, appellatur MODO SIS VENI HVC] id est veni modò huc si vis. *sis* pro si vis, millies vsurpat Plautus & sæpenumero Terent. & item alij probati scriptores. exēpla reperientur in indice INVENIES INFORTVNIVM] εὑρήσεις ἢ μεγάλην δυστυχίαν. Sic Bacchid. *Sed etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniat sibi* SCORTATORES] Scortatores dicti sunt à scortando: scortari autem à scortis: id est meretricibus, quia vt pelliculæ subigantur, inquit Festus. omnia namq. ex pellib. facta, scortea appellantur. QVI SOLI INVITI CVBANT] qui nolunt soli cubare, qui non libenter soli cubant: qui iniquo animo ferant, si quando eos necesse sit solos cubare. Nolunt enim, scilicet, sine scorto aliquo, quod subigāt, cubare. HAEC NOX SCITA EST EXERC. SC. COND. M.] hæc nox ita longa, lepida, & commoda est ad fatigandum, & subigendum scortum magna mercede conductum: quia scortatori qui puellam impensa mercede conduxerit, licet per noctis longitudinem tot operas ab illa exigere, totiesque eam subigere, vt nummos suos in ea conducenda non male collocasse videatur. Donatus ad illum locum Terentij in Eunuch. *Fugitiuè prodi, malè conciliate.* NOTAT, *malè magnè significat.* vt Plautus Amphitr. *Hæc non scita est.* &c. PRO HVIVS VERBIS] prout hic loquitur: ex huius verbis: secundum huius verba. ANIMO OBSEQVENS] animo, id est libidini indulgens. COMPLEXVS CVM ALCVMENA CVBAT] cum Alcumena cubat, eam complexus. HIC NOCTIS] hoc tempore noctis. NVLLVS EST HOC METICVL. AEQ.] nullus est æquè meticulosus, atque hic, aduerbio *æquè* tribuit ablatiuum, vt si esset comparatiuum, & quasi dixisset. nullus est magis hoc meticulosus, vel nullus est hoc meticulosior. quòd item sæpe aliàs CVM IN MENTEM VENIT] cum cognitio. ὅτι ἐννοεῖ. ILLICO HIC HOMO DEN. VOLT PALL. DET.] id est, ille homo vult hoc pallium, quod gero, deintegro pertexere. Ex iis, quæ illum facere video, & vt eum video se componere, ac parare, suásque manus, ac sua brachia huc & illuc iactare, vult meum pallium iterū detexere, quæ verba hanc habent sententiam. vult me spoliare. DETEXERE] Vlpianus lib. digest 34. titulo de auro, argento, mūdo, &c. *Vestimenti id est, quod detextū est. & si detectum non est quod in tela est nondum detextum contextū appellatur. si quis igitur vestem legauerit neque stamen, neque subtemen legato continebitur* Idem libro 32. titulo de legatis & fideicommissis 3. *Lino autem legato, tam factum, quàm infectum continetur, quidque netum, quodque in tela est, quod nondum est detextum.* Virgilius Egloga 2. in extremo. *Quin aliquid saltem potius quorum indiget vsus Viminibus, mollique paras detexere iunco*] vbi notat Seruius. *detexere*, id est in altum

texere, finire, perficere, nam, de modò non minuentis est, sed augentis. M. Tullius lib 2. de natur. Deorum, *ea reperiunt, quibus antè exorsa, vel potius detexta prope retexantur*. Fortassis autem significat Sosia, Mercurium, quem non nouit, ea gratia ibi stare, vt prætereunteis spoliet, quasi eorum pallia textoris opera adhuc egeant, ille autem vt textor, ea sit perfecturus. PRVRIVNT DENTES] dentes mei, vt auguror, pugnis probè contundentur: dentes mei, vt intelligo iam iam pugnis fricabuntur: nam mihi pruriunt. vel sic, ego esurio. dentes pruriunt, quia iam pridem nullo cibo fricati sunt: sed mox, vt video fricabuntur pugnis. sequitur deinceps. *Certe aduenientem*, &c. Plautus Bacch. in extr. *caput prurit: perij. Vix negito*. Idem Milit. glorioso. *Timeo, quid rerum gesserim ita dorsus totus prurit*. Idem Persa. *Vbi bam scapulæ pruriunt*. CERTE ADVENIENTEM &c.] alludit ad morem illum antiquum quo aduenientes peregre hospitio & cena accipiebantur. Est autem locus [illegible] in his verbis *hospitio pugneo* quasi ita dicat, accipietur non hospitio, aut cena aliqua, sed pugnis pugna quid sit, a pugnis, neminè esse arbitror, qui dubitet. FECIT VT VIGILAREM] id est, fecit vigilare. HIC PVGNIS FACIET] locus alius præter expectationem qui vigilarunt, quique nocteis continuas aliquot insomnes traduxerunt, ij egent somno, eamque beneficij loco numerant, [illegible] fiat sibi dormiendi potestas: & misericordem se in eos præbere videtur, qui sinit eos dormire. miseri consequitur in Sosiam in somnia lassum. Mercurius futurus est, qui eū pugnis consopiet. OPPIDO] valdè. Festus docet, hoc ortum esse ex sermone rusticorū inter se confabulantium, quantū quisque frumentum colligeret, & quidam qui significantes se ingentem vim collegisse respondebant. quantum vel oppido satis esset. Nonius, *oppido*, inquit, id est valde. deinde hunc locum profert. CLARE ADVERSVS FAB.] clarè versus, id est, conuersus in Sosiam loquar, vt facilius quæ loquar, audiat aduersum seu aduorsus, [illegible]. qui iam legunt *Clara voce fabulabor*. ego mihi [illegible] SITVR] postea, vel proinde, vt suprà. MAGIS MODVM IN M[illegible]] duæ comparatiuæ voces iunctæ. CONCIPIET] accipiet. AGITE PVGNI] nunc incipit clarè loqui Mercurius facie in Sosiam conuersa. IAMDIV EST QVVM VENTRI V.] iam pridem me dum o[illegible] estis, alere intermisistis: longum iam tempus abiit, ex quo neminem contudistis, quo prostrato & confecto ego spolijs eius auctus atque ornatus, victum pararem. significat, audiente Sosia, se esse grassatorem, qui pugnis, & plagis, quibus cōtundat viatores, vitā toleret. sic autem edendum curaui. iamdiu est quom. &c. non vt vulgo *Iamdiu est quod*: quæ scriptura ferri non potest, Id in initia, *Iamdiu est factum, quum discessisti ab hero, atque abijsti ad forum*. Item aliter Persa in ext. *Iam diu factum, quod ibi bibimus*. IN SOPOREM COLLOCASTIS NVDOS] spoliatos consopiuistis [illegible] hoc est, infecistis, vel ita, prostrauistis ictibus, & affixistis, vt mortui viderentur, vel sic plagis malè mulcastis, vt mortuorū similes iacerent. Nam somnus & mors germani sunt ex quo sunt illa apud poetas Græcos. longus somnus, & χάλκεος ὕπνος, pro morte, & apud Hom. [illegible], mors longum somnum præbens seu diu dormiendi potestatem faciens, seu, vt verbis Plautinis utar in soporem longum collocans. Et Mars [illegible], quod homines dormire faciat. Horat. oda 24. lib I. *Ergo Quinctilium perpetuus sopor Vrget* ad quem locum, hac de re plura. nudos autem, interpretor, spoliatos, & exutos, alij insepultos, vt apud Virg lib. Æneid. 5 in extr. *Nudus in ignota Palinure iacebis arena*. FORMIDO MALE] Cistell. *Qua in tergum meum ne veniat, male formido*. ET QVINCTVS FIAM] ambiguum est in voce *Quinctus*. Nam & Quinctus prænomen est Romanum, & quintus est, qui ordine sequitur quartum. Referenda autem sunt hæc ad illa, quæ suprà dixerat Mercurius, se quatuor homines pugnis exanimasse, & spoliasse hoc modo. Male metuo, inquit Sosia, ne me ordine quintum in soporem nudum collocet: & ita nomen commutem, & ex Sosia fiam Quintus. Plenus est Plautus talium locorum. QVATVOR VIROS SOPORI SE DED.] [illegible] eorum quæ suprà obscurius dixerat. *Soporis dedisse*. id est collocasse in soporem, consopiuisse. AVTVMAT] dicit. Nonius: vel, prædicat, gloriatur. NE NVMERVM AVGEAM ILLVM] declaratio illius loci, *ne Quinctus fiam ex Sosia*, hoc est, ne quatuor illis consopitis addar Quinctus. HEM NVNC IAM ERGO SIC V.] Hem nunc ergo volo alium sic pugnis concisum sopori dare. vel sic, nunc ergo sic me volo parare, atque expedire, vt aliquem pugnis cōcidam, & affligam. CINGITVR] id est ad pugnam paratur, seu ad bellum se parat. nam pugnaturi, & ad bellū profecturi cingebantur. ex quo discincti, id est imbelles, atque ad pugnam inepti: & testamentum in procinctu, hoc est quod factum est à milite. [illegible] ll. lib. 1 cap. 11. & lib. 1 cap 27. Cic. lib. 1. de Oratore. Plutarchus in Marcio Coriolano. Præterea qui gladium sibi accommodabant, cingi dicebantur. Virgil. lib. 2. Aeneid *Arma diu senior desueta trementibus æuo Circumdat nequicquam humeris & inutile ferrum cingitur*, Horat. ep ii. ad Pison *Fingere cinctutis non exaudita Cethegis*, &c. EXPEDIT SE] parat se NON FERET, QVIN VAPVLET] non effugiat, seu non elabetur, neque euādet: quin vapulet: vel sic, non feret id est non auferet hoc à me, neque obtinebit quin vapulet. PVGNOS EDET] pugnos comedet, respondent hæc illis superioribus. *Certe aduenientem hic me hospitio pugneo accepturus est*. Non PLACET ME HOC N.C.] non libenter hoc noctis tempore comedo, ISTAM CENAM] istos pugnos. LAVDO MALVM HABET P.P.] hic pugnus, non non est mali hoc est p[illegible] ponderis, TRACTIM] id est diutius, & longo tractu. Nonius hunc locum proferens. Seruius ad illum Virg locum, Georg. 4. *tractimque susurrant*, notat sine intermissione iugiter. sed Carisi[illegible] lib 2 *tractim*. Plaut. in Amphitr. Vbi Sosia una pr[illegible] *lentè* non vt Maro pro iugiter. 4 Georg. *tractimque susurrant*, inquit. Ego & hic *tractim*, & apud Virg. longo tractu, & sine intermissione, & iugiter, assentiens Nonio, & Seruio. interpretor Sic apud Lucret. lib. 3. *[illegible] indeper artus Ire a[illegible] tractim gelida vestigia leti*. PERVIGILAVI] perpetuum vigilaui. hinc *peruigilium*. PESSIMVM EST FACINVS] pessimè factum. NEQVITER PERIERE MALVM M.D.M.] manus mea no satis valde, neque acriter malā, hoc est malam ferire didicit. Simeo Bosius putabat, verbū *ferire* ad illud detexere, quod supra positū est, referendum esse: quia ferire dicantur textores, cum telā pectinis dentibus feriunt. Varro lib. 4. de Lingua latina. Densum, inquit, à dentibus pectinis quibus feritur. ALIA FORMA OPORTET ESSE] id est cum immutari oportet: cū noua forma sumere oportet. &c QVEM TV PVGNE LEGERIS] ô pugne, cum aliam formam sumere oportet, quem tu feriendum susceperis, seu quem tu tibi feriendum proposueris. apostrophe ad pugnum. Sic autem legendum *[illegible] pugna legeris, non pugno læseris*. ILLIC HOMO ME INTERPOLABIT] ille homo mihi aliam formam dabit, vel meam veterem formam in nouam conuertet: vel homo nouam mihi formam è vetere fingent. sic ferè Nonius, hunc locum proferens, docetque tractum esse ab arte fullonia, qui poliēdo

diligenter

diligenter vetera quæque, quasi in nouam speciem mutant. MEVMQVE OS FINGET D.] idem dicit aliis verbis aliam mihi oris formam de integro affinges, vetere deleta. EXOSSATVM OS &c.] etiam nunc pugnum alloquitur, hoc modo, exossatum os eius sit oportet, id est, exos, & edentulum factum, concisum, contritum, edentatum, quem fortiter ferietis. Idem Pseudolo *Exossabo ego illum similiter itidem ut murenam coquus.* sic Menæchm *atque hunc senem exossabo: deinde dedolabo assulatim viscera.* Teren. Adelph. *Congrum istum maximum in aqua sinito ludere paulisper. ubi ego venero, exossabitur.* exossare δὲ ὀστεΐζειν dicunt Græci. QVASI MVRENAM EXOSSA. A COQ.] in Pseud. *Exossabo istum similiter, &c.* nam iam supra retulimus. VLTRO ISTIC, QVI EXOSSAT HOM.] hunc versum sic explicabam, perii, si iste, qui exossat homines, vltro me aspexerit, vltro, id est, non appellatus, aut interpellatus. vel sic. perii, si iste, qui vltro, id est non lacessitus, aut inuitatus, exossat homines, me aspexerit. Sim. Bosius, mutata interpunctione, sic: Vltro istic, qui exossat homines iste, qui dicit se exossare homines. vltro istic. id est longè a me istic maneat Ego sic malim: *vltro istic, qui exossas homines*: vt intelligamus, Sosiam hic summissa voce, ita tamen, vt audiant spectatores, ad illudendo Sosiam verba sua dirigere hoc modo: Tu qui exossas homines, vltro, i. vltra, seu procul istic, vbi tu es, mane. neque ad me propius accede: quæ sequuntur autem, tertium ad tertiam personam reuocentur, & ad spectatores solos pertineant: *perij, &c.* OLET HOMO QVIDAM M.] olet, mihi subintell. i. eius odor ad me peruenit. sic in Milite glorioso. *Nescio vt hic prope adest quem expeto videre. olet profecto.* Idem Mostell. *Mulier rectè olet, vbi nihil olet.* MALO SVO] suo damno olet inquit. Nam dabit mihi pœnas, quisquis in manus meas inciderit. sic infrà nō longè. *Nam tu istic hodie malo tuo compositis mendaciis Aduenisti, &c.* NVMNAM OBOLVI?] num quidnam odorem aliquem e corpore meo, aut ex ore hominibus afflo? Idem Casina. *Dij me hercle cupiunt seruatum. iam obolet Casina procul.* Idem Menæchmis. *olet marsupium huic istunc, quod habes.* Idem Mostell. iunxit cum quarto casu. *obolesti allium: germana inluuies, rusticus, hircus, hara suis.* ATQVE HAVD LONGE ABESSE OPORTET.] sermonem cœptum continuat Mercurius, solus loquens, ita tamen vt spectatores audiant. hoc modo. debet ille non longè abesse quisquis est, quando eius odor nareis meas tetigit. *haud longè abesse*. subintell eum, qui mihi olet: seu quem olfacio Alii quidam sic hunc locum explicant, in his Bosius. Atque haud longe ab eo malum abesse oportet: id est non longe ab eo malum abest: citò mihi ille dabit pœnas: citò fiet quod dico. à quibus dissentio VERVM LONGE HINC AFVIT.] at si nūc non longe absum certe longè abfui: tum sc. cùm in castris fui. *afuit* autem legendum quomodo edidi, & ita habent nostri ferè omnes libri veteres: non, vt vulgati, abfuit. qua de re nos plura in Comment. Lucret. & in Notis Cicer. Nec pauca ante nos Muretus in suis ad Philipp. scholiis. Verum tamen non celabo lectorem quosdam hic legere *afuat*, pro *afuit* hac sententia. Verum vtinam Sosia hinc longè absit. si quidem vapulaturus est. Ego libris inductis, hęc verba Mercurii esse puto. vt superiora, hoc modo. Atque is haud longè abesse debet: verùm longè hinc afuit, vt intelligamus Mercurium tanquam deum, scire, Sosiam, qui nunc præstò sit, longè hinc antea afuisse, & interfuisse bello Thebano Erit ita plana erunt, mireq; conuenient, quæ deinceps loquuntur. ILLIC HOMO SVPERSTITIOSVS EST.] homo est ariolus, qui sciat me longè hinc afuisse. Nam superstitiosus, præterquàm quod eum significat, qui nimium deos metuit, quod signum est delirementi, vt scribit Donatus in Andr. etiam fatidicum, & fanaticum, & vel futurorum augurem, vel præteritorum quæ humanitus scire non potuit, ariolum significat. quod genus hominum insanum & furiosum est. sic vsurpat hanc vocem, in Curcul *Superstitiosus hic quidem est. vera prædicat.* Idem in Rud. *Quid si aut superstitiosa aut ariola est atq; omnia quidquid insit, vera dicet?* Hæc igitur est vera huius loci explicatio, quidquid Alciatus & alii blaterent. Et cum hæc multo antè scripsissem, animaduerti Simeonem Bosium idem fere sentire. GESTIVNT.] gestit, inquit Festus *qui subita felicitate exhilaratus nimio corporis motu præter consuetudinem exultat* Est igitur hic tralatio à re animata, & ratione prædita, ad inanimatam. & *gestiunt* valet hoc loco, ita ad pugnā soluti, atq; expediti sunt, vt gestire videantur: pugnis ferire aliquem cupiunt SI IN ME EXERCITVRVS.] subintellige, es pugnos: nos, ita ad feriendum paratos. profert hunc versum Nonius in verbo exercere. DOMES.] vt domes eos primum in parietem. id est vt eos prius cōtra parietem mollias, & subiuges, quàm me percutias. vt eis mollioribus factis, minus grauiter me ferias. mitius ve graueis plagas incutias. AD AVRIS ADVOLAVIT.] ad aures celeriter peruenit, tralatio est. sic Lucret lib. 6. *denique per dissæpta domorum Saxea voces Peruolitant* vox autem alicuius hominis scilicet, vel eius qui mini olet. NAE EGO HOMO INFELIX.] locus, cuius occasio nata est, ex verbo *aduolauit.* nam si quod volat, alas habeat necesse est: vox autem Sosiæ volat: ergo vox Sosiæ alas habet. Vrbanè igitur ægrè fert, & queritur se voci suæ alas non intercellisse: ne ad alios aduolare posset. VOLVCREM] pinnatam, pinnigeram, πτερόεσσαν alis præditam tanquam auem, hoc quoq; ad ioci rationē pertinet GESTITO.] frequētatiuum verbum à verbo gesto: quo verborum genere crebro vtitur Plautus, quæ colligentur in indice. ILLIC HOMO A ME SIBI MALAM REM ARCESSIT IVMENTO S.] ille homo malum sibi à me quærit, quod suo iumento, hoc est sibi imponat: seu quo suum iumentum, id est seipsum oneret: proinde ac si dicat, malum sibi à me quærit, quo ipse oneretur, & vrgeatur suo igitur iumento, ita accipiendum, vt sit dandi casus, & cohæreat cum pronomine, sibi. κατὰ σύνθεσιν siue appositionem, hoc modo *sibi iumento.* id est sibi qui ipse suum iumentum erit: quia, quemadmodum iumentis nostris onera imponere solemus: ita malum, quod sibi à me arcessit ipse geret, nempe pugnos, plagas, vibices. Licet etiam sic explicare, & fortasse melius *illic homo malam rem sibi a me arcessit iumento suo.* id est ille homo malam rem sibi à me petitum mittit, sua impensa, vel sua opera & culpa: *sui iumento.* sit ablatiui casus. Nam superior explicatio violenta est. atque hanc explicationem confirmant ea, quæ deinceps sequuntur. Iumentum autem alii à iungendo dictum volūt, vt refert Gellius lib 20. cap. 1. & Nonius in voce *iumentum.* Alii à iuuando, cuius appellatione intelliguntur omnia animalia, quæ onera gerunt, aut quæ currus trahunt, bobus exceptis Pomponius libr. 1. ad S.C. &c. titulo de verb & rer. significatione, scriptum reliquit, boues magis armentorum, quàm iumentorum nomine appellari. NON EQVIDEM VLLVM HABEO IVM.] nullum equidem habeo iumentum, quo scilicet dicis me malam rem arcessere. locus ex ambiguo. Nam Mercurius illud dixit prouerbialiter, & ἀλληγορικῶς: hic simpliciter, & propriè accipit. LASSVS SVM.] atque iccirco oneri ferundo imbar. nam hoc eo spectat, quod dixit Mercurius, Sosiam pugnis esse onerandum. E NAVI VT VECT.] postquam è naui huc vectus sum, sed quo modo vectus dici potest qui à portu, posteaquam a naui exiit, pedibus, in vrbem veni, respondeo vel per translationē sermonis, *vectus sum*, positum pro veni: vel legendum

naui, vt vectus huc sum, detracto *e*, quod credibile est natum esse ex postrema vocali aduerbii hercle. NAVSEO] nausea laboro. nausea autem est vomendi appetitus, ex nauigatione contractus. Cic. lib. 5 epist. ad Att. epist. 13. *nauigauimus sine timore, & sine nausea.* Plautus Merc. *Nausea edepol factum credo, verùm ex templo abscesserit.* VIX INCEDO INANIS] vix ingredi possum sine onere: nedum cum onere ire possim. NE IRE POSSE] ne me ire posse, &c. NESCIO QVEM] hominem ignotum, & quasi sine nomine. AVTVMAT] dicit, prædicat. HINC ENIM] vel legendum *Hinc enim*, vt sit anapæstus: vel sic, *hinc enim*, recta scriptura est, posterior syllaba vocis *enim*, habenda est. VERBERAT] sic Lucret. libr. 6. de aere. *Semper enim circumpositus res verberat aer.* METVO, VOCIS NE VICE] Metuo ne in locum vocis meæ, à qua ille suas aureis verberatas esse dicit, ego ipse vapulem. TIMEO, TOTVS TORPEO] sic in Trucul. *lapideus sum, commouere me miser non audeo.* ibidem infrà. *Neque vt hinc abeam, neque vt hunc adeam scio, timore torpeo.* ILICET] sine dubio Festus. Donatus verò ad illud *ilicet*, *Ne te admisce, nemo accusat Syre te*, &c. Heautont notat, *Ilicet semper finem rei significat, vt actum est: & ilicet dictum est per syncopen, pro ire licet*, &c. Seruius libr. 6. Æn. ilicet docet esse nouissimum verbum, quo vtebantur, consumpto cadauere, & collectis cineribus, eoq. referendum illud esse scribit, *dixitque nouissima verba.* Plautus Capt. *Ilicet parasitica arti in maximam malam crucem.* Idem Cistell. *Actum est ilicet, me infelicem & scelestam.* CERTVM EST] decretum est, deliberatum est, stat sententia. HOMINEM CONTRA COLLOQVI] colloqui iunxit cum accusandi casu. licet tamen dicere, *hominem* reg. à præpositione contra, vt sit *ἀναστροφή*. sed illo modo magis placet, vt contrà sit aduerbium, notetúrque accentu graui in posteriore syllaba. QVI POSSIM VIDERI, &c. quo possim, &c. A ME VT ABSTINEAT M.] ne me attingat, seu ne me verberet. QVI VVLCANVM IN CORNV, &c.] qui ignem in laterna cornea clausum geris? suprà Scena 1. *Sed Amphitruonis illic est seruus Sosia. A portu illic nunc cum laterna huc aduenit.* Lucretius libro secundo. *Præterea lumen per cornu transit.* QVI PVGNIS OS EXOSSAS H.] Supra *Exossatum os esse oportet*, &c. VTCVNQVE] legendum *vtruncunque*, non vt habent libri vulgati, *vtcunque*. Quod autem libri nonnulli veteres habent *vtrumque*, id deprauatum est, ex *vtruncumque* & *vtcunque* factum postea est, ex *vtrumque*. *vtruncunque* autem esse legendum etiam ratio vincit. nam cùm duo sint posita, *seruus, liber*: necessariò *vtruncunque* quod de duobus dicitur, non *vtcumque* quod de pluribus subsequi debet. Hoc enim significat Sosia, se vel liberum, vel seruum esse, vtruncumque de duobus ei libeat. si quis tamen *vtcunque* probet: *vt vmque*, hoc est quomodocumque quod minus mihi probatur. VERBERO] mastigia. MENTIRIS NVNC IAM.] mentiris, qui dicas te verberare, cum tamen neminem verberes. sic Bosius, quasi iocus sit ex ambiguo positus in voce *verbero*: quæ vt vult ille, Mercurio quidem nomen est: sed à Sosia, ridiculi gratia pro verbo accipitur, verbero, as, at. Ego putabam hic nullum esse iocum: & hæc verba, *mentiris nunc iam*, esse Mercurii, & detrahendam hinc esse Sosiç personam, vt ita legatur. *verbero, mentiris nunc iam. At iam faciam, vt verum dis[c]as dicere.* quæ verba sic explico. verbero, mentiris nunc iam, qui dicas te esse vel liberum, vel seruum vtruncunque animo tuo collibitum sit, cum seruus sis, & qui seruus est, liber eodem tempore esse non possit, neque liber, seruus: at iam verberibus & plagis docebo te vera loqui. AT IAM FACIAM, VT VERVM DISCAS DICERE] Bosius hæc sic explanat, Dicis me mentiri, quia non verberaris, seu quia te non verbero. At iam faciam, vt verum dicas, cùm scilicet à me verberaberis. tunc enim te verberari dices, & verum dices. Verùm hæc mihi non placet explicatio. Nam vt omnia inter se cohæreant, & congruant, qui dicit alterum mentiri, debet idem dicere. At faciam vt verum discas dicere. Nunc autem absurdum est, eum, qui ab altero mendacii arguitur, dicere illi à quo arguitur, se facturum, vt ille verum loqui discat. Maneo igitur in sententia, vt existimem id omne quod est ab illo loco *verbero*, vsque ad verbum *dicere*, esse Mercurii orationem. POSSVM SCIRE, QVO PROFECTVS?] id est, possúmne ex te cognoscere, quò ire cogitaris, cum profectus es? vel sic, possum scire, quò intenderis, ex eo loco, vbi eras, proficiscens? sic loquitur etiam alibi: vt Aulul. *nunc quò profectus sum, ibo.* Idem Trucul. *propè est profecta quo sum.* subintelligendum autem est hoc loco, sis. vt sit, *profectus sis*? EGO TIBI ISTAM HODIE SCEL. COMPR. L.] horum quidem verborum sententia, vt à seruo Sosia accipiuntur, obscœna, & flagitiosa est, & castis auribus, atque animis indigna: sed tamen explicanda. Mercurius Sosiæ minatur, se loquacitatem & argutiam eius compressurum. At Sosia sic accipit, quasi Mercurius minetur se Sosiam irrumaturum. Itaque respondet Sosia. non potes me irrumare. linguam enim habeo pudicam, non fellatricem, neque impudicam. sic in Rud. *Si ille te comprimere solitus: hic noster nos non solet.* locus igitur est ex ambiguo. PERGIN' ARGVTARIER?] id est, pergisne argutè loqui? SINOVLOS] singulis noctibus virum. LOCAT] collocat, ponit. ADVENISSE FAMILIAREIS DICITO] dicito Creonti aduenisse Amphit. & eos, qui sunt ex eius familia. ACTVTVM] citò. Carisius. FAMILIARIS ACC. FAXO H. F.] tu qui familiarem te dicis, accipieris, non vt familiaris, sed vt alienus, & inimicus, aut hostis. *Faxo accipiere.* locutio Plauto familiaris, & valde vsitata. quod genus in indice colligetur. Præterea in hoc genere loquendi, *familiaris familiariter*, inest venustas non parua. HORVM] Amphitruonis, & Alcmenæ. AT SCIN' QVOMODO FACIAM EGO TE SVPERBVM, &c.] locus *παρὰ προσδοκίαν* simul, & ex ambiguo. superbi sunt elati, magnifici opulenti, qui sublimes sunt in equo, aut curru, aut rheda: aut qui à seruis portantur. Rursus, qui plagis contusi, & debilitati sunt, & qui grauia vulnera acceperunt, ii, quod pedibus ambulare nequeunt, auferantur sublimes necesse est. atque hac ratione superbi dici possunt. Sic igitur Mercurius, scisne quomodo te hodie superbum, id est, elatum faciam nisi hinc abis? cui Sosia, *quomodo?* inquit. *auferere*, inquit Mercurius, *non abibis si ego fustem sumsero.* Hæc est responsio præter exspectationem. Sosia enim, aut ipsi spectatores exspectabant, aliquid Mercurium responsurum, quo Sosia lætaretur. At ille præter omnium exspectationem respondet, se Sosiam fuste debilitatum, vsque adeò, vt suis pedibus abire non possit, sed ab aliis auferendus sit. Sic in Curcul. *tu auferere hinc à me si perges mihi Male loqui, profectò cui ego, nisi malum, nihil debeo.* Huc pertinet illud Ciceronis libro quinto accusationis *Sic nonnunquam etiam res ad manus, atque ad pugnam veniebat. Iste enim prætor seuerus, ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruisset, illis legibus, quæ in poculis ponebantur, diligenter obtemperabat. itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur: alius tanquam occisus, relinqueretur*, &c. Et illud Homer. ἰλ. ρ. non longè à principio. οὐδέ οἱ οὔ πω μιν πόδεσσι γε οἴκαδε νοστήσαντα ἐυφρανέειν ἄλοχόν τε φίλην, καὶ κεδνοὺς τοκῆας. id est, & eum nego suis pedibus euntem, oblectaturum vxorem caram, & venerandos parenteis, vel sic.

sic,& nego eum suis pedibus è prælio abiturum, sed ab aliis ablatum mortuum, suæ vxori & parentibus iniucundum spectaculum prębiturum. Postremo φέρεσθαι seu ferri sæpe locum habet, & verò propriè, in mortuis, vt notat Eustathius Ἰλιάδ. ψ ibi φέρον νεκρὸν ἑταῖροι, id est ferebant Patroclum mortuum sodales & socii. Sic igitur hunc locum explico. Sed Nonius in voce *superbos*, docet, superbos à veteribus, mortuos esse dictos. Deinde profert hæc Plauti verba hoc tantum. Ex quo licet intelligere, Nonium ex hoc Plauti loco existimasse, superbum à veteribus positum esse interdum pro mortuo: & hic superbum valere mortuum, propterea scilicet, quod mortui in funere sublimes efferebantur. QVIN MED HVIVS F &c.] Immo verò ego me ex hac familia familiarē esse dico. Med huius, pro me huius vsitatum veteribus. solebant enim interponere litteram d. inter duas vocaleis duarum vocū diuersarum, vt hic, & infrà non longè *præter med alius*, pro præter me alius & *med erga* pro me erga, & alia sexcenta similia. VIDESIS] vide si vis. DOMO PROHIBERE] Virgilius libro 1. Æneid. *hospitio prohibemur arenæ*. POSTVLAS?] æquum censes? ἀξιοῖς; PRAEFECTVS THEB. LEG] præest Thebanis legionibus, Creontis iussu. QVICVM] cum quo. MALO TVO] sic suprà *Olet homo quidem malo suo*. COMPOSITIS MEND.] comparatis, & de industria structis mendaciis sic dixit, componere sycophantias, in Bacchid. *Nunc pater mi proin tu ab eo vt caueas tibi Sycophantias compositi aurum vt abs te auferat*. Idem Pœn. *composita est fallacia*. AVDACIAE COLVMEN] hoc est, homo omnium mortalium audacissime: audacium princeps: ipsa audacia audacior. columen eius rei, cuius est columen, validius ac firmius fit, necesse est. sic Terent. Phorm. *Oh bone custos salue columē verò familiæ* &c. ad quem locum notat Donatus columen, vel culmen, vel columna. Idē ibidē columē, sustētatio, vel decus. M. Tull. libro 3. Accusat. *Timarchides autem columen familiæ vestræ premij faucem defensionis tuæ*. Idem pro Sext. *Vnum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij veteris, imagine antiquitatis columen reip. diceres intueri*. CONSVTIS DOLIS] sic loquitur Pseud. *Quid si hisce inter se consenserunt, Calipho Aut de compacto fecerunt consutis dolis?* sic Græci ῥάπτειν δόλους μηχανάς. Dionys. Halicarnass. lib. 3 cap. 106. δειναὶ ὦ Τύλλε, μηχαναὶ πλέκονται καθ' ἡμῶν, καὶ δόλος ἄφυκτος ἐρράφη κατ' ἀμφοτέρων. id est graues en machinæ, ô Tulle texuntur aduersus nos, & dolus ineuitabilis, siue inexplicabilis, aduersus ambos cō sutus est. Idem ibidem δόλον ἐρράπτομεν πάνδη. Euripides in Andromacha ψευδῆ δ' ἀλλάσσετ' μηχανορράφοι κακῶν Sophocles in Oedipo tyranno de Tyresia, ὅστις ὑπαγόμενος τοιόνδε μηχανορράφον. Hō ὀδυσσ. π. μαψιδίως τί ἢ σὺ Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε ῥάπτεις, οὐδ' ἱκέτας ἐμπάζεαι, οἷσιν ἄρα Ζεὺς μάρτυρος, οὐδ' ὁσίη κακὰ ῥάπτειν ἀλλήλοισιν. id est, Stulte quamobrem Telemacho mortem, & diem extremum consuis, neque supplices reuereris quibus Iupiter testis est? nam nō est pium mala suere alterum alteri. IMMO QVIDEM TVNICIS CONS.] iocus ex nomine quæsitus. CERTE PEDIBVS NON TVNICIS] alius iocus ex interpunctionis, seu distinctionis mutatione natus. Dixerat enim Sosia, se aduenire tunicis consutis, non dolis. Mercurius autem reprehendens, ait eum venire pedibus, non tunicis quasi coniunctim dixerit, aduenio tunicis. INGRATIS] inuitus velis nolis. de hoc supra. NON ARBITRARIVM] id est non incertū neque in sententia arbitri positum. Et fortasse spectauit differentiam arbitri & iudicis, quam sic M. Tull. explicat in oratione pro Q. Roscio Comœdo *Aliud est iudicium: aliud arbitrium. Iudicium est pecunia certa: arbitrium incerta, ad iudicem hoc modo venimus, vt aut totam litem obtineamus, aut amittamus: ad arbitrum hoc animo adimus vt neque nihil, neque tantum, quantum postulauimus, consequamur*. &c. Licet etiam sic hunc locum explicare. Hoc profectò certum est, quod nunc vapulas: non arbitrarium, id est non in arbitrio tuo positum: non arbitrij tui. Omnino priorem explicationem malo. TVAM FIDEM OBS.] Sosia vapulans vel simul vt vapulauit, Mercurij fidem implorat, atque cōsecrat. Videtur enim contra fidem suam facere, qui alterum in merentem verberat, aut iniuria afficit. Non potest autem dici, hic *fidem*, significare opem, & auxilium, vt apud Terent. Andr. ex sententia Donati ibi. *Mihi'ne esse proprium cuiquam? Dij vestram fidem*. ad quæ verba notat ille, fidem dixit, opem & auxilium, vt *Tyrrhenámque fidem*. PRAE VT FVTVRVM EST] præ eo, quod futurum est. Sic Mil. glor. *nihil hercle quidem hoc Præut alia, quæ dicam*. Idem Mercat. *Pentheum diripuisse aiunt Bacchas nugas maximas Fuisse credo, præut quo pacto ego diuorsus distrahor*. NAM PVGNIS VSV. FECIT] id est, verberando & cædendo pugnis, fecisti me tuum, vsu, id est vtendo me ad plagas accipiendas, pugnósque tuos perferendos. vsu facere suum, sic dictum, vt vsucapere: ex quo vsucapio. PRO FIDI THEB. C.] Prò, vos inclamo, ciues Thebani, qui fidi estis. Nonnulli hic legunt, *Pro fidem*, & subintelligunt, *imploro vestram*. VT ESSET QVEM] vt esset tibi aliquis, quem tu, &c.] ITA DII FACIANT VT TV P. S.] ita dij faciant, inquit, vt tu potius quàm ego sis Sosia: nempe, vt tu vapules, ego te verberem. ETIAM MVTIS?] etiam ne mu facere audes? etiam ne mussas? mutire & mussare, dicta sunt à littera μυ: quam solam, & nullam præterea muti proferre possunt. Varro lib. 6. Plautus Bacchid. *Impinge pugnum si muttiuerit*. Idem Curcul. *non mutit cardo, est lepidus*. Idem Menæchm. *etiamne impudens Mutire vnum verbum audes, aut mecum loqui?* Terent. Andr. Itaque *Hercle nihil iam mutire audeo*. ad quem locum Don. Ennius: *nec dico, nec facio mu*. Vnde & mutos dicimus, quod Græci dicunt μυωτ. Qui totus locus apud Donatum hodie in libris vulgatis corruptus est. Iterum Terent. Hecyra. *Neque eius est adeò mutito* mutito, inquit Donatus, id est, vel tenui dicto. NEMO NISI Q.] sic apud Homerum. ὀδυσσ. ι. Οὖτις Vlyssus qui vocetur, rogatur, respondet Οὖτις ἐμοί γ' ὄνομ' ἐστὶ· Οὖτιν δέ με κικλήσκουσι Μήτηρ, ἠδὲ πατὴρ, ἠδ' ἄλλοι πάντες ἑταῖροι. sed alio consilio, propter aliam causam. SOCIENVM] socium. Idem in Aulul. *Ibo intro, atque illi socienno tuo iam interstringam gulam*. sed hic versus, *nam Amphitruonis socienum me esse volui*, claudicat, nisi legamus Namque Amphitruonis &c. SCIEBAM] legendum fortassis est, *Scibam*: aut *sciebam* duarum syllabarum faciendum est. FVGIT TE RATIO] id est errasti. sic loquitur Catullus in Carm. de Var. scorto. *Istuc quod modò dixeram me habere fugit me ratio*. sumtum fortassis ab iis, qui in ratione ducenda errant, vel potius ab iis, qui non attendunt animum ad id, quod agitur: qui aliud agunt: quorum animus alibi est, quàm ibi, vbi corpus eorum est. idcirco aliquid loquūtur, quam quod sentiūt, aut quod opus est. sic idem ferè dixit, Bacchid. *Vbi me fugiet memoria* &c. & Milite glor. *At nemo solus sapit. nam ego multos sæpe vidi Regionē fugere consilij prius, quàm reperta habere*. VTINAM ISTVC PVGNI FECISS.] vtinam tui pugni me fugissent, & ita me non attingerent, vel vtinam te fugissent. id est vtinam pugnis careres, vtinam pugnos habere desiisses. QVEM TV DVDVM ESSE AIEB. M.] vel legendum *quem te d.* vel subintelligendum *te* PER PACEM LICEAT] pace tua liceat, sine tua offensione liceat. INDV-

ETIAT] induciæ sunt belli feriæ, inquit Varro, lib. de bello, & pace, vel pax castrensis paucorũ dierũ, vt refert Gellius lib. 1. cap. 25. Idem Gellius inducias dictas esse arbitratur, quasi tu dicas *inde uti iam. Pactum induciarum eiusmodi est*, inquit, *ut in diem certum non pugnetur nihilque incõmodi detur: sed ex eo die postea uti iam, omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactúmque fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi venerit, inde uti iam pugnetur: idcirco ex iis quibus dixi, vocibus quasi per quendam coitum, & copulam, nomen induciarum connexum est.* Donatus apud Terent. Eunucho *Induciæ*, inquit, *sunt pax in paucos dies, vel quòd in diem dentur, vel quòd in dies otium præbeant.* Nonnulli alij ab initu inducias dictas esse volunt, quòd, pactis induciis, alteris ad alteros vltro, citróque sine pugna impune ire licet, ex quibus omnibus etymologiis intelligere licet, hoc nomẽ scribẽdũ esse cũ t. in tertia syllaba, non cũ c. Inducias Græci ἐκεχειρίαν appellant significantissimo vocabulo, à verbo ἔχω, & χείρ, quod per induciarum dies abstineantur, seu cõtineantur manus à pugna. TVAE FIDEI CREDO?] possum ne tutò sine aliquo sponsore locuplete, tuã vnius fidem sequi & me tuæ fidei cõmittere? QVID SI FALLES?] me, vel fidem tuam. sed dic *me* potentius, vt in illa antiquiss. iurandi formula *si sciens fallo.* M. Tulli epist ad Marium *Is iurare cum cœpisset: vox eum defecit in illo loco Si sciens fallo.* Propert. lib. 2. Eleg. 20. *Ossa tibi iuro per matris, & ossa parentis: Si fallo, cinis, heu sit mihi vterque grauis.* Idem lib. 4. Eleg. ad Cinth. *Iuro ego fatorum nulli reuocabile carmen: Tergeminusque canis sic mihi molle sonet: Me seruasse fidem si fallo vipera nostris Sibilet in tumulis, & super ossa cubet* TVM MERCVRIVS SOSIAE IRATVS] tum id est, si sciens fallo. Iocus. Nam cùm sit ignotus Sosiæ Mercurius, cumque se Sosiam esse prędicet: malum sibi precari putatur à vero Sosia, si fallat: cum re vera Mercurius malum ei precetur, proinde ac si ita dicat, tum ego tibi iratus sim, si fallam, scilicet: seu si fallo. Porro autem deos sibi habere iratos vult nemo. Hinc illud loquendi genus antiquiss. *quem illi dij irati*, de quo suo loco VBI VBI ES] id est quomodocũque es facturus. Donatus ad illud Terentij Andr. *Iam vbi vbi erit inuentum tibi curabo* &c. notat, *vbi vbi*, in prima parte vim suam tenet: in posteriore productionẽ: & est quemadmodũ vt vt, qua qua, vnde vnde: pro vbicunque, vtcumque, quacumque, vndecunque. TV ME VIVVS HODIE N. F.] Tu viuus nunquam facies, vt non sim Sosia. Nunquam me facies quin sim, dictum more Græcorum & Comicorum, pro nunquam me facies non esse: id est, nunquam facies vt non sim. Sic autẽ legendum, vt edidi, & ante ediderat Camerarius. *Tu me viuus hodie nunquam*, &c. non, vt quidam volunt, *me viuo*. &c. quam lectionem, & versus ratio, & sententia respuunt. Adde quòd reclamant libri veteres, qui habent *viuus*: quibus cum congruunt omnes vulgati. Sentẽtia autem in promptu est. tu viuus nũquam facies, &c. ergo multo minus mortuus. vel sic. tu excedes è vita, seu moriere prius, quàm isthuc facies. Quòd autem alii nonnulli, qui item legunt *viuo*, pro *viuus* volũt hæc esse verba Sosiæ, vsque ad, *Hic homo*, &c. non placet. sunt enim hæc Mercurij: &, quę deinceps sequuntur, Sosiæ, par pari Mercurio referentis. Quemadmodum enim Mercurius dixit. Tu quandiu viues nunquã efficies, vt non sim Sosia: ita Sosia, par referens, respondet, Certè nunquam me alienabis ab hac familia nostra, quin sim huius familiæ seruus, & familiaris. TV ME ALIENABIS NVNQVAM] nunquam me, qui sum familiaris, & domesticus, alienũ facies NOSTRA] e familia nostra, vel Amphitruonis, heri nostri, seruus. PRAETER MED ALIVS] præter me alius. QVOD MIHI PRAEDICAS VIT. &c.] qui me dicis insanum esse, tu ipse es.

Iam insania, animi vitium est MALVM] interiectio est hoc loco, malum qua vtitur Plautus millies infrà. ead. comœd. *Quæ malum magnas?* idem Captiu. *Nisi si meo aliquam corde machinor astutiam.* Quàm, malum quid machineris? cetera exempla collecta reperientur in indice. Terent. Eunucho. *Qui malum alij?* ad quem locũ Donatus. malum, inquit, per parẽthesim suauiter infertur. Plautus in Epidico. Quę malũm hęc impudẽtia est? Ei non interponitur, malum, nisi oculis conuersis ad eum, quid, quod reprehendimus, dixerit. Itaque *malum*, nunc interiectio est. HAC NOCTV] hac nocte. Sic veteres loquebantur, vt refert Macrobius libro 1. cap. 4 testem Ennium producens annalium Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti Mœnia concubia, vigilésque repente cruentant. Idẽ annal. *Hac noctu filo pendebit Etruria tota.* EX PORTV PERSICO] id est, ex mari Euboico, quòd in eo steterit classis Persarum. Festus NON VIGILO?] quasi dicat non dormio neque dormito, neque vigilans sterto, sed planè vigilo. MALAE] maxillæ QVID IGITVR DVBITO?] domum introire? EMENTITVS] es subintell. quod est Plauto vsitatissimum. SOLVTA EST NAVIS] Sic in Sticho. *Hodie soluta est nauis aliquãto prius.* Sic Horat. epod. od. x *Mala soluta est nauis exit alite.* & *soluere nauim* dicunt Latini plena seu integra locutione. Plaut. Mil. glor. *Nisi eat, te soluturum esse nauim ventum operam dare.* Idem Merc. *iisce confectis nauim soluimus.* Dicunt & *soluere* simpliciter, nec ad ecta voce *nauim*. Cicer. lib. 7 epist. ad Att. *nos eo die cenati soluimus* Idem lib. 3. de Off *Si idem sciat complures mercatores Alexandria soluisse*, &c Idem pro Murena. *Quòd si è portu soluentibus ij, qui in portum ex alto inuehũtur, præcipere summo studio solent*, &c. Tacitus lib 2 *Nec Piso moratus vltra nauem soluit* &c ET VBI PTERELA REX REGNAVIT. &c & oppidum in quo Pter reg. exp. VI PVGNANDO] vi & virtute, non pactione. Græci dicunt κατὰ κράτος, quod notarat Bosius. OBTRVNCAVIT] interemit supra de hoc verbo. AVTVMARE] dicere. Nonius. MEMORAM MEMORITER] aduerbium & verbum cui adiungitur, eiusdem originis. talia sunt illa, *propere properas sapienter sapit, memoriter meminisse.* quæ indicabuntur suis locis, & collecta sub vno quasi aspectu ponẽtur in indice. PTERELA REX QVI POTITARE &c.] ordo est datum est subintellige vel repete ἀπὸ κοινοῦ id *quis*, id est quo, Pterela rex potitare sólitus est, videlicet patera aurea. OBSIGNATA SIGNO EST] pleonasmus. CVM QVADRIGIS SOL EXOR] sol exoriens cum curru à quatuor equis tracto: vel cum quatuor equis curruí iunctis Signis quibus obsignarent, vtebãtur antiqui vel suis ipsorũ imaginibus, vt Plautus Curculione signum nosce: nostin'? LY quidni nouerim? Clypeatus elephantem vbi machæra diffiicit. Pseud. *Ea causa miles hic reliquit symbolum Expressam in cera ex anulo suã imaginem* vel maiorum suorum Cicer. Catil. 3 *tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsiui, cognosceretne signum. annuit, Est verò inquam signum quidem notum, imago aui tui, clarissimi viri, qui amauit vnice patriam & ciues suos: quæ quidem te à tanto scelere etiam muta reuocare debuit.* Vtebantur & imaginibus, quas arbitrio suo sumebant: vt ex Augusto intelligere licet: de quo sic Suetonius *In diplomatibus, libellisque, & epistolis signandis initio Sphinge vsus est: mox imagine Alexandri Magni, nouissimè sua Dioscoridis manu sculpta: qua signare insecuti quoque principes perseuerarunt* Sic Amphitruo vtebatur pro signo sole cum quadrigis exoriente, QVID ME CAPTAS CARNIFEX?] quid me captas, id est, quid me capere conaris? quid mihi insidiaris, vt me capias? Sic idem infra ead. comœd *Me captas. quia tute ab nauí clanculum huc alia via Præcucurristi*, &c. ibidem. *Tu si me captas impudentia, non potes capere?* Terent. Hecyra. *Iniurium est autem vlcisci aduersarios? Aut qua*

via

... eadem ipsos capit ARGVMENTIS VINCET, &c.] hæc loquitur Sosia, ad spectatores versus. ALIVD NOMEN QVAERENDVM EST M.] quàm Sosiæ, scilicet. nam hic vincit, se Sosiam esse. LEGIONES CVM PVG. MAXIME] suprà *Nam cùm illi pugnabant maximè, ego tum fugiebam maximè.* INDE IMPLEVI CIRNEAM] Secutus sum Nonium, qui ita legit, & codicem Huraltinum, in quo scriptum est, non *birneam*, vt habent omnes libri vulgati, & non nulli manuscripti. Est autem cyrnea, seu cirnea, vt docet Nonius, vas vinarium. Deinde profert hunc versum. INGRESSVS T VIAM] allegoria est. significat enim, eum non aberrare à recta regione, & via veritatis Sic ferè in Pseud ... EAM EGO ITA VT MATRE FVERAT N. V ED. M.] eam cyrneam vini meri, ita vt matre fuerat natum, i. ita vt ex vite, seu vua fuerat expressum, eduxi, id est, ebibi, exhausi, exsiccaui. hæc verba igitur, ita vt matre fuerat natum, valent, merum, non dilutum. nam vinum, cum ex vua nascitur, merum est. educere autem, hoc est, ebibere: quemadmodum ducere, bibere. Horatius, *ducere nectaris succos.* oda 3 lib. 3. & *sed pressum Calibus ducere Liberum ...* &c. oda 12. lib. 4 & M. Tull. Tuscul. 1 *obduxit venenum vt sitiens.* MIRA SVNT] Mirum est. Sic Plautus loquitur mislica. EBIBERIM] eduxerim vt suprà, non longè. TV NEGAS MED ESSE?] tu negas me esse? d interpositum causa versus. vel vt vitetur hiatus, si e non eliderentur. QVID EGO NI N.] quid ni ego n NAM INIVRATO, SCIO, PLVS CR. M.] Sic M. Tull. actione prima. *Nec tamen eo animo sum, vt eo iudice, quàm prætore, hanc rem transigi malim: & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere.* Idem pro Roscio Comœdo Tibi verò, Piso, diu deliberandum, & concoquendum est, vtrum potius Cheręæ iniurato, in sua lite, an Manilio, & Luscio iuratis in alieno iudicio credas. SALTEM] saltem, est quod barbari dicunt, ad minus, Itali almanco. Galli, à tout le moins. Donatus ad illud Terentianum And 1, *vt aliquot saltè nuptiis prodat dies,* notat: saltem desperatis rebus solam petentes salutem, hoc verbo vtimur. Ex quibus verbis intelligere licet, hanc vocem natam esse à re militari atque adeò à captiuis, qui nihil aliud à victore, quàm salutem, petant. quod ab eodem Donato in Adelph. traditum est, ad illud. *Meum mihi reddat saltem quanti emta est, Syre.* Sic crebrò apud Homerum victi & capti illud vsurpant ζώγρει, id est cape me viuum. noli me interimere, sed ... vt me abs te pretio redimã. IGNOBILIS] ignotus, & sine nomine: vt omnes homines te ignorent. Nam huc pertinet quod infrà dicitur. *Nisi etiam is quoque me ignorabit.* sic in Pseud. *peregrina facies videtur.* CONTEMPLO] contemplor. Notat Nonius veteres dixisse contemplo pro contemplor, proferétque cum alia ex aliis scriptoribus exempla, tum illud præterea ex Plauto in Asin. *meum caput contemples.* IN SPECVLVM INSPEXI] sic loquitur Terent. Adelph *Postremò tanquam in speculum, in patinas Et mea inspicere iubeo:* &c. SIMILIS T] similis est. sic autem legendum vt edidimus, non *simil'est*: quanquam scio nonnullis hoc placere, simil'est, pro similis est. SVRA] sura pars tibiæ posterior, & crassior, pulpa cruris. γαστροκνημίαν nominant Græci, quasi tibiæ ventrem. Idem Plautus Pseud. *vbi suram adspicias, scias posse eum gerere crassas compedes.* TONSVS] tonsus pro tonsura vt docet Nonius, hunc locum proferens. profert & versum ex Accio, Amph. *sed quænam hæc est mulier, funesta veste tonsu lugubri?* NASVM] nasum in neutro genere dixisse veteres indicat & Nonius, testem citans Lucilium lib. 7. *Quæris oculi non sunt, neque nasum,* &c. Idem lib. 22. *Nasum rectum nunc homini ... suræ pedésque.* DENS, LABRA] sic legendum, non vt vulgo, *vel labra.* Nam præterquàm ratio vulgatam lectionem refellit, codicis Huraltini litura hoc in loco scripturam, quam restitui, adiuuat: enumerantur autem hic omnia alia ἀσυνδέτως, vt dubium non sit, quin, *vel labra,* mendosum sit. TOTVS] subintell. similis est mihi. CICATRICOSVM] ex veteribus. NOVI NEPTVM, &c.] sic in Menæchmis *... alios video, nous homines, alloquor.* SANE SAPIO, ET SENTIO] id est non desipio, non sum sensus expers. ... sic in Milite glor. *Mihi ego video, mihi ego sapio mihi ego credo plurimum.* &c. PVLTABO] pulsabo, sic veteres. QVO AGIS TE?] quo te confers, quo te capessis? QVADRIGAS SI NVNC INCEND I.] &c. hyperbole. credibile enim est Iouis quadrigas esse celerrimas. sic Asin. *Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit, Nunquam adepol quadrigis albis indipisci postea.* & Aulul. *Quod iubeat, citis quadrigis citius properet persequi.* & Pæn. *Nisi ego illum iubeo quadrigis ad carnificem rapi.* eodem pertinet illud Horat. sat. 7. l. 1. *Sisennas, Barros vt equis præcurreret albis.* ITA VIX POTERIS EFF.] ita est, id est etiam cum inscenderis quadrigas Iouis, & iis vectus aufugeris. EFFVGERE] euadere. TVAE SI QVID VIS NVNTIARE: &c.] id est tuæ heræ, si quid vis, nuntiare te sinam: sed hanc nostrã heram, non tuam, adire non sinam. licet etiam ita explicare, *Tua hera, si quid vis nuntiare licet.* vt verbum *licet* repetatur à superiore. sed malo verbum *sinam* sumi ἀπὸ κοινοῦ: vel bis positum intelligi IRRITASSIS] irritaueris. LVMBIFRAGIVM TV FERES] hoc est, lumborum fracturam, seu lumbos fractos auferes. lumbifragium, nomen compositum à Plauto fictum. cuiusmodi sunt alia sexcenta, quæ collecta reperientur in indice, in voce nomina. VBI EGO PERII? VBI IMM. &c] sic Mil. glor *Quid metuis? SO. enim ne nosmet perdidimus vspiam.* VIVO FIT QVOD NVNQVAM Q. M. F. M.] id est mihi viuo, vel me viuo, imago mea præfertur, quod nunquam quisquam faciet, me mortuo. locus ex imaginis mentione, & nomine quæsitus: & ad consuetudinem Romanorũ referendus. solebant enim maiorum imagines præferri in funeribus clarorum virorum. Cuius rei exẽplum exstat luculentum apud M. Tull lib. 2 de Oratore posteaquam de Crassi facetiis locutus est. ibi. *Quis est igitur qui non fateatur, hoc lepore, atque his facetiis non minus refutatum esse Brutum, quàm illis tragœdiis, quas egit idem, cum casu in eadem causa funere efferretur anus Iunia?* sequitur paucis pòst. *Brute quid sedes? quid illã anũ patri nũciare vis tuo? quid illis omnib. quorũ imagines duci vides? quid maioribus tuis?* Hoc igitur significat Sosia se viuo præferri imaginem suam, cum tamen ipso mortuo, quando efferetur, nemo imaginem eius similem, funeris honestandi causa sit laturus. Nam in seruorum funere nullæ præferri imagines solebant. non dissimilis est huic ille locus in Mostell. *Viuos ego hodie viuo, præsenti hic seni Facturum, quos credo mortuo nunquam fore.* Nam in funere clarorum virorum ludi funebres instituebantur. ME IGNORABIT] me non cognoscet, seu agnoscet, sic idem infra ead. comœd. *quem omnes mortales ignorant.* sic Terent. Heautontim. *Et me ignoras, Clitipho.* Idem Eunucho *Quid? isti te ignorabant.* QVOD ILLE FACIAT IVPITER] hæc pronunciandum sublato cœlum versus digito. faciat ille Iupiter, inquit, vt Amphitruo me ignoret. nam hoc si contingat, eadem opera sim liber, scilicet. Itaque subiungit, quare id optet. VT EGO HIC HODIE RASO CAP. C. &c.] id est, vt fiam liber. Nonius. *Qui liberi fiebant, inquit, ea causa calui erant, quòd tempestatem seruitutis videbantur effugere, vt naufragio liberati solent.* Plautus Amphitruo *vt ego hic hodie,* &c. Plutarchus in Tito Flaminio. οἱ γὰρ ἀπὸ ...

καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς δούλοις ὅταν ἐλευθερωθῶσι, ξυράμενοι τὰς κεφαλὰς. καὶ πιλία φέρειν ταῦτα ἐσχηματισμένοι αὐτοὶ τῷ θριαμβεύοντι παρείποντο. i. hi enim viri quemadmodum consueuerunt serui, vbi manumissi fuerint, rasis capitibus pileos gerere, ita ipsi ornati Tito triumphanti comites se præbuerunt. Appianus de bello Mitridat. de Prusia loquens ἀπήντησε τοῖς Ῥωμαίων στρατηγοῖς ἐν σχήματι Ῥωμαικῷ ἀμπεχόμενος, ὃ καλοῦσι τήβεννον, καὶ ὑποδήματα ἔχων Ἰταλικά, τὴν κεφαλὴν ἐξυρημένος, καὶ πῖλον ἐπικείμενος, ᾧ τρόπῳ τοὺς θεράποντας οἱ ἐν διαθήκαις ἐλευθερούμενοι, &c. i. Prusias obuiam processit Romanorum imperatoribus togatus, & Italico more calceatus, capite raso, & pileatus, quomodo ornati nonnulli prodeunt in publicum, eorum qui in testamētis libertate donati sunt. Suetonius in Tiberio. *ac primò Præneste, inde Neapolim euasit: seruisque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit.* t. Idem in Nerone Claudio. *obijt xxx. & secundo ætatis anno quo die quondam Octauiam interemerat. tantúmque gaudium publicè præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurrerit.* Itaque Castor & Pollux, qui sotēres, id est seruatores & liberatores Greciæ dicuntur pileati fingebantur, quia pileus sit insigne libertatis. quanquam alii hanc eius rei caussam afferunt, quod essent Lacones: Lacedæmonii autem pileati pugnarent. Sic enim Festus, Pilea Castori inquit, & Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos est. Quid quòd Lares quoque pileati fingebantur? quod ego vidi nuper in nummo argenteo, quem mihi ostendit Clemens Teueninus, homo & sæpe antea à me honoris causa nominatus, & sæpe posthac nominandus. Sedent autem in eo, quem dixi nummo, Lares, (percurram enim reliquum illius nummi argumentum, quamuis non admodum ad id, quod nobis in præsenti propositum est, pertineat) pelle canina amicti, canis circum pedes eorum stat. Vulcanus etiā piloatus, dimidiatus cum forcipe supra eorū capita positus est. In altera parte est Veiouis iratus, seu Apollo iaculator, & sagittam mittēs Quoniam autem Pilei mentio incidit, ne hoc quidē adscribere me pigebit. quod etiam ex illo nummo didici, valde eos falli, qui putant, pileum & petasum idem esse. Nam petasus, vt suprà diximus, latus, & amplus erat, vtpote ad ardorem solis, & imbrem defendēdum comparatus: pileus verò non latior, quàm corporis figura, & magnitudo postulat. Seruius ad illū versum Æn. 8. *Nascenti cui tres animas Feronia mater,* notat Feronia Nympha Campaniæ, quā etiam suprà diximus. Hæc etiam libertorum dea est: in cuius templo, raso capite, pileum accipiebāt. cuius rei etiam Plautus facit mentionem. *Quod vtinam ille faxit,* &c. Postremo, vt ad nummos redeam, memini me videre in nummis Clementis Teuenini, quem suprà commemoraui, quatuor in quib. expressa erat Bruti effigies pileata, cum pugiunculis. quod significat, Brutum liberasse populum Ro. tyrāno interfecto. Ne hoc quidem prætereo A. Gellium tradidisse lib. 7 c. 4. seruos, quorū nomine venditor nihil præstaret, pileos venundari solitos. Tit. Liuius lib. 34. annalium: *Præbuerunt speciem triumpho capitibus rasis, qui seruitute exemti fuerant.*

MERCVRIVS

Bene prosperéque hoc hodie operis processit mihi.
Amoui à foribus maximam molestiam:
Patri vt liceret tutò illam amplexarier.
Iam ille illuc ad herum quom Amphitruonem aduenerit,
Narrabit seruum hinc sese à foribus Sosiam
Amouisse: ille adeò illum mentiri sibi
Credet: neque credet huc profectum, vt iusserat.
Erroris ambo ego illos & dementiæ
Complebo, atque omnem Amphitruonis familiam,
Adeò vsque satietatem dum capiet pater
Illius quam amat: igitur tum demum omnes scient,
Quæ facta, denique Alcumenam Iuppiter
Rediget antiquam coniugis in concordiam.
Nam Amphitruo actutùm vxori turbas conciet,
Atque insimulabit eam probri: meus pater
Eam seditionem illi in tranquillum conferet.
Nunc de Alcumena dudum quod dixi minus.
Hodie illa pariet filios geminos duos,
Alter decumo post mense nascetur puer,
Quàm seminatus, alter mense septumo.
Eorum Amphitruonis alter est, alter Iouis.
Verùm minori puero, maior est pater,
Minor maiori: iámne hoc scitis quid siet?
Sed Alcumenæ huius honoris gratia,

Pater curauit vno vt fœtu fieret,
Vno vt labore absoluat ærumnas duas,
Et ne in suspicione ponatur stupri,
Et clandestina vt celetur suscipio.
Quanquam vt iam dudum dixi, resciscet tamen
Amphitruo rem omnem. quid igitur? nemo id probro
Profectò ducet Alcumenæ. nam deum,
Non par videtur facere, delictum suum
Suámque culpam expetere in mortalem vt sinat.
Orationem comprimam, crepuit foris,
Amphitruo subditiuus eccum exit foras
Cum Alcumena vxore vsuraria.

BENE PROSPEREQVE HOC HODIE OP. PR.] felicem hodie exitum habuit hoc operis, quod confeci in Sosia, amouendo à foribus. sic loquitur Terent. Adelph. *meditor esse affabilis: & bene procedit.* & M. Tull. pro Rabirio Post. *qui bene quid processerit, eum multum vidisse* AD HERVM QVOM AMPHITR.] quũ ad herum Amphitr. aduen. NARRAVIT SERVVM HINC ESSE, &c.] ἀμφιλογία, narrauit sese à seruo Sosia hinc à foribus esse amotum. ERRORIS] trãslatè posuit errorem. pro eo mentis, aut animi affectu, quo id credit, quod non est: nõ credit quod est, vt hic Amphitruo putat vxorem esse deliram, aut cũ alio viro rem habere. Alcumena putat se cum Amphitruone rem habuisse, quæ cum Ioue habuerit, &c. ADEO VSQVE SATIET DVM] eò vsque dum pater libidinẽ suã explebit, Alcmenã complexus. CONCIET] cõmouebit, & verbo cõcio, cis. INSIMVLABIT] Donatus ad illud Terentii Phorm. *si herum insimulabis auaritiæ, male audies* notat: insimulare, est crimen ingerere: insimulatio est falsi & veri criminis incusatio. Cic. *nihil eorũ quæ Galli insimulabant, negarunt.* PROBRI] adulterii, turpitudinis, flagitii. Festus *Probrũ, stuprũ, flagitiũ,* Cecilius. *Ea tum cõpressa parit huic puerũ. sibi probrũ.* EAM] eam vnius syllabæ est. SEDITIONEM] στάσιν, διάστασιν, dissensionẽ, discordiam. IN TRANQVILLVM CONFERET] tranquillabit, sedabit, in tranquillitatem rediget. ALTER DEC] Alter puer Iphiclus. SEMINATVS] ἐσπαρμένος, satus, ab Amphitruone scil. AMPHITRVONIS ALTER EST.] Iphiclus. ALTER IOVIS] Hercules. MINORI] Herculi, qui septimo mense postquàm seminatus est à Ioue, nascetur. MAIOR P.] Iupiter. MINOR] minor pater, Amphitr. MAIORI] Iphiclo, qui decimo mẽse postquàm ab Amphitruone seminatus est nascetur. SED ALCVMENAE HVIVS] postrema syllaba vocis Alcumenæ hic nõ eliditur. VNO VT FOETV] vt vno onere, vnáq; vt ita dicã, grauidatione & fœcũdatione. FIERET] hic *fieret*. primã habet productã. VNO VT LABORE] vt vno labore vel grauidationis, vel partus. ABSOLVAT AERVMNAS DVAS] id est liberetur & soluatur ærumnis duabus, ærũnas appellat labores, & dolores partus, qui sunt graues, & onerosi. Festus ærũnas à verbo Græco αἴρω, quod valet tollo, dictas putat. Ideóque ærumnas, seu ærũnulas, docet esse furcillas, quibus viatores, aut geruli onera, & sarcinas gerũt. Carisius verò docet per æ solũ scribi posse, quod mẽtẽ eruat: vel per œ, quod mœrorẽ nutriat. ET NE IN SVSP. PON. STVPRI.] & ne vocetur in suspicionẽ stupri, vocis *suspicione* syllaba secunda, longa est. quòd eò scripsi, quòd nonnulli, & apud Plautum, & apud Terentium, in locum vocis *suspicio*, & *suspiciones* &c. suspectionis nomen substituunt. non rectè. ET CLANDESTINA VT CEL. SVSP.] lego Et clandestina vt celetur susceptio, vt per susceptionem clandestinam, intelligamus vel clandestinam Iouis receptionẽ, & intromissionẽ in domũ Amphitruonis ab Alcumena, vel secundam conceptionẽ, quam superfœtationem vulgò nominant. licet etiã per susceptionẽ, intelligere filii susceptionẽ, vt Latini dicunt, suscipere liberos. sed illud primo loco positum malo. RESCISCET TAMEN] Gellius lib. 2. cap. 19. *qui factum aliquod occultius, aut inopinatum insperatúmque cognoscit, is dicitur propriè resciscere.* lege cetera apud Gellium, Donatus ad illud Terẽt. in Hecyra *Hoc vbi senex resciuit*, &c. notat, *scimus quæ ad nos deferuntur: rescimus celata.* NAM DEVM NON PAR VIDETVR FACERE &c.] ordo, & sententia est, nam non videtur æquum, deum facere, id est committere, vt sinat culpam suam expetere, id est recidere, erumpere, resilire, redundare, in mortalem, verbi gratia, in Alcumenam. sic fere Nonius in verbo *expetere*, CREPVIT FORIS] Propterea quod Athenis fores aperiebantur, & reuoluebantur publicam viã versus, idcirco qui domo exire volebat, antequã foreis aperiret, & ianuam, seu valuam in publicum retorqueret, sonitũ aliquẽ vel manu, vel aliquo alio pacto edebat, ne ianua in aliquem prætereuntem nõ præmonitũ irrueret. Sic apud Arist. ψοφεῖ τις ἔνδον, id est, sonitũ edit aliquis intus hoc est parat aliquis exire domo. Hoc pluribus verbis explicat Plutarchus in Poplicola: cuius verba non me pigebit huc adscribere, quamuis ea relata sint à Mureto lib. 1. var. lect. cap. 17. Sic igitur Plutarchus. Τὰς δ' ἐν Ἑλλάδι θύρας πρότερον οὕτως ἔχειν ἁπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες, ὅτι κόπτουσι καὶ ψοφοῦσι τὰς αὑτῶν θύρας ἔνδοθεν οἱ προϊέναι μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γίνοιτο τοῖς παρερχομένοις, ἢ προεστῶσι καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν. id est, Græcorum autem ianuas omnes antea taleis fuisse dicunt, a comœdiis hanc opinionem adepti, quia pulsant & percutiunt ianuas suas intrinsecus ii qui sunt in publicum progressuri, vt ii, qui prætereunt, aut qui ante eas fores stant extra præsentiant, & ne deprehendantur à valuis in angiportum proiectis. SVBDITIVVS] subdititius, in locum veri Amphitruonis subditus ὑποβολιμαῖος, VSVRARIA] cuius habet vsumfructum suprà in Argummento. *Vxorem cepit Alcumenam vsurariam.*

IVPITER, ALCVMENA, MERCVRIVS.

Iu. *Bene vale Alcumena, cura rem communem, quod facis.*
Atque imperce, quaeso: menses iam tibi esse actos vides.
Mihi necesse est ire hinc. verùm quod erit natum, tollito.
Al. *Quid istuc est mi vir negotij, quòd tu tam subitò domo*
Abeas? Iup. *edepol haud quod tui me neque domi distaedeat,*
Sed vbi summus imperator non adest ad exercitum
Citius quod non facto est vsus, fit, quàm quod facto est opus.
Me. *Nimis hic scitu'st sycophanta, qui quidem meus sit pater.*
Obseruatote, quàm blandè mulieri palpabitur.
Al. *Ecastor te experior, quanti facias vxorem tuam.*
Iup. *Satin habes si foeminarum nulla est, quam aequè diligam?*
Me. *Edepol nae illa nisi fictis rebus te sciat operam dare,*
Ego faxim te Amphitruonem esse malis, quàm Iouem.
Al. *Experiri istuc mauellem me, quàm mi memorarier.*
Prius abis, quàm lectus vbi cubuisti concaluit locus
Heri venisti media nocte, nunc abis. hoccine placet?
Me. *Accedam, atque hanc appellabo, & supparasitabor patri.*
Nunquam edepol quenquam mortalem credo ego vxorem suam
Sic efflictim amare, proinde vt hic te efflictim deperit.
Iup. *Carnifex non ego te noui? abin' è conspectu meo?*
Quid tibi hanc curatio est rem, verbero, aut mutitio?
Quem pol ego iam scipione. Al. *ah noli.* Iup. *mutito modò.*
Me. *Nequiter penè expediuit prima parasitatio.*
Iup. *Verùm tu dicis mea vxor, non te mi irasci decet.*
Clanculum hinc abiui à legione, operam hanc surripui tibi:
Ex me primo prima scire rem vt gessissem publicam.
Ea tibi omnia enarraui: nisi te amarem plurimum,
Non facerem. Me. *facitne vt dixi? timidam palpo percutit.*
Iup. *Nunc ne legio persentiscit, clam illuc redeundum'st mihi,*
Ne me vxorem praeuertisse dicant prae republica.
Al. *Lacrumantem ex abitu concinnas tu tuam vxorem.* Iup. *tace.*
Ne corrumpe oculos, redibo actutum. Al. *id actutum diu est.*
Iup. *Non ego te hic lubens relinquo, neque abeo abs te* Al. *sentio,*
Nam qua nocte ad me venisti, eadem abis. Iup. *cur me tenes?*
Tempus est, exire ex vrbe priusquam lucescat volo.
Nunc tibi hanc pateram, quae domo mi illic ob virtutem data est,
Pterela rex qui potitauit: quem ego mea occidi manu,
Alcumena tibi condono. Al. *facis vt alias res soles.*
Ecastor condignum donum, qual' est qui donum dedit.
Me. *Immò sic condignum donum, qual' est qui dono datum est.*
Iup. *Pergin' autem, nónne ego possum furcifer te perdere?*
Al. *Noli amabo Amphitruo irasci Sosiae, causa mea.*
Iup. *Faciam ita vt vis.* Me. *ex amore hic admodum quàm serum est.*
Iup. *Nunquid vis?* Al. *vt quum absim, me ames, me tuam absentem tamen.*
Me. *Eamus Amphitruo: lucescit hoc iam,* Iup. *abi prae Sosia,*
Iam ego sequar, nunquid vis? Al. *etiam vt actutum aduenias.* Iu. *licet.*

Prius tua hic opinione adero: bonum animum habe modò,
Nunc te nox quæ me mansisti, mitto, vt cedas die,
Vt mortalibus illucescas luce clara & candida.
Atque quanto nox fuisti longior hac proxima,
Tanto breuior vt dies fias. faciam, vt aquè disparet,
Et dies è nocte accedat. ibo, & Mercurium subsequar.

CVRA REM COMM.] rem familiarem, & liberos. Nam inter virum, & vxorem omnia sunt communia. ATQVE IMPERCE, QVAESO] & tibi parce, quæso. caue plus nimio maiorem laborem suscipias, & ita vtero noceas, cum sis ad pariendum vicina. vtitur hoc eodem verbo & in Casina ibi. *amabo, integra, atque imperita huic impercito.* MENSES IAM TIBI ESSE ACTOS VIDES] menses tibi exactos vides, quibus maturescere partus solet. verbi gratia, menses decem. more veterum, apud quos menses erant nostris breuiores, vt pote 28. circiter diebus constantes. TOLLITO] tollito humo, atque educato, neque exposito. Solebant parentes, quos liberos in lucem primùm editos alere, nec exponere habebant in animo, iacenteis è terra tollere ex quo tollere vsurpant Latini, pro alere, & educare. Terent. in Andria *Quidquid peperisset, decreuerunt tollere.* ibidem. *Nam quod peperisset iussit tolli.* Idem Heautont. *Meministi me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum Si puellam parerem nolle tolli?* C. *scio quid feceris: sustulisti.* Plautus in Trucul. *si, quod peperissem, id educarem, & tollerem* Ex quibus exẽplis intelligere licet, sublationem filii communem esse patris & matris. Domi] domus DISTAEDEAT] valde tædeat. SED VBI SVMMVS IMPERATOR NON ADEST AD EXER.] *ironia* vbi (inquit) summus imperator abest ab exercitu, citius fit, quod factu non est vtile, quàm quod est vtile. SCITVS SYCOPHANTA] lepidus & venustus est impostor. Sycophanta vox quidem Græca est, sed apud Græcos calumniatorem significat: apud Latinos verò impostorem, & planum, & illusorem. PALPABITVR] blandietur, assentabitur. Idem Mercat. *Hoc sis vide vt palpabitur, nullus est, cum occepit, blandior.* Festus palpari, blandiri. Propriè est molli, & leni manu mulcere. AEDEPOL TE EXPERIOR, Q. F.] ædepol experior quãti me facias, qui tam cito à me discedas, ironia igitur est, non serius sermo. SATIN' HABES, SI, &c.] satisne habes, &c. NAE ILLA SI ISTIS REB.] profectò si illa (Iuno) sciat te istis rebus, id est furtis & adulteriis, seu furtiuis rebus, & amoribus operam dare, & cum mortalibus fœminis cõmisceri, malis te esse Amphitruonem, quàm Iouem: nam illa irata te malè acciperet verbis atq. acriter obiurget. Hæc loquitur Mercurius auersa facie à Ioue, & Alcumena, ad spectatores. Scio autem hos versus aliter vulgo legi. Sed hanc germanam scripturam esse arbitror. neque mihi probatur illa lectio, neque eius sententia *Ædepol na illa*, scilicet Alcmena, nisi fictis rebus te scias operam dare, id est nisi sciat te simulare quæ non sunt vera. faxim. id est faciam, seu fecerim, vt te Amphitr. &c. id est tuas fortunas Iouis fortunis anteponas. Iam quod libri plerique veteres furtis, seu furtiuis rebus glossæ sunt, adscriptæ primò ad oram libri deinde in contextum translatæ. EXPERIRI ISTVC MAVELLEM. &c.] Respondet his verbis Alcmena ad ea, quæ dixerat Iupiter, mauellem, id est, magis vellem, mallem. mauellem me experiri, veterum consuetudine dictum pro mauellem experiri. *Nam me πατίλαις mi memorarier,* mi memorari, mihi dici. PRIVS ABIS, QVAM LECTVS, VBI CVBVISTI, CONC.L.] *lectus*, generandi casus est, positum pro lecti. quod admonet Priscianus libro 6. hunc locum proferens. Prius abis, inquit Alcmena, quàm lectus, in quo cubuisti, locus concaluerit. HERE] heri. SVPPARASITABOR PATRI] parasiti, & assentatoris parteis agam in patri gratiam. parasiti, id est, assentatoris munere fungar patri inseruiens. parasiti sunt, qui pabuli causa, alteri assentantur. Itaque cum muribus cõparat poeta noster in Persa, vbi Veterem atque antiquum questum, &c. sequitur. *Quasi mures, semper ederes alienum cibum.* EFFLICTIM] valde, vsque donec effligatur. Sic Probus. Næuius Coroll. Nolo ego hunc adeò efflictim amare. diu viuat volo, vt mihi prodesse possit. Nonius non ferè aliter efflictim. vehementer. Plautus Pœnulo. *Earum hic adolescens alteram efflictim perit.* Apuleius lib. 3. Nunc etiam adolescentem quendam Bœotium summè decorum afflictim deperit. QVID TIBI HANC CVRATIO, &c.] quid est quod hanc rem cures? aut cur audes mutire? id est, quid est quamobrem vel mu facias? Verbalia in io regunt casum sui verbi cuius rei innumerabilia sunt apud Plautum exempla: ex quibus vnum aut alterum colligamus. In Asinaria Quid tibi huc receptio ad te est meum virum? id est, quamobrem meum virum huc ad te recipis? In Aulul. Sed quid tibi nos, mendice homo, tactio est? id est, sed quid tu nos tangis? Sic in Curcul *quid istum tibi tactio est?* id est, quid tu istum tangis? QVEM POL EGO IAM SCIPIONE] subintell. contundam, aut perdam, aut aliquid tale. ἀποσιώπησις, quale est illud Virgil. lib. 1. *Quos ego: sed tantos præstat componere motus.* Plautus in Persa. Nisi ego illum hominem perdo. Terent. quem quidem ego si sensero. Idem Heautont. qui te vidente amicam patiatur suam. Gestabat autẽ hic falsus Amphitruo scipionem, siue sceptrum, vt imperator. MVTITO MODÒ] hiscito modò. proinde ac si dicat. & si nihil præterea, aut nihil amplius quam muties, tamen ego te ob istuc vnum te malè multabo. NEQVITER PAENE EXPETIVIT, &c.] pœne male & infeliciter mihi euasit prima mea parasitatio. pæne malum & infelicem exitum habuit mea prima parasitatio nequiter, id est, malè, κακῶς. legendum autem *expetiuit*. quomodo edidi, non *expediuit*, vt habent libri vulgati. QVÒD TV DICIS] de eo, quod tu dicis vel quod attinet ad id, quod tu dicis. dixerat autem Alcumena, Amphitruonem nimis cito abire: cum media nocte venisse, nunc abire, &c. CLANCVLVM HVC ABIVI, &c.] id est, furtim huc veni à legione, &c. Sic autem legendum, non vt vulgo, *Hinc abiui.* OPERAM HANC SVRRIP. TIBI.] operam hanc furtim sumsi in tuam gratiam. operam significat, quam dat vir vxori, cum fundum vxorium virili vomere colit, ac subigit, qua opera maxime delectantur mulieres. NON FACEREM] non fecissem, non enarrassem tibi illa omnia. PALPO PERCVTIT.] id est, quasi blando, & leni manus plausu demulcet: quod valet, timidæ blanditur. Sic in Mercatore, *palpo percutit*, quem locum profert Nonius. mendosè tamen *percutit*, impressum est. pro *percutit*. tractum est ab equis, quos magistri, & domitores, & domini, leniter manu tangentes, atque attrectantes, blandum quendam sonitum manu edunt: quem ποππυσμὸν, seu πόππυσμα Græci nominant. NE LEG. PERSENTISCAT] ne legio rescisceat.

me huc venisse. Sic Terent. Heautont. *& ea gratia Secum adduxit, sine tu id perspectes, eres.* NE ME VXOR. PRAE.] ne dicant milites me vxorem pluris fecisse, quàm remp. ne dicant me vxorem reip. anteposuisse. præuortisse præ rep. dictum, pro. præuertisse reip. profert hunc locum Nonius in *præuertere.* CONCINNAS] facis. Nonius hunc locum proferens. vel dic, concinnas lacrymantē, id est lacrymare facis, lacrymosam reddis. [illegible]. Sic autem sæpenumero loquitur Plautus exempli causa infrà eadem comœd. *Nulla res tam delirantem homines concinnat cito.* Idem in Capt. *qui me insanum verbis concinnat suis.* NE CORRVMPE OCVLOS] lacrymis, quibus oculi rubescunt, & turgescunt. Catulus *Vestra nunc opera mea, puellæ Flendo turgiduli rubent ocelli.* Ouid lib. 1. de Arte am. *quid teneris lacrymis corrūpis ocellos?* Propertius in aliam sententiam lib. 2. eleg. 6. *Illa puellarum ingenuos corrumpit ocellos Nequitiaque sua noluit esse rudem.* ID ACTVTVM DIV EST.] id breue tempus longum est mihi tui cupidæ, & amanti. NON EGO TE HIC LVBENS] non lubens, sed inuitus. CVR ME TENES.] cur me retines abeuntem? Alcumena Iouem, Pseudamphitruonem abeuntem manu prehendens lasciuiam, retinebat, ac retrahebat. PRIVSQVAM LVCISCAT.] sic legendum, & ita habent etiam nostri veteres quomodo & Camerarius se in suis scriptum reperisse testatur. NVNC TIBI HANC PATERAM &c.] Macrob. lib. 5. cap. 21. *Est autem carchesium poculum Græcis tantum notum. Meminit eius Pherecydes in libris historiarum, aitque Iouem Alcumenæ pretium concubitus carchesium aureum dono dedisse. Sed Plautus insuetum nomen reliquit, aitque in fabula Amphitruone pateram datam, cùm longè vtriusque poculi figura diuersa sit. patera enim, vt & ipsum nomen indicio est, planum, ac patens est: carchesium verò procerum, & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter, ansis à summo ad imum pertingentibus.* QVI POTITAVIT] qua crebrò potauit, qua potare solitus est. OCCIDIT] subtrancaui suprà. CONDONO] dono. CONDIGNVM] dignum eo qui donat vt declarant quæ deinceps dicūtur. QVALIS T] qualis est. Amphitruo, qui donum dedit. Nonius Marcel. legit hic *Cul'est,* qui donum dedit, & docet, *cul'est,* positum esse pro qualis est neutrum pro mascul. Sed errat Nonius. nā à Plauto scriptum est *qualist.* vel certè, *qualisst.* pro qualis est. sic suprà non longe *similist,* pro similis est. QVALIST QVOI. D. D.] qualis est Alcumena. NOLI AMABO. AMPHIT. IR. SOS. C. M.] id est noli irasci Sosiæ propterea, quòd de me locutus sit, vel noli irasci. hoc est ignosce Sosiæ meis precib. adductus. hoc mihi gratificare, ne irascare Sosiæ. ADMODVM QVAM SAEVVS EST?] quàm valde iracundus est! NVMQVID VIS?] sermo quo vtebantur iamiam ab aliquo discessuri sic in Aulul. *Ibo igitur, parabo, numquid me vis?* Idem Capt. *numquid me vis? Heg. venias temperi.* Idem M. glor. *Numquid nunc aliud me vis?* Donat. ad illud Terentii Eunuc. *rogo numquid velis.* notat, hoc est significo, me abire. nam abituri, ne id dure facerent, *numquid vis,* dicebant iis quibus cū constitissent. Idē ad illud Adelph. *Numquid vis quin abeam* notat. *Hæc est plena locutio. Nam numquid vis desiderat supplementum. & hoc vos dicto discedentes solet.* Sic Horat Sat. lib. 1 *numquid vis? occupo.* VT, QVVM ABSIM: ME AMES, &c.] vt quamuis, vel quando absim me tamen tuam quantumuis absentem, ames? vel sic vt quāuis absim me tamen ames? & me. quamuis absē tē tamē tuam ames: sic Terent. Eunuch. *egone, quid velim? cum milite isto præsens absens vt sies. Dies noctesque me ames, me desideres,* &c. Lucretius lib. 4. *Nam si abest quod ames præsto simulacra tamen sunt. Illius, & nomen dulce obseruatur ad aures.* Arist. [illegible] id est, & amantes cum loquuntur, & scribunt, & faciūt aliquid de eo, qui amatur, semper gaudent, in his enim omnibus, quia memoriam quandam illius reperiunt, putant se quodammodo id, quod amant sentire. atque hoc fit amoris principium omnibus, cùm iis qui amant, non solum præsente eo qui amatur, gaudēt, verum cùm absentem recordantes amant. Quapropter & cùm is, qui amatur, propter absentiā suam molestiā affert amanti, tum amor est idem. [illegible] id est, nemo enim amore capitur qui non fuerit antè specie delectatus. nec tamen is, qui specie delectatur, continuò amat, sed cùm & absentem desiderat, & præsentiā concupiscit. LVCISCIT HOC IAM] hoc sub tēpus, siue potius cœlum. sic Terent. Heauton. Lusciuit hoc iam. sic iterum Plaut. Curcul. *Nam hoc quidem edepol haud multo pòst luce lucebit.* sic Lucret. lib. 5. *Denique iam tuere hoc circum supraque quod omnem Continet amplexu terram* ad quem locum notauimus, id est. denique aspice hoc cœlum. sic Ennius. *Aspice hoc sublime cādens,* &c. ABI PRAE IAM EGO SEQVAR] sic Terent. Andr. *i pra, sequar.* NVNQVID VIS?] discedentis sermo. vt suprà. PRIVS TVA HIC OPIN.] locatio implicata. Nam sic debuerat dicere, Prius tua opinione hic adero. id est prius quàm opineris, hic adero. BONVM ANIMVM HABE MODO] sic in Epid. *ne sis mulier, intro abi: habeto animum bonum.* Idem in Persa. *ego puerum volo Mittere ad amicam meam, vt habeat animum bonum.* NVNC TE NOX &c.] Iupiter ab Alcmena digressus, noctem alloquitur. MANSISTI] expectasti, dum Alcmena pro meo arbitrio vterer, fruerer. MITTO] missam facio, dimitto, neque amplius teneo. CEDAS DIEI] cedas diei. suprà. *neque nox quoquam concedit die.* VT MORTALIBVS ILLVCESCAS, &c.] vt ex nocte fias dies, & mortalibus lucem claram, & candidam ostendas. LVCE CLARA ET CANDIDA] duo epitheta luci conuenientis clara, & candida. de priore non est quod plura dicamus. de posteriore diximus in Commentariis Lucretianis lib. 4. ibi. *Cernitur in luce, & claro candore.* Xiii *Vmbra videtur item nobis in sole moueri.* Passeratius existimat, lucem diei, claram & candidam diei, vt distinguatur à luce lunæ, quam Virg malignam appellat lib. 6 Æn. ibi *Quale per incertam lunam sub luce maligna Est iter in siluis.* ATQVE QVANTO NOX FVISTI] videtur legendum, vt ne versus claudicet, vna syllaba breuior *Atque nox quanto fuisti longior hac proxima.* vel sic. *Atque quanto nox fuisti longior quàm hac proxima.* TANTO BREVIOR DIES V. T. F.] in voce *dies.* i. & e. coalescunt in vnam syllabā. ita vt dies sit vnius syllabe. FACIAM, VT AEQVE DISPAREAT] faciā vt æquè dies breuis fit. vel sic, faciam vt tantum spatii de die decedat, quantū ad noctē accessit. vt æquè disparet. id est, vt æquè dispar sit, seu vt eque differat. dies scilicet. ET DIES E NOCTE ACCEDAT] & vt dies è nocte factus adueniat, id est, vt dies nocti succedens, seu noctem excipiens, veniat. Locus est aliquanto obscurior.

ACTVS SECVNDVS.

AMPHITRVO, SOSIA.

Am. AGE, i tu secundum. So. sequor, subsequor te.
Am. Scelestissimum te arbitror. So. nam quamobrem?
Am. Quia id quod neque est, neque fuit, neque futurum est,
Mihi prædicas. So. eccere: iam tuatim
Facis, vt tuis nulla apud te sit fides.
Am. Quid est? quo modo? iam quidem hercle ego tibi istam
Scelestam scelus linguam abscindam. So. tuus sum.
Proinde vt commodum est & lubet, quicque facias:
Tamen, quin loquar hæc vti facta sunt hic,
Nunquam v..o modo me potes deterrere.
Am. Scelestissime, audes mihi prædicare id,
Domi te esse nunc, qui hic ades? So. vera dico.
Am. Malum, quod tibi dij dabunt, atque ego hodie dabo.
So. Istuc tibi est in manu, nam tuus sum.
Am. Tu me verbero audes herum ludificari?
Tun' id dicere audes? quod nemo vnquam homo antehac
Vidit, nec potest fieri tempore vno
Homo idem duobus locis vt simul sit.
So. Profectò vt lo :uor, ita res est. Am. Iuppiter te perdat.
So. Quid mali sum here tua ex re pr meritus?
Am. Rogásne improbe etiam, qui ludificas me?
So. Meritò maledicas mihi, si id ita factum est.
Verùm haud mentior, résque vti facta, dico.
Am. Homo hic ebrius est, vt opinor. So. Vtinam ita essem.
Am. Optas quæ facta. So. egóne? Am. tu istic, vbi bibisti?
So. Nusquam equidem bibi. Am. quid hoc sit hominis?
So. Equidem decies dixi.
Domi ego sum, inquam.
Ecquid audis? & apud te assum Sosia idem.
Satin' hoc planè,
Satin' disertè, here nunc videor tibi locutus
Esse? Am. vah, apage te à me. So. quid est negotij?
Am. Pestis te tenet. So. nam cur istuc dicis?
Equidem valeo & saluos sum rectè Amphitruo.
Am. At te ego faciam hodie, proinde ac meritus es,
Vt minus valeas, & miser sis,
Saluus domum si rediero iam.
Sequere sis, herum qui ludificas dictis delirantibus:
Qui quoniam herus quod imperauit, neglexisti persequi,
Nunc venis etiam vltrò irrisum dominum, quæ neque fieri
Possunt, neque fando vnquam accepit quisquam profers carnifex.
Quoius ego hodie in tergo faxo ita expetant mendacia.
So. Amphitruo miserrima isthæc miseria est seruo bono.
Apud herum qui vera loquitur, si id vi verum vincitur.

Am. *Quo id, malum, pacto potest, nam mecum argumentis puta,*
Fieri, nunc vti tu hic sis & domi? id dici volo.
So. *Sum profecto & hic & illic. hoc cuiuis mirari licet.*
Neque tibi istuc mirum magis videtur, quàm mihi Amphitruo.
Am. *Quomodo?* So. *nihilo, inquam, mirum magis tibi istuc quàm mihi,*
Neque, ita me dij ament, credebam primo mihimet Sosiæ,
Donec Sosia ille egomet fecit, sibi vti crederem,
Ordine omne vti quicquid actum est, apud hostes dum sedimus,
Edissertauit, tum formam vnà abstulit cum nomine.
Neque lac lacti magis est simile, quàm ille ergo simili'st mei.
Nam vt dudum ante lucem à portu me præmisisti domum.
Am. *Quid igitur?* So. *prius multò ante ædes stabam quam illò adueneram.*
Am. *Quas, malum, nugas? satin' tu sanus es?* So. *sic sum, vt vides.*
Am. *Huic homini nescio quid est mali mala obiectum manu,*
Postquam à me abijt. So. *fateor. nam sum obtusus pugnis pessumè.*
Am. *Quis te verberauit?* So. *egomet memet, qui nunc sum domi.*
Am. *Caue quicquam, nisi quod rogabo te, mihi responderis.*
Omnium primùm, iste qui sit, Sosia, hoc dici volo.
So. *Tuus est seruus.* Am. *mihi quidem vno te plus etiam est, quàm volo.*
Neque postquam sum natus, habui nisi te seruum Sosiam.
So. *At ego nunc Amphitruo dico Sosiam seruum tuum,*
Præter me alterum, inquam, aduenièns faciam vt offendas domi:
Dauo prognatum patre, eadem, qua ego sum, forma, ætate item
Qua ego sum. quid opu'st verbis? geminus Sosia hic factu'st tibi.
Am. *Nimia memoràs mira, sed vidistin' vxorem meam?*
So. *Quin introire in ædis nunquam licitum est.* Am. *quis te prohibuit?*
So. *Sosia ille, quem iamdudum dico, is qui me contudit.*
Am. *Quis istic Sosia?* So. *ego, inquam. quoties dicendum est tibi?*
Am. *Sed quid ais? num obdormiuisti dudum?* So. *nusquam gentium.*
Am. *Ibi forte istum si vidisses quandam in somnis Sosiam.*
So. *Non soleo ego somniculose heri imperia persequi.*
Vigilans vidi, vigilans nunc te video, vigilans fabulor,
Vigilantem ille me iamdudum vigilans pugnis contudit.
Am. *Quis homo?* So. *Sosia, inquam ego, ille, quæso nónne intelligis?*
Am. *Qui, malùm, intelligere quisquam potis est? ita nugas blatis.*
So. *Verum actutum nosces.* Am. *quem?* So. *illum nosces, seruum Sosiam.*
Am. *Sequere hac igitur me: nam mi istuc primum exquisito est opus.*
Sed vide ex naui efferantur, quæ iam imperaui omnia.
So. *Et memor sum, & diligens, vt quæ imperes, compareant.*
Non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.
Am. *Utinam di faxint, infecta dicta re eueniant tua.*

AGE: I TV, SECVNDVM] Sosia à foribus domini amotus, & repulsus, & malè mulcatus, figura κατ' ἀνακεφαλαίωσιν nunciauit Amphitruoni, quæ sibi acciderint, quæ viderit, quæ denique suo magno malo perpessus sit. Quæ quia Amphitruoni incredibilia, vt sunt, videntur, rixa inter eos oritur. Sic igitur Amphitruo, prodiens in scenam, loquitur, cum tamen intelligendus sit multa alia iam antea cum seruo locutus esse. AGE: I TU, SECUNDUM. i. sequere me, vel i secundū me: id est, post me. Nonnulli libri veteres habent, *i tu, secundus sequor.* SOS. *subsequor.* SCELESTISSIMVM] impurissimum, maximè impium. QVOD NEQVE EST, NEQVE FVIT, NEQVE F.] sic Hom. tria tépora complexus est in A. de Calc. loquēs. Ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα.

[illegible] & Virg.Georgicor.4 versum Homeri exprimere conatus,de Nereo verba faciens. *Grandaeuus Nereus: nouit nanque omnia vates, Quae sunt, quae fuerint, quae mox ventura trahantur*, Et M. Tull.epist.ad D. Brutum, libro vndecimo epist.ad famil *Dij isti Segulio malefaciant homini nequissimo omnium, qui sunt, fuerunt, qui futuri sunt.* ECCERE] Eccere,inquit Festus,iusiurandum est,ac si dicatur,per Cererem.vt aecostor, aedepol. alii eccere pro ecce positum accipiunt. sic Terent. Phorm. *Geta in te spes est.* Phorm. *eccere.* Verum,de hac voce dicam quod sentio, putauerim cum est iusiurandum,scribendum aecere cum diphthongo in prima syllaba, cum verò significat ecce, eccere, sine diphthongo,& cum vno c. IAM TVATIM FACIS] id est,iam tuo more facis *tuatim* autem esse legendum, non *tu autem*, vt habent omnes libri vulgati, docet & vincit Nonius, hunc locum proferens in voce *tuatim.* VT TVIS NVLLA &c.] videlicet vt tuis seruis, aut familiaribus nulla apud te fides sit,id est,vt tuis seruis fidem non habeas,siue non credas Sic Terent. loquitur Heautontim. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater QVOMODO?] quomodo fieri possunt,quae tu mihi narras,mihi alium, quam te,Sosiam nomine,seruum esse? aut te & domi esse vno tempore. & hic mecum? VT COMMODVM EST,ET L.] vt tibi commodum est,& libet,hoc est,vt tibi videtur, & libet. vel vt tibi opportunum est, & libet Commodum hoc loco, non significat vtile,vt nonnulli existimant,sed arbitrium animi & voluntatem quandam cum opportunitate coniunctum,Cicero lib.1.accus *iure, & legibus tradita eriperes, & cui tibi commodum esset,condonares* Idem lib 1. de diuinat. qui (Thales) *vt obiurgatores suos conuinceret,ostenderitque etiam philosophum, si ei commodum esset. pecuniam facere posse,omnem oleam antequam florere coepisset, in agro Milesio coemisse dicitur.* Idem lib 3.de Oratore. *At Numerius. Furius noster familiaris cùm est commodum, cantat.* MALVM,QVOD TIBI D.D.] dicis malum,quod &c. Simeo Bosius putat,*malum* hic esse interiectionem: & nihilominus tamen, relatiuum *quòd* ad eam vocem,proinde ac si nomen sit,referri. Ego non puto. IN MANV] in potestate. Idem Asin.cui plus in manu sit quàm tibi id est, qui plus possit, quàm tu. Idem in Rud. *in manu non est mea. Vbi demisi retem,atque hamum.* Cetera colligentur in indice. sunt & alia in Commentariis nostris in Cornelium Nep. seu Aemilium Probum. LVDIFICARI] ludificare,deludere,& quod idem duobus vocabulis dicere solet, *ludos facere*] TEMPORE VNO HOMO IDEM DVOBVS LOCIS &c.]Constat,& conuenit inter philosophos omneis physicos, neque duo corpora in vno loco simul esse posse: neque vnum corpus in duobus diuersis locis esse posse. TVA EX RE PROMERITVS] promeritus hoc loco, idest, commeritus. quod notandum: quod & Nonius notat in verbo promeritum,a que hunc locum profert.Sic ille promeritum etiam in malam partem posuit Plautus in Amphit. *Quid mali.*&c Nam promerere,seu promereri vsitatius habet locum in bonis,commereri in malis. exempla sunt in promptu Terent.in And. *Quid feci, quid commerui, aut peccaui pater?* Idem ibid. *Ego, Charine,nunquam officium esse liberi puto, Cum is nihil promereat, postulare id gratiae apponi sibi?* Idem Aleph. *Verum enim quando bene promeruit,fit,suum ius postulat.* vbi notat Donatus *promeruit, adiuuit, profuit: cui contrarium est, commeruit. Nam merere, & promerere, est dare beneficium* Virg. lib. 6. Aeneid. *Quique sui memores alios fecere merendo:* Ibid.lib.4 *Ego te,quae plurima fando Enumerare vales nunquam,regina, negabo Promeritam* tua ex re autem, id est, quod sit è re tua quid mali meritus sum quo à te affectus tibi sum vtilior.vel sic,tua ex re,id est,ex negotio tuo. vt sit haec sententia, quid mali meritus sum, in negotio tuo gerendo, seu dum negotium tuum gero. Bosius sic explicabat *è re tua*,id est ex tuo commodo.Nam vtile tibi est,te seruum habere,qui duobus in locis vno tempore esse possit.Quae explicatio mihi non probatur Quòd autem apud Nonium legitur: *Quid mali sum,here,ex re tanta promeritus?* puto, hic mendosum esse Nonium. QVI LVDIFICAS MI?] libri nonnulli veteres,in his Huraltinus habent, *ludos facis me*, *ludos facere* aliquem autem pro *ludificare*, Plauto vsitatissimum est. SI ID ITA FACTVM EST] si te ludifico,si tibi mentior. Nonnulli libri,& maximè vulgati habent *si non ita id factum est*, id est, si id quod tibi dixi non est factum. ego alteram scripturam magis probo: & verò eam solam amplector. RESQVE VTI FACTA,D.] id est,&,vt res facta est, ita dico,quod valet, verum dico, dico quod res est, τὸ ὄν, ἢ τὸ γενόμενον λέγω. QVAE FACTA] [illegible] sunt. TV ISTIC,]tu iste,tu,quem alloquor. ECQVID AVDIS?] id est:nunquid audis DISRRVPE] [illegible] vt notarat Bosius in suo codice QVID EST NEGOTII] cur me abs te abigis?quid est, quamobrem me abs te auferam? NAM CVR ISTVC DICIS] vel est ἀναστροφὴ & *nam cur* positum pro cur nam? vt apud Terentium P. *quam tu rem obsecro. acturus es?* T. *nam quid ita?* Et Phorm. *Nam quae haec est anus exanimata,a fratre quae egressa est meo?* ibid. *Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?* vel *nam* positum pro autem, vel *deinde*. notat Donatus ad illud, *Nam quid ego nunc dicam de patre?* sic supra tertium Plautus noster, *nam quamobrem* ? AT TE EGO FACIAM, &c.] *te faciam vt minus valeas, & miser sis.* genus loquendi Graecum, quo vtuntur & Comici: pro, te faciam minus valere, & miserum esse. de quo alibi plura. PROINDE AC MERITVS ES] ita vt meritus es. SEQVERE SIS] sequere si vis. DICTIS DELIRANTIBVS] dictis deliris. vel dictis homini deliranti conuenientibus. PERSEQVI] exsequi. VLTRÒ] non prouocatus. antequam accuseris. NEQVE FANDO VNQVAM ACCEPIT QVISQVAM] neque vnquam quisquam altero dicente audiuit. *fando* passiuè accipiendum est, vt rectè animaduertit Bosius. qualia sunt illa apud Virg. Pharmac. *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis* & Georg 3. *Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Foemina* Sic Marc.Tull.pro Quinctio. *Non denique vlla vnquam intercessit postulatio, mitto aqua: verùm ante hoc tempus ne fando quidem audita.* Idem lib. 1. de Nat.deor. *At verò ne fando quidem auditum est, Crocodilum aut Ibim, aut felem violatum ab Aegyptio.* QVO IVE EGO HODIE IN TERGO &c.] id est, cuius in tergum fecero hodie, vt euadant, seu recidant ista mendacia. legendum fortassis est *in tergum*. Veruntamen nihil muto. MISERRIMA ISTHAEC MISERIA EST] miserrima miseria, genus loquendi Plauto & Lucretio vsitatum: in quo nomen adiectiuum eiusdem originis est, atque substantiuum,cui adiungitur:qualia sunt illa amoenitas amoena: pulchra pulchritudine, amicissimam amicitiam, &c. quae suis locis indicabuntur, & in indice sub vno aspectu ponentur. APVD HERVM QVI VERA LOQ.] qui apud herum vera loquitur. SI ID VERVM &c.] si id verum vi vincitur,id est,si dominus, qui plus valeat viribus,& potentior est,vi extorquet, & expugnat id verum. mutauit numerum. nam debuerat dicere *si ea vera vi vincuntur*, nisi dicamus in his verbis futuram fuisse ἀμφιλογίαν, legendum autem, *qui vera loquitur*,non qui verba loquitur. quamuis sic ediderit Camerarius, & ita habeant nonnulli libri veteres. nam & sententia vt *vera*,legatur postulat,& alii libri aequè boni habent *vera*. & item vulgati, Aldini, & Florentini, & Lugdunenses,& Parisienses à Rob.Steph. impressi. MALVM] interiectio

stomachantis & indignantis de qua suprà. PVTA] disputa, sic Nonius, & hunc locum profert. SOSIA ILLE EGOMET] Sosia ille, qui est ipse ego Sosia VTI QVIDQVID ACTVM EST,] id est, vt quidque actũ est. qui quis autem legendum pro *quique*, vel *quidque*, non vt edidit Camerarius *quidquam*, quamuis ita habeant nonnulli codices manuscr. Nam & alii manuscr. & plerique vulgati, in his Veneti, & Parisienses, & Lugdunenses, habent *quicquid*: Florentini verò *quicque*. Omnino quicquã ferri non potest APVD HOSTEIS DVM SEDIMVS,] id est, quandiu apud hosteis constitimus, consedimus, morati sumus, mansimus. EDISSERTAVIT] planè, & disertè narrauit, exposuit. Idẽ in Casina. *Quid fit denique edisserta.* vtitur simplici Cato cum M Cæcil. apud Festum in voce *citeria*. *Quid ego cum illo disertem amplius, quem ego denique credo in pompa vectitatum ire ludis pro citeria*, &c. NEQVE LAC LACTI &c.] prouerbium seu hyperbole prouerbialis, de rebus maximè inter se similibus. tale est illud, *non tam ouum ouo simile*. QVAM ILLE EGO SIMILI'ST MEI.] quàm ille, qui est ipse ego Sosia, mei similis est. NAM VT DVDVM &c.] nam potest quàm dudum me ante lucem &c. QVID IGITVR? Amphitruo iratus & moræ impatiens, Sosiam in medio sermone interpellat, neque orationem inceptam terminare, aut claudere finit. pendet enim etiam num hæc sententia, *præmisisti domum* postquàm me à portu *præmisisti domum*, inquit Sosia Quid tum postea? vel, quid deinde? inquit Amphitruo interpellans. ILLO] domum. MALVM,] interiectio. NVGAS] subintell. mihi prædicas? mihi narras? SIC SVM, VT VIDES] talis sum, qualem vides. HVIC HOMINI NESCIO QVID EST M. M. OB. M.] huic homini nescio quid veneni ab aliquo venefico obiectum est, *mala manu*, id est, venefici manu. Nescio quis veneficus eius mentem, veneno porrecto, corrupit, sunt autem quædam venena, quæ non solùm interimunt animantem, verùm etiam mentem corrumpunt, ac deprauant. Ad hunc locum notauerat Sim. Bosius. Nam in veneficii non tantum carminibus locus est, sed etiam manibus, vt cum obiiciunt herbæ noxiæ, ad mentem adimendam, aut corrumpendam valentes. Virgilius lib. 7. Æneid. *Spargere eis somnos cantuque manuque solet at*. FATEOR &c.] fateor, inquit Sosia, mihi aliquid esse obiectum mali manu. nam pugnis pessimè contusus sum. locus ex eo, quod alterium accipit, quæ dicta sunt ab Amphitruone, quàm dixit ille, nã ille sentit, ab aliquo venefico mentem Sosiæ esse corruptam malo medicamento ei porrecto. Sosia responsionẽ aliò deriuans, fatetur verum esse, aliquid mali mala manu sibi esse obiectum, quia pugnis à Mercurio Pseudososia sit contusus. EGOMET MEMET] ego ipse Sosia, me ipsũ Sosiam verberaui. OMNIVM PRIMVM ISTE QVI SIT, SOSIA &c.] primo loco mihi dici volo, quis, seu qualis sit iste Sosia, à quo te verberatum & pugnis cõtusum esse dicis. MIHI QVIDEM VNO TE PL. &c.] mihi quidem plus etiam seruorum est, quam volo, cum te vnum Sosiam habeo significat, Sosiam esse seruum inutilem & nequam: & se facile eo carere posse: atque adeo optabile esse, vt eo careat quo sit, vt multo minus velit duos habere Sosias. AT EGO NVNC AMPH. DICO SOS. S. T.] subintell. esse domi. OFFENDAS] reperias. καταλαμβάνω. DAVO PROGN. P. EOD QVO EGO S.] legendum fortassis est hoc modo. *Dauo prognatum patre eodem quo ego sum, forma atate item Qua ego sum.* SED QVID AIS] ita loquebantur veteres, cum aliquid aliud quam quod antea dixerant aut quæsierant, erant dicturi, aut quæsituri. vt in Asinar. *Quid ais? Li. Quid vis?* Idem Bacchid. *sed quid ais? B. quid est?* NVM OBDORMIVISTI DVD.] suprà. *Credo ego hac nocte Nocturnum obdormiuisse ebrium.* IBI FORTE ISTVM SI VIDISSES &c.] ideo ex te quæro, num obdormieris vspiam, si fortè istum Sosiam, quem narras, vidisses in somnis, id est somniasse te vidisse. IN SOMNIS] ὄναρ. VIGILANS] ὕπαρ. MALVM] interiectio stomachantis. POTIS EST] potest ITA NVGAS BLATIS] Nonius, *blatis, & blateras* inquit, *confingis, aut incondite, & inaniter loqueris*, deinde hunc locum profert. Festus blaterare, *est stultè, & stolidè loqui: quod à Græco βλὰξ originem ducit. Sed & cameli cum voces edunt, blaterare dicuntur.* SED VIDE, EX NAVI EFFERANTVR] Sed vide, vt ex n. exportentur, &c. COMPAREANT] existent, appareant, ne perierint. M. Tull. accus. 1. *signa & dona comparere omnia.* SIMITV] simul Nonius. & hunc locum profert: & præterea illum ex Mercat. Ita tres simitu res agendæ sunt, quando vnam occeperis.

ALCVMENA, AMPHITRVO, SOSIA, THESSALIA.

Al. *Satin' parua est res voluptatum in vita,*
Atque in ætate agunda
Præterquàm quod molestum est? ita quique comparatum
Est in ætate hominum,
Ita dis placitum, voluptati vt mœror comes consequatur:
Quin incommodi plus malique illico adsit, boni si obtigit quid.
Nam ego nunc experior de me scio, cui voluptas
Parumper data'st, dum viri mei mihi potestas videndi fuit
Noctem vnam modò: atque is repentè abiit à me hinc ante lucem.
Sola hic mihi nunc videor, quia ille hinc abest, quem ego amo præter omnes.
Plus ægri ex abitu viri, quàm ex aduentu voluptatis cœpi.
Sed hoc me beat saltem, quòd perduelles vicit, & domum,
Laudis compos reuenit, id solatio est. Absit, dummodo
Laude parta domum recipiat se. feram & perferam vsque
Abitum eius animo forti atque obfirmato: id modò si mercedis

Datur

Datur mihi, vt meus victor vir belli clueat, satis
Mihi esse ducam. Virtus præmium est optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profectò.
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria, & prognati tutantur, seruantur:
Virtus omnia in se habet. omnia assunt bona, quem penes est virtus.

Am. Edepol me vxori exoptatum credo aduenturum domum,
Quæ me amat: quam contrà amo, præsertim re gesta bene.
Victis hostibus, quos nemo posse superari ratu'st:
Eos auspicio meo atque ductu, primo cætu vicimus.
Certè enim me illi expectatum optato venturum scio.

So. Quid me? non rere exspectatum amicæ venturum meæ?

Al. Meus vir hic quidem est. Am. sequere hac tu me. Al. nam quid ille reuertitur?
Qui dudum properare sese aiebat, an ille me tentat sciens?
Atque id si volt experiri, suum abitum vt desiderem,
Ecastor med haud inuita se domum recipit suam.

So. Amphitruo redire ad nauem meliust nos. Am. qua gratia?

So. Quia domi daturus nemo est prandium aduenientibus.

Am. Quî tibi istuc in mentem venit? So. quia enim serò aduenimus.

Am. Qui So. quia Alcumènam ante ædis stare saturam intelligo.

Am. Grauidam ego illanc hîc reliqui qom abeo. So. hei perij miser.

Am. Quid tibi est? So. ad aquam præbendam commodum adueni domum,
Decumo post mense vt rationem te dictare intelligo.

Am. Bono animo es. So. scin' quam bono animo sim? si situlam cepero,
Nunquam edepol tu mihi diuini quicquam creduis post hunc diem.
Ni ego illi puteo, si occepso, animam omnem intertraxero.

Am. Sequere hâc me modò, alium ego isti rei alligabo, ne time.

Al. Magis nunc meum officium facere, si huic eam aduersum, arbitror.

Am. Amphitruo vxorem salutat lætus speratam suam,
Quam omnium Thebis vir vnam esse optimam diiudicat.
Quamque adeò ciues Thebani vero rumificant probam.
Valuistin' vsque? expectatúsne aduenio? So. haud vidi magis
Expectatum: eum salutat magis haud quisquam, quàm canem.

Am. Et cum te grauidam, & cum pulchre plenam aspicio, gaudeo.

Al. Obsecro ecastor quid tu me dericuli grâtia.
Sic salutas, atque appellas, quasi dudum non videris?
Quasique nunc primùm recipias te domum huc ex hostibus?
Atque me nunc proinde appellas, quasi multo pòst videris?

Am Immò equidem te, nisi nunc, hodie nusquam vidi gentium.

Al. Cur negas? Am. quia vera didici dicere. Al. haud æquum facit,
Qui, quod didicit, id dediscit. an periclitamini
Quid animi habeam? sed quid huc vos reuortimini tam citò?
An te auspicium commoratum est, an tempestas continet?
Qui non abiisti ad legiones ita vti dudum dixeras?

Al. Quàmdudum istuc factum istuc factum est? Al. tentas, iam dudum, pridem modò.

Am. Quî istuc potis est fieri quæso, vt dicis, iamdudum, modò?

Al. Quid enim censes? te vt deludam contra lusorem meum,

Qui nunc primùm te aduenisse dicas, modò qui hinc abieris.

Am. Hæc quidem deliramenta loquitur. So. paulisper mane,
Dum edormiscat vnum somnum. Am. quæ ne vigilans somniat?

Al. Equidem ecastor vigilo, & vigilans id quod factum est, fabulor.
Nam dudum ante lucem & istunc & te vidi. Am. quo in loco?

Al. Hîc in ædibus vbi tu habitas. Am. numquam factum est. So. non taces?
Quid si è portu nauis huc nos dormientis detulit?

Am. Etiam tu quoque assentaris huic? So. quid vis fieri?
Non tu scis? baccha bacchanti si velis aduersarier,
Ex insana insaniorem facies, feriet sæpius.
Si obsequare, vna resoluas plaga. Am. at pol. Al. quin certa res
Est hanc obiurgare: quæ me hodie aduenientem domum
Noluerit salutare. So. irritabis crabrones. Am. tace,
Alcumena vnum rogare te volo. Al. quid vis, roga,

Am. Num tibi aut stultitia accessit aut superat superbia?

Al. Quî istuc in mente est tibi, mi vir, percontarier?

Am. Quia salutare venientem me solebas antidhac,
Appellare itidem vt pudicæ, suos viros, quæ sunt, solent:
Eo more expertem te factam aduenieus offendi domi.

Al. Ecastor equidem te certò heri hîc aduenientem illico
Et salutaui, & valuissésne vsque, exquisiui simul,
Mi vir: & manum prahendi, & osculum tetuli tibi.

So. Tun' heri hunc salutauisti? Al. & te quoque etiam Sosia.

So. Amphitruo, speraui ego istam tibi parituram filium,
Verùm non est puero grauida. Am. quî igitur? So. insania.

Al. Equidem sana sum, & deos quæso vt salua pariam filium.
Verùm tu magnum malum habebis, si hic suum officium facit,
Ob istuc omen ominator capies quod te condecet.

So. Enimuero prægnanti oportet & malum & malum dari,
Vt quod obrodat sit animo si malè esse occœperit.

Am. Tu me heri hîc vidisti? Al. ego, inquam, si vis me decies dicere.

Am. In somnis fortasse. Al. Immo vigilans vigilantem. Am. væ misero mihi.

So. Quid tibi est? Am. delirat vxor. So. atra bili percita est,
Nulla res tam delirantis homines concinnat citò.

Am. Vbi primùm tibi sensisti mulier implicriscier?

Al. Equidem ecastor sana & salua sum. Am. cur igitur prædicas,
Te heri me vidisse, qui hac noctu in portum aducti sumus?
Ibi cœnaui, atque ibi quieui in naui noctem perpetem,
Neque meum pedem huc intuli etiam in ædis, vt cum exercitu
Hinc profectus sum ad Teleboas hostis, eósque vt vicimus.

Al. Immo mecum cœnauisti, & mecum cubuisti. Am. quid est?

Al. Vera dico. Am. non quidem hercle de hac re, de aliis nescio.

Al. Primulo diluculo abiisti ad legiones. Am. quo modo?

So. Rectè dicit, vt commeminit, sominium narrat tibi.
Sed mulier, postquam experrecta es prodigiali Ioui,
Aut mola salsa hodie, aut thure comprecatam oportuit.

Al. Væ capiti tuo So. tua istuc refert, si curaueris.

Al. Iterum iam hîc in me inclementer dicit, atque id sine malo.

Tace.

Am. Tace tu: tu dic, egóne abs te abij hinc hodie cum diluculo?
Al. Quis igitur nisi vos narrauit mihi, illi vt fuerit prælium?
Am. An etiam id tu scis? Al. quippe quæ ex te audiui, vt vrbem maximam
Expugnauisses, regémque Pterelam tute occideris.
Am. Egóne istuc dixi? Al. tute istic etiam astante hoc Sosia.
Am. Audistin' tu me narrare hoc hodie? So. vbi ego audiuerim?
Am. Hanc roga. So. me quidem præsente nunquam factum est, quod sciam.
Al. Mirum quin te aduersus dicat. Am. Sosia, age me huc aspice.
So. Specto. Am. vera volo loqui te, nolo assentari mihi.
Audiuistin' tu hodie me illi dicere ea, quæ illa autumas?
So. Quæso edepol num tu quoque etiam insanis, cum id me interrogas?
Qui ipsus equidem nunc primum isthanc tecum conspicio simul.
Am. Quin nunc mulier audin' illum? Al. Ego verò, ac falsum dicere.
Am. Neque tu illi, neque mi viro ipsi credis. Al. Eò fit, quia mihi
Plurimum credo, & scio isthæc facta, proinde vt proloquor.
Am. Tun' me heri aduenisse dicis? Al. tun' te abisse hodie hinc negas?
Am. Ego enimuero, & me aduenire nunc primùm aio ad te domum.
Al. Obsecro etiamne hoc negabis? te auream pateram mihi
Dedisse dono hodie, qua te illic donatum esse dixeras?
Am. Neque edepol dedi, neque dixi: verùm ita animatus fui,
Itaque nunc sum, vt ea te patera donem. sed quis istuc tibi
Dixit? Al. ego equidem ex te audiui, & ex tua accepi manu
Pateram. Am. mane, mane, obsecro te. nimis demiror Sosia,
Quî illæc illic me donatum esse aurea patera sciat,
Nisi tu dudum hanc conuenisti, & narrauisti hæc omnia.
So. Neque edepol ego dixi, neque illam vidi, nisi tecum simul.
Am. Quid hoc sit hominis? Al. vin' proferri pateram? Am. proferri volo.
Al. Fiat, tu te Thessala intus pateram proferto foras,
Qua hodie meus vir donauit me. Am. secede huc tu Sosia.
Enimuero illud præter alia mira miror maximè,
Si hæc habet pateram illam. So. an etiam id credis, quæ in hac cistellula
Tuo signo obsignata fertur? Am. saluum signum est. So. inspice.
Am. Recte ita est vt obsignaui. So. quæso quin tu istanc iubes
Pro cerrita circumferri? Am. edepol quin facto est opus?
Nam hæc quidem edepol laruarum plena est. quid verbis est opus?
Thes. Hem tibi pateram, eccam. Al. cedo mihi, age aspice huc sis nunc iam
Tu qui quæ facta inficiare, quem ego iam hîc conuincam palàm.
Estne hæc patera, qua donatus illic? Am. summe Iuppiter,
Quid ego video? hæc est ea profectò patera, perij Sosia.
So. Aut pol hæc præstigiatrix mulier multò maxima est,
Aut pateram hîc inesse oportet. Am. agedum eam solue cistulam.
So. Quid ego istam exoluam? obsignata st rectè, res gesta est bene.
Tu peperisti Amphitruonem, ego alium peperi Sosiam.
Nunc si pateram patera peperit, omnes congeminauimus.
Ma. Certum est aperire, atque inspicere. So. vide sis signi quid siet,
Ne posterius in me culpam transferas. Am. aperi modò.
Nam hæc quidem nos delirantes facere dictis postulat.
Al. Vnde hæc igitur est nisi abs te, quæ mihi dono data est?

Am. *Opus mi est istuc exquisito.* So *Iuppiter, proh Iuppiter.*
Am. *Quid tibi est?* So. *hic patera nulla in cistulast.* Am. *quid ego audio.*
So. *Id quod verum est,* Am. *At cum cruciatu iam, ni apparet, tuo.*
Al. *Haec quidem apparet.* Am. *quis igitur tibi dedit?* Al. *qui me rogas.*
So. *Me captas, quia tute ab naui clanculum huc alia via*
Praecucurristi: atque hinc pateram tute exemisti, atque eam
Huic dedisti, post hanc rursus obsignasti clanculum.
Am. *Hei mihi, iam tu quoque huius adiuuas insaniam.*
Ain heri nos aduenisse huc? Al. *aio, adueniénsque illico*
Me salutauisti, & ego te, & osculum tetuli tibi.
Am. *Iam illud non placet principium de osculo.* Al. *pergam exequi.*
Lauisti. Am. *quid postea quam laui?* Al. *accubuisti.* So *euge optime,*
Nunc exquire. Am. *ne interpella, perge porro dicere.*
Al. *Cœna apposita est, cœnauisti mecum, ego accubi simul*
Am. *In eodem lecto?* Al. *in eodem.* So. *hei non placet conuiuium*
Am. *Sine modò argumenta dicat, quid postquam cœnauimus?*
Al. *Te dormitare aiebas, mensa ablata est, cubitum hinc abiimus.*
Am. *Vbi tu cubuisti?* Al. *in eodem lecto tecum vnà in cubiculo.*
Am. *Perdidisti* So. *quid tibi est?* Am. *haec modò ad mortem dedit.*
Al. *Quid iam amabo?* Am. *ne me appella.* So. *quid tibi est?* Am. *perij miser*
Quia pudicitiae huius vitium me hic absente est additum.
Al. *Obsecro Ecastor cur istuc mi vir ex ted audio?*
Am. *Vir ego tuus sim? ne me appella falsò falso nomine.*
So. *Haeret haec res: si quidem hic iam mulier factu'st ex viro.*
Al. *Quid ego feci, qua istaec propter dicta dicantur mihi?*
Am. *Tute edictas facta tua, ex me quaeris quid deliqueris.*
Al. *Quid ego tibi deliqui? si, cui nupta sum, tecum fui?*
Am. *Tun' mecum fueris: quid illac impudente audacius?*
Saltem tute, si pudoris egeas sumas mutuum.
Al. *Istuc facinus, quod tu insimulas, nostro generi non decet.*
Tu si me impudicitiae captas, non potes capere.
Am. *Proh di immortales, cognoscin' tu me saltem Sosia?*
So. *Propemodùm.* Am. *cœnaui ego heri in naui in portu Persico?*
Al. *Mihi quoque assunt testes, qui illud quod ego dicam, assentiant.*
Qui testes. Al *testes.* Am. *quid testiculare? enim vno sat est.*
Nec nobis praesente aliquis nisi seruus Sosia affuit
So. *Nescio quid istuc negotij dicam, nisi quispiam est*
Amphitruo alius, qui fortè te hic absente sic tamen
Tuam rem curet, teque absente hic munus fungatur tuum.
Namque de illo subditiuo Sosia mirum nimis est.
Certo de istoc Amphitru ne iam alterum mirum est magis.
Nescio quis praestigiator hanc frustratur mulierem.
Al. *Per supremi regis regnum iuro, & matrem familias*
Iunonem, quam me vereri & metuere est par maximè,
Vt mi extra vnum te mortalis nemo corpus corpore
Contigit, quo me impudicam faceret. Am. *vera istaec velim.*
Al. *Vera dico, sed ne quicquam: quoniam non vis credere.*
Am. *Mulieres, audacter iuras.* Al. *quae non deliquit decet*

Au-

Audacem esse confidenter pro se & proteruè loqui.

Am. *Satis audacter.* Al. *vt pudicam decet.* Am. *tu verbis probas.*

Al. *Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:*
Sed pudicitiam & pudorem, & sedatum cupidinem.
Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm concordiam.
Tibi morigera, atque vt munifica sim bonis, prosim probis.

So. *Næ ista edepol, si hæc vera loquitur, examussim est optima.*

Am. *Delinitus sum profectò ita, vt me qui sim nesciam.*

So. *Amphitruo es profectò, caue sis ne tu te vsu perduis.*
Ita nunc homines immutantur, postquàm peregrè aduenimus.

Am. *Mulier istam rem inquisitam certum est non amittere.*

Al. *Edepol me libente facies.* Am. *quid au? responde mihi,*
Quid si adduco tuum cognatum huc à naui Naucratem,
Qui mecum vnà vectu'st vno naui: atque is si denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum est fieri?
Nunquid causam dicis, quin te hoc multem matrimonio?

Al. *Si deliqui, nulla caussa est.* Am. *conuenit. tu Sosia*
Duc hos intrò, ego huc ab naui mecum abducam Naucratem.

So. *Nunc quidem præter nos nemo est, dic mihi seriò,*
Ecquis alius Sosia intus'st qui mei similis siet?

Al. *Abin hinc à me dignus domino seruus?* So. *abeo, si iubes.*

Al. *Nimis ecastor facinus mirum est, qui illi collibitum siet*
Meo miro, sic me insimulare falsum facinus tam malum.
Quicquid est, iam ex Naucrate cognato id cognoscam meo.

SATIN' PARVA EST] *satin*, interrogando affirmat, vt hic, & Casina. *satin' omnes res sunt aduersæ mihi?* id est, non potest fieri, vt mihi res omnes magis sint aduersæ. RES VOLVPTATVM] res voluptatum more Græcorum dictum, pro ipsis voluptatibus, τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν, vt notat Muretus lib. 6. variarum lectionum. Sic Euripid. Phœn. φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ, id est, res mulierum vituperandi cupida est naturales mulierum, hoc est, mulieres. Xenophon lib. 2. Κύρου παιδ. καὶ ἅρματα εἰς ἑκατόν, καὶ σφενδονητῶν πάμπολυ τι χρῆμα, id est & Cyrus ad centum. & funditorum quam plurima quædam res. Herodot. libro tertio. πολλόν τι χρῆμα τῶν ... id est, multum in quandam vim sergentium deglubunt, seu pelle spoliant. Idem alibi συὸς μέγα χρῆμα. & χρῆμα πολλὸν ... & χρῆμα χειμῶνος ... Aristophan. Pluto, πολὺ χρῆμα τι μαγείρων, καὶ κρεῶν ... id est, multa res, seu multa copia salsamentorum, & carnium assatum. Hæc ex Mureto. Hoc igitur dicit Alcumena in hominum vita paucas & raras esse voluptates, si cum molestiis comparentur. Sic Philemon, Τοιοῦτος ὁ βίος ἐστὶν ἀνθρώπου γύναι. Εὐφραινόμεσθα ἔλαττον, ἢ λυπούμεθα. id est, Talis est hominum vita, mulier delectamur minus, quam angimur. PRAETERQVAM QVOD M.] præ eo, quod molestum est? comparatio facta ad id, quod molestum est? Idem Aulul. *Sed hoc etiam pulchrum est, præquam vbi sumtus petunt.* ITA COMPARATVM EST] ita est, destinatum est. Sic Terent. Phorm. *Quàm iniquè comparatum est, hi qui minus habent, vt semper aliquid addant ditioribus.* ITA DIIS PLACITVM] Ita diis visum est. Horatius od. 33. lib. 1. *Sic visum Veneri, cui placet impares formas sub iuga ahenea Sæuo mittere cum ioco.* Virgil. lib. 3. Æneid. *Postquàm res Asiæ, Priamique euertere gentem Immeritam visum superis.* VOLVPTATI VT MOEROR COMES Q.] Plato in Phœdone scribit, voluptatem, & dolorem, cùm simul esse non possint, tamen alterum alteri ita esse iunctum, vt alterum alteri continuò succedat. Lucret. lib. 4. *medio de fonte leporum Surgit amari aliquid.* quatuor libri veteres, in his Huraltinus habet, *voluptatem vt mæ.c.cons.* QVIN INCOMMODI &c.] id est, immo vero plus incommodi, malique illico adesse videas, si quid boni obtigit. EXPERIOR DA ME] nostri fere omnes libri veteres habent, *experior domo.* ego nihil muto. PARVMPER] ad breue tempus. ATQ. IS REPENTE &c] fortasse hic, *atque* significat celeriter, statim, vt apud Virg. Georg. 1. *si brachia forte remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Nonius. PLVS AEGRE] plus ægritudinis, & molestiæ. ME BEATS] me saltem beatum efficit. PERDVELLES] hostes. LAVDIS COMPOS] laude parta: laudem adeptus, sic dictum laudis compos, vt virtutis, mentis, rationis, patriæ &c. rerum compos. REVENIT] redit. ID SOLATIO EST] id mihi solatio est, id me consolatur. DOMVM RECIPIAT SE] domum se referat. Sic in Aulul. *postidea domum, me rursum quantum potero, tantum recipiam.* ibid. *nescio vnde sese homo recipit domum* & hæc eadem scena infrà non longè. *Ecastor med haud inuita domum recipit suam.* OBFIRMATO] Cicer. ad Attic. lib. . *voluntas sit iracundia obfirmatior.* VT MEVS VICTOR VIR BELLI CLVEAT] vt meus vir in bello victor nominetur, & omnium sermone celebretur. *belli.* aduerbii loco est, vt domi, militiæ. VIRTVS PRAEMIVM EST OPTIMVM] virtus ipsa sibi est merces & præmium, neque vllam aliam mercedem foris petit, neque ab vllo alio externo præmio pendet. Sed videtur legendum, *opimum*, potius quam optimum

Dicimus præmium magnum, amplū, præclarum, summum, eximium, & sim. non bonum, neque optimū, At opimum, id est magnificum, amplum, lautum, carum, pretiosum Vide Festum in voce *opima*. VIRTVS OMNIBVS REBVS ANTEIT PROF] *ea enim hominem iungit Deo*, inquit M Tull. Acad. quæst *&* *eius tanta vis est, vt omnia si ex altera parte ponantur, ne appareant quidem*. PROGNATI] posteri progeniti, ἔκγονοι nepotes, pronepotes. TVTANTVR, SERVANTVR] à virtute scilicet, siue ab eo, qui virtutem habet: vel, tutantur ac seruantur virtute. Sallust. procem. belli Catil. *Quæ homines arant, nauigant, ædificant, virtuti omnia parent*. tutantur posuit παθητικῶς. QVEM PENES EST VIRTVS] id est, qui virtutis est compos, qui virtutem consecutus est. PRIMO COËTV] primo coitu, prima coitione. πρώτῃ συμβολῇ, primo concursu. non semel ostendimus in commentariis Lucretianis coëtum, & coitum idem valere, atque idem esse Terentius Phormione *Senex adest: vide quid agas, prima coitio est acerrima*. OPTATO] aduerbium, pro optatè vocalitatis causa, vt docet Donatus, ad istum locum, in And. *continuò tibi dari verba censes S. Falsò*. Terent in Andr. *optatò aduenis*. Itaque *exspectatum optatò* videntur ἐν παρενθέσει esse posita. NAM QVID ILLE REVERTITVR?] ἀνάστροφή, pro quidnam ille reuertitur? vel *nam* positum pro *autem*, vt suprà notauimus. MED HAVD INVITA] me non inuita, me libente. vt sit ἀνάπτωσις. AMPHITRVO RED. AD N. MELIVS'T NOS] Ab hoc loco capit initium gradatio facetissima, qua gratia, quam ob causam? PRANDIVM] rectè prandium dixit. nam domum veniunt manè. solebat autem dari cena peregrè venientibus SERÒ] quomodo serò, si mane? nam serum est nouissimum seu vltimum diei tempus: mane principium diei, vt docet Varro, iam dicet ipse Sosia. SATVRAM] ex eo quod satura sit Alcumena, vult colligi Sosia ipsos serò venire. nemo enim mane satur esse consueuit, ex eo quòd sit grauida, autem, putat eā saturam, aut certe se putare simulat AD AQVAM PRAEBENDAM] ad aquam è puteo hauriendam, & suppeditandam, vt puerpera lauet, seu lauetur. Terent Andr. *Fac istaec vt lauet, istaec autem*, inquit Donatus, vel quæ ex puerperio sordent, vel ipsa puerpera. Menander, λούσατε αὐτήν. COMMODVM] opportune. DECVMO POST MENSE] quo tempore partus sunt maturi ex sententia veterum. Virg. Pollione. *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. Atqui hodie exacto nono mense fere pariunt mulieres. & tū maturi sunt fœtus Quid ita? Cum decem menses ad partum maturandum opus esse dicuntur, menses lunares intelliguntur, qui nostris sunt breuiores, vt suprà diximus. VT RATIONEM TE DVCTARE INT.] vt intelligo te rationem ducere, seu ratiocinari: sic autem legēdum, non vt vulgò, *rationem dictare*. Quod si hanc scripturā, quam secutus sum, non comprobaret antiquorū librorum auctoritas, tamen sola veritas eam tueretur. Nunc autem Codex Huraltinus, & nonnulli alii eam confirmant. Sic dictum autem ductare rationem pro ducere, vt ductare exercitum pro ducere. SI SITVLAM COEPERO] cum situlam ad aquam hauriendā cœpero. NVNQ. AED T M. D &c.] Nunquam, inquit, mihi quidquam diuini crediderıs. nisi, cum situlam cœpero illi puteo aquam omnem, quæ illi instar animæ est intertraxero, id est, exhausero. Hæc iurandi & detestandi quędam est formula Sic in Asin. *Neque diuini, neque mi humani posthac quid quā accredunt. Aurum ... si huius rei me esse mendacem inueneris*. Idem Bacchid *Nam mihi diuini nunquam quisquam credunt, ni ego illam exemplis plurimis planeque amo*. Idem ibid *Nam neque Bellona mihi vnquam, neque Mars creduat, ni illum* &c. Idem in Trucul. *Nunquam adepol mihi Quidquam homo mortalis posthac duarum rerum creduat, ni ista ego vestra bono maiore facta denarrauero*. SI OCCEPSO] vbi semel occepero, seu cœpero, seu incepero. Sic Nonius in verbo occepso ANIMAM OMNEM INTERTRAXERO] id est, aquam omnem exhausero. Sic Nonius in voce *anima*. Quam explicationem, pace Nonii dixerim non probo, in eo quòd animam existimat hoc loco significare aquam simpliciter, & proprie. Hoc enim fit per translationem quādam sermonis. Nam quoniam viui lacus, & viui fontes, & viua flumina dicuntur: viuunt autem animātes beneficio & opera animæ: idcirco aqua putei, à Plauto, verecunda translatione, anima putei dicta est. Significat igitur Plautus aquam omnē putei intertrahere, seu exhaurire, esse puteum exanimare, & puteo animam adimere quia puteo aqua sit loco animæ: & Sosia his verbis mortem puteo minatur INTERTRAXERO] exhausero. ALLIGABO] adstringam: alligatum, atque adstrictum tenebo. Nonnulli libri habent, *allegabo*, quod si cui placebit *allegabo* interpretabor, perficiam, destinabo, assignabo vel isti rei allegabo, id est, ad istam rem agendam mittam. Omnino prior scriptura mihi magis probatur *alium ego isti rei allegabo* id est, aliū ego istius rei onus imponam. FACERE] al. facerem EAM ADVERSVM] eam obuiàm SPERATAM SVAM] Virgo prius quā petatur, sperata dicitur, inquit Nonius. Ego speratam interpretor, optatam, vel sponsam, vt alibi idem Nonius OPTIMAM] pudicissimam RVMIFICANT] Nonius legit rumiferant, quod interpretatur, rumoribus ferunt & hunc locum testem producit. Sed omnes libri, & manuscripti, & vulgati, quos quidem vidimus, habēt *rumificant*. HAVD VIDI M. EXSP.] Alcmena, existimans se à viro derideri & eundem ad se redire, qui paulo ante abierit: nihil viro respondet, neque eum resalutat quod videns, & indigne ferens Sosia, ita loquitur, *haud vidi magis exsp*. id est, nihil vnquam vidi magis expectatum, quàm herum meum ironia est, significat minime eum venire expectatum, quē nemo salutet magis, quàm canem. DERIDICVLI GRATIA] deridendæ meæ causa. deridiculum, valde ridiculum, vel deridendum. Lucret lib. 3. *denique connubii ad Veneris partus, quæ ferarum Esse animas præstò deridiculum esse videtur*. QVASI MVLTO POST VIDERIS?] id est, quasi longo interuallo videris? HAVD AEQVVM F. Q. &c] *sybm... quod didicit*, intellige rectum, & verum: nam si quid didiceris prauum, & iniustum, id dediscere laudabile est. AN PERICLITAMINI Q. AN. M.] an periculum facitis tu & Sosia, quo animo sim? an tentatum aduenitis quo pacto in virum meum animata sim? AVSPICIVM] auium adspectus. ante auspicium aliquod remoratum est, quo minus ad legiones reuerteris? AN TEMPESTAS CONTINET] an te tempestas aduersa coercet, cohibet, retinet? *tempestas* mare ventis agitatum, venti aduersi. TENTAS] tentas me POTIS EST] pote est, potest. IAMDVDVM, MODÒ?] hoc ideo quærit, quia iamdudum aliquid factum esse, & modò factum esse, pugnāt inter se. QVID ENIM CENSES?] nam quid existimas? vel sic, nam quare me ita respondere putas? videlicet, ita respondeo, vt te vicissim ludam, lusorē meum. LVSOREM MEVM] derisorem, & ludificatorem meum. TE VT DELVDAM CONTRA LVS. M.] videlicet ea gratia, vt te qui me ludis, vicissim deludam. QVI NVNC PRIMVM &c.] hæc est causa, quamobrem se à viro suo Amphitruone ludi existimet. DELIRAMENTA] delirorum verba. Idem Menæchm. *Audin' tu, vt deliramenta loquitur*: quid sit delirare, & vnde dictum sit, docet Nonius in verbo *delirare*, & Plinius lib. 18. cap 20. DVM EDORMISCAT VNVM SOMNVM] id est, dum vnum somnum dormiens absoluat, & vt in Mostell. loquitur, sepeliat. aliter vsurpauit ibidē. *vbi somnum sepelis omnem*

ad omnem, atque edormiat crapulam, &c. edormire crapulam dixit pro dormiendo concoquere, vel depellere. Sic Terent. in Adelph. dixit *edormiscere unum, seu villum, interea in angulum aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi.* Sic M. Tull. Philipp. 2. *edormi crapulam, inquam, & exhala.* Gell. lib. 6. cap. 10. *At nunc, an quat Taurus, videre est philosophos vltro currere, vt doceant ad fores iuuenum diuitum: eósque ibi sedere, atque operiri propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant.* Significat autem illam quasi dormientem somniare. QVAE NE VIGILANS SOMNIAT;] Hæc ad ea pertinent, quæ Sosia modo dixit dicisne, aut putásne illam dormientem somniare, quæ vigilans somniat? proinde ac si dicat, non esset mirum, si dormiens somniaret, plerumque enim qui dormiunt, somniant. Nunc autem cùm vigilans somniet, quis non miratur? Sic Lucret. lib. 3. *Et vigilans stertis nec somnia cernere cessas,* & iterum Plautus ead. comœd. *vix apud me sum, Vigilans somnio viuus & sanus intereo.* vel sic, An ne opus est manere, i. exspectare, dum Alcumena vnum somnium edormiscat, quæ vigilans somniat? Bosius putat iocum esse ex ambiguo, in verbo somniare, quo *somniare* duo significet, vnum propriè, videlicet, somnium in somnis videre, alterum translatè, inania, & futilia loqui, & profert hunc locum Terentii ex Menæchmis *certè hæc mulier cantherino ritu astans somniat.* NVNQVAM FACTVM EST] nonnulli libri habent *nusquam factum est.* NON TACES?] verba Alcumenam obliquè, & vrbanè irridentis, quasi deliram, atque insanam. Nam dum Amphitruonem increpare, ac reprehendere: Alcumenæ autem assentiri, & fauere videtur, hanc acriter pungit, & vellicat ETIAM TV QVOQVE [in ...] posita sunt. ASSENTIRIS HVIC?] sic legendum, non vt vulgò *assentaris,* cui rei argumento est verbum, quod infrà non longè posuit, vt contrarium *aduersarier.* præterea non queritur hîc Amphitruo de Sosia, quòd Alcumenæ assentitur, sed quòd ei assentiatur, deliramenta fabulanti. postremò *assentari* semper malum & vitiosum est: assentari tum demum vitiosum & vituperabile est, cum assensus in rem per se malam confertur, vt hîc. BACCHAE BACCHANTI SI VELIS ADVERS.] aduersarier, id est, verbis aut factis repugnare. SI OBSEQVARE] si morem geras & assentiare. VT RESOLVAS PLAGA] vna plaga illata, eius insaniam lenias, vno ictu incusso eius iracundiæ medearis. Non absimile est illud Terent. Adelph. *Cùm fuerit maximè, tam placidum, quàm ouem reddo.* & illud Phorm. *loquarne? incendam?* AT POL] verba sunt Alcumenæ, malum Sosiæ minantis, quòd se cum baccha insaniente comparauit; est autem aposiopesis voluit enim dicere Alcumena, at pol dabis pœnas istius dicti nomine, si Amphitruo suo munere fungi volet vel cum talia quædam dicere conaretur, eam intergellauit Amphitr. QVIN CERTA RES EST HANC OBIVRG.] quin certum est, inquit Amphitruo, Alcumenam obiurgare. QVAE ME &c.] Sic autem legendum, vt edidi, & ita habent nostri libri veteres, *non certa res hanc est,* &c. IRRITABIS CRABRONES] obiurgando, Alcumenam ex insana insaniorem reddes, crabrones irritatos acunt infestiores, & sæuiores reddi. Plin. lib. 11. c. 21. *Illius crabronum haud temerè sine febri est. Auctores sunt ter nouenis punctis interfici hominem.* Nonius in verbo *irritare,* profert hunc locum: & irritare interpretatur prouocare NVM TIBI AVT STVLTITIA ACCESSIT, AVT SVPERBIA.] Numquid, aut stulta euasisti, quæ antea sapiebas, aut superbia in te sedem dat? [...] inuetat, superest, [...] IN MENTE EST EI] [...] cogitas. PERCONTARIER] diligenter inquirere: cuius Nonius hunc locum testem citant. Vide & Festum in voce *percunctatio.* ANTEHAC] antehac. APPELLARE ITIDEM,

VT PVDICE SVOS VIROS QVOS [...] implicata. Sic autem expediendum. & solebas me alloqui ad eum modum, quemadmodum fœminæ quæ pudicæ sunt, suos viros appellare & alloqui solent. E MORIS EXPERTEM] E iis moris expertem. expers interdum iungitur cum auferendi casu vt hic: similiter in Asinar. *Dono te ob istuc dictum, vt expers sis metu.* Idem in Persa. *ea res domo me expertem facit.* & apud Lucret. lib. 6. *Lumina versarent oculorum expertia somno.* OFFENDI DOMI] [...]; reperi in domo. quidam libri habent, *domum.* ET MANVM PREHENDI] manum prehendere, gestus est alteri gratulantis & beneuolentiam erga eum suam declarantis. ET OSCVLVM TETVLI TIBI] & osculum vltro obtuli tibi. tetuli, id est, tuli, nam tetuli antiquum. Nonius. ferre osculum solebant & vxores viris peregrè aduenientibus, vt hic: & filiæ matribus, vt in E[pi]dico, *Quis ... hæc est quam tu osculum mihi ferre iubes?* & filiæ maritæ patribus se inuisentibus: vt in Sticho. ferre aduorsum hominem occupemus osculum. QVI IGITVR?] sic legendum non vt vulgò *qui igitur?* quam scripturam & ratio carminis, & sententia respuunt. *qui igitur?* autem, id est, qua re igitur, subintell. grauida sum si non sum puero grauida? Iam, quod ad rationem carminis attinet, *quî i-* choreus est, *igitur in anapæstus.* *sum* choreus. Omnino malim legi, *qui am igitur?* si veteres codices adiuuent. Porrò dictum à Plauto *puero grauida,* vt à Virg. lib. 2. *Machina fœta armis,* & ab eod. lib. 1. *loca fœta furentibus Austris.* VT SALVA PARIAM FILIVM.] Cicer. lib. 1. epist. ad Attic. epist. 1. *Filiolo me auctum scito salua Terentia.* Idem lib. 10. epist. 20. *Tullia mea peperit 14. kal. Ian. puerum [...] quod [...] gaudebam quod quidem est natum, perimbecillum est.* MAGNVM MALVM HABEBIS.] grauiter vapulabis. OB ISTVC OMEN] quia malè mihi & Amphitruoni ominatus es, *ominatus es,* cùm dixisti, me esse grauidam insania, quia mala nomina seu mala verba locutus es. QVOD TE CONDECET] quod te dignum est. OMINATOR.] tu qui nobis malè ominatus es. PRAEGNANTI] videtur Plautus, eandem appellans prægnantem, quam suprà grauidam dixit, non seruare eam differentiam horum nominum inter se, quam tradit Festus his verbis. *Grauida est quæ iam grauatur conceptu: prægnans, siue prægnas, quæ velut occupata est in generando, quod conceperit.* &c. MALVM, ET MALVM DARI, &c.] locus est in verbo positus. oportet, inquit, malum, id est, [...] damnum incommodum prægnanti dari. & oportet malum priora longa [...] dari, malum aliquod scilicet Punicum, aut granatum, quod prægnans obrodat &c. VT QVOD OBRODAT SIT,] vt sit ei aliquid, quod obrodat, &c. ANIMO SI MALE ESSE COEPERIT,] id est, si mulier ægritudine animi laborare ceperit. Sic ferè locutus est in Trucul. *Non edepol bibere possum iam ita animi malè est.* Idem in Milit. glor. *postquàm abs te absit animo malè factum est huic repente misera.* Quidam, animo si malè esse cœperit, ita explicant, si insanire, & furere cœperit. IN SOMNIIS FORTASSE] subintell. vidisti. *in somnis* autem, id est, dormiens, seu in quiete somniasti te vidisse. DELIRAT VXOR] profert Nonius in verbo *delirare.* ATRA BILI PERCITA EST.] [...] insanit NVLLA RES TAM DELIR. H. &c.] nulla res tam citò homines conterminat delirantes, id est deliros facit, subintell. quàm atra bilis. IMPLICITI AT;] id est, implicari, inuolui, subintellige istam atram bilem, seu insaniam? SANA ET SALVA SVM] his duobus respondet totidem altera, quibus vti solent latini in discessu, vale, & salue. TE HERI ME VIDISSE] me à te heri esse visum. QVI HAC NOCTV &c.] mutat numerum. debuerat enim dicere, seruato numero, qui hac noctu in portum aduectus sum. subintelligẽdum fortasse est

ibi, *me vidisse*, & Sosiam: vel legendum *nos vidisse*. Ego mihi [illegible] *hac noctu* autem pro hac nocte, iam à nobis obseruatum. NOCTEM PERPETEM.] noctem perpetuam, supra. Nisi item vnam, (noctem) verberatus quam pependi perpetem. NEQVE MEVM PEDEM HVC INTVLI ETIAM &c.] id est, neque huc in ædes etiam ingressus sum, postquam hinc cum exercitu profectus sum. inferre pedem in possessionem dixit M. Tul. oratione pro Cæcinna *ferre pedem* Plautus noster Menæchmis. *Propera Menæchme, fer pedem, confer gradum.* ibid. *Tu hunc post hunc diem pedem intro non feras ne frustra sis.* & Virg. 1. Georg. *Ferte simul Faunique pedem, Dryadésque puellæ.* VT CVM EXERCITV &c.] postquam cum exercitu, &c. NIHIL NE TE PVDET SCELESTA &c.] hic versus in suum locum restitutus est, cum repertus esset in nonnullis codicibus antiquis, & à Nonio Marcello, vt Plautinus, & ex hac comœdia prolatus in verbo *ingredi*, quod ille interpretatur hoc loco *venire te ostendere*. Sic autem legendum vt edidimus, *Nihilne* vt sit choreus, siue *Nilne*. SOMNIVM NARRAT.] quod vidit in somniis narrat tibi: non rem gestam. PRODIGIALI.] prodigiorum depulsori, qui prodigia amolitur [illegible] *prodigia*, inquit Non. *dicta sunt quasi porro abigenda*. deinde hunc locum profert. AVT MOLA SALSA] farre tosto, qui sale conspersus. ex Festo in verbo immolare, quod fit mola salsa, intelligere licet. Sic autem ille, *Immolare est mola*, id est, *farre molito, & sale hostiam perspersam sacrare*. COMPRECATAM OPORTVIT] oportuit te comprecatam esse Ioui prodigiali: i. à Ioue prodigiali: vel Iouem prodigialem. Sic enim loquuntur Latini, comprecari, & precari deos, non diis. dicunt etiam à diis precari. VAE CAPITI TVO.] *væ capiti tuo, væ ætati tuæ*. vsitatæ Plauto malè precandi formulæ. *væ capiti tuo*, enim idem ferè valet, quod tibi eueniant mala: miser sis ætatem. dii tibi sint irati. TVA ISTVC REFERT, SI CVRAVERIS.] Respondet Alcumenæ Sosia plus nimio audaciter, vt seruus. istuc, quod mihi precaris è re tua est, & ad te pertinet potius, quàm ad me, si modo ea, quæ ad te attinent, curaueris quod non solent facere insani aut insanæ, qualis tu es. Alii quidem legunt, *nisi curaueris*, & hunc locum sic explicant: istuc, quod mihi precaris, tibi eueniet potius, quàm mihi, nisi curaueris: i. nisi huic malo occurreris, & nisi prospexeris. INCLEMENTER DICIT.] male dicit. Sic sæpenumero loquitur Plautus, vt in Pseud. *Cur inclementer dicis lepidis lateribus?* Idem in Rud. *Aut qui inclementer dicas homini libero.* SINE MALO.] impunè. TACE TV] Tace tu Sosia. TV DIC.] tu Alcmena dic. CVM DILVCVLO.] sic loquuntur interdum Latini, cum prima luce, cum diluculo, pro prima luce, & diluculo. M. Tull. de Off 3. *A. curri[illegible] Romam, & cum prima luce Pompeij domum venisse dicitur*. Idem lib. 4 ep. ad At. *Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prodeuntes currebat*. ILLI VT FVERIT PROELIVM] quomodo, vel quale illic fuerit prœlium. *illi* pro illic. quod & Camerarius notauit. alii libri tamen habent, *illud vt fuerit prœlium*. i. quale illud fuerit prœlium? TV TE ISTIC.] tu ipse isto in loco dixisti. &c. MIRVM QVIN TE ADVERSVS DICAT] Ironia est mirum verò est, inquit, Sosiam non loqui aduersus te qui herus eius sis? & qui eum malè mulcaris, si contrà voluntatem tuam locutus sit. proinde ac si dicat, non est istud mirum. Sic autem sæpe loquitur vt in Cistell. *Mirum quin grex venalium in cistella infuerit vna.* Idem in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iuppiter Philippum regem. &c.* Idem in Mercatore. *Mirũ quin me subagitaret*. AVTVMAT] dicit? QVOQVE ETIAM] ἐκ παραλλήλου [illegible]. TECVM CONSPICIO SIMVL] tecum simul sic infra non longè. *neque istum vidi, nisi tecum simul.* sic Horat. oda 1. epod. *Non dulce ni tecum simul.* QVEM NVNC &c.] Atqui nunc mulier, audisne illum? EGO VERO.] ego verò audio illum, & falsum dicere audio. EO FIT] ob id tibi non credo, quia, &c. PROINDE VT PALAM] ita vt palàm loquor. VERVM ITA ANIMATVS FVI, ITAQVE NVNC SVM] i. eo animo fui, eóque nunc sum, vt eam pateram tibi dono dem. QVI HOC SIT HOMINIS.] Hæc secum Amphitruo de Alcmena. Quid hoc sit hom. id est, quænam sit hæc mulier, quæ talia loquatur. PROFERATO FORAS] pleonasmus. nam proferre, est foras ferre. QVIN TV IVBES ISTVM PRO CERRITA CIRCVMFERRI?] cur non iubes Alcumenam, tanquam insanam, & à Cerere irata vexatam, lustrari, & purgari? Cerriti, inquit Nonius, & Laruati, male sani, aut Cereris ira & laruarum incursione animo vexati. Festus Cerritus, furiosus. Cerritus autem, & Cerriti scribendum, duob. rr. dicti enim sunt Cerriti quasi cereriti, i. à Cerere percussi, & ita apud Horatium imprimendum curaui, sat. 3. li. 2. *Cerritus fuit, an commota crimine mentis Aufidius hominem?* M. Tull. lib. epist. 8. ad Att. epist. 5 *Nunquam autem certior fuit, quàm in hoc negotio*. Sic enim legendum esse vid. t. Simeo Bosius non vt vulgo *certior fuit*. Circumferre autem pro lustrare, verbum est antiquum, & pontificale, notat Seruius ad illum versum Virg. Æneid. 6 *Idem ter socios pura circumtulit vnda* ἀγνίζειν dicunt Græci. Qua de re legendus & Macrob. lib. 3 cap. 1. ÆD. QVIN FACTO OPVS EST] ædepol certè facto est opus. LARVARVM PLENA EST] Laruata est. idem in Aulul. *Laruæ hunc atque intemperiæ, insaniáque agitant senem.* Idem Capt. *Laruæ simulant virum.* Laruæ sunt manes qui corporibus del[e]cti post mortem, deprauantur in corporibus: & terrent imbecilles, atque alicuius culpæ sibi conscios alio nomine lemures appellantur. Aliter laruæ sunt noxiæ inferorum vmbræ, seu animæ quæ & lemures appellantur. CEDO MIHI] da eam mihi. Thessalam alloquitur. AGE ADSPICE HVC SIS] nunc Amphitruonem affatur age, inquit, adspice hac, si vis, nunc iam. TV, QVI, Q. F. INFIT] tu qui ea inficiaris, quæ facta sunt. QVA DONATVS ILLIC?] qua donatus es illic? PRAESTIGIATRIX] præstigiatores dicti sunt à præstigiis: præstigiæ, à præstingo: quòd præstigiatores, oculorum aciem spectatoribus præstinguentes, id est, obscurantes, atque, vt ita dicam obtenebrantes, faciant vt ea videantur, quæ non sunt. Idem, Aulul. *Ego edepol te, præstigiator, miseris iam accipiam modis.* Idem Pœn. *Præstigiator hic quidem pænus; probus est.* Est autem hic dilemma, sic enim argumentatur Sosia. Aut hæc mulier præstigiatrix est, aut patera in hac cistula debet esse. SOLVE] resigna. erat enim obsignata, in obsignationibus autem maximè tabellarum, seu epistolarũ, linum adhibebatur. Cicer. Cat. 3. *Ac, ne longum sit, Quirites tabellas proferre iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. primùm ostendimus Cethego: signum cognouit nos linum incidimus*, &c. Plautus Bacchid. *atque esse citò.* PI. *Quid?* CH. *Stilum, ceram & tabellas, & linum.* Suetonius in Nerone. *Aduersus falsarios tunc primùm repertum ne tabulæ, nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur*, & libro institut. Iuris ciuilis secundo, titulo de pupillari substitutione. *Illam autem substitutionem per quam, si heres exstiterit pupillus & intra pubertatem decesserit, substitutus vocatur: i. separatim in inferioribus partibus scribere, eámque partem proprio lino & propriáque cera consignare.* RES GESTA EST BENE] hoc ad ea, quæ sequuntur pertinet. hoc modo, res bene gesta est: id est, bene habet, & bene processit, quia ex simplicibus, gemini, & duplices facti sumus. CONGEMINAVI-

MINVAVIMVS] gemini facti sumus. VIDE SIS] vide si vis. DELIRANTEIS] deliros. POSTVLAT] ἀξιοῖ æquum putat. OPVS MI. EST ISTVC EXQ.] opus est me istuc, quod dicis, exquirere non credã tibi ita esse, nisi re probaris. AT CVM CRVCIATV IAM. MI. APP.] at nisi patera compareat, non iam impunè feres sed id fiet magno cum tuo malo. cruciaberis iam nisi patera exstat. QVI ME ROGAT] is, qui me rogas, mihi dedit. ME CAPTAS. Tu Amphitruo, mihi insidias comparas me capere studes. TV QVOQVE] etiam tu Sosia. HVIVS] Alcmenæ, TETVLI] tuli. sic suprà *tetuli* antiquum pro tuli. ACCVBVISTI, priusquã mẽsæ accũberent, lauabant veteres maximè peregrè venientes. CENA APPOSITA EST] id est, dapes in cenam appositæ sunt. sic in Trinum. no. *Apposita sit cena popularem quam vocant.* IN EODEM] responsio per tautologiam. sic in Capt. *meum gn tum? ER. tuum gnatum.* sic Terent. Heautont. *soluti? M. solui.* Cicero epist. ad Att. lib. 7 *Coronatus Quintus noster Parilibus? Perilibus* auctor Priapeior. *iucet indignere ferámque. Propter eius, dicas, hic ego? propter eius.* DORMITARE] dormire velle, seu potius semisomnem esse, & parum abesse quin dormires. Horat epist ad Pisones. *Telephus, vel Peleus, malè si mandata loquere, Aut dormitabo aut ridebo* MENSA ABLATA EST.] mensæ veteribus cenaturis statuebantur, seu apponebantur: vt in Asinar. *pueri mensam apponite.* cenatis remouebantur. Virg. lib 1. Æneid. *Postquam exempta fames epulis mensaque remotæ* Hom in ... id est, modò desierat comesse, & bibere, etiam tunc mensa erat apposita. AD MORTEM DEDIT] interemit. sic dictum dare ad mortem, vt alibi ab eodem dare ad lãguorem, dare ad cruciatum, dare ad carnificinam, & simil. Etiam M. Tullius in cruciatũ dari dixit in oratione pro Roscio Am. Virg. li. Georg. 4. *eum, ne prodigus esse dede neci.* QVID IAM? AMABO] ego *qui iam? amabo.* NE ME APPELLA] ne mecum loquere. Horat. sat 3. libr 1. *ut forte legentem, Aut tacitum Appellet.* QVIA PVD. H VITIVM ME HIC ABS EST ADD.] quia stuprum huic mulieri vxori meæ, me absente. Hic est oblatum, quia vxor mea me absente. Hic vitiata, & impudicata est. EX TED. AVDIO?] ex te audio? VIR EGO TVVS SIM?] libri duo veteres ex nostris habent, vir ego tuos sum? sic Terentius Hecyra. *Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominẽ deputas adeo esse?* NE ME APPELLA FALSÒ, FALSO N.] ne me appella virum tuum: quod cùm facis, falsò, & falso nomine me appellas. HABERET HAEC RES] id est, hæc res expediri non potest, hæc res inexplicabilis est, hæc res dubitandi, & stupẽdi, causam præbet ..., siquidem, qui vir antea erat, factus est mulier ex viro. Hoc eo dicit, quod dixerat Amphitruo, ne me appella virum tuũ falso nomine, quasi dixisset. noli me appellare virũ, sed fœminam. Sic locutus est in Pseudolo. *Nunc homo in medio luto est. Nomen nescit: hæret hæc res.* QVIDEM HIC IAM MVLIER FACTV'ST EX VIRO] Sic legendum, & ita habet vnus ex nostris libris vet. Nam altera scriptura, *siquidem hic iam mulier facta est ex viro,* ferri non potest. Pertinent autem hæc ad ea, quæ dixit Amphitruo, *vir ego tuus sum?* quæ ita seruus Sosia accipit, quasi Amphitruo dicere voluisset, se mulierem esse, non virum, cum hoc sensisset, se non esse coniugem Alcumenæ quæ se cum alio viro corpus suum copulasse fateretur. QVID EGO FECI, QVA ISTHAEC PROPTER &c.] quid ego feci, propter quod ista dicta dicantur mihi abs te? *qua isthæc propter,* tmesis pro quapropter isthæc. TVTE EDICTAS FACTA TVA] tu ipsa tua facta clarè dictas atque exponis. quidam legi volunt *dictas,* pro crebrò dicis. sed ego nihil muto. Nam & libri veteres sic habent, vt edidimus, & alibi eodem verbo ita vsus est, vt in Epid. *Rem tibi sum elocutus omnem Chæribule, atque admodum Meorum mærorum, atque amorum summam edictaui tibi.* QVID DELIQVERIS?] quid peccaris? *delinquere,* inquit Festus, *est prætermittere quod non oportet præteriri.* Hinc *deliquia & delicta.* TECVM FVI?] tecum rem habui? ... cum vitio esse dictum honestè, & Græcorum more, pro cum viro commiscere & rem habere ... Hinc ... & ... SALTEM TVIE. SI PVD. EG. S. M.] qui pecunia, aut re aliqua, quæ pondere, numero, mensura constet, egent, eam sumere mutuò solent. Hac ratione Alcumenam significans Amphitruo esse impudentem, iubet pudorem, cuius indigeat, ab alia fœmina pudente & pudica mutuum sumere. QVOD TV INSIMVLAS] quod tu me admisisse insimulas: cuius tu me arguis: cuius tu me accusas; quod tu mihi obiicis. de hoc verbo suprà. NOSTRO GENERI NON DECET] nostrum genus non decet. verbum *decet,* iunxit datiuo, more veterum, & Græcorum. Sic infrà eadem comœdia, *ornatum capiam, qui potis decet*: id est, qui potos decet. Sic Terent. Adelph. *Hæc primùm vt fiant, deos quæso, vt vobis decet,* &c. vbi notat Donatus Græcè dixit, ... Idem Terent. ibidem. *Immo hercle ita nobis decet.* vt notat idem Donatus. *Antiqui sic addebant statim verbum, nos decet facere, nos decet tacere dicebant: si nos addebant, nobis decet* A Gellius antiquitatis imitator lib 9 cap. 15 *Introit adolescens, & præfatus abrogantius, & elatius quàm ætati eius decebat.* IMPVDICITIAE CAPTAS] impudicitiæ conuincere studes, in impudico facinore deprehendere conaris. CENAVI EGO, &c.] cenauine ego, vel an cenaui ego, id est, nónne cenaui ego, &c. notandum hanc interrogationem *cenauine ego,* vel an cenaui ego, postulare responsionem aientem. qua de re in commentariis Lucretianis, & item alibi. IN PORTV PERSICO] suprà *Nam noctu hac soluta est nauis nostra è portu Persico.* ASSENTANT] approbent. QVID TESTI VLARE?] *testiculari,* inquit Festus, *est iumenta maribus fœminas, vel fœminas mares admouere.* Sed hoc loco testiculari aliud significat. & tamen iocus est ex ambiguo. Nam quia dixerat Alcumena se testes habere, quia approbarent, quod diceret. & eandem vocem iterarat. idcirco Amphitruo ludens in voce ancipiti, & ambigua *testem,* quæ interdum significat parteis virilitatis testeis, rogat eam. quid testiculetur, id est quaobrem testiculos toties commemoret ac prædicet. ENIM VNO SAT EST] quid testeis mihi narras? quid testeis tibi adesse prædicas? nam si vnum testem habeas, sat est. etiam hic sermo ambiguus est: significat enim, viri fœminæ pudicæ, vnum virum satis esse. enim autem hic præponitur. quod non est nouum: & exempla in indice collecta reperientur. NEC NOBIS PRAESENTE, &c.] præsẽte & absente nobis dixerũt veteres, pro præsentibus & absentibus nobis, vt docet Nonius in verbo *absente,* & hunc versum testem producit. Idem in verbo, præsente. *Præsente,* inquit, id est, corãm vel præsentibus. Pom. Syris. *Quidam apud forum præsente testibus mihi vendidit.* Sic Terent. Eunucho. *Nescio quid profectò absente nobis turbatum est domi.* vbi notat Donatus *aut subdistinguendum est, & subaudiendum me, aut ... figura est absente nobis pro absentibus nobis.* Pompo. *sine ergo istuc præsente amicis inter ...* Varro in Marc *id præsente legatis omnibus exercitu pronunciat.* TVAM REM CVRET] vxorem tuam subigat. MVNVS FVNGATVR T.] tuas parteis agit tuo munere fungatur. id est, vxorem tuam permolat idem dicit. fungi munus dixit non vno loco Plautus in Asin. munus Adolescentuli, fungare? in C... In extr. *Sed ecquis est, qui homo munus velit fungier pro me?* Terent. Heautont. *proinde quasi nemo siet ita ...*

atientè illorum officia fugere: SVBDITIVO] subditirio. supra Amphitruo subditiuus eo cum exit foras. FRVSTRATVR]in fraudem impellit,inducit,decipit,frustra habet, licet etiam interpretari fascinat *βασκαίνει* quod & Simeoni Bosio videtur SVPREMI] *ὑπάτου*. ET MATREM FAM. IVN.] quid intersit inter matronam,& matrem familias,docent Nonius,Seruius lib.11. Æneid. Porro Iuno præest coniugiis. ex quo *γαμήλιος* dicitur. notat Seruius ad illum locum Æneid. 4 *Diis equidem auspicibus reor,& Iunone secunda.* dicitur & iugalis eadem ratione, nempe propterea quòd iugum imponebatur viro. & fœminæ, matrimonio coniungendis quò spectans dixit ibidē Virg. *Iunoni ante omnes,cui vincla iugalia curæ.* dicitur & pronuba dicitur & Lucina, quia præest partubus. VERERI, ET METVERE] vereri vt matrem & propitiam: metuere, vt dominam. suprà in prologo non longè à principio. *Vereri vos se, & metuere.* Non erit inutile legere de his vocabulis Platoné in Euthyphrone, vbi Socrates disputat aduersus Poetam quēdam, qui dixit *ἵνα γὰρ δέος ἔνθα καὶ αἰδώς*. EXTRA VNVM TE] Præter vnum te. CONTIGIT id est attigit, contrectauit. ex quo contactus. IMPVDICAM FACERET] vno verbo impudicaret. Festus, *impudicatus, stupratus, impudicus factus.* MVLIER ES, AVDACTER IVRAS sic Propertius de puellis, lib. 2. eleg 18 *Sed non tam ardens culpa est neque crimina cali, Quàm toties sanctos non habuisse deos. Hoc perdit miseras hoc perdidit ante puellas. Quidquid iurarunt, ventus & vnda rapit.* Sic Tibullus eleg. 4. lib. 1. *Nec iurare time, Veneris periuria venti Irrita per terras & freta summa ferunt* DECET AVDACEM ESSE CONFIDENTER, &c.] profert hunc locum Nonius in verbo *confido* PROTERVÈ] contumaciter, perseuerātèr, peruicaciter, constāter. VERBIS] nō factis. NON EGO ILLAM MIHI DOTEM &c.] sic Horat. oda. 14. lib. 3. *Dos est magna parentum virtus & metuens alterius viri Certo fœdere castitas.* Sic noster Plautus Aulul. *Dum modo morata rectè veniat, morata est satis.* ET SEDATVM CVPIDINEM] & compressam libidinem. TIBI MORIGERA &c.] tibi obsequens. Sic Lucretius lib. 4. *Morigerisque modis,& mūdo corporis cultu,* EXAMVSSIM] id est, examinatè. ad regulam, vel coagmentum. Est enim amussis regula fabrorum, quam architecti cum opus probant rubrica illinunt. Sic Nonius, & hunc locum profert. DELENITVS SVM PROS.] delinitus hoc loco, valet, mente alienatus, vt Nonius interpretatur. hunc locum proferens. profert & illud ex Titinnio *Verum enim dotibus deliniti, vltro etiam vxoribus ancillantur.* Sic *θέλγειν*, quod vulgò valet delectare, seu *θελξινοεῖν* [illegible] interdum, vt apud Homerum, significat, decipere, & de statu mentis deturbare, & recta ratione alienare. VT ME QVI SVM NESC.] id est, vt qui sim ego, nesciam. CAVE SIS NE TV TE VSV P.] caue si vis, ne te vsu perdideris. sic dictum vsu perdere, vt vsu capere, & vsu facere suum : quod postremum suprà vsurpauit. Quemadmodum vsu quæruntur rerum dominia ita & vsu amittuntur. locatur autem seruus ex eo, quod Amphitruo se, qui sit, negaret scire. INQVISITAM] non quæsitam, non exquisitam *ἀδιερεύνητον, ἀνεξέταστον* inexploratam. AMITTERE] dimittere, omittere, relinquere. sic loquitur infrà eadem comœd. *Nam me quam illam quæstionem amittere mortuum satius est.* ME LIBENTE] me repugnante, neque inuito, sed voluptatē ex eo, quod facies, capiente. Cic. lib. epist. ad Att. 10. *me libente eripies mihi hunc errorem.* Idem de lege Agraria. *quam dignitatem ego etsi libente illo tamen absente illo per vos consecutus sum.* Idem lib. 13. epist. ad famil *tantum vt faciles ad te aditus habeat, quo aqua postulabit, vt lubente te impetret* &c. NVNQVID CAVSAM DICIS &c.] num recusas, quin hoc matrimonium soluatur, & dotem amittas? vel sic, numquam causam affers, quamobrem hoc matrimonium solui non debeat, & tu dotem perdere non debeas? NVLLA CAVSA EST] quin mulier matrimonio, & dotem amittam CONVENIT] conuenit inter nos pactū, inter nos conuentū est, *ὁμολογοῦμεν*. DVC HOS] duc hos captiuos intrò. NVNC QVIDEM PRAETER N. N.] nunc quidem soli sumus. itaque licet tibi sine periculo, & sine metu arbitrorum, ac testium dicere. Hæc Sosia ad Alcumenam, metuens sibi fortassis à simulato illo Sosia, à quo malè mulctatus fuit. hunc locum profert Nonius in vocē *serio*. vbi serium interpretatur, triste, seuerum, & quasi sine risu, & ioco, ABEO] iocus ex ambiguo. nam qui manumittunt, abire à dominis iubentur. ECQVIS] num quis. SIC ME INSIMVLARE FALSVM &c.] sub intelligendum fortassis est, fecisse, aut admisisse, alioqui vsitatius erat ita loqui, sic me insimulare falsi facinoris mali. Licet etiam sic explicare, insimulare me, id est, insimulare in me, quod est, mihi obiicere. & in me confingere falsum facinus, tam malum infrà in Aulul. *non istuc, quod tu insimulas.*

ACTVS TERTIVS.

IVPITER.

Ego sum ille Amphitruo, cui est seruus Sosia,
Idem Mercurius qui fit, quando commodum'st,
In superiore qui habito cœnaculo.
Qui interdum fio Iuppiter, quando lubet.
Huc autem quom extemplo aduentum apporto, illico
Amphitruo fio, & vestitum immuto meum.
Nunc huc honoris vestri venio gratia,
Ne hanc inchoatam transigam comœdiam.
Simul Alcumenæ, quam vir insontem probri
Amphitruo accusat, veni, vt auxilium feram.
Nam mea sit culpa, quod egomet contraxerim,
Id Alcumenæ si innocenti huic expetat.

Nunc

Nunc Amphitruonem memet, vt occepi semel
Esse assimilabo, atque in horum familiam
Frustrationem hodie hic iniiciam maximam.
Post igitur demum faciam res fiat palàm,
Atque Alcumenæ in tempore auxilium feram,
Faciamque vt vno fœtu, & quod grauida est viro,
Et me quod grauida est, pariat sine doloribus.
Mercurium iussi me continuo consequi,
Si quid vellem, imperarem: nunc hanc alloquar.

QVANDO COMMODVM ST] quando lubet: quãdo mihi videtur. de hoc suprà. IN SVPERIORE QVI HABITO CENACVLO] locus ex ambiguo. Nã vel ad verum Iouem referri potest, quem in cælo Poetæ dicunt habitare: quod hic significatur per superius cenaculum: vel ad histrionem qui personam Iouis sustinet: qui fortassis erat pauperculus, neque habebat domum suam, in qua habitaret, sed alienam conducebat, & eius quidem partem superiorem, tegulisque proximã: talem locum solet appellare Homerus ὑπερῷον, seu ὑπερώϊον: hoc est postremum, vel supremum tabulatum. Turnebus refert ad histrionem pauperculum tantùm, qui Iouis personam geret. QVOM EXTEMPLO] id est, cùm primum, simul atque. ADVENTVM APPORTO] aduenio. Sic Lucret. lib. 4. dixit, *adfigere adhæsum*, pro adhærere. NE HANC INCHOATAM TRANS. COM.] hoc est, vt quidam explicant, ne hanc comœdiam imperfectam relinquam. sed melius hoc modo, ne hanc comœdiam nondum suis partibus absolutam, & modo inceptam, finiam, atque absoluã: ne statim in principio comœdiam peragam. Nõnulli sic legunt, *Ne hanc inoratam transigam comœdiam*, sed errant. nam, vt taceam, quòd id faciunt ex ingenio, ac libidine versus vitiosus est. INSONTEM] innocẽtem. PROBRI] stupri, flagitii. CONTRAXERIM] commiserim. ID ALCVM. SI INNOCENTI HVIC EXPETAT.] si in hanc Alcumenam innocentem redundet, recidat, transferatur. sic suprà non semel. FRVSTRATIONEM] errorem mentis. sic dictum iniicere frustrationem, vt iniicere metum, telum, tragulam, vngulas, & simil. quæ suo loco cognoscẽtur. FACIAM RES FIAT PALAM] faciam, vt res pateat, seu patefiat. VNO FOETV] vno fœtu. VIRO] à viro, nam aliter suprà dixit, *non est puero grauida, sed infania.* ET ME QV.] Et quod à me gr. SINE DOLORIBVS] *abs. îòdinum*. SI QVID VELLEM, IMPERAREM] id est, vt, si quid vellem, ei imperarem. legendum potius est, *Si forte aliquid vellem imperare.*

ALCVMENA, IVPITER.

Al. DVrare nequeo in ædibus, ita me probri,
Stupri, dedecoris, à viro argutam meo?
Ea quæ sunt facta, infecta refert, ac clamitat.
Quæ neque sunt facta, neque ego in me admisi, arguit.
Atque id me susque déque esse habituram putat.
Non edepol faciam, neque me perpetiar probri
Falso insimulatam: quin ego illum aut deseram,
Aut satisfaciat mihi, atque adiuret insuper
Nolle esse dicta quæ in me insontem protulit.

Iup. *Faciendum est mihi illud fieri quod illæc postulat,*
Si me illam amantem ad se studeam recipere.
Quando ego quod feci, id factum Amphitruoni obfuit.
Atque ille dudum meus amor negotium
Insonti exhibuit: nunc autem insonti mihi
Illius ira in hanc & maledicta expetent.

Al. *Et eccum video illum qui me miseram arguit*
Stupri, dedecoris. Iup. *Te volo vxor colloqui,*
Quónam ted auertisti? Al. *ita ingenium meum est,*
Inimicos semper osa sum obtuerier.

Iup. *Eia autem inimicos.* Al. *sic est, vera prædico,*
Nisi etiam hoc falso dici insimulaturus es.

Iup. *Nimis verecunda es.* Al. *Potin' vt abstineas manum?*
Nam certò si sis sanus, aut sapias satis,
Quam tu impudicam esse arbitrare & prædicas,

non vult tamen eum habere sibi Iouem iratum, sed propitiũ potius: & quæ paullo antè iracundia ardebat, nunc subitò placatur. IRAE INTERVENIVNT.] sic Terent. in Eunucho. *In amore hæc omnia insunt vitia. iniuriæ, suspiciones, inimicitiæ, induciæ, Bellum, pax rursum.* SI REVENTVM IN GRATIAM EST] si reditum est in gratiam. BIS TANTO AMICI SVNT, &c.] id est, duplo fiũt inter se amantiores, quàm priùs. Sic Terent. Andr. *Amantium iræ amoris redintegratio est.* Quanquàm Plautus non de amantibus tantum, verùm de omnibus loquitur: inter quos grauis aliqua simultas, aut certè ira interuẽnit, quo minus vera fortasse videri possit sententia. Nam amico in gratiã reuerso, sunt qui negãt fidem habendam esse. Alii cõtra ei qui in gratiã cum inimico redierit, accuratè vidẽdum esse existimant, ne parum candidè inimicitias posuisse videatur. In his verbis autem, *Bis tanto amici*, &c. subintelligendum est, magis. VERVM EADEM SI IDEM PVRG.] id est, verùm eadem maledicta erunt mihi iterum patienda, si tu idem te mihi purgabis: id est, si iurabiste dicta nolle. Quare caueto posthac ne mihi falsum crimen inferas, ne tibi sit opus noua purgatione & satisfactione: atque ita res abeat in infinitũ. VASA PVRA] Vasa mũda καθαρά, nullis sordibus inquinata, lota: vel vasa pura, id est, purè lota. purè lota autẽ, id est, aqua pura lota, vt Festus explicat. alii vasa pura intelligũtur, quæ nõ sunt cælata, & quæ sunt sine vllis emblematis: vt apud M. Tull. *argentum purũ*, lib. accus. 4. *Cybiratæ fratres vocantur: pauca (vasa) improbant: quæ probarant, iis crustæ, aut emblemata detrahũtur. Sic Haluntini, excussis deliciis, cũ argento puro domũ reuertuntur.* Quemadmodũ hic vasa pura sibi iubet adornari falsus Amphitruo sacra facturus, & vota quæ fecit, exsoluturus: ita sacerdotes vestimenta pura ad sacrificium habebant, id est non obsita, non fulgurita, non funesta, non maculosa, auctor Festus. QVAE APVD TE EGO VOTA VOVI] *vota voui*, atticismus, pro, vota nũcupaui. EA EGO EXSOLVAM OMNIA] tanquã damnatus votis: id est, compos votorum factus, quia victor, & saluus domum redeo. ARCESSAT] euocet. COLLO HINC OBSTRICTO TE.] collo arctè circumuincto. obstringere est fune, aut vinculo, aut laqueo arctè circum vincire. Plautus Aulul. *ex me vt vnam faciam literam longam, meum quando laqueo collum obstrinxero.* Idem Curcul. in extr. *Nihil ago: collum obstringo.* aliud est, collo obtorto: de quo suo loco. SECRETO] χωρὶς seorsum, separatim.

SOSIA, IVPITER, ALCVMENA.

So. AMphitruo, assum, si quid opus est impera, imperium exequar.
Iup. Optumè aduenis. So. iam pax est inter vos quæso duos?
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo, & volupe est mihi.
Atque ita seruum par videtur frugi sese instituere,
Proinde heri vt sint, ipse item sit, vultum è vultu comparet:
Tristis sit, heri si tristes: hilarus sit, si gaudeant.
Sed age responde, iam vos redistis in concordiam?
Iup. Derides, qui scis hæc dudum me dixisse per iocum.
So. An id ioco dixisti? equidem serio ac verè ratus.
Iup. Habui expurgationem, facta pax est. So. optumè est.
Iup. Ego rem diuinam intus faciam, vota quæ sunt. So. censeo.
Iup. Tu gubernatorem à naui huc euoca verbis meis
Blepharonem, vt is, re diuina facta, mecum prandeat.
So. Iam hic ero, quum illic censebis esse me. Iup. actutum huc redi.
Al. Nunquid vis quin abeam iam intrò, vt apparentur quibus opus est?
Iup. I sanè, & quantum potes, parata fac sint omnia.
Al. Quin veni, quando vis intrò, faxo haud quicquam sit mora.
Quando isthæc omnia exiurasti te mihi dixisse per iocum.
Iup. Rectè loquere, & proinde diligentem vt vxorem decet.
Iam hi ambo & seruus & hera frustra sunt duo,
Qui me Amphitruonem rentur esse, errant probè.
Nunc tu diuine fac huc assis Sosia.
Audis quæ dico, tametsi præsens non ades.
Fac Amphitruonem iam aduenientem ab ædibus,
Vt abigas quouis pacto, fac commentus sies,
Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria
Vxore nunc mihi morigero: hæc curam sint
Fac sis: proinde adeo, vt me velle intelligis,
Atque vt ministres mihi cum sacrificem.

TRANQVILLOS] lenes,non iratos,non commotos,neque concitatos. ET VOLVPE'ST MIHI] & iucundum est mihi. legendum fortassis est, & volup est mihi,id est. & voluptas est mihi. sic Menæchm. *vt tibi ex me sit volup.* Terent. Phorm. *Venire saluum volup est* vbi notat Donatus, *Hoc volup,nomen est,vt hoc facul.* Sic enim veteres per [illegible] loquebantur. Nonius volup,pro voluptate,inquit. deinde profert versum ex Plauti nostri Asin. *hic senex si quid clam vxorem suam fecit volup.* ATQ. ITA SERVVM VID. &c] ordo est, Atque par videtur seruū frugi se se ita instituere. INSTITVERE] componere,parare,fingere Teren. Adelph. *Vah,quenquamne hominem in animo instituere,aut parare,quod sit carius quā ipse est sibi?* VVLTVM HVVLTV COMPARET] vultum suum è vultu heri,& heræ cōponat,fingat,cōformet. RATVS] subintell. sum. HABVI EXPVRGATIONEM, vsus sum expurgatione. Purgatione Alcumenæ. VOTA QVAE SVNT] mutat numerum. debuerat enim dicere, seruato numero, Ego rem diuinam intus faciam,vota quæ est. Sed & Plautus,& alii boni scriptores sic loqui solent. sic autem hic locus explicandus. faciam intus rem diuinam,& quæ diis immortalibus, si saluus in patriā redirem, à me vota sunt,ea persoluam. A NAVI] à naui. HVC EVOCA] huc arcesse. IAM HIC ERO,CVM ILLIC CENS.] Iā hic ero,cum putabis me illic esse, significatur summa celeritas & diligētia. NVNQVID VIS QVIN,&c.] nunquid vetas me abire intro, vt ea parentur,quibus opus est ad rem diuinam faciendā? vel sic,nūquid est aliud, propter quod nolis me abire intro,vt,&c.vel sic,nunquid me aliud vis,propter quod intro abire nō debeam,vt,&c. VT APPARENTVR QVIBVS OPV'ST?] vt adornentur ea,quibus o- [illegible] QVANTVM POTES] al.& quantū pote'st, FAXO HAVD QVI[illegible]] id est,nihil erit moræ. curabo,vt nihil sit moræ. QVANDO ISTHAEC OMNIA EXIVRASTI TE MIHI DIXISSE PER IOCVM.] profert hunc versum,qui in libris vulgatis omnibus hoc loco desideratur, Nonius in verbo *exiurare*: quod ille interpretatur, valde iurare. Deberi autem huic versui hanc sedem,& viri quidā doctiss. in his Bosius: quibus assensus sum, arbitrantur & ea, quæ antecedunt, cum sequentibus comparata, declarant DILIGENTEM] vel amātem viri, φίλανδρον, propriè: vel strenuam,& vigilantem, trāslatè, vt vsitatius vsurpatur IAM HI AMBO ET SERVVS,&c.] ab hoc versu vsque ad finē scenæ sunt omnes scenarii. FRVSTRA SVNT] luduntur, errant. sic sæpe alicubi vt Merc. *Nunc mulier,ne tu frustra sis,mea non es.* Pseud. *Stulti haud scimus,frustra vt simus* DIVINE] diuine Sosia, id est, Mercuri, qui Sosiam simulas. TAMETSI] libri nost. i veteres habēt *tamen & si*. FAC AMPH IAM ADVEN. AB AED.] ordo est. fac vt abigas quouis pacto ab ædib. Amphitruonem aduenientem. profert hūc versum cum seq. Nonius in voce *commentus*. FAC COMMENTVS SIES] id est, fac commonitus sies. sic NONIVS. sed videtur delenda particula *vt*, quæ facile subintelligitur, alioqui versus vna syllaba plus quàm satis est, habebit. *Commentus* autem pro *commonitus*, concoquere non possum. malim sic hunc locum explicare, fac commentus sies. id est, fac callidè excogitatis, quomodo Amphitruonem venientem abigas, sic enim accipi solet hoc verbum,& ita idem Plautus vsurpat in Epidico. *Quid ego tam,nisi te commentum nimis astutè intelligo.* VSVRARIA] quæ mea est vsufructu: vel qua ego ad tempus vtor,& fruor. vide suprà. MIHI MORIGERO] mihi morem gero. animo meo obsequor HAEC CVRATA SINT FAC SIS,&c.] fac si vis, vt hæc, quæ dico, curata sint. ita vt me velle intelligis.

MERCVRIVS.

Concedite atque abscedite,omnes de via decedite,
Ne quisquam tam audax nunc fuat homo,qui obuiam obsistat mihi.
Nam mihi quidem herclè quî minus liceat Deo minitarier
Populo,ni decedat mihi,quàm seruulo in comœdiis?
Ille aut nauem saluam nunciat,aut irati aduentum senis.
Ego sum Ioui dicto audiens,eius iussu nunc huc me affero.
Quamobrem mi magis par est via decedere,& concedere.
Pater vocat me,eum sequar,eius dicto,imperio sum audiens:
Vt filium bonum patri esse oportet,itidem ego sum patri.
Amanti supparasitor,hortor,asto,admoneo,gaudeo.
Si quod patri volup est,voluptas ea mihi multo maxima est.
Amat,sapit:rectè facit.animo quando obsequitur suo.
Quod omnes homines facere oportet,dum id modo fiat bono.
Nunc Amphitruonem vult deludi meus pater.faxo probè
Iam hic deludatur,spectatores,vobis spectantibus,
Capiam coronam mi in caput,assimulabo med esse ebrium.
Atque illuc sursum ascendero,inde optumè,sic eispellam virum
De supero quum huc accesserit.faciam vt sit madidus sobrius.
Deinde ille actutum sufferet suus seruus pœnas Sosia.
Eum fecisse ille hodie arguet,quæ ego fecero hic,quid id mea?
Meo me æquum est morigerum patri,eius studio seruire addecet.
Sed eccum Amphitruonem aduenit iam ille hic deludetur probe,

Siquidem vos vultis auscultando operam dare.
Ibo intrò, ornatum capiam qui potis decet.
Dein sursum ascendam in tectum, vt illum hinc prohibeam.

CONCEDITE] vnà cedite, & locum date, hoc est, vnà omnes secedite. sic in Curculione, *Date viam mihi, noti, atque ignoti, dum ego hic officium meum facio: fugite omnes abite, de via decedite.* FVAT] sit, vel fiat. Nonius fuam, sim, vel fiam. exempla lege apud Nonium. Plautus quoque vsurpat & alibi non semel. vt in Aulul. *Neutrum habeam stabile stabulum si quid deuortit fuat.* Idem Capt. *si fuat occasio.* Lucret. lib. 4. *Vt quod aliis cibus est: aliis fuat acre venenum.* QVAM SERVVLO IN COMOEDIIS?] sic Achantio in Mercatore currit ad herum, vt ei nuntiet, puellam, quam ille sibi emerat, ab eius patre sene esse visam. ibi *Ex summis opibus viribúsque vsque experire, nitere,* &c. ILLE AVT NAVEM SALVAM NVNTIAT.] vt Dinacium in Sticho nuntiat heræ suæ Epignomum eius virum ex Asia venisse, cúmque in portu à se esse visum. AVT IRATI ADVENTVM SENIS] vt Tranio in Mostellaria ibi. *Iuppiter supremus summis opibus,* &c. vt apud Terentium in Phorm Geta, ibi. *Nullus es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celerè reperero.* EGO SVM IOVI DICTO AVDIENS] ego quod mihi a Ioue imperatur, celeriter, & strenuè obeo, & persequor. Nonnulli libri habent. *Ego sum Ioui dicto,* &c. sed nihil muto. Iterum Plautus in Menechm. *Dicto me emit audientem, haud imperatorem sibi.* Idem valet, audiens sum imperio, seu imperii. Truculento. *tibi seruio, atque audiens sum imperij.* VT FILIVM BONVM P. ESSE OP.] id est qualem esse oportet bonum filium patri, talis ergo sum patri meo. AMANTI SVPPARASITOR.] Amanti patri tanquam parasitus subseruio, suprà Accedam atque hanc appellabo, & supparasitabor patri. VOLVPEST] iucundum est, voluptatem affert: suprà. Nunc quia vos tranquillos video, gaudeo, & volup. est mihi. AMAT: SAPIT: RECTE FACIT, &c.] sic Menæc. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* SE. *sane sapit.* Horat. od. 11. lib. 1 *sapias: vina liques, & spatio breui Spem longam reseces* ANIMO QVANDO OBSEQ.] quia animo suo morem gerit, atque indulget. DVM IN MODO FIAT BONO.] dum ne quid fiat contra leges: dūmodò id fiat considera:è, & sine cuiusquam iniuria. Idem dicitur pluribus verbis in Curculione. *Quod amas, amato testibus præsentibus.* PH. *Quid istuc est verbi?* PA. *cautè vt incedas via. Dum ne per fundum saeptum facias semitam: dum te abstineas nupta, vidua, virgine, iuuentute, pueris liberis: ama quod lubet.* sic M. Tull pro Cœlio, *non omnia voluptatibus denegentur: non semper superet vera illa & directa ratio: vincat aliquando cupiditas. voluptásque rationem dum modo illa in hoc genere præscriptio, moderatióque teneatur: parcat iuuentus pudicitia sua, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur: ne incurrat in alterius domum, atque famam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat:* &c. CAPIAM CORONAM MI IN CAPVT:] coronam gestabant potātes & ebrii Plaut. in Menæchm. *sed quid video? Menæchmum, Cum corona exit foras. Sublatum est conuiuium,* ibid. *Sed eccam, quam coronam habuit non mentior?* ibid. *Nos ego te modo hic ante ædes cum corona florea vidi Adstare?* Aristoph. in Plut. de iuuene illo, qui amicam vetulam, diues factus aspernabatur. ἔτειτα δ' ὅτε ... Itaque hic idem falsus Sosia, Mercurius, qui nunc loquitur, infrà eadem scena, coronam ornatum potis decorum, & conuenientem appellat: sic ille capiam ornatum qui potis decet, M. Tull. Catil. 2 *qui mihi accubantes in conuiuiis complexi mulieres impudicas, vino languidi, conferti cibo, sertis redimiti, vnguentis obliti, debilitati stupris, eructant sermonibus suis cædem bonorum atque vrbis incendia* Si quis plura de hoc more legere volet, legat quæ notauimus in cōmentariis Horatianis ibi *Furtim posuisse coronas Fertur* &c. sat. 3 lib. 2. & oda 11. lib. 4. ibi. *est in horto, Phylli, nectendis apium coronis Est edera vis* MEDE ESSE EBRIVM] me esse potum, ac madidum. CISPELLAM] sic habēt nostri libri veteres: & ita edidit Camerarius quę scriptura si recta est. videtur positum cis pro vltra, vt cispellam, pro vltra pellam accipiēdum esse dicamus. V de Nonium in particula *cis*. Omnino malim legi *aspellam*: quod & Camerario videtu . Plautus. *neque adeo spes est, qua mihi nunc aspellat metum.* Idem Trinummo. *Ille, qui aspellit, is compellit: ille qui consuadet, vetat.* VT SIT MADIDVS. SOBRIVS] vt sit ebrius, qui sobrius est tamen ILLI] Amphitruoni SVFFERET] sustinebit, subibit. SVVS SERVVS] illi suus seruus. bona reciprocatio. EVM] Sosiam ILLE] Amphitruo. QVID ID MEA?] quid id mea refert? MORIGERVM] obsequentem. subintell. esse. ORNATVM CAPIAM QVI POTIS DECET] coronam ... quam suo capiti imponebant conuiuantes, & combibantes, ... diximus. sic autem legendum est, vel libris omnibus reclamantibus, non vt vulgo *qui potius decet.* natum mēdum ex eo, quod verbum decet antiquè, & minus vsitatè iunxit hic cum datiuo sic suprà tamen. *Istuc facinus, quod tu insimulas nostro generi non decet.* Idem Captiuis. *Ne patri, tamets si amicus sum, decere videatur magis,* &c. in Persa. *Fateor ego profecto me esse, vt decet lenonis familiæ.* alia ex Terentio & Gellio exempla collegimus suprà ad illum locum. *nostro generi non decet.* Cum hæc quatuor iam ab hinc annos quasi in palimpsesto notassem, nuper Plauti editionem maturans, Io. Passeratius vir cum propter diuinum eius ingeniū, egregiámque doctrinam, tum maximè propter morum integritatem, ac suauitatem, mihi carissimus, cùm fortè in commentariis Lucretianis secundæ editionis huius loci mentionem factam reperisset, dixit mihi sibi hanc eandem coniecturam sibi nouem ab hinc annos in mentem venisse, continuóque mihi in suis coniecturarum libris, quos aliquando editurus est, hunc locum ita emendatum ostendit: addiditque se, vt quidem existimaret, mecum illo ipso tempore, quo tempore id excogitasset, mecum ea de re communicasse. quod fieri non memini Verum tamen, quando hoc idem amico meo, quod mihi in mentem venisse intelligo, vel ei tota hæc restitutio adscribatur, vel, quia omnia amicorum sunt communia, mihi cum illo sit communis.

ACTVS

ACTVS QVARTVS.

AMPHITRVO.

N Aucratem, quem conuenire volui, in naui non erat.
Neque domi, neque in vrbe inuenio quenquam, qui illum
viderit.
Nam omneis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia,
Apud emporiũ, atque in macello, in palæstra, atq; in foro,
In medicinis, in tonstrinis, apud omnis ædis sacras
Sum defessus quæritando: nusquam inuenio Naucratem.
Nunc ibo domũ, atque ex vxore hanc rẽ pergã exquirere,
Quis fuerit, quem propter corpus suum stupri compleuerit.
Nam me quàm illam quæstionem inquisitam hodie amittere,
Mortuum satius est. sed ædis occluserunt Eugepæ.
Pariter hoc fit, atque vt alia facta sunt, feriam foris.
Aperite hoc. heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?

N AVCRATEM, QVEM CONVENIRE VOLVI, &c.] id est, Naucrates, quem Naucratem conuenire volui, in naui non erat. Sic interdum loqui solent boni scriptores, & maxime Poetæ & Epici, & Comici antecedẽs priore loco positum, eiusdem casus fit, ac relatiuum. Virg. Æn. *Vrbem quam statuo vestra est, subducite naues.* Terent. Eunucho. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?* ad quem locum quæ Donatus notat, legere operæ pretium est. Sic alibi Plautus noster, vt in Epid. *Sed istum quem quæris Periphanem Platenium, Ego sum si quid vis.* Idem in Bacch. *Nam ego has tabellas obsignatas, quas fero Non sunt tabellæ, sed equus,* &c. NAM OMNEIS PLATEAS PERREPTAVI &c.] Sic fere Terent. Adelph. *Defessus sum ambulando* &c. *Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum Quò non?* &c. Sic Catul. in Camerarium. *Te quæsiuimus in minore campo, Te in circo te in omnibus tabernis. Te in templo superi Iouis sacrato, in Magni simul ambitione,* &c. Iterum Plautus in Epid. *Vtinam conueniam domi Periphanem per omnem vrbem quem sum defessus quærere, per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro, Per myropolia, & lanienas, circúmque argentarias* MYROPOLIA] myropolia, tabernæ, in quibus veneunt vnguenta. APVD EMPORIVM] subintell. fui. emporium autem locus est, in quem mercatores conueniunt mercium suarum vendendarum gratia. IN MACELLO] macellum. locus, in quo vendunt carnes, pisces, &c. IN MEDICINIS] in medicorum officinis. ἐν τοῖς ἰατρείοις SVM DEFESSVS QVAERITAND.] Sic Terent. Adelph. Defessus sum ambulando. QVEM PROPTER] propter quem [illegible] *propter quem*, autem, id est, cuius gratia, vel à quo capta, seu corrupta. NAM ME, QVAM ILLAM INQVIS. &c.] ordo, & sententia est, nam satius est me mortuum esse, quàm quæstionem illam non exquisitam omittere, seu dimittere. Sic loquitur in Trucul. *Mortuum hercle me esse satius est.* EVGEPAE] eugepæ, interiectio est gaudentis, & approbantis. Idem in Sticho. *Eugepæ Quando adhibero, alludiabo, tum sum ridiculissimus.* Sed hic ironia est, proinde ac si diceret, benefactũ, scilicet, quod ædeis occluserunt. PARITER HOC FIT ATQVE VT ALIA F. S.] similiter hoc fit, vt alia facta sunt: nempe peruerse, praue, pessime, indignissime APERITE HOC] aperite ostium hoc, [illegible].

MERCVRIVS, AMPHITRVO.

Me. *QVis ad fores est?* Am. *ego sum.* Me. *quid ego sum?* Am. *ita loquor.* Me. *tibi Iuppiter*
Dique omnes irati certo sunt, qui sic frangas fores.
Am. *Quo modo?* Me. *eo modo, vt profecto viuas ætatem miser.*
Am. *Sosia.* Me. *ita, sum Sosia nisi me esse oblitum existimas.*
Quid nunc vis? Am. *scelest, at etiam quid velim, id tu me rogas?*
Me. *Ita rogo, penè effregisti fatue foribus cardines,*
An foris censebas nobis publicitus præberier?
Quid me aspectas stolide? quid nunc vis tibi? aut quis es tu homo?
Am. *Verbero. etiam quis ego sim me rogitas? vlmorum acheruns?*
Quem pol ego hodie ob istæc dicta faciam feruentem flagris.

Me. *Prodigum te fuisse oportet olim in adolescentia.*
Am. *Quidum?* Me. *quia senecta in ætate à me mendicas malum.*
Am. *Cum cruciatu tuo istæc hodie verna verba funditas.*
Me. *Sacrufico ego tibi.* Am. *qui?* Ms *quia enim te macto infortunio.*

TIBI IVPITER, DIIQVE OMNES, IRATI C. S. &c.] necesse est te Iouem, & deos omneis, habere tibi iratos, id est, necesse est te, quandiu victurus es, esse infelicem, & infortunatum, qui ita pulses foreis, quasi eas frangere velle videaris. ÆTATEM] quam diu victurus es, perpetuo, diutissimè. sic in Asin *Vt tibi superstes, vxor ætatem siet* ibid. *Ætatem velim seruire.* Idem in Curcul. *at tu ægrota, si lubet, per me ætatem quidem.* sic Terent. Heautont. *Quid? malum, me ætatem censes velle id assimularier?* Idem Hecyra. *Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eadem isthac ætate.* vbi notat Donatus, ætatem, tam diu, quàm longa est ætas. sic Lucret. lib. 6. *Quod solũ vapor ætatem non posse videtur Efficere vsque adeò pollens feruore corusco.* NISI ME ESSE OBLITVM EXISTIMAS.] nisi forte me mei nominis oblitum esse existimas. *Cardines,* quibus fores voluuntur huc & illuc. Vir. lib. 1. Æneid *foribus cardo stridebat ahenis.* vbi Seruius notat, cardinem dictum esse ἀπὸ τῆς καρδίας, quòd sit quasi cor domus, aut ianuæ. fores autem, vt ibidem notat ille, dictæ, quòd foris aperiantur, vt apud veteres, qua de re nos suprà. CENSEBAS] existimabas. PVBLICITVS] de publico. PRAEBERIER] παρέχεσθαι, suppeditari. VLMORVM ACHERVNS] in cuius tergo moriuntur vlmi? qui vlmos, dum virgis vlmeis cęderis, interimis? qui vlmos, & virgas ex vlmo factas vocas vt Acheruns animas? FACIAM FERVENTEM FLAGRIS] cædam vsque ad feruorem, vel flagris cædam vsque dum ferueas, feruentem faciam, pro feruidum faciam seu feruefaciam. QVI DVM?] quo pacto? vtitur hoc genere non semel exempli causa in Bacchid. *Nam illum meum malum promptare maueli(m), quàm peculium* PH. *Quidum?* Idem in Rud. *Immò herclè insignitè inquietè.* D. *quidum?* GR. *quia si ostendero, &c.* QVIA SENECTA IN AETATE A MENDIC(AS) M(ALVM)] iocus παρὰ προσδοκίαν. Eius autem ratio in eo posita est, quòd, qui prodigi in adolescentia fuerunt mendicare in senectute solẽt. Qui mendicant autem, petunt, sed quid petunt? victum. Tum qui petunt, obtinere interdum solent. At Mercurius Amphitruonem dicit à se mendicare malum. significat igitur, se Amphitruoni daturum malum. quasi hoc petat ille, cum malum nemo petat, sed bonum potius. SENECTA IN AETATE] id est in senecta, seu in senectute. Idem in Aulul. *quem senecta ætate ludos facias.* Lucret. lib. 3. *Post vbi iam validis quassatum est viribus æui Corpus, et obtusis ceciderunt viribus artus*... [*Post vbi aquum valide vires ætate senecta, Membráque deficiunt,*] &c. Idem li. 3. *Quidve foras sibi volt membris exire senectis?* ad quem locum plura CVM CRVCIATV TVO] cum tuo maximo malo, & cum tali malo, quod te non continuò interimat, sed diu cruciet SIC VERBA FVNDITAS] verba crebrò fundis. sic Terent. Adelph. *Eho iam tu verba fundis hic sapientia?* QVIA ENIM TE M. INF.] iocus alius παρὰ προσδοκίαν, vel ex ambiguo. qui sacrificant deos honore, victimis, & simil. mactant, id est, magis augent. At Mercurius, qui se Amphitruoni sacrificare dicit, idem se eum mactare dicit non victimis, neque aliqua re bona, sed infortunio, sic autem loquitur & alibi, vt in Bacchid. *si ego reprehensus, macto ego illum infortunio.* in Curcul. *Non edepol nunc ego te medicocri macto infortunio.* Idem Mostell. *Nisi te magno et malo mactare cupis* Idem in Pœnulo. *Diuitem audacter solemus mactare infortunio.* Idem in Trinummo. *Ego ob hanc operam argentum accepi, te macto infortunio.*

* * * *

Am. Tun' me mactes, carnufex? nisi formam dij hodie meam perduint,
Faxo vt bubulis coriis onustus sis Saturni hostia:
Ita ego te certò cruce & cruciatu mactabo. exi foras
Mastigia. ME. larua vmbratilis, tu me minis territas?
Nisi hinc actutum fugias, si denuò pultaueris:
Si minusculo digito increpuerint fores, hac regula
Tuum deminuam caput, vt cum dentibus linguam excrees.
AM. Tun' furcifer meis procul prohibessis ædibus,
Tun' meas pultare foreis? hasce ilico toto demoliar cardine.
ME. Pergin'? AM. pergo. ME. accipe. AM. sceleste, in herum? si te hodie apprendero.
Ad id redigam miseriarum, vt semper sis miser.
ME. Bacchanal te exercuisse oportuit senex. AM. qui dum?
ME. Quando tu me tuum seruom censes. AM. quid censeo?
ME. Malum tibi præter Amphitruonem, herum noui neminem.
AM. Num formam perdidi? mirum quin me norit Sosia.
Scrutabor, eho dic mj, quis videor? num satis Amphitruo?
ME. Amphitruo sanúsne es nonne tibi prædictum senex,
Bacchal te exercuisse, quom qui sis, alium rogites?
Abscede moneo. molestus ne sis, dum Amphitruo
Cum vxore modò ex hostibus aduenies, voluptatum capit.

Quã

AM. Qua vxore? ME. Alcmena. Am. quis homo? ME. quotiens vis dictum? Amphitruo

Herus meus: molestus ne sies. Am. qui cum cubat?

ME. Vide ne infortunium quæras, qui me sic ludifices.

Am. Dic quæso mi Sosia. ME. blandius cum Alcmena. Am. in eodémne

Cubiculo? ME. imò vt arbitror, corpore corpus incubat. Am. væ misero mihi.

ME. Lucri'st, quod miseriam deputat. nam vxorem vsurariam

Perinde est præbere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.

Am Sosia. ME. quid (malùm) Sosia? Am. non me nouisti verbero.

ME. Noui te hominem molestum, quive emas litigium. Am. adhuc

Amplius, nonne ego herus sum tuus Amphitruo? ME. tu Bacchus es,

Haud Amphitruo. quoties tibi dictum vis? num denuo?

Meus Amphitruo vno cubiculo Alcmenam complex tenet.

Si pergas, eum hic sistam, neque sine tuo magno malo.

AM. Cupio arcessi, vtinam pro benefactis dij patriam,

Ædeis, vxorem, familiam, cum forma vna perduam.

ME. Arcessam equidem: sed de foribus tu interea sis vide.

Credo iam quæ volebat sacruficia ad epulum conduxit:

Si molestus sis, euades nunquam, quin te sacruficem.

TVN' ME MACTES CARNVFEX] Totus hic locus ab hoc versu, vsque ad principium sceñæ: *Vos inter vos partite* &c. abest etiam à nobis Codicibus. Nos tamen ea omnia, quę extant in vulgatis, suo ordine, & suo loco excudenda curauimus, idque aliis literarum elementis. vt, siue sint Plauti, siue non sint, ne quis iure queri possit, quasi Plautum integrum non ediderim Nam nostrum esse non putamus hanc controuersiam diiudicare. PERDVINT] perdiderint. SATVRNI HOSTIA] dignè, qui Saturno immoleris, Saturno hostiæ humanæ immolabantur Macrob li. 1. cap. 7. ITA EGO TE CERTO CRVCE ET CR. M.] hunc versum profert Nonius in verbo *mactare*, & mactare hic interpretatur afficere. sed licet dicere, etiam hic significare *magis augere*. nam augentur homines vt bonis, ita & malis. Terent. Heautont *si sic est factum domina, ergo herus damno auctus est.* LARVA VMBRATILIS] non homo, sed larua: deinde non larua solum: sed larua vmbratilis: id est, larua inanis, tamquam vmbra. MINVSCVLO DIGITO] minimo digito. VT CVM DENTIB. LINGVAM EX.] vt cum dentibus linguam screando exspuas. deinceps hunc versum sequi volunt nonnulli, *Ne tu postules matellam vnam tibi aquæ infundi in caput.* quem profert Nonius in voce *Matella*. PROHIBESSIS] prohibueris sic apud Lucret. lib. 3. cohibessit, pro cohibuerit, ibi, *Corpore qui nostro rarus magis an cohibessit.* DEMOLIAR] demouebo, deturbabo. ACCIPE] verbum comminus pulsantis, verberantis, aut eminus percutientis. IN HERVM?] subintell. tegulas iacis? BACCHANAL TE EXERCVISSE] te insanum fuisse bacchantium ritu. MIRVM QVIN ME NORIT SOSIA] id est, est mirum quòd me Sosia non nouerit. sic alibi Plautus, vt in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iuppiter Philippum regem.* idem in Merc. *Mirum quin me subagitaret.* CORPORE CORPVS INCVBAT] corpore suo in corpus Alcumenæ incumbit. LVCRI'ST.] pro lucro est seu lucrum est. NAM VXOREM VSVR. PRAEBERE &c.] id est, nam vxoris vsum alteri præbere, simile est vt si agrum sterilem fodiendum mercede tradas: sic mulier cum agro seu fundo comparatur in Asinar. *Fundum alienum arat: incultum familiarem deserit:* loquitur de quodam marito, qui vxorem suam non tangebat, alias & alienas subigebat. allegoria enim est. sic Oedipus in Antig. Ἀρώσιμοι γὰρ χ᾽ ἀτέρων εἰσὶν γύαι; id est, arari & subigi possunt aliarum fœminarum arua seu iugera Sed hac de re lege quæ notauimus ad illum locum Lucret. lib. 4. *Eicit enim sulci recta regione, viaque Vomerum atque locis auertit seminis ictum.* FODIENDVM LOCES] fodiendum mercede promissa tradas. QVINE EMAS LITIG.] quíne positum pro, qui. ne enim παρέλκει & ornatus causa positum est: de quo plura in commentariis Lucretianis. ADHVC AMPLIVS] hoc mihi videtur parum latine dictum. SED DE FORIB. TV INTEREA SIS VID] Id est, sed de foribus tu interea, si vis, discedas, vide. Malim legi, sed à foribus.

AMPHITRVO, BLEPHARO, SOSIA.

Am. *DI vostram fidem, quæ intemperiæ nostram agunt familiam? quæ mira*

Video, postquam aduenio peregrè? Nam verû'st quod olim est auditum

Fabulariter, mutatos Atticos in Arcadia homines,

Et sæuas belluas mansitasse, nec vnquam denuò parentibus

Cognitos. Ble. quid illuc Sosia? magna sunt, qui mira pradicas.
Ain' tu alterum te reperisse domi consimilem Sosiam domi?

So. Aio. sed heus tu, quum ego Sosiam, Amphitruonem Amphitruo, qui scis an
Tu fortè alium Blepharonem parias? ô di faciant, vt tu quoque
Concisus pugnis, & illisis dentibus, id impransus creduas.
Nam ego ille alter Sosia, qui illic sum, me malis mulcauit modis.

Ble. Mira profectò, sed gradus condecet grandire: nam vt video,
Expectat Amphitruo, & vacuus mihi venter crepitat. Am. ecquid aliena
Fabulor? in nostro olim Thebano genere plusquam mira memorant.
Martigenam ille aggressus belluam magnus Europæ quæstor anguineo
Repente hosteis peperit seminio: & pugnata illac pugna
Frater trudebat fratrem hasta, & galea. & nostræ autorem gentis,
Cum Veneris filia angueis repsisse tellus Epirotica
Vidit. de sommo summus Iuppiter sic statuit, sic fatum habet.
Optumi omnes nostrates pro claris factis, diris aguntur malis.
Fata isthæc me premunt, pertolerarem vim tantam, cladésque
Exanclarem impatibiles. So. Blepharo. Ble. quid est? So. nescio quid mali
suspicor:

Ble. Quid? So. videsis, herus salutator oppessulatas ante foreis graditur.

Ble. Nihil est, famem exspectat obambulans. So. curiose quidem: foreis enim
Clausit, ne prauorteretur foras. Ble. oggannis. So. nec gannio, nec latro.
Si me audias, obserues. nescio quid secum solus puto,
Rationes colligit: quid memoret, hinc excipiam, ne propera.

Am. Vt metuo, ne victis hostibus di partam expungant gloriam:
Totam miris modis nostram video turbatam familiam.
Tum verò vxor vitio, stupro, dedecore me plena enicat.
Sed de patera mirû'st, erat tamen signum obsignatum probè.
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatum,
Nostris occisum manibus fortiter. at at noui iam ludum:
Id Sosiæ factust opera, qui me hodie quoque præsentem ausit
Indignè prauortier. So. de me locutus, & quæ velim minus.
Hominem ne congrediamur quæso, priusquam stomachum detexerit.

Ble. Vt lubet. Am. si illum datur hodie mastigiam apprehendere, ostendam
quid sit
Herum fallere, minis, & dolis incessere. So. audin' tu illum? Ble. audio.

So. Illæc machina meas onerat scapulas, compellemus sis hominem,
Scin' quid volgo dici solet? Ble. quid dicturus sis, nescio:
Quid tibi patiundum, ferè hariolor. So. vetu'st adagium, fames & mora
Bilem in nasum conciunt. Ble. verum quidem, & loco, compellemus
Alacre, Amphitruo? Am. Blepharonê audio, mirum quid ad me veniat.
Oppertunè tamen se offert, vxoris facta conuincam turpia.
Quid huc ad me Blepharo? Ble: oblitus tam citò? quàm diluculo
Misisti ad nauim Sosiam, vt hodie tecum conuiuerem?

Am. Nusquam factum gentium. sed vbi illic scelestus? Ble. quis? Am. Sosia.

Ble. Eccum illum. Am. vbi? Ble. ante oculos, non vides? Am. vix video præ
ira, adeò me istic
Hodie delirum fecit. ne te sacruficem, nunquam euades.

Sine me

Sine me Blepharo. Ble. *ausculta precor.* Am. *dic, ausculto, tu vapula.*

So. *Qua de re tu num satis tempori? non ocyus quiui, si me*
Dadaleis volissem remigiis. Ble. *abstine quaeso, non potuimus*
Nostros grandius grandire gradus. Am. *siue gral atorius, siue*
Testudineus fuerit, certum 'st mihi hunc scelestum perdere.
En tectum, en tegulas, ed obductas fores, en ludificatum herum,
En verborum scelus. Ble. *quid mali fecit tibi?* Am. *rogas? ex illo*
Tecto exclusum foribus, me deturbauit adibus. So. *egóne?*

Am. *Tu, quid minitabas te facturum, si istas pepulissem fores?*
Negas sceleste? So. *quin negem? en testis ampliter, qui cum venio,*
Missus sedulo, vt ad te vocatum ducerem. Am. *quis te misit*
Furcifer? So. *qui me rogat.* Am. *quando gentium?* So. *dudum, jampridem, modò,*
Vbi cum vxore domi redisti in gratiam. Am. *Bacchus te irritassit.*

So. *Nec Bacchum salutem hodie, nec Cererem. tu purgari iusseras*
Vasa, vt rem diuinam faceres: & hunc me arcessitum mittis,
Vt tecum prandeat Am. *Blepharo, si aut intus adhuc fui,*
Aut si hunc miserim: dic, vbi me liquisti? So. *domi cũ Alcumena coniuge.*
Ego à te abiens portum versus volito, hunc tuis verbis voco.
Venimus, nec te nisi nunc video postea. Am. *scelestum caput, cum vxore?*
Nunquam abis, quin vapules. So. *Blepharo.* Ble. *Amphitruo mitte hunc mea gratia,*
Et me audias. Am. *en mitto, quid vis loquere.* Ble. *istic iam dudum mihi*
Maxima memorauit mira. prastigiator foret, aut veneficus
Hanc excantat tibi familiam, inquire aliunde, vide quid fies.
Nec ante hunc excruciamm, miserum facias, quàm rem intellig's.

Am. *Rectè mones, eamus, te aduorsum vxori etiam aduocatum voio.*

QVAE INTEMPERIAE N.] quæ furiæ &c. FABVLARIER] dici. MVTATOS ATTICOS IN ARC.] hac de re legendus Plin. cap. 22. QVOM EGO SOSIAM &c.] cum ego Sosiam alterũ pepererim, Amphitruonem Amphitruo: qui scis, &c. ID IMPRANSVS CREDVAS] imprausus credas te alterum Blepharonem peperisse. credas autem postquam tibi re & factis tibi persuasum fuerit M. MALIS MVLCAVIT MODIS] me malè mulcauit: me fœdum in modum verberauit. de hoc verbo nos alibi plura. GRANDIRE] grandiores facere. Plautus in Aulul. *Testudinem istum tibi ego grandibo gradum.* CREPIDAT] crebrò crepat. latrat. IN NOSTRO ILLO THEB. G.] Cadmus qui Thebanus fuit, serpentem illum interfecit ex cuius dentibus dissemi natis nati sunt homines armati. MARIOENAM] Martiam serpentem, qui Martios, & armatos homines è dentibus suis genuit: quem postea Cadmus interemit. EVROPAE QVAESTOR.] Europæ quæsitor, hoc est, qui ad Europam quærendam ab Agenore missus est ANGVINEO REPENTE HOSTEIS PEP. SEMINIO] id est, repente hosteis nactus est, è serpentis dentibus seminatis prognatos. NOSTRAE AVCTOREM GENTIS] Cadmum Thebarum conditorem CVM VENERIS FILIA] cum Hermiona, vxore sua, ANGVES REPSISSE] mutatos esse in angueis. vel sic angueis ex hominibus factos, repsisse. PERTOLERAREM] vt pertolerarem &c. Nonius in verbo exantlare, seu exanclare hunc locum profert: quo argumento vtuntur nonnulli ad probandum, omneis eos versus, quos indicauimus, esse Plautinos. At licet respondere hoc ex illo non effici. Nam vel fieri potuit, vt, qui hos versus fecit, versus vnum atque alterum apud grammaticos veteres repertum suis admiscuerit, vt facilius fidem faceret, eos esse germanos, & veros, non adulterinos: vel dici potest hos versus ante ætatem Nonii esse scriptos, & Plautinis amissis, in eorũ locum subditos. EXANCLAREM] al. exantlarẽ, exantlarẽ autem, id est, exhaurirem, sustinerem Consule Festum in verbo antlare, seu anclare, & Nonium in exanclare. OPESSVLATAS] id est, pessulo obdito clausas de pessulo infrà. CVRIOSÈ Q. &c.] id est, & sane accurate istud, quod dicis, fecit. FOREIS ENIM CL. NE PRAEVORT. F.] iocus, nam foreis clausit, ne tames foras egressa eum anteuerteret. nonnulli sic. foreis enim clausit, ne, si domum introisset, ante eiiceretur foras, quàm sua sponte domo exiret. à quibus dissentio. NEC GANNIO NEC LATRO.] quia Blepharo Sosiam sibi oggannire, & obloqui, & obstrepere dixerat: gannire autem est vulpium non hominum, idcirco respondet Sosia se neque vt vulpes, gannire: neque vt canes, latrare. OBSERVES] Amphitruonem quid agat, aut quid loquatur. NESCIO QVID SECVM SOLVS] subintell. loquitur. EXCIPIAM.] quæ loquitur. EXPVNGANT] deleant. SIGNVM OBSIGNATVM PROBA] signum obsignatum videtur esse Atticismus, vt pugna pugnata. gaudere gaudium, & simil. Præterea videtur esse hypallage, & dictum, *erat*

Dicimus præmium magnum,amplū,preclarum,summum,eximium, & sim. non bonum, neque optimū. At opimum,id est magnificum,amplum,lautum,carum,pretiosum Vide Festum in voce *opima*. VIRTVS OMNIBVS REBVS ANTEIT PROF] *ea enim hominem iungit Deo*, inquit M Tull. Acad. quæst *& eius tanta vis est, vt omnia si ex altera parte ponantur, ne appareant quidem*. PROGNATI] posteri progeniti, ἔκγονοι nepotes,pronepotes. TVTANTVR, SERVANTVR] à virtute scilicet,siue ab eo,qui virtutem habet: vel, tutantur ac seruantur virtute. Sallust procœm.belli Catil. *Quæ homines arant,nauigant,ædificant,virtuti omnia parent*. tutantur posuit παθητικῶς. QVEM PENES EST VIRTVS] id est, qui virtutis est compos, qui virtutem consecutus est. PRIMO COËTV] primo coitu,prima coitione. πρώτῃ συμβολῇ,primo concursu.non semel ostendimus in commentariis Lucretianis coëtum, & coitum idem valere, atque idem esse Terentius Phormione *Senex adest:vide quid agas,prima coitio est acerrima*. OPTATO] aduerbium,pro optatè vocalitatis causa,vt docet Donatus,ad istum locum,in And. *contrarò tibi dari verba censes S.Falsò*. Terent in Andr. *optatò aduenis*. Itaque *exspectatum optatò* videntur ἐν παραλλήλῳ esse posita. NAM QVID ILLE REVERTITVR?] ἀντὶ τοῦ τί, pro quidnam ille reuertitur? vel *nam* positum pro *autem*, vt suprà notauimus. MED HAVD INVITA] me non inuita, me libente. vt sit λιτότης. AMPHITRVO RED. AD N. MELIVS'T NOS] Ab hoc loco capit initium gradatio facetissima,qua gratia, quam ob causam? PRANDIVM] rectè prandium dixit. nam domum veniunt manè. solebat autem dari cena peregrè venientibus SERÒ] quomodo serò,si mane? nam serum est nouissimum seu vltimum diei tempus: mane principium diei, vt docet Varro,iam dicet ipse Sosia. SATVRAM] ex eo quod satura sit Alcumena, vult colligi Sosia ipsos serò venire. nemo enim mane satur esse consueuit, ex eo quòd sit grauida,autem,putat eā saturam, aut certe se putare simulat AD AQVAM PRAEBENDAM] ad aquam è puteo hauriendam, & suppeditandam, vt puerpera lauet,seu lauetur.Terent Andr.*Fac istac vt lauet.istac autem*,inquit Donatus, vel quæ ex puerperio sordent,vel ipsa puerpera.Menander, λούσατε αὐτήν. COMMODVM] opportune. DECVMO POST MENSE] quo tempore partus sunt maturi ex sententia veterum. Virg. Pollione. *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. Atqui hodie exacto nono mense fere pariunt mulieres.& tū maturi sunt fœtus Quid ita? Cum decem menses ad partum maturandum opus esse dicuntur,menses lunares intelliguntur, qui nostris sunt breuiores, vt suprà diximus. VT RATIONE TE DVCTARE INT.] vt intelligo te rationem ducere,seu ratiocinari: sic autem legēdum, non vt vulgò,*rationem dictare*. Quod si hanc scripturā, quam secutus sum, non comprobaret antiquorū librorum auctoritas,tamen sola veritas eam tueretur. Nunc autem Codex Huraltinus,& nonnulli alii eam confirmant.Sic dictum autem ductare rationem pro ducere,vt ductare exercitum pro ducere. SI SITVLAM COEPERO] dum situlam ad aquam hauriendā cœpero. NVNQ. AED T. M. D &c.] Nunquam,inquit, mihi quidquam diuini crediderís. nisi, cum situlam cœpero illi puteo aquam omnem, quæ illi instar animæ est intertraxero,id est,exhausero. Hæc iurandi & detestandi quędam est formula Sic in Asin. *Neque diuini,neque mi humani posthac quid iuā accreduas. Artamona si huius rei me esse mendacem inueneris*. Idem Bacchid *Nam mihi diuini nunquam quisquam creduat,ni ego illam exemplis plurimis planeque amo*. Idem ibid *Nam neque Bellona mihi vnquam,neque Mars creduat, ni illum* &c. Idem in Trucul. *Nunquam adepol mihi Quidquam homo mortalis posthac duarum rerum creduat,ni ista ego vestra bene maiores facta denarrauero*. SI OCCEPSO] vbi semel occepero,seu cœpero,seu incepero. Sic Nonius in verbo occepso ANIMAM OMNEM INTERTRAXERO] id est,aquam omnem exhausero. Sic Nonius in voce *anima*. Quam explicationem, pace Nonii dixerim non probo, in eo quòd animam existimat hoc loco significare aquam simpliciter,& proprie. Hoc enim fit per translationem quādam sermonis. Nam quoniam viui lacus,& viui fontes,& viua flumina dicuntur: viuunt autem animātes beneficio & opera animæ: idcirco aqua putei, à Plauto,verecunda translatione,anima putei dicta est. Significat igitur Plautus aquam omnē putei intertrahere,seu exhaurire,esse puteum exanimare,& puteo animam adimere quia puteo aqua sit loco animæ:& Sosia his verbis mortem puteo minatur INTERTRAXERO] exhausero. ALLIGABO] adstringam: alligatum,atque adstrictum tenebo. Nonnulli libri habent, *allegabo*, quod si cui placebit *allegabo* interpretabor,perficiam,destinabo, assignabo vel isti rei allegabo,id est,ad istam rem agendam mittam. Omnino prior scriptura mihi magis probatur, *alium ego isti rei allegabo* id est, alii ego istius rei onus imponam. FACERE] al. facerem EAM ADVERSVM] eam obuiàm. SPERATAM SVAM] Virgo prius quā petatur,sperata dicitur,inquit Nonius. Ego speratam interpretor, optatam, vel sponsam, vt alibi idem Nonius OPTIMAM] pudicissimam RVMIFICANT] Nonius legit rumiferant, quod interpretatur, rumoribus ferunt & hunc locum testem producit. Sed omnes libri,& manuscripti,& vulgati, quos quidem vidimus,habēt *rumificant*. HAVD VIDI M EXSP.] Alcmena,existimans se à viro derideri,& eundem ad se redire,qui paulo ante abierit,nihil viro respondet, neque eum resalutat quod videns,& indigne ferens Sosia, ita loquitur, *haud vidi magis exsp*. id est,nihil vnquam vidi magis expectatum,quàm herum meum ironia est,significat minime eum venire expectatum, què nemo salutet magis,quàm canem. DERIDICVLI GRATIA] deridendæ meæ causa. deridiculum,valde ridiculum,vel deridendum. Lucret lib.3. *denique connubia ad Veneris partúsque ferarum Esse animas præsto deridiculum esse videtur*. QVASI MVLTO POST VIDERIS?] id est,quasi longo interuallo videris? HAVD AEQVVM E Q. &c] *hybrum quod didicit*,intellige rectum & verum: nam si quid didiceris prauum, & iniustum, id dediscere laudabile est AN PERICLITAMINI Q. AN. H] an periculum facitis tu & Sosia, quo animo sim? an tentatum aduenitis quo pacto in virum meum animata sim? AVSPICIVM] auium adspectus. ante auspicium aliquod remoratum est, quo minus ad legiones reuerteris? AN TEMPESTAS CONTINET] an te tempestas aduersa coercet,cohibet,retinet? *tempestas* mare ventis agitatum, venti aduersi. TENTAS] tentas me POTIS EST], pote est, potest. IAMDVDVM, MODÒ?] hoc ideo quærit,quia iamdudum aliquid factum esse,& modò factum esse,pugnāt inter se. QVID ENIM CENSES?] nam quid existimas? vel sic, nam quare me ita respondere putas? videlicet,ita respondeo,vt te vicissim ludam, lusorē meum. LVSOREM MEVM] derisorem,& ludificatorem meum. TE VT DELVDAM CONTRA LVS. N.] videlicet ea gratia, vt te qui me ludis,vicissim deludam. QVI NVNC PRIMVM &c.] hæc est causa, quamobrem se à viro suo Amphitruone ludi existimet. DELIRAMENTA] delirorum verba. Idem Menæchm. *Audin' tu,vt deliramenta loquitur*: quid sit delirare, & vnde dictum sit, docet Nonius in verbo *delirare*, & Plinius lib. 18. cap 20. DVM EDORMISCAT VNVM SOMNVM] id est,dum vnum somnum dormiens absoluat, & vt in Mostell. loquitur,sepeliat. aliter vsurpauit ibidē, *vbi somnum sepeliui omnem*

ad amnem, atque edormiat crapulam, &c. edormire crapulam dixit pro dormiendo concoquere, vel depellere. Sic Terent. in Adelph. dixit: *edormiscere vinum, seu villum, interea in angulum aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi.* Sic M. Tull. Philipp. 2. *edormi crapulam, inquam, & exhala.* Gell. lib. 6. cap. 10. *At nunc, inquit Taurus, videre est philosophos vltro currere, vt doceant ad fores iuuenum diuitum: eosque ibi sedere, atque opperiri propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant.* Significat autem illam quasi dormientem somniare. QVAE NE VIGILANS SOMNIAT?] Hæc ad ea pertinent, quæ Sosia modo dixit dicisne, aut putásne illam dormientem somniare, quæ vigilans somniat? proinde ac si dicat non esset mirum, si dormiens somniaret, plerumque enim qui dormiunt, somniant. Nunc autem cum vigilans somniet, quis non miretur? Sic Lucret. lib. 3. *Et vigilans stertis nec somnia cernere cessas.* & iterum Plautus ead. comœd. *vix apud me sum, Vigilans somnio viuus & sanus intereo.* vel sic, An ne opus est manere, i. exspectare, dum Alcumena vnum somnium edormiscat, quæ vigilans somniat? Bosius putat iocum esse ex ambiguo, in verbo somniare, quo *somniare* duo significet, vnum propriè, videlicet, somnium in somnis videre, alterum translatè, inania & futilia loqui, & profert hunc locum Terentii ex Menæchmis: *certè hæc mulier cantherino ritu astans somniat.* NVNQVAM FACTVM EST.] nonnulli libri habent *nusquam factum est.* NON TACES?] verba Alcumenam obliquè, & vrbanè irridentis, quasi deliram, atque insanam. Nam dum Amphitruonem increpare, ac reprehendere: Alcumenæ autem assentiri, & fauere videtur, hanc acriter pungit, & vellicat. ETIAM TV QVOQVE] ἐν παρενθέσει posita sunt. ASSENTIRIS HVIC?] sic legendum, non vt vulgo *assentaris.* cui rei argumento est verbum, quod infrà non longè posuit, vt contrarium *aduersarier.* præterea non queritur hic Amphitruo de Sosia, quod Alcumenæ assentitur, sed quod ei assentiatur, deliramenta fabulanti, postremo *assentari* semper malum & vitiosum est: assentari tum demum vitiosum & vituperabile est, cum assensus in rem per se malam confertur, vt hic. BACCHAE BACCHANTI SI VELIS ADVERS.] aduersarier, id est, verbis aut factis repugnare. SI OBSEQVARE] si morem geras & assentiare. VT RESOLVAS PLAGA] vna plaga illata, eius insaniam, lenias, vno ictu incussio eius iracundiæ medearis. Non absimile est illud Terent. Adelph. *Cùm sunt maximè, tam placidum quàm ouem reddo.* & illud Phorm. *loquarne? incendam?* AT POL] verba sunt Alcumenæ, malum Sosiç minantis, quod se cum baccha insaniente comparauit: est autem aposiopesis voluit enim dicere Alcumena, at pol dabis pœnas istius dicti nomine, si Amphitruo suo munere fungi volet vel cum talia quædam dicere conaretur, eam interpellauit Amphitr. QVIN CERTA RES EST HANC OBIVRG.] quin certum est, inquit Amphitruo, Alcumenam obiurgare. QVAE ME &c.] Sic autem legendum, vt edidi, & ita habent nostri libri veteres. *non certa res hanc est*, &c. IRRITABIS CRABRONES.] obiurgando, Alcumenam ex insana insaniorem reddes, crabrones irritatos aiunt infestiores, & sæuiores reddi. Plin. lib. 11. c. 21. *Ictus crabronum haud temerè sine febri est. Auctores sunt ter nouenis punctis interfici hominem.* Nonius in verbo *irritare*, profert hunc locum: & irritare interpretatur prouocare. NVM TIBI AVT STVLTITIA ACCESSIT, AVT SVPERBIA?] Numquid, aut stulta euasisti, quæ antea sapiebas, aut superbia in te redundat? & superat, superest, περισσεύει. IN MENTEM ESTNE TIBI] ἐννοεῖς, cogitas. PERCONTARIER?] diligenter inquirere: sic Nonius, hunc locum testem citans. Vide & Festum in voce *percunctatio*. ANTEHAC] antehac. APPELLARE ITIDEM,

VT PVDICAE SVOS VIROS QVAE] oratio implicata. Sic autem expedienda. & solebas me alloqui ad eum modum, quemadmodum fœminæ quæ pudicæ sunt, suos viros appellare & alloqui solent. EIVS MORIS EXPERTEM.] Eius moris expertem. expers interdum iungitur cum auferendi casu, vt hic. similiter in Asinar. *Dono te ob istuc dictum, vt expers sis metu.* Idem in Persa. *ea res domo me expertem facit.* & apud Lucret. libr. 6. *Lumina versarent oculorum expertia somno.* OFFENDI DOMI] κατέλαβον οἴκοι; reperi in domo. quidam libri habent, *domum.* ET MANVM PREHENDI] manum prehendere, gestus est alteri gratulantis & beneuolentiam erga eum suam declarantis. ET OSCVLVM TETVLI TIBI.] & osculum vltro obtuli tibi. tetuli, id est, tuli, nam tetuli antiquum. Nonius. ferre osculum solebant & vxores viris peregre aduenientibus, vt hic: & filiæ matribus, vt in Epidico, *Quis est hæc est quam tu osculum mihi ferre iubes?* & filiæ maritæ patribus se inuisentibus: vt in Sticho. ferre aduorsum hominem occupemus osculum. QVI IGITVR?] sic legendum non vt vulgò *qui igitur?* quam scripturam & ratio carminis, & sententia respuunt. *qui igitur?* autem, id est, qua re igitur, subintell. grauida sum si non sum puero grauida? Iam, quod ad rationem carminis attinet, *qui i-* choréus est *gitur in* anapæstus. *sani* choreus. Omnino malim legi, *qui iam igitur?* si veteres codices adiuuent. Porro hic dictum à Plauto *puero grauida.* vt à Virg. lib. 2. *Machina fœta armis.* & ab eod. lib. 1. *loca fœta furentibus austris.* VT SALVA PARIAM FILIVM.] Cicer. libr. 1. epist. ad Attic. epist. 1. *Filiolo me auctum scito salua Terentia.* Idem lib. 10. epist. 20. *Tullia mea peperit 14. kal. Ian. puerum* ἑπταμηνιαῖον, *quod* ὠτοκήσατο, *gaudebam quod quidem est natum, perimbecillum est.* MAGNVM MALVM HABEBIS.] grauiter vapulabis. OB ISTVC OMEN] quia malè mihi & Amphitruoni ominatus es, *ominatus es*, cùm dixisti, me esse grauidam insania, quia mala nomina seu mala verba locutus es. QVOD TE CONDERET] quod te dignum est. OMINATOR.] tu qui nobis malè ominatus es. PRAEGNANTI] videtur Plautus, eandem appellans prægnantem, quam suprà grauidam dixit, non seruare eam differentiam horum nominum inter se, quam tradit Festus his verbis. *Grauida est, quæ iam grauatur conceptu: prægnans, seu prægnas, quæ velut occupata est in generando, quod conceperit.* &c. MALVM, ET MALVM DARI, &c.] locus est in verbo positus. oportet, inquit, malum, id est, κακόν, damnum incommodum prægnanti dari. & oportet malum priora longa μῆλον dari. malum aliquod scilicet Punicum aut granatum, quod prægnas obrodat &c. VT QVOD OBRODAT SIT,] vt sit ei aliquid, quod obrodat. &c. ANIMO SI MALE ESSE COEPERIT] id est, si mulier ægritudine animi laborare cœperit. Sic ferè locutus est in Trucul. *Non edepol bibere possum iam ita animo malè est.* Idem in Milit. glor. *postquàm abs te abit animo malè factum est huic repente miseræ.* Quidam, animo si malè esse cœperit, ita explicant, si insanire, & furere cœperit. IN SOMNIIS FORTASSE] subintell. vidisti. *in somniis* autem, id est, dormiens, seu in quiete, somniasti te vidisse. DELIRAT VXOR] profert Nonius in verbo *delirare.* ATRA BILI PERCITA EST.] μελαγχολᾷ insanit. NVLLA RES TAM DELIR. H. &c.] nulla res tam citò homines conciinnat delirantcis. id est deliros facit, subintell. quam atra bilis. IMPLICITER?] id est, implicari, inuolui, subintellige istam atram bilem, seu insaniam? SANA ET SALVA SVM] his duobus respondet totidem altera, quibus vti solent latini in discessu, vale, & salue. TE HERI ME VIDISSE] me à te heri esse visum. QVI HAC NOCTV &c.] mutat numerum. debuerat enim dicere, seruato numero, qui hac noctu in portum aduectus sum. subintelligẽdum fortasse est

ibi, me vidisse. & Sosiam: vel legendum nos vidisse. Ego mihi [illegible] ac nocte autem pro hac nocte, iam à nobis obseruatum. NOCTEM PERPETEM.] noctem perpetuam, supra. Nisi item vnam, (noctem) verberatus quam pependi perpetem. NEQVE MEVM PEDEM HVC INTVLI ETIAM &c.] id est, neque huc in ædes etiam ingressus sum, postquam hinc cum exercitu profectus sum. inferre pedem in possessionem dixit M. Tul. oratione pro Cæcinna *ferre pedem* Plautus noster Menæchmis. *Propera Menæchme, fer pedem, confer gradum.* ibid. *Tu hunc post hunc diem pedem intro non feres ne frustra sis.* & Virg. 1. Georg. *Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ.* VT CVM EXERCITV &c.] postquam cum exercitu, &c. NIHIL NE TE PVDET SCELESTA &c.] hic versus in suum locum restitutus est, cum repertus esset in nonnullis codicibus antiquis, & a Nonio Marcello, vt Plautinus, & ex hac comœdia prolatus in verbo *ingredi*, quod ille interpretatur hoc loco *venire te ostendere*. Sic autem legendum vt edidimus, *Nihilne* vt sit choreus, siue *Nilne*. SOMNIVM NARRAT.] quod vidit in somniis narrat tibi: non rem gestam. PRODIGIALI] prodigiorum depulsori, qui prodigia amolitur [illegible] *prodigia, inquit Non. dictæ sunt, quasi porro abigendo* deinde hunc locum profert. AVT MOLA SALSA] farre tosto, qui sale conspersus. ex Festo in verbo immolare, quod fit mola salsa, intelligere licet. Sic autem ille. *Immolare est mola, id est, farre molito, & sale hostiam perspersam sacrare.* COMPRECATAM OPORTVIT] oportuit te comprecatam esse Ioui prodigiali: à Ioue prodigiali: vel Iouem prodigialem. Sic enim loquuntur Latini, comprecari, & precari deos, non diis. dicunt etiam à diis precari. VAE CAPITI TVO.] *væ capiti tuo. væ ætati tuæ.* vsitatæ Plauto malè precandi formulæ. *væ capiti tuo*, enim idem ferè valet, quod tibi eueniant mala: miser sis ætatem. dii tibi sint irati. TVA ISTVC REFERT, SI CVRAVERIS.] Respondet Alcumenæ Sosia plus nimio audacter, vt seruus. istuc, quod mihi precaris è re tua est, & ad te pertinet potius, quàm ad me, si modo ea, quæ ad te attinent, curaueris quod non solent facere insani aut insanæ, qualis tu es. Alii quidam legunt, *nisi curaueris*. & hunc locum sic explicant: istuc, quod mihi precaris, tibi eueniet potius, quàm mihi, nisi curaueris: i. nisi huic malo occurreris, & nisi prospexeris. INCLEMENTER DICIT,] male dicit. Sic sæpenumero loquitur Plautus, vt in Pseud. *Cur inclementer dicis lepidis litteris?* Idem in Rud. *Aut qui inclementer dicat homini libero* SINE MALO] impunè TACE TV] Tace tu Sosia TV DIC] tu Alcmena dic. CVM DILVCVLO] sic loquuntur interdum Latini, cum prima luce, cum diluculo, pro prima luce, & diluculo M. Tull. de Off. 3. *A currisse Romam, & cum prima luce Pomponij domum venisse dicitur.* Idem lib. 4 ep. ad At. *Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope deuiis currebat* ILLI VT FVERIT PROELIVM] quomodo, vel quale illic fuerit prœlium. *illi* pro illic. quod & Camerarius notauit. alii libri tamen habent, *illud vt fuerit prælium*, i. quale illud fuerit prœlium. TV TE ISTIC] tu ipse isto in loco dixisti, &c. MIRVM QVIN TE ADVERS.] Ironia est mirum verò est, inquit, Sosiam non loqui aduersus te qui herus eius sis? & qui eum malè mulcaris, si contrà voluntatem tuam locutus sit. proinde ac si dicat, non est istud mirum. Sic autem sæpe loquitur vt in Cistell. *Mirum quin grex venalium in cistella infuerit vnà.* Idem in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iuppiter Philippum regem, &c.* Idem in Mercatore. *Mirum quin me subagitaret.* AVTVMAT] dicit? QVOQVE ETIAM] [illegible] TECVM CONSPICIO SIMVL] tecum simul sic infrà non longè. *neque istum vidi, nisi tecum simul.* sic Horat. oda 1. epod. *Non dulce ni tecum simul.* QVID NVNC M.] Atqui nunc mulier. audiin' illum? EGO VERO lego verò audio illum, & falsum dicere audio. EO FIT] ob id tibi non credo, quia, &c. PROINDE VT PALAM] ita vt palàm loquor. VERVM ITA ANIMATVS FVI, ITAQVE NVNC] i. eo animo fui eóque nunc sum, vt eam pateram tibi dono dem. QVÆ HOC SIT HOMINIS.] Hæc secum Amphitruo de Alcmena. Quid hoc sit hom. id est, quænam sit hæc mulier, quæ talia loquatur. PROFERTO FORAS] pleonasmus. nam proferre, est foras ferre. QVIN TV IVBES ISTVM PRO CERRITA CIRCVMFERRI?] cur non iubes Alcumenam, tanquam insanam, & à Cerere irata vexatam, lustrari, & purgari? Cerriti, inquit Nonius, & Laruati, male sani, aut Cereris ira & laruarum incursione animo vexati. Festus Cerritus, furiosus. Cerritus autem, & Cerriti scribendum, duob. rr. dicti enim sunt Cerriti quasi cereriti, i. à Cerere percussi, & ita apud Horatium imprimendum curaui, sat. 3. li. 2 *Cerritus fuit, an commota crimine mentis Absolues hominem?* M Tull lib. epist. 8. ad Att. epist. 5 *Nunquam autem certior fuit, quàm in hoc negotio.* Sic enim legendum esse vidit Simeo Bosius non vt vulgo *certior fuit*. Circumferre autem pro lustrare, verbum est antiquum, & pontificale, notat Seruius ad illum versum Virg. Æneid. 6 *Idem ter socios pura circumtulit vnda* ἁγνίζειν dicunt Græci. Qua de re legendus & Macrob. lib. 3 cap. 1. ÆD. QVIN FACTO OPVS EST] ædepol certè facto est opus. LARVARVM PLENA EST] Laruata est. idem in Aulul. *Laruæ hunc atque intemperiæ, insaniaque agitant senem.* Idem Capt. *Larua simulant virum.* Laruæ sunt manes qui corporibus [illegible] post mortem deprauantur in corporibus: & terrent imbecilles, atque alicuius culpæ sibi conscios alio nomine lemures appellantur. Aliter laruæ sunt noxiæ inferorum vmbræ, seu animæ quæ & lemures appellantur. CEDO MIHI] da eam mihi. Thessalam alloquitur AGE ADSPICE HVC SIS] nunc Amphitruonem affatur age, inquit, adspice hac, si vis, nunc iam. TV, QVI, Q. F. INFIT] tu qui ea inficiaris, quæ facta sunt. QVA DONATVS ILLIC?] qua donatus es illic? PRAESTIGIATRIX] præstigiatores dicti sunt à præstigiis: præstigiæ à præstingo: quòd præstigiatores, oculorum aciem spectatoribus præstinguentes, id est, obscurantes, atque, vt ita dicam obtenebrantes, faciant vt ea videantur, quæ non sunt. Idem, Aulul. *Ego ædepol te, præstigiator, miseris iam accipiam modis.* Idem Pœn. *Præstigiator hic quidem pænus; probus est.* Est autem hic dilemma, sic enim argumentatur Sosia. Aut hæc mulier præstigiatrix est, aut patera in hac cistula debet esse. SOLVE] resigna. erat enim obsignata, in obsignationibus autem maximè tabellarum, seu epistolarum, linum adhibebatur. Cicer. Cat. 3. *Ac, ne longum sit, Quirites tabellas proferre iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. primùm ostendimus Cethego: signum cognouit nos linum incidimus, &c.* Plautus Bacchid. *atque effer citò.* PI. *Quid?* CH. *Stilum, ceram & tabellas, & linum.* Suetonius in Nerone. *Aduersus falsarios tunc primùm repertum ne tabulæ, nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur*, & libro institut. Iuris ciuilis secundo, titulo de pupillari substitutione. *Illam autem substitutionem per quam, si heres exstiterit pupillus & intra pubertatem decesserit, substitutus vocatur: separatim in inferioribus partibus scribere, eámque partem proprio lino & propriáque cera consignare.* RES GESTA EST BENE] hoc ad ea, quæ sequuntur pertinet. hoc modo, res bene gesta est: id est, bene habet, & bene processit, quia ex simplicibus, gemini, & duplices facti sumus. CONGEMINAVI.

MINAVIMVS] gemini facti sumus. VIDE SIS] vide si vis. DELIRANTEIS] delitos. POSTVLAT] ἀξιοῖ æquum putat. OPVS MI. EST ISTVC EXQVIRERE] opus est me istuc, quod dicis, exquirere non credā tibi ita esse, nisi re probaris. AT CVM CRVCIATV IAM NI. APP.] at nisi patera compares, non iam impunè feres: sed id fiet magno cum tuo malo. cruciaberis iam nisi patera extat. QVI ME ROGAT] is, qui me rogat, mihi dedit. ME CAPTAS. Tu Amphitruo, mihi insidias comparas. me capere studes. TV QVOQVE] etiam tu Sosia. HVIVS] Alcmenæ. TETVLI] tuli, sic suprà tetuli antiquum pro tuli. ACCVBVISTI] priusquā mēsæ accūberent, lauabant veteres maximè peregrè venientes. CENA APPOSITA EST] id est, dapes in cenam appositæ sunt. sic in Trinum.no. *Apposita sit cena popularem quam vocant*. IN EODEM] responsio per tautologiam. sic in Capt. *meum gn tum? ER. tuum gnatum*. sic Terent. Heautont. *solus? M solus*. Cicero epist. ad Att. lib. 7 *Coronatus Quintus noster Parilibus? Parilibus* auctor Priapeior. *licet tu dagnere ferámque*. *Propter eius, dicas, hic ego? propter eius*. DORMITARE] dormire velle, seu potius semisomnem esse, & parum abesse quin dormires. Horat epist ad Pisones. *Telephe, vel Peleu, malè si mandata loqu ris, Aut dormitabo, aut ridebo*. MENSA ABLATA EST.] mensæ veteribus cenantibus statuebantur, seu apponebantur: vt in Asinar. *pueri mensam apponite*. cenatis remouebantur. Virg. lib 1. Æneid *Postquam exempta fames epulis, mensæque remotæ* Hom il. *αὐτὰρ ἐπεὶ ἀπόθεντο* ... id est, modò desierat comedere & bibere, etiam tunc mensa erat apposita. AD MORTEM DEDIT] interemit. sic dictum dare ad mortem, vt alibi ab eodem dare ad languorem, dare ad cruciatum, dare ad carnificinam, & simil. Etiam M. Tullius in cruciatū dari dixit in oratione pro Roscio Am. Virg. li. Georg. 4. *eum, ne prodigus ... dede neci*. QVID IAM? AMABO] lego *quid iam? amabo*. NE ME APPELLA] ne mecum loquere. Horat. sat 3. libr 1. *vt fortè legentem, Aut tacitum Appellet*. QVIA PVD. HVIVS VITIVM ME HIC ABS EST ADD.] quia stuprum huic mulieri vxori meæ, me absente. Hic est oblatum, quia vxor mea me absente. Hic vitiata, & impudicata est. EX TE AD. AVDIO?] ex te audio? VIR EGO TVVS SIM?] libri duo veteres ex nostris habent, vir ego tuus sum? sic Terentius Hecyr. *Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem deputas adeò esse*? NE ME APPELLA FALSO, FALSO N.] ne me appella virum tuum: quod cùm facis, falsò, & falso nomine me appellas. HAERET HAEC RES] id est, hæc res expediri non potest, hæc res inexplicabilis est, hæc res dubitandi, & stupēdi, causam præbet ... siquidem, qui vir antea erat, factus est mulier ex viro. Hoc eo dicit, quod dixerat Amphitruo, ne me appella virum tuū falso nomine, quasi dixisset. noli me appellare virū, sed fœminam. Sic locutus est in Pseudolo. *Nunc homo in medio luto est. Nomen nescit: haret hac res*. QVIDEM HIC IAM MVLIER FACTV'ST EX VIRO] Sic legendum, & ita habet vnus ex nostris libris vet. Nam altera scriptura, *siquidem hic iam mulier facta est ex viro*, ferri non potest. Pertinent autem hæc ad ea, quæ dixi: Amphitruo, *vir ego tuus sum?* quæ ita seruus Sosia accipit, quasi Amphitruo dicere voluisset, se mulierem esse, non virum, cum hoc sensisset, se non esse coniugem Alcumenæ quæ se cum alio viro corpus suum copulasse fateretur. QVID EGO FECI, QVA ISTHAEC PROPTER &c.] quid ego feci, propter quod ista dicta dicantur mihi abs te? *qua isthæc propter*, tmesis pro quapropter isthæc. TVTE EDICTAS FACTA TVA] tu ipsa tua facta clarè dictas atque exponis. quidam legi volunt *dictas*, pro crebrò dicis. sed ego nihil muto. Nam & libri veteres sic habent, vt edidimus, & alibi eodem verbo ita vsus est, vt in Epid. *Rem tibi sum elocutus omnem Chæribule, atque admodum Meorum mærorum, atque amorum summam edictaui tibi*. QVID DELIQVERIS?] quid peccaris? *delinquere*, inquit Festus, *est prætermittere quod non oportet præteriri*. Hinc deliquia, & delicta. TECVM FVIT] tecum rem habuit ... cum vitio esse dictum honestè, & Græcorum more. pro cum viro commiscere & rem habere ... Hinc ... & ... SALTEM TVTE. SI PVD. EG. S. M.] qui pecunia, aut re aliqua, quæ pondere, numero, mensura constet, egent, eam sumere mutuo solent. Hac ratione Alcumenam significans Amphitruo esse impudentem, iubet pudorem, cuius indigeat, ab alia fœmina pudente & pudica mutuum sumere. QVOD TV INSIMVLAS] quod tu me admisisse insimulas: cuius tu me arguis: cuius tu me accusas; quod tu mihi obiicis. de hoc verbo suprà. NOSTRO GENERI NON DECET] nostrum genus non decet. verbum *decet*, iunxit datiuo, more veterum, & Græcorum. Sic infrà eadem comœdia, *ornatum capiam, qui potis decet*: id est, qui potos decet. Sic Terent. Adelph. *Hac primum vt fiant, deos quæso, vt vobis decet*, &c. vbi notat Donatus Græcè dixit, ... Idem Terent. ibidem. *Immo hercle ita nobis decet*. vt notat idem Donatus. *Antiqui sic addebant statim verbum, nos decet facere, nos decet tacere dicebant: sinos addebant, nobis decet*. A Gellius antiquitatis imitator lib 9 cap. 15 *Introit adolescens, & præfatur abrogantius, & elatius quàm ætati eius decebat*. IMPVDICITIAE CAPTAS] impudicitiæ conuincere studes, in impudico facinore deprehendere conaris. CENAVI EGO, &c.] cenauine ego, vel an cenaui ego, id est, nonne cenaui ego, &c. notandum hanc interrogationem *cenauine ego*, vel an cenaui ego, postulare responsionem aientem. qua de re in commentariis Lucretianis & item alibi. IN PORTV PERSICO] suprà *Nam noctu hac soluta est nauis nostra è portu Persico*. ASSENTANT] approbent. QVID TESTICVLARE?] *testiculari*, inquit Festus, *est iumentis maribus fœminas, vel fœminas mares admouere*. Sed hoc loco testiculari aliud significat. & tamen iocus est ex ambiguo. Nam quia dixerat Alcumena se testes habere, quia approbarent, quod diceret. & eandem vocem iterarat. idcirco Amphitruo ludens in voce ancipiti, & ambigua *testes*, quæ interdum significat parteis virilitatis testeis, rogat eam, quid testiculetur, id est quobrem testiculos toties commemoret ac prædicet. ENIM VNO SAT EST] quid testeis mihi narras? quid testeis tibi adesse prædicas? nam si vnum testem habeas, sat est etiam hic sermo ambiguus est; significat enim, vni fœminæ pudicæ, vnum virum satis esse. enim autem hic præponitur. quod non est nouum: & exempla in indice collecta reperientur. NEC NOBIS PRAESENTE &c.] præsēte & absente nobis dixerunt veteres, pro præsentibus & absentibus nobis, vt docet Nonius in verbo *absente*, & hunc versum testem producit. Idem in verbo præsente. *Præsente*, inquit, id est, coràm vel præsentibus. Pom. Syris. *Quidam apud forum præsente testibus mihi vendidit*. Sic Terent. Eunucho. *Nescio quid profectò absente nobis turbatum est domi*. vbi notat Donatus *aut subdistinguendum est, & subaudiendum me, aut ἀρχαϊσμὸς figura est absente nobis pro absentibus nobis*. Pompo. *sine ergo istuc præsente amicos inter* ... Varro in Marc. *id præsente legatis omnibus, exercitu pronunciat*. TVAM REM CVRET] vxorem tuam subigat. MVNVS FVNGATVR] tuas parteis agit tuo munere fungatur. id est, vxorem tuam permolat idem dicit. fungi munus dixit non vno loco Plautus in Asin. munus Adolescentuli, fungare? in C... In extr. *Sed ecquis est, qui homo munus velit fungier pro me?* Terent. Heautont. *prœinde quasi nemo siet ita tuis*

atiente alterum officia fugere: SVBDITIVO] subdititio. supra Amphitruo subdititiuus eo cum exit foras. FRVSTRATVR] in fraudem impellit, inducit, decipit, frustra habet, licet etiam interpretari fascinat βασκαίνει quod & Simeoni Bosio videtur SVPREMI] ὑπάτου. ET MATREM EAM. IVN.] quid intersit inter matronam, & matrem familias, docent Nonius, Seruius lib. 11. Æneid. Porro Iuno præest coniugiis. ex quo γαμήλιος dicitur. notat Seruius ad illum locum Æneid. 4 *Diis equidem auspicibus reor, & Iunone secunda.* dicitur & iugalis eadem ratione, nempe propterea quòd iugum imponebatur viro, & fœminæ, matrimonio coniungendis quò spectans dixit ibidē Virg. *Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.* dicitur & pronuba dicitur & Lucina, quia præest partubus. VERERI, ET METVERE] vereri vt matrem & propitiam: metuere, vt dominam. suprà in prologo non longè à principio. *Vereri vos se, & metuere.* Non erit inutile legere de his vocabulis Platoné in Euthyphrone, vbi Socrates disputat aduersus Poetam quēdam, qui dixit ἵνα γὰρ δέος ἔνθα καὶ αἰδώς. EXTRA VNVM TE] Præter vnum te. CONTIGIT id est attigit, contrectauit. ex quo contactus. IMPVDICAM FACERET] vno verbo impudicaret. Festus, *impudicatus, stupratus, impudicus factus.* MVLIER ES, AVDACTER IVRAS sic Propertius de puellis, lib. 2. eleg. 18 *Sed non tam ardens culpa est neque crimina cali, Quam toties sanctos non habuisse deos. Hoc perdit miseras hoc perdidit ante puellas. Quidquid iurarunt, ventus & vnda rapit.* Sic Tibullus eleg. 4. lib. 1. *Nec iurare time, Veneris periuria venti Irrita per terras & freta summa ferunt* DECET AVDACEM ESSE CONFIDENTER, &c.] profert hunc locum Nonius in verbo *confide* PROTERVÈ] contumaciter, perseuerāter, peruicaciter, constāter. VERBIS] nō factis. NON EGO ILLAM MIHI DOTEM &c.] sic Horat. oda. 14. lib. 3. *Dos est magna parentum virtus & metuens alterius viri Certo fœdere castitas.* Sic noster Plautus Aulul. *Dum modo morata rectè veniat, morata est satis.* ET SEDATVM CVPIDINEM] & compressam libidinem. TIBI MORIGERA &c.] tibi obsequens. Sic Lucretius lib. 4. *Morigerisque modis, & mūdo corporis cultu,* EXAMVSSIM] id est, examinatè. ad regulam, vel coagmentum. Est enim amussis regula fabrorum, quam architecti cum opus probant rubrica illinunt. Sic Nonius, & hunc locum profert. DELENITVS SVM PROF.] delinitus hoc loco, valet, mente alienatus, vt Nonius interpretatur, hunc locum proferens. profert & illud ex Titinnio *Verum enim dotibus delinitæ, vltro etiam vxoribus ancillantur.* Sic θέλγειν, quod vulgò valet delectare, seu ψυχαγωγεῖν, interdum, vt apud Homerum, significat, decipere, & de statu mentis deturbare, & recta ratione alienare. VT ME QVI SVM NESC.] id est, vt qui sim ego, nesciam. CAVE SIS NE TV TE VSV P.] caue si vis, ne te vsu perdideris. sic dictum vsu perdere, vt vsu capere, & vsu facere suum: quod postremum suprà vsurpauit. Quemadmodum vsu quæruntur rerum dominia ita & vsu amittuntur. locatur autem seruus ex eo, quòd Amphitruo se, qui sit, negaret scire. INQVISITAM] non quæsitam, non exquisitam ἀνεξέταστον, ἀνεξίτασον inexploratam. AMITTERE] dimittere, omittere, relinquere: sic loquitur infrà eadem comœd. *Nam me quàm illam quæstionem amittere mortuum satius est.* ME LIBENTE] me repugnante, neque inuito, sed voluptatē ex eo, quod facies, capiente. Cic. l. 6. epist. ad Att. 10. *me libente eripies mihi hunc errorem.* Idem de lege Agraria. *quam dignitatem ego etsi libente illo tamen absente illo per vos consecutus sum.* Idem lib. 13. epist. ad famil *tantum vt faciles ad te aditus habeat, quo æqua postulabit, vt libente te impetret* &c. NVNQVID CAVSAM DICIS &c.] num recusas, quin hoc matrimonium soluatur, & dotem amittas? vel sic, numquam causam affers, quamobrem hoc matrimonium solui non debeat, & tu dotem perdere non debeas? NVLLA CAVSA EST] quin mulier matrimonio, & dotem amittam CONVENIT] conuenit inter nos pactis, inter nos conuentū est, ὁμολογοῦμεν. DVC HOS] duc hos captiuos intrò. NVNC QVIDEM PRAETER N. N.] nunc quidem soli sumus. itaque licet tibi sine periculo, & sine metu arbitrorum, ac testium dicere. Hæc Sosia ad Alcumenam, metuens sibi fortassis à simulato illo Sosia, à quo malè mulctatus fuit. hunc locum profert Nonius in vocè *seriò*, vbi serium interpretatur, triste, seuerum, & quasi sine risu, & ioco, ABEO] iocus ex ambiguo. nam qui manumittunt, abire à dominis iubentur. ECQVIS] num quis. SIC ME INSIMVLARE FALSVM &c.] sub intelligendum fortassis est, fecisse, aut admisisse, alioqui vsitatius erat ita loqui, sic me insimulare falsi facinoris mali. Licet etiam sic explicare, insimulare me, id est, insimulare in me, quod est, mihi obiicere. & in me confingere falsum facinus, tam malum infrà in Aulul. *non istuc, quod tu insimulas.* [illegible]

ACTVS TERTIVS.

IVPITER.

EGo sum ille Amphitruo, cui est seruus Sosia,
Idem Mercurius qui fit, quando commodum'st,
In superiore qui habito cœnaculo.
Qui interdum fio Iuppiter, quando lubet.
Huc autem quom extemplo aduentum apporto, illico
Amphitruo fio, & vestitum immuto meum.
Nunc huc honoris vestri venio gratia,
Ne hanc inchoatam transigam comœdiam.
Simul Alcumenæ, quam vir in sontem probri
Amphitruo accusat, veni vt auxilium feram.
Nam mea sit culpa, quod egomet contraxerim,
Id Alcumenæ si innocenti huic expetat:

Nunc Amphitruonem memet, vt occepi semel
Esse aßimilabo, atque in horum familiam
Frustrationem hodie hic iniiciam maximam.
Post igitur demum faciam res fiat palàm,
Atque Alcumenæ in tempore auxilium feram,
Faciamque vt vno fœtu, & quod grauida est, viro,
Et me quod grauida st, pariat sine doloribus.
Mercurium iußi me continuo consequi,
Si quid vellem, imperarem: nune hanc alloquar.

QVANDO COMMODVM'ST] quando lubet: quãdo mihi videtur de hoc suprà. IN SVPERIORE QVI HABITO CENACVLO] locus ex ambiguo. Nã vel ad verum Iouem referri potest, quem in cælo Poëtæ dicunt habitare, quod hic significatur per superius cenaculum: vel ad histrionem qui personam Iouis sustinet: qui fortassis erat pauperculus, neque habebat domum suam, in qua habitaret, sed alienam conducebat, & eius quidem partem superiorem, tegulisque proximã: talem locum solet appellare Homerus ὑπερώϊον, seu ὑπερῷον: hoc est postremum, vel supremum tabularum. Turnebus refert ad histrionem pauperculum tantùm, qui Iouis personam gerer. QVOM EXTEMPLO] id est, cùm primum, simul atque. ADVENIAM APPORTO] aduenio Sic Lucret. lib. 4. dixit. *adfigere aduasum*, pro adhærere. NE HANC INCHOATAM TRANS. COM.] hoc est, vt quidam explicant, ne hanc comœdiam imperfectam relinquam. sed melius hoc modo, ne hanc comœdiam nondum suis partibus absolutam, & modo inceptam, finiam, atque absoluã: ne statim in principio comœdiam peragam. Nónulli sic legunt, *Ne hanc inoratam transigam comœdiam*, sed errant. nam, vt taceam, quòd id faciunt ex ingenio, ac libidine versus vitiosus est. INSONTEM] innocẽtem. PROBRI] stupri, flagitii. CONTRAXERIM] commiserim. ID ALCVM. SI INNOCENTI HVIC EXPETAT.] si in hanc Alcumenam innocentem redundet, recidat, transferatur. sic suprà non semel. FRVSTRATIONEM] errorem mentis. sic dictum inijcere frustrationem, vt inijcere metum, telum, tragulam, vngulas, & simil. quæ suo loco cognoscẽtur. FACIAM RES FIAT PALAM] faciam, vt res pateat, seu patefiat. VNO FOETV] vno fœtu. VIRO] à viro, nam aliter suprà dixit. *non est puero grauida, sed insania.* ET ME QV.] Et quod a me gr. SINE DOLORIBVS] *ἀλ ὠδίνων*. SI QVID VELLEM, IMPERAREM] id est, vt, si quid vellem, ei imperarem. legendum potius est, *Si* forte aliquid vellem imperare.

ALCVMENA, IVPITER.

Al. *DVrare nequeo in ædibus, ita me probri,*
Stupri, dedecoris, à viro argutam meo?
Ea quæ sunt facta, infecta refert, ac clamitat.
Quæ neque sunt facta, neque ego in me admisi, arguit.
Atque id me súsque déque esse habituram putat.
Non edepol faciam, neque me perpetiar probri
Falso insimulatam: quin ego illum aut deseram,
Aut satisfaciat mihi, atque adiuret insuper
Nolle esse dicta quæ in me insontem protulit.

Iup. *Faciendum est mihi illud fieri quod illæc postulat,*
Si me illam amantem ad se studeam recipere.
Quando ego quod feci, id factum Amphitruoni obfuit.
Atque ille dudum meus amor negotium
Insonti exhibuit: nunc autem insonti mihi
Illius ira in hanc & maledicta expetent.

Al. *Et eccum video illum qui me miseram arguit*
Stupri, dedecoris. Iup. *Te volo vxor colloqui,*
Quónam ted auertisti? Al. *ita ingenium meum est,*
Inimicos semper osa sum obtuerier.

Iup. *Eia autem inimicos.* Al. *sic est, vera prædico,*
Nisi etiam hoc falso dici insimulaturus es.

Iup. *Nimis verecunda es.* Al. *Potin' vt abstineas manum?*
Nam certò si sis sanus, aut sapias satis,
Quam tu impudicam esse arbitrare & prædicas,

Cum ea tu sermonem nec ioco, nec serio
Tibi habeas, nisi sis stultior stultissimo.

Iup. *Si dixi, nihilo magis es, neque esse arbitror.*
Et id huc reuorti, vti me purgarem tibi.
Nam nunquam quicquam meo animo fuit ægrius,
Quàm postquam audiui ted esse iratam mihi.
Cur dixisti? inquies. ego expediam tibi.
Non edepol quo te esse impudicam crederem:
Verùm periclitatus animum sum tuum,
Quid faceres, & quo pacto id ferre induceres.
Equidem ioco illa dixeram dudum tibi,
Ridiculi caussa, id hunc rogato Sosiam.

Al. *Quid huc adducis meum cognatum Naucratem?*
Testem quem dudum te adducturum dixeras
Te huc non venisse. Iup. *si quid dictum est per iocum?*
Non æquum est id te seriò prauortier.

Al. *Ego illud scio quàm doluerit cordi meo.*

Iup. *Per dexteram tuam te Alcumena oro, obsecro,*
Da mihi hanc veniam, ignosce, irata ne sies.

Al. *Ego istæc feci verba virtute irrita:*
Nunc quando factis me impudicis abstines,
Ab impudicis dictis auorti volo.
Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.
Iuben' mi ire comites? Iup. *sanan' es?* Al. *si non iubes,*
Ibo egomet, comitem pudicitiam duxero.

Iup. *Mane, arbitratu tuo iusiurandum dabo,*
Me meam pudicam esse vxorem arbitrarier.
Id ego si fallo, tum te summe Iuppiter,
Quæso Amphitruoni vt semper iratus sies.

Al. *Ah propitius sit potius.* Iup. *confido fore.*
Nam iusiurandum verum te aduersum dedi.
Iam nunc irata non es. Al. *non sum.* Iup. *bene facis.*
Nam in hominum ætate multa eueniunt huiusmodi.
Capiunt voluptates, capiunt rursum miserias.
Iræ interueniunt, redeunt rursum in gratiam.
Verùm iræ si quæ fortè eueniunt huiusmodi,
Inter eos rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm prius.

Al. *Primum cauisse oportuit ne diceres,*
Verùm eadem, si idem purgas, mihi patiunda sunt.

Iup. *Iube verò vasa pura adornari mihi.*
Vt, quæ apud legionem vota voui, si domum
Redissem saluus, ea ego exoluam omnia.

Al. *Ego istuc curabo.* Iup. *euocato huc Sosiam,*
Gubernatorem, qui in mea naui fuit,
Blepharonem arcessat, qui nobiscum prandeat:
Is adeò impransus ludificabitur.
Quum ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.

Mirum

Al. *Mirum quid solus secum secretò ille agat.*
Atque aperiuntur ædes, exit Sosia.

DVRARE] καρτερεῖν Terent in Adelph Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest. Plautus iterum Menæchm. *verum viuere hoc non possim, neque durare vllo modo.* ITA ME PROBRI, STVPRI, DED. &c.] subintellige patiar? vel par est? conuenit? verum est? æquum est? & simil Quod loquendi genus vsurpari solet in conquestionibus, & indignationibus. Lucret. lib. 2. *Nonne videre? Nil aliud sibi naturam latrare, nisi vt. cum corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur Iucundo sensu, cura semota, metúque?* Horatius epod. oda 8. *Rogare longo putidam te sæculo, Vires quid eneruet meas?* Ad quem locum plura. ARGVTAM] accusatam, insimulatam. INFECTA FERET, &c] renunciat & clamitat ea non esse facta, quæ facta sunt SVSQVE DEQVE HABITVRAM] leuiter laturam. pro nihilo habituram, neglecturam: ἀδιαφορήσειν. lege A Gellium lib. 16 c. 9. Festus tamen susque deque interpretatur, plus minúsve. ATQVE ADIVRET INSVPER, NOLLE ESSE D.] Satisfactionis formula. Erat enim hoc in more positum apud veteres illos Romanos, vt, si quis alterum verbo, aut facto læsisset, is, iureiurando interposito, ei satisfaceret, hoc modo: indignum illum esse illa iniuria: & nolle se id, quod fecerit, esse factum, si Terent. Adelph. *Ego vestra hac noui, nollem factum: iusiurandum dabitur, esse te indignum iniuria hac* POSTVLAT] ἀξιοῖ. SI ME ILLAM AM. STVD. REC.] ordo est, si studeam illam recipere me amantem. id est, si velim me amantem ab illa recipi. NEGOTIVM INSONTI EXHIBVIT] πρᾶγμα παρέχει οὐδὲν ἀδικοῦντι. negotium innocenti facessiuit insonti autem. videlicet Amphitruoni. NVNC AVTEM INSONTI] Nunc autem Amphitruonis ira, & maledicta in Alcumenam, mihi insonti expetent id est, in me, qui Alcumenæ, non sui iratus, neque maledixi, redicent, & redundabunt. maledicta, quæ Amphitruo coniecit in Alcumenam, facient, vt Alcumena offensa, me, qui nihil dixi, quod eam morderet, recipere nolit Quidam hic legi volunt, *nunc autem sonti, &c.* Iouem sontem esse dicentes, quod ab eo hæc omnia contracta sint. Ego nihil muto TE VOLO VXOR CONLOQVI] tecum volo, vxor, loqui. te conloqui dictum, pro tecum loqui, vel pro te alloqui. TED ADVERTISTI?] te auertisti, à me? subintell. ITA INGENIVM MEVM'ST] tale ingenium meum est, tali ingenio sum. hac de re suprà. OSA SVM] Nonius *osa sum, odi.* deinde profert hunc versum. profert & Priscinus lib. 11 OBTVERIER] contrà intueri: rectis oculis adspicere. EIA AVTEM INIMICOS] ecce verò, rectè factum, & rectè dictum te semper odisse inimicos tuos obtueri At ego non, inimicus, sed vir tuus sum. VERA PRAEDICO] cum dico, me inimicos meos semper odisse obtueri: vel te inimicum esse meum. NIMIS VERECVNDA ES] profert hunc locum Nonius, in voce *verecundum*, & verecundam interpretatur confidentem, audacem, in quo eum falli puto: neque hoc mihi vllo modo probari potest. verecundus enim nunquam aliud significat, quàm quod origo, & veritas nominis indicant, nempe pudentem, eumque qui natura vereri, aut verecundari solet. Idcirco autem Iupiter Alcumenam nimis verecundam dicit, quòd, cùm se inimicos suos obtueri semper odisse dixisset faciem à viro suo auertisset, tanquam inimico, aut alieno. Quod si cui hoc minus placeat, reperiat aliquid melius. Omnino locus mihi quoque suspectus est: & aliquando legendum putaui, *Nimis iracunda es.* quamuis libri reclament. Veruntamen nihil ausim mutare.

POTIN VT ABST.] potísne es, seu potésne facere, vt me non tangas? vt manum tuam procul a me contineas? Hic Iupiter blanda manu Alcumenam attrectarat, &, vt loquitur Plautus noster, palpo percusserat, quod iniquo animo fert Alcumena, vt Amphitruoni irata. SI DIXI NIHILO MAGIS ES. NEQVE ESSE ARB] non continuò si dixi te esse impudicam, impudica es: neque te arbitror talem esse. vel sic, non propterea impudica es, quamuis te esse dixerim. ET ID HVC REVORTI, &c.] id est, Et propterea huc reuerti &c id id est, propter id ÆGRIVS] molestius, χαλεπώτερον. TE DESSE IRATAM M.] te esse iratam mihi. EGO EXPEDIAM TIBI] ego id, de quo quæris, breui dissoluam, NON AEDEPOL QVO TE ESSE IMPVDIC. &c.] non ædepol eo dixi, quod te impudicam esse crederem. sed periculum animi tui facere volui, quid factura esses, &c. experiri volui, quid animi haberes, & quid factura esses. animum tuum tentaui, quid facere parares, &c. ET QVO PACTO ID FERRE INDVC.] id est, & quo pacto id ferre animum induceres. RIDICVLI CAVSA] risus mouendi causa. QVIN H.] cur non huc add. SERIO PRAEVORTIER] serio potius accipere. serio ante capere, & præoccupare. QVAM LOLVERIT CORDI MEO] quantum dolorem animo meo incusserit. ex dolore cordis natum nomen cordolium: quo non semel vtitur noster Plautus. EGO ISTHAEC FECI VERBA VIRT. IRR.] ego ista maledicta, mea temperantia refutaui, & inania reddidi. vel sic ego pudicitia & temperantia perfeci, vt male dicta tua sint imbecilla, atque inania, neque qui. quam me lędant. Tale est illud Ciceronis pro Q. Ros. Comœdo. *Nonne vt ignis in aquam coniectus continuò restinguitur, & refrigeratur sic falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum, statim concidit, & restinguitur?* & aliud Horatii sat 1. lib. 2 *tamen me Cum magnis vixisse inuita fatebitur vsque Inuidia & fragili quærens illidere dentem, Offendet solido.* NVNC QVANDO FACTIS IMP. ABST.] id est Nunc, quando me à factis impudicis esse, & alienam esse confiteris &c. AB IMP. DICTIS AVORTI V.] vt ab impudicis factis absum, quod fateris, ita ab impudicis dictis abesse volo. id est, nolo audire dicta impudica. quibus tu aureis meas verberasti, quandoquidem à flagitiis & factis impudicis pura & vacua sum. VALLAS TIBI HAB RES.] verba, quibus vtebatur vir & vxor cùm inter viuos certa de causa soluebatur matrimonium, cúmque alter ab altero diuertebatur. Caius Iuriscon. titulo de diuortiis, & repudiis lib. xxi iii digest. In repudiis, & renuntiationib. comprobata sunt hæc verba. *Res tuas tibi habeto item hac, tuas res tibi agito* M Tull. Philipp. 2. *Mimam illam suam suas res sibi habere iussit ex xij. tabulis: Claueis ademit, exegit al. foràsque exegit.* lex xii. tabularum. *Si vir ab vxore diuortit, vxori res suas sibi habere, iubeto, eique claueis adimito.* ARBITRATV TVO IVSIVRANDVM D.] dabo tibi iusiurandum, ita vt arbitraberis, id est statues concipiendum. Crebrò vsurpatur à iurisconsultis, *arbitratu boni viri.* exempli causa. Celsus titul. de legatis 3. cap. 41. *Si filia pater dotem arbitratu tutoris dari iussisset: Tubero proinde hoc habendum ait, ac si boni viri. arbitratum sit.* ID EGO SI FALLO, &c] Iurisiurandi formula, *si sciens fallo* &c. M. Tull. ep. 1. lib. 7. ad famil. *iurare cum cœpisset, Vox eum defecit illo loco si sciens fallo.* supra, *Quid si falles? M. Tum Mercurius Sosia iratus siet.* AN PROPITIVS SIS P.] Plautus describit matronam pudicam, & viri amantem, seu φίλανδρον quæ quãuis ei merito irata si

non vult tamen eum habere sibi Iouem iratum, sed propitiũ potius: & quæ paullo antè iracundia ardebat, nunc subitò placatur. IRAE INTERVENIVNT.] sic Terent. in Eunucho. *In amore hæc omnia insunt vitia. iniuriæ, suspiciones, inimicitiæ, induciæ, Bellum, pax rursum,* SI REVENTVM IN GRATIAM EST] si reditum est in gratiam. BIS TANTO AMICI SVNT, &c.] id est, duplo fiũt inter se amantiores, quàm priùs. Sic Terent. Andr. *Amantium ira amoris redintegratio est.* Quanquàm Plautus non de amantibus tantum, verùm de omnibus loquitur: inter quos grauis aliqua simultas, aut certè ita interuẽnit, quo minus vera fortasse videri possit sententia. Nam amico in gratiã reuerso, sunt qui negãt fidem habendam esse. Alii cõtra ei qui in gratiã cum inimico redierit, accuratè vidẽdum esse existimant, ne parum candidè inimicitias posuisse videatur. In his verbis autem, *Bis tanto amici*, &c. subintelligendum est, magis. VERVM EADEM SI IDEM PVRG.] id est, verùm eadem maledicta erunt mihi iterum patienda, si tu idem te mihi purgabis: id est, si iurabis te dicta nolle. Quare caueto posthac ne mihi falsum crimen inferas, ne tibi sit opus noua purgatione & satisfactione: atque ita res abeat in infinitũ. VASA PVRA] Vasa mũda καθαρά, nullis sordibus inquinata, lota: vel vasa pura, id est, purè lota. purè lota autẽ, id est, aqua pura lota, vt Festus explicat. alia vasa pura intelligũtur, quæ nõ sunt cælata, & quæ sunt sine vllis emblematis: vt apud M. Tull. *argentum purũ*, lib. accus. 4. *Cybirata fratres vocantur: pauca (vasa) improbant: quæ probarant, iis crustæ, aut emblemata detrahũtur. Sic Haluntini, excussis deliciis, cũ argento puro domũ reuertuntur.* Quemadmodũ hic vasa pura sibi iubet adornari falsus Amphitruo sacra facturus, & vota quæ fecit, exsoluturus: ita sacerdotes vestimenta pura ad sacrificium habebant, id est non obsita, non fulgurita, non funesta, non maculosa, auctor Festus. QVAE APVD LEO VOTA VOVI] *vota voui*, atticismus, pro, vota nũcupaui. EA EGO EXSOLVAM OMNIA] tanquã damnatus votis: id est, compos votorum factus, quia victor, & saluus domum redeo. ARCESSAT] euocet. COLLO HINC OBSTRICTO TR.] collo arctè circumuincto. obstringere est fune, aut vinculo, aut laqueo arctè circum vincire. Plautus Aulul. *ex me vt vnam faciam literam longam, meum quando laqueo collum obstrinxero* Idem Curcul. in extr. *Nihil ago: collum obstringo.* aliud est, collo obtorto: de quo suo loco. SECRETO] χωρὶς seorsum, separatim.

SOSIA, IVPITER, ALCVMENA.

So. Amphitruo, assum, si quid opus est impera, imperium exequar.
Iup. Optumè aduenis. So. iam pax est inter vos quæso duos?
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo, & volupe est mihi.
Atque ita seruum par videtur frugi sese instituere,
Proinde heri vt sint, ipse item sit, vultum è vultu comparet:
Tristis sit, heri si tristes: hilarus sit, si gaudeant.
Sed age responde, iam vos redistis in concordiam?
Iup. Derides, qui scis hæc dudum me dixisse per iocum.
So. An id ioco dixisti? equidem seriò ac verò ratus.
Iup. Habui expurgationem, facta pax est. So. optumè est.
Iup. Ego rem diuinam intus faciam, vota quæ sunt. So. censeo.
Iup. Tu gubernatorem à naui huc euoca verbis meis
Blepharonem, vt re diuina facta, mecum prandeat.
So. Iam hic ero, quum illic censebis esse me. Iup. actutum huc redi.
Al. Nunquid vis quin abeam iam intrò, vt apparentur quibus opust?
Iup. I sanè, & quantum potes, parata fac sint omnia.
Al. Quin veni, quando vis intrò, faxo haud quicquam sit mora.
Quando isthæc omnia exiurasti te mihi dixisse per iocum.
Iup. Rectè loquere, & proindè diligentem vt vxorem decet.
Iam hi ambo & seruus & hera frustra sunt duo,
Qui me Amphitruonem rentur esse, errant probè.
Nunc tu diuine fac huc assis Sosia.
Audis quæ dico, tametsi præsens non ades.
Fac Amphitruonem iam aduenientem ab ædibus,
Vt abigas quouis pacto, fac commentus sies,
Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria
Vxore nunc mihi morigero, hæc curam sine
Fac sis: proinde adeo, vt me velle intelligis,
Atque vt ministres mihi cum sacrificem.

TRANQVILLOS] leneis, non iratos, non commotos, neque concitatos. ET VOLVPE'ST MIHI] & iucundum eſt mihi. legendum fortaſsis eſt, & volup eſt mihi, id eſt, & voluptas eſt mihi. ſic Menæchm. *vt tibi ex me ſit volup*. Terent. Phorm. *Venire ſaluum volup eſt*. vbi notat Donatus: *Hoc volup, nomen eſt, vt hoc facul*. Sic enim veteres per ἀποκοπὴν loquebantur. Nonius volup, pro voluptate, inquit. deinde profert verſum ex Plauti noſtri Aſin. *hic ſenex ſi quid clam vxorem ſuam fecit volup*. ATQ. ITA SERVVM VID. &c] ordo eſt, Atque par videtur ſeruũ frugi ſe ſe ita inſtituere. INSTITVERE] componere, parare, fingere. Teren. Adelph. *Vah, quenquamne hominem in animo inſtituere, aut parare, quod ſit carius quã ipſe eſt ſibi?* VVLTVM E VVLTV COMPARET] vultum ſuum è vultu heri. & heræ cõponat, fingat, cõformet. RATVS] ſubintell. ſum. FACTA DVI EXPVRGATIONEM?] vſus ſum expurgatione. Purgaui me Alcumenæ. VOTA QVAE SVNT] mutat numerum. debuerat enim dicere, ſeruato numero, Ego rem diuinam intus faciam, vota quæ eſt Sed & Plautus, & alii boni ſcriptores ſic loqui ſolent. ſic autem hic locus explicandus. faciam intus rem diuinam, & quæ diis immortalibus, ſi ſaluus in patriã redirem à me vota ſunt, ea perſoluam. A NAVI] à naui. HVC EVOCA] huc arceſſe. IAM HIC ERO, CVM ILLIC CENS.] Iã hic ero, cum putabis me illic eſſe, ſignificatur ſumma celeritas & diligẽtia. NVNQVID VIS QVIN, &c.] nunquid vetas me abire intro, vt ea parentur, quibus opus eſt ad rem diuinam faciendã? vel ſic, nũquid eſt aliud, propter quod nolis me abire intro, vt, &c. vel ſic, nunquid me aliud vis, propter quod intro abire nõ debeam, vt, &c. VT APPARENTVR QVIBVS OPV'ST?] vt adornentur ea, quibus o- [illegible] QVANTVM POTES] al. & quantũ pote'ſt, FAXO HAVD QVI[illegible] [illegible] eſt, nihil erit moræ. curabo, vt nihil ſit moræ. QVANDO ISTHAEC OMNIA EXIVRASTI TE MIHI DIXISSE PER IOCVM.] profert hunc verſum, qui in libris vulgatis omnibus hoc loco deſideratur, Nonius in verbo *exiurare*: quod ille interpretatur, valde iurare. Deberi autem huic verſui hanc ſedem, & viri quidã doctiſſ. in his Bolius: quibus aſſenſus ſum, arbitrantur & ea, quæ antecedunt, cum ſequentibus comparata, declarant DILIGENTEM] vel amãtem viri, φίλανδρον, propriè: vel ſtrenuam, & vigilantem, trãſlatè, vt vſitatius vſurpatur IAM HI AMBO ET SERVVS, &c.] ab hoc verſu vſque ad finẽ ſcenæ ſunt omnes ſcenarii. FRVSTRA SVNT] luduntur, errant. ſic ſæpe alicubi vt Merc. *Nunc mulier, ne tu fruſtra ſis, mea non* [illegible] Pſeud. *Stulti haud ſcimus, fruſtra vt ſcimus* DIVINE] diuine Soſia, id eſt, Mercuri, qui Soſiam ſimulas. TAMETSI] libri noſt. i. veteres habẽt *tamen & ſi*. FAC AMPH IAM ADVEN AB AED.] ordo eſt. fac vt abigas quouis pacto ab ædib. Amphitruonem aduenientem. profert hũc verſum cum ſeq. Nonius in voce *commentus*. FAC COMMENTVS SIES] id eſt, fac commonitus ſies. ſic NONIVS. [illegible] ed videtur delenda particula *vt*, quæ facile ſubintelligitur, alioqui verſus vna ſyllaba plus quàm ſatis eſt, habebit. *Commentus* autem pro *commonitus*, concoquere non poſſum. malim ſic hunc locum explicare, fac commentus ſies. id eſt, fac callidè excogitatis. quomodo Amphitruonem venientem abigas, ſic enim accipi ſolet hoc verbum, & ita idem Plautus vſurpat in Epidico. *Quid ego iam, niſi te commentum nimis aſtutè intelligo*. VSVRARIA] quæ mea eſt vſufructu: vel qua ego ad tempus vtor, & fruor. vide ſuprà. MIHI MORIGERO] mihi morem gero. animo meo obſequor HAEC CVRATA SINT FAC SIS. &c.] fac ſi vis, vt hæc, quæ dico, curata ſint. ita vt me velle intelligis.

MERCVRIVS.

Concedite atque abſcedite, omnes de via decedite,
Ne quiſquam tam audax nunc fuat homo, qui obuiam obſiſtat mihi.
Nam mihi quidem herclè quî minus liceat Deo minitarier
Populo, ni decedat mihi, quàm ſeruulo in comœdiis?
Ille aut nauem ſaluam nunciat, aut irati aduentum ſenis.
Ego ſum Ioui dicto audiens, eius iuſſu nunc huc me affero.
Quamobrem mi magis par eſt via decedere, & concedere.
Pater vocat me, eum ſequar, eius dicto, imperio ſum audiens:
Vt filium bonum patri eſſe oportet, itidem ego ſum patri.
Amanti ſupparaſitor, hortor, aſto, admoneo, gaudeo.
Si quod patri volup eſt, voluptas ea mihi multo maxima eſt.
Amat, ſapit: rectè facit. animo quando obſequitur ſuo.
Quod omnes homines facere oportet, dum id modo fiat bono.
Nunc Amphitruonem vult deludi meus pater. faxo probè
Iam hic deludatur, ſpectatores, vobis ſpectantibus,
Capiam coronam mi in caput, aſsimulabo med eſſe ebrium.
Atque illuc ſurſum aſcendero, inde optumè, ſic eiſpellam virum
De ſupero quum huc acceſſerit. faciam vt ſit madidus ſobrius.
Deinde ille actutum ſufferet ſuus ſeruus pœnas Soſia.
Eum feciſſe ille hodie arguet, quæ ego fecero hic, quid id mea?
Meo me æquum eſt morigerum patri, eius ſtudio ſeruire addecet.
Sed eccum Amphitruonem aduenit iam ille hic deludetur probe,

Siquidem vos vultis auscultando operam dare.
Ibo intrò, ornatum capiam qui potis decet.
Dein sursum ascendam in tectum, vt illum hinc prohibeam.

CONCEDITE] vnà cedite, & locum date, hoc est, vnà omnes secedite. sic in Curculione, *Date viam mihi, noti atque ignoti, dum ego hic officium meum facio: fugite omnes abite, de via decedite.* FVAT] sit, vel fiat. Nonius fuam, sim, vel fiam. exempla lege apud Nonium. Plautus quoque vsurpat & alibi non semel. vt in Aulul. *Neutrubi habeam stabile stabulum si quid deuorsit fuat.* Idem Capt. *si fuat occasio.* Lucret. lib. 4. *Vt quod aliis cibus est, aliis fuat acre venenum.* QVAM SERVVLO IN COMOEDIIS?] sic Achantio in Mercatore currit ad herum, vt ei nuntiet, puellam, quam ille sibi emerat, ab eius patre sene esse visam. ibi *Ex summis opibus, viribúsque vsque experire, nitere,* &c. ILLE AVT NAVEM SALVAM NVNTIAT.] vt Dinacium in Sticho nuntiat heræ suæ Epignomum eius virum ex Asia venisse, eúmque in portu à se esse visum. AVT IRATI ADVENTVM SENIS] vt Tranio in Mostellaria ibi, *Iuppiter supremus summis opibus,* &c. vt apud Terentium in Phorm. Geta, ibi. *Nullus es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celerè repereris,* EGO SVM IOVI DICTO AVDIENS] ego quod mihi à Ioue imperatur, celeriter, & strenuè obeo, & persequor. Nonnulli libri habent *Ego sum Ioui dicto,* &c. sed nihil muto. Iterum Plautus in Menechm. *Dicto me emit audientem, haud imperatorem sibi.* Idem valet, audiens sum imperio, seu imperii. Truculento. *tibi seruio, atque audiens sum imperij.* VT FILIVM BONVM P. ESSE OP.] id est qualem esse oportet bonum filium patri, talis ergo sum patri meo. AMANTI SVPPARASITOR.] Amanti patri tanquam parasitus subseruio, suprà Accedam atque hanc appellabo, & supparasitabor patri. VOLVPEST] iucundum est. voluptatem affert: suprà. Nunc quia vos tranquillos video, gaudeo, & volup. est mihi. AMAT: SAPIT: RECTE FACIT, &c.] sic Menæc. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* SE. *sane sapit.* Horat. od. 11. lib. 1 *sapias: vina liques, & spatio breui Spem longuam reseces* ANIMO QVANDO OBSEQ.] quia animo suo morem gerit, atque indulget. DVM IN MODO FIAT BONO.] dum ne quid fiat contra leges: dũ modò id fiat considera[t]è, & sine cuiusquam iniuria. Idem dicitur pluribus verbis in Curculione. *Quod amas, amato testibus præsentibus.* PH. *Quid istuc est verbi?* PA. *cautè vt incedas via. Dumne per fundum septum facias semitam: dum tete abstineas nupta, vidua, virgine, iuuentute, pueris liberis: ama quod lubet.* sic M. Tull. pro Cœlio, *non omnia voluptatibus denegentur: non semper superet vera illa & directa ratio: vincat aliquando cupiditas, voluptásque rationem dum modo illa in hoc genere præscriptio, moderatióque teneatur: parcat iuuentus pudicitia sua, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur: ne incurrat in alterius domum, atque famam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat:* &c. CAPIAM CORONAM MI IN CAPVT:] coronam gestabant potãtes & ebrii Plaut. in Menæchm. *sed quid video? Menachmum, Cum corona exit foras Sublatum est conuiuium,* ibid. *Sed eccam, quam coronam habuit non mentior?* ibid. *Non ego te modo hîc ante ædis cum corona florea vidi Astare?* Aristoph. in Plut. de iuuene illo, qui amicam vetulam, diues factus aspernabatur. ἔτι μὲν δ' ἀπὸ κῶμον βαδίζειν. Χρ. φαίνεται. στέφανον γοῦν, καὶ δᾷδ' ἔχων βαδίζεται. Itaque hic idem falsus Sosia, Mercurius, qui nunc loquitur, infrà eadem scena, coronam ornatum potis decorum, & conuenientem appellat: sic ille capiam ornatum qui potis decet, M. Tull. Catil 2. *qui mihi accubantes in conuiuiis complexi mulieres impudicas, vino languidi, conferti cibo, sertis redimiti, vnguentis obliti, debilitati stupris, eructant sermonibus suis cædem bonorum atque vrbis incendia.* Si quis plura de hoc more legere volet, legat quæ notauimus in cõmentariis Horatianis ibi *Furtim posuisse coronam Fertur* &c. sat. 3. lib. 2. & oda 11. lib. 4. ibi. *est in horto, Phylli, nectendis apium coronis Est edera vis.* MED ESSE EBRIVM] me esse potum, ac madidum. CISPELLAM] sic habẽt nostri libri veteres: & ita edidit Camerarius quę scriptura si recta est, videtur positum cis pro vltra, vt cispellam, pro vltra pellam accipiẽdum esse dicamus. Vide Nonium in particula *cis.* Omnino malim legi *aspellam:* quod & Camerario videtu[r]. Plautus. *neque adeo spes est, qua mihi nunc aspellat metum.* Idem Trinummo. *Ille, qui aspellit, is compellit: ille qui consuadet, vetat.* VT SIT MADIDVS SOBRIVS] vt sit ebrius, qui sobrius est tamen ILLE] Amphitruoni SVFFERET] sustinebit, subibit. SVVS SERVVS] illi suus seruus. bona reciprocatio. EVM] Sosiam ILLE. Amphitruo. QVID ID MEA?] quid id mea refert? MORIGERVM, obsequentem, subintel. esse. ORNATVM CAPIAM QVI POTIS DECET] coronam [illegible] quam suo capiti imponebant conuiuantes, & compotantes. vt diximus. sic autem legendum est, vel libris omnibus reclamantibus, non vt vulgo *qui potius decet.* natum nẽdum ex eo, quod verbum decet antiquè, & minus vsitatè iunxit hic cum datiuo sic suprà tamen *Istuc facinus, quod te vostrorum nostro generi non decet.* Idem Captiuis. *Ne patri, tametsi amicus sum, decere videatur magis,* &c. in Persa. *Fateor ego profectò me esse, vt decet lenonis familiæ.* alia ex Terentio & Gellio exempla collegimus suprà ad illum locum. *nostro generi non decet.* Cum hæc quatuor iam ab hinc annos quasi in palimpsesto notassem, nuper Plauti editionem maturans, Io. Passeratius vir cum propter diuinum eius ingeniũ, egregiámque doctrinam, tum maximè propter morum integritatem, ac suauitatem, mihi carissimus, cùm forte in commentariis Lucretianis secundæ editionis huius loci mentionem factam repperisset, dixit mihi sibi hanc eandem coniecturam sibi nouem ab hinc annos in mentem venisse, continuóque mihi in suis coniecturarum libris, quos aliquando editurus est, hunc locum ita emendatum ostendit: addiditque se, vt quidem existimaret, mecum illo ipso tempore, quo tempore id excogitasset, mecum ea de re communicasse, quod fieri non memini Verum tamen, quando hoc idem amico meo, quod mihi in mentem venisse intelligo, vel ei tota hæc restitutio adscribatur, vel, quia omnia amicorum sunt communia, mihi cum illo sit communis.

ACTVS QVARTVS.

AMPHITRVO.

Naucratem, quem conuenire volui, in naui non erat.
Neque domi, neque in Vrbe inuenio quenquam, qui illum viderit.
Nam omneis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia,
Apud emporiũ, atque in macello, in palæstra, atq; in f.ro,
In medicinis, in tonstrinis, apud omnis ædis sacras
Sum defessus quæritando: nusquam inuenio Naucratem.
Nunc ibo domũ, atque ex Vxore hanc rẽ pergã exquirere,
Quis fuerit, quem propter corpus suum stupri compleuerit.
Nam me quàm illam quæstionem inquisitam hodie amittere,
Mortuum satius est. sed ædis occluserunt Eugepæ.
Pariter hoc fit, atque vt alia facta sunt, feriam foris.
Aperite hoc. heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?

NAVCRATEM, QVEM CONVENIRE VOLVI, &c.] id est, Naucrates, quem Naucratem conuenire volui, in naui non erat. Sic interdum loqui solent boni scriptores, & maxime Poetæ & Epici, & Comici antecedẽs priore loco positum, eiusdem casus fit, ac relatiuum. Virg. Æn *Vrbem quam statuo vestra est, subducite naues.* Terent. Eunucho. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?* ad quem locum quæ Donatus notat, legere operæ precium est. Sic alibi Plautus noster, vt in Epid. *Sed istum quem quæris Periphanem Platenium, Ego sum si quid vis.* Idem in Bacch. *Nam ego has tabellas obsignatas, quas Pero. Non sunt tabellæ, sed equus,* &c. NAM OMNEIS PLATEAS PERREPTAVI &c.] Sic fere Terent. Adelph. *Defessus sum ambulando* &c. *Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum Quò non?* &c. Sic Catul. in Camerarium. *Te quæsiuimus in minore campo, Te in circo te in omnibus tabernis. Te in templo superi Iouis sacrato, in Magni simul ambitione,* &c. Iterum Plautus in Epid. *Vtinam conuenïam domi Periphanem per omnem vrbem quem sum defessus quærere, per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro, Per myropolia, & lanienas, circũmque argentarias* MYROPOLIA] myropolia, tabernæ, in quibus veneunt vnguenta. APVD EMPORIVM] subintell. fui, emporium autem locus est, in quem mercatores conueniunt mercium suarum vendendarum gratia. IN MACELLO] macellum. locus, in quo vendunt carnes, pisces, &c. IN MEDICINIS] in medicorum officinis. *ἐν τοῖς ἰατρείοις* SVM DEFESSVS QVAERITAND.] Sic Terent. Adelph. Defessus sum ambulando. QVEM PROPTER] propter quem *ἀναστροφὴ propter quem*, autem. id est, cuius gratia, vel à quo capta, seu corrupta. NAM ME, QVAM ILLAM INQVIS. &c.] ordo, & sententia est, nam satius est me mortuum esse, quàm quæstionem illam non exquisitam omittere, seu dimittere. Sic loquitur in Trucul. *Mortuum hercle me esse satius est.* EVGEPAE] eugepæ, interiectio est gaudentis, & approbantis. Idem in Sticho. *Eugepæ Quando adbibero, alludiabo. tum sum ridiculissimus.* Sed hic ironia est, proinde ac si diceret, benefactũ, scilicet, quod ædeis occluserunt. PARITER HOC FIT ATQVE VT ALIA F. S.] similiter hoc fit, vt alia facta sunt: nempe peruerse, praue, pessime, indignissime APERITE HOC] aperite ostium hoc, *δι' ἀττικῶς*.

MERCVRIVS, AMPHITRVO.

Me. QVis ad fores est? Am. ego sum. Me. quid ego sum? Am. ita loquor. Me. tibi Iuppiter
Dique omnes irati certo sunt, qui sic frangas fores.
Am. Quo modo? Me. eo modo, vt profecto viuas ætatem miser.
Am. Sosia. Me. ita, sum Sosia nisi me esse oblitum existimas.
Quid nunc vis? Am. scelestè, at etiam quid velim, id tu me rogas?
Me. Ita rogo, penè effregisti fatue foribus cardines,
An foris censebas nobis publicitus præberier?
Quid me aspectas sto'ide? quid nunc vis tibi? aut quis es tu homo?
Am. Verbero. etiam quis ego sim me rogitas? vlmorum acheruns?
Quem pol ego hodie ob istæc dicta faciam feruentem flagris.

Me. *Prodigum te fuisse oportet olim in adolescentia.*
Am. *Quidum?* Me. *quia senecta in ætate à me mendicas malum.*
Am. *Cum cruciatu tuo istæc hodie verna verba funditas.*
Me. *Sacrufico ego tibi.* Am. *quî?* Ms *quia enim te macto infortunio.*

TIBI IVPITER, DIIQVE OMNES, IRATI C.S. &c.] necesse est te Iouem, & deos omneis, habere tibi iratos, id est, necesse est te, quandiu victurus es, esse infelicem, & infortunatum, qui ita pulses foreis, quasi eas frangere velle videaris. ÆTATEM] quam diu victurus es, perpetuo, diutissimè. sic in Aulu. *Vt tibi superstes, vxor ætatem siet* ibid. *Ætatem velim seruire.* Idem in Curcul. *at tu ægrota, si lubet, per me ætatem quidem.* sic Terent. Heautont. *Quid? malum, me ætatem censes velle id assimularier?* Idem Hecyra. *Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eadem isthac ætate.* vbi notat Donatus, ætatem, tam diu, quàm longa est ætas. sic Lucret. lib. 6. *Quod solis vapor ætatem non posse videtur Efficere vsque adeò pollens feruore corusco.* NISI ME ESSE OBLITVM EXISTIMAS.] nisi forte me mei nominis oblitum esse existimas. *Cardines*, quibus fores voluuntur huc & illuc. Vir. lib. 1. Æneid *foribus cardo stridebat ahenis.* vbi Seruius notat, cardinem dictum esse ἀπὸ τῆς καρδίας, quòd sit quasi cor domus, aut ianuæ. fores autem, vt ibidem notat ille, dictæ, quòd foris aperiantur, vt apud veteres, qua de re nos suprà. CENSEBAS] existimabas. PVBLICITVS] de publico. PRAEBERIER, περιχορηγεῖσθαι, suppeditari. VLMORVM ACHERVNS] in cuius tergo moriuntur vlmi? qui vlmos, dum virgis vlmeis cęderis, interimis? qui vlmos, & virgas ex vlmo factas vocas, vt Acheruns animas? FACIAM FERVENTEM FLAGRIS] cædam vsque ad feruorem, vel flagris cædam vsque dum ferueas, feruentem faciam, pro feruidum faciam seu feruefaciam. QVI DVM?] quo pacto? vtitur hoc genere non semel exempli causa in Bacchid. *Nam illum meum malum promptare mauelim, quàm peculium* PH. *Quidum?* Idem in Rud. *Immò herclè insignitè, inquieti.* D. *quidum?* GR. *quia si ostendero*, &c. QVIA SENECTA IN AETATE A MENDIC[A]M] iocus παρὰ προσδοκίαν. Eius autem ratio in eo posita est, quòd, qui prodigi in adolescentia fuerunt mendicare in senectute solēt. Qui mendicant autem, petunt, sed quid petunt? victum. Tum qui petunt, obtinere interdum solent. At Mercurius Amphitruonem dicit à se mendicare malum. significat igitur, se Amphitruoni daturum malum. quasi hoc petat ille, cum malum nemo petat, sed bonum potius. SENECTA IN AETATE] id est in senecta, seu in senectute. Idem in Aulul. *quem senecta ætate ludos facias.* Lucret. lib. 3. *Post vbi iam validis quassatum est viribus æui Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus, ... Membráque deficiunt*, &c. Idem li. 3. *Qui tuæ foras sibi vult membris exire senectus?* ad quem locum plura. CVM CRVCIATV TVO] cum tuo maximo malo, & cum tali malo, quod te non continuò interimat, sed diu cruciet. SIC VERBA FVNDITAS] verba crebrò fundis. sic Terent. Adelph. *Eho iam tu verba fundis hic sapientia?* QVIA ENIM TE M. INF.] iocus alius παρὰ προσδοκίαν, vel ex ambiguo. qui sacrificant deos honore, victimis, & simil. mactant, id est, magis augent. At Mercurius, qui se Amphitruoni sacrificare dicit, idem se eum mactare dicit non victimis, neque aliqua re bona, sed infortunio, sic autem loquitur & alibi, vt in Bacchid. *si ego reprehensus, macto ego illum infortunio.* in Curcul. *Non edepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* Idem Mostell. *Nisi te magna re mala mactare cupis.* Idem in Pœnulo. *Diuitem audacter solemus mactare infortunio.* Idem in Trinummo: *Ego ob hanc operam argentum accepi, te macto infortunio.*

* * * * *

Am. Tun' me mactes, carnufex? nisi formam dij hodie meam perduint,
Faxo vt bubulis coriis onustus sis Saturni hostia:
Ita ego te certò cruce & cruciatu mactabo. exi foras
Mastigia. ME. larua vmbratilis, tu me minis territas?
Nisi hinc actutum fugias, si denuò pultaueris:
Si minusculo digito increpuerint fores, hac regula
Tuum deminuam caput, vt cum dentibus linguam excrees.
AM. Tun' furcifer meis procul prohibessis ædibus,
Tun' meas pultare foreis? hasce ilico toto demoliar cardine.
ME. Pergin'? AM. pergo. ME. accipe. AM. scelesto, in herum? si te hodie apprendero.
Ad id redigam miseriarum, vt semper sis miser.
ME. Bacchanal te exercuisse oportuit senex. AM. qui dum?
ME. Quando tu me tuum seruom censes. AM. quid censeo?
ME. Malum tibi præter Amphitruonem, herum noui neminem.
AM. Num formam perdidi? mirum quin me norit Sosia.
Scrutabor, eho dic mj, quis videor? num satis Amphitruo?
ME. Amphitruo sanúsne es nonne tibi prædictum senex,
Bacchal te exercuisse, quom qui sis, alium rogites?
Abscede moneo. molestus ne sis, dum Amphitruo
Cum vxore modò ex hostibus aduenieus, voluptatum capit.

Quā

AM. Qua vxore? ME. Alcmena. AM. quis homo? ME. quotiens vis dictum? Amphitruo

Herus meus: molestus ne sies. AM. qui cum cubat?

ME. Vide ne infortunium quæras, qui me sic ludifices.

AM. Dic quæso mi Sosia. ME. blandius cum Alcmena. AM. in eodémne

Cubiculo? ME. imò vt arbitror, corpore corpus incubat. AM. væ misero mihi.

ME. Lucri'st, quod miseriam deputat. nam vxorem vsurariam

Perinde est præbere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.

AM Sosia. ME. quid (malùm) Sosia? AM. non me nouisti verbero.

ME. Noui te hominem molestum, quive emas litigium. AM. adhuc

Amplius, nonne ego herus sum tuus Amphitruo? ME. tu Bacchus es,

Haud Amphitruo. quoties tibi dictum vis? num denuo?

Meus Amphitruo vno cubiculo Alcmenam complex tenet.

Si pergas, eum hic sistam, neque sine tuo magno malo.

AM. Cupio arcessi, vtinam pro benefactis dij patriam,

Ædeis, vxorem, familiam, cum forma vna perduam.

ME. Arcessam equidem: sed de foribus tu interea sis vide.

Credo iam quæ volebat sacruficia ad epulum conduxit:

Si molestus sis, euades nunquam, quin te sacruficem.

TVN' ME MACTES CARNVFEX] Totus hic locus ab hoc versu, vsque ad principium scenæ: *Vos inter vos partite* &c. abest etiam à nobis Codicibus. Nos tamen ea omnia, quę extant in vulgatis, suo ordine, & suo loco excudenda curauimus, idque aliis literarum elementis, vt, siue sint Plauti, siue non sint, ne quis iure queri possit, quasi Plautum integrum non ediderim. Nam nostrum esse non putamus hanc controuersiam diiudicare. PERDVINT] perdiderint. SATVRNI HOSTIA] dignè, qui Saturno immoleris, Saturno hostiæ humanæ immolabantur Macrob li. 1. cap. 7. ITA EGO TE CERTO CRVCE ET CR. M.] hunc versum profert Nonius in verbo *mactare*, & mactare hic interpretatur afficere. sed licet dicere, etiam hic significare *magis augere*. nam augentur homines, vt bonis, ita & malis. Terent. Heautont *si sic est factum domina, ergo herus damno auctus est.* LARVA VMBRATILIS] non homo, sed larua: deinde non larua solùm: sed larua vmbratilis: id est, larua inanis, tamquam vmbra. MINVSCVLO DIGITO] minimo digito. VT CVM DENTIB. LINGVAM EX.] vt cum dentibus linguam screando exspuas. deinceps hunc versum sequi volunt nonnulli: *Ne tu postules matellam vnam tibi aqua infundi in caput.* quem profert Nonius in voce *Matella*. PROHIBES SIS] prohibueris sic apud Lucret. lib. 3. cohibessit. pro cohibuerit tibi, *Corpore qui nostro rarus magis an cohibessit.* DEMOLIAR] demouebo, deturbabo. ACCIPE] verbum comminus pulsantis, verberantis, aut eminus percutientis. IN HERVM?] subintell. tegulas iacis? BACCHANAL TE EXERCVISSE] te insanum fuisse bacchantium ritu. MIRVM QVIN ME NORIT SOS. A] id est, est. mirum quòd me Sosia non nouerit. sic alibi Plautus, vt in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iuppiter Philippum regem.* idem in Merc. *Mirum quin me subagitaret.* CORPORE CORPVS INCVBAT] corpore suo in corpus Alcumenæ incumbit. LVCRI'ST.] pro lucro est seu lucrum est. NAM VXOREM VSVR. PRAEBERE &c.] id est, nam vxoris vsum alteri præbere, simile est vt si agrum sterilem fodiendum mercede tradas: sic mulier cum agro seu fundo comparatur in Asinar. *Fundum alienum arat: incultum familiarem deserit:* loquitur de quodam marito, qui vxorem suam non tangebat. alias & alienas subigebat. allegoria enim est. sic Oedipus in Antig. Ἀρώσιμοι γὰρ χ' ἀτέρων εἰσὶν γύαι: id est, arari & subigi possunt aliarum fœminarum arua seu iugera. Sed hac de re lege quæ notauimus ad illum locum Lucret. lib. 4. *Etenim sulci recta regione, viaque Vomerum atque locis auertit seminis ictum.* FODIENDVM LOCES] fodiendum mercede promissa tradas. QVIVE EMAS LITIG.] quive positum pro, qui. ne enim παρέλκει & ornatus causa positum est: de quo plura in commentariis Lucretianis. ADHVC AMPLIVS] hoc mihi videtur parum latine dictum. SED DE FORIB. TV INTEREA SIS VID.] id est, sed de foribus tu interea, si vis, discedas, vide. Malim legi, sed à foribus.

AMPHITRVO, BLEPHARO, SOSIA.

Am. *DI vostram fidem, quæ intemperiæ nostram agunt familiam? quæ mira*
Video, postquam aduenio peregrè? Nam verum'st quod olim est auditum
Fabulariter, mutatos Atticos in Arcadia homines,
Et sæuas belluas mansitasse, nec vnquam denuò parentibus

Cognitos. Ble. *quid illuc Sosia? magna sunt, qui mira prædicas.*
Ain' tu alterum te reperisse domi consimilem Sosiam domi?

So. *Aio. sed he — tu, quum ego Sosiam, Amphitruonem Amphitruo, qui scis an*
Tu fortè alium Blepharonem parias? ô di faciant, vt tu quoque
Concisus pugnis, & illisis dentibus, id impransus creduas.
Nam ego ille alter Sosia, qui illic sum, me malis mulcauit modis.

Ble. *Mira profectò, sed gradus condecet grandire: nam vt video,*
Expectat Amphitruo, & vacuus mihi venter crepitat. Am *ecquid aliena*
Fabulor? in nostro olim Thebano genere plusquam mira memorant.
Martigenam ille aggressus belluam magnus Europæ quæstor anguineo
Repente hosteis peperit seminio: & pugnata illac pugna
Frater trudebat fratrem hasta, & galea. & nostræ autorem gentis,
Cum Veneris filia angueis repsisse tellus Epirotica
Vidit. de sommo summus Iuppiter sic statuit, sic fatum habet.
Optumi omnes nostrates pro claris factis, diris aguntur malis.
Fata isthæc me premunt, pertolerarem vim tantam, cladésque
Exanclarem impatibiles. So. *Blepharo.* Ble. *quid est?* So. *nescio quid mali*
suspicor:

Ble. *Quid?* So. *videsis, herus salutator oppessulatas ante foreis graditur.*

Ble. *Nihil est, famem exspectat obambulans.* So. *curiose quidem: foreis enim*
Clausit, ne præuorteretur foras. Ble. *oggannis.* So. *nec gannio, nec latro.*
Si me audias, obserues. nescio quid secum solus puto,
Rationes colligit: quid memoret, hinc excipiam, ne propera.

Am. *Vt metuo, ne victis hostibus di partam expungant gloriam:*
Totam miris modis nostram video turbatam familiam.
Tum verò vxor vitio, stupro, dedecore me plena enicat.
Sed de patera mirum'st, erat tamen signum obsignatum probè.
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatum,
Nostris occisum manibus fortiter. atat noui iam ludum:
Id Sosiæ factum'st opera, qui me hodie quoque præsentem ausit
Indignè præuortier. So. *de me locutus, & quæ velim minus.*
Hominem ne congrediamur quæso, priusquam stomachum detexerit.

Ble. *Vt lubet.* Am. *si illum datur hodie mastigiam apprehendere, ostendam*
quid sit
Herum fallere, minis, & dolis incessere. So. *audin' tu illum?* Ble. *audio.*

So. *Illac machina meas onerat scapulas, compellemus sis hominem,*
Scin' quid volgo dici solet? Ble. *quid dicturus sis, nescio:*
Quid tibi patiundum, ferè hariolor. So. *vetu'st adagium, fames & mora*
Bilem in nasum conciunt. Ble. *verum quidem, & loco, compellemus*
Alacre, Amphitruo? Am. *Blepharonē audio, mirum quid ad me veniat.*
Opportunè tamen se offert, vxoris facta conuincam turpia.
Quid huc ad me Blephare? Ble. *oblitus tam citò? quàm diluculo*
Misisti ad nauim Sosiam, vt hodie tecum conuiuerem?

Am. *Nusquam factum gentium. sed vbi illic scelestus?* Ble. *quis?* Am. *Sosia.*

Ble. *Eccum illum.* Am. *vbi?* Ble. *ante oculos, non vides?* Am. *vix video præ*
ira, adeò me istic
Hodie delirum fecit. ne te sacruficem, nunquam euades.

Sine me

Sine me Blepharo. Ble. *auſculta precor.* Am. *dic, auſculto, tu vapula.*

So. *Qua de re? num ſatis tempori? non ocyus quiui, ſi me*
Dædaleis vlissem remigiis. Ble. *abſtine quæſo, non potuimus*
Noſtros grandius grandire gradus. Am. *ſiue grallatorius, ſiue*
Teſtudineus fuerit, certum'ſt mihi hunc ſceleſtum perdere.
En tectum, en tegulas, en obductas fores, en ludificatum herum,
En verberum ſcelus. Ble. *quid mali fecit tibi?* Am. *rogas? ex illo*
Tecto excluſum foribus, me deturbauit ædibus. So. *egóne?*

Am. *Tu, quid minitabas te facturum, ſi iſtas pepuliſſem fores?*
Negas ſceleſte? So. *quin negem? en teſtis ampliter, qui cum venio,*
Miſſus ſedulo, vt ad te vocatum ducerem. Am. *quis te miſit*
Furcifer? So. *qui me rogat.* Am. *quando gentium?* So. *dudum, jampridem, modo,*
Vbi cum vxore domi rediſti in gratiam. Am. *Bacchus te irritaſsit.*

So. *Nec Bacchum ſalutem hodie, nec Cererem. tu purgari iuſſeras*
Vaſa, vt rem diuinam faceres: & hunc me arceſſitum mittis,
Vt tecum prandeat. Am. *Blepharo, ſi aut intus adhuc fui,*
Aut ſi hunc miſerim: dic, vbi me liquiſti? So. *domi cũ Alcumena coniuge.*
Ego à te abiens portum verſus volito, hunc tuis verbis voco.
Venimus, nec te niſi nunc video poſtea. Am. *ſceleſtum caput, cum vxore?*
Nunquam abis, quin vapules. So. *Blepharo.* Ble. *Amphitruo mitte hunc mea gratia,*
Et me audias. Am. *en mitto, quid vis loquere.* Ble. *iſtic iam dudum mihi*
Maxima memorauit mira. præſtigiator fore, aut veneficus
Hanc excantat tibi familiam, impetre aliunde, vide quid fiet.
Nec ante hunc excrucia...m, miſerum facias, quàm rem intellig...s.

Am. *Rectè mones, eamus, te aduorſum vxori etiam aduocatum volo.*

QVAE INTEMPERIAE N.] quæ furiæ &c. FABVLARIER] dici. MVTATOS ATTICOS IN ARC.] hac de re legendus Plin. cap. 22. QVOM EGO SOSIAM &c.] cùm ego Soſiam alterũ pepererim, Amphitruonem Amphitruo: qui ſcis, &c. IT IMPRANSVS CREDVAS] impranſus credas te alterum Blepharonem peperiſſe. credas autem poſtquam tibi re & factis tibi perſuaſum fuerit MA MALIS MVLCAVIT MODIS] me malè mulcauit: me fœdum in modum verberauit. de hoc verbo nos alibi plura. GRANDIRE] grandiores facere. Plautus in Aulul. *Teſtudineum iſtum tibi ego grandibo gradum.* CREPIDAT] crebrò crepat. latrat. [illegible] IN NOSTRO ILLO THEB. G.] Cadmus qui Thebanus fuit, ſerpentem illum interfecit ex cuius dentibus diſſeminatis nati ſunt homines armati. MARTIGENAM] Martiam ſerpentem, qui Martios, & armatos homines è dentibus ſuis genuit: quem poſtea Cadmus interemit. EVROPAE QVAESTOR] Europæ quæſitor, hoc eſt, qui ad Europam quærendam ab Agenore miſſus eſt. ANGVINEO REPENTE HOSTEIS PEP. SEMINIO] id eſt, repente hoſteis nactus eſt, è ſerpentis dentibus ſeminatis prognatos. NOSTRAE AVCTOREM GENTIS] Cadmum Thebarum conditorem. CVM VENERIS FILIA] cum Hermiona, vxore ſua. ANGVES REPSISSE] mutatos eſſe in angueis. vel ſi anguеis ex hominibus factos, repſiſſe. PERTOLLERAREM] vt pertolerarem &c. Nonius in verbo exantlare, ſeu exanclare hunc locum profert: quo argumento vtuntur nonnulli ad probandum, omneis eos verſus, quos indicauimus, eſſe Plautinos. At licet reſpondere hoc ex illo non effici. Nam vel fieri potuit, vt, qui hos verſus fecit, verſus vnum atque alterum apud grammaticos veteres repertum ſuis admiſcuerit, vt facilius fidem faceret, eos eſſe germanos, & veros, non adulterinos: vel dici poteſt hos verſus ante ætatem Nonii eſſe ſcriptos, & Plautinis amiſſis, in eorũ locum ſubditos. EXANCLAREM] al. exantlarẽ, exantlarẽ autem, id eſt, exhaurirem, ſuſtinerem. Conſule Feſtum in verbo antlare, ſeu anclare, & Nonium in exanclare. OPESSVLATAS] id eſt, peſſulo obdito excluſas de peſſulo infrà. CVRIOSE Q. &c.] id eſt, & ſane accurate iſtud, quod dicis, fecit. FOREIS ENIM CL. NE PRAEVORT. F.] iocus, nam foreis clauſit, ne fames foras egreſſa eum anteuerteret. nonnulli ſic. foreis enim clauſit, ne, ſi domum introiſſet, ante eiiceretur foras, quàm ſua ſponte domo exiret. à quibus diſſentio. NEC GANNIO NEC LATRO.] quia Blepharo Soſiam ſibi oggannire, & obloqui, & obſtrepere dixerat: gannire autem eſt vulpium non hominum, idcirco reſpondet Soſia ſe neque vt vulpes, gannire: neque vt canes, latrare. OBSERVES] Amphitruonem quid agat, aut quid loquatur. NESCIO QVID SECVM SOLVS] ſubintell. loquitur. EXCIPIAM.] quæ loquitur. EXPVNGANT] deleant. SIGNVM OBSIGNATVM PROBE] ſignum obſignatum videtur eſſe Atticiſmus, vt pugna pugnata, gaudere gaudium, & ſimil. Præterea videtur eſſe hypallage, & dictum, *erat*

tamen signum est signatum probè, pro erat tamen patera signo obsignata probe. PROLOCVTA] subintellige, est AVSIT,] ausus est. PRAEVORTIER] id est, anteuertere. LOCVTVS] subintell. est. HOMINEM NE CONGREDIAMVR Q.] antique dictum, pro, cum homine ne congrediamur Sic solet Plautus dicere *colloqui hominem*, pro, cum homine colloqui. Videntur superiora vsque ad hunc locum vendi posse, pro Plautinis: quæ sequuntur verò, non item. Sunt enim multa ex eis, aliunde mutuò sumpta, imitata & penè dicam mendicata: nonnulla inconcinna, & Plauto indigna MASTIGIAM] verberonem OSTENDAM QVID SIT HERVM FALLERE] Sic Terent. Andr. *Age nunc iam ego hodie si viuo, tibi ostendam herum quid sit pericli fallere, & illi patrem* MACHINA] tralatio COMPELLEMVS SIS H.] compellemus si vis hominem, compellemus todes hominem. VETV'ST ADAG.] vetus est prouerbium. FAMES ET MORA BILEM IN NASVM CONC.] nasus bilis sedes. Theocritus εἰδ. α. *καί τι γε πικρός καὶ οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται* ET LOCO] id est, & accōmodate, seu opportune. ALACRE,] id est, alacriter. seu malim legi, *Alacres*. SI ME DAEDALEIS TVLISSEM REMIG.] si volassem. Dædali remigiis, id est, Dædali pēnis, siue alis: quas tamen nōnulli interpretantur remigia. nauigasse enim Dædalum non volasse. Virgil. vtrumque coniunxit lib. 1. Æneid. *volat ille per aera magnum Remigio alarum.* & lib. 6. *Redditus his primum terris tibi, Phœbe sacrauit remigium alarum.* Lucret. lib. 6. *Remigij oblita, pennarum vela remittunt.* GRANDIRE GRADVS.] Græci dicunt διαβαίνειν seu in Aorist. διαβῆναι. Theoph. lib. ἠθικ. χαρακτ. περὶ ἀδολεσχ. [illegible] καὶ διαβεβηκότας ἀπαλλάττεσθαι. id est, dimissis manibus autem opus est taleis homines, & gradiantem gradus, qui vult febris expers esse siue grallatorius. Varro apud Nonium. Grallatores, qui gradiuntur grallis, quæ sunt perticæ ligneę. &c. Festus autem, Grallatores, inquit, appellantur pantomimi, qui vt in saltatione imitarētur Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus atque in his superstantes, ad similitudinem crurū eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem consistendi. Plautus Pœnulo, *Vinceretis cursu ceruum, & grallatorem gradu.* Per grallatoriū gradum igitur, maximum, & ita celerrimum significat: per testudineum, tardissimum QVID MINITABAS?] quid minitabaris, te f. Nonius, minitas pro minitar s, inquit. deinde profert hunc versum. QVIN NEGEM?] quare non negem? quid causæ quamobrem non negem? MISSVS SEDVLÒ] ego missus à te ad eum sedulò, &c. VT AD TE VOCATVM DVCEREM, vt eum vocatum, ad te ducerem. BACCHVS TE IRRITASSIT] Bacchus te irritauerit. NEC BACCHVM SALVTEM H.] Nec Bacchum hodie salutari potui, nec Cererem qui nihil hodie nec comedi nec bibi. INTVS] ἔνδον. domi. TE ADVORSVM VXOREM ETIAM ADVOC. V.] te mihi aduocatum aduersus vxorem esse volo. aduocati qui sint, alibi dictum: & infrà nonnihil dicetur.

IVPITER AMPHITRVO.
SOSIA BLEPHARO.

Iup. *QVis tam vasto impete has foreis toto conuulsit cardine?*
Quis ante ædeis tantas tandiu turbas concitat? quem si compereró,
Teleboïs sacrificabo manibus. nihil est, vt dici solet,
Quod hodie bene succedat mihi, deserui Blepharonem, & Sosiam,
Vt cognatum Naucratem conuenirem: hunc non reperi, & illos perdidi.
Sed eos video: ibo aduorsum, vt si quid habent, sciscitèr. So. *Blepharo, illic qui*
Ex ædibus, herus est, hic verò veneficus. Bl. *proh Iuppiter,*
Quid intueor? hic non est, sed ille Amphitruo, istic si fuat,
Illum sanè non esse oportuit, nisi quidem sit geminus.
Eccum cum Blepharone Sosiam compellabo hos prius. Sosia.
Iup. *Tandem ad nos? esurio.* So. *dixin' tibi hunc veneficum?*
Am. *Imo hunc ego, Thebani ciues, qui domi vxorem meam*
Impudicitia impediuit, per quem teneo thesaurum stupri.
So. *Here, si tu nunc esuris, ego satur pugnis ad te volito.*
Am. *Pergin' mastigia?* So. *abi ad Acheruntem venefice.* Am. *me'n veneficum?*
Vapula. Iup. *quæ hospes intemperiæ, vt tu meum verberes?* Am. *tuum?* Iup. *meum.*
Am. *Mentiris.* Iup. *Sosia, i intrò: dum hunc sacrufico, fac paretur prandium.*
So. *Ibo. Amphitruonem (arbitror) ita comiter Amphitruo*
Accipiet, vt dudum memet ego ille alter Sosia Sosiam.
Interea dum isti certant, in popinam deuortundum'st mihi:
Lancea detergam omneisque trullas hauriam. Iup. *tun' me*
Mentiri ais? Am. *mentiris, inquam, meæ corruptor familiæ.*
Iup. *Ob istuc indignum dictum, te obstricto collò hac arripiam.*

Va mi-

Ble. *Va misero mihi.* Iup. *at id praecauisse oportuit.* Am. *Blepharo suppetias mihi.*

Ble. *Consimiles sunt adeò, vt, veri assim, nesciam: rixam tamen,*
Vt potest dirimam. Amphitruo noli Amphitruonem duello perdere.
Linque collum precor. Iup. *hunc tu Amphitruonem dictitas?*

Am. *Quid ni? vnus olim, nunc verò partus est geminus,*
Dum tu vis esse, alter quoque esse forma non desinit.
Interea quaeso collum linque. Iup. *linquo: sed dic mihi, videtúrne tibi*
Illic, Amphitruo? Ble. *vterque quidem.* Am. *proh summe Iuppiter, vbi hodie*
Mihi formam adimis? perge quaerere: tun' Amphitruo? Iup. *tu negas?*

Am. *Pernego, quando Thebis, praeter me, nemost alter Amphitruo.*

Iup. *Immò, praeter me, nemo: atque adeò, tu Blepharo iudex fies.*

Ble. *Faciam id si queo signis palàm, tu responde prius.* Am. *lubens.*

Ble. *Antequam cum Taphiis à te pugna sit inita, quid mandasti mihi?*

Am. *Parata naui, clauo haereres sedulò.*

Iup. *Vt si nostri fugam facerent, illuc me tutò reciperem.*

Am. *Item alind, vt bene nummatum seruaretur marsupium.*

Iup. *Quae pecunia?* Ble. *tace sis tu, meum'st quaerere. scisti numerum?*

Iup. *Talenta quinquaginta Attica.* Ble. *hic examussim rem enarras. & tu.*
Quot Philippei? Am. *duo millia.* Iup. *oboli verò bis totidem.* So. *vterque*
Rem tenes probè. intus in crumena clausum alterum esse oportuit.

Iup. *Attende sis, hac dextra (vt nosti) regem mactaui Pterelam,*
Spolia ademi, & pateram, qua ille potare solitus est, in cistella
Pertuli: dono vxori meae dedi, quicum hodie domi laui,
Sacrificaui, cubui. Am. *hei mei, quid audio? vix apud me sum,*
Vigilans quippe dormio: vigilans somnio, viuos & sanus intereo.
Ego idem ille sum Amphitruo, Gorgophonis nepos, imperator Thebanorum,
Et Creontis vnicus, Teleboarum perduellis, qui Acarnanes
Et Taphios vi vici, & summa regem virtute bellica.
Illísce praefeci Cephalum, magni Dionei filium.

Iup. *Ego idem latrones hostes bello & virtute contudi.*
Electryonem perdiderant, nostra, & germanos coniugis,
Achaiam, Aetoliam, Phocidem, per freta Ioninium, & Aegaeum, & Creticum
Vagati, vi vortebant piratica. Am. *di immortales mihimet*
Non credo. ita omnia, quae facta illic, examussim loquitur. Vide
Blepharo. Ble. *vnum superest: id si fuat, Amphitruones sitote gemini.*

Iup. *Quid dicas noui: cicatricem in dextro musculo ex illoc volnere*
Quod mihi impegit Pterela. Ble. *eam quidem.* Am. *appositè.* Iup. *viden'? en aspice.*

Ble. *Detegite, aspiciam.* Iup. *deteximus, vide.* Ble. *supreme Iupiter.*
Quid intueor? vtrique in musculo dextero, eodem in loco,
Signo eodem apparet probè, vt primùm coiuit cicatrix rufula,
Sublurida. Rationes iacent, indicium silet, quid agam nescio.

TAM VASTO IMPETE] tam vasto impetu. TELEBOIS SACRVFICANDO MANIBVS.] Teleboarum interfectorum vmbris mactabo. ILLIC QVI EX AEDIB. &c.] ille, qui ex aedibus prodit, herus est. ISTEC SI FVAT ILL.] si iste, qui prope te stat, Amphitruo sit, illum, qui domo egreditur, non esse Amphitruonem necesse est. DIXIN' TIBI HVNC VENEFICVM] dixíne tibi, hunc cum quo sumus esse veneficum? IMMO HVNC EGO.] Immò hunc ego veneficum esse dico, qui domo egreditur, qui &c. QVI DOMI EX. M. IMP. IMP. THES. ST.] profert hunc locum Nonius in verbo, *impeditus*,

in voce *thesaurus*, & impediuit interpr. sordidauit, & ad probrū duxit. ego impudicitia impediuit trāslatè dictum puto, pro, ad impudicitiam perpulit, impudicitiæ contaminauit, impudicam reddidit, impudicitiæ macula adspersit. PER QVAM TENEO THES.] apud Nonium in voce thesaurus, legitur, *quem teneo, thesaurum stupri*, sine præpositione *per*, quàm si retinemus, hæc sententia est, per quem domus mea, plena stupri. sin tollimus: hæc quem teneo, hominē omni stuprorum copia affluentem. QVAE, HOSPES, INTEMPERIAE &c.] quæ te hospes intemperiæ agitāt, vt tu meum seruum verberes? hospitem appellat vt ignotum, & non ciuem nedum Amphitruonem. OMNESQVE TRVLLAS HAVRIAM.] trulla deminutum nomen est à trua: numeratúrque ; quibusdam in vasis potoriis : quamuis Nonius idem esse dicat, atque polubrum, seu χέρνιψ quod est vas aquarium, seu vas ad aquam, dum manus lauantur, recipiendam, Varro trullam vult esse dictam quod ea trauolet aqua. Nonius à terendo scribit esse appellatam. Hoc loco trullam significare vas ad vsum bibendi natum, ac factum, perspicuum est, trullas haurire enim est trullas bibendo exsiccare. OBSTRICTO COLLO] suprà, *Quem ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham*, SVPPETIAS MIHI] subintell. ferto. VT POSTER.] vt potest: vt fieri potest. ALTER QVOQVE ESSE F.] id, aliter quoque Amphitruo esse non desinit, quod ad formam attinet. VIDETVRNE TIBI ISTIC AMPHITRVO?] videturne tibi iste, qui tibi adstat, esse Amphitruo ? PERGE QVAERERE.] verba veri Amphitruonis an Iouem, qui modo ex Blepharone quæsierat, videtúrne ei verus Amphitruo, amphitruo. TVN' AMPHITRVO?] si etiam hæc Amphitruonis veri verba sunt, dicēdum est, Amphitruonem verum non exspectasse, dum Iupiter ex Blepharone quærere pergeret, sed ipsum dolore impulsum anteuertisse quod si verba sunt Iouis ex Amphitruone quærentis, sítne ille Amphitruo, commutandæ sunt personæ. & his verbis præponendū est Amphitruonis nomen, & cetera deinceps sunt eadē ratione mutanda. CLAVO HAERERES SEDVLO] mandaui tibi, vt sedulò gubernaculo affixus esses MARSVPIVM.] sacculus, siue loculus, in quo nummi cōditi seruātur, crumena. TACE SIS TV.] tace si vis tu. EXAMVSSIM] subtiliter, perfectè. ἀκριβῶς exactè. accuratè. QVOT PHILIPPEI?] quot nūmi ex auro Philippeo? hac de re infrà. ATTENDE SIS] attende si vis. attēde amabo? VIGILANS QVIPPE DORMIO.] &c. sic suprà. *quæ ne vigilās somniat?* VIVOS EX SANVS INTEREO.] viuus vidensque pereo. PERDVELLIS.] hostis. LATRONES.] milites conductos, quibus vtebātur hostes. VORTEBANT] euertebāt. ID SI EVAT] id si fit FIYOTE] al. fite. CICATRICEM IN D] dicis cicatricem que est in dextro musculo. EAM QVIDEM, dico IMPEGIT] intulit, infixit. COIVIT] obducta est. SVBLVRIDA] aliquantum lurida, seu pallida, coloris luræ. ὑπωχρά subuiridia. Lura autē est os culei. vide quæ notauimus ad illud Lucret. lib. 4 *Luridá præterea fiūt, quæcumque tuentur Arquati*. RATIONES IACENT.] rationes nihil valent, aut prosunt. rationes non liquēt, sed conturbatæ sunt. rationibus hæc controuersia dirimi non potest. IVDICIVM SILET] iudices muti sunt in hac controuersia iudices quid pronuntient in hac controuersia, non habent. QVID AGAM, NESCIO] Vsque ad hunc locum, ab illo, quem supra indicauimus, libri veteres muti sunt.

BLEPHARO, AMPHITRVO, IVPITER.

Ble. *Vos inter vos partite, ego abeo, mihi negotium est.*
Neque ego vnquam vsquam tanta mira me vidisse censeo.
Am. *Blepharo quæso vt aduocatus mihi assis, néue abeas.* Ble. *vale.*
Quid opust me aduocato? qui vtri sim aduocatus nescio.
Iup. *Intro ego hinc eo, Alcumena parturit.* Am. *perij miser,*
Quid ego? quem aduocati iam omnes atque amici deserunt?
Nunquam edepol me inultus isthic ludificabit, quisquis est,
Nam iam ad regem rectà me ducam, résque vt facta, eloquar.
Ego pol illum vlciscar hodie Thessalum veneficum,
Qui peruersè perturbauit familiæ mentem meæ.
Sed vbi ille est? intrò edepol abijt, credo ad vxorem meam.
Qui me Thebis alter viuit miserior? quid nunc agam?
Quem omnes mortales ignorant, & ludificant vt lubet.
Certumst introrumpam in ædis, vbi quenque hominem aspexero,
Siue ancillam, siue seruum, siue vxorem, siue adulterum:
Seu patrem, siue auum videbo, obtruncabo in ædibus.
Neque me Iupiter, neque di omnes id prohibebunt, si volunt.
Quin sic faciam vti constitui, pergam in ædis nunc iam.

VOS INTER VOS PARTITE] Vos inter vos istā cōtrouersiam decidite, ac dirimite. TANTA MIRA] tanta miracula. CENSEO] arbitror. VT ADVOCATVS MIHI ADSIS] aduocatus est, vt docet Asconius, qui ius alicui suggerit, aut qui præsentiam suam ei commodat. INVLTVS] passiuè accipiendum multum. ME

tus. MEDVCAM] me conferam. Idem.in Mostell. *Quò tu te agis?* C. Asinius Pollio ad Ciceronem, lib. 10. ep. *duxit se à Gadibus.* &c. RES QVE VT FACTA EL.] & vt res facta est, eloquar. THESSALVM VENEF.] Thessali veneficiis & præstigiis, & magicis artibus infames. IGNORANT] non nouerunt. PROHIBEANT] prohibere possint. SI VOLVNT] malim legi, si velint.

ACTVS QVINTVS.

BROMIA ancilla, AMPHITRVO.

Spes atque vita mea iacent sepulta in pectore,
Neque vllast confidentia iam meo in corde, quin amiserim.
Ita mihi videntur omnia, mare, terra, cælum consequi,
Iam vt opprimar, vt enecer. me miseram, quid agam nescio,
Ita tanta mira in ædibus sunt facta. væ miseræ mihi,
Animo malest, aquam velim, corrupta sum, atque absumpta sum.
Caput dolet, neque audio, nec oculis prospicio satis.
Nec me miserior fœmina est, neque vlla videatur magis.
Ita heræ meæ hodie contigit. nam vbi parturit, deos sibi inuocat.
Strepitus, crepitus, sonitus, tonitrus vt subitò, vt properè, vt validè toninit?
Vbi quisque institerat, concidit crepitu. ibi nescio quis maxima
Voce exclamat sic, Alcumena adest auxilium, ne time.
Et tibi, & tuis propitius cæli cultor aduenit.
Exsurgite, inquit, qui terrore meo occidistis præ metu.
Vt iacui, exsurgo, ardere censui ædis, ita tum confulgebant.
Ibi me inclamat Alcumena, tum ea res me horrore afficit.
Herilis præuertit metus, ocyus accurro vt sciscam quid velit,
Atque illam geminos filios pueros peperisse conspicor.
Neque nostrûm quisquam sensimus quum perit, neque præuidimus.
Sed quid hoc? quis hic est senex,
Qui ante ædis nostras sic iacet? númnam hunc percussit Iuppiter?
Credo edepol, nam prob Iuppiter sepultus est, quasi sit mortuus.
Ibo & cognoscam quisquis est. Amphitruo hic quidem est herus meus.
Amphitruo. Am. *perij.* Bro. *surge.* Am. *interij.* Bro. *cedo manum.* Am. *quis me tenet?*

Bro. *Tua Bromia ancilla.* Am. *totus timeo, ita me increpuit Iuppiter.*
Nec secus est, quàm si ab Acherunte veniam. sed quid tu foras
Egressa es? Bro. *eodem nos formido timidas terrore impulit.*
In ædibus, vbi tu habitas, nimia mira vidi. væ mihi
Amphitruo, ita mihi animus etiam nunc abest. Am. *age dum expedi,*
Scin' me tuum esse herum Amphitruonem? Bro. *Scio.* Am. *vide etiam nunc.* Bro. *scio.*

Am. *Hæc sola sanam mentem gestat mearum familiarium.*

Bro. *Immò omnes sani sunt profectò.* Am. *at me vxor insanum facit*
Suis fœdis factis. Bro. *at ego faciam, tu idem aliter prædices*
Amphitruo, piam & pudicam esse tuam vxorem vt scias
De ea re signa atque argumenta paucis verbis eloquar.
Omnium primò Alcumena geminos peperit filios.

Am. *Ain' tu geminos?* Bro. *geminos.* Am. *di me seruant.* Bro. *sine me dicere,*

Vt sciat tibi tuæque vxori deos esse omnes propitios.

Am. *Loquere.* Bro. *postquam parturire hodie vxor occœpit tua,*
Vbi vtero exorti dolores, solent puerperæ,
Inuocat deos immortales, vt sibi auxilium ferant,
Manibus puris, capite operto. ibi continuò contonat
Sonitu maximo, ædes primò ruere rebamur tuas.
Ædes totæ confulgebant tuæ quasi essent aureæ.

Am. *Quæso absoluito hinc me extemplo, quando satis deluseris.*
Quid fit deinde? Bro. *dum hæc aguntur, interea vxorem tuam*
Neque gementem, neque plorantem. nostrûm quisquam audiuimus,
Ita profectò sine dolore peperit. Am. *iam istuc gaudeo,*
Vtut erga me est merita. Bro. *isthæc mitte, atque hæc, quæ dicam, accipe.*
Postquam peperit pueros, lauere iussit nos. occœpimus.
Sed puer ille quem ego laui, vt magnus est, & multum valet?
Neque eum quisquam colligare quiuit in cunabulis.

Am. *Nimia mira memoras, si isthæc vera sunt, diuinitus*
Non metuo, quin meæ vxori latæ suppetiæ sient.

Bro. *Magis iam saxo mira dices. postquam in cunas conditust,*
Deuolant angues iubati deorsum in impluuium duo,
Maximi, continuo extollunt ambo capita. Am. *hei mihi.*

Bro. *Ne paue, sed angues oculis omnis circumuisere,*
Postquam pueros conspicati, pergunt, ad cunas citi.
Ego cunas recessim rursum vorsum trahere & ducere
Metuens pueris, mihi formidans: tantóque angues acrius
Persequi. postquam conspexit angueis ille alter puer,
Citus è cunis exilit, facit rectà in anguis impetum.
Alterum altera apprehendit eos manu perniciter.

Am. *Mira memoras, nimis formidolosum facinus prædicas.*
Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis.
Quid fit deinde? porro loquere. Bro. *puer ambo anguis enecat.*
Dum hæc aguntur, voce clara exclamat vxorem tuam.

Am. *Quis homo?* Bro. *summus imperator diuûm atque hominum Iuppiter*
Is se dixit cum Alcumena clam consuetum cubilibus.
Eúmque filium suum esse, qui illos angueis vicerit:
Alterum esse tuum dixit puerum. Am. *pol me haud pœnitet*
Scilicet boni dimidium mihi diuidere cum Ioue.
Abi domum, iube vasa pura actutum adornari mihi,
Vt Iouis supremi multis hostiis pacem expetam.
Ego Tiresiam coniectorem aduocabo, & consulam
Quid faciundum censeat, simul hanc rem vt facta est eloquar
Sed quid hoc? quàm validè tonit, di obsecro vestram fidem.

IACENT SEPVLTAE] mortuæ sunt. CONFIDENTIA] pro fiducia hic accipiendum est confidentia nomen. alioqui vitii nomen est M Tull. li. 3. Tuscul. quæst. *confidens mala consuetudine loquendi (* dicas, *consequentium) in vitio ponitur.* Lege Nonium in voce *confidentiæ.* QVIN OMISERIM.] quam non amiserim. CONSEQVI.] conuenire, & concurrere, vel me ipsam consequi, vt Passeratius mauult. ANIMO MALE'ST.] sic in Trucul. *Non edepol bibere possum iam: ita animo male'st.* AQVAM VELIM] vt ea suffusa reficiat, & recreet, quæ metu exanimata sum. Nam aqua adspersa, iis quorum animis male factum est, qui ue animis defecerunt, remedio est. exempli gratia. in Curcul. *Mane suffundam aquulam.* idem in Trucul. *ah, aspersisti aquam. Iam redit.* CAPVT DOLET.] mihi subintell. [illegible] STREPITVS CREP. SONITVS TONITRVS.] profert hunc locum Nonius in voce, *tonitrus.* VT VALIDE TONVIT?] quàm validè tonuit

tonitrlègendum puto, tonit: vt sit tempus præsens pro præterito GALLI CVLTOR] qui cælū colit, qui in cælo habitat, Iupiter. VT IACVI, EXSVRGO] id est, postquam iacui, exsurrexi. vel sic, vbi iacui, inde exsurrexi: sed illo modo mâlo. ARDERE CENSVI AEDEIS] ædeis ardere existimaui. ædes mihi ardere visæ sunt. ME INCLAMAT ALC.] me sublato clamore vocat A.cum. TVM EA RES ME HORR.] tunc ea res mihi horrorem incutit. alii libri habent, tam ea res, &c. sed mendosè opinor. Nonius videtur legisse. *tam ea res me*, &c. HERILIS PRAEVORT. METVS] Nonius hunc locum proferens, *prauertit*, interpretatur reuocat. Ego totum hunc locum sic explico, inclamat te hera Alcumena, cum me ea res perterrefacit, & horrore perfundit. sed heræ Alcumenæ metus plus apud me valet, quàm meus. VT SCISCAM &c. id est, vt sciam, &c. Omnino apud Nonium legitur vt sciam, quid velit. CONSPICOR] conspicio. NEQVE NOSTRVM QVISQVAM SENSIMVS] neque quisquam nostrûm sensit. QVIS HIC EST SENEX?] hic ancilla Amphitruonem metu perculsum & iacentem, & exanimatum reperit. O, CEDO MANVM] ô da manum. INCREPVIT IVP.] Horribili tonitru, & crepitu percussit. AB ACHERVNTE VEN.] ab inferis siue ab orco veniam. ITA MIHI ANIMVS ETIAM N. AB.] ita ego etiam nunc exanimata sum. HAEC SOLA SARTAM M. G.] id est, hæc sola mearum ancillarum, mentem integram, & sanam gerit. ceteri & ceteræ familiares omnes mentem habent vitiatam & corruptam. Sic autem legendum mihi visum est potius, quàm vt habent libri vulgati, *sanam*: quanquam eadem sententia est. Nam & ad veterem scripturam propius accedit, quæ est *sarcam*, aut *sartam* & habet tralationem perelegantem, ab ædificiis sartis, vel ab ædificiorum sartis tectis ductam, qua & M. Tull. vsus est in ep st. ad C. Memmium &c lib. 13. *vt M. Curium, sartum & tectum, vt aiunt, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum, integrumque conserues*, licet etiam legere siccam: quod Camerarius non improbat, quanquam sartam magis probat: in quo ei assentior. *sagam* autem, quod mauult Turnebus, non placet, tum quòd nimis ab antiqua scriptura remotum est, tum quia per sagam mentem aliud significari videtur, quam quod Amphitruo Plautinus sentit. *sartam mentem* igitur, vt dixi, legendum potissimum arbitror: *sartam* autem, vt & Camerarius, integram, non læsam, non male affectam, non labantem, neque vacillantem interpretor. PIAM] fidam in te, atque officiosam. GEMINOS] responsio per *τουναντίον*. Sic suprà *in eodem* ecce? AL. *in eodem*. DOLORES] *ὠδῖνες* dolores partus. VT SOLENT PVERP.] quales dolores exoriri solent puerperæ. MANIBVS PVRIS] manibus lotis. Horat. sat 3. lib. 2. *Lautis manè senex manibus*. CAPITE OPERTO.] capite velato deos orabant, & sacra facturi manus lauabant, & interorandum capita operta habebant. Plutarchus *put*. ABSOLVITO HINC ME EXT.] confesto in pauca quę narrare cœpisti, vti hinc abeam. expedito rem paucis, vt mihi quamprimum abire liceat. in Curcul. *sequere hac te absoluam, qua aduenisti gratia*. ITA PROFECTO SINE ME] Quidam legunt, *Ita perfecto*. Nonnulli libri habent. *ita perfectò*. VT VT] quomodocunque de me est merita. LAVERE] lauare pueros profert hunc locum Nonius in verbo *Lauere*. ET MVLTVM VALET] & multum validus est. IN CVNABVLIS] legemus *in cunabulis*, duabus vocibus, cunabula arcemus idem esse quod cunas. sin vna voce *incunabulis* quod ego mâlo incunabula dicemus esse fascias, & inuolucra, hoc est pannos linteos, quibus pueri infantes inuoluūtur, vinciuntur, & colligantur. In Trucul. *Fasciis opus est pulminis, cunis incunabulis*. DIVINITVS NON METVE QVIN, &c.] ordo est non metuo, quin suppetiæ vxori meæ diuinitus latæ sint. MAGIS IAM FA.] Sic loquitur millies Plautus. *Faxo dices*, autem, id est, fecero, vt dicas. faciam vt dicas & admonendus est lector, vtroque modo eum dicere solere. *faxo dices*. & *faxo dicas* & ita de similibus. DEVOLANT] deorsum volant. ANGVES IVBATI] Sic habent nostri libri veteres. Sed Nonius in voce *angues* legit *iubata*. vt probet, *anguis* esse interdum fœminini generis *iubati angues*. autem, seu *iubata* dicuntur *cristata*, hoc est demissis è ceruice & collo crinibus hirsutæ: sic dicuntur & leones & equi iubatis Virgilius lib 2 Georg. *Densa iuba & dextro iactata recumbit in armo*. & lib. 11 Æneid *Ludùntque iuba per colla, armosque vestiunt iuba* de iubis anguium. Virgilius lib. 2 Æneid. *Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubaque*. IN IMPLVVIVM] impluuium, vt docet Asconius, locus est sine tecto in ædibus, qua impluere in domum potest. Varro autem libro quarto de lingua Latina. *Si relictus erat locus in medio* inquit, *vt lucem caperet deorsum, quà impluebat, impluuium dictum: & sursum, qua compluebat, compluuium*. vtrumque à pluuia. SED ANGVES OCVLIS OMN. CIRC.] sed angues omneis famil areis oculis circumspiciebant. CONSPICATI] subintell. sunt. RVRSVM VORSVM] retrorsum. Passeratius legit *rursum prorsum*. ILLE ALTER PVER] Hercules. ALTERVM ALTERA APPREH. &c.] apprehendit eos perniciter, id est, celeriter, alterum altera, id est, vnum dextra, alterum læua. Ouidius libro 1. de arte amandi. *Paruus erat, manibúsque suis Tyrinthius angues Pressit. & in cunis iam Ioue dignus erat*. PERCIPIT] occupat perfundit. sic Lucret lib. 3. *His tibi me rebus quædam diuina voluptas Percipit, atque horror*. PORRO LOQVERE] id est, perge loqui, porro tenus loquere. AMBO ANGVEIS] *ambo*, pro ambos, vt *duo* pro duos. Virg. libro 11. Æneid. *Si duo præterea taleis Idæa tulisset Terra viros* &c hac de re in Côment. Lucret. plura CLAM CONSVETVM] clàm consuetum esse. clam consueuisse. & rem habuisse. SI LICET BONI D MI.] si licet mihi, boni societate cum Ioue corrupta. eius boni partem dimidiam obtinere, altera dimidia ei relicta & concessa. legendum *Si licet* vt nos edidimus, non Scilicet. vt habent alii libri. VASA PVRA] suprà. *Iube verò vasa pura adornari mihi*. PACEM EXP.] sic M. Tull. pro Rabirio perd. *Ab Ioue opt. max. cæterísque diis, deabúsque immortalibus quorum ope*, &c. *pacem ac veniam peto precórque*, &c. Idem pro M. Font. *illæ nationes in bellis gerendis ab diis immortalibus pacem ac veniam petunt*. Lucret. lib. 5. *Non diuûm pacem votis adit, ac prece quæsit Ventorum pauidus paces, animasque secundas*. Iterum Plautus Pœn. *Sunt hic omnia, quæ ad deûm pacem oportet adesse?* Nihil autem aliud est, Iouis pacem expetere, quàm Iouem sibi propitium, placatum, & pacatum habere velle. TIRESIAM] de quo Homerus *ὀδυσσ. λ.* CONIECTOREM] *μάντιν*.

IVPITER.

B*Ono animo es, assum auxilio Amphitruo tibi & tuis,*
Nihil est quod timeas, ariolos, haruspices,

Mitte omnis: quæ futura & quæ facta, eloquar.
Multò adeò melius, quàm illi, quum sim Iuppiter.
Primùm omnium Alcumenæ vsuram corporis
Cœpi, & concubitu grauidam feci filio.
Tu grauidam item fecisti, quum in exercitum
Profectus, vno partu duos peperit simul.
Eorum alter nostro qui est susceptus semine,
Suis factis te immortali afficiet gloria.
Tu cum Alcumena vxore antiquam in gratiam
Redi. haud promeruit, quamobrem vitio vorteret.
Mea vi subacta est facere. ego in cælum migro.

ALCMENAE VSVRAM CORP. C.] Alcmenæ corpore vsus sum. CONCVBITV] meo compressu. PROFECTVS] es subintell. EORVM ALTER.] Hercules. HAVD PROMERVIT.] Haud commeruit. SVBACTA EST] coacta est.

AMPHITRVO.

FAciam ita vt iubes, & te oro promissa vt serues tua.
Ibo ad vxorem intro, missum faciam Tiresiam senem.
Nunc spectatores, Iouis summi caussa clarè plaudite.

PROMISSA VT SERVES TVA.] promissa, vt facias. MISSVM FACIAM] dimittam.

FINIS AMPHITRVONIS.

ASINA-

ASINARIA.

DRAMATIS PERSONAE.

LIBANIVS seruos.	PHILENIVM meretrix.
DEMÆNETVS senex.	DIABOLVS adolescens.
ARGYRIPPVS adolescens.	PARASITVS.
CLEÆRETA lena.	ARTEMONA vxor.
LEONIDA seruus.	GREX.

MERCATOR.

PROLOGVS.

HOC agite sultis spectatores nunciam,
Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene,
Gregique huic, & domino, atque conductoribus
Face iam tu præco nunc omnem auritum poplum.
Age, nunc reside, caue modò ne gratiis.
Nunc quid processerim huc, & quid mihi voluerim,
Dicam, vt sciretis, nomen huius fabulæ.
Nam quod ad argumentum attinet, sanè breueſt.
Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam, huic nomen Græcè est Onagos fabulæ,
Demophilus scripsit, Marcus vortit barbarè.
Asinariam volt esse, si per vos licet.
Inest lepos, ludúsque in hac comœdia.
Ridicula res est. date benignè operam mihi,
Vt vos item alias, pariter nunc Mars adiuuet.

HOC AGITE SVLTIS] .i. ad hoc, quod agitur, animos aduertite: neq; aliud agite. attentos animos ad hanc comœdiam prębere. de hac locutione *hoc age*, plura diximus ad illud Hora. epist. 2 ad Loll. lib. 1. epist. *Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.* NVNC IAM] iā hic est dissyllabum. VERTAT BENE] fausta sit. & prospera: bene procedat. vertat in vtilitatē, vt loquitur Lucretius. sic enim ille libro 6 *Nil adeò posset cuiquam leue, tenuéque membris Vertere in vtilitatem* &c. GREGIQVE HVIC] comœdis. DOMINO] poetæ. CONDVCTORIBVS] iis qui conduxerunt ornamenta ædilibus. AVRITVM] attentum. Horat. oda 12. libro 1. *Blandum & auritas fidibus canoris ducere quercus.* CAVE MODO, NE GRATIIS] sic legendum, hoc primum, *gratiis* autem, id est, gratis. vt ingratis, & ingratiis idem valent. Deinde significat, præcones nihil gratis agere, cùm linguam, seu vocem venalem habeant. M. Tull. in Quinctiana, de Næuio præcone *nec mirum si is, qui vocem venalem habuerat, ea quæ voce quæsierat, magno sibi quæstui fore putabat.* Hanc scripturam comprobat illud, quod est in prologo Pœnuli. *Exerce vocem, quam pro viuis & colis, Nam nisi clamabis, statim te obrepet fames. Age nunc reside, duplicem vt mercedem feras.* Dicit enim præconem duplicem mercedem laturum, alteram ob clamorem, alteram ob silentiū. sic hoc loco *reside*, inquit, *& tace*

caue modò ne gratiis taceas. id est, caue modò ne istuc facias sine mercede. proinde ac si dicat, non facies. Nam nihil gratis facere soletis, vos præcones, ne silere quidem. Non dissimulabo tamen, R uum. virum sanè doctiss. legere hic, *caue mea ne ingratiis*, loquentem de hac voce. apud Terent. in Heautont. ibi *proterruisti hinc ea coacta ingratiis*, &c. Postremò, Passeratius putat legendum, *caue modo ne γρύξῃς* vt sit hic Plauti sensus, caue ne etiam γρύξῃς id est γρῦ facias, caue ne vel sonum minimum edas. Sed neque carminis lex hanc scripturam patitur, neque Latini sermonis consuetudo, dixisset enim potius, caue ne γρύξῃς modò. VT SCIRETIS NON, HVIVS F.] processi, vt huius fabulæ nomẽ ex me cognosceretis. HVIC NOMEN GR. EST ON.] huic fabulæ nomen est onagos Græco vocabulo, sic legendum autem, non *onagres*, quomodo in omnibus libris & scriptum, & impressum est quod vidit Adr. Turnebus. ὀναγὸς autem, seu ὀνηγὸς, hoc est, asinorum ductor, asinarius. BARBARE] Latine. idem in captiuis. *Barbarica lege certum est iure meo omne persequi*. id est, latina lege in Mil. glor. *Poetæ barbaro*, id est poetæ Latino. Cur ita Plautus, ratio est in promtu: Hæ comœdiæ palliatæ sunt. At Græcis gentes omnes aliæ, erant barbaræ. Festus in voce *barbari* hunc locum profert, atque explicat his verbis, Barbari dicuntur antiquitus omnes gentes, exceptis Græcis: vnde Plautus Næuium poetam Latinum Barbarum dixit: & de se, cum transferret fabulam ex Græco dixit, *Marcus vertit barbare*. Idem in prouerbio. *Vapula Papiria*, profert hũc locum, qui sequitur ex Plauti fœneratrice *Heus tu in barbaria, quod dixisse dicitur liberta sua patrona, id adeò dico liberta, salue, Vapula Papiria*. In barbaria, inquit, id est in Italia. RIDICVLA] risus plena. VOS ITEM VT ALIAS, PARITER NVNC M. ADIV.] opto, vt vos Mars adiuuet, item vt aliàs adiuuit. deos quæso vt vobis Mars faueat, vt item antea fauit. hoc est, vt vera virtute belli vincatis, non fraude, neque fallacia. Idem in Prologo Capt. *Abeo Valete, iudices iustissimi: domi, belli-que duellatores optimi*. Idem Prol. Casinæ. *Tantum est. Valete, bene rem gerite, & vincite Virtute vera quod fecistis antidhac*. Idem in Prologo Cistell. *Hæc res sic gesta est, bene valete, & vincite Virtute vera, quod fecistis antidhac*. Licet mihi alia exempla colligere: sed hæc satis sunt. Quod autem quidam vult legi, *ars adiuuet*: pro *Mars adiuuet*, fallitur.

ARGVMENTVM.

AManti argento filio auxiliarier,
Sub imperio viuens volt senex vxorio.
Itaque ob asinos relatum precium Saureæ.
Numerarier iussit seruo Leonidæ.
Ad amicam id fertur cedit noctem filius.
Riuinus amens ob præreptam mulierem,
Is rem omnem vxori per parasitum nunciat.
Accurrit vxor, ac virum è lustris rapit.

AMANTI ARG. FIL. AVX.] ordo est, senex sub imperio viuens vxorio vult auxiliarier amanti filio, argento. FILIO] Argyrippo. SENEX] Demænetus. VXORIO] vxoris, Artemonæ. hoc totum autem, sub imperio viuens vxorio, id est, γυναικοκρατούμενος. SAVREAE,] seruo atriensi. NVMERARIER IVSSIT SER.] al. Numerari iussit seruulo Leonidæ. CEDIT NOCT. F.] cédit noctem filius patri suo Demœneto. id est, potestatem facit patri suo cubandi cum puella. RIVINVS] diabolus adolescens riuali Argyrippi. VXOR] Artemona. VIRVM] Demœnetum. RAPIT] al. trahit.

ACTVS PRIMVS:

LIBANVS seruus. DEMÆNETVS senex.

SICVT tuum vis vnicum gnatum tua
Superesse vitæ, sospitem & superstitem:
Ita te obtestor tum per senectutem tuam,
Perque illam quam tu metuis vxorem tuam,
Si quid med erga tu hodie falsum dixeris,
Vt tibi superstes vxor ætatem siet:
Atque illa viua, viuus vt pestem oppetas.
Per deum fidius quæ quæris, iurato mihi,
Video necesse eloqui, quicquid roges.
Ita me obstinatè aggressus, vt non audeam

Profectò

Profectò pereunctanti, quin promam omnia.
Proinde actutum istud quid sit quod scire expetis,
Eloquere, vt ipse scibo te faciam vt scias.

Li. *Dic obsecro hercle seriò, quod te rogem.*
Caue mihi mendacij quicquam. De. *quin tu ergo rogas?*

Li. *Num me illuc ducis vbi lapis, lapidem terit?*

De. *Quid istuc est? aut vbi est istuc terrarum loci?*

Li. *Vbi flent nequam homines, qui polentam pinsitant.*

De. *Quid istuc sit, aut vbi istuc sit, nequeo noscere:*
Vbi flent nequam homines, qui polentam pinsitant.

Li. *Apud fustitudinas, ferricrepinas insulas.*
Vbi viuos homines mortui incursant boues.

De. *Modo pol percepi Libane, quid istuc sit loci:*
Vbi fit polenta, te fortasse dicere. Li. *ah.*
Neque hercle ego istuc dico, nec dictum volo.
Téque obsecro hercle, vt quæ locutus despuas.

De. *Fiat, geratur mos tibi.* Li. *age age vsque exerea.*

De. *Etiamne?* Li. *quæso hercle vsque ex penitis faucibus,*
Etiam amplius. De. *nam quousque?* Li. *vsque ad mortem volo.*

De. *Caue sis malam rem.* Li. *vxoris dico, non tuam.*

De. *Dono te ob istuc dictum, vt expers sis metu.*

Li. *Di tibi dent quæcunque optes.* De. *redde operam mihi*
Cur hoc ego ex te quæram? aut cur minitet bi,
Propterea quòd me non scientem feceris,
Aut cur postremò filio succenseam,
Patres vt faciunt cæteri? Li. *quid istuc noui est?*

De. *Equidem scio iam filius quod amet meus,*
Istanc meretricem è proximo Philenium.
Est-ne hoc vt dico Libane? Li. *rectam instas viam,*
Ea res est, sed eum morbus inuasit grauis.

De. *Quid morbi est?* Li. *quia non suppetunt dictis data.*

De. *Tune es adiutor nunc amanti filio?*

Li. *Sum vero, & alter noster est Leonida.*

De. *Bene hercle facitis, & à me initis gratiam.*
Verum meam vxorem Libane nescis qualis sit?

Li. *Tu primus sentis, nos tamen prænoscimus.*

De. *Fateor eam esse importunam atque incommodam.*

Li. *Posterius istuc dicis, quàm credo tibi.*

De. *Omnes parentes, Libane, liberis suis,*
Qui mihi auscultabunt, facient obsequelam iam:
Quippe qui mage amico vtantur gnato & beneuolo.
Atque ego me id facere studeo. volo amari à meis,
Volo me patris mei similem, qui caussa mea
Nauclerico ipse ornatu per fallaciam,
Quam amabam, abduxit ab lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis sycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum suum sibi.
Eos me decretum est persequi mores patris.

Nam me hodie orauit Argyrippus filius,
Vti sibi amanti facerem argenti copiam.
Et id ego percupio obsequi gnato meo.
Volo amori obsecutum illius, volo amet me patrem.
Quanquam illum mater artè, contentéque habet,
Patres vt consueuerunt. ego mitto omnia hac.
Præsertim quum is me dignum, quoi concrederet,
Habuit, me habere honorem eius ingenio decet,
Quom me adijt, vt pudentem gnatum æquum est patrem.
Cupio esse amicæ quod det argentum suæ.

Li. *Demiror quid sit, & quò euadat, sum in metu.*

De. *Equidem scio iam filium quod amet meum.*

Li. *Cupis id, quod cupere te necquicquam intellig .*
Dotalem seruum Saureain vxor tua
Adduxit, cui plus in manu sit, quàm tibi.

De. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.*
Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti nunc iam vsu'st filio argenti minis.
Face id vt paratum iam sit. Li. *vnde gentium?*

De. *Me defraudato.* Li. *maximas nugas agis.*
Nudo detrahere vestimenta me iubes.
Defrudem te ego? age sis tu sine pennis vola
Téne ego defrudem? qoi ipsi nihil est in manu?
Nisi quid tu porrò vxorem defrudaueris.

De. *Quà me, quà vxorem, quà tu seruom Sauream*
Potes, circunduce, aufer, promitto tibi,
Tibi non offuturum, si id hodie effeceris.

Li. *Iubeas vna opera me piscari in aere.*
Venari autem rete iaculo in medio mari.

De. *Tibi optionem sumito Leonidam.*
Fabricare quiduis, quiduis comminiscere.
Perfice to argentum hodie vt habeat filius,
Amicæ quod det. Li. *quid ais tu Demanete?*
Quid si fortè insidias deuenero?
Tu redimes me, si me hostes interceperi t?

De. *Redimam.* Li. *tum tu igitur aliud cura quid lubet.*

De. *Ego eo ad forum, nisi quid vis?* Li. *i, etiamne ambulas?*

De. *Atque audin' etiam?* Li. *ecce.* De. *si quid te volam, vbi eris?*

Li. *Vbicunque libitum fuerit animo meo.*
Profectò nemo est, quem iam dehinc metuam mihi,
Ne quid nocere mihi possit, quum tu tua
Oratione omnem animum ostendisti tuum,
Quin e quoque ipsum facio haud magni, si hoc patro.
Pergam quò occ pi, atque ibi consilia exordiar.

De. *Audin' tu? apud Archibulum ego ero argentarium.*

Li. *Nempe in foro?* De. *ibi, si quid opus fueri .* Li. *meminero.*

De. *Non esse seruus peior hoc quisquam potest,*
Nec magis versutus, nec quo abcaueas agrius.

Eidem.

Eidem homini, si quid rectè curatum velis,
Mandes. moriri sese miserè mauolet,
Quàm non perfectum reddat quod promiserit.
Nam ego illud argentum tam paratum filio
Scio esse, quàm me hunc scipionem contui.
Sed quid ego cesso ire ad forum, quò inceperam?
Ibo, atque ibi manebo apud argentarium.

SICVT TVVM VIS VNICVM &c.] Hoc omnes patres exoptant. Sic Terent. Heautont. SOSTR. *miseram me! hoccine quæsisti, obsecro. Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es.* Cic. lib. 2. de nat. deor. *Nam qui totos dies precabantur & immolabant, vt sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latius patuit.* SOSPITEM] saluum. ITA TE OBTESTOR,] vt mihi verum dicas. vel vt mihi ad ea, quæ ex te quæram verè respondeas. MED ERGA] erga me, ἀρχαϊσμός. erga me, autem, id est, aduersum me, apud me. VT TIBI SVPERSTES, &c.] subintel precor, opto. ÆTATEM] diutissime annos triginta, & amplius. hac de re suprà. PESTEM OPP.] sic dictum pestem oppetas. vt mortem oppetas. profert autem hunc versum Non. in verbo *oppetere*, & interpr. *incidere*. PER DEVM FIDIVM] deum fidium, alii Iouis filium, Herculem significari volunt, alii, θεὸν πίστιον, id est deum fidei præsidem, ac patronum. In vocabulario Latinogræco manuscripto, ita scriptum est. diuus fidius, Διὸς υἱὸς ἡρακλῆς. Festus autem in *medius fidius*, & hanc & alias interpretationes refert. sententia autem huius loci hæc mihi videtur esse, video mihi necesse esse eloqui, quæ ex me quæris per deum fidium, id est, quæ me sanctissime, & religiosissime, & per res hominibus carissimas rogas licet fortasse etiam sic explicare, video, mihi iurato, id est. qui iuraui per diuum fidium, necesse esse eloqui. quæ quæris. OBSTINATE] obfirmate, pertinaciter, & vt ita dicam, inflexibiliter. AGGRESSVS,] subintell. es. VT NON AVDIAM PR. PERC.] id est, vt non audeā committere. quin tibi quærenti omnia eloquar, & expromam. VT IPSE SCIBO] vt ipse sciam, sic efferre solet Plautus futura verborum quartæ coniugationis. TE FACIAM VT SCIAS] te faciam scire: faciam, vt tu scias sic suprà in Amphitr. *fecit me, vt vigilarem.* infrà in Aulularia. *Nimis hercle illum coruum ad me veniat, velim.* CAVE MIHI MEND. Q.] subintell. dicas, seu dixeris NVM ME ILLVC DVCIS, &c.] pistrinum significat Lucret. lib. 1. *Conueniebat enim fruges quoque sæpe minutas, Robore cùm saxi franguntur, mittere signum, Sanguinis, aut aliùm, nostro quæ corpore aluntur: Cùm lapidi lapidem terimus, manare cruorem.* NEQVAM HOMINES] serui improbi. QVI POLENTAM PRANSITANT] sic habent omnes nostri libri veteres, & plerique vulgati, Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses. & probat Adr. Turneb. cui assentior: Nam vt ille refert, serui molitores in Græcia, non pane, sed polenta vesci solebant. Etiam sæpenumero cùm agentes, & trudentes molas esuriebant, furtim de hordei farina, vnde polenta fiebat, esitabant. Testatur Plin. lib. 18. c. 8 tam ignotam Græciæ pultem fuisse, quàm Italiæ polentam: ex quo licet intelligere polenta cibum Græcorum fuisse, vt pultem Italorum. Alii quidam, in quibus est Camerarius, legi malunt *pinsitant*. pinsitant autem, id est, crebrò pinsunt. Nonius pinsere, tendere, vel molere. Varro. *Nec pistorem vllum nossent, nisi eum, qui in pistrino pinseret farinam.* Omnino *pransitant*, probabilior est lectio. pransitant autem, id est, crebrò prandent, vel, vt nobis placet, prandere cupiunt. Erat autem machina quædam, vt ille mihi indicauit apud Iulium Pollucem, quæ παυσικάπη Græce dicebatur, ea collo molientium seruorum inserebatur, ne inter molendum polentam comesse, neve manus ori admouere possent. Fiebat porrò hoc modo polenta: perfusum aqua hordeum siccabatur per vnius noctis spatium, postero die frigebatur postremo molis tundebatur. APVD FVSTITVDINAS.] apud insulas, in quibus serui fustibus verberantur, ac tunduntur. nomen est à Plauto fictum: ridiculi gratia & à fustibus, ac tundendo ductum. FERRICREPINAS] in quibus ferreæ compedes, quibus serui constringebantur, crepant. hoc quoque nomen à Plauto eadem gratia fictum est: talia autem sexcenta, vt oculicrepidæ, ferriteri, virgidemiam, plagipatidæ &c quæ suis locis indicabuntur, & in indice collecta sub vno adspectu ponentur. VBI VIVOS HOMINES MORT. INCVR.] vbi mortui boues id est, lora bubula, vel ex pellibus bubulis facta incursant id est, petunt, inuadunt, viuos homines, id est seruos molitores, sententia est, vbi serui loris bubulis verberantur. *viui homines, mortui boues*, antithesis. INCVRSANT] verbo vsus est significanti & luculento, & bobus cornu petentibus perquàm conuenienti. itaque tè posuit in Pœnulo. *Is me autem porrò verberat, incursat pugnis, calcibus.* sic in Rudente. *& pendentem incursabo pugnis.* AH. NEQVE HERCLE EGO ISTVC D.] abominatur seruus loci illius mentionem tanquam odiosi, atque inuisi QVAE LOCVTVS.] id est, locutus es. DESPVAS] despuebant veteres, quæ abominabantur, ne nocerent, neve euenirent. Varro lib. 1. de re rust cap. 2. *Hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, despuere, ieiunum cantare.* Nonnulli hic legunt exspuas EXCREA] screando, à pectore eiice. QVAESO HERCLE VSQVE EX PENITIS F.] vsque ex imis faucibus. hunc locum profert Prisc. lib. 3. CAVE SIS MALAM REM] Caue si sapis, malum caue si vis, tibi à malo proinde ac si dicat. si pergis immodeste loqui, & hero male precari, dabis pœnas, noli tibi malam rem arcessere inconsiderate, & immodeste loquendo. VXORIS DICO, NON T.] vxoris dico mortem, inquit, non tuam. interpretatur seruus, quod ambigue locutus erat, ne herus de se, aut de sua morte dictum putet. OB ISTAM REM,] quia te vsque ad mortem vxoris, intelligere dixisti. VT EXPERS SIS METV.] vt sis solutus verberum metu: vt securus sis à verberibus. *expers* cum ablatiuo iunxit, vt suprà, in Amphitr. *Eo more expertem te factam aduenieus offendi domi.* DII TIBI DENT, QVAECVNQVE OPTES] sic Horat sat. vlt. lib 2. *Nasidiene ad hæc: tibi dii, quæcunque preceris commoda dent.* Iterū Plautus infrà in eadem comœd. *dabunt dii, quæ velitis, vobis.* Idem in Epid princip. *Dii dent, quæ velis.* REDDE OPERAM MIHI] nunc mihi da vicissim operam, & te attentum præbe. CVR HOC EX TE QVAERAM &c.] παράλειψις. proinde ac si dicat, non debeo id ex te quærere quod scio, videlicet, filium meum amare: neque debeo tibi propterea minitari

quòd me certiorem non feceris: neque iustam mihi causam esse puto, quamobrem filio meo succenseam, quod amet: quemadmodum ceteri patres faciunt, qui & quærunt ex seruis, quid agant filii, & minantur eis, quòd non facti sint ab eis certiores de libidinosa filiorum vita, & succensent filiis, quòd ament, quòd comissentur, quod scortentur. EQVIDEM SCIO IAM FILIVM Q. AM. M.] id est equidem scio iam filium meum amare talia sunt illa, faciã te vt scias, id est, faciam te scire. ILLVM VENIAT VELIM] id est, illum venire velim. & infrà septem post versibus. *Verum meam vxorem Libane, nescis qualis sit?* id est, verum, nescis qualis vxor mea sit? & cetera similia sexcenta. sic autem vt edidimus, legendum, non vt vulgò *scio iam filius quòd amet meus*, quod corruptum est à sciolis. non enim solent ita loqui Latini. sed hoc modo, scio filium meum amare: & scio filium meum, quòd amet. quo posteriore tamen vtuntur maximè comici, à Græcis sumto. sic enim illi, οἶδα τὸν υἱὸν ἐμὸν, ὅτι ἐρᾷ. RECTAM INSTAS VIAM] rem ipsam eloqueris. dicis, quod res est. non aberras à recta via. allegoria est. sic suprà in Amphitr. *ingressu's viam* EA RES EST] ἰσχυρεία. QVIA NON SVPPETVNT DICTIS DATA] quia non habet quod det Philenio, cui se multa daturum dixit. vel sic, quia nõ habet, vnde præstare possit, quæ se daturum promisit. ET A ME INITIS GRATIA.] & mihi gratum facitis eiúsque facti nomine multum vobis debeo TV PRIMVS SENTIS, NOS T. PR.] Tu primus omnium sentis incommoditatem, & importunitatem vxoris tuæ: sed nos omnium primi, seu ante omnes scimus. Ter. Adelph *Primus sentio mala nostra, primúsque rescisco omnia.* POSTERIVS ISTVC LIBIS, QV.] id est prius istud, quod dicis, credo tibi, quàm dixeris. Profert hunc versum Nonius in voce *posterius*, quam interpretatur, *tardius, vel secundò*, OMNES PARENTES LIBANE, &c.] Ordo est. Omnes parentes Libane, qui mihi auscultabunt, faciẽt obsequelam iam liberis suis. *facient obsequelam* autem, id est, obsequentur, indulgebunt. profert etiam hunc locum Nonius in voce *obsequela*, vbi ostendit, obsequelam, & obsequium, idem valere. *iam* autem hic est dissyllabum, vt & sæpe aliàs QVIPPE QVI MAGE AMICO &c.] id est. Quippe vt filio suo vtantur magis amico, & beneuolo: seu, quippe vt filium suum habeant sibi magis amicum, & beneuolum *Quippe qui* autem, spondeus est. Sed videtur sic legendum potius, *Quippe qui mage amicũ vtantur, & beneuolo*, vel sic, *Quippe mage amico qui vtantur & beneuolo*. ATQVE EGO ME ID FACERE STVDEO.] *studio me facere*. dictum antiquè sic Salust. de coniur. Catil *Omnes homines, qui sese student præstare ceteris animantibus*, &c. VOLO ME MEI P. S.] volo me mei patris esse similem NAVCLERICO IPSE ORNATV] nauclericus ornatus erat vestis cærulea, causia ferruginea, palliolum ferrugineum: brachium expapillatum. Vide in Milite glor. ibi *Facito vt venias ornatu huc ornatu nauclerico*. ID AETATIS] ea ætate SYCOPHANTIAS STRVERE] fallacias machinari, sycophantias componere. In Bacchid. *nunc pater mi proin tu vt caueas tibi, sycophantias componit*, &c. ET BENEFICIIS ME EMERE GN. &c.] & beneficiis me filium suum sibi conciliare, deuincire, atque obligare. Virgil. Georg. lib. 1. *Téque sibi generum Thetis emat omnibus vndis*. Idem lib. 9 Æneid. *Qui vitã bene credat emi quam credis honorem*. DECRETVM EST] certum est, stat sententia. PERSEQVI] imitari ET ID EGO PERC.] id ἐστι τοῦτο, in eo, seu in hoc. profert hunc locum Nonius in voce *obsequia*, paullo aliter quàm hodie legitur: nempe hoc modo *Ego sanè cupio obsequi* &c. Quòd si *percupio* pro cupio scriberetur, tolerabilis esset lectio. alioqui ferri non potest. OBSECVTVM] subintell. esse à me. nam *obsecutum*, accipiendum est παθητικῶς pro obsecundatum, inseruitum, indultum. ARCTE, CONTENTEQVE HABET] anguste, & illiberaliter ei sumptum suppeditat. Nonius hunc versum profert, & *contentè*, interpretatur, *parcè, & incontinenter*. Ego contentum arbitror opponi laxo. Quare *contentè*, valet, maligne, anguste, γλίσχρως. *habet* autem, id est, tractat. PATRES VT CONSVEVERVNT,] patres enim solent esse in filios suos duriores, & tenaciores: matres contra mitiores, & liberaliores. HABERE HONOREM EIVS INGENIO] eius ingenio morem gerere, & indulgere. CVPIO ESSE] Cupio ei esse, cupio eum habere. ET, QVO EVADAT, S. IN. M.] & metuo, quo eius oratio cadat, vel sic, & metuo, quæ sit eius orationis clausula. Hæc secum loquitur seruus Libanius hunc locum profert Nonius in verbo *euadere*, & *euadat* hic interpretatur *exeat, tendat*. CVPIS ID, QV.] Cupis amanti filio argenti copiam facere. NE QVICQVAM] frustra ADDVXIT] domum tuam. CVI PLVS IN MANV SIT, Q. T.] qui plus possit, quam tu: quoniam videlicet vxor amplissimam dotem domum tuam attulit: quam ille tractat. ARGENTVM ACCEPI, D. IMP. VEND.] dotata vxore ducta libertatem amisi, & seruus vxoris factus sum. in Aulul. Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri. Dotatæ mactant & malo, & damno viros. Item in Epidico. *pulchra Ædepol dos pecunia 'st* PER. *quæ quidem non maritata 'st*. VSV'ST] opus est. ME DEFRAVDATO] per fraudem pecuniam à me auferto. al. *defrudato*. De hoc verbo mox plura. NVGAS AGIS] id est nugaris. sic in Aulul. *ab eminutro non fuit. nugas agis*. Idem in Capt NVDO DETR. VEST. ME IVB.] significat hunc senem esse nudum. & inanem. quare fieri non posse, vt vlla pecunia ab eo auferatur. AGE SIS] age si vis TV SINE PENNIS V.] proinde ac si diceret. si volare potes sine pennis, ego etiam potero pecuniam abs te sumere. TE NE EGO DEFRVDEM?] profert hunc versum Nonius in verbo *defrudare*, vbi docet, *defrudare*, esse fructum minuere. vel per fraudem aliquid eximere QVA ME, QVA VXO. &c.] Quacunque via me, quacunque vxorem, quacunque seruum Sauream circunducere potes. circunduce CIRCVNDVCE] circunueni, decipe NON OFFVTVRVM] promitto tibi id non offuturum. id est, non nociturum, &c. vel promitto tibi me tibi non offuturum, id est, non obstiturum, &c. Ego superiore modo mâlo. PISCARI IN AERE] piscari in aëre, & quod deinceps sequitur, venari in medio mari, prouerbiorum locum obtinent, & significant, inanem operam sumere. VENARI AVTEM RETE IACVLO] Sic legendum, non, vt vulgò, rete iaculo. quod deprauatum est a sciolis, quibus rete iaculum, inauditum esset, aut qui rete in septimo casu pro *rete* positum esse non viderent est autem rete iaculum retis genus dictum à iaciendo: quod & funda dicitur, a fundendo, vt docet Seruius ad illud Virg. lib. 1 Georg. *Atque alius latum funda cum verberat amnem* &c. à Græcis eadem ratione appellatur. legendam autem apud Seruium. rete iaculum, non retiaculum, vt in vulgatis impressum est. Vtitur hac voce & in Trucul. *Quasi in piscinam rete qui iaculum parat* OPTIONEM] adiutorem, vicarium, successorem. Optio, vt docet Festus, hunc locum proferens, in re militari appellatur is, quem Decurio, aut Centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum, quo facilius officia publica obeat. Nonius. *Optiones in cohortibus qui sunt honesti gradus, vt optatos, quod est, electos: & adoptatos, quod adscitos*. Varro de vita populi R. lib. 3. *existimat appellatos. Referentibus centurionibus adoptati in cohortes subibant, vt semper plenæ essent legiones: à quo*

à quo optiones in turmis decurionum & in cohortibus centurionum appellat. Vegetius lib. 2. cap. 7 *Optiones ab optando appellati, quod antecedentibus ægritudine præpeditis, hi tanquam adoptati in eorum locum, & vicarij, solent vniuersa curare.* FABRICARE QVID VIS COMM] tralatio est in verbo *fabricare.* profert autem hunc locum Nonius, in verbo *fabricantur* DEVENERO:] incidero. TV REDIMES ME?] Tune me liberabis? INTERCEPERINT?] in medio cursu ceperint? antequã rem susceptam ad exitum perduxerim, ceperint? sic dicimus litteras interceptas, quæ antequam ad eum ad quem scriptæ, & datæ sunt, peruenerint, captæ sunt. Interdum tamen intercipere, vt vult Donatus, est, totum capere, ibi, in Eunucho *Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.* TVM TV IGITVR ALIVD CVRA QVID LVBET] id est, finito igitur me hoc curare: tu, quod ad hanc rem attinet, ne labora: ego effectam dabo, ego in me recipio: tu dormi in vtramque aurem, aut alias res cura Sic in Casina. *Abi, & aliud cura.* Idem in Merc. *Potin' vt aliud cures?* Idem in Pseud. *Potin' aliam rem vt cures?* Sic apud Homerum ia. σ. Vulcanus Thetidi respondet. *Θάρσει μήτοι ταῦτα μετὰ φρεσὶ σῇσι μελόντων.* *Tum tu igitur*, autem, id est, Tu ergo igitur. nam tum valet ergo, ergo igitur autem σχῆμα ἐκ παραλλήλου. NISI QVID VIS] verba discedentium. ETIAMNE AMBVLAS? quid cessas? quin properas? quin ambulas? Sic loquitur in Curcul. etiam tu taces? id est, quin tu taces? OSTENDISTI] aperuisti. FACIO HAVD MAGNI.] contemno, non metuo. SI HOC PATRO] si hoc efficio. ARGENTARIVM] argentarii, trapezitæ erant. seu mensarii, apud quos depositæ erant ab iis pecuniæ. qui eas occupare & exercere volebant. inde enim fœnoris sumebantur. Eorum officium, vt ait Iurisconс. publicam habet causam, iique rationes cõficiunt: nam ad eorum tabernas auctiones fiebant, &, vt cuique res addicta erat, ei argentarii pecuniam expensam referebant, & fere de mensa soluebant, qui alicui debebant. Hæc reperi adscripta ad hunc locum, in codice Bosii. QVO AB] à quo ἀναστροφή. ÆGRIVS] difficilius CVRATVM] procuratum, administratum. MORI] mori quàm me hunc scip. contui. scipionem gestabant senes, quo niterentur inter eundem, *contui* autem, id est, contueri, cernere.

ARGYRIPPVS adolescens.

Sicine hoc fit, foras ædibus me eijci?
Promerenti optumè, hoccine pretij redditur?
Bene merenti mala es, malè merenti bona es.
At malo cum tuo. nam iam ex hoc loco
Ibo ego ad tres viros, vestraque ibi nomina
Faxo erunt, capitis te perdam ego & filiam:
Perlecebræ, pernicies, adolescentum exitium.
Nam mare haud est mare, vos mare acerrimum.
Nam in mari reperi, hic elaui bonis.
Ingrata atque irrita omnia esse intelligo
Quæ dedi, & quod benefeci: at posthac tibi,
Malè quod potero facere, faciam, meritóque id faciam tuo.
Ego pol te redigam eodem vnde orta es, ad egestatis terminos.
Ego edepol te faciam, vt quæ sis nunc, & quæ fueris, scias,
Quæ priusquam istam adij, atque amans ego animum meum isti dedi,
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis, inopia.
Atque ea si erant, magnas habebas omnibus diis gratias.
Eadem nunc quum est melius, me, cuius opera est, ignoras, mala.
Reddam ego te ex fera, fame mansuetem, me specta modo.
Nam isti quid succenseam ipsi, nihil est, nihil quicquam meret.
Tuo facit iussu, tuo imperio paret, mater tu, eadem hera es.
Te ego vlciscar, te ego, vt digna es, perdam, atque vt de me meres.
At scelesta viden' vt ne id quidem me dignum esse existumat,
Quem adeat, quem colloquatur, cuique irato supplicet,
Atque eccam illecebra exit tandem, opinor hic ante ostium.
Meo modo loquar quæ volam, quoniam intus non licitum est mihi.

FORAS AEDIBVS ME EIICI?] subintell. oportet? æquum est? & simil. hoccine pretii redditur? hoccine mercedis persoluitur? hoccine præmii tribuitur? Hæc loquitur Argyrippus eiectus, ad lenã, quæ domi est, nondum enim in proscenium prodiit BENE MERENTI M.] ἀντίθεσις. EX HOC LOCO] è vestigio. AD TREIS VIROS.] ad triumuiros, seu treuiros, capitaleis scilicet. VESTRAQVE NOMINA IBI.] & fecero, vti vestra nomina apud eos relata sint inter reos. de *treuiros* supra in Amphitr. CAPITIS] crimine capitali; ob crimen capitale, legendum autem coniuncte *capitis* cum superioribus, non cum verbo per-

dam. PELLECEBRAS.] Sic dictæ perlecebræ, seu pellecebræ, vt illecebræ. nam vt hæ ab illiciendo, sic illæ à perliciendo, seu pelliciendo. Perlecebras igitur appellat, quia perliciunt adolescenteis in fraudem & insidias. Festus pellexit, id est, in fraudem induxit. NAM MARE HAVD EST MARE] mare præ vobis non est mare. estis mari iracundiores, auariores, rapaciores. Sic Horatius de quadam Myrtale libertina, oda 33. libr. 1. *fretis acrior Adria Curuantis Calabros sinus*. REPPERI] rem quæsiui, & paraui: in mari autem, id est, mercatura facienda. HIC ELAVI BONIS] apud vos mea omnia bona consumsi, ac perdidi. Sic loquitur in Rud. *eho, an te pænitet, in mari quòd elaui. nisi hic in terra iterum eluam?* ibid *hac proxima nocte in mari elaui. nam Confracta est nauis*. Perdidi quicquid erat, miser, ibi omne. Est autem hoc genus loquendi tractum ab iis, qui in balneis, dum lauant, aquam omnem consumunt. ex quo illud apertiùs in Sticho *volo eluamus, hodie peregrina omnia Relinque*. eluamus, id est, perfundamus, absumamus, in cinerem vertamus. & illud apertissimum, in Trin. *comesum, expotum, exutum, elotum in balneis*. INGRATA,] id est, non grata, vel quorum gratia nulla mihi abs te relata est, sic Catul. Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benigne est. IRRITA] inania, nullius apud te ponderis. AD EGESTATIS TERMINOS] ad extremam egestatem, id est, ad summam, & maximam. sic dicimus extremum supplicium. sic Arist. libr. 3. polit. ἐσχάτη ἀδικία EGO AEDEPOL TE FACIAM, VT, QVAE SIS NVNC &c.] id est, ego ædepol faciam te scire, quæ sis nunc, & quæ fueris olim. vel sic, faciam, vt scias, quæ sis nunc &c. Et notauimus suprà hoc loquendi genus, & sæpe occurret ISTAM] Philenium. SORDIDO] atro cibario. Terent. Eunucho. *Qui pallet ex iure hesterno panem atrum vorent*. IN PANNIS INOPIA] aliás, *in pannis inopia*. Sed hæc scriptura, quam secuti sumus, antiquorum omnium auctoritate confirmatur: eámque ipsam scripturam Camerarius in suis videtur reperisse. Iā verò, *inopia* septimi casus est: valétque propter inopiam, vel inopia coacta. MAGNAS HAB. OMN. D. GR.] præclarè tecum agi ducebas *maiorum* ἀγαπητὸν ἦν ἐμοῦ vsitatius erat, magnam habebas omnibus d. gratiam. CVIVS OPERA EST] tibi melius. IGNORAS] non nouisti. REDDAM EGO TE FERA EX FAME M] sic edendum curauimus: & tamen, si Nonio credimus, legendum *mansuetem*, qui testatur ita scriptum esse à Plauto, vt rectius sit mansues pro mansuetus, a, um. quod & à Festo traditum est. Sed, quod ad rem attinet, hæc est certissima ratio domādi feras, vt Plinius narrat quodam loco: & significat Cicero in oratione pro Cluentio, ibi. *Iam hoc non ignoratis, iudices: vt etiam bestiæ fame domitæ, plerumque ad eum, vbi pastæ aliquando sunt, reuertantur*. Sic enim docti quidam apud Ciceronem legunt, non vt vulgò, *fame dominante*. Contrà fames bestias accendit, vt testatur Liuius. Sic ille lib. 25 Annal *ob id castigatus ab Hannone, quòd ne fames quidem, quæ mutas accenderet bestias, eorum corda stimulare posset*: &c. ISTI] Philenio. NIHIL EST] nihil causæ est. NIHIL QVIDQVAM MERET] nullam culpam admisit, nullam pœnam meretur. nihil commeruit. QVEM COLLOCATVR,] quem alloquatur. sic sæpe Plautus. & antique dictum. MEO MODO] meo arbitratu. Terent. Andr *sine me meo viuere interea modo*.

LENA Clæreta. ARGYRIPPVS adolescens.

Vnumquodque istorum vrbūm nummis Philippeis aureis
Non potest auferre hinc à me, si quis emtor venerit.
Nec rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merum'st.
Fixus hic apud nos est animus tuus clauo Cupidinis.
Remigio, velóque quantum poteris, festina & fuge.
Quàm magis te in altum capessis, tam æstus te in portum refert.

Ar. *Ego pol istum portitorem priuabo portorio.*
Ego te dehinc vt merita es de me, & mea re, tractare exequar.
Quom tu me, vt meritus sum, non tractas, quæ eiicis domo.

Le. *Magis istuc percipimus lingua dici, quàm factis fore.*

Ar. *Solus solitudine ego ted atque ab egestate abstuli.*
Solus si ductem, referre gratiam nunquam potes.

Le. *Solus ductato, si semper solus quæ poscam dabis.*
Semper tibi promissam habeto hac lege dum superes datis.

Ar. *Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes.*
Modò quidem accepisti: haud multò aliquid pòst quod poscas, paras.

Le. *Quid modi st? ductando, amando, nunquamne expleri potes?*
Modò remisisti, continuò iam vt remittam ad te rogas.

Ar. *Dedi equidem quod mecum egisti.* Le. *& tibi ego misi mulierem,*
Par pari datum, hostimentu'st, opera pro pecunia.

Ar. *Malè agis mecum.* Le. *quid me accusas, si facio officium meum.*
Nam neque vsquam fictum, neque pictum, neque scriptum in poematis,
Vbi lena bene agat cum quicquam amante, quæ frugi esse volt.

Mihi

Ar. *Mihi quidem te parcere æquum est tandem, vt tibi durem diu.*
Le. *Non tu scis? qui amanti parcet, eadem sibi parcet parum.*
Quasi piscis, itidem est amator lenæ. nequam est, nisi recens,
Is habet succum, is suauitatem: eum quouis pacto condias:
Vel patinarium, vel assum verses quo pacto lubet.
Is dare volt, is se aliquid posci. nam vbi de pleno promitur,
Neque ille scit quid det, quid damni faciat: illi rei studet.
Volt famulis, volt etiam ancillis, & quoque catulo meo
Sublanditur nouos amator, se vt quum videat, gaudeat.
Vera dico, ad suum quemque hominem quæstum esse æquum est callidum,
Ar. *Perdidici istæc esse vera, damno cum magno meo.*
Le. *Si ecastor nunc habeas quod des, alia verba perhibeas:*
Nunc quia nihil habes, maledictis tu eam ductare postulas.
Ar. *Non meum est.* Le. *nec meum quidem edepol, ad te vt mittam gratiis.*
Verùm ætatis atque honoris gratia hoc fiet tui.
Quia nobis lucro fuisti potius, quàm decori tibi.
Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris causa gratiis dono dabo.
Ar. *Quid si non est?* Le. *tibi non esse credam: dono dabo.*
Ar. *Vbi illæc quæ dedi antè?* Le. *abusa. nam si ea durarent mihi,*
Mulier mitteretur ad te, nunquam quicquam poscerem.
Diem, aquam, solem, lunam, noctem, hæc argento non emo:
Cætera quæque volumus vti, Græca mercamur fide.
Quum à pistore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem. eadem nos disciplina vtimur.
Semper oculatæ nostræ sunt manus, credunt quod vident.
Vetus est, nihili coctio est, scis, cuius? non dico amplius.
Ar. *Aliam nunc orationem despoliato prædicas:*
Longè aliam mihi præbes, inquam, nunc atque olim, quom dabam.
Aliam atque olim quom illiciebas me ad te blandè ac benedicè:
Tum mihi ædes quoque arridebant, quom ad te veniebam, tuæ.
Me vnicè vnum ex omnibus te, atque illam amare aiebas mihi.
Vbi quid dederam, quasi columba pulli in ore ambæ meo.
Vsque eratis, meo de studio studia erant vestra omnia.
Vsque adhærebatis: quod ego iusseram, quod volueram
Faciebatis: quod nolebam ac vetueram, de industria
Fugiebatis, neque conari id facere audebatis prius.
Nunc neque quid velim, neque nolim, facitis magni pessumæ.
Le. *Non tu scis hic noster quæstus aucupij simillimu'st.*
Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum:
Aues assuescunt. necesse est facere sumtum, qui quærit lucrum.
Sæpe edunt: semel si sunt captæ, rem soluunt aucupi.
Itidem hîc apud nos ædis nobis area est, auceps sum ego.
Esca est meretrix, lectus illex est, amatores aues.
Bene salutando consuescunt, compellando blanditer,
Osculando, oratione vinula venustula.
Si papillam pertractauit, haud id est ab re aucupis.

Suauium si sumpsit, sumere eum licet sine retibus.
Haeccine te esse oblitum, in ludo qui fuisti tamdiu?

Ar. *Tua ista culpa est, quæ discipulum semidoctum abs te amoues.*

Le. *Remeato audacter, mercedem vbi eris nactus: nunc abi.*

Ar. *Mane, mane, audi: dic quid me æquum censes pro illa tibi dare,*
Annum hunc ne cum quiquam alio sit. Le. *t. ne? viginti minas.*
Atque ea lege, si alius ad me prius attulerit, tu vale

Ar. *At ego, est etiam priusquam abis, quod volo loqui.* Le. *dic quod lubet.*

Ar. *Non omnino iam perij, est reliquum quod peream magis.*
Habeo vnde istuc tibi, quod poscis dem. sed in leges meas
Dabo, vti scire possis, perpetuum annum hunc mihi vti seruiat,
Nec quenquam interea alium admittat prorsus, quàm me, ad se, virum.

Le. *Quin si voles, domi serui qui sunt castrabo viros.*
Postremò vt voles nos esse, syngrapham facito afferas.
Vt voles, vt tibi lubebit nobis legem imponito.
Modò tecum vnà argumentum afferto, facilè patiar cætera.
Portitorum simillimæ sunt ianuæ lenoniæ:
Si affers, tum patent: si non est quod des, ædes non patent.

Ar. *Interij, si non inuenio ego illas viginti minas.*
Et profectò, nisi illud perdo argentum, per eundem est mihi.
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni copia.
Supplicabo, exobsecrabo, vt quenque amicum videro.
Dignos, indignos adire, atque experiri certum est mihi.
Nam si mutuas non potero, certum est sumam fœnore.

VNVMQVODQVE ISTORVM VERBVM, &c.] *verbum* positum pro verborum: vel coniunge cum *vnumquodque* hoc modo, vnumquodque verbum istorum verborum, &c. significat lena malectícta irati Argyrippi sibi magnum & vberem quæstum allatura, propterea quòd ille nullã iacturam facere sit dubitaturus vt cum Philenio in gratiam redeat. NVMMIS PHILIPP. N. P. AVF.] si quis emptor ad me venerit, & vnumquodque istorum verborum singulis Philippeis nummis emere voluerit; nolim ei vendere. quid ita? quia spero me tibi pluris vendituram: quia tu ipse pluris redimes. NEC RECTE QVAE TV IN NOS DICIS] quæ tu nobis maledicis, sic loquitur in Asin. *Malo hercle iam magno tuo nunc isti nec rectè dicis.* Idem in Bacchid. *Tu diis nec rectè dicis, non æquum facis.* Turpilius, *nec rectè dici mihi iamdudum audio.* Festus in Nec. MERVM'ST.] purum est. Nonius merum, solum & hunc versum cum seq. profert. Festus. Merum antiqui dicebant solum vnde & auis merula nomen accepit, quod singularis est. & solitaria pascitur at nunc merum purum appellamus CLAVO CVPIDINIS] vinculo solidissimo. & planè adamantino. Plato. ἐρωτικαὶ ἀνάγκαι τῶν γεωμετρικῶν δριμύτεραι πρὸς τὸ πείθειν τε καὶ ἕλκειν τὸν πολὺν λεών id est amatoriæ necessitates acriores sunt ad fidem faciendam, & ad trahendum magnum populum Horat. oda 35. libr. 1. *iuga ahenea.* REMIGIO, VELOQVE.] prouerbium, quo significatur summa celeritas idem valet, *remis, velisque.* tale illud apud M. Tull. lib. 12. epist. ad famil. *Atque inde ventis, remisque in patriam omni festinatione properaui.* Profert autem hunc versum Nonius in voce *fuga.* QVAM MAGIS TE IN ALTVM CAP.] profert hunc versum Nonius, & in verbo *capessis.* & in voce *æstus.* & *capessis* interpretatur *immittis.* æstum autem hic vult significare marinam commotionem. *in altum* autem, id est, in medium, & profundum mare procul à littore. *Quam magis, tam magis* vsitata est bonis & antiquis scriptoribus locutio: de qua in commentariis Lucretianis ad illum locum, libr 1. *Et quam quaque magis cohibet res intus inane, Tam magis,* &c. REFERT] resorbet EGO POL ISTVM PORT.] quia lena allegoria vsa est a mari ducta. & nauigatione: eandem allegoriam sequitur & Argyrippus his verbis: Ego pol. &c. per portitorem, lenam significans, propterea quòd quemadmodum portitores, quos Græci πορθμεῖς appellant, vectores trauehunt à litore in litus per medium mare. ita lenæ traiiciunt amanteis à limine domus meretriciæ ad egestatem, per demum, & consuetudinem meretriciam. Portitores, inquit Nonius, dicuntur telonarii, qui portum obsidentes, omnia sciscitantur, vt ex eis vectigal accipiant. M. Tull. de rep. lib. 4. *Nolo enim eundem populum imperatorem & portitorem esse terrarum.* Deinde non longè profert hunc versum. PRIVABO PORTORIO] portorium, est merces, quæ datur portitori trauectionis nomine. TRACTARE EXSEQVAR.] tractare pergam. SOLVS SOLITVDINE EGO TED, ATQVE AB EG.] ordo est, solus ego à te solitudine, atque ab egestate abstuli. id est, ego solus, cum antea deserta & sola, & egens esses, te ab ista solitudine, & egestate vindicaui. SOLVS SI DVCTEM:] si solus te potiar: si solus te habeam, &c. ductare scortum, vsitate & propriè dictum. sic infra ead. comœd. *Potet vnà atque vnà amicam ductet senex.* Idem in Pœnulo. *Neque tribulum vllum amica das, & ductas gratis?* Terent. in Phorm. *Ut Phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis?* Itaque reprehenditur Salustius, quòd ductare exercitum in historiis suis vsurparit, pro *ducere exercitum.* DVM SVPERES DATIS] vel dum superes

alios

alios datis: vel mavult Bosius, dum abundas datis, vt Virgilius lib. 1. Georg. *Si superant fetus, par ter frumenta sequentur.* MODO QVIDEM ACCEPISTI] al. modò quia accepisti MODO REMISISTI] Philenium ad me. QVID MECVM EGISTI] de quo mecum locuta es, vt id tibi dare, quod à me petiisti. HOSTIMENTVM EST OPERA PRO PEC.] *hostimentum*, inquit Festus. *beneficij pensatio*. Idem in verbo *redhostire*, Redhostire, inquit, est referre gratiam. & Paullus ibidem. *nam & hostire pro aequare posuerunt*. vide & in *Status dies*. Nonius. *hostimentum, est aequamentum: vnde hostes dicti sunt, qui ex aqua causa pugnam ineunt*. deinde profert hunc versum, profert & alterum ex eadem comoed. infrà. *Quin promitto, inquam, hostire contrà* &c. Idem alibi hostire, est comprimere, retundere. Pacuu. Teucro. *Nisi coerceo proteruitatem, hostio ferociam*. Bosius notat hostimentum *ἀντιποίκωσιν* à Graecis dici. MALE AGIS MECVM.] tralatio à re forensi, & ab actionibus iudicialibus: quarum aliae sunt mitiores, aliae duriores. Malè agis mecum, id est, tractas me asperè, atque inhumaniter, te in me iniquam, duram, atque inhumanam praebes. PICTVM] formatum, effigiatum. Sic Nonius in verbo *fingere*: vbi hunc locum profert. PICTVM] à pictore aliquo, in tabula picta. CVM QVIQVAM] cum quoquam. QVAE FRVGI ESSE VOLT] lena, quae modò suis rationibus consulit. lena, quae modò rem suam bene gerere vult. MIHI QVIDEM TE PARC. &c.] te contentam esse modicis aequum est, aequum est te non omnia simul mihi auferre, & ad vos transferre. QVAE AMANTI PARCET, EAD. SE P. P.] quae amantem parce & timidè potest: ea sibi ipsa erit damnosa. QVASI PISCIS &c.] amator, lenae est, vt piscis, subintell. coniuiae. Comparat amatorem cum pisce, in eo, quòd vterque nisi recens, inutilis & malus est: piscis conuiuae inutilis: amator, lenae. sic autem locus est explicandus, amator est item lenae, vt piscis conuiuae. Nam *lenae*, est dandi casus. Quod autem ad sententiam attinet, sic fere in Truculento ancilla Astaphium dicit, amatorem hostilis oppidi similem esse quia expediat amicae amatorem quamprimum spoliari atque expugnari, cui respondet Dinarchus adolescens amicum veterrimum quenque esse optimum, non item vt amatorem, qui nisi recens, nequam est. CONDIAS] condire possis. VEL PATINARIVM, VEL ASS.] patinarius piscis, est qui in patina cum iure apponitur: assus, qui assatus sine iure apponitur. Horatius, satyra 3 libro 1. *Si quis eum seruum, patinā qui tollere iussus, semesos pisces tepidumque ligurierit ius. In cruce suffigat,* &c. sat. 4 libro 2. *Nec satis est cara pisces auerrere mensa, Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis Languidus in cubitum sese conuiua reponet.* Patina autem vasis genus est, & coquinarium, in quo cibi coquuntur, atque elixantur, & mensarii, in quo dapes elixae, & iurulentae in mensis apponuntur: ab hoc patinarius piscis dictus est. lege, ito, si plura de patina cognoscere voles, Apicium libro 4. cap. 2. VERSES QVO PACTO LVBET] id est, versare possis recentem amatorem, tanquam piscem qui assatur, quomodo lubet: et tanquam quiduis aliud inanimum, atque sensus expers, modo sit leuc ac tractabile. Idem in Cistell. *mihi istum hominem si liceat dare. Vt ego illum versarem?* & Bacchid. *Vt sabs illunc hodie si viuo probè.* M. Tull. in Laelio, ex Caecilio. *Hodie me ante omnes comicos stultos senes Versaris atque luseris lautissimè.* IS] amator recens. NAM VBI DE PLENO PROM.] b. amator etiamnum plenus, neque dum exhaustus, & spoliatus est. VOLT PLACERE SESE AM.] antique dictum, volt sese placere, pro volt, seu vult placere de quo genere alibi. VOLT PEDISSEQVAS, VOLT FAMVLIS.] Ter. Eunu. *Nunc discipulina est eisdem, numerarier Ancillas primum, ad dominas qui affectant*

viam. SE VT QVOM VIDEAT, GAVDEAT] amator subblanditur etiam catulo meo, vt cum catulus se, id est, amatorem videat, gaudeat reciprocatio bona est. AD SVVM QVENQVE HOMINEM &c.] ordo est, aequum est, quenque, id est, vnumquenque hominem, callidum esse ad suum quaestum. eadem sententia, & verò iisdem fere verbis, ponitur in Trucul. circiter med. *Ad suum quenque aequum est quaestum esse callidum.* & iterum ibidem in extrem. *Omnes homines ad suum quaestum callent, & fatis vident* vbi vulgo legitur, & fastidiunt. Eodem pertinet illud, quod est infrà non longe admodum, *nihili cocio si est est caecus,* qui locus in libris omnibus vulg. corruptus est: si est caecus, id est, si nihil videt: si non videt quod è re sua est. PERHIBEAS.] loquaris, alii legunt praehibeas, seu praebeas. MALEDICTIS.] non datis. POSTVLAS.] *ἀξιοῖς.* NON MEVM EST.] proinde ac si dicat, non consueui ductare Philenium maledictis, sed multis, & magnis muneribus. sic Lucilius. *Homini amico, & familiari non est mentiri meum* ex Lactantio libro 6 cap. 18 Plautus in Milite glorioso *si fortè liber fieri occeperim mittam nuntium ad te, ne me deseras.* PYR. *non est meum*. Horat. oda 29. libro 3. *Non est meum, si mugiat Africis Malus procellis, ad miseras preces Decurrere* &c. GRATIIS] sine pretio, aut mercede, gratis. Simonides dicere solebat, duas se capsas habere: vnam gratiarum: alteram mercedum. capsam gratiarum, cum aliquid emere necesse haberet, & pecuniam promere alicunde vellet, inanem se reperire & vacuam: mercedum vero capsam, plenam, ac refertam. IN MANVM, vel numerata in manum, vel dantur in manum. NOCTEM H. C. GR. D. D.] noctem dabo, potestatem faciam cum Philenio dormiēdi. Horat. oda 15. epid. *Non feret assiduas potiori te dare noctes,* &c. ILLAEC] illa al. illhaec. ABVSA] vtendo, vel in vsum consumta sic Nonius. in *abusa*, vbi hunc locum profert. QVAEQVAE VOLVMVS VTI.] quaecunque volumus vti, antique dictum, pro quibus quibus, id est quibuscunque volumus vti. GRAECA MERCAMVR FIDE.] id est, praesenti, seu repraesentata, & soluta non credita pecunia emimus. numerato & tradito in manus pretio emimus. Graecis enim vt leuibus, & dubiae fidei, nihil creditur: neque Graeci inter se pecuniam credunt, sed praesenti pecunia res omnes contrahunt. legendus M. Tull. in oratione de Graecorum leuitate, & infido ingenio. SI AES HABENT] id est, si aes accipiunt, vel si aes eis datur. MERCEM] videlicet panem, vinum & simil. SEMPER OCVLATAE NOSTRAE S. M. CR. Q. V.] significat lena, se, & ceteras lenas ac meretriceis, nullius fidei credere, nulliusque fidem sequi, sed numeratam & praesentem pecuniam accipere velle. nostrae manus, inquit, semper oculatae sunt: id est, volunt videre, quod datur: & credunt sibi aliquid dari, cùm id vident & tangunt. sic fere oculatam diem dixit in Pseud. *Emo die caeca hercle oliuum. id vendito oculata die.* Festus *oculatam* pro praesenti posuit Plautus, inquit, cum dixit, *oculata die, & oculatus testis,* qui id se vidisse dicat, de quo testatur legendum item videtur, vt versus constet, *Semper oculatae nostrae manus sunt.* NIHILI COCIO EST, SI EST CAECVS.] sed hunc locum restitui, qui antea erat corruptissimus, atque idcirco inexplicabilis Quod autem Turnebus, vir, quandiu vixit, mihi amicissimus cuius mortui memoria viuit apud me immortalis, ac sempiterna, legit coactio, ea verò lectio neque eius explicatio ferri potest. sic enim ille: *praesenti est mihi opus pecunia,* inquit, *nihil moror coactorem, qui reliquam mihi praemissam ac debitam pecuniam redigat. praesentarius nummus opus est, non in diem.* Legendum igitur est, vel vt edidimus, cocio, vel vt edidit Camerarius, coctio. Gell. li. 16.

cap. 9. Item in Necromantia, *Cocionem* peruulgate dicit Laberius, quem veteres aculatorem dixerunt. Festus. Coctiones dici videtur à cunctatione, quòd in emendis, vendẽdisque mercibus tarde perueniũt ad iusti pretii finem. Itaque apud antiquos prima syllaba per u. litteram scribebatur. Idem. *Arilator, qui etiam cocio (al. coctio) appellatur, dictus, videtur à voce Græca ἆρι, id est, tolle: quia sequitur merceis, ex quibus quid eadem lucelli possit tollere.* Auctor lexici Græcolatini, cocio μεταβολεύς. Hunc igitur locum sic explico, vetus prouerbiũ est, cocio, seu coctio, seu arilator, si cæcus est, nihili est, id est, nequã, improbus atque inutilis est, cur ita? quia lucrũ, quod ante pedes erit, videre non poterit. quemadmodum igitur arilator, seu cocio oculatus, & perspicax sit, necesse est: ita lena ad suum quæstum oculata esse debet. si modò strenua, & proba est. nam, nisi oculata erit, quæstum suum negliget, ac præteribit, & ita rem suam male geret. & egestate laborabit. Hoc igitur significat, quod ãtea dixit aliis verbis, se habere manus oculatas: hoc est, quæ nummos præsentes videre, non in diem collatos, & promissos exspectare velint. quòd si manus nihil videãt, aut cæcæ sint: hoc est, si nummi præsentes non numerentur, eas manus sibi inutileis futuras, nihilque quo familia alatur, allaturas: & se, ac domesticos omneis esurituros satis. Hæc huius loci sentẽtia est, quidquid alii scribant. LONGE ALIAM TE PRAEBES, INQ. NVNC &c.] Vulgò sic legitur, longe aliam, inquam, præbes, &c. libri veteres sic habẽt, & ita Camer edidit. *Longè aliam præbes, inquam nunc, atque.* &c quarum lectionũ neutra ferri potest, salua versus lege. Sic igitur legendum arbitror, vt edidi, *Longè aliam te præbes, inquam.* &c. vt *aliam* referatur ad personam, nempe lenam, non ad orationẽ, vt in superiore versu. Quòd si quis contendat in *aliam*, etiam hic & in sequente versu, subintelligendam, orationem: legendum erit potius, *longè aliã mihi perhibes, inquam, nunc, atque olim quam dabam.* BENEDICE.] ἀσπασμ. bonis, & lenibus verbis. TVM MIHI QVOQVE AEDES ARRID.] id est, etiam ædes ipsæ tum se meo aduẽtu quasi gaudere ostendebãt. ædes ipsæ se mihi hilaras præbebant, & veluti risu, propter meum aduentum diffundebantur. Simile quiddam scribit Cicero de ædibus nobilium, Verri patentibus. lib 1. accus. *Huic homini si cuius domus patet, vtrum ea patere, an hiare ac poscere aliquid videtur? hunc vestri ianitores, hunc cubicularii diligunt. hunc liberti vestri, hunc serui, ancillæque amant. hic cum venit, extra ordinẽ vocatur: hic solus introducitur, ceteri sæpe frugalissimi homines excluduntur.* QVASI COLVMBAE PVLLI &c.] εἰκών. nota est columborum in osculando improbitas, & lasciuia: quam & Catullus notauit, carmine ad Manliũ. *Nec tantùm niueo gauisa est vlla columbo Compar, seu quidquam dicitur improbius Oscula mordenti semper decerpere rostro* &c. & Propertius libro 2. eleg. 15. *Exemplo iunctæ tibi sint in amore columbæ, Masculus & totum fœmina coniugium.* Hinc *columbatim*, aduerbium à Mareo factum, id est columborum ritu mutuo osculantium. sic ille, *Ianique amicam recipio frigidam caldo: Columbatimque labra conserens labris.* MEO DE STVD. STVDIA ER. V. OM.] ea sola studia colebatis, quæ me colere videbatis. vestra studia ex meo comparabatis, & componebatis. DE INDVSTRIA] data opera: accurate. NEQVE NOLIM,] id est, neque quid nolim FACITIS MAGNI,] magnopere laboratis. NON TV SCIS?] sic suprà. *Non tu scis? quæ amanti parcet, eadem sibi parcet parum.* CONCINNAVIT AREAM] parauit locum æquabilem & planum. Profert hunc verbum Nonius in verbo *concinnare*. OFFVNDIT CIB.] circum eam aream spargit cibum, quo capiantur aues. escam, mox appellat vsitatiore nomine: quo & Cicero vtitur in Catone. δέλεαρ nominant Græci. NECESSE EST FACERE SVMPT. Q. Q. LVCR.] necesse est, eum, qui quærit lucrum, facere sumptum. ITIDEM HIC APVD N.] ἀνταπόδοσις. LECTVS ILLEX EST] Sic edendum curaui, Nonium secutus: cuius hæc verba sunt. *Illix & illex sic discernuntur, ab illiciendo fit illix: illex vero est, à quo lex non seruatur.* Deinde profert hunc locum ex Pœnulo, *Qui illi tantæ res fuimus illices.* BENE SALVTANDO] id est, dum blandè salutantur. Sic suprà, *neque fando vnquam accepit quisquam.* COMPELLANDO BL.] dum blandè appellatur VINNVLA] id est, molli, illecebrosa, & ad sensus permanente, vt vinum in venas. In nostris codicibus scribitur *vinula*. vnico n. quos secuti sumus. adiuuat hanc scripturam & ratio. Nam vinulus, a, um, à vino videtur esse natum, per deminutionem quã iam, quod & Turnebo videbatur. Apud Nonium tamen scriptum est *vinnulum* & *vinnula*, cũ duplici nn. vinnullũmque interpretatur ille, sensiloquum, illecebrum, & profert hunc locum. SI PAPILLAM PERTRACTAVIT.] Idem in Bacchid. *Nullon' pacto res mandata potest agi, nisi identidem Manus ferat ad papillas?* AB RE] longe ab re. EVM] amatorẽ. HAECCINE TE ESSE OBLITVM, &c.] verũmne est, seu rectumne est, te hæc esse oblitum, qui tam diu in discendi ludo versatus es? allegoria est a discipulis. IN LVDO] In schola, in ludo discendi, seu litterarum: sed per ludum litterarum significatur domus lenæ, & meretricis. REMEATO] redito, in ludum scilicet. CVM QVIQVAM ALIO] cum quoquam alio. ATQVE EA LEGE, SI ALIVS AD ME PRIVS ATTVLERIT] id est, atque ea lege annum hunc tecum erit, neque cum alio quoquam, si has quas dixi, xx minas continuò attuleris. nam si alius ad me prius attulerit, tibi dico, vale. iubeo te valere. id est, abi, πολλὰ σὺ ἐρρῶσθαι κελεύω ἔρρωσο. AT EGO, EST ETIAM &c.] ordo est, at etiam est, quod ego loqui & tecum volo priusquam abis. EST RELIQVVM, QVOD P.] reliquum est aliquid propter quod peream magis, quam adhuc perii, id est, aliquid mihi restat quod perdam, id est, quod tibi dem præterea, quæ perdidi, id est, quæ tibi dedi, nõnulli libri sic habent, *est reliquum, quò peream magis.* quæ scriptura consuetudini Latini sermonis magis consentanea est, nam illa, quãm secuti sumus, Græcã locutionem olet, vt a Camerario notatum est. HABEO VNDE, &c.] ἐπεξήγησις. dicit enim aliis verbis idem, quod proxime dixit. SED IN LEGES MEAS DABO] sed quod poscis, dabo meis legibus, id est, meis conditionibus, & pactis. *in leges meas*, id est, secundum leges meas. Lex autem hic pactum, & conditionem significat. Sic Horat. epist. 2. lib. 2 *dicta tibi est lex.* Idem Sat. 3. lib. 1. *hac lege in trutina ponetur eadem.* Cicer. Philipp. 12. *leges inter se conditionẽque tulerunt.* VTI SCIRE POSSIS] vt scire posis, quæ te mihi præstare velim. al. *vti scire possim* ADMITTAT] recipiat. SYNGRAPHAM FACITO AFFERAS] tabulas, in quibus perscribamus, quæ à nobis stipulaberis, quæque tibi promittemus NOBIS LEGEM IMPONITO] legem priuatam significat, vt suprà, hoc est pactum, conditionem. PORTITORVM SIMILLIMAE, &c.] non debet hic præponi nomen Argyrippi. sunt enim etiam lenæ verba. INTERII] hæc verba sunt Argyrippi. Atque hoc eo adscripsi, quòd in aliis libris peruerse positum est Argyrippi nomen è regione versus. *Portitorum simillimæ*, &c. PERDO] do lenæ. PEREVNDVM EST MIHI] perire sibi videtur amator, cum eo, quod amat, potiri non potest. perit & cum pecuniam dat amicæ, vt ea potiatur. perit enim, qui rem suam profundit. ita siue det, siue non det,

vtrouis

vtroquis modo perit. Sic infrà ead. com. *Videtin' viginti minæ quid pollent? quidue possunt? ille qui illas perdit saluus est: ego qui non perdo, pereo.* OPIBVS] potestate & facultate mea. EXOBSECRABO] exquisitè, & accuratè obsecrabo. DIGNOS, INDIGNOS ADIRE CERTVM EST] id est, omneis adire certum est genus loquendi vsitatum bonis scriptoribus, cùm per contrariorum complexionem omnes & omnia, intelliguntur. Exempla hic pauca colligā, cetera in indice ponentur. Demost. de Philippo Olynth. λέγω α κύριον ... Idē ... Cicer. lib. 1. accus. omnes noti, ignotique. Sic Plautus ipse in Curcul. *Date viam mihi, noti, atque ignoti* &c. Iterum Cic. epist. ad Quint. frat. lib. 3. *omnia minima, maxima.* Terent. Andr. *quo iure, quáque iniuria*, ad quod notat Donatus, huiusmodi fermè figuræ omnes, quæ constant ex contrariis, prouerbiales existimantur. quod genus sunt fanda, atque infanda: facta, atque infecta: digna, atque indigna. Virgil. lib. 9. Æn. *Digna atque indigna relatu vociferans.* Plautus in Captiuis. *Indigna, digna habenda, sunt herus quæ facit. quo iure, quáque iniuria: iuuenésque, senésque.* Terent. iterum in Eunucho. *præsente, absente.* vbi Donatus, prouerbiale est, inquit, *præsente, absente, vt sursum deorsum, vltro, citrò* & cetera eiusmodi. Sic Græci, ἄνω κάτω. Talia sunt illa, *terra, mari, factis, dictis: finistra iusta, iniusta.* ATQVE EXPERIRI] profert hunc versum Nonius in verbo *experiri.* NON POTERO] subintell. sumere. *mutuas* autem intellige, sine fœnore.

ACTVS SECVNDVS.

LIBANVS seruus.

HERCLE verò Libane nunc te meliust expergiscier,
Atque argento comparando fingere te fallaciam.
Iam diu est factum quom discesti ab hero, atque abiisti ad forum.
Igitur inueniundo argento vt fingeres fallaciam.
Ibi tu ad hoc diei tempus dormitasti in otio.
Quin tu abs te socordiam omnem reice, ac segnitiem amoue.
Atque ad ingenium vetus versutum te recipis tuum?
Serua herum, caue tu idem faxis, alij quod serui solent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.
Vnde sumam? quem interuortam? quò hanc celocem conferam?
Impetritum inauguratum'st, quouis admittunt aues.
Picus, cornix est ab læua, coruos parra ab dextera.
Consuadent, certum hercle est vestram consequi sententiam.
Sed quid hoc quod picus vlmum tundit? non temerariumst.
Certè hercle ego quantum ex augurio auspicij intelligo,
Aut mihi in mundo sunt virgæ, aut atriensi Saureæ.
Sed quid illuc, quod exanimatus currit huc Leonida?
Metuo, quòd illic obscæuauit meæ falsæ fallaciæ.

HERCLE VERÒ] se ipse hortatur, & suscitat Libanus. TE MELIV'ST EXPERGISCIER] præstat te expergisci, qui videris dormire. IAM DIV EST FACTVM, QVOM, &c] Sic solet loqui Plautus, vt suprà admonuimus, ibi, *Agite pugni, iamdiu est, quom ventri victum non datis.* IGITVR] id est, ea gratia, vel idcirco. QVI TV ABS TE, &c.] Cur non tu abs te socordiam omnem repellis, & segniciem aufers? legendum autem *reicis, amoues*, vt edidimus, non vt vulgo *reice, amoue.* SOCORDIAM] ignauiam, ῥαθυμίαν. VERSVTVM] ad malitiam callidum interdum recti peritum. Nonius. M. Tullius libro 3. de natura deorum, *versutos eos appello, quorum mens celeriter versatur.* Plautus in Epid. *versutior es, quàm rota figularis.* FAXIS] feceris. AD HERI FRAVDATIONEM] ad herum fraudandum. CALLIDVM INGENIVM GERVNT.] callido ingenio sunt, callidi, & ingeniosi sunt. Sic idem Plautus in Bacchidib. dixit animum gerere. *Sed satin' ego animum mente sincera gero?* Et Terentius in Hecyra. *quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.* Hoc igitur dicit. Caue feceris, quod alii serui solent, qui callidi & versuti sunt, ad herum suum fallendum. quin potius ad herum seruandum callidus, vafer, & astutus esto. VNDE SVMAM?] has viginti minas? INTERVORTAM?] dolis circumueniā? interuortere, est peruertere, euertere, &, vt significantius dicam, totum vertere. Itaque hic tralatè positum est vel dic interuertere, seu interuortere esse, pecuniā aut rem alienam, & alii debitam ad se. QVÒ HANC CELOCEM CONFERAM?] quem in portum, seu quas in oras hanc nauim conferam, conuertam, impellam? quo mea consilia referam? allegoria est. celox nauigium

breue est à Græca voce κέλης, appellatū. Sed Nonius vult esse dictum à celeritudine, in voce celox, vbi hunc locum profert. IMPETRITVM] id est impetratum. Festus. verbum antiquum ex Etruscorum disciplina M. Tull. lib. 1. de Diuinat. *vt nunc extra (quanquam idipsum aliquanto minus, quam olim) sic cum a ... magna res impetriri solebant*. Idem lib. 2. *Qui et cenit, vt si quis impetrire velit, conuenientem historiam rebus suis ...* Sic autem legendum esse vtrobique admonuimus in notis nostris ad Ciceronem, itaque edi iusseramus: quanquam operarii nobis non paruerūt. INAVGVRATVM'ST] augurium actum, & consuitū est M. Liuius lib. 1. *Palatinum Romulus Remus Auentinum ad inaugurandum templa capiunt*. Idem eod lib. *Ex eo ira regis mota, eludensque artem, vt ferunt, Agedū, inquit, diuine tu inaugura fieri ne possit quod nunc ego mente concipio.* Varro lib. 4. de ling. Latina *quod hinc oritur caput sacræ viæ: qua sacra quotmenfibus feruntur in arcem & per quam augures profecti solent inaugurare.* Iam augurium ab auiū garritu dictum est. vt scribit Festus. illud pœne præterii: quod auctor vocabularii Latino Græci notat inauguratus, οἰωνισθείς. QVOVIS AMMITTVNT AVES.] in quamuis partem admittunt, seu addicunt aues, & consilium suo garritu, aut volatu approbant & faciunt ratum. Tit. Liuius lib. 1. *negare Attius Nauius, inclytus ea tempestate augur, neque mutari, neque nouum constitui, nisi aues addixissent posse.* Tacitus li. 1. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat cōcionem. Hinc admissiuæ aues, vt docet Festus, dictæ ab auguribus, quæ consulentem iuuarent, seu iuberent. PICVS, CORNIX EST AB L.] M. Tull. lib. 1. de diuinat. *Quid? haud augurium a dextra coruus: à sinistra cornix faciat ratum?* Virgil. *Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.* CORVOS, PARRA A DEXTRA] Coruus ab dextra facit ratum, vt etiam ex M. Tull. verbis, quæ supra retuli, apparet. contra ab læua dissuadet. Horat. oda 27. lib. 3. *ego cui timebo Prouidus auspex. Antequam stantes repetat paludes Imbrium diuina auis imminentum? Oscinem coruum prece suscitabo Solis ab ortu.* Iterum Plautus in Aulul. *Non temere est, quòd coruus cantat mihi nunc ab læua manu. Simul radebat pedibus terram, & voce crocitabat sua.* Parra autem auis est infelicis augurii, & inauspicata. Horat. oda suprà commemorata. *Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.* Sic autem edidimus, libros veteres secuti. quo modo & Camerarius. Nam alii habent, *coruos porrò ab dextera*. VLMVM] arborem, vnde virgæ fieri solebant, quibus serui cædebantur. NON TEMERARIVM'ST] non temere fit: non est sine ratione: οὐκ ἐστὶν ἄλογον. Sed dissimulandum nō est, Nonium legisse, *haud temerarium est*, in voce *temerariū* vbi hunc locum profert. Quòd autem ille *temerarium* hic putat valere metuendum, & sollicitum, errat. IN MVNDO SVNT, paratæ sunt: in expedito sunt. sic Carisius Iterum Plautus in Casina. *Stultitia magna est, mea quidem sententia, Hominem amatorem vllum ad forum procedere, in quod amet in mundo fiet.* Idem Pseud. *Pistrinum in mundo scibam si id faxem, mihi.* AVT ATRIENSI SAVREAE.] serui atrienses. serui erant totius domus honoratissimi, & potentissimi, & quasi columina, seu, columelæ quædam: id quod maximè intelligitur ex hoc seruo Saurea. Seruius ad illum locum Virgil. Æneid. 9. *Fidúsque ad limina custos*. notat. æditimus fuit. quod apud maiores ingenii honore fuit. illic enim epulabantur: & deos colebant, census etiam omnis illic seruabatur. quod & Plautus docet in Asinaria: in qua inducit Sauream seruum atriensem in tota familia plurimū posse. EXANIMATVS] vel metu exanimatus: vel propter cursum vix spiritum ducens. ILLIC OBSCAEVAVIT] ille malam scæuam obiecit: malum omen obtulit. sic ferè Nonius in verbo *obscæuauit*. vbi hunc versum profert *scæua autem & bona, & mala dicitur bona scæuā, bonum omen: mala scæua, malum omen.* Plautus in Casina. *Cannam scæuam spero meliorem fere.* Idem in Pseudolo. *Bene ab hoc prædatis ibo nobis bona scæua est mihi.* Quod autem libri veteres habent *obscænauit*. & ita edidit Camerarius, non placet quamuis non damne, vt sit verbum factum à nomine *obscenus*: quod interdum significat, mali & diri ominis, ominosum δύσφημον. Accius Oenomao. *vt omnes qui Arpinam, Asiamque accolunt ciues, ominibus faustis adhibeant, iamtum ore obscæna dicta segregent.* Virgilius Æneidos 12. *ne me terrete timentem Obscænæ volucres.* Omnino obscæuauit magis probo. tum Nonii auctoritate adductus. tum verbi *obscænauit* nouitate, & insolentia suboffensus. Licet autem aut hoc ordine verborum hunc locum explicare: Metuo meæ fallaciæ, propterea quod ille obscæuauit. subintell. mihi. vel repete ἀπὸ κοινοῦ, meæ fallaciæ: aut hoc ordine. Metuo propterea quod illic, id est, ille, obscæuauit meæ fallaciæ.

LEONIDA, LIBANVS seruus.

VBi ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
Vti ego illos lubentiores faciam quàm Lubentia'st?
Maximam prædam & triumphum eis adfero aduentu meo.
Quando mecum pariter potant, pariter scortari solent:
Hanc quidem quam nactus prædam, pariter cum illis partiam.
Li. *Illic homo ædis compilauit, more si fecit suo.*
Væ illi qui tam indiligenter obserrauit ianuam,
Le. *Ætatem velim seruire, Libanum vt conueniam modò.*
Li. *Mea quidem hercle opera liber nunquam fies ocyus,*
Le. *Etiam de tergo ducentas plagas prægnantis dabo.*
Li. *Largitur peculium omne, in tergo thesaurum gerit.*
Le. *Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit,*
Nunquam ædepol quadrigis albis indipiscet postea.
Herum in obsidione linquet, inimicum animos auxerit.
Sed si mecum occasionem opprimere hanc, quæ obuenit, studet,

Maxi-

Maximas opimitates gaudio effertissimas
Suis heris ille vnà mecum pariet, gnatóque & patri.
Adeò vt ætatem ambo, ambobus nobis sint obnoxij,
Nostro deuincti beneficio. Li. *vinctos nescio quos ait.*
Non placet, metuo in commune ne quam fraudem frausus sit.

Le. *Perij ego oppidò, nisi Libanum inuenio, iam vbi vbi est gentium.*
Li. *Illic homo socium ad malam rem quærit, quem adiungat sibi.*
Non placet, pro monstro extempl: est, quando qui sudat, tremit.
Le. *Sed quid ego hîc properans concesso pedibus, lingua largior?*
Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?
Li. *En edepol hominem infelicem, qui patronam comprimat.*
Nam si quid sceleste fecit, lingua pro illo peierat.
Le. *Approperabo, ne post tempus, prædæ præsidium parem.*
Li. *Quæ illæc præda est? ibo aduorsum, atque electabo quicquid est.*
Iubeo te saluere voce summa, quo ad vires valent.
Le. *Gymnasium flagri, salueto.* Li. *quid agis custos carceris?*
Le. *O catenarum colone.* Li. *ô virgarum lascinia.*
Le. *Quot pondo ted esse censes nudum?* Li. *non edepol, scio.*
Le. *Scibam ego te nescire. at pol ego qui te expendi, scio.*
Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.
Li. *Quo argumento istuc?* Le. *ego dicam, quo argumento & quo modo.*
Ad pedes quando alligatum est æquum centupondium,
Vbi manus manicæ complexæ sunt, atque adductæ ad trabem,
Nec dependes, nec propendes, quia malus, nequamque sis.
Li. *Væ tibi.* Le. *hocc. testamento seruitus legas tibi.*
Verbis velitationem fieri compendi volo.
Quid istud negotij est? Le. *certum est credere.* Li. *audacter.* Le. *licet.*
Sis amanti subuenire familiari filio,
Tantum adest boni improuiso, verùm commixtum malo.
Omnes de nobis carnificum concelebrabuntur dies.
Libane nunc audacia vsu'st nobis inuenta & dolis.
Tantum facinus inueni modò ego, vt nos dicamur duo
Omnium dignissimi esse, quò cruciatus confluant.
Li. *Ergo mirabar quod dudum scapulæ gestibant mihi,*
Li.. *Ariolari quæ occœperunt sibi esse in mundo malum.*
Quicquid est, eloquere Le. *magna est præda cum magno malo.*
Siquidem omnes coniurati cruciamenta conferant,
Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.
Le. *Si istam firmitudinem obtines animi, salui sumus.*
Li. *Quin si tergo res soluenda est, rapere cupio publicum.*
Pernegabo, atque obdurabo, periurabo, denique.
Le. *Hem ista virtus est, quando vsu'st, qui malum fert fortiter.*
Fortiter malum qui patitur, idem post potitur bonum.
Li. *Quin rem actutum edisseris? cupio malum nanciscier.*
Le. *Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquiescam, non vi es*
Me ex cursura anhelitum etiam ducere? Li. *age age, mansero.*
Tuo arbitratu, vel adeò vsque dum peris. Le. *Vbinam est herus?*
Le. *Maior apud forum'st, minor hîc est intus.* Le. *iam satis est mihi.*

Li. *Tum tu igitur es diues factus.* Le. *mitte ridicularia.*
Li. *Mitto istud, quod affers, aures expectant mea.*
Le. *Animum aduerte, vt aquè mecum hac scias.* Li. *taceo.* Le. *beat.*
Meministin' asinos Arcadicos mercatori Pelleo,
Nostrum vendere atriensem. Li. *memini, quid tum postea?*
Le. *Hem ergo is argentum huc remisit, quod daretur Saurea*
Pro asinis. adolescens venit modò, qui id argentum attulit.
Li. *Vbi is homo'st?* Le. *iam deuorandum censes, si conspexeris.*
Li. *Ita enimuerò, sed tamen tu nempe eos asinos pradicas*
Vetulos, claudos, quibus subtrita ad femina iam erant vngula.
Le. *Ipsos, qui tibi subuectabant rure huc virgas vlmeas.*
Li. *Teneo, atque ijdem te hinc vexerunt vinctum rus.* Le. *memor es probè.*
Verùm in tonstrina vt sedebam, me infit percontarier:
Ecquem, filium Stratonis nouerim Demanetum?
Dico me nouisse extemplo, & me eius seruum pradico
Esse, & adis demonstraui nostras. Li. *quid tum postea?*
Le. *Ait se ob asinos ferre argentum atriensi Saurea*
Viginti minas, sed eum sese non nouisse hominem qui siet,
Quom iam ille elocutus hec sit. Li. *quid tum?* Le. *ausculta ergo, scies.*
Ipsum verò se nouisse callidè Demanetum.
Extemplo facio facetum me, atque magnificum virum,
Dico med esse atriensem. sic hoc respondit mihi:
Ego pol Sauream non noui, neque qua facie sit, scio,
Te non aquum mi est succensere, si herum vis Demanetum.
Quem ego noui, adduce: argentum non morabor quin feras.
Ego me dixeram adducturum, & me domi prastò fore.
Ille in balneas ituru' est, inde huc veniet postea.
Quid nunc consilij captandum censes? dic. Li. *hem istuc ago.*
Quomodo argentum interuortam, & aduentorem & Sauream,
Iam hoc opus est exasceatum. nam si ille argentum prius
Hospes huc affert, continuò nos ambo exclusi sumus.
Nam me hodie senex seduxit solùm, seorsum ab adibus,
Mihi, tibique interminatu'st nos futuros vlmeos.
Nisi hodie Argyrippo viginti essent argenti mina.
Iussit vel nos atriensem, vel nos vxorem suam
Defraudare, dixit operam sese promissum dare.
Nunc tu abi ad forum, adque herum, & narra hac, vt acturi simus.
Te ex Leonida futurum esse atriensem Sauream,
Dum argentum afferat mercator pro asinis. Le. *faciam vti iubes.*
Li. *Ego illum interea hic oblectabo prius, si fortè aduenerit.*
Le. *Quid ais?* Li. *quid vis?* Le. *pugno malam si tibi percussero.*
Mox cùm Sauream imitabor, caueto ne succenseas.
Li. *Hercle verò tu cauebis, ne me attingas, si sapis.*
Ne hodie malo cum auspicio nomen commutaueris.
Le. *Quaso aquo animo patitor.* Li. *patitor tu idem, cum ego te referiam.*
Le. *Dico vt vsus fieri.* Li. *dico hercle ego quoque vt facturus sum.*
Le. *Ne nega.* Li. *quin promitto, inquam, hostire contrà vt merueris.*
Le. *Ego abeo. tu iam, scio, patiere. sed quis hic est? is est,*

Ille est ipsus. iam ego recurro huc, tu hunc interea hic tene.
Volo seni narrare Li. *quin tuum officium facis ergo, ac fugis?*

LVBENTIORES] hilariores, lætiores LVBENTIA] hilaritatis dea. Venus lubentina.] PRAEDAM] tralatio est à re militari. QVANDO] quoniam ἐπειδὴ. NACTVS] subintell. sum. PARITER CVM ILLIS PARTIAM] illis impertiam. ILLIC HOMO] ille homo. COMPILAVIT.] spoliauit. Horat. satyra 1 lib. 1 *Formidare malos fures, incendia, seruos, Ne te compilent fugientes.* compilati dicuntur furtum passi, inquit Nonius, in suppilare. VAE ILLI] O infelicem illum cuius ædeis compilauit Leonida. QVI TAM INDILIGENTER OBSERAVIT IANVAM] sic malo legi, quam quo modo vulgò *obseruauit*. Et verò idem & Camerario iam antea visum erat. Est autem obserare, sera claudere. Catull. ad Ipsithillam. *Quod si iusseris, illud adiubeto, Ne quis liminis obseret tabellam.* AETATEM VELIM SERVIRE] id est, diutissimè velim seruire: æternum velim seruus esse. Profert Nonius hūc versum, in voce *ætatem*. MEA QVIDEM HERCLE OPERA, &c.] Equidem operam tibi nullam dabo, vt citius liber fias. Sed per me ætatem seruias licet. ETIAM DE TERGO D. PL.] iocus quasi magnum quiddam largiturus sit, ita ei promittit plagas ducentas tumenteis. quas in tergo suo gerit. PRAEGNANTEIS] tumidas, turgidas. tralatio à mulieribus prægnantibus. LARGITVR PER OMNE. &c.] peculium est pecunia seruilis, propriè: significat autem seruus Libanus seu Libanus, Leonidam conseruum nihil habere paratius, quod largiatur, quàm tergum plagis refertum, seu plagas tergo illatas. THESAVRVM GERIT.] thesaurum plagarum, vt dicimus thesaurum mali. NAM, SI HVIC OCCASIONI. &c.] id est, Nam si hæc occasio elapsa sit è manibus. & non cōtinuò à Libano arrepta fuerit: nūquam eam postea, quantumuis celeriter currat, adipisci poterit. QVADRIGIS ALBIS] quadrigis celeritate præstantibus. quales sunt quadrigæ Iouis, quadrigis ipsius Iouis, vt Turnebo placet. Horatius satyra 7. libr. 1. *Sisennas Barros vt equis præcurreret albis*, Hyperbole est, prouerbium olet INDIPISCET] adipiscetur, assequetur, apprehendet sic ferè Festus in verbo indipisci κατέχειν, καταλαμβάνειν. HERVM IN OBSIDIONE LINQVET INIMICVM] allegoria à re militari. INIMICVM] inimicorum occasionem. OPPRIMERE] occasionem occupare, & ita subito arripere, vt elabi, aut effugere non possit. Iterum Plautus Rudente *Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc Palestræ, in aram vti confugiamus priusquam huc scelestus leno veniat, nos, que hic opprimat?* Quidam opprimere interpretantur vrgere, quod minus probo. QVAE OBVENIT] quæ oblata est. OPIMATES] copias, res secundas. prosperitates. *opimitas*, inquit Nonius, ab *opimo*, deinde profert hunc versum: & præterea illum, qui est in Capt. *Maximas opimates, opiparáque offert mihi.* EFFERTISSIMAS] refertissimas. AETATEM] æternum, perpetuò, diutissimè. NOBIS SINT OBNOXII,] nobis sint obligati, nobis debeant. sic in Capt. *obnoxij ambo vobis sumus propter hanc rem, &c.* METVO IN COMMVNE QVE FRAVSVS SIT] frausus, inquit Nonius, pro fraudatus, frausus sit, id est, ad fraudis fructum venerit. deinde hunc locum profert. Ego sic potius, *ne quam fraudem frausus sit.* id est, ne quam fraudem commiserit. & ita Festus in voce *frausus*, apud quem legendum est, *fraudem frausus sit*, fraudem commiserit. OPPIDO] valde. VBI VBI EST] vbicunque est gentium. ILLIC HOMO] Ille homo. PRO MONSTRO] portenti loco, portenti simile: ἀντὶ τέρατος. EXTEMPLO] statim, continuò, illico. verbum augurale, hinc natum, quòd augures, augurio viso, e templo surgebant, id est, ex ea cæli parte, quam designarant. QVANDO QVI SVDAT, TREMIT] Hippocr. ὅτι ἱδρῶτι φρίκην οὐ χρηστόν: id est, sub sudorem horror, non est bonum. CONCESSO P.] cesso pedibus: parco meis pedibus: parcus sum pedibus. Simeo Bosius sic legendum putat, *Sed quid ego hic properans cùm cesso pedibus, lingua largior?* id est, quamobrem lingua largus sum, cum interea pedibus meis parco, ego nihil muto. LARGIOR?] largus sum? largior, vel vt sit verbum accipi potest: vel vt sit nomen comparatiuum, pro nimis largus, vt subintelligatur ὤν. sed illud malo. HANC] linguam. LACERAT DIEM?] conterit diem? Idem in Sticho, *Ite hac secundum vos me, ego hunc lacero diem.* Idem Casina, *conteris diem. Dum adsto aduocatus cuidam cognato meo.* HEV] sic puto scribendum, vt sit dolentis interiectio: interdum geminatur. Heu heu. QVI PATRONAM COMPRIMAT] linguam, patronam suam comprimat. iocus ex ambiguo verbo, *comprimat.* nam comprimere linguam est coercere & continere, ne loquatur quod ad id pertinet, quod suprà proximè dixit. Quin ego hanc iubeo tacere, &c. comprimere patronam intelligitur is, qui patronam suam subigit. præterea comprimere linguā suprà in Amphitr. ambigue posuit ibi Ego tibi istam hodie scelestam comprimam linguam. Cur autem eius linguam. patronam dicat. rationem subiicit. NAM SI QVID SCEL PRO ILLO P.] nam si quid scelerate fecit, inquit, iurat se non fecisse & ita linguæ suæ beneficio, hoc est periurio aubsoluitur, quo fit. vt lingua sit ei tanquam patrona, dum huius opera crimine liberatur, ne verberetur. NE POST TEMPVS, PR. PR.] ne post bellum suppetias. ELECTABO,] eiiciam sic Festus, sine dubio hunc locum spectans. quamuis eum non proferat. GYMNASIVM FLAGRI.] verbero flagrio: homo in quo verberando assidue se exercet dominus. seu potius exercentur flagra, & virgæ. CVSTOS CARCERIS?] qui à carcere nunquam discedis: qui assidue in carcere versaris, quasi carceris custos. O CATENARVM COLONE] qui assidue catenas colis, vt colonus agrum, id est, qui assidue catenis vinctus es. Profert hunc locum Nonius in verbo colere O VIRGARVM LASCIVIA] in cuius corpore, seu tergo lasciuire & exsultare solent virgæ. QVOT PONDO] quot librarum, hoc eò pertinet, quòd serui dum verberabantur, pendebant: idque & ex eo, quod sequitur & ex aliis locis intelligere licet. Horat. epist. 2. lib 2. *In scalis latuit metuens pendentis habenæ.* Iterum Plaut. infrà ead comœd. *Vbi sæpe causam dixeris pendens aduersus octo Artitos audaceis viros.* &c. Idem in Amph. *Nisi item vnam, verberatus quam pependeris perpetem.* SCIBAM] sciebam. QVI TE EXPENDI.] qui te ponderaui, vel qui te iussu heri, ex trabe pependi. PER PEDES] in pedes, ita vt pedes terræ appropinquent. AD PEDES QVANDO ALL.] alligabatur ad pedes seruorum pendentium pondus aliquod, ne inter vapulandum calcitrarent, néve pedibus aut calcibus eos, à quibus verberabantur peterent. Hæc adscripserat ad hunc locum Bosius. AEQVVM CENTVPODIVM] pondus centum librarum iustum. MANICAE] vincula, quibus manus vinciuntur. profert Nonius in voce *manica.* ATQVE ADDVCTAE AD TRABEM] ad trabem adstrictæ manicæ scilicet. NEC DEPENDES, NEC PROP.] nec deorsum pendes, nec vllam partem versus pendes, quin improbus, & nihili sis.

id est, nihil tibi neque superest, neque deest, quin improbus & inutilis sis. plane improbus & nequam es. NEQVAMQVE] inutilisque, sic Caper, vetus grammaticus VAE TIBI] mi et esto. dii te infelicitent. HOC TESTAM. SERVITVS L. T.] seruitus hoc tibi ex testamento legat hoc, nempe væ. hoc est, vt sis miser seruitus tibi tanquam legatum quoddam ex testamento relinquit miseriam. significat omnem seruum, miserum esse, eo ipso, quòd seruus sit. VERBIS VELIT FIERI COMP. V.] contentionem per verba λογομαχίαν. Ve ratio, inquit Nonius, leuis contentio, dicta ex comparatione vt itum. Velites sunt equites leniter armati, quasi volantes Turnebus hunc locum explicare conatus est lib. 4. aduers. cap. 13 sed ita, vt sit opus alio explicatore. sic enim ille, facere compendi, vt facere lucri Plautus dicit. Itaque facere compendi velitationem verbis volo, est, volo hoc verbis commodum, lucrumque afferre ne in velitationem, altercationémque de suo quidquam impendant. Nō enim sine eorum impendio fieri potest. Hactenus ille significat autem ille, (nam obscure admodum, vt nonnulla alia, hæc scripsit) hanc esse Plauti sententiam, volo velitationem verba lucrifacere: volo verbis lucrum ex hoc quæri, ne verbis contendamus inter nos velitando enim, & altercando verbis, verba impendimus & insumimus. Contendere igitur verbis desinamus, vt hoc lucri verbis afferamus. Hæc ille dicere voluit. Sed ego sic explico, & longè, mea quidem sententia planius. *Verbis velitationem*, id est, hanc ipsam velitationem, & contentionem nostrā, quæ fit verbis, volo compendi fieri, id est, volo lucri fieri: quod valet, volo non adhiberi, non vsurpari. volo nos desinere verbis velitari. Dicitur quis rem aliquam lucrifacere, qua non abuti ei licet, & cui parcere potest. Turnebum induxit, quòd putauit datiuum *verbis*, cohærere cum *compendi fieri*. & ab eo regi: quod non ita est, nam *verbis* cohærere debet cum *velitationem*, vt intelligamus, *verbis velitationem* dictū per verborum velitationem, quam λογομαχίαν. Græci appellant, vt diximus. Sic loquitur in Mostell. *Orationis operam compendi face*, &c Idem in Persa. *Quisquis es adolescens, operam fac compendi quærere* idem in Bacch. *compendi verba multa iam faciam tibi.* idem in Pseud. *Quisquis es, compendium ego te facere compendi volo.* QVID ISTVD NEGOTII EST?] quid rei habes, quam mecū communices? *Quid*, hic dissyllabum est. CERTVM EST CREDERE] decreui tuæ fidei committere. AVDACTER] subintell credito. LICET SIS AMANTI SVBVENI.] id est, licet si vis amanti filio subuenire. Sic autem hunc versum restitui ex codicibus nostris veteribus. Nam & *sis* in extremo versu: & *si vis*, in principio versus, versum corrumpebant. nunc autem integri & perfecti sunt trochaici, tetrametri, catalectici. licet sis autem, id est, licet si vis. Præterea personarum nomina erant pertubato, & peruerso ordine locata: quæ nos in suum ordinem restituimus. VERVM COMMIXTVM MALO.] sed hoc tantum boni, cum malo coniunctum est, hoc tantum boni, inquit, non est liquidum, neque sincerum, neque omnino mali expers: sed aliquid incommodi admixtum habet. OMNES DE NOBIS CARNIF. CONG.] hoc illud est mali, cum quo tantum boni commixtum esse dixit. omnes, inquit, carnificum dies, de nobis erunt celebres: qui carnifices in nobis excruciandis, ob facinus tam audax, quod nobis faciendum est, erūt occupati NVC AVDACIA VSV'ST INVENTA,] id est, nunc opus est inueniri, atque adeò inuentam à nobis esse audaciam, & inuentos dolos. QVO] ad quos significat, magnum, & audax, grauique supplicio dignum facinus sibi esse suscipiendum, & audendum. GESTIBANT] gestiebant, exsultabant, quasi præsagientes, ac præsentientes plagas ubi imminenteis vel, vt ipse subiicit, quasi ariolantes sibi esse in mundo malum. ARIOLARI QVAE OCC. SIBI ESSE] quæ ariolari, hoc est diuinari, cœperunt sibi esse paratum malum. CONIVRATI] coniuratio ne facta in caput nostrum. CRVCIAMENTA] cruciatus. CONFERANT] congerant, coniiciant. HABEO, OPINOR, FAMILIAREM TE NEQ. F] id est, habeo domesticum, seu domi tergum: neque mihi quærendum est foris, quod valet, ad verbera paratus sum: neque recuso, quo minus vapulem, si quod facinus audax fecero sic sæpe loqui solet Plautus: vt in Bacchid. *Regem contra auream que obtulit vt domo sumeret, neu foris quæreret.* Idem Mil. glor. *Nam mulier aliteri nunquam supplicassit quæ est mala: Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.* Idem ibidem *quid opus sit nota noscere. Quem apud te exemplum experiendi habeas ne petas foris.* Idem in Pseud. *Quid minitare? habeo tergum.* Tale fere est illud Catulli, carm. ad Ianuam. *Sed pater illius nati violasse cubile Dicitur, & miseram conscelerasse domum sive quod &c. Seu quod iners sterili semine natus erat: Ne quærendum aliunde foret neruosius illud, Quod posset zonam soluere virgineam.* Familiarem tergum autem edidi, auctoritatem Nonii secutus, qui, vt probet veteres etiam tergus, gi, vsurpasse in masculino genere, huius loci testimonio vtitur. Tale etiam illud est Ciceronis, *domi nobis ista nascuntur.* Academ. quæst. lib 4 qui inscribitur Lucullus. Idem lib. 9 epist. ad Varr. *Sed quid ego hæc ad te, cuius domi nascuntur?* Idem lib. ad Att. *Quid enim ego alterum in me [illegible] exspectem, cum hæc domi nascantur?* Idem lib. Accus 3. *Non circumspiciam: non quæram foris habeo iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum* &c. Idem ibid. aliquot versib. pòst, *Sed in ipsa societate non quæram exemplum foris, hoc ipsi ex consilio vitare exemplum* &c SI ISTAM FIRMIT. OBT. AN. S. S.] si in ista animi constantia permanes, salui sumus. Significat eum, qui aliquid magni suscipit, periculum extimescere non oportere. Nam qui periculum extimescit, non potest omni animi cura, in eā rem, quā aggredi parat, incumbere contrà, qui omni metu solutus ac vacuus negotium aliquod in manus sumit, toto pectore agit, quod agit, neque vlla grauiore cura ab agendo retrahitur, aut reuocatur. Profert autem hunc versum Nonius in voce *firmitudo*. Quanquā non dissimulabo, nonnullos hic legere *fortitud. nem.* QVIN SI TERGO, &c.] Immo adeò, inquit Libanus, vt intelligas, me verbera cōtemnere, neque vllo pacto extimescere, si, postea quam facinus aliquod audax fecero, tergo dependendum, & corpore luendum est, publicam pecuniam rapere cupio. PVBLICVM] pecuniam publicam. PERIVRABO] peierabo. HEM ISTA VIRT. EST, &c.] Ordo, & sententia est: Hem ista virtus est, eius subintell. qui, quādo vsu'st, id est, quando opus est, malum fert fortiter. Sic ferè M. Tull. Philipp. xi. nisi quòd in re seria, & pluribus verbis *Magna laus, meoque iudicio omnium maxima. Est enim sapientis, quidquid homini accidere possit, id præmeditari ferendum omnino modicè esse si euenerit. maioris omnino est consilii prouidere ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre si euenerit* Sic Pittacus. Συνετῶν ἀνδρῶν ἐστὶ, πρὶν γενέσθαι τὰ δυσχερῆ, προνοῆσαι, ὅπως μὴ γένηται· ἀνδρείων δὲ, γενόμενα εὖ θέσθαι. id est, intelligentium virorum est, prius quàm eueniant incommoda, prouidere, ne eueniant: fortium, si euenerint, composite & moderate ferre. FORT. MAL. QVI PAT. IDEM P. P. B.] Sic legi malo, *potitur bonum*, inquam, quàm, quomodo alii libri habent, *patitur bonum*. Est vero perelegans cum paranomasia iuncta ἀντίθεσις *patitur malum: potitur bonum.* Præterea *pati* semper de malo dicitur. Quòd enim Cic dixit Philip. 13 *pacémque patiamur*: pacem illam habet in malis, quia turpis sit, idcirco dixit *pacémque patiamur*, & ita legendum, non, vt vulgò legebatur,

legebatur, potissimum EDISSERIS] exponis? NANCISCIER] inuenire. EXCURSURA ANHELITUM ETIAM DUCERE?] ex cursu animam ægre trahere, & ilia ducere? suprà *exanimatus currit*. MANSERO] exspectauero. VEL ADEÒ USQUE] etiam vsque eo dum interis. MAIOR] pater Demænetus. MINOR] filius, Argyrippus. INTUS] *ἔνδον*, domi. TAM TU IGITUR ES D. F.] iocus, ex eo, quod dixerat Leonidas, sibi iam satis esse: quibus verbis significabat, satis verborum sibi esse, ex quibus cognouerit, vbi sit vterque herus. At Libanus id in aliam sententiam accipit, quasi Leonidas dixerit, se bonis suis contentum esse, & se satis bonorum fortunæ habere: quod quibus contigit, ii sunt diuites. MITTE RIDICULARIA] missa fac ridicula, & iocosa: & veni ad seria. ÆQUE MECUM] iuxta mecum. BEAS] beas me, quod accs. PELLEO] ex Pella, vrbe Macedoniæ: in qua natus Alexander magnus. IS] adolescens à mercatore Pelleo missus. ATRIENSEM] seruum atriensem, Sauream IAM DEVORANDUM C. E. G.] hoc eò pertinet, quòd Libanus quæsierat, vbi is homo esset: quasi in eum impetum facturus, cùm primùm conspexisset, eúmque non solùm spoliaturus, verum etiam [illegible]quam f[illegible]ra aliqua deuoraturus. TE HINC VEXERUNT VINCT[illegible] R.] nempe ad opus rusticum faciendum. QUIBUS SUBTRITÆ AD FEM] hyperbolicῶs dictum. non potest enim fieri, vt iumento vngulæ subtritæ sint vsque ad femina, seu femora. sed hoc tamen significat, horum asinorum vngulas fere vsque ad viuum fuisse subtritas. quod magnum est vitium in iumentis. Quòd autem quidam hic legunt *flemina*, qua voce Plautus alibi vtitur, & de qua Festus: errant. TIBI] quibus cederetis. UT SEDEAM] cùm forte sederem. INFIT] incipit. sic Aulul. *Infit ibi postulare plorans, eiulans, &c.* & sæpe alibi sic & Lucretius non semel. exempli gratia, lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur, & infit.* ECQUEM] num quem: vel num quendam. OB ASINOS] pro asinis, vt suprà locutus est, ibi *Hem tergo is argentum huc remisit, quod daretur Saureæ, Pro asinis* &c. EUM] Sauream. QUI SIET] quis, seu qualis sit. QUOM IAM ELOCUTUS H. S.] sic legendum, non, vt vulgò, *Quoniam eloc* sententia est aperta. Cum iam, inquit, hæc elocutus sit, &c. vel sic, vbi iam hæc dixerit, seu dixisset. hic cum esset reliqua additurus, interpellatur à Libano cætera cognoscendi cupido, &, vt fit, moram non facile ferenti. CALLIDE] perite, plane. FACIO] fingo. & est tempus pro tempore. facio, pro faciebam. sic autem in Milit. glor. dicit. *Dum te sitelam facere hero voluisti*, &c. ibid. *Magnum me faciam nunc, quoniam illhæc me coll[illegible]udat.* in Pseudolo. *Atque ego nunc me gloriosum faciam, & copi pectore.* ME ESSE] me esse. TE NON AEQUUM MIHI EST SUCC] Te non æquum est mi succensere. SI HERUM VIS DEMAENETUM] subintell. adducere. QUIN FERAS.] quin accipias, seu auferas. ITURU'ST.] iturus est. QUID NUNC CONS. CAPT] Quid nunc consilii quærendum, & capere studendum existimas? ISTUC AGO] ad istam rem animum attendo: in isto sum, vt consilium aliquod reperiam seu vt aliquam fabricer fallaciam, & sycophantiam, qua illas 20. minas interuertamus, & ad nos transferamus. ET ADVENTOREM] adolescentem, qui aduenit. repete *ἀπὸ κοινοῦ* interuortam. id est, circumueniam. interuortam argentum autem id est, ad nos è medio cursu transferam, antequam ad atriensem perueniat. IAM HOC OPUS EST EXASCIATUM] id est, iam hoc negotium inceptum, & exortum est. tralatio est à fabris, qui ligna primum dolant, & exasciant: deinde læuigant, & poliũt. exasciare autem, est, ascia siue securi parare, & rudiore quasi opera præparare. Ascia verò, ferramentum fabrorum materiariorum: quod aiunt à Dædalo repertum. Vitruuius lib. 7. cap. 2. *sumatur ascia, & quemadmodum materia dolatur, sic calx in lacu macerata ascietur. Si ad asciam offenderint calculi, non erit temperata.* Hoc igitur significat, opus adhuc esse rude, impolitum, & imperfectum: sed tamen inibi esse, vt mox perfici, & perpoliri possit. SEDUXIT] seorsum ab aliis duxit. M. Tull. lib. 5. epist. ad Attic. *Cùm hæc disseruissem, seducit me Scipio.* Plautus Aulul. *Eò nunc ego secreto te huc foras seduxi.* Idem in Curcul. *Prehendit dextram, seducit, rogat quid veneris in Cariam.* NOS FUTUROS ULMEOS] nos virgis vlmeis opertum iri, vsque adeò vt toti vlmei esse videamur. DIXIT SESE OPERAM PROMISSAM DARE] dixit sese operam nobis dare, & daturum quam operam promisit, vel sic, dixit, se nobis adiutorem fore, vt promisit. DUM ARGUMENTUM AFF.] tantisper te atriensem fore, dum mercator argentum affert pro asinis. OBLECTABO] deliniam, *θέλξω*. blandis verbis lactabo, & retinebo. QUID AIS?] interrogatio eius, qui aliud præterea, quæ dicta sunt, quæsiturus est in Bacchid. *Et pol ego scio, quid metuo. sed quid ais? BA. quid est?* PUGNO MALUM SI TIBI PERCUSSERO:] si colaphum tibi infregero, quod poterant Atrienses Tu CAVEBIS, NE ME ATTINGAS.] Teren. Andr. *Ne me attingas scelefte.* NE HOD. M. C. AUSP. N C.] ne inauspicato, & malis auibus nomen Saureæ pro Leonida sumseris. vel sic, ne nominis commutatio infelix, infaustique fuerit. *Auspicium*, inquit Nonius, *auium inspectio quæ & ex volatu auium, & ex vocibus significatur.* UT VIS'ST FIERI] vt visus est fieri. vt opus est fieri. HOSTIRE CONTRA] redhostire: par pari referre: vide suprà. *Hostimentum est opera pro pecunia.* QUIN TUUM OFF.] cur igitur tuum officium non facis, atque ad senem curris? Dixit *fugis* autem, significans, eum esse fugitiuum, & solere fugere.

MERCATOR, LIBANUS.

VT demonstrata sunt mihi, illasce ædis esse oportet,
Demænetus vbi dicitur habitare. I puere pulsa,
Atque Atriensem Sauream, si est intus, euocato.

Li. *Quis nostras sic frangit fores? Ohe inquam, si quid audis.*

Me. *Nemo etiam tetigit, sanús-ne es tu?* Li. *at censebam attigisse*
Propterea huc quia habebas iter. nolo ego fores, conseruas meas
A te verberarier, sanè ego sum amicus nostris ædibus.

Me. *Pol haud periclum est, cardines ne foribus effringantur.*

Si istoc exemplo tu omnibus qui quærunt respondebis.

Li. *Ita hæc morata ianua est: exemplo ianitorem*
Clamat, procul si quem videt ire ad sese calcitronem.
Sed quid venis? quid quiritas? Me. *Demænetum volebam.*

Li. *Si sit domi, dicam tibi non est.* Me *quid? eius Atriensis?*

Li. *Nihilo magis intus est.* Me *Vbi est?* Li. *ad tonsorem ire dixit.*

Me. *Quum venisset, post non rediit?* Li. *non edepol. quid volebas?*

Me. *Argenti viginti minas, si adesset, accepisset.*

Li. *Qui pro istuc?* Me. *asinos vendidit Pelleo mercatori*
Mercatu. Li. *scio, tu id nunc refers. iam hic credo eum affuturum.*

Me. *Qua facie noster Saurea est, si is est, iam scire potero.*

Li. *Macilentis malis, rufulus: aliquantum ventriosus,*
Truculentis oculis, commoda statura, tristi fronte.

Me. *Non potuit pictor rectius describere eius formam.*
Atque hercle ipsum adeò contuor, quassanti capite incedit.

Li *Quiqui obuiam huic hic occesserit irato, vapulabit.*

Me. *Siquidem hercle Æacidinis minis expletus, animisque incedit,*
Si me iratus tetigerit, hic iratus vapulabit.

DEMAENETVS VBI D.H.] in quibus Demænetus dicitur habitare.] PVERE P.] i. puer, pulsa foreis. *puere*, antiquũ. FRANGIT] nimis acriter pultat. OHE,] ohe. interiectio satis aliquid esse dictum, aut factum, monentis. CENSEBAM] putabam te attigisse. PROPT. HVC Q. H.] propterea quia huc habebas iter. CONSERVAS M.] conseruas appellat, quia eidem domino seruiunt. Sic apud Catullum, Ianua Balbo seruisse dicuntur *Ianua quam Balbo dicunt seruisse benignè [illegible] enim sedes ipse tenuit*, &c. ISTOC EXEMPLO] isto modo. IAM HAC MOR. EST IAN.] his moribus prædita, ianua est. CLAMAT] vocat. CALCITRONEM] hominem, qui calcibus foreis alienas verberare soleat. calcitrationes, inquit Nonius, qui infestant calcibus. deinde profert hunc versum. SI SIT DOMI DICAM TIBI] id est, Si esset domi, non te celarem, sed non est domi. In nonnullis libris adscriptæ reperiuntur post *tibi*, duæ hæ voces, *non est*. NIHILO MAGIS INTVS EST.] Nihilo magis domi est seruus atriensis Saurea quàm Demænetus, et herus Demænetus non est domi, ita neque Saurea atriensis, domi est. IRE] subintell. se. QVOM ABIISSET, POST NON REDIIT?] id est post quam abiit an non rediit? Sic autem edendum curaui, cum libri veteres alii haberent. *Quom venisset*: alii, *Quom autisset*. Nam *auisset* deprauatum u. pro b. hinc factum *venisset*. Vulgari autem habent *iuisset*: quod malim, quam *venisset*. QVI PRO ISTVC?] qui pro? pro qui, id est, pro quo, seu pro qua re ἀναστροφή. MERCATV] id est, in mercatu. Nonius, *Mercatus*, locus est, in quo fit mercatura. Varro. *Vbi tum comitia habebant, ibi nunc fit mercatus.* NOSTER SAVREA] legendum fortassis est, *vester*. MACILENTIS MALIS] descriptio formæ. VENTRIOSVS,] ventre prominente. TRVCVLENTIS OCVLIS] [illegible], seu [illegible]. COMMODA] medio cri tolerabili. NON POTVIT PICTOR] hyperbole. CASANTI CAPITE] capite nutante & cadente: vultu demisso, ac deiecto [illegible]. Idem Bacchid. *Subducunt lembum capitibus casantibus.* Macrob. lib. Saturn. cap. 21. *Herculeum vero, fictores veteres non sine causa cum poculo fecerunt, & nonnunquam casabundum, & ebrium: non solum quòd is heros bibax fuisse perhibetur*, &c. Varro libro 6. apud Næuium. *Risi egomet casabundum ire ebrium Casabundum*, inquit, *à cadendo*. Sic autem hunc locum restitui, cum in omnibus libris legatur *quassanti capite*, sine dubio mendosè. Nam primum quassare caput est minantis. hic autem tristitia significatur capitis deiectione. Deinde *quassanti capite* dici Latinè non potest, cùm *quasso, as*, sit verbum actiuum, & Latini dicant *aliquem cassare caput*, act. ue. non *aliquem esse quassante capite*. Postremò exempla à nobis collecta, perspicue declarant, legendum *casanti capite*, à verbo *caso, as*, quod est à cado, is, vt docet Varro: quanquam apud Varronem mendosè legitur *cassabundum*, pro *casabundum* vnico s. tristitiam autem vultus & capitis demissione significari, declarant multis locis poëtæ, & historici, & alii scriptores: sed paucis exemplis contenti sumus. Homerus ἰλιάδ. ρ. de equis Achillis, mæstis Patrocli morte. ὣς μένον ἀσφαλέως περικαλλέα δίφρον ἔχοντες οὔδει ἐνισκίμψαντε καρήατα· δάκρυα δέ σφι θερμὰ κατὰ βλεφάρων χαμάδις ῥέε μυρομένοισιν. id est, sic manebant equi, immotum currum tenentes, Terræ capitibus defixis: Lacrymæ autem eis calidæ, è palpebris in terram manabant flentibus. Idem lib. ψ. de iisdem, Καὶ τώ γ' ἑσταότε μυρέσθην· οὔδει δέ σφι κάρητα ἐρηρέδαται, τὼ δ' ἕστατον ἀχνυμένω κῆρ. id est, illi autem stantes lugebant, porrò terræ eis infixæ erant iubæ: ipsi verò stabant animo mærentes. Plato in Alcibiade secundo in princ. φαίνῃ γέ τοι ἐσκυθρωπακέναι τε καὶ εἰς γῆν βλέπειν, ὥς τι συννοούμενος. id est, videris sanè vultu mæsto esse, & terram intueri, vt aliquis in attenta cogitatione defixus. Plautus in Bacchid. *Subducunt lembum capitibus casantibus.* Idem ibid. *nunc qui nummi exciderunt here tibi, quòd sic terram obtuere? quid vos mæstos, támque tristem esse conspicor?* Cæsar lib. 1. de bello Gallico. *Animaduertit Cæsar, vnos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere, quas cæteri facerent, sed tristes capite demisso terram intueri.* Virgil. libr. 7. Æneid. *sed frons læta parum, & deiecto lumina vultu.* Lucret. lib. 4. *oculis nusquam cadentis.* ad quem locum quæ notauimus, legere licet. Quod autem apud Apuleium lib. 2. vulgo impressum est: *Tunc ille capite quassanti sublimis ingreditur, fatue: qui in domo funesta [illegible] partes requirit in qua tot*

ing[illegible]

sugis iam debuit ne fumus quidem visus est ullus. legendum, *capite cesanti*, id est, capite cerebrò cadēti & nutanti & lib.8 ibi. *At ille dum capite quassanti, vos autem, inquit, de cibo vel poculo, vel omnino ulla refectione nunc cogitatis, an nullo scitis quo loco consideritis?* emendandum, *capite cesanti*. Adde superioribus exempl s hoc ex Sophocle in Antig. Σὲ δὴ σέ, τὴν νεύουσαν ἐς πέδον κάρα, φὴς ἢ καταρνῇ μὴ δεδρακέναι τάδε: QVIQVI] id est, quisquis. OCCESSERIT] contra venerit, occurrerit. SI QVIDEM HERCLE AEACIDINIS] quamuis Achilleis minis, animisque oppletus incedat: tamen si me iratus vel summis digitis attigerit, vapulabit. Achillis iracundia, nota. Homer. Ιλ. α. Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος &c. Horat epist ad Pison. de Achille. *Impiger, iracundus, inexorabilis, acer*, Idem epist. 2. lib. 2. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Grais quantum nocuisset Achilles.* Achillem autem, Æacidam dicunt Græci ab auo Æaco, Peliden, à patre Peleo.

LEONIDA, MERCATOR, LIBANVS.

QVid est negotij? neminem meum dictum magni facere?
Libanum in tonstrinam vt iusseram venire, is nullus venit.
Næ ille e depol tergo & cruribus consuluit haud decorè.
Me. Nimis imperiosus est. **Li.** væ mihi hodie. **Le.** saluere iussi.
Libanum libertum. iam manúne emissus? **Li.** obsecro te?
Le. Næ tu hercle cum magno malo mihi obuiam occessisti.
Cur non venisti, vt iusseram, in tonstrinam? **Li.** hic me moratu'st
Le. Siquidem hercle nunc summum Iouem te dicas detenuisse.
Atque is precator aßiet, malam rem effugies nunquam.
Tu verbero, imperium meum contempsisti? **Li.** perij, hospes.
Me. Quæso hercle noli Saurea mea caussa hunc verberare.
Le. Vtinam nunc stimulus in manu mihi sit. **Me.** quiesce, quæso.
Le. Qui latera conteram tua, quæ occalluere plagis:
Abscede, & sine me hunc perdere, qui semper me incendit ira,
Cui nunquam vnam rem me licet semel præcipere furi,
Quin centies eadem imperem, atque ogganniam. itaque iam hercle
Clamore ac stomacho, non queo labori suppeditare.
Iußin' scelešte, ab ianua hoc stercus hinc auferri?
Iußin' columnis deiicier operas aranearum?
Iußine in splendorem dari bullas has foribus nostris?
Nihil est, tanquam si claudus sim, cum fusti est ambulandum.
Quia triduum hoc vnum modo foro operam aßiduam dedi absens,
Dum reperiam qui quæritent argentum in fœnus, hic vos
Dormitis interea domi, atque herus in hara, haud ædibus habitat.
Hem ergo hoc tibi, **Li.** hospes te obsecro defende. **Me.** Saurea oro
Mea caussa, vt mittas **Le.** eho, ecquis pro vectura olini
Resoluit? **Li.** resoluit. **Le.** cui datum est? **Li.** Sticho vicario ipsi
Tuo. **Le.** vah delinire appareas. scio mihi vicarium esse,
Neque eo esse seruum in ædibus heri qui sit pluris, quam ille est.
Sed vina heri quæ vendidi vinario Exæreambo
Iam pro his satisfecit Sticho? **Li.** fecisse satis opinor.
Nam vidi huc ipsum adducere ad trapezitam, Exæreambum.
Le. Sic dedero prius, quàm credidi, vix anno post exegi.
Nunc satagit, adducit domum, etiam vltro & rescribit nummos.
Dromo mercedem retulit. **Li.** dimidio minus opinor.
Le. Quid reliquom? **Li.** aiebat reddere quom extemplo redditum esset.
Nam retineri, vt quod sit sibi operis efficeret, locatum.
Le. Scyphos quos vendos dedi Philodamo, retulitne?

Li. *Non etiam.* Le. *hem non? si velis da, commoda homini amico.*
Me. *Perij hercle. iam hic me abegerit suo odio.* Li. *heus iam satis tu,*
Audin' quæ loquitur? Le. *audio, & quiesco.* me. *tandem opinor*
Conticuit. nunc adeam optimum est, priusquam incipit tinnire,
Quàm mox mihi operam das? Le. *ehem optume, quamdudum tu advenisti?*
Non hercle te prouideram, quæso ne vitio vortas.
Ita iracundia obstitit oculis. me. *non mirum factum est.*
Sed si domi est, Demænetum volebam. Le. *negat esse intus.*
Verùm istuc argentum tamen mihi si vis denumerare,
Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram.
Me. *Sic potius, vt Demæneto tibi hero præsente reddam.*
Li. *Herus istunc nouit, atque herum hic.* Me. *hero huic præsente reddam.*
Li. *Da modò meo periculo, rem saluam ego exhibebo.*
Nam si sciat noster senex fidem non esse huic habitam,
Succenseat, cui omnium summam rerum ipsius semper credit.
Le. *Non magni pendo, ne duit, si non vult, sic sine adstet.*
Li. *Da inquam, vah formido miser ne hic me tibi arbitretur*
Suasisse, sibi ne crederet. da quæso, ac ne formida.
Saluum hercle erit. Me. *credam fore, dum quidem ipse in manu habebo,*
Peregrinus ego sum, Sauream non noui. Li. *at nosce sanè.*
Me. *Sit, non sit, non edepol scio si is est, eum esse oportet.*
Ego certè me incerto scio hoc daturam nemini homini.
Le. *Hercle istum di omnes perduint, verbo caue supplicassis.*
Ferox est, viginti minas meas tractare sese.
Nemo accipit, aufer te domum, abscede hinc, molestus ne sis.
Me. *Nimis iracundè, non decet superbum esse hominem seruum.*
Li. *Malo hercle iam magno tuo, nunc isti nec rectè dicis.*
Impure, nihili, non vides irasci? Le. *perge porrò.*
Li. *Flagitium hominis: da, obsecro, argentum huic ne malè loquatur.*
Me. *Malum hercle vobis quæritis.* Le. *crura hercle diffringentur,*
Age impudice, ni istum impudicum percies. Li. *perij hercle.*
Scelestè non audes mihi scelesto subuenire?
Le. *Pergin' precari pessimo?* Me. *quæ res? tun' libero homini*
Malè seruos loquere? Le. *vapula.* me. *id quidem tibi hercle fiet,*
Vt vapules, Demænetum simul ac conspexero hodie.
In ius voco te. Le. *non eo.* me. *non is? memento.* Le. *memini.*
Me. *Dabitur pol supplicium mihi de tergo vestro.* Le. *væ,*
Tibi quidem supplicium carnifex de nobis detur?
Me. *Atque etiam pro vestris maledictis pœnæ pendentur mihi hodie?*
Le. *Quid verbero? ain' tu furcifer? herum nosmet fugitare censes?*
I nunc iam ad herum. quò vocas iamdudum, quo volebas,
Me. *Nunc demum tamen nunquam hinc feres argenti nummum, nisi me*
Dare iusserit Demænetus. Le. *ita facito, age ambula ergo.*
Tu contumeliam alteri facias. tibi non dicatur?
Tam ego homo sum, quàm tu. Me. *scilicet ita res est.* Le. *sequere hàc ergo,*
Præfiscini hoc nunc dixerim, nemo etiam me accusauit
Meritò meo, neque me Athenis est alter hodie quisquam
Cui credi rectè æquè putent. Me. *fortassis sed tamen me*

Nunquam

Nunquam hodie induces vt tibi credam argentum ignoto.
Lupus est homo homini, non homo, quom qualis sit, non nouit.

Le. *Iam nunc secunda mihi facis, scibam huic te capitulo hodie*
Facturum satis pro iniuria, quanquam ego sum sordidatus,
Frugi tamen sum, nec potest peculium enumerari.

Me. *Fortasse.* Le. *etiam nunc dico: Periphanes Rhodo mercator*
Diues, absente hero solus mihi talentis argenti
Soli annumerauit, & mihi credidit, neque deceptus in eo.

Me. *Fortasse.* Le. *atque etiam tu quoque ipse si esses percunctatus*
Me ex aliis, scio pol crederes, nunc quod fers. me. *haud negassim.*

QVID HOC NEGOTII?] Hic Leonida mirè seruum atriensem Sauream simulat: atque ex iis, quæ simulat, & quæ loquitur, quæ sint serui atriensis partes cognoscere licet. libet autem huc etiam Columellæ verba adscribere de seruo atriensi, ex libro 12. cap. 3. *tum insistere atriensi ne, vt supellectilem exponant, & ferramenta detersa nitidentur atque rubigine liberentur, cæteráque si refectionem desiderent, fabris concinnanda tradantur.* Erat igitur seruus atriensis, seruus maior, seruus imperium habens in alios, columen familiæ, seruus denique alios seruos in officio retinens. NVLLAS VENIT] non venit. sic Terent. Andr. *Liberatus sum, Daue, hodie tua opera. D. At nullus quidem.* vbi notat Donatus, nullus pro non. Idem Eunuch. *Nemini, tametsi nullus moneas.* Idem Hecyra. *si quæret me, vti tum du as: si non quæret, nullus dixeris.* Plautus Cas. *Qui amat tamen hercle & si esurit, nullus esurit.* Idem Bacchid. *tu nullus affueris si non iubet.* Idem Rudente. *Ille, qui vocatus nullus venit.* Apuleius lib. 8. *an nullis scitis, quo loco consederedisti?* id est, an non scitis &c. NAE ILLE AED. TERGO ET CR. CONS. H. D.] næ ille haud bene prospexit tergo suo & cruribus quia tergum quidem eius plagis variabitur multis: crura autem compedibus ferreis impedientur, & constringentur. NIMIS IMPERIOSVS EST] imperiosus, per se vitium sonat, vt imperiosus dominus, imperiosa Lacedæmoniorum maiestas apud Æmilium Probum: imperiosa Proserpina, & imperiosius æquor apud Horatium. SALVERE IVSSI LIBANVM LIBERTVM.] verba sunt Leonidæ. Est autem ironia, qua significat Libanum gerere se vt libertum. IAM MANVNE EMISSVS?] iámne liber es, qui mihi dicto audiens non sis? iámne libertate donatus es, qui imperium meum contemnas? OBSECRO TE] oratio eorum, qui vapulantes deprecantur. sic Terent. Eunuch. *Fugitiue prodi, malè conciliate.* DO. *obsecro.* PH. *ob linud vide os vt sibi distorsit carnifex.* OBVIAM OCCESSISTI] obuiam occurristi. sic suprà proximè SIQVIDEM HERCLE NVNC SVMM. I. &c.] ἀμφιβολία. quæ sic tollitur si dicas hercle te à summo loue detentum esse &c. ATQVE IS PRECATOR ASS.] & si is quem dixi, Iupiter assit tibi deprecator, ne vapules, &c. MALAM REM] verbera, plagas, supplicium. EFFVGIES] euades. PERII, HOSPES] Libanus vapulans à Leonida, o. em mercatoris implorat. QVI LATERA CONT.] quo stimulo latera confodiam, & comminuam tua. QVAE OCCALLVERE PE.] quæ callum contraxere. quæ obdurauere verberibus, siue ictibus. Cicero libro 2. epist. ad Att. *De Statio manumisso, & nonnullis aliis rebus angor equidem: sed iam prorsus occallui.* Cornelius Celsus libro 7. cap. 18. *Atque eius humoris species duæ sunt. Nam vel inter tunicas is increscit, vel in membranis, quæ ibi circa venas & arterias sunt, vbi hæ grauatæ occalluerunt.* PERDERE.] διαφθείρειν, interimere. INCENDIT IRA.] Cicero de nat. Deor. Terent. Hecyr. *Quamobrem incendar ira esse ausam facere hæc iniussu meo.* CVI NVMQVAM VNAM REM &c.] semper necesse habeo vnam rem semel atque iterum huic furi præcipere. PRAECIPERE] quid sit præcipere. docuimus in commentar. Horat. fari seruo furaci. Virg. in Palæmone *Quid domini facient, audent cum talia fures?* ATQVE OGGANNIAM] atque obstrepam, seu occlamem. gannire vlpium est. SVPPEDITARE] ἐπαρκεῖν, satis esse, par esse. nam absolute accipiendum. IVSSIN', SCEL.] Iussine, ô scelerte. &c. Iussine, dictum pro nonne iussi. de quo genere alibi diximus: & exstant exempla apud Lucre. complura, vt *Iamne vides igitur, paullò quod diximus antè &c.* libro primo. OPERAS ARANEARVM?] aranearum labores, id est, telas? interdum tales telæ etiam araneæ appellantur. Catull. ad Fabullum *nam tui Catulli Plenus sacculus est aranearum.* Afranius apud Festum, in particula *Tamne. Tamne arcula tua plena est aranearum?* & à Græcis ἀράχνια. Homer. ὀδυσσ. Ὀδυσσῆος δέ που εὐνὴ Χήτει ἐνευναίων κάκ᾽ ἀράχνια κεῖται ἔχουσα. Propert. libro 3. eleg. 4. *Putris & in vacuo texetur aranea lecto.* Iterum Plautus Sticho. *effer huc scopas simúlque arundinem, Vt operam omnem araneorum perdam, & texturam improbam.* vbi notat Nonius. vsurpatum esse *araneorum* in masculino genere à Plauto. Quin, nequid dissimulem etiam hoc loco legit ille, *operas araneorum.* IN SPLENDOREM DARI] splendidas fieri perfricando. BVLLAS] bullæ sunt ornamenta quædam valuarum, & forium, dictæ à similitudine tumorum paruorum, & fragilium, qui oriuntur subitò in aquis, & occidunt, fortasse claui argentei, vel aurei, scutulati, aut rotundi. M. Tull. libro 4. accus. *Nam bullas omnes aureas ex his valuis, quæ erant multæ & graues, non dubitauit auferre.* CVM FVSTI] cum scipione, quo nitar, si claudus sim. sed significat, sibi fustem semper esse gerendum, quo conseruos improbos verberet. Claudi autem fustem gestare solent, quo nitantur, propter imbecillitatem tibiarum. DVM REPERIAM, QVI QVAE. ARG.] hæ quoque erant serui atriensis partes, pecuniam herilem fœnori dare. IN HARA] in stabulo porcorum. M. Tull. or. in Pison. *Epicure noster, ex hara producte, non ex schola.* Varro lib. 2. de re rust. cap. 4. *In haris ostium esse oportet, & limen inferius altum palmipedale, ne porci ex hara, cum mater prodit, transilire possint.* HAVD AEDIBVS] non dixit haud in ædibus sed *haud ædibus*, vt sit hæc sententia, tam immunda sunt ædes, vt hara videantur esse, non ædes. HEM ERGO HOC TIBI.] Hic iterum Libanus vapulat. nam hæc verba sunt verberantis. sic in Casina. *Hem tibi.* CL. *Quid istuc tibi factio est?* alii legunt vtrobique *en*, non *hem* ECQVIS PROVECTVRA OL. RESOLVIT] nunquis creditor id, quod debet pro vectura oliui, reddidit ac enumerauit? resoluere, est id quod debetur, & quod creditum est, reddere. Quod autem Turn. vult legi *em solus*. Fallitur. Plaut. iterum Epid. *Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolui: Manibus his dinumeraui.* Idem Menech.

Perdermisso si resolui argentum cui debeo. VICARIE IPSI TVO.] vicarius seruus, est serui ordinarii seruus. DELENIRE] θέλγειν demulcere. Blandis verbis capere. SED VINA HERI QVAE VENDI &c.] ordo est, sed iamne pro iis vinis Sticho satisfecit Exareambus vinarius, quæ vina heri Exareambo illi vendidi? VINARIO, οἰνοπώλῃ. NAM VIDI HVC IPSVM &c.] nam vidi Exareambum huc adducere ipsum (Stichum) ad trapezitam, vt scilicet Exareambus sese apud trapezitam obligaret, datis sponsoribus in diē certum caueret, nominibus in codice argentariis perscriptis, pecuniam Sticho ab argentario solutum iri vel sic. vidi Exareambum adducere Stichum ad argentarium, vt apud eum Sticho solueret, nempe per nouationem & delegationem. Soluebant enim olim apud argentarios factis nominibus, sine pecuniæ illius interuentu. SIC DEDERO PRIVS] malim dare quàm hac conditione, atque hoc pacto redere, nempe vt tanto post quam credita à me pecunia est, exigam. Camerarius sic sic dedero priùs quam vendidero. NVM SATAGIT] nunc curat nummos reddendos, nunc demum per argentarium satisfacit. ADDVCIT DOMVM VLTRO] proinde ac si dicat, mirum est illum vltro per argentarium soluere, & non sæpe appellatum, atque adeò flagitatum, magnum facit, quòd vltrò per trapezitam resoluit. RESCRIBIT NVMMOS] per trapezitam resoluit, non pecunia numerata. Terent. Hecyra. *Sed transi, sodes, ad forum, atque illud mihi argentum iube rursum rescribi Phormio.* Horat. Sat. 3 lib. 2 *Putidius multo cerebrum est, mihi crede Perilli, Dictantis quod tu nunquam rescribere possis* ad quem locum plura. DROMO MERCEDEM RETTVLIT?] Dromo inquilinus, qui conduxit ædeis. seu ædium partem, seu tabernam aliquam, mercedémne ædium, seu tabernæ retulit? QVID RELIQVOM?] quid? reliquom dimidium quā do afferet? AIEBAT REDDERE QVOM EXTEMPLO REDD.] aiebat se mercedem redditurum seu relaturum, cum primum pro opere, quod sibi faciendum locatum, id est, traditum esset, pecunia reddita esset. NAM RETINERI, VT, QVOD SIT SIBI OPERIS EFF. LOC.] nam dicebat se retineri, id est, impediri, seu prohiberi, quominus reliquum dimidium debitæ mercedis redderet, vt efficeret id operis, quod sibi faciendum locatum esset: vel dicebant, sibi retineri, neque reddi, quod sibi deberetur pro opere, quod faciendum mercede pacta suscepisset, vt opus sibi locatum, nondum à se perfectum, efficeret, licet etiam intelligere hunc Dromonem fuisse seruum Demæneti aut eius vxoris, eundémque opificem, eiúsque operas alicui fuisse à seruo atriensi locatas certa mercede: totam autem mercedem seruo atriensi eum non dum retulisse, quia totum opus quod faciendum suscepisset, nondum effecisset. VT, QVOD SIT SIBI OP. EFF. LOC.] oratio implicata. hic enim ordo est, vt, quod sit sibi operis locatum, resiceret. SCYPHOS QVOS VTENDOS D.] ordo est quos scyphos vtendos dedi Philodamo, eos scyphos retulitne? vel sic: Philodamus eo ne scyphos retulit, quos ei Philodamo vtendos dedi? *Vtendos dedi*, id est, commodaui, seu commodato dedi. NON ETIAM] id est, nondum, non etiam nunc. SI VELIS, DA: COMMODA HOM. A.] ironia est. pro inde ac si ita dicat: i nunc & si velis, da vtendum commoda homini amico: significat non esse commodandum amicis, quando ita sunt in reddendo negligentes. sed videtur legendum, *si velis dare, commoda homini amico*, vt sit hæc sententia, quisquis cōmodaturus est amico, hoc statuat, nihil esse commodandum amico quod ei nolit dare: quia amici, quod sibi vtendum datur, proinde accipiunt, ac si donatum sibi sit. SVB ODIO] sua multa, & odiosa loquacitate, sua molestia, atque vt ita dicam, importunitate. Teren. Hecyra. *Tandem dicque o tuo denique effecit senex.* Idem Phorm. *Pergin hercle tu nunquam tuo odio vinces me.* Plautus Curcul. de lenonibus. *vti muscæque, culices, que pedésque, pulicésque. Odio, & malo, & molestiæ: bono vsui, estis nulli.* TINNIRE] strepere, garrire indesinenter, & clare loqui. Translatio est à metallis. & maximè ab ære, quod dicitur tinnire, cum pulsatum sonat. Ex quo tintinnabulum. Iterum Plautus in Casina. *Obsiam satis vxor, est comprime: terminum tinnit.* Prologo Pœnuli. *Ma vernæ tacita spectent, tacita rideant: Caueant hic voce sua tinnire temperent.* QVAM MOX MIHI OP. D.] Quàm mox mihi aureis vacuas præbes? quando tandem me loquentem audies? PROVIDERE M] præuiderem. NE VITIO VORTAS] Ne adscribas contumaciæ, aut superbiæ. ITA IRACVND OBSTITIT OC.] vt metus, ita & ira, & vero multo magis, tuis bat oculos. eisque impedimento est, quominus securè cernant. NEGAT ESSE INTVS.] negat Libanus eum esse domi. DINVMERARE] dissoluere. REPR. ISTOC TIBI N. SOLVT. R F.] repromittam tibi neminem amplius isto nomine petiturum téque omni obligatione liberum, ac solutum præstabo. Idem in Curcul. *Ego habeo tibi res so uta'st recte bellator vale.* Cicero ad Atticum lib 6. *Igitur meo decreto soluta re Scaptio statim, quàm id decretum rectum sit, tu iudicabis.* MEO PERICVLO] ea lege vt periculum subeam, si minus rectè ei solueris. OMNIVM SVMMAM RERVM] totam rem domesticam: omneis rationes rei familiaris. NE DVIT] ne dederit. Festus *duit duas habet significationes, nam & pro his ponebatur, & pro dederis.* SALVVM HERCLE ERIT.] quod Leonidæ numeraueris rectè solutum erit: neque periculū est, ne abs te repeti possit. CREDAM FORE, &c.] credam fore saluum, &c Animaduerte Plautum non facere homines plane stolidos & hebetes. nam stolidus & valde pinguis fuisset hic mercator, seu mercatoris seruus, si continuò. & primò aduentu pecuniam Leonidæ numerasset. ME INCERTO] dum incertus & ignarus ero me incerto sunt ablatiui casus absolute positi. PERDVINT] perdiderint SVPPLICASSIS] supplicaueris. FEROX EST VIGINTI M.] eò ferox, id est, superbus, & elato animo est, quod xx. minas, quæ meæ sunt, ipse tractat. Sed cur suas esse dicit? quia seruus dotalis est aut certè, quia se Sauream esse simulat. Saurea enim seruus dotalis erat, eique hæ viginti minæ numerari debebant. NEMO ACCIPIT, &c.] nunc Leonidas simulat se non accepturum, etiam si sibi dentur. AVFER TE DOM.] abi hinc domum. ISTI NEC RECTE DICIS.] isti male dicis. sic suprà & item sæpe. NON VIDES IRASCI?] non vides eum irasci? PERGE DORO] Hæc loquitur Leonidas, ita, vt audiat Libanus, & spectatores, non mercator. FLAGITIVM HOMINIS] homo turpissime, & inhonestissime. CRVRA HERCLE DIFFER.] subintell tibi in natus Lino, se ei crura diffracturum, ni mercatorē percutiet. IMPVDICE] Libane. ISTVM] hospitē. PERCVTIES] sic habent nostri ferè omnes libri veteres, & omnes vulgati Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses nonnulli veteres, vt edidit Camerarius *percies*, quod equidem non improbo: sed hæc scriptura probabilis est. Quod si quis *percies* malet: intelligemus sententiam obscœnam subesse: hoc modo *nisi percies*: id est, nisi subigis. Licet etiam punctum collocare post diffringentur, eadem scriptura seruata, vt sit ἀποσιώπησις. & aliquid subintelligatur. NON AVDES] ἐκ παραλλήλου ἐκ τοῦ ἤθους. MIHI SCELESTO] mihi infelici, cui dii sunt irati, et scelesto. QVAE RES?] quanam hæc res est? quid hoc sibi vul? TVN'

LIB.

IIB. H. M. SERVOS LOQ.] tune seruus homo maledicis homini libero? NON EO.] serui non eunt in ius: sed licet cum eorum dominis agere, & ius suum noxali persequi actione. MEMENTO.] aurem tibi vello seu prehendo, vt memineris. DABITVR, POL, SVPPL. N DE T. V.] mihi profectò pœnas dabitis de tergo vestro. VAE TE TIBI Q. SVPPL. &c.] sic legendum arbitror *va tibi. Quidem enim supplicium tibi, carnifex, de nobis detur?* PENDENTVR] soluentur, luētur. HERVM NOS M. F. C.] putas nos herum fugere, aut extimescere? proinde quasi dicat: herum neque fugimus, neque timemus. AMBVLA ERGO.] ad herum. TV CONTVM. ALT. F. TIBI NON DICATVR?] duo sunt vt ex hoc loco intelligere licet, contumeliam facere. & contumeliam dicere. hoc in verbo, illud in facto positum est. contumeliosus autē facto est is, qui liberum verberat: quo modo hic mercator adolescens. à seruo verberatus est. PRAEFISCINE HOC NVNC DIXERIM.] i. præfatus, vt absit verbo inuidia: præfatus aliquid, quo depellam à me fascinam. Dicitur autem præfiscini, & præfiscine, vt docet Carisius, Titinius in Setina. *Paula mea, amabo, pol tu ad laudem addito præfiscini, ne puella fascinetur.* Præfiscine Afranius in consobrinis. *Sais habitum, ita, vt nunc est præfiscinè.* Natum autem ex eo, quod veteres existimabant, laudes immodicas habere vim fascinādi, nisi qui laudabatur, aliquo amuleto præmunitus, & quasi præcinctus esset. Hinc illud Virgilii in Mœlib. *Aut si vltra placitum laudarit, baccare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.* Dictum autē præfiscinè quasi præfascine. Nam qui aliquid magni vel de se, vel de altero, quem amabant, locuturi erāt, inuidiam, & fascinum sibi, aut illi metuentes. & sese aut illum ab illis malis præmuniētes, vel in sinum suum despuebant, vel aliquid simile faciebant, vel talia quædam præfabantur, præfiscine hoc nūc dixerim: absit verbo inuidia. vtitur eadem hac voce in Rudente: *vt sine labore hanc extraxi præfiscine.* præfiscine igitur, seu præfiscini, id est, præposito, seu prius inuocato Fascino fascini deo, ad depellendum fascinum: vel præsto sit Fascinus, qui fascinū depellat. Sed hac de re plura in commentariis Horatianis ad illum locū, oda 8. epod. *Minúsve languet fascinum?* Sic autem hic esse legendum vidit Adr. Turneb. & primus omnium docuit Aduers. lib. 24 cap. 31. INDVCES] mitiò adduces. LVPVS EST HOMO HOMINI, &c.] homo homini infestus, inimicus, & ferus est, non amicus, neque humanus cùm est ignotus. Prouerbii locum obtinet, *homo homini lupus*: cui aduersatur illud, *homo homini deus*. IAM NVNC SECVNDA MIHI F.] iam nunc me ita secunda oratione placas, & mihi satisfacis. allegoria est à sacrificantium more sumpta: qui, si prima hostia non litassent; secundum adhibebant: quæ succidanea dicebatur. Sic enim Festus, *Succidanea hostia*, inquit, *hostia dicebatur, quæ secundo loco cædebatur, sic appellata a succidendo.* commemorat & succidaneam hostiam, ad illum locum lib. 8 Æneid. *& cæsa iungebant fœdera porca*: In his autem verbis *secūda mihi facis*. Vox *secunda*, est septimi casus & subintelligitur *hostia*. Porro autem totus hic locus ironia vrbanitatis Plautinę plena tectus est. Significat enim seruus, mercatorem non contentum prioribus iniuriis, & cōtumeliis, nouas sibi alias facere, & dicere. SCIBAM.] sciebam. HVIC TE CAPITVLO, &c.] te huic seruulo satisfacturum. SORDIDATVS] veste sordida & pannosa amictus. NEC POTEST PECVL. ENVM.] & peculium meum est innumerabile, ἀμφιβολία. Nam intelligi potest vtrunque & nullū ei suppetere peculium: Nam quod nullum aut nihil est numerari non potest: & multum: nam quod est multum, ægrè numerari potest. NEQVE DECEPTVS EST IN EO.] neque in eo deceptus est. SCIO POL, CREDERES N. Q. F.] scio profectò mihi crederes, id est, meæ fidei committeres id, quod nunc fers. HAVD NEGASSIM] haud negauerim.

ACTVS TERTIVS

CLEÆRETA lena, PHILENIVM meretrix.

Cle. NEQVEON' *ego te interdictis facere mansuetam meis?*
An ita tu es animata, vt qui expers matris imperij sies?

Phi. *Vbi piem Pietatem, si isto more moratam tibi*
Postulem placere mater, mihi quo pacto præcipis?

Cle. *An decorum est aduersari meis te præceptis?* Phi. *quid est?*

Cle. *Hoccine est pietatem colere, matris imperium minuere?*

Phi. *Neque quæ rectè faciunt culpo, neque quæ delinquunt, amo.*

Cle. *Satis dicacula es amatrix.* Phi. *mater is quæstus est, mihi,*
Lingua poscit, corpus quærit, animus orat, res monet.

Cle. *Ego te volui castigare, tu mi accusatrix ades.*

Phi. *Neque edepol te accuso, neque me id facere fas existimo.*
Verum ego meas queror fortunas quum illo, quem amo, prohibeor.

Cle. *Ergo vna pars orationis de die dabitur mihi.*

Phi. *Et meam partem loquendi, & tuam trado tibi.*

Ad loquendum, atque ad tacendum, tu te habeas portisculum:
Quin pol si reposiui remum sola ego in casteria
Vbi quiesco, omnis familiæ caussa consistit tibi.

Cle. *Quid ais tu, quam ego vnam vidi mulierem audacissimam?*
Quoties te vetui, Argyrippum filium Demæneti
Compellare, aut contrectare: colloquiue aut contui?
Quid dedit? quid deportari iussit ad nos? an tu tibi
Verba blanda esse aurum rere? dicta docta pro datis?
Vltro amas, vltro expetissis: vltro ad te arcessi iubes.
Illos qui dant, derides: eos qui deludunt, deperis.
An te id expectare oportet, si quis promittat tibi.
Te facturum diuitem, si moriatur mater sua?
Ecastor nobis periculum magnum & familiæ portenditur.
Dum eius expectamus mortem, ne nos moriamur fame.
Nunc adeo nisi mihi huc argenti affert viginti minas.
Næ ille ecastor hinc trudetur largus lacrymarum foras.
Hic dies summu'st apud me inopiæ excusatio.

Phi. *Patiar, si cibo carere me iubeas mater mea.*

Cle. *Non veto te amare qui dant, qua amentur gratia.*

Phi. *Quid si hic animus occupatu'st mater? quid faciam? mone.* Cle. *hem*
Meum caput contemples, siquidem ex re consultas

Phi. *Etiam opilio qui pascit, mater, alienas ouis,*
Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.
Sine me amare vnum Argyrippum animi caussa quem volo.

Cle. *Intro abi, nam te quidem edepol nihil est impudentius.*

Phi. *Audientem dicto mater produxisti filiam.*

NEQVE EGO TE INTERDICTIS] interdictum ab interdicendo factum: vt edictum ab edicendo, interdico autem, idem fere valet, quod veto: edico idem fere quod iubeo: vnde edicta, & interdicta prætorum: Terentius Hecyra. *Interdico, ne extulisse extra ædem puerum vsquam velit* ad quem locum Donatus. Alii interdicta dicta volunt ab interim dico, sed videtur legendum, *sed interdictis.* vt constet versus Camerarius lectionem receptam seruat. ita tamen, vt te maneat integrum, eque patiatur *συναλοιφὴν* à vocali sequente exceptam. FACERE MANSVETAM] mansuefacere, domare. AN ITA TV ES ANIMATA, VT] an ita affecta es, vt quæ matris imperio non parcas? vt qui, pro vt quæ. Hæc autem idcirco dicuntur à lena matre, quòd filium vetuerat, Argyrippum, quem illa ex animo amabat, & cui gratis se commodare volebat, domum intromittere. VBI PIEM PIETATEM, &c.] id est, qui in re pietatem colam, si postulem me isto modo, quo modo præcipis, moratam tibi placere? Ita ferè Nonius in verbo *piem.* quod interpretatur, colam. & hunc locum profert. sed licet etiam sic hunc locum explicare, vbi propitiam reddam, & placem pietatis deam pietatem. si postulem, &c. vt suprà. significat autem Philenium, se piam esse, & piè facere non posse, si matri obtemperans Argyrippum eiiciat. POSTVLEM PLACERE.] subintel. me. *postulem* autem, id est, æquum existimem *ἀξιοίην.* non enim assentior Nonio, qui in verbo *postulat* hunc versum proferens, interpretatur, *velim.* quanquã non longe abest à sententia. PIETATEM COLERE] videtur interpretari, quod à filia dictum est, *piem pietatem.* MATRIS IMPERIVM MIN.] matris imperium negligere. NEQVE QVAE RECTE FACI] significat tum demum esse parentibus obtemperandum, si recta imperent, & si rectè præcipiant. DICACVLA] dicaces, inquit Donatus ad prologum Eun. dicti, qui salibus iocosis maledicunt. hinc dicaculi. Filiam autem mater amatricem appellat, dicacitatem eius retundens. est enim indecorum meretrici, quã amatores expetere debeant, esse amatricem, & viros vltro amare MATER IS QVAESTV'ST. M.] mater, is quæstus est mihi me dicaculam esse. vel sic, dicacitas mihi quæstuosa est. vel sic, id mihi quæstuosum est, amatores amando, & blandiendo quærere. nullo alio quæstu vitam tolerare possum, nisi mihi amatores conciliem, & alliciam. TV MI ACCVSATRIX ADES] hæc eò dicit mater. quòd filia suprà dixerat, neque quæ delinquũt, amo. significabat enim, matrem delinquere, quæ Argyrippum, adolescentem bene de se meritum eiecisset. MEAS QVEROR FORTVNAS] meam vicem queror: meam sortem deploro. verbum *queror* iunxit cum accusandi casu. vt suprà in Amphit. *queri seruitutem.* & item sæpe alii boni scriptores. QVOM ILLO QVEM AMO PROHIB.] Virgil. Æn. *hospitio prohibemur arenæ.* Cæsar li. 4. de bello Gall *agricultura prohiberi* Idem ibidem, *præmittebant, vti ad eos equites, qui agmen antecessissent, præmitteret, eosque pugna prohiberet.* ERGO VNA PARS OR.] Si tu assiduè & continenter isto modo loquèris: ergo mihi vsque ab initio diei semel duntaxat loqui licebit. DE DIE] ab initio diei. Catul. ad Portiũ, & Soci. *Vos conuiuia lauta sumptuosè de die facitis.*

Ego

MEAM PARTEM LOQ.] non solùm tuam loquendi partem tibi relinquo, verùm etiam meam tibi cedo. AD LOQVENDVM ATQVE AD T.]idem fere dicit aliis verbis. hæc enim sententia est, tu ipsa ius ac potestatem habeas, & orationis imperandi, & silentii indicendi. Portisculus, vt docet Festus ex Ælio Stilone, est, qui in portu modum dat classi. id autem est malleus: cuius meminit Cato in dissuasione de rege Attalo & vectigalibus Asiæ. *C. Licinio pratore, remiges scripti ciues Romani sub portisculum, sub flagrum conscripti venière passim* Nonius autem, *portisculus*, inquit, *propriè est hortator remigum, i. qui eam perticam tenet qua portisculus dicitur, quæ excursum, & exhortamenta moderatur.* deinde hunc versum cũ superiore profert. QVIN POSSI REPOS R.&c.]allegoria est etiã à re nautica, qua significat Phileniam, cùm quæstum corpore facere desinit, cúmque vel sola quiescit, & cessat: totam familiæ rem, & rationem quiescere, ac cessare: & non esse iam, vnde familia alatur. *reposiui* autem, antique dictum, pro reposui. sic Catull. in carmine sec. *Quam mater prope Deliam Deposiuit oliuam.* Plautus millies vnum & alterum exemplum pon. m in Curcul. *triginta minas. Quas ego apud te deposiui* in Mostell. *Ecce autem hic deposiuit caput.* in Mil. glor. *de meo nihil hic noutum apposiui* IN CASTERIA]Casteria, vt docet Nonius, locus est vbi, cum nauigatio conquiescit, remi, & gubernacula conquiescunt. Deinde profert hunc locum. Putant quidam scribendum schasteria: vt sit græca vox. *σχαστηρία* autem funis est, vel trochlea, qua aliquid vel intendendo attollitur, vel laxando demittitur. COMPELLARE]alloqui VERBA BLANDA]quę Argyrippus, scilicet. DICTA DOCTA PRO D.]id est docta, id est dicta lepida erudita, & vrbana, pro datis habes? Idem Menæchm. *Dictũ facissẽ t dictum & discedeas malo.* Ennius. *Haud doctis dictis certãtes sed maledictis.* VLTRO AMAS.] eo supra appellauit eam amatricẽ. vltrò amare autem non ex disciplina meretricia, debent enim potius amorem simulare, & interdum nõ amando amatores irritare, & excruciare. ILLOS QVI DANT]diabolum adolescentem. EOS, QVI DELVD.] Argyrippum. DEPERIS]perdite amas vsque ad interitum amas. AN TE ID EXSPECT. OP. SI QVIS PR.] sententia est. An te exspectare oportet, subaudi dum fiat, si quis promittat tibi te locupletaturum, vbi mater sua diem suum obierit? significatur Argyrippus, qui magna & multa Philenio pollicitus erat, si sibi mater aut pater moreretur. PORTENDITVR]porrò ostenditur. hinc dictà portenta. DVM EIVS EXSPECT. M.]quidam libri habent, Dem æneti si exspectemus mortem. LARGVS LACRYMARVM] qui nihil largitur præter lacrymas. Virgil. Æneid 11. *Largus opum, talia sunt ista, prodigus æris, anima prodigus.* apud Horat. *alieni appetens, sui profusus.* apud Sallust. intrà non longe, idem nomen iunxit cum sexto casu, ibi, *vt opera largus est nocturna* ? HIC DIES SVMMVS T &c.]sic hunc versum explico inopiæ excusatio, apud me dies hic est supremus, & vltimus: hoc est mortis instar est. qui mihi inopiam suam excusat, quique negat se nobis quidquam dare posse propter inopiam, is mihi quodammodo mortem denuntiat. Alii quidam sic. qui mihi inopiam excusat, ei hic dies postremus erit, quo me conueniat, vel quo eũ salutatione dignum putem. PATIAR, SI CIBO, &c.] non solum id patiar, si me Argyrippo, quem amo, carere iubeas, sed etiam si cibo. TE D AM.] te amare. QVI DANT, QVA AM. GR.]qui dant ea, propter quæ digni sint, qui amentur qui tantum dant, vt digni sint quamobrem amẽtur. qua gratia i. propter quam causam, HIC]in Argyrippo OCCVPATVS T.] amore. MEVM CAPVT C.]meum caput fac contempleris, quod canum est: & fac cogites, fore, vt tu quoque canescas, & senescas. quare dum ætate integra es, tuis rationibus consule, & rem tuam bene gere. Profert hũc locum Nonius in verbo *contemplo*. CONSVLTAS] deliberas, consilium quæris. OPILIO] ouium pastor Virgil Gallo. *Venit & opilio, tardi venere bubulci.* Varro lib. 2. de re rust. princip. *ignorantes non idem esse agriculturam, & pastionem. alius enim opilio, & arator.* PECVLIAREM]eximiam, immo dic, propriam, & quæ sit in eius peculio. sic infrà in Aulul. *gallus gallinaceus qui erat anus peculiaris* QVI SPEM SOLETVR S.] qua spem tuam sustentet, pascat, fallat. sic Terentius Hecyra. *Ergo propterea te sedulò. Et moneo, & hortor, ne cuiquam te misereat, Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis. P. vtin' eximium neminem habeam?* ANIMI CAVSA] libidinis causa. AVDIENTEM DICTO] obedientem. PRODVXISTI FIL.] in verbo *produxisti* inest *ἀμφιβολία*. nam producere dicuntur lenones: hinc productores appellantur, quos Græci *μαστροπούς* appellant, & producere liberos dicuntur parentes, qui suscipiunt, & efferunt in luminis oras. Est etiam producere foras, & palam, & in medium ducere. vt producere testem & producere histrionem in proscenium.

LEONIDA, serui duo. LIBANVS.

Perfidiæ laudes, gratiásque habemus meritò magnas,
Quum nostris sycophantiis, dolis, astutiísque,
Scapularum confidentia, virtute vlmorum freti.
Aduorsum stimulos, laminas, crucésque, compedésque,
Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias,
In doctorésque acerrimos, gnarósque nostri tergi
Qui sæpe antè in nostras scapulas cicatrices indiderunt,
Eæ nunc legiones, copiæ, exercitúsque eorum
Vi pugnando, periuriis nostris, euge, potiti.
Id virtute huius collegæ, meaque comitate.
Factum est. Li. *qui me vir fortior est ad sufferendas plagas?*
Le. *Edepol virtutes qui tuas nunc possit collaudare,*
Sicut ego possum, quæ domi duellíque male fecisti,
Næ illa edepol pro merito nunc tuo memorari multa possint.
Vbi fidentem fraudaueris, vbi hero infidelis fueris:

Vbi verbis conceptis sciens libenter periuraris.
Vbi parietes perfoderis, in furto vbi sis prehensus.
Vbi sæpe caussam dixeris pendens aduersus octo,
Artitos, audacis viros, valentis, virgatores,

Li. *Fateor profectò vt prædicas, Leonidas, esse vera.*
Verùm edepol næ tua etiam quoque malefacta iterari multa
Et verò possunt, vbi sciens fideli infidus fueris:
Vbi prehensus in furto sies, & manifestò verberatus,
Vbi periuraris, vbi sacro manus sis admolitus,
Vbi heris damno, molestiæ, & dedecori sæpe fueris.
Vbi creditum tibi quod sit, tibi datum esse pernegaris.
Vbi amicæ, quàm amico tuo fueris magis fidelis.
Vbi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo
Validos lictores vlmeis affectos lentis virgis,
Num malè relata est gratia? vt collegam collaudaui?

Le. *Vt méque maximè, atque ingenio nostro decuit.*

Li. *Iam omitte ista, atque hoc quod rogo responde.* Le. *rogita quod vis.*

Li. *Argenti minas habésne?* Le. *ariolare.*
Ædepol senem Demænetum lepidum fuisse nobis.
Vt assimulabat Sauream med esse: quàm facete!
Ægrè nimis risum continui, vbi hospitem inclamauit,
Quòd se absente mihi fidem habere noluisset.
Vt memoriter me Sauream vocabat atriensem!

Li. *Manedum.* Le. *quid est?* Li. *Philenium éstne hæc quæ intus exit?*
Atque Argyrippus vnà. Le. *os opprime, is est, subauscultemus.*
Lacrymantem lacinia tenet lacrymas. quidnam esse dicam?
Tacitè auscultemus. Li. *atat modo enim hercle in mentem venit.*
Nimis vellem habere perticam. Le. *qoi rei?* Li. *qui verberarem*
Asinos, si fortè occœperint clamare hinc ex crumena.

PERFIDAE LAVDES] Decepto mercatore, præda onusti Leonidas & Libanus, perfidiæ gratiam habent suásque virtutes prædicant. *Perfidiæ* dandi casus est. SCAPVLARVM CONFIDENTIA,] id est, scapularum fiducia: vel vt Nonius hunc versum proferens scapularum patientia, & duritia. sume ἀπὸ κοινοῦ, freti. VIRTVTE HVMERORVM FRETI,] & freti virtute humerorum. hæc ideò dicit, quòd tantum facinus ausi sunt, etiam virgarum & plagarum ante oculos proposito periculo: quia scapulis, atque humeris suis tolerare, ac perferre parati sint. Sic autem legendum, non vt vulgò virtute *vlmorum*: quod cùm mihi iampridem venisset in mentem, magna voluptate affectus sum, cùm Simeonem Bosium in eadem sententia fuisse, eandem coniecturam fecisse cognoui. *Vlmorum* autem ferri non potest. quid est enim *virtute vlmorum freti*? nempe virtute virgarum ex vlmis factarum freti. Atqui non sunt ausi tantum, ac tale facinus hi serui virgarum virtute freti, sed suarum scapularum, suorúmque humerorum, quibus virgas, & verbera, & flagra forti animo perferre poterunt, licet tamen etiam legere, *virtute armorum*, vt armorum sit patrii casus à recto numeri multitudinis *armi*, id est, humeri: vnde dicta sunt arma, vt docet Festus. sic enim ille. *Arma proprie dicuntur ab armis, id est, humeris dependentia.* Animaduertēdum est autem sententiam ab hoc loco suspēsam esse vsque ad *potiti*, in quo subintell. *sunt*, vel esse ἀνακόλουθον, vt postea pluribus verbis docebimus. QVOM ADVERSVM STIMVLOS,] quibus fodiemur. enumerat hic multa cruciamentorum & tormentorum genera, quibus serui improbi, & liberi malefici torquebantur. Sic autem legendum est. non vt vulgò, *Qui aduersum*, vel *Qui*, siue *Quom* delēdum, vel Qui pro quo modo accipiēdum, vt Bosio videbatur. LAMINAS] candenteis, quibus vremur, Laminæ, tenues æris, seu ferri tabulæ, quæ calefactæ, & candentes corporibus maleficorum admouebatur. M. Tull. de suppliciis *Quid cùm ignes candentesque laminæ, ceterique cruciatus admouebantur?* Lucret. lib 3. *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tæda.* NVMELLAS] Nonius *numella*, inquit, *machina genus ligneum ad diseruandos noxios paratum: quò & collum, & pedes immittunt.* deinde hunc locum profert Festus. *Numella*, inquit, *genus vinculi, quo quadrupedes deligantur.* PEDICAS] pedum vinculum, compedes. BOIAS,] Festus. *boiæ genus vinculorum, etiam lignorum, quam ferreorū.* IN DOCTORÉSQVE ACERR] & aduersus doctores acerrimos. significat lorarios, & virgatores, qui seruos in maleficio, aut facinore aliquo deprehensos, loris, aut flagris, aut virgis cædebant: quos Plautus facetè & vrbanè doctores appellauit, quia periti erant verberandi, & quia, vt subiicit, horum seruorum terga probè notant. quippe quæ sæpenumerò verberarant. Turnebius lib. 24 aduers. cap. 31. doctores existimat esse à Plauto dictos propterea, quia doctores, maximè ii, qui sunt sæuiores, & plagosiores, discipulos.

discipulos, suos virgis cædere solent. Camerarius verò *indoctores*, vno vocabulo legendum suspicatur: & per indoctores, verberatores significari existimat, à verberum strepitu, quem Græci κλαγγμὸν appellãt, de qua scriptura iudicet lector. Ego *doctores* magis probo, ea, quam dixi, sententia. doctoribus autem acerrimis opponuntur blandi doctores, quos commemorat Horatius. GNARÓSQVE NOSTRI TERGI] & quibus nostrum tergum est notum, quippe quod sæpe illi ceciderunt, & consciderunt loris: vel qui, vt statim subiicit, sæpe antea in nostras scapulas plagas intulerunt, atque inflixerunt: ex quibus cicatrices obductæ extiterunt, & diu remanserunt. CICATRICES:] vibicum, quæ consanuerunt, notas, vel cicatrices pro vibicibus vsurpauit. EAE NVNC LEGIONES COPIAE, EXERCITVSQVE EORVM, &c.] hic est ἀνακόλουθον. nam cum antecedant nominatiui numeri multitudinis, ideóque debeat subsequi verbum tertiæ personæ, numeri eiusdem: perturbata orationis forma infert præterea alios nominatiuos pluraleis, *Ea nunc legiones*, &c. qui totam orationem obscurant. Quod arbitror a Plauto de industria factum, vt exprimat affectum serui lætitia elati, quòd Mercatore circumuento, & pecunia interuersa, id, quod volebat, consecutus sit. Sed vt nunc ad huius loci explicationem veniamus, legiones & copias appellat stimulos, laminas, cruces, &c. suprà enumerata, eæque nunc legiones, inquit, copiæ exercitúsque eorum doctorum, potiti, subintellige, sunt, id est in nostram potestatem, ditionemque venerunt, vi pugnando periuriis nostris: vt eorum omnium cruciamentorum compotes sumus. Omnino malim legi, *exercitúsque nostrûm*, vt *potiti* cohæreat cum patrio casu *nostrûm*. sic enim loqui solet Plautus, *potitus est hostium* id est, in hostium potestatem peruenit. Quidam doctus, idémque amicus meus putabat legendum sublato anacolutho. *Eas nunc legiones, copias, exercitumque eorum vi pug.* &c. hac sententia: *Quum nostrum sycophantiis*, &c. *Et apularum confidentia, virtute humerorum fretis*, &c. nunc eas legiones, copias, exercitus eorum, vi pugnando, periuriis nostris potiti sumus, id est, expugnauimus, & cepimus. EVGE] interiectio lætitiam indicans interposita. MEÁQVE COMITATE] meaque opera, dum me comem, & facilem præbeo. QVI ME VIA F.] *qui* pro quis. DOMI, DVELLIQVE,] domi bellique. NAE ILLA AEDEPOL PRO M. N. T. M. M. P.] legendum censeo: *Næ ille ædepol pro merito nunc tuo memorare multa possit.* alioquin oratio est anacoluthos. Nam nullum verbum est cum quo cohærere possit nomen, seu pronomen, antecedens relatiuum, *qui*. nisi fortè aliquis dicat, *qui*, positum esse, pro *quis*, & hæc esse legenda interrogando, hoc modo, *virtutes qui tuas nunc possit collaudare, sicut ego possum? quæ, domi, belliqùe fecisti? Næ illa*, &c. Alii *qui* pro *si quis* positum volunt: quod mihi valde inusitatum videtur. Tunc autem sic poterit hîc locus explicari. *Ædepol si quis est, qui tuas virtutes nunc collaudare possit, sicut ego possum, quæ domi belliqùe fecisti, collaudare, næ illa, abs te domi, belliqùe abs te fortiter facta pro tuo merito multa nunc commemorari possint.* FIDENTEM] fidem tibi habentem, tibi credentem. VERBIS CONCEPTIS SCIENS LIB. PEIER.] verbis conceptis iurare, est alio præeunte, & iusiurandum dictante secundum vsitatam verborum formulam, quæ talis erat, ex animi mei sententia iuro, iurare: quod iusiurandum qui seruat, religiosus & pius est, hoc est εὐορκεῖ, qui non seruat, conceptis verbis peierat, ἐπιορκεῖ. M. Tullius Off. 3. *non enim falsum iurare, periurare est, sed quod ex animi tui sententia, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, periurium est.* Idem in Cluent. *P. Africanus, cum esset censor, & in equitum censu C. Licinius Sacerdos prodisset, clara voce, vt omnis concio audire posset, dixit, se scire illum verbis conceptis peierasse.* Auctor incertus, qui scripsit ludum in mortem Claudii Cæsaris. *Nam posteaquam in senatu iurauit, se Drusillam vidisse cælum ascendentem, & illi pro tam bono nuntio nemo credidit, quod viderit: verbis conceptis affirmauit, se non indicaturum, etiam si in medio foro hominem vidisset occisum.* Plautus Bacchid. *Ego iusiurandum verbis conceptis dedi*, &c. Idem in Mercatore. *conceptis verbis iam iusiurandum dabo. Me nunquam quicquam cum illa.* Idem Pseud. *Iurasti'n te illam nulli venditurum, nisi mihi?* BA. *Fateor.* CA. *nempe conceptis verbis.* VBI PARIETES PERFOD.] Cicero in Vatinium. *Licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris.* Τοιχωρυχεῖν, dicunt vno verbo Græci perfodere parietes: & τοιχωρύχοι vno vocabulo, parietum perfossores. CAVSAM DIXERIS,] te verbis defenderis: pro te dixeris: accusatus responderis. Nam reorum est posteaquam accusati sunt, causam dicere, vt crimina sibi illata diluant. PENDENS] pendens per pedes, vt suprà. *Nudus, vinctus, centum pondo es, quando pendes per pedes.* ADVERSVS OCTO ARTITOS, &c.] Sic legendum est, vt recte emendauit Adr. Turnebus lib. 24. Aduers. cap. 31. *artitos* autem, vt idem explicat, id est, omnibus artibus instructos: παντοτέχνους, δαιδάλους. vel dic potius, artitos virgatores, id est, peritos virgatores, vel artitos viros, huius artis peritos viros, quæ ad cædendum, & verberandum pertinet. viros arte verberandi instructos atque ornatos. Festus, *artitus, bonis artibus instructus.* VIRGATORES] lorarios qui virgis cædunt. ETIAM QVOQVE] ex ἀλληλουχίᾳ. ET VERÒ] & vere ET MANIFESTE VERBERATVS] locus. proinde ac si dicat, non obscure, sed manifestò verberatus. Et fortasse cùm dicturus fuisset, *vbi prehensus in furto fies manifesto*, per metathesin quandam aut palillogiam, dixit, vbi prehensus in furto fies, (subintell. manifesto) & manifestò deprehensus. VBI SACRO MANVS SIS ADMOLITVS.] vbi rei sacræ manus admoueris. vbi rem sacram contrectaris, & sustuleris. TIBI DATVM ESSE PERNEGARIS] abiuraris, abnegaris. VBI SAEPE AD LANGVOREM TVA DVR. DEDERIS, &c.] ad languorem dederis, id est, defatigaris, languidos reddideris. TVA DVRITIA] σκληρότητι, vt ita dicam. ἐνεργητικῶς. tui tergi duritie, qua fretus plagis non cedis. VLMEIS AFFECTOS LENTIS VIRGIS.] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti. quæ scriptura si recta est, sic videtur explicanda, *affectos virgis*, id est instructos virgis, teneteis virgas vel onustos virgis. Sed assentior Simeoni Bosio, qui legendum censet *vlmeis affectus lentis virgis* vt sit hæc sententia, vbi sæpe tui tergi duritia ad languorem dederis octo validos lictores, affectus virgis, id est cæsus virgis &c. sic dictum scilicet affectus virgis, vt affectus ærumnis, morbo, molestia, difficultatibus, iniuria, & similibus. LENTIS] mollibus flexilibus. Sic Virgil. dixit lentam salicem lentum vimen, &, quod magis ad hunc locum pertinet, lentum flagellum, lib. 7. Æneid. ibi, *sed hæc lento mos est aptare flagello.* NVM MALE REL. EST GRATIA?] nonne præclare par pari retuli? ATQ. INGEN. NOSTRO D.] Puto legendum *atque ingenium nostrum decuit*, non vt habent nonnulli libri etiam veteres *ingenio nostro.* nam copulationis particula postulat similem casum. Cum igitur antecesserint accusatiui, *méque téque*, debet necessariò sequi accusatiuus, & ita legi, *vt méque téque atque ingenium nostrũ decuit.* Nisi dicamus, per metalepsin dictum esse à Plauto, *vt méque téque atque ingenio nostro decuit*, i. dignũ fuit: vt intelligamus, *méque téque*, esse ablatiui casus, & item *ingenio nostro.* Quoniam igitur Latine dicimus

dignum fuit me, & te, & ingenio nostro. decuit me autem, & *te, & ingenium nostrum*, tantum valet quantum illud superius, *dignum fuit me & te & ingenio nostro*: per metalepsin, vt dixi, casum, quem postulabat *dignum fuit*, tribuit verbo *decuit*. Hac vna, vt arbitror, ratione, hæc lectio defendi potest. Alioqui legendum, *atque ingenium nostrum decuit*. Taleis autem metalepseis apud scriptores reperiri constat. vno, & altero exemplo contentus erit lector, quæ a Cicerone sumā. Sic igitur ille, lib. 2. de Finib loquens de Aristippo, & Cyrenaicis: *quos non est veritum*, inquit, *in ea voluptate, qua maxima voluptate sensum moueret, summum bonum ponere*. En tibi, quis non videt Ciceronem dixisse [Greek], *quos non est veritum*, pro *quos non puduit*, vel, *quos non est puditū*? Idem in Lucullo. *Talia autem neque esse, neque videri possunt, eorum ratione qui illa visa, è quibus omnia decreta sunt nata, negant quidquam à falsis interesse*. Perspicuè per metalepsin dixit *a falsis interesse*, pro *à falsis differre*. HABESNE?] id est nónne habes? vt intelligamus subiiciendam responsionem aientem ARIOLARE] ariolaris, diuinas: ariolus es. ÆDEPOL SENEM DEM. &c.] subintelligendum verbum aliquod, appâret, videmus, aut videre licet, perspicuum est, & simil. VT ASSIMVLABAT SAVREAM MEDESSE?] quàm pulchrè simulabat me Sauream, seruum atriensem esse? Ægrè NIMIS] nimis ægrè: valdè ægrè. INCLAMAVIT] côuiciis & male dictis insectatus est. Sic Festus in verbo inclamare. sine dubio hunc locum Plautinum spectans, vt sæpe aliàs. INTVS EXIT?] domo exit? OS OPPRIME] tace. SVBAVSCVLTEMVS] ex occulto loco auscultemus LACINIA TENET LACR.] tenet Argyrippum abeuntem, per laciniam, id est, partem vestis flexuosam, sinuosam, apertam, & quasi laceram. Lacinia dicta est à lacerando, teste Festo, in verbo *lacerare*. M. Tullius filius Tironi. *Videor enim videre ementem te rusticas res cum villico loquentem, in lacinia seruantem ex secunda mensa semina*. M. Tullius lib. 3 de orat *Nam illud alterum genus, quod est temporibus, locus, reis definitum, obtinent, atque id ipsum Lacinia*. Plautus Mercat *At tu adepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi*. QVI] qua. ASINOS] nummos pro asinis solutos. locus. CLAMARE] rudere.

ARGYRIPPVS, PHILENIVM, LIBANVS, LEONIDA.

Ar. *CVr me retentas nunc?* Phi. *quia tui amans abeuntis egeo,*
Ar. *Vale.* Phi. *aliquanto amplius valerem ego, si tu hîc maneres.*
Ar. *Salue.* Phi. *saluere me iubes, quoi tu abiens affers morbum?*
Ar. *Mater mihi supremum tua dixit, domum ire iussit.*
Phi. *Acerbum funus filiæ faciet, si te carendum est.*
Li. *Hominem hercle hinc extrusit foras.* Le. *ita res est.* Ar. *mitte quæso.*
Phi. *Quò nunc abis? quia tu hîc manes?* Ar. *mox si voles manebo.*
Li. *Audin' tu hunc? opera vt largus est nocturna? nunc enim hic est,*
Neg. tiosus interdius. videlicet Solon est,
Leges vt conscribat, quibus se populus teneat, gerræ.
Qui sese parerent apparent huius legibus, profectò
Nunquam bonæ frugi fient, dies noctésque potent.
Le. *Næ iste hercle ab ista non pedem discedat, si liceßit,*
Qui nunc festinat, atque ab hac minatur sese abire.
Li. *Sermoni iam finem face tuo, huius sermonem accipiam.*
Ar. *Vale.* Phi. *quò nunc properas?* Ar. *bene vale, apud Orcum te videbo.*
Nam equidem me iam quantum potest, à vita abiudicabo.
Phi. *Cur te obsecro immerito meo morti dedere optas?*
Ar. *Ego te? quam si intelligam deficere vita, iam ipse*
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.
Phi. *Cur ergo minitaru tibi te vitam esse amissurum?*
Nam quid me facturum putas, si istud quod dicis, faxis?
Mihi certum est, efficere in me omnia eadem quæ tu in te faxis.
Ar. *O melle dulci dulcior mihi tu es.* Phi. *certè enim tu vita es*
Mihi, complectere. Ar. *facio lubens.* Phi. *vtinam sic efferamur.*
Le. *O Libane, Libane, vt miser est homo qui amat!* Li. *immò hercle verò*
Qui pendet, multo est miserior. Li. *scio qui periculum feci,*
Circumsistamus alter hinc, hinc alter. appellemus.
Li. *Here salue.* Le. *sed num fumus est hæc mulier quam amplexare?*
Ar. *Quidum?* Li. *quia oculi sunt tibi lacrymantes, ego rogaui.*
Ar. *Patronus qui vobis fuit futurus, perdidistis.*

Li. *Equidem hercle nullum perdidi, ideo quia nunquam vllum habui.*
Le. *Philenium salue.* Phi. *dabunt di quæ velitis vobis.*
Li. *Noctem tuam & vini cadum velim, si optata fiant.*
Ar. *Verbum caue faxis verbero.* Li. *tibi equidem, non mihi opto.*
Ar. *Tum tu igitur loquere quod lubet.* Li. *hunc hercle verberare.*
Le. *Quisnam istuc accredat tibi, cinæde calamistrate?*
Tun' verberes, qui pro cibo habeas te verberari?
Ar. *Vt vestra fortuna meis præcedant Libane longè*
Hodie qui nunquam ad vesperum viuam. Li. *quapropter quæso?*
Ar. *Quia ego hanc amo, & hæc me amat: huic quod ego dem, nusquam quicquam est.*
Hinc me amantem ex ædibus deijcit huius mater.
Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi se daturum dixit.
Vt hanc ne quóquam mitteret, nisi ad se hunc annum totum.
Videtin' viginti minæ quid pollent, quid'ue possunt?
Ille qui illas perdidit, saluus est: ego qui non perdo, pereo.
Li. *Iam dedit argentum?* Ar. *non dedit.* Li. *bono animo es, ne formida.*
Le. *Secede huc Libane, te volo.* Li. *si quid vis.* Ar. *obsecro vos.*
Eadem istac opera suauius est complexos fabulari.
Li. *Non omnia eadem æquè omnibus here suauia esse scito.*
Vobis est suaue amantibus complexos fabulari.
Ego complexum huius nihil miror, meum autem hic aspernatur.
Proinde istud facias ipse, quod faciamus nobis suades.
Ar. *Ego verò quidem edepol lubens, interea si videtur*
Concedite istuc. Le. *vin' herum deludi?* Li. *dignu'st sanè*
Le. *Vin' faciam vt me Philenium præsente hoc amplexetur?*
Li. *Cupio hercle.* Le. *sequere hùc.* Ar. *ecquid est salutis? satis locuti.*
Le. *Ausculate, atque operam date, & mea dicta deuorate,*
Primùm omnium seruos tuos nos esse non negamus:
Sed si tibi minæ viginti argenti proferentur,
Quo nos vocabis nomine? Ar. *libertos.* Le. *non patronos?*
Ar. *Id potius.* Le. *viginti minæ hic insunt in hac crumina*
Has ego, si vis, tibi dabo. Ar. *di te seruassint semper,*
Custos herilis, decus popli, thesaurus copiarum,
Salus interioris corporis, amorísque imperator.
Hic pone, hic istam colloca cruminam in collo planè.
Le. *Nolo ego te, qui herus sis, mihi onus istuc sustinere.*
Ar. *Quin tu labore liberas te, atque istam ponis in me.*
Le. *Ego baiulabo: tu, vt decet dominum, ante me ito inanis.*
Ar. *Quid nunc? quid est? quin tradis huc cruminam are pressatam?*
Le. *Hanc, cui daturus, hanc iube petere atque orare mecum.*
Nam istud procliue est, quod iubes, me planè collocare.
Phi. *Da meus ocellus, da mea rosa, da mi anime, da mea voluptas,*
Leonida, argentum mihi, ne nos deiunge amantis.
Le. *Dic igitur me tuum passerculum, gallinam, coturnicem,*
Agnellum, hœdillum, me tuum dic esse, vel vitellum.
Prehende auriculis, compara labella labellis.
Ar. *Ten' osculetur verbero?* Le. *quàm verò indignum visum est?*

Atqui pol hodie non feres, ni genua confricantur.

Ar. Quid vis? egestas impetrat, fricentur, da nunc quod oro.

Phi. Age mi Leonida, obsecro fer amanti hero salutem.
Redime istoc beneficio te ab hoc, & tibi eme hunc isto argento.

Le. Nimis bella es atque amabilis: & si hoc esset meum, hodie
Nunquam me orares, quin darem: nunc illum te orare, melius est.
Illic hanc mihi seruandam dedit. I sanè bella belle.
Cape hoc sis Libane. Ar. furcifer etiam me delusisti?

Le. Nunquam hercle facerem, genu ni tam nequiter fricares,
Age sis, tu in partem nunc iam hunc delude, atque hanc amplexare.

Li. Taceas, me spectes. Ar. quin ad hunc, Philenium, aggredimur:
Virum quidem pol optimum, & non similem furis huius.

Li. Inambulandum est. nunc mihi vicissim supplicabunt.

Ar. Quaeso hercle Libane sic, herum tuis factis sine sospitari.
Da mihi istas viginti minas. vides me amantem egere.

Li. Videbitur, factum volo, redito huc conticinio.
Nunc istanc tantisper iube petere atque orare mecum.

Phi. Amandóne exorarier te vis, an osculando?

Li. Immò verò vtrunque. Phi. ergo obsecro te, & vtrunque nostrûm serua.

Ar. O Libane mi patrone, mihi trade istuc. magis decorum 'st,
Libertum potius quàm patronum onus in via portare.

Phi. O Libane ocellus aureus, donum decúsque amoris.
Amabo, faciam quod voles. da istuc argentum nobis.

Li. Dic igitur me tibi anaticulam, columbam, vel catellum,
Hirundinem, monedulam, passerculum pusillum.
Fac proserpentem bestiam me duplicem vt habeam linguam.
Circundatóque me brachiis, meum collum circumplecte.

Ar. Ten' complectatur carnifex? Li. quàm verò indignus videor?
Ne istuc nequicquam dixeris tam indignum dictum tu in me,
Vehes pol hodie me, si quidem hoc argentum ferre speres.

Ar. Ten' ego veham? Li. tun' hoc feras argentum hinc aliter à me?

Ar. Perij hercle. verùm siquidem est decorum herum vehere seruum,
Inscende. Li. sic isti solent superbi subdomari.
Adsta igitur, vt consuetus es puer olim, scis vt dicam?
Hem sic, abi, laudo. nec te equo magis est equus vllus sapiens.

Ar. Inscende actutum. Li. ego fecero. hem quid istuc est? vt tu incedis?
Demam hercle iam tibi de ordeo, tolutim ni badissas.

Ar. Amabo Libane jam sat est. Li. nunquam hercle hodie exorabis.
Nam iam calcari quadrupedem agitabo aduorsum cliuum,
Tum postea ad pistores dabo, vt ibi cruciere currens.
Asta, vt descendam nunc iam in procliui, quanquam nequam es.

Ar. Quid nunc quoniam ambo, vt est libitum, nos delusistis,
Datisne argentum? Li. siquidem mihi statuam & aram statuis,
Atque vt Deo mihi hîc immolas bouem: nam ego tibi salus sum.

Le. Etiam tu here istunc amoues abs te, atque ipse me aggredire?
Atque illa, sibi quæ hîc iusserat, mihi statuis nunc, supplicasque?

Ar. Quem te autem nominem deum? Le. Fortunam atque Obsequelam.

Ar. Iam istoc es melior. Li. an quid est homini salute melius?

Ar. *Licet laudem fortunam, tamen vt ne salutem culpem.*
Phi. *Ecastor amba sunt bonæ.* Ar. *sciam, vbi boni quid dederint.*
Le. *Opta id quod vt contingat tibi vis.* Ar. *quid si optaro?* Le. *eueniet.*
Ar. *Opto annum hunc perpetuum mihi huius operas.* Le. *impetrasti.*
Ar. *Ain verò?* Le. *certè, inquam.* Li. *ad me adi vicissim atque experire.*
Exopta id quod vis maximè tibi euenire, fiet.
Ar. *Quod ego aliud exoptem amplius, nisi illud, cuius inopia 'st?*
Viginti argenti commodas minas, huius quas dem matri?
Li. *Dabuntur, animo sis bono, facilè exoptata obtingent.*
Ar. *Vt consueuere homines salus frustratur & fortuna.*
Le. *Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.*
Li. *Ego pes fui.* Ar. *quin nec caput, nec pes sermonum apparet.*
Nec quid dicatis, nec me cur ludatis scire possum.
Li. *Satis iam delusum censeo, rem vt est, nunc eloquamur.*
Animum Argyrippe aduorte sis. pater nos ferre hoc iussit
Argentum ad te. Ar. *vt tempore, oportunéque attulistis!*
Li. *Hîc inerunt viginti minæ bonæ, mala opera partæ.*
Has tibi nos pactis legibus dare iussit. Ar. *quid id est, quæso?*
Li. *Noctem huius & cœnam sibi vt dares.* Ar. *iube aduenire quæso.*
Meritissimo eius quæ volet faciemus, qui hosce amores
Nostros dissitos compulit. Le. *patierin' Argyrippe*
Patrem hanc amplexari tuum? Ar. *hæc facilè faciet, vt patiar.*
Leonida curre, obsecro, patrem huc orato vt veniat.
Li. *Iamdudum est intus. hàc quidem non venit, angiporto*
Illac per hortum, circuit clam, ne quis se videret
Huc ire familiariam, ne vxor rescissat metuit.
De argento enim si mater tua sciet vt sit factum. Ar. *eia,*
Benedicite, ite intro citò, valete Le. *& vos amate.*

ALIQVANDO AMPL. VAL EGO SI TV HIC M.] profert Nonius in verbo *manere*. SALVE] vale & salue dicebant in discessu. ABIENS] tuo abitu seu discessu. AFFERS MORBVM] creas morbum? SVPREMVM] supremum id est vltimum, subintell. vale hoc modo. mater tua mihi supremum vale dixit. Alii referunt hoc ad ea quæ scripsit Varro libro 5. de lingua Latina his verbis. Suprema, summum diei. hoc tempus duodecim tabulæ dicunt esse occasum solis: sed posteà lex prætoria id quoque tempus iubet esse supremum, quo prætor in comitio supremam pronuntiauit populo. ACERBVM FVNVS F. F.] immaturum funus filiæ facit Virgil. 6. Æn. *Quos dulcis vitæ exsortes, & ab vbere raptos Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.* facere funus autem dixit etiam in Menechm. quanquam translate. *fecisti funus, absente me, prandio.* EXTRVSVS T FORAS] extrusus est foras. Sic autem legendum, non, vt vulgò, *exclusus est foras.* Sic suprà, *Ne ille ecastor hinc trudetur largus lacrymarum foras.* Idem in casina. fit quod futurum dixi, incenatum senem foras extrudunt mulieres. Idem in Milite glorioso *Hercle lepidam occasionem, vt mulierem extrudam foras.* In Pœnulo. *ita me dij amabunt, vt ego si sim Iuppiter, iam hercle ego illam vxorem ducam, & Iunonem extrudam foras.* MOX] paullò pòst vesperi, noctu. Et verò quidam legi volunt, *noctu*, &c. alii, ne tam longe discedant à scriptura recepta *nox si voles*, &c. *Nox* autem dixerunt veteres pro noctu. exempla petat, qui volet è legib. 12. tabulis. AVDIN' TV HVNC. VT OP. LARG. EST N.] hoc eò dicit Libanus de Argyrippo, quod Philenio dixerat se mox, vel noctu apud eam mansurum. quasi nunc interdiu esset occupatus: noctu autem vacuus. audin' tu, Leonida, inquit Libanus, quàm sit largus, id est, profusus operæ nocturnæ Argyrippus: id est, quàm non parcat operæ suæ nocturnæ? iocus est in Argyrippum, qui à Philenio noctem & concubitum præcipue expetit. Iam serui Leonidas, & Libanus, cum audiant & videant Argyrippum, ab eo neque videntur, neque loquentes audiuntur. NVNC ENIM HIC EST NEGOT. INTER.] ironia est nunc enim, interdius, id est, interdiu, hic Argyrippus, negotiosus est, id est, occupatus, & negotiis impeditus est. VIDELICET SOLON EST] scilicet Argyrippus, non est Argyrippus, sed Solon, Atheniensium legislator. interdiu igitur negotiosus est, vt leges conscribat. ironia est mera. QVIBVS SE POPVLVS TENEAT.] quibus legibus populus contineatur, & coerceatur. GERRAE] Festus Gerræ, crates vimineæ sunt. Athenienses, cùm Siracusas obsiderent, & crebrò gerras poscerent: irridentes Siculi gerras clamitabant. Inde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemtis dicantur. QVI SESE PARERE APP.] antique dictum, pro qui parêre apparent, id est, pârent. HVIVS] Argyrippi, quem suprà iocans Solonem appellauit. NVNQVAM BONAE FRVGI SIENT.] si legislator nequam est. leges quoque eius nequam, & malæ sint, necesse est. quare qui talibus legibus parere studeat, nunquam frugi sit, sed nequam, & improbus, nempe gerro, ganeo, vinolus, &c. NON PEDEM

DISCEDAT] hyperbole, non pedem, ne pedem quidem, id est, ne minimum quidem interuallum. SI LICESSIT] si licuerit. QVI NVNC FESTINAT, &c.] ostendit amantium leuitatem, qui modò minantes se in perpetuum amicas suas relicturos, continuo ad eas quasi adamantinis vinculis retracti, reuertuntur Sic Horat. Oda 11. epod. *Vbi hæc seuerus te palam laudaueram, iussus abire domum: ferebar incerto pede Ad non amicos, heu, mihi postes, & heu, Limina dura*, &c. exemplo est & ille Phædria, apud Terent. in Eunucho. & Propert. lib. 2. eleg. 25. *Sed tamen obscura teritur rubigine mucro Ferreus, & paruo sæpè liquore silex: At nullo domina teritur sub limine amator. Restat & immerita sustinet aure minas Vltro contemptus rogat, & peccasse fatetur Læsus, & inuitus ipse redit pedibus.* APVD ORCVM TE VIDEBO] apud inferos te videbo. Hæc dicit, quasi primo quoque tempore sibi manus allaturus, & se ipse exanimaturus, quemadmodum deinceps subiicit. QVANTVM POTEST] quam primùm: quam citissime fieri potest. A VITA ABIVDICABO] à vita separabo, & segregabo, tralatio à iudiciis, aut iudicum sententiis, quibus adiudicant, & abiudicant. M. Tull. or. de leg. Agraria contra Rull. ad populum *Iudicabit Alexandriam regis esse, a populo Rom. abiudicabit*. Idem lib. 1. accus. *Neque tanta fortunis omnium pernicies potest accidere, quàm opinione populi Ro. rationem veritatis, integritatis, fidei, religionis, ab hoc ordine abiudicari.* IMMERITO MEO] præter meritum meum. Sic dictum immerito, vt iniussu, & incultu, & similia. Sal. de bello Iugurt. *Cæterum ingenium, quo neque melius, neque amplius aliud in natura mortalium est, incultu atque socordia torpescere sinunt.* MORTI DEDERE] Virgil. Georg. 4. *dede neci*. EGO TE] Ego te dedere neci opto? non est ita. DEFICERE VITA] ἀποψύχειν. IAM IPSE VITAM MEAM TIBI LARG.] quod fecit Alcestis Admeto viro suo, & fratrem Pollux alterna morte redemit, vt ait Virg. TE VITAM ESSE AMISSVRVM?] te viam esse profusurum, ac proiecturum? Horat. Sat. 1. lib. 1. *is neque limo Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.* FAXIS] feceris MELLE DVLCI DVLCIOR MI] hyperbole Homer. ἐκ τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. VTINAM SIC EFFERAMVR] in rogum Terent. And. *Effertur: imus*. M. Tull. in orat. pro Flacco. *atque hic Dorylensis nuper cum efferretur magna frequentia, conuentuque vestro, mortuus illum suum iudicem in L. Flaccum læsus conf.* rebus. lib. 3. de Nat. deorum. *Cur Maximus filium extulit consularem?* sic autem nempe inter nos complexi. Tale quiddam optat. Propertius lib. 2. eleg. 15. *Atque vtinam hærentes sic nos vincire catena Velles, vt nunquam solueret vlla dies.* QVI PENDET] seruus, qui pendet, manibus ad trabem adstrictus, & ita vapulat suprà. QVI PERICVLVM FECI] qui expertus sum. CIRCVNSISTAMVS: ALTER HINC ALT.] sic debent hæc interpunctione distingui circunsistamus: comma: alter hinc, distinctionis nota: alter hinc, altera nota: appellemus. QVI DVM?] qua ratione istuc rogas? QVIA OCVLI SVNT TIBI LACRYMANTES] locus παρὰ προσδοκίαν: nam aliud responsum expectabat Argyrippus, aliud respondet Libanus. Loci autem ratio ex eo nata, quòd fumus lacrymas commouet. Horat. Sat. 5. lib. 1. *lacrymoso non sine fumo*. PATRONVS, QVI VOB. FVIT FVTVR. PERD.] Ordo est, eum perdidistis, qui vobis patronus fuit futurus, id est, qui vos libertate donaturus fuit. Hic antecedens congruit cum relatiuo, vt fieri solet apud Plautum, quâ de re aliàs. EQVIDEM HERCLE NVLLVM PERDIDI, &c.] locus ex ambiguo, patronus enim & cum significat, qui altera ex parte respondet liberto, quomodo Libanus accipit: & cum, qui clienti, quomodo Argyrippus accipiebat. Negat igitur Libanus se vllum patronum amisisse, quippe qui nullum habuerit: nullum autem habuit, qui semper seruus fuit, neque vnquam manumissus fuit. Licet tamen dicere, iocum, si quis hic iocus est, in eo consistere, quod Argyrippus se patronum his seruis futurum fuisse, atque idcirco eos patronum perdidisse dicit: Libanus autem negat se perdidisse, quod nunquam habuit: quasi ea sola perdamus, quæ habemus, non quæ habituri sumus. HABVI] legendum fortassis est *habebis* pro *habui*, vt ne versus claudicet. DABVNT, DI QVAE VELITIS, VOBIS] verba bene precantis. NOCTEM TVAM] concubitum tuum. Sic infrà non longè, *Noctem huius, vt cœnam sibi vt dares*: Idem in Trinummo *vox datur: ducitur familia tota* Horat. epod. od. 15. *Nec feret assiduas potiori te dare noctes*, &c. Propert. lib. 2. eleg. 17. *Mentiri noctem, promissis ducere amantem*, &c. VERBVM CAVE FAXIS.] caue verbum vnum feceris, caue mutias. HVNC HERCLE VERB.] repete *ἐπὶ κοινοῦ* libet. ACCREDAT] credat. Horat. epist. ad Vualam lib. 1. *Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.* CINAEDE] Cinædi, inquit Nonius, dicti sunt apud veteres, saltatores, vel pantomimi ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα, al. τὸ κίνεσθαι. Deinde profert locum ex Aulul. *Ita fustibus sum mollior magis quàm vllus cinædus*. Veruntamen etiam pueri molles, & impudici, cinædi appellantur, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ αἰδοῖα. Catull. ad Thallum. *Cinæde Thalle, mollior cuniculi capillo, Vel anseris medulla, vel imula auricilla, Vel pene languido senis, situque araneoso*, &c. Atque ita accipi arbitror. CALAMISTRATE.] Calamistris iniuste, & crispate *Calamistrum*, inquit Nonius, *Fistula breuis, qua cirri continentur.* Immò calamistra, acus sunt, quibus calefactis capilli crispantur. M. Tull. de Cæsare in Bruto. *Sed dum voluit alios habere parata, vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortassè fecit, qui volent illa calamistris inurere*, &c. Idem in oratore. *Tum remouebitur omnis insignis ornatus, quasi margaritarum: ne calamistri quidem adhibebuntur.* Hinc Calamistratus. Idem pro Sextio. *Alter vnguentis affluens, calamistrata coma*, &c. Idem post reditum in Sen. *Cur in lustris & helluationibus huius calamistrati saltatoris tam eximia virtus tandiu cessauit?* QVI PRO CIBO HABEAS TE VERBERARI?] cui instar cibi sit verberari? qui pascaris verberibus, vt cibo? *verberari* autem quidam hic accipiunt, pro præcidi, & prædicari. quemadmodum & supra *verberare* fortassis pro præcidere accipiendum est. VT VESTRAE F.] Vt, id est, quam vt legendum admiratiuè. HINC MEDAMANTEM EX AEDIB.] Hinc, ex ædibus, idem valent, sed hoc notius: *medamantem*, autem pro me amantem. & similia sexcenta, à Plauto vsurpata sunt. DEIECIT] al. defecit, al. eiecit, libri veteres habent *delegit*, plane, vt opinor, mendose AD MORTEM APPVLERVNT.] al. mortem adegerunt. IE, I] Philenii matri. VT HANC NE Q. M.] nac lege, vt mater ne vllum in locum, aut ad vllum hominem mitteret, nisi ad se. QVID POLLENT?] quantum virium habent? QVI HAS PERDIT.] qui has profundit, & largitur lenæ, diabolus. SALVVS EST:] quia fruetur Philenio sic suprà, *Et profectò, nisi illud perdo argentum, pereundum est mihi.* BONO ANIMO ESSE] bono animo esto. *es* hic est imperatiui modi, præsentis temporis. nam *esto*, est futuri. Notat Donatus ad illud simile, immò plane idem, Terent. in Adelph. *Bono animo es, duces vxorem hanc.* SI QVID VIS] subintell. ad te eo, & secedo, vt audiam, quæ me vis. verba sunt ad audiendum, & consistendum parati, contrà *numquid vis?* &. *nisi quid vis* abeuntis, seu abire volentis. OBSECRO VOS] sermo hominis aliud mirantis, atque etiam improbantis. EADEM ISTAC OPERA] hoc eo dicit, quòd

Leonidas,& Libanus,collatis capitibus colloquebãtur. Dicit igitur Argyrippus,eos debuisse vna,eadéque opera complexos,inter se confabulari, & id eis suauius futurum, cùm capita inter se ita collata haberent,vt viderentur inter se osculari. VOBIS] tibi, & Philenio,amantibus,qui amatis inter vos NIHIL MOROR] nõ curo,negligo:vel nihili facio Horat ep. 15.lib.1 *nam vina nihil moror illius oræ*. QVOD FACIAMVS, NOBIS SVADES.] quod vt faciamus,nobis suades. HERVM] herum minorem,Argyrippum.hæc dicuntur à seruo suppressa voce,ne Argyrippus exaudiat,ita tamen,vt spectatores audiant. ECQVID EST SALVTIS?] num qua salus est?num aliquid salutis est? SATIS LOCVTI] subintell.*estis*. ET MEA DICTA DEVORATE] mea dicta auide audite, & attentis animis accipite,tralatio est. sic in Pœn *Quàm orationem hanc aures dulce deuorant?* eiusdem generis sunt illa *edere sermonem*. in Aulul. *Nimium lubenter edi sermonem tuum*.& *gustare sermonem*.in Mostel. Sic Horat. oda 13. lib.2. *Sed magis pugnas & exactos tyrannos Densum humeris bibit vulgus*. Nonius, *deuorari*, inquit, *non solùm cibus gutture, sed & vox auribus potest*, Plaut Asin. *Auscultate*,&c. LIBERTOS] non iam seruos,sed libertos,vt manumissos. IN HAC CRVMINA] Festus,*crumina,sacculi genus*. Nonius,*Bulga,est folliculus omnis, quam & crumenam veteres appellarunt: & est sacculus è brachio pendens*. Ex his Nonii verbis,licet dicere cruminam,seu crumenam, παρὰ τὸ κρεμᾶν, id est, pendere, dictum esse, quod & Simeoni Bosio videbatur. DII TE SERVASSINT S.] beneprecantis oratio.*seruassint* autem,id est,seruauerunt. CVSTOS HERILIS] Custos heri SALVS INTERIORIS CORP] salus earum corporis partium,quibus vita continetur salus animæ,& vitæ. PLANE] ambiguè dictum.nam planè vel in loco plano significat: quo modo non intelligit Argyrippus: collum enim non est in loco plano, neque locus planus: vel apertè, perspicuè:quomodo intelligit. SVSTINERE] sufferre. ISTAM] cruminam. PONIS IN ME?] mihi imponis? EGO BAIVLABO.] ego geram.baiulo,as, id est,porto,& gero humeris, & baiulus, qui humeris gerit.M Tull. lib.3.de orat. *Remigem aliquem,aut baiulum nobis oratorem descripseris*. Festus *Baiulos dicebant antiqui,quos nunc dicimus operarios. unde adhuc baiulare dicitur*. profert Nonius in voce baiulus, quam tamen non interpretatur INANIS] sine onere. ÆRE PRESSATAM] sic legendum, non *herum press.-tum*,vt habent alii libri.hoc primum.Deinde *are pr s satam*, hoc est,ære, seu nummis refertam ac distentam. ISTHANC CVI DATVRV'S, HANC IVBE PET.] ordo est iube istam,nempe Philenium,cui tu daturus es crumenam, petere hanc crumenam à me. ORARE MECVM] antiquè dictum: de quo genere alibi. Vtitur autem eo Plautus millies. NAM ISTVC PROCL. Q. IVB.] iocus in vocibus procliuè,& planè. Iubes,inquit,me planè collocare hanc crumenam in collo tuo. Atqui collum tuum, non est planum,sed procliue,id est, pronum,& propensum. Procliue,significat etiam facile,ab eo, quod est procliue, non arduũm. MEVS OCELLVS] id est mi ocelle,rectus pro vocatiuo,vel tu, qui meus ocellus es. DEIVNGE] deiuga. Nonius. *Deiugare, deiungere,separare,dissociare*.deiugare,& deiungere,verba sunt, quæ propriè locum habent in bobus à iugo remotis. Horat. epist,ad Villicum, *bouem Deiunctum curas, & strictis frondibus exples*. Sic legendum apud Horat. & ita edendum curaui: non *disiunctum*, vt habent aliæ editiones. HORDILLVM] paruum hœdum. VITELLVM] paruum vitulum. aliàs vitellus, pars est oui media, subrubri aut crocei coloris. PREHENDE AVRICVLIS.] subintell. me. modus est osculandi, quo amantes prehensis mutuò auriculis inter se osculabantur: quod osculum χύτραν appellant, à similitudine ollæ antatæ,quæ prenditur per ansas. Commemorat Theocr. Id. 5. Οὐκ ἐρέω' Ἀλκίππας, ὅτι μ' οὐ πρᾶν ἐφίλασε Τῶν ὤτων καθελοῖσ', ὅκ' οἱ τὰν φάσσαν ἔδωκα. id est non amo Alcippen, quoniam me anteà non osculata est prehensum auribus, cum ei palumb m dedi. Et Plutarchus. περὶ τοῦ ἀκούειν. ibi. οἱ τε πολλοὶ τὰ μικρὰ παιδία καταφιλοῦντες, αὐτοί τε τῶν ὤτων ἐφάπτονται, καὶ τοῦτο ποιεῖν κελεύουσι, αἰνιττόμενοι μετὰ παιδιᾶς, ὅτι δεῖ φιλεῖν μάλιστα τοὺς διὰ τῶν ὤτων ὠφελοῦντας id est, vulgúsque cum paruulos pueros osculatur, & ipsum auriculas eorum tangit, & hos idem facere iubet,obscurè significans cum ludo ac ioco, eos maximè amare oportere, qui per aureis prosunt. Plautus iterum in Pœn *Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem suauium*. Nonnulli libri hic habent, *prehende auriculas*. COMPARA LAB. CVM LAB. V.] compone & coniunge labella tua cum meis QVAM VERÒ IND.] proinde ac si dicat, non est causa, quare tibi tam indignum videatur, Philenium mihi prehendere auriculas, & labella cum labellis comparare? NON FERES,] non auferes,non accipies à me crumenam, vel sic, non baiulabis, seu non portabis crumenam in genua confricare, maioris adulationis, atque amoris est, quàm auriculis aliquem prender. Quin videtur esse supplicantis.Nam qui supplicabant.genua tangebant eorum,quibus supplicabant. Homer. ἰλιάδ'. α. Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο,καὶ λάβε γούνων &c. Piget alia & ex hoc poëta, & ex aliis colligere exempla. EGESTAS IMPERAT] ingens telum,necessitas.Virgil.Georg.1. *& duris vrgens in rebus egestas*. FER AMANTI H. SALVT.] fer salutem, id est, affer salutem. sic dictum fer salutem, vt fer auxilium. REDIME ISTOC BEN. L.] isto beneficio te ab hero tuo Argyrippo libera: id est, isto beneficio consequere ab hoc libertatem. ET TIBI EME HVNC IST.] & tibi hunc ista pecunia obligatum, deuinctum,obnoxium redde. Sic supra ead. com. non longè à princip & beneficiis me emere gnatum suum sibi. NVNQVAM M'ORARES, QV.] nonnulli libri manuscr. habent *nunquam morarer, quin d.* ILLVM], Libanum. ILLIC] ille Libanus. CAPE HOC SI LIBET] cape hoc si vis Libane, sis, blandientis particula, quæ significat,si vis, eam addebant veteres verbis imperatiui modi, quia, vt ait Donatus, ea sunt contumeliosa. NVNQVAM HERCLE FACER. GEN. T. N.] nunquam hercle te deluderem, nisi tam remisse, & languidè genua mihi fricares tam nequiter, tam male. AGE SIS TV IN PARTEM, &c.] Alloquitur Libanum Leonida, fortasse summissa voce, & hortatur, vt vicissim ipse quoque Argyrippum ludat. IN PARTEM] pro tua patre. Bosius τῷ μέρει,ἐν μέρει. HANC. Philenium. AD HVNC] Libanum. FVRIS HVIVS] Leonidæ,serui furacis, vel simpliciter,serui, vt intelligamus, seruos omneis esse fures. vide suprà ibi, *Cui nunquam vnam rem me licet præcipere furi*. SVPPLICABVNT] Argyrippus, & Philenium. LIBANE SIS,] Libane si vis,*sis*,particula blandientis.pro si vis Sed videtur hinc delenda, vt mox dicamus.HERVM TVIS PACTIS SINE SOSPITARI] herum me, sine tuis factis sospitari, id est seruari, saluum, & sospitem fieri. Sic autem legendum, vt edidimus, nostros veteres codices secuti. nam, verbum *sine* abest à vulgatis, quo sublato.huius versus sententia nec integra, nec plana esse potest. Sed rursus,hoc verbo recepto, vel in voce *herum*,*m*.eliditur.& *tuis* erit vnius syllabæ,vt *herum tuis* efficiant anapæstum aut particula *sis* erit delenda, & tunc versus sua mensura, sine vllo negotio

conſtabit. CONTICINIO] *Conticinium*, vt docet Nonius, *eſt primum noctis tempus: quo omnia quieſcendi gratia conticeſcunt.* ISTHANC] Philenium, vt ſuprà *Iſtanc tui daturu's hanc iube petere.* PETERE] à me. ORARE MECVM.] Sic ſuprà. IMMO VERÒ VTRVMQVE] legendum arbitror *Immò verò vtroque.* ET VTRVNQVE NOSTRVM SERVA.] ſic legendum. Nam in vulgatis mendosè legitur, *& tu vtrunque noſtrûm ſerua.* LIBERTVM POTIVS, QVAM. P.] magis decorum eſt, me, qui ſum libertus tuus, quàm te, qui patronus es, onus in via ferre. OCELLVS AVREVS.] ocelle auree. vel, qui ocellus aureus es. aureus autem eſt cariſſimus, carus inſtar auri. Ita duas res cariſſimas inter ſe coniunxit, oculum, & aurum. oculis nihil eſt nobis carius ſecundum vitam: aurum omnium metallorum cariſſimum. Pindar. ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ χρυσὸς, &c. notiſſimi enim ſunt verſus. ANATICVLA] anaticula, deminutum nomen ab anate. M. Tull. lib. 5. de Fin. *ſerpere anguiculos, nare anaticulas, euolare merulas*, &c. CATELLVM] paruum catulum. MONEDVLAM] monedula, auis mirè furax, cùm omnium metallorum, maximè auri, & argenti, vt teſtatur Plinius lib. 10. cap. 29. M. Tull. in orat. pro Flacco. *Cùm verò coronam auream litteris imponebant: re vera non plus aurum tibi, quàm monedulæ committebant.* Propterea autem hæ aues hic commemorantur, tanquam molles, & iucundæ, quia eæ & aliæ id genus, pueris patriciis erant in deliciis, & ludicris. Plautus in Captiuis. *Nam vbi illò aduenit quaſi patriciis pueris, aut, monedulæ, Aut anates, aut coturnices dantur quicum luſitent: Itidem hæc mihi aduenienti vpupa qua me delectem, data eſt*, Plinius lib. 4. epiſt. *Habebat puer mannulos multos, & iunctos, & ſolutos, habebat canes maiores, minoréſque, habebat luſcinias, pſittacos, merulas. omnes Regulus (pater) trucidauit. nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris.* PASSERCVLVM PVSILLVM] vox *puſillum*, ante *paſſerculum* puſillum. nam & corrumpit verſum, & ſuperuacanea eſt & non reperitur in pleriſque libris. FAC PROSERPENTEM BESTIAM ME.] Compone linguam tuam cum mea inter oſculandum, quo facto ſimilis ero proſerpenti beſtiæ, id eſt, angui. Nam anguis duplicem & biſulcam linguam habet: vel, vt alii auctores volunt, triplicem, & triſulcam. qua de re mox plura. Sic Pœnulo. *Qui huc aduenisti nos captatum migdilybs Biſulca lingua. quaſi proſerpens beſtia.* Idem in Pſeud. *vbi alterum bilingui (al. bilingues) manifeſtò inter ſe prehendunt.* Idem in Sticho. *Sufla celeriter tibi buccas quaſi proſerpens beſtia.* ANGVEM] proſerpentem beſtiam, quaſi ſerpendo progreditur, & procedit. proſerpere enim valet porrò ſerpere, id eſt, ſerpendo procedere. DVPLICEM VT HABEAM LINGVAM.] vt habeam linguam biſulcam. Ariſtoteles lib. 1. de partibus animal. cap. 17. de lingua: narrat angueis linguas habere duplices, ſeu biſulcas, bifidas. Sic enim ille, ὅτι ὄφεις, καὶ οἱ σαῦροι μακρὰν καὶ δικρόαν γλῶτταν ἔχουσιν, οἱ μὲν ὄφεις οὕτω μακρὰν, ὥστ' ἐκτείνεσθαι ἐκ μικροῦ ἐπὶ πολύ. δικρόαν δὲ καὶ τὸ ἄκρον, λεπτὴν καὶ τριχώδη διὰ τὸ λίχνον τῆς φύσεως. διπλῆν γὰρ τὴν ἡδονὴν κτῶνται τῶν χυμῶν, ὥσπερ διπλῆν ἔχοντα τῆς γεύσεως αἴσθησιν. id eſt, angues, ſiue ſerpentes, & lacerti, longam, & bifidam, ſeu biſulcam linguam habent, & ſerpentes quidem ita longam, vt ex paruo in longum protrahi, atque extendi poſſint: biſulcam vero & eius extremam partem, tenuem, & piloſam propter naturæ auiditatem. Duplicem enim voluptatem percipiunt, tanquam duplicem guſtatus ſenſum habentia. At Plinius lib. 11. cap. 37. *tenuiſſima*, inquit, *lingua ſerpentibus & triſulca, vibrans, atri coloris, & ſi extrahas prælonga: lacertis, bifida, & piloſa*, &c. Sic Virgil lib. Georg. 3. *Cùm poſitis nouus exuuiis, nitidúſque iuuenta Voluitur, aut catulos tectis, aut oua relinquens Arduus ad ſolem, & linguis micat ore triſulcis.* CIRCVNDATÓQVE ME BRACH.] ampléctitor me. ambito me brachiis. nam hæc conuertuntur inter ſe, & reciprocantur. Horatius oda 36. lib. 1. *Laſciuis hederis ambitioſior.* M. Tull. pro Milone. *Qui annona leuanda, iacturiſque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi.* CIRCVMPLECTE] complectere. QVAM VERÒ INDIGNVS VIDEOR ?] ſic ſup. quàm verò indignum viſum eſt ? NE ISTVC NEQVICQVAM DIXERIS, &c] vt ne iſtuc, quod in me dixiſti, tam indignum, fruſtrà id eſt, impunè dixeris: tu pol hodie me vehes, vt equus equitem, &c. vel ſic. vt ne iſtuc, quod in me tam indignum dixiſti ſine pretio, & ſine tuo malo dixeris. tu profecto hodie inſtar equi me vehes, &c. vel ſic: has mihi profectò pœnas iſtius dicti dabis, quòd mihi eris hodie pro vehiculo. &c. PERII HERCLE.] ſic ſuprà ead. com. *Perij hercle iam hic me abegerit ſuo odio.* VERVM SIQVIDEM EST DEC. HEAVM VEH.] ſic legendum, non vt habent libri vulgati, *verùm ſi decorum eſt quidem*, &c. quanquam probabilis lectio eſt, neque vt pleriquc manuſcripti. *ſi verum eſt quidem decorum*, &c. quæ ſcriptura ferri nullo pacto poteſt, SIC ISTI SOLENT SVP. SVED.] iſti ſuperbi, id eſt, tui ſimiles ſuperbi, ſic hoc eſt, equitem vehendo, ſubdomari ſolent. id eſt, eorum ferocia minui ſolet. ADSTA IGITVR VT CONSVETVS ES P. OL. &c.] verſus quidem eſt obſcœnus, ſed tamen Plautinus. nanque eum reperi in noſtris libris manuſcriptis, & in omnibus impreſſis. Suſtulit eum Camerarius, vt pleroſque alios, turpitudine ſcilicet offenſus, & pudori lectoris conſulens ac ſeruiens. Ignoſco Camerario. Sed non placet, ſcriptores veteres caſtrari. hoc eſt mutilari. Nam ſi hoc licet, cur non fit in Ariſtophane, in Platone, in Ariſtotele, in Plutarcho, in Cicerone, denique in omnibus ? Cur non mares omnes caſtrantur ? nam quis neget ex puſillis mentibus, & nimis mulieribus horribilia, & innumerabilia flagitia ac ſcelera proficiſci ? Atqui ſtultum, atque adeò impium eſt, conſilium Dei reprehendere, ciúſque opificium corrigere velle, & plus ſapere poſtulare: quàm ſapientiæ caput, & fontem perennem. Sed hac de re plura aliàs. Ad Plautum redeo. Adſta igitur, inquit, vt conſueuiſti olim puer, cum ſcilicet alienæ libidini auerſus morem gerebas. VT TV INCEDIS?] quomodo incedis ? DEMAM] detraham: deminuam. locatur ſeruus in herum, minans ſe ei de hordeo detracturum. quaſi ſit equus. TOLVTIM NI BADISSAS] ni incedis volubiliter, & vt ita dicam glomeratim. Nonius tolutim, inquit, dicitur, quaſi volutim, vel volubiliter. Deinde profert hunc locum, & hoc Varronis. *Vt equus, qui ad vehendum eſt natus, tamen hic traditur magiſtro, vt equitare doceat tolutim.* &c. debet autem ſcribi vnico, l. Nam prima ſyllaba corripitur. Lucill. *Si omne iter tradit, ſtadiúmque acc iue tolutim.* ego arbitror, *greſſus glomerare ſuperbos.* apud Virgil. lib. 3. Georg. aliis verbis idem eſſe, quod *ingredi tolutim.* Iam *badiſſas*, vox Græca eſt, βαδίζω, ζεις, hoc eſt, vado, incedo. QVADRVPEDEM] te equum. Virg. lib. 11. Æn. *Quadrupedémque citum ferrata calce fatigat.* AGITABO] Virg. lib. 11. Æn. *Spumantemque agitabat equum* & Horat. Sat. 7. lib. 2. quanuis per tranſlationem perpetuam: *clunibus aut agitauit equum laſciua ſupinum*, hinc agitator, id eſt, auriga, aut qui equum. aliúmue quadrupedem ſtimulat M. Tull in Lucul. *Ego enim vt agitator callidus, prius quàm ad finem veniam, equos ſuſtinebo, eóque magis ſi locus is, quo ferentur equi præceps erit.* Virg. lib. 1. Georg. *Sæpe oleo tardi coſtas agitator aſelli Vilibus aut onerat pomis.* ADVERSVM CLIVVM] in loco accliui, atque arduo. AD PISTORES D.] in piſtrinum..

piſtrinum dedam. IN PROCLIVI] in loco prono, & decliui, qui contrarius eſt accliui, & arduo. IMMOLAS BOVEM.] ſacrificas bouem. Feſtus immolare, eſt mola, id eſt farre molito, & ſale perſperſam hoſtiam ſacrare. M. Tull. de Nat. deor. *Quanquam Pythagoras, cùm in geometria quiddam noui inueniſſet, Muſis bouẽ immolaſſe dicitur.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *immolet aequis hic porcum Larib.* TIBI SALVS SVM] tibi Deus quidam ſeruator, & ſalutis dator. AGGREDIERE?] aggrediris? id eſt aggrederis? hic vſurpauit verbum aggredior in quarta coniugatione, ſic dixit *moriri*, pro mori, in Captiuis *progrediri*, in Caſina pro progredi *fodiri*. in Mil. glor. ATQVE ILLA.] ſtatuam, & aram. FORTVNAM.] dominam rerum & externarum, & ad corpus pertinentium, vt ait M. Tull. lib. 5. Tuſcul. Cui non vnum templum tantum veterum Romanorum religio conſecrauit, ſed complura, vt refert Plutarchus. OBSEQVELAM] deam, quæ tibi arbitratu tuo obſequitur. ANQVID EST HOMINI SALVTE MELIVS?] hoc idcirco quærit quia ſuprà dixerat ſe Argyrippo ſalutem eſſe. LICET LAVDEM FOR. TAMEN VT NE S.] ita mihi laudare fortunam licet: vt tamen ſalutem non vituperem. AMBAE] fortuna, & ſalus. VBI BONI QVID D.] cum mihi aliquid boni dederint. HVIVS OPERAS] Philenii noctes: Philenium mihi obſequentem, & operas dantem, ſcorta cõducuntur & ſuas operas amantibus locant, & ſuarum operarum mercedem ab his accipiunt. aut certè poſtulãt, atque adeò flagitant: ſæpe etiam antequam vllam dent operam, capiunt. CVIVS INOPIA EST, &c.] cuius indigeo, VIGINTI ARGENTI COMMODAS MINAS &c.] id eſt, viginti argenti minas totas, atque integras. Sic Nonius in voce commodum: ibi hunc verſum profert. Sic iterum Plautus in Mercat. *Nunquam edepol me vincet hodie, commodis poſcit pater.* ſubintell. ſeptem minis. hoc eſt, vult ſibi puellam iſtam vendi ſeptem commodis minis. Idem in Pſeud. *At me viginti commodis multauit minis.* Idem in Rud. *talentum argenti commodum magnum inerat in crumena.* VT CONSVEVERE] ſalus & fortuna. FRVSTRATVR] fallit, deſtituit. EGO CAPVT HVIC, &c.] id eſt, ego præcipuam operam ad hoc argentum hodie reperiendum nauaui. vel ſic, ego maior & potior pars ad hoc argentum hodie reperiendum fui. Virg. Æn. 2. *Et quorum pars magna fui.* Terent. And. *Nam ſi hic mali eſt quicquam, hem illic eſt huic rei caput.* Vbi notat Donatus, Caput, id eſt origo, & ſumma vniuſcuiuſque rei. vt Virg. Æn. xi. *Latio caput horum & cauſa malorum.* EGO PES FVI] iocus in verbo, caput, & pes, opponuntur: hinc ſtatim ſubiicit Argyrippus. QVIN NEC CAPVT, NEC PES &c.] id eſt immò verò, nulla pars ſermonum veſtrorum appàret, vel ſic, nec principium, nec finis ſermonum veſtrorum exſtat. prouerbium olet, quod ſignificat rem eſſe inchoatam, atque imperfectam. Vtitur eo M. Tull. lib. 7 epiſt. ad famil. epiſt. ad Curium *Sulpicij tibi operam intellige ex tuis litteris non multum opus fuiſſe propter res tuas ita contractas, vt, quemadmodum ſcribis nec caput nec pedes.* Iterum Plautus in Capt. *Garriet, quoi neque pes vſquam, neque caput compareat.* Eodem pertinet illud Horatii epiſt. ad Piſones, *cuius velut ægri ſomnia, vanæ Fingentur ſpecies, vt nec pes, nec caput vni Reddatur formæ.* Non admodum diſſimile illud eiuſdem epiſt. ad Iul. Florum, lib. 2. *Candidus & talos, à vertice pulcher ad imos.* SATIS IAM DEL. CENSEO.] Satis iam deluſum eſſe Argyrippum cenſeo. REM VT EST, N. EL.] nunc rem eloquamur, & narremus Argyrippo, ita, vt eſt. SIS] ſi vis. BONAE.] bonas fortaſſe hic dicit, quas paullò antè, commodas. Verumtamen ſequamur, quod ad illum ſuperiorem locum attinet, Nonium, & dicamus per bonas hic ſignificari. probas, & minimè falſas, neque adulterinas. BONAE, MALA OPERA PARTAE.] antitheſis. *mala opera*, autem, id eſt, per ſycophantiam, & fallaciam, & dolum malum. PARTIS LEGIBVS] latis, & acceptis conditionibus NOCTEM HVIVS, ET CEN.] his legibus, ſeu hac lege, vt ſinere Philenium vnà ſecum cenare, & dormire. MERITISSIMO EIVS.] ſuperlatiuum nomen ex ſubſtantiuo factum. nam cùm dicimus *merito eius*, non eſt dubium, quin *merito*, ſit nomen ſubſtantium. Quomodo igitur ex hoc tali nomine *meritiſſimo* fieri poteſt? quomodo rurſus *meritiſſimo* ſubſtantiuum eſſe poteſt, ſi ſuperlatiuum eſt? nam ſubſtãtiua nomina, neque comparationem, neque ſuperlationem recipiunt. Atqui ſubſtantiuum ſit neceſſe eſt, quando patrius caſus ei ſubiungitur, proinde ac ſi dixiſſet, maximo eius merito. Notetur igitur hic locus. Iam apud Terent. in Phor. immeritò, & immeritiſſimò aduerbia ſunt. Sic ille. *Iam dudũ te omneis nos accuſare audio Immeritò, & me omnium horum immeritiſſimò* DISPVLSOS COMPVLIT] bella antitheſis. videtur autem eſſe tralatio à pecore, ſeu armento. diſpellere, eſt in diuerſas parteis pellere: compellere, in vnum locum pellere. M. Tull. in Piſonem. *Quid illam armorum officinam e. quid recordaris, cùm, omni totius prouinciæ pecore compulſo, omnem quæſtum illum domeſticum paternúmque renouaſti?* Virg. in Melib. *Compuleràntque greges Corydon & Thyrſis in vnum.* M. Tull lib. 7. epiſt. ad Att. *Quid ergo, inquis, acturus es?* Idem *quòd pecudes: quæ diſpulſa ſui generis ſequuntur greges, vt boues armenta: ſic ego bonos viros, aut eos, qui cunque dicentur boni, ſequar, etiam ſi ruent.* HAC FACILE FACIET, VT P.] id eſt, propter hãc, Philenium, qua hoc pacto mihi annum perpetuum frui licebit, facilè patiar, vt pater eam amplexetur noctem vnam. ANGIPORTO.] per angiportum. Idem Moſtell. *Abij illà per angiportum, ad hortum noſtrum clanculum.* Feſtus. *angiportus, iter compendiariũ in oppido, eò quòd ſit anguſtus portus, id eſt, aditus in portum.* Angiportus autem in maſcul. & angiportum in neutro gen. veteres vſurparunt, vt indicat Nonius. Iterũ Plautus, in Ciſtell. *paruulam Puellam proiectam, ex angiportu ſuſtuli.* Idem in Pſeud. *Habui numerum ſedulò. hoc eſt ſextum à porta proximum angiportum, in id angiportum me dè uorti iuſſeras.* NE QVIS SE VIDERET H. IRE FAM.] ordo eſt, ne quis familiarium videret ſe huc ire, id eſt, venire RESCISCAT,] quod occultũ fuerit, cognoſcat. Gellius lib. 2. cap. 29. VT SIT FACTVM] quomodo ſit factum. EIA: BENEDICITE.] cùm Libanus aliquid tale eſſet additurus, patrem tuum, te, & nos miſeros habebit: vel hoc tale, nos omneis miris modis cruciabit. Argyrippus interloquens, & interpellans vetat illum aliquod verbum triſtius, & mali ominis proferre, & *eia: benedicite*, inquit, id eſt, fauete linguis, ſeu bona verba dicite, εὐφημεῖτε. Sic ſolebant mala nõmina vitare, & auerſari veteres.

ACTVS QVARTVS.

DIABOLVS adolescens, PARASITVS.

AGEDVM istum ostende quem conscripsisti syngraphum,
Inter me & amicam & lenam. Leges perlege.
Pa. Nam tu poeta es prorsus ad eam rem vnicus.
Di. Horrescet faxo lena, leges quum audiet.
Age quæso mi hercle translege. Pa. Audin'? Di. audio.
Pa. Diabolus Glauci filius Clearetæ
Lenæ dedit dono argenti viginti minas,
Philenium vt secum esset noctes & dies
Hunc annum totum. Di. neque cum quiquam alio quidem.
Pa. Addóne? Di. adde: vt scribas, vide, planè & probè.
Pa. Hominem alienúmque intromittat neminem.
Quòd illa aut amicum suum, aut patronum nominet,
Aut quòd illa amicam suam, aut sororem prædicet,
Fores occlusæ omnibus sient, nisi tibi
In foribus scribat, occupatam esse se.
Aut quòd illa dicat peregrè allatam epistolam,
Ne epistola quidem vlla vspiam sit in ædibus.
Nec cerata adeò tabula. & si qua inutilis
Pictura sit, eam vendat. ni quadriduo
Abalienarit, quo ex te argentum acceperit,
Tuus arbitratus sit, comburas, si velis:
Ne illi sit cera, vbi facere possit litteras.
Vocet conuiuam neminem, illam tu voces.
Ad eorum ne quem illa oculos adijciat suos.
Si quem alium aspexit, cæca continuo fiet.
Tecum vna postea æquè pocula potitet,
Abs ted accipiat, tibi propinet, tu bibas.
Ne illa minus, aut plus quàm tu, sapiat. Di. satis placet.
Pa. Suspiciones omnes ab se segreget.
Neque illæc vlli suo pede pedem homini premat.
Cùm surgat, non in lectum inscendat proximum,
Neque cum descendat, inde, det cuiquam manum:
Spectandum ne cui annulum det, neque roget.
Talos ne cuiquam homini admoueat, nisi tibi.
Quum iaciet, te, ne dicat, nomen nominet.
Deam sibi inuocet quam libebit propitiam,
Deum nullum. si magis religiosa fuerit,
Tibi dicat. tu pro illa ores, vt sit propitius.
Neque illa vlli homini nutet, nictet, annuat.
Post lucerna extincta sit, ne quid sui
Membri commoueat quicquam in tenebris. Di. optimum est.

Ita sci-

Ita scilicet facturam: verùm in cubiculo
Deme istuc, equidem illam moueri gestio.
Nolo habere illam caussam, & votitam dicere.
Pa. *Scio, captiones metuis.* Di. *verum.* Pa. *ergo vt iubes,*
Tollam. Di. *quid nũc?* Pa. *audi reliqua.* Di. *loquere audio.*
Pa. *Neque vllum verbum faciat perplexabile,*
Neque vlla lingua sciat loqui nisi Attica.
Fortè si tussire occœpsit, ne sic tussiat,
Vt quoiquam linguam in tussiendo proferat,
Quod illa autem simulet quasi grauedo proflua,
Hoc ne sic faciat: tu labellum abstergeas
Potius, quàm cuiquam sauium faciat palàm.
Nec mater lena ad vinum accedat interim,
Nec vlli verbo malè dicat. si dixerit,
Hac multa ei esto, vino viginti dies
Vt careat. Di *pulchrè scripsisti, scitum syngraphum.*
Pa. *Tum si coronas, serta, vnguenta, iusserit*
Ancillam ferre suam Veneri aut Cupidini,
Tum seruus seruet, Venerine eas det, an viro.
Si fortè purè velle habere dixerit,
Tot reddat spurcas, quot puras habuerit.
Hæ sunt non nugæ. non enim mortualia.
Di. *Placent profectò leges. sequere intrò.* Pa. *sequor.*

SYNGRAPHVM.] profert hunc versum Nonius, vt probet, veteres dixisse syngrapham in genere fœm. & syngraphũ in mascul. In syngrapho autem, siue syngrapha perscribebantur leges, hoc est, pacta, conuenta priuata, quæ paciscentes seruari volebant. LEGES] pacta, conuenta, conditiones, conuentiones. POETA] opifex, artifex. VNICVS] singularis, singulariter & vnicè idoneus. HORRESCET FAXO LENA] *faxo* iunctum cum futuro. licebat etiam ita dicere. *Horrescat faxo lena.* nam vtrique modo loqui solet Plautus : sed illo potius MI] mihi. TRANSLEGE] ita vt exaudiam lege. per lectionem transfer ad me. NEQVE CVM QVIQVAM AL] neque cùm quoquam alio q. VT SCRIBAS, VIDE PLANE ET PR.] oratio est implicata. nam hic ordo verborum est. vide, vt plane, & probe scribas. QVOD ILLA AVT AMICVM SVVM, AVT PATRONVM NOM.] antiqua locutio, quæ vel sic explicanda est. *Quod illa aut amicum, aut patr. nominet* subintelligendum, non est. deinde sequitur *Fores occlusa omnibus sient,* &c. vel sic potius. Quòd illa aut amicum, aut patronum nom. id est, quantum ad id attinet. quod illa nominare possit, aut amicũ suum, aut patronum : illi prætexto. & causæ, hoc oppono, Fores occlusæ omnibus sient. Hæc est vera talium locutionum explicatio. liber autem mihi hic aliquot earum exempla & ex poeta nostro, & ex aliis scriptoribus colligere. Sic igitur in Aulul. *Quòd quispiam ignem quærat, extingui volo.* id est, Quòd ad id attinet, quod fortasse aliquis ignem quærat: huius causæ, propter quam alicui ianuam aperire debeas, hoc oppono: extingui ignem volo, vt iustam causam habeas neminem intromittendi. Idem infra eadem scena. *Quòd illa autem simulet, quasi grauedo profluat : Hoc ne sic faciat, tu labellum abstergeas.* Idem in Mil. glor. *Quòd ille gallinam, aut columbam se sectari aut simiam dicat: disperistis, ni usque ad mortem malè mulcastis.* Terent. in Eunucho. *Sanè quòd tibi nunc vir videatur esse hic nebulo magnus est.* Idem in ead. com. infrà *Si te in platea offendero hac post vnquam. quòd dicas mihi, alium quærebam: iter hac habui: peristi.* Ad quem locum Donatus corruptus est. Idem Adelph. *vt id ostenderem, quòd te isti facilem, & festiuum putant, id non fieri ex vera vita* Sic M. Tull. accus. lib 5. *Quòd enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus, designatum consulem cogitet: mihi crede ornamenta ista, & beneficia populi Rom. non minore negotio retinentur, quàm comparantur.* Idem in Pisonem. *Nam quòd vobis iste tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc verò etiam rapax: quòd sordidus quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd impudens, quòd audax esse videatur nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil proteruius, nihil nequius.* Virg. lib. 2. Æneid *Et nunc quod patrios vento petiere Mycenas Arma deósque parant comites, pel. gò que remenso, Improuisi aderunt.* PEREGRE ALLATAM EP.] ex longinquo loco all. ep. NE CERATA ADEO T.] ne sit quidem cerata tabula, ad scribendum comparata. Vtebantur tabellis ceratis veteres chartæ loco Ouidius lib. 1. de Arte am. Ceram rasis tabellis infusam appellat. sic ille. *Cera vadum tentet rasis infusa tabellis Cera tua primum conscia mentis erit.* quãquam etiam chartam ad eundem vsum adhibebant. INVTILIS P] pictura mali exempli, qualis illa apud Terent. in Eunucho. *Suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam imbrem aureum.* Propertius lib 2. eleg. 6. *Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellas, Et posuit casta turpia visa domo: Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos, Nequitiaque sua noluit esse rudeis* ABALIENARIT] vel donando, vel vendendo. TVVS ARBITRATVS SIT] in tuo arbitrio positum sit: penes arbi-

rium tuum sit:tui iudicii,tuæque potestatis sit:profert hunc locum Nonius in voce *arbitrium.* FACERE POSSIT LITT.] facere litteras,id est scribere litteras.sic dixit in Asin.facere litteram lõgam. VOCET CONVIVAM]vocet ad prandium,aut ad cenam. vocare eleganter locum habet in conuiuiis vocandis. exempla sunt innumerabilia apud Plautum,& probatos scriptores.hinc *vocatio.* Catull.ad Porcium,& Socrat. *Vos conuiuia lauta sumtuose De die facitis: mei sodales Quærunt in triuio vocationes.* AD EORVM NE QVEM ILLA OCVL.ADIIC.] adiicere oculos ad, dixit & M.Tull.vt lib.2.accus. *partim planè videbant oculum adiectum esse hereditati.* Idem de lege Agraria contra Rullum Ad populum. *Cùm ad omnia vestra pauci homines cupiditatis oculos adiecissent,*&c. Non multo secus dixit iterum Plautus, *multi animum adiecere*, in milite glor. *& ad illam animum adiecisse*, in Mercatore. POCVLA POTITET:]è poculis vinum crebrò potet. ABS TED ACCIPIAT:]abs te pocula accipiat. TIBI PROPINET:] tibi poculum præbeat, cum te ad bibendum prouocarit. *Propinare*, inquit Nonius, à Greco tractum est *προπίνειν*,quod est,poculum è quo ante potatum est, alteri tradere. SVSPICIONES OMN.] vox *suspiciones* syllabam secundam longam habet. SEGREGET] semoueat,auferat.nulli suspicioni det locum. NEQVE ILLA EC VLLI S.PEDEM. HOM P.] Ouid lib.1.de arte amandi, *Velle latus digitis, & pede tange pedem.* CVM SVRGAT,] è lecto discubitorio,seu tricliniari. NON IN LECTVM INSCR.PR.] erant enim plures lecti in vno triclinio.tres ad summum. SPECTANDVM NE CVI HOM.D.]Tibull.lib 1. eleg.6. *Sæpe velut gemmas eius signumque probarem, Per causam memini me tetigisse manum.* Nonius hunc versum profert, & spectandum hic interpretatur inspiciendum. TALOS]lusorios. *ἀστραγάλους*, in quibus felicissimus erat Veneris iactus. Nã Venerius iactus summum numerum continebat, vt docet Porphirius ad illud Horat.oda 7.lib.2. *quem Venus arbitrum dicet bibendi?* idque licet intelligere ex Suetonio in Augusto,ibi. *Talis enim iactis,vt quisque canem, aut senionem miserat,in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuersos qui Venerem iecerat.* Ex eodem loco videre licet,canem fuisse infelicem. Et præterea ex Ouid.lib.2 de Art.am. *Seu talos iacies, victam ne pœna sequatur, Damnosi facito stent tibi sæpe canes.* Propert.li. 4.eleg.9. *Me quoque per talos Venerem quærente secundos, Semper damnosi subsiliere canes.* CVM IACIET, TE, NE DICAT: NON ■]Cùm iaciet talos,inquit,ne dicat,te,id est,ne dicat hoc modo,te inuoco:nullo nomine certo edito, sed nominatim te appellet, hoc modo,Diabole.Hoc eò pertinet,quòd solebant adolescente ,amantes,& amicæ, amicarum, & amantiũ suorum nomina inter ludendum,& in iaciendis talis edere. Amicus quidam meus, idémque sane valde eruditus,sic explicat, Cum iaciet talos, *tene,dicat*, &c. id est, dicat hoc modo, tene subintell. talos,id est,tolle,vel accipe talos,& te nominatim appellet. sed fallitur. DEVM NVLLVM.]Propertius lib.2.eleg. 34. *Riualem possum non ego ferre Iouem.* SI MAGIS RELIG.F.]si aliquanto religiosior fuerit: tibi negotiũ det. Si plus nimio religiosa fuerit: neq. satis habeat deas fœminas inuocare & colere, sed etiam deos mares sibi putet esse inuocandos, venerandos, colendos,& propitiãdos:ne ipsa colat, neque inuocet, sed te vicarium supponat, qui pro ea Deum, quem velit,inuoces,& colas: NVTET,NICTET, ANNVAT.] Nonius,inquit, *Inter nutare annuere & nictare veteres hoc interesse voluerunt,quòd nutare,capitis: annuere,vel innuere, narium,vel labrorum:nictare oculorum significantiam esse decreuerunt* deinde hunc versum testem producit. Sed non addit ille quod magnopere ad rem pertinet,annuere & innuere rursum inter se eò differre, quod annuere,est nutu capitis,(non labrorum, neque narium,vt vult ille)aliquid alteri cõcedere, aut assentiri:innuere vero,nutu capitis,alteri,quid fieri velis, significare : vt sine dubio legendum hic sit, innuat. non enim vetat Diabolus adolescens per syngrapham, ne illa nutu capitis alteri assentiatur : sed ne quid alteri significet nutu capitis , quod fieri velit. quemadmodum,& ne quid oculis. sic Teret.Eunuc. *Nihil,dixit tum,vt sequerere sese?C.nihil,nisi abstens mihi innuit* Idem Adelph. *Ne mora sit,si inuenerim,quin pugnus continuò in mala hæreat.* Per nutus autem,& talia signa loqui inter se amanteis,testatur Ouid lib 1. de Arte. *Nil opus est digitis,per quos arcana loquaris: Nec tibi per nutus accipienda nota est.* Et Næuius in Tarentilla, idque pluribus : quæ cum toto hoc loco Plautino iuuabit comparare. *quasi in foro pila ludens datatim, dat se,& cõmunem facit Alium tenet, alij adnictat, alibi manus Est occupata:alij percellit pedem. Alij dat annulum spectandum de labris. Alium inuocat, cũmque alio cantant.denique Aliis dat digito litteras.* ITA SCILICET FACTVRAM.] id est,scire licet esse facturam.vel sic,Ita certum est esse facturam. Sic vsurpat vocem *scilicet* Lucretius,vt indicauimus in comment.Lucretianis. Idem valet & videlicet,vt alibi cognoscemus. DEME IST.]tolle,seu detrahe istuc. EQVID ILLAM M.G.] equidem illam in cubiculo mouere gestio:id est,cupio. Lucretius ait lib 4 scorta mouere partim sua,partim amantium causa,nempe vt Venus sit concinnior,hoc est,vt voluptas tali motu efficiatur suauior. sic Lucret. *Nec molles opu' sunt nostris vxoribus nilum. Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat, Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet,Eicit enim.*&c. sequitur mox. *Idque sua causa consuerunt scorta moueri, Ne complerentur crebro grauidæque iacerent: Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset. Coniugibus quod nil nostris opus esse videtur.* NOLO HABERE ILL. C.]nolo illam Ph.lenium,habere causam , id est, prætextum, seu excusationem. quamobrem non moueatur, nempe se voto prohibitã esse quo minus moueatur. *ἐν συνωνύμοις.* Nonius. *Votitum veteres,inquit,religione aliqua prohibitum,vel interdictum dici voluerunt.* deinde hunc versum profert. Sed tamen testor, in omnibus nostris libris veterib. scriptum esse *vetitam*.atque hæc scriptura videtur esse recta,& fallit Nonius.Non enim hic de voto queritur,sed hoc sentit,& dicit Diabolus,quia parasitus scripserat in syngrapha , ne quid sui membri commoueret Philenium in tenebris, sibi quidem placere.hoc ratum esse,& seruari in triclinio : sed in cubiculo non item. velle enim eam in cubiculo moueri:& nolle,illã,hanc prætexere,aut opponere causam,quare nõ moueatur,quod per leges in syngrapha scriptas moueri vetita sit diserte , & dilucide. Præterea mensura carminis postulat,vt legatur *vetitam*,non *votitam*. Veruntamen nolui hic discedere ab editione Cameriana:quã & libri omnes vulgati cõprobant. SCIO: CAPTIONES METVIS]intelligo quid dicas: verborũ fallacias metuis. captiones in verbis positæ sunt. hinc captiones dialecticæ,apud M Tul. libro secundo de Finibus & refellere captiones,libro de Fato. & apud eundem, captiosum genus interrogationis lib. 4 Acad.sine Lucullo. & ibi suprà, fallaceis , & captiosas interrogationes dissoluere. Plautus in Epid. *Verum si plus dederit, referam nulla in ea re captio est.* Idem in Mostell. *At enim ne quod captioni mihi sit si dederim tibi.* PERPLEXABILE.] ambiguum anceps,inuersum Terent.Eunu. *Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* Nonius, *perplexabile*, inquit *figuratam,quòd aliud audiatur,aliud sentiatur.* dein e hunc versum profert. Iterum Plaut in Mil t. glor. *qua te intemperiæ tenent , Qui me perperam perplexo nomine appellas?*

appellet? Item in Sticho. *Utrùm ego perplexim lacessam orationem ad hunc modum.* VT CVIQVAM LINGVAM IN TVSS.] ne lingua prolata videatur aliquem ad basiandum inuitare, vel alicui osculum lingua in eius os inserta, ferre velle. basiant enim interdum, & osculantur animantes, commissis & compositis inter se linguis, vt suprà indicatum est ibi *Fac proserpentem bestiam me,* &c. & huiusmodi linguę prolatio, orísque figuratio. suauium, seu, vt alii scribi volunt, sauium infrà non longè ab eodem appellatur, quòd tale osculum sit longè omnium suauissimum. Suauium enim à suauitate dictum esse constat, & hoc docet Nonius in vocibus *suauium*, & *osculum*, QVÒD ILLA AVTEM SIMVLET, &c.] id est, quòd attinet autem ad hoc, quòd illa simulet, se grauedine laborare, & idcirco inter tussiendum linguam proferre, &c. GRAVEDO] κόρυζα, pituita, κατάῤῥους defluxio humoris frigidi ex capite. Cornelius Celsus lib. 4. c. de distillatione, & grauedine, *Grauedo nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam mouet sub eadem salsa est saliua, sonant aures, venæ mouentur in capite, turbida vrina est. Hæc κορύζας Hippocrates nominat.* Catull. ad Fundum. *Hic me grauedo frigida & frequens tussis Quassauit vsque, dum in tuum sinum fugi Et me recuraui ocymoque & vrtica.* Grauedinosi appellantur, qui hoc morbo affecti sunt, aut qui ad hunc morbum natura procliues sunt. M. Tullius Tuscul. 4. *Itaque dicimus grauedinosos quosdam, quosdam torminosos.* HOC NE SIC FACIAT] ne sic linguā proferat. QVÀM CVIQVAM SVAVIVM FACIAT PALÀM] quàm cuiquam suauium, id est, osculum linguę prolatione dulcius & iucundius factum in promptu habeat, atque ostendat. AD VINVM] ad mensam, ad pocula. vel sic, ne tum veniat mater lena cùm ad mēsam accumbentes compotemus. Cicero pro Cælio. *quàm volent in conuiuiis faceti dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diserti sint.* Catul ad Asinium. *Inter cenam Asinij, manu sinistra Non belle vteris in ioco atque vino.* Terent. Heaut. *Vel here in vino quàm immodestus fuisti?* VERBO] pleonasmus, nam *verbo* est septimi casus. VENERI, ET CVPIDINI:] quasi Veneri & Cupidini donata vota & consecrata. SERVET] obseruet. AN VIRO.] an alicui viro. SI FORTÈ PVRÈ VELLE HAB. D] si fortè dixerit, se velle puram esse, neque cum quoquam viro rem habere, &c. fortasse legendum est *velle se habere d.* neque versus repugnat. erit enim anapæstus. TOT REDDAT SPVRCAS, Q. P. HABVVERIT] id est, tot nocteis tecū cubet, corpusque suum cum tuo cōmisceat, & copulet, quot nocteis seorsum abs te cubuerit, *habuuerit*, autem legendum esse, pro *habuerit*, vt producatur secunda syllaba, quæ alioqui corriperetur: quo facto, versus corrumperetur, admonuit Adrian. Turnebus Spurcum puro opponitur, Iam semen, & sanguis inquinant, & conspurcāt. Itaque cælibum, & viduarum noctes, puræ: maritorum, & maritarum, amantium, & puellarū cum amantibus dormientium, spurcę intelligūtur, atque appellantur, Secubabant autem à viris matronæ, & meretrices, diebus festis Isidis & Cereris quod Tit Liuius per decē dies obseruari solitum esse tradit. Hinc Propert. lib. 2 eleg. 32. *Tristia iam redeunt, iterum solemnia nobis. Cinthia iam noctes est operata decem.* Quæ postrema ad oram sui libri adscripserat Bosius. NON ENIM MORTVALIA] ratio, quare non sint nugæ. quoniam, inquit, nō sunt carmina inepta atque inania, quæ mortuis canuntur à præficis in funeribus, quæ vno verbo næniæ dicūtur. De nænia alibi, & suo loco dicemus. Hæc negotia, inquit, non sunt nugæ, essent autem nugæ, si essent mortalia. At non sunt mortualia, quia amor & res amatorię nihil ad mortuos pertinent, vt qui neque amore, neque vlla re alia, quæ viuos sollicitat, ac macerat, omnino tangantur. Hoc igitur significat ea, quæ scripta sunt in syngrapha, res esse serias, & quæ ad viuos pertineant, non ad mortuos, qui iam nihil sunt (loquor ex Plauti, & nonnullorum aliorū veterum sensu) neque verò ad viuos pertineant solùm, sed ad ætatem florenteis, firmos ac validos: quibus nihil tam graue, aut serium est, quàm res amatoriæ, & venereæ, Contrà quæcunque in funeribus fiunt & mortuorum causa fiunt, cùm illi iam, vt ex Plauti sententia diximus, nihil sint, præter ossa, & cineres: ea videntur esse leuia, vana, & inania. Non est fortasse his admodum dissimile illud, quod est in Milite glor *edepol huius sermones haud cinerem quæstuosos* quæ verba suo loco explicabimus.

DIABOLVS, PARASITVS.

Sequere hac. egon' patiar? aut taceam? emori
Me malim, quàm hæc non eius vxor indicem.
Ain' tu apud amicam? munus adolescentuli
Fungare, vxori excuses te & dicas senem,
Præripias scortum amanti? atque argentum obiicias
Lenæ? suppiles clam domi vxorem tuam?
Suspendas potius me, quàm tacita hæc auferas.
Iam quidem hercle ad illam hinc ibo, quam tu propediem,
Nisi quidem illa ante occupassit te, affliges scio,
Luxuriæ sumtus suppeditare vt possies.
Ego sic faciundum censeo, me honestius
Quàm te palàm hanc rem facere ne illa existimet
Amoris cassa percitum id fecisse te,
Magis quàm sua caussa. Di. *at pol quin dixti rectius.*
Tu ergo fac vt illi turbas, liteis concitas,
Cum suo sibi gnato vnà ad amicam de die
Potare, illam expilare iam. Pa. *ne me mone.*
Ego istud curabo. Di. *at ego te opperiar domi.*

SEQVERE HAC] Cognouit Diabolus ex parasito, quem ad lenam Philenii matrem cum syngrapha miserat, Philenium ab Argyrippo esse occupatam. & simul qua vi pecuniam, quam lenæ daret, nactus sit: postremò patrem vnà cum filio scortari, & potare. Idcirco stomachatur, & minatur se rem omnem, vt se habeat, Artemonæ, Demæneti vxori indicaturum & palam facturum EMORI ME MALIM.] sic Teren. Eunucho. *sine modo. Mori me malim: sentiet, qui vir siem.* AIN TV?] ain tu? percontantis sermo, ex quo intelligit auditor, multa ei, qui ita percontatur, ab altero esse dicta. Sic apud Terent. in Heautont. *Ain' tu? D. sic est. S. Verum interea dum sermones cedimus,* &c. Ibidem *subactum? ain' tu? S. certe inquam mi vir.* In Hecyra. *Ain' tu tibi hoc incommodum euenisse iter? S. Non Hercle Parmeno verbis dici potest Tantum quam reipsa nauigare incommodum'st.* Iterum Plautus eadem comœd infrà non longè, *Ain' tu meum virum hic potare, obsecro, cum filio?* APVD AMICAM] ita ne est? hoccine oportet, aut ferri potest, Demænetum senem apud amicam potare? MVNVS ADOLESCENTI FVNGARE?] ἀποστροφὴ ad Demænetum. tun' Demænete adolescentis munere fungi debes? id est, ea facere, quæ adolescenti conueniunt? VXORI EXCVSVS TE. ET. D. S.] vxori complexum tuum exoptanti, & expetenti, excusationem hanc afferas, quòd si senex, atque idcirco ad Venerem tardior atque ineptior? PRAERIP. SCORT. AM.] prior eripias scortum amanti, Argyrippo filio tuo? vel potius mihi? OBICIAS LENAE?] vltrò in manum des? SVPPILES CL.] furtim & clam compiles &c. *suppiles clam*, pleonasmos. Quanquam suppilare Nonius scribit, esse inuolare, & rapere, à pilorum raptu, vnde & furtum passi compilati dicuntur. Ex quibus verbis licet intelligere, suppilare, & compilare, idem valere. QVÀM TACITA HAEC AVF.] quàm ego hæc taceam: vel quàm hæc à me taceantur. sic loquitur Cicero lib. 2. epist. ad Att. epist. *Cætera si reprehenderis, non feret tacitum.* &c. Hic *tacita* passiuè accipiendum est, à tacitus, a, um. particip. passiuo verbi taceor. Nam aliàs tacitus actiuam significationem habet. vt pro Roscio Comœdo. *Tacita corporis figura*, & pro Cluentio. *Tacita vestra expectatio*, & pro Quinctio. *tacito ipso studio, quod habebat erga propinquum suum quamuis commoueres.* NISI ANTE OCCVPASSIT TE.] id est, nisi te anteuerterit: nisi te occupauerit: *ante occupassit*, pleonasmos. nam occupare, per se, est anteuertere. Cicero de Senect. *C. Seruilius Ahala Sp. Melium regnum appetentem, occupatum interemit.* Idem lib. 3 de rep. in Fragm. *Si vita eius in periculum veniet, vt cum aliquando necesse sit aut occupare, aut mori, quid faciet?* Virgil. Georg. 4. *Cum clamore ruit magno, manicisque iacentem Occupat.* Idem Æn. 9. *Sociósque vocantem Vibranti gladio conixus ab aggere dexter Occupat.* Quinctus Curtius lib. 3. *Cum deinde Darium regem vbicunque esset, occupare statuisset, vt à tergo tuta relinqueret:* &c. Idem ibidem Fatig. Nihilo minus tamen dicunt Latini *ante occupare, & præoccupare* M. Tullius ad Quinctum Fratrem epist. lib. 1 *Sed te illud admoneo, vt si hoc plenè vitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia, quàm prouidere ratio potuit, ne occuparetur, te ante compares*, &c. Cornelius Nepos in Dione, *ne cum inter se timer ut alteruter alterum præoccuparet.* AFFLIGE] sumptibus ad terram deiicies, id est, spoliabis, & ad egestatem rediges. tralatio est LVXVRIAE SVMPTVS SVPP.] id est, vt possis luxui, & nequitiæ tuæ sumptus suggerere, ac subministrare PERCITVM] permotum, compulsum. AT POL QVIN DIXTI R.] at pol subintellig. ego ipse rem palàm facere volo, ego ipse flagitium Demæneti vxori eius indicare volo, est ἔκλειψις vel ἀποσιώπησις, sequitur deinceps correctio, quæ sermonem inceptum interrumpit. quin dixti r. id est, immò verò dixisti rectius. licet etiam sic explicare, vt continuata sit oratio, hoc modo: at pol quia dixisti rectius, id est, at per Pollucem tu verò dixisti rectius. TVRBAS, LITEIS CONCIAS] turbas, & liteis excites. turbas liteis, ἀσυνδέτως posita sunt. CVM SVO SIBI GNATO] subintellige dicas, vel dicen. eius vxori eum &c. *Cum suo sibi gnato ad amic.* &c. id est, vnà cum suo ipsius gnato apud amicam potare, notauimus hoc locutionis genus suprà in Amphitr. ibi: *Atque hunc telo suo sibi,* &c. DE DIE.] id est à prima parte diei. sic Cæsar lib. 1. de bello Gallico. *De tertia vigilia T. Labienum legatum properè cum duabus legionibus & iisdem ducibus, qui iter cognouerant, summum iugum montis ascendere iubet.* Catull. ad Porc. & Socr. *Vos conuiuia lauta sumptuosè De die facitis* Horat. epist. 2. lib. 1. *Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones* Marcus Tullius pro Murena. *Vigilas tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas.* Plaut. *de nocte qui abiit piscatum ad mare.* EXPILARE IAM.] spoliare iã & compilare. expilare, & compilare est ita furto fraudare, vt docet Asconius, vt ne pili quidem in corpore relinquantur. extat hic titulus ordine 19. lib. 47. pandectarum. *de crimine expilatæ hereditatis.* Vlpianus titulo 18. eiusdem libri, expilatores, ait esse atrociores fures. Alexander in quadam constitutione, tit. *de causis ex quibus infam. alic. irrog.* expilatorem, furem improbiorem appellat. Festus, compilare, inquit, est in vnum cogere. NE MI MONE] proinde ac si dicat, memorem mones OPPERIAR] exspectabo.

ACTVS QVINTVS.

ARGYRIPPVS adolescens, DEMÆNETVS senex.

Ar. AGEDVM decumbamus sis pater. De. vt iusseris,
Mi gnate, ita fiet. Ar. pueri mensam apponite.
De. Nunquidnam tibi molestum est gnate mi, si hæc nunc mecum accubat?
Ar. Pietas pater oculis dolorem prohibet, quanquam ego istam amo.
Possum equidem inducere animum, ne ægrè patiar, quia tecum accubat.
De. Decet verecundum esse adolescentem Argyrippe. Ar. edepol pater
Merito tuo facere possum. De. age ergo hoc agitemus conuiuium
Vino & sermone suaui. nolo ego metui, amari mauolo
Mi gnate me abs te. Ar. pol ego vtrunque facio, vt æquum est filium.
De. Credam istuc, si esse hilarum videro Ar. an tu esse me tristem putas?
De. Putem ego? quem videam æquè esse mœstum, quasi dies si dicta sit.
Ar. Ne dixis istuc. De. ne sic fueris, illico ego non dixero.
Ar. Hem aspecta, rideo. De. vtinam malè qui mihi volunt, sic rideant.
Ar. Scio equidem quamobrem me pater tristem credas, nunc tibi,
Quia ista'st tecum. atque ego quidem hercle vt verum tibi dicam pater,
Ea res malè habet: at non eo, quin tibi non cupiam quæ velis.
Verùm istam amo, aliam tecum esse equidem facilè possim perpeti.
De. At ego hanc volo. Ar. ergo sunt quæ exoptas. mihi quæ ego exoptem volo.
De. Vnum hunc diem perpetere, quoniam tibi potestatem dedi,
Cum hac annum vt esses, atque amanti argenti feci copiam.
Ar. Hem istoc me facto tibi deuinxti. De. quin te ergo hylarum das mihi?

AGEDVM DECVMBAMVS SIS.] decumbamus si vis, *decumbere*, videtur esse ægrotorũ potius, quàm cõuiuantium & compotantium Itaque putabam legendum, *discumbamus sis*. Verumtamen nihil mutare ausus sum Nam & Terentius in Hecyra de conuiua *decumbere* vsurpauit. sic enim ille: *ille vingitur tu decumbas: Prior bibas, prior decumbas, cœna dubia apponitur?* MENSAM APPONITE] mensæ apponebãtur apud veteres, & remouebantur. apponebantur cibum capturis, & epulaturis: remouebantur, vbi edendi & bibendi finem fecerant. Suprà in Amphitr. *Te dormitare aiebas: mensa ablata'st. cubitũ hinc abiimus.* NVNQVIDNAM TIBI MOL.] ab hoc versu incipiunt esse versus octonarii iambici. OCVLIS] ab oculis INDVCERE ANIMVM,] mihi persuadere: vincere animum meum: à me impetrare: Terẽtius, Hecyra. *quod ego nũquam credidi fore, vt hac ille viua posset animum inducere, vxorẽ habere.* vbi notat Donatus, quasi rem durãm & immanem. Horat. Sat *Vt nunquã inducant animum cantare rogati: Iniussi, nunquam desistant.* DECET VERECVNDVM ESSE ADOL.] honesta oratio: sed hic senex, qui tam pulchrè loquitur: quique graui, & speciosa oratione filium ad verecundiam & pudorem vocat: factis inhonestis, & vita turpi eũ impudenter, & immodestè viuere docet. M. Tullius lib. 1. de officiis. *luxuria verò cum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est. sin autem etiam libidinum intemperãtia accesserit, duplex malum est. quod & ipsa senectus dedecus concipit, & facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* HOC AGITEMVS CONVIVIVM.] sic Terentius Hecyra. *antiqua vt consuetudine Agitarem inter vos liberè conuiuium.* ET SERMON. SVAVI.] sermone bono, & iucundo: qualis conuiuia decet. Lucilius *cocto, condito, sermone bono: si quæris libenter.* NOLO EGO METVI, AMARI MAVOLO.] amat filius: metuit seruus. SI ESSE TE HILARVM VIDERO.] sic habent omnes nostri libri veteres, quos sequimur. alii *hilarẽ*, quod tamen non damno. sed hilarum magis probo, vt antiquitatem magis redolens. Hinc *hilare* PVTEM EGO?] nihil hic opus est putare, aut existimare. Nam res ipsa loquitur, te non esse hilarum. QVASI DIES SI DICTA SIT] subintell. tibi. id est, quasi causa tibi dicenda sit, aut quasi capitis reus sis M. Tullius in Sextiana princi. *mœstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes.* Horat. lib 2. oda 1. *Insigne mœstis præsidium reis.* Idem libro 4. oda 1. *Namque & nobilis, & decens, Et pro sollicitis non tacitus reis:* Mendosè autem habent nonnullæ editiones, *vt quasi dies* &c. Nam particula *vt*, delẽda est, propterea quòd sententiam simul, & versum corrumpit. Adde quòd, Latini sermonis nec ratio, nec consuetudo eam ferre possunt. NE DIXIS IST.] Ne dixeris

istuc.scilicet,me esse mœstum. RIDEO.]hic Argyrippus,labris diductis,& dentibus nudatis,risum simulauit,neque ex animo risit. SIC RIDEANT.] ringantur rideant labris diductis,& dentibus albis,non ex animo hilaritatem nudatis dentibus præ se ferant. Intimis sensibus angantur. Mala inimicis optamus. Hoc igitur Demænetus inimicis optat vt malũ. Huc pertinet illud Hora.epist.2.lib.2. *Prætulerim scriptor delirus inérsque videri,Dum mea delectent mala me,vel denique fallant. Quàm sapere,& ringi,*& illud Plauti in Captiuis, *Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitari,Saltem,si non arriderent,denteis,vt disstringerent.* Græci dicunt,σεσηρέναι,& τοῖς χείλεσι γελᾶν. Sed plura hac de re à nobis dicta sunt ad odam 27.li.3. QVIA ISTAST TECVM.&c.]sic legendum,non vt vulgò,Quia isthęc est tecum. EA RES ME MALE HABET.]ea resme angit,&mihi molesta est. AT NON EÒ,QVIN TIBI,&c.] id est,at non ob id,quòd tibi non cúpiam omnia ex animi senten'ia euenire. ERGO SVNT, QVAE EX OPT.] ergo sunt tibi quæ exoptas: ergo habes,quæ exoptas. DEVINXTI.] deuinxisti. HILAREM DAS MIHI?]al. *hilarum.*

ARTEMONA mulier, PARASITVS, DEMÆNETVS, ARGYRIPPVS, PHILENIVM meretrix.

Art. *An' tu meum virum hîc potare,obsecro,cum filio?*
Et ad amicam detulisse argenti viginti minas?
Meóque filio sciente id facere flagitium patrem?

Pa. *Neque diuini,neque mi humani posthac quicquam accreduas*
Artemona,si huius rei me esse mendacem inueneris.

Art. *At scelesta ego præter alias meum virum fui rata*
Siccum,frugi,continentem,amantem vxoris maximè.

Pa. *At nunc dehinc scito illum ante omnes minimi mortales preci,*
Madidum,nihili,incontinentem,atque osorem vxoris suæ.

Art. *Pol ni vera ista essent,nunquam faceret ea quæ nunc facit.*

Pa. *Ego quoque hercle illum antehac hominem semper sum frugi ratus.*
Verùm hoc facto sese ostendit,qui quidem cum filio
Potet vnà,atque vnà,amicam ductet decrepitus senex,

Art. *Hoc ecastor est quòd ille it ad cœnam cotidie.*
Ait sese ire ad Archidemum,Chaream,Chærestratum,
Clineam,Chremem,Cratinum,Dineam,Demosthenem,
Is apud scortum corruptela,& liberis lustris studet.

Pa. *Quin tu illum iubes ancillas rapere sublimem domum?*

Art. *Tace modò,næ illum mecastor miserum habebo.* Pa. *ego istuc scio*
Ita fore illi,dum quidem cum illo nupta eris: Art. *ego censeo*
Eum etiam hominem aut in senatu dare operam,aut clientibus,
Ibi labore delassatum,noctem totam stertere,
Ille opere foris faciendo lassus noctu aduenit.
Fundum alienum arat,incultum familiarem deserit:
Is etiam corruptus,porrò suum corrumpit filium.

Pa. *Sequere hac me modò,iam faxo ipsum hominem manifesto opprimas.*

Art. *Nihil ecastor est quod facere mauelim.* Pa. *mane dum.* Art. *quid est?*

Pa. *Possis,si fortè occubantem tuum virum conspexeris,*
Cum corona amplexum amicam si videas cognoscere?

Art. *Possum ecastor.* Pa. *hem tibi hominem.* Art. *perij.* Pa. *paullisper mane.*
Aucupemus ex insidiis clanculum quam rem gerant.

Ar. *Quid modi pater amplexandi facies?* De. *fateor gnate mi.*

Ar. *Quid fatere?* De. *me ex amore huius corruptum esse oppidò.*

Pa. *Audin' quid ait?* Art. *audio.* De. *egon' vt non domo vxori meæ*
Surripiam,in delicias pallam quam habet,atque ad te deferam?

Non

Non edepol conduci possim vita vxoris annua.

Pa. Censen' tu illunc hodie primum ire assuetum esse in ganeam?

Art. Ille ecastor suppillabat me, quod ancillas meas
Suspicabar, atque insontis miseras cruciabam. Ar. pater
Iube dare vinum, iamdudum factum est, quum primùm bibi.

De. Da puer ab summo. age tu interibi ab infimo da suauium.

Art. Perij misera, vt osculatur carnufex, capuli decus.

De. Edepol animam suauiorem aliquanto quàm vxoris meæ.

Phi. Dic amabo, an fœtet anima vxoris tuæ? De. nauteam
Bibere malim, si necessum est, quàm illanc oscularier.

Art. Miser ecastor es. Pa. mecastor dignus est. Ar. quid ais pater?

Art. Ain' tandem? Edepol næ tu istuc cum magno malo tuo
Dixisti in me, sine venias modò domum, faxo vt scias,
Quid pericli sit dotatæ vxori conuicium dicere,

Ar. Ecquid matrem amas? De. egóne? illam nunc amo, quia non adest.

Ar. Quid quom adest? De. periisse cupio. Pa. amat homo te hic, vt prædicat.

Art. Næ ille ecastor fœneratò funditat, nam si domum
Redieris hodie, osculando ego vlciscar potissimum.

Ar. Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus. De. maxumè.
Te Philenium mihi, atque vxori mortem. hoc Venerium est.
Pueri plaudite, & mihi ob iactum canthare mulsum date.

Art. Non queo durare. Pa. si non didicisti fullonicam,
Non est mirandum. in oculos inuadi nunc est optimum.

Art. Ego pol viuam, & tu isthæc hodie cum tuo magno malo
Inuocauisti. Pa. ecquis currit pollinctorem arcessere?

Ar. Mater salue. Art. sat salutis. Pa. Mortuu'st Demænetus,
Tempus est subducere hinc me pulcrè, hoc gliscit prælium
Ibo ad Diabolum, mandata aditam facta vt voluerit.
Atque interea vt discumbamus suadebo, hi dum litigant
Post ea domum huc cras adducam ad lenam, vt viginti minas
Ei det, in parte, hac amanti vt liceat ei potirier.
Argyrippus exorari, spero, poterit, vt sinat
Sese alternas cum illo noctes hac frui. nam ni impetro,
Regem perdidi, ex amore tantum est homini incendium.

Art. Quid tibi huc receptio ad te est meum virum? Ph. pol me quidem
Miseram odio enecauit. Art. age, surge amator, i domum.

De. Nullus sum. Art. Immò es, ne negato, omnium pol nequissimus.
At etiam cubat cuculus. surge amator, i domum.

De. Væ mihi. Art. vera ariolare, surge amator, i domum.

De. Abscede ergo paululum istuc. Art. surge amator, i domum.

De. Iam obsecro vxor. Art. nunc vxorem me esse meministi tuam?
Modò quom dicta in me ingerebas, odium, non vxor eram.

De. Totus perij. Art. quid tandem, anima fœtétne vxoris tuæ?

De. Murrham olet. Art. iam surripuisti pallam, quam scorto dares?

Ar. Ecastor quin surrepturum pallam promisit tibi.

Art. Non taces? Ar. ego dissuadebam mater. Art. bellum filium,
Istoscine patrem æquum mores est liberis largirier?
Nihilne te pudet? De. pol si aliud nihil sit, tui me vxor pudet.

Art. *Cano capite te cucullum vxor ex lustris domum rapit.*
De. *Non licet manere(cena coquitur,) dum cenem modo?*
Art. *Ecastor cenabis hodie, vt te dignum est, magnum malum.*
De. *Male cubandum'st, indicatum me vxor adducit domum.*
Ar. *Dicebam pater tibi, ne matri consuleres male.*
Phi. *De palla memento amabo.* De. *iuben' hanc hinc abscedere?*
Phi. *Immo intus potius sequere hac me mi anime.* De. *ego sequor.*
Art. *I domum.* Phi. *da suauium etiam prius q àm abeas.* De. *malam crucem.*

AIN TV, MEVM VIRVM HIC P.] sic suprà, *ain'tu, apud amicam?* Resciuit hic Artemonæ, parasiti indicio virum suum cum filio scortari, & potare, &c. FACERE FLAGITIVM] facere rem turpem, & dedecoris plenam. sic sæpe alibi loquitur: vt in Cas. *flagitium maximum feci miser.* & in Bacchid. *Quam propter tantum damni feci, & flagitij* Terent. in Eunuch. *ah flagitium facimus.* NEQVE DIVINI NEQVE MI AVM.] id est, prorsus nihil mihi post hac credideris, nisi me tibi verum dixisse compereris. suprà in Amphitr. *Nunquam adepol tu mihi diuini, quidquam credas post hunc diem, Ni ego,* &c. SCELESTA] ego scelesta, ego infelix, & scelerata. SICCVM.] sobrium siccus opponitur madido. FRVGI.] homo frugi opponitur homini nihili, & nequam AMANTEM VXORIS S.] φιλογύναιον vel φιλογύνην, quanquam etiam hæc Græca nomina interdum aliud significant. MADIDVM.] βεβρεγμένον, ebrium, potum, vuidum madido opponitur siccus. Idem in Aulul. *Ego te hodie reddam madidum si viuo, probe.* NIHILI] nullius pretii, cui opponitur homo frugi. OSOREM VXORIS SVAE.] μισογύνην, profert hunc versum Priscianus lib xi. SESE OSTENDIT.] sese aperuit. DVCTET.] ductare amicam. ductare scortum vsitate dici solet à Latinis. suprà eadem comed. *so ut si ductem, referre gratiam nunquam potes.* ad quem locum DECREPITVS SENEX.] Capuli decus, silicernium τυμβογέρων, decrepitus senex. & crudus senex inter se opponuntur: vt apud Græcos, κρόνοι, ἰαπετοί, τιθωνοί, σοροί, βεκκεσέληνοι, προσεληνοι, τυμβογέροντες, ... opponuntur. Nonius, decrepiti senes, inquit, in dubio vitæ statu constituti. id est, qui ita ætate confecti sunt, vt dubium sit, viuántne, an mortui sint. Deinde hunc locum profert. HOC AECASTOR EST, QVOD ILLE IT AD C.] hæc est profectò causa, quamobrem ille ad cenam eat quotidie. CORRVPTELAE.] corruptionis enim actionem significat vox *corruptela.* LIBERIS LVSTRIS] locis in quibus libere scortari. licet fornicibus, gáneis, lupanaribus Nonius, *lustra,* inquit, *etiam lupanaria dicuntur.* deinde hunc versum profert. RAPERE SVBLIMEM] ita sublatum rapere, vt pedibus terram non tangat, sed portetur. Teren. Andr. *Sublimem hunc intro rape, quantum potes.* MISERVM HABEBO] torquebo, macerabo, cruciabo. sic in Casina *quot te modis, Si viuo, habebo in nuptiis miserum meis?* EGO ISTVC SCIO ITA F. ILLI,] ego scio te illum miserum habituram, quandiu quidem cum illo nupta eris. EGO CENSEO.] ego puto. IN SENATV] in curia, ἐν βουλευτηρίῳ. IBI] in senatu, aut in negotio clientium, hoc est in foro LABORE DELASSATVM,] legenda sunt hæc coniunctim, *Ibi labore delassatum,* hac sententia, ego puto, virum meum, delassatum labore ibi, id est defessum diurno labore, quem in senatu, & in foro cepit ac pertulit noctem totam in lecto communi in vtramque aurem dormire. vel sic ego arbitror, virum meum idcirco noctem totam domi stertere, quia diurno labore, quem in negotiis publicis, & amicorum, aut clientiũ procurandis susceperit, delassatus sit. ILLE OPERE FORIS FACIENDO &c.] At ille alienis mulieribus subigendis, atque exercendis defessus, noctu domum aduenit, ita vt non possit mihi operam dare. FVNDVM ALIENVM ARAT, &c.] Allegoria est qua hoc significat fœminas alienas fodit, colit, ac subigit: suam inculeam atque intactam relinquit: vide, quæ suprà hac de re scripsimus, ibi, *nam vxorem vsurariam Proinde est prabere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.* quibus adde Theognidis versus, quos Simeo Bosius mihi pene oblito in memoriam redegit, quanquam Baptista Pius non prætermisit, homo alioqui non admodum subtilis iudicii. Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα τε μάργον Ὃς τὴν ἀλλοτρίην βούλετ' ἄρουραν ἀροῦν. id est, (vt quidem vertimus) Fœmina mi est odio circum vaga, virque proteruus. Cui dulce est alienum excoluisse solum. Quemadmodum hic Plautus comparat eos, qui suas vxores relinquunt intactas, sectãtur, & amplexantur alienas, cum iis, qui suos agros negligunt, alienos arant: ita Sostratus ille, tibicen, eos, qui fratribus omissis, alios amicos quærunt. Verba Græca adscribam Οἱ ἀδελφοὺς παρέντες καὶ ἄλλους φίλους, ζητοῦντες παραπλήσιοί εἰσι τοῖς τὴν ἑαυτῶν γῆν ἐῶσι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν γεωργοῦσι. FAMILIAREM DESERIT.] agrum domesticum, & suum negligit, & relinquit incultum. Familiarem opposuit alieno. PORRÒ, id est preterea, porrotenus IAM FAXO IPSVM H. M. OPPR.] iam fecero, vt virum tuum in ipso furto deprehendas. CVM CORONA,] hic erat ornatus potantium & potorum. suprà in Amph. *capiam ornatum, qui potis decet,* POSSVM AECASTOR] subintell. cognoscere malim legi *Pepim* HEM TIBI H.] malim legi, *en tibi hominem.* AVCVPEMVS EX INSID.] excipiamus, vel captemus aurib' ex occulto loco, quid agant. demus operam, vt videamus, audiamus, sciamus denique, quid agant. tralatio est Præterea *aucupemus* dictum, pro aucupemur antique Nonius, *aucupant* actiuum, positum pro passiuo, seu deponenti potius. deinde profert hunc versum ex Trucul. *Lepidè ecastor aucupant, atque mea sententia* & ex Menæch. *vt conc edamus, ex insidiis aucupa.* QVID MODI P. AMPLIVS ET] ex his verbis intelligimus, Demæn tum hic prę ter modum & sine intermissione Philenium amplexari. CORRVPTVM] improbũ, & nequam factũ, deprauatum. OPPIDO] valde admodum lege Festum suprà in Amphitr. *Oppido interij. obsecro hercle, quantus & quàm validus est?* EGON'VT NON DOMO VXORI M. &c.] egóne fieri sinam, vt non surripiam domo vxori meæ pallam, quàm inter suas delicias habet, atque ad te deferam: vel sic: egóne committam, vt non surripiam domo vx. m pal. plurimùm delectatur. atque ad te deferam? *Palla,* inquit Nonius, *est honesta mulieris vestimentum,* Seruius ad illud Virgil. xi. Æn. *pro longa tegmine palla* notat, *Palla propriè est muliebris vestis, deducta vsque ad vestigia, vnde ait, longa.* NON AEDEP. C &c.] id est, si quis mihi mercedem promittat, vitam vxoris annuam, ea lege, ne pallam vxori meæ surripiam, & ad te deferam. nolim: vel sic, non mercam vitam vxoris annuam, vt non surripiam

surripiam pallam vxori meæ,&c.vel sic,si quis mihi promittat,vxorem meam post annum exactum morituram,modò ne vxori meæ pallam surripiam,&c. quamuis hæc merces ampla sit, & optata, tamen eā recusem.vel sic,& planius, si quis mihi ita dicat, Demænete, si pallam vxori tuæ non surripies, neque ad Philenium deferes,hanc tibi eius rei mercedem promitto, quòd vxor tua non plus anno victura est,conditionem non accipiam. Sic iterum Plautus loquitur in Cas. *Tribus non conduci possum libertatibus,Quin ego illa hodie comparem magnum malum.* Solet autem Plautus viros facere ab vxoribus suis alienos.& earum mortem optanteis.vt in Asin.*Non aedepol conduci possum vita vxoris annua.* Idem pluribus verbis in Trin.non longè à princip.Scænæ, cuius principium est Larem coronam nostram. Sic Pomponius in Arista, *Noli, quæso,irascere,more fit moriri suam quisq. vxorem,vt velit* CENSEN' TV ILLVM &c.]putásne tu illum,&c.IRE ASSVETVM ESSE.]ire assueuisse. IN GANEVM?]ganeum,inquit Festus,locum abditum, ac velut sub terra dixerunt. Deinde profert locum illum Terentii ex Adelph. *Vos ego illum quærum?crede adductum in ganeum Aliq ò?* ad quem notat Donatus,*Veteres ganeum meretricium tabernam dixerunt* κατὰ τὸ γᾶς τὰ ἐπὶ γῆς, *quòd ea sint in terra,non vt cœnacula,suprà.* SVPPILABAT ME.]furtim compilabat me.QVÒD ANCILLAS M. SVSP.]quod suspicabar ancillas meas facere. IAMDVDVM PACT. EST Q. PR.]iampridem non bibi. DA PVER AB SVMMO.] da puer vinum,seu potum initium faciens ab summo loco ad imum,vt omnes suo quisque ordine bibant. Hoc referendum est ad morem antiquorum Romanorum, qui ita dicumbebant in lectis,vt alii essent summi,alii medii,alii imi. Idem in Stic. *Haud postulo equidem summo in lecto accumbere. Scis tu med esse imi subsellij virum.* ibi, paulò pòst. *Ergo oratores populi summates viri summi accumbent. ego infimatis infimus* TV.]Philenium. INTERIBI.]interea. Cato in originibus apud A Gell.lib.3.cap.7. *Consul interibi dum ea pugna fit,se in locos tutos, atque editos subducit.* Plautus in Captiuis *Vos lauate interibi.* CAPVLI DECVS.] capuli ornamentum,id est senex capularis: sene Acheruntico τυμβογέροντι Capulus,seu capulum à capiendo dictum, inquit Nonius. Nam sarcophagum, id est, sepulcrum veteres capulum dici voluerunt,quod corpora capiat. deinde profert hunc locum,*Perij misera vt osculatur carnifex,*&c. Festus autem,*Capulum,* inquit,*& manubrium gladij vocatur,& id,quo mortui efferuntur. vtrumque à capiendo dictum sanè à capulo fit capularis.* Significat igitur, huic seni magis conuenire capulum, id est, sepulcrum, aut pheretrum, quàm lustra seu ganea. ÆDEPOL ANIMAM SVAV. AL.] ò animam, id est, halitum, seu spiritum,seu flatum, suauiorem aliquam multo quàm vx. m. EN FOETET ANIMA VX. T.] an vxoris tuæ flatus malè olet?an vxoris tuæ anima fœtida est?Titinius Fullonibus ex Nonio,*Interea fœtida anima nasum oppugnat.* ibidem etiam hunc locum profert NAVTEAM BIB. M.]nautea,vt docet Nonius, *est aqua de coriis, vel quod est verius,aqua de sentina,dicta à nautis.* Plautus in Curcul. *Nam omnium vnguentûm odor præ tuo nautea est.* deinde hūc quoq; locū profert.Festus autem ait esse herbam granis nigris, qua coriarii vtuntur. à naue ductum nomen,quia nauseam facit, permutatione sunt. Idem Plautus in Casina extr. versu, *Et supponetur hircus vnctus nautea.* MISER AECASTOR ES.] id est, miserum te habebo, vel miser es, quia mihi pœnas meritas dabis ob ista,quæ loqueris, & facis. AEDEPOL NAE TV ISTVC,&c.]en quamobrem miser sit,aut futurus sit Demænetus. SINE VENIAS M.] sine minantis est.Idem in Aulul. *Sine,at hercle cum magno malo tuo.* Idem in Bacchid. *Egomet tabellas detuli, vt vinciretis,sine.* FAXO VT SCIAS.] solet alias dicere sine particula,vt faxo scias:& faxo scies. DOTATAE VXORI.]non temerè dixit,*dotatæ.* nam dotatæ vxores volunt,& postulant viris imperare,nedum sibi viros conuiciari æquo animo ferre queant. De dotatis vxoribus alibi dicetur. CONVICIVM DICERE.] conuiciari, maledicere. *Conuicium,* inquit Festus,*à vicis, in quibus prius habitatum est,videtur dictum, vel immutata littera, quasi conuocium.* Vlpianus libro 47. digest.titulo x. capit legis 15. *Conuicium autem,inquit,iniuriam esse Labeo ait.conuicium dicitur vel à concitatione vel à conuentu,hoc est à collatione vocum.Cùm enim in vnum complures voces conferuntur, conuicium appellatur, quasi conuocium.* Idem eodem libro capite tertio sic loquitur, vt hic Plautus his verbis, *Cùm enim iniuria ex affectu facientis consistat: consequens erit dicere,hos (furiosum & impuberem) siue pulsent, siue conuicium dicant, iniuriam fecisse non videri.* ECQVID MATREM AMAS?] nunquid matrem amas? AMAT HOMO TE HIC, VT PR.] hic homo, id est,Demænetus,te amat,vt palàm dicit. εἰρωνεία est. NAE ILLE FOENERATÒ FVNDITAT.] id est, ne ille magno cum fœnore verba illa profundit. Proinde ac si dicat, mercedem, & fœnus soluet eorum,quæ in me nec rectè dicit. vel sic: verba illa, quæ ille loquitur,& profundit,magno ei constabunt. tralatio est ab iis,qui fœnori pecuniam accipiunt. Nam vt hi initiò cum pecuniam acceperunt,gaudent sibi nummorum copiam suppetere, & profundendi facultatem datam esse: posteaquam autem nummos fœnori acceptos consumpserunt, & iam fœnus soluendum est,molestia afficiuntur. Sic Demænetus nunc non sine voluptate vxori conuiciatur, quam non audire putat,beatúsque sibi videtur,quòd Philenium osculetur: sed cum ab vxore opprimetur,& in tali flagitio deprehendetur, magnam præteritæ voluptatis mercedem soluere cogetur. Tale est illud apud Propert.lib.1.eleg.7. *Sæpe venit magno fœnore tardus amor.* Nonius in verbo *fundere,* profert hūc locum: sed videtur legisse,*fundit,* non *funditat.* nisi fortè legit *fundit hæc.* OSCVLANDO VLCISCAR POT.S.]quia animam meam fœtere,& se nauteam bibere malle,quam me osculari,dixit, ego de illo has potissimum pœnas sumam,vt eum assiduè osculer. VT PORRO NOS IACIAMVS.] id est, vt deinde, & porrotenus nos iaciamus. TE PHILENIVM MIHI, ATQ. VX. M.] hoc vtrunque optat Demænetus talos iaciens,nempe Philenium sibi,mortem vxori. Solebant autem amatores, talos iacientes, puellas, quas amabant, inuocare. vt in Capt.in principio. *Nam in conuiuio sibi Amator talos cùm iacit, scortum inuocat.* HOC VENERIVM EST.]diximus suprà, Venerium actum,felicem fuisse: canem verò, infelicem. Erat autem tum iactus Venerius,cum quatuor tali iacti,dissimiliter ceciderant, dissimilique situ constiterant: canis verò,cum omnes eadem facie,eodemque situ constiterant. Erant reliqui duo basilicus,seu Regius id est Hercules idem fortasse, qui senio,& vulturius, inter duos illos medii. sed horum mediorum,vulturius deterior: cane omniū quatuor,deterrimo. atque infelicissimo, melior ac felicior. Itaque infra in Curcul. miles,qui iacit quatuor voltorios,vincitur:Curculio, qui iacit Herculē basilicum,vincit. OB IACTVM.]Venerium CANTHARO.]è canthario. Cantharus poculi genus. Virg. Sileno.*Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.* MVLSVM.] vinum melle conditum, οἰνόμελι. DVRARE.] καρτερεῖν suprà in Amph. *Durare nequeo in ædibus.* SI NON DIDICISTI, FVLL. NON EST I.] locus in verbo *durare.* Non est, inquit, mirandum, si non potes durare, siquidem non didicisti

artem fullonicam: quam qui didicerunt, propter cõsuetudinem facile ferre possunt odorem illum grauissimum, & teterrimum, qui ex aqua fullonia existit. vel dic hoc modo, non est mirum te non posse durare, si quidem non didicisti artem fullonicam: quam qui tenent, vesteis veteres ita interpolant, lauant, & poliunt, vt pristinam faciem imminuent, & propemodum nouas faciant. Vlpianus de gestis tit. de furtis lib. 47. *Fullo*, inquit, *qui curanda, poliendáque vestimenta accepit, semper agit*, videlicet in furem. Nonius in verbo *interpolare*, postea quam docuit, interpolare, esse nouam formam e vetere fingere. addit *tractum ab arte fullonia, qui poliendo diligenter vetera quaque quasi nouam speciem mutant* ex quibus verbis intelligere licet fullones lauando, poliendo, interpolando facere vt vestes, alioqui veteres, diu durẽt. hinc iocus Plautinus proinde ac si ita dicat, non est mirũ te non posse durare, quia fullonicam artem ignorans, te non interpolas. quod si faceres, diu durare posses. IN OCVLOS MV. NVNC EST OPT.] nunc est opportunissimum impetum abs te fieri in Demęnetum. neque id à tergo, sed à fronte: quod longè illo horribilius, & tumultuosius est. EGO POL VIAM &c.] hoc Artemona dicit propter illa tria, quæ suprà à Demæneto dicta sunt, quorum primum est illud, *Non à te pol conduci possum vita vxoris annua.* secundum, *perisse cupio.* tertium, *Te Philenium mihi, atque vxori mortem.* ISTHAEC] Philenium: ibi, & mihi vxori tuæ mortem. ECQVIS CVRRIT POLLINCT. ARC.] significat Demænetum, visa vxore, & eius minis auditis, metu esse exanimatum, & penè mortuum, ita vt arcessendus sit pollinctor, qui eum sepeliendum curet. Tale est illud Terentii in Phorm *Exequias Chremeti, quibus est commodum ire iam tempus est* Pollincto es, inquit Nonius, sunt qui mortuos curant. Deinde hunc locum profert Varro Cosmotoryne. *Propter cuuam capulum positum nutrix tradit pollinctori.* Arnobius lib 3. aduers. genteis. *Vnus fuit e nobis qui vestire in corpora iam indum animas precipiebat efflatas? prodire ab aggeribus condi ex? & post diem funeris tertium pollinctorum velaminibus expediri?* Iterum Plautus in Prologo Pœnuli *Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.* Auctor vocabularii Latinograeci, quod mihi vtendum dedit Cl Puteanus *pollinctorem* interpretatur νεκροθάπτης, ταριχευτής Vlpianus lib. digest. 14. tit de inst. act. *Idem (Labeo) ait: si libitinarius, quem Graeci νεκροθάπτην vocant seruum pollinctorem habuerit, isque mortuum spoliauerit: dandam in eum quasi institoriam actionem quamuis & furti, & iniuriarum actio competeret.* Dicti autem sunt pollinctores à verbo pollincere: quod est mortuum, seu cadauer curare. Aliud que est pollucere, aliud pollincere. Nam pollucere quidem, est Herculi sacrificium facere: ex quo pollucibilis cena, pro opipara: & pollucibiliter, pro opipare. Pollincere verò, id quod diximus. ARCESSERE] d est in Græcorum more, *currit arcessere*, procurrit ad arcessendum, seu currit, vt arcessat. Iam *arcessere* scribẽdum, non, vt vulgò, *accersere*. SVBDVCERE HINC ME] hinc me furtim auferre. PVLCHRE] Terent. Phorm. imò vero pulchrè discedo, & probè. Et præter spem. GLISCIT] crescit. Lucret lib. 3. *Clamor, singultus, iurgia gliscunt.* VT DECVMBAMVS S.] al. vt discumbamus, suadebo. HI LVM LIT] interea dum Deman & Artem. Philenium, inter se litigant. DOMVM HVC. AD. AD LEN.] domum huc, ad lenam, idem valent: sed tamen singula aliquid ponderis habent. ADDVCAM] Diabolum. EI] lenæ. IN PARTEM] ἐς μέρος, legendum autem, *in partem*, non, vt vulgò, *in parte*. HAC] Philenio. AMANTI] Diabolo. ALTERNAS C. I. N.] *alternas nocteis*, id est, communiter cum illo Philenio frui, ita vt cùm Argyrippus noctem vnam Philenio fructus fuerit, Diabolus noctem proximam fruatur. Virgil. lib. 6. Aeneid *Si fratrem Pollux alterna morte redemit.* REGEM] potentiorem amicum, qui me alit. Horatius epist. 7. lib. 1. *Sæpe verecundum laudasti, rexque paterque Audisti coram, nec verbo parcius absens* PERDIDI] amisi. EXAM. TANT. EST. H. INC.] declamatio. ita, inquit, amore Philenii homo incensus est. QVID T. M. RECEPTIO EST, &c.] id est, quamobrem virum meum huc ad te recipis? *receptio* verbale more suo cùum accusandi casu iunxit. Sic suprà, *Quid tibi hanc curatio'st rem?* POL ME Q. M. ODIO ENECAVIT] Pol mihi quidem ita molestus fuit, vt me propemodum enecarit. *odio*, id est, suis molestis, & odiosis dictis, ac factis. vel sic, Pol mihi quidem fuit odiosissimus, ac molestissimus. NVLLVS SVM] perii funditus. AT ETIAM CVBAT CVCVLL.] At adhuc in lecto cubat, neque surgere properat Cucullus. Cuculus auis est, quæ in nido alieno parit, auctor Aristotel. lib 6 de nat anim. cap. 7. hoc nomine autem hic cuculus appellatur Demænetus, quòd spreta vxore, alias mulieres consectetur. alia ratione vinitor, aut cultor agri, cuculus à viatore appellatur apud Horat. Sat. 7. libr. 1. ad quem locum, si tibi commodum est, lege quæ notauimus. VAE MIHI] ò me infelicem VERA ARIOLARE] vera diuinas, qui te infelicem prædicas. Nam ego te, dum viues, miserum reddam, miserisque modis tractabo. QVOM DICTA IN ME INGER.] cùm mihi maledicebas. Terent. Andr. *Ingeram mala multa.* MYRRHAM OLET] Lucret. lib. 2. *Et contemtus odor myrrha, mellisque sapores.* Propert. lib. 3. *Et crocino nareis myrrheus vngat onyx.* Nonnulli libri habent *Smyrnam olet*, non placet. PROMISIT] promisit, id est, minatus est, seu palàm dixit. pronomen *tibi* cohæret cum participio surrepturum. NON TACES?] vetat ea loqui, quæ loquatur, Argyrippum filium pater. Sic Chremes in Phormione, *Non taces?* actu 5. scena vltima, & ea, quæ vltimam antecedit. EGO DISSVAD. M.] ego autem, mater dissuadebam patri, ne tibi pallam surriperet. ISTOSCINE PATREM AEQVVM, &c.] plena locutio. Nam licebat ita loqui, & solent sæpius ita loqui boni scriptores, istoscine patrem mores liberis largirier? vt subintell. *æquum est? oportet?* aut aliquid tale. LARGIRIER?] large suppeditare? Hic pater eo grauius peccat, quòd non solùm ipse suo facto culpam contrahit, & flagitium facit, sed etiam exemplum nequitiæ filio præbet: quem debebat laudabilibus ac præclaris artibus erudire, & bonis moribus, & virtutibus ornare. CANO CAPITE TE] te senem. Tibul. libr. 1. eleg 1. *nec amare decebit, dicere nec cano blanditias capite*, al. *capiti*. CVCVLLVM] nido tuo relicto, alienos sectantem, & in alienis cubantem. (CENA COQVITVR) hoc totum legendum est κατ' ἀντίφρασιν. DVM CENEM MODÒ?] vsque eo modò dum cenem? vel tantisper modò dum cenem? CENABIS, VT TE D. E. M. M.] cenabis magnum malum, verbum cenandi iunxit cum accus. sic Hor. Sat. 2. lib. 2. *Nos, inquam, cenamus aueis.* & epist. 2 libr. 2. *Emtum cenat olus.* Hoc igitur significat, non cenabis: aut, si cenabis, nihil cenabis. quod tibi suaue, aut iucundum futurum sit. Nam tibi pro cibo & vino ingerentur, à me mala multa, vt meritus es. IVDICATVM] damnatum sic libr. 2 de Orat. *videtur esse misericors ille, qui iudicatum duci videns perculsus tur ita, Quanti addictus?* &c. contra lib. 1 accus iudicari, vt docet Asconius, positum pro absolui. ibi, *antea vel iudicari primò poterat, vel amplius pronunciari.* Sed puto falli Asconium. nam *iudicari*, ibi significat damnari, aut absolui. hoc loco igitur *iudicatum* valet. damnatum, manifestò deprehẽsum, & conuictũ. NE MATRE

MATRI CONSVLERES MALE.] id est ne matri iniuriam faceres. DE PALLA MEMENTO, AMABO] Nunc deludit, & deridet senem meretrix Philennium. MALAM CRVCEM] sæpe pro *in malam crucem* tibi dabo. vel malam crucem dictum intellige, pro *in malam crucem*: vt subintelligatur, i. Ego illud malo.

GREX.

Hic senex si quid clam vxorem suo animo fecit volup,
Neque nouum, neque mirum fecit, nec secus quàm alij solent.
Nec quisquam est tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,
Quin vbi quicquam occasionis sit, sibi faciat bene.
Nunc si voltis deprecari huic seni ne vapulet,
Remur impetrari posse, si plausum clarum datis.

CLAM VXOREM.] clam vxore. SVO ANIMO FECIT VOLVP.] fecit, quod suo animo iucundum esset. Nonius hunc locum profert, & *volup*, interpretatur, *voluptatem*. vt hoc totum *si quid clam vxorem suo animo f. v.* videatur de eius sententia sic explicandum: si quid clam vxore sua fecit, quod animo suo voluptati esset: & vt hæc verba *si quid volup*, idem valeant, quod si quid voluptatis. TAM INGENIO DVRO] ingenio tam tristi, seuero, & à voluptatib. alieno. Cicero in Bruto, *vt vita, si oratione durus, incultus, horridus*. Idem pro domo sua *eámque animi duritiam, sicut corporis, quòd cùm vritur, non sentit, stuporem potius, quàm virtutem putarem*. Horat. epist. 7. lib. 1. *durus, ait, Vultei nimis attentúsque videris Esse mihi*. SIBI FACIAT BENE] suo animo obsequatur: viuat hilariter & iucundè, suæ libidini indulgeat. notauimus hoc loquendi genus in commentariis Horatianis. HVIC SENI] pro hoc sene. NE VAPVLET] ne verberetur ab vxore.

AVLVLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

LAR	Prologus.
EVCLIO	Senex.
STAPHYLA	Anus.
EVNOMIA	Mulier.
MEGADORVS	Senex.
STROBILVS	Geminus seruus.
ANTHRAX	Coquus.
CONGRIO	Coquus.
PYTHODICVS	Seruos.
LYCONIDES	Adolescens.
PHÆDRA	Puella.

ARGVMENTVM.

SENEX *auarus vix sibi credens Euclio,*
Domi sua defossam multis cum opibus,
Aulam inuenit, rursúmque penitus conditam
Exsanguis, amens, seruat. eius filiam
Lyconides vitiarat. interea senex
Megadorus à sorore suasus ducere
Vxorem, auari gnatam deposcit sibi.

Durus senex vix promittit, atque aula timens,
Domo sublatam variis abstrudit locis.
Insidias seruos facit huius Lyconidis,
Qui virginem vitiarat, atque ipse obsecrat
Auunculum Megadorum sibimet cedere
Vxorem amanti. per dolum mox Euclio
Quum perdidisset aulam, insperatò inuenit,
Lætúsque natam collocat Lyconidi.

VIX SIBI CREDENS] sibi diffidens. DEFOSSAM] in terra, seu in fossa conditam deorsum, & in loco fosso positã: in terra abditam, defossam autem à patre suo. MVLTIS CVM OPIBVS] multo cum auro: sed multi auri plenam. AVLAM] ollam, antique dictum. Nonius, aula, inquit, vel ola, *quam nos ollã dicimus capassissimum vas.* deinde hunc profert versum ex Amphitr. qui hodie non reperitur. *Iure infringatur aula cineris in caput.* PENITVS CONDITAM,] intro, & sed terra valdè altè abditam. EXSANGVIS] ob metum amittendi, & curam seruandi. SVASVS DVCERE] suasus participiũ pass. à verb. *suadeor.* AVARI GNATAM] Euclionis filiam DEPOSCIT] valde poscit. vxorem subintel poscere vxorem autem proprie & vsitate dicunt Latini, procorum enim est poscere proci autem à procando, id est, poscendo dicti DVRVS] inhumanus, ferreus, ab omni liberali voluptate abhorrens. ABSTRVDIT] abscondit SERVOS] Strobilus Lyconidis, qui Euclionis filiam vitiarat, seruus IPSE] Lyconides. PER DOLVM] serui Strobili. COLLOCAT] in matrimonium.

ARGVMENTVM ALIVD.

AVlam repertam auri plenam domi Euclio,
Vi summa seruat, miseris affectus modis.
Lyconides istius vitiat filiam.
Volt hanc Megadorus indotatam ducere.
Lubénsque vt faciat, dat coquos cum obsonio.
Auro formidat Euclio, abstrudit foris.
Réque omni inspecta, compressoris seruolus
Id surpit, illic Euclioni rem refert.
Ab eo donatur auro, vxore, & filio.

VI SVMMA] summo studio. LVBENSQVE VT F.] vt Euclio lubenter filiam suam vxorem desponderet Megadoro. AVRO FORMIDAT] auro timet. COMPRESSORIS] Lyconidæ, qui Euclionis filiam compresserat. ID SVRPIT.] aurum surripit. ILLIC] ille, filiæ Euclionis compressor, Lyconides. AB EO] Euclione. DONATVR] Lyconides ET FILIO] cuius ipse Lyconides pater erat: & quem Euclionis filia ab ipso compressa pepererat.

LAR familiaris, PROLOGVS.

NE quis miretur qui sim, paucis eloquar.
Ego Lar sum familiaris, ex hac familia,
Vnde exeuntem me aspexistis. hanc domum
Iam multos annos est cum possideo, & colo
Patríque, auóque iam huius, qui nunc hic habet:
Sed mihi auus huius obsecrans concredidit
Auri thesaurum clam omnes, in medio foco
Defodit, venerans me, vt id seruarem sibi.
Is quoniam moritur (ita auido ingenio fuit)
Nunquam indicare id filio voluit suo:
Inopémque optauit potius eum relinquere,
Quàm eum thesaurum commonstraret filio.
Agri reliquit ei non magnum modum,
Quo cum labore magno, & miserè viueret.
Vbi is obiit mortem, qui mihi id aurũ credidit:

Cœpi obseruare, ecquid maiorem filius
Mihi honorem haberet, quàm eius habuisset pater.
Atque ille vero minus, minúsque impendio
Curare, minúsque me impertire honoribus.
Item à me contrà factum est. nam item obijt diem.
Is ex se hunc reliquit, qui hic nunc habitat, filium
Pariter moratum, vt pater auúsque huius fuit.
Huic filia vna est: ea mihi cotidie
Aut ture, aut vino, aut aliqui semper supplicat,
Dat mihi coronas, eius honoris gratia
Feci, thesaurum vt hic reperiret Euclio,
Quo eam facilius nuptum, si vellet, daret.
Nam compressit eam de summo adolescens loco,
Is scit adolescens quæ sit, quam compresserit.
Illa illum nescit, neque compressam autem pater.
Eam ego hodie faciam, vt hic senex de proximo.
Sibi vxorem poscat. id ea faciam gratia,
Quo ille eam facilius ducat, qui compresserat.
Et hic, qui poscet eam sibi vxorem senex,
Is adolescentis illius est auunculus:
Qui illam stuprauit noctu Cereris vigiliis.
Sed hic senex, iam clamat intus vt solet,
Anum foras extrudit, ne sit conscia.
Credo, aurum inspicere volt, ne surreptum siet.

NE QVIS MIRETVR. &c.] Donatus ad illud Terentii in Andr. scena 5. actus 4. *miror vnde sit*, notat: Veteres miror cum vnde pro nescio ponebant. Nam admiratio ab ignorantia proficiscitur. Plautus, *ne quis miretur qui sim*, &c.] QVI SIM.] quis sim. EGO LAR SVM FAM.] Apuleius de deo Socr. *Lar*, inquit, *dicitur familiaris, qui ex Lemuribus posterorum suorum curam sortitus, pacato & quieto numine domum possidet.* Arnob. lib. 3. aduersus genteis. *Possumus, si videtur, summatim aliquid & de laribus dicere: quos arbitratur vulgus, vicorum atque itinerum deos esse, ex eo quod Græci vicos cognominant λαύρας. In diuersis Nigidius scriptis modò tectorum, domuúmque custodes, modò Curetas illos, qui occultasse perhibentur Iouis aribus aliquando vagitum, indigites Samothracios, quos quinque iudicant, Græci Idæos dactylos nuncupari. Varro similiter hæsitans, nunc esse illos manes, & ideo Maniam matrem cognominatam esse Larum: nunc aerios rursus deos, & heroas pronuntiat appellari.* nunc antiquorum sententias sequens Laruas esse dicit Lares, quasi quosdam Genios defunctorum animis mortuorum. Idem lib. 1. Lares grundules esse appellatos indicat. Lege, sit tibi commodum est. quæ de Laribus diximus in comment. Horat. ibi *immolet æquis Hic porcum Laribus*. Sat. 3 lib. 2. & præterea alibi. Nõnulli, in his Ouidius, Lares à quadam Nympha nomine Lara, tradunt esse appellatos, atque adeò natos à Mercurio compressa. Auctor vocabularii latinogræci, *Lares*, inquit θεοὶ κατοικίδιοι In hac comœd. autem deus adhibetur, quia quæ hic à Lare dicuntur, non nisi à Deo sciri poterant. quod cùm accidit, auctore Aristotele, licèt deum maximè in tragœdia adhibere, sed interdum etiam in comœdia. Horat. in epist ad Pisones, *Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Inciderit.* HANC DOMVM IAM MVLTOS ANNOS EST CVM POSS.] mirum, & ferè inusitatum loquendi genus. Nam videbatur Plautus ita potius dicere debuisse, *hanc domum Iam multi anni sunt, quom possideo & colo.* vel sic, *hanc domum Iam diu factum'st, quom possideo & colo.* In quarum lectionum vtraque si *iam* dissyllabum facias, constabit sua carmini ratio: Licebat & hoc modo, *hanc domum Iam multos annos ego possideo, & colo.* in qua etiam scriptura *iam* dissylabos erit pronuntiandum: censeo tamen, nihil mutandum contra omnium librorum auctoritatem, & receptam scripturam sic defendi posse, vt dicamus Plautum duas loquendi formas diuersas cõfudisse & permiscuisse, vt cùm dixit in Amphitr. *fecit me vt vigilarem.* Nam in ea locutione, duæ quodammodo insunt per confusionem, & mixturam quandam, nempe hæ, *fecit me vigilare: & fecit vt ego vigilarem.* tale est illud apud Cic. epist. ad Q. Fr. lib. 2. *hac me vt confidam faciunt.* Nam hic quoque hæ duę locutiones potestate quadam insunt, *hæc me faciunt confidere*: & , *hæc faciunt, vt ego confidam.* Idem de similibus sentiendum. Sic igitur & hoc loco videtur duas loquendi formulas confudisse Plautus, vnam, Iã multi anni sunt, cùm ego hanc domum possideo & colo, &c. alteram, Iam multos annos ego hanc domũ possideo & colo. Hæc igitur mea est de hoc loco sententia. Sed Simeo Bosius, putat legendum esse, *Iam multus annus est, quom*, &c, vel *multos annos* scriptum esse pro *multus annus*: *multus annus est*, autem dictum esse à Plauto, pro multi anni sunt. de qua coniectura iudicent eruditi. Ego interea hoc asseuerabo. *multos annos* pro *multus annus* scribi nullo modo posse: *multus annus est*, pro *multi anni sunt*. Latinè fortasse à poëta dici posse. Postremò admonendus est lector, Nonium hunc locum proferre in voce colo, videriq; legisse, *vt poss. deo & colo*, non vt habẽt omnes libri & manusc. quos vidi & impressi. *cùm poss. & colo.* PATRIQVE, AVÓQVE IAM HVIVS, &c.] Hæc est antiqua scriptura, quam & Camerarius secutus est, & nos in nostris

veteribus libris repertam, integram retinendam putauimus. quæ si recta est, vt fortasiis est, post verbum *colo* nulla debet interpūctionis, aut distinctionis nota locari: vt hæc sit verborum sententia. Multi iam anni sunt, cùm hanc domum, huius, (Euclionis) qui hic habitat, patri & auo possideo & colo: i. cum hanc domum possideo & colo pro patre & auo Euclionis, qui hic habitat: vel in vsum patris & aui Euclionis qui hic habitat. Omnino videtur mihi hæc scriptura aliter explicari non posse. Quare vtrum sit recta, necne, quærendum est. non enim semper fortasse librorum veterum auctoritas sequenda est, neque semper libri veteres incorrupti, aut integri sunt: sed interdu deprauati, & contaminati. Primum igitur libri omnes vulgati Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses, habent, partim, *Patrique auoque amicus huius*, &c. partim, *Patri auoq; amicus huius* &c. quarum alteram illam dico, *patrique auoq; am. h.* versus respuit: alteram recipit sententia verò ferre non potest: nam ex iis, quæ sequuntur intelligere licet, Larem non fuisse amicum Euclionis neque auo, neque patri. nemo enim amicus est eis, à quibus se læsum esse queritur, aut à quibus sibi honorem habitum esse negat. quod vtrunque fit à Lare, ibi, *Cæpi obseruare, ecquid maiorem filius Mihi honorem haberet quàm eius habuisset pater*: &c. Itaque vulgata lectio ferri nullo modo potest. Quòd si & antiqua scriptura suspecta est, & vulgata non ferenda, quò nos vertemus? Omnino ad antiquam redeundum est, vt minus cōtaminatam, & ex ea, vera lectio, si fieri potest, elicienda. Ea igitur sic habet, vt & diximus & edidimus: neque multo secus legitur apud Nonium, qui hunc versum profert in verbo *habet*. sic autem legitur, *Patri, auóve huius qui nunc hîc habet*. quæ sententia eo discrepat ab ea quam secuti sumus, quòd habet *auove* pro *auoque*: & quod non habet particulam *iam*: quæ est in antiquis codicibus à vulgata autem similiter, atq; nostra editio, eo dissentit, quòd non habet vocem *amicus*. Suspicor igitur, & ex Nonio & ex antiqua scriptura, & quod caput est, ex sentētia, vocem aliquam deesse, per quam significet Lar, se alieno animo esse, & fuisse ab auo & patre Euclionis, quòd sibi honorem non habuerint, quam vocem? dicet aliquis. non possum diuinare. sed si quis me vrgeat, & à me odiosè flagitet, vt, quomodo legendum putem, & promam: sic eo defungar. Puto legendum vel hoc modo, *Patri auóque inimicus huius, qui nunc hîc habet* vel hoc, *Patri auoque infensus huius*, &c vel hoc *Patri auoque offensus huius*, &c. HABET.] id est, habitat. sic Nonius in verb *habere*. vbi etiam hunc versum profert, vt diximus. CONCREDIDIT.] meæ fidei commisit, mihi credidit. CLAM OMNEIS] clam omnibus. IN MEDIO FOCO DEF.] in foco, qui medius erat totius domus locus, & Laris ipsius sedes, vt & Vestæ, quam ἑστίαν appellant Græci: quo in loco accendebatur & seruabatur ignis: vel dic, in medio foco, in media parte foci. *defodit* autem. id est, penitus abdidit VENERANS] orans me. Horat. Sat. 2. lib. 2. *Et venerata Ceres, vt culmo surgeret alto*. vbi *venerata* interpretamur, orata: & rectè. Sic Plaut. in Rud. *Venus veneror te, vt omnes miseri lenones sient*. Idem Trinum. *Larem corona nostrum decorari volo. vxor venerare, vt nobis hæc habitatio, bona, fausta, felix, fortunatáque eueniat*. Plura exempla collegimus ad illum locum Horatii, si quis plura desiderabit. VT EVM SERVAR.] vt auri thesaurum seruarem sibi. sic autem legendum, non vt habent omnes ferè libri, vt id ser. sibi, nam hanc lectionem carminis ratio ferre non potest. Thesaurum auri autem, id est. interpretor, aurum in terra conditum, & defossum. IS QVONIAM MORI.] i. postquam is moritur, &c. sic Donatus in prolog. Adelph statim à princip. ibi. Postquàm poëta sensit scripturam, postquam, inquit, pro *quoniam*. cuius reciprocum *quoniam* pro *postquam*. Quòd nisi obstaret Donati auctoritas, legendum putarem, *Is quom iam moritur*, &c. deinde profert hunc versum, *Is quoniam moritur*, &c. (ITA AVIDO INGE.) hæc sunt legenda per interpositionem. *auido* autem, id est, auaro. OPTAVIT POTIVS] maluit. προείλετο. COMMONSTRARET] sic legendum, & ita habent ferè omnes nostri libri veteres. Nam vulgati habent *commonstraret*, quod minus probo: quamuis non negem vnum, atque alterum librum manuscr. sic habere: & aliquo pacto posiit ea lectio defendi & sic explicari: *quàm commōstraret*, id est quàm vt commonstraret. Omnino commonstrare mihi magis placet. CREDIDIT.] commisit, vel seruandum commendauit, vt interpretatur Nonius. hoc loco prolato. profert eundem in verbo *obseruare*, ibique errat. NON MAGNVM MODVM] non magnum agri spatium. Sic Horatius Sat. 6 libr. 2. *Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus*, &c. Lucret. lib. 2. in extr. *Cùm modus esset agri multo minor ante viritim*. &c. Exstat titulus in Pandectis, lib. xi. *Si mensor falsum modum dixerit*. Vbi modus, mensuram significat. CVM LABORE MAGNO, ET MIS. ταλαιπώρως, καὶ κακοπαθῶς. laboriosè & ærumnosè. ECQVID] nunquid. MAIOREM FILIVS MIHI HONOREM HAB.] profert hunc locum Nonius in voce *honos*, & interpretatur hic honorem, sacrificium. MINVS, MINVSQVE IMPENDIO] minus, minusque multo. Sic Nonius, quanquam in libris vulgatis mendose impressum est, *impendio*, *pro magis*, nam legendum *impendio pro multo*. Deinde profert hunc locum. CVRARE] curabat. IMPERTIRE] impertiebat. ITEM A ME CONTRA F.] similiter contrà a me factum est, id est, similiter ei à me relata gratia est. NAM ITEM] nam similiter. PARITER MORATVM, VT P.] similibus moribus, atque pater, auúsque eius fuit præditum: hoc est, auidum, atque auarum. AVT TVRE, AVT VINO, &c.] Neque Genio, neque Laribus, quicquam animatum immolabatur: Genio, quia deo rerum generandarum, id est gignendarum, nefas esse putabant veteres, quidquam, cui vitam ademissent, immolare, & quo die lucem intueri, & animam ducere cœpissent, eo die, (eo autem die Genio sacrificabant) aliquod animal anima priuare Laribus: vel quia eosdem deos esse, Lares & Genios existimabant: vel quia si dissimiles erant, Lares, vitæ patrisfamiliâs & matrisfamiliâs, & familiarum custodes habebantur: diis autem vitæ custodibus sacrificanteis, manus suas sanguine cruentare, & animali vitam adimere, nefas arbitrabantur. Laribus autem supplicare solebant Kalendis, Idibus, Nonis, cum Festus dies erat. Cato de re rustica. cap. 143. *villica focum purum, circumuersum quotidie priusquam cubitum eat, habeat Kalendis, Idibus, Nonis, festus dies cum erit, coronam in focum indat: per eosq; dies Lari familiari pro copia supplicet*. Persius Sat. 2. *Funde merum Genio*. AVT ALIQVI] i. aut aliquo, seu aliqua re. DAT MIHI CORONAS] vel meo capiti coronas imponit: vel, vt vult Cato, coronas in focum indit. NVPTVM, SI VELL. D.] nuptum daret, id est, in matrimonio collocaret. Teren. Andr. *Datúrne illa hodie Pamphilo nuptum?* Idem Hecyra, *Perij, vnde censes, nisi ex illo, cui data'st nuptum? obsecro*. DE SVMMO ADOL.] adolescens summo loco natus. IS SCIT ADOL. Q. SIT, Q. COMP.] ordo est, Is adolescens scit, quæ sit ea puella, quam compresserit. ILLA ILLVM NESCIT] Illa puella illum ignorat, id est, illum non nouit. NEQ. COMPR. AVTEM P.] neque autem scit pater eam esse compressam. SENEX] Megadorus. SENEX DE PROXIMO.]

Senex proximus vicinus, senex de proxima vicinia. DVCAT] vxorem. QVI COMPRESSERAT] qui eam vitiarat, nempe Lyconides. SENEX] Megadorus. IS] senex Megadorus. QVI] illius adolescentis qui eam stupr. &c. CERERIS VIGILIIS] sacris nocturnis. Hoc spectans Cicero lib. 2 de legibus scripsit, *Quid autem mihi displiceat in sacris nocturnis poetæ indicant comici.* significat enim Cicero, sacra nocturna, & peruigilationes nocturnas maximam, & latissimam ad stupra patefacere fenestram. & apud poetas comicos multarum comœdiarum argumenta esse, virgines Cereris vigiliis stupratas. FORAS EXTRVDIT.] animaduertat lector scriptum esse, *foras extrudit*, non *foras excludit*: quæ animaduersio erit ei ad alios locos similes inquinatos emendandos perutilis.

Senex EVCLIO. STAPHYLA anus.

Eu. *Exi, inquam, age exi. exeundum hercle tibi hinc est foras.*
Circumspectatrix cum oculis emissitiis.
St. *Nam cur me miseram verberas?* Eu. *vt misera sis,*
Atque vt te dignam mala malam ætatem exigas.
St. *Nam me qua nunc caussa extrusisti ex ædibus?*
Eu. *Tibi ego rationem reddam stimulorum seges?*
Illuc regredere ab ostio. illuc sis vide, vt
Incredit. at scin' quo modo tibi res se habet?
Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum,
Testudinem istum tibi ego grandibo gradum.
St. *Vtinam me diui adaxint ad suspendium*
Potius quidem quàm hoc pacto apud te seruiam.
Eu. *At vt scelesta sola secum murmurat?*
Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi.
Ne me obseruare possis, quid rerum geram.
Abscede etiam nunc, etiam nunc, etiam ohe nunc.
Istic adesto, si hercle tu ex isto loco
Digitum transuersum, aut vnguem latum excesseris,
Aut si respexis donicum ego te iussero,
Continuò hercle ego te dedam discipulam cruci.
Scelestiorem me hac anu certè scio
Vidisse nunquam, nimisque ego hanc metuo malè,
Ne mihi ex insidiis verba imprudenti duit.
Neu persentiscat, aurum vbi est absconditum:
Quæ in occipitio quoque habet oculos pessima.
Nunc ibo vt visam, sitne ita aurum vt condidi,
Quod me sollicitat plurimis miserum modis.
St. *Nec nunc mecastor quid hero ego dicam meo*
Malæ rei euenisse quàm ve insaniam,
Queo comminisci: ità miseram me ad hunc modum
Decies die vno sæpe extrudit ædibus.
Nescio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent:
Peruigilat noctes totas, tum autem interdius
Quasi claudus sutor domi sedet totos dies.
Neque iam quo pacto celem herilis filiæ
Probrum, propinqua partitudo cui appetit,
Queo comminisci. neque quicquam melius est mihi,
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam, meum laqueo collum quando obstrinxero.

EXI INQVAM] Inducitur senex Euclio, insignitè miser, dum eum auri & custodiendi cura assiduè sollicitat, & amittendi metus quotidie macerat. CIRCVMSPECTATRIX.] quę perpetuò in hanc, & illam partem circumspectas. suspicatur videlicet senex, anum circumspicere, vbi aurum sit conditum, quasi illa aliquid de eo senserit. Accirco eam extrudit ex ædibus. CVM OCVLIS EMISSITIIS] cùm oculis, qui videntur emissi ad explorandum, quid in quoque loco positum, & reconditum sit. alii emissitios oculos interpretantur eminenteis, & quasi extra positos: quod minus probo. vox est nata ab emittendo, vt & *emissarius*. NAM CVR ME M.] vel *Nam cur* positum pro cur nam: vel nam pro autem accipiendum, vel aliquid aliud ab anu dictum esse intelligendum: verbi causa, *facis mihi iniuriam.* aut, *non satis sanus es*: vt deinceps sequatur, *Nam cur*, &c. lege Donatum ad illud Terent. Andr. *Nam quid ego dicam de patre?* & præterea alibi Terent. Eun. *Nam quid ita? P. rogitas?* Idem in Phorm. *Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa'st meo?* Horat. epist. 2 lib. 1. *nam cur Quæ lædunt oculos festinas demere*, &c. Plaut. suprà in Amphitr. *Scelestissimum te arbitror.* So *nam quamobrem?* ad quem locum similiter nonnulla. VERBERAS?] Nonius. *verberare*, inquit, *non solùm à verberibus dictum, sed etiam à verbis* Deinde profert hunc versum Plauti. Ex quo perspicuum est Nonium existimare, *verberare* hic positum esse à Plauto pro obiurgare, & verbis increpare. At ego arbitror anum, dum extruditur ædibus, à sese verberatam, & pulsatam, aut saltem pulsatam esse. Quin nemo extrudi ex aliquo loco potest sine aliquo pulsu. TIBI EGO RATIONEM REDD. ST. S.] Nonius hunc versum profert in verb. reddere, & reddere hic interpretatur, dare, edere. STIMVLORVM SEGES?] i. digna quæ assiduè stimulis fodiaris, digna, in cuius corpore stimuli perpetuo sati, & defixi stent, vt in segete spicæ? sic M. Tul. Clodium segetem gloriæ Milonis appellat, qui gloria Milonis, in Clodio, quasi in segete, consistat Nonius in voce *seges.* Segetem etiam ipsam terram dicimus. deinde profert hunc Virgilii versum, Georg. 4. *Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.* & Æn. lib. 3. *Arebant herba.* Adr. Turneb. sic explicat, in qua veluti segete, se stimuli cædenda, & verberanda: vt in segete se messores exercent. Obscurè & perplexè dictũ, quod fuit in illo viro, alioqui doctiss. & mihi amiciss. vitiosum. sed hoc sentit ille (quãdoquidem eius verba egent explicatore, & interprete) in qua verberãda stimuli exercentur. vt in segete metenda messores. non placet. Cùm hæc scripsissem, Simeo Bosius, cuius ingenium, & doctrinam non vno loco meritò prædicaui, & dum viuam, prædicabo libenter, hunc locum sic mihi in suo libro ostendit à se explicatũ. in cuius tergo, siue dorso serere oporteat stimulos, quæ explicatio breuis est, & acuta & plana, & meæ cõsentanea. REGREDERE] retrò cede, retrò gradere. ILLVC SIS, VIDE VT INC.] vide, si vis illud, quo pacto incedat. oratio ad spectatorem versa SI HODIE HERCLE FVSTEM CEPERO, &c.] Sic suprà locutus est in Amph. *scin' quàm bono animo sim? si fustem cepero*, &c. TESTVDINEM] tardum, qualis test testudinis. GRANDIBO] grandem faciam. Sic Nonius in verbo *grandire*: & hunc versum profert. profert & illud Varronis ex lib. 1. rerum humanar. *Cùm aut humus seminari incipere nõ possit, aut recepta non reddat, aut edita* (al. *reddita*) *grandire nequeat.* ADAXINT] adegerint: quãquam Nonius interpretatur *adigant*, hunc locum proferens Terent Adelph. *Pro Iupiter: tu homo adiges me ad insaniam.* OCVLOS H. F. IST. IMPO. EFFODIAM T.] Sic infrà ead. comm. non longè, *Cui ego iam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.* Idem Capt *Nam hercle ego huic dici, si liceat, oculos effodiam libens*, &c. Sic Terent. Eun *atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico Effodientur.* Catullus in Cominium, *Effossos oculos voret atro corpore coruus.* NE ME OBSERVARE P.] ne me aucupari, & speculari possis, quid agam. SI HERCLE TV EX ISTO L. DIGIT. TRANSVER AVT. VNGVEM L.] prouerbii locum hæ locutiones obtinent propter hyperbolen. Itaque appellari solent vel prouerbia hyperbolica, vel hyperbolę prouerbiales. AVT SI RESPEXIS.] aut si respexeris, id est, retro aspexeris. DONICVM] donec. donicum, pro donec, antiquum, quo vtitur sæpe Lucretius, & item Plautus. piget exempla referre: & aliquot in comment. Lucretianis collecta sunt. TE DEDAM DISCIPVLAM CRVCI.] te cruci suffigam. dedam te cruci, id est, tradam te in potestatem crucis. Nam qui deditur, eo, cui deditur, inferior est. addidit autem *discipulam*, vt significet, eam, sic adfixam cruci permansuram, vt discipulus assiduè magistro docenti affixus est, proinde ac si dicat, ita cruci affixa, seu suffixa adhærebis, vt discipulus magistro affixus esse consueuit, vel sic ego te in crucem agam, & discipulam crucis faciam, vt doceat te facere ex te litteram lõgam, vt infrà dicet ipsa anus. SCELESTIOREM ME H.] hæc secum senex, ad spectatores versus. EX INSIDIIS] insidiosè. DVIT.] dederit. PERSENTISCAT.] cognoscat, intelligat. IN OCCIPITIO] quod fieri non potest, neque quisquam vnquam in occipitio, quæ pars capitis est posterior, oculos habuit: nisi quis aliquando Iani bifrontis similis exstitit. Pers. Sat. 1. *quos viuere fas est Occipiti cæco.* significat igitur, hanc anum esse oculatissimam. SOLLICITAT] sollicitam habet. *sollicitare*, vt docet Festus, *est solo citare id est solo mouere.* QVEO COMMINISCI:] possum excogitare. INTEMPERIAE] animi angores, & ægritudines: vel impotentes animi motus. suprà Amphitr. *Quæ intemperiæ nostram agunt familiam?* Idem eadem comœd. infrà, *Laruæ hunc atque intemperiæ insaniaque agitant senem.* Idem in Epid. *quæ intemperiæ te tenent?* PERVIGILAT N. T.] peruigilio, & insomnio vexatur, vt totas nocteis somnum oculis non videat suis, vt inquit ille. INTERDIVS] interdiu μεθ' ἡμέραν. QVASI CLAVDVS SVTOR.] sutores haud temere domo exeunt: coguntur enim operis faciundi causa domi se continere: sed multo rarius, aut difficilius in publicum prodeunt, si claudi sint. PROBRVM] stuprum, seu vitium herili filiæ oblatum. PROP. PART. CVI APP.] cui partus appropinquat. videtur esse pleonasmus. nam appetere absolutè positum significat, appropinquare. T. Liuius lib. 5. annal. *Iam ex lacu Albano aqua emissa, Veiorum sata appetebant.* Q. Curtius lib. 3. *Rex, qui diu Darium persequendo fatigatus erat, posteaquàm & nox appetebat, & cum assequendi spes non erat, in castra paullò antè à suis capta peruenit.* Plinius epist. lib. 5. ad Seuerum, *Appetebat vndecimus dies.* QVÀM EX ME VT VNAM FACIAM LITTERAM LONGAM.] quid significat Plautus, ipse declarat proximis verbis, *meum laqueum collo quando obstrinxero*, id est, cùm mihi spiritum collo obstricto interclusero. sed cur ex se facere vnam litteram longam, sit, *se suspendere*, & laqueo vitam finire, & quid sit propriè, facere litteram longam: video ab omnibus quæri à nemine probabiliter explicari. Dico igitur, facere litteram longam, nihil aliud esse, nisi scribere litteram maiorem, & longiorem, quàm quæ scribi solet. cuiusmodi debent esse litteræ, quæ proponuntur in publico, vt ab omnibus de plano legi possint siue sit A. siue B. siue C. siue aliqua alia. Nam quod

plerique

plerique putant per literam longam intelligi L. vehementer errant. Apud Romanos enim non erat L. litera aliis longior, cùm literæ omnes, quæ in eadē cera, siue charta ab eodem scriptore scribebantur, longitudine inter se pares scriberentur. Vtebantur enim literarum elementis, quæ nunc appellant typographi nostri capitalia, id est, principalia, quòd soleant nominibus propriis virorum, aut mulierum, aut vrbium, &c. preponi: non qualibus hodie in scribendo vtimur, quæ planè veterib. illis Romanis erãt incognita, atque inusitata. quòd si literæ omnes, quibus aliquod scriptum constabat quoad eius fieri poterat, erant inter se æquales, dicere per literam longam L. significari, desipere est. preterea exemplis cùm ex ipso Plauto, tum ex M. Tullio sumtis licet intelligere, per literam longam, non significari L. aut aliam certam, sed quamlibet, & vnamquamque Plautus in Pœnulo. *Ibi tu videas literatas fictileis epistolas, Pice signatas, nomina insunt cubitum longis literis.* Idem in Rud. *Cubitum hercle longis literis signabo iam vsquequaque, Si quis perdidit vidulum cum auro, atque argento multo, Ad Grypum vt veniat,* &c. Quas Plautus literas cubitum longas dicit, eas M. Tull. maximas appellat lib. 2. accus. sic ille, *Huic enim Romæ videmus in basi statuarum maximis literis incisum, à communi Siciliæ datas.* Idem grandeis appellat lib. 4. sic enim ille, *Hæc erat posita Segestæ sanè excelsa in basi: in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum.* &c. Contrà minutulas literas dixit idem in eodem libro, quæ opponuntur maximis, & grandibus. sic ille *signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum.* MEVM LAQVEO COLLVM QVANDO OBSTR.] nostri libri veteres ferè omnes habent, *Mi laqueo collumq. obstr.* nulli habent *meum*, sed omnes habent vel mi, vel neutrum. OBSTRINXERO] suprà in Amphitr. *Quum ego Amphitruonem collo hinc obstrictò trahebam.*

EVCLIO senex. STAPHILA anus.

Eu. *NVnc defæcato demum animo egredior domo,*
Postquam perspexi salua esse intus omnia.
Redi nunc iam intro, atque intus serua. Sta. *Quippini.*
Ego intus seruem, an ne quis ædeis auferat?
Nam hic apud nos nihil est aliud quæsti furibus.
Ità inaneis sunt oppletæ atque araneis.

Eu. *Mirum quin tua me caussa faciat Iuppiter*
Philippum regem, aut Darium, triuenefica.
Araneas mihi ego illas seruari volo.
Pauper sum, fateor, patior: quod di dant, fero.
Abi intrò, occlude ianuam, iam ego hîc ero,
Caue quenquam alienum in ædis intromiseris.
Quod quispiam ignem quærat, extingui volo,
Ne caussæ quid sit, quod te quisquam quæritet.
Nam si ignis viuet, tu extinguere extemplo.
Tum aquam aufugisse dicito, si quis petet.
Cultrum, securim pistillum, mortuarium,
Quæ vtenda vasa semper vicini rogant,
Fures venisse, atque abstulisse dicito.
Profectò in ædeis meas me absente neminem
Volo intromitti. atque etiam hoc prædico tibi,
Si bona fortuna veniat, ne intromiseris.

Sta. *Pol ea, ipsa credo ne intromittatur, cauet.*
Nam ad ædis nostras nusquam adiit, quanquam propè est.

Eu. *Tace, atque abi intrò* Sta *Taceo, atque abeo.* Eu. *occlude sis*
Fores ambobus pessulis. iam ego hîc ero.
Discrutior animi, quia ab domo abeundum est mihi.
Nimis hercle inuitus abeo, si, quid agam, scio.
Nam noster nostræ qui est magister curiæ,
Diuidere argenti dixit nummos in viros.
Id si relinquo, ac non peto, omnes illico
Me suspicentur, credo, habere aurum domi.
Nam non est verisimile, hominem pauperem,
Pauxillum parui facere, quin nummum petat
Nam nunc quum celo sedulò omneis, ne sciant,

Omnes videntur scire, & me benignius
Omnes salutant, quàm salutabant prius.
Adeunt, consistunt, copulantur dexteras.
Rogitant me vt valeam, quid agam, quid rerum geram?
Nunc quo profectus sum, ibo. postidea domum
Me rursum quantum potero, tantum recipiam.

NVNC DEFAECATO, &c.] senex Euclio, anu foras extrusa, domum intrauit, vt viseret, essétne aurum saluum quo facto, postquàm cognouit salua esse omnia iterum domo egreditur, animo tranquillo & soluto. defæcato, id est, liquido, miniméque turbido. translatio est à vino percolato, seu per colum vinarium transmisso, vt liquidius reddatur, fæce seclusa. Nonius, defæcata, inquit, omnia pura & inturbida & sine sordibus possumus dicere, vt vinũ sine fæcibus deinde profert hunc versum QVIPPINI EGO INTVS SERVEM?] id est, quidni, ego intus seruem? vel, quamobrem ego intus non seruem? proinde ac si dicat, magna verò & iusta causa est, quare ego intus seruem. ironia est sentit enim anus nihil esse causæ quamobrem intus seruet, quia domi nihil sit quod ibi seruetur, aut quod inde auferatur. AN NE QVIS AEDEIS AVFERAT?] hæc verba satis declarant, superiorem anus interrogationem ironicam esse, & in contrarium sensum accipiendã, nempe quasi ita locuta. sit quid causæ est, quamobrem intus obseruem? an ne quis ædeis auferat? NAM HIC APVD NOS NIHIL EST QVFVRIB.] id est, nam domi nostræ nihil est, quod fures subripiant, nihilque, quo subrepto, quæstum facere possint, præter ipsam domum. vel sic, nihil est domi nostræ, quod prodesse posit furibus, præter ipsam domum. Hor. epist 6. lib. 1 *Exilis domus est, vbi non & multa supersint, Et dominum fallunt, & prosunt furibus.* QVAESTI] quæsti pro quæstus dicebant, & quæstius in generandi casu veteres Notat Nonius, & hunc versum profert. sic Terent Hecyra, *Nunquam animum quæsti gratia ad malas adducam partem.* INANIS] id est, inanitatibus seu inanitate. Ita Nonius, qui hunc versum profert. OPPLETAE] ædes ATQVE ARANEIS] Catullus ad Fabull. *nam tui Catulli Plenus sacculus est aranearum.* MIRVM, QVIN TVA ME CAVSSA] id est, mirum, quare non me tua causa Iupiter Philippum, aut Darium regem faciat. Cum stomacho pronunciandum, vt & à stomachante sene dictum est: proinde ac si ita diceret, egestatem, & inanitatem mihi obiicis. mirum verò est, me non esse Philippum, aut Darium à Ioue tua causa factum, vt, cum rex essem, tum lautè, & opiparè viueres. *mirum quin* valet, mirum quare non, seu mirum quòd non supra in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat.* Idem in Cistel. *Mirum quin grex venaburo in cistella insuerit vnà.* Philippum, Macedonum regem, Amyntæ filium, Alexandri Magni patrem: Darium Xerxis patrem accipio. TRIVENEFICA] teruenefica, veneficarum maxima. Idem in Bacchidib. *Vt pergræcetur tecum teruenefica.* ARANEAS MIHI ILLAS, &c] Hoc eò pertinet, quòd anus dixerat, nihil esse, præter ædes, quòd seruaretur: quia inanitatibus & araneis essent refertæ. Araneas, inquit senex, eas ipsas, quibus ædeis nostras oppletas esse dicis, seruari volo. PATIOR] laudabilis senex, & magni animi vir, si quidem vera prædicet, & si ex animi sententia loquatur. Quis enim non laudat Calatinos, Acidinos, Curios illos homines non solum honoribus populi, rebúsque gestis, verùm etiam (vt ait M. Tullius orat de lege Agr) patientia paupertatis ornatos. QVOD DI DANT, FERO] significat paupertatem dari à diis, & deorum donum esse, quòd ab Hesiodo multis antè sæculis dictum erat: sic enim ille, [Greek text, partly illegible] id est, ne cui pauperiem sæuam, pestémque animorum Obiicito, vt probrum. namque est donum illa deorum. OCCLVDE IANVAM] obsera ianuam. QVOD QVISQVAM IGNEM QVAERAT, &c.] id est, quantum ad hoc attinet, quòd aliquis ignem quærat: & idcirco, id est, per causam ignis quærendi, introire domum postulet: vt omnis ei introeundi causa & occasio præcisa sit, & vt liquidò negare possis ignem non esse domi. ignem extingui volo De hoc loquendi genere satis multa diximus in Asin. NE CAVSAE QVID SIT, QVOD, &c.] ne vlla causa relinquitur, propter quam te quæritet & domum introire velit. NAM, SI IGNIS VIVET, EXSTINGVITO TV EXTEMP.] Enimuerò, si ignis viuet, tu continuò extinguito. viuere ignem, exstingui, id est, interimi, seu vita priuari ignem, opponuntur. quæ duo vsitatè de igni, vt de animante dicuntur. Horatius oda 21. libr. 3. *Viuaque producent lucernæ, Dum rediens,* &c. Lucret. lib. 1. *& viuant labentes ætheris ignes.* AVFVGISSE] effluxisse. sic Lucret. de fulmine disputans, dixit lib. 6. vina diffugere, vasis integris, sic ille. *Curat item, vt vasis integris, vina repente Diffugiant* SI QVIS PETET] Putauerit hic aliquis incautus & linguæ Latinæ minus peritus, Plautum vsurpasse verbum petendi, & verbum quærendi, pro eodem, quod non est ita. Nam, vt ostendi in quadam oratione Lutetiæ habita anno & paucis pòst diebus edita, qui petit vult obtinere: qui quærit vult scire, aut inuenire: sic igitur hoc loco cùm dicitur quis ignem quærere, intelligendus est ignem reperire cupere, cum peteret obtinere. Memini autem cùm ea, quam dixi, oratio edita esset, statimque quosdam ludimagistros barbaros, atque indoctos pupugisset, atque offendisset, in his quendam omnium deterrimum, & leuissimum, & vix dignum, qui pueros in pergulis, & compitis prima elementa doceat, ad me venire, & cùm multa ineptissima, suo more, blaterasset, hoc ad extremum effutisse. Virgilium perspicuè vsurpasse verbum petere, pro quærere in eo versu, *Euandrum petimus.* Nam dubitari non potest, inquit ille, quin Virgilius dixerit, *Euandrum petimus*, pro *Euandrum quærimus.* Quòd cùm audissem, vix risum potui continere. quin risu satis diu compresso tandem cachinnum inuitus sustuli. cuius causam cum ille quæsiuisset: quoniam, inquit, vt poeta ineptus, & ridiculus, ita Grammaticus bardus, & stolidus es. Non vides, inquam, diis inimice senex, illud apud Virgil. *Euandrũ petimus*, non id significare, *Euandrum quærimus*, sed id potius, *Euandrum adimus? Euandrum conuenire, & alloqui volumus.* Quod ostendunt, ac declarant ea, quæ sequuntur, quæque à Pallante respondentur: *Egredere, ò quicunque es, ait, coramque parentem Alloquere,* &c Ille homo alioqui loquacissimus, & confidentissimus & elinguis hærere. sic hominis indoctissimi confidẽtiã repressi, & eum obstupefactũ valere iussi. Sed nimis multa de nugis, ad rem igitur adeamus. PISTILLVM] lignum teres, quo aliquid in mortario pinsitur, id est, tunditur. Ex quo & nonnulli tonsillũ, seu tusil-

pistillum vocant. Nonius docet *pistillus* in mascul. & *pistillum* in neutro genere dixisse veteres. VTENDA ROGANT] rogant commodò, vt eis vti possint. Cato de re rustica *duas, aut tres familias habeat, unde utenda roget, & quibus det: praeterea nemini.* M. Tullius lib. 1 de Offic. *Quod si ea, quae utenda acceperis maiore mensura, modo possis, reddere iubet Hesiodus.* &c. Iterum Plautus ead. comœd. infrà. *Famem hercle utendam roges, nunquam utendam dabit.* SI BONA FORTVNA VENIAT] M. Tull. libr. Accus. 4. non longè à principio. *Nullum unquam horum signorum reliquit: nec aliud ullum tamen, praeter unum peruetus ligneum. Bonam Fortunam ut opinor, eam iste domi sua habere noluit.* CAVET] vel dic proprie cauet, id est, cautionem adhibet: vel cauet, id est, metuit, vt contra notauimus in Commentariis Horatianis vsurpari interdum à scriptoribus metuere, pro cauere, oda 2 libr. 2. ibid. *Illum aget penna metuente solui Fama superstes.* QVANQVAM PROPÈ EST.] fortasse prope ædeis Euclionis templum, aut signum erat bonæ fortunæ. OCCLVDE SIS F.] occlude si vis foreis. PESSVLIS] pessulus, inquit auctor vocabularii Latinograeci κλεῖθρον χαλκίνιον. pessuli sunt, quibus clauduntur fores, dicti fortaßis à pessis, medicamentis quibusdam, digiti humani figuram præbentibus, molli lana exceptis, quæ in parteis muliebres induntur, ad menstruas purgationes faciendas. Terent. Heaut. *Anus foribus obdit pessulum.* Idem in Eunuch. *pessulum ostio obdo.* Plautus Curcul. *Pessuli, heus pessuli: vos saluto lubens.* Idem in Cistel. *ubi estis serui? occludite adeis pessulis, repagulis.* Apuleius libr. 1. *Ego verò adducta fore, pessulisque firmatis grabatulo etiam pone cardinem supposito, & pro[illegible] aggesto, supersum me recipio.* DISCRVCIOR ANIMI] sic loquebantur veteres, discrucior, angor, pendeo, &c. animi, & discrucior, angor, pendeo, &c. animo. SI QVID AGAM SCIO] id est, si quidem, quid agam abeundo domo, scio. quasi dicat, quippe qui scio, me, abeundo domo aurum relinquere tollendum furibus: vel sic, si modò, quid agam, scio: proinde ac si dicat, cùm præsertim nesciam, quid mihi hæc domo abitio profutura sit. MAGISTER CVRIAE] curiam φρατρίαν appellant Græci. Iam verò legitimos singularum tribuum, & curiarum diuisores, magistros curiæ à Plauto appellari testatur Asconius ad illum locum Cicer. Actionis primæ in Verr. diuisores omnium tribuum: vbi hunc locum profert Camerarius tamen, cui assentitur Turnebus, egoque item assentior, magistrum curiæ eum esse putat, quem Græci φρατρίαρχον appellãt quia, vt curia pars erat tribus apud Romanos, ita φρατρία pars φυλῆς apud Græcos. Omnino vel ex ipso Plauto infrà non longè admodum intelligere licet, magistros curiæ, eosdem fuisse, atque diuisores: vel singulas curias suos habuisse diuisores. Sic Plautus, *Nam neque quisquam curialium venit neque magister, quem diuidere argentum oportuit.* IN VIROS.] viritim, κατ' ἄνδρα. CLAM SEDVLO OMN.] me auri thesaurum reperisse domi. OMNES VIDENTVR SCIRE] id suspicatur senex auarus, pauidus, & miser auri custos verius, quàm dominus, aut possessor. BENIGNIVS] liberalius. COPVLANTVR DEXTERAS] τὰς δεξιὰς μεταβάλλουσι copulantur, inquit Nonius, pro copulant, paßiuum pro actiuo. Plautus Aulul. *Adeunt, consistunt, copulantur dexteras.* Idem paucis paginis pòst, copulantur, pro coniungunt, inquit: deinde eũdem versum iterum profert. NVNC QVÒ PROFECTVS SVM, IBO.] id est Nunc ibi, quò vt proficiscerer, domo abii. Sic suprà in Amph. *Possum scire quo profectus sis, cuius sis* &c. POSTIDEA] postea. QVANTVM POTERO] quantum valebo, quoad pedes valebunt. RECIPIAM] recipere se domum, pro redire domum, vsitatum Plauto, & aliis bonis scriptoribus loquendi genus.

EVNOMIA, MEGADORVS senex.

Eu. *Velim te arbitrari me hæc verba frater*
Meæ fidei, tuæque rei caussa
Facere ita vt æquum est germanam sororem.
Quanquam haud falsa sum, nos odiosas haberi.
Nam multum loquaces meritò omnes habemur.
Nec mutam profectò repertam vllam esse
Hodie dicunt mulierem vllo in sæclo.
Verùm hoc frater vnum tamen cogitato,
Tibi proximam me, mihique item esse te.
Ita æquum est, quod in rem esse vtrique arbitremur,
Et mihi te, & tibi me consulere & monere,
Neque occultum id haberi, neque per metum mussari,
Quin participem pariter ego te, & tu me facias.
Eo nunc ego secretò te huc foras seduxi,
Vt tuam rem ego tecum hîc loquerer familiariter.

Me. *Da mihi optuma fœmina manum.* Eu. *vbi ea est? quis ea*
Est nam optuma? Me. *tu* Eu. *túne ais?* Me. *si negas,*
Nego Eu. *Decet te quidem vera proloqui,*
Nam optuma nulla potest eligi: alia alia
Peior, frater est. Me. *idem ego arbitror. nec tibi*
Aduersari certum est de istac re vnquam, soror.

Eu. *Da mihi operam amabò.* Me. *tua est, vtere*

Atque impera, quid vis. Eu. *id quod in rem tuam*
Optumum esse arbitror, te id admonitum aduento.

Me. *Soror more tuo facis.* Eu. *factum volo.* Me. *quid est id*
Soror? Eu. *quod tibi sempiternum salutare*
Sit, liberis procreandis. Me. *ita di faxint.*

Eu. *Volo te vxorem domum ducere.* Me. *hei occidi.*

Eu. *Quid ita?* Me. *Quia mihi misero cerebrum excutiunt*
Tua dicta soror, lapides loqueris. Eu. *eia hoc face,*
Quod te iubet soror. Me. *si iubeat faciam.* Eu. *in rem*
Hoc tuam est Me. *vt quidem emoriar priusquam ducam.*
Sed his legibus si quam dare vis, ducam: quæ
Cras veniat, perendie foràs feratur, soror.
His legibus quam dare vis, cedo, nuptias adorna.

Eu. *Quàm maxima possum tibi, frater, dare dote.*
Sed est grandior natu, media est mulieris ætas.
Eam si iubes frater tibi me poscere, poscam.

Me. *Num non vis me interrogare te?* Eu. *immò si quid vis roga.*

Me. *Post mediam ætatem, qui mediam ducit vxorem domum,*
Si eam senex anum prægnantem fortuito fecerit,
Quid dubitas, quin sit paratum nomen puero Posthumus?
Nunc ego istum soror laborem demam, & diminuam tibi.
Ego virtute deûm & maiorum nostrorum diues sum satis.
Istas magnas factiones, animos dotes, dapsileis,
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror, quæ in seruitutem sumtibus redigunt viros.

Eu. *Dic mihi quæso, quis ea est, quam vis ducere vxorem?* Me. *eloquar.*
Nouisti hunc senem Euclionem ex proximo pauperculum?

Eu. *Noui hominem haud malum mecastor.* Me. *eius cupio filiam*
Virginem mihi desponderi. verba ne facias soror.
Scio quid dictura es, hanc esse pauperem. hæc pauper placet.

Eu. *Di bene vertant.* Me. *idem ego spero.* Eunom. *quid me nunc, quid*
vis Me. *vale.*

Eu. *Et tu frater.* Me. *ego conueniam Euclionem, si domi*
Est. sed eccum, nescio vnde sese homo recipit domum.

TVA ATQVE REI CAVSA] nónulli libri habent, tuąque re causa, quod idem valet. Nam veteres nominum quintæ declinationis casum generandi quatuor modis formarunt, reis, res re, reii. GERMANAM SORORE M] γνησίαν ἀδελφὴν, ex eodem parente vtroque natam. HAVD FALSA SVM] haud ignara sum: haud me fallit: haud me fugit. NOS] mulieres. mulierum genus. ODIOSAS] molestas, & graueis videri. NAM MALARVM LOQVACES] hoc vitium est inter mulierum vitia non minimum: vt contra silentium mulieri non minimæ laudis locum obtinet. ex quo illud Menandri: γυναικὶ πάσῃ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει, hoc est, omni mulieri ornamento est silentium. cum quo congruit illud Plautinum in Rud. E tacent, *quia tacita bona'st mulier semper, quàm loquens*. & illud in Pœnulo, *Tace, atque parce muliebri supellectili*. Nam ibi per muliebrem supellectilem, significatur garrulitas, & clamor. NEC MVTAM REPERIRI AM, &c.] Ego tamen, qui, cùm hæc scriberem, annum ætatis agebam quinquagesimum sextum: duas mutas mulieres vidi. ITA AEQVVM EST, &c.] Itaque æquum est, inquit, & mihi te, & tibi me consulere, quod nos arbitremur alter alteri esse vtile. NEQVE PER METVM MVSSARI.] id est, neque propter metum taceri, seu reticeri. *Mussare*, inquit Nonius, *est hominum occul. & depressa voce loquentium, quod celatum velint*. Virgil. xi Æneid. *Cuncti se scire fatentur, Quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant*. Ibid *flent mæsti mussántque patres*. Idem libro i *Mussat rex ipse Latinus Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat*. Terent. Adelph. *Accipienda & mussitanda iniuria adolescentium est*, ad quem locum legendus Donatus. Lucret. libr. i *Sed quia multa sibi cernunt, contraria mussant*: ad quem locum, lege, si tibi commodum est, quæ notauimus. Plautus in Casina. *Ita omnes sub arcu, sub ictu latentes, metu mussitant*. QVID PARTICIP. EGO TE &c.] pendent hæc, & antea sunt ex superioribus, hoc modo, neque æquum est per metum reticeri, quod est vtrique nostrum vtile, quin & ego te participem, sub intell. eius, &c. id est,

vt non

vt non & ego te eius participem faciam, & tu me facias. SECRETO] χωρὶς seorsim ab aliis. SEDVXI] id est seorsum duxi. Itaque secreto seduxi, est pleonasmus. VT TVAM REM EGO &c.] vt tecum loquerer de tua re familiari. OPTVMA FOEMINA] sic in Cistellaria, *Bona fœmina* VBI EA EST?] vbi est, inquit, optima fœmina, atque adeo bona? Nam si omnes mulieres malæ sunt, nulla bona est, nedum optima. omnes autem esse malas significat Plautus illis versibus, quorum sententiam indicat à vetere poeta natam, in Curcul. *Antiquum poetam audiui scripsisse in tragœdia, Mulieres duas peiores esse quàm vnam.* QVIS EA NAM EST OPT.] quænam ea est optima? TVNE AIS] túne asseueras me esse optimam? debet autem scribi hoc verbum, *ais*, in secunda persona, *ait*, & in tertia, *aiit*. Nam si in præsenti est i ante o. & o in secunda persona vertitur in is, & si tertia it, fit ex secunda is: necessariò dicendum est, aio aiis, aiit, aiimus &c. Interdum tamen poetæ detrahunt alterum i. vt corripiatur prima syllaba, vt apud Ter. in Andr. *Quid ais Byrrhia?* Hic autem debeátne esse lōga, ideóque scribi hoc modo, *aiis* an *ais*, mihi incertum est. quia versus sunt confusi, neque omnes vniusmodi. TVA'ST VTERE] opera mea tua est: ea vtere, id est, operam tibi do vt ea vtaris, & mihi imperes, si quid velis. TE ADMONITVM ADVENTO] te admonitum vltro & cupide aduenio. Sic habent etiam nostri libri veteres. nam vulgati habent, *te admonitum volo* MORE TVO FACIS] nihil alienum à tuo more facis, cum istuc facis, solens facis. QVOD TIBI SEMPIT. SALVT.] sic solebant initio sermonis, & rei gerendæ præfari bene ominandi causa. Tale est illud crebrum apud historicos. Quod faustum, felix, fortunatúmque sit, &c. sed non celabo lectorem in duobus libris nostris, veteribus desiderari vocem *salutare*, quæ tamen necessariò inesse debet. Præterea legendum est, *sempiternum salutare*, ἀεὶ σωτήριον. nam *sempiternum*, aduerbium est, & valet in sempiternum. VOLO TE VXOREM DOM. D.] integra locutio, vxorem domum ducere. Nam interdum Latini dicunt, omissa voce domum, *vxorem ducere*. Sed videtur totus hic locus sic legendus, *quod tibi sempiternum salutare sit. Mea ita faxint. Ev. Libe ss proveniandis, Volo te vxorem domum ducere.* MIHI MISERO CEREBRVM EXCVTIVNT] id est, mihi mis. bonam mentem auferunt, vel me miserum grauiter offendunt, sed magna molestia afficiunt, vel dic, me miserum occidunt. In Pœnulo eadem fere sententia dixit, *id his cerebrum vritur* Non celabo lectorem, nonnullos è libris nostris veteribus habere, *mihi misero cerebrum excutiunt.* LAPIDES LOQVERIS] loqueris, quæ mihi dura, & aspera sunt instar lapidum. De incommodis matrimonii dicere, & quàm graue sit onus vxor, exponere si quis conetur, is magnum opus moliatur, difficiléque negotium suscipiat. Præterea sententiæ veterum hac de re sunt in promtu positæ. vt cuiuis eas ex Stobæo, & similibus colligere liceat, vnam tamen, a quo alteram antiquorum auctoritatem ponam. Sic Philetes Βίον καλὸν ζῇς, εἰ μὴ γυναῖκ' ἔχῃς. hoc est, Viuis beatè, vxor tibi si non sit domi. Theodectes, Πλεῖστον τὸ μέγεθος ἔστι γήρας, κ. γάμος. Τυχεῖν γὰρ αὐτῶν ἀμφοτέρων σπουδάζομεν. Ὅταν δὲ τυχῶμεν, ὕστερον λυπούμεθα. id est, Affinia sunt senectus, atque vinculū iugale virumque. enim studemus consequi. sed cōsecuti sunt molesta postea. SED HIS LEG. Q. V. D.] id est, sed his pactis, & conditionibus ducam vxorem, quam mihi dare vis: si ea vxor, quæ cras domū veniet, perendie, id est, post diem crastinum, seu die abhinc tertio, foras feretur, id est mortua efferetur. Cum his Plautinis congruit illud Hipponactis. Δύ' ἡμέραι γυναικός εἰσιν ἥδισται. Ὅταν γαμῇ τις κἀκφέρῃ τεθνηκυῖαν, id est, dies duo sunt cōiugis suauissimi. Quo nubit illa, quoque fertur in rogum & illud Chæremonis. γυναῖκα θάπτειν κρεῖσσόν ἐστιν, ἢ γαμεῖν, id est, Sepelire præstat vxorem, quàm ducere. QVOD TE IVBET SOROR] id est, quod tibi suadet soror: nam verbum *iubet*. hic non vim, aut imperium potentioris, sed consilium duntaxat, & suasionem continet, vt apud Hom. sæpe κέλομαι & κελεύω. HIS LEGIBVS QVAM D. V. C.] epanalepsis. his, inquam legibus & pactis da mihi eam, quam dare vis, vxorem. cedo, id est da. NVPTIAS ADORNA.] nuptias appara. QVAM MAXIMA POSSVM TIBI, FRATER.] vel sic, adornabo nuptias, quàm maxima dote possum, ô frater, eam vxorem tibi date. vel sic. Possum tibi eā vxorem tibi dare quàm maxima dote. GRANDIOR NATV. πρεσβυτέρα MEDIA EST MVLIEBRIS AETAS.] M. tc. Tull. in Catone. *sunt & ineuntis adolescentia certa studia. num ea iam constans requirit ætas, quæ dicitur media?* POSCERE] verbum procis conueniens, & pronubis. vt supra diximus. POST MEDIAM AETATEM QVI MED &c.] hunc versum & duos qui deinceps sequuntur, profert Festus in voce *postumus* FORTVITV] apud Fest. legitur *fortuito*. QVIN SIT PARATVM NOMEN PVERO POSTVMVS? nihil varii videtur esse in hac scriptura: & eam libri veteres comprobant, sed apud Festum sic legitur, *quin sit nomen paratum, &c.* Tu. mihi quam lectionem puto rectam, & germanam Plautinam, quanquam illam alteram non damno. Dicti sunt autem postumi à præpositione post, quia post patrem mortuum nascuntur, non à post & homo, quasi post patrem humatum nascantur. Itaque debet scribi hoc nomen sine adspirationis nota *postumus*, *non posthumus*. NVNC EGO ISTVM SOROR LABOREM DEMAM. &c.] demam. id est, detraham. demo & adimo apponuntur inter se. M. Tul. in Lucullo, *captiosissimo genere interrogationis vtuntur: quod genus minimè in philosophia probari solet, cum aliquid minutatim & gradatim aut additur, aut demitur. soritas hoc vocant quia aceruum efficiunt, vno addito grano.* Sic autem habent omnes libri nostri manuscripti, & item ii, quibus Camerarius vsus est. Sed Nonius legit *degam*: quod similiter interpretatur minuam. Idemque profert alium Plauti locum Epid. *Dege ne corium de tergo meo.* degetur autem interpretatur, detrahetur. Ego hic *demam* rectam lectionem esse arbitror. EGO VIRTVTE DEVM &c.] Sic loquebantur veteres vitandæ offensionis, & deorum indignationis causa, & vt viderentur deorum beneficia erga se agnoscere. Bona namque, quæ sibi euenissent, deorum benignitati, non suæ virtuti adscribere Sic in Trinum. *Deûm virtute dicam pater, & maiorum, & tua. Multa bona bene parta habemus.* Videtur autem in hoc loquendi genere quædam inesse nominum hypallage, siue cōmutatio Nam cum dicturus esset is, qui loquitur, *virtute mea*, τὴν μήνιν metuens, dicit, *virtute deûm*, ne deos, qui arroganteis, & plus nimio sibi tribuenteis oderunt, irritet, atque offendat. FACTIONES] *factio*, inquit Nonius; *dicitur malorum consensus & conspiratio. Sall. bello Iugurt. inter bonos amicitia, inter malos factio. factio item significat opulentiam, abundantiam & nobilitatē.* Plaut. in Aulul. *Istas magnas factiones.* &c. DAPSILES] largas amplas. dapsilis, nomen Latinum factum ex Græco δαψιλής, hoc est largus, abundans, copiosus. EBVRATA] ebore ornata, seu obducta. nonnulli libri habent eborata. NIHIL MOROR] non curo, nihil æstimo SVMTVS] ob sumtus REDIGVNT VIROS] quia dotatas vxores domum ducentes, eadem opera libertatem amittunt, & imperium perdunt sic idem suprà Asin. *Argentum accepi: dote imperium vendidi.* QVIS EA'ST?] quæ ea est? DESPONDERI] à parte Euchione. VERBA NE FACIAS.] πρόληψις, qua occurrit obiectioni, eaque quæ soror dictura erat, occupat. HAEC PAVPER PLACET;

hæc est solutio. nam satis est, si suo regi sua placet regina. DII BENE VORTANT.] oratio bene præcautis, dii consilium tuum fortunent. [QVID ME NVNQVID VIS?] sermo discedentis.

EVCLIO, MEGADORVS, senes.

PRæsagibat mi animus, frustra me ire quum exibam domo,
Itaque abibam inuitus. nam neque quisquam curialium
Venit, neque ma ister, quem diuidere argentum oportuit.
Nunc domum properare propero: nam egomet sum hic, animus domi est.
Me. *Saluus atque fortunatus Euclio semper sies.*
Eu. *Di te ament Megadore.* Me. *quid tu? rectèn' atque vt vis vales?*
Eu. *Non temerarium est, vbi diues blandè appellat pauperem.*
Iam illic homo aurum me scit habere, eò me salutat blandius.
Me. *Ain' tu valere?* Eu. *Pol ego haud à pecunia perbene.*
Me. *Pol si animus est æquus tibi, satis habes, qui bene vitam colas:*
Eu. *Anus hercle huic indicium fecit de auro, perspicuè palàm est:*
Cui ego iam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.
Me. *Quid tu solus tecum loquere?* Eu. *meam pauperiem conqueror.*
Virginem habeo grandem, dote cassam atque inlocabilem,
Neque eam queo locare cuiquam. Me. *tace. bonum habe animum Euclio,*
Dabitur, adiuuabere à me, dic si quid opus est, impera.
Eu. *Nunc petit quum pollicetur, inhiat aurum vt deuoret.*
Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera.
Nemini credo, qui largè blandus est. diues pauperi
Vbi manum injicit benignè, ibi onerat aliquam zamiam.
Ego istos noui polypos, qui vbi quid tetigerint, tenent.
Me. *Da mihi operam parumper paucis Euclio est quod te volo.*
De communi re appellare, mea & tua. Eu. *hei misero mihi.*
Aurum mihi intus harpagatum est. nunc hic eam rem volt, scio
Mecum adire ad pactionem. verùm interuisam domum.
Me *Quo abis?* Eu. *Iam ad te reuortar. nam est quod visam domum.*
Me. *Credo edepol, vbi mentionem ego fecero de filia,*
Mihi vt despondeat, sese à me derideri rebitur.
Neque illo quisquam est alter hodie ex paupertate parcior.
Eu. *Di me seruant, salua res est, saluum est, si quid non perit.*
Nimis malè timui, priusquam intrò redij, exanimatus fui.
Redeo ad te Megadore, si quid me vis. Me. *habeo gratiam.*
Quæso quod te percontabor, ne id te pigeat proloqui.
Eu. *Dum quidem ne quid percontieris, quod mihi non lubeat loqui.*
Me. *Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatum?* Eu. *bono.*
Me. *Quid fide?* Eu. *bona.* Me. *quid factis?* Eu. *neque malis, neque improbis.*
Me. *Ætatem meam scis?* Eu. *scio esse grandem itidem vt pecuniam.*
Me. *Certè edepol equidem te ciuem sine mala omni malitia*
Semper sum arbitratus, & nunc arbitror. Eu. *aurum huic olet.*
Quid nunc me vis? Me. *quoniam tu me, & ego te qualis sis, scio:*
Quæ res rectè vortat, mihique, tuæque filiæ,
Filiam tuam mihi vxorem posco. promitte hoc fore.
Eu. *Hei Megadore, haud decorum facinus tuis factis facis.*

Vt ino-

Vt inopem atque innoxium abs te atque abs tuis, me irrideas.
Nam de te neque re, neque verbo merui, vt faceres quod facis.

Me. *Neque edepol te derisum venio, neque derideo,*
Neque dignum arbitror. Eu. *cur igitur poscis meam gnatam tibi?*

Me. *Vt propter me tibi sit melius, mihique propter te & tuos.*

Eu. *Venit hoc mihi in mentem Megadore, te esse hominem diuitem,*
Factiosum. me item esse hominem pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit,
Te bouem esse, & me esse asellum. vbi tecum coniunctus siem,
Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto.
Tu me bos magis haud respicias. gnatus quasi nunquam siem,
Et te vtar iniquiore, & meus me ordo irrideat.
Neutrubi habeam stabile stabulum, si quid deuortij fuat.
Asini me mordicibus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, ab asinis ad boues transcendere.

Me. *Quàm ad probos propinquitate proximè te adiunxeris,*
Tam optimum est. tu condicionem hanc accipe, ausculta mihi
At eam despondes mihi. Eu. *at nihil est dotis quod dem.* Me. *ne duis,*
Dummodo morata rectè veniat, dotata est satis.

Eu. *Eò dico, ne me thesauros reperisse censeas.*

Me. *Noui, ne doceas, desponde.* Eu. *fiat. sed prò Iuppiter,*
Non ego disperij? Me. *quid tibi est?* Eu. *quid? crepuit quasi ferrum modo,*
Hic apud me hortum confodere iussi. sed vbi hic est homo?
Abiit, neque me certiorem fecit. fastidit mei.
Quia videt me suam amicitiam velle, more hominum facit.
Nam si opulentus it petitum pauperioris gratiam,
Pauper metuit congredi per metum malè rem gerit:
Idem quando illaec occasio perit, pòst serò cupit.

Eu. *Si hercle ego te non elinguandum dedero vsque ab radicibus,*
Impero, auctorque sum, vt tu me cuiuis castrandum loces.

Me. *Video hercle ego te me arbitrari Euclio hominem idoneum,*
Quem senecta ætate ludos facias, haud merito meo.

Eu. *Neque edepol Megadore facio, neque si cupiam, copia est.*

Me. *Quid? nunc etiam mihi despondes filiam?* Eu. *illis legibus,*
Cum illa dote, quam tibi dixi. Me. *sponden' ergo?* Eu. *spondeo.*
Illud di bene vortãt. Me. *ita faxint.* Eu. *illud facito vt memineris*
Conuenisse, vt ne quid dotis mea ad te afferret filia.

Me. *Memini.* Eu. *at scio, quo vos pacto soleatis perplexarier.*
Pactum non pactum est, non pactum pactum est, quod vobis lubet.

Me. *Nulla controuersia mihi tecum erit. sed nuptias*
Hodie quin facimus? num qua causa est? Eu. *immò edepol optumè.*

Me. *Ibo igitur, parabo. nunquid me vis?* Eu. *istuc fiet, vale.*

Me. *Heus Strobile sequere properè me ad macellum strenuè.*

Eu. *Illinc hinc abiit. di immortales. obsecro aurum quid valet?*
Credo ego iam illum inaudiuisse, mihi esse thesaurum domi:
Id inhiat, ea affinitatem hanc obstinauit gratia.

PRAESAGIBAT MIHI ANIMVS] præsentiebam, diuinabam, augurabar, præcognoscebam. Terent. me aut *Vel nescio quid professò mihi animus præsagit mali.* Virg. lib. 10. *Et lingua volucrum, & præsagi fulminis ignes.*

Idem ibid. *Agnouit longè gemitum præsaga mali mens.* M. Tull. lib. 1. de diuin. hunc versum profert. & quid sit præsagire, docet his verbis. *Neque enim illud verbum temere consuetudo approbauisset, si ea res nulla esset omnino. Præsagibat mi animus frustra me ire..um exibam domo. Sagire enim, sentire acutè est. ex quo sagæ anus, quia multa scire volunt: & sagaces dicti canes. Is igitur qui ante sagit q.am o. ata res est, dicitur præsagire. id est futura antè sentire. Inest igitur in animis præsagitio extrinsecus iniecta, atque inclusa diuinitus.* &c. Festus *præsagire* inquit, *est præsumere. præsipere. sagax enim est acutus & sollers.* NEQVE MAGISTER, QVEM DIVI] ex hoc apparet per magistrum curiæ, diuisorem significari, qui curialibus nummos diuidebat. dicuntur autem curiales a curia, qui sunt eisdem curiæ, vt tribules à tribu, qui sunt eiusdem tribus. Porrò latius patet tribus quam curia. PROPERARA PROPERO] sic loquūtur Græci in primis Homerus, apud quem crebrum est, βῆ δ' ἴμεν. Sic iterum Plautus Capti. *meminisse: vt memineris.* NAM EGOMET SVM HIE DOMI' ST, vbi est, id quod ames, & cures, cuiusque amore, & studio tenearis, ibi animus tuus est. Plautus Pseud. *Aduortito animum.* CA. *non adest.* PA *at tu cita immò ego tacebo, tu hinc cum ex cera cita. Nam istic meus animus nunc est non in pectore.* Idem in Persa. *nam animus in naui'st meus.* Idem Menæch. *meus est in querelis.* Terent. in Eunuch. *Iamdudum est animus in patinis.* Quod videtur ex Alexide expressum, cuius exstat h. c versus apud Athen. lib. *α.* ὁ νοῦς γὰρ ἐστι τῶν τεχνιτῶν πλησίον. M. Tull. lib. 15. epist. ad Att. *nauigia colligebat. erat animus in cursu.* Horat. od. 5. libr. 2. *Circa virentes est animus tuæ campos iuuencæ.* Sic igitur Euclio dicit animum suum domi esse, non ibi, vbi corpus est propter thesaurum scilicet. NON TEMERARIVM EST] οὐκ ἄλογόν ἐστι non sine ratione fit. VBI DIVES BLANDÈ APP.] Non temerè fit, inquit, cùm diues eum, qui antea pauper erat, solito blandius salutat. Nam videtur eò facere, quòd suspicetur, aut etiam sciat, illum auri thesauro aliquo reperto, diuitem esse repentè factum. Hæc autem secum loquitur Euclio ad spectatores versus, à Megadoro auersus. ILLIC HOMO] ille homo. AIN' TV TE VALERE?] sic habent nostri libri veteres. HAVD A PECVN. PERB.] à pecunia, id est, quod ad pecuniam attinet, vel ab ea parte quæ ad rem nummariam pertinet, non perbene valeo. POL SI ANIMVS EST AEQ. &c. γνώμη Pol, inquit, si animus tibi tranquillus, & ab angoribus, & perturbationibus animi vacuus est, satis amplam pecuniam habes, vnde bene, beatéque viuas. Lucret. lib. 5. *Diuitiæ grandes homini sunt, viuere parce Æquo animo.* INDICIVM FECIT] indicauit. Hoc totum autem ab hoc versu Anus hercle, &c vsque ad extremum sequentis, loquitur solus Euclio. LINGVAM PRAECIDAM] primorem linguam exsecabo. ATQVE OCVLOS EFFODIAM D.] sic suprà, *Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi.* cur minatur se linguam anui præcisurum? quia indicauit, atque enunciauit. cur oculos effusurum? quia vidit. MEAM PAVPERIEM CONQ.] verbum *conqueror* iunxit cum quarto casu, vt suprà verbum *queror*, in Amphitr. *queris seruitutem.* GRANDEM] grandem natu, atque idcirco maturam viro, &, vt ait Maro, plenis annis nubilem. DOTE CASSAM,] dote vacuam, & inanem, siue carentem: id est, in vno verbo, indotatam. ἄπροικον. Nonius profert hunc versum in voce *cassum.* Lucret. lib. 3. *nec autem cassum anima corpus durare, & sensibus vti.* Idem lib. 4. *Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus Aer id quod nos vmbram perhibere solemus.* M. Tull. *cassum* sine casu ablatiuo posuit lib. 1. Tuscul. 4. in extr. *omne, quod honestum nos, & laudabile esse dicimus id illi cassum quidam, & inane vocis sono decoratum esse dicunt,* & similiter Lucret. lib. 3. *Tantalus, vt fama'st, cassa formidine torpens.* Pacuuius apud M. Tull. lib. 2. de Diuin. *Tardigradam, dimpartam, sanguine cassam.* ATQVE INLOCABILEM.] id est, & quæ in matrimonio collocari non potest, seu & quæ viro nuptum dari non potest. ἀνέκδοτον. profert hunc locum Nonius in verbo *locare*, quod interpretatur, viro tradere, marito dare. NVNC PETIT CVM POLL.] Hæc omnia secum loquitur Euclio, vsque ad ea, quæ palàm, & clarè loquitur Megadorus. INHIAT AVRVM.] sic in Mil. glor. *Bona mea inhiant.* tralatio est ab animalibus rapacibus & voracibus, quæ ore hiante, & patente prædæ imminent. Dicunt etiam Latini, inhiare auro seu ad aurum. ALTERA MANV F. LAP. P. OST. ALT.] prouerbium olet, quo significatur quis specie, & fronte benignus, ac beneficus esse: re vera perniciem, & calamitatem insidiosè, atque occultè moliri. Sumtum videtur ab iis, qui canem, pane ostentato alliciunt, vt hac inani spe lactatum, facilius lapide aut fuste percutiant. NEMINI CREDO, QVI L. BL.] sententia non negligenda, quæ vtilis præcepti ac documenti loco esse potest. Ferè fit enim vt blandi homines, sint fallaces, ac pellaces. DIVES PAVP. VBI MAN. INIICIT B.] vbi diues pauperi benignè, id est liberaliter, manum iniicit, manúmq. cum manu copulat, ibi aliquod damnum parat. IDE ALIQVAM ONERAT ZAMIAM] Sic recta hæc scriptura, quam in omnibus fere codicibus manuscr. reperi, dicendum est hic esse hypallagen, & *onerat aliquam zamiam pauperi*, vsurpatum esse, pro onerat pauperem aliqua zamia. quod non est bonis scriptoribus inusitatum, tale est illud apud Horat. ep. ad Pisones. *siue receptus terra Neptunus classes Aquilonibus arcet.* quod positum est, pro à classibus aquilones arcet. Sed Simeo Bosius putabat legendum, ornat, pro onerat, vt *ornat* intelligamus valere, instruit, parat, comparat, quæ verbi significatio non est viris Latinè doctis inaudita. Sic dicimus, nomē ornatum, prouinciam ornatam: & vt propius ad huius loci sententiam accedam *fugam ornare*, quod à Terentio positum est in Eunuch. pro fugam parare. Iam zamia Græcum nomen est ζημία. zamia versum est η, in α. dorice. POLYPOS:] polypus, piscis, quidquid suis fibris, & branchiis adeptus & amplexus est, quæ sunt illi loco manuum, & pedum, id firmissimè tenet. per polypos igitur, rapaceis, & tenaceis homines significat, qui polyporum instar, quidquid concupiuerunt, id corripiunt, & tenent. PAVCIS EVCL. EST Q. TE V.] ordo, & sententia hæc est, est aliquid propter quod te volo paucis appellare de re communi mea, & tua. DE COMM. RE] Horatius Sat. 6. libr. 2. *de re communi scribæ magna, atque noua, te Orabant,* &c. HARPAGATVM EST] raptū & quasi harpagone ablatū est. Harpago, as, verbum, vel ab ἁρπάζω Græco, vel ab harpagone tractum. Est autem harpago, nis, instrumenti vnci genus, ad corripiendum quidquid incidit, comparatum, quo nomine vtitur & Cæsar lib. 7. de bello Gall. non longè admodum ab extremo, ibi, *Vno die intermisso, Galli atque hoc spatio magno cratium, scalarum, harpagonum, numero effecto, media nocte silentio media ex castris egressi ad campestreis munitiones accedunt.* EAM REM] ob eam rem. VERVM INTERVISA D.] verum interim, visam domum. EST QVOD] est propter quod, est aliqua causa, propter quam. DOMVM] ad domum, ad ædes. REBITVR.] opinabitur, existimabit. EX PAVPERTATE] id est, ex angustiis rei familiaris. è re tenui. sunt enim nonnulli etiam in re lauta & copiosa parci, & illiberales: nonnulli alii etiam in re tenui, & angusta prolixi & liberales. alii sic explicant, ex paupertate, id est, ex ordine & numero

numero pauperum.& ita Camerarius DII ME SERVANT.] redit domo Euclio hilarior, quòd thesaurum suum intactum,& integrum repererit. quo cognito,se à diis seruatum,id est,ab interitu ereptum, ac vindicatum,dicit. Horatius epist.9.libro 1. *Sic me seruauit Apollo.* SALVA RES EST.] aurum saluum est. INTRO R.] domum redii, vt viderem, saluáne res esset. EXANIMATVS FVI.] metu. PROLOQVI.] palàm,& clara voce loqui. QVID? FIDE?] quid? qua me fide esse putas? SINE MALA OMNI MALITIA] sine omni malo dolo.sed videtur hic esse pleonasmus. Nam dolus quidem alius bonus est: alius,malus. sed malitia omnis,mala est: nulla bona. vel dicamus, hic *malitia* nomen,pro solertia,& calliditate quadam esse positum. Nam, vt ait M.Tull. in partitionibus orat. *& prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & vera gloria, laudisque studium despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur.* Idem libro 9.epist. *Tamen à malitia non recedis, te musculo apparitu significas Balbum fuisse contentum. Hoc videris dicere cùm reges tam sint continentes, multo magis consulares esse oportere.* ex quo per homines minimè malos,stultos,&c, vt Græci loquuntur, εὐήθεις, significamus. Sed Nonius, si eum auctorem sequimur, omnem dubitationem tollit, qui docet, malitiam veteres,vt dolum,mediam ponendam duxisse,qua si sit & aliqua bona. & hunc locum testem producit. *adeò*, inquit, *vt improbum postposuerit malo,quod grauius putatur. in eadem comœdia. Quid fecisti? Eu. neque malus neque improbus.* AVRVM HVIC OLET.] id est, hic aurum odoratur. vel hic me aurum habere sentit. tralatio est. & admonendus est lector minus callidus,Euclionem hæc secum loqui. QVAE RES RECTE VORTAT,&c.]præfatio veterum bene ominandi gratia. PROMITTE HOC FORE] id est, despónde mihi filiam tuam in posterum, seu in futurum. INNOXIVM ABS TE ATQVE ABS TVIS]qui nec tibi,nec tuis nocuit. vel sic, qui innoxius,seu innocens est,quod ad te,& ad tuos attinet. NEQVE DIGNVM ARB.]neque te dignum arbitror, qui derideatis. Cicero Philipp.1. *Primum quid est dignus?* Nam etiam malo digni multi, sicut ipse. Idem de voce *indignus.* nam indiguus malo interdum dicitur. vt apud Horatium Sat.2.libro 2. *Cur eget indignus quisquam te diuite?* FACTIOSVM,] opulentum,copiosum, bonis omnibus fortunæ affluentem. PAVPERVM PAVPERRIMVM,]paupertatem extremam sibi sumit,ac tribuit, vt suspicionem omnem thesauri,quem habet apud se, remoueat,ac repellat. LOCASSIM,]locauerim. quid sit locare filiam,suprà dictum est,ibi, & inlocabilem. TE BOVEM ESSE, ET ME ESSE ASEL.] bos,& asinus, animalia sunt imparia, & ad iugum pariter subeundum, vehiculúmque trahendum, & onus ferendum inepta. bos enim & maior,& validior asino est natura. & multo magis asello. Hinc prouerbium ab asinis ad boues, cui non dissimile est ab equis ad asinos. Allegoria igitur est,qua se quidem, vt pauperrimum asellum: Megadorum verò, vt ditissimum, bouem facit. CONIVNCTVS] coniunctum intellige explicata allegoria, coniunctum per affinitatem,& per filiæ nuptias tecum contractas. *coniunctus* tamen hic, vt allegoriam sequemus, valet quoque idem iugum ferens, coniugatus,eidem iugo subiunctus. EGO ASINVS,]vt imbecillus, & inualidus. hoc est, explicata allegoria, ego pauperrimus. TV ME BOS MAGIS HAVD RESP.] id est, tu diues nihilo magis mihi subuenias,aut auxilium feras,quàm si nũquam natus sim. GNATVS QVÀM SI NVNQVAM.] id est, quàm si nunquam natus sim. gnatus dixit,pro natus,vt suprà in prologo Amphitruone, *Gnatum arbitratur esse id à vobis sibi.* plus est autem nunquam natum esse, quàm mortuum esse. Nam quamuis mortui à plerisque contemnantur, & negligantur, valet tamen apud bonos eorum memoria, præsertim si qua virtutis laude floruerint. qui nunquam nati sunt verò, cùm in natura rerum fuerint nunquam, ne in mentem quidem nobis veniunt, neque vlla cogitatione à nobis informari possunt. ET TE VTAR INIQ.] id est, & te experiar mihi infestiorem, atque inimiciorem. ET MEVS ME ORDO] id est, & pauperes, qui sunt mei ordinis, &c. Terentius in Eunuch. *Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis.* NEVTRVBI.] neutro in ordine: siue apud neutros,id est,neque apud diuites, neque apud pauperes. STABILE STABVLVM] in allegoria manet.Nam stabulum locus est,in quo stare solent feræ,& pecora. stabile stabulum autem, id est firmum,& certum stabulum. & est paronomasia. SI QVID DEVORTII FVAT.] si quid discidii fiat:si remittas nuntium filiæ meæ: si filiam meam res sues sibi habere iubeas. vel si quo alio modo soluatur matrimonio. ASINI ME MORDICVS SCIND.] id est, Asini me morsibus,seu mordendo conscindant sic autem esse legendum,& iam antè censuit Adrianus Turnebus, reclamante Nonio,& ego,consultis libris veteribus, ita emendandum curaui,cùm libri omnes vulgati habeant *mordicibus*:itaque Nonius legerit: cuius hæc verba sunt, *Mordicibus & mordicus pro morsu,pro morsibus.* Plautus Aulul. *Asini me mordicibus,*&c. Nam hæc lectio primum inepta est: deinde versus eam ferre non potest De libris veteribus autem,hoc liquidò affeuero,in iis omnibus, quibus vsus sum, (octo autem numero fuerunt)reperisse scriptum,*mordicus*, vno excepto,in quo scriptum est, *morsibus*: qui erat alter ex libris Claudii Puteani. Atque hinc fortasse nata est scriptura illa deprauata,*mordicibus*. nam cùm initio scriptum esset *mordicus*,itaque Plautus scripserit: adscripsit aliquis explicator *morsibus*,postea scriptores librarii alii scripserunt,morsibus simpliciter,alii dubitanter mordicus, & morsibus hinc factum mordicibus, vox portentosa, vt hippocentaurus,ex homine,& equo. Omnino *morsibus* quod in vno, vt dixi,codice reperi,malim,quàm *mordicibus*, seu *mordicus*: vocem germanam Plautinam esse arbitror. INCVRSENT CORNIBVS]petant,& inuadant cornibus.suprà in Asinaria, *Vbi viuos homines mortui incursant boues.* AB ASINIS AD BOVES TRANSCENDERE.] prouerbium est, vt dixi, quo significat Euclio periculosum esse à pauperum atque humilium ordine,& familia,ad ordinem & familiam diuitum ac potentium ascendere. periculum est enim ne pauperes & humiliores à diuitibus petantur cornibus. Notum illud, Fœnum habet in cornu, quod conuenit in potenteis & factiosos:& in Crassum coniectum est. qua de re plura in comment. Horatianis ad illum locum,*Fœnum habet in cornu*. Satyra 4 libri primi. QVAM AD PROBOS PROPINQVITATE,&c.] ordo est quam proximè te ad probos adiunxeris propinquitate, id est, propinquum reddideris: tam optimum est, vt Latini dicunt, *quàm magis,tam magis*: de quo satis multa diximus in commentar. Lucret. Sic,quam maximè,tam maximè,& simil. TV CONDICIONEM HANC ACC.] condicio sæpe de re vxoria dicitur, vt hic. & infrà eadem comœd. ibi, *Narrant amici multis consilium meum de condicione hac.* Cicero in Lælio addidit voci *condicio* vocem hanc ipsam *vxoria*, verba eius hæc sunt, *si autem,ad adolescentiam perduxissent: dirimi ta-*

men interdum contentione vel vxoria condicionis, vel commodi alterius quod idem adipisci vterque non posset. Sic autem & legendum esse docuimus, & edendum curauimus Nam libri ante meam editionem vulgati habebant, *vel luxuria condicione*, aut non longè secus. AT EAM DESPONDEMIHI] omnes libri veteres, quos adhibui, quibúsque vsus sum, habent, vt plerique vulgati, *Atque eam desp m neq.* neq. video, quamobrem hanc scripturam immutarit Camerarius: nisi fortè libros aliquos veteres duces secutus est. Potest tamen ferri editio Cameratiana, vt punctum ponatur ante *At desp.* & intelligamus *at*, positum pro interiectione vrgentis, & instantis. Omnino malim legi, *atque*, vel *&* vt antecedat distinctionis nota dū taxat. AT NIHIL EST DOLIS. QVOD DEM] quatuor ex nostris libris veteribus habent. *at nihil est dotis quidem.* NE DVIS.] ne dederis. DVM MO...ÒMOR. R. VEN. D EST S.] Sic Horatius oda 24 libr. 3. *Dos est magna, parentium Virtus & metuens alterius viri Certo fœdere castitas.* Tale ferè illud Menandri γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, οὐ δὲ χρυσία. id est. Virtus puellas ornat, haud pecunia. vel sic: *Non fœminam ornat aurum, sed mores probi.* Sic Antipater Th...[illegible] id est, *O virgo pulchro ore nitens, mea filia plenam Sume solum Hàc vitam nam tolerare potes. Si nuptias castos co'e mores matris Achina. Hac erit ampla viro dos stabilisque tuo*... Sic noster Plautus suprà in Amphitr. *Non ego illam dotem mihi duco esse, qua dos dicitur Sed pudicitiam & pudorem*, &c. EO ELICO, NE ME THES. R. C.] omnes libri nostri veteres habent *thesauros* in numero multitudinis, quos sequor. Nam vulgati habent *thesaurum*, in singul. homo suspiciosus tacere non potest, quod tantopere celatum cupit. CENSEAS] existimes. QVID? CREPVIT Q.] quid sit, rogas? aliquid crepuit instar ferri HIC APVD ME] Hic domi meæ. Hæc eò à Megadoro dicuntur, vt Euclio omni suspicione liberetur, sed frustrà. nam continuò se domum corripit, vt videat, aurum sitne saluum. FASTIDIT MEI.] Nonius, fastidit mei, inquit, pro fastidit me. profert & hunc Lucilii versum Sat. lib. 7 *Tristes difficiles sumus, fastidimus bonorum.* PER METVM MALE REM. G.] Horat. de sene, in epist. ad Pison. *res omneis timidè gelidèque ministrat.* ELINGVANDAM] lingua priuandam, elinguem faciendam. VSQVE AB RADICIB.] Lucret. lib 6. *quem tamen alta Arbusta euoluens radicibus haurit ab imis.* AVCTOR Q. SVM.] & suasor, ea lege, vt periculo meo fiat. & damnum præstem. auctor est qui aliquid iubet agi, aut fieri suo periculo.

Hinc auctoritas, quam scriptor vocabularii latinogallici interpretatur, ἀξίωσις. LOCES] mercede pacta, & promissa tradas. SENECTA AETATE] ætate senio confecta. Lucretius libro 3. *Quidue foras sibi vele membris exire senectis?* Idem libr 5. *Post ubi equum validæ vires ætate senecta Membráque deficiunt*, &c Plautus suprà in Amphitruone, *quia senecta ætate mendicas malum.* LVDOS FACIAS.] deludas, ludifices Loquitur hoc modo millies Plautus exempli causa, Epid. in extr. *Quo modo me ludos fecisti de illa conductitia Fidicina?* Idem in Bacchid. *Me hoc ætate ludificari: immò à lopol sic ludos factum Cano capite*, &c. NEQVE SI CVPIAM, COPIA'ST.] neque si velim, possum. ILLIS LEGIB.] illis conditionibus, quos dixi & tuli tibi. SOLEATIS.] vos diuites. PERPLEXARIER.] perplexè loqui, perplexo & inexplicabili sermone vti. PACTVM NON PACTVM EST: NON PACTVM, P.] tale illud Terent. in Ph. *Quid vos malum ergo me sic ludificamini inepti v. Ultra puerili sententia? Nolo volo: volo nolo: rursum cedo, cape Quod dictum, indictum est: quod modò erat ratum, irritum est.* NVLLA CONTROVERSIA] οὐδεμία ἀμφισβήτησις, quin facimus? cur non facimus? NVM QVAE CAVSA'ST] num aliqua causa est, quare hodie nuptias non faciamus? NVNQVID ME VIS?] sermo ab te volentis, aut parantis. STRENVE] σπουδαίως, diligenter, properè. ILLIC.] ille. AVRVM QVID VALET?] quantam vim habet aurum? CREDO EGO IAM ILLVM INAVD.] profert hunc locum Nonius, vbi loquitur de numeris, & casibus immutatis: & maximè vbi docet nominatiuum pro datiuo poni, quasi in *id inhiat. id.* sit nominatiui casus, pro ei inhiat. Ego Nonium falli puto. Nam hic *id*. est accusandi casus: cum quo casu non semel iunxit Plautus hoc verbum vt in Mil. glor *Bona mea inhiant*, &c. & in Sticho, *Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quasi esuriens lupus.* Iam *inaudisse*. positum pro audisse, vsitatè. sic Mostel. *Metuo, ne de hac re quippiam inaudiuerit.* Idem Mil. glor. *Hic sororem inaudiui esse, eam veni quæsitum.* M. Tull. lib. 9. epist. ad Pætum *Aquini & Fabrateria consilia sunt inita de me: quæ te video inaudisse.* Nonius, inaudire, audire. M. Tull. ad Pansam 1. *Quorum erupit illa vox, de qua ego ex te primùm quiddam inaudieram.* Illud me fugerat admonere lectorem, ex hoc loco videri posse, thesaurum esse masculini & neutri generis. nam *id inhiat*, aliter explicari nō potest, nisi thesaurum inhiat EA AFFIN. HOBSTI.] ea gratia, id est ob eam causam, obstinauit, hoc est, obstinauit, pertinaciter, & obfirmatè expetiuit hanc affinitatem Terent. in Andr. *Adeone obstinatò operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat?* Festus obstinat, obfirmat.

EVCLIO senex, STAPHYLA anus.

Eu. *VBi tu es, qua deblaterasti iam vicinis omnibus,*
Meæ me filiæ daturum dotem? heus Staphyla te voco,
Ecquid audis? vascula intus purè propera, atque elue.
Filiam despondi ego hodie, huic nuptum Megadoro dabo.
Sa. *Di bene vortant. verùm ecastor non potest subitum est nimis.*
Eu. *Tace atque abi, curata fac sint quum à foro redeam domum,*
Atque occludo ædes: iam ego hic adero. Sta. *quid ego nunc agam?*
Nunc nobis propè adest exitium, mihi atque herili filiæ.
Nam probrum, atque partitudo propè adest vt fiat palàm.
Quod celatum est, atque occultatum vsque adhuc nunc non potest.

Ibo in-

Ibo intrò: vt hæc, quæ imperauit, facta, cùm veniat sient.
Nam ecastor malum mærorem metuo ne mistum bibam.

QVAE DEBLATERASTI, &c.] blaterare, est inaniter, & inconditè loqui, inquit Nonius: confingere, blatire. deinde profert illud ex Amph. *Qui malùm, intelligere quisquam potis est? ita nugas blatis*: profert & hunc versum. *Vbi tu es*, &c. *de* autem in compositione plerunque auget, vt in denarrare, desæuire, deamare, &c. PVRE PROPERA, ATQVE ELVE.] id est aqua pura lauare propera, & totam aquam in eis lauandis absume. Festus. purè lautum, aqua pura lauatum. vel sic: fac, vt citò pura, munda, & lota sint. alii sic, vasa pura, & lota properè expedi, ac deprome Turnebus sic: Tu ipsa antè purè lauta, vasa properè expedi, & elue. SVBITVM EST NIMIS.] nimis breue. & angustum tempus est ad adparandas nuptias. M. Tullius epist. 8. lib. 11. Nam propter opera instituta multa multorum, subitum est ei demigrare kalend. Quinctil. PROPE ADEST, &c.] imminet exitium. NAM PROBRVM, ATQVE PART.] id est, tempus appropinquat, & instat, cùm probrum, id est, stuprum herili filiæ oblatum, & partitudo, id est, partio seu partus, fiat palàm, id est, exeat & emanet in vulgus. vulgo patefiat. VSQVE ADHVC] vsque ad hoc tempus MALVM MOERORE M.] malum epithetum perpetuum, vt cùm dicunt Poetæ Græci λευκὸν γάλακτος, & Latini absinthium amarum, & mel dulce, &c MALVM MOERORE M M. N. MIST. BIB.] allegoria ducta ab iis, qui potionem aliquam mistam, minus iucundam bibunt, vt qui potionem absinthio temperatam, aut aliquid simile, immò potius qui liquorem aliquem lethalem & mortiferum bibere iubentur. Plautus in Casina, *vt senex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet*. Terent. Phorm. *tu te hoc intristi. tibi omne est exedendum*. eiusdem generis sunt illa, deuorare, & exsorbere molestiam. Præterea miscere vinum, & poculum seu potum, pro parare, vt Græci κερᾶν, dicunt Latini.

STROBVLVS seruus. ANTHRAX, CONGRIO, coqui.

Str. *Postquam obsonauit herus, & conduxit coquos,*
Tibicinásque hasce apud forum, edixit mihi,
Vt dispertirem obsonium hic bifariam.
Coc. *Me tu quidem hercle (dicam palàm) non diuides.*
Si quò tu totum me ire vis, operam dabo.
Str. *Bellum & pudicum verò prostibulum popli.*
Pòst si quis velles, se haud non velles diuidi.
Atqui ego istuc Anthrax aliouorsum dixeram,
Non istuc quod te insimulas. sed herus nuptias
Meus hodie faciet. Coc. *cuius ducit filiam?*
Str. *Vicini huius Euclionis senis è proximo.*
Ei adeò obsonij hinc dimidium iussit dari.
Cocum alterum, itidémque alteram tibicinam.
Coc. *Nempe huic dimidium dicis, dimidium domi?*
Str. *Sicut dicis.* Coc. *quid hic non poterat de suo*
Senex obsonari filiæ in nuptiis?
Str. *Vah.* Coc. *quid negotij est?* Str. *quid negotij sit rogas?*
Pumex non æquè est aridus, atque hic est senex.
Coc. *Ain' tandem ita esse vt dicis?* Str. *tute existima*
Suam rem periisse, séque eradicarier,
Quin diuûm atque hominum clamat continuò fidem,
De suo tigillo fumus, si qua exit foràs.
Quin quum it dormitum, follem obstringit ob gulam.
Coc. *Cur?* Str. *ne quid animæ fortè amittat dormiens.*
Coc. *Etiámne obturat inferiorem gutturem,*
Sibi ne quid animæ fortè amittat dormiens?
Str. *Hæc te mihi, sicut tibi me, æquum est credere.*
Coc. *Immò equidem credo.* Str. *at scin' etiam quo modo?*
Aquam hercle ploras, quum lauat profundere.

Coc. *Censen' talentum magnum exorari potest,*
Ab istoc sene vt det, qui fiamus liberi?
Str. *Famem hercle vtendam, si roges, nunquam dabit.*
Quin ipsi pridem tonsor vngues demiserat,
Collegit & omnia abstulit præsegmina.
Coc. *Edepol mortalem parcè parcum prædicas.*
Censen' verò adeò esse parcum, & miserè viuere?
Str. *Pulmentum pridem eidem eripuit miluius,*
Homo ad prætorem plorabundus deuenit,
Infit ibi postulare plorans, eiulans,
Vt sibi liceret miluium vadarier.
Sexcenta sunt, quæ memorem, si sit otium.
Sed vter vestrorum est celerior? memora mihi.
Con. *Ego, vt multo melior.* Str. *cocum ego, non furem rogo.*
Con. *Cocum ego dico.* An. *quid tu an?* Con. *sic sum vt vides.*
An. *Cocus ille nundinalis'st, in nonum diem*
Solet ire coctum. Con. *tu trium litterarum homo*
Me vituperas fur? An. *etiam fur trifurcifer.*

POSTQVAM OBSONAVIT H] obsonauit, id est, obsonium emit, obsonare, & obsonari idem valent, significántque, obsonium parare. Terent. Adelph. *Obsonat? potat? olet vnguenta? de meo.* Idem Andr. *Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem.* Plautus Casina, *Argento parci nolo obsonato ampliter.* Idem in Mercat. *Decem vocasset si ad cenam summos viros. Nimium obsonauit.* Idem hac eadem comœd. non longè, *hic non poterat de suo senex obsonari filiæ in nuptiis?* ET CONDVXIT COCOS] priuatæ personæ, quæ coquos non habebant familiareis, ac domesticos, coquos in foro conducebant. Idem in Mercat. *egomet conduxi coquum. Sed eum demiror non venire, vt iusseram.* Idem Pseud. CO Q. *si me arbitrabare isto pacto, vt prædicas. Cur conducebas?* Plin. lib. 18. cap. 12. *nec coquos verò habebant in seruitiis, eósque ex macello conducebant.* ME TV QVIDEM H.] proinde ac si dicat. Obsonium quidem tuo arbitratu diuidas licet: sed me non diuides. Iam hoc non diuides, vt ambiguè dictum, ita duobus modis accipere licet, vel propriè pro non secabis me in duas parteis dimidias: vel non præcides, seu non prædicabis. M. Tull epist. ad Pętum lib. 9 *Quid? non honestum verbum est diuisio? al. diuide? (cui respondet intercapedo.* BELLVM ET PVDICVM, &c.) respondet seruus Strobilus ad id, quod se sentire ostenderat alter ex cocis, hoc modo, O hominem elegantem, & pudicum & ab omni flagitio, & probro abhorrentem *εἰρωνεία* est. significat enim illum vniuersi populi libidini esse expositum, & esse vulgare scortum. Nonius, inter meretricem, & prostibulam. inquit, hoc interest, quòd meretrix honestioris loci est, & quæstus. Nam meretrices à merendo dictæ sunt, quòd copiam sui tantummodò noctu faciant: postibulæ, quòd ante stabulum stent quæstus diurni, & nocturni causa. deinceps profert versum ex Cistell. qui hodie non reperitur in ea comœd. *Intro ad bonam meretricem: adstat hæc in via sola postibulum sane'st.* licebat proferre alium ex Sticho in extr. *Postibuli'st autem stantem stanti suauium Dare amicum amicæ.* POST SI QVIS VELLET,] sententia est hæc simulas, inquit, te pudicum esse, & ab impudicitia abhorrere. sed, si quis te vellet præcidere, non nolles te præcidi, pòst, hoc est, deinde, postea tamen cum. ALIORSVM] aliorsum, in aliam sententiam, quàm tu interpretatus es. NON ISTVC, QVOD TV INSIM.] non istuc dixeram, quod te me dixisse insimulas, id est, arguis. Insimulare, inquit Festus, crimen in aliquem confingere. EX ADEÒ OBSONII HINC DIMIDIVM, &c.] A. Gell. lib. 3. cap. 14. profert hunc versum. docens quid intersit inter dimidium & dimidiatum. Sic autem ille Idem in Aulul. dimidium obsonii, non dimidiatum obsonium, in hoc versu *Ex adeò obsonii hinc iussit dimidium dari* NEMPE HVIC DIMIDIVM DVCIS. &c. sic habent omnes libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. Nam vulgati habent, *dimidium dicis.* fortasse non malè. sed antiquam scripturam vulgatæ antepono: quàuis illa sit aliquanto obscurior: *ducis* autem interpretor, quasi pompam agis, seu producis, *πέμπεις*, vel simpliciter *ducis*, refertur ad coquos, qui ducuntur: non portantur, vt neq. res vllæ animatæ. DE SVO de suis nummis. OBSONARI] obsonium parare, seu emere, vt suprà diximus, PVMEX NON AEQVE EST AR.] prouerbium olet. sic in Persa, *Nam tu aquam è pumice nunc postulas. Qui ipsus sitiat.* non est dissimile illud in Pseud. *Pumiceos oculos habeo. non Lachrymam exorare vt expuant vnam modo.* Scriptor obscœnorum versuum, *Quæ succo caret, vt bibax arena, Vt flauens stipula, vt putrisque pumex.* Plin. lib. 36. cap. 20. *sed & ii pumices, qui sunt in vsu corporum leuigandorum fœminis, iam quidem & viris. atque vt ait Catull. libris laudatissimi sunt in Melo, & Æoliis insulis. Probatio in candore, minimóque pendere, & vt quàm maximè spongiosi, aridique sint, ac teri faciles, nec arenosi in fricando.* ARIDVS] senes præparci, & supra modum illiberales, ac tenaces, per translationem dicuntur aridi. Terent. Heaut. *Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum.* & vita, quæ præparcè, & valde tenuiter agitur, arida. Cic. pro Quinctio. *contrà sibi officium, fidem, diligentiam vitam omnino semper horridam atque aridam cordi fuisse.* TV TE EXISTIMA] tu ipse ex iis, quę dicturus sum iudica seu arbitrare. ERADICARIER] funditus, & radicitus è medio sublatum & perditum esse. tralatio est ab arboribus eradicatis, quæ nunquam reuiuiscunt postea, nisi transplantentur. Terent. Adr. *Dii te eradicent, ita me miseram territas.* CLAMA] inclamat, inuocat, implorat, vel sic, clamat, dii vestram fidem? homines vestram fidem

hoc est

hoc est, magnam sibi iniuriã fieri quæritur, cùm ex pusillo ligno in focum coniecto fumus exit foras. DE SVO TIGILLO FVMVS SIQ. &c.] idest, si quando lignum pusillum, quod est in eius foco, fumum emittat: proinde quasi dicat, non solùm ægrè fert lignum suum vri, sed etiam fumum è ligno exire, & cùm fumus è ligno pusillo exit, putat se in eo iacturam facere, quasi magnum quid dã amittat. cùm fumus exit foras, hoc & multa alia similia, quæ de Euclione dicuntur, ad significãdam eius inauditam auaritiam, insigneis habent hyperbolas: quæ inter Plautinas virtutes non minimũ locũ obtinẽt. Libris autem omnibus reclamantibus legendum cẽseo, *De suo ligillo*, non *de suo tigillo*. Quod & Simeoni Bosio viro doctissimo & sagacissimo videbatur. ligillum autem deminutiuũ est à ligno, vt tigillum à tigno, sigillum à signo. fumum autem è tigno, seu tigillo exire, non quadrat, neque conuenit: è ligno aut sigillo, maxime, ligilli nomen autem vsurpauit ad exprimendam incredibilem Euclionis parsimoniam, qui non lignum in foco ponat, sed ligillũ: id est, lignum tenuissimũ & minutissimum. Quòd autem Nonius hîc legit *ligello* nõ *tigillo*, neque *ligillo*, interpretatúrque ligillũ, tuguriolum & domiciliũ breue: errat. Quòd alii nonnulli, ligellum dicũt esse spiraculũ qua fumus exit foras, à voce Græca λίγνυς, quæ fuliginem significat, nihilo magis placet, Malim si quis coniecturæ locus sit, &, si nõ placeat cõiectura nostra superior legi, tegillum, vt sit nomen deminutum à *tegulo*, quod valet tegmen. quomodo fortasse legit Nonius. FOLLEM OBSTRINGIT OB GVL] hyberbole pene dicam inexsuperabilis cùm Euclio, inquit Strobilus, it dormitum, follis, quo ignis accendi solet, gulam, id est, fistulam, & foramen follis, per quod spiritus, seu anima efflatur, arcto aliquo vinculo constrictum obturat, ne quam animã, id est, ne quẽ ventũ siue spiritũ amittat ipse inter dormiendum. AMITTAT.] Euclio. DORMIENS] inter dormiendum. ETIAMNE OBTVRAT INF. GVTT.] iocus ex superiore hyperbola natus cuius hæc sententia est, quemadmodum Euclio dormitum iens, follis gulam obturat, ne quid spiritus, aut venti inter dormiendum amittat, vtrum similiter operculo aliquo sibi claudit anum, siue podicem, ne forte inter dormiendum flatum, aut crepitum aliquem ventris emittat? INFERIOREM GVTTVREM,] id est, inferius guttur, per quod ioco seruili, podicem significat. Hunc locum profert Nonius, docens veteribus vsitatum fuisse hic guttur, gutturis, in gen. mascul. & hoc guttur in neutro. Et Priscianus lib. 4 AQVAM HERCLE PLORAT, CVM L. PROF.] cum lauat, inquit, plorat, id est, ægre fert, ita vt ploret, se aquam profundere. vel sic, cùm lauat grauate, & inuitus aquam profundit. Sic loquitur Horat. od. 10. lib. 3. *me tamen asperas Porrectum ante fores obiicere incolis Plorares Aquilonibus.* CENSEN' TAL. M EXOR. POTESSE, &c.] id est, putásne posse ab isto sene impetrari, vt det talentum magnum, quo simus liberi? secutus sum autem libros vulgatos, quibuscum congruunt duo libri veteres, qui habent *potesse*. Nam alii habent *potest*, quo modo edidit Camerarius. Infinitiui verbi *potesse* autem pertinet ad versum sequentem: ꝙ non est inusitatũ. Hom. ἰλ. α. Παῖδα δὲ καὶ γαμβροὶ. τὸ δ' ἄλλοθι δίφρα ... &c. Virg. lib. Æneid. 7. *Iamque iter emensi, turres ac tecta Latinorum Ardua cernebant*, &c. sic contra apud Terent. in Eunuch. principium versus sequẽtis pertinet ad finem antecedentis. ibi. Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam continuò. si quando illa dicet, Phædriam intromittamus comissatum: tu Pamphilam Cantatum prouocemus. Nam prima syllaba verbi *Intromittamus*, pertinet ad extremum versum superiorem, ita vt si metiri velis, versus sequẽs initium capiat à *Tromittamus*. FAMEM HERCLE VTENDAM SI ROGES,] hyperbole alia, quæ etiam videtur superari non posse. Nam quis vnquam famẽ vtendam rogauit, aut, cum ab aliquo rogatus esset, negauit? DEMSERAT] detraxerat, purgarat, vt Horatius loquitur, epist. 7 lib. 1. *Cultello proprios purgantem leniter vngues.* PRAESEGMINA.] Nonius proprie, inquit, Plautus, præsegmina ea dici voluit in Aulul. quæ vnguibus eminulis præsecantur. deinde profert hunc locum. Fulgentius, *præsegmina inquit sunt partes corporis incisa. vt Tages in Haruspicina ait, præsegminibus amputatis.* auctor vocabularii Latinogræci, præsegmina interpretatur ἀπονύχισμα. Horat. epist. ad Pison. *Præsectum decies non castigauit ad vnguem.* PARCE PARC.] aduerbium iunctum cum adiectiuo eiusdem originis. sic in Cistellaria. *Vtrobique me metus agitat. Illo sunt homines misere Miseri.* PVLMENTVM PRID] Pulmentum, vnde pulmentarium, cibus est ad modum pultis factus, & à pulte sic appellatus, Puls autem, cibus est, ex farre in farinam comminuto redactus: quo diu vetere: Romani pro pane vsi sunt, ex quo Plautus Romanos pultifagos nominat. aliud est pulpamentum, hoc enim à pulpa dictum est. Terent. Eunuch. *Lepus tute es, & pulpamentum quæris.* Vbi Donatus. *Pulpa, inquit, caro qua manducatur, dicta à pulsando, quod pulsetur & conscindatur*, Varro quoque lib. 4. de lingua Lat. diserte pulmentũ docet à pulte esse nominatũ. M Tull. Tuscul. lib. 5 *Mihi amictui est Scythicum tegmẽ: calciamentum, solorum callum: cubile, terra: pulmentum fames.* Horat. Sat. 2. lib. 2. *tu pulmentaria quære Sudando.* Idem epist. ad Loll. 2 lib. 1. *Cenes vt pariter pulmenta laboribus empta.* auctor vocabularii Latinogræci pulmẽtarium interpretatur ὀψοφάγιον. MILVVS] omnes labos. miluus. per ἐκλείψεως AD PRAETOREM] cuius erat ius dicere, & actionem ac iudices dare. PLORABVNDVS] plorans. Nonius hunc locum profert, legitque *deplorabundus*, malè omnino. Nam versus ferre non potest. INFIT] incipit. sic Lucretius lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur & infit.* ad quem locum plura POSTVLARE.] nam prætor, vt diximus, dabat actionẽ, & iudices. MILVVM VADARIER.] id est, miluum in iudicium vocare, acceptis vadibus qui promitterent se eum in iudicio stituros. Horat Sat. 9. lib. 1. *Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est.* &c. MEMORA MIHI] dic mihi. SIC SVM, VT VIDES.] id est talis sum, qualem vides. COCVS ILLE NVNDINALIS EST. &c.] alludit ad nomen nundinarum, quæ à nono die, seu à nouem diebus dictæ sũt, propterea quòd cùm rustici dies octo rure in opere faciendo versari essent, nono in vrbem veniebant ad leges cognoscendas, quæ promulgatæ erant, & ad mercatũ. significat autem, hunc coquum, vt quidã volunt, esse tardum. sed ego puto significari, esse malũ, & imperitum, & ignobilem, vt iamiam planius ostendam. IN NONVM DIEM SOLET IRE C.] id est, ex nouem diebus vno die duntaxat conduci solet. non quotidie conducitur, vt coci nobiles, & vsu periti, sed nono quasi die, quasi imperitus, & indoctus cocus. COCTVM.] ad coquendum, sic Nonius, hunc locum proferens. TV TRIVM LITERARVM H.] per hominem trium literarum, significatur fur, quod nomen tribus literis scribitur. & verò declarat ipse Plautus, vt non sit opus alio interprete aut explicatore FVR TRIFVRCIFER.] videtur esse iocus ex ambiguo, ꝙ inest in nomine *trifurcifer*. nã potest aliquis sic accipere, vt dicatur

fur,trifur, id est, fur omnium furum maximus, deinde, repetita syllaba *fur* eiusdem vocis, proinde accipiatur, quasi dictum sit, *fur, trifur, furcifur*.

STROBILVS, ANTHRAX, CONGRIO COCI.

Str. *T*ACE *nunc iam tu, atque agnum horum vter est pinguior.*
An. *Licet.* Str. *tu Congrio eum sume actutum tibi,*
Atque intrò abi illuc, & vos illum sequimini,
Vos cæteri illuc ad nos. Co. *Aut hercle iniuria*
Dispertiuisti: pinguiorem agnum isti habent.
Str. *At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.*
I sanè cum illo Phrygia, tu autem Eleusum
Huc intrò, abi ad nos. Con. *ô Strobile subdole,*
Huccine detrusisti me ad senem parcißimum?
Vbi si quid poscas, ad rauim poscas prius,
Quàm quicquam detur. Str. *stultus & sine gratia es,*
Tibi rectè facere, quando quod facias perit.
Con. *Quî verò?* Str. *rogitas? iam principio in ædibus*
Turba istuc nulla tibi erit. si qui vti voles,
Domo abs te afferto, ne operam perdas poscere,
Hic apud vos magna turba, ac magna familia est.
Supellex, aurum, vestes, vasa argentea:
Vbi si perierit quippiam (quod te scio
Facile abstinere posse, si nihil obuiam est)
Dicant, coci abstulerunt: comprehendite,
Vncite, verberate, in puteum condite.
Horum tibi istic nihil eueniet, quippe qui
Vbi quid surripias, nihil est sequere hac me. Con. *sequor.*

TACE NVNC IAM TV, &c.] hæc quæ sequuntur in quibusdam libris veteribus coniunctè scripta sunt cum superiore scena: in aliis, & vero pluribus, vt in vulgatis, separatim, quos secuti sumus, quamuis personæ sint eædem. Hæc verba autem ad Anthracem, quem dico, fiunt, hoc modo, Tace tu Anthrax, inquit, & dic mihi tantùm, vter horum duorũ agnorum sit pinguior. agnûm positum pro agnorũ, subintelligendum autem, dic. LICET.] respondet Anthrax, licet, id est, facile est mihi tacere, in eo, quod vetas, & loqui in eo quod iubes, vel sic, licet mihi dicere, vter agnorum sit pinguior, possum dicere, &c. EVM] pinguiorem. ILLVC.] Euclionis domum. AD NOS] in ædeis Megadori. INIVRIA] contra ius, iniustè. DISPERTIVISTI.] distribuisti. PHRYGIA.] tibicinæ aptum nomen. Nam tibiæ in Phrygia inuentæ, & è Phrygia profectæ sunt Virgil. in Culice, *Nam turba vecesa Obstrepit & Phrygii tibia curua sono.* Catull. in Galliam ibo de Berecynthia, & Aly. *Tibicen vbi canit Phryx curuo graue calamo.* Non celabo lectorem autem in plerisque libris veteribus scriptum esse, *Frigia* cum F. & u. AD RAVIM] id est, ad raucitatem. sic enim Nonius, rauis est raucitas, deinde profert hunc versum Plauti. Festus, Rauim, inquit, antiqui pro raucitate dixerũt. deinde hunc versum profert, mutilum & lacerum, sed mendosè. sic enim apud eum scriptus est. *Vbi si quid poscamus, ad rauim poscamus prius.* legendum enim, vt edidimus, & vt habent omnes libri & vulg. & manuscripti, vtrobique poscas. Iam *poscas*, secunda persona est pro tertia *poscat*, adiuncto nomine *aliquis*. de quo genere alibi dictum est. SINE GRATIA.] inuenustus, illepidus ἄχαρις. immo verò sine gratia es, videtur posuisse pro ingratus es. ἀχάριστος εἶ. idque ex iis, quæ deinceps sequuntur, intelligere licet. TIBI RECTE F. Q. Q. F. P.] oratio est præcisa: quæ sic integra esset, Tibi rectè facere quisquam debeat, quando, quod facias, subintell. rectè perit? id est, cum id, quod tibi quis faciat bene, perit? vel sic, Tibi rectè facere quenquã oporteat, cùm quod tibi quis rectè faciat, perit? id est, cùm eius, quod tibi bene factum sit, gratia apud te perit? cùm eius beneficii, quod ab aliquo acceperis, gratiam non habes, nedum refers? Tales autes præcisiones locum habent in indignationibus, expostulationibus, obiurgationibus, & similibus. IN AEDIBVS] Euclionis. SI QVI] si qua re. DOMO ABS TE AFF.] afferto domo tua abs te, pleonasmus nisi dicamus, *abs te*, valere de tuis bonis. NE OPERAM PERDAS POSC.] ne operam perdas in poscendo. QVOD TE SCIO FACILE ABSTIN. POSS. &c.] hæc legenda sunt κατ᾽ ἀντίφρασιν. est autem iocus vrbanus per ironiam: quo significat, hunc cocum ea sola non furaturum, quæ ei non patuerint, quæque in eius manus non inciderint. IN PVTEVM CONDITE] hæc erat pœna coquorum in furto, aut aliquo alio facinore deprehensorum. Puteus autem hic intelligendus est (quod & Adrian. Turnebo videbatur) non in quo sit aqua perennis, sed locus subterraneus, & suffossus, & quasi barathrum quoddam. Coniiciebant in

puteum

puteum etiam cocos eos, à quibus sibi cauendum esse, ne quid furarentur, existimabant, quibúsque nihil committendum esse arbitrabantur. vt infrà, ea scena quæ sequitur proximam princip. *Curate: ego interuisam, quid faciant coqui,* &c. sequitur, *Nisi vnum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquant.* QVIPPE VBI QVOD SVRRIPIAS, NIHIL EST] quippe vbi nihil est, quod surripere possis. Nam suprà Euclionis ancilla dixit, eius ædes inaniis & araneis oppletas esse, nihilque in eis quæstus est furibus.

STROBILVS, STAPHYLA.

Str. *Hem Staphyla prodi, atque ostium aperi.* Sta. *qui vocat?*
Str. *Strobilus.* Sta. *quid vis?* Str. *hos vt accipiat cocos*
Tibicinámque, obsoniúmque in nuptias.
Megadorus iussit Euclioni hæc mittere
Sta. *Cererin' Strobile istas facturi nuptias?*
Str. *Qui?* Sta. *quia temeti nihil allatum intellige.*
Str. *At iam afferetur, si à foro ipsus redierit.*
Sta. *Ligna hic apud nos nulla sunt.* Str. *sunt asseres?*
Stà. *Sunt pol.* Str. *sunt igitur ligna, ne quæras foris.*
Sta. *Quid impurate, quanquam Vulcane studes,*
Cœnane caussa, aut tua mercedis gratia,
Nos nostras ædeis postulas comburere?
Str. *Haud postulo, duc istos intrò.* Sta. *sequimini.*

QVI VOCAT?] quis me vocat? CERERINE, STROB. ISTAS FACT. N.] in sacrificiis Cereris vinum non adhibebatur. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 11. vbi hunc locum profert: sed contrà Cato lib. de re rust. c. 134. in extr. *postea Cereri exta, & vinum dato.* nodus mihi inexplicabilis, nisi dicamus alium in hac re fuisse Græcorum ritum, quàm Romanorum. Nam θεσμοφορίοις, id est Cerealibus, seu festis diebus Cereris, vini vsus interdictus erat, neque vinum libabatur, neque vinum in sacris adhibebatur. ex quo θυσίαι νηφάλιοι sunt dictæ. Tum mulieres ea sacra tractabant, atque administrabant: quæ perpetuò apud Romanos, temeto carebant: apud Græcos verò saltem iis diebus, sese à vino abstinebant. Nonnulli sic soluunt, vt dicant Cererem eandem esse, atque Vestam, seu potius Terram. FACTVRI] subintell. sumus: non celabo lectorem tamen, apud Macrob. legi, *ubi sunt fact. nupt.* TEMETI] vini. Festus, *temetum,* inquit, *vinum:* deinde profert hunc locum Nonius, Temulenta, inquit, dicta est ebriosa: à temeto, quod est vinũ, quod attentet mentem. deinde profert is quoque hunc locũ, & alterum, qui est in Trucul. *Sine adeò caret temeto: tamen ab ingenio est improbus.* ASSERES] tabulæ sunt ligneæ, longæ, tenues. IMPVRATE] scelerate, sanguine cõtaminate: nam sanguis inquinat. vel dic, impudicate, stuprate, idque à sanctissima corporis parte. Nam semen quoque contaminat, atque impurum reddit. QVANQVAM VVLCANO ST.] quanquam in eo, quod dicis, Vulcano consulis, qui sine ligno, aliáque simili materia, coli non potest, vel quanquã assiduè igni accendendo das operam. vel quanquam in eo Vulcano studes, quòd coquos domũ nostrã adducis. vel quanquã igne tibi opus est, & ignis accendendus est ad coquendam cenam. Nonnulli legi volunt, *quoniam Vulcano studes.* fortasse non malè. Propterea autẽ Homer. & ceteri Poetæ, Vulcanũ, claudũ faciunt, quòd ignis noster purus nõ est, neq. sine materia constare potest, sed pabulo aliquo alatur, necesse est. TVAE MERCEDIS GRATIA] vt incẽdiũ ædiũ nostrarũ sit tibi pro mercede.

PYTHODICVS seruus.

Curate, ego interuisam quid faciant coqui,
Quos pol vt ego hodie seruem, cura maxima est:
Nisi vnum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquant,
Coctam inde sursum subducemus corbulis.
Si autem deorsum comedent, si quid coxerint,
Superi incœnati sint, & cœnati inferi.
Sic verba hic facio, quasi negotii nihil fiet,
Rapacidarum vbi tantum siet in ædibus.

EGO INTERVISAM] ego interea visam. SERVEM] obseruem. IN PVTEO] in loco suffosso, & subterraneo, vt suprà diximus. SVBDVCEMVS CORBVLIS] seorsum ducemus paruis corbibus. Nonius ex Varrone, Cogit aliquot corbulas vuarum, & frontem iucundissimam ministrat ouibus. Idem Varro libr. 4. de Lingua Latina, *Corbes ab eo, quòd frucus, aliàdve quid congerebant: hinc minores corbulæ dictæ.* SIN AVTEM DEORSVM COMEDENT, &c.] si autem coqui in loco inferiore comedent, quod coxerint: eueniet, vt ii, qui in loco superiore remanserint, incenati sint, & ii soli, qui in locum inferiorem conditi fuerint, cenati sint. *deorsum* loco, non significat motũ, sed quietẽ. Sic apud Varro-

ne lib. 1. de re rust. cap. 6. *Qui colunt deorsum, magis æstate laborant: qui sursum, magis hieme.* RAPACIDARVM VBI T.] Rapacidarum, sic dictum, vt Priamidarum, Dardanidarum, Æacidarum, Tantalidarum, Pelopidarum, &c. finxit nomen patronimicum Plautus à voce *rapax*, vt Priamides fit à Priamo, &c. Per rapacidas igitur significat, furum; & rapacium hominum filios: hoc est rapacies. Nam filii, tales esse solent, quales patres, & sæpe deteriores, ac peiores: rarò admodum meliores, vt ait Hom. in. Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

EVCLIO CONGRIO.

Volui animum tandem confirmare hodie meum,
Vt bene haberem mea me filia in nuptiis.
Venio ad macellum, rogito pisces, indicant
Caros, agninam caram, caram bubulam,
Vitulinam, cetum, porcinam, cara omnia:
Atque eo fuerunt cariora, æs non erat.
Abeo illinc iratus, quoniam nihil est qui emam.
Ita illis impuris omnibus adij manum.
Deinde egomet mecum cogitare inter vias
Occepi. festo die si quid prodegeris,
Profesto egere liceat, nisi peperceris.
Postquam hanc rationem cordi ventrique edidi,
Accessit animus ad meam sententiam,
Quàm minime sumtu filiam vt nuptum darem.
Nunc tusculum emi, & hasce coronas floreas,
Hæc imponentur in foco nostro lari,
Vti fortunatas faciat natæ nuptias.
Sed quid ego apertas ædes nostras conspicor,
Et strepitus est intus, númnam compilor miser?
CON. *Aulam maiorem si potes à vicina*
Pete: hæc est parua, capere non quit. EV. *hei mihi,*
Perij hercule, aurum rapitur, aula quæritur.
Nimirum occidor, nisi ego huc propero currere.
Apollo quæso subueni mihi, atque adiuua,
Confige sagittis fures thesaurarios,
Cui in re tali iam subuenisti antidhac.
Sed cesso prius, quàm prorsus perij currere?

VOLVI ANIMVM TAND. CONF. H. M. &c.] volui tandem in animum hodie inducere, vt hilarũ & liberalem me facerem, ac præberem in filiæ meæ nuptiis. vel sic, volui tandem mihi animum obfirmare, vt hilarus essem & liberaliter, & molliter me curarem in fil. m. nupt. ROGITO PISCEIS.] rogito, quanti vendant pisceis, seu quanti sint pisceis. INDICANT CAROS.] carum pretium piscibus constituunt. AGNINAM CARAM] agninã, subintell. carnem. ÆS NON ERAT.] pecunia, non suppetebat: vnde pisceis emerem. Nummi deerant, quibus pisceis pararem. Veteres Romani nummis æreis vtebantur. ex quo illa, æs alienum: ære diruti: tribuni ærarii: ærariũ. & Horat. epist. 6. li. 1. *Mancipiis locuples eget æris, Cappadocum rex.* ABEO ILLINC IR. &c.] tẽpus præsens pro præterito. abeo pro abii. non est, pro non erat, vel non fuit. qui emam, pro vnde emerem. Sic sæpe loquuntur scriptores & Græci & latini. ITA ILLIS IMPVRIS OMNIBVS ADII M.] id est, ita cum illis sceleratis congressus tum, & ita ab aliis discessi scilicet, vel ita illos impuros tractaui Quid sit adire manum alicuius ex aliis exemplis cognoscere licebit, Sic igitur idem Plautus in Casina, *Quid nunc? satin' lepidè adita 'st vobis manus merito?* id est, *Quid nunc? satisne lepidè tractati à nobis estis?* Idem in Pœn. *Eo pacto auaræ Veneri pulchrè adij manum.* id est eo pacto auaram Venerem pulchrè tractaui. ὅτω τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ἐμέλλησα ὕπο τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ἐχρησάμην. Idem in Persa, *Vt me in tricas coniecisti? quomodo de Persa manus mihi adita 'st?* Quidam existimant, adire manum, esse supplicare, apud Plautum. sed hæc interpretatio non bene procedit in omnibus locis. FESTO DIE SI QVID PRODEGE. PROFESTO EG. &c.] sententia est, vtilis quidem illa, ei, qui rectè interpretatur, & qui ab auaritia incorruptum gerat animum: auido verò atque auaro, qualis est Euclio, qui, quod præclare, & vtiliter dictum est, ad sensum animi deprauatum trahit, inutilis atque adeo perniciosa significat autẽ, eũ qui festo die magnum sumtum fecerit, & aliquid profuderit: nisi aliquid in loculis, aut capsis intactum reliquerit,

relliquerit, fore vt profesto die egeat, atque esuriat. Quid hac sententia verius? Sed eam Euclio ad auaritiam suam accommodat, & sic interpretatur, vt die festo nihil prorsus insumendum sit, atque adeò vt nunquam sibi faciẽdum sit bene. PRODEGERIS.] profuderis. PROFESTO.] dies profesti, festis opponuntur: concessi autem sunt ad opus faciendum, & rusticum, & vrbanum: domesticum & forense. Horat. Sat. 3. lib. 2. *Qui veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla, vappámque profestis.* NISI PEPERCERIS.] nisi aliquid in posterum seruaris, quod non prodigas. CORDI.] animo, menti. EDIDI.] quid sit edere rationem, & rationes licet ex iurisconsultis intelligere, lib. 2. Pandect. titul. de edendo. Omnino edere rationes, nihil aliud est, quàm ostendere, ac proferre, earúmque copiam alteri facere. ACCESSIT ANIMVS AD MEAM S.] assensus sum huic meæ sententiæ. hanc meam sententiam approbaui. NVNC TVSCVLVM EMI, &c.] sic legendum, non tustulum, vt edidit Camerarius: neque tutulum, quod est flaminicarum capitis ornamentum, vt quidam volunt: sed tusculum, nomen diminutiuũ, à tus, ris. hoc primum deinde sic legendum esse, peruincunt libri omnes veteres, qui sic habent sine vlla varietate, aut litura. CORONAS FLOREAS.] coronas ex floribus. Tibull. dixit serta florea, eleg. 1. lib. 1. *Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris, Seu vetus in triuio florea serta lapis.* Idem in 2. eleg. *Te meminisse decet, quæ plurima voce peregi Supplice, cum posti florea serta darem.* HAEC IMPON. IN F. N. L.] sic suprà in prologo: *ea mihi quotidie Aut ture, aut vino aut aliqui semper supplicat. Dat mihi coronas,* FORTVNATAS FACIAT.] vt fortunet. NVMNAM COMPILOR M.] nunquidnam à furibus spolior. AVLAM M.] ollam m. SI POTE, EX VIC. P.] ollam maiorem petere ex vicinia, id est, à vicinis. si pote. i. si fieri potest. εἰ δυνατὸν ἐστι. Cùm libri vet. habeant partim *vicinia*, partim *viciniam*. vel sic omnino legendum, vt edidi: vel si cui fortè placeat magis, *Aulam maiorem si pote est viciniam Pete*, quod mihi minus placet. CAPERE NON Q.] non potest concipere, quod coquendum est. οὐ δύναται χωρεῖν seu δέχεσθαι. NISI EGO INTRO HVC PROP. CVR. Videtur delenda particula *intro*, vt constet versus: aut legendum, *ni ego intro huc pr. c.* APOLLO] Apollinẽ inuocat, vt ἀλεξίκακον, hoc est malorum depulsorem. CONFINGE SAGITT.] Est enim sagittarius & iaculator Apollo: & ita à Poëtis Græcis appellatur ἑκηβόλος, & ἑκατηβελέτης, & ἑκάτος, ἑκάεργος. Sic Niobes filios 12. confixit & Diana soror, iaculatrix, ac venatrix totidẽ eius filias & Brennũ Gallorũ ducẽ, tẽplũ Delphicũ spoliãtẽ, ac diripientẽ, cum toto exercitu, grãdine cõtriuit. ANTIDHAC] antea seu antehac.

ANTRAX.

Dromo desquamma pisceis, tu Machærio
Congrum, murænam, exdorsua quantum potes,
Atque omnia dum absum hinc exossata fac sient.
Ego hinc artoptam ex proximo vtendam peto
A Congrione: tu istum gallum, si sapis,
Glabriorem reddes mihi, quàm volsus ludius est.
Sed quid clamoris oritur hinc ex proximo?
Coqui hercle, credo, faciunt officium suum.
Fugiam intrò, ne quid hic turba fiat itidem.

DESQVAMMA P.] piscibus squammas detrahe. pisceis squammis spolia. sic Nonius, hunc locũ proferens profert & hæc ex Lucil. Satyr. lib. 7 *Sapor, subbellor, desquamor, pumicor, ornor.* EXDORSVA.] exdorsuare, dorso nudare. Sic Nonius, deinde hunc locum profert Festus, *exdorsua*, inquit, *dorsum confringe*: alii exime. EXOSSATA FAC SIENT] exossare, est ossa detrahere, & ossibus detractis, purgare. Terent. Adelph. *pisceis ceteros purga, Dromo. Congrum istum maximum in aqua sinito ludere paulisper. vbi ego venero exossabitur Prius nolo* Plautus in Pseud. *Exossabo ego illum similiter, itidem, vt murænam coquus.* Exossebantur autem pisces nonnulli, vt ex iis comminutis, & in minutas parteis concisis, fierent quædam veluti tuceta, quod & hodie fit. ARTOPTAM] artopta vas erat, in quo panis torrebatur. Plinius lib. 18. cap. 11. loquens de panis confectione, *Pistores Romæ non fuerũt ad Persicum vsque bellum. annis ab vrbe condita super DLXXX. Ipsi panem faciebant Quirites: mulierúmque id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentium. Artoptam Plautus appellat in fabula, quam Aululariam scripsit, magna ob id concertatione eruditorum, an is versus Poetæ sit illius, certúmque fit Attei Capitonis sententia, coctum panem lanternis coquere solitos, pistorésque tantùm eos, qui far pinsebant, nominatos.* EX PROXIMO] domo Megadori. CONGRIONE] qui coquebat apud Megadorum. GLABRIOREM REDDES, &c.] læuiorẽ, atq; vt ita dicã, implumiorem. &c. Apuleius lib. 5. de Asino aur. *At ego misera, primùm patre meo seniorem maritũ sortita sum: dein cucurbita glabriorem, & quouis puero pumiliorem.* QVAM VOLSVS LVDIVS EST.] Ludii, adolescentes erant imberbes, impuberes, glabri, & depiles, tunicis amicti insignibus, galeas, parmas, gladio gestantes: qui in pompis theatr. lib. ordinatim incedebant, & in numerum, tanquã Salii saltabãt, à Lydis, vt putat Dionys. Halicar. appellari. de iis Nonius, ex Varrone de vita populi Rom. & hunc locum profert T. Liuius lib. 7. annal. *Ceterum parua quoque (vt ferme principia omnia) & ea ipsa peregrina res fuit: sine carmine vllo, sine imitandorũ carminum actu ludiones ex Etruria acciti ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant. imitari deinde eos iuuentus simul incondita inter se iocularia fundẽtes versibus cœpere.* &c. Plaut. Curcul. *Ite cauis mea Lydii barbari.* id est saltare. M. Tull. or. de harusp. resp. *Aut si ludius constitit, aut tibicen repentè conticuit.* &c. *ludi non sunt rite facti*, &c. Idem in Sextna. *Ipse ille maximè, non solùm spectator & acroama:* &c. Suetonius in Augusto. *Nam & ad communionem sermonis tacentem, vel submissè fabulanteis prouocabat. & aut acroamata, & histriones, aut etiam triuialeis ex circo ludios interponebat, ac frequentissimè aretalogeis.* VOLSVS] id est euulsis pilis, læuis & glaber factus. FACIVNT OFFICIVM SVVM.] id est coquunt, vel; vt [illegible]

Euclio, ferantur. Hic domi nostræ. TVRBARI] id est, turbationis. sic Nonius, hoc loco prolato.

CONGRIO.

Optati ciues, populares, incolæ, accolæ, aduenæ omnes,
Date viam, qua fugere liceat, facite tota plateæ pateant.
Neque ego vnquam, nisi hodie, ad Bacchas veni in bacchanal coquinatum,
Ita me miserum & meos discipulos fustibus malè contuderunt.
Totus doleo, atque oppidò perij, ita me iste habuit senex gymnasium.
Atat, perij hercle ego miser, aperitur bacchanal, adest,
Sequitur, scio quam rem geram, hoc ipsus magister me docuit.
Neque ligna ego vsquam gentium præberi vidi pulcrius,
Itaque omnes exegit foràs, me atque hos onustos fustibus.

OPTATI CIVES.] cari ciues: vel dic, optati, id est, a me inuocati, & implorati, in reb meis dubiis, & aduersis. O ciues, quos ego in meis difficilibus temporibus inuocare, & optare debeo vel optati ciues id est, lecti ciues. POPVLARES.] δημόται ex eodem oppido ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου. Sic loquuntur in chœdiis palliatis. Terent. Phorm. amicus summus meus, & popularis Geta. AD BACCHAS] ad homines Baccharum simileis: ad homines furiosos eò dicit. quia ab Euclione fustibus verberatus, & malè mulcatus fuit. IN BACCHANAL.] in locum, seu domicilium baccharum. COQVINATVM.] coctum, siue, vt Nonius interpretatur, hoc loco prolato, ad coquendum. coquinare, est in coquina, id est, colina, seu culina, coquere. Idem Plautus in Pseud. *Quanti coquinare istuc me unum perdocet?* ITA ME ISTE HAB. SEN. GYMN.] id est, ita senex ille sese in me verberando exercuit. vel sic ita ego isti seni pro gymnasio fui. in quo se exerceret. ATAT.] Senem domo exeuntem videns coquus, eius sæuitiam re expertus, exclamat hoc modo, *atat*, &c. Iam *atat*. interiectio est pauentis Carisius, *atat tata* APERITVR BACCHANAL] id est, patescit baccharum locus, & inde effunditur baccharum cohors. significatur autem Euclio, quem baccharum instar esse autumat. SCIO, QVAM REM GERAM. scio, quid agam. HOC IPSVS MAG. ME D. quid agere debeam, docuit me ipse Euclio, fusteis manibus tenes, & fustibus me, & meos insectans, ac verberans. NEQVE LIGNA EGO VSQ. GENT. PR. V. P.] locus ex ambiguo. Nam ligna præbentur & ad coquendum, & ad verberandum. Hoc loco igitur coquus, cùm ligna pulcherrimè, id est, largissimè præbita dicit, non hoc sentit, ea sibi esse ad coquendum præbita, sed ad verberandum. Præbere ligna autem, sic dicunt Latini, vt præbere salem, oleum, fanum, &c. παρέχειν, ex quo παρέχει. Hoc igitur sentit cocus, querebat antea ligna, mihi ad coquendum obsonium non præberi: ligna ad rauim vsque poscebam. sed aduenit tandem senex qui ligna largissimè præbuit, méq. & discipulos meos, lignis, i. fustibus contusos, ex ædibus eiecit. Itaq. per ligna significantur fustes, quibus coquus contusus est, non ea ligna quæ in foco posita sint, & quibus in focum coniectis, obsonia coquerentur. EXEGIT FORAS.] eiecit foras. Nonius hunc locum proferens, exigere interpretatur excludere: sed errat Nonius. aliud est enim eiicere, aliud excludere. eiicitur is, qui cùm intus est expellitur: excluditur, qui foris ad ostiū stans, & ingredi volens, non recipitur, neq. intromittitur. ONVST. FVSTIB.] oneratos fustibus.

EVCLIO senex, CONGRIO.

Eu. *Redi, quo fugis nunc? tene.* Con. *quid stolide clamas?*
Eu. *Quia ad triumuiros iam ego deferam tuum nomen.* Con. *quamobrem?*
Eu. *Quia cultrum habes.* Con. *cocum decet.* Eu. *quid comminatu's*
Mihi? Con. *istuc malefactum arbitror quia non latus fodi.*
Eu. *Homo nullus est te scelestior qui viuat hodie,*
Neque cui ego de industria amplius malè plus lubens faxim.
Con. *Pol etsi taceas, palàm id quidem est, res ipsa testis est.*
Ita fustibus sum mollior, miser magis, quàm vllus cinædus.
Sed quid tibi nos mendice homo tactio est? quæ res est?
Eu. *Etiam rogitas? an quia minus quàm æquum erat, feci?*
Con. *Sine, at hercle cum malo magno tuo. si hocce caput sentit.*
Eu. *Pol ego haud scio quid pòst fiat, tuum nunc caput sentit.*
Sed in ædibus quid tibi meis nam erat negotij,
Me absente? nisi ego iusseram, volo scire. Con. *tace ergo.*
Quia venimus coctum ad nuptias. Eu. *quid tu malùm, curas,*
Vtrum crudum, an coctum edim? nisi tu mihi es tutor.
Con. *Volo scire, an non sinas nos coquere hic cenam.*
Eu. *Volo scire item, meæ domi meáne salua futura?*

Vtinam

Con. *Vtinam mea mihi modò auferam,quæ attuli,salua.*
Eu. *Me haud pœnitet.tuáne expetam?* Con.*scio:ne doce,noui.*
Quid est,qua prohibeas nunc gratia nos coquere hîc cenam?
Quid fecimus? quid diximus tibi secus,quàm velles
Eu. *Etiam rogitas,scelesto homo,qui angulos hîc omneis*
Mearum ædium,& conclauium mihi peruiam facitis?
Id vbi tibi erat negotium,ad focum si adesses,
Non fissile haberes caput,meritò id tibi factum est.
Adeò vt tu meam sententiam iamiam noscere possis.
Si ad ianuam huc accesseris,nisi iussero,propius:
Ego te faciam miserrimus mortalium vti sis.
Sis iam meam sententiam? quò abis? redi rursum.
Con. *Ita me bene amet Lauerna,te,iam nisi reddi*
Mihi vasa iubes,pipulo hîc differam te ante ædis.
Quid ego nunc agam? næ ego edepol veni huc auspicio malo
Nummo sum conductus,plus iam medico mercede opus est.

TENE, TENE.] alloquitur quemuis ex iis,qui sunt in scena,aut etiam in cauea,& hortatur,vt coquũ fugientem teneat. AD TREIS VIROS] ad treuiros, seu triumuiros capitaleis, de quibus suprà in Amphitr. DEFERAM TVVM NOM.] nomen tuum apud treis viros capitaleis inscribendum curabo,quo facto,te reum capitis faciam. QVID COMMINATV'S MIHI?] quid mihi comminatus es? ISTVC MALEF. ARB.QVIA NON LAT. F.] istud arbitror à me malè factum, quod tibi hoc cultro latus non transfixi, seu transuerberaui. Latus fodere aliàs non pro latus aperire,& transfodere,vt hic,sed pro látere grauius pulso,monere vsurpatur. Horat.epist.6.libr.1. *Mercemur seruum,qui dictet nomina: læuum Qui fodiat latus,& cogat trans pondera dextram Porrigere.* sic Terent. in Hecyra, *Hem Philumenam ad se a vesti hic iussit. dic iussisse te.* PH. *Noli fodere,iussi.* DE INDVSTRIA] consultò data opera. ITA FVSTIBVS SVM MOLLIOR,MISER,MAGIS,&c.] pleonasmus *mollior magis.* QVAM VLLVS CINAEDVS] Cinædi, inquit Nonius, dicti sunt apud veteres,saltatores,vel pantomimi, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ κῶλα. al τὸ σῶμα. deinde profert hunc versum. Propriè cinædus mollem significat,& impudicum. Idem Plautus in Sticho. Qui Ionicus,aut cinædicus,qui hoc tale facere possit? Cinædica cantio apud eundem ibid lasciuam, mollem, & libidinosam significat. SED QVID TIBI NOS, MENDICE HOMO TACTIO'ST?] quid tibi nos tactio est, id est, quamobrem nos tangis? mendicum autem Euclionem appellat, propter insignem hominis auaritiã, quæ ab egestate.& mendicitate parum distat. SINE] minantis verbum. SI HOCCE CAPVT SENTIT.] [illegible] qui d ego sapio: si quid in me sensus, & mentis est, non sine magno tuo malo me verberasti. hæc coci verba, statim Euclio in aliam sententiam detorquet. POL EGO HAVD SCIO, QVID P. FIAT TVVM NVNC CAP.S.] Pol ego,inquit Euclio,nescio,quid postea futurum sit: tuum quidem caput,quod ego fustibus dolaui & contudi, sentit, opinor, dolorem ex ictibus proficiscentem. SED IN AEDIBVS QVIS TIBI MEIS NAM.&c.] ordo est,Sed quidnãtibi in meis ædibus erat negotii,me absente,nisi ego iusseram? TACE ERGO] si vis me tibi dicere,aut si vis scire,tace ergo.tum ego dicam MALVM.] interiectio indignantis, seu stomachantis. VTRVM COCTVM AN CRVDVM EDIM?] vtrum cibos coctos, an crudos comedam? vtrum ego cibis crudis,an coctis vescar: *edim* autem legendum est,& ita habent omnes nostri libri veteres,non,vt vulg. *edam.* NISI TV MIHI EST.] nisi fortè tu mihi tutor datus es,quasi puero impuberi,& paruulo. MEÁNE SALVA FVTVRA.] subintell. sint. ME HAVD POENITET] meorum me non pœnitet,inquit Euclio. id est, meis bonis contentus sum, mea bona mihi non videntur æquo minora. Camerarius legendum suspicatur, *Meûm haud pœnitet*, fortasse nõ malè,vt subintelligatur me, hoc modo,Meûm,id est,meorum haud me pœnitet. TVÁNE EXPETAM?] cohærent,& consentanea sunt hæc cum superioribus. Mea satis mihi sunt,meisque contentus sum:neque tua expeto,tuáne expetam? id est,itáne mea,mihi angusta,& parua sunt,vt tua expetam? QVID EST,QVA PROH. N.CR.] quid est,qua gratia: id est,quid est quare nos prohibeas nunc hic cenam coquere? PERVIAM FACITIS?] peruiam aduerbium est,vt iam antè admonuit Turnebus & sic dictum,vt *obuiam.* Neque est,quòd quisquam locum mendosum esse existimet. Nam ita habent omnes libri veteres,vno excepto,in quo est *peruios.* Hoc igitur totum, angulos omneis mearum ædium. &c. peruiam facitis? valet,angulos omneis mearum ædium peruios facitis? i. aperitis? scrutamini? Si quis tamen legi malit, *peruios*,pugnare nolo. ID VBI TIBI ERAT NEGOT.AD FOCVM SI ADESS.] ordo,& sententia horum verborum est, Si ad focum assiduè stares,vbi tibi erat negotium: & si omnes mearum ædium angulos non scrutareris,peruiósque faceres: non haberes caput plagis contusum, & concisum. Sed Camerarius hoc modo edidit, *Id,vbi t.e n.ad focum sic adesses,*&c. quam scripturam nullo in codice ex nostris reperi. Eius tamen aliqua & sententia,& ratio est: nimirum talis ad focum,vbi tibi erat negotium,adesses. i.adesse deberes,seu debebas.quod si faceres, caput fustibus concisum ac fissum nõ haberes. Porro autem *fissile* posuit pro *fissum*: alioqui *fissile*,propriè est,quod findi potest. Virgi.lib.Georg 1. *Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.* Sed non dissimulabo,mihi videri legẽdum. Ibi,vbi tibi erat negotium,ad foc &c. Nam hæc lectio longè esset & planior,&vsitatior. Verũtamen nihil mutare ausim. MERITÒ ID TIBI FACTVM'ST.] quidam libri habẽt,merito id tuo factum'st. ego nihil muto. ADEÒ, VT TV MEAM S. &c.] tale est illud apud Terent. in Andr. *Nempe ergo apertè vis quæ restãt,me loqui.* DA. *Sanè quidem.* SI *si sensero*,&c. Sed huic simillimum & pla-

ne genuinum illud etiam Plautinum in Rud. *nunc adeo vt scias meam sententiam, Occipito modò illis afferre vim iocule pauxillulum. Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te vt non noueris.* EGO TE FACIAM MISERRIMVS MORTALIVM SIS.] locutio duplex permixta, quæ sic distinguitur, ac secernitur. ego te faciam mortalium omnium esse miserrimum. ego faciam, vt tu sis omnium mortaliū miserrimus. LAVERNA] dea furum. significat, coquos omneis, fures esse: quippe quorum dea sit Lauerna, non enim eam deam sibi propitiam esse optaret coquus, nisi ea potestatem in fures præcipuā obtinet. PIPVLO HIC DIFFERAM TE ANTE AED.] id est, cōuicio hic ante ædes tuas te nobilitabo, & diuulgabo, & infamabo. *Differre*, inquit Nonius, valet interdum *diffamare*. Lucil. *Gaudes, cùm de me ista foris sermonibus differs*. Idem. *Et maledicendo multis sermonibus differs*. Plautus in Aulul. *Nisi reddi mihi vasa iub. pip. te diff.* Nonius, pipulo, inquit, id est conuicio. deinde profert hunc & superiorem versum. Varro lib 6 de lingua Latina, *in Aulularia pipulo te differam, id est conuicio, declinatum a pipatu pullorum*. Hoc autem se facturū minatur coquus, quia cum testibus probare nō possit, se vasa in eius ædeis intulisse, quę Euclio sibi reddere nolit: ea iudicio repetere non poterat. Quia igitur iniquū erat rem suam, quæ exstaret, domino vindicare, aut auferre non licere: lex 12. tabularum, ei, cui testes, quibus rem suā domi alienæ esse probaret, deesset, permittebat ob portum, id est, ob domū eius, qui semel atque iterum admonitus, ac rogatus, rē alienam reddere nolebat, obuagulatum ire, id est conuiciatum ire, seu cū conuicio repetitum ire Festus in voce *portus*. Portum in 12. pro domo positum omnes fere consentiunt. cui testimonium defuerit, is, tertiis diebus ob portum obuagulatum ito. Idē Festus in voce *Vagulatio*. Vagulatio, inquit, in lege 12. tabularum significat quæstionem cum conuicio. Deinde profert eadem illa verba 12 tabularum. Nō sum nescius tamen, verbum obuagulari, & vagulari, ab aliis quibusdam aliter explicari, neque iis Festi interpretationē nimirùm probari. Sed, vt ad pipulum redeā, Simeo Bosius, putabat ab hac voce, verbū pipulare, quo verbo vsus est Catullus carm. ad Lesbiam, deriuatum esse: & pipulum dicebat esse garritum passeris. & similium auium. Ego autem ei assentiebar, & vt eius sententiam confirmarem dicebā mihi legendum videri apud Varronem in iis, quæ suprà retulimus, *declinatū à pipulatu pullorum*: pro *declin. à pipatu pullorum*. Catulli versus autem, in quo hoc verbo vsus est, hic est, *Ad solam dominā vsque pipulabat*. sic enim ille legendum censebat, nō vt alii, *pipiebat*, neque vt alii *pipilabat*, & verò eius coniecturam libri veteres adiuuant. Nam habent partim, *piplabat*, partim *pipillabat*. partim *pupulabat*. NAE EGO AEDEPOL VENI N.] sic edendum curaui, quinque libros manuscriptos, quibuscum cōsentiunt omnes fere vulgati, secutus, quod eò adscripsi, ne quis dicat, me pro meo iure sine librorū veterū auctoritate reposuisse, ea sola ratione adductū, quòd *ne*, siue *næ* (sic enim scribitur hæc particula affirm. in libris veteribus sine diphthongo) soleat semper habere ante se aliquod pronomē, verbi gratia, ego, tu, ille, iste Ne quis igitur hoc suspicetur, hoc confirmat, sic esse scriptū, vt edidi, in quinq. libris manuscript. AVSPICIO MALO] mala aui. NVMMO SVM CONDVCTVS.] nummum hic accipe, non sestertium, sed nummum aureum, qui valebat aliquāto plus duobus aureis nostris, vt ego, & Clemēs Teneuinus, qui mihi aliquot ostendit, ex pondere æstimauimus. PLVS IAM MEDICO MERC. OP. E.] plus iam opus est medico, id est, plus mihi opus est, quod dē medico, qui me sanabit, quàm accepturus sum à Megadoro mercedis nomine, a quo Megadoro cōductus sum certa mercede pacta, id est, nūmo aureo.

EVCLIO, CONGRIO.

EV. *Hoc quidem hercle quoquo ibo nunc, mecum erit, mecum feram.*
Neque istuc in tantis periclis vnquam committam vt siet.
Ite sanè nunc iam intrò omnes, & coqui & tibicinæ.
Etiam huc introduce, si vis, vel gregem venalium.
Coquite, facite, festinate nunc iam quantum lubet.
CON. *Temperi: postquàm impleuisti fustibus istorum caput.*
EV. *Intrò abi. opera huc est conducta vestra, non oratio.*
CON. *Heu senex, pro vapulando hercle ego abs te mercedem petam.*
Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.
EV. *Lege agito mecum, molestus ne sis, i & cœnam coque,*
Aut abi in malum cruciatum ab ædibus. CON. *abi tu modò.*

HOC QVIDEM H.] senex ollam auri effossam metuēs ne vel à cocis, vel ab aliquo alio auferatur. secum circumfert, neque audet eam ne domi quidē relinquere. *Hoc* igitur id est aula, seu olla auri, vel *hoc*, id est, aurum in olla conditum. NEQVE ISTVC IN TANTIS &c.] ordo & sententia est, neque vnquam committam, vt istuc in tantis periculis vertetur. neque cōmittam, id est, neque faciam, seu neque sinam. VEL GREGEM VENALIVM.] id est, etiam multitudinem seruorum, quos dominus vēdere velit. Horat. Sat. 1. lib. 1. *Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: vt si Reticulum panis venaleis inter, onusto Forte vehas humero. &c.* vel dic gregem seruorū, simplices, qui plerunque fures sunt. FESTINATE N.] festinate nunciam domi, & hùc illuc currite. Horat. oda 11. lib. 4. *Cuncta festinat manus: huc, & illuc Cursitant mista pueris puellæ*. TEMPERI. POST. IMPL. FVSTIB &c.] Tēperi, id est tempori, inquit coquus, iubes nos coquere, & festinare, postquam nobis caput fustibus obruisti. OPERA HVC EST COND. VESTRA NON OR.] conducti estis, vt operam obsoniis coquendis daretis; non vt loqueremini. HVC] domum meam. PRO VAPVLANDO] pro eo quòd vapulaui. quasi ita dicat, non pro coquendo mercedem petam. sed pro vapulando. LEGE AGITO MECVM.] si quid tibi à me iniuriæ factum esse putas. ius tuum experire, & me in ius voca ex lege. Lege agere, est actionē aliquam intendere, ex 12. tab. Pōponius

ponius de orig. iuris. *Et ita eodem pene tempore tria haec iura nata sunt: leges 12. tabul. ex his fluere cœpit ius ciuile ex iisdem legis actiones.* Idem Plaut. in Milit. glor. *lege agito. te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem.* IN MALVM CRVCIATVM] in malam crucem.

EVCLIO.

Illic hinc abiit. Di immortales, facinus audax incipit,
Qui cum opulento pauper homine cœpit habere negotium,
Aut rem: velut Megadorus tentat me omnibus miserum modis.
Qui simulauit mei honoris mittere huc caussa coqos,
Is ea caussa misit, hoc qui surriperent misero mihi.
Condignè etiam meus me intus gallus gallinaceus,
Qui erat anui peculiaris, perdidit penissimè
Vbi erat hæc defossa, occœpit ibi scalpurire vngulis
Circumcirca. quid opus est verbis? ita mihi pectus peracuit.
Capio fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium.
Credo ego edepol illi mercedem gallo pollicitos coqos,
Si id palàm fecisset. exemi ex manu manibrium.
Quid opus est verbis? facta est pugna in gallo gallinaceo.
Sed Megadorus meus affinis, ecce cum incedit à foro,
Iam hunc non ausim præterire, quin consistam & colloquar.

ILLIC HINC ABIIT] ille coquus hinc abiit, proinde ac si dicat, nunc solus sum, nunc mihi quicquid libet, dicere licet, quando nullus est meorum verborum arbiter. AVT REM] res latiùs patet, quàm negotium. MITTERE] subintell. se. IS EA CAVSA MISIT HOC QVI, &c.] id est, is ea causa misit, vt aurum mihi misero hoc surriperent. *qui*, id est quo, vel dic hoc modo, is ea causa misit coquos, qui coqui hoc aurum mihi misero subriperent Ego illo modo mâlo. CONDIGNE] dignè, ἀξίως. INTVS] domi ἔνδον. QVI ERAT ANVI PECVLIARIS] Qui erat in peculio meæ ancillæ Staphylæ. sic supra in Asin. *Etiam opilio, qui pascit mater, alienas oues, Aliquam habet peculiarem qui spem soletur suam.* PENISSIME] *penissime* dictū, pro penitissimè. VBI ERAT HAEC DEFOSSA, &c] vbi hęc olla, quam gero sub terra abscondita erat, ibi gallus cœpit, &c SCALPVRIRE] scalpere. ita Nonius hunc locum proferens, paulò aliter tamen quàm hodie legitur, & quàm edidimus. nam apud Nonium impressum est, *unguibus*. At libri omnes, & manuscr. & impressi habent vngulis. PERACVIT.] peracuit, pręt. temp. est, à verbo peracesco. valet autē, propriè peracere, seu peracidū factum est. translatè, valde irritatum, & ita acerrime incensum est. OBTRVNCO GAL.] gallum interimo. FVREM MANIF.] furem in furto manifesto deprehensum. POLLICITOS] subintell. esse. SI ID PAL. FER.] si gallus scalpendo aurum palàm fecisset, id est, in omnium cōspectu posuisset, seu indicasset, seu patefecisset. EXEMI EX M. MANVBR.] fustem, qui mihi erat instar manubrii, emisi è manu in gallum, & ita gallum necaui. non placet hæc explicatio. nam prouerbium est, quo significat, se gallo ademisse occasionem indicādi thesauri. Natum autem hinc prouerbium est, quòd ei, cui manubriū alicuius rei adimimus occasionem, & facultatē rei gerendæ auferimus. Hæc igitur sententia est. coci fortasse gallo mercedē polliciti erant, si aurū indicasset. at ego & cocorū, & galli inceptum disturbaui, omnemque rei gerendæ facultatem, ac potestatē eis percepi. MEVS AFFINIS.] meus gener.

MEGADORVS, EVCLIO.

Narrauì amicis multis consilium meum
De conditione hac. Euclionis filiam
Laudant, sapienter factum & consilio bono:
Nam meo quidem animo si idem faciant ceteri,
Opulentiores pauperiorum filias
Vt indotatas ducant vxores domum,
Et multo vt fiat ciuitas concordior,
Et inuidia nos minore vtamur quàm vtimur.
Et illæ malam rem metuant quàm metuunt magis.
Et nos minore sumptu simus quàm sumus.
In maximam illuc populi partem est optimum.
In potiores auidos altercatio est.
Quorum animus auidus, atque insatietatibus
Neque lex neque tutor capere, est qui possit, modum.
Namque hoc qui dicat, quo illæ nubent diuites

Dotata, si istud ius pauperibus ponitur,
Quo lubeat, nubant, dum dos ne fiat comes:
Hoc ita si fiat, mores meliores sibi
Parent, pro dote quos ferant, quàm nunc ferunt.
Ego faxim muli, precio qui superant equos
Sient viliores gallicis cantheriis.

Eu. *Ita me di amabunt, vt ego hunc ausculto lubens.*
Nimis lepidè facit verba ad parsimoniam.

Me. *Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli*
Maiorem multo, quàm tibi erat pecunia.
Enim mihi quidem aequum est purpur m atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedissequas:
Salutigerulos pueros, vehiculo, qui vel ar.

Eu. *Vt matronarum hic facta pernouit probè.*
Moribus praefectum mulierum hunc f. ctum velim.

Me. *Nunc quóque venias, plus plaustrorum in aedibus*
Videas, quàm ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulchrum est, prae quàm vbi sumptus petunt.
Stat fullo phrygio, aurifex lanarius,
Caupones, patagiarij, indusiarij,
Flamearij, violarij, carinarij
Aut manulearij, aut murobathrarij,
Propolae, linteones, calceolarij,
Sedentarij, sutores, diabathrarij,
Solearij astant, astant molochinarij
Petunt fullones, sarcinatores petunt.
Strop iarij astant, astant semizonarij,
Iam hosce absolutos censeas, cedunt, petunt.
Trecenti cùm stant phylacistae in atriis,
Textores limbolarij, arcularij, dicuntur, datur
Aes, iámque hosce absolutos censeas,
Cùm incedunt infectores crocotarij,
Aut aliqua mala crux semper est quae aliquid petat.

Eu. *Compellarem ego illum, ni metuam, ne desinat*
Memorare mores mulierum, nunc sic sinam,

Me. *Vbi nugigerulis res soluta est omnibus,*
Ibi aut postremum cedit miles, aes petit.
Itur, putatur rat o cum argentario,
Impransus miles astat, aes censet dari.
Vbi disputata est ratio cum argentario,
Etiam ipsus vltro debet argentario,
Spes prorogatur militi in alium diem.
Haec sunt atque alia multa in magnis dotibus
Incommoditates, sumtúsque intolerabiles.
Nam quae indotata est, ea in potest te est viri,
Dotatae mactant & malo & damno viros.
Sed eccum affinem ante aedes. quid ais Euclio?

DE CONDITIONE HAC] VXORIS EVCLIONIS FILIAM L.] docti quidem sic distinguunt, de conditione hac, Euclionis filiam Laudant: sap. f. vt sit hæc sententia, me consilium cepisse ducendæ vxoris Euclionis filiæ, id laudant: & sapienter factum, & consilio bono dicunt. vel, me poposcisse vxorem, Euclionis filiam & eam hodie domum ducturum, id laudant, &c. PAVPERIORVM FILIAS VT INDOT. VX. D. D.] Sic Plato lib. 6. de legibus, ὦ παῖ, φῶμεν, ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν πατέρων φύντι τοῖς παρὰ τοῖς ἔμφροσιν ἀρέσκειν γάμους χρεών... id est, Recte dicis fili. Dicamus igitur ei, qui ex bonis patribus natus sit, sapientes suasuros, vt eas nuptias consectetur, de quibus prudentes bene existiment, & neque pauperum affinitatem fugiat, neque diuitum nimium persequatur: sed si cætera sint æqualia, semper eum, qui sit inferiore loco, plurimi faciens societatem cum eo contrahat. Nam & ciuitati hoc expedierit & focis, familiisque in vnum conductis. nam quod est æquabile & moderatum, infinitis partibus eo, quod merum est, ad virtutem vtilius est. ET INVIDIA NOS MIN. V.] & minus inuidiosi simus, quàm sumus. ET ILLAE MALAM REM M.] & vxores pauperes, nec dotatæ, minus audeant pudorem, pudicitiamque violare. magis nefas sibi esse putent cum altero viro rem habere, & adulterium committere. Secuti autem sumus libros omneis manuscr. & vulgatos, quibus vsi sumus, vno excepto, in quo scriptum reperimus. *Et illæ malam rem metuant, minus.* cùm cæteri, quos secuti sumus, habent, *metuant, quàm metuunt, magis.* Quòd si cui illa scriptura placeat magis (non enim caret ratione) eam sic explicabo. Et illæ, vxores dotatæ, malam rem, id est, pœnam flagitii, metuant minus, quia videlicet non peccarent: qui non peccant autem, pœnam nō extim scunt: vt contrà qui peccant, & qui peccarūt, conscientia mal-factorum suorum, quę admiserunt, cruciati, conquiescere nequeunt. ET NOS MINOREM SVMTVS &c.] & nos viri minorem sumtum faciamus, cùm vxores nostræ minus essent sumtuosæ. IN MAX. ILLVC. POP. PART.] illuc, hoc est, illud, nempe diuiteis, & copiosos indotatas & pauperes vxores domum ducere, maximæ populi parti est vtile si mum: quia scilicet multo sere plures sunt in omni ciuitate pauperes, quàm diuites. IN PAVCIORES AVIDOS ALT.] sententia hæc est, non est dubium, quin, si hoc fiat, quod dico, maior pars populi probatura sit. restant nunc pauci locupletes, & auari, quibus cum mihi controuersia futura est, qui hoc non probabunt. QVORVM ANIMIS ATQ. INSAT.] sententia est, quorum animis diuitiarum amore flagrantibus, & cupiditatibus inexplebilibus, neque lex est, neque tutor, qui modum constituere possit. INSATIETAT. BVS] nomen substantiuum compositum ex simplici *satietas*. & particula *in*, negationem significante, quo rarius est tale est apud eundem. *in consultu meo.* in Trinummo tale apud Lucret. *intactus.* lib. 1. *Tactus corporibus cunctis, intactus inani.* Tale apud Sallust. de bello lugurt. *incultu, tuo, tui.* tale apud omneis *iniussu meo.* CAPERE] malim legi *facere.* nam legis & tutoris est facere, aut figere modū cupiditatibus, & libidinibus hominum: hominum vero qui à legibus coercentur, & comprimuntur, capere: capere modum enim translate dictum videtur à vase, quod capere, id est χωρεῖν seu δέχεσθαι dicitur NAM QVÒD QVI DICAT. QVÒ ILLAE N. &c.] locus obscurus, & fortasse mendosus. Omnino varie in libris veteribus scriptus est Alii enim habent, *Namque hoc qui dicat, &c.* alii, *Neque hoc quis dicat. &c.* quarum lectionum vtraque difficilis est explicatu. Priorem tamen sic explicare licet. Nam hoc si quis dicat, id est, nam si quis hoc obiiciat, quò nubent diuit s puellæ dotatæ? &c. alteram sic, Neque verò quisquam mihi hoc dicat *quò nubent*, &c. Vides, lector, quàm duræ sint hæ locutiones, & earum explicationes. Quare sic edendum curaui. Nam quòd qui dicat, &c. longe & facilius, & Plauto, cæterisque bonis scriptoribus vsitatius de quo genere suprà multa dicta sunt ad illum locum. *quò illa aut amicū suum.* SI ISTVD IVS PAVPERIBVS PONITVR?] si ius istud constituitur, vt viri diuites ducant puellas pauperes, & indotatas vxores domum? QVÒ LVBEAT NVBANT, D.] solutio obiectionis, seu responsio ad obiectionem. nubant, inquit, quò libet, seu quò libeat, id est, in quamlibet familiam, dummodò dos eas ne comitetur. proinde ac si dicat: dotatæ vxores, dote fretæ, viris imperare volunt, neque aliud interea afferre curant, quo viris probentur, & caræ sint. HOC ITA SI FIAT: MORES MELIORES SIBI PARENT. &c.] id est, Hoc si ita fiat, vxores, seu puellæ, quæ nubere volunt, meliores mores sibi comparent, quos in locum dotis ad viros afferant, quàm hodie afferre solent EGO FAXIM. MVLI. PRETIO. &c.] id est, ego receperim in me, seu, ego spoponderim, fore, vt muli, qui nunc equos pretio superant, propterea quod vxores dotatæ, sumtuosæ, & delicatæ, pilentis & similibus vehiculis vehi volunt, quæ à mulis, seu mulabus trahuntur, viliores sint Gallicis cantheriis. Cantherii, equi sunt castrati. Festus cantherius hoc distat ab equo, quo maialis à verre, capus à gallo, veruex ab ariete est enim cantherius equus cui testiculi amputati sunt. licet & sic hunc locum explicare, certum est, si hoc, quod dico, fit, mulos, qui propter mulierum maritarum, ac dotatarum luxuriam equis sunt cariores, Gallicis cantheriis futuros viliores. Ego faxim muli sint cantheriis viliores. id est, non dubitandum, quin muli cantheriis futuri sint viliores Nonnulli hic per mulos, pisces significari volunt à quibus dissentio. Equi Gallici autem haud magni tum pretii erant. multo igitur viliores cantherii. Nam equi semper cantheriis sunt meliores, animosiores, ferociores NIMIS LEPIDE F. V.] valde lepidè sermonem suum ad parsimoniam retulit. Hæc loquitur Euclio, ad spectatores versus, à Megadoro nondum visus NVLLA ERGO DICAT, &c.] repete ἀπὸ κοινοῦ, Si hoc ita fiat equidem DOTEM AD TE ATTVLI, &c.] ve b. vxoris dotatæ, ad virum ENIM MIHI QVIDEM, &c.] enim præpositū, notandum sic tamen & alibi, vt in Mostel. *enim istic captus est.* In Mil. glor. *enim ne nosmet perdis terimus vspiā.* SALVTIGERVLVS P.] pueri sunt qui salutem gerunt, id est, perferunt ad aliquem siue ad aliquam. QVI VEHAR] vt vehar. Nonnulli libri veteres habent, *quo vehar.* quemadmodum plerique vulgati. MORIBVS PRAEF. MVL.] γυναικονόμους appellant Græci, magistratus mulierum moribus præfectos: qui in mulieres parum modestas animaduertebant, erant autem numero viginti. Marc. Tull. lib. 4 de rep. ex Nonio. *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari solet: sed sit censor, qui viros doceat moderari vxoribus.* SED HOC ETIAM PVLCHRVM EST QVAE QVÀM, &c.] sed hoc, inquit bellum, & pulchrum est, si comparetur cum sumptuum receptione, aut cum eo tempore, quo tempore creditores, aut artifices pecuniam sibi pactam, aut debitam pe-

tunt. *praquàm*, id est, præ eo, quod est, seu præ eo, quod fit. supra in Amphit. *Satin' parua est, res voluptatum in vita, Praquàm quod mo estum'st?* PHRYGIO] Nonius, *Phrygia vestu picta est, a ciui arti si et Phrygiones sunt appellati.* Plautus Menæchm. *Pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio* Seruius ad illud Virg lib. 3. Æneid. *Et Phrygiam Ascanio chlamydem,* &c. notat, *aut acu pictam: hos enim artis peritos, Phrygiones dicimus secundum Plautum: aut ob hoc addidit Phrygiam, quasi per quam patria memoria ret netur.* taleis vesteis significat Virg. eodē libr. superiore versu. *Fert picturatas auri subtegmine vestes.* LANARIVS] qui lanam conficit, ἐριουργός. CAVPONES P] Caupones non sunt hic, meo iudicio, qui vinum vendunt, sed qui rem quamlibet quam emerunt, pluris reuendunt, quos καπήλους & παλιγκαπήλους Græci appellant. Itaque lego, cauponeis patagiarii, ἀκωυδύτας, id est, qui patagia vendunt: patagiū autem est aureus clauus, qui (al. aurea chlamys: quę) protiosis vestibus immitti solet, vt docet Nonius. Plautus Epid indusiatam. patagiatam. Apuleius lib. 2. *sinuimque sinuato patagio residentem.* INDVSIARII] *indusium*, vt docet Nonius, *vestimentum est, quod corpori intra plurimas vesteis adhæret, quasi intusium.* FLAMEARII.] Flammeus, seu flameus, vestis, seu potius tegmen, quo matronæ capita tegunt, inquit Nonius: & profert hunc locum. erat autem lutei coloris. VIOLARII] qui vesteis violæ colore inficiunt. Nonius, violacia, seu violacea, à violæ colore, inquit, deinde profert hunc locum. CERINARII] sic legendum esse omnium primus vidit Baptista Pius, quem secutus est Adr. Turnebus. cerinū autem genus vestis muliebris. Plautus in Epid. *Cumatile, aut plumatile, cerinū, aut melinum, gerra maxima.* Cerinum, inquit Nonius, à ceræ colore. vnus liber manuscr. habet calthularii, calthula autem à colore calthæ dicta. Virgil. *Mollia luteola pingit vacinia caltha.* Omnino *cerinarij*, magis placet Ouid. lib. 3. de arte amandi. *Et sua velleribus nomina cera dedit* MANVLEARII] Manulearii, qui manuleas vendunt. Sunt autem manuleæ, tunicarū manicæ. vnde tunicæ manuleatæ. Plaut. in Pseud. *Manuleatam tunicam habere hominem addecet.* dicuntur & manicatæ. Cicer. Catil. 2 *manicatis ac talaribus tunicis.* MYROBATHARII: sic fere habent nostri libri veteres. myrobatharii autem videntur fuisse (quod & Turnebo videbatur) qui calciamenta muliebria vt odorata essent, &, vt bene olerent, vnguentis, aut gratis odoribus, ac suffimentis imbuebant. At hanc lectionem probauit ille in notis ad Theophrast. de odorib. Idem Turneb. mutata sententia, lib. aduers. 6 c. 24 legendum suspicatur, *aromatarij*, id est, qui aromata vendunt Nonnulli legunt *myrobrecharij*, quæ vox significat eos, qui vnguento perfundunt, & madefaciunt. putaui aliquando legendum malobathrarii, id est, vnguentarii, qui malobathrū vendunt Hor. oda 7. lib. 2. *coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.* PROPALAE] qui merceis palàm, & veluti ante palum, seu de palo pendenteis vendunt Sic Turneb. Aduers. lib. 1. Lucil. lib. 1. *Sicuti cùm primos ficus propala recentes Protulit, & pretio ingenti dat primitu' paucos.* LINTEONES] qui lintea vendunt, seu conficiunt. SEDENTARII SVTORES] legendum fortasse est asyndetωs, *sedentarij sutores*: nam sutorum ars, sedentaria est. Sed non celabo lectorem, nonnullos ex nostris libris veteribus habere, vt vulgatos, *sedentarij sutores*, vnde quidam faciunt *Sedentarij sutantes*, vt *sutantes* participium sit à verbo suto, as. quod valet assidue suo. DIABATHRARII] *diabathra*, inquit Festus, *genus solearum græcanicarum*. hinc diabathrarii, qui huiusmodi soleas faciunt, & vendunt. SOLEARII] qui soleas faciunt. MOLOCHINARII] Nonius Molochinum, a Græco, color est flori similis maluæ. Cæcil. Carbasina, apelina, molochina. Plautus in Aulul. *infectores molochini coloris*, molochinarios appellauit. SARCINATORES E] sarcinator, inquit Nonius, sutor, à sarcina, vt ait idem in voce sarcinatrix, quia plurimum vestium sumant. STROPHIARII ADST.] *strophium*, inquit Nonius, *fascia breuis, quæ virginalem tumorem cohibet papillarum.* hinc strophiarii, earum fasciarum opifices. Catull. Carmine de nuptiis Pelei, & Thet *Non contecta leui velatum pectus amictu, Non tereti strophio lactanteis vincta papillas* M. Tull. de harusp. resp. P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio, à psalterio, à flagitio, à stupro est factus repente popularis. SEMIZONARII] qui conficiunt semizonas, id est, vt ita dicam, semicingula. IAM HOSCE ABSOLVTOS CENS] iam hos, qui supra enumerati sunt, dimissos, & expeditos putes. CEDVNT, PETVNT, TRECENTI CVM STANT, &c.] locus implicatus, & obscurus, quem sic putabam explicandum, ac declarandum. Iam hosce existimare possis esse dimissos, & pecunia eis curata, domum reuersos, cùm alii trecenti flagitatores accedunt, seu incedunt, & pecuniam petunt, & stant in atriis. Si dolerentur hæ duæ voces *cedunt, petunt*, nulla in hoc loco inesset obscuritas, nulla difficultas. Sic. n. sentētia procederet. Iam hosce absolutos censeas, cùm trecēti quasi custodes carceris, seu flagitatores molesti, & in carcerę̄ trahere parantes, stant in atriis pecuniam petentes. Nunc autem hæc duo verba totā huius loci sententiā obscurant. PHYLACISTAE] φυλακὴ est carcer & custodia. φυλακίζειν est in carcerem trahere, seu ducere, φυλακιστής, qui aliquem in carcerem trahit. hic translatè phylacistæ positum est, pro flagitatore odioso, & assiduo, qui debitorem quiescere non sinūt, donec pecuniam sibi debitam abstulerint. LIMBVLARII] limbus, ora vestimenti, quæ plerunq. purpurea erat. hinc limbulus, hinc limbularius. Nonius autem, *limbus*, inquit, *muliebre vestimentum, quod purpuram in imo habet.* deinde profert hunc locum, quanquam apud eum legitur, *limborarij*, non *limbularij*, aut *limborarij*. ARCVLARII] qui arculas conficiunt, & vendunt. HIS DATVR ABS] Sic restitui scripturæ veteris vestigia secutus: & è superiore versu verbum *ducuntur*, quod fuerat foris illatum, versumque corrumpebat, sustul. INFECTORES CROCOTARII] qui crocotas inficiunt. crocota, genus vestis croceì coloris, vt docet Nonius, hunc locum proferens AVT ALIQVA MALA CRVX. &c.] aut aliquis flagitator, qui instar crucis, virum cruciet. NVGIGERVLIS] iis, qui res muliebreis ad vxorē attulerūt, eique vendiderunt. nugigerulos appellat illos omnes, quos suprà commemorauit, deliciarum muliebrium ministros. Sed videtur legendum, vt habent duo ex nostris libris veteribus. *Vbi nugiuendulis res soluta est omnibus*, vel leui mutatione facta, quia versus hanc lectionem ferre non potest. *vbi nugiuendis res soluta'st omnib.* quomodo legitur in plerisque vulgatis. vt & videtur legisse Nonius, qui hūc versum profert in voce *Nugiuendos*, docens *nugiuendos* Plautum voluisse dici eos omneis, qui aliquid mulierib. vendant Nam omnia, inquit ille, quibus matronæ vtuntur, nugas voluit appellari. AD POSTREMVM] ad extremū. CEDIT MILES] procedit, seu accedit miles, qui pecuniam poscit, videlicet Hunc locum declarat Varro lib. 4. de ling. Lat. his verbis: *tributum dictum a tribubus, quod ea pecunia, quæ a populo imperata erat tributim à singulis pro portione censu exigebatur. ab hoc ea, quæ adsignata erat, attributum, dictum, ab eo quoque, quibus attributa erat, pecunia, vt militi reddèrent, tribuni ærarij dicti. id quod attributū erat, æs militare: hoc est, quod Plautus ait, cedit miles æs petit,* &c. Ex his verbis Varronis cognoscere licet

licet, eum virum, ad quem venit miles flagitatum æs, quod ei debetur, fortè fortuna fuisse tribunum ærarium. alioqui nō peteret ab eo pecuniam miles. IT VR, &c.] vir, à quo miles æs petit, adit argentarium, apud quem scilicet pecuniam olim collocarat vt eum iubeat militi, quod ei debetur, numerare. argentarius autem negat pecuniam vllam viri apud se esse reliquam: aitque se quantam & pecuniam ab eo accepit, tantam eius creditoribus dissoluisse, atque adeò plus expendisse, quàm accepisse. subducitur ratio, inquit, cum argentario. Interea miles impransus stans exspectat posteaquam vltro citróq. ratio cū argentario subducta est: reperitur vir vltrò argentario debere qui argentarium sibi debere arbitrabatur. miles alio die reuerti iubetur. Hæc est huius totius loci sententia. PVTATVR RATIO] *ratio putari dicitur*, inquit Varro lib. 5 de ling. Lat. *in qua summa fit pura.* CENSET.] putat sibi æs datum iri. sperat se æs accepturum. VEL DISPVTATA'ST R.] vbi ratio est liquida facta, ita vt nihil confusum, aut conturbatum sit, &c. ETIAM IPSVS VLTRO DEBET ARGENTARIO] hunc versum in nostris libris manuscriptis ferè omnibus & in omnibus vulgatis repertum, à Camerario deletum, restitui, cùm eum iudicassem Plautinum, eiúsque sententiam non ineptam, neque ab iis, de quibus agitur, alienam. voculam *plus* autem deleui, vt natam ex voce *ipsus*, & non Plautinam, sed foris illatam & superuaneam, & versum corrumpentem. SPES PROROGATVR MILITI IN AL. D.] spes prorogatur, quod valet, producitur militi in alium d. id est, miles, qui existimabat, & confidebat, se ea ipsa hora ad nummos peruenturum, & pecunia accepta domum abiturum, alio die iubetur venire, & spes, quam iam rem certam fore, & spem esse desituram, existimabat, ei fit longior, ita vt pro ære nihil præter spem meram, eámque longiorem factam, referat. EA IN POTESTATE EST V.] ea viro morem gerit, & imperio viri páret, & à viro ex eius arbitrio, & voluntate regitur, neque vnquam ei aduersatur: vt contrà dotata regit virum & imperat viro. MACTANT MALO ET DAMNO] mactant, i. afficiunt, augent. Nonius, *mactare*, inquit, *interdum est afficere*, Plautus Amphitr. *At ego te certè cruce, & cruciatu mactabo*, &c. deinde profert hunc versum. Ego, seruata propria verbi mactare significatione, si hunc versum explico, dotatæ vxores magis augent, vel augent viros malo, & damno: malo, quia viris imperare volunt, & viros in seruitutem redigunt: damno, quia sunt sumtuosę. augere damno autem Latinè dici fidem facit Terent. in Heaut. ibi, *si hoc est factum, domina, ergo herus damno auctus est.*

EVCLIO, MEGADORVS.

Eu. *Nimium lubenter edi sermonem tuum.*
Me. *An audiuisti?* Eu. *Vsque à principio omnia.*
Me. *Tamen, è meo quidem animo, aliquanto facias rectius,*
Si nitidior sies in filiæ nuptiis.
Eu. *Pro re nitorem, & gloriam pro copia:*
Qui habent, meminerint sese vnde oriundi sient.
Neque pol Megadore mihi, neque cuiquam pauperi,
Opinione melius res structa est domi.
Me. *Immò est, & dii faciant vti siet diu,*
Plus plúsque sospitent istuc quod nunc habes.
Eu. *Tam hic scit me habere, quàm egomet. anus fecit palàm.*
Me. *Quid tu te solus de senatu seuocas?*
Me. *Pol ego te vt accusem meritò meditabar.* Me. *Quid est?*
Me *Quid sit me rogitas? qui mihi omnis angulos*
Furum impleuisti in ædibus misero mihi.
Qui mihi intromisisti in ædes quingentos coquos,
Cum senis manibus, genere Geryonaceo.
Quos si Argus seruet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Ioui Iuno custodem addidit,
Is nunquam seruet. præterea tibicinam,
Quæ mihi interbibere sola, si vino scatet,
Corinthiensem fontem Pirenem potest.
Tum obsonium autem. Me. *pol vel legioni sat est,*
Etiam agnum misi. Eu. *Quo quidem agno sat scio*
Magis curiosam nusquam esse vllam belluam.
Me. *Volo ex te ego scire quid sit agnus curio.*
Eu. *Qui ossa atque pellis totus'st, ita cura macet.*
Quin exta inspicere in sole etiam viuo licet,

Ita is pellucet quasi laterna Punica.

Me. *Cedundum illum ego conduxi.* Eu. *tum tu idem optimum'st*
Loces efferendum: nam iam mortuus'st.

Me. *Credo. potare ego tecum hodie Euclio volo.*

Eu. *Non potem ego quidem me hercle* Me. *At ego iussero*
Cadum vnum vini veteris à me afferrier.

Eu. *Nolo hercle. nam mihi bibere decretum est aquam.*

Me. *Ego te hodie reddam madidum, si viuo, probè,*
Tibi cui decretum est bibere aquam Eu. *Scio quam rem agat.*
Vt me deponat vino, eam affectat viam.
Post hoc quod habeo vt commutet coloniam.
Ego id cauebo. nam alicubi abstrudam foris.
Ego faxo & operam & vinum perdiderit simul.

Me. *Ego nisi quid me vis, eo lauatum vt sacruficem.*

Eu. *Edepol na tu aula multos inimicos habes.*
Atque istuc aurum, quod tibi concreditum est,
Nunc hoc mihi factu est optumum, vt ted auferam.
Aula in Fidei phanum; ibi abstrudam probè.
Fides noui[...] me & ego te: caue sis tibi
Ne tu in me mutaßis nomen, si hoc concreduo.
Ibo ad te fretus tua Fides fiducia.

NIMIVM LIBENTER EDI SERM.] edere, seu esse sermonem, pro attentè audire, translatè dictum est. Eiusdem generis sunt hæc, gustare sermonem. in Mostell. *gustare eius sermonem volo:* deuorare sermonem. in Pœnulo, *Quàm orationem hanc dulce deuoranti?* non dissimile est illud in Cistel. *Istuc ago, atque istic mihi cibus est quod fabulare.* sic suprà in Asinar *& mea dicta deuorate.* ad quem locum plura. AN AVDIVISTI?] versus claudicat. itaque legendum, vt versus recto atque integro stet talo, *An audiuisti tu:* vel, *an verò audiuisti?* deinde EV vsque, &c. Immo verò sic potius, vt habet vnus ex nostris codicibus. *An audisti?* EV *vsque à principio omnia.* ME. *tamen.* &c. vt in voce *tamen* versus desinat, & versus sequens, initium ducat à, *Meo quidem animo*, &c. MEO QVIDEM ANIMO] id est, mea quidem sententia: seu, meo quidem iudicio. SI NITIDIOR SIES. &c.] si mundior, & elegantior sis. si mundiore cultu, & ornatu vtare. Nam nunc quidem horrido, & squalido vestitu vteris. nitidum squalido opponitur. PRO RE NITOREM, ET GLOR. PRO COP.] ἔλλειψις. aliquid enim subintelligendum est, puta, quærere, vel esse oportet, vel aliquid tale. Oportet, inquit Euclio, vnumquemque, nitorem quærere, & sectari, vel vnicuique nitorem esse, pro re, id est, pro facultatibus: & oportet vnumquemque gloriam ex cultu, & vestitu quærere pro copia, id est, pro copiis rei familiaris. QVI HABENT MEMIN. SESE VNDE OR. S.] Qui locupletes & copiosi sunt, inquit meminerint vnde ipsi originem traxerint. proinde ac si dicat, quantumuis diuites, & locupletes homines, meminisse debent se esse homines, & ex hominibus natos. Fortasse etiam eo spectauit, quòd nemo est hodie tam tenui re cuius maiores aut aliquem ex vltimis maioribus incredibile sit fuisse locupletissimum, atque adeò regem: neque rursus quisquam hodie est tam locuples, & tam lauta re familiari, cuius aliquem ex maioribus ἐκ τῶν ἀδοξοτάτων de infima plebe fuisse. Iam vero illud meminerint scite, vnde oriundi sient, Græcorum more dictum est, pro meminerint, vnde ipsi oriundi siene. de quo genere & suprà dicta sunt plura, & infrà fortasse nonnulla dicentur. NEQVE POL MEGAD. M. NEQ. CVIQ. PAVP. &c.] horum verborum hæc sententia est. Neque ego, neque quisquam, qui vulgo habetur pauper, rem familiarem habet domi ampliorem, aut lautiorem, quàm vulgi opinio. vel sic, qualis est hominum de me, & ceteris pauperibus opinio, tales sumus, hoc est, planè pauperes, & inanes Hæc autem eò dicuntur ab Euclione, quod vult se pauperem existimari, veretúrque ne Megadorus aut quisquam alius suspicetur, eum thesaurum domi reperisse, atque idcirco diuitem esse. MELIVS RES STRVCTA] res magis exstructa, exaggerata: vel res melius constructa, composita, collocata, congesta, coaceruata. SOSPITENT.] fortunent, seruent His verbis auget Euclioni suspicionem, & scrupulum iniicit. TAM HIC SCIT ME H.] &c. solus & secum loquitur Euclio. DE SENATV SEVOCAS?] de cœtu, & conuentu seducis? traiatio est. FVRVM coquorum, qui fures sunt. QVINGENTOS] hyperbole. CVM SENIS MANIBVS,] singulos cum senis manibus. GENERE GERYONACEO,] coquos generis Geryonacei, quia singuli sunt quasi triplices & tricorpores habentes terna capita, senas manus, senos pedes, &c. qualis fuisse dicitur Geryon Hispaniarum rex, quod fabulosum & fictum est. Nam re vera Geryon duos fratres habuit, qui cum eo, & inter se coniunctissimè & concordissimè vixerunt. idcirco talis de Geryone fuit opinio. talisque de eo conficta & tradita fabula est. ARGVS S. QVI OC. T. F.] Argum centum oculis præditum, a Iunone Ioni, Inachi filiæ custodem appositum interfecit Mercurius: ex quo Ἀργειφόντης à Græcis dictus est quanquam huius nominis aliam interpretationem nonnulli afferunt. Hanc fabulam narrat Ouidius libr. 1. Metamorphos. Apul. libr. 2. *Vides hominem ferreum, & insomnem, certè perspicacio rem ipso Lynceo, vel Argo, & oculeum totum seruet* autem, id est, custodiat. QVEM QVONDAM IVNO IONE CVST.

CVST. ABD.] Ouid. lib. 1. Metam. *Pellice donata, non protinus exuit omnem Diua metum: timuitque Iouem, & fuit anxia furti, Donec Aristoridæ seruandam tradidit Argo.* *Ioni* autem casus est dandi à recto ïo, inflexione Latina, io, ïonis, ïoni, ïonem, vt Calypso, Calypsonis, &c. qua de re sic Priscian. lib. 6 in o. productum desinentia, græca sunt, fœminina. & vel græcè declinãtur, vt Manto, Mantus, &c. vel addita syllaba *nis*, faciunt genitiuum, vt Dido, Didonis, &c. idque vsus antiquorum comprobat. Actius in Ione, *Custodem assiduum Ioni apposuit virgini*, &c. Plaut. in Aulul. *Quod si Argus seruet*, &c. CVSTODEM ADDIDIT] id est, custodem apposuit. vtroque autem modo loquebantur veteres. Horat. oda 4. lib. 3. *Incontinentis nec Tityri tecur relinquit ales, nequitiæ additus Custos.* Virgil. libr. 6. *Nec Teucris addita Iuno Vsquam aberit.* Iterum Plautus Capt. *Quoi me custodem addiderat herus maior meus.* Idem in Milit glor *Quem concubinæ miles custodem addidit.* M. Tull. Diuinat. in Cæcilium, *Custodem*, inquit *Tullio opponite.* PRAETEREA TICIBINAM] repete ἀπὸ κοινοῦ, intromisisti. INTERBIBERE] totum bibere. SI VINO SCATAT] scatat, id est, scateat, ab indicatiuo scato, is, it, & sic Lucretius lib 5 *Et partim pleno scatere atque erumpere campo*, &c. sic autem legendum est, non *scateat*, vt est in libris vulg. neque scatit, vt vult Turneb lib 13. Aduers. cap 5 CORINTHIENSEM FONTEM PIRENEM. P.] hyperbole. hæc tibicina. inquit Euclio, ita vinosa est, vt Pirenem fontem Corinthiũ si vino scateat, sola interbibere, id est, exhaurire, & exsiccare bibendo possit. Etiam hic versus ita scribendus, vt edidi, non vt Camerarius, Corinthiensem fontem & Pirenem. TVM OBSONIVM AVTEM] Tum obsonium autem, inquit Euclio, intromisisti in ædeis meas, plus nimio, quàm par sit POL VEL LEGIONI SAT EST] Megadorus extenuans id quod misit obsonii, per ironiam, & significare volens se non multum misisse, quod tu mihi, inquit, de obsonio quereris, quasi multum miserim? mihi scilicet quãtum legioni sat est. hoccine dicer? proinde quasi dicat longè aliter est: quippe qui agnum duntaxat miserim: quo nihil potui mittere vilius, aut minus. MAGIS CVRIOSAM] ambiguè dictum, & obscurè dictum itaque eius interpretationem quærit Megadorus. Nam curiosa bellua accipi potest, vel macilenta, & quasi curis confecta, vt sunt curiosi: quo modo vult accipi Euclio: vel propriè nimis multa, & aliena & non necessaria curans. AGNVS CVRIO] agnus cura confectus, agnus curiosus. Sic Nonius hunc locum proferens. QVI OSSA, ATQVE PELLIS TOTVS EST] sic in Captiuis. Ossa, atque pellis sum misera macritudine. sic Theocrit. *αὐτὰ Τιτύρε ... τὰς πόρτιος αὐτὰ λελόγχασι ... ταῦτα.* quod Virgil. expressit in Palæm. *Vix ossibus hærent.* MACET] macer est macie confectus est, macilentus est. & ita Nonius hunc locum proferens. QVIN EXTA RESPICERE ETIAM V. I] hyperbole, exta non nisi mactatis animalibus inspiciebantur, aut inspici poterant ab exstilpiciis & sacerdotibus. At hunc agnum Euclio ita macrum esse dicit, vt etiam ei viuo exta inspicere liceat in sole. PELLVCET] translucet, διαφαίνεται, pellucidus est instar laternæ punicæ. dictum autem *pellucet*, pro *perlucet*: talia sunt, *pellicere pellegere* &c. nam veteres r ante l mutabant in l vt docet Priscianus. QVASI LATERNA PVNICA] tanquam laterna Africana: laternæ Punicæ erant supra alias pellucidæ. CAEDVNDVM] id est, mactandum, immolandum. & ita Nonius, hunc locum proferens CONDVXI] legendum videtur, *locaui*. nam Megadorus tradidit eũ coco cædendum. cocus autem conduxit à Megadoro cædendum Omnino ita scriptum à Plauto esse arbitror. & verò hanc emendationem id, quod respondetur ab Euclione, confirmat. Neque me mouet Nonius, qui *cõducere* hoc loco interpretatur *emere*. TVM TV IDEM OPTIMVM'ST LOCET VT EFF] sententia hæc est: dicis te agnum illum coco locasse cædundum. at optimum est eadem opera, vt eum loces efferẽdum. Nam iam credo, mortuus est. Hoc eò pertinet, quòd mortui efferri, id est, foras ferri, & in rogum imponi & humari solent. Hæc Euclionis responsio, vt dicebam facilè declarat, legendum suprà *locaui*. non enim conueniret id, quod ab eo respondetur, ad id, quod dixerat Megadorus. si Megadorus dixisset se conduxisse mactandum, Euclio autem responderet, illum eadem opera debuisse locare efferendum. NON POTEM. &c] non ausim, vel nõ possim, vel nolim potare. VINI VETERIS] vetustas vinum commendat. A ME] domo mea. MADIDVM] potum, vuidum. βεβρεγμένον, madido opponitur siccus. suprà in Asinaria, *Madidum, nihili, incontinentem*, &c. TIBI CVI DECRETVM] id est, tibi dico, qui dicis tibi decretum esse bibere aquam. vel, *tibi cui* intellige positum esse pro cui tibi, hoc modo, te madidum hodie reddam. cui tibi decretum est aquã bibere. qualia sunt, *vrbem quam statuo vestra est*: & *eunuchum, quem dedisti nobis, quas turbas fecit?* & alia huius generis sexcenta: quo in genere relatiuum & antecedens sunt eiusdem casus, & antecedens priore loco ponitur. VT ME DEPONAT VINO, EAM AFFECTAT VIAM] id est, vt me vino ad somnum dedat, vt me somno quasi sepeliat ebrium: factum, eò intendit. ductum a mortuis qui depositi dicuntur, id est, quasi deplorati. Turnebus putat tralationem esse ab oneribus, quæ deponuntur: à quo dissentio. Mortuos autem, depositos à veterib. dici, fidem facient aliquot exempla. Lucil. Sat libr. 3. *Symmachus' præterea iam tum depostus' bubulcus, Exhalans animam pulmonibus æger agebat.* Virg. lib. 12. Æneid. *Ille vt depositi proferret fata parentis.* M. Tull. procem. actionis primæ, *Itaque mihi videor iudices, magnam & maximè ægrã, & propè depositam reipub. partem suscepisse.* Vbi notat Asconius, depositam, desperatæ salutis. Fortasse eadem ratione dictum est illud in Curcul. *Propino magnum poculum, ille ebibit Caput deponit: condormiscit.* Quid autem Nonius in verbo, *deponere.* putat deponere hoc loco idem valere, quod alienare non placet. EAM AFFECTAT VIAM] id agit, eò tendit, seu intendit, eò suos conatus confert. *affectare viam*, plena locutio est: qua vtitur & in Menæch. *Qui commisit vt me defenderes, ad eam rem affectas viam*: vtitur & Terentius Phormione, *Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam*, vbi notat Donatus affectant viam, plenũ: quod nos dicimus ἐγχειροῦσιν, *affectant*. Idem Heauton. *Nam disciplina est iisdem munerarier Ancillas primum ad dominas qui affectant viam.* Virgilius libro 4 Georg. *viamque affectat Olympo.* Cicer. pro Rosc Amer. *nunc verò quam viam munitet quod iter affectet, videtis* Idem de lege Agr. in sen. *Videte nunc quo affectarit iter, apertius quam antea.* POST, HOC, QVOD HAB. VT COMM. COL.] ordo est, vt hoc, quod habeo, post commutet col. vel dic. Pòst, id est, postquàm somno sepultus fuero, vt id aurum, quod habeo commutet coloniam, quod valet, commutet locum, alioque transferatur. tralatio est, à coloniarum deducendarum consuetudine, vt cum, verbi gratia, aliquot ciuium Rom. millia deducebantur in aliquam vrbem vel Italiæ, vel Galliæ, vel Germaniæ. ABSTRVDAM] abscondam EGO FAXO ET OPERAM, ET VINVM PERD.] alludit ad prouerbium *oleum & operam perdere.* ego faxo, inquit, id est, ego fecero, quod valet, ego hoc assecutus fuero, vt operam & vinum quo me deponere, id est, ire, & quasi sepelire cogitat, perdiderit. NISI QVID ME VIS] oratio discedere volentis. Eo

vitiarit, eam virginem aut dotare, aut vxorem ducere. CERERIS VIGILIIS,] θεσμοφορίοις. die festo Cereris, qui noctu agitabatur, de quo suprà in argumento. CVR EIVLAS?] cur muliebriter ploras? QVEM HODIE EGO AVVM FECI VT ESSES, &c.] genus loquendi permixtum, & duplex: cuiusmodi alia multa antea notauimus. Duo enim illa hoc cõtinentur vnum, *Quem hodie ego auum feci esse in filiæ nuptiis:* alterum, Qui vt esses hodie auus in filiæ nuptiis, ego effeci. DECVMO MENSE POST,] decimo mense post Cereris vigilias: quo die, seu qua nocte filiam tuam compressi. Quo modo autem decimus mensis hic accipiendus sit, dictum est suprà NVMERVM CAPE,] id est, numerum accipe. Sic Nonius, hũc versum proferens, eadem ratione dictum est ab eodem, capere rationem, in Pseud. ibi, *vt ego oculis rationem capio.* EA RE,] ob eam rem. I INTRO. INQVIRE, SITNE ITA, &c.] profert hunc versum Priscia. lib. I. his verbis. æ, inquit, transit in i. productam, vt quæro, inquiro, exquiro. quanquam exquæro Plautus dixit in Aulularia. I, intrò: exquære, sitne ita, vt ego prædico. SE AGGLVTINANT] se adiungunt, & illi malo adiunctæ, sic adhærent, vt magnam malorum molem faciant. tralatio est. IN VADO SALVTIS] i. in salute explorata, & certa. Sic Terent. in Andr. *Omnis res est iam in vado.* vbi notat Donatus, in vado, i. in securitate: nã vt in profundo periculum est, ita in vado securitas. EX GNATAE PEDISEQVA, NVTR.] ex Staph.

STROBILVS, LYCONIDES.

Di immortales, quibus & quantis me donatis gaudiis?
Quadrilibrem aulam auro onustam habeo. quis me est ditior?
Quis me Athenis nunc magis quisquam est homo, cui di sint propitij?
Ly. *Certò enim ego vocem hic loquentis modò me audire visus sum.*
Str. *Herúmne ego aspicio meum?* Ly. *video ego hunc Strobilum seruum meum.*
Str. *Ipsus est.* Ly. *haud alius est.* Str. *congrediar.* Ly. *contollam gradum.*
Credo ego, illum, vt iussi eampse anum adisse, huius nutricem virginis.
Str. *Quin ego illi me inuenisse dico hanc prædam, atque eloquor?*
Igitur orabo vt manu me mittat. ibo atque eloquar.
Repperi. Ly. *quid reperisti?* Str. *non quod pueri clamitant*
In faba se reperisse. Ly. *iámne autem vt soles me ludis?*
Str. *Here mane, eloquar, iam ausculta.* Ly. *age ergo loquere.* Str. *repperi hodie*
Here diuitias nimias. Ly. *vbinam?* Str. *quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.*
Ly. *Quod ego facinus audio ex te?* Str. *Euclioni huic seni surripui.*
Ly. *Vbi id est aurum?* Str. *in arca apud me, nunc volo me emitti manu.*
Egóne te emittam manu scelerum cumulatissime? Str. *abi here, scio*
Quam rem geras, lepidè hercle animum tuum tentaui, iam
Vt eriperes, apparabas. quid faceres, si reperissem?
Ly. *Non potes probasse nugas. i, redde aurum.* Str. *reddam ego aurum?*
Ly. *Redde, inquam, vt huic reddatur.* Str. *ab vnde?* Ly. *quod modò fassus es esse*
In arca. Str. *Soleo hercle garrire nugas, ita loquor.* Ly. *at scin'*
Quomodo? Str. *vel hercle enica, nunquam hinc feres à me.*

QVADRILIBREM AVL.] quatuor librarum AVRO ONVSTAM,] auri plenam. DIVITIOR?] ditior? QVIS ME ATH. NVNC M. Q. EST, Q.] Quis est quisquam homo Ath. pleonasmus. ME AVDIRE VISVS SVM] *visus sum me audire*, pro visus sum audire, antiquè dictum. HERVMNE EGO ADSP.] id est, nónne ego herum meum adspicio? nam talem interrogationem, *Herúmne ego*, &c. constat vim habere affirmationis. VIDEO EGO HVNC STR.] Idem dicit seruus de hero suo, quod herus de seruo antè dixerat. Nonnulli libri habent, *Videon' ego hunc Str.* sed carminis lex & modus hanc scripturam respuunt. HAVD ALIVS EST] hoc est, ipsus est, seu ipse est. CONTOLLAM GRADVM] id est, congrediar, conferam gradum. Profert Nonius in verbo *contollere* quod interpretatur, contrà tollere: à quo dissentio: nam contollere, idem valet, quod cõferre: vt protollere, idem quod *proferre*. EAMPSE] eam ipsã sic Festus. MANV ME MITTAT] me liberet: me libertate donet. Festus, *Manumitti seruus dicebatur, in quit, cum dominus eius aut caput eius seruí, aut aliud membrum tenent, dicebat: Hunc hominem liberum esse volo: & emittebat eum manu.* QVOD PVERI CLAM. IN F. R.] puta Curculionem aliquem, potius vermiculum, quem m. dam vocant, reperi, inquit, non aliquid puerile, leue, vile, nugatorium, contemtum: sed quiddam carum, & magni ponderis, magníque pretii. IAMNE AVTEM, VT SOLES, ME LVDIS?] nonnulli ex libris nostris veteribus habent *deludis*. ego, si versus est superioribus par, & similis, putarim legendum, *me lamberas.* SCELERVM CVMVLATISSIME?] sceleribus coopertissime? sceleratissime? IAM VT ERIPERES, APPARABAS,] iam te ad eripiendum comparabas, iam eripere parabas. NON POTES PROBASSE NVGAS.] non potes efficere, vt mihi persuadeas nugas. GARRIRE NVGAS,] effutire nugas, nugari. FERES] auferes. Fabula hæc imperfecta est, vt & nonnullæ aliæ.

CAP.

eſt illud apud M. Tull. in oratione pro Corn. Balbo non longè à princip. *Satis eſt homines imprudentia lapſos non erigere: vrgere verò iacentem, aut præcipitantem impellere, certè eſt inhumanum*, &c. QVASI PVERIS, &c.] id eſt, Quemadmodum pueris, &c. ſimile eſt, à pueris natare primùm diſcentibus. SCIRPEA INDVITVR RATIS:] ratis ex ſcirpo facta ſubiicitur, aut circumdatur. induitur & cortex, ſeu ſuber. Horat. Sat. 4. lib. 1. *ſimul ac durauerit ætas Membra, animúmque tuum, nabis ſine cortice.* Scirpus iunci genus leuiſſimum, & enode. Terentius Andr. *Nodum in ſcirpo quæris.* legendum autem *induitur*, & ita legit Donatus, hunc locum proferens, ad illud Terentii: ſic & Feſtus in voce ſcirpus. cuius verba adſcribam, *Scirpus*, inquit, *eſt id, quod in paluſtribus locis naſcitur, leue & procerum: vnde tegetes fiunt. inde prouerbium eſt in eas natum res, quæ nullius impedimenti ſunt, in ſcirpo nodum quærere.* Ennius, *Quærunt in ſcirpo, ſoliti quod dicere, nodum.* & Plautus in Aulularia, *quaſi pueris, qui nare diſcunt, ſcirpea induitur ratis.* Non diſſimulabo tamen, & apud Donatum, & apud Feſtum reperiri in exemplis editis & vulgatis, *ſcirpo ratis* pro *ſcirpea ratis*: quo modo hodie habent libri & manuſcripti, & vulgati. Ego ſequor ſcripturam vulgatam, ac receptam: ſed tamen non magnopere cum eo pugnarim, qui Feſti, & Donati auctoritate commotus, legendum exiſtimet, *è ſcirpo induitur ratis.* QVI LABORENT MINVS,] vt laborent minus. ET MOVEANT M.] & vt facilius moueant manus. EODEM MODO, &c.] ἀπόδοσις. RATEM ESSE AM.] ratis inſtar eſſe am. h. vel ſic, ratis vicem, vſumque præbere, &c. VT TOLERET,] vt herum caſantem aut peſſum euntem, ſuſtineat. PESSVM] aduerbium, quod valet in locũ imum, & quaſi ſub pedes. Fortaſſe verò *peſſum*, dictum quaſi ἐς βυσσὸν, id eſt, in fundum mutato b in p. & υ. in e. buſſum, peſſum, vel κατὰ τὸ πέσειν. Ego prius illud mãlo. & ita ferè auctor vocabularii latinogræci. crebrò vtitur eo Plautus, exempli cauſa in Ciſtell. *neque niſi, quia miſeri non eo peſſum, Mihi vlla abeſt perdito permities.* Idem in Moſtell. *Aliud quiduis impetrari à me facilius perferam, Quàm vt non ego illum pro ſuis factis peſſimus peſſum premam.* TANQVAM CATAPIRATES MARIS] hic eſt Lacuna in omnibus libris & manuſcript. & vulgatis, quam ego expleui veriſſima & certiſſima coniectura ductus nam verſus meam emendationem recipit, & ſententia poſtulat, & Plautina loquendi conſuetudo approbat, & Iſidori auctoritas adiuuat: qui quamuis hunc Plauti locum non proferat, tamẽ eo ipſo, quod vocẽ *catapirates* interpretatur, atque explicat, ſatis indicat, eam ab antiquis ſcriptoribus Latinis eſſe vſurpatam, neque ſolum à Lucilio, cuius verſus duos profert, ſed & ab aliis, quorum verba prætermittit. Lucilii autem verſus ſunt hi, non ſatis emendati, *Hunc catapiraten puer eodem deferet vnctum Plumbi pauxillum rodus, linique metaxam.* Poſteriorem etiam Feſtus profert in voce *Rodus.* Docet igitur Iſidorus, Catapiraten eſſe lineam cum maſſa plumbea, qua maris altitudo tentatur. Porrò quid potuit ſumere Plautus illuſtrius, & conuenientius, quo ſignificaret amantem niſi à ſeruo regatur, & retineatur, peſſum abiturum, quàm tale inſtrumentum, quo maris altitudo à nautis exploratur? cum qua re potuit aptius hominẽ peſſum euntem, & deorſum præcipitantem, quàm cum fune illo & plumbo nautico, comparare? iam Plautum libenter vti Græcis vocabulis conſtat, idque ſciunt ii, qui eum diu legendo triuerũt. Adde quòd nulla vox extat Latina quod ſciam, quæ Græcæ reſpondeat: vt non tam ſua voluntate, quàm neceſſariò voce Græca vſus eſſe videatur. Nihil igitur meo iudicio, ad hanc lacunam explendam, accommodatius reperiri poteſt. Quin hoc dico, nihil aliud in hoc inani ſpatio, antequam inane ſpatium eſſet, ſcriptum fuiſſe: niſi fortè hanc, quę idem valet, *catapirateriam*, quam item facile recipiam, vt vox *maris* ſcilicet non addatur. Eſt enim Catapirateria inſtrumentum nauticum, quo maris altitudinem nautæ exquirunt, & explorant quo nomine vtitur Herodotus in Euterpe, non longè à principio, verba eius adſcribam. Πρῶτα μὲν νῦν προσπλέων ἔτι, καὶ ἡμέρης δρόμον ἀπέχων ἀπὸ γῆς, κατεὶς καταπειρατηρίην, πηλόν τε ἀνοίσεις, καὶ ἐν ἕνδεκα ὀργυιῇσι ἔσεαι, id eſt: Primum quidem etiam vltrà nauigans, & vnus diei curſum à terra diſtans, demiſſa catapirateria, & cœnum ſurſum efferes, & eris in mari vndecim vlnas alto. Idem infrà, Οὗτος μὲν δὴ ὁ γραμματιστής, εἰ ἄρα ταῦτα γινόμενα ἔλεγε, ἀπέφαινε, ὡς ἐμὲ κατανοέειν, δίνας ταύτῃ ἐούσας ἰσχυρὰς, καὶ παλιρροίην· οἷα δὲ ἐμβάλλοντος τοῦ ὕδατος τοῖσι ὄρεσι, μὴ δύνασθαι κατιεμένην καταπειρατηρίην ἐς βυσσὸν ἰέναι. id eſt, ſic igitur grammatiſta ille, (ſi quidem vera narrabat) pronuntiabat, vt intelligerem ingenteis quoſdam aquarum vortices, & æſtus maris reciprocos in his locis eſſe: tanquam autem in monteis irruente aqua non poſſe catapirateriam demiſſam in fundum peruenire. Vel igitur ſic legendum vt edidimus, *ne peſſum abeat, tanquam catapirates maris.* vel ſic, *ne peſſum abeat tanquam catapirateria.* verſus autem huius ſcenæ, trochaici ſunt catalectici, tetrametri. Cuius generis reperietur hic verſus, ſi quis eum digitis metietur. ſiue ita legas, *Vt te ferat ne peſſum abeat tanquam catapirates maris* ſiue ita, *Vt tolleret ne peſſum abeat, tanquam catapirateria.* Porrò, vt videat lector, quàm ſit diues & copioſa lingua Græca, præ Latina, alio nomine Græci βολίδα nominant. VT, QVOD FRONS VELIT, OCVLI SCIANT] id eſt, vt heri voluntatem & ſententiam ex fronte, & vultu intelligat, vt heri frontem, & nutum intueatur, exque, quid ille velit cognoſcat. Terent. Adelph. *Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos. Ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.* CITIS QVADRIGIS CITIVS PROP. PERS.] hyperbole, & ex hyperbole natum prouerbium, quo ſumma celeritas ſignificatur. Videtur autem ſumptum à ludis Circenſibus ſuprà in Amphitr. *quadrigas ſi nunc inſcendas Iouis, Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.* & in Aſin. *Nunquam ædepol quadrigis albis indipiſcet poſtea.* ABSTINEBIT CENSIONE BVB.] id eſt, non cædetur loris bubulis, non ſubibit, neque ſufferat pœnam lorariam, qua ſerui nequam afficiuntur. Alludit ad cenſoriam animaduerſionem: & per cenſionem, id eſt, animaduerſionem bubulam, verbera ſignificat, quæ loris bubulis ſeruorum improborum tergo incutiuntur. quæ cenſio, longè ab animaduerſione, ſeu notatione cenſoria differt. Cenſores enim, tantum ignominia eos notabant, in quos animaduertebant. cenſio bubula verò, loris bubulis conſtat, & plagas infligit. Feſtus in voce Cenſio. *Cenſionem facere* dicebatur, inquit, cùm multam equiti irrogabat. NEQVE SVA OPERA REDIGET VNQVAM IN SPLEND. COMP.] id eſt, neque vnquã compedibus vincietur. ex conſequente intelligendum antecedens. nam quorum pedes compedibus vinciuntur, ii compedes quantumuis rubiginoſas, & rubigine ſqualidas quotidiana geſtatione, & aſſiduo vſu ſplendidas reddunt. SPECVLATVM HERVS] obſeruatum huc miſit me, vt hinc proſpiciam, tanquam è ſpecula. VT, QVAE FIERENT, FIERET PART.] vt eorum quæ fierent, fieret à me particeps HINC ex hac ara. ARBITRARIER.] id eſt, tanquam arbiter, iudicare, aut proſpectare. Nam arbiter interdum, ſpeculatorem, & arbitrium proſpectum, & arbitrari, proſpicere ac ſpeculari ſignificant.

Horat. epist. ad Bullatium lib. 1. in extr. *Non locus effusè latè maris arbiter, aufert.* Apuleius lib. 1. *Nam & pueri extra limen, credo, vt arbitri nocturni gannitus pro nobis ablegarentur, humi distrata fuerant grabatula* &c. arbitri nocturni gannitus. id est speculatores, & spectatores nocturnæ summissæ confabulationis. Idem lib. 3. *Ipsaque per rimam ostiorum quempiam iubet arbitrari,* &c arbitrari, id est, spectare. Idem eodem lib. infrà, *præsertim domus antiqua quam dixera illa, fortunas arbitraturus.* Plautus in Capt. *Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.* Idem in Mil. glor. *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, mea quid fiat domi.*

EVCLIO senex, STROBILVS seruus.

Eu. *TV modò caue cuiquam indicassis aurum meum esse istic, Fides.*
Non metuo ne quisquam inueniat, ita probè in lateribus situm est,
Edepol næ illic pulchram prædam agat, si quis illam inuenerit
Aulam onustam auri, verum id te quæso vt prohibessis, Fides.
Nunc lauabo, vt rem diuinam faciam, ne affinem morer,
Quin vbi arcessat me, meam extemplò filiam ducat domum.
Vide Fides etiam atque etiam, nunc saluam vt aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum, in tuo loco & fano mo[d]o est situm.

Str. *Di immortales, quod ego hunc hominem facinus audio loqui?*
Se aulam onustam auri abstrusisse hic intus in fano Fidei,
Caue tu illi fidelis quæso potius fueris, quàm mihi.
Atque hic pater est, vt ego opinor, huius herus meus quam amat,
Ibo hinc intrò, perscrutabor fanum, si inueniam vspiam
Aurum, dum hic est occupatus: sed si repperero, ô Fides,
Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.
Id adeò tibi faciam, verùm ego mihi bibam, vbi id fecero.

INDICASSIS.] indicaueris. Fidem alloquimur, in cuius fano auri ollam abstrusit. NAE ILLIC.] nę ille. PVLCHRAM PRAEDAM AGAT] sic loquitur Corn. Nepos in Datame, *regis prouinciam expugnat, castella expugnat, magnas prædas agit.* sic & Cęsar, vt lib. 6. *præda ex omnibus locis agebatur.* λεηλατεῖν dicuntur Græci. VT PROHIBESSIS] vt prohibueris. NVNC LAVABO, VT REM D. F.] sacrificaturi lauabant, vt puri deos venerarentur, & colerent. VT REM DIVINAM F.] vt sacrificem AFFINEM] generum. MOROR.] remorer, tardem Terent. Heaut. *egomet conuiuas moror.* Horat. epist. 1 lib. 2 *Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.* DVCAT DOMVM] ducat vxorem domū, sponsus sponsam suam, domum suam ducebat. hinc natum, *vxorem ducere.* in quo subintelligitur, *domum.* VIDE FIDES,] in verbo *vide*, de, posterior syllaba, breuis est: Sic apud Horat. epist. 13. lib. 1. *Vade, vale, caue ne titubes, mandataque frangas.* in verbo *caue, ue,* breue est. ONVSTAM AVRI,] plenam auri, onustam auro. HVIVS] huius puellæ, quam herus meus amat. CONGIALEM.] cōgii capacē, vel congio æqualē. Cōgius autē sextarios sex capit. FACIAM TIBI.] sacrificabo tibi. FIDELIAM.] fidelia, inquit Nonius, Samium vas ad vsus plurimos. deinde hūc versū profert. profert & in verbo *facere* licebat & ita loqui, *Mulsi congiali plena faciam tibi fidelia.* vt Virg. in Palæm. *Cum faciam vitula pro frugibus ipse venito.* Fideliam autem, vas etiam fuisse, quo vtebantur, qui parietes dealbabāt, licet vel ex illo prouerbio vulgatiss. quod & M. Curtius vsurpauit in epistola quadam ad Cic. lib. 7. cognoscere: *duos parietes de eadem fidelia dealbare.* Apud Persium verò videtur esse vas fictile, quo salsamenta, & cetera quæ numerantur in penu, seruantur. Sic ille Satyra 3. *Disce, nec inuideas quòd multa fidelia putet In locuplete penu defensis pinguibus Vmbris.* ID ADEÒ TIBI FACIAM, VERVM EGO M.] iocus seruilis.

EVCLIO.

NOn temerè est quòd coruos cantat mihi nunc ab læua manu.
Simul radebat pedibus terram, & voce crocibat sua,
Continuò meum cor cœpit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare, sed ego cesso currere?

NON TEMERE EST,] non temerarium est: non absque ratione est. QVÒD CORVOS CANTAT MIHI, &c.] malum, & inauspicatum auspicium. Nam auspicia coruorum, à dextra, fausta: à læua, infausta, & infelicia habebantur. Marcus Tullius libro 1. de diuinatione. *Cur à dextra Coruus, à sinistra Cornix faciat ratum?* Horat. oda 27. lib. 3 *Oscinem corui prece suscitabo Solis ab ortu.* Profert autem hunc versum Nonius, in verbo, *Crocire.* his verbis, Crocire cum sit coruorum, Plautus in Aulularia cantare eos dixit. Hæc Nonius, quem miror non vidisse eadem opera versum sequentem, in quo Plautus id verbum quod ait ille proprium esse coruorum, de coruo vsurpauit. Sed quod hic non attēdit Nonius, notauit in voce *crocitu*. SIMVL] sic legendum: & ita habent duo ex nostris libris veteribus & omnes ferè vulgati. & ita videtur egisse Nonius, vt mox dicemus. Ex voce CROCIBAT, vel Nonius in voce crocitu scribit. Crocitum

propiam

propriam coruorum vocem esse voluerunt. Plautus Aulul. Simul rad. ped terr. & voce croc. *crocibat* autem edendum curaui, quod ita habeant omnes fere nostri libri veteres, nisi quòd aliquot habent *crocitabat*. Apud Nonium quidem plane impressum est, *crocibat*. ARTEM FACERE LVDICRAM] trepidare, tremere, palpitare, πηδᾶν. Turnebus sic explicat, gestire, gestum facere: non recte. Nam quamuis ab histrionib. sumptum sit, qui gestū agentes crebrò mouentur, tamen non potest hic nec vere, nec apte dici cor Euclionis, cantu, seu crocitu corui audito gestiisse: quod lætitiā significat, atque indicat. Gestire enim, est lætitiam animi, corporis motu, præ se ferre, vt docet Nonius: & profert Ter. verba ex Eunuc. *Charea. quid est, quòd sic gestis?* ATQ. IN PECTVS EMICARE] *emicare*, seu *exsilire*. nā idem dicit quod suprà proxime, aliis verbis. salire cor enim, & palpitare, & in pectus emicare dicitur, cū trepitat ob metū.

EVCLIO, STROBILVS.

Eu. FOràs, foràs, lumbrice, qui sub terra erepsisti modò,
Qui modò nusquam comparebas, nunc quum compares, peris.
Ego edepol te præstigiator miserum iam accipiam modo.

Str. Quæ te mala crux agitat? quid tibi mecum est commercij senex?
Quid me afflictas? quid me raptas? quà me caussa verberas?

Eu. Verberalissime, etiam rogitas? non fur, sed trifur?

Str. Quid tibi subripui? Eu. redde huc sis. Str. quid tibi vis reddam? Eu. rogas?

Str. Nihil equidem tibi abstuli. Eu. at illud, quod tibi abstuleras, cedo.

Str. Hem quid agis? Eu. quid agam? auferre non potes Str. quid vis tibi?

Eu. Pone hoc sis, aufer cauillum, non ego nunc nugas ago.

Str. Quid ego ponam? quin tu eloquere, quicquid est, suo nomine.
Non hercle equidem quicquam sumpsi, nec tetigi. Eu. ostende huc manus.

Str. Hem tibi ostendi, eccas. Eu. video, age ostende etiam tertiam.

Str. Laruæ hunc atque intemperiæ, insaniæque agitant senem.
Facisne iniuriam mihi, ánnon? Eu. fateor, quia non pendes, maximam.
Atque id quoque iam fiet, nisi fatere. Str. quid fatear tibi?

Eu. Quid abstulisti hinc? Str. Di me perdant, si ego tui quicquam abstuli.
Nive adeò abstulisse vellem. Eu. agedum excutedum pallium.

Str. Tuo arbitratu. Eu. ne inter tunicas habeas. Str. tenta quà lubet.

Eu. Vah scelestus, quàm benignè, vt ne obstulisse intelligam.
Noui sycophantias. age rursum, ostende huc manum
Dexteram. Strobil. hem. Eu. nunc læuam ostende. Str. equidem ambas profero.

Eu. Iam scrutari mitto, redde huc. Str. quid reddam? Eu. ah nugas agis.
Certè habes. Strob. habeo ego, quid habeo? Eucl. non dico, audire expetis.
Id meum quicquid habes redde. Str. insanis, perscrutatus es
Tuo arbitratu, neque tui me quicquam inuenisti penes.

Eu. Mane, mane, quis illic est, qui hic intus alter erat tecum simul?
Perij hercle, ille nunc intus turbas, hunc si amitto, hic abierit.
Postremò iam hunc perscrutauit, hic nil habet, abi quò lubet.
Iuppiter te, dique omnes perdant. Str. haud malè agit gratias.

Eu. Ibo intrò, atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.
Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc ánnon? Str. abeo: Eu. Caue sis te videam.

FORAS, FORAS.] subintell. exi. Sic autem edidit Camerarius. sed legendum videtur, I foràs lumbrice, &c. vt sit trochaicus, tetram. catalect. quales sunt alii. LVMBRICE] Strobilum seruum, lumbricum appellat, quòd, vt vermis, seu lumbricus, repente è terra rependo existere solet: ita ille non antea in illo loco ab eo visus, ex ara de subitò emerserit, in qua assidebat. Non habent oculos

lumbrici, nec vllum vermium genus. vt narrat Plin. lib. 11. cap 37 NVSQVAM COMPAREBAS.] nullo in loco apparebas. PRAESTIGIATOR] qui veluti præstigiis quibusdam homines fallis, & in fraudem impellis. Præstigiatores dicti sunt à præstigiis: præstigiæ à præstinguendo, quod valet tenebras offundere, & à præstinguendis oculis. qua de re plura in comment. Horatianis. ACCIPIAM] tractabo. inuitabo. tralatio est. proprie vsurpauit Virg. lib. 3. Æneid. *illos porticibus rex accipiebat in amplis.* & M. Tull. lib. 6. de repub *post autem regio apparatu acceptis, sermonem in multam noctem produximus.* AFFLICTAS?] in terram ecerebrò affligis? VERBERALISSIME] verberib. dignissime, maxime verberande. REDDE HVC SIS] redde mihi si vis, quæ subripuisti. QVOD TIBI ABSTVLERAS] homo suspiciosissimus, putans Strobilum, ambigue de industria esse locutum, & cùm ita dixit, *nihil equidem tibi abstuli.* sic sensisse, nihil abstuli in vsum tuum, seu quod in vsum tuum verteretur: hac sententia arrepta, vt hoc pacto omnem calumniã, & cauillum auferat: iubet eum omnino reddere, quod ea gratia abstulit, vt eo vteretur, ac frueretur hoc modo. at redde, inquit, illud quod tibi, idest tui vsusgratia, abstuleras. PONE HOC SIS.] pone hoc si vis. de manibus scilicet. pone, id est, depone. Hor. epist. 16. lib. 1. *Pone, meum est, inquit, pono, tristisque recedo* AVFER CAVILLVM.] omitte iocularem, & ludicram fallaciam. *Cauillatio est iocosa calumniatio,* inquit Festus idem, *Cauillum, cauillatio est irrisio.* Nonius, Cauillantur, quod est apud Cicer. libr. 3. de Oratore, interpretatur iocantur. QVIN TV ELOQ. QVID Q. EST. S. N.] imo verò, clare appella quidquid tibi ablatũ esse arguis, suo nomine licet etiam legere cum interrogatione, vt *eloquere,* sit indicatiui modi, pro eloqueris, & *quin,* positum intelligamus pro, cur non. sed illo altero modo malo TERTIAM] ridiculum, postulare sibi ostendi manum tertiam ab eo, qui ambas ostẽderit, & ita satis probarit, nisi obstaret Euclionis animus diffidentiæ, & suspicionis plenus, se nihil alieni tetigisse. Sed hic ostendit Plautus quàm miser sit auarus, qui auri & seruandi cura, & amittendi metu perturbatus, ne oculis quidem suis credit. LARVAE.] lemures. Maniæ γοργεῖα, seu γοργόνες. hinc laruati, male sani: qui laruarum incursatione vexantur. ATQVE INTEMPERIAE] suprà eadem comœd. in princip. *Nescio pol quæ illum hominem intemperiæ tenent.* FATEOR, QVIA NON PENDES M] fateor me tibi iniuriam facere maximam, qui non pendes, & pendens vapulas. Serui, qui virgis aut loris cædebantur, pendebant è trabe aliqua, qua de re suprà satis multa dicta sunt, in Amphitr. ibi, *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi itam vnam verberatus quã pependi perpetem.* & in Asin. ibi, *Nullus vinctus centumpondo es, quando pendes per pedes.* ATQVE ID QVOQVE IAM FIET &c.] subintell tibi, id est, pendebis, & pẽdens vapulabis. NISI FATERE] nisi fateris, te mihi ollam auri abstulisse TVO ARBITRATV.] id est, ita vt arbitraberis, ita vt voles. NE INTER TVN. HAB.] pendent & apta sunt hæc ex superioribus illis *excute dum pallium,* debentque connecti cum illis, & coniunctè legi, in explicando, & interpretando: quando Strobilus interposuerit hæc, *tuo arbitratu.* Hæc enim orationis est series, *agedum, excute dum pallium, ne inter tunicas habeas* Sed cur dixit *inter tunicas,* & non *inter tunicam?* vnam enim tunicam gerebant, non duas: an numerum multitudinis vsurpauit, pro singulari, Græcorum more, vt τόξα pro τόξον, ἅρματα pro ἅρμα, &c. an hoc referendum ad Euclionis personam, qui non putat vnam tunicam seruum Strobilum habere, sed plureis? vt suprà non duas manus tantùm, sed plures in eo quærebat? Porrò pallium fuisse Græcorum vestem exteriorem, tunicam verò interiorem: & illud ἱμάτιον hanc χιτῶνα dictam esse constat, quod si aliter esset, possem hoc ex Demosthene, & aliis oratoribus: ex Homero, ex aliis poetis, & omnibus denique historicis docere. QVÀM BENIGNE] id est, quàm liberaliter, subintellige, potestatem facit exquirendi, perscrutandi, & excutiendi, vt ne, &c. ABSTVLISSE] subintellige, eum. SYCOPHANTIAS] fallacias. AVDIRE EXPETIS] cupis audire, quid amiserim, aut etiam quid hic abstruserim. NEQ. TVI ME QVIDQ. INVENI. P.] ordo, & sententia est, neque quidquã tui penes me inuenisti. QVIS ILLIC EST, &c.] quis ille est, &c. Nemo erat omnino, præter Strobilum: sed quasi aliquis alius esset, ita quærit, homo omnia tuta timens, & sibi ipse non credens, & vmbram suam horrens PERSCRVTAVIT] perscrutatus sum. profert Nonius in verbo *scruto,* titulo *de contrariis generibus verborum.* SOCIENNO TVO] socio tuo: Profert hunc versum Nonius. vtitur eodem nomine & suprà in Amph. *Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.* INTERSTRINGAM] interprimam. sic enim loquitur in Rud *Qui sacer dotis scelestus fauces interpresserit:* idem valet, *obstringere collũ laqueo:* quo genere vsus est suprà in ead. com. in princip. & in Amph. ibi, *Quem ego Amphitruonem collo hinc obstrinctο traham.* FVGIN' AB OCVLIS?] Fugisne è conspectu meo? CAVE SIS TE VID.] caue si vis te videam.

STROBILVS.

E Mortuum ego me mauelim leto malo,
Quàm non ego illi dem hodie insidias seni.
Namque hic iam non audebit aurum abstrudere.
Credo refert iam secum, mutabit locum.
Atat foris crepuit, senex secum aurum effert foras.
Tantisper hic ego ad ianuam concessero.

EMORTVVM EGO ME] simul vt vidit Strobilus, Euclionem aurum ex Fidei fano effundere, hęc secum loquitur, & minatur se illi insidiaturum, magnúmque malum daturum. LETO MALO] mala morte. QVAM NON EGO ILLI DEM INS. H.] Quàm non ego illi seni insidias comparẽm, seu insidier, sic loquitur in Bacchid. *Is nostra naui lembus insidias dabat.* & in Casina, *hisce ego insidias dabo.* HIC] in Fidei fano. FORIS CREP.] fores fani crepuerũt. Ex forium crepitu autem senem è fano exiturum cognoscit. FORAS] extra fanum. TANTISPER] interea dum aurum effert foras. HIC] videtur legẽdum huc. CONCESSERO] iuero. Terent. Heaut. *at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper.*

EVCLIO

EVCLIO, STROBILVS.

Eu. *Fidei censebam maximam multo fidem*
Esse, ea subleuit os mihi penissumè.
Ni subuenisset coruus, perissem miser.
Nimis hercle ego illum coruum ad me veniat velim,
Qui indicium fecit, vt ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit, tam duim, quàm perduim.
Nunc hoc vbi abstrudam, cogito solum locum.
Siluani lucus extra murum est auius,
Crebro salicto oppletus, ibi sumam locum.
Certum est, Siluano potius credam, quàm Fidei.

Str. *Euge euge, dij me saluum & seruatum volunt.*
Iam ego illuc præcurram, atque in scendam aliquam in arborem,
Indéque obseruabo, aurum vbi abstrudat senex.
Quanquam hic manere herus me sese iusserat.
Certum est, malam rem potius quæram cum lucro.

CENSEBAM] existimabam. EA SVBLEVIT OS MIHI PENISS.] ea mihi prorsus fucum fecit, ea me planissime irrisit, illusit, ludibrio habuit. ea me decepit, ac fefellit. vtitur hac locutione sæpe Plautus. exempli gratia, in Capt. *Itæ mihi stolido sursum versum os sublenere offuciis.* ibid. infra *At illum meum sublitum mihi os esse hodie mihi?* in argum. Epid. *mox compressa, ac militis cognoscit opera sibi senex os sublitum.* tractum à mulieribus, quæ fucum faciunt, hoc est, quæ se ipsæ fuco linunt, vt suas rugas tegant, & amatores capiant, vt fucum facere & os sublinere idem valeant: vel ab iis, qui alteri fortasse dormienti, aut alioqui imprudenti os colore aliquo fœdo, & atro inficiunt, vt ille aliis eum videntibus ridiculus sit. & ita ferè Nonius: cuius hæc verba sunt *subleuit os, significat, illusit & pro ridiculo habuit tractum à genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.* Plaut. Aulul. *Fidei censebam.* &c NIMIS HERCLE ILLVM CORVVM. &c] id est, valde hercle illum coruum ad me venire velim vel valde hercle velim, coruus ille ad me veniat. genus est loquendi permixtum, & confusum e duobus, vt suprà docuimus. quo crebrò vtitur Plautus, & cæteri comici: sed maximè Græci. QVI INDICIVM F.] qui indicauit mihi furem auro imminentem: vel qui me præmonuit suo crocitu, vt mihi à furibus cauerem. vel sic, qui mihi patefecit insidias, quæ auro comparabantur. DICAM] non dixit, donem aut largiar, aut faciam. nam senex tenacissimus, nihil cuiquam donare, aut benefacere potest sumtum peius morte horrens, bene dicere facile potest, quia id fit sine sumtu. NAM QVOD EDIT, TAM DVIM. &c] rationē subiicit senex, quare dixerit, se libenter aliquid boni coruo dicturum, non autem facturum. quia, inquit, nolim quidquam perdere. dare autem coruo, quod edit, id est, quod edat, perdere interpretor, & perdere appello. *edim, edis, edit,* coniunctiui modi, à verbo edo, es, est. qua de re satis multa nobis in comment. Horat. dicta sunt. sic autem hunc locum, vt & alios innumerabiles, iam pridem ex librorum veterum auctoritate restituit Camerarius: & verò ita habent etiam nostri libri manuscr. Quod cum ita sit, tamen Adr. Turneb. vir optimus, idemque doctiss. &, quandiu vixit, atque adeò etiam nunc mihi carissimus, Aduersariorum libro 1. cap. 26 quasi hic locus tū cùm Aduersaria sua scribit & cōponit, sit adhuc mendosus, & inexplicabilis, & propriè desperatus, & quasi hic nodus, non nisi Tenedia bipenni, alióve ferramento secari possit, iuueniliter exsultat & gaudio triumphat, tanquam hoc loco à se emendato, dissoluto atque explicato. Ita autem legebatur in aliis libris vulgatis, *Nam quod dedit, tamdiu, quàm perdiam,* in aliis, *Nam quod dedit, tamdiu quàm perdidit.* planè mendose. quis negat? sed quid magni facit is, qui, quod 12. annis antè ab alio, vt hic locus à Camerario, fuit emendatum, atque explicatum, id restituit, atq. aperit? Dicet aliquis, quid? Túne Lambine, Turnebum tuum, furti arguis? tu, vt Camerarii gloriam augeas, de Turnebi laudib. demis? Non est ita, sed suum cuique reddi oportere contendo, & lectorem errare nolo. simulque Turnebum omni tali suspicione, non solum crimine, liberare cupio. Dico igitur, nullam hic Turnebi esse culpam: aut, si qua culpa est, ita leuem esse, vt nullum ei furti crimen inferri debeat. Quo argumento? quidquid enim fecit, imprudens fecit. Cuius imprudentiæ hæc origo est. Cum ille quippiam ingeniosè ac præclarè excogitarat, in suo codice perscribebat. Cùm aliquid item ab altero ingeniosè, & eruditè inuentum repererat, id in suum codicem referebat, tacito interdum autoris nomine, quòd properaret, non quòd quemquā sua laude fraudare vellet. Ita longo post editionem Plautinam à Camerario confectam tempore, Aduersaria sua cōscribere cœpisset: factum est, vt & aliena imprudens suo nomini adscriberet, & sua quidem, sed ab aliis occupata, i. prius in vulgus edita, tanquā inaudita, & ignota ederet. Cuiusmodi plurima esse animaduerti in iis, quę in M. Tull. scriptis restituisse videri vult, quin etiam digito indicaui, illum ea interdum emendare conatum esse, quæ emendationē non egebant, quæque in exemplis vel à Colinæo, vel à Roberto Stephano 20. fere abhinc annos editis, emendatè sunt impressa. Cuius rei hęc causa est, quòd ille antiquis editionibus contentus, nouas parare non magnopere curabat. Hinc sępe factū est, vt, quæ fuerint ab aliis emendata atq. occupata, quod ille ignoraret, propterea quia exempla recentiora nō vidisset, postea ius à se emendata ęderet, cum sibi eam emendationē ante alios omnes in mentē venisse, & à sē in vulgus editam esse existimaret. Sed ad rē. Hæc igitur loci huius sententia est, Nam quod edit, id est, edat coruus, tam duim, i. tam dederim, quam perduim, id est, quam perdiderim. nihilo plus velim dare coruo, quod edit, seu quod edat, quàm perdere, quod enim comedendum dederim,

proinde sit, ac si perdiderim. perdere autem, non est meum. Itaque vt ei boni aliquid dicam, veniat ad me, velim: vt donem aurum, aut vt benefaciam, nihilo facillius adduci possim, quàm vt perdam. NVNC HO- VBI ABSTR. COG SOLVM L.] Nunc cogito, id est apud me quæro, locum solum, id est, desertum, & ab arbitris liberum, *ἔρημον*. vbi hoc aurum abscondam. SILVANI LVCVS] Siluanus, siluarum deus. Horatius epist. ad August. *Tellurem porco Siluanum lacte piabant.* EXTRA MVRVM] in suburbio. AVIVS] auius est: quia siluano sacer est hominum pedibus non tritus. Lucret lib. 1. & principio quarti, *Auia Pieridum peragro loca nullius antè Trita solo.* CERTVM EST] decretum est, fixum, & stabile est: stat sententia. INDE-QVE] & ex illa arbore, in quam inscendero. OBSERVABO] speculabor, arbitrabor. QVANQVAM HIC MANERE HERVS ME ESSE, &c.] amphilogia, seu amphibolia, sed non dubium est, quin hoc sentiat seruus, quanquam herus iusserat, vt hic sese expectarem. MALAM REM] plagas, & verbera propterea quòd heri imperium neglexerim. CVM LVCRO] auro Euclionis ablato.

LYCONIDES adolescens, EVNOMIA mulier, VIRGO.

Ly. Dixi tibi mater, iuxtà rem mecum tenes,
Super Euclionis filia. nunc te obsecro
Fac mentionem cum auunculo mater mea,
Resecróque mater quod dudum obsecraueram.

Eu. Scis tute. facta velle me, quæ tu velis.
Et istuc confido à fratre me impetrassere.
Et caussa iusta est, siquidem ita est vt prædicas,
Te eam compressisse vinolentum, virginem.

Ly. Egóne vt te aduorsum mentiar mater mea?

Vir. Perij mea nutrix. obsecro te, vterum dolet,
Iuno lucina tuam fidem. Ly. hem mater mea,
Tibi rem potiorem video, clamat, parturit.

Eu. I hac intro mecum gnate mi ad fratrem meum,
Vt istuc, quod tu me oras, efficiam tibi,
Vt istuc, quod me oras, impetratum ab eo auferam.

Ly. I, iam sequor te mater. sed seruum meum
Strobilum miror vbi sit, quem ego me iusseram
Hic opperiri. nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi irasci iniurium est.
Ibo intro, vbi de capite meo sunt comitia.

DIXI TIBI, MATER,] Euclionis filiam à me esse compressam, Cereris vigiliis, meque velle eam mihi vxorem dari. IVXTA REM MECVM T.] iuxta, i. æquè, similiter. sic Nonius: deinde hunc locum profert. NVNC TE OBSECRO] nunc te per sacra rogo, & hac rogatione obligo. FAC MENTIONEM CVM AVVNCVLO M.] i. age cum auunculo meo, Megadoro, fratre tuo. RESECRÓQ. MATER, QVOD D. OBSEC.] & te, mater, obligatione obsecrationis huius libero, vt tibi virum velis, liceat. proinde ac si ita dicat: te per omnia sacra oro, atque obtestor, vt auunculum meum conuenias de Euclionis filia, quã sibi vxorem destinauit, mihi cedenda & tamen te, si fortè hoc facere noles, iurisiurandi religione soluo, ac libero. Solebãt enim, qui alterum obsecrarãt, si essent eò, quem obsecrarãt, inferiores, aut humiliores, atq. idcirco eum vereri, & pudore prosequi deberent, statim vt illum obsecrarãt, i. sacramento & religione obstrinxerant, resecrare, id est, religione liberare, ne ei vim afferre viderentur, sed potius permittere, vt suo arbitratu vteretur, &, vtrum vellet, faceret. Quem cum reus populum comitiis per deos [illegible], id est, obsecrauerat, vt eo periculo se liberaret, iubebat illum magistratus populum resecrare, i. religione soluere, vt scribit Festus, in verbo resecrare. deinde hunc locum profert. Idem obsecrare interpretatur, opẽ à sacris petere. Iterũ Plautus in Persa, *Obsecro te: resecro: operam da nunc mihi fidelem.* Cornelius Nepos in Alcibiade, *Itémque illi Eumolpidæ ac Ceryces rursus resecrare sunt coacti, qui eum deuouerant.* SCIS, TVTE FACTA VELLE ME Q. V. ILLIS] tu ipse, me velle tibi contingere, quæ velis. Horat. Sat. 9. lib. 1. *cum mnis, quæ vis.* IMPETRASSERE] impetraturam. EGONE VT ADVORS. M.] egóne ita amens sim, vt te audiente & præsente mentiar? VTERVM DOLET] vterus dolet Nonius, vterus, inquit, masculino genere dicitur, & vterum neutro: Deinde hunc locum profert. & illud ex Turpil. Philop. *Perij misera, vterum crucistur mihi.* IVNO LVCINA, TVAM FIDEM] subintell. imploro. tuam fidem, autem, id est, tuum auxilium Iunonem Lucinam inuocabant mulieres parturientes: quę eadem est Diana, Ilithyia & Genitalis. Lucina autem dicta, quòd eius opera, ac beneficio partus in lucem prodeant, & lumen solis intueri incipiant. Teren. in Andr. *Iuno Lucina, fer opem: serua me, obsecro.* vbi notat Donatus, Iuno Lucina Iunonis filia, Græcè *εἰλείθυια* dicitur: Latinè Iuno à iuuando dicta, Lucina ab eo, quòd in lucẽ producat. & gemina vota sunt, vt & partus, & pariẽs seruetur. nam fer opem, propter partum: serua me, propter

pter parietem dicitur. Festus in voce supercilia, ita scribit: Supercilia in Iunonis tutela esse putabant, quòd iis protegantur oculi, per quos luce fruimur: quam tribuere putabant Iunonem. vnde & Lucina dicta est. Idem opigenam inquit, Iunonem matronæ colebant, quòd eam ferre opem in partu laborantibus credebant. Sed de Iunone Lucina plura diximus in comment. Horatianis, ad odam 22. libr. 3. ibi, *Quæ laborantes vtero puellas*, &c. TIBI REM POTIOREM VIDEO.] Video rem faciliorem esse, factam ex eo, quòd puella paritura sit, vel sic, video te maiorem impetrandi facultatem habituram ex eo, quòd puella iamiam paritura sit. I HAC INTRO, &c.] veni hac mecum in ædeis fratris mei. ILLIC OPPERIRI.] illic exspectare. iterum hic amphibolia est. sed perspicuum est, quid velit Lyconides. INIVRIVM EST.] iniustum est. VAE DE CAPITE MEO SVNT COMITIA.] id est, vbi de fama, & vita mea agitur. vbi de salute mea consilia ineuntur, & verba fiunt. tractum à populi Romani comitiis. Comitia autem dicta esse à comeundo, seu comitando, id est, simul itando, constat.

STROBILVS.

Picos diuitiis, qui aureos montis colunt,
Ego solus supero nam istos reges ceteros
Memorare nolo, hominum mendicabula.
Ego sum ille rex Philippus. ô lepidum diem.
Nam vt dudum hinc abii, multò illò adueni prior,
Multóque prius me collocaui in arborem,
Inde exspectabam vbi aurum abstrudebat senex.
Vbi ille abiit, ego me deorsum duco de arbore
Ecfodio aulam auri plenam: inde ex eo loco
Video recipere se senem, ille me non videt.
Nam ego modò declinaui paulùm me extra viam.
Atat senem eccum ipsum, ibo vt hoc condam domum.

PICOS DIVITIIS, &c.] Picos, id est gryphos, seu γρῦπας, id est gryphas. de quibus sic Pomponius Mela libro 2. cap. 1. de Scythia Europæa, qua parte Ripæis montibus est proxima. *Deinde, inquit, est regio ditis admodum soli, inhabitabilis tamen. quia gryphi, sæuum & pertinax ferarum genus, aurum terra penitus egestum mirè amant, mirèque custodiunt, & sunt infesti attingentibus.* de iisdem sic Nonius. *Picos*, inquit, *veteres esse voluerunt, quos Græci γρῦπας appellant*: deinde hunc locum profert Seruius ad illum Virgilii versum Pharmaceutr. *Iungentur iam grypes equis*, notat, *hoc genus ferarum in Hyperboreis montibus nascitur, omnis parte leones sunt: alis & facie aquilis similes: equis vehementer infesti, Apollini consecrati.* Plinius libro 7. cap. 2. *Arimaspi, quos diximus, vno oculo in fronte media insignes: quibus assiduè bellum esse circa metalla cum gryphis, ferarum volucri genere, quale vulgò traditur, eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate & feris custodientibus, & Arimaspis rapientibus, multi, sed maximè illustres. Herodotus, & Aristeas Proconnesius scribunt.* Idem lib. 10. cap. 49. *Pegasos*, inquit, *equino capite volucreis, & gryphas aurita aduncitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia.* Tale est quod narrat Herodotus in Thalia, de formicis Indicis, quæ auru custodiunt in India quo referedum est illud Sophoclis in Antigona, Κερδαίνετ', ἐμπολᾶτε τἀπὸ Σάρδεων ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν χρυσόν. NAM ISTOS REGES CETEROS MEMORARE NOLO, &c.] ratio ante propositionem. hic enim ordo est. Ego sum ille rex Philippus nam istos reges memorare &c. cuius modi sermonis exempla possum colligere quam plurima. HOMINVM MENDICABVLA.] mendicabulum, inquit Nonius, pro mendicatione: deinde profert hunc versum hominum mendicabula interpretor, homines mendicos, vt intelligamus, sic dictum, mẽdicabula hominum, vt scelera hominum flagitia hominum. EGO SVM ILLE REX PHILIPP.] Philippum regem Macedonum, Amyntæ filiũ, Alexandri Magni patrem, intelligit: qui pluresis vrbeis cepit auro, quam ferro: quique solitus erat dicere, nullum castellum esse inexpugnabile, in quod asinus auro onustus posset ascendere: vnde quo dictum est aurum Philippeũ: quod Plautus noster sæpe commemorat. Ille autem positum ὑπερβολικῶς vt in Amp. ita *quod ille faciat Iupiter*. ordo autem, vt diximus, talis est. in explicando, Ego sum ille rex Philippus. Nã istos reges ceteros, mendicos & egenteis, commemorare nolo. NAM VT DVDVM, &c.] id est, postquam dudum hinc abii, &c. ILLO.] in siluani lucum: in quo senex dicebat se aulã auri abstrusurum. PRIOR.] prior quàm Euclio. PRIVS.] quàm senex in lucum veniret. COLLOCAVI IN ARBOREM.] *collocaui in arborem*. dixit potius quàm in arbore. quia collocaui hic significat motum. VBI ILLE.] in prouocabulo *ille* alterum l. exteritur: EGO ME DEORSVM DVCO DE ARB.] ego descẽdo, vel me demitto, sensim ex arbore. Sic autem explicat Nonius in verbo *ducere*. Sic locutus est in Curcul. *ad incopedes de lecto clàm, ne miles sentiat.* INDE SPECTABAM, VBI AVR.] Sic legendum, vel inuitis libris omnibus non *inde exspectabam*, quod Latini sermonis consuetudo respuit. Nam *illic exspectabam*, seu *ibi exspectabam* dicendum esset, si *exspectandum* retineretur. EFFODIO.] è terra à me fossa extraho. Nõnulli libri habẽt *ecfodio*. INDE.] id est, ex eo loco. EX EO LOCO VIDEO R. S. S.] secutus sum libros omneis & vulgatos, & manuscr. Sed non possum nõ valde probare Simeonis Bosii coniecturam, plane probabilem. Hæc enim videtur esse totius loci sententia. *inde*, hoc est, ex eo loco, ex quo loco video senem redire domum suam, ego effodio ollam auri plenam. Vulgata autem, & recepta lectio inde ex eo loco vix ferri posse videtur, propter tautologiam. quid enim aliud est inde, quam ex eo loco? verum tamen ita explicari potest, inde, ex eo loco, inquam, (ad maiorẽ rei expressionẽ) in quo loco scilicet senex ollã auri plenã abstrusit, video senẽ se recipere domũ ille autẽ me nõ videt. Vulgata hac lectione probata, interpũctionis nota post *plenã* locanda est. Quod si quis Simeonis coniecturam probet, aliter erit distinguendũ, atq, interpungendum: nẽpe hoc modo,

Dotata, si istud ius pauperibus ponitur,
Quo lubeat, nubant, dum dos ne fiat comes:
Hoc ita si fiat, mores meliores sibi
Parent, pro dote quos ferant, quàm nunc ferunt.
Ego faxim muli, precio qui superant equos
Sient viliores gallicis cantheriis.

Eu. Ita me di amabunt, vt ego hunc ausculto lubens.
Nimis lepidè facit verba ad parsimoniam.

Me. Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli
Maiorem multo, quàm tibi eras pecunia.
Enim mihi quidem æquum est purpur m atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedissequas:
Salutigerulos pueros, vehiculo, qui vel ar.

Eu. Vt matronarum hic facta pernouit probè.
Moribus præfectum mulierum hunc f. ctum velim.

Me. Nunc quóque venias, plus pl.ustrorum in ædibus
Videas, quàm ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulchrum est, præ quàm vbi sumptus petunt.
Stat fullo, phrygio, aurifex lanarius,
Caupones, patagiarij, indusiarij,
Flamearij, violarij, carinarij
Aut manulearij, aut murobathrarij,
Propolæ, linteones, calceolarij,
Sedentarij, sutores, diabathrarij,
Solearij astant, astant molochinarij
Petunt fullones, sarcinatores petunt.
Strop iarij astant, astant semizonarij,
Iam hosce absolutos censeas, cedunt, petunt.
Trecenti cùm stant phylacistæ in atriis,
Textores limbolarij, arcularij, dicuntur, datur
Æs, iámq; hosce absolutos censeas,
Cùm incedunt infectores crocotarij,
Aut aliqua mala crux semper est quæ aliquid petat.

Eu. Compellarem ego illum, ni metuam, ne desinat
Memorare mores mulierum, nunc sic sinam,

Me. Vbi nugigerulis res soluta est omnibus,
Ibi aut postremum cedit miles, æs petit.
Itur, putatur rat o cum argentario,
Impransus miles astat, æs censet dari.
Vbi disputata est ratio cum argentario,
Etiam ipsus vltro debet argentario,
Spes prorogatur militi in alium diem.
Hæ sunt atque alia multa in magnis dotibus
Incommoditates, sumtúsque intolerabiles.
Nam quæ indotata est, ea in potest te est viri,
Dotatæ mactant & malo & damno viros.
Sed eccum affinem ante ædes. quid ais Euclio?

DE CONDITIONE HAC] VXORIS EVCLIONIS FILIAM L.] docti quidem sic distinguunt, de conditione hac, Euclionis filiam Laudant: sap. f. vt sit hæc sententia, me consilium cepisse ducendæ vxoris Euclionis filiæ, id laudant: & sapienter factum, & consilio bono dicunt. vel, me poposcisse vxorem, Euclionis filiam & eam hodie domum ducturum, id laudant. &c. PAVPERIORVM FILIAS VT INDOT. VX. D. D.] Sic Plato lib. 6. de legibus. [illegible] &c id est, Recte aleis fili. Dicamus igitur ei, qui ex bonis patribus natus sit, sapientes suasuros, vt eas nuptias consectetur, de quibus prudentes bene existiment, & neque pauperum affinitatem fugiat, neque diuitum nimium persequatur: sed si cætera sint æqualia, semper eum, qui sit inferiore loco, plus is faciens societatem cum eo contrahat. Nam & ciuitati hoc expedierit & focis, familiisque in vnum cōductis. nam quod est æquabile & moderatum, infinitis partibus eo, quod merum est, ad virtutem vtilius est. ET INVID. A NOS MIN. V.] & minus inuidiosi simus, quā sumus. ET ILLAE MALAM REM M.] & vxores pauperes, nec dotatæ, minus audeant pudorem, pudicitiamq; violare. magis nefas sibi esse putent cum altero viro rem habere, & adulterium committere. Secuti autem sumus libros omneis manusc. & vulgatos, quibus vsi sumus, vno excepto, in quo scriptum reperimus. *Et illæ malam rem met. q. me. minus.* cum cæteri, quos secuti sumus, habent, *metuant. quā metuūt. magis.* Quod si cui illa scriptura placeat magis (non enim caret ratione) eam sic explicabo. Et illæ, vxores dotatæ, malam rem, id est, pœnam flagitii, metuant minus, quia videlicet non peccarent: qui non peccant autem, pœnam nō extim scunt: vt contrà qui peccant, & qui peccarūt, conscientia malefactorum suorum, quę admiserunt, cruciati, conquiescere nequeunt. ET NOS MINORE SVMTV S &c.] & nos viri minorem sumtum faciamus, cum vxores nostræ minus essent sumtuosæ. IN MAX. ILLVC POP. PART.] illuc, hoc est, illud, nempe diuiteis, & copiosos indotatas & pauperes vxores domum ducere, maximæ populi parti est vtilissimum: quia scilicet multo fere plures sunt in omni ciuitate pauperes, quàm diuites. IN PAVCIORES AVIDOS ALT.] sententia hæc est, non est dubium, quin, si hoc fiat, quod dico, maior pars populi probatura sit. restant nunc pauci locupletes, & auari, quibus cum mihi controuersia futura est, qui hoc non probabunt. QVORVM ANIMIS ATQ. INSAT.] sententia est, quorum animis diuitiarum amore flagrantibus, & cupiditatibus inexplebilibus, neque lex est, neque tutor, qui modum constituere possit. INSATIETATIBVS] nomen substantiuum compositum ex simplici *satietas*. & particula *in*, negationem significante, quo rarius est tale est apud eundem. *in consultu meo.* in Trinummo tale apud Lucret. *intactu*. lib. 1. *Tactus corporibus cunctis, intactus inani.* Tale apud Sallust. de bello Iugurt. *incultu, tu, sui* tale apud omneis *iniussu meo.* CAPERE] malim legi *facere.* nam legis & tutoris est facere, aut figere modū cupiditatibus, & libidinibus hominum: hominum vero qui à legibus coercentur, & comprimuntur, capere: capere modum enim translate dictum videtur à vase, quod capere, id est χωρεῖν seu δέχεσθαι dicitur. NAM QVÒD QVI DICAT. QVÒ ILLAE N. &c.] locus obscurus, & fortasse mendosus. Omnino varie in libris veteribus scriptus est. Alii enim habent, *Namque hoc qui dicat.* &c alii, *Neque hoc quis dicat.* &c. quarum lectionum vtraque difficilis est explicatu. Priorem tamen sic explicare licet. Nam hoc si quis dicat, id est, nam si quis hoc obiiciat, quò nubent diuites puellæ dotatæ? &c. alteram sic, Neque verò quisquam mihi hoc dicat, *quò nubent*, &c. Vides, lector, quàm duræ sint hæ locutiones, & earum explicationes. Quare sic edendum curaui, Nam quòd qui dicat, &c. longe & facilius, & Plauto cæterisque bonis scriptoribus vsitatius de quo genere suprà multa dicta sunt ad illum locum, *quò illa aut amicū suum.* SI ISTVD IVS PAVPERIBVS PONITVR?] si ius istud constituitur, vt viri diuites ducant puellas pauperes, & indotatas vxores domum? QVÒ LVBEAT NVBANT, D.] solutio obiectionis, seu responsio ad obiectionem. nubant, inquit, quò libet, seu quò libeat, id est, in quamlibet familiam, dummodò dos eas ne comitetur. proinde ac si dicat: dotatæ vxores, dote fretæ, viris imperare volunt, neque aliud interea afferre curant, quo viris probentur, & caræ sint. HOC ITA SI FIAT: MORES MELIORES SIBI PARENT. &c.] id est, Hoc si ita fiat, vxores, seu puellæ, quæ nubere volunt, meliores mores sibi comparent, quos in locum dotis ad viros afferant, quàm hodie afferre solent. EGO FAXIM, MVLI, PRETIO. &c.] id est, ego receperim in me, seu, ego spoponderim, fore, vt muli, qui nunc equos pretio superant, propterea quod vxores dotatæ, sumtuosæ, & delicatæ, pilentis & similibus vehiculis vehi volunt, quæ à mulis, seu mulabus trahuntur, viliores sint Gallicis cantheriis. Cantherii, equi sunt castrati. Festus cantherius hoc distat ab equo, quo maialis à verre, capus à gallo, veruex ab ariete. est enim cantherius equus cui testiculi amputati sunt. licet & sic hunc locum explicare, certum est, si hoc, quod dico, fiat, mulos, qui propter mulierum maritarum, ac dotatarum luxuriam equis sunt cariores, Gallicis cantheriis futuros viliores. Ego faxim muli sint cantheriis viliores id est, non dubitandum, quin muli cantheriis futuri sint viliores. Nonnulli hic per mulos, pisces significari volunt à quibus dissentio. Equi Gallici autem haud magni tum pretii erant. multo igitur viliores cantherii. Nam equi semper cantheriis sunt meliores, animosiores, ferociores. NIMIS LEPIDÈ F. V.] valde lepidè sermonem suum ad parsimoniam retulit. Hæc loquitur Euclio, ad spectatores versus, à Megadoro nondum visus. NVLLA ERGO DICAT, &c.] repete *ἀπὸ κοινοῦ*, Si hoc ita fiat equidem. DOTEM AD TE ATTVLI, &c.] verbi vxoris dotatæ, ad virum. ENIM MIHI QVIDEM, &c.] enim præpositū, notandum sic tamen & alibi, vt in Mostel. *enim istic captio est.* In Mil. glor. *enim ne nosmet perdis, tenemus vsque.* SALVTIGERVLVS P.] pueri sunt qui salutem gerunt, id est, perferunt ad aliquem siue ad aliquam. QVI VEHAR] vt vehar. Nonnulli libri veteres habent, *quo vehar.* quemadmodum plerique vulgati. MORIBVS PRAEF. MVL.] γυναικονόμους appellant Græci, magistratus mulierum moribus præfectos: qui in mulieres parum modestas animaduertebant, erant autem numero viginti. Marc. Tull. libr. 4 de rep. ex Nonio, *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari solet: sed sit censor, qui viros doceat moderari vxoribus.* SED HOC ETIAM PVLCHRVM EST QVAE QVÀM. &c.] sed hoc, inquit, bellum, & pulchrum est, si comparetur cum sumptuum reiectione, aut cum eo tempore, quo tempore creditores, aut artifices pecuniam sibi pactam, aut debitam pe-

tunt. *praquàm*, id est, præ eo, quod est, seu præ eo, quod fit. supra in Amphit. *Satin' parua est, res voluptatum in vita, Praquàm quod mo estum'st?* PHRYGIO] Nonius, *Phrygia vestis picta est, eius artifi. es Phrygiones sunt appellati.* Plautus Menæchm. *Pallam ad Phrygimem fert, confecto prandio* Seruius ad illud Virg lib. 3. Æneid. *Et Phrygiam Ascanio chlamydem*, &c. notat, *aut acu pictam: huius enim artis peritos, Phrygiones dicimus secundum Plautum: aut ob hoc addidit Phrygiam, qu si per quam patria memoria ret netur.* taleis vesteis significat Virg. eodē libr. superiore versu, *Fert picturatas auri subtegmine vestes.* LANARIVS] qui lanam conficit, ἐριουργός. CAVPONES P.] Caupones non sunt hic, meo iudicio, qui vinum vendunt, sed qui rem quamlibet quam emerunt, pluris reuendunt, quos καπήλους & παλιγκαπήλους Græci appellant. Itaque lego, cauponeis patagiarii, ἀσωσῶται, id est, qui patagia vendunt: patagiū autem est aureus clauus, qui (al. aurea chlamys; quę) pretiosis vestibus immitti solet, vt docet Nonius: Plautus Epid. indusiatam. patagiatam. Apuleius lib. 2. *sinistrque sinuoto patagio residentem.* INDVSIARII] *Indusium*, vt docet Nonius, *vestimentum est, quod corpori intra plurimas vesteis adhaeret, quasi intusium.* FLAMEARII.] Flammeus, seu flameus, vestis, seu potius tegmen, quo matronæ capita tegunt, inquit Nonius: & profert hunc locum. erat autem lutei coloris. VIOLARII] qui vesteis violæ colore inficiunt. Nonius, violacia, seu violacea, à violæ colore, inquit, deinde profert hunc locum. CERINARII] sic legendum esse omnium primus vidit Baptista Pius, quem secutus est Adr. Turnebus. cerinum autem genus vestis muliebris. Plautus in Epid. *Cumatile, aut plumatile, cerinū, aut melinum, gerra maxima.* Cerinum, inquit Nonius, à ceræ colore. vnus liber manuscr. habet calthularii, calthula autem à colore calthæ dicta. Virgil *Mollia luteola pingit vacinia caltha.* Omnino *cerinarij*, magis placet Ouid. lib. 3. de arte amand: *Et sua velleribus nomina cera dedit* MANVLEARII] Manulearii, qui manuleas vendunt. Sunt autem manuleæ, tunicarū manicæ. vnde tunicæ manuleatæ. Plaut. in Pseud. *Manuleatam tunicam habere hominem addecet.* dicuntur & manicatæ. Cicer. Catil. 2 *manicatis ac talaribus tunicis.* MYROBATHARII; sic fere habent nostri libri veteres. myrobathatii autem videntur fuisse (quod & Turnebo videbatur) qui calciamenta muliebria vt odorata essent, &, vt bene olerent, vnguentis, aut gratis odoribus, ac suffimentis imbuebant. At hanc lectionem probauit ille in notis ad Theophrast. de odorib. Idem Turneb. mutata sententia, lib. aduers. 6 c. 24 legendum suspicatur, *aromatarij*, id est, qui aromata vendunt Nonnulli legunt *myrobrecharij*, quæ vox significat eos, qui vnguento perfundunt, & madefaciunt. putaui aliquando legendum malobathrarii, id est, vnguentarii, qui malobathrū vendunt Hor. oda 7. lib. 2. *coronatus nitenteis Malobathro Syrio capillos.* PROPALAE] qui merceis palàm, & veluti ante palum, seu de palo pendenteis vendunt Sic Turneb. Aduers. lib. 1. Lucil. lib. 1. *Sicuti cùm primos ficus propala recenteis Protulit, & pretio ingenti dat primitu' paucos.* LINTEONES] qui lintea vendunt, seu conficiunt. SEDENTARII SVTORES] legendum fortasse est asyndetως, *sedentarij sutores*: nam sutorum ars, sedentaria est. Sed non celabo lectorem, nonnullos ex nostris libris veteribus habere, vt vulgatos, *sedentarij sutates*, vnde quidam faciunt *sedentarij sutantes*, vt *sutantes* participium sit à verbo suto, as. quod valet assidue suo. DIABATHRARII] *diabathra*, inquit Festus, *genus solearum græcanicarum.* hinc diabathrarii, qui huiusmodi soleas faciunt, & vendunt. SOLEARII] qui soleas faciunt. MOLOCHINARII] Nonius Molochinum, a Græco, color est flori similis malvæ. Cæcil. Carbasina, apelina, molochina. Plautus in Aulul. *infectores molochini coloris*, molochinarios appellauit. SARCINATORES P.] sarcinator, inquit Nonius, sutor, à sarcina, vt ait idem in voce sarcinatrix, quia plurimum vestium sumant. STROPHIARII ADST.] *strophium*, inquit Nonius, *fascia breuis, quæ virginalem tumorem cohibet papillarum.* hinc strophiarii, earum fasciarum opifices. Catull. Carmine de nuptiis Pelei, & Thet *Non contecta leui velatum pectus amictu, Non tereti strophio luctanteis vincta papillas* M. Tull. de harusp. resp. P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio, à psalterio, à flagitio, à stupro est factus repente popularis. SEMIZONARII] qui conficiunt semizonas, id est, vt ita dicam, semicingula. IAM HOSCE ABSOL. CENS] iam hos, qui supra enumerati sunt, dimissos, & expeditos putes. CEDVNT, PETVNT, TRECENTI CVM STANT, &c.] locus implicatus, & obscurus, quem sic putabam explicandum, ac declarandum. Iam hosce existimare possis esse dimissos, &c, pecunia eis curata, domum reuersos, cùm alii trecenti flagitatores accedunt, seu incedunt, & pecuniam petunt, & stant in atriis. Si dolerentur hæ duæ voces *cedunt, petunt*, nulla in hoc loco inesses obscuritas, nulla difficultas. Sic n. sentētia procederet, Iam hosce absolutos censeas, cùm trecēti quasi custodes carceris, seu flagitatores molesti, & in carcerē̄ trahere parantes, stant in atriis pecuniam petentes. Nunc autem hæc duo verba totā huius loci sententiā obscurant. PHYLACISTAE] φυλακὴ est carcer & custodia, φυλακίζειν est in carcerem trahere, seu ducere, φυλακιστὴς qui aliquem in carcerem trahit. hîc translatè phylacistæ positum est, pro flagitatore odioso, & assiduo, qui debitorem quiescere non sinūt, donec pecuniam sibi debitam abstulerint. LIMBVLARII] limbus, ora vestimenti, quæ plerunq; purpurea erat. hinc limbulus, hinc limbularius. Nonius autem *lembus* inquit, *muliebre vestimentum, quod purpuram in imo habet.* deinde profert hunc locum, quanquam apud eum legitur, *limborarij, non limbularij, aut limborarij.* ARCVLARII] qui arculas conficiunt, & vendunt. HIS DATVR ABS] Sic restitui scripturæ veteris vestigia secutus: & è superiore versu verbum *ducuntur*, quod fuerat foris illatum, versumque corrumpebat, sustul. INFECTORES CROCOTARII] qui crocotas inficiunt. crocota, genus vestis crocei coloris, vt docet Nonius, hunc locum proferens AVT ALIQVA MALA CRVX. &c.] aut aliquis flagitator, qui instar crucis, virum cruciet. NVGIGERVLIS] iis, qui res muliebreis ad vxorē attulerūt, eique vendiderunt. nugigerulos appellat illos omnes, quos suprà commemorauit, deliciarum muliebrium ministros. Sed videtur legendum, vt habent duo ex nostris libris veteribus, *Vbi nugiuendulis res soluta est omnibus*, vel leui mutatione facta, quia versus hanc lectionem ferre non potest, *vbi nugiuendis res soluta'st omnib.* quomodo legitur in plerisque vulgatis, vt & videtur legisse Nonius, qui hūc versum profert in voce *Nugiuendos*, docens *nugiuendos* Plautum voluisse dici eos omneis, qui aliquid mulierib vendant nam omnia, inquit ille, quibus matronæ vtuntur, nugas voluit appellari. AD POSTREMVM] ad extremū. CEDIT MILES] procedit, seu accedit miles, qui pecuniam poscit, videlicet Hunc locum declarat Varro lib. 4. de ling. Lat. his verbis: *tributum dictum à tribubus, quòd ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à singulis pro portione census exigebatur, ab hoc ea, quæ adsignata erat, attributum, dictum, ab eo quoque, quibus attributa erat, pecunia, vt militi redderent, tribuni ærarij dicti, id quòd attributū erat, æs militare: hoc est, quod Plautus ait, cedit miles æs petit*, &c. Ex his verbis Varronis cognoscere licet

licet, éum virum, ad quem venit miles flagitatum æs, quod ei debetur, fortè fortuna fuisse tribunum ærarium. alioqui nō peteret ab eo pecuniam miles. ITVR, &c.] vir à quo miles æs petit, adit argentarium, apud quem scilicet pecuniam olim collocarat vt cum iubeat militi, quod ei debetur, numerare. argentarius autem negat pecuniam vllam viri apud se esse reliquam: atque se quantam & pecuniam ab eo accepit, tantam eius creditoribus dissoluisse, atque adeò plus expendisse, quàm accepisse. subducitur ratio, inquit, cum argentario. Interea miles impransus stans exspectat posteaquam vltro citróq. ratio cū argentario subducta est: reperitur vir vltrò argentario debere qui argentarium sibi debere arbitrabatur. miles alio die reuerti iubetur. Hæc est huius totius loci sententia. PVTATVR RATIO] *ratio putari dicitur*, inquit Varro lib. 5 de ling. Lat. *in qua summa fit pura*. CENSET.] putat sibi æs datum iri. sperat se æs accepturum. VEL DISPVTATA'ST R.] vbi ratio est liquida facta, ita vt nihil confusum, aut conturbatum sit, &c. ETIAM IPSVS VLTRO DEBET ARGENTARIO] hunc versum in nostris libris manuscriptis ferè omnibus & in omnibus vulgatis repertum, à Camerario deletum, restitui, cùm eum iudicassem Plautinum, eiúsque sententiam non ineptam, neque ab iis, de quibus agitur, alienam. voculam *plus* autem deleui, vt natam ex voce *ipsus*, & non Plautinam, sed foris illatam & superuacaneam, & versum corrumpentem. SPES PROROGATVR MILITI IN AL. D.] spes prorogatur, quod valet, producitur militi in alium d. id est, miles, qui existimabat, & confidebat, se ea ipsa hora ad nummos peruenturum, & pecunia accepta domum abiturum, alio die iubetur venire, & spes, quam iam rem certam fore, & spem esse desituram, existimabat, ei fit longior, ita vt pro ære nihil præter spem meram, eámque longiorem factam, referat. EA IN POTESTATE EST V.] ea viro morem gerit, & imperio viri páret, & à viro ex eius arbitrio, & voluntate regitur, neque vnquam ei aduersatur: vt contrà dotata regit virum & imperat viro. MACTANT MALO ET DAMNO] mactant, i. afficiunt, augent. Nonius, *mactare*, inquit, *interdum est afficere*, Plautus Amphitr. *At ego te certè cruce, & cruciatu mactabo*, &c. deindè profert hunc versum. Ego, seruata propria verbi mactare significatione, si hunc versum explico, dotatæ vxores magis augent, vel augent viros malo, & damno: malo, quia viris imperare volunt, & viros in seruitutem redigunt: damno, quia sunt sumtuosę. augere damno autem Latinè dici fidem facit Terent. in Heaut. ibi, *si hoc est factum, domina, ergo herus damno auctus est.*

EVCLIO, MEGADORVS.

Eu. *NImium lubenter edi sermonem tuum.*

Me. *An audiuisti?* Eu. *Vsque à principio omnia.*

Me. *Tamen, è meo quidem animo, aliquanto facias rectius,*
Si nitidior sies in filiæ nuptiis.

Eu. *Pro re nitorem, & gloriam pro copia:*
Qui habent, meminerint sese vnde oriundi sient.
Neque pol Megadore mihi, neque cuiquam pauperi,
Opinione melius res structa est domi.

Me. *Immò est, & dij faciant vti siet diu,*
Plus plúsque sospitent istuc quod nunc habes.

Eu. *Tam hic scit me habere, quàm egomet. anus fecit palàm.*

Me. *Quid tu te solus de senatu seuocas?*

Me. *Pol ego te vt accusem meritò meditabar.* Me. *Quid est?*

Me *Quid sit me rogitas? qui mihi omnis angulos*
Furum impleuisti in ædibus misero mihi.
Qui mihi intromisisti in ædes quingentos coquos,
Cum senis manibus, genere Geryonaceo.
Quos si Argus seruet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Ioui Iuno custodem addidit,
Is nunquam seruet. præterea tibicinam,
Quæ mihi interbibere sola, si vino scatet,
Corinthiensem fontem Pirenem potest.
Tum obsonium autem. Me *pol vel legioni sat est,*
Etiam agnum misi. Eu. *Quo quidem agno sat scio*
Magis curiosum nusquam esse vllam belluam.

Me. *Volo ex te ego scire quid sit agnus curio.*

Eu. *Qui ossa atque pellis totus'st, ita cura macet.*
Quin exta inspicere in sole etiam viuo licet,

Ita is pellucet quasi laterna Punica.

Me. *Cedundum illum ego conduxi.* Eu. *tum tu idem optimum'st*

Loces efferendum: nam iam mortuus'st.

Me. *Credo. potare ego tecum hodie Euclio volo.*

Eu. *Non potem ego quidem me hercle* Me. *At ego iussero*

Cadum vnum vini veteris à me afferrier.

Eu. *Nolo hercle. nam mihi bibere decretum est aquam.*

Me. *Ego te hodie reddam madidum, si viuo, probè,*

Tibi cui decretum est bibere aquam Eu. *Scio quam rem agat.*

Vt me deponat vino, eam affectat viam.

Post hoc quod habeo vt commutet coloniam.

Ego id cauebo. nam alicubi abstrudam foris.

Ego faxo & operam & vinum perdiderit simul.

Me. *Ego nisi quid me vis, eo lauatum vt sacruficem.*

Eu. *Edepol næ tu aula multos inimicos habes.*

Atque istuc aurum, quod tibi concreditum est,

Nunc hoc mihi factu est optumum, vt ted auferam

Aula in Fidei phanum, ibi abstrudam probè.

Fides noui, ime & ego te: caue sis tibi

Ne tu in me mutaßis nomen, si hoc concreduo.

Ibo ad te fretus tua Fides fiducia.

NIMIVM LIBENTER EDI SERM.] edere, seu esse sermonem, pro attentè audire, translatè dictum est. Eiusdem generis sunt hæc, gustare sermonem. in Mostell. *gustare eius sermonem volo:* deuorare sermonem. in Pœnulo, *Quàm orationem hanc dulce deuorant?* non dissimile est illud in Cistel. *Istuc ago, atque istic mihi cibus est quod fabulare.* sic suprà in Asinar. *& mea dicta deuorate,* ad quem locum plura. AN AVDIVISTI?] versus claudicat. itaque legendum, vt versus recto atque integro stet talo, *An audiuisti tu: vel, an verò audiuisti?* deinde EV vsque, &c. Immo verò sic potius, vt habet vnus ex nostris codicibus. *An audisti? EV vsque à principio omnia ME. tamen.* &c. vt in voce *tamen* versus desinat, & versus sequens, initium ducat à, *Meo quidem animo*, &c. MEO QVIDEM ANIMO] id est, mea quidem sententia: seu, meo quidem iudicio. SI NITIDIOR SIES. &c.] si mundior, & elegantior sis. si mundiore cultu, & ornatu vtare. Nam nunc quidem horrido, & squalido vestitu vteris. nitidum squalido opponitur. PRO RE NITOREM, ET GLOR. PRO COP.] ἔλλειψις. aliquid enim subintelligendum est, puta, quærere, vel esse oportet, vel aliquid tale. Oportet, inquit Euclio, vnumquemque, nitorem quærere, & sectari, vel vnicuique nitorem esse, pro re, id est, pro facultatibus: & oportet vnumquemque gloriam ex cultu, & vestitu quærere pro copia, id est, pro copiis rei familiaris. QVI HABENT MEMIN. SESE VNDE OR. S.] Qui locupletes & copiosi sunt, inquit meminerint vnde ipsi originem traxerint. proinde ac si dicat, quantumuis diuites, & locupletes homines, meminisse debent se esse homines, & ex hominibus natos. Fortasse etiam eo spectauit, quòd nemo est hodie tam tenui re, cuius maiores aut aliquem ex vltimis maioribus incredibile sit fuisse locupletissimum, atque adeò regem: neque rursus quisquam hodie est tam locuples, & tam lauta re familiari, cuius aliquem ex maioribus sit ἀδύνατον de infima plebe fuisse. Iam vero illud meminerint sese, vnde oriundi sient, Græcorum more dictum est, pro meminerint, vnde ipsi oriundi sient. de quo genere & suprà dicta sunt plura, & infrà fortasse nonnulla dicentur. NEQVE POL MEGAD. M. NEQ. CVIQ. PAVP. &c.] horum verborum hæc sententia est. Neque ego, neque quisquam, qui vulgo habetur pauper, rem familiarem habet domi ampliorem, aut lautiorem, quàm vulgi opinio. vel sic, qualis est hominum de me, & ceteris pauperibus opinio, tales sumus, hoc est, planè pauperes, & inanes. Hęc autem eò dicuntur ab Euclione, quod vult se pauperem existimari. veretúrque ne Megadorus aut quisquam alius suspicetur, eum thesaurum domi reperisse, atque idcirco diuitem esse. MELIVS RES STRVCTA] res magis exstructa, exaggerata: vel res melius constructa, composita, collocata, congesta, coaceruata. SOSPITENT.] fortunent. seruent. His verbis auget Euclioni suspicionem, & scrupulum iniicit. TAM HIC SCIT ME H.] &c. solus & secum loquitur Euclio. DE SENATV SEVOCAS?] de cœtu, & conuentu seducis? tralatio est. FVRVM cocorum, qui fures sunt. QVINGENTOS] hyperbole. CVM SENIS MANIBVS,] singulos cum senis manibus. GENERE GERYONACEO,] coquos generis Geryonacei, quia singuli sunt quasi triplices & tricorpores habentes terna capita, senas manus, senos pedes, &c. qualis fuisse dicitur Geryon Hispaniarum rex, quod fabulosum & fictum est. Nam re vera Geryon duos fratres habuit, qui cum eo & inter se coniunctissimè & concordissimè vixerunt. idcirco talis de Geryone fuit opinio. talisque de eo conficta & tradita fabula est. ARGVS S. QVI OC. T. F.] Argum centum oculis præditum, à Iunone Ioni, Inachi filiæ custodem appositum interfecit Mercurius: ex quo Ἀργειφόντης à Græcis dictus est quanquam huius nominis aliam interpretationem nonnulli afferunt. Hanc fabulam narrat Ouidius libr. 1. Metamorphos. Apul. libr. 2. *Vides hominem ferreum, & insomnem, certè perspicacio rem ipso Linceo, vel Argo, & oculeum totum* seruet autem, id est, custodiat. QVEM QVONDAM IVNO IONE

CVST.

CVST. ADD.] Ouid. lib. 1. Metam. *Pelice donata, non protinus exuit omnem Diua metum: timuitque Iouem, & fuit anxia furti, Donec Aristoride seruandum tradidit Argo.* *Ioni* autem casus est dandi à recto ïo, inflexione Latina, io, ionis, ioni, ionem, vt Calypso, Calypsonis, &c. qua de re sic Priscian. lib. 6 in o. productum desinentia, græca sunt, fœminina, & vel græcè declinātur, vt Manto, Mantus, &c. vel addita syllaba *nis*, faciunt genitiuum, vt Dido, Didonis, &c. idque vsus antiquorum comprobat. Actius in Ione, *Custodem assiduum Ioni apposuit virgini*, &c. Plaut. in Aulul. *Quod si Argus seruet*, &c. CVSTODEM ADDIDIT] id est, custodem apposuit. vtroque autem modo loquebantur veteres. Horat. oda 4. lib. 3. *Incontinentis nec Tityi iecur relinquit aues, nequitiæ additus Custos.* Virgil. libr. 6. *Nec Teucris addita Iuno Vsquam aberit.* Iterum Plautus Capt. *Quoi me custodem addiderat herus maior meus.* Idem in Milit. glor. *Quem concubinæ miles custodem addidit.* M. Tull. Diuinat. in Cæcilium. *Custodem*, inquit, *Tullio opponite.* PRAETEREA TICIPIMAM] repete ἀπὸ κοινοῦ, intromisisti. INTERBIBERE] totum bibere. SI VINO SCATAT] scatat, id est, scateat, ab indicatiuo scato, is, it, & sic Lucretius lib. 5. *Et partim plenos scatere atque erumpere campos*, &c. sic autem legendum est, non *scateat*, vt est in libris vulg. neque scatit, vt vult Turneb. lib. 13. Aduers. cap. 5. CORINTHIENSEM FONTEM PIRENEM, P.] hyperbole. hæc tibicina inquit Euclio, ita vinosa est, vt Pirenem fontem Corinthiū si vino scateat, sola interbibere, id est, exhaurire, & exsiccare bibendo possit. Etiam hic versus ita scribendus, vt edidi, non vt Camerarius, Corinthiensem fontem & Pirenem. TVM OBSONIVM AVTEM] Tum obsonium autem, inquit Euclio, intromisisti in ædeis meas, plus nimio, quàm par sit. POL VEL LEGIONI SAT EST] Megadorus extenuans id, quod misit obsonii, per ironiam, & significare volens se non multum misisse, quod tu mihi, inquit, de obsonio quereris, quasi multum miserim? mihi scilicet quātum legioni sat est hoccine dicer? proinde quasi dicat longè aliter est: quippe qui agnum duntaxat miserim: quo nihil potui mittere vilius, aut minus. MAGIS CVRIOSAM] ambiguè dictum, & obscurè dictum. itaque eius interpretationem quærit Megadorus. Nam curiosa bellua accipi potest, vel macilenta, & quasi curis confecta, vt sunt curiosi: quo modo vult accipi Euclio: vel propriè nimis multa, & aliena & non necessaria curans. AGNVS CVRIO] agnus cura confectus, agnus curiosus. Sic Nonius hunc locum proferens. QVI OSSA, ATQVE PELLIS TOTVS EST] sic in Captiuis. Ossa, atque pellis sum misera macritudine. sic Theocrit. οὐδ᾽ Τλιῶας [illegible] ... Τᾶςτα. quod Virgil. expressit in Palæm. *Vix ossibus hærent.* MACET] macet est macie confectus est, macilentus est. & ita Nonius hunc locum proferens. QVIN EXTA RESPICERE ETIAM VIVI] hyperbole. exta non nisi mactatis animalibus inspiciebantur, aut inspici poterant ab extispiciis & sacerdotibus. At hunc agnum Euclio ita macrum esse dicit, vt etiam ei viuo exta inspicere liceat in sole. PELLVCET] translucet, διαφαίνεται, pellucidus est instar laternæ punicæ. dictum autem *pellucet*, pro *perlucet*: talia sunt, *pellicere pellegere* &c. nam veteres r ante l mutabant in l vt docet Priscianus. QVASI LATERNA PVNICA] tanquam laterna Africana: laternæ Punicæ erant supra alias pelliculæ. CAEDVNDVM] id est mactandum, immolandum, & ita Nonius, hunc locum proferens. CONDVXI] legendum videtur, *locaui*. nam Megadorus tradidit eū coco cædendum. cocus autem conduxit à Megadoro cædendum. Omnino ita scriptum à Plauto esse arbitror. & verò hanc emendationem id, quod respondetur ab Euclione, confirmat. Neque me mouet Nonius, qui *cōducere* hoc loco interpretatur *emere*. TVM TV IDEM OPTIMVM'ST LOCET VT EFF.] sententia hæc est: dicis te agnum illum coco locasse cædundum. at optimum est eadem opera, vt eum loces efferēdum. Nam iam credo mortuus est. Hoc eò pertinet, quòd mortui efferri, id est, foras ferri, & in rogum imponi & humari solent. Hæc Euclionis responsio, vt dicebam, facilè declarat, legendum suprà *locaui*. non enim conueniret id, quod ab eo respondetur, ad id, quod dixerat Megadorus. si Megadorus dixisset se conduxisse mactandum, Euclio autem responderet, illum eadem opera debuisse locate efferendum. NON POTEM &c] non ausim, vel nō possim, vel nolim potare. VINI VETERIS] vetustas vinum commendat. A ME] domo mea. MADIDVM] potum, vuidum, βεβρεγμένον, madido opponitur siccus. suprà in Asinaria, *Madidum, nihili, incontinentem*, &c. TIBI CVI DECRETVM] id est, tibi dico, qui dicis tibi decretum esse bibere aquam. vel, *tibi cui* intellige positum esse pro cui tibi, hoc modo, te madidum hodie reddam. cui tibi decretum est aquā bibere. qualia sunt, *vrbem quam statuo, vestra est*: & *eunuchum, quem dedisti nobis, quas turbas fecit?* & alia huius generis sexcenta: quo in genere relatiuum & antecedens sunt eiusdem casus, & antecedens priore loco ponitur. VT ME DEPONAT VINO, EAM AFFECTAT VIAM] id est, vt me vino ad somnum dedat, vt me somno quasi sepeliat ebrium: factum, eò intendit. ductum a mortuis qui depositi dicuntur, id est quasi deplorati. Turnebus putat tralationem esse ab oneribus, quæ deponuntur: à quo dissentio. Mortuos autem, depositos à veterib. dici, fidem facient aliquot exempla. Lucil. Sat. libr. 3. *Symmachus præterea iam tum depositus bubulcus, Exhalans animam pulmonibus æger agebat.* Virg. lib. 12. Æneid. *Ille vt depositi proferret fata parentis.* M. Tull. procem. actionis primæ. *Itaque mihi videor iudices magnam & maximè ægrā, & propè depositam reipub. partem suscepisse.* Vbi notat Asconius, depositam, desperatæ salutis. Fortasse eadem ratione dictum est illud in Curcul. *Propino magnum poculum, ille ebibit Caput deponit: condormiscit.* Quid autem Nonius in verbo, *deponere*. putat deponere hoc loco idem valere, quod alienare non placet. EAM AFFECTAT VIAM] id agit, eò tendit, seu intendit, eò suos conatus confert. *affectare viam*, plena locutio est: qua vtitur & in Menæch. *Qui commisit vt me defenderes, ad eam rem affectas viam*: vtitur & Terentius Phormione, *Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam*, vbi notat Donatus, affectant viam, plenū: quod nos dicimus ἐλλειπτικῶς, *affectant*. Idem Heauton. *Nam disciplina est iisdem munerarier Ancillas primum ad dominas qui affectant viam.* Virgilius libro 4 Georg. *viamque affectat Olympo.* Cicer. pro Rosc. Amer. *nunc verò quam viam muniret quo iter affectet, videtis* Idem de lege Agr. in sen. *Videte nunc, quo affectent iter, apertiùs quàm antea.* POST, HOC, QVOD HAB. VT COMM. COL.] ordo est, vt hoc, quod habeo, post commu. col. vel dic. Pòst, id est, postquàm somno sepultus fuero, vt id aurum, quod habeo commutet coloniam, quod valet, commutet locum, alióque transferatur. tralatio est, à coloniarum deducendarum consuetudine, vt cum, verbi gratia, aliquot ciuium Rom. millia deducebantur in aliquam vrbem vel Italiæ, vel Galliæ, vel Germaniæ. ABSTRVDAM] abscondam. EGO FAXO ET OPERAM, ET VINVM PERD.] alludit ad prouerbium *oleum & operam perdere*. ego faxo, inquit, id est, ego fecero, quod valet, ego hoc assecutus fuero, vt operam & vinum quo me deponere, id est, ire, & quasi sepelire cogitat, perdiderit. NISI QVID ME VIS] oratio discedere volentis. Eo

est illud apud M. Tull. in oratione pro Corn. Balbo non longè à princip. *Satis est homines imprudentia lapsos non erigere: vrgere verò iacentem, aut præcipitantem impellere, certè est inhumanum*, &c. QVASI PVERIS, &c.] id est, Quemadmodum pueris, &c. simile est, à pueris natare primùm discentibus. SCIRPEA INDVITVR RATIS:] ratis ex scirpo facta subiicitur, aut circumdatur. induitur & cortex, seu suber. Horat. Sat 4. lib. 1 *simul ac durauerit ætas Membra, animùmque tuum, nabis sine cortice.* Scirpus iunci genus leuissimum, & enode. Terentius Andr. *Nodum in scirpo quæris.* legendum autem *induitur*, & ita legit Donatus, hunc locum proferens, ad illud Terentii: sic & Festus in voce scirpus. cuius verba adscribam, *Scirpus*, inquit, *est id, quod in palustribus locis nascitur, leue & procerum: unde tegetes fiunt. inde prouerbium est in eas natum res, quæ nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quærere.* Ennius, *Quærunt in scirpo, soliti quod dicere, nodum.* & Plautus in Aulularia, *quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis.* Non dissimulabo tamen, & apud Donatum, & apud Festum reperiri in exemplis editis & vulgatis, *scirpo ratis* pro *scirpea ratis*: quo modo hodie habent libri & manuscripti, & vulgati. Ego sequor scripturam vulgatam, ac receptam: sed tamen non magnopere cum eo pugnarim, qui Festi, & Donati auctoritate commotus, legendum existimet, *è scirpo induitur ratis.* QVI LABORENT MINVS,] vt laborent minus. ET MOVEANT M.] & vt faciliùs moueant manus. EODEM MODO, &c.] ἀνταπόδοσις. RATEM ESSE AM.] ratis instar esse am. h. vel sic, ratis vicem, vsumque præbere, &c. VT TOLERET,] vt herum casantem aut pessum euntem, sustineat. PESSVM] aduerbium, quod valet in locū imum, & quasi sub pedes. Fortasse vero *pessum*, dictum quasi ἐς βυσσὸν. id est, in fundum mutato b. in p. & υ. in e. bus. sum, pessum. vel ἀπὸ τοῦ πεσεῖν. Ego prius illud mālo. & iis ferè auctor vocabulaiii latinogræci. crebrò vtitur eo Plautus, exempli causa in Cistell. *ne quæ nisi. quia miser non eo pessum, Mihi vlla abest perditio pernicies.* Idem in Mostell. *Aliud quiduis impetrari à me facilius perferam, Quam vt non ego illum pro suo facto pessumis pessum premam.* TANQVAM CATAPIRATES MARIS] hic est Lacuna in omnibus libris & manuscript. & vulgatis, quam ego expleui verissima & certissima coniectura ductus nam versus meam emendationem recipit, & sententia postulat, & Plautina loquendi consuetudo approbat, & Isidori auctoritas adiuuat: qui quamuis hunc Plauti locum non proferat, tamē eo ipso, quod vocē *catapirates* interpretatur, atque explicat, satis indicat, eam ab antiquis scriptoribus Latinis esse vsurpatam, neque solum à Lucilio, cuius versus duos profert, sed & ab aliis, quorum verba prætermittit. Lucilii autem versus sunt hi, non satis emendati, *Hunc catapiraten puer eodem deferet vnctum Plumbi pauxillum rodus, linique mettaxam* Posteriorem etiam Festus profert in voce *Rodus.* Docet igitur Isidorus, Catapiraten esse lineam cum massa plumbea, qua maris altitudo tentatur. Porro quid potuit sumere Plautus illustrius, & conuenientius, quo significaret amantem nisi à ser(u)o regatur, & retineatur, pessum abiturum quàm tale instrumētum, quo maris altitudo à nautis exploratur? cum qua re potuit aptius hominē pessum euntem, & deorsum præcipitantem, quàm cum fune illo & plumbo nautico, comparare? iam Plautum libenter vti Græcis vocabulis constat, idque sciunt ii, qui eum diu legendo triuerūt. Adde quòd nulla vox extat Latina quod sciam, quæ Græcæ respondeat: vt non tam sua voluntate, quàm necessario voce Græca vsus esse videatur. Nihil igitur meo iudicio, ad hanc lacunam explendam, accommodatius reperiri potest. Quin hoc dico, nihil aliud in hoc inani spatio, antequam inane spatium esset, scriptum fuisse: nisi forte hanc, quę idem valet, *catapirateriam*, quam item facile recipiam, vt vox *maris* scilicet non addatur. Est enim Catapirateria instrumentum nauticum, quo maris altitudinem nautæ exquirunt, & explorant quo nomine vtitur Herodotus in Euterpe, non longè à principio, verba eius adscribam. Πρῶτα μὲν προσπλέουσι ἔτι, καὶ ἡμέρης δρόμον ἀπέχων ἀπὸ γῆς, κατεὶς καταπειρητηρίην, πηλόν τε ἀνοίσεις, καὶ ἐν ἕνδεκα ὀργυιῇσι ἔσεαι, id est: Primum quidem etiam vltrà nauigans, & vnus diei cursum à terra distans, demissa catapirateria, & cœnum sursum efferes, & eris in mari vndecim vlnas alto. Idem infrà, Οὕτω μὲν δὴ ὁ γραμματιστὴς, εἰ ἄρα ταῦτα ἐγίνετο, ἔλεγε, ἀπὸ σημαίνων, ὡς ἐμὲ κατανοέειν δίνας τινὰς ταύτῃ ἰσχυρὰς ἐούσας, καὶ παλιρροίην, ὥστε μὴ ἐμβαλόντας τὸ ὕδατος [illegible] δυνατὸν εἶναι καταπειρητηρίην ἐς βυσσὸν ἱέναι. id est, sic igitur grammatista ille, (si quidem vera narrabat) pronuntiabat, vt intelligerem ingentes quosdam aquarum vortices, & æstus maris reciprocos in his locis esse: tanquam autem in monte iis irruente aqua non posse catapirateriam demissam in fundum peruenire. Vel igitur sic legendum vt edidimus, *ne pessum abeat, tanquam catapirates maris.* vel sic, *ne pessum abeat tanquam catapirateria.* versus autem huius scenæ, trochaici sunt catalectici, tetrametri. Cuius generis reperietur hic versus, si quis eum digitis metietur. siue ita legas, *Vt te teret ne pessum abeat tanquam catapirates maris* siue ita, *Vt tolleret ne pessum abeat, tanquam catapirateria.* Porrò, vt videat lector, quàm sit diues & copiosa lingua Græca, præ Latina, alio nomine Græci βολίδα nominant. VT, QVOD FRONS VELIT, OCVLI SCIANT] id est, vt heri voluntatem & sententiam ex fronte, & vultu intelligat, vt heri frontem, & nutum intueatur, extrique, quid ille velit cognoscat. Terent. Adelph *Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos, Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in mala hæreat.* CITIVS QVADRIGIS CITIVS PROP. PERS.] hyperbole, & ex hyperbole natum prouerbium, quo summa celeritas significatur. Videtur autem sumptum à ludis Circensibus suprà in Amphitr. *quadrigas si nunc inscendas Iouis, Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium* & in Asin. *Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.* ABSTINEBIT CENSIONE BVB.] id est, non cædetur loris bubulis, non subibit, neque sufferat pœnam lorariam, qua serui nequam afficiuntur. Alludit ad censoriam animaduersionem: & per censionem, id est, animaduersionem bubulam, verbera significat, quæ loris bubulis seruorum improborum tergo incutiuntur. quæ censio, longe ab animaduersione, seu notatione censoria differt. Censores enim tantum ignominia eos notabant, in quos animaduertebant. censio bubula verò, loris bubulis constat, & plagas infligit. Festus in voce Censio. *Censionem facere* dicebatur, inquit, cùm multam equiti irrogabat. NEQVE SVA OPERA REDIGET VNQVAM IN SPLEND. COMP.] id est, neque vnquā compedibus vincietur. ex consequente intelligendum antecedens. nam quorum pedes compedibus vinciuntur, ii compedes quantumuis rubiginosas, & rubigine squalidas quotidiana gestatione, & assiduo vsu splendidas reddunt. SPECVLATVM HVC M.] obseruatum huc misit me, vt hinc prospiciam, tanquam è specula. VT, QVAE FIERENT, FIERET PART.] vt eorum quæ fierent, fieret à me particeps HINC EX HAC ARA. ARBITRARIER.] id est, tanquam arbiter, iudicare, aut prospectare. Nam arbiter interdum, speculatorem, & arbitrium prospectum, & arbitrari, prospicere ac speculari significat

Horat. epist. ad Bullatium lib. 1. in extr. *Non locus effusi latè maris arbiter aufert.* Apuleius libr. 1 *Nam & pueris extra limen, credo, ut arbitri nocturni gannitus procul ablegarentur, humi distrata fuerant grabatulia* &c. arbitri nocturni gannitus, id est speculatores, & spectatores nocturnæ summissæ confabulationis. Idem lib. 3. *Ipsaque per rimam ostioli quampiam iubet arbitrari,* &c arbitrari, id est, spectare. Idem eodem lib. infrà, *præsertim domus antiqua quam dixerat illa, fortunas arbitraturus.* Plautus in Capt. *Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.* Idem in Mil. glor. *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, mea quid fiat domi.*

EVCLIO senex, STROBILVS seruus.

Eu. *TV modo caue cuiquam indicassis aurum meum esse istic, Fides.*
Non metuo ne quisquam inueniat, ita probè in latebris situm est,
Edepol nae illic pulchram prædam agat, si quis illam inuenerit
Aulam onustam auri, verum id te quæso vt prohibessis, Fides.
Nunc lauabo, vt rem diuinam faciam, ne affinem morer,
Quin vbi accessat me, meam extemplò filiam ducat domum.
Vide Fides etiam atque etiam, nunc saluam vt aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum, in tuo loco & fano modo est situm.

Str. *Di immortales, quod ego hunc hominem facinus audio loqui?*
Se aulam onustam auri abstrusisse hic intus in fano Fidei,
Caue tu illi fidelis quæso potius fueris, quàm mihi.
Atque hic pater est, vt ego opinor, huius herus meus quam amat.
Ibo hinc intrò, perscrutabor fanum, si inueniam vspiam
Aurum, dum hic est occupatus: sed si repperero, ô Fides,
Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.
Id adeò tibi faciam, verùm ego mihi bibam, vbi id fecero.

INDICASSIS] indicaueris. Fidem alloquimur, in cuius fano auri ollam abstrusit. NAE ILLIC] ne ille. PVLCHRAM PRÆDAM AGAT] sic loquitur Corn. Nepos in Datame, *reges prouinciam expugnat, castella expugnat, magnas prædas agis.* sic & Cæsar, vt lib. 6. *præda ex omnibus locis agebatur.* [Greek] dicuntur Græci. VT PROHIBESSIS] vt prohibueris. NVNC LAVABO, VT REM D. F.] sacrificaturi lauabant, vt puri deos venerarentur, & colerent. VT REM DIVINAM F.] vt sacrificem AFFINEM] generum. MORER] remorer, tardem. Terent. Heaut. *ego me continuo moror.* Horat. epist. 1 li. 2 *Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.* DVCAT DOMVM] ducat vxorem domū, sponsus sponsam suam domum suam ducebat. hinc natum *vxorem ducere.* in quo subintelligitur, *domum.* VIDE FIDES,] in verbo *vide*, de, posterior syllaba, breuis est. Sic apud Horat. epist. 13. lib. 1. *Vade, vale, caue ne titubes, mandataque frangas.* in verbo *caue, ne,* breue est. ONVSTAM AVRI,] plenam auri, onustam auro. HVIVS] huius puellæ, quam herus meus amat. CONGIALEM, cōgii capacē, vel congio æqualē. Cōgius autē sextarios sex capit. FACIAM TIBI] sacrificabo tibi. FIDELIAM.] fidelia, inquit Nonius, Samium vas ad vsus plurimos. deinde hūc versū profert: profert & in verbo *facere* licebat & ita loqui, *Mulsi congiali plena faciam tibi fidelia.* vt Virg. in Palæm. *Cum faciam vitula pro frugibus ipse venito.* Fideliam autem, vas etiam fuisse, quo vtebantur, qui parietes dealbabāt, licet vel ex illo prouerbio vulgatiss. quod & M. Curius vsurpauit in epistola quadam ad Cic. lib. 7. cognoscere: *duos parietes de eadem fidelia dealbare.* Apud Persium vero videtur esse vas fictile, quo salsamenta, & cetera quæ numerantur in penu, seruantur. Sic ille Satyra 3. *Disce, nec inuideas quòd multa fidelia putet In loc. plete penu defensis pinguibus Vmbris.* ID ADEO TIBI FACIAM, VERVM EGO M.] iocus seruilis.

EVCLIO.

NOn temerè est quòd coruos cantat mihi nunc ab læua manu.
Simul radebat pedibus terram, & voce crocibat sua,
Continuò meum cor cœpit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare, sed ego cesso currere?

NON TEMERE EST,] non temerarium est: non absque ratione est. QVÒD CORVOS CANTAT MIHI, &c.] malum, & inauspicatum auspicium. Nam auspicia coruorum, à dextra, fausta: à læua, infausta, & infelicia habebantur. Marcus Tullius libro 1. de diuinatione. *Cur à dextra Coruus, à sinistra Cornix faciat ratum?* Horat. Od. 27. lib. 3 *Oscinem coruum prece suscitabo Solis ab ortu.* Profert autem hunc versum Nonius, in verbo, *Crocire.* his verbis, Crocire cum sit coruorum, Plautus in Aulularia cantare eos dixit. Hæc Nonius, quem miror non vidisse eadem opera versum sequentem, in quo Plautus id verbum quod ait ille proprium esse coruorum, de coruo vsurpauit. Sed quod hic non attēdit Nonius, notauit in voce *crocitū*. SIMVL] sic legendum: & ita habent duo ex nostris libris veteribus & omnes ferè vulgati. & ita videtur egisse Nonius, vt mox dicemus. Ex VOCE CROCIBAT avel Nonius in voce crocitum scribit. Crocitum proprium.

propriam coruorum vocem esse voluerunt. Plautus Aulul. Simul rad. ped. terr. & voce croc. *crocibat* autem edendum curaui, quod ita habeant omnes fere nostri libri veteres, nisi quòd aliquot habent *crocitabat*. Apud Nonium quidem plane impressum est, *crocibat*. ARTEM FACERE LVDICRAM] trepidare, tremere, palpitare, πάλλειν. Turnebus sic explicat, gestire, gestum facere: non recte. Nam quamuis ab histrionib. sumptum sit, qui gestũ agentes crebrò mouentur, tamen non potest hic nec vere, nec apte dici cor Euclionis, cantu, seu crocitu corui audito gestiisse: quod lætitiã significat, atque indicat. Gestire enim, est lætitiam animi, corporis motu, præ se ferre, vt docet NONIUS: & profert Ter. verba ex Eunuc. *Charea. quid est, quòd sic gestis?* ATQ. IN PECTVS EMICARE] ἐξάλλεσθαι, seu ἐξαλλομαι. nã idem dicit quod suprà proxime, aliis verbis, salire cor enim, & palpitare, & in pectus emicare dicitur, cũ trepitat ob metũ.

EVCLIO, STROBILVS.

Eu. *FOràs, foràs, lumbrice, qui sub terra erepsisti modò,*
Qui modò nusquam comparebas, nunc quum compares, peris.
Ego edepol te præstigiator miserũ iam accipiam modo.
Str. *Quæ te mala crux agitat? quid tibi mecum est commercij senex?*
Quid me afflictas? quid me raptas? quã me caussa verberas?
Eu. *Verberalissime, etiam rogitas? non fur, sed trifur?*
Str. *Quid tibi subripui?* Eu. *redde huc sis.* Str. *quid tibi vis reddam?* Eu. *rogas?*
Str. *Nihil equidem tibi abstuli.* Eu. *at illud, quod tibi abstuleras, cedo.*
Str. *Hem quid agis?* Eu. *quid agam? auferre non potes* Str. *quid vis tibi?*
Eu. *Pone hoc sis, aufer cauillum, non ego nunc nugas ago.*
Str. *Quid ego ponam? quin tu eloquere, quicquid est, suo nomine.*
Non hercle equidem quicquam sumpsi, nec tetigi. Eu. *ostende huc manus.*
Str. *Hem tibi ostendi, eccas.* Eu. *video, age ostende etiam tertiam.*
Str. *Laruæ hunc atque intemperiæ, insaniæque agitant senem.*
Facisne iniuriam mihi, annon? Eu. *fateor, quia non pendes, maximam.*
Atque id quoque iam fiet, nisi fatere. Str. *quid fatear tibi?*
Eu. *Quid abstulisti hinc?* Str. *Di me perdant, si ego tui quicquam abstuli.*
Nive adeò abstulisse vellem. Eu. *agedum excutedum pallium.*
Str. *Tuo arbitratu.* Eu. *ne inter tunicas habeas.* Str. *tenta quà lubet.*
Eu. *Vah scelestus, quàm benignè, vt ne obstulisse intelligam.*
Noui sycophantias. age rursum, ostende huc manum
Dexteram. Strobil. *hem.* Eu. *nunc læuam ostende.* Str. *equidem ambas profero.*
Eu. *Iam scrutari mitto, redde huc.* Str. *quid reddam?* Eu. *ah nugas agis.*
Certè habes. Strob. *habeo ego, quid habeo?* Eucl. *non dico, audire expetis.*
Id meum quicquid habes redde. Str. *insanis, perscrutatus es*
Tuo arbitratu, neque tui me quicquam inuenisti penes.
Eu. *Mane, mane, quis illic est, qui hic intus alter erat tecum simul?*
Perij hercle, ille nunc intus turbat, hunc si amitto, hic abierit.
Postremò iam hunc perscrutauit, hic nil habet, abi quò lubet.
Iuppiter te, dique omnes perdant. Str. *haud male agit gratias.*
Eu. *Ibo intrò, atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.*
Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc annon? Str. *abeo.* Eu. *Caue sis te videam.*

FORAS, FORAS.] subintell. exi. Sic autem edidit Camerarius, sed legendum videtur, I foràs lumbrice, &c. vt sit trochaicus, tetram. catalect. quales sunt alii. LVMBRICE] Strobilum seruum, lumbricum appellat, quòd, vt vermis, seu lumbricus, repente è terra rependo extistere solet: ita ille non ante è terra repente in illo loco ab eo visus, ex ara desubitò emerserit, in qua assidebat. Non habeat oculos

lumbrici, nec vllum vermium genus, vt narrat Plin. lib. 11. cap 37. NVSQVAM COMPAREBAS.] nullo in loco apparebas. PRAESTIGIATOR] qui veluti præstigiis quibusdam homines fallis, & in fraudem impellis. Præstigiatores dicti sunt à præstigiis: præstigiæ à præstingvendo, quod valet, tenebras offundere, & a præstinguendis oculis. qua de re plura in cōment. Horatianis. ACCIPIAM] tractabo. inuitabo. tralatio est. proprie vsurpauit Virg. lib. 3. Æneid. *illos porticibus rex accipiebat in amplis.* & M. Tull. lib. 6. de repub *post autem regio apparatu accepti, sermonem in multam noctem produximus.* AFFLICTAS?] in terram crebrò affligis? VERBERALISSIME] verberib. dignissime, maxime verberande. REDDE HVC SIS] redde mihi si vis, quæ subripuisti. QVOD TIBI ABSTVLERAS] homo suspiciosissimus, putans Strobilum, ambigue de industria esse locutum, & cùm ita dixit, *nihil equidem tibi abstuli*, sic sensisse, nihil abstuli in vsum tuum, seu quod in vsum tuum verteretur: hac sententia arrepta, vt hoc pacto omnem calumniā, & cauillum auferat: iubet eum omnino reddere, quod ea gratia abstulit, vt eo vteretur, ac frueretur hoc modo. at redde, inquit, illud quod tibi, idest tui vsus gratia, abstuleras. PONE HOC SIS.] pone hoc si vis. de manibus scilicet. pone, id est, depone. Hor. epist. 16 lib. 1. *Pone, meum est, inquit, pono, tristisque recedo* AVFER CAVILLVM.] omitte iocularem, & ludicram fallaciam. *Cauillatio est iocosa calumniatio.* inquit Festus idem, *Cauillum, cauillatio est irrisio.* Nonius, Cauillantur, quod est apud Cicer. libr. 3. de Oratore, interpretatur iocantur. QVIN TV ELOQ. QVID QVID EST S. N.] imo verò, clare appella quidquid tibi ablatū esse arguis, suo nomine licet etiam legere cum interrogatione, vt *eloquere*, sit indicatiui modi, pro elóqueris, & *quin*, positum intelligamus pro, cur non. sed illo altero modo mâlo. TERTIAM] ridiculum, postulare sibi ostendi manum tertiam ab eo. qui ambas ostēderit, & ita satis probarit, nisi obstaret Euclionis animus diffidentiæ, & suspicionis plenus, se nihil alieni tetigisse. Sed hic ostendit Plautus, quàm miser sit auarus, qui auri & seruandi cura, & amittendi metu perturbatus, ne oculis quidem suis credit. LARVAE.] lemures, Maniæ γοργεῖα, seu γοργῶν. hinc laruati, male sani: qui laruarum incursatione vexantur. ATQVE INTEMPERIAE] suprà eadem comœd. in princip. *Nescio pol, quæ illum hominem intemperiæ tenent.* FATEOR, QVIA NON PENDES M.] fateor me tibi iniuriam facere maximam, qui non pendes, & pendens vapulas. Serui, qui virgis aut loris cædebantur, pendebant è trabe aliqua, qua de re suprà sunt multa dicta sunt, in Amphitr. ibi, *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam verberatus, quā pependi perpetem.* & in Asin. ibi, *Nullus vinctus centumpondo es, quando pendes per pedes.* ATQVE ID QVOQVE IAM FIET &c.] subintell. tibi, id est, pendebis, & pēdens vapulabis. NISI FATERE] nisi fateris, te mihi ollam auri abstulisse. TVO ARBITRATV.] id est, ita vt arbitraberis. ita vt voles. NE INTER TVN. HAB.] pendent & apta sunt hæc ex superioribus illis. *excutedum pallium*, debentque connecti cum illis, & coniuncte legi, in explicando, & interpretando: quando Strobilus interposuerit hæc, *tuo arbitratu*. Hæc enim orationis est series, *agedum, excute dum pallium, ne inter tunicas habeas* Sed cur dixit *inter tunicas*, & non *inter tunicam*? vnam enim tunicam gerebant, non duas. an numerum multitudinis vsurpauit, pro singulari, Græcorum more, vt τόξα pro τόξον, ἅρματα pro ἅρμα, &c. an hoc referendum ad Euclionis personam, qui non putat vnam tunicam seruum Strobilum habere, sed pluresis? vt suprà non duas manus tantùm, sed plures in eo quærebat? Porrò pallium fuisse Græcorum vestem exteriorem, tunicam verò interiorē: & illud ἱμάτιον hanc χιτῶνα dictam esse, constat. quod si aliter esset, possem hoc ex Demosthene, & aliis oratoribus: ex Homero, ex aliis poetis, & omnibus denique historicis docere. QVÀM BENIGNE] id est, quàm liberaliter, subintellige, potestatem facit exquirendi, perscrutandi, & excutiendi, vt ne. &c. ABSTVLISSE] subintellige, eum. SYCOPHANTIAS] fallacias. AVDIRE EXPETIS] cupis audire, quid amiserim, aut etiam quid hic abstruserim. NEQ. TVI ME QVIDQ. INVENT. P.] ordo, & sententia est, neque quidquā tui penes me inuenisti. QVIS ILLIC EST. &c.] quis ille est, &c. Nemo erat omnino, præter Strobilum: sed quasi aliquis alius esset, ita quærit, homo omnia tuta timens, & sibi ipse non credens, & vmbram suam horrens. PERSCRVTAVIT] perscrutatus sum. profert Nonius in verbo *scruto*, titulo *de contrariis generibus verborum*. SOCIENNO TVO] socio tuo: Profert hunc versum Nonius. vtitur eodem nomine & suprà in Amph. *Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.* INTERSTRINGAM] interprimam. sic enim loquitur in Rud *Qui sacerdoti scelestus fauces interpresserit*: idem valet, *obstringere collū laqueo*: quo genere vsus est suprà in ead. com. in princip. & in Amph. ibi, *Quem ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.* FVGIN' AB OCVLIS?] Fugisne à conspectu meo? CAVE SIS TE VID.] caue si vis te videam.

STROBILVS.

E Mortuum ego me mauelim leto malo,
Quàm non ego illi dem hodie insidias seni.
Namque hic iam non audebit aurum abstrudere.
Credo refert iam secum, mutabit locum.
Attat foris crepuit, senex eccum aurum effert foras.
Tantisper hic ego ad ianuam concessero.

E MORTVVM EGO ME] simul vt vidit Strobilus, Euclionem aurum ex Fidei fano effundere, hęc secum loquitur, & minatur se illi insidiaturum, magnumque malum daturum. LETO MALO.] mala morte. QVAM NON EGO ILLI DEM INS. H.] Quàm non ego illi seni insidias comparem, seu insidier. sic loquitur in Bacchid. *Tu nostra naui lembus insidias dabas.* & in Casina, *hisce ego insidias dabo.* HIC] in Fidei fano. FORIS CREP.] fores fani crepuerūt. Ex forium crepitu autem senem è fano exiturum cognoscit. FORAS] extra fanum. TANTISPER] interea dum aurum effert foras. HIC] videtur legēdum huc. CONCESSERO] iuero. Terent. Heaut. *Ea certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper.*

EVCLIO

EVCLIO, STROBILVS.

Eu. *Fidei censebam maximam multo fidem*
Esse, ea subleuit os mihi penissime.
Ni subuenisset coruus, perissem miser.
Nimis hercle ego illum coruum ad me veniat velim,
Qui indicium fecit, vt ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit, tam duim, quàm perduim.
Nunc hoc vbi abstrudam, cogito solum locum.
Siluani lucus extra murum est auius,
Crebro salicto oppletus, ibi sumam locum.
Certum est, Siluano potius credam, quàm Fidei.

Str. *Euge euge, dij me saluum & seruatum volunt.*
Iam ego illuc præcurram, atque inscendam aliquam in arborem,
Indéque obseruabo, aurum vbi abstrudat senex.
Quanquam hic manere herus me sese iusserat.
Certum est, malam rem potius quæram cum lucro.

CENSEBAM] existimabam. EA SVBLEVIT OS MIHI PENISS.] ea mihi prorsus fucum fecit, ea me planissime irrisit, illusit, ludibrio habuit, ea me decepit, ac fefellit. vtitur hac locutione sæpe Plautus. exempli gratia, in Capt. *Itane mihi stolido sursum versum os sublinere offiicum.* ibid. infrà. *Ad illum modum sublitum mihi os esse hodie mihi?* in argum. Epid. *mox compressa, ac militis cognoscit opera sibi senex os sublitum.* tractum à mulieribus, quæ fucum faciunt, hoc est, quæ se ipsæ fuco linunt, vt suas rugas tegant, & amatores capiant, vt fucum facere & os sublinere idem valeant: vel ab iis, qui alteri fortasse dormienti, aut alioqui imprudenti os colore aliquo fœdo, & tætro inficiunt, vt ille aliis cum videntibus ridiculus sit, & ita ferè Nonius: cuius hæc verba sunt. *subleuit os, significat, illusit, & pro ridiculo habuit tractum à genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.* Plaut. Aulul. *Fidei censebam*, &c. NIMIS HERCLE ILLVM CORVVM, &c.] id est, valde hercle illum coruum ad me venire velim vel valde hercle velim, coruus ille ad me veniat. genus est loquendi permixtum, & confusum e duobus, vt suprà docuimus. quo crebrò vtitur Plautus, & cæteri comici, sed maximè Græci. QVI INDICIVM F.] qui indicauit mihi furem auro imminentem: vel qui me præmonuit suo crocitu, vt mihi à furibus cauerem. Vel sic, qui mihi patefecit insidias, quæ auro comparabantur. DICAM] non dixit, donem aut largiar, aut faciam. nam senex tenacissimus, nihil cuiquam donare, aut benefacere potest sumtum peius morte horrens, bene dicere facile potest, quia id fit sine sumtu. NAM QVOD EDIT, TAM DVIM, &c.] rationē subiicit senex. quare dixerit, se libenter aliquid boni coruo dicturum, non autem facturum. quia, inquit, nolim quidquam perdere. dare autem coruo, quod edit, id est, quod edat, perdere interpretor, & perdere appello. *edim, edis, edit*, coniunctiui modi. à verbo edo, es, est. qua de re satis multa nobis in comment. Horat. dicta sunt. sic autem hunc locum, vt & alios innumerabileis, iam pridem ex librorum veterum auctoritate restituit Camerarius: & verò ita habent etiam nostri libri manuscr. Quod cum ita sit, tamen Adr. Turneb. vir optimus, idemque doctiss. &, quandiu vixit, atque adeò etiam nunc mihi carissimus, Aduersariorum libro 1. cap. 26. quasi hic locus tū cum Aduersaria sua scribit & cōponit, sit adhuc mendosus, & inexplicabilis, & propriè desperatus, & quasi hic nodus, non nisi Tenedia bipenni, alióve ferramento secari possit, iuueniliter exsultat & gaudio triumphat, tanquam hoc loco à se emendato, dissoluto atque explicato. Ita autem legebatur in aliis libris vulgatis, *Nam quod dedit, tam diu, quàm perdiuim.* in aliis. *Nam quod dedit, tamdiu quàm perdidit.* planè mendose. quis negat? sed quid magni facit is, qui, quod 12. annis antè ab alio, vt hic locus à Camerario, fuit emendatum atque explicatum, id restituit, atq. aperit? Dicet aliquis, quid? Túne Lambine, Turnebum tuum, furti arguis? tu, vt Camerarii gloriam augeas, de Turnebi laudib. demis? Non est ita, sed suum cuique reddi oportere contendo, & lectorem errare nolo, simulque Turnebum omni tali suspicione, non solum crimine, liberare cupio. Dico igitur, nullam hic Turnebi esse culpam: aut, si qua culpa est, ita leuem esse, vt nullum ei furti crimen inferri debeat. Quo argumento? quidquid enim fecit imprudens fecit. Cuius imprudentiæ hæc origo est. Cum ille quippiam ingeniosè ac præclarè excogitarat, in suo codice perscribebat. Cum aliquid item ab altero ingeniosè, & eruditè inuentum repererat, id in suum codicem referebat, tacito interdum auctoris nomine, quòd properaret, non quòd quemquā sua laude fraudare vellet. Ita longo post editionem Plautinam à Camerario confectam tempore, Aduersaria sua cōscribere cœpisset: factum est, vt & aliena imprudens suo nomini adscriberet, & sua quidem, sed ab aliis occupata, i. prius in vulgus edita, tanquā inaudita, & ignota ederet. Cuiusmodi plurima esse animaduerti in iis, quę in M. Tull. scriptis restituisse videri vult, quæ etiam digito indicaui, illum ea interdum emendare conatum esse, quæ emendationē non egebant, quæque in exemplis vel à Colinæo, vel à Roberto Stephano 20. fere abhinc annos editis, emendatè sunt impressa. Cuius rei hęc causa est, quòd ille antiquis editionibus contentus, nouas parare non magnopere curabat. Hinc sępe factū est, vt, quæ fuerint ab aliis emendata atq. occupata, quod ille ignoraret, propterea quia exempla recentiora nō vidisset, postea ipsius à se emendata ęderet, cum sibi eam emendationē ante alios omnes in mentē venisse, & à se in vulgus editam esse existimaret. Sed ad rē. Hæc igitur loci huius sententia est, Nam quod edit, id est, edat coruus, tam duim, i. tam dederim, quam perduim, id est, quam perdiderim. nihilo plus velim dare coruo, quod edit, seu quod edat, quàm perdere, quod enim comedendum dederim,

proin le sit, ac si perdiderim. perdere autem, non est meum. Itaque vt ei boni aliquid dicam, veniat ad me, velim: vt donem autem, aut vt benefaciam, nihilo facilius adduci possim, quàm vt perdam. NVNC HO- VBI ABSTR. COG. SOLVM L.] Nunc cogito, id est apud me quæro, locum solum, id est, desertum, & ab arbitris liberum, *ἔρημον*, vbi hoc aurum abscondam. SILVANI LVCVS] Siluanus, siluarum deus. Horatius epist. ad August. *Tellurem porco, siluanum lacte piabant.* EXTRA MVRVM] in suburbio. AVIVS] auius est: quia siluano sacer est hominum pedibus non tritus. Lucret. lib. 1. & principio quarti. *Auia Pieridum peragro loca nullius antè Trita solo.* CERTVM EST] decretum est, fixum, & stabile est: stat sententia. INDÉQVE] & ex illa arbore, in quam inscendero. OBSERVABO] speculabor, arbitrabor. QVANQVAM HIC MANERE HERVS ME ESSE, &c.] amphilogia, seu amphibolia, sed non dubium est, quin hoc sentiat seruus, quanquam herus iusserat, vt hic sese exspectarem. MALAM RAM] plagas, & verbera propterea quòd heri imperium neglexerim. CVM LVCRO] auro Euclionis ablato.

LYCONIDES adolescens, EVNOMIA mulier, VIRGO.

Ly. Dixi tibi mater, iuxtà rem mecum tenes,
Super Euclionis filia. nunc te obsecro
Fac mentionem cum auunculo mater mea,
Resecróque mater quod dudum obsecraueram.
Eu. Scis tute. facta velle me, quæ tu velis.
Et istuc confido à fratre me impetrassere.
Et caussa iusta est, siquidem ita est vt prædicas,
Te eam compressisse vinolentum, virginem.
Ly. Egóne vt te aduorsum mentiar mater mea?
Vir. Perii mea nutrix. obsecro te, vterum dolet,
Iuno lucina tuam fidem. Ly. hem mater mea,
Tibi rem potiorem video, clamat, parturit.
Eu. I hac intro mecum gnate mi ad fratrem meum,
Vt istuc, quod tu me oras, efficiam tibi,
Vt istuc, quod me oras, impetratum ab eo auferam.
Ly. I, iam sequor te mater, sed seruum meum
Strobilum miror vbi sit, quem ego me iusseram
Hic opperiri. nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi irasci iniurium est.
Ibo intro, vbi de capite meo sunt comitia.

DIXI TIBI, MATER,] Euclionis filiam à me esse compressam in Cereris vigiliis, meque velle eam mihi vxorem dari. IVXTA REM MECVM T.] iuxta, i. æquè, similiter. sic Nonius. deinde hunc locum profert. NVNC TE OBSECRO] nunc te per sacra rogo, & hac rogatione obligo. FAC MENTIONEM CVM AVVNCVLO M.] i. age cum auunculo meo, Megadoro, fratre tuo. RESECROQ. MATER QVOD D. OBSEC.] & te, mater, obligatione obsecrationis huius libero, vt tibi vtrum velis, liceat. proinde ac si ita dicat: te per omnia sacra oro, atque obtestor, vt auunculum meum conuenias de Euclionis filia, quã sibi vxorem destinauit, mihi cedenda. & tamen te, si fortè hoc facere noles, iurisiurandi religione soluo, ac libero. Solebãt enim, qui alterum obsecrarãt, si essent eò, quem obsecrarãt, inferiores, aut humiliores, atq. idcirco eum vereri, & pudore prosequi deberent, statim vt illum obsecrarãt, i. sacramento & religione obstrinxerant, resecrare, id est, religione liberare, ne ei vim afferre viderentur, sed potius permittere, vt suo arbitratu vteretur, &, vtrum vellet, faceret. Quin cum reus populum comitiis per deos obsecrauerat, id est, obsecrauerat, vt eo periculo se liberaret, iubebat illum magistratus populum resecrare, i. religione soluere, vt scribit Festus in verbo resecrare. deinde hunc locum profert Idem obsecrare interpretatur, opẽ à sacris petere. Iterũ Plautus in Persa, *Obsecro te: resecro: operam da hanc mihi fidelem.* Cornelius Nepos in Alcibiade, *Itémque illi Eumolpidæ sacerdotes rursus resecrare sunt coacti, qui eum deuouerant.* SCIS TVTE FACTA VELLE ME QVÆ VELIS TV] ipse me velle tibi contingere, quæ vel is. Horat. Sat. 9. lib. 1. *tuque omnia, quæ vis.* IMPETRASSERE] impetraturam. EGONE VT ADVORSVM] egóne ita amens sim, vt te audiente & præsente mentiar? VTERVM DOLET] vterum dolet. Nonius, vterus, inquit, masculino genere dicitur, & vterum neutro. Deinde hunc locum profert. & illud ex Turpil. Philop. *Disperii misera: vterum cruciatur mihi.* IVNO LVCINA, TVAM FIDEM] subintell. imploro. tuam fidem autem, id est, tuum auxilium Iunonem Lucinam inuocabant mulieres parturientes: quę eadem est Diana, Ilithyia & Genitalis. Lucina autem dicta, quod eius opera, ac beneficio partus in lucem prodeant, & lumen solis intueri incipiant. Terent. in Andr. *Iuno Lucina, fer opem: serua me obsecro.* vbi notat Donatus, Iuno Lucina Iunonis filia, Græcè *Ἰλείθυια* dicitur. Latinè Iuno à iuuando dicta, Lucina ab eo, quòd in lucẽ producat. & gemina vota sunt, vt & partus, & pariẽs seruetur. nam fer opem, propter partum: serua me, propter

præ pariete dicitur. Festus in voce supercilia, ita scrib. Supercilia in Iunonis tutela esse putabant, quòd iis protegantur oculi, per quos luce fruimur: quam tribuere putabant Iunonem. vnde & Lucina dicta est. Idem opigenam inquit, Iunonem matronæ colebant, quòd eam ferre opem in partu laborantibus credebant. Sed de Iunone Lucina plura diximus in comment. Horatianis, ad odam 22. libr. 3. ibi, *Quæ laborantes vtero puellas*. &c. TIBI REM POTIOREM VIDEO.] Video rem faciliorem esse factam ex eo, quòd puella paritura sit, vel sic, video te maiorem impetrandi facultatem habituram ex eo, quòd puella iamiam paritura sit. I HAC INTRO, &c.] veni hac mecum in ædeis fratris mei. ILLIC OPPERIRI.] illic exspectare. iterum hic amphibolia est. sed perspicuum est, quid velit Lyconides. INIVRIVM'ST.] iniustum est. VBI DE CAPITE MEO SVNT COMITIA.] id est, vbi de fama, & vita mea agitur. vbi de salute mea consilia ineuntur, & verba fiunt. tractum à populi Romani comitiis. Comitia autem dicta esse à coeundo, seu comitando, id est, simul itando, constat.

STROBILVS.

Picos diuitiis, qui aureos montis colunt,
Ego solus supero. nam istos reges ceteros
Memorare nolo, hominum mendicabula.
Ego sum ille rex Philippus. ò lepidum diem.
Nam vt dudum hinc abij, multò illò adueni prior,
Multóque prius me collocaui in arborem,
Inde exspectabam vbi aurum abstrudebat senex.
Vbi ille abijt, ego me deorsum duco de arbore
Ecfodio aulam auri plenam: inde ex eo loco
Video recipere se senem, ille me non videt.
Nam ego me modò declinaui paulùm me extra viam.
Attat senem eccum ipsum, ibo vt hoc condam domum.

PICOS DIVITIIS, &c.] Picos, id est gryphos, seu γρῦπας, id est gryphas, de quibus sic Pomponius Mela libro 2. cap. 1. de Scythia Europæa, qua parte Ripæis montibus est proxima. *Deinde, inquit, est regio ditis admodum soli, inhabitabilis tamen. quia gryphi sæuum & pertinax ferarum genus, aurum terra penitus egestum mirè amant, mirèque custodiunt, & sunt infesti attingentibus*, de iisdem sic Nonius, *Picos*, inquit, *veteres esse voluerunt, quos Græci γρῦπας appellant*: deinde hunc locum profert Seruius ad illum Virgilii versum Pharmaceutr. *Iungentur iam grypes equis*, notat, *hoc genus ferarum in hyperboreis montibus nascitur, omni parte leones sunt: alis & facie aquilis similes: equis vehementer infesti, Apollini consecrata*. Plinius libro 7. cap. 2. *Arimaspi, quos diximus, vno oculo in fronte media insignes: quibus assiduè bellum esse circa metalla cum gryphis, ferarum volucri genere, quale vulgò traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris custodientibus, & Arimaspis rapientibus, multi sed maximè illustres, H. rodotus, & Aristeas Proconnesius scribunt.* Idem libr. 10. cap. 49. *Pegasos, inquit, equino capite volucres, & gryphas aurita aduncitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, has in Æthiopia.* Tale est quod narrat Herodotus in Thalia, de formicis Indicis, quæ aurū custodiunt in India quo referēdum est illud Sophoclis in Antigona, Κερδαίνετε, ἐμπολᾶτε τὸν πρὸς Σάρδεων ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν χρυσόν. NAM ISTOS REGES CETEROS MEMORARE NOLO, &c.] ratio ante propositionem. hic enim ordo est. Ego sum ille rex Philippus nam istos reges memorare, &c. cuius modi sermonis exempla possum colligere quàm plurima. HOMINVM MENDICABVLA.] mendicabulum, inquit Nonius, pro mendicatione: deinde profert hunc versum hominum mendicabula interpretor, homines mendicos, vt intelligamus, sic dictum. mēdicabula hominum, vt scelera hominum, flagitia hominum. EGO SVM ILLE REX PHILIPP.] Philippum regem Macedonum, Amyntæ filiū, Alexandri Magni patrem, intelligit: qui pluresis vrbeis cepit auro, quam ferro: quique solitus erat dicere, nullum castellum esse inexpugnabile, in quod asinus auro onustus posset ascendere: à quo dictum est aurum Philippeū: quod Plautus noster sæpe commemorat. Ille autem positum ἰφεαντικῶς, vt in Amphitr. *quod ille faciat Iupiter*. ordo autem, vt diximus, talis est, in explicando, Ego sum ille rex Philippus. Nā istos reges ceteros, mendicos & egenteis, commemorare nolo. NAM VT DVDVM, &c.] id est, postquam dudum hinc abii, &c. ILLÒ] in siluani lucum: in quo senex dicebat se aulā auri abstrusurum. PRIOR] prior quàm Euclio. PRIVS] quàm senex in lucum veniret. COLLOCAVI IN ARBOREM] *collocaui in arborem*. dixit potius quàm in arbore, quia collocaui hic significat motum. VBI ILLE] in pronocabulo *ille* alterum l. exteritur. EGO ME DEORSVM DVCO DE ARB] ego descēdo, vel me demitto, sensim ex arbore. Sic autem explicat Nonius in verbo *ducere*. Sic locutus est in Curcul *adduce pedes de lecto clàm, ne miles sentiat*. INDE SPECTABAM, VBI AVR.] Sic legendum, vel inuitis libris omnibus non *inde exspectabam*, quod Latini sermonis consuetudo respuit. Nam *illic exspectabam* seu *ibi exspectabam* dicendum esset, si *exspectandum* retineretur. EFFODIO] è terra à me fossa extraho. Nonnulli libri habēt *ecfodio*. INDE] id est, ex eo loco. EX EO LOCO VIDEO R. S. S.] secutus sum libros omneis & vulgatos, & manuscr. Sed non possum nō valde probare Simeonis Bosii coniecturam, plane probabilem. Hæc enim videtur esse totius loci sententia. *inde*, hoc est, ex eo loco, ex quo loco video senem redire domum suam, ego effodio ollam auri plenam. Vulgata autem, & recepta lectio inde ex eo loco vix ferri posse videtur, propter tautologiam. quid enim aliud est inde, quàm ex eo loco? vt tamen ita explicari potest, inde, ex eo loco, inquam, (id maiorē rei expressionē) in quo loco scilicet senex ollā auri plenā abstrusit, video senē se recipere domū ille autē me nō videt. Vulgata hac lectione probata, interpūctionis nota post *plenā* locanda est. Quod si quis Simeonis coniecturam probet, aliter erit distinguendū, atq. interpungendum: nēpe hoc modo,

Effodio aulam auri plenam inde, ex quo loco Video recipere se senem ille me non videt. DECLINAVI PAVLVM ME EXTR. V.] declinaui seu deflexi paullum de via. Cum verbo *declino* iunxit in accusandi casu pronomen *me*. Sic Lucret. dixit de atomis, *declinare se se*. Sic ille lib. 2. *Sed nihil omnino recta regione viai Declinare quis est, qui possit cernere, sese?* quorum versuum hunc ordinem esse docuimus in commentariis nostris. Sed quis est, qui posset cernere, corpora prima nihil omnino declinare se se recta regione viai? Sic Virgil. dixit lib. 4. Æneid. *nec dulci declinat lumina somno*. IBO, VT HOC COND. DOM.] ordo est, ibo domum, ut hoc condam domi scilicet. Itaque debet distinctionis nota scribi post *condam*.

EVCLIO senex. LYCONIDES adolescens.

Eu. PEriï, interiï, occidi, quò curram? quò non curram?
Tene, tene, quem? quis? nescio, nihil video, cæcus eo, atque
Equidem quò eam, aut vbi sim, aut qui sim, nequeo cum animo
Certum inuestigare. obsecro vos ego mihi auxilio,
Oro, obtestor, sitis, & hominem demonstretis, qui eam abstulerit.
Qui vestitu & creta occultant sese, atque sedent, quasi sint frugi.
Quid ais tu? tibi credere certum est. nam esse bonum è vultu cognosco.
Quid est? quid ridetis? noui omnes, scio fures esse hîc complures.
Hem nemo habet horum? occidisti. dic igitur, quis habet? nescis?
Heu me miserum, miserè periï. malè perditus, pessimè ornatus eo.
Tantum gemiti & mali, mœstitiæq; hic dies mihi obtulit,
Famem & pauperiem. perditissimus ego sum omnium in terra.
Nam quid mihi opus est vita qui tantum auri perdidi?
Quod custodiui sedulo: egomet me defraudaui,
Animúmque meum geniúmque meum: nunc eo alij lætificantur,
Meo malo & damno. pati nequeo.

Ly. Quinam homo hic ante ædes nostras eiulans conqueritur mœrens?
Atque hic quidem Euclio est. est, opinor. oppidò ego interiï, palàm est res.
Scit peperisse iam, vt ego opinor, filiam suam: nunc mihi incertum est,
Quid agam. abeam, an maneam? an adeam, an fugiam? quid agam, edepol nescio.

PERIÏ, INTERIÏ, &c.] Inducitur Euclio, posteaquàm ollam auri sublatam esse cognouit, mirè conturbatus, exanimatus, & de gradu mentis, vt aiunt, deiectus. TENE, TENE.] subintell. furem. Alloquitur quemuis ex iis, qui adsunt. QVEM?] quem iubeo aut postulo teneri? vel, quem tenebitis? QVIS?] quis ollam auri abstulit? NIHIL VIDEO, CAECVS EO.] id m dicitur aliis verbis, nam qui nihil videt luce clara, cæcus est. INVESTIGARE.] vestigando inuenire. Sic Terentius in Heaut. *Nihil tam difficile quin quærendo inuestigari possit*. Plautus in Mercat. *Non concedam, neque quiescam usquam noctu neque interdius, Priusquàm aut amicam, aut mortem inuestigauero*. alias inuestigare, valet vestigiis quærere. Idem Terent. Eunuch. *vbi quæram, vbi inuestigem? quem percontér?* QVI VESTITV ET CRETA OCCVLTANTIS.] qui vestitu obsoleto, neque sumtuoso, & facie cretata, seu fuco alio candefacti, simulant se esse viros bonos, & frugi. alii sic, vestitu candido seu toga candida, simulant se esse viros bonos & fortes, & iccirco honore & magistratu dignos. Nã magistratus & honores petebãt Romani in veste cãdida. al. sic, qui cum sint nigri, id est, improbi & scelerati, simulant se esse candidos, id est, bonos atque integros. Horat. Satyra 3. lib. 2. *creta an carbone notandi*. TANTVM GEMITI, ET MALI, MOESTITIAEQVE HIC D. OBT.] Sic edidimus. Nam vulgati quidem alii sic habent. *Tantum gemiti, & mali mœstitia hic d.* &c. Et ita Florent. alii. vt Aldin. & Lugd. sic. *Tantũ gemiti, & mala mœstitia* &c. manuscr. pr. nostri sic fere, vt Florentini, *Tantum gemiti & mali, mœstitia hic d.* &c. Nonius porrò in voce *gemiti*, docens, *gemiti* positum esse pro *gemitus*, antiquè, legit, *Tantum gemiti mali, mœstitiaque hic d. mi. obt.* quæ scriptura mihi non satis probatur: eam quę planè corruptam ac deprauatam esse arbitror quàmquam eam Camerarius secutus est. Priscianus lib. 6. eiusdem rei exemplum afferens sic legit. *Tantum gemitus, & mala mœstitia hic dies mihi obtulit.* EGOMET ME DEFRAVDAVI, &c.] sic Terent. Phor. *Quod ille vnciatim vix de demenso suo, Suum defrudans Genium, comparsit miser.* Supra in Asinaria, Defrudem te ego? ad què locum plura. defraudare autem seu defrudare Genium suum & indulgere Genio, inter se opponuntur. similiter defrudare animũ suum, & obsequi, seu morem gerere animo suo, inter se pugnant. NVNC EO LAETIFICANTVR.] nunc alii, eo auro lęti fiunt. vel sic, nunc alii ex eo auro lætitiam & voluptatem capiũt. EIVLANS.] eiulare est vocem tristẽ & lugubrẽ mittere, quod muliebre est. M. Tull. Tusc. quęst. lib. 2. *Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque raro: eiulare ne mulieri quidem. Et hic nimirum est fletus, quem 12. tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt.* Horat. oda 10 Epod. *Et illa non virilis eiulatio.* Apuleius lib. 3. princip. *Hac identidem mecum replicans fortunas meas eiulabam.* Idem lib. 4. *Nec tamen puella quiuit vllis aniculæ sermonibus ab inceptis fletibus auocari: sed altius eiulans: & assiduis singultibus ilia quatiens, mihi etiam lacrymas excussit.* Lessum appellant 12. talem eiulationem. PALAM EST RES.] Lyconides audiens Euclionem lamentantem, & eiulantem, suspicatur propter partum filiæ lamentari, non propter ollæ iacturam, quam fecit ille, qua de re nihil audierat Lyconides.

EVCILO senex, LYCONIDES adolescens.

Quis homo hic loquitur? Ly. *ego sum.* Eu. *immò ego sum miser, & miserè perditus,*
Quoi tanta mala, mœstitudóque obtigit. Ly. *animo bono es.*
Eu. *Quo obsecro pacto esse possum?* Ly. *quia istuc facinus, quod tuum*
Sollicitat animum, id ego feci & fateor. Eu. *quid ego ex te audio?*
Ly. *Id, quod verum est.* Eu. *quid ego de te merui adolescens mali,*
Quamobrem ita faceres, méque, meósque perditum ires liberos?
Ly. *Deus mihi impulsor fuit. is me ad illam illexit.* Eu. *quo modo?*
Ly. *Fateor me peccauisse, & me hanc culpam commeritum scio.*
Id adeò te oratum aduenio, vt animo æquo ignoscas mihi.
Eu. *Cur id ausu's facere vt id, quod non tuum esset, tangeres?*
Ly. *Quid vis fieri? factum est illud, fieri infectum non potest.*
Deos credo voluisse, nam ni vellent, non fieret scio.
Eu. *At ego deos credo voluisse, vt apud te me in neruo enecem.*
Ly. *Ne istuc dixis.* Eu. *quid tibi ergo meam me inuito tactio est?*
Ly. *Quia vini vitio atque amoris feci.* Eu. *homo audacissime,*
Cum istacne te oratione huc ad me adire ausum, impudens?
Nam si istuc ius est, vt sic tu istuc excusare possies,
Luce claro deripiamus aurum matronis palàm,
Post id si prehensi simus, excusemus ebrios
Nos fecisse, amoris caussa. nimis vile'st vinum atque amor,
Si ebrio atque amanti impunè facere quod lubeat, licet.
Ly. *Quin tibi vltrò supplicatum aduenio, ob stultitiam meam.*
Eu. *Non mihi homines placent qui quando malefecerunt, purgitant.*
Tu illam scibas non tuam esse, non attactam oportuit.
Ly. *Ergo quia sum tangere ausus, haud causificor, quin eam*
Ego habeam potissimum. Eu. *tun' habeas me inuito meam?*
Ly. *Haud, te inuito, postulo, sed meam esse oportere arbitror.*
Quin tu eam inuenies, inquam, meam illam esse oportere Euclio.
Eu. *Nisi refers.* Ly. *quid tibi ego referam?* Eu. *quod surripuisti meum.*
Iam quidem ad prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam.
Ly. *Surripui ego tuum: vnde? aut quid id est?* Eu. *ita te amabit Iuppiter.*
Vt tu nescis. Ly. *nisi quidem tu mihi quid quæras, dixeris?*
Eu. *Aulam auri, inquam, te reposco, quam tu confessus mihi*
Te abstulisse. Ly. *neque edepol ego dixi, neque feci.* Eu. *negas?*
Ly. *Pernego immò neque ego aurum, neque ista aula quæ siet,*
Scio, nec noui Eu. *illam ex Siluani luco quam abstuleras, cedo.*
I, refer, dimidiam tecum potius partem diuidam.
Tametsi fur mihi es, molestus non ero. i vero, refer.
Ly. *Sanus tu non es, qui furem me voces. ego te Euclio*
De alia re resciuisse censui, quod ad me attinet.
Magna est res, quam ego tecum otiosè, si otium est, cupio loqui.
Eu. *Dic bona fide, tu id aurum non surripuisti?* Ly. *bona.*
Eu. *Neque scis quis abstulerit?* Ly. *istuc quoque bona.* Eu. *atque id si scies,*
Qui abstulerit, mihi indicabis? Ly. *faciam.* Eu. *neque partem tibi*
Ab eo quiqui est, inde posces, neque furem excipies? Ly. *ita.*
Eu. *Quid si fallis?* Ly. *tum me faciat quod volt, magnus Iuppiter,*

Eu. *Sat habes, age nunc loquere quid vis.* Ly. *si me nouisti minus,*
Genere qui sim gnatus, hic mihi est Megadorus auunculus.
Meus fuit pater Antimachus: ego vocor Lyconides:
Mater mea Eunomia. Eu. *noui genus nunc quid vis? id volo*
Noscere. Ly. *filiam ex te tu habes.* Eu. *immò eccillam domi.*

Ly. *Eam tu respondisti, opinor, meo auunculo.* Eu. *omnem rem tenes?*

Ly. *Is me nunc renunciare repudium iussit tibi.*

Eu. *Repudium rebus paratis, atque exornatis nuptiis?*
Vt illum di immortales omnes deaeque, quantum est, perduint,
Quem propter hodie auri tantum perdidi infelix miser.

Ly. *Bono animo es, & benedice. nunc, quae res tibi & gnatae tuae*
Bene feliciterque vortat, ita di faxint; inquito.

Eu. *Ita di faciant.* Ly. *& mihi ita di faciant. audi nunc iam.*
Qui homo culpam admisit in se, nullus tam parui pretij,
Quin pudeat, quin purget sese: nunc te obtestor Euclio,
Si quid ego erga te imprudens peccaui, aut gnatam tuam,
Vt mihi ignoscas, eamque vxorem mihi des, vt leges iubent.
Ego me iniuriam fecisse filiae fateor tuae,
Cereris vigiliis per vinum, atque impulsu adolescentiae.

Eu. *Hei mihi quod facinus ego ex te audio?* Ly. *cur eiulas?*
Quem hodie ego auum feci iam vt esses filiae nuptiis.
Nam tua gnata peperit, decumo mense post, numerum cape.
Ea re repudium remisit auunculus caussa mea.
I intrò, exquire sítne ita, vt ego praedico. Eu. *perij oppidò,*
Ita mihi ad malum malae res plurimae se agglutinant.
Ibo intrò, vt quid huius veri sit sciam. Ly. *iam te sequor.*
Haec propemodum iam esse in vado salutis res videtur.
Nunc seruum esse vbi dicam meum Strobilum, non reperio,
Nisi etiam hic opperiar tamen paulisper, postea intrò
Hunc subsequar. nunc interim spatium ei dabo exquirendi
Meum factum, ex gnatae pedisequa, nutrice, anu: ea rem nouit.

QVOI TANTA MALA, MOESTITVDOQVE OBTIGIT] Sic habent & nostri libri veteres. nam vulgati habent tanta mala mœstitudo obtigit sine copulatione, planè mendosè. Adiuuat hanc lectionem & Nonius, apud quem ita impressum & scriptum est in voce *mœstitudo*, quod pro mœstitia positum docet, & hunc locum profert. ANIMO BONO ES] *es* imperatiui modi est, praesentis temporis, à verbo, sum. QVIA ISTVC FACINVS, &c.] ab hoc loco error vtrique obiicitur, dum Euclio putat Lyconidem sibi ollam auri subripuisse, idque eum fateri: Lyconides autem per facinus, quod se fecisse fatetur, oblatum à se filiae Euclionis stuprum intelligit. Errant igitur Euclio & Lyconides. Nam Lyconides facinus, quod se fatetur fecisse, vult intelligi, Euclionis filiam à se compressam: Euclio verò sic accipit, quasi fateatur ille, ollam auri à se esse ablatam. SOLLICITAT] de sede mouet, & de statu deiicit. Festus, *sollicitare*, inquit, *est solo citare, & ex suo loco mouere.* DEVS MIHI IMPVLSOR FVIT] significat se à Cupidine impulsum esse ad eius filiae amorem, & ad illam corrumpendam. ET ME HANC CVLPAM, COMMERITVM SCIO] id est, & me hanc culpam commeruisse, seu commeruisse scio. ID ADEÒ, &c.] id est, propter id adeò, seu propter eam adeò caussam. ANIMO AEQVO] animo propitio, leni & tranquillo. AVSV'S] ausus es. FIERI INFECTVM NON POTEST] Aristotel. libr. 6 de Moribus ad Nicom. [illegible Greek] id est, vt nos quidem olim vertimus. Quod factum est autem, id, vt sit infectum, contingere non potest. Itaque rectè Agatho, Hoc namque duntaxat negatum est Deo, Quae facta sunt, infecta posse reddere. VT APVD TE ME IN NERVO ENECEM] id est, vt apud te mihi laqueo, seu potius ferreo vinculo, interstringam gulam. Festus, *neruum*, inquit, *appellamus ferreum vinculum, quo pedes impediuntur: quanquam Plautus eo etiam vinciri ceruices ait.* NE ISTVD DIXIS] ne istud dixeris. QVID TIBI ERGO MEAM, ME INVITO TACTIO EST?] quod ius tibi est meae tangendae, me inuito, vel sic, Quamobrem meam tangis me inuito? vel sic, quo iure meam, me inuito, tangis, seu tetigisti? Iam tangere. ambiguum est. nam & tangere rem alienam inanimam, pro tollere, seu auferre, vnde tagaces, fures. & tangere mulierem, pro rem cum muliere habere dicunt Latini. Horat. Sat. 2 libr. 1. *matronam nullam ego tango.* Catull. ad Aurel. *Tangam te prima irrumatione.* MEAM] subintellige ollam, vt quidem sentit, & accipit Euclio. sed Lyconides filiam ipsius

Euclio-

Euclionis significari putat. Animaduertat autem lector, nomina verbalia, regere casum sui verbi. QVIA VINI VITIO, ET AM. F.] quia, inquit, vini culpa, & amoris feci. Lyconides in vinum, & amorem culpam confert. sic ille apud Terent. in Adelph. *Nam hoc quidem ferundum aliquo modo est. Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia. Humanum est.* Sic Demosthenes in oratione, κατὰ μειδίου, purgans quendam, qui Thesmothetam percusserat, dici, eum treis habuisse defensiones probabileis, quibus crimen sibi illatum diluere posset, μέθην, ἔρωτα, ἄγνοιαν. id est, ebrietatem, amorem, ignorationem. Sic Philemon, ἅπας ὁ πολὺς οἶνος ... ἀεὶ ... ἁμαρτάνειν, i. Vinum omne multum, semper est malũ. Sat magna peccãd ebrio causa in manu est. sed melius philosophus ille, qui in reum hoc vno se defendentem, quod vini vitio peccasset, duplicem pœnam cõstituebat. cuius rationem hanc affert Arist. lib. 3. de Morib. ad Nic. principium enim actionis, inquit, est in ipso. erat enim in eius potestate situm cauere, ne ebrius fieret. verba Arist. sunt hæc. τοῖς μεθύουσι διπλᾶ τὰ ἐπιτίμια· ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ. κύριος γὰρ τοῦ μὴ μεθυσθῆναι. CVM ISTÁC NE OB. H. AD ME AD. AVS?] subintellige, par est, æquum est, aut aliquid tale. oratio enim est præcisa LVCE CL. D.] argumentum ab absurdo, & improbabili consequenti. Sic autem legendum, non vt vulgò *luce clara* & verò hanc lectionem tuetur Nonius in voce *lux*, hunc locum proferens. Sic M. Tull. lib. 3. de Off. *luce claro in foro saltet.* NIMIS VILE'ST. VINVM. ATQ. AMOR &c.] i. non potest satis magni emi vinum, atq. amor. siquidem vinum ebrio, amor amanti dant omnium facinorum malorum licentiam, atque impunitatem. sed non est ita, vt suprà diximus. quin qui vini impulsu, & ebrietate peccat, pœnam duplicem sufferre debet, quia bis peccauit: semel, quod ebrius factus est, iterum, quòd ab ebrietate ad facinus impulsus est. PVRGITANT] crebro purgant. subintell. se. ILLAM] ol am auri: hanc enim sentit Euclio. sed Lyconides putat eum de sua filia compressa queri. SCIBAS] sciebas. HAVD CAVSIFICOR] non dico causam non recuso οὐ προφασίζομαι QVIN EAM EGO HAB. POTISS.] quin filiam tuam vxorem ducam ante alios omneis procos. MEAM] ollam auri. POSTVLO] ἀξιῶ QVIN TV EAM INVENIES, INQVAM, &c.] Quin tu inuenies, inquam, filiam tuam, meam vxorem te oportere. Errat vterque, vt sæpius iam dixi, è verbis alterius: atque ex hoc errore, spectatores incredibili voluptate fuisse perfusos, probabile est. NISI REFERS] ἀπειλητικῶς qua conuenit minanti *Nisi refers ollam.* inquit. Euclio, ego te in ius rapiam vel ego de te pœnas meritas sumam, vel aliquid tale subintelligendum est. Quanquam videtur Euclio fuisse orationem inceptam absoluturus, & illud, quod sequitur, *ad prætorem te rapiam*, additurus, nisi eum loquentem interpellasset Lyconides, his verbis, *quod tibi ego referam?* IAM QVIDEM AD PRAETOREM HERCLE TE RAP.] dixit, vt iratus, & perturbatus, nã ad prætorem ducere, & in ius vocare licebat, rapere non licebat nisi eũ, qui antestatus esset. Horat. Sat. 9. lib. 1. *rapit in ius: clamor vtrinque* ET TIBI SCRIBAM DICAM] Græcorum more dictum. καὶ σοι γράψω δίκην id est, & tibi litem intendam. Terent. Phorm. *Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam.* ibid. *Sexcentas proinde porro scribito iam mihi dicas.* ITA TE AMABIT IVP. VTTER ...] erat hæc iurisiurandi formula, *Ita me amabit Iupiter, vt, &c.* *Ita me ... amabunt, vt,* Hanc igitur Euclio iurisiurandi formulam Lyconidi præscribit, vt per eam iuret, se nescire, quid Euclioni surreptum sit. NISI QVIDEM TV ... DIXERIS] subintell. *nescio.* vel *ita me Iupiter amabit, vt ego nescio.* CONFESSV'S MIHI.] confessus es mihi &c. CEDO] da. DIMID. T. P. P. D.] dimidiam portius partem totius auri in duas parteis æqualeis diuisi, tibi dabo. CENSVI] putaui. QVIQVI ES?] quisquis es. INDIPISCES?] sumes? vsurpabis? auferes? Sic autem legendum esse, & aliquot è nostris libris veteribus quibus cum congruunt omnes vulgati, peruincunt, & Nonius confirmat, hunc locum proferens. quanquam idem Nonius hunc eundem locum proferens in verbo *excipere* legisse videtur, *inde pos...* vt alii legunt, vtitur autem & alibi hoc verbo Plautus tum in eadem voce, tum in passiua. in eadem, vt suprà in Asin. *Nunquam edepol quadrigis albis indipisces postea.* in pass. Epid. *nempe quem in adolescentia Memorant apud reges armis arte duelli ... Diuitias magnas indeptum:* Si quis tamen alteram lectionem, quæ etiam in nonnullis libris manuscriptis reperitur *inde posces.* magis probabit: non magnopere pugnabo, præsertim cùm se in suo libro ita scriptum reperisse testetur vir doctissimus Camerarius. Dicam interea, & iam antea dixi, quod sentio: hanc, quam secuti sumus, mihi videri veram, & germanam Plautinam. NEQ. FVREM EXCIPIES?] id est, neque furem recipies ad te & celabis? sic ferè Nonius in verbo, excipere. Exstat autem titulus in Pandect. iuris ciuilis de receptorib. lib. 47. vbi Martianus, *Pessimum, inquit, genus est receptorum, sine quibus latere diu nemo potest,* &c. quanquam videtur iurisconsultus de iis receptoribus verba facere, qui latrones recipiunt, nõ de iis, qui fures. QVID SI FALLIS? LYC. TVM ME &c.] sic suprà in Amph. *Quid si falles? MERC. tum Mercurius Sosiæ iratus siet.* ad quem locum plura. Hoc autem, *tum me faciat* &c. dictum est εὐφημως, pro tum magnus me perdat Iupiter, quæ est diræ precationis formula. SI ME NOVISTI MINVS, GENERE QVI SIM. GN.] Si minus nosti quo ego sim genere natus, &c. TENES, ic s. cognitum habes. RENVNTIAREL REPVDIVM] remisit tibi per me repudium, vt infrà non longè idem loquitur, vel remisit per me nuntium, vt loquitur M. Tull. quanquam hoc potius vsurpatur in diuortio: nam vt docet Paulus titul. de Verborum & Rerum significatio. *inter diuortium, & repudium hoc interest, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest: non rectè autem sponsa diuertisse dicitur, quòd diuortium ex eo dictum est, quòd in diuersas parteis eunt, qui discedunt.* Modestinus quoque libr. 8. differentiarum, eodem titulo posteaquàm docuit, quid intersit inter stuprum & adulterium: *diuortium, inquit, inter virum & vxorem fieri dicitur: repudium verò sponsæ remitti videtur: quod & in vxoris personam non absurdè cadit.* al. *quod in vxoris personam non cadit.* REPVDIVM, REB. PAR &c.] stomachosè, & vultuosè pronuntiandum. Est autem ἔλλειψις subintelligitur enim hoc totum, *vt tibi iussit renuntiem?* VT ILLVM DI IMM.] malè precantis oratio. QVANTVM'ST] deorum, ac dearum. PERDVINT] perdiderint. Q. EM PROPTER] propter quem αἰσχρῷ propter quem, autem, id est, cuius est, aut culpa. ET BENEDICE] & bona verba loquere. εὐφήμει. Sic in Casina. *Quid si fors aliter quam voles, euenerit?* S T A *Benedice* QVAE RES TIBI ET GNATAE T &c.] Fausta precatio, qua vtebantur initio rei cuiuslibet gerendæ, negotiique contrahendi. BENE FELICITER VORTAT. bene, feliciterque eueniat. ITA DI FAXINT. INQVITE] præit Euclioni Lyconides voce *inquito* autem imperatiui modi, futuri temporis, rarum & notandum. Sic Terentius vsurpauit *inque* præsentis, in Heauton. scena 7. actus 4. *Vbi Clitipho nunc est? S. eccum me, inque.* QVIN PVDEAT?] quin eum pudeat. VT LEGES IVBENT] iubent enim leges, eum, qui virginem

CAPTEIVEI.

DRAMATIS PERSONAE.

ERGASILVS parasitus.	HEGIO senex.
ARISTOPHONTES.	LORARIVS.
HEGIONIS puer.	PHILOCRATES captiui.
PHILOPOLEMVS.	TYNDARVS.
STALAGMVS	GREX.

ARGVMENTVM.

CAPTVS fuit in pugna Hegionis filius,
Alium quadrimum fugiens seruos vendidit.
Pater capteiuos commercatur Alios.
Tantum studens vti natum suum recuperet.
Et inter ibi emit olim amissum filium.
Is suo cum domino veste versa ac nomine,
Vt amittatur, fecit: ipsus plectitur.
Et is reduxit, captum & fugitiuum simul,
Indicio cuius alium agnoscit filium.

HEGIONIS FILIVS.] Philoptolemus. ALIVM QVADR.] alium Hegionis filium, quatuor annos natum, Pægnium nomine: qui postea Tyndarus dictus est, alium dixit, pro alterum. FVGIENS SERVOS] seruus Hegionis Stalagnius, dum fugit. PATER] Hegio. ALIOS] Elios, ab vrbe Elide, videlicet, Philocratem Theodoromedis filium, Elium, & vnà cum eo Pægnium, eundémque Tyndarum, filium suum, qui seruitutem seruiebat Philocrati. GNATVM SVVM] Philoptolemum, prouocabulum *suum*, hic vna syllaba pronuntiari debet. RECVPERET] scilicet permutatione facta. rectè autem recuperet. Nam recuperari dicuntur amissa, cum ad eum, qui amisit, illa redeunt. ET INTERIBI] Et interea. EMIT OLIM AMICISS. FIL.] Hegio emit imprudens eum filium, quem olim amiserat, nomine Pægnium, sed postea Tyndarum appellatum. IS] Tyndarus, qui seruitutē seruiebat Philocrati Elio, Theodoromedis filio. CVM DOMINO VESTE VORSA, AC NOM. commutata veste, & commutato nomine cum domino Philocrate, id est, sumta veste domini sui Philocratis, & eiusdem nomine sibi imposito, vt dicatur Philocrates, qui est Tyndarus, idémque Pægnium, seu Pægnius, & contrà Tyndarus appelletur, qui est Philocrates. VT AMITTATVR. FECIT.] fecit vt dominus suus amittatur, hoc est, abire sinatur, Tyndari nomine ei imposito, cum esset Philocrates: amittitur autem, ea gratia Pseudotyndarus, vt Philoptolemum captiuum ad Hegionem patrem reducat. IPSVS PLECTITVR] ipsus, verus Tyndarus, qui sumpserat nomen Philocratis, plectitur ab Hegione patre, hunc Tyndarum, filium suum esse nesciente. IS] Philocrates. Pseudotyndarus. CAPTVM] Philoptolemum, Hegionis filium, bello captum. ET FVGITIVVM SIMVL] & vnà cum eo seruum Stalagnium, qui fugiens Pægnium quadrimum, qui postea Tyndarus appellatus est, Theodoromedi Philocratis patri vendiderat. INDICIO CVIVS] cuius Philocratis indicio. ALIVM] Tyndarum, eundémque Pægnium, quem putabat esse seruum.

PROLOGVS.

HOs, quos videtis stare hîc, capteiuos duos,
Illic qui astant: ij stant ambo, non sedent.
(Vos vos mihi testes estis, me verum loqui.)
Senex qui hîc habitat, Hegio, est huius pater.
Sed is quo pacto seruiat sibi patri,
Id ego hic apud vos proloquar, si operam datis.

Seni huic fuerit filij nati duo.
Alterum quadrimum puerum seruos surpuit,
Eúmque hinc profugiens vendidit in Alide
Patri huiusce. Iam hoc tenetis, optimum est.
Negat hercle ille vltimus. accedito.
Si non, vbi sedeas, locus est, est vbi ambules,
Quando histrionem cogis mendicarier.
Ego me, tua caussa, ne erres, non rupturus sum.
Vos qui potestis ope vestra censerier,
Accipite reliquom: alieno vti nihil moror.
Fugitiuus ille, vt dixeram antè, huius patri,
Domo quem profugiens dominum abstulerat, vendidit.
Hic postquam hunc emit, dedit eum gnato suo
Peculiarem, quia quasi vna ætas erat.
Hic nunc domi seruit suo patri, nec scit pater.
Enimuero di nos quasi pilas homines habent.
Rationem habetis quomodo vnum amiserit.
Postquam belligerant Ætoli cum Alijs,
Vt in bello fit, capitur aliter filius.
Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.
Cœpit captiuos commercari hic alios,
Si quem reperire posset, cum quo mutet suum
Illum captiuum. hunc suum esse nescit, qui domi est.
Et quoniam heri inde audiuit, de summo loco,
Summóque genere captum, etiam equitem Alium,
Nihil pretio par sit, filio dum parceret,
Reconciliare vt facilius posset domum,
Emit hosce de præda ambos de quæstoribus.
Hice autem inter sese hunc confinxerunt dolum,
Quo pacto hic seruos suum herum hinc amittat domum.
Itaque inter se commutant vestem & nomina.
Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus:
Huius illic, hic illius hodie fert imaginem,
Et hic hodie expediet hanc doctè fallaciam,
Et suum herum faciet libertatis compotem,
Eodémque pacto fratrem seruabit suum.
Reducémque faciet liberum in patriam ad patrem,
Imprudens, itidem vt sæpe iam in multis locis
Plus insciens quis fecit quàm sciens, boni.
Sed inscientes sua sibi fallacia,
Ita compararunt & confinxerunt dolum:
Itaque hi commenti de sua sententia,
Vt in seruitute hic ad suum maneat patrem,
Ita nunc ignorans suo sibi seruit patri.
Homunculi quanti sunt, cùm recogito,
Hæc res agetur nobis, vobis fabula.
Sed etiam est paucis quod monitos vos voluerim.
Profectò expediet fabulæ huic operam dare.

Nonper-

Non pertractatè facta est, neque item ut caetera.
Neque spurcidici insunt versus, immemorabiles.
Hic neque periurus leno est, nec meretrix mala,
Neque miles gloriosus. Etiamne vereamini,
Quia bellum Aetolis esse dixi cum Aliis,
Foris illic extra scenam fient praelia.
Nam hoc pene iniquum est comico choragio,
Conari de subitò nos agere tragoediam.
Proin' si quis pugnam exspectat: liteis contrahat.
Valentiorem nactus aduersarium.
Si erit, ego faciam ut pugnam inspectet non bonam,
Adeò ut spectare postea omneis oderit.
Abeo, valete iudices iustissimi,
Domi bellíque duellatores optumi.

HOS QVOS VIDETIS ST.] *Hos quoque,* dictum more Plautino apud quem saepe antecedens eiusdem casus est, atque relatiuum. Debuerat autem ita loqui, si vsitato more dicere voluisset: & qui hunc locum explicare velit, ita dicat: Horum, quos videtis hic stare, captiuos duos, seu captiuorum duorum (quorum alter est Philocrates, alter Tyndarus) alterius, nempe huius, quem ostendo, Tyndari, Hegio senex, qui hic habitat, pater est, neque id scit tamen, sed existimat eum seruire seruitutem Philocrati captiuo Theodoromedis filio. ILLI QVI ADSTANT] qui illic astant: *illi* pro illic positum, non inusitatè. IT STANT AMBO, NON SED.] iteratio ad maiorem eius, quod dictū est, affirmationem. SENEX QVI HIC HABITAT] hic ordo est, vt diximus Senex, Hegio, qui hic habitat, horum duorum captiuorum, seu ex his duobus captiuis, qui hic adstant, huius, quem digito vobis ostendo, Tyndari, pater est. Emerat autem hos duos captiuos ex hostium Eleorum manubiis Hegio Aetolus, vt horum altero vel vtroque dato filium suū Philopolemum ab hostib. Eleis captum recuperaret. SED IS] sed is, Tyndarus. SVO SIBI PATRI] suo vero patri: vel suo ipsius patri genus loquēdi à nobis alibi notatum: millies à Plauto, & ab aliis scriptoribus vsurpatum. SI OPERAM DATIS] si operam mihi auribus datis, id est, si attenditis. SENI HVIC] Hegioni. FILII NATI DVO] Paegnius & Philoptolemus. ALTERVM] Paegnium, qui postea ab emptore Tyndarus appellatus est. SERVOS] seruus Stalagnius. IN ALIDE] in Elide. Elis Achaiae oppidum. Sic autem Adr. restituit Aduers. lib. 23. cap. 27 atque haec restitutio porrigenda est ad omneis locos, in quibus legitur Aulidi, Alii Aulidis, pro quibus legendum Alidi, Elii Alidis, hoc est, Elidis, Eléi, Elidis, PATRI HVIVSCE, patri Philocratis, Theodoromedi Eleō, seu Elio: qui Philocrates, postea captus est ab Aetolis: quē modò emit Heg. ex manubiis hostiū Eleorum, vt diximus. TENETIS] scitis. NEGAT HERCLE ILLE VLTIMVS] negat se scire ille vltimus. spectatorem quendam significat, qui neque sedebat, neque attendebat: sed histriones obstrependo interturbabat, & fortasse actorem interpellabat, ita autem longè à scena aberat, vt actores exaudire non posset. ACCEDITO] alloquitur spectatorem illum odiosum, ac molestum: & iubet illum accedere propiùs, vt exaudire possit. SI NON, VBI SEDEAS LOC. &c.] si non est locus in cauea, vbi sedeas: alius locus est extra caueam, vbi ambules, Proinde ac si dicat, si tibi non licet sedere: at tibi licet ambulare. Sed quaeret aliquis, qui fiat, vt huic non sit locus, vbi sedeat. Respondeo, quia vel seruus est, vel sedes omnes sunt occupatae. COGIS MENDICARIER] cogis mendicare. histrio, qui attentè non auditur, & cui obstrepitur atque obgannitur, vocem plerumque obtundit clamando, voce obtusa autem, & raui cōtracta, eiicitur, aut exsibiletur. Ita mendicare cogitur alii sic: cogis mendicarier, id est, cogis clarè proloqui, & vocem contendere, vt faciunt mendici, licet etiam sic explicare, Cogis mendicarier, id est, cogis artem desinere ludicram seu histrionicam, & tacere, & ita mendicare Nam histrio, & quiuis alius artifex, arte sua vti prohibitus, mendicet, necesse est. Ego primam explicationem magis probo quàm secundam: tertiam aequè, vt primam Sic Terent. prologo Hecyrae, *Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere.* Nonius, Mendicarier, inquit, pro mendicare. Plaut. Vidularia, *Malim me viui meos quàm mendicarier.* EGO ME TVA C. NE CIR. NON R. S.] ego me tua causa, id est, propter strepitum, & clamorem tuum, ne forte erres, id est, ne forte hoc existimes: quod si faceres, errares: non sum rupturus, videlicet, clamorem tollendo, & vocem contendendo Periculum est enim, ne, qui vocem nimis contendit, dirumpatur. M. Tull. lib. 7. ep. *dirupi pene me in iudicio Galli Caninij, familiaris tui.* Horat. ep. 9 lib. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis aemula lingua Dum studet vrbanus, tenditque disertus haberi* VOS, QVI POST OP. VESTRA C.] vos, qui equites R. estis vel alioqui lauti & copiosa re familiari, vos, qui sat amplum censum habetis, vos, qui tantū censum habetis vt censeri possitis, & ciues R. sitis. Nam qui nullum censum habebant ciues Rom. non erant, neque à censoribus quinto quoque anno cēseri poterant ALIENO VTI NIHIL M.] non curo eius opera & fauore vti, qui à me alienus est. eum fautorem mihi habere non curo, qui maleuolo in me est animo, seu, qui me non amat: quali animo eū esse apparet, qui nos attente non audit, qui nobis obstrepit, neque lingua fauet. FVGITIVVS ILLE, &c.] redit ad institutum sermonem: fugitiuus igitur ille, inquit, id est, seruus Stalagnius, puerum quadrimum Paegnium dominum suum, id est, domini sui filium, & ita dominum, siue herum minorem, quem domo profugiens abstulerat, vendidit huius Philocratis patri, Theodoromedi. DOMO QVEM P.] in hoc versu *profugiens*, trium syllabarum sit duntaxat in metiendo versu, necesse est. HIC] Theodoromedes HVNC] Paegnium, qui nunc Tyndarus dicitur. EMIT] à seruo fugitiuo Stalagnio. GNATO

SVO] Philocrati. PECVLIAREM] vt esset in eius peculio. Nam vt seruo, sic & filio, peculium habere iure ciuili licebat. Vlpianus lib. 29 ad edictum. libr. Digestor. 15 cap. legis, *Quem Tuberonis, &c. Tam autem pupillum filium,* inqui, *quàm seruum peculium habere posse,* *Pedius lib. 15 scr. bit: cùm hoc, inquit, totum ex domini constitutione pendeat. Ergo & si fuerit: aperuit seruus, vel si ius. retinebunt peculium.* suprà in Aulul. *gallus gallinaceus, qui erat anus peculiaris.* & in Asin *Etiam opilio, qui pascit mater alienas oues, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.* QVIA QVASI VNA AETATE ER.] quia veluti, seu quodammodo eadem ætas erat. id est, quia erant quodammodo æquales. HIC NVNC] Hic Tyndarus qui olim dicebatur Pægnius, seu Pægnium SERVIT SVO P.] seruit seruitutem suo patri Hegioni. & ita seruus est & filius eidem personæ, sed non eadem ratione seruus Hegionis est, quia ab eo emptus est: filius est, qui ab eo procreatus est. NEC SCIT PATER.] nec scit pater Hegio Tyndarum esse filium suum. ENIMVERO DI NOS QVASI PILAS H.] digressiuncula breuissima, qua significat, homines huc & illuc arbitrio deorum iactari, tanquã pilas. Enimuero, inquit, nos homines di is pilarum loco sumus, quibus ludant. Dii nobis ludunt, nobisque sese oblectant, & exercent, tanquam pilis. Dii nos homines iactant pilarũ in morem: & modò seruos ex liberis modò liberos ex seruis efficiunt: modò diuites, modò mẽdicos, modò reges, modò priuatos sumus deorum ludibria. sic Græci θεῶν παίγνια ἄνθρωποι. quod notauerat & Bosius. RATIONEM HABETIS,] id est cognouistis, qua ratione vnum ex filiis amiserit Hegio. BELLIGERANT] bellant, bellum gerunt. πολεμοῦσι. CVM ALIIS] cum Eliis ALTER FILIVS] alter Hegionis filius, Philopolemus. EMIT] Philopolemum. HIC] Hegio ALIOS] Eleos SI QVEM] Eleum SVVM ILLVM CAPT.] suum filium Philopolemum, bello captum, quẽ emerat Menarchus Eleus. NVNC SVVM ESSE N.] hunc Tyndarum, qui domi est, suum filium esse nescit QVI DOMI ST] alter autem filius Philopolemus, domi non est. INDE] ex Elide. NIHIL PRETIO PARSIT, &c.] non dubitauit captiuos Elios vel imperio pretio emere, dummodò filium suum recuperare posset. dummodo suo filio consuleret, & è seruitute in libertatem pristinam restitueret ac vindicaret. RECONCILIARE VT FACILIVS POSSET D.] vt facilius filium suum suis penatibus restitueret: seu, vt facilius filium suum reparare, & recuperare, & domum reducere posset: &c. alii sic, vt facilius posset domum suam filiorum amissione disiunctam, discissam, ac dissipatam denintegro coniungere, seu redintegrare. & ad vitæ societatem redigere. hæc non placet mihi explicatio: quæ mea est, magis placet. Sic enim eadem comœd. infrà. *Habe modò bonum animum nam illum confido domum His diebus me reconciliaturum.* HOSCE] Philocratem & Tyndarum, quem filium suum esse nescit, quem nunquam putat seruum esse natum. DE QVAESTORIBVS] à quæstoribus. quæstores eos dicit, qui pecuniam publicam tractabant, non eos, qui quæstionibus & iudiciis publicis præerant: qui quæsitores potius appellabantur, & prætores, quàm quæstores. Illi autem iidem, quos suprà dixi, quæstores, etiam manubias hostium, prædásque vendebant. M. Tull. lib. 2. epist. ad famil. *De præda mea præter quæstores vrb. id est populum Rom. teruncium nec attigit, nec tacturus est quisquam.* HICCE AVTEM] Philocrates Eleus Theodoromedis fil. & Tyndarus, qui seruit ei seruitutem: quem Hegio nescit esse filium suum. HIC SERVOS] Tyndarus SVVM SERVVS] Philocratem. ITAQ. INTER SE COMMVTANT VESTEM] Horatius oda 35. lib. 1. *Vtcunque mutata potentes Veste domos inimica linquis.* ET NOMINA] Idem Horat. sat. 4. libr. 1. *mutato nomine, de te Fabula narratur.* ILLIC] ille, qui est Tyndarus, Pægnius, Hegionis filius, à patre ignoratus. HIC TYND.] hic qui est Philocrates, Theodoromedis filius. HVIVS ILLIC] ille, qui est Philocrates, huius, qui est Tyndarus, fert imaginem, &c. FERT IMAGINEM] sic loquitur in Amphitruo, Et Sosia seruos cuius ego hanc fero imaginem. ET HIC] Tyndarus, qui nomen, & vestem sumpsit Philocratis. EXPEDIET] explicabit, ad exitum perducet. SVVM HERVM,] Philocratem, qui nunc vocatur Tyndarus. LIBERTATIS COMPOTEM] liberum. FRATREM] Philopolemum, captiuum Elide. REDVCEM FACIET] reducet: seu reducendum curabit. sic infrà eadem comœdia, *vt huius reducem facias filium.* redux, qui reducitur in patriam ex alieno & longinquo solo. Marc. Tull pro Milone, *Quid me reducem esse voluisti?* Terent. *Egóne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris?* ITIDEM, VT SAEPE IAM IN MVLTIS L. P. L. INSCR. Q. F.] sic Terent. in Phorm. extr. versu, *equidem plus hodie boni Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam.* SVA SIBI FALLACIA] id est, sua ipsorum fallacia. ITAQ. HI COMMENTI] subintell. sunt. DE SVA SENTENTIA] sic loquuntur boni scriptores de consilii sententia. de amicorum sententia, &c. hoc est, ex consilii sententia, ex amicorum sententia. VT IN SERVITVTE HIC AD S. M. P.] sententia est. ita dolum confixerunt, & ita commenti sunt, ex sua ipsorum sententia, id est, nullis aliis consultis, aut adhibitis, vt hic, videlicet Tyndarus, maneat in seruitute, ad suum patrem, id est, apud suum patrem. ITA NVNC IGNORANS S. S. S. P.] Ita nunc Tyndarus ignorãs, & insciens suo ipsius seruit patri. HOMVNC. Q. SVNT. CVM RECOG.] exclamatio breuis in miseriam humanam. Homunculi, inquit, quanti, id est, quàm parui pretii sunt, cùm iterum, atque iterum cogito? HAEC RES AGETVR N. V. F.] μεσιστρόφη. hæc res à nobis agetur: & hæc erit nobis res, quam agere debeamus: vobis verò erit fabula, quam attentè audire & spectare debeatis. vel sic, Hanc rem agemus, & vobis, vt rem gestam, exponemus, atque oculis vestris ita subiiciemus, vt rem gestam vobis cernere videamini: vobis erit fabula: id est, vobis autem erit res ficta, ludicra, & comica: quæ tamen res ludicra, & fabulosa ad vos pertinere videatur, mutatis nominibus, vt Horat. Sat. 1 libro 1. *mutato nomine, de te Fabula narratur.* EXPEDIET] vtile erit. OPERAM DARE] aureis attentas, & vacuas præbere. NON PERTRACTATE F. EST.] non vsitato, neque vulgato more, non quo modo aliæ fabulæ tractari, & fieri solent nouo, & singulari & eximio, & exquisito quodam modo hęc fabula facta est. quæ pertractantur, id est, valde, & ab omnibus tractantur, non sunt noua, neque nitida, neque munda: sed obsoleta, squalida, immunda, & inquinata. NEQ. ITEM, VT CETERAE] ὁμοίως ταῖς ἄλλαις. Nam idem dicit, quod suprà, sed planius. NEQ. SPVRCIDICI INS. V.] neque in hac fabula insunt versus spurci, aut spurcíloqui: id est, obscœni. spurca opponuntur puris. vt suprà in Asinaria, *spurca vestes*, puris altera ex parte respondent. & spurca sunt, quæ stercore, cœno, tabo, semine & similibus conspersa & perfusa sunt. & spurci sermones, aut versus, quibus res venereæ impudenter, apertè, & inuerecundè tractantur. hinc spurco, as. hinc spurcities. IMMEMORABILES] non memorandi, memoratu indigni, infandi. NEQVE PERIVRVS LENO] vt in Cistell & Pseud. NEQVE MERETRIX MALA] vt in Bacchid. NEQVE MILES GLOR.] vt in Epidico, & in Milite glor. & apud Terent. in Eunucho. NE VEREAMINI] ne fortè vereamini, quia, &c. CVM ALIIS]

eum Ellis. COMICO CHORAGIO,] id est, comico instrumento scenico. Ita ferè Festus. sententia autem huius loci, hæc est Nam hoc pene iniquum est, hos conari desubitò agere tragœdiam instrumento scenico, quod sit comicum. tragœdiæ enim aguntur choragio tragico: comœdiæ, comico. PROIN' SI QVIS PVG. EXS.] Proinde si quis pugnam spectare cupit, &c. LITEIS CONTRAHAT.] liteis vltro serat, & aliquem lacessat, atque irritet, vt habeat cum quo litiget, & concertet, si tantopere pugnandi cupidus est. liteis contractas dixit & M. Tull. lib. 3. de legib. non longè à princip. ibi, *contractas liteis iudicanto.* VALENTIOREM NACTVS ADVERS. SI ERIT, E. F. VT P. INSP. N. B.] si nactus erit aduersarium robustiorem, ac validiorem, pugnam spectabit non bonam, quia victus discedit, scilicet. Totius huius loci hæc sententia est, Proinde si quis pugnæ spectandæ cupidus est aliquem sibi aduersarium paret, hoc est, aliquem iniuria lacessat. Si is, quem lacessierit, & cum quo litem contraxerit: viribus valentior, & robustior fuerit, spectator erit pugnæ sibi tristis ac molestæ, id est, malè ab aduersario mulcatus, ex ea pugna discedet. EGO FACIAM, VT PVGNAM INSP. N. B.] id est, pugnam inspectabit infelicem: vel cor firmo fore, vt pugnã inspectet non bonam. indicauimus alibi hoc genus loquendi suprà nisi fallor, in Asinaria, *Faxo, vt scias, quid pericli sit dotata vxori conuicium dicere* INSPECTET] sic habent omnes libri & vulg. & manuscr. neque hæc scriptura quidquam videtur habere vitii: sed Simeo Bosius existimabat, scriptum esse Plauto, *ego faciam, vt pugnam cernat non bonam*: & fortasse ita esse restituendum, vt intelligamus *cernere pugnam* dictum esse à Plauto, ambigue, & ex ambiguo dicto iocum quæsisse: quod antiqui dicere soliti sunt, *cernere pugnam*, pro, committere pugnam, vt cernere bellum: & cernere pugnam, præterea significare possit, spectare pugnam. qua de cõiectura hominis eruditiss. & ingenios. iudicet lector item eruditus, atque acutus. Ego nihil immutare ausus sum, libris omnibus repugnantibus. ADEÒ VT SPECTARE POSTEA OMN. OD.] omneis. subintell. pugnas. tale est illud Ciceronis in Roscios Sext. Roscii aduersarios, *sed, si ego hos bene noui litteram illam, cui vos vsque eò inimici estis, vt etiam Kalendas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt*, &c. DOMI, BELLIQVE] legendum fortassis est, *domi duellique.* DVELLATORES] bellatores.

ERGASILVS, PARASITVS.

IVVENTVS nomen indidit scorto mihi,
Eò quia inuocatus soleo esse in conuiuio.
Scio. absurdè dictum hoc derisores dicere,
At ego aio rectè. Nam in conuiuio sibi
Amator talos cùm iacit, scortum inuocat.
Estne inuocatum, annon est? est planissumè.
Verum hercle: verùm nos parasiti planius.
Quos nunquam quisquam neque vocat, neque inuocat,
Quasi mures semper edimus alienum cibum.
Vbi res prolatæ sunt, cùm rus homines eunt,
Simul prolatæ res sunt nostris dentibus.
Quasi cum caletur, cochleæ in occulto latent,
Suo sibi succo viuunt, ros si non cadit:
Item parasiti rebus prolatis latent
In occulto miseri, victitant succo suo:
Dùm rùri iurant homines, quos liguriant.
Prolatis rebus, parasiti venatici
Sumus: quando res redierunt, molossici
Odorificique, & multum incommodistici.
Et hìc quidem hercle, nisi qui colaphos perpeti
Potis parasitus, frangique aulas in caput,
Vel extra portam ire trigeminam ad sacculum licet.
Quod mihi ne eueniat, nonnullum periculum est.
Nunc postquam meus rex est potitus hostium,
Ita nunc belligerant Ætoli cum Aulidis.
Nam Ætolia hæc est, illic captu'st in Aulide
Philopolemus huius Hegionis filius
Senis, qui hìc habitat, quæ ædes lamentariæ
Mihi sunt, quas quotiescunque conspicio, fleo.
Nunc hìc occœpit quæstum hunc filij gratia
Inhonestum, maximum' alienum ingenio suo.

Hominum captiuos commercatur, si queat
Aliquem inuenire, suum quicum mutet filium.
Nunc ad eum pergam, sed aperitur ostium,
Vnde saturitate sæpe ego exij ebrius.

NOMEN INDIDIT SC.] nomen imposuit. sic autem sæpe loquitur Plaut. vt infrà ead. com. *sexcenta plagæ nomen indetur tibi* in Menech *Illius nomen indit illi qui domi'st* INVOCATVS] ambigue dictum, *inuocatus*. Nam *inuocatus* significat & eum qui vocatus seu inuocatus est & eum, qui non vocatus est. Hic igitur parasitus, quia non vocatus solet in conuiuio præsto esse, non vocatus autem, & inuocatus, idem interdum valent: amator autem, cum talos iacit, scortum, seu puellam, quam amat, inuocat: facetè & vrbanè à iuuenibus hic parasitus, scortum nominatus est: cum is, qui in conuiuio interest, inuocatus, id est, non vocatus: longe alia ratione dicatur inuocatus, quàm scortum. quod amator talos iaciens inuocat scortum enim inuocat, id est, vocat amator talos iaciens, atque hac ratione scortum dici potest inuocatum. parasitum verò nemo fere ad conuiuium vocat. sed ille inuocatus, hoc est, non vocatus, vltrò, & αὐτόματος, ἢ ἀκλητος venit & hac ratione dici potest inuocatus. Sciendum est autem parasitos propter aliam rationem scorta dici solitos. Plaut. Trucul. *Vel amare possum, vel iam scortum ducere.* AST. *lepidè mecastor, nuntias. sed dic mihi: vin' parasitum te potesse ducere?* STR. *intelli. xisti lepidè quod ego dicerem.* NAM IN CONVIVIO SIBI AM. TALOS C. IAC. &c.] suprà in Asin. *Iace pater talos, vt porro nos iaciamus.* DE *maximè, Te Philenium mihi, atque vxori mortem, hoc Venerium est.* Idem in Curcul. *Ille annulum suum opposuit. inuocat Planesiumà.* EST PLANISSIME] est inquit, planissime inuocatum scortum, siquidem ab amatore talos iaciente inuocatur. at ego inuocatus conuiuio intersum sure ergo, & meritò scortum nominor syllogismus est fallax &, vt Græci appellant [illegible]. QVASI MVRES SEMPER ED.] sic in Persa. *Pater, aui, proaui, abaui, atraui, tritaui. Quasi mures semper edere alienum cibum.* Terent. in Eun. *Videri'os suum, & cibus qui ei faciat alienus?* loquens de parasito. Itaque facete, vt multa alia. Diogenes Cynicus, qui cum videret mures ad mensam suam subrepenteis. En tibi, inquit, etiam Diogenes parasitos alit. Græce sic, [illegible] VBI RES P. &c.] vbi res forenses, & iudiciales productæ, & in aliud tempus reiectæ sunt. Vbi iustitiū indictum est, vbi rerū forensiū, quædā induciæ factæ sunt. Vbi rerum forensiū & iudicialiū intermissio, & in aliud tēpus prolatio facta est vel propter bella, vel propter ludos, vel propter ferias, & vt liceat agricolis in opere rustico versari, & rebus rusticis operam dare. M. Tull. pro Murena, *Sapiens existimari nemo potest in ea prudentia quæ neque extra Romam vsquam, neque Romæ rebus prolatis quidquā valet.* Idē li. 7. ep. ad Attic. *Nam istum quidem, cuius [illegible] timet omnia tæterrimè facturum puto, nec eum rerum prolatio, nec senatus, magistratuum que discessus, nec ærarium clausū tardabit.* Idē li. 14. epist. 5 *meā stultam verecundiā, qui legari voluerim ante res prolatas ne deserere viderer hūc verū tumorē* &c. Idē li. 3. ep. ad Q. Fratr. epist. vlt. *Sed autē autem iampridem Pompeius absens: res prolatæ ad interregnū comitia adducta.* CVM RVS H. E.] [illegible] SIMVL PRANDI] eodem tēpore, inquit, quo res forenses, & iudiciales intermittūtur, cessant, & proferātur, nostris quoq. dētibus cessatio, & otiū indicitur. QVASI CVM C. &c.] simile, quo parasitos cum cochleis cōparat. Quemadmodū, inquit, cum tēpus anni feruidū & æstuosū est, seu cùm agri solis ardore torrētur, homines aut ē calore, & æstu laborant, tum cochleæ in occulto delitescūt, suoq. ipsarum succo viuunt, nisi forte aliquid roris è cœlo decidit, ita, &c. cochleis nim. ē soli ardorē inimicū esse, & cōtra rorē, & modicū imbrē aratū atq. amicū docet Varro lib. 3. de re rust. ca 14 cuius hæc tātum verba adscribā. *Locus in medio, quē & non coquit sol, & tangit ros* sic autem dictū *caletur*, vt statur, curritur, titubatur, laboratur, sudatur, &c. impersonaliter scilicet, pro, stāt homines, currūt, titubāt, laborāt, sudāt &c. COCHLEAE.] Cic. lib. 2. de Diu. *vt si quis medicus ægroto imperet, vt sumat terrigenam herbigradā, tempor tā sanguine cassā potius, quàm hominū more, cochleā* Est autem alia cochlea, à testudine, nā testudo est quadrupes, cum cochlea pedib. careat: & testudo lōge maior cochlea est. deniq. cochleā alio nomine limacem nōnulli scriptores Latini non mali appellāt, à limo, vt testatur Fest. SVO SIBI SVCCO] suo ipsarū succo. ITEM PARASITI, &c.] sic parasiti, &c. [illegible] DVM RVRI R.] dū rusticātur homines ii, quos parasiti molliter & delicate comedāt seu comedint. Profert autem hunc versum Non. in verbo *rurāt.* LIGVRIANT] Nonius ligurrire interpretatur degustare, & profert Horat. versū ex Sat. 3. li. 1. *Semeso pisceis tepidumq. ligurrierit ius*, &c. ad quem locū nos de hoc verbo plura. VENATICI] veluti canes venatici, hoc est, tenues graciles, macri, & ad cibum quærendū expediti QVANDO RES R.] quādo res, quæ prolatæ erāt de integro agi cœptæ sunt. Nōnulli hic legi volūt *quando ad res redierunt* ex verbo Cic. in orat pro Sext. sub. exte vbi sic vulgò legitur. *Decreuit eodem tēpore senatus, vt hi, qui ex tota Italia salutis meæ causā cōuenerant agarentur gratiis atque vt iidem ad res redeuntes, vt venirent rogarentur.* Sed falluntur. Nam locus ille Cic. est mendosus & sic emēdandus: *atque vt iidē, ad illā diem, res redeuntes vt venirēt, rogarentur.* Sic in orat. post red. in Sen *quid quod, vt ad illā diē, res redissent rogarentur, vt pari studio, cōuenirent?* MOLOSSICI] sumus canes Molossi pingues, obesi, proceri, mordaces. Molossi canes dicti sunt à loco, vbi nascūtur, & vnde proficiscuntur. Sunt autē Molossi in Epiro. Id *Molossici* dictum à Plauto quæsito risu ab homœoteleuto, vt quia dixerat venatici, sequeretur similiter desinens *Molossici*, & pari ratione *odiosici* & *incōmodistici*, quæ non sunt Latina nomina, sed à Plaut. vt dix, sub persona parasiti, risus mouendi causa, ita producta. Nōnulli legūt *Odiosiciq.* Lucr. *Irritata canū quom primum magnis Molossum Mollia ricta fremunt duros nudantia dētes.* &c Virg. li. 3 Georg *Velo cis Spartæ catulos acremq. Molossū Pasce serò pingui.* ODIOSICIQ.] i. odiosiq. ET MVLTVM INCOMM.] & multum incommodi. NISI QVI COLAPHOS.] colaphi dicti à verb. Græco κολάπτειν quod est cudere, sculpere, tendere. vel, vt mauult Eustath. [illegible], quod sit magnus tactus. Est enim colaphus ictus manu cōtracta, & compressa, hoc est, pugno, in caput vel in os illisus. Ter. in Adelph. *Hominis misero plus quingentos colaphos infregit mihi.* Plaut. in Rud. *Verbum adde etiā vnū iā incerebro colaphos abstrudā tuo.* sentētia autē huius loci hæc est, licet parasito mēdicatū ire nisi ei, qui colaphos, & ollas in caput frāgi perpeti potest. sic Ter. in Eun. *At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.* POTIS] lubinter, l. sum. AVLAS IN C.] ollas, id est, aulas. Plaut. in Amphitr. vt profert Nonius, sed hodie non reperitur, *optimo iure infringatur aula cineris in caput.* VEL EXTR. PORTAM IRE TRIG. AD. P. L.] id est

id est; vel mendicatum ire licet. quàm longissimè extra portam tergeminam cum aliis mendicis, quando hic homines frigent, & ab alendo parasito alieni, atque auersi sunt. Extra portam trigeminam. seu tergeminam. quæ eadem est Ostiensis, stabant, aut sedebant tenues, & egentes homines, ibique stipem petebant, saccum manu tenentes. quod vel ex Plin. intelligere licet, lib. 34. c. 5. *Item P. Minutio præfecto annona extra portam trigeminam unciaria stipe collata*, &c. Dicta autem porta trigemina, seu ter gemina est à tergeminis Horatiis & Curiatiis: Ostiensis ex eo, quòd per eam iretur Ostiam. AD SACCVM] saccum, id est, sacculum, seu loculum, seu crumenam, in quâ mendici stipem condebant. Catul. ad Fabul. *Plenus sacculus est aranearum.* NVNC, POSTQ. &c.] sic legendum videtur. *Nunc postquam*, non vt vulgo, Nam postquam, &c. & debet cohærere externum versus superioris cum aduerbio nunc, hoc modo *periculum est nunc*, &c. MEVS REX] rex hic eum significat, qui alit Hor. epist. 17. l. 1 *equus me oportet, alat rex.* Plaut. sup. in Asin. *Nam, nihil impetro, Regem perdidi, ex amore tantum'st hominis incendium.* EST POTITVS HOSTIVM] venit in potestatem hostium: vel captus est ab hostibus. sic sæpe loquitur Plaut. vt supr. notauimus ÆTOLI CVM ALEIS] Ætoli cum Eliis. ILLIC] ille Philoptolemus rex meus qui me pascebat. HIC] in his ædibus, quas demonstro. LAMENTARIAE] lamentorum effectrices: vel lamentorum materiam mihi præbentes. HIC] Hegio senex, Philoptolemi pater. COMMERCATVR] coemit. SATVRITATE S. E. EXIT EBR.] saturitate ebrius, id est, satur, vel præ saturitate nimia lætitia elatus infrà ead. com. *Ita me amabit sancta saturitas, Hegio*, &c. sic autem dictum à Plauto, saturitate ebrius, vt ab Horat. *fortuna dulci ebrius.*

HEGIO senex. LORARIVS, PARASITVS, ERGASILVS.

ADuorte animum sis tu istos capteiuos duos,
Here quos emi de præda, de quæstoribus,
His indito catenas singularias:
Istas maiores quibus sunt vincti, demito.
Sinito ambulare, si foris, si intus volent.
Sed vti asseruentur magna diligentia.
Liber captiuus auis feré consimilis est.
Semel fugiendi si data est occasio,
Satis est, nunquam post illa possis prendere.

Lor. *Omnes profecto liberi libentius*
Sumus, quàm seruimus. He. *non videre ita tu quidem.*

Lor. *Si non est quod dem, méne vis dem ipse in pedes?*

Heg. *Si dederis, erit extemplo mihi quod dem tibi.*

Lor. *Auis me ferè consimilem faciam, vt prædicas.*

Heg. *Ita vt dicis. nam si faxis, te in caueam dabo.*
Sed satis verborum est, cura quæ iussi, atque abi.

Par. *Quod ego quidem nimis quàm cupio, vt impetret,*
Nam ni illum recepit, nihil est quò me recipiam.
Nulla est iuuentutis spes, sese omnes amant.
Ille demum antiquis est adolescens moribus,
Cuius nunquam voltum tranquillaui gratiis.
Condignè est pater eius moratus moribus.

Heg. *Ego ibo ad fratrem, ad alios captiuos meos,*
Visam ne nocte hac quippiam turbauerint,
Inde me continuò recipiam rursum domum.

Par. *Ægrè est mihi hunc facere quæstum carcerarium.*
Propter sui gnati miseriam miserum senem.
Sed si vllo pacto ille huc conciliari potest,
Vel carnificinam hunc facere, possum perpeti.

Heg. *Quis hic loquitur?* Par. *ego qui tuo mœrore maceror.*
Macesco, consenesco & tabesco miser.
Ossa atque pellis sum misera macritudine.
Neque vnquam quicquam me iuuat quod edo domi.
Foris aliquantillum etiam quod gusto, id beat.

Heg. *Ergasile salue.* Par. *di te bene ament Hegio.*

Heg. *Ne fle.* Par. *egóne illum non fleam? egóne non defleam*
Talem adolescentem? Heg. *semper sensi filio*
Meo te esse amicum & illum intellexi tibi.
Par. *Tum denique homines nostra intelligimus bona,*
Cùm quæ in potestate habuimus ea amisimus.
Ego postquam gnatus tuus potitu'st hostium,
Expertus quanti fuerit nunc desidero.
Heg. *Alienus cùm eius incommodum tam ægrè feras,*
Quid me patrem par facere est, cui ille est vnicus?
Par. *Alienus ego? alienus ille? ah Hegio,*
Nunquam istuc dixis, neque animum induxis tuum.
Tibi ille vnicu'st, mihi est vnico magis vnicus.
Heg. *Laudo, malum cùm amici tuum ducis malum.*
Nunc habe animum bonum. Par. *eheu.* Heg. *huic illud dolet,*
Quia nunc remissus est edendi exercitus.
Nullúmne interea nactu's, qui posset tibi,
Remissum quem dixti, imperare exercitum?
Par. *Quid credis? fugitant omnes hanc prouinciam,*
Poste' quam captus est Philopolemus tuus.
Heg. *Non pol mirandum est, fugitare hanc prouinciam,*
Multis & multigeneribus opus est tibi
Militibus, primùm dum opus est pistoriensibus.
Eorum sunt genera aliquot pistoriensium.
Opus paniceis opus placentinis quoque,
Opus turdetanis, opus est ficedulensibus,
Iam maritumi omnes milites opus sunt tibi.
Par. *Vt sæpe summa ingenia in occulto latent.*
Hic qualis imperator, nunc priuatus est.
Heg. *Habe modò bonum animum. nam illum confido domum*
In his diebus me reconciliassere.
Nam eccum captiuum hic adolescentem habeo alium,
Prognatum genere summo, & summis diuitiis.
Hoc illum me mutare confido fore.
Par. *Ita di deæque faxint.* He. *sed num quò foras*
Vocatus es ad cenam? Par. *nusquam equidem quod sciam.*
Sed quid tu id quæris? Heg. *quia mihi natali'st dies.*
Propterea te vocarier ad cœnam volo.
Par. *Facetè dictum.* Heg. *sed si pauxillo potes*
Contentus esse. Par. *ne perpauxillum modo.*
Nam istoc me assiduo victu delecto domi.
Age, sis roga. Heg. *emtum, nisi qui meliorem afferet.*
Par. *Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis?*
Quasi fundum vendens meis me addicam legibus.
Heg. *Profundum vendis tu quidem, haud fundum mihi.*
Sed si venturus, tempori. Par. *hem, vel iam otium est.*
Heg. *I modò venare leporem. nunc i, rem tenes.*
Non meus scruposam victus commeat viam.
Par. *Nunquam istoc vinces me Hegio, ne postules.*

Cum calceatis dentibus veniam tamen.
Heg. *Asper meus victus sanè est* Par. *senteisne esitas?*
Heg. *Terrestris cœna est.* Par. *sus terrestris bestia est.*
Heg. *Multis oleribus.* Par. *curato ægrotos domi.*
Nunquid vis? Heg. *venias tempori* Par. *memorem mones.*
Heg. *Ibo intrò, atque intus subducam ratiunculam,*
Quanti 'ium argenti mihi apud trapezitam siet.
Ad fratrem quò ire dixeram, mox iuero.

ADVERTE ANIMVM SIS, TV] animaduerte animum si vis, tu Lorarie, &c. ISTOS CAPTIVOS DVOS, &c.] relatiuum & antecedens hic in eodem casu ponunt ir, more Plautino. debuerat autem ita loqui, si quomodo M. Tull loqui solet, loqui voluisset, quos captiuos duos heri de quæstoribus emi, his indito catenas singul. licebat etiam sic dicere, istis captiuis duobus quos heri de quæstoribus emi, his, inquā indito caten. singul. Sed Plautus suum ius tenuit sic Terent. in Eun. *Eunu hunc, quem dedisti nobis, quas turbas fecit!* & Virgil. lib 1 Æneid. *Vrbem quam statuo, vestra est, subducite naues.* HIS INDITO CATENAS SING.] his ind to caten singularias, i. his iniicito caten. singulareis. Non us *singulari* pro *singulari*. Turp Dem *homo vnica est natura & singularia.* singulareis autem hic accipio pro simpliceis, minores & leuiores: idq. ex eo, quo sequitur, intelligere licet: Istas maiores, &c. Nam perspicue singulareis catenas opposuit maiorib Adr. Tur singularias catenas interpretatur, vnius libre. Alii singularias seu singulareis interpretātur singulas, hac sentētia, his singulis duob. captiuis indito singulas catenas, proinde ac si dicat, non binas, sed singulas. DEMITO] detrahito SED VTI ASSERVENTVR, &c.] id est, sed ita, vt asseruētur quàm diligentissimè. vel sic, sed vide, vt asseruentur quàm diligentissimè. LIBER CAPTIVVS AVIS FERAE CONSIMILIS] nō temerè dixit, *aui feræ.* aliquę enim sunt aues non feræ, verbi causa, gallinæ, & anseres. Si enim libro 2. institu iuris ciuilis. *Gallinarum autem, & anserum non est fera natura*, &c. De pauonibus & columbis quæsitum est: sed responsum est, pauones, & columbos, aues esse feras. nec ad rem pertinet, inquit iurisconsul quod ex consuetudine euolare & reuolare solent. Nam & apes idem faciunt: quarum naturam feram esse constat. Ceruos quoq quidam ita mansuetos habent, vt siluam ire, & redire soleant: quorum & ipsorum feram esse naturam, nemo negat. Sic autem legend m, vt nos edendum curauimus, non vt habent omnes libri vulgati, neq. aliter edidit Camerarius, *aui ferè consimi.* POSTILLA] i d est, postea. sic autem legendum, non vt habent a lii libri, *post illa.* Sententia enim hæc est, nunquam postea auem, quæ aufugerit, prendere queas. OMNES PROF. LIBERI LIB. S. Q. S.] seruitus enim est præter naturā, vt volunt iurisconsulti. cum omnes homines liberi sint natura, eorum sententia. Nam Aristoteles contra. probat in primo libro de republica nonnullos esse seruos natura: verbi gratia, qui sunt ingenuo tardo, & pingui, & qui sibi suopte marte consulere, & prouidere non possunt: sed opus est eis aliquo, prudentiore, & solertiore, qui eos regere queat. NON VIDERE TV Q.] non videris, inquit Hegio, malle liber esse, quàm seruire. nam si ita esset, tu te à me, pretio dato, redimeres. SI NON EST, QVOD DEM. &c.] significat Lorarius, sibi nihil esse, quod det domino, vt sese ab eo redimat, idque proinde habendum est, ac si ab eo dictum esset. sed initus orationis lepos inest in hoc, nihil posse dare, & se posse in pedes dare, sic igitur Lorarius, si non est quod dem, i. si nummos non habeo quos tibi dem, vt me manumittas, seu quibus dati me abs te redimam MENE VIS DEM IPSE IN P.] i. mene finis aufugere? vel, mihine permittis vt aufugiam? vel mihine aufugiēdi cop ā, & potestatē facis? dare se in pedes, conicere se in pedes dare se in fugam, vsitata loquēdi genera bonis scriptoribus. Ter. Eun. *vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo.* sub. dedi, aut conieci. Idem in Phormione *Atq id consuasissem, atq. hinc me conijcerem protinam in pedes.* Plautus in Casina *extr hac dabo me protinam in fugam* ERIT EXTEMPLO, QVOD DEM T.] significat plagas, & verbera, seu compedes, & magnum malum. AVIS ME FERAE CONS F.] id est aufugiam, seu euolabo. TE IN CAVEAM DABO] ne euoles. nam aues feræ in caueam coniici solent, ne euolent. Videtur legendum, *Ita dicis, nam ne faxis, te in cauean dabo.* significat autem se iniecturum ei manicas & compedes, ne aufugere possit vel se coniecturum in aliquam custodiam priuatam. QVOD EGO QVIDEM N Q C. &c.] referendum ad illa superiora, quæ dixerat parasitus, Hegionem cœpisse captiuos commercari, id est, coemere, si fortè queat aliquem captiuum inuenire, quocum filium suum permutet. quod ego quidem, inquit parasitus, valde cupio, vt impetret, id est, vt consi: at RECIPIT] reciperat, seu recuperat. NIHIL EST, QVO ME RECIPIAM] id est, nullum habeo receptum, nullum habeo, quo me recipiam, locum. ILLE DEMVM, &c] ille locus, nempe Philoptolemus ANTIQ. EST ADOL. MOR.] id est, bonis & probis est moribus qualibus moribus antiquis fuisse dicuntur. ex quo illud M. Tull. pro Rosc Amer. *homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent.* ibid infrà non longè. *in qua muliere sed etiam nunc id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa, vestigia antiqui officij remanent*, Terent. in Andr. *Optimè hospes pol Crito antiquum obtines.* CVIVE NVNQ. VOLTVM TRANQ. GR.] cui nunquā risum moui, sine magna mea mercede. vel sic, quem nunquam, dicto aliquo vrbano, ac ridiculo, exhilaraui, quin facti mei fructum tulerim CONDIGNE EST PATER. &c.] pater Hegio moratus est conuenienter, & congruenter filii moribus vel sic, pater est consimilibus, atque filius moribus NE N. HAC QVIPPIAM TVRBAVERINT ne quid hac nocte turbæ fecerint nequid tumultuati sint, ne quid noui designarint, vnde mihi turba nascatur. ÆGRE EST MIHI] ego ægrè fero, vel dolet mihi, &c. QVAESTVM FACERE CARCERARIVM] quæstum facere ex captiuis in vincula, & carcerem coniectis. HVC CONCILIARI] huc reduci, & recuperari, &c. vt supra locutus est, reconciliari. VEL CARNIF. H. NO F. P. F.] possunt perpeti, & æquo animo ferre, Hegionem etiam carnificinam factitare, id est carnificem esse, seu homines excarnificare, & ex carnificina quæstum facere. MACESCO] macer, seu macilentus fio. TABESCO] *τήκομαι* tabidus fio, tabe conficior, & consumor OSSA, ATQVE PELLIS S] hyperbole, per quam significatur extrema macies

sen macritudo. sic suprà in Aulul. de agno, *Qui ossa, atque pelle totus'st, ita cura macet*. ME IVVAT] mihi prodest: *ab ὀνίνημι* hinc cibus ὄνειαρ appellatur à Græcis, eò quòd iuuet. Notus est versus ab Homero non semel, neque vno loco vsurpatus. Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ', ἑτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἴαλλον. QVOD EDO DOMI] nam parasiti non est domi suæ comesse: qui, vt mures, alienum cibum rodere solet. Itaque huius versus, *Neque vnquam quicquam me iuuat, quod edo domi*, hanc sententiam esse quidam putant, nihil habeo domi, quod edim. ita nihil me iuuat, quod edo domi FORIS] domi alienæ. Ordo autem hic est. quod gusto foris, id etiam aliquantillum beat. ID BEAT] id iuuat. DIFFERAM] valde feram. TVM DENIQVE HOM. B. INTELL. B] γνῶμη. quam & Horatius expressit Oda 23. lib. 3 *Clarus post genitus: quatenus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus: Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Sic M. Tull. orat. ad Quirit. post red. dicit, se carendo magis, quàm fruendo, quid haberent voluptatis illa, quæ enumerat bona, intellexisse. POTITVS EST HOSTIVM] id est, in potestatem hostium venit. EXPERTVS] ego. QVANTI FVERIT] quanti pretii ille fuerit. ALIENVS] qui non es pater, nec alioqui propinquus, aut affinis. QVI ME PATREM PAR. EIST?] quid me æquum est facere, qui pater sum? tale fere est illud Terent. in Andria, *quid mihi hic faciet patri?* CVI ILLE EST VNICVS?] amplificatio. nam patri filius vnicus carior est, quàm qui fratrem, aut fratres habet. Itaque vnicum filium Græci ἀγαπητὸν dicunt. ex quo apud eos ἀγαπητὸς interdum idem valet, quod vnicum, & solum. ALIENVS EGO? ALIEN. ILLE?] Tune me alienum filio tuo dicis? illum mihi alienum? AH, NE ISTVC DIXIS] ah, ne istuc duxeris. INDVXIS] induxeris. HVIC ILLVD DOLET, &c.] hæc, Hegio, versus ad spectatores: ita tamen vt parasitus quoque exaudiat. huic parasito, inquit, illud dolet, videlicet filium meum captiuum esse apud hosteis, quia, &c. QVIA NVNC REMISSVS EST EDENDI EXERC.] id est, quia nunc epularum, & dapum apparatus, quem ei suppeditabat filius meus, Philoptolemus, eum deficit: vel sic, quia nunc non habet, cuius domi comedat, seu comedit, & quasi dentib. pugnat. Nam hęc pugna, de qua Hegio agit, dentibus, non manibus pugnatur allegoria est à re militari, nempe ab exercitu remisso, ac demisso. Pręterea videtur dixisse remissum exercitũ, vt remissum arcum: cui opponitur arcus intentus: ego tamen remissum exercitum, positum esse puto, pro dimissum exercitum. Alii exercitum positum esse putãt, pro exercitatione: à quib. dissentio: & mecum facit id quod subsequitur. NACTVS] nactus es. QVI POSSET TIBI REMISS. Q. D. IMP. EXERC.] manet in eadem allegoria: cuius hęc sententia est: nullumne interea alium adolescentem nactus es, qui posset epularum copias, quas dicis esse dissolutas, de integro tanquam imperator, cogere, & te domi suæ liberaliter inuitare? id est, qui posset solitum epularum apparatum tibi instaurare? QVEM DIXI] atqui nihil dixit de remisso edendi exercitu parasitus, sed Hegio. quomodo igitur hæc cohærere possunt? respondeo, quamuis parasitus his ipsis verbis non sit vsus, tamen re & sententia idem dixisse. vel, si hoc non placet, vt nec mihi nimis placet, dicamus legendum, *dixi*. Porrò personæ, quæ hic fuerãt confusæ, & perturbatæ, ego aliquot librorum antiquorum, quibus vsi sumus, auctoritatẽ secutus in suum locũ atq. ordinem restitui. QVID CREDIS?] Quid censes? quid existimas? verba sunt parasiti. OMNES FVG. H. PROVINC. QVOI OBT.] videtur parum Latinè dictum *omnes, cui*, sed nomen collectiuum *omnes*, traductum est ad particulare *quisque*, hoc modo: Omnes, quisque suo loco, cui prouincia obtigerat seu obtigerit imperandi exercitum, seu exercitui postquàm filius tuus captus est, fugiat prouinciam. NON POL MIR. EST FVG. H. PR.] pol, inquit Hegio, non est mirandum vnumquenq. hanc prouinciã imperãdi exercitus fugitare. Vario enim militum genere opus est. Iocatur senex cum parasito. Enumerat autẽ genera militum, quibus constat edendi exercitus, i. apparatus, manens in allegoria superiore. PISTORIENSIB.] Pistorium, oppidum est Italiæ. Nihilominus tamen pistores significat. EORVM GENERA] subdiuisio. PANICEIS] qui panes conficiunt. PLACENTINIS] eos, qui placentas conficiunt, intelligit, & tamen ad ciueis Placẽtinos alludit. TVRDETANIS] per Turdetanos significat eos, qui turdos vendunt. Verùm Turdetani, populi sunt non longe admodum à Gadibus. FICEDVLENSIBVS] Ficedulæ, vicus Romanus, sed iocans significat eos, qui vendunt ficedulas. MARITIMI OMNES] piscatores: quorum multa sunt genera. OPVS SVNT TIBI] necessarii sunt tibi. VT SAEPE SVMMA ING. IN OCC.] legendum cum admiratione. Quo pacto, inquit, summa ingenia sæpe vulgò incognita, & obscura sunt. & verba sunt parasiti, non Hegionis. significat autem parasitus Hegionem virum esse, cœnarum apparandarum, & epularum instruendarum valde peritum: & posse magna cum laude huic muneri præesse, si tale imperium ei decernatur: sed priuatum esse, id est, sine imperio, atque idcirco eius ingenium, ac scientiam in occulto latere. Non admodum autem huic parasiti verbo dissimile est illud Cæcilianum, quod refert Marcus Tullius libr. 3. Tusculanarum, *Sæpe est etiam sub palliolo sordido sapientia*. Præterea quemadmodum hic Plautus conuiuatorem comparat cum imperatore, sic & Horatius in Satyra vlt. libr. 2. *Sed conuiuatoris, vti ducis ingenium, res Aduersæ nudare solent, celare secundæ*. NVNC PRIVATVS EST] id est, nunc non habet imperium. Sic hist. Diodorus, Æmilius Probus, seu Corn. Nepos tradiderunt, Epaminondam, virum imperio dignissimum, & antea summa cum sua laude, & patriæ vtilitate imperio functum fuisse aliquando, inimicorum suorum & inuidorum opera in exercitu priuatum, & militem manipularem & gregalem. qua de re plura cognosces in Commentar. nostris in Æmilium Probum: imperatorem priuato Plautus opposuit, vt Horatius regem, Sat. 3 lib. 1. versu vlt. *Priuatusque magis viuam te rege beatus*. HABE BONVM AN.] verba Hegionis, non parasiti: quem consolatur ille, & bonum ac fortem animum habere iubet hac spe erectum fore, vt Philoptolemus propediem domum reducatur. NAM ILLVM CONF. D. IN HIS D. ME RECONCIL.] nam confido, inquit Hegio, me illum intra hos dies paucos, domum reductũ, & in patrias sedes restituturum. ex hoc loco intelligere licet *Nos. reconciliare domum*. suprà in prologo recte explicasse, domum reuocare, reducem facere, & restituere. Est autem *reconciliassere* infinitiui modi antiqui, futuri temporis. Talia sunt hæc *expugnassere*, quo in Amphitr. vtitur: *impetrassere*, quo in Aulul. & in Casin. ALIVM] id est, Eleum, seu Elium, hoc est, in Elide natum. HOC ILLVM MEM. CONF.] id est, confido futurum, vt hoc Elio suis reddito, & liberato meum recuperem, permutatione captiuorum facta. ITA DII, DEAEQVE FAX.] optantis oratio, faxint, id est, fecerint. SED QVID TV ID. Q.] quid τί διά τι; id est, propter quid? propter quam caussam? Comicum. NATALIS EST DIES] hodiernus, scilicet, quo die veteres cenam natalitiam dabant. PAVXILLO] sic edendum curaui, nostros libros veteres plerósque secutus. & ita sine dubio legendum est nam vulgati habent, pauxillam, neque aliter edidit Camerarius

NE PER PAVXILLVM MODO] proinde ac si dicat pauxillo contentus esse possum:sed non perpauxillo, vel sic pauxillum apponas licet : & conditio placet dum modò ne perpauxillum sit. quod tu appone. NAM ISTOC ME] nam,inquit, idem isto victu,videlicet perpauxillo,me assiduè delecto domi. Itaque domi quidem, velim, nolim, perpauxillo contētus sum:sed foris,alio animo sum & copiosius, atque vnctius quiddam requiro. Tale ferè est illud Horat.ep ft 15.lib.1. *Rure meo possum quiduis perferre,patique. Ad mare cùm veni,generosum, & lene requiro.* &c. AGE SIS,ROGA] Age,si vis, roga me simne hodie tecum cenaturus: vt ego tibi promittam : & ita stipulatio inter nos cōtracta sit:quæ constat ex interrogatione,& responsione:atque hæc obligatio, iure ciuili firmissima est. EMTVM, NISI QVI M. C.A.] Hegio iocans, cum parasitus vellet se ad cenam ab eo vocari & interrogari, promitteretne se venturum, vt responderet, promitto, atque hoc modo stipulatio contraheretur.aliò orationem suam deriuauit,& pro stipulatione veluti emptionē induxit. Nā pro stipulationis formula, quæ ex interrogatione & respōsione cōstat,emptionis formulam vsurpauit: & se quidem emptorem, parasitum vero venditorem fecit.solebat autē emptor in auctionibus,cùm ex præcone rei venalis pretium audierat,clarè pronuntiare,emtum,nisi quis meliorem conditionem afferret,quæ formula simile quiddam habet additioni in diem. quæ,vt ait Paullus lib 5 ad Sabinum, & exstat hodie eius verba libro 18.digest tit de in diem addictione,ita fiebat, *Ille fundus centum esto tibi emtus,nisi si quis intra Kalendas Ianuarias proximas meliorem conditionem fecerit,seu attulerit,quò res a domino abeat.* Itaque hæc licet etiam referre ad morem & formulam addictionum in diem:quæ tum valebant, si ante dictam, nulla melior conditio afferretur : id est, si pretium maius non offerretur,sed priore modo mālo. Hoc igitur sētit Hegio, hoc dicit:voco te ad cenam. nisi quis te ad cenam vnctiorem & lautiorem vocabit. Iam verbo addicendi vti consueuisse Romanos etiam in actionibus constat. Marcus Tullius in oratione pro Cæcinna. Adest ad tabulam, licetur Æbutius: deterrentur emtores multi partim gratia Cesenniæ,partim pretio fundus addicitur Æbutio. Idē pro C.Rab Postum. Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Postumi nummo sestertio sibi addici velit? MELIOREM] sub.intell.conditionem. QVASI FVNDVM VENDANS &c.] manet in eadem allegoria parasitus,hoc modo: Quemadmodum inquit,qui fundum vendit, eum addicit licitatori suis legib. & suis pactis, & tuo arbitratu. Sic ego me tibi quodammodo vendens, ad licam me tibi meis conditionibus & pactis. PROFVNDVM VENDIS TV. Q.] id est, tu mihi voraginem quandam & ventrem tuum inexplebilem, non fundum vendis. Caper Grammaticus vetus,*improfundum*, inquit,*nummi, vel amari.am conduntur.* in profundum, hoc est, in ventrem. Atque hæc fuerant iam ab Adriano Turnebo animaduersa. Festus autem,*Profundum*, inquit,*quòd longè habet fundum.* Quare profundum rectè hoc loco pro ventre auido, & insatiabili accipitur neque vero est inconcinna παρονομασία *in fundum profundum.* SED SI VENTVRV'ST TEMPORI,]sed si venturus es,tempori maturè, & tempestiuè venito. vnum est de pluribus, & fortasse primum, quod tenere debet conuiua, vt neque sit præproperus,neque tardus : qui præproperè venit, molestus est cōuiuatori:qui tardior est vel claudus est,vel non vult conferre symbolas.sic autem debēt collocari personæ,vt collocauimus neque me mouent quidam docti,qui aliter collocant,& aliter superiora illa explicant. Nam eos falli scio. HEM,VEL IAM OTIVM'ST] Hem etiam hoc ipso temporis puncto vacuus sum,mihique nunc per otium ad cenam ire licet.non sum occupatus. Quòd autem in nonnullis libr manuscr. ita scriptum est, *emulu iam otium'st.* atque hanc scripturam quidam docti probant,in his Turnebus noster.ea verò ferri nō potest, respuit enim eam & lex carminis,& sententia. Nata autem est hæc deprauata scriptura ex hac *emul.* quæ valet em:vel ex *emul iam* factum emuliiam.geminato i. vt solebat sæpe fieri. deinde adiectum est s.à semidocto aliquo, hinc factum emulis. I MODO VENARE LEPOREM, NVNC IRIM TEN.] I modò,inquit Hegio,venare,& capta cenam aliquam vnctiorem, & lautiorem mea. nunc habes tibi cenam minime sumptuosam,parabilem,& vilem , seu parui pretii.vel sic, nunc habes cenæ condimentū. Iris herba est odorata, & aromatica ad cibum commendandū & condiendum vtilis. Camerarius edidit,*nunc,rem teres.* non malè ille quidem:sed libros veteres plerosque secutus sum qui sic habent. Accedit Adriani Turnebi auctoritas,qui hanc lectionem ceteris anteponit,eámque eruditè, vt cetera solet, explicat, Aduers li.14.cap.7. NON MEVS SCRVPOSAM V COM. V.] meus victus non constat ex difficilibus,& caris obsoniis,sed parabilibus,facilibus & vilibus scruposa via,hoc est,difficilis,lapidosa & salebrosa,Lucret.lib. 4. *haud quaquam ratu scruposa relicta'st.* NE POSTVLES,]ne istuc æquum cēseas,ne forte postules. vel vide ne postules. CVM CALCEATIS DENTIB. V.T.] veniam tamen cum dentibus ad comedenda cara, & sumptuosa obsonia paratis, atque instructis, quamuis ligo sices mihi,te nihil tale appositurum Calciatos denteis dixit parasitus se ad cenam allaturum, quia Hegio dixerat:victum suum non ire viam scruposam, & lapidosam : id est, non esse paratu difficilem,vt leporem,& simil. ASPER MEVS V.S.EST] asper victus alius est ab eo, qui scruposam viam commeat. hic victus enim, est paratu difficilis , & constat ex leporinis ac ferinis carnibus:& hoc victu negat se vti Hegio : ille vero parabilis est , & constat ex oleribus & ceteris terra natis : & illo victu ait se vti Hegio. SENTEISNE HESITAS?] id est, spinásne comesse soles? locus, quo Hegio victum suum asperum esse dixerat.quod sic interpretatur parasitus, vt quærat ex eo,senteis, id est,spináne esitet. quid enim sentibus asperius fingi potest? TERRESTRIS CENA'ST] Interpretatur id , quod obscurius dixerat Hegio : hoc modo , *Terrestris cena'st.* significans eam constare ex terra natis quam dicunt Græci cenam sine sanguine , δεῖπνον ἀναίμακτον, vno verbo, ἀναίμακτον. Sed parasitus iterum hoc ipsum in aliam sententiam detorquet. SVS, TERRESTRIS BESTIA'ST]quid appellas,inquit,parasitus,terrestrē cenam?an quæ constat ex suilla, aut aprina , seu aprunα carne?sus enim terrestris bestia est. MVLTIS OLERIBVS] Nunc demum planè & dilucide aperit ac declarat sententiam suam Hegio his verbis, vt non sit iam cauillationi locus. CVRATO AEG. D.] si cenam istam parare cogitas, eam ægris apponito,qui tenui,& parco victu alendi sunt. NVNQVID VIS?] discedentis oratio. VENIAS TEMP.]vt ad tempus adsis . & neque moreris alios conuiuas , neque anteuertas. MEMOREM MONES] mones eum , qui non eget monitore. prouerbium olet. Sic idem in Sticho *Capti consilij memorem mones.* Lucret.lib.3.in extr. *Admonuit memorē motus languescere mentis* Sic enim apud Lucretium legendum esse docuimus in Commētar nostris, tum libris aliis repugnantibus,in quibus impressum est *memores*,tum reclamante quodā improbissimo,& petulantiss thrasone,qui meas vindemiolas partim in apothecas suas

congesserat, & connexerat: partim consputcarat & contaminarat. SVBDVC. RATIVNCVLAM] Sic loquitur in Curcul. *Beatus videor, subduxi ratiunculam,* &c subducere rationem, est digitis seorsum, & secreto putare rationem, vt videamus, quid nobis debeatur, quid nos aliis debeamus *ratiunculam* dixit nomine deminutiuo extenuandi gratia: & sequenti versu conuenienter subiunxit. *quantillum argenti.* Sic Phorm. princ. *erat ei de ratiuncula Iampridem apud me reliquum pauxillulum Nummorum,* &c. APVD TRAPEZITAS.] apud trapezitas pecunias suas habebant antiqui collocatas: ex quo rescribere, & transcribere. Iam trapezitæ sunt, quos Latini mensarios, & nummularios appellant.

LORARII, PHILOCRATES, TYNDARVS, captiui.

Lor.	*SI di immortales id voluere vos hanc ærumnam exsequi.*
	Decet id pati æquo animo. si id facietis, lenior labos erit.
	Domi fuistis credo liberi.
	Nunc seruitus si euénit, ei vos morigerari mos bonu'st,
	Eámque herili imperio ingeniis vestris lenem reddere.
	Indigna habenda sunt herus quæ facit. Cap. *oho, oho.*
Lor.	*Eiulatione haud opu'st, oculis multam miseriam additis.*
	In re mala animo si bono vtare, adiuuat.
Cap.	*At nos pudet, quia cum cathenis sumus.* Lor. *at pigeat postea*
	Herum nostrum, si vos eximat è vinculis,
	Aut solutos sinat, quos argento emerit.
Cap.	*Quid à nobis metuit? scimus nos*
	Nostrum officium quod est, si solutos sinat.
Lor.	*At fugam fingitis, sentio quam rem agitis.*
Cap.	*Nos fugiamus? quò fugiamus?* Lor. *in patriam.* Cap. *apage haud nos id deceat*
	Fugitiuos imitari. Lor. *imò edepol si erit occasio, non dehortor.*
Cap.	*Vnum exorare vos sinite nos.* Lor. *quidnam id est?* Cap. *vt sine his arbitris*
	Atque vobis, nobis detis locum loquendi.
Lor.	*Fiat, abscedite hinc, nos concedamus huc. sed breuem orationem incipesse.*
Phi.	*Hem istuc mihi certum erat, concedo huc.* Lor. *abite ab istis.* Phi. *obnoxij ambo*
	Vobis sumus propter hanc rem, quom quod volumus nos
	Copia st, & facitis eius nos compotes.
	Secede huc nunc iam, si videtur, procul,
	Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant:
	Néve permánet palàm hæc nostra fallacia.
	Nam doli non doli sunt, nisi astu colas:
	Sed malum maximum, si id palàm prouenit.
	Nam si herus mihi es tu, atque ego me tuum esse seruum assimilo:
	Tamen viso opu'st, cauto est opus, vt hoc sobriè sine arbitris
	Accuratè hoc agatur, doctè & diligenter.
	Tanta incepta res est, haud somniculosè hoc
	Agendum est. Tyn. *ero vt me voles esse.* Phi. *spero.*
Tyn.	*Nam tu me vides pro tuo raro capite,*
	Carum offerre meum caput vtilitati.
Phi.	*Scio.* Tyn. *at scire memento, quando id quod voles, habebis:*
	Nam ferè maxima pars, morem hũc homines habent: quòd sibi volunt.
	Dum id impetrant, boni sunt: sed id vbi iam penes sese habent,
	Ex bonis pessumi & fraudulentissimi

Sunt.

Sunt.nunc vt te mihi esse volo, esse autumo.
Quod tibi suadeo, suadeam meo patri.

Phi. *Pol ego si te audeam, meum patrem nominem.*
Nam secundum patrem tu es pater proximus.

Tyn. *Audio.* Phi. *& propterea sæpius te vt memineris, moneo.*
Non ego herus tibi sed seruus sum nunc obsecro te hoc vnum,
Quoniam di immortales animum ostenderunt suum,
Vt qui herum me tibi fuisse atque esse conseruum velint.
Quod antehac iure imperitabam meo, nunc oro per precem,
Per fortunam incertam, & per mei te erga bonitatem patris,
Pérque conseruitium commune, quod hostica euênit manu,
Ne me secus honore honestes, quam cùm seruibas mihi.
Atque vt qui fueris & qui nunc sis, meminisse vt memineris.

Tyn. *Scio quidem me te esse nunc, & te esse me.* Phi *hem istuc si potes*
Memoriter meminisse, inest spes nobis in hac astutia.

EXSEQVI] sufferre, sustinere. ÆQVO ANIMO] placido & tranquillo animo. SI ID FACIETIS: LEVIOR LAB.] si æquo animo vestram ærumnam sufferetis, leuior, id est tolerabilior, & minus grauis vester labor erit. Nam, vt ait Flaccus, oda 24 libr. 1. *Durum, sed leuius fit patientia Quicquid corrigere est nefas.* Et Virgil. lib. 5. Æn. *Nate dea, quò fata trahunt retrahuntque sequamur. Quidquid erit superanda omnis fortuna ferendo est* labos autem dictum pro labor, antiquè, vt colos, odos, vapos & simil à Lucret. NVNC SERVITVS SI EVENIT. &c.] rectè *euenit* Nam seruitus, seruitium, libertas, diuitiæ, &c. euenta à Lucret appellantur. Sic ille libr 1. *Seruitium contra libertas, diuitiaque, Pauperias, bellum, concordia, cætera, quorum Aduentu manet incolumis natura, abitúque: Hæc soliti sumus, vt par est, euenta vocare.* MORIGERARI] morem gerere, obsecundare. MOS BONI EST] id est, æquum est. EAMQVE HERILI IMP. INGENVIS VR.] locus obscurus & ad explicandum difficilis & meo iudicio, mendosus. potest tamen sic explicari. & mos bonus est lenem reddere, hoc est placidam & tranquillam reddere vno verbo, lenire seruitutem, ingeniis vestris (in dandi casu) herili imperio, id est, per herile imperium: vt sententia hæc sit, æquum est, vos efficere, vt herus vester se lenem & clementem dominum ingeniis vestris præbeat; vel sic æquum est vos operam dare bene seruiendo & libenter parendo, vt herus vester lenem se in vos præbeat. Sic in Andria fortasse dixit Terent. *iusta & clemens seruitus.* vt hic Plautus *seruitutem lenem reddere*. Sed, vt dicam quod sentio, suspectus est mihi hic locus, cum propter obscuritatem, tum propterea quod omnes nostri libri veteres habent. *Eámque & herili imperio* &c. Ego cùm me in omnem partem cogitãdo vertissem, sic tandem arbitratus sum hunc locum esse legendum, & emendandum *Atque herile imperium, siue imperium ingeniis vestris lene reddere*, id est, atque lenire imperium herile per ingenia vestra, vt sit hæc sententia, & bene seruiendo, ac morem gerendo domino efficere vt dominus clementer & leniter vobis imperet: neque sit in vos sæuus & inclemens: nam plerunque sæui & implacidi sunt domini propter seruorum negligentiam, & nequitiam. Licet forasse etiam hoc modo legere minore mutatione facta, *Eamque & herile imperium ingeniis vestris* &c. hac sententia, & mos bonus est lenem reddere eam seruitutem, & herile imperium lene reddere, ingeniis vestris, i. per ingenia vestra, quod valet, diligenter, & fideliter seruiendo, libentérq. parendo. Est enim serui prudentis & ingeniosi cogitare se seruum esse & ei qui ius habet imperandi parêre oportere. INDIGNA DIGNA H.] non debet seruus indignari, aut indignè ferre, quæ sibi à domino imperãtur qualiacunq imperentur nam quæ dominus facit, quantumuis inepta, absurda, difficilia, grauia, dura, inhumana sint, contraria habenda sunt. indigna, digna, prouerbialiter dictum, vt suprà alibi in Asinaria, opinor, actu primo in extr. notauimus. talia sunt illa, *quo rure, quáque vinersa: volis, nolis: fas, nefas: vetis, ignotis: dignos, indignos adire* &c. quæ illo, quem indicaui, loco collegimus. EIVLATIONE HAVD OPVS T. OCVLIS MVLTAM MISERIAM ADDITIS] sic edendum curaui optima sententia, optimis numeris est enim trochaicus catalecticus. quanquam scio versus in hac scena esse confusos & permixtos. nam qui proximè sequitur, senarius est. Propterea secutus sum editionem Camerarianam, nisi quod vocẽ *multa* sustuli, quam non habẽt vulgari, & credibile est à scriptore librario errante frustra esse additam, propter eandẽ vocẽ, quæ postea suo loco posita est. Quod autem non ausim damnare. liberum sit hac de re lectoris iudicium Magis placet ea, quam secutus sum. cuius sententia plana est. nam miseriam oculis addere, nihil aliud esse puto, quàm quod in Amphitr. & in Mercato e dixit, *oculos corrumperet.* IN RE MALA ANIMO SI B. V.] *γνώμη* cum qua concinit & congruit illa, quæ est in Pseud. *Bonus animus in mala re, dimidium est mali* & illa, *Animus æquus optimum est ærumnæ condimentum.* bono animo vti autem, i. fortẽ animum habere, seu præbere. NOSTRVM OFFICIVM Q.] quod sit nostrum officium, i. quid nos efficere oporteat: videlicet, nõ fugere, sed domino morẽ gerere, & parêre. officium dictum ab efficiẽdo, inquit Donatus ab eo quod quæritur, quid efficere vnumquẽque conueniat pro conditione personæ Et Festus, *officiosus* inquit *ab officio dictus* FINGITIS] parastis. SINE HIS ARBITRIS] sine his Captiuis qui arbitrantur, i. spectant, quod agimus. longè ab his arbitris. SED BREVEM ORATIONEM INCIP.] sed breuis orationis exordium sume *incipesse*, incipe. nonnulli libri habent *incipissi* OBNOXII AMBO VOBIS SVMVS, &c.] debet hic nomen philocratis esse [illegible] QVOM, QVOD VOLVMVS NOS, COPIA EST, &c.] locus hic varie scriptus est in libris manuscri. Alii enim sic habẽt, *cùm qua volumus, copia est, ea facitis nos compotes.* alii sic, *cùm quod volumus nos, copia est, & facitis*

nos compotes. Vulg. sic: *Cùm qua volumus copia'st, atque ea f actitu nos compotes.* Ego sic edendum curaui, *quem quod volumus nos copia'st, vt facitis eius nos compotes.* quam scripturam sic explico, quoniam quod volumus nos, eius nobis copia est. & eius factis nos cōpotes, hoc est & eius nobis facitis potestatem. sunt autem verba Philocratis ab illo loco, *obnoxij ambo vobis sumus,* &c non Tyndari, vt diximus. NE ARBITRI DICTA N. ARB. Q.] ne vlli præsentes possint aud re, quæ loquemur, arbitrari, i. spectare auribus excipere, oculis cernere. suprà de hoc verbo sat multa. *Hinc ego hinc & illuc potero quid agant arbitrarier.* NEVE PERMANET PALAM HAEC N. F.] néue hæc nostra fallacia perueniat in vulgus. permānet à verbo permano, as. Quidam legi volunt, *prománet* quemadmodum infrà scriptum est, *prouenit.* Ego in omnib libris scriptum reperi *permânet.* Præterea voce. n *palam,* quæ est in omnibus fere libris & vulgatis & manuscrip delendā censeo, vt inculcatā alienā minimeq. Plautinam, denique vt ex ora libri in contextum translatā. Nam nec quidquam ad sententiam affert & carminis legem corrumpit. Versus enim hi ab illo versu, cuius principium est. *Copia'st.* vsque ad illū. *Sed malum.* &c. constant pedibus creticis. Nā quod ad secundū versum attinet, qui initium capit à *Secede*, particula *iam,* διοινάζων legenda est. Tales sunt & versus, qui sunt intra quinque vsque ad hoc, *Ex bonis pessimi, & fraudulentissimi.* NAM DOLI NON DOLI S. N. ASTV. C.] quidam libri hab *non sunt doli,* &c. pro *non doli sunt* &c sed parum interest. sententia autem facilis, & in promptu posita est. significat autem dolos non esse dolos, nisi astutè & callide tractentur, nisique ita occultentur, vt eos ignorent aduersarii: sed perniciem maximam. NAM SI HERVS MIHI ES TV. &c.] i. Nam si tu Tyndare, qui mihi seruus pecularis à patre meo datus, atque attributus es, herus meus, temporis causa assimularis, & ego me seruum tuum esse simulo, videndum & cauendum est, &c SOBRIÈ] vigilanter, prudenter, consideratè. SINE ARBITRIS] sine spectatoribus, testib. & consciis HAVD SOMN.] idem dicit quod suprà sed aliis verbis Nam sobriè haud somniculosè idem valent Qui enim sicci & sobrii sunt, iidem vigilantes sunt, & diligentes, minimeque somniculosi: contra. qui madidi, & ebrii esse consueuerunt, somniculosi, & dormitatores: Ebrietas enim, morbus quidam est, qui somno potissimū curatur & depellitur. Atq. hac de re alibi dicemus. ERO VT ME VOLES ESSE] ero qualem me voles esse. NAM TV ME VID.] verba sunt Tyndari, itaque hic debet eius nomen præscribi: sententia autem eorū hæc est: debet sperare me talem fore, qualem me voles esse. Nam tu vides me caput meum, id est, vitam, ac salutem meam offerre vtilitati, id est, minimi æstimare, flocci facere: pro tuo caro capite, id est, pro tua vita ac salute vel dic plautus & melius: Nam tu me vides hoc facto efficere & assequi, vt vile mācipium ab hero habear, & vt Hegio propter hanc fallaciam, vbi me seruum esse cognouerit, non liberum. id est, vbi rescierit me esse Tyndarum, non Philocratem, pessimis modis accipiat, & fortasse necet quasi seruus nihil sim, quasique paruam admodum iacturam facturus sit si me necarit. carum caput dixit, Græcorum more φίλη κεφαλή. vel quia necessā QVANDO ID, QVOD VOLES HAB.] quando tuis redditus eris: quando libertate & patria tua recuperata, apud tuos eris. NAM FERÈ MAXIMA P. H. IS. MIN.] maxima pars homines: id est, homines, maxima eorum pars: vel maxima pars, homines id est, plerique homines. Horat. Sat. 3. lib. 4. *Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.* Idem epist. ad Pisones. *Maxima* [illegible] *vatum,* &c. Sententia hæc verissima est: & id quotidie & experiendo, & vsu dicimus: neque opus est colligere exempla, quæ cuiuis in promptu posita sunt, & veniunt in mentem. Cùm sint igitur tot in hominum animis latebræ, tot recessus, tot dissimulationum integumenta, atque inuolucra: inconsideratè, & temerè facimus, qui ex paucorum dierum consuetudine, & conuictu, quamuis antea nobis ignotum, virum bonum, & dignum, cui omnia nostra credamus, iudicamus, quod non debet fieri. Nam, vt præclare Sophocles in Oedipo tyr. longo tēpore opus est ad cognoscendum sitne aliquis vir bonus, & fide, atq. amicitia nostra dignus. improbus verò, vel vno die perspici, deprehendi, & cognosci potest Sic Sophocles, Χρόνος δίκαιον ἄνδρα δείκνυσιν μόνος· Κακὸν δ' ἂν ἐν ἡμέρᾳ γνοίης μιᾷ. Sed huius Plautinæ sententiæ vis latissime patet: neque in amicitiis tantùm locum habet, sed etiam in sacerdotiis, imperiis, bonis deniq. omnibus externis, quæ quis consequi velit, siue illa sint vtilia, siue iucunda, locum habet M. Tull. pro Murena in princip. taleis homines, astutos, & ingratos nominat, his verbis *Neque enim tam mihi licet, neque est integrum vt meum laborem hominum periculis subleuandis non impertiam. Nam cùm præmia mihi tanta pro hac industria sint data, quanta antea nemini, labores per quos ea ceperis, cùm adeptus sis deponere esset hominis & astuti & ingrati.* Eodem pertinet illud Catulli in carmine de Pelei, & Thet nuptiis, *Nunc iam nulla viro iuranti fœmina credat. Nulla viri sperent sermones esse fideles: Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci. Nil metuunt iurare nihil promittere parcunt: Sed simul ac cupidæ mentis satiata libido est. Dicti nihil metuere nihil periuria curant.* DVM IMPETRANT] interea dum impetrare conantur. PENES SESE H.] habent in suæ potestate id. quod expetebant: compotes facti sunt eius, quod petebant. NVNC, VT TE MIHI ESSE VOLO, ESSE AVTVMO] id est, nunc te, qualem mihi esse volo, esse dico. Sic autem legendum est, vt edidimus Nam alii libri habent, *nunc vt te mihi volo esse, autumo* mendose. debet enim bis scribi, *esse.* SVADEAM MEO P.] meo vnius syllabæ faciendum est in metiendo versu: fitque συνίζησις. vt in proximo sequente *audeam,* duarum syllabarum debet esse, & *meum,* vnius. ANIMVM OSTENDERVNT SVVM] suam voluntatem aperuerunt, ac declararunt. VT QVI] vtpote qui. IVRE IMPERITABAS] iure meo, id est, iure herili: quod latissime patet in seruum. ORO PER PRECEM] quid est orare per precem? virum orare precando, vel prece, vt Horatius dixit, *oratus multa prece.* epist. ad Vinnium Asel. lib. 1. *an orare per precem, tanquam Iouis filiam?* Nam Homerus λιτὰς, hoc est Preces, Iouis filias facit. lib. ιχ. Ἰλιάδ. Sic enim Homer. Καὶ γάρ τε λιταί εἰσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, &c. Solebant autem veteres orare per deos, per sacra, per liberos, per fortunas, denique per res carissimas. PER FORTVNAM INCERTAM] incertam, id est, instabilem. mutabilem, infidam: vel cuiusmodi est nostra, vel cuiusmodi est fortuna per se, & sua vi. CONSERVITIVM C.] conserui enim sunt tunc, posteaquam simul bello capti sunt, & in eiusdem domini potestatem venerunt. HOSTICA] hostili. Horat. ode 2. lib. 3. *ex mœnibus hosticis.* Idem Sat 9. lib. 1. *Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis.* HONORE HONESTES] Sic locutus est infrà eadem comed. *Cum me tantum honore honestas, cùmque ex vinclis eximis.* SERVITABAS] tuiebas. MEMINISSE MEMINERIS] Sic videtur dictum, vt illud in Aulul. *Nunc domum properare propero.* MEMORITER MEMINISSE] Sic Afranius in Vopisco loquitur, *memoriter meminit.* ex Sosipatro. Talia sunt hæc etiam Plautina. *properè properas.* in Curcul. *sapienter sapit.* in Pœnulo, *madidè madeam,* in Pseud. *Validè valet.* in Persa.

HEGIO.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

Heg. IAm ego reuertar, intus si ex his quæ volo inquisiuero.
Vbi sunt isti, quos ante adeu iussi huc produci foras?

Phi. Edepol tibi ne in quæstione essemus cautum intelligo,
Ita vinclis custodiisque circummœniti sumus.

Heg. Qui cauet ne decipiatur, vix cauet cùm etiam cauet.
Etiam cùm cauisse ratus, sæpe is cautor captus est.
An verò non iusta caussa est cur vos seruem sedulò,
Quos tam grandi sim mercatus præsenti pecunia?

Phi. Neque pol tibi nos, quia nos seruas, æquom est vitio vortere:
Neque te nobis si abeamus hinc, si fuat occasio.

Heg. Vt vos hìc, itidem illic apud vos meus seruatur filius.

Phi. Captus est? Heg. ita. Phi. non igitùr nos soli ignaui fuimus.

Heg. Secede huc. nam sunt ex te quæ solo scitari volo,
Quarum rerum te falsiloquum mihi esse nolo. Phi. non ero,
Quod sciam. si quid nesciui, id nescium tradam tibi.

Tyn. Nunc senex est in tonstrina, nunc iam cultros attinet.
Ne id quidem inuoluere inijcere voluit, vestem vt ne inquinet,
Sed vtrum strictìmne attonsurum dicam esse, an perpectinem,
Nescio: verùm si frugi est, vsque admutilabit probè.

Heg. Quid tu? seruus ne esse, an liber, manelis memora mihi.

Phi. Proximum quod sit bono, quódque à malo longissimè,
Id volo. quanquam non multum fuit molesta seruitus:
Nec mi secus erat, quàm si essem familiaris filius.

Tyn. Euge, pol Talem talento non emam Milesium.
Nam ad sapientiam huius ille nimius nugator fuit.
Vt facetè orationem ad seruitutem contulit?

Heg. Quo de genere natu'st illic Philocrates. Phi. Polyplusio.
Quod genus illic vnum est pollens atque honoratissimum.

Heg. Quid ipsus hic? quo honore est illic? Phi. summo atque à summis viris.

Heg. Tum igitur ei cùm in aliis tanta gratia est, vt prædicas,
Quid diuitiæ? súntne opimæ? Phi. vnde excoquat sebum senex.

Heg. Quid pater, viuitne? Phi. viuum, cùm inde abiimus, liquimus.
At nunc viuat nécne, id Orcum scire oportet scilicet.

Tyn. Salua res est, pilosophatur quoque non mendax modò est.

Heg. Quod erat ei nomen? Phi. Thesaurochrysonicochrysides.

Heg. Videlicet propter diuitias inditum id nomen quasi est.

Phi. Immò edepol propter auaritiam ipsius, atque audaciam.
Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.

Heg. Quid tu ais, tenáxne pater eius'st? Phi. immò edepol pertinax.
Quin etiam vt magis noscas, genio suo vbi quando sacruficat,
Ad rem diuinam quibus est opus Samiis vasis vtitur,
Ne ipse Genius surripiat. proinde aliis vt credat vide.

Heg. Sequere hàc me igitur. eadem ego ex hoc quæ volo exquæsiuero.
Philocrates, hic fecit, hominem frugi vt facere oportuit.
Nam ego ex hoc quo genere natus sis, scio, hic fassu'st mihi.
Hæc tu eadem si confiteri vis, tua è re feceris.
Quæ tamen scito scire me ex hoc. Tyn. fecit officium hic suum

Cùm tibi est confessus verum. quanquam volui sedulò
Meam nobilitatem occultare, & genus & diuitias meas,
Hegio, quando patriam & libertatem perdidi,
Non ego istunc me potius, quàm te metuere aequum censeo.
Vis hostilis cum istoc fecit meas opes aequabileis.
Memini eum dicto haud audebat, facto tunc laedat licet,
Sed viden'? fortuna humana fingit art. itque ut lubet.
Me, qui liber fueram, seruum fecit, è summo infimum.
Qui imperare insueueram, nunc alterius imperio obsequor,
Et quidem si proinde ut ipse fui imperator familiae,
Habeam dominum, non verear ne iniustè aut grauiter mihi imperet.
Hegio hoc te monitum, nisi fortè ipse non vis, volueram.

Heg. *Loquere audacter.* Ty. *tam ego fui antè liber, quàm natus tuus.*
Tam mihi, quàm illi libertatem hostilis eripuit manus.
Tam ille apud nos seruit, quàm ego nunc hìc apud te seruio.
Est profectò Deus, qui quae nos gerimus, auditque & videt.
Is uti tu me hìc habueris, proinde illum illic curauerit.
Bene merenti bene profuerit, malè merenti par erit.
Quàm tu filium tuum, tàm pater me meus desiderat.

Heg. *Memini ego istoc. sed faterin' eadem, quae hic fassu'st mihi?*

Tyn. *Ego patri meo esse fateor summas diuitias domi,*
Meque summo genere gnatum. sed te obtestor Hegio,
Ne tuum animum auariorem faxint diuitiae meae:
Ne patri, tametsi vnicus sum, decere videatur magis,
Me saturum seruire apud te sumtu & vestitu tuo,
Potius quàm illi vbi minimè honestum est, mendicantem viuere.

Heg. *Ego virtute deûm & maiorum nostrûm diues sum satis.*
Non ego omnino lucrum omne esse vtile homini existimo.
Scio ego: multos iam lucrum luculentos homines reddidit.
Est etiam vbi profectò damnum praestet facere, quàm lucrum.
Odi ego aurum, multa multis saepe suasit perperam.
Nunc hoc animum aduortito, vt ea, quae sentio, pariter scias.
Filius meus illic apud vos seruit captus Alide,
Eum si reddis mihi, praeterea vnum nummum ne duis.
Et te, & hunc amittam hinc, alio pacto abire hinc non potes.

Tyn. *Optumum & aequissimum oras, optumúsque hominum es homo.*
Sed is priuatam seruitutem seruit illi, an publicam?

Heg. *Priuatam medici Menarchi.* Phi. *pol hic quidem huius est cliens.*
Tam hoc quidem tibi in procliui'st, quàm imber est, quomodo pluit.

Heg. *Facis homo vt redimatur?* Tyn. *Faciam, sed te id oro ego Hegio.*

Heg. *Quid vis dum ab re ne quid ores, faciam.* Tyn. *ausculta, tum scies:*
Ego me amitti donicum ille huc redierit, non postulo,
Verùm quaeso te, vt aestimatum hunc mihi des, quem mittam ad patrem,
Vt is homo redimatur illi. Heg. *immò alium potius misero*
Hinc, vbi erunt induciae, illuc, tuum qui conueniat patrem:
Qui tua quae tu miseris mandata, ita, vt velis, perferat.

Tyn. *At nihil est ignotum ad illum mittere. operam luseris.*
Hunc mitte, hic omne transactum reddet, si illuc venerit.

Nec

Nec quenquam fideliorem, neque cui plus credat, potes
Mittere ad eum, ne qui magis sit seruos ex sententia:
Neque adeò quoi suum concredat filium hodie audacius.
Ne vereare, meo periculo huius ego experiar fidem,
Fretus ingenio eius, quòd me esse scit erga se beneuolum.
Heg. *Mittam equidem istunc æstimatum, tua fide, si vis.* Tyn. *volo.*
Quàm citissimè potest, tam hoc cedere ad factum volo.
Heg. *Num qua caussa est, quin si ille huc non redeat, viginti minas*
Mihi des pro illo? Tyn. *optimè, imò.* Heg. *soluite istum nunc iam,*
Atque vtrunque. Tyn. *di tibi omnes omnia optata afferant,*
Cùm me tanto honore honestas, cumque ex vinclis eximis.
Hoc quidem haud molestum est, quòd collus collaria caret.
Heg. *Quod bonis benefit beneficium, gratia ea grauida est bonis.*
Nunc tu, illum si illò es missurus, dice, monstra, præcipe,
Quæ ad patrem vis nuntiari, vin' vocem hunc ad te? Tyn. *voca.*

EXQVISIVERO] Sic nostri omnes libri habent, cũ vulgatis consentiẽtes. Camerarius vero edidit, *inquisiuero.* TIBI NE IN QVAESTIONE ESSEMVS] ne quærendi essemus, cautum abs te esse intelligo. vel sic, ne cui laborandum esset in nobis quærendis, te cauisse video. CIRCVMMOENITI SVMVS.] id est circummuniti sumus. antiquè dictum, vt mœri pro muri, mœnera pro munera, Pœnica pro punica cœra pro cura, œsus pro vsus, &c. quæ sunt vsurpata à Lucretio, & M. Tullio in libris de legib. de quibus plura in comment. Lucretianis. QVI CAVET, NE DECIP.] significat, nunquam quenquam nimis cauere posse, ne decipiatur, propterea quod plena fallaciarũ & insidiarũ sunt omnia, quod Horat. præclarè ostẽdit Sat. 3. lib. 1. *hic fugit omnes Insidias? nullique malo latus obdit opertum, Cum genus hoc inter vitæ versetur, vbi acres Inuidiæ, atque vigent vbi crimina? pro bene sano, Ac non incauto fictum, astutúmque vocamus* RATV' ST.] ratus est. AN VERO NON IVSTA C. ST. CVR. N.] Sic legendum, *Cur vos seruem*, inquam, non, vt habent omnes ferè libri, *vt nos seruem*, &c. Sic enim loquuntur Latini, causa est, cur faciam, & simil. nõ causa est, vt faciam. PRAESENTI PECVNIA] lib. 1. accus. ex edicto prætoris *pecunia præsens soluatur*, præsenti pecunia quia emere, seu mercari dicitur, cum pretiũ soluit simul, & mercẽ accipit, neque solutionem in alium diem confert. NEQ. POL TIBI NOS, QVIA NOS SERV.] sententia est hæc, neque pol nos te reprehendere, aut vituperare debemus, quia nos diligenter custodis: neque tu nos si aufugiamus, occasione oblata. SI SVAT OCCASIO] si sit occasio. MEVS SERVATVR FIL.] Philocrates. NOS. EGITVR NOS S. EGN. S.] Videtur esse ignauus qui in prælio capitur potius, quàm necatur: & voces illæ apud Homerum ζωγρεῖ sunt ignauorũ. pacem enim cum bello miscẽt qui se capi patiuntur. & qui se hostibus dedunt, vitæ retinẽdæ cupiditate ducti, & vt Græci dicũt, φιλοψυχοῦντες. quod simile est, vt si quis aquam cum igni misceat, quod fieri non debet. nam & bellũ, dum bellum est, strenuè atque acriter geri debet: & pax, dũ pax est, sanctè, atque inuiolate colenda, ac retinenda est. SE SEDE HVC.] seorsum ab aliis huc veni. FALSILOQVVM] mendacem. ID NESCIVM TR. T.] id ignoratum & incognitum dicam tibi quidam amicus meus putabat legendum, *id nescium tradam tibi*, alius id nescitum trad. tibi: ego nihil muto quemadmodũ *ignotus* significat & eum, qui non est notus & eũ qui non nouit: ita & nescius potest significare & eũ, qui nescit, & eum qui nescitur. NVNC SENEX EST IN TONSTR.] allegoria est. significat autem senem inibi esse, vt à Philocrate decipiatur, & probè quasi à tonsore attondeatur. Est enim allegoria ducta à tonsore. NVNC IAM CVLTR. ATT.] nunc iam inquit Tyndarus, cultros tenet Philocrates, vt forficẽ & nouaculam, quibus senem attondeat, id est, Nũc iam Philocrates habet omnia parata, quibus Hegionem decipiat. NE IS QVIDEM INVOLVCRE INIICERE VOL.] manet in allegoria. Solent tonsores eorum, quos tonsuri sunt humeris inuolucre, seu inuolucrum iniicere, ne pilorum putaminibus inquinẽtur. Hoc igitur dicit Tyndarus, ne voluit quidem Philocrates Hegionis humeris inuolucre iniicere, hoc est, Philocrates sine vlla accurata obseruãtia, & sine vllo pudore aut metu Hegionem decepturus, atque inducturus est. Inuolucre, seu inuolucrum, est linteum quod iniiciunt tonsores eorum, quos tonsuri sunt, humeris, ne eorum vestẽ pilis præsectis inquinent. ὠμόλινον appellant Græci. SED VTRVM STRICTIMNE, &c.] manet in allegoria. attondere strictim, est nouacula tondere seu radere potius, quod Græci dicũt ἐν χρῷ hoc est vsque ad viuam cutẽ Idem Plaut. in Bacch. *itaque tondebo auro vsque ad viuã cutem.* ibid. *Is me scelus vsque attondit dolis doctis indoctum, vt libitum est.* AN PER PECTINEM] tondere per pectinem. est tondere pectine interposito, longius scilicet à cute: quod fit forfice. SI FRVGI EST] si probus est. ADMVTILABIT IR.] non solum tondebit, sed etiam mutilabit vsque, id est non leniter eũ decipiet, sed prorsus & funditus. mutilare, est mutilum reddere mutili autem dicuntur boues, qui carent cornibus. MAVELIS] malis. MEMORA MIHI] dic mihi. Virg. li. 1. *Musa mihi causas memora*, &c. PROXIMVM QVOD SIT B. Q. Q. A. M. L. quod tale est, boni speciem habet, & boni rationem obtinet EVGE, POL THALEM TAL. NON EM] verba sunt Tyndari apud se, longè ab Hegione, & summissa voce, ita duntaxat, vt à spectatoribus exaudiatur loquẽtis, & Philocratis ingeniũ, prudentiámque laudantis: qui tam bellè se seruũ antequã caperetur, fuisse simulet. Euge, inquit Tyndarus. Thalem Milesium, vnum è septem, præ hoc contemnam, & cum talento mihi addictum emere nolim: quia Philocrates cum Thale comparandus, atque adeo ei anteponendus est NAM AD SAPIENTIAM HVIVS, &c.] id est, nam si Thaletis sapientia cum huius sapientia comparetur ille maximus nugator fuit. ad interdum comparationẽ significat, vt hic, & apud Terẽt. in Eunuc.

at nihil in nostram hanc. M. Tul. pro Deiot. *nihil ad tuum equitatum* Idem lib. 2. de Oratore, *nihil ad Persium.* ILLIC PHILOCRATES?) ille Philocrates? sic eum appellat senex, errans, cùm sit Tyndarus. POLYPLVSIO) nomen confictum nam πολύπλουτος vox Græca est, quæ significat valde diuitem, & magnopere locupletē IPSVS HIC) hic ipse Polycrates. nam de eius genere tantum antea locutus est. ATQVE A SVMMIS VIRIS.) non temerè additum nam ille demum honos est, si à bonis, & magnis, & notis habitus aut delatus est. TVM IGITVR. &c. Tum deinde, seu, Tum postea, &c EI) Philocrati IN ALIIS) in aliis rebus. TANTAG. ATIA EST) iam valet gratia Philocrates, tam honoratus, & gratiosus est apud ciueis suos: &c SVNT-NE OPIMAE?) diuitiæ suntne ei opimæ? id est, amplæ, &, vt ita dicam, pingues? sic autem legendum est, non, vt vulgò, optimæ. atque hanc meam emendationem, si nihil aliud probat Philocratis quem Tyndarum esse putat senex Hegio, respōsio, VNDE EXCOQ. SEB. SENEX,) ita sunt, inquit, opimæ Philocrati diuitię, vt senex eius pater, ex eis coctis, multum sebum elicere, atque exprimere queat: *sebum*, inquit Nonius *fit ex adipe ruminantium.* Hinc quidam putant significari, Philocratis patrem pecore abundare, & eius diuitias in re pecuaria esse positas. ID ORCVM SCIRE OPORTET. SCIL.) id Orcus scire debet scilicet. Nam is Deus omneis mortaleis vrget: & quidquid mortuum est, apud Orcum est. SALVA RES EST.) fortasse alludit ad illud Salua res est, s. dixit senex. THESAVROCHRYSONICOCHRYSIDES) nomen proprium fictum: iunctum ex thesauro, chryso, id est auro, nice id est victoria, & iterum chryso. Quòd si legamus, Thesaurochrysonichochrysides, erit iunctū ex thesauro chryso, onyche, id est vngue, &c. INDITVM) impositum. GERMANO NOM.) vero nomine. PERTINAX.) valde tenax. aliàs pertinax significat eū, qui est obstinato animo in malis rebus, vt vult Nonius: qui opponit eum peruicaci. Peruicacem enim vult esse interdum bonarum rerum. GENIO SVO SI QVANDO SACR.) si quando rem diuinam facit Genio, vt posteaquàm Genium placauit, ac litauit, Genio indulgeat & animo suo morem gerat, epuletur, & genialiter viuat. &c. AD REM DIVINAM QVIBVS EST OP. SAM. V. VTI.) ordo est, samiis vasis vtitur, iis, quibus ad rem diuinam opus est. Samia vasa erant testea & fictilia Ausonius. *Fama est fictilibus cenasse Agathoclea regem, & mensam Samio sæpe onerasse luto.* M. Tullius li. 6. de repub. *Samiæ capedines.* Idem pro Murena. *& exposuit vasa Samia.* Plautus noster in Menæch *ne Samia fores sient.* ALIIS VT CREDAT, V.) si non credat vasa aurea Genio, multo minus aliis credat. EADEM) eadem opera EXQVAESIVERO) id est, exquisiuero. PHILOCRATES) ô Philocrates Philocratem nominat, qui est Tyndarus. sed hic erat re vera Philocrates, cum Tyndarus esse ab Hegione existimaretur. QVO GENERE GNATVS SIS) quo genere natus sis scio. NON EGO ISTVNC ME POTIVS, &c) ordo & sententia est, non postulo, seu non æquum censeo, vt iste, Pseudotyndarus, me potius, quam te, communem vtriusque dominum, metuat: cum præsertim ego quoque iam seruus sim, neque amplius liber. Sic enim loquitur Tyndarus, quasi sit Philocrates, & vt si antequam caperetur, liber esset. quòd contrà seruus erat. Quanquam liber natus erat, siquidem Hegionis filius erat, vt diximus. Sed hoc nihil ad hanc rem pertinet VIS HOSTILIS CVM ISTOC FECIT M. OP. ABQ.) vis hostium. qui plus potuerant quàm Elei, fecit meas opes istius fortunæ pareis. MEMINI CVM DICTO HAVD AVD.) Memini tempus esse, quo tempore ne dicto quidem me lædere audebat, nunc etiam facto lædat, licet. FORTVNA H. F.) sententia, siue γνώμη fortuna, inquit, res humanas figurat ac formar pro sua libidine, & in augustū redigit. E SVMMO INFIM.) fecit me à summo infimum. verbum, *fecit*, bis sumendum, hoc modo: me, qui liber fueram, seruum fecit, id est, fecit me ex libero seruum, & fecit me ex summo infimum Sic Sophocles in Antig. τύχη γὰρ ὀρθοῖ, καὶ τύχη καταῤῥέπει, Τὸν εὐτυχοῦντα, τόν τε δυστυχοῦντ' ἀεί. Sic Horatius oda 35 lib. 1. *O Diua, gratum quæ regis Antium, Præsens vel imo tollere de gradu Mortale corpus, vel superbos, Vertere funeribus triumphos.* quidam sic explicant, & coniungunt me qui liber fueram, fecit è summo seruum infimum, à quibus dissentio. ET QVIDEM, SI PROINDE VT IPSE FVI, &c.) Et vero si talem, qualis ipse fui familiæ imperator, habeam dominum, &c. id est, si habeam dominum iustum & clementem, & facilem, qualis ego fui, &c. NON VEREAR, NE INIVSTE, AVT GR. IN IMP) non debeam vereri, ne se in me iniustum, hoc est, iniquum, aut grauem, hoc est sæuum & intolerabilem dominum præbeat. HOSTILIS ERIP. MANVS) suprà scena superiore, *Pérque conseruitium commune quod hostica euenit manu.* EST PROFECTÒ DEVS, QVI, &c.) Sic Sophocles in Electra, Ἔστι μέγας ἐν οὐρανῷ Ζεὺς, ὃς ἐφορᾷ πάντα καὶ κρατύνει. id est, magnus in cœlo Iupiter, qui omnia intuetur, & potentia sua regit. HABVERIS) tractaueris. PROINDE ILL. C) ita illum curauerit FATERIN' EADEM, Q.) fatérisne eadem, quæ hic (Pseudotyndarus) fassus est mihi? NE, PATRI, T. V. E. DECERE) *decere* iunxit cum dandi casu, vt in Amphitruone: *capiam ornatum qui mihi decet.* Sententia autem horum trium versuum sequentium, hæc est, te obtestor, Hegio, ne meæ diuitiæ te faciant pecuniæ auidiorem, atque ad quæstum attentiorem, hoc est, ne pretium à patre meo pro meo capite maius exigas, quàm par sit: vt ne, si ita feceris, patrem meum decere videatur. tametsi vnicus ei sim filius, relinquere me apud te in seruitute, tuo sumptu copiosè viuentē potius, quàm me impenso pretio abs te redimere, vt illic, vbi minime honestum est, nempe in patria, & apud notos, mendicus & egens viuam. ILLI, VBI) i. illic, vbi, &c. EGO VIRTVTE DEVM, &c.) sic loquebantur veteres, vitandæ iustæ deorum iræ, & indignationis gratia, quasi res suas secundas, & bona parta, diis accepta referentes, tametsi ea bona suo labore, sua industria, sua virtute, denique reperissēt, ac peperissent. Sic suprà in Aulul. *Ego virtute deûm, & maiorum nostrorum diues sum satis.* SCIO EGO. MVLTOS IAM LVCR. LVCVLENTOS H. R.) sic habent omnes nostri libri veteres, a vulgatis non discrepantes. optima & planissima sententia. Est enim ὑποφορᾶς seu tacitæ obiectionis occupatio. Scio ego dicturum mihi aliquē: vel scio ego, quamuis nemo mihi dicat id, quod sequitur. Multi ex lucro clari, & illustres euaserunt. Per luculentos, claros, & illustreis significat: sed huic scripturæ obstare videtur carminis lex & mensura, nisi in voce *lucrum* eliditur m vel in hac ipsa voce luculentos, fiat πάθος extrita l. & pro luculentos legatur luclentos, vt vinclum sæclum, & c. pro vinculum sæculum, &c. vel in *scio* fiat συνίζησις, & legatur *scio* μονοσυλλάβως. EST ETIAM VBI PROP.) solutio à contrario. Est etiam tempus vel locus, inquit, in quo tempore, vel loco, &c. vel, Est etiam negotium aliquod, in quo. &c. ego illo modo malo. Sic. Ter. Adelph. *Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.* MVLTA MVLTIS S. S. 9.) Virg. libr. 3. Æn. *Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* SVASIT PERP) Virg. libr. 6. Æn. *& malesuada fames,* PRAETEREA VNVM M. N. DVAS)

Dvi ispræter filium meum,ne mihi vnum nummũ dederis. AMITTAM || hinc abire sinã hinc dimittam,seu missum faciam.| SED ES PRIVATAM SERVIT. S AN PVBLIC. | verùm dic mihi:éstne seruus priuati alicuius hominis,an ciuitatis,seu reip.estne seruus priuatus,an publicus? IN PROCLIVI'ST |procliue est:facile est QVAM IMBER EST, Q. PL. | hyperbole quædam est prouerbium olens. quid enim procliuius esse potest imbri, è nubibus decidente? FACIS HOMO VT RED. | facturus ne es vt filius meecus liberetur ? DONICVM ILLE H. RED | donec ille huc redierit. *donicum* antiquum, pro donec, quo & Lucretius vsus est non semel. vno exemplo contētus ero,ex libro 2. *Donicum ad extremum cresciendi perfica finem,Omnia perduxit rerum natura creatrix.* VT AESTIMATVM HVNC MIHI DES, Q. M.] rei , aut personæ æstimatio hoc affert,quod res,aut persona æstimata periculo eius , cui data est · verbi gratia, fundus dotalis æstimatus,ab vxore marito datus,eius periculo perit. Quin Hermogenianus iurisconsultus lib.2.iuris ἐπιτομῶν scribit, & ea hodie dicuntur lib.24.digest.titulo *solute matrimonio* &c. Æstimata res,etiã vsu mulieris , periculo mulieris deteriores fieri. Piget responsa aliorum iurisconsultorum colligere , in quibus fit mentio prædiorum æstimatorum,& fundi æstimati,& simil.quæ extant hodie, cùm in aliis libris digesto. tum in lib. 23. titulo de pactis dotalibus. Postulat igitur hic Pseudophilocrates Pseudotyndarum sibi dari æstimatum vt si in Elidem missus Philoptolemi redimendi gratia,non redierit, soluat ipse Hegioni,quãti fuerit æstimatus: nẽpe xx.minas:tanti etiã æstimabitur Hoc enim postulat,vt omnẽ à se fallaciæ suspicionem remoueat. VT IS HOMO RED. ILLI |vt filius tuus illic redimatur. INDVTIAE | de induttis satis multa diximus suprà,in Amphitr.ibi, *Immo indutia parumper fiant.* AT NIHIL EST, IG. | id est,at nihil proderit,ignotum hominem ad patrem mittere vel sic, At inanis & inutilis labor est, ignotum hominem ad patrem mittere. OPERAM LVSERIS | inanem operam sumseris, frustrà miseris. HVNC MITTE | mitte hunc, nempe:Tyndarum,hoc est,eum,qui Tyndari vestitũ, & nomine gerit,& quem Tyndarum putat esse Hegio,qui non est Tyndarus,sed Philocrates TRANSACTVM REDDET] confectum reddet. NEC QVI MAGIS SIT SERVVS EX S.| nec quenquam qui sit seruus ei gratior,atque exceptior. NE VEREARE, MEO PERIC. &c.| vel sic licet explicare, quæso ne verearis meo peric. &c.vel sic , Ne forte verearis, meo periculo huius fidẽ experiar. MEO PERIC. H. FIDEM EXP.| id est, committam hoc negotium,huius fidei,ea lege,vt, si fidem non seruet, periculum præstem , & tantum , quanti à te æstimabitur , tibi soluam FRETVS INGENIO EIVS | confisus eius naturæ bonitate. TVA FIDE |te responsore,siue fideiussore,vt vulgò loquimur. CEDERE AD FACTVM | id est, fieri,seu perduci ad effectum,seu a verbis ad factum procedere, ac peruenire. NVM QVA CAVTA 'ST, QVIN SI ILLE, &c. | hic contrahitur verborum obligatio,quæ stipulatio appellatur. VIGINTI MINAS |viginti minis igitur æstimatur Philocrates, quem putat seruum esse,& Tyndarum appellari senex Hegio. OPTVME |sic legendum : & ita habent nostr. fere omnes libri manusc cum vulgatis cosentientes,*optimè*,subintelligi dicis. Nulla causa est, quin dem 20.minas pro illo,quem ad patrẽ missurus es,si non reuertatur. IMMO | aliquid aliud erat dicturus Tyndarus,seu Pseudophilocrates,nisi interpellasset Hegio. QVOD COLLVS COLLARIA CARET | Nonius collum neutri generis esse Virgilius docet. *Et colla comantia pectunt*. esse mascul Accius Epigono , *Quid cesso ire ad eam hem prasto est camo collum grauem.* Næuius in Col *Vtrùm scapulas plus,an collus calli habeat,nescio.* Profert & illud,quod est in Amphitr. *Mala,mentum,barba,collus.*&c vbi tamen vulgò,& in manusc. legitur *collum*. COLLARIA CARET] collaria,seu collare vinculum,quo collum vincitur. Nonnulli *collario* legunt sed libri manusc omnes habent *collaria*. Lucilius lib.29. *Cum manicis, catulo, collarique vt fugitiuum Deportem.* QVOD BONIS BENEFIT BENEF. GRATIA EA GR. EST B.| ordo, & sententia huius sententiæ hæc est , beneficium , quod benefit bonis,id est,quod cofertur in bonos,ea gratia,id est,id beneficium,grauida est bonis, id est, refertum est bonis, & bona parit,ei scilicet, qui beneficium illud contulit,*beneficium benefit*. est atticissimus. qualia sunt illa: currere cursum,machinati machinam nomẽ nominare, militiam militare, pugnã pugnare , &c. apud Græcos πόλεμον πολεμεῖν, πάντων πάντεῖν, ἰστάναι ἱστάσιν, τύπτειν τυπτειν, &c.Ne quis autem miretur Plautum, cùm vsus esset nomine beneficii , cùmque deberet id nomen retinere, aliud sumsisse, idque dissimilis generis : (sic enim videbatur loqui debuisse,) Quod bonis benefit beneficium, id beneficium grauidum est bonis : dico Plautum sumpsisse nomen, quod idem significaret : idque ei satis fuisse , nam gratia hoc loco,est quam Græci χάριν appellant:quæ vox interdum εὐεργεσίαν,id est,beneficium significat. DICE |dic ei,quæ velis ad patrem tuum ab eo perferri. MONSTRA) præmõstra,doce PRAECIPE |præscribe,à præcipiendo,præceptores dicti,quorum est discipulum instituere,& voce præire.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

Heg. *QVæ res bene vortat mihi, meóque filio,*
Vobísque, volo te nouus herus operam dare
Tuo veteri domino. quod is velit,fideliter.
Nam ego te æstumatum huic dedi viginti minis.
Hic autem te ait mittere hinc velle ad patrem,
Meum vt illic redimat filium,mutatio
Inter me atque illum vt nostris fiat filiis.

Phi. *Vtroque versum rectum est ingenium meum.*
Ad te,atque ad illum pro rota vti me licet.
Vel ego huc, vel illuc vortar, quò imperabitis.
Tute tibi ea tuopte ingenio prodes plurimum,

Cùm seruitutem ita fers, vti ferri decet.
Sequere hàc, hem tibi hominem. TYN. *gratiam habeo tibi,*
Quam copiam istam mihi & potestatem facis:
Vt ego ad parenteis hunc remittam nuntium,
Qui me quid rerum hic agitem, & quid fieri velim,
Patri meo ordine omnem rem illuc perferat,
Nunc ita conuènit inter me atque hunc, Tyndare,
Vt te æstumatum in Alidem mittam ad patrem.
Si non rebitas huc, vt viginti minas
Dem pro te. PHI. *rectè conuenisse sentio.*
Nam pater expectat aut me, aut aliquem nuntium,
Qui hinc ad se veniat. TYN. *Ergo animum aduortas volo.*
Quæ nuntiare hinc te volo in patriam ad patrem.

Phi. *Philocrates vt adhuc locorum feci, faciam sedulò,*
Vt potissimùm quod in rem rectè conducat tuam,
Id petam, ídque persequar corde & animo, atque viribus.

Tyn. *Facis ita vt te facere oportet. Nunc animum aduortas volo,*
Omnium primùm salutem dicito matri ac patri,
Et cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.
Me hìc valere & seruitutem seruire huic homini optumo,
Qui me honore honestiorem semper fecit & facit.

Phi. *Istuc ne præcipias, facile memoria memini.* TYN. *tamen.*
Nam equidem nisi quòd custodem habeo, liberum me esse arbitror.
Dicito patri, quo pacto mihi cum hoc conuenerit,
De huius filio. PHI. *quæ memini, mora mera est monerier.*

Tyn. *Vt eum redimat, & remittat nostrûm huc amborum vicem.*

Phi. *Meminero.* HEG. *at quamprimum poteris, tam in rem vtrique est maximè.*

Phi. *Non tuum tu magis videre, quàm ille suum gnatum cupit.*

Heg. *Meus mihi, suus cuique est carus.* PHI. *nunquid aliud vis patri*
Nuntiari? TYN. *Me hìc valere, & tute audacter dicito,*
Tyndare, inter nos fuisse ingenio haud discordabili,
Neque te commeruisse culpam, neque me aduersatum tibi,
Benéque hero gessisse morem in tantis ærumnis tamen.
Neque me dunquam deseruisse te neque factis, neque fide,
Rebus in dubiis, egenis. hæc pater quando sciet,
Tyndare, vt fueris animatus erga suum gnatum atque se,
Nunquam erit tam auarus, quin te gratiis emittat manu.
Et mea opera, si hinc rebito, faciam vt faciat faciliùs.
Nam tua opera, & comitate, & virtute, & sapientia,
Fecisti vt redire liceat ad parenteis denuò,
Cum apud hunc confessus es & genus & diuitias meas.
Quo pacto exemisti è vinculis tuum herum, tua sapientia.

Phi. *Feci ego ista vt commemoras: & te meminisse, id gratum est mihi.*
Meritò tibi ea euenerunt à me. nam nunc Philocrates,
Si ego item memorem quæ me erga multa fecisti bene,
Nox diem adimat. nam si seruus meus esses, nihilo secius
Obsequiosus mihi semper fuisti. HEG. *di vestram fidem,*
Hominum ingenium liberale, vt lacrymas excutiunt mihi.

Videas

Videat corde amare inter se quantis laudibus suum herum
Seruus collaudauit? Phi. *pol istic haud me centesimam*
Partem laudas, quàm ipse meritus'st, vt laudetur laudibus.

Heg. *Ergo cum optime fecisti, nunc adest occasio,*
Benefacta cumulare, vt erga hunc rem geras fideliter.

Phi. *Magis non factum possum velle, quàm opera experiar persequi.*
Id vt scias, Iouem supremum testem laudo Hegie.
Me infidelem non futurum Philocrati. Heg. *probus es homo.*

Phi. *Nec me secus vnquam ei facturum quicquam, quàm memet mihi.*

Tyn. *Istac dicta te experiri & operis & factis volo.*
Et quò minus dixi de te, quàm volo, animum aduortas volo.
Atque horunc verborum causa, caueto mihi iratus fuas.
Sed te, quaeso, cogitato, hinc mea fide mitti domum,
Te aestimatum, & meam esse vitam hîc pro te positam pignori.
Ne tu me ignores, cùm extemplò meo è conspectu abscesseris:
Quom me seruom in seruitute pro te hîc deliqueris:
Túque te pro libero esse ducas, pignus deseras:
Neque des operam pro me, vt huius reducem facias filium.
Scito te hinc minis viginti aestimatum mittier.
Fac fide'is sis fideli, caue fidem fluxam geras.
Nam pater, scio, faciet quae illum facere oportet omnia.
Serua in perpetuum tibi amicum me, atque hunc inuentum inueni.
Haec per dexteram tuam te dextera retinens manu
Obsecro, infidelior mihi ne fuas, quàm ego sum tibi.
Tu hoc age, tu mihi nunc herus es, tu patronus, tu pater.
Tibi commendo spes, opésque meas. Phi. *mandauisti satis.*
Satin' habes, mandata quae sunt, facta si refero? Tyn. *satis.*

Phi. *Et tua, & tua, huc ornatus reueniam ex sententia.*
Nunquid aliud? Tyn. *vt quamprimum possis, redeas.* Phi. *res monet.*

Heg. *Sequere me, viaticum vt dem hinc à trapezita tibi,*
Eadem opera à praetore sumam syngraphum. Tyn. *quem syngraphum?*

Heg. *Quem hic ferat secum ad legionem, hinc ire huic vt liceat domum.*
Tu intrò abi. Tyn. *bene ambulato.* Phi. *bene vale.* Heg. *edepol rem meam*
Constabiliui, cum illos emi de praeda à quaestoribus.
Expediui ex seruitute filium, si dis placet.
At etiam dubitaui hos homines emerem, an non emerem, diu.
Seruare istum sultis intus serui, ne quóquam pedem
Efferat sine custode. iam ego apparebo domi.
Ad fratrem modò capteiuos alios inuiso meos.
Eadem percontabor, ecquis hunc adolescentem nouerit.
Sequere tu, te vt amittam. ei rei primùm praeuorti volo.

QVAE RES BENE VORTAT, &c.] Bene ominandi causa. Sic loquebantur veteres initio rei gerendae. tale est illud, quod omnibus rebus agendis praefabantur, *Quod bonum, faustum, felix, fortunatúmque sit.* NOVVS HERVS] ego Hegio, de se loquitur in tertia persona. TVO VETERI DOMINO,] Philocrati. Nam quamuis alloquatur Philocratem, tamen eum putat esse Tyndarum seruum, & Tyndarum esse Philocratem. HVIC] Philocrati, vt quidem existimat Hegio. AD PATREM] suum, MVTATIO INTER ME ATQ. ILL. VT N. F.] id est, vt ego & ille permutemus inter nos filios nostros: ego, eius filio liberato, meũ reciperem: ille, meo dimisso, suum. ATQVE ILLVM] & illum, patrem Philocratis. VTROQVE VORSVM RECT. ING. M.] ingeniosum in vtranque partem idoneo, & habili. profert hunc versum Priscianus libro 15. PRO ROTA] vice rotae, tanquam rota, quae in quamlibet partem verti potest significat se esse versurum, & versatilem instar rotae. EA] ea ratione: seu,

ob eam causam. TROPTE INGENIO] tuopte ingenio, dandi casus est. HVNC REMIT. NVNCIVM.] remittam hunc, nempe Tynd. rum falso nomine, qui re vera est Philocrates. QVI ME QVID RERVM, &c] Hellenismos. Nam Latino more dixisset Qui quid ego rerum hic agitem, & qui fieri velim, omnem rem patri meo illius ordine perferat TYNDAR.] Sic appellat Tyndarus ipse Philocratem, quem Tyndarũ esse putat Hegio SI NON REBITAS HVC] Si non redeas huc. *betere* antiquum, hoc est ire. tunc rebitere, perbitere, præteribitere. hoc est, redire, perire, præterire. Pacuuius in N pteis *Vos hinc desensum patriam in pugnam peti e* Idem in Medo. *si rectò pergit iter: mea si ire* *c nitr. prohibet betere.* Liuius Tereo. *Ego patrum interea ancilla subdam lactantem mea*, *Ne same perbitet*, Ennius in Hecuba. *Nunquam fert fletus qui patrem suum aut hospitem ne asset* . *quo quu crucia'n per ŷ eret* Hæc ex Nonio in *Betere* & *perbitere*. Plautus Curcul. *qui me in terra æquè Fortunatus erit si illa ... d me betet.* *Palinure cæteter*, id est ibi. Idem in Trucul. *moriero ocyus, si vitam beteru* Id m infrà ead. comœd. *Qui per virtute m perbitat, non interit:* NAM PATER ESSE] pater tuus vt vult intelligi ab Hegione. PHILOCRATES] Philocratem appellat eum, qui est Tyndarus, cum fictiose Philocrates: de quo sæpè lectorem admonemus, vt magis meminerit VT ADHVC LOCORVM F.] vt vsque ad hoc tempus BENEVOLENTEM] beneuolum Vsitata vox Plauto. sic Cistell. *Sed si quantum ... at mulierem suam ... beneuolentem conuen re e ts ... morte* Idem in Bacchid. *Nam ille amico & beneuolenti suo sodali sedu o Rem mandatam exsequitur* Terent. Phorm actus 1 scena 2. *Ea sit ... erat ex aduerso. neque ei beneuolens, Neque notus neque cognatus extra vnam ... beneuolem* &c. Hoc totum autem, & si quem alium beneuole item videris, valet, &. quemcunque alium beneuolentem videris. HOMINI OPTIMO] Hegioni. homini optimo autem notandum, nam rarius dicitur quam viro optimo sic tamen infrà ead m fab. *Propt r meum ... laborem homini euenisse optimo.* QVI ME HONORE HONESTIOREM S. F] qui me honore magis ac magis honestauit, atque honestat. ISTVC ME PRÆSCRIPTAS] quæso, ne mihi istut præmoneas, neve me doceas, quia memoria teneo MEMORIA MEMINI] genus loquendi Plautinũ & iam ant à à nobis indicatũ. quo nomen cum verbo seu participio iungitur eiusdẽ orig nis qualis est illud quod est suprà . *honore honestare*, & infrà ead. scena, *laude ... laud b* & in Curcul *iratus ira* &c. TAMEN] quamuis probè memineris, præcipiam tibi tamen. NAM EQVIDEM. NISI QVOD CVST] sic esse legendum, & Latini sermonis consuetudo, & carminis lex petunt. Nam vulgò sic legitur, mẽdosè *Nam quidem*, &c CVSTODEM] φύλακα, custodem mihi ad id tãm, seu appositum QVAE MEMINI, MORAM EST MON] memorem mones. qui autem memorem monet, moratur eum quem monet, & tempus frustra conterit. AT, QVAM PRIMVM POTERIS. TAM IN REM VTRIQ. EST M] sic restitui, secutus partim vulgatos codices, partim manusc. sententia autem plana est. hoc enim significat quo citius hoc confeceris, eo magis vtrique pro fuerit. quàm primũ, tam maximè. sic dicunt Latini vt quàm magis, tam magis. sic autem habẽt omnes ferè libri manuscr. *at quàm primum poteris istuc in rem vtrique est maxi.* quæ scriptura sine dubio mendosa est. nam, vt de sententia & Latini sermonis ratione nihil dicam versum corrumpit. vox *istuc* autẽ, nata est, vt arbitror, ex postrema syllaba vocis *poteris*, & sequente particula *tam*. Ita hic versus corruptus fuit. Iam vulgata lectio, à qua abest verbum *poteris*, stare non potest. MEVS MIHI, SVVS CVIQ. EST CARVS] etiam sui simiæ catuli, pulcherrimi, & carissimi sunt. *Quin sua cuique sponsa*, inquit M. Tull. lib. 15. epist. ad Attic. *placet et mea mea sunt, cuique amor, mihi meus.* Eodem pertinet illud Aristotelis aduersus cõmunitatem vxorum & liberorum, & bonorũ Socraticam disputantis, lib. 2. politic. cap. 3. *Præterea* (mea enim Latina ponam) *nemo dicendo consequi possit, quantum referat ad voluptatem existimare aliquid esse proprium suum. non enim frustra ipse erga se amicitiam vnusquisque gerit, sed hoc a natura est insitum* ET TVTE AVD. DICTO. T.] & tu ipse ne dubitato dicere, nos inter nos fuisse ingenio concordi, seu concordiam inter nos coluisse. HAVD DISCORDABILI] haud discordi. BENEQ. HERO GESS. M] & te bene gessisse mihi hero tuo etiam in tantis ærumnis. IN TANTVM AERVMNIS TAMEN] id est, mihi quamuis in tantis ærumnis constituto, non defuisse tamen. NEQ. MED. VNQVAM DESE. TE NEQ. F. &c] ἀμφιβολία, sed hæc sententia est, & dicito te nunquam me deseruisse, seu nunquam à me recessisse, seu nunquam mihi defuisse, neque re, neque fide: dicito me nunquam à me desertum esse, neque re, neque fidelitate, *Iam med vnquam*, pro me vnquam etiam vsitate dictum d. interposito inter duas vocales duarum vocum. REBVS IN DVB. EGENIS] ἀπορίαις. in rebus dubiis, & egenis, id est, in periculis & in tẽporibus difficilibus, ac necessitatis, quibus temporibus maximè explorãtur & spectantur amici veri ac falsi Ennius. *Amicus certus in re incerta cernitur* VT FVERIS ANIMATVS, &c.] quo animo fueris erga suum gnatum, & erga se, &c. GRATIIS] sine vllo pretio. EMITTAT MANV] liberet manum itat. SI HINC REBITO] si hinc in patriam redeo. REDIRE LICEAT AD PAR. DEN.] *redire denuo.* pleonasmus. QVO PACTO REMISISTI E VINCLIS] m illim legi, *Quo facto*: atque ita prorsus legendum arbitror Quo facto, inquit, exemisti, id est, eripuisti è vinculis tuum herum, me scilicet. &c. *exemisti* autem edendum curaui, vetus libri veteris auctoritatem secutus: quam adiuuant exempla. sic enim suprà eadem comœd. scena superiore: *cui neque ex vinclis eximi*, &c. & scena, quæ incipit *Dij immortales*, &c. ibi. *Si vos eximat è vinculis*, &c. MEDERGA] erga me πρὸς ἐμέ. NOX DIEM ADIMAT] dies me deficiet, vt loquitur Cicero Virgil. autẽ sic. lib. 1. Æneidos *Ante diem clauso componet vesper Olympo*. OBSEQVIOSVS] morigerus. ad obsequendũ promptus ac paratus. VT LACRYMAS EXCVTIVNT MIHI?] quo modo me vel inuitum lacrymare cogunt. sic loquitur & Terentius in Heautont. *Lacrymas excussit mihi. Miseretque me eius* VIDEAS CORDE AMA.] videre potius, eos amare inter se ex animo. corde, τῇ καρδίᾳ χαίρε. ISTIC] iste CENTESIMAM PARTEM] ex centesima parte. QVAM MERITVS EST, &c.] notandum loquendi genus. *haud me centesimam partem laudat, quam vt meritus est*. &c. hoc est, centum partibus magis à me laudari meritus est. quàm ego ab eo laudor, seu laudatus sum. LAVDEIVR LAVDIBVS] etiam de hoc genere lectore admonuimus. BENE FACTA CVMVLARE] beneficia augere & amplificare: benefactis superioribus alia addere. MAGIS NON FACTVM P. V.] ordo est, Non magis possum f v. id est, non magis possum cupere id effectum reddere, quod dico, quam re enitar, vt fiat. TESTEM LAVDO] testem appello, seu nomino & ita Nonius. qui hunc locum profert. Et Gellius lib. 2. cap. 6. quo loco Virgilium defendit aduersus grammaticos quosdam, qui reprehendebant illud. *Aut illaudati nescit Busiridis aras?* *Laudare*, inquit, *significat prisca lingua nominare, appellareque. sic in actionibus ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari, illaudatus enim est, quasi illaudabilis, & innominabilis: qui neque mentione, aut memoria vlla dignus*,

neque vnquam nominandus est, &c. Hæc eadem ferè Macrobius posuit libro 6. Saturnalium cap. 7. *Herennius Modestinus* lib. 5. responsorum (quæ verba relata sunt in librum 21. Digest. tit. de euict. & dupl. stipul.) *Caia Seia fundum à L. Titio emerat, & quæstione mota, fisci nomine, auctorem laudauerat: & euictione secuta fundus ablatus, & fisco adiudicatus est, venditore præsente, quæritur.* &c. Ad quem locum Budæus in annot. in Pandect. ISTHÆC DICTA TE EXPERIRI, &c.] sic habent nostri libri veteres omnes: sic edidit Camer. quæ scriptura, si recta, & incorrupta est, verba sunt veri Tyndari ad Hegionē, sed malim legi, *Isthæc dicta me exper* &c. volo me experiri autem antiquè dictū, pro *volo experiri*: de quo alibi, lib. vulg. neutrum habē, neque *te*, neque *me*. OPERIS, ET F.] operis & numeri multitudinis, septimi casus à recto singul. *opera, a*. IRATUS FUAS] iratus sis MEA FIDE] me sponsore, seu fideiussore. sponsor enim & fideiussor pro te intercessi. TE AESTIMATUM] subintellige, aut repete ἀπὸ κοινοῦ esse. MEAM VITAM] supra meum caput. POSITAM PIGNERI] oppigneratam, pignori oppositām: ita vt si non redeas, ego domino minas xx quanti æstimatus es, debeam. NE TU ME IGNORES] fac, vel vide, vel quæso ne tu me quasi ignotum negligas. CUM EXTEMPLO ME E C.] simulátque è meo conspectu discesseris. TU QUE TE PRO LIB.] & ne tu te pro libero, id est tāquam liberū esse ducas. vel ne tu te pro libero geras, qui liber nō es, & me, qui pro te pignori oppositus sū, deseras. NEQ. DES OPERAM, &c.] pendet & hic, & superior versus ab illo, *Ne tu me ignor*. Itaque repetita *ne* particula, sic locus explicandus, & vide, non des operam pro me, vt huius filiam reducas. FAC FIDELIS SIS FIDELI] sic habent omnes libri nostri veteres, Nonius tamen legit, *Fac fide es, & fidele* ait positum pro *fideliter*, hunc locum proterens. Ego Nonium falli puto, vt in multis. Ex eo tamē, quod ita legit Nonius, puto scriptū esse à Plauto, mutato verborum ordine. *Fac fidelis sis fideli*: Sed hoc leue est. CAVE FIDEM FLUXAM G.] fluxam, id est incertā mutabilē, infirmā & instabilē. translatio est à liquoribus, fluxum enim propriè ῥέον. Hoc est quod natura fluit, qualis est aqua. hinc *bellis fortuna fluxa*, dicta à M. Tullio in epist. ad Brutū libro singul. & à Salustio in procem. hist. coniurat. Cat. l. *& diuitiarum & formæ gloria fluxa, atque fragilis*. SERVA IN PERPETUUM TIBI] Nihil hic mutaui præter verborum ordinem. Nam libri vulgati sic habent, *Serua tibi in perpet.* &c. quā lectionē lex carminis respuit. ATQ. HUNC INVENTUM INVENI] atque inueni hunc Hegionem, iā inuentum, id est, & para tibi amicum Hegionem iam paratum, & quæsitum, si officiū tuū facies, & si fidē seruabis. PER DEXTERAM T.] dextera si dei sedes. Homer. Iλ. ω. Ἔσται τοι καὶ ταῦτα γέρον Πρίαμ' ὡς σὺ κελεύεις· Σχήσω γὰρ τόσσον πόλεμον χρόνον, ὅσσον ἄνωγας. Ὣς ἄρα φωνήσας ἐπὶ καρπῷ χεῖρα γέροντος Ἔλλαβε δεξιτερὴν, μή πως δείσει' ἐνὶ θυμῷ. hoc est, Hæc tibi senex Prime, vt postulas, contingent, inquit Achilles: bellum enim tandiu morabor, & intermittam, quamdiu à me petiuisti. Sic locutus Achilles manum senis dextrā ad iuncturam prehendit, ne quo pacto in animo metueret. Virg. lib. Æn. *Ipse pater dextram Anchises haud multa moratus, Dat iuueni, atque animum præsenti pignore firmat*. qua de re Seruius ibidem, paullo antè, ibi, *Dixerat: & genua amplexus, genibúsque volutans Hærebat* &c. NE FUAS] ne sis tu. TU HOC AGE] Tu hoc negotium, quod tibi mandaui, diligenter cura, & in eo conficiendo totus esto. SATIN' HABES, MANDATA, QUAE SUNT, FACTA REFERÆ] Satin' ne habes, id est, eone contentus eris, si ea refero confecta, quæ mihi mandasti? ET TUA, ET TUA] & tua Hegionis, & tua Philocratis. ORNATUS] instructus. nempe Philopolemum reducens pro Philocrate. NUNQUID ALIUD?] subintelligendum vis? vox abeuntis, aut abire parantis. VT QUAMPRIMUM POSSES RED.] putabam olim legendum, *vt cum primum posses*: sed nunc aliud sentio. Nam quam primum p. fis. ita dictum. vt illa, quàm citissimè possis, quàm celerrimè potius. &c. SYNGRAPHUM] Diploma significat, per quod liceat Pseudotyndaro tempore belli ire in Elidem. ÆDEPOL REM MEAM CONSTABILIVI, &c.] sic loquitur Terentius Adelph. 5. *Dum quidem esses, Demea, ac rem tuam constabilisses*. EXPEDIVI] eripui, exemi, impeditum liberaui. SI DIIS PLACET] si dii approbant. si dii volunt, diis volentibus. Interdum, si diis placet εἰρωνικῶς vsurpatur AT ETIAM DUBITAVI HOS HOM.] proinde ac si dicat: stultus fui, qui dubitaui. Nullo enim pacto dubitare debui: hos captiuos emerem an non emerē. SULTIS] si voltis. NE QUOQUAM PEDEM ET] ne quò exeat. Cic. li. 7. ep. ad Attic. de Bibulo loquens: *etiam, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit non extulit*. &c. APPAREBO DOM] præsto ero domi, comparebo domi. Hinc dicuntur appar tores quia semper apparent Prætoribus, & Consulibus. EADEM PERC.] eadem opera percontabor. &c. ECQUIS] num quis. HUNC ADULESC] quem Hegio putat esse Philocratem, cum sit Tyndarus Philocratis seruus, idemque ipsius Hegionis filius. TE VT AMITTAM] te vt absoluam, & expediam. sumta à trapezi a pecunia, quam tibi dem in viaticum. EI REI PRIMUM PRAEVERTI V.] eam primum transigere volo, ante alias res omnes, te primum omnium rerum amittere volo.

ERGASILVS, PARASITVS.

Miser homo est, qui ipse sibi quod edit, quærit, & id ægrè inuenit.
Sed ille est miserior, qui & ægrè quærit, & nihil inuenit.
Ille miserrimus est, qui cùm esse cupit, quod edit, non habet.
Nam hercle ego huic diei si liceat oculos effodiam libens,
Ita malignitate onerauit omnes mortales mihi.
Neque ieiuniosiorem, neque magis effertum fame
Vidi: nec cui minus procedat, quicquid facere occeperit.
Itaque venter gutturque resident esuriales ferias.
Ilicet parasiticæ arti in maxumam malam crucem.
Ita iuuentus iam ridiculos, inopésque ab se segregat.
Nihil morantur iam Lacones imi subsellij viros,

Plagipatidas, quibus sunt verba sine penu & pecunia.
Eos requirunt, qui libenter cùm ederint, reddant domi.
Ipsi obsonant, quæ parasitorum antè erat prouincia.
Ipsi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,
In tribu quàm aperto capite sonteis condemnant reos.
Neque ridiculos iam terunci faciunt: sese omnes amant.
Nam vt dudum hinc abij, accessi ad adolescenteis in foro:
Saluete, inquam, Quò imus vnà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.
Quis ait hoc, aut quis profitetur, inquam? quasi muti silent.
Neque me rident, vbi cœnamus, inquam? atque illi abnuunt.
Dico vnum ridiculum dictum, de dictis melioribus,
Quibus solebam menstrualeis epulas antè adipiscier.
Nemo ridet. sciui extemplo rem de compacto geri.
Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitarier.
Saltem si non arriderent, denteis vt restringerent.
Abeo ab illis, postquam video me sic ludificarier.
Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: vna res:
Omnes compacto rem agunt, quasi in velabro olearij.
Nunc redeo inde, quoniam me ibi video ludificarier.
Item alij parasiti frustra obambulabant in foro.
Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi.
Qui concilium iniero, quo nos victu & vita prohibeant,
His diem dicam, irrogabo multam, vt mihi cœnas decem
Meo arbitratu dent, cum cara annona sit. sic egero.
Nunc ibo ad portum hinc. est illic mihi vna spes cenatica.
Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cœnam asperam.

QVOD EDIT] quod comedat. edit modi coniũctiui: edim enim edit. SED ILLE EST MISERIOR, &c.] climax. CVM ESSE CVPIT] cum comesse cupit, cùm esurit. In hoc ipso inest miseria extrema, si quis non habeat, quod edat, seu edit, cùm esurit. Nam superiores duo quærunt: atque eorum alter ægre inuenit: alter nihil inuenit, posteaquàm sit quæsitum, sed non quo tempore esurit. OCVLO. EFFODIAM LVB.] libenter lucem eripiam: translatio est. libenter, inquit, hunc diem luce priuem, quia hodie neminem nactus sum, qui me pasceret, aut qui me ad cenam vocaret. ITA MALIG. ONER. OMN. M. M.] ita omneis homines redidit in me illiberaleis ac malignos. NEQVE IEIVNIOSIOREM, &c. neque vidi diem ieiunii pleniorem. neque fame refertiorem: quia totum hunc diem, quod mihi nunquam anteà contigit, ieiunus, ac famelicus fui. RESIDENT ESVRIALEIS FERIAS] residêre, & sedêre interdum est quiescere, & opus intermittere. & a rebus agẽdis supersedere: quod feriis, & festis diebus dicebat. hinc resides. Varro lib. 5. de lingua Latina, Liberalia dicta, quòd per totum oppidum eo die sacerdotes liberi, hederæ coronatæ anus cum libis. & foculo pro rep. sacrificantes. residẽt igitur esurialeis ferias dixit Plautus pro eo, quod est, agitãt ferias, quæ esuritioni, seu esuriei dicatæ sunt: quod nihil aliud est, quàm quiescunt. & cessant ab edendo, & bibendo: esurialeis autem ferias dixit, ficto ab esuriæ vocabulo. Sic ferè hunc locum explicat Adria. Turneb. comment. libr. 1. de legib. Illud præterea animaduertendum est, residẽt ferias, esse atticissimum, quasi dictum sit feriantur ferias. ILICET PARASITICAE ARTI IN MAX. M. CR.] id est, abeat ars parasitica in maximam malam crucem, valeat ars parasitica, atque adeò dii eam malè perdant. Ilicet, vox, quam vsurpabat præco, cùm vel de consilio iudices, vel de concilio populus dimittebatur, re scilicet transacta, ac terminata. Itaque finem rei significans, quemadmodum & actum est. RIDICVLOS] eos, qui risum mouent: & qui risu mouendo cibum quærunt, parasitos. NIHIL MORANTVR IAM LACONAS, &c.] nihil iam curant parasitos. Parasitos appellat Laconas, quia, vt pueri Lacedæmonii, sic & parasiti plagas, & verbera perferre assuescunt. Itaque infrà non longè, hos plagipatidas appellat, id est, plagarum patienteis, seu perferenteis. quod & Lacedæmoniis, & parasitis conuenit. Horat. oda 7. libro 1. *Me nec tam patiens Lacedæmon.* &c. ad quem locum hac de re plura. IMI SVBSELLII VIROS] qui accumbunt in imo subsellio. Sic loquitur in Sticho *Sed tu me esse imi subsellij virum* Horat. Sat. 8. libr. 2. *Secum omnis imus.* Idem epist. 18. lib. 1. *Alter in obsequium plus æquo pronus, & imi Derisor lecti,* &c. Vbi nos hac de re tam multa. Accumbebant autem plerunque parasiti in imis lectis, & minus honoratis locis. PLAGIPATIDAS] nomen à Plauto factum. qui nihil habẽt præter verba: & qui eos vicissim ad cenam vocare non solent, à quibus antè vocati, & bene accepti sunt. Quid sit penus, & quid appellatione penus, seu penoris contineatur, docent Iurisconsulti lib. 33. digest. tit. de penu legata, & A. Gell. libr. 4. cap. 1. EOS REQVIRVNT,] eos ad cenam vocant. QVI LIBENTER CVM EDERINT,] qui cum iucundè comederint, & benè accepti fuerint. vocent vicissim eos, apud quos iucũdè epulati fuerũt

domum

domum suam. M. Tull. libro 2. de Finib. *Et tamen non negat libenter vnquam cenasse Gallonium (mentiretur enim) sed bene. Ita grauiter seuerè voluptatem secernit à bono. Ex quo illud efficitur, qui bene cenent, omnes libenter cenare: qui libenter, non continuò bene.* Lucilius, *quid bene? co*|*do. Condito, sermone bono: si quaeris libenter.* IPSI OBSONANT] ipsi obsonium parant seu emunt TAM APERTO CAPITE] id est, tam sine pudore, tam confidenter, tam deposito omni pudore? contrà, operto capite, id est, vt Graeci dicunt ἐγκαλυψάμενος. Horat. Sat. 3 libr. 2 *Nam malè gesta cum vellem mittere aperto Me capite in flumen*, &c. Plautus Mostellaria, *caput operi, fuge, atque operi caput*, operiebant caput, qui mortem sibi conciscere volebant, & quos alicuius speciei, aut dicti factive pudebat. NEQ. RIDICVLOS IAM TERVNCII FACIVNT] neque eos, qui risum mouent, hoc est, parasitus iam flocci faciunt. Teruncius à tribus vnciis dictus, inquit Varro lib. 5. de ling. Latin. M. Tull. lib. 4. de Finib. *Vt interit magnitudine maris Aegaei stilla muriae, & vt in diuitiis Croesi teruncij accessio, & gradus vnus in ea via, qua est hinc in Indiā*, &c. sic autē ferè loquitur Catullus ad Lesb. *Rumoresque senum seueriorum omnes vnius aestimemus assis.* Idem de Acme. *Non assis obtitum* [illegible] *panar: Aut si per*[illegible] *po est quid isse*, auctor Priap. ad matronas. *Non assis faciunt, eunt que recta.* SESE OMNES AMANT] omnes sunt [illegible]. ATQVE ILLI TACENT] illi verò statim tacent. atque videtur hoc loco valere, statim siue celeriter, vt apud Virgil. *At brachia fortè remisit: Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni.* Nonius. QVIS AIT HOC? IN Q.] quis ait, camus, inquam? ATQ. ILLI ADNVVNT] id est, continuo illi nutu capitis significant se nusquam cenatum ire. DICTVM] salsum aliquod, & facetum verbum. M. Tull. lib. 2. de Oratore, *Dicere enim aiunt Ennium flammam à sapiente facilius ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat, quae salsa sint.* Nam ea dicta appellantur proprio iam nomine. DE DICTIS MELIORIBVS] Sic in Sticho, *Ibo intro ad libros, & discam de dictis melioribus.* MENSTRVALEIS] quae mihi in vnum mensem satis essent. REM DE COMPACTO GERI.] id est, adolescenteis vna inter se pactos esse, vt parasitos & vrbanos & scurras omneis nihili facerent: vt esurire, atque adeò fame tabescere sinerēt. Cōpactum pactū inter plureis factum. Profert huuc locum Sosipater. NE CANEM QVIDEM IRRITATAM VOLVIT QVISQVAM IMITARIER] ringi quidem voluit. ringi dicitur canis cum irritatus rictum diducit. & denteis nudat cum stridore. Hoc igitur significat: adolescentes illi ne ringi quidem animum induxerūt: ne denteis quidē nudarunt, vt saltem se ridere simularent, & more canum ringerentur. Lucret. lib. 5 *Irritata canum cum primùm magna Molossum Mollia ricta tremunt* (*al. fremunt*) *duros nudantia denteis*, &c. SI NON ARRIDERENT] si non mihi, risum mouenti, risu gratificarentur. DENTEIS VT RESTRINGERENT] denteis vt nudarent: vt rictum diducerent. VNA RES] vna & eadem res subintell. est. hoc est, alii omnes, ad quos iui postea, ita, vt illi sese in me gesserunt: vel taleis se quales illi in me praebuerunt. COMPACTO] de cōpacto. ex cōmuni pacto, quasi cōmuniter inter se pacti sint, se parasitos longum valere iussuros. Sosipater, *Compacto.* Afranius in Emancipato, *Te facere compacto omnia.* QVASI IN VELABRO OL.] vt in velabro olearii, id est qui oleum vendunt, communi pacto oleum vendunt impenso, & vno eodemque pretio. *Velabrum locus Romae iuxta montem Auentinum, à vehendo dictus.* Hor. Sat. 3. lib. 2 *Cum velabro omne macellum.* de velabro nōnulla Varr. li. 4. de ling. Lat. sed illa nō satis emendata sunt. Propert. lib. 4. in extr. de Hercule. *Venit ad inuictos pecorosa palatia montes, Et statuit fessos, fessus & ipse boues: Qua velabra suo stagnabāt flumine, quaque Nauta per vrbanas velificabat aquas.* Idem *At, qua velabri regio patet, ire solebat Caruleus pulsa per vada* [illegible]. BARBARICA] Latina, seu Romana. de collegiis, & conciliis, seu coitionibus illicitis. vt indicat Camerarius, exstat titulus 22. lib. 47. Digest. de corporibus, & collegiis illicitis. Cōmemorat tot & leges, Duilia Maenia de coitionibus: Clodia de collegiis restitutis. quae prioribus legibus vetiti fuerant. Nonnulli, in his Iacobus Capellus, cōsiliarius Regius, vir doctus, & acutus existimauit significari legē Variam, à Quinto Vario Hibrida latam. vt quaereretur de iis, quorum opera consilioue socii contra populum Rom. arma sumsissent, & ciues Rom. victu prohiberentur QVI CONSILIVM INIRE] Qui coierunt. Marc. Tull. in Cluent. ex lege quadam, *Qui coisset, coierit, conuenerit, consenserit, quo quis iudicio publico cōdēnaretur* &c. HIS DIEM DICAM] suprà in Asin. *quem videā aequē esse maestū, quasi dies si dicta sit.* SPES CENATICA] spes cenae. SI DECOLLABIT] id est, si ea falles, & decipiet, seu deficiet, atque ita ferè Dionysius lib. 1. Alii, si ea delabetur & quasi de collo decidet. Vtitur eodem verbo in Catina vtitur & Varro lib. 1 de re rust. *Duo in primis spectasse videntur Italici homines, colendo possentne fructus pro impensa ac labore reddere: & vt rum salubris necne esset an non quorum si alterutrum decollabit,* [illegible] *nihilominus quis vult colere, mente est capiundus* [illegible] *ad agnatos & gentileis est deducendus.* Nonnulli sic explicant, si ea malè procedet: & putant esse translationem à liquoribus aut a fortibus, & vo[illegible] scribi cum vno l *decolabit.* Alias de ollare est de collo deponere, vt docet Nonius AD CENAM ASPERAM] ad olera, è terra nata, ad cenam terrestrem.

HEGIO.

QVid est suauius, quàm bene rem gerere bono publico? sicut ego feci heri,
Cum emi hosce homines, vbi quisque vident, eunt obuiam,
Gratulanturque eam rem: ita me miserum restitando,
Retinendoque lassum reddiderunt.
Vix ex gratulando miser iam eminebam.
Tandem abij ad praetorem, ibi vix requieui: rogo syngraphum.
Datur mihi, ilico dedi Tyndaro: ille abiit domum.
Inde ilico reuortor domum. postquam id actum est, eo
Protinus ad fratrem. inde abij, mei vbi sunt alij captiui.
Rogo, Philocratem ex Alide ecquis omnium nouerit?
Tandem hic exclamat, eum sibi esse sodalem. dico esse eum:

Apud me.hic extemplo erat, obsecrátque eum si'i vt liceat
Videre.iussi ilico hunc exsolui.nunc tu sequere me,
Vt quod me orauisti,impetres,hominem vt conuenias.

QVID EST SVAVIVS, QVÀM, &c.] Errat Hegio, vt paulo post intelliget. BENE REM G.] bene rem suam gerere, quod Græci dicunt εὖ πράττειν: & hoc apprecantur initio litterarum,quas ad alterum mittunt. Horat epist.ad Celsum lib.1. *Celso gaudere,& bene rem gerere Albinouane* BONO PVB.] cum bono publico. Hoc eo dicit, quia audierat Philocratem esse honestissimo,& summo loco natum & idcirco non solum sua sed etiam reip.interesse cú suis reddi:neque sciebat eum ipsum dimissum esse, retento Tyndaro:sed contrà existimabat missum esse Tyndarum, illo retento. GRATVLANTVRQVE EAM REM] sabinteli mihi. RESTITANDO] dum ipsi crebrò restant seu resistunt. i. consistunt. Ter. Andr. *Daue,ades. resiste.* Plaut. Casin 1. [illegible] *resistito.* RETINENTOQ.] & dum me retinent. LASSVM REDDIDERVNT] id. lassarunt, defatigarunt. EMINEBAM] emergebam,euadebam: hoc dicit quasi à gratulatoribus obrutus, & penè oppressus fuerit. ROGO SYNGRAPHVM] peto à prætore diploma,quo impune per terrã hostilẽ belli tempore. Tyndaro ire & redire pseudo liceat TYNDARO] Pseudotyndaro.id est, Philocrati.qui simulat se esse Tyndarũ. ROGO] rogo meos alios Captiuos. ECQVIS OMNIVM] nunquis ex omnibus meis Captiuis,&c. HIC] vnus ex captiuis meis, Aristophontes nomine.

TYNDARVS.

NVnc illud est,cùm me fuisse,quàm esse,nimio mauelim.
Nunc spes,opes,auxiliaque à me segregant,spernúntque me.
Hic ille est dies,cùm nulla vitæ meæ salus sperabilis'st.
Neque exsulium,neque adeo spes est,quæ mihi hunc aspellat metum.
Nec subdolis mendaciis vsquam mihi integumentum est meis.
Nec sycophantiis,nec fucis vllum mantellum obuiam est meis.
Neque deprecatio perfidiis meis,nec malefactis fuga est.
Nec confidentiæ vsquam hospitium est,nec deuerticulum dolis.
Operta quæ fuere,aperta sunt:patent præstigiæ.
Omnis res palàm est: neque de hac re negotium est,quin malè
Occidam,oppetamque pestem heri vicem,meámque
Perdidit me Aristophontes hic, qui intrò venit modò.
Is me nouit,is sodalis Philocrati & cognatus est.
Neque iam seruare Salus,si volt,me potest:nec copia est,
Nisi si meo aliquam corde machiner astutiam.
Quàm,malùm:quid machiner? quid comminiscor?maximas
Nugas,ineptiasque incipisso, hæreo.

CVM ME FVISSE] id est,cum me vixisse. hoc est, cum me mortuũ esse.&c.sic Bacchid. *Vixisse nimio satius est,quàm viuere.* Idem in Pseudo. *mortuus est qui fuit.* Idem in Persa, *Omne ego pro nihilo esse duco, quod fuit quando fuit.* Idem in Trucul. *Ita tibi pene fuit Phronesium.* Virgil.lib 2.Æneid. *fuimus Troes. fuit Ilium, & ingens Gloria Teucrorum.* Idem lib 4. *Vixi,& quem dederat cursum fortuna, peregi.* Plutarch. in Cicerone [illegible Greek] deinde subiicit, [illegible Greek] id est. Videns autem Cicero multos etiam de coniuratis, in foro, denso agmine simul stanteis, & quid actum ab eo esset, ignoranteis,noctem autem exspectanteis tanquam illis etiá nunc viuentibus, & quasi per vim eripi possent,voce sublata, & ad eos conuersus,vixerunt inquit. Sic autem Romani ii, qui mali ominis bum loqui nolunt,mori significant. Tale ferè illud Terentii est in Heaut. *filium vnicum adolescentulum Habeo.ah,quid dixi? habere me, immo habui Chreme. Nunc habeam,necne incertum est.* NVNC SPES, OPES, SE, AVXIL. &c.] sententia plana est,nunc spes,opes. auxiliaque ic à me segregant.i.à me discedunt, & me deserunt. Aberat à libris vulgatis pronocabulum *se*, quod restitui ex duob' nostris libris manuscr. SPES, OPES] sic suprà non longè hæc duo coniunctè posuit, *Tibi commendo spes, opésque meas.* NEQVE EXSILIVM EXIT O'ST] id est,neque vllus mihi locus est, quo profugiens possim exitium, & perniciem declinare,ac vitare. M Tull. pro Cæcin. *exsilium enim non supplicium est, sed perfugium portúsque supplicij. Nam qui volunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum vertunt. hoc est, sedem, ac locum mutant. Itaque nulla in lege nostra reperietur. vt apud ceteras ciuitates,maleficium vllum exsilio esse mutatum, sed cùm homines vincula, neces ignominiásque vitant. quæ sunt legibus constituta, confugiunt quasi ad aram, in exsilium,* &c. superiora illa Ciceronis verba hunc Plauti locum declarant,atque illustrãt. Postremò hanc scripturã cõfirmat versus,qui sequitur nõ longo pòst interuallo, *Nec deprecatio perfidiis meis, nec malefactis fuga est.* Quid enim aliud est fuga, præsertim apud Græcos φυγὴ, quam exsilium? Illam vocem *exitio*, quam sustulerat Camerarius, ego in omnibus libris & vulgatis, & manuscr.repertã restitui ASPELLAT M] lõgè à me pellat m. NEC SVBOLIS MENDACIIS VSQVAM MIHI INTEGVMENTVM EST MEIS] sic hũc versũ restitui,qui mendosus erat in omnibus libris, præterquã in vno, qui fuerat mihi ab Io. Tilio o-

lim

llmi episcopo Meldensi nuper mortuo, commodatus. Omnino cum hic versus ita legatur in omnibus aliis libris, *Nec mendaciis subsidii mihi usquam mantellum'st meis*, & contra carminis legem (sunt enim hi versus magnam partem trochaici, octonarii, acatalecti.) & prętet decorū ob eiusdem vocis iterationē in duobus versibus inter se propinquis: putabam eū non esse Plautinum, sed ex annotatione aliqua, aut ex sequente versu natum. Nunc hac scripturae dissimilitudine in illo libro reperta, sententiam ego quidem planè non mutaui, sed tamen eum, ut nunc edidi, minus longè abesse ab elegātia Plautina existimo. MANTELLVM] tegimē, seu tegmentum, quo meae sycophantiae meique doli tegantur: vel quae sycophātiis & fucis meis opponantur, seu obiiciantur. Idem fere dicit quod superiore dictum est. Hunc autem versum, esse Plautinum germanum testatur Seruius, qui eum profert in commentationibus in li. 4 Geor. ibi, *tonsisque ferunt mantelia villis* sic autem Seruius. Varro appellat mantelia, seu mātella, quasi manuteria. Ceterum Plautus huius singulare mantellum posuit in Captiuis, *Nec sycophantiis, nec fucis ullis mantellum obuiam'st*. Luciiius autem mātella dixit, mappas, mantella, merumque quę Graeci μαίδυα vocant. Haec Seruius. NEQ. DEPRECATIO PERFIDIIS MEIS, &c.] id est, neque est, quòd deprecatorē mihi parem, qui pro me causam dicens, seu potius deprecatione utens, meis perfidiis veniam impetret. Terent. Heaut. *Ne te admisce nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi, Neque precatorem pararis*. vel sic: neque est quod ego deprecando sperem me mearum perfidiarum aut culpa solutum, aut poena liberatum iri. NEC MALEFACTIS FVGA'ST] id est, nec malefactis meis effugium est, id est, malefacta mea effugere non possunt, quin teneantur, & deprehendantur. PATENT PRAESTIGIAE] aperti sunt doli, quibus quodāmodo seni oculorū aciem praestinxi. OPPETAMQVE PESTEM] id est, mortem oppetas sic suprà Asin. princip. *A que illa vina vivus ut pestem oppetas*. HERI VICEM, MEAMQ.] id est, pro hero, & pro me. NEQVE IAM SERVARE SALVS &c.] hyperbole. Sic Terent. Adelph. *Ipsa si cupiat Salus, Seruare prorsus non potest hanc familiam*. M. Tull. *e quod in ciuitate Roma tam difficultum tam perditum tam nummarium fore putast, quo ex iudicio te vita salus seruare posset: cum* &c. Idem pro M. Fonteio, *Hic si ingeniosi & periti, & aequi iudices has parteis esse existimatis, ut, quoniam quidem testes dicunt, sine ulla dubitatione credendum sit: salus ipsa virorum fortium innocentiam tueri non potest* NEC COPIA'ST] nec facultas est mei seruandi ἀλλ᾽ ἔχαστ᾽ ἐστὶν ἐμὲ σώζεσθαι, καὶ ἄπορον. QVAM MALVM) Quam, malum, astutiam machinari possim? malum, interiectio est, ut alibi indicauimus sic Terent. Heau. *Quas malum, ambages mihi narrare occipit*. INCIPISSO) incipio. al. incipesso. sed incipisso, malo, de quo suprà. HAEREO) ἀπορῶ quò me vertam aut quid agam, nescio. Neque progredi, neque regredi possum. interclusus est mihi quoquo vorsum exitus.

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

Heg. QVo illum nunc hominem proripuisse foras se dicam ex aedibus.
Nunc enimuero ego occidi: eunt ad te hostes. Tyndare quid loquar?
Quid fabulabor? quid negabo? aut quid fatebor? mihi
Res omneis in certo sita est, quid rebus confidam meis?
Vtinam te di prius perderent, quàm periisti è patria tua
Aristophontes, qui ex parata re imparatam omnem facis.
Occisa est haec res, nisi reperio atrocem mihi aliquam astutiam.

Heg. Sequere, hem tibi hominem: adi, atque alloquere. Tyn. quis homo est me hominum miserior?

Ar. Quid istuc est, quod meos te oculos dicam fugitare Tyndare?
Proque ignoto me aspernari, quasi me nunquam noueris?
Equidem tam sum seruus, quam tu, etsi ego domi liber fui,
Tu usque à puero seruitutem seruiuisti in Alide.

Heg. Edepol minimè miror, si te fugitat, aut oculos tuos,
Aut si te odit, qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.

Tyn. Hegio hic homo rabiosus habitus est in Alide,
Ne tu quod istic fabuletur, aures immittas tuas.
Nam istic hastis insectatus est domi matrem & patrem.
Et illic isti qui sputatur morbus interdum venit.
Proin tu ab istoc procul recedas. Heg. ultro istum à me. Ar. ain' verbero?
Me rabiosum? atque insectatum esse hastis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi esse, ut qui me opus sit insputarier?

Heg. Ne verere. multos iste morbus homines macerat,
Quibus insputari saluti fuit, atque illis profuit.

Ar. Quid tu autem, etiā huic credis? Heg. quid ego credam huic? Ar. insanum esse me.

Tyn. Viden' tu hunc, quàm inimico voltu intuetur? concedi optumum est.

Hegio, fit quod ego tibi dixi: gliscit rabies, caue tibi.

Heg. *Credidi esse isanum extemplo, vbi te appellauit Tyndarum.*

Tyn. *Quia suum ipse interdum ignorat nomen, neque scit qui siet.*

Heg. *At etiam te suum sodalem esse aiebat.* Tyn. *haud vidi magis.*
Et quidem Alcmaeo atque Orestes & Lycurgus postea,
Vna opera mihi sunt sodales, qua iste. Ar. *at etiam furcifer*
Male mihi loqui audes? non ego te noui? Heg. *pol planum id quidem est*
Non nouisse, qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.
Quem vides, eum ignoras: illum nominas, quem non vides.

Ar. *Immo iste eum sese ait, qui non est, esse: & qui verò est, negat.*

Tyn. *Tu repertu's enim, Philocratem qui superes veriuerbio.*

Ar. *Pol ego vt rem video, tu inuentus, vera vanitudine*
Qui conuineas. sed quaeso hercle agendum aspice ad me. Tyn. *hem.* Ar. *dic modo,*
Te negas Tyndarum esse? Tyn. *nego inquam.* Ar. *tun' te Philocratem esse ais?*

Tyn. *Ego, inquam.* Ar. *tune huic credis?* Heg *plus quidem, quàm tibi, aut mihi*
Nam ille quidem, quem tu hunc memoras esse, hodie hinc abiit Alidem
Ad patrem huius. Ar. *quem patrem, qui seruus est?* Tyn. *& tu quidem*
Seruus, & liber fuisti, & ego me confido fore,
Si huius huc r conciliasso in libertatem filium.

Ar. *Quid ais furcifer, tun' te gnatum memoras esse liberum?*

Tyn. *Non equidem me liberum, sed Philocratem esse aio.* Ar. *qui est?*
Vt scelestus Hegio nunc iste ludos hîc facit!
Nam is est seruus ipse, neque praeter se vnquam ei seruus fuit.

Tyn. *Quia tute ipse, eges in patria, nec tibi qui viuas domi est.*
Omnes inueniri similes tibi vis. non mirum facis.
Est miserorum, vt maleuolentes sint, atque inuideant bonis.

Ar. *Hegio vide sis, ne quid tu huic temerè insistas credere.*
Atque vt perspicio, profectò iam aliquid pugnae edidit.
Filium tuum quod redimere se ait, id neutiquam mihi placet.

Tyn. *Scio te id nolle fieri: efficiam tamen id ego, si di adiuuant,*
Illum restituam huic: hic autem in Alidem me meo patri
Propterea ad patrem hinc amisi Tyndarum. Ar. *quin tute is es.*
Neque praeter te in Alide vllus seruus istoc nomine est.

Tyn. *Pergin' seruum me exprobare esse, id quod vi hostili obtigit?*

Ar. *Enimuerò iam nequeo contineri.* Tyn. *heus audin' quod ait? quin fugis.*
Iam illic hic nos insectabit lapidibus, nisi illum iubes
Comprehendi. Ar. *crucior.* Tyn. *ardent oculi, fit opus Hegio.*
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem. Ar. *at pol te, si hic sapiat senex,*
Atra pix agitet apud carnificem, tuòque capiti illuceat.

Tyn. *Iam deliramenta loquitur, laruae stimulant virum.*

Heg. *Quid? quid si hunc comprehendi iusserim?* Tyn. *Sapias magis.*

Ar. *Crucior, lapidem non habere me, vt illi mastigia*
Cerebum excutiam, qui me insanum verbis concinnat suis.

Tyn. *Audin' lapidem quaeritare?* Ar. *solus te solum volo*
Hegio. Heg. *istinc loquere si quid vis, procul tamen audiam.*

Tyn. *Namque adepol si adbites propius, os denasabit tibi*

Mordi-

Mordicus. AR.*neque pol me insanum, Hegio esse creduis,*
Neque fuisse vnquam, neque esse morbum, quem istic autumat.
Verùm si quid metuis à me, iube me vinciri: volo,
Dum istic itidem vinciatur. TYN.*immò enimuero, Hegio,*
Istic, qui volt, vinciatur. AR.*tace modo, ego te, Philocrates*
Falsè, faciam, vt verus hodie reperiare Tyndarus.
Quid mi abnutas? TYN.*tibi ego abnuto? quid agat, si absis longius?*
Heg. *Quid ais? quid si adeam hunc insanum?* TYN. *nugas ludificabitur.*
Garriet quo neque pes vnquam, neque caput compareat.
Ornamenta absunt: Aiacem, hunc cum vides, ipsum vides.
Heg. *Nihil facio, tamen adibo.* TYN. *nunc ego omnino occidi.*
Nunc ego inter sacrum, saxúmque sto, nec quid faciam, scio.
Heg. *Do tibi operam Aristophontes, si quid est quod me velis.*
Ar. *Ex me audibis vera, quæ nunc falsa opinare Hegio.*
Sed hoc primùm me expurgare tibi volo, me insaniam
Neque tenere, neque mihi esse morbum, nisi quòd seruio.
At ita me rex deorum atque hominum faxit patriæ compotem,
Vt istic Philocrates non magis est, quàm aut ego aut tu. HEG.*eho dic mihi,*
Quis illic igitur est? AR. *Quem dudum dixi à principio tibi.*
Hoc si secus reperies, nullam causam dico, quin mihi
Et parentum & libertatis apud te deliquio siet.
Heg. *Quid tu ais?* TYN. *me tuum esse seruum, & te meum herum.* HEG.*haud istuc rogo.*
Fuistin' liber? TYN.*fui.* AR.*enimuero non fuit, nugas agit.*
TYN. *Quî tu scis? an tu fortasse fuisti meæ matri obstetrix,*
Qui id tam audacter dicere audes? AR.*puerum te vidi puer,*
TYN. *At ego te video maior maiorem. hem rursum tibi,*
Meam rem non cures, si rectè facias. num ego curo tuam?
Heg. *Fuitne huic pater thesaurochrysonicochrysides?*
Ar. *Non fuit, neque ego istuc nomen vnquam audiui ante hunc diem.*
Philocrati Theodoromedes fuit pater. TYN. *pereo probè.*
Quin quiesce tu dierectum cor meum, ac suspende te.
Tu subsultas, ego miser vix asto præ formidine.
Heg. *Satin' istuc mihi exquisitum est fuisse hunc seruum in Alide?*
Neque esse hunc Philocratem? AR.*tam satis, quàm nunquam hoc inuenies secus.*
Sed vbi is nunc est? HEG.*vbi ego minimè, atque ipsus se volt maximè.*
Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus, sum miser
Huius scelesti technis, qui me, vt lubitum est, ductauit dolis.
Sed vide sis. AR.*Quin exploratum dico & prouisum hoc tibi.*
Heg. *Certon'?* AR. *Quin nihil vnquam inuenies magis hoc certo certius.*
Philocrates iam inde vsque amicus fuit mihi à puero puer.
Heg. *Sed qua facie est tuus sodalis Philocrates?* AR.*dicam tibi.*
Macilento ore, naso acuto, corpore albo, & oculis nigris,
Subrufus, aliquantum crispus, cincinnatus. HEG.*conuenit.*
TYN.*Vt quidem hercle in medium ego hodie pessimè processerim.*
Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur meo.
Heg. *Verba mihi data esse video.* TYN. *quid cessatis compedes*
Currere ad me? meáque amplecti crura, vt vos custodiam?

Heg. *Satin me illi hodie scelesti captivi ceperunt dolo?*
Illi seruum se assimulabat, hic sese autem liberum.
Nucleum amisi, reliquit pigneri putamina.
Ita mihi stolido sursum versum os subleuere offuciis.
Hic quidem me nunquam irridebit. Colaphe, Cordalio, Corax,
Ite istuc, atque efferte lora. Lo. *num lignatum mittimur?*

ILLVM NVNC HOM.] Philocratem, vt putat Hegio. Nam Tyndarus est. PRORIPVISSE FORAS SE &c.] Sic Virgil. Palæ. *quò nunc se proripit ille?* Idem lib. 6. Æneid. *Tandem proripuit sese.* Intelligit hic spectator, Tyndarum: Aristophontis, cui notus erat, conspectum fugere, neque se audere ei visendũ præbere. IN INCERTO] in dubio. QVÀM PERIISTI È P. T] quàm patriam amisisti, & in hostium potestatem venisti. OCCISA'ST HAEC RES] id est interiit, & desperata est hæc res. Sic idem in Mænæch. *Occisa'st hæc res nisi ego te vidutum foras Exire vidi pallaë?* Profert hunc locum Nonius in verbis *interfici & occidi.* ATROCEM ALIQ. AST.] astuciam aliquam audacem & animo atroci. id est, intrepido, & timoris expertı dignam. Atroces, inquit Festus appellantur. Ex Græco: quia illi atrocia appellant, quæ cruda sunt. Sine atrox dicitur ab eo, quòd nihil timeat τρεῖν enim Græci dicũt timere. Sic Horat. oda 1. lib. 2. *Et cũcta terrarum subacta, Præter atrocem animum Catonis.* Atrocem igitur astutiam dicit, quæ non cadet in aliquem animũ timidum, & meticulosum, sed quæ sit hominis audacis, confidẽtis, calidi[illegible] est. [illegible] & μεγαλοψυχίας propria. IN ALIDE] in Elide. HEGIO, HIC HOMO, &c.] Hæc à Tyndaro impudenter & confidenter confecta sunt, vt ne Hegio Aristophonti fidem haberet. RABIOSVS] furiosus, insanus rabidus. NE TV, QVOD ISTIC FABVLETVR, AVRES IMM.] hoc eò tibi prædico, ne tu in aureis immittas tuas, quod loquatur, hoc est ne aures tuæ eius sermonibus, seu dictis pateant. INSECTATVS EST] insectutus est. ET ILLIC, ISTI, QVI SP. M.] ordo est, & isti, Aristophonti, morbus illic, id est, morbus ille, qui sputatur, interdum venit, morbus comitialis seu Herculanus significatur: qui oris saliua, & sputo aliquãdo leuatur: immo potius, cuius contagiem sputando prohibetur, atque arcetur. Plinius li. 10. cap. 23. *Coturnicibus veratri semen gratissimus cibus: quam ob causam eas & damnauere mensæ, simul que comitialem propter morbum, despui suetum, quem sola animalium sentiunt præter hominem* Idem lib. 28. cap. 4 *Despuimus comitiales in vbos, hoc est, contagia regerimus.* Ex aliis tamen Plauti verbis, quæ infra leguntur non longè, videtur hoc intelligi posse, morbum comitialẽ, aut morbo comitiali laborantem sputari solitũ esse: & sputo leuari credi[illegible] esse: quæ verba suo loco indicabuntur, & explicabũtur. Huc eodẽ pertinẽt verba Apul. apol. 1. quo loco de morbo comitiali loquitur. *Immò enim si verum audire velis Æmiliane, tu potius caducus, qui iam tot calumniis cecidisti, neque enim grauius est corpore, quàm corde collabi pede potius, quàm mente corruere: in cubiculo despui quã in splẽdidissimo cœtu detestari.* VLTRO ISTVM À ME] eclipsis, subintelligendũ enim verbum aliquod, puta, remouere, auferre, aut aliquod tale. MEMORAS] dicis ET EVM MIHI MORBVM ESSE, VT QVI,]&c id est, & dicis eo me morbo affectum esse, propter quem opus sit me insputari? vel sic, vt propterea opus sit me insputari? MACERAT] liquefacit, tabefacit, vexat QVIBVS INSP. SALVT. F. ET ALIIS PR.] ex his verbis intelligimus, sputum & ipsis morbo comitiali laborantibus salutare fuisse & aliis, ne eo ex contactu corriperẽtur, profuisse. multos, inquit Hegio, morbus iste absumit, & cõficit, quibus insputari, salutẽ attulit, id est, quos insputatio morbo leuauit, atque adeo liberauit, & aliis eadem insputatio vtilis fuit, quia scilicet, ne eo morbo ex contagione corriperentur, prohibuit. VIDEN' TV HVNC Q. INIM. V. IN T.] vide' tu quã infestis, & inimicis oculis nos intuetur? CONCEDI OPT. EST] tutissimum est ei cedi, vtpote insano, aut insanire incipienti. GLISCIT RABIES. colligitur, ignescit, crescit, atque augescit rabies. Idem suprà Asinar. *Tempus est subducere hinc me. pulchrè hoc gliscit prælium.* Lucret. lib. 4. *Inque dies gliscit furor, atque ærumna grauescit.* Idem libr. 3 *Nam oculis clamor singultus, iurgia gliscunt?* Consule Festum, & Nonium. HAVD VIDI MAGIS] ironia est. Significat autem falsum esse, quòd Hegio ait Antiphontem dixisse, proinde ac si diceret, nihil minus verum est, quàm quod ait Antiphontes, me suum sodalem esse. Sic Amphitr. *exspectatúsne aduenio? SOS. haud vidi magis Exspectatum. eum salutat magis haud quisquam, quàm canem.* ET QVIDEM ALC OR. ET I.] Treis insanos nobilissimos commemorauit: quos æquè suos sodales esse dicit atque Antiphõtem, significãs Antiphontẽ in eundnem numerũ atque ordinẽ esse referẽdum. Alcmæo Aphiarai, & Eriphilæ filius matrem interimit mandatu patris. quo facto ad insaniam adactus est. Orestes, Agamẽnonis, & Clytemnestræ filius, matrem necauit, Apolline approbante, vt patris mortem vlcisceretur, quem Clytemnestra Ægisto adultero adiutore freta interfecerat. Lycurgus Thracius, quia vitibus omnibus excisis Bacchũ offenderat, & è Thracia exegerat non effugit iustas & meritas à Deo irato irrogatas pœnas. Horat. oda 19. lib. 2. *tectáque Penthei disiecta non leni ruina Thracis & exitium Lycurgi.* Sed de his tribus plura in commẽtariis Horatianis. VNA OPERA MIHI S. SOD. Q. I.] æquè mihi sunt sodales, atque iste. vel sic, eodem modo mihi sunt sodales, atque iste. At illi nullo modo mihi sunt sodales, neque igitur iste. MALE MIHI LOQVI] male dicere mihi. NON EGO TE NOVI?] Sic in Amphitr. *Carnifex, non ego te noui? abin' è conspectu meo?* NON NOVISSE] te non nouisse istum. QVEM VIDES, EVM IGNORAS, NOM. Q. N. V.] Philocratem, quem vides, eum non nosti: Tyndarum nominas, qui abest, & quem non vides. Hæc verba sic explicanda sunt ex opinione Hegionis. nam putat eum, qui adest, esse Philocratẽ. eum qui abest, Tyndarum: cum ille qui abiit, sit Philocrates, hic, qui remansit, Tyndarus. REPERTV'S] repertus es. PHILOCRATEM, QVI SVPERES VERIVERB.] tu, inquit Tyndarus, repertus es, qui tui nominis veriuerbio, id est, veriloquio (sic enim ἐτυμολογίαν interpretatur Marcus Tullius) Philocratem superes. sententia est, Philocratis ἐτυμολογία, seu veriloquium, est, potentiæ amore affectus, seu potentiæ studiosus: Cristophontis veriloquium, est, optimi viri interfector. Tu igitur Aristophontes tuis factis tuo nomini respondes & me virum optimum occidis: & ita vt factis, & re vera magis es Aristophontes, quàm Philocrates.

Philocrates, Philocrates. TV INVENTVS, VERA VANIT. QVI CONVINC.] id est tu inuentus es, qui ea, quæ vera sunt, cõuincas, ac refellas, vanitate. hoc est, dictis vanis, ac falsis. profert hunc versum Nonius, in voce *vanitudo*. NAM ILLE QVIDEM, &c.] ille Tyndarus, vt errans, putat Hegio. QVEM PATREM Q. S. EST?] ad quem patrem abiit, qui seruus natus est, &, qui nunquam liber fuit? Hoc eò pertinet, quòd iure ciuili nulla est seruilis cognatio. RECONCILIASSO IN LIBERTATEM] id est, recuperaro, redemero, domum reduxero permutatione facta in libertatẽ restituero. suprà in prologo: *Reconciliare, vt facilime possit domum*. Reconciliasso, antiquum, pro reconciliaro. GNATVM MEM. ESSE LIB.] natum dicis esse liberum? Sic suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitrata esse id à vobis sibi*. NEQVE PRAETER SEVNQ. EI SERVVS E.] neque ei seruus vnquam fuit, præter ipsum se. *et præter se*. bona reciprocatio, & vsitata. NEC TIBI VIVAS, &c.] nec tibi domi est, vnde viuas, &c SIMILEIS TIBI] seruos, & egenteis. BONIS] diuitibus. VIDE SIS] vide si vis. INSISTAS CR.] pergas perseueres cr. ALIQVID PVGNAE EDIT.] aliquam pugnam edidit. id est, aliquam fallaciam tibi damnosam, & molestam futurã machinatus est. ID NEVTIQ. MIHI PL.] id mihi non placet id mihi molestum est suspicor enim eũ aliquas insidias tibi comparasse. EXPROBRARE] *ὀνειδίζειν* maledicti loco obiicere. ID QVOD MIHI VI HOST. OBT] quod mihi contigit vi belli, & ab hostibus. quod, scilicet, me seruum esse. ILLIC] ille. INSECTABIT LAP.] insectabitur lap. ARDENT. OCVLI] Antiphonti ita incenso ardeoãt oculi. Virg. de Turno lib 12. Æneid. *Ardenteis oculorum orbeis ad mænia torsit Turbidus*, &c. hunc oculorum ardorem ex iracundia natum, attribuit insaniæ Tyndarus. Nam vt iratis, ita & insanis ardere oculi solent, nec mirum, cum ira sit furor breuis FIT OPVS] fit quod dico, insanit homo. MACVLIS LVRIDIS?] maculis croceis, seu luteis, & pallidis. qualis est luræ color. est autem lura pellis non tincta. Talis autẽ describitur à Virg. Dido, moritura lib. 4. Æneid. *At trepida & cæptis immanibus effera Dido Sanguineam voluens aciem, maculisque trementeis Interfusa genas, & pallida morte futura*, &c. ATRABILIS AG.] Atra bili homo agitur, *μελαγχολᾷ*, atra bilis, *μελαγχολία*, qua qui laborant, insani sunt, & eis opus est elleboro. ATRA PIX] qua cruciabantur sontes, & malefici Lucret. lib. 3 *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tæda*. TVOQVE CAPITI ILLVCEAT] id est, tuo capiti imposita, deinde accensa, lucem in tuo capite emittat. DELIRAMENTA] verba delira deliro conuenientia. suprà in Amphitr. *Hæc quidem deliramenta loquitur*. LARVAE STIM.] lemures, mali dæmones, furiæ. vnde laruati, furiosi, & mente moti, seu mente capti: & quasi laruis exterriti: lege Festum. suprà Amphitr. *Nam hæc quidem ædepol laruarum plena'st*. in Aulul. *Larua hunc, atque intemperiæ, insaniæque agitant senem* MASTIGIAE] verbeconi. CONCINNAT] facit *ἐργάζεται*. suprà in Amphitr. *Nullæ res tam delirantem homines concinnat cito*. SOLVS TE SOLVM VOLO EGO] Subintelligendum verbum. alloqui, aut conuenire, aut aliquid tale. PROCVL TAMEN AVD.] nihilominus, quamuis procul sim abs te, te audiam. NAMQ. AEDEPOL, SI ADB.] rectè tibi consulis, & consideratè facis, qui ad eum accedere nolis. nã si ad eum propius accedes: os tibi mordicus naso priuabit, nasum tibi dentibus euellet, ita vt os tuum naso careat, verbum à Plauto cusum. ADBITES] accedes, adbito, is. id est, aduenio, accedo. CREDVIS] credideris QVEM ISTIC AVTVMAT] quem iste prædicat. DVM ISTIC ITIDEM VINC.] dummodo iste similiter vinciatur. EGO TE PHILOCRATES FALSE, FACIAM. &c.] locutio permixta: quæ in has duas resoluitur, ego te Philocrates falsè faciam verum Tyndarũ hodie reperiri, & ego Philocrates falsè faciã, vt tu verus Tyndarus hodie reperiare PHILOCRATES FALSE.] Pseudophilocrates. VT VERVS HOD. REP. TYND.] vt vapules, quemadmodum serui vapulare solent. QVID MI ABNVTAS?] Festus. *Abnutare, sæpe abnuere*. QVID AGAT, SI ABSIS LONGIVS?] quid agat Aristophontes, qui tu Hegio absis lõgius, qui te præsente dicat, me sibi abnutare? NVGAS LVDIFICABITVR] nugas nugabitur, atticismus ex sententia, non ex verbis Sunt autẽ Tyndari verba GARRIET QVO NEC PES, &c.] Garriet, inquit Tyndarus, id, in quo neq; pes, neq; caput appareat, loquetur, quæ neq. caput, neq. pedes habeãt, id est, loquetur absurda. & monstri similia ORNAMENTA ABS AIACEM, &c.] id est, excepto, quod arma Aiacis, clypeum Aiacis, vestitum & cultum Aiacis non gerit, Aiax merus est, hoc est insania Aiax est. seu Aiacem refert tantum ei Aiacis ornamenta absunt. verus & germanus Aiax est nisi quod ornatus non est Aiacis in morem. Ornamenta accipio, cultum, vestitum, & arma, vt dixi. NIHILI FACIO] festo insanus, vt lubet: non laboro, seu nihili æstimo, seu nihil moror. NVNC EGO INTER SACRVM, SAX.] id est, nunc in summo, atque extremo discrimine sum, inquit Tyndarus, prouerbium est ductum à victimis, nempe porcis quæ à sacerdote in fœderibus faciendis saxo feriebantur. ex quo ferire, & percutere, & icere fœdus. Talia autem quædam loquebatur sacerdos. porcam feriens: vt ego hanc porcam saxo ferio, sic eũ, qui prior fœdus violarit, Iupiter fulmine percutiat. Virg. Æneid. 8. *Armati Iouis ante aras pateràque tenentes Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca*. Festus, *Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret cæsa porca fœdus firmari solebat*. AVDIBIS] audies. Sic ferè Plautus figurare solet futura verborũ quartę cõiug. cõuenibo. scibo, subuenibo, dormibo, expedibo, aperibo, obedibo, &c. quæ suis locis indicabuntur Sic Horat. oda. 23. libr. 3. *Immunis aram si tetigit manus, Non sumptuosa blandior hostia Molliuit auersos penates farre pio & saliente mica*. ME INSENIAM NEQ. TENERE, NEQ. M.] ordo est, neque insaniam me tenere. neque mihi esse morbum, &c hoc est neque me insania correptum esse neque morbo affectum &c. sic dixit hic, tenet me insania, vt in Menæch. *Num eum veternus aut aqua intercus tenet?* AT ITA ME REX. D.] iurisiurandi formula. REX DEORVM, ATQ. HOMINVM] Iupiter, periphrasis. Sic Virg. 1. Æneid. *namque tibi diuûm pater atque hominum rex*. &c & lib. 2. *ex quo me diuûm pater atque hominum rex Fulminis afflauit ventis*. ISTIC] iste. ILLI] Ille NVLLAM CAVSAM DICO] non recuso. QVIN MIHI ET PARENTVM, LIB. AP. TE DELIQVIVS] id est, quin tibi perpetuo seruitutem seruiam sine spe redeundi aliquando ad parenteis meos, & recuperandæ vnquam libertatis. deliquio, nis. vt contagio, nis, id est, *ἔλλειψις* defectus FVI] verum dicit imprudens. Est enim Hegionis filius. NVGAS AGIT] nugas loquitur. nugatur. suprà in Aulularia, *non ego nunc nugas agi*. OBSTETRIX] *obstetrix*, dicta quasi adstetrix, ob, pro ad, antiquè obstetrix autem pro obstitrix, vt meretrix, genetrix, pro meritrix, genitrix etiam antiquè. Sunt autem obstetrices, mulieres, quæ præsto sunt parturientibus, vt eis opem ferant. MEAM REM NON CVRES, SI RECTÈ F.] id est, meam rem

non curares, si rectè faceres, non rectè facis, qui rem alienas hoc est, nō tuum, cures Sic sunt intelligēda illa Cic. in orat. pro Rosc. Am. *In minimis, priuatisque rebus etiam negligētia in crimen. mandatumque infame vocatur, propterea quod si rectè fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, non illum, qui mandatum receperit.* verba illa *si rectè fiat*, hoc significāt, si officio fungatur vterque & is, qui mandat, & is qui mandatū recepit, &c. nam qui mandauit aliquid alteri, rectè facit, si non curat id, quod iam alteri mandauit: & is, qui mandatū recepit non rectè facit, si negligit id, quod sibi mādatum est PEREO PROBE] pereo planè. QVIN QVIESCE DIERECT. C. M.] cor suum alloquitur, quod nunc palpitat, & trepidat, propter periculi, in quo versatur, magnitudinem, sententia est: At vero age, quiesce, cor meum, directum, ac suspende te. Directi dicuntur, in crucem acti, quasi ad diem erecti, vt docet Nonius. Festus verò, directum vult esse dictum per antiphrasin, quasi diem rectum & infelicem Ego Nonium sequor. TV SVSSVLTAS] id est, tu sursum saltas: tu facis artem ludicram, vt alibi loquitur, id est, tu trepidas, ac palpitas. EXQVISITVM EST, &c.] exploratum est Is] Philocrates. VBI EGO] in patria sua, nempe in Elide TVM IGITVR EGO DERVNCINATVS SVM &c.] Diu me hic locus exercuit, cum libris omnibus legatur partim *aerumnatus*, partim *erumnatus*, planè mendosè Itaque olim antequam Andr. Turneb. Aduersaria exiissent in vulgus, existimaram sic esse legendum, *Tum igitur ergo eruncatus, deartuatus, sum miser.* eruncatus vero valet, runca euulsus, seu eradicatus. Est enim runca ferramenti genus, quo noxias herbas vellent rustici, hinc runcare, quod Graeci dicunt βοτανίζειν. Sed postquàm Adrian. Turnebus docuit in aduersariis, legendum esse, *deruncinatus* continuò ei assensus sum. Est autem *deruncinare*, runcina lacerare. nam runcina, praeterquàm quod significat instrumentum fabrile, quo ligna aspera laeuigantur, & poliuntur (quod vel ex Arnobio cognosci potest, de simulacris loquente lib. 9. cuius haec verba sunt, *ascea secta, dolata, effossa, terrebrorum excauata vertigine runcinarum laeuigata de planu*) Praeter hanc igitur significationem, etiam in instrumentis saeuitiae à Tertulliano numeratur. DEARTVATVS SVM] in artus dissectus, seu discerptus: vel, vt Nonius hunc locum proferens, interpretatur, per artus concisus. Idem alibi, deartuatum interpretatur, per artus discissum, in verbo *deliberatum*. Simeo Bosius verbo Graeco eruditè interpretabatur διεμελίχθην. DVCTAVIT DOLIS] lactauit, seu pellexit dolis. SED VIDESIS] sed vide si vis, sítne hoc exploratum, & certum. MAGIS HOC CERTO CERTIVS] pleonasmus. MACILENTO ORE, NASO ACVTO, &c.] formae descriptio NASO ACVTO] Lucret. lib 6. in extr. *nasi primoris acumen.* Horatius Sat. 3. libr. 1 *minus aptus acutis Naribus horum hominum*, &c. ET OCVLIS NIGRIS] Horat oda 32. lib. 1. *Et Lycum nigris oculis, nigróque Crine decorum.* Idem in epist. ad Pison. de Art. poët. *Visendum nigris oculis, nigroque capillo.* SVBRVFVS] Terent. Phorm *Si quis me quaeret rufus.* CRISPVS] M Tull. epist. Accus. lib. 2. *Videtis illum subcrispo capillo nigrum, qui eo vultu nos intuetur, vt sibi ipse peracutus esse videatur?* CINCINNATVS] M. Tull. Cicero post red. in senatu: *cincinnatus ganeo* Idem pro Sextio, *cùm fluens vniuersus ordo cincinnatum consulem orabat.* cincinni, capilli intorti βόστρυχοι vel βόστρυχοι appellantur à Graecis. Plautus Trucul. *Iam ego istos fictos, compositos, crispos cincinnos tuos, Unguētatos vsque ex cerebro exuellam.* Ibidem, *moechum, malacum, cincinnatum, vmbraticolam, tympanotribam.* CONVENIT] Conuenit ista formae descriptio cum forma Philocratis. VT QVIDEM HERCLE, &c.] subintellig. ita VAE ILLIS VIRGIS QVAE HODIE IN T. M.] O miseras illas virgas, quae hodie in tergo meo absumentur, & interibunt. Eadem ferè ratione Amphitruo Pseudososiā vlmorum Acheruntē appellat, significās scilicet in eius tergo virgas mori solere. QVID CESSATIS COMP.] facetè alloquitur cōpedes, vt res animatas, & rationis participes, significans iamiam tēpus adesse, cum compedibus vinciatur. SATIN' ME ILLI HODIE SCEL.] haec interrogatio affirmationem valet. GERVNT DOLO] Ouid. *Mulciberi capti Mársque Venúsque dolis.* ILLIC] Philocrates HIC] Tyndarus. NVCLEVM AMISI, RELIQVIT PIGN. PVTAM.] allegoria est: qua hoc significat, se amisisse Philocratē, à Philocrate sibi relictum esse Tyndarum seruum. *Putamina*, inquit Nonius, *non solum arborum sunt, verum omnium rerum purgamenta. nam quidquid ex quaque re proiicitur, putamen appellatur.* Hactenus ille: deinde hunc versum profert, ita, vt edidimus, non vt vulgò *pignori putamina*. & Donatus ad illud Terent. *rem ipsam putemus.* in Adelph. *putemus*, inquit, id est, purgemus. nam & hinc putamina, purgamenta dicta sunt, vt Plautus in Capt. ait, *Nucleum amisi*, &c. SVRSVM, VERSVM] ἄνω κάτω, MIHI ST. S. V. OB SVBLEVERE OFFVCIIS] me stolidum planè ludificati sunt, vel ludibrio habuerunt fallaciis suis: vel sic, me planè deceperūt fallaciis suis. Festus, *offuciae, fallaciae.* COLAPHE, CORD. CORAX] nomina seruorum lorariorum. NVM LIGNATVM MITT.] numquid in siluam mittimur petitum lignum? quia loris lignorum fasciculi vinciuntur, ideircò vrbanè quaerunt lorarii, num lignatum mittantur. Nonius *Copiantur*, inquit, *à copia honestè positum vt lignantur, pabulantur.* Claudius Quadrigarius, lib. 1. *multis armis, & magno commeatur praedáque ingenti copiantur.* Virg. lib. 4. Georg. *sub moenibus vrbis aquantur.* Hactenus Nonius. Caes. lib. 1. de bello ciuili, *his pontibus pabulatum mittebat, quòd ea, quae citra flumen fuerant, superioribus diebus consumserat.*

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

Heg. *Iniicite huic actutum manicas mastigiae.*

Tyn. *Quid hoc est negotii? quid ego deliqui?* Heg. *rogas?*

Sator, sartórque scelerum, & messor maxume.

Tyn. *Non occatorem dicere audebas prius?*

Nam semper occant prius quàm sarriunt rustici.

Heg. *At vt confidenter mihi contrà astitit?*

Tyn. *Decet innocentem seruum atque innoxium,*

Confidentem esse, suum apud herum potissimum.

Heg. *Astringite isti sultis vehementer manus.*

Tum

Tyn. *Tuus sum, tuas quidem vel praecidi iube.*
Sed quid negotij est? quamobrem succenses mihi?
Heg. *Quia me, meamque rem, quod in te uno fuit,*
Tuis scelestis falsidicis fallaciis
Delaceravisti, deartuavistique opes.
Confecisti omneis res ac rationes meas.
Ita mi exemisti Philocratem fallaciis.
Illum esse servum credidi, te liberum.
Ita vosmet aiebatis, itaque nomina
Inter vos permutastis. Tyn. *fateor, omnia*
Facta esse ita, ut tu dicis, & fallaciis
Abiisse eum abs te mea opera, atque astutia.
An, obsecro hercle te, id nunc succenses mihi?
Heg. *At cum cruciatu maximo id factum est tuo.*
Tyn. *Dum ne ob malefacta peream, parui id aestimo.*
Si ego hic peribo, & ille ut dixit, non redit:
At erit mihi factum hoc mortuo memorabile,
Meum herum captivum ex servitute atque hostibus
Reducem fecisse liberum in patriam ad patrem,
Meúmque me potius caput in periculo
Praeoptavisse, quàm is periret, ponere.
Heg. *Facito ergo tu ut Acherunti clueas gloria.*
Tyn. *Qui per virtutem perbitat, non interit,*
Heg. *Quando ego te exemplis excruciavero pessumis,*
Atque ob sutelas tuas te morti misero,
Vel te interisse, vel perisse praedicent.
Dum pereas, nihil interdico, dicant vivere.
Tyn. *Pol si istuc faxis, haud sine poena feceris,*
Si ille huc redibit, sicut confido affore.
Ar. *Pro di immortales, nunc ego teneo nunc scio*
Quid sit hoc negotij meus sodalis Philocrates
In libertate est ad patrem, in patria. bene est:
Nec est quisquam mihi, aequè melius cui velim.
Sed hoc mihi aegrè est, me huic dedisse operam malam,
Qui nunc propter me, meáque verba vinctus est.
Heg. *Vetuin' te quicquam hodie mihi falsum proloqui?*
Tyn. *Vetuisti* Heg. *cur es ausus mentiri mihi?*
Tyn. *Quia vera obessent illi, cui operam dabam,*
Nunc falsa prosunt. Heg. *at tibi oberunt.* Tyn. *optimè est.*
At herum servavi, quem servatum gaudeo:
Cui me custodem addiderat herus maior meus.
Sed maléne id arbitrare factum? Heg *pessumè.*
Tyn. *At ego aio rectè, qui abs te seorsum sentio.*
Nam cogitato, si quis hoc gnato tuo
Tuus servus faxit, qualem haberes gratiam?
Emitteréſne, nécne, eum servum manu?
Esséťne apud te is servus acceptissimus?
Responde. Heg. *opinor.* Tyn. *cur ergo iratus mihi es?*

Heg. Quia illi fuisti, quàm mihi, fidelior.

Tyn. Quid? tu vna nocte postulauisti & die,
Recens captum hominem nuperum & nouitium
Te perdocere, vt melius consulerem tibi,
Quàm illi, quicum vnà puero ætatem exegeram.

Heg. Ergo ab eo petito gratiam istam. ducite,
Vbi ponderosas, crassas capiat compedes.
Inde ibis porrò in latomias lapidarias.
Ibi quom alij octonos lapides effoderint,
Nisi cotidianum sesquiopus confeceris,
Sexcentoplago nomen indetur tibi.

Ar. Per deos atque homines ego te obtestor Hegio,
Ne tu istunc hominem perduis. He. curabitur.
Nam noctu neruo vinctus custodibitur,
Interdius sub terra lapides eximet.
Diu ego hunc cruciabo, non vno absoluam die.

Ar. Certúmne est tibi istuc? He. non moriri certius'st.
Abducite istum actutum ad Hippolytum fabrum,
Iubete huic crassas compedes impingier.
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus siet.
Atque hunc ita velle me dicite curarier,
Ne qui deterius huic sit, quàm cui pessumè est.

Tyn. Cur ego te inuito me esse saluum postulem?
Periculum vitæ meæ, stat tuo periculo.
Post mortem in morte nihil est, quod metuam mali.
Etsi peruiuo vsque ad summam ætatem, tamen
Breue spatium'st perferundi quæ minitas mihi.
Vale atque salue, etsi aliter vt dicam, meres.
Tu Aristophantes, de me vt meruisti, ita vale.
Nanque mihi propter te hoc obtigit. He. adducite.

Tyn. At vnum hoc quæso, si huc rebitet Philocrates,
Vt mihi eius facias conueniundi copiam.

He. Periistis, nisi hunc iam è conspectu abducitis.

Tyn. Vis hæc quidem hercle est, & trahi & trudi simul.

He. Illic adductu'st rectà in Phylacam, vt dignus est.
Ego illis captiuis aliis documentum dabo,
Ne tale quisquam facinus incipere audeat.
Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm:
Vsque offerre natum, suis me ductarent dolis,
Nunc certum est nulli post hac quicquam credere.
Satis sum semel deceptus, speraui miser
Ex seruitute me exemisse filium.
Ea spes elapsa est, perdidi vnum filium.
Puerum quadrimum, quem mihi seruus surpuit.
Neque eum seruum vnquam repperi, neque filium.
Maior potitus hostium est. quod hoc est scelus?
Quasi in orbitatem liberos produxerim.

Sequere

Sequere hac, reducam te vbi fuisti neminis.
Miseri certum est, qui mei miseret neminem.

Ar. *Exauspicaui ex vinclis. nunc intelligo*
Redauspicandum esse in cathenas denuò.

INIICITE HVIC ACTVTVM MANICAS] Sic Virg Sileno, *iniiciunt ipsi ex vincula sertis.* MANICAS] manuum vincula. suprà, *vbi manus manica complexa sunt* SARTORQVE SCELERVM] sartores dici non solum à sarciendo, verum etiam à sarriendo. Plautus in Captiuis ostendit, inquit Nonius, *Sartor, satórque scel* &c. Animaduertat autem lector, apud Nonium, huius versus verba alio ordine legi, quàm in exemplis Plautinis. Sic enim habent omnes libri, quos quidem viderim, *Sator sartórque scel mess q m.* quo modo videtur legendum potius, quàm vt est apud Nonium, *Sator, satórque s el.* &c. nam serunt primum rustici, deinde, sarriunt, immò, vt postea dicet Tyndarus, serũt primum, deinde occant, deinde sarriunt. Iã sarrire, seu potius sarrire, videtur habere locum propriè in segetibus. idque licet ex Varrone, & Columella intelligere. est autem sarrire, sarculo pugnare, herbásque inutileis, & noxias euellere. [illegible] OCCATOREM] locus è re rustica sumptus est autem occare, glæbas comminuere Varro li 1. de re rust. cap. 31. *Tertio interuallo inter vi gilia rum exortum, & solstitium hac fieri debent. Vineas nouellas fodere, aut arare, & postea occare id est, comminuere, ne sit glebæ: quod ita occidunt, occare dicunt.* Hactenus Varro Sed M. Tull. idque testatur Festus, cuius verba mox adscribam, occare vult ab eo occæcando esse dictum Verba Festi hæc sunt, *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occadendo, quod cadat grandeis globos, (alias glebas) terra: cùm Cicero venustissimè dicat, ab occæcando fruges satas.* Verba Ciceronis hæc sunt in Caton maiore, *quæ cùm gremio mollito, ac subacto sparsum semen excepit primum id occæcatum cohibet: ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata est.* In nonnullis libris scriptum est, *Non occatorem dicere debebas primum, quæ scriptura planior est.* ATQVE INNOXIVM] innoxium, id est, noxia, seu noxa carentem, qui nulla in re nocuit. Sic suprà Aulularia: *Vt innoxium, atque innoxium abs te, atque abs tuis me irrideas* SATIS] Si vultis TVVS SVM] spectator, seu auditor hic commouetur. Nam intelligit, quod ignorabat Hegio, atque adeò Tyndarus ipse, Hegionem sæuire in filium suum Tyndarum, eundémque seruum. DELACERAVISTI] aliàs dilacerauisti. DEARTVAVISTIQVE] & in articulos dissecuisti, comminuisti. *dearticulatus* vt interpretabatur Simeo Bosius: qui eiusdẽ originis verbo putat vsum esse Ciceronem in epist 2. lib. 7. epist. ad Atticum, ibi, *Eius testamentum deteriorum, Ciceronum signis obsignatum, cohortísque prætoria Fecit palàm te exlebratum: me exartuatum.* Sic enim legendum videtur ex antiquæ scripturæ vestigiis, vt docuimus in secunda nostri Ciceronis editione. CONFECISTI] perdidisti EXEMISTI] è seruitute. Id] ob id. AT CVM CRVCIATV MAGNO [illegible] cruciabo enim te ob istud factum PRAEOPTAVISTI] maluisse. ACHERVNTI] Acherunti, id est, apud inferos, seu apud Acheruntem, & apud Orcum aduerbium est Sic infra eadem Comœd. *Vidi ego multa sæpe picta, quæ Acherunti fierent, cruciamenta,* &c. vel sic dictum Acherunti, vt Karthagini, pro Acherunte Karthagine CLVEAS GLORIA] clarus & nominatus, & memorabilis sis gloria, sententia autem huius versus, hæc est, facito ergo tu, vt mortuus, nominis gloria sẽpiterna clarus sis QVI PER VIRTVTEM PERBITAT NON INT] Qui per virtutem peritat is non interit. Sic autem legendũ est, quod prior vidit Camerarius, non vt Nonius legit. *Qui per virtutem perit, at non interit,* in quo ille fœdissime labitur: nec lex carminis eam scripturã ferre potest, perbitere porrò ab antiquis dictũ esse pro perire: & betere, pro ire docet id Nonius: quod & nos suprà indicauimus. QVANDO EGO TE EXEMPL.] posteaquã ego te pessimis modis excruciauero. OB TVTELAS TVAS] ob dolos abs te quasi consutos: vel sic, ob tuas dolosas astutias, à similitudine suentium dicta. Festus in voce *Sutela.* MORTI MISERO] necauero: ad necem dedero NIHIL INTERD [illegible] non vero interdicere, est prætoris. Hinc interdictum NVNC EGO TENEO] nunc ego intelligo NEC EST QVISQ. M. AEQVE, CVI MEL. V] vel sic distinguendum, nec est quisquam mihi æquè melius cui velim, id est, nec quẽquam habeo æquè mihi amicum, nec cui melius velim vel sic, potius distingue, & sic explica, *Nec quisquam mihi, æquè cui melius velim.* i. nec habeo quenquã cui æquè bene velim, nec cui melius velim. SED HOC MIHI AEGRE'ST.] Sed hoc mihi molestũ est. CVI ME CVSTODEM ADDIDERAT. &c.] cui me custodẽ apposuerat herus maior Theodoromedes, Philocratis pater. Sic autem loquebantur veteres, custodẽ alicui addere, seu apponere: idque suprà indicauimus ad illũ locũ, *Quem quondam Ioni Iuno custodem addidit:* & plura hac de re scripsimus in commẽtariis Horatianis, ad odam 4. lib. 3 ibi *Incontinentis nec Tityi iecur Relinquit ales, nequitiæ additus Custos.* Atque hic locus me admonet, vt Cornelium Tacitum corruptum princip. lib. 1 emendem: vbi hinc locutionẽ vsurpauit. Sic autem legendum censeo, *Patris iussa simulabat quibus præscripsisset tribuno custodi ei apposito, ne cunctaretur Agrippam morte afficere, quandocunque ipse supremum diem expleuisset.* vulgo autem legitur, *tri uno ei custodia apposito*, custos, hoc loco, id est pædagogus. Sic apud Horatium Sat. 4. lib 1. *suámque, Dum custodis eges, vitam famámque tueri Incolumem possim* &c. Idem Sat. 6 eiusd lib. *Ipse mihi custos incorruptissimus, omneis circum doctores aderat.* QVI ABS TE SEORSVM SENT] id est, qui abs te dissentio. EM[illegible] TERESNE. NECNE &c.] proinde ac si dicat, cum emitteres manu id est liberares, seu è seruitute eximeres ESSETNE APVD TE IS SERVVS A] id est nónne is seruus tibi esset acceptissimus, hoc est probatissimus, & gratissimus? RECENS CAPTVM] modo, & recenter captum. Sic Virgil libr. 3 Georgic. *Armentáque pasces Sole recens orto.* Et Lucret. lib. 2 *Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est.* NVPERVM] Nuperum inquit Nonius, pro recenti positum, ab eo, quod est nuper, ante non multum temporis, deinde profert hos duos versus, *Quid? in una nocte postul. & d. Recens cap hom. nup. & nouit.* Sic, (vt quidam nonnulli legunt) apud Terent. in Heaut. act. 1 in scena 1. princip. *Quanquam hæc inter nos nuper notitia admodum est.* &c. Priscianus libro 3. nuperrimè superlatiuus magis ab aduerbio iner di sinuere, videtur nasci nomen enim positiuum. in us desinit, vt Capto videtur nuperus, cuius accusatiuum posuit Plautus in Captiuis, Recens captum, &c. & bene. vt enim superus, sic nuperus debet esse. ET NOVITIVM] seruus nouitius, est seruus rudis, & ministeriorum omnium seruilium imperitus, qui opponitur veteratori. Vlpianus libro 1 ad edictum ædilitium curul. libro 21 digesto titul de ædil. edicto, *Præcipiunt ædiles, ne veterator pro nouitio veneat,*

& hoc edictum fallaciis venditorum occurrit. Vbique enim curant ædiles, ne emtores a venditoribus circumueniantur, vt ecce plerique solent mancipia quæ nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere, ad hoc scilicet, vt pluris vendant. præsumtum est enim, ea mancipia, quæ rudia sunt, simpliciora esse, & ad ministeria aptiora esse, & dociliora: trita verò & veterana, difficile esse reformare. quia igitur venalitiarij sciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem, ideirco interpolant veteratores, & pro nouitiis vendunt, &c. M. Tull. Pison. *Syrum nescio quem de grege nouitiorum*, &c TE PERDOCERE, &c.] ordo, & sententia est, tu postulauisti, te perdocere vna nocte, & vno die me hominem recene captum, nuperum, nouitium, vt melius conf. &c. hoc est, tune postulasti, vt me seruum rudem & nouitium, & nuper emptum, vna nocte, & vno die docendo adduceres, vt tibi melius consulerem, quàm illi, &c. vel, te perdocere me hominem, &c. id est, te persuadere mihi homini, &c. ERGO AB EO PET. GR.] ergo quia tibi tanti fuit diuturna Philocratis consuetudo, ab eo gratiam beneficii, quod in eum contulisti, repetito. CRASSAS] densas, duplices, & geminas, non simpliceis. IN LATOMIAS LAPIDARIAS] Si latomias dixisset sine adiectione, carcer intelligeretur, à Latomiis Syracusanis nunc adiecto nomine, *lapidarias*, locus intelligitur, vnde lapides effodiuntur. Iam qui in opus metalli damnabantur, etiam ad Latomias mittebantur. Sunt autem Latomiæ Græco nomine lapicidinæ, Latino ἀπὸ lapis τέμνω, cædo. NISI QVOTIDIANVM SESQVIOPVS CONF. id est, nisi quotidie opus integrum, & dimidium confeceris: hoc est, nisi singulis diebus octonos lapides, & quaternos effodieris, &c SEXCENTOPLAGO NOMINABERE] sexcentoplagus nominaberis, ex re, quia sexcentas plagas quotidie accipies. PERDVIS] perdideris. NERVO VINCTVS] compede ferrea vinctus: neruus hic pro vinculo aut compede ponitur. CVSTODIBITVR] custodietur. INTERDIVS] interdiu. DIV EGO HVNC CRVC. NON VIO ABS. D.] cui moriendum est, optabile est breuissimo tempore, & celerrimè, & sine cruciatu mori. Hinc illa apud Ciceronem lib. Accus. 5. *quid, vt vno ictu securis afferam mortem filio tuo, quid dabis, ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hanc causam pecunia lictori dabatur. O magnum atque intolerandum dolorem: O grauem, acerbámque fortunam non vitam liberum, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes*, &c. MORIRI] moriri in quarta coniugatione, pro mori, in tertia. IMPINGIER] inijci, infligi. Cælius libr. 3. epist. *quid si filius meus fustem mihi impingere velet?* NE QVI DETERIVS HVIC SIT, QVAM QVOI R.] id est, ne quo, seu ne qua re minus malè sit huic Tyndaro, quàm cui est pessimè vel sic, planius, ne qua te hic Tyndarus minus malè habeatur, & tractetur, quam qui pessime. PERICVLVM VITAE MEAE STAT. T. P.] vitæ meæ periculum cum periculo tuo coniunctum est, hoc eo dicit, quod serui in periculo domini moriuntur. POST MORTEM IN MORTE N.] sententia vulgatissima, quam probabant ii, quibus erat persuasum, omnia morte deleri. Arist. lib. 3. de moribus ad Nicom. φοβερώτατον δ' ὁ θάνατος· πέρας γάρ, καὶ οὐδὲν ἔτι τῷ τεθνεῶτι δοκεῖ οὔτ' ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν εἶναι. id est, terribilissimum autem quiddam mors est: est enim extremus, & nihil amplius mortuo videtur neque bonum, neque malum. Horat. epist. 16. lib 1. *Mors vltima linea rerum est.* Lucret. Multis versibus lib. 3. in extr. ostendere conatur nihil esse horribile post mortem. VSQVE AD SVMMAM AETATEM] vsque ad extremam ætatem. Martial. *summum nec metuas diem, nec optes.* BREVE SPATIVM'ST] breue est, si conferatur cum æternitate: nihil est enim in hac vita diuturnum. MINITAS] minitaris suprà in Amphitr. *Quid minitabas te facturum si istas pepulissem fores?* VALE ATQVE SALVE] sic coniungebant vtrunque veteres, discedentes ab iis, quos nunquam visuri essent. In Curcul. *Vale, atque salue. Nam & operam, & pecuniã benignè præbuisti.* In Cistell. *Quando ita tibi lubet, vale atque salue.* In Mercat. *Lu nen superum inferûmque salue, simul autem vale.* Quia ita saluere, & valere iubebant mortuos. Virg. li 11. Æneid. *salue æternum mihi maxime Palla, Æternúmque vale.* adquem locum legendus Seruius. SI HVC REDIBIT F.] si huc redibit Phil. VIS HAEC QVIDEM HERCLE EST.] Sic C. Iulius Cæsar, peti se videns pugionibus *Ista quidem vis est*, inquit, vt refert Suetonius in C. Iulio. ET TRAHI, ET TRVDI SIMVL] ἕλκεσθαί τε, καὶ ὠθεῖσθαι. IN PHYLACAM] in custodiam, in carcerem φυλακὴ, vox Græca: Hinc Phylacistæ suprà in Aulul. bi, *Trecenti cum stant phylacistæ in atriis.* EGO ILL. CAPT. AL. DOCVMENT. D.] id est, Ego illos captiuos alios docebo. dare documentum dixit, & M. Tull pro Milone, *dederas enim, quam contemneres populares insanias, iam ab adolescentia, documenta maxima.* QVOD ABSQ. HOC ESSET, &c.] id est, quod nisi hic esset, videlicet Aristophontes, qui &c. Sic sæpe loqui solent comici, in Bacch. *Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum.* In Menæchm. *Nam absque te esset, hodie nunquam ad solem occasum viuerem.* Idem in Trinummo, *nam absque foret te, sat scio in alto Distraxissent, disque tu issent satellites tui me miserum fœdè.* Terent. Phorm. *Nam absque eo esset, Rectè ego mihi vidissem, & seni essem vltus iracundiam.* QVI MIHI HOC FECIT PALAM] qui mihi patefecit Tyndari, & Philocratis fallacias. VSQVE OFFERRE NATVM SVIS ME D.] syllaba *vs.* pertinet ad syllabam versus superioris. hoc primum, deinde ad sententiam veniamus, quam talem esse puto, Quod nisi hic Aristophontes esset, qui mihi aperuit rem omnem: mei captiui me suis dolis lactarent, subintellige, dicentes, vsque se filium meum mihi offerre, hoc est, inuenire, seu ostendere, seu adducere. NVNC CERTVM'ST N. CR.] nunc decretum mihi est nulli quidquam cred. EA SPES ELAPSA'ST] ea spes euanuit, ea spes effugit è manibus. VNVM FILIVM, &c] Pægnium; qui nunc appellatur Tyndarus: & patri suo seruitutem seruit, insciens inscienti. MAIOR POTITVS H.] Philopolemus in hostium potestatem peruenit, vel captus est ab hostibus. QVASI IN ORB.] sic mihi omnes liberi mei pereunt, quasi eos produxerim, non vt essem liberis auctior, munitior, beatior, sed vt orbus viuerem. NEMINIS MIS. CERT.] decreui nullius captiui misereri, quia mei nemo miseretur. profert hunc locum Diomedes lib 1. cap 3. aduersus eos, qui negabant, pronomen, *nemo*, habere genitiuum. Sic ille in extr. capite, *Conuincitur verò hæc opinio auctoritate Plauti, qui ita dixit in Captiuis, Neminis misereri certum'st.* at Priscian. lib. 6. nemo conuertito in i. in genitiuo, inquit: vt nemo, neminis. Lucil. *Neminis ingenio quenquam confidere oportet.* deinde profert hunc locum. EXAVSPICAVI EX VINC. NVNC INTELL. RED. AVSP.] sententia hæc est, iter huc feci, egressus è vinculis: itaque denuo mihi in vincula, vnde egressus eram, redeundum est, allegoria est ab auspiciorum more ducta. Auspicium, inquit, itineris huc faciendi mihi è vinculis dictum est: & ita malo auspicio huc veni. Quare mihi ad vincula meritò redeundum est. vel sic, male auspicatus sum, cùm vinculis solutus huc veni: quare mihi deintegro ad catenas, seu ad vincula redeundum est, vt denuo auspicer. locus est ab auspiciis tractus.

ERGASI-

ERGASILVS PARASITVS.

Ivppiter supreme seruas me, meásque auges opes.
Maximas opimitates, opiparasque offers mihi:
Laudem, lucrum, ludum, iocum festiuitatem, ferias,
Pompam, penum, potationes, saturitatem, gaudium.
Nec cuiquam homini supplicare nunc certum est mihi.
Nam vel prodesse amico possum, vel inimicum perdere
Ita hic me amœnitate amœna amœnus onerauit dies.
Sine sacris hæreditatem sum aptus effertissimam.
Nunc cursum ad senem capessam hunc Hegionem, cui boni
Tantum affero, quantum ipse adipisci optat, atque etiam amplius.
Nunc res certa est eodem pacto, vt comici serui solent,
Coniiciam in collum pallium, primò ex me hanc rem vt audiat.
Speróque me ob hunc nuntium æternum adepturum cibum.

IVPPITER SVPER.] Ergasilus parasitus Philoptolemo Hegionis filio, lætitia elatus id nűtiatum venit patri, mœrore tabescenti. OPIMITATES] opimitas ab opimo, inquit Nonius, deinde profert illud ex Asin. *Maximas opimitates & gaudio effertissimas.* & hoc *Maximas opimitates.* OPIPARASQVE] Festus opiparum, id est magnarum opum apparatum. itaque opimitates opiparas intelligere debemus, opimitates opum magnarű apparatu dignas. Reb. egenis & inopinosis cősilii opposuit opiparas in Pœnulo: id est, quasi opulétas. NEC CVIQVAM HOMINI SVPPL.] supplicare alteri, est egentis, & imbecilli & impotentis. parasitus igitur, qui sibi nunc videtur abundans, & potens, Philoptolemo in patriam & libertatem restituto, negat se decreuisse cuiquam supplicare, id est a quoquã petere, aut mēdicare, quippe qui satis superque habeat domi, id est, apud regem suũ, à quo pascitur. Plaut. milite glor. *Nam mulier alteri nunquam supplicat, si qua est mala. Domi habet hortum, & condimenta ad omnes mores maleficos.* Terent. Phorm. *Et Phædria curam adimere argentariam, ne cuiquam suorum æqualium supplex siet.* NAM VEL PROD. AM. POSS. VEL INIM. PERD.] potentis hominis est, vtrunque efficere posse, & amicis prodesse, & inimicis obesse: quemadmodum cuique optabile est, bene merito parem gratiam, & male merito parem iniuriam referre posse. Ex quo Socrates cum interrogetur cur ad Archelaum nő proficisceretur: quia, inquit, contumeliosus in me futurus sit Archelaus, si bene merenti par pari referre non possim, vt & male merenti: auctor Arist. lib. 2 de Arte dicendi. *Verùm prodesse amico, perdere inimicum,* non satis videntur inter se opponi: sed potius, seruare amicum, perdere inimicum: vel prodesse amico, obesse inimico. Notum illud *Seruare potius: perdere an possim rogas?* AMOENITATE AMOENA AMOEN.] *amœnitate amœna,* sic dictum, vt *maioribus mittam.* in Casina: & *pretio pretioso.* in Epidico, & *pulchram pulchritudinem.* in Milite glor. & cetera eiusd. generis, quæ indicabuntur suo loco. Sic apud Lucret. lib. 1. *sonit sonitu & ludo tocante.* Rursus autem hæc triplicata earundem syllabarum iteratio, non est inuenusta, *amœnitate amœna amœnus onerauit dies,* cui non dissimilis est illa in Amphitr. *Optimè optume optumam operam das.* SINE SACRIS HER. SVM APTVS EFF.] adeptus sum hereditatem plenissimam, vberrimam & refertissimam sine sumtu & onere. adeptus sum copias meras, nullo sűtu admixto, aut adiuncto. adeptus sum magnum commodum, & emolumentum sine vllo detrimēto. Huius explicationis & sententiæ ratio est: Sacra familiaria pecuniam sequebãtur, id est, eos ad quos pecunia testatoris peruenerat, puta heredem, bonorum possessorem, legatarium aliúmve successorem, si non exstabat heres. At sacra sine sumpta fieri non poterant, vt neque hodie fiunt. Itaque hæreditatem minuebant, alia magis, alia minus. Qui igitur hæreditatem præsertim opimam, adeptus erat sine sacris, is iure lætari poterat: quia magnum lucrum fecisset sine vllo detrimento. Sed vt hunc locum planiorem faciamus, libuit verba Ciceronis ex lib. 2. de legib. valde ad eum illustrandum accõmodata, adscribere. Sic igitur ille: *De sacris autem, qui locus patet latius, hæc sit vna sententia, vt conseruentur semper, & deinceps familiis prodantur & vt in leg. posui, perpetua sint sacra. Hoc posito hæc iura pontificum auctoritate consecuta sunt, ne morte patrisfamiliâs sacrorum memoria occideret, & vt iis essent ea adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia venerit. Hoc vno posito, quod est ad cognitionem disciplinæ satis innumerabilia nascuntur, quibus implentur iurisconsultorum libri. Quæruntur enim, qui adstringantur sacris. Heredum causa iustissima est: nulla est enim persona, quæ ad vicem eius, qui è vita emigrauerit, propius accedat. Deinde, qui morte, testamentóve eius tantundem capiat, quantum omnes heredes. id quoque ordine est enim additum, quod propositum est accommodatum. Tertio loco si nemo sit heres, is, qui de bonis, quæ eius fuerint, cum moritur, vsu ceperit plurimum possidendo. Quartò si nemo sit, qui vllam rem ceperit, de creditoribus eius qui plurimum seruet. Extrema illa persona est, vt is, qui ei, qui mortuus sit pecuniam debuerit, neminique eam soluerit proinde habeatur, quasi eam pecuniam ceperit. Hæc nos a Scæuola didicimus, non ita descripta sunt ab antiquis. Nam illi quidem his verbis docebant tribus modis sacris adstringi hæreditatem: aut si maiorem partem pecuniæ capiat: aut si maior pars pecuniæ ei legata sit, aut si inde quippiam ceperit.* SVM APTVS] sũ adeptus. apiscor, simplex: adipiscor, compositum. Lucret. lib. 1. *Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.* EFFERTISSIMAM] plenissimam, vberrimam, amplissimam, fructuosissimam. Nonnulli legũt *effertissimam.* NVNC CVRSVM AC SEN. CAPESS.] curram, vel currere incipiam ad senem. VT COMICI SERVI] comici serui, comici senes, testes comici aurum comicum, & simil crebro commemorantur apud scriptores, atque adeo apud ipsos poetas comicos. Cæcilius in Epiclero, *Hodie me ante omnes comicos, stultos senes versaris, atque luseris lautissimè.* quos versus fert M. Tull. in Lælio, Idẽ in Catone maiore. *Nam quos ait Cæcilius comicos, stultos senes hos significat credulos, obliuiosos, dissolutos. κωμικὸς μάρτυς* apud M. Tull. in epist. quadam ad M. Cælium Ædil. lib. 2. epist. & aurum comicũ in Pœnulo. CONIICIAM IN COLLVM PALLIVM] Sic in Epid. *Age nunc, iam orna te, Epidice, & palliolum*

in illum coniice, Terentius in Phorm. *Sed ego quo hominem propero inuenire, ut hae qua contigerint, nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio atque sciat?*

HEGIO, senex, ERGASILVS parasitus.

Heg. *QVanto in pectore hanc rem meo magis voluto,*
Tanto mihi ægritudo auctior est in animo.
Ad illum modum sublitum mihi os esse
Hodie mihi? neque id perspicere quiui?
Quod cùm scibitur, per vrbem irridebor.
Cùm extemplo ad forum aduenero, omnes loquentur:
Hic ille est senex ductus, qui verba data sunt.
Sed Ergasilus éstne hic procul quem video?
Collecto quidem est pallio, quidnam acturu'st?

Er. *Moue abs te moram, atque Ergasile age hanc rem.*
Eminor, interminórque, ne quis mi obstiterit obuiam:
Nisi quis sat diu vixi e sese homo abitrabitur.
Nam qui obstiterit, ope sistet. He. *hic homo pugillatum incipit.*

Er. *Facere certum est proinde vt omnes itinera insistant sua,*
Ne quis in hac platea negotij conferat quicquam sui.
Nam meus est balista pugnus, cubitus catapulta est mihi,
Humerus aries: tum genu vt quemque icero, ad terram dabo.
Dentilegos omnes mortales faciam, quemquem offendero.

He. *Quæ illæc eminatio est? nam nequeo mirari satis.*

Er. *Faciam vt eius diei, locique meique semper meminerit.*
Qui mihi in cursu obstiterit, faxo vita is extemplo obstiterit sua.

He. *Quid hic homo tantum incipissit facere cum tantis minis?*

Er. *Prius edico, ne quis propter culpam capiatur suam.*
Continete vos domi, prohibete à vobis vim meam.

He. *Mira edepol sunt, ni hic in ventrem sumsit confidentiam.*
Væ misero illi, cuius cibo iste factu'st imperiosior,

Er. *Tum pistores scrophi pasci, qui alunt furfuri sues,*
Quarum odore præterire nemo pistrinum potest.
Eorum si quoiusquam scropham in publico conspexero,
Ex ipsis dominis meis pugnis exculcabo furfures.

He. *Basilicas edictiones atque imperiosas habet.*
Satur homo est, habet profecto in ventre confidentiam.

Er. *Tum piscatores, qui præbent populo pisces fœtidos,*
Qui aduehuntur quadrupedanti crucianti canterio,
Quorum odos subbasilicanos omneis abigit in forum:
Eis ego ora verberabo sirpiculis piscariis,
Vt sciant alieno naso quam exhibeant molestiam.
Tum lanij autem qui concinnant liberis orbas oueis,
Qui locant cædundos agnos, & duplam agninam danunt.
Qui petroni nomen indunt veruecí sectario,
Eum ego si in via petronem publica conspexero.
Et petronem & dominum reddam mortaleis miserrimos.

He. *Euge dictiones ædilitias hic habet quidem.*
Mirúmque adeò est, ni hunc fecere sibi Ætoli agoranomum.

Er. *Non ego nunc parasitus sum, sed regum ex regalior*

Tantus

Tantus ventri commeatus meo adest in portu cibus.
Sed ego cesso hunc Hegionem onerare lætitia senem?
Qui homine hominum adæquè nemo viuit fortunatior.

Heg. *Quæ illac est lætitia, quam hic lætus largitur mihi?*

Er. *Heus vbi estis vos? Ecquis hoc aperit ostium?* He. *hic homo*
Ad cenam recipit se ad me. Er. *aperite hasce ambas foreis,*
Priusquam pultando assulatim foribus exitium affero

Heg. *Perlubet hunc hominem colloqui. Ergasile.* Er. *Ergasilum qui vocat?*

Heg. *Respice.* Er. *fortuna quod tibi nec faciet, nec facit,*
Hoc me iubes. sed quid est? He. *respice ad me, Hegio sum.* Er. *oh mihi,*
Quantum est hominum optumorum, optumè in tempore aduenis.

Heg. *Nescio quem ad portum nactus es vbi cenes, eò fastidis.*

Er. *Cedo manum.* He. *manum?* Er. *manum, inquam, cedo tuam actutum.*
He. *tene.*

Er. *Gaude.* He. *quid ego gaudeam?* Er. *quia ego impero. age gaude modò.*

Heg. *Pol mærores mi anteuortunt gaudiis.* Er. *noli irascier,*
Iam ego ex corpore exigo omnes maculas mærorum tibi.
Gaude audacter. He. *gaudeo, etsi nihil scio, quod gaudeam.*

Er. *Bene facis, iube* He. *quid iubeam?* Er. *ignem ingentem fieri.*

Heg. *Ignem ingentem?* Er. *ita dico, magnus vt sit* He. *quid in eo volt vrier.*
Quan' caussa me ædeis incensurum censes? Er. *noli irascier.*
Iuben', an non iubes astitui aulas? patinas elui?
Laridum atque epulas foueri foculis feruentibus?
Alium pisces præstinatum abire? He. *hic vigilans somniat.*

Er. *Alium porcinam, atque agninam, & pullos gallinaceos?*

Heg. *Scis bene esse, si sit vnde.* Er. *pernam atque ophthalmiam,*
Horæum scombrum, & trigonum, & cetum, & mollem caseum,

Heg. *Nominandi istorum tibi erit magis, quàm edundi copia,*
Hic apud me Ergasile. Er. *mean' me caussa hoc censes dicere?*

Heg. *Nec nihil hodie, nec multo plus tu hic ades, ne frustra sies.*
Proin' tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.

Er. *Quin ita faciam, vt te cupias facere sumtum, etsi ego vetem.*

Heg. *Egóne?* Er. *tute.* He. *tum tu mihi igitur herus es.* Er. *imò bene volens.*
Vin' te faciam fortunatum? He. *malim, quàm miserum quidem.*

Er. *Cedo manum.* He. *hem manum.* Er. *di te omnes adiuuant.* He. *nihil sentio.*

Er. *Non enim es in senticeto, eò non sentis. sed iube*
Vasa tibi pura apparier ad rem diuinam citò,
Atque agnum afferri proprium pinguem. He. *cur?* Er. *vt sacrufices.*

Heg. *Cui deorum?* Er. *mihi hercle. nam ego tibi nunc sum summus Iuppiter.*
Idem ego sum salus, fortuna, lux, lætitia, gaudium,
Proin tu deum huncce saturitate facias tranquillum tibi.

Heg. *Esurire mihi videre.* Er. *mihi quidem esurio, non tibi.*

Heg. *Iuppiter te dique perdant.* Er. *te hercle mihi æquum est gratias*
Agere ob nuntium tantum ego nunc porto à portu tibi boni.

He. *Nunc tu mihi places. abi stultus, post tempus venis.*

Er. *Igitur olim si aduenissem, magis tu tum istuc diceres.*
Nunc hanc lætitiam accipe à me, quam fero. nam filium
Tuum modò in portu Philopolemum viuum, saluum, & sospitem

Vidi in publica celoce, ibidémque illum adolescentulum
Alium vnà, & tuum Stalagmum seruum, qui aufugit domo
Qui tibi surripuit quadrimum puerum filio lum tuum.

Heg. *I in malam rem. ludis me.* Er. *ita me amabit sancta saturitas,*
Hegio, itáque suo me semper condecoret cognomine,
Vt ego vidi. Heg. *meum magnum?* Er. *tuum gnatum, & Genium meum.*
Heg. *Et captiuum illum Alidensem?* Er. μὰ τὸν Ἀπόλλω. Heg. *& seruolum*
Meum Stalagmum meum, qui gnatum surripuit? Er. νὴ τὰν σόραν.
Heg. *Iamdiu?* Er. νὴ τὰν πραινέστην. Heg. *venit?* Er. νὴ τὰν σιγνίαν.
Heg. *Certon'?* Er. νὴ τὰν φρουσινῶνα. Heg. *vide sis.* Er. νὴ τὸν ἀλάτριον.
Heg. *Quid tu per barbaricas vrbes iuras?* Er. *quia enim item aspera*
Sunt, vt tuum victum autumabas esse. Heg. *va atati tua.*
Er. *Quippe quando mihi nihil credis, quod ego dico sedulo.*
Sed Stalagmus quoius erat tunc nationis, cum hinc abijt?
Heg. *Siculus* Er. *at nunc Siculus non est. Boius est, Boiam terit,*
Liberorum quarundorum causa ei, credo, vxor data est.
Heg. *Dic, bonan' fide tu mihi istaec dixisti?* Er. *bona.*
Heg. *Di immortales, iterum natus videor, si vera autumas.*
Er. *An tu dubium habebis, etiam sanctè cùm iurem tibi?*
Postremò Hegio, si parua iuriurando est fides,
Vise ad portum. Heg. *facere certum est, tu intus cura quod opus est.*
Sume, posce, prome quiduis, te facio cellarium.
Er. *Nam hercle nisi mantiscinatus probè ero, fusti plectito.*
Heg. *Æternum tibi dapinabo cibum, si vera autumas.*
Er. *Vnde id?* Heg. *à me, meóque gnato.* Er. *sponden' tu istud?* Heg. *spondeo.*
Er. *At ego tuum tibi aduenisse filium respondeo.*
Heg. *Cura quam optumè potest.* Er. *bene ambula & redambula.*

QVANTO IN PECT. H. R. H. M. VOLVTO] Virg. Æneid. 4. *Sic adeò insistit, secùmque ita corde volutat.* Item 6. *Atque haec ipse suo tristi cum corde volutat.* Lucret. libr. 3. *Sensiferos motus quadam qui corde volutent.* AVCTIOR] maior. AD ILLVM MODVM SVBL. M. OS ESSE HODIE MIHI?] subintell. decet, par est? honestum est? mihi os sublitum esse, autem id est. me esse ludibrio habitum? me esse ludos factum? me esse illusum, vel deceptum? SCIBITVR] scietur. HIC ILLE'ST. SENEX DVCTVS] id est, hic ille'st, qui inani spe ductus est, vel qui verbis inanibus, & vanis inductus, ac deceptus est. quidam legunt hoc modo, *Hic ille'st senex doctus: quoi verba data sunt.* ego nihil muto, & ita interpretor, vt dixi, nempe vt senex ductus, & senex, quoi verba data sunt, vnum sint, per quandam ἐπεξήγησιν. CONIECTO QVIDEM'ST PALLIO.] id est, collegit pallium, & in collum conijcit. MOVE ABS TE MORAM] remoue abs te moram. Virg Geor. 3. *en age, segnes: Rumpe moras.* & libr 4. Æneid *Eia age, rumpe moras* AGE HANC REM] hoc vnum age, & cura, vt aduentum filij Hegioni nuntiare properes. EMINOR] palàm, vel pro meo iure minor. sic dictum eminor. vt edico. NISI QVIS SAT DIV VIXISSE SESE H. ARB.] id est, nisi quis homo volet mortem mea manu oppetere Nonnulli legunt, *Nisi qui homo*, quo modo habent quidam libri. ORE SIS. ET] id est, iacebit pronus in caput. non sistet pedibus, sed ore. cadet in os, a me valide pugnis pulsatus. PVGILATVM INCIPIT] pugnos suos extendit, quasi pugilatu certaturus, se ad pugilatum parat. ITINERA INSISTANT SVA] sic dixit instare viam in Asin. non longè à princip. NAM MEVS EST BALL.] commemorat aliquot tela, & machinamenta antiqua, quibus pugnum, brachium, humerum suum assimilat. ballista à verbo Græco βάλλω, dicta est. idcirco debet scribi cum gemino ll. Est autem ballista machinæ genus, quo grandia saxa, ut tela iaciuntur, vt torquentur. catapulta, iaculum celere, inquit Nonius, vel sagitta. Plautus. Curcul. *Atque ita te neruo torquebo, vt catapultæ solent,* deinde profert hunc locum. vox Græca est leuiter immutata καταπάλτης. ARIES.] aries machinæ genus, arietis animalis instar, qua muri olim verberabantur Virgil. lib. 2. Æneid. *Labat ariete crebro Ianua: & emoto procumbunt cardine postes* Idem libr. 12. *quique timos pulsabant ariete muros.* M. Tull. Offic. 1. *Tum qui, armis positis ad imperatorum fidem confugiunt, quamuis murum aries percusserit, recipiendi* Idem Topic. *Ex quo aries ille subijcitur in vestris actionibus, Si telum manu fugit magis, quàm iecit.* AD TERRAM DABO] affligam, prosternam. DENTILEGOS OMNEIS MORT. F.] id est, iis omnibus hominibus, quos offendero, id est, in quos incurrero, seu quos obuiam inuenero, denteis ex ore excutiam, ita, vt denteis suos in terram decussos è terra tollere, & legere necesse habeant. QVEMQVEM OFFENDERO] quemcunque offendero FAXO VITAE IS EXTR. OBSIST.] qui mihi (inquit) currenti obstiteris, eadem opera vitæ suæ obstabit: id est, mortem oppetet: quia eum pugnis contusum obtruncabo. NE QVIS PROPT CVLPAM CAP. S.] ne quis culpa sua in fraudem incidat.

IN VEN-

IN VENTREM SVMSIT CONFID.] ad ventrem inanem explendum tantum confidentiæ sibi asciuit, vel potius ventrem inanem expleuit: & ita factus est confidentior. VAE MISERO ILLI, CVIVS CIBO, &c.] ô illum miserum, per cuius cibum iste factus est in imperando insolentior, & immodestior, propterea scilicet quia edax conuiua magnam vim cibi, & vini absumpsit SCROF. PASCE] scrofis pascentes. scrofa sus fœmina. FVRFVRI] furfure, furfur, farinæ excrementum. EXCVLCABO FVRFVRES] calcibus excutiam furfures, id est, capitis sordeis, & cutis purgamenta BASILICAS ED.] regias quasdam edicendi rationes, & formulas. sic infra non longè. *Euge edictiones aediliticias sic habet quidem* PRAEBENT] παρέχετον, παρέχουσι. FABTIDOS] putidos. QVADRVPEDANTI] Virg. lib. 8 *Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum* CRVCIANTI] sessorem succussante, qui cruciat equitem, seu sessorem succussatione, & agitatione immodica. CANTERIO] suprà Aulul. Sint viliores Gallicis canteriis. ODOS] odos, antiquè pro odor. Notat Priscianus lib. 1. & hunc locum profert. SVB BASILICANOS.] negotiatores, immò otiosos homines potius qui sub basilica solebant deambulare. Sic M. Cælius lib. 8 epist. ad M. Tull. *subrostranos dixit*, qui sub rostris sedere, aut deambulare cōsueuerant. Sic ille. *Te a d. p. Calend. Iun. subrostrani (quod illorum caput sit) dissiparant perisse*, &c. Sed dicamus tandem, subbasilicanos eos esse intelligendos, qui cōmemorantur in Curculione. ibi, *Ditem damnosos maritos sub basilica quærito. Ibidem erunt scorta exoleta, quique stipulari solēt.* EIS EGO ORA VERBERABO SIRPICVLIS P. sirpicula, vel sirpiculū, canistri genus est à sirpando, id est, alligando appellatum. Sirpiculæ, inquit Varro lib. 4. de lingua Latina, vocatæ à sirpando, id est alligando. Propertius li. 4. *Pastorem ad baculum possum curare: vel idem Sirpiculis medio puluere ferre rosam.* Columella lib. 10. *Et vos agrestes, duro qui pollice mollem Demetitis flores, cana iam vimine textum Sirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.* VT SCIANT ALIENO N. Q. EXHIB. M.] vt sciant, quam valde nasum aliorum offendant fœtidorum piscium odore QVI CONCINNANT LIBERIS ORB. OVEIS] id est. qui oueis orbant agnis: concinnant orbas, id est, reddunt orbas liberis, hoc est agnis: ἀπαιδας. ET DVPLAM AGNINAM D.] i. & dant carnem agninam ouilla duplicatā, vt ouilla caro videatur. emptorib. agnina, tanquam ea, quæ re vera est agnina: vēduntque ouillam pro agnina. QVI PETRONI NOMEN IND. VERVECI SECT] qui petronem, hoc est arietem, veruecem appellant. Porrò carnem veruecinam arietinæ anteponendam esse constat. veruecem, sectariū dixit Plautus, quòd ei secti sint testiculi: arietem autem petronem, à duritie & asperitate. Nam Festus rusticos ait petrones esse dictos, à petrarum asperitate & duritia. EDICTIONES AEDILITIAE] edicendi formulas ædilium minorum, id est ædiliū plebis proprias. erant enim alii ædiles, qui maiores & curules nominantur. ad priorem ædilitatem referendus est titulus de ædilitio edicto, lib. 21. Digestorum. de eadem & Iuuenalis Satyra. *Et de mensura ius dicere, vasa minora frangere pannosus vacuis pannosus vlubris.* Tales ædileis ἀγορανόμους nominant Græci, vt significat ipse Plautus versu proximo. de altera M. Tull. lib. 2. de legibus, *Suntóque aediles curatores vrbis annonæ, ludorúmque sollemnium. Ollisque ad honoris amplioris gradum is primus ascensus esto* Idem plura lib. 5. accusat. in princip. ibi *Nunc sum designatus ædilis. habeo rationem, quid a populo Romano acceperim. Mihi ludos sanctiss. maximis cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæque faciundos*, &c. AGORANOMVM] ædilem plebis annonæ, rebúsque forensibus, & venalibus præfectum. REGVM REX REGALIOR] παμβασιλεύς, βασιλεὺς, βασιλικώτερος. vt Agamemnon in exercitu Græcorum. TANTVS VENTRI COMMEATVS MEO ADEST IN P. C.] cibus hic, generandi casus est. vt in Amphitr. *lectus*, ibi, *Quàm lectus, vbi cubuisti, concaluit locus.* Priscian. libro 6. *ventus venti: cibus cibi: quamuis & huius cibus antiqui protulisse inueniuntur.* Plaut. Capt *tantus ventri*, &c. QVI HOMINEM ADAEQ. V F.] Quo homine nemo viuit fortunatior. neque æque fortunatus, iunxit aduerbium, *adæquè*. cum comparatiuo, vt supra. *Nec est quisquam mihi, aquè cui melius velim.* quem versum sic explicandum puto, Nec est quisquam mihi, cui æquè bene velim, nec cui melius velim. PRIVSQVAM PVLTANDO ASSVLATIM, &c.] id est, priusquam foreis pulsando minutatim effringo, vel in minutas particulas disseco. Nonius assulatim, id est minutatim, inquit. deinde hunc versum profert, & illū ex Menæch. *Deinde dolabo assulatim viscera.* Iam illud, *foribus exitium affero*, dictum est translatè, pro foreis effringo. Quanquā non celabo lectorem, apud Noniū legi, *assulatim dabo*, quā lectionē reiicio. HVNC HOMINEM COLLOQVI] sic solet loqui Plautus. RESPICE] retro aspice, oculos ad me reflecte. faciem à me auersam, ad me conuerte. FORTVNA QVOD TIBI NEC P. NEC F. &c.] id est, Fortuna tibi propitia nō est, qui sic memoraris, iubes me ad te respicere, & ita me properantem moraris. At te Fortuna non respicit, neque respiciet. id est, at tu infortunatus & es, & eris. Alludit autem ad ædem Fortunæ respicientis, quæ fuit Romæ iuxta templum Iouis victoris: quam cōmemorat M. Tull. lib. 2. de Legibus his verbis, *Rectè etiam a Calatino Spes consecrata est: Fortunaque sit vel huius diei: nam valet in omneis dies: vel respiciens ad opem ferendam: vel fors:* &c. Plutarchus [Greek illegible], &c. Ludit igitur hic Plautus in verbo ancipiti, & ambiguo, *respicere*. Nam respicere, & retro aspicere, quomodo accepit Hegio & quasi retro aspiciēdo fauere significat. Sumtum ab iis, qui cum opitulari, & subuenire nobis possint, principio nos auersantes, prætereunt ac deserūt: deinde aliquādo tandem ad nos respiciunt, & mente mutata, nobis opitulantur. Iubes, inquit tu me ad te respicere, quisquis es: quod Fortuna tibi non faciet, nec facit. nam tibi, qui me properantē moraris. Fortuna non fauebit, neque fauet: sed contra iniqua, atque irata est, quia tibi pugnis, cubito, humeris, & membris omnibus caput comminuam, & dētes ex ore decutiam Fortuna, aut Deus eos respicere dicitur, quibus aliquādo, posteaquam eis inimica, & infesta fuit, placatur & propitia fit, & ridet. Virgil. in Tytiro, *Libertas, quæ sera tamen respexit inertem Candidior postquam tondēti barba cad. Respexit tamē, & longo post tempore venit* Terent. in Andr. *Charine & me, & te imprudens, nisi quid dij respiciunt perdidi.* Idem ibidem in extr. *ate me in tuis secundis rebus respice.* Idem Adelph. *Nam in nostro domus ... fuit summum ... nos colunt maximè.* CAN. *Nam hercle alius nemo respicit nos.* Plautus Bacchid. *Tace modò Deus respiciet nos aliquis* Horat. oda 2 libro 1. *Siue neglectum genus & nepotes Respicis auctor.* Propriæ autem huius verbi significationis exempla sunt innumerabilia, sed vnum commemorabo luculentum continet enim notum illum Augusti iocum in quendam iactabundum: qui iocus refertur a Macrob. l. b. 2 Saturn. l. cap. 4. Saxo in expeditione percussum. atque insigni cicatrice in fronte deformem, nimium tamen in opera iactantem, sic leuiter castigauit, *At tu cum fugies, nunquam post te respexeris.* OH MIHI QVANTVM EST HOMINVM OPT. OPTVMÈ, oh, optimè hominum, quantum est hominum, optimorum Sic Catul. ad Verannium. *O quantum est hominum beatiorum* EO FASTIDIS. eo fasti-

diosus es, vel eò me, & alies omneis obuios fastidis atque aspernaris CEDO MANVM] salutantium, & gratulantium sermo. Idem Mercat. *Uxor tibi placida, & placata sit, cedo dextras. nunc sani.* POL MOERORES MI ANTEVORTVNT G.] id est, pol, plus habeo mœrorum, quam gaudiorum: vel sic, pol mœrores mihi gaudia superant. IAM EGO EX CORPORE EXIGO OMNEIS MAC. MOER.] Iam ego ex corpore tuo omneis mœrorum notas deleo. Sed cur dixit ex corpore, & non ex animo? Quemadmodum morbi corporum ad animos interdum perueniunt: ita contrà morbi animorū ad corpora nonnunquā trameant. Itaque videmus plerunque homines animi ægritudine confici, & contabescere, & in corporib. hominum mœstorum notas mœrorum sæpe agnoscimus, vt maciem, pallorem, truceis oculos, squalorem corporis, & simil. ETSI NIHIL SCIO QVOD GAVD.] etsi nihil scio propter quod gaudeā. QVID IN DO VOLTVRII?] Hæc secū loquitur Hegio ad spectatores versus. CENSES, puta. ASTITVI AULAS] ollas ad ignē admoueri: ollas iuxta ignem locari. FULARI FOCVLIS FERVENTIB.] calefieri, & feruefieri paruis focis luculentis, & igne multo quasi feruentibus? Sed quid si dicamus, hic non foculos, id est, paruos focos, sed focula significari? Focula autem, vt docet Nonius, sunt nutrimenta. Vnde & foculare dicitur, vt fouere. Plautus Persa, *ad ades. Nam iam mihi fumant foculi.* Ego tamen malim neque foculos, id est, paruos focos intelligi, neque focula, id est nutrimēta, sed ænea vascula, & ita legi *cocula*, ad coquendū apta. ALIVM PISC. PRAES. ABIRE] alium aliquem ē familiaribus, aut famulis tuis emtū pisceis ire. Fest. *Praestinare, inquit, apud Plautum emere est*, id est, emendo tenere. HIC VIGILANS SOMNIAT] Lucret. lib. 3. *Et vigilans stertis.* Terent. And. *num ille somniat, quæ vigilans volunt?* PORCINAM, carnē subintell. SCIS BENE ESSE, SI SIT VNDE] id est scis tibi bene facere: scis lautè, & opiparè te accipere, si habeas, vnde sumtum facias. *esse* hic, est a verbo sum es, est: non a verbo edo es est. Sic in Menæc. *Quid multū verbis opus est? minore nusquam sui bene dispendio.* Plura coll. gimus huius locutionis exempla in commentar. Lucretianis ad illum locum, *bene erat, non piscibus, hic patinis*, &c. Sat. 2. libr. 2. PERNAM] perna à pede, inquit Varro libr. 4. de lingua Lat. de pernarum salsura legendus Cato lib. de re rust. in extr. de coquendi ratione. Apicius libr. 7 cap. 9 OPHTHALMIAM] piscem ab oculorum magnitudine dictum: quem oculatum vocant Latini. alij ophthalmiam interpretantur carnē oculis vicinam, & oculos ipsos certo modo conditos. Præterea alij ophthalmiā legūt numero multitudinis: alii optaleā HORAEVM] horeum salsamenti genus est ex pelamide pisce. cui quod ius sit aptum docet Apicius libr. 10. cap. 5 de horæo autem sic Athen. lib. 3. Διοκλῆς φησὶ ὁ Καρύστιος ἐν τοῖς ὑγιεινοῖς ὅτι γε ταριχηροῖς, ἄριστοι μέν τοι εἰσι τῶν ἀπίων ἀπὸ τοῦ ὡραίου τῶν δὲ ἡ ὑποῖων τοῦ θύννου. ἱκεσίος δ' ἱστορεῖ ὅτι ἐστὶ Δυσκατέργαστος κοιλίας τῶν πηλαμίδων ὥστε τὸ ὡραῖον, &c. id est Diocles autē Carystius in his libris, qui de Salubritate inscribūtur, ait Salsamentorum eorum, quæ pinguia non sunt, esse optima, horæa: eorum verò quæ pinguia sunt, thunnia: Hicesius vero narrat neque Pelamidas, neque horæa ventribus ad egerendum esse facilia, &c. ex quibus verbis præter alia, hoc quoque intelligimus, horæū, quod initio dixi, salsamētum fuisse ex Pelamide, vt thynniam ex thynno. SCOMBRVM] piscis notus est, ex quo garum optimum fiebat. Pers. Sat. 1. *nec scombros metuentia carmina, nec thus.* ET TRIGONVM] piscem à figura triquetra, vt quidam volunt: sed ego legendum censeo trygonum, per y Græcam litteram seu trygonem. Est autem τρύγων, auis & piscis, quem turturem, seu potius pastinacā Latini appellant nomē. CETVM] cete, κῆτος. maiores pisces, cete appellant Græci & Latini. ET MOLLEM CASEVM] caseum recentem. Sic Virg. dixit, castaneas molleis, teste Nonio, vel dic. pinguem. Virg. Tityro, *Pinguis & ingratæ premeretur caseus vrbi.* NOMINANDI ISTORVM, &c.] Nominandi istorum dixit pro nominandorum istorum: & edundorum: & ita sæpe loquebantur veteres. Lucret. libr. 5 *Ne quod ob admissum foedè, dictisque superbè, Pœnarum graue sit soluendi tempus adactum.* Terent. prologo Heaut. *date crescendi copiam, Nouarum qui spectandi faciunt copiam sine vitiis.* Plura exempla collegimus ad illum locum, si quis plura quærat. NE FRVSTRA SIES] ne forte frustreris. PROIN TV TVI QVOTIDIANI VICTI, &c.] Priscianus libr. 6. hic victus, huius victi, inquit. Deinde hunc versum profert. profert & Nonius. sententia autem hæc est, affer ad me veniem, victu tuo quotidiano contentum non cibos sumtuosos, & dapes opiparas appetentem, & desiderantem. TVM TV IGITVR &c.] tum pro ergo, vt sæpe alias. vt sit τοίνυν ἐν ἀρχῇ λόγου. BENEVOLENS] beneuolus. sic suprà, eadē comœd. *Omnium primùm salutē dicitō matri ac patri, Et cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.* NIHIL SENTIO] nihil sentio, quamobrem me fortunatum dicere debeam. NON ENIM ES IN SENTICETO] non est mirum, inquit parasitus, te nihil sentire, non enim es in loco sentibus obsito. SED IVBE VASA PVRA &c.] sic suprà, in Amphitr. *Iube verò vasa pura adornari mihi*, &c. ad quem locum satis multa, quæ ad hanc rem pertineāt, diximus. PROPRIVM, tuum. Nam aliena diis immolare nefas est. PINGVEM] quales victimæ debent diis immolari. ex quo pingues aræ. Virgil. lib. 7. *pinguis vbi & placabilis ara Dianæ* & eximiæ pecudes, quæ de grege exemtæ sunt, vt plenius pastæ & saginatæ, immolentur. SALVS] M. Tull. lib. 5. accusationis: *& cum multis facibus mihi obuiam venit: & ita me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans mihi ad pedes misera iacuit.* LVX] Cicero Terent. lib. 14 epist. *Hem mea lux, meum desiderium.* Homerus Ιλ. π. Οὐδέ τι Πάτροκλε, φόως ἔσσεαι ἢ ἀνθρώποισιν ἄλλοις. &c. Item Ιλ. Σ. ἀλλ' ἐπεὶ ... Virgil. libr. 2. Æneid. *O lux Dardaniæ, spes ò fidissima Teucrûm.* SATVRITATE] supra eadem comœd. *Vnde saturitate sæpe ego exij ebrius.* infra ead. scena, *ita me amabit sancta saturitas.* FACIAS TRANQVILLVM TIBI] propities, lenias, leuem reddas, places tibi. MIHI QVIDEM ESVRIO, N. T.] iocus ex eo, quod senex dixerat, quæsitus: *Esurire mihi videre.* cuius sententia plana est. hoc enim significat, tu speciem mihi præbes hominis esurientis. vt *mihi* cohæreat cum *videre.* At parasitus sic accepit, quasi senex dixisset, parasitum videri esurire Hegioni, vt *mihi* cohæreat cum *esurire.* CREDO] credo te tibi esurire. TVO ARBITRATV] esurito, vt lubet. FACILE PATIOR] facilè patior, te esurire, scilicet. hic Hegionis sensus est. sed parasitus in sensum obscœnum, & spurcum detorquet, quasi ille dixerit, se facilè pati alterius in corpore suo libidinē, & se facilè alterius animo & libidini morigerari. CONSVETVS PVER] nō est mirū, inquit, te facile pati subactorē, aut stupratorē, tu enim puer cōsueuisti. Hūc versū, quē quidā deleuerāt, restituimus, nō quòd hæ sentētiæ, tā spurcæ, nobis præbētur, aut placeāt quæ contra vehementer displicent: sed quod Plautū integrū, & suis mēbris ac partibus absolutū, quoad eius fieri potest & quantū in nobis situ est, nō mutilatū, neq; castratū, vt isti foris & palā seueri: domi, & in operto dissoluti volūt, edendum esse existimemus. IVPITER TE, DII Q. P.] propter istud dictum tam proteruum, ac flagitiosum. ABI STVLTVS: POST TEMP. V. id est, abi tu, qui stultus es, vel posita distinctionis nota post verbum,

verbum, abi & deleta post, vocem *stultus* sic explica: abi: stultus post tempus venis: id est, nimis serò ad cenam venis, ego autem iusseram te tempori venire. IGITVR OLIM SI ADVENISSEM, MAGIS TV TVM ISTVD DICERES] sententia huius ve sus est, multo igitur mihi tum diceres, me post tempus venire, ne apud te cenarem, si olim aduenissem talem nuntium scilicet, qualem nunc affero, tibi non afferens: cùm mihi tam lætum nuntium afferenti, istud dicas. Proinde ac si dicat: siquando istud mihi dicere potuisti: nunc non potes, aut certè non debes. IN PVBLICA CELOCE] celox, inquit Nonius, nauigium breue, dictum à celeritudine: deinde hunc locū profert, & alterū illum ex Asinar. *Vnde sursum quam interueritam quo hunc celocem conferam?* Et tertium ex Pœnulo Fulg ntius. *Celocem*, inquit, *genus naviculæ modicum, quod exemplum dicimus.* ALIV M] Eleum QVATRIMVM PVERVM] Pægnium: qui nunc Tyndarus nominatur ITA ME AMABIT S. SATVRITAS] iusiurandū parasito dignū. Nam saturitas parasito edaci omniū deorum, deorumque instar est. ITAQ. SVO ME SEMPER COND. COGN.] id est, & ita me semper saturum facit. MEVM GNATVM?] sic rogare solent, qui non credunt, quod sibi nunc aliis aut dicitur, quamuis cupiant esse verū. Et GENIVM MEVM] quia mihi Genii instar est. Genius autem, rerum omnium gignendarum Deus est. ET CAPTIVVM ILLVM ALIDEMSI &c. Polycratem Eodem natum, per Solam, per Apollinem. per Soram Sora, Colonia pop. R. in Campania, ex qua Valerius Soranus, qui ausus aliud Romæ nomē optima (vt ait Plinius lib. 3. cap. 5.) & salutari fide abolitū enuntiare, luit pœnas. per Præneste, seu potius Præneste. Præneste Campaniæ oppidum, à quo sortes Prænestinæ. M. Tull. lib. 2. de Diuin. *Fani pulchritudo, & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium retinet nomen, atque id in vulgus, quis enim magistratus, aut quis vir illustrior vtitur sortibus*, &c. Sequitur verbis paucis post, *quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum, nusquam se fortunatiorem, quàm Præneste vidisse fortunā.* Horat. epist. ad Lollium lib. 1. *Troiani belli scriptorem, maxime Lolli, dum tu declamas Romæ, Præneste relegi.* per Signiam. Signiæ etiam in Campania sunt. per Frusinonem. Plinius lib. 3. c. 5. *Ex Falernis, atque Frusinates, Ferentinates, Frezinates*, &c. Alatrinum. Aletrinum etiam Campaniæ oppidum vnde Aletrinates. PER BARBARICAS] Italicas VT TVVM VICTVM AVTVMABAS ESSE] vt tuum victum dicebas esse, suprà, *Asper meus sane victus est.* VAE AETATI TVAE] ætatem tuam miser viuas. SEDVLO] bona fide sedulo, inquit Nonius, significat sine dolo. BOIVS EST, BOIAM TERIT] Boii Galliæ transalpinæ immo Cisalpinæ, habita ratione loci, in quo hæc scribimus, populi, quos in illo tractu interiisse scribit Plin. lib. 3. c. 15. Fuerunt etiam populi Transrhenani, & postea in alias atque alias sed s translati, nunc partim Sequanis, partim Heluetiis finitimi. Esse tiā Boia Græciæ oppidum in Peloponneso, non lōgè à Cyparissio: de qua Strabo lib. 8. Est autem hic iocus in verbo ambiguo. Nam Boia, & fœmina Boia est, & vinculi genus tā ligneum, quàm ferreum, vt docet Festus, supra in Asin. *Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias* Significare igitur volēs Parasitus, Stalagmum vinctū esse, & vinculū, quo adstrictus est, terere, ait eum Boiam terere. & Boiam ei vxorem esse datam, liberorum procreandorum causa, ambiguū autem maximè cōsistit in hoc, *boiam terit.* Nam & qui arte vincti sunt, dicuntur vincula, quibus adstricti sunt, terere: & qui cum muliere aliqua crebrò rem habent, eam terere: & est mulier trita. Propert. li. 3 eleg. 9 de Cleopatra, *Et famulos inter fœmina trita suos* LIBERORVM, QVAERE.] id est, filiorum suscipiendorum gratia. *liberorum* dictum est impropriè. Nam seruorum liberi esse nō possunt, cum seruorum nuptiæ iure ciuili non sint, cumque ex seruo, & ancilla liber nasci non possit. dixi ex ancilla, nam si mater esset libera, quod nasceretur, liberum esset. partus enim sequitur ventrem. DIC BONA N' FIDE TV M. &c.] non credit Hegio parasito quamuis iurato. iurauerat enim ille per Apollinem. ITERVM GNATVS VID.] iterum natus videor, suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratur esse id a obu sibi* SI VERA AVTVMAS, Si vera dicis. VISE AD PORTVM] visere ad portum, visere ad ægros, & similia, vsitatum loquendi genus bonis scriptoribus. Lucret. lib. 2. *Nam quicunque suos fugitant visere ad agros*, &c. ad quem locum exempla collegimus ex aliis scriptoribus non pauca. CELLARIVM] cellæ præfectum, vel cellæ curatorem. NAM HERCLE, NISI PROBE MANTISC.] *mantiscinatus* vox vrbanè, & facetè à Plauto facta, à Græco nomine μάντις, id est, vates, & cano, videlicet ad exemplum vocis *vaticinatus*, sententia autem hæc est, Enimuerò nisi repertus abs te fuero verus vates, etiam fuste castigato. Enimuerò nisi compereris me vere tibi vaticinatū esse, non recuso, quin me vel plectas. *mantiscinatus* igitur dixit, pro *vaticinatus*, inest tamen in *mantiscinatus*, fortasse aliquid ambigui, vt hoc intelligat, se probè manticam, id est, ventrem suum expleturum, atque oneraturum: nam quòd nonnulli putāt parasitum dicere, se furaturum à manticulis, & māticulando, de quo Festus, errant. magis mihi placet superior sententia. Veruntamen ego hac de re nihil affirmo iudicent eruditi. Sed non celabo lectorem, aliquot libros manuscriptos habere, *mantiscinatus*, sine consonante s in media voce. FVSTI] fuste. Sic apud Lucret. colli pro colle, parti, contagi, voci. &c: pro parte, contagi, voce, &c. Sic ille lib. 2. *Sæpe etiam in colli tondentes pabula læta*, &c. DAPINABO CIBO] aliud verbum à Plauto fabricatum ad similitudinem verb. *propinabo*: dapinabo autem, id est, dapes præbebo *dabinabo cibum* verò sic dictum, vt ædificare ædeis, & οἰκοδομεῖν οἶκον seu τείχος & simil. Ne hoc quidē dissimulabo, me reperisse scriptū in omnibus ferè nostris libris manuscr. *æternum tibi dapinabo victum*, quo modo impressum est in omnibus vulgatis, quā scripturam reieci, quia contra carminis legem facit, & versum corrumpit. Nam nisi legatur, *dapinabo cibum*, quemadmodum edidit Camerarius, vt bo cibum sit anapæstus, superuacanea erit vna syllaba. SPONDEN TV ISTVD? HEG SPONDEO] En stipulatio. RESPONDEO] iocus in verbo. Nam respondeo valet, iterum spondeo, & respondeo do.

ERGASILVS.

Ille hinc abiit, mihi rem summam credidit cibariam
Di immortales, iam vt ego collos prætruncabo tergoribus!
Quanta pernis pestis veniet? quanta labes larido?

Quanta sumini absumedo? quanta callo calamitas?
Quanta laniis lassitudo? quanta porcinariis?
Nam si alia memorem, quæ ad ventris victum conducunt, mora est.
Nunc ibo ad meam præfecturam, vt ius dicam larido,
Et quæ pendent indemnatæ pernæ, eis auxilium vt feram.

ILLIC HINC ABIIT] id est, ille hinc abiit: sed videtur legendum, illic him abiit. alioqui versus sua mensura non constabit nisi dicamus, in aduerbio *illic*. exteri alterum l. quod non est Plauto inusitatum, ne Terentio quidem. sunt enim trochaici. Him autẽ, & istim, & illim, dixisse veteres pro hinc, istinc, illinc, constat. REM SVMMAM C.] rem summam cibariam, ita dixit, vt sæpe M. Tull. *rem summã publicam.* IAM VT EGO COLLOS PRAETRVNCABO TEGORIBVS] quomodo iam ego colla præcidam tergoribus suum, aliorum pecorum? *Collus* dixisse veteres in genere masculino, admonet Nonius, exẽplis aliquot collectis. Cæcilius in Synepheb. *Ad restim res redit. immo collus non res nam ille argentum habet*, Cato Sene. *Accipite si vultis hoc onus in vestros collos.* Næuius in Colace, vtrum scapulæ plus, an collus, calli habeat. Plautus Amphitruone, *Mala, mentum, barba, collus*, &c. Secutus sum autem in hoc loco restituendo Andriani Turnebi, viri doctissimi coniecturam, qui pro *tergoribus*, quod in omnibus libris reperitur, versu repugnante, *tegoribus* reponẽdum censuit. lib. aduers. 22. cap. 6. Atque hãc emendationem tuetur ille Varronis auctoritate, cuius hæc verba sunt, lib. 4. de ling. Lat. vt quidem ille legit. *Tegus suis, ab eo, quòd tegit. vt perna, à pede*, &c. Nam in libris scriptũ est, *tergus suis.* Sed huic lectioni aduersatur vox *collos*: nam conuenienter aut verè dici non potest prætruncare collos, seu colla tergoribus animalium. Tergora enim, partes sunt animalium à collis distinctę, & quæ sine collis cõstare possunt. Præterea veteres dixisse *tegus*, pro *tergus* non satis liquet. Prçterea tergus, corium significat, vt docet Nonius, & probat Virgilii testimonio. sic enim ille lib. 1. *Tergora diripiunt costis.* Quod si quis dicat, nõnullos legere *callos*, vt per callos intelligamus partes tergoris densiores, ac solidiores, vt *callum aprugnũ*: primũ omnes libri habẽt *collos* deinde *callum* dicitur potius in genere neutro, quàm *callus*: aut si *callus* quoque dicitur in numero singulari, non continuò *calli* in numero multitudinis reperitur. Omnino hic locus non caret difficultate, quem olim putabã tolli posse, si legimus, *Dij immortales, iam vt ego collos prætruncabo pecoribus?* de qua coniectura iudicent lectores sagaces, & eruditi. Eam quidẽ adiuuat laniorũ facta infrà non longè mẽtio: laniis enim opus non est, si nulla animalia iugulantur, pernæque tantùm & laridum, & sumen, & similia parantur. ego interea scripturam antiquam, & receptam, excepto quòd cum Turnebo *tegoribus* edidi, quia *tergoribus*, ferri non potest, retinendam putaui QVANTA PERNIS PESTIS VENIET?] pernis magna pestis veniet, quia coctæ apponentur, & comedentur. QVANTA LABES LARIDO?] videtur ex paranomasiis lepõrem sermonis quæsisse. *Pernis pestis: labes larido sumini absumedo: callo calamitas: laniis lassitudo.* QVANTA SVMINI ABSVMEDO?] vocem finxit à verbo *absumo*, non multùm à sumine discrepantem, paranomasiam quærens: qua significat absumptionem. est autem sumen, mamma suilla cum lacte suo iam abdito, & in aliam naturam verso, vel siccato. Martialis libr. 13. *Esse putes nondum sumen sic vbere largo Effluit, & viuo lacte papilla tumet.* QVANTA CALLO CALAMITAS?] callum, seu callus. caro durata, & densata, vt diximus in Pœnulo, *callum aprugnum callere æquè non sinam.* Idem in Persa, *magis calleo, quam aprugnum callũ callet*: significat etiam abdomen & carnem pinguem, & quasi callosam: quanta callo, inquit, calamitas, id est, quanta callorum suillorum vis, & copia exedetur? Teren. Heaut. de Bacchid. *Fundi nostri calamitas.* QVANTA LANIIS LASSITVDO?] lassi erãt lanii pecoribus mactãdis & iugulãdis, & in frusta secãdis: hic locus meam illam coniecturam adiuuet, vt dixi, qua legendum suspicor suprà *prætruncabo pecoribus?* PORCINARIIS?] iis, qui porcinæ carni præfecti sunt. NVNC IBO AD M. PRAEF. VT IVS D. E.] allegoria est ducta à præfecturarum ratione, & præfectorum consuetudine. solebant enim præfecti in suis præfecturis ius dicere. ad eorum igitur exẽplum ait parasitus se ire ad præfecturam suam, vt ius dicat larido. ET QVAE PENDENT INDEMN. P. EIS VT AVX. F.] pergit iocari parasitus. Pernæ posteaquam multo sale, idque per aliquot dies maceratæ sunt, suspenduntur in carnario quod fit non pœnæ, sed rationis domesticæ & prouidendi in posterum alimenti, penorisque gratia. Quod igitur fit vtilitatis causa, & ex ratione rei familiaris tuendæ, id quasi nomine pœnæ factum accipit. Sic in Trinũmo seruus Stasimus queritur, leges ad parietem fixas esse clauis ferreis: vbi malos mores, inquit, affigi nimio fuerit æquius: cum tamen leges non pœnę nomine, sed vt in publico propositæ ab omnibus cognosci possent, clauis affigi solerent. De pernis autẽ salliendis & posteaquàm accuratè salitæ sunt, suspẽdendis, multa præcipit Cato cap. 162. Sed hæc pauca de multis adscribam, *Vbi iam dies quinque in sale fuerint: eximito omneis cum suo sale. Quæ tum summæ fuerint, imas facito, eodemque modo obruito, & componito. Post diem omnino duodecimũ pernas eximito. & salẽ omnẽ detergeto & suspendito in vento biduum. Die tertio extergeto spongia bene, perunguito oleo, suspendito in fumo biduum. Tertio die demito. Perunguito oleo & aceto commixto, suspendito in carnario*, &c. Iam serui pedentes vapulabant, vt suprà diximus. Præterea malefici damnati, in crucem tollebantur. Pernis igitur, quæ pendent indemnatæ, auxilium se ferre velle ostẽdit parasitus, cùm hoc & sentiat, & significare velit, se pernas, quæ in carnario pendent, tollere, & depromere velle, vt eas coquendas curet, & coctas apponat.

PVER HEGIONIS.

Diespiter te, dique, Ergasile, perdant, & ventrem tuum,
Parasitósque omneis, & qui posthac cenam parasitis dabit.
Clades calamitásque, intemperiésque modo in nostram aduenit domum.
Quasi lupus esuriens, metui ne in me quoque faceret impetum.
Nimis hercle ego illum malè formidabam, ita frendebat dentibus.

Adue-

Aduenienſ deturbauit totum cum carne carnarium.
Arripuit gladium, prætruncauit tribus tegoribus glandia.
Aulas, calicéſque omneis confregit, niſi quæ modiales erant.
Cocum percontabatur, poſſéntne ſeria ferueſcere?
Callas refregit omneis intus, recluſitque armarium.
Aſſeruate iſtunc ſultis ſerui, ego ibo vt conueniam ſenem.
Dicam vt ſibi penum aliud ornet, ſiquidem ſeſe vti volet.
Nam hic quidem vt adornat, aut iam nihil eſt, aut iam nihil erit.

DIESPITER] dieſpiter, Iupiter, diei pater, æther, aër. Puer Hegionis hic inducitur, vt narret ſpectatoribus, quæ intus facta ſint à paraſito Verſus autem huius ſcenæ ſunt iambei, tetrametri non trochaïci vt alii quidam exiſtimant. QVASI LVPVS ESVRIENS] Horat. epiſt. 2. lib. 2 *poſt hæc vehemens lupus: & ſibi. & hoſti iratus pariter, ieiunis dentibus acer.* ITA FRENDEBAT DENTIB.] idem Trucul *hoc vide dentibus Frendit: icit Femur.* Virg lib. 3. Æneid *dentibus infrendens gemitu:* Idem 8. *huc ora ferebat, & illuc Dentibus infrendens.* lege Nonium in fremere & frendere TRIBVS TEGORIBVS] lego etiam hic tribus pecoribus. GLANDIA] glandulas quæ ſunt in ceruicibus. itaque ex parte totum intellige: & per glandia ſeu glãdulus, iugula aut ceruices ſignificari puta. Plin. lib 11 cap. 37. *Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ.* AVLAS] ollas. Nonnulli ſic legunt hunc verſum, probabili quidẽ coniectura ſed reclamantibus libris omnibus. *Calices, phialáſque omneis confregit, niſi quæ modiales erant.* MODIALES] ollæ modiales, quę ſunt modii capaces: quæ modii menſuram capiunt. COCVM PERCONTABATVR] in voce *cocum* m. eliditur, alioqui verſus vna ſyllaba redundaret. POSSENTNE SERIAE] ſeriæ, vaſa fictilia, in quibus carnes ſalſæ conditæ ſeruabantur. Cato cap. 162 *pernas ſallire ſic oportet, in dolio, aut in ſeria* ſunt etiam vaſa vinaria, Terent. Heaut. *Releui dolia omnia, omneis ſerias.* Perſius Sat. 4. *Seriola veteris metuens deradere limum.* Sunt & vaſa, æs, aut argẽtum, aut aliquid ſimile continentia, Perſius Sat. 2. *ſi ſub ruſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro Hercule.* Hic paraſitus, inquit puer, nõ ſatis habebat carnes in ſeriis conditas depromere & cocis coquendas dare, ſed ipſas quoque ſerias penè dicam coqui, & ferueſcere volebat Fortaſſis autem huc pertinet, quòd veteres illi heluones & lurcones, ita delectabantur calidis, vt quidam opſophagus chirothecis inter edendum vteretur, ne manus ſibi adureret cibos feruidos ſumens, cum tamen eos ſine cunctatione in os coniiceret, mandaretque, ac deuoraret CAELLAS REFREGIT OMNEIS INT.] cællas pænarias, quarum ſunt multa genera: ſunt enim oleariæ, vinariæ, &c. RECLVSITQVE] aperuitque, ARMARIVM] armariũ ſignificat interdum locum, in quo nummi recondũtur, vt hic. ſic & apud M. Tull. pro Cælio, *Túne aurum ex armario tuo promere auſa es?* Idẽ pro Cluentio. *Cùm eſſet in ædibus armarium, in quo ſciret eſſe nummorum aliquantum & auri noctu illuc, conſeruos dormientes occidit.* Plautus in Epid *Quin ex occluſo, atque obſignato armario Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.* ASSERVATE ISTVNC SVLTIS] obſeruate, ſi vultis, quò iſte progrediatur, & quid agat. PENVM ALIVD ORNET] Paullus titulo de penu legata lib. digeſt. 33. *Nomen autem penu*, inquit, *mihi traditum eſt omnibus generibus dictum* ſic Priſcia lib. 5. *hic & hæc & hoc penus: & hoc penum*, inquit, deinde cum aliis exemplis, ſiue teſtimoniis, etiam hoc profert: ſed aliter, quàm hodie legitur. ſic enim apud Priſc. legitur. *Dicam ſeni, curet ſibi aliud penu.* SIQVIDEM SESE VTI VOLET] ideſt, ſi volet ſe vti, *penu*, ſubintell. vt intelligamus antiquè dictum, ſi volet ſe vti penu. pro ſi volet vti penu. vel dic. ſiquidem volet ſeſe vti, nulla re ſubintellecta, id eſt, ſiquidem volet vti ſe ipſo: quod eſt, ſiquidem volet eſſe ſibi frugi, & vtilis, ſiue vtibilis. Nam qui nullam habet penum, nulláſque facultates rei familiaris, quid ſe faciat, non habet: ſibique & aliis inutilis eſt: denique quantus, quantus eſt, nullus eſt. NAM HIC QVIDEM. VT ADORNAT, &c] id eſt, nam vt quidem hic paraſitus facere inſtituit, & parat, aut iam nihil eſt, aut breui nihil erit.

HEGIO, PHILOPOLEMVS, PHILOCRATES, STALAGMVS.

Heg. *Ioui diiſque ago gratias merito magnas,*
Quom te reducem tuo patri reddiderunt,
Quómque ex miſeriis plurimis me exemerunt,
Quæ adhuc te carens dum hic fui, ſuſtentabam.
Quómque hunc conſpicio in poteſtate noſtra,
Quómque hæc reperta eſt fides, firma nobis.
Satis iam dolui ex animo, & cura me ſat
Et lacrymis maceraui. ſatis iam audiui
Tuas ærumnas, ad portum mihi quas memoraſti.
Hoc agamus. Philoc. *quid nunc quoniam tecum ſeruaui fidem,*
Tibique hunc reducem in libertatem feci? He. *feciſti vt tibi,*
Philocrates, nunquam referre gratiam poſſim ſatis,
Proinde vt tu promeritus de me & filio meo. Philop. *immò potes*
Pater, & poteris, & ego potero. & di eam poteſtatem dabunt,

Vt beneficium benemerenti nostro meritò muneres,
Sicut tu huic potes pater mi, facere meritò maxumè.

He. *Quid opu'st verbis? lingua nulla est, qua negem quicquid roges.*

Phi. *Postulo abs te, vt mihi illum reddas seruom, quem hîc reliqueram.*
Pignus pro me, qui mihi melior, quàm sibi semper fuit.
Pro benefactis eius vti ei pretium possim reddere.

He. *Quod benefecisti, referetur gratia, id quod postulas.*
Et id & aliud, quod me orabis, impetrabis, atque te
Nolim succensere, quod ego iratus ei feci male.

Phi. *Quid fecisti?* He. *in lapicidinas compeditum condidi,*
Vbi resciui mihi datum esse verba. Phi. *væ misero mihi,*
Propter meum caput labores homini euenisse optumo.

He. *At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.*
Gratis à me, vt sit liber, tecum abducito. Phi. *edepol Hegio*
Facis benignè. sed quæso hominem vt iubeas arcessi. He. *licet.*
Vbi estis vos? ite actutum, Tyndarum huc arcessite.
Vos ite intro. interibi ego ex hac statua verbera volo
Erogitare meo minore quid sit factum filio.
Vos lauate interibi. Philop. *sequere hac Philocrates me intrò.* Phi. *sequor.*

He. *Age tu illuc procede bone vir lepidum mancupium meum.*

Sta. *Quid me oportet facere, vbi tu talis vir falsum autumas?*
Fui ego bellus, lepidus, bonus vir nunquam, neque frugi bonæ.
Neque ero vnquam, ne tu spem ponas me bonæ frugi fore.

He. *Propemodum vbi loci fortunæ tuæ sint, facile intelligis.*
Si eris verax, tua ex re facies, ex mala meliusculam.
Recta & vera mihi loquere, sed neque verè, neque rectè adhuc
Fecisti vnquam. Sta. *quid ego fatear, credin' pudeat cum tu autumes?*

He. *At ego faciam vt pudeat: nam in ruborem te totum dabo.*

Sta. *Eia credo ego imperito plagas minitaris mihi.*
Tandem istæc aufer, dicque quid fers, vt feras hinc quod petis.

He. *Satis facundu's. sed fieri dictis compendium volo.*

Sta. *Vt vis fiat.* He. *bene morigerus fuit puer, nunc non decet.*
Hoc agamus. iam animum aduorte, ac mihi quæ dicam edissere.
Si eris verax, è tuis rebus feceris meliusculas.

Sta. *Nugæ istæc sunt, non me censes scire qui dignus siem?*

He. *At ea subterfugere potis es pauca, si non omnia.*

Sta. *Pauca effugiam scio. nam multa euenient, & merito meo.*
Quia & fugi, & tibi surripui filium & eum vendidi.

He. *Cui homini?* Sta. *Theodoremedi in Alide Polyplusio*
Sex minis. Heg. *pro di immortales is quidem huius est pater*
Philocratis. Sta. *quin melius noui, quàm te, & vidi sæpius*

He. *Serua Iuppiter supreme & me, & meum gnatum mihi.*
Philocrates, per tuum te genium obsecro, exi, te volo.

QVAE ADHVC, TE CARENS] *Quæ* neutri generis est, accusandi casus. Itaque videbatur dicere debuisse, *Quas*, videlicet miserias. sed nihil mutandum & *quæ* interpretandum, quas res, vel quæ mala, hoc est, quas miserias. SVSTENTABAM] tolerabam. HVNC] Philocratem. MACERAVI] tabefeci, consumsi, confeci. HOC AGAMVS] agamus quod est in manibus, & quod instat. curemus præsentia, & præterita missa faciamus. QVONIAM TECVM SERV. F.] quoniam tibi seruaui fidem. PROINDE VT TV PROMERITVS ES, &c.] hæc sunt coniungenda cum superioribus, hoc modo, fecisti, vt nunquam tibi satis possim gratiam referre, ita vt tu de me & de filio

meo promeritus es.i. fecisti, vt nunquam tibi satis magnam gratiam referre possim pro tuis in me. & filium meũ promeritis. BENEMERENTI NOSTRO] ἀγαθά..., seu ἡμετέρῳ, id est, homini bene de nobis merito. MVNERES] munereris. remunereris Nonius, *munerat*, inquit, pro *muneratur*. Turpil. Thrasyleonte, *Dat vltro, ac munerat, quod ab illo abstulit.* ILLVM] Tyndarum. PRETIVM] mercedem, parem gratiam. sic suprà in Asinaria. *Promerenti, optime hoccine pretij redditur?* Terent. Andr. *Ergo pretium ob stultitiam fero*, id est, pretium, seu mercedem stultitiæ. COMPEDITVM] compedibus vinctum. CONDIDI] conieci. PROPTER MEVM CAPVT LABORES H. E. OPT.] vel legendum cum interrogatione, vt subintelligamus, par est, verum est, oportet, hoc modo, verumne est, propter meum caput, id est, propter meã vitam, & salutem, homini optimo labores, atque ærumnas euenisse? vel sine interrogatione, hoc modo, vt misero mihi, ô me miserum, qui commiserim, vt vir optimus propter meum caput tot laboribus conficiatur, & tot ærumnas perferat. notetur locus. *homini optimo*. Nam *viro optimo* vsitatius erat, quanquam illo quoque altero interdum vti solent Latini sermonis auctores sic suprà eadem fab. *Me hic valere, & seruitutem seruire huic homini optimo.* LIBELLAM PRO EO ARGENTI] libellam argenti, id est, assem. sic M. Tull. accusationis lib. 2 *eccuius Volcatio, si sua sponte venisset, vnam libellam argenti dedisset?* Idem pro Rosc. Comœd. *hic nisi planum facit, I I S. 1000. ad libellam sibi deberi, causam perdit.* Dixit M. Tull. *ad libellam*, quod Horat. *ad assem* Sic Horat. epist. 2. lib. 2. *Luculli miles collecta viatica multis Ærumnis lassus, dum noctu stertit ad assem Perdiderat.* NE DVIS] ne dederis. TECVM ABDVCITO] sic erat emendatum in vno ex nostris codicibus manuscriptis, vel ab eodem scriptore, vt manus similitudo declarat, vel ab aliquo erudito. Nam versus, vt ita legatur, postulat, cum in vulgatis, & aliis manuscr. vox *tecũ* desideretur. FACIS BENIGNE] facis liberaliter. INTERIBI] interea. EX HAC STATVA VERBEREA] ex Stalagmo, homine assiduis & perpetuis verberibus digno: vel qui ita verberibus assuefactus est, vt, quantus quãtus est, ex verberibus concretus & conflatus esse videatur sic in Pseud. *Sed eccũ verbeream statuam, vt magnificè infert sese?* FALSVM AVTVMAS? falsum dicis. NE TV SPEM PONAS, &c.] ne tu spem in hoc positã habeas, videlicet, me bonæ frugi fore: vel sic: ne tu speres me bonæ frugi fore. *Spem ponere* ita positum sine hac adiectione in eo, seu in caro. videtur esse insolentius. VBI LOCI] quo in loco. TVA EX RE FACIES] tuo ex vsu facies, quod tibi expedit. EX MALA MELIVSCVLAM] facies ex mala re tua scilicet, meliusculam. QVOD EGO FATEAR CREDIN' PVD CVM TV AVTVMES?] id est credisne fore, vt me pudeat eius, quod fatear, videlicet, me neque rectè neque verè vsque ad hoc tempus vnquam fecisse, cum tu id dicas? NAM IN RVBOREM TE TOT D.] iocus ex verbo, quos pudet, ii erubescunt, qui virgis, aut loris vapulant, iis corium sanguine rubet. Sic igitur Hegio nefas esse credibile fore vt te pudeat tua mala facinora confiteri: id est, vt erubescas. cum tua mala facinora fateberis, at ego abs te vel inuito rubore exprimã: id est, at ego faciã, vt vel inuitus rubeas. Nam ego tibi tergũ verberibus rubore perfundam, seu rubrum reddam, *dare in ruborem*, sic dictum, vt dare in splẽdorem, dare ad mortem, dare ad langorem, & simil. quæ suis locis indicabuntur. EIA CREDO EGO. IMP MIN. M.] ironia. proinde quasi ita dicat, Eia scilicet tu mihi plagarum imperito plagas minitaris. non est ita. ego enim vsu didici quam sis plagosus: & plagarum sum peritissimus, quippe qui abs te toties verberatus fui. ISTA AVFER] ista omitte DIC QVID FERS] & dic, quid me velis, vel sic: & dic, quid in animo habeas. VT FERAS HINC Q. P.] lusit etiam hic in *ferre*: hoc modo *quid fers, quid habes in animo vt feras*. id est, vt auferas, seu accipias, *hinc*, hoc est, à me, id quod petis. SATIS FACVNDVS] satis facundus es, satis disertus es. SED FIERI DICTIS COMP. V.] sed te volo rem paucis complecti: sed te pauca verba facere volo: sed te volo breuem esse. hoc loquendi genus hinc natum est, quod qui rem aliquam non intium t, is lucrum seu compendium facere videtur ita qui pauca verba facit, is ea verba quę non loquitur, lucrifacere videtur. vtroque autem modo Plautus loqui solet, & hoc, *verba compendij facere*: vt in Asin. *Verbis velitationem fieri compendi volo*: & hoc. verborum, seu verbis compendium facere, vt hic. VT VIS FIAT] ita fiat, vt vis. id est non recuso, quin tuo arbitratu paucissimis verbis rem eloquar. Sed hæc Stalagmi verba in aliam sententiam torquet Hegio, vt mox dicemus. BENE MORIGERVS FVIT PVER. NVNC NON DECET] hæc loquitur senex ad spectatores versus, Stalagmi responsionem in aliã partem accipiens, atque ille sentiebat hoc modo, Stalagmus inquit Hegio, dum puer fuit, facilè morem gessit rogantibus: id est fuit impudicus, & aliorum libidini obsecutus est. sed nunc exoletum, & grandem natu non decet spurcities, nest in sententia non in verbis. Nam primum responsionem Stalagmi aliter interpretatur, atque ille volebat: deinde in voce *morigerus* nonnihil ambigui inest, quod significat & eum, qui est moribus commodus & morem gerit alteri in re honesta: & eum qui alterius libidini se facilem præbet, & facilè morem gerit. HOC AGAMVS] In hoc negotio toti simus: ad hoc negotium toti incumbamus: toto animo ac toto pectore in hoc negotio, quod est in manibus, occupati simus. ELISSE REI] expone, eloquere. E RVIS REBVS FAC MELIVSC.] id est, è rebus malis quales tuæ sunt, feceris paullo meliores. vel sic, è rebus tuis, quæ malè sunt, feceris paullo meliores. NVGAE ISTAEC SVNT] istæc seu ista, quæ loqueris, nugæ sunt. NON ME CENSES SCIRE Q. D.] non me putas scire, quid merear? *qui dignus siem?* subintellige sufferre, seu perpeti. vel legendum, vt in aliis est, *qui dign siem?* id est, quo dignus siem? AT EA SVFFERE POTIS ES P.] at potes ea pauca, quæ meretis, effugere & vitare, si non omnia. PAVCA EFF. SCIO. NAM M.] Seruus acutus & argutus, & quod caput est multorum delictorum sibi conscius, verba domini Hegionis, quæ fortasse simpliciter & ἀπλῶς locutus erat, improbius interpretatur: hoc modo: tecte dicis, inquit: vel scio ita esse, vt dicis pauca mala effugiam: nam multò maior eorum pars mihi euenit, idque merito meo. FILIVM. Paegnium, cui nũc Tyndaro nomen est. Exij ex domo. Nam domum introierat Philocrates vna cum Philopolemo, vt lauaret.

PHILOCRATES, HEGIO, STALAG.

HEgio assum, si quid me vis, impera. He. *hic gnatum meum*
Tuo patri ait se vendidisse sex minis in Alide.
Phi. *Quàm diu id factum est?* Sta. *hic annus incipit vicesimus.*

Phi. *Fa'sa memorat* Sta. *aut ego, aut tu. nam tibi quadrimulum*
Tuus pater peculiarem paruul m puero dedit.
Phi. *Quod erat ei nomen? si vera dicis, memora dum mihi.*
Sta. *Pægnium vocitatu'st, pòst vos indidistis Tyndaro.*
Phi. *Cur ego te non noui?* Sta. *quia mos est obliuisci hominibus,*
Neque nouisse, cuius nihil sit faciunda gratia.
Phi. *Dic mihi, isne istic fuit, quem vendidisti meo patri,*
Qui mihi peculiaris datus est huius filius?
He. *Viuitne is homo?* Stala *argentum accepi, nihil curaui caterum.*
He. *Quid tu ais?* Phi. *quin istic ipsu'st Tyndarus tuus filius?*
Vt quidem hic argumenta loquitur. nam is mecum à puero puer
Bene pudicéque educatu'st vsque ad adolescentiam.
He. *Et miser sum & fortunatus, si vos vera dicitis.*
Eo miser sum, quia malè illi feci, signatus meus'st.
Eheu quur ego plus, minúsque feci, quàm æquom fuit.
Quòd malè feci, crucior modo, si infectum fieri possiet.
Sed eccum incedit huc ornatus, audax suis virtutibus.

PECVLIAREM] qui esset in peculio tuo sic suprà in Aulul. *gallinaceus, Qui erat anni peculiaris*, &c. Idem in Mercat. *Quid etiam tibi ancillam dabo natam annos sexaginta, Peculiarem.* POST VOS INDID. TYNDARO] subintell. ei nomen. NEQVE NOVISSE] subintellige eum. BENE PVDICÉQVE EDVCATV'ST] sic infrà in Curcul. *Frater obsecro noli hunc condemnatum perdere. Bene & pudicè me domi habuit.* PLVS MINVSQVE FECI, &c.] plus mali, minus boni, &c. CRVCIOR MODO, S. INF.] proinde ac si dicat, crucior, sed frustrà: quia quod factum est, infectū reddi non potest. ORNATVS. AVDAX SVIS VIRTVTIBVS] *ornatus, audax*, posita sunt ἀσυνδέτως. nam hæc sententia est, incedit huc Tyndarus, ornatus videlicet suis virtutibus, & audax. id est, fretus seu ferox, & confisus suis virtutibus. Licet tamen fortassis etiam sic explicare, ornatus malleo, compedibus, manicis, boiis: & audax, id est, fretus suis virtutibus.

TYNDARVS, HEGIO, PHILOCRATES, STALAGMVS.

Vidi ego multa sæpe picta, quæ Acherunti fierent
Cruciamenta: verùm enimuerò nulla adæquè est Acheruns,
Atque vbi ego fui, in lapicidinis, illic demum est locus.
Vbi labore lassitudo omnis't exigunda ex corpore.
Nam vbi illo adueni, quasi patriciis pueris aut monedulæ,
Aut anates, aut coturnices dantur, qui cum lusitent,
Itidem hæc mi aduenienti vpupa, qui me delectet data est.
Sed herus, eccum ante ostium, & herus alter eccum ex Alide.
Rediit. Heg. *salue exoptate gnate mi.* Ty. *hem quid gnate mi?*
Atat scio cur te patrem assimiles esse, & me filium,
Quia mihi item vt parentes, lucis das tuendæ copiam,
Phi. *Salue Tyndare.* Tyn. *& tu quoius caussa hanc ærumnam exigo.*
Phi. *At nunc liber in diuitias faxo viuies: nam tibi*
Pater hic est, hic seruus, qui te huic hinc quadrimum surpuit,
Vendiditque patri meo te sex minis. is te mihi
Paruolum peculiarem paruulo puero dedit.
Illic indicium fecit. nam hunc ex Alide huc reducimus.
Tyn. *Quid huius filium.* Phi. *intus eccum fratrem germanum tuum.*
Tyn. *Quid tu ais? adduxtin' illum huius captiuum filium?*
Phi. *Quin, inquam, intus hic est.* Tyn. *fecisti edepol & rectè & bene.*
Phi. *Nunc tibi pater hic est, hic fur est tuus, qui paruum hinc te abstulit.*
Tyn. *At ego hunc grandis grandem natu ob furtum ad carnificem dabo.*

Meri-

Phi. *Meritus est.* Tyn. *ergo edepol huic meritam mercedem dabo.*
Sed dic oro, pater meus tune es? Heg. *ego sum, gnate mi.*
Tyn. *Nunc ego demum in memoriam redeo, cum mecum cogito,*
Nunc edepol demum in memoriam regredior, audisse me,
Quasi per nebulam, Hegionem patrem meum nominarier.
Heg. *Ego sum.* Phi. *compedibus quæso vt tibi sit leuior filius.*
Atque hic grauior seruus. Heg. *certum est principiò id præuortier.*
Eamus intro, vt arcessatur faber. vt istas compedes
Tibi adimam, huic dem. St. *cui peculij nihil est, rectè feceris.*

QVAE ACHERVNTI FIERENT.] quæ apud Orcum, seu apud inferos, fierent, Acherunti loco aduerbii est sic suprà eadem Comœd. *Facito ergo tu, vt Acherunti clueas gloria.* NVLLA ADAEQVE EST ACHERVNS, &c.] producit hunc locum quasi testem Nonius, vt probet, *Acheruns.* etiam fœminini generis esse, non solum mascul. vt apud Virgil. libr 6. *Et tenebrosa palus Acherunte refuso.* EXIGVNDA] eiicienda. QVASI PATRICIIS PVERIS, AVT MONEDVLAE, &c.] monetulæ, dictæ sunt à moneta tollenda: de quibus suprà in Asinar. Quod autem ad rem attinet, pueris ingenuis, & patriciis, tum apud Græcos, tum apud Romanos aues dari solebant, quibuscum lusitarent, vt passeres, cothurnices, anates, moneduiæ, galli gallinacei, & similes. Plinius. libro 4. epistolarum, epistola ad Clementem, *Habebat puer mannulos multos & iunctos, & solutos: habebat canes maiores, minorésque: habebat luscinias psittacos, merulas.* Erant & puellarū deliciæ res tales, vt passer Lesbiæ apud Catullum, *Passer, deliciæ meæ puellæ Qui cum ludere, quem in sinu tenere, Cui primum digitum dare appetenti, Et acreis solet incitare morsus* Ouid 10 Metam. de Pygmalione, qui statuā eburneam virginali habitu, & figura, amabat, *Et modò blanditias adhibet modò grata puellis Munera fert illi, conchas, teretésque lapillos, Et paruas volucreis, & flores mille colorum.* AVT COTHVRNICES] cothurnices fuisse pueris in deliciis, vt & gallos gallinaceos declarat locus Æschinis in oratione contra Tymachum, καὶ τοὺς ὄρτυγας, καὶ τοὺς ἀλεκτρυόνας οὓς ἠγάπα ὁ τρισκακοδαίμων ἄνθρωπος, ἀπέκτειναν. id est, & cothurnices, & gallos gallinaceos, quos infelicissimus homo amabat, necauerunt. Quanquam cothurnices in oratione illa adhibebantur ad ludum quendam talem. in quo cothurnicum in circulo inclusarum, is, qui vnam circa caput percusserat, illam ipsam & reliquas, quas poterat prendere, auferebat: qui aberrarat, cedebat alteri percutiendi ius. QVICVM] quibus cum. VPVPA] Vpupa, inquit, Plinius lib 10 cap. 29. *Obscœna pastu auis, crista visenda plicatili, contrahens eam, subrigénsque per longitudinem capitis.* Hic vrbanè malleum, quo lapides cædebat, appellat vpupam Tyndarus, tanquam auem obscœnam, & inauspicatam, licet etiam fortasse dicere, nonnullam similitudinem esse malleo cum vpupa, quòd malleus cristam quandam in dorso gerat, & rostro sit adunco, vt vpupa. QVI ME DELECTET] vel legendum, qui me delectem: id est, qua me delectem: vel spectatur, quod intelligitur, videlicet, malleus: non quod dicitur, *vpupa.* QVIA MIHI ITEM VT PARENTES LVCIS D. T. COP.] quia me viuere finis, vt parentes filios: quia mihi per te viuere licet, vt per parentes filiis lucis videndę potestatem faciunt, cum eos in luminis oras producunt, ita me, quem necare potes, viuere finis. TVENDAE] intuendæ. M. Tull. pro Milone, *Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum fateatur* Lucret. lib. 3 *Et sæpe vsque adeò mortis formidine vitæ, Percipit humanos odium lucisque videndæ, Vt sibi consciscant mœrenti pectore lethum,* &c Virg lib 6 *lucémque perosi* HANC AERVMNAM EXIGO] hanc ærumnam suffero, ac tolero. Nonius exigere, inquit, interdum significat agere. vt Plaut Capt. *Salue Tyndare.* TYN *& tu qui mei causa hanc ærumnam exigo.* FAXO, VENIES] faxo, id est, efficero vt venias mea opera certo venies: & fine dubio venies SVRPVIT] surripuit. ILLIC] Ille, Stalagmus. IN MEMORIAM REGREDIOR] in memoriam redeo, vt suprà, recordor: memoria repeto. QVASI PER NEBVLAM] hoc est. obscurè, & non satis planè, neque apertè, translatum ab iis, qui per nebulam aliquid cernere conantur ita translatio est à sensu videndi, ad sensum audiendi. Sic M Tull. dixit 12. Philippica per caliginem, & eadē sententia, sic ille, *Decepti, decepti inquam sumus, patres conscripti, Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica, quod videbam equidem, sed quasi per caliginem præstrinxerat aciem animi D. Bruti salus.* Sic autem edidimus in vtraque editione nostri Ciceronis, & ita legendum, non vt vulgò *præstrinxerat*, neque *perstrinxerat*, quod quamuis videam nonnullis linguę Latinæ imperitis, iisdémque arrogantissimis, persuaderi non posse: tamen dirumpantur licet, ita legendum esse contendo, idque me scire dico. quod in his Commentariis infrà suo loco pluribus verbis demonstrabo. Sic idem Plaut. in Pseud. *Sunt, quæ te volumus percontari: quæ quasi per nebulam nosmet scimus, atque audiuimus* VT TIBI SIT LEVIOR FILIVS] vt tibi leuetur filius. ATQVE HIC GRAVIOR SERVVS] & hic seruus, nempe Stalagmus, iisdem compedibus sit grauior: id est, grauetur, & oneretur. CERTVM'ST PRINCIPIO ID PRAEVORTIER] stat sententia primùm omnium id facere, vt filius meus compedibus leuetur & Stalagmus iisdem vrgeatur, & constringatur CVI PECVLII NIHIL EST, RECTE F.] locatur seruus etiam in malis. mihi, inquit, qui peculium nullum habeo, quid dederis, rectè feceris. vel sic, faciens tu id, quod dicis, id est, dans mihi aliquid, quod alii ademptum sit mihi nullum peculium habenti, benefeceris. ego priorem explicationem magis probo: neque tamen hanc posteriorem damnó, si cui fortè ea magis arrideat.

GREX.

SPectatores ad pudicos mores facta hæc fabula est.
Neque in hac subagitationes sunt, neque ulla amatio.
Nec pueri suppositio, nec argenti circumductio.

O

Neque vbi amans adolescens scortum liberet clam patrem suum.
Huiusmodi paucas poetæ reperiunt comœdias,
Vbi boni meliores fiant. nunc vos, si vobis placet,
Et si placuimus, neque odio fuimus, signum hoc mittite:
Qui pudicitiæ esse voltis præmium, plausum date.

SVBAGITATIONES] Terent. in Heauton. *Nam istuc quidem contumelia'st, Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicum subagitare.* Plaut Mil.Glor. *Neque ego vnquam alienum scortum subagito in conuiuio.* Idem ibid. in extr. *Cur es ausus subagitare alienam vxorem, impudens?* Ex his locis intelligere licet, subagitare mulierem, nihil aliud esse, quàm incontinenter, & lasciuè, & molliter eam attrectare: & subagitationes nihil aliud esse, quàm attrectationes intemperatas, molleis, & libidinosas. NEC VLLA AMATIO] vt in Asinaria, Casina, Amphitruo. NEC PVERI SVPPOSITIO] vt in Truculento Plauti, & in subditiuo Cæcilii. puerum supponere dicuntur mulieres quæ fœtum non suum, id est alienum, pro suo alunt, ac fouent: hinc pueri suppositi, id est subditi. NEC ARGENTI CIRCVMDVCTIO] id est nec fallacia, per quam pater aliquis argento emunctus sit, vel nec argenti interuersio, vt in Asinar. & Pseud. apud Plautum, & in Heaut. apud Terent. REPERIVNT] inueniunt, excogitant. SIGNVM HOC MITTITE] hoc signum date, quod iam dicturus sum: nempe plausum date. QVI PVDICITIAE ESSE VOLTIS PRAEMIVM] Qui pudicitiæ præmium tribui vultis, hoc est, qui pudici estis, & idcirco pudicitiam præmio affici vultis.

FINIS CAPTEIVEI.

CVRCV-

CVRCVLIO.

DRAMATIS PERSONAE.

PALINVRVS	ſeruos.
PHAEDROMVS	adoleſcens.
LENA	anus.
PLANESIVM	virgo.
CAPPADOX	leno.
COQVS.	
CVRCVLIO.	paraſitus.
LYCO	trapezita.
CHORAGVS	
THERAPONTICONVS	miles.

ARGVMENTVM.

CVRCVLIO miſſus à Phædromo it in Cariam,
Vt petat argentum. ibi ille eludit annulo
Riualem, ſcribit atque obſignat litteras.
Cognoſcit ſignum Lyco, vbi vidit, militis.
Vt amicam mittat pretium lenoni dedit.
Lyconem miles ac lenonem in ius rapit.
Ipſius ſororem quam peribat repperit,
Oratu euius Phædromo nuptum locat.

CVRCVLIO] Phædromi paraſitus. VT PETAT ARGENTVM] à quodam Phædromi ſodali, & amico, aut aliũde, alicũde. ELVDIT ANNVLO RIVALEM] de militis, Phædromi riualis, Terapõtigoni digito furtim annulũ detrahit per dolum, interea dum ille dormit. SCRIBIT ATQVE OBSIGNAT LITTERAS] ſcribit litteras ad Lyconem Trapezitam, vt pecuniam curet Cappadoci lenoni, penes quem erat Planeſium, quam deperibat Phædromus, & ſcribit militis nomine, & obſignat annulo militis. COGNOSCIT SIGNVM LYCO, VBI VIDIT MIL.] Lyco ſignum militis cognoſcit, vbi id vidit. ſignum autem erat, imago militis clipeati, elephantum machæra diſſecantis. LYCO] trapezita. VT AMICAM MITTAT] vt leno Cappadox Planeſium, amicam militis mittat, id eſt, miſſam faciat, ſeu dimittat, Lyco trapezita pretium lenoni dedit. MILES] miles poſtea, rerum illarum ignarus, Planeſium à lenone, pecuniam à trapezita repetit. Vtrunque recuſantem, & id, quod geſtum erat, narrantem, rapit in ius. IPSVS] ipſe miles, reperit, Planeſium, quam deperibat, ſuam ſororem eſſe. ORATV CVIVS, PHAEDROMO N.] à qua oratus, eam Phædromo, ſuo æmulo, dat vxorem ducendam. NVPTVM LOCAT] nuptum dat.

ACTVS PRIMVS.

PALINVRVS seruus, PHÆDROMVS adolescens.

Pa. *QVò ted hoc noctis dicam proficisci foràs,*
Cum istoc ornatu, cumque hac pompa Phædrome?
Ph. *Quo Venus, Cupidóque imperat, suadétque amor.*
Si media nox est, siue est prima vespera:
Si status, condictus cum hoste intercedit dies,
Tamen est eundum quò imperant, ingratiis.
Pa. *At tandem tandem* Ph. *tandem es odiosus mihi.*
Pa *Istuc quidem nec bellum est, nec memorabile,*
Tute tibi puer es lautus luces cereum.
Ph. *Egon' apicularum opera congestum non feram,*
Ex dulci oriundum, melliculo dulci meo?
Pa. *Nam quò te dicam ego ire?* Ph. *si tu me roges,*
Dicam, vt scias. Pa. *si rogitem, quid respondeas?*
Ph. *Hoc Æsculapij fanum est.* Pa. *plus iam anno scio.*
Ph. *Huic proximum illud ostium oculeißimum.*
Salue, valuistin' ostium oculeißimum?
Pa. *Caruitne febris te here, vel nudiustertius?*
Et heri cenauistíne? Ph. *deridésne me?*
Pa. *Quid tu ergo insane rogitas, valeátne ostium?*
Ph. *Bellißimum hercle vidi, & taciturnißimum.*
Nunquam vllum verbum mutit. quum aperitur, tacet.
Cúmque illa noctu clanculum ad me exit, tacet,
Pa. *Nunquid tu, quo te, aut genere indignum sit tuo,*
Facis, aut inceptas facinus facere, Phædrome?
Num tu pudicæ cuipiam insidias locas?
Aut quam pudicam oportet esse? Ph. *nemini.*
Nec me ille sinit Iuppiter. Pa. *ego item volo.*
Ita tuum conferto amare semper, si sapis,
Ne id quod ames, populus si sciat, tibi sit probro.
Semper curato ne sit intestabilis.
Quod amas, amato testibus præsentibus.
Ph. *Quid istuc est verbi?* Pa. *cautè vt incedas via.*
Ph. *Quin leno hic habitat.* Ph. *nemo hic prohibet, nec vetat.*
Quin quod palàm est venale, si argentum est, emas.
Nemo ire quenquam publica prohibet via,
Dum ne per fundum septum facias semitam,
Dum tete abstineas nupta, vidua, virgine,
Iuuentute, pueris, liberis: ama quid lubet.
Ph. *Lenonis hæ sunt ædes.* Pa. *malè istis eueniat.*
Ph. *Qui?* Pa. *qui scelestam seruitutem seruiunt.*
Ph. *Oblóquere.* Pa. *fiat maximè.* Ph. *etiam tu taces?*
Pa. *Nempe obloqui me iusseras.* Ph. *at nunc veto,*

Id vti

Id vti occœpi dicere, ei ancillula est.

Pa. *Nempe huic lenoni, qui hîc habitat?* Ph. *rectè tenes.*

Pa. *Nimis formido ne excedat.* Ph. *odiosus es.*

Eam volt meretricem facere: ea me deperit:

Ego autem eum illa facere nolo mutuum.

Pa. *Quid ita?* Ph. *quia proprium facio, amo pariter simul.*

Pa. *Malus clandestinus est amor, damnum'st merum.*

Ph. *Est hercle ita vt tu dicis.* Pa. *iam ne ea fert iugum?*

Ph. *Tam à me pudica est, quasi soror mea sit, nisi*

Si est osculando quippiam impudicior.

Pa. *Semper, tu scito, flamma fumo est proxima.*

Fumo comburi nihil potest, flamma potest.

Qui è nuce nucleum esse volt, frangit nucem.

Qui volt cubare, pangit saltem suauium.

Ph. *At illa est pudica, neque dum cubitat cum viris.*

Pa. *Credam, pudor si cuiquam lenoni siet.*

Ph. *Immò quid censes? vt quæque illi occasio est*

Surripere se ad me, vbi sauium oppegit, fugit.

Ideò fit, quia hic leno ægrotus incubat,

In Æsculapij fano. is me excruciat. Pa. *quid est?*

Ph. *Aliàs me poscit pro illa triginta minas,*

Aliàs talentum magnum, neque quicquam queo

Æqui boníque ab eo impetrare. Pa. *iniurius:*

Qui quod lenoni nulli'st, id ab eo petas.

Ph. *Nunc hinc parasitum in Cariam misi meum,*

Petitum argentum à meo sodali mutuum:

Quod si non affert, quo me vortam nescio.

Pa. *Si deos salutas, dextrouersum censeo.*

Ph. *Nunc ara Veneris hæc est ante horam fores,*

Me inferre Veneri voui iam ientaculum.

Pa. *Quid antepones Veneri ientaculo?*

Ph. *Me, te atque hosce omnes.* Pa. *tum tu venerem vomere vis?*

Ph. *Cedo puere sinum.* Pa. *Quid facturus?* Ph. *iam scies.*

Anus hîc solet cubitare custos ianitrix.

Nomen ei est lena, Multibiba atque Merobiba.

Pa. *Quasi tu legenam dicas, vbi vinum solet*

Chium esse. Ph. *Quid opu'st verbis? vinosissima est.*

Eáque extempulo vbi vino has conspersi foreis,

De odore adesse me scit, aperit illico.

Pa. *Eíne hic cum vino sinus fertur?* Ph. *nisi neuis.*

Pa. *Nolo hercle. nam istunc qui fert, afflictum velim*

Ego nobis afferri censui. Ph. *Quin tu taces?*

Si quid super illi fuerit, id nobis sat est.

Pa. *Quisnam istic fluuius est, quem non recipiat mare?*

Ph. *Sequere hac Palinure me ad foreis, fi mi obsequens.*

Pa. *Ita faciam.* Ph. *agite, bibite. festiua fores.*

Potate, fite mihi volentes propitiæ,

Pa. *Voltísne oliuas, aut pulpamentum, aut capparim?*

Ph. *Exsuscitare vostram huc custodem mihi.*
Pa. *Profundis vinum. qua te res agitant?* Ph. *sine,*
Viden' vt aperiuntur ædes festiuissimæ?
Non mutit cardo. est lepidus. Pa. *quin das sauium?*
Ph. *Tace, occultemus lumen & vocem.* Ph. *licet.*

QVÒ TED HOC NOCTIS D. PR.] quò te proficisci dicam hoc noctis tempore? *hoc noctu*, id est, hac parte noctis: hoc noctis tempore. Sic suprà in Amphitr. *qui hoc noctu solus ambulem.* & ibidem iterum atque iterum. CVM ISTOC ORNATV] cum cereo funali in manu, & cetero instrumento amatorum proprio. est enim suus amatorum ornatus, vt peregrinorum, nautarum, potorum. CVMQVE HAC POMPA] cum aliis seruis, qui vinum, & ientaculum Veneris gerunt. SIVE'ST PRIMA VESPERA] siue est prima vesperæ pars. Sic dictum prima vespera, vt prima luce, primo crepusculo. SI STATVS CONDICTVS CVM HOSTE INTER D.] id est, siue constitutus cum peregrino, & denuntiatus peregrino intercedit dies hostem antiqui pro peregrino vsurparunt. verba autem sunt 12. tab. *aut status dies cum hoste*, quæ profert M. Tul. lib. 1. de Off. ostendens id, quod diximus, hostem apud maiores vsurpatum esse pro eo, quem sua ætate peregrinum dicebant. Festus. *Status dies*, inquit, *vocatur, qui iudicij causa est constitutus cum peregrino.* eius enim generis ab antiquis hostes appellabantur, quòd erant pari iure cum pop. R. atque hostire ponebant pro æquare: deinde profert hos duos versus Plauti, *Si status condictus*, &c. Stata sacrificia, dicuntur certis diebus fieri solita. CONDICTVS] communiter dictus, denuntiatus Condicere, inquiunt iurisconsulti, *denunciare est prisca lingua.* INGRATIIS] inuitè. AT TANDEM T.] At tandem. tandem intelligo te amare ὑπερπόθως, seu potius ἐκμαίνεσθαι. vel dic, At tandem, tandem desine insanire. At tandem, tandem resipisce, & ad sanitatem reuertere. NEC MEMORABILE] id est, nec laudabile. vt contrà, illaudatum dicitur, quod non est nominandum, aut memorandum. TV TE TIBI PVER ES LAVTVS, &c.] Tu non habes puerum mollem, & delicatum, qui lumen tibi præferat: sed tute tibi minister, & puer delicatus es. tu es αὐτουργὸς, αὐτοδιάκονος. tu es tibi dux, & comes. LVCES CEREVM] tu tibi lumen præfers; tu tibi præluces, cereum manu gestans, σοὶ αὐτῷ δᾳδουχεῖς. Sic dictum luces cereum. vt lucere facem. in Casina: Primum omnium huic lucebis nouæ nuptæ facem. EGON' APICVLARVM OPERA CONG. &c.] Egóne non feram cereum apicularum labore constructum, & conflatum, & ex dulci melliculo meo oriundum? NAM QVO TE DICAM IRE?] ἀναστροφή. quónam te dicam ire? vel nam pro At, vel sed, vel autem. Sed quo te dicam ire? OCVLEISSIMVM] id est, æquè atque oculi, carum, carissimum. Sic ferè Festus: & hunc locum profert. Sed mendosè apud Festum legitur *oculissimum*. nam & ratio Latini sermonis, & lex carminis postulant, vt legatur *oculeissimum*. Quod autem libri quidem vulgati habent, *ocimissimum*, ferri non potest. CARVITNE FEBRIS TE, &c.] significat seruus, absurda interrogando, herum suum absurdè quærere ab hostio, vtrum valuerit, necne. Dicimus enim aliquem febri carere: non febrem aliquo homine carere. vel dic non eo esse ineptam, aut absurdam interrogationem, quòd ita quærat ex Phædromo, *caruitne te febris*: sed quòd caruitne te febris heri, vel nudiustertius? nam debet quisque scire valuerit heri, & nudiustertius, nécne. HERE] heri. ET TACITVRNISSIMVM] Hoc eo pertinet, quòd optant amatores, qui difficileis Veneres sectantur, & captant, vt ianuæ puellarum, quas amant, sine strepitu, & stridore pateant. Tibull. lib. 1. eleg. 2. *Ianua difficilis dominæ, te verberet imber: Te Iouis imperio fulmina missa petant. Ianua, iam pateas vni mihi, victa querelis: Nec furtim, verso cardine, aperta sones.* NVNQVAM VLLVM VERBVM MVTIT] id est, ne mutit quidem. planè mutum est, ne μῦ quidem facit. mutit verbum, tralatio est, nam ostia non loquuntur: satis igitur erat dixisse, nunquam vel mutit. NVM TV PVDICAE CVIPIAM INS. LOCAS?] M. Tull. pro Cælio, parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienum, &c. ibidem, paucis post: ne incurrat in alterius domum, atque famam ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat. AVT QVVM PVD. OP. ESSE?] etiam si non sit. NEC ME ILLE SINIT IVP.] id est, & dii vetant. Sic virg. lib. 2. Æneid. *haud ille sinit superi regnator Olympi.* quidem legunt, *Nec me ille sinat Iup.* hoc est, & dii prohibeant. Iam ille ἐμφατικῶς positum est. & vna opera δεικτικῶς ille, scilicet, qui in cælo habitat. ITA TVVM CONF. AMARE S.] Ita tuum conferto amorem, seu amationem, &c. Græcorum more dictum est. Sic enim apud illos τὸ ἐρᾷν ponitur pro eo, quod est ἔρως, & τὸ μεμνῆσθαι, pro eo quod est μνήμη, & cetera sexcenta similia. Idem Plaut. in Bacchid. *hic vereri perdidit, vereri*, id est, τὸ αἰσχύνεσθαι τῷ αἰδῶ pudorem. Sic Lucret. libr. 4. *Præterea meminisse iacet, languetque sopore.* ad quem locum plura collecta sunt exépla. NE SIS INTESTABILIS] id est, ne sis infamiæ nota inustus: ita nec tu testimonium dicere alteri possis, nec tibi alter. Intestabilis est, cui nemo testimonium dicere cogitur, nec ipse testamenti factionem habet, nec ad alterius testamentum testis adhibere potest Vlpian. libr. 28. digest. tit. 1. *Si quis ob carmen famosum damnetur: senatusconsulto expressum est, vt intestabilis sit. ergo nec testamentum facere poterit, nec ad testamentum testis adhiberi.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *vter aedilis, fueritue Vestrûm prætoris intestabilis, & sacer esto.* ad quem locum legito, si vacas, quæ notauimus in commentariis Horatianis. Sed vt redeam ad hunc locum, iocus est ex ambiguo. nam *intestabilis* significat eũ, vt dixi, cui testimonii dictione, & testimonii factione interdictũ est: qui est quasi sine testibus. esse sine testibus rursum, ambiguum est nam vel intelligi potest is, qui iis particulis caret, quibus vir à fœmina distinguitur, vel is, cui testeis adhibere in suis negotiis nõ licet. Itaque iocus est in verbo positus. Constat autẽ, iis qui Veneres legibus vetitas sectarentur, vt qui matronis, vt virginibus insidiarẽtur, sæpe caudas sulaceis vna cum testiculis ferro demessas esse. Horatius Sat. 2. libro 1. *quin etiam illud Accidit, vt cuidam testeis caudamque salacem, Demeteret ferrum.* AMATO TESTIBVS PRAESENTIBVS] etiam hoc ambiguitè dictum. quod non eget interpretatione. CAVTE VT INCEDAS. VIA] vel per viam publicam iter facias. τῇ λεωφόρῳ. Lucret. lib. 4. *Volgiuaga qui vagus Venere ante recentia cures.* Iterum Plautus infrà non longe, *Nemo ire quemquam publica prohibet via.* NEMO HIC PROH. NEC VET. &c.] ordo est, Nemo prohibet, nec vetat, quin hîc, id est, in domo lenonis, aut lenæ, emas, id, quod palàm est venale Horat. Sat. 2. lib. 1. loquens de meretrice, *Adde huc, quod mercem*

sine

sine fuco gestat:aperte, Quod venale habet,ostendit,&c. Iam quod attinet ad hæc duo verba,*probibere vetare:* prohibere, est factis: vetare, est verbis. NEMO IRE QVENQVAM PVBLICA PROH. VIA] publica via, τῇ λεωφόρῳ. Viarum, inquit iurisconsultus libr. 43.digest.titu.8. *quædam publica sunt, quædam priuata, quædam vicinales. Publicas vias dicimus, quas Græci βασιλικὰς, nostri prætorias, alij consulares appellant* allegoria autem est, qua significat neminem prohibere, quin suo quisque arbitratu meretrices consectetur DVM NE PER FVNDVM SAEPT] in allegoria manet: quã mox declarat. nam per fundum sæptum, siue sæpe circũdatum ac munitum, mulieres nuptas seu matronas, virgines, viduas, pueros ingenuos significat: quia lex taleis personas tangere vetat. DVM TE TE ABST. N. V. V.] hæc est interpretatio superioris allegoriæ. Atque hanc eandem sententiam pluribus verbis tractat M. Tull in orat pro Cælio. quem locum iam ante indicauimus. QVIA SCELESTAM SERVITVTEM SERVIVNT] scilicet, dum lenoni seruiunt: dum lenonem dominum habent. scelesta autẽ ædium seruitus est, quia earum dominus scelestus est OBLOQVERE] obloquere ambiguum est nã vel ita accipere licet, vt sit imperatiui modi: vel ita, vt indicatiui, pro obloqueris quo modo Phædromus vult accipi at seruus ita audit, quasi à Phædromo obloqui iubeatur. FIAT MAXIME] tu me obloqui iubes, fiat: non recuso, quin obloquar ID VTI O CORPI, &c.] *Id*, superuacaneum est, & fortasse legendũ, *Ita vti occœpi dicere:* verumtamen nihil muto. nam etiam alibi ita locutum esse suo loco indicabo. RECTE TENES] vel cum distinctione legendum, recte: tenes, id est, recte: subintell. dicis. intelligis. vel sine distinctione recte tenes: id est, recte intelligis, vt quidem vult accipi Phædromus. Sed Palinurus sic accipit, quasi ille proprie posuerit, recte tenes, pro firmiter tenes dextra, vt iam ostendemus. NIMIS FORMIDO, NE EXCIDAT] locus difficilis, & obscurus, & in codicibus antiquis ac recentibus varie scriptus, atque impressus. Nam alii manusc. habent, *Nimis formido, ne excedat.* vt duo Clericani, & alter è Puteaninis: quomodo Veneti, & Florentini, & Parisienses, & Lugdunenses. alii *ne exeat*, vt codex Tilianus: alii *ne excedat*, vt Huraltinus. & alter è Puteaninis, & is, quem mihi vtendum dedit Vascosanus. quã scripturam leuiter immutatam amplector. nam *excedat* quidem ferri non potest. sed si e. secundæ syllabæ vertatur in i. fiet *excidat*. quam scripturam rectam esse puto: idque continuo ostendam, sed mihi prius aliæ tres scripturæ considerandæ, & spectandæ sunt. quòd si probabiles sint, retinendæ: sin absurdæ & ineptæ reiiciendæ. Atque *excedat* quidem ferri non potest: quia sententia hanc respuit. nam si dicamus sic explicari posse, *Nimis formido ne* subintell. leno *excedat*. hoc est, ne domo egrediatur, & ne effugiat. idcirco ego recte teneo. nam quæ recte tenemus, non ita facilè nobis de manibus elabuntur: sententia a verbis, & incepto sermone aliena erit: idémque de verbo *exeat*, sentiendum. restat tertia *exedat*, quam quidam sic explicant, nimis formido, ne me hic leno exedat, tanquam bestia quædam immanis. Idcirco iidem legi volunt suprà proxime *Nempe huic leoni, qui h. hab.* quasi eum sic appellarit Phædromus, propterea quia lenonem istum, leonis instar, sæuum, & immitem, & inhumanum in se experiatur. Hanc igitur tertiam scripturam, quæ se tueri non potest, nisi *leoni*, pro *lenoni*, vt habent omnes libri, scribatur quis probabilem iudicet? Restat, vt cùm hæ tres scripturæ partim ferri non possint, partim reiiciendæ sint, *excidat* recipiamus cùm præsertim & ab antiqua scriptura *excedat* parum deflectat, & sententiam contineat huic toti loco accommodatissimam, & Plautino ingenio dignissimam. hanc igitur scripturam sic explico. Dixerat Phædromus, cum respondisset Palinurus, Nempe huic lenoni, qui hic habitat dicis ancillam esse: *recte tenes*. sic sentiens, recte intelligis. At seruus, ioco seruili, illud recte tenes accipit, pro *firmiter tenes*. scilicet penem. Itaque sic respondet, non est mirum me penem meũ firmiter tenere. timeo enim ne excidat significans se esse probè mentulatum: & propter pondus ac magnitudinẽ se metuere, ne, cùm careat subligaculo, grauis illa supellex sibi ex inguine excidat. Talis est iocus ille in Pœnulo, *tenetis rem.* ADVOC *Vox quidem hercle: ita pauxilla est, digitulis primoribus* In eãdem enim sententiam ibi accipiunt aduocati, *tenetis rem.* atque hic seruus Palaestrio *recte tenes* Si quis tamen contendat, etiam *exeat* legi posse, salua eiusdem ioci sententia, aut certe nõ admodum immutata hoc modo, nimis metuo, ne cauda mea propterea quòd valde est inflata, & expedita ad Venerem, exeat è sedib. suis: non magnopere pugnabo. Ne cui autem durius aut inusitatius dictum videatur, *recte tenes*, pro firmiter tenes, (sic enim accipit seruus, & hæc est altera ambigui pars) sic locutus etiam Ter. est, cum is quoque ambiguo luderet in Andr. ibi, *Dauo istuc dedam iam negotij:* SI *non potest* P. *Qui?* SI. *quia habet aliud magis ex se, & maius.* P. *quidnã? vinctus est* P. *Pater, non recte vinctus est.* SI. *haud ita iussi.* Nã Pãphilus, illud non recte vinctus est, sic audiri vult, nõ iure vinctũs est, sed pater sic accipit, non astricte, nec firmiter vinctus est. itaq; respondet. nõ ita iussi. nõ iussi, vt inualide, & minus firmiter vinciretur: sed contrà, vt quadrupes constringeretur. EA ME DEPERIT] i. ea me perdite amat. EGO AVTEM CVM ILLA FACERE NOLO MVT.] iocus præter exspectationem, seu παρὰ προσδοκίαν, & ex ambiguo. Nã cùm seruus & spectatores exspectarẽt, vt diceret se velle cum ea facere mutuum, i. se velle eam mutuò amare, vel ei in amorem respondere: dicit præter expectationem omnium, se nolle cum ea facere mutuum: in quo alter iocus est, sed ex ambiguo. Nam, cùm *facere cum illa mutuum* primo aspectu, atque adeo re vera hoc significare debeat, pariter illi in amore respõdere, Phædromus longe alio modo vult accipi, vt ipse postea declarat, videlicet se nolle eam sibi dari mutuò, sed emptione propriam fieri. Nam quas res mutuo accipimus, tametsi ex nostræ fiant, & idcirco nostro periculo pereant, tamen cogimur earum rerum si non eandem speciem, at idem genus reddere. quas verò emimus, eas mãcipio accipere solẽmus, earúmq; dominium in nos ita trãsfertur, vt neque eas, neque earũ æstimationem, neque quidquam omnino venditori earum nomine debeamus. verbi gratia, si quis mihi cẽtum aureos mutuos dederit, ii, mei quidem fiũt, & meo periculo pereũt: sed natura huius contractus talis est, vt quamuis nõ eosdem numero, aut specie centum aureos, eosdem genere tamé creditori reddere debeam. Itaque qui dat mutuum, facit is quidem quod dat, quodãmodo proprium debitoris, sed non omnibus modis, neque omni ex parte: quia id quod dedit, aliquando recepturus est, aut certe repetendi ac recuperandi ius habet, nempe quo tempore conuenit: verùm, vt dixi, non idem numero, hoc est, non eos ipsos nummos, quos dedit mutuos: sed alios æque probos, & eiusdem generis. Hoc igitur dicit Phædromus, nolle se hac lege Planesium accipere à lenone, vt eam aliquando reddere cogatur: quod eueniret, si mutuum contraheret: sed velle propriam facere, vt perpetuò ea potiatur, & fruatur. Hinc fit, vt proprium à Latinis pro perpetuo vsurpetur. Virgilius libro 6 *propria hæc si dona fuissent.* Horat. epistola 2. libro 2. *tanquam sit proprium quidquam puncto quod mobilis horæ*, &c. ad quem locum plura quidem exempla colligimus, sed

tamen illud ex Terentio huc adscribemus in Andr. *Nihilne esse proprium cuiquam?* vbi notat Donatus *omne quod habemus, aut mutuum est aut proprium. Ergo proprium perpetuum*, &c. MALVS CLANDEST. EST, AMORIS ordo est, clandestinus amor malus est. QVIA PROPRIVM FACIO: AMO P. S.] declarat ambiguè dictum. nolo, inquit, facere mutuum, quia proprium facio. id est, nolo mihi necesse esse eam reddere, sed contrà volo eam perpetuò meam manere. & tamen in hanc sententiam facere volo cum ea mutuum. quod eam amo pariter simul. IAMNE EA FERT IVGVM?] id est, iámne ea maribus subsidit? iámne ea a te, aut ab alio viro subacta est? iámne ea, vt infrà loquitur, cubitat cũ viris? sic Horat. oda 5. lib. 2. *Nondum subacta ferre iugum valet Ceruice: nondum munia comparis Æquare: nec tauri ruentis in Venerem, tolerare pondus.* SEMPER, TV SCITO, FLAMMA F. PR.] significat complexum, & concubitum osculis esse proximum. QVI E NVCE NVCL. ESSE VOLT. FR. N.] Allegoria est, per quam significat ei qui aliquid efficere aut consequi studet eos labores suscipiendos, eámque viam ac rationem ineundam esse, qua possit ac soleat ad id perueniri. Ita qui vult alicuius puellæ complexu potiri, primò alloquitur, & blandis verbis allicit, & promissis conciliat, deinde osculatur: postremò complexu Venerio & concubitu fruitur. QVI VOLT CVBARE, &c.] allegoriæ explicatio. PANGIT SALTEM S.] saltem osculatur. PANGIT,] figit. Virg. lib. 1. Æn. *Cùm dabit amplexus, atque oscula dulcia figet.* CREDAM PVDOR SIC.] Non est credibile eam puellam esse pudicam, quæ penes lenonem sit: cum lenones omnes pudore careant. legendum autem *si cuiquam* non *si cuipiam*. NEQ. DVM CVBITAT CVM V.] neque dum fert iugum. IMMÒ QVID CENSES?] Immò quid arbitraris? Sic autem legendum, non vt vulgo, *vt illam censes*: neque vt edidit Camerarius, *vt illum censes?* VT QVAEQ. ILLI OCCASIO EST, SVRR. SE, &c.] id est, quamcunque occasionem nacta est surripiendi se ad me, suauium mihi figit: & simulátque id fecit, fugit. Virg. in Palæm. *Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.* Prisc. lib. 10. *Pango etiam pegi & ex eo compositum, impingo, impegi facit.* Pacuuius in Medo, *Tonsilla pegi laeua in littore*, &c. simplex tamen pango etiam pepigi facit secundum Carisium, & panxi. Sed antiqui pago quoque dicebant pro paciscor. *oppegit* igitur interpretor: firmiter obtulit, ori meo contra affixit. HIC] in fano Æsculapii. INCVBAT] qui à diis aliquid petere cogitabant, cubabant in eorum deorum, quorum ope egebant, fanis, aut templis, tanquam responsa ab iis vel vigilantes, vel in somnis accepturi. Notat Seruius ad illud Virg. Æn. 7. *& caesarum ouium sub nocte silenti Pellibus incubuit stratis, somnosque petiuit.* M. Tull. lib. 1. de Diuinat. *Atque etiã qui praerat Lacedaemoniis non contenti vigilantibus curis, in Pasiphaae fano, quod est in agro propter vrbem, somniandi causa excubabant.* alias, *incubant, quia vera quietis oracula ducebant.* Eodem pertinent illa Strabonis, libr. 16. vbi de Mose loquitur. Ἀλλ' ἐᾶν δεῖν πᾶσαν ξοανοποιΐαν, καὶ τέμενος ἀφορίσαντας, καὶ σηκὸν ἀξιόλογον τιμᾶν ἕδους χωρίς. ἐγκοιμᾶσθαι δὲ καὶ αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν τε, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄλλους τοὺς εὐονείρους· καὶ προσδοκᾶν δεῖν ἀγαθὸν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ δῶρον ἀεί τι καὶ σημεῖον τοὺς σωφρόνως ζῶντας, καὶ μετὰ δικαιοσύνης, τοὺς δ' ἄλλους μὴ προσδοκᾶν. id est, Sed docebat ille, omnem statuarum fabricationem omittere oportere, & fano ac templo augusto certis finibus circumscripto, quod Deo consecraretur, cum Deum colendum: & in eo templo vel pro se quenque, vel alios qui essent ad bene somniandum apti natura, pro aliis incubare oportere: & iis qui temperanter & iustè viuunt à Deo donum aliquod, aut signum esse expectandum: aliis verò nihil tale expectãdum. &c. Sic igitur ægri in templis Æsculapii incubabant, vt saltem in somnis moniti, aliquod morbi laxamentum, ac leuamentum ab eo consequerentur. ALIAS TALENTVM MAGNVM] talentum magnum valet centum minas. minæ autem singulæ drachmas centenas, quanquam alii singulis minis 75. drachmas tantum contineri volunt. Idem Plaut. Mostell. *Si hercle nunc ferat sex talenta magna argenti præsentaria, numquam accipiet* ad quem locum de talento nonnulla præterea docentur. Ter. in Phorm. *cedo. quid postulat? G. Quid? nimium. quantum libuit. C. Dic. G. si quis daret talentum magnum.* Fest. *Talentorum*, inquit, *non vnum genus Atticum est mille denariûm.* &c. Lege & Priscianum de talento. Sed instar omnium erit vnus Budæus in libro de asse. ÆQVI, BONIQ.] moderati. ἐπιεικοῦς. INIVRIVS, QVI, QVOD LEN. NVLLI EST, &c.] iniurius es, inquit, qui, quod nullus leno habet, scilicet, æquum & bonum, id ab eo petas. QVO ME VERTAM, NESCIO] sermo hominis inopia consilii laborantis. sed hæc verba aliter accipit seruus, vt iam cognoscemus. SI DEOS SALVTAS, DEXTROVORSVM] iocatur seruus, Phædromi verba in aliam sententiam, atque ille volebat, torquẽs. Nam cũ ille significas, se nescire quid se faciat, & quid cõsilii capiat, ita locutus esset, *quò me vertam, nescio*: seruus aliter accipiens, subiicit *Si deos salutas, dextrouorsum.* id est, si deos salutas, verte te dextram partem versus. Qui deos salutabant, ac venerabantur, circũagebant se dextram partẽ versus. T. Liuius lib. 5. annal. *Dicitur manus ad cælum tollens precatus esse, vt si cui deorum hominumque nimia sua fortuna populique R. videretur: vt eam inuidiam lenire quam minimo suo priuato incõmodo publicoque Ro. populi liceret. conuertentem se inter hæc veneratione traditur memoria prolapsum cecidisse.* Hoc idẽ Plutarch. narrat planius, & vberius, his verbis. ἀνατείνας τὰς χεῖρας τοῖς θεοῖς, καὶ προσευξάμενος εἶπε, Ζεῦ μέγιστε, καὶ θεοὶ χρηστῶν ἐπίσκοποι, καὶ πονηρῶν ἔργων, αὐτοί που σύνιστε Ῥωμαίοις, ὅτι οὐ παρὰ δίκην, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀμυνόμενοι μετερχόμεθα δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ παρανόμων πόλιν. εἰ δ' ἄρα τις ἡμῖν ἀντίστροφος ὀφείλεται τῆς παρούσης νέμεσις εὐπραξίας, εὔχομαι ταύτην ὑπέρ τε πόλεως, καὶ στρατοῦ Ῥωμαίων, εἰς ἐμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι, ταῦτ' εἰπὼν καὶ καθάπερ ἐστὶ Ῥωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις, καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν, ἐσφάλη περιστρεφόμενος. i. manus in cœlum ad deos superos sustulit Camillus, & precans, Iupiter magne, inquit, & vos dii bonorum, & malorum facinorũ inspectores, vos ipsi scilicet iuxtà atque Romani scitis, nos nõ contra ius, sed necessitate coactos, & iniuriã acceptam referẽtes, hominũ maleuolorum & iura, legésq; negligentium vrbẽ vlcisci. Quod si qua etiam nobis reciproca, & vicissim rediens præsentis felicitatis vltrix iustitia debetur, precor, & pro ciuitate, & pro exercitu Romanorũ, vt hæc in caput meũ cum minimo incõmodo recidat. Hæc locutus, quemadmodũ mos est Romanorũ, postea quã precati, & venerati sunt, se dextrã partem versus vertere, interea dũ se circumagit, prolapsus est. Suet. in Vitellio, de Lucio Vitellii imperatoris patre. *Idem miri in adulando ingenij primus C. Cæsarẽ adorari instituit, cum reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circumuerténsque se, deinde procumbens.* Lucret. lib. 5. *Nec pietas vlla est, velatum sæpe videri Vertier ad Lapidem, atque omnes accedere ad aras.* ad quẽ locum licet legere quæ à nobis annotata sunt in cõmẽt. Lucr. ANTE HORVM FOR.] ante foreis lenonis, lenæ & puellę. ME INFERRE VEN. V. I.] Voui me Veneri prima luce sacra facturũ: quo tẽpore ientãt pueri, vel vt Simeo Bosius, quo tẽpore iẽtacula vẽdũtur: quã explicationẽ possum adiuuare Martialis epigram-

epigrammate, quod est libri vltimi vltimum. *Surgite iam vendit pueris ientacula pistor. Cristataque sonant vndique lucis aues.* Licet etiam hoc modo explicare, vt Sim. Bosio videbitur, Voui me ante alios omneis Veneris sacra facturum, quæ sint ei pro ientaculo. QVID ANTEPONES VENERIO IENTACVLO?] non putaui me culpam vllam contracturum, aut quidquam temerè facturum, si secutus essem antiquam scripturam, in altero ex codicibus Puteani sine vlla litura expressam. *Quid antepones Venerio ientaculo?* Nam alij omnes habent, vt vulgati, *Quid antepones Veneri à ientaculo*, quam scripturam & sententia, & lex carminis respuunt Adr. Turnebus cum animaduertisset, hunc locum esse in libris vulgatis & plerisque aliis mendosum coniecit legendum, *Quid antep. Venerio ientaculo* fortasse non malè vt ita explicetur, Quid antepones, subintell. Veneri, in Venerium ientaculum? Præterea Nonius in verbo *ientare*, mendosè hunc versum profert, hoc modo, *Quid antepones Veneri ientaculi?* quamuis enim non absurda sit huius lectionis sententia, nempe talis, Quid ientaculi, id est, quod ientaculum, Veneri antepones? id est ante Venerem pones? seu Veneri appones? tamen versus hanc lectionem ferre non potest: acquiescamus igitur vel in Adriani Turnebi coniectura: quæ sic explicanda est: Quid antepones, inquit seruus, Venerio ientaculo? id est. vt sentit seruus, quid appones Veneri in ientaculum? vel in antiqua scriptura, quam secuti sumus: quod tutius esse puto. Sic loquitur in Mænech. *Bonum anteponam prandium pransoribus.* Ita autem quærit seruus, quia nihil præter vinum videt. ientaculum autem est cibus matutinus aut matutina cibi degustatio, vt veteres quidam grammatici volunt At Phædromus verba serui in aliam sententiam accipit, aut detorquet, talem scilicet, proinde quasi quæsierit, quos conuiuas adhibiturus, seu vocaturus esset ad ientaculum Venerium. Itaque sic respondet, *Me te*, &c. TVM TV VENEREM VOMERE VIS] seruus eandem verborum sententiã, quã initio esse voluerat, retinens, & Phædromi sensum dissimulans, qui de vocandis cõuiuis acceperat, Ergo, inquit, Venerem vomere vis? proinde ac si ita dicat, si tale quale dicis, ientaculũ apponere cogitas, nẽpe, me, te, hosce omneis, videris tali facto assequi velle, vt, Venus vomat. Nã simul atque nos ientauerit, reuomere cogetur. Licet autem legere etiã sine interrogatione GEDO PVER SINVM] da puer sinũ. Nonius *sinus & galeola*, inquit, *vasa sinuosa*. Virg. M... lib *Sinum lactis, & hæc tibi liba, Priape, quotannis Expectare sat est.* vbi Seruius, sinus, genus vasis: quod cum significamus *si* producitur: cum vero gremium *si* corripitur. Iã *puere* antiquũ pro *puer* à recto *puerus*. QVID FACTVRVS?] quid facturus es? MVLTIBIBA ATQ. MEROBIBA] à te ipsa scilicet: quia multum bibit & merum bibit, QVASI TV LAGENAM DICAS, VBI, &c.] hoc pertinet ad id, quod posteriore loco positum est *Merobiba* anum istam, inquit, significat esse lagenæ, in qua vinum Chium, solet esse similẽ. Vinum Chium non solebat aqua marina perfũdi, vt cetera vina Græca: sed oportebat esse merũ, & maris expers. Hor. Sat. 2. lib 2. *procedit fuscus Hydaspes Cæcuba vina ferẽs: Alcon Chiũ maris expers.* ad quẽ locum legere, quæ notauimus fortasse lectorem iuuabit. Iam lagenã fuisse vasculum ad vinum capiendum, & continendum accommodatum, constat, &, si qua controuersia esset, eam tolleret iocus ille notissimus. immo nisi lagena nos defecisset, occidissemus te. EXTEMPVLO VBI] simulátque, simul vt. DE ODORE] ex odore NISI NEVIS] nisi non vis. subintell. fertur: hoc modo, quærit, an feratur ei, hic sinus vini respondeo tibi, ferri, nisi non vis. *neuis* secunda pers. est à verbo *nolo*, ac p o *non* antiquè. NAM ISTVNC QVI FERT, AFFL.] nam istum, qui fert sinum vini plenum, velim ad terram afflictum esse? id est, velim graui casu in terram deiectum esse, si putem isti anui ferri. CENSVS] putaui. SI QVID SVPER ILLI FVERIT] si quid illi superfuerit. QVISNAM ISTIC FLVVIVS EST, &c] allegoria est: quæ hoc significat, quódnam illuc vinum est, quod anus non ebibat, cum mari anum: cum fluuio vinũ comparat. Sic ferè in Truculento meretricem cum mari: quæ dantur meretrici: cum fluuiis in mare decurrentibus confert: fluuios autem omneis in mare delabi constat, & hac de re diximus in comment. Lucret. li. 6. ibid. *Principiò mare mirantur non reddere maius Naturam, quo tantus siet decursus aquarum, Omnia quo veniant ex omni flumina parte*, &c FI MIOBSEQVENS] mihi obsequere. *fi* imperatiui modi præsẽtis temporis, num. sing. à verbo *fio*. vsus est eadem & Hor. l. 2. Sat. ibi, *fi cognitor ipse*. ad quem locum plura. vtitur mox plurali *fite mihi volentes prop.* FITE MIHI VOL.] fite mihi beneuolæ: vel sic, fite mihi faciles, & libentes, seu voluntariæ. VOLTISNE OLIV. &c] iocatur seruus, & dominum suum vrbanè irridet. Oliuas, seu oleas fuisse etiam veteribus in mensis vsui, vel ex his Hor. versib. intelligere licet, Sat 2. li. 2. *nec dum omnis abacta Pauperies epulis regum. nam vilibus ouis Nigrisque est oleis hodie locus.* AVT PVLPAMENTVM] pulpamentum, cibus est, qui fit ex pulpa leporis quod declarat iocus ille militi apud Ter in Eun. *Tute lepus es: & pulpamentum quæris.* aliud est pulmẽtum, seu pulmentarium. Nam cibus est admodum pultis factus: quod ex Plinio cognoscere licet, cuius hæc verba sunt. l. 18. c. 8 *Pulte autem, non pane vixisse longo tempore Romanos manifestum: quoniam inde & pulmẽtaria, hodiéque dicuntur siue pulte ipsa, siue quidius aliud, quod inter cibos ad modum pultis factum sumitur*, &c. AVT CAPPARIM?] Capparis inquit Plin. lib. 13. cap. 23. *firmioris ligni frutex, seminisque & cibi vulgaris, caule quoque vnà plerumque decerpto* De cappari planius & plenius Diosc. lib 2. cap. 204. Sed legendum sic potius hunc versum puto, *Voltis ne oleas, an pulpamentum, an capparim?* NON MVTIT CARDO] cardo nullum stridorẽ mittit. nullum sonitum edit: ne mu quidem facit. QVIN DAS SVAVIVM] si cardo est lepidus, vt dicis, quin das ei sauium?

LENA anus, PHÆDROMVS, PALINVRVS.

Flos veteris vini meis naribus obiectus est.
Eius amor cupidam me huc prolicit per tenebras.
Vbi vbi est, prope me est, euah habeo: Salue anime mi,
Liberi lepos. vt veteris vetusti cupida sum:
Nam omnium vnguentûm odor præ tuo nautea est,
Tu mihi stacte, tu cinnamomum, tu rosa,
Tu crocum, & casia es, tu bdellium. nam vbi

Tu profusus, ibi ego me peruelim sepultam.
Sed quum adhuc naso odos obsecutus est meo,
Da vicißim meo gutturi gaudium.
Nihil ago tecum. vbi est ipsus? ipsum expeto
Tangere, inuergere in me liquores tuos
Sino ductim. sed hâc abiit, hâc persequar.

Ph. *Sitit haec anus.* Pa. *quantulum sitit?* Ph. *modica est.*
Capit quadrantal. Pa. *pol, vt tu praedicas,*
Vindemia haec huic anui non satis est soli.
Canem esse hanc quidem magis par fuit: sagax
Nasum habet. An. *amabo, cuia vox sonat procul?*

Ph. *Censeo hanc appellandum anum. Adibo. redi,*
Et respice ad me huc lena. An. *imperator quis est?*

Ph. *Vini pollens, lepidus Liber,*
Tibi qui screanti, siccae, semisomnae,
Affert potionem, & sitim sedatum it.

An. *Quàm longè abest à me?* Ph. *lumen hoc vide.*
Grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro.
Salue. An. *egon' salua sim? quae siti sicca sum?*

Ph. *At iam bibes.* An. *diu fit.* Ph. *hem tibi, anus lepida.*

An. *Salue oculeißime homo* Pa. *age effunde hoc citò*
In barathrum, propere, prolue cloacam. Ph. *tace.*
Nolo huic maledici. Pa. *faciam igitur malè potius.*

An. *Venus de paulo, paululum hoc tibi dabo,*
Haud libenter. nam tibi amantes propinantes,
Vinum potantes dant omnes, mihi haud saepe
Eueniunt tales hereditâtes. Pa. *hoc vide, vt*
Ingurgitat impura in se merum auariter,
Faucibus plenis. Ph. *perij hercle, huic quid primùm dicam*
Nescio. Pa. *hem istuc, quod mihi dixti.* Ph. *quid id est?*

Pa. *Periisse vt te dicas.* Ph. *malè tibi di faciant.*

Pa. *Dic isti.* An. *ah.* Pa. *quid est? ecquid lubet?* An. *lubet.*

Pa. *Etiam mihi quoque stimulo fodere lubet te.*

Ph. *Tace, noli.* Pa. *taceo. ecce autem bibit arcus, pluet,*
Credo herclè hodie. Ph. *iámne ego huic dicos?* Pa. *quid dices?*

Ph. *Me periisse.* Pa. *age dice.* Ph. *anus audi. hoc volo*
Scire te, perditus sum miser. An. *at pol ego oppidò*
Seruata. sed quid est? quid lubet perditum
Dicere te esse? Ph. *quia, id quod amo, careo.*

An. *Phaedrome mi, ne plora, amabo. tu me*
Curato ne sitiam: ego tibi quod amas, iam huc adducam.

Ph. *Tibi nae ego, si fidem seruas mecum,*
Vineam pro aurea statua statuam, quae tuo
Gutturi sit monumentum. qui me in terra aequè
Fortunatus erit, si illa ad me bitet
Palinure? Pa. *edepol qui amat, si eget, misera afficitur*
Aerumna. Ph. *non ita res est. nam confido*
Parasitum hodie aduenturum cum argento ad me.

Magnum

Pa. *Magnum inceptas, si id expectas, quod nusquam'st.*
Ph. *Quid si adeam ad fores, atque occentem?* Pa. *si lubet,*
Neque veto, neque iubeo, quando ego te video
Immutatis moribus esse here, atque ingenio.
Ph. *Pessuli, heus pessuli, vos saluto lubens,*
Vos amo, vos volo, vos peto, atque obsecro,
Gerite amanti mihi morem amoenissimi.
Fite caussa mea Lydij barbari,
Sussilite obsecro, & mittite istanc foras,
Quae mihi misero amanti ebibit sanguinem.
Hoc vide vt dormiunt pessuli pessumi,
Nec mea gratia commouent se ocyus,
Perspicio nihili meam vos gratiam facere.
Sed tace, tace. Pa. *taceo Hercle, quid est?* Ph. *sentio sonitum,*
Tandem edepol mihi morigeri pessuli fiunt.

FLOS VETERIS VINI M. N.] id est, vinum vetus praestantissimum, vel fragrantissimi odoris ἄνθος μέλιτος οἴνου. Idem in Casina, *quid est? nisi hac meraclo. Se vspiam percussi flore Libyco*. Idem in Cistellaria, *Quid que adeo me compleui flore Liberi.* Ennius Alcestide, *Hac anus admodum frigutit, nimirum se sauciauit flore Liberi.* EIVS AMOS] eius amor, &c. amos antiquè dictum, vt colos, vapos, nidos. & simil. pro color, vapor, nidor, &c. PROLICIT] foras allicit, prouocat, prolectat. EVAX] laetantis interiectio. sic in Bacc. *euax. aspersisti aquam.* quem locum profert Sosipater. VT VETERIS VETVSTI CVP. S.] quàm cupida sum vini veteris & vetusti? *veteris vetusti* dictum est. κατ' ἔμφασιν ἐκ παραλλήλου. OMNIVM VNGVENTVM OD.] omnium vnguentorum odor. PRAE TVO NAVTEA'ST] prae tuo odore, mihi nauteae instar est. nautea aqua, est foetida ex sentina maris. suprà in Asinaria, *Nauteam bibere malim, quam illam oscularier.* TV MIHI STACTE] stacte, flos myrrhae: vel, vt alij volunt, pinguitudo, & stilla, seu gutta prima recentis myrrhae antequàm incidatur sudatis. TV CINNAM.] de cinnamomo Diosc. lib. 1 cap. 13. EX CASSIA ES] de cassia legendus Diosc. li. 1. cap. 12. BDELLIVM] de bdellio lege Plin. lib. 12. cap. 9. & Diosc. lib. 1. c. 81. PROFVSV'S] profusus es. QVVM ADHVC] quoniā adhuc, &c. ἐπεὶ δὲ μέχρι τούτου. ODOS] odos antiquè pro odor. Lucret. lib. 6. *permanet odos frigusque ignis,* &c. NIHIL AGO TEC.] inanem tecum operam sumo, si nareis solus odore delectas, nec etiam gutturi voluptatem praebes. vel, sic nihil ago tecum ô odor, id est, nihil te moror, nihili te facio nisi scilicet, vinum mihi bibere liceat. Simeo Bosius cum interrogatione legebat, hoc modo, & hoc sensu: nihil ago tecum? id est nihil ne abs te impetrare possum? in frusta abs te peto, vt guttur meum voluptate perfundas? IPSVS?] ipse flos Liberi? vel ipse lepos Liberi? id est, ipsum vinum fragrantissimum, & lepidissimum? INVEGRERE] infundere. Virg. lib. 6. *inuergit vina sacerdos.* Lucr. lib. 5. *Illi imprudentes ipsi sibi saepe venenum Vergebant: nunc dant aliis solertius ipsi.* SINO] è sino. DVCTIM] haustim, tractim, ducens è sino. ductim ab eo, quod est ducere pro bibendo trahere, vt apud Horat. *ducere nectaris succos,* oda 3. libr. 3. MODICA EST] non admodum ampla est, aut capax, sed modice, & mediocriter loquitur de anu, vt de vase, ironia autem est. CAPIT QVADRANTAL] capit octo, & quadraginta sextarios, quadrantal, vt docet Festus, vas pedis quadrati, quod octo, & quadraginta sextarios capit, amphoram dicunt Graeci, deinde hunc locum profert. VINDEMIA HAEC] haec vini copia, tralatio est. CANEM ESSE HANC Q. M. P. F.] canes sunt sagaces natura. M. Tull. lib. 1. de Diuinatione. *Sagire, sentire acutè est. ex quo sagae anus, quia multa scire volunt, & sagaces dicti canes.* Idem lib. 2. de Nat. Deor. *nos elefantorum acutissimis sensibus, nos sagacitate canum ad vtilitatem nostram abutimur.* Plin. lib. 8. cap. 11. Plurima alia in his quoque vita inuenit: sed in venatu solertia, & sagitas praecipua est. ex quo illud Virgil. lib. 4. Aen. *& odora canum vis.* Lucret. lib. 1. *Namque canes, vt montiuagae persaepe ferai Naribus inueniunt intectas fronde quietes, Dum semel institerunt vestigia certa viai,* SAGAX NASVM HABET] nasum dixisse veteres etiam in genere neutro testatur Nonius, & profert Lucilii versum ex lib. 7. *Quis oculi non sunt, neque nasum & cilia fronte.* IMPERATOR QVIS EST.] quis est, qui ita mihi imperat? VINI POLLENS] vini potens, id est, qui vini robore fretus est: vel, qui vini copia instructus est, nempe Bacchus ipse. LEPIDVS LIBER] Sic legendum, sine copulatione interposita, & nomine Liber maiuscula litera scripta, vt intelligamus esse nomen proprium. SEMISOMNAE] somnolentae, dormitabundae. Ebriosum esse & somnolentum consentanea sunt: ebrietas enim somno curatur & leuatur, qua de re aliàs. SICCAE] ieiunae, sitibundae, non madidae. QVAE SITI SICCA S.] quae siti arida sum. DIV FIT] hoc fit longum, cum me bibituram dicis. HEM TIBI, VNAS L. malim legi, *en tibi anus lepida.* vt sit sic Phaedromi sensus, seu tibi, quod bibas, anus lepida. OCVLEISSIME H.] homo carissime. Sic supra, odium dixit occulcissimum. IN BARATHRVM.] in ventrē istius anus barathri instar profundū. PROLVE CLOACAM] omni ex parte & porro tenus laua ventrē eiusdē, instar cloacae foetidum, spurcūq. ac tetri odoris. Virg. l. 3. Georg. *foedissima ventris proluuies.* VENVS DE PAVLO P. H. T. D.] hic anus paululum vini in terrā, seu potius in arā Veneris de pleno sino effundit: quod est libare. *de paulo* autē dicit, quia quātūuis plenū vas esset, parū tamen videbatur anui, ... nosae, sitibundę, & multibibae. DABO] libabo. DANT] libant. TALES HEREDITATES] talia commoda, tales fructus. INGVRGITAT IMPVRA IN SE MERVM AVAR.] in se tanquam in gurgitem, infundit merum auide, aliter vsurpat Cicero verbū *ingurgitare*, aut certe aliam structurā ei attribuit. Sic enim ille lib. 2. de Fin. bon. & mal. *qui in mensam vomant, & qui de conuiuiis auferantur, crudique postridie se*

Ph. *Est lepida? Pa. nimis lepida. Ph. sum Deus. Pa. immo homo haud magni preti.*
Ph. *Quid vidisti, aut quid videbis magis diis æquiparabile?*
Pa. *Malè valere te, quod mihi ægrè est. Ph. malè mihi morigerus, tace.*
Pa. *Ipsus se excruciat, qui homo quod amat, videt, nec potitur dum licet.*
Ph. *Rectè obiurgat. sanè haud quidquam 'st, magis quod cupiam tandiu.*
Pl. *Tene me, amplectere ergo. Ph. hoc etiam est quamobrem cupiam viuere.*
Quia te pro' ibet herus, clàm hero potior. Pl. prohibet, nec prohibere quit:
Nec prohibebit, nisi mors meum animum abs te abalienauerit.
Pa. *Enimuero nequeo durare, quin ego herum accusem meum:*
Nam bonum est pauxillum amare sanè, insanè non bonum est.
Verùm totum insanum amare, hoc est, quod meus herus facit,
Pl. *Sibi sua habeant regna reges, sibi diuitias diuites:*
Sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi prælia,
Dum mihi abstineant inuidere, sibi quisque habeant quod suum est.
Pa *Quid tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?*
Nam hoc quidem edepol haud multo pòst luce lucebit. Ph. tace.
Pa. *Quid taceam, quin tu is dormitum? Ph. dormio ne occlamites.*
Pa. *Tu quidem vigilas. Ph. at meo more dormio, hîc somnu' st mihi.*
Heus tu mulier, malè mereri de immerente inscitia est.
Pl. *Irascare si te edentem hîc à cibo abigat. Pa. ilicet.*
Pariter hos perire amando video. vterque insaniunt.
Viden' vt miserè moliuntur, nec queunt complecti satis?
Etiam dispertimini. Pl. nulli est homini perpetuum bonum.
Iam huic voluptati hoc adiunctum est odium. Pa. quid ais propudium?
Tun' etiam cum noctuinis oculis, odium me vocas?
Ebriola persola nuga. Ph. Tun' meam Venerem vituperas?
Pl. *Quod quidem mihi polluctus virgis seruus sermonem serat.*
At na tu hercle cum cruciatu magno dixisti id tuo.
En tibi maledictis pro istis, dictis moderari vt queas.
Pa. *Tuam fidem Venus noctuuigila. Ph. Pergin' etiam verbero?*
Pl. *Noli amabo verberare lapidem, ne perdas manum.*
Pl. *Magnum flagitium probrúmque Phædrome expergefacis.*
Bene monstrantem pugnis cadis, hanc amas, nugas meras.
Hæccine fieri, vt immodestis te hîc moderere moribus?
Ph. *Auro contra cedo modestum amatorem, à me aurum accipe.*
Pa. *Cede mihi contrà orichalco cui ego sano seruiam.*
Pl. *Bene va'e ocule mi. nam sonitum & crepitum claustrorum audio.*
Æditnum aperire fanum: quousque quæso ad hunc modum
Inter nos vtimur amore semper surreptitio?
Ph. *Minimè. nam Parasitum misi nudiusquartus Cariam,*
Petere argentum, is hodie hîc aderit. Pl. nimium consultas diu.
Ph. *Ita me Venus amet, vt ego te hoc triduum nunquam sinam*
In domo esse istac, quin ego te liberalem liberem.
Pl. *Facito vt memineris, tene etiam priusquam hinc abeo suauium.*
Ph. *Siquidem hercle mihi regnum detur, nunquam id potius persequar,*
Quando ego te video. Pl. Ehem istoc verbo vindictam para:
Si amas, eme: ne rogites: facito vti pretio peruincas tuo.

Bene vale. Ph. *iam ne ego relinquor? pulchrè Palinure occidi.*
Pa. *Ego quidem qui & vapulando, & somno pereo.* Ph. *sequere me.*

ET SONITVM PROHIBE-FORVM] & caue ne fores sonitum edant: *forum* posuit pro forium: HERVS] leno Cappadox. PERCIPIAT] animaduertat, cognoscat, sentiat. SVFFVNDAM AQVVLAM] subintell. foribus & cardinibus, ne scilicet fores & cardines sonitum edant. MEDICINAM FACIT?] medetur, subintell. foribus & cardinibus. EAPSE] ea ipse. CONDIDICIT BIBERE] sic legendum est, non vt vulgò, *quam didicit* condisco autem solent vsurpare scriptores pro simplici *disco*. vt Horat. oda 2 lib. 3. *Augustam, amici pauperiem pati Robustus acri militia puer Condiscat.* QVI ME CONVADATV'S VENER. VADIM.] id est, qui vadibus à me acceptis me in ius vocasti? vel sic, cui quasi datis vadibus promisi me met in iudicio stituram? vel sic, qui me quasi vadimoniis Veneriis obstrictam cogis me tibi quasi in iudicio sistere? Idem *vadatum amore* dixit passiuè in Bacchid. *Itaque me vadatum amore, vinctumque attinet.* actiue autem *vadato*, dixit Horat. Sat. 9. libr. 1. vt Plautus, *convadatus* sic Horat. *& respondere vadato Debebat: quod ni fecisset perdere litem.* VBI TV ES, QVI ME LIB. VEN. CITAVISTI?] Idem ferè dicit, quod superiore versu. Tractum est autem vtrumque genus à iudiciorum more & formulis, qua de re plura diximus in commentariis Horatianis, ibi, *Ille, datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est.* Sat. 1. lib. 1. Iam qui in ius vocabat, libellum prætori dat. ex quo illa quæstio, vtrum libertus, cui per edictum præt. non licebat patronum in ius vocare, si libellum principi aduersus dedisset, patronum in ius vocasse contra prætoris edictum videatur. quod negat Paulus libr. 1. quæstionum: & positum est hoc caput libr. 2. Digest. tit. *De in ius vocando.* Cuius capitis initium est, *libertus aduersus patronum.* &c. SISTO EGO TIBI ME] sisto vadimonium, obeo vadimonium. PROCVL QVIDEM AMANTEM, &c.] amans nō debet longè abesse ab eo, quod amat: immò amantis animus in eo, quod amat, habitat. SVM DEVS] sic Propert. libr. 2. eleg. 15 *Si dabit hæc multas fiam immortalis in illis. Nocte vna quiuis vel deus esse potest.* MALE VALERE TE, QVOD MIHI AEGRE EST] locus obscurus, Nam primum non videtur Palinurus ad interrogatum respondere. Deinde falsum respondet. Ita enim rogauit Phædromus, quid vidisti, aut quid videbis magis diis æquiparandum? respondet Palinurus, *Malè valere te*, atqui dii non valent malè quare neque qui malè valet, eo quod malè valet, cum diis comparandus est, neque malè valere, diis, aut deorum naturæ æquiparabile est. Nam quod quidam sic explicant, *malè valere te*, subintellige, video, aut vidi, non effugiunt illud absurdum & incommodum, quod diximus, quódque ex tali responsione efficitur, nempe, malè valere aliquem esse diis, aut deorum fortunæ æquiparabile. Quid igitur dicendū? mihi in mentem venit, quod dicam, nisi mihi videri locum esse corruptum, & vero tres ex nostris libri manuscripti, habent, *Malè valere te quidem mihi ægre'st* quæ lectio mihi multo videtur vulgata, & recepta tolerabilior. neque versus repugnat, si modo in particula *quidem* m exteretur: quod non est inusitatum. sententia autem huius scripturæ plana est. quamuis enim ne sic quidem Palinurus ad interrogatum respondeat, nihil tamen absurdi, aut falsi respondet: sed hoc significat interrogationē Phædromi, esse responsione indignam, tanquam à malè sano factam: cum dicit, se molestè ferre dominum suum mentis esse male sanæ. proinde ac si dicat, nihil habeo, quod ad id, quod me rogas, respōdeam: sed hoc tantum dicere possum, mihi molestum esse, seu me grauiter & molestè ferre, te malè valere, animo scilicet. Nam ni ita esses, talia neque faceres, neque quæreres. MALE MIHI MORIGERVS] male mihi es obsequens: mihi parum obsequeres. IPSVS SE EXCRVCIAT, &c] his verbis hortatur herum suum Palinurus, vt dum licet, potiatur eo, quod amat. MAGIS QVOD CVPIAM TANDIV] quàm Planesio potiri. PROHIBET NEC PROHIBERE QVIT.] prohibet quidem quod in se est: vel omnia quidem facit, vt prohibeat: sed re vera prohibere non potest: quia clam potimur alter altero. vel sic, prohibet quidem, ne palàm, & libere potiamur: sed prohibere non potest, ne clam potiamur. NISI MORS MEVM ANIM. ABS TE ABAL.] quæ sola abalienare poterit. eam quàm diu anima mea spirabo, te ex animo amabo, téque toto pectore persequar, exspectam, atque amplectar. DVRARE, *καρτερεῖν*, me continere, mihi temperare. NAM BONVM'ST PAVXILLVM AM. S. &c.] hoc dicit bonum est pauxillum amare, ita vt animi sanitatem nō amittas: insane amare quantumuis pauxillum, non bonum'st: verum totum, hoc est, omni ex parte, & prorsus insane amare, quod herus facit meus, pessimum est. INSANVM AMARE] insane amare, insanum pro insane dixit, & alibi Plautus teste Nonio, vt in Nervo, *Insanum valdè vterque deamat.* SIBI SVA HABEANT REGNA &c.] significat se nihil neque regibus, neque diuitibus, neque omnino vllis beatis fortuna concedere: hócque vnum vereri, ne sibi inuideant, vt longe mortalium omnium fortunatissimo. DVM MIHI ABSTINEANT INVIDERE] dum modò ne mihi inuideant. QVID TV? VENERIN' PERVIGILARE, &c.] Quid tu Phædrome nunquid vouisti Veneri, te totam noctem vigilaturum? hoc ideò quærit, quòd magna iam noctis parte præterita & transacta, domum se non recipiat: alluditque ad peruigilia Cereris & sacra nocturna, de quibus suprà. NAM HOC QVIDEM AEDEPOL H. M. P. L. L.] hoc, *δεικτικῶς* accipiendum est, vt apud Terent. in Heaut. *Lucescit hoc.* Nam cælum demonstrat, & significat sic suprà in Amphitr. *Eamus Amphitruo Lucescit hoc iam*, sic Lucret. libro 5. *Denique iam tuere hoc circum supraque quod omnem Continet amplexu terram* LVCE LVCEBIT] sic in Amphitr. nisi quod addit nomen adiect. *Nunc te nox, quæ me mansisti, mitto, vt cedas die: Vt mortalibus illucescas luce clara & candida.* AT MEO MORE DORMIO] id est, at sic soleo dormire. HEVS TV MVLIER, MALE M. DE IMM.] malè facere ei, qui non est malè meritus, stultitia est. inscitia, differt ab inscientia. quod vulgus non putat. nam inscitia stultitiā, & inelegantiam significat: inscientia verò, ignorationem, seu ignorantiam, quæ scientiæ opponitur. Festus. inscitia, stultitia. IRASCARE, SI TE EDENTEM &c.] facis alteri (inquit Planesium) quod tibi fieri nolles. nam si Phædromus te comedētē à cibo abigat, & cibū capere prohibeat, irascaris. at cùm eum à me abigis, à cibo abigere comedentem & esurientem videris. ILICET] actum est: ire licet, sūtū à iudiciis, in quibus cùm dimittebatur consilium re iudicata, præco clamabat *ilicet*. AMANDO] id est, dum amant, *vel ipsi* nam hic actionem significat. VIDEN' VT MISERE MOLIVNTVR?] videsne, vt misere laborant. vidésne, vt laboriose agunt, quod agunt siue osculentur, siue quid aliud ..ucūdius. Exprimit amantium insaniam & rabiem miserabilem, vel in ipso potiundi tempore vigentem: quam luculentis versibus persequitur Lucretius lib. 4. non longe ab extr. ab illo loco: *etenim potiundi tempore in ipso*

ipso Fluctuat incertis erroribus ardor amantum, Nec constat quid primum oculis manibusque fruatur.&c. ETIAM DISPERTIMINI?] tandémne aliquando alter ab altero discedetis,& disiungemini? vel sic, an nondum etiã digredimini,& separamini alter ab altero? perpetuone coniuncti,& copulati cohærebitis? significat, eos inter se cohærere complexos. NVLLI'ST HOMINI PERPETVVM BONVM] Ter. in Andr. *nobilem: esse proprium cuiquam?* vbi notat Donat. *omne quod habemus, aut mutuum est, aut proprium.* *Ergo, proprium perpetuum*, Horat. oda 16. lib. 2. *nihil est ab omni Parte beatum* ad quem locum in commentariis nostris plura notata sunt. PERPETVVM] vel purum, liquidum, sincerum, vel nulla molestia interruptum. vel proprium. IAM HVIC VOLVP.] vel est declaratio eius, quod proxime dixit, vel ratio. HOC ADIVNCTVM'ST ODIVM]. i. hæc adiuncta est molestia: nempe Palinurus, homo odiosissimus, ac molestissimus, qui voluptatem nostram interpellat neque liquidam,& perpetuam esse sinit. PROPVDIVM?] fœmina pudoris expers, probri,& dedecoris plena? *Propudium dicebant*, inquit Festus, *quando cum maledicto nudare turpitudinem volebant, quasi porrò pudendum, quidam propudium dici putant, à quo pudor & pudicitia procul sint.* TVN'ETIAM CVM NOCTVINIS OCVLIS, &c.] Tune etiã noctuinis oculis prædita. odiũ me vocas: sed cur Planesio noctuinos oculos maledicti loco obiicit, cum Pallas ab Homer. laudis causa γλαυκῶπις epitheto ferè perpetuo appelletur? an aliud est, γλαυκῶπις aliud cum noctuinis oculis? vt, cùm Hom. γλαυκώπιδα Mineruam dicit, intelligamus ab Homero glaucos oculos in Pallade laudari: cum Palinurus Planesium noctuinis oculis esse præditam dicit, intelligamus Planesio, noctuæ, auis deformis, & obscœnæ, oculos à Palinuro vituperationis causa attribuit? an, vt habent omnes libri vulgati,& plerique manusc. *nocturnis oculis* reponendum] censebimus, quam scripturam probat Adr. Tur lib. Aduer. 11. ca 7. & nocturnos oculos interpretatur deformeis, noctúque potius quàm interdiu visendos, aut ostendẽdos: quemadmodum *ora nocturna* dixit idem Plautus in Pœnulo, deformia significans, sed huic lectioni obstat carminis lex Nã claudicabit versus, vno pede defectus, hac scriptura approbata: nisi quis addat prouocabulum *istis*, vt hoc modo legatur. *Tun'etiã cum istis nocturnis oculis* &c. Omnino editionem & lectionem Camerarii magis probo: siue noctuinos oculos ita interpretemur, vt diximus, deformes, & noctuarum oculis simileis, siue noctuinos accipiamus pro nocturnos, quia noctua sit auis nocturna, siue noctuinos Planesii oculos à Palinuro dictos intelligamus accusatoriè,& per calumniam pro glaucos, cũ re vera essent glauci,& ita pulchri, seruũ autẽ à puella lacessitum, & iratum, rei natura pulchræ turpe nomen imposuisse: vt accusatores liberalitatem dicere solent esse profusionem, & parsimoniã auaritiam. EBRIOLA] Ebriola deminutiuũ ab ebria. PERSOLAE NVGAE] meræ nugæ, valde solæ nugæ quanta, quanta es nugatrix, nihil præterea. Idem. Menæch. *Persolam effodito oculum. Mihi Mena. hinc si vllum verbum faxo, nisi quod iusseris.* MEAM VENEREM] meam amicam. sic Lucret. lib. 4. *Nec Veneres nostras hoc fallit. quo magis ipse, Omnia summopere hos vitæ postscænia celant, Quos retinere volunt, astrictósque esse in amore*, Virgil. Palemone *parta mea Veneri sunt munera.* QVOD QVIDEM MIHI POL VIRG S SERM. S.] verba sunt Planesii, hoc primum: deinde legendum, *Quem*, vt habent duo ex nostris codicibus manus. nõ *Quod*: Referri autem debent ad proxima Phædromi verba, *Tun'meam Ven. vituperas?* quæ sic à Planesio excipiuntur. Quem quidem sermonem, i. quam quidem vituperationem mihi seruus virgis coopertus serat. proinde ac si dicat, si quis liber me vituperare,& maledictis insequi auderet æquo animo fortasse mihi ferendum esset. nunc autem cùm seruus plagis, & verberibus notatus, ac variatus me contumeliis lacerare audeat, ferri nec potest, nec debet. sic igitur explico, quem quidem sermonem, vituperationis, & contumeliæ plenum scilicet, seruus Palinurus, virgarum Acheruns, spargat. Quasi dicat tam indignũ facinus ferri non potest, vel sic tanta serui audacia & indignè ferenda,& coercẽda est. POLLVCTVS VIRGIS] pollucere, est Herculi sacrificare. Herculi antè, nõ vt aliis diis, certa, verbi gratia, Mercurio, far, polenta, vinum, panis fermentatus, &c. quæ enumerãtur à Festo, in verbo *Pollucere*, (vbi pro *merces, mercurio*, legẽdum est, vt rectè coniecit Antonius Augustinus) sed omnia esculenta,& potulenta sacrificabantur. Itaque tale sacrificium, erat sumtuosum, opiparum, splendidum, apparatum. ex quo *pollucibiliter*, à Plauto nostro in Most. II. pro opiparè vsurpatũ est:& à Macrobio *cena pollucibilis*, pro opipara, & sumtuosa. Quoniam autẽ talis cena erat publica,& omnibus exposita, ex eo fit, vt polluctus, pro expositus à Plauto vsurpetur:& *polluctus virgis* à Plauto dictũ esse intelligere debeamus, pro expositus,& obiectus virgis. sic in Rudente puella illa dicit se non esse polluctã pago. Licet tamen etiam *polluctus virgis* interpretari, vt vult Camerarius, cumulatus, & onustus virgis, hac ratione, quòd Herculis ara omni esculentorum & potulentorum genere onerabatur, & cumulabatur. Varro lib. 5. de lingua Latina, huius verbi originem videtur à porriciendo ducere. Ne hoc quidem celabo lectorem, pollucere, etiam ad aliorum deorum sacrificia interdum transferri. vt apud Catonem lib de re rust. cap 132. EN TIBI] sic edendum curaui, libros aliquot manuscr. secutus, in quibus scriptum est *Hen tibi*. Nam sæpe animaduerti, in libris manuscriptis adspirationis notã esse inanem,& superuacaneam. *En tibi* autem, sermo est verberantis: ex quo intelligit auditor, (nam spectator oculis cernebat) Palinurum à Phædromo pugnis cædi: sic suprà in Asin. *En ergo hoc tibi.* quanquam & hic & aliis in locis, quidam legunt *Hem*, pro *En*. Sic in Casina, *Hem tibi*, seu *En tibi*, CL. *Quid tibi istunc tactio est?* TVAM FIDEM, V NOCTVVIGILA] παννυχίς, subintelligitur enim imploro, aut obsecro, aut aliquod aliud verbum tale. Venerem autem noctuuigilam appellat ridiculè, quia Phædromus dum Veneri studet, dúmque amore cõstrictus tenetur, totas nocteis insomneis dicit,& peruigilat. Itaque suprà Phædromum sic interrogabat, *Quid tu Veneris peruigilare te vouisti, Phædrome?* LAPIDEM] hominem, qui lapidis instar, ad plagas obduruit, qui plagas contemnit, vt si lapis esset. NE PERDAS MANVM] vt ne manum corrumpas, dum eum manu verberas. MAGNVM FLAGITIVM PROBR.) rem insignitè turpem,& flagris dignam. vocabulum est militare. nam flagitium facere dicitur miles, qui fugit, qui arma abiicit,& simil. Præterea flagitium veteres posuerunt pro vitio virgini oblato. EXPERGEFACIS.] excitas. BENE MONSTRANTEM] bene docentẽ,& præcipientem, sic infrà eadem comœd. 2, *Rectè hic monstrat.* In Casina. ST. *Quæ res? OL. mala, mala malè monstrant.* MERAS NVGAS] supra *ebriola persola nugæ.* HOCCINE FIERI] subintelligitur par est, seu oportet? VT IMMOD. TE MOD. MORIB. σωφρονιζεις MODERERE] regas, gubernes, geras. AVRO CONTRA CEDO MODAM] id est profer, aut exhibe mihi modestum aliquem amatorem: & ego, si id facias, tantundem tibi auri dabo vel sic: certemus inter nos his legibus, vt tu ostẽdas, seu exhibeas mihi ex infinita hominum multitudine modestum aliquem amatorem.

& ego tibi aurum æquo, parique pondere in manus dare paratuſ ſum. Proinde quaſi dicat, nunquam mihi quenquam modeſtum amorem oſtendere poteris. Sic alibi loqui ſolet Plautus in Epid. *Non carus eſt auro* contra, ſi auro ſit emptus, non eſt carus. In Milite Glor. *Cedo treis mihi homines orichalco contrà cum iſtis moribus*, id eſt, exhibe mihi treis homines ita moratos, & ego paratus ſum tibi orichalcum magni ponderis rependere. Idem in Pſeud. *Dÿ immortales: orichalco contra non carum fuit Meum mendacium, hic modo quod ſubito commentus fui.* CEDO MIHI CONTRÀ ORICHALCO, &c] id eſt, oſtende mihi, & proba, eum, cui ſermo, ſanæ mentis eſſe: &, hoc ſi feceris æqui ponderis orichalcum à me accipe. Quia non potuit nodum ſibi obiectum diſſoluere, alium non minus difficilem illi opponit. Tale eſt illud apud Virgil. in Palem. *Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Ap.* &c. *Dic quibus in terris inſcripti nomina reg.* &c. Sciendum eſt autem, ſeruos orichalco certare ſolitos, liberos auro, aut argento. Orichalcum, inquit Feſtus. in voce *aurichalcum* quidam putant compoſitum ex ære, & auro, ſiue quod colorem habeat aureum. Orichalcum ſanè dicitur, quod in montuoſis locis inuenitur. Mons etenim Græcè ὄρος appellatur. Seruius ad illum verſum Virgilii lib 12. Æneid. *Ipſe dehinc auro ſqualentem, alboque orichalco.* &c notat, *auri ſcilicet comparatione. nam album non eſt. Apud maiores Orichalcum pretioſius omnibus metallis fuit: namque, ſicut Lucretius dicit, cum primùm homines ſiluas incendiſſent, nullarum adhuc rerum periti, terra caſu fertilis omnium, deſudauit metalla: inter quæ orichalcum pretioſius viſum eſt, quod & auri ſplendorem, & æris duritiem poſſideret. Nam primùm ex auro ſecuris facta diſplicuit cauſa mollitiei ſimili ratione & argenti contemtus eſt vſus. mox orichalcum placuit. donec veniretur ad ferrum. vnde dicuntur ſæcula ita fuiſſe diuiſa. Orichalcum autem etiam fuiſſe pretioſum Plautus docet, qui ait in Milite glor. Ego iſtos mores aurichalco comparem.* Hactenus Seruius. Horat. in epiſt. ad Piſon. *Tibia non vt nunc, orichalco iuncta, &c.* Vtrum autem orichalcum, genus aliquod ſit metalli foſſilis, & natiui, præter id, quod eſt omnibus notum, & factitium: an nullum fuerit vnquam, nec hodie ſit orichalcum foſſile, quæritur. Ex ſuperioribus Seruii verbis apparet, orichalcum aliquod eſſe foſſile & natiuum, ſiquidem ex viſceribus terræ incendio ſiluarum calefactæ, ita exiſtit, vt cetera metalla, æs, aurum, argentum, &c. Quanquam videtur Seruius orichalcum idem eſſe, quod æs, exiſtimaſſe. Nam omnino apud Lucretium libr. 5. vbi hæc tractantur, nulla orichalci fit mentio. Sic enim, *Quod ſupereſt, æs, atque aurum, ferrúmque repertum eſt, Et ſimul argenti pondus, plumbiq́ue poteſtas, Ignis vbi ingenteis ſiluas ardore cremarat*, &c. Sequitur aliquot poſt verſibus, *Nam fuit in pretio magis æs, aurúmque iacebat, Propter inutilitatem hebeti mucrone retuſum*, &c. Rurſus, ex Feſti verbis in voce *Cadméa*, contrarium colligitur. Sic enim Feſtus, *Cadméa terra, quæ in æs conicitur, vt fiat orichalcum.* Iam *orichalcum* debere ſcribi per vocalem breuem O, non *aurichalcum* per diphthongum au. Vincit ratio, & ipſa nominis veritas, quam ἐτυμολογίαν Græci nominant. OCVLE MI] homo mihi cariſſime. ÆDITVVM APERIRE] repete ἀπὸ κοινοῦ, audio. æditUus ab æde tuenda dictus eſt, vt declarat Varro lib. 7. de lingua Latina. & A. Gell. lib. 12. cap. 10. Fanum autem Æſculapii, intellige: in quo leno cubabat. SVRREPTITIO?] furtiuo? clandeſtino? MINIMÈ] minimè, ſubintell. ſemper vtemur. PETERE ARGENTVM] dictum Græcorum more, miſi petere argentum, ἔπεμψα παῖδα τ᾽ ἀργύριον αἰτεῖν. LIBERALEM LIBERAM] παρονομασία. liberalem autem, id eſt, quæ in me tam liberalis es. vel quæ libertate digna es. vel quæ tam liberali facie, & ingenio es. vel in qua omnia inſunt liberalia. TENE ETIAM PRIVS QVAM] tene etiam ſuauium, priùs quàm abs te diſcedo. *tene ſuauium* videtur ineleganter, & vix Latine dictum, ſi quis accipiat pro tolle, vel ſume ſuauium. Itaque putaui aliquando hic reponendum *tolle*, & eiiciendum, *tene*, quaſi natum ex annotatione, ſeu, vt vocant, gloſſa. Ego tamen nihil ſum auſus mutare libris inuitis, ſatis habui lectorem emunctæ naris, & Latini ſermonis peritum, admonere. Quod ſi quis dicet, *tene ſuauium*, dictum eſſe à Plauto non pro *tolle ſuauium*, ſed pro, noli ſuauium, quod tibi præbeo, dimittere, ſed os ori firmiter, & diu affixum habe: repugnabit huic ſententiæ temporis breuitas, & Planeſii mens. nam cum audito clauſtrorum ſonitu, intelligat ſibi in fanum iamiam eſſe redeundum, conſentanea eſt properanti talis oratio potius, tolle etiam hoc ſuauium, atque adeò, rape etiam hoc ſuauium, quàm hæc, ſuauitate me, & ſuauium ſemel commiſſum noli dirimere. NVNQVAM D. POTIVS PETAS.] nunquam regnum mihi oblatum potius expetam: aut accipiam, quàm te. EHEM ISTOC VERBO VIND. P.] id eſt, ſi iſtud dixiſti ex animo, & ſi me breui liberè videre cupis, para tibi vindictam, qua me liberes, tanquam prætor. id eſt, viam, & rationem reperi, qua me liberare poſſis. vindicta, virga prætoria, qua ſerui contacti manu mittebantur. SI AMAS, EME: NE ROGITES. &c.] ἑρμηνεία per quam declarat, quod obſcurius dixiſſe videbatur, ſi me amas, inquit. & ſi me iterum tuo arbitratu videre cupis, eme: neque pretio parce, ſed que emuis alium emptorem, pretio vt peruincas, facito, ne neceſſe habeas rogitare, quando me viſurus ſis. PVLCHRÈ PALIN. OCCIDI] pulchrè amantis affectum deſcribit, qui ſimul vt ab eo, quod amat, relictum eſt, ipſe ſe excruciat. Eſt præterea fortaſſe & aliud, quamobrem ſe occidiſſe dicat Phædromus: nempe quia metuat, ne ſeruus, quem in Cariam ad ſodalem ſuum miſit, pecuniam petitum, inanis reuertatur: & ita Planeſium liberare non poſſit. EGO QVIDEM. QVI ET VAP. ET S. P.] Ego quidem pulchrè óccidi: qui & pugnis, quibus à te cæſus ſum, & ſomno, quo vrgeor, pereo. Sed cur non dixit, *qui & vapulando, & vigilando pereo?* reſpondeo, eandem eſſe ſententiam, nam qui nocteis aliquot peruigilarunt, vti hic ſeruus, dormitent, & dormituriãt, & graui ſomno premantur, neceſſe eſt. Tali igitur ſomni membra omnia occupantis grauitate dicit ſe perire Palinurus.

ACTVS SECVNDVS.

CAPPADOX leno, PALINVRVS seruus.

MIGRARE *certum'st iam nunc è fano foras*
Quando Æsculapij ita sentio sententiam:
Vt qui me nihili faciat, nec saluom velit.
Valetudo decrescit, accrescit labor.
Nam iam quasi Zona liene cinctus ambulo.
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, nisi ne medius disrumpar miser.
Pal. *Si rectè facias Phædrome, auscultes mihi,*
Atque istam exturbes ex animo ægritudinem.
Paues, parasitus quia non rediit Caria.
Afferre argentum credo. nam si non ferat,
Tormento non retineri potuit ferreo,
Quin reciperet se huc esum ad præsepim suam.
Ca. *Quis hic est, qui loquitur.* Pal. *quoiam vocem audio?*
Ca. *Estne hic Palinurus Phædromi?* Pal. *Quid hic est homo*
Cum conlatiuo ventre, atque oculis herbeis?
De forma noui, de colore non queo
Nouisse. iam iam noui, leno est Cappadox,
Congrediar. Cap. *salue Palinure.* Pal. *ô scelerum caput,*
Salueto. quid agis? Cap. *viuo.* Pal. *nempe vt dignus es.*
Sed quid tibi est? Cap. *lien necat, renes dolent,*
Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur.
Radices cordis pereunt, hiræ omnes dolent.
Pa. *Tum te igitur morbus agitat hepatarius.*
Ca. *Facile'st miserum irridere.* Pal. *quin tu aliquot dies*
Perdura, dum intestina exputrescunt tibi.
Nunc dum salsura sat bona'st, si id feceris.
Venire poteris intestinis vilius.
Ca. *Lien dierectu'st.* Pa *ambula, id lieni optumum'st.*
Ca. *Aufer istæc, quæso, atque hoc responde quod rogo.*
Potin' coniecturam facere, si narrem tibi
Hac nocte quod ego somniaui dormiens?
Pa. *Vah, solus hic homo'st, qui sciat diuinitus.*
Quin coniectores à me consilium petunt:
Quod eis respondi, ea omnes stant sententia.

CERTVM'ST [decretum est E FANO] Æsculapii. in fano Æsculapii solitos olim esse ægrotos, ac debileis pernoctare, vel ex Arnobio cognoscere, licet: cuius hæc verba sunt libro 1. *Et, quoniam beneficia salutis data aliorum numinum comparatis, & Christi: quot millia vultis à nobis debilium vobis ostendi, quot tabificis affectos morbis, nullam omnino retulisse medicinam, cùm per omnia supplices irent templa? cùm deorum ante ora prostrati, limina ipsa conuerrerent osculis? cùm Æsculapium ipsum datorem, vt prædicant, sanitatis, quoad illis superfuit vita, & precibus fatigarent & miserrimis votis inuitarent? Nonne alios scimus malis suis commortuos? cruciatibus alios consenuisse morborum? perniciosius alios sese habere cœpisse, postquam dies noctesque in continuis precibus & sanitatis expectatione triuerunt? Quid ergo prodest ostendere, vnum, aut alterum fortasse curatos, cum tot millibus subuenerit nemo, & plena sint omnia miserorum, infelicissimorumque delubra.* QVANDO ÆSCVL. ITA

SENTIO S.] id est, quoniam talem Æsculapii sententiam esse intelligo, me ab eo nihili fieri & contemni. *sentio sententiā* dictum est, vt obsonare obsoniū, metere messem, ludere ludum, & similia innumerabilia, quibus & Plautus & ceteri Latini vti solent, sed maximè Græci. VALET. DECR. ACCR. L.] antithesis perfecta: nam vt verbum verbo, ita nomen nomini opponitur. neque miretur, & animaduertat lector. Plautum valetudini laborem opposuisse: neque id miretur. nam more Græcorum, apud quos πόνος, dolorem interdum significat, laborem pro dolore posuit. Valetudini autem quin corporis dolor rectè opponatur, dubitari non debet. NAM IAM QVASI ZONA, LIENE CINCTVS AMB.] significat se lienosum esse, hoc est, lienem sibi intumuisse, induruisse, increuisse. nam cum lien sit mollis, & rarus & longitudinis, crassitudinisque modicę natura: si malè affectus est, intumuit, & vtique cum eo pars sinistra, eáque dura est, & prementi renititur: venter quoque intentus est. GEMINOS IN VENTRE HAB. V. N. E.] quia vtrinque & a dextra, & à læua cingit me lien, venterque, eò tumidiore & maiore facto, mihi distenditur, proinde ac si geminos in vtero filios geram. MEDIVS] per ventrem. EXTVRBES] excutias, eiicias. PAVES] times. Terent. Andr. *Id paues ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas.* NAM SI NON FERAT TORM. NON RET. P. F.] sic probat Palinurus seruus parasitum argentum afferre, hoc modo, Si videret Parasitus nullam reperiendi argenti facultatem, aut spem esse iam pridem è Caria, quò missus est, rediisset. nam redit. ergo argentum affert. AFFERRE] eum NAM SI NON FERAT, &c. illam si non esset argentum allaturus, nullis catenis, vinculis tormentis retineri potuit, quin te ad præsepim suam reciperet, vt solent pecudes & iumenta. *ferat* positum pro afferat. TORMENTO. FERR.] fune torto ferreo Catena ferrea funibus magnis & crassis vtebantur ad torquendas catapultas, arietes & similia. quibus vrbium muros verberabant. Tormentum hic videtur vsurpasse pro eo, quo aliquid intorquetur, non pro eo, quod intorquetur. ESVM] supinum à verbo edo es est. AD PRAESEPIM S.] vt iumenta. in Prologo Casinæ, *Futurum, quod amat, intra præsepis suas.* Sic autem legendum, vt edidimus, *ad præsepim suam.* quamuis nonnulla exemplaria repugnent, & Nonius ipse reclamet, qui hunc locum proferens legit *ad præsepem suam*, contra legem carminis. Sed errat Nonius & in hoc loco, & in altero, quem profert ex Rudente. Sic autem vt edidimus & codex Clericanus habet, & Bellaqueensis & Heraltinus: postremò ita edidit & Camerarius. QVO IAM VOCEM AVD.] quonam vocem audio? QVI HIC EST HOMO Q.] Quis hic est homo, qui, &c. CVM CONIATIVO VENTIRE] Festus, conlatiuum ventrem magnum & turgidum dixit Plautus, quia in eum omnia edulia conferuntur. Idem conlatiuum sacrificium dictum esse scribit, quod ex conlatione offertur. Ego puto lenonis ventrem, (ignoscant mihi Festi manes) conlatiuum à Plauto eo esse dictum, quod propter vitium corporis, & viscerum, omne alimentum, quod deberet in omne corpus distribui, in eum conferatur: & hoc pacto visceribus omnibus vitiatis venter intumescat. HERBEIS] viridibus, luridis χλωροῖς. oculi virides, morbum indicant. DE FORMA N.] quia forma integra est neque immutata est. DE COLORE] quia colore est lurido & viridi. CONGREDIAR] conferam gradum. O SCELERVM CAPVT] ô homo sceleratissime. VIVO] viuo tantum, non valeo. nam ægroti aut debiles viuunt quidem, sed miseri viuunt, propter morbum, aut debilitatem corporis. LIEN NECAT] lien turgidus, & plus nimio auctus, & ventrem distendēs, me dolore necat. Varro lib. 6. de lingua Latina fecit, *lienes necant.* PVLMONES DISTR.] distrahuntur id est diuelluntur. Pulmonem dicimus numero singulari, & Pulmones numero multitudinis propterea quòd quamuis pulmo, qui spongiosus est natura, ideoque spiritus capax, tamen in duas fibras, vngulæ bubulæ modo, diuiditur. auctor Celsus libro 4. cap. 1. Marc. Tullius lib. 2. de Nat deorum. *In pulmonibus autem inest raritas quædam, & assimilis spongiis mollitudo, ad hauriendum spiritum aptissima: qui tum se contrahunt adspirantes, tum respirantes dilatant, vt frequenter ducatur cibus animalis, quo maxime aluntur animantes.* Varro lib. 6 de lingua Latin. hos versus profert, in voce *diuidiam*, docens diuidiam à diuidendo esse dictam, quod diuisio & distractio inquit, est doloris, itaque, inquit, in Curcul. ait Plautus, *sed quid tibi est? CA. lienes necant, renes dolent. Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur.* RADICES CORDIS PER. EVNT] hæc sunt inter se consentanea. pulmones distrahuntur: at cor, quod est masculosum natura, & in pectore, sub sinisteriore mamma situm, pulmonibus annexum est. ergo pulmonibus distractis, cordis radices quodāmodo pereunt: id est cor radicitus perit: vel cor non habet quo contineatur, aut cui adhæreat. HIRAE OMNES DOLENT] sic edendum curaui, Turnebi coniecturam meo iudicio, certam ac veram secutus, qui sic legendum arbitratur libro Aduers. 11. cap. 7. Hira autem intestinum est propriè ieiunum vt docet Festus, sed etiam pro aliis intestinis vsurpatur, vnde hillæ apud Horat. Sat. 4. libr. 2 ibi, *porna magis ac magis hillis Postulat ex morsus reficit.* Macrob. lib. 1. in Somn. Scip. *inesse na principalia tria: quorum vnum dissiptum vocatur, quod ventremi, & cetera intestina secernit. alterum, quod Græci μεσεντέριον dicunt: tertium, quod hiram vocauerunt, habetúrque præcipuum intestinorum omnium, & cibi recrementa deducit.* Nonius hilas intestina veteres esse dixerunt, vnde Bohilla oppidum in Italia, quòd eò bos intestina vulnere trahens aduenerit. Laber. Lambit item hillam cocus, si lumbum adduxit, flagris cæditur. TVM TE IGITVR] Tum igitur, pro igitur videtur autem σχῆμα ἐκ παρέλκοντος. nam *tum* interdum per se valet *igitur*. MORBVS AGITAT HEP.] morbus hepatarius, hoc est, morbus hepatis, seu iecoris, agitat: hoc est, vexat. sed hic iocum aliquem subesse puto: idque conicio ex lenonis responsione. nam si nulla alia horum verborum sententia esset, quàm hac: tu igitur morbo iecoris affectus es: non responderet leno, *facile'st miserum irridere.* quæ enim irrisio est in eo, quod dicat aliquis, quempiam hepatis morbo tentari? QVIN TV AL. D. P.] imo vero tu dies aliquot morbum & dolorem perfer, & vsque tolera. διακαρτέρει. DVM INTEST. EXPVTRESCVNT T.] perdura, inquit, & dolorem perfer aliquot dies, vsque eo dum intestina tibi putrorem contrahant. *exputrescunt* autem edendum curauimus, libros nostros omneis manuscr. vno excepto, & omneis vulgatos secuti, ea retecta, quam habet editio Camerarii: perspicuè enim opinor *exputrescunt* legendum, non *exputescunt* aut exputiscunt, cùm sentiat hoc Palinurus, debere perdurare lenonem vsque eò dum intestina eius putrorem contrahant, non autem, dum fœtorem: quippe quæ hoc ipso tēpore puteant, seu fœteāt. Verum si quis *exputiscunt*, seu *exputescunt* malit, non pugnabo. NVNC DVM SALSVRA SAT BONA'ST] nunc dum id est, nunc etiam vel dic. dum παρέλκει, seu redundare sententia igitur hæc est, nunc, nondum putrefactis tuis intestinis, salsura sat bona est, id est, ex tuis intestinis sale conditis & maceratis sat bona salsamenta cōfici possunt: vel sic, nunc tua intestina sal cōdiri possunt, vt ex eis fiant salsamēta,

tuceta,

tuceta, insicia, & similia. SI ID PROERIS: VENIRE POT.] si perduraueris vsque eò, dum tua intestina exputrescant, seu exputiscant: detractis è ventre tuo intestinis putrore corruptis, seu putrefactis, vendi tamen poteris tantò minoris, quanti essent intestina tua, si cum reliquo tuo corpore integra vēderētur. LIEN DIERECTVS EST] id est, lien ita distractus, tumidus, ac distentus est, vt videatur esse in crucem actus ac diuaricatus. dierecti propriè dicūtur in crucem sublati. suprà in Captiuis, *Quin quiesce directum cor meum, ac suspendes te.* Non dissimulabo tamen, in nostris libris aliquot scriptum esse, *Lien dirutus est*, vt est in vulgatis, fortasse non malè. Veruntamen non discedo ab editione Camerariana. AMBVLA ID LIENI OPT.] ambulationem, & exercitationem lienis morbo esse vtilem argumento est, quod narrant, quendam lienosum cum ei à medicis pręceptum, & præscriptum esset, vt si morbo leuari vellet, crebra, & contenta ambulatione vteretur, vsque adeo primum ambulando, deinde tandem currendo leuatū esse, vt prestantissimus cursor euaserit. Fuit autem ei nomen Laomedonti: quem commemorat Plutarchus in Demosthene, non longè admodum in princip. his verbis: *καὶ καθάπερ Λαομέδοντα τὸν Ὀρχομένιον ἱστοροῦσι καχεξίαν τινὰ σπληνὸς ἀμυνόμενον, δρόμους μακροὺς τῶν ἰατρῶν κελευσάντων, οὕτω διαπονήσαντα τὴν ἕξιν, εἶτ᾽ ἐπιθέμενον τοῖς στεφανίταις ἀγῶσι, καὶ τῶν ἄκρων γενέσθαι δολιχοδρόμων· οὕτω τῷ Δημοσθένει συνέβη*, &c. id est. Et quemadmodum Laomedōtem Orchomenium ferunt, malum quendam splenis, seu lienis habitum, siue affectum repellere conantem, de medicorum sententia longis cursibus vsum esse: deinde ita depulso lienis morbo, & corpore exercitio ausū esse ad certamina illa, in quibus coronę donantur victores aggredi, & cursorem summum euasisse: ita Demosthenis contigit, &c. Iā Celsus lib. 4. ca. 9. scribit, vitium lienis, quiete augeri, exercitatione, & labore minui. CONIECTVRAM FACERE] interpretari somnium meū, & coniicere, quid significet. Hinc coniectores, & interpretes somniorum dicuntur, qui ex somnis diuināt, quique ea interpretantur & cōiiciunt. SOMNIAVI DORMIENS] quid sibi vult hoc, dicet aliquis, *dormiens*? nónne omnes qui somniant, dormiunt? ex vulgi opinione, & ex vsitata loquendi consuetudine, dormiunt, sed translatione quadam sermonis, & de philosophorum sententia, dicimus nonnullos etiam vigilanteis somniare, videlicet eos qui non aduertunt animum ad id, quod agunt, & qui inconsiderate, & inconsulte aliquid faciunt. Lucret lib 3. in extr. *Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas.* SOLVS HIC HOMO EST. &c] ego solus sum. &c. *hic*, *simmuxse*. PALINVRVS] ego Palinurus. QVI SCIAT DIVINITVS] repete ἀπὸ κοινοῦ, cōiecturam facere. sententia est: ego scio coniecturam facere de somniis, & sōnia interpretari, nō humanitùs, neque arte humana, neque ex disciplina, vt nonnulli, sed diuinitùs, id est, afflatu diuino, vt vates. A ME CONSILIVM PETVNT] me consulunt. QVOD EIS RESP. EA OMN. ST. SENT.] quicquid eis respondi consulentibus, id sequuntur, & probant, neque vnquam à me in eo, quod iis respondi, dissentiunt omnes in meam sententiam pedibus eunt, neque alio discedunt.

COQVVS, CAPPADOX, PALINVRVS, PHAEDROMVS.

Co. *Palinure quid stas? quin depromuntur mihi*
Quæ opus sunt, parasito vt sit paratum prandium,
Quom veniat? Pal. *mane sis dum huic coniicio somnium.*
Co. *Tu ipse, si quid somniasti, ad me refers.*
Pal. *Fateor.* Coc. *abi, deprome.* Pa. *age, tu interea huic somnium*
Narra, meliorem, quàm ego sum, suppono tibi.
Nam quod scio, omne ex hoc scio. Cap. *operam vt det.* Pal. *dabit.*
Ca *Facit hic quod pauci, vt sit magistro suo obsequens.*
Da mihi igitur operam. Coq. *tametsi non noui, dabo.*
Ca. *Hac nocte insomnis visus sum tuerier*
Procul sedere longè à me Æsculapium,
Neque eum ad me adire, neque me magnipendere
Visu' est. Co. *item alios deos facturos scilicet.*
Sane illi inter se congruunt concorditer.
Nihil est admirandum melius si nihil sit tibi.
Nanque incubare satius te fuerat Ioui,
Tibi qui auxilium in iureiurando tulit.
Ca *Siquidem incubare velint, qui periurauerint,*
Locus non praberi potis est in Capitolio.
Co. *Hoc animum aduorte, pacem ab Æsculapio*
Petas, ne fortè tibi eueniat magnum malum,
Quod in quiete tibi portentum'st. Cap. *bene facis.*
Ibo atque obsonabo. Coq. *qua res malè vortant tibi*

Constant, conferunt sermones inter sese drapetæ.
Obstant, obsistunt, incedunt cum suis sententiis,
Quos semper videas bibenteis esse in thermopolio.
Vbi quid surripuere, aperto capitulo calidum bibunt
Tristes atque ebrioli incedunt: eos ego si offendero,
Ex vno quoque eorum exeutiam crepitum polentarium.
Tum isti qui ludunt datatim serui scurrarum in via,
Et datores, & factores omneis subdam sub solum.
Proinde se domi contineant. vitent infortunia.

Ph. *Rectè hic monstrat, si imperare possit. nam ita nunc mos viget,*
Ita nunc seruitium est. profecto modus haberi non potest.

Cu. *Ecquis est, qui mihi commonstret Phædromum, Genium meum?*
Ita res subita, celeriter mihi hoc homine conuento est opus.

Pa. *Te ille quærit.* Ph. *quid si adeamus? heus Curgulio, te volo.*

Cu. *Quis vocat? quis nominat me?* Ph. *qui te conuentum cupit.*

Cu. *Haud magis cupis, quàm ego te cupio.* Ph. *ô mea opportunitas,*
Curgulio exoptate, Salue. Cu. *Salue* Ph. *Saluum gaudeo*
Te aduenire, cedò tuam mihi dexteram. vbi sunt spes meæ?
Eloquere obsecro hercle. Cu. *eloquere ted obsecro, vbi sunt meæ.*

Ph. *Quid tibi est?* Cu. *tenebræ oboriuntur, genua inedia succidunt.*

Ph. *Lassitudine hercle credo.* Cu. *retine, retine me, obsecro.*

Ph. *Viden' vt expalluit? datin' isti sellam, vbi assidat, citò,*
Et aqualem cum aqua? properatin' ocyus? Cu. *animo malè est.*

Ph. *Vin' aquam?* Cu. *si frustulenta est, da obsecro hercle, absorbeam.*

Ph. *Væ capiti tuo.* Cu. *obsecro hercle facite ventum vt gaudeam.*

Ph. *Maxime.* Cu. *quid facitis quæso?* Pa. *ventum.* Cu. *nolo equidem mihi*
Fieri ventulum. Ph. *quid igitur vis?* Cu. *esse, vt ventum gaudeam.*

Ph: *Iuppiter, te, dique perdant.* Cu. *perij, prospicio parum:*
Os amarum habeo, denteis plenos, lippiunt fauces fame,
Ita cibi vacuitate venio lassis actibus.

Ph. *Iam edes aliquid.* Cu. *nolo hercle aliquid, certum quàm aliquid mauolo.*

Ph. *Immò si scias, reliquiæ quæ sint.* Cu. *scire nimis lubet*
Vt sient. nam illis conuentis sanè opus est meis dentibus.

Ph. *Pernam, abdomen, sumen, suis glandium.* Cu. *ain' tu? omnia hæc?*
In carnario fortasse dicis. Ph. *immò in lancibus,*
Quæ tibi sunt parata postquàm scimus venturum. Cu. *vide*
Ne me ludas. Ph. *ita me amabit, quam ego amo, vt ego haud mentior.*
Sed quò te misi, nihilo sum certior. Cu. *nihil attuli.*

Ph. *Perdidisti me.* Cu. *inuenire possim, si mihi operam datis.*
Postquam tuo iussu profectus sum, peruenit in Cariam.
Video tuum sodalem, argenti rogo vti faciat copiam.
Scires velle gratiam tuam. noluit frustrarier.
Vt decet velle hominem amicum amico, atque opitularier.
Respondit mihi paucis verbis, atque adeò fideliter,
Quod tibi est, item sibi esse magnam argenti inopiam.

Ph. *Perdis me tuis dictis.* Cu. *immò seruo, & seruatum volo.*
Postquam mihi responsum est, abeo ab illo mœstus ad forum,
Me illò frustra deuenisse. fortè aspicio militem.

Aggredior hominem, saluto aduenien's salue, inquit mihi.
Prehendit dextram, seducit, rogat veniam Cariam?
Dic me illò aduenisse animi caussa. ibi me interrogat,
Ecquem in Epidauro Lyconem trapezitam nouerim.
Dico me nouisse. quid lenonem Cappadocem? annuo
Visitasse. sed quid eum vis? quia de illo emi virginem
Triginta minis, vestem, aurum: & pro iis decem coaccedunt minæ.
Dedisti tu argentum? inquam, immo apud trapezitam situm est,
Illum quem dixi Lyconem: atque ei mandaui, qui annulo meo
Tabulas obsignatas attulisset, vt daret operam,
Vt mulierem ille à lenone cum auro & veste abduceret.
Postquàm hoc mihi narrauit, abeo ab illo. reuocat me illico.
Vocat ad cenam: religio fuit, denegare nolui.
Quid si adeamus, ac decumbamus? inquit. consilium placet,
Neque diem decet me morari, neque nocti nocerier.
Omnis res parata'st & nos quibus paratum est, assumus.
Prouocat me in aleam, vt ego ludam: pono pallium.
Ille suum anulum opposuit, inuocat Planesium.

Ph. *Meósne amores?* Cu. *tace parumper, iacit voltorios quatuor.*
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto basilicum. propino magnum poculum, ille ebibit.
Caput deponit, condormiscit. ego ei subduco annulum.
Deduco pedes de lecto clàm, ne miles sentiat.
Rogitant me serui, quò eam? me dico ire quò saturi solent.
Ostium vbi conspexi. exinde me illico protinam dedi.

Ph. *Laudo.* Cu. *Laudato, quando illud quod cupis, effecero.*
Eamus nunc intrò, vt tabellas consignemus. Ph. *non moror.*

Cu. *Atque aliquid prius obtrundamus, pernam, sumen, glandium.*
Hæc sunt ventri stabilimenta, panem & assa bubula.
Poculum grande, aula magna, vt sat consilia suppetant.
Tute tabellas consignato: hic mihi ministrabit, ego edam.
Dicam quemadmodum conscribas. sequere me hàc intrò. Ph. *sequor.*

DATE VIAM MIHI NOTI, &c.] sic suprà parasitus Ergasilus minatur omnibus, qui sibi obstituri sunt malum, in Captiuis, in scena, cuius principium est, Quanto in pectore. &c. Sic in Amphitr. Mercurius. ibi, Concedite. &c. OBSISTAT] obstet. NEC STRATEGVS] nec dux exercitus, seu imperator, prætorem appellat Æmilius Probus, in vitis clarorum Græciæ imper. AGORANOMVS] ædilis rerum venalium: præfectus foro rerum venalium, & annonæ. DEMARCHVS] tribunus pl. præfectus populo. COMARCHVS] præfectus vico, seu vici magister. QVIN CAPITE SISTAT] id est, vt non in caput cadat in via: quam isti omnes suprà enumerati efficiunt semitam ex via, id est, reddunt angustam instar semitæ isti omnes. si mihi obuiam fient, à me capite, aut cubito, aut pectore, aut genu dum curro, percussi, cadent in via, quæ nunc est semita propter angustias: atque ibi à me perculsi, ac prostrati fuerint, ea, quę nunc semita est, erit via: seu quę nunc angusta via est, erit lata. Adrian. Turnebus admonet, in quibusdam libris manuscr. legi, *de via in semita.* quæ scriptura si cui probabitur? eius erit hæc sententia: cadent in via, quam reddunt ex lata angustam. Quemadmodum hic dicit, *capite sistat,* pro capite terram tangat, ita suprà in Captiu. *Nam qui obstiterit, ore sistet.* GRAECI PALLIATI] quamuis hæc comœdia, palliata, vt ceteræ omnes Plautinæ: tamen quia Romæ recitatur, de Græcis, vt peregrinis, vt verba fiunt. Iam quin pallium sit Græcorum vestimentum, non est dubium. CAPITE APERTO, QVI AMB.] Cur capite operto? an quia Græcorum est caput operire? an potiùs quod hi se occultant, & cognosci nolunt? SVBSARCINATI] id est, obesi, & crassi, seu potius, pannis obsiti, & vestibus quasi sarcinis suffert, atque onusti, Terēt. And. *verum Chantharā vidi subsarcinatā*. sic enim lego apud Terentium, non vt vulgo, *suffarcinatam.* & hic, *subsarcinati*, non vt habent libri omnes, *suffarcinati.* Nā *suffarcinatus* vox Latina nō est, neque eius origo, aut ratio vllo modo explicari potest. neque enim à facio, neque a farcimine, oriri, dicere licet. Farcinare porro, aut farcina, non sunt Latina, relinquitur, vt sarcina.

vt sarcina originem ducat, & scribendum sit *subsarcinatus*. Est autem sarcina, vt docet Fronto, propriè hominum, vt onus, nauium. Hinc sarcinatus, sarcina onustus, & subsarcinatus occulta sarcina onustus & occultè sarcinatus: vt Canthara illa apud Terentium puerum, quem supponeret, sub veste, tanquam sarcinam gerens. CVM SPORTVLIS] sportæ & sportulæ, vel à sparto dictæ sunt, vt docet Nonius, quod ex sparto fierēt, vel ab asportando. in eis enim portabant edulia, vt panem & opsonium, & cætera ad vescendum parata. ex quo apud posteriores Romanos dictæ sunt sportulæ, cenæ, quas dabant diuites tenuioribus, in sportulis gerendas: quæ opponuntur rectis. CONSTANT] simul stant. DRAPETA] fugitiui. Sed cur Græcos fugitiuos appellat? an tanquam seruos, ab iis, quibus mercenarias operas dabant, fugitiuos: an sectæ, quam initio probarant, desertores? ESSE IN THERMOPOLIO] sic edendum curaui libris omnibus inuitis. perspicuè enim Plautus scripsit *thermopolio*, non *hermopolio*, vt habent omnes ferè libri. Cui rei argumentum est id, quod statim sequitur, *operto capitulo calidum bibunt*. & illud, quod est in Rud. ibi: *Ne thermopolium quidem vllum ille instruit: Ita salsam prabet potionem, & frigidam*. Thermopolium autem esse tabernam, seu popinam, in qua veneunt calidi cibi, aut calidæ potiones, constat: hoc quoque constat, lurcones illos, & heluones Græcos & Romanos, calidis & iuribus & potionibus esse delectatos. OPERTO CAPITVLO] se occultantes, vel caput occultantes. *capitulo* dixit, nomine diminutiuo ad contemptum Græcorum, quos leuitatis infamia apud Romanos, & multas alias nationes laborasse, nemo ignorat. TRISTES ATQVE EBRIOLI INCED.] Tristes, id est, capite demisso, &, vt alibi, casante: ebrioli autem, id est aliquantum ebrii: vel dic, ebriolos dici Græcos, non spectato vini, quod biberint, modo, sed spectatis Græcis qui leues sunt, & contemti. sic suprà dixit *operto capitulo*, pro operto capite. Simile igitur est, vt si dixisset, *Graeculi ebrij*. SI OFFENDERO:] si repperero: si in eos incidero, καὶ αὐτοὺς κατὰ τύχην ἴδω. EX VNOQVE EORVM EXC. CR. POL.] vnumquemque eorum ita grauiter percussum in terram affligam, vt quisque ventris crepitum polentarium sit editurus, seu emissurus. POLENTARIVM] ex polenta, quam comederunt, natum: vel qui polentam, quā ederunt, oleat. Polenta Græcorum cibus: vt puls Romanorum: quod & alibi, à nobis ex Plinio relatum est. QVI LVDVNT DATATIM] qui pila, vel folle ludunt dando inuicem. Sic Nonius hunc locum proferens in voce *datatim* profert & hunc ex Nonio in Exodio, *In mollis non ludum raptim pila datatim merso?* Erant enim alii qui pilam dabant, & hi datores dicebantur: alii, qui excipiebant, & pulsabant, & hi factores appellabantur. Sed fortasse hic significabatur aliqua obscænitas, non ludus pilæ. qua de re mox plura. Ludebant autem olim pila, datatim, raptim, expulsim. Varro, *Purgatum scito quia videbis Romæ in foro ante Lanienas pueros pila expulsim ludere*. SERVI SCVRRARVM] pueri serui hominum vrbanorum & otiosorum, qui gratiosi sunt apud locupleteis, & qui dictis salsis, ac facetis diuiteis, ac beatos oblectant. ET DATORES, ET FACTORES OMNEIS] & eos, qui dant pilam, & eos, qui excipiunt, ac pulsant. Sed videtur in his verbis inesse obscænitas, vt sermo iam traducatur à lusu seruorum, ad eos, qui morem gerunt alienæ libidini, & eos, qui suam libidinem explent. Dare enim dicuntur impudici, & impudicè facere qui stuprant. SVBDAM SVB SOLVM] concubo, calcibus, seu pedibus proteram. solum, pro solea calceorum, siue soccorum posuit. sic Bacchid. *Qui soccis habeat auro suppactum solum*. Lucret. lib. 4. princ. *Auia Pieridum perago loca, nullius antè Trita solo*. MONSTRAT] docet, monet. SI IMPERARE POSSIT] si imperando assequi possit, vt quod monstrat, fiat. sed legendum videtur, *si impetrare possit*, id est, si quod monstrat, obtinere & effectum reddere queat. Atque hanc veram lectionem esse arbitror. ITA NVNC SERVITIVM'ST] ita nunc sunt serui. tales nunc serui sunt. GENIVM MEVM] eum qui me alit. eum qui me retinet in vita: eum denique qui me genuisse quodammodo videtur. sic Bacchid. *teneo dextra Genium meum*. ITA RES SVBITA, CELERITER MIHI, &c.] ordo est, celeriter mihi hoc homine cōuento'st opus: ita res subita, sententia est, opus est me hunc hominem celeriter à me conueniri, seu conuentum est. vsque adeò res quædam subita euēnit, quamobrem opus sit eum celeriter à me conueniri. Ô MEA OPPORTVNITAS] ô qui dea ipsa Opportunitate magis mihi opportunus es. SALVVM GAVDEO TE ADVEN.] sermo peregrè aduenienteis salutantium, eisque reditum gratulantium. CEDO TVAM MIHI DEXT.] da mihi tuam dextram. VBI SVNT SPES MEAE?] quo loco sunt spes meæ? vtrum spes meæ firmæ, & ratæ sunt, an fallaces, atque irritæ? TE OBSECRO] te obsecro. SPES MEAE?] cibariæ. TENEBRAE OBORIVNT] caligant oculi SVCCIDVNT] sic Lucret. libr. 3. *Caligare oculos, sonere aures, succidere artus*. Virg. libr. 5 *sed tarda trementi Genua labant*. DATIN'?] datisne. AQVALEM CVM AQVA?] aqualis, vas aquarium. aquam autem poscit, vt quasi exanimato aquam suffundat, parteisq; animi dissipatas aqua offusa colligat. vt in Trucul. *ah, aspersisti aquam Iam redit animus*. ANIMO MALE'ST] animo deficior, λειποψυχῶ. SI FRVSTVLENTA'ST] si insunt in aqua frusta carnium, da aquam, vt totam sorbeam. Sic autem libri omnes habent: veruntamen quidam legi volunt, *si iurulenta'st* id est, si ea aqua ius est carnium, aut piscium, FACITE VENTVM VT GAVD.] facite, vt gaudeam me venisse vētum, subintellige, esse à verbo impersonali, *venitur*. sed Phædromus aliter accipit, vt iā dicemus. VENTVM.] Curculionis verba superiora facite, ventum vt gaudeā sic accipiunt Phædromus, & Palinurus, quasi ita dixerit, facite ventum vt gaudeā, nulla interspiratione facta inter *facite* & *ventum*. hac sententia, facite mihi ventulū, vt animā recipiam, & dissipatas animi parteis colligā. vel vt refrigerer vt apud Terent. in Eunuch. *cape hoc flabellum, & ventulū huic facito* Itaque locus ex amphibolia, seu ex ambiguo. ESSE, VT VENTVM GAVDEAM] nunc sententiam verborum superiorum explicat, atque explanat hoc modo: esse, id est, comesse volo, vt me venisse gaudeam, Itaq suprà hoc sentiebat, date mihi quod comedim, vt me venisse gaudeā: non id, quod vrbanè calumniatus est Phædromus, facite mihi ventulum, &c. PROSPICIO PARVM] suprà, *tenebrae oboriuntur*. OS AMARVM HABEO] os mihi inamarescit inedia, felle scilicet è vase, quod κύστιν χολιδόχον appellant Græci, effuso, propter inediam. DENTEIS PLENOS] quid sit habere denteis plenos, aut quid significent dentes pleni, quæro. An denteis plenos dicit, pituitæ plenos? an saliuæ? an pulueris? an bilis effusæ, quæ in os redundarit? an in voce *plenos* subest aliquid mēdi, & legendū est, *lippos*? vt sit translatio à morbo oculorum ad morbū dentiū: denteis autē ei ęgrotare intelligamus, qui esurit, & qui longa inedia cruciatus est, sic deinceps dixit fauceis lippire fame. LIPPIVNT FAVCES FAME] qui morbus est oculorum, transtulit ad fauceis. CIBI

VACIVITATE] cibi vacuitate. hoc est, inedia, fame. vacivum pro vacuum & vacivitas pro vacuitas, dixerunt veteres in Casin. *ubi bene vacivas aedis fecisti mihi?* LASSVS LACTIBVS] lactes, inquit Nonius, dicuntur intestina; deinde profert hunc versum: sed videtur legisse *laxis lactibus*, & vero ita apud Nonium scriptum est, fortasse non malè vt per laxas intelligamus inaneis non plenas, non refertas, non distentas: qualia sunt ieiunorum & esurientium intestina. *lassis* tamen retinere licet. vt *lassa* intelligantur inedia laborantes, & fatigatæ per translationem quandam sermonis. Profert idem Nonius ex Pseud. *Vna opera alligem fugitiuam canem agninis lactibus.* NOLO HERCLE ALIQVID] nolo rem incertam. aliquid incertum est quiddam certum. IMMO SI SCIAS, &c. subintell gaudeas: mihi gratias agas: me laudes: & simil. ἀποσιώπησις, seu ἔλλειψις. NAM ILLIS CONVENTIS SANE OPVS EST M. D] id est, nam dentibus meis ex vsu est, seu vtile est, reliquis illas conuenire. translatio sermonis. dentes enim non loquuntur. PERNAM, ABD. &c.] hæ sunt reliquiæ. quid sit abdomen, perna, sumen, suis glandium, dictum est suprà in Captiuis. Præter ea autem, quæ diximus de abdomine, abdomen quidem & sumen sæpe pro eodem vsurpantur, vt etiam ex Plinio intelligere licet libr. 8. cap 51. *Hinc Censoriarum legum pagina interdictaque cænis abdomina glandia testiculi, vulua, sincipita verrina vt tamen Publij mimorum poeta cæna postquam seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis imposito:* sed tamen hoc interest, quòd abdomen quidem venter est quadrupedum, qua parte pinguior est: sumen vero vber quadrupedum fœminarum, vna cum lacte densato. glandium suis vero, suis iugulum. ITA ME AMABIT QVAM E. A.] ita me amet Planesium, vt ego non mentior. SED QVO TE MISI, NIHILO SVM CERTIOR] sed nihilo me facis certiorem de ea re, cuius rei gratia te in Cariam misi. vel sic, sed nihilo certior abs te fio de Caria, quo te argentum petitum misi. INVENIRE POSSIM, subintel. argentum SI MIHI OPERAM DATIS, si opera vestra me adiuuatis PROFECTVS SVM] a vobis discessi. SCIRES VELLE GR. TVAM] id est, facilè cognoscere posses, eum tuam gratiam plurimi facere, & in amicitia tua permanere velle. ironiam quidam esse putant, a quibus dissentio. Laudat enim hunc Phædromi sodalem, quisquis sit, qui Phædromum vanis promissis, aut vana spe non produxerit, neque frustrari voluerit, sed ingenuè responderit, sibi voluntatem quidem amico Phędromo commodandi, non deesse: facultatem deesse. Sed nonnulli sic hęc distinguũt. *Scires velle: gratiam noluit frustrarier Vt decet.* &c. hac sententia: Scires velle i. scire posses eum velle tibi argenti copiam facere si posset, sed gratiam tuam noluit destituere, aut fallere, aut inani spe lactare. vt decet velle hominē qui amico in amore respondet: videlicet, velle non frustrari gratiam amici sui. & velle ei opitulari. quę sententia mihi quidem probatur, & cum Plaut. sensu consentanea est, sed hæc explicatio & duriuscula, & aliquantum violenta est Præterea scrupulus mihi inest in hac lectione, Scires velle gratiam tuam, & fortasse debet legi, *Scires velle tua gratia.* sic enim loqui solent Latini, volo tua causa M Tulli. libr 9. epistolarum, ad Varronem epist 13. *Volo ipsorum causa.* Idem lib. 13. epist. ad Atticum epist. 47. *Sed Phamea causa volebam* Veruntamen hic nihil muto. nam aliud fortassis est, volo tua gratia, seu tua causa: aliud, volo tuam gratiam, qua de re infra dicemus, non longè VT DECET VELLE HOMINEM AMICVM AM &c.] referendum est ad illud prius, Scires velle gr. t. &c. hoc modo: vt decet velle hominem, qui amicus est amico. quidnam illum decet velle? gratiam amici sui, & ei opitulari. vel sic. gratiam amici non frustrari, atque ei opitulari. MEO ILLO FRVSTRA DEVEN.] coniunge hæc cum voce *mæstus*, hoc modo, Mœstus me in Cariam frustrà deuenisse. PREHENDIT DEXTRAM] comitatis, & beneuolentiæ indicium, maximè apud Græcos. SEDVCIT,] seorsum ducit. ANIMI CAVSA] an mo meo morigerandi gratia: nullius rei necessariæ causa. oblectandi animi gratia tantum. sic sæpe loquuntur boni scriptores, Plautus, M. Tullius, ceteri. In Epid. co. *Cur eam emisti* TH. *animi causa.* ibid. *Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratia.* Idem Merc. *mater amicam mihi parauit animi causa pretio.* Mar. Tull. libro 7. epist. ad Mar. *Hic simiolus animi causa me, in quem inueheretur, delegerat.* ECQVEM] numquem seu num aliquem. ANNVO VISITASSE] significo capitis nutu me sæpe vidisse, aut visisse. SED QVID TVM VIS?] subintell. inquam. QVIA DE ILLO, &c.] subintell. inquit miles. PRO IIS, pro veste, & auro. COACCEDVNT] ad triginta minas vnà accedunt. IMMÒ AP. TRAPESITAM, subintell. inquit miles. Solebant veteres nummos suos, non eos solum, quos aliis debebant, sed & quos nulli debebant, apud trapezitas collocare: quod & alibi admonuimus. RELIGIO FVIT] religio mihi fuit: nefas mihi esse duxi: religioni verti, religione deterritus sum. Religio hoc loco, significat nimium quendam pudorem, aut deorum metum. sic apud Terent. Heaut. *nam mihi nil esse, mihi religio est dicere.* Plautus in Merc. *Religionem illic obiecit.* QVID SI ABEAMVS, &c.] Quid si abeamus hinc domum scilicet, ac decumbamus? inquit miles. NEQVE DIEM DECET ME M. &c.] id est, neque decet diem mimihi afferre moram, quo minus luce, & ante noctem cœnem: neque decet nocti noceri, multa iam nocte, & nimis serò cenando. Nocti nocet, qui non recipit se domum ante noctem, vt cenet, quisque multa iam nocte foris manet. cui opponitur cedere aut decedere nocti: quod vsurpauit Virgil. in Pharmaceut. *nec sera meminit decedere nocti.* & 3 Georg. *&* *sera solam decedere nocti.* Nonnulli volunt hic legi *remorari*, pro me morari. ego nihil mutandum censeo. Consueuisse autem veteres sub vesperam cenare constat o Hrat. ep. ad Torquat. lib. 1. *supremo te sole domi, Torquate, manebo.* POSTQVAM CENATI, &c.] postquam cenati, & appoti sumus vel fuimus. VT EGO LVDAM, PONO PALL. vt ego à milite prouocatus, ludere possim, (fortasse quia nummos non habebat) pono. id est depono pallium, tanquam pignus. Virg. in Palæm. *ego hanc vitulam (ne forte recuses, Bis venit &c.* *Depono, tu dic mecum quo pignore certes* sequitur de neeps. *De grege non ausim quicquam deponere tecum.* Sed hic non certant hic nummis, sed poculis. infrà, *propino magnum poculum.* OPPOSVIT] opposuit pignori. oppignerauit. *opposiuit* autem dictum antiquè pro opposuit. sic *deposiuit, reposiuit*, &c. de quibus alibi. INVOCAT PLANESIVM] solebant amantes, talis ludentes, & talos iacturi, puellas suas inuocare. suprà in Capt. princip. *Nam scortum inuoco sibi Amator, talos cum iacit scortum inuocat.* MEOSNE AMORES?] meásne delicias? ἆρα τὰ ἐμὰ παιδικά, VOLTORIOS QVATTVOR] qui iactus erat infelix, aut certè paullo infelicior, quàm canis. vt suprà diximus. ARRIPIO] properè sumo. ALMAM MEAM NVTRICEM] saturitatem. suprà, Capt. *Nam amabit sancta saturitas, Hegio, magno me suo semper condecorat cognomine, Vt ego vidi.* vel dic potius significari, artem parasiticam. Hæc enim est parasitorum nutrix. HERCVLEM IACTO B.] Herculem regium

regium: qui iactus, felix erat; cùm Voltorio comparatus. erat tamē minus felix, quàm Venerius. Sic autem hic iactus appellabatur ab Hercule duodecim illis laboribus, seu ærumnis perfuncto. & fortassis in vna aliqua tali parte regia Herculis imago picta, aut incisa erat. PROPINO M. P.] porrigo, seu trado magnum poculum, quod ebibat. quæ erat pœna seu multa victi. propinare, inquit Nonius, à Græco tractum est, *προπίνειν*. post potum tradere. CAPVT DEPONIT] Capur deponit, somno, & vino oppressus scilicet supra, Aulul. *Vt me deponat vino. eam affectat viam.* CONDORMISCIT] aliàs, *obdormiscit*. SVBDVCO ANNVLVM] substraho annulum, clàm aufero, seu detraho annulū. DEDVCO PEDES DE LECTO] descendo de lecto. DE LECTO] in quo accumbebat vnà cum milite. QVO SATVRI, SOLENT] ad requisita naturæ. ad exonerandam aluum, seu vesicam. EX INDE ME ILLICO PROTINAM D.] ex ostio me continuò in fugam dedi. seu in pedes conieci. protinam. antiquum, id est, protinus, idem in Casin. *hac dabo protinam me in fugam.* Terent. Phorm *atque hinc me conicerem protinam in pedes.* Profert hunc locum Nonius in voce *protinam*, vbi videtur legisse aliter, quàm hodie in omnibus libris scriptum est. Sic enim ille. Idem Curcul. præpositione additâ, *Ostium vbi prospexi, exi ido me illico protenam dedi, quasi in longam fugam* Sed ego Nonium corruptum esse puto & illum totum, *præpositione addita*, delendū: & verba illa, *quasi in longam fugam*, esse interpretationem vocis *protenam*. QVOD CVPIS] in verbo *cupis* secunda syllaba producitur, proinde ac si sit quartæ coniugationis: vt est apud Lucret. lib. 1. ibi, *confringere vt arcta Naturæ primus portarum claustra cupiret.* ATQ. ALIQVID PRIVS OBSTRVNDAMVS.] Sic edendum curaui, Festum secutus. cuius hæc verba sunt, non satis integra: *obstrudant, obsatulent, ab auidè trundendo gulam, insumendo cibum, vnde & obstrusdulentum*, dixit Titinnius, *obstrundulentis aliquid, quod pectam sedens*, &c. Ascribit deinceps Paulus, *obstrudant*, auidè trūdant. Ex his laceris Festi verbis, coniicio, obstrundo esse antiquum verbum, quod valet auidè in fauceis, & in ventrem intromitto, Idque vt magis credam, altero Plauti loco adducor, qui est in Sticho, non admodum longè ab extr. ibi, *Quin sic stans obstrunsero aliquid strenuè.* ad quem locum plura. Sic igitur hunc locum explico. *Atque aliquid prius obstrundamus*, id est, & vt, prius quàm tabellas consignemus, quasi à milite ad lenonem missas, aliquid auidè comedamus, & voremus. HAEC SVNT VENTRI STAB. PANE, &c.] profert ita scriptum hunc versum Nonius in voce *panis*, docens, veteres dixisse & *panis* in genere mascul. & *pane* in neutro, *pane* igitur hic neutri generis est, recti casus. pro *panis*. stabilimenta, autem, id est, fulcimenta. firmamenta. AVLA MAGNA] olla magna. ET SAT CONSILIA SVPP.] sic legi malo, quàm quomodo habent libri omnes vulg. & nonulli manusc. & satis cons. sup. quamuis enim etiam hæc lectio ferri possit, elisa littera s. in voce *satis*, tamen facilior est ea, quam secutus sum. TVTE] tu ipse. HIC MIHI MINIST.] hic puer mihi comedenti ministrabit. DICAM QVEMAD. CONSCR.] dictabo litteras.

ACTVS TERTIVS.

LYCO, CVRCVLIO, CAPPADOX, leno.

Ly. *BEATVS videor, subduxi ratiunculam,*
Quantum æris mihi sit, quantumque alieni siet.
Diues sum, si non reddo eis, quibus debeo:
Si reddo illis, quibus debeo, plus alieni inest.
Verùm hercle verè cum vere recogito,
Si magis me instabunt, ad prætorem sufferam.
Habent hunc morem plerique argentarij,
Vt alius alium poscant, reddant nemini.
Pugnis rem soluant: si quis poscat durius.
Qui homo maturè quæsiuit pecuniam,
Nisi eam maturè parsit, maturè esurit.
Cupio aliquem emere puerum, qui vsurarius
Nunc mihi quæratur. vsus est & pecunia.

Cu. *Nil tu me saturum moneris. memini & scio.*
Ego hoc effectum lepidè tibi tradam. tace.
Edepol næ ego hîc me diutius expleui probè,
Et quidem reliqui in ventre cella vni locum,
Vbi reliquiarum reliquias reconderem.
Quis hîc est, qui operto capite Æsculapium

Salutat? At at, quem quærebam. sequere me.
Simulabo quasi non nouerim, heus tu, te volo.

Ly. Vnocule salue. Cu. quæso, derides ne me?

Ly. De Coelitum prosapia te desse arbitror:
Nam ij sunt vnoculi. Cu. Catapulta hoc ictum est mihi
Apud Sicyonem. Ly. nam quid id refert mea,
An aula quassa cum cinere effossus siet?

Cu. Superstitiosus hic quidem est, vera prædicat.
Nam illace catapultæ ad me crebro commeant.
Adolescens ob rempublicam hoc intus mihi
Quod insigne habeo, quæso ne me incomities.

Ly. Licétne inforare, si incomitiare non licet?

Cu. Non inforabis me quidem. non mihi placet
Tuum profecto neque forum, nec comitium.
Sed hunc quem quæro commonstrare si potes.
Inibis à me solidam & grandem gratiam.
Lyconem quæro trapezitam. Ly. dic mihi,
Quid eum nunc quæris, aut cuiatu? Cu. eloquar,
Ab Therapontigono Platagidoro milite.

Ly. Noui edepol nomen, nam mihi istoc nomine,
Dum scribo expleui totas ceras quatuor.
Sed quid Lyconem quæris? Cu. mandatum'st mihi
Vt has tabellas ad eum ferrem. Ly. quis tu homo es?

Cu. Libertus illius, quem omnes Summanum vocant,

Ly. Summane salue: qui summanus? fac sciam.

Cu. Quia vestimenta, vbi obdormiui ibi ebrius,
Summano, ob eam rem me omnes Summanum vocant.

Ly. Alibi te meliu'st quærere hospitium tibi:
Apud me profecto nihil est Summano loci:
Sed istum, quem quæris, ego sum. Cu. quæso túne is es
Lyco trapezita? Ly. ego sum. Cu. multam me tibi
Salutem iussit Therapontigonus dicere,
Et has tabellas dare me iussit. Ly. mihin'? Cu. ita.
Cape, signum nosce. nostin'? Ly. quidni nouerim?
Clypeatus elephantum vbi machæra diffiicit.

Cu. Quod istic scriptum est, id te orare iusserat,
Profecto vt faceres, suam si velles gratiam.

Ly. Concede, inspiciam quid sit scriptum. Cu. maximè,
Tuo arbitratu, dum auferam abs te id quod peto.

Ly. Miles Lyconi in Epidauro hospiti suo,
Therapontigonus Platagidorus plurimam
Salutem dicit. Cu. meus hic est, hamum vorat.

Ly. Tecum oro, & quæso, qui has tabellas afferet
Tibi, vt ei detur, quam istic emi virginem,
Quod te præsente istic egi, teque interprete,
Et aurum, & vestem: iam scis, vt conuenerit.
Argentum des lenoni, huic des virginem.

Ly. Vbi ipsus? cur non venit? Cu. ego dicam tibi,

Quia

Quia nudiusquartus venimus in Cariam
Ex India: ibi nunc statuam volt dare auream,
Solidam faciundam, ex auro Philippeo quæ fiet
Septempedalis, factis monumentum suis.

Ly. *Quamobrem istuc?* Cu. *dicam, quia enim Persas, Paphlagonas,*
Synopeas, Arabas, Caras, Cretanos, Syros,
Rhodiam atque Lyciam, Perediam & Perbibesiam,
Centauromachiam, Elatiam, Vnomammiam,
Libyámque & oram omnem Conterebromniam
Dimidiam partem nationum vsque omnium,
Subegit solus intra viginti dies.

Ly. *Vah.* Cu. *quid miraris?* Ly. *quia enim in cauea si forent*
Conclusi, itidem vti pulli gallinacei,
Illa non potuere vno anno circumirier.
Credo hercle te esse ab illo. nam ita nugas blatis.

Cu. *Immò etiam porrò (si vis) dicam.* Ly. *nihil moror,*
Sequere hac, te absoluam, qua aduenisti gratia.
Atque eccum video, leno salue. Cap. *Di te ament*

Ly. *Quid hoc, quod ad te venio?* Cap. *dicas quid velis,*

Ly. *Argentum accipias, cum illis mittas virginem.*

Cap. *Quid quòd iuratus sum?* Ly. *Quid id refert tua,*
Dum argentum accipias? Cap. *qui monet, quasi adiiuuat.*
Sequemini. Cu. *leno caue in te sit mi[h]i mora.*

BEATVS VIDEOR] diues mihi videor. SVBDVXI RATIVNCVLAM] suprà in Capt. *Ibo intrò, atque intus subducam ratiunculam.* QVANTVM AERIS MIHI SIT] Quantum æris mei sit, & quantũ alieni. æs meum, quod mihi debetur, aut quod mihi proprium est. & penes me habeo: æs alienum, quod ego aliis debeo itaque si qui libri haberent, *Quantum æris mei sit:* valde probarem. nam versus non respueret, cum *mei* posŝit esse vnius syllabæ. RECOGITO] iterum atque iterum cogito: reputo. SI MAGIS ME INSTABVNT] si magis me vrgebunt, si magis mihi instabunt malim legi *mi instabunt*, vt cẽ[nse]t Camerarius, verum nihil mutare ausus sum. AD PRAETOREM SVFFERAM] subintelligendum, trahi. rapi. duci, vocari. & simil. si mihi magis instabunt creditores, ad prætorem me rapi patiar. VT ALIVS ALIVM POSCANT, S. N] vt hic argentarius hunc pos[tul]at quod sibi debetur ille illum. [se]d nemini. quod debẽt, reddant. REM SOLVANT *rem soluere*, genus loquendi Plauto. & aliis bonis scriptoribus vsitatum infrà, *Tibi res soluta'st rectè: bellator vale.* Idem suprà Asin *Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram.* DVRIVS] molestius. asperius. odiosius. QVI HOMO MAT. QVAESIT. PEC.] Profert hunc locũ Sosipater Carisius lib. 2. inst. Gramm. in voce *maturè:* & ita explicat. Qui homo tardè. i. vix & ægrè quæsiit pecuniã: Nisi ei citò parsit, cito esurit. Sic enim ille, Maturè duo significat citò, & tardè. Itaque ex sententia Carisii, maturè quæsiit, valet, tardè quæsiit: maturè parsit, & maturè esurit: valẽt, citò pepercerit. & cito esurit. PARSIT, pepercerit verbi parco duo sunt præterita, parsi & peperci. Ennius, *Quorum virtuti belli fortuna pepercit.* &c. *eam parsit* autem dictum est antiquè, pro ei parsit. Nam quòd apud Sosipatrum impressum est, *nisi causa maturè parsit,* mendosus est ibi Sosipater. Ex illo mendo tamen suspicatus aliquando sum. apud Plautum legendum, *Nisi ei maturè parsit,* vt *ea* sit dandi casus pro ei. vt alteræ & illæ, & simil. pro alteri, & illi, datiuis. & simil. VSVRARIVS] vt eo vtar: ad vsum meum sic Amphitr. *vsuraria vxor* qua Iupiter vtitur vsque ad certum tempus. VSVS'ST ET PECVNIA] pecunia quoq[ue] mihi opus est. NIL TV ME SATVRVM MON.] proinde ac si dicat, si satur non essem me monere deberes. & fortasse frustrà monere, quia venter non habet aureis nũc autem, cum satur sim, non est, quòd me moneas. nam memorem mones, cum me saturũ mones. MED INTVS EXPL. PR.] me intus saturaui præclarè ET QVIDEM RELIQVI IN V. CAELLAE V L] Et tamen in ventre reliqui cællam vnam vacuam. in quam cibos alios condam. Habeo etiam in ventre locum vnum reliquum vacuum, in quem alias dapes. & reliquiarum reliquias tanquam in cællam, abstrudam. OPERTO CAPITE] velato capite qui deos salutabant aut venerabãtur, & orabant. operto capite erant. cuius rei rationem explicat Plutarchus in quæstion Rom & scribit, ex multis hanc quoque vnam fuisse; ne scilicet inter orandum aliquid aut viderent, aut audirent tristius, quod eis dirum aliquod omen obiiceret. DE COCLITVM PROS. TE DESSE ARB] de Coclitum Romanorum stirpe. seu genere esse puto. fuerunt enim apud Romanos Horatii Coclites, sic à re appellati. quod huius cognominis auctor, Luscus, seu vnoculus. seu cocles fuerit. Varro lib. 6. de Lingua Latina. *Ab oculo cocles,* inquit, *quasi ocles dictus, qui vnum haberet oculum:* quocirca in *Curculione est, De coclitum prosapia tedesse arbitror.* Nam, &c. Sed licet etiam hic explicare, arbitror te esse ab Arimaspis, qui sunt vnoculi oriundũ.

& prognatum quo modo mauult Adr. Turn. CATAPVLTA HOC ICTVM EST. &c.] hic locus in quo erat alter oculus, catapulta mihi percussus est: & ita mihi oculus effossus, vel corruptus est. Catapulta, genus fuit iaculi celerrimi: quo repetito dixit ille Laco. ἀπώλετο ἀνδρῶν ἀρετή, id est, periit virorũ virtus. NAM QVID ID REFERT] nam quid, ἀντὶ τοῦ, pro quidnam. sententia autem hæc est, quidnam ad me attinet, verum oculus tibi catapulta, an olla fracta cum cinere effossus fuerit? SVPERSTITIOSVS HIC QVIDEM EST] id est, hic quidem ariolus est, qui diuinet mihi oculum effossum esse aula cineris potius, quã catapulta. superstitiosum pro hariolo solet vsurpare Plautus: vt suprà in Amph. *ille homo superstitiosus est*. & Rudente. *Quid si ista aut superstitiosa aut hariola'st*, &c. NAM ILLAE CINERIS CATAPVLTAE, &c.] nam ollæ cineris, crebro in me coniiciuntur. Loquitur autem hæc summissa voce, à Curculione auersus: & ad spectatores versus QVOD INSIGNE H.] propterea quia notam insignem habeo, accepto vulnere reip. causa, ne mihi, quæso, maledicas. QVAESO, NE ME INCOMIT.] quæso ne mihi conuicieris. Incomitiare (inquit Festus) significat tale conuicium facere, pro quo necesse sit in comitium, hoc est, in conuentum venire. deinde profert hunc locum LICETNE INFORARE, SI INCOMITIARE NON LICET?] locus spurcus ex ambiguo. alludit autem ad forum, & comitium, & quemadmodum à comitio factũ est, *incomitiare* verbum antiquis vsitatum, ita à foro fabricatur hic Plautus *inforare*: sed vult tamen *inforare* ab auditore in aliam partem accipi, nempe pro *perforare*, hoc est, præcedere, seu prædicare. Itaque respondet Curculio vt intelligat spectator, huius ambiguè dicti interpretationem hanc fieri posse, *inforabis me quidem*, hoc est & vt dixi? tu quidem me non præcedes. vel sic, Quia parasitus Curculio argentarium Lyconem orauerat, ne se incomitaret, propterea quòd esset cocles, iocans argentarius in nominibus Comitii, & fori, quærit, licetáne Curculionem inforare, quando non liceat incomitiare. & obscurè interea vult in verbo inforandi, inesse nonnullam obscœnitatem. INIBIS A ME SOLIDAM, &c.] gratissimum mihi facies, tuique istius beneficii diuturnam memoriam conseruabo. AVT CVIATIS ES? aut cuiatis es? *cuiatis*, & *cuias* dixerunt veteres, pro in quibus locis, seu terris natus es? NAM MIHI ISTOC NOMINE SCR. EXP. TO. &c.] id est, nam tabulas ceratas quatuor totas isto nomine impleui, dum scribo me ab eo quadraginta minas accepisse, quas ei darem, qui literas eius annulo obsignatas ad me afferret, &c. vel simplicius, dũm me pecuniã scribo ab illo accepisse. & ei per syngrapham caueo Horat. Sat. 3. *Scribe, decem à Nerio*. & ita Simeo Bosius male: bat: cui assentior. Solitos autem esse veteres in tabellis ceratis scribere, notum est vel pueris SVMMANVM VOCANT. Summanus, manium deus est, qui & orcus dicitur, omnia rapiens ac deuorans. Vnde verbum summanare finxit Plautus pro auferre, & rapere. Martianus Capella libro 2 *Denique hac omnis aeris à Luna diffusio sub Plutonis potestate consistit: qui etiam summanus dicitur, quasi summus manium.* Arnob. libro 5. aduersus genteis: quo loco de Cerere, & Proserpina loquitur *In nemore, inquit, Ennensi, quondam flores Proserpina legebat. Integrum adhuc istud est, & recta pronuntiatione prolatum. Nam & nemus & flores, quid sint, quid Proserpina, quid virago cunctis eudubitabiliter notum est Emicuit Summanus è terris curru quadriiugo vectitatus, simplex ex hoc aque est. Nam quadriga, Currus, & Summanus interpretationem desiderant Improuisus Proserpinam rapuit, & sub terras secum* auexit somnum, inquit, *abstrusus in raptione Proserpina nuncupatur*, &c. Plin. lib. 2 cap. 52 *Romani duo tantum ex iis seruare, diurna attribuentes Ioui, nocturna Summano.* Idem lib. 29 c. 4. *Eadem de causa supplicia annua canes pendunt, inter aedem Iuuentutis & Summani.* M. Tull. lib. 1. de Diuin. *Cum Summanus in fastigio Iouis opt. Max. qui tum erat fictilis, e caelo ictus esset, nec vsquam eius simulacri caput inueniretur*, &c. Summanum igitur se ab omnibus vocari dicit Curculio, quòd ad exemplum Summani, omnia quæ incidant, rapiat. VBI OBDORM. EBR.] vbi quis ebrius somno oppressus est, &c. SVMMANO] id est, rapio, tanquam Summanus qui omnia rapit. OB EAM REM ME OMN. SVVM V.] ob id quod vestimẽta ebriorum, qui poti obdormiunt, rapio, seu Summano, me Summanum vocant, id est, raptorem. SED ISTVM, QVEM QVAERIS, EGO SVM] sed ego iste sum, quem quæris vides antecedens priori loco poni, & cum relatiuo congruere in casu. CLYPEATVS ELEPHANTVM VBI MACH. DISSICIT.] sic habent planè sex nostri libri veteres, sine vlla dissimilitudine, ac varietate: neque multò secus in suo codice scriptum esse testatur Camerarius: ait enim in eo scriptum esse *disficit*, paruo discrimine. Ego igitur *dissicit* planè hic legendum sentio, ac censeo: quam meam sententiã iam olim Cl. Puteano ostendi: qui de hoc verbo pluribus verbis disputauit in Aduersariis suis, quæ sibi & suis, non populo cõparauit, eiúsque loci mihi copiam vltro fecit, vt si vellem, in aliquem locum meorum scriptorum includerem, quod lubenter, & bona fide feci: curauíque vt quæ ille diligenter, & accuratè collegit ad hanc disputationem pertinẽtia, ad verba illa, quę videntur esse veteris cuiusdem poetæ, & ponuntur à M. Tullio in oratione pro Cœlio *dede te ac dissice: per me licebit*, &c. adglutinarentur. Ad ea si plura de hoc verbo lector cognoscere volet, sese conferat, ne necesse habeã ταυτολογεῖν. Hæc tantùm huc adscribam, quæ quinque abhinc annos, postquam has commentationes Plautinas adumbrare cœpi, in palimpsesto notaui, idem valere, dissico, cis, cit, quod disseco, as, at nam seco in compositis apud veteres mutabat, e, in i, vt præsico, resico, desico: & præterea transibat in tertiam cõiugationẽ à prima: vt do, as, cõdo, is, reddo, is, &c. Quinetiam seco, cis, simplex vsurpatum esse ab antiquis pro seco, cas, nonnulli grammatici tradiderunt. Porro vt ad hunc locum redeam, malim legi *desicit*, pro desecat, quam dissicit, pro dissecat. neque ab illa scriptura longè abest codex Camerarij, in quo scriptum esse testatur, *desficit* verumtamen *dissicit* probo, ac teneo Quod autem Nonius in verbo *diligere*, legit hic *diligit*, hunc versum proferens, & interpretatur, *diuidit*, abitur: & fortassis vsus est corruptis codicibus. Errat & Festus. in verbo *dirigere*, qui videtur legisse *dirigit*. Sic enim ille *dirigere*, inquit hunc locum spectans, *apud Plautum inuenitur pro discindere.* Postremo animaduertat lector, veteres signis, & annullis varias imagines expressas præ se ferentibus obsignare tabellas solitas. qua de re plura ad illud Amphitr. *signi dic quid est?* ME R. *Cũ quadrigis sol exoriens.* PROFECTO VT FACERES] vt cum profectu, & sine frustratione faceres. SVAM SI VELLES GRATIAM] si velles sibi gratum facere, si gratiam suam promereri velles, si gratiam suam magni faceres. suprà *Scires velle gratiam tuam*. CONCEDE] secede aliquantum à me, vt inspiciam quid sit in tabellis scriptum. DVM AVFERAM. &c. dum modò auferam abs te id, quod peto. MEVS HIC EST. NAM V.] hæc loquitur Curculio à Lycone auersus. HAMVM VORAT] hamum vorat, quo capiatur, vt pisces, tabellæ, quas legit, sunt ei pro hamo. TECVM

ORO,

ORO, ET Q.] ſic loquebantur veteres, vt ſæpe iam admonuimus. ſuprà Aſin. *Nunc iſtanc tantiſper iube petere, atque orare mecum.* TE Q. INTERPRETE] id eſt & te adiutore, & tuam inea re operam interponente σοῦ μεσίτου te interueniente, atque (vt ita dicam) mediatore. idem infrà. *Quæque res per me interpretem & tuam ancillam geratur.* IBI NVNC STATVAM VOLT DARE AVREAM SOLID. F.] in Caria nunc volt locare faciundam ſtatuam auream ſolidam. ET AVRO PHILIPP. QVAESIT.] quod aurum erat longè optimum, à Philippo Macedone ſic appellatum: à quo eodem & Philippei nummi dicti ſunt, & Philippi ſimpliciter. Horat. epiſt. ad Auguſtum, libr. 2. *incultis qui verſibus & male natis Rettulit acceptos regale numiſma Philippos*, Plaut. Aſin. *Vnum quodque iſtorum verbûm nummo Philippeo aureo Non potes auferre hinc à me.* Idem Bacch. *Nam iſtic fortaſſe auro opus eſt.* PIST.] *Philippeo quidem.* SEPTEM PEDALIS] ſeptem pedum longitudine. ARABAS] al. Arabos. al. Arabes. PEREDIAM ATQ. PERBIBESIAM.] nomina regionum quæ nuſquam ſunt à paraſito ficta, & à *peredo*, & *perbibo* facta. Paulus apud Feſtum perediam & perbibeſiam Plautus cùm dixit, intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi. Feſtus, perediam & perbibeſiam Plautus finxit ſua conſuetudine, cùm intelligi voluit cupiditatem edendi, & bibendi. CENTAVROMACHIAM.] Phlegræam regionem. ELATIAM] ſic legendum potius, quàm vt habent libri manuſcripti. *& claſſiam.* VNOMAMMIAM.] aliud nomen loci confictum. ſignificat fortaſſe Amazonum regionem: quæ dextram mammam ſibi exurendam curabant, vt expeditiores ad pugnam eſſe poſſent: Atque ob eam cauſam Titianus Amazonas vnimammas vocat, vt ſcripſit Seruius ad illud Virgil. *At medias inter cædeis exſultat Amazon, Vnum exſerta latus pugnæ*, &c. lib. 11. Æn. ET ORA OMNEM CONTEREBROMNIAM.] aliud nomen fictum: quod quid ſignificet, quærere diſtuli. NAM ITA NVGAS BLATIS] ex eo, quòd iſtas nugas loqueris, credo te eſſe illius liberum. blatire, & blaterare, ſignificant ineptè, & inaniter loqui. PORRÒ] porrotenus vltrà. TE ABSOLVAM] faciam, quæ vis, vt primo quoque tempore ad militem reuerti poſſis. faciam id, cuius gratia veniſti, vt nulla in te mora ſit, quominus ad militem quamprimum reuertare. QVID QVOD IVRATVS SVM?] quid quod iurauit, me virginem Phædromo traditurum? QVID ID REFERT T.] quid id ad te attinet, dummodò nummos accipias? QVI MONET, QVAS. ADIV.] rectè mones: & dum me mones, adiuuas. Nam qui monet alterum, eum quodammodo adiuuat.

ACTVS QVARTVS.

CHORAGVS.

EDEPOL *nugatorem lepidum, lepidè hunc nactu'ſt Phædromus.*
Halophantan, an ſycophantan, hunc magis eſſe dicam neſcio.
Ornamenta, quæ locaui metuo vt poßim recipere.
Quanquam cum iſtoc mihi negotij nihil eſt: ipſi Phædromo
Credidi. tamen aſſeruabo. ſed dum hic egreditur foràs,
Commonſtrabo, quo in quenque hominem facilè inueniatis loco.
Ne nimio opere ſumat operam, ſi quem conuentum velit,
Vel vitioſum, vel ſine vitio: vel probum, vel improbum.
Qui periurum conuenire vult hominem, mitto in Comitium.
Qui mendacem, & glorioſum, apud Cloacinæ ſacrum.
Ditis damnoſos maritos ſub baſilica quærito
Ibidem erunt ſcorta exoleta, quique ſtipulari ſolent.
Symbolarum collatores apud forum piſcarium.
In foro infimo boni homines, atque dites ambulant.
In medio propter canalem ibi oſtentatores meri.
Confidentes garrulique, & maleuoli ſupra lacum,
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam,
Et qui ipſi ſat habent, quod ipſis poßit verè dicier.
Sub veteribus, ibi ſunt qui dant, quique accipiunt fœnore,
Pone ædem Caſtoris, ibi ſunt, ſubitò quibus credas malè.
In Tuſco vico, ibi ſunt homines, qui ipſi ſeſe venditant.
In Velabro vel piſtorem, vel lanium, vel haruſpicem

Vel qui ipsi vorsant, vel qui aliis subuertendos præbeant,
Diteis damnosos maritos apud Leucadiam Oppiam.
Sed interim fores crepuere, lingua moderandum'st mi'i.

PEPOL NVGATOREM LEP.] Curculionē, qui simulat se à milite esse missū, & eius esse libertū. HALOPHANTAM, AN MAGIS SYC. &c.] versus est primū variè script⁹ & in libris manuscriptis, & apud veteres gram̄ t. deinde valde obscurus, & variè à doctis explicatus. Nam alii libri habent *Kalophantā an sycoph* &c. Alii *Kolophantam an sycoph.* alii *Heclephantam* alii vt edidi, *Halophantam*. Festus legit *Halophantam*, & interpretatur, omnia mentientem, ἀπὸ τοῦ ἅλας, hoc est, πάντα, & φαίνειν, omnia sed errat Fest⁹. Nonius *Halophantā* quidē legit, vt nos edendū curauimus & hūc versum profert, sed non explicat. tātum scribit, halophantā & sycophantā esse genus hominū nequam. Camerarius qui hanc eandem similiter lectionem secutus est putat halophātā dictū esse a Plauto eadē ratione, qua sycophantam, vt quemadmodum sycophāta dictus est ab ostendēdis ficubus, ita halophāta dictus sit a sole, quod nō probo, quanquā ille nō longè admodum aberrat à scopo. Turnebus autem existimat, nescio, quibus hominibus assentiens, legēdum holophantā, quasi in tota re, aut prorsus fallacem, aut omnibus in rebus impostorem, quod mihi lo magis probare possum. Alciatus autem παρέργ. lib. II. cap. 4. nonnullos lib. manuscr. secutus legit *Kalophantam* & interpretatur καλολόγον id est, qui vtilia quidem, & honesta loquitur, & cuius honesta oratio est, sed facta ab oratione discrepant, multo minus mihi hæc probantur. quid igitur nobis videatur, nūc exponamus. primum halophantam, vt iam diximus, legendum esse arbitramur. Deinde huius versus sententiam hanc esse dicimus: Ornatus erat Curculio vestitu nauclerico, hoc est, palliolo ferrugineo (qui color thalassicus, id est, marinus est) tanquam ex Caria Epidaurum naui adectus, & modò è naui egressus. Hunc igitur videns Choragus, cuius erat actoribus vestitum, & cetera necessaria ornamenta præbere, & non ignorans eum a Phædromo subornatum esse, ac submissum, vt Trapezita, & lenone delusis, ac deceptis, virginem abduceret: ait se nescire, vtrum eum dicat halophantam, an potius sycophātam. Cur sycophantam esse dicere debeat, id est, apud Latinos impostorem, apud Græcos calumniatorem, causa est, quòd perspicuè sit à Phædromo subornatus, non à milite missus, & quòd litteras falsas, pro veris trapezitæ dederit. (Sycophantæ autem nomen apud Græcos, à tali origine, & causa natum est, vt docet Festus. Atticos quosdam iuuenes solitos esse aiunt, in hortos irrūpere, ficósq. legere. quā ob causam lege est constitutum, vt, qui id fecisset, capite truncaretur. Hanc pœnam qui persequebantur ob paruula detrimenta, &, vt crimen probarent, ficus lectas, & ablatas ostendebant, Sycophantæ sunt appellati. Eadem fere apud Athenæum & Suidam de sycophantarum appellatione scripta sunt. Hinc sycophantæ dicti sunt etiam impostores, & qui fucum faciunt, & qui simulantes, quæ non sunt, alterum decipiunt, & circūscribūt) hic igitur Curculio, quia Lyconem falsis tabellis decipit, non immerito sycophanta, id est, impostor, & pene dicam calumniator dici debet. Rursus quia eundem Lyconem falso, & ementito vestitu, qui marini coloris erat, quasi è naui iam egressus, inducit, atque in fraudem impellit, videtur non iniuria holophanta nominandus. Halophanta autē vox est, à Plauto, opinor, conficta, à nomine græco, ἅλς, ἁλός, quod mare significat, & verbo græco φαίνω, quod valet ostendo. immo halophanta quidem idcirco videtur appellandus, quia vestitum eo oris marini gerit, & colorem marinum ornatu, ac vestitu præ se fert, atque ostendit. Sycophanta vero, quia Lyconi fucum facit, verba dat, atque imponit. In hac autem nominum affinitate, & quasi annominatione iocus inest Plauto dignus. Cùm hæc iam olim in his commentariis quasi adumbrassem, cognoui aliquanto pòst idem fere Gul. Cantero Vltraiectino, viro docto, in mentem venisse, nisi quod ille ioci Plautini rationem, quæ in horum vocabulorum similitudine inest, nō satis explicat. Veruntamen laus ei quoque sua debetur, eaque non parua. sed restat scrupulus de numeris, & lege versus. Nam vt suis numeris constet, vel sic legendus, *Halophantam hunc, an sycophantam esse magis d. n.* vel sic, *hunc holophantam, an sycophantam esse magis d. n.* METVO, VT POSSIM RECIPERE] metuo ne non possim recuperare, quia sycophante est, vereor, ne ornamenta, quæ ei præbui, intercipiat, atque interuertat. Choragus autem, vt suprà diximus, ornamenta hystrionibus suppeditabat, ac præbebat. CREDIDI] etiam qui locat credit, non solum qui mutuum dat, aut cōmodat, aut deponit, &c *Credendi enim generalis appellatio est*, vt scripsit Celsus lib. I. quæstionum: quod refert Vlpianus lib. 26. ad edictum, & extat hodie sub titulo de Rebus creditis, si certum petatur condictione. *Ideo*, inquit ille, *sub hoc titulo prætor, & de commodato, & de pignore edixit. Nam cuicumque rei assentimur, alienam fidem secuti, mox recepturi quid ex eo contractu, credere dicimur.* QVO IN] in quo ἀλλαχοῦ. NIMIO OPERE] nimiopere, nimis SVMAT OPERA] laboret. IN COMITIVM] locum, in quem populus Romanus conuenire, seu coire solebat vel magistratuum creandorum, vel legum iubendarū, aut vetandarum gratia, significat autem sæpe contra fidem, & iusiurandum, ferri suffragia. APVD CLOACINAE SACRAM] apud ædem Cloacinæ deæ, apud Cloacinæ fanum: Cloacinæ, seu Cluacinæ simulacrum in cloaca repertum Tatius consecrauit. quia autem cuius esset effigies, ignorabat, ei nomen ex loco, in quo reperta fuerat, imposuit, vt scribit Lactantius Firmia. lib. I de Falsa relig. cap. 20. & Minucius in Octauo, *Cloacinam*, inquit, *& inuenit Tatius & coluit.* DITEIS DAMN. MARITOS] maritos locupleteis, sumptuosos, & profusos, qui potant, scortantur, amant, quamuis habeant vxores domi non deformeis, neque inuenustas. SVBBASILICA QVAER.] hinc dicti subbasilicani: qua voce vtitur in Capt. ibi, *Quorum odos subbasil. canes omnes adigit in forum.* SCORTA EXOLETA] exoletus, inquit Festus, qui olescere, id est, crescere desiit. Idem in verbo adolescit, exoletus qui excessit olescendi, id est crescendi modum. QVIQ. STIPVLARI SOLENT] stipulatio constat ex interrogatione & responsione, vt spondes? spondeo, centum dabis? centum dabo. stipulari tamen dicuntur, qui interrogant, & quibus respondetur. Passeratius existimat esse sic legendum, *quique adstipulari solent*, adstipulari autem, est alteri stipulanti præsto esse, seu cū stipulante stipulāri, seu pro altero stipulari. hinc adstipulatores, quasi stipulantium assensores, & socii. SYMBOLARVM COLLATORES APP. F.] qui conferunt symbolas, id est, collectas, symbolæ, sunt portiones, quas pro sua quisque

quiſque parte profert in cenam communem. Ter. Andr. *cho. quid Pamphilus? quid ſymbolum dedit.* Plautus in Sticho, *eãdem ſymbolam dabo, & iubebo ad Sagarinum cenam coqui.* vox Græca eſt συμβολή, quare, quin ſymbolam apud Terent. legi debeat, non vt habent libri vulgati, nemo iam dubitat, niſi in litteris hoſpes. IN FORO INFIMO] in infima fori parte Sic apud Horat. *Ianus ſummus* epiſt. 1. lib. 1. & *ima cera, prima cera*, med a cera, apud ſcriptores Latinos BONI HOMINES ATQVE DITES AMB.] diuites, qui boni viri habentur, & eos, ita ſæpè appellat M. Tull. in epiſt. ad Atticum Animaduertere hic dici à Plauto, quod rariuſculum eſt, *boni homines.* IN MEDIO] in medio foro. PRAETER CANALEM] prope canalem. Feſtus, canalicolæ forenſes, homines pauperes dicti, quod circa canales fori conſiſterent SVPRA LACVM] non lacum Curtium, qui fuerat olim in foro, ſed hoc tempore aqua abſumpta, aut aliò deriuata, in eodem loco factæ erant cloacæ, vt teſtatur Varro lib. 4. de lingua Latina & Ouidius lib 6. Faſt. *Curtius ille locus, ſiccas qui ſuſtinet aras, Nunc ſolida eſt tellus, ſed lacus ante fuit* quem igitur? fortaſſè Lucrinum, ſed potius Seruilium. DICVNT CONTVM.] aliud eſſe contumeliam facere, aliud dicere, declarat illud in Aſinar. *Tu contumeliam alteri facias: tibi non dicatur?* Bacchid. *Quoiquę innocenti ei dixit contumeliam?* SVB VETERIBVS IBI SVNT, &c.] ſub veteribus, ſubintellige, tabernis, ſunt & fœneratores, & qui fœnori occipiunt. ſic dictum ſub veteribus, vt ſub nouis. M Tullius lib. 2. Orat *demonſtraui digito pictum Gallum in Mariano ſcuto Cimbrico, ſub nouis diſtortum eiecta lingua, buccis fluentibus.* Varro libr. 5. de ling Latina, *& ſub nouis, dicta pars in foro, a tiſiciorum: quod vocabulum eius peruetuſtum, vt noua via: qua via iam diu vetus.* Sueton. in Auguſto, de Aug. *bifariam laudatus eſt: pro æde diui Iulij à Tiberio pro Roſtris ſub veteribus à Druſo Tiberij filio.* Erat autem is locus circa Ianum medium. Iam hoc ſi poſitum. *ſub veteribus, ibi ſunt.* videtur eſſe pleonaſmus. Nam ibi ſuperuacaneum eſt, niſi dicamus eſſe additum, maioris declarationis gratia: hoc modo: ſub veteribus verò ibi ſunt, &c. ſic infrà loquitur non longe, *Penè ædem Caſtoris: ibi ſunt,* &c. PONE AEDEM CASTORIS] Etiam ædes Caſtoris & Pollucis erat in foro Romano, quos ſignificat, Catullus carmine illo, quod ſcripſit ad contubernaleis, *Salax taberna, vóſque contubernales, A pileatis nona fratribus pila*, &c. IBI SVNT SVBITO QVIBVS CR M] ibi ſunt homines decoctores & inficiatores lenti quibus ſi quid mutuo des, fruſtrà repetas. IN TVSCO VICO, IBI SVNT HOMINES, QVI, &c.] In tuſco vico ſunt lenones, & ſcorta maſcula, & puellæ meretrices, Horat. Sat. 3 lib. 2. *Tuſci turba impia vici* Plaut. Ciſtel. *non enim hic es, vbi ex Tuſco modo Tute tibi in ligne dotem quæras corpore* QVI IPSI SESE VENDITANT] qui quæſtum corpore faciunt. IN VELABRO,] de velabro ſuprà dictum eſt, in Capt. ibi. *Omnes compactũ rem agunt, quaſi in velabro olearij.* IN VELABRO VEL PIST. VEL LIN. VEL HAR. VEL QVI IPSI VORT. VEL QVI ALIIS SVBVERTENDOS PRAEB.] ordo eſt, in velabro ſunt, qui vel ipſi vortant vel piſtorem, vel lanium, vel haruſpicem, vel qui aliis ſubuertendos præbeant. id eſt, in velabro ſunt, qui vel ipſi fraudent piſtorem, vel lanium, vel haruſpicem, vel eos aliis fraudandos tradant. Adrianus Turnebus lib. XI. aduerſar. cap. 7 ſic explicat, qui vel ipſi fallant, vel qui aliis fallendos præbeant, & putat eſſe ductum à piſcibus. qui dum aſſantur, vertuntur. & profert illud ex Aſinaria, *verſus quo pacto, lubet.* Ergo à Turnebo diſſentiens, primum ſic explico. vt oſtend longè ſcilicet aliter, quam ille. ſi fraudare aliud eſt, quàm fallere: deinde non exiſtimo, eſſe ductum à piſcibus, qui dum aſſantur, verſantur, ſeu vertuntur: ſed vertere, poſitum eſſe puto, pro euertere: & ſubuertere, pro, impellere aliquem ita grauiter, vt cadat: percellere, & poſternere, hoc eſt, per tranſlationem, bonis euertere, & ſpoliare. ſic Virgil. lib. 1. Æneid. *Tirias olim quæ verteret arces* Sic Horat. lib. 1. epiſt. 10. *vt calceus olim ſi pede maior erit, ſubuertet: ſi minor, vret* Quòd autem ad Turnebi explicationem attinet. quamuis diſſolutione, aut refutatione non eget? hoc tamẽ dicam: libros omnes habere *vertant:* quomodo & ille legit, nõ *verſent*, vt legendũ eſſet, ſi eſſet tralatio à piſcibus: quod oſtendímus ad illum locum. *verſus quo pacto lubet.* Nam vbi hac translatione vtitur, eo verbo vti ſolet. ſi Ciſtellaria. *Mihi iſtum hominem vellem dari. vt ego illum verſarem.* In aliqua parte verſus, libros vulgatos ſecuti ſumus: qui partim *ſubuerſandos*, partim *ſubuertendos* habent. Nam manuſcripti perſpicuè hic corrupti ſunt, in quibus ſcriptum eſt, *ſubuerſentur* planè mendosè. Itaque nec Turnebus eos ſecutus eſt. ſed ille legit *ſubuerſantes*, vt dixi: ego *ſubuertendos*, quod magis reſpondet ſuperiori verb. *vertãt.* DITES DAMNOS. MARITOS, &c.] hunc verſum, vt alienum minimeque Plautinum delendum arbitror quanquam & in omnibus libris reperitur, & Camerarius eum retinuit, & Turnebus. vt Plautinum explicare conatur Cur ita credam, primum facit verſus ille ſuprà politus, ab iiſdem tribus vocibus initium capiens, *dites damnoſos maritos ſub baſ quær.* ex eo enim hunc natum eſſe puto: & illo recepto, hic eiiciendus eſt: deinde huius ipſius verſus vno pede, aut vna ſyllaba claudicantis vitium. Nam quod Turnebus legit *operiam*, pro opiam, & ita ſe in libris manuſcriptis ſcriptum reperiſſe teſtatur, ego contra, in omnibus noſtris ſeptem, *oppiam* reperi, in vno duntaxat *opiam* cum ſimplici p. in nullo *operiam:* quæ vox quid valeat eruditi viderint, *operariam* fortaſſe voluit ſcriptum eſſe. LINGVAE MODERANDVM ST] lingua mihi continenda eſt, linguæ me temperare oportet.

CVRCVLIO, CAPPADOX, LYCO.

Cu. *Ita tu pra virgo: non queo quod ponè me eſt, ſeruare.*
Et aurum, & veſtem omnem ſuam aiebat quicquid hæc haberet.

Ca. *Nemo it inficias.* Ly. *attamen meliuſculum eſt monere.*
Memento promiſiſſe te, ſi quiſquam hanc liberali
Cauſſa manu aſſereret, mihi omne argentum redditum iri,
Minas triginta. Ca. *meminero. de iſtoc quietus eſto,*
Et nunc idem dico. Ty. *& commeminiſſe hæc ego volam te.*

Ca. *Memini, & mancipio tibi dabo.* Cur. *egon' vt ab lenone quicquam*
Mancipio accipiam? quibus sui nihil est, nisi vna lingua
Qui abiurant, sed quid creditum est, alienos mancupatis,
Alienos manu mittitis, alienísque imperatis,
Nec vobis auctor vllus est, nec vosmet estis vlli.
Item genus est lenonum inter homines, meo quidem animo,
Vti muscaque, culibésque, pedésque, pulicésque.
Odio & malo & molestiæ: bono vsui estis nulli.
Nec nobiscum quisquam in foro frugi consistere audet.
Qui constitit, culpant eum, conspuitur, vituperatur:
Eum rem, fidémque perdere, tametsi nihil fecit, aiunt.

Ly. *Edepol lenones meo animo nouisti lusce lepide.*

Cu. *Eodem hercle vos pono & paro. parissimi estis iibus.*
Hi saltem in occultis locis prostant, vos in foro ipso.
Vos fœnore, hi malè suadendo, & lustris lacerant homines.
Rogitationes plurimas propter vos populus sciuit,
Quas vos rogatas rumpitis; aliquam reperitis rimam.
Quasi aquam feruentem frigidam esse, ita vos putatis leges.

Ly. *Tacuisse mauellem.* Cap. *haud malè meditate, malè dicax es.*

Cu. *Indignis si malè dicitur, maledictum id esse dico:*
Verùm si dignis dicitur, benedictum'st meo quidem animo.
Ego mancipem te nihil moror. nec lenonem alium quenquam.
Lyco nunquid vis? Ly. *bene vale* Cu. *vale.* Ca. *hem tu, tibi ego dico.*

Cu. *Eloquere, quid vis?* Ca. *quæso vt hanc cures, bene vt sit isti.*
Bene ego istam eduxi mea domi & pudicè. Cu. *si huius miseret,*
Ecquid das, qui bene sit? Cap. *malum* Curc. *tibi opus est hoc, qui te procures.*

Ca. *Quid stulta ploras? ne time, bene hercle vendidi ego te.*
Fac sis, bona frugi sies. sequere istum bella belle.

Ly. *Summane nunquid nunc iam me vis?* Cu. *vale atque salue:*
Nam & operam & pecuniam benignè præbuisti.

Ly. *Salutem multam dicito patrono.* Cu. *nuntiabo.*

Ly. *Nunquid vis leno?* Ca. *istas minas decem, qui me procurem,*
Dum melius sit mihi, des. Cu. *dabuntur. cras peti iubeto.*

Ca. *Quando bene gessi rem, volo hîc in fano supplicare.*
Nam illam minis olim decem puellam, paruolam emi.
Sed eum, qui mihi vendidit illam, nunquam post illa vidi:
Periisse credo. quid id mea refert? ego argentum habeo.
Quoi homini dei sunt propitii, lucrum ei profectò obiiciunt.
Nunc rei diuinæ operam dabo: certum est bene me curare.

NON QVEO QVOD PONE ME EST] non possum, quod mihi à tergo est, seruare, id est custodire. custodiæ enim oculis opus est. at natura oculos in tergo nobis nullos affinxit. ET AVRVM ET VEST. OMNEM, &c.] aiebat miles conuenisse inter vos. vt secum affert aurum, & vestem & quidquid haberet. NEMO IT INFITIAS] nemo infitiatur: ego non infitior. SI QVISQVAM HANC LIB. CAVSAM. A. ET.] si quis hanc in iudicio, seu actione libertatis, in libertatem assereret, seu vindicaret. Donatus ad illa verba Terentii Adelph. *Nam ego illam liberali assero causa manu:* notat, ordo est. nam ego ad illam liberali causa manu affero. Et sunt iuris verba à quibus etiam asserrores dicũtur vindices alienę libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis, Varro lib. 5. de lin ua Latina, *hinc adsere manu in libertatem, cum prebendimus.* QVIETVS ESTO] otiosus esto, securus esto, ac laborato ET MANCIPIO TIB DABO] mácipio dare, est promittere, & recipere, se eius rei, quem ven-

quam vendit,& tradit,eſſe dominum,ſeu, vt nunc loquimur, habere dominum, vt ſi forte ea res euincatur,venditor præſtandæ euictionis iudicium, & periculum non recuſet. vel ſic breuius, mancipio dare,eſt periculum euictionis in ſe recipere. & ita Solius QVIBVS SVI NIHIL EST, NISI VNA LING.] itaque ſuprà in Aſin lenonis linguam eius patronam appellat.ſubiicitque hanc rationem,*Nam ſi quid ſceleſtè fecit lingua pro peierat*, & in Perſa, non multò ſecus. Sic enim Dordalus leno, *Reſeruanda ego habeo linguam natam gratia. Eodem mihi pretio ſal præbetur quo tibi: Niſi me hac defendet, nunquam delinget ſalem* QVI ABIVRANT.&c.] qui lenones iurati negant,ſe accepiſſe,quod ſibi creditum eſt.id eſt quod ſuæ fidei commiſſum eſt.Virgil. Æneid.l.8. *Abſtractæque boues, abiurataque rapina* Vbi Seruius notat, *abiurare*, eſt rem creditam periurio negare. Deinde hunc locum profert: mox ſubiicit, ſed hoc iſti loco non congruit Vnde nunc abiuratas rapinas, contra ius retentas intelligamus. hactenus Seruius. Ego,ne ſit neceſſe pluribus modis quid ſit abiurare,definire,ſeu deſcribere,ſic deſcribo:ab iurare, eſt rem alienam periurio negare. Porro quod ad principiũ verſus attinet,licet ita quoque explicare, Quid eſt, qua lingua abiurant.&c ALIENOS MANCVPATIS] alienos manu capitis, ſeu accipitis, à venditore, ſcilicet. ALIENOS MANVMIT.] alienos liberatis. ALIENIS IMPER.] exornatio eſt hic Rhetorica,qua ab eodem verbo initium capiunt plura orationis membra.NEC VOBIS AVCTOR VLL.] auctoris eſt,qui rem ſuo periculo vendit. Vnde auctoritas pro euictione apud Venuleium iuriſconſultum lib.17. ſtipulationum libro digeſt. 21. titulo de euictione,cap.vlt. Cuius hæc verba ſunt. *Si alienam rem mihi tradideris,& eã ẽ pro derelicto habuero amitti auctoritatem,id eſt,actionem pro euictione, placet.* Admonuit me Simeo Boſius, etiam apud Paulum iuriſconſultum, auctoritatem ita vſurpari.Quin & M. Tull ita vſurpat in oratione de Haruſp. reſp his verbis, *Multa ſunt domus in hac vrbe, patres conſcripti, atque haud ſcio an pene cunctæ iure optimo,ſed tamen iure priuato, iure hereditario, iure auctoritatis, iure mancipi, iure nexi.* Quanquam dicere [illegible] apud M Tullium, in illa oratione auctoritatem accipi debere potiùs pro iure vſucapionis quod emptori quæſitum eſt,ab auctore ſuo id eſt,à venditore,qui mancipio dedit Præterea vt magis intelligamus, venditorem dici auctorem: Vlpianus lib 15.ad Sabinum,digeſt. lib. eod. tit. eod fideiuſſorem ſcribit vulgo auctorem ſecundum vocari.ſic ille, *Illud quæritur, an is, qui mancipium vendidit, debeat fideiuſſorem ob auctionem dare, quem vulgò auctorem ſecundum vocant.* ITEM GENVS EST LENON. id eſt, lenonum genus, inter homines ita eſt, vt muſcæ, &c. vel ſimile eſt muſcis, &c. PEDESQVE,id eſt,pediculique.ODIO ET MALO, ET MOLEST.] id eſt.odioſi & incommodi,& moleſti eſtis omnibus,vt muſcę,& culices,&c.nulli eſtis vtiles, nec commodi. CVLPANT EVM] homines eum culpant, qui cum lenone conſiſtit, aut congreditur. CONSPVITVR] conſpuitur, vt teter, ſpurcus,turpis,& deteſtandus. LVSCE] cocles, erat Curculio, & vnoculus, ſupra, *vnocule ſalue*. EODEM HERCLE VOS PONO ET P.] in eundem numerum hercle vos trapezitas,repono,& refero.PARISSIMI ESTIS HIBVS] maxime pares eſtis lenonibus,*quibus*,pro his,antiquum. Notant Grammatici veteres,in his Priſcianus,lib.13.quamuis, inquit ille, & hibus pro his antiqui protulerunt. Plut.in Curcul *Eodem hercle vos pono*, &c. & Cariſius lib.1. Plaut. in Curcul.*hibus*,& Nonius *hibus pro iis*,inquit,*minus Latinum putat conſuetudo, cùm veterum auctoritate plurimum valeat*. Plautus Mil *hibus dinumerem ſtipendium*. ET SALTEM, &c.] lenones,& meritorii pueri, & meretrices PROSTANT] venales ſtant. LVSTRIS] ganeis, lupanaribus vel de ſtupris,& factis ſurcis, ac libidinoſis,vt intelligamus poſitum eſſe id, quod continet,pro eo, quod continetur. ROGITATIONES PLVR.PROPTER V. POP. SCIVIT. &c.] leges plurimas propter veſtra flagitioſa facta plebs ſciuit, vel populus iuſſit,quas vos perfringitis, & rimam aliquam,qua vos elabamini, reperitis leges appellant Romani Rogationes,quia qui legem aliquã populo Romano ſuadebat, Quirites rogabat, vellent, iuberent,legem,quam proponeret, ferri: his enim verbis vtebatur,*velitis, iubeatis* &c Intereſſe tamen nonnihil inter legem & rogationem docet Feſtus ex Ælio Gallo,his verbis:quæ verba,quia mendoſa ſunt,eadem opera emendo, *Inter legem, & Rogationem hoc intereſt Rogatio eſt genus legis, quæ non continuò lex eſt, ſed rogatio eſt: lex non poteſt non eſſe lex, ſi modò iuſtis comitiis rogata eſt.* Præterea cum aliæ leges fuerint Tribunitiæ, hoc eſt, à Tribunis rogatæ: quæ plebiſcita propriè dicebantur: aliæ conſulares, hoc eſt,à conſulibus:videtur hic Plautus ſignificare per Rogationes,quæ populus ſciuit,plebiſcita,& leges tribunitias.Nam ſi leges Cõſulareis intelligi voluiſſet,dixiſſet,opinor; populus iuſſit. RIMAM] qua euadatis, & elabamini. QVASI AQVAM FERVENTEM FRIG. ESSE, ITA V.P L.] putatis leges eſſe inſtar aquæ,modò feruentis, nunc frigidæ, Quemadmodum enim aquam feruentem, quam diu feruet,nemo guſtare, aut tangere audet: vbi refrixit nemo tangere dubitat: ita leges initio, & cùm primùm latæ ſunt,valent & ratæ ſunt,& metuuntur: ſpatio longiore interpoſito, obſoleſcunt, contemnuntur, & negliguntur. TACVISSE MAVELLEM] tacuiſſe mallem AV, MALE MEDITATE, MALEDICAX ES] ſic edendum curaui,hac potiſſimum ſcriptura probata.Nam libri manuſcripti partim ſic habent,vt edidi:partim ſic *heu malè meditate,maledicores*.partim ſic,*haud vel in male meditantem maledicax es*. quæ duæ poſteriores ſcripturæ corruptiſſimæ ſunt. ſic igitur hanc,quam ſecutus ſum, explico.*au*,interiectio eſt increpantis,& obiurgantis: *male meditate*, id eſt homo,qui in maledicendo exercitatus es:vel homo,qui maledicta meditatus es, *maledicax es*, id eſt,dicax es odioſè, & contumelioſè: ſunt enim nonnulli dicaces:ſed ſine contumelia, tua autem dicacitas,moleſta & odioſa eſt iis,in quos dicis De interiectione,*au*,ne quis dubitare poſſit, ſic Cariſius lib.2.in extr *Au* Afranius in Emancip.*Au,mi homo: immò edepol,vos ſupremum meum concelebretis diem.* Licet etiã hoc modo legere,*au in malè meditantem maledicax es*.id eſt,au,in hominem imparatum, & non exercitatum in maledicendo, maledicus, vel maledicax es,vel ſic, au, in malè meditatum maledicax es. INDIGNIS SI MALEDICITVR, &c.] ſi maledicitur iis,qui ſunt indigni maledicto, id eſt, qui ſunt boni viri: maledictum id eſſe d. DICO] legendum fortaſſe eſt,*duco*. VERVM SI DIGNIS] at ſi improbis maledicitur,quia ſunt maledicto digni, non eſt id maledictum,ſed benedictum, meo quidẽ iudicio,ſeu mea quidem ſententia. huc pertinẽt illud Ciceronis in Antonium Philip.2.qui ita edixerat.*nulla contumelia eſt, quam facit dignus*, &c. quod cùm multis modis exagitat Cicero,tũ etiam hoc,*primùm, quid eſt dignius? Nam etiam malo digni multi,ſicut ipſe*.&c. EGO MANCIPEM, TE NIHIL MOROR, &c] ego te mancipem mihi eſſe nolo. mancipem, id eſt, prædem,ſeu fideiuſſorem, nolo te mihi promittere, te periculum præſtiturum. tractum à mancipibus, qui conducebant, aut emebant aliquid à populo,

& manu sublata d gitove sublato, significabant se emptores esse: qui iidem prædes dicebantur, quia æque præstabant populo periculum, atque qui prædes pro iis facti erant. BENE VT SIT ISTI] vt ista virgo liberaliter tractetur, vel dic potius, vt hæc virgo, isti id est, istic bene tractetur. Non enim dixisset Plautus, cura hanc virginem, vt isti virgini bene sit: sed potius, vt huic virgini, &c. EDVXI] educaui, quanquam aliud est educere, aliud educare. Terent. Adelph. *Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo.* Idem Andr. *Bene & pudicè eius doctum, atque eductum sinam Coactum egestate ingenium immutarier?* Plautus Menæch. *Nam illic homo homines non alit, verum educat.* ex iis intelligimus educare ad corpus duntaxat pertinere, & saturitatem quandam includere: educere verò, ad ingenium magis, quàm ad corpus referri. SI HVIVS MISERET, ECQVID D. Q. B. S.] si huius Virginis te miseret, & si ei bene consultum vis, & simulas, ac prædicas, num tu ei aliquid das, vnde benè, & prolixè tractetur, & beatè viuat? proinde ac si dicat: tu verbo eius misereris, re nihil das, vnde bene, & beatè viuat. MALVM] quæris, numquid tibi dem, quo Plancsio bene sit. malum tibi dabo, si accipere voles. TIBI OPVS EST HOC, QVI TE PR.] tibi opus est malo, seu malum, quo te bene cures. BENE HERCLE VEND.] id est, carè te vendidi. Itaque in te vendenda, rem meam bene gessi. FAC SIS, &c.] fac si vis, &c. VALE ATQ. SALVE] sic eis precamur, quos nunquam postea visuri sumus, aut certè ita existimamus. BENIGNE] liberaliter, & prolixè. NVNQVID VIS LENO?] sermo abeuntis. ISTAS MINAS DECEM &c.] triginta minas dederat trapezita Lyco lenoni pro virgine. restabant decem pro auro, & veste: suprà, *quia de illo emi virginem Triginta minis: vestem, aurum: & pro is decem coaccedunt minæ.* QVI ME PROC.] vnde me bene curem. DVM MELIVS SIT MIHI] dum melius habeam, dum conualescam. POST ILLA] postea. QVOI HOMINI DEI SVNT PROP. &c sententia lenone digna. Cui homini, inquit, dii sunt æqui, & amici, minimèque irati, ei homini lucrum vltro dant in manum. CERTVM EST BENE ME CVR.] deliberatum mihi est: stat sententia, liberaliter, & molliter me tractare.

MILES THERAPONTIGON
LYCO trapezita.

NOn ego nunc mediocri incedo iratus iracundia,
Sed eapse illa, qua exscidionem facere condidici oppidis.
Nunc nisi tu mihi properè properas dare iam triginta minas.
Quas ego apud te deposiui, vitam propera ponere.

Ly. Non edepol nunc ego te mediocri macto infortunio,
Sed eopse illo, quo mactare soleo, quoi nihil debeo.
Nec te mi facias ferocem, aut supplicare censeas.
Nec tu me quidem vnquam subiges, redditum vt reddam tibi,
Nec daturus sum. Mil. idem ego istuc quum credebam, credidi,
Te nihil esse redditurum. Tra. quur nunc à me igitur petis?

Mil. Scire volo quoi reddidisti. Tra. Lusco liberto tuo,
Is Summanum se vocari dixit, ei reddidi,
Qui has tabellas obsignatas attulit. Mil quas tu tabulas,
Quos tu mihi Luscos libertos, quos Summanos somnias?
Nec mihi quidem libertu'st vllus. Tra. facis sapientius,
Quàm pars lenonum, libertos qui habent, & eos deserunt.

Mil. Quid fecisti? Ly. Quod mandasti, feci, tui honoris gratia,
Tuum qui signum ad me attulisset, nuntium ne spernerem.

Mil. Stultior stulto fuisti, qui iis tabellis crederes.

Lyc. Quis respublica & priuata geritur, nonne iis crederem?
Ego abeo. tibi res soluta'st rectè. bellator vale.

Mil. Quid valeam? Tra. at tu ægrota, si lubet, per me, ætatem quidem.

Mil. Quid ego nunc faciam? quid refert me fecisse regibus,
Vt mihi obedirent, si hic me hodie vmbraticus deriserit?

NON EGO NVNC MED. INCEDO IRATVS IRAC.] *iratus iracundia*, videtur esse atticismus, sic loquebãtur tamẽ & Romani illi veteres. Sic Cato, dierum dict. de consulatu suo, apud Caris. *ludãt me maximis laudibus.* & Plautus ipse suprà in Captiuis, *pol istic me haud cẽtesimam partẽ laudat, quàm ipse meritu'st, vt laudetur laudibus.* SED EAPSE ILLA, &c.] sed ea ipsa illa iracundia in censua, qua oppida,

qua oppida exſcindere condidici, id eſt conſueui. EXSCIDIONEM F.] excidium inferre. excidium. dii, & exſcidio, nis. à Latinis dicitur, vt cōragium, gii. & contagio, nis, conſortium, tii, & cōſortio, nis. exſcidium autem, & exſcidionem, oriri à verbo exſcindo, non à verbo cado, vt putat vulgus, neque à cædo, vt putat Feſtus. (niſi fortè mendosè apud eum legitur à *cadendo*, pro à *ſcindendo*. Nam perſpicuè falſum eſt, cùm exſcidium, & exſcidio, habeāt ſecundam ſyllabam breuem, & ſcribi debeant cum ſ. & c. ante vocalem, i.) pluribus verbis oſtendimus in commentariis noſtris Horatianis. PROPERE PROPERAS] *properè properas*, ſic dictum vt illa, *memoriter meminiſſe*, *ſapienter ſapit*, *madidè madeam*, *valide valet*, quæ ſuis locis notabuntur. DEPOSIVI] depoſui, antiquè dictum. Sic Catullus in Carmine ſæculari ad Dianam, *Quam mater propè Deliam Depoſiuit oliuam*. VITAM PROPERA PON.] vitam propera deponere, ſeu amittere: hoc eſt, duobus verbis, propera mori. Sic & M. Tullius, dixit ponere vitam, pro deponere, epiſtol. ad M Var. lib. 9. epiſt. 24. in extr. *Hoc denique animo ſum, vt ſi in hac cura, atque adminiſtratione vita mihi ponenda ſit, præclarè actum mecum putem*. Sic Latini dicunt, *ponere gladium*. & ita Plautus in Caſin. *ponere pallium*. idem ſuprà hac eadem comœdia. *& ponere perſonam*. M. Tullius Offic. 3. *& ponere tunicam*. Idem lib. 5. Tuſculanarum. MACTO INFORT.] augeo infortunio Sic ſuprà in Amphitr. *quia enim te macto infortunio*. Idem Moſtell. *Niſi te mala re magna mactari cupis*. EOPSE ILLO] eo ipſo illo. FEROCEM] ſuperbum, & elatum, animoſum, magni animi. Sic apud Horatium *ferox Hector & ferox Latium*. & ſimil. apud T Liuium *Feroces iuuenes*, &c. quæ notauimus in commentariis Horatianis, ad refellendam vulgi opinionem, qui putat, *ferocem*, idem valere, quod crudelem. AVT SVPPLIC. CENSEAS] aut ne me tibi ſupplicare putes. SVBIGES] coges. IDEM EGO ISTVC, QVVM CREDEBAM, CRED.] quum tibi credebam, cum tuæ fidei committebam. credidi, id eſt, mihi perſuaſum habui, te nihil redditurum. Iocus eſt ex ambiguo. QVOS TV MIHI LVSCOS LIBERTOS, &c.] vſus erat Lyco numero ſingulari, in his nominibus. *Luſco liberto tuo*, *Is ſummanum*, &c. miles autem reſponſionem ſubiiciens, eadem nomina ponit in numero multitudinis. Notat hoc Donatus, ad illud Terentii Adelph. *turbas lampadas*, *tibicinas*, his verbis, *Bene totum pluraliter, ut qui reprehendit*. Sic Plautus multa, *Quos tu mihi paraſitos luſcos, quos ſummanos ſomniat?* Vbi animaduertat lector, Donatum non fideliter Plauti verba retuliſſe, quod ſæpe fit à grāmaticis, vel memoriæ ſuæ fidentibus, vel ſententiam, non verba ſpectantibus. NEC MIHI QVIDEM, &c.] ordo eſt, nec vllus mihi quidem libertus eſt. alioqui ſcribendum eſſet. *Ne mihi quidem libertu'ſt*, &c. Iam hoc totum, *Ne mihi quidem*. ſiue, *Ne mi'n quidem*. eſt choreus, & anapæſtus, *nec mi* choreus: *hi quidem* anapæſtus. quòd idcirco admonui, ne quis putaret eſſe dactylum, & iambum. QVAM PARS LENONVM] puto legendum, quàm pars militum, non vt habent omnes libri, *quàm pars lenonum*. Nam hanc lectionem, ſententia ipſa redarguit, ac refellit: Nam, cum miles ſit is, qui negauit ſibi liberum vllum eſſe, & cùm duæ perſonæ duntaxat in ſcena videlicet miles & trapezita, loquentes inducantur, abſurdum eſſet, Lyconem Trapezitam ſubiicere talem reſponſionem. *facis ſapientius. quàm pars lenonum*. hæc enim reſponſio, ſi leno locutus eſſet, conueniret. nunc cùm miles locutus ſit, & negarit ſe libertum vllum habere, debet hoc reſpondere trapezita, *facis ſapientius quàm pars militum*: proinde ac ſi diceret, negas tibi libertum vllum eſſe: ſapientius facis, quā alii milites, qui libertos habent, & eos deſerunt. SVI HONORIS GRATIA] vt tibi honorem haberem. STVLTIOR STVLT. FVISTI] Sic in Amph. *niſi ſic ſtultior ſtultiſſimo*. TVVM, QVI SIGNVM AD ME ATTVLISSET, N. NE SP.] ordo, & ſententia eſt, feci tui honoris gratia, quod mihi mandaſti, ne eum nuntium ſpernerem, qui mihi tuum ſignum attuliſſet. QVOIS RESP. ET PRIVATA GER &c.] poſſemne facere, vt non crederem, tabulis, ſeu tabellis obſignatis, quibus reſpublica, & priuata adminiſtratur? proinde ac ſi dicat, non potui aliter facere. TIBI RES SOLVTA'ST RECTE] tibi quod debebam, rectè, id eſt, bona fide, & ſine dolo malo, & ita, vt leges iubent, ſolitum eſt. obligatus antea tibi eram: nunc ſolutus ſum, quando tibi ea pecunia, quam meæ fidei credideras, ſoluta eſt. AT TV AEGROTA SI L. P. ME AETAT.] ſi non vis valere, ægrotare tibi per me, ſi lubet, licet, & quidem quandiu viues. ÆTATEM QVIDEM] ægrota & quidem ætatem, id eſt, quàm diutiſſimè, annos triginta, quandiu viues, ſic ſæpe loquuntur boni ſcriptores. Plaut. in Amphit. *eo modo, vt profectò viuas ætatem miſer*. ad quem locum plura. de eodem & in comment. Lucret. ſcripſimus nonnihil libr. 6. ibi. *Quod ſolis vapor ætatem non poſſe videtur efficere*. &c. VMBRATICVS] homo in vmbra educatus & vmbraticola, vt loquitur in Truculento. homo imbellis, & ignauus: non, vt ego, ſub dio viuere conſuetus, & militaris nauus, ac fortis: vel dic, vmbraticus, id eſt, vmbra hominis, non homo: homo nihili, priorem explicationem mālo.

CAPPADOX leno, MILES.

Qoi homini dij ſunt propitij, ei non eſſe iratos puto.
Poſtquàm rem diuinam feci, venit in mentem mihi
Ne trapezita exſulatum abierit, argentum vt petam.
Vt ego potius comedim, quàm ille. Mil. iuſſeram ſaluere te.

Cap. Therapontigone platagidore: ſalue, ſaluus, quum aduenis
In Epidaurum hic hodie apud me nunquam delingens ſalem.

Mil. Bene vocas, verùm vocata res eſt, vt ſit malè tibi.
Sed quid agit meum mercimonium apud te? Cap. nihil apud me quidem.
Ne facias teſtu, neque equidem debeo quidquam. Mil. quid eſt.

Ca. *Quod fui iuratus feci.* Mil. *reddin', an non, virginem:*
Prinsquam te huic mea machæra obiicio mastigia?
Ca. *Vapulare ego te vehementer iubeo. ne me territes,*
Illa abducta est. tu auferere hinc à me si perges mihi
Malè loqui, profecto, cui ego nisi malum, nihil debeo.
Mil. *Mi' in malum minitare?* Ca. *atque adepol non minitabor, sed dabo,*
Mihi si pergis molestus esse. Mi. *leno minitatur mihi:*
Meaque pugnæ præliares, plurimæ obtritæ iacent
At ita me machæra & clypeus * *
Bene iuuent pugnantem in acie, nisi mihi virgo redditur:
Iam ego te faciam vt hic formicæ frustillatim differant.
Cap. *At ita me volsellæ, pecten, speculum, calamistrum meum*
Bene me amassint, meaque excutia, linteúmque extersum,
Vt ego tua magnifica verba, neque tuas istas magnas minas
Non pluris facio, quàm ancillam meam, quæ latrinam lauat.
Ego illam reddidi, qui argentum à te attulit. Mi. *quis is est homo?*
Cap. *Tuum libertum sese aiebat esse Summanum.* Mi. *meum?*
Atat, Curculio hercle verba mihi dedit, quum cogito.
Is mihi annulum surripuit. Cap. *perdidistin' tu annulum?*
Miles pulcrè centuriatus est expuncto in manipulo.
Mil. *Vbi nunc Curculionem inueniam?* Cap. *in tritico facillimè*
Vel quingentos curculiones pro vno faxo reperias.
Ego abeo. vale atque salue. Mi. *malè vale, malè sit tibi.*
Quid ego faciam? maneam, an abeam? siccine esse mihi os oblitum?
Cupio dare mercedem, qui illunc vbi sit commonstret mihi.

QVOI HOMINI DII S. P.] argumentum est à contrariis. Cui homini dii propitii sunt, ei homini dii non sunt irati. At deos ei homini cui lucrum obiiciunt, esse propitios, inter lenones & lenonum simileis constat: & mihi lucrum dii obiecerunt, qui virginem olim decem minis mihi venditam, triginta vendidi: ergo dii mihi non sunt irati. ergo Æsculapius mihi non est iratus. EXSVLATAM ABIERIT] aufugerit, profugerit. ARGENTVM VT PE.] coniunge cum illis superioribus *venit in mentem mihi.* hoc modo, venit in mentem mihi, vt petã argentum. id est, venit mihi in mẽtem argentum vt peterem, videlicet x minas, pro auro, & veste. VT EGO POTIVS COMEDIM] vt ego potius comedam quàm ille. sic loquebantur veteres: id quod notauimus in commentariis Horatianis ad odam 3. epod. ibi. *Edit cicutis allium nocentius.* SALVVS QVOM ADVEN. IN EPID.] hæc desc. abest enim, seu deest verbum *gaudeo.* his enim verbis solebant peregre aduenientibus gratulari saluum te aduenisse gaudeo: vel his cum saluus aduenis, gaudeo. HIC HODIE APVD ME N. D. S.] hæc eò dicuntur ab illiberali, & sordido lenone, quòd solebant peregrè aduenientibus amicis cenam dare. in Sticho, *Propino tibi salutem plenis faucibus. Cenabis apud me, quoniam saluus aduenis,* hãc spem, si fortè hoc speraret miles ei præcidens, & præcludens Cappadox leno, non cenabis, inquit, hodie apud me quanquam plus etiã dicit quàm quod diximus. non enim eum apud se cenaturũ, sed salem delincturum esse negat. quod longe minus est, quàm cibũ capere, aut cenare. Nam fieri potest, vt quis non cenet quidem, salem tamen pingat, seu delingat. Salem autem esse pauperũ, obsonium, & omnium rerũ, quæ apponantur, primum, atque idcirco ex commutatione salis sæpe intelligi cibi commutationem apud scriptores, nemini literato ignotũ esse puto. & verò hac de re satis multa a nobis dicta sunt in commentar. Horat. ode. 16. li. 2. *Viuitur paruo benè, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum, &c.* Iam delingere salem iterũ dixit in Persa. *Reforunda ego hacce linguam meam gratia, Eadem mihi pretio ac valebitur, quo tibi. Nisi me hac defendis, nunquam delinges salem.* BENE VOCAS] ironia est. benignè & liberaliter me ad cenam vocas, inquit miles. VERVM VOCATA RES EST, VT S. M.] verum vocatus es non ad cenam, sed malum & miseriam, vt perpetuò miser, & calamitosus sis. alludit ad morem vocandi ad cenam. Sic ferè in Sticho, *Cenabis apud me, quoniam saluus aduenis. EP. vocata est opera.* SED QVID AGIT MEVM MERCIMONIVM APVD TE] sed quid agit apud te puella, quam à te mercatus sum? NE FACIAS TESTEIS] dico tibi liquido & clarè, nihil tuum esse apud me, ne si dicerem, puellam illam esse apud me testibus, qui hoc de me audissent, me oppugnares. QVOD FVI IVRATVS, FECI] quod me facturum iuraui, feci. iuraui autem me ei, qui litteras abs te, & tuo angulo obsignatas ad me afferret, & triginta minas mihi daret, virginem traditurum. HVIC MEAE MACHAERAE] huic meo gladio. VIRGINEM] Festus legit hic *mulierem*, hunc locum proferens in *Vapula Papiria.* MASTIGIA] verbero? flagrio? digne, qui flagris, seu flagellis assiduè cædare? vel homo, cuius tergum, & latus flagellis contusa, & contrita sunt? VAPVLARE EGO TE VEHEMENTER] id est plorare te iubeo, vt loquuntur Græci, οἰμώζειν, κλαίειν.

iubeo ta-

Iubeo te miserum esse. Horat. Sat. 10. lib. 1. *Demetri, te, ne Tigelli, Discipulorum inter iubeo plorare cathedras.* Idem Sat. 1. libro 2. *Flebit & insignis tota cantabitur vrbe.* ad quæ loca leget qui volet, quæ notauimus in commentariis nostris Horatianis. Ne illud quidem eiusdem his admodum dissimile est Sat. 1. lib. 1. *Quid faciat illi? iubeas miserum esse, libenter quatenus id facit.* Profert autem hunc locum Festus in *Vapula Papiria* his verbis, *Vapula Papiria in prouerbio antiquo fuit.* de quo Sinnius Capito sic refert, *tum dici solitum esse, cùm vellent minantibus significare se eos neglegere, & non curare, fretos iure libertatis*, &c. Sequitur mox, *Ælius hoc loco vapula positum esse ait pro dole.* Varro *pro peri.* &c. Postremò profert huc locum. TV AVFERERE HINC A ME &c.] ita te male mulcabo, & verberibus contundam, vt tuis pedibus abire non possis, sed te sublimè auferri necesse sit suprà in Amphitr. *Auferre non abibis si ego fustem sumsero.* CVI EGO, NISI MALVM NIHIL DEBEO] cui ego nihil debeo, nisi malum, quod malum ego tibi larga manu persoluam, si odiosus esse perges. MIHI SI PERGIS MOLESTE ESSE TV.] Camerarius ita edidit. *Mihi si pergis molest esse tu* nostri libri non habent *tu*, & rectè. est enim superuacaneum, & præterea corrumpit versum, qui, hoc pronomine sublato, suis numeris cõstat. in verbo *pergis*, autem s. eliditur, vt hoc ἐν παρόδῳ dicam MEAEQVE PVGNAE PRAELIARES PLVR. OBSTR. IAC.] sic habent omnes nostri codices manuscripti hũc versum scriptum: & rectè, quos sequimur. Nam & versus trochaicus est optimus, & sententia est optima. & meæ, inquit, pugnæ magnificæ plurimè iacent obtritæ, id est contemtæ sunt & inanes, & nullius pretii. *Pugnæ præliares*, tamen mihi suspectum est: quamuis Camerarius *pugnas præliares* dictas esse putet, militariter gloriosè. At cur præliares dicuntur potius quàm præclaræ aut magnificæ aut simili aliquo nomine? Videãt ergo tuc eruditi. Ego putaui aliquando legi debere potius, hoc modo; non longè ab antiqua scriptura, *Meaque pugna & prælia, & res plurima obtrita iacent* AT ITA ME MACH. ET CLYP.] hic versus non est integer, debet enim esse trochaicus, vt ceteri perfici autem atque integrari posset si ita legatur. *At ita me machæra & clypeus, & lorica, & Casida bene iuuent pugnantem*, &c. *Casida*, enim dixerunt veteres in prima declinatione, pro *cassis. casidis*, etiam vt *chlamyda. da*, pro *chlamys. chlamydis*, & similia nõ pauca. FRVSTILLATIM DIFFER.] per frusta paruula diuersum ferant, vel in paruula frusta comminutum & concisum diuersum ferant, & distrahant. AT ITA ME VOLSELLAE, &c.] quemadmodum modò miles arma sua enumerauit, & per ea deierauit, ita hic leno sua & meretricia, id est, muliebria enumerat, & per eadem deierat. Sunt autem volsellæ id est, forfices, quibus pilos superuacaneos auellunt sibi mulieres, quæ omnia mundi appellatione continentur: mundus autẽ muliebris est, vt ait Vlpianus, quo mulier mũdior fit: continẽtur eo, inquit, specula, maculę, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua similia dici possunt, veluti alabastrus. Titus Liuius lib. 44. annal. *Non magistratus, non sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona aut spolia belli a his (mulieribus) contingere possunt. Munditiæ & ornatus & cultus hæc fœminarum, insignia sunt: his gaudent & gloriantur: hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri* CALAMISTRVM M.] acus longa, seu calamus, quo calefacto mulieres crineis suos crispant & intorquent: vt fiant cincinni, & sint ipsæ cincinnatæ. profert hunc locum Charisius in voce *calamistrum*, lib. 1 his verbis, *Calamistros Cicero in Oratore masculinè dixit, & Varro de scenicis originibus hunc calamistrum, sed idem in Trifallo, calamistra* & Plautus in Curculione, *pectẽ, speculum calamistrum meum* AMASSINT. amauerint. MEAQVE EXCVTIA] sic lego reiecta vulgata scriptura, *axitia*, quæ vox non est Latina, nihilque significat: nostris libris autem ducibus & auctoribus sic restitui, in quibus est partim *exitia*, partim *excrentia*, vnde facio *excutia*. sunt autẽ *excutia* paruæ scopæ, quibus excutitur puluis è vestibus, vt sint mũdæ: licet autem accipere, vt sint numeri multitudinis, *excutia, excutiorum*. in neutro: vel numeri singularis in fœminino, *excutia. æ*, quod videtur probabilius LINTEVMQVE EXTERSVM] linteũ tersũ, quod iniiciunt humeris mulieres, cùm comam pectunt, ne vestem inquinent inuolucre appellat in Captiuis, ibi. *Ne te quidem inuolucre inicere voluit, vestem vt ne inquinet.* vel dic. per linteum tersum significari linteum quo terguntur manus, quod probabilius videtur. QVAM ANCILLAM M. Q LATR. L.] quàm ancillã contemtissimam, quæ latrinæ lauandæ, tergendę, & purgandæ præfecta est: quæ stercori, quod est in latrina, tollendo præest EGO ILLAM REDDIDI, QVI, &c.] ego illam virginẽ reddidi ei qui &c. MILES PVLCHRE CENTVR &c.] centuriati dicuntur milites qui sunt in aliquam cẽturiam adscripti, seu conscripti. expuncti qui è militia eiecti: manipulus militaris, decem milites continebat: centuria decẽ manipulos, hoc est, centum milites His igitur ante expositis, hoc dicit Leno Cappadox, militem irridẽs. miles pulchrè cẽturiatus est, in expũcto manipulo: proinde quasi dicat, pessimè cum milite actum est, siquidem è militia eiectus est. nam cum centuria ex manipulis cõstet: manipulus autem, quo in manipulo miles Therapontigonus numeratur, quique manipulus decima pars centuriæ est, in quam miles adscriptus erat, expunctus sit: dici aliter non potest, quin miles pessimè centuriatus, immò planè è centuria, atque adeò è militia eiectus sit. Significat res, ac rationes militis pessimo esse loco, valdeque esse cõturbatas, quod annulum suum amiserit IN TRITICO FACILE.] alludit ad Curculionis vocem, quę vermẽ significat triticum rodentem. Virg. Geor. 1. *populatque ingentem farris aceruum Curculio, atque inopi metuens formica senectæ.* FAXO REPERIAS] alias faxo reperies. sed nihil refert, nam vtroque modo loquitur Plautus: *faxo reperias* autem, seu *faxo reperies*, id est, præstabo te reperturũ, tibi cõfirmo, & in me recipio, tẽ reperturum VALE ATQVE SALVE] sic eos salutabant, quos se nunquam iterum visuros sperabant. SICINE ESSE MIHI OS OBLITVM?] ferendúmne est, honestúmne mihi est, &c. me hoc pacto à Curculione esse derisum ac delusum? nonnulli libri habent *os sublitum*, quod idem valet.

ACTVS QVINTVS:

CVRCVLIO parasitus.

ANTIQVOM poetam audiui scripsisse in tragœdia,
Mulieres duas peiores esse, quàm vnam. res ita est.
Verum mulierem peiorem, quàm hæc amica est Phædromi,
Non vidi, neque audiui, neque pol dici, nec fingi potest.
Peior, quàm hæc est, quæ vbi me hunc haber e conspicata est annulum,
Rogat vnde habeam. quid id tu quæris? quia mihi quæsito est opus.
Nego me dicere. vt eum eriperet, manũ arripuit mori dens
Vix forás me abripui, atque effugi apage istanc caniculum.

ANTIQVOM POETAM] quis sit hic antiquus poeta, qui hoc scripserit, obscuru, mihi quidem incognitum est. MVLIERES DVAS, PEIORES ESSE, Q. VN.] Quicunque hoc scripsit, significauit, mulierem omnem esse per se, & suapte vi, ac natura malam. Cuius ratio ex philosophia sumenda est. Duo mala simul iuncta sunt peiora vno, verbi gratia, morbus per se malum est, duo morbi sunt peiores vno, exsilium, malum est, paupertas malum est, exsilium, & paupertas simul iuncta, grauiora mala sunt, quam alterutrum Contrà se res habet in bonis, vas aureum centum pōdo bonum est, duo vasa aurea, quæ singula sint centenûm pondo vno sunt meliora, amicus, bonum est, duo amici meliores sunt vno. Cùm igitur dicimus mulieres duas esse peiores vna, hoc significamus mulierem esse malum, per se, & mulieres omnes malas esse. nā si mulier bonum esset, duæ mulieres essent vna meliores quemadmodū duæ vestes sunt meliores vna. de mulieribus innumerabilia in hanc sententiam exempla colligere licet. sed hæc pauca satis sint. Menander, Οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον, οὐδὲ τῆς καλῆς, i. nihil est muliere peius, ne formosâ quidē. Idem, φύσει γυνὴ δυσνίκητον ἐστι, καὶ πικρόν, id est, mulier ægrè regi potest, & amara est natura. Idē. Βίου σπάνις πέφυκεν ἀνδράσιν γυνή, i. victus, & vitę egestas est mulier viris natura. Idē, χειμὼν κατ᾽ οἴκους ἐστὶν ἀνδράσιν γυνή, i. tempestas, & hyems domi est viris mulier. & epigramma Palladæ ex lib. 1 Πᾶσαν ὅμηρος ἔδειξε κακήν, σφαλερήν τε γυναῖκα Σώφρονα καὶ πόρνην, ἀμφοτέρας ὄλεθρον. &c. i. omnis monstrata est dubia, & mala fœmina Homero, Et casta, & meretrix vtraque pernicies. RES ITA EST] videlicet, omnes mulieres malas esse. QVAE VBI ME NVNC HAE. CONSP.] ab hoc loco initiū capit ἀναγνωρισμός. id est, agnitio. QVID ID TV QVAERIS?] inquam. QVIA MIHI QVAESITO EST OPVS] quia opus est me quærere, inquit Planesium CANICVLAM] Planesium, quæ mordet instar caniculæ.

PLANESIVM virgo, PHÆDROMVS adolescens, CVRCVLIO, MILES.

PHædrome propera. Ph. *quid properem?* Pl. *parasitum ne amiseris.*
Magna res est. Ph. *nulla mihi. nam quam habui, absumsi celeriter.*
Pl. *Tene.* Ph. *quid negotij est?* Pl. *rogita vnde istunc habeat annulum:*
Pater istum meus gestauit. Curc. *at mea matertera.*
Pl. *Mater ei vtendum dederat.* Curc. *pater tuus rursum tibi.*
Pl. *Nugas garris.* Cur. *soleo. nam propter eas viuo facilius.*
Quid nunc? Pl. *obsecro, parenteisne meos mihi prohibeas.*
Cur. *Quid? ego sub gemmam abstrusos habeo tuam matrem & patrem?*
Pl. *Libera ego sum nata.* Cur. *& alij multi, qui nunc seruiunt.*
Pl. *Enimuero irascor.* Cur. *dixi equidem tibi, vnde ad me hic peruenerit.*
Quoties dicendum est? elusi militem, inquam in alea.
Mi. *Saluus sum, eccóm, quem quærebam. quid ais bone vir?* Cur *audio,*
Si vis tribus bolis, vel in chlamydem. Mi. *quin tu is in malam crucem*
Cum boletis, cum bulbis. redde etiam argentum, aut virginem.
Ph. *Quod argentum, quas tu mihi tricas narras? quam tu virginem*
Me reposcis? Mil. *quam ab lenone abduxisti hodie. scelus viri.*
Ph. *Nullam abduxi.* Mil. *certè eccistam video.* Ph. *virgo hæc libera est.*

Mean' an-

Mi. *Mean' ancilla libera vt sit, quam ego nunquam emisi manu.*
Ph. *Quis tibi hanc dedit mancipio, aut vnde emisisti? fac sciam.*
Mi. *Ego quidem pro istac rem solui ab trapezita meo.*
Quam ego pecuniam quadruplicem abs te lenone auferam.
Ph. *Qui scias mercari furtiuas atque ingenuas virgines,*
Ambula in ius. Mi. *non eo.* Ph. *licet antestari?* Mi. *non licet.*
Ph. *Iuppiter te, te malè perdat, intestatus viuito.*
Mi. *At ego quem licet, te.* Ph. *accede huc.* Curc. *seruum antestari? vide.*
Mi. *Hem, vt scias me liberum esse, ergo ambula in ius. hem tibi.*
Cu. *O ciues, ciues.* Mi. *quid clamas?* Ph. *quid istum tibi tactio est?*
Mi. *Quid mihi libitum est.* Ph. *accede huc, tu: ego illum tibi dedam: tace.*
Cu. *Phædrome, obsecro serua me.* Ph. *tanquam me et Genium meum.*
Miles, quæso vt mihi dicas, vnde illunc habeas annulum,
Quem parasitus hic te elusit. Pl. *per tua genua te obsecro,*
Vt nos facias certiores. Mi. *qui istuc ad vos attinet?*
Quæratis chlamydem, & macharam hanc, vnde ad me peruenerit.
Cu. *Vt fastidit gloriosus.* Mi. *mitte istum, ego dicam omnia.*
Cu. *Nihil est quicquid ille dicit.* Pl. *fac me certiorem obsecro.*
Mi. *Ego dicam, surge: hanc rem agite, atque animum aduortite.*
Pater meus habuit Periphanes Planesium,
Is priusquam moritur, mihi dedit tanquam suo,
Vt æquum fuerat, filio. Pl. *prô Iuppiter.*
Mi. *Et iste me heredem fecit.* Pl. *pietas mea,*
Serua me, quando ego te seruaui sedulò.
Frater mi salue. Mi. *quî credam istuc ego? cedò,*
Si vera memoras, quæ fuit mater tua?
Pl. *Cleobula.* Mi. *nutrix quæ fuit?* Pl. *Archestrata.*
Ea me spectatum tulerat per Dionysia.
Postquam illò ventum est, iam vt me collocauerat,
Exoritur ventus turbo. spectacula ibi ruunt.
Ego pertimesco: tum ibi me nescio quis arripit
Timidam atque pauidam, nec viuam nec mortuam.
Nec, quo me pacto abstulerit, possum dicere.
Mi. *Meministi hanc turbam fieri? sed tu dic mihi vbi*
Is est homo, qui te surripuit? Pl. *nescio.*
Verùm hunc seruaui semper mecum vnà annulum.
Cum hoc olim perij. Mi. *cedò vt inspiciam.* Ph. *sanus es,*
Quæ isti committas? Pl. *sine modò.* Mi. *proh Iuppiter,*
Hic est, quem ego tibi misi natali die,
Tam facilè noui, quàm me. salue mea soror.
Pl. *Frater mi salue.* Ph. *deos volo bene vortere*
Istam rem vobis. Curc. *& ego nobis omnibus,*
Tu vt hodie adueniens cenam des sororiam.
Hic nuptialem cras dabit. Ph. *promittimus.*
Mi. *Tace tu.* Curc. *non taceo, quando res vortit bene.*
Tu istanc despondè huic miles, ego dotem dabo.
Ph. *Quid dotis?* Curc. *egóne? vt semper dum viuat, me alat.*
Mi. *Verùm hercle dico, me lubente feceris.*

Et leno hic debet nobis triginta minas.

Ph. *Quamobrem istuc?* Mi. *quia ille repromisit mihi,*
Si quisquam hanc liberali asseruisset manu,
Sine controuersia omne argentum redderet.

Ph. *Nunc eamus ad lenonem.* Mi. *laudo.* Ph. *hic prius volo.*
Meam rem agere. Mi. *quid id est?* Ph. *vt mihi hanc despondeas.*

Cu. *Quid cessas miles, hanc huic vxorem dare?*

Mi. *Si hæc volt.* Pl. *mi frater cupio.* Mi *fiat.* Cur. *bene facis.*

Ph. *Spondésne miles mihi hanc vxorem?* Mi. *spondeo.*

Cu. *Et ego hoc idem vnum spondeo.* Mi. *lepidè facis.*
Sed eccum lenonem, incedit, thesaurum meum.

NE AMISERIS] ne abire fineris. NVLLA EST MIHI] iocus ex ambiguo. dixerat Planesium, magna res est, id est, negotium magni momenti est. At Phædromus rei nomen aliter accipit, nempe pro fortunis, & facultatibus rei familiaris: hoc modo, at mihi nulla res familiaris est, inquit. Nam quam rem habui, eam celeriter absumi. TENE] tene Curculionem, ne aufugiat tum annuio. GESTAVIT] in digito. MATERTERA] meæ matris soror. VTENDVM DEDERAT] commodarat. NVGAS GARRIS] nugaris. nugas blatis. SVB GEMMAN ABSTRVSOS, &c.] sub gemma ne absconditos &c. sic in Ruden. *ô mei parentes [illegible] vos [illegible] gero.* ELVSI MILITEM INQ.] fefelli militem in alea. TRIBVS BOLIS] tribus talorum iactibus. VEL CHLAMYDEM] subintell. ludam. QVIN TV I IN MALAM CRVCEM] cur non is tu in malum cruciatum, & c sermo malè precantis. CVM BOLETIS, CVM BVLBIS] iocus stomachantis militis ex annominatione, seu paronomasia. Nam bolus boletus affinia inter se nomina sunt. *bulbis* autem subiunxit, vocis boletis, propterea quòd res sunt affines boleti & bulbi. Nam boleti in genere fungorum sunt, de bulbis Dioscorides legendus lib. 2. cap. 200. TRICAS N.] tricæ, inquit Nonius, dictæ quasi tericæ, quod gallorum gallinaceorum pedibus implicitæ, eos inuoluant, atque impediunt. profert hunc versum Nonius. ABDVXTI] abduxisti. SCELVS VIRI] vir scelerate. ECCISTAM] ecce istam. QVAM EGO NVNQ. EMIS. M.] potéstne fieri, vt mea ancilla libera sit, quam ego nunquam liberaui? Nam dominus seruum, & ancillam suam vindicta liberare potest. inuito, aut inconsulto, aut insciente domino, seruus eius liber esse non potest. QVIS TIBI HANC DEDIT MANCIPIO EVIC. &c.] quis tibi hanc vendidit, & dominium in te transtulit? vel quis se euictionis periculum præstiturum recepit? REM SOLVI] pecuniam solui, pecunia à trapezita sumta. QVADRVPLICEM] actionem furti manifesti, qua prosequimur quadrupli pœnam. FVRTIVAS] furtim abductas. LICET ANTESTARI?] licétne mihi aliquem eorum qui hic adsunt, testem facere aut sumere? licetne aliquem ex iis, qui hic adsunt mouere, auricula prehensa, vt mihi testificetur, me militem in ius vocasse? qui aliquem in ius vocaturus erat: si ille ire nollet, is, qui vocabat, manu iniecta illum in ius vel rapere poterat, si modò antestatus esset, id est, si cui eorum qui aderant, auriculam prehendisset: quo significabat, se enim mouere, vt eius rei, id est, suæ in ius vocationis memor esset. Quòd si ei manum iniecisset neque an testatus esset, tenebatur iniuriarum. Horatius Sat. 9 lib. 1. *casu venit obuius illi Aduersarius, & quo turpissime? magna Exclamat voce, & licet antestari? ego verò appono Auriculam, rapit in ius*, &c. vtitur eodem verbo Plautus etiam in Pœn. & M. Tullius in Miloniana, his verbis, *Ne iste haud dubitans cessisset patria, is, qui ita natus est, & ita consueuit, te Magne, tamen antestaretur, quod nunc etiam facit*, &c. Plin. libro 11. cap. 45. *Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes, antestamur.* sed de antestatione, & antestandi more dicemus infra in Persa. NON LICET] respondet miles ipse non licere Phædromo quenquam antestari, quia nemo liber adsit, cui auriculam prehendat, quique testis esse possit. seruus enim testis esse non poterat. Curculio autem, qui liber quidem erat, sed quasi familiaris, & domesticus erat Phæd. omnitestis erat domesticus, ergo non grauis, neque locuples. TE, TE] te, te dictum est, κατ' [illegible] ad maiorem acrimoniam. INTESTABILIS] [illegible] Nam intestatus significat & eum, qui sine testamento moritur, & cui testem suis rebus gerendis adhibere non licet. Vt intestabilis. vide suprà quæ notata sunt ad illum versum principio huius fabulæ, *semper curato ne sis intestabilis.* AT EGO, QVEM LICET TE] at ego te, Phædrome, quem antestari licet, antestor & moneo, vt memineris mihi testis esse aduersus Curculionem, quẽ in ius voco. Quidam sic, At ego te, Curculio in ius voco, quem mihi licet in ius rapere, Phædromi auricula prehensa, hoc est, Phædromo teste facto, siue sumto. Ego priorem explicationem malo: ACCEDE HVC] accede huc miles, inquit Phædromus, vt mihi auriculam prehẽdas, si audes: proinde ac si dicat, si accedes, feres infortunium, malè accipieris, vapulabis. SERVVM ANTESTARI?] oratio præcisa, qualis esse solet indignantium. Itane est? verúmne est? æquúmne est, seruũ hominem qualis es tu miles, cuiquam homini libero auriculã prehendere audere? VIDE] vide, quò progrediaris: vide, quid agas, cõsidera priusquàm audeas, quid acturus sis, caue. HEM] particula seu interiectio stomachantis & irascentis: iniquo enim fert animo Terapontigonus miles, quod seruus à Curculione dicatur. HEM TIBI] sermo pulsantis, sed verberantis Sic in Asin. *Hem ergo hoc tibi.* O CIVES, CIVES] Curculio liber, & ciuis à milite pulsatus, cùm ab eodẽ in ius raperetur, ciuiũ fidem implorat. QVID ISTVM TIBI T.] quid istũ tangis? quo iure, aut qua potestate fretus, istum tangere audes? tactio nomen verbale est à verbo tango. verbalia autem nomina suprà dimus apud Plautum, regere casum sui verbi. ACCEDE TV HVC EGO ILLVM TIBI DED.] accede huc, tu miles. Ego Curculionem tibi dedam, id est, in potestatem tradã, vt tuo arbitrátu eum in ius rapere possis. Liceat modo vnum ex te scire, quod volo: nempe vnde illum annullum nactus sis quem tibi Curculio in ludo subripuit. TACE] tace miles, audi quid te velim, vel tace

Curculio

Curculio, sine me nonnulla ex milite, quæ volo, quærere. TANQVAM ME GEN. M.] tanquam Genium meum met: meum met, id est, meum ipsius, subintell. te seruabo. QVEM PARASITVS HIC TE EL.] id est, quem hic parasitus tibi dormienti, & eluso clam ademit: vel sic, quem tibi ludo talario victo surripuit. videbatur ita dicere debuisse, *qui plura fit us hic te elusit*. Sic enim loquitur in argumento, ibi, *illo elusit annulo riualem*. PER TVA GENVA TE OBSECR.] mos obsecrandi antiquissimus. orabant enim per res ei, quem orabãt, carissimas, vt per caput, per Genium, per oculos, per genua per fortunas, per liberos, &c. suprà in Capt. *Philocrates, per tuum te Genium obsecro, exite volo*. Iam cum in genibus præcipua vis corporis insit, ea carissima sunt. Præterea supplices orantes & supplicantes, eorũ, quibus supplicabant, genua tangebant, vt hic Planesium militis genua tangit: cuius rei innumerabilia sunt apud Homer. Sophoclem, Euripidem, Virgil. &c. exẽpla. QVAERATIS CHLAMYDEM, ET M.] proinde ac si dicat, eadem opera quærere debeatis, aut possitis, inquit miles, vnde chlamys, & machera hæc, ad me peruenerint. Iam hoc loquendi genus quæratis chlamydẽ & machæram hãc, vnde ad me peruen. pro quæratis, vnde chlamys & machæra hæc ad me peruenerit, Græcorum proprium est: quod tamen & comici Latini asciuerunt. Antiptolin quidam esse dicunt. VT FAST. GLORIOSVS?] quàm fastidiosus est homo gloriosus? quam contumax est? MITTE ISTVM] omitte Curculionem. Phædromus enim Curculionem, quem miles in ius rapere conabatur, retinebat. NIHIL EST, QVIDQVID, &c.] noli credere militi Phædrome: neque me omitte: sed firmiter retine. Nam quod promittit se dicturum omnia quæ de annulo scire vultis, nugatur, & verba dat. FAC ME CERT. OBS.] Planesii verba militi per genua supplicantis, atque adeò in eius genua, vt ex iis, quæ deinceps dicuntur à milite apparet, incumbentis. EGO DICAM: SVRGE] militis ad Planesium supplicem, & ad eius genua prouolutam, atque obiectam oratio. HANC REM AGITE] hoc attendite vestros animos attentos, in his quæ dicturus sum, audiendis præbete. ne, vestræ aures peregrinentur, cauete. PATER MEVS HABVIT PERIPH.] hic est περιφραστικῶς. MIHI DEDIT] subintell. annulum. libri fere omnes vulgati habent. *hunc mihi dedit*, in manuscriptis, nullum est pronomine *hunc*, vestigium. Quod si quis ei locus esset, deberet post *mihi* collocari, hoc modo. *mihi hunc dedit* Nam vt est in vulgatis corrumpit versum. SERVA MEI] da mihi salutem, quæ nunc periisse videor, ancilla facta, fac vt salua sim, vt libera reperiar, vt reperiam propinquos, & cognatos meos, vt sciam, qui mei parentes fuerint. QVANDO] quoniam. SERVAVI] colui. CEDO] dic. SI VERA MEMORAS] si vera dicis, DIONYSIA] festos dies Dionysii. seu Liberi. SPECTATVM] ludos subintell. TVLERAT] ex hoc intelligimus Planesium fuisse tum paruulam, quòd à nutrice ferretur, non suis pedibus iret. ILLO] ad spectacula. IAM VT ME COLLOCAVERAT] cùm iam me ad spectandum collocasset: vbi me iam collocauerat spectandi gratia. VENTVS TVRBO] ventus turbulentus & vt lib. vi. appellat Lucretius. *versabundus*, posuit priore loco genus: posteriore speciem. Est enim turbo, ventus, seu flatus è nube sine igne erumpens, & in aliam nubem incidens, & cum stridore eam circumagens, & circumuersans, atque in terram circumuersando detrudens. SPECTACVLO IBI R] tum aulæa & vela, & cætera instrumenta scenica, ad spectandum apparata ruunt. ARRIPIT] fortè legendum *abripit*. Veruntamen *arripit* non damno. NEC VIVAM NEC MORT. semimortuam, semiuiuam, semianimam, seu semianimen. VERVM HVNC SERVAVI. &c.] alium annullum ab eo, quem parasitus militi subripuit. PERII] in potestatem alienam perueni, & serua facta sum CEDO] da. SANAN' ES, QVAE I. C.] proinde ac si dicat Phædromus non sapis, vel insana es, quæ annulum tuum militis fidei committas. DEOS VOLO, BENE VERT. IST. V.] opto, vt dii istam rem fortunent, & ad lætum exitum perducant. *Vertere*, hoc loco est ἐνεργητικῶς, sic in Trinummo. *Quin fabulare, alii bene vertant, spondeo?* Idem in Aulularia, *Dii benè vertant*. MEG. *Idem ego spero*. Terent. Adelph. MIT. *Puer natus est*. DE. *Dii bene vertant* vbi notat Donatus in omnibus quæ cupite venerint, *dii bene vertant*, dici solet, quia sæpè homines ea optauerũt, quæ aliter atque expectauerunt, contigissent, quam potestatem rerum vertentium sese in vtranque partem, Vertumno deo superesse veteres existimauerunt, al. est absolutum, vt in Trin. *Nunc tuam sororem filio posco meo. Quæ res benè vertat*. Idem suprà in Capt. *quæ res benè vertat mihi, meóque filio. Vobisque volo te nouos heros operam dare*, &c. suprà in prologo Asinar. *Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene*. in Aulul. *Quæ res rectè vertat mihique tibique, tuæque filiæ, Filiam tuam mihi vxorem posco* Idem infrà eadem Fabula, non longe, *non taceo, quando res vertit benè*. TV VT HODIE ADVEN.] subintellige, vide, aut fac, aut cura, aut aliquod verb. simile. CENAM DES SOROR.] cenam ob repertam sororem. TV ISTHANC DESPONDE HVIC M.] rectè hic rogatur miles, vt sororem suam viro despondeat. Nam patre mortuo sororis impuberis, & pupillæ tutor legitimus est Quare patre mortuo, quod pater viuus faceret, sororem suam Phædromo despondet: & eo auctore fiunt nuptiæ. alioqui, quod cum puella verba contraheretur, sine auctore, ratum non esset. Quin etiam matronæ, & mulieri nuptæ opus est viri sui auctoritate ad aliquid contrahendum: & quod matrona viro suo non auctore contrahit, irritum est. MED ALAT] me alat REPROMISIT MIHI] repromittere, est stipulanti promittere, hoc modo, spondes? spõdeo. promittis? promitto. supra Asin. *Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram* Qui autem interrogatione alterius non antegressa promittit, non dicitur promittere, sed promittere simpliciter. Sed quid de sponsore, seu fideiussore, qui pro alio spondet? nunquid postea quam stipulanti promisit, repromisisse dicitur? minimè. Nam qui suo demum nomine stipulanti promittit, repromittere dicitur, non qui alieno. LIBERALI] subintell. causa liberalis, est, in qua de libertate controuersia est. Exstat titul. de liberali causa, libr. 40. ff ASSERVISSET] vindicasset. hinc assertores, alienæ libertatis, vindices. Terentius Adelphis, *nam ego illam liberali assero causa manu*. Plautus Pœnulo, *manu eas adseret suas populares liberali causa*. Idem suprà eadem comœdia, *Memento promisisse te, si quisquam hanc liberali causa manu assereres* ad quem locum plura. MI FRATER CVPIO] animaduertenda, hæc Planesii puellæ responsio est. nam cum illi dixisset miles, eius frater, *si hoc vis*, respondit puella, *cupio*. quod plus est quam volo. SPONDES? ME. SPES. &c] Hic fiebant sponsalia, antegrediente, scilicet, interrogatione, & subsequente responsione. Sic & spõsiones & stipulationes. tum demum enim valet promissio, ex eaque actio nascitur ex stipulatu, alioqui nudum pactum est. *Stipulatio autem*, vt definit Pomponius libr. 45. Digest. titul. de verborum oblig. *est verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum, facturumve se, quod interrogatus est, respondet*. Dicta autem stipulatio est à stipe potius quam à stipite, aut stipulo quamuis

aliter sentiat Theophilus, seu Iustinianus. THE- SAVRVM MEVM] referendum ad vocem *lenonem*: quæ est accusandi casus, non ad verbum *incedit*: alioqui dictum esset, *thesaurus meus*, non vt est *thesaurum meum*. Ordo autem est hic, *Sed ec-cum lenonem, thesaurum incedit.* Iam hoc thesaurum meum, vel sic interpretor simpliciter, apud quem deposui triginta minas: vel vnde, tanquam ex thesauro quodam, depromam nummorum quantum volam.

CAPPADOX leno, MILES, PHÆDROMVS, PLANESIVM.

Argentariis male credit qui aiunt, nugas prædicant.
Nam & bene & male credi dico. id adeo hodie ego expertus sum.
Non male creditur, qui nunquam reddunt, sed prorsus perit.
Vel decem minas dum hic soluit, omnis mensas transiit,
Postquam nihil fit clamore hominem posco. ille in ius me vocat.
Pessume metui, ne mihi hodie apud prætorem solueret.
Verum amici compulerunt, reddit argentum domo.
Nune domum properare certum est. Mi. heus tu leno, te volo.
Ph. *Et ego te volo.* Ca. *at ego vos volo ambos.* Mi. *sta sis illico.*
Atque argentum propere propera vomere. Ca. *quid mecum est tibi?*
Aut tecum? aut. Mi. *quia ego ex te faciam pilum catapultarium.*
Atque ita te neruo torquebo, itidem vti catapulta solent,
Delicatum te hodie faciam cum catello vt accubes,
Ferreo ego dico. Ca. *at ego vos ambo in robusto carcere*
Vt pereatis. Mi. *collum obstringe, abduce istum in malam crucem.*
Quicquid est, ipse ibit potius. Ca. *prò Deûm atque hominum fidem,*
Ph. *Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me irripi?*
Obsecro Planesium, & te Phædrome, auxilium vt feras.
Pla. *Frater obsecro te, noli hunc condemnatum perdere,*
Bene & pudicè me domi habuit. Mi. *haud voluntate id sua.*
Æsculapio huic habeto, quòd pudica es, gratiam.
Nam si valuisset, iampridem, quoquo posset, mitteret.
Ph. *Animaduortite, si potis sum hoc inter vos componere.*
Mitte istunc. accede huc leno, dicam meam sententiam.
Siquidem vultis, quod decrero, facere. Ca. *tibi permittimus,*
Dum quidem hercle ita iudices, ne quisquam à me argentum auferat.
Mil. *Quódne promisisti?* Ca. *quî promisi?* Ph. *lingua.* Ca. *eadem nunc nego.*
Dicendi, non rem perdendi, hæc gratia nata est mihi.
Mil. *Nihil agit, collum obstringe homini.* Ph. *iamiam faciam vt iusseris.*
Mil. *Quando vir bonus es, responde quod rogo.* Ca. *rogo quod lubet.*
Mil. *Promisistin', si liberali quisquam hanc assereret manu,*
Te omne argentum redditurum? Ca. *non commemini dicere.*
Mil. *Quid? negas?* Ca. *nego hercle verò. quo præsente? quo in loco?*
Mil. *Me ipso præsente, & Lycone trapezita.* Ca. *non taces?*
Mil. *Non taceo.* Ca. *non ego te flocci facio, ne me territes.*
Mil. *Me ipso præsente, & Lycone factum est.* Ph. *satis credo tibi.*
Nunc adeò, vt tu scire possis leno meam sententiam,
Libera hæc est hic huius frater est, hæc autem illius soror.
Hæc mihi nubet, tu huic argentum redde. hoc iudicium meum est.
Mil. *Tu autem in neruo iam iacebis, nisi mihi argentum redditur.*
Ca. *Hercle istam rem iudicasti perfidiose Phædrome.*

Et

Et tibi oberit, & te miles di, deaque perduint.
Tu me sequere. Mi. *quo sequar ego te?* Ca. *Ad trapezitam meum,*
Ad praetorem. nam inde rem soluo omnibus, quibus debeo.

Mil. *Ego in neruom, haud ad praetorem hinc rapiam, ni argentum refers.*
Ca. *Ego te vehementer perire cupio, ne tu me nescias.*
Mil. *Itane vero?* Ca. *Ita hercle vero.* Mil. *noui ego hos pugnos meos.*
Ca. *Quid tum?* Mil. *quid tum rogitas? hisce ego si tu me irritaueris,*
Placidum te hodie reddam. Ca. *ergo age recipe actutum.* Ph. *licet.*
Tu miles apud me cenabis, hodie fient nuptiae.
Mil. *Quae res bene vortat mihi & vobis, spectatores plaudite.*

ARGENTARIIS] trapezitis, nummulariis. MALE CREDI] credere alteri, est eius fidei cõmittere. NVGAS PRAEDICANT] nugas loquuntur. NAM ET BENE ET MALE, &c.] videtur legendum *nam nec bene nec malè credi dico.* & sententia talem lectionem postulat, nisi fallor, nec versus eam respuit. NON MALE CREDI. QVI NVNQ.] non male creditur pecunia iis, qui nunquam reddunt, sed prorsus perit hoc significat leno, credere pecuniam argentariis, non est malè credere, vt nonnulli dicũt Nam qui malè credit alicui pecuniam, spem tamẽ habet aliquam recuperandi: neque prorsus perdit, at qui argentariis credit, prorsus perdit, ergo nugantur, qui aiunt argentariis malè credi. VEL DECEM MINAS DVM SOLVIT, &c. Dum Lyco decem minas duntaxat mihi soluit, mensas omneis transiit mensas aliorum argentariorum scilicet, ex quibus has decem minas corrogauit, quia domi non habebat, aut se habere dissimulabat. Nonnulli libri habent, *mensis omnis transiit*, mendosè. NE MIHI HODIE APVD PRAET. SOL.] per cessionem bonorum. quanquam etiam extra ius, id est, non apud praetorem hodie bonis cedi potest, vt respondet Martianus. Sic ille lib. 42. Digest. tit. 3 *Bonis cedi, non tantum in iure, sed etiam extra ius potest, sufficit & per nuntium, vel per epistolam id declarari.* VERVM AMICI COMPVL.] verùm amici communes tandem eum compulerunt, vt mihi pecuniam debitam dissolueret. REDDIT ARG. D.] tandem argentarius Lyco reddit argentum domo depromptum, non ex alienis mensis petitum. STA SIS ILLICO] sta si vis illico. PROPERE PROPERA] aduerbium iunctum cum verbo eiusdem originis, sic suprà eadem comoedia, *Nunc nisi tu mihi properè properas dare iam triginta minas*, &c. VOMERE] reddere, resoluere, rescribere. tralatio est à cibo, quem ventriculus ferre, aut coquere non potest, sed reuomere necesse habet. QVID MECVM EST TIBI?] quid tibi mecum rei est, miles? AVT TECVM. AVT] additurus erat, *tecum mihi?* sed miles interpellauit. sententia enim verborum lenonis talis est, quid tibi rei mecũ est, miles, aut mihi tecum? aut quid mihi tecum Phaedrome, aut tibi mecum est? QVIA EGO EX TE FACIAM PIL. CATAP.] pilum catapultarium. iaculum est, quod è catapulta mittitur. Catapulta enim, & iaculũ, quod è catapulta mittitur. significat, & tormentum, quo iaculum mittitur, ac torquetur. Significat igitur miles, se lenonem arreptum instar pili catapultarii proiecturum. Declarat autem quid sentiat, versu proximo, κατ' ἐπεξήγησιν. ATQ. ITA TE NERVO TORQ. &c.] explanat, & declarat, quod obscurius fortasse dixerat, atque ita te, inquit, fune torto torquebo, id est, iaciam & iaculabor, vt catapultae neruo torqueri solent. Profert hunc versum Nonius. DELICATVM TE HODIE FACIAM] faciam te hodie mollem, & voluptuarium declarat quomodo id sit facturus. Est autem iocus ex ambiguo simul, & praeter exspectationem, vt iam docebimus. Licet etiam sic explicare, & melius, faciam te hodie delicatum cum catello accubare, ferreo, inquam: vel quod idem valet faciam, vt hodie delicatus cum catello cubes Est enim hoc genus loquendi permistum & conflatum ex duobus, faciam te hodie delicatum cubare: faciam, vt hodie delicatus cubes, qua de re alibi diximus. Nam cùm initium sermonis fecisset à priore genere faciam te hodie delicatum cum catello cubare, transiit ad alterum in medio cursu, & posteriorem partem posterioris generis, quod est, faciam, vt hodie delicatus cum catello cubes, cum priore parte prioris generis confudit, & commiscuit hoc modo, faciam te delicatum hodie, vt cum catello cubes. Haec pluribus verbis hoc loco exposuimus, vt quia Plautus hoc loquẽdi genus crebro vsurpat, in alis simus breuiores, & lectorem admonere tantùm, satis habeamus cum praesertim iam antè alibi id notauimus, nisi fallor, in Amphitr. ibi, *Nunc propterea quòd me meus herus Fecit vt vigilarem.* &c. venio nunc ad vocem *catello*, quae est anceps & ambigua. Nam *catellum* in neutro paruulam catenam significat, *catellus* in masculino paruũ catulum, Nonius *Catella*, inquit, *diminutiuum est catenarum: & dicuntur gen. foem. catellum neutrum à catenis similiter diminutum.* Plautus Curculione, *Delicatum te hodie f.* &c Festus *Catulus*, inquit, *genus quoddam vinculi, qui interdum canis appellatur.* Lucilius libr. 29. *Cum manicis catulo collarique Vt fugitiuum deportem.* CVM CATELLO VT ACCVBES] delicati homines, & προθυμοι, solent habere catellos, id est, paruos catulos, quos secum cubare faciant hoc igitur dicit, faciam te delicatum, ac beatũ vt cum catello cubes, delicatorum hominum more. vel faciam, vt delicatus, ac beatus cũ catello cubes, &c. Quia autem, *catello* ambiguũ nomen est. significat enim catellus paruum catulũ, quales sunt catuli Melitaei, catellum verò in neutro vinculi genus est, quod & canis appellatur, vt docent Festus & Nonius. quanquam Festus etiã in masculino catulum esse ait vinculi genus. subiicit, *ferreo ego dico*, & ita fit iocus παρὰ προσδοκίαν seu praeter expectationem, qui modò positus erat in amphibolia. AT EGO VOS AMBO IN ROBVS. CARC. VT P.] at ego, inquit, leno faciam vos ambos in robusto carcere perire, vel quod idem valet, at ego faciam vt ambo in robusto carcere pereatis: *vos ambo*, sic accipio, vt sit accusandi casus, & *ambo* positum sit pro *ambos*, vt apud Horat. Satyra 3. lib. 2 *praeterea ne vos titillet gloria, iureiurando obstringam ambo, vter aedilis fueritis, vel vestrûm praetor, is intestabilis & sacer esto.* Est enim hic quoque genus locutionis commistum, vt suprà & subintelligendũ *faciam*, seu potius repetendum è superioribus, hoc modo

faciam vos ambos in robusto carcere vt pereatis, pro, faciam vos ambos in robusto carcere perire, vel faciam, vt vos ambo in robusto carcere pereatis. dixit autem *in robusto carcere* vel pro, in valido carcere, & qui non facile effringi possit, vt apud Horatium. *Robusta fores.* oda 16. libro 3 pro in robore, erat autem robur, seu robur, vt docet Festus, locus in carcere, ligneis seu tabulis robusteis sæptus, in quẽ malefici præcipites agebantur. Apuleius Apolog. 2. *O mirum commentum! O subtilitas digna carcere, & robore.* Valer. Max. lib 6. cap. de Seueritate, *Supremusque humanæ conditionis honor filiis Gracchi, & nepotibus Africani defuit. Quinetiam familiares eorum, ne quis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt.* T. Lucretius Carus de rer. natur., libro quarto, *verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tæda.* &c. ad quem locum lectorem fortasse legere iuuabit, quæ notauimus in Commentariis Lucret. Itaque legendum fortasse est, in *robustae carcere.* neque est quod quenquam moueat syllabarum numerus auctus. Nam eo potest esse vnius syllabæ: quemadmodum & in aliis nominibus, sic tuum & tuam, &c. sæpè vnius syllabæ fit, & certior duarum. COLLVM OBSTR.] suprà in Amphitr. *Cum ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.* IPSE IBIT POTIVS] subintell. quam eum adducam, seu abripiam. INTESTATVM] id est, sine testibus. ME ARRIPI?] legendum fortassis est *me abripi?* immo vero *med abripi?* pro me abripi? propter versum NOLI NVNC CONDEM. PERD.] quo modo potest esse condemnatus, & indemnatus? Nam suprà dixit Cappadox se esse indemnatum. Respondeo, Planesium non dicere Cappadocem esse condemnatum, sed rogare fratrem militem, ne Cappadocem ad prætorem rapiat, vt ibi condemnatus à prætore grauiter multetur. ÆSCVLAPIO HVIC HABETO, &c.] qui eum non leuauit morbo. COMPONERE] sedare. Virgil. Pal. *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* QVOD DECRERO] quod pronunciauero tanquam iudex, aut quod pronunciauero, tanquam prætor. HABVIT] exhibuit, eduxit, seu educauit. TIBI PERMITTIMVS] ad te referimus, te iudicem sumimus, aut probamus. DVM QVIDEM, &c.] dum modo quidem, &c QVODNE PROMISISTI?] non auferatur abs te, argentum quod promisisti? QVI PROMISI?] quo, id est, quo instrumento, seu quomodo promisi? sic autem habent quinque libri manuscripti, non vt libri vulgati, quod promisi, &c. *iam quid promisi,* quomodo edidit Camerarius, etiam eam lectionem reieci. LINGVA] respondet Phædromus. lingua subintell. promisisti. EADEM NVNC NEGO] eadem lingua, qua promisi, nunc nego. hunc locum qui me[ndosus] erat in omnibus aliis editionibus, fœlicissimè restituimus, libris nostris manuscriptis ducibus atque auctoribus. DICENDI, NON REM PERD. HAEC GN. N. EST 'M] ordo est, hæc (lingua) nata est mihi, dicendi, id est, loquendi, non rem perdendi gratia. NIHIL AGET] id est, nihil promouet, nugatur. Pius Bononiensis mauult hic legi *dicendi, non rem perd. &c.* Sed nihil mutandum & lectionem illam latini sermonis consuetudo ferre nõ potest. PROMISISTIN' SI LIBERALI, &c.] nonne promisisti, si quis hanc puellam liberali causa manu assereret, te omnem pecuniam redditurum? NON EGO TE FLOCCI FACIO] hyperbolicωs dictum. ne flocci quidem te facio. TV AVTEM IN NERVO, &c.] neruum appellamus, inquit Festus, etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quanquam Plautus eo etiam ceruices vinciri facit. Hoc igitur dicit miles, tu autem leno, nisi mihi pecuniã, quam debes, soluis, vincieris. Hæc autem eò referẽda sunt, quod qui pecuniam alteri debebant, & se debere confessi erant, aut iudicati fuerant, nisi intra triginta dies soluissent, neque quisquam pro eis soluissent, à creditore duci, & vinciri poterãt. quod ex Aul Gell. lib 20. cap. 1 intelligere licet, qui hanc legem ex 12. tabulis profert *Æris confessi debitique iudicatis 30. dies iusti sunto post 30 dies manus iniectio esto, in ius ducito. ni iudicatum faxit, aut quis [e]ndo eo in iure vindicit, secum ducito. vincito aut neruo, aut compedibus quindecim põdo, ne minore, aut si volet maiore vincito. si volet, de suo viuito. ni de suo viuit, qui eum vinctum habebit, libras farris endo dies dato, si volet, plus dato.* &c. Nam quæ retulimus, satis sunt ad id, de quo agitur. Quin ne superiora quidem illa posuissemus, sed lectorẽ ad A. Gell. & ad eos, qui leges 12. tabul collegerant, reiecissemus, nisi apud illos mendosissimè scripta esse, cõpertum haberemus. si quis fortè autem horum verborũ explicationem requiret, non pigebit me difficillima quæque explicare. manus endo iacito, id est, manus iniicito faxit, id est, fecerit. quips, id est, quispiam em, id est eum endo iure, id est, in iure, vindicit, id est, vindicarit, seu vindicat. cetera nota, & plana sunt homini non tardissimo. Eodem pertinent hæc T. Liuii ex libr 6. Annal. *An placere fœnore circumuentam plebem, ni potius sortem, creditum soluat, corpus in neruum, ac supplicia dare? & gregatim quotidie de foro addictos duci? & repleri vinctis nobilium domos? & vbicunque patricius habitet, ibi carcerem priuatum esse?* PERDVINT] perdiderint. optatiui modi. AD TRAPEZITAM MEVM, AD PRÆT.] ad prætorem qui mihi trapezitæ instar est: quia creditoribus meis à prætore soluo: hoc est, patior me, a creditoribus meis in ius, seu ad prætorem vocari. prætor autem me soluere solet, cùm iis, qui à me petunt actionem, negat. Nam prætor neque actionem neque iudices dabat iis, quibus ob turpem causam debebatur: vel dic, à prætore soluo, tanquam à trapezita, quia in ius vocatus, id est, apud prætorem, cedo bonis cessio autẽ bonorum, erat iuris prætorii. Atque ita hunc locum mauult explicare Simeo Bosius Lemonix, quomodo & illum superiorem: *Pessimè metui, ne mihi hodie apud prætorem solueret:* quomodo etiam nos explicauimus. NE TV ME NESCIAS] ne tu me ignores. PLACIDVM TE HO.] sic in Milit. glor. *mitis sum equidem fratribus.* Sed videtur legendum *ted hodie* aut vocalis prouocabili, *te*, non eliditur à vocali sequente. RECIPE] recupera; Tu Phædrome, omnem pecuniam aucturam recipe.

CASINA.

FINIS CVRCVLIONIS.

CASINA.

DRAMATIS PERSONAE.

PROLOGVS.	
CHALINVS	seruos.
OLYMPIO	villicus.
CLEOSTRATA	vxor.
PARDASILICA	ancilla.
MVRRHINA	mulier.
STALINO	senex.
ALCESIMVS	senex.
COQVS.	ANCILLÆ.

GREX.

ARGVMENTVM CASINÆ.

CONSERVAM vxorem conserui duo expetunt.
Alium senex allegat, alium filius.
Sors adiuuat senem, verùm decipitur dolis,
Ita ei subijcitur pro puella, seruulus
Nequam, qui dominum mulcat, atque villicum,
Adolescens ducit ciuem Casinam cognitam.

CONSERVAM] Casinam. CONSERVI DVO] Chalinus & Olympio. ALIVM SENEX ALLEG.] senex Staleno, qui Casinam amabat, seruum Olympionem mittit, & subornat, qui Casinam vxorem poscat. ALLEGAT] ad vxorem mittit. FILIVS] Euthynicus, qui est muta persona, seu κωφὸν πρόσωπον amans pariter Casinam, Chalinum seruum ad matrem mittit, qui Casinam itidem vxorem poscat. SENEM] Stalenonem: DECIPITVR] ab vxore Cleostrata, & ancilla Pardalisca, & Myrrhina, vicina: PRO PVELLA] pro Casina. SERVOLVS] Chalinus. MVLCAT,] verberat. VILLICVM] Olympionem. ADOLESCENS] Euthynicus.

PROLOGVS.

SALVERE iubeo spectatores optumos,
Fidem qui maximi facitis, & quos fides.
Si verum dixi, signum clarum date mihi,
Vt vos mihi æquos iam inde à principio sciam.
Qui vtuntur vino vetere, sapienteis puto,
Et qui libenter veteres spectant fabulas.
Antiqua opera, & verba qom vobis placent,
Æquum placere est antè veteres fabulas.
Nam nunc noua quæ prodeunt comœdiæ,
Multo sunt nequiores, quàm nummi noui.
Nos postquam populi rumorem intellleximus,

Studiosè expetere vos Plautinas fabulas.
Antiquam illius edimus comœdiam,
Quam vos probastis, qui estis in senioribus.
Nam iuniorum qui sunt, non norunt, scio.
Verùm vt cognoscant, dabimus operam sedulò.
Hæc quum primùm acta est, vicit omneis fabulas.
Ea tempestate flos poetarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum,
Sed absentes tamen prosunt præsentibus.
Vos omnes opere magno esse oratos volo,
Benignè vt operam detis ad nostrum gregem.
Eiicite ex animo curam atque alienum æs,
Ne quis formidet flagitatorem suum.
Ludi sunt, ludus datu'st argentariis.
Tranquillum'st, Alcedonia sunt in foro.
Ratione vtuntur, ludis poscunt neminem,
Secundùm ludos reddunt autem nemini.
Aures vacuæ si sunt, animum aduortite,
Comœdiæ iam nomen dare vobis volo.
Clerumenoë vocatur hæc comœdia
Græcè, Latinè sortientes. Diphilus
Hanc Græcè scripsit, pòst id rursum denuò
Latinè Plautus cum latranti nomine.
Senex hic maritus habitat, ei'st filius.
Is vnà cum patre in illisce habitat ædibus.
Est ei quidam seruos, qui in morbo cubat,
Immo herclè verò in lecto, ne quid mentiar.
Is seruos, sed abhinc annos factum est sedecim,
Quum conspicatus est primo crepusculo
Puellam exponi, adit extemplo ad mulierem
Quæ illam exponebat: orat vt eam det sibi.
Exorat, aufert, detulit rectà domum.
Dat heræ suæ, orat vt eam curet, educet.
Hera facit, educauit magna industria,
Quasi si esset ex se nata, non multo secus.
Posteaquam adoleuit ad eam ætatem, vti viris
Placere posset: at puellam eam hic senex
Efflictim amat, & item huius contrà filius.
Sibi nunc vterque contrà legiones parat,
Paterque, filiúsque, clàm alter alterum.
Pater allegauit villicum qui posceret
Sibi illam vxorem: is sperat, si ei sit data,
Sibi fore paratas clam vxorem excubias foris.
Filius autem armigerum allegauit suum,
Qui sibi eam vxorem poscat, scit, si id impetret,
Futurum quod amat, intra præsepeis suas.
Vxor senis sensit virum amori operam dare,
Propterea ea vnà consentit cum filio.

Ille

Ille autem postquam sensit, filium suum
Eandem illam amare, & esse impedimento sibi,
Hinc adolescentem peregrè ablegauit pater.
Sciens eius mater, ei dat operam absenti tamen.
Is, ne exspectetis, hodie in hac comœdia
In vrbem non redibit, Plautus noluit:
Interrupit pontem, qui erat ei in itinere:
Sunt hic quos credo nunc inter se dicere.
Quæso hercle quid istuc est? seruiles nuptiæ,
Seruíne vxorem ducent? aut poscent sibi?
Nouum attulerunt, quod fit nusquam gentium.
At ego aio hoc fieri in Græcia & Karthagini,
Et hic in nostra terra etiam in Apulia.
Maioréque opera ibi seruiles nuptiæ,
Quàm liberales etiam, curari solent.
Id ni fit, mecum pignus, si quis volt, dato,
In vrnam mulsi, Pœnus dum iudex siet,
Vel Græcus adeò, vel mea caussa Apulus.
Quid nunc? nihil agitis sentio, nemo sitit.
Reuortar ad illam puellam expositițiam,
Quam serui summa vi sibi vxorem expetunt.
Ea inuenietur & pudica libera
Ingenua Atheniensis: neque quicquam stupri
Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox hercle verò post, transacta fabula
Argentum si quis dederit, vt ego suspicor,
Vltro ibi nuptum, non manebit auspices.
Tantum est, vale, bene rem gerite, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.

MAXIMI FACITIS] plurimi facitis. ET QVOS FIDES] sic legendum, non vt vulgò, *& vos fides*. SIGNVM CLAR. D. M.] claro applausu significate me verum dixisse ÆQVOS] beneuolos, propitios. QVI VTVNTVR VINO VETERE SAPIENT. PVTO, ET QVI LIB.] Horatius in epistola ad August. multis & bonis versibus docet, non, vt vina, sic & poemata, quæ sint antiquissima, esse optima, sic ille, *Si meliora dies, vt vina, poemata reddit: Scire velim pretium, chartis quotus arroget annus*, &c. ad quem locum notauimus in commentariis Horatianis, Pindarum, Olymp. carm. 9. contra in hac sententia fuisse, vinum vetus esse laudandum, & noua carmina. sic ille. αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ᾽ ὕμνων νεωτέρων. Sic Dinarchus in Truculento, cum dixisset ancilla Astaphium, amatorem esse oppidi hostilis similem, quia optimum sit amicæ eum, quàm primum expugnari, ac spoliari, respondet, multum interesse inter amicum & amatorem, quia quam vetetrimus amicus homini est optimus: cum amator contrà, quasi piscis, nusquam sit, nisi recens, vt ait lena illa in Asinaria. ANTIQVA OPERA, ET VERBA, &c.] At qui monebat vt moribus antiquis, verbis præsentibus vtamur. NEQVIORES] improbiores, peiores, deteriores. NVMMI NOVI] qui plerumque sunt improbi & falsi. QVI ESTIS IN SENIORIBVS] qui numeramini in senioribus. NAM IVNIORVM, QVI SVNT] id est, nam qui sunt è numero iuniorum. sic autem habent libri & manuscripti, & impressi: neque quidquam mutandum, vt existimat quidam amicus meus, vir doctus, qui vult legi, *Nam iuniores qui sunt*, &c. quamuis enim hæc scriptura sit facilior, ac planior, recepta tamen ei anteponenda est, nec inusitata est: *iuniorum* autem, patrius casus est diuisionis. FLOS POETARVM FVIT] Græci ἄνθος ἀοιδῶν, Theocritus εἶδος ἄνθος ἄωτος Ἡρώων. Catull. de Cœlio, & Quinctio, *Cœlius Aufilenum, & Quintius Aufilenam Flos Veronensium depereunt iuuenum*. M Tullius pro Flacco, *flos legatorum*. Idem pro Plancio, *flos equitum Romanorum*. Idem Philippica 2. *flos nobilitatis, & iuuentutis*. Idem de Claris orationibus *flos populi*. verùm significat prologus, mea quidem sententia, non vt quidam putant, Plautum eo tempore poëtarum florem, id est, præstantissimum fuisse, quod tamen verum est, sed eo tempore poetas optimos vixisse. QVI NVNC ABIERE HINC IN COMM. L.] qui nunc mortui sunt, &, vt alibi loquitur, qui ad plureis abierunt. communis omnium locus, & commune omnium mortalium, vt appellat Lucretius 5. *sepulcrum terra est*, vel per communem locum, domum Plutonis significat, Orci tenebras, inferos, Acheruntem,

SED ABSENTES TAMEN PROSVNT PRAES] ſed tamen poetæ illi, qui mortui ſunt, & qui abſunt à nobis, nobis qui viuimus, proſunt. Horat. in Epiſt. ad Piſonem, *Aut prodeſſe volunt, aut delectare poetæ, aut ſimul & iucunda & idonea dicere vitæ.* Sic omnes ſcriptores, quorum monumenta ad nos peruenerunt, nobis etiam abſentes proſunt, aut certè nos delectant nonnulli vtrumque præſtant. Sed Simeo Boſius hunc locum ſic explicat, Sed abſentes tamen ſunt pro præſentibus, hoc eſt, proinde eſt, ac ſi præſentes eſſent, vt ſit *ἀλληγορία*. AD NOSTRVM GREGEM] ad gregem comicum, comœdos ſeu actores huius comœdiæ. CVRAM ATQVE ALIENVM AES] vel curam æris alieni: vel curam omnem generaliter, & curam, ſeu cogitationem æris alieni, quæ cura viros bonos, & ſuæ bonæ exiſtimationis retinendæ cupidos valde ſollicitat, & ſæpe ex ſomno exſuſcitat. Hinc Auguſti iocus in quendam equitem Romanum mortuum, qui viuus H-S ducenties debuerat, & amplius: idque æs alienum celauerat, & nihilominus tranquillo, ſolutoque animo vixerat. Cum igitur is diem ſuum obiiſſet, eáque æris alieni magnitudo apparuiſſet: Auguſtus culcitrã eius cubicularem in eius auctione ſibi emi iuſſit? & iuſſum eius mirantibus, cauſámque quærentibus: vt in ea culcitra cubans, inquit, in qua ille tantum debens dormire potuit, ego quoque ſecurè dormire poſſim. Ad hunc locum pertinet ille in Menæchmis, *Facilin' tu dormis curans? MEN. perdormiſco, ſi reſoluo argentum cui debet* NE QVIS FORMIDET FLAGITATOREM SVVM] ne quis creditorem ſuum acriter, & odioſe pecuniam ſi debitam flagitantem pertimeſcat. flagitatorem poſuit, pro creditore moleſto, atque importuno. Sic in Moſtellariâ, quanquam tranſlatè. *Sol ſemper hic eſt vſque à mane ad veſperum: Quaſi flagitator adſtans vſque ad oſtium.* LVDI SVNT] in quibus ſpectandis populus Romanus occupatus eſt. LVDVS DATVS T ARGENTARIIS] vt neque à quoquam quod ſibi debetur, flagitent: neque quiſquam, quod debent, ab eis flagitet. Argentariis otioſis eſſe, & ludere licet. argentariis data eſt otiandi & ludendi facultas. TRANQVILLVM'ST] traſlatio eſt. non enim ſignificat cælum eſſe tranquillum, & ſudum: (quanquam hoc quoque fortaſſis ita ceciderat) ſed res eſſe tranquillas, quia creditores hoc tempore ſuis debitoribus moleſti non ſint, & quia in foro ſit otium, & ſilentium. ALCEDONIA SVNT IN FORO] idem ferè dicit aliis verbis. Alcedonia, id eſt, dies Halcyonii. Alcedo enim, vt docet Feſtus, dicebatur ab antiquis, Halcyone, ſeu Halcyon, auis marina ex eo appellata, quod in littore maris oua parit. Varro libro 6 de lingua Latina, apud Pacuuium, inquit, Halcyonis ritu litus peruolgans feror. Hæc enim auis Græcè dicitur ἀλκυὼν à noſtris halcedo. quoniam hæc hieme pullos dicitur tranquillo mari facere eos dies halcyonios appellant. De diebus Halcyoniis ſic Suidas, αἱ δὲ εὐδίας, καὶ γαλήνην ἔχουσαι ἡμέραι, ἀλκυονίδες καλοῦνται, καὶ ἀλκυόνειοι ἡμέραι. i. dies à ventis quieti & tranquilli halcyonii appellantur. Extat de hac aui, dial. Luciani venuſtiſſimus, hac inſcriptione, ἀλκυὼν, ἢ περὶ μεταμορφώσεως. Plin. lib. 10 cap. 32 *Ex eo maximè ſunt inſignes Halcyones. Dies earum partus, maria, quique nauigant nouere. Ipſa auis paulò amplior paſſere, colore cyaneo ex parte maiore, tantum purpureis, & candidis admiſtis pennis, collo gracili, & procero.* Sequitur paucis verſibus interpoſitis, *Fetiſicant bruma. qui dies Halcyonides vocantur placido mari per eos dies, & nauigabili Siculo maximè.* Idem libro 2. cap. 47. *Ante brumam, aliteri ſeptem diebus, totidémque poſt ea ſternitur mare Halcyonum fetura. vnde nomen his dies traxere. reliquum tempus hyems.* Ælianus libro 1. cap. 36. Κυούσης δ' ἀλκυόνος, ἵστανται μὲν τὰ πελάγη, εἰρήνην δὲ καὶ φιλίαν ἄγουσιν ἄνεμοι. κύει δὲ ἄρα χειμῶνος μεσοῦντος, καὶ ὅμως ὁ τοῦ ἀέρος γαλήνην δίδωσιν εὐτυχίας. ἀλκυονίδας τιμῶμεν τὰς ὥρας ἐν αἷς ... id eſt, porrò autem pariente Halcedine, ſternuntur quidem maria, pacem verò & amicitiam colunt venti. quamuis autem media hieme pariat, dat ei ſalutem tamen cæli tranquillitas: & tum temporis dies Halcyonios agitamus. Idem libro 9. capite 17. narrat ac deſcribit mirabilem huius auis nidificandi rationem. Ariſtoteles libro 5 capite 8. de hiſtoria animal. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς. διὸ καὶ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ αἱ τροπαὶ, ἀλκυονίδες ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπὰς, καθάπερ καὶ Σιμωνίδης ἐποίησεν, &c. id eſt, halcyon circa ſolſtitium brumale, hoc eſt circa brumam parit. Quapropter cùm bruma ſerena, & tranquilla eſt, dies Halcyonii appellantur, ſeptem ante brumam, ſeptem ſecundam brumam, quemadmodum etiam Simonides cecinit. &c. Seruius ad illud Virgil. libro 1. Georg. Dilectæ Thetidi Halcyones, notat: hæ aues nidos faciunt in mari media hieme: quibus diebus tanta eſt tranquillitas, vt prorſus nihil in mari moueri poſſit: vnde dies Halcyonii vocantur. Plautus in Pœnulo, *Iam hercle tu periiſti, niſi illam mihi iam tranquillam facis, quàm mare eſt olim, cùm ibi Halcedo pullos iam educit ſuos.* RATIONE VTANTVR: LVDIS POSC. NEM.] argentarii rationem in hoc ſequuntur, quod ludis poſcunt neminem pecuniam, aut fœnus ſibi debitum. Nam ſi ludorum diebus poſcerent, ratione non vterentur. vel ſic, nunc ludorum diebus ratione vtuntur, cum pecuniam neminem poſcunt proinde ac ſi dicat. cum pecuniam poſcunt, ratione non vtuntur: vel ſic. & verò acutè, vt intelligamus prologum iocari, & ſales Plautinos imitari: *Argentariũ ratione vtuntur*, id eſt, ſeriò poſcunt: ludis neminem poſcunt: id eſt, ioco neminem poſcunt. non iocantur argentarii, cum pecuniam poſcunt, ſed res ſerias agunt, & ſeriò poſcunt. Quæ explicatio Simeonis Boſii eſt, ingenioſi, & eruditi viri. Ego tamen ſimpliciter ſic explicari mallo, vt ſuprà dixi, argentarii nunc ratione vtuntur, quia his ludorum diebus pecuniam a ſuis debitoribus non flagitant. quod ſi aliter facerent, ratione non vterentur. SECVND LVD REDD. AVTEM N.] iocus in argentarios, qui ſunt acres & moleſti in poſcendo: tricones, & lenti in reddendo. AVRES VACIVAE SI SVNT, &c.] ſi ſunt aures vacuæ, &c. Sic autem legendum eſſe iam decem abhinc annos conieci, partim ex ipſa ſententia, partim ex venuſta loquendi conſuetudine. vaciuum enim dicebant veteres, pro vacuum, & vaciuitas, pro vacuitas ſic infrà eadem Comœdia, *Vt bene vaciuas adeis feciſti mihi?* & in Pſeudolo, *Fac ſis vaciuas, Pſeudole, adeis aurium.* vulgata autem lectio, quæ etiam in libris manuſcriptis reperitur, ferri non poteſt. CLERVMENOE VOCATVR. ſic legendum, non *clerumene*. Clerumenoe autẽ litteris latinis eſt κληρούμενοι, Græcis, id eſt ſortientes. ſic Canephoroë apud Ciceronem libro 4. accuſ. Canephoroæ ipſæ vocabantur, ſic enim edendum curauimus. PLAVTVS CVM LATRANTI NOMINE] id eſt, Plautus cum ſuo canonico nomine, Plauti ſcilicet. Nam plauti, vt docet Feſtus, appellãtur canes quorum aures languidæ ſunt, ac flaccidæ, & latius videntur patere. Non aſſentior autem iis, qui ſic explicant, Plautus cum latranti nomine, id eſt cum Marci nomine, ſeu prænomine vel cum barbaro, id eſt Latino, ſeu Romano nomine Marci. Quamuis enim fateas, Marci prænomen eſſe

men esse nomen Romanum; non continuò tamen fatebor etiam per nomen *latrans* significari nomen Romanum, propterea quòd in voce *barbarum*, sunt duæ litteræ, r, r. nam hoc valde ridiculum est: & miror illis hoc, vnquam in mentem venire potuisse. dicamus igitur per nomen *latrans* significari nomē, seu cognomen Plauti, propter eam causam quam exposuimus. Quid est enim aliud, ita dicere Plautus cum latranti nomine, quem Plautus, cui nomen, seu cognomen est animalis latrantis, id est, canis? Quòd autem quidam alii nomen *latrans* referri volunt ad nomen Casinæ, quia Casina & canis habeant eandem primam syllabam: minimè omnium probo. dicerem cur, nisi res in promptu esset. SENEX HIC M. HAB.] hoc in loco senex Stalino vir Cleostratæ habitat. EI EST FILIVS] ei seni filius est, nomine Euthynicus. QVIDAM SERVOS] quidam seruus. IN MORBO CVBAT] morbo affectus decumbit. IS SERVOS SED ABHINC F. EST SEDECIM] ordo est, sed factum est ad hinc annos sedecim, cum is seruus conspicatus est primo crepusculo, puellam exp. CONSPICATVS EST] conspexit. PRIMO CREPVSCVLO] crepusculum, lux dubia primo crepusculo, prima vespera, prima luce dubia vespertina ἐπὶ τῆς εἰρωγής. creperus, dubius. Lucr. l. b. 5. *Ex aquaque sunt crepera certamina belli.* PVELLAM EXPONI] puellam Casinam exponi: à qua hæc comedia dicta, & inscripta est. Festus, Casinam fabulam Plautus inscripsit ab ancillæ nomine Casina quā amari à se ne introduxit. EXPONI] extra ædeis poni, ad incertum mortis, & vitæ casum: quod faciebant, qui pueros natos alere, seu tollere nolebant. Te. Heaut. *Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor, is, quicum exposita'st gnata.* Idem Hecyra, *Continuò exponetur.* ad quod annotat Donatus, *ad mortem scilicet.* HERAE SVAE] Cleostratæ. MAGNA INDVSTRIA] φιλοπόνως, accuratè, magno labore. QVASI SI ESSET EX SE N.] tanquam si esset e se nata: proinde ac si esset è se nata. POSTEAQVAM ADOL. AD EAM AET.] posteaquam ad ætatem maturam peruenit, posteaquam matura viro facta est. adoleuit, id est, creuit oleſco, cresco, hinc suboles, & indoles. HIC SENEX] Stalino. EFFLICTIM AMAT] efflictim, id est vsque eo dum effligatur. Sic Probus teste Carisio. supra in Amphitruone, *Numquam ædepol quemquam mortalem credo ego vxorem suam Sic efflictim amare proinde vt hic te efflictim deperit.* SIBI NVNC VTERQVE CONTRA LEG. P.] allegoria à re militari. significat vtrumque omnes vndique copias, & fallacias colligere, atque aduocare, quibus Casinæ nuptias expugnare possit. PATER ALLEGAVIT VILL. QVI POSC.] pater Stalino misit Olympionem villicum ad vxorem, qui ob ea Casinam sibi vxorem posceret. ALLEGAVIT] priuatim misit. IS] senex Stalino. EI] Olympioni. CLAM VXOREM] al. clam vxore. EXCVBIAS FORIS] locum, vbi foris excubet. significat, si hoc contingat, vt Olympioni villico detur Casina, fore, vt cum ea, inscia vxore, libere cubare possit. FILIVS AVTEM] Euthynicus. ARMIGERVM] Chalinum. INTRA PRAESEPEIS SVAS] in promptu paratum, in ea potestate. tralatio, seu potius allegoria est à iumētis, quæ quod habent intra præsepeis suas, eo liberè fruuntur. VXOR SENIS] Cleostrata. ILLE AVTEM] senex autem, &c. EI DAT OPERAM ABS. T.] ei quamuis absenti dat operam tamen. ABLEGAVIT] amandauit. procul à domino misit. INTERRVPIT PONTEM] interclusit ei reditum, ademit ei redeundi in vrbem facultatem, veluti interrupto ponte. allegoria est, deducta à re militari. Cæsar libr. 1. de bello Gall. *Pontem, qui erat ad Geneuā, iubet rescindi.* T. Liu. lib 26. Annal. *vt interscisum pontem à Fregellanis morandi itineris causa inuenit.* SVNT HIC, QVOS, &c.] occupat tacitam obiectionem. SERVILES NVPTIAS? &c.] serui matrimonium contrahere non possunt, iure ciuili, neque sunt iustæ seruiles nuptiæ, neque seruorum mulieres, dicuntur vxores, sed coniunctę, vt apud Varronem lib. 1. de re rust. cap. 17 neque qui ex seruilibus nuptiis nascuntur, liberi sunt. AT EGO AIO HOC] solutio. ET KARTHAGINI] datiuus est instar aduerbii, quietem in loco significans. Licebat etiam dicere, & *Karthagine*, notauimus in commētariis in Cornelium Nepotem, de vitiis clarorum Græciæ Imperatorum. ET HIC IN NOSTRA TERRA] in qua terra? in Appulia, vt subiicit. QVAM LIBERALES, &c.] quàm nuptiæ liberarum personarum. MECVM PIGNVS, SIQVIS VOLT, D.] mecum, siquis volt, pignore certato. MVLSI] vini melle conditi. POENVS DVM IVD. S.] significat Pœnos esse bibaceis, similitérque Græcos & Apulos, ideóque se iudicem ex aliqua harum nationum optare. NIHIL AGITIS] mecum pignore dato, non certatis. NEMO SITIT] nemo vult vrnam mulsi à me ablatam bibere. QVAM SERVI SVMMA VI, &c.] quam serui summo studio, summáque contentione sibi vxorem poscunt. non tamen suo nomine, sed alieno nam Olympio, patri: Chalinus, filio operam dat. ET PVDICA, &c.] pudica, quia, vt mox subiicit, nihil faciet stupri: neque ei vitium offeretur. TRANSACTA FABVLA] peracta comœdia. ARGENTVM SIQVIS DEDERIT] si quis Casinæ pecuniam dederit, vt iam sit dotata, &c. NON MANEBIT AVSPI. ES] non expectabit auspices: sed sine auspicibus vltro nubet vltro. id est, maritum appetens non appetita. Solito esse adhiberi auspices in nuptiis declarant ve illa ex Cluentiana: *Nubit genero socrus nullis auspicibus nullis auctoribus funestis omnibus omnium.* Virgil li. 3. Æneid princip. *Sacra Dionæ matri Diuisque ferebam Auspicibus cœptorum operum.* VIRTVTE VERA] aperto Marte, vel potius virtute, id est vera fortitudine non fallacia, & dolo malo. ANTIDHAC] ante hac.

R

ACTVS PRIMVS.

CHALINVS, OLYMPIO.

NON mihi licere meam rem me solum, vt volo
Loqui atque cogitare, sine ted arbitro?
Quid tu (malum) me sequere? Ol. quia certum'st mihi
Quasi vmbra quoquo ibis tu, te persequi.
Quin edepol etiam, si in crucem vis pergere,
Sequi decretum est, dehinc coniicito ceterum,
Possisne, nec ne, clam me sutelis tuis
Praeripere Casinam vxorem, proinde vt postulas.

Ch. Qui tibi negotij mecum est? Ol. quid ais impudens?
Ch. Quid in vrbe restas villice hic magni pretij?
Ol. Libet Ch. quin ruri es in praefectura tua?
Quin potius quod legatum'st tibi negotium,
Id curas, atque vrbanis rebus te abstines?
Quid huc venisti sponsam praereptum meam?
Abi rus, abi directus tuam in prouinciam.
Ol. Chaline, non sum oblitus officium meum.
Praefeci rure recte qui curet. tamen
Ego huc quod veni, in vrbem, vbi impetraro,
Vxorem vt istanc ducam, quam tu deperis,
Bellam & tenellam Casinam, conseruam tuam:
Quando ego eam mecum rus vxorem abduxero,
Rure incubabo vsque in praefectura mea.
Ch. Tun' illam ducas? hercle me suspendio,
Quàm tu eius potitor fias, satius est mortuum.
Ol. Mea praeda'st illa, proin' tu te in laqueum induces.
Ch. Ex sterquilinio effosse, tua, illaec praeda sit?
Ol. Scies hoc ita esse. Ch. vae tibi. Ol. quot te modis,
Si viuo, habeo in nuptiis miserum meis?
Ch. Quid tu mihi facies? Ol. egóne quid faciam tibi?
Primum omnium huic lucebis nouis nuptae facem.
Post illa vt semper improbus, nihilique sis.
Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora vna, & vna semita;
Fons vnus, vnum ahenum, & octo dolia:
Quae nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerunda curuum aqua faciam probe.
Vt postilena possit ex te fieri.
Post autem nisi ruri tu eruom comederis,
Aut quasi lumbricus terram, quod te postules
Gustare quicquam: nunquam edepol ieiunium.
Ieiunum est aequè, atque ego ruri reddibo te.
Post id qum lassus fueris & famelicus,
Noctu vt condignè te cubes, curabitur.
Ch. Quid facies? Ol. concludere in fenestram firmiter,

Vnde

Vnde auscultare possis, quum ego illanc osculer,
Quum mihi illa dicet, mi animule, mi Olympio,
Mea vita, mea medulla, mea festiuitas,
Sine tuos ocellos deosculer voluptas mea,
Sine amabo ted amari, meus festus dies,
Meus pullus passer, mea columba, mi lepus.
Quum mihi hæc dicentur dicta, tum tu furcifer,
Quasi mus in medio pariete versabere.
Ch. *Nunc me tute mihi respondere postules,*
Abeo intrò: tadet sermonis tui. Ol. *te sequor*
Hic quidem pol, certo nihil ages sine me arbitro.

NON MIHI LICERET MEAM REM NE S.] cum indignatione pronuntiandum: & subintelligendum, ferendúmne est? aut par est? aliquid simile. Est enim præcisa locutio. quod genus loquendi suprà notauimus in Amphitr. *ita me probri, Stupri, dedecoris, à viro arguam meo?* & præterea & alibi. SINE TED ARBITRO,] sine te arbitro? te non arbitrante? id est, non spectante? notauimus enim supra in Aulul. ibi, *Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.* arbitrium interdum vsurpari pro eo, qui testis est rei, quæ geritur, quique eam spectat: & arbitrari pro spectare, & prospicere (MALVM) interiectio indignationem, aut stomachum significans. Terentius Heaut. *quas, malùm, ambages mihi narrare occepisti?* QVASI VMBRAE] sic legendum non vt vulgò *quasi vmbra.* Ordo enim est hic, *quis certum'st mihi quasi vmbra, te quoquò ibis, persequi.* CONIICITO CETERVM &c.] diuinato cætera, vtrum possis, &c. SVTELIS TVIS] fallaciis tuis, astutiis tuis. suprà in Amphitr. *consutis dolis.* ad quem locum notauimus, quæ ad hoc pertinent. PROINDE VT POSTVLAS] ita vt postulas. QVID IN VRBE RESTAS VILL. &c.] quamobrem hic in vrbe remanes, & cunctaris villice contemtissime? legendum autem est *restas.* & ita habent omnes libri & manuscripti & vulgati, præter eos, qui editi sunt à Camerario, qui habent *reptas,* quam scripturam minus probo. nam primùm *si reptas* probaremus, vt sit tralatio, pro tardo ingressu venis, ab animalibus reptilibus, legendum esset *in vrbem.* Deinde verbum *reptare* non conuenit adolescenti aut iuueni, sed potius seni, aut homini otioso, &c. & leniter, ac placide deambulanti, vt apud Hor. ep. 4 lib. 1. *Aut tacitum siluas inter reptare salubreis?* *magni preti* autem ironia est. IN PRAEF.] in eo loco, cui Præfectus es? in statione tua, in prouincia tua: tralatio est. sic suprà id Capt. *Nunc ibo ad meam præfecturam* Varr lib. 1. de re Rust. *Ad iniiciendam in his voluptatem præfectura honore aliquo habēdi sunt,* &c. LEGATVM'ST] mandatū est. ABI DIERECTVS, &c.] abi cruciatus, & distractus, & quasi in crucem actus, in prouinciam tuam. suprà in Curc. *lien dierectu'st.* & in Capt. *Quin quiesce die rectū cor meū, & suspende te.* ad quem locum de hac voce satis multa. PRAEFECI RVRE, RECT.] præfecti alium rure, negotio, aut muneri, quod mihi mandatum est, scilicet, qui rectè curet. TAMEN EGO HVC QVOD, V. &c.] ordo, & sententia est, veruntamen, vbi seu posteaquā id, propter quod huc in vrbē veni, impetraro, i. obtinuero, seu potius cōfecero, nempe vt Casinā vxorem ducam, tum me rure continebo, & cubabo, neque in vrbe restabo, aut pernoctabo. VBI IMPETRARO] vbi confecero: sic sæpè Plautus exempli causa suprà in Capt. princip. *Quod ego quidem nimis quàm cupio, vt impetret.* RVRE INE VBABO, &c.] rure cubabo, &c. HERCLE ME SVSP.] sententia est, i. satius me hercule est, me suspendio vitam finisse, quàm committere, vt tu eius compos fias, seu vt tu ea potiaris. EIVS POL.] eius compos *aut participes* potitor, oris, nomē verbale à verbo potior. MEA PRAEDA'ST ILLA] tralatio est. PROIN TV TE IN LAQ. IND.] quare fac vt te suspēdas, doloris impatientia scilicet, quòd ea tibi prærepta sit. TE IN LAQ. IND.] collum in laqueum inseras. sic M. Tull. lib. 2. Accus. *His videte, in quot laqueos se induerit.* non dissimulabo tamen in nōnullis lib. manuscr. scriptum esse, *in laqueum duas* fortasse non malè, vt *duas* valere intelligamus, *des.* vt *duis,* dederis. ego nihil muto. EX STERQVIL. EFF.] homo turpissime, homo spurcissime, vel homo ex inhonestissimo loco orte. HABEBO MISERVM] vexabo, cruciabo, torquebo, angam EGÓNE QVID FAC. TIBI?] tu ne me rogas, quid ego faciam tibi? HVIC LVCEBIS NOVAE N. F.] huic puellæ Casinæ nouæ nuptæ facem præferes *δᾳδουχήσεις.* suprà in Curc. prin. *Tute tibi puer es lautus luces cereum* M. Tull. Catil. 1. *cui tu adolescentulo, quem corruptelarum illecebris irretisses, non aut ad audaciam ferrum, aut libidinem facem prætulisti?* Pro Sylla, *vos denique in tantis tenebris erroris, & insipientia clarissimum lumen mentis meæ prætulistis.* sic. Lucr. lib 1. *prapandere lumina mentis.* Iam nouis nuptis faceis præferri solitas esse notum est. hinc faces nuptiales apud M. Tull. in Cluen. & apud Virg. lib 4. *Si non pertæsum thalami, tædæque fuisset.* Idem in Pharm *Mopse nouas incide faces.* ad quem locum Seru. notat, quæ solēt præire nubenteis puellas. Sanè Varro dicit, in nuptiis ideo faceis præire, quòd antea non nisi per noctem nuptæ ducebantur à sponsis: quas etiam ideò ait limen nō tangere, ne à sacrilegio inchoarent, si deposituræ virginitatem, calcarent rem, vestę, i. numini castissimo, consecratam. Cur autem quinque faces non plures, neque pauciores, rationes explicat Plutarchus in quæst. Rom. POST ILLA VT SEMPER IMPR. &c.] i. vt postea semper improbus sis, & nequam. POST ID LOCORVM] post id temporis. VNA AMPH.] qua aquam haurias. VNA SEMITA] via breuis, qua ad fontem eas. quidam per semitam hic vas significari putant: sed errant. FONS VNVS] vnde aquam haurias. QVAE NISI ERVNT, SPL. EGO TE IMPL.] quæ dolia nisi erunt aquæ plena faciam, vt sis flagrorum plenus. ITA TE AGGERVNDA CVRVVM AQVA, &c.] aggerere aquam, est aquam aquæ gerentem addere, aquam aquæ accumulare. sic in Pœnulo, *Aggerundáque aqua sunt viri duo defessi.* VT POSTILENA POSSIT EX TE F.] postilena, lignum incuruū, quod iumentorum caudis supponitur, ad continendum bastagma, cui onus imponitur. nostri cropieram appellant: quod autem pectori apponitur, cōtrà, Latini antilenam, nostri pectorale, seu poitrale vocant. POST AVTEM, NISI RVRI TV ERVOM COMEDERIS] sic edendum curaui, scripturæ veteris vestigia po-

tius, quàm scripturam ipsam secutus: præsertim libris omnibus vulgatis approbātibus. Nam quod libri veteres habent, *nisi ruri, tu acervum ederis*, vt hanc lectionem probarem, à me impetrare nō potui, quàuis probet Turneb. lib. Aduers. 7. c. 12. interpretaturq. hoc modo, n. si tu, vt mures de frumenti aceruo rodendo, vixeris. nam neque potest, neque debet hæc horum verborum interpretatio probari Aliud enim est aceruum comesse, seu comedere, quomodo ille legit, aliud de aceruo comedere, quæ verba id significant quod ille per aceruum comedere, significari vult. Nam qui aceruum comedit, seu comest, totum aceruum comesse intelligitur: qui de aceruo, acerui partem aliquam. quare hac scriptura reiecta, quæ se corruptam esse clamat, sic edendum curaui, *nisi ruri tu eruom comederis*: quo modo iam ante doctissimus Camerarius ediderat. Neque vero me fallit, nonnullos propius ad scripturam antiquam accedenteis, legere, *nisi ruri tu acer comederis*, &c. vt per *acer* significetur arbor à qua dictæ sunt mensæ aceruæ, sed hanc lectionem, quam secutus sum, veriorem puto, & iam olim eam probauit Beroaldus. Est autē *eruum* leguminis genus, quod Græci ὄροβον appellant, quo pascuntur interdum boues. Horat. Sat. 6. lib. 2. *me silua, cauúsque Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* Virg. Palæ. *Eheu quàm pingui macer est mihi taurus in eruo?* Plaut. Most. *Eruom daturin' estis, bubus quod feram?* datur & columbis, vt ex Columella intelligere licet. AVT QVASI LVMBRICVS TERR.] suprà in Aulul. *Foras, foras lumbrice, qui sub terra erepsisti modò.* QVOD TE POSTVLES GVSTARE QVICQVAM, &c.] id est, quod ad id attinet, quod te aliquid gustare postules: reddam te ieiunio ieiuniorem. notauimus hoc loquendi genus suprà in Asinar. ibi, *Quod illa aut amicum suum, aut patronum nominet*, &c. NVNQVAM AEDEPOL IEIVNIVM IEIVNVM'ST, AEQVE, &c.] hyperbole. sic autem legendum, nō, vt nonnulli volunt, *ieiunium ieiunum'st aquè.* de ieiunio intestino accipientes ATQVE EGO RVRI REDDIBO TE] reddibo te, i. reddam te. mutatio coniugationis, proteret Nonius, in verbo *reddibo* pro *reddam*. sic in Menæch. *Saluum tibi ita vt mihi dedisti, reddibo.* Idem in Epidico, *operam mihi da, opera reddibitur tibi*, FAMELICVS] πεινάλεος. CONDIGNE TE CVBES] ita, vt te dignum est, cubes. condignè te, seu dignè te ἀξίως σου, aduerbium *condignè* iunxit cum ablatiuo: aduerbia enim regunt casum sui nominis, vt *similiter huic*. IN FENESTRAM] in armarium, quod est in pariete. MEA MEDVLLA] Marcus Cethegus Suadæ medulla ab Ennio dictus, vt refert M. Tull. in Catone Maiore. MEVS FESTVS DIES] nominatiuus casus, pro vocatiuo, vt & quod deinceps sequitur, meus pullus passer. IN MEDIO PARIETE] in fenestra. NVNC, NE TVTE MIHI RESP. POSTVL. &c.] nunc, inquit Chalinus, ab eo integro, neque quidquam amplius addo, ne si quid præterea dicam, tu postules te mihi respondere. CERTÒ] certè SINE ME ARB.] sine me spectatore, & teste. Sic in Cistell. *tuam stultitiam sola facito, vt scias sine arbitris.* sic sæpe alibi. vt suprà iam notauimus.

CLEOSTRATA, PARDALISCA ancilla.

Cle. *Obsignate cellas, referte annulum ad me,*
Ego huc transeo in proximum, ad meam vicinam.
Vir si quid volet me, facite hinc me arcessatis.

Par. *Prandium iusserat senex sibi parari.*

Cle. *St, tace, atque abi, neque paro, neque hodie*
Coquetur, quando is mihi & filio aduorsatur
Suo, animique amorísque causa sui.
Flagitium illud hominis, ego illum fame, ego illum
Siti, maledictis, malefactis, amatorem
Vlciscar. ego pol illum probè incommodis
Dictis angam: faciam vti proinde vt est dignus,
Vitam colat, Acheruntis pabulum flagitij
Persequentem, stabulum nequitiæ. Nunc hinc
Meas fortunas eo questum ad vicinas.
Sed foris concrepuit. atque ea ipsa eccam egreditur
Foràs, non pol per tempus iter incæpi.

OBSIGNATE CELLAS, &c] vel ex hoc loco intelligere licet, veteres non solum tabulas, & tabellas, seu epistolas, verùm etiam cellas similia nōnulla, vt & lagenas, cera obsignare consueuisse. Q. Frat. ad Tironem libr. 16. epist. *sicut olim matrem nostram facere memini: quæ lagenas etiam inanes obsignabat ne dicerentur inanes aliqua fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ.* Horat. epist. 2. libro 2. *Comes in vxorem posset quod ignoscere seruis, Et signo læso non insanire lagenæ.* Plautus Persa. *Tripartios homines vetulos, auidos, aridos Bene admordere: qui salinum seruo obsignant cum sale.* REFERTE ANNVLVM AD ME] annulis obsignabant veteres, vt & nonnulli hodie. Vlpianus iurisconsultus lib. 28. Digestorum tit. 1. signum autem vtrum annulo tātùm impresso adhibemus, an verò & sine annulo, verùm alio quodam impresso? variè enim homines signant Et magis est, vt tantum annulo quis possit signare, dum tamē habeat χαρακτῆρα. TRANSEO IN PROXIMVM] transeo in proximas ædeis. sic proxima scena, *Sequimini comites in proximum me huc.* ST, TACE, &c.] St, nota, & interiectio silentii indicti, suprà in Curcul. *St, tace, tace.* ANIMIQVE AMORISQ. CAVSA SVI] vt animo, & amori suo morem gerat. suprà in Curcul *dico me illo aduenisse animi causa.* in Epidico, *cur eam emis? TH. animi causa.* FLAGITIVM ILLVD HOMINIS] homo ille turpis, & flagitiosus. INCOMMODIS DICTIS ANGAM.] dictis iniucundis, & molestis torquebo. VITAM COLAT.] vitam transigat, vitam exigat. ACHERVNTIS PABVLVM] quo Acheruns pascitur: senem.

senem, qui Acheru nti debetur. Orci victimam. vt loquitur Horat. oda 3. lib. 2. *victima nil miserantis Orci.* FLAGITII PERSEQVENTEM] hominem qui assiduè in flagitio versatur. hominē, qui flagitium persequitur. Hæc autem sunt referenda ad illa verba, *vlciscar, angam.* STABVLVM NEQVITIAE] hominem, in quo tanquam in stabulo, nequitia habitat. hominē nequissimum, & quasi nequitię ipsius domicilium. seu potius stabulum. sic in Trucul. *Tune aıs impudentem me esse, qua sis stabulum flagitij?* MEAS FORTVNAS EO QVAESTVM] queror meas fortunas. dicunt boni scriptores Latini, non queror de fortunis: & queror iniuriā, nō queror de iniuria. &c. quod suprà notauimus, in Amphtr. ibi, *Satius me queri illo modo seruitutem hodie* & in Asinaria. *Verùm ego meas queror fortunas.* SED FORIS CONCREPVIT] foris Murrhinę cōcrepuit. ex quo Cleostrata intelligit aliquem foras prodire. PER TEMPVS] opportunè, sic in Trucul. *per tempus subuenistis.* Idem Bacchid. *per tempus hic venit miles mihi.*

MVRRINA, CLEOSTRATA.

Mur. *SEquimini comites in proximum me huc.*
Hem vos, ecquis hæc quæ loquar audit? ego hîc ero,
Vir si, aut quispiam quæret. nam vbi domi sola sum,
Sopor manus caluitur. iußin' colum
Ferri mihi? Cl. *Murrina salue.* Mu. *salue*
Mecastor. sed quid tu es tristis, amabo?
Cle. *Ita solent omnes, quæ sunt malè nuptæ.*
Domi & foris ægrè quod sit, satis semper est.
Nam ego ibam ad te. Mu. *& pol ego istuc ad te. sed quid est,*
Quod tuo nunc animo ægre'st? nam quod tibi est
Ægrè, idem mihi'st diuidiæ. Cl. *credo ecastor.*
Nam vicinam neminem amo meritò magis, quàm te:
Nec quacum plura sunt mihi, quæ ego velim.
Mur. *Amo te, atque istuc expeto scire quid sit.*
Cle. *Vir me habet pessumis despicatam modis,*
Nec mihi ius meum obtinendi copia'st.
Nur. *Hem quid est? dic idem hoc. nam pol haud satis meo*
Corde accepi querelas tuas, obsecro.
Cle. *Vir me habet pessumis despicatam modis.*
Mur. *Mira sunt, vera si prædicas. nam viri*
Ius suum ad mulieres obtinere haud queunt,
Cle. *Quin mihi anci ulam ingratis postulat, quæ mea est,*
Quæ meo educata sumtu est, villico suo dare.
Sed ipsus eam amat. Mu. *obsecro tace. nam hîc nunc*
Licet dicere, nos sumus. Cl. *ita est.* Mu. *vnde ea tibi est?*
Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi'st,
Quin viro aut subtrahat, aut stupro inuenerit.
Hoc viri censeo esse omne, quicquid tuum est.
Cle. *Tu quidem aduersum tuam amicam omnia loqueris,*
Mur. *Tace sis stulta, & mihi ausculta: noli sis tu illi*
Aduorsari, sine amet, sine quod libet, id faciat,
Quando tibi nihil domi delinquum'st.
Cle. *Satin' sana es? nam tu quidem aduorsus tuam istam rem*
Loquere. Mur. *insipiens semper tu huic verbo vitato*
Abs tuo viro. Cle. *cui verbo?* Mu. *i foras, mulier es.*
Cle. *Tace.* Mu. *quid est?* Cle. *hem.* Mu *quis est, quem vides?* Cl. *vir eccum it,*
Mur. *Intrò abi, appropera, age amabo.* Cle. *impetras.*
Abeo Mu. *mox magis cum otium mihi & tibi erit,*
Igitur tecum loquar. nunc vale. Cl. *valeas.*

C[illegible] in [illegible] [illegible] ancillæ [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] BONVS, tum [illegible] NO HIC [illegible] NO] [illegible] audi [illegible] proxime. VIR SI [illegible] SOPOR MANVS CALVITVR] somnus manus frustratur, seu decipit, sic [illegible] Nonius: qui [illegible] locum profert in verbo *caluitur*. Caius iurisconsultus libr. [illegible] Digest. tit. de verb. sig. sic *Si caluitur*, id est, *si moratur, & frustratur*. *inde & calumniatores appellati sunt, qui per fraudem & frustrationem alios vexant litibus, unde & ea illa dicta*. Lucilius Satyr. libr. 17 *Si non it, capito, inquit eum: & si caluitur, ergo [illegible] manum iacito*. ex Nonio à pud quem plura exempla reperiet, qui volet. Lex 12. tab. *Si [illegible] pedemve struit, manum endo iacito. in ius ducito*, id est, si frustratur, aut [illegible], vix pedem [illegible] proferens, manum ei iniicito &c. auctor vocabul. [illegible] latinograeci. *caluitur*, inquit, id est [illegible]. significat autem Cleostrata, se, cùm sola est domi, somno vrgeri, atque opprimi, sibique somnolentiæ opera muliebria è manibus excidere. Sic apud Lucretium lib. 6. sed alia de causa mulieri opera sua de manibus excidunt. versus Lucretii adscribam *Castoreoque grauis mulier sopita recumbit: Et manibus nitidum teneris opus effluit eius*. Sic apud Homerum iliad. χ. Andromachæ magno ploratu exaudito, perturbatæ, & membris metu resolutis, radius è manibus excidit. Hom. [illegible] id est, eius autem membra concussa sunt: in terram autem ei radius è manu excidit. ITA SOLENT OMNES M. N.] vide, vt pulchrè describat mores muliebreis: quę solent ferè de viris suis apud vicinas aut alias mulieres notas queri. ISTVC AD TE] id est, domum tuam, ad te videtur esse pleonasmus Nam istuc idem valet, quod domum tuam, seu ad te. ÆGRE 'ST] ægritudinem affert? IDEM MIHI 'ST LIVIDIAE] id est, idem mihi tristitiam, & mœrorem affert. Diuidiam, inquit Nonius, dixerunt tristitiam veteres. Propertius. *Diuidiæ mea tu con fecit omnis amor*. Plaut. Bacchid. *Caue tibi ducenti nummi diuidiæ [illegible]*. Idem Mercat. *Nec tibi istuc magis est diuidiæ quam mihi hodie fuit*. Festus tamen diuisionem, discordiã interpretatur NEC QVACVM PLVRA SVNT M.] id est, nec cum vlla vicina plura mihi sunt communia, quæ exoptem, quàm tecum: vel sic, nec vllam vicinam habeo, cum qua malim res meas secundas communicare, quã tecum vel sic, nec vllam vicinam habeo, cui plura bona exoptem, quàm tibi. locus est aliquãto obscurior, & ad explicandum difficilior. fortasse sic potius explicandus est (nam mihi in eo explicãdo non satisfacio, ne dum lectori morosiori) nec cum vlla vicina plura communicare velim, quàm tecum, id est, nullam vicinam habeo, cui omnia mea consilia, omnésque meas cogitationes libentius & fidẽtius cõmittam, quàm tibi. Cõsideret lector. VIR ME HABET PESS. DESP. M.] id est, vir me pessimis modis despicatur. sic dixit despicatam habet, vt miseram habet: *despicatam* autem positum est [illegible], vt apud Terent. Eun. *& illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis, Nunc referam gratiam* M. Tull. libr. 3 Accusa. *ne hoc quidem retinebimus, iudices, vt magistratibus nostris, in obtinendo iure nostro ne contemtissimi ac despicatissimi esse videamur?* sic enim legendum, non vt vulgò, *ac despectissimi*, quanquam sic olim nos quoque edidimus. Idem pro Sextio, *Cessi tribuno pl. despicatissimi hominis furori*. NEC MIHI IVS MEVM OBTIN. COPIA 'ST.] nec mihi iuris vel obtinendi potestas datur. HAVD SATIS MEO CORDE ACCEPI Q. T.] haud

suis, an [illegible] comprehendi querelas tuas. NIRA [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ve [illegible] dicas. NAM [illegible] M [illegible] [illegible], in[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debeant imperia [illegible] [illegible] imperarent quod cum postulant [illegible], & æquum postulent, non queunt id obtinere. Nam mulierum genus ita est contumax & peruicax, vt viros in potestatem suam redigant, & cùm ipsæ eis parêre debeãt eos sibi parere, & seruire cogant. AD MVLIERES] apud mulieres. QVIN MIHI ANCILL. INMER. [illegible] est, quin me inuita contendit, & æquum putat, me ancillulam villico suo dare, quã meo sumptu &c. OBSECRO, TACE] obsecro tace: istuc alibi. nam hic quidem & hoc tempore licet dicere, quia nos solæ sumus. Simeo Bolius hũc locum sic explicat, existimans orationem esse interruptam & præcisam, obsecro tace. nam hic subintell. sunt aliqui, qui nos audiant, & sermonem nostrum captent, atque excipiant. deinde vbi circumspectauit, subiungit, nũc licet dicere nos sumus, quæ loquimur: neque vlli alii, quàm nos, in hoc loco adsunt, qui loquantur. Ego autem mihi visa eram aliquorum loquentium vocem audire. Ego priorẽ explicationem simpliciorem & veriorem esse puto, idque proximè pluribus verbis ostẽdam. NOS SVMVS] nos solæ sumus, quare nunc quidem, & hic licet dicere. sed alibi, & alio tempore non liceret, *nos sumus* autem positum videtur, pro *nos solæ sumus*, [illegible]. vel cũ Myrrhina esset additura vocem, *solæ*, Cleostrata illam interpellauit, & medium eius sermonem interrupit. Iam *nos solæ sumus*, prouerbii locum obtinet: quo vtimur, cum ea loquimur, quorũ arbitrum & conscium esse volumus neminem, quia sunt tacenda, recondita atque arcana: interdum cùm hortamur eum, quicum sumus, vt quando nullus alius arbiter adest liberè quod vult loquatur. Plato in Phædro, [illegible], id est, At cogitato nos hinc non abituros priusquàm exposueris, quæ te dixisti in animo & pectore habere. sumus autem soli quidem in solitudine. validior autem ego sum quàm tu, & iunior. Idem in Menexeno: [illegible]. id est, Itaque penè dicam, si me iubeas, nudum saltare, tibi morem geram, quando quidem soli sumus. Terent. Phorm. *Postquam hominem his verbis sentio mollirier: Soli sumus nunc hic, inquam, eho dic quid velis Tibi dari*. M. Tull. lib. 6. epist. ad Att. *Omnino (soli enim sumus) nullas vnquam ad me litteras misit Brutus, ne proximè quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, & [illegible] aliquid*. Plaut. Cist. *amabo, siccine istuc decet? GYM. Ipsúsque, ipsáque est. nemo alienus hic est*. in Pœn. *fidei non melius creditur, loquere: occus ac casióque libera 'st, hic soli sumus*. Idem Trinũ. *Mihi quod credideris sumes, vbi posueris*. CA. *Circumspice, dum tu, ne quis assit arbiter Nobis: & quæso identidem circumspice*. Idem Mil. glor. *Circumspicitõ, dum ne quis nostro hic auceps sermoni siet? Nam hoc negotium clandestino, vt agerem, mandatum 'st mihi*. vt redeam autem ad hunc locum, in quo explicando versamur, & cuius gratia superiora exempla collegimus, suspicatus aliquando sum legendum. nam hic nunc *Licet dicere solæ sumus*. quod si non probabitur, necessariò dicendum erit esse [illegible], vel [illegible], & subintelligendum *solæ*. NAM PECVLI PROBAM NIHIL HAB.] nam cum vxor in potestate viri sit, & quæ acquirat, viro acquirat: nihil peculii habere debet, inciente viro, siquidem pudica est *probam*, id est, pudicam. QVOD HABET PARTVM] quod habet quæsitum, &c. quod quæsiuit. HAVD COMMODI 'ST] haud

haud verti in rē eius potest, quin aut viro surripias, aut stupro quæsierit. TACE SIS] Tace, si vis, &c. NOLI SIS] noli, si vis &c. QVANDO NIHIL TIBI DELIQVVM'ST] id est, quoniam nihil tibi deest, vel vt Festus interpretatur, quando nihil tibi minus est. Varr. lib. 6. de lingua Latina hunc locum profert: deinde subiungit, *deliquum dictum ab eo, quod deliquatur, vt turbida quæ sunt, deliquentur, vt liquida fiant. Aurelius scribit deliquium esse à liquido. Claudius ab eliquato*, &c. HVIC VERBO VITATO ABS T. V.] id est, huic verbo caueto à viro tuo. caue ne vir tuus hoc tibi dicat. verbum *vitare* iunxit cum dandi casu, quia *cauete*, quod idem significat, cum datiuo iungi solet. I FORAS, MVLIER ES] hoc solet dici in mulierem malam, & loquacem. Idem in Pœnulo, *rectius Tacitus tibi rē sistam, quàm quod dictum'st mala mulieri.* Idē in Rud. *Eò tacent, quia tacita bona'st mulier semper, quàm loquens* notum illud Eurip. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. id est, mulieribus ornamento silentium est. Terent. Heaut. *Ob. pergin' mulier esse?* Eurip in Androm. ὦ παγκακίστη, καὶ γυνή. τί γὰρ λέγων, Μεῖζον τὸ δ' ὄνειδος ἐξείποι τις ἄν, id est, O modis omnibus pessima, & mulier. quod enim maledictum quisquam grauius in te iacere possit, quàm hoc? I OI T V R] postea. vel propriè accipe, hoc modo, mox igitur magis, &c. sed illo priore modo malo.

STALINO senex. CLEOSTRATA, vxor.

OMnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis anteuenire.
Sta. *Nec pote'st quicquam commemorari, quod plus salis, plusque leporis hodie*
Habeat. coco: equidem nimis demiror, qui vtuntur condimentis.
Eos eo condimento vno non vtier, omnibus quod præstat.
Nanque vbi amor condimentum inerit, cuiuis placiturum credo.
Neque salsum, neque suaue esse potest quicquam, vbi amor non admiscetur.
Fel, quod amarum est, id mel faciet: hominem ex tristi lepidum & lenem.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, magis quàm ex auditis.
Qui postquam amo Casinam, magis initio mundiciis munditiam antideo.
Myropolas omneis sollicito, vbicunque'st lepidum vnguentem, vngor,
Vt illi placeam: & placeo, vt videor. sed vxor me excruciat, quia viuit.
Tristem astare aspicio, blandè hæc mihi mala res est appellanda:
Vxor mea, meáque amœnitas, quid tu agis? Cl. *abi, atque abstine manum.*
St. *Eia mea Iuno, non decet te esse tam tristem tuo Ioui.*
Quò nunc abis? Cl. *mitte me.* St. *mane.* Cl. *non maneo* St. *at pol ego te sequar.*
Cl. *Obsecro sanúsne es?* St. *sanus quando ted amo.* Cl. *nolo ames.* St. *non*
Potest impetrari. Cl. *enecas* St. *vera dicas velim.* Cl. *credo ego*
Istuc tibi. St. *respice ò mi lepos.* Cl. *nempe ita vti tu mihi es.*
Vnde hic, amabo, vnguenta dolent? St *oh, perij, manifestò miser*
Teneor. cesso caput pallio detergere? vti te bonus
Mercurius perdat myropola, quia hæc mihi dedisti. Cl. *eho tu*
Nihili cana culex. vix teneor. quin quæ decent te, dicam.
Senecta ætate vnguentatus per vias incedis ignaue.
St. *Pol amico dedi cuidam operam dum emit*
Vnguenta. Cl. *vt cito commentatus est.*
Ecquid te pudet? St. *omnia quæ vis.* Cl. *vbi in lustra iacuisti?*
Se. *Egone in lustra?* Cl. *scio plus quàm tu me arbitrare.* St. *quid id est?*
Quid tu scis? Cl. *te sene omnium senem neminem esse ignauiorem.*
Vnde is nihili? vbi fuisti? vbi lustratu's? vbi bibisti?
Adest mercator, vide palliolum vt rugat. St. *di me & te infelicitent,*
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi. Cl. *imò age vt lubet,*
Bibe, es, disperde rem. St. *ohe iam satis vxor est, comprime te, nimium tinnis.*
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges.
Sed quid ais? iam domuisti animum potius, vt quod vir velit
Fieri, id facias, quàm aduersere contra? Cl. *qua de re?* St. *rogas?*

Super ancilla Casina, vt detur nuptum nostro vilico,
Seruo frugi, atque vbi illi bene sit, ligno, aqua calida, cibo,
Vestimentis, vbique educat pueros, quos pariat, bene:
Potius quàm illi seruo nequam des armigero, atque improbo,
Cui homini hodie peculi nummus non est, nisi plumbeus.

Cl. *Mirum mecastor te senecta ætate officium tuum*
Non meminisse? St. *quid ais?* Cl. *quia si facias rectè & commodè,*
Me sinas curare ancillas, quæ mea est curatio.

St. *Qui, malùm, homini scutigerulo dare lubet?* Cl. *quia enim filio*
Nos oportet opitulari vnico. St. *at quanquam vnicu'st,*
Nihilo magis vnicus est ille mihi filius, quàm ego illi pater:
Illum mihi æquius est, quàm me illi, quæ volo, concedere.

Cl. *Tu ecastor tibi homo malam rem quæris, subolet, sentio.*

St. *Egóne?* Cl. *tu. num quid frigutis? quid istuc tam cupidè petis?*

St. *Vt enim frugi seruo detur, potius quàm seruo improbo.*

Cl. *Quid si ego impetro, atque exoro à villico, caussa mea,*
Vt eam illi permittat? St. *quid si ego autem ab armigero impetro*
Eam illi permittat? atque me hoc credo impetrassere.

Cl. *Cónuenit. vis tuis Chalinum huc euocem verbis foras?*
Tu eum orato, ego autem orabo villicum. St. *sanè volo.*

Cl. *Iam hic erit. nunc experiemur, nostrûm vter sit blandior.*

St. *Hercules, diíque istam perdant, quod nunc liceat dicere.*
Ego discrutior miser amore: illa autem quasi ob industriam
Mihi aduorsatur. subolet hoc iam vxori, quod ego machinor,
Propter eam rem magis armigero dat operam de industria.

OMNIBVS REBVS EGO AMB. CR.] ego credo amorem omnibus rebus, & nitoribus nitidis antecellere, ac præstare. NITORIBVS NITIDIS] *nitoribus nitidis*, ex illo genere est, in quo nomen adiectiuum & substantiuum, sunt eiusdem originis: vt suprà *amœnitate amœna*, in Capt. & apud Lucretium, *sonitu sonanti*. lib. 1 ibi, *sonitu distare sonanti*. NEC POTEST Q. COMM] nec potest quidquam dici. al. *nec potis q. comm.* QVOD PLVS SALIS PLVSQ. LEP.] quod salsius, lepidiúsque sit. NIMIS DEMIROR] magnopere demiror. QVI VTVNTVR CONDIM.] qui adhibent condimenta in cibis. EO CONDIMENTO] amore. NANQVE VBI AMOR COND.] id est, nam quo in cibo amor erit pro condimento, cuiuis cum cibum placiturum credo: ID, MEL FACIET] amor fel faciet videri mel. vel sic, amor faciet, vt fel, quod amarum est suapte natura, sit mel. vel sic, amor mel ex felle faciet. EX TRISTI] ex insuaui, acerbo, & iracundo, & iniucundo, faciet comem, elegantem, & tranquillum. DE ME] ex me. DOMI] non quæro foris exemplum, cùm habeam domi. MAGIS INITIO] magis quàm initio. MVNDITIIS M. ANTIDEO] hyperbole: eiusdem fere generis est illud, suprà, *nunquam edepol ieiunium ieiunum'st æquè, atque ego ruri reddibo te.* antideo autem, id est, anteeo, antecedo, supero. MYROPOLAS OMNEIS SOLLICITO] vnguentarios, seu vnguentorum venditores omneis sollicitos reddo. VBICVNQVE'ST LEP. VNG.] apud quoscunque est blandum & suaue vnguentum. VT VIDEOR] vt mihi videor. ὡς φαίνομαι. SED VXOR ME EXCRVCIAT, Q. V.] viri apud Plautum vxoribus suis mortem exoptant, exempli causa in Trin. *Quid agit tua vxor? vt valet?* MEG. *plus quàm ego volo.* BLANDE HAEC MIHI M. R. &c.] hæc mala res videlicet, vxor, blandis verbis mihi est appellanda. QVID TV AGIS?] hæc dum loquitur Stalino, vxorem leni manu demulcet, & vt in Amphitruone loquitur, *palpo percutit.* MEA IVNO] sic infrà eadem fab. *quia insit hæc Iuno mea.* SANVS, QVANDO TED AMO] sanus sum, quoniam te amo. NON POTEST IMPETRARI] nō potest à me impetrari, vt te nō amem. VERA DICAS VELIM] velim te à me esse enecatam. velim ita sit, vt dicis, te à me enecari. RESPICE Ô MI LEP.] respice ad me, ô mea lepidissima vxor faciem tuam ad me conuerte. retro adspice. VNGVENTA DOLENT] *vnguenta dolent.* dictum est, pro, vnguenta olent, d. consonante interposita hiatus vitandi gratia, & propter versum. MANIF. MIS. TENEOR] καταφωρῶμαι in ipso furto deprehendor. ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλίσκομαι. QVIA HAEC MIHI DEDISTI] malim legi, qui hæc mihi dedisti. CANA CVLEX] sic appellat senem amatorem instar culicis fœtidum. vel proinde molestum, & odiosum. vt sunt culices, qui formosis puellis, dum eas vel pro muscide sua verberant, & pertundunt, vel suo tinnitu obtundunt, & somnum capere non sinunt, molesti sunt. *Culex* hoc loco fœminis generis est, apud Horat. mascul. Sat. 5 lib. 1 *mali culices, ranæque palustres Auertunt somnos* & apud Virg. in Culice in extr. *Parue culex pecudum custos tibi tale merenti, Funeris officium vitæ pro munere reddit.* SENECTA AETATE] ætate senio confecta. Lucr. li. 5. *Post vbi equum validæ vires ætate senecta, Membráque deficiunt,* &c. Idem lib. 3. *Quidve foras sibi volt membris exire senectis.*

Plautus,

Plautus suprà Aulul. *quem senecta ætate ludos facias.* VNGVENTATVS]vnguento delibutus. COMMENTATVS EST?] commentus est? falsam causam excogitauit? fortasse verò legendum *commentus est?* ECQVID TE PVDET] nunquid te pudet? OMNIA QVAE VIS] volo omnia, quæ vis, sermo assentientis, & placere studentis, vel etiam bene precantis, & beneuolentiam significantis. sic Horat. Sat. 9. lib. 1. *& cupio omnia, quæ vis.* Iterum Plautus in Cistellar. *quodcunque optes, velim tibi contingere.* Idem in Persa, *Omnia quæ tu vis, ea cupio.* VBI IN LVSTRA IACVISTI?]vbi iacuisti ad lustrandum? id est, scortandum? in lustra, id est, ob lustra? lustrorum gratia. vel in lustra, id est super lustra, & in lustris. TE SENE OMNIVM SENEM NEM.] scio te sene senem neminem, id est, nullum senem ex omnibus senibus, esse ignauiorem. Quidam legi volunt, te sene omnium senem neminem esse ignauiorem, ego nihil muto: neque tamen illam lectionem improbarem, si eam vetus aliquis codex comprobaret. VNDE IS NIHILI?] vnde venis, homo nequissime? VBI LVSTRATVS ES?] vbi scortatus es? profert hunc locũ Nonius, sed mendosè, in voce lustratus: quam interpretatur luxuriosus, planè labens. VT RVGAT?] vide, quo pacto palliolum rugosum est? ex pallio rugoso, cognoscit mulier virũ iacuisse aliquo in loco. INFELICITENT] infelicem faciant, &c. vtitur hoc verbo non vno loco, vt in Epid. *Dij immortales te infelicitent, vt tuis gradibus grãdibus.* INIECI] nieci. immisi. ES] es, imperatiui modi, ab edo, es, est, ede. NIMIVM TINNIS] nimis acutam vocem iacis, nimis acutè clamas, translatio est ab ære, cuius sonitus acutus aureis acriter ferit, ac verberat. In prologo Pœnuli, *Matronæ tacitæ spectent: tacitæ rideant. Canora hic voce sua tinnire temperent:* suprà in Asin *tandem opinor, Conticuit nunc adeam optimũ est priusquam incipit tinnire.* RELINQVE ALIQVANTVM ORATI CRAS.] noli orationem omnem suam, qua mecum litigas, consumere: sed relinque aliquantum, vt habeas cras, vnde mecum litiges. SED QVID AIS?] quid ais? sermo nouum sermonem instituentis, & percunctari cogitantis & parantis. ADVERSVM CONTRA?] pleonasmus. NOSTRO VILLICO] Olympioni. ATQVE VBI ILLI BENE SIT] atque apud quem Casina bene accipiatur, & beata sit. EDVCAT R.] alat bene, & ad ætatem maturam perducat pueros, quos pariat. ILLI SERVO NEQ.] Chalino seruo improbo, & inutili. NVMMVS PECVLI NON EST] non est peculium, quod nummo sit æstimandum sic sæpe loquuntur boni scriptores Cornelius Nepos in Timotheo, *Ab eo mille, & ducenta tallenta præda in publicum detulit.* NISI PLVMBEOS]plumbeus nummus nullius pretii est, nisi forte tanti est, quanti plumbũ est, vnde factus est, Plautus in Mostell. *Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos Nummos.* Idem in Trinummo, *Cui si capitis res sit, nummum numquam credam plumbeum* NE SINAS CVRARE ANCILL QVAE M. ST CVRATIO] Xenophon, & Aristoteles in Oeconomicis distinguunt officia virilia ab officiis muliebribus. Et Aristoteles in Politicis ostendit, alias esse virtutes viriles, alias muliebres, ex eo quod alia sint viri officia, alia mulieris. MALVM] malum, hic aduerbium, seu potius interiectio est de qua suprà. SCVTIGERVLO]scutigerulo dixit, pro scutigero, ad contemtum. TV ARCAST. T. E. MALVM R. Q.] tu tibi malam rem accessis iumento tuo. Sic enim loquitur in Amphitr. SVBOLET, SENTIO] hæc secum loquitur Stalino summissa voce, ne exaudiat vxor, subolet, inquit, vxori meæ consilium meum vel amor meus, vel nequitia mea deniq. Sic Ter. Heaut. *Sed ille tum quoque Syrus idem mirè finxit filium, vt me paullulum quidem subolat esse amicam hanc Clinia* est autem tralatio à sensu oderandi. EGONE?] nunc clariùs loquitur. & ad vxorem versus. egóne, inquit, mihi malam rem quæro? NAM QVID FRIGVTIS?] *frigo, & frigutire, & fritinnire,* inquit Nonius, *est cum sono subsilire, & erigi, & excitare, quod quæcunque friguntur, vel frigent, ea vel nimio calore, vel nimio frigore subsiliunt.* Deinde profert hunc locum Fulgentius similiter, *frigutire,* inquit, *dicitur subtiliter adgarrire.* Plautus in Casina, &c. Festus, *fringillum,* inquit, *auis dicta, quòd frigore cantet, & vigeat. vnde & frigutire.* postremo Varro quoque hunc locũ profert lib. 6. de Lingua Latina, significátque hoc verbum translatum esse à fringuilla aui. itaque scriptum est apud eum *fringutis* non *frigutis.* QVID ISTVC TAM CVPIDE PETIS?] ὀργιάζεις seu ὀργᾷς. Nam idem dicit aliis verbis, frigutire enim, est gestu corporis cupiditatem animi declarare. IMPETRASSERE] impetraturum esse. CONVENIT] conuenit inter nos, ὡμολογήθη. NOSTRÙM VTER SIT BLAND.] vter nostrùm sit blandior ad persuadendũ seruis, quod vterque nostrùm volet. blandi propriè dicuntur à Latinis, qui molli & illecebroso sermone vtentes, delectare, & flectere volunt, non expugnare, aut alienare. Hora. Sat. 1. lib. 1. *vt pueris olim dãt crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere prima.* Idem de Orpheo oda 12. lib. 1. *Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus.* HERCVLES DIIQVE, &c.] hæc secum loquitur senex ad spectatores versus. QVOD NVNC LICEAT DIC.] cum solus sum, & absente, seu non audiente vxore, quæ iuerat Chalinum euocatum. QVASI OB INDVSTRIAM] quasi de industria. sic loquitur infrà eadem fabula, *quasi ob industriam, quanto ego plus properaui, tanto minus.* SVBOLET HOC IAM VXORI, QVOD EGO MACHINOR] subodoratur hoc iam vxor, quod ego paro, Semolior. suspicatur iam vxor quod seruo.

STALINO senex, CHALINVS senex.

Sta. *QVi illum dij omnes deæque perdant.* Ch. *te vxor aiebat tua*
Me vocare. Sta. *ego enim vocari iussi.* Ch. *eloquere quid velis.*
Sta. *Primùm ego te porrectiore frante volo mecum loqui,*
Ch. *Stultitia'st ei te esse tristem, cuius potestas plus potest.*
St. *Perbona frugi hominem iampridem esse arbitror.* Chal. *intelligo.*
Quin si ita arbitrare, emittis me manu? St. *quin id volo,*
Sed nihil est, cupere me factum, nisi tu factis adiuuas.

Ch. *Quod velis modò, id velim me scire.* St. *ausculta, ego loquar:*
Casinam ego vxorem promisi villico nostro dare.
Ch. *At tua vxor, filiúsque promiserunt mihi.* St. *scio,*
Sed vtrum nunc tu, cælibem esse te mauis liberum,
An maritum seruum ætatem degere & natos tuos?
Optio hæc tua'st, vtram harum vis conditionem accipe.
Ch. *Liber si sim, meo periculo viuam, nunc viuo tuo.*
De Casina certum est concedere homini nato nemini.
St. *Intro abi, atque actutum vxorem huc euoca ante ædis e tò.*
Et situlam huc tecum afferto cum aqua & sorteis. Ch. *sati placet.*
St. *Ego pol istam iam aliquouorsum tragulam decidero.*
Nam si sic nihil impetrare potero, saltem sortiar.
Ibi ego te & suffragatores tuos vlciscar. Ch. *attamen*
Mihi obtinget sors. St. *Vt quidem pol pereas cruciatu malo.*
Ch. *Mihi illa nubet, machinare quo lubet quouis modo.*
St. *Abin hinc ab oculis?* Ch. *inuitus me vides. viuam tamen.*
St. *Súmne ego miser homo? satis omnes res sunt aduersæ mihi?*
Iam metuo, ne Olympionem mea vxor exorauerit,
Ne Casinam ducat. si id factum est, ecce me nullum senem:
Si non impetrauit, etiam specula in sortibus stat mihi.
Si sors autem decolassit, gladium faciam culcitam,
Eúmque incumbam. sed progreditur optimè, eccum Olympio.

QVI ILLVM DII OMNES, &c.] qui, pro, vt, vel vtinam sic ferè Donatus ad illud Terentii in Phormione. *est parasitus quidam Phormio homo confidens qui illum dij omnes perduint.* &c. hæc enim notat. *Qui*, vtinam est, vt Lucilius in 2. *Qui te Nomentane, malum iam cetera perdat, aut, Qui hoc consilium quod dicam, dedit.* Idem ibidem, *Qui, aut expletiuum est aut pronomen, quo incipiens Phormionem describere, cohorruit commemoratione eius, & in hanc vocem, quasi confusus, erupit.* &c. Sed quamuis, *qui*, possit esse apud Terentium pronomen, hic tamen non potest esse. Dicemus igitur positum pro, vt, seu vtinam, sic Marcus Tullius libro 4 epistol. ad Atticum. *De Apollonio quod scribis, qui illi dij irati homini Græco* &c. Plautus Menæch. *Qui illum dij omnes perduint, qui primus commentus est contionem.* &c. idem in Persa, *Qui illum Persam atque omnes Persas, atque etiam omneis personas Malè dij omnes perduint*, &c. Idem in Trinummo, *Hem, illud erat, qui istum dij perdant.* Iam verò *illum*, hoc est, Chalinum. PORRECTIORE FRONTE] hilariore, explicatiore, ex signo, id, quod significatur, intelligendum nam signũ pro eo, quod significatur, positũ est. frons enim porrecta, hilaritatem & lætitiam: cõtracta, tristitiam & mœstitiam significat. Terent. Adelph. *date hodie mihi Exporge frontem.* Sic aliis corporis partibus, alii animi affectus indicantur: quarum rerum complura collegimus exempla in Commentariis Horationis ad illum locum: *Deme supercilio nubem* &c. epistol. 18. libro 1. STVLTITIA'ST EI TE ESSE TRISTI CVIVS, &c.] id est, stultus est, qui se tristem ei præbeamus, qui plus potest vel stulti sunt, qui se tristeis ei præbent, &c. vel stulti simus si nos tristeis ei præbeamus, qui plus potest. secunda persona posita est pro tertia infinita, vel pro prima, aut tertia plurali. Idem in Pœnulo, *qui bene volunt, bene vis tecum*, id est, iis, qui bene vobis volunt, nos similiter bene volumus. tale est & illud eiusdem & in Sticho. *nimia voluptas est, si diu afueris domo: Domũ si redieris, sit tibi nulla'st ægritudo animo obuiam.* VERBONAE FRVGI HOM] vel subintelligendum *te*, seu repetendum ex illo versu *primùm ego te*, &c. vel legendum *te bonæ frugi*. &c QVIN, SI ITA ARB.] quamobrem non, si ita arb &c. QVIN ID VOLO] Immò verò id ipsum volo. *quin* secũdo loco positum, & quod est in responsione Stalionis, aliter vsurpatur, quod in serui interrogatione est SED NIHIL EST CVR ME F.] id est, sed frustra cupiam te esse liberum, nisi tu me factis tuis re & operà tua adiuuas. COELIBEM] *cælibem dictum existimant, quòd dignam cælo vitam agat*, inquit Festus, Cœlebs opponitur marito, id, quod indicat & hoc *vtrum nunc tu cælibem esse te mauis, liberum An maritum seruũ* &c. & illud ex Merc. in exit. *Adnos natus sexaginta qui erit, si quem sciebimus. Siu maritum, siue adeò hercle cælibem scortarier, Cum eo nos hic lege agemus* &c OPTIO TVA'ST.] optandi potestas tua est eligere tibi licet. VTRAM HARVM VIS CONDITIONEM ACC] al vtram harum vis conditionum accipe. MEO PERICVLO V.] non alieno. NVNC VIVO TVO] quia seruus, non est suus, sed domini. Itaque viuit, & moritur periculo domini. mortuo enim seruo, damno afficitur dominus: & quanto seruus, qui mortuus est, pretiosior est, tanto maiore detrimento afficitur. CONCEDERE] cedere. HOMINI NATO] sic sæpe loquitur, vt in Mostellaria. *Tanquam si intus natus nemo in ædibus habitet.* Idem in Rudente *dominus huic nemo, ne frustra sies Nisi ego nemo natu'st.* ET SITVLAM HVC TECVM EFF. CVM AQ. ET. SOR.] ex hoc loco maximè, & ceteris, quæ ad hunc locum pertinent, quomodo sortirentur veteres, cognoscere licet. Nam primùm vas, in quod conjiciendæ erant sortes, implebatur aqua: neque in vas inane conjiciebantur sortes: deinde sortes erãt ligneæ, nõ terrenæ, seu terreæ, ne liquescerent in aqua, vt sors Aristodemi liberũ olim deliquit.

delic [illegible]. deinde in sortibus inscripta erant [illegible] tum nomina vel aliquid [illegible] ideo nom[illegible] [illegible] scriptum [illegible] vide[illegible] num & d[illegible] & [illegible] qui [illegible] scriptum habebat, fuit Olympionis: Altera Chalini, in libro [illegible] n 2. Accus. sortientium nomina scripta fuisse: quem locum mox proferemus. Postremò, cuius sors prima exibat, vel educebatur, is vincebat. Quam autem hic Plautus sitlam nomine Latino dicit, Marc. Tullius hydriam Græco appellat in libro illo 2 de Accus. EGO POL ISTAM IAM ALIQVOVORSVM TRAGVLAM DESIIERO] allegoria est ducta à re militari. erat autem tragula iaculi genus, quod & tormento & manu mittebatur: & adiectum, atque affixum, vel ab ea parte, qua adactum erat, auellebatur, vel à cōtraria: atque vt commodius aueller etur, interdum vulnus erat latius aperiendum: quod decidere telum dicebāt Latini, vt Homerus ἐκ τάμνειν Est enim ἐκτάμνειν βέλος apud Homerum, vulnere latius inciso telum euellere. Festus, tragula inquit, est genus teli, dicta quod scuto infixa trahatur. Nonius, tragula, inquit, est hasta. deinde profert hæc verba ex Sallustio libro 3. hist. *aut ille, cetum qui volatice curren tē sparo secutus, aut tragula traiecit.* hoc igitur significat, ego vxoris meæ conatus, astutias & machinas aliqua ratione atque aliquo modo depulero ac deiecero. Nonnulli tamen hic legunt *deiecero.* NIHIL IMPERARE P[illegible]] nihil efficere potero: nihil assequi potero: [illegible]. VT QVIDEM POL PEREAS, &c.] tibi sors ea obtinget, vt pereas cum cruciatu malo. MACHINARE QVOD LVBET] quaslibet machinas adpara atque admoue, quod tibi lubet, molire. Lucret. libro 3. *Nam tibi præterea quod machiner, inueniámque Quod placeat, nihil est.* ad quem locum de hoc verbo plura. ABIN' HINC AB OCVLIS?] abísne hinc à conspectu meo? SVMNE EGO MISER HOMO?] nonne ego sum miser homo? [illegible] interrogat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non exorau[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] SITVLA] [illegible] nomine & M. Tullius in epist. ad M. Cœlium lib. 2. epist. [illegible] *magis, q[illegible] communibus [illegible] hæc tamen [illegible] specula,* &c.] IN SORTI] in sorte. SI SORS AVTEM DECOLLASSIT] si sors autem decollauerit, &c. decollauerit, id est, destituerit, fefellerit: vel vt alii [illegible] defluxerit, euanuerit, vt scribatur vno l. vtitur eodem verbo & suprà in Captiuis, *est illic mihi vna spes cantica. Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cenam asperam.* GLADIVM FACIAM CVLCITAM, &c.] faciam ex gladio culcitam, & in eum incumbam, incubabo gladio tanquam culcitæ pectus mihi gladio transfodiam. Suetonius in Augusto, *quærentibus quidam amicis quidnam Aiax ageret respondit, Aiacem suum in spongiam incubuisse.* Marc. Tull. lib. 2. de Inuen. Rhet. *Ille autem, cuius merces erant, in gladium ibidem incumberet.* Lucilius, *Suspendátque se, an in gladium incumbat, ne cœlum videat culcita, dicta est ab eo, quod tomento inculcatur.* inquit Festus, sic fere Varro lib. 4. de lingua Latina. *post, quam transferunt ad culcitas, quòd in eas agam, aut tomentum aliúdve quid calcabant, ab inculcando culcit[illegible] dicta: hinc quidquid insternebant, à sternendo culcitam appellarunt.* M. Tullius libro 4. Tusculanarum. *Eripiamus huic ægritudinem, quomodo? collocemus in culcita plumea, psaltriam adducamus.* EVMQVE INCVMBAM] id est, in eúmque incumbam, sic dictum *eum incumbam*, vt propugnare nugis, & adigere arbitrium, adigere iusiurandum, & similia de quibus in commentariis Horatianis & Lucretianis, interpretatio autem superiorum siue [illegible]. PROGREDITVR] procedit, prodit foras, egreditur.

OLYMPIO villicus, STALINO senex.

Ol.	*VNà edepol opera in furnum calidum condito,*
	Atque ibi tor[illegible]eto me p[illegible] o pane rubido hera.
	Quàm istam operam à me impetres, quod postulas.
Sta.	*Saluus sum, salua spes est, vt verba audio.*
Ol.	*Quid tu me verò libertate terri as?*
	Quid si tu nolis, filiúsque etiam tuus?
	Vobis i nuitis, atque amborum ingratiis
	Vna libella liber possum fieri.
Sta.	*Quid istuc est qui cum litigas Olympio?*
Ol.	*Cum eadem qu[illegible] tu semper.* Sta. *cum vxore ne mea?*
Ol.	*Quam tu mihi vxorem? quasi venator tu quidem es:*
	Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.
Sta.	*Quid ait? quid loquitur tecum?* Ol. *orat, obsecrat,*
	Ne Casinam vxorem ducam. Sta. *quid tu postea?*
Ol.	*Negaui enim ipsi me concessurum Ioui,*
	Si is mecum oraret. Sta *di te seruassint mihi.*
Ol.	*Nunc in fermento tota est, ita turget mihi.*
Sta.	*Edepol ego illam mediam diruptam velim.*
Ol.	*Credo edepol esse, siquidem tu frugi bona es:*
	Verùm edepol tua mihi odiosa est amatio.

Inimica est tua vxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares. St. *quid id refert tua?*
Vnus tibi hic, dum propitius sit Iuppiter,
Tu istos minutos caue deos floccifeceris.

Ol. *Nugæ sunt istæ magnæ quasi tu nescias,*
Repente vt emoriantur humani Ioues?
Sed tandem si tu Iuppiter sis emortuus,
Quum ad deos minores redierit regnum tuum,
Quis mihi subueniet tergo, aut capiti, aut cruribus?

Sta. *Opinione melius res tibi habet tua,*
Si hoc impetramus, vt ego cum Casina cubem.

Ol. *Non hercle opinor posse, ita vxor acriter*
Tua instat, ne mihi detur. St. *at ego sic agam,*
Coniiciam sortis, in sitellam, & sortiar
Tibi & Chalino, ita rem natam esse intelligo.
Necessum est vorsis gladiis depugnarier.

Ol. *Quid si sors aliter, quàm voles, euenerit?*

Sta. *Benedice Dis sum fretus, deos sperauimus.*

Ol. *Non ego istud verbum emisim titiuilitio.*
Nam omnes mortales deis sunt freti, sed tamen
Vidi ego dis fretos sæpe multos decipi.

Sta. *Tace parumper.* Ol. *quid vis?* St. *eccum exit foras,*
Chalinus intus cum sitella & sortibus.
Nunc nos collatis signis depugnabimus.

VNA AEDEPOL OPERA, &c.] Quemadmodum in superiore scena Stalino senex egit cũ Chalino de Casina Olympioni concedenda, sed frustra: ita hic Cleostrata non potest impetrare ab Olympione, ne Casinam vxorem ducat. hoc enim ex Olympionis respõsione intelligimus multis verbis egisse cum Olympione Cleostratam, vt Casinam vxorem poscere desineret. sed inanẽ operã sumsisse. Sic enim respondet Olympio, *Una adepol opera in furn. cal.* & proinde quasi dicat, me potius in furnum calidũ condi, & ibi pro pane rubido torreri patiar, quàm Casinam mihi præripi: aut quàm istuc, quod petis, à me impetrari. vel sic, quemadmodum inanẽ operam sumas, si me in furnũ calidũ pro pane ruuido, seu ruido condas, ibique igne exuras: ita cum me oras, vt Casinam mihi vxorẽ poscere desinam, operã perdis. TORRETO] igni vrito. sic Festus in verbo *torrere*. vbi & hunc locum profert. PRO PANE RVBIDO] *Rubidus apud Plautum panis vocatur,* inquit Festus, *parum coctus*. Item scorteæ ampullæ, rugosæ, rubidæ dici solent. Deinde profert hunc locum Ego & *rubidus* apud Festum, & *rubido* hic apud Plautum mendosè scripta esse arbitror, illícque *ruuidus*, hic *ruudo* scribendum puto: aut, vt Hermolao Barbaro videtur in glossematis Plinianis, illic *ruidus*, hic *ruido* scribendum est. Nam ruidum dici mihi videtur, quod est rude, scabrum & impolitum, quales sunt panes non bene pisti. Ex quo aliquando existimaui legendum apud Festum *parum pistus*: non parum coctus. Nonnulli panem rubidum, seu ruuidum esse panem bis coctum, quem nauticum vulgò appellant. QVAM ISTAM OPERAM, &c.] potiùs quàm quod postulas, vt istam operam à me impet. vel, potius quam vt speres te istam operam impetrare posse, quod postulas: id est, quam rem postulas. SALVA SPES EST] salua spes est, & occisa spes est, opponuntur inter se. Dicunt Latini etiam *occidit spes*, vt Horat. od. 4. lib. 4. *occidit, occidit spes omnis, & fortuna nostri nominis, Hasdrubale interempto.* Et Plautus suprà in Captiuis, *ea spes elapsa est,* &c. ATQVE AMBORVM INGRATIIS] idem dicit, nam vobis ambobus inuitis, & vestrûm amborum ingratiis idem valent. Ex hoc loco vel maximè apparet *ingratiis* nomen esse, non aduerbium, de quo in Commẽtarus Lucretianis plura. VNA LIBELLA LIBER POSS. F.] paronomasia. Libella autem, (vt docet Varro lib 5 de lingua Latina) est decima pars denarii, quia as libram pondo, valebat, & erat ex argento parua. Itaque vna libella, id est, exiguo pretio M. Tullius pro Roscio Comœdo. *hic nisi planum facit L. L-S. IↃↃↃ. ad libellam sibi deberi, causam perdit.* Idem li. 2. accusat. *Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, vnam libellam dedisset.* Plautus in Captiuis, *At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.* Idem in Pseud. *quid ego me fleam. Cui nec paratus nummus argenti fiet, Neque cui libella spes sit vsquam gentium?* Propterea autem dicit Olympio, se vna libella liberũ posse fieri, quia sperat, se, si Casinam vxorem ducat, & heri sui amoribus morem gerat, facilè libertatem consecuturum. EVM CANE] canem dicit, quia assiduè latrat, vt canis. sic in Menæchmis, *Ita me illa rabiosa fœmina obseruat canis,* ibidem. *Nam dudum vxorem suam esse aiebat rabiosam canem.* Idem Mil. Glor. *Licuit vxorem dotatam genere summo ducere. Sed nolo mihi oblatratricem in ædeis intromittere.* NEGAVI ENIM IPSI ME CONCESS.] tale est illud Catuli, quod & Bosius ad hunc locum adscripserat. *Nulli se dicit mulier mea nubere malle, Quàm mihi, non si se Iuppiter ipse petat.* SI IS MECVM ORARET] si is mecum ageret SERVASSENT M.] seruarint mihi optatũs. IN FERMENTO

TOTA'ST] Fermentum à feruẽdo dictum, quod suo feruore farinæ massã turgidã reddat. in fermẽto est, igitur, i. irata est: ira turgescit. ITA TVRGET MIHI] ira scilicet. declarat quod prius obscurius dixerat. Sic Achilles apud Homerum ix. Iliad. Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ. &c. quod sic vertit M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *At mihi cor penitus turgescit tristibus iris,* &c. & Horat oda [illegible] lib. [illegible]. *va, meum Feruens difficili bile tumet iecur.* Eodem sententia dixit de irato in Bacchid. *Sufflatus ille huc veniet.* MEDIAM DIRVPTAM V.] sic respondet Pistoclerus ad illud, quod dixerat parasitus, *sufflatus ille huc veniet*, PIST. *diruptum velim.* Ex quo intelligere licet, sufflari & turgere, per translationem dici de eo qui irascitur. CREDO AEDEPOL ESSE] credo ædepol ita esse vt dicis. AMATIO] tua amatio τὸ ἐρᾶν σου. INIMICA'ST TVA VXOR M. &c.] tale est illud Horatii, quamuis differat personis. Satyr. 1. lib. 1. *Non vxor saluum te vult, non filius, omnes vicini oderunt, noti, pueri, atque puelli.* DVM PROPITIVS, &c.] Dummodò ego tibi propitius sim, qui sum paterfamiliàs, & rex domus: contemne omneis alios familiares qui sunt me inferiores, ac minores. allegoria est. MINVTOS CAVE DEOS FLOCCI F.] noli flocci facere deos minores, id est vxorem, filium, &c caue flocci feceris, hyperbole. alludit autem ad deos maiorum gentium, qui sunt numero 12. & minorum gentium. Sũt autem 12. hi, ab Ennio duobus versibus cõprehẽsi, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Ceteri minorum sunt gentium, vt Bacchus, Hercules, Æsculapius, Iuuentas, &c. M. Tull. lib. 1. Tuscul. quæst. *Ipsi illi maiorum gentium Dij qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur.* Idem lib. 4. Academic. quæst. *Cleanthes, qui quasi maiorum est gentium, Stoicus.* &c. Idem lib 9 epist. ad Papir. Pætum, *Fuerunt enim patricij minorum gentium.* Maiorum autem gentium patritii, vt dicam ἐν παρόδῳ, dicti sunt patres qui à Romulo lecti sunt, & eorum progenies: minorum gentium qui à prisco, eorumque suboles. Tacitus lib. 11. *Iisdem diebus in numerum patritiorum adsciuit Cæsar vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & Lucius Brutus minorum gentium appellauerant, exhaustis etiam, quas dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Sænia sublegere. Lætaque hæc in rempublica, multo gaudio Censoris inibantur.* HVMANI IOVES] mortales Ioues, qualis tu es, Ioues à singulari nominatiuo, Iouis, vt vult Priscian. lib. 6. vbi hunc locum profert. AD DEOS MINORES] ad deos minorum gentium. QVIS MIHI SVBVENIET, &c.] al. quis me subueniet, &c. OPINIONE MELIVS &c.] melius, quàm opinaris. ITA REM NATAM ESSE INTELL.] eam naturam rei esse video, cuiusmodi naturæ negotium esse intelligo, &c. NECESSVM'ST VORSIS GLAD. DEPVGN.] necesse est omni contentione dimicari prouerbium olet. *versis gladiis*, id est, toratis, & circumactis gladiis. tractum à gladiatoribus, qui sine vlla dissimulatione, neque animi, aut ludicri causa, sed seriò, & vitam alter alterius petentes, digladiantur. BENEDICITE] εὐφήμει, bona verba loquere, bene ominare, sic suprà in Asin. *Eia benedicito.* & in Aulularia, *Bono animo es, & benedice.* DEOS SPERAVIMVS] in diis spes nostras collocatas habemus aliter Virg. libr. 1. Æneid. *Si genus humanum, & mortalia temnitis arma, At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.* ISTVD VERBVM] istud dictum, istud quod dixisti. NON EGO ISTVD VERBVM EMISS. TITIVIL.] non istud quod modò dixisti, nempe te diis fretum esse, & in diis spes tuas positas habere, emissim, id est, emerim titiuilitio, id est, re nullius pretii, titiuilitiũ, inquit Festus, nullius significationis est, vt apud Græcos βλίτυρι, σκινδαψός. Plautus, non ego, &c. Sed Fulgentius, titiuilitium, dici voluerunt, inquit, fila putrida, quæ de telis cadunt. Deinde hunc locum profert. putat Turnebus libro 16. aduers. cap. 3. Fulgentium legisse textriuilitium apud Plautum, vt sit nomen compositum ex textu, & vilitate. NAM OMNES MORTALES, &c.] sententia impia, quam Plautus sapienter auctori improbo, & planè ea digno attribuit. INTVS] domo. COLLATIS SIGNIS] alia metaphora, seu allegoria a re militari. conferri signa enim dicuntur, cùm duo exercitus concurrunt & confligunt, eadem fere sententia dixit, *versis gladiis.*

CLEOSTRATA vxor, CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

Cl. *FAce Chaline me certiorem, quid meus vir me velit?*

Ch. *Ille adepol viuere ardentem te extra portam Metiam,*

Credo ecastor velle. Cl. *at pol ego haud credo, sed certò scio.*

St. *Plus artificium est mi quàm rebar, hariolum hunc habeo domi.*

Quid si propius attollamus signa, eamúsque obuiam?

Sequere. quid vos agitis? Ch. *assunt quæ imperauisti omnia,*

Vxor, sortes, situla, atque egomet. St. *te vno adest plusquam ego volo.*

Ch. *Tibi quidem edepol ita videtur, stimulus ego nunc sum tibi,*

Ego quòd corculum assudascit iam ex metu St. *mastigia.*

Cl. *Tace Chaline.* Ch. *comprime istum.* Ol. *immo istunc.*

St. *Depone hic sitellam, sortis cedo mihi, animum aduertite,*

Atque ego censui abs te posse hoc me impetrare vxor mea.

Caßina vt vxor mihi daretur, & nunc etiam censeo.

Cl. *Tibi daretur illa?* St. *mihi enim, ah non id volui dicere.*

Dum mihi volui, huic dixi: atque adeò dum mihi cupio, perperam

Iamdudum hercle fabulor. Cl. *pol tu quidem atque etiam facis.*

St. *Huic immò hercle mihi. vah, tandem redij vix veram in viam:*
Cl. *Perpol sæpe peccas.* St. *ita fit, vbi quid tantopere expetas.*
Sed te vterque tuo pro iure, ego atque hic oramus. Cl. *quid est?*
St. *Dicam enim mea mulsa, de isthac Casina huic nostro villico*
Gratiam facias. Cl. *at pol ego neque facio, neque censeo.*
St. *Tum igitur ego sorteis vtrinque iam mittam.* Cl. *quis vetat?*
St. *Optimum atque æquißimum istud esse, iure iudico:*
Postremò si illud, quod volumus eueniet, gaudebimus.
Sin secus, patiemur animis æquis: Ch. *tene sortem, tene,*
Vide quid scriptum est. Olymp. *vnum.* Ch. *iniquum est, quia isti priusquam mihi est.*
St. *Accipe hanc sis.* Ch. *cedo, mane, vnum venit in mentem modò,*
Vide, ne qua illic insit alia sortis sub aqua. St. *verbero,*
Mente censes esse? nulla est, habe quietum animum modò.
Quod bonum atque fortunatum sit mihi, tuum magnum malum.
Ol. *Tibi quidem edepol credo eueniet, noui pietatem tuam.*
Sed manedum, num ista aut populna sors, aut abiegna est tua?
Ch. *Quid tu id curas?* Ol. *quia enim metuo, in aqua ne summa natet.*
St. *Euge caue conijcite sorteis nunciam ambo huc eccere.*
Vxor aqua. Ol. *noli vxori credere.* St. *habe animum bonum.*
Ol. *Credo hercle hodie deuorabit sortis, si attigerit.* Ch. *tace.*
Ol. *Taceo, deos quæso, tu vt quidem hodie canem & furcam feras.*
Ch. *Mihi vt sortitio eueniat, vt quidem hercle pedibus pendeas.*
Ol. *At tu, vt oculos emungare ex capite per nasum tuos.*
Quid times? paratum oportet esse iam laqueum tibi.
St. *Perijsti, animum aduortite amabo.* Ol. *taceo.* St. *nunc tu Cleostrata.*
Ne à me memores malitiosè de hac re factum, aut suspices,
Tibi permitto, tute sorti. Ol. *perdis me.* Ch. *lucrum facit.*
Cl. *Benefacis.* Ch. *deos quæso, vt tua sors ex sitella effugerit.*
Ol. *Ain tu? quia tute es fugitiuus, omneis te imitari cupis.*
Sed vtinam tua quidem sicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, ista in sortiendo sors delicuerit.
Ch. *Tu vt liquescas ipse actutum, virgis calefactabere.*
St. *Hoc agesis Olympio* Ol. *si hic litteratus me sinat.*
St. *Quod bonum atque fortunatum mihi sit.* Ol. *ita verò & mihi.*
Ch. *Non, imò hercle.* Ol. *imò mihi hercle.* St. *vincet, tu viues miser.*
Præcide os tu illi hodie. age, ecquid fit? Cl. *ne oblexis manum.*
Ol. *Compressan' palma, an porrecta ferio?* St. *age vt vis.* Ol. *hem tibi.*
Cl. *Quid tibi istue tactio est?* Ol. *Quia Iuppiter iussit meus.*
Cl. *Feri malam tu illi rursum.* Ol. *perij, pugnis cædor Iuppiter.*
St. *Quid tibi tactio hunc fuit?* Ch. *Quia iussit hæc Iuno mea.*
St. *Patiundum'st, siquidem me viuo mea vxor imperium exhibet.*
Cl. *Tam huic loqui licere oportet, quàm isti.* Ol. *cur omen mihi*
Vituperat? St. *malo Chaline tibi cauendum censeo.*
Ch. *Temperi postquam oppugnatum est os.* St. *age vxor mea nunc iam*
Sorti, vos aduortite animum. præbe tu. Ol. *vbi sim nescio.*
Perij, cor lienosum opinor habeo, iamdudum salit,
De labore pectus tundit. Cl. *teneo sortem.* St. *effer foras.*

Ch. *Iamne mortuus?* Ol. *ostende, mea est* Ch. *mala crux ea est quidem,*
Cl. *Victus es Chaline.* St. *tum nos diu viuere Olympio*
Gaudeo. pietate factum'st mea, atque maiorum meum.
Intro abi vxor, atque adorna nuptias. Cl. *faciam vt iubes.*
St. *Scin' tu ruri esse ad villam longe quo ducat?* Cl. *scio.* St. *intro abi.*
Et quanquam hoc tibi'st agre, tamen fac accures. Cl. *licet.*
St. *Eamus nos quoque intro, hortemur vt properent.* Ol. *nunquid moror?*
Nam præsente hoc plura verba fieri non desidero.

ILLE ADEPOL VIDERE TE ARD.] id est, Ille ædepol te videre velit in rogum impositam & ardentem extra portam Metiam, porta Metia, eadem erat atque Esquilina. Cadauera autem extra vrbem comburebantur, quod vel ex M. Tull. lib. 2. de legibus intelligere licet, quin etiam extra vrbē mortui sepeliebātur, sic M Tull. *In vrbe ne sepelito, néve vrito.* Præterea extra portam Metiam pecudes laniabant: & maleficos supplicio afficiebant: quod declarat & noster Plautus in Pseud. ibi. *iam hic ero. verùm extra portam Metiam currendum'st prius* CA. *quid eo.* PS. *lanios inde arcessam duos cum tintinnabulis Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero.* legendum est autem vt edidimus *ille adepol*, &c. non vt habent aliæ editiones, *Illum adepol* &c. AT POL EGO HAVD CREDO, SED, &c.] plus est scire, quàm credere. nam certior scientia est, quàm fides, vt docet Aristoteles πίστις enim, inquit ille, in Rhetoricis ἐστὶν ἰσχυρὰ ὑπόληψις, id est, fides est firma, seu valida existimatio, siue opinio. scientia vero est principiorum & primarum causarum cognitio seu comprehensio. Itaque quanto minus est, valide opinari, quàm scire, tanto minus est credere, quàm scire. Donatus ad illud Terent. in Eunucho, *Credin'?* GN *immò certò.* Notat, *credere, dubitantis esse: certum esse, fidentis.* HARIOLVM HVNC HABEO D] hoc eò dicit Stalino, quod ita responderat Chalinus Cleostratæ, *Ille adepol videre*, &c. proinde ac si dicat, seruum habeo, diuinandi & hariolandi peritum: quod nesciebam. Itaque plus artificum habeo domi, quàm putabam. Dicti sunt harioli, vt vult Donatus ad illud Terētii in Phorm. *interdixit hariolus*, &c. vel à fatis, & fando, quasi fariolus: hi enim pro f. & f. pro h. in multis nominib. ponebant, vel ab halando: nam harioli solent halitu mortalem animam quasi eiicere, seu exhalare, vt immortalem & diuinam recipiant. QVID SI PROPIVS ATTOLLAMVS S. &c.] allegoria est à re militari. sic suprà: *Nunc nos collatis signis depugnabimus.* sententia autem hęc est. quid si propius accedamus, eamúsque aduersum? TE VNO ADEST PL. F. V.] ceteros & cetera præstò esse facilè patior, te abesse malim quam adesse. STIMVLVS EGO N. S. T] i. ego nunc tibi molestus sum, tanquam stimulus. mea præsentia te vrit & cruciat. ASSVDASSIT] assudauerit. est autem antiphrasis. nam assudassit dixit pro conglaciarit, congelarit, alserit, frigore contractum sit. metus enim vt & frigus contrahit. MASTIGIA] verbero. ATQVE EGO CENSVI, &c.] Atqui ego putaui, &c. atque pro atqui MIHI ENIM] inducitur senex præ amoris incendio, & animi perturbatione, crebrò lingua peccans & aliud loquens, quàm velit, cum amorem suum dissimulare & tegere debeat, neque id possit tamen. DVM MIHI VOLVI, NVIO D] par, & consentaneum erat senem ita dicere, dum ego huic volui, mihi dixi, i. dum ego volui dicere, putaui, vxor, me abs te impetrare posse, Casina, vt huic vxor daretur, mihi dixi, sed amore perturbatus loquitur, quod fert libido, non quod ratio postulat.

PERPERAM IAMDVDVM H. FAB.] iamdudum hercle animo erro, & lingua pecco, & aliud pro alio loquor. POL TV QVIDEM ATQVE ETIAM. &c.] pol tu quidem crebro peccas, & perperā loqueris. VAH, TANDEM REDII VIX, &c.] allegoria, id est, nunc tandem vix errare desii, & quod sentio id loqui cœpi. sic ferè loquitur infrà. *Nunc pol ego demum in rectam redij semitam.* & iterum infrà, *de via in semitam regredere.* VBI QVID TANTOPERE EXP.] vbi aliquis aliquid tantopere expetat, quantopere ego expeto. MEA MVLSA] mea vxor, quæ mihi instar mulsæ, seu mulsi es, mea iucundissima vxor: mea voluptas, aqua multa, vt vinum mulsum. DE ISTAC CAS. H. N. VILL. GRAT. F.] quod ad istam Casinam attinet, huic nostro villico concedas & condones, vt eam vxorem ducat. gratiam facere, est remittere, concedere, condonare. sic loquitur in Mostellaria, *De cena facio gratiam.* idem Milite glor. *quàm benignè gratiam fecit, ne iratus esset?* Idem in Trinummo: *hisce ego tibi artibus gratiam facio, ne colas, neu imbuas ingenium.* Sallustius in orat. Catonis, *Multósque mortales ob eam causam aduersos habeo, qui mihi atque animo meo nullius vnquam delicti gratiā fecissem, haud facilè alterius lubidini malefacta condonabam.* Titus Liuius, *Omnium igitur tibi, Ap Claudi, quæ impiè, nefariéque per biennium alia super alia es ausus gratiam fecit.* Sueton. in Tiberio, *Bononiensibus quoque publicè, quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit, coniurandi cum tota Italia pro partibus suis.* Idem in eodem. *Equiti R. iurisiurandi gratiam fecit, vt vxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum antè iurauerat.* VTRINQ.] pro vtroque, Olympione & Chalino. MITTAM] in situlam aquæ plenam coniiciam. quanquam fateor verbi *mittam* nullum exstare in nostris libris vestigium. quod item verbum admonet Camerarius à suis abesse. POSTREMO SI ILLVD, QVOD VOLVMVS, &c.] factum laudabile & præclarum Stalinonis, nisi id libido dedecoret. Nam sententia hæc laudatur. Si eueniat quod velis gaudeas sin secus, equo animo feras. TENE SORTEM] noli coniicere in situlam: prius quàm inspexerimus, quid in ea scriptum sit VNVM] nota, quæ significat vnitatem, seu potius, μονάδα. QVIA ISTI PRIVS QVAM M. E. ST.] subintell. data fors. ACCIPE H. SIS.] tu Chaline hanc sortem accipe, si vis CEDO] da. ALIA SORTIS] alia fors. sortis in recto casu numeri singularis pro sors. quod notat Prisc. libro 7. MEN' TE CENSES ESSE] putas me tui similem esse? me subdolum & fallacem esse existimas qualis es tu? QVOD BONVM ATQ. FORTVN.] hæc verba præfari solebant initio rei, quam acturi erant. POPVLNA] populea seu populnea, ex populo arbore. notat Priscianus libro secundo, populus, a, um, dici à veteribus. non celabo lectorem tamen, in nonnullis libris manuscriptis legi *populea*, TVA?] Chaline. IN AQVA NE, SVMMA N.] ne aquæ innatet, ne exstent ex aqua, & in summa aqua emineat.

ἴτα μὴ ἐπιπολάζῃ. Fiebant enim sortes ex ligno durissimo, vt ex quercu & robore, vt in aqua subsiderent: quod declarant verba M. Tull. libr. 2. de Diu. ibi, *Itaque perfracto saxo sorteis erupisse in robore insculptas priscarum litterarum notis*, &c. sequitur paucis versibus pòst, *Quid igitur in his (sortibus) potest esse certi, quæ fortuna monitu, pueri manu miscentur, atque ducuntur? Quomodo autem istæ positæ in illo loco? quis robur illud cecidit, dolauit, inscripsit?* HVC] in situlam. ECERE VXOR AEQVA] *eccere*, inquit Festus, *iusiurandum est, ac si dicatur ecastor, edepol.* alii *eccere* pro *ecce* positum accipiunt. Hactenus Festus. Ego *æcere* scribi velim cum diphthongo æ, in prima syllaba, cùm significat per ædem Cereris: cum verò pro *ecce* accipitur, sine diphthongo, *eccere*. Venio nunc ad huius loci explicationem, *æcere, vxor æqua*, inquit, id est, per ædem Cereris, vxor nunc propitia est, seu æquo animo est, cùm scilicet videt nullam à me fallaciam adhiberi. vel sic, vxor æqua, id est vxor mihi propitia sit. vt intelligamus, Stalinonem in sortibus vxorem inuocare, vt solent amantes, talos iacturi, puellas suas inuocare. vel sic, vxor æqua, id est tu vxor æqua sorteis, sitellam agitando: seu potiùs, æqua sitellam, id est fac. vt sitella neutram in partem propendeat, vt æqua sit. verbum imperatiui modi. vel sic, *æcere vxor æqua* id est per ædem Cereris vxor in hac re, æqua est, id est æquo animo est. quare ei credere, & fidem habere sine periculo possumus. Locus est mihi perobscurus. NOLI VX. CRED.] caue vxor credas. DEVORABIT SORTEIS] sic edendum curaui quatuor libros veteres, & vulgatos omneis, &, quod caput est, editionem Camerarianam secutus, quæ sic habet. cuius lectionis plana sententia est. sed tres alii libri manuscr. habent, *deuotabit sorteis si att.* deuotare autè, verbum frequentatiuũ à verbo deuoueo. ab eodem deuoti dicti sunt, qui se alicui certa verborum formula addixerunt, votóque obligarunt: exsecrandi, exsecrabiles, exsecrati, sacris abdicati. Nam deuouere, interdum valet, diris precationibus obstringere & exsecrari, vt notauimus in comment. Horat. ad odam 4. & 25 libr. 3. & in Commentariis in Æmil. Prob. seu Cornelium Nepotem. Siquis igitur *deuotabit sorteis*, legẽdum existimabit, sic erit hic locus explicandus, sorteis diris precationibus obligabit, seu deuotas & exsecratas reddet Cleostrata, si eas attigerit. Vsus est eodem verbo & M. Tull. vt quibusdã videtur, & vt nonnulli libri manuscripti fidem faciũt in paradoxo 1 ibi, *quæ vis patrem Decium, quæ filiũ deuotauit, atque immisit in armatas hostium copias?* vbi vulgò legitur, *deuouit, atque immisit*, &c. Accius in Decio. *Patrio exemplo medicabo, atque animam deuotabo hostibus*, sic enim legendum apud Non. *non deuorabo*. Itaque vt ingenuè fatear, hic quoque malim legi, *deuotabit sorteis.* CANEM, ET FVRCAM F.] canem, id est, vinculum ferreum, catenam, catellum ferreum. suprà in Curc. *cum catello vt accubes. Ferreo ego dico.* furcã feras autem, notum est. ex quo furciferi serui: de quibus suprà sat multa quibus addamus illud ex Cicerone lib. 1. de Diuinatione. *Cùm bello Latino ludi votiui maximi primùm fierent, ciuitas ad arma repente est excitata. itaque ludis intermissis instauratiui constituti sunt. qui antequàm fierent, cúmque iam populus consedisset, seruus per circum, cùm virgis cæderetur, furcam ferens, ductus est* &c. Licet etiam dicere, hic significari furcam, qua onera gestabant serui & milites Mariani: ex quo dicti muli Mariani, qui, vt docet Festus, à C. Mario instituti sunt: cuius milites in furca, tabella, varicosius interposita, onera portare assueuerant. de quibus & Plutarchus in Mario. Huc referendum quod [illegible] in ead. fab. non longè, *Sine modò rus veniat.* [illegible] *virum Cum furca in vrbem, tanquam* carbonarium PEDIBVS PENDEAS] serui virgis, aut loris verberabantur pendentes quod cùm alibi aliquot exemplis collectis notauimus, tum in Amphitr. ibi, *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.* AT TV VT OCVLOS EMVNGARE, &c.] At ego deos quæso, vt tibi oculi tui per nasum ex capite emungantur. emungare oculos, hellenismus est, pro emungare oculis, vel emungantur tibi oculi. PARATVM OP. ESSE IAM LAQ.] in quem te induas, & quo tibi collum obstringas, & spiritum intercludas: vel quo te suspendas. AVT SVSPICERES] aut suspiceris. TV TE SORTI] tu ipsa sortire, Sortio in voce actiua pro sortior, dixerunt veteres. Varro libro 21. rerum humanarum. *cùm venerint censores, inter se sortiunt.* Ennius in Cresphonte, *an inter se sortiunt vrbem, atque agros?* LVCRVM FACIT] hoc ad id pertinet, quod seruus Olympio dixerat, *perdis me here.* id est, occidis me, quia mihi vincendi spem præcidis, cùm Cleostratæ sortiendi potestatem permittis. id in aliam sententiam torquens Chalinus, lucrum facit, inquit, cum te perdit scilicet, quia tu nihili es, neque sumptum, quem facit herus tuus in te alendo, exsarcis. OMNEIS TE IMITARI CVPIS] omneis esse fugitiuos cupis, etiam sorteis ipsas. Hoc eo pertinet, quod Chalinus optarat, vt sors Olympionis ex sitella effugeret sic *κλῆρον δραπέτην* dixit Sophocles SED VTINAM TVA QVIDEM SICVT HERCVL. PRAED. QVOND. PR. &c.] sed vtinam, inquit Olympio, tua sors delicuerit, id est, liquefacta fuerit & tabuerit, sicut dicunt sortem Heraclidis delicuisse. hanc historiam his verbis refert Pausanias in Messen non longè à principio, Κρεσφόντης δὲ (ἐβούλετο γὰρ οἱ Μεσσήνην τὴν μοῖραν πάντως γενέσθαι) Τήμενον αἰτεῖ, καὶ παρασκευασάμενος τοῦτον, τῷ κλήρῳ δίδωσιν ἐφεῖναι. Τήμενος δὲ ἐς ὑδρίαν ἐχούσης ἐν αὐτῇ καὶ ὕδατος, κελεύσας τοὺς Ἀριστοδήμου παῖδας, καὶ Κρεσφόντην ἐπὶ τῷ κλήρῳ, ἐπὶ διεσκευασμένους μοίρας ἀφορμῆσαι τὰς χεῖρας πρότερον. ἐνέβαλεν αὖ κλῆρον ἑκάτερον. τοὺς μὲν δὴ κλήρους ὁ Τήμενος ἐπεποίητο ἀμφοτέρους. ἀλλὰ τὸν μὲν Ἀριστοδήμου παισὶ, ξηρὰς ὑπὸ ἡλίου κεκραμένῃ γῇ ἐπεὶ δὲ ὅτι δὴ τῶν Ἀριστοδήμου παίδων πηλὸς κατετέτηκτο, καὶ ὁ Κρεσφόντης οὕτω λαχὼν, γῆν αἱρεῖται τὴν Μεσσηνίαν. id est, Cresphontes autem (volebat enim prorsus Messeniam sibi pro sua portione contingere) Temenum orat: & hoc sibi conciliato, & parato, rem sorti permittit. Temenus autem Aristodemi filiorum, & Cresphontæ sorteis in situlam aquæ plenam conicit, hac lege verbis dilucidis dicta, vt ii priores portionem agri optarent, quorum sors prius exisset Iam sortem Temenus vtramque fecerat: sed eam, quæ erat filiorum Aristodemi ex terra sole exsiccata: eam vero, quæ erat Aristodemi, ex terra igne cocta. Itaque sors Aristodemi filiorum delicuit: Cresphontes verò ita sortitus, terram Messeniam optat, *Herculeis prognatis* autè, id est, Aristodemi liberis, Herculis posteris, & ab Hercule prognatis. vocis *Herculeis* syllaba, quæ proxima est vltimæ, longa est Omnino malim legi *Heracleis* à Græco nomine ἡρακλεῖος, id est, Herculeus. VT LIQVESCAS] tanquam cera, aut metallum aliquod. VIRGIS CALEFACT.] virgis calefacies, calefactaberis. calefactandi verbo vtitur Horatius epist. 2. lib. 2. *emtis Sub noctẽ gelidam lignis calefactat ahenum.* HOC AGE SIS OLYMPIO] hoc age si vis Olympio, id est, aduerte animum si vis. SI HIC LITTERATVS ME SINAT] si Chalinus me animum attendere ad id, quod agitur, sinat, at endam. sed hic me interturbat. *litteratus* autem id est cuius tergum virgis tanquã litteris inscriptum, & concisum est, Simeo Bosius. sic litteratus, *χαραγματίας*, ita virgis

virgis cæsus, vt virgarum notæ, veluti litteræ in tergo adhuc inhæreant. Plautus in Pseud. *Quasi in libro conscribuntur calamo littera, Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.* QVOD BONVM ATQVE FORT. &c.] iterum verba illa solemnia, quæ præfari solebant initio rerum gerendarum, memorat. NON IMMO HERCLE] fuit additurus *mihi*, sed interpellauit Olympio. HIC VINCET, hic Olympio. PRAECIDE OS TV ILLI H] tu Olympio validè cæde os Chalino, quidam legi volunt *Procide*, id est, palàm cæde. ECQVID FIT?] id est, nunquid fit, quod iubeo? NE OBIEXIS MANVM] verba Cleostratæ, quibus vetat Chalinum ori, seu malæ manum obiicere, quasi Olympio non sit ausurus eam ferire. proinde ac si ita dicat, noli metuere Chaline, aut ne manum ori oppone, nunquam enim te iste, me præsente, ferire audebit obiexis, id est, obieceris, alii legunt *oblesis*, seu *oblexis*, & interpretentur *oblæseris*. vt intelligamus Cleostratam verba facere cum Olympione monentem, vt videat ne si Chalinum feriat, manum lædat, sed ferri non potest. quod iã antea indicauit Camerarius. COMPRESSAN'PALMA, AN PORR.] vtrum me vis malam Chalino ferire manu contracta, an explicata? vtrum me vis pugnum, & colaphũ Chalino infringere, an eum manu explicata percutere? HAM TIBI] sermo ferientis, & verberantis, vt alibi notauimus. QVID TIBI ISTVNC TACTIO'ST? quamobrem istũ tangis? inquit Cleostrata. QVIA IVP. IVSS. M.] quia iussit herus meus. QVID TIBI TACTIO HVNC FVIT? quamobrem aut quo iure Olympionem tetigisti? IMPERIVM EXHIBET] imperium palàm agitat atque exercet. CVR OMEN MIHI VITVPERAT?] cur malis & tristibus verbis mihi malè ominatur? Cur mihi omen vitiat? Cur mihi omen infelix, & infaustum reddit? cur mihi seu meo omini obscœnat? MALO CHALINE TIBI CAVENDVM CENS.] sic in Rud. *Caue malo ac tace tu.* TEMPORI POSTQVAM OPVGN] *εἰρωνεία*. tempori inquit, me mones, vt caueam malo, posteaquam mihi os pugno percussum est, proinde ac si dicat, sero me mones? SORTI] sortire, vt suprà. sortire autem, id est, sortem educ è sitella. PRAEBE VVltu Olympio, præbe animum. est, animo præsenti. COR LIENOSVM HABEO &c.] Sic habent omnes libri & manuscripti, & impressi, quos quidem viderim, septem manuscript. totidem impressi diuersæ editionis Veneti, Florẽtini, Parisienses, Lugdunenses, Basilienses, Antuerpienses, Colonienses. hoc igitur primum. Deinde horum verborum quæ sit sententia videndum. Dico locum esse Plautinum, & hoc venustè à seruo Olympione significari, se cor habere quasi morbo lienis affectum. Nam cor quidem lienis morbo tentari non potest, sed per quandam similitudinem sermonis, hoc sentit Olympio, sibi cor palpitare, & trepidare, tanquã lienem malè affectum. Nam quemadmodum lien male affectus seditionem, vt ait idem in Mercatore, quodammodo facit, & occupat præcordia ita cor spe, & metu conturbatum subsilit, & trepidat, quasi lienosum. Sic ferè explicat & Adrian. Turn. aduers. li. 7. cap. 12. Quin antequã libros illos ederet, meminí me, cùm de hoc loco vnà, vt de aliis rebus solebamus, communicaremus, cúmque ego dicerem, mihi hanc scripturam videri rectam, neque vllius emendationis indigere, hanc meam de huius loci explicatione sententiam, ab eius sententia nihil ferè discrepantem, ei aperire, & cùm eorum, qui cor *tinctum*, tùm eorum qui cor *ludiosum*, legendum putant, coniecturas leueis, atque inaneis improbare, ac refutare. DE LABORE] ob laborem, & dolorem, pectus pulsat. De labore, id est, præ labore, seu ob laborem. EFFER FORAS] educ foras. educ extra aquam. IAMNE MORTVV'S] iámne mortuus es? MVLTA CRVX. EA'ST QVIDEM] immò multa crux tua est. TVM NOS D.V.] nos igitur diu viuere]ɐɾor. PIETATE FACTVM'ST MEA &c.] cuius pietatis nunc pretium & mercedem refero. Catullus ad seipsum, *O Dij, reddite mi hoc pro pietate mea.* SCIN'TV RVRI ESSE, &c.] Scísne, id est, nónne scis ruri esse ad villam longè, locum subintellige, quo Olympio vxorem ducat? TIBI'ST AEGRE] tibi molestum est, tibi ægritudinem affert, te male habet: te pungit, ac stimulat. PRAESENTE HOC] Chalino.

CHALINVS seruus.

SI nunc me suspendam, meam operam luserim,
Et præter operam restim sumti fecerim,
Et meis inimicis voluptatem creauerim.
Quid opus est, qui sic mortuus? equidem tamen
Sorti sum victus. Casina nubet villico.
Atque id non tam ægre'st iam vicisse vil licum,
Quàm id expetiuisse opere tam magno senem,
Ne ea mihi daretur, atque vt illi nuberet.
Vt ille trepidabat! vt festinabat miser!
Vt sussultabat, postquam vicit villicus!
Atat concedam huc: audio aperiri foreis
Mihi beneuolenteis, atque à me prodeunt,
Hinc ex insidiis, hisce ego insidias dabo.

MEAM OPERAM LVSERIM] inanem operam sũserim, nempe cùm iam sim mortuus. ET PR. OP. RESTIM SVMTI FECERIM] & præter operam, quam me suspendens, perdiderim, sumtum fecerim in resti emenda, qua me suspendam. *sumpti* pro *sumptus* in patrio casu positum est: & sic dictum *sumptifacere*, vt lucrifacere. ET MEIS INIMICIS VOL. CR.] id est, & meis inimicis voluptatem præbuerim, quod stulti est committere. nam docet Aristoteles li. 1. Rhet. ea nobis esse bona & vtilia, quæ contraria sunt iis, quæ volunt inimici, aut quæ inimicis voluptatem creant. Itaque, vt ea sunt nobis optãda, quæ inimici metuunt, & quæ iis molesta sũt: ita quæ inimici volunt, & quæ eis voluptatem

creant, nobis fugienda & vitanda sunt. Profert autem illud Nestoris omnibus notum, quod est apud Hom. lib. α ἰλιάδ. ἦκεν γηθήσαι πρίαμος, πριάμοιό τε παῖδες, &c id est gaudeat Priamus, Priam & filii, si audiant nos hoc modo inter nos verbis contendere, & decertare, animísque discordare. QVID OPVS EST, QVI SIC MORTVVS?] quid opus est, me suspendere, quid sine hoc sumtu, & hac opera mortuus sim? vel quid opus est ei, qui iam sit mortuus, se suspendere? sed si hanc sententiam ex verbis elicere vellemus, sic esset legendum. Quid opus est, qui sit mortuus? id est, quid opus est ei, qui iã sit mortuus? EQVIDEM TAMEN SORTI, &c.] sui doloris solatium quærit, seu potius reperit, huiusmodi. quamuis victus sim, tamẽ sorti, id est, sorte victus sum. proinde quasi ita dicat, victus quidem sum, verùm nõ culpa mea, sed fortunę quòd victus sum, fortunæ adscribendum est, non mihi. vel sic, *Equidem tamen s. s. v.* id est nihilominus tamen siue me suspendam, siue non suspendam, magnum est hoc malum, quod mihi accidit, sorte victus sum. atque hoc pacto Casina nubet, non mihi, sed villico. ATQVI NON TAM AEGRE ST. &c.] i. atque id non tam mihi molestum est, villicum vicisse, & Casinam villico nupturum, quàm senem tantopere experiuisse, ne ea mihi daretur, & vt villico nuberet, atque hoc pacto senem factum esse voti sui compotem, & rem ei ex animi sui sententia euenisse. VT SVSSVLTABAT] vt sursum saltabat præ gaudio scilicet, postquam vicit villicus? CONCEDAM HVC] huc me conferam. MIHI BENEVOLENTEIS] familiareis. A ME PRODEVNT] domo nostra prodeunt. fortè legendum ad me prodeunt. HISCE] Stalinoni, & Olympioni.

OLYMPIO villicus, STALINO senex, CHALINVS.

Olym. *Sine modò rus veniat, ego remittam ad te virum,*
Cum furca in vrbem, tanquam carbonarium.
Sta. *Ita fieri oportet.* Ol. *factum & curatum dabo.*
Sta. *Voluit Chalinum, si domi esset, mittere*
Tecum obsonatum, vt etiam in mœrore insuper
Inimico nostro miseriam hanc adiungerem.
Ch. *Recessim cedam ad parietem. imitabor nepam.*
Captandus est horum clanculum sermo mihi.
Nam illorum me alter cruciat, alter macerat.
At candidatus cedit hic mastigia.
Stimulorum loculi. protollo mortem mihi.
Certum est, hunc ad Acheruntem præmittam prius.
Ol. *Vt tibi inuentus sum obsequens! quod maximè*
Cupiebas, eius copiam feci tibi.
Erit hodie tecum, quod amas clàm vxorem. St. *tace,*
Ita me di bene ament, vt ego vix reprimo labra
Ob istam rem, quin te deosculer, voluptas mea.
Ch. *Quid deosculer? quæ res est? quæ voluptas tua?*
Ol. *Ecquid amas nunc me?* St. *immò edepol me, quàm te minus.*
Licétne amplecti te? Ch. *quid amplecti?* Ol. *licet.*
St. *Vt quia te tango, mel mihi videor lingere?*
Ch. *Effodere hic volt credo vesicam villico*
Vltrò te amator apage te à me hoc sis, vide,
Ol. *Apage te tandem amator à dorso meo.*
Ch. *Hodie hercle opinor hi conturbabit pedes.*
Solet hic barbatos sanè sectari viros
Profectò hinc illud est, hinc illud est, quod hic Olympionem fecit istum villicum
Idem me pridem quom ei aduorsum veneram
Facere atriensem voluerat sub ianua.
Ol. *Vt tibi morigerus hodie, vt voluptati fui.*
Vt tibi dum viuam bene velim plusquam mihi,
Vt ego hodie Casinam deosculabor! vt mihi
Bona multa faciam clàm meam vxorem! Ch. *Attate.*
Nunc pol ego demum in rectam redij semitam,

Hic ipsus

Hic ipsus Casinam deperit. St. *abeo rus. iam*
Hercle amplexari, iam osculari gestio.

Ol. *Sine prius deduci. quid, malum, properas?* St. *amo.*

Ol. *At non opinor fieri hoc posse hodie.* St. *potest.*
Siquidem cras censes, te posse emitti manu,

Ch. *Enimuero huc aures magis sunt adhibendæ mihi.*
Iam ego vno in saltu lepidè apros capiam duos.

St. *Apud hunc sodalem meum, atque vicinum, mihi*
Locus est paratus. ei ego amorem omnem meum
Concredidi. is mihi se locum dixit dare.

Ol. *Quid eius vxor? vbi erit?* St. *lepidè repperi.*
Mea vxor vocabit huc eam ad se in nuptias,
Vt hîc sit secum, se adiuuet, secum cubet.
Ego iussi, & dixit se facturam vxor mea.
Illa hîc cubabit. vir aberit faxo domo.
Tu rus vxorem duces, id rus hoc erit,
Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces postea.
Satin' astute? Ol. *doctè* Ch. *age modò fabricamini.*
Malo hercle vostro tam vorsuti viuitis.

St. *Scin' quid nunc facias?* Ol. *loquere* St. *tene marsupium,*
Abi atque obsona, propera: sed lepide volo
Molliculas escas, vt ipsa mollicula est. Ol. *licet.*

St. *Emitto sepiolas, lepadas, lolliguneulas,*
Hordeias. Ch. *immò triticeas, si sapis.*

St. *Soleas.* Ch. *qui quæso, potius, quàm sculponeas,*
Quibus batuatur tibi os senex nequissime.

Ol. *Vin' lingulacas?* St. *quid opus est, quando vxor domi est.*
Ea lingulaca est nobis, nam nunquam tacet.

Ol. *In re præsenti, ex copia piscaria*
Consulere potero, quid emam. St. *æquum oras, abi.*
Argento parci nolo. obsonato ampliter.
Nam mihi vicino hoc etiam conuento est opus,
Vt quod mandaui, curet. Ol. *iamne abeo?* St. *volo.*

Ch. *Tribus non conducei possim libertatibus,*
Quin ego illis hodie comparem magnum malum.
Quinque hanc omnem rem meæ heræ iam faciam palàm.
Manifesto teneo in noxia inimicos meos:
Sed si nunc facere volt hera officium suum,
Nostra omnis lis est, pulcrè prævortar viros.
Nostro omine it dies, iam victi vicimus,
Ibo intrò, vt id quod alius condiuit cocus,
Ego nunc vicissim vt alio pacto condiam.
Quicquid paratum est, vt paratum ne fiet:
Sitque paratum, quod paratum non erat.

SINE MODO RVS V] Chalinus minatur Olympio Chalino absenti, qui tamen ex insidiis audit omnia: sine enim interdum est minantis, vt hic: quod & alibi admonuimus. VIRVM] Chalinum.

CVM FVRCA IN VRBEM, TANQVAM CARBON.] furca ad tergum aptata gestabant carbones seu carbonarii, tum serui, qui delinquerant, & maximè, qui furtum fecerant, furcam fe-

rentes circumducebantur, vt alieni sibi ab eo caue-
rent. qua de re alibi. Sed hic locus intelligendus est
potius de furca ad tergum accommodata, gestandi
carbonis causa. MISERIAM HANC ADIVNG.]
nam molestum est, inimici res secundas oculis vi-
dere. RECESSIM CEDAM AD P.] profert hunc lo-
cum Nonius in voce, Nepa: & legit, *retrouersum*,
pro *recessim*. in quo puto errasse, seu aliud egisse
Nonium. nam *retrouersum* propter versum ferri non
potest. *recessim* autem aduerbium est à verbo rece-
do, quod valet retrò cedo. recessim igitur, id est
retro cessim, retrocedendo. Quemadmodum au-
tem *cessim* dicunt Latini, sic & *recessim*. Alfenus Iu-
risconf. lib 9. Digest. tit. ad legem Aquil. *Interim su-
periore plostrum cessim ire cœpit*, &c. IMITABOR NE-
PAM.] imitabor cancrum, seu potius scorpium, qui
retrograditur. Cicero in Arato, *Ipsáque consequitur
lucens vis magna nepai*. Nonius, *Nepam*, inquit, *qui-
dam cancrum putant*, propter illud Plauti, *Retrouer-
sum cedam, imitabor nepam. & illud*, &c. Nam verè
Nepa, Scorpius dicitur, inquit M. Tull. de Finibus
bonorum & malorum, libro 5. *Serpere anguiculos, na-
tare anaticulas, volare merulas, cornibus vti videamus bo-
ues, nepas aculeis, suam denique cuique naturam esse ad
viuendum ducem*. Festus, *nepa*, inquit, *Afrorum lingua si-
dus, quod cancer appellatur: vel, vt quidam volunt, Scor-
pius*. Plautus, &c. Omnino ex Cicerone licet intel-
ligere, nepam, esse scorpium, non cancrum. Nam
hos Arati versus, -- ἰδ' ἰμχῆσιν ὑπ' ἐναργέος Πλεοῖν ἐπὶ-
θλίβει μέγα θηρίον ἀμφοτέροισι Σκορπίος, ὀφθαλμίζε-
το, καὶ ἐν στέρνοις βαθυχαῖος ὀρθός, &c. sic Latinè vertit,
*Ille tamen nitens grauiter vestigia ponit, Atque oculos vr-
get pedibus, pectúsque Nepai*. & versus ille eiusdem,
quem supra posuimus, *Ipsáque consequitur*, &c. cum
illo, qui antecedit, *Exim proiecta claro cum lumine
Chela*, respondent huic vni Arati versui, non inte-
gro, αἱ δ' ἐπὶ οἱ χηλαὶ, καὶ σκόρπιος αὐτός. CAPTANDVS
EST HORVM] explendus mihi est clanculum ho-
rum sermo, aucupandus, subauscultandus. AL-
TER CRVCIAT] Stali cruciat. no ALTER MA-
CERAT] Chalinus macerat. inuideo enim euen-
tum secundum, & prosperum in sortitione. Lu-
cret. libro 3. *Macerat inuidia ante oculos illum esse po-
tentem*, &c. AT CANDIDATVS CEDIT, &c.] at hic
verbero Chalinus veste candida amictus, vt spon-
sus, incedit. Sponsi, erant candidati. infrà eadem
comœdia, *Villicus hic autem cum corona candidè vestitus
lautè, exornatúsque obambulat*. CEDIT] incedit, pro-
cedit. STIMVLORVM LOCVLI] Ita stimulis con-
fodi solitus, vt eius humeri, & tergum, & ceteræ
omnes corporis partes, stimulorum loculi esse vi-
deantur. PROTOLLO MORTEM MIHI] protol-
lo, id est profero, produco. Quidam legunt, *pro-
tollam*. quod probarem, nisi libri omnes reclama-
rent. Lucretius libro 5. *Nec sanctum numen fati pro-
tollere fines Posse*. Plautus Pseud. *Manum si protollet,
pariter proferto manum*. AD ACHERVNTEM
PRAEM. PRIVS] Olympionem ad inferos
præmittam, priùs, quàm moriar. libri veteres non
habent præpositionem *ad*, quæ tamen videtur esse
necessaria versum complendum. nisi fortè quis di-
cat in voce *Acheruntem* hic primam syllabam pro-
duci, præmittam autem Acheruntem, seu, ad A-
cheruntem, est, quod Homerus dicere solet, ἄϊδι
προϊάψω, vt notauit Bosius. VT TIBI INVENT.
S. OBS.] vt, id est quàm, seu quo modo θαυμαστῶς
ὡς, Græci, ὡς. OBSEQVENS?] morigerus? obse-
quiosus? QVID? DEOSCVLER?] quid sibi vult
hoc verbi, deosculer? vnde hæc lætitia? ECQVID
AMAS NVNC ME?] id est, nunquid amas nunc
me? an non amas nunc me? VT, QVIA TE TAN-
GO MEL M. V. L.] *Vt*, iterum accipiendum, ad-
miratiuè, pro quàm? vt suprà non longe, & item a-
liàs sæpè. quàm videor mihi, inquit, mel lambere,
quin te osculor, & quia te tango? EFFODERE
HIC VOLT CRE[...] VES. VILLICO] hic desi-
deratur versus, in editione Camerariana, cùm in
aliis omnibus editionibus compareat, spurcus ille
quidem, sed tamen Plautinus, & ideo restituen-
dus, vt Plautus, quoad fieri possit, sit integer. Nam,
quod alibi ostendi, hæc mea est de talibus locis
sententia, qui sunt casti, pudentes, temperantes,
eos nullus sermo, quantumuis turpis, & obscœ-
nus, corrumpere potest. qui sunt iam impudici,
impudentes, & intemperantes, sine talium loco-
rum lectione, sua sponte corrupti sunt. Ex hoc
versu autem intelligimus, Stalinonem senem, læti-
tia elatum indecorè Chalinum amplecti, & con-
trectare, & mox in eius tergum nequiter inscende-
re. HOC SIS VIDE] hoc si vis vide. videat, si
quis velit, quid agat amator iste. APAGE TE TAN-
DEM AMATOR A DORSO MEO] hic quoque
versus fuerat à nescio quibus sublatus. at ego cum
in libris manuscriptis, & impressis Venetis, Flo-
rentinis, Parisiensibus, Lugdunensibus repertum,
Plauto iniustissime læso, restitui. significatur au-
tem eodem senis Stalinonis immoderata lætitia,
quam Chalinum deosculando, & à tergo improbe
vrgendo declarat. HODIE HERCLE, OPINOR
HI CONTVRBABIT PED.] al i duo versus à nobis
similiter Plauto restitui, quorum sententiam talem
esse puto: ac prioris quidam hanc. Hodie, hercle o-
pinor, hi Stalino & Chalinus, ita inter se commisce-
buntur, vt pedes vnius à pedibus alterius secernere,
aut internoscere non queas. vel eò dicit hoc Cha-
linus, quòd senex lætitia gestiens, & pedibus ge-
sticulans, ac tripudians, Olympionem demulce-
bat: vel quòd tergo Olympionis incumbens pedes
suos eius pedibus implicatos habebat: quod totum
est fœdum, & turpe dictu: tetrum, & horrendum
factu. Significat enim Stalinonem, pro eruum, &
libidinosum senem in præposteram Venerem rue-
re. Iam de pedibus, genus est Veneris, tollere pe-
des notum illud Ciceronis libro secundo, epistola
ad Atticum, epistola prima, *Sed soror* (inquit Clo-
dius) *quæ tantum habeat consularis loci, vnum mihi solum
pedem dat. Noli, inquam, de vno pede sororis queri, licet e-
tiam alterum tollas*. Ouidius libro 3 de arte amandi,
Milanion humeris Atalantæ crura ferebat. Martialis lib.
11. Epigrammate de Læda, cuius initium est, *Hi-
storicam vetulo se dixerat esse marito, Et queritur*, &c.
sequitur. *Protinus accedunt medici, medicæque rece-
dunt, Tolluntúrque pedes, ò medicina grauis*. Idem libro
10. *Cùm duo venissent ad Phyllida manè fututum, Et
nudam cuperet sumere vterque prior: Promisit pariter se
Phyllis vtrique daturam: Et dedit: ille pedem, sustulit
hic tunicam*. Iuuenalis Sat. 6. *Lenonum ancillas posita
Laufella corona, Prouocat, & tollit pendentis præmia coxæ*.
Porrò secutus sum auctoritatem quinque librorum
manuscriptorum, qui habent, *hi conturbabunt pedes*.
Nam in aliis scriptum est. *hic conturbabit pedes*. quo-
modo impressum est in Venetis, & Florentinis, &
ceteris vulgatis. posterior versus à me restitutus, hic
est, SOLET HIC BARBATOS SANE SPECTARI
SENEX] huius versus sententia, plana est: non so-
let, inquit, hic senex, pueros imberbeis sectari, vt
alii, sed barbatos viros. Libri vulgati, in quibus hic
versus reperitur, sic habent, *solet hic barbatos sanè
sectari viros*. quæ lectio æque probabilis est, vt anti-
qua, sed minoris auctoritatis. sequuntur & alii quatuor
versus, qui in libris vulgatis non reperiuntur, ne in
manuscriptis quidem omnibus, sed in tribus tātum.
eos quoque

eos quoque restitui, quòd eos iudicem esse Plautinos PROFECTÒ HINC ILLVD EST, HINC ILLVD EST; QVOD HIC, &c.] profectò ex hac causa, id est, ex eo, quòd amat exoletos, & barbaros, illud est, quòd Olympionem istum fecit villicum, id est, præfecit villæ, cùm anteà illā præfecturam haberet, vt illa rustica præfectura esset illi impudicitiæ merces. IDEM ME PRIDEM CVM EI ADVORSVM V. FACERE ATR.] Idem Staleno iam pridem, cum ei obuiam venissem, voluit me atriensem facere sub ianua, vt hæc atriensis præfectura esset item mihi pro turpitudinis, quam pertulissem, mercede. VT TIBI MORIGERVS HOD. &c.] vt tibi hodie fui obsequens? vel vt hodie ad morē tibi gerendum paratus fui? vel vt tibi hodie morem gessi? vt tibi voluptati fui? hoc est, vt tibi iucūdus fui. CLAM MEAM VXOREM?] clam mea vxore? ATTATE] interiectio est, vel se ipsum, vt hic, vel alterum, vt infrà nō longè, increpantis. NVNC POL EGO DEM. IN RED. &c.] nunc demum intelligo Stalinonem Casinæ amore esse captum at ego antea errans, putabam eum amare barbatos. atque idcirco pro villico tantopere laborare. In rectam redii semitam: allegoria est, per quam significat, se antea errasse animo, qui putasset herum suum tantopere villici causa laborare: nunc resipuisse, nunc rem omnem, vt se habeat, nouisse. Sic ferè locutus est suprà nō longè, *vah tandem rediij vix veram in viam*. non dissimulabo tamen in aliquot libris antiquis scriptum esse, *nūc pol ego demum in rectam rediij è semita*. HIC IPSVS CASIN. DEP.] Hic ipse Stalino Casinam perditè amat. ABEO RVS IAM HERCLE] iam, dissyllabum est propter versum. AMPLEXARI] Casinam. GESTIO] valde cupio, *Gestit*, inquit Festus, *qui subita felicitate exhilaratus, nimis corporis motu præter consuetudinem exsultat*. QVID, MALVM, PR.] malum interiectio stomachantis. ADMITTENDAE] admouendæ, vel attendendæ. VNO IN SALTV LEPIDE APR. CAP D.] vna in re, vel vno in loco duos homines capiam Stalinonem herum & Olympionem, prouerbii locum obtinet, *vt in saltu duos apros capere*. *Saltum*, Ælius Gallus lib. 2. Significationem, quæ ad Ius pertinent, ita definit, inquit Festus, *Saltus est, vbi silua, & pastiones sunt quarum causa casa quoque*. CONCREDIDI] commisi si lei. REPPERI] excogitaui, vbi esset interea, dum Casina potiret. ILLA HIC CVRABIT] Illa, vxor Alcesimi, Murrhina, hic domi nostræ cubabit. VIR ABERIT FAXO D.] fecero, vt vir eius Alcesimus absit domo. nonnulli libri veteres habent, *vir aberit faxo d.* Ego nihil muto. TV RVS VXOREM D. ID. R. &c.] tu simulabis, te vxorem rus hodie ducere: sed hæc domus vicini id rus erit: cras autem demum manè ante lucem Casinam rus duces, posteaquàm, cum Casina meo arbitratu lusero vel sic, tu rus vxorem duces cras, scilicet, ego autem hic, hoc est in domo vicini mei hodie cubabo: & hic locus mihi rus erit tantisper, dum cum Casina delicias faciam, & me oblectabo. DVCES POST] postea Casinam duces SAT INASTVTE] nónne admodum astutè res tota à nobis adornata, composita & prouisa est? FABRICAMINI] fabricamini, imperatiui modi est, quod valet fabricas facite, id est, fallacias struite. MALO HERCLE VESTRO T. V. V.] versutiæ vestræ vobis profectò carè constabunt: versutiæ vestræ vobis erunt damnosæ, & perniciosæ versutiæ vestræ in caput vestrum recedent. TENE MARSVPIVM] accipe hoc à me marsupium & tene. ATQVE OBSONA] & obsonium eme. SED LEPIDE VOLO, &c.] sed volo escas molliculas emi lepide ac parari. VT IPSA MOLL.] vt ipsa Casina mollicula, tenella, & delicata est. SAEPIOLAS] paruas sepias: sepia, piscis notus. LEPADAS] sic edi maiui, quàm *lepidas*, vt sit nomen piscium è genere testaceorum, quod non improbat Camerarius, & approbat Simeo Bosius: quamuis libri veteres reclament: in quibus plane scriptum est, *lepidas*. quo modo item scriptum est & apud Priscianum libro tertio, quo loco de diminutiuis nominibus loquitur sed Priscianum ibi corruptum esse arbitror, vt & alibi. Lepadas commemorat etiam in Rud. ibi, *Echinos, lepadas, ostreas, balanos, captamus, conchas*, &c. LOLLIGVNCVLAS] paruas lolligines Horat. Sat. 4 lib. 1. *hic nigræ succus loliginis, hæc est, Ærugo mera*, &c. Ad quem locum de lolligine diximus nonnulla. Prisc. libro suprà commemorato hunc locum profert, *Emito sepiolas*, &c HORDEIAS] hoc quoque piscis nomen esse puto, vt tamen iocus sit ex ambiguo, quia possit ita accipi, vt sit adiectiuum vocis *lolliguncula*. quod intelligere licet ex eo, quod subiicit Chalinus, qui ad parietem acclinatus, & ex insidiis Stalinonis, atque Olympionis sermonem captans, & à spectatoribus tantum visus, atque auditus, senem reprehendit, & corripit, quòd triticeias non dixerit potius, quàm hordeias, id est, hordeaceas. Turnebus nō putat iocum esse ex ambiguo, neque hordeias piscis nomē esse, sed lolliguculas dictas esse hordeias à sene rustico pro hordearias, seu hordeaceas, id est, pulchras, quòd ille nihil putaret esse frugibus pulchrius. Ego puto iocum esse in verbo, hordeas, vt dixi: quòd cum senex pro pisce posuerit. Chalinus seruus in occulto latens, pro epitheto acceperit ab hordeo. IMMO TRITICEIAS, SI SAPIS] immò si sapis, inquit, triticeas potius parari iubeto, quàm hordearias, triticū enim hordeo præstat. hæc Chalinus à spectatoribus tantum visus, & auditus, non à Stalinone, neque ab Olympione. SOLEAS] hic quoque iocus est in nomine, nam solea, & piscis nomen est, & calciamenti. Horat. Sat. vltima li. 2. *Et soleas poscit*. Plaut. in Trucul. *cedò soleas mihi: Properate*, &c. Idem in hac comœd. infrà. *Si effexis hoc, soleas tibi dabo, & annulum in digito Aureum, & bona plurima*. sed senex solearum nomine, pisceis vult intelligi: seruus soleas pro calciamentis accipit. QVI QVAESO, POTIVS QVAM SCVLPONEAS] sculponeæ calciamenti rustici genus: quod ex Catone lib. de re rust. intelligere licet: cuius hec verba sunt *Quotiens cuique tunicam, aut sagum dabis, prius veterem accipito, vnde centones fiant, sculponeas bonas alternis annis dare oportet*. Aliter Fulgent. cuius hæc verba, *Sculponeas dici voluunt, calceos plumbo ligatos*. Vnde Nęuius Philemporo, *Sculponeis batuenda sunt huic latera probe*. & Plautus Casina, simili modo, &c. Ego Fulgentium labi, & errare puto. QVIBVS BATVATVR, &c.] quibus tibi os verberetur, & c auctor vocabularii Latino Græci, *batuit*, id est, κατακόπτει quod valet cædit, concidit, contundit M. Tul. libr. 9. epist. ad Pætum *batuit*, inquit, *impudenter: depsit, multò impudentius*. Sueton. absolute vsurpauit in Caligula, *Mirmillonem è ludo rudibus secum batuentem, & sponte prostratum confodit ferrea sicca, ac more victorum cum palma discurrit*. VIN' LINGVLACAS?] Festus, *Lingulaca genus piscis*, inquit, *vel mulier garrulatrix* Nonius, *Lingulacæ dicuntur verbosi, seu verbosæ*. Plautus in Casina, *Ea lingulaca est nobis: nam numquam tacet* Idem lingulacæ, locutuleiæ, à procacitate linguæ, & loquēdi proprietatem trahūt. Plautus in Casina, &c. Adrianus Turnebus, *lingulata*, & *lingulatas*, scribi & proferri debere existimat per t. non *lingulaca*, neque *lingulacas* per c. cui propemodum assentior. Idem de *pastinaca* sentio, scribendum esse *pastinata*. Est autem hic locus ex ambiguo verbo. seruus enim Olympio per lin-

gulacam, seu lingulatam, piscem significat: senex aliter accipiens, loquacem, & garrulam mulierem intelligit. IN RE PRAESENTI] suprà in Amphit. *Namque ego fui illic in re præsenti*, &c. ad quem locum plura. ÆQVVM ORAS] æquum dicis. AMPLITER] largiter. NAM MIHI VICINO HOC ETIAM c.] nam mihi opus est, hunc vicinum à me conueniri, seu conuentum esse. TRIBVS NON COND. P. LIB. &c.] id est, nolim merere treis libertates, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic, nolim treis libertates pro mercede accipere, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic, si quis mihi treis libertates pro mercede deferat, ne illis hodie dem magnum malum, eas accipere nolim. tam valde cupio illis magnum malum comparare. tale ferè est illud Horatii epist. 2. ad Lollium lib. 1 *scilicet vt non sit prima fides, & verè quod placet, vt non acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.* ad quem locum de tali genere loquendi dicta sunt in Comment. Horat. Plautus suprà in Asinar. *Non edepol conduci possum vita vxoris annua.* MANIFESTO TENEO, &c.] teneo in manifesto furto deprehensos. INNOXIA] in peccato non leui. NOSTRA OMNIS LIS EST] causam, seu litem vicinus. PVLCHRE PRAEVORTAR V.] probè anteuertam viros, seu præuertam. NOSTRO OMINE IT DIES] dies procedit ex animi nostri sententia hic dies nobis est prosper, & faustus. IAM VICTI VICIMVS] qui modò victi eramus, nunc vicimus. Homerus, Ξυνὸς ἐνυάλιος καί τε κτανέοντα κατέκτα. id est, *Communis Mauors pertimentem mox que peremit.* VT ID, QVOD ALIVS CONDIVIT COCVS, &c.] allegoria est, per quam significat se consilia, ac fallacias Stalinonis, & Olympionis disturbaturum, atque euersurum. alludit autem ad cenam, quæ à coco paratur, coquitur & conditur.

STALINO, ALCESIMVS, senes.

Sta. *Nunc amici, anne inimici sis imago, Alcesime mihi,*
Sciam: nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur.
Curam mi exime, castigare, id ponito ad compendium.
Cano capite, ætate aliena, eò addito ad compendium.
Cui sit vxor, id quoque illuc ponito ad compendium.
Alc. *Miseriorem ego ex amore, quàm te, vidi neminem.*
Sta. *Fac vacent ædes.* Al. *quin edepol seruos, ancillas domo*
Certum est omnis mittere ad te. St. *eho nimium scitè scitus es.*
Sed facito, dum memineris versus quos cantat colax, cibo
Cum suo quiqui facito vti veniant, quasi eant Sutrium.
Alc. *Meminero hem, nunc enim tu demum nullo scito scitus es.*
Sta. *Cura, ego ad forum modò ibo, iam hic ero.* Al. *bene ambula.*
Sta. *Fac habeant linguam tuæ ædes.* Al. *quid ita?* St. *quum veniam vocent.*
Alc. *Attate, cædundus tu homo es, nimias delicias facis.*
Sta. *Quid me amare refert, nisi sim doctus & dicax nimis?*
Sed caue tu, in quæstione mihi sis. Al. *vsque adero domi.*

NVNC AMICI, ANNE INIMICI] Nunc sciam vtrùm mihi similitudinem atque imaginem amici geras, an inimici. NVNC SPECIMEN SPECITVR] δεῖγμα δείκνυται, atticissimus, sententia autem hæc est. nunc spectaberis, & cognosceris, vtrùm sis mihi amicus, an inimicus. nunc specimen dabis tui erga me animi. nunc ostendes qualis sis animo erga me. Hæc est vera huius loci explicatio. Nam quòd Turnebus *specimen* idem valere putat hic, quod certamen, non idem sentio, *specio* autem verbum est antiquum, cuius composita sunt adspicio, conspicio, inspicio, &c. sic autem loquitur intrà in Bacchid. *Nunc Mnesiloche specimen specitur, nunc certamen cernitur, Sisne, necne, vt esse oportet.* NVNC CERTAMEN CERNITVR] allegoria est, significat autem idem quod modò dixit, aliis verbis nunc dimicatur, & certatur, inquit, vtrum sis amicus, an inimicus. nunc certmen initur, vel nunc res in discrimen, & certamen venit, vtrum mihi sis amicus, necne videtur autem etiam hic esse atticismus, vt certamen cernitur, simile sit, atque certamen certatur. cernere enim valet interdum certare, vt in Commentariis Lucretian. notauimus. ibi. *Nauta cum ventis contractum cernere bellum.* Quod autem negat Turn. lib. 16. Aduers. certamen hic significare pugnam, aut dimicationem, longe aliter sentio. Nam certamen plane nihil hic aliud significat, quàm dimicationem, sed non vidit ille hic accipi translate, atque adeò hoc totum, certamen cernitur, dici ἀλληγορικῶς. CVRAM MI EXIME] cura me libera, curam mihi adime. Sic autem edendum curaui secutus manifesta scripturæ veteris vestigia. vulgatam autem scripturam, *Curam erue*, reieci. CASTIGARE, ID PONITO AD COMPENDIVM] id est, castigare definito, & quasi lucrifacito, supersedeto à labore, & opera castigandi. nolito in me castigando operam consumere, quòd cùm facies, lucrum quodammodo facies. nam si me castigare conareris, longa tibi habenda esset oratio, & multis verbis vtendum, cùm diceres, me senem esse, cano capite, &c. CANO CAPITE, AETATE ALIENA, &c.] si me castigare velles, diceres me hominem esse cano capite, ætate ab amatoribus aliena, & ad huiusmodi ineptias, & leuitate. inepta. EÒ ADDITO AD COMPEND.] Lucrifacito superiorem illam orationem. ID QVOQVE ILLVC PONITO AD COMP.] id est, etiam eam totam orationem lucrifacito, quam in me castigando consumere posses, me esse maritum, hoc est, me habere vxorem domi. Animaduertat lector attentus, & cordatus, quanta sit peccati illebra...

En tibi,

En tibi, hic senex, videns, prudens & sciens, flagitiũ facit fatetur enim se cano capite esse, ætate à talibus leuitatibus aliena, vxorem habere domi quib. rebus omnibus, atq. adeò singulis debeat à tali turpitudine & flagitio auocari. veruntamen voce, ratione spreta, ac repudiata, animo suo, & turpissimæ libidini morem gerit. FAC VACENT AEDES] fac ędes tuæ vacuæ sint. AT TE] domum tuam. NIMIVM SCITE SCITVS ES] scitè scitus es, id est, valde lepidus & scitus es, *scitè scitus*, sic dictum, vt illa. *sapienter sapit*. in Pœnu *madidè madeam*. in Pseud. *properè properas*, in Curcul. &c. SED FACITO DVM MEMINERIS VERSVS, QVOS CANTAT COLAX] secutus sum libros vulgatos, qui omnes ad vnum sic habent, vt edidi. quam lectionem explicemus primum, deinde scripturam veterem proponamus. sic igitur hunc locũ explico. Sed facito interim memineris versus, quos Colax Næuianus cantat. Cantabat autem hoc Colax ille Næuianus (scripsit enim Næuius fabulam hoc nomine) vti quiqui cum suo cibo venirent, quasi, &c. nunc scripturã antiquã proponamus, ac repræsentemus. Sic igitur habent plerique libri veteres, *Sed facito dũ merui aper versus. quos cantat, colas*. nonnulli sic, *sed facito dum Memi aper versus quos cantat, colas* quarum scripturarũ alii aliã probabilem esse putãt: alii, omneis: ego primam maximè omnium probo: eàque quamuis perobscuram, atque impeditam sic explico, ac declaro, sed facito dum, si hoc merui, versus colas, quos aper cantat aper autem cantat γρῦ, γρῦ, hoc igitur monet Alcesimũ Stalino, vt ne γρῦ, quidẽ faciat, hoc est vt taceat neque vulget, aut enunciet, quæ sunt eius fidei cõmissa, *merui* lego per interpositionem, hac sentẽtia ego qui tibi omnia mea consilia credo: vel ego qui tibi amicus sum, merui, vt linguam tuam cõtineas, & arcana tuæ fidei credita & cõmissa, taceas. Simeo Bosius ex vestigiis aliarum duarum scripturarum veterum hanc eliciebat, *Sed facito dum in eo aper, versus, quod cantat, colas*. eadem opinor sententia. atque eius esse putamus, quam omnium probabilissimam iudicamus CIBO CVM SVO QVIQVI FACITO VTI VENIANT, Q. E. SVTR.] facito, vt singuli tui familiares, hoc est famuli, & ancillæ veniant domum nostram cum suo cibo, quasi eant Sutrium. vel sic facito, vt serui & ancillæ tuæ domum veniãt Sutri. Festus. *Sutrium ire*, inquit. *in prouerbium abiit. natũ ex eo, quòd orto quondam tumultu Gallico edictum fuit vt legiones Sutrij præstò essent cum suo cibo, quod vsurpari captum est in iis qui suis sumtibus officium præstarent, quibus deberẽt*. Deinde profert hunc locum Plauti, hoc modo, *Sed facito dum merula per versus, quod cantat, colas. cum suo quiqui facito, vt veniant*. &c. Hactenus Festus, qui valde hoc loco corruptus, & lacer est: quanquam eum conati sumus emẽdare, & in integrum restituere. MEMINERO] hæc Alcesimi responsio videtur lectionẽ vulgatam comprobare. HEM NVNC ENIM TV DEMVM NVLLO SC. SC. ES] hem, inquit Alcesimus, enim vero tu nunc demum inscitus & inelegans es, qui moneas me vt serui mei, & ancillæ meæ domum tuam eant, tibi inseruiendi gratia, cum suo cibo. CVM VENIAM VOCENT] cum veniam me vltro inuitent ac vocent. quasi sint orationis & sermonis participes cùm veniam pateant, ne necesse habeam, eas pulsare. ATTATE] Attate, interiectio est obiurgantis: quæ apud Carisium ita scribitur. *attatæ* cum diphthongo in postrema syllaba. CAEDVNDVS TV HOMO ES] tu homo flagris aut loris dignus es, tu verberandus es, tu mastigia es. Sed non celabo lectorem in nonnullis libris manuscriptis scriptum esse, *Attate, credundus tu homo es?* quæ scriptura si cui probabitur, sic poterit explicari, attate túne homo existimandus aut habendus es. & non bellua potius aliqua, qui tam improbus, proteruus & nequam sis? SED CAVE TV IN QVAESTIONE, &c.] id est, sed caue mihi quærendus sis. Sic loquitur in Pseud. *Sed vide sis ne in quæstione sis, quando arcessam mihi*. Idem in Persa. *Sed recipe te quamprimum potes. caue fuas mihi in quæstione*. Sic autem legendum esse, vt edidimus, non, *Sed tu caue inquisitioni mihi sis*, & ratio vincit, & libri veteres plerique testantur.

CLEOSTRATA, ALCESIMVS.

Cl. *VT properaram arcessere hanc ad me vicinam meam, hæc erat.*
Æcastor quòd me tanto vir opere orabat meus,
Liberæ ædes vt sibi essent, Casinam quò deduceret,
Nunc adeò nequaquam arcessam, ne qua ignauissumis
Liberi loci potestas sit vetulis veruecibus.
Sed eccum egreditur senati columen, præsidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non ecastor vilis emtu'st modius, qui venit, salis.
Al. *Miror huc iam non arcessit proximum vxorem meam,*
Quæ iam dudum si arcessatur, ornata expectat domi.
Sed eccam, opinor arcessit: salue Cleostrata. Cl. *& tu Alcesime.*
Vbi tua vxor? Al. *intus illa te, si se arcessas, manet:*
Nam tuus vir me orauit, vt eam istuc ad te adiutum mitterem.
Vin' vocem? Cl. *sine. nolo, si illa occupata'st.*
Cl. *Nihil moror, molesta ei esse nolo. post conuenero,*
Al. *Non ornatis istic apud vos nuptias?* Cl. *orno & paro:*
Al. *Non ergo opu'st adiutrice?* Cl. *satis domi est. vbi nuptiæ*

Fuerint, tum istam conuenibo. nunc vale, atque istam iube.

Al. *Quid ego nunc faciam? flagitium maximum feci miser*
Propter operam illius hirqi improbi & edentuli,
Qui hoc mihi contraxit. operam vxoris polliceor foras,
Quasi catillatum. flagitium hominis, qui dixit mihi
Suam vxorem hanc arcessituram esse. ea se eam negat morarier.
Atque adepol mirum, ni subolet iam hoc huic vicina mea.
Verùm autem altrouorsum cùm eam mecum rationem puto,
Si quid eius esset, esset mecum postulatio.

Cl. *Ibo intrò, vt subducam nauim rursum in puluinarium.*
Iam hic est lepidè ludificatus miseri vt festinant senes!
Nunc ego illum nihili decrepitum meum virum veniat velim.
Vt eum ludificem vicissim, postquam hunc delusi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigij inter eos duos.
Sed eccum incedit: at quum adspicias tristem, frugi censeas.

AD me]domum nostram. HOC ERAT AECASTOR QVOD ME &c.] ordo & sententia est, hoc erat aecastor, id est, hęc erat causa profecto, quamobrem me tantopere vir meus orabat, vt hanc meam vicinam ad nos arcessere properarem. Cleostrata posteaquam resciuit omnem rem de amore, & nequitia viri sui, simulque de turpissimo vicini Alcesimi in eum officio, ac studio, mutat consilium de arcessenda Myrrhina vicina sua, vt senum consilia disturbet. HOC ERAT] hæc causa erat. NE QVA IGNAVISS. LIBERI LOCI POT.] ne qua vacui loci, in quo libere, & sine arbitris scortari, & amoribus turpissimis operam dare possint, fiat copia. VETVLIS VERVECIB.] senibus ad Venerem ineptis. SENATI COLVMEN] ironia est. sic Terentius Phorm. *columen vero familiæ, Cui commendaui filium hinc abiens meum.* suprà Plautus in Amphitr. *Aduenisti, audaciæ columen, consutis dolis.* Idem in Epid. *senati qui columen cluent.* senati autem, antiquè, pro senatus. Sallust. de bello Catilinar. *Igitur senatus decreto Q. Martius Rex Fæsulas, Q. Metellus Creticus in Apuliam, circumque ea loca missi,* &c. Idē alibi. *duobus senati decretis.* M. Tull. de diuinatione in Q. Cæciliū *quasi in* [illegible] *que ex beneficio senati, populique Romani iure habuit.* Notat Nonius & Carisius. NON AECASTOR VILIS EMPTV'ST, &c.] non æcastor vilis emptu est salis modius, qui venit. allegoria est: per quam significat [illegible] hos senes esse insipienteis, insulsos, ac deliros. non æcastor, inquit, salis modius, vilis emtu est, hoc est carus est. quid ita? quia quæ rara sunt, cara sunt. at hi senes totum ciuitatis salem in pectoribus suis condiderunt, & possident, scilicet: suntque adeò sal totius ciuitatis. non est igitur mirum modium salis, qui venit, carum esse, cùm sit totus penes duos senes. vel sic, vt legatur hoc totum cum interrogatione non ecastor vilis emtu'st modius qui venit, salis? id est, nónne sal vili emitur, cùm sit tanta eius penuria, & cùm hi duo senes soli in ciuitate salem habeant? hoc est, cùm soli sapiant? cùm sit tanta salis in vrbe paucitas, atque egestas, nónne debet esse carissimus? & nonne mirum est, tam vili emi spectata eius penuria? Locus est aliquantum obscurus. quem melius fortasse declarabit lector eruditus, & plus otii nactus. Iam sal pro sapientia, prudentia, solertia, & acumine vsurpari solet, ex quo salsi & insulsi. Et Catullus de Quinctia & Lesbia. *Nulla in tam magno est corpore mica salis.* Et Terent. in Eunuch. *Labore alieno magno partam glo-riam Verbis sæpe in se transmouet qui habet salem.* Significat omnino, hos senes esse insulsos, fatuos, stolidos, neque quidquam in pectore salis, neque aceti habere. ORNATA] parata & instructa, vel culta vt decet. INTVS ILLA TE, SI SE ARCESS. M.] domi illa te expectat, si fortè se arcessas. NIHIL MOROR] nihil moror vxorem tuam, id est, facile opera vxoris tuæ carebo. NON ORNATIS] non paratis, &c. CONVENIBO] conueniam. ATQVE ISTAM IVBE] subintell. valere. FLAGITIVM] facinus turpe, & erubescendum. HIRQI IMPROBI, ET ED.] hircum appellat, quod instar hirci salax sit, & in Venerem pronus: vel quod olidus, & fœtidus. addidit epithetum, *improbi*, id est, proterui, petulci. addidit & alterum edentuli, hoc est, senio confecti, edentulos senes, [illegible] appellant Græci. QVI HOC MIHI CONTRAXIT] qui hoc mali mihi conflauit. QVASI CATILLATVM] *Catillare*, inquit Fulgentius, *est per alienas domus gyrare*, tractum à Catulis, quòd per alienas domos circumeant. deinde profert hunc locum. Sic autem legendum apud Fulgentium, vt retulimus, & vt habent omnes libri *gyrare*, non vt vult quidam indiligens Nonii emendator, *ligurrire*, quamuis sciam catillones dici gulosos, & liguritores. quasi catillatum, igitur, id est, vt eat quasi catillatum, vel vt quasi catillet, id est, circumeat & vagetur per alienas domos. Non dissimulabo tamen, in nonnullis libris manuscriptis scriptum esse, *quasi catilla tum flagit. hom.* In vno & altero, *quasi catilla cum flagit.* Quæ scripturæ non sunt fortasse reiiciendæ: & sunt faciles, & planæ hoc modo, *operam vxoris polliceor foras, quasi catilla.* id est, operam vxoris polliceor extra domum, & alienis viris, quasi ea sit impudica & alienorum virorum appetens. Omnino prior scriptura, eam dico, quam secutus sum, meo iudicio probabilior est. Sed ne hoc quidem prætermittam, quod à Festo scriptum est, si quid fortè ad rē pertinet, *Catillatio*, inquit ille, *graue opprobrium hominibus generosis obiiciebatur, si qui prouincias, amicas populi Romani expoliassent.* FLAGITIVM HOMINIS] homo flagitiosus, seu flagitii, id est, dedecoris plenus. ATQVE AEDEPOL MIRVM NI SVBOLET, &c.] & ædepol nimirum hæc vicina mea hoc, quod molimur, subodoratur, id est, suspicatur. hoc ei subolet, id est, hoc ei incipit esse notum: vel hoc ei aliquantum, & aliqua ex parte notum est. tralatio est à sensu odorandi. Sic Terent. Heaut. *Vt ne paullulum quidem subolet esse amicam hanc Cliniæ.*

VERVM AVTEM ALTROVORSVM] sed contra alteram partem, vel alteram partem versus, cum gationem in eo, & cum mecum attentius considero, si vicina mea aliquid horum suspicaretur, mecum expostularet. POSTVLATIO, expostulatio. VT SVBDVCAM NAVIM RVRS. IN PVLVIN.] puluinar seu puluinarium locus, in quo corpus quieturum collocamus. vel sic, puluinar, lectulus, seu puluillus ex aluta factus, molli tomento fartus: in quo collocabant olim Dei statuam. transfertur etiam ad trabeis, in quibus naues post longam nauigationẽ, ac iactationem, & tempore ad nauigandum minus idoneo, in littore collocantur. Est autem hic allegoria per quã significat Cleostrata rẽ abesse à periculo: vel inibi esse, vt extra periculum esse possit. quod eo dicit, quia quod sperarat senex, se Casina potiturum operã ei ad hanc rem dante Alcesimo, eius spei fruendæ copiam se eis ademturam esse videt, atque confidit. NVNC EGO ILLVM NIHILE DECR. &c.] locutio permixta, & ex duobus confita, cuius generis non paucas non vno loco notauimus, & collegimus. dictum enim, virum meum veniat velim, pro vir meus veniat velim, vel virum meum venire velim ALIQVID CONTRAE. CVP LIT.] aliquã inter eos duos litẽ conflare cupio. cupio eos inter se committere, & concitare. AT QVVM ADSP. TRISTEM, FR. C.] tale ferè est illud Terent. in Andr. de Critone. *illum, confidens, catus, Cum faciem videas, videtur esse quantiuis pretij.* & illud M. Tullii de Pisone orat. in Pison. *quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridum, atque incultum videbant,* &c. nam satis mihi est locum indicasse.

STALINO senex, CLEOSTRATA.

Stultitia magna'st mea quidem sententia,
Hominem amatorem vllum ad forum procedere,
In eum diem, cui quod amet in mundo siet,
Sicut ego feci stultus. contriui diem,
Dum asto aduocatus cuidam cognato meo:
Quem hercle ego litem adeo perdidisse gaudeo,
Ne me nequicquam sibi hodie aduocauerit.
Rogitare oportet prius & percontarier,
Assitne animus ei, necne assit, quem aduocet.
Si neget esse, exanimatum amittat domum.
Sed vxorem ante ædis eccam. hei misero mihi.
Metuo, ne non sit surda, atque hæc audiuerit.

Cl. *Audiui ecastor cum malo magno tuo.*

St. *Accedam propius. quid agis mea festiuitas?*

Cl. *Te ecastor præstolabar.* St. *iamne ornata res est?*
Iamne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
Quæ te adiutaret? Cl. *arcessiui vt iusseras.*
Verum hic sodalis tuus, amicus optimus,
Nescio quid se sufflauit vxori suæ.
Negauit posse, quando arcesso, mittere.

St. *Vitium tibi istuc maximum est: blanda es parum.*

Cl. *Non matronarum officium est, sed meretricium,*
Viris alienis, mi vir, subblandirier.
I tu, atque arcesse illam: ego intus quod facto est opus,
Volo accurare, mi vir. St. *propera ergo.* Cl. *licet.*
Iam pol ego huic aliquem in pectus iniiciam metum,
Miserrimum hodie ego hunc habebo amasium.

STVLTITIA MAGNA'ST MEA QVIDEM S.] Sic queritur Menæchmus subreptus in Menæchmis, se, dum cuidam suo cognato in foro operam dat, diem optimum corrupisse, & hora constituta ad prandium ab amica paratum non venisse. ibi, *Dij illum omnes perdant: ita mihi hunc hodie corrupit diem.* &c. in scena, cuius principium est, *Ut hoc utimur maximè more moro molestoque multum,* &c. Sed in ead. fabula, *Peniculus parasitus, se in concione hæsisse, & interea prandij tempus non obiisse*: ibi, *Plus annos triginta natus sum,* &c. AD FORVM PROCEDERE] in forum prodire, In EVM DIEM CVI QVOD AM. IN M. S.] ordo est, ad forum procedere, cui quod amat, in mundo fiet in diem. IN MVNDO SIET] id est paratum sit. de hoc loquendi genere suprà plura dicta sunt in Asin. ibi, *Aut mihi in mundo sunt virgæ, aut atriensi Saurea.* CONTRIVI DIEM] consumsi diem. Sic in Asinaria dixit, *lacerare diem*, ibi, *Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?* ADVOCATVS CVIDAM COGN.] aduocatus est is qui præsentiam suam commodat amico, aut etiam ius suggerit, ita vt nihil loquatur apud iudices. NE ME

NEQVICQVAM, &c.] quem gaudeo litem perdidisse. ne me sine mercede, ac pretio sibi hodie aduocauerit. vel sic, quem litem perdidisse gaudeo, vt sui facti, quòd me ad suam litem aduocatum adhibuit. hoc pretium & hanc mercedem ferat, scilicet litem perditã ROGITARE OPORTET PRIVS, ET PERC. ASSITNE.] id est, oportet prius eum qui aduocat ex eo quærere, verùm ei quem aduocat præstò sit animus, an peregrinetur, & alia in re sit ocupatus quàm in negotio quod agitur, & ad quod ille adhibetur: vt amantis animus: qui nõ est in suo, neque cum suo corpore, sed cum eo, eáve, quem, vel quam amat. SI NEGET ESSE.] si is, qui aduocatur, rogatus ab eo, qui aduocat, neget suum animum adesse. EXANIMATVM AMITT. D.] animo carentem, vt pote, qui corpore quidem adsit, animo vero absit, dimittat domum. AVDIVI AECASTOR, &c.] hæc loquitur Cleostrata, ad spectatores versa, à Stalinone auersa. TE AECASTOR PRAESTOL.] tibi æcastor præstolabar, te expectabam. ORNATA] parata. TRADVXTI HVC AD NOS] domum nostram traduxisti. ARCESSIVI VT IVSSERAS] vide commentum mulieris. mentitur enim, sed ideo cõsilio facit, vt rixas inter duos senes serat, & liteis contrahat. ANIMVS OPTIMVS] ironia. NESCIO QVID SE SVFFL. VXORI S.] nescio quid iratus est vxori suæ. nescio quid turgidus factus est vxori suæ. inflauit buccas vxori suæ. sic suprà. *Nunc in fermento tota est: ita turget mihi.* sufflatum, inquit Nonius, id est tumidum, & quasi vento elatiùs factum. NEGAVIT POSSE, &c.] negauit se posse &c. MISERRIMVM MOD. IOO H. HAB.] habebo miserrimum: id est, valde cruciabo & torquebo. AMASIVM] ironia est. non dixit amatorem, vt erat dicendus, sed amasium, id est, formosũ puerum & catamitum: significans senem esse iam ad res venereas ineptum, vtpote id ætatis vt non modò cum quisquam amare libidinis causa nõ possit, sed etiam cum dedeceat amori operam dare.

ALCESIMVS senex, STALINO.

Al. *Viso huc, amator si à foro rediit domum,*
Qui me atque vxorem laruo ludificatus est.
Sed eccum ante edis. ad te ibam commodum.
St. *Atque ego hercle ad te. quid ais vir minimi pretii?*
Quid tibi mandaui? quid tecum oraui? Al. *quid est?*
St. *Vt bene vaciuas ædes fecisti mihi?*
Vt traduxisti huc ad nos vxorem tuam?
Satin' propter te pereo, ego atque occasio?
Al. *Quin tu suspendis te? nempe tute dixeras,*
Tuam arcessituram esse hinc vxorem meam.
St. *Ergo arcessiuisse ait sese, & dixisse te,*
Eam non missurum. Al. *quin ea ipsa vltrò mihi*
Negauit eius operam se morarier.
St. *Quin ea ipsa me allegauit, qui istam arcesserem.*
Al. *Quin nihili facio.* St. *quin me perdis.* Al. *quin bene est,*
Quin etiam diu morabor, quin cupio tibi,
Quin aliquid ægrè facere, quin faciam libens.
Nunquam tibi hodie, quin erit plus, quàm mihi,
Quin hercle dei te perdant postremò quidem.
St. *Quid nunc? missurúsne es ad me vxorem tuam?*
Al. *Ducas, eásque in maximam malam crucem,*
Cúmque hac, cúmque istac, cúmque amica etiam tua.
Abi, & aliud cura: ego iam per hortum iussero
Meam istuc transire vxorem, ad vxorem tuam.
St. *Nunc tute amicus mihi es in germanum modum.*
Qua ego hunc amorem mihi esse autem dicam datum.
Aut quid ego vnquam erga Venerem iniquè fecerim,
Cui sic tot amanti mihi obuiæ eueniant moræ?
Atat, quid illud clamoris, obsecro, in nostra domo est?

LARVA] homo insanus, & laruatus: vel monogrãmus homo Tithonus, id est senectute attenuatus & minutus, homo exsanguis & exsuccus, vt larua: vel homo ad homines terrendos, quàm ad puellas amandas aptior. COMMODVM] ipso eodémque tempore commodo. Terent. Eun. *Illa sese interea commodum huc aduorterat*, &c. Idem Phorm. *iam hoc id agebam commodum.* ad quæ legendus Donatus ei qui plura de hoc scire volet. QVID TECVM ORAVI?] quid tecũ egi? VT BENE VACIVAS AEDES FE-

ORIVT M.] quàm bene vacuas ædeis fecisti mihi? proinde ac si dicat, non fecisti. mandatum neglexisti. SATIN' PROPTER TE &c.] nonne plane tua culpa pereo, & occasio, quam nactus eram, mihi elabitur è manibus? propter te, id est, tuo facto, tua negligentia, & culpa Rectè aut *in occasio perit*. nam occasio præceps, & calua est, inquit ille. Itaque nihil statim arripiatur, vix aliàs vnquam reprend. potest. TVAM ARCESS. ESSE H. V. M.] dixeras fore, vt tua vxor hinc è domo nostra, meam vxorem arcesseret. ET DIXISSE TE, EAM NON MISSVRVM] & te, dixisse, te eam non missurum. QVIN EA IPSA, &c.] immò verò ea ipsa, non recusante, aut obstante me, quominus mea vxor domum tuam iret, negauit se eius opera egere, vel dixit se eius opera facile carituram. VLTRO] id est, non impulsa me, vt id diceret, aut faceret, vel non reuocata, aut deterrita à me, ne vxorem meam arcesseres. MORARIER] Sic Horat. epist. ad Vallam lib I. *nam vina nihil moror illius oræ*. QVIN EA IPSA ME ALLEG.] immo verò ea ipsa me priuatim misit, vt eam, cuius opera dicis vxorem tuam negare se egere, arcesserem. QVIN NIHIL FACIO] nunc seriò irascitur senex Alcesimus. Et aduerte animum ad crebram eiusdem vocis iterationem quin qua exprimitur iratorum affectus: talis enim eorũ sermo. QVIN BENE EST] quin bene est, quod peris. vel sic, quin te perdere cupio. vel sic, quin placet istuc mihi, & gaudeo te perire, vel sic, quin dignus es, qui pereas, & istud tibi meritò accidit. QVIN' ETIAM DIV MORABOR] quin etiam diu in hoc verbo morabor, vt tibi malum exoptem, & te perire cupiam. exprimit affectum Alcesimi irati, idem verbum crebrò cum stomacho per contumeliam iterantis. QVIN CVPIO TIBI, QVIN ALIQ.] hic ordo, atque hæc series orationis est, quin cupio tibi aliquid ægre facere sed stomachans & ira incensus particulam *quin* interposuit. NVNQVAM TIBI HODIE. QVIN ERIT PL.] iterum hic, quin, interpositum est tantummodo ad exprimendam irati hominis orationem. Nam hæc sententia nunquam tibi hodie plus erit mali, quã mihi, tua scilicet culpa contracti. vel intelligamus, eum illud quidem dicere voluisse, & cogitasse: sed mali ominis vitandi causa, rectum sermonis contextum vertisse, & institutam sententiam mutasse, vt in Stalinonis caput potius, quàm in suũ, omne infortunium recideret: hoc modo, Quin tibi plus erit mali, quàm mihi, hæc posterior est, vt dixi, sententia, non ea, quam exorsus erat. Nam initio hoc dicere voluerat, & hanc sententiam verbis exprimere instituerat: Nunquam tibi plus hodie mali eueniet, quàm mihi, dum tibi tuæque nequitiæ operam do, atque inseruio. Cùm igitur ita orsus esset, *Nunquam tibi hodie*: sequi deinceps debuerat. plus erit mali, quàm mihi. Sed orationem in medio cursu correxit, ne sibi male ominetur, & ita mutauit, quin potius hoc dico, plus tibi hodie erit mali, quàm mihi, tu eris hodie miserrimus: ego, si quid mali merui, quod me tibi in tuis flagitiis adiutorem præbui: aut, si quid mihi mali ex mea nimia felicitate imminet, minimo malo defungar, si dii volent. DVCAS] ducas ipse meam vxorem, domum tuam incipit placari. CVMQVE HAC, CVMQVE ISTAC] & cum vxore mea, & cum tua. ET ALIVD CVRA] nunc placatus est. Nam his verbis iubet eum, quod ad hoc negotium attinet, sine cura esse, significans se id curaturum. sic loquitur suprà in Asin. *Tum tu igitur aliud cura quid libet*. IN GERMANVM MODVM] germano modo, id est, vere, non simulate, aut fucate. QVA EGO NVNC AMOREM, &c.] id est, qua ratione autem dicam hunc amorem mihi esse datum? AVT QVID EGO VNQVAM, &c.] id est, aut qua in re vnquam Venerem iniustè læserim: cui sic mihi amanti tot moræ obstent, atque aduersentur? ATAT] interiectio pauentis, & re subitò obiecta permoti.

PARDALISCA ancilla.
STALINO senex.

PA. *Nulla sum, nulla sum, tota occidi, cor metu mortuum est,*
Membra misera tremunt: nescio vnde auxilij, præsidij,
Perfugij mihi, aut opum copiam comparem, aut expetam.
Tanta factu modò mira miris modis intus vidi,
Nouam atque integram audaciam caue tibi Cleostrata, abscede
Ab ista obsecro, ne quid in te malè faxit ira percita.
Eripite isti gladium, quæ sui est impos animi.

St. *Nam quid est, quòd hæc huc timida atque exanimata exsiluit foras?*
Pardalisca. Pa. *perij. vnde mea vsurpant aures sonitum?*

St. *Respice modo ad me.* Pa. *here mi.* St. *quid tibi est?*
Quid timida es? Pa. *perij.*

St. *Quid peristi?* Pa. *perij, & tu peristi.* St. *aperi, quid tibi?* Pa. *væ tibi.*

St. *Imo istuc tibi sit.* Pa. *ne cadam, amabo tene me.* St. *quidquid est*
Eloquere mihi cito. Pa. *contine pectus, face ventulum amabo*
Pallio St. *timeo hoc negocium quid est, nisi hæc meraclo*
Se vspiam perculsit flore Lybico. Pa. *obtine aures amabo.*

St. *I in malam crucem, pectus, auris, caput, téque di perduint:*
Nam, nisi ex te scio, quicquid hoc sit, citò, iam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam, exsecrata, ludibrio pessima adhuc.

Quæ me habuisti. Pa. *here mi.* St. *quid vis mea ancilla?* Pa. *nimium sæuis.*

St. *Numero dicis. sed hoc quicquid est loquere, in pauca refer.*
Quid intus tumulti fuit? Pa. *scibis. audi malum pessimum,*
Quod hic modò intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri
Cœpit, quod haud Atticam addecet disciplinam. St. *quid est id?*

Pa. *Timor præpedit dicta linguæ.* St. *quid est? possum scire ego istuc*
Ex te? quid negotij est? Pa. *dicam, tua ancilla, quam tuo*
Villico vis dare vxorem, ea intus. St. *quid intus? quid est?*

Pa. *Imitatur malarum malam disciplinam, viro suo quæ inter-*
Minatur vitam. St. *quid ergo?* Pa. *ah.* St. *quid?* Pa. *interimere ait.*
Velle vitam, gladium. St. *hem.* Pa. *gladium.* St. *quid eum gladium?* Pa. *habet.* St. *hei misero mihi,*
Cur habet? Pa. *insectatur omnis domi per ædeis, nec quenquam*
Prope ad se sinit adire ita omnes sub arcis, sub lectis
Latentes metu mussitant. St. *occidi, atque interij: quid illi*
Obiectum'st mali tam repentè? Pa. *insanit.* St. *scelestissimum*
Me esse credo Pa. *imo si scias dicta quæ dixit hodie.* St. *istuc*
Expeto scire, quid dixit? Pa. *audi, per omnes deos, & deas*
Deiurauit, occisurum eum hac nocte, qui cum cubaret.

St. *Me occidet.* Pa. *an quicquam ad te attinet?* St. *vah.* Pa. *quid cum ea negotij*
Tibi est? St. *peccaui, illunc dicere villicum volebam.* Pa. *sciens*
De via in semitam regredere. St. *nunquid mihi minatur?*

Pa. *Tibi infesta soli'st plus quàm cuiquam.* St. *quamobrem?* Pa. *quia se des*
Vxorem Olympioni neque tuam, nec suam,
Neque viri vitam sinet in crastinum protolli. id huc missa sum
Tibi vt dicerem, ab ea vt caueas tibi. St. *perij hercle miser,*
Neque est, neque fuit me senex quisquam amator adæquè miser.

Pa. *Ludon' ego hunc facetè? nam quæ facta dixi, omnia huic*
Falsa dixi, hera, atque hæc dolum ex proximo hunc protulerunt.
Ego huc missa sum ludere. St. *heus Pardalisca.* Pa. *quid est, quid?*

St. *Est quod volo exquirere à te* Pa. *moram offers mihi.* St. *at tu*
Offers mœrorem sed etiámne habet & nunc Casina
Gladium: Pa. *habet, sed duos.* St. *quid, duos?* Pa. *altero te occisum ait.*
Altero villicum hodie. St. *occisissumus sum omnium qui viuunt.*
Loricam inducam mihi, optumum esse opinor. quid vxor
Mea non adijt, atque ademit? Pa. *nemo audet propè accedere.*

St. *Exoret.* Pa. *orat. negat ponere alio modo vllo profectò,*
Nisi se sciat villico non datum iri. St. *atque ingratiis, quia*
Non vult, nubet hodie. nam cur non ego id perpetrem quod cœpi,
Vt nubat mihi? illud quidem volebam, non, ed nostro villico.

Pa. *Sæpiculè peccas.* St. *timor præpedit verba: verùm*
Obsecro, dic me vxorem orare, vt exoret illam gladium
Vt ponat, & redire me intrò vt liceat. Pe. *nuntiabo.*

St. *Et tu orato.* Pa. *& ego orabo* St. *at blandè orato vt soles. sed audin'?*
Si effexis hoc, soleas tibi dabo & annulum in digito
Aureum, & bona plurima. Pa. *operam dabo.* St. *face vt impetres.*

Pa. *Eo nunc iam, nisi quippiam remorare me* St. *abi, & cura.*

Pa. *Redit eccum tandem obsonatu eius adiutor, pompam ducit.*

NVLLA

NVLLA SVM, N. S.] Pardalisca à mulieribus instituta, & subornata, foreis prodit, & se metu exanimatam simulans, narrat seni Stalinoni, libidine ardenti, Casinam insanire, vt, dum Chalinus vestitu muliebri ornatur, qui pro Casina rus producatur, senem foris moretur & eludat. Tres primi versus sunt cretici. quibus in rebus trepidis, aut alioqui celeritatem aliquam exprimentibus. MIRA] miracula. MIRIS MODIS] Lucretius lib. 1. *Sed quædam simulacra modis pallentia miris.* ATQVE INTEGRAM AVDACIAM] atque inusitatam audaciam. audaciam nouam, nunquam antea ab vllo susceptam. AB ISTA] à Casina. FAXIT] fecerit. IRA PERCITA] ira impulsa, aut permota. Lucret. lib. 5. *At pater omnipotens ira tum percitus acri.* Plautus in Amphitr. *Delirat vxor atra bili percita'st.* quem versum profert Nonius in voce *percitum*, quam interpretatur percussum. QVAE SVI EST IMPOS ANIMI] quæ non est compos suæ mentis, vel quæ est suæ iræ, atque insaniæ impotens, hoc est, quæ suam iram, & insaniam coërcere, aut regere non potest. NAM QVID EST, &c.] ἀναστροφή. *nam quid est* pro *quidnam est*. TIMIDA] timore perculsa, vel timens: vt nomen positum pro participio intelligamus. sic enim & Donatus, illud Terentii in Hecyra, *Nam modò me intrò vt corripui timidus*, &c. explicans *timidus* inquit, pro *timens*, nomen loco participii. Idem in Eunuch. ad illud, *Sed quid hoc est, quòd timida subitò egreditur Pythias?* notat *timida*, pro ægra, turbata, commota, &c. Et Seruius ad illud Virgilii in Sileno *timidisque superuenit Ægle.* notat *timidis*, pro *timentibus*: Nam alioqui, inquit ille timidus est, qui semper timet: timens verò qui ad tempus formidat ex causa. Sic iterum Plautus in Rudente prologo. *De naui timida desiluerunt in scapham.* VNDE MEAE VSVRPANT AVRES SONITVM?] id est, vnde sonitus ad aureis meas peruenit? vnde aures meæ sonitum accipiunt? RESPICE MODO AD ME] retrò adspice modò ad me, verte faciem tuam & oculos tuos ad me. QVID TIMIDA ES?] quid pauca? VAE TIBI] miser es. FACE VENTVLVM, AMABO, PALLIO] suprà in Curculione. *obsecro hercle, face ventum. vt gaudeam*, sequitur aliquantò pòst *nolo equidem mihi fieri ventulum.* NISI HAEC MERACLO SE VSPIAM PERC. FL. LIBYCO] nisi forte se hæc alicubi vino Mareotico præstantissimo, eoque meraculo, id est, aliquantum meracato, inuitauit. coniunge adiectiuum *meraclo* cum flore Libyco, vinum Mareoticum appellat Hora. oda 37. l.b. 1. ibi, *Mentemque lymphatam Mareotico Redegit in veros timores*, &c vel à Mareotico lacu, qui non longè abest ab Alexand. de quo Plinius libro 5. cap. 10. vel à Mareotide Libya. de qua idem eodem lib cap. 6 OBTINE AVREIS AMABO] aureis mihi ex aduersa parte tene, ne cadam scilicet. Obtinebant aureis etiam ii qui mutuis auriculis prehensis osculabantur: quod osculi genus χύτραν appellant Græci de quo suprà in Asinar. ibi, *Prehende auriculis: compara labella cum labellis.* PERDVINT] perdiderint optantis DISPERCVTIAM] in diuersis partibus percutiam, diminuam, *dis*, in compositione plerunque auget, vt distædet, discupere, disperdere &c. Non celabo lectorem tamen duos libros veteres cum vulgatis consentienteis, habere *dispertiam*, quos non sequor. EXSECRATA] passiuè accipiendum, diis addicta ac deuota. LVDIBRIO PESSIMA ADHVC] ordo est, quæ vsque ad hoc tempus pessima me ludibrio habuisti. NIMIVM SAEVIS] ἄγαν χαλεπαίνεις. nimium ita excandescis. Virg. libro 6. *ne saui magna sacerdos.* Horat. Sat. 2. libr. 2 *bacchatur atque nouos moueat fortuna tumultus*, &c. Plautus in Epid. *sed memento, si quid sæuiat senex, Suppetias mihi cum sorore ferre.* NIMERO DICIS] nimium citò dicis sic Festus hunc locum proferens. Sic suprà in Amphitr. *numero mihi in mentem fuit.* IN PAVCA REFER.] in pauca confer: in pauca redige: dic summatim, quidquid est. TV MVLTI FVIT] tumultus fuit? tumulti pro tumultus, vt quæsti pro quæstus, senati pro senatus, &c. antiqui genitiui, notant Nonius, & Carisius, & Priscianus, & alii. Iam tumultus dictus, quasi timor multus, inquit M. Tullius Philipp. 8. SCIBIS] scies. scibo, conuenibo, expedibo, dormibo, obedibo, & similia, pro sciam, conueniam, subueniam, expediam, dormiam, obediam, &c. Plauto vsitata sunt, & nonnullis aliis poëtis, vt Horatius oda 23. libr. 3. *Mollibit auersos Penateis Ture pio & saliente mica.* HOC PACTO] hoc modo, sequitur proximo versu, *quod haud Atticam add. discipl.* id est, qui modus non decet Atticam disciplinam. TIMOR PRAEPEDIT DICTA LINGVAE] timor linguam debilitat & impedit quominus eloqui possit. præpedit dicta linguæ, id est, ante occupatam linguam impedit quominus loqui possit. vel sic, antè impedit ea, quæ lingua fuerat locutura. denique idem dicit quod infrà ead. scena: *timor præpedit verba.* vtitur eodem verbo & Terent. in Heauton. *an eò fit, quia nostra in re, aut gaudio sumus præpediti nimio, aut ægritudine?* & Lucretius libr. 3. *Lumina luminibus quia nobis præpediuntur*, &c. Idem eod. lib infrà, *consequitur grauitas membrorum præpediuntur Crura vacillanti.* Et M. Tullius pro Caio Rabirio perduel. reo, *Confectus senectute, præpeditus morbo, mancus, ac membris omnibus captus, ac debilis.* EA INTVS] Cum hæreret ancilla, neque satis citò, aut expeditè eloqueretur, quid ageret Casina propter perturbationē, atq. exanimationem: senex moræ impatiens, vrget acriter, vt pergat dicere, & totam rem aperiat vel, cum illa sat citò, & sat commodè rem narrare inciperet, essétque continuo subiunctura, *imitatur malarum malam disciplinam*, &c. senex tamen ancillam in media oratione interpellauit, atque in his verbis maximè *ea intus.* QVID INTVS? &c.] quid ea intus? quid est quod intus agit? aut quid est, quid de Casina fuisti dictura? IMITATVR MAL. &c.] hæc verba debent cohærere cum superioribus illis, *ea intus*, hoc modo, atque ordine, *ea intus imitatur malarum malam disciplinam.* VIRO SVO QVAE INTERMINATVR, &c.] altera Casinæ oratio interrupta nam sic continuanda erat. quæ interminatur se interemturam vitam viro suo, vel quæ interminatur interimere vitam viro suo. INTERIMERE AIT VELLE V.] propter ea, quæ sunt interposita à sene & quia verbum *interminatur* longius abest, sumit aliud verbum, & aliam quasi orationem orditur. nam cum ita procederet oratio *viro suo interminatur vitam interimere*: verbis aliquot vtrinque interiectis, ancilla quasi verbi superioris oblita, orationem nouam instituit, hoc modo, interimere ait velle vitam, viro suo scilicet, ne multa hic in re exprimitur ancillæ exanimatæ, perterrefactæ oratio GLADIVM] sequitur satis longo interuallo, verbum *habet*, quicum cohærere debet accusandi casus *gladium*, hoc modo *Casina gladium habet.* quod verbum ancilla Pardalisca præ trepidatione, & formidine, quamuis simulata, cōtinuò addere non potuit CVR HABET?] nonnulli libri manuscripti habē *Cur cum habet?* METV MVSSITANT] metu tacent. metu mussant, seu muti sunt. Lucret. li. 1. *Muta metu terram genibus summissa petebat.* Virg. libro 12. Æneid. *Stat pecus omne metu mutum, mussántque iuuencæ.* de verbo *mussandi*, & suprà in his commentar. in Aulul. ibi, *Neque occultum id haberi, neque per metum mussari*, &c. & in Lucretianis satis multa scripsimus. QVID ILLI OBIECTVM EST MALI

TAN R.?] quid illi mali tam repentè oblatum est? sic loquitur in Amphitruone, *Huic homini nescio, quid est mali mala obiectu manu.* DEIVRAVIT;] deiurauit: id est, sanctè iurauit. OCCISVRVM EVM HAC N. QVICVM C.] id est, se occisuram eum hodie, cũ quo cubaret. Aulus Gellius lib. 1. capitue 7. docet hic *occisurum* non esse participium, sed verbum indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, *neque liberis,* inquit ille, *neque generibus præseruiens, sed vndique liberum: & impromiscuum, quali C. Gracchus verbo vsus est in oratione, cuius titulus est, de Q. Popilio circum conciliabula, in qua ita scriptum est. Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos,* inquit, *dicturum non dicturos. Videturne eadem ratione positum esse apud Gracchum dicturum, qua est apud Ciceronem futurum?* sic autem Cicero li. 5. Accusat. *hanc si i rem præsidio sperant futurum.* Q. Quadrigarius tertio Anna. *dum ij conciderentur, hostium copias ibi occupatas futurum,* &c. Profert & hunc Plauti postremò locum, qui est infrà non longè, ibi, *sed et ... habet Casina gladium?* PAR. *habet: sed duos.* ST. *quid duos?* PAR *altero te occisurum ait, altero villicum hodie.* Legendus hac eadem de re Prisc. libro 9 vbi profert ille hunc Lucilii versum *Nupturum te nuptiis nugas, quod viuere Vlyssem speras.* & nupturum interpretatur nuptum ire. μεμψιμοιρεῖ ME OCCIDET] senex imprudens amorem suum prodit, ac palàm facit. SCIENS DE VIA IN SEMITAM REGREDERE] quidam sic explicari volunt interpunctionem collocantes post *sciens* sciens errabas. nunc de via in semitam, hoc est, in viam breuem regrederis. Ego nulla interpunctione interposita, sic. sciẽs de via, in semitam regredere, i prudens de via lata, & recta, regredere in viam angustam & impeditam hoc est, sciens & prudens te impedis. Nonnulli libri habent *degredere,* pro *regredere* fortasse rectius. TIBI INFESTA SOLI'ST,&c.] tibi irata & offensa est soli plus, quam cuiquam alii, *infesta,* hoc loco actiuam habet significationem Nam aliàs παθητικῶς vsurpatur, vt apud Ciceronem pro C Rabirio perduell. reo *libertas suppliciis infesta* & in Rullum, *vectigal bello infestum.* PROTOLLI] produci supra *protollo mortem mihi,* NEQVE EST, NEQVE FVIT ME, &c.] dicturus ita fuerat, neque est, neque fuit me quisquam senex amator miserior. sed in medio cursu, orationis formam mutaui: & subiunxit *adaquè miser* pro *miserior.* vel aduerbio *adaquè* iunxit ablatiuum casum *me,* pro atque ego sum. LVDON' EGO FACETE? &c.] hæc loquitur ancilla ad spectatores v rsa, a sene auersa, ne exaudiat. ATQVE HAEC DOLI EX PROX.] atque hæc ex proximo, id est, vicina Myrrhina. PROTVLERVNT] excuderunt, procuderunt; fabricatæ sunt, excogitarunt LVDERE] vt senem ludi. more Græcorum d ctum est. MORAM OFFERS MIHI] moram mihi iniicis. Sic loquitur in Pœnulo, *haud amicè facis, quicum onere offeras moram.* ALTERO TE OCCISVRVM AIT, &c.] hunc locum profert Gellius vt suprà indicauimus, & ita explicat *occisurum,* id est, occisurã esse. OCCISISSVMVS SVM. &c. participii passiui *occisus*, superlatiuum finxit Plautus pro iure suo, ad exprimendam senis formidinem. ATQVE ADEMIT?] subintellige gladium. EXORET] exoret vxor Casinam, vt ponat gladium. ORAT] orat Casinam vxor tua vt gladium ponat. NEGAT PONERE ALIO MODO, &c.] sed negat se alio pacto posituram, nisi se sciat villico non nupturam ATQVE INGRATIIS, &c.] id est, atqui inuita, & siue velit, siue nolit, nubet hodie villico. immò, quia nubere non vult, nubet. Ingratiis vel aduerbium, vel potius nomen est, de quo plura in Comment Lucret ibi, *ingratiis haret, & angit, Propterea morbi, quia causam non tenet ager* lib. 1. NAM CVR NON EGO PERPETREM, &c.] nam cur non id perficiam, quod cœpi? vt nubat mihi. VT NVBAT MIHI?] peccat senex ita se ipsa postea corrigit, ac reprehendit. ILLVD QVIDEM VOLEBAM NON, &c.] debuerat dicere, *illud quidem nolebam,* sed præ immoderata libidine, fortasse sciens peccat. & dicit *volebam*: mox tamen se ipse reprehẽdens, *nõ,* inquit, *mihi volebã dicere, sed villico.* Tale ferè est illud Marci Tullii pro Marco Cœlio, *nisi mihi intercederent inimicitia cum istius mulieris viro, fratre volui dicere, semper hic erro.* SAPICVLE PECCAS] profert Priscianus lib. 3. sed legit *sapiusculè peccas.* docens *sapiusculè* esse aduerbium dimin. ab aduerbio comparatiuo *sapius.* TIMOR PRAEPEDIT VERBA] suprà. *timor præpedit dicta lingua.* SI EFFEXIS HOC] si effeceris hoc. SOLEAS TIBI DABO] solea, genus est calceamenti, quod mulieribus & viris mulierum, similibus & ægris aptum est. ET ANNVLVM IN DIGITO, &c.] Idem in Mil. glorioso. *at non multa de digito donum mittunt.* REDDIT ECCVM TANDEM OBSON.] ordo est, eccum Olympio, eius adiutor tandem redit obsonatu. POMPAM DVCIT] ducit coquos instar pompæ. sic loquitur in Trucul. *Quis homo est, qui ducit pompam tantam?*

OLYMPIO, COCVS, STALINO.

Ol. *Vide fur, vt senteis sub signo ducas.* Co. *qui verò sunt sentes?*
Ol. *Quia quod tetigere, illicò rapiunt: si eas ereptum, illicò scindunt.*
Itaque quoquo adueniunt, vbi vbi sunt, duplici damno dominos multant.
Co. *Ita.* Ol. *Attat cesso magnificè, patricéque, amicéque ita hero*
Meo ire aduersum. St. *bone vir salue.* Ol. *fateor.* St. *quid fit?* Ol. *tu amas,*
Ego esurio & sitio. St. *lepidè excuratus incessisti.*
Ol. *Ah hodie.* St. *manè verò, quanquam fastidis.* Ol. *hei hei fœtet*
Tuus mihi sermo. St. *quæ res?* Ol. *hæc res.* St. *etiámne astas?* Ol. *enimuero*
πράγματά μοι παρέχεις. St. *dabo μέγα κακὸν (vt ego opinor)*

Nisi

Nisi resistis. Ol. *ὦ Ζεῦ potin' à me abeas? nisi me vis vomere*
Hodie. St. *mane.* Ol. *quid est? quis hic homo est?* St. *herus sum.* Ol. *qui herus?*
St. *Cuius tu seruus es.* Ol. *seruus ego?* St. *atque meus.* Ol. *non sum ego liber?*
Memento, memento. St. *mane atque asta.* Ol. *omitte, seruus sum tuus.*
Optime'st. St. *obsecro Olympisce mi, mi pater, mi patrone.*
Ol. *Hem sapis sanè.* St. *tuus sum equidem.* Olymp. *quid mihi seruo opus est tam nequam?*
St. *Quid nunc? quàm mox recreas me?* Ol. *cœna modò si sit cocta.*
St. *Intrò ergo abeant.* Ol. *properè, citò intro ite. & citò deproperate.*
St. *Ego iam intus ero, facite cœnam mihi vt ebria sit.*
Cœnare lepidè, nitidéque volo, nihil moror barbarico ritu
Sanè esse iam. i, sis. ego hic habito nunc quidem gladium
Ancilla Casinam intus habere ait, qui me atque te interimat.
Ol. *Scio, sic sine habere. nugas agunt. noui ego illas malas merces.*
St. *Quin tu, i modò mecum domum. at pol malum metuo i tu modò,*
Perspicito prius, quid intus agatur. Ol. *tam mihi mea vita, quàm tua*
Tibi cara est. St. *verùm i modo.* Ol. *si tu iubes, inibitur tecum.*

VIDE FVR, VT SENTEIS SIGN. D] vide tu quoque, vt ministros tuos qui sunt quasi senteis. quia quidquid tangunt, id cum aut auferunt. & corripiunt, aut scindunt: ac lacerant sub signis ducas. SVB SIGNIS DVCAS] tractum à re militari: dicuntur enim milites sub signis esse & sub signis duci, qui non vagantur huc & huc. & qui non sunt distracti, sed in vnum locum contracti & breui tempore, & paruo negotio ad pugnam instrui possint. Marc Tull libro 16. epist. ad Attic. epist 8. *An omnium, cum legi ne A'andarum ad vrbem pergere: pecunias municipiis imperare: legionum sub signis ducere.* Plancus libro x. epist. ad Famil. epist. 8 *Legiones habeo quinque sub signis & sua fide, virtutéque respub. coniunctissimas, & nostra liberalitate nobis obsequenteis.* Plautus in Pseud *Omneis ordines sub signis ducam legiones meas. Aui sinistra, auspicio liquido,* &c. QVI VERO SVNT SENTES?] quo pacto verò ministri mei sunt sentes? SI EAS EREPTVM. &c.] si eas ereptum, senteis, scilicet, si senteis vesti hærenteis eripere coneris, illico vestem scindunt. VBI VBI SVNT] vbicunque sunt. DVPLICI DAMNO DOM. M] duplex damnum dominis afferunt, rapiendo, cuicunque rei adhæserunt, & scindendo, seu lacerando, sic in Trucul. *meretricem esse similem sentis condecet. Quemquem hominem attigerit, profectò malum aut damnum dare.* multant, ζημιοῦσι. EIA] eia, non est hic hortantis, sed potius reuocantis. eia nunquámne desines coquis maledicere? PATRICEQVE] sic habent omnes libri manuscripti, præter vnum, in quo erat quidem *patreéque.* vt in aliis. sed alia manu ab aliquo emendatore suprà scriptum erat, i, inter c, & e, vt intelligamus, eum voluisse legi *patriciéque,* fortasse non malè, vt patriciè valeat, patriciorum. & nobilium more. Sed quando, vt dixi, omnes libri veteres, quos quidem viderim, habent. *patricè,* itaque edidit doctissimus Camerarius, postremò ita & vulgati: videndum quid valeat *patricè,* ego puto *patricè,* idem valere, quod *patriciè.* IRE ADVORSVM] ire obuiam. LEPIDE EXCVRATVS INCESS.] quidem sic explicant, lepidè acceptus ac tractatus, lepide cibo & potu curatus lepide expletus, saturatus, ac potius incessisti. nonnulli alii sic, lepide excuratus, id est, lepidè cultus, atque ornatus incessisti. dictum autem *excuratus,* vt exornatus, excultus, expolitus. ego superiore illo modo mâlo. veruntamen iudicet lector eruditus AH HODIE] ah hodie tantum sic excuratus incedam, cras ad pristinum vitæ cultum mihi redeundum erit. vel sic potius, *ah hodie* subintell nihil gustaui. nonnulli libri veteres habent *vah, hodie,* fortasse melius. vt sit hæc sententia, vah, me sic ornatum hodie esse decet, cras alius, & pristinus repetetur. vel sic vah me sic curatum hodie esse decet, cras ad pristinum victum mihi erit reuertendum. vel sic, vah, hodie me curabo probè, & molliter QVANQVAM FASTIDIS] quanquam fastidiosè te geris, quanquam fastidiosè me præteris, quanquam me despicis. Idem in Mostell. *vide vt fastidit simia.* FOETET TVVS MIHI SERMO] displicet mihi tuus sermo. tralatio est. propriè dixit in Asinaria, *Dic, amabo an foetet anima vxoris tuæ? ὀφέζγεις μοι χαῖρε.* In gloria mihi exhibes, mihi molestus es, negotium mihi facessis. DABO μέγα κακόν] dabo tibi magnum malum, sic autem scriptum reperi in sex libris manuscriptis duobus Clericanis, in Titiano, in Huraltino. in vno Puteano. Itémque se scriptum reperisse in vno testatur Adrianus Turnebus, neque multò secius Carolus Langius Dare malum, loquendi genus Latinis. infrà, in Bacchid. *ha omnes vobis malam rem, magnam, quam debent, dabunt.* vt de veritate huius scripturæ non sit cuiquam dubitandi locus. NISI RESISTIS] ni restas. nisi manes. nisi consistis. ὦ Ζεῦ] ô Iupiter. POTIN' ABEAS?] potin' vt abeas? potésne facere, vt abeas? NISI ME VIS VOMERE HODIE] abire debes. nisi me vis vomere hodie, ita mihi fœtes. vel, ita mihi fœtore tuo vomitum moues. suprà in Curcul. *tum tu Ventrem vomere vis?* fortasse hic locus ad illum pertinet, qui est suprà non longè, *manè verò quanquam fastidis.* MEMENTO, MEMENTO] monentis & minantis. OMITTE, SERVVS SVM TVVS, OPTIME'ST] hæc dicuntur a seruo Olympione cum quadam comminatione, proinde ac si ita loquatur, omitte me. id est, ne me abeuntem retine, tu seruum tuum me appellas. & non libertum, seu potius patronum. at ego faxo te istius verbi pœniteat. nam tuo amori iam non inseruiam.

id est. Quatuor sunt certamina in Græcia, eáque sacra: duo mortalium, duo immortalium. Iouis, Apollinis. Palæmonis, Archemori. Significat autem hæc ancilla, senem Stalinonem & Olympionem villicũ, à mulieribus, ludibrio haberi & ludificari. LVDIFICABILES] ad ludificandum appositi, accommodati, & comparati. OMNES FESTINANT INT. T.] festinant, σπουδάζουσι, dant operam, & studium adhibent, sic Horat. od. 11. libr. 4. *Cuncta festinat domus: huc, & illuc Cursitant mistæ pueris puellæ.* SENEX IN CVL.] vocis *senex*, posttema syllaba breuis est. QVIN DATIS, SI QVID DATIS?] genus est loquendi, quo vtebantur, cùm aliquid citò, & properè fieri volebant. sic infrà non longe, *date ergo, datura nunquam si estis hodie vxorem.* Idem in Epid. *Age si quid agis dij immortales, vtinam conueniam domi Periphanem* &c. Idem in Menæchm. *Obsecro, hercle, medice, properè quidquid facturu's, face.* Idem in Mil. glor. *Age, si quid agis, vigila, ne somno stude.* Idem in Pœn. *Ite, sistis.* Idem in Persa, *Quin tu me ducis si quò ducturu's pater?* Idem in Trin. *Age si quid agis. S. quid ego agam?* Virg. in Palæm. *Quin age, si quid agis.* al. *si quid habes* Catul. ad Ipsithillam, *Verum, si quid ages statim iubeto Nam pransus iaceo*, vtuntur eo & Græci. Theocr. ὀαριστύς Εἶα, λέγ', εἴτι λέγεις, καὶ τὸν ξεῖνον ἐς ὕστερον αὖθις ἐάσεις. CVM CORONA] hic erat ornatus cõuiuarum & cenantium, quod suprà notauimus in Amphitr. ibi, *Ibo intrò, ornatum capiam, qui potis decet.* Eodem pertinet illud Horat. oda 17. lib. 1. *Hic innocentis pocula Lesbij Duces sub vmbra*, &c sequitur, *nec metues proteruum Suspecta Cyrum, ne malè dispari Incontinentes iniiciat manus, Et scindat hærentem coronam crinibus, immeritámque vestem.* CANDIDE] in veste candida. candidatus. sponsi, candidam vestem gerebant, vt suprà admonuimus. ibi, *At candidatus cedit hic mastigia.* præterea veteres non cenabant atrati, ne in funebri quidem cena, sed vel albati, vel alio colore vestem gerentes, vt ex oratione in Vatinium intelligere licet, ibi, *quis vnquam cenauit atratus?* VESTITVS LAVTE] vestitus eleganter & honeste. ARMIGERVM] Chalinum. FORE HVIVS, QVOD FVTVRVM'ST] fore hoc, quod futurum est: fore quidquid huius futurum est *huius* generandi casus est, recti à voce *quod*, hoc modo, *quod huius*, id est, hoc quod huius. ET REI DANT OPERAM] eam rem adiuuant: ei rei sunt adiutores. AVLAS PERVORTVNT] ollas deiiciunt, percellunt. ILLARVM ORATV. F.] faciunt coqui, quod faciunt, illarum rogatu. EXTRVDERE] eiicere. non dixit excludere. interest enim inter hæc duo. qua de re alibi. DISTENDANT] ita compleant, vt sint valde tenti. Horat. epod. oda 2. *Distenta siccet vbera.* ESTRICES] estrix, verbale à supino *esu* interpositum est, t. talia sunt hæc tonstrix. in trucul. *tonstricem Suram Nouisti nostram. adsestrix*, ab adsideo. *possestrix*, à possideo, quæ referuntur à Nonio. CORBITAM CIBI COMESSE POSSVNT] dictum hyperbolicos, pro maximam vim & copiam cibi comesse possunt, id est, edacissimę sunt. quasi nauim maximam onerariam, cibi plenam exhaurire comedendo possint. Corbita, genus nauis onerarium, *Corbita*, inquit Nonius, *genus nauigij tardum, & grande.* Plaut. Pœn. *Tardiores quàm corbitæ sunt in tranquillo mari* nostri libri veteres habent *corbitant ibi.* ex quo ego olim feceram, *corbitam cibi.* quod idem & Adriano Turnebo venit in mentem, & is prior protulit Aduers. lib. 16 cap. 5.

STALINO, ANCILLA.

Stal. *SI sapitis vxor, vos tamen cenabitis,*
Cena vbi erit cocta, ego ruri cenauero.
Nam nouum maritum ego, & nouam nuptam volo
Rus prosequi. noui hominum mores maleficos,
Ne quis eadem subripiat. facite vostro animo volup.
Sed properate istum, atque istam actutum emittere.
Tandem vt veniamus luci: ego cras hic ero;
Cras habuero, vxor, ego tamen conuiuium.
An. *Fit, quod futurum dixi, incenatum senem*
Foras extrudunt mulieres. St. *quid tu hic agis?*
An. *Ego eo, quò me ipsa misit.* St. *Verun'?* An. *serio.*
St. *Quid hic speculare?* An. *nihil equidem speculor.* St. *abi*
Tu hinc, cunctas? intus alij festinant. An. *eo.*
St. *Abi hinc sis ergo, pessumarum pessuma.*
Iamne abijt illæc? dicere hic quiuis licet.
Qui amat, tamen hercle si esurit, nullum esurit.
Sed eccum progreditur cum corona & lampade
Meus socerus, compar, commaritus villicus.

VOS TAMEN CENABITIS] tu vxor, & Myrrhina, & ancillæ, quamuis cena nõ sit cocta, vos tamen cenabitis, si sapitis. NOVI HOMINVM M. MAL.] hoc velamento factum suum tegit, ac prætexit. Alioqui quo more, aut verò quo ore senex nouam nuptam rus prosequatur? FACITE VOSTRO AN. VOL.] volup. id est voluptatem, sic suprà in Asin. *Hic senex si quid clam vxorem suam animo fecit volup.* &c. ad quem locum de hac voce plura. LVCI] luce, antequam nox, & tenebræ incubent. luci aduerbii loco positum est, vt tempori. CRAS HAB. VXOR. EGO T. C.] cras tamen, quamuis hodie hic non cenem, conuiuium hic agitabo. hęc videtur esse sententia. nã quæri potest quid sit, habuero cõuiuium

an præbuero aliis conuiuium? an conuiuium mihi paratum habuero? ego illud alterum malo. SPECVLARIS?] prospicis? spectas? arbitraris? CVNCTAS?] cunctaris? INTVS ALII FEST.] suprà, *omnes festinant intus totis ædibus*. ABI HINC SIS, &c.] abi hinc, si vis &c. LICERE HIC QVIDVIS LICET] quia solus sum. TAMEN HERCLE SI] tametsi hercle, &c. NVLLVM ESVRIT] nihil esurit, non esurit quia scilicet, potiundi spe pascitur, alitur, & fouetur. CVM CORONA ET LAMPADE] cum corona, quia sponsos in conuiuio tempestiuo accubituros, coronam gestare oportebat: cum lampade, quæ sponsæ prælucerct, alio qui faces quinque in iustis nuptiis adhiberi solebant. MEV' SOCERV' COMPAR COMMAR. VILI.] sic habent omnes libri & manuscripti, & vulgati. meus socerus autem, pro, meus socer, positum esse dicunt explicatores, & addunt Olympionem socerum à Stalinone appellari, quod Casinam Stalinoni, vt socer genero conciliaturus, & traditurus sit. quod mihi probari non potest. quis enim vnquam audiuit sponsas à soceris conciliati generis, & non potius à socrubus? Alii propterea socerum dici, quia Stalino cum Casina, quasi Olympionis filia sit cubiturus. quo quid stolidius, aut magis delirum fingi potest? quomodo enim potest eadem eiusdem esse sponsa & filia? Legendum igitur arbitror, libris omnibus reclamantibus, *meus socius comp. comm.* &c

OLYMPIO, STALINO.

Ol. *Age tibicen, dum illam educunt huc nouam nuptam foras,*
Suaui cantu concelebra omnem hanc plateam hymenæo,
Io hymen hymenæe, Io hymen. St. *quid agis mea salus?*
Ol. *Esurio hercle, atque adeò haud sitis.* St *at ego amo.* Ol. *at ego hercle*
Nihil facio tibi, amor, pericli: mihi inanitate
Iamdudum intestina murmurant St. *nam quid illæ nunc*
Tam diu intus remorantur, quasi ob industriam: quanto ego
Plus propero, tanto minus. Ol. *quid si etiam occentem hymenæum?*
St. *Censeo, & ego te adiuuabo in nuptiis communibus.*
Hymen hymenæe: Io hymen St. *perij hercle ego miser dirumpi*
Cantando Hymenæum, licet, illo morbo, quo dirumpi cupio,
Non est copia Ol. *ædepol ne tu si esses equus, esses indomabilis,*
St. *Quo argumento?* Ol. *nimis tenax es.*
St. *Num me expertus vspiam?* Ol. *Dij melius faciant.*
Sed crepuit ostium: exitur foras.
St. *Di hercle me cupiunt seruatum; iam oboluit Casina procul.*

AGE TIBICEN. &c.] ex his antiquum ritum nuptiarum cognoscimus. CONCELEBRA] celebrè redde. HYMENÆO] nuptiarum Deo. vt Hymenæo sit dandi casus vel dic, Hymenæo, carmine nuptiali, vt sit ablatiuus casus, & cohereat cum ablatiuo *suaui cantu*. IO HYMEN HYMENAEE] Sic Catul. in carmine nuptiali, *Hymen, ô Hymenæe, Hymen ades, ô Hymenæe*. & in altero, *O Hymen. Hymenæe, Hymen Hymen, ô Hymenæe*. Terent. Adelph. *Verum hoc mihi mora est. Tibicina & Hymenæum qui cantent.* sequitur paucis post. *missa hac face, Hymenæum turbam lampadas, tibicinas.* Lucret. lib. 1. *non vt solemni more sacrorum Perfecto possit claro comitari Hymenæo* &c. Aristoph. auibus ὑμὴν ὦ ὑμέναι᾽ ὦ, ὦ ὑμὴν. Theocr. in Adon. Epitaph. [illegible] Idem in Helenæ nuptiis, [illegible]. Carmen erat apud Græcos vsitatum, ac solemne in nuptiis: quale apud Romanos. Thalassio. ATQ. ADEÒ HAVD SIT] non consentiunt hic libri veteres: ex quibus alii habent, *atque adeò haud sitio*, vt ego edidi, & item antè Camerarius edidit: alii, *atque adeò haud scio*: alii, *atque adeò hanc specus*, quarum trium scripturarum postrema reiecta, vt perspicuè deprauata, hanc, quam secutus sum, sic explico. vt intelligas, inquit, me valde esurire, tanta mea esuries est, vt nulla me sitis vrgeat, restat tertia, *atque adeò haud scio*: quæ si cui probabitur, intelligemus Olympionē aliquid præterea fortè dicturum, sermonemque inceptum non absoluisse, quòd à sene interpellatus fuerit. AT EGO HERCLE NIHIL FACIO TIBI, AM. P.] i. ego hercle, amor, vim tuam non experior. vel sic, At ego hercle, amor tuæ potentiæ periculum nō facio: vel sic, At ego, amor, profectò non versor in eo discrimine, vt tua vis, ac potentia mihi pertimescenda sit, ratio est, quia ieiunus, & inanis sum. sine Cerere autem & Baccho frigent Venus, & Cupido. Quidam sic, nolo te, amor experiri: seu qualis sis amor, periculum facere nolo. Ego priores explicationes malo, quæ omnes eodem reuoluuntur, ac recidunt. MIHI INANITATE IAMD. INTES. M.] ratio est, quare ab amoris periculo procul absit ego enim sum inanis, inquit, & ob inanitatem mihi intestina murmurant. dunt mihi intestina ob vacuitatem crepant, vt loquitur in Menæchm. *inanitate, & famè penè sum emortuus.* NAM QVID ILLAE TAM DIV INTVS REMORANTVR REMELIGINES?] Festum secuti sumus, qui hunc versum ex Casina ita profert in voce *remeligines*, docétq. *remeligines, & remoras* à remorando esse dictas. Ego quanquā huius vocis nullum in libris veteribus vestigium reperi: Festi tamen auctoritatem, seu testimoniū potius improbare non potui. Atque vt Festo hic fidem habui ita meā hac de voce suspicionem lectori aperiri volui: quæ talis est. Si remoræ & remiligines ex eodē fonte manant, nēpe à remorando, seu morādo, vt vult ipse Festus: mirum est *remeligines*, tā lóngè à sua origine degenerasse, tantumque discrepare. nā quid in simile in voce *remeligines*, verbo remorandi, præter syllabam primam? Itaque hac tanta dissimilitudine offensus existimabam, & apud

apud Pestum esse legendum *remoragines* , & apud Plautum verumtamen iudicent erud tiores & antè quàm quidquam statuant, considerent, quàm verisimile sit, remoram & remiliginē esse eiusdem originis, vt vult Festus, cum tantopere inter se discrepēt, & quanto sit verisimilius, quando remora & remiligore vnum sunt, piscémque illum significant, qui naueis ingēteis remoratur, *ἐχενηΐδα*, à Græcis appellatum, vt vult Hermolaus Barbarus, remoram, & remoraginē scribi, dicique oportere, vt originis similitudo magis cōseruetur. Nā hoc audacter dicam, aut remoram & remiliginem non esse eiusdem originis, & remiliginem, seu remeliginē dictam esse potius à remo, & lego, vel aliunde alicunde, aut remoraginem scribi debere. OB INDVSTRIAM] id est, de industria. sic suprà ead fab. *illa autem quasi ob industriam mihi aduersatur.* TANTO MINVS] subintell. properant. alii tanto minus proficio. OCCENTEM HYMENAEVM?] ex aduerso cantem Hymenæum, hoc est, carmen nuptiale? occentare, vt docet Festus, interdum valet, conuicium facere. sed hic propriè pro contrà, & ex aduerso cantare, vt opinor, positum est. Sic ferè suprà in Curcul. *Quid si adeam ad foreis, atque occentem?* secutus sum autem libros omnes vulgatos, quibuscum editio Camerariana congruit: nam libri nostri omneis manuscripti habent, *offendam. Hym.* mendosè opinor. DIRVMPI CANT. HYM. LVC. ILLO MORBO. Q. D. &c.] sententia est, nihil mihi obstat, aut impedimento est, quominus cantando Hymenæum, me dirumpam: sed non est mihi copia, id est, non datur mihi facultas, seu non sit mihi potestas mei dirūpendi illo morbo, quo dirumpi cupio, id est, re Venerea, & *συνουσιασμῷ*. vel sic, licet mihi cantare Hymenæum vsque eò, dum me dirumpam sed Casinam vsque eo subigere, ac permolere, vt me dirumpam, non permittitur. iocus inest ex ambiguo in verbo *dirumpi*. nam & dirumpi dicuntur, qui nimio clamore profundendo rumpuntur, vt suprà in Prologo Capt. *Ego me tua causa ne erres non rupturus sum* & qui immodico concubitu, vt in Priapeiis, *Porrò (nam quis erit modus, Quirites?) Aut præcidite seminale membrum, Quod totis mihi noctibus fatigant Vicinæ sine fine prurientes, Vernis passeribus salaciores, Aut rūper me habebitis Priapum. Ipsi cernitis,* &c. ESSES INDOMABILIS] domari non posses. QVO ARGVMENTO?] quo argumento istuc dicis? NIMIS TENAX ES] inest hic obscœnitas significat enim Olympio, hunc senem nimia tentigine membri obscœni affectum, in Venerem ferri, atque incitari. sed videtur legendū, nimis tendax es tendax equus autem, est qui nimia & nimis crebra tentigine affectus, frenum mordet, & calcari non pātet, à tendendo sic appellatus, quemadmodū & tētigo hunc igitur senem Olympio cū æquo tendaci comparat, propter immodicam eius tentiginem, qua incitatus, ac distentus ardet tetra libidine, & in Venerem totus ruit. Quod autem quidam legi volunt *sternax*, in quibus est Pius Bononiensis, non placet. nihil enim habet cōmune sternax equus, cuius est equitem, ac sessorem suum excutere & sternere, cum viro tentigine affecto, & libidine inflammato. Vulgata autē lectio, quam & libri manuscripti retinēt, nihilominus placet. Nā tenax equus significat potius cum equū, qui propter aliam quamlibet causam neque freno, neque calcari regi potest, quàm propter tētiginem. At debet hic talis equus significari & commemorari, vt similitudo & comparatio quadret. NVM ME EXPERTVS VSPIAM?] obscœna & flagitiosa sententia. hoc enim quærit senex, quia cum dixerat Olympio nimis tendacē esse, hoc est, nimis tento & indomito pene esse solere natura, num sit aliquādo expertus ille tentiginem tuam? DII MELIVS FACIANT] aduersatur & abominatur Olympio talem turpitudinē. Tale est illud apud M. Tull. in Catone. *Dij meliora* SED CREPVIT OSTIVM: EXITVR FORAS] suprà admonuimus apud veteres Græcos ita fuisse ostia posita & comparata, vt extrorsum aperirētur: ideóque qui exirent, & publicum domo prodirent, foreis percutere consueuisse, ne qui foris starent, quive præterirent, à valuis læderentur, aut in angiportu interciperentur. IAM OBOLVIT CASINA OR.] odor Casinæ longe ad me peruenit: ex quo mihi coniicere licet mox exituram ex odore Casinam mox exituram intelligo, siue sentio potius suprà in Amphitr. *Olet homo quidam malo suo.* SO. *hei numnam ego obolui?*

ANCILLÆ dux, ODYMPIO, STALINO.

SEnsim super attolle limen pedes noua nupta, sospes
Iter incipe hoc, vt viro tuo semper sis superstes: atque
Vt potior pollentia sis, vincásque virum, victrixque sies,
Superétque tuum imperium: vir te vestiat, tu virum despolies,
Noctúque, & diu vt viro subdola sies. obsecro memento.

Ol. *Malo maximo suo hercle illico, vbi tantulum peccaßit.*
St. *Tace.* Ol. *non taceo.* St. *quare?* Ol. *mala, malè malè monstrant.*
St. *Perij, ista facient hanc rem mihi ex parata imparatam.*
Id quærunt, volunt hæc, vt infecta faciant. An. *age Olympio,*
Quando vis vxorem, accipe hanc à nobis. St. *date ergo, datura*
Vmquam si estis hodie vxorem. Ol. *abite intrò.* An. *amabo integra atque*
Imperitæ huic impercito. St. *futurum est, valete, ite.*
Iam valete. iámne abscessit vxor? Ol. *domi est, ne time.* St. *euax,*
Nunc pol demum ego sum liber, mi corculum, melculum,
Verculum. Ol. *hem tu, malo, si sapis cauebis, mea est hæc.* St. *scio.*

Sed meus fructus est prior. Ol. *tene hanc lampadam.* St. *imò ego illam tenebo.*

Venus multipotens bonam vitam mihi

Dedisti, huius quum copiam mihi dedisti

Corpusculum mellitulum. Ol *mea vx reula.*

St. *Quid est?* Ol. *institit plantam.* St. *quasi iocabo.*

Nebula haud est mol'is aquè, atque cutis huius est.

Ol. *Ædepol papillam bellulam, hei misero mihi.*

St. *Quid est?* Ol *pectus mi'i agit nunc hac cubito.*

St. *Quin tu ergo hanc, quæso, tractas tam?*

At ibi qui bellè hanc tracto non agit. Ol. *Vaha.*

St. *Quid negotij est?* Ol. *obsecro, vt valentula'st?*

Pene expofuit cubito. St. *cubitum ergo ire vult.*

Ol. *Quin imus ergo?* St. *bella bella tu mea.*

SENSIM SVPER ATTOLLE LIMEN PED.] ordo, & sententia verborum est. tu Casina noua nupta, sensim pedes attolle super limen inferius ostii, ne limen pedibus tangas. Mirè, & luculentè expressit Plautus noster morem veterum Romanorum, in nouis nuptiis domum mariti introducendis. Ita enim ingrediebantur illæ, vt limen pedibus non tangerent, neque per se transirent, aut transcenderent, sed aliorum manibus subleuarentur, ac tollerentur, quod refert Plutarchus in quæst. Roman. eiúsque rei rationes explicat his verbis, *διὰ τί τὴν γαμουμένην οὐκ ἐῶσιν αὐτὴν ὑπερβῆναι τὸν οὐδὸν τῆς οἰκίας, ἀλλ' ὑπεραίρουσιν οἱ προπέμποντες, πότερον ὅτι καὶ τὰς πρώτας γυναῖκας ἁρπάσαντες, οὕτως εἰσήνεγκαν, αὐταὶ δ' οὐκ εἰσῆλθον, ἢ βούλονται*, &c. id est, quamobrem puellam quæ nubit, non sinunt ipsam limen domus transire, sed eam attollunt, qui deducunt? vtrùm quia primas vxores cùm eas rapuissent, ita introduxerunt, ipsæ autem non introiuerunt? an quia volunt puellas videri in eum locum introire inuitas, & vi coactas quo in loco virginitatem suam amissuræ sunt? an qu a significare volunt, eam per se, & suâ sponte domo non esse egressuram, neque domum viri relicturam, nisi vis ei afferatur, quemadmodum introiuit vi coacta? Eadem de re, idem Plutarchus in Romulo scripsit. Huc pertinet illud Catulli in carm. nupt. Iuliæ & Manl. *Transfer omine cum bono Limen aureolos pedes.* & illud fortasse Lucret. lib. 1. *Nam sublata virûm manibus, tremebundaque ad aras Deducta'st non vt solemni more sacrorum Perfecto posset claro comitari hymenæo: Sed casta inceste* &c. Lucan. lib. 2. de nuptiis Catonis & Marciæ. *Turritáque premens frontem matrona corona, Tralata vetuit contingere limina palma.* Ouid 2. Eleg. *Missa foras, iterum limen transire memento Cautiùs atque aliò sobria ferre pedem.* NOVA NVPTA] *νέα νύμφη*. Catullus in Carmine suprà commemorato, *Prodeas noua nupta.* VT POTIOR POLLENTIA SIS] vt viribus, seu potentia potius præstes, & præpolleas vt plus possis, vt potentior sis. idem in Rudent. *ne impiorum potior sit pollentia.* DISPOLIES] al. despolies. SVPERETQVE IMP.] id est, & tuum imperium imperio viri superius sit. NOCTVQVE ET DIV VT VIRO SVBD. T. &c.] & memento, obsecro, vt nocte, diéque virum tuum dolis circumuenias. MALO MAXIMO HERCLE S.] hæc Olympio loquitur, ad spectatores versus, ita vt ancillæ non exaudiant. Malo, inquit, hercle suo peccauerit, statim vbi peccarit, id est, continuò vbi aliquid peccarit, sui peccati pœnas dederit. QVAE RES?] quæ res est, quamobrem non taceas? MALA] mala res est, vel coniunge cum iis, quæ sequuntur. MALAE MALE MONSTRANT] vt malæ sunt ancillæ, ita male monstrant Casinæ, id est, male docent Casinam. Licet etiam cum his vocē *mala* coniunctim legere hoc modo, mala malæ malè monstrant, id est, ancillæ, quæ malæ sunt, docent res malas malè. atque hoc erit illi simile, quod est in Amphitruone, *Optimè optumo optumam operam das.* sed mâlo distinctionis notam locari post vocem *mala*, vt *mala* referatur ad illud, *quæ res?* VOLVNT HAEC, VT INFECTA FACIANT] hæc volunt, vt, quæ propè facta sunt, infecta reddant. vel sic volunt hæc, quæ propemodum facta sunt, infecta reddere. DATE ERGO, DATVRAE VNQVAM SI, &c.] id est, date tandem vxorem, si futurum est, vt detis. quod hanc vim habet, properate dare vxorem. date aliquando tandem vxorem. Notauimus hoc loquendi genus suprà non longè, ibi, *quin datis, si quid datis?* AMABO, INTEGRAE ATQVE IMP. H. IMPERC.] id est, amabo, parcito huic puellæ integræ, atque imperitæ rerum venerearum. nolito cum ea nimis acriter luctari, vt libidinem tuam expleas. nolito puellam intactam, & rudem pugnæ Venereæ tuo telo rigido, atque indomito nimis vehementer ferire, atrociterque sauciare. amabo, lenem te, ac moderatum præbeto erga puellam teneram, rudem, atque imperitam. Imperco, is, compositum ex verbo *parco* & præpositione *in*. suprà in Amphitr. *Bene vale Alcumena. cura rem communem, quod facis. atque imperce, quæso.* EVAX] interiectio lætantis. Idem in Bacchid: *Euax aspersisti aquam.* profert Catisius. NVNC POL DEMVM EGO. S. L.] posteaquam abscessit vxor. MEVM CORCVL. MEL. &c.] hæc ad Casinam senex, quam se præsentem tangere, & mulcere putat: sed errat. Nam Calinus pro Casina datus est villico, & leni à mulieribus muliebri veste cultus, atque ornatus. MELCVLVM] mel paruulum mea Casina, melle mihi dulcior VERCVLVM] meum paruum ver. hæc nomina ita posita, in deminutiua forma, ad blandiendum sunt aptiora, quàm si essent integra, meum cor, meū mel, meum ver. Profert autem hunc locum Priscian li 3. cap. de deminutiuo. vbi legit *melculum*, nō, vt habent omnes libri manuscripti, & vulgati *melliculum.* quem secuti sumus. MALO, SI SAPIS, CAVEBIS] non, si sapis, Casinā, quæ mea est, tāgere. nam si feceris, infortunium feres, vel malum non effugies. SCIO: SED MEVS FRVCTVS EST PR.] scio Casinam esse vxorem tuam, sed ego pro meo iure fruar prior. vel sic, scio Casinam tuam

esse, sed

esse, sed ego vsufructuarius sum itaque prior, quàm eu frui debeo. TENE HANC LAMPADAM] sic edendum curaui, Prisciani fidem, auctoritatémque secutus, quamuis reclament omnes codices & manuscripti, & vulgati. Sic autem Prisc. libr. 7. cap. de Accusat. nominū tertiæ declination. in exit. *In Græcis autem frequenter inuenimus, auctores tam in hac, quàm in aliis declinationibus, Græcos plerumque seruantes accusatiuos, vt Titana &c. lampada, pro, Titanem, &c pro lampadem. Quamquam Plautus hanc lampadam dixit in Casina, tene hanc lampadam.* IMMÒ EGO ILLAM TENEBO] Casinam. MVLTIPOTENS] πολυκράτωρ sic dixit suprà *mulierem multibibam*. & Catullus, *multiuolam*. HVIVS QVAM COPIAM MIHI DEDISTI] al. fecisti. MELLITVLVM] mellitulum, deminutum nomen, à mellito. nonnulli libri habēt tamen, *mollisculum* quos non sequor. INSTITIT PLANTAM] meam scilicet, id est, pedem mihi ped. pressit. suprà in Asinar. *Nec illhac vlli suo pede pedem homini premat.* Ouid. libr. 1. de arte amandi, *Velle latus digitis, & pede tange pedem.* sic autem dixit institit *plantam*, vt alibi *insistere viam, iter, negotium*. QVASI IOCABO] quasi iocabor, iocantis speciem præbebo, cum rem seriam agam tamen. NEBVLA HAVD EST M. ATQ. C. HVIVS EST] nebula haud æquè mollis est, atque huius puellæ cutis. subintelligendum est aduerbium *æquè*, vel vt à librario aliquo scriptore prætermissum propter similitudinem particulæ *atque*, quæ proximè sequebatur, restituendum, ac reponēdum. Stalino autē hic vel manum in sinum nouç nuptæ, vt putabatur, inseruit, vel strophium, quo mamillæ mulieb[r]es teguntur, tractauit, vel quippiam tale fecit. AGIT] pulsat, pellit. NVNC] cùm antea mihi pedem pede premeret, quasi me expetens: nūc quasi aliena, mihi pectus cubito pulsat. TAM] vel subintelligendum rusticè, liberaliter, inuenustè, illepide, inepte, improbe, nequiter, proterue, & aliquid tale, vel vnum aliquod horum, aut similium, vt necessariū, & à librariis prætermissum, restituēdum. Nam quod ad versus attinet, ita sunt confusi, vt quales sint, videre difficile sit. veruntamen si hic versus ita legeretur, *Quid tu ergo hanc quæso tractas tam rusticè?* vel *tam nequiter?* esset senarius: hoc modo, *quid*, legatur δισυλλάβως, quales sunt tres qui deinceps sequūtur. VT VALENTVLA'S TIVI] validula es, tu vt viribus vales? EXPOSIVIT] exposiuit, antique pro exposuit propemodum, inquit, me cubito suo, loco mouit, excussit. CVBITVM, &c.] iocus ex verbo ambiguo. QVIN IMVS ERGO] quin ergo introimus?

CLEOSTRATA, PARDALISCA ancilla, MVRRINA.

Cle. *ACcepta bene & commodè eximus intus,*
Ludos visere huc in via nuptiales.
Mur. *Nunquam ecastor vllo die risi adæquè,*
Neque hoc quod reliquum est, plus risuram opinor,
Lubet Chalinum, quid agat scire, nouum
Nuptum, cum nouo marito: nec fallaciam
Astutiorem vllus fecit poeta, atque
Vt hæc est fabrefacta à nobis. obtunso
Ore nunc peruelim progrediri senem,
Quo senex nequior nullus viuit, ni illum
Quidem nequiorem arbitrarer esse, qui locum
Præbet illi. nunc præside hic Pardalisca
Etiam, qui hinc exeat, eum vt ludibrio habeas.
Par. *Lubens fecero, & solens.* Mu. *spectabo hinc omnia*
Intus, quid intus agant. Par. *pone me, amabo.*
Mu. *Et illi audacius licet, quæ vis, liberè*
Proloqui. Pa. *tace, vostra foris crepuit.*

ACCEPTAE BENE, ET COMM.] ordo est, benè, & commodè intus acceptæ, eximus. immò, ad uerbium, *intus*, suo loco positum est, & suo loco legendum, hoc modo, Nos bene. & commode acceptæ, eximus intus. id est, eximus domo. nam *intus* sæpe vsurpatur pro ἔνδοθεν, & significat motum de loco, vt in Cistellar. *Dic me orare, vt aliquis intus prodeat.* Idem in Epidico, *Atque aliquanto libentius, quàm abs te sum egressus intus.* VISERE] ad visendum. vt visamus. Græcorum more dictum est, qui in talibus infinitiuis subintelligunt ὥστε. IN VIA] vel legendum *in viam*, si *huc in viam*, coniunctè posita sunt vel si, *in via*, retinendum est, cohærere debet cum verbo *visere*: quanquam motum significat, quare malim omninò legi *in viam*. ADÆQVE] æque. NEQVE HOC QVOD RELIQ.] neque quod mihi reliquum est vitæ, me plus risuram puto. LVBET CHALINVM SCIRE, QVID AG. N. N.] libet scire, quid agat Chalinus, nouus nuptus. locutio comica, & à Græcis expressa. NOVVM NVPTVM] quia Chalinus subditus erat in Casinæ nouæ nuptæ locum, nouum nuptum eadem ratione dixit, qua nouam nuptam Latini dicunt. Priscian. lib. 8. *nubo tibi: quamuis antiquissimi etiam actiua significatione, nubo te dicebant. Vnde Plautus in Casina, Nubet Chalinum* FABREFACTA] fabricata, fabrefacta lego. vno vocabulo, vt rarefacta, labefacta, calefacta, &c. nonnulli disiunctè legunt *Fabrè facta*. OBTVNSO ORE] ore pugnis obtuso, &, vt suprà loquitur, ore oppugnato. tundo, præteritum tutudi, sup. tunsum, & tusum.

Priscian.lib.10. PROGREDIAR] progredi. sic in Asinar. *moriri* dixit pro mori. moriri sese miserè mavolet. in Trucul. aggrediri pro aggredi, *Nullam rem oportet dolosè aggrediri, nisi*, &c. HE ILLVM QVIDEM NEQVIOREM, &c.] Alcesimum, vicinum. ARBITRAREM] nostri omnes libri veteres habent, *arbitrarem*. Idem in Sticho, *Probiores verò arbitrabunt si probus narrauerit*. PRAESIDE HIC] stat hic tanquam in præsidio. Sic in Mostel. *Hic ego tibi præsidebo, ne interbitat quæstio*. ET SOLENS] & meo more & non insolens & non præter insolitum. SPECTABO HINC OMNIA, &c.] spectabo hinc omnia, inquit, Murrhina, ex ædibus Cleostratæ, neque exibo foras. PAPONE, AMABO] Immo, inquit Pardalisca, exito, & prodito: & post me lateto. ET ILLI AVDACIVS, &c.] Et Cleostratæ licet audaciùs quæuis liberè palam loqui, quàm mihi, cuius domi hæc flagitia fiūt. Sic autem edendum curaui libros veteres & Camerarii editionem secutus: in quibus ita est, partim, *Et illi*, &c. partim, *Et tibi*, &c. partim, *Et iis*, &c. nam in libris vulgatis impressum est, *Et tibi*, &c. TACE] Murrhinam alloquitur.

OLYMPIO, eædem.

NEque quò fugiam, neque vbi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio. tantum herus atque ego flagitio superauimus, nuptiis nostris.
Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita in ridiculum sumus ambo.
Sed ego insipiens noua nunc facio: pudet quod prius non puditum vnquam est.
Operam date, dum mea facta itero est opera auribus percipere.
Ita ridicula auditu, iteratu, ea sunt quæ ego intus turbaui.

Mu. *Agedum tu adi hunc.* Cl. *vbi tua noua nupta est?*

Ol. *Perii herele. manifesta res est.* Ol *omnem ordine rem*
Fateri ergo æquum est. quid intus agitur? quid agit
Casin? satin morigera'st Ol. *pudet dicere me.*

Cl. *Memora ordine vt occœperas.* Ol. *pudet herele.* Ol. *age audacter*
Quàm debuisti inde volo memorare, quid est factum?

Ol. *At flagitium'st. cauebunt qui audierint.* Ol. *faciam.*
Vbi intrò hanc nouam nuptam deduxi, via recta clauem
Abduxi, sed tamen tenebræ ibi erant, tanquam nox.
Colloco, fulcio, mollio: vt prior quàm senex aptè decumbam,
Tardus esse illico cœpi, quoniam * *
Respecto identidem ne semel. *
Quæro deinde illecebram stupri. principio eam sauium posco.
Reppulit mihi manum: nec quietum dare sibi sauium me sinit.

Cl. *Quid fit denique edisserta.* Ol. *ibi appello Casinam, Casina, inquam.*
Amabo, mea vxorcula, cur virum tuum sic me spernis?
Nimis tu quidem herele immerito meo mihi hæc facis,
Quia te mihi expetiui: illa haud verbum facit, & sapit veste, id qui esiu.
Vbi illum saltum video obsaptum, rogo vt alterò sinat ire.
Enim iam magis, iam appropero, magis iam lubet in Casinam irruere,
Cupio illam operam seni surripere. forem obdo ne senex me opprimat.
Hoc magnum'st: Primùm pergis? quin tu pergis?

Ol. *Vbi locus summus porrò est: continuò strictio gladio: atat baba papa.* Cl. *quidquid papa.*

Ol. *Flagitium ob erat maximum. gladium ne haberet metui, id quærere óccœpi.*
Dum gladiúmne habeat, quæro, arripio cabulum:
Sed quum cogito, non habuit gladium. Nam id esset frigidius.

Cl. *Eloquere.* Ol. *At pudet.* Cl *num radix fuit?* Ol. *non fuit*

Cl. *Num cucumis?* Ol. *profectò herele non fuit quicquam olerum.*
Nisi quicquid erat, calamitas profectò attigerat nunquam.
Ita quicquid erat, grande erat
Ita quasi sentis labra, mihi compungit barba.
Continuò adstanti pectus mihi pedibus percutit.

decido.

Decido delecto præceps. subsilit, obtundit os mihi.
Inde foras tacitus proficiscens, exeo hoc ornatu, quo vides.
Vt senex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet. Cl. *optumè est.*
Sed vbi est palliolum tuum? Ol. *hic intus reliqui.*
Quid nunc? satin' lepidè adita 'st vobis manus meritò?
Sed concrepuerunt fores. Ol. *num illa me nunc sequitur?*

TANTVM HERVS ATQVE EGO FLAG. SVPERAVIM.] tam longè turpi, & erubescendo, & flagris digno facto omneis mortaleis superauimus. NVPTIIS NOSTRIS] per nuptias nostras. PVDEO] pudeo in prima persona, antiquum. Notat Priscian. lib. 8. his verbis, *placeo placet, sic antiquissimorum consuetudine à pœniteo pœnitet, à tædeo tædet, pigeo piget, pudeo pudet, liceo licet, oporteo oportet.* ATQVE ITA IN RIDIC. SVMVS AMBO] atque ita pro ridiculo sumus ambo. sic autem legendum *in ridiculum*, vt sint duæ voces, non vt sit vna, *irridiculum*, neque *irridiculum*, quomodo edidit Camerarius. Nam si quis forte diceret *irridiculum*, seu *inridiculum* accipiendum pro valde ridiculo, falleretur, cùm Cæsar in Commentariis *irridiculè* posuerit, pro non ridicule, & non irridicule, pro non sine ridiculo, vel non infacete seu non insicete, non inurbane. PVDET QVOD PR. NON PVD.] serò, inquit, nunc me pudet, vel noua sunt, quæ nunc facio. numquam enim antea me turpium factorum puduit nunc demùm pudet. Sed cur ita non dixit? *pudet cuius non puditum vnquam est.* ITERO] memoro, refero, dico. EST OPERAE AVRIBVS PERC.] est operæ, pro, est operæpretium, positum est, quasi pretium sit subintelligendum, vt nonnulli interpretantur: vel dic potius, *est opera*, sic dictum esse, vt, est temporis, non est temporis. est officii, non est officii: est moris, non est moris &c. sic contrà in Pseudolo. *opera non est.* sic igitur hunc locum explico, est op. aur. per. id est, dignum est opera audire: opera bene in eo ponetur, si quis audiet. denique videtur idem valere, atque, operæ pretium est audire. quidam *opera* volunt esse dandi casu, & operæ est, sic dictum esse, vt est curæ, est oneri, est dedecori, &c. cum quibus non pugnabo. ITERATV] dictu. TVRBAVI] miscui: turba & dedecore impleui? SATIN' MORIGERA 'ST?] satisne obsequitur voluntati, & animo tuo? satisne ad morigerandum tibi viro suo facilis & parata est: morigerus, & morigerari, seu morem gerere, habent maxime locum in talibus rebus. exempla sunt & apud Plautum, & apud cæteros scriptores innumerabilia. insigne est illud apud Suetonium in Tiberio, vbi narrat ille, Tiberium Parrhasii tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea H S. acciperet, non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. POSTQVAM DECVBVISTI HINC TE VOLO MEM.] sic restitui ex vestigiis antiquæ scripturæ, sententia plana. corrupta autem, & deprauata mirum in modum sunt quæ sequuntur in libris vulgatis omnia, atque adeò partim loco mota, partim mutilata, ac lacerata, neque multò in manuscriptis integriora, præterquam in vno atque altero. AT FLAGITIVM 'ST] id est, at facinus turpe est, & erubescendum. FACIAM] sic restitui. nam alii libri omnes vno excepto, habent *faciant*, mendose. est enim Olympionis responsio, hoc modo, faciam, inquit, id est, rem memorabo, seu narrabo, exorsus ab eo tempore, postquam decubui. CLAVEM ABDVXI] nonnulli putant legendum *clauem obduxi*, id est, inquiunt, pessulum obdidi. clauis enim non solùm erat apud antiquos, id, quo ostium obseratum reserabatur atque aperiebatur, sed etiam quo opposito, & obiecto à parte interiore claudebatur. Terentius Heautont. *Anus obdit foribus pessulum.* Ego clauem abduxi, interpretor, clauem sensi, amoui à sera scilicet. COLLOCO] Casinam in lecto. FVLCIO, MOLLIO] lectum. VT PRIOR, QVAM SENEX, APTE DECVMBAT] secutus sum quinque libros manuscriptos: qui sic habent, quæ scriptura non eget explicatione alii sic habent, *vt tanquam senex, abs te decumbam.* quam lectionem reieci. nonnulli tamen sic eam explicant, vt quasi essem vir tuus abs te secubarem, & Veneris furta tentarem. non placet. TARDVS ESSE ILLICO C.] segnis, & ineptus ad Venerem illico esse cœpi, &c. QVONIAM * *.] hic desunt pauca verba omissa fortasse à librariis, vel deleta à lectore. aliquo inepte verecundo, propterea quòd erant spurca. Atqui amamus & nos verecundiam. sed verecundi simus in his, quæ nostra sunt. in his verò, quæ sunt aliena, cur verecundiam talem adhibebimus, vt eadem opera iniuriam faciamus? aut verò cur per causam, & speciem verecundiæ aliena opera, præsertim ex ingenio deprompta, non manufacta mutilabimus, atque imminuemus? sed ad rem. dicebat igitur fortassis Olympio, se idcirco tardum illico esse cœpisse, quia præfestinationem dum metuit, ne senex veniat, arrigere non potuit. RESPECTO IDENTIDEM] crebrò retrò aspicio. vsquequaque crebro respicio, vsque & vsque. NE SEMEL] hic quoque desunt nonnulla, quorum fortassis hæc erat sententia. ne semel prædam nactus amittam. QVAERO DEINDE ILLECEBR. ST.] quæro deinde, videns me ita languidum esse, rationem, qua Venerem in me eme tuam prouocem, ac lacessam. NEC QVIETVM DARI SIBI ME, &c.] nec me quietum sauium sibi dare sinit nonnulli libri habent, *neque etiam dare sibi me sauium.* EDISSERTA] edissere. distincte & diserte expone, eloquere. CASINA, INQVAM] vox *Casina* desideratur in omnibus libris omissa à librariis scriptoribus, propterea quod eadem vox in accusandi casu antecedebat. SPERNIS] aspernaris? reiicis? ILLA HAVD VER. F.] illane verbum quidem vnum facit: illa tacet, illa mussat. ET SAEPIT VESTE ID, QVI ESTIS] & vallat, seu tegit veste naturam muliebrem. id est, partem illam corporis, quæ fœminæ estis specum illum muliebrem. VBI ILLVM SALTVM VID. OBSAEPT.] vbi illam siluam video esse veste obductam, & circundatam, &c. allegoria est nam per saltum, inguen muliebre significat pilis obsitum, atque horridum. ROGO, VT ALTERO S. IRE] sermo spurcissimus, & planè, vt verum fatear, nefarius, quem intactum relinquere mallem, sed promissum exsoluendum est. promisi autem, me Plautum explicaturum. ignoscant igitur mihi aures verecundæ. posteaquam, inquit, partem illam anticam, seu anteriorem video mihi esse opertam, & negatam: Casinam rogo, vt me ad alterâ adire, seu inuadere patiatur, videlicet posticam.

ENIM IAM MAGIS, IAM APPR. &c.] enimuerò iam tum magis propero, iam, inquam, magis cupio in Casinam inuadere. Sic ferè loquitur Horat. oda 5 lib. 2 *nec tauri ruentis In Venerem tolerare pondus.* CVPIO ILLAM OP. SENI SVRR.] cupio furtim illam operam seni, cuius prioris fluctus erat, furtim eripere. FOREM OBDO, NE SEN. ME OPPR.] forem seni obiicio, ne me in ipsa re gerenda occupet, & deprehendat: sed videtur legendum *fori pessulum obdo*, si modò versus patiatur, vt Terentium loqui indicauimus paullò antè in Heautôt. HOC MAGNVM' ST] hoc, quod iam sequitur, magnum est, magnum quiddam iam dicturus sum. PRIMVM] hic Olympio, pudore deterritus, hæsitat & insistit. PERGIS?] pergisne? non pergis narrare? VBI LOCVS SVMPTVS P. EST, &c.] posteaquam locus stupri sumptus est, tum continuo, &c. STRICTO GLADIO, &c.] quem gladium significet, res in promptu est. significat enim sicam illam Catulli rigidam. BABAE, ATAT P.] interiectiones admirãtis, & subita re, & noua stupefacti, significat aliquid fuisse in inguine Chalini (qui pro Casina productus erat) durum, rigidum & magnum. quod gladii vestigium præ se ferret. FLAGITIVM ON. ERAT. M.] ob res erat eru bescenda & pudenda. GLADIVM NE HABEAM] timui, ne gladium haberet, idcirco enim gladium quærere cœpi. Testatur Nonius, hoc gladium in genere neutro vsurpasse veteres. ARRIPIO CAPVLVM] fortasse testiculos significat. NAM ID ESSET FRIG.] Nam is gladius esset frigidus, ac erat calidus. ELOQVERE] quia etiam hic hærebat Olympio hortatur Cleostrata vt apertè loquatur, quod reliquum est. NVM RADIX FVIT?] num raphanus fuit? NISI QVIDQVID ERAT, CALAMITAS PROFECTO ATTIGIT, N.] nihil fuit olerum, inquit: nisi si fortè fuit aliquod oleris genus, profectò grandine non fuit contusum, aut imminutum. erat enim egregiè procerum, solidum, atque erectum. calamitas à calamis, grandine, aut imbri aliquo vehementi, aut nimbo cõtusis, ac prostratis, dicta est. Hoc igitur dicit: quidquid erat, non erat fractum, neque molle, neque languidum, neque comminutum, vt calami grandine contusi, & deiecti: sed erectum, stabile, procerum, solidum, rigidum, ac validum. ITA QVIDQ. ERAT, GR. ERAT] Epiphonema. ita quidquid erat, non erat calamitosum, neque imminutum, aut fractum, sed grande, plenum ac procerum. ITA QVASI SENTIS, LABRA COMP. B.] redit ad illud de sauio, quod popoścerat Casinam. Ita, inquit, dum eam osculari, seu dissuauiari conor, barba eius, tanquam sentis, mihi labra compungit. QVASI SENTIS] tanquam spina. CONTINVO ADSTANTI &c.] continuò mihi adstanti, seu, vt alii libri habent, instanti, pectus percutit. DECIDO DE LECTO PR.] ego percussus à Chalino, pronus in terram deorsum cado. SVBSILIT] mox in me insilit. malim legi desilit. OBTVNDIT OS MIHI] os mihi pugno ferit supra, *obtunsi Ore nũc vo im progrediri senẽ.* VT SENEX HOC EOD. POCVLO, &c.] allegoria est. aliud enim dicitur, aliud significatur. Hoc autẽ significatur: vt senex eodem modo acciperetur, quo modo ipse acceptus sum. SATIN' LEPIDE ADITA'ST VOBIS MANVS MERITO?] quid sit alicui adire manum, suprà diximus, in Aulular. ibi, *Ita impuru illis omnibus adij manum.* Nihilominus tamen, quæ sit huius loci sententia, hic quoque dicamus. Hoc igitur sentit, & significat Cleostrata. nónne satis lepidè vos tractati estis, idque merito vestro? nonne vobiscum satis lepidè actum est, vt meriti estis? nonne vos satis lepidè pro meritis vestris vltæ sumus? tractum est ab eo, quod est, alicui adire manum. Est autem, alicui adire manum propriè, ad eum accedere, cum eo congredi & colloqui, cum eo agere.

STALINO, OLYMPIO.

Maximo ego ardeo flagitio nec quid agam meis rebus scio,
Nec meam vt vxorem aspiciam contrà oculis, ita disperij.
Omnia palàm sunt probra, omnibus modis occidi miser.
Ita manifestò faucibus teneor.
Nec quibus modis purgem scio me mea vxori.
Qui expalliatus sum miser: palàm sunt clandestina nuptiæ
Adeundam Myrrhinam censeo mihi, optimum est.
Ea dux: ea vxorem meam: ea hanc inuenit rimam.
Sed ecquis est, qui homo munus velit fungier pro me?
Quid nunc agam nescio, nisi vt improbos famulos imiter, ac domo fugiam.
Nam salus nulla'st scapulis, si domum redeo.
Nugas istic dicere licet. vapulo ego hercle inuitus tamen,
Etsi malum merui, hac dabo protinam me in fugam. OL. *heus Stalino.*
Amator. ST. *occidi, reuocor. quasi non audiam. adibo.*

MAXIMO EGO ARD. FLAG.] sic dictum est, ardeo flagitio, vt ardere bello, & flagrare inuidia, seu infamia. Quemadmodum igitur flagrare inuidia, dicitur is, in quem magna inuidia concitata est. ita ardere se flagitio dicit Stalino, propterea quòd summum dedecus, & flagitium admisit. NEC MEAM VT VXOREM ADSP. C. OC.] nec scio quo modo meam vxorem rectis oculis intueri possim, adspicere contrà oculis, ἀντιβλέπειν dicunt Græci. OMNIA PALAM SVNT PR.] omnia nostra dedecora, & flagitia, palàm sunt: id est, peruulgata & patefacta sunt. OCCIDI] interii. ITA MANIF. FAVCIB. TENEOR] vsque adeo manifestò teneor ea corporis parte, qua parte prehensum effugere nullo modo possum tractum a piscibus, & aliis animalibus, quæ faucibus capta, nullo modo effugere possunt. Ita teneor, inquit, vt periculum nullo modo declinare aut vitare possim. premunt mihi fauceis & prehensas tenent aduersarii mei. QVI EXPALLIATVS SVM MISER] qui pallio

pallio spoliatus sum miser. PALAM SVNT CLAND. NVPT.] patefactæ sunt nuptiæ furtinæ, atque occultæ, seu quas tantopere occultabamus, & celabamus. EA DVX] ea dux fuit vxori meæ ad has insidias, quibus ego exceptus sum, mihi locandas, in libris vulgatis ita impressum est, *hic præstigiu dux fuit vxor: ea hanc inuenit rimam.* EA VXOREM MEAM] subintellige, impulit, ad has fallacias fabricandas, insidiásque mihi comparandas EA HANC INVENIT RIMAM] etiam hæc verba in libris manuscriptis reperiuntur, quemadmodum in vulgatis: quorum hæc sententia est. Ea hanc viam rationémque reperit, quas nostras nuptias, nostráque consilia disturbaret. Sic autem loquitur suprà in Curcul. *Rogitationes plurimas propter vos populus scivit: Quas vos rogatas rumpitis. aliquam reperitis rimam.* vel sic, ea hanc viam reperit, qua fallacias nostras eluderet, atque effugeret, videtur à muribus ductum, qui interdum penè capti, per tenueis rimas elabuntur, & periculum effugiunt. huc pertinet illud, quod est suprà in scena cuius principium est, *Vt properarem*, &c. *Ibo intrò, vt subducam nauim rursum in pulumarium.* SED ECQVIS EST, QVI HOMO? &c.] id est, sed num aliquis est homo, qui velit meus esse vicarius, & qui velit munere meo fungi? IMPROBOS FAMVLOS] seruos fugitiuos imiter, &c. seruos nequam imiter, qui à dominis suis fugiunt. NAM SALVS NVLLA'ST SCAP. &c.] nam vapulabo, si domum redeo. NVGAE SETIC. D. L: VAP.] licet mihi apud vos nugari, quamuis malum merui, & quamuis soleo vapulare, cum malum merui, vapulo me hercule, tamen libenter, atque adeo præter voluntatem meam. HAC DABO ME PROT. &c.] per hanc viam me protinus in fugam dabo, protinam, id est, protinus. Festus *protinam, protinus.* Terent. *protinam conicciam me in pedes.*

CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

Ch. VBi tu es, qui colere mores Maßilienses postulas?
Nunc tu si velis me subicitare, proba est occasio.
Myrr. periisti hercle age, accede huc.
* * *

St. Hac ibo. caninam scæuam spero meliorem fore.
Cl. Quid agis tu marite, mi vir? vnde secum ornatu hoc aduenis?
Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?
An. In adulterio, dum mœchissat Casinam, credo perdidit.
St. Occidi. Ch. etiámne imus cubitum? Casina sum St. in malam crucem.
Ch. Non amas me? Cl. quin respondes, tuo quid factum est pallio?
St. Baccha ergo, hercle vxor. Cl. Bacchæ? St. hercle vxor. Cl. quid est?
An. Nugatur sciens. nam ecastor nunc Baccha nulla ludunt.
St. Oblitus fui, sed tamen Bacchæ. Cl. quid Bacchæ? fieri non potest,
Times ecastor. St. egone? manifesto teneor? haud mentire hercle: nam palàm est.
* * hic desunt aliquot versus
St. Non taces? Ol. non hercle taceo: nam tu maxume
Me obsecrauisti opere, Casinam vt poscerem vxorem mihi.
St. Tui amoris causa ego istuc feci. Cl. Immo ecastor illius,
Te quidem oppreßi. St. feci ego istæc dicta, quæ vos dicitis?
Cl. Rogitas etiam? St. si quidem hercle feci, nequiter.
Cl. Redi modo huc intrò, monebo, siquidem meministi minus.
St. Hercle opinor potius vobis credam, quod vos dicitis.
Sed vxor da viro hanc veniam Murrhina ora Cleostratam,
Si vnquam posthac aut amasso Casinam, aut occœpso modò,
Nedum vt eam amasso, si ego vnquam adeò posthac tale admisero,
Nulla causa est, quin pendentem vxor virgis verberes.
Mu. Censeo ecastor, veniam huic hanc dandam. Cl. faciam vti iubes.
Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus grauatè prospero,
Hanc ex longa longiorem ne faciamus fabulam.
St. Non irata es? Cl. non sum irata. St. tuæ fidei credo. Cl. meæ?
St. Lepidiorem vxorem nemo quisquam quam ego habeo hanc habet.
Cl. Age tu, redde huic scipionem & pallium. Ch. tene. St. libet.

Ch. *Mihi equidem edepol insignitè facta est magna iniuria,*
Duabus nupsi, neuter fecit, quod nouæ nuptæ solet.

VBI TV ES, QVI COL. MOR. MASSIL. P.] vel quemuis vnum ex spectatoribus alloquitur, vel Stalinonem ipsum, sed illud mâlo. mores Massilienseis autem, id est impudicos, atque effœminatos. Sic enim de Massiliensibus scribit Athenæus libr 12. *Μασσαλιῶται δ' ἐθηλύνθησαν, οἱ τὴν αὐτὴν τοῖς Ἴβηρσι τοῖς ἐσθῆτας φοροῦντες κόσμον, ἀσχημονοῦσι γὰρ διὰ τὴν ἐν ψυχαῖς μαλακίαν. διὰ τρυφὴν γυναικοπαθοῦντες, ὅθεν καὶ παροιμία ὡς ἂν πλεύσειας εἰς μασσαλίαν* id est, Massilienses autem effœminati fuerunt, eodem atque Iberi vestitu ornati. indecoram enim, & turpem speciem præ se ferunt propter animorum mollitiem, qui propter luxuriam, & delicias muliebria patiuntur. ex quo etiam prouerbium manauit, *nauiges in Massiliam.* NVNC TV SI VELIS SVBICIT. ME PR. EST OCC.] sic quidam hunc locum explicant, nunc, si tu me tibi subiicere, & subigere velis, proba occasio est, dum ego hunc ornatum muliebrem gero scilicet. Ego sic, Nam cum Massilienses impudici habiti sint, vt diximus, & impudicum aliquê qui mores Massilienseis colere postulet, Chalinus appellet: impudici autem sit pati, non facere, dicendum est, hunc Chalinum ad faciendum, non ad patiendum paratum esse. & ab eo quæri aliquem, qui pati, non qui facere paratus sit. Hæc igitur sententia est, vbi aliquis est, inquit Chalinus, qui mores Massilienseis colere postulet? id est, qui sit mollis, & impudicus, & qui alienam libidinê in suo corpore experiri, ac subire velit? Nunc si is velit me subicitare, id est, mihi subsidere, & subiectus esse, proba ei occasio datur, dum ego arma habeo ad eam rem parata, & expedita: hoc est causam salacem, stabilem, atque erectam. sententia spurca est quidem illa, sed tamen ea explicanda fuit, si quod polliciti sumus, & quod recepimus, præstare vellemus. Ignoscant igitur mihi aures verecundæ, & animum meum, qui à talibus spurcitiis, & flagitiis longissime abest. partesque mihi datas, quas agam, necesse est, considerent, atque attendant, non mihi hos flagitiosos sermones adscribant. *subicitare* verbum est antiquum, a voce *subices.* Subices autem, vt docet Festus, pro subiectis posuit Ennius in Achille, cum dixit, *Nubes per ego deum subices humidas, vnde oritur imber sonitu sæuo.* subicitare igitur dictum pro subuectare, vt subicitare me, idem valeat, quod subuectare me. vel *subicitare me*, positum pro subicitare mihi, id est, subsidere & subiici mihi. Nonnulli hæc Stalinonis verba esse volunt, quibus si quis assentietur, eadem sententia manebit. PERISTI HERCLE, &c.] verba Myrrhinæ, si quibusdam libris veteribus credimus, in quibus Myrrhinæ nomen hic præpositum est. Alii Cleostratæ malunt esse, siue Cleostrata autem, siue Myrrhina hæc loquatur. Stalinonem alloquitur. ACCEDE HVC] accede huc Stalino, inquit Cleostrata, seu Myrrhina. HAC IBO CANINAM SCAEVAM SP. M. F.] inter hæc verba, & proxima superiora desiderantur pauca. sententia autem hæc est, spero canis latrantis aut tingentis occursum, minus grauem, aut tristem, infœlicem mihi futurum, quam vxoris adspectum. quare hâc ibo potius, quàm illac, quà est vxor, *scæua* propriè significat omen malum, triste, & sinistrum: veruntamen etiam *bonam scæuam dicimus.* vt docet Festus. immò vero quod sinistrum est bonum est apud Græcos, qui sinistrum *σκαιὸν* dicunt. vt docet Varro lib. 6 de Ling. Lat. Ex quo bona scæua, id est, bonum omen, & bonum auspicium hoc igitur dicit, hâc ibo, subintellige, quâ mihi vxorem occursuram non puto. nam caninam scæuam, id est, canis occursum, vel latratum, vel rictum, mihi lætiorem, & feliciorem fore confido, quam vxoris: quæ mihi cane quantumuis iracunda, & aspera, iracundius oblatrare solet. Idê Plautus in Pseud. *Bene ob hoc prandium ibo, nam bona scæua 'st mihi.* Sic in Sticho, *Bona scæua strenaque obuiam occepit mihi.* Sic autem hunc locum restitui ex libris nostris manuscriptis quatuor, in quibus ita plane scriptum est. nam vulgati habent, *caninam c. nam:* itaque edidit Camerarius plane mêdose. QVID FECISTI SCIPIONE, AVT Q. H. P.] ordo est, quid fecisti scipione, aut pallio quod palliû habuisti? vbi est scipio tuus, quo nitebaris? vbi pallium? infrà non longè. *quin responde: tuo quid factum 'st pallio?* suprà. *qui expallitus sum miser.* DVM MOECHISSAT CASINAM] dum cum Casina adulterium facit. mœchissat, *μοιχίζει*, mœchatur, adulterat. QVIN RESPONDE TVO QVID FACT'ST P.] suprà, *Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?* BACCHAE ERGO HERCLE, VXOR] vox bacchantium, & fanaticorum, & furore quodam percitorum, quam nunc vsurpat Stalino, quasi mente captus, atque insanus, nonnulli libri tamen, vbique hic habent *bacche* sine diphthongo, vt apud Horat. oda 3. lib. 1 *si collibuisset: ab ouo Vsque ad mala citaret io Bacche, modò summa Voce, modò hac resonans, chordis qua quatuor ima.* NAM AECASTOR NVM BACCHAE NVLLAE LVDVNT, &c.] nam per ædem Castoris nunc nullæ Bacchæ bacchantur. in aliis libris sic legitur totus hic locus. ST. *egóne? haud mentire hercle, nam; alia n'st non taces? OL. pol hercle verò taces nã tu maximo me obseruauisti opere, Casinam vt poscerem vxorem mihi. Tui amoris causa. ST. ego istuc feci? OL. immo herclè. ST. feci ego isthaec dicta quæ* &c. MANIFESTO TENEOR] in manifesto facinore turpissimo deprehensus teneor. loquitur voce summissa, & adspectatores tantum profusa. NON TACIS?] inter hæc, quæ sequuntur, superiora, desunt aliquot versus, sed non multi & TVI AMORIS CAVSA] quia te amabam. ideirco ego volui tibi Casinam vxorem dari. alloquitur Olympionem. IMMO AECASTOR ILLIVS] immò per ædem Castoris. quia Casinam amabas, inquit Cleostrata: alii volunt esse Olympionis verba: quæ verò deinceps sequuntur Cleostratæ. TE QVIDEM OPPRES.] te quidem in ipso flagitio occupatum deprehendi, *σε κατείληφα.* MONEBO] redigam tibi in memoriam. *ὑπομνήσω*, quidam libri veteres habêt, *monebimus.* SI VNQVAM POSTHAC AVT AM.] si vnquam posthac, sermo est vt libi, qui peccauit, ignoscatur, petentis, & peccati pœnam deprecantis. Terent. Eunuch. *vnam hanc noxiam Mitte, si aliam vnquam vllam admisero, occidito.* M. Tull. pro Lig. *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecum, dum te tenuit in foro ratio honorum tuorum, certè nunquam hoc modo, ignoscite iudices: errauit, lapsus est, non putauit: si vnquam posthac ad parentem sic agi solet.* AVT AMASSO CAS. &c.] si vnquam posthac aut amauero Casinam, aut occœpero modo non solum amauero, &c. NVLLA CAVSA 'ST, QVIN PEND. VXOR.] &c. causam non dico, vxor, seu non recuso, vxor, qui me pendentem, vt serui verberari solent, verberes, suprà in Amph. *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.* FACIAM VTI IVBES] faciam vti censes, & hortaris. nam verbum *iubere* non habet absolutè imperandi, aut necessitatis imponendæ, sed hortandi tantum, aut censendi, aut etiam precandi significationem.

PROSPERE

PROSPERO] largior, concedo, ex animi tui sententia do. TVAE FIDEI CREDO?] sic in Amphitr. MER *Decito quidum non vecere.* SO. *tuae fidei credo?* MER *mea* TENE] id est, accipe & acceptatene. INSIGNITE] insigniter, insignitè, inquit Nonius, cum indicio notæ. Cicero lib 2. de Orat ad Q. Frat. *nec improbum notari, ac vituperari insignitè posse.* NEVTER FECIT, QVOD NOVAE NVPTAE SOLET] sententia spurca & nefaria est, quam licet ex his versibus, qui exstant in Priapeis, *Da mihi, quod cupies frustra dare forsitan olim, Dum tenet obsessas inuida barba genas. Quódque Ioui dederat, qui raptus ab alite sacra Miscet amatori pocula grata suo: Quod virgo prima cupido dat nocte marito, Dum timet alterius vulnus inepta loci,* &c.

GREX.

Spectatores, quod futurum est intus, hic memorabimus.
Hæc Casina huius reperietur filia esse è proxumo,
Eáque nubet Euthynico nostro herili filio.
Nunc vos æquum est, manibus meritis meritam mercedem dare.
Qui faxit, clàm vxorem ducat scortum semper, quod volet.
Verùm qui non manibus clarè quantum poterit, pluserit,
Ei pro scorto supponetur hircus vnctus nautea.

HVIVS REPERIETVR ESSE F.] huius vicini Alcesimi. EVTHYNICO N. H. F.] sic legendum esse, ex vno codice manuscripto iam pridem viderã, in quo scriptum erat, *nubet Teuthynico,* &c. quomodo postea scriptum reperi in aliis sex. *Teuthynico,* autem deprauatum erat: ex voce antecedente *nubet,* cùm scriptor librarius postremã eius litteram t, bis scripsisset. Verum huius emendationis, vt aliarum multarum, laus Adriano Turnebo debetur, qui libro 8. Aduers cap. xi. sic restituendum esse docuit. MANIBVS MERITIS] id est, manibus fortibus, pugnacibus & victricibus: manibus, quibus hostes vestros sæpè fudistis, ac superastis: denique manibus bene de rep. meritis, propterea quòd iis hosteis reipub. perdidistis, & imperiũ populi Romani propagastis: *meritis* enim hic actionẽ significat. MERITAM] meritam, passiuè accipiendum. *meritis meritam* autem nõ sine ornatu quæsito dictum est. Iam per meritam mercedem, quin plausus significetur, non dubium. CLAM VXOREM] clam vxore, inscia vxore, ita vt non resciscat vxor, optat spectatoribus Plautus, quod plerisque optabile est, valet autem hoc optatum ad risum mouendum hominibus, in omnem hilaritatẽ effusis, & maximè ita moratis. PLVSERIT] plauserit. SVPPONETVR HIRCVS VNC.] hircus, per se, & sua sponte animal est fœtidus, & odoris tæterrimi: ad hunc igitur naturalem fœtorem si accedat nautea, fœtorem intolerabilem futurum quis non videt? quid sit nautea, dictum est suprà in Asin. ibi, *nauteam Bibere malim si necessum'st, quam illam oscularier.* lõgè leuius est quod optat Horatius Mæcenati suo, si allium comederit. oda 3. epod. *At si vnquam tale concupiueris, iocose Mæcenas precor, Manum puella sauio admoueat tuo, Extrema & in sponda cubet.* Iam supponetur, id est, subdetur, & substituetur, vel subiicietur. Donatus ad illud Terentii in Eun. *qui miseram illi sacrilego gratiam, Qui hunc supposuit nobis?* notat *propriè suppositum.* nam *vt subduci dicuntur quæ nolumus amittere, ita supponi quæ non desideramus.* Plautus, *Ei pro scorto supponetur hircus vnctus nautea.*

FINIS CASINÆ.

CISTELLARIA.

DRAMATIS PERSONAE.

SILENIVM	meretrix.
GYMNASIVM	meretrix.
LENA.	
AVXILIVM	prologus.
MELÆNIS	lena.
ALCESIMARCHVS	adolescens.
LAMPADIO	seruos.
PHANOSTRATA	vxor.
HALISCA	ancilla.
DEMIPHO	senex
CATERVA.	

ARGVMENTVM.

COMPRIMIT adolescens Lemnius Sicyoniam.
Is redit in patriam, & gnatam generat nuptiis.
Sicyonia parit æquè puellam, hanc seruolus
Tollit, atque exponit, & ex insidiis aucupat.
Eam sublatam meretrix alij detulit.
Lemno pòst rediens ducit, quam compresserat,
Lemníque natam despondit adolescentulo
Amore capto illius proiectitiæ.
Requirens seruos reperit, quem proiecerat.
Itaque lege hanc, & ritè ciuem cognitam
Alcesimarchus, vt erat nactus, possidet.

COMPRIMIT] Sicyone. ADOLESCENS LEMNIVS] Demipho. SICYONIAM] Phanostratam, Sicyone natam. IN PATRIAM] in Lemnum. ET GNATAM GENERAT NVPT.] & filiam procreat, ac suscipit ex iustis nuptiis, non nominatam. SICYONIA] Phanostrata. AEQVE] vt Demipho generat filiam. PVELLAM] Silenium nomine. SERVOLVS] Lampadiscus. TOLLIT] tollit humo, aufert. ET EX INSIDIIS AVCVPAT] & ex occulto loco obseruat, & speculatur, quid ea fiat, seu à quo, vel à qua tollatur, & quò auferatur. MERETRIX] lena ἀώνυμος. ALII DET.] ad aliam detulit, Mælenidem scilicet. REDIENS] Demipho Sicyonem rediens, mortua vxore. DVCIT, QVAM COMPRESS.] duxit vxorem Phanostratam ADOLESCENTVLO] Alcesimarcho. ILLIVS PROIECTICIAE] illius puellæ, Silenii: quę exposita, & proiecta fuerat à seruo. SERVOS] Demiphonis & Phanostratæ seruus Lampadiscus. QVEM PROIECERAT] Silenium. VT ERAT NACTVS] quia solus cum ea consueuerat, solúsque ea potiebatur.

SILENIVM, GYMNASIVM, meretrices. LENA.

CVm ego antehac te amaui, & mihi amicam esse creui,
Mea Gymnasium, & matrem tuam, tum id mihi hodie
Aperuistis, tu atque haec soror si mea esses,
Quî magis potueris mihi honorem ire habitum,
Nescio, nisi, vt meus est animus fieri
Non posse arbitror: ita omnibus relictis rebus
Mihi frequentem operam dedistis. eò ego vos
Amo, & eò à me magnam inistis gratiam.

Gy. *Pol istoc quidem nos pretio facile'st*
Frequentare tibi, vtileisque habere:
Ita in prandio nos lepide atque nitidè
Accepisti apud te, vt semper meminerimus.

Sil. *Lubentique adepol animo factum, & fiet à me,*
Quæ vos arbitrabor velle, ea vt expetam.

Gy. *Quod ille dixit, qui secundo vento vectus est,*
Tranquillo mare, ventum gaudeo ecastor ad te.
Ita hodie hic acceptæ sumus suauibus modis.
Nec, nisi disciplina, apud te fuit quicquam
Ibi, quin mihi placeret. Sil. *quid ita amabo?*

Gy. *Raro nimium dabat quod biberem, id merum*
Infuscabat. Le. *amabo hiccine istud decet?*

Gy. *Iúsque, fásque est. nemo alienus hîc est.* Sil. *merito*
Vestro amo vos, quia me colitis, & magnifacitis.

Le. *Decet pol mea Silenium, hunc esse ordinem*
Beneuolentem inter se, benéque amicitia vtier,
Vbi istas videas summo genere natas,
Summateis matronas, vt amicitiam colunt,
Atque vt eam iunctam bene habent inter se.
Si idem istud nos faciamus, si idem imitemur,
Ita tamen vix viuimus cum inuidia summa.
Suarum opum nos volunt esse indigentes.
Nostra copia nihilum volunt nos potesse,
Suíque omnium rerum nos indigere,
Vt sibi simus supplices. eas si adeas,
Abitum, quàm aditum malis: ita nostro ordini
Palàm blandiuntur: clàm si occasio vsquam est,
Aquam frigidam subdolè suffundunt.
Viris cum suis prædicant nos solere:
Suas pellices esse aiunt, eunt depressum,
Quia nos libertinæ sumus & ego & tua mater ambæ
Meretrices fuimus. illa te, & ego hanc mihi educaui,
Ex patribus conuentitiis. ego neque hanc superbia caussa,
Repuli ad meretricium quæstum, nisi, vt ne ego esurirem.

Sil. *At satius fuerat eam viro dare nuptum potius.* Le. *etiam.*
Hæc quidem ecastor cotidie viro nubit, nupsítque hodie.

Nubet mox noctu. nunquam ego hanc viduam cubare sivi.
Nam si haec non nubat, lugubri mihi fame familia pereat.

Gy. *Necesse est, quo tu me modo voles esse, ita esse mater,*

Le. *Ecastor haud me poenitet, si ut dicis, ita futura es.*
Nam si quidem ita eris, ut volo, nunquam aetate Hecale fies,
Sempérque istam, quam nunc habes aetatulam obtinebis,
Multisque damno, & mihi lucro sine meo saepe eris sumtu.

Gy. *Dij faxint.* Le. *sine opera tua nihil di horum facere possunt.*

Gy. *Equidem hercle addam operam sedulo. sed quid tu inter istaec verbas*
Meus oculus, mea Silenium? nunquam ego te tristiorem
Vidi esse. quid cedo, te obsecro, tam abhorres hilaritudo?
Neque munda adaequè es, ut soles? hoc sis vide, ut petivit.
Suspirium altè? & pallidula es. eloquere nobis utrunque,
Et quid tibi est, & quid velis nostram operam, ut nos sciamus.
Noli obsecro lacrumis tuis mihi exercitum imperare.

Si. *Mea exrucior mea Gymnasium, malè mihi est: malè maceror,*
Doleo ab animo, doleo ab oculis, doleo ab aegritudine.
Quid dicam, nisi stultitia mea me in moerorem rapit?

Gy. *Indidem unde oritur, facito, ut facias stultitiam sepelibilem.*

Si. *Quid faciam?* Gy. *in latebras abscondas pectore penitissimo.*
Tuam stultitiam sola facito ut scias sine arbitru. Si. *at mihi*
Cordolium est. Gy. *quid id? unde est tibi cordolium? commemora obsecro.*
Quod neque ego habeo, neque quisquam alia mulier, ut perhibent viri?

Si. *Si quid est quod doleat, dolet: si autem non est, tamen hoc hic dolet.*

Gy. *Amat haec mulier.* Si. *eho, an amare occipere amarum est? obsecro.*

Gy. *Nam ecastor amor & melle & felle est foecundissimus:*
Gustu qui dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit.

Sy. *Ad istam faciem est morbus, qui me, mea Gymnasium, macerat.*

Gy. *Perfidiosus est amor.* Si. *ergo in me peculatum facit.*

Gy. *Bono animo es, erit isti morbo melius.* Si. *confidam fore,*
Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam potest.

Gy. *Veniet* Sy. *spissum istud amanti est verbum, veniet, nisi venit:*
Sed ego mea culpa & stultitia peius misera maceror.
Quia ego illum unum mihi exoptavi, qui cum aetatem degerem,

Gy. *Matronae magis conducibile est istuc, mea Silenium,*
Vnum amare, & cum eo aetatem exigere, cui nupta est semel.
Verùm enim meretrix fortunati est oppidi simillima,
Non potest suam rem obtinere sola sine multis viris.

Si. *Hoc volo agatis, qua arcessita caussa ad me estis, eloquar.*
Nam mea mater, quia ego nolo meretricem dicier,
Obsecuta est: de ea re gessit morem morigera mihi,
Vt me, quem ego amarem grauiter, sineret cum eo vivere.

Le, *Stultè ecastor fecit. sed tun' unquam cum quiquam viro*
Consuevisti? Si. *nisi quidam cum Alcesimarcho nemine,*
Neque pudicitiam meam mihi alius quisquam imminuit. Le. *obsecro*
Quo is homo insinuavit pacto se ad te? Si. *per Dionysia.*
Mater pompam me spectatum duxit: dum redeo domum,
Conspicillo consecutus est clanculum me usque ad foreis,

Inde

Inde in amicitiam insinuauit cum matre & mecum simul
Blanditiis, muneribus, donis. Gy *mihi istum hominem vellem dari,*
Vt ego illum versarem. Si. *quid opus est verbis? consuetudine*
Cœpi amare contrà ego illum, & ille me. Le. *ô mea Silenium.* Si. *quid est?*

Le. *Assimulare amare oportet. nam si ames extempulo,*
Melius illi multo, quem ames, consulas, quàm rei tuæ.

Si. *At ille conceptis iurauit verbis apud matrem meam,*
Me vxorem ducturum esse: ei nunc alia ducenda est domum,
Sua cognata Lemniensis, quæ habitat hic in proximo.
Nam eum pater eius subegit: nunc mea mater irata est mihi.
Quia non redierim domum ad se, postquam eam rem resciuerim,
Eum vxorem ducturum esse aliam. Le. *nihil amare iniurium est.*

Si. *Nunc tu, amabo, vt hanc triduum hoc solùm sinas*
Esse, & hic seruare apud me: nám ad matrem arcessita sum.

Le. *Quanquam mihi istud erit molestum triduum, & damnum dabis,*
Faciam. Si. *facis benignè & amicè sed tu Gymnasium mea,*
Si me, absente Alcesimarchus veniet, nolito acriter
Eum inclamare: vtut erga med est meritus, mihi cordi est tamen.
Sed amabo, tranquillè ne quid, quod illi doleat, dixeris.
Accipias claueis, si quid tibi opus erit promtu, promitto.
Ego volo ire. Gy *vt mihi excuisti lacrumas?* Si *Gymnasium mea,*
Bene vale. Gy. *cura te amabo. siccine immunda, obsecro,*
Ibis? Si. *immundas fortunas æquum est squalorem sequi.*

Gy. *Amiculum hoc sustolle saltem.* Si. *sine trahi, cum egomet trahor.*

Gy. *Quando ita tibi lubet, vale atque salue.* Si. *si possim, velim.*

Gy. *Nunquid me vis mater intrò quin eam? ecastor vis ibi.*
Visa amare. Le. *istoc ergo aureis grauiter obtundo tuas,*
Ne quem ames. abi intrò. Gy. *nunquid me vis?* Le. *vt valeas.* Gy. *vale.*

ET MIHI AMICAM ESSE CREVI] creui, i. decreui, cōstitutum in animo habui. mihi persuasi ἔγνωκα. Sic ferè Varro explicat lib. 6. de Lingua Latina hunc locum proferens apud Plautum, *Quom mantebat te amaui & mihi amicam esse creui, valet constitui. Itaque heres cùm constituit se heredem esse, dicitur cernere, & cùm id fecit, creuisse.* QVI MAGIS] id est, quomodo magis &c. IRE HABITVM] id est, habere. VT MEVS EST ANIMVS] vt sentio, meo animo, mea sententia, vt mea sententia est. OMNIBVS RELICTIS REBVS] sic Terent. Andr. *Herus me relictis rebus, iussit Pamphilum hodie obseruare*, &c. Plaut. Trin. *Probus est amator, qui relictis rebus rem perdit suam.* Lucret. lib. 3. extr. *Quam bene si videat: iam rebus quisque relictis, Naturam primum studeat cognoscere rerum*, &c ad quem locum plura exempla collegimus. Relictis rebus autem dicebant veteres & relictis rebus omnibus, pro eodem significantes, posthabitis & prætermissis omnibus aliis negotiis. FREQVENTEM] id est, assiduam. & ita Varro libro 7. de Lingua Latina, hunc locum proferens. ET EO A ME MAGNAM INIST. GRAT.] & idcirco magnam à me estis meritæ gratiam. Donatus ad illud Terentii, *Adibo, atque ob eam gratiam hanc, quam video velle, inibo.* notat gratiam inire, est dare beneficium, ac per hoc alicuius inire gratiam, id est, amicitiam. Idem paucis pòst, *inire gratiam, est mereri gratiam.* ISTOC QVIDEM NOS PRETIO FACILE EST N. ER.] istoc precio, id est, ista mercede, hoc est, prandio tam nitido & lepido, seu eleganti. Varro eod. libro, quem paulò ante commemoraui, hunc quoque locum explicat his verbis, *Pol istoc quidem nos pretio*, &c. apparet eum dicere, facile est curare, vt adsimus, cum tam bene nos acceperis. FREQVENTARE] id est, frequenteis in hoc loco efficere: frequenter in hunc locum attrahere: facere, vt tibi frequentem operam demus. VTILESQVE HABERE] & facile est tibi nos habere ad vsum tuū, atque ad vtilitates tuas, paratas habere. LEPIDE] eleganter, munde, mundo & eleganti apparatu. ATQVE MVNDE] liberaliter, ac prolixe: non tenuiter, neque parce. Sim. Bosius interpretabatur nitide. λιπαρῶς, i. copiosè, optime. QVOD ILLE DIXIT, QVI SEC V V. &c.] etiam hunc locum profert Varro libr. 4. de Ling. Latina in voce *venilia*: sed non explicat. locus autem est, in voce *ventum*: vel in hoc toto, *ventum gaudeo*. videtur tractum ab iis qui feliciter nauigarunt, & qui secundo vento in cursu vsi sunt. solent enim gaudere ob ventum secundum. Ambiguum igitur inest in hoc toto, *gaudeo ventum* nam & significare potest, gaudeo me venisse, & gaudeo ob ventum seu gaudeo ventū esse siue fuisse, vt *ventum* hic sit accusandi casus à recto *ventus*: illic temporis præteriti, à verbo impersonali *venitur*: sic suprà in Curculione, *Obsecro hercle facite ventum, vt gaudeam.* NEC, NISI DISCIPLINA APVD TE FVIT QVICQVAM, &c.]

nec quidquam fuit apud te, quod mihi non placeret, præterquàm disciplina, id est, præterquàm mos, & institutum viuendi, seu ministrandi. Quidam volunt esse verba Lenæ, non Gymnasij, iidem, legi volunt *discip'ma*. Itaque se aiunt reperisse in nonnullis libris manuscriptis quomodo ego item reperi in tribus. verùm eam, quam secutus sum scripturam, magis probo, & per disciplinam, vt dixi, morem & institutum domesticum significari puto. Licet tamen per me etiam *discipulæ* legere: vt per disciplinam ministram aliquam intelligamus. hoc præterea dissimilitudinis, ac varietatis in nostris libris reperi, quòd duo habent *discipuli* pro *discipl na*. RARO NIMIVM DABAT, QVOD B.] sic habent omnes libri nostri veteres sic impressi. & ita edidit doctissimus Camerarius. nonnulli tamen, nescio quibus libris freti, *tantum* pro *nimium* legi volunt: quod quamuis non damnem, si modò libri veteres aliquot confirment: tamen receptam lectionem teneo. IN MERVM INFVSCABAT] id cum esset merum, & ita nigrum, nimia aqua diluebat, atque hoc pacto fuscum reddebat. vinũ aqua infuso inquinabat: alludit fortasse ad prouerbium *οἶνον ἀπώλεσας ὕδωρ ἐγχέας*. id est, vinum perdidisti aqua infusa. AMABO HICCINE ISTVD DECET] amabo. hoc me in loco decet de vino nimis diluto, & de disciplina domus quærti? NEMO ALIENVS HIC EST] proinde ac si dicat, solæ sumus nulli alieni sunt nostrorum sermonum arbitri, & qui & quæ hic sunt, domestici, & familiares sunt. ipsa Silenium nostra est, & eius ancillæ nostræ sunt. quare licet nobis inter nos liberè loqui. DECET POL M. SIL HVNC ESSE ORD.] decet hunc ordinem meretricum scilicet beneuolum esse inter se, & amicitiam inter se bene colere: decet meretrices inter se bene velle, atque amare: Cùm videamus matronas summo genere natas, & summateis accuratè inter se amicitiam colere. Sic infrà non longè, *Ita nostro ordini palam blandiuntur*. sic apud Terent. parasitus de alio parasito loquens in Eunuch. *Conueni hodie aduenient quendam mei loci, atque ordinis*, &c. BENEQVE AMICITIA VTIER] videtur delenda copulatio *que*, vt sit senarius. VBI ISTAS VIDEAS SVMMO G. N.] hæc pendent, & apta sunt ab illis superioribus, hoc modo, cùm videas matronas istas summo genere natas & summateis amicitiam in se tanto studio colere, &c. vel sic cùm videas quo pacto istæ matronæ summo genere natæ. & summates amicitiam inter se colant, decet nos quoque esse inter nos beneuolas, & amicitia vti. *summates* à singulari, summas, tis. VT AMICITIAM COLVNT] quomodo amicitiam inter se colant. ATQVE VT EAM IVNCTAM BENE. &c.] sex nostri libri veteres habent *vinctam bene* &c. & in nonnullis item aliis scriptum audio reperiri. SI IDEM ISTVD NOS FACIAMVS. &c.] sententia huius loci hæc est, & si idem istud faciamus & matronas istas potenteis imitemur, beneuolentiam inter nos colendo, tamen cum hac cura, & diligentia vix viuere possumus, idque cum summa inuidia, qua inuidia apud matronas laboramus. SVARVM OPVM NOS V. ESSE IND. &c.] hic duo quæritur Silenium, quorum primum est hoc, matronæ nihil suarum rerum nobis impertiunt, vel potius matronæ volunt nos opibus suis carere non posse: alterum est, matronæ nolunt nos nostris copiis domesticis frui. SVIQ. OMN. RER. IND] idem ferè dicit, quod illo versu dictum est, *suarum opum nos volunt esse indigenteis*, & volunt, inquit, nos sui in omnibus rebus indigere. Imitatur & exprimit Plaut. mores, ac sermones mulierum, quæ sæpè loquuntur *ἀδιανοήτως* & sæpè *ταυτολογοῦσι*. VT SIBI SIMVS SVPPL.] qui non habent domi res necessarias, aliunde petant, & aliis supplicent, necesse est. ABITVM QVAM ADITVM M.] id est, abiisse te mâlis, quàm adiisse: ita sunt nobis inimicæ atque infestæ: vel ita nobis cùm dolosè, & insidiosè agunt, fronte & vultu amicitiam significantes, re & factis inimicitias nobiscum gerentes. *abitum, aditum*, præterita sunt pass. à verbis impersonalibus passiuis aditur, abitur. NOSTRO ORD. &c.] nostri ordinis mulieribus, id est, meretricibus. CLAM SI VSQ. OCC. EST AQVAM FRIG. S. S.] id est, clam sicubi occasionem nactæ sunt, nobis obtrectant, nocent atque aduersantur. tractum videtur à balneatoribus: qui cum aqua nimis calida est, frigidam suffundunt. accipiendum autem est à contrariò per ironiam, ac si ea diceret, nobis subdolè gratificantur, prosunt, commodant, & consulunt. Nam balneatores aquam frigidam suffundentes, iuuant. matronæ aquam frigidam suffundentes, lædunt. Itaque aduerbium addidit *subdolè*. vt sententia contraria, ac verbis significatur, intelligatur. VIRI CVM SVIS PRAED. NOS SOLERE] verbum turpe tacuit, rem habere, scortari & simili *κατ' ἀποσιώπησιν*. Sic Virgilius in Palæmone; *Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hircis*. & Terentius in Eunucho, *Ego illum Eunuchum si fiet opus, vel sorrim*. Idem in Heaut. *Qui se vidente amicam patiatur suam*. & Horatius odâ 12. epod. *Inachiam ter nocte potes*. SVAS PELL. ESSE AIVNT] pellex semper refertur ad vxorem. vt pellices Iunonis, Læda, Europa, Alcmena, Danaë, &c. Ex quo illud Marci Tullii in Sasiam pro Cluentio Auito, *tantos fluctus excitauit vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex*. EVNT DEPRESSVM] deprimunt, abiiciunt, vituperant. QVIA NOS L. S.] meretrices, aut seruæ, aut libertinæ erant neque mulieribus honestiore loco natis quæstum corpore facere per leges licebat. Tacit. libr. 2. Eodem anno grauibus senatus decretis libido fœminarum coercita, cautumque ne quæstum corpore facere, cui auus, aut pater, aut maritus eques Rom. fuisset. Nam Vistilia, prætoria familia genita, licentiam stupri apud ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto, qui satis pœnarum aduersus impudicas in ipsa professione flagitii credebant. Suetonius in Tiberio, *Fœminæ vt ad euitandas legum pœnas, iure, ac dignitate matronali exoluerentur, lenocinium profiteri cœperant*, &c. Concubinæ quoque libertæ erant, vt licet intellig. re ex titulo de concubinis libro 25 digestorum. ET TVAM] Melænis EX PART CONT.] secutus eram initio Camerarii coniecturam, vt in malis non absurdam. Nam libri veteres, mea quidem sententia, corrupti sunt: quorum alii habent, *Expertibus conticuum*. Alii *ex patribus conticinis*! Alii, *Expatricibus conticuus* Alii, *ex partib. contiguis*. Alii, *ex partibus conuentus*, quomodo edidit is, quem modò cómemoraui, Camer quæ scriptura tamen inexplicabilis est, neque quidquã significat De cæteris nihil exploratius afferre possum: ita sunt partim insolentes, partim ineptæ. excepta fortassis hac, *Ex partibus contiguis*. Nam si *ex contiguis*, fiat *contignis*. fortasse quod Festus scripsit de contigno, huc accommodari poterit. Sic autem ille, *Contignum frustum carnis, cum septem costis, demtum*. NEQ. EGO H. SVPERBIAE C] superbiæ causa, id est, *ὕβρεως ἕνεκα*. neque ego hanc puellam, inquit contumeliæ causa ad meretricium quæstum repuli. sed vt ne elurirem. SATIVS FVERAT] præstiterat. VIRO DARE NVPTVM] collocare in matrimonio. Terentius Andria. *Quid ais Birrhia? datúrne illa hodie Pamphilo nuptum?* QVOTIDIE VIRO N.] viro nubit impropriè posuit pro, cum viro rem habet: seu cum viro cubat. sic & Græci vsurpant *γάμον*, & *γαμεῖν*. Demosthen. in oratione *περὶ στεφάνου*, pro Ctesiphonte, de Æschinis matre loquens *τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις χρωμένην*.

γαμμῶν inquit, id est, diurnis nuptiis vtens: per nuptias diurnas, concubitus diurnos, & meretricios significans. Mart. de quodam impudico libr. I. *Noluo fronti credere, nupsit heri.* HAVD ME POENIT.] non pœnitet me, te à me esse educatam. vel non me pœnitet meæ fortunæ: me fortunatam iudico. NVMQ. AETATE HECALE FIES] nunquam fies anus. Hecale anus quæ Theseum hospitio accepit. Commemorat eam Plutarch. in Theseo his verbis. ἡ δ' ἑκάλη, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τῆς ξενίσεως, καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἔχει μὲν πάσης ἀμοιρεῖν ἀληθείας, &c. id est, Hecale autem, & sermo famulosus, qui de ea fertur, & de Theseo ab ea in hospitium recepto, videtur non omninò veritatis expers esse. &c. Hãc commemorat Suidas, & ait apud Callimachum esse Heroinam. Sic autem edendum curaui, libros vulgatos secutus: a qua non admodum discrepant libri veteres qui habent partim *etatecate*, partim *etecate*, partim *etate* duntaxat: vnde suspicor vocem *atate* esse delendam, & legendum, *nunquam Hecale fies*: quanquam iudicent eruditiores. Quod autem *Hecate* nonnulli probant, in his Camerarius: probent licet, non inuideo. Ne cum illis quidem pugnare libet, qui *Hecuba* seu Græco vocabulo, *Hecabe*, legi volunt. Eadem enim sententia manet, nominibus dissimilibus. ÆTATVLAM] ætatem teneram, & puellarem. M. Tull. orat. de Harusp. *Qui post mortem patris primam illam atatulam suam ad scurrarum locupletum libidines detulit.* Idem libro 5. de Finibus *facile est hac cernere in primis puerorum atatulis.* Cæcilius in Plotio, *Qua vestrûm fuit integra atatula, qua hoc itidem à viro impetrarit suo, quod ego anus modò Effeci, pellice vt meum priuarem virum.* SINE OPERA TVA NIHIL DI. &c.] idem & de aliis omnibus factis humanis, & maximè rectis, ac laudabilibus dicere licet. Nam frustrà à Deo precantur homines, vt sibi virtutem, & bonam mentem donent, nisi ipsi in eo diligentiam adhibeant, & operam dent. ADDAM OPER. SEDVLÒ] sedulò operam Deorum benignitate adiubabo, meam operam Deorum beneficio adiungam. SED QVID TV INTER ISTHAEC V. &c.] sed quid tu inter ista verba lacrymaris mea Silenium? Sic Horat. lib. 4. odar oda 1. *Sed cur heu, Ligurine, cur Manat rara meas lacryma per genas Cur facunda parum decoro Inter verba cadit lingua silentio?* MEVS OCVLVS?] mi ocule? puella mihi carissima? TAM ABHORRET HILARITVDO] tam aliena est à te, aut tam longè abest à te hilaritas? profert locum similem Nonius in voce *hilaritudo.* ex eodem poëta in Mil. glor. *fine, atque animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.* NEQVE MVNDA ADAEQVE ES, VT SOLEBAS] neque æquè munditiem in cultu corporis obtines, atque consueuisti. munda mulier, minus est quàm ornata, vt mundus muliebris, minus est quam ornatus. eam enim significat, quæ non est squalida, neque illota, neque sordibus oblita. Contrà immunda mulier, quam Lucret. libro 4. ἄλουτον appellat, est illota, squalida, & nitoris expers. De hac voce plura in Comment. Horatian & Lucretian. HOC SIS, VIDE] hoc vide si vis. VT PETIVIT SVSPIRIVM ALTE?] quam altè suspirium petiuit? quã penitus & quam ex alto pectore suspiriũ petiuit? sic Horat. oda 11. epod. *Arguit & latere Petitus imo spiritus.* NOLI, OBSECRO, LACRYMIS TVIS MIHI EXER. IMP.] id est, noli, obsecro, me lacrymis tuis exercere: exercere autem interdum valet fatigare, vt apud Terent. Adelph. *I, sanè, ego te exercebo hodie, vt dignus es, silernium.* Sic Nonius, *Iam imperare exercitum*, locutio est militaris, quæ valet edicere, vt milites cogantur, & conscribantur, ex quibus conficitur iustus exercitus. Quia autem exercitus ab exercendo dictus est, per trãslationem, mihi lacrymis tuis imperato exercitum, posuit, pro, me cogere, vt me conficiam & fatigem, cum te lacrymari videam. sic suprà in Capt. dixit imperare exercitum edendi, *Nullúmne interea nactu's, qui posset tibi, Remissum quem dixti, imperare exercitum?* Sed non celabo lectorem, me in libris duobus manuscriptis scriptum reperisse, *excruciatum imperare.* fortasse non malè, vt *excruciatus* sit nomen quartæ declinationis, quemadmodum exercitus. ea forma. qua forma comperẽdinatus, us iudicatus, us, consensus, us, interitus, us, &c. imperare excruciatum alicui autem interpretabor, imperare alicui vt se excruciet. MEA EXCR. MEA, &c.] ô mea, mea Gymnasium, excrucior, &c. MALE MACEROR] valde maceror, seu miserè maceror. DOLEO AB ANIMO] animo laboro, meus animus est, qui ægrotat, non corpus. DOLEO AB OCVLIS] propter lacrymas, quibus oculi mei corrumpuntur. DOLEO AB AEGRITVDINE] hæc est causa efficiens morbi in animo. Itaque posuit duas parteis ægras, vt subiectas, seu affectas, animum & oculos, posuit & causam efficientem, nempe ægritudinem. NISI STVLTITIA MEA ME IN M. R.] Stoicum est hoc. Nam Stoici aiunt omnem ægritudinem, atque adeo omnem animi morbum ex stultitia, stultáque opinione nasci. INDIDEM VNDE ORITVR, &c.] ægritudo, seu mœror oritur ex stultitia: stultitia autem ex animo, seu pectore sapientia vacuo, his suppositis, hæc est huius loci sententia. facito, inquit, id est, operam dato, & in hoc studium incumbito, vt inidem, id est, ex eodem loco, vnde stultitia tua, hoc est, amor tuus oritur, nempe ex animo, stultitiam tuam facias sepelibilem, id est, tuam stultitiam, seu tuum amorem sepelire possis: facito, vt animum ita bene informatum, & tam salutaribus monitis, ac præceptis imbutum habeas, vt stultitiam tuam occultare possis, neque eam in promptu habeas, aut præ te feras. Alii *indidem* positum volunt, pro *in idem*, vt *med erga*, pro *me erga*, vnguent a dolent, pro vnguenta olent, & similia. quod si probabimus, facilior erit explicatio hoc modo: facito, vt in idem, id est, in eundem locum, vnde oritur stultitia tua, istam stultitiam tuam abstrudas, atque abscondas in pectore penitùs. Non placet. nam neque indidem vnquam positum est pro in idem. cum significet apud probatos scriptores, ex eodem loco, neque d. interponi solet nisi inter duas vocaleis. vt in, *me erga.* IN LATEB. A. P. P.] facito vt abscondas, seu abdas, seu abstrudas amorem tuum in intimos pectoris tui recessus. Iam *In latebras abscondas*, vno verbo dicere poterat, *inlatebras*: inlatebrare enim valet in latebras condere, & coniicere: quo verbo vsum esse Q. Claudium Quadrigarium refert A. Gel li. 17 cap. 1. & hæc eius verba profert, *Arma pleraque abiiciunt atque inermi inlatebrant sese* nisi quis dicat *inlatebrare* apud Q Claud significare contrarium eius, quod est abscondere, nempe aperire, nudare, dedere, vltro tradere, à nomine *inlatebra*: quod videtur significare contrarium latebrarum apud Plaut. in fabula, quæ non exstat, & inscripta est. *Baccharia*, vt refert Macrob lib. 3. cap. 16 vbi sic parasitus loquitur, *Quis est mortalis tanta fortuna affectus vnquam, Quàm ego nunc sum, cuius hac ventri portatur pompa? Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac? Cuius ego latus inlatebras reddam meis dentibus, & manibus.* Est autem in his nominibus *latus inlatebras* paronomasia non iniucunda, proinde ac si diceret, cuius ego latus reddam non latus, hoc est, cuius ego latus, quod videtur dictum à latendo, reddam eiusmodi, vt iam non sit latus, neque latebra, sed pateat meis dentibus, ac manibus discer-

pium PENITISSIMO] intimo, superlatiuum nomen à positiuo pen tus, a, um. quo & suprà vsus est in Asinaria in principio, *quasi hercle vsque ex penitis fauci-bus.* & Catullus in Epithalamio Manlii & Iuliæ, *Ille non minus atque tu pectore vritur intimo, Flamma sed penita magis.* Iterum Plautus in Persa, *Furtiuam aductam ex Arabia penitissima.* TVAM STVLTITIAM SOLA FACITO, VT SCIAS, SINE ARBITRIS] sententia non inanis, præceptúmque non inutile. facito, inquit, vt tu sola tuæ stultitiæ sis conscia, neque eam alii patefacias. Sed videtur hoc præceptum seruari, & locum habere omnino non posse. hoc est, ἀδύνατον esse. nam qui id præstare potest, hoc est, qui stultitiam suam occultare potest, profectò sapiens sit, necesse est, at sapiens, stultitia caret, in quo autem stultitia inest, is sapiens non est. cum stultitia & sapientia, quæ sunt inter se contraria, in eodem subiecto esse nō possint. nō potest igitur fieri, vt quis stultitiam suam occultare queat: queadmodum, neque vt qui stultus est, sapiens sit, & sapientis munere fungatur. Cum hoc loco congruit illud Cæcilii in Plotio, *Is demum miser est, qui ærumnam suam nescit occultare.* SINE ARBITRIS] sine testibus & consciis vide quæ suprà notauimus ad illum locum, in Captiuis, *Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.* CORDOLIVM'ST] cordolium, cordis dolor, hoc est animi molestia. Idem in Pœnul. *Sed vbi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi Erit cordolium,* &c. QVOD NEQVE EGO HABEO NEQVE QVISQVAM ALIA MVLIER VT PERHIBENT VIRI?] anne tibi vllus dolor cordis est, quod neque ego habeo, neque vlla mulier habet, vt aiunt viri: negant enim viri, mulieres cor habere, id est mentem seu prudentiam seu consilium, seu intelligentiam, aiuntque eas stultas esse, mentis experteis amenteis, atque excordeis, cor, interdum animum, & mentem significare, argumento sunt illa, excordes, vecordes, socordes, siue secordes, cordati. & cor habere, cor non habere, & cor cum oculis non consentire, & versus Enniani ex 13. Annal. quos profert Aul. Gellius li. 7. cap. 2. *Hannibal audaci dum pectore de me hortatur, Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor Suasorem summum, & studiosum robore belli.* vbi meum cor, id est meus animus, seu mea mens & versus Ausonii, *Qui reminisci putat se ducere posse Latinè Hic, vbi cor scriptum 'st, faceret cor si cor haberet.* Licet etiam sic explicare, Estne tibi id cordolium, quod neque ego habeo, neque vlla mulier, vt dicunt viri, id est ea animi ægritudo, quæ ex amore nascitur: quo neque ego affecta sum, neq. vlla mulier, vt aiunt viri: negāt enim viri mulieres ex amore laborare, sed amorem simulare, vt viros amoris laqueis captos, atque irretitos diutius apud se retinere possint? Contrà Lucretius libro 4. non longè ab extr. *Nec mulier semper ficto suspirat amore. Quæ complexa viri corpus cum corpore iungit, Et tenet adsuctu humectans oscula labris. Nam facit ex animo sæpe, & communia quærens Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.* SI QVID EST, QVOD DOLEAT. D. &c.] videtur locus esse obscurior: sed nō erit, si quis attentè legat. Hoc igitur dicit Silenium, omnino se ægram esse, his verbis, Si quid est, quod mihi doleat, id mihi sine dubio dolet. sin nihil est tamen hoc apud me dolet. sententia est, siue aliquid sit, quod doleat, siue nihil sit. vtrouis modo, dolet mihi: atque adeò omnibus modis ægra sum. non igitur quærendum est quod mihi sit cordolium, & quid mihi doleat, quando modis omnibus doleo. hic dolet, id est apud me dolet. vnus liber manuscriptus habet, *tamen hoc mihi dolet.* cuius scripturæ sententia plana est. AMAT HÆC, M.] Gymnasium ad spectatores versa ex oratione, & vultu Silenii coniiciens eam ex amore laborare, amat hæc mulier, inquit. EHO AN AMARE OCC. AM. EST? OBS.] in *amare amarum*, paronomasia est, eho, inquit, an incipere amare, amarū est? propterea autem hoc quærit Silenium, quia Gymnasiū ex eo, quòd illa dixerat se omnibus modis ægrā esse, ita cōclusit, amat hęc mulier: quasi amor sit ægritudo, & morbus animi, aut quasi amor, odiosus & fugiendus sit, vel animū sanitate priuet, ac spoliet: cum iucūdus potius & expetēdus, ac dulcis videatur. NAM ECASTOR, AMOR. &c.] subintelligenda fortassis est respōsio aiens: seu affirmatiua, amarum est. Nam &c. proinde ac si ita dicat erras, quæ putes, amorem esse omni ex parte dulcem. Nā mellis & fellis est particeps: & vtroque horū refertissimus est. Sic Catullus de Venere, *Quæ dulcē curis miscet amaritiem.* Euripides in Hippolyto, τί τοῦτο δὴ λέγουσιν ἀνθρώπους ἐρᾶν; ἥδιστον, ὦ παῖ, ταὐτὸν, ἀλγεινόν θ' ἅμα. id est, Quid igitur hoc dicunt, homines amare? suauissimus ô puer idem simúlque amarissimum. Adscripserat hos Euripidis versus Simeo Bosius ad hunc locū in ora sui libri FOECVNDISSIMVS] refertissimus. VSQVE AD SATIETATEM] εἰς κόρον. OGGERIT] secutus sum editionem Camerarianam, cum qua aliquot è nostris codicibus congruunt. alii cum libris vulg. consentientes habent *aggerit.* ego, aggerit, non damno. sed *oggerit* magis probo. AD ISTAM FACIEM'ST MORBVS, &c.] talis est, seu istius modi est morbus, qui me macerat. ERGO IN ME PECVLATVM FACIT] ergo, inquit, in me peculatum, id est, furtum pecuniæ publicæ facit. allegoria est. significat enim se tanquam pecuniam publicam amori commendatam & commissam, ab amore diripi. Amor, inquit, in me perfidiosos magistratus imitatur: qui pecuniam publicam sibi commissam depeculantur. peculatus, vt docet Festus, est furtum publicum. ERIT ISTI MORBO MELIVS] id est, iste morbus leuabitur, seu isto morbo leuaberis, seu, iste morbus, medicina aliqua minuetur, dolórque lenietur. [illegible] ῥᾷον ἕξεις [illegible]. SI MED. V. &c.] Alcesimarchum, cuius amore capta est, significat FACERE MEDICINAM] mederi. sic suprà in Curcul. *viden' vt anus tremula medicinam facit?* & M. Tullius lib. 14. epist. ad Terentium, *Statim ita sum leuatus, vt mihi deus aliquis medicinam fecisse videatur.* SPISSVM ISTVD AMANTI V.] spissum, id est, longum, tardum. translatione facta ab iis, qui spisso, & denso, constructo, & formicino, vt Plautus noster alibi loquitur, gradu incedunt, non dilatato, & diducto. Varro Mysteriis, *Nascimur enim spissius, quàm emorimur. vix duo homines decem mensibus edolatum vnum reddunt puerum. Contrà vna pestilentia, hostica acies, puncto temporis immanem aceruos facit.* Cæcil. Dardano, *Nihil ego spes credo, omnes res spissas facit.* Hæc ex Nonio, in voce *Spissum.* Plaut. in Pœn. *Homines spissigradissimos appellat,* quos intelligit tardigradissimos, eò quòd inter ingrediendum pedes struunt, id est, minutis passibus & paruis gradibus incedunt: neque, vt ait idem alibi *gradus grandiunt* QVICVM ÆTATEM DEGEREM] non amatorem ad tempus, sed virum perpetuum, proprium, & solum, aliis omnibus reiectis, atque exclusis. MATRONÆ MAGIS CONDVCIBVS] vtilius istuc est, quod dicis, matronæ, id est, mulieri maritæ, quam meretrici videlicet vnum amare. & cum vno ætatem traducere. Sic Terent. Heautontim. *Nam expedit bonas esse vobis,* &c. sequitur

paucis.

paucis pòst, *vobis cum vno simul vbi ætatem degere, decretum'st viro, cuius maximè est consimilis vestrûm, hisce ad vos applicant*, & Horat. oda 24. lib. 3. *Dos est magna, parentium Virtus & metuens alterius viri, Certo fœdere castitas* Plautus in Mercat. *Nam vxor contenta'st quæ bona'st vno viro.* VERVM ENIM] enimuerò. MERETRIX FORTVNATI EST OPPIDI SIMILLIMVS] meretricem cum oppido fortunato, id est, omnibus bonis referto, [&] abundanti comparat, quod quemadmodum t[ale] oppidum sine multis viris se tueri, & suam rem bene gerere non potest: ita meretrix sine multis amatoribus incolumis esse, & suis rationibus consulere non potest. Alibi meretrix cum mari comparatur. SINE MVLTIS VIRIS] qui eam tueantur, & iniuriam externam repellant. HOC VOLO AGATIS] hoc volo animum aduertatis: hoc volo attente audiatis. QVA ARCESSITAE CAVSA, &c.] vt quam ob causam ad me arcessitæ estis, eloquar. OBSECVTA'ST] subintellige, mihi. GESSIT MOREM MOR. M.] mihi, quæ sum ei morigera in aliis rebus omnibus, in hac re morem gessit, vt me cum eo viuere sineret, quem ego grauiter seu potius gnauiter, id est, valde & strenue amarem. *grauiter* autem legendum arbitror vt habent libri vulgati, omnibus antiquis inuitis, qui habent *grauiter*. M. Tull lib. 5 epist. ad familiareis. *Sed tamen, qui semel verecundiæ fineis transierit, cum bene & nauiter oportet esse impudentem.* CVM QVIQVAM VIRO CONSVEVISTI?] id est, cum quoquam viro rem habuisti? Consuescere interdum & quidem proprie, vt vult Donatus, locum habet in stupro. Sic Terent. in Hecyra, *Nam si is posset ab ea sese derepente auellere, Quicum consuesset annos, non eum hominem ducerem.* Idem in Phormione, *Cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum.* Hinc consuetudo stupri apud Sallustium in bello Catilinario, *Erat & cum Fuluia muliere nobili, stupri vetus consuetudo.* IMMINVIT] violauit, recte imminuit pudicitiam. Nam virgines integræ, & intactæ dicuntur. QVO IS MODO INSINVAVIT PACTO SE AD TE?] quo pacto is homo se in amicitiam, aut consuetudinem tuam penitus introduxit? quomodo tecum stupri consuetudo ei homini esse cœpit? PER DIONYSIA] Dionysiis: per eos dies, quibus populus rebus relictis, sacra Bacchi colit. POMPAM ME SP. D.] spectatum me duxit ea, quæ longo ordine per vias traducuntur. DVM RED. DOM. CONSPICILLO, &c.] animaduertendum est, quàm pudenter & decore puella narret, atque exponat, quo pacto cum Alcesimarcho consuescere cœperit, nullo verbo obscœno interposito. Sic Hermogenes tomo 4. δὶ μέθοδον, cap. περὶ σεμνοῦ λόγου, notat Menandrum fecisse puellam interrogatam à quodam, quo pacto primum corrupta esset, rem turpem grauiter, & pudenter honestis nominibus exponentem. Quæ verba eo libentiùs huc adscribam, quòd non solum hunc locum maxime illustrabunt, sed etiam cum his comparata fortasse deprehenduntur à lectore fuisse Planto, cum hæc scriberet ante oculos posita, & ad imitandum proposita. Sic igitur Hermogenes, ὅπου δ' αὖ ὁ νοῦς αἰσχρὸς ᾖ, τότε χρεία τῆς σεμνότητος τοῦ λόγου, ἵνα τὸ νοούμενον αἰσχρὸν, οὕτως ἐξελέγχηται τῷ λόγῳ εὐφυῶς, ὄνομα ἀντ' ὀνόματος ἀμείβων, ὡς μὴ δόξαι τισὶν αἰσχρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν τοῦ λόγου σεμνότητα, ὡς παρὰ τῷ Μενάνδρῳ πυθομένου γάρ τινος, κόρης, πῶς εἴη διεφθαρμένη, σεμνῶς ἀφηγήσατο τὸ πρᾶγμα αἰσχρὸν ὀνόμασι βελτίστοις· Διονυσίων ἦν πομπή, ὁ δέ μοι ἠκολούθησε μέχρι τῶν πρὸς τὴν θύραν, ἔπειτα φοιτῶν, καὶ κολακεύων τὴν μητέρα, ἔγνω με. τὸ γὰρ διεφθάρθαι, καὶ ὑβρίσθαι, σεμνῶς, ἔγνω με, εἰποῦσ', ἐκόσμησε πρᾶγμα αἰσχρὸν σεμνοτέρᾳ λόγου συνθέσει. id est, vbi autem sententia turpis est, ibi vsus est verecundia sermonis, vt quod turpiter intelligitur, ita quis scite, ac venuste verbis efferat, atque exprimat, vocem cum voce commutans, vt res non videatur aliquibus esse turpis propter sermonis verecundiam: vt apud Menandrum. Nam quærente quodam ex puella, quomodo corrupta fuerit, verecunde rem turpem nominibus optimis narrauit. Dionysiorum pompa erat. ille autem me consecutus est vsque ad foreis. Deinde domum frequentans, & matri blandiens, atq. adulans me cognouit. Nam cum se corruptam, & impudicam factam verecunde hoc modo elocuta esset, cognouit me, factum turpe verecũdiore sermonis compositione exornauit. CONSPICILLO] conspicillum, inquit Nonius, vnde conspicere possis. deinde profert verba Plauti ex Medico. *In conspicillo obseruabam: pallium adseruabam.* Sic igitur hũc locum explico, *Conspicillo consecutus est me*, &c. id est è loco, vnde me semper conspicere posset, consecutus est me, &c. INDE IN AMICITIAM INSINVAVIT CVM M.] insinuauit nunc vsurpat absolute. Sic apud Virgil. lib. 2. Æneidos. *Tum verò tremefacta nouus per pectora cunctis Insinuat pauor.* VT EGO ILLVM VORSAREM?] quo pacto illum tractarem, atque agitarem? videtur tractum à piscibus, qui versantur à cocis. suprà in Asin. *eum quouis pacto condias. Vel patinarium, vel assum, verses quo pacto libet.* CONSVETVDINE, &c.] consuetudo multum valet ad amorem conciliandum. Lucretius libro 4. *Quod superest, consuetudo concinnat amorem. Nam leuiter quamuis quod crebro tunditur ictu. Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.* ASSIMVLARE AMARE OP.] id est, simulare debet puella se amare. quidam libri habent, Assimulate am. op. eadem sententia. assimulate enim, id est simulate, non vere. EXTEMPVLO] extemplo, continuò: Varro libro 6. de Lingua Latina, *Extemplo, est continuò quod omne templum debet esse circumsaptum, nec plus, quàm vnum introitum habere.* AT ILLE CONCEPTIS IVRABIT VERB.] quid sit conceptis verbis iurare, diximus suprà in Asinaria ad illud, *Vbi verbis conceptis sciens libenter periurarus.* EI NVNC ALIA D. EST D. &c.] ex lege: quæ lex iubet orbas eis nubere, qui sint genere proximi: & illos ducere eadem lex iubet. Terentius in Phormione. Idem in Adelphis, *hæc virgo orba est patre. Hic meus amicus illi genere est proximus. Huic leges cogunt nubere hanc.* SVA COGNATA. &c.] ei sua, bona est reciprocatio. SVBEGIT] coegit. NIHIL AMARE INIVRIVM EST] nulla fit cuiquam iniuria, cum amatur amare aliquem, non est ei iniuriam facere. sic videtur hic locus explicandus. Itaque vox *nihil* cum hoc toto *iniurium est*, cohærere debet, non cum verbo *amare*. Sed non celabo lectorem, me in omnibus libris nostris manuscriptis scriptum reperisse, *nihil amore iniurium'st.* cui scripturæ si quis addat præpositionem *in*, & legat *nihil in amore iniurium'st* eadem erit sententia, & verò aliquanto facilior hoc modo nulla inest iniuria in amore, id est, in amando nulla cuiquam fit iniuria: qui amat, nullam ei, quem amat, iniuriam facit. Sed quid si legamus potiùs, quando hic locus mendum olet, *nihil in amare amarum est?* & adscribatur interrogationis nota, vt sit hæc sententia, cum hæc puella ita affligetur, quis dicet in amore nihil esse amarum? vel, vt alloquatur ipsam Silenium, túne cùm ita afflicteris, dices, in amore nihil esse amarum? NVNC TV, AMABO] *amabo*, loco interiectionis est, & blandientis est tantum denique valet fere, quantum, obsecro, quæso. HANC] Gymnasium. ET HIC SERVARE

AP. ME] & hic seruare apud me. *hic* bis sumendum est, hoc modo. vt sinas triduum hoc solum hic esse apud me, & hic ibidem seruare. *seruare* autem, valet, asseruare, seu custodire, & custodis parteis agere. Porrò hæc Silenium in ædibus Alcesimarchi habitabat, vnà cum ipso Alcesimarcho, eam nunc arcessiuit ad se leua, posteaquam audiuit Alcesimarchū, qui ruri fuit cum patre sex dies, aliam puellam vxorem ducturum domum. ET DAMNVM DABIS] quia interea dū Gymnasium in ædibus Alcesimarchi erit, corpore quæstum non faciet, & erit otiosa. BENIGNE] liberaliter & prolixe. INCLAMARE] increpare, obiurgare. ἐπιπλήττειν. VT ERGA ME D. EST MARITVS] sic loquitur in Amphitr. *iam istuc gaudeo, Vt vt erga me est merita.* MIHI CORDI'ST TAMEN] mihi tamen carus est. TRANQVILLE] tranquille & leniter te cum eo geras. tranquille cum eo agas. QVOD ILLI DOLEAT] quod ei molestum sit. ACCIPIAS CLAVEIS, SIQVID TIBI OPVS EBIT PROMPTV PR.] sententia plana est. Accipias claueis, inquit Silenium, si quid tibi opus erit promptu, id est, si tibi opus erit aliqua re, quam promas, promitto. Sic autem legēdum vt edidimus, vt carminis lex & ratio constet. Et verò sic habent omnes libri vulgati: neque discrepant ab eis manuscripti, nisi quòd habent partim *si quid tibi opus est, erit,* &c. partim *si quid tibi opus erit,* &c. Nam quis non videt. *opust* primum factum esse ex *opus*: deinde ex *opu'st*, factum esse *opus est*? VT MIHI EXCIVISTI LACRYMAS?] quo pacto mihi lacrymas excussisti, expressisti, seu emouisti? seu euocasti? IMMVNDA] squalida, illota, horrido & impexo capillo. Lucret. lib. 4. *immunda & fœtida, ἀκόσμιος.* Idem eodem lib. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerisque modis & mundo corporis cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* M. Tull. libr. 9. epist. ad Attic. *sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς alienant immunda, insulsa, indecora: sic me illius fuga negligentiaque deformitas auertit ab amore.* IMMVNDAS FORTVNAS AEQ. ST. SQ. S.] immundas fortunas squalor sequi debet, squalor, id est, immundities & immundus corporis cultus. AMICVLVM HOC SVST. S.] amiculum, hoc est, paruum amictum. dictum enim est amiculum ab amiciendo. itaque syllaba secunda breuis est. Aliud est, amiculus in mascul. est enim nomen ὑποκοριστικὸν ab amico. Itaque secunda syllaba longa est. Horat. epist. ad Scæuam lib. 1. *Disce docendus adhuc quæ censet amiculus, vt si Cæcus iter monstrare velit.* Catullus ad Alphenum, *Iam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi.* sustolle autem, id est, sursum tolle. Vsus est eodem verbo & Catullus in epithal. Pelei & Thet. *Dulcia nec mœsto sustollens signa parenti,* &c ibidem, *Candidaque intorti sustollant vela rudentes.* & Lucret. libro 4. *& tympana pondere magno Commouet, atque leui sustollit machina nisu.* & Plautus noster in Pœnulo, *Græca sunt hæ columnæ, sustolli solent.* & iterum hac eadem comœd. SINE TRAHI, CVM EG. TR.] sine trahi amiculum, cum ego ipsa trahor, ab Alcesimarcho. Ludit in verbo *trahi* nam & trahi dicuntur vestes quæ propendent, & quæ negligenter ac dissolute geruntur, ita vt extrema & posterior pars verrat humum: dicuntur & trahi amantes, qui amore coacti, atque impulsi, id quod amant, inuiti sequuntur. Licet etiam sic explicare, sine trahi amiculum & negligenter à me geri, cum ipsa me negligam. VALE, ET SALVE] fac valeas & salua sis. VELIM, SI POSSIM] velim saluere, & valere, si possim. sed non possum nec valere, nec salua esse, si ab Alcesimarcho diuellor. NVNQVID ME VIS, &c.] sermo discedentis. INTRO] domum Alcesimarchi, cuius me custodem voluit esse Silenium. QVIN EAM] vt non eam? Nunquid me aliud facere vis, & domum Silenii, seu Alcesimarchi non introire? ÆCASTOR MIHI VISA AM.] æcastor, Silenium mihi visa est amare.

LENA.

IDem mihi, magnæ quod parti est vitium mulierum,
Quæ hunc quæstum facimus. quæ vbi saburratæ sumus,
Largiloquæ exemplo sumus, plus loquimur, quàm sat est.
Nam illanc ego olim, quæ hinc flens abijt, paruolam
Puellam proiectam ex angiporto sustuli,
Adolescens quidam hic est apprimè nobilis:
(Quin ego nunc quia sum onusta mea ex sententia,
Quiáque adeò me compleui flore Liberi,
Magis libera vti lingua conlibitum est mihi.
Tacere nequeo misera, quod tacito vsus est.)
Sicyone summo genere ei viuit pater.
Is amore miserè hanc deperit mulierculam,
Quæ hinc modò flens abijt. contrà amore hæc perdita'st.
Eam mea ego amica dono huic meretrici dedi.
Quæ sæpe mecum mentionem fecerat,
Puerum aut puellam alicunde vt reperirem sibi,
Recens natum eapse quod sibi supponeret.
Vbi mihi potestas primùm euenit: illico
Feci eius ei, quod me orauit, copiam.
Postquam puellam eam à me accepit, illico

Eandem puellam peperit, quam à me acceperat,
Sine obstetricis opera, & sine doloribus:
Item ut aliæ pariunt, quæ malum quærunt sibi.
Nam amatorem aiebat esse peregrinum sibi,
Suppositionem eius rei facere gratia.
Id duæ nos solæ scimus: ego, quæ illi dedi:
Et illa, quæ à me accepit, præter vos quidem.
Hæc sic res gesta est, si quid usus venerit;
Meminisse ego hanc rem vos volo. ego habeo domum.

QVAE HVNC QVAESTVM FACIMVS] quæstum lenonium, & meretricium. SABVRRATAE] cibo & potu onustæ translatio est à nauibus onerariis, quæ cum alio onere sunt vacuæ, saburra onerantur, vt sint aduersus tempestatem, & fluctus firmiores, ac stabiliores. ILLANC] Silenium. PROIECTAM] expositam. EX ANGIPORTV] al. ex angiporto, sed nihil refert. nam vtrunque est in vsu, angiportus, & angiportum. Plerique libri manuscripti tamen habent, *angiportu*. ADOLESCENS QVIDAM, &c.] Alcesimarchus. APPRIME NOB.] in primis nobilis, apprimè aduerbium est à nomine apprimus, quod valet, longè primus. Gell. li. 7. c. 7. Liu. Andron. Ibi denique vir summus apprimus Patroclus. QVIN EGO, &c.] hi quinque versus, qui deinceps sequuntur, ab hoc numerādi, sunt includēdi duabus notis interpositionis. Sententia autem hæc est, Immo verò quoniam probè satura, & pota sum, liber mihi liberè loqui, &c. ONVSTA] cibo conferta, & vt suprà dixit, saburrata. FLORE LIBERI] vino præstantissimo, *κάλλιστον οἶνον*. Sic Ennius in Alcest. *Hac enim admodum frigultit nimirum se sauciauit flore Liberi.* suprà in Curcul. *Flos veteris vini meis naribus obiectus est* TACERE NEQ. MIS. QVOD TACITO VS. EST] id est, Tacere non possum, quod taceri opus est, propter vinum, quod bibi. Nam cum cæteris malis, hoc præterea habet, seu affert ebrietas, & vinum: *operta recludit*, vt scribit Horat. epist. ad Torquatum ex quo Bacchi tympana apud eundē oda xviii. li. 1. sequūtur hi comites, *cæcus amor sui, Et tollēs vacuum plus nimio gloria verticem, Arcanique fides prodiga pellucidior vitro.* Malim autem legi, *quo tacito usus est*, quàm, vt habent omnes libri, *quod tacito usus est* idemque & Camerario videbatur. EI] Alcesimarcho, de quo loqui cœperā. IS] Alcesimarchus. DEPERIT] perditè amat hanc mulierculam. Silenium. CONTRA] altera ex parte: mutuò. HVIC MERETRICI] Melænidi. MECVM MENTIONEM FECERAT] mecum egerat: mecum locuta fuerat: mecum sermonem habuerat. RECENS NATVM EAPSE Q. &c.] aliquid recens natum, quod ea ipsa sibi supponeret pro vero partu. hinc partus suppositi, partus nō veri, partus subditi. Sic autem habent omnes libri & manuscripti, & typis excusi, vt edidi. Sed quidam legi volunt, *quem sibi supponerit*. qua lectione recepta, *Recens natum*, refertur ad vocem *puerum*. Ego nihil mutare ausim. VBI POTESTAS MIHI EX. EVEN. &c.] cùm primùm potui. ILLICÒ FECI EIVS EI, QVOD ME OR. C.] continuò ei feci copiam eius, quod me orabat. continuò eam feci eius, quod à me petebat, compotem. EI] ei pro ei, Plauto, & aliis vsitatū, vt producatur prior syllaba. PVELLAM EAM] Silenium. PEPERIT] quasi peperit, se peperisse simulauit SINE OBSTETR. OP. &c.] nec mirum, cùm re vera non pepererit, sed partū sibi supposuerit. SINE DOLORIB.] ἄνευ ὠδίνων· ἀμαιευτί· ἀνωδίνως. interdum dolores dicuntur à Latinis sine adiectione, dolores mulieris parientis, vt hic, & item apud Terent. interdum dolores partus, seu partionis, vt apud Afran. in Vopisc. *Non dolorum partionis veniet in mentem tibi, quos misera pertulerit, vt partum proiiceret pater?* ITEM VT ALIAE PAR. QVAE M. Q. S.] similiter atque aliæ meretrices pariunt, quæ partus sibi supponentes malum sibi accersunt iumento suo, vt loquitur in Amphitr. PRAETER VOS Q.] vobis exceptis, qui à me modò audistis, & cognouistis SIQVID VSVS VEN.] si quid opus fuerit, si quid euenerit, quamobrem expediat vos rem cognouisse, & tenere.

AVXILIVM, PROLOGVS.

VTrunque, hæc, & multiloqua, & multibiba est anus,
Satine vix reliquit deo, quod loqueretur, loci?
Ita properauit de puellæ proloqui
Suppositione? quod si tacuisset, tamen
Ego eram dicturus deus, qui poteram planius.
Nam mihi est Auxilio nomen. nunc operam date,
Vt ego argentum hoc, vobis plane perputem.
Fuere Sicyoni iamdiu Dionysia.
Mercator venit huc ad ludos Lemnius,
Isque hic compressit virginem adolescentulus,
Vinolentus, in tenebris, multa nocte in via.
Is ubi malam rem scit se meruisse, illico
Pedibus perfugium peperit, in Lemnum aufugit,

Vbi habitabat tum: at illa, quam compresserat,
Decumo pòst mense exacto hic peperit filiam.
Quoniam reum eius facti nescit qui siet,
Paternum seruum sui participat consilii,
Dat eam puellam ei seruo exponendam ad necem.
Is eam proiecit. hæc puellam sustulit.
Ille clàm obseruauit seruus, qui eam proiecerat,
Quò, aut quas in ædis hæc puellam deferat.
Vt eampse vos audistis confiterier,
Dat eam puellam meretrici Melænidi,
Eaque educauit eam sibi pro filia
Bene ac pudicè. tum illic autem Lemnius
Propinquam vxorem duxit, cognatam suam.
Ea diem suum obijt, facta morigera'st viro.
Postquam ille vxori iusta fecit, illico
Huc commigrauit. duxit vxorem hic sibi
Eandem, quam olim virginem hîc compresserat,
Et eam cognoscit esse, quam compresserat,
Illa illi dicit, eius ex iniuria
Peperisse se gnatam, atque eam se seruo illico
Dedisse exponendam. ille extemplò seruolum
Iubet illum eundem persequi, siquà queat
Reperire quæ sustulerit ei rei nunc suam
Operam vsque seruus dat, si possiet
Meretricem illam inuenire, quam olim tollere,
Quum ipse exponebat, ex insidiis viderat.
Nunc quod reliquum restat, volo persoluere,
Vt expungatur nomen, ne quid debeam.
Adolescens hic est Sycioni et viuit pater,
Is amore proiectitiam illam deperit,
Quæ dudum flens hinc abijt ad matrem suam.
Et illa hunc contrà, qui est amor suauissimus.
Vt sunt humana, nihil est perpetuum datum.
Pater adolescenti dare vult vxorem. hoc vbi
Mater resciuit, iussit arcessi eam domum.
Hæc res sic gesta est, bene valete, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antihac.
Seruate vostros socios, veteres & nouos,
Augete auxilia vestris iustis legibus,
Perdite perduelleis, parite laudem, & lauream,
Vt vobis victi Pœni pœnas sufferant.

VTRVNQ. HAEC ET MVLTIL. ET MVLTIB.] hæc anus, est vtrunque & multiloqua, & multibiba sic loquuntur Græci. Homerus. Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής id est. vtrunque & es bonus & validus bellator. MVLTILOQ. ET MVLTIB.] πολυλόγος, καὶ πολυπότης. SATIN VIX RELIQVIT, &c] satin' interrogando, affirmationem interdum continet: & valet, nonne. Sententia igitur horum verborum hæc est, nonne vix locum reliquit Deo loquendi? proinde ac si dicat, vix Deo loquendi locum reliquit. vel sic explica. nonne vix satis loci Deo reliquit, quod loquatur? quod eodem recidit. μὴ autē interrogatiuū, sæpè affirmationem inferre, vt & ἆρα, constat inter Latine doctos. DE PVELLAE PROLOQVI SVP.] de Silenii supposit one palàm loqui? QVI POTERAM PLANIVS] dii enim omnia & norunt, & possunt. NAM, MIHI IS EST AVXILIO NOMEN] Auxilium, hic est Deus ex machina, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, vt in tragœdiis. Horatius in epist. ad

epist. ad Pison. *Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Inciderit.* OPERAM DATE] mihi subintell. hoc est attendite. PERPVTEM] perfectè putem, & superuacaneis omissis, atque amputatis, exponam. Putare, est purgare, & supervacanea resecare: vt, cùm dicimus putare viteis, & putare rationes, à putando putamina. SICYONI] Sicyone: nam vtroque modo Latini dicunt, sic Karthagini, & Karthagine: ruri, & rure, &c. MERCATOR LEMN.] Demipho. COMPRESSIT VITIAVIT. VIRGINEM] Phanostratam. ADOLESCENTVLVS] cum etiam tunc esset adolescentulus, nam nunc quidem natu grandis est. VINOLENTVS, IN TENEB. N.N. &c.] hæc omnia faciunt vt factum sit & leuius, & credibilius. MALAM REM] pœnam, nam legib. pœna est in corruptores virginum constituta. ILLICO PEDIB. PERT. DEPERIT] illico sese in fugam dedit, & saluti suæ fuga consuluit: vel sic, illico sibi præsidium, & spem salutis in pedibus, & fuga collocauit. Malim hic legi, *reperit*, quam *perit*. AT ILLA QVAM COMPR.] Phanostrata. DECVMO POST MENSE EX.] post decimum mensem exactum suprà in Amphitr. *A ter decumo post mense nascetur puer.* ad quem locum legenda quæ annotata sunt, si quis hac de re plura hic legere volet, quibus adde quæ referuntur ab A. Gell. lib. 3. cap. 16. in primis hoc ex Cæcillo. *Insólene vero vir decimo mense parere? Pol nono etiam, septimo, atque est sno.* QVONIAM REVM EIVS F. N. Q. S.] quoniam nescit quis eius facti reus sit, hoc est, ad quem hoc factum pertineat, seu cuius in hoc facto res agatur: seu qui sit huic culpæ affinis: quoniam huius facti reum, & auctorem ignorat, &c. PATERNVM SERVVM] Lampadiscum. SVI PARTICIPAT C.] sui consilii participem reddit. EXPONENDAM AD NECEM] proiiciendam & obiiciendam neci, si quis eam necare vellet, aut si fortè aliqua fera eam direptam voraret. HAEC PVELLAM SVST.] hæc lena (quæ non nominatur à poeta) puellam Silenium sustulit humo, ad necem expositam, vel sic, sustulit iacentem, non vt necaret, sed vt educaret. *ἀνείλετο ὥστε τοῦ τρέφειν.* ILLE CLAM OBS. SERVOS] Lampadiscus, qui eam puellam proiecerat, clam, hoc est, vt alibi loquitur, ex insidiis speculatus est, quem in locum lena puellam ferat. VT EAMPSE, &c.] et eam ipsam lenam, &c. EA QVE] Melænis. LEMNIVS] Dephino. VXOREM DVXIT] Sicyone duxit vxorem, quæ hic non nominatur. FACTA MORIG. ST. VIRO] in eo morem gessit viro, quod mortua est: quoniam hoc vir optabat: & verò apud Plautum viri vxorum suum interitum exoptare solent, maximè qui malas nacti sunt. At quota quæque mulier bona est? supra, *Non edepol conduci possim vita vxoris annua.* Ibidem. AR. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.* DE. *maxume. Te Philenium mihi, atque vxori mortem.* IVSTA FECIT] exequias procurauit, & parentalia persoluit: hæc enim mortuis debentur à propinquis, & affinibus, & necessariis, iure gentium. Itaque *νομιζόμενα* dicuntur à Græcis. EANDEM Q.] Phanostratam. EIVS EX INIVRIA] ex eius iniusto facto, seu facinore. fit enim iniuria virgini ab eo, qui ei stuprum infert: immo verò contumelia. Itaque *ὕβρις* à Græcis appellatur: quæ grauior, quàm iniuria est. SERVOLVM IVBET ILLVM EVNDEM, &c.] Demipho iubet Lampadiscum persequi, & perquirere, si qua ratione mulierem reperire possit, quæ puellam Silenium neci expositam: & humi iacentem sustulerit. MERETRICEM ILLAM] mulierem illam, olim meretricē, nunc lenam: non nominatam. TOLLERE] subintell. puellam à se expositam, ac proiectam. EX INSIDIIS] ex occulto loco, vnde cernere poterat, quis puellam tolleret, cùm tamen ipse à nemine cerni posset. NVNC QVOD RELIQVVM REST. V. V.] nunc quod superest ex iis, quæ vobis promisi, vobis persoluere volo id est, nunc rem omnem, & argumentum omne huius fabulæ vobis narrare volo. allegoria est, ducta à pecunia credita, seu ab argentariis, & fœneratoribus, qui nomina faciebant, & pecuniā credere solebant. Sic fere M. Tull. in Bruto, *Sed perge Pomponi de Cæsare: & redde quæ restant.* VT EXPVNGATVR NOM. NE QVID DEBEAM] manet in allegoria: expungitur enim nomen debitoris, cùm omnis pecunia, quæ creditori debebatur, persoluta est. expūgitur autem, id est, deletur. suprà in Curcul. *Miles tibi centuriatus est expunctus in manipulo.* Licet etiam dicere, translationem esse à re militari. Dicuntur enim expuncti milites, à militia remoti. Tarentinus Paternus Iurisconsultus lib. 49. Digestorum tit. de re militari, *Ex causa desertionis notatus ac restitutus, temporis, quo in desertione fuit, stipendio expungitur.* Suetonius in Claudio Cæsare, *Cum decurias rerum actu expungeret, eum, qui dissimulata vocatione, quam beneficio liberorum habebat, respondisset, vt cupidum iudicandi dimisit.* ADOLESCENS HIC EST SICYONI] hic adolescens Alcesimarchus, est Sicyoni. vel sic potius adolescens, de quo loquimur, Alcesimarchus, est hic Sicyoni. ET VIVIT PATER] qui non nominatur in fabula. IS] adolescens Alcesimarchus. PROIECTICIAM ILLAM DEPERIT] Silenium valde perditè amat. AD MATREM SVAM] Melænidem. QVI EST AMOR SVAVISS.] amor, cùm est mutuus, est suauissimus: contrà, cùm claudicat, amarissimus. Idem in Mil. glor. *Is amabat meretricem aquè Athenis Atticis: Et illa illum contra, qui est amor cultu optimus.* VT SVNT HVMANA] vt sunt res humanæ, quæ scilicet sunt incertæ, fluxæ, fugaces, mutabiles, volubiles. Sic Lucret. lib. 4. *Prætermuttet se humanis concede rebus.* Hor. epist. 2. lib. 1. *Interualla vides humanè commoda.* Sat. vlt. lib. 2. *Heu fortuna quis est crudelior in nos Te Deus? vt semper gaudes illudere rebus humanis?* Cic. lib. 12. epist. ad Attic. *Malè de Sex. sed omnia humana tolerabilia ducenda.* Idem lib. 5. Tusc. *Quod si est, qui vim fortunæ, qui omnia humana, quæcunque accidere possunt, tolerabilia ducat,* &c. NIHIL EST P. B.] nullum est hominib. proprium bonum. sup. in Curcul. *nulli est homini perpetuum bonum.* Virg. lib. 6. Æneid. *propria hæc si dona fuissent.* VXOR] hæc non nominatur à poeta. MATER] Melænis. RESCIVIT] quod nesciebat, sciuit. Aul. Gell. lib. 2. c. 19. EAM] Silenium. VALETE, ET VINCITE VIRT. V.] sic sup. in Casina, *Tantum est. valete: bene rem gerite, & vincite Virtute vera: quod fecistis antehac.* His autē verbis, ac precib. religionē, ac pene dicam terrorem iniicit spectatorib. fore vt hosteis suos non vincant, sed potiùs vincantur, & rē suam male gerāt, nisi attente audiāt. PERDVELLEIS] hosteis, Pœnos. LAVREAM] triumphum. POENAS SVFFERANT] pœnas dent. *Pœni pœnas.* paronomasia.

ALCESIMARCHVS adolescens, MELÆNIS lena.

CRedo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum,
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram.

Qui omnes homines supero, atque antideo cruciabilitatibus animi,
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser,
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo: vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus:
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet iactat, largitur: quod dat, non dat, deludit:
Modò quod suasi, dissuasit: quod dissuasit, id ostentat.
Maritumis moribus mecum experitur, ita meum frangit amantem
Animum: neque nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest
Perdito pernicies, ita pater apud villam detinuit me hos dies sex
Ruri continuos, neque licitum interea est, meam amicam visere.
Estne hoc miserum memoratu?

Me. Eò facetu's, quia tibi alia est sponsa locuples Lemnia,
Habeas, neque nos factione tanta, quanta tu, sumus,
Neque opes nostræ tam sunt validæ quàm tuæ veruntamen
Haud metuo, ne iusiurandum nostrum quisquam
Culpitet: tu iam si quid tibi dolebit, scias qua doleat gratia.

Al. Di me perdant. Me. quodcunque optes velim tibi contingere.

Al. Si illam vxorem duxero mihi vnquam, quam despondet pater.

Me. Et me, si vnquam tibi vxorem filiam dedero meam.

Al. Periurare me patiere? Me. atque aliquantò facilius,
Quàm me meámque rem perire, & ludificari filiam.
Abi, quære: vbi iurijurando tuo satis sit subsidij.
Hic apud nos iam Alcesimarche confregisti tesseram.

Al. Face semel periculum. Me. sæpe feci: quod factum queror.

Al. Redde mihi illam. Me. inter nouam rem verbum vsurpabo vetus.
Quod dedi, datum non vellem: quod reliquum'st, non dabo.

Al. Non remissura es mihi illam? Me. pro me responsa tibi.

Al. Non remittes? Me. seu iamdudum omnem meam sententiam.

Al. Satin' tibi istuc in corde certum est? Me. quin ego commentor quidem.
Non ædepol istæc tua dictâ nunc in aureis recipio.

Al. Non? hem quid agis? Me. igitur animum aduorte, vt quid agas, scias.

Al. At ita me dij deæque, superi atque inferi, & medioxumi,
Itaque me Iuno regina, & Iouis supremi filia,
Itaque me Saturnus patruus eius, & Castor pater.
Itáque me Ops opulenta illius auia. Me. immo mater quidem.

Al. Iuno filia, & Saturnus patruus, & summus Iuppiter,
Tu me delenis, propter te hæc pecco. Me. perge dicere.

Al. An nec etiam quid consultura sis, sciam? Me. perge eloqui.
Non remittam, definitum'st. Al. enimuero ita me Iuppiter.
Itáque me Iuno, & Saturnus, ita, quid dicam nescio.
Iam scio, immo mulier audi, meam vt scias sententiam.
Dei me omnes magni, minutique, & patellarij
Faxint, ne ego dem viuus hodie suauium Silenio,
Nisi ego te, tuamque filiam, méque hodie obtruncauero.
Postea autem cum primo luci cras nisi ambo occidero,
Et quidem hercle nisi pedetentim tertio omnes afflixero.

Nisi tu

Nisi tu illam remittis ad me, dixi quæ volui, vale.

Me. *Abijt intrò iratus. quid ego nunc agam? si redierit*
Illa ad hunc, ibidem loci res erit. vbi odium occœperit,
Illam extrudet, quum hanc vxorem Lemniam ducet domum.
Sed tamen ibo & persequar, amans ne quid faciat, cauto opus est.
Postremò, quando æqua lege pauperi cum diuite
Non licet, perdam operam potius, quàm carebo filia.
Sed quis hic est, qui rectà platea cursum huc tendit suum?
Et illud paueo, & hoc formido, ita tota sum misera in metu.

CARNIFICINAM COMMENTVM] carnificinam, id est rationem & artem hominum excruciandorum, quod est carnificum munus, reperisse. *commentum* subintell. esse. NE FORIS Q.] domi, foris, opponuntur inter se. non est, inquit, quod foris exempla quæram, aut colligam, cum domesticis & familiaribus abundem. Sic Catullus ad Ianuam, *Ne quærendum aliunde foret neruosius illud*, &c. ANTIDEO] ante eo. CRVCIABILITATIB. A.] malis cruciatibus, quibus mihi conficitur, & cruciatur animus. VERSOR IN AMOR. ROTA M.] rota, genus supplicii aut tormenti est. M. Tull. l. 5. Tusc. *In rotam beatam vitam non ascendere.* Sic autem hoc loco rotæ nomen accipiendum, non vt apud Tibull. lib. 1 Eleg. 5 *Versatur celeri sors leuis orbe rotæ.* FEROR] φέρομαι. feror, vt res inanima, quæ in potestatem hostis peruenit. DIFFEROR] distrahor, discerpor, distrahor, dilaceror Terent. in Adelphis, *differor dolentibus*. vbi notat Donatus hoc genus querelæ propriè conuenire parturienti. Cuius viscera distenduntur. DERIPIOR] legendum *diripior*, libris aliquot manuscriptis inuitis, non *deripior* nam deripere est deorsum rapere, vt notauimus in Commentariis Horatianis: diripere verò in diuersa rapere omnino sic vt edidi, tres habêt libri veteres. MENTEM ANIMI] cogitationem animi. mens est in animo, vt oculus in corpore. sæpe hæc duo *mens animi*, sic côiunctè vsurpantur à bonis scriptorib. a Lucretio, a Plauto, & ceteris. Lucret. lib. 4. *Mens animi vigilat*. ad quê locû plura lege, & ad illud Horatii epist. 14. libr 1. *tamen illuc mens animúsque Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra.* VBI SVM, IBI NON SVM] id est, vbi est corpus, ibi non est animus. VBI NON SVM, IBI EST ANIMVS] vbi non est corpus, ibi est animus, quia amantis animus non est in corpore suo, sed in eius quem vel quam amat: aut in aliqua re, quæ ab amica, vel amasio profecta est. Plautus in Pseudolo, *Aduortito animum.* CA. *non adest.* PS. *at tu cita.* CA. *Immo ego eum rebus hisce eum ex tera cita. Nam istic meus animus nunc est, non in pectore.* Idem Bacchid. *Anima est amica amantis: si abest, nullus est.* Plutarchus in Antonio, quo loco narrat Antonium, statim vt vidit Cleopatram cum lx. nauibus, passis velis, è prælio Actiaco fugientem mente captum, nauibus & rebus suis integris, & suis acriter pugnantib. eã esse consecutum ἔνθα δὴ, inquit, φανερὸν αὑτὸν Ἀντώνιος ἐποίησεν οὔτε ἄρχοντος, οὔτε ἀνδρὸς, οὔτε ὅλως ἰδίοις λογισμοῖς διοικούμενον, ἀλλ' ὅπερ τις παίζων εἶπε τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρῶντος ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν, ἑλκόμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς, ὥσπερ συμπεφυκὼς καὶ συμμεταφερόμενος, &c. id est, hic Antonius declarauit se neque principis, neque viri, neque omnino suis ipsius ratiocinationibus, aut cogitationibus gubernari, sed quod quidem iocans dixit, amantis animum in alieno corpore viuere, cum à muliere traheretur, tanquam vnà cum ea concretus, & cohærens, & quasi vna cum ea ferretur, &c. ITA MIHI OMNIA INGEN.] non vnum mihi ingenium est, sed omnia in quibus ingeniosus sum; ad innumerabileis mentis agitationes, quæ me conquiescere & respirare non sinunt. voluerat dicere *multa*, sed augendi causa dixit *omnia*. LAPSVM ANIMI] lapsum animo: errantem animo, desipientem. AGIT] ἐλαύνει insectatur impellit. APPETIT] inuadit: petit vt gladiator aduersarium MARITVMIS] vel incertis, & fluctuantibus, & inconstantibus, vel dolosis fallacibus, pellacibus, perfidiosis. Lucret. lib. 5. *Nec poterat quenquam placidi pellacia ponti Subdola pellicere in fraudem ridentibus vndis.* vel feris immanibus, iracundis, asperis: quale etiam est mare. Itaque quem significare volunt poetæ immani, fero, atque inhumano ingenio esse præditum, dicunt è mari effœmatum. Homer. Il. π. γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα. MECVM EXPERITVR] mecum agit. NISI QVIA NON EO P.] excepto quòd non eo in fundum, seu quod non cogor, suprà in Aulul. *Eodem modo seruum ratem esse amanti hero. Æquum censeo, vt te teret, ne pessum abeat, tanquam catapirates mare.* ESTNE HOC MISERVM MEM.] nonne hoc miserum est dictum? EO FACETIVS QVIA. &c.] Intelligit autem spectator, Alcesimarchum multis verbis cum Lena expostulasse, antequam vterque simul in scenam prodeat: idque ex primis Melænidis verbis. HABEAS] concessio amanti Alcesimarcho iniucunda, ac molesta. habeas, inquit, puellam istam Lemniam, Demiphonis filiam ex vxore Lemnia susceptam, quæ non nominatur à poeta. FACTIONE TANTA] potentia, seu opulentia tanta, &c. VERVNTAMEN HAVD V.] proinde ac si dicat, fortunæ quidem, & facultates nostræ sunt tenues, humiles atque angustæ: sed fides certa est, & omni culpa caret: & quod iuratæ promisimus, præstamus, iusiurandúmque seruamus. Hac oratione Alcesimarchum notat, quasi fidem, & iusiurandum neglexerit, qui fortasse Silenium vxorem sibi futuram iurauerat. CVLPITET] culpet: crebrò culpet. Culpito, verbum frequentatiuum à verbo culpo. SCIAS QVA DOLEAT OR.] scire possis, quam ob causam doleat, proinde ac si dicat, tu tibi conscius es peccati tui, iniuriæque tuæ conscientia tua te accusat, & tui peccati commonefacit. QVODCVNQ. OPTES, &c.] interpellat loquentem Alcesimarchum Melænis. Nam cum esset ille hac oratione perpetua vsurus, Dii me perdant, si illam vnquam vxorem duxero, quam mihi despondit pater: illa in medio orationis cursu, subiunxit, tanquam ei irata, velim tibi, quodcunq. optes, contingere hoc est, velim quæ precaris & optas, tibi eueniant. ita de me & filia mea bene meritus es PATER] qui hic non nominatur. ET ME] Dii perdant. repete ἀπὸ κοινοῦ. PERIVRARE] sipeierare me patieris? periurus enim ero, si propterea quod filiam tuam mihi vxorem non dederis. Lemniam illam vxorem ducam. ATQVE ALIQVANTO FACILIVS. &c.] subintell. patiar: & verò aliquanto facilius, quàm me, & rem meã familiarem perire, &

meam filiam abs te ludibrio haberi. ABI, QVAERE, VBI IVRIIVRANDO TVO, &c.] proinde ac si dicat: abi, quære alios, qui tibi iuranti credant. Nam ego quidem, cui notus es, tibi nunquam sum creditura. credat tibi qui te non norit, ego te noui. Quære peregrinum, vt ait Flaccus, huc pertinet illud Æschin. in oratione κατὰ Κτησιφῶντος, ei qui sæpe numero peierare solitus, sibi tamen iuranti credi postulet, duorum alterum contingere oportere aut nouos deos, aut nouos auditores. Sic ille, [illegible] Quæ sententia videtur ab Euphrone sumpta, paullulum immutata. Cuius hi sunt versus: [illegible] id est, Nouos mihi ex Deis præbe Deos, vt ne veteres sæpenumero peieres. vel ab Euripide, sic enim ille in Medea, sub persona Medeæ cum Iasone verba facientis ὅρκων δὲ φροῦδη πίστις. οὐδ᾽ ἔχω μαθεῖν. Ἢ θεοὺς νομίζεις τοὺς τότ᾽ οὐκ ἄρχειν ἔτι, Ἢ καινὰ κεῖσθαι θέσμι᾽ ἀνθρώποις τανῦν, Ἐπεὶ σύνοισθά γ᾽ εἰς ἔμ᾽ οὐκ εὔορκος ὤν. id est, iurisiurandi autem fides euanuit: neque intelligere possum, quamobrem iures. Nam aut Deos existimas non eosdem, qui tum regnabant, imperare: aut non eadem apud homines manere: quoniam tibi conscius es iurisiurandi tui erga me nō seruati. CONFREGIT TESS.] id est, ius hospitii violasti, & amicitiam, consuetudinemque pristinam, quæ tibi nobiscum erat, dissoluisti. natum ex veterum consuetudine: qui hospitibus tesseras quasdam dabant, quibus ostensis, eos, vel eorum filios longo interuallo venientes agnoscerent. Nam præter tesseras frumentarias, & nummarias, erant tesseræ hospitales, seu hospitii: quas hospites, eorúmque liberi, vt dixi, secum ferebant vt facilius à veteribus & paternis hospitibus agnosci possent: iidem cùm hospitiū repudiabant, tesseram frangebant. fiebant autem hę tesseræ ex ligno longiusculo, & vtrinque exæquato, & complanato. FAC SEMEL PERICVLVM] fac semel periculum meæ fidei. INTER NOVAS REM VERBVM] inter noua dictū vetus, & res noua verbum vetus, antithesis. QVOD DEDI, DATVM, &c.] me, quod dedi, dedisse pœnitet, &c. RESPONSA TIBI] crebrò responde tibi. IN CORDE CERTVM] firmiter animo fixum, & immotum sedet, vt loquitur Virg. QVIN EGO COMMENTO] immò verò aliud ago, aliúdque animo agito, neque quæ dicis, auribus percipio. AT ITA ME DII DEÆQVE, &c.] Incipit hic ita perturbari Alcesimarchus, audita lenæ responsione, vt quid loquatur nesciat, vt neque mente, neque lingua sibi constet, sed quasi mentis inops, inepta, del[illegible] atque absurda dicat. ET MEDIOX.] & medii ii sunt, quos δαίμονας appellant Græci: De quibus Plato in Symposio, Apuleius in libro de Deo Socratis. subintelligendum autem est verbum aliquod, puta, iuuent, ament, aut aliquod simile quod Alcesimarchus fuerat additurus: sed vel quòd amore & ita perturbatus est, vel quòd interpellatus id non fecit. *Medioximum*, inquit, *medium est in medio.* ET IOVIS SVPREMI FILIA] hic perspicuè errans inducitur adolescens & mentis alienatæ quippe qui Iunonem Iouis sororem & vxorem, Iouis filiam dicat. quemadmodum & in his, quæ continuò sequuntur, in quibus Saturnum, qui Iouis & Iunonis pater est, patruum eius appellat: & Castorem, qui Iouis ex Leda filius est, Iunonis eiusdem patrem. OPS OPVLENTA ILLIVS AVIA] rectè, *Ops opulenta*, opes enim ab Ope, deorum matre Saturni vxore, quæ & Rhea nominatur, per quam significatur Terra, dictæ sunt. Etiam hic, immo vbique & vsquequaque quandiu in hac scena loquitur adolescens, & maximè ab illo loco, *At ita me Dii, Deæque superi*, &c. amore, & quasi furore præceps, absurda & perplexa, & minimè inter se cohærentia loquitur. IVNO FIL. &c.] En rursus dum redire in viam & se corrigere conatur adolescens in maiores mentis, & sermonis errores delabitur. TV ME DELENIS] id est, tu mihi mentem adimis: tu me mente spolias. sic loquitur in Amph. *Delenitus sum profectò, ita vt me qui sim nesciam. Delenitus*, inquit Nonius, id est, mente alienatus. Titinnius, *Verum etiam dotib. deliniri vxoribus ancillantur.* Sic Græci vsurpant verbum θέλγειν, & maximè Homerus. apud quem θέλγειν, vt admonet & notat Eustathius valet idem ferè, quod [illegible] id est, per aliquam perturbationem animi de naturali mentis functione aliquē dedicere, ac deturbare. Sic Homerus [illegible] Ἀχαιῶν θέλγε νόον, id est, ac mentem Græcorum deleni. Non dissimulabo autem, in nonnullis libris veteribus scriptum esse; *Tu me delinis*: in aliis, vt in vulgatis, *Tu Me am*: Ego alios sequor, qui habent *Tu me delenis.* alludit enim Plaut. ad Melænidis nomen. proinde ac si ita dicat Alcesimarchus, Tu Melænis me delenis. PROPTER TE HAEC PECCO] tua culpa hęc peccata committo. verbum *pecco* iunxit cum accusandi casu. Sic M. Tul. pro Murena *Haud multa peccas.* Idem li. I. de Nat. Deor. *Atque etiam Xenophon paucioribus verbis eadem ferè peccat.* Horat. epist. ad Pisonem, *Vt scriptor si peccat idem librarius vsque.* AN NEC ETIAM QVID CONS. S. &C.] hæc est vera & recta huius loci scriptura, quam ex vestigiis antiquę eruimus. Nam vulgata ferri non potest. sententia autem plana est. an ne hoc quidem sciam, quid cōsilii captura, aut quid consultura sis. DEFINITVM EST] certum est, decretum est, fixum est. ENIM VERO ITA ME IVPPITER, &c.] redit ad sua deliria, responso Melænidis commotus. ITA, QVID DICAM, NESCIO] in medio orationis cursu ad orationem abrumpit ob animi perturbationem. fuerat autem dicturus, ita me ille, & ille Deus amet, &c. aut aliquid simile. PATELLARII] Dii, quibus in patella epulæ apponebantur. & qui patellis colebantur, non pateris, vt lares & penates. Nonius in voce *patella*, profert hoc ex Varrone in Eumenid. *Patell[illegible] prop[illegible] Neapoli aras piscinas* & hoc ex eodem in Manio: *Quare ea oportet bonum ciuem legibus parere, & Deis [illegible] patellam dare [illegible]* Deos patellarios [illegible] appellat deos minutos. vel ex eo quòd patellis colebantur, non pateris, vt diximus, vel a piscibus minutis, qui in patellis apponebantur, non in pateris: quemadmodum cibi tenuiores & viliores, vt oluscula, è terra nata, in patellis ponebantur. Hor. in epist. ad Torq. *Nec modica cenare times olus omne patella*, &c. Iam verò hæc Alcesimarchi oratio, detestatio quædam est amatoria seu dira precatio, quæ tanti ponderis est apud amantem, quanta esset si ita sibi precaretur, Dii me perdant, ne viuam: & similia: amanti enim æquè dirum & horribile est, non osculari amicam vt alii sano interire. præterea addit vocem *viuus*, quæ facit detestationem magis diram. Ordo autem verborum & sententiæ hæc est. Dei magni &c. faxint vt ego ne dem viuus animum Silenio. Nam locutio est ex his duobus confusa ac permixta Dii me faxint, hodie viuam Silenio sauium non dare, & Dii faxint ne ego hodie viuus Silenio sauium dem. CVM PRIMO LVCI] cum prima luce. hic primum obiter animaduertendum *luci* dictum esse in auferendi casu, pro *luce*: quod notat Carisius libro 2. & profectò hunc locum ex Amphitr. deinde *luci* nomen vsurpatum esse à veteribus

ribus in genere masculino. vt in Aulularia, *Luce claro deripiam aurum matronis palam.* quem locum profert Nonius hoc ipsum docens & apud M. Tull libro 3. de Off. *Luce clara in foro saltet*, postremo *cum prima luci*, seu *cum primo luci*, idem valere, atque, simul atque diluxerit. NISI AMBO OCCIDERO] ambo, pro ambos, antique. sic Cicero, Virgilius, Horatius. Notauimus in Comment. Horat. & notis Ciceronianis. NISI PEDATV TERTIO OMNEIS AFFLIX.] sic est legendum hoc primum non vt habent libri vulgati, *nisi perdam te*, &c. neque vt habent plerique libri veteres, *nisi perdusu tertio*, &c. neque vt suspicatur Camer *nisi perendinatu tertio*. &c. Deinde quid sit, *pedatu tertio*, explicandum est. *Pedatu*, igitur, inquit Nonius, *positum pro repetitu. Vel accessu quasi per pedem.* Cato lib. 1. Originum, *Igitur tertio pedatu bellum nobis fecere.* Idem dissuasione de fœneratione, *Tertio autem pedatu item ex fœnere discordia excrescebat.* Carisius libro 2. *primo pedatu.* Cato senex, *in his duobus bellis alteras fit cædes, agrique parte multati, alteras oppidum vi captum. Alteras, alteras, id est primo pedatu & secundo, vt Maximus notat, hodieque nostri per compendium sic loquuntur.* Ex quibus Nonii & Carisii verbis & ex Catonis auctoritatibus, quasi illi afferunt, licet intelligere primo pedatu, secundo, tertio, idem valere quod vulgus dicit prima vice, secunda, tertia. Nos Galli dicimus *la premiere fois, la seconde, la troisiesme*: Itali *la prima volta la seconda, la terza.* Apud Carisium autem, vt hec dicam ex tempore, primo pedatu, secundo pedatu sunt interpretatio horum, *alteras: alteras*; quibus vtitur Cato senex, vel dicendum Carisiū esse corruptum, & ita restituendum in integrum. Cato senex. *In his duobus bellis primo pedatu sit prædio, agrique parte multati: secundo oppidum vi captum, primo pedatu, & secundo, prima & altera vice.* Dictus autem pedatus fortassis à pedæ, pedam enim vestigium humani pedes appellasse veteres testatur Festus. AFFLIXERO] nonnulli libri habent, *effixero*, quod non est reiiciendum. NISI TV ILLAM REM AD ME] pendent hæc ex superioribus illis, *Dei me omnes magni*, &c. hoc modo. Dii me omnes magni, minutique non sinant viuum Silenio sauium dare, nisi ego te tuámque fil. occidero, postea, nisi statim vbi diluxerit, vos ambos interfecero. & nisi tertio ad vos accessu, seu itu, omneis afflixero, seu effixero, si nō illam ad me iam iam remittis. IBIDEM LOCI RES ER.] eodem loco res erit. aduerbio iunxit generandi casum. Sic dicunt Latini, *vbique terrarum, nusquam gentium.* Terent. in Andr. *hue vicinia* VBI ODIVM OCCOEPERIT] odium Alcesimarchi in Silenium. AMANS NE QVID F. CAVTO OPVST] cauendum est, ne quid amans iratus in se, vel in filiam meam faciat. cautio est ne sibi manus afferat, vel ne filiam adeò meam interimat QVANDO AEQVA LEGE PAVPERI CVM DIVITE] est enim inæqualis coniunctio, sic suprà in Aulul. *Venit hoc mihi in mentem Megadore, te esse hominem diuitem, Factiosum? me item, hominem esse pauperum pauperrimum. Nunc esse filiam.* PERDAM OPERAM P. Q. CAR. FIL.] ad Alcesimarchum remittam filiam meam potius, (quo facto operam perdam: nam continuo eam extrudet foras) quam committam, vt filiam meam interimat, & ita careat filia. CVRSVM HVC TENDIT SVVM?] huc contento cursu venitne vel huc cursum dirigit suum? Nonnulli libri veteres habent *contendit*, quod versus ferre potest. ET ILLVD PAVEO] quid sit, quamobrem ille huc cursitat. ET HOC FORMIDO] ne Alcesimarchus filiam meam interimat.

LAMPADISCVS.

ANum sectatus sum clamore per vias:
Miserrimam habui. vt illæc hodie quot modis
sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis?
quot illi blanditias? quid illi promisi boni?
Quot admoui illi fabricas? quot fallacias?
In quæstione vix exculpsi vt diceret,
Quia ei pr misi me doliuin vini dare.

ANVM] lenam à poëta non nominatam, quam supra dixit multiloquam, & multibibam: postremo, quæ Gymnasii filia existimabatur, quæque Silenium Melænidi meretrici domo dederat, vt eam sibi supponeret, & tanquam suam filiam educeret. MISERRIMAM H.] valdè ei molestus fui clamando. VT ILLÆC HODIE, &c.] quam illa hodie, & quot modis sibi moderata est: hoc, se continuit, & sibi temperauit, ne mihi indicaret, & confiteretur, cui puellam, quam sustulerat, tradidisset? ATQVE IMMEMORABILIS] & quàm fuit immemorabilis? id est, quam fuit in eo pertinax, vt ne quid memoraret, id est, diceret. quam à memorando, hoc est, dicendo, abhorruit? Sic autem hunc locum explicandum arbitror. Nam *immemorabilis* hic actiuè accipiendum est, vt & alia interdum nomina in *bilis*: exempli causa, impetrabilis pro eo qui facile impetrare potest in Mostell. & Mercat. conducibile pro eo quod conducit in Epid. ibidem, dies exitiabilis id est, dies exitialis, seu exitiosus, id est, exitium afferens. & in Persa, dies lucrificabilis, id est, dies lucrum afferens, &, vt ita dicam, lucrificus. in Milite glorioso, incogitabilis pro eo, qui nihil cogitat, aut cogitare potest, vel solet. & pro homine inconsiderato. Supra contrà in Captiuis versus immemorabiles dicuntur [illegible], qui non debent memorari [illegible]. Lucret. autem immemorabile spatium dixit lib. 4. & lib. 6. pro eo, quod memorari, seu dici non potest: *immemorabile per spatium transcurrere posse*; & apud Alcinoum de doctrina Platonis, cap. 9. in principio hæc verba, [illegible] Sic Latinè verti, deinceps autem de tertio principio sermo habendus est quod propemodum tacendum, & immemorabile facit Plato. & hæc eodem capite. 9. [illegible] &c. sic interpretatus sum, [illegible] Deus, æternus est immemorabilis, [illegible] se perfectus. id est. nulla re externa [illegible] semper finitus siue [illegible], hoc est, semper perfectus. [illegible] finitus seu [illegible], id est omni [illegible], & [illegible] perfectus. quam interpretationem tamen [illegible] quidam omnium bonarum artium, ac litterarum

imperitissimus, atque ignorantissimus, idemque impudentissimus, petulantissimus, turbulentissimus, furiosissimus, anno superiore reprehēdebat. & dicebat, homo linguæ Græcæ plane rudis me debuisse ἄῤῥητον, Latine reddere vtrobique, *ineffabile*, grauis auctor. Atqui quod Alcinous dixit vno verbo ἄῤῥητον, Plato duobus significauit ἀδύνατον λέγειν. & M. Tull. ita Latine reddidit. iudicare in vulgus nefas. nefas autē apud M. Tull. valet. quod barbari dicunt. impossibile. Sed quid mirum ab homine imperito linguæ Græcę, bonarumque artium, & præterea improbissimo, & audacissimo sycophantā, quæ sunt rectissime è Græco Latinè expressa, reprehēdi? Ita scilicet maledicendi, & calumniandi cupidus est, natura inscientiam suam, quę occulta esse poterat. si taceret, malit omnibus hominibus patefacere quàm sese à maledictis abstinere: vt cum in eadem interpretatione mea Alcinoi Latina reprehendebat illud, *philosophia. est sapientiæ appetitio*. quę definito ita Græce ab Alcinoo elata est φιλοσοφία, ὄρεξις σοφίας. Reprehendebat autem hoc modo, Hippocrates διψῆν dicit esse meri potionem vehementem. quare debuit Lambinus dicere, *philosophia est appetitio sapientiæ vehemens*: existimans διψῆν & ὀρέγειν idē esse, atque adeò vnam vocem esse. Nemo tum fuit paullo eruditior, quin partim miraretur hominis impudentiam, partim indigne ferret ab homine tam indocto eum locum, qui præstanti mathematico (nam successit mathematico) aut certe si ordine turbato. & more maiorū neglecto, partes mathematici homini philos. philā profitenti mandandæ erant docto alicui philosopho deberetur, maximo iuuentutis detrimento, & pessimo in posterum exemplo olim non modo emptum, & occupatum esse, sed etiam nunc retineri. Sed ad Plautum redeamus. Nam alii sunt huius βδελυγμίας, non solum dicta, sed facta quę suo loco, suóque tempore in iudicium fortasse vocabuntur. QVOT ILLI ADMOVI FABRICAS] tralatio à re militari. admouentur enim machinæ ad muros vrbium, quæ oppugnantur, & obsidentur, tormentis verberandos. QVOT BLANDITIAS] subintell. adhibui, seu admoui. IN QVAESTIONE] in quærendo, inter quærendum. Licet etiam sic distinguere, quot admoui illi fabricas. quot fallacias in quæstione? VIX EXCVLPSI] vix extorsi tandem: vix expressi, vt diceret &c. DAREI daturum esse.

PHANOSTRATA, MELÆNIS, LAMPADISCVS.

AVdire vocem visa sum ante ædis modo
Mei Lampadisci serui. La. non surda est hera.
Recte audiuisti. Ph. quid agis hic? La. quod gaudeas.
Ph. Quid est? La. hinc ex hisce ædibus paulo prius,
Vidi exeuntem mulierem. Ph. illam, quæ meam
Gnatam sustulerat? La. rem tenes. Ph. quid postea?
La. Dico ei quo pacto eam ab Hippodromo viderim,
Herilem filiam nostram sustollere.
Ph. Extimuit tum illa? Me. iam horret corpus, cor salit,
Nam mihi ab Hippodromo memini afferri paruulam
Puellam, eamque me mihi supponere.
Ph. Age perge quæso, animus meus audire expetit,
Vt res gesta sit. Me. vtinam exaudire non queas.
La. Pergo, puellam hiis colloquor dictis: isthæc anus,
Fortuito inuentam, ne deseras, vocat.
Nam illæc tibi nutrix est, ne matrem censeas,
Ego te reduco, & voco ad diuitias, vbi
Vt collocere in luculentam familiam.
Vnde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hic vbi ex Tusco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore.
Ph. An amabo meretrix illa est, quæ illam sustulit?
La. Immò meretrix fuit, sed vt sit, de ea re eloquar.
Iam perducebam illam ad me suadela mea,
Anus ei amplexa est genua, plorans, obsecrans,
Ne deserat se, eam suam esse filiam,
Séque eam peperisse sanctè adiurabat mihi.
Istanc quam quæris, inquit, ego amicæ meæ
Dedi, quæ educaret eam pro filiola sua.
Et viuit, inquit. vbi ea est, inquam extemplo.

Ph.	*Seruate me Dei, obsecro.* Me. *at me perditus.*
Ph.	*Quo illam dedisset, exquisisse oportuit.*
La.	*Quæsiui, & dixit meretrici Melanidi.*
Me.	*Meum elocutus est nomen, interij, perij.*
La.	*Vbi locuta est, ego continuò anum interrogo,*
	Vbi habitat, inquam, duc ac demonstra mihi.
	Auecta est, inquit, peregrè hinc habitatum. Me. *obsipat*
	Aquulam. La. *quò auecta est, eò sequemur. siccine*
	Agis nugas? periisti, ni hercle hoc edixeris.
	Instare usque adeò donec se adiurat anus
	Iam mihi monstrare. Ph. *at eam non missam oportuit.*
La.	*Seruatur, sed illac se quandam aiebat mulierem*
	Suam beniuolentem conuenire etiam prius,
	Commune quæ cum id esset sibi negotium.
	Et scio venturam. Me. *me indicabit, & suas*
	Ad meas miserias addet. Ph. *fac me consciam.*
	Quid nunc vis facere me? La. *intrò abi, atque animo bono es.*
	Vir tuus si veniet, iube domi opperirier,
	Ne in quæstione mihi sit, si quid eum velim.
	Ego ad anum recurro rursum. Ph. *Lampadio obsecro,*
	Cura. La. *perfectum ego hoc dabo negotium.*
Ph.	*Deos, téque spero.* La. *eosdem ego: vti abeas domum.*
Me.	*Adolescens asta, atque audi.* La. *men' mulier vocas?*
Me.	*Te.* La. *quid negotij est? nam occupatus sum ampliter.*
Me.	*Quis isthic habitat?* La. *Demipho dominus meus.*
Me.	*Nempe istic est, qui Alcesimarcho filiam*
	Suam despondit in diuitias maxumas?
La.	*Is ipsust.* Me. *eho tu, quam vos igitur filiam*
	Nunc quæritatis alteram? La. *ego dicam tibi,*
	Non ex vxore natam, vxoris filiam.
Me.	*Quid istuc est verbi?* La. *ex priore muliere*
	Nata, inquam, meo hero filia est. Me. *certè modò*
	Huius, quæ locuta est, quærere aiebas filiam.
La.	*Huius ego quæro.* Me. *quo modo igitur obsecro,*
	Hæc est prior, quæ nupta nunc est? La. *conteris*
	Tu tua me oratione mulier quisquis es.
	Medioxumam quam duxit vxorem, ex ea
	Nata est hæc virgo, Alcesimarcho quæ datur,
	Ea vxor diem obijt. scis? Me. *teneo istuc satis.*
	Sed ego illud quæro confragosum, quo modo
	Prior posterior sit, posterior sit prior?
La.	*Prius hanc compreßit, quàm vxorem duxit domum,*
	Prius grauida facta est, priúsque peperit filiam.
	Eam, postquam peperit, iußit paruam proijci.
	Ego proieci eam, alia mulier sustulit:
	Ego inspectaui, herus hanc duxit pòst ibi.
	Eam nunc puellam filiam eius quærimus.
	Quid nunc supina sic iam cælum conspicis?

I nunc iam istuc quo properabas, nihil moror.
Nunc intellexit. La. *dijs hercle habeo gratiam:*
Nam ni intellexes, nunquam credo amitteres.
Me. *Nunc mihi bonæ necessumst esse ingratiis.*
Quanquam esse nolo, rem palàm esse intelligo.
Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quàm illæc indicet me. ibo domum
Atque ad parenteis reducam Silenium.

AVDIRE VOCEM VISA SVM, &c.] hoc principiũ mutuatus est, aut sumsit Terentius à Plauto, in Andria, actus 3. scena 2. QVOD GAVDEAS] ago id, propter quod gaudeas. PAVLO PRIVS] paulò antè. ILLAM, QVAE MEAM GNATAM SVSTVL.?] illamne dicis mulierem, quæ meam filiam, Silenium proiectam & humi iacentem, sustulerat, id est, ex humo, seu ex terra sursum extulerat? AB HIPPODROMO] hippodromus, spatium & curriculum, in quo quadrigæ, seu equi curribus iuncti currunt. Ordo, autem est, quo pacto eam viderim sustollere filiam nostram ab hippodromo, in quem scilicet fuerat puella proiecta, atque exposita. EXTIMVIT TVM ILLA] extimuítne tum illa, cum ista dicebas? IAM HORRET CORPVS, &c.] hic Melænis exauditis ex occulto, quæ dicta sunt à Lãpadisco de puella ab hippodromo sublata, sui facinoris sibi conscia, horrore perfunditur, & trepidat. COR SALIT] trepido. cor mihi palpitat ex metu, *ἡ καρδία πηδᾷ*. VT RES GESTA SIT] quo pacto res gesta sit. PERGO] pergo tibi narrare, quæ reliqua sunt. Præclarè autem totus hic locus à me restitutus est, non sine librorum nostrorum ope PVELLAM HIS COLL. D.] puellam Gymnasium: quam Lampadiscus putabat esse Silenium. colloquor iunxit cum accusandi casu, non inusitate. suprà in Amph. *te volo, vxor colloqui.* In Asinar. *Quem adeat, quem colloquatur, cuique irato supplicet.* FORTVITO INVENTAM] in voce *fortuito* fit *συνίζησις* duarum vocalium *u* & *i* vt sit trium syllabarum duntaxat. vt in proximo versu, infrà *suum*, vnius syllabæ est. NE MATREM CENSEAS] tibi hoc dico, ne eam matrem tuam existimes. EGO TE REDVCO] ego te ad tuos parenteis reduco. ego te domum tuam reduco. VT COLLOCERE IN LVCVL. F.] vt nubas viro diuiti, & opulento vel dici potius, vt à Melænide, quam matrẽ tuam esse putas, & ab hac humili, & obscura domo transferatis in luculentam, & potentem famil. videlicet, tuam, & parentum tuorum. LVCVLENTAM] vel *λιπαρὸν οἶκον*, opulẽtam, vel claram, *λαμπρὰν, ἐπιφανῆ*. TALENTA MAGNA] talenta Attica. sed de talentis magnis alibi. DOTIS] talenta dotis, vel det talenta dotis nomine. NON ENIM HIC, VBI EX TVSC.] non enim hic habitabis, vbi Lyndarum. & Tuscarum more, corpore tuo alienæ libidini exposito, quæstum facias, & dotem quæras. suprà in Curc. *In Tusco vico, ibi sunt homines, qui ipsi sese vendicant.* Herodot. libr. 1. narrat Lydorum filias. (Lydi autem fineis Etruscos incoluerũt, & Tyrrheni à Lydis originem traxerunt) omneis esse meretrices, & corpore quæstum facere, hac ratione dotem sibi comparanteis Herodoti verba sunt hæc: *τοῦ γὰρ δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι, συλλέγουσαι σφίσι φερνάς.* T. Liuius libro 2. annalium, Tuscum vicum a Tuscis ait esse dictum, idémque Varro lib. 4. de lingua Latina, qua de re plura legere licet in Commentariis Horatianis ad illum locum, *Tusci turba impia vici*, lib. 2. sat. 3. INDIGNE] indecorè. Est enim indignum atque indecorum, te tali loco natam, ex corporis quæstu, & pudicitiæ iactura, dotem comparare. IMMO MERETRIX FVIT] immò fuit. nunc non est, quia anus est. SED VT SIT, DE EA RE EL.] sed quomodo res tota sese habeat, eloquar. AD ME] ad id, quod volebam, ad sententiam meam. SVADELA MEA] eloquentia mea, sermone meo ad persuadendum accommodato. Horat. epist. 6 lib. 1. *Ac bene nummatum decorat suadela, Venúsque.* ANVS EI AMPLEXA EST GEN.] quod faciebant qui supplicabant. Virgil Æneid 3. *Dixerat: & genua amplexus genibúsque volutans Hærebat*, &c. hac de re plura legere licebit, si quis volet, in comment. Horatianis ad illum locum, *De me supercilio nubem.* &c. epist. ad Lollium 2. libr. 1. SANCTE ADIVRABAT MIHI] sanctè iurabat. Ex hoc loco falsum esse colligitur. quod aiunt Grammatici quidam, in his Seruius, iurare tunc locum habere cum aliquid promittimus nos facturos, aut confirmamus: adiurare verò, cùm negamus: vt Terent. in Hecyra, sancte adiurat, *Non posse apud vos se Pamphilo absente perdurare.* SERVATE ME DEI, OBS.] ò dii, obsecro, seruate me. Deos implorat. Phanostrata anxia, inter spem, & metum. Sperat enim se filiam amissam recuperaturam: metuit, ne secus eueniat. AT ME PERDITIS] hæc dicuntur à Melænide, satis intelligente, facinus suum de filiæ suppositione, esse patefactum, & Silenium suis propinquis esse reddendam. ET DIXIT MERETRICI MELAEN.] & dixit anus illa non nominata se dedisse filiam tuam Melænidi. ANVM] lenam illam non nominatam, matrem Gymnasii habitam. VBI HABITAT?] Melænis DVC] duc me ad eam, aut domum illius. OBSIPAT AQVVLAM] aliquantum animi amissi mihi reddit, aliquantum me reficit, & recreat, tractum ab iis, qui animo defectos, & penè exanimatos aqua adspersa recreant, & integrum restituunt. suprà in Amphitr. *væ miseræ mihi Animo malé'st. aquam velim: corrupta sum, atque absumpta sum.* Idem in Bacchid. *euax. adspersisti aquam, Benéne vsque valuit.* Idem in Milite glorioso, *postquam abs te abiit, animo malè factum'st huic repente misera.* PY. *accurrite intrò, atque efferte aquam.* Insipare, inquit Festus, iniicere est. Idem docet sipare esse iácere. vnde dissipat, inquit, disiicit: & obsipat, obiicit: & insipat, iniicit. Vtitur & Cato hoc verbo, non semel: & obsipare pullis escam, dicere solebant rustici, pro obiicere. Hæc autem loquitur Melænis ex occulto loco: neque cernitur à Lampadisco, & Phanostrata, neque loquens auditur. INSTARE VSQ.] ego vsque eo instabam, seu instare cœpi, donec anus adiurauit se iam mihi monstraturã AT EAM NON MISS. OP.] at non oportuit eam abs te dimissam, at non debuisti eam dimittere. SERVATVR] non est elapsa è manibus nostris, adhuc à nobis custoditur, adhuc sub custodia nostra est. SED ILLHAEC, &c.] in voce illhæc, seu illæc, vnum l eliditur. SVAM BENEVOLENTEM] sibi beneuolam, seu suam amicam, *beneuolens*, hic nomen substantiuum est. sic & alibi, vt suprà in Captiuis. *Omnium primùm salutem dicito matri, ac patri,*

ac patri et cognatis? & siquem alium beneuolentem videris. CONVENIRE] subintell. velis, vel potius *conuenire* positum pro conuenturam esse: vt supra non longè *monstrare*. pro monstraturam. FAC ME CONSCIAM] fac me participem omnium, quæ ex illa audies, & cognosces. ANIMO BONO ES] es, imperatiui modi est. NE IN QVAESTIONE MIHI SIT, &c.] ne mihi quærendus sit. sic sæpè loquitur, vt in Casina. *Sed tu caue in quæstione mihi sis.* in Pseudolo *Sed vide sis, ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi.* DEOSQ. TEQVE SPERO] in diis & in spem collocatam habeo, sic loquitur in Casina, *diis sum fretus, deos speranimus.* & in Mil. glor. *deos speratio, teque postremò tamen.* EOSDEM EGO] ego in eisdem spem meam positam habeo, iisdem fretus sum. VTI ABEAS DOMVM] fac vti abeas domum, vel coniunge hæc cum superioribus, hoc modo, ego in iisdem spes meas repositas habeo, ita vt secuta, quod ad hanc rem attinet, domum abire possis. ADOLESCENS. ADSTA] Nunc Melænis, postquàm Phanostrata domum introiuit, emergit ex latebra, & cōspiciendam præbet Lampadisco, à quo antea non cernebatur. AMPLITER] multum, valdè. FILIAM SVAM, &c.] ex alia vxore susceptam, quæ hic non nominatur. NON EX VXORE FIL. VX. FIL.] ænigma, quod sic declaratur. Demipho duas duxit vxores, vnam Lemniam, eámque priorem, quæ hic non nominatur, alteram Sicyoniā, Phanostratam posteriorem: ex qua tamen antè cōpressa filiam susceperat, Silenium nomine: quæ proiecta fuerat: & nūc quæritatur. his cognitis, ænigma dissoluitur, ac declaratur: quæritat enim Lampadiscus filiam, natam ex Phanostrata, quę tum nō erat vxor, cum à Demiphone grauida facta est: & ita quæritat filiam non ex vxore Demiphonis natam. rursum quæritat puellā, vxoris filiam, quia nunc Phanostrata, Demiphonis iusta vxor est. QVI ISTVC VERBI'ST?] proinde ac si dicat, *αἰνίγματα* loqueris. EX PRIORE MVL.] ex priore vxore, Lemnia. Hæc enim fuit vxor Demiphonis prior quamuis eam priorem grauidam nō fecerit. vel dic ex priore muliere scilicet Phanostrata: quam priorē compressit Demipho, quamuis eam posteriorem vxorem duxerit. HVIVS QVAE LOCVTA'ST] Phanostratę, quę paulo ante tecum locuta est, &c. HVIVS EGO QVAERO] al. huius ergo quæro. QVAE NVPTA NVNC EST?] cùm Lemnia demum vxore mortua Demiphoni nupserit? QVISQVIS ES] quæcunque es. MEDIOXVMAM, QVAM DVXIT VXOREM, &c.] ordo est, ex ea muliere quam Demipho medioxumam, id est, mediam duxit vxorem, nata est hæc puella, quam despondit pater Alcesimarcho. Medioxuma autem id est, media appellatur Lemnia illa mulier, quam priore loco vxorem duxit, quia eam post compressam à se Phanostratam vxorem duxit: cogitandæ enim sunt hic quodammodo ternæ nuptiæ: primæ, cum Phanostratam nondum sibi nuptam compressit: alteræ, cùm Lemniam vxorem duxit: tertiæ, cùm Phanostratam, quam olim compresserat, vxorē duxit. Et Phanostrata quodammodo bis nupsisse intelligēda est, semel cum à Demiphone ebrio, per Dionysia cōpressa est: iterum cum iustis nuptiis cum eo cōiuncta est. SED EGO ILLVD QVAERO CONFRAGOSVM, &c.] id est, sed ego illud ex te quæro, difficile, & asperum, & impeditum, translatio est, sic Translatè dixit in Menech. *conditiones tortas, confragosas.* Nam confragosus locus propriè dicitur, qui est inæqualis, salebrosus, scruposus, saxosus. PRIVS HANC COMPR.] hāc Phanostratam. &c. QVAM VXOREM D. D.] quam Lemniam illā mulierē, vxorem duxit domū. vxorē duxit domū, plena locutio Nā interdū, vox *domū* omittitur. PRIVS GRAVIDA F.] Phanostrata plus grauida facta est, quàm Lēnia vxor. ALIA MVLIER] Lena illa multibiba, nō nominata. HERVS] Demipho. HANC] Sicyoniam. Phanostratam postea vxorē duxit. EAM NVNC PVELLAM] nunc eam puellam, quæ ex Phanostrata nata est, antequā Demiphoni nuberet, quæritimus. QVID NVNC SVPINA, &c.] quid nunc sublatis in cœlū oculis, & corpore resupinato, miraris, & stupes? expressit gestum aliquid nouum, atque inopinatum mirantium. solēt enim, qui aliquid admirantur, & qui Deos precātur, oculos, & interdū manus in cœlum tollere. Notauimus in comment. Horat. SIC IAM COELVM CONSP.] nonnulli libri veteres habent. *sus iam cœlum consp.* fortasse non malè. sus enim & sussum, valet sursum. DIIS HERCLE HABEO GRA.] ironia est. NAM NI INTELLEXES] nam nisi intellexisses, nunquam me dimisisses: sed me valde occupatum, & aliò properantem moratа esses. & hic retinuisses. INGRATIIS] velim nolim, siue hoc mihi gratum sit, siue ingratum. REM PALAM ESSE INTELL.] intelligo suppositionem partus, &c. quæ ad Silenii nataleis, ac propinquos pertinent, esse patefacta. NVNC EGOMET POTIVS HANC IN.] id est, ego ipsa potius bene merebor de Silenii parentibus, quàm patiar Lenam illam rem indicare: quo facto, nullam mihi Silenii parentes gratiam deberent.

MELÆNIS, ALCESIMARCHVS, SILENIVM.

Rem elocuta sum tibi omnem. sequere me mea Silenium:
Vt eorum quoniam esse oportet te sis potiùs quàm mea.
Quanquam inuita te carebo, animum ego inducam tamen.
Vt illud quod tuam in rem bene conducat, consulam.
Nam hic crepundia insunt, quibuscum te illa olim ad me detulit,
Quæ mihi dedit, parentes vt te cognoscant facilius.
Accipe hanc cistellam Halisca, agedum pulta illas foreis.
Dic me orare, vt aliquis intus prodeat, propera ocyus.
Alc. *Recipe me ad te mors, amicum & beneuolum.* Si. *mater mea,*
Perimus misera. Al. *vtrum hàc mihi feriàm, àn ab lauâ latus?*
Mel. *Quid tibi est?* Si. *Alcesimarchum non vides ferrum tenentem manu?*

Al. *Ecquid agis? remorare? lumen linque.* Si. *amabo accurrite,*
Ne se interimat. Al. *ô salute mea salus salubrior.*
Tu nunc sine ego volo, seu nolo sola me vt viuam facis.
Me. *Heu voluisti istuc seuerum facere?* Al. *nihil mecum tibi,*
Mortuus tibi sum: hanc vt habeo, certum est non amittere.
Nam hercle iam ad me agglutinandam totam decretum est dare.
Vbi estis serui? occludite adeis pessulu, repagulis,
Vbi hanc ego tetulero intra limen. Me. *abiit, abstulit*
Mulierem: ibo persequar iam illum intrò, vt hæc ex me sciat:
Eadem sic possum tranquillum facere ex irato mihi.

REM ELOCVTA SVM T. OM.] intelligit ex his, quæ dicuntur in proscenio spectator, seu auditor, Melænidem intus Silenium edocuisse, ex quibus parentibus nata sit: non enim esse suam filiam. Itaque in hac fabulæ parte est *ἀναγνωρισμός*. VT EORVM QVOIAM] vt tuorum parentum verorum sis filia potiùs quàm mea: quæ non sum tua mater. ANIMVM IND. TAMEN, &c.] ego tamenà me impetrabo, vt te reddam tuis, ego tamen mihi persuadebo, vt te reddam tuis. NAM HIC CREPVNDIA INS.] id est, nam in hac cistella crepundia insunt, ex quibus cognosceris Demiphonis, & Phanostratæ filia. A cistella autem, quæ paruam capsellā significat, dicta est hæc fabula: Cistellaria. Porro crepundia, quæ alio nomine, vnius tamen originis crepitacula dicūtur à crepando sunt appellata: Neque repugnat ea quæ scribit Plinius lib 11. vbi narrat, semestrē locutum esse Crœsi filium in crepundiis. Ex quibus verbis putant quidam, crepundia idem valere, quod cunas, sed falluntur. Non enim dicit Plinius, Crœsi filium in cunis esse locutum, sed eo tempore esse locutum, quo tempore, crepundiis vtebatur, id est, ætatula prima Solebant autem veteres liberos amissos cum ex aliis multis notis ac signis, tum etiam ex crepundiis agnoscere: quod Comici & Tragici poetæ, veritatis imitatores, in fabulis adumbrare solent. Ex quo illud M. Tullii in Bruto, *Nunc quoniam totum me non naeuo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni videris velle cognoscere*, &c. PVLTA ILLAS FORBIS] pulsa illas foreis. pultare dicebant veteres pro pulsare, vt mertare pro mersare, & simil. INTVS PRODEAT] domo foras prodeat, intus aduerbium significat, & quietem in loco, & motum ex loco ad locum. PROPERA OCYVS] propera ocyus pultare. nonnulli libri habent *properè ocyus*. non placet. RECIPE ME AD TE M.] ic Alcesimarchus inducitur eorum quæ acciderunt, ignarus, & sibi Silenio carendum esse existimans, sibi manus afferre, & mortem consciscere volens. quo spectaculo territæ Lena, & Silenium, rē inceptam paulisper intermittunt, & prohibere ne se interimat, conantur. O mors igitur, inquit Alcesimarchus, recipe me ad te iamiam moriturum scilicet. VTRVM HAC MI FERIAM, &c.] vtrum hac parte dextra latus transfodiam, an læua? ECQVID AGIS] Verba sunt Alcesimarchi, se ipsum increpantis & obiurgantis. quòd cunctetur se ferro confodere. Ecquid agis, inquit, id est, nunquid agis. quod agis, non properas te occidere? REMORARE?] an cunctaris an moraris? Sic Europa apud Horatium oda 27 libro 3. *impudens orcum moror*. LVMEN LINQVE] relinque lucem, id est, vitam, morere. ACCVRRITE, NE SE, &c.] Implorat opem ciuium, vt Alcesimarchum sibi vim inferre parantem, coerceant. SALVBRIOR] *ὑπερθετικῶς* hyperbol. quid enim salute salubrius esse potest? Iam salubre significationem habet *ἐνεργητικήν*, vt cùm dicimus salubre cœlum, locum salubrem, cibum salubrem, quia ad valetudinē & salutem conferunt: vel quia in eis causa inest valetudinis, & salutis. SOLA ME VT VIVAM, F.] sola me viuere facis: sola, vt ego viuam facis. ISTVC SEVERVM F.] istuc seuerum, id est, istuc triste, atrox, crudele, implacidum. Nonius sic apud Lucret. *seuera pelage, seu pelagi*. lib. 5. apud Virgilium lib. 3. Georgicō, *amnémque seuerum Cocyti metuat*. Sic idem Plautus in Trin. Neptunum seuerum, sæuum & auidis moribus dici. Dixit autem istuc seuerum facere, pro te interimere *κατ' εὐφημισμόν*. NIHIL MECVM T] nihil mihi rei tecum est, Melænis. CERTVM EST NON AMITTERE] decretum est non dimittere è manibus Silenium. NAM HERCLE IAM AD ME AGGL. &c.] nam deliberatum est mihi eam dare totam ad me agglutinandam, hoc est, eam totam ad me agglutinare: quod valet, eam totam mihi sic adiungere, vt tāquam agglutinata mihi adhæresćat. OCCLVDITE AEDEIS PESS. REP.] pessulis occluduntur fores intus, vt ex illo Terentii intelligere licet, in Heautontim *Anus quadam prodit ha. vbi aperuit ostium, Continuò hic se coniecit intrò, ego consequor. Anus obdit foribus pessulum.* Idem in Eunucho, *& simul alia circumspecto. Satin' explorata sint, video esse pessulum ostio obdo.* Suprà in Curcul. *Pessuli heus pessuli, vos saluto lubens.* ad quem locum plura de pessulis. etiam repagulis occludebantur fores ab interiore parte, atque ea erant pessulis validiora & maiora, itaque iis claudebantur maiores ianuæ, maiorésque fores. seu potius valuæ templorum, & magnarum ædium. M. Tull. lib. 4. accus. *Postea conuulsis repagulis, effractisque valuis.* Idem lib. 5 *Vt earum rerum vi, & auctoritate omnia repagula iuris pudoris, & officij perfringeres.* Idem lib. 3. de Nat. Deor. Ex quodam poeta tragico, fortasse Accio in Medæa. *Ille transuersa mente mihi hodie tradidit repagula, quibus ego iram omnem recludam atque illi perniciem dabo.* TETVLERO] tetulero, pro tulero antiquè. Cæcilius hyperbol. *ærumnam pariter tetulisti meam* Plaut. in Mostell. *quia septem menses sunt, cùm in hasce ædes pedem Nemo intrò tetulit.* Idem in Menæch. *Conditiones tetulit tortas, confragosas*, &c. EADEM SIC POSSVM TRANQ. F.] eadem ratione, seu eadem opera possum eum lenire, & placare iratum.

ACTVS QVARTVS.

LAMPADISCVS seruus, PHANOSTRATA mulier.

Nullam ego me vidisse credo magis anum excruciabilem,
Quàm illaec est, quae dudum fassa'st mihi, quaene infitias eat?
Sed eccam heram video, sed quid hoc est, quòd cistella hîc iacet
Cum crepundiis? nec quenquam conspicor in via
Faciundum est puerile officium, conquiniscam ad cistulam.

Ph. *Quid agis Lampadio?* La. *haec cistella numnam hinc à nobis domo'st?*
Nam hinc ab ostio iacentem sustuli. Ph. *quid nuntias*
Super anu? La. *scelestiorem in terra nullam esse alteram.*
Omnia infitias ire ea quae dudum confessa est mihi?
Nam hercle ego illam anum irridere me vt sinam, satius est mihi,
Quouis exitio interire. Ph. *di obsecro vostram fidem.*

La. *Quid deos obsecras?* Ph. *seruate nos.* La. *quid est?* Ph. *crepundia*
Haec sunt, quibuscum tu extulisti nostram filiolam ad necem.

La. *Sanane es?* Ph. *haec sunt profecto.* La. *pergin'?* Ph. *haec sunt.* La. *si mihi*
Alia mulier isto pacto dicat, dicam esse ebriam,

Ph. *Non ecastor falsa memoro. nam obsecro vnde haec gentium?*
Aut quis deus obiecit hunc ante ostium nostrum? quasi
Dedita opera in tempore ipso, spes mihi sancta subuenit.

MAGIS ANVM EXCRVCIABILEM] anum cruciatu digniorē [illegible] Licet etiam sic interpretari, magis excruciabilē, [illegible], quae me magis excruciet. sed ego priore modo mâlo. QVAE DVDVM FASSA'ST M.] quae dudum confessa est mihi se puellam herilem sustulisse, & Melenidi dedisse. QVAENE INFITIAS EAT?] nónne est quouis cruciatu dignissima, quae infitietur quod mihi fasse est? sic locus explicandus est, si cum interrogationis nota scribatur, vt videtur scribendus, propter particulam, ne: verumtamen licet fortasse etiam sic explicare, vt, ne, positum intelligamus ornatus causa, quomodo apud Horatium, non semel. Locum vnum indicabo, Sat. 10. lib. 1. *Oseri studiorum, quáve puteus Difficile & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit* ad quem locum plura. Omninò priore modo mâlo. ALIVM] praeter me. FACIVNDVM EST PVERILE OFFICIVM] cacandum sit honos aurib. CONQVINISCAM AD CIST.] inclinibor, vt ventrem leuem, seu exonerem. sic Nonius in verbo, conquinisco. vbi hunc versum profert & alterum ex Pseud. *Si conquiniscet istic, conquiniscito.* sic autem legendum apud Nonium, hoc loco corruptum. videtur autem hoc verbum tractum ex Graeco verbo [illegible], vnde verbum iunctum [illegible], quo valet corpore inflexo, & incuruato venerari: vel [illegible] vnde iniqui nate. Quidam, in his Auratus, & Bosius, existimant, hoc verbum esse corruptum & apud Plautum, & apud Nonium, & scribendum, *conclinisscam*, ab indicatiuo praesenti conclinisco. A NOBIS DOMO'ST?] pleonasmus. nam satis erat alterum nunquid haec cistella à nobis est? vel nunquid haec cistella domo, id est à domo nostra est? IACENTEM SVSTVLI] non potuit magis proprie dici. nam quę iacent, proprie tolli, siue sustolli dicuntur, cùm è terra sumuntur, & feruntur. QVID NVNTIAS SVPER ANV?] Phanostrata nihil respondet ad interrogatum de cistella. sed quaerit de anu: quòd haec cura magis illam sollicitabat: & quòd in eam curam intenta, minus ad cistellam animum attendebat. OMNIA INFITIAS IRE, QVAE, &c.] oratio praecisa. & in qua aliquid subintelligēdum, qualis esse stomachantium, & indignantium sermo solet. ferendúmne est? verúmne est? omnia infitias ire, id est omnia infitiari. NAM HERCLE EGO ILLAM ANVM, &c.] Alter sermo praecisus, qui sic integer & plenus esset. Nā hercle ego itáne ignauus, & nequam sim, vt sinam illam anum me irridere. SATIVS EST MIHI QVOVIS, &c.] optabilius est, seu melius est mihi quouis exitio perire Sic. Terēt. Eun. *Mori me malim.* EXTVLISTI NOSTRAM FILIAM AD NECEM] exposuist & proiecisti, vt necari posset, si fortè ita caderet ALIA MVLIER] alia, quàm tu, quae mater es, & cui ea crepundia quibuscum filiam tuam exposui, nota esse credibile est. NON AECASTOR FALSA MEMORO] non

falsa dico. quidam libri habent, Non ec. cassa de industria. SPES MIHI SANCTA. R.] spes memoro. NAM, OBSECRO, VNDE HAEC diua: spes, vt dea, religiose, & sancte no-e.] ἀναστροφὴ nam vnde pro vnde,nam. vnde gentium bis veneranda & colenda. Spem à Catalino aut[illegible] sic dictum, vt vbique gentium, vbique loco. Romæ fuisse consecratam testatus M. Tull. lib. 2. de ru[illegible], &c. HABO] . cistella. DEDITA OPERA] Legib.

HALISCA ancilla, LAMPADISCVS seruus, PHANOSTRATA mulier.

Ha. *Nisi quid mihi opus*
Di dant, disperij, neque vnde auxilium expetam, habeo.
Itaque petulantia mea me animi miseram habet:
Quæ in tergum meum veniat, malè formido:
Si hera mea sciat, tam socordem esse, quàm sum
Quámne in manibus tenui, atque accepi hîc ante ædeis
Cistellam: vbi ea sit, nescio, nisi, vt opinor,
Loca hæc circiter excidit mihi. mi homines,
Mi spectatores facite indicium, si quis
Vidit, si quis eam abstulerit, quísve
Sustulerit, & vtrùm hàc, an illàc institerit.
Non sum inscitior, quæ hos rogem, aut quæ fatigem,
Qui semper malo muliebri sunt lubentes?
Nunc vestigia si qua sunt, noscitabo.
Nam si nemo hàc præteriit, postquam intrò abij,
Cistella hic iacêret. quid hîc? periit opinor,
Actum est, i licet. me infelicem & scelestam.
Nulla'st, neque ego sum vsquam, perdita perdidit me.
Sed pergam vt cœpi tamen, quæritabo.
Nam & intus paueo, & foris formido, ita nunc
Vtroique me metus agitat. illo sunt homines miserè.
Miseri. ille nunc lætus est, quisquis est, qui illam habet.
Quæ neque illa illi quicquam vsui'st, mihi esse potest.
Sed memet moror, quum hoc ago socordius.
Halisca hoc age, ad terram adspice, & dispice.
Oculis inuestigans astutè augura. La. *Hera.*

Ph. *Hem quid est?* La. *hæc est.* Ph. *quis?* La. *qoi hæc excidit cistella.*
Certè eccum locum significat, vbi ea excidit. Ph. *apparet.*

La. *Sed is hàc iit, hàc socci video vestigium*
In puluere: persequar hàc. in hoc iam loco cum altero
Constitit. hîc meis turba oculis modò se obiecit.
Neque prorsum iit hàc: hîc stetit: hinc illuc exiit: hîc
Consilium fuit. ad duos attinet. hi qui sunt?
Atat singulûm video vestigium. sed is hàc abiit.
Contemplabor. hinc huc iit, hinc nusquam abiit.
Actam rem ago. quod periit, periit. meum corium,
Cistella, redeo intrò. Ph. *Mulier mane, sunt*
Qui volunt te conuentam. Ha. *quis me reuocat?*

La. *Bona fœmina & malus masculus volunt te.* Ha. *postremò il'e*
Plus qui vocat, scit quod velit, quàm ego, quæ vocor, reuortor.
Ecquem vidisti quærere hic, amabo, in hac regione
Cistellam cum crepundiis, quam ego hîc amisi misera?

Nam

Nam dudum ut accurrimus ad Alcesimarchum, ne suam vitam
Interimeret, tum mihi puto præ timore hîc excidisse
Cistellam. La. *hæc mulier nostra est. quin operam damus hera parumper?*

Ha. *Disperij misera. quid ego heræ meæ dicam, quæ me opere tanto*
Servare iussit, quî suos Selenium parenteis
Facilius posset noscere? quæ heræ meæ supposita est parva:
Quam quædam meretrix ei dedit. La. *nostram hæc rem fabulatur,*
Hanc scire oportet filia tua ubi sit, signa ut dicit.

Ha. *Nunc eam volt suæ matri & patri, quibus nata est, reddere ultrò,*
Mi homo obsecro alias res geris: ego tibi meas res mando.

La. *Istuc ago, atque istic mihi cibus est, quod fabulare.*
Sed inter rem istam agendam, heræ huic respondi quod rogabat.
Nunc ad te redeo. si quid est opus, dic, impera & tu.
Quid quæritabas? Ha. *mi homo, & mea mulier vos saluto.*

Ph. *Et nos te. sed quid quæritas?* Ha. *vestigium hîc requiro,*
Quà aufugit quædam nescio quò mihi. Ph. *quid id? quid id nam est?*

Ha. *Alienum quod damnum afferat, & mœrorem familiarem.*

La. *Mala merx, hera hæc & callida est.* Ph. *ecastor ita videtur,*

La. *Imitatur nequam bestiam, & damnificam.* Ph. *quámnam amabo?*

La. *Innoluolum? quæ in pampini folio intorta implicat se,*
Itidem hæc exorditur sibi intortam hic orationem.
Quid quæritas? Ha. *cistellam, hic mihi, adolescens, euolauit.*

La. *In caueam latam oportui* Ha. *non edepol præda magna.*

La. *Mirum quin grex venalium in cistella infuerit unà.*

Ph. *Sine dicat.* La. *si dicat quidem.* Ph. *age loquere tu quid ibi infuerit.*

Ha. *Crepundia unà.* La *est quidam homo, qui illam ait se scire ubi sit.*

Ha. *At pol ille à quadam muliere, si eam monstret, gratiam ineat.*

La. *At si ille quidam volt dare mercedem.* Ha *at pol illa quædam,*
Quæ illam cistellam perdidit, cuidam negat esse quod det.

La. *At enim ille quidam argentum expetit.* Ha *at nequicquam argentum expetit.*

La. *At pol ille quidam, mulier, in nulla opera gratuita est.*

Ph. *Commoda loquelam tuam, tibi nunc prodimus & confitemur*
Cistellam habere. Ha. *at vos salus servassit. ubi ea nunc est?*

Ph. *Saluam eccam. sed ego rem meam magnam confabulari*
Tecum volo: sociam te mihi adopto ad meam salutem

Ha. *Quid istuc negotij est? aut quis es?* Ph. *ego sum illius mater,*
Quæ hæc gestauit. Ha. *hiccine tu ergo habitas?* Ph *ariolare.*

Ha. *Sed quæso ambages mulier mitte, atque hoc age,*
Eloquere: unde hæc sunt tibi citò crepundia?

La. *Mea hæc herilis gestitauit filia.*

Ha. *Mentiris nam mea gestitauit, non tua.*

Ph. *Ne obloquere.* La. *taceo.* Ph. *mulier perge dicere,*
Vbi ea est, quæ gestitauit? Ha. *hic in proximo.*

Ph. *Istic quidam edepol mei habitat viri gener.*

La. *Adhinnire equulam possim ego hanc*
Si detur sola soli.
Nam ita mustulentus æstus nareis attigit.

Ph. *Ne obloquere. rursus perge porrò dicere.*

Quot annos nata dicitur? Ha *septem & decem.*

Ph. *Mea est.* La *ea est, vt numerus annorum attulit.*

Ha. *Quod quærebas, reperisti: iam quæro meam.*

Pol hæ suas nactæ sunt, quæro tertiam.

Ph. *Quod quæritabam, filiam inueni meam.*

Ha. *Æquum est tenere, per fidem quod creditum est.*

Ne bene merenti sit malo benignitas.

Nostra hæc alumna est tua profectò filia.

Et redditura hera est tibi tuam, & ea gratia

Domo profecta est: cæterùm ex ipsa obsecro

Exquiritote, ego serua sum. Ph. *æquum postulas.*

Illius ego istanc esse malo gratiam.

Ha. *Sed istanc cistellam te obsecro vt reddas mihi.*

Ph. *Quid si: Lampadio?* La. *quod tuum est, teneas tuum.*

Ph. *At me huius miseret.* La. *sic faciundum censeo.*

Ph. *Da cistellam tu. & intrò abi cum istac simul.*

La. *Tibi auscultabo. tene tu cistellam tibi.*

Abeamus intrò. sed quod nomen est tuæ

Dominæ? Ha. *Melænis.* Ph. *i præ, iam ego te sequar.*

DISPERII] prorsus & planè, seu valde perii. disperire plus est, quàm perire, vt dispudet, distædet, dilaudo, & simil. plus sunt quàm pudet. tædet, laudo, &c PETVLANTIA M.] petulantia dicta est à petendo, vt docet M. Tull. lib. 4. de Rep. teste Nonio, petulantiam hic accipio pro lasciuia, leuitate, inconstantia, & mobilitate hominis multas res vno, eodémq. tempore agentis, & indecorè gesticulãtis. MEI ANIMI MISERAM HABET] me ægritudine afficit QVAE IN TERG. MEVM NE V.] quæ petulantia ne in tergum meum recidat, & redundet, valde metuo. vel sic, valde metuo, ne mea petulantia causa sit, cur virgæ in tergum meum sint petulantes, & lasciuæ. vel sic, miserè metuo, ne vt sum, & fui petulans, ita meum tergum virgis, aut verberibus petatur. TAM SOCORDEM ESSE M. S.] me tam negligentem, tam incogitantẽ, seu, vt alibi loquitur, incogitabilem esse, quàm sum. QVAMNE IN MANIB. TENVI, ATQVE ACC. &c.] videntur hæc legenda cum interrogatione, hac sententia, Egone nescio, vbi ea cistella sit, quam ego in manib. tenui, & hic ante ædeis ab hera mea accepi? Licet & interrogationis notam post vocem *cistellam*, locare hoc modo, Egóne cistellam, subintell. amisi, quam ego in manib. tenui, & hic ante ædeis ab hera mea accepi? VBI EA SIT, NESCIO? NISI VT OPINOR, &c.] si nota interrogationis locetur, post verbum nescio, quo modo mihi videtur, iterandum erit idem verbum, hoc pacto, nescio, inquam: nisi mihi circiter hæc loca excidit. *Loca hæc circiter*, ἀναστροφή. MI HOMINES] vel *mi* pro *mei*, positum: vel *mi* dandi casus est, & cohærere debet cum facite indicium. MI SPECTATORES, F. IND.] spectatores mihi indicate, &c. ITER INSTITERIT] iter ingressus sit. Sic dixit in Milite glor. *erro quam insistas viam.* NON SVM INSCITIOR, QVAE, &c.] vel inscitior positum pro positiuo *inscita*. sensu plano, miniméq. obscuro: vel propriè hac sententia, nonne tanto inscitior. id est, stultior sum, quàm fui scilicet, vel quam eram, quæ hos rogem, aut obtundam, qui semper delectantur malo, & incommodo muliebri. nostros autẽ libros veteres secutus sum, qui omnes ad vnum habent inscitior, vt vulgati. Nam Camerarius edidit *scitior*, quod si quis probabit, εἰρωνικῶς erit accipiendum, & scitior pro scita. AVT QVAE FATIGEM] mea rogatione, meisque precib. scilicet. Horat. oda 2. lib. 1. *prece qua fatigent Virgines sanctæ minus audientem Carmina Vestam.* QVI SEMPER M. MVL. S. LIB.] qui semper malo muliebri lætantur, seu delectantur? vel qui semper mulierib. in suis malis insultant? SI QVAE SVNT] lego, *si qua sunt*. NOSCITABO] exquiram: cognoscere studebo, eorum, qui hac iter fecerunt, vestigia persequar. NAM, SI NEMO HAC PRAETERIIT, &c.] id est, nam, si nemo hâc præteriisset, &c. ILICET] sic in Amphitr. *Ilicet mandata heri perierunt vnà & Sosia*, ad quem locum de hac voce plura. ME INFELICEM, ET SCEL.] O me infelicem & sceleratam. NVLLA EST] cistella non est hic vlla. PERDITA PERDIDIT ME] cistella perdita perdidit me. NAM ET INTVS PAVEO, ET F. F.] id est, nam & domi, seu à domo paueo, propterea quod mihi domi imminent verbera, & foris formido, quia hic cistellam non reperio, quam amisi. ILLO SVNT HOMINES MISERI, &c.] homines miserabilem in modum miseri sunt ob metum, *illo*, nempe *metu* hoc est, ob metum, seu ex metu. QVAE NEQVE ILLA ILLI, &c.] quæ illi quidem vsui non est: mihi verò vsui esse potest. vel sic, quæ nulla in re, vel nulla ex parte illi vsui est, mihi vsui esse potest neque quidquam, id est, nec vlla ex parte: ne vlla quidem in re, ὅλως, pronomen *illa* autem, superuacaneum est. sed muliebris sermo exprimitur. SOCORDIVS] negligentiùs, remissiùs. HOC AGE] se ipsa hortatur. hoc age, inquit, id est, in hoc negotium tota incumbe: tota in hoc esto, tuam omnem curam, atque operã huc confer. AD TERRAM ADSPICE ET DISPICE] alludit ad auspicum, & augurũ morem: qui in cœlum, seu cæli templa ad spectum conferebant: & accuratè hanc & illam cœli partem contemplabantur. imitare, inquit, augures, & auspices: & vt illi ad cælum, ita tu ad terram oculos adiice, & contende: & omneis terræ parteis oculis collustra, & circumspice. OCVLIS INVESTIGANS] sic habent quatuor è nostris libris manuscriptis quos sequor, nam alii habent.

alii habent partim *inuestiges*, partim *inuestiga*, vt vulgati. Iam vero oculis inuestigãs propriè dictum est: valetque singula vestigia oculis diligenter collustrans. & hoc pacto cistellã vestigiis omnibus exquirens. ASTVTE AVGVRA] callide, & attente augurare. augurare autem, id est, more augurum omnia loca contemplare, atque oculis collustra. QVI EST] quæ SOCCI VIDEO VEST.] rectè socci vestigium, non calcei: soccis enim vtebantur Comici actores. sic apud Terent. Heaut. *socci detrahunt*. Horat. epist. ad Pison. *Hunc socci cepere pedem*, &c. Idem paucis verbis pòst, *Indignatur item priuatis, ac prope socco Dignis carminibus narrari cena Thyestæ*. Quin soccus videtur Græcorum fuisse proprius, vt & pallium. Cicero pro C. Rabirio Postumo, *cauſidara bonus soccos habuit, & pallium*. IN HOC IAM LOCO CVM ALT. CONST] ab hoc iã loco cepit ille prior cum altero, seu cũ altera cõsistere & cogredi. In hoc loco scilicet quem notat Halisca, Lampadiscus cum Phanostrata consistere cœpit: idque cognoscit, seu coniicit Halisca ex vestigiis duorum hominum, seu quatuor pedum. TVRBA] confusio, conturbatio. sic autem legendum, non vt a Camerario editum est *vrbs*. NEQVE PRORSVM IIT HAC] neque per hunc locum iit rectà, anteriorem partem versus. prorsum, id est, porro versus recta. sic in Pseud. *Non prorsus, verùm ex trãsuerso cedit, quasi cancer solet*. prorsus, rectus ex quo oratio prorsa, quæ opponitur versæ. HIC CONCILIVM FVIT.] hic congressus fuit plurium. in hoc loco plures congressi sunt. quid sit concilium propriè, & vnde dictum, docuimus in cõmentariis Lucret. Porro autem in hoc loco, quem significat Halisca, congredi primùm cœperunt Lãpadiscus & Phanostrata. ATAT SINGVLVM VIDEO VEST.] singulùm, id est, singulorum, alii singulum volunt esse numeri singularis, accusandi casus, & dictum singulum pro vnumquodque. [Greek]. Ego cum Prisciano puto *singulum* in numero singulari à veteribus non esse vsurpatum. ACTAM REM AGO] inanem operam sumo, prouerbii locum occupat. Ortum autem est ab exceptione rei iudicatæ, & à iudiciorum more, qui talis est, vt res iudicata rescindi non possit, notat Donatus ad illud *actum agam*. in Adelphis QVOD PERIIT, PERIIT MEVM C. CIST.] quod periit, non potest non periisse: scilicet meum corium, & cistellã meum corium id est, mea pellis periit: quia virgis, aut loris cõscindetur, & lacerabitur ob cist. illam à me amissam, seu perditam vapulabo. Corium [Greek] Græci. Non dissimulabo in libris vulg. scriptum esse, *meum corium cum cistella* &c. sed præpositionis *cum* nullum in nostris libris veteribus vestigium reperi. BONA FOEM. ET M. MASC.] bona fœmina, id est, fœmina quæ vno viro cõtenta est: fœmina maritata, matrona. bona autẽ dicitur, quia differt a meretrice, quæ multis viris exposita est, quæque vt oppidum fortunatum, sine multis viris sese tueri non potest. Horat. epist. ad Lollium 2. *Vt matrona meretrici dispar erit, atque Discolor infida scurræ distabit amicus*. per malum masculum autem, seruus Lampadiscus, seu Lampadio significatur. maledicta communia in seruos hæc sunt: nequam fugitiuus furcifer mastigia, verbero, &c. Iã in his, *bona fœmina, malus masculus*, antithesis inest non inconcinna. VOLVNT TE] volunt te conuenire, seu conuentam, vt suprà. POSTR. ILLE, QVI PLVS QVI VOCAT, &c] ordo & sententia est: denique ille, qui me vocat, plus scit quid me velit quã ego quæ vocor. proinde ac si dicat, ab eo, qui me vocat, hoc tantum scio me vocari, non quid me velit. ille autẽ plus scit quid me velit quã ego. quare, vt sciam quid me velit, mihi foras reuertendum est. REVERTOR] vt sciam quid me velit is qui me vocat: reuertor foras non eo domum. ECQVEM VIDISTI AVFERRE HIC, AMABO, &c.] sic lege dum conieci, edendúmque curaui, à trium codicum manuscr. scriptura, aliquantum corrupta, ad hanc coniecturam quasi manu ductus: qui habent, partim *quærre*, partim *quere*, nam alii vel *quærere* vel *querere* sine diphthongo habent, quæ lectio nõ videtur huic loco conuenire. Iam vulgata lectio *tollere* est illa quidem ad hunc locum accommodata, sed nimis longè abest ab antiqua. *ecquem* autem, hoc est num aliquem? VT ACCVRRIMVS] cum accurrimus: seu postquam accurrimus, &c. post hæc verba in libris vulgatis sequuntur hæc deinceps, *capillis scissis, atque exscissatis auribus Tumultuantem*. quorum in libris veteribus, nulla comparent vestigia. NE VITAM SVAM INTER.] ne se vita priuaret, ne se interimeret. sic loquitur in Casina, *interimere ait velle Vitam*. NOSTRA EST] ea est, quam quærimus. ea est, ex qua, quod volumus, scire possimus. QVIN OPERAM DAM. H. P.] quin ei audiendæ operam damus parumper? quin eam parumper audimus? QVI SVOS SIL. PAREN. &c.] vt Silenium facilius suos parenteis per hanc cistellam posset cognoscere? vel qui, i. qua scilicet cistella, &c. NOSTRAM H. R. FAB.] hęc mulier loquitur id, quod ad nos attinet, quódque nos scire valde nostra interest. HANC SCIRE OPORTET, &c.] hęc scire debet filia tua, vbi sit, vt ex signis quæ commemorat, coniicere licet. signa vt dicit, id est, quomodo signa dicit: vel qualia sunt signa, quæ dicit. Iam *oportet*, videtur positum pro necesse est, cùm oportere, sit officii: necesse esse, vt vox ipsa sonat, necessitatis. QVIB. NATA EST] è quibus nata est. VLTRO, [Greek]. non rogata, non arcessita neque inuitata vt reddat, denique vltrò, id est, prius quàm rogetur aut cogatur. aliud enim est spontè, aliud vltrò Nam spontè facere, & inuite facere, inter se opponuntur: vltro facit verò, qui non exspectat, dum rogetur, aut admoneatur, aut prouocetur, vt faciat. præterea *sponte* locum habet etiam in rebus inanimis, vt cum dicimus corpora grauia, sua sponte deorsum ferri: vltrò verò, tantum in rebus animatis, atque adeò in his, quæ rationis sunt participes. ALIAS RES GERIS] alias res agis, non attendis animum ad ea, quæ loquor. hoc eò dicit Halisca, quod Lampadiscus nihil respõdeat. TIBI MEAS RES MANDO] res meas tibi curandas trado, quare summam diligentiam, ac fidem in meis rebus adhibere debes. ISTVC AGO] ad istud quod loqueris animum aduerto, attente te audio. ATQVE ISTVC MIHI CIB. EST Q. F.] [Greek], seu [Greek]. Nam idem hic dicit, quod modò dixerat. quod fabulare, inquit. hoc est, quod loqueris, mihi cibus est: hoc est, sermonem tuum edo, seu deuoro. suprà in Aulularia, *Nimium libenter edi sermonem tuum*. SED INTER REM ISTAM AGO, &c.] sed interea dum istã rem ago: & addo quod loqueris, animũ attẽdo heræ huic meę resp. &c. NVNC AD TE REDEO] postquam heræ meæ respondi. IMPERA ET TV] tu quoque mihi vicissim impera, postquàm heræ satisfeci. QVA AVFVGIT QVASDAM] qua parte cistella aufugit mihi, nescio: quo, id est: qua parte cistella ab aliquo mihi nescio quem in locum ablata est. QVID ID? &c.] quænam ea res est, quam tibi aufugisse dicis? ALIENVM QVOD D. AFF. ET M. E.] res est, quæ damnum afferat alienũ, id est, nobis, quæ alienæ sumus: mœrorem familiarem, id est, familiaribus, & propinquis, videlicet Silenii parentibus. MALA MERX. HERA. &c., maledictum vsitatum in mulieres. Sic suprà in Casina, *Noui ego illas malas merces*. Idem in Trucul. *Datum sibi esse dicit*.

DYN. *O merces mala.* etiam in lenonem in Pseud. *Illiccine'st* PS. *illic est.* ST. *mala merx est.* postremò & in ætatem, vt in Menæch. *vt ætas mala merx est ergo? Nam res plurimas pessimas, cum aduenit, affert.* Sed non est dissimulandum in nonnullis libris manusc. reperiri scriptum, *mala mens est.* NEQVAM BEST. ET DAM.] malam bestiam & damnosam. INVOLVOLVM] vermiculum, qui pampino inuoluitur, eúmque depascitur, conuoluulum appellat Cato lib. de re Rust. cap. 95. CISTELLAM] quærito, subintellige. HIC MIHI ADOL. EVOL.] hoc loco, ô adolescens, cistella, quam quærito, mihi euolauit. id est, amissa est: seu ablata est, seu periit, tralatio ab auibus feris custodia libera, aut alicunde aliunde euolantibus. Licet etiam ita legere, vt arbitratur Camerarius, *Cistella mihi hic, mi adolescens, euolauit.* IN CAVEAM LATAM OPORTVIT] quia dixerat Halisca, cistellam sibi euolasse, Lampadiscus iocandi occasionem nactus, respondet, eam cistellam oportuisse in caueam esse coniectam, tanquam autem, ne euolare posset. Itaq. malim hic legi *in caueam datam*, quàm *in caueam latam*, vt habent omnes libri. Nā sic dicunt Latini, dare in caueam, vel dare in custodiam, dare in catenas, & in vincula: & similia. Idem in Cap. *Nam si faxis te in caueam dabo.* à quibus non longè admodum absunt illa dare in ruborem, dare ad carnificinam, dare in cruciatum, dare ad mortem, dare ad terram, dare ad casum, &c. Plauto nostro, & aliis probatis scriptoribus vsitata. NON AED. PRAEDA M.] ædepol non fuit magna præda in cistula. proinde ac si dicat, qui eā cistulam abstulit, haud magnū lucrū fecit: quia non magna in ea inerat præda. MIRVM QVIN GREX VENAL. &c.] mirum gregem venalium in cistella nō fuisse vnà ironia est. mirū quin, id est, mirum quòd non sæpè vsurpat Plautus, & ferè per ironiam. in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat*, ad quem locū plura: *venalium* autem, subintellige, seruorum. sic Horat. Sat. 1. lib. 1. sermonum. *vt si Reticulum panis venaleis inter onusto, Forte vehas humero*, &c. Sic & M. Tull. orat. post reditum in senatu, *Cappadocem aliquem modo abreptum de grege venalium diceres.* Idem in Pisonem princip. *nemo quæritur, Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse consulem.* SI DICAT QVIDEM] si dicat, sinam dicere. sed nihil dicit. CREPVNDIA VNA.] Nonnulli *vna* accipiunt, vt sit nomen generis neutri numeri multitudinis: vt dicunt Latini vox literæ. sed licet accipere, vt sit aduerbium, vt suprà, quod mālo. QVI ILLAM AIT SE SC. V. S.] qui ait se scire, vbi illa sit: genus loquendi comicum, & à Græcis sumptum. AT POL ILLE A QVADAM M. &c.] At ille quidam, inquit Halisca, cuiusdam mulieri, id est mihi seu heræ meæ gratum faciat. seu de quadam muliere bene mereatur. seu quandam mulierem sibi magno beneficio deuinciat, si eam cistellā ei monstret: quid sit ab aliquo gratiam inire, suprà diximus: & res nota est: sed cōsulimus linguæ Latinæ studiosis adolescentibus. ILLE QVIDAM] ὁ δεῖνα. AT NEC QVIDQVAM, &c.] at frustra argentū expetii. ne quidquā, & nec quidquam, ἀδιαφόρως dicere licet. IN NVLLA OPERA GRATVITA EST] id est, nullam operam gratuitam præbet. videtur legendum, vt ea, quā diximus, sententia exprimatur, *in nulla re opera gratuita est.* atque ita, *opera gratuita* erit septimi casus. vt cum dicimus, est acri ingenio, forti animo, forma liberali, &c. Sed quia omnes libri manuscr. sic habent, vt edidimus, nihil mutare ausim. & fortasse hæc recepta lectio ferri potest, si ita eam explicemus in nulla opera gratuita versatur. id est, nullam operam gratuitam sumit. COMMODA LOQVEL. TVAM] orationem tuam, inquit Phanostrata, Haliscæ accommoda tu Lampadio: commodè cum Halisca loquere. Quidam sic distinguunt, commoda loquelam tuam tibi prod. & conf. cistellam hab. vt *tuam* cohæreat cum *cistellam*. ego priorem distinctionem mālo. ne hoc quidem dissimulabo. nonnullos è libris nostris veteribus habere *commoda loquelam.* TIBI NVNC PROD.] tibi nunc mulier aperimus, se palam prædicamus. & confitemur nos cistellam habere. *prodimus*, hoc loco valet aperimus, ac declaramus, quod erat antea occultum & obscurū seu quòd antea celabamus, atque occultabamus. AT VOS SALVS SERVAS] at vos salus seruarit, optantis & bene precantis sermo. REM MAGNAM] rem magni ponderis ac momenti. SOCIAM TE MIHI ALOPTO, &c.] id est, sociam te mihi adiungo, seu adhibeo, seu allego, seu assumo ad meam salutem. AVT QVIS ES?] aut quæ es. HARIOLARE] tu hariolaris, tu rectè diuinas. AMBAGES MVL. MITTE] ambages, id est, sermones longos & a re, de qua agitur, alienos. Horat. Sat. 5. lib. 2. *Quando pauperiem missis ambagibus horres*, &c. Virg. li. 2. Georg. *Non hic te carmine ficto, Atque per ambages, & longa exorsa tenebo.* ATQVE HOC AGE] atque ad hoc, de quo tecum loquor, attende. ELOQVERE, VNDE HAEC S. TIBI CITO CREP.] eloquere cito, vnde hæc sunt tibi crepundia. NAM MEA GEST.] nam mea filia herilis gestauit mea filia herilis. i. meæ heræ filia, vt suprā. GENER] Alcesimarchus. ADHINNIRE EQVVL. POSS EGO HANC S. D. S. S.] hos versiculos duos repertos in vulg. quorum prior est dimeter iambicus, integer: alter imperfectus, & vno pede claudicans, quales sunt Anacreontis plerique, & tertium trimetrum integrum, quamuis in manuscr nō compareant, tamen retinuimus, quod ad hunc locum maximè quadrare videbantur. Dictū autem est *adhinnire equulam* dictum pro adhinnire ad equulam. Porro solēt equi adhinnire, maximè libidine prurienteis, & ὀργῶντας. Sic Cic. dixit orat. in Pis sed translate *sic suos sensus voluptarios omnis incitauit: sic ad illius hanc orationem adhinniuit*, &c. Licet autem etiam equilam legere. Nam testatur Nonius equilam & equulam dixisse veteres. Varro, *Nemo est tam negligens, quin summa diligentia eligat asinum, qui suam salsat equilam.* Profert autem hos duos versiculos Prisc. lib. 4. in extr. NAM ITA MVSTVL. ABSTVS N. ATT.] i. calor enim quidam, seu odor quasi musto oblitus, & madēs, ad nareis meas peruenit, allegoria est. Rectè autem *narem attigit.* Nā equi equam prurientem odorati, ad eam hinniunt. Ex quo callidum illud Darii inuentum, natum: seu potius Oebaris equisōnis, qui manu tractatis equæ cuiusdam membris genitalibus, & aliquanto pòst ad equi Dariani nareis admotis, odore illo equū ad hinnitum lacessiuit: & ita regnū Dario conciliauit. OBLOQVERE RVRSVS &c.] tu rursus Lampadio obloqueris, tu puella perge dicere, quod cœperas. VT NVMERVS ANNORVM ATT.] vt numerus annorum conuenit: & quia conuenit, videtur tuam quodammodo filiam attulisse. QVOD QVAEREBAS, REPERISTI: IAM QVAERO M.] hi versus valdè sunt mutili, ac laceri. Nos partim ex antiquæ scripturæ vestigiis, & ex iis quæ antecedunt, & quæ sequūtur, sic restituimus. Reperisti, inquit Halisca, id quod quærebas. iā quæro meā, nempe cistellam. POL HAS S. REF. QVAERO T.] Pol, inquit Lāpadiscus, hæ mulieres suas nactæ sunt filias, & cistellas, quæro tertiā scilicet puellā aliquam mihi. Locus est obscurus, & licentia, iocóq. seruili inquinatus. significatur. n. turpis libido. AEQVVM ST TENERI, PERFID. Q. CR.] æquum est id, quod alicui creditum est ab eo, qui credidit, obtineri, ne bene mereri sua liberalitas. seu beneficētia sit damnosa. significat Halisca Silenium.

quæ suæ

quæ suæ heræ fidei quodammodo credita est, matri reddi debere. Quamuis enim Silenium re vera, & propriè non fuit Melænidi credita, sed à lena ad eá delata: tamen quod alienum datur, & quolibet pacto ad nos peruenit, id reddere debemus, proinde ac si nobis creditum esset. EA HER.] vt filiam tuam tibi redderet. ILLIVS, &c.] heræ tuæ mâlo, inquit, heram tuam nobis rem omnem aperire, & filiã meam mihi reddere, eiúsque beneficio ipsã obligari, quàm tibi hoc debere. QVOD TVVM'ST TEN. T.] censeo, vt cistellam, quæ tua est, teneas, neque Halisca reddas. AT ME HVIVS MIS.] quæ ab hera sua male mulcabitur, nisi cistellam amissam repererit, vel nisi cistellam, quam amisit, ei reddiderimus. I PRÆ, IAM EGO TE SEQVAR.] al. te sequar. Sic Terent. Andr. i præ, sequar. Idem in Eunucho i præ, sequor.

ACTVS QVINTVS.

DEMIPHIO senex, LAMPADIO seruus.

QVID hoc negotij est, quod omnes homines fabulantur per viam,
Mihi esse filiam inuentam, & Lampadionem me in foro
Quæsiuisse aiunt? LA. *here vnde is?* DE. *ex senatu.* LA. *gaudeo*
Tibi mea opera liberorum esse amplius. DE. *etenim non placet.*
Nihil moror aliena mihi opera fieri plureis liberos.
Sed quid istuc est? LA. *propera ire intrò huc ad affinem tuum,*
Filiam tuam iam cognosces. intus ibidem vxor tua est.
De. *Abi citò, præuorti hoc certum'st rebus aliis omnibus.*

FABVLANTVR.] loquuntur. EX SENATV.] ex curia. LIBERORVM ESSE AMPLIVS.] amplius cum generandi casu, amplius liberorũ, id est, plus liberorũ, subintellige, quàm erat antea. NIHIL MOROR, ALIENA OP. MIHI F. PL.] id est, non curo, vel non probo, plureis mihi fieri liberos, & crescere numerum liberorum aliena opera, proinde ac si dicat: nolo mihi liberos alienos pro meis obtrudi. PRÆVORTI HOC CERTVM'ST, &c.] certum est hoc agere ante alias res omneis. certum hanc rem omnibus rebus anteponere. Cæsar lib. 7. comment. *Cæsar huic rei prævertendum existimauit.*

CATERVA.

NE expectetis spectatores, dum illi huc ad vos eant.
Nemo exibit, omnes intus conficient negotium.
Vbi id erit factum, ornamenta ponent. postidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.
Nunc quod ad vos spectatores relinquitur,
More maiorum date plausum postrema in comœdia.

NE EXPECTETIS, &c.] ne, id est, vt ne, seu, vt non. *Nimirum* Iam Cateruam appellat, quem alibi gregem. ORNAMENTA PON.] ornamenta scenica deponent. POSTIDEA LOCI, &c.] postea. POSTREMA IN COM.] in postrema parte comœdiæ.

EPIDICVS.

DRAMATIS PERSONAE.

EPIDICVS	Seruos.
THESPRIO	seruos.
STRATHIPPOCLES	adolescens.
CHERIBVLVS	adolescens.
APOLCIDES	senex.
PERIPHANES	senex.
MILES.	FIDICINA.
MVLIER.	DANISTA.
VIRGO.	GREX.

ARGVMENTVM.

EMIT Fidicinam, filiam credens senex,
Persuasu serui, aliam qui conductitiam
Iterum pro amica ei subiecit, filio.
Dat herili argentum. eo sororem destinat
Imprudens iuuenis. mox compressae, ac militis
Cognoscit opera sibi, senex os sublitum,
Vt ille amicam: haec quaeritabat filiam.
Sed inuenta gnata seruolum emittit manu.

FIDICINAM] quam olim amabat Strathippocles, Periphanis filius. FILIAM CREDENS S.] natam ex muliere Epidauria, quam Epidauri compresserat, natam: quae capta fuerat ab hostibus. SENEX] Periphanes. PERSVASV SERVI] persuasu Epidici. ordo est, senex persuasu serui emit Fidicinam, filiã suam esse credens. ALIAM QVI COND.] qui seruus rursum aliam puellam conductitiam, pro ea, quam senex audierat esse filii sui amicã, substituit, ac supposuit. Sed hoc pluribus verbis exponendum est. Cum Strathippocles domũ reuersus, virginem quandam, sororem suam, quam ignorabat, quadraginta minis emisset, pecuniamque a foeneratore sumpsisset: Epidicus ab eo rogatus, vt pecuniam alicunde expediret, quae foeneratori numeraretur, ac dissolueretur: pecuniam a sene per fallaciam abstulit, qua pecunia virgo illa emeretur, cum seni persuasum esset ab Epidico, se puellam illam, pluris, quam emisset, renẽditurum, & praeterea eadem opera filio suo spem ea puella potiendi praecisurum. Seruus autem puellam quidem illam emit, sed seni aliam foeminã in eius locum subdidit. Fidicinam conductitiam: illam adolescenti tradidit, vt ea potiretur, qui statim vt eam adeptus est, sororem suam esse cognouit. FILIO DAT HERILI] Epidicus herili filio Strathippocli dat argentum, à sene Periphane acceptum. EO SOROREM DEST.] eo argento iuuenis Strathippocles sororem suam emit imprudens, hoc est, sororẽ suam esse nesciens. Destinare interdum valet, emere, teste Nonio. COMPRESSAE] eius mulieris, quam Periphanes Epidauri compresserat. ET MILITIS] qui amicam suam quaerebat, eámque apud senem esse audierat, vt erat: sed eam filiam suam esse existimabat. COGNOSCIT OPERA, &c.] ordo est, senex cognoscit opera eius mulieris, quae Epidauri ab ipso compressa fuerat, filiámque communem quaerebat, & opera militis, qui amicam suam inuestigabat, os sibi esse ab Epidico sublitum, id est, se ab Epidico esse delusum. VT ILLE AMICAM] idest, cum ille amicam suam quaereret: haec mulier filiam suam. SED INVENTA GNATA, &c.] sed Periphanes filia sua inuenta, Epidicum manumittit.

EPIDICVS, THESPRIO, serui duo.

Ep. HEVS adolescens. Th. quis properantem me prahendit pallio?
Ep. Familiaris. Th. fateor, nam odio es nimium familiariter.
Ep. Respice vero Thesprio. Th. oh, Epidicum ne ego conspicor?
Ep. Certè oculis vteris. Th. salue. Ep. dij dent qua velis.
Venire saluom gaudeo. Th. quid caeterum? Ep. quod adeò assoles,
Cœna tibi dabitur. Th. spondeo. Ep. quid? Th. me accepturum, si dabis.
Ep. Quid tu? agis vt velis? Th. exemplum adesse intelligo. Ep. euge.
Corpulentior videre atque habitior. Th. huc gratia.
Ep. Quam quidem, te iamdiu deperdidisse oportuit.
Th. Minus iam furtificus sum, quàm antehac. Ep. quid ita? Th. rapio propalàm.
Ep. Di immortales infelicitent, vt tu is gradibus grandibus.
Nam vt apud portum te conspexi, curriculo occœpi sequi:
Vix adipiscendi potestas modo fuit. Th. scurra es Ep. scio
Te esse quidem hominem militarem. Th. audacter quamuis dicito.
Ep. Quid agis? perpetuon' valuisti? Th. variè Ep. qui variè valent,
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus,
Th. Quid tibi vis dicam, nisi quod est? Ep. vt illa respondeas probè.
Quid herilis noster filius valet? Th. pugilicè atque athleticè.
Ep. Voluptabilem mihi nuncium tuo aduentu attulisti: sed vbi
Est is? Th. adueni simul. Ep. vbi is ergo est? nisi si in vidulo,
Aut si in mellina attulisti. Th. dij te perdant. Ep. te volo
Percontari, operam mihi da, opera reddibitur tibi,
Th. Ius dicis. Ep. me decet. Th. iam tu autem nobis praeturam geris?
Ep. Quem me dicis digniorem esse hominem hodie Athenis alterum?
Th. At enim vnum à praetura tua Epidice abest. Ep. quidnam? Th. scies.
Lictores duo, duo viminei fasces virgarum. Ep. vae tibi.
Sed quid ais? Th. quid rogas? Ep. vbi arma sunt Strathippocli?
Th. Post illa ad hostes transfugerunt. Ep. armane. Th. atque quidem citò.
Ep. Serione dicis hac tu? Th. serio, inquam hostes habent.
Ep. Edepol facinus improbum. Th. at iam antè alij fecerunt idem,
Erit illi illa res honori. Ep. qui? Th. quia antea aliis fuit.
Mulciber, credo, arma fecit, qua habuit Strathippocles,
Trauolauerunt ad hostes. Ep. tum ille prognatus Theti,
Sine perdat, alia apportabunt ei Nerei filiae.
Id modo videndum est, vt materies suppetat scutariis,
Si in singulis stipendiis is ad hostis exuuias dabit.
Th. Supersede istis rebus iam. Ep. tu ipse vbi lubet, finem face.
Th. Desiste percontarier. Ep. eloquere, vbi ipse est Strathippocles?
Th. Est caussa, qua caussa simul mecum ire veritus est. Ep. quidnam id est?
Th. Patrem videre senem non volt etiam nunc. Ep. quapropter? Th. scies.
Quia forma lepida & liberali, captiuam adolescentulam
De praeda mercatus est. Ep. quid ego ex te audio? Th. hoc quod fabulor.
Ep. Cur eam emit? Th. animi caussa. Ep. quot illic homo animos habet?

Adolescenti, vt, quid negotij sit, sciam? atque ipse illic est.
Tristis est. Cum Charibulo incedit æquali suo.
Huc concedam, orationem vnde horum placidè persequar.

HEVS ADOLESCENS, &c.] Thesprionem seruum vnà cum Strathippocle è militia reuersum, & ab illo præmissum properantem reuocat Epidicus item seruus. FATEOR NAM ODIO ES N. F.] fateor, te, quisquis sis, esse familiarem. nam odiosus es nimium familiariter, id est, nimis familiarem in morem. solent autem familiares, & noti liberiùs, & licentiùs, omnia inter se dicere, & facere, quam alieni, & ignoti. Terent. in Andr. *Reiecit se in eum flens quàm familiariter.* RESPICE VERO] retro adspice. suprà in Captiuis, *Respice. ERG. fortuna quid tibi me faciet, nec facit. hoc me iubes?* ad quem locum plura. CERTE OCVLIS VTERIS] id est, certe me conspicaris, seu conspicis. oculi ad cernendum nati, aut à natura dati sunt. Itaque qui in cernendo non fallitur, certe oculis vtitur. DII DENT QVAE VELIS] bene precantis sermo, subintelligendum, *tibi*. VENIRE SALVOM G.] subintellige, te, sermo peregre redeunteis saluos salutantium, eisque gratulantium. QVOD CETERVM] τὸ λοιπόν; quid alioquin, seu ceteroquin habes, quod dicas? quid, quod ad cetera attinet, dicis? QVOD ADEO ASSOLET, CENA T. D.] dico, quod adeo peregre aduenientibus dici, & promitti solet, cena dabitur. solebat autem cena dari & peregrinis in vrbem venientibus, & ciuibus longo interuallo peregre aduenientibus ab amicis, & familiaribus, & propinquis. Eo referendum est illud, quod est in Curculione, *salue saluos cum aduenis In Epidaurum, hic hodie apud me nunquam, delinges salem:* MIL. *bene vocas.* Et illud in Bacchid. infrà, *Venire tu me gaudes, ego credo tibi hospes nisi* [illegible] *cenam pollicere, vt conuenit peregrè aduenienti, ego autem venturum annuo.* SPONDEO] spondeo, me ad cenam venturum. QVID? quid spondes? hoc ita quærit Epidicus, quia non addidorat, quid se facturum sponderet. ME ACCEPTVRVM] cenam. AGIS VT VELIS?] id est, tuamne rem bene geris? omniáne tibi ex animi tui sententia procedant? sic loquuntur & Latini & Græci. ago, seu rem meam gero, vt volo, πράττω ὡς βούλομαι. Demosthenes κατ' Ἀριστογείτονος, πολλὰ γὰρ ... πράττει. id est, multa, seu in multis enim, vnusquisque nostrûm non vt velit, agit. Lysias oratione κατὰ ... [illegible] ... ; id est, nam qui nos rebus secundis florenteis videns, procedere audebat, quid in nos, non vt vellemus, agenteis, fecisset. Theocritus εἰδ. ιδ. [illegible] Non displicet mihi tamen Camerarii coniectura, qui putat legendum, *quid tu agis? vt vales?* EXEMPLVM ADESSE INTELLIGO] non est, quod tibi verbis demonstrem, aut declarem, quomodo res meas geram, aut vt valeam: cum ex habitu & nitore totius corporis satis id cognoscere queas, exemplum tibi præsto est. vnde videas, & scias quod quæris, nempe ego tibi exemplo sum, quem præsentem vides. CORPVLENTIOR VIDERE ATQVE HABITIOR] sic legendum libris omnibus inuitis, & veritate ipsa hanc lectionem postulante, & Donato indicante ad illud Terentii in Eunucho, *Quis color, nitor, vestitus? quæ habitudo est corporis?* profert enim hunc locum ita vt edidi, sine vlla varietate. vtitur eodem nomine & Terentius ibidem aliquanto post illum locum, *sicqua est habitior paulo, pugilem esse aiunt:* deducunt cibum, &c. HVIC GRATIA] huic manui scilicet, habenda est gratia: qua manu ergo furari soleo, huic δεικτικῶς, manum enim ostendit, cùm hoc loquitur. QVAM QVIDEM, &c.] manum. FVRTIFICVS] fur: furtorum effector, furtificus à fure, hoc differt, quòd fur habitu ipso intelligitur, furtificus facto & actione. RAPIO PROPALAM] locus παρὰ προσδοκίαν furtum clandestinum factum est. Itaque à sueuo dictum esse volunt nonnulli grammatici veteres, in his Nonius. TE INFOELICITENT] te infœlicem reddant. VT TV IS GRAD. G.] quàm grandibus ingrederis gradibus? CVRRICVLO] cursim, celeriter currendo. Terentius Heautont. *curriculo percurrere*, vbi curriculò, vt hic, aduerbium est. ADIPISCENDI] assequendi, apprehendendi. SCVRRA ES] vrbanus homo es, & ideirco mollis, delicatus, atque ignauus non es vt ego, militaris. sed vrbanus & vrbanis deliciis, & vrbano otio factus. Scurram Verrius vult esse dictum à sequendo, quòd honoris gratia sequantur. sed hoc loco perspicuè pro vrbano accipiendum est. quod & Adrianus Turnebus probat Aduersariorum libro 19. capite 13. SCIO TE ESSE Q. H. M.] vel ex hoc loco intelligere licet scurram suprà positum esse pro vrbano: nam scurræ opponit militarem. At militaris vrbano opponitur. Scurra igitur, & vrbanus idem valent hoc loco. AVDACTER QVAMVIS DICITO] quantumuis audacter dicito, proinde ac si dicat, licet tibi audacter dicere, cùm verum dicas. VARIE] nunc bene, nunc male, sed varie aliter accipit Epidicus, vt per responsionem suam significat. Quid sit *varium* autem Marcus Tullius docet libro 1. de Finibus, *Varietas Latinum nomen est: idque propriè quidem in disparibus coloribus dicitur: sed transfertur in multa disparia. varium poema, varia oratio, varij mores, varia fortuna*, &c. dicuntur etiam varia corpora, quæ vibicibus, & plagis, seu verberibus cruentis cæsa sunt. Sic in Pseud. *Ita ego vestra latera loris faciam, vt valide varia sint.* CAPRIGENVM HOMINVM, &c.] genus hominum caprigenum, hoc est caprarum genere, quæ sunt fere varii coloris, vt & Pantheræ. VT ILLA RESPONDEAS PROBE] sic habent nostri codices manuscripti à vulgatis non dissentientes: sententia autem hæc est, volo, vt illa respódeas probe, quę rogabo. Camerarius sic edidit, *Vt illi respóde TH. probè. EP. quid.* &c. Cuius scripturę obscurior sententia est. PVGILICE ATQVE ATHLETICE] hoc est, validè, & robustè. Nam pugiles, & athletæ validis, & robustis corporibus sint oportet sic in Bacchid. *Bené ie vsque valuis. CH. Pancratice atque athleticè.* VOLVPTAB. MIHI N.] nuntium mihi iucundũ, & voluptatis plenũ attulisti tuo aduẽtu notandum nomen in *bilis* à nomine *voluptas*, non à verbo vllo ductũ. nam nõ potest à verbo nasci nisi à voluptando: quod Latinis non est in vsu, quod sciam. sic enim factum & fictũ est, vt à lætando, lætabilis. Nuntius autem perspicue hic rem, quæ nuntiatur, significat. An negát hoc Ludimagistri isti, & scioli, qui nuntiũ in neutro genere dici volunt pro re nũtiata cõtra vsũ omnium bene latine loquentiũ. Sed vanè isti indocti pertinaces, qui neque vnquã quidquam recti didicerunt, & quæ didicerũt, dedíscere neq possunt neque volunt. NISI SI IN VID. &c.] nisi forte in mantica scortea cum attulisti. Idem in Menæchm. *pénicullum.* MEN. *eccum hunc in vidulo saluum fero.* In

MELINA] melinam putat hic esse Adrianus Turnebus agnam mellinæ. Est autem mellina potionis genus ex melle confectum. Alii melinam volunt esse melis pellem. Est autem melis animal cinericii coloris. Atque hoc pacto melina scribendum sic cum vno l. quod verius arbitror. Alii per melinam hic significari volunt vestimenti genus sericum, quo vtebantur peregrè venientes: erátque coloris melini id est candidum & fuscum. OPERAM MIHI DAIANDI ME. aureis attentas mihi præbe. OPERA REDDIBITVR TIBI] opera tibi reddetur, id est, vicissim te attentè audiam. reddibitur pro reddetur antiquè dictum. sic suprà reddibo pro reddam. in Casina, *Nunquam adeo [illegible] aquè atque ego rursus [illegible]*. IVS DICIS] tanquam prætor aliquis. Nam prætoris est ius dicere libro 1. Digestorum tit. 1. de iurisdictione, *Ius dicentis officium latissimum est* &c. PRAETVRAM GERIS] est enim prætoris ius dicere, vt diximus. quanquam enim non ine prætexta hanc esse palliatam, & per prætorem significare eũ quem Græci dicunt [illegible], nihil obstat tamen quominus etiam ad prætorem populi Romani hæc accommodari possint: id quod declarant ea, quæ sequuntur de fascibus. Præterea quamuis hæ comœdiæ sint palliatæ, tamen propter spectatores multa dicuntur, quæ ad consuetudinem Romanam, résque Romanas pertinent. LICTORES DVO, DVO VIMINEI FASCES] alludit ad lictores, qui prætores antecedebant, & fasceis virgarum, qui eisdem præferebantur. Hoc autem intererat, quod ad fasceis, & lictores attinet, inter prætores, & consules. quòd prætoribus, sex lictores cum tot idem totidẽ securibus ac fascibus apparebant: Consulibus verò duodecim. DVO VIMINEI FASCES] duo fasces viminum, quibus cæduntur. vimen dictum à viendo, id est, vinciendo. SED QVID AIS?] sermo hominis aliquid noui dicere parantis, & cogitantis. VBI ARMA SVNT STRATHIPP.] quærit hoc Epidicus à Thesprione, quia Thesprio erat Strathippoclis armiger, vt in Casina, Chalinus est armiger Euthyni. STRATHIPPOCLI?] genitiuus antiquus, pro Strathippoclis, qua de re plura in notis Ciceronianis. TRANSFVGERVNT] translatio ab iis, qui ad hosteis transfugerunt. videtur tacitè significare Strathippoclem quoque ipsum vna cum armis in hostium potestatem venisse: vel potius Strathippoclem, abiectis armis, fuga saluti suæ consuluisse, atque ita eius arma in hostium potestatem peruenisse. FACINVS IMPROB.] vno verbo dissimulat flagitium. Nam flagitium militare est arma abiicere & hosti tradere, improbũ autem, id est, improbi hominis, & ignaui vel facinus improbitatis, eius nequam & malum [illegible]. AT IAM ANTE ALII FECERVNT] Defensio hominibus maleficis vsitata. Sic enim se defendere solent. fecerunt alii. Sed præclarè Demost. in oratione [illegible] ostendit talẽ defensionem esse inanem, his verbis: [illegible] id est, non quod sæpenumero vtique antea peccatum est, propterea etiam nunc postea peccandum est, sed contra initium necessitatis imponendæ hominibus, vt talia faciant, qualia iubet lex, capere oportet à te primo. Tu autem noli dicere ita sæpenumero factitatum esse, sed ita fieri conuenire. Non enim si quid aliquando non consentaneum legibus actum est, & tu hoc imitatus es, idcirco iustè, ac meritò absolui debeas. sed multo magis condemnari, quemadmodum enim si quis damnatus esset, tu hoc plebiscitum non scripsisses: ita si tu nunc damnatus fueris, alius non scribet. Ponit eandem sententiam & quidem iisdem verbis in oratione [illegible]. & præterea in oratione [illegible], aliis verbis, quæ quamuis non sine tamen aptè, atque, vt ita dicam, rotunde concinna, neque tam concinnis numeris vincta, quàm superiora, tamen non displicebunt. Sic igitur ille: [illegible] id est, Quis enim vestrum nescit, quod iis, qui peccant supplicio non afficiuntur causam esse, quamobrem talia multa facinora admittantur? si autem, qui in facinore deprehensus sit, damnetur semper, & supplicio afficiatur, hanc solam causam futuram quamobrem nemo in posterum quicquam contumeliæ faciat? Si alios igitur à talibus factis deterrere vtile est reipublicæ, hunc etiam propter illa superiora, ac præterita castigare, & pœna afficere oportet, atque adeo tanto magis, quanto sint & plura, & maiora. sin autem ad similiter peccandum acuere, atque incitare expedit: & istum, & omneis dimissos facere deberis. Eandem sententiam, & similibus his verbis persecutus est in Boeotiade [illegible] id est, non enim eum peccatorum culpa liberas. sed ais, nonnullos quoque alios eadem fecisse, perfugium iis, qui peccant, nequissimum, ac dissolutissimum reperiens. Nam si iniusto factum, quod nondum ab aliquo sit admissum, reperire difficile est: eos autem, qui in vnoquoque eorũ deprehenduntur, nihil, quod grauiter ferendum sit, committere putamus, vbi alii eadem commisisse reperiuntur: quid aliud assequimur, nisi vt & defensiones peccatorum omnibus faciles reddamus & magnam licentiam peccandi iis, qui improbi esse velint, præbeamus? hanc eandem sic tractauit Marcus Tullius libro accusationis 2. *Quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? vtrum criminis defensio, an comitatus exilio quæritur? Tum hæc republica, atque in hac hominum tota ine, & vt antea, imbuti se status iudiciorum, vt eam licentiam [illegible] ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod licuerit, sed ex eo, quod aliquis fecerit id quod reprehenditur, rectè factum esse defendat? Fecerunt aliqui alii quid alia quàm [illegible]* &c. sequitur aliquot versibus post, *[illegible] assequerer, defensionem tamen non prouideo. Pos[illegible] damnato, cætera angustiis locus improbitatis in defendenda relinquetur, quàm te absoluto, alii quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur.* ERIT ILLI ILLA RES HONORI] quomodo res turpis cuiquam homini qui fecerit, honori esse potest? significat porro corrupta esse tempora, corruptos mores. MVLCIBER CREDO ARMA F.] Vulcanus credo, inquit Thesprio arma ea fecit, quæ habuit Strathippocles, quæ, quemadmodum Achillis arma, quæ à Vulcano fabricata fuerant ad Hectorem hostem

stem, interempto Patroclo, qui ea gerebat, peruenerunt: ita arma Strathippoclis ad hosteis quasi transuolarunt. transuolasse autem dicit, fortasse quia opera Vulcani nonnulla, sua sponte mouebantur. quin vt Homer. narrat, ἰλ. σ. tripodas fecerat, qui sua sponte diuinum certamen inibant, deinde domum reuertebantur. Sic Homerus, Χρύσεα δέ σφ' ὑπὸ κύκλα ἑκάστῳ πυθμένι θῆκεν. Ὄφρα οἱ αὐτόματοι θεῖον δυσαίατ' ἀγῶνα, Ἠδ' αὖτις πρὸς δῶμα νεοίατο, θαῦμα ἰδέσθαι. Iam Vulcanus Mulciber dictus à mulcendo, vt vult Pompeius Festus, ferro, id est, molliendo. mulcere enim, inquit ille, mollire siue lenire est. Pacuuius, *Quid me obtutu terres? mulces laudibus?* Sed Donatus apud Terentium, ad illum locum Adelphorum, ipsum dominum, atque omnem familiam mulcauit vsque ad mortem, &c. notat mulcauit, lacerauit, mutilauit, molliuit atque dissoluit. Vnde Mulciber à mulcando: sic enim legendum apud Donatum, & quod sequitur, *quasi Mulciber.* aliunde inuectum est. sed hic Plautus dormitauit. Nam arma, quæ Vulcanus Achilli fabricatus est, ad hostem Hectorem, Patroclo mortuo non peruenerunt: sed alia quæ à Vulcano non fuerant fabrefacta, quod & Camerarius animaduertit. TVM ILLE PROGNATVS THETI &c.] Item, id est, præterea, vel postea etiam, ille Strathippocles, à Thetide prognatus est, vt Achilles ex Thetide natus. Itaque quemadmodum ad Achillem Thetidis filium armis eius ad Hectorem translatis, Thetis Nerei filia alia arma à Vulcano cusa attulit. Itaque siue, Strathippocles arma sua perdat, id est, noli admodum laborare, si Strathippocles arma sua perdat. Nam alia ei arma apportabunt quædam Thetides Nerei filiæ. Notum est ex Homeri ἰλιάδος libro decimooctauo & decimonono. Thetidem Achillis, armis eius ad hostem Hectorem translatis, alia arma à Vulcano cusa adportasse. Profert autem hunc locum Priscianus libro sexto docens *Theti* dictum esse à Plauto in ablatiuo pro *Thetide*, quod erat vsitatius. ID MODO VIDENDVM EST, VT MATERIES SVPPETAT SCVTARIIS, &c.] id modo prouidendum est Strathippocli vt scutorum opificibus materies, vnde Scuta conficiant, suppetat. proinde ac si dicat, si quoties militatū ibit Strathippocles, & in singulis stipendiis scutum suum, & arma sua perdet, verendum est, ne scutorum opificibus desit materies, vnde scuta conficere possint. IN SINGVLIS STIPENDIIS] in singulis militiis. Nam singulæ militiæ sua habebant stipendia. IS] Strathippocles. EXVVIAS] spolia, seu *σκῦλα*, seu potius λάφυρα, *ad hostes exuuias facit,* autem, id est, se ab hostibus spoliari sinet. SVPERSEDE ISTIS REBVS] profert autem hunc locum Nonius in verbo *supersedere*: sed labitur. Nam supersedere interpretatur, perseuerare, manere in consilio, &c. sed non est ita. quandoquidem supersedere valet desistere, seu desinere, vt apud M. Tullium lib. 4. epist. ad familiareis, *Tu, si videbitur, ita censeo, facias: vt si habes iam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit coniunctum consilium tuum cum meo, supersedeas hoc labore itineris.* Cœlius ad Ciceronem lib. 8 *Nam si mihi non dedisset eas quæ ad ludum ei aduectæ erant, Africanas, potui supersedere.* Sed exempla, quæ colligit Nonius, potuerunt eum docere, quid sit *supersedere.* Turpil. Pedio, vt ille hic sese abstineret; ego supersederem nuptiis. Sisenna histor. lib. 4. *De virtute eorum accensunda prologui supersederunt.* PATREM VIDERE SE NON, &c.] sic libri quidem veteres habent sententia non inepta neque aliena: sed librorum vulgatorum lectio fortasse non est reiicienda, quæ talis est, *patrem videre se non vult,* &c. id est, se à patre videri non vult, &c. patris conspectum fugit, &c. EST

CAVSA, QVA CAVSA, &c.] est causa, quamobrem vna mecum venire non est ausus. CAPTIVAM ADOLESCENTVLAM, &c.] quæ erat eius soror, quod ille ignorabat. DE PRAEDA MERCATVS EST] de iis rebus, quæ ab hostibus abactæ atque asportatæ erant. FABVLOR] loquor, *μυθολογῶ.* Sic in Mostell. *nescit quidem nisi fatue fabularier.* ANIMI CAVSA] id est, libidinis causa, vt animo suo morem gerat, vt ea sese oblectet. QVOT ILLIC HOMO ANIMOS HABET?] quot ille homo libidines & cupiditates habet? VT FIDICINAM, QVAM AM.] seni, vt hanc emeret, persuaserat Epidicus, cum diceret eius esse filiam ex Epidauria muliere susceptam. ID EI IMPETRATVM REDDIDI] id est, id ei confectum, & transactum reddidi. Sic loquitur in Mil. glor. *Reddam impetratum* & impetrare interdum pro conficere, ab eodem vsurpatur: vt suprà in Captiuis, *Quod ego quidem minus quàm cupio, vt impetres* Idem in Casina *tamen, Vbi hoc, quod veni in vrbem, vbi impetrauero,* &c. Sed legendum fortassis est *impetritum.* Sic enim loquebantur antiqui. suprà in Asinar. *Impetritum inauguratumque quouis amittunt aues* Ego tamen nihil muto. VTCVNQVE IN ALTO VENTVS EST, &c.] quomodocunque in mari ventus est, exinde velum vertitur. allegoria est, per quam hoc significat hominum voluntates, & cupiditates prout sunt tempora, & ex euentis immutari. Sed Turnebus Aduersar. lib. 20. cap. 4. legit, vt habent libri vulgati, *ex imo velum vertitur,* quomodo habent & nonnulli ex nostris manuscriptis. *ex imo* autem, intepretatur ex ima veli parte, cui assentior & iampridem ita legendum, atque explicandum, existimaueram. REDDE IGITVR reddeigitur, quod tibi dedi, quando acceptum non habes. Nam donatio non valet, n. si is, cui donatur, acceperit iocus est: quo significat Thesprio se nolle a se dictum esse quod dixit, quādo id, quod dixit, negat Epidicus ad interrogatum esse responsum. redde, inquit, mihi quod tibi dixi, & fac, vt non sit dictum. AB DANISTA] à fœneratore, à trapezita. IN DIES, MINASQVE ARGENTI SINGVLIS NVMMIS] accepit pecuniam illam fœnore, nempe in singulos dies, & in singulas minas, singulis sestertiis nummis. libri vulgati habent *nummum:* quam lectionem probant quidam, & subintelligunt *soluitur.* sententia autem quidem est eadem, sed libros veteres sequor. Admonet autem Camerarius, per nummum significari hic denarium, id est, qua uor sestertios nummos, seu decem asseis. BASILICE] regie, id est, magnifice, fortiter, planissime, prorsus, funditus. QVID IAM?] nonnulli legi volunt *qui iam?* id est, quomodo iam periisti? quod videtur rectius. veruntamen nihil mutare ausim, nam ita sæpe loquitur, nisi forte vbique legendum sit, *qui iam.* ILLE, QVI PERDIDIT ARMA, PERDIDIT ME] locus in verbo. Sic & Horatius dixit arma perdere, epist. ad Quinctium lib. 1. *Perdidit arma, locum virtutis deseruit: qui semper in augenda festinat, & obruitur re.* Significatur autem Strathippocles, per eum, qui arma perdidit. NAM QVID ITA?] vel, *nam*, positum pro *autem*, vel est ἀναστροφὴ *nam quid*, pro *quidnam*, qua de re suprà, in Aulularia princip. ibi, *Nam cur me miseram verberas?* SED TACEAM, OPTIMVM'ST] id est, sed optimum est, vt taceam, vel sed optimum est me tacere. sermonem inceptum abrumpit, se ipse reprimens, ne seruo fuisse omnia arcana, recondita, & abstrusa, ne loquatur, quæ sunt tacenda. PLVS SCIRE SATIVS EST, &c. H.] seruum hom-

nem præstat plus scire, quàm loqui. non debet seruus homo omnia, quæ scit, loqui: sed multa tacere, & pectore clausa continere. hæc autem summissa voce, & quasi secum loquitur Epidicus à Thesprione auersus, & ad spectatores versus. TIMIDVS ES] times. timidus, pro timens, de quo suprà. ITA E VOLTV TVO VIDEOR VID. TEC.] sic edendum curaui, sententia plana, è voltu tuo, inquit, videor intelligere te aliquid mali in te admisisse & pœnam meritum esse. vulgata autem lectio, à qua non discrepat antiqua, *ita voltum tuum video videre commeruisse*, &c. ferri non potest. COMMERVISSE] commisisse. Sic Terentius Phorm. *Nam si te senserit timidum pater esse arbitrabitur Commeruisse culpam*, POTIN', VTI, &c.] potisne facere, vt ne mihi molestus sis? vel sic, poteśne fieri, vt ne mihi molestus sis? sic in Pseudolo. *potin', aliam rem vt cures?* Ibidem. *potin', vt taceas?* in Menæch. *potin', vt mihi molestus ne sis? cum te appello.* DEPERIT] valde amat, ita vt amore pereat. DEGETVR CORIVM DE T. M.] degetur, id est, detrahetur, demetur, deripietur. ita Nonius in verbo *degere*, quem secutus sum, reclamantibus libris veter. qui habent *detegetur*: quomodo edidit Camerarius, sed consentientibus, & comprobantibus omnibus vulg. QVAM TE VNQVAM AMAVIT] inest in his verbis aliquid turpitudinis, & flagitii significat enim Thesprio Epidicum Stratihppocli aliquando turpiter inseruisse non sine pudicitiæ suę iactura. IVPPITER TE PERD.] Iupiter te perdiderit. ob istuc maledictum, quod in me iacis. MITTE NVNC IAM ME] nunc me missum fac. QVIA PATREM PR. SEC.] ordo est, quia non vult patrem se conuenire & conspicari prius, quàm ad argentum, &c. hic locus confirmat restitutionem illam nostram, quæ est suprà non longè, ibi, *Patrem se videre non volt etiam nunc.* RES TVRBVLENTA'ST] res est turbarum plena. HAECCINE VBI SC.S.] sermo præcisus, cuius hæc sententia est. hęccine feret senex, vbi sciet? vel sic, hęccine multa patietur esse senex, vbi cognoscet? proinde ac si dicat, non faciet. PVPPIS PEREVNDA'ST P.] quandoquidem mihi percūdum est, videndum est, vt probe peream, atque, vt ita dicam, honeste cadam. vel sic, quandoquidem puppis perire debet, vel quando puppim perire necesse est, id est, tergum meum, dāda mihi opera est, vt probè pereat, præclaro scilicet aliquo facinore facto, allegoria est: significat enim quando sibi pereūdum sit, magnificè & gloriosè pereundum esse: quemadmodum dicebat Catilina se incendium suum non aqua, sed ruina restincturum. Sallust. in in bello Catil. Cicero pro Muræna. secutus autem sum libros veteres omnes, à quibus non discrepant vulgati. Et verò hanc lectionem confirmant ea, quæ deinceps sequuntur *quid istud ad me attinet, quo tu intereas modo?* Camerarius tamen posse legi putat *percunda*, vt percire puppim, dictum esse à Plauto intelligamus pro eo, quod dicunt Græci, κρούειν πρύμναν hoc est, pulsare puppim. ego nihil muto: neque tamen Camerarii cōiecturam damno: sed totam rem iudicio lectoris relinquo ac permitto. Quod si quis *percunda* probaret: sic putarem hunc locum explicandum, quando mihi tantum periculum impendet. vel quandoquidem in tantum discrimen veni, videndum mihi est, vt ex hoc ipso discrimine in quo versor, me in tutum aliquem portum recipere possim: vel videndum mihi est, vt iam ad fugam paratus, expeditus atque instructus, si fortè senis iram fugere opus sit. Naues enim ex alto in portum appulsæ, cum proram habeant tum portui obuersam, continuò remorum pulsu ita conuertuntur, vt puppis portum prora altum spectet. Virgil. libro 6. *Obuertunt pelago proras.* sed vt dixi, lectionem receptam tueor. QVIA PERIRE SOLVS NOLO, &c.] sic apud M. Tull in Catilin. 2. *Nam illud non intelligo, quamobrem si viuere honestè non possunt, perire turpiter velint: aut cur minore dolore perituros se cum multis, quam si soli pereant, arbitrentur.* BENEVOLENTEM CVM BENEVOLENTE] te beneuolente, mecum perire volo beneuolente. ABI IN MALAM REM.] sermo malè precantis. CVM ISTAC CONDIC.] per quam non vis solus mori, sed me tecum mori postulas. ILLIC] ille. SOLVS NVNC ES] nunc quid libet dicere licet, quia solus sum: neque metuendum mihi est, ne quis, quod hic dixerim, diuulget. loquitur autem secum Epedicus hoc modo, solus nunc es Epidice. IN TE TE] in teipso, in tua ipsius virtute. ABSVMTVS ES] periisti. TANTAE IN TE IMP.] Tantæ tibi impendent ruinæ. NISI SVFFVLCIS FIRMITER] nisi te tanquam ædificium ruens, & ruinæ proximum, seu ruinosum, subiectis veluti tibi ciuibus valide fulcis: & vel nisi nauim fluctibus, & procellis iactatam arte aliqua fulcis & sustines. &c allegoria est. SVBSISTERE] ὑφίστασθαι. ITAQ. IN TER. M. M.] & ita montes mali in te ruunt: montes mali, id est, ingentia mala. tralatio est. Sic Cicero dixit, *montes molestiarum*, sic Cornif. libro 4. *quos montes belli fabricat* &c. Sic Homerus [illegible] Idem Plautus Mostell. *Ita mali mœrorum montem maximum adportem modo conspicatus sum.* Idem Mercat. *Montem tu quidem mali in me ardentem iamdudum iacis.* NEQVE EGO NVNC, QVOMODO ME EXP.] id est, neque mihi consilium vllum probatur, seu neque ego nunc consilium vllum idoneum reperio, quo me impeditum expediam. PERPVLI] vsque ad extremum impuli. eo vsque impuli, dum caderet, senem meis dolis coegi: seni meis dolis vim attuli. VT CENSERET] vt existimaret, &c. SVAM FILIAM] ex Epidauria muliere susceptam IPSE] filius eius. QVAM ABIENS MAND. M.] quam abiens mandauit mihi, vt emendam curarem. ALTERAM] amicam, quam nescit esse sororem suam. CORIVM PERDIDI] corium, id est dorsum, pellem, quæ lacerabitur virgis, vt statim ipse Epidicus dicit. NAM IAM VBI SENEX SENSERIT, &c.] nam vbi primum senex cognouerit sibi fucum esse factum, non dubium est quin dorsum meum virgis spoliet, id est, quin meum corium virgis concidat, & dilaceret. AT ENIM TV P.] secum ipse sermocinatur NIHIL EST ISTVC] nullum commentum, aut consilium reperire possum, quo mihi præcaueam, aut si quid reperio, inane, & inutile est. PLANE HOC CORRVPTVM'ST C.] plane ego totus perii. NEQVE HOMO ES. &c.] reprehendit se ipse, quòd ita animum despondeat. neque animum fortem & præsentem præbeat. QVI TIBI LIB. EST M.L.] qui tibi libet male loqui? totus hic locus festiuo dialogismo exornatus est. QVIA TVTE TETE DESERIS] referendum ad illud, nequam homo es, hoc modo. nequam homo es Epidice, quia tu ipse tibi dees, homo nihili es, & nullius frugi, qui te ipse deseris. nam qui se ipse deserit, multo facilius alios deseret. QVID FACIAM?] respondet ipse sibi, quid faciam? inquit, proinde ac si dicat, quid aliud facere possum? quid est, quod facere possim? si qua ratione mihi ipse opitulari possem, non me desererem, non mihi deessem. nunc autem cùm mihi nihil veniat in mentem, quo me impeditum expediam: & me deseram & me petisse etiamnum necesse est. TV QVIDEM ANTEHAC ALTIS SOLEB. D. CONSILIVM M.] id est, tu antehac ita consiliis abundabas, vt etiam

vt etiam aliis mutua dare posses: tractum est à pecunia, quæ mutuo datur. vt enim nemo egens alteri mutuo dare potest: ita qui alteri dat mutuo, intelligitur plus habere, quàm sibi satis sit. Tibi igitur Epidice qui antehac aliis cõsilia mutua dare solebas, consilia supersint, necesse est, quibus ipse vtare, & quibus te impeditum expedias. HVC CONCEDAM] in hunc locum me conferam. VNDE] ex quo loco. PLACIDE] sine strepitu, tacitè, tranquillè. PERSEQVAR.] auribus scilicet, hoc est, percipiam, audiam, tralatio est à pedibus ad aures.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS adolescens. EPIDICVS seruus.

St. *REm tibi sum elocutus omnem Cheribule, atque admodum*
Meorum mærorum, atque amorum, summam edictaui tibi.
Ch. *Præter ætatem & virtutem stultus es Strathippocles,*
Idne pudet te, quia captiuam genere prognatam bono
In præda es mercatus? quis erit, vitio qui id vortat tibi?
St. *Qui inuident, omneis inimicos mihi istoc facto repperi:*
At pudicitiæ eius nunquam nec vim, nec vitium attuli.
Ch. *Iam istoc probior es meo quidem animo, cùm in amore temperes.*
St. *Nihil agit qui diffidentem verbis solatur suis.*
Is est amicus, qui in re dubia re iuuat, vbi re est opus.
Ch. *Quid tibi me vis facere?* St. *argenti dare quadraginta minas,*
Quod Danistæ detur, vnde ego illud sumpsi fœnore.
Ch. *Si hercle haberem, non negarem.* St. *nam quid te igitur retulit,*
Beneficum esse oratione, si ad rem auxilium emortuum est?
Ch. *Quin edepol egomet clamore defatigor, differor.*
St. *Malim istiusmodi mihi amicos furno mersos, quàm foro.*
Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioso velim,
Quem quidem ego hominem irrogatum plagis pistori dabo,
Nisi hodie prius comparaßit mihi quadraginta minas,
Quàm argenti fuero elocutus ei postremam syllabam.
Ep. *Salua res est. bene promittit. spero, seruabit fidem.*
Sine meo sumtu parata iam sunt scapulis symbola.
Aggrediar hominem, aduenientem peregrè herum suum Strathippoclem
Salua impertit salute seruus Epidicus St. *vbi is est?* Ep. *adest.*
Saluum te gaudeo aduenisse. St. *tam tibi istuc credo, quàm mihi.*
Ep. *Benéne vsque valuistin'.* St. *à morbo valui. ab animo æger fui.*
Ep. *Quod ad me attinuit, ego curaui: quod mandasti mihi,*
Impetratum est, emta ancilla'st, quod tu te ad me litteras
Mißiculabas. St. *perdidisti omnem operam.* Ep. *nam quid perdidi?*
St. *Quia meo neque cara'st cordi, neque placet.* Ep. *quid retulit*
Mihi tantopere te mandare, & mittere ad me epistolas?
St. *Illam amabam olim, nunc iam alia cura impendet pectori.*
Ep. *Hercle miserum'st ingratum esse hominem, id quod facias bene.*
Ego quod benefeci, malefeci: quia amor mutauit locum.
St. *Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam?*
Vt meum tergum stultitiæ tuæ subdas succidaneum.
Ch. *Quid iste verba facimus? huic homini opus est quadraginta minis,*
Celeriter calidis, Danistæ quas resoluas, & citò.
Ep. *Dic modò, vnde auferre me vis? à quo trapezita peto?*
St. *Vnde libet nam ni ante solem occasum hoc argentum eloces.*

autem ductum à farina, quæ aqua irrigata pistori datur, vt ex ea conficiatur panis. COMPARASSIT] comparârit, alicunde eruerit. PRIVS COMP. M. QVADRA. M. QVAM, &c.] hyperbole est, quin ne fieri quidem potest, vt tam citò Epidicus pecuniam reperiat, sed exprimitur amantis affectus. SALVA RES EST] ironia est. SERVABIT FIDEM] faciet quod promittit ratio hæc est, quare salua res sit, sed nobis seruari fidem volumus in rebus optatis & vtilibus: non in malis & damnosis. sic autem legendum non vt habent libri vulgati, *seruabit id*, neque vt edidit Camerarius, *seruabit itidem*. sic autem esse legendum conieci, tum ex sententia, quæ hanc scripturam postulat, atque adeò flagitat, tum ex antiqua nostrorū aliquot librorū, qui habēt partim *seruabit itidem*, partim *seruabit idem*, scriptura. SINE MEO SVMPTV PARATAE IAM SVNT SCAP SYMB.] iocus à symbolis, & cenis collatiuis tractus. erant autem symbolæ, collectæ, seu pecuniæ, quæ ab iis, qui communi sumtu erant vnà cenaturi, conferebantur. Terentius in Andria, *Eho quid Pamphilus? quid? symbolam dedit.* Idem Eunuch. *Heri aliquot adolescentuli coiimus in Piræo, in hunc diem, vt de symbolis essemus: Chæream ei rei præfecimus*, &c. significat paratas esse suis scapulis plagas frequenteis & crebras, quæ tanquam symbolæ, diuersis ex partibus in scapulas suas conferentur. SALVS IMPERTIT SALVTE] salua salute, id est, summa salute. A MORBO] à corporis morbo. AB ANIMO] ab animi mœrore. QVOD AD ME ATTINVIT] quod meum fuit: quod mei officii fuit. IMPETRATVM EST] confectum & transactum est. QVOD TVTE AD ME LITT. MISSICVL.] quod, id est, propter quod: vel *quòd*, cum accentu graui, quia *missiculabas* autem, id est, crebrò mittebas: missicabas vel dicamus missiculare, esse paruula quæ iam mittere: & litteras missiculare, esse paruulas litterulas mittere. NAM QVID PERDIDI?] quidnam, seu propter quidnam perdidi? nam quid, pro quidnam, ἀνασχετῶς. QVIA MEO NEQVE CARA EST CORDI, &c.] quia neque animo meo cara est, &c. licebat dicere detracta voce, *cara*, hoc modo, quia neque mihi cordi est, neque placet. QVID RETVLIT, &c.] quid profuit, &c. *retulit* prima longa, impersonale ab indicatiuo *refert* quo suprà vsus est ead scena, *Nam quid te igitur retulit*, &c. ALIA CVRA] alius amor. HERCLE MISERVM'ST INGR. ESSE HOM.] ordo & sententia est, profectò miserum est te ei de quo bene merearis, gratum non esse, in eo quod facias bene iam illud, te, ei, de quo bene merearis, &c. secunda persona est pro tertia non definita: vt si ita dixisset, miserum est, eū, qui alicui benefecerit, gratum non esse ei, cui benefecerit, in eo, quod benefecerit. Sed hæc quoque scriptura in nonnullis manuscriptis codicibus reperitur: *hercle mirum'st gratum esse hominem id, quod facias bene.* Cuius scripturæ fortassis hæc sententia possit esse, profectò mirum est, quenquam hominem gratum reperiri in eum, de quo bene meritus sit, & eius beneficii, quod acceperit, nomine, cum tu ingratus sis, neque mihi vllā gratiam habeas eius rei, quam tuo mandatu feci. Ego priorem scripturam & sententiam huic antepono. QVI AMOR MVTAVIT LOCVM] quia eam, quam olim amabas, amare desiisti, & nunc aliam amas. DESIPIEBAM MENTIS, CVM, &c.] desipiebam mentis, seu mente. sic dictum, vt pendere animi, seu animo, cruciari animi, seu animo: angi animi, seu animo: æger, saucius, infœlix animi, seu animo, & similia sexcenta. CVM ILLAS SCRIPTAS MITTEB.] cùm illas litteras mittebam ad te: cùm illas tabellas scriptas dabam ad te. MEN' PIACVLAREM. OP. F. &c.] méne oportet propter stultitiam tuam plecti? méne par est stultitiæ tuæ pœnas dare? an me oportet piaculum stultitia tua admissum luere? anne oportet stultitiam tuam meis scapulis & meo supplicio expiari? VT MEVM TERGVM STVLTITIAE SVBDAS SVCCID.] A. Gell. lib. 4. cap. 6 hunc locum proferens, Succidaneæ hostiæ, inquit, dicuntur, è littera per morem compositi vocabuli in, i litteram commutata. nam quasi succedaneæ appellatę sunt, quoniam si primis hostiis litatum non erat, aliæ post eadem ductæ hostiæ cædebantur, quæ quasi prioribus iam cæsis luendi piaculi gratia subdebantur, & succedebant, ob id succidaneæ nominatæ, littera, i, scilicet tractim nominata. tergum igitur succidaneum posuit Plautus pro tergo, quod pro aliena culpa cæditur. Festus, *succidanea hostia dicebatur, quæ secundo loco cadebatur sic appellata à succedendo.* CALIDIS] recentibus. quam primum, & celerrimè repertis, θερμῶς. RESOLVAS] reddas, rescribas. NAM NI ANTE SOLEM OCCASVM HOC ARGENTVM ELOCES, &c.] hic versus in plerisque libris lacer & mutilus est. sic enim scriptus est, *Vnde libet. Nam ni ante solem occasum eio* **. quidam ex *elo* faciunt ἕλω, id est, abstulero: alii ἔχω, id est, habeam. Ego docti cuiusdam viri fidem secutus, qui se ita scriptum repetisse in antiquissimo codice testatus est: ita edidi, *Vnde libet. nam ni ante solem occasum hoc argentum eloces*, &c. id est, nisi ante solis occasum has quadraginta minas ex aliquo locò eruas: vel ex suo loco auferas, & ad me afferas, &c. *solem occasum* autem dictum est antiquè, vt est in xii. tabulis. *Sol occasus, suprema diei tempestas esto.* MEAM DOMVM NE IMBITAS] meam domum ne introeas. beto, is, antiquum verbum, quod valet eo, is, hinc composita, imbito, imbitis, perbito, perbitis, rebito, rebitis, &c. de quibus alibi. TVTE IN PISTRINVM RECTA INFERAS] tu te in pistrinum rectà conferas, seu conicias. Hic quoque versus lacer est in plerisque libris, sed in vno sic erat expletus, *tu te in pistrinum rectà inferas*, quam lectionem recepimus, vt & sententiæ conuenientem, & suis numeris constantem. CORDE LIBERO] animo libero, ac soluto. FABVLARE] fabularis, loqueris. NOVI EGO NOSTROS] noui ego eos, qui è familia nostra sunt. noti sunt mihi familiares, ac domestici nostri. PATIERIN', VT EGO ME, &c.] patieris ne, vt ego mihi manus efferam, & me ipse occidam. ACCEDAM] adibo. ALIQVA REPERIBITVR] aliqua via reperietur. ALIQVA OPE EXSOLVAM, EXTRICABOR ALIQVA] aliqua ope me exsoluam, aliqua ope his triciis, id est impedimentis expediam me, seu expediar. profert Nonius in voce *tricæ*. EST EVBOICVS MILES, QVI, &c.] hoc est commentum Epidici, quo quadraginta minas à sene aufert. Euboicus autem, ab Eubœa dictus MVLTO AVRO POTENS] aurum potens est, & ictu fulmineo potentius, vt ait Horatius Oda 16. libro 3. *ictu fulmineo* quare probabiliter, qui auro abundant, sunt potentes: quia eo freti quiduis efficere possunt. ISTAM] quæ est apud patrem SCIBIT] sciet. LVCVLENTE HAS.] hilariter, iucundè, splendidè, opipare, λαμπρῶς, traducamus. EGO DE RE ARGENT. IAM SENATVM CONVOCABO, &c.] ego de re argentaria, id est, de argento, apud me consultabo, conuocabo senatum consiliarem: translatè dictum à senatu, cuius erat de rebus maximis consultare. suprà in Aulularia, *Quid tu te solus de senatu seuocas?* Idem in Mostell. *Dum mihi senatum consilij in cor conuoco.* ibidem, *Copia est filium, vt senatum*

congerronum conuocem: Quem cum conuocaui, atque illi me à senatu segregant. Idem in Mil. te glor. *frequenti senatui poterit nunc haberier.* CVI POTISSIMVM INDIC. B.] Iocōsulto apud me? cui potissimum insidiæ a me comparentur, vel cui potissimum bellum denuntietur, à quo argentum auferam. tralatio, seu potius allegoria est. EPIDICE] se ipse alloquitur, & hortatur. DORMITANDVM] negligenter & somniculosè agendum tralatio est. Dormitare Græci dicunt νυστάζειν, quod valet dormiturire, & somno vrgeri, seu grauari. Horat. in epist. ad Piso. & idem, *Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.* Hinc dormitatores, qui aliud agunt, quique negligēter & somniculosè versantur in eo, quod agere debent. NEQVE CVNCTANDI COPIA'ST] neque cunctandi locus est, seu neque cunctari licet. AT EVNDEM SENEM OPPVGNARE] supra dixit bellum indicere, eundem senē videlicet, quē oppugnaui, quemque adeo expugnaui, & decepi in Fidicina emēda, quam ille filiā suam ex Epidauria muliere natam esse putat.

APOEDICES, PERIPHANES, senes duo.

Plerique homines, quos quum nihil refert, pudet, vbi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor, quum vsus est vt pudeat. is adeò tu es. quid
Est quod pudendum siet, genere natam bono, pauperem, domum
Ducere vxorem, præsertim eam, qua ex tibi commemores
Hanc, quæ domi est, filiam prognatam? Pe. *reuereor filium.*
Ap. *At pol ego te credidi vxorem, quam tu extulisti, pudore exsequi,*
Cuius quoties sepulcrum vides sacrificas illico orco hostiis:
Neque adeò iniuria, quia licitum est eam tibi viuendo vincere.
Pe. *Oh Hercules ego fui, dum illa mecum fuit: neque sexta ærumna*
Acerbior Herculi, quàm illa mihi est obiecta. Ap. *pulcra*
Edepol dos pecunia est. Pe. *quæ quidem pol non maritata'st.*

PLERIQVE HOMINES] subintellige, sunt. CVM NIHIL REFERT] cum nihil attinet: cùm nihil prodest. IBI EOS DESERIT PVDOR] ibi à pudore derelinquunt. QVOM VSVS EST, VT PVDEAT] cùm opus est eos pudore affici. notanda hæc iteratio. Nam suprà dixit, vbi pudendum est, id est, vbi pudere eos debet. dicit nunc quom vsus est, vt eos pudeat, sic sæpe loquuntur boni scriptores. IS ADEO TV ES] talis adeò tu es. QVID EST QVOD PVDENDVM SIET, &c.] corruptus erat hic locus in omnibus libris, in quibus ita legitur, *qui Oes, quod pudendum siet,* quæ lectio fieri non potest, neque ex ea probabilem vllam sententiam elicere licet. ego autem coniectura certissima ductus d. littera coniuncta cū prouocabulo *qui*, & addita vna litera, vt ex *es*, fieret *est*, locum mendosum emendaui, ac perpurgaui, vt sententia aptissima, & planissima ex eo eliciatur. quid est, inquit Apœcides, quod sit pudendum, id est, quamobrem te pudere debeat? ducere vxorem domum fœminam bono genere natam, præsertim eam, ex qua dicas hanc, quæ domi est, filiam esse natam? Epidauriam illam mulierem significat, quæ hic non nominatur, ex qua nata erat Periphani filia, quam se putabat habere domi. REVEREOR FILIVM] αἰδοῦμαι τὸν παῖδα, filium pudore prosequor, filius me pudore afficit. AT POL EGO TE CREDIDI VX. &c.] proinde ac si dicat, at pol erat æquius te vxorem mortuam pudore prosequi, seu exequi: id est, erat æquius te vxoris mortuæ pudore & reuerentia à nouis nuptiis deterreri, quàm pudore, & reuerentia filii, &c. QVAM TV EXTVLISTI] quam tu foras ad rogum extulisti. efferri dicuntur mortui, cum domo in rogum portantur. Terent. Andr. *Effertur imus.* PVDORE EXSEQVI] pudore, & reuerentia prosequi Hinc exsequiæ dictæ sunt: & exsequias mortuis facere. Mar. Tull. Tuscul. CVIVS QVOTIES SEP. VIDES, SACR. &c.] Cuius sepulcrum quoties vides, toties Orco hostias immolas, gratiam ei referens, quòd te vxore loquaci, & odiosa liberarit, & quia, vt subiicit, licuit tibi eam viuendo vincere. Non semel lectorem admonuimus viros introduci à Plauto vxorum osores. SACRVFICAS ILLICO ORCO HOST.] vtroque modo dicere licet, sacrificas Orco hostias, & sacrificas Orco hostiis. Orco autem, id est ἅδῃ, Plutoni Orcus ab vrgendo dictus inquit Festus. NEQVE ADEÒ INIVRIA: QVIA LICITVM'ST T.] Neque verò iniuria, id est, immeritò, Orco sacrificas, quia licuit tibi eam viuendo superare, id est quia tibi datum est, vt esse posses ei superstes. Viuendo vincere dixit, & Lucre. lib. 1. *Multáque viuendo vitalia vincere secla.* & lib. 3. *Omnia si pergas viuendo vincere secla* OH] interiecto lætitiam declarans. HERCVLES EGO FVI, D. M. ILLA M. F.] ærumnosus ego fui, vt Hercules, quandiu illa mecum vixit, mecum fuit, ἐμοὶ συνῴκει. NEQVE SEXTA AERVMNA, &c.] Virgil. in epigramm. *Abstulit Hyppolitæ sexto sua vincula victa.* significat sibi cum vxore, dum vixit illa, semper fuisse certandum, vt Herculi cum Hyppolita. PVLCRA AEDEPOL DOS PEC.] id est, dos profectò pulcra pecunia est. QVAE QVIDEM POL NON MARITATA'ST] dixerat Apœcides pecuniam pulcram, dotem esse. Respondet Periphanes id verum esse, si modo pecunia illa non est maritata. si non est cum muliere coniuncta, hoc est, si non est ab vxore profecta: vel sic, si ad virum peruenit, & penes virum est, vxore mortua, & si vxor, quæ eam ad virum attulit mortua est, vel sic, dixerat Apœcides dotem pulcram pecuniam esse: quod valet optandum esse vxorem dotatam domi habere: cui respondet Periphanes, id se concedere verum esse, si modo dos illa, non si tanquam vxor ducta. quia ii fere, qui vxores dotatas domum ducunt, pecuniæ, & dotis causa vxores ducunt. & idcirco vxoribus suis seruire coguntur, hoc igitur eo dicit, quod vxores dotatæ plerunque regere virum, & imperare viro volunt. Sic in Aulul. *Nam quæ indotata'st, ea in potestate'st viri, Dotatæ mactant, & malo & damno viros.* Idem in Asinar.

In Asinar. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* profert autem hunc Plauti locum Porphyrio ad illud Horat. quod est in carmine seculari, *prolisque nouae feraci lege marita*: videtúrque legisse, *qua quidem pol non marita'st.* sic enim ille, maritam autem legem videtur auctoritate Plautina dixisse, pro maritali. Similiter autem & ille locutus est, vbi ait senex, *pulchra edepol dos pecunia'st.* Alter respondit, *qua quidem non marita'st*, pro eo, quod est, quæ non maritalis est.

EPIDICVS seruus, APOECIDES, PERIPHANES, senes duo.

ST, tacete, habete animum bonum liquido exeo foras
Au scio, aui sinistra, acutum cultrum habeo, senis qui exenterem
Marsupium. sed eccum ipsum ante ædis conspicor Apœcidæ,
Quales volo vetulos duos. iam ego me conuortam in hirundinem,
Atque eorum exsugebo sanguinem: senati, qui columen cluent.
Ap. *Continuò vt maritus fiat.* Pe. *laudo consilium tuum.*
Nam ego illum audiui in amore hærere, apud nescio quam fidicinam.
Pe. *Id ego excrucior.* Ep. *di hercle me omnes adiuuant, augent, amant.*
Ipsi hi quidem mihi dant viam, quo pacto ab se argentum auferam.
Age nunc iam orna te Epidice, & palliolum in collum conijce.
Atque dissimulato, quasi per vrbem totam hominem quæsiueris.
Age si quid agis. dij immortales, vtinam conueniam domi
Periphanem, per omnem vrbem, quem sum defessus quærere:
Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circumque argentarias,
Rogitando sum raucus factus, penè in cursu concidi.
Ap. *Epidice.* Ep. *Epidicum quis est qui reuocat?* Pe. *Ego sum Periphanes.*
Ap. *Et ego Apœcides sum.* Ep *& ego quidem sum Epidicus, sed here, optuma*
Vos video ambo aduenire opportunitate. Pe *quid rei est?*
Ap. *Mane, sine respirem quæso.* Pe. *imò acquiesce.* Ep. *animo malè est.*
Recipiam anhelitum. Ap. *clementer acquiesce.* Ep. *animum aduortite.*
A legione omnes remissi sunt domum Thebis. Ap. *quis hoc*
Scit factum? Ep. *ego ita factum esse dico.* Pe. *scin' tu istuc?* Ep. *scio.*
Pe. *Quî tu scis?* Ep. *quia ego ire vidi milites plenis vijs,*
Arma referunt, & iumenta ducunt. Pe *nimis factum bene.*
Tum captiuorum quid ducunt secum? Ep. *pueros, virgines,*
Binos, ternos, alius quinque, fit concursus per vias.
Filios suos quisque visit. Pe. *hercle rem gestam bene.*
Ep. *Tum meretricum numerus tantus, quantum in vrbe omni fuit.*
Obuiam ornatæ occurrebant suis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeò qui maximè animum aduorterim,
Pleraque hæ sub vestimentis secum habebant retia.
Quom ad portum venio atque ego illam illic video præstolarier.
Et cum ea tibicinæ ibant quatuor. Pe. *quicum Epidice?*
Ep. *Cum illa quam tuus annos multos deamat, deperit?*
Vbi fidémque, rémque, séque, téque properat perdere,
Ea præstolabatur illum apud portam. Pe. *viden' veneficam?*
Ep. *Sed vestita, aurata, ornata, vt lepidè? vt concinnè? vt nouè?*
Pe. *Quid erat induta, an regillam induculam, an mendiculam?*
Ep. *Impluuiatam, vt istæc faciunt vestimentis nomina.*
Vt in impluuium induta erat. Pe *quid autem istuc mirabile'st?*
Quasi non fundis exornatæ multæ incedant per vias,

At tributus cum imperatus est, potesse pendi negant:
Illis, quibus tribus maior penditur, pendi potest.
Quid ista, quæ ve'i quotannis nomina inueniunt noua?
Tunicam rallam, tunicam spissam, linteolum cæsicium,
In'usiatam, patagiatam caltulam, aut crocotulam,
Supparum aut subminiam, ricam, basilicum, aut exoticum,
Cumatile aut plumatile, cerinum aut melinum, gerra maxima.
Cani quoque etiam ademptum'st nomen. Ep. qui? Pe. vocant Laconicum,

Ep. Hæc vocabula auctiones subigunt, vt faciant viri.

Pe. Quin tu, vt occepisti, loquere. Ep. occœpere aliæ mulieres
Duæ post me sic fabulari inter se. ego abscessi solens,
Paulum ab illis, dissimulabam me harum sermoni operam dare.
Nec satis exaudiebam, nec sermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur. Pe. Id lubido est scire. Ep. ibi illarum altera
Dixit illi, quicum ipsa ibat. Pe. quid? Ep. tace ergo vt audias.
Postquam illam sunt conspicatæ, quam tuus gnatus deperit,
Quàm facile, & quàm fortunatè euenit illi, obsecro, mulieri
Liberare quam vult amator? quisnam is est? inquit altera.
Illi ibi nominat Strathippoclem Periphanæ filium. Pe. perij
Hercle. quid ego ex te audio? Ep. hoc, quod actum. egomet post vbi illas audiui loqui,
Cœpi rursum vorsum ad illas pauxillatim accedere
Quasi retruderet hominum me vis inuitum. Pe. intelligo.

Ep. Ibi illa interrogauit illam, qui scis? quis id dixit tibi?
Quin hodie allatæ sunt tabellæ ad eam à Strathippocle, cum
Argentum sumsisse apud Thebas ab danista fœnore,
Id paratum, & sese ob eam rem id ferre. Pe. cedo, ego occidi.

Ep. Hæc sic aiebat. sic audiuisse se ab ea, atque epistola.

Pe. Quid ego faciam nunc? consilium à te expetesso Apœcides.

Ap. Reperiamus aliquid callidi conducibilis consilij.
Nam ille quidem aut iam hic aderit credo hercle, aut iam adest. Ep. si æquum siet
Me plus sapere quàm vos, dederim vobis consilium catum,
Quod laudetis, vt ego opinor, vterque. Pe. Ergo vbi est Epidice?

Ep. Atque ad eam rem conducibile. Ap. quid istuc dubitas dicere?

Ep. Vos priores esse oportet, nos posterius dicere,
Qui plus sapitis. Ap. eia vero, age dic Ep. at deridebitis.

Ap. Non edepol faciemus. Ep. immò si placebit vtitor.
Consilium si non placebit, reperitote rectius.
Mihi istic nec seritur, nec metitur, nisi ea quæ tu vis volo.

Pe. Gratiam habeo, fac participes nos tuæ sapientiæ.

Ep. Continuò arbitretur vxor tuo gnato, atque vt fidicinam
Illam quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Vlciscare: atque ita curetur, vsque ad mortem vt seruiat.

Ap. Fieri oportet. Pe. facere cupio quiduis, dum id fiat modo. Ep. hem,
Nunc occasio'st faciundi, priusquam in vrbem aduenit.
Sicut cras hic aderit, hodie non venerit. Pe. qui scis? Ep. scio:
Quia mihi alius dixit, qui illinc venit, manè hic affore.

Pe. Quin tu eloquere, quid faciemus? Ep. sic faciundum censeo.

Quasi

Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratia,
Quasique ames vehementer tu illam. Pe.*quam ad rem istuc refert?* Ep. *rogas?*
Vt enim praestines argento priusquam veniat filius,
Atque vt eam te in libertatem dicas emere. Pe.*intellige.*
Ep. *Vbi erit empta, vt aliquò ex vrbe amoueas, nisi quid tua*
Secus sententia est. Pe.*Imò doctè.* Ep.*quid tu autem Apœcides?*
Ap. *Quid ego iam, nisi te commentum nimis astutè intelligo?*
Ep. *Iam tunc igitur amota ei erit omnis consultatio*
Nuptiarum, ne grauetur, quod velis Ap. *vt sapit? & placet.*
Ep. *Tum tute igitur callidè iam quicquid acturus es, age.*
Pe. *Rem hercle loquere.* Ep.*& repperi haec te qui abscedat suspicio.*
Pe. *Sine me scire.* Ep.*scibis, audi* Ap.*sapit hic pleno pectore.*
Ep. *Opus est homine, qui illò, argentum deferat pro fidicina.*
Nam te illo non aequè opu'st. Pe.*quid iam?* Ep.*ne te censeat*
Filij caussa facere. Pe.*doctè.* Ep.*quò illum ab illa prohibeas,*
Ne qua ob eam suspicionem difficultas eueniat.
Pe. *Quem hominem inueniemus ad eam rem vtilem?* Vp.*hic erit optimus.*
Hic poterit cauere rectè, iura qui & leges tenet.
Pe. *Epidice habeas gratiam.* Ep.*sed ego istuc faciam sedulò.*
Ego illum conueniam, atque adducam huc ad te, quoia'st fidicina,
Atque argentum ego cum hoc feram. Pe. *quanti emi potest minimo?* Ep. *illane?*
At quadraginta fortasse eam posse emi minimo minas.
Verùm si plus dederis, referam, nihil in ea re captio est.
Atque id non decem occupatam tibi erit argentum dies.
Pe. *Quidum?* Ep.*quia enim mulierem illam alius adolescens deperit.*
Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hostium,
Gloriosus. hic emet illam de te, & dabit aurum, vbi eam emtam sciet.
Tace modo, est lucrum hic tibi amplum. Pe.*deos quidem oro.* Ep.*impetra,*
Ap. *Quin tuis intrò, atque huc argentum promis? ego visam ad forum,*
Epidice eò veni. Ep. *ne abitas, priusquam ego ad te venero.*
Ap. *Vsque oppertiar.* Pe.*sequere tu intrò.* Ep.*I, numera, nihil ego te moror.*

ST] St. silentii indicti nota est. Statius, *St, tacete quid hic clamoris est?* Naeuius Coroll *St, tace.* tale verbum caue faxis. LIQVIDO EXEO FORAS AVSPICIO] liquido, id est, non turbulento, non dubio. certò Liquidum auspicium dicitur, quod coelo sereno ostentum est. sic in Persa, *Vide, vt ingrediare auspicato.* DOR. *liquidum est auspicium.* TOX. *tace.* sic in Pseud. dixit, *liquido animo.* AVI SINISTRA] Festus, *sinistrae aues*, inquit, *sinistrúmque & sinistrum auspicium, est quod sinat fieri.* Varro lib. epist. quaest. ait, *à Deorum sede, cùm in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dextram occidentes. hinc factum arbitror, vt sinistra, meliora auspicia, quàm dextra existimentur. Idem ferè sentiunt Sinnius Capito, & Cincius.* SENI, QVI EXENTEREM MARS.] quo senis marsupium exhauriam exentero à voce Graeca ἔντερον, quod valet intestinum infrà ead. fab. *meum exenterauit Epidicus marsupium.* Ibid. *vt ille autem exenterauit mihi eras argentarias?* exenterare marsupium igitur translatè dictum pro, nummos è marsupio auferre, quasi nummi sint marsupii intestina. QVALEIS VOLO VETVLOS D.] video vetulos duos, qualeis volo. IN HIRVNDINEM] cuius est sanguinem exsugere Horat. epist. ad Pison. *Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.* EORVM EXSVG. SANGVIN.] exsugebo, exsugam sed Nonius legit *exsurbebo.* SENATI, QVI COLVMEN CL.] qui cluent, id est, qui audiunt, quod est, nominantur, seu dicuntur, columen, hoc est, columna senati, senatu. cluent. Graecum est κλύω, id est, audio. audio autem interdum valet, dicor, vt cùm dicimus, audio pater, id est, dicor pater. Horat. epist. ad Maecen. 2. *réxque patérque Audisti coràm, nec verbo parcius absens.* Iam senati in generandi casu dixisse veteres notum est, & suprà admonuimus. M Tull. diuinat. in L. Caecil. *quod in vna quaq. beneficio senati*, &c. Notat Carisius. COLVMEN, Terent. in Phor. *columen familiae.* Horat. Oda 17. lib. 2. *mearum Grande decus, columénque rerum.* CONTINVÒ VT MARITVS FIAT] colloquũtur inter se senes, de Stratippocle nuptiis alligando, vt hoc pacto à meretricio amore auocetur, atque auertatur. IN AMORE, HAERERE APVD MESC. Q. F.] amori deditum, atque affixum esse, &c. haerere, ἔχεσθαι. ID EGO EXCRV.] ob id ego excrucior. IPSI MI

QVIDEM] hi ipsi senes viam mihi monstrant, qua pecuniam ab se, id est, ab iis ipsis auferam. ab se. bona reciprocatio est. ET PALLIOLVM IN COLL. CONIICE] vt expeditiùs curras suprà in Captiuis. *Num res certa'st eodem pacto vt comici serui solent, coniiciam in collum pallium.* Non celabo autem lectorem, in omnibus libris nostris veteribus scriptum esse conice vnico i. vt legit Aul. Gell libr. 4. cap. 17. AGE SI-QVID AGIS] oratio, qua vel nos ipsos, vel alterum, ad diligenter & strenuè agendum incitamus. Sic in Persa. *Age siquid agis. ego ad hunc redeo.* In Casina, *quin datis si quid datis?* QVEM SVM DEFESSVS QVAERERE] quem sum defessus quærendo. PER MEDICINAS] per medicorum, seu pharmacopolarum officinas PER TONSTRINAS] in tonstrinis plerunque sedebant homines fabulandi gratia. hinc illud Heratii Sat. 7. libr. 1. *opinor Omnibus & lippis notum & tonsoribus esse.* IN GYMNAS. ATQVE INF.] tale est illud Catull. ad Camerium, *Te quæsiuimus in minore campo, te in circo, te in omnibus tabernis, te in templo superi Iouis sacrati*, &c. PER MYROPOLIA] in quibus veniebant vnguenta. per tabernas vnguentarias. ET LANIENAS] in quibus laniabantur pecudes, al. carnium macella. ARGENTARIAS] argentariorum tabernas. SVM RAVCVS FACTVS] rauim contraxi. PENE IN CVRSV CONC.] ita propere cucurri, vt pene inter currendum conciderim. SED, HERE. OPTIMA VOS VIDI AMBO, &c.] ambo positum pro ambos, vt sæpe alibi Carisius libr. 1. hos duo, & hos ambo dixerunt veteres. Virgilius li. 4 Georg. *Verùm vbi ductores acie reuocaueris ambo.* optima opportunitate autem, hoc est opportunissimè. RECIPIAM ANHELITVM] siue, recipiam animam. CLEMENTER AEQ.] placide, & leniter acquiesce. PLENIS VIIS] ex eo, quod viæ militum plenæ sunt, multitudo militum à legione redeuntium intelligitur. BINOS TERNOS] singuli ducunt. ALIVS QVINQVE] rectè hic quinque, non quinos. FILIOS SVOS Q. V.] filios suos è militia, seu à legione redeunteis. VISIT] nostri libri veteres fere omnes habent *visunt*. QVANTVM IN VRBE OMNI F.] quantum meretricum in tota vrbe fuit. sic autem habent codices omnes veteres, non *quantus*, vt & à Camerario annotatum est. ID ADEÒ QVI MAX ANIM. ADVERT.] id adeò scio, quippe qui maxime animaduerterim. Sic autem legendum potiùs, quàm vt edidit Camerarius. *quàm maximè.* nam præterquam quòd sic, vt edidimus, omnes libri vulgati habent eandem scripturam, etiam nostri manuscripti tuentur, & confirmant. RETIA] quibus scilicet suos amatores irretitent. QVOM AD PORTVM VENIO, ATQVE ILLAM, &c.] atque pro statim, propere, mox. sic suprà in Captiuis, *quo imus v: à inquam ad prandium? atque illi tacent.* Virgil. Georg. 1. *si brachia fortè remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* illam autem fidicinam, quam amat Strathippocles. PRAESTOLARIER] exspectare. ET CVM EA, &c.] fidicina, vt postea declarabit Epidicus. QVICVM EPIDICE?] cum qua, Epidice, dicis tibicinas iuisse quatuor? VT LEPIDE? VT CONC.] quàm lepide? &c. AN REGILLAM INDVC.] regilla vestis, diminutiue dicta à regia, vt & basilica. Nonius apud quem sic legitur hic versus, *an regillam tunicula, an mendiculam?* dicitur autem eadem & trabea, qua Reges & Reginæ vtebantur. INDVCVLAM] inducula dicta ab induendo. AN MENDICVLAM?] erátne induta induculam regillam, an mendiculam? regillæ vesti, qua Reginæ vtuntur, opposuit mendiculam. quasi mendicis conuenientem. Alii mendiculam dictam esse volunt à voce mendix, quę magistratum significat apud Oscos, vt docet Festus quodam loco. IMPLVVIATAM &c.] impluuiatus color, inquit Nonius, quasi fumato stillicidio implutus. Sic autem legitur apud eum hic versus *impluuiatam, vt istæ faciunt vestimentis nomina.* quo modo videtur potius legendus. & omnes libri vulgati Veneti, Florentini, Lugdunenses, Paris. Germ. præter editionem Camerar cōprobant. Est autem impluuium, quò aqua pluuia de tecto impluit, vt docet Festus. VT IN IMPLVVIVM IND. FR.] iocatus seruus, erat, inquit, meretrix illa tanquam in impluuium induta, non debet autem cuiquam nouum videri, quod participium *induta*, seu verbum *induor* iunxit cum accusandi casu, adhibita præpositione *in*. nam sic quoque loquebantur veteres induere se in florem, in laqueum, in fraudem, & similia. Non dissimulabo tamen *in* nonnullis libris veteribus non reperiri præpositionem *in*: quemadmodum neque in vulgatis. QVID AVTEM ISTVC MIRVM ST QVASI NON, &c.] sed quid mirum est, inquit, meretrices istas tam sumptuosè vestitas incedere, quasi verò non videamus multas fundis ornatas incedere per vias? significat tantam esse sui temporis luxuriem & nequitiam, vt plerisque etiam fundos meretricibus largiatur. Sic Horat. de Marsæo lib. 1. sermonum Satyr. 2. *Vt quondam Marsæus, amator Originis ille, Qui patrium mimæ donat fundúmque laréмque.* AT TRIBVTVS QVOM IMP. EST, &c.] at cùm tributum imperatum est à magistratibus, inquit, negant à se pendi posse, neque pendere volunt meretricibus, quibus non debent, & quibus maius tributum pendendum est, libenter pendunt, & pendere facilè possunt. Tributum, inquit Nonius, neutro genere, sed masculin. Cato in originib. *Ne prædia in lubricum dirigerentur, cùm tributus exigeretur.* Notat & A. Gell. lib. 13. cap. 13. ILLIS] meretricibus TVNICAM RALLAM] tunica ralla dicta est à raritate, inquit Nonius: profertque hunc locum. SPISSAM] quæ opponitur rallæ. LINTEOLVM CAESITIVM] linteolum purum & candidum, sic dictū, vel quòd cædendo ad candorem peruenerit, vel quòd oras circumcisas habeat. auctor Nonius, qui hunc locum profert. INDVSIATAM] indusium, inquit Nonius, vestimentum est, quod corpori intra plurimas vestes adhæret, quasi intusium. Plautus in Epidico, *Indusiatam*, &c. Profert hunc locum & Varro li. 4 de lingua Latina his verbis, *Alterius generis item duo, vnum quod foris ac palàm, palla: alterum quod intus, à quo intusium. id quod Plautus dicit: Intusiatam patagiatam, caltulam ac crocotulam* ex quibus Varronis verbis apparet legendum hic esse apud Plautum *intusiatam* non vt habent omnes ferè libri *indusiatam*. PATAGIATAM] *patagium*, inquit Nonius, *clauus aureus, qui pretiosis vestibus immitti solet.* Plaut. Epid. &c. At Festus patagium docet esse, quod ad summam tunicam assui solet: quæ & patagiata dicitur, & patagiarii, qui eiusmodi opera faciunt CALTVLAM, ET CROCOTVLAM] tunica caltula, & crocotula, vtraque dicta est à genere florum, caltæ & croco. Virgil. in Alex. *Mollia luteola pingit vaccinia calta.* M. Tull. de Harusp. resp. *P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio à psalterio, à flagitio, à stupro, est factus repente popularis.* SVPPARVM] Nonius, supparum, est linteum femorale vsque ad talos pendens, dictum quod subtus appareat. Deinde hunc locum profert. Varro autem libro 4. de lingua Latina, deducere videtur ab eo, quod est suprà. Sic enim ille: alterum genus est, quod subtus est: à quo subucula: alterum, quod suprà, à quo supparus. Afranius, epist. *Tace: puella non sum, suppare si induta sum.* Varro Eumenid. *Hoc indutus suppare Corinnam*

ro Coronam ex auro, & gemmis fulgentem gerit. AVT SVBMINIAM] subminia tunica, vel à minio dicta est, quasi subminiata & subrubra, vel à minuendo, quasi subminuta. RICAM] rica, vt docet Festus, seu Paulus ex Festo, vestimentum quadratum, fimbriatum, quo Flaminicæ pro palliolo vtebantur. Alii dicunt ricam ex lana succida alba fieri solitam a virginibus ingenuis, patrimis, matrimis ciuibus, & cæruleo colore infici. Varro libro quarto de lingua Latina, Rica, inquit, a ritu, quod Romano ritu, sacrificium fœminæ cùm faciunt, capita velant. Rica, inquit Nonius, est quod nos sudarium dicimus. Plautus Epidico, &c. BASILICVM] genus vestis regium, quod & Nonius indicat in voce, *regilla*. EXOTICAM, genus vestis peregrinum. CVMATILE] vestis est coloris marini, aut cærulei, quasi fluctuum similis, vt docet Nonius. fluctus enim Græcè *κύματα* dicuntur. Titinnius, & quem colos cumatilis deceat. Plautus in Epid. &c. AVT PLVMATILE] vestis plumatilis est clauata, aut ex clauis facta, vt docet Nonius, hunc locum proferens. CERINVM] cerinum vestimentum, dictum est à ceræ colore, & idem Nonius docet, & hunc locum profert. AVT MELLINVM] si hæc scriptura recta est, mellinum, interpretabor, vestis genus aliquod mellei coloris. GERRAE MAXIMAE] gerræ, crates vimineæ. Athenienses cum Syracusas oppugnarent, atque obsiderent, crebroque gerras poicerent, irridentes Syracusani gerras clamitabant. vnde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemptis vsurpentur. CANI QVOQVE ETIAM ADEMPT. &c.] Cani quoque, inquit Periphanes nomen, quo antea appellabatur, quóque appellari debet, ademptum est. Nonnulli enim canes, Lacones & Laconici appellantur. Horatius oda 6. epod. *Nam qualis aut Molossus, aut fuluus Lacon*, &c. sed nunc vesteis suas nonnullas appellant Laconicas. Hæc quidem Periphanes, vt meretrices, & mulieres libidinosas, ac sumptuosas, in inuidiam vocet, sed etiam Horatius aliquot pòst sæculis, vt sit minus mirum, has vesteis ætate Plauti in pretio fuisse, Laconices purpuras commemorat. Oda xviii. libro secundo, *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.* Alii quidam sic hunc locum explicant, Cani quoque ademptum est nomen. Nam cùm canem, canem appellare debeant, Laconicum appellant. Sophocles in Aiace mastig. *Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις.* QVI?] quo pacto? inquit Periphanes. HAEC VOCABVLA, AVCTIONES SVBIGVNT VT FACIANT VIRI] ordo, & sententia est, hæc vocabula subigunt viros, vt ipsi viri auctiones faciant, id est, cogunt viros, vt bona sua in auctiones vendant, auctio est quædam venditio, ab augendo dicta, quòd in ea pretium augeatur, & ab emptore, & à venditore, sed maximè ab emptoribus, & licitatoribus, à qua auctionari verbum. Sed quod dicit Epidicus hæc vocabula subigere viros, vt bona sua vendant auctione facta, hoc videtur falsum: non enim vocabula, sed res, id est, vestes ipsæ, quibus hæc nomina imponunt, viros cogunt auctionari. FABVLARI] loqui. EGO ABSCESSI SOLENS PAVLLVM AB ILLIS] ego, vt soleo, paullum ab illis porrò discessi. quidam legunt, *ego abscessi silens*, & cætera. quæ scriptura planior, ac facilior est, sed eam nonnullis in libris reperi. HARVM SERMONI OPERAM DARE] harum sermoni animum attendere. NEC SERMONIS FALLEBAR TAMEN] nec tamen me earum sermo fallebat, seu latebat, seu fugiebat, id est, quamuis non satis earum vocem exaudirem, tamen coniectura facilè assequebar, quod loquebantur. QVAM LOQVEBENTVR] nonnulli libri habent, *quem loquerentur*. quæ lectio planior, sed ea, quam sequutus sum, antiquior, & magis Plautina. ID LVBIDO'ST SCIRE] id lubet scire. QVAM FACILE, ET QVAM FORTITER] id est, quàm bene res processit illi mulieri, quam suus amator vult liberare? vel sic, quàm facilem & æquam, & propitiam, & benignam erga se fortunam experta est mulier illa, quam amator liberare cogitat? vel sic, quàm secunda, & optata omnia mulieri illi euenerunt, quam amator liberare habet in animo? QVISNAM IS EST] quisnam is est amator mulieris illius, quam tam fortunatam prædicas? inquit altera illi, quæ id dixerat. RVRSVM VORSVM] retrorsum, vel rursum ad illas vorsum. QVASI RETRVDERET, &c.] quasi vis hominum me inuitum retrò in eas truderet. TABELLAE] literæ. ID PARATVM] subintel. esse. CEDO EGO OCCIDI?] Dic mihi, egone interii? HAEC SE AIEBAT SIC AVDIVISSE AB EA. ATQVE EX EPISTOLA] sic hunc versum restitui, partim à nostris libris veteribus adiutus, partim rationem secutus. Nam recepta lectio, *Hae aiebat sic audiuisse se ab se, atque epistola.* Ferri non potest, nihilo magis ea, quam reposuit Camerarius, *Hae sic aiebat, sic audiuisse se ab se, atque epistola.* EXPETISSO] sic habent omnes ferè nostri libri veteres, atque ita loquebantur antiqui. Lucretius libro tertio, *Corpore cum reliquo pugnam, caedeisque petissit.* ad quem locum plura. CONDVCIBILIS] vtilis. CONSILIVM CATVM] consilium cordatum, & prudens, & acutum. Ennius, *catus Ælius Sextus.* Nonius, *catus pro sapiente.* Cicero Tusculanarum libro secundo, *sed homo catus nunquam terminat nec magnitudinis, nec magnanimitatis modum.* Varro, catum idem ait valere, quod acutum. ERGO VBI EST EPIDICE?] vbi igitur est istuc consilium catum? QVI PLVS SAPITIS] vos, qui plus sapitis. IMMO SI PLACEBIT, VTIMINOR] sic legendum libris omnibus reclamantibus, atque inuitis. *vtiminor* autem est secundæ personæ imperatiui modi, futuri temporis, verbi vtor. Nam *vtitor* ferri non potest. Tale autem illud est Horatianum epistol vi. libr. I. *si quid nouisti rectius istis, Candidus imperti: si non, his vtere mecum.* MIHI ISTIC NEC SERITVR, NEC METITVR] in isto negotio gerendo nullum meum emolumentum vertitur. nihil mihi vtilitatis ex isto negotio redit: prouerbii locum obtinet. NISI EA QVAE TV VIS, VOLO] nisi quòd eadem, quæ tu vis, volo. pendent autem hæc ex illis superioribus proximis, mihi istic nec serit, nec met. hoc modo in ista re nullus meus fructus inest, nisi quod, quæ tibi vtilia sunt, eadem mihi quoque vtilia sunt: & ita cupio omnia, quæ optas. Satyr. ix. libro primo, *cupio omnia quæ vis.* CONTINVO ARBITRETVR VXOR TVO GNATO, &c.] continuò facias, vt gnatus tuus vxorem ducat, quæ sit ei veluti arbitra, quæque eum ab amore abstrahat: quæ eum moderetur, & regat. ATQVE VT FIDICINAM ILLAM, &c.] facias, vt vlciscare fidicinam illam, quam filius tuus vult liberare, &c. CVRETVR] fidicina. SICVT CRAS HIC ADERIT? HODIE NON VENERIT] id est, hodie quidem non veniet: sed cras aderit, quia manè veniet. ANIMI GRATIA] animi libidinis causa, vt animo tuo morem geras. QVAM AD REM ISTVC REFERT?] cui rei istuc, quod dicis, vtile est? VT ENIM PRAESTINES ARGENTO, &c.] enimuerò ad hanc rem vsui est, vt fidicinam emas priùs, quàm veniat filius, præstinare, inquit Festus,

apud Plautum,emere est,& emendo tenere. Idem in Pseudolo, *Ego eo in macellum,vt piscium quidquid est pretio prastinem.* IN LIBERTATEM.] ad eam liberandum : ea gratia,vt liberes. AMOVEAS] ableges, amandes. AMOTA,EII ERIT OMNIS CONSVL.] cùm fidicina abs te aliquo erit ablegata,& amota,eadem opera filio tuo amota, & ablata erit omnis consultandi de nuptiis ratio. per quam nuptias proferat. vel sic,iam tunc filio tuo omnis consultandi de nuptiis locus ademptus erit : & continuò vxorem ducet, neque grauabitur quidquid voles facere. REM HERCLE LOQVERE] profectò non loqueris verba tantum,sed rem. profectò non loqueris res inaneis aut nugas:sed res graueis & serias. vel sic, rem loqueris,id est,dicis id quod res est. ita est vt dicis. atque hæc explicatio magis placet. ET REPPERI, HAEC TE, QVI ABSCEDAT SVSPICIO] præterea reperi, quo pacto hæc suspicio à te abeat. id est,quo modo effugere possis hanc omnem suspicionem, scilicet libidinis, vel te fidicinam emere, vt filium ab ea prohibeas. te abscedat autem dictum, pro abs te abscedat. SINE ME SCIRE] fac vt ego sciam. vel fac mihi sciendi potestatem : da mihi sciendi copiam. SCIBIS] scies. SAPIT HIC PLENO PECTORE] hic sapit non palato, sed pectore,eoque pleno. hic sapit toto pectore. hic non parum sapit. hic pectus habet sapientiæ plenum. QVI ILLO ARGENTVM DEFERAT] qui lenonem argentum deferat, vt ab eo fidicina ematur:apud quem fidicina est. NAM TE ILLÒ NON AEQVE OPV' E.] nam te ipsum illò ire, nõ æquè facto opus est. Sic autem habent quatuor libri nostri veteres, nihil à vulgatis dissentientes. alii,vt edidit Camerarius, *nam telo non aquè opu' facto'st*, cuius scripturæ hanc sententiam esse puto. Opus est, inquit Epidicus,aliquo homine(subintellige alio quã te) qui ad lenonem argentum deferat. Nam non æquè telo opus est ad aliquid efficiendum, atque opus est homine ad argentum deferendum Est autem telo opus,ad opus omne efficiendum. telo,id est, instrumento ὀργάνῳ. Sic Lucretius libr. 5. *quia ferro tela parantur.* vel non æquè telo opus est ad rem militarem,vt est opus argento. Non celabo lectorem autem in nonnullis quoque libris reperiri, *Nam te ipso non aquè opu'st facto'st.* cuius scripturæ plana sententia est. Quod autem nonnulli alii libri habent, *Nam te lenoni aquè.*&c. Eam lectionem corruptam esse puto ex vera,vel ex hac, *nam te illò non*,&c. vel hac, *Nam telo non*,&c. QVID IAM?] quid,propter quid. alii qui iam? vtroque modo legere licet,sed prior scriptura in omnibus fere libris reperitur NE TE CENSEAT,&c.] ne leno existimet, te fidicinam emere, vt filium ab ea prohibeas, si tu ipse emas,& argentum deferas. FILII CAVSA FACERE] facere, vt eam filio adimas:quemadmodum continuo Epidicus ipse interpretatur,ibi,quo illum ab illa prohibeas. HIC ERIT OPTIMVS] Epidicus. Immo Apœcides. Itaque debet huic loco nomen Epidici præponi. HIC POTERIT CAVERE RECTE IVRA QVI, &c.] cauent aliis iuris & legum periti. Epidicus ius & leges tenet. Vnde Epidicus dictus est. Sed videntur hæc potius de Apœcide intelligenda. Erat enim auctor,& cautor futurus. EPIDICE HABEAS GRATIAM] Epidice. inquit Periphanes, habeas huius negotii bene gesti gratiam,id est,hoc negotium solus geras,vt eius gratia tibi debeatur, & habeatur, tibi huius negotii bene gesti laus & gratia debeatur. si qua in hac re laus,si qua gratia,ea sit tua. ATQVE ADDVCAM HVC AD TE QVOIA' ST FIDICINA] atque adducam huc ad te eum cuius fidicina est. CVM HOC] Apœcide. QVANTI EMI POTEST MINIMO?] id est,quanti emi potest,vt minimum pretium dicatur? vel vt minimo pretio ematur? sic loquuntur & Iurisconsulti. Vlpian. lib.32. ad edictum.quæ verba hodie leguntur lib 19. Digest. tit. de act. empt.& vend. cap. legis *ex Empto* §. Idem ait non tradentem, quanti interfit, condemnari? satis autem non dantem, quanti,plurimo auctorem periclitari oporter. Quæ sic explicat Budæus noster : tanti damnari debet venditor,quanti periclitari oportet emptorem, cum plurimò periclitatur, id est,plurima pecunia AD QVADRAGINTA FORTASSE EAM POSSE EMI M.] subintelligendum est aliquid, verbi gratia, dixerim, vel dixerit aliquis. ad quadraginta minas autem, id est, circiter quadraginta minas seu quadraginta circiter minis. NIHIL IN EA RE CAPTIO 'ST] sic habent omnes libri veteres,& ita edidit Camerarius, quam scripturam sic explico, nihil in ea re caperis:nihil in ea re damni facis. Nam verbalib. in io,idem casus à veteribus tribui solet, atque verbis. vnde oriuntur vt, *quid tibi meam tactio'st?* quemadmodum igitur dicunt Latini, nihil in ea te caperis: ita licet dicere,nihil in ea re tibi captio'st. Si quis tamen lectionem vulgatam, *nulla in re captio'st.* facilior erit explicatio. Nos antiquam scripturam repræsentauimus ATQVE ID NON DECEM OCCVPATVM TIBI ERIT ARGENTVM DIES,&c] atque id argentum non decem dies erit tibi in aliena manu collocatum, & ab alio occupatũ:sed ante diem dies ad te redibit. pecuniam apud aliquem occupare,est pecuniam apud eum fœnore collocare. M.Tull. lib. 1. accusat. *praterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat.* QVIDVM?] quo pacto?dum hic ornatus causa ponitur,& παρέλκει DEPERIT.] perdite amat. AVRO OPVLENTVS] auro potens, vt suprà locutus est RAPTOR HOSTIVM] non dixit,victor hostium, sed raptor hostium, qui ita viribus,& robore pollet, vt non dolo, aut consilio, aut magno negotio, ac labore, sed aperto Marte, & facilè,& sine labore hostes in suam potestatem redigat. IMPETRA] impetra à diis,quod oras,& optas,dii te faciant tuorum optatorum seu votorum compotem. EGO VISAM AD FORVM] sic loquuntur Latini. Lucretius libr 6. *Nam quicunque suos fugitabant visere ad agros*,&c. Ad quem locum plura. NE ABITAS] sic habent quatuor ex nostris libris manuscriptis longè omnium optimi, sine vlla varietate : vnus, *ne abitas*, quos sequor. Nam ceteri habent vt vulgati, *non abeas.* quod natum est ex annotatione. nam *ne abitas*, valètne abeas. *abitas* enim cõpositum est à verbo beto,is, quod est eo. hinc abito,is. perbito,is. præterbito,is,&c. VS QVE OPERIAR] eò vsque in foro te opperiar, donec veneris.

EPIDICVS.

NVllum esse opinor ego agrum in agro Attico
Æquè feracem,quàm hic est noster Periphanes:
Quin ex occluso atque obsignato armario

Decutio

Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, si senex resciuerit,
Ne vlmos parasitos faciat, quæ vsque attondeant:
Sed me vna turbat res, ratioque, Apœcidi
Quam ostendam fidicinam aliquam conductitiam.
Atque id quoque habeo. manè me iussit senex
Conducere aliquam fidicinam sibi huc domum,
Dum rem diuinam faceret, cantaret sibi.
Ea conducetur, atque ei præmonstrabi ur,
Quo pa'lo fiat subdola aduersus senem.
Ibo intrò, argentum accipiam ab damnoso sene.

NVLLVM &c. AGRVM] ager, locus est rure sine ędificio, qui coli & arari potest. IN AGRO ATT.] in tota terra Attica. Sic dicimus agrum Campanum, agrum Romanum, agrum Tholosanum, qui tamen singuli multos agros continent. ÆQVE FERACEM, QVAM] æquè feracem, seu fertilem, atque &c. vel tam feracem, quàm, &c. ATQVE OBSIGNATO] obsignabant veteres tabellas solum, & tabulas, sed capsas, armaria, lagenas, vt antè admonuimus: & prætetea cellas, vt in Casina, *obsignate cellas: referte annulum ad me.* ARMARIO] in armariis pecunias & nummos condebant atque asseruabant. suprà in Capt. *Cellas refregit omnes intus, reclusit q; armarium.* ad quem locum plura. DECVTIO ARGENTI TANTVM] non dixit depromo, sed decutio, quod graue est, & violentum. QVOD POL EGO METVO. &c.] ordo & sententia est, quod pol si senex resciuerit, metuo, ne &c. vel ita explica, quod, id est, propter quod, hoc modo: propter quod ego metuo, ne senex si resciuerit, vlmos faciat parasitos, &c. ego priore modo mâlo, vt quod, coniungatur cum verbo *resciuerit*, & ab eo regatur. SI SENEX RESCIV.] id est, cùm senex resciuerit, &c. NE VLMOS PARASITOS FACIAT, QVAE VSQVE, &c.] parasitorum est mensas diuitum attondere, & à diuitibus semper aliquid abradere. hoc igitur dicit Epidicus, metuo, ne, vbi senex resciuerit, me sibi verba dedisse, & per dolum has quadraginta minas abstulisse, faciat, vt vlmi in meo corpore, & corio sint veluti parasiti, meúmque corium vsque attondeant, quemadmodum parasiti diuitũ mensas, & domos attondere solent. Idem infrà in Menæchmis princip. *Iuuentus nomen fecit Peniculo mihi. Ideo quia mensam quando edo, detergeo.* QVAE VSQVE ATTONDEANT] quæ vlmi. Sic edendum curaui aliquot è nostris codicibus manuscriptis secutus. quo modo & Camerarius edidit sed & nonnulli, vt vulgati habent, *atque vsque attondeat*: vt hæc verba pertineant ad Periphanem: fortasse non malè, sed alteram scripturam magis probo: comparat enim Plautus, vt dixi, vlmos cum parasitis, quorum est attondere mensas. Itaque Phocylides assentatores, qui à parasitis non multum differunt τραπεζοκόρους appellat. Sic enim ille, Μηδὲ τραπεζοκόρους κόλακας ποιεῖσθαι ἑταίρους, Πολλοὶ γὰρ πόσιος καὶ βρώσιος εἰσὶν ἑταῖροι. i. neq assentatores mensarum tonsorum tibi amicos conciliato. multi enim potionis & cibi sunt amici. SED ME VNA TVRBAT RES] sed me vna res sollicitat, &c. QVAM OSTENDAM FIDICINAM] quam fidicinam illi obtrudam, pro mea, quam perditè amari dixi à filio, quámque vt emeret, ei persuasi. Epidicus enim vult duntaxat quadraginta minas auferre, quas det Strathippocli, puellam autem nullam emere. Quare falsam aliquam fidicinam subornet necesse est, quæ pro illa supponatur. ATQVE ID QVOQVE HABEO] & verò nunc fidicinam aliquam conductitiam reperi, quam seni, pro illa fidicina, quam se empturũ putat, obiiciam. DVM REM D. F. C. S.] subintellige, quæ. hoc modo, quæ cantaret sibi interea dum ipse rem diuinam faceret. ATQVE EI PRAEMONSTRABITVR Q.] atque ei fidicinæ præcipietur, quo pacto dolis, & fallaciis suis circumueniat senem. docebitur, quo modo senem fallere queat. AB DAMNOSO SENE] dãnoso. [illegible] qui damnis absumitur. aliter cùm Horat dicit, damnosam venerem, & damnosam libidinem, damnosam diem, ibi enim significat damnificam.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS.

EXspectando exedor miser, atque exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eueniant, nimis diu maceror.
Sítne quid, néne sit scire cupio. Ch. *per illam tibi copiam,*
Copi m parare aliam licet. sciui equidem in principio,
Illico nullam tibi esse in illo copiam. St. *intery hercle ego.*

Ch. *Absurdè facis, qui angas te animi.* St. *si hercle ego illum semel prehendero,*
Nunquam irridere nos illum inultum sinam, seruum hominem.
Quid illum ferre vis? qui tibi, cui diuitiæ domi maximæ
Sunt, is nummum nullum habet, nec sodali tuo in te copia'st.

Ch. *Si hercle habeam, pollicear lubens: verùm aliquid aliqua aliquo modo,*
Alicunde ab aliqui, aliqua tibi spes est fore mecum fortunam.

St. *Væ tibi muricide homo.* Ch *quî tibi lubet mihi malè loqui?*

St. *Quippe tu mihi aliquid aliquo modo, alicunde ab aliquibus blatis.*
Quod nusquam'st, neque ego id immitto in aureis meas.
Nec mihi plus adiumenti ades, quàm ille, qui nunquam etiam natu'st.

EXEDOR] absumor, conteror, conficior. EXENTERor] exhaurior, intestina mihi exhauriuntur. QVO MODO MIHI EPIDICI BLANDA D. EVEN.] quem exitum mihi habeant Epidici promissa, & dicta ad blandiendum comparata. NIMIS DIV MAG.] hæc omnia, exedor, extenteror, nimis diu maceror, ad vnum & idem referenda sunt, quomodo mihi eueniant, &c. SITNE QVID, NECNE SIT, &c.] sitne aliquid, an nihil sit, quod Epidicus effecerit. PER ILLAM TIBI COP. &c. i. non debet te remorari, aut tibi obstare copia, quam tibi pollicitus est Epidicus, quominus aliam tibi copiam pares. nam nullam tibi comparaturus est. vel sic, non debet esse tibi tanta in Epidico copiæ spes, vt aliam tibi propterea copiam parare negligere debeas: sed contrà nihil ab Epidico sperare debes. quare aliam tibi alicunde copiam para, per illam copiam, est quod Græci dicunt *ἕνεκα ἐκείνης διατριβῆς*, quod ad illam copiam attinet. QVI ANGAS TE A.] qui te animi, seu animo crucies. INVLTVM] ἀνεκδίκητον, vt apud Virg. l. 2. *Nunquam omnes hodie moriemur inulti* Sallust. de bello Cat. *Cauete ne multi animam amittatis* QVID ILLVM FERRE VIS,] &c.] locus est aliquanto obscurior, quem sic declaro. Quid copiæ, seu quam copiam mihi Epidicum afferre vis, tu Cheribule? (sodalem enim suum alloquitur, & in eum iratus, & impos animi irruit) tu, inquam, qui, cum tibi diuitiæ maximæ sint domi, tamẽ nullum nũmum habes, neq. sodali tuo vllam copiã suppeditas? hæc est huius loci explicatio, & sentẽtia. Obscuritas autem, & difficultas, nata est ex his vocibus *qui tibi cui*. quas facilè explicabit qui in Plauti lectione paullò diutiùs, & attentiùs erit versatus; nam hoc totum, *tibi cui* positum est pro *cui qui* autem cohærere debet cum pronomine *is*, quod sequitur proximo versu, ita vt hi duo versus faciliore, atq. vsitatiore orationis forma elati, & paullum immutati, faciles, atq. expediti hoc modo esse possint. Quid tu Cheribule vis Epidicum seruum hominem afferre? tu is, cui diuitiæ domi maximæ sunt, nummum nullũ habes nec sodali tuo inte copia est. Cæteræ voces, additæ & inculcatæ intelligendæ sunt ab homine irato, ac perturbato. Sed non dissimulabo, me reperisse scriptum in tribus ex nostris codicib. manuscriptis, *facere* pro *ferre*: hoc modo, *Quid illum facere vis?* cuius scripturæ longè planior sentẽtia est, quam alterius. præterea duo non habẽt post *vis*, prouocabulum *qui*, sed hoc modo, *Quid illum facere vis? tibi quoi diuitiæ domi maximæ sunt, is nummum nullum habet*. &c. quæ scriptura postrema omniũ mihi videtur & verissima, & planissima, *tibi quoi* autẽ, vt iã antè diximus, positum, pro *tu quoi*, seu *tu quoi tibi*, &c. VERVM ALIQVID ALIQVA ALIQVE MODO. &c.] Ridicula hominis, nihil habentis quod promittat, oratio. ALIQVA] aliqua via. AB ALIQVI] ab aliquo. ALIQVA TIBI SPES EST FORE MECVM FORTVNAM] i. aliqua spes est, propitiam tibi, & mihi fore fortunã. vel dic potius hoc modo, aliqua spes est, fore mihi tecum fortunam communẽ. ambigua oratio. tuã significat vtrunq. fore, vel fortunatũ, vel infortunatum. ordo autẽ est hic, aliqua spes est tibi mecum fore fortunam. VAE TIBI MVRC. H.] væ tibi homo ignaue, & stolide. sic autem legit Hermolaus Barbarus in notis Plinianis: quanquam apud Festum legitur *murricidum, ignauum, stultum*. Plautus *murricide homo, ignaue, iners*. quomodo & tres ex nostris libris manuscr. habent: nisi quod in vno scriptum est, *muricide* cum vno r. cæteri habent vt edidimus *murcide*; quod ego magis probo: & verba diui Augustini lib. 4 de ciuitate Dei confirmant. Sic enim ille, *Vocauerunt Deam Agenoriam, quæ ad agendum excitaret: Deam Stimulam, quæ ad agendum vltra modum stimularet: Deam Murceam, quæ præter modum non moueret. ac faceret hominem*, vt ait Pomponius, *murcidum, id est, nimis desidiosum, & inactuosum: Deam Strenuam quæ faceret strenuum*, &c. BLATIS] blatire, & blaterare, Festus docet esse ineptè loqui. NEQVE ID IMMITTO IN AVR. M.] & id, quod loqueris, aures meæ respuunt, vel non recipiunt. neque id quod loqueris, in aureis meas penetrat.

EPIDICVS, STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS.

Fecisti iam officium tu tuum, me meum nunc facere oportet.
Per hanc curam quietò tibi licet esse. hoc quidem iam periit:
Nisi quid tibi hinc in spem referas. hoc oppidò politum est.
Crede modò tu mihi. sic ego ago, sic egere nostri.
Proh di immortales, mihi hunc diem dedistis luculentum,
Vt facilem atque impetrabilem! sed ego hinc migrare cesso,
Vt importem in coloniam, hunc auspicio commeatum!
Mihi cesso quum sto. sed quid hoc? ante adis duos sodaleis,
Herum & Cheribulum conspicor qui[d] agitis? accipe [h]oc sis.
St. *Quantum hic inest?* Ep. *quantum sat est, & plus satis. superfit.*
Decem minis plus attuli, quàm tu Danistæ debes.
Dum tibi ego placeam, atque obsequar, meum tergum floccifacio.
St. *Nam quid ita?* Ep. *quia ego tuum patrem faciam perenticidam.*
St. *Quid istuc est verbi?* Ep. *nihil moror vetera & vulgata verba.*

Peratum

Peratum ductitate, at ego follutum ductitabo.
Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolui:
Manibus his dinumeraui, pater quam suam natam esse credit.
Nunc iterum vt fallatur pater, tibique auxilium apparetur,
Inueniam. ita ego suasi seni, atque hanc habui orationem,
Vti tu quum redisses, ne tibi eius copia esset.

St. *Euge euge.* Ep. *ea iam domi est pro illa.* St. *teneo.* Ep. *nunc auctorem*
Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem, is apud forum manet me,
Quasique amaret, caueat. St. *haud malè.* Ep. *iam ipse cautor captu'st.*
Ipse in meo collo tuus pater cruminam collocauit.
Is adornat, adueniens domi extemplo vt maritus fias.

St. *Vno persuadebit modo, si illam qua adducta est mecum,*
Mihi ademsit Orcus. Ep. *nunc ego hanc astutiam etiam institui.*
Deueniam ad lenonem domum egomet solus. eum ego docebo.
Si qui ad eum adueniant, vt sibi datum esse argentum dicat
Pro fidicina, argenti minas se habere quinquaginta.
Quippe ego qui nundinis tertius meis manibus dinumeraui
Pro illa tua amica, quam pater suam filiam esse retur.
Ibi leno sceleratum caput suum imprudens alligabit,
Quasi pro illa argentum acceperit, qua tecum adducta nunc est.

Ch. *Versutior es quam rota figularis.* Ep. *iam ego parabo*
Aliquam dolosam fidicinam, nummo conducta quæ sit,
Quæ se emptam simulet, quæ senes duo docta ludificetur.
Eam ducet simul Apœcides ad tuum patrem. St. *vt paratè.*

Ep. *Eam permeditatam meis dolis, astutiisque onustam*
Mittam. sed nimis longum loquor, diu me estis demorati.
Hæc scitis iam vt futura sint, ab eo. St. *bene ambulato.*

Ch. *Nimis doctus ille est ad malefaciendum* St. *me quidem certò*
Seruauit consiliis suis. Ch *abeamus intrò hinc ad me.*

St. *Atque aliquanto libentius, quàm abs te sum egressus intus.*
Virtute atque auspicio Epidici cum præda in castra redeo.

FECISTI IAM OFFICIVM TV TVVM, &c.] senem Periphanē alloquitur, accepta ab eo pecunia. fecisti, inquit, officium tuum, cum pecuniam mihi numerasti: nunc me meum facere oportet, videlicet vt emā Fidicinam, quam amat filius tuus: quod expectat, & vult fieri senex: sed Epidicus officii sui esse intelligit, pecuniam à sene acceptā ad Strathippoclem deferre. PER HANC CVRAM Q.] per me quieto tibi licet esse: vel cura huius negotii quod mihi mandatum est, non debet tibi obstare, quominus quieto animo sis. Desine hoc curare, & aliud cura, & quieto es animo. ego enim hoc curabo. HOC QVIDEM IAM PERIIT] nunc secum loquitur Epidicus, à sene degressus. NISI QVID TIBI HINC IN SP. R.] nisi quid tibi Epidice, hinc referres ad spem placandi senis, & vitandi supplicii scilicet: vel nisi quid tibi ex hoc argento in futurum tempus detrahas. HOC OPP. POL.] hoc argentum valde politum est. CAEDE MODO TV MIHI] vel senem alloquitur absentem, irridens, quod sibi hanc pecuniam crediderit, & commiserit: vel aliquem ex spectatoribus significans sibi nullo pacto esse credendum. SIC EGO AGO] sic soleo eos fallere, qui mihi credunt, & qui mecum aliquid rei contrahunt, sic me gero in eos, qui mihi credunt: quare qui sapit, ne mihi credat. SIC EG. MO.] sic egère nostri maiores. LVCVLENTVM] candidum, pulchrum, optatum, fortunatum. VT FACILEM, ATQVE IMPETRABILEM!] quàm minimè laboriosū, & quàm idoneum ad id, quod volui, impetrandum, ac transigendum: *impetrabilem* hic accipiendum est, *ἐπιτευκτικόν*. Camerarius sic: quàm facilem se mihi præbuit senex/quàm exorabilem! ad senem referens. ego ad diem refero VT IMPORTEM IN COLONIAM HVNC AVSPICIO] vt hunc pecuniam ad eam rem, ad quam quæsita est, auspicatò deferam? allegoria est ducta à more veterum Romanorum, qui solebant commeatum ad exercitum in coloniā aliquam præsidii causa positum, impositum auspicato portare: idque auspicatò faciebant, ne interciperet, néue quid aliud incōmodi accideret. ACCIPE HOC SIS] accipe hoc si vis. SVPERFIT] superat, plus est, quàm satis est. quinquaginta minas scilicet à sene abstulerat. QVAM TV DANISTAE DEBES] debebat enim quadraginta minas duntaxat. MEVM TERGVM FLOCCIFACIO] meum tergum nihilifacio: quia dum tibi placere studeo,

committo, vt tergum meum loris, seu virgis concidatur. NAM QVID ITA?] quidnam ita? αἰνιγμόν. vel nam positū pro autem FACIAM PERENTICIDAM] à voce pera perenticidam finxit. risu quæsito, id ex paronomasia petitus. significat autem se facturum, vt Periphanes dicatur perenticida, quia toties cruminas & loculos suos exhauriat, Epidici dolis inductus, ac circumuentus. NIHIL MOROR, &c.] non curo vocabula vsitata & vulgata, noua & inusitata quæro. non moror, id est nihili facio, & contemno, seu potius non curo, & negligo sic Horatius. epist. 15 libro 1. *Nam vina nihil moror illius oræ.* ad quem locum de hoc verbo plura: & de eodem suprà nonnulla. PERATVM DVCTIVATE: AT EGO FOLLVTVM DVCT.] iocus est pendens ex superiore, ex ambiguo, & paronomasia, petitus. alludit autem ad supplicium patricidarum, seu parenticidarum, qui insuti in culleum, deiiciebantur in profundum. hoc igitur dicit, quoniam Periphanes factus est à me perenticida, quod non longe abest à parenticida. vos eum ductitate peratum, id est, in peram, quasi in culleum coniectum, tanquam parenticidam. ego eum follutum, id est, in follem impositum, ductitabo. Sic autem edidi *peratum follutum*: quod ita scriptum in omnibus nostris codicibus manuscriptis reperi, nisi quòd nonnulli habent *paratum*, pro *peratum*, mendosè. Quin Camerar. testatur sic quoque esse scriptum in suo, vt nos edidimus, quamuis *peratim* & *follitim* ediderit. quę lectio fortasse ferri potest, vt eam sic explicemus: vos senem peratim tanquam peram ductitare: ego eum tanquam follem, & vt follis ductitari & manibus pulsari solet, ductitabo. Omnino prior lectio, & explicatio mihi magis placet. NAM LENO] leno, qui vendidit patri fidicinam, quam ille filiam suam esse existimat. EGO RESOLVI] ego pecuniam, quæ ei debebatur, reddidi. DINVMERAVI] al. denumeraui. PATER QVAM SVAM N. ESSE] quam Fidicinam, pater tuus filiam suam esse credit. ITA EGO SVASI SENI, &c.] suasi seni, vt hanc puellam, quam amas, emeret, ne tibi, cum domum Thebis rediisses, eius puellæ copia esset, id est, ne tu ea potiri posses. EA IAM DOMI EST PRO FILLA] ea Fidicina iam domi est pro filia. NVNC AVCT. &c.] nunc dedit mihi Apœcidem auctorem, id est, cuius auctoritate res agatur, & emtio contrahatur, & cuius periculo negotium geratur. auctor enim est, cuius periculo & fide res geritur: & qui periculum præstat ἀξιόπιστος interpretatur is, qui vocabularium Latino-Græcum concinnauit. Nam seruus per se contrahens, præstare periculum non potest, hoc est, auctor esse non potest, neque ἀξιόπιστος. Scio autem hic nonnullos legi malè *cautorem* & ita expressum in exēpl. Ven. & Flor. & nōnullis aliis. sed quid est, quãobrē quidquã mutemus cum & omnes lib. manusc. *auctorē* habeant, nisi quod vnus & alter habēt *actorem*: & hæc lectio sit probabilissima: quãuis enim *cautorē* quoque probari possit, & ita infrà Apœcides appelletur nō lōgè: tamē *auctorē* quod hic ferè idem valet, suo loco mouere non placet. MANET ME] exspectat me. QVASIQVE AMARET, CAVEAT] scripturam antiquam repræsentaui, vt & Camerar. nisi quod, vt fortassis in suo libro reperit, edidit, *quasi qua*, cū diphtht. sed locū mēdosum esse suspicor: suspicor dixi? immò verò plane arbitror, a censeo. quæ enim sententia huius scripturæ esse possit, non video, nisi hæc. *quasique ipse amaret fidicinam sibi caueat*, quæ sententia absurda est. Legendum autem videtur, *quasi qui emeret, caueat*, hac sententia, quasi caueat ei, cui emeret, nempe Periphani, id est, quasi cautor esset periculi, si quod esset periculum in emptione. vel sic, quasi cùm emerem, caueat. vel sic, quasi qui emat, & caueat. vel sic, quasi qui emeres, caueat, id est, quasi caueat ei, qui emeret. caueat autem, id est, satis accipiat à Lenone, prædibus & prædiis. IAM IPSE CAVTOR, CAPTVS EST] ipse Apœcides, qui adhibitus est, vt aliis caueat, & ne alii capiantur, & qui tam diligenter vel sibi, vel aliis cauet, captus est. IPSE IN MEO COLLO, &c.] quasi hoc dicat, frustra hæc cautio adhibetur, cùm pater tuus ipse cruminam, seu crumenam suam mihi in manus tradiderit, meæ potestati permiserit, vt ex ea nummos meo arbitratu depromere queam. IS ADORNAT, ADVENIENS D. EXT. &c.] is parat omnia, vt simul atque veneris, vxorem ducas. participium *aduenient* debet cohærere cum prouocabulo *tu*, subintell. hoc modo, vt tu aduenient, &c. SI ILLAM, QVAE ADD. EST M. MIHI ADEMS. ORD.] si illa, quam mecum adduxi, mortua fuerit, si illam mihi ademerit Orcus. INSTITVI] paraui, reperi, excogitaui. AD LENONEM] qui patri suo Fidicinam vendidit, quam ille filiam suam esse credit. PRO ILLA TVA AMICA] pro illa Fidicina, quam olim amabas. ALLIGABIT] obligabit, verbis scilicet alligabit caput suum, id est, se ipse alligabit. VORSVTIOR ES, QVAM ROTA FIG.] versutior, seu callidior, & versatilior es, quàm rota figularis, quæ est versutissima, id est, versatilissima, & ad versandum facillima, rota figularis, alia ratione dicitur versuta seu vorsuta, alia Epidicus, seu quis alius callidus, vafer, & astutus. rota propriè versuta: vafri & callidi translate dicuntur versuti. M. Tull. lib. 3. de natura Deorum, *versutos eos appello quorum mens celeriter versatur*. ALIQVAM DOLOSAM FIDICINAM] aliam ab ea, quæ iam domi est: aliquam falsam fidicinam non veram fidicinam, id est, non illam, quam se emturum putat senex. QVAE SE EMTAM SIMVLET] quæ a me instituta, & præmonita simulet se esse à me emtam quinquaginta minis, quas modò à sene accepi. cùm sit conducta. SENES DVO] senes duos. duo pro, duos. vt suprà ambo pro, ambos. Virgil. lib. xi. Æneid. *Si duo præterea tales Idea tulisset, Terra viros*, &c. DOCTA] à me instituta, & erudita. Terent. Heaut. *perdocta est probè*. LVDIFICETVR] ludificet. ludos faciat. illudat. PERMEDITATAM] perfectè meditatam, atque exercitatam. ASTVTIISQ. ONVSTAM] & meis astutiis instructam, atque ornatam, atque adeo oneratam. HAEC SCITIS QVAM VT FVTVRA SINT.] scitis iam quomodo hęc futura sint. NIMIS DOCTVS, &c.] valde doctus. ἄγαν πεπαιδευμένος. AD ME] domum meam. ATQVE ALIQVANDO LIBENTIVS &c] & verò aliquantò libentius introibo domum tuam, quàm egressus sum domo tua aliquantò, id est, aliquam multo, non paulò. Sic autem legendum est, non vt habent libri vulgati, *aliquando*, plane mendosè. quomodo tamen edidit Camerarius. nostri libri quidem veteres omnes habent *aliquanto*. INTVS] intus hic significat motum de loco. VIRTVTE, ATQVE AVSPICIO EPIDICI, &c.] allegoria est à re militari. Virtute, atque auspicio Epidici, id est, consilio, prouidentia, ductu, auctoritate Epidici rem gerente, duce, auctore, & auspice Epidico. CVM PRAEDA IN CASTRA REDEO] domum redeo victor, & re bene gesta, & votorum, atque optatorum meorum compos. allegoria est, vt diximus.

PERIPHA.

PERIPHANES, APOECIDES, senes duo. SERVVS.

Non oris caussa modò homines æquum fuit
Sibi habere speculum, vbi os contemplarent suum:
Sed quid perspicere possent cor sapientiæ,
Igitur perspicere vt possent cordis copiam.
Vbi id inspexissent, cogitarent postea,
Vitam vt vixissent olim in adolescentia.
Vel quasi egomet, qui dum filij caussa cœperam
Ego me excruciare animi, quasi quid filius
Meus deliquisset me erga, aut quasi non plurimùm
Malefacta mea essent solida, in adolescentia.
Profectò deliramus interdum senes:
Fuit conducibile hoc mea quidem sententia.
Sed meus sodalis it cum præda Apœcides.
Venire saluum mercatorem gaudeo.
Quid fit? Ap. dij diæque te adiuuant, res prosperæ.
Pe. Omen placet. Ap. Quoi suppetunt res prosperæ.
Sed tu iubeas hanc intrò abducier. Ph. heus foras
Exite huc aliquis. duce istam intrò mulierem,
Atque audin'? Ser. quid vis? Pe. caue sirus cum filia
Mea copulari hac neque conspicere. iam tenes?
In ædiculam istanc seorsum concludi volo.
Diuortunt mores virgini longè, ac lupæ.
Ap. Doctè & sapienter dicis, non nimis potest
Pudicitiam quisquam suæ seruare filiæ:
Ædepol na istam tempore gnato tuo sumus
Præmercati. Pe. quid iam? Ap. quia dixit mihi,
Iamdudum se alius tuum vidisse hic filium.
Pe. Hanc ædepol rem apparebat. Ap. planè hercle hoc quidem est.
Ne tu habes seruum graphicum, & quantiuis pretij,
Non carus est auro contrà. vt ille fidicinam
Fecit nescire prorsus, se esse emtam tibi!
Ita ridibundam atque hilaram huc adduxit simul!
Pe. Mirum hoc qui potuit fieri. Ap. te pro filio.
Facturum dixit rem esse diuinam domi,
Quia Thebis saluus redierit. Pe. rectè institit.
Ap. Immò ipsus illi dixit, conductam esse eam,
Quæ hic administraret, ad rem diuinam, tibi.
Facturum dixit rem esse diuinam domi.
Ego illic me autem sic assimulabam, quasi
Stolidum, cùm bardum me faciebam. Pe. immò ita decet.
Ap. Res magna amici apud forum agitur. ei volo
Ire aduocatus. Pe. at quæso vbi erit otium,
Reuorte ad me extemplo. Ap. continuò hic ero.
Pe. Nihil homini amico est opportuno amicius,
Sine tuo labore quod velis, actum est tamen.
Ego si allegassem aliquem ad hoc negotium

Minus hominem doctum, minúsque ad hanc rem callidum.
Os sublitum esset. itaque me albis dentibus
Meus derideret filius meritissimo.
Atque haec stultitia'st, me illi vitio vortere,
Egomet quod factitaui in adolescentia
Quum militabam, pugnis memorandu meis,
Eradicabam hominum aureis quando occœperam.
Sed hic quis est? quem huc aduenientem conspicor,
Suam qui vndantem chlamydem quassando facit.

NON ORIS CAVSA, &c.] oris, id est, faciei causa. Socrates suadebat adolescentibus, vt in speculo formam suam, seu os suum contemplarentur. Si formosi essent, darent operam, vt animi pulcritudo corporis formę par esset: sin minus multo magis elaborarent, vt quod corpori deesset, animi virtute sarcirent. Exstant apud Apuleium in Apologia prima de speculi vtilitate pręclara, quæ ne sim longior, huc non adscribam. CONTEMPLARENT] contemplarent, pro contemplarentur, antiquè dictum. Nævius Danae, *Contemplo placidè formam & faciem virginis.* Titinnius Fullon. *Adspecta formam, atque os contempla meum,* hæc ex Nonio. SED QVID PE. SV.] id est, sed quo, vel sed vt, &c. COR SAPIENTIAE] id est, sapientiam quæ insit in corde seu in animo, vel per hypallagen, sapientiam cordis. vel cor sapientiæ, id est perfectionem & excellentiam sapientiæ, vt dixit Ennius *suada medullam.* IGITVR] postea, vt in Amphitr. *sin aliter fient animati, neque dent quæ petat: sese igitur summa vi, virisque eorum oppidum expugnassere.* Licet etiam interpretari *denique*, vt mauult Donatus. VITAM VT VIXISSENT OLIM IN ADOL.] vitam vixissent, atticismus. VEL QVASI EGOM. QVI] vel id est, οἷον, exempli causa, vt sit hæc sententia: exempli causa, vt ego ipse qui, &c. *quasi* pro quemadmodum etiam Lucretius vsurpauit. sic lib. 2. *Sed quasi naufragiis magnis, multisque coortis. Disiectare solet magnum mare transtra, guberna.* &c. *hic tibi si finita semel primordia quadam Constitues.* &c. EXCRVCIARE ANIMI, &c.] sic suprà, *absurdè facis, qui angas te animi.* ME ERGA] erga me. ἀναστροφή. Non est, d, littera interponéda, neque legendum *med erga*, vt est in libris vulgatis. Nam hæc interpositio corrumpit metrum. AVT QVASI NON PLVRIMVM MALEF. ESSENT, &c.] aut quasi vero non essent mea malefacta, & peccata: plurimum id est maxima ex parte in adolescentia solid... malefacta autem, id est grauia, integra suis partibus absoluta. sic alib. *solidam seruitutem*, dixit & Teren. *solida gaudia.* Malim autem hic legi, *aut quasi non plura malefacta.* &c. PROFECTO DELIRAMVS, &c.] M. Tull. in Catone, *Ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum leuium est, non omnium.* &c. FVIT CONDVCIBILE H. C. M. QVI] fuit vtile homines sibi habere speculum, in quo inspicere possent sapientiæ fontem atque originem. IT CVM PR.] venit cum Fidicina filio erepta. sic enim putant Periphanes & Apœcides, sed errant, vt euentus declarabit. QVOI SVPPETVNT RES PR.] pendent hæc ab illis superioribus, *dij deæque te adiuuant te, quoi res prospera suppetunt*: duas voces quæ reperiuntur quidem in libris manuscriptis, sed perspicuè natæ sunt ex glossa, *homines omnes*, delendas curaui, vt metrum corrumpenteis. HANC] Fidicinam quam ego emi: sed erat hæc conducta non emta. EXITE H. ALIQVIS] sic Te ent. *aperite aliquis actutum ostium,* &c. CAVE SIRIS, &c.] caue sinceris id est, noli sinere hanc Fidicinam cum filia mea coniungi, & congredi, neque sine conspicere DIVORTVNT MORES VIRG. L. AC. L.] longè diuersi sūt inter se mores virginis, & meretricis. Sic Horat. ait matronam meretrici esse disparē, epist. ad Lollium 1. lib. 1. *vt matrona meretrici dispar erit atque Discolor, infido scurra distabit amicus.* NON NIMIS POTEST PVDICITIAM, &c.] difficillima enim est virginis custodia. multi autem sunt pudicitiæ insidiatores. Itaque rectè Phocylides, vt alia pleraque monet parēteis, vt virginem puellam cubiculis bene clausis custodiant, neque ante nuptias in publicum prodere, immo verò pro foribus conspici sinant. Sic ille, Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισιν· Μηδέ μιν ἄχρι γάμων πρὸ δόμων ὀφθῆμεν ἐάσῃς. NAE ISTAM] libri omnes manuscripti habent *ne*, scriptum sine diphthongo. TEMPORE] tempori, mature, tempestiuè. GNATO TVO SVMVS PRAEMERC.] ante filium tuum sumus mercati. QVID IAM?] quid ita? quamobrem? GRAPHICVM] venustum, lepidum & veluti pictum. Nam picti homines sunt ferè veris pulchriores. Sic in Sticho *Graphicum mortalem Antiphonem.* significat autem esse ingenio polito, scito & eleganti. NON CARVS EST AVRO CONTRA, id est, si auro ematur, carè non ematur, sed vili: si quis eum auro impenso emere velit, non sit carus, aurum pretio æquat, aut etiam superat. Idem in Curculione, *Auro contrà cedo modestum ...* ad quem locum plura. VT ILLE FIDICINAM FECIT NESC. RE. &c.] quo pacto ille instituit fidicinam sic vt nesciret se tibi emtam esse? vel sic, quo pacto ille excogitauit, vt fidicina nesciret se emtā esse tibi, sed existimaret se tuo filio emtam esse? RIDIBVNDAM] risu di... plenam, effuse ridentem. MIRVM HOC QVI POTVIT F.] secutus sum libros vulgatos, quibus cum aliquot libri manuscripti consentiunt, nam alij habent. *Mirum hoc, quo potuit fieri,* quo modo Camerarius edidit. vtraque lectio recta, saltem probabilis non negabo tamen hanc alteram mihi videri sinceriorem quam secutus sum. *mirum hoc qui potuit fieri*, verumtamen iudicet lector. RECTE INSTITIT] malim legi, *rectam instat viam.* subintell. viam. Sic enim & Plautus ipse & alij veteres loqui solent, *insistere viam*, seu *instare*. suprà in Asinaria, *rectam instas viam*. Idem in milite glorioso, *error quam insistas viam.* IMMO IPSVS ILLI D.] immò Epidicus illi fidicinæ dixit. &c. ADMINISTRARET T.] ministraret tibi. FACTVRVM DIXIT &c.] subintell. te. BARDVM] bardus, stultus, inquit Festus. a tarditate ingenii appellatur, traditur, inquit ille, à Græco qui tardos βραδεῖς appellant. cetera lege apud Festum. sic ferè Nonius. bardum, inquit, ingenio tardū. Nam Græci βραδεῖς tardos dicunt. Homerus ἰλιάδ. Βραδέες μὲν γάρ τοι ἵπποι &c. Plautus in Persa, *Nimis tandem me quidem pro barda, & pro ruffa ... reor habitam esse abs te.* RES MAGNA AMICI AP. F.] res magna amici mei in foro disceptatur, & in discrimine versatur.

Ita

ISE ADVOCATVS] præstò esse, & eius causæ fauere tacitus. EXTEMPLO] continuò. NIHIL' HOMINI AMICO'ST, &c.] hæc secum loquitur Periphanes existimans suis rationibus valde bene esse consultum, & negotium suum diligenter & sapienter ab Apœcide gestum, cum vehementer errer · ordo autem est hic, Nihil est homini amicius, id est, carius amico opportuno, id est, vtili, & ad rem mandatam bene gerendam idoneo. QVOD VELIS] quod quispiam velit, secunda persona pro tertia non definita. ACTVM'ST TAMEN] quamuis nullum laborem susceperis ALLEGASSEM] priuatim misissem. MINVS HOM. DOCT] hominem minus doctum. CALLIDVM solertem, sagacem. OS SVBLITVM ESSET] subintellige mihi, .i. ego essem deceptus, ac ludibrio habitus. hoc genere loquendi Plaut. vtitur millies. ALBIS DENT] i. risu profusio nam qui profusè rident, & cachinnantur, denteis nudant, ac retegunt. Itaque dentibus albis, id est, dentibus nudis, vt Virgilius loquitur in alia re, lib. 4. Georg. *Discissis nudis laniabant dentibus artus.* Idem libro 7. Æneid. *Ipse pedes tegmen torquens immane leonis, Terribili impexum seta, cum dentibus albis,* &c. ME ILLI VITIO VORTERE, EGOMET QVOT F.] me illi vt vitium obiicere, quod ego ipse adolescens crebrò facere consueui. Sic suprà eadem fabula, *quis erit, vitio qui id vortat tibi?* ERADICABAM HOM.] obtundebam hominibus aureis, homines enecabam meis pugnis commemorandis: neque cùm semel cœperam, finem facere poteram. SVAM QVI VNDANTEM CHL. Q. F?] qui suam chlamydem facit fluctuantem agitando, id est, qui ita chlamydem suam quassat, id est, mouet, seu agitat incedendo vt vndarum speciem præbeat? Profert Nonius hunc versum in voce, *quassum*, vbi *quassare* interpretatur, mouere.

MILES, PERIPHANES, FIDICINA.

	Caue præterbitas vllas ædis, quin roges
	Senex vbi habitat Periphanes Platenius.
	Incertus tuum caue ad me retuleris pedem.
Pe.	*Adolescens si istunc hominem, quem tu quæritas,*
	Tibi commonstrasso, ecquam abs te inibo gratiam?
Mi.	*Virtute belli armatus promerui, vt mihi,*
	Omneis mortalis deceat agere gratias.
Pe.	*Non repperisti adolescens tranquillum locum,*
	Vbi tuas virtutes explices, vt postulas.
	Nam strenuiori deterior si prædicat
	Suas pugnas, de illius ore fiunt sordidæ.
	Sed istum quem quæris Periphanem Platenium,
	Ego sum, si quid vis. Mi. *nempe quem in adolescentia.*
	Memorant apud reges armis arte duellica,
	Diuitias magnas indeptum? Pe. *immò si audias*
	Meas pugnas, fugias manibus dimißis domum.
Mi.	*Pol ego magis vnum quæro, meas cui prædicem,*
	Quàm illum qui memoret suas mihi. Pe. *hic non est locus;*
	Proin tu alium quæras, cui centones farcias.
Mi.	*Animum aduorte, vt, quod ego ad te venio, intelligas.*
	Meam amicam audiui te esse mercatum. Pe. *attate.*
	Nunc demum scio ego hunc, qui sit: quem dudum Epidicus
	Mihi prædicauit militem. adolescens, ita'st
	Vt dicis, emi. Mi. *volo te verbis pauculis,*
	Si tibi molestum non est. Pe. *non edepol scio,*
	Molestum non est mihi si dicis quid velis.
Mi.	*Mihi illanc vt tramittas: argentum accipias.*
Pe.	*Habeas.* Mi. *nam quid ego apud te parcam proloqui?*
	Ego illam hodie volo facere libertam meam,
	Mihi concubina quæ sit. Pe. *te absoluam breui,*
	Argenti quinquaginta mihi illa empta est minis.
	Sexaginta mihi si denumerantur minæ,
	Tuas possidebit mulier faxo ferias:

Atque ita prefectò, vt eam ex hoc exoneres agro.
Mi. Estne emta mihi hac? Pe. istis legibus habeas licet.
Mi. Conciliauisti pulcrè. Pe heus foras educito
Quam introduxisti fidicinam. atque etiam fideis,
Et qua accessere te addam dono gratiis.
Age accipe hanc sis. Mi. qua intemperia te tenent?
Quas tu mihi tenebras trudis? quin tu fidicinam
Produci intus iubes? Pe. hac ergo est fidicina.
Hic alia nulla'st. Mi. non mihi nugari potes.
Quin tu huc producis fidicinam Acropolistidem?
Pe. Hac, inquam, est. Mi. non hac, inquam, est. non nouisse me
Meam rere amicam posse? Pe. hanc, inquam, filius
Meus deperibat fidicinam. Mi. hac non est ea.
Pe. Quid non est? Mi. non est. Pe. Vnde hac igitur gentium est?
Equidem hercle argentum pro hac dedi. Mi. stultè datum
Reor, atque peccatum largiter. Pe. immo hac ea'st.
Nam seruum misi, qui sectarier solet
Meum gnatum. ipse hanc emit fidicinam. Mi. hem istic homo
Articulatim te concidit, senex, tuus
Seruus. Pe. quid? concidit? Mi. nihil sed suspicio'st.
Nam pro fidicina illac hac supposita est tibi,
Senex tibi os est sublitum planè & probè.
Ego illam requiram iam vbi vbi est. bellator, vale.
Pe. Euge, euge, Epidice: frugi es, pugnauisti. homo es,
Qui me emunxisti mucidum, minimi pretij,
Mercatus te hodie'st de lenone Apœcides?
Fi. Ehodum, ego istunc hominem nunquam audiui ante hunc diem.
Neque me quidem emere quisquam vlla pecunia
Potuit, qua plus iam sum libera quinquennium.
Pe. Quid tibi negotij est mea domi igitur? Fi. audies.
Conducta veni, vt fidibus cantarem seni,
Dum rem diuinam faceret. Pe. fateor me omnium
Hominum esse Athenis Atticis minimi pretij.
Sed tu nouistin' fidicinam Acropolistidem?
Fi. Tam facilè, quàm me. Pe. vbi habitat? Fi. postquam libera'st, vbi
Habitet dum, incertò scio. Pe. eho quis eam liberauerit,
Volo scire, si scis. Fi. id quod audiui, audies.
Strathippoclem audiui Periphani filium
Absentem curauisse vt fieret libera.
Pe. Perij hercle, si istac vera sunt, planissimè,
Meum exenterauit Epidicus marsupium.
Fi. Hac sic audiui. nunquid me vis ceterum?
Pe. Malo cruciatu vt pereas, atque abeas citò.
Fi. Fideis non reddis? Pe. neque fideis, neque tibias.
Propera igitur fugere hinc. si te dij amant. Fi. abiero.
Flagitio cum maiore pòst reddes tamen.
Pe. Quid nunc? qui in tantis positus sum sententiis:
Eamne ego sinam impunè? immo etiam si alterum

Tantum

Tantum perdundum est, perdam potius quàm sinam
Me impune irrisui esse habitum, depeculatum eu.
Sic mihi data esse verba praesenti palàm?
Atque me minoris facio prae illo, qui omnium
Legum atque iurium fictor, conditor cluet.
Is etiam sese sapere memorat, malleum
Sapientiorem scilicet esse manubrio.

CAVE PRAETERBITAS] caue praeter eas vllas aedeis, puer, quin rogites, vbi Periphanes Platenius commoretur. Puerum si um alloquitur. beto, is, it. valeteo, i, i t. hinc praeterbito, is, it. hoc est, praetereo. Pacuuius in Niptris, *Vos hinc defensum patriam in pugnam beritis*. Idem in Medo, *Si teste peregrinare si me conor, prohibet betere*. INCERTVS TVVM CAVE, &c.] caue ad me redieris, nisi certò scieris vbi habitet Periphanes. RETVLERIS PEDEM] referre pedem, est regredi, & redire. Horat. ad Pisonem, *Vnde pedem referre pudor vetat aut operis lex*. TIBI COMMONSTRO] tibi commonstrauero. ECQVAM NAS TE INDEO GRATIAM] nunquam mihi referes, aut habebis gratiam? VIRTVTE BELLI, &c.] gloriosus miles non vult cuiquam supplicare, nec gratiam debere. NON REPP. ADOLESCENS] non reperit adolescens locum idoneum seu opportunum, in quo tuas virtutes commemores, seu praedices, quemadmodum aequum esse censes, tranquillum locum vocatio à mari. in tranquillo loco commodè nauigare licet, in loco minus tranquillo, non licet. NAM STRENVIORI DETERIOR SI PRAEP. &c.] nam si minus strenuus suas pugnas strenuiori praedicat, pugnae illae hominis minus strenui, eius ore praedicatae sordescunt: id est, contemnuntur, & nihil fiunt. Virgilius in Aen. *quoniam [illegible] tibi [illegible]*. Horat. in epist. & libro 1 *pretium aetas altera sordet*. Huc illud quoque pertinet, *Laus in suo cuiusque ore sordescit*. hac de re Cicero in epist. ad L. Luceium libro 5 epist. & Plutarch. in lib. περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως. SED PISTVM QVEM QVAERIS, &c.] id est, sed ego ille sum, quem quaeris, Periphanes Platenius. *istum quem*, more suo dixit, quo antecedens & relatiuum eiusdem casus esse solent, quae de re alibi. MEMORANT] aiunt, dicunt. ARMIS, ARTE DVELLICA] [illegible] dictum. armis, arte duellica id est, arte bellica. duis, pro bis. duellum, pro bellum, duonum, pro bonum dixisse veteres constat. INDEPTVM] adeptum, consecutum. FVGIAS DIMISSIS MANIBVS] id est, fugias celerrimè, & contentissimo cursu. nam qui contentè fugiunt, manus demittere, seu potius dimittere, & iactare solent: quod dicunt Graeci [illegible]. quod vsurpat Aristotel. in libro 4 de morbis ad Nicom. & libro de progressu animal. [illegible]. & Theophrast. in libell. qui inscribitur [illegible] [illegible], id est, dimissis manibus, & gi[illegible] toto gradu tales homines fugere oportet, quisquis vult febri carere. vsurpat hoc loquendi genus iterum Plautus Pseud. *quia mea demissis manibus [illegible]*. QVI NAM S. M.] qui mihi suas referat, seu commemorat. QVI CENTONES FARCIAS] centones farcire hic prouerbialiter dictum, pro sua facinora non digna fortasse, quae audiantur singillatim, & particulatim alijs recitare. vel sic, centones farcire est mendacia consuta, & consarcinata alijs venditare. Sic autem habent omnes libri manuscr.

& vulg. vt edidimus. Nonnulli tamen legi volunt, *qui centones sarcinas*, quod probabilius videtur: ego tamen nihil mutare ausus sum. centones enim dicti sunt ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, hoc est à pungendo. & centones sarciuntur, non farciuntur. QVOD EGO AD TE V.] id est, propter quod ad te venio. ATTATAE] interiectio, re aliqua expectata gestientis. NVNC DEMVM SCIO E. E. Q. S.] nunc tandem scio, quis hic sit. haec secum loquitur Periphanes à milite aduersus adspectatores conuersus. QVEM DVDVM EPID. &c.] is miles est, quem mihi dudum praedicauit Epidicus suprà. *Quia enim mulierem illam alibi adolescens deperit, Auro opulentus, magnus miles gloriosus*. VOLO TE V. P.] subintell. conuenire. MIHI ILLANC VT TR.] vt mihi illam fidicinam tradas. pecunia accepta nonnulli ex lib. nostris manuscr. habent, transmittas. NAM QVID EGO APVD TE P. P.] subintell. aliquid est in his loquendi generibus verbi causa, dicam tibi liberè, & exponam tibi ingenuè, quamobrem ego eam emere velim, subiunge nunc quod sequitur, & aptè cohaerebit, hoc modo: nam quid ego apud te parcam, id est, fugiam, verear, timeam, cuncter dubitem proloqui, seu profe[illegible], quod in animo habeo? vel dic rationem esse positam ante propositionem: vel ante id, cuius est ratio quod apparebit, si quis inuertat hoc modo: Ego illam hodie volo facere libertam meam, &c. nam quid ego apud te, &c. sic apud Homer. in A. [illegible]. Καὶ γὰρ ἐγὼ θεός εἰμι, [illegible], [illegible] [illegible], &c. Ordo enim, & sententia est, at oportet etiam laborem meum non irritum reddere. Deinde sumendus est versus. [illegible], &c. id est propter duas caussas, & propter genus seu aetatem, & quia tua coniunx dicor. sequitur nunc ratio, quae priore loco erat posita. [illegible], &c. i. etenim ego quoque Dea sum: genus autem mihi est, vnde tibi, &c. MIHI CONCVBINA QVAE SIT] sic & alibi liberae sunt patronis suis concubinae: quod & à nobis notatum, atque obseruatum est. quin Vlpianus iurisconsultus libro 25. Digest. titulo de Concubinis, non vult licere libertae patroni sui concubinae ab inuito patrono discedere, vt alteri se in matrimonium det: quippe cùm honestius sit, inquit, patrono, libertam concubinam, quàm matremfamilias habere. TE ABSOLVAM BREVI] non morabor te diutius. TVAS POSSIDEBIT MVL. FAXO FERIAS] faxo, vt haec mulier tuas ferias possideat, id est, sinam hanc mulierem tecum feriatam esse: haec mulier tecum ferias agitabit, & otio fruetur: haec mulier tuarum feriarum, tuique otii erit particeps. significat militem esse feriatum, minimèque in negotiis gerendis occupatum, & mulierem communiter cum eo feriatam futuram. Videtur autem sic dictum, possidebit ferias. illud in Captiuis, *Ita Gelli [illegible], [illegible] esuriales ferias*. ATQ. ITA PROFECTO, VT EAM EX HOC E. AGNO.] atque ita prof. [illegible], vt eam longe hinc abducas, & hunc agrum ea exoneres. hoc est, vt

meam domum muliere inutili & edaci, tanquam onere leues vel ægrum accipe pro tota terra Attica, vt sup eam ex hoc agro exoneres: pro ea, hunc agrum exonere, hypallage est. ISTIS LEGIB. H. L.] ista conditione tibi empta est. CONCILIAVISTI P.] eam mihi probè emisti, seu parasti. Sic Terent. Eunucho. *male conciliate.* FIDES] chordas citharæ: citharam ipsam. M. Tull. in Hortens. *Ponendæ sunt fides, & tibiæ* Virg. lib 6. *Threicia fretus cithara, fidibusque canoris.* GRATIIS] nullo pro eis pretio accepto χαριζόμενος σοι, gratificans tibi: largiens tibi, vt gratiam abs te ineam. SIS] si vis. suprà in Capt. *Nunquam erit tam auarus, quin te gratiis emittat manu.* QVAE INTEMPERIAE TE TENENT?] sup in Aulul. *Nescio pol, quæ illunc hominem intemperiæ tenent.* miles visa muliere sibi ignota, & non agnoscens eam, quam quærit, sic Periphanem increpat. QVAS TV MIHI TEN. TR.] quam tu mihi ignotam mulierem obtrudis? INTVS] domo. HAEC ERGO EST F.] tu fidicinam tibi domo produci postulas. ergo habes quod petis, & postulas, quia hæc fidicina est. NON MIHI N. P.] non sum is, quem nugis, & inanibus verbis lactare, & capere queas. PRODVCIS] foras, & palàm ducis. RERE] reris, arbitraris DEPERIBAT.] perdite amabat. VNDE HAEC IG. ESTI] vnde gentium, vnde terrarum, vbi terrarum, quo locorum, & similia, iam antea notata sunt. ATQ. PECCAT. LAR.] & esse peccatum abs te grauiter, seu valde, seu effusè. QVI SECTARIER'S &c] qui filium meum assiduè sequi solet: quo magis eam huic notam esse probabile est. IPSE HANC EMIT FIDICINAM] secutus sum libros manusc. qui omnes ad vnum sic habent: & ita edidit Camerarius. Nam libri vulgati mendosè habent, *Nam seruum misi, qui sectarier solet. ipse hanc meo articulo emit fidicinam* quam lectionem tamen probat, & explicat Alciatus lib. παρέργων iuris xi cap. xii. meo articulo, inquit ille, id est, quasi meis digitis licitationes enim micantibus, & sublatis digitis fieri solebant, vnde mancipes dicti. hactenus ille. non sunt autem falsa quæ scripsit, sed ab hoc loco sunt aliena, neque ad rem quidquā pertinent, tanti refert libris vti emendatis ISTIC HOMO] Epidicus. ARTICVLATIM TE CONCIDIT] per articulos te comminuit te in frusta, & in minutas parteis, quasi per articulos. dissecuit. tralatio est. propriè vsurpauit M. Tull in oratione pro Flacco, *manus, quas concidit: digitos, quos confregit: neruos, quos concidit, restituere non potest.* NIHIL: SED SVSPICIO'ST] nihil, non plane negat: sed extenuandi eius, quod grauius dixerat, gratia positum est, quasi ita diceret, si te concidit articulatim: at te circūuēnit dolis, tibique os sublcuit. vel sic, non affirmo te ab Epidico articulatim esse concisum, sed suspicor. præterea admonendus est lector, *nihil.* hoc loco esse vnius syllabæ. Iam quod ad vocem *suspicio* secunda syllaba longa est. quòd eò dico, ne quis adductus quorundam auctoritate, quæ tamen leuis est, patet legendum *suspectio'st.* SENEX TIBI OS EST SVBLITVM PL. &c.] id est, ô senex, tu illusus & pro ridiculo, ac delectamento habitus es. tractum à genere ludi, inquit Nonius, quo dormientibus ora pinguntur. Plautus, *Fidei censebam maximam multò fidem Esse. ea sublinit os mihi penissimè* Prouerbium est etiam Græcis vsitatū. [illegible] quod ad ora sui libri adscripserat Simeo Bosius vir doctissimus, idémque mihi amicissimus. BELLATOR'S VALE. sic appellat senem miles pro iocum, & ludibrium. EVGE, EVGE, EPIDICE, &c] hæc hîc cum Epidico absente loquitur senex, se ab eo deceptum esse. tandem intelligēs PVGNAVISTI] pugnas memorabileis. & strages edidisti: strenue & fortiter te gessisti. M. Tullius libr. i. epist. ad Atticum. *Dij immortales, quas ego pugnas, & quantas strages edidi!* tralate dictum. HOMO ES] non bellua, sed homo es, non es stipes aliquis, aut truncus, sed rationis, & consilii particeps. QVI ME EMVNXISTI MVCID. P.] apte dictum. Nam emungendi sunt mucidi. sunt autem mucidi ii, quibus nasus muco ris plenus est: vt paruuli pueri esse solent, quos [illegible] appellant Græci. significat igitur Periphanes, tanquam puerum paruulum, & infantem, nondum consilii & rationis compotem, seu tanquam stolidum, & fatuum aliquem, ab Epidico esse argento emunctum, hoc est, spoliatum, delusum, & compilatum. Sic loquitur Terentius in Phormione, *Geta. Ω. hem. Ch. quid egisti? G. emunxi argento senes.* ad quem locum Donatus notat, mire cum è contrario dicatur emunctus homo, elegans, & facetus, vt Horat. de Lucilio, *emunctæ naris.* hactenus Donatus. Idem Horatius rursus in epistola ad Pison. *Pythias emuncto lucrata Simone talentum.* vbi emuncto Simone, sic dictum, vt hic. *qui me emunxisti mucidum.* & vt apud Terentium, *emunxi argento senes.* MERCATVS TE HODIE'ST DE LEN. &c.] fidicinam conductitiam interrogat, quæ ab Epidico supposita erat pro ea fidicina, quam Strathippocles amare dicebatur. EHODVM] in omnibus libris, quos quidem viderim, nomen fidicinæ huic interiectioni præpositum, indicare esse vocem fidicinæ conductitiæ, sed ego existimo, *ehodum* esse vocem Periphanis, eam hortantis, vt respondeat: & nomen fidicinæ esse præponendum his demum verbis: *ego illum. hominem,* &c. NEQVE ME QVIDEM EMERE QVISQVAM VLLA P. P. &c] quare nemo se emere potuerit, rationem necessariam subiunxit: nām libertas æstimari pretio non potest. & liberæ personæ vendi non possunt: neque vllius in commercio sunt. AVDIES, CONDVCTA VENI] ab hoc loco aperiuntur Epidici doli. QVAE PLVS IAM SVM L. Q.] id est, quæ iam plus quam quinquennium libera sum. ATHENIS ATT.] Athenas Atticas dixit, vt distinguat ab aliis Athenis. Nam Stephanus quinque aut sex vrbeis hoc nomine appellatas fuisse tradit. Sic in Mil glorios. *Is amabat meretricem aquè Athenis Atticis.* Idem in Rud *Immo Athenis natus, altusque, educatusque Atticis.* Idem in Trucul. *Nunc ad amicam decimo mense post Athenas Atticas viso* Plin ue Iunior libr. 4 epist. *Non medius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim.* M Tull. in orat. ad Brut. *Itaque nobis monendi sunt ij quorum sermo imperitus increbuit, qui aut dici se desiderant Atticos, aut ipsi Attice volunt dicere, vt mirentur hunc (Demosthenem) maximè: quo ne Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas.* SED TV NOVISTIN' FID. ACROPOLISTIDEM?] hæc ea erat, quam amabat Miles, & quam quærebat: quam denique emerat Epidicus mādatu Strathippoclis, cum persuasisset seni Periphani eius esse filiam. Itaque erat in ædibus Periphanis. sed existimabat esse filium suum. VBI HABITET DVM INCERTO SCIO] non satis certò scio, vbi etiam habitet, postquam libera facta est, antequam libera esset, vbi habitaret, certè sciebam: nunc nescio. nonnulli libri habent *incertè scio.* PERIPHANI F.] Periphanis filium. Periphani, pro, Periphanis. vt Themistocli, Pericli, & similia pro Themistoclis Periclis, & sim. de quib. in notis Ciceronianis. EXENTERAVIT] funditus exinaniuit, penitus exhausit. quasi intestina ipsa marsupii eripuit. sopra ead fabula, *Acutum cultrum habeo, senis qui exenterem Marsupium.* NVNQVID ME VIS CETERVM?] sermo abeuntis, aut abire parantis. *ceterum,* autem, id est, ceteroqui. quod ad cetera attinet. vulgus dicit *ad reliquum.* FLAGITIO CVM

MAIORE

MAIORE POST R. T.] reddes cum maiore dedecore. nam te hic ante ædeis tuas pipulo differam. suprà in Aulul. *Ita me benè amet Lauerna: te iam, nisi reddi Mihi vasa iubes, pipulo hic differam te ante ædeis* QVIN IN TANTIS POSITVS SVM.] id est, qui tot seu tantis potius damnis affectus sum. tractum à more iudiciorum. Nam qui sententiis iudicum damnati sunt, damnis augentur. Alii sic, qui in tantis criminibus positus sum. seu, cui tanta crimina illata sunt: vt cōsequens pro antecedente positum intelligamus. mihi prior explicatio magis placet. immò neutra satis placet. Itaque sic potius explicemus & subtilius. qui in tantis sententiis positus sum. id est, qui me tot & tā magnis damnis affectum esse sentio. qui in tantis malis & damnis versor, qui tot detrimenta accipio, & sentio: vt alludat ad verbum sentiendi. & quo sententia dicta est. Nonnulli etiam sic explicāt, qui in tantis fabulis ac sermonibus versor: de quo homines vulgò & passim loquuntur, vt stolido & bardo. Nonnulli sic, qui habeor tantus vir, & tā sapiens, vt mea dicta tanquam sententiæ graues vulgò circumferantur & celebrentur. De quo tam bene sentiunt & existimant homines, iudicet lector, & aliquid melius reperiat. EAMNE EGO. SINAM IMPVNE] ecclipsis, vsitata iratis & perturbatis. eamne iniuriam mihi impunè factam esse patiar? & ita ferè Camerar. Nonnulli sic. Eámne ego sententiam aduersus me impunè esse latam feram? quę explicatio minus placet ME IMPVNE IRRISVI ESSE H.] me impunè ludibrio esse habitum ab Epidico & filio. quidam libri manuscr. non habent *impunè*. sed in eo mendosi sunt. præterea legendum *irrisui*, non *irrisū*, vt habent libri vulg. & cum vulgatis consentientes manusc. nonnulli, quos & Camerar. secutus est. DEPECVLATVM EIS] depeculatum ab eis. Depeculatum passiuè accipiendum. sic M. Tull. in Orat. pro Rosc. Amer. Omnia scelera vno maleficio cōplexa dixit. sic alia innumerabilia ab eodem, & ab aliis dicta sunt. PRAESENTI. PALAM] subintell. sinam, vel feram. vel aliud simile. *præsenti*, non temerè dixit. nā quemadmodum Arist. lib. 2. Rhet. ait eos, qui alicui præsenti & in os maledicūt. maiorem iram ei commouere, quàm si absenti. propterea quod maior inest in illo maledicto, quàm in hoc, contumelia. maiórque contemptus: ita hîc Periphanes grauius irascitur quod præsens ab Epidico delusus ac deceptus est. Præterea etiā hoc dici potest, Periphani turpius esse, cum præsentem & videntem in suo negotio gerendo illusum & captū esse, cùm sibi cauere posset ac deberet, quàm absentem. cùm sibi cauere nō posset PRAE ILLO] Apœcide, qui tamen te declarauit se esse insipientem, stultū atque imprudentem. LEGVM ATQVE IVRIVM FICTOR, C. CL.] nonnulli libri manusc. habent, *iurum*, ego tamen nihil muto, quāuis metri ratio *iurum* postulare videatur. nam *iurium* nihilominus dissyllabum esse potest, συνιζησει. fictor, id est, scriptor, & quasi compositor *cluet*, hoc est, audit, nominatur, dicitur κλύει ἀκούει. Iam fictor, conditor, ἀκουσθῆναι dictum est. IS ETIAM SAPERE M.] is, qui ita insipiens est. se sapere memorat. MALLEVM SAP. SCILICET ESSE MANVBRIO] hic erat lacuna in libris omnib. manuscr. inter vocem *sapientiorem* & *manubrio*, vno excepto: in quo sic erat expleta aliena manu, *malleum sapientiorem scilicet esse manubrio*. non inepta sententia. significat enim comice & εἰρωνικῶς Periphanes Apœcidem se esse sapientiorē, vt malleus plus sapit quàm manubrium. malleus enim plus quidem efficit in manibus fabrorum & similium opificum, quam manubrium: sed manubriū malleo sapientius est nam & malleus sine manubrio inutilis est, & manubrium malleo dat facultatem, viamque aperit, qua efficere possit. Hinc prouerbium quo in Aulul. vtitur, eximere è manu manubrium. quod significat adimere facultatem & rationem precidere. & consilium disturbare rei gerēdæ. *scilicet esse* autem, id est, scire licet esse, perspicuum est esse. vt suprà in Asin. *Ita scilicet facturam*, & in Curcul. *Item alios deos facturos scilicet*. Lucret. libr. 2. *Scilicet esse glebosa tamen cum squalida cōstent*. ad quem locum plura: possunt etiam hæc pendere à superioribus, hoc modo, Is etiam sese sapere memorat: malleū sapientiorem, scilicet memorat esse manubrio. ironia est: est autem manubrium, id, quo malleus tenetur, dictum, vt docet Var. ab eo quod manu teneatur.

MVLIER, PERIPHANES senex.

SI quid est homini miseriarum, quod miserescat miser ex animo,
Id ego experior, quoi multa in vnum locum confluunt quæ meum
Pectus pulsant simul. multiplex ærumna exercitam habet: paupertas,
Pauor territat mentem animi: neque vbi meas collocem spes,
Habeo vsquam munitum locum, ita nata mea hostium'st potita.
Neque ea nunc vbi sit nescio. Pe. *quis illæc est mulier, timido*
Pectore peregrè adueniens, quæ ipsa se miseratur? Mu. *in his dictum'st*
Locis habitare mihi Periphanes. Pe. *me nominat hæc, credo ego*
Illi hospitio vsus euenit. Mu. *peruelim mercedem dare,*
Qui monstret eum mihi hominem, aut vbi ille habitet. Pe. *noscito ego hanc.*
Nam videor nescio vbi me vidisse prius. éstne ea, an non?
Est, quam animus retur meus? Mu. *di boni, visitaui antidhac.*
Pe. *Certè ea est, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.*
Mu. *Planè hic ille est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam*
Pepulit. Pe. *quæ meo compressu peperit filiam, quam domi*
Nunc habeo. Mu. *quid si adeam?* Pe. *haud scio an congrediar, si hæc ea'st.*

Mu. *Sin est is homo, sit ut anni multi me dubiam dant.* Pe. *lo ga*
Dies meum incertat animum, sin ea est, quam incerto autumo, hanc
Congrediar astu. Mu. *muliebris adhibenda mi malitia nunc est.*
Pe. *Compellabo* Mu. *orationis aciem contra conferam.*
Pe. *Salua sis.* Mu. *salutem accipio mihi & meis.* Pe. *quid caterum?*
Mu. *Saluus sis, quod credidisti reddo.* Pe. *haud accuso fidem.*
Nouin' ego te? Mu. *si ego te noui, animum inducam ut tu noueris.*
Pe. *Vbi te visitaui?* Mu. *inique iniurius.* Pe. *quid iam?* Mu. *quia*
Tua memoria interpretari me aequum censes. Pe. *commode*
Fabulata es Mu. *mira memoras.* Pe. *hem istuc rectius*
Meministin'? Mu. *memini id.* Pe. *in Epidauro.* Mu. *ah guttula*
Pectus ardens mihi adspersisti. Pe. *virgini pauperculae*
Tuaeque matri me leuare paupertatem? Mu. *tun' is es?*
Qui per voluptatem tuam in me aerumnam obseuisti grauem.
Pe. *Ego sum, salue.* Mu. *salua sum, quia te esse saluum sentio.*
Pe *Cedo manum* Mu. *accipe aerumnosam & miseriarum compotem*
Mulierem retines Pe. *quid est, quod vultus te turbat tuus?*
Mu. *Filiam quam ex te suscepi.* Pe. *quid eam?* Mu. *eductam perdidi.*
Hostium est potita. Pe. *habe animum lenem, & tranquillum face.*
Domi meae ecquam saluam & sanam nam postquam audiui illico
Ex meo seruo illam esse captam: continuo argentum dedi
Vt emeretur. ille eam rem adeo sobrie & frugaliter
Accurauit, vt alias res illest impense improbus.
Mu. *Fac videam, si me vis viuere.* Pe. *eho Canthara, statim iube*
Acropolistidem prodire, filiam ante aedis meam,
Vt suam videat matrem. Mu. *remigrat animus nunc demum mihi.*

SI QVIDEST HOMINI M.] hic loquitur, & primum in scenam prodit mulier illa Epidauria quae olim à Periphane compressa fuit. induciturque Periphanes. & filiam ex illo compressu natam, quaerens quam domi apud se esse putat errans & ab Epidico illusus Periphanes. Ita iterum se ab Epidico dolis circumuentum esse reperit Periphanes, quod illius suasu eam puellam emerit quae non esset filia, cùm esse filiam crederet. QVOD MISERESCAT MISER EX ANIMO] propter quod miser euadat, cum sit miser ex animo: id ego, &c. *miserescat*, hic personale est ab indicatiuo primae personae miseresco, quod hic valet miser fio, seu miser euado. *miserescat miser* autem dictum est more Plautino: cuius est coniungere cum verbis nomina, aduerbia & adiectiua eiusdem originis. nam verbum substantiuum, *est*, quod reperitur in plerique libris *ex animo*, deleui, vt sententiam corrumpens. IN VNVM LOCVM CONFLVVNT.] in vnum locum concurrunt. tralatio à rebus liquidis. PVLSANT] percutiunt, permouent. MVLTIPLEX AERVMN.] sic legendum non *aerumnam*, vt habent omnes ferè libri. Licet autem haec referre ad superiora, & cum iis coniungere: hoc modo, quot mala in vnum locum confluunt. quae meum pectus pulsant simul: multiplex aerumna meum pectus pulsat. vel multiplex aerumna confluit, quae meum pectus pulsat? sed malim coniungi cum iis, quae sequuntur, hoc modo: multiplex aerumna exercitam habet, subintelligitur, me. EXERCITAM HABET] subintelligitur, me. *exercitam habet*, autem, id est, exercet, fatigat, vexat. Idem Bacchid. *qua sodalem, at me exercitum habet* Sueton in Tiberio non longè a principio. *Infantiam pueritiamque habuit laboriosam, & exercitam* seu, vt in aliis libris legitur, *exercitatam*. quem locum eo libentius protuli, quod in libris vulgatis legitur, *luxuriosam*, pro *laboriosam*. Alioqui apud Suetonium paulo aliter dictum est *habere exercitam*, quam apud Plautum. PAVPERTAS, PAVOR TERRITAT] paupertas, pauor, ἀσυνδέτως, posita. paupertas territat mentem animi: pauor item territat mentem animi. MENTEM ANIMI] mentem, quae est in animo, tanquam oculus in corpore. praestantissimam, & intimam animi partem. Sic suprà in Cistellaria, *Nullam mentem animi habeo* ad quem locum haec de re plura. & in commentariis Lucretianis. libro 4. ibi, *Mens animi vigilat*. & in Horatianis epist. ad Vill. libr. 1. ibi, *tamen istuc mens, animusque fert. & amat spatiis obstantia rumpere claustra*. NEQVE VBI MEAS COLL. SP. HABEO VSQVAM MVNITVM LOCVM] ordo est, neque vsquam habeo locum munitum, vbi spes meas collocem locum munitum, [illegible]. HOSTIVM EST POTITA] in hostium potestatem peruenit. suprà in Captiuis, principio, *Postquam meus Rex est potitus hostium* ad quem locum plura exempla collegimus. QVIS ILLAEC EST MVLIER] quae illa est mulier, &c. QVAE IPSA SE MISERATVR?] quae se ipsa miseram dicit? CREDO EGO ILLI HOSPITIO VSVS EVENIT] illi credo, hospitio opus esse accidit. euenit illi, credo, vt opus sit ei hospitio. Sic autem legendum vt edidimus; non, *inuenit*. PERVELIM MERCEDEM DAR. Q.] subintell. ei.

NOSCITO.

NOSCITO EGO HANC] incipio cognoscere hanc, seu agnoscere. ME VIDISSE PRIVS] *me* hic superuacaneum est & tamen sic interdum loquebantur veteres. Lucret. libr. I. *Quippe etenim quam multa tibi me fingere possum,* &c. ad quem locum, quæ annotauimus legere licet. EST QVAM ANIMVS RETVR M] estne ea, quam reor apud me, seu in animo meo? HVNC VISITAVI ANTIDHAC] hunc sæpe antea vidi. hic sæpe antea ad me ventitauit, & ita crebrò eum vidi. QVAM IN EPIDAVRO PAVP. MEM. COMPR.] subintell. me. PVDICITIAM PEPVLIT] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti, idcirco nihil sum ausus mutare, sed libris omnibus inuitis legendum arbitror, pudicitiam *perculit*: Neque lex carminis repugnat. perculit autem, id est, prostrauit, peruertit à verbo percello Virgil. lib. 5. Æneid. *Victorem Buten immani corpore, qui se Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat, Perculit & fulua moribundum extendit arena.* M. Tull libr. I. de Orat. ad Q. Frat. *Et C. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus perculisti,* &c. QVAM DOMI NVNC HABEO] putabat se habere, sed errabat. SI HARO BA'ST] oratio non est integra. deest enim *congrediar* seu *aggrediar*? ME DVBIAM DANT] me dubiam reddunt. LONGA DIES MEVM INCERTAT] longa dies, id est, longum tempus, temporis longinquitas, ac diuturnitas, incertat, hoc est, incertum reddit. HANC CONGRED. ASTV.] hanc aggrediar astutè. videtur autem legendum *aggrediar*, potiùs quàm *congrediar*. quanquã nihil mutare ausim. Nam etiã verbo *colloquor*, subiungere solet accusandi casum. ORATIONIS ACIEM CONTRA CONF.] aciem orationis conferam. Dictum translatè à re militari, aut à gladiatoribus. SALVA SIS] ab hoc loco denique incipiũt alter cum altero loqui. Nam quæ vsque ad hunc locum locuti sunt, ea apud se, & secum locuti sunt, dum dubitant etiam & Periphanes, sítne hæc ea mulier, cum qua olim consueuerit, & mulier sitne hic ille Periphanes, à quo cõpressa sit, neque audent adhuc inter se ignoti, & nondum inter se agniti, mutuò salutare. QVID CETERVM?] de reliquo, aut de cetero, aut quod ad cetera attinet, quid ais? QVOD CREDIDISTI, REDDO] reddo salutem, quam mihi dedisti, seu dixisti, & tanquam pecuniam credidisti translatum à rebus creditis. Idem in Bacchid. *Quin tu primum reddis salutem, quam dedi?* HAVD ACCVSO FIDEM] non queror de tua fide, quæ mihi tã fideliter, quod tibi credidi, reddas, nempe salutem. fides locum habet & vsurpatur in rebus creditis, non solum in dictis, & promissis. Nam qui pecuniam mutuo acceptam, aut alioqui sibi creditam, nõ reddit, aut etiam abnegat, atque abiurat, fidem violat. *accusare fidem*, autem, pro, accusare aliquem, quod fidem non seruet, aut non præstet. sic dictum, vt a Mar. Tull. *accusare officium*, pro eo, quod est, aliquem, quod in officio non maneat, aut quod officium non faciat. M. Tull. epist. I. lib. 2. epist. ad C. Curionem, *principio tamen nõ tam mihi molestum fuit accusari abs te officium meũ, quam iucundum requiri,* &c. SI EGO TE NOVI, ANIMVM IND. VT NOVERIS] si ego te noui, id est, si tu is es, quem esse arbitror, animum meum inducam, vt me noris, hoc est, persuadebo mihi, seu credam, me tibi notam esse. VBI TE VISITAVI?] vbi te sæpe vidi? INIQVE INIVRIV'S] iniustus es præter æquum. iniuriam mihi facis præter æquitatem. sic dictum autem *iniurius es inique*, vt, *miserè miser*, in Cistell. &, *miserè miser*, in Mercat. &, *parcè parcus*, in Aulul. quamuis enim iniurius, & inique non sint eiusdem originis, sunt tamen eiusdem ferè significationis. quòd si dixisset, *miserè miseru's*, esset hoc pla-

nè tale, qualia superiora. QVID IAM?] cur ita? QVIA TVAE MEMORIAE INTERPRETARI ME AEQ. CENS.] quia postulas me tuæ memoriæ esse interpretem, atque internuncium: quia æquum censes me id, quod memoria tenes, proferre & pronuntiare. vel sic: quia æquum censes, me, quod memoria non tenes, tibi in memoriam redigere, & memoriæ tuæ subuenire. verbum *interpretari* iunxit cum datiui casu. COMMODE FAB. ES] scite, & lepide, seu apte locutus es. MIRA MEMORAS] mira dicis, cùm dicis me, quæ fœmina sum, commode fabulatã esse. est enim à natura muliebri, commode loqui. HEM ISTVC RECTIVS] deest huic versui nonnihil in extremo, vt notat Camerarius. sententiæ autem nihil admodum deest. hoc enim, opinor, sentit Periphanes. hem istuc rectius est, quod nunc ita loqueris. scil. me mira memorare, quàm illud, me inique esse iniurium. Itaque sic suppleri, & sarciri potest versus, *Hem istuc rectius sic loqui.* MEMINISTIN?] meministine me tibi virgini paupercula tuæque matri paupertatem leuare? hæc fuerat vno spiritu Periphanes locuturus, nisi cunctatus esset, & hæsitasset. sed cùm cunctaretur ille, & mulier tamen, quid sentiret, satis intelligeret, ita respõdit, quasi ille totam orationem absoluisset. vel dic mulierem intelligentem, quid ille sibi velle, & quid sentiret, illo nihil cunctante, anteuertisse & respondisse, proinde ac si ille integram sententiam elocutus esset, se meminisse. IN EPIDAVRO] vides vt cunctanter, & dubitanter, & timide loquatur de re, de aqua agitur, Periphanes. AN GVTTVLA PECTVS ARDENS MIHI ADSPERSISTI] allegoria est ab iis súpta, qui ex morbo, aut ex aliqua causa supra modum calent, atque æstuant, quibus vel guttula aquulæ adspersa magnæ alleuationi est. hoc igitur significat mulier: tu me ægram, & mœrore confectã tua oratione aliquantũ solatus es, ac leuasti. VIRGINI PAVPERI, TVAEQVE MATRI, &c.] tibi virgini pauperculæ, &c. pendent autem hæc ex illo superiore, vt diximus, *Meministin'*. TVN' IS ES, QVI IN ME AERV. DESERVISTI GR.] id est, Túne is es, qui me grauidam fecisti? Túne is es, qui dum voluptatem tibi quæris, & libidinem tuam explere properas, me onere graui onerasti, & compleuisti? ærumnam grauem appellat, fœtum in vtero suo concretum, & conflatum Periphanis opera, & cõpressu. obseuisti autem, id est, iacto & fuso abs te semine, in meum ventrem circumseuisti. CEDO MANVM] da manum. ET MISERIARVM COMPOTEM] miseriarum plenam. RETINES] tenes. QVID EST, QVOD VVLTVS TE T. T.] quid est, quamobrem vultus tuus immutatus, & pallidus factus te turbinam reddit? quidam legunt *se turbat tuus?* FILIAM, QVAM EX TE S.] oratio imperfecta, propterea quod Periphanes cunctantem fortasse mulierem interpellauit, non expectato dum eam, addito verbo *perdidi*, perficeret. QVID EAM?] vrget, vt verbum addat, nam sine verbo, & oratio illa imperfecta est, & eius sententia obscura, atque incerta. EDVCTAM PERDIDI] nunc demum quid sentiat, aperit, ac declarat, verbo addito. *Eductam*, inquit, id est, educatam à me ac sublatam, non expositam, aut proiectam ad necem, perdidi. HOSTIVM EST POTITA] in hostium potestatem peruenit. ET TRANQVILLVM FACE] & tranquilla animum. DOMI MEAE ECCAM S. ET S.] errat senex, vt semel atque iterum diximus. SOBRIE] prudenter, & vigilanter: vt sobrii solent, *νηφάλιοι*. ET FRVGALITER] nonnulli libri manuscripti habent, *& fideliter*. ego nihil muto à recepta scriptura. VT ALIAS RES ILLE'ST IMP. IMPR.] malim legi, *vt alias ad res ille*

est imperiò improbus: neque metrum repugnat, ferri tamen hæc scriptura potest, vt intelligamus alias. ob seruandum autem hoc genus *adeò* vt pro eo modo, quo modo. SI ME VIS VIVERE] sic Horatius epist. 7. libr. 1. *Si me viuere vis, rectéque videre valentem*. CANTHARA] ancillæ nomen. STATIM IVRE ACROPOLISTIDEM, &c.] frustrà hic, seipse fatigat Camerarius, dum contra veterum codicum auctoritatem disputans, aliud filiæ suæ nomen esse oportere contendit quàm Acropolistidem. hac ratione nisus, quia, inquit, hoc est fidicinę illius, quam miles amabat, nomen. Atqui hoc debuit videre, & intelligere Camerarius, eam ipsam fidicinam Acropolistidem, quā miles deperibat, esse apud Periphanem, non vt fidicinam, & militis amicā, sed tāquam ipsius filiā, talémque ab eo existimari. neque obstat, quòd eodem nomine vtraque appellabatur: quamuis enim Periphanes audierat ex milite Acropolistidem fidicinam illam, quam is amabat, appellari, cum eodem nomine eam, quam filiā suam esse putabat, appellari sciret: non tamen idcirco ei venerat in mentem suspicari eam, quam filiam suam esse sibi persuasum haberet, esse militis amicam: sciebat enim sæpe euenire, vt duobus atque adeò plurib. personis nomen sit commune. hoc igitur dico non effici ex eo, quòd militis amica Acropolistis appelletur, aliud Periphanis filiæ nomen esse oportere, cùm præsertim hęc militis amica, quæ Acropolistis nominatur, & fidicina sit, & à Periphane sua filia habeatur. REM GRAT.] redit, quasi aliò extra corpus migrarit. Idcirco infrà cena proxima, dicit, eā Periphanes exanimatam filiæ suum adspectum exsequi. tralatio est.

FIDICINA, PERIPHANES senex, MVLIER.

QVid est pater, quòd me exciuisti ante ædis? Pe. *Vt matrem tuam*
Videas, adeas, aduenienti des salutem, atque osculum.

Fid. *Quam meam matrem?* Pe. *quæ exanimata exsequitur adspectum tuum.*
Mu. *Quid istæc est, quam tu osculum mihi ferre iubes?* Pe. *tua filia.*
Mu. *Hæccine?* Pe. *hæc.* Mu. *egóne osculum huic dem?* Pe. *cur non? quæ ex te nata sit.*
Mu. *Tu homo insanis.* Per. *egóne?* Mu. *tute.* Per. *qur?* Mul. *quia ego hanc quæ siet*
Neque scio, neque noui, neque ego hanc oculis vidi ante hunc diem.
Per. *Scio quid erres, quia vestitum atque ornatum immutabilem*
Habet hæc. Mu. *aliter catuli longè olent, aliter sues. nego*
Eam me nouisse quæ sit. Pe. *prò deûm atque hominum fidem,*
Quid? ego lenocinium facio qui habeam alienos domi,
Atque argentum egurgitem domo prorsum. quid tu, quæ patrem
Tuum vocas me, atque osculare? quid stas stupida? quid taces?
Fid. *Quid loquar vis?* Pe. *hæc negat se tuam esse matrem* Fi. *non fuat,*
Si non volt. equidem hac inuita tamen ero matris filia.
Non me istanc cogere æquum est meam esse matrem, si ne volt.
Pe. *Cur me igitur patrem vocabas?* Fi. *tua istæc culpa est non mea.*
Non patrem ego nominem vbi tu tuam me appelles filiam?
Hanc quoque etiam, si me appellet filiam, matrem vocem.
Negat hæc filiam me suam esse. non ergo hæc mater mea est.
Postremò hæc mea culpa non est: quæ didici dixi omnia.
Epidicus mihi magister fuit. Pe. *perij, plaustrum perculi.*
Fi. *Nunquid ego ibi peccaui?* Pe. *si hercle te vnquam audiuero patrem*
Me vocare, vitam tuam ego interimam pessima. Fi. *non voco:*
Vbi voles pater esse, ibi esto: vbi noles, ne fueris pater.
Mu. *Quid? ob eam rem hanc emisti, quia tuam gnatam ratu's? quibus*
De signis agnoscebas? Pe. *nullis.* Mu. *quare ergo filiam*
Credidisti nostram? Pe. *seruus Epidicus dixit mihi.*
Mu. *Quid si seruo aliter visum est? non poteras nouisse, obsecro?*
Pe. *Quid ego, qui illam vt primum vidi, nunquam vidi postea?*
Mu. *Perij misera,* Pe. *ne fle mulier, intrò abi, habeto animum bonum.*
Ego illam reperiam. Mu. *hinc Athenis ciuis eam emit Atticus.*

Adole-

Adolescentem equidem dicebant emisse. Pe. inueniam, tace.
Abi modo intro, atque hanc asserua Circam Solis filiam.
Ego relictis rebus Epidicum operam quaerendo dabo:
Si inuenio, exitiabilem ego illi faciam hunc, vt fiat, diem.

EXSEQVITVR ASPECTVM TVVM] exquirit atque exoptat adspectum tuum. QVIS ISTAEC EST, QVAM TV OSCVLVM FERRE] quae ista est, quam tu mihi osculum praebere iubes? *qui*, pro *qua* antiquè. FERRE] praebere, offerre, dare. QVIA EGO HANC, QVAE SIET, NEQVE SCIO, NEQVE N. &c.] id est, quia ego, quae haec sit, neque scio, neque noui. NEQVE EGO HANC OCVLIS VIDI ANTE H. D.] id est, neque ego vigilans, seu re vera vidi ante hunc diem. quod si vidi, vidi in somnis non vidi antea ὕπαρ: sed si fortè vidi κατ' ὄναρ vidi. IMMVTABILEM] immutabilem, id est, immutatum: à verbo immuto, as: seu immutor, aris. non est enim nomen compositum à voce *mutabilis*, & praepositione *in*, negationem aut priuationem significante, sed, vt dixi, à verbo, immutor. Itaque immutabilis ornatus hoc loco, valet mutabilis, seu mutatus. Licet etiam dicere immutabilis, esse compositum ex *in* & mutabilis, sed *in*, non habere in eo vim priuationis, aut negationis, sed accessionis, & incrementi: vt in his, incuruus, incauus, & similibus. ALITER CATVLI LONGÈ OLENT, ALITER SVES] prouerbium de rebus longè dissimilibus, & quae facilè inter se discerni possunt: quemadmodum canis foemina facilè discernere potest suos catulos à porcellis. QVID? EGO LENOCINIVM FACIO] quid hoc rei esse dicam? egóne lenocinium, aut lenoniam artem exerceo? sic fortasse dixit, meretricium facere. EGVRGITEM DOMO PRORSVM?] domo effundam prorsus: egurgitare, tanquam è gurgite fundere. prorsum id est, porrouorsum, rectà. QVID STAS STVPIDA?] quid stas stupens, & tacita? NON FVAT] non sit. SI NON VOLT] al. si ne volt. neuolt autem, id est, non volt. vtitur infrà non longè. sic neuis, pro, non vis: ne pro, non. Idem in Trin. *filiam tibi desponsatam audio, nisi tu neuis*. SI NE VOLT] si non vult. NON PATR. EGO M.] subintell. te. VBI TV TVAM ME FIL.] cum tu me filiam tuam appelles? HANC QVOQVE ETIAM, &c.] quoque etiam [illegible]. Sic Lucretius lib. 5. *Est etiam quoque, vti possit caelum omne manere In statione*, &c. POSTREMO, HAEC MEA CVLPA NON EST] sed Epidici, qui mihi ita praemonstrauit, ac praecepit. EPIDICVS MIHI MAGIST. F.] Epidicus me docuit, vt te patrem meum appellarem. PLAVSTRVM PERCVLI] libros vulgatos sequutus sum. nam manuscripti omnes, quos quidem viderim, habent, *austrum perculi*. vt autem hic vulgatos sequerer potius, quàm manuscriptos, impulit me Donati auctoritas, qui ad illud Terentii in Eunuch *perculeris iam tu me* notat *perculeris*, id est, *peruerteris*. vnde prouerbium *pere plaustrum perculi*. plaustrum percellere autem dicuntur prouerbio rusticis vsitato; qui rem aliam susceptam euertunt, corrumpunt, ac perdunt. Nonnulli tamen legi volunt, addita adspirationis nota, *haustrum perculi*, eadem sententia, vt prouerbium natum sit ab iis, qui vas aquae plenum percellunt, & peruertunt est enim haustrum vas, ab hauriendo dictum. quanquam Nonius haustra propriè dici scribit, rotarum cados ab hauriendo, sicut ἀντλίαι. profértque Lucretii versum ex libr. 5. *Vt fluuios versare rotas, atque haustra videmus*. Non desunt etiam, qui scripturam veterem tuentur, *austrum perculi*, eamque sic interpretantur, inanem operam sumpsi. VITAM TVAM INTERIMAM, PESSIMA] sic loquitur suprà in Casina, ibi, *interimere ait velle vitam*. & in Cistellaria, ibi. *Nam dudum vt accurrimus ad Alcesimarchum, ne suam vitam interimeret, tum mihi puto prae timore hic excidisse Cistellam*. QVIA TVAM GNATAM RATVS ES?] quia tuam filiam ratus es? QVID SI SERVO ALITER VISVM EST?] quid si seruo aliter visum est, quàm res sit? QVID EGO, QVI, &c.] quid ego poteram qui. &c. vel quamobrem ego nouissem, qui, &c. vel lege, qui ego, id est, quomodo ego nossem, qui primùm natam vidi, postea amplius non vidi? vel sic, qui ab eo tempore, quo illam primùm vidi, nunquam postea vidi? ADOLESCENTEM EQVIDEM, &c.] dicebant quidem adolescentem, nescio quem eam emisse. CIRCAM, SOLIS FILIAM] per Circam, significat veneficam. talis enim describitur ab Homero. de qua & Horat. epist. 2. libr. 1. *Sirenum voces & Circes pocula nosti: Quae si cum sociis stultus, cupidusque bibisset: Vixisset canis immundus, vel amica luto sus*. Ad quem locum plura de Circe, solis filia, legere licebit. M. Tullius in diuinatione de accus. const. in Verr. *sed repente è vestigio ex homine, tanquam aliquo Circaeo poculo factus est Verres*. RELICTIS REBVS] sic suprà in Cistel. *ita omnib. relictis rebus mihi frequentem operam dedistis*. EPIDICVM OPERAM QVAER. D.] dabo operam Epidici quaerendo. EXITIABILEM EGO ILLI FACIAM, VT FIAT D.] mira orationis syntaxis, quam saepenumero iam indicauimus, & explicauimus. diximus enim esse commixtam, & confusam ex his duabus: ego faciam hunc diem fieri illi exitiabilem: ego faciam, vt hic dies sit illi exitiabilis. est autem Graecorum propria, quam poetae comici Latini imitati sunt, & vsu coeperunt. *exitiabilem* autem hic positum [illegible], pro exitialem, & exitiosum.

STRATHIPPOCLES adolescens, EPIDICVS seruus, DANISTA, VIRGO.

MAlè morigerus mihi est Danista, qui de me argentum non petit,
Neque illam adducit, quae empta ex praeda est, sed eccum incedit Epidicus.
Quid illuc est, quòd illi caperat frons seueritudine?
Ep. *Si vndecim deos praeter sese secum adducat Iuppiter,*
Ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicum.
Periphanem emere lora vidi, aderat ibi vnà Apoecides.

Nunc homines me quaeritare. credo, senserunt: sciunt
Sibi data esse verba. St. *quid agis mea commoditas?* Ep. *quod miser.*
St. *Quid est tibi?* Ep. *quin tu mihi adornas ad fugam viaticum*
Prius quàm pereo? nam per urbem duo desloccati senes
Quaeritant me, in manibus gestant copulas secum duas.
St. *Habe bonum animum.* Ep. *quippe ego, cui libertas in mundo sita'st.*
St. *Ego te seruabo.* Ep. *aedepol me illi melius, si nacti fiant.*
Sed quis est haec muliercula, & illic grauistellus qui venit?
St. *Hic est Danista: haec illa est âutem, quam emi ex praeda.* Ep. *haeccine'st?*
St. *Haec est. éstne ubi tibi dixi? aspecta.* Ep. *hac?* St. *contempla Epidice,*
Vsque ab unguiculo ad capillum summum est festiuissima.
Est ne? considera, vide, signum pictum pulchrè videris.
Ep. *Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum praedicas:*
Quem Apelles atque Zeusis duo pingent pigmentis ulmeis.
St. *Dij immortales, sic sè issead miror, pedibus pulmoneis*
Qui perhibetur, prius venisset quàm tu aduenisti mihi.
Da. *Haec aedepol remorata med est.* St. *siquidem istius gratia*
Es remoratus, quod ista voluit, nimium aduenisti citò.
Da. *Age age, absolue me, atque argentum numera, ne comites morer.*
St. *Pernumeratum'st* Da. *tene cruminam, huc inde.* St. *sapienter venis.*
Opperire dum effero ad te argentum. Da. *matura.* Ep. *domi est.*
Satin ego oculis vtilitatem obtineo syncerè, an parum?
E Philippa matre natam ac Thebis, Epidauri satam,
Video'n ego Acropolistidem te, Periphani filiam?
Vi. *Quis tu homo es, qui meum parentum nomen memoras, & meum?*
Ep. *Non me nouisti?* Vi. *quod quidem nunc veniat in mentem mihi.*
Ep. *Lunulam atque anellum aureolum in digitum?* Vi. *memini mi homo.*
Ep. *Non meministi me inaurem auream ad te afferre natali die?*
Vi. *Túne is es?* Ep. *ego sum, & istic frater tuus est, alia matre, vno patre.*
Vi. *Quid pater meus, viuu'st?* Ep. *animo liquido & tranquillo es, tace.*
Vi. *Dij me ex perdita seruatam cupiunt, si vera autumas.*
Ep. *Non habeo vllam occasionem, vt apud te falsa fabuler:*
St. *Accipe argentum hoc Danista: hic sunt quadraginta minae.*
Si quid erit dubium, immutabo. Da. *benefecisti, bene vale.*
St. *Nunc enim tu mea es.* Vi. *soror quidem aedepol, vt tu aequè scias.*
Salue frater. St. *Sanan' haec est?* Ep. *sana, si appellat suum.*
St. *Quid? ego modo huic frater factus sum, dum intro eo atque exeo?*
Ep. *Quod boni'st, id tacitus taceas tute tecum, & gaudeas.*
St. *Perdidisti & repperisti me soror.* Ep. *stultus tace.*
Tibi quidem quod ames domi praesto'st fidicina, opera mea.
Et sororem in libertatem idem opera concilio mea.
St. *Epidico fateor.* Ep. *abi intrò, ac iube huic aquam calefieri.*
Caetera haec posterius faxo scibis, vbi erit otium.
St. *Sequere hac me mea soror.* Ep. *ego ad vos Thesprionem iussero*
Huc transire: sed memento, si quid saeuiunt senes.
Suppetias mihi cum sorore ferre St. *facile istuc erit.*
Ep. *Thesprio exi istac per hortum, affer domum auxilium mihi.*
Magna est res. minoris multo facio, quàm dudum, senes.

Remeabo intrò, vt accurentur aduenientes hospites.
Eadem hæc intus edocebo, quæ ego scio, Strathippoclem
Non fugio, domi adesse certum'st. neque ille haud obyciet mihi
Pedibus sese prouocatum abeo intrò nimis longum loquor.

MALE MORIGERVS MIHI EST DANISTA, &c.] malè mihi obsequitur, seu morem gerit argentarius, seu fœnerator qui a me pecuniam non petit, quam pollicitus sum me ei pro virgine daturum. ILLI] Epidico. CAPERAT FRONS SEVER.] frons rugosa, & contracta est seueritate & tristitia. Profert hunc versum Nonius, & in verbo *caperare*, & in voce *seueritudine*. caperare autem interpretatur, rugis frontem contrahere, & asperare: atque tractum à caprorum frontibus crispis. sed non videtur ille attendisse *caperare*, esse hic absolutum, & *caperat* positum esse pro *caperatur*. Nam Varro verbo passiuo vsus est in Eumenid. ibi, *Quin mihi caperatam tuam frontem, Strobile omittis?* SI VNDECIM DEOS PRAETER SESE, &c.] qui sint vndecim dii præter Iouem, diximus supra in Casina, *Tusillos minutos deos caue flocci feceris.* EXIMERE] eripere: liberare. ME QVAERITARE] me quæritant. CREDO, SENSERVNT, credo, senserunt, id est, cognouerunt se esse à me illusos ac deceptos. SVNT TIBI DATA ESSE VERBA] ἐπεξήγησις. explanat enim, quod dixerat obscurius. MEA COMMODITAS?] homo mihi commodissimè? homo qui mihi commoditates plurimas & maximas affers? sic dictum mea commoditas, vt mea salus, mea pestis, mea vita, mea voluptas, & similia. DEFLOCCATI SENES] id est, detriti, seu attriti. sic Nonius tractum à vestibus sine flocco, seu a floccis. COPVLAS, vincula, quibus me vinciant: vel laqueos, quibus me capiant, atque illaqueent deinceps legendum *secum duas*: quod ex antiquæ scripturæ vestigiis conieci. QVIPPE EGO, CVI LIBERI ANIMI SVNT] id est, ego verò bonum animum habere debeo, cui libertas parata sit. ironia est. quid sit in mundo esse, pluribus verbis alibi docuimus. MELIVS] subintellige. seruabunt: id est, retinebunt, & vincient, vt loris postea cædant. locus est ex ambiguo, in verbo *seruabunt*. nam seruare, & salutem dare significat, periculóque liberare. & custodire. hoc modo accepit seruus: illo, Strathippocles. SI NACTI FVANT] si nacti fuerint. SED QVIS EST MVL.] sed quæ est muliercula, &c. quis, in fœminin. antiquè. ET ILLI GRAVIST. QVI SENIS TI] sic habent omnes nostri codices manuscripti, sed quod & ab aliis animaduersum est, Festus inconstanter, in duobus locis hunc locum proferens, alibi legit *rauistellus*, alibi *grauistellus*, vt edidimus. *Rauistellus*, legit in raui coloris. & raui coloris homines dicit esse inter flauos, & cæsios, quos Plautus, inquit ille, appellat *rauistellos*. in voce *grauistellus* verò, *grauistellus*, inquit, id est senior deinde hunc locum profert: & deinceps grauistellum ait se putare esse a grauitate dictum. Ego assentior Camerario, qui suspicatur grauistellum fictum esse nomen à Plauto ad exprimendum, quod Græci dicunt ἄχθος ἀρούρης, id est, onus terræ, quia fortasse hic Danista esset habitior, & corpulentior. sed quid mirum est, nos interdum hæsitare in interpretandis, & explicandis nonnullis vocibus Latinis, qui tam longè ab auctoribus Latinæ linguæ absumus, cum Grammatici illi veteres, qui propius ab illis aberant, tam inconstanter, & variè eas explicare, eárumque originem indicare reperiantur. ESTNE VT TIBI DIXI?] éstne, qualis tibi dixi? hoc est, elegãs, scita & venusta? schema est κατὰ τὸ σιωπώμενον. nunquam enim dixit in hac fabula Strathippocles Epidico, qualis hæc puella sit. sed hoc intelligimus esse dictum ex iis quæ hic dicuntur, etiam si id in scena non sit dictum. CONTEMPLA] contemplare. VSQVE AB VNGVICVLO AD CAP. S. EST FEST.] vsque à talo ad verticem capitis. Sic M. Tullius in orat. pro Roscio Amerino, *Nonne ab imis vnguibus ad verticem summum, si quam, &c ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur?* & Hor. de puero venali, epist. 2. libr. 2. *Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos.* ἐκ ποδῶν ἐς κεφαλήν. SIGNVM PICTVM PVLCHRÈ VID.] picta, pulchriora sunt veris, & natiuis. ex quo graphicum, pro eleganti, pulcro, & scito. suprà, *Vt tu habes sermonem graphicum & quantum pretij.* signum pictum, videtur pro imagine picta posuisse EX TVIS VERBIS MEVM FVT. CORIVM, &c.] si quæ picta sunt, pulcra sunt: meum corium pulcrum futurum est. nam loris aut virgis à senibus quasi pictoribus pulcrè pingetur meum corium id est, mea pellis τὸ δέρμα μου. QVEM APELLES, ATQVE ZEVSIS, &c.] per Apellem, & Zeusin significat duos senes, Periphanem & Apœcidem. Apelles & Zeusis duo clarissimi pictores, de quibus Plinius libr. 35. cap. 10. Ab Apelle potissimum pingi volebat Alexander Magnus, vt scribit M. Tull. lib. epist. 5. ad L. Luceium immò à solo, vt Horat. epist. libr. 2. *Edicto vetuit nequis se, præter Apellem pingeret.* Idem Apelles, vt scribit iterum M. Tullius lib. 1. epist. ad Appium, *Pulchrum Veneris caput & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit.* De Zeusi Heracleote idem Tullius lib. 2. de Inuent. Rhetor. in proœmio. PIGMENTIS VLMEIS] virgis vlmeis, quibus elicient è tergo meo sanguinem, ita pulchrè pictus videbor DII IMMORTALES] admirantis. ISSE ADM.] subintell. se PEDIBVS PVLMONEIS] pedes pulmonei, molles sunt. molles pedes autem ad ambulandum inepti sunt, quia itineris laborem ferre non possunt: vt contrà duri pedes, ad iter faciendum, atque adeo ad currendum sunt aptissimi: vt equorum vngulæ, & equi æripedes, quos Græci vocant χαλκόποδας id est, στερεόποδας, solidis pedibus, κρατερώνυχας validis vngulis, Homer. Il. 8 ὣς εἰπὼν ὑπ' ὄχεσφι τιτύσκετο χαλκόποδ' ἵππω, &c. M. Tull. lib. 1. de orat. ad Q. Fr. de Socrate loquens, *Et quod ille durissimis pedibus fecit, vt se abijceret in herbam,* &c. Iam molles pedes pulmonei à Plauto dicti sunt, quia pulmonis natura mollis, & spongiosa est. M. Tull. libr. 2. de Nat. Deor. *In pulmonibus autem inest raritas quidem, & assimilis spongiis mollitudo ad hauriendum spiritum aptissima.* &c. Alcinous de iis, quæ Platoni visa sunt. τὸν π. δίψεσι δ' ἐπὶ χαλεπαίνοντα τῆς καρδίας χάριν προεμηχανήσαντο, ἀναιμον, σηραγγώδη, καὶ σπόγγῳ προσεοικότα, &c quæ sic Latinè vertimus, Porrò autem pulmonem cordis causa mollem, & exsanguem, & cauernosum, ac rimosum, spongiæ denique similem mira sollertia machinati sunt, &c. Quæ sunt ex Platone in Timæo. Commemorantur autem & lanei deorum pedes, de quibus Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 8. Sed videtur hic significare Plautus aliquem fuisse olim pulmoneis pedibus, de quo nihil me legere memini. Ordo autem verborum hic est. Qui perhibetur pulmoneis pedibus, is priùs venisset, quàm tu aduenisti mihi quod dictum est per superlationem, seu καθ' ὑπερβολήν. qui .n. pulmoneis pedes habet,

Pe. *Quot illic hodie me exemplis ludificatu'st, atque te?*
Vt illic autem exenterauit mihi opes argentarias?
Ap. *Apage illum à me. nam ille quidem Vulcani irati est filius.*
Quaqua tangit, omne amburit: si propè astes, astu calefacit.
Ep. *Duodecim deis plusquam in cœlo est deorum immortalium,*
Mihi nunc auxilio adiutores sunt, & mecum militant.
Quicquid ego malefeci, auxilia mihi & suppetiæ sunt domi.
Apolactizo inimicos omnis. Pe. *vbi illum quæram gentium?*
Ap. *Dum sine me quæras, quæras mea caussa vel medio in mari.*
Ep. *Quid me quæris? quid laboras? quid hunc sollicitas? ecce me.*
Num te fugi? num ab domo absum? num oculis concessi tuis?
Nec tibi supplico. vincire vis, hem ostendo manus.
Tu habes lora: ego te emere vidi. quid nunc cessas? colliga.
Pe. *I licet. vadimonium vltro mihi hic facit.* Al. *quid colligas?*
Pe. *Edepol mancipium scelestum.* Ep. *te profecto Apœcides*
Nihil moror mihi precatorem. Ap. *facilè exoras Epidice.*
Ep. *Eho quid agis?* Pe. *tuon' arbitratu?* Ep. *meo hercle vero, atque haud tuo*
Colligandæ hæ sunt tibi hodie. Pe. *at non lubet, non colligo.*
At mihi magis lubet solutum te rogitare. Ep. *at nihil scies.*
Ap. *Tragulam in te injicere adornat. nescio quam fabricam facit.*
Ep. *Tibi moram facis, cùm ego solutus asto. alliga, inquam, colliga.*
Pe. *At mihi magis lubet solutum te rogitare.* Ep. *at nihil scies,*
Pe. *Quid ago?* Ap. *quid agas? mos geratur* Ep. *frugi es tu homo Apœcides.*
Pe. *Cedo manus igitur.* Ep. *morantur nihil. atque arctè colliga,*
Nihil verò obnoxiosè. Pe. *facto opere arbitraminor.*
Ep. *Bene hoc habet, age nunc iam ex me exquire, rogita quod lubet.*
Pe. *Qua fiducia ausu's primùm quæ emta est nudiustertius,*
Filiam meam dicere esse? Ep. *lubuit, ea fiducia.*
Pe. *Ain' tu? libuit?* Ep. *aio, vel da pignus, ni ea sit filia.*
Pe. *Quam negat nouisse mater?* Ep. *ni ergo matris filia est,*
In meum nummum, in tuum talentum pignus da. Pe. *enim isthac captio'st.*
Sed quis ea est mulier? Ep. *tui gnati amica, vt omnem rem scias.*
Pe. *Dedin' tibi minas triginta ob filiam?* Ep. *fateor datas.*
Et eo argento illam me emisse amicam filij fidicinam,
Pro tua filia. istis adeò te tetigi triginta minis.
Pe. *Quomodo me ludos fecisti de illa conducticia*
Fidicina? Ep. *factum hercle vero, & rectè factum iudico.*
Pe. *Quid postremo argento factum est quod dedi?* Ep. *dicam tibi.*
Neque malo homini, neque te indigno tuo dedi Stratippocli.
Pe. *Cur ausu's?* Ep *quia mihi libitum est* Pe. *quæ hæc, malùm, ferocia est?*
Ep. *Etiam inclamitor quasi seruus.* Pe. *cùm tu es liber, gaudeo.*
Ep. *Merui vt fierem.* Pe. *tu meruisti?* Ep. *vise intrò, ego faxo scies*
Hoc ita esse. Pe. *quid est negotij?* Ep. *iam ipsa res dicet tibi.*
Abi modo intrò. Pe. *hei non illuc temere'st, asserua istum Apœcides.*
Ap. *Quid illuc Epidice est negotij?* Ep. *maxima hercle iniuria*
Vinctus asto, cuius hac hodie opera inuenta est filia.
Ap. *Ain' tu te illius inuenisse filiam?* Ep. *inueni, & domi est.*
Sed vt acerbum'st, pro benefactis cum mali messem metas.

Ap. *Quámne hodie per vrbem vterque sumus defessi quærere.*
Ep. *Ego sum defessus reperire, vos defessi quærere.*
Pe. *Quid isti oratis opere tanto? meruisse intellige.*
Vt liceat merito huius facere. cedo tu vt exsoluam manus.
Ep. *Ne attigas.* Pe. *ostende verò.* Ep. *nolo* Pe. *non æquum facis.*
Ep. *Nunquam hercle hodie nisi supplicium mihi das, me solui sinam.*
Pe. *Optimum atque æquissimum oras soccos, tunicam, pallium*
Tibi dabo Ep *quid deinde porro?* Pe. *libertatem* Ep. *at posteà?*
Nouo liberto opus est quod pappet. Pe. *dabitur præbebo cibum.*
Ep. *Nunquam hercle hodie nisi me orassis, solues.* Pe. *oro te* Ep *dice*
Mihi ignoscas si quid imprudens culpa peccaui mea.
At ob eam rem liber esto. Ep. *inuitus do hanc veniam tibi,*
Nisi necessitate cogar. solue sanè, si lubet.

SATIN' ILLE HOMO, &c.] id est, nónne Epidicus nos duos vetulos decrepitos satis ludibrio habet? *Satin'*, & *satisne*, respōsionem aientem postulant, & affirmationem significant: vt hic & apud Marc. Tullium in oratione pro Roscio Comœdo. *Satisne ista restipulatio dicere tibi videtur apertè, Roscium pro se decidisse?* DECREPITOS] senes in dubio vitę constitutos. Nonius, vel sic ita ætate confectos, vt dubium sit, viui, an mortui simus. MISERVM ME HABES] miserum me facis, dum ita celeriter ambulas, vt te subsequi non possim. TACE SIS MODO] tace, si vis modò. APISCI] adipisci, apprehēdere. MELIVS] sub intell. est, vel lege, *melius'st* id est, melius est. FLEMINA] flemina dicuntur, cum ex labore viç sanguis defluit circa talos. Festus. ILLIC] ille Epidicus. QVOT EXEMPLIS] quot modis. LVDIFICATVS'ST] ludificatus est? ludificauit? VT ILLIC AVTEM, &c.] quo pacto autem ille, &c. EXENTERAVIT OPES ARG.] ex cruminis, & loculis meis argētum penitus excussit? crumenas meas argento funditus exhausit, atque exinaniuit? VVLCANI IRATI EST FILIVS] quia vt Vulcanus iratus, quidquid contigit, amburit, exurit, & cōsumit. *irati Vulcani* dixit, quia Vulcanus propitius iuuat. QVAQVA TANGIT, OMNE AMB.] epexegesis, per quam declarat, quod obscurius dixerat. quacunque parte quippiam tangit, inquit, id omne amburit, id est, circum vrit, & circum vrendo consumit. AESTV] calore. DVODECIM DEIS PLVSQVAM IN COELO'ST, DEORVM IMM.] ordo, & sententia est, plus duodecim deis, plus deorum immortalium, quàm in cœlo est, mihi nunc adiutores sunt, vt auxilientur, & mecum militent. oratio est impedita, & eius syntaxis perturbata. Quòd si legeretur, duodecim dei, plus quàm in cęlo est d. imm. &c. facilior esset explicatio, hoc modo duodecim dei mihi sunt adiutores, immo plus deorum immortalium, quàm in cęlo est. sæpe autem cōmemorantur à Plauto dii duodecim, qui dicuntur à Cicerone, per quādam translationem sermonis, dii maiorum gentium: quorum nomina duobus versibus complexus est Ennius, vt anteà diximus & versus posuimus. ponit hic & Camerarius in notis suis. APOLACTIZO] calcibus summoueo, ac repello ἀπολακτίζω, verbum Græcum. DVM SINE ME QVAERAS, &c.] hęc ideo dicit Apœcides, quod minis propetabat Periphanes. MEA CAVSA] ἐμοῦ ἕνεκα: quod ad me attinet. vel sic, per me licet, vel in medio mari quęras. HVNC] Apœdicem. SOLLICITAS?] quasi de solo commoues. NVM OCVLIS CONCESSI TVIS?] num ab oculis aliquò abscessi tuis? NEC TIBI SVPPLICO] nec verò tibi supplex esse volo, vt mihi ignoscas, sermo est hominis altero non egentis. & suis bonis contenti, & sua virtute freti. Idem in Milite glorioso, *Nam mulier aliteri nunquam supplicat, si qua est mala. Domi habet hostem*, &c. in Pseudolo, *nunquam edepol cuiquam supplicabo, dum quidem Tu viuas*, &c. EGO TE EMERE VIDI] repetere è superiore, lora. paulò antè dixit copulas. ILICET] actum est. VADIMONIVM VLTRO MIHI HIC FACIS] id est, vltro te mihi sistis, quasi in iudicio, vitio mihi vobis vadimonium, vltro te in iudicium statutum mihi, spondes. TE PROF. APOECI. NIHIL MOROR &c.] te profectò Apœcide non egeo precatore: vel non curo te habere deprecatorem. EHO QVID AGIS?] eho quid stas? quin mihi manus colligas. TVON' ARBITRATV?] tuone arbitratu me agere, aut non agere postulas? tuone arbitratu mihi viuendum est? MEO HERCLE VERO] meo hercle verè arbitratu. sic autem legendum est, non vt habent nonnulli libri vulgati *meo hercle verbo*, subintelligitur enim, & reperitur ἀπὸ κοινοῦ, arbitratu TRAGVLAM IN TE INIICERE ADORNAT] in fallaciam aliquam in te parat. Allegoria est à re militari, sic autem dixit, *telum iniicere*, in Mostellaria, tragula, genus est hastę. suprà in Casina, *Ego pol istam iam aliquouersum tragulam decidero* vtitur Cæsar in Commētariis de bello Gallico. QVID AGAS?] rogas quid agas? MOS GERATVR] mos Epidico geratur. hoc est, minus ei colligentur. CEDO MANVS IGITVR] da manus igitur. NIHIL VERO OBNOXIOSE] id est, nihil facias ambitiosè, & cuius nomine tibi obnoxiosus esse debeam. obnoxiosus, qui habet, vel qui reddit sibi obnoxium: vt in Trin. *Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam. Magis quis sunt obnoxiosi, quam parentes liberis*, quos versus suo loco declarabimus. Nunc hoc satis sit, ad huius loci, in quo versamur, explicationē, scire, obnoxiosum significare actionem, aut certè habere significationē actiuam ex quo *obnoxiosè* hic valet id, quod diximus, liberaliter, & benignè, & propter quod me tibi obnoxium reddas. FACTO OPERE ARBIT.] colligatis manibus, vos iudicatote, vtrum obnoxiosè fecerim, necne. AVSV'S] ausus es. EA FIDVCIA] ea fiducia dixi, seu dicere ausus sum. esse filiā tuā, quia libuit. VEL DA PIGNVS, NI EA SIT FIL.] vel mecum certa pignore aliquo deposito, ni sit filia tua. sponde mihi certam pecuniam, pignore deposito, si filia tua sit: ea lege, vt, si filia tua sit, ea pecunia mea sit: si non sit, ego tergo dependā. QVAM NEGAT N. M.] quomodo potest ea esse mea filia, quam negat se nouisse mater? NI ERGO MATR. FIL. EST, IN TVVM TAL. P. DA.] id est, ergo, ni tua filia est, pignus depone in sester-

in sestertium nummum à me depositum, in talentum à te depositum. ENIM ISTHAEC CAPTIO EST] enimuero inest in istac conditione captio aliqua. vel sic. enimuerò inest in ista conditione iniquitas mihi damnosa, & detrimentosa. secuti autem sumus cod. cc. manuscriptos: itaque Camerarius edidit. Nam Aleiatus lib. xii. [illegible] cap. 13. legit hoc modo: *quam negat nouisse mater?* EP. *non ergo matrem ea filia esse? In meum nummum, in tuum talentum pignus da, ut est.* PE. *captio est.* Aleiati coniectura fortasse non est absurda, sed libri veteres plus auctoritatis habent. SED QVIS EA EST MVLIER] sed quæ ea si ticina est, quam ego te suasore, & impulsore, pro filia mea emi? DEDIN' TIBI &c.] dedine tibi, id est, nónne dedi tibi, &c. TE TETIGIT] te ferii, fraudaui, damno affeci. tale est illud, quod est lib. 2. de orat. ad Q. Fr. ex quodam poëta, *Sentin' senem tactum esse triginta minis?* Idem Plautus in Persa, *tactus est eras, qui rogerat, vbi nata esset, diceret.* Idem in Pseud. *si emunxem alium possem, tum tangam patrem.* QVOMODO ME LVDOS FECISTI] &c.] id est, quomodo me ludificatus es, quod ad illam conduxisti fidicinam & tinctam. NEQVE TE INDIGNO] sic rest. tut libris omnibus inuenti, in quibus est, *neque benigne.* quæ lectio ferri non potest. adiuuit autem me codex manuscr. Tilianus, in quo scriptum erat, *neque te digne* & Huraltinus, in quo erat cum litura *neque te indigne.* Quis non videt autem ex *te indigne*, factum esse ab errante librario *te ingnu*, aut *te ingenu* deinde ex hoc uno alterum, ab aliquo sciolo. *benigne?* CVR DARE AVSVS ES] cur dare ausus es? QVAE HAEC MALVM FEROCIA EST] quæ, malum, hæc superbia est? *malum*, hic aduerbium est, & particula indignationis. proinde ac si ita dicat: quæ hæc serui hominis ferocia, i. superbia est qui ita domino suo respondet, se id, quod minus rectè fecerit, idcirco fecisse quod libitum est? Erat autem hic post, *ma um*, lacunula, quam ex cod. cc. manuscrip. Vascos. expleui. ETIAM INCLAMITOR QVASI] etiam increpor, atque obiurgor, tanquam seruus. CVM TV ES LIBER GAVDEO] quia seruus Epidicus dixerat, se inclamitari quasi seruum, quibus verbis significasse videbatur se esse liberum: (*quasi*, enim aduerbium similitudinis est: ex quo qui se dicit inter pati quasi seruum, significat, se non esse seruum.) Periphanes eius dominus irridens, & [illegible], ait se gaudere, quod iam liber sit Epidicus. vel sic explica, & planius. dictum est hoc, ab hero Periphane per ironiam, *cum tu es liber gaudeo*: quasi ita dicat: ego verò gaudeo te liberum esse: quod nesciebam. Nam si hoc scissem clementius te appellassem. EGO FAXO SCIES HOC ITA &c.] id est, hoc ita esse scies IAM IPSA RES DICET] non opus est, ut necesse est tibi hoc me, vel quenquam alium dicere, res ipsa loquetur & res ipsa tibi dicet: nempe filia tua mea opera inuenta. SED VT ACERBVM EST, PRO BENEFACTIS MALVM] sed quàm graue, ac molestum est, pro beneficiis pœna affici, & vinciri? malum messem metere, dictum pro malum metere. & messem metere, est atticismus. Sic in Trinummo, princip. *Eorum licet iam messem metere maximam.* Malum metere autem, id est malum consequi, & percipere. translatum à re rustica, & à messoribus. tale est illud. *vt sementem feceris ita & metes.* quod extat in libr. 2. de orat. ad Q. Fr. QVAM NE HODIE PER VRBEM, &c.] túne filiam Periphanis repetisti eam, quam hodie vterque defessi sumus quærendo? QVID ISTI ORATIS OPERE TANTO] quid istic agitis, id est, dicitis, aut loquimini tantopere? *isti*, pro istic, vt *illi*, pro illic, notauimus in Comment. ris Lucretianis, & præterea alibi. orare autem dixerunt veteres pro agere, hinc oratores. agere autem interdum valet dicere, hinc actores. qua de re plura in commentariis Horatianis. MERITO HVIVS] quia filiam meam repperit. FACARE] manus eius exsoluere. NE ATTIGAS] ne attinges. *tago* dixerunt veteres, pro tango. ex quo *tagax*, id est furax qua voce vsus est M. Tull. lib. 6. epist. ad Att. cum epistol. 3. *enim est leuis libidinosus tagax.* sed de his consulendi sunt Festus & Nonius. NISI SVPPLICIVM MIHI DAS] nisi mihi das pœnas, id est, nisi mihi satisfacis. Sic loquitur Catullus in Epigram. ad Gellium quod est postremum. *At fixus nostris tu dabis supplicium.* QVOD PAPET] quod edat, seu edit. pappare dicuntur paruí pueri. Persius Sat. 3. *pappare minutum.* PRAEBEBO CIBVM] suppeditabo tibi, quod comedis, seu comedas, [illegible] [illegible]. NISI ME ORAVERIS] nisi me oraueris. NISI NECESSITATE COGAR] nisi necessitate cogerer. nisi mihi necessitas ignoscendi imponeretur.

GREX.

Hic is homo est, qui libertatem malitia inuenit sua.
Plaudite & valete. lumbos porgite, atque extollite.

INVENIT] consecutus est, parauit LVMBOS PORGITE, ET EXTOLLITE] id est, vno verbo, exsurgite. ambiguè videtur dictum, nam qui sedent, lumbos videntur habere contractos, atque inflexos: quos cùm surgunt, porrigunt, atque extollunt. rursum, qui rei Veneriæ dant operam, lumbos porrigunt.

FINIS EPIDICI.

Sed ego apud me te esse ob eam rem, miles cùm veniat, volo,
Quia, cùm tu aderis, huic, mihique haud faciet quisquam iniuriam.
Tu prohibebis, & eadem opera tuo sodali operam dabis.
Et ille adueniens tuam me esse amicam suspicabitur.
Quid amabo obticuisti? Pi. *quia isthaec lepida sunt memoratui,*
Eadem in vsu, atque vbi periculum facias, aculeata sunt,
Animum fodicant, bona destimulant, facta & famam sauciant.
Apage à me, apage. Ba. *Ah, nimium ferus es.* Pi. *mihi sum.* Ba. *malacissandus es.*
Quid ab hac metuis? Pi. *quid ego metuam, rogitas? homo adolescentulus*
Penetrare huiusmodi in palaestram, vbi damnis desudascitur,
Vbi pro disco damnum capiam, pro cursura dedecus?
Ba. *Lepidè memoras.* Pi. *vbi ego capiam pro machaera turturem,*
Vbique imponat in manum alius mihi pro caestu cantharum.
Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis,
Pro hasta talus, pro lorica malacum capiam pallium.
Vbi mihi pro equo lectus detur, scortum pro scuto accubet,
Apage à me apage. Ba. *ah, nimium ferus es.* Pi. *mihi sum.* Ba. *malacissandus es.*
Equidem tibi do hanc operam. Pi. *ah nimiùm pretiosa es operaria.*
Ba. *Simulato me amare.* Pi. *vtrum ego ioco assimulem istud, an serò?*
Ba. *Eia: hoc agere meliu'st, miles quum huc adueniat, te volo*
Me amplexari Pi. *quid eo mihi opus est?* Ba. *vt ille te videat volo.*
Scio, quid ago. Pi. *& pol ego scio quid metuo. sed quid ais?* Ba. *quid est?*
Pi. *Quid si apud te eueniat desubitò prandium aut potatio*
Fortè, aut cena, vt solet in istis fieri conciliabulis:
Vbi ego tum accubem? Ba. *apud me, mi anime, vt lepidus cum lepida accubet,*
Locus hic apud nos, quamuis subitò venias, semper liber est.
Vbi tu lepidè voles esse tibi, me i rosa mihi dicito.
Dato qui bene sit. ego vbi bene sit, tibi locum lepidum dabo.
Pi. *Rapidus fluuius est hic, non hac temere transiri potest.*
Ba. *Atque ecastor, apud hunc fluuium aliquid perfundum est tibi.*
Manum da, & sequere. Pi. *aha minimè.* Ba. *quid ita?*
Pi. *Quia istoc in ecebrosius*
Fieri nihil potest: nox, mulier, vinum, homini adolescentulo.
Ba. *Age igitur. equidem pol nihili facio, nisi caussa tua.*
Ille quidem hanc abducet. tu nullus adfueris, si non lubet.
Pi. *Sumne autem nihili, qui nequeam ingenio moderari meo?*
Ba. *Quid est quod metuas?* Pi *nihil est. nunc ego mulier tibi me emancupo,*
Tuus sum, tibi dedo operam. Ba. *lepidus es. nunc ego te facere hoc volo.*
Ego sorori meae cenam hodie dare volo viaticam,
Ego tibi argentum iubebo iam intus efferri foras.
Tu facito obsonatum nobis sit opulentum obsonium.
Ego obsonabo. nam id flagitium sit meum, mea te gratia.
Et operam dare mihi, & ad eam operam facere sumtum de tuo.
Pi. *At ego nolò dare te quicquam. sine.* Ba. *sino equidem si lubet.*
Propera amabo. Pi *priùs hic adero, quàm te amare desinam.*
Ba. *Bene me accipis aduenientem mea soror.* Ba. *quid ita obsecro?*
Ba. *Quia piscatus meo quidem animo hic tibi euenit bonus.*

Ba. *Meus ille quidem est. tibi nunc operam dabo, de Mnesilocho soror,*
Vt hic accipias potius aurum, quàm hic eas cum milite.
Ba. *Cupio. Ba. dabitur opera, aqua calet. eamus hinc intrò vt laues.*
Nam vt in naui vecta es, credo timida es. Ba. aliquantum soror.
Simul hinc nescio qui turbat, qui huc it. decedamus soror.
Ba. *Sequere hac igitur me intro in lectum vt sedes lassitudinem.*

QVID SI HOC POTIVS? ESTO &c.] loquitur vna ex Bacchidibus cum altera sorore sua. LEPIDE LICET] licet mihi tacere. licet taceam. VBI ME FVGIET MEM. &c.] i. cum me deficiet memoria, tum tu soror, mihi succurrito. & memor a[t]tricato, tu me commonefacito. NE DEFVAT] ne desit. LVSCINIOLAE NE DEFVAT CANTIO] quòd vt non est metuendum, ita nec metuendum, ne tibi desit oratio. Luscinia dicta est a Græcis *ἀηδών*, *ὡς ἀεὶ ᾄδουσα*, tanquam semper canens. COGNOMINES?] *ὁμώνυμοι*, eiusdem nominis? vno eodemque nomine appellatæ? sic infrà, *Illa mihi cognomen fuit*, quem locum profert Ser. ad illud Virg. li. 6. *Gaudet cognomine terra.* QVID IN CONCILIO CONSVLVISTIS?] quid vos vna consultastis in concilio, id est, in cœtu, in congressu: congressæ. HAVD MERETRICIVM EST] non est meretricium proprium seu non conuenit meretricibus bene consulta[r]e. QVID ESSE DICIS DIGNIVS?] quid dicis esse dignius miseria, quàm mulierem? vel sic: quæris quid sit muliere miserius. immo, quæro ego ex te quid est muliere dignius? id est, maiore dignitate præditum? HAEC ITA ME ORAT, SIBI QVI CAVEAT, &c.] ordo & sententia est hæc mea soror ita me orat, aliquem vt hominem reperiam, qui sibi caueat ab isto milite, hoc est, qui se tueatur ac defendat ab isto milite: vel qui sibi prospiciat, & prouideat ab isto milite, vt postquam operarum suarum militi locatarum tempus ab erit, mercedemque pro datis militis operis annuis emeruerit, ipsam domum reuehat *sibi qui caueat* autem bona reciprocatio est nam ad Bacchidem, quæ orat reciprocatur. Item *sibi caueat*, a iurisconsultis, & eorum formulis translatum, apud quos cauere aliis, dicuntur sponsores & fideiussores, & aduocati, & ipsi iurisconsulti. M. Tull. epist. 1. lib. 3. epist. ad Apiũ, *melius enim et cauere volo quam ipse alii solet*: ex quo cautor alieni periculi, qui alicui cauet in eius periculo. VBI EMERITVM SIBI SIET] vbi tempus operatum quas mili[ti] locauit, exactum sit. & c. finitum à re militari. Dicuntur enim stipendia emerita, cum militi tempus omne, quod se in castris, & militiæ positurũ iurauerat transactum sit. M. Tull. lib. 5 epist. ad Atticum, epist. 2. *annua enim mihi opera ad 3. Kalendas Sext. emerentur.* Idẽ eodem lib. epist. 5 *Etsi annuum tempus prope iam emeritum habebamus.* Idem in Catone m[aiore]. *At illa quanti sunt, animum tanquam emeritis stipendiis libidinis, ambitionis, contentionis, inimicitiarum, cupiditatum omnium secum esse, secumque, vt dicitur, viuere?* Plautus in Most. *Animum ubi emeritum est stipendium igitur tum specimen cernitur, quo eueniat ædificatio.* ID AMABO TE HVIC CAVEAS] obsecro te, vt id huic caueas, hoc est, vt huic promittas ac spondeas te facturum vt posteaquam emeritæ ei fuerint, annuæ operæ, quas se militi daturã promisit, domũ reuehatur. VBI EDIDERIT OPERAS] postquam militi promissas operas dederit, & emeruerit. QVOD ILLI REMVNERET] quod militi reddat. FACIAT LIBENS] libenter domum redeat. SED HOC IDEM APVD NOS &c.] sed hoc idem quod te rogamus, poteris hic apud nos commodius agere, quam foris. OPPERIBERE] opperieris: expectabis. EADEM BIBERIS] eadem opera nobiscum biberis. EADEM DEDERO TIBI, VBI BIB[ERIS]] eadem opera postquam biberis, sauium tibi præbuero. sauium est osculum meretricium; aut certè voluptarium, à suauitate dictum, quanquam hoc non est perpetuò verum M. Tull. lib. 16 ad Att. *Attica quoniam quod optimum in pueritia est hilarula est, meis verbis suauium des.* VISCVS MERVS &c.] viscum merum. viscus, seu viscum materia lenta & tenax qua capiantur aues. Virgil. Georg. 1. *Tum laqueis captare feras, & fallere visco, Inuentum.* in quo sensu tamen ridicule Nonius interpretatur, visco, visceris tractum M. Tull. de nat. Deorum *proximum etiam, vt si qua minima bestiola conetur irrumpere in sordibus auribus tanquam in visco inhærescerer.* QVID IAM?] quid ita iam? cur ita? DVAE VNVM EXPETITIS PALVMBEM] allegoria est. duæ meretrices vnum captatis amatorem: vnam prædam captatis. palumbes, is, in mascul. gen. & fem. inflex. & palumbus, i, um. secundæ, notat Nonius, & hunc locum profert. ARVNDO ALAS VERBERAT] in allegoria manet, arundo, inquit, visco illita, alas mihi verberat: & ita fit, vt visco contractas alas explicare non possim. significat se prope captum esse, vt aues propè captæ sunt, quæ ab arundine visco illita contactæ, aut verberatæ sunt. Secutus autem sum codices manuscriptos. nam vulgati habent, *hirundo alas verberat.* quam lectionem minus probo: quamuis sciam quosdam non indoctos eam ita tueri, vt dicant. Pisto[rem] clerum significare, se propemodum captum esse, quemadmodum parum abest quin capta sit hirundo quæ visco contacta alas verberando viscum excutere conatur. CONDVCIBILE] vtile. QVI AMABO] quo pacto? amabo te, non est tibi conducibile hic apud nos bibere &c. BACCHANAL] locum in quo sunt Bacchæ. NE TIBI LECTVS APVD ME MALACIAM SVADEAT?] num metuis, ne lectus meus malaciam, id est molliciem tibi suadeat? sic autem legendum, vt edidi, non vt habent omnes libri *ma[]tiam suadeat*. Idem infrà eadé scena, *malacissandus*. & inferius, eadem tamen tab. *Hic nostra agitur ætas in malacium mo[do]*. Cæsar li 3. de bello Gall. malaciam vsurpauit, pro maris tranquillitate, ibi, *Ac iam conuersis in eam partem nauibus quo ventus ferebat, tanta subito malacia ac tranquillitas extitit, vt se loco commouere non possent.* MAGIS IN LECTVM TVVM QVAM LECTVM M[ETVO]] magis illecebras tuas, quàm lectum tuum metuo. vel sic, magis tuam inliciendorum hominum rationem extimesco, quam lectũ. inlectum dixit pro inlectione à recto, *inlectus* quartæ inflexionis. MALA TV ES BESTIA. sic Catullus in Ruf. *Hunc metuunt omnes: neque mirum: nam mala valdè est bestia.* &c. Sic Græci *κακὸν θηρίον*. NAM HVIC AETATI NON CONDVCIT MVL[IER]] huic meæ ætati, quæ procliuis est ad libidinem, non est vtilis mulier, & latebrosus locus, id est fornix, lustrum ganeum, infrà sad. sub ibi suam ætatẽ in locis latebrosis, maior est peccandi licentia, minor verecundia. EBRIVS APVD ME, SI QVID STVLTE, &c.] tantum abest,

abest, vt velim te ad peccandum illicere, vt ego ipsa, siquid peccare velis te peccare prohibeam. TV PROHIBEBIS] iniuriam. TVO SODAL.] Mnesilocho. ILLE] miles. OBTICVISTI] nonnulli hic legunt, *obstupuisti?* & verò sic habent nonnulli libri. *obstipuisti*, autem dicebant veteres, pro *obstupuisti*, seu potiùs vtroque, ἀδιαφόρως vtebantur. QVIA ISTHAEC LEP. SVNT MEMORATVI] quia ista, quæ loqueris, scita sunt memoratu, id est, dictu, seu ad memorandum, id est, ad dicendum. ATQVE VBI PERICVLVM FACIAS? id est, cum experiaris. ACVLEATA SVNT] aculeum habent. FODICANT] fodiunt, suo aculeo scilicet. BONA DESTIMVLANT] bona, & facultates rei familiaris, tanquam stimulo conficiunt. destimulant, valde stimulant, tralatio est, quæ ab illo, quod suprà positum est, *aculeata sunt*, pendet, & ad id refertur. FACTA, ET FAMAM SAVCIANT] facta & famam suo aculeo lædunt, ac vulnerant. Sic Lucret. libr. 3 in procemio dixit *volnera vitæ*. & libr. 4. *ægrotat fama vacillans*. FERVS] immanis. MIHI SVM] ferus sum, ex vsu meo, hæc feritas è re mea est. MALACISSANDVS ES] molliendus es, nimium enim durus es. Malacissare, mollire, à Græco, μαλακίζειν. HOMO ADOLESCENTVLVS PENETR. HVIVSM IN PAL.] id est, ego homo adolescentulus non metuam penitus intrare in huiusmodi palæstram vbi damnis decertatur? desudascitur, id est desudatur, certatur, laboratur desudascitur, verbum impersonale, à verbo desudasco, is, it. PRO DISCO D. C.] quid sit discus, vel notum est, vel à nobis alibi dictum est. PRO MACHAERA TVRTVREM] pueris, & adolescentibus delicatis dabantur aues, & auiculæ, quibus cum lusitarent, & quibus se oblectarent, suprà in Capt. *Nam vbi illò adueni, quasi patriciis pueris aut monedulæ, aut anates aut coturnices dantur, quicum lusitent*, &c. PRO CAESTV CANTH.] cæstus, us, quid sit: licet ex Seruio cognoscere in libro 5. Æneid. vbi pugilum certamen commemoratur. erant enim cæstus, arma pugilum, quibus illi manus armatas habentes, ora inter se verberabant. Sic cæstus describit Virg. lib. 5. Æneid. *Sic deinde locutus In medium geminos immani pondere cæstus Proiecit quibus acer Eryx in prælia suetus, Ferre manum, duroque intendere brachia tergo. Obstupuere animi. tantorum ingentia septem Terga boum plumbo insuto, ferróque rigebant.* SCAPHIVM] scaphium poculum oblongæ figuræ, & lateribus in scaphæ modum flexis. COROLLA PLECTILIS] πλεκτὸς στέφανος. Euripides in Hippolito, notauerit Simeo Bosius, corona plexa, & ex variis floribus contexta. corona plectilis, est, quæ ex ramo lauri, aut myrti, aut simil. nectitur, non adhibitis vllis ornamentis superuacaneis, quales sunt Lemnisci, seu vt alii volunt, lanisci. Horatius oda vlt. lib. 1 *Displicent nexæ Philyra corona Mitte sectari, rosa quo locorum Sera moretur. Simplici myrto nihil allabores*, &c. nonnulli legunt hic *plexilis*, sed contra librorum manuscriptorum auctoritatem. MALACVM PALLIVM] molle pallium. EQVIDEM TIBI DO HANC OP.] hanc operam, quam ego nunc sumo, tibi do, & tua causa suscipio. AH, NIMIVM PRETIOSA ES OP.] ah, nimium cara es operaria. operas tuas nimis carè locas. operæ tuæ nimis magna & ampla mercede conducuntur. operarius est, qui operas suas mercede pacta aliis locat. EIA: HOC AGERE MELIV'ST] eia, præstat seriò amare, quàm iocò & simulatè. SCIO QVID AGO] scio quamobrem, & cuius rei gratia hoc agi velim. SED QVID AIS?] sermo eius, qui aliquid noui ex eo, seu ex ea, quicum loquitur, quæsiturus est. VT SOLET IN ISTIS FIERI CONC.] vt solet fieri apud vos, in conciliabulis, hoc est, in congressibus & cœtibus meretriciis, seu potiùs in locis, in quæ vos meretrices, & homines voluptuarii, vobis dediti, & vobis seruientes conciliamini: id est, congredimini, & coitis. VT LEPIDVS CVM LEPIDA ACCVBET] vt lepidus Pistoclerus cum lepida Bacchide accubet: VBI TV LEPIDE VOLES ESSE TIBI, &c.] id est, cum voles te lepidè, & eleganter accipi, ac tractari: tum mihi dicito, me appellans: ó Bacchis, mea rosa, dato, quo pacto mihi bene sit, &c. vel dato, vnde mihi bene sit. RAPIDVS FLVVIVS EST HIC, &c.] allegoria est, meretricem rapido fluuio similem esse vult: quemadmodum igitur per rapidum fluuium non facilè transiri potest: ita non facilè meretricis fallaciæ, aut blanditiæ à quoquam, qui ad eam accedat, & maximè si adolescens sit, superari, aut vitari possunt. ILLECEBROSIVS] illecebrarum plenius. profert hunc locum Carisius. NOX, MVLIER, VINVM, HOM. ADOL.] oratio non perfecta: est enim aliud subintelligendum: puta, *fugienda sunt: damnosa sunt: perniciosa sunt*: aut aliquid aliud simile. sic Ouidius, *Nox & amor vinúmque nihil moderabile suadent. Illa pudore vacat: Liber amórque metu.* Terent. Adelph. *Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.* Licet autem etiam legere cum interrogatione, hoc modo, *nox, mulier, vinum homini adolescentulo?* subintell. probentur? amentur? placeant? proinde ac si dicat, Dii prohibeant, vt tales pestes, homini adolescentulo placeant. AGE IGITVR EQVIDEM POL NIHILI F. N. T. C.] nunc meretrix, vbi videt se Pistoclero persuadere non posse, vt introeat, & agat, quæ rogatus est: et assentitur, quæ ille vult, & desinit aduersari, ostendens nihil se malè, quam vt ei gratificetur, & placeat. atque hoc pacto omnia, quæ vult, ab illo impetrat. Age, inquit, equidem nihil quicquam facio, nisi quod tibi libet, aut cordi est. volo omnia tua causa: nihil præterea. ILLE QVIDEM H. ABD. &c.] miles quidem hanc sororem meam secum abducet. verum abducat, quid ad me? ne adfueris, vt eum prohibeas, quandoquidem tibi hoc commodum non est, volo omnia, quæ vis. NVLLVS ADFVERIS] quoniam mihi adesse non vis, fiat, quod vis: ne affueris. nullus, pro non. SVMNE AVTEM NIHILI, QVI NEQVEAM INC. MOD. M.] hic succumbit adolescens, victus callida, & fallaci meretricis oratione: quod intelligens, ipse se reprehendit atque accusat his verbis, nonne ego sum homo nullius pretii, qui nequeam mihi imperare? qui nequeam ingenio meo temperare? qui nequeam me continere? qui me regere non possim? EMANCVPO] trado. CENAM HOD. DARE V. VIAT.] cena viatica dari solebat peregrè euntibus & aduenientibus suprà in Curculione. *Hic hodie apud me nunquam delinges salem.* MIL. *bene vocas*, &c. infra eadem fabula. *Venire tu me gaudes. ego credo tibi. Hospitium & cenam pollicere, vt conuenit Peregrè aduenienti.* INTVS] domo. TV FACITO OBSONATVM NOBIS SIT OP. OBS.] obsonatum, id est paratum, emtum. EGO OBSONABO] ego pretium præbebo, quo paretur obsonium. ego Bacchis obsonium emam id est, ego pecuniam, qua ematur obsonium, ipsa præbebo. NAM ID F. SIT MEVM, &c.] id est, nam id turpe sit mihi, te & mihi operam dare, meáque gratia hic adesse, & ad eam operam sumtum facere de tuo. AT EGO NOLO DARE TE, &c.] verba sunt Pistocleri, non Bacchidis. quod eò dico, quòd in nonnullis aliis editionibus personarū nomina peruersè sunt posita. PRIVS HIC ADERO, QVAM TE AM. H.] quid sibi hæc verba volunt? si hoc Pistoclerus sentit, se mox adfuturum, significat eadē opera se citò amare desiturum. Rursus si hoc sa-

gnificat, ſe nunquam amare deſiturum, videtur eadem opera dicere, ſe ſerò adfuturū, ſed dicamus, hoc ſignificari à Piſtoclero, ego mox adero. quòd ſi tu vereris, Bacchis, ne quia aut te non amem, aut non conſtanter amem, tardus in redeundo ſim futurus: ſpondeo tibi me prius hic adfuturum, quàm te amare deſinam. Profert autem hunc locum Donat. in Eun. ad illud Ter. *ſi illud non licet, ſaltem hoc licebit certè extrema linea amare haud nihil eſt.* Vbi notat. amare modò frui amore dicit. Plau. in Bacch. Prius hic adero quàm te am. deſ. & ſine te amem BENE ME ACCIPIS ADVENIENTEM] ab hoc loco incipiunt ſolæ colloqui duæ Bacchides Piſtoclero ab eis degreſſo. QVIA PISCATVS MEO Q. A.] iocatur ex ambiguo; ſignificat enim amatorem locupletem, & copioſum ei hodie contigiſſe, cum aliud dicere videatur, nempè bonos piſceis ei emtos eſſe. AQVA CALET] aqua ad lauandum calet. VT IN NAVI VECTA ES] poſtquam in naui vecta es. TIMIDA ES] ægra, & perturbata es. ſic ferè Donatus in Andr. SIMVL HINC NESCIO, QVI TVRBAT, &c.] præterea neſcio, quis ab hoc loco turbas excitat, qui huc ad nos venit, vel turbat nos colloquenteis. DECEDAMVS] de via. VT SEDES LASSITVDINEM] vt abſtergeas, ſeu leues laſsitudinem tuam ex nauigatione, & nauſea contractam.

LYDVS ſeruus, PISTOCLERVS adoleſcens.

Iamdudum Piſtoclere tacitus te ſequor,
Spectans quas tute res hoc ornatu geras.
Nam ita me dij ament, vt Lycurgus mihi quidem
Videtur poſſe hic ad nequitiam adducier.
Quò nunc capeſsis te hinc aduerſa via,
Cum tanta pompa? Pi. *huc.* Ly. *quid huc? quis iſtic habet?*

Pi. *Amor, voluptas, venus, venuſtas, gaudium,*
Iocus, ludus, ſermo, ſuauis ſuauiatio.

Ly. *Quid tibi commercij eſt cum dijs damnoſiſsimis?*

Pi. *Mali ſunt homines, qui bonis dicunt malè.*
Tu dis nec rectè dicis. non æquum facis.

Ly. *An deus eſt vllus ſuauis ſuauiatio?*

Pi. *An non putaſti eſſe vnquam? ô Lyde es barbarus,*
Quem ego ſapere nimio cenſui plus quàm Thalem.
Idem ſtultior es barbaro Potitio.
Qui tantus natu deorum neſcis nomina.

Ly. *Non hic placet mihi ornatus.* Pi. *nemo ergo tibi*
Hæc apparauit, mihi paratum eſt, cui placet.

Ly. *Etiam me aduerſus exordire argutias?*
Qui ſi decem habeas linguas, mutum eſſe addecet.

Pi. *Non omnis ætas, Lyde, ludo conuenit.*
Magis vnum in mente eſt mihi nunc, ſatis vt commodè
Pro dignitate obſonij hæc concurret coquus.

Ly. *Iam perdidiſti te, atque me, atque operam,*
Qui tibi nequicquam ſæpe monſtraui bene.

Pi. *Ibidem ego meam operam perdidi, vbi tu tuam.*
Tua diſciplina nec mihi prodeſt, nec tibi.

Ly. *O præligatum pectus.* Pi. *odioſus mihi es*
Tace atque ſequere Lyde me. Ly. *illuc ſis vide,*
Non pædagogum iam me, ſed Lydum vocat.

Pi. *Non par videtur, neque ſit conſentaneum,*
Cùm herus hic intus ſit, & cum amica ſua accubet,
Cumque oſculetur, & conuiuæ alij accubent.
Præſentibus illis pædagogus vnà vt ſiet.

Ly. *An hoc ad eas res obſonatum eſt obſecro?*

Pi.	*Sperat quidem animus: quò eueniat, diis in manu est.*
Ly.	*Tu amicam habebis?* Pi. *tum videbis, tum scies.*
Ly.	*Immo neque habebis, nec sinam: iturus sum domum.*
Pi.	*Omitte Lyde, ac caue malo.* Ly. *quid caue malo?*
Pi.	*Iam excessit mihi ætas ex magisterio tuo.*
Ly.	*O barathrum, vbi vt es, vt ego te vsurpem lubens?*
	Video nimio iam multo plusquam volueram.
	Vixisse nimio satius est, quàm viuere.
	Magistron' quenquam discipulum minitarier?
	Nihil moror discipulos mihi esse iam plenos sanguinis,
	Valens afflictat me vaciuom virium?
Pi.	*Fiam, vt ego opinor, Hercules, tu autem Linus.*
Ly.	*Pol metuo magis, ne Phœnix tuis factis fuam,*
	Téque ad patrem esse mortuum renuntiem.
Pi.	*Satis historiarum'st.* Ly. *hic vereri perdidit.*
	Compendium adepol haud ætati optabile
	Fecisti cùm istanc natu's impudentiam
	Occisus hic homo est. ecquid in mente est tibi
	Patrem tibi esse? Pi. *tibi ego, aut tu mihi seruus es?*
Ly.	*Peior magister te isthæc docuit non ego.*
	Nimio es tu ad istas res discipulus docilior,
	Quàm ad illa, quæ te docui, vbi operam perdidi.
Pi.	*Istactenus tibi Lyde libertas data est*
	Orationis. satis est. sequere me hac, ac tace.
Ly.	*Ædepol fecisti furtum in ætate malum,*
	Quum istæc flagitia me celauisti, & patrem.

HOC ORNATV] hoc nouo ornatu, & comitatu vel hoc apparatu, atque instructu. NAM ITA ME DII AMENT. VT LYCVRGVS &c.] id est, Dij me non ament, nisi Lycurgus ille Lacedæmonius, qui Lacedæmoniis seuerissimas leges scripsit, homo seuerissimus, continentissimus, patientissimus, durissimus, & ab omni luxu, ac voluptate alienissimus. videtur mihi in hoc loco corrumpi, & nequâ fieri posse. Sic Ouid. *Illic Hippolytum pone: Triapus erit.* QVO NVNC CAPESSIS TE? &c.] quo nunc te confers cum tanto apparatu, quem tecum circumfers? HABET?] habitat? SVAVIS SVAVIATIO] suauis suauiatio, ex illo genere est, quod sępe iam notauimus, in quo nomē substantiuum cohæret cum adiectiuo eiusdem originis, & appellationis, vt amœnitas amœna, supra in captiuis. nitoris nitidi, in Casina, &c. QVEM EGO SAPERE NIMIO SENSVI PL. Q. TH.] quem ego putaui Thale seu Thalete, qui fuit vnus è septem, multo esse sapientiorem. suprà in Capt. *Euge pol Thalem talento nō emam Milesium.* IDEM STVLTIOR ES BARBARO POTITIO] De Potitio, & Pinario, quos genus sacrificij Hercules edocuit, & quo pacto Potitij omnes interierint intra diem tricesimū, legendus Fest. Significat autem Potitium sacerdotē fuisse stultum, atque imperitum, antiquum. Antiquitas enim simplex & stulta habetur: & antiquū pro stulto plerunque vsurpatur. Et apud græcos ἀρχαϊκά, id est. stulta & ἀρχαϊκῶς, stultè. vel idcirco Potitium vult stultū fuisse, quod ea sacra, quæ ab Hercule didicerat, seruos publicos docuerit, eóque facto tota Potitiorum familia interierit. Commemorat & Virg. Potitiū lib. 8. Æneid. *Ex illo celebratus honos, lætique minores Seruauere diē primúsque Potitius auctor, Et domus Herculei custos Pinaria sacri.* Legendus & Macrobius de Potitiis & Pinariis lib. 3. Saturn. cap. 6. Quod autē Festus legit hic *putitium*, non *Potitium*: & *putitium* interpretatur stultum: puto eum esse lapsū, & vitioso exemplari esse vsum. vel dicamus Festum esse corruptum & apud eum legendum *Potitium*: non *putitium*: quod apparet ex Plauti verbis, quę profert, & ex iis, quæ addit de Herculis sacris quamuis non sint vsquequaque integra. Iam barbaro Potitio, id est. Romano. Romani enim Gręcis erant barbari. In prologo Asinariæ *Demophilus scripsit: Marcus vertit barbarè* TANTVS NATV] tam grandis natu. ORNATVS] apparatus. ME ADVERSVS] aduersus me. ἀναφορά EXORDIRE ARGVTIAS?] exordiris verba arguta? MVTVM ESSE ADDECET] tamen te mutum esse decet. quia scilicet magister, & custos tuus sum. NON OMNIS AETAS, LYDE, LVDO CONV.] significat, se esse ea ætate, quæ a ludo discendi, & à magistro abhorreat, se olim, cum puer esset, Lydo pædagogo & magistro paruisse & ad ludum discendi, eo duce, itasse. nunc alium sibi pædagogū ac magistrum, aliúmque ludum obtigisse: videlicet amorem sic infrà non longe, *Iam excessit mihi ætas ex magisterio tuo.* Inest autem hic paronomasia non illepida. *Lyde ludo.* Eodem enim modo pronuntiantur, *Lydus & ludus.* IN MENTE MIHI [illegible] cogitò. HAEC VT CONCVRRET COCVS] vt hæc

obsonia curet cocus. Terent. Andr. *Nempe vt curentur rectè hæc.* QVI TIBI NEQVICQVAM SAEPE M B.] qui tibi sæpe bene præcepi frustrà. qui te sæpe frustrà recte docui. O PRAELIGATVM P.] ô animum veneficiis, aut cantionibus, & excantamẽtis quibusdam ante occupatum, & quasi ante vinctum, & constrictum. translatum ab iis qui veneficiis, seu carminibus, tanquam vinculis quibusdam, ligati sunt. ILLVC SIS VIDE] alloquitur aliquem ex iis, qui adsunt. illud, inquit, vide si vis. SED LYDVM VOCAT] Lydum, quasi seruum. Mar. Tullius pro Flacco, *Quis vnquam Græcus comœdiam scripsit, in qua seruus primarum partium non Lydus esset?* NON PAR VIDETVR] non æquum videtur NEQVE SIT CONSENTANEVM] οὐδ' αὖ ἔοικεν εἶν, neque sit consonum. SPERAT QVIDEM ANIMVS] sperat animus, Græcorum more dictum est, ἔλπεται δ᾽ ἄρα Homerus. [illegible] &c. id est, valde autem eius sperabat animus, &c. spero equidem hæc obsonia nobis vsui fore ad epulandum, & conuiuium agitandum QVO EVENIAT D. IN M. EST] quò res euasura sit, deorum in potestate situm est. Homer. nõ vno loco θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. TV AMICAM HABEBIS?] stomachosè pronuntiandum, túne amicam hoc est, ἑταίραν habebis? CAVE MALO] sermo minantis. caue malo, inquit, id est noli committere, vt tibi dem malum. seu, vt tu vapules noli tibi malum, & infortunium vltro arcessere, si non vis vapulare, & si sapis, sine me meo modo viuere, & animo meo obsequi. sic in Rudente: *Caue malo, ac tace tu.* IAM EXCESSIT MIHI AETAS EX MAG. T.] id est, iam suum id ætatis, vt nec magistro, nec custode egeam. Horatius epist. ad Pisonem, *Imberbis iuuenis tandem custode remoto Gaudet equis*, &c. Terent. Andr. *nam antea Qui scire posses, Dum ætas, metus, magister prohibebant?* Sic dictum a Plauto autem. *excessit ex magisterio*, vt à Terentio, ibidem. *excessit ex ephebis.* O BARATHRVM VBI TV ES? VT EGO TE VS. L.] ô quàm libenter me in barathrum præcipitem agam, cùm ista audio! malim me in barathrum præcipitem dare, quàm ista videre, atque audire. talia sunt illa: ἐμοὶ χάνοι εὐρεῖα χθών. mihi tellus ima dehiscat. VIDEO NIMIO IAM MVLTO, &c.] nimio multo, [illegible]. Vide inquit, plus multo ac nimio, quàm videre volueram. video quæ videre nolueram. VIXISSE NIMIO SATIVS EST, &c.] vixisse id est, mortuũ esse. Virgilius lib. 4. Æneid. *Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.* sic sup. in Capti. *Nunc illud est, cum me fuisse, quam esse, nimio mauelim.* ad quem locum plura MAGISTRON' QVENQVAM DISC. MIN.] æquúmne est? ferendumne est? oportetne & similia quædam subintelligenda sunt est enim præcisa loquutio: qua vtimur in indignationibus. hoc eò pertinet, quod supra dixerat Pistoclerus *caue malo.* NIHIL MOROR DISCIPVLOS MIHI ESSE, &c.] non curo habere discipulos, tam animosos, tam calidos, feruidos, atque iracundos, qui pleni sanguinis sunt præfidentes, animosi, & audaces sunt: contra, exsangues, timidi. VALENS AFFL. ME VACIVVM V.] oratio ad spectatores versa. valens, inquit Lydus, id est, robustus, ac validus, me imbellum, viribus vacuum afflictat, id est, crebrò ad terram deiicit, atque illidit. VACIVOM] vacuum. in prologo Casinæ, *Aures vaciuæ sunt, animum aduortite.* FIAM, VT EGO OPINOR, HERCVLES: TV AVTEM LIN.] Lynus Herculem musicam docuit. at Hercules non bellum magistro pretium docendi persoluit. Nam cùm ab illo reprehensus, & obiurgatus esset, quòd citharam nimis valide pulsaret, aut quod eam fidem, quam nõ oportebat, pulsasset, ea ipsa cithara, quam tenebat, percussum interemit. minatur igitur non obscurè Pistoclerus, se Lydo necem illaturum, vt Hercules Linum interfecit. POL METVO MAGIS, NE PHOENIX T. F. F.] id est, pol metuo potiùs, ne inanem operam in te docendo sumpserim, & tristis nuntius tuæ breuis vitæ parentibus tuis fiam: quod Phœnici Achillis magistro contigit. qui cum Achillem instituisset, neque eum ab iracundia ad clementiam inflectere potuisset: Achillem à Paride interfectum vidit, eiusque mortis nuntium ad Peleum eius patrem pertulit. FVAM] sim, fiam. SATIS HISTORIARVM ST.] historiarum appellatione intelliguntur apud Plautum etiam fabulæ, & omnia, quę ad cognitionem antiquitatis pertinent. HIC VERERI PERDIT] id est. hic pudorem amisit. vereri pro pudore posuit, Græcorum more, τὸ αἰδεῖσθαι. notauimus in commentariis Lucretian. lib. 4 ibi, *Præterea meminisse iacet, languét que seuere.* vt diximus meminisse dictum esse Græcorum more. pro memoria, vt illi dicere solent τὸ μεμνῆσθαι, ἀντὶ τῆς μνήμης. COMPENDIVM AEDEPOL, &c.] id est, profectò lucrum fecisti ætati tuæ incommodum, & inutile, cum ita impudens euasisti. NACTV'S] nactus es. OCCISVS HIC HOMO ST] periit hic homo. loquitur nunc de Pistoclero in tertia persona, ad spectatores oratione auersa. mox iterum ad eum se conuertet. ECQVID IN MENTE EST TIBI PATR. &c.] id est, nunquid cogitas patrem tibi esse: *in mente est tibi*, ἐν τῷ νῷ ἐστι. vt suprà, ead. fab. *Magis nunc in mente est mihi nunc, satis vt commodè.* &c. TIBI EGO, AVT TV MIHI S. ES?] malim ita legi, Tibi ego, an tu mihi seruus es? hoc est, dic mihi tibine ego, an tu mihi seruus es? proinde ac sic dicat, si tu mihi seruus es: mihi obsequi debes. sin ego tibi seruus sum: ego tibi obtemperare debeo. PEIOR MAGISTER, &c.] Cupido, amor, libido cupiditas, affectus animi immoderatus. NIMIO] multo. AD ISTAS RES] ad res amatorias, & Venerias. DOCILIOR, M. Tullius lib. 7. epist. ad Trebat. *Et medicum suauem, meque docilem ad hanc disciplinam.* AEDEPOL FECISTI FVRTVM M AET. M.] furtum κλοπὴν, κλέμμα. κλέπτειν autem, vsurpant interdum Græci pro fallere, & latere, & occultare consilium suum. Sic & hoc loco Plautus furtum vsurpauit pro calliditate, & astutia, qua quis consilium, & voluntatem celat. hæc igitur huius loci sententia est. profectò dissimulasti, & celasti rem malam, ac turpem. nam cum te probum, ac frugi adolescentem esse putaremus: tu eras improbus, ac nequam. FLAGITIA] facta turpia, & erubescenda.

CHRYSALVS seruus.

Herilis patria: salue quam ego biennio,
Postquam hinc in Ephesum abij, conspicio lubens.
Saluto te vicine Apollo, qui ædibus
Propinquus nostris accolis, veneróque te,

Ne Nico-

Ne Nicobulum me sinas nostrum senem
Prius conuenire, quàm sodalem viderim
Mnesilochi Pistoclerum, quem ad epistolam
Mnesilochus misit super amica Bacchide.

HERILIS PATRIA. &c.] loquitur Chrysalus. Mesilochi, qui biennium a patria afuerat, Ephesíque fuerat, seruus: patr amque vna cum hero reuersus, & ab eo præmissus, saluat. IN EPHESVM ABII] addit præpositionem nomini vrbis proprio, vt & infrà semper. SALVTO TE, VICINE APOLLO] qui prope ædeis nostras collocatus es. &c. vt deinceps subiungit, qui ædibus propinquus nostris accolis. Mar. Tullius lib. 4. epist. ad Attic. prima epist. *Iter mihi Tulliola mea fuit præsto natali ipso die: qui casu idem natalis erat, & Brundisinæ coloniæ, & tuæ vicinæ salutis.* Apollinem autē ἀγυιέα significat, quem tanquam præsidem Athenienses in vestibulo domus colebant. Iā vero hæc Athenis aguntur. VENERÓRQ. TE. &c.] & te precor, vt prius Pistoclerum videam, quàm me Nicobulus herus maior conueniat. QVEM AD EPIST.] ad quem Mnesilochus misit epistolam de amica Bacchide, quemad, pro, ad quem, *anastrophe*.

PISTOCLERVS adolescens, CHRYSALVS.

Mirum est me vt redeam te opere tanto quæsere.
Qui abire hinc nullo pacto possim, si velim,
Ita me vadatum amore, vinctúmque attines.

Ch. *Proh dij immortales. Pistoclerum conspicor.*
O Pistoclere salue. Pi *salue Chrysale.*

Ch. *Compendi verba multa iam faciam tibi.*
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hospitium & cenam pollicere, vt cónuenit
Peregre aduenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem ab sodali solidam nuntio.
Rogabis me vbi sit? viuit. Pi. *nempe rectè valet.*

Ch. *Istuc volebam ego ex te percontarier.*

Pi. *Quî scire possum?* Ch. *nullus plus.* Pi. *quémnam ad modum?*

Ch. *Quia illa inuenta est, quam ille amat, viuit, rectè & valet:*
Si non inuenta est, minus valet, moribundus est.
Anima est amica amanti. si abest, nullus est:
Si adest, res nulla 'st, ipsus est nequam & miser.
Sed tu quid factitasti mandatis super?

Pi. *Egon' vt, quod ab illo attulisset nuntius,*
Non impetratum id aduenienti ei redderem?
Regiones colere mauellem ego Acheruntieas.

Ch. *Eho, an inuenisti Bacchidem* Pi. *Samiam quidem.*

Ch. *Vide quæso, ne quis tractet illam indiligens.*
Scis tu, vt confringi vas cito Samium solet.

Pi. *Iamne vt so es?* Ch. *dic vbi ea nunc est, obsecro.*

Pi. *Hic, exeuntem me vnde aspexisti modò.*

Ch. *Vt istuc est lepidum, proxima viciniæ*
Habitat. ecquidnam meminit Mnesilochi? Pi. *rogas?*
Immo vnicè vnum plurimi pendit. Ch. *papæ?*

Pi. *Immo vt eum credis, misera amans desiderat.*

Ch. *Scitum istuc.* Pi. *immo Chrysale hem non tantulum*
Vnquam intermittit tempus, quin eum nominet.

Ch. *Tanto hercle melior Bacchis.* Pi. *immò.* Ch. *immo hercle abiero*
Potius. Pi. *num inuitus rem bene gestam audis heri?*

Ch. *Non herus, sed actor mihi cor odio sauciat.*
Etiam Epidicum, quam ego tabulam æquè ac me ipsum amo
Nullam æquè inuitus specto, si eam agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi visa'st? Pi. rogas?
Ni nactus Venerem essem, hanc Iunonem dicerem.

Ca. *Ædepol Mnesiloche, vt rem hanc natam esse intelligo,*
Quod ames, paratum est: quod des, inuento est opus.
Nam istic fortasse auro opus est. Pi. Ph lippeo quidem.

Ch. *Atque eo fortasse iam opus est. Pi. atque etiam prius.*
Nam, iam huc adueniet miles, & miles quidem
Qui de amittenda Bacchide aurum hic exigit.

Ch. *Veniat quando vult, atque ita ne mihi sit mora,*
Domi'st, non metuo, nec cuiquam supplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.
Abi intrò, ego hic curabo. tu intus dicito
Mnesilochum adesse Bacchidi. Pi faciam vt iubes.

Ch. *Negotium hoc ad me nunc attinet aurarium.*
Mille & ducentos Philippos attulimus aureos
Ephesso, quos hospes debuit nostro seni.
Inde ego hodie aliquam machinabor machinam,
Vnde aurum efficiam amanti herili filio,
Sed foris concrepuit nostra, quinam exit foras?

MIRVM EST, &c.] loquitur Pistoclerus domo Bacchidum exiens cum ea Bacchide, quā amare occœperat. mirum est, inquit, te tam valdè me orare vt redeam, qui abire hinc nullo modo possim. quærere, rogare, orare. Lucretius lib 5. *Non diuûm pacem votis adit, & prece quæsit Ventorum pauidus paces, animásque secundas?* ITA ME VADATVM AMORE, &c.] ita me quasi vadibus à me acceptis obligatum attines. hic *vadatum* vsurpauit passiuè, alias actiuè: vt suprà in Curculione, *Vbi tu es, qui me conuadatu's Veneris vadimonio?* & Horatius Satyra 9. libro 2. *& respondere vadato Debebat.* ATTINES] apud te retines. COMPENDI MVLTA VERBA IAM F. T.] id est. multa tibi verba lucrifaciam id est, faciā, vt multa verba prætermittere possis, quibus te vti necesse fuisset. faciā, vt multa verba, quę necessariò insumturus eras, lucreris, seu lucrifacias, neque insumere necesse habeas. Sic loquitur in Mostellaria, *Orationis operam compendi face* Idem in Asinaria, *Verba velitationem fieri compendi volo.* Sic Pacuuius Hermona, *Lamentas, fletus, facere compendi licet.* ex Nonio, in voce *lamentas*. pro lamentationes. Sic autē legendum, vt edidimus, non vt est in libro vulgato, *compendio multa v.* &c. VENIRE TV ME GAVDES. &c.] hæc sunt verba quæ locuturus fuerat Pistoclerus: ea igitur occupat Chrysalus ne Pistoclerus ea loqui necesse habeat, vt ea lucrifaciat. his autem verbis vti solebant ad eos, qui peregrè veniebant HOSPITIVM, ET CENAM POLL. VT CONVENIT, &c.] hoc quoque in more erat positum, vt peregrè aduenientibus cenam darent. suprà eadem fabula, *Ego sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam.* Et in Epid. in principio *Venire saluom gaudeo.* TH. *quid ceterum?* EP. *quod adeò assolet cena tibi dabitur.* SALVTEM AB SODALI, &c.] in voce *salutem*, m, non eliditur. AB SODALI] Mnesilocho. ROGABIS ME, VBI SIT, &c] huius versiculi mensura non videtur constare. à me quidem non facilè expediri potest. videtur enim vna syllaba superesse, nisi quis dicat in aduerbio *rectè*, c, exteri, aut, t, liquescere. ISTVC VOLEBAM EGO EX TE PERC.] scio equidem eum viuere: sed vtrum valeat, ne, ex te quærere volebam : & hoc ex te scire possum : Significat Chrysalus Mnesilochum valere, si Bacchis, quam amat inuenta est : sin autem non est inuenta, non valere. multi viuunt, qui minus rectè valent. QVI SCIRE POSSVM] quo pacto scire possum, recténe valeat Mnesilochus, quem biennio non viderim? NVLLVS PLVS] nullus plus scire potest, quàm tu quippe qui scias vnus, quo loco sint eius res, quæ ad amorem eius pertinēt. Valet igitur herus meus Mnesilochus, si Bacchidem, quā deperit, reperisti. si nō reperisti, non valet. QVIA ILLA INVENTA, &c.] in prouocabulis, *illa* & *ille*, vnū l, exteritur, & prior syllaba corripitur. quod & Terentio vsitatum est. ANIMA'ST AMICA AMANTI, &c.] & anima, seu animus, eius qui amat, non est in eius corpore, neque pectore, sed in eius quam, aut quem amat, pectore. In Pseud. *Aduertito animum.* CA. *non adest.* PS *at tu cita,* &c sup. in Cistell *Vbi sum ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus* ad quem locū hac de re plura SI ABEST] amica. RES NVLLA'ST] res familiaris perit, IPSVS EST NEQVAM, ET M.] ipse omnia sua profundit, & dissipat, & nulli rei honestæ operam dat, ita miser est. MANDATIS SVPER?] de mandatis? de iis, quæ tibi mandauit herus meus Mnesilochus? EGON' VT QVOD AB ILLO ATT. N. &c.] egóne committerem, vt quod mihi ab illo per nuntium mandatum esset, id ei non confectum redderem? egóne tam ignauus, aut tam negligens, aut tam inofficiosus essem, vt quod nuntius ab eo veniens mihi nuntiasset, id ego continuò non transactum redderem? REGIONES COLERE MAVELL. ACH.] mallem mortuus esse, mallem

mallem apud inferos esse: vel prima syllaba vocis *Acheruntica* hîc breuis est, vel, vt versus sit integer, addendum pronomen *ego*. SAMIAM QVIESM.] emi Bacchidem non quamlibet. sed Samiam. VIDE QVAESO, NE QVIS ILLAM TR. INDIL.] iocus ex verbo *Samiam*. alludit enim ad vasa Samia, quæ fictilia, hoc est, ex luto Samio ficta erant?& idcirco fragilia. IAMNE VT SOLES?] Iamne ad ingenium redis, vt risum captes in rebus seriis] Iamne, vt soles, facetus es] VT ISTVC EST LEPIDVM?] quàm istuc, quod dicis, lepidum est? PROXIMAE VICINIAE H.] in proxima vicinia habitat. proximę viciniç, patrius casus, aduerbium olens. Iam in pronocabulo. istuc, s, exteritur, vt prima syllaba, breuis esse possit ECQVIDNAM MEM. MNES.] numquid nam meminit Mensilo hi? Sic Horat. lib. 1. epist. ad Iul. Flor. *Vt valet, vt meminit nostri?* IMMO, VT EVM CRED. MIS. AM. D.] Immò, vt credis eum absentem desiderio Bacchidis macerari, ita Bacchis illum absentem misera amans desiderat. SCITVM ISTVD] bellum & lepidum est istud, quod dicis, Bacchidem desiderio Mnesilochi affectam esse. NON TANTVLVM INTERMITTIT. T.] ne breuissimum quidem tempus intermittit, quin eum nominet assidue, & indesinenter, & sine intermissione temporis eum habet in ore, *tantulum*. δεικτικῶς, ostendit enim aliquid minimum, cùm hoc loquitur: forsitasse pisum, aut vnguem extremum, aut aliquid tale ad significandam temporis breuitatem. Argumentum amoris est certissimum, cum absens absentem desiderat & nominat. IMMO] cum plura dicturus esset Pistoclerus, orationem eius interrumpit Chrysalus, fortassis obscure significans, suspiciosum esse, & non decere, sodalis amicam nimium à sodali laudari: vel eò tantùm interpellat, quod inepta, & indecora actione vtatur in eis, quæ referat, pronuntiandis. quod magis probo, propterea quæ sequuntur, *non herus sed actor*, &c.] IMMO HERCLE ABIERO P.] quàm audiam tam inepte narrantem. SED ACTOR MIHI COR. OD. E] sed Pistoclerus, qui agit, & loquitur, mihi animum molestia afficit, sauciat, offendit. tralatio est. Pistoclerus mihi molestus est, vel propterea quòd commemoratione multorum Bacchidis dictorum, ac factorum arguit se cũ ea sæpius, & familiariùs, quàm par sit, cum ea versari. sed ego priorem sententiam magis probo. SI EAM AGIT PELLIO] quidam fuit Pellio malus, atque ineptus comœdus. est autem Pellio, qui pelleis subigit aut interpolat, & concinnat aut vendit. Nonnulli dicũt quidam actori inepto, hoc nomen fuisse. SED BACCHIS ETIAM FORTIS TIBI VISA'ST?] sed dic mihi, Bacchisne tibi fortis, id est, formosa visa est? sic in Milite. *ecquid fortis visa est?* Ita Seruius, & Nonius. fortassis autem *fortis*, cum de muliere aut puella dicitur, formosam significat, quia formosa mulier quouis viro, quãtuis robusto, ac valido, potentior ac validior est quod Anacreõ testatur huius rei testis locuples, φύσις κέρατα ταύροις, Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις. Ποδωκίην λαγωοῖς, Λέουσι χάσμ' ὀδόντων, Τοῖς ἰχθύσιν τὸ νηκτόν, Τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι, Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα. Γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν. Τί οὖν δίδωσι; κάλλος, Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν. Ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον, Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα, id est, natura cornua Tauris, vngulas autem equis dedit: celeritatem pedum leporibus, Leonibus dentium hiatum, piscibus natandi facultatem, auibus volatum, viris mentis præstantiam At mulieribus non poterat eam largiri: quid igitur, formam, pro clypeis omnibus, pro gladiis omnibus. ferrum autem, & ignem superat mulier, quæ formosa est. NI NACTVS VEN. ESSEM H. IVN. D.] ni nactus essem formosiorem, hanc ei proximam dicerem. Nonnulli, *ducerem*, legi volunt. ego nihil muto. ÆDEPOL MNESIL. alloquitur Mnesi ochum absentem. VT REM HANC NATAM ESSE INTELLIGO] qualem huius rei naturam esse video: Sic loquitur in Casina. *Ita rem natam esse intelligo. Necessum est vorsis gladiis depugnarier.* Idem in Trucul. *Fiat vt rem natam video, hoc accipiendum est quod datur.* Eodem pertinet & eiusdem generis est, quod sæpè vsurpari solet, *è re nata*. PHILIPPEO QVIDEM] auro purissimo, & putissimo, à Philippo Macedone. hinc nummi Philippei. infrà eadem fabula, *Nunc nisi ducenti Philippei redduntur mihi, Iam ego illorum ego animam amborum exsorbebo.* Idem in Trinũmo, *Nummorum Philippeum ad tria millia.* Horatius epistola prima libr. 2. *Chœrilus, incultis qui versibus, & malè natis Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.* Vlpianus Iurisconsultus libro Digestorum trigesimoquarto, tit. 2. capitul. legis Quintus Mutius *Si autem aurum, vel argentum signatum, legatum sit: id paterfamilias videtur testamento legasse quod aliqua forma est expressum. veluti quæ Philippi sunt*, &c. ATQVE ETIAM PRIVS] prius, quàm iam, si fieri potest. hyperbole. ET MILES QVIDEM, QVI DE AMIT. BACCH.] & miles non quiuis, sed is miles, qui aurum hic exigit, vt missam faciat Bacchidem: & si aurum non accipiat, vna secum hinc Bacchidem abducet. ATQVE ITA NE MIHI SIT M.] atque ita citò veniat. ne me moretur. proinde ac si dicat, tantum abest, vt eum sim moraturus in nummis expendendis, ac numerandis, vt verear, ne ille me paratũ moretur. DOMI'ST] aurum. non quæro foris. NEC CVIQVAM SVPPL.] id est, nec aurum à quoquam supplex peto, cum domi habeam. quod domi habemus, nec à vicinis, nec ab amicis petimus: sic suprà in Asin. *habeo opinor familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum plura exempla collegimus, & infrà alia colligentur. DVM QVIDEM HOC PECT. P. M.] quandiu quidem meum pectus perfidia pollebit, seu instructum erit hoc pectus, δεικτικῶς, id est, meum pectus. TV INTVS DIC? TO MNESIL. ADESSE B.] ordo, tu intus dicito Bacchidi Mnesilochum adesse. NEGOTIVM HOC AD ME NVNC ATT. AVR.] negotium aurarium, id est, negotium de auro inueniendo. PHILIPPOS] nummos à Philippo Macedone dictos, & Philippi imagine impressos ac signatos. Valebat autem numus Philippeus aureos duos circiter aureos Gallicos: quod ego ex vno nuper cognoui, quem mihi ostendit Clemens Teuerinus MACHINABOR MACHINAM] Atticismus μηχανήσομαι μηχανήν, hoc est, aliquam fabricabor fallaciam: aliquid comminiscar: aliquid excogitabo, seu reperiam: aliquam machinam parabo. SED FORIS CONCREPVIT, &c.] Sæpè iam diximus, apud veteres illos, foreis ita fuisse positas, & ita aperiri solitas, vt domi exituri erant, foreis pulsarent, ne, qui extrà iter facerent, à ianua extrorsum versa læderentur.

NICOBVLVS senex, CHRYSALVS seruus.

Ibo in Piraeum, vt sam ecqua aduenerit
In portum ex Epheso nauis mercatoria.
Nam meus formidat animus nostrum tam diu
Ibi desidere, neque redire filium.

Ch. *Extexam ego illum pulchrè iam, si dij volunt.*
Haud dormitandum'st. est opus chryso Chrysale.
Adibo hunc, quem quidem ego hodie faciam hic arietem
Phryxi itaque tondebo auro vsque ad viuam cutem.
Seruus salutat Nicobulum Chrysalus.

Ni. *Proh di immortales, Chrysale, vbi mihi est filius?*

Ch. *Quin tu primum salutem reddis, quam dedi?*

Ni. *Salue sed vbinam est Mensilochus?* Ch. *viuit, valet.*

Ni. *Venitne?* Ch. *venit.* Ni. *euax, adspersisti aquam.*
Benéne vsque valuit? Ch. *pancratice atque athleticè.*

Ni. *Quid hoc? qua causa eum hinc in Ephesum miseram,*
Accepítne aurum ab hospite Archidemide?

Ch. *Heu, cor meum & cerebrum Nicobule finditur.*
Istius hominis vbi fit quaque mentio.
Tun' hospitem illum nominas, hostem tuum?

Ni. *Quid ita hercle obsecro?* Ch. *quia adepol certè scio,*
Vulcanus, sol, luna & dies, deî quattuor,
Scelestiorem nullum hoc illuxere alterum.

Ni. *Quamne? Archidemidem?* Ch. *quàm, inquam, Archidemidem.*

Ni. *Quid fecit?* Ch. *quid non fecit? quin tu id me rogas?*
Primùm dum infitiàs ire cœpit filio,
Negare se debere tibi triobulum,
Continuo antiquum ibi hospitem nostrum sibi
Mnesilochus aduocauit, Pelagonem senem:
Eo praesente homini extemplo ostendit symbolum.
Quem tute dederas, ad eum vt referet, filio.

Ni. *Quid vbi ei ostendit symbolum?* Ch. *infit dicere*
Adulterinum & non eum esse symbolum.
Quotque innocenti ei dixit contumelias?
Adulterare eum aiebat rebus caeteris.

Ni. *Habetn' aurum? id mihi primùm dici volo.*

Ch. *Postquam quidem praetor recuperatores dedit,*
Damnatus demum, vi coactus reddidit
Ducentos, & mille Philippûm. Ni. *tantum debuit.*

Ch. *Porrò etiam ausculta pugnam, quam voluit dare.*

Ni. *Etiamne est quid porrò?* Ch. *hem accipe, trina haec nunc erit.*

Ni. *Deceptus sum. Autolyco hospiti aurum credidi.*

Ch. *Quin tu audi.* Ni. *immò ingenium auidi haud pernoram hospitis.*
Postquam aurum abstulimus, in nauem conscendimus,
Domum cupientes fortè vt assedi in stega,
Dum circumspecto, atque ego tum lembum conspicor.
Longum'st rigorem maleficum exornarier.

Perij

Ni. *Perij hercle. lembus ille mihi lædit latus.*
Ch. *Is erat, communucum hoſpite & prædonibus.*
Ni. *Adeón' me fuiſſe fungum, vt qui illi crederem.*
Cùm mihi ipſum nomen eius Archidemis
Clamaret demturum eſſe ſi quid crederem.
Ch. *Is noſtræ naui lembus inſidias dabat.*
Occœpi ego obſeruare eos, quam rem gerant.
Interea è portu noſtra nauis ſoluitur.
Vbi portu exymus, homines remigio ſequi,
Neque aues, neque venti citiùs. quoniam ſentio
Quæ res gereretur, nauem extemplò ſtatuimus.
Quoniam vident nos ſtare, occeperunt ratem
Turbare in portu Ni. *heu adepol, mortalis malos.*
Quid denique agitis? Ch. *rurſum in portum recipimus.*
Ni. *Sapienter factum à vobis. quid illi po'ea?*
Ch. *Reuorſionem ad terram faciunt veſperi.*
Ni. *Aurum hercle auferre voluere, ei rei operam dabant.*
Ch. *Non me fefellit, ſenſi, eo exanimatus fui.*
Poſtquam nos vidimus auro inſidias fieri.
Capimus conſilium continuò, poſtridie
Auferimus inde aurum omne illis præſentibus,
Palàm atq; e apertè, vt illi id factum ſciſcerent.
Ni. *Scitè hercle. cedò quid illi?* Ch. *tri es illico,*
Quando extemplò à portu ire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus caſantibus.
Nos apud Theotimum omne aurum deponimus,
Qui illic ſacerdos eſt Dianæ Epheſiæ.
Ni. *Qui iſtic Theotimus eſt?* Ch. *Megalobuli filius,*
Qui nunc in Epheſo eſt Epheſis cariſſimus.
Ni. *Næ ille herclè mihi ſit multo tanto carior,*
Si me illoc auro tanto circumduxerit.
Ch. *Quin ipſa in æde Dianæ conditum eſt, ibi,*
Demum publicitus ſeruant. Ni. *occidiſtis me,*
Nimio hic priuatim ſeruaretur rectius.
Sed vos nihilne attuliſtis inde auri domum?
Ch. *Immò etiam. verum quantum attulerit, neſcio.*
Ni. *Quid neſcis?* Ch. *quia Mneſilochus noctu clanculum*
Deuènit ad Theotimum: nec mihi credere,
Nec cuiquam in naui voluit. eò ego neſcio
Quantillum attuleri', verùm haud permultum attulit.
Ni. *Etiam dimidium cenſes?* Ch. *non adepol 'cio.*
Verùm haud opinor. Ni. *fertne partem tertiam?*
Ch. *Non hercle opinor, verùm verum neſcio.*
Profectò de auro nihil ſcio, niſi neſcio.
Næ tibimet illuc naui capiendum eſt iter,
Vt illud reportes aurum ab Theotimo domum.
Atque heus tu? Ni *quid vis?* Ch *annulum gnati tui*
Facito vt memineris ferre. Ni. *quid opu'ſt annulo?*

Ch. *Quia id signum est cum Theotimo, qui eum illi afferet,*
Ei aurum ut reddas. Ni. *meminero, & rectè mones.*
Sed diuésne est istic Theotimus? Ch. *etiam rogas?*
Qui soccis habeat auro suppactum solum.

Ni. *Cur ita fastidit?* Ch. *tantas diuitias habet,*
Nescit quid faciat auro. Ni. *mihi dederit velim.*
Sed qui præsente id aurum Theotimo datum est?

Ch. *Populo præsente nullu'st Ephesi quin sciat.*

Ni. *Istuc sapienter saltem fecit filius,*
Cùm diuiti homini id aurum seruandum dedit,
Ab eo licebit quamuis subitò sumere.

Ch. *Immò hem tantisper nunquam te morabitur,*
Quin habeas illud quo die illuc veneris.

Ni. *Censebam me effugisse à vita maritima,*
Ne nauigarem tandem hoc ætatis senex.
Id mihi haud vtrum velim licere intelligo,
Ita bellus hospes fecit Archidemides.
Vbi nunc est ergo meus Mnesilochus filius?

Ch. *Deos atque amicos yt salutatum ad forum.*

Ni. *At ego hinc ad illum, vt conueniam quantum pote'st.*

Ch. *Ille est oneratus rectè, & plus iusto vehit.*
Exorsa hæc tela non male est omnino mihi,
Vt amantem herilem copem facerem filium,
Ita feci, vt aurum quantum vellet sumeret.
Quantum autem lubeat reddere, vt reddat patri.
Senex in Ephesum hinc ibit aurum arcessere.
Hîc nostra agetur ætas in malacum modum.
Siquidem hic relinquet, nec secum abducet senex
Medet Mnesilochum. quas ego hic turbas dabo?
Sed quid futurum est, cùm hoc senex resciuerit?
Quom se excucurrisse illuc frustra sciuerit.
Nósque aurum abusos? quid mihi fiet postea?
Credo hercle aduenienens nomen mutabit mihi,
Faciétque extemplo crucisalum me ex Chrysalo.
Aufugero hercle, si magis vsus venerit.
Si ero reprehensus, macto ego illum infortunio:
Si illi sunt virgæ ruri, at mihi tergum domi'st.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicáque eius inuenta Bacchide.

IBO IN PIRAEEVM VISAM &c.] præpositionem addidit nomini accusatiui casus *Piraeum*, non vt oppido, sed vt loco. vide ep.3. lib.7. Epistolarum Att. ibi, *Venio ad Piraea. in quo magis reprehendendus sum, quòd homo Romanus Piraea scripserim, non Piraeum: (sic enim omnes nostri locuti sunt) quam quòd, in, addiderim. non enim hoc vt oppido præposui, sed vt loco.* &c. ECQVAE] ecqua: nunqua. NAM MEVS FORMIDAT ANIMVS &c.] id est, nam ego formido, &c. NOSTRVM TAM DIV IBI DES] id est, quòd noster filius ibi tam diu desideat: id est, otiosus sederat. à desidendo, desides dicti sunt, & desidia. EXTEXAM EGO ILLVM PVLCRE IAM, &c.] id est, spoliabo, & nudabo illum auro. extexere, est telam sua textura aut lana nudare. significat & minatur se Nicobulum auro emunctuturum & marsupia, vt in epid loquitur, extenteraturum. alii sic explicant: ego illius rationes omneis, & consilia omnia peruertam. SI DIS VOLVNT] si dii adiuuant. diis volentibus. In epist. Timarchidis Verris accensi ad Apronium lib. 3. accusat. *ipsi sudabunt si dij volent.* HAVD DORMITANDVM'ST] sic suprà in Epid. *non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia'st.* EST OPVS CHRYSO CHR.] χρυσῷ χρυσοῦ, & παρονομασία. est opus auro Chrysalo

sale. QVEM QVIDEM EGO HODIE FACIAM HIC ARIETEM PHRYXI] id est, quem ego auro nudabo, ac spoliabo, vt arietem Phryxi, cuius vellus erat aureum. Phryxum autem, & Hellen deorum beneficio ab interitu vindicatos cùm iam aræ, & neci destinati essent, vexit per mare Ægeum hic aries. Atque Helle quidem ad Propontidem in mare decidit, à qua dictus est Hellespontus: Phryxus verò ad Colchidem saluus perlatus est. TONDEBO AVRO VSQVE AD VIVAM CVTEM] manet in allegoriá, spoliabo senem, inquit, auro, vsque ad viuam cutem. ad viuam cutem tondentur aries, & oues, cum ita tondentur, vt nuda cutis relinquatur, & ferrum vsque ad sanguinem perueniat sic dicimus, de viuo detrahere, seu resecare: & vsque ad viuum vngueis, vel aliquid aliud resecare, & viuos vngueis rodere. Horat epist. 10. libr. 1 *Sæpe caput scaberet, viuos & roderet vngueis*: M. Tull. in Læl. *Neque id ad viuum reseco, vt illi, qui hæc subtilius disputant.* Idem pro Flacco, *dat de lucro: nihil detrahit de viuo.* Idem lib. 1. accusationum, *De viuo igitur erat aliquid resecandum, vt esset vnde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollari nummorum adderetur.* tonsos ad viuum, seu ad viuam cutem dicunt Græci ἐν χρῷ κεκαρμένους. QVIN TV PRIMVM REDDIS SALVTEM, Q. D.?] sic dixit reddere salutem, suprà in Epid. *saluus sis, quod credidisti reddo?* VIVIT, VALET] plus est valere, quam viuere. Itaque hoc ordine posuit, viuit, valet. oratio enim debet crescere sic suprà. *Rogabo me, vbi sit, viuit.* PIST. *nempe rectè valet, &c.* EVAX] interiectio animi lætitiam declarans. profert hunc locum Carisius lib. 2. gram. instit. Idem Plautus Menæch. *Euax, iurgio hercle tandem vxorem abigi ab ianua.* ADSPERSISTI AQVAM] reddidisti animum. allegoria est, ab iis ducta, qui aut cursu, & labore aliquo corporis delassati, animi perturbatione percussi, & permoti, aqua adspersa recreantur, suprà in Cistell. *adspersa aquulam.* Idem in Truc. *ah aspersisti aquam, iam rediit animus. deme soleas.* VSQVE. vsque ab eo tempore, quo profectus est, ad hodiernum diem. PANCRATICE ATQVE ATHLETICE] valuit, vt ii qui omnibus corporis viribus aduocatis certant, omnibusq. certandi modis in certando vtuntur: quod Græci dicunt παγκρατιάζειν. vnde παγκρατιασταί, qui omnibus neruis & membris, & vt dicitur, vnguiculis, connixi certant, athleticè valere autem est, more athletarum valere. suprà in Epid. *pugilicè atque athleticè.* QVA AVSA SVM HVNC IN EPHESVM] &c. ordo & sententia est, accepitne aurum ab hospite Archidemide: qua causa, id est, propter quam causam eum Ephesum miseram? HEV COR MEVM, ET CEREBRVM NIC. FINDITVR] finditur, μερίζεται, σχίζεται, τέμνεται, scinditur, secatur, diuiditur. ISTIVS HOM. VBI FIT QVAQ. MENT.] malim sic legi, *istius hominis vbi fit quomque mentio,* id est, vbicunque, seu quandocunque istius hominis fit mentio, *quoque*, si cui retinendum videbitur, licebit interpretari, ex omni parte, seu ex quaque parte. TVM HOSP. ILL. NOM. HOST. T.?] hospitem, hostem, παρονομασία. DEI QVATVOR] dii quatuor Dei prodii, vt ei & eis pro ii & iis, bonis scriptoribus sunt vsitata. Iam cur quatuor hi proxime commemorati dii sint, in promptu est. Ac de Vulcano quidem, & Sole, qui Apollo est, & Luna, quæ Diana, nemo dubitat. de die possit aliquis dubitare. sed primum qui Theogoniam Hesiodi legerit. cognoscet Diem esse Noctis, & Erebi filiam: seu filium. Sic Hesiodus, *Νυκτὸς δ' αὖτ' αἰθήρ τε, καὶ ἡμέρη ἐξεγένοντο, Οὓς τέκε κυσαμένη Ἐρέβει φιλότητι μιγεῖσα.* id est ex nocte Æther, & Dies nati sunt, quos peperit grauida, cum Erebo per amorem commista. deinde, si quidquid mortaleis iuuat, in deorum numerum retulit antiquitas, quid est, quamobrē etiam Dies suus sit inter deos locus? Enumerātur autē hic potissimū ii dii, ex quib. aliquid lucis oritur, quales sunt Vulcanus, cuius ignea natura est, Apollo siue sol: Diana quæ est Luna, & Dies, qui sine luce constare non potest. ILLVXERE] id est illustrauere. Nam *illuxere*, hoc loco actiuam significationem habet. vel hoc modo explica, dii quatuor non luxere in scelestiorem alterum, quàm hic est Archidemides. Horatius epistola 4. lib. 1 *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.* M. Tull. Philippica 1 *quem potes recordari in vita illuxisse tibi diem lætiorem, quàm cum expiato foro, dissipato concursu impiorum, &c. domum te recepisti?* Idem pro Milone, *Erit, erit illud profectò tempus, & illucescet aliquando dies, &c.* QVID NON FECIT? QVIN TV ID ME R.] quin potius me regas, quid non fecerit, quàm quid fecerit? proinde ac si dicat. scelerata eius facta, numerari nō possunt: & mihi facilius est dicere, quid nō fecerit, quàm quid fecerit. PRIMVM DVM INFIT] primū igitur infitiari cœpit, filio se tibi debere treis obolos *dum*, particula est nihil significās. quæ adiicitur aliis vocibus. TRIOBVLVM, ne treis obolos quidē, ne triobolū quidem ADVOCAVIT] hic aduocati dicti, qui à nobis adhibētur causę nostrę, & iuri nostro studēdi, ac fauēdi gratia OSTENDIT SYMBOLVM] solebāt Gręci etiā diuersarum ciuitatū in reb. cōtrahendis & pactis cōuentis vti tesseris tabularū, & syngrapharum loco: quas appellabant symbola. ex hisque ius dicebatur & iudicia, iudicesque, seu, vt Latini vocant, recuperatores dabantur. Aristotel. libr. 3. Polit. princip. *οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως, ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν, καὶ δικάζεσθαι πολῖταί εἰσι τοῦτο. γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσι.* &c. id est, neque ii, quibus cum iura ita cōmunicata sunt, vt & iudiciū inter se accipere debeat, & litem intēderet atque in ius vocare possint, ciues sunt. hoc enim contigit, & tribuitur etiam iis, qui tesseris publicè acceptis iura inter se habent communia, & res cōtrahunt. Antiphon. *καὶ δίκας ἀπὸ συμβόλων ὑμῖν δικάζομεν.* Plautus noster signū videtur appellare infrà ead. fab. non longè. ib. *Quia id signum est cum illo asferet.* Sed non est ita. nam aliud ibi significatur per signum: aliud hic per symbolum. INFIT DICERE] incipit dicere, &c. sic Lucr. lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur, & infit.* INNOCENTI] filio tuo. DIXIT CONTVMELIAS?] contumelia duplex: altera in verbo, altera in facto posita. in verbo, vt si quis virum bonum, & abstinētem, furem: pium & religiosū, impiū & periurū appellet. in facto, vt si quis hominem liberū fuste mulcet ac verberet. Sic loquitur in Pseud. *Contumeliam si dices, audies.* & in Truc. *sanus si sis videas, ne dixis contumeliam.* ADVLTERARE EVM AIEBAT REB. CÆTERIS] adulterare videtur vsurpasse absolutè pro corruptorem esse. Nonnulli legunt, *res ceteras*: neque repugnat metrum. nā *eum*, duarū syll. erit: cum in scriptura recepta, quam secuti sumus, vnius syll. sit. ergo nihil muto. POSTQVAM QVIDEM PR. RECVP. D.] prætoris erat iudices dare, qui recuperatores dicebātur, & tres erāt numero: & de controuersiis priuatis cognoscebant. nunc iudices delegati vulgo nominantur. Idem in Rudente, *Quis me est mortalium miserior, qui viuant alter hodie Quem ad recuperatores modo damnauit Plesidippus?* ET MILLE PHILIPPVM] sic dictum mille philippūm, vt mille hominum mille ouium, mille nummum & similia. De quibus Gell. lib. 1. cap. 16. notauimus ad illum versum Horatii Satyra 3. libro 2. *Mille hominum insanus lato dedit, &c.* PVGNAM]

tralatio. QVAM VOLVIT DARE] edere. ETIAMNE EST QVID PORRO?] etiámne est aliquid amplius? TRINA HAEC N. E.] triplex hæc nunc erit. AVTOLYCO HOSPITI] furaci, seu furi. Autolycus Sisyphi filius, Synonis pater homo furacissimus. Immò Autolycus Mercurii fuit filius, Vlyssis auus maternus, qui animalium, quę furto abstulerat, colorem mutabat. Martialis libr. 8. epig in Luscum furem, *Ne contemne caput, nihil est furacius illo, non fuit Autolyci tam piceata manus.* Autolycum commemorat Homerus ἰλιάδ. κ & pluribus verbis ὀδυσσείας Τ. ab illo loco. αὐτίκα δ' ἔγνω Οὐλήν. τήν ποτέ μιν σῦς ἤλασε λευκῷ ὀδόντι, Παρνησόνδ' ἐλθόντα μετ' αὐτόλυκόν τε κ. υἷας. Μητρὸς ἑῆς πατέρ' ἐσθλόν, ὃ ἀνθρώποισιν ἐκέκαστο κλεπτοσύνῃ θ', ὅρκῳ τε. θεὸς δὲ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν Ἑρμείας. id est, continuo autem agnouit cicatricem ex vulnere, quod ei aper quondam inflixit candido dente, in montem Parnassum profectò ad Autolycum, & eius filios, matris patrem virum fortem, qui suprà omneis homines ornatus erat furandi arte, & iureiurando. Deus autem Mercurius ipse ei hæc donauerat AVIDI] cupidi, auari. DOMVM CVPIENTES] domum reuerti, seu reuisere cupientes. ἰκλειῆς. VT ASSEDI IN STEGA] stega, nauis tabulatum, & quasi proscenium, in quo nautæ ambulant. sic ferè Fulgentius, qui hunc locum profert. ATQVE EGO TVM, &c.] id est, continuo ego tum lembum conspicio. *atque* pro continuo, seu statim, notant grammatici veteres Sic suprà in Captiuis. *Quo imus vna, inquam, ad prandium? atque illi tacent.* LEMBVM] lembus, inquit Nonius, nauicula breuis piscatoria, Plaut. Mercat. *Dum hæc aguntur, lembo aduehitur pater pauxillulo.* Fulgentius autem, lembus, inquit, genus nauiculæ velocissimæ: quod dromonis, aliàs dromadis nomine appellamus. LONGVM'ST RIGMA LE. EXORN.] id est, longus sim, si velim rigorem, id est, metum maleficum, hoc est, noxium describere atque amplificare. ADEON' ME FVISSE FVNG.] estne credibile me vsque adeò fuisse tardum, stolidum, stupidum, nullius pretii hominem, ἀναίσθητον, vt illi nummos crederem? id est, vt numos apud illum deponerem? pecuniam credit etiam is, qui deponit, vt suprà diximus. fungus autem, per translationem, id est, homo sensus expers, stolidus, & nullius pretii: sic infrà eadem fabula, *& tam nihil sapit: Nec sentit, tanti est, quanti fungus putridus.* IPSVM NOMEN EIVS ARCHIDEMIDIS, &c.] Latini vitabant mala nomina. vt Epidamnum, propterea quòd in eo nomine damnum exauditur, Dyrrachium appellarunt. Sic igitur quia in nomine Archidemide, verbum *demo* inclusum videtur, significat Nicobulus se ab nomine debuisse admoneri nummos ei, qui ita appellaretur, non fuisse committendos, quasi clarè diceret, se aliquid de summa detracturum, aut etiam totam ademturum. demturum, id est, de toto detracturum, & demiturum. sed videtur legendum *ademturum.* adimere autem, est totum auferre, quæ significatio videtur hic postulari: demere verò de toto detrahere. Veruntamen nihil mutandum arbitror, perspicuè enim alludit ad verbum *demo*, quod exauditur in nomine Archidemidis. CLAMARET] clarè admoneret, & quasi loqueretur. ἐβόα. Sic Marcus Tullius Verr. 4. *Litteræ sunt in medio, quæ se corruptas esse clamant.* Catullus ad Flauium, *Nam te non viduas iacere noctes nequicquam tacitum cubile clamat.* Apuleius libro 4. *Interea quidam senex de summo colle prospectat: quem circum oues, & capellæ pascentes, opilionem esse professio clamabant.* Demosthenes orat. περὶ παραπρεσβ. ταῦτ' οὐχὶ βοᾷ, κ. λέγει, ὅτι χρήματα εἴληφε, αἰσχρῶς. id est, hæc nonne clamant & loquuntur pecunias accepisse Æschinem? Idem Olynth. 1. ὁ μὲν οὖν παρὼν καιρός, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μόνον οὐχὶ λέγει φωνὴν ἀφιείς, ὅτι τῶν πραγμάτων ὑμῖν ἐκείνων αὐτοῖς ἀντιληπτέον ἐστίν. &c id est. præsens igitur opportunitas, Athenienses, tantum non dicit, vocem mittens, oportere vos res illas retinere &c. INSIDIAS DABAT] insidiabatur. sic sæpè loquitur supra in Aulularia, *Emortuam ego me mauelim leto malo, Quam non ego illi dem hodie insidias seni.* In Casina. *Hinc ex insidiis hisce ego insidias dabo.* HOMINES REMIGIO SEQVI] homines, qui erant in lembo, sequebantur, sequi cœperunt, lembum remis impellentes, vt nos assequantur, seu adipiscantur. libri vulgati habent *remulco sequi*, mendosè. NEQVE AVES, NEQVE VENTI CITIVS] hyperbole, per quam significatur summa celeritas. QVONIAM SENT. &c.] id est, quando sentio, &c. ἐπειδὴ posteaquam, vel legendum *quom iam sentio.* verumtamen nihil muto. QVAE RES GERERETVR] quo spectarent prædones illi: aut quid molirentur. malim legi, *quæ res geratur.* NAVEM EXTEM. STATVIMVS] nauem continuò sistimus. cursum sustinemus. TVRBARE] ita agitare, vt non procederet. RVRSVM IN PORTVM RECIPIMVS] recipimus nos in portum, vel nauim potius. REVORSIONEM AD TER. F. V.] reuertuntur ad terram vesperi. EI REI OP. DAB.] ei rei studebant. NON ME FEFELLIT] non me latuit. INDE] è naui. SCISCERENT] scirent. SVBDVCVNT LEMBVM] subducunt in portum, seu ad terram Virgilius libro 1. Æneid. *Vrbem quam statuo, vestra est, subducite naues.* Græci dicunt κατάγειν ναῦν quod Latini subducere nauem: non ἀνάγειν quod illi deducere, seu in altum deducere. CAPITIBVS QVASANTES] id est, capitibus deiectis, ac demissis: & ita mœstitiam indicantes ac declarantes κατωπεῖς. τὰς κεφαλὰς κάτω ἔχοντες. sic suprà in Asinaria, *Atque hercle ipsum adeò contuor, quassanti capite incedit.* ad quem locum hæc de re plura. Sic autem legendum, non vt vulgò, *capitibus quassantibus.* NOS APVD THEOTIMVM OMNE AVR. DEP.] Solebant veteres nummos, & res carissimas, in fanis ac templis potissimùm deponere, & maximè in temporibus difficilibus & in rebus dubiis. Cicero libro 5 epistola ad Ruf *Nam de legato ita est actum, vt auctore Cn Pompeio ista pecunia in fano poneretur.* Idem libro quinto epistola ad Atticum epistola vltima in extremis. *Græcis quærentibus & vt in fano deponerent postulantibus; non concessi.* Cæsar libro 1 de bello Ciuili. *Tota Italia delectus habentur, arma imperantur, pecuniæ à municipiis exiguntur, & è fanis tolluntur: omnia diuina, humanáque iura permiscentur.* Herodotus in Terpsichore. Εἰ δὲ τὰ χρήματα καταιρεθείη τὰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Βραγχίδῃσι, τὰ Κροῖσος ὁ Λυδὸς ἀνέθηκε, πολλὰς εἶχε ἐλπίδας ἐπικρατήσειν τῆς θαλάσσης id est si autem pecuniæ ex templo, quod est in Brachidis, quas Crœsus Lydus deposuerat, tollerentur, magnopere sperabat se maris imperiū habiturum, Herodianus libro 1. πᾶν τὸ τῆς εἰρήνης τέμενος κατεφλέχθη μέγιστον, κ. κάλλιστον γενόμενον τῶν ἐν τῇ πόλει ἔργων πλουσιώτατον δὲ ἦν πάντων ἱερῶν δι' ἀσφάλειαν, ἀναθήμασι κεκοσμημένον χρυσοῦ τε κ. ἀργύρου. ἕκαστος δὲ ἃ εἶχεν ἐκεῖσε ἐθησαύριζεν. ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐν μιᾷ νυκτὶ πολλοὺς ἐκ πλουσίων πένητας ἐποίησεν, id est, totum Pacis templum incendio consumptum est. maximum & pulcherrimum omnium, quæ in vrbe erant, operum. Tum templorum omnium erat ditissimum propter loci religionem ab omni iniuria tutum & donis consecratis ex auro, & argento exornatum. Vnusquisque autem quæ habebat carissima, ibi vt in loco tutissimo recondebant. Sed ignis vna nocte multos ex copiosis, ac locupletibus pauperes fecit. & Dio Chrysostomus, λόγῳ Ῥοδιακ

Rodian

Ἐφέσου... ἐστί... χρήματα... id est, scitis apud Ephesios pecunias esse multas, partim priuatorum in templo Dianæ depositas, non Ephesiorum modò, sed & peregrinorum, & hominum longinquorum, partim populorum & regum. Deponunt autem suas res in eo templo omnes qui deponunt, propterea quòd ab omni iniuriæ periculo munitum ac tutum est, cum ausus sit nemo vnquam locum violare, quamuis & innumerabiles ortæ sint, & vrbs sæpe capta sit. Emilius Probus, seu Cornelius Nepos, in Aristide, Eius arbitrio quadraginta & sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata. Id enim commune ærarium esse voluerunt. Ad quem locum alia exempla collegimus in commentariis nostris. MEGALOBVLI FILIVS] legendum puto Megabizi filius. NAE ILLE HERCLE MIHI SIT MVLTO TANTO CAR &c.] carior. hic, id est damnosior, sumtuosior. ambiguum enim nomen est *carus*. Nam & id significat, quod nobis cordi est, seu quod amamus: & id, quod nobis carè constat, vt hic. CIRCVMDVXERIT] fraudauerit. suprà in Asinaria *Qua me, qua vxorem, qua tu seruum ... circumduce* &c. Idem in Pseud. *Nam isthac, qua tibi renuntiantur, filium te velle amantem circumducere.* &c. IBI DEMVM PVBLICITVS SERVANT] sic restitui ex nostris libris veteribus, nam alij habent. *ibi ibidem publ.* &c. mendosè. publicitus autem, id est publice. suprà in Amphitr. *Ita peregrè aduenientem hospitio publicitus accipiar.* NEC QVIDQVAM IN NAVI] nec cuiquam eorum qui erant in naui, &c. ETIAM DIMIDIVM CENSES] dimidium dixit, non dimidiatum, inquit A. Gellius libr. 3. cap. 14. PROFECTO DE AVRO NIHIL SCIO NISI N.] Tale illud, quod Socrates dicere solebat: hoc tantum scio, quòd nihil scio. τοῦτο μόνον οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα. NAE TIBI MET ILLVC NAVI CAP.] næ tibi ipsi illuc naui proficiscendum est. CAPIENDVM EST ITER, suscipiendum, seu capescendum est iter. ANNVLVM GNATI TVI] annulum obsignatorium, siue secus. QVIA ID SIGNVM EST, &c.] quia id signum inter eos conuenit, vt qui eum annulum illi afferret, ei aurum redderet. QVI SOCCIS HABEAT AVRO SVPP. S.] qui soccorum soleam habeat auro suppactam. suppactam autem, id est suffultam, substratam. paullò aliter dixit in Trin. *pulmentum subeam suppingi soccis.* pro pulmentis iubeam suppingi soccos. Sic dicimus, aspergo te aqua, & aspergo tibi aquam: impertio te salute, & impertio tibi salutem: circumfossam lecto circundare, & fossa lectum circundare. solum autem pro solea, etiam Lucret. vsurpauit, lib. 1. & 4. in princip. *Auia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita solo. iuuat integros accedere fontes.* CVR ITA FASTIDIT?] cur ita fastidiosus est rerum vulgarium, & vsitatarum? *fastidit* hic absolute positum est. alias enim actiuam significationem habet, vt apud Horatium epist. 3 libr. 1. *Fastidire lacus & riuos ausus apertos.* SED QVI PRAESENTE. &c.] sed quo præsente, &c. QVAMVIS SVBITO] id est, quantumuis subitò. IMMO HEM TANTISPER NVNQVAM TE M.] tantisper accipiendum δεικτικῶς, vt vnguem aut dentem, aut aliquid tale ostendat. ne tantillum quidem temporis spatium te morabitur. CENSEBAM, existimabam. ME EFFVGISSE A VITA M.] meeuasisse & ereptum esse è vita maritima. *effugisse* posuit absolute. licebat & ita dicere, me effugisse vitam maritimam ἐνεργητικῶς. HOC AETATIS] hac ætate sic sæpe M. Tullius. *homo id ætatis.* ID MIHI HAVD VTRVM VELIM LICERE INT.] id est, intelligo non esse liberum alterutrum è duobus facere, nauigare, aut hic quiescere, & manere: sed necessariò mihi nauigandum est. ITA BELLVS HOSPES. &c.] ita fecit, id est ita se gessit erga me, vt mihi sit velim, nolim, nauigandum, bellus hospes, per ironiam & irrisionem dictum est. AD ILLVM] subintell ibo. QVANTVM POTEST, quàm primum fieri potest. ILLE EST ONER. R. ET PL. IVSTO. V.] allegoria à iumentis, aut à nauibus onerariis: & alludit tamen ad nauigationem, quam senex ex sermone Chrysali persuasit sibi esse necessariò capessendam. EXORSA EST ... T.] alia allegoria. significat autem suam fallaciam non malè esse ceptam. *exorsa* passiuè posuit. sic M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. Fr. *Et multa quærendo reperiuntur ... modò ea, quæ nunquam sint ipsi dissoluere, sed etiam quibus ante exorsa, & pæne iam texta, propè retexantur.* COPEM, copiosum. sic Nonius: copi, inquit, pro copioso Plautus Pseud. *Atque ego nunc me vt gloriosum faciam, & copi pectore.* AVRVM ARCESSERE] vt aurum arcessat, vt aurum reportandum curet. scriptum est autem ad hunc modum, *arcessere* in omnibus libris, & manuscriptis & vulgatis, non vt aliquis in Latinis litteris tiro existimarit. *arcessere*, adductus nonnullorum grammaticorum auctoritate, qui tradiderunt, *arcesso*, valere *accerso*: *accerso*, *excio*: cum *accerso*, non sit Latina vox, sed barbara. vt aliàs pluribus verbis docui. IN MALACVM MODVM] molliter: mollem in modum. NEQ SECVM ABDVCET SENEX MEDET. MNES.] & si non abducet senex me, & Mnesilochum. NOSQVE AVRVM ABVSOS?] & cum resciuerit nos aurum consumsisse? sic in Persa, *Nam hoc argentum ... ibi abutar.* suprà in Asinaria, *abusa* posuit παθητικῶς pro *consumta*. *Vbi illhac, quæ dedi ante?* LE. *abusa* non absque ratione vti, abuti, vsurpatur à Latinis pro consumere. Nam abusus est earum rerum quæ vsu consumuntur, vt aiunt iurisconsulti. & M. Tul in Top. CRVCIS ILLVM] quasi in cruce, seu in crucem salient, vel quasi cruci suffixum. SI MAGIS VSVS VENERIT] si magis opus fuerit. si vtilius fuerit. si magis in rem meam fuerit. MACTO ILLVM INFORTVNIO] iubeo illum plorare, iubeo illum esse miserum, damno & infortunio illum augeo. suprà in Curcul. *Nam ad eo ... ego te mediocri macto infortunio.* SI ILLI SVNT VIRGAE RVRI, AT MIHI TERGVM DOMI EST] significat se verbera contemnere, neque se deterrere etiam virgarum metu, & periculo proposito, ab audaci facinore. si virgas, inquit, habet ruri, quibus me concidat: ego contrà tergum habeo domi, quod concidatur & plagas perferat. sic in Asinaria, *Si quidem omnes conturati cruciamenta conferent, Habeo opinor, familiare tergum ne quæram foris.* HERILI FILIO HANC FAB D.] herili filio Mnesilocho, hanc fabricam quam paraui, dabo, vt ea vtatur.

L Y D V S seruus.

PAndite atque aperite properè ianuam hanc Orci obsecro.
Nam equidem haud aliter esse duco, quippe quò nemo aduenit.

Nisi quem spes reliquere omnes, esse vt frugi possiet.
Bacchides, non Bacchides, sed Bacchæ sunt acerrimæ.
Apage istas à me sorores: quæ hominum sorbent sanguinem.
Omnis ad perniciem instructa domus opi mè atque opiparè.
Quæ vt aspexi, me continuò contuli protinam in pedes.
Egóne vt hæc conclusa gestem clanculum? vt celem patrem
Pistoclere, tua flagitia, aut damna, aut desidiabula?
Quibus patrem, & me, téque, amicósque omneis affectas tuos.
Ad probrum, damnum, flagitium appellere vnà, & perdere?
Neque mei, neque te tui intus puditum est factis, quæ facis,
Quibus tuum patrem, méque vnà, amicos, affines tuos,
Tua infamia fecisti gerulifigulos flagitij.
Nunc priusquam malum istoc addis, certum est iam dicam patri.
De me culpam hanc demolibor iam, & seni faciam palàm,
Vt eum ex lutulento cœno properè hinc eijciat foras.

PANDITE ATQVE APERITE. &c.] Virg. libro 7. *Pandite nunc Helicona Deæ, cantúsque mouete, &c.* IANVAM HANC ORCI] sic appellat meretricum ianuam, quod quamobrem faciat, mox rationem subiungit, Orci ianuam dixit propriè. Lucretius libro 6. ibi, *Ianua ne hic Orci potiùs regionibus esse. Credatur post ea.* Plautus infrà in Trin. *Acheruntis ostium in nostro est agro.* NAM EQVIDEM HAVD ALITER ESSE D.] non arbitror aliter esse, quàm hanc Bacchidum ianuam Orci esse ianuam. QVIPPE QVO NEMO ADVENIT. &c. hæc est ratio, propter quam Bacchidum ianuam Orci ianuam dixerit. Equidem, inquit, non aliter esse puto, quin hæc sit Orci ianua. nam nemo vnquam ad has ædeis venit, nisi qui sit ab omni spe derelictus fore, vt frugi esse possit. id est, nisi quem nulla spes sit, frugi esse posse. BACCHIDES, NON BACCH. SED B. S. ACERR.] Bacchides, non sunt Bacchides, id est, paruæ Bacchæ, sed Bacchæ, eæque acerrimæ: quæ instar Baccharum amentium, & insanorum dilacerant quencunque nactæ sunt. SORBENT SANGVINEM] allegoria est. Sic M. Tull. Philipp. 2. *Gustaras ciuilem sanguinem, vel potiùs exsorbueras.* INSTRVCTA] parata, ornata. OPIME, ATQVE OPIPARE] instructa opimè, atque opiparè, translatio est. ME CONTINVO CONTVLI PROT. IN P.] contuli me in pedes: id est, dedi, seu conieci me in fugam: conieci me in pedes: aufugi ex domo meretricia: proripui me ex ædibus Bacchidum. protinam id est, protinus. Itaque continuò, protinam. χρῆσις est ἐν παραλλήλῳ Terent. Phorm. *Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcere protinam in pedes.* EGONE VT HAEC CONCL. GEST. CLANCVLVM?] egóne facere possum, vt hæc taceam, & condita in pectore contineam? VT CELEM PATREM PISTOCLERE, &c.] ἀποστροφὴ ad Pistoclerum absentem. DESIDIABVLA?] desidiæ loca? apta ad desidiam, seu ad desidendum loca? sic autem factum est, desidiabulum à desidia, vt conciliabulum a concilio. mendicabulum à mendico, &c. aliàs legitur *despoliabula*, seu *despolıabula*, à dispoliendo, seu despoliendo: fortasse non malè, vt per dispoliabula, significet nequitias, lustrationes & scortationes, quæ adolescenteis intemperanteis dispoliant. Atque ita legit Nonius, in verbo *affectare*, quod interpretatur ille, afficere. neque vidit hunc esse verborum ordinem, quibus affectas appellare vnà tuos ad probrum, damnum, flagitium. Ego tamen sequor libros manuscriptos, qui sic habent, vt nos edidimus: & item edidit Camerarius. Si quis tamen *dispoliabula* magis probabit, non pugnabo, quin factum probabo. AFFECTAS] i. paras, cupis. Nonius, *afficis*, à quo dissentio. AD PROBRVM, DAM. FLAG. APPELLERE] i. probro, damno, flagitio admouere, adiungere, affineis & propinquos reddere: προσπελάζειν, προσορμίζειν videtur translatum à naui quam ad portum, & ad terram appellere dicuntur Nautæ. FACTIS QVAE FACIS] ob ea, quę facis ob facta tua. FECISTI GERVLI FIGVLOS FL.] i. fecisti gestatores, & gerulos flagitii. fecisti, vt sustinerent, & gererent onus flagitii, ac dedecoris, ex infamia tua, seu per infamiam tuam, geruli figuli, qui gerunt sua vasa fictilia: vel geruli, qui figulorum vasa fictilia gerũt. MALVM ISTHOC ADDIS] malum istud addis ad præteriti. DEMOLIBOR IAM] iam demoliar, & demouebo, & deonerabo. VT EVM EX LVTVL. &c. vt eum Pistoclerum ex lutulento cœno, i. ex ganeo, seu lupanari eijciat foras. i. extrahat foras. Libri vulgati habent *eliciat foras*, fortasse non malè, sed antiqua lectio tutior est. præterea videtur legendum, *vt te ex lutulento*, &c. non *vt eum*, &c. est enim ἀποστροφὴ ad Pistoclerum, vt diximus. Quare vel, *vt te*, legendum, vel dicendum, finitam esse ἀποστροφὴν, ibi, *& seni faciam palàm*. & Lydum nunc loqui de Pistoclero in tertia persona. Omnino malim legi, *vt te*, pręterea videtur versus claudicare, & vna syllaba breuior esse. vtrocunque modo legatur, nisi ita legatur, *vt ted ex lutul.* &c. Iam *lutulento cœno*, si non verbo, aut nomine, at re, eiusdem generis est, cuius sunt illa, amœnitas amœna, nitoribus nitidis, &c quę suprà collegimus. quid enim aliud est, lutulentum cœnum, quàm lutulentũ lutum, aut cœnosum cœnum?

MNESILOCHVS adolescens.

Multimodis meditatus egomet sum, & ita esse arbitror
Homini amico, qui est amicus, ita vti nomen possidet,

Nisi.

Nisi deos, ei nihil praestare. id opera expertus sum esse ita.
Nam vt in Ephesum hinc abij, (hoc factum est fermè abhinc biennium,
Ex Epheso huc ad Pistoclerum meum sodalem litteras
Misi, amicam vt mihi inueniret Bacchidem. illum intelligo
Inuenisse, vt seruus meus mihi nuntiauit Chrysalus.
Condignè is quam technam de auro aduersum meum fecit patrem,
Vt mihi amanti copia esset. sed eccum video incedere.
Nam pol quidem meo ingrato homine nihil impensiu'st,
Malefactorem amitti satius, quàm relinqui beneficum.
Nimio praestat impendiosum te, quàm ingratum dicier.
Illum laudabunt boni, hunc etiam ipsi culpabunt mali.
Qua me caussa magis accurare atque aduigilare est opus.
Nunc Mnesiloche specimen specitur, nunc certamen cernitur.
Sisne, nécne, vt esse oportet: malus, bonus, cuiusmodi,
Iustus, iniustus, malignus, largus, commodus, incommodus.
Caue sis te superare seruum siris faciundo bene.
Vtut eris, moneo, haud celabis. sed eccos video incedere
Patrem sodalis, & magistrum. hinc auscultabo quam rem agant.

MVLTIMODIS MED.] id est, multis modis mecum cogitaui, & cōmentatus sum. &c. HOMINI AMICO, QVI EST AMI. ITA VTI M. P.] ordo & sententia est: nihil praestare homini amico, qui re amicus est, & qui non solum nomine, sed facto & vsu amicus est, nisi deos, id est secundum deos, vel diis exceptis, verum & germanum amicum, & qui re talis est, qualis nomine est, vel quale nomen possidet, rebus omnibus esse anteponendum. NAM VT IN EPH. &c.] nam postquàm hinc Ephesum naui profectus sum. &c. CONDIGNE IS, QVI TECH. &c.] is, quis, positum pro qui, legendum esse qui, non quam, perspicuum est. NAM POL QVIDEM MEO ANIMO. &c.] ratio antecedit propositionem, vt & aliàs. Nam talis ordo est: malefactorem amitti satiu'st, quàm relinqui beneficum. ratio, nam pol, mea quidem sententia, nihil homini ingrato impensius, id est iniquius, seu iniustius, pensum, inquit Nonius, significat exaequatum. quod sine inclinatione sunt quae penduntur ex quibus Nonii verbis, licet interpretari pensum, aequale, aequum, quia quae pensa, id est, ponderibus examinata sunt, iusta & aequa sunt quae igitur impensa, id est, non pensa sunt, iniqua atque iniusta sunt. vel dic, hoc modo, ingrato homine nihil est impensius, id est, nihil est minoris pretii, nihil nequius, nihil contētius, quae pensa sunt bona & cara sunt. quae igitur impēsa, inutilia, leuia, vilia, & parui pretii sunt. Plautus in Sticho, *vtra sit conditio pensior, Virginem, an viduam habere.* pensior, id est, melior. vel dic hoc modo, ingrato homine nihil est remissius, negligentius, inertius, inconsideratius, quae pensa sunt, intelliguntur interdum quae nobis curae sunt, vel quae considerata & accuratè cogitata sunt. Ergo, quae impensa eadem sunt inconsiderata, neglecta, dissoluta Sallust. de bello Cat. in orat. Catonis, *Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Capario loquar? quibus si quidquam pensi vnquam fuisset, non ea consilia de Rep. habuissent.* Suet. *Nihil pensi habuit, quin praedaretur omnimodo bona viuorum ac mortuorum.* Iudicet lector, quae harum trium explicationum sit optima. Nā omnes meo quidem iudicio, sunt tolerabiles. & probabiles, sed secunda videtur omniū optima, prima tamen non est pessima. tertia & postrema nō est mala. MALEFACTA AMITTI SATIV'ST, QVAM RELINQVI BENE F.] id est praestat, seu melius est, missum fieri malefactorem, id est, non retineri ad poenas de eo sumendas, & ad vlciscendam acceptam iniuriam, quàm relinqui beneficum. id est, quam non referri gratiam benemerito. hanc sententiam pluribus verbis tractat M. Tull. in oratione post reditum, ad Quirites. *Quànquam mihi quidem maiori cura est, quemadmodum vobis qui de me estis optimè meriti, gratiam referam. quare quemadmodum inimicorum iniurias, crudelitatémque persequar. Etenim cùm vlciscendae iniuriae facilior ratio est, quàm beneficij remunerandi, propterea quod superiorem esse contra improbos, minus est negotij, quàm bonis exaequari: tum etiam ne tam necessarium quidem est, malè meritis, quam optimè meritis, referre, quod debeas. odium vel precibus mitigari potest, vel temporibus reip. communique vtilitate deponi. vel difficultate vlciscendi teneri, vel vetustate sedari. benemeritos quin colas, neque exorari fas est. neque id reip. remittere necesse est, neque est excusatio difficultatis, neque aequum est tempore & die memoriam beneficij definire.* NIMIO PRAEST. IMP. RE QVAM INGR. D. &c.] id est, longè praestat te sumtuosum, profusum, & prodigum quàm ingratum dicier. Sic Arist. lib. 4. de Moribus ad Nicom. loquens de prodigo, Ἐπεὶ γὰρ τοιοῦτος, δόξειεν ἂν οὐ μικρῷ βελτίων εἶναι τοῦ ἀνελευθέρου. εὐίατός τε γάρ ἐστι καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας, καὶ ὑπὸ τῆς ἀπορίας· καὶ ἐπὶ τὸ μέσον δύναται ἐλθεῖν. ἔχει γὰρ τὰ τοῦ ἐλευθερίου· καὶ γὰρ δίδωσι καὶ οὐ λαμβάνει, οὐδέτερον δ' ὡς δεῖ. οὐδ' εὖ. εἰ δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐθισθείη, ἤ πως ἄλλως μεταβάλλοι, εἴη ἂν ἐλευθέριος. δώσει γὰρ οἷς δεῖ, καὶ οὐ λήψεται ὅθεν οὐ δεῖ, διὸ καὶ δοκεῖ οὐκ εἶναι φαῦλος τὸ ἦθος. οὐ γὰρ μοχθηροῦ, οὐδὲ ἀγεννοῦς τὸ ὑπερβάλλειν διδόντα, καὶ μὴ λαμβάνοντα, ἠλιθίου δέ. ὁ δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἄσωτος, πολὺ δοκεῖ βελτίων τοῦ ἀνελευθέρου εἶναι διά τε τὰ εἰρημένα, καὶ ὅτι ὁ μὲν ὠφελεῖ πολλούς, ὁ δὲ οὐθένα, ἀλλ' οὐδ' αὑτόν. Quae sic iam Lat. vertimus, i. namque is qui talis est, auaro non paullo melior videri possit. facilè enim potest ad sanitatē reuerti, & aetatis maturitate coactus & inopia coactus, atque ita ad mediocritatē peruenire. in eo insunt ea omnia, quae conueniunt liberali. Nā & donat & non accipit: sed neutrum neque vt debet, neq. bene. quod si huic rei assuescat, aut aliquo alio modo immutetur, fuerit liberalis Nam & quib. erit

dandum dabit, & non accipiet, vnde non oportet. Quocirca & videtur non eſſe malè moratus, non enim improbi, neque humilis, aut degeneris hominis eſt, largiendo, & non accipiendo modũ ſuperare, ſed ſtulti potius. Qui autem hoc modo prodigus eſt, multo melior liberali videtur eſſe: cùm propter eas cauſas quas diximus, tum quòd hic iuuat multos, ille autem neminem. atque adeò ne ſe ipſum quidem. ILLVM] impendioſum, & prodigum HVNC] ingratum. alij libri habent, *hoc*. QVA ME CAVSSA MAGIS ACCVR. ATQVE ADVIGIL. EST OP.] ſic edendũ curaui, libros fere omneis vulgatos, quibus cum nonnulli manuſcripti conſentiunt, ſecutus, ſententia planiſſima, atque apertiſſima. nã alij manuſcripti habent, *Qua cauſa magis cum cura eſſe, ac obuigilato eſt opus*, mendoſè opinor. quam liceret ſic leniter mutatam, meliorem facere, *Qua me cauſa magis cum cura eſſe, atque aduigilare eſt opus.* vel ſic, *Qua mi cauſa magis accurato, atque aduigilato eſt opus.* NVNC MNESILOCHE. SPECIMEN SPECITVR. NVNC CERT. C.] ſpecimen ſpecitur, id eſt, ſpecimẽ datur ſpectandum, & experiundum proponitur, periculi faciendi poteſtas datur: certamen cernitur, id eſt, certamen initur, & committitur, ſiſne, an nõ ſis, qualem eſſe oportet. ſic ſuprà loquitur in Caſina *Nunc amici, anne inimici ſis imago, Alceſime, mihi, ſciam, Nunc ſpecimen ſpecitur, nunc certamen cernitur*, ad quem locum plura. Idem in Moſtell. *Tum ſpecimen cernitur quo eueniat ædificatio.* VT ESSE OPORTET] id eſt, qualem eſſe oportet. MALVS, BONVS, CVIVSMODI, &c.] ſiſne malus, an bonus, cuiuſmodi debes eſſe vel cuiuſmodi eſſe oportet. MALIGNVS, LARGVS] ſiſne illiberalis, an liberalis, malignus, & benignus, inter ſe opponuntur, benignus & largus idẽ valent. ergo malignus, & largus etiam inter ſe opponuntur. præterea grãmatici vet. docẽt malignũ idẽ valere, quod anguſtum. Virg. li. 7. *Quale per incertam Lunam ſub luce maligna.* Horat. Sat. 5. lib. 1. *Cauponibus atque malignis.* Idem epiſt. 1. lib. 2. *Laudare malignè.* T. Liu. lib. Annal. 39. *Et malignè omnia præbentibus ſua meretriciula munificentia ſuſtentabatur.* COMMODVS, INCOMMODVS] qui ſint commodi apud Latinos, docuimus pluribus verbis in comment. Horat. ad odam 8 lib. 4. ibi, *Donarem pateras, gratáque commodus*, al. *commodus, Cenſorine meis æra ſodalibus*, &c. CAVE SIS] caue ſi vis. SIRIS] ſiueris, à verbo ſino. caue ſiueris, i. noli ſinere. FACIVNDO BENE] beneficiis conferendis bene merendo. VTVT ERIT] qualiſcunque eris. HAVD CELABIS] haud falles. haud latebis. non eris occultus. qualiſcunque ſis: non eris incognitus, ex factis tuis indicabis, & declarabis qualis ſis.

LYDVS ſeruus, PHILOXENVS ſenex, MNESILOCHVS adoleſcens.

NVnc experiar ſitne aceto tibi, cor acre in pectore,
Sequere. Ph. *quò ſequar? quo ducis nunc me?* Ly. *ad illam, quæ tuum*
Perdidit, peſſumdedit tibi filium vni vnicum.

Ph. *Eia, Lyde, leniter qui ſæuiunt, ſapiunt magis.*
Minus mirandum'ſt, illhæc ætas ſi quid illorum facit,
Quàm ſi non faciat: feci ego iſthæc itidem in adoleſcentia.

Ly. *Hei mihi, hei mihi. iſtæc illum perdidit aſſentatio.*
Nam abſque te eſſet, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum.
Nunc propter te, tuámque prauus factus eſt fiduciam
Piſtoclerus. Mn. *dij immortales, meum ſodalem hic nominat.*
Quid hoc negotij eſt, Piſtoclerum Lydus, quòd herum tam ciet.

Ph. *Pauliſper Lyde eſt libido homini, ſuo animo obſequi.*
Iam aderit tempus, cùm ſeſe etiam ipſe oderit: morem geras,
Dum caueatur, præter æquum ne quid delinquat, ſine.

Ly. *Non ſino neque illum, me viuo, corrumpi ſinam.*
Sed tu, qui tam pro corrupto dicis cauſſam filio,
Eadémque erat hæc diſciplina, cùm tu adoleſcens eras.
Nego tibi hoc annis viginti fuiſſe primis copia
Digitum longè à pædagogo pedem vt efferres ædibus.
Ante ſolem exorientem niſi in palæſtram veneras,
Gymnaſij præfecto haud mediocris pœnas penderes,
Id quoi obtigerat, hoc etiam ad malum arceſſebatur malum,
Et diſcipulus & magiſter perhibebantur improbi.
Ibi curſu, luctando, haſta, diſco, pugilatu, pila
Saliendo ſeſe exercebat magis, quàm ſcorto, aut ſuauiis:
Ibi ſuam ætatem extendebant, non in latebroſis locis.

Inda

Inde de hippodromo & palaestra, vbi reuenisses domum,
Cincticulo praecinctus in sella apud magistrum assideres:
Tum librum legeres: si vnam peccauisses syllabam,
Fieret corium tam maculosum, quàm est nutricis pallium.

Mn. *Propter me haec nunc meo sodali dici discrucior miser.*
Innocens suspicionem hanc sustinet caussa mea.

Ph. *Alij Lyde nunc sunt mores.* Ly. *id equidem certò scio.*
Nam olim populi priùs honorem capiebat suffragio,
Quàm magistri desinebat esse dicto obediens.
At nunc priusquam septuennis est, si attingas eum manu,
Extemplò puer paedagogo tabula dirumpit caput.
Cum patrem adeas postulatum, puero sic dicit pater:
Noster esto, dum te poteris defensare iniuria.
Prouocatur paedagogus, eho senex minimi pretij,
Ne attigas puerum ista caussa, quando fecit strenuè.
Itur illinc iure dicto. istoccine hic pacto potest
Inhibere imperium magister, si ipsus primus vapulet?

Mn. *Acris postulatio haec est, cùm huius dicta intelligo.*
Mira sunt, ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.

Ph. *Sed quis est, quem astantem video ante ostium?* Ly. *ô Philoxene.*

Mn. *Deos propitios me videre, quàm illum, mauellem mihi.*

Ph. *Quis illic est?* Ly. *Mnesilochus, gnati tui sodalis Pistocleri.*
Haud consimili ingenio atque ille'st, qui in lupanari accubat.
Fortunatum Nicobulum, qui illum produxit sibi.

Ph. *Saluus sis Mnesiloche, saluum te aduenire gaudeo.*

Me. *Dij te ament Philoxene* Ly. *hic enim ritè productu'st patri.*
In mare it, rem familiarem curat, custo it domum
Obsequens obediénsque est mori atque imperijs patris.
Huic sodalis Pistoclero iam puer puero fuit.
Triduum non inter eos est aetatis vter maior siet.
Verùm ingenium plus triginta annis maius'st quàm alteri.

Ph. *Caue malum, & compesce in illum dicere iniustè.* Ly. *tace.*
Stulus es, qui illi malè aegrè patere dici, qui facit.
Nam illum meum malum promptare malim quàm peculium.

Ph. *Qui dum?* Ly. *quia malum si promptet, in dies faciat minus.*

Mn. *Quid sodalem meum castigas Lyde, discipulum tuum?*

Ly. *Perijt tibi sodalis.* Mn. *ne di sirint.* Ly. *sic est vt loquor.*
Quin ego eum peribat vidi, non ex auditu arguo.

Mn. *Quid factum est?* Ly. *meretricem indignè deperit.* Mn. *non tu taces?*

Ly. *At quae acerrimè atque aestuosè absorbet, vbi quemque attigit.*

Mn. *Vbi ea mulier habitat?* Ly. *hic.* Mn. *vnde eam esse aiunt?* Ly. *ex Samo.*

Mn. *Quae vocatur?* Ly. *Bacchis.* Mn. *erras Lyde, ego omnem rem scio*
Quemadmodum est. tu Pistoclerum falsò atque insontem arguis.
Nam ille amico & beneuolenti suo sodali sedulò
Rem mandatam exsequitur, ipsus nec amat, nec tu creduas.

Ly. *Itane oportet rem mandatam gerere amici sedulò,*
Vt ipsus in gremio osculantem mulierem, teneat sedens?

Nullón' pacto res mandata potest agi, nisi identidem
Manus ferat ad papillas? labra à labris nusquam auferat?
Nanque alia memorare, quæ illum facere vidi, dispudet:
Cùm manum sub vestimenta ad corpus retulit Bacchidi,
Me præsente, neque pudere quicquam. quid verbis opus est?
Mihi discipulus, tibi sodalis periit, huic filius.
Nam ego illum perisse duco, cui quidem periit pudor,
Quid opu'st verbis? si opperiri vellem paulisper modò,
Vt opinor illius inspectandi mihi esset maior copia,
Plus vidissem quàm deceret, quàm me atque illo æquum foret.

Mn. *Perdidisti me sodalis. egóne illam iam mulierem*
Capitis non perdam? perire me malis malim modis.
Satin' vt quem tu habeas fidelem tibi, aut cui credas nescius?

Ly. *Viden' vt ægrè patitur hic gnatum esse corruptum tuum,*
Suum sodalem, vt ipsus sese cruciat ægritudine?

Ph. *Mnesiloche hoc tecum oro, vt illius animum atque ingenium regas.*
Serua tibi sodalem, & mihi filium. Mn. *factum velo.*

Ph. *In te ergo hoc onus omne impono. Lyde sequere hàc me.* Ly. *sequor.*
Meliùs esset me quoque vnà si cum illo relinqueres.

Ph. *Affatim est. Mnesiloche cura, & concastiga hominem probè,*
Huic dedecorat te, me, amicósque alios flagitiis suis.

SITNE ACETO TIBI COR ACRE IN P.] id est, sitne tibi animus, qui ostendatur rebus malis, & turpibus: vel sic, insitne tibi prudentia, & consilium in pectore. Allegoria est. sed priorem explicationem magis probo. Idem in Pseud. *Ecquid habet is homo aceti in pectore?* PH. *atque acidissimi*: PESSVMDEDIT TIBI FIL.] pessumdedit: id est, in imum fundum, & penitus, demersit. suprà, *ne pessum habeat tanquam catapirates mare.* ad quem locum, quid sit pessum, pluribus verbis docuimus. EIA LYDE] *Eia* particula hortantis, sed interdum dissimulantis, aut etiam dissimulanter reuocantis & reprehendentis, vt hîc, & item alibi. LENITER QVI SÆVIVNT, SAP. M.] qui moderatè, & intra modum irascuntur, sapientiores sunt, MINVS MIRANDVM'ST, ILLHAEC AETAS SI QVID ILL. F.] non est valde mirandum, si illa ætas scortatur, lustratur, amat, potat. Terent. Adelph. *Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum scortari, neque potare, non est: neque fores effringere.* ASSENTATIO] legendum putabam *assensio*, libris omnibus inuitis, sed ne ita legatur, obstat lex carminis. Nam quòd ad Latini sermonis consuetudinem attinet, longè aliud est assentiri, quàm assentari: & patres assentiuntur interdum filiis peccantibus, atque indulgent: sed non assentantur, neque videtur conuenire ita loqui. Veruntamen nihil mutandum, præsertim cum versus, vt legatur *assentatio*, postulet. Nam si legatur *assensio*, versus erit vna syllaba breuior. NAM ABSQVE TE ESSET, &c.] absque te esset, id est, nisi tu filium tuum corrumperes nimia indulgentia: nisi tu mihi obstares, assentiendo eius peccatis, & flagitiis. sic loquitur suprà in Capt. *Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm, &c.* ad quem locum de hoc loquendi genere plura. sic & in Mænechm. *Nam absque te esset hodie nunquam ad solem occasum viuerem.* HABEREM RECT. AD ING.] haberem illum bonis moribus, & bono ingenio præditum. haberem illum facilem, ac propensum ad ingenium bonum. rectum prauo opponitur. Rectum igitur interpretor, integrum, incorruptum, non inflexum, aut implicatum ad nequitiam, & vitium. Sic Ennius, *Quò vobis mentes, rectæ quæ stare solebant, Antehac dementes sese flexere viai?* NVNC PROPTER TE TVAMQVE PR. F. EST FID.] *nunc* hîc aduersantis particula est, non aduerbium temporis. propter tuam fiduciam autem, id est, propterea quòd tua indulgentia, & assensione fretus est. QVID HOC NEG. EST PISTOCLERVM LYDVS QVOD HERVM T. C.?] ordo est, quid hoc rei est, quamobrem Lydus tam habet in ore herum Pistoclerum? tam ciet, id est, tam crebro sermone vsurpat? tam mouet? antonere agitat? vel tantopere insectatur & exagitat? διώκει. EST LIBIDO HOMINI] libet filio meo. ANIMO OBSEQVI] animo suo morem gerere, atque indulgere τῇ ψυχῇ χαρίζεσθαι. de hoc genere alibi plura. paullisper autem, id est, non diu, breue temporis spatium. MOREM GERAS] obsecundes & indulgeas Pistoclero. IAM ADERIT TEMPVS, CVM SESE. &c.] iam veniet tempus, cum satiatus erit voluptatibus, & sibi ipse displicebit quod tam nequam fuerit. DVM CAVEATVR PRAETER AEQ.] id est, dum modo caueatur ab illo, ne quid peccet præter æquũ, & bonum præter modum. παρὰ τὸ ἴσον, παρὰ τὸ μέτριον. NEQVE ILLVM ME VIVO, CORRVMPI SINAM] neque illum, dum viuam, corrumpi patiar. cur non dixit, neque illum viuus corrumpi sinam? licebat & illo modo dicere. sed hoc est plenius, & significantius. sic in Amphitruone, *Tu me viuo hodie nunquam facies, quin sim Sosia.* QVI TAM PRO CORRVPTO DICIS CAVS. F.] qui pro tam corrupto, &c. dicis causam, pro filio, id est, defendis filium συνηγορεῖς τῷ υἱῷ, ἀπολογεῖσθαι. NEGO TIBI HOC ANNIS VIGINTI F. PRIMIS COPIAE] nego tibi hanc potestatem primis annis viginti fuisse, &c. nego tibi hoc primis viginti annis licuisse, &c. DIGITVM L.] digitum, id est, breuissimum spatium longè a pædagogo, vt exires domo.

res domo. efferre pedem ex ædibus, vel aliunde alicunde, vsitatum genus loquendi bonis scriptoribus sic supra in Captiuis, *Seruate istum sultis intus, serui, ne quoquam pedem efferat sine custode* M. Tullius libro 7. epist. ad Attic. epist. 2. *Nunc illum qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulit honore augeri,* &c. Sic apud Aristophanem commemorat ur antiqua disciplina, & cum hodiernis moribus confertur. In Nubibus ibi, [illegible Greek] &c. Nam satis est locũ indicasse. GYMNASII PRÆFECTO] γυμνασιάρχῃ. POENAS PENDERES] pœnas lueres, seu solueres. ID QVOD ETIGERAT, HOC ETIAM AD M.] cui id acciderat, vt pœnas diceret, hoc etiam maius ad illud malum accedebat, quod & discipuli, & pædagogus dicebantur improbi. ARCESSEBATVR] aduocabatur, adiungebatur. IBI] in palæstra. CVRSV, LVCTANDO, &c.] certaminum, & exercitationum nomina, quæ & suprà posita sunt. EXTENDEBANT] traducebant, producebant, seu, vt Varro quodam loco loquitur, procudebant. NON IN LATEBROSIS LOCIS] non in lustris, & fornicibus. supra, *Nam huic ætati non conducit mulier, latebrosus locus.* DE HIPPODROMO] quid sit hippodromus, diximus in Cistell. CINCTICVLO PRÆCINCTVS] paruo cincto seu cinctu, suprà vel ante cinctus. cinctum esse, erat continentiæ & pudoris argumentum, contrà discinctum esse, more dissolutos arguebat. Ex quo illud, *discincta vestis, discinctus animus.* Sylla de Gaio Iulio Cæsare apud Suetonium, *Male præcinctum puerum caueatis,* quod fluxiore cinctura vteretur. FIERET CORIVM TAM MACVLOS. Q. EST NVTR. P.] concideretur tibi corium virgis, ex quibus contraheret maculas rubras, & liuidas, hoc est, vibices. Coriũ δέρμα, pellis. NVTRICIS PALLIVM] quod à pueris, quibus mammam præbent, & quos aiunt, maculatur, dum præmansum in os ingerunt. pallium nutricis maculosum, refricuit mihi memoriam versuum illorum Homeri. Ιλιάδ. ι'. quibus Phœnix narrat Achilli, tunicã suam sæpe ab eo esse madefactam, cum ei cibum præberet, & vinum labris eius admoueret. Sic Homer. [illegible Greek] SVSPICIONEM HANC SVSTINET. C. M.] sic dictum sustinere suspicionem, pro suspicione laborare, & suspectum esse, vt sustinere culpam & causam, pro culpæ affinem existimari, ὑπέχειν αἰτίας dicunt Græci. NAM OLIM POPVLI PR. HON. CAP. SVFF. ordo & sententia est. Nam olim honorem prius capiebat, id est consequebatur, populi suffragio, quam magistro parere desierat. hoc est, magistro parebat vsque ad eam ætatem, qua petere magistratus per leges licet. TABVLA] libro, seu potius tabula literaria, in qua pueri literis scribebant, aut scribere literas discebant. DIRVMPIT CAPVT] libri omnes manuscripti habent, *dirumpit.* quos sequor. nonnulli vulgati *disrumpit.* POSTVLATVM] expostulatum. vel dic, postulatum, id est accusatum, vel proprie accipe & subintellige, vt filium castiget, seu vt de filio pœnas sumat. NOSTER ESTO, &c.] hæc sunt patris filio indulgentis, & quod factum ab eo est, approbantis. Virgilius lib. 2. Æneid. *Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios, Noster eris.* INIVRIA] subintell. ab. PROVOCATVR PÆD.] porrò vocatur, seu in medium vocatur pædagogus a patre, & his quæ deinceps sequuntur, verbis obiurgatur, atque increpatur. NE ATTIGAS P.] caue ne attingas puerum ob istam causam, quoniam fecit fortiter, attigas, pro attingas, antiquum à simplici, tago, is. pro tango de quo alibi. Profert autem hunc versum Nonius in eo ipso verbo *attigas.* QVANDO] quia. IT MAGISTER QVASI LVCERNA VNCTO EXPERTVS L.] comparatur magister à puero, & discipulo percussus, atque oleo perunctus, seu vncto linteo obligatus ad vulnus acceptum leniendum, cum lucerna, quis experitur vncto linteo, vtrum bene luceat, necne. It magister, inquit, hoc est: redit à patre discipuli sui, vncto linteo, tanquam lucerna, expertus, vtrum bene luceat: id est, vncto linteo obligatus, seu apposito ad vulnus capitis vncto linteo, diadematus, ac redimitus ad dolorem leniendum scilicet, quod ei puer intulit, & ad vibices tollendas. vt in Sticho, Expretus, antiqui vsurparunt pro expertus. Expertus autem passiue, id est spectatus, tentatus, & cuius periculum factum est. M. Tullius pro Lucio Cornelio Balbo. *præsens, perspecta, atque experta virtus,* &c. De voce *expertus*, autem, si quis est qui dubitet, discat ex Festo. *Experta*, inquit ille, *antiqui dicebant quasi experientia habita.* IVRE DICTO] iure dicto à patre, tãquam à prætore. INHIBERE IMPERIVM] id est, exercere imperium, adhibere, retinere, vsurpare. Sic Tit. Liuius libro 3. Annalium, *Animis ad inhibendũ imperium imminutis. & inhibere damnum,* libro 4. *pronuntiauerantque ex collegij sententia C. Valerio cos. se damnum, aliamque coercitionem aduersus intercessionem collegæ dilectus causa detrectantibus inhibituro, inhibenti auxilio futuros esse* Sic M. Tullius Philipp. 13. *eademque inhiberet supplicia nobis?* POSTVLATIO] accusatio, seu expostulatio MIRA SVNT] mirum est. DEOS PROPITIOS ME VIDERE, &c. [illegible Greek], voluit enim dicere deos mihi iratos, quam illum mallem me videre id est, mallem me videri à diis iratis quam à Lydo irato. hoc ideo dicit. scilicet, quod Lydus iratus erat grauis, acer, & acerbus. Licet etiam simpliciter sic explicare, mallem me à diis videri, quàm ab illo. hoc est nollem me ab illo videri. prior explicatio mihi magis placet. eãque confirmãt illa quæ sunt in Amphitr. *Id ego si fallo, tum te summe Iupiter, Quæso Amphitruoni vt semper iratus sies.* ALC. *Ah, propitius sis potius.* Omnino vtraque in hoc congruit, quod significat Mnesilochus se nullo pacto à Philoxeno videri velle. QVIS ILLIC EST?] quis ille est? HAVD CONSIMILI INGENIO, ATQVE ILLE EST, Q. &c.] Pistoclerus sodalis filij tui Pistocleri, qui haud simili ingenio, atque est Mnesilochus filius tuus, q. &c. FORTVNATVM NICOB.] ô fortunatum Nicobulum: qui, &c. PRODVXIT] procreauit. IN MARE IT] nauigat. OBSEQ. OBED. Q. EST M. ATQ. IMP. P.] id est, morem gerit patri: obsequitur moribus, & paret imperio patri. Sic autem est legendum, non vt edidit Camerar. *mora atque imperiis patris.* Nam hæc lectio ferri nullo modo potest. Quod enim quidam interpr. *mora*, morositati, in eo satis declarant se dormitare, cum alioqui in aliis sint satis vigilantes & acuti morositas enim dicta est à moribus, seu more, non à mora. præterea metrum postulat, vt *mori* legatur, non, *moræ,* sunt enim trochaici. Quod si versus ferre posset, *moræ,* sic explicarem hoc totum, obsequens, obediensque est moræ, & expectat patris mortem filius: non fert moleste patrem diu viuere. Sed cum neque versus hanc scripturam ferre possit, neque tale loquendi genus sit plautinum: ad alteram scripturã, eiúsque explicationem redeo, eamque me magis probare assevero. Licebit tamen, quod ad huius scripturæ, quam secutus sum, explicationem attinet, etiam sic explicare. Filius patrem, morosum, & imperiosũ fert æquo animo: filius difficilibus moribus, & duro imperio patris obsequitur. TRIDVVM

NON INTER EOS EST AETATIS, &c.] id est, non interest triduum ætatis inter eos, vter altero maior sit. vel sic, alter non est altero natu grandior triduo. VERVM HVIC INGENIVM, &c.] id est, verùm h c nempe Pistoclerus, ita alter (filio tuo) ingenio præstat, vt si triginta annis maior natu esset. CAVE MALVM, minantis serm o, quod alibi admonuimus. consule indicem. ET COMPESCE IN ILLVM DIG INT.] i. & reprime seu comprime te, ne illi male dicas, & tempera tibi ne illum maledictis insequar. NAM ILLVM MEVM MALVM PROMPTARE M] id est, nam malim Pistoclerum meum malum profundere quam peculium promtare, id est sæpe promere, quod est insumere, impendere, profundere. significat Lydus Pistoclerum esse pecuniæ l ugum & prodigum, quod declarant ea, quæ ab eo respondetur seni Philoxeno. QVI DVM?] quærit senex, in quam sententiam Lydus illa dixerit, & cui sic respondet Lydus. QVIA MALVM SI PROMTET, IN D. F M] quia, inquit Lydus, si meum malum sæpe promat a que insumat filius tuus, in dies minuatur. quod idem peculio meo accidere nollim. peculium enim meum malim augeri, quàm minui. tales dubitationes autem & quæstiones sciendum est, spectatorū causa adhiberi, nequid sit, quod spectator non statim percipiat. NE DI SIRINT] id est, Dij prohibeant, ne Dij siuerint. sodalem meū perire. Dij istuc auertant, vt sodalis meus perierit. QVIN EGO CVM PERIBAT V. &c.] quin ego pereūtem vidi, non ex eo quod audiui. arguo malim autem legi, ex audito, quam ex auditu. Sic in Merc. vidistin', an tu ex audito. Sic Lucret. lib. 5 *petiti tque Res ex auditis potius quàm sensibus ipsis.* AT QVAE ACERRIME, ATQ AESTVOSE ABSORBET. VBI QVENQ. ATT.] deperit meretricem. inquam, non aliquam moderatam, lenem ac sedatam, sed eam, quæ instar maris æstuosi rapax & feruida, acerrime absorbet quemcunque nacta est. translatum à mari æstuoso, seu ab æstu maris M. Tull. in Brut. *Sed hunc quoque absorbuit æstus quidem non insolita adolescentibus gloria.* Talem commemorat Meretricem Horat. oda 27. lib 1. *Ah, miser, Quanta laboras in Charybdi? Digne puer meliore flamma* sic autem edendum curaui, *At quæ acerr.* libros nostros veteres secutus, optima & planissima sententia, cùm Camerarius ediderit, *atque*, &c. & ita habent libri vulgati *vbi quemque attigit.* id est, vt quemque attigit. FALSO, ATQVE INSONTEM ARGVIS] iniustè atque innocentem accusas: ET BENE, OLENTI, &beneuolo, &c. sic sæpe aliàs. SVO SODALI] mihi. NEC TV CREDVAS] nec tu credideris. ITANE OPORTET, &c.] ex his Lydi verbis oritur Mnesilocho suspicio, amari suam Bacchidem à Pistoclero, hoc est Pistoclerum rem mandatam non satis bona fide gessisse, aut curasse. NVLLON' PACTO RES MAND. P. A. NISI ADENT. &c.] Tale est illud Terentij in Heaut. *Itane fieri oportet? CL. Quid ego feci? CH R. viden' ego te modò manum in sinum huic meretrici inserere?* &c. MANVS FERAT AD PAPILLAS?] papillas manibus contrectet? manum in sinum inserat? DISPVDET] valde pudet. CVM MANVM SVB VEST. AD CORP. TETVL. B.] satis rectè atque honestè significauit factum turpe. significat enim Lydus Pistoclerum manum admouisse Bacchidis simulæ sub vestimentis latenti. ad corpus igitur, id est, ad particulā illam corporis muliebris, quæ honestè appellari non potest *retulit* autem legendum, non *detulit.* nam resoluit hanc scripturam versus. NEQVE PVDERE QVICQVAM] neque pudebat quidquam. NAM EGO ILLAM P. D &c.] γνώμη. pudor enim à turpi facto adolescēteis, & mulieres prohibet, reuocat & refrenat. QVAM ME ATQVE ILLO ABTVVM E] quàm me, atque illo dignum esset, quàm mihi atque illi conueniret. PERDIDISTI ME, SODALIS, &c.] Ab hoc loco & tempore suspicari incipit Mnesilochus, Bacchidem suam à Pistoclero amari. Est autem Χλευασμὸς ad Pistoclerum sodalem absentem. & loquitur hæc solus Mnesilochus, nec eius verba exaudiuit Phyloxenus, & Lydus, sed quærentem & lamentantem vident tantum, putántque cum ita cruciari, quòd ægrè ferat sodalem suum corruptum esse, non rei suæ causa. CAPITIS NON PERDAM?] sic dictum, perdam capitis, vt accusare & damnare capitis sic in Asinar. *Ibo ego ad tres viros: vestraque ibi nomina faxo erunt. capitis te perdam ego, & fi iā.* SATIN' VT, QVEM TV H. FID. T. AVT CVI C. &c] ordo, & sententia est. Itane est, vt satis nescias, quem fidelem tibi habeas, aut cui credere debeas? Est autem hic secunda persona posita pro tertia infinita & incerta, hoc modo, *vt scias*, id est, vt nescire possit aliquis quem tu habeas fidem tibi, id est, quem habeat fidelem sibi, &c. de quo genere supià. videto indicem in secunda persona pro, &c. si plura exempla quæris. VIDEN' VT AEGRE PATITVR, &c.] hic seruus erat, qui Mensilochum putet, propterea quia Pistoclerus amore corruptus sit, cruciari ægritudine, eum ba gratia indignetur & lamentetur, quod suspicatur Pistoclerum eam Bacchidem sibi præripuisse, quam Mnesilochus ipse amabat, quamque vt ille reperiret, ei mandauerat. TECVM ORO] tecum agoste oro. sic sæpe loquitur Plautus: & item Terent. IN TE ERGO HOC ON. O. IMP.] id est, tibi ergo hoc onus omne impono. AFFATIM EST, &c.] plus satis est, si Mnesilochus curet vnus Mnesilochus hoc curabit.

MNESILOCHVS adolescens.

IMmitiorem nunc vtrum credam magis
Sodalémne esse, an Bacchidem, incertum admodum est.
Illum exoptauit potiùs, habeat. optimum est.
Ne illa hercle cum malo fecit suo, meo.
Nam mihi diuini nunquam quisquam creduat,
Ni ego illam exemplis plurimis planéquo amo.
Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam iam domum ibo, atque aliquid surripiam patri.
Id isti dabo. ego istanc multis vlciscar modis.

Adeò.

Adeò ego illam cogam, vſque vt mendicet meus pater.
Sed ſatin' ego animum mente ſincera gero,
Quid ad hunc modum hæc hic qua futura fabulor?
Amor hercle, opinor, vtpote quod certo ſciam.
Verùm quàm illa vnquam de mea pecunia
Ramenta fiat plumea propenſior,
Mendicum malim mendicando vincere.
Nunquam adepol viua me irridebit. nam mihi
Decretum eſt renumerare iam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi ſubblandibitur,
Tum, cum mea illud nihilo pluris referet
Quàm ſi ad ſepulcrum mortuo dicat iocum.
Sed antequam illa vnquam meis opulentiis
Ramenta fiat grauior, aut propenſior,
Mori mala me malim excruciatum inopia.
Profectò ſtabile eſt me patri aurum reddere.
Eadem exorabo Chryſalo cauſa mea
Pater ne noceat, neu quid ei ſuccenſeat
Mea cauſa de auro, quòd eum ludificatus eſt.
Nam illi æquum eſt me conſulere, qui cauſa mea
Mendacium dixit: nunc vos me ſequimini.

IMMITIOREM NVNC VTRVM, &c.] ſic edendum curaui, libros veteres ſecutus, qui ſic habent, niſi quod in duobus, pro, *Immitiorem* ſcriptum eſt mendoſe, *in vitio nunc*, &c. omnino: *amiciorem*, quod eſt in libris vulgatis ferri non poteſt. forteaſsis autem nec *immitiorem*. ſatis tutum aut ſincerum eſt, & legendum potius eſt, *Inimiciorem*. mihi quidem magis probatur, quàm *Immitiorem*, ſed iudicet lector. ſententia autem hæc eſt, Incertum mihi admodum eſt, vtrum horum duorum mihi immitiorem, id eſt, inclementiorem, atque acerbiorem fuiſſe credere debeam ſodalem meum, an Bacchidem. vterque enim ſe inhumanum, atque infidelem præbuit: cum & Piſtoclerus ſibi conſuluit, ſuúmque negotium geſſit, mei nullam rationem duxit, meúmque mādatum neglexit: & Bacchis Piſtoclerum me ſpreto, ac reiecto, in amicitiam ſuam recepit. Si *inimiciorem*, legamus, æquè facilis, & plana ſententia erit. ILLVM EXOPT POTIVS HABEAT, &c.] Bacchis Piſtoclerum mihi antepoſuit, *habeat* optimum eſt vt eum habeat: quando illum voluit, atque exoptauit. NAM ILLA HERCLE CVM M. F SVO, MEO] ſic edidit Camerarius, & rectè. nam noſtri codices ſic quoque habent. Itaque non putaui mihi hanc ſcripturam reiiciendam, nam vulgati non habent vocem, *ſuo* Exprimitur autem affectus amantis, qui cùm dixiſſet, cum malo fecit ſuo, qui ſermo eſt, malum minari. Simile igitur eſt, ac ſi dixiſſet, cum malo fecit ſuo, immò meo, vel meo potius, vel meo volui dicere. NAM MIHI DIVINI NVNQVAM QVISQVAM CR.] iuriſiurādi cum execratione quadam, & deteſtatione coniuncti formula: quam & ſuprà vſurpauit in Amphitr. ibi, *Nunquam adepol tu mihi diuini quidquam creduis poſt hunc diem*, *Ni ergo illi patro*, &c. ad quem locum plura. credat autem, id eſt, credat, ſeu crediderit, al. creduit. NI EGO ILLAM EXEMPLIS PLVRIMIS PL. &c.] mirè exprimitur amantis perturbatio, & inconſtantia. Nam cùm ei minaretur, & eſſet dicturus, ni ego illam exemplis, ſeu modis plurimis miſeram habebo vlciſcar, aut aliquid tale ſubito, ſe ipſe reuocans ſubdidi, planéque amo. EGO FAXO, HAVD DICET NACT. Q. DER.] ego faciam, ne dicat ſe nactam eſſe hominem contemtum, ignauum, & nullius animi, ſed ſtrenuum, & qui acceptam iniuriam referre conetur, & poſſit. Deridentur, & contemnuntur, qui acceptam iniuriam referre non conantur. contrà, viri fortes & qui iniuriam referunt, magni fiunt, & haud temere laceſſuntur. Sic infrà ead. fab. *faxo ſe haud dicat, nactam, quem deri eat*. Ego faxo haud dicet. id eſt, fecero, ne dicat, non dicet. NAM IAM DOMVM IBO, ATQ. ALIQ.] iterum declaratur, & exprimitur amantis affectus, qui dicat, ſe patri pecuniam ſurrepturum, quam det Bacchidi, cui ſuprà proximè minatus eſt, ſe iniuriam relaturum. ADEÒ EGO ILLAM C. VT, &c.] In eum vſque locum illum adigam, ſeu redigam, vt mendicet meus pater. Dicturus erat, & verò ita orationem exorſus erat, vt hoc ſubiiceret. vt mēdicet, nimirum Bacchis, ſed vt homo perturbatus, & amore æſtuans, vel religione quadā refrænatus, ac retractus, minas in Bacchidem intentas, in patrem conuertit. SED SATIN' EGO ANIMVM M. SINC?] ſed ſatiſne ſanus ſum? nunc videtur ſe colligere, & ad ſe redire, Labat tamen etiam nunc aliquantulum. VERVM QVAM ILLA VNQ. DE MEA PEC. RAM. F. PL. &c.] ordo & ſententia eſt, & verùm mendicum mendicādo vincere malim, quàm vt illa *Bacchis*, fiat vnquàm per meam pecuniā, ſeu ex mea pecunia, ramenta plumea propenſior, id eſt, grauior, ponderoſior. Ramētum, ſeu ramenta eſt, quod ex auro, ſeu argento, ſeu quo alio metallo raditur, ac deteritur. Eſt autē hic inſignis hyperbole. Nam cùm pluma nihil ſit leuius, quomodo aliquid ponderoſius fieri poteſt adiectione ramentæ plumeæ? Neque verò me fallit Nonium legiſſe *plumbea*, veruntamen ſequor libros

manuscriptos, & Plautinum lepòrem. Et fieri potest, vt Nonius hoc loco corruptus sit, vt est etiam alibi. Si quis tamen *plumbea* legi mallet, non magnopere pugnabo. vtitur eadem voce & infrà eadem fab. sed in neutro genere ibi, *quia patri omne cum ramento reddidi*. & in Ruden iterum in fœminino, *nunquam hercle hinc hodie ramenta fies fortunatior* RENVMERARE] reddere. SVBBLANDIBITVR] blanda verba loquetur, subblandietur, subpalpabitur. sup. in Casin. *Non matronarum officium est, sed meretricum, viris alienis subblandirier.* CVM MEA ILLVD NIHILO PL. REB. QVAM SI AD SEP. &c.] qui ad sepulchrum mortuo rem aliquam iocosam narrat, nihil proficit, neque mortuum delectat, neque eius verba mortuum tangunt. nihilo plus profecturam Bacchidem dicit Mnesilochus, cùm illa sibi inani subblandietur. Negátque futurum, vt pluris sua referat. hyperbole. MORI MALA ME MALIM EXCR. INOP.] secutus sum Camerarii coniecturam in hoc versu emendando. Nam & in libr. vulgatis, qui sic habent. *Mori malim misera excruciatum inopia*: & in manuscriptis, in quibus partim sic scriptus est, mori me malim excruciatum, inopia: partim sic, *mori me mauelim exc.* mendosus est. STABILE EST] fixum est, certum est, decretum, ac deliberatum est, stat sententia. Sic M. Tull. de accusatore constituendo contra Cæcil. *At enim solidum, id est, vt me Siculi maximè velim.* &c. EADEM] eadem opera: seu eadem ratione: seu eadem via EXORARO] patrem. LVDIFICATVS EST] ludificauit, illusit, ludos fecit, vt alibi loquitur. MENDACIVM DIXIT] immò quod grauius est, mentitus est.

PISTOCLERVS.

Rebus aliis anteuortar Bacchis, quæ mandas mihi,
Mnesilochus vt requiram, atque vt eum medicum ad te ducam simul:
Nam illud animus meus miratur, si à me tetigit nuntius.
Quid remoratur? ibo, & visam huc ad eum si fortè est domi.

REBVS ALIIS ANTEVORT.] rebus aliis omnibus anteponam mandata tua. ante res alias omneis tua mandata curabo, nempe vt Mnesilochum tuum requiram, &c. NAM ILLVD ANIMVS MEVS MIRATVR, &c.] id est, nam illud miror, si nuntius à me ad eum missus, qui eum arcesseret, ad eum peruenit. quid remoretur: seu quid moretur, animus meus miratur, poetarum Epicorum more dictum, pro, ego apud me, & cum animo meo miror. SI A ME TETIGIT NVNTIVS] si nuntius, quem ego misi ad eum peruênit. VISAM HAC AD EVM &c.] visam domum ad eum, &c. visere ad aliquem genus loquendi bonis scriptoribus vsitatum: de quo plura in comment. Lucret.

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

Reddidi patri omne aurum, nunc nunc ego illam me velim
Conuenire, postquam inanis sum, contemtricem meam.
Sed veniam mihi quàm grauatè pater dedit de Chrysalo?
Verùm postremò impetraui, vt ne quid ei succenseat.
Pi. *Estne hic meus sodalis?* Mn. *éstne hic hostis, quem aspicio, meus?*
Pi. *Certè is est.* Mn. *is est. adibo contrà, & contollam gradum.*
Pi. *Saluus sis Mnesiloche.* Mn. *salue.* Pi. *saluus cùm peregrè aduenis.*
Cœna detur. Mn. *non placet mihi cœna, quæ bilem mouet.*
Pi. *Num quæ aduenienti ægritudo obiecta est?* Mn. *atque acerrima.*
Pi. *Vnde.* Mn. *ab homine, quem mihi amicum esse arbitratus sum antidhac.*
Pi. *Multi more isto atque exemplo viuunt, quos cum censeas*
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis,
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.
Nullus est, qui non inuideat rem secundam obtingere
Alteri: sibi ne inuideatur, ipsi ignaui rectè cauent.
Mn. *Ædepol na tu illorum mores perquàm meditatè tenes.*
Sed etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniunt suo:
Nulli amici sunt, inimicos ipsi in sese omneis habent.
Atque ij se cùm frustrantur, frustrari alios stolidi existimant.
Sicut est hic, quem esse amicum ratus sum. atque ipsus sum mihi.
Ille quod in se fuit, accuratum habuit, quod posset mali,
Facere & in me inconciliare copias omnis meas.
Pi. *Improbum istunc esse oportet hominem.* Mn. *ego ita esse arbitror.*
Pi. *Obsecro hercle loquere quis is est.* Mn. *beneuolens viuit tibi.*

Nam

Nam ni ita esset, tecum orarem, vt ei quod posses mali
Facere, faceres. Pi. *dic modo hominem quid sit: si non fecero*
Ei male aliquo pacto, me esse dicito ignauissimum.
Mn. *Nequam homo est, verum hercle amicus est tibi.* Pi. *tanto magis*
Dic quis est. nequam hominis ego paruipendo gratiam.
Mn. *Video non potesse, quin tibi eius nomen eloquar.*
Pistoclere, perdidisti me sodalem funditus.
Pi. *Qid istuc est?* Mn. *quid est? misi ne ego ad te ex Epheso epistolam*
Super amica, vt mihi inuenires? Pi. *fateor factum, & reperi.*
Mn. *Quid? tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,*
Quibuscum haberes rem, nisi cum illa quam ego mandassem tibi?
Occiperes tu te amare, & me ires consultum male?
Pi. *Sanun' es?* Mn. *rem repperi omnem ex tuo magistro. ne nega.*
Perdidisti me. Pi. *etiamne vltro tuis me proiectas probris?*
Mn. *Quid amas Bacchidem?* Pi. *duas ergo hic intus eccas Bacchides.*
Mn. *Quid duas?* Pi. *atque ambas sorores.* Mn. *loqueris nunc nugas sciens.*
Pi. *Postremo si pergis parum mihi fidem arbitrarier,*
Tollam ego ted in collum, atque intro hinc auferam. Mn. *imo ibo, mane.*
Pi. *Non maneo, neque tu me habes falso suspectum.* Mn. *sequor.*

NVNC, NVNC EGO ILLAM ME VELIM C.] nunc, cùm ego sum inanis, velim illam mecum congredi, & loqui, contemtricem meam, id est, quæ me contemnit. sic dictum, contemtricem meam, pro cõtemtricem mei. vt, accusator meus, pro accusator mei: hoc est, qui me accusat, seu accusauit. Sic autem appellat suam Bacchidem Mnesilochus, quòd se re vera ab eo contemtum esse existimaret: sed errat, atque hoc errore inductus, pecuniam omnem, quam penes se habebat, & ex qua quantum vellet, detrahere poterat, opera Chrysali patri reddiderat. ET CONTOLLAM GRADVM] & côferam gradum: id est, congrediar. Sic suprà in Aulul. in extr. *Contollam gradũ*, & sæpe alibi. SALVVS CVM PEREGRE ADV. COENA D.] quando saluus, peregrè aduenis, cœna tibi detur vt fieri solet. de hoc more, sæpe iam diximus, & eius moris plura iam exempla suprà alibi collecta sunt, nisi fallor in Epid prin. ibi, *Venire saluom gaudeo.* TH. *quid ceterum?* EP. *quòd adeò assolet, Cœna tibi dabitur.* NON PL. CENA Q. B. M.] non placet cœna ab eo, qui non est amicus, & qui iniuste lætit. data: talis enim cœna insuauis & molesta est. & iram commouet. bilem mouere, prouerbium olet, pro iracundiam, seu iram commouere. Horat epist. 19. lib. 1. *O imitatores, seruum pecus. vt mihi sæpe Bilem, sæpe iocum vestri mouere tumultus*, sic rociter Pistoclero respondet Mnesilochus iratus, quãuis immeritò & temere iratus. NVM QVAE, &c.] id est, nũ quo, seu nũ aliquam, &c. ATQ. ACERRIMA,] obiecta est. & illa quidem acerrima. ANTIDHAC] ante hac. CENSEAS] existimes. REPERIVNTVR FALSI FALS.] reperiuntur, id est, deprehenduntur, falsi falsimoniis, id est. plane falsi ob falsimonias suas. falsimonia autem à falso est dicta, vt sanctimonia à sancto, ægrimonia ab ægro & simili. LINGVA FACTIOSI] id est, lingua fortes, strenui ac potentes, qui valet, largè, & proximè omnia promittentes. INERTES OPERA] id est nihil eorum, quæ verbo ostenderũt, ac promiserunt, præstantes. SVBLESTA FIDE] id est, infirma fide. Festus sublesta, inquit, infirma. tenuia, Plautus in Persa, *Grauior paupertas fit. fides sublestior.* Nonius sublestum, est leue, frimo. um. Plautus, *Nam vbi ad paupertatem accessit infamia.* NVLLIVS EST, QVI NON INVID. REM. S. OBT. ALT. &c.] horum duorum versuum hæc sententia est. Nullius est istorum, qui non obstet alteri, quominus & secunda res obtingat, vel qui doleat, rem secundam & à fortuna oblatam, aut virtute partam, alteri obtingere: ipsi propter ignauiam suam ita miseri sunt, vt nemo eis inuideat: vel sic, ipsi ita se gerũt, vt nemo eis inuideat: quoniam sunt miserabiles potius, quàm inuidiosi. Aliis igitur inuident: eis nemo inuidet, quia sunt egentes, inopes & miseri. Inuidia cadit in res secũdas, ac florẽteis: misericordia in aduersas, calamitosas, atque afflictas. Ex quo Pindarus eld. α. Pith. cecinit, inuidia misericordia esse meliorẽ ἀλλ' ὅμως, inquit ille, κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος. & Herodotus in Thalia, σὺ δὲ μαθὼν, inquit, ὅσῳ φθονέεσθαι κρέσσον ἐστὶν ἢ οἰκτείρεσθαι, ἅμα τε ὁκοῖόν τι ἐς τοὺς τοκέας, καὶ ἐς τοὺς κρέσσονας, τεθυμῶσθαι. ἄπιθι ἐς τὰ οἰκία. id est, tu autẽ vbi didiceris quanto præstet inuidiosum esse, quàm miserabilem, & simul quale sit parentibus, & melioribus succensere, abi domum. Sic iterum Plautus in Bacchid. *Qui inuident, ne vnquã eorum quisquã inuideat prorsus commodos.* Idem in Trucul. *Mauelim mihi inimicos inuidere, quàm me inimicis meis. Nam inuidere alij bene esse, tibi male esse, miseria est.* *Qui inuident, egent. illi, quibus inuidetur rem habent.* Sed hac de re plura in cõment. Horat. ad illum locum Sat. 3 lib. ser. *Inuidiam placare paras virtute relicta.* PERQVAM MEDITATE T.] perquam accurate, atque exactè nosti. INVENIVNT] consequuntur. NVLLI AMICI SVNT, &c.] multi, id est, nemini amici sunt: ipsi omneis, &c. vel *nulli*, accipe, vt sit numeri multitudinis, recti casus hac sententia. nulla sunt eis amici, ipsi omneis habent sibi inimicos. sed prior explicatio videtur esse probabilior. ATQ. II. CVM SE FRVSTRANT. &c.] id est atque ij eo ipso tempore, quo tempore se frustrantur & fallunt, ita stolidi sunt, vt se alios fallere, & frustrari putent. nõ fallunt alios vt existimãt, sed ipsi se fallũt. QVEM ESSE AMICVM RATVS SVM: ATQVE IPSE. &c.] quem putaui mihi æque amicũ esse, atque ipse sum mihi. significat obscurè Pistoclerũ. ILLE QVOD IN SE FVIT. &c.] ille, inquã

quantum in ipso fuit, accuratum habuit, id est accuratum reddit, accurauit, seu curam in id contulit, vt quidquid posset mihi mali faceret. ET IN ME INCONCILIARE OMNEIS COP. M] atque vt copias omneis meas à me auerteret, & in meipsum incitaret, vt copias omneis meas à me alienaret, & in me couerteret. Festus, *Incōcili asti, vel, vt antiqui, per do lū decepisti.* Ego incōciliare, puto hic valere, irritare, incitare in alterū, inimicum reddere, &, vt loquitur Horatius, inimicare. Et ita in Mostell. *Ne conciliare quid nos porrò postules.* BENEVOLANS VIVIT TIBI] beneuolus viuit tibi significat obscurè eum ipsum esse Pistoclerum. TECVM ORAREM] tecum agerem, te orarem. DIC MODO HOMINEM QVI SIT] dic modò, quis homo sit. VIDEO NON POTESSE, QVIN, &c.] video me non posse aliter facere, quàm vt tibi eius nomen eloquar. video me non posse effugere, quin tibi eius nomen edam. MISINE EGO AD TE EX EPHESO, EPISTOLAM SVP. &c.] id est, nonne ego misi ad te epistolam Epheso de amica Bacchide, vt eam tibi inuenires? sic loquuntur boni scriptores, Misine, fecine, & similia, pro nonne misi, nonne feci? OCCIPERES TV TE AMARE, ET ME IRES CONSVLTVM MALE?] tu ipse autem eam amare inciperes, & mihi malè consuleres? id est, & mihi obesses, atque iniuriā faceres? Videtur autem legendum quamuis aliter edendum curarim, *& me ires consultum male?* non, vt habent lib. manuscr. & vulg. *& me ires consultum.* Praeterea legendum, *Occiperes eam tute amare*, &c. alioqui versus claudicabit. nam ceteri libri non habent, *eam*, quae vox vnius hic syllabae est κατὰ συνίζησιν. Quod si quis lectionem receptam tueri volet, *Occiperes tute amare*, admittendus erit hiatus in, *te amare*, vt *te ama* sit anapaestus, & infrà eodem versu, pro *me*, aut *mihi ires consultum malè*, legendum erit, *mihi ires consultum malè* vel iterum recipiendus hiatus in, *& me ires.* & *me* accipiendum pro *mihi*. vt teste Festo, loquebantur antiqui. ETIAMNE VLTRO TVIS ME PROLECT. P?] etiámne me, nulla lacessitus à me iniuria tuis probris insectaris, & conculcas? quidam libri habent *prolectas*, fortasse rectius vt prolectas, interpretemur, prouocas, lacessis? hoc modo, etiámne me vltrò, id est, prior, ὑπάρχων, non lacessitus tuis contumelis lacessis, & prouocas? SI PERGIS PARVM MIHI F. ARB.] si pergis arbitrari parum mihi fidem esse habendam. Sic videtur hic versus explicandus, vt intelligatur habendam esse. Nonnulli legunt *fides*, & sic explicant, Postremò si pergis mihi parum fidei arbitrarier, id est, adiudicare, & tanquam arbiter, tribuere. Alij sic, postremò si pergis parum mi fidei esse arbitrarier, id est, postremò si pergis arbitrari me parum fidum esse, &c. TOLLE OCTED IN C.] ego te collo tollam.

PARASITVS PVER.

Parasitus ego sum nequam hominis atque improbi
Militi', qui amicam secum auexit ex Samo.
Nunc me ire iussit ad eam, & percontarier,
V trùm aurum reddat, ánne eat secum simul.
Tu qui dudum puer eum illa vsque isti simul,
Qua harum sunt ades, pulta: adi actutum ad fores.
Recede hinc directe. Vt pulsat propudium!
Comesse panem tris pedes latum potes,
Fores pultare nescis, ecquis in adibus est?
Heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit hostium?
Ecquis exit?

AMICAM] vnum ex Bacchidibus, quam amat Pistoclerus: vnde nata Mnesilochi in eū suspicio. TV QVI DVDVM P. &c.] Sic legendum cēset Camerar. & rectè. nam libri vulg. sic habent *I tu puer, qui dudum cum illa vsque iuisti simul.* planè mendosè. QVAE HARVM SVNT AEDIS, P.] ex his aedibus, eas, quae sūt Bacchidis, aedes pulsa. RECEDE HINC DIRE.] retrocede ab hoc loco, directe. puerū iubet hinc recedere: quia lenius, & placidius foreis pulsauerat. Directum appellat per contumeliam, id est, sub dio erectum, & sublimem expositum, ac suspensum. VT PVLT. PROPVDIVM!] quàm remissè, & languidè pultat foreis puer impudicus, & propudiosus! Festus, propudium, inquit, quasi porrò pudendum. quidam propudium dici putant, à quo pudor, & pudicitia procul absint. COMESSE PAN. TR. P. L. P.] strenuus es ad comedendum: panem comesse tris pedum latitudine potes: foreis pulsare nescis. hyperbole est. significat puerum edacem, molliter, & languidè foreis pultare. Itaque accēdit ipse ad foreis, & eas validè pulsat.

PISTOCLERVS, PARASITVS.

Qvid istuc? qua istac est pulsatio?
Qua te mala crux agitat, ad istunc qui modum,
Viren tuas alieno extentes ostio?
Fores penè effregisti, quid nunc vis tibi?
Pa. *Adolescens salue.* Pi. *salue. sed quem quaritas?*
Pa. *Bacchidem.* Pi. *veram ergo?* Pa. *nihil scio, nisi Bacchidem.*

Pi. Pau-

Paucis me misit miles ad eam Cleomachum,
Vel vt ducentos Philippos reddat aureos,
Vel vt hinc in Elatiam hodie eat secum simul.

Pi. *Non it negato esse ituram. abi & renuntia.*
Alium illa amat, non illum. duc te ab aedibus.

Pa. *Nimis iracunde. Pi. an scin' quàm iracundus siem?*
Na tibi hercle haud longè est os ab infortunio,
Ita dentifrangibula haec meis manibus gestiunt.

Pa. *Cum ego huius verba interpretor, mihi cautio est,*
Ne nucifrangibula excussit ex malis meis.
Tuo ego istaec igitur dicam illi periculo.

Pi. *Quid ais tu? Pa. ego istuc illi dicam. Pi. dic mihi*
Quis tu es? Pa. illius sum integumentum corporis.

Pi. *Nequam esse oportet, cui tu integumentum improbum es.*

Pa. *Sufflatus ille huc veniet. Pi. diruptum velim.*

Pa. *Num quid vis? Pi. abeas celeriter, facto est opus.*

Pa. *Vale dentifrangibule. Pi. & tu integumentum vale.*
In eum nunc haec res venit locum, vt quid consilij
Dem meo sodali super amica, nesciam,
Qui iratus renumerauit omne aurum patri,
Neque nummus vllus est qui reddatur militi.
Sed huc concedam. nam concrepuerunt fores.
Mnesilochus eccum maestus progreditur foras.

AD ISTVM QVI MODVM AL. V. T. Q. EXT. OST.] qui isto modo vireis tuas expromas, & contendas seu experiaris alieno ostio? extentes ab extento, as. extento autem frequentatiuum ab extendo. Alij volunt esse compositum ex praepositione *ex*, & verbo *tento, as*, quod frequentatiuum est à verbo *teneo*, ego à verbo tendo, is, potius deriuari arbitror. Non me praeterit tamen nonnullos legere *ostentes*. ego nihil muto. ET IN ELAT. &c.] Stephanus de vrbib. Ἐλάτεια, inquit πόλις μεγίστη φωκίδος, ἀπὸ Ἐλάτου, ἔστι δὲ καὶ Θεσσαλίας, &c. id est, Elatia vrbs est maxima Phocidis ab Elato. Est autem & Thessaliae. &c. DVC TE AB AEDIB.] aufer te ab aedibus. Sic loquitur C. Asinius Pollio, epist. ad Cicer. libr. 10. *Duxit se à Gadibus & triduum tempestatibus retentus ad Calpen Kalendis Iun. traiecit se in regnum Bogudis*. & Terent. Hecyra, *vxor, vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foras*. HAVD LONGE EST OS AB INF.] os, id est facies. minatur se ei faciem seu os pugnis percussurum, denteisque labefacturum, & confracturum. ITA DENT. H. &c.] pugnos suos dentifrangibula appellat, quòd eis dentes frangat, si quem pugnis percutiat. hi pugni, inquit, quibus denteis frangere, vel soleo, vel possum, gestiunt tibi denteis comminuere, & confringere. MIHI CAVTIO EST, NE NVCIFR. EXC. &c.] id est, mihi cauendum est, ne hic mihi denteis ex ore excusserit, seu excutiat. locus Plautinus. Quemadmodum autem Pistoclerus pugnos suos dentifrangibula nominauit, ita & parasitus denteis nucifrangibula appellat, quòd his frangantur nuces. *excussit*, hoc est, excusserit, vt apud eundem reconciliasso, orasso, & similia, pro reconciliauero, orauero, & similia. ILLIVS SVM INTEGVM. C.] ego sum illius σωματοφύλαξ seu δορυφόρος, custos & stipator corporis, satelles. NEQVAM ESSE OP. CVI TV, &c. Nequam, hoc est, improbus sit oportet is, cui tu es integumentum improbum. integumentum enim debet ei, quod tegitur, conuenire, & consentaneum esse: neque par est rei pretiosae integumentum vile, & nullius pretij accommodare. secutus sum autem libros vulgatos, & editionem Camerar. Nam nostri libri manuscr. aliquot in his Pithoeanus, & tres Clericani, & alij duo habent, *Nequam esse oportet scutum integumentum improbum est*. quomodo Turneb. in aliquo scriptum reperisse arbitror, quamuis id non scribat, sed hoc tantum, se ita emendare, ex quo apparet, eum coniectura ductum sic restituisse, quod non est incredibile. Erat enim homo valde ingeniosus, & ἀγχίνους. Is igitur lib. 24. Aduers. cap. 11. scribit se sic emendare, addit hanc rationem. Nam operimenta scutorum, inquit, integumenta & tegmenta vocabantur. Deinde profert haec verba ex lib. 2. Caes. de bell. Gall. *temporis tanta fuit exiguitas, hostiúmque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modò insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas, scutisque tegmenta detrahenda tempus defuerit*. Haec ille. Ego lectionem receptam ferri posse puto, sed ita vt antiquam magis probem. neque tamen celabo lectorem, hanc quoque, quam secuti sumus, reperiri in nonnullis libris manuscr. Et credibile est, Camerar. qui sic edidit, eam etiam in suis reperisse. alioqui non ita edidisset. Scripturae autem antiquae eadem sententia est, ac receptae. Vtraque enim hoc significatur, militem dominum esse nequam, qui vtatur tali ministro, hoc est, improbo. SVFFLATVS ILLE HVC VENIET.] veniet ille huc iratus, iracundia turgidus. suprà in Casina, *Nescio quid se sufflauit vxori suae*. DIRVPTVM VELIM.] facetum & aptum responsum. nam quae sufflantur seu inflantur, interdum rumpuntur, seu dirumpuntur. Horat. Sat. 3. lib. 2. in extr. *Non magis, atque se magis inflaret, non si te ruperis*, inquit, *par eris*. NVM QVID VIS?] sermo abeuntis. DENTIFRANGIBVLE;] qui denteis hominibus frangis. IN EVM NVM H. V. R. L.] nunc, pro nunc, vt him, pro, hinc. illim, pro illinc,

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

Petulans, proteruo, iracundo animo, indomito, incogitato,
Sine modo & modestia sum sine bono iure atque honore,
Incredibilis, impósque animi, inamabilis, illepidus viuo,
Maleuolente ingenio natus. postremò id mihi est, quod nolo
Ego esse aliis. credibile hoc est: nequior nemo est, neque indignior,
Quoi dij benefaciant, neque quem quisquam homo aut amet, aut adeat.
Inimicos quàm amicos æquum est me habere, malos quàm bonos
Par magis me iuuare. omnibus probris, quæ improbis viris
Digna sunt, dignior est homo nullus: qui patri reddidi
Omne aurum amans, quod fuit præ manibus. Súmne ego homo miser?
Súmne ego nullius pretij? Perdidi me, atque operam Chrysali.

Pi. *Consolandus hic mihi est. ibo ad eum. Mnesiloche quid fit?* MN. *perij.*
Pi. *Dij melius faciant.* MN. *perij.* PI. *non taces insipiens?* MN. *taceam?*
Pi. *Sanus satis non es.* MN. *perij. multa mala mihi in pectore*
Nunc acria atque acerba eueniunt. Criminin' me habuisse fidem?
Immeritò tibi iratus fui. PI. *eia bonum habe animum.*
Mn. *Vnde habeam? mortuus pluris pretij est quàm ego sum.* PI. *militis*
Parasitus modò venerat aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis, his foribus atque hac repuli, reieci hominem.
Mn. *Quid mihi id prodest? quid faciam? nihil habeo miser. ille quidem*
Hanc abducet scio. PI. *si mihi sit, non pollicear.* MN. *scio dares,*
Noui. sed nisi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas sat tute tuarum rerum egóne vt opem mihi
Ferre putem posse inopem te? PI. *tace modò, deus respiciet nos aliquis.*
Mn. *Nugæ.* PI. *mane.* MN. *quid est?* PI. *tuam copiam eccum Chrysalum video.*

PETVLANS] petulantes, vt & petulci, dicti sunt à petendo. PROTERVO] proterui propriè dicuntur salaces, & libidinosi, qui toto impetu ad voluptatem fruendam feruntur. quia ita tales sunt, celeres, acres, rapidi, & vehementes. Horat. per translationem ventos appellat proteruos. oda 26. lib 1. *& proteruum Africum*, oda 16 Epodôn. INCOGITATO] inconsiderato, sed legendum fortassis est *incogitabili*, vt sit versus tetrameter, acatalectus, incogitabili autẽ, id est, cogitationis experte, actiue. SINE M.] immoderatus, intemperans, ἄμετρος, ἄκοσμος. SINE BONO IVRE] ius bonum, est æquum & bonum: τὸ ἐπιεικές. INCREDIBILIS] id est, incredulus, quod valet qui nemini credo: vel dic incredibilis, id est, qui à nemine credi debeo: cui nemo credere debet. indignus, cui quisquam credat. IMPOSQ. ANIMI] id est, impotens, & qui mihi imperare non possum: qui animo meo, id est, animi mei perturbationi moderari nequeo. INAMABIL.] odiosus, seu odio dignus, insuauis, atque acerbus. MALEVOL. ING. N.] id est, maleuolo ingenio natus, Quidam legi volunt *maleuolente Genio natus*: id est, irato genio natus. in his Simeo Bosius, vt Horat. dixit, *dijs iratis natus*. Sat. 3 libr. 2. & Sat. 7. eiusdem libr. & Sat. 5 libr. 1. Ego quamuis nullius ingeniosi hominis cõiecturam damnem, aut refellam, & ita esse impressum in libris vulg. sciam, tamen nihil muto. Primum quòd omnes manuscr. habent *ingenio*. deinde quòd Plautus mihi videtur, si hanc sententiam expromere voluisset, non fuisset ita loquuturus, *maleuolente genio natus sed irato aut maligno genio natus*. huc accedit, quòd videtur potius hanc sententiam exprimere voluisse, quàm verba significant, ac declarant maleuolo, & improbo ingenio natus. Iam beneuolens & maleuolẽs vsurpari à Plauto pro beneuolus & maleuolus, constat. POSTREMO. ID MIHI EST, QVOD NOLO EGO ESSE AL.] Postremò talis sum, quales alios esse nolo, iners, ignauus, infidus, maleuolus, inhumanus, &c. INIMICOS, QVAM AMICOS, AEQ. EST M. H.] subintellige magis: vel sume [illegible] inferne. QVI PATRI REDDIDI OMNE &c.] Sic hos versus distinxi, vt sint trochaïci. quòd autem, *præ manibus* & *amans*, edidi, non *præ manu*, & *amans*, in eo secutus sum libros vulgatos. à quibus tamen non discrepant nonnulli manusc. PRAE MANIB.] vt versus suis numeris constet, sic legẽdum. non *præ manu* quanquam sic habent plerique manusc. SVMNE EGO HOMO MISER?] id est, nonne ego sum homo miser? *ne*, & *ne*, millies diximus, interrogando affirmationem significare, seu responsionem aientem postulare. SVMNE EGO NVLLIVS PRETII? nónne ego sum homo nullius pretij? Hoc autem dimidium versus adscriptum reperi ad oram libri N. Clerici. sitne τὸ γνήσιον, quærere aliquis & dubitare possit, ego nihil affirmo. hoc tantum dico sententiæ mirè conuenire, & præterea versus imperfecti supplementum esse valde accommodatum. Fit enim iam versus integer trochaïcus. CRIMININ' ME HAB. FIDEM?] æquúmne fuit, oportuitne me criminationi Lydi aduersus te habere fidem? itáne leuis, & credulus esse

debui

debui, vt Lydo, te criminanti crediderim? VNDE HABEAM?] bonum animum subintell. MORTVVS PLVRIS PRETII'ST, QVAM EGO SVM] hyperbole, mortuus, id est, νεκρὸς, nullius pretii est. Itaque foras effertur, & vel terræ mandatur, vel comburitur. DICTIS MALIS] verbis non blandis, sed minacibus & asperis, maledictis. SI MIHI SIT, NON POLLICEAR] si quid mihi sit, non pollicear, neque expectem, dum roger, sed vltro dem. SED NISI AMES, NON HAB. T. E. T.] id est, sed nisi ames, vt ego amo, non credam tibi istuc, quod dicis, te si habeas, mihi esse daturum. nunc autem, quia amas alteram Bacchidem: facile credo tibi, te nihil habere, quod mihi dare possis: nam qui amant, ferè nudi sunt, inanes atque inopes neque quidquam habent, quod alteri dent, quòd si quid habent, sibi habent, non alteri. NVNC AGITAS SAT. TVT. EST. R.] id est, nunc tute tuarum rerum satagis, nunc res tuas procuras. nunc de tuis rebus laboras. EGONE VT OPEM MIHI F. P. &c.] fierine potest, vt putem te, qui inops es, mihi opem ferre posse? egone animum inducere possum, vt putem te inopem mihi opem ferre posse? DEVS RESPICIET. N. AL.] al. suprà in Captiu. *Respice.* ERG. *fortuna, quod tibi nec faciet, nec facit*, *Hoc me iubes.* ad quem locum quæ de hoc verbo notata sunt, legas licet. TVAM COPIAM ECC. CHRYS.] tuam copiam Chrysalum, κατ᾽ αὔξησιν, id est, Chrysalum, qui tibi rerum omnium, quibus eges, copiam suppeditat.

CHRYSALVS seruus, MNESILOCHVS, PISTOCLERVS adolescens.

HVnc hominem decet auro expendi, huic decet statuam statui ex auro.
Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus spoliis sum affectus.
Herum maiorem meum, vt ego hodie lusi lepidè? vt ludificatus est?
Callidum senem callidis dolis compuli, & perpuli, mihi omnia vt crederet.
Nunc amanti hero, filio senis, qui cum ego bibo, qui cum edo, & amo.
Regias copias, aureásque obtuli, vt domo sumeret, neu foris quæreret.
Non mihi isti placent Parmenones, Syri, qui duas aut tres minas
Auferunt heris. nequius nihil est, quàm egens consilij seruus, nisi habet.
Multipatens pectus, vbicunque vsus fiet, pectore expromat suo.
Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene & malefacere tenet.
Improbus cum improbus sit, harpaget: furibus furetur quod queat,
Versipellem frugi conuenit esse hominem, pectus cui sapit.
Bonus sit bonis, malus sit malis. vtcunque res sit, ita animum habeat.
Sed lubet scire, quantum aurum herus sibi demsit, & quid suo reddidit patri.
Si frugi est, Herculem fecit ex parte, decumam partem ei
Dedit, sibi nouem abstulit. sed quem quæro optimè ecce obuiam
Mihi est. num qui nummi exciderunt here tibi, quod sic terram
Obtuere? quid vos mæstos tam tristésque esse conspicor?
Non placet, nec est temerè etiam. quin mihi respondetis?
Mn. *Chrysale occidi.* Ch. *fortassis tu auri demsisti parum.*
Mn. *Qui malum, parum? immò verò nimio minus multo parum.*
Ch. *Quid igitur stulte? quoniam occasio ad eam rem fuit;*
Mea virtute parta, vt, quantum velles, tantum sumeres,
Sic hoc digitulis duobus sumebas primoribus?
An n scibas quam eiusmodi homini raro tempus se daret?
Mn. *Erras.* Ch. *at quidem tute errasti, cùm parum immersisti ampliter.*
Mn. *Pol tu quàm nunc me accuses magis, si magis rem noueris.*
Ch. *Occidi. animus iam istoc dicto plus præsagitur mali:*
Mn. *Perij.* Ch. *quid ita?* Mn. *quia patri omne cum ramento reddidi.*
Ch. *Reddidisti?* Mn. *reddidi* Ch. *omnéne?* Mn. *oppidò.* Ch. *occisi sumus.*
Qui in mentem venit tibi istuc facinus facere tam malum?
Mn. *Bacchidem, atque hunc suspicabar propter crimen Chrysale,*
Mi malè consuluisse. ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri. Ch. *quid, vbi reddebas aurum, dixisti patri?*

Mn. Id aurum accepisse extemplo ab hospite Archidemide. Ch. hem
Istoc dicto dedisti hodie in cruciatum Chrysalim:
Nam vbi me aspiciet, ad carnificem rapiet continuò senex.
Mn. Ego patrem exoraui. Ch. nempe ergo hoc vt faceret, quod loquor?
Mn. Imò tibi ne noceat, neu quid ob eam rem succenseat.
Atque ægrè impetraui. nunc hoc tibi curandum est Chrysale.
Ch. Quid vis curem? Mn. vt ad senem etiam alteram facias viam.
Compara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Vt senem hodie doctum doctè fallas, aurumque auferas.
Ch. Vix videtur fieri posse. Me. perge, ac facilè hæc feceris.
Ch. Quàm malùm, facilè? quem mendacij prehendit manifestò modo.
Quem si orem, vt mihi nihil credat, id non ausit credere.
Mn. Immò si audias, quæ dicta dixit me aduersum tibi.
Ch. Quid dixit? Mn. si tu illum solem, sibi solem esse dixeris,
Se illum lunam credere esse, & noctem qui nunc est dies.
Ch. Emungam hercle hominem probè hodie, ne id quidquam dixerit.
Mn. Nunc quid nos vis facere? Ch. enim nihil, nisi vt ametis, impero.
Cæterum quantumlibet me poscitote aurum, ego dabo.
Quid mihi réfert Chrysalo esse nomen, nisi factis probo?
Sed nunc quantulum vsu'st auri tibi Mnesiloche? dic mihi.
Mn. Militi nummis ducentis iam vsus est pro Bacchide.
Ch. Ego dabo. Mn. tum nobis opus est sumtu. Ch. ah, placidè volo
Vnumquidque agamus: hoc vbi egero, tum istuc agam,
De ducentis nummis primùm intendam ballistam in senem.
Ea ballista si peruortam turrim, & propugnacula,
Recta porta inuadam extemplo in oppidum antiquum & vetus:
Si id capso, geritote amicis vostris aurum corbibus,
Si cui animus sperat. Pi. apud est animus noster Chrysale.
Ch. Nunc tu abi intrò Pistoclere ad Bacchidem, atque effer citò.
Pi. Quid? Ch. stilum, ceram, & tabellas, & linum. Pi. iam faxo hîc erunt.
Mn. Quid nunc es facturus? id mihi dice. Ch. coctum est prandium,
Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.
Mn. Sicut dicis. Ch. Pistoclero nulla amica est. Mn. immò adest.
Alteram ille amat sororem, ego alteram, ambas Bacchides.
Mn. Quid tu loqueris? Mn. hoc vt futuri sumus. Ch. vbi est biclinium
Vobis stratum? Mn. cur id exquiris? Ch. res ita est, dici volo.
Nescis quid ego acturus sim, neque facinus quantum exordiar.
Mn. Cedò manum, ac subsequere propius me ad fores. intrò inspice.
Ch. Euax, nimis bellus, atque vt esse màximè optabam locus.
Pi. Quæ imperauisti, imperatum bene bonis factum illico est.
Ch. Quid parauisti? Pi. quæ parare tu iussisti omnia.
Ch. Cape stilum properè, & tabellas tu has tibi. Mn. quid postea?
Ch. Quod iubebo, scribito istic. nam propterea te volo
Scribere, vt pater cognoscat litteras, quando legat.
Scribe. Mn. quid scribam? Ch. salutem tuo patri verbis tuis.
Pi. Quid si potius morbum & mortem scribat? id erit rectius.
Mn. Ne interturba. iam imperatum in cera inest. Ch. dic quemadmodum?
Mn. Mnesilochus salutem dicit suo patri. Ch. adscribe hoc citò.

Chrysalus mihi vsque quaque loquitur.nec rectè,pater,
Quia tibi aurum reddidi.& quia non te defraudauerim.

Pi. *Mane,dum scribit.*Ch.*celerem oportet esse amatoris manum.*

Pi. *Atque idem hercle est,ad perdundum magis,quàm ad scribendum citus.*

Mn. *Loquere,hoc scriptum est.*Ch.*mi ne pater mi,proin tu ab eo vt caueas tibi;*
Sycophantias componit,aurum vt abs ted auferat,
Et profectò se ablaturum dixit.planè ascribito.

Mn. *Dic modo.*Ch.*atque id pollicetur se daturum aurum mihi,*
Quod dem scorto,quódque in lustris comedim,& congraecem pater.
Sed pater mi,ne tibi hodie verba det,quaeso caue.

Mn. *Loquere porrò* Ch.*adscribe dum.*Mn *etiam loquere quid scribam modò.*

Ch. *Sed pater,quod promisisti mihi,id quaeso vt memineris,*
Ne illum verberes,verùm apud te vinctum asseruato domi.
Cedò tu ceram ac linum actutum. age obliga,obsigna citò.

Mn. *Obsecro quid istis ad istunc vsu'st conscriptis modum?*
Vt tibi ne quid credat,atque vt vinctum te asseruet domi.

Ch. *Quia mihi ita lubet.potin' vt cures te,atque ne parcas mihi?*
Mea fiducia opus conduxi & meo periculo rem gero.

Mn. *Aequum dicis.*Ch.*cedò tabellas.*Mn.*accipe.*Ch.*animum aduortite.*
Mnesiloche,& tu Pistoclere,iam facite in biclinio
Cum amica sua vterque accubitum eatis.ita negotium est.
Atque ibidem vbi nunc sunt lecti strati.potetis citò.

Pi. *Nunquid aliud?*Ch.*hoc,atque etiam vbi erit accubitum semel,*
Ne quoquam exsurgatis,donec à me erit signum datum.

Pi. *O imperatorem probum.iam bibisse oportuit.*

Mn. *Fugiamus.*Ch.*vostrum curate officium,ego efficiam meum.*

HVNC HOMINEM,&c.Chrysalus,nondum cognito Mnesilocho,pecuniam omnem,quam eius opera penes se habebat.patri seni renumerasse, gaudio triũphat,&de se multa gloriosè praedicat.AVRO EXPENDI]auro liberari. Alii,cum auro comparari. auro contra ponderari STATVAM STATVI EX AVRO]statuam auream poni. VT LVDIFICATVS EST?] παθὴν παθεῖν.Ludificatus est?id est,delusus ac deceptus est? ET PERPVLI] plus est *perpuli*,quàm compuli. VT DOMO SVMERET, NEV FORIS QVAERERET] vt domo promeret tantum auri , quantum vellet, neque cuiquam supplicare , & aliunde petere necesse haberet.suprà in Asinaria.*Hal eo,opinor.familiare tergum,ne quaeram foris.* Idem in Milite glorioso,*Nam ego quidem meos oculos habeo , vtendos foris.* Catullus ad Ianuam , *Ne quaerendum a vnde foret neruosius illud* , &c. NEQVIVS NIHIL EST] inutilius, seu improbius nihil est,&c MVLTIPATENS PECTVS]pectus amplũ, & capax,&omni genere fallaciarum,ac dolorum referto. VBICVNQVE VSVS SIET &c.]lego,vt *vbicunque vsus siet* &c. vel sic, vt. *quodcunque vsus siet*, &c. quod posterius malim. TENET]scit,callet. IMPROBIS CVM IMPROBVS SIT]cum improbis sit improbus HARPAGET]rapiat:harpagare,verbum opinor, à Plauto nouatum , ex Graeco verbo ἁρπάζω, vel ex nomine item Graeco , ἅρπαξ, γος : vel ex nomine Latinis vsitato & vsucapio , harpago,nis. VERSIPELLEM] versutum , vafrum , ingenio multiplici, Protea.Polypum,πολύτροπον. propriè vsurpauit suprà in Amphitr.*Ita versipellem se facit,quando lubet.*PECTVS CVI SAPIT] cuius in pectore insit sapientia:qui sapiat:qui cordatus sit Sic in Trin. *Haben' tu amicum, aut familiarem quempiam,cui pectus sapiat?* VTCVNQVE RES SIT, ITA ANIMVM HABEAT]animum habeat fortunae,& euentis aptum,atque habilem. Polypi mentem obtineat. DEMPSIT] detraxit , decerpsit.Demere,est de toto auferre:adimere,est totum auferre : vt alibi docuimus , quod isti Ludimagistri tamen , & nonnulli magnos spiritus gerentes ludimagistris deteriores . neque inducere animum possunt, neque discere volunt, quanquam hoc lene est : alia autem innumerabilia maioris ponderis sunt,quae isti, tanta est peruersitas, ignorare, quàm se aliquid nescire confiteri malunt. SI FRVGI EST HERCVLEM FECIT EX DEC. P. &c.] Herculi pars decima bonorum,& praedae dabatur.Qua de re sic Plutarch.Ῥωμαϊκοῖς. Διὰ τί τῷ Ἡρακλεῖ πολλοὶ τῶν πλουσίων ἀπεδεκάτευον τὰς οὐσίας; πότερον ὅτι κἀκεῖνος ἐν Ῥώμῃ τῶν Γηρυόνου βοῶν ἀπέθυσε τὴν δεκάτην; ἢ ὅτι Ῥωμαίους ὑπὸ Τυρρηνῶν δεκατευομένους ἀπήλλαξεν; ἢ ταῦτα μὲν οὐκ ἔχει τῆς ἱστορίας ἀξιόπιστον, ὡς δ' ἀδηφάγῳ τινὶ τῷ Ἡρακλεῖ. καὶ [illegible], καὶ ἀφθόνως ἀπέθυον; ἢ μᾶλλον ὡς ἐπαχθῆ τοῖς πολίταις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον κολούοντες, καὶ καθαίροντες ἕξιν ἐπ' ἄκρον [illegible] δημοσιεύοντες, ὅτι τοῦτο μάλιστα τιμᾷ θεὸν τὸν Ἡρακλέα, καὶ χαίρειν ταῖς τοιαύταις ἀποχρήσεσι, al. ἀποκρίσεσι, καὶ συστολαῖς τῶν περιττῶν; id est quamobrem Herculi multi ex diuitibus decimas suarum facultatum dabant? vtrum quod etiam ille Romae Geryonis boũ partem decimã immolauit?an

quòd Romanos decimarum, quas Tyrrhenis soluebant, pensione liberauit? an hæc quidem non continent historiam fide dignam, Herculi autem, vt edaci cuidam, & opipare epulari solito, opiparè & copiosè sacrificabant? an potius, quòd diuitias immoderatas, vt ciuibus graueis, minuentes, & curtantes, & de constitutione corporis habitiore, atque ad summum fastigium progressa dementes existimabant se Herculem summo honore afficere. & cum putabant talibus abusionibus (alias detractationibus) & contractionibus rerum superuacanearum delectari. Et Diod. Siculus libro 4 ὁ δ' οὖν ἡρακλῆς ἀποδεξάμενος τὴν εὔνοιαν τῶν τὸ παλάτιον οἰκούντων, προεῖπεν αὐτοῖς ὅτι μετὰ τὴν ἑαυτοῦ μετάστασιν εἰς θεούς, τοῖς εὐξαμένοις ἀποδεκατώσειν ἡρακλεῖ τὴν οὐσίαν, συμβήσεται τὸν βίον εὐδαιμονέστερον ἔχειν. ὃ καὶ συνέβη κατὰ τοὺς ὕστερον διαμεῖναι μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. πολλοὺς γὰρ ῥωμαίων οὐ μόνον τῶν συμμέτρους οὐσίας κεκτημένων. ἀλλὰ καὶ τῶν μεγαλοπλούτων τινάς, εὐξαμένους ἀποδεκατώσειν ἡρακλεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα γενομένους εὐδαίμονας, ἀποδεκατῶσαι τὰς οὐσίας ταλάντων τετρακισχιλίων. Λεύκολλος γὰρ ὁ καθ' αὑτὸν ῥωμαίων σχεδὸν τι πλουσιώτατος ὤν. &c. id est, Hercules igitur cum acceptam habuisset eorum, qui in palatio habitabant, beneuolentiam, prædixit ei, fore, vt iis, qui postquàm in numerum deorum receptus esset, promitterent se decimam suorum bonorum partem Herculi sacrificaturos, vita beatior obtingeret. quod & accidit posterioribus temporibus, & vsque ad nostram ætatem permansit. Multos enim è Romanis non iis solùm qui mediocreis facultates possident, sed etiam nonnullis, qui valde diuites erant, cum suorum bonorum Herculi decimam vouissent, & postea facti essent fortunati, ac beati, suorum bonorum quater mille talentorum decimas Herculi soluisse. Lucullus enim qui suę ætatis Romanorum ferè ditissimus erat. &c. Plautus in Sticho. *Hercules decimam esse adauctam, tibi quam vouit gratulor.* Idem in Trucul. *Nam iam de hoc obsonio, de mina vna deminus drachmis quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.* NVM QVI NVMMI EXCIDERVNT HERE TIBI, &c.] & qui mœrore aliquo affecti sunt, & quibus nummi exciderunt è manibus, ij capite sunt demisso, oculisque in terram defixis. quoniam igitur Chrysalus Mnesilochum, herum suum minorem, videt mœstum, tristem, & capite demisso, ac deiecto, rogat eum, num qui nummi ei è manibus exciderint. locus Plautinus. v. de suprà in Asinaria, *At hercle ipsum adeò contuere: casanti capite incedit.* ad quem locum hac de re plura. FORTASSE TV AVRI DEMISISTI PARVM] fortasse tu auri parum de ea summa, quam attulisti, Epheso detraxisti: & plus, quàm tibi expediebat, patri reddidisti. QVI, MALVM, PARVM?] malùm, hoc loco aduerbium est stomachantis. quo modo, inquit Pistoclerus, parum dempsisti? immo multo. & nimio minus, quàm parum. multo, nimio, ἐκ παραλλήλου, posita sunt. vel nimio plus est quam multo. Horat. oda 33. lib. 1. *Albi, ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ.* MEA VIRTVTE PARTA] occasio, quæ parta est mea virtute, id est, mea astutia, & meo consilio. SIC HOC DIGITVLIS DVOBVS PRIMORIBVS?] Itane hoc aurum, cuius tibi facta erat copia, parcè, & exiguè carpebas? Itáne paullum sumebas? primoribus digitulis, id est, primis & summis paruis digitis, infrà in Pœnulo, *Tene tu rem. ADV. vix quidem hercle, ita pauxilla est, digitulis primoribus.* Errat autem etiam nunc Chrysalus qui putet Mnesilochum idcirco tristem esse, quòd parum de auro detraxerit, cum totum patri reddiderit. TEMPVS] εὐκαιρία, occasio. EIVSMODI HOMINI] patri tuo, tam de auro attento, parco, & arido. CVM PARVM IMMERSISTI AMPLITER] cùm parum largiter manus in aurum immisisti, & aurum primoribus digitis duntaxat sumpsisti. proinde ac si dicat. debuisti manus tuas in aurum immergere, & ex eo, quantum tibi opus esset, largiter haurire, non exiguè, & summis primis digitulis carpere. Venit mihi hoc loco in mentem Alcmæonis illius, quem cum Crœsus Delphis arcessisset, eique tantum auri donasset, quantum corpore semel efferre posset, proptereà quòd Lydi, quos Delphos ad oraculum Apollinis miserat, fuerant ab eo comiter, & liberaliter accepti, atque adiuti: ille ad hanc donationem tale quoddam consilium excogitauit. magnam tunicam indutus, & lato tunicæ sinu demisso, & pedibus in cothurnos indutis omnium, quos reperire potuit, maximos, & amplissimos ad thesaurum se contulit. ad quem certi homines duces ei fuerunt. Cùm in aceruum frustorum, & micarum aurearum irruisset, primùm quidem tibiis aggessit auri, quantum auri cothurni capere potuerunt: deinde sinum vestis omnem auro impleuit, etiam capitis pilos ramentis aureis inspersit, nonnulla in os quoque immisit. Sic probe ornatus atque instructus è thesauro exiit, ægre cothurnos trahens, & cuiuis potius quàm homini similis, cuius & os auro obturatum erat, & omnes corporis partes insolitum tumorem præ se ferebant. qui à Crœso visus, mouit ei risum, omnique illo auro, quo oneratus erat, ab eo donatus est, multisque aliis rebus eo non minoribus. Hæc Herodotus in Eratone non longè ab extremo, vt nos quidem Latinè conuertimus. Verba Græca petat ab autore, qui volet ab illo loco, Καί μιν χαρίεις πυθόμενος τῶν Λυδῶν, τῶν ἐς τὸ χρηστήριον φοιτεόντων, ἐκεῖνος δὲ πείθει, &c. QVAM NVNC ME ACCVSAS MAGIS] quanto nunc me magis accusares, si, &c. OCCIDI, ANIMVS IAM ISTHOC DICTO PLVS PRAESAGITVR MALI] perii, inquit Chrysalus, animus iam mihi ob istud dictum plus mali præsagit. id est. vt ita dicam, prædiuinat, auguratur & præsentit, profert hunc versum Nonius in verbo *præsagitur.* QVIA PATRI OMNE CVM RAMENTO REDDIDI] sic ferè in Truculento dixit. *cum pulusculo.* ID FACINVS FACERE TAM MALVM] facinus facere, genus loquendi vsitatum bonis scriptoribus Latinis. consulendus index. PROPTER CRIMEN] propter criminationem Lydi. propter crimen ei à Lydo illatum. ME MALE CONSVLVISSE] mihi malè consuluisse. *me,* pro *mihi* dicebant antiqui, inquit Festus. ID AVRVM ACCEPISSE EXTEMPLO AB HOSPITE] dixi me id aurum ab hospite continuò accepisse. Cuius contrarium dixerat Chrysalus, hospitem illum, depositum initio abiurasse: tantum iudicio coactum reddidisse: postremò auro infitiatum esse: atque idcirco Mnesilochum filium id aurum, aut eius bonam partem apud Megabyzum. seu Megabulum deposuisse. DEDISTI HODIE IN CRVCIATVM CHRYSALVM] dare in cruciatum, vsitatum loquendi genus & Plauto, & Marco Tullio. Sic Marcus Tullius pro Sexto Roscio Amerino, *Qui vel ipse sese in cruciatum dari cuperet dum de patris morte quæreretur.* In his verbis autem *cruciatum Chrysalum*, inest parechêsis, & paronomasia. HOC VT FACERET QVOD LOQVOR] vt me ad carnificem raperet. ALTERAM FACIAS VIAM] alteram viam aperias, seu munias. Virg. 2. Æneid. *Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucidant.* CONGLVTINA] compone, & consue dolos. QVEM MENDACII PREHENDIT MANIFESTO, &c.] quàm, malum, facile est senem fallere, *mihi*, subintell. quem ille in manifesto mendacio deprehendit: vel dic.

dit, quem mendaeli prehendit, id est, quem mendacii conuicit. idque manifestò. NON AVSIT CRED.] ... vereatur credere. ME ADVERSVM] me præsente, coram me. TIBI] absenti. ILLVM SOLEM] illum ... solem enim, cùm hæc dicit, indicat. SE ILLVM, LVNAM ESSE CR. ET NOCT. Q. N. EST D.] ἀναλογία. sententia autem hæc est: ita te mendacem, ac fallacem esse, & nihil veri dicere sibi persuasit, vt, si dicas illum solem, qui nunc lucet, solem esse, credat illum esse Lunam, & ex proportione, seu analogia, diem, qui nunc est, esse noctem. Nam quæ proportio est solis ad Lunam, eadem proportio est diei ad noctem. EMVNGAM, &c.] translatio est à naribus mucosis, quæ emungendæ sunt. suprà, in Epid. *Qui me emunxisti mucidum, minimi pretij*. & infrà hac ead. fab. *Cano capite, atque alba barba, sic miserum me auro esse emunctum*. NE ID NEQVICQVAM DIXERIT] id est, ne id gratis, & sine mercede, & frustra dixerit. vel sic, vt eius quod dixit, fructū & mercedem ferat vt ob id, quod dixit, plectatur vt eius, quod dixit, pœnas luat. ENIM MIHIL, NISI VT AMETIS, IMP.] enimuero nihil aliud impero, nisi vt amori operam detis. *enim*, initio orationis positum, rarum quidem, sed tamen non inusitatum. suprà in Aulul. *Enim mihi quidem æquum'st purpuram, atque aurum dari*. In Epidico, *Enim istbæc captio est*. infrà in Mil. glor. *Enim nos perdiderimus vsqiem*. CETERVM] ceteroqui, cetera, quod reliquum est, de reliquo. QVID MIHI REFERT CHRYSALO ESSE N. &c.] quid refert mihi esse nomen Chrysalo, seu Chrysali, nisi re & factis id doceo? proinde ac si dicat non est satis, mihi nomen esse aureum, nisi re sim aureus. Chrysalus ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ hoc est, ab auro, vel ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἁλίσκειν id est, ab auro, & capiendo. SED NVNC QVANTVLVM VSV'ST AVRI TI.] sed nunc quantulum auri tibi opus est? sed nunc quantulo auro tibi opus est? NVMMIS DVCENTIS] aureis. PLACIDE VOLO VNVMQ. AG.] volo vnumquidque leniter, & moderate, sensim, & pedetentim, & sine festinatione agamus, suprà in Asinaria, *Placidè ergo vnumquidque rogita, vt ... sciam*. INTENDAM BALLIST. &c.] fallaciam instituam, ac parabo, &c. machinam admouebo, seu comparabo aduersus senem. allegoria est à re militari. sic infra in Pœnulo, *Cui iam infortunij ballista intenta'st probè*. ballista, militare tormentum, quo muri verberantur, & quatiuntur, à verbo βάλλειν dictum. de quo legendus Vitruuius lib. x. cap. 16. & Vegetius lib. 4. cap. 22. EA BALLISTA SI PERVORT.] continuat allegoriam. peruortam autem, id est, percellam deiiciam, CAPSO] cepero. GERITOTE AMICIS N. AVR. C.] pollicetur auri magnam vim, & copiam. SI CVI ANIMVS SPERAT] εἴ τῳ ... id est, si quis sperat. suprà ead. fab. *Sperat quidem animus quo eueniat, dijs in manu est*. STYLVM, CERAM, ET TABELLAS ET LYN.] stylum, id est, γραφεῖον, quo scribebant in tabellis ceratis. Linum autem, quo tabellas ceratas obligabant, quā de re suprà. Diximus quidem nonnulla in Amphitr. ibi, *agedum: eam solue cistulam*, &c. sed illis hæc addere libet, ex quibus magis intelligere liceat, vt lino tabellas, & litteras, &c. quæ obsignabā, obsignare cōsueuisse. Lucianus in Timone. ... id est, posteaquam autem signum ablatum fuerit, & linum incisum, & tabulæ apertæ, & declaratus meus nouus dominus, &c. Quintilianus libro decimo cap. 8. *Denique linum ruptum, aut turbata cera, aut sine agnitore signa frequenter*

inueniet: &c. Cicero. Catilinar. 3. *Ac ne longum sit, Quirites, tabellas proferri iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. Primum ostendimus Cethego: signum cognouit. nos linum incidimus*, &c. COCTVM EST P.] iste accubitum, omnia parata sunt. LICLINIVM] locus, in quo strati sunt lecti duo. nomen ex voce Latina, & Græca factum, bis & κλίνη quid si quis dicat legendum *dislinium*? ego tamen nihil muto. RES ITA T.] ita negotium est, tale quod paro negotiū est, vt me scire opus sit. ea res, quā paro, postulat, vt dicatur. in Mil. gl. *transcurre curriculo ad nos, ita negotium est*. EVAX] interiectio gaudentis. QVAE IMPERAVISTI, IMPERATVM BENE BONIS F. ILL. EST] mutat numerum. nam cum illa superiora, quæ imperauisti sequi deberet, imperata bene bonis, facta illico sunt: mutato numero subiicit numerum singularem, *imperatum bene bonis, factum illico est*. facere imperatum autem, & facere imperata, vsitata loquendi genera sunt bonis scriptoribus. ET TABELLAS TV HAS T.] & cape has tabellas tibi tu Mnesiloche. IAM IMPERATVM IN CERA INEST.] iam scriptum à me est, quod me scribere in tabellis ceratis iussisti. MIHI VSQVEQVAQ. LOQ. NEC RECTE] mihi vsquequaque maledicit. suprà in Asinaria *Nec rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merum'st*. DEFRAVDAVERIM] nonnulli libri veteres habent *defraudauerim* quod fortasse est rectius. quanquam alterum non dāno, nam vtrunque est vsitatum, suprà in Asinaria *Tene ego defraudem, cui ipsi nihil est in manu*? Terent. Phor. *suum defraudans Genium*, &c. MANE, DVM SCRIBIT, noli tam properè dictare. plura enim vno tempore dictas, quàm vt manus scribentis consequi possit. PROIN TV AB EO VT CAVEAS] proinde, vide, vt tibi abs eo caueas. SYCOPHANTIAS COMP.] fallacias comparat, dolos consuit, & conglutinat. ABS TED AVFERAT] abs te auferat. PLANE ADSCRIBITO] addito ad ea, quæ iam scripta sunt. planè, id est, litteris planè scriptis, atque incisis in cera. ATQVE ID POLL. SE MATVRVM AVR. M. Q. D. SE. &c.] & pollicetur se id aurum datu rum ... quod scortis largiat. QVODQ. IN LVSTR. COMED.] & quod in fornicibus comedat, comedita, is, it, in consuetudine vsitatum bonis scriptoribus. Notat Nonius, & hūc versum profert in verbo *comedim*. Notauimus in comment. Horat. ad illum locū oda 3. epod. *Edit cicutis allium nocentius*. Et ad illum Sat. lib. 2. *Quām si cum lumbo ...* Idem in Curcul. *Vt ego potius comedim, quàm ille*. ET CONGRAECEM PATAR, & Græcorum in morem potem, ... ab sumam. Græc. b baces M. Tull. lib. 1. accus. *Fit sermo inter eos, & inuitatio vt Græco more biberetur. Hortatur hospes: poscunt, maioribus poculis*. ASCRIBE DVM] dum particula inseparabilis hoc loco. CEDO TV CERAM] in Pistoclere da ceram, ac l. &c. OBLIGA] lin... OBSIGNA CITO cera, & annulo. VSV'ST] opus est. VT TIBI NE QVID CREDAT, &c.] an eo opus litteris ita scriptis, vt ne tibi quidquam credat, & te vinctum domi seruet? proinde ac si ... cat, hæ litteræ ad hunc modum ... nullam ad aliam rem sunt vtiles, nisi ad ... pater nihil tibi credat, & te vinctum domi custodiat. POTIN' VT TE CVRES, ATQVE NE P. M.] potesne facere vt te cures, ne aut ... negligas, neque mihi ... aut consulas? proinde ac si dicat, cura ... animo tuo obsequere, pota, ama, de me ne laborato: de me securus esto, neque mihi ... esto, aut consulito. MEA FIDVCIA OPVS CON... ET MEO P. R. G.] allegoria est, à redemptoribus ... qui datis sponsoribus, & factis ... opus ... quod faciendum conduxerunt. ...

fiducia, id est, mea fide, & meo periculo. Fiduciam, inquit Boetius, accepisse dicitur, cuicunque fundus, aut ager, aut alia res aliqua ea lege emancipatur, & traditur, vt ei, qui emancipauit, aliquando remancipet. vt apud M. Tull. in orat. pro Flacco, *Pecuniam adolescentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta, occupauisti. hanc fiduciam commissam tibi dicis: tenes hodie ac possides.* Auctor vocabularii Latinograeci, cuius mihi copiam olim fecit Cl. Puteanus iurisconsultus, Fiducia, inquit, ὑποθήκη. hypotheca. Iam inter hypothecam & pignus hoc interesse, quòd pignus, & pignoris possessio ad creditorē transit: hypotheca vero & hypothecæ possessio non transit, constat. præterea hypotheca fere in re aliqua immobili cōsistit: pignus in mobili, aut in vtraque. fiduciam igitur dicimus esse aliquod rei immobilis, verbi gratia, prædium ea lege obligatum creditori, vt simul atque id, quod ei debetur, persolutum fuerit, desinat esse obligatum: quòd si id, quod ei debetur, ad diem dictam non persoluatur, tum prædium fiat creditoris, quo posito, hæc verba, *mea fiducia opus conduxi*, sic explico, meo periculo, & quasi meis prædiis, oppigneratis, atque obligatis rem transigendam, & conficiendam suscepi. quam explicationem confirmat id, quod sequitur, *meo periculo rem gero*. quæ est superiorum verborum ἐξήγησις, & ἐπεξήγησις. ITA NEGOTIVM'ST] negotium ita natum est, vt opus sit, vos cum amicis vestris in biclinio accubare. Hoc] hoc tantum est, nihil aliud. DONEC A ME ERIT SIGNVM DATVM] donec ego signum dedero, vt exsurgatis. tralatio est à re militari, vt declarant ea, quæ deinceps sequuntur. M. Tull. lib. 5. accusat. *& simul, vt se cæteri sequerentur, signum dari iussit.* Virg. *Vtque dato signo spatia in sua quisque recessit.* Cæsar libro 2. de bello Gall. Et *quia non longiùs hostes aberant, quàm quò telum adiici posset, prælij committendi signum dedit.* O IMPERATOREM PROBVM] tale illud Cicer libro 7. epist. ad Trebat. *Ego a Ser. Fadio Niconis discipulo librum abstuli, Nicωνος περὶ πολυφαγίας.* O medicum suauem.

CHRYSALVS.

> INsanum magnum molior negotium,
> Metuóque vt hodie possim emolirier.
> Sed nunc truculento mihi, atque sæuo vsu sene est.
> Nam non conducit nunc huic sycophantiæ,
> Senem esse tranquillum: qui vbi me adspexerit.
> Versabo ego illunc hodie, si viuo probè.
> Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum est cicer.
> Adambulabo ad hostium, vt, quando exeat,
> Extemplo aduenienti tabellas dem in manum.

INSANVM MAGNVM MOLIOR NEGOT.] vel insanum, magnum, diuisim: & interposita distinctionis nota legendum, vt sit nomen adiectiuum, & insanum intelligamus audax. & ab insano susceptum: vel insanum magnum, cō iunctè sine vlla distinctione, vt sit aduerbium, & interpretemur insanum magnum, pro valde magnum, quod magis probo. Sic enim Festus, insanum magnum pro valde magnum, vsus est Plautus quæ Festi verba sine dubio ad hūc Plauti locum referenda sunt. vel ad alium, qui est in Mostell. quem mox proferemus. Adiuuat hanc sententiā etiam illud Varronis libro 6. de ling. Lat. *Apud Plautum si rerum epityrum eadem apud illum, esuriens insanè bene. &c. Epityrum, inquit ille, vocabulum cibi, quo frequentius Sicilia, quàm Italia est vsa. Idem vehementer cum vellet dicere, dixit insanè. quod insani faciunt omnia vehementer.* Iterum Plaut. infrà in Mostell. *Insanum bonam.* METVOQ. VT HODIE POSSIM EMOL.] & metuo ne hoc negotium tam magnum non possim etiam magno labore sumto conficere. VSVS] opus. NAM NON CONDVCIT NVNC H. SYCOPH] id est, nam non expedit, seu non est vtile, huic meæ fallaciæ, cum senem, quem fallere cogito, esse lenem ac tranquillum. QVI VBI ME ADSPEXERIT] fortasse aliquid subintelligendum est, verbi gratia, me arripi & vinciri iubeat, vt sit ἀποσιώπησις: vel ἐλλειπτικῶς. licet etiam ita legere & explicare, vt nihil subintelligatur: sed referatur ad id, quod deinceps sequitur, *versabo*, &c. VERSABO ILLVNC HODIE, SI V. PR.] tractabo ego illum meo arbitratu. vt coquus versat pisceis in craticula, aut in sartagine, suprà in Cistell. *Vt ego illum versarem?* videtur tractū à piscibus, qui in sartagine friguntur: vel ab aliis rebus, quæ frigūtur quòd ea, quæ deinceps sequuntur, comprobant. TAM FRICTVM EGO ILL.] ego eum ita versabo, vt cicer a coquo in sartagine versari solet, dum frigitur: atque hoc pacto, reddam illum senem ita frictum, vt frictum cicer. vel reddam illum versando frictum instar ciceris fricti. Porrò cicer frigi consueuisse etiam Horatius indicat epist. ad Pison. de Arte poëtica, *Nec si quid fricti ciceris probat, aut nucis emtor*, &c.

NICOBVLVS, CHRYSALVS.

> NImio illhæc res est magnæ diuitiæ mihi,
> Subterfugisse sic mihi hodie Chrysalum.
> Ch. Saluus sum, iratus est senex. nunc est mihi
> Adeundi ad hominem tempus. Ni. quis loquitur propè?
> Atque hic quidem, opinor, Chrysalu'st. Ch. accessero.
> Ni. Bone serue salue. quid fit? quàm mox nauigo

In Ephesum, vt aurum repetam ab Theotimo domuum?
Taces? per omneis deos adjuro, vt, ni meum
Gnatum tam amem, atque ei facta cupiam quæ is velit,
Vt tua iam virgis latera lacerentur probè,
Ferratúsque in pistrino ætatem conteras.
Omnia resciui scelera ex Mnesilocho tua.
Ch. *Men' criminatus est? optimè'st, ego sum malus.*
Ego sum sacer, scelestus, specta rem modò.
Ego nec verbum faciam. Ni. *etiamne carnifex*
Minitare? Ch. *nosces tu illum actutum qualis sit.*
Nunc hasce tabellas ferre me iussit tibi.
Orabat, vt quod istic esset scriptum, fieret.
Ni. *Cedò.* Ch. *nosce signum.* Ni. *noui, vbi ipse est?* Ch. *nescio.*
Nihil iam me oportet scire, oblitus sum omnia.
Scio me esse seruum. nescio etiam id quod scio.
Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit,
Pendebit hodie pulcrè, ita intendi tenus.
Ni. *Mane dum parumper, iam iam ad te exeo Chrysale.*
Ch. *Vt verba mihi dat, vt nescio quam rem gerat!*
Seruos arcessit intus, qui me vinciant.
Bene nauis agitatur, pulchrè hæc confertur ratis.
Sed conticiscam. nam audio aperiri fores.

NIMIO ILLAEC RES, &c.] id est, magnæ ad modum res, illa mihi molestiæ est. vel sic, magnū admodum illa res mihi dolorem adfert, suprà in Casina, *Nam quod tibi'st Ægrè, idem mihi est diuitiæ.* ad quem locū de hac voce plura. SVBTERFVGISSE SIC MIHI CHR.] Chrysalum sic mihi esse elapsum è manibus. BONE SERVE] εἰρωνεία. QVAM MOX NAVIGO, &c.] aliud loquitur, aliud sentit senex. scit enim nunc sibi non esse nec se Ephesum nauigare, auri repetendi, seu recuperandi gratia: quod ei persuaserat Chrysalus, cum mentiens diceret Mnesilochum eius filium totum aurum domum non attulisse. ADIVRO] iuro, suprà in Cistell. *Atque eam p.perisse sanctè adiurabat mihi.* TAM AMEM] quàm amo, subintellige. ATQVE EI FACTA CVPIAM Q. IS VELIT] & nisi cupiam ei omnia euenire ex animi sententia. VT TVA IAM VIRGIS, &c.] particula, *vt*, hic iterata est, perspicuitatis gratia, quia altera illa superior nimis longè aberat. sed videtur esse hoc locutionis genus insolens, iuro, seu adiuro per omneis deos, ni meum, &c. vt tua latera virgis iam lacerentur probè. Videtur enim sic potius loqui debuisse, iuro, seu adiuro per omneis deos, ni meum gnatum tam amem, &c. me facturum fuisse, vt tua iam virgis latera lacerentur probè. FERRATVSQVE] & ferreis catenis vinctus. RESCIVI] quæ nesciebam. SCELERA] facinora impia, hyperbole. OPTIME'ST EGO SVM MALVS, &c.] cōcessio ironica. SACER] exsecrandus, aræ destinatus, deuotus, κατάρατος. EGO NEC VERBVM FACIAM] ego ne verbum quidem faciam, ego nihil loquar, sed res ipsa loquetur. NOSCES TV ILLVM ACT. Q. S.] cognosces tu, etiam me tacente, qualis sit. CEDO] da tabellas, quas dicis. NOSCE SIGNVM] sic apud M. Tullium Catil. 3. *Primum ostendimus Cethego, signum cognouit.* NESCIO ETIAM ID, QVOD SCIO] Sic Ter. Heaut. *Tu nescis, quod scis, Dromo si sapies.* & in Eunucho, *Tu pol si sapis, quod scis, nescis.* Prouerbij autem locum obtinet, nescire quod scias, pro in pectore conditum seruare, neque vulgare, aut effutire. Alia ratione autem, & sententia dicebant Academici nouisse, quod scirent, nescire. significabant enim, nihil sciri posse, & quæ scirent, proinde esse habenda, ac si nescirent. NVNC AB TRANSENNA HIC TVRD. LVMBR. P.] allegoria est, tracta à tendicula, qua turdi capiuntur: per quam significat, iamiam senem sine dubio litterarum lectione captum iri. Est autem transenna, funiculus extensus, & ex eo apta macchinula, quæ adhibetur ad turdos capiendos: tenus verò, pertica, seu paxillus, seu laqueus, qui tenditur? Lumbricus autem, esca, quam dum captant, & auidè petunt turdi, in laqueum incidunt, & tenentur. Seruius ad illud Virgilij lib. 5. Æneid. *Et volucrem traiecto in fune columbam.* notat traiecto, extento vnde transenna dicitur, extentus funis. Deinde profert hæc ex lib. 2. hist. Sallust. quæ à Nonio quoque proferuntur in voce *Transenna. Transenna demissum victoriæ simulacrum, cum machinato strepitu tonitruum coronam capiti imponebat.* Idem Plaut. in Persa. *Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis.* Idem in Rud. *O Gripe, Gripe, in ætate hominum plurimæ sunt transennæ, vbi decipiuntur dolis.* Dicamus igitur trāsennam esse cancellos, seu cratem, qua paullum suspensa, deinde vbi aues in aream hordeo, aut alia huius generis esca adspersam, quæ crati subest, esca inuitatæ introiere, funiculo laxato propere demissa capiuntur. Quod autem Nonius transennam, tradit esse non transitam, sed fenestram, & vt id probet, hæc M. Tullij verba ex lib. 1. de Oratore profert, *Nunc pete à Crasso, vt illam copiam ornamentorum suorum, quam constrictam vno in loco, quasi per transennam prætereuntes strictim adspeximus, in lucem proferat,* &c. indicauimus in notis Ciceronianis, hanc lectionem esse suspectam. sed esto, esse integram, & ab omni macula, & mendo sincera-

tam. fieri .n. potest, vt transenna, & fenestræ genus significet, & machinulam illam, suprà à nobis expositam, qua capiuntur turdi, quod fenestræ, & cancellorum speciem, ac similitudinem gerat. Postremo auctor vocabularij latinogræci, quod mihi olim vtendum dedit Claudius Puteanus, transennam interpretatur Græce ὑπάλληγμα, & φαλάγγιον. est autē ὑπάλληξ, præterquam quod carceres significat, laqueus quo aues, & nonnullæ quadrupedes animantes capiuntur. Profert autem hunc locum Nonius in voce *tenus*. ITA INTENDI TENVS] tenuis inquit Nonius, est laqueus à tendicula dictus. Deinceps profert hunc locum, vt diximus. Est etiam tenus, summum cornu in arcu, & incisio, vbi neruus sedet. Græci κεραίας vocant. Seruius ad illud Virg. Aen. lib. 6. *Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.* existimat tenus, seu tenum, esse parteis arcus extremas. vnde hac tenus, quatenus, protenus, & profert hunc locum; ex quo suspicari licet, Seruium accipere hic *tenus*, vt sit numeri multitudinis, & significet duo extrema arcus cornua, quib. funis, seu neruus adhærescit. MANEDVM PARVMPER] Senex lectis filij litteris, domum ingreditur vt seruos euocet, qui Chrysalum vinciant, quemadmodum erat in litteris scriptum. VT VERBA MIHI DAT? VT NESC. Q. R. O?] ironia. proinde ad si dicat, vt putat se mihi verba dare? vt existimat me nescire, cur domum introcat? INTVS] domo. BENE NAVIS AGITATVR] bene geritur negotium: bene res procedit. Allegoria est. PVLCHRE NAVIS CON. F. N.] manet in allegoria. nauis, inquit, bene, cōfertur, id est, impellitur, seu appellitur, ad portum, scilicet. NAM AVDIO APER. F. à sene exeunte, qui ex ædibus exiturus erat, foreis verberat, vt qui præteribant, sibi cauerent, qua de re suprà.

NICOBVLVS, CHRYSALVS.

Constringe tute illi Artamo actutum manus
Ch. *Quid feci?* Ni. *impinge pugnum si mutiuerit.*
Quid hæ loquuntur litteræ? Ch. *quid me rogas?*
Vt ab illo accepi, ad te obsignatas attuli.
Ni. *Eò tu loquitatusne es gnato meo male*
Per sermonem, quia mihi id aurum reddidis?
Et te dixisti id aurum ablaturum tamen
Per sycophantias? Ch. *egóne illuc dixi?* Ni. *ita.*
Ch. *Quis homo est, qui dicat me dixisse istuc?* Ni. *tace.*
Nullus homo dicit. hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attulisti. hem hæ te vinciri iubent. Ch. *aha,*
Bellerophontem iam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli, vt vincirer? sine.
Ni. *Propterea hoc facio, vt suadeas gnato meo,*
Vt pergræcetur tecum, teruenifice.
Ch. *O stulte, stulte, nescis nunc venire te:*
Atque in eo ipso adstas lapide, vbi præco prædicat.
Ni. *Responde. quis me vendit?* Ch. *quem dij diligunt,*
Adolescens moritur, dum valet, sentit, sapit.
Hunc si vllus deus amaret, plus annis decem,
Plus iam viginti, mortuum esse oportuit:
Qui terræ odium inambulat, & iam nihil sapit.
Nec sentit. tanti'st. quanti est fungus putidus.
Ni. *Tun' terræ me odium esse autumas? abducite hunc*
Intrò, atque astringite ad columnam fortiter.
Nunquam auferes hinc aurum. Ch. *atqui vltro iam dabis.*
Ni. *Dabo?* Ch. *atque orabis me quidem, vltro vt auferam,*
Cum illum rescisses criminatorem meum
Quanto in periculo, & quanta in pernicie siet.
Tum libertatem Chrysalo largibere,
Ego adeo nunquam accipiam. Ni. *dic scelerum caput,*
Dic quo in periculo est meus Mnesilochus filius?
Ch. *Sequere hac me: faxo iam scies.* Ni. *quingentiens?*
Ch. *Treis vnos passos.* Ni. *vel decem.* Ch. *agedum tu Artamo.*

Duce.

Forem hanc pauxillum aperi placidè, ne crepa,
Sat est, accede huc tu, viden' conuiuium?
Ni. *Video, exaduersum Pistoclerum & Bacchidem.*
Ch. *Qui sunt in lecto illo altero?* Ni. *interij miser.*
Ch. *Nouistine hominem?* Ni. *noui.* Ch. *dic sodes mihi,*
Bellan' videtur specie mulier? Ni. *admodum.*
Ch. *Quid illam meretricémne censes esse?* Ni. *quippini.*
Ch. *Frustra es.* Ni. *quis igitur obsecro est?* Ch. *inueneris.*
Ex me quidem hodie nunquam fies certior.

ILLI] Chrysalo. ARTAMO] serui nomen: qui est κρεωπώλης μάγειρος. IMPINGE PVGNVM, SI MVT.] incute pugnum, si vel mu feceris. sic dixit, impingere fustem. Cœlius lib. 8. epist. ad Ciceronem. *Quid si filius meus fustem mihi impingere volet?* LOQVVNTVR LITT.] tralatio. Sic M. Tull. lib. 4. Academ. princip. *Ego autem cùm Græcas litteras M. Catonem in senectute didicisse acceperim: Publij autem Africani historiæ loquantur, in legatione illa nobili, quam ante censuram obiit Panætium vnum omnino comitem fuisse.* Idem libro 1. de Legib. *Veruntamen dum Latinæ loquentur litteræ, quercus huic loco non deerit.* Idem pro domo sua. *vt annales populi Romani, & monumenta vetustatis loquuntur,* &c. LOQVITATVSNE ES GNATO MEO MALE, &c.] id est nonne meo filio maledixisti, &c. *Loquitatus,* frequentatiuum, sæpe loquutus, suprà, *Chrysalus mihi vsquequaque loquitur nec rectè, pater.* BELLEROPHONTEM IAM TVVS ME F. F] prouerbium est apud Græcos. Βελλεροφόντης κατ' ἑαυτοῦ γράμματα, id est, Bellerophon contra se fert litteras, de eo, qui talia nuntiat, ex quibus perniciem sibi arcessit, & comparat. Bellerophon cum apud Prœtum, hospitem suum, falso accusatus esset, à Stenobœa eius vxore, qua eam ad stuprum pellexisset, atque inuitasset, litteras ab illo iussus est ferre ad Iobatam in perniciem, ac necem suam scriptas, totius rei ignarus, quas cum ei reddidisset, ab eo quidem necatus non est, sed primum cum Solymis, deinde cum Chymæra pugnare iussus est, &c. narratur hæc historia ab Homero ἰλιάδ. ζ. hoc igitur Chrysalus dicit, se a Mnesilocho Bellerophontem esse factum, quod litteras ab eo acceperit in perniciem suam scriptas ad eius patrem perferendas. DETVLI] libri aliquot veteres habent, *tetuli.* SINE] minantis verbum, videndus index, si quis plura exempla quærat. PROPTEREA HOC FACIO, &c.] te vinciri iubeo. PERGRAECATVR] totos dies, & totas nocteis potet, assidue græcetur, suprà, *quodque in lustris comedim, & congræcem pater pater.* TERVENEFICO] legendum fortasse est, *triuenefice,* vt supra in Aulul. *triuenefica.* NESCIS NVNC VENIRE TE] nescis nunc te vendi, falli, ac decipi. allegoria est. ATQVE IN EO IPSO, ADSTAS LAP. VBI PRAECO PR.] Idem dicit aliis verbis, atque in eo ipso loco es, inquit, in quo fit auctio, & in quo præco res venaleis, & mancipia venalia prædicat. allegoria est, qua significat eum viuum & videntem falli, ac decipi. M. Tullius in Pisonem, *Præterque duos de lapide emptos tribunos pl.* Iulius Pollux lib. 3. cap. περὶ τῶν πωλεῖν, καὶ ὠνεῖσθαι. ὁ δὲ τόπος, πρατὴρ λίθος καὶ πωλητήριον, καὶ ὡς ἀγόρευσε, πρατήριον. id est, locus in quo mancipia & res venales venduntur, lapis præter, hoc est, lapis ad mancipia vendenda appositus, &c. Plutarchus in Solone, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν τοῦ κήρυκος λίθον ἐν ᾠδῇ διεξῆλθε τὴν ἐλεγείαν. &c. id est, cum ascendisset in præconis lapidem, in cantu, seu cantans recitauit elegiam, cuius principiũ est, &c. QVEM DII DILIGVNT θεομισὴς filius tuus te vendit, homo impius, & θεοῖς ἐχθρὸς, id est, diis inimicus. hoc sensit seruus, sed vitauit mala nomina, more Romano. ADOLESCENS MORITVR, DVM VALET, &c.] adolescens viuus, videns, & prudens perit. HVNC SI VLLVS DEVS AM.] hũc senem Nicobulum. De Nicobulo domino suo loquitur in tertia persona, ad spectatores versus, simulans se ab eo audiri nolle, cum tamen id maxime velit, hunc senem, inquit, ante annos decem, ante viginti mortuum esse oportuit, præclare actum esset cum hoc sene, si ante decem, atque adeo ante viginti annos mortuus esset. QVI TERRAE ODIVM INAM.] terræ odium, quasi terræ onus inambulat, alludere videtur ad illud ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. Ne cui autem sit mirum, quod per odium terræ, ἄχθος ἀρούρης, a Plauto significari putem: *odium,* apud bonos scriptores interdum valet idem, quod molestia, tædium, quidquid denique oneri, & molestiæ est. TANTI EST, QVANTI FVNGVS PVTIDVS] fungus putidus nihili est: significat igitur Nicobulum plane nihil sapere, quamuis autem sic omnes libri habeant, *fungus putidus,* malim tamen legi *fungus putridus.* AVTVMAS?] dicis? ATQVI VLTRO IAM D.] vltro, id est, non rogatus, seu non inuitatus, neque admonitus. CRIMINATOREM MEVM] Mnesilochum, qui me apud te criminatus est QVANTO IN PERICVLO, &c.] cum rescisces illum criminatorem meum, quanto in periculo, & quanta pernicie fiet, id est cum resciisces quanto in periculo & quanta in pernicie fiet criminator ille meus. LARGIBERE] largieris. SCELERVM CAPVT] sceleratissime, sceleratorum princeps. TREIS VNOS PASSOS] treis solos passus. FOREM HANC] hoc ostium Bacchidum, forem, dixit in accusandi casu, numero singulari. PLACIDE] leniter, ἠρέμα. NE CREPA] ne sonitum ede. alias ne *crepet.* subintell. foris. INTERII MISER] miserum se clamat, & interiisse dicit, quia filiũ suum videt cũ altera Bacchide in altero lecto. NOVISTINE HOMINEM?] agnoscis filium tuum? MERETRICEMNE CENSES ESSE?] putasne fœminam illam, quæ cum filio tuo in altero lecto recumbit, meretricem esse? QVIPPINE] aduerbium assentiendi, & affirmandi, vt certe, sane, etiam in Aulul. *Quippini ego intus seruem, ne quis aedis auferat* in Menæchymis, *Itane censes?* MED. *quippini.* FRVSTRA ES] falleris. supra in Amphit. *Hi iam ambo serui & hera frustra sunt duo.* QVIS IGITVR OBS. EST?] quis igitur, obsecro, est? INVENERIS] tu per te inuenies, si voles. vel facito, vt per te inuenias, si possis. inuenito ipse, & aliunde scito. ex me enim nunquam scies.

CLEOMACHVS, NICOBVLVS, CHRYSALVS.

MEámne hic Mnesilochus Nicobuli filius
Per vim vt retineat mulierem? quæ hæc factio est?

Ni. *Quis ille est?* Ch. *per tempus hic venit miles mihi.*
Cl. *Non me arbitratur militem, sed mulierem,*
Qui me meósque non queam defendere.
Nam neque Bellona mihi vnquam, neque Mars creduat,
Ne illum examinalem faxo, si conuenero,
Níue exheredem fecero vita sua.
Ni. *Chrysale, quis ille est, qui minatur filio?*
Ch. *Vir hic est illius mulieris, quæ cum accubat.*
Ni. *Quid vir?* Ch. *vir, inquam.* Ni. *nupta est illán' obsecro?*
Ch. *Scies haud multo post.* Ni. *oppidò interij miser.*
Ch. *Quid? nunc scelestus tibi videtur Chrysalus?*
Age nunc, vincito me, auscultato filio.
Dixin' tibi illum inuenturum te, qualis sit?
Ni. *Quid nunc ego faciam?* Ch. *iube, sis, me exsolui citò.*
Nam nisi exsoluor, iam manifesto hominem opprimet.
Ch. *Nihil est lucri, quod me hodie facere mauelim,*
Quàm illum cubantem cum illa oppri nere, ambo vt necem.
Ch. *Audin' quæ loquitur? quin te me exsolui iubes?*
Ni. *Exsoluite istum. perij, pertimui miser.*
Cl. *Tum illam, quæ corpus publicat vulgò suum,*
Faxo, se haud dicat nactam, quem derideat.
Ch. *Pacisci cum illo paulula pecunia*
Potes. Ni. *paciscere ergo obsecro, quod tibi lubet,*
Dum ne manifesto hominem opprimat, néue enicet.
Cl. *Nunc nisi ducenti Philippi redduntur mihi,*
Iam illorum ego animam amborum exsorbebo oppidò.
Ni. *Hem illoc paciscere. si potes, perge obsecro,*
Paciscere quid vis. Ch. *ibo & faciam sedulo.*
Quid clamas? Cl. *vbi herus tuus est?* Ch. *nusquam, nescio.*
Vis tibi ducentos nummos iam promittier,
Vt ne clamorem hic facias, neu conuicium?
Cl. *Nihil est. quod malim.* Ch. *atque vt tibi mala multa ingeram?*
Cl. *Tuo arbitratu.* Ni. *vt subblanditur carnifex.*
Ch. *Pater hic Mnesilochi est. sequere, is promittet tibi.*
Tu aurum rogato, cæterum verbum sat est.
Ni. *Quid fit?* Ch. *ducentis Philippis rem pepigi.* Ni. *vah salus*
Mea seruauisti me. quàm mox dico, dabo?
Ch. *Roga hunc tu, tu promitte huic.* Ni. *promitto, roga.*
Cl. *Ducentos nummos aureos Philippeos probos*
Dabin'? Ch. *dabuntur, inque, responde.* Ni. *dabo.*
Ch. *Quid nunc impure, nunquid debetur tibi?*
Quid illi molestu's? quid illum morte territas?
Et ego te & ille mactamus infortunio.

Si tibi

Si tibi est machæra, & nobis veruina est domi,
Qua quidem te faciam si tu me irritaueris,
Confossiorem soricina nænia.
Iam dudum hercle equidem sentio, suspicio
Quæ te sollicitet, eum esse cum illa muliere.

Cl. *Immo est quoque* Ch. *ita me Iupiter, Iuno, Ceres,*
Minerua, Latona, Spes, Opes, Virtus, Venus,
Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules,
Summanus, Sol, Saturnus, diique omnes ament,
Vt ille cum illa neque cubat, neque ambulat,
Neque osculatur, neque illud quod dici solet.

Ni. *Vt iurat? seruat me ille suis periuriis.*

Cl. *Vbi nunc Mnesilochus ergo?* Ch. *rus misit pater.*
Illa autem in arcem abiuit, ædem visere
Mineruæ: nunc aperta est, i vise. estne ibi?

Cl. *Abeo ad forum igitur.* Ch. *vel hercle in malam crucem.*

Cl. *Hodie exigam aurum hoc.* Ch. *exige, ac suspende te,*
Ne supplicare censeas, homo nihil.
Ille est amotus, sine me per te here, obsecro,
Deos immortalis, ire huc intro ad filium.

Ni. *Quid eo introibis?* Ch. *vt eum dictis plurimis*
Castigem, cùm hæc sic facta ad hunc faciat modum.

Ni. *Immo oro vt facias Chrysale, & ted obsecro.*
Caue parsis in eum dicere. Ch. *etiam me mones?*
Satin' est, si plura ex me audiet hodie mala.
Quàm audiuit vnquam Clinia ex Demetrio?

Ni. *Lippi illic oculi seruus est simillimus,*
Si non est, nolis esse, neque desideres:
Si est, abstinere, quin attingas, non queas.
Nam ni illic hodie fortè fortuna hîc foret,
Miles Mnesilochum cum vxore opprimeret sua,
Atque obtruncaret mœchum manifestarium.
Nunc quasi ducentis Philippis emi filium,
Quos dare promisi militi: quos non dabo
Temerè. & iam priusquam filium conuenero,
Nunquam edepol quicquam temerè credam Chrysalo.
Verùm libet etiam mihi has perlegere denuo.
Æquum est tabellis consignatis credere.

MEAMNE VT HIC MNESILOCHVS] egone patiar, vt hic Mnesilochus, &c. meam mulierem, id est, concubinam, seu vxorem, me inuito, retineat? QVAE HAEC FACTIO EST] quæ hæc immoderata, & intoleranda potentia est? PER TEMPVS HIC, &c.] opportune hic venit miles mihi. Hæc loquitur Chrysalus summissa voce. SED MVLIEREM] sed ignauum aliquem hominem, prouerbium, muliere ignauior. ex quo illa, *O verè Phrygiæ, (neque enim Phryges,)* &c. & Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. & Ἐμῇ κακὴ γλῶσσα. & Græci ignauum, & timidum in bello, γυναικίαν appellant. Sic idem Plautus in Milite glor. *Non hercle hisce batiines me marem, sed feminam Vicini rentur esse serui militis.* CREDVAT] credat. NI ILLVM EXANIMALEM FAXO] ni illum exanimauero: exanimem fecero. NI VE EXHEREDEM FECERO VITAE SVAE] ni exhæredem fecero vitæ suæ, id est, nisi eum vita priuaro. heres, teste Festo, pro domino ponebatur. exheredem facere igitur, est iure dominii, seu vt ita dicam, dominio spoliare. ACCVBAT] filius tuus. NVPTA'ST ILLA AN, OBSECRO] illane, obsecro, nupta est? AGE NVNC, VINC IT O ME, &c.] concessio ironica. DIXIN' TIBI ILLVM INVENTVRVM TE, Q. S.] dixine tibi, te inuenturum, qualis filius tuus sit? IVBE, SIS, ME EXOL. C.] iube, si vis, me cito resolui, MA-

NIS. HOM. OPPR.] deprehēdet in ipso furto, id est in adulterio. AMBO VT NECEM] vt ambos necem, quod licet mulieris patri, iure ciuili, tali cursu qualis hic à milite optatur. Licet, inquam vtrunque, hoc est adulterum, & filiam in adulterio deprehensos interficere. alteri parcere, altero necato non licet. viro non idem licet, sed adulterum domi suæ deprehensum occidere licet, non tamen quemlibet, vt virum aliquem honoratum: sed turpem & infamem. QVIN TV ME EXOL. IVBES?] quamobrem tu non me exsolui iubes? TVM ILLAM QVAE COR. PVBLICAT, &c.] vulgo publicat, id est, vulgat. tum faxo, inquit, id est fecero, vt illa quæ corpus suum omnibus de populo prostituit & vulgat, non dicat se nactam esse virum ignauum, contemtum, & ludibrio dignum. deridemus ignauos, lentos, & qui iniuriam acceptam referre non possunt aut non curant. sic supra ead. fab. *Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.* ENICET] enecet. EXSORBEBO OPP.] exsorbebo, vt Charybdis aliqua. tralatio est. sic autem habent libri nostri veteres: & ita edidit Camerarius. Nam vulgati habent *exorbebo*. mendosè. DVCENTOS NVMMOS.] aureos Philippeos, seu Philippos, vt supra non longe. ATQVE VT TIBI MALAM. ING.] & eadem opera, vt multa maledicta in te congeram? Sic Terent. in Andria, *ingeram mala multa.* TVO ARBITRATV] vt lubet. VT SVBBLANDIT VR CARN!] quo pacto blande militem appellat Chrysalus! ironia est. nam non blanditur militi Chrysalus. TV AVRVM ROGATO] tu stipulator. CETERVM] alioqui, ceteroqui, cetera. PEPIGI] firmaui, transegi, pactus sum. VAH, SALVS MEA, &c.] hic mire iterum suis dolis Nicobulum capit Chrysalus, quibus ille inductus, ac delinitus, cum salutem suam appellat, à quo pecunia magna emungitur, & turpissime ludificatur. QVAM MOX DICO, DABO?] significat se primo quoque tempore promittere cupere, & sibi molestum esse, diutius expectare aut morari. quin iamiam, inquit, operam das vt promittam? DVCENTOS NVMMOS AVREOS PHILIP. DABIN'?] stipulationis formula, quæ constabat ex interrogatione, & responsione. DABVNTVR, INQVE RESP.] inque, responde, ἀσυνδέτως posita, pro inque, & responde dabuntur. inque, in imperatiuo, i. dic. NVMQVID DEB. TIBI?] proinde quasi dicat. nihil tibi debetur, aut siquid debetur, ex stipulatu debetur. qua obligatione tibi optime cautum est: & ea fretus nummos tuo arbitratu, & cum primum voles, auferes. MOLESTV'S?] molestus es. MACTAMVS INFORTVNIO] augemus infortunio. quid sit mactare infortunio, supra diximus in Amphi. ibi. *sacrifico ego tibi?* AM. *Qui?* MER. *quia enim te macto infortunio.* SI TIBI EST MACHAERA, ET NOBIS VERVINA, &c.] veruina, inquit Fulgentius, iaculi genus longum, quod aliqui verutum nominant. deinde hunc locum profert. sententia igitur hæc est, si tibi gladius est, quo nos cædas, nobis quoque est verutum quo te confodiamus. QVA QVIDEM TE FACIAM, SI MPIRR. CONFOSS. SORIC. NAENI] qua quidem veruina te reddam confossiorem, &c. quid sit nænia soricina, immo vero quid sit hoc totum, confossiorem te faciam soricina nænia quæritur à doctis. putabam olim satis plane à Donato esse explicatum in Eunucho ad illum locum. *Ego met indicio miser, quasi sorex perij.* ad quem notat ille proprium soricum est, vel stridere clarius quam mures, vel strepere magis cum obrodunt friuola: ad quam vocem multi se intendentes, quamuis per tenebras noctis transfigant eos. Plautus, *Confossiorem te faciam soricina nænia.* Hactenus Donatus. Sed hæc explicatio, quamuis multis Donati sit licet: nunc à me non probatur, & tum primum desita est probari, cum illa legi apud Arnobium libro 7. aduersus Genteis, *Quæ sunt nomina, & farciminum genera, hircino alia sanguine comminuta, alia minutata pulmonibus. Quid tuceta? quid nænia? quid offa? non vulgo, sed quibus est nomen, appellatioque penitâ: ex quibus quod primum est, in exiguas aruina est miculas, & alia minutim insecta de more: quod in secundo situm est, intestini est porrectio*, seu vt legendum esse putat Petr. Daniel, Aurelianensis, *profectio per quam proluuies editur, succo perexsiccata vitalib.* &c. illa, inquam, cum apud Arnobium legissem, & diligenter attendissem, cœpit mihi continuo Donati explicatio displicere, & in mentem venire ex verbis Arnobij, per soricinam næniam significari intestinum soricis porrectum, & confossum, vel vt mauult Petr. Daniel, intestinum ita frustillatim & minutim concisum, vt speciem præbeat minutissimarum micularum ab iis rebus, quas aut sorices prærosciunt, defluentium, vt sit hæc sententia ac decidentium: ego te ita comminutum reddam, vt ex tuo corpore nænia facta videatur: nænia autem, id est, edulij genus in minutissimas parteis profecti & concisi. Denique significat fortassis hoc idem Plautus, quod alia loquendi figura expressit in Mil. glor. *fartum ex te faciam.* Sic enim Miles loquitur. *Nam ego hanc Macharam mihi consolari volo, Ne lamentetur, neue animum despondeat, Quia se iampridem feriatam gestitem, Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus.* Eadem etiam sententia est alio loquendi genere, alioque tropo expressa supra Curcul. *Iam ego te faciam vt hic formicæ frustillatim differant.* Non me præterit, Turnebum libro Aduers. 24. capite 11. scriptum reliquisse, soricinam næniam esse cantionem celebrem de confosso sorice, qui dum quippiam rodit & stridorem mittit, plerunque suo indicio perit & confoditur. Neque rursus negabo me olim quibusdam amicis meis, huius loci explicationem ex me quærentibus, respondisse mihi videri ex verbis Donati, significari hoc loco per soricinam næniam, stridorem & vocem soricum: confossam autem næniam a Plauto dici, quia stridor ille soricis caussa sit, cur sorex sæpe vel in tenebris confodi possit: sed mihi nunc magis probatur postrema explicatio, ad quam excogitandam mihi aditum patefecit Arnobius, adiumento fuit Petr. Daniel Aurelianensis, iuuenis ingenio us atque eruditus. Non placet mihi tamen Petr. Danielis sententia, existimantis idem valere, confossiorem te faciam soricina nænia, quod te concidam in frustilla minutissima. (nam confodere longe aliud est, quam concidere aut comminuere) Sed placet mihi potius sic explicare, vt verba sonant, te magis confossum reddam, quam intestinum soricinum, cum sorex in muscipula deprehensus certa machinatione confoditur. OPES] Ops, Rhea. POLLVCES] pollux, &c. Varro libro 4. de lingua Lat. *Castoris nomen Græcum, & Pollucis à Græcis in Latinis litteris nomen quod est inscribitur, vt Πολυδεύκης Polluces, non vt nunc Pollux.* SVMANVS] Pluto: de Summano satis multa diximus sup. in Curcul. ibi *Liberius illum, quem omnes Summanum vocant.* NEQVE ILLVD, QVOD DICI SOLET] neque subigit, verbum turpe tacuit. IN ARCEM ABIVIT, AEDEM VISERE MIN.] ædes Mineruæ Athenis erat in arce, hoc est, in ἀκροπόλει. hæc fabula autem, vt palliata quasi Athenis recitatur & agitur. NVNC APERTA'ST.] subintell. foris. NE SVPPLIC. CENSEAS. &c.] ne tu homo contemtus, & nullius precij me tibi supplicare putes. ILLE EST AMOTVS] ille est amandatus seu potius remotus & submotus. malim legi emotus. SINE ME SERVE, HERE, OBS. &c.] sermo implicatus conuersus hic o [illegible], here, te [illegible]

omneis immortales obsecro, sine me huc intro ire ad filium. ET TED OBSECRO] & te obsecro. CAVE PARSIS IN EVM D.] ne parce in eum dicere. caue peperceris, &c. SATEN' EST, SI PLVRA EX ME AVD.H.M.QVAM AVDIVIT VNQ.&c.]satisne est tibi, si plura mala in filium tuam ingeram, quàm Demetrius in Cliniam filium ingerere solebat? Puto hoc referendum esse ad aliquam aliam Plauti comœdiam, in qua Demetrius aliquis pater inducitur acriter Cliniam filium suum obiurgans, & multis maledictis insequens, vel, quod mauult Simeo Bosius, ad aliam aliquam poetæ veteris alicuius, nobis ignoti, aut certe non nominati tragœdiam. LIPPI ILLIC OCVLI SERVVS EST SIM.] seruus ille, (Chrysalus) inquit, lippi oculi simillimus est, quia, quemadmodum cum lippus oculus, non est, seu cum abest, & prorsus exstinctus est, nemo est, qui eum desideret, & facile quis eo caret: cum adest, nemo est, qui possit sibi temperare, quin eum assidue manu tangat, & tractet: ita, si Chrysalum seruum non haberem, non magnopere desiderarem: cum habeo, non mihi videor eo facile carere posse. cogorque eius opera in rebus meis vti, eum denique in consilium adhibere in rebus meis dubiis, turbidis, & necessariis. NOLIS ESSE, NEQVE DESIIERES:&c.] nolit quis talem oculum sibi esse, & facile eo carere possit: &c.] secunda persona, pro tertia infinita. MANIFESTARIVM] manifesto deprehensum. supra in Aulul. *Capio fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium.* EMI FIL.] redemi filium. CONSIGNATIS] obsignatis.

CHRYSALVS, NICOBVLVS.

ATRIDÆ duo fratres cluent fecisse facinus maximum:
Cum Priami patriam Pergamum, diuina mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu atque eximiis bellatoribus,
Millenûm numero nauium, decumo anno pòst subegerunt.
Non Pelides tormento fuit, praut ego herum expugnabo meum.
Sine classe, sinéque exercitu, & tanto numero militum,
Cœpi, expugnaui amanti herili filio aurum ab suo patre.
Nunc priusquam huc senex venit, libet lamentari dum exeat:
O Troia, ô patria, ô Pergamum, ô Priame, peristi senex,
Qui miserè malè multabere quadringentis Philippis aureis.
Nam ego has tabellas obsignatas, consignatas, quas fero,
Non sunt tabellæ, sed equus quem misere Achiui ligneum.
Epius est Pistoclerus, ab eo hae sumta. Mnesilochus Sinon est,
Relictus ille non in busto Achilli, sed in lecto accubat,
Bacchidem habet secum: ille olim habuit ignem, quoi signum daret,
Hunc ipsum exurit. ego sum Vlysses, cuius consilio hæc geruntur,
Tum quæ hic sunt scriptæ litteræ, hoc in equo insunt milites.
Armati atque animati probè ita res successit, meliúsque adhuc,
Atque hic equus non in arcem, verùm in arcam, faciet impetum,
Exscidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro senis.
Nostro seni huic stolido, ei profectò nomen facio ego Ilio.
Miles Mnelau'st, ego Agamemnon, idem Vlysses, Laertius.
Mnesilochus est Alexander, qui erit exitium rei patriæ suæ,
Is Helenam abduxit, cui caussa nunc facio obsidium Ilio.
Nam illic eidem audiui Vlyssem, vt ego sum fuisse & audacem, & malum.
In dolis ego deprensus sum. ille mendicans penè inuentus interiit,
Dum ibi exquirit fata illorum. assimiliter mihi hodie obtigit.
Vinctus sum, sed dolis m'exemi. item se ille seruauit dolis,
Ilio tria fuisse audiui fata, quæ illi forent exitio:
Signum ex arce si perisset, alterum ètiam est Troili mors,
Tertium cùm portæ Scææ limen superum scinderetur.
Paria item tria eis tribus sunt fata nostra, huic Ilio.
Nam dudum primò vt dixeram nostro seni mendacium
Et de hospite, & de auro, & de lembo, ibi signum ex arce iam abstuli.
Iam duo restabant fata tum, nec magis id ceperam oppidum.

Post vbi tabellas ad senem detuli, ibi occidi Troilum.
Cùm censuit Mnesilochum cum vxore esse dudum militis,
Ibi vix me exolui. atque id periculum aßimilo, Vlyssem vt prædicant,
Cognitum ab Helena esse, proditúmque Hecubæ. sed vt olim ille se
Blanditiis exemit, & persuasit se vt amitteret,
Item ego dolis me illo expuli periculo, & decepi senem.
Postea cum magnifico milite, vrbeis verbis qui inermus capit,
Conflixi, atque hominem reppuli: dein pugnam conserui seni.
Ego eum adeò vno mendacio deuici, vno ictu extemplo
Capi spolia. is nunc ducentos nummos Philippeos militi
Quos dare se promisit, dabit.
Nunc altero etiam ducentis vsus est, qui dispensentur
Ilio capto, vbi sit mulsum, qui triumphent milites.
Sed Priamus hic multo illi præstat, non quinquaginta modò,
Quadragintos filios habet. atque equidem omneis lectos sine probro:
Ego hodie omneis contruncabo duobus solis ictibus.
Nunc Priamo nostro si est quis emtor, coemtionalem senem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplò vbi oppidum expugnauero.
Sed Priamum adstantem eccum ante portam video. adibo atq; alloquar.

Ni. *Cuiánam vox propè me sonat?* Ch. *ô Nicobule.* Ni. *quid fit? quid*
Quòd te misi, ecquid egisti? Ch. *rogas? congredere.* Ni. *congredior.*

Ch. *Optimus sum orator: ad lacrumas coegi hominem castigando,*
Maléq; dictis, quæ quidem quiui comminisci. Ni. *quid ait?* Ch. *verbum*
Nullum fecit. lacrumans tacitus auscultabat, quæ ego loquebar.
Tacitus conscripsit tabellas, obsignatas mihi has dedit,
Tibi me iußit dare sed metuo, ne idem cantent quod priores.
Nosce signum, éstne eius? Ni. *noui. libet perlegere has.* Ch. *perlege.*
Nunc superum limen scinditur. nunc adest exitium Ilio.
Turbat equus lepidè ligneus. Ni. *Chrysale ades, dum ego hac pellego.*

Ch. *Quid tibi me adesse opus est?* Ni. *volo vt quod iubeo facias.*
Vt scias quæ hîc scripta sient. Ch. *nihil moror, neque scire volo.*

Ni. *Tamen ades.* Ch. *quid opus est?* Ni. *taceas, quod iubeo, id facias.* Ch. *adero.*

Ni. *Euge litteras minutas.* Ch. *qui quidem videat parum,*
Verùm qui satis videat, grandes satis sunt. Ni. *animum aduorte igitur.*

Ch. *Nolo inquam* Ni. *at volo, inquam.* Ch. *quid opus est?* Ni. *at enim id quod iubeo facias.*

Ni. *Iustum est, tuus tibi seruus tuo arbitratu seruiat.*

Ch. *Hoc age sis iam nunc.* Ch. *vbi iubes recita, aurium operam tibi dico.*

Ni. *Cera quidem haud parsit, neque stylo. sed quicquid est, perlegere certum est.*
Pater ducentos Philippos, quæso, Chrysalo
Da, si esse saluum vis me aut vitalem tibi.

Ch. *Malum quidem hercle magnum, tibi dico.* Ni. *quid est?*

Ch. *Non prius salutem scripsit?* Ni. *nusquam sentio.*

Ch. *Non dabis, si sapies. verùm si das maximè,*
Næ ille alium gerulum quærat, si sapiet sibi.
Nam ego non laturus sum, si iubeas maxumè.
Sat sic suspectus sum, cùm careo noxia.

Ni. *Ausculta porrò, dum hoc, quod scriptum est, pellego.*

Ch. *Inde à principio iam impudens epistola est.*
Ni. *Pudet prodire me ad te in conspectum, pater,*
Tantum flagitium te scire audiui meum,
Quòd cum peregrini cubui vxore militis.
Ni. *Pol haud derides. nam ducentis aureis*
Philippis redemi vitam ex flagitio tuam.
Ch. *Nihil est illorum, quin ego illi dixerim.*
Ni. *Stulte fecisse fateor. sed quaeso pater,*
Ne me in stultitia, si deliqui, deseras.
Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui:
Persuasum est facere, cuius nunc me facti pudet.
Prius te caruisse ergo, quàm pudere, aequum fuit.
Ch. *Eadem istaec verba dudum illi dixi omnia.*
Ni. *Quaeso vt sat habeas id pater, quòd Chrysalus*
Obiurgauit me plurimis verbis malis,
Et me meliorem fecit praeceptis suis
Vt te ei habere gratiam, aequum sit, bonam.
Ch. *Estne istuc istic scriptum?* Ni *bene specta, tum scies.*
Ch. *Vt qui deliquit, supplex est vltrò omnibus!*
Ni. *Nunc si me fas est obsecrare abs te pater,*
Da mihi ducentos nummos Philippos, te obsecro.
Ch. *Ne vnum quidem hercle si sapis.* Ni. *sine pellegam*
Ego iusiurandum verbis conceptis dedi
Daturum id me hodie mulieri, ante vesperum,
Priusquam à me abiret. nunc pater, ne peierem,
Cura: atque abduce me hinc ab hac quantum potest.
Quam propter tantum damni feci & flagitij
Caue tibi ducenti nummi diuidiae fuant.
Sexcenta tanta reddam, si viuet tibi.
Vale, atque haec cura. quid nunc censes Chrysale?
Ch. *Nihil ego consilij hodie quicquam dabo:*
Neque ego haud committam, vt, si quid peccatum siet
Fecisse dicas de mea sententia.
Verum vt ego opinor, si ego in isto siem loco,
Dem potius aurum, quam illum corrumpi sinam.
Duae conditiones sunt: vtram tu accipias, vide:
Vel vt aurum perdas, vel vt amator peieret.
Ego neque te iubeo, neque veto, neque suadeo.
Ni. *Miseret me illius.* Ch. *Tuus est, non mirum facis.*
Si plus perdundum sit, perisse suauius est,
Quàm illud flagitium vulgò dispalescere.
Ni. *Nae ille aedepol Ephesi multo mauellem foret,*
Dum saluus esset, quàm reuenisset domum.
Quid ego, istic quod perdundum st, properes perdere?
Binos ducentos Philippos iam intus ei eram:
Et militi quos dudum promisi miser.
Et istos. mane ilic, iam exeo ad te Chrysale.
Ch. *Fit vasta Troia, scindunt proceres Pergamum.*

Sciui ego iam dudum fore me exitium Pergamo.
Edepol qui me esse dicat cruciatu malo
Dignum, na ego cum illo pignus haud ausim dare,
Tantas turbellas facio. sed crepuit foris,
Effertur præda ex Troia, taceam nunc iam.

Ni. *Cape hoc aurum Chrysale, i, fer filio.*
Ego ad forum autem hinc ibo, vt soluam militem.

Ch. *Non equidem accipiam. proin tu quæras qui feras.*
Nolo ego mihi credi. Ni. *cape verò, odiosè facis.*

Ch. *Non equidem capiam.* Ni. *at quæso.* Ch. *dico vt res se habet.*

Ni. *Morare.* Ch. *nolo, inquam, aurum concredi mihi.*
Vel da aliquem, qui me seruet. Ni. *ohe odiosè facis.*

Ch. *Cedo, si necesse est.* Ni. *cura hoc, iam ego reuenero.*

Ch. *Curatum est esse te senem miserrimum.*
Hoc est incepta efficere pulcrè, veluti nunc mihi
Euenit, vt ouans præda onustus incederem.
Salute nostra, atque vrbe capta per dolum.
Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed spectatores vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho peruulgatum est, nihil moror.
Veruntamen accipientur mulso milites.
Nunc hanc prædam omnem iam ad quæstorem deferam.

ATRIDAE DVO FR.] Agamemnon & Menelaus Atrei filij. CLVENT FECISSE, &c.] dicuntur fecisse facinus maximum. cluent, memorantur, audiunt, κλύουσι, nominantur. de hoc verbo plura in Commentariis Lucretian. PERGAMVM] Troiam, Ilium. DIVINA MOENITVM MANV] Troiam Neptuni, & Apollinis manu munitam, & muro cinctam, ac septam: vt canit Pindarus ὀλ. η. Et ita Euripides in Oreste, qui Pergama, Apollinea vocat. & Horat. oda 3. libro 3. *Ter si resurgat murus aheneus Auctore*, al. *auctore Phœbo*, &c. Sed Homerus vult Neptunum solum operas suas Laomedonti locasse ad muros Troianos exstruendos. Sic Neptunus ἰλιάδ. φ. ἤτοι ἐγὼ τρώεσσι πόλιν, καὶ τεῖχος ἔδειμα Εὐρύ τε, καὶ μάλα καλὸν, ἵν' ἄῤῥηκτος πόλις εἴη, &c. hoc de re plura scripsimus ad odam 3. libro 3. ibi, *Ex quo destituit deos Mercede pacta Laomedon*, &c. Iam mœnitum, positum, pro munitum, vt apud Lucretium mœnera, pro, munera. apud Marcum Tullium de Legibus cœra, pro, cura, œsus pro, vsus, &c. infra in Trinummo, Immœne est facinus, &c. id est, immune. MILLENVM NVMERO NAVIVM, &c.] aliquanto plureis naueis fuisse narrat Homerus. Sed Plautus hunc numerum sumsit, vt plenum, & integrum, neque nimium subtiliter, aut exiliter rationem subduxit, sed ὡς πλάτει rem definit. NON PELIDES TORMENTO FVIT, PRAEVT, &c.] sententia aperta est, sed verba sunt obscura. Hoc enim significat, Non æquè Achilles tormento fuit mœnibus Troiæ euertendis, vt ego herum expugnabo meum. vel sic, Achilles non fuit tormento Priami patriæ, præut ego herum expugnabo meum, sed primum falsum est, Achillem Troiæ mœnia euertisse, & Troiam expugnasse: ex quo falsum eum fuisse tormento mœnibus Troianis. Deinde videtur desiderari datiuus, vt ita legatur. Non Pelides ei tormento fuit, &c. id est, non Pelides Pergamo, seu Troiæ fuit pro tormento, seu loco tormenti, præut ego herum meum expugnabo. Cum in hoc loco aliquandiu hæsissem? & apud Festum legissem, *Tormentum pro eo, quod nunc dicitur detrimentum*, vtitur Plautus in Bacchid. neque hac comœdia tota, quæ tamen videtur integra diligenter, & attentè perlecta, vsquam hanc vocem, ac ne eius vestigium quidem, aut tenue simulachrum reperissem, præterquam in hoc loco, & in voce *tormento*, quæ si mutetur o. primæ syllabæ in e, fiet termento. venit mihi continuo in mentem, Festum hic legisse *termento*, & id, quod notat, ad hunc locum pertinere, quod cum in meo libro memoriæ in posterum mihi refricandæ causa adscripsissem, cognoui, Cæcilium Secundum Curionem antea hoc idem animaduertisse, & Guill. Canterum nuper hoc idem in nouar. lection. libro 3. capite 8. retulisse. Quare quia illi anteuerterunt, & occuparunt id, quod fueram, vt à me excogitatum, & inuectum, mihi adscripturus, id nos illi reddamus suum. Nunc ad huius loci explicationem redeamus. Si igitur Festo credimus, hic esse legendum *termento*, quod Canterus asseuerat, & quod est fidentis, se ausurum deierare adscribit: sic poterit hic locus explicari, Non Pelides detrimento fuit Pergamo, præut ego herum meum auro emungam, &c. vel sic, Non Achilles plus detrimenti Troianis attulit, ex quo factum est, vt Troia facile capi posset, præut ego ab hero maiore aurum meis dolis & fallaciis auferam. siquis tamen lectionem vulgatam tueri volet, & putabit Festum lapsum esse, quod non est ei nouum, vt nec aliis veteribus grammaticis, dicamus sic explicari posse, Non Achilles suis fortibus factis, & præclaris facinoribus, quibus Troianos tanquam tormentum quoddam verberauit, atque oppugnauit, ita ad Troiam capiendam adiuuit, vt ego, &c. vel sic, Non Achilles ita Troianos cædibus, & cladibus illatis fregit,

fregit, quibus Troia facilè à Neoptolemo. & cæteris Græcis capi potuit, vt ego, &c. Ego Festum sequor, & Cælio Secundo, Guilielmoque Cantero assentior, præsertim cum eadem ferè sententia ex his duabus scripturis exprimatur. Omnino videtur, quod supra ostendi, addendum *es* & ita legendum, *Non Pelides ei termento fuit*, &c. ET TANTO NVMERO MIL. & sine tanto numero militum, &c. O TROIA, O PATRIA, &c.] talia sunt illa ex Ennij Hecuba, *O pater, ò patria, ò Priami domus.* Et illa Virgil. libro secundo, *O Patria, ò diuum domus Ilium, & inclyta bello Gloria Dardanidum*, &c. Et fortasse hæc Plautina ex aliqua latina antiqua tragœdia sumpta sunt. NAM EGO HAS TABELLAS OBSIGNATAS, CONSIGNATAS, &c.] ordo & sententia est: nam hæ tabellæ, quas tabellas ego obsignatas, & consignatas fero, non sunt tabellæ, sed equus ligneus, quem, &c. has tabellas, quas, &c. more suo dixit, quo antecedēs, & relatiuum in eodem casu ponere consueuit. SED EQVVS, QVEM MIS.] sed equus ligneus, quem Achiui misere. equum ligneum ἵππον δούρειον seu δουράτεον appellant Græci, quin & Latini interdum Græco nomine vtuntur, vt Lucretius libro primo, *Nec clam duratus Troias Pergama partu Inflammasset equus*, &c. equum Mineruæ appellat Horatius oda 6. libro 4. Virgilius libro secundo, *Instar montis equum diuina Palladis arte, Ædificant*, &c. De hoc equo plura ad odam illam vj. libro 4. in Commentar. Horat. Legendus de eodem & Q. Calaber libro 12. & Homerus ὀδυσσ. δ. &. θ. EPIVS EST PISTOCLERVS] Pistoclerus est Epeus, seu Epius, hoc est, opifex, seu faber equi. Festus, Epeus, nomen fabri, qui equum durateum fecit. Varro libro 6 de lingua Latina. Plautus, Epeum fumificum coquum, ab Epeo illo, qui dicitur ad Troiam fecisse equum Troianum Argiuis, & aptè cibum curasse, ideo ait Epeum fumificum, qui legioni nostræ habet coctum cibum. Commemorat eundem Euripides in Troadibus: Cuius versus eo libentius referam, quod equi durij aliam in eis rationem affert, quam ceteri ferè omnes. sic igitur ille, ὁ γὰρ παρνάσιος Φωκεὺς Ἐπειὸς μηχαναῖσι παλλάδος, Ἐγκύμον' ἵππον τευχέων ξυναρμόσας, Πύργων ἔπεμψεν ἐντὸς ὀλέθριον βάρος. Ὅθεν πρὸς ἀνδρῶν ὑστέρων κεκλήσεται δούρειος ἵππος κρυπτὸν ἀμπισχὼν δόρυ. id est, Parnassius enim Phocensis Epeus arte Palladis equum armis grauidum aptè fabricatus, intra mœnia Troiana misit perniciosum pondus. Ex quo à posteris equus Durius appellabitur, hastilia, & iacula condita continens. SI NON ES V] hic simulauerat se à Græcis esse relictum, & in Achillis busto delituerat. De quo Eustathius apud Homerum ὀδυσσ. δ. & Virgilius libro secundo Æneidos, & Q. Calaber libro 12. & 13. NON IN BVSTO ACHILLIS, &c.] non in monumento Achillis, vt Sinon, &c. bustum dictum à comburendo, quod in eo comburebantur mortui. Virgilius aliter libro secundo, *Eripui fateor, leto me, & vincula rupi. Limosoque lacu per noctem obscurus in vlua Delitui, dum vela darent*, &c. ILLE OLIM HABVIT IGNEM &c.], ille olim habuit ignem, quo signum daret. Sinon inquit, habuit ignem, quo sublato, Græcis signum daret. hac de re sic Q. Calaber libro 13. non longe à princip. Δὴ τότ' ἄρ' αἰθαλόεσσαν Σίνων ἀνὰ πυρσὸν ἄειρεν Ἀργείοις σήμαινε πυρὸς σέλας, id est, tunc igitur Sinon fuliginosam facem sustulit, ostendens Argiuis ignis lumen. HVNC IPSVM EXVRIT] ignis, hoc est, Bacchis, hunc ipsum Mnesilochum exurit, al. *Nunc ipsum exurit*. fortasse non malè, vt nunc & olim, inter se opponantur. Ego tamen nihil muto. quod si quid sit mutandum, malim legi hic, *ipsum exurit*, &c.

hoc est, hic ignis, videlicet Bacchis, &c. vel, vt Camerarius mauult, *Has ipsum exurit* hæc Bacchis, scilicet. EGO SVM VLYSSES, CVIVS CONSILIO HAEC GERVNTVR]. Ex Homeri ὀδυσσ. libro quarto & octauo, & Quint. Calabri libro duodecimo, licet intelligere commentum illud Græcorum, de equo Dureo, armatis principibus referto, & quidquid ad id negotij pertinebat, consilio Vlyssis administratum, ac gestum fuisse. Cum Vlysse igitur se Chrysalus comparat: & proximo versu litteras, quæ sunt in tabellis scriptæ, dicit esse milites armatos in equo inclusos. Nam supra tabellas dixit esse equum dureum. ANIMATI PROBE] bono animo præditi. MELIVSQVE ADHVC] & vsque ad hoc tempus res mihi, seu nobis melius successit, quam Græcis. Camerarius legit *meliuscule adhuc*, quod magis probo. NON IN ARCEM, VERVM IN ARCAM FACIET IMPETVM] atque hic equus, inquit, non in arcem impetum faciet, vt equus Troianus, sed in arcam heri mei maioris Nicobul: per equum autem militibus grauidum, significat, vt diximus tabellas, & litteras in eis scriptas. arcem, arcam, paronomasia EXCIDIVM] exscidium dictum ab exscindendo, non, vt vulgus putat ab excidendo. EXLECEBRA] exlecebra, id est, vis quædam eiciendi. Festus, elecebras, tradit esse dictas argentarias meretrices, ab eliciendo argento. NOMEN FACIVO] nomen indo, seu impono. MILES, MENELAVS EST.] nam vt Menelaus Helenam, quam rapuerat Alexander Paris repetebat: ita hic miles Cleomachus Bachidem suam repetit. LAERTIVS] Laertis filius. MNESILOCHVS EST ALEX.] Mnesilochus est Paris, quia vt Paris fuit exitio Troiæ, patriæ suæ: ita Mnesilochus erit exitio sei patriæ. IS HELENAM ABDVXIT, &c.] Mnesilochus Bacchidem rapuit, seu abduxit. CVI CAVSA] id est, cuius causa, &c. vel legendum *cuis causa*, vt placet Simeoni Bosio *cuii* autem, id est, cuius, ex quo cuiusmodi, pro, cuiusmodi, malim tamen legi, *quoi*, pro, quoius. ILLIC IBIDEM] id est, illic ibidem. IN DOLIS EGO DEPRENSVS SVM] confert se cum Vlysse, & ostendit quot & quibus rebus sit ei similis. ILLE MENDICANS PENE INVENTVS INTERIIT, DVM IBI EXQVIRIT, &c.] hæc narrantur ab Homero ὀδυσσ. δ. sub persona Helenæ ibi, Ἀλλ' οἷον τόδ' ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ Δήμῳ ἔνι Τρώων, ὅθι πάσχετε πήματ' Ἀχαιοί, Αὐτόν μιν πληγῇσιν ἀεικελίῃσι δαμάσσας, Σπεῖρα κάκ' ἀμφ' ὤμοισι βαλὼν οἰκῆϊ ἐοικώς, ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν εὐρυάγυιαν, Ἄλλῳ δ' αὐτὸν φωτὶ κατακρύπτων ἤϊσκε Δέκτῃ, ὃς οὐδὲν τοῖος ἔην ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν, Τῷ ἴκελος, &c. id est, At quale hoc fecit, & ausus est durus homo in Ciuitate Troiana, in qua vos Græci mala pertulistis? Cum se ipsum plagis indecoris male mulcasset pannis laceris humero circumdatis, seruo similis in vrbem hostium ingressus est: Alij vero homini se celans assimulauit mendico: qui nulla ex parte talis erat ad nauevis Græcorum. Ei similis vrbem Troiam introiuit. Troiani autem cum ignorarunt, &c. ASSIMILITER] similiter, consimiliter. SED DOLIS ME EXEMI] sed me dolis liberaui. ILLO TRIA FVISSE AVDIVI FATA &c.] Seruius ad illud Virgilij libro secundo Æneidos, *fracti bello fatisque repulsi Ductores Danaum*, &c. notat, fatis, oraculis. secundum Plautum, tribus, vita scilicet Troili, Palladij conseruatione, integro sepulcro Laomedontis, quod in porta Scæa fuit, vt in Bachidibus lectus est. SIGNVM EX ARCE SI PERISSET], signum Palladis: Palladium, quod Vlysses & Diomedes corripuerunt. Virgilius libro 2. Æneidos, *impius ex quo*

Tydidens sed enim sceleruque inuentor Vlysses, Fatale aggressi sacrato auellere templo Palladium, caesis summae custodibus arcis, Corripuere sacram effigiem, &c. TROILI] Priami filij hominum natu minimi. PORTAE SCAEAE] Scæam portam commemorat Virgilius libro secundo & tertio. sed numero multitudinis vtrobique; vt Homerus. Dictæ autem sunt Scææ, vel ab earum opifice, & fabro Scæo, vel quod spectarent solem occidentem: quæ pars cæli, sinistra sit. EIS TRIBVS] fatis Troianis. VT DIXERAM] cum dixeram, &c. seu postquam dixeram, &c. Et DE HOSPITE, ET DE AVRO, ET D. &c.] Archidemide, cum inuitum scilicet aurum reddidisse. IBI SIGNVM EX ARCE, &c.] tum simile quidnam feci, atque Vlysses & Diomedes, qui Palladium ex arce sustulerunt. vel sic, tum id, quod à me factum est, simile fuit Palladio ex arce ablato: idque primum fatum fuit, quo portendebatur nostro seni auri expugnatio. NEC MAGIS CEP. OPP.] nihilo magis cœperam oppidum, quidam sic distinguunt, tum nec magis, id est, tum nihilomagis. *ego sum*, coniungo potius cum particula *tam* quæ antecedit. POST VBI TABELLAS, &c.] secundum fatum senis capiendi. CVM CENSVIT, &c.] cum putauit Mnesilochum esse cum vxore militis, tum me ægrè exsolui. ATQVE ID PERICVLVM ASSIMILO, VLYSSEM VT PRAED. &c.] mirum loquendi genus, *Assimilo periculum, vt.* sed eius hæc ratio est. Latine dicimus, *simile est vt.* at *assimilo* valet, simile facio. quare assimilo id periculum vt Vlyssem prædicant, &c. huic respondet, & æquale est, id periculum simile facio, vt Vlyssem prædicant, &c. COGNITVM AB HELENA ESSE, PRODITVMQVE AB HECVBA] sequitur hic Plautus Euripidem in Hecuba. nam nihil tale apud Homerum reperitur. quin libro quarto ὀδυσ. Helena, quæ sola Vlyssem mendici vestitu ornatum agnouit, iurat Vlyssi se non ante eum cuiquam indicaturam, quam is ad naues & tabernacula Græcorum saluus reuertisset, quod iusiurandum seruauit Helena. alioqui periurio sese contaminasset. sic Homerus, Ἀμφὶ δὲ εἵματα ἕσσα, καὶ ὤμοσα καρτερὸν ὅρκον, Μὴ μὲν πρὶν ὀδυσῆα μετὰ Τρώεσσ᾽ ἀναφῆναι, Πρίν γε τὸν ἐς νῆας τε θοὰς, κλισίας τ᾽ ἀφικέσθαι. Et apud Euripidem sic Hecuba cum Vlysse loquitur. Οἶσθ᾽ ἡνίκ᾽ ἦλθες Ἰλίου κατάσκοπος, Δυσχλαινίαι τ᾽ ἄμορφος, ὀμμάτων τ᾽ ἄπο Φόνου σταλαγμοὶ σὴν κατέσταζον γένυν; Ὀδυσ. Οἶδ᾽· οὐ γὰρ ἄκρας καρδίας ἔψαυσέ μου. Ἑκάβ. Ἔγνω δέ σ᾽ Ἑλένη, καὶ μόνῃ κατεῖπ᾽ ἐμοί. Ὀδυσ. Μεμνήμεθ᾽ ἐς κίνδυνον ἐλθόντες μέγαν. Ἑκάβ. Ἥψω δὲ γονάτων τῶν ἐμῶν ταπεινὸς ὤν; Ὀδυσ. Ὥστ᾽ ἐνθανεῖν γε σοῖς πέπλοισι χεῖρ᾽ ἐμήν. Ἑκάβ. Ἔσωσα δῆτά σ᾽, ἐξέπεμψά τε χθονός. Ὀδυσ. Ὥστ᾽ εἰσορᾶν γε φέγγος ἡλίου τόδε. Ἑκάβ. Τί δῆτ᾽ ἔλεξας δοῦλος ὢν ἐμὸς τότε; Ὀδυσ. Πολλῶν λόγων εὑρήμαθ᾽, ὥστε μὴ θανεῖν. &c. id est, Nosti, cum venisti Troiæ explorator, indecoro vestitu, cultuque corporis deformis, & ab oculis guttæ sanguinis in genas, & barbam tuam destuebant? Vlyss. Scio non enim illa summa pectoris attigerunt, sed ad imos cordis accessus peruenerunt. Hec. Te autem agnouit Helena, & mihi soli indicauit. Vlysses. Meminimus nos venire in summum discrimen. Hec. Nonne tum mea genua humilis, & supplex tetigisti? Vlysses. memini, ita vt mea manus in tua veste immortua sit. Hec. te igitur seruaui, & ex vrbe incolumem dimisi. Vlysses. Certe vt nunc mihi hanc lucem intueri liceat. Hecuba. Quid igitur dixisti, cum meus tunc seruus esses? Vlysses. Multorum verborum inuenta, ne morerer. Licet etiam dicere Plautum ab Ennio potius hoc sumpsisse, quem constat Hecubam tragœdiam scripsisse ad Euripidis exemplum, quemadmodum & Medeam. & non nullas alias. SED VT OLIM ILLE SE BLAND.] quod ex iis, quæ modo ex Euripide protulimus, intelligere licet. AMITTERET] solutum & liberum, & saluum mitteret. EPVLI] exemi. CVM MAGNIFICO MILITE] Cleomacho. VRBEIS VERBIS QVI INERMVS CAP.] qui strenuus est verbis potius, quam manibus, qui plura de se loquitur & prædicat, quam gerit. DEIN PVGNAM CONSERVI S.] deinde cum sene conflixi & pugnaui. CAEPI SPOLIA] senem à me deuictum poliaui. VSVS EST] opus est. QVI DISPENSENTVR] qui distribuantur militibus, seu potius, qui ratione & modo insumantur. MVLSVM] vinum ex melle confectum, seu potius melle conditum. QVI TRIVMPHENT MILIT.] quo triomphent milites mulsum dari solitum fuisse militibus in triumpho, constat vel ex Tito Liuio. Qua de re mox plura dicemus ibi, *verumtamen accipientur mulso milites.* NON QVINQVAGINTA MODO, &c.] Virgilius libro secundo Aeneidos. *Quinquaginta illi thalami spes tanta nepotum*, &c. & paulo ante, *Vidi Hecubam centumque nurus*, &c. Homerus, πεντήκοντ᾽ ἔσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο πλησίοι ἀλλήλων δεδμημένοι, ἔνθα δὲ παῖδες Κοιμῶντο πριάμοιο παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι. Marcus Tullius libro primo Tusculanarum quæstionum *Metellus honorificatus quatuor filiis, at quinquaginta Priamus e quibus decem & septem iusta vxore nati.* Hic noster Priamus, hoc est, Nicobulus, inquit Chrysalus. non quinquaginta modo filios habet, vt Priamus ille Troianus, sed quadringentos, per filios, nummos Philippeos significat. OMNEIS LECTOS. S. PR.] omnes nummos electos, & sine vitio, probos. lecti nummi dicuntur, de ceteris electi, & eximij. Terentius Phormione *accipe: en, lectum est conueniet numerus quantum debui.* NVNC, PRIAMO NOSTRO SI EST QVIS EMPTOR, COEMPTIONALEM SENEM] sententia est hæc: nunc si quis emptor est Priami, id est, senis nostri Nicobuli, vendam ego, eum quippe quem habeo venalem, senem, inquam, plane violem ad coemptiones faciendas. Senem coemptionalem dixit, ad commendationem senis, quasi mancipij venalis, facete & vrbane, quod referendum est ad veterum Romanorum consuetudinem. Solebant enim apud illos in coemptionibus faciendis senes adhiberi, vel quod sit eorum maior auctoritas, vel quod sint ætate, & vsu callidiores, ac peritiores quod declarant illa verba Marci Curij ad Marcum Tullium libro septimo epistolarum, *ergo fructus est tuus, mancipium, illius quod quidem si inter senes coemptionales venale proscripserit, egerit multum.* Eodem pertinet illud eiusdem in Oratione pro Murena, *Sacra interire illi noluerunt, horum ingenio senes ad coemptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt.* SED PRIAMVM ADST.] Nicobulum. QVOD TE MISI] propter quod te misi. ECQVID EGISTI?] num quid egisti? HOMINEM] filium tuum. MALEQVE DICTIS] & maledictis. supra, *Satin' est, si plura ex me audies hodie mala, quam audiuit vnquam Clinia ex Demetrio?* TACITVS] tacitus. σιωπητικῶς. Horatius epist. 7. lib. 1. *non sane credere Mena. Mirari secum tacitus quid multa? benigne Respondet.* Marcus Tullius proœmio actionis 1. in Verr. *Id enim consilium mihi profecto taciti dabitis, quod egomet mihi necessario capiendum intelligo.* NVNC SVPERVM LIMEN SCINDITVR] hoc erat tertium Ilij fatum. suprà, *tertium, cum porta Scææ limen superum scinderetur.* Loquitur autem hæc solus, & summissa voce Chrysalus. TVRBAT EQVVS LEP. LIG.] equus ligneus, inquit, lepide Ilium, seu Troiæ mœnia verberat, quatit, & euertit. PALLIGO.]

GO] perlego. EQVVS LEPIDE LIGN.] equus ligneus; equus durius. sic supra, *sed equus quem misere Achiui ligneum*. NIHIL MOROR] non curo scire, non laboro vt sciam. TAMEN ADES] quamuis non cures, neque velis scire, tamen te adesse volo, *ades*, imperatiui modi, temporis praesentis. QVI QVIDEM VIDEAT PARVM.] minutae sunt litterae ei, qui videat parum, vt tibi homini seni. sed inest hic iocus ex ambiguo. Nam significat Chrysalus homini stolido atque hebeti, & qui parum sapiat has litteras esse minutas, sed sagaci, acuto, intelligenti & sapienti, satis esse grandeis. HOC AGESIS IAM] hoc age, si vis, iam nunc: id est, attende iam nunc. AVRIVM OPERAM TIBI DICO] aurium operam, quae quidem in audiendo duntaxat consistit, tibi dedico. CERAE QVIDEM HAVD PARSIT] cerae quidem non pepercit, neque stilo. significat litteras esse longas. AVT VITALEM] vitalem, id est, μακρόβιον diu victurum, longae vitae. Horat. Satyr. 1. lib. 2. *O puer, vt sis Vitalis metuo, & maiorum nequis amicus Frigore te feriat.* MALVM QVIDEM HERCLE MAGN.] videtur magnum malum precari Mnesilocho, qui patri salutem non dixerit, priusquam quae vellet, in litteris scripserit. sed mera simulatio est. Deinde mox corrigit, & summissa voce, atque à Nicobulo ad spectatores auersa, tibi dico, inquit, tibi scilicet. O Nicobule, non Mnesilocho. NON DABIS SI SAPIES] haec summa demum fallacia ac malitia est, cum is qui insidias alteri comparat, beneuolentiam prae se fert, & officiosi hominis orationem imitatur, & dissuadet id facere quod illum facere maxime cupit. ALIVM GERVLVM, &c.] alium qui pecuniam ad se gerat, seu ferat. SAT SIC SVSPECTVS SVM, CVM CAREO N.] satis suspectus tibi sum etiam ita fideliter tibi seruiens, & noxia carens. DVM HOC, QVOD, &c.] tantisper dum hoc, quod à filio scriptum est, ad extremum perlego. INDE A PRINCIPIO, &c.] vsque à principio, &c. vide vt seruus totus ex dolis & fallaciis concretus & conflatus, dum se Mnesilocho aduersari simulat, Nicobulum capiat & illaqueet. FLAGITIVM] turpe factum: & erubescendum & pudendum peccatum. QVIN EGO ILLI DIXERIM] quod non ego illi dixerim. ANIMO CVPIDO, ATQVE OCVLIS INDOM.] cupiditas est in animo, vocem rationis aspernante, ex cupiditate flagitiosa facta nascũtur: per oculos indomitos, hoc est incontinenteis, & ad modestiam non eruditos, tanquam per fenestras illecebra libidinis, aditu patefacto, ad animum cupidum permanat. Quocirca praeclare ita praecipiebat sapiens ille, κράτει ὀφθαλμῶν, γαστρός, αἰδοίων, idest, contine oculos, ventrem, parteis corporis inhonestas. & bene Pericles Sophoclem reprehendens, quod cum casu formosum puerum praetereuntem vidisset, dixisset, *O puerum pulchrum, Pericles: At enim*, inquit, *praetorem, Sophocle, decet, non solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere*. Praeterea Aristoteles libro octauo de moribus ad Nicomachum scribit, *plerumque ex aspectu amorem nasci*. Et Poeta ille, *oculi sunt in amore duces*. inquit Plautus in Milite glorioso, *namque hominem seruum suos Domitos habeas oportet oculos & manus, orationémque*. PERSVASVM EST FACERE, CVIVS, &c.] persuasum est mihi vt id facerem, cuius nunc me facti pudet, persuasit mihi cupiditas, siue intemperantia, vt id facerem, cuius nunc me pudet. PRIVS TE CAVEAS ERGO, QVAM, &c.] haec nunc ex persona sua loquitur Nicobulus non in litteris quas recitat, reperta. VT TE EII HABERE GR. &c.] eij. recte scriptum in libris veteribus duplici ij, vt prior syllaba producatur. VT QVI DELIQVIT, SVPPLEX EST VLTRO OMNIBVS] id est, quàm hoc plerumque fieri solet, vt qui deliquit supplex sit, à nemine admonitus aut accusatus omnibus vltro προσφέρει, προσθύμως, οὕτω κατηγορεῖσθαι, priusquã accusetur. Ad eandem fere sententiam pertinet illud M. Tullij in Miloniana, *Magna vis est conscientiae, Iudices, & magna in vtramque partem: vt neque timeant, qui nihil commiserint, & poenam semper ante oculos versari putent qui peccarint*. OBSECRARE ABS TE] obsecrare te, erat vsitatius. NE VNVM QVIDEM SI SAPIS] en tibi iterum seruus Mnesilocho aduersans & obstans verbo: re quàm maxime operam ferens. VERBIS CONCEPTIS] Plautus suprà in Cistellaria, *At ille conceptis iurauit verbis apud matrem meam*. ibidem in Asinaria, *Vbi verbis conceptis sciens libenter periurauis*. ad quem versum, quid sit, *conceptis verbis iurare*, pluribus exemplis collectis docuimus. NVNC PATER NE PEIEREM, CVRA] quanta vis fuerit iurisiurandi apud veteres illos Romanos declarant Marci Atilij Reguli, & Marci Pomponij Tribuni plebis, & aliorum facta: de quibus Marcus Tullius libro de officijs tertio. ad quae ille sic ἐπιφωνηματικῶς, *Tantum temporibus illis iusiurandum valebat*, inquit. Plautus infra, in Milite glorioso, in extremis, *Iura te non nociturum esse homini. nunc de hac re nemini quod tu hodie hic es verberatus* &c. ad quem locum hac de re plura. QVANTVM POTEST] quam primum fieri potest, quàm citissime fieri potest. QVAM PROPTER] propter quam, δι᾽ ἀναστροφῆς. DIVIDIAS SVAM T] aegritudinem, seu molestiam afferant. alias diuidia, discordiam significat: de quo nomine alibi plura, consule indicem, *fuant* autem, hoc est, sint. SEXCENTA TANTA, &c.] triplo plura reddam, &c. NEQVE EGO HAVD COMMITTAM, &c.] hic duae negationes magis negant, si recta & emendata scriptura est. alioqui legendum, *Namque ego haud comm.* &c. FECISSE DICAS DE MEA SENT.] fecisse te dicas, me suasore, aut impulsore. De mea sententia, de tua sententia, de consilij sententia, vsitata bonis sceiptoribus loquendi genera. SI EGO IN ISTO SIEM LOCO] si istic sim. Terentius in Andria, *Tu si hic sis, aliter sentias*. VEL VT AVRVM PERDAS, VEL VT AMATOR PEIERET] leuius damnum est, aurum perdere, quàm sinere filium suum peierare. haec sunt referenda ad mores temporum illorum, quibus, vt diximus plurimum valebat iurisiurandi religio. Nam aetate Ciceronis, & posteriore, vt & nostra (quod vtinam falsum sit) multo pluris fuit aurum, quam iusiurandum. EGO NEQVE TE IVBEO NEQVE VETO &c.] subintellige aurum filio tuo dare. Vide vt seruus callidè & dissimulanter, & quasi plane aliud agens, herum maiorem impellat, vt ducentos alteros Philippos det filio. NON MIRVM FACIS] non est mirum te illius misereri, seu miserere te illius cum tuus sit non alienus. SI PLVS PERDVNDVM SIT, &c. si non ducenti tantum Philippi perdendi sint, sed etiam maior summa, trecenti & quadringenti: optabilius & iucundius tibi fuerit eam summam tibi perire, quam posteaquàm commiseris, vt filius tuus peieret, periurium filij tui palàm fieri, & in vulgus emanare. vide quam sancta fuerit apud illos iurisiurandi religio. Quod Marcus Tullius libro tertio de officiis pluribus verbis ostendit, vt diximus. VVLGO DISPALESCERE] vulgo notum fieri, diuulgari, palàm fieri, innotescere. *Dispalescere*, à verbo simplici *palo, as*, quod est, vagari & errare: vel potius ab aduerbio *palam*. QVID EGO ISTIC QVOD PERDVNDVM EST PROP. PERDIER] sententia huius versus haec est, si hoc aurum in ista re erat perdendum, mallem quàm serius perdere. quocirca mallem filium meum diuersis ipsis sessi-

dere, & seriùs reuerti, ne quod mihi omnino perdendum erat, tam cito perderem. quid enim causæ est, cur properarem perdere quod in ista re perdendum est? INTVS] domo. nam intus, quod & aliàs admonuimus, interdum motum de loco significat. FIT VASTA TROIA] vastatur Troia: hæc loquitur Chrysalus solus, sene domum ingresso, vt quadringentos Philippos ex armario depromat. SCINDVNT PROCERES PERG.] Græciæ principes, qui in equo ligneo erant inclusi, Troiam exscindunt, id est, literæ in tabellis ceratis scriptæ. FOREM ME EXITIVM PERGAMO] fore me exitiò Pergamo. ÆDEPOL QVI ME ESSE DICAT CRVCIATVM. &c.] ordo est. Ædepol, ne ego cum illo haud ausim pignus dare, qui me dicat esse malo cruciatu dignum, id est, non ausim cum eo pignore dato seu deposito certare. TANTAS TVRBELLAS FACIO] epiphonema, Festus, *turbellas ad Plautū*, inquit, hunc locum spectans, vt alterum in Pseudolo, *quo pacto & quantas soleam turbellas dare turbas significat*. Ex quibus Festi verbis intelligimus, nomen diminutum esse, hic positum pro integro & primitiuo. EFFERTVR PRAEDA EX TR.] efferuntur nummi ex armario meis dolis expugnato. VT SOLVAM MILITEM] id est, vt absoluam militem, & ne eum morer, quo minus proficiscatur quo iubet. Quidam legunt, *vt soluam militi*. ego nihil muto. NON EQVIDEM ACCIP.] en rursus seruus fallacissimus simulat id se nolle, quod maxime exoptat. MORARE] tu me moraris, alio properantem. VEL DA ALIQVEM QVI ME SERVET] id est, vel mihi custodem aliquem appone qui me obseruet. GERO SI NECESSE EST] da igitur quando capiendi necessitas mihi abs te nolenti imponitur. CVRATVM EST, ESSE TE S. M.] curatum est, vt tu sis senex miserrimus. Hæc dicuntur à Chrysalo solo iam relicto & sene degresso. VT OVANS, &c] pene triumphans. Ouantes, inquit Festus, id est, lætantes ab eo clamore, quem faciunt redeuntes ex pugna victores, geminata o, littera. SALVTE NOSTRA] saluis nobis manet in allegoria a re militari. NE MIREMINI, &c.] ne forte miremini me non triumphare, cum redeam victor, saluo exercitu: & ob eam causam mihi triumphus debeatur: PERVOLGATVM'ST: NIHIL M.] triumphare nolo, quia peruulgatum est triumphare. NIHIL MOROR.] triumphum contemno. VERVNTAMEN ACCIP. MVLSO MILIT.] veruntamen quamuis non triumphem, milites inuitabuntur mulso. Mulsum dari consueuisse militibus in triumphali pompa, vel ex Tito Liuio cognoscere licet, lib. Annalium quadragesimo octauo. *Ad tunc prætorem Qu. Terentium Culleonem adeò amicum Corneliæ familiæ, vt qui Romæ mortuum, elatumque P. Scipionem (est enim ea quoque fama) tradunt pileatum sicut in triumpho ierat, in funere quoque ante lectum esse memoriæ prodiderunt, & ad portam Capenam funus prosecutis mulsum dedisse quod ab eo inter alios captiuos in Africa ex hostibus receptus esset, &c. Cæterum ad hunc nimis æquum aut iniquum prætorem reus extemplò factus L. Scipio.* AD QVAESTOREM DEFERAT] hoc quoque ad antiquitatis, & moris Romani cognitionem pertinet. Nam præda ex hostibus facta, ad quæstores vrbanos deferebatur, quod & ex Marci Tullij epistola ad Caninium pro Quæstore, libro 2. epistol. intelligere licet, in qua ita scribit. De præda mea præter quæstores vrbanos, id est, Populum Romanum teruncium nec attigit, nec tacturus est quisquam. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, vt & mihi & populo cautum sit sine vecturæ periculo.

PHILOXENVS.

Quàm magis in pectore meo foueo, quas meus filius turbas turbet.
Quàm se ad vitam, & quos ad mores præcipitem inscitus capessat,
Magis cura est magisque afformido, ne is pereat, neu corrumpatur.
Scio, ego fui illa ætate, & feci illa omnia, sed more modesto,
Nec placitant mores, quibus video volgo gnatis esse parentes.
Duxi, habui scortum, potaui, dedi, donaui. & enim id raro.
Ego dare me ludum meo nato institui, vt animo obsequium
Sumere possit, æquum esse puto. sed nimis nolo desidiæ
Ei dare ludum. nunc Mnesilochum, quod mandaui, viso,
Ecquid eum ad virtutem, aut ad frugem opera sua compulerit:
Sic vt eum si conuenit, scio fecisse: eo est ingenio natus.

QVAM MAGIS IN PECTORE MEO FOVEO] quàm magis, tam magis, id est, quanto magis tanto magis, sic infrà scena proxima, *Magis quàm id reputo, tam magis vror.* notauimus hoc loquendi genus in Commentariis Lucretianis. quod autem hic omittitur *tam*: id fieri solere: ibidem docuimus. Sententia autem huius loci hæc est, quanto magis in animo meo verso, quas meus filius Pistoclerus turbas excitet, & quam se ad vitam quosque ad amores, (alias ad amores) stultus conferat, tanto magis solicitor, magisque timeo ne is pereat, &c. nunc primum autem prodit in scenam Philoxenus Pistocleri pater, qui modo reliquit filium suum scortari & potare, & amare. Est autem σχῆμα κατ' ἀνακόλουθον. IN PECTORE MEO FOVEO] animo agito. TVRBAS TVRBET] atticismus. sic Homerus Ἰλιάδ. υ. πόλεμον πολεμίζειν. ET QVOS AD AMORES PRAECIP. INS. CAP.) & quos se ad amores præcipitem agat seu conferat inscitus, id est stultus, & insipiens, &c. supra in Asinaria, *Quàm magis te in altum capessis, tam æstus te in portum refert.* Libri vulgati, quibuscum congruunt nonnulli manuscripti sic habent, vt edidimus, *& quos ad amores*. Alij *& quos ad mores*, quomodo edidit Camerarius, fortasse non male: sed hanc scripturam vt damnaremus, animum inducere non potuimus. INSCITVS).

stul. us

Bolteus Festus, *inscitia*, inquit, id est, *stultitia*. SED MORE MODESTO] sed modeste. NEC PLACITANT MORES, QVIBVS VID. VOLGO, &c.] nec placent mihi mores patrum fere omnium, qui se nimis duros ac sæuos præbent in filios suos, vel sic, nec mihi placent mores patrum hodiernorum seueriores, duriores atque acerbiores DVXI, HABVI SCORTVM, &c.] duxi, habui, ἀσυνδέτως posita sunt, duxi, inquit, & habui scortum: duxi autem domum scilicet, habui scortum vero, valet, cum scorto rem habui, nam ἄγειν γυναῖκα, est ἀγαγέσθαι, vt habere Laidem, ἔχειν Λαΐδα. Terentius Andria, *rogitabam, heus puer, Dic sodes quis heri Chrysidem habuit?* ET ENIM ID RARO] legendum fortasse est, *sed enim id rarò*. EGO DARE ME LVDVM, &c. ego institui dare, hoc est, concedere ludum filio meo, *institui dare me ludum* seu *institui me dare ludum*, antique dictum, pro *institui dare ludum*. De quo genere loquendi in Commentariis Lucretianis. Sic autem Horatius oda duodecima libro tertio, *Miserarum est neque amori dare ludum Neque dulci mala vino lauere, &c.* Idem Plautus, infra optime, *sed nimis nolo desidiæ Et dare ludum*. VT ANIMO OBSEQVIVM SVMERE POSSIT] vt animo suo obsequi possit, vel vt sumere possit obsequium, quo animo suo obsequatur SED NIMIS NOLO DESIDIAE EI DARE LVDVM] vel sic explica, sed nolo ego, ei desidiæ filij mei nimis indulgere & laxare habenas: vel, nolo filium meum Pistoclerum ei desidiæ supra modum dare ludum, id est, indulgere, seu operam ludicram & amatoriam dare. Nolo filium meum in ea desidia nimis diu occupatum esse, aut supra modum versari. QVOD MANDAVI] quod ei mandaui, nempe vt filium meum ad virtutem, & ad bonam frugem cohortaretur, vt subiicit, hoc nusquam suprà dictum est. Itaque σχῆμα est κατὰ τὸ σιωπώμενον. ECQVID EVM AD VIRTVTEM, &c.] nunquid eum ad virtutem, id est continentiam & temperantiam, aut ad frugem, id est ad parsimoniam, industriam, diligentiam hortatus sit. SICVT EVM, SI CONVENIT, &c.] quemadmodum scio Mnesilochum fecisse, si filium meum conuenit. EO EST INGENIO NATVS] Mnesilochus.

NICOBVLVS, PHILOXENVS.

Qvicunque vbique sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac,
Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè ante eo stultitia, & moribus indoctis,
Perij. pudet. hoccine ætatis ludos bis factum esse indignè.
Magis quàm id repeto, tam magis vror, quæ meus filius turbauit.
Perditus sum, atque etiam eradicatus sum, omnibus exemplis crucior.
Omnia me mala consectantur, omnibus exitiis interii.
Chrysalus me hodie lacerauit, Chrysalus me miserum spoliauit.
Is me scelus vsque attondit dolis doctis indoctum, vt libitum est.
Ita miles memorat meretricem esse quam ille vxorem esse aiebat:
Omniáque, vt quicquid actum'st, memorauit. eam sibi hunc annum conductam,
Reliquum id auri factum, quod ego ei stultissimus homo promisissem.
Hoc, hoc est, quod peracescit, hoc est demum quod percrucior,
Me hoc ætatis ludificari: immo edepol sic ludos factum
Cano capite, atque alba barba, sic miserum me auro esse emunctum.
Perij, hoc seruum meum non nauci facere esse ausum? ego si alibi
Plus perdiderim, minus ægrè habeam, minúsque id mihi damno ducam.
Certo hic prope me mihi nescio quis loqui visus est. sed quem video,
Hic quidem pater Mnesilochi est. Nicob. *euge, socium ærumnæ, & mei mali video.*
Philoxene salue. Ph. *& tu, vnde agis?* Ni. *vnde homo miser, & infortunatus.*
Ni. *At pol ego ibi sum, esse vbi miserum hominem decet, atque infortunatum.*
Phil. *Igitur pari fortuna, ætate vt sumus, vtimur.* Ph *sic est. sed tu,*
Quid tibi'st? Ni. *pol mihi par, idem est, quod tibi.* Ph. *nunquidnam ad filium*
Hæc ægritudo attinet? Ni. *admodum.* Ph. *idem mihi morbus in pectore est.*
Nic. *At mihi Chrysalus optimus homo.* * * *
* * *Perdidit filium, me, atque rem omnem*
Meam. Ph. *quid tibi ex filio nam obsecro ægrè est?* Ni. *scies id, perijt.*
Cum tuo atque ambo æquè amicas habent. Phil. *qui scis?* Nic. *vidi.* Ph. *hei mihi, di sperij.*

Ni. *Quid dubitamus pultare, atque huc euocare ambas sorores?*
Ph. *Haud moror.* Ni. *heus Bacchis, iube sis actutum aperiri fores,*
Nisi mauoltis fores & postes comminus securibus.

QVICVNQVE VBIQVE SVNT, &c.] nunc senex Nicobulus tota re a milite cognita, inducitur seipse accusans, miserans & crucians. Quicunque vbi sunt, autem, quomodo edidit Camerarius, si recta scriptura est, positum, pro, qui vbicunque sunt, vt sit anastrophe, vel sic explica, pro quicunque, vbicunque sunt. vt iteretur *cumque*, sed lego, quicunque vbique sunt. quæ lectio videtur omni ex parte mendo vacare: cum præsertim nonnullis in libris manusc. reperiatur. Ne vulgata quidem magnopere reiicienda sit. Quicunque vbi sunt, &c. si auctoritate veterum codicum nitatur. FVNGI] fungus insipidus est suapte natura. Itaque à cocis multo pipere, & oleo, & vino, & sale condiri solet. hinc fungi dicuntur, qui nihil sapiunt, sic supra eadem fabula, *Adeon' me fuisse fungum, vt qui illi crederem.* BARDI] bardi: quasi βραδεῖς id est, tardi, vt vult Festus. BLENNI] Festus, blennos, stultos esse Plautus indicat, qui ait, stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones. BVCCONES] buccones sunt, qui buccas magnas & longas, vel amplas habent: cuiusmodi homines, Physiognomones dicunt esse stolidos, leuis, & futileis. πολέμων in physiognomico. παρειαὶ σαρκώδεις ῥᾳθυμίας καὶ οἰνοφλυγίας τοῦ ἀνδρὸς κατηγοροῦσι. παρειαὶ μακραὶ φλυαρίας καὶ πολυλογίας δηλοῦσι. id est. buccæ carnosæ socordiam & ebriositatem hominis arguunt, ac declarant: buccæ longæ, nugatorem & vaniloquum significant. Apuleius. *si cum hac vna Rusi fallacia contenduntur, macci prorsus, & buccones videantur.* HOCCINE AETATIS LVDOS BIS FACTVM, &c.] estne decorum me hac ætate bis ludibrio esse habitum, atque illusum? sic autem legendū, *ludos factum*, non vt vulgo, *ludum factum*. nam ludos facere aliquem solet dicere Plautus, pro ludificare, vt infrà eadem scena, nō longe, *sumus adepol sic ludos factum cano capite.* supra in Aulul. *Quem senecta ætate ludos faciat haud merito meo.* MAGIS QVAM ID REPETO TAM M. VR.] quam magis id memoria repeto, tam magis angor, & crucior, quanto magis id recordor, tanto magis iracundia & dolore ardeo. VROR] crucior. In Pœnulo, *si nunc his cerebrum vritur.* Horatius epistol. 2. libro secundo. *Vrit enim fulgore suo qui prægrauat arteis, infra se positas.* QVAE MEVS FILIVS TVRBAVIT] vel enunciatiuè, vel interrogatiuè, legere licet. enūtiatiue quæ meu. fil. turb. id est, quas quidem turbas filius meus fecit. interrogatiuè sic, quæ meus filius turbauit? id est, quas meus filius turbas fecit? ERADICATVS SVM] translatio ab arboribus, quæ radicitus euulsæ intereūt, neque vnquam postea reuiuiscunt. Sic in Aulularia, *Eiram reperisse, si [illegible] eradicarier.* OMNIBVS EXEMPLIS] omnibus modis, IS ME SCELVS, &c.] is me scelestus. &c. ATTONDIT] delusit, ludificauit, vel mulctauit, spoliauit, nudauit, attrectauit, & auro emunxit, translatio est. sic in Captiuis *Sed vtrum strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem nescio.* Idem supra eadem fabula, *Ita que tondebo auro vsque ad viuam cutem.* putabam etiam sic explicari posse, ignominia & dedecore affecit, dedecorauit: vt ad antiquorum Græcorum consuetudinem referatur, qui non tondebantur: atque idcirco dicuntur ab Homero, καρηκομόωντες. Ex quo illud, Ἡμετέροις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν quod sic vertit Cicero. *Consiliis nostris laus est attonsa Laconum.* Sed nunc hanc explicationem minus probo. Idem in Epidico paullo aliter, *Ne vlmos parasitos faciat, quæ vsque attondeant.* ITA MILES MEMORAT MERETR. δηλοῦται κατὰ τὸ σιωπώμενον nihil enim horum in scena dictum est: sed spectator ex iis, quæ nunc dicuntur intelligit intus esse dicta. DOLIS DOCTIS INDOCTVM] antithesis. VT QVIDQVID ACTVM'ST] id est, vt quidque actū est, *quidquid*, pro, quidque notauimus in commentariis Lucretianis, & in notis Ciceronianis. MEMORAVIT] dixit. RELIQVVM ID AVRI F. QVOD EI PR.] dixit mihi miles id auri, quod ei stipulanti promisissem, reliquum esse factum, id est, reliquum esse quod ei debeatur, & quod ei renumerandum sit, si Bacchis domum reuehi velit, nolitque amplius ei operas dare. HOC, HOC EST QVOD PERACESCIT] hoc, hoc est. epanalepsis ad maiorem vim doloris exprimendam, quod peracescit, id est quod peracerbum, & permolestum est, tralatio est, supra in Aulularia, *Ita mihi pectus peracuit.* HOC AETATIS] hæc ætate. LVDOS FACTVM] me ludificatum, & pro ludis habitum. CANO CAPITE, ATQ. ALBA BARBA] amplificatio rei ab ætate, turpius est enim seni decipi, quàm adolescenti. SERVVM MEVM NON NAVCI] seruum meum, contemtissimum, qui ne nauci quidem est. Quid sit *nauci*, multis verbis docet Festus, quæ longum sit referre, sed summa hæc est, naucum, seu nauci alios tradere, esse id, quod inest in olea nuce: alios, omniū rerū putamen. alios fabæ granum, quod hæreat in fabæ hilo: alios, nucis iuglandis medium dissæpimentum. Deinde profert hæc ex Plauto in parasito pigro, *Ambo magna laude lauti, postremo ambo sumus non nauci.* Idem in Mostellaria, *Quod id esse dicam verbum nauci nescio.* & in Truculento, *Amas hominem non nauci,* Et Ennius, *illic est nugator nihili, non nauci homo.* Carius, naucī pro nihili. Est autē fabæ granum, quum se aperit. Non est autem ita coniunctè legendum, *non nauci facere*, &c. sed diuisim & separatim hoc modo, hoc seruum meum, hominem non nauci, facere esse ausum. Idem in Mostellaria, *Qui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.* ATQ. EGO SI ALIBI PLVS P. &c.] sententia est hæc, atque ego si in alia re plus auri perdiderim, æquiore animo feram, minusque id mihi damnosum esse putem. nunc autem, cum in flagitiis filii tantum auri iacturam fecerim, & a seruo meo ludificatus, atque illusus sim, ferre non possum. SOCIVM AERVMNAE, &c.] socium ærumnæ appellat Nicobulus Philoxenum, quia filius quoque eius Pistoclerus lustris corrumpitur, & alteram Bacchidem amat. quid sit ærumna, supra dictum est. VNDE AGIS?] subintell. te. IOITVR PARI FORTVNA, AETATE VT SVMVS, VTIMVR] ergo, inquit, vt sumus ætate pares, atque æquales, ita parem fortunam experimur. SED TV QVID TIBI'ST?] vel, *tu.* superuacaneum est, & nihil habet, quo referatur. vt sit ἀνακόλουθον: vel subintelligendum est, *dic*, aut aliquod aliud verbum simile. PAR, IDEM EST QVOD TIBI] par, atque adeo idem est, quod tibi par mihi est, immo vero idem quod tibi. NVNQVIDNAM AD FIL. HAEC AEGR. ATT.] nunquid hæc ægritudo, de qua mecum loqueris, propter filium tuum tibi accidit? IDEM MI HI MORBVS IN P.] eadem mihi ægritudo in animo est. AT MIHI CHRYSALVS, OPTIMVS HOMO, &c.] nihil hic quod quidem ad sententiam attineat, deest. sed ad versus integritatem deest fortasse aliquid. optimus homo, quanquam rarius a probatis linguæ Latinæ auctoribus vsurpatur, quam optimus vir, vsur-

vir, vsurpatur interdum tamen verò à M. Tull. Cicerone non semel, vt & bonus homo, exempli causa lib. 1. epist. ad Attic. epist. 2. *Cosinius hic cum de his litteras, valdè mihi bonus homo, & non l..., & amans tui visus est.* Idem lib. 1. ad eundem epist. 15. *Nam si ita statueris, & irritabiles animos esse optimorum saepe virorum, & eosdem placabiles,* &c. Plautus infrà in Mostellaria. *Hominem optimum teneo.* Idem suprà in Capt. *Me hic valere, & seruitutem seruire huic homini optimo:* & item aliis locis quàm plurimis. ID PERIIT] id mihi ægrè est: periit filius meus: id ipsum mihi ægrè est, filium meum periisse. CVM TVO ATQVE AMBO ÆQVE AM. HAB.] cum tuo amicam habet: atque adeo ambo æquè amicas habent. Quidam delent distinctionis notam post verbum *periit*, & sic legunt, *periit cum tuo: atque ambo,* &c. & ita explicant, id mihi ægrè est: periit filius cum tuo atque ambo, &c. sed malim hoc quod sequitur. *atque ambo æquè amicas habent.* accipi tanquam correctionem superiorum verborum, *cum tuo.* Nam cum dicturus videretur, *cum tuo amicam habet*: quod si dixisset, potuisset hoc sic intelligi, Mnesilochum communem cum Pistoclero amicam habere. Idcirco cùm ita cœpisset, *cum hoc,* cõtinuò orationem correxit, & subiunxit, *atque ambo,* &c. HAVD MOROR] non moror te quominus euoces. IVBE SIS] iube si vis. ET POSTES] postes ex quibus constant fores: vel postes accipe limen superum, & inferum: vel postes qui sunt à dextra & læua. Virg. Æneid. 2 *Hærent parietibus scalæ, postesque sub ipsos Nituntur gradibus.*

BACCHIDES II. sorores. NICOBVLVS, PHILOXENVS senes.

Qvis sonitu ac tumultu tanto nomine nominat
Me, atque pultat ædes? Ni. *ego atque hic.* Ba. *quid hoc est*
Negotij? nam ambo quis has huc oues adegit?

Ni. *Ouis nos vocant pessumæ.* So. *pastor harum*
Dormit, cùm hæ eunt sic à pecu palitantes.

Ba. *At pol nitent, haud sordidæ videntur ambæ.*

So. *At tonsæ hæ quidem ambæ vsque sunt.* Ph. *vt videntur*
Deridere nos? Ni *sine, suo vsque arbitratu.*

Ba. *Rerin' ter in anno tu has tonsitari?* So. *pol hodie*
Altera iam bis detonsa certò est. Ba. *vetulæ*
Sunt, thymiamæ. So. *at bonas fuisse credo.*

So. *Viden' limulis obsecro vt intuentur?*

Ba. *Ecastor sine omni arbitror malitia esse.*

Ph. *Meritò hoc nobis fit: qui quidem huc venerimus.*

Ba. *Cogantur quidem intrò.* So *haud scio quid eo opus sit,*
Quæ nec lactem, nec lanam vllam habent. sic sine astent.
Exsoluére, quanti fuere. omnis fructus
Iam illis decidit. non vides vt palantes
Solæ liberè grassentur? quin ætate credo esse mutas:
Ne balant quidem. cùm à pecu cætero absunt. Sa. *stultæ atque haud malæ*
videntur.

Ba *Reuortamur intrò soror.* Ni. *illico ambæ manete. hæ oues volunt vos.*

Ba. *Prodigium hoc quidem est humana nos voce appellant oues.*

Ph. *Hæ oues vobis malam rem magnam, quam debent, dabunt.*

Ba. *Si quam debes, te condono, tibi habe, nunquam abs te petam.*
Sed quid est quapropter nobis vos malum minitamini?

Ph. *Quia nostros agnos conclusos istic esse aiunt duos.*

Ni. *Et præter eos agnos, meus est istic clam mordax canis:*
Qui nisi nobis producuntur, iámque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, iam in vos incursabimus.

Ba. *Soror, est quod te volo secretò.* So. *eho amabo.* Ni. *quò illæ abeunt?* Ba. *senem*
illum
Tibi dedo vlteriorem, lepidè vt lenitum reddas, ego ad hunc
Iratum aggrediar. possumus nos hos intrò inlicere huc? So. *meum*

Pensum ego lepidè accurabo, quanquam odiosum est mortem amplexari.

Ba. Facito vt facias. So. taceas tu tuum facito, ego quod dixi, haud mutabo.

Ni. Quid illae illic in consilio duae secreti consultant?

Ph. Quid ais tu homo? Ni. quid me vis? Ph. pudet dicere me tibi quiddam.

Ni. Quid est quod pudeat? Ph. sed amico homini tibi quod volo, credere certum'st.
Nihili sum. Ni. istuc iampridem scio. sed quid nihili sis, memora.

Ph. Tactus sum vehementer visco, cor stimulo foditur. Ni. pol tibi
Multo aequius est coxendicem.
Sed quid istuc est? etsi iam ego ipse quid sit, propè scire puto me,
Verum audire etiam ex te studeo. Ph. Viden' hanc? Ni. video. Ph. haud
mala'st mulier.

Ni. Pol verò ista mala, & tu nihili. Ph. quid multa? ego amo. Ni. an amas. Ph. ne cas.

Ni. Tu homo putidus amator istac fieri aetate audes? Ph. qui non?

Ni. Quia flagitium'st. Ph. quid opus verbis est? meo filio non sum iratus,
Neque te tuo est aequum esse iratum si amant, sapienter faciunt.

Ba. Sequere hàc. Ni. eunt, eccas tandem probri perlecebrae & persuastrices.
Quid? nunc etiam redditis nobis filios & seruum? an ego
Experior tecum vim maiorem? Ph. abin hinc?
Non homo tu quidem es, qui istòc pacto tam lepidam illepidè appelles.

Ba. Senex optime, quantum'st in terra, sine hoc exorare abs te,
Vt istuc delictum desistas tantopere ire opugnatum.

Ni. Nisi abeas, quanquam tu bella es, malum tibi magnum dabo iam. Ba. patiar,
Non metuo ne quid mihi doleat, quod ferias. Ni. vt blandiloqua est!
Hei mihi metuo. So. hic magis tranquillu'st.
I hàc mecum intrò: atque ibi, si quid vis, filium concastigato.

Ni. Abin' à me scelus. Ba. sine mea pietas exorem. Ni. exores tu me?

Ba. Ego quidem ab hoc certè exorabo. Ph. immò ego te oro, vt me intrò abducas.

So. Lepidum te. Ph. at scin, quo pacto me ad te intrò abducas? Ba. mecum vt sis.

Ph. Omnia, quae cupio, commemoras. Ni. vidi ego nequam
Homines, verùm te neminem deteriorem. Ph. ita sum.

Ba. I hàc mecum intrò, vbi sit tibi lepidè victibus, vino atque vnguentis.

Ni. Satis satis iam vostri'st conuiuij, me nihil poenitet, vt sim acceptus.
Quadringentis Philippis filius me & Chrysalus circumduxerunt,
Quem quidem ego, vt non excruciem,
Alterum tantum auri non meream.

Ba. Quid tandem, si dimidium auri redditur? ísne tu hàc mecum
Intrò, atque vt eis delicta ignoscas? Ph. faciet.

Ni. Minimè. nolo, nihil moror. sine sic, malo illos vlcisci ambo.

Ph. Etiam tu homo nihili, quod dij dant boni caues culpa tua amissis?
Dimidium auri datur, accipias: potésque, & scortum accumbas:

Ni. Egón', vbi filius corrumpatur meus, ibi potem? Ph. potandum est.

Ni. Age iam id, vt ut est, & si est dedecorum, patiar facere. inducam
Animum. egón', cùm haec illo accumbet, inspectem? Ba. immò equidem
pol tecum
Accumbam, te amabo, & te amplexabor. Ni. caput prurit: perij.
Vix negito. Ba. non tibi venit in mentem, amabo, si dum viuas,
Tibi bene facias, iam pol id quidem esse haud perlonginquum:
Neque si hoc hodie amiseris, post in morte id euenturum esse vnquam?

Quid

Ni. *Quid ago.* Ph. *quid agas? rogitas etiam?* Ni. *libet, & metuo.* Ba. *quid metuis?*
Ni. *Ne obnoxius filiô sim, & seruo.* Ba. *mel meum, amabo. isthaec fiunt.*
Tuus est. vnde illum censes sumere, nisi quod tu te i i dederis?
Hanc veniam illis sine te exorem. Ni. *vt terebrat? satin' offirmatum*
Quod mihi erat, id me exornat? tua sum opera, & propter te improbior.
Ba. *Nusquam tu à me auelles, satin' ego istuc habeo offirmatum?*
Ni. *Quod semel dixi, haud mutabo.* Ba. *it dies, ite intro accubitum.*
Filij vos expectant intus. Ni. *quàm quidem actutum emorimur.*
Ba. *Vesper hic est, sequimini.* Ph. *ducite nos quo lubet, tanquam quidem addictos.*
Ba. *Lepidè ipsi hi sunt capti, suis qui filiis fecere insidias. ite.*

NOMINE NOMINAT ME] nominatim me appellat. Sic Virgil. libro 4. *& nomine Dido Saepe vocatu- rum.* ATQVE PVLTAT AEDEIS?] & pulsat aedeis? QVIS HAS HVC OVEIS ADEGIT?] quis has oueis huc compellit? oueis appellat senes duos, Nicobulum & Philoxenū, propter canitiem, vel potius propter fatuitatem & stultitiam. est enim hoc animal stolidissimū. Etiam Graeci stolidos & fatuos προβάτα vocant. A PECV PALITANTEIS] à pecu, id est à grege. à pecore. palitantes, id est, errantes, crebrò palantes, *palitor, as,* seu palitor, ris, frequentatiuū verbum, à palo, as, seu palor, ris: vt mussito, as. à musso, as. cantito, as. à, cāto, pipito à pipo: quod à Catullo vsurpatū est in carmine de passere Lesb. *At solam dominam vsque pipitabat.* quanquam legitur quoque *vsque pipulabat.* Quanquam Carisiu lib. 1. institutionum gramm. hunc locum proferens in voce *pecu,* videtur legisse *balitantes.* quae lectio si recta est, balitantes à verbo balo. as, erit frequentatiuum à verbo balo, as ego palitantes retineo. NITENT] nitida cute sunt, nō scabra neque horrida. TONSAE] ambiguum. nam significat hos senes. à filiis & seruis compilatos & auro emunctos esse. SINE SVO VSQVE ARBITR.] sine, derideant nos. vt eis lubebit REARIN', &c.] rerisne, id est arbitrarisne, &c. TER IN ANNO] Sic M. Tull. pro Roscio Amerino, *Vnde vix ter in anno audire nuntium possumus.* TONSIT A R I] argento emungi ambiguè dictum. ALTERA IAM BIS DETONSA, &c.] significat Nicobulū alterum senem, Mnesilochi patrem à Chrysalo seruo bis & delusum & auro emunctum esse. VETVLAE SVNT, THYMIAMA] vix latum vnguem à vetere scriptura discessi. Nam ex thymiamae, quae scriptura in codicibus manuscriptis reperitur omnibus, excepto vno atque altero, qui habent *Chymiama.* ego thymiama feci. Est autem thymiama suffimentum, & odor incensus ex aliquo aromate, aut re aliqua grati odoris, quae incenduntur autem, arida sint, necesse est. hos senes igitur significat esse ita macros atque aridos, vt thymiamatis vsum praebere si incendantur, possint. Libri vulgati habent *thymiana:* quod quid sibi velit, arbitror hominem scire neminem. Adrian. Turneb tamen lib. aduersar. 24. cap. xi. scribit thymianas oueis dici videri à thymo. Nam in Narbonensi Gallia, inquit ille lapidei campi thymo bundabant, eóque infinita pecudum millia conueniebant. thymianae, tamen hic malę erunt, credo, propter longinquitatem vix marcescentes. Thymiamae se in veteribus libris reperisse scribit Ioachimus Camerarius vtriusque linguae hodie princeps; quae vox quid significet, consulendum Apollinis oraculum, nisi thymum amītes expirces. ac vidi qui thymiama defenderent, vt rei diuinae aptas, quales à parcioribus emebantur viliores ac macriores, &c. Haec igitur ille. Ego autem in iis sum, qui thymiama tueor ac defendo: atque equidem, si bene memini, hac ipse de re cum eo, aliquanto ante quam è vita excessisset, locutus sum, duxique *thymiama,* defendi posse, sine graui veteris scripturae iniuria. quod ille mihi assentiebatur, vt scriptum reliquit, sed quod idem testatum reliquit *thymiana* magis probauit, à quo dissentio. AT BONAS FVISSE CR.] at pingueis fuisse credo. LIMVLIS] limulis oculis. vel minus quàm limis, vel valde limis. Limus oculus autem, id est obliquus, transuersus. Terent. Eun. *Ego limis adspecto sic per flabellum clanculum.* ad quem locum legendus Donatus SINE OMNI MALITIA ESSE] minimè malos esse ἀκάκους *ad decipiendum facileis.* COGANTVR QVIDEM INTRO] cogantur, id est compellantur, intro cogantur. dixit, quasi loquēs de ouibus. Virgil. in Palamone. *Tityre coge pecus.* Idem in Melibaeo, *Compulerántque greges Corydon & Thyrsis in vnum.* HAVD SCIO, QVID EGO OP. S. QVAE NEC LACTEM, &c.] non video quamobrem has oueis expediat intro cogi, quippe quae nec lac, nec lanam habeant. Lac non habent quia sunt vetulae, & senio confectae. Lanam, quia sunt probè attonsae. haec lactis, is, dixerunt veteres, vt ex hoc loco apparet & hoc lacte, is, & lac, lactis. Quidam tamen hic nec *lacte,* legi volunt. nam *lactem* nusquam alibi reperiri, nisi forte apud Apuleium libro 8 *Sinu stipes recepe paulo: necnon & vini cadum, & lactem, & caseos & farris, & siligi[illegible] aliquid.* Idem eodem lib. *neque casu. Dea peregrina Stomachus, vt quorundam hominum lactem fit illa sanguinem conspiceret asininum.* Idem eodem lib. *lacte* posuit in neutro, ibi, *cum rogauit vnus è nostris, haberétne lacte vel adhuc liquidum, vel in caseum recentem inchoatum.* Sic Plautus in Menaechmis. *Neque aqua aqua, neque lacte est lactis, crede mihi vsquam simil*[illegible]*, Quàm hic tui est.* Idem in Milite glor. *Tam similem quàm lacte lactis est.* Carisius lib. 1. institutionum grammatic. nullum alium rectum casum huius vocis agnoscere videtur, quàm *lac,* aut *lacte,* profertque auctoritatem Catonis. *Et in Italia oteras capras lactis alium habere.* quare existimarim hic scribendum & legendum *lactē.* EXSOLVERE QVANTI P.] exsoluere pretium, quanti emptae sunt, id est, tantum lactis & lanae postquā emtae sunt, eis detractum est, vt pretium quo emtae sunt, exsarcierint: nihilne amplius eis detrahi potest. VT PALANTES] quo pacto errātes. GRASSENTVR] grassari propriè est, incedere, ambulare. Afr. *consimili grassantur via.* Sallustius Iugurt. princ. *Qui vbi ad gloriam virtutis via grassatur, abunde pollens, potensque & clarus est.* MVTAS] quia non balāt, vt statim subiicit Virg. lib 9. Aeneid *Molle pecus mutúmq metu.* Idē 12 *stat pecus omne metu mutū.* ATQVE HAVD MALAE] & minimè malae: hoc est, non malitiosae: *non* ἀκάκους, significat esse stultas, vt iam dixit. Alij sic, haud malę, i. nō deformes. ILLICO AMBAE M.] iam iā ambae

consistite, neque domum regredimini. MALAM REM MAGNAM Q.D.D] sic infrà, *nisi abeas, quamquam tu bella es, malum tibi magnum dabo iam.* Idem in Casina, *dabo μέγα κακὸν, vt opinor, nisi resistit.* atque ita intelligendum est illud epigramma, quod est in Priapeis, *quod moneat non est, quia si fur a'ter ipse Grandia mala, tibi macra brachia dabo.* id est mā a, priore syllaba producta, grandia dabo tibi breuia, id est, priore syllaba breui, hoc est, dabo tibi non grandia mālā priore syllaba longa, sed grandia mala priore syllaba breui. vel sic, mala grandia quæ sunt macra, id est, longa in priore syllaba, dabo tibi brachia, hoc est, breuia. paucis verbis hoc dicit, grandia mala (prior syllaba breui) tibi dabo. sed ne quid dissimulem, id epigramma ita primus omnium & emendauit, & explicauit Petrus Victorius libro 11. Variar. cap. 17. Nam vulgò sic legebatur, grādia mala tibi brachica mala dabo. TE CONDONO] tibi remitto: tibi gratiam facio. NOSTROS AGNOS] nostros filios. in allegoria manet. MORDAX CANIS] Chrysalus, qui non solum latrare, sed etiam mordere consueuit. ARIETES TRVCES ERIMUS] petemus vos cornibus, vt arietes: & vt mox subiicit, in vos incursabimus: suprà in Asinaria princip. *vbi homines mortui incursant boues* SECRETO. magis seorsum ab his senibus. hinc secretum petere TIBI DEDO VLTERIOREM] trado tibi in potestatem senem remotiorem, nempe Philoxenum Sed Priscianus libro 3. hunc locum proferens, legit *veteriorem*, & libro 6. vbi profert hæc verba Catonis ex libro 1. Origin. *Antemnae veterior est quàm Roma* LEPIDE VT LENITVM REDD. vt sæuum & iratum lenias, & placatum reddas INLICERE] illecebris & blanditiis nostris attrahere? MEVM PENSVM &c.] meum munus belle adnumerabo. tralatio est à lanificio. MORTEM AMPLEXAR:] mortem, id est, senem capularem & Acheruntieum, & decrepitum. senem exsanguem, & frigidum, & mortuo, quàm viuo similiorem Sic lepidè Stratodicus ille locum insalubrem notans & vellicans, & homines valdè pallidos, mortuos appellans, inuersa sententia, dixit tam salubrem esse, vt etiam mortui in eo ambularent: cum significaret ex hominum eius loci pallore, & liuido colore eam regionem esse insalubrem & morbidam FACITO VT FACIAS] Philoxenum lenito. EGO QVOD DIXI, HAVD MVTABO] ego ab eo quod dixi, non discedam, seu desistam, non mutabo sententiam aut consilium Terent Andr. *haud muto factum.* PVDET DICERE ME TIBI QVID.] Philoxenus hic incipit amare vnam ex Bacchidibus. CREDERE] committere, aperire consilium reconditum, occultum atque arcanum. CERTVM'ST] deliberatum est. NIHILI SVM] nequam sum, quia senex amore captus sum SED QVID NIHILI SIS, MEMO.] sed dic quamobrem nequam & nullius pretij sis. TACTVS SVM VEHEMENTER VISCO] valde amore captus sum. translatum ab auibus, quæ visco contractæ capiuntur. COR STIMVLO F.] animus amore, tanquam stimulo pungitur & sauciatur. POL TIBI MVLTO AEQVIVS COXENDIX] pol multo æquius est tibi coxam stimulo fodi, vt equo tardius eunti, aut vt asino pigro, debet tibi coxendix potius stimulo fodi, quàm cor aut animus. HAVD MALA'ST MVLIER] haud deformis, neque inuenusta est mulier. POL VERO ISTA MALA] mala, quia improba & impudica, ambiguum nomen, mala. QVID MVLTA] quid multa tibi dicam? NECAS] necas me, cum toties rem eandem à me iterari postulas. HOMO PVTIDVS] homo fœtidus, & qui ætate putorem contraxisti. nonnulli libri habent, putridus, AVDES?] τολμᾷς, [illegible] non dubitas? non vereris? QVIA FLAGITIVM'ST] quia turpe factum est senem amare flagitium, facinus rubore suffundens, & dedecus importans. SI AMANT, SAPIENTER F.] sic in Menechm. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* SENE sanè *sapit.* Horatius oda 7. lib. 1. *Sic tu sapiens finire memento Tristitiam, vitaque labores Molli, Plance, mero.* Idem oda 11. eiusdem libri. *Sapias: vina liques, & spatio breui Spem longam reseces.* PROBRI PERLECEBRAE, ET PERSVA.] probri perlecebræ, id est, quę ad probrum suis blanditiis pelliciant: & persuastrices, quæ probrum persuadent. sup. in Asin. *Te perdam ego & filiam. Perlecebra permities adolescentium, exitium.* à supino *persuasu* fecit verbale fœmininum *persuastrix* interposito t. Fortunatianus Rhetor. lib. 3. appellat, hoc διανοίας [illegible], diaphoron, inquit, vt si quis dicat *persuastrices es, praestriatrices, atque seductrices, tigres:* talia sunt illa tonstrix, &c. VIM MAIOREM?] vim, cui pares esse non possitis? vim quam ferre non possitis? vim maiorem commemorant etiam iurisconsulti, cui apponitur vis sestucaria. NON HOMO TV QVIDEM ES, &c.] non tu quidem homo es, sed fera aut saxum, qui &c. SENEX OPTIME QVANTVM'ST IN T.] senex, quos terra gerit optime, vel optime omnium hominum, quantum est hominum in terra. sic ferè Horatius loquitur oda 5. Epod. *At ò deorum quidquid in cælo regit Terras, & humanum genus.* Idem Sat. 6 lib. 1. *Non quia Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos Incoluit fines, nemo generosior est te.* &c Terent. Heaut. *Vt te omnes equidem dij, deaque quantum'st, Syre Cum istboc inuento, cumque incepto perduint.* Catull ad Verann. *O quantum est hominum beatiorum.* &c. Plaut. in Capt. *oh mihi Quantum'st hominum optimorum optime* Idem in Rud. *Eris ò sane natum quantum'st hominum sacrilegissime* EXORARE ABS TE] impetrare abs te DELICTVM] filij tui. TANTOPERE RE OPPVGNATVM] tantopere oppugnare. Terēt. Andr *Cur te is perditum?* NON METVO, NE QVID MIHI DOL. QVOD F.] non metuo ne qua mihi corporis pars doleat, quam tu percutias: quia vel nullam mihi corporis partem feries: vel si feries, æquo animo feram: vel eam mihi corporis partem feries, quæ virilis impetus non resentiet, & ea parte tui corporis feries, quæ nulli vnquam fœminæ exitio fuit. HIC MAGIS TRANQVILLVM'ST] hic Philoxenus: lenior & facilior est, minus sæuus est, minus iracundus, aut truculentus est. CONCASTIGATO] castigato. ABIN' A ME S. PLVS?] abisne a me scelestus? VIDI EGO NEQVAM HOMINES &c] vidi ego alios improbos, & nullius pretij homines: sed te deteriorem, seu nequiorem non vidi. ITA SVM] talis sum. Terent Phorm. *Si sum sit, pacato sitre.* Idem ibid. princip. *sic est ingenium* Idem in Andr. *si vita erat.* Cic. pro Rosc. Amer. *si vita hominum est.* enallage, aduerbium pro nomine adiectiuo. VT SIT TIBI LEPIDE VID. &c.] vt lepide accipiaris, epulis, vino, & vnguentis. SATIS SATIS IAM VOSTRI'ST. &c.] conuiuium vestrum non moror conuiuium vestrum non desidero. MENIHIL PORN. VT SIM ACC.] ironia est. hoc enim significat, non video mihi male à vobis acceptus, non queror de vobis, me à vobis parum laute acceptum, *me nihil paenitet,* hic valet, non queror, non parum mihi videtur. hæc autem verborum sententia est si verba, & id quod verbis significatur, spectes: sed si sensum eius qui loquitur, inspicias & consideres, hæc satis me expilastis, dum filium meū amore irretitum, tenetis si satis me vos & filius, & seruus meus magnifice decepistis, circumuenistis, & spoliastis. CIRCVM-

CIRCVMDVXERVNT] circumuenerunt: emunxerunt. QVEM QVIDEM EGO VT NON EXCR. ALTERVM T. AVRI N. M.] id est, quem vt non excruciem. si quis mihi alterum tantum auri, quantum perdidi, donet, accipere nolim. alterum tantum auri, quantum amisi, lucrifacere, aut mercedis, pretiive nomine accipere nolim. vt Chrysalum non excruciem. altero tanto auro, quantum amisi, conduci non possum, vt Chrysalum non excruciem non meream. id est, non accipiam in mercedem, seu mercedis loco, seu pro mercede. si quis mihi hanc mercedem offerat, tantum auri, quantum amisi. & preterea alterum tantum me Chrysalum excruciem, ego eam mercedem accipere nolim. Notauimus hoc loquendi genus in comment. Horat. ad epist. 18 lib. 1 ibi, *pretium aetas altera sordet.* ISNE TV HAC M.] id est, continuóque per hoc ostium mecum domum intrabis? præsens tempus, pro futuro. *ibisne tu* pro ibisne tu. ATQ. VT EIS DELICTA IGNOSCAS] vel, *atque*. hic valet *statim*, vt & alibi: vel accipiendum pro *etiam*, hoc modo. hàc isne hàc mecum intrò etiam vt eis delicta ignoscas? quasi dicat, ergo multo magis, vt bene, & lepidè accipiaris, vel aliquid tale subintelligendum est, vt tibi facias bene, ante, *atque vt eis delicta*, hoc modo, isne mecum intrò, primum vt tibi facias bene, deinde vt filio, & seruo tuo delicta ignoscas? MINIME] minimè eo. NIHIL MOROR] ne si alterum tantum quidem auri mihi reddatur, quantum amisi, introire, & illis ignoscere velim. SINE SIC] sic *αὔτως* vel *οὕτως δεικτικῶς* gestu enim est adiuuandum, cum ab actore pronuntiatur, vt illa, *Tantillum puerum huius non faciam*, & similia notat Donatus ad illud Terent. in Andr. *Mirabar hoc, si sic abiret.* AMBO] ambo, pro ambos, antique, vt sæpe alibi. ETIAM TV HOMO NIHILI QVOD DII DANT BONI, CAVES CVLPA T. A.?] sic legendum, non vt vulgò, *caue*, & amissis. cum interpunctione vnica enuntiationem significante. sententia autem hæc est, etiam tu homo nullius pretij non caues, ne, quod dij tibi dant boni, culpa tua amiseris. QVOD DII DANT BONI] dij ab Homero, *δωτῆρες ἐάων*, id est, largitores bonorum, dicuntur non semel. AMISSIS] amiseris. POTESQVE] & potes, à verbo poto, as. ET SCORTVM ACCVMBAS] & scorto accumbas. vel ad scortum, id est, prope scortum cubes. veteres enim non repetebant præpositiones, si iam verbis erant additæ: vt *adigere arbitrum*, dicebant, non adigere ad arbitrum. VTVT EST] quale cunque est. ESTI EST DEDECORVM] dedécorum, syllaba, quæ antecedit vltimam, breui, hoc est, cum dedécore coniunctum. vtitur eodem nomine & Cornelius Tacitus. PATIAR FACERE] patiar me facere, patienter, & æquo animo faciam. INDVCAM ANIMVM] inducam animum facere, seu potiùs vt faciam à me impetrabo, vt faciam. mihi persuadebo, vt potem & accumbam scorto. EGÓN', CVM HAEC CVM ILLO ACC. &c.] egóne possim inspectare, cum Bacchis cum filio meo cubabit? proinde ac si dicat, non potero quidem animum inducere, vt potem, & scorto accubem: sed vt filium inspectem scorto accubantem, non potero. vel dic, senem, postea quam dixit, se animum inducturum, vt potet, &c. se ipsum reprehendere, propter rei turpitudinē, cùm cogitat, fore, vt potans, & cubans cum scorto, eadem opera, eodémque tempore filium quoque vnà potantem, & cubantem inspectet, & vicissim ab illo inspectetur. vel dic, (quod magis probo) senem iam corruptum, tacitè significare, se nolle idcircò ingredi, aut se minus libenter ingredi, quod videat se spectatorem fore tantum, non etiam actorem. velle se autem non inspectare filium cum Bacchide cubantem, & osculantem, sed ipsum cum Bacchide cubare, & eam amplexari. CAPVT PRVRIT: PERII] vel significat, se libidine prurire, & voluptatis illecebra titillari: vel potius, se ad flagitium aggredi, cum capitis periculo coniunctum: &, quod si rescifcat vxor, sua salus & vita in discrimen ventura sit. sic seruus Sceledrus in Mil. Glor. suo tergo timens, *Timeo quid rerum gesserim hic: ita dorsus totus prurit.* VIX NEGITO] *negito*, frequentatiuum, à verbo nego, as. NON TIBI VENIT IN MENTEM] &c. sententia Epicuro digna. significat enim idem quod Sardanapalus sepulcro suo incidi iussit, dum per Parcas licet edendum, bibendum, ludendum: post mortem enim nullam esse voluptatem. Sic Lucretius libr. 3. *Hoc etiam faciunt, vbi discubuere tenéntque Pocula sæpe homines, & inumbrant ora coronis, Ex animo vt dicant: breuis est hic fructus homullis. Iam fuerit, neque post vnquam reuocare licebit.* & Horat. epist. 2. libr. 2. *At potiùs puer vt festis quinquatribus olim. Exiguo, gratóque fruaris tempore raptim.* SI DVM VIVAS, TIBI BENE F.] si tantisper dum vita, & lucis vsura fruare, te molliter, & iucundè accipias, tuóque animo obsequaris, & morem geras. ESSE HAVD PERLONGINQVVM] non esse admodum diuturnum, quia hæc vita scilicet breuis est, & anni nostri fugaces. NEQ. SI HOC HODIE AMISERIS, PÓST IN MORTE ID EVENT. E. V.?] id est, neque, si hodie, id est, dum tu viuis, & dum tibi potestas datur (nam dies crastinus lōgè abest à nobis. neque est in cuiusquam potestate) amiseris fructum voluptatis, eū vnquam postea, te mortuo, tibi euenturum? in morte, id est, te mortuo. nonnulli hæc non intelligentes, legi volunt, *neque si hoc hodie amiseris, post mortem id euenturum esse vnquam*, quam coniecturam, quamuis non damnem, tamen receptam tueor. QVID AGO?] dubitantis & cōsultantis sermo. M. Tull. in Quinctiana. *Qui istime ad vadimonium non venit, quid ago? Si me hercule hæc duo verba fecisses, quid agoi? respirasset cupiditas, atque auaritia paullulum.* LIBET ET METVO] talis describitur ab Aristotele incontinens lib. 7. de Moribus. in quo pugnat cum libidine ratio talis est. ille adulter apud Horat. Sat. vlt. lib. 2. *Metuens induceres, atque altercante libidinem, rem scissa Sauera.* talis denique Verr. apud M. Tull. libr. 2. act. vlt. Itaque æstuabat dubitatione: versabat se in vtramque partem, non solum mente, verumetiam corpore, vt omnes qui aderant intelligere possent in animo eius metum cum cupiditate pugnare. NE OBNOXIVS FILIO SIM, ET S.] ne filius, & seruus habeant me in sua potestate: ne sub filij & serui imperio, ac ditione sim: ne filius, & seruus iam missi sint domini. quod fiet, si idem peccaro, quod in eis reprehendo, & si meorum flagitiorum sint cōscij, participes ac socii. Quod Marc. Tull. pluribus verbis ōstendit in oratione pro M. Cœlio. *Quis enim hoc non videt, iudices, aut quis ignorat in eiusmodi domo, in qua materfamilias meretricio more viuat: in qua nihil geratur, quod foras proferendum sit: in qua lustra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque flagitia versentur. hic seruos non esse seruos? quibus omnia committantur, per quos gerantur, qui versentur ij, iidem in voluptatibus: quibus occulta credantur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus ac luxuria redundet?* Ex quib. Ciceronis verbis intelligere licet id, quod hic breuius dicitur, eos dominos qui seruis suis, & cæteris, in quos habent imperium ac potestatem, consciis, flagitia, aut scelera aliqua admittunt, eadem opera ius suum illis imperandi amittere, & iis obnoxios fieri, adeò vt eos metuant potius, quam ab iis metuantur, neque si quid illi grauius peccent, de iis pœnas sumere audeant. MEL MEVM] mea iucunditas: mea voluptas. ISTHAEC FIVNT]

isthæc sunt vsitata: isthæc sunt humana. Sic Terent. in Heauton. *Vulgò id faciunt.* VT TEREBRAT?] vt me quasi terebrando cogit? quo pacto mihi animum blandis suis dictis perfodit, & perforat? tralatio est. sic in Persa, *Nunquam hercle istuc exterebrabis tu, vt sis peior, quàm ego sum.* SATIN', OFFIRMATVM QVOD MIHI ERAT, &c.] nónne planè, quod mihi erat fixum, & stabile, id ne faciam, me exorat? ET PROPTER TE] id est, tua culpa. SATIN' EGO HABEO IST. OFF.] nónne ego habeo istuc fixum, atque immotum? QVOD SEMEL DIXI, HAVD MVTABO] Quod semel dixi, non reuocabo, neque me pœnitebit esse dictum. τὸ ἐμοὶ ἅπαξ εἰρημένον, ἐκ ἔστι παλινάγρετον, vt dicam ἑλληνικῶς, ὃ δ᾽ ἀπεῖπον sic suprà non longè, *ego, quod dixi, haud mutabo.* Horat. in carmine sæcul. *Vósque veraces cecinisse Parcæ Quod semel dictum est stabilisque rerum Terminus seruat: bona iam peractis iungite fata.* IT DIES] Catull. in Epithalamio Iuliæ, & Manlii, *sed abit dies. Perge, ne remorare.* QVAM QVIDEM AC TVTVM EMORIMVR?] describitur incontinentis ingenium, qui vult, & non vult. Optat enim hic senex emori potius quàm vt testibus filio ac seruo scortetur, ac potet, qui tamen modò exoratus est ab altera ex Bacchidibus, vt sibi benefaciat. quidam legi volunt, *quam quidem actutum emorimur?* id est, cur non continuo emorimur? sed nihil mutare ausim, libris inuitis, cùm præsertim ex scriptura recepta eadem ferè sententia eliciatur, atque ex illa. Nam hæc verba *quàm quidem continuò emorimur?* nihil aliud mihi significare videntur, quàm quod dixi, satius est nos continuò emori, quàm tanta flagitia admittere filiis & seruis nostris arbitris. VESPER HIC EST: SEQVIM.] domi nostræ vesper est. sequimini, vt nuptiæ fiant. Vesperi sponsa domum viri ducebatur: & vesperi canebatur Hymenæus. Catull. in carm. nupt. *Vesper adest, iuuenes, consurgite: vesper Olympo Exspectata diu vix tandem lumina tollit. Surgere iam tempus, iam pingueis linquere mensas. Iam veniet virgo, iam dicetur hymenæus,* &c. Virgil. Pharmaceut. *Mopse nouas incide faces: tibi ducitur vxor, Sparge marite nuces: tibi deserit vesperus Oetam.* TAMQVAM QVIDEM ADDICTOS] addicti dicebantur, qui cum æs alienum dissoluere non possent, à prætore damnati, & creditoribus dediti. seu addicti erant ea lege, vt eis seruirent, & operas darent: donec ei satisfecissent. Itaque licebat creditoribus debitores sibi addictos in vincula conijcere, quò liberet ducere, verberare, fame necare denique, maximè ante legem xii. tab. non solùm autem prætor in tribunali addicebat, sed etiam præco in auctione, suprà in Capt. *Quasi fundum vendens, meis me addicam legibus.* M. Tull. pro C. Rabirio Posthumo in extr. *Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Posthumi nummo sestertio sibi addici velit?*

GREX.

Hi senes nisi fuissent nihil iam inde ab adolescentia,
Non hodie hic tantum flagitium facerent canis capitibus:
Neque adeò hæc faceremus, ni antehac vidissemus fieri,
Vt apud lenones riuales filiis fierent patres.
Spectatores, vos valere volumus, & clarè applaudere.

NISI FVISSENT NIHIL] nisi fuissent nequam, & nullius pretii, &c. nihil, οὐδὲν, οὐδενός sed legendum fortasse est, nihili. CANIS CAPITIBVS] suprà *cano capite, atque alba barba.* Tibul. Elegia. I. *Dicere nec cano delicias capite.* APVD LENONES] apud lenones habitabant Bacchides, & similes meretrices. RIVALES FILIIS FIERENT PATRES] nefarium & tetrum, patrem & filium cum eadem fœmina rem habere, quod est, esse riualeis. Tale ferè est illud in Cluentiana, *Vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex.* & illud Tragicum, *Iocasta eiusdem vxor & mater.*

FINIS BACCHIDVM.

MOSTEL-

MOSTELLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

TRANIO seruus.	DELPHIVM meretrix.
GRVMIO seruus.	THEVROPIDES senex.
PHILOLACHES ad.	SIMO senex.
PHILEMATIVM mer.	DANISTA.
SCAPHIA ancilla.	PHANICVS arduorsitor.
CALLIDAMATES adol.	SERVVS alius.

PVER.

ARGVMENTVM.

MANV misit emptos suos suos amores Philolaches,
Omnémque absente rem suo absumit patre.
Senem, vt reuenit, ludificatur Tranio
Terrifica monstra ait videri in ædibus,
Et inde primùm emigratum esse interuenit
Lucripeta fœnus fœnerator postulans.
Ludúsque rursum fit senex. nam mutuum
Acceptum dicit pignus emtis ædibus,
Requirit quæ sunt. ait vicini proxumi.
Inspectat illas. pòst se derisum dolet,
Ab sui sodale gnati exoratur tamen.

SVOS AMORES] suas delicias, τὰ αὐτοῦ παιδικὰ, suam amicam, Philematium. PHILOLACHES] adolescēs, Theuropidæ filius, aberat autem tum Theuropides, cùm Philolaches amicam suam emtam manumisit. REM] familiarem. SVO ABS. P.] suo patre, Theuropide. SENEM] Theuropidē. TRANIO] seruus. TERRIFICA MONSTRA] terribilia monstra. hinc fabula Mostellaria dicta, quasi monstellaria. LVCRIPETA] lucrum petens, lucri studio deditus. FOENERATOR] danista, qui non nominatur. LVDVSQVE RVRSVS FIT SENEX] & rursum senex ludificatur, fit ludus, seu, fit ludi: hoc est, illuditur. MVTVVM ACCEPTVM DICIT L.] pecuniam mutuò acceptam dicit seruus Tranio, vt esset pretiū emptarū ædiū. REQVIRIT QVAE SVNT] senex, quæ sunt eæ ædes. AIT VICINI PROXVMI] pecunia illa ait emtas esse ædeis proximi vicini, Simonis. INSPECTAT ILLAS] Theuropides ædeis vicini proximi inspectat, putans eas à filio esse emtas. AB SVO SODALE GNATI] à callida mente. EXORATVR] ne quid grauius in filium, & Tranionem iratus statuat, placatur, lenitur.

ACTVS PRIMVS.

GRVMIO, TRANIO, serui duo.

Exi è culina sis foras mastigia,
Qui mihi inter patinas exhibes argutias.
Egredere herilis pernicies ex aedibus.
Ego pol te ruri, si viuam, vlciscar probè.
Exi, inquam, nidor è culina, quid lates?
Quid tibi, malum, hîc ante aedes clamatio est?
An ruri censes te esse? abscede ab aedibus,
Abi rus, abi directè, abscede ab ianua.
En hoccine volebas? Gr. perij, cur me verberas?

Tr. *Quia tu vis. Gr. patiar. sine modò adueniat senex*
Sine modò venire saluom, quem absentem comes.

Tr. *Nec verisimile loquere, nec verum, frutex,*
Comesse quenquam vt quisquam absentem possiet.

Gr. *Tu vrbanus vero scurra, deliciae populi,*
Rus mihi tu obiectas? sanè credo Tranio
Quod te in pistrinum scis actutum tradier.
Cis hercle paucas tempestates Tranio,
Augebis ruri numero genus ferratile.
Nunc dum tibi lubet, licetque, pota, perderem,
Corrumpe herilem filium, adolescentem optimum,
Dies noctesque bibite, pergraecamini,
Amicas emite, liberate, pascite
Parasitos, obsonate pollucibiliter.
Haeccine mandauit tibi cùm peregrè hinc yt senex?
Hoccine modo hic rem curatam offendes suam?
Hoccine boni esse officium serui existimas,
Vt heri sui corrumpat & rem & filium?
Nam ego illum corruptum duco, quom his factis studet:
Quo nemo adaequè iuuentute ex omni Attica
Antehac est habitus parcus, nec magis continens:
Is nunc in aliam partem palmam possidet,
Virtute id factum tua & magisterio tuo.

Tr. *Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio est?*
An ruri, quaeso, non sunt, quos cures, boues?
Lubet potare, amare, scorta ducere,
Mei tergi facio hoc, non tui fiducia.

Gr. *Quàm confidenter loquitur? vae. Tr. at te Iuppiter,*
Dique omnes perdant. oboluisti allium.
Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis,
Canis. capra, commistae. Gr. quid tu vis fieri?
Non omnes possunt olere vnguenta exotica,
Si tu oles: neque superior, quàm herus, accumbere,
Neque tam facetis, quàm tu viuis, victibus:

Tu tibi

Tu tibi istos habeas turtures, piscen, aueis:
Sine me alliatum fungi fortunas meas.
Tu fortunatus, ego miser: patienda sunt.
Meum bonum me, te tuum maneat malum.

Tr. *Quasi inuidere mihi hoc videre Grumio:*
Quia mihi bene est, & tibi male est, dignissimum est
Decet me amare, & te bubulcitarier.
Me victitare pulcrè, te miseris modis.

Gr. *O carnificinum cribrum, quod credo fore,*
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, si huc reueniat senex.

Tr. *Qui scis an tibi istuc prius eueniat, quàm mihi?*

Gr. *Quia nunquam merui, tu meruisti & nunc meres.*

Tr. *Orationis operam compendi face,*
Nisi te mala re magna mactari cupis.

Gr. *Eruom daturin' estis, bubus quod feram?*
Date aes, si non estis, agite porrò pergite.
Quomodo occepistis, bibite, pergraecamini,
Este, effercite vos, sagi nam cadite.

Tr. *Tace atque rus abi, ego ire in Piraeum volo,*
In vesperum parare piscatum mihi.
Eruom tibi aliquis cras faxo ad villam afferat.
Quid est? quid tu me nunc obtuere furcifer?

Gr. *Pol tibi istuc credo nomen actutum fore.*

Tr. *Dum interea sic sit, istuc actutum sino.*

Gr. *Ita'st. sed vnum hoc scito, nimio celeriùs*
Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè petas.

Tr. *Molestu'ne sis. nunc iam i rus, téque amoue.*
Ne tu erres, praeterhac mihi non facies moram.

Gr. *Satin' abijt, neque quod dixi flocci aestumat?*
Pro di immortales, obsecro vostram fidem,
Facite, huc vt redeat noster quàm primùm senex,
Triennium qui iam hinc abest, priusquàm omnia
Periêre, & aedes, & ager: qui nisi huc redit,
Paucorum mensium sunt relicta reliquiae.
Nunc rus abibo nam herilem filium
Video corruptum hic ex adolescente optumo.

EXI è CVLINA] loquitur Grumio, seruus rusticus, seu villaticus: qui rure in vrbem venerat eruum petitum, quod bobus daret. SI s[ic] si vis MASTIGIA] flagrio: verbero. *μαστιγίας* vox Graeca, à verbo Graeco *μαστίζειν*, quod est *μαστιγοῦν*: flagellis caedere. QVI MIHI INTER PATINAS EXHIBES ARGVTIAS] qui ad numerum patinas tractas & moues: qui ita numerosè patinas tractas vt sonum quendam argutum referant: quòd solent coci etiam hodie facere. vel sic, qui inter patinas argutias loqueris, & argutis ac facetis sermonibus vteris. Nonius *argutias* videtur hîc accipere, pro sermonibus malitiosis, & audacibus, hunc locum proferens in voce *argutum*. EXI, INQVAM, NIDOR E CVLINA] vel Tranionem, nidorem vocat, quia assiduè in culina versabatur, vt nidor, aut quia nimiopere obsoniorum nidore delectabatur: vel nidorem ipsum alloquitur, tanquam rem animatam, & rationis participem, eúmq. nidorē è culina exire iubet: quod proinde est, vt si iubeat Tranionem desinere obsonia emere, & coquere: quibus res herilis consumitur. ego priorem explicationem malo. QVID TIBI MALVM HIC, &c.] id est, quamobrem, malum. hic ante aedeis clamas? vel, qui est, malum, quamobrem, hic ante aedeis clames? *malum*, hic interiectio est stomachantis, seu indignantis. ABI DIRECTE, *directè*, si aduerbium est, sic interpretabor, abi in morem hominis in crucem acti, & sub dio erecti, si nomen vocatiui casus, sic, abi homo scelerate, & cruce digne, seu in crucem agende, seu in crucem acte. De voce, *directus*, alibi dictum

eſt pluribus verbis. EN HOCCINE VOLEBAS?] ſermo verberantis. SINE MODO ADVENIRE SENEM] ſine modò, & ſine, ſimpliciter, verbum minantis. QVEM ABSENTEM COMES] cuius abſentis bona abſumis. *comes* ſecundæ perſonæ à verbo *comedo*, hoc eſt, comedis, profert hunc verſum Nonius in *comeſt*. apud quem mendosè legitur *comeſt*. FRVTEX] fruticem appellat, ſeruum à villa, contumeliæ cauſa, quaſi ruſticum. TV VRBANVS VERO SCVRRA, &c.] ego ſum ruſticus: tu verò homo es facetus & politus. ſcurræ olim dicebantur honeſtè, vrbani, faceti, comes, elegantes & politi. conſule indicem. DELICIAE POPVLI] homo, quo maximè populus delectatur: homo pópulo iucundiſſimus. SANE, CREDO, TRANIO, QVOD, &c.] ſanè Tranio, vt credo, tu mihi idcirco rus obiectas, quod te in piſtrinum ſcis mox traditum iri. CIS HERCLE PAVCAS TEMP. TRANIO] paucis hercle diebus. hercle intra paucos dies. hercle breui tempore. AVGEBIS RVRI NVMERO GENVS FERRATILE] augebis citò ruri ſeruorum qui compedibus ferreis vincti ſunt, genus. legendum autem, quemadmodum edidimus, *numerò*, non vt habent libri vulgati, *numerum*. *numerò* autem, hoc eſt, citò ſcilicet, cùm ſenex venerit. De hac voce ſuprà in Caſina, ibi, *Numerò dicis ſed hoc quidquid eſt, eloquere, in pauca refer*. & in Amph. ibi, *numerò mihi in mentem fuit*. PERGRAECAMINI] græco more, hoc eſt, maioribus poculis potate. ſuprà in Bacchidibus, *Propterea hoc facio, vt ſuadeas gnato meo, Vt pergræcetur tecum*. OBSONATE POLLVCIBILITER] obſonia emite ſumtuoſa. pollucibiliter, hoc eſt, opiparè, ſumptuosè, & magnificè, à verbo *pollucere*, quo vtebantur veteres maximè in potulentis, & eſculentis: quæ alicui Deo conſecrabantur, & offerebantur. ex quo polluctum dicebant, quod erat conſecratum. quæ à doctiſſimo viro Ioachimo Camerario ſunt annotata. quanquã *pollucere*. maximè locum habet in ſacrificiis, quæ Herculi fiebant. Næuius in Colace. *Qui decumas partem quantum ſui & alieni fuit Polluxit tibi, & publicauit epulum, & Herculis decimas*. ſed de hoc verbo infrà plura. CVRATAM] procuratam, geſtam, cui res aliqua mandata eſt, is diligenter eam curare & conficere debet. neque ſatis eſt in mandato diligentiam adhibere, ſed etiam fides adhibenda eſt. At hìc dicitur ſenex peregrè proficiſcens, rem familiarem Tranioni mandaſſe. OFFENDET] reperiet, καταλήψη. HIS FACTIS] luſtris & ganeis, & ſcortis. QVO NEMO ADAEQVE, &c.] aduerbium, *adæquè*, iunxit cum ablatiuo: vel dicendum, *quo* cohærere cum comparatiuo *magis*. ſuprà in Caſina, *Nunquam ecaſtor vllo die riſi adæquè*. in Ciſtellaria, *Neque munda adæquè es, vt ſoles?* Videtur igitur ſic explicandus hic locus, Quo nemo ex omni iuuentute Attica antehac eſt habitus adæquè, & magis parcus, nec magis continens. IN ALIAM PARTEM, &c.] in contrariam partem: nempe in profuſionem, & incontinentiam. PALMAM POSSIDET] victor eſt, principatum & principem locum obtinet. cæteros omneis vincit. VIRTVTE] vel virtute, accipe ἀντιφραστικῶς, vel virtute, interpretare induſtria, opera, & ope tua, ſtudio ac beneficio tuo, vt alibi *virtute deûm*, &c. conſule indicem. QVID TIBI MALVM, MEA, &c.] Quamobrem tu me aut quid agam, curas? curatio, verbale nomen, regit hic caſum ſui verbi, ídque eſt Plauto vſitatiſſimum. Sic autem hunc locum reſtituit Muretus libro 5. variarum lectionum capite 9. cum antea in omnibus libris vulgò legeretur, *Quid tibi, malùm, mea vt quid ag.* &c. planè mendosè. Idem in Caſina, *Quid tibi iſtunc tactio eſt?* SCORTA DVCERE] vſitatè dictum. ſic ſuprà in Bacchid. *duxi, habui ſcortum, potaui, dedi, donaui*. &c. MEI TERGI FACIO HOC, NON TVI FIDVCIA] fiducia, id eſt, periculo, proinde acſi dicat, ſi quid hic culpæ contractum erit, meum tergum periculum ſubibit, non tuum: meo tergo pœnas dabo, non tuo. ſic ſuprà in Bacchidib. *Mea fiducia opus conduxi, & meo periculo rem gero*. ad quem locum nos de fiducia plura. licet tamen ſimpliciter etiam hoc modo explicare, meo tergo fretus, non tuo hoc facio. quaſi dicat: habeo tergum domi validum, durum, & perferens plagarum: non quæro foris, neque cuiquam alii ſupplico. AT TE IVPITER, DIIQVE OMNES PERDANT, &c.] vel *Dij* legendum eſt διϲυλλάβως, vel legendum perduint. OBOLVISTI ALLIVM] anima tua eſt fœtida, & olet allium: quo cibo veſci ſoles. GERMANA ILLVVIES] homo illotiſſime, ſqualidiſſime, atque immundiſſime. vera nec ſimulata illuuies. ipſa illuuies. homo, qui quantus, quantus es, illotus, & immundus es. HIRCVS] hircus animal olidum & tætri odoris, & hircus odor tæter alarum. Horat. oda 12. *Polypus, an grauis hirſutis cubet hircus in alis*. ad quem locum de hirco plura. HARA SVIS] homo, hara ſuis fœtidior. hara, ſtabulum in quo paſcuntur & pernoctant ſues. M. Tull. in Oratione in Piſonem, *Epicure noſter, ex hara producte, non ex ſchola*. CANIS, CAPRA, COMMISTAE] homo fœtidior cane cum mare commiſta, & capra cum capro, commiſta. Canis enim hìc, fœminini generis eſt, vt infrà eadem fabula, ibi, TH. *vbi canis eſt?* TR. *abi directa, abin' hinc in malam crucem? At etiam reſtas? abi iſtinc*. ST. *nihil pericli eſt, age. Tam placida' ſt, quàm eſt aqua*. Sic autem legendum canis, capra, commiſtæ: non, *Canem, capram, commiſtam*, vt habent libri vulgati: neque, *Canem, capra, commiſta*, vt edidit Camerarius, quarum lectionum, præterquam, quod ſunt ἀσύστατοι, & inexplicabiles, neutram lex carminis ferre poteſt. licet tamen etiam legere, *Canes, capra, commiſta*. nam veteres dixiſſe *canes* in recto caſu, numeri ſingularis tradit Varro libro 6. de lingua Latina, ídque docet teſtimonio Ennii: qui dixit *fata canes*. Canis fœminæ autem, & capræ odorem poſt recentem maris commiſtionem, eſſe grauiſſimum, & tæterrimum cõſtat. OLERE] ólere legendum penultima ſyllaba breui, à verbo *olo, is*. quo vſos eſſe veteres teſtatur Nonius, & profert auctoritatem Afranii & Pomponii. Afranius Fratr. *non poteſt, Quin illa tacta, longéque, & multis olat*. Pomponius in Aleonibus. *Alea ludam ſanè mea malè olunt manus*. Sic & noſter Plautus iterum in Pœnulo. *Qua tibi olant ſtabulum*. &c. Idem docent Diomedes libro 1. & Priſcianus libro 8 & 9. VNGVENTA EXOTICA] vnguenta peregrina, vel aduentitia, vt Nonius interpretatur, hunc verſum proferens in voce exoticum. quanquam idem alibi, exoticum interpretatur peregrinum, vbi profert hoc ex Epidico, baſilicum, aut exoticum. Plinius libr. 13. cap. 3. *Certum eſt, Antiocho rege, Aſiáque deuictis vrbis anno quingenteſimo ſexageſimo quinto, P. Licinium Craſſum, L. Iulium Caſarem, cenſores edixiſſe, ne quis venderet vnguenta exotica: ſic enim appellauêre. At hercule quidam etiam in potus addunt: tantique amaritudo eſt, vt odore prodigo fruantur ex vtraque parte corporis*. SI TV OLES] legendum fortaſſis eſt, *ſi tu olis*. NEQVE SVPERIOR, QVAM HERVS ACCVMBERE] loquendi conſuetudo poſtulabat, vt ita diceret, *neque ſuperiores, quàm herus accumb*. ſed mutauit numerum & formam loquendi inſtitutam. *neque ſuperior*, &c. hoc eſt, neque quiuis poteſt ſuperior am herus, accumbere. quod tibi contigit, ſcilicet: vel quod tu facis. NEQVE TAM FACETIS, QVAM TV VIVIS, V.] neque poteſt quiuis tam facetis, id eſt, tam elegantibus & lautis victibus viuere, quàm tu viuis. tralatio eſt à ſermone ad victum. SINE ME

ALLIATVM

ALLIATVM FVNGI, PORT. M.] sine me inquit, patienter comesse panem allio contactum, & perunctum κατ᾽ σων ... fortunas meas. sine me fortuneis meis, quæ in pane alliato positæ sunt, contentū esse. *fungi* cum accusandi casu coniungebant veteres? apud quos idem valet quod patior. Lucretius libro 3. Et mala multa animus contingi fungitur eius. Idē eodem libro, *Et manet incolumis neque ab ictu fungitur hilum.* Idem libro 1. *At facere, & fungi, nisi corpus nulla potest res.* Plautus in Trinummo, Sequere hàc me, gnata, vt munus fungaris tuum. Idem, Nam parasitus octo hominum munia facile fungitur. & Lucilius libro 1. Satyr. *Munu' tamen fungi, & muros seruas e potes- sint alliatum*, panis allio contactus, seu perlitus, & perunctus: vel cibus allio conditus. MEVM BONVM ME, TE TVVM MANEAT MALVM] verba sunt etiam hæc Grumionis: non Tranionis, vt acutè vidit Muretus, idque docet libro 5. var. lect. cap. 9. sententia autem hæc est, me meę fortunę non pœnitet, & mea sorte contentus sum. quamuis tu tibi videaris valde fortunatus, ego autem contrà tibi videar valde miser. hoc tantum a diis precor. & exopto, vt bonū, quod mihi debetur, mihi eueniat: tibi malum, quod tibi debetur, contingat, & tuorum flagitiorū ac peccatorū pœnas luas. sic fere Muretus explicat eo quem commemoraui loco. VIDERE] videris. DIGNISSIMVM EST] dignissimus ego sum cui bene est: ego cui male sit. vel, dignissimū est, mihi bene esse, tibi malè. BVBVLCITARIER] boum custodem esse, bouer pascere: & curare, bubulci munere fungi. O CARNIFICINVM CRIBRVM] significat eius corium ita laceratum & foratum iri virgis, loris, & flagris, vbi senex redierit, vt cribri speciem gerere videatur. carnificinum autem dixit, fortasse quia carnificum cribra, verisimile est, esse rubra, & cruenta: vel quia eius corium à lorariis, tanquam carnificibus, lacerabitur, atque hoc pacto cribri carnificini speciem præbebit. FORABVNT] perforabunt, pertundent, hoc est, ita cædent serui lorarii vt pellem eius foraminibus compleant: vel stimulis re vera fodient ac perforabunt. PATIBVLATVM] furciferum, furcam ferentem, serui enim in aliquo malo facinore deprehensi, verberantur per viciniam furcam ferentes, vt alibi diximus, ex Plutarcho. sic infrà in Menæchmis, *Et postquam es emissus casum virgis sub furca scio.* ORATIONIS OPERAM COMPENDI FAC] id est. lucrare operam quam orationi longa poneres: fac finem loquendi, orationē in pauca cōfer, desine plura loqui. suprà in Asinaria, *verbum Velitationem fieri compendi volo.* NISI TE MALA RE MAGNA MACTARI C.] nisi tibi vis à me malam rem magnam dari, nisi te vis augeri magno malo, suprà in Amphitruone, *quia eminate mactò infortunio.* ERVOM DATVRIN' ESTIS, BVBVS QVOD FERAM] daturine estis eruum, quod bobus feram? eruum, ὄροβος, hordei genus, quod bobus datur. Virgilius in Polione, *Eheu quàm pingui macer est mihi taurus in eruo?* Horatius Satyra 6. libro *Mesilua, causisque Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* DATE ABS, SI NON ESTIS] date nummos vnde bobus pabulum & eruum emam. si non estis erruum daturi. AGITE PORRO. PERGITE, &c.] concessio ironica & subamara. ESTE] *esse*, imperatiui modi pręsentis temporis, numeri multitudinis, à singulari *es.* EFFERCITE VOS] explete, & saturate & distendite vos epulis. SAGINAM CAEDITE] cibos & dapes parate, quibus saginemini, tanquam boues & pecudes: translatum à boum & pecudum sagina. frondibus enim cæsis & itr... ctis saginabantur. Horatius epist. 14. lib. 1. *& urges Iampridem non tacta ligonibus arua benéque Disiunctum curas, & strictis frondibus explos.* Quidam amicus meus, idémque doctus, sic explicat, cibos dentibus conciaite, conficite & cōminuite: quibus corpus saginetis, & qui in saginā vertantur. à quo dissentio. Nonnulli sic, saginam cædite, id est, saginam date bobus *vt cedite*, sit numeri multitudinis à verbo imperatiui modi, numeri singularis *cedo:* quod valet *da* & *dic.* Nam cedite, pro dicite, vsurpatum esse à veteribus testatur Phocus vetus grāmaticus sic enim ille, capite de quarta cōiugatione. *Cedo etiā numero pluralis lectum est apud Plautum Cedite mihi pro. dicite.* Quod si *cedite*, pro dicite, vsitatum est veteribus, cur non & pro date? *Cette* quidem dixit idem Plautus in Mercatore, *cette dextras nunc iam.* Atque hæc explicatio, si cui placebit *cedite* legēdum erit sine diphthongo. IN PIRAEEVM] Piræeum legendum Τετρασυλλάβως, per sinizesin. Nam scribendum Piræeū, non vt vulgò Piræum. Sic enim Græci Πειραιεύς: in accusatione. Πειραιέα, Πειραιᾶ. Portus erat Atheniensium. IN VESPERVM] in cenam, quæ fit vesperi. PISCATVM] piscēis. FVRCIFER] suprà in Casina. *Taceo, deos quæso tu vt quidam hodie canem & furcam feras.* ISTVC NOMEN] nomen furciferi: quia furcam ferens simulatque senex redierit, verberaberis, & stimulis fordieris. DVM INTEREA SIC SIT, &c.] sic accipiendum διωτικῶς, & actoris gestu adiuuandum. hac sententia, Dum interea bene sit nobis, & opiparè, beatéque viuamus, queadmodmodum nūc viuimus: quid mihi actutum eueniat, non admodum laboro. Sic autem legendum est, non vt vulgò. *Dum interea sic sit,* &c. atque ita restituit hūc locum M. Antonius Muretus lib. 5. var. lect. cap. 9. SED VNVM HOC SCITO, NIMIO CELERIVS VENIRE, &c.] Præclara & vera vt sunt humana, sententia. Rarò enim admodum, & spisse, quæ optamus, eueniunt: etiamsi operæ nostræ, vt ea nobis contingant, non parcamus. Contrà, quæ minimè volumus, ea sine opera nostra, atque adeò nobis diligentissime & accuratissime præcauentibus plerunque eueniunt. Itaque probabiliter queritur illa apud Virgil. libro quinto, *Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas: Cùm freta, cùm terras omnes tot inhospita saxa Syderáque emensæ ferimur dum per mare magnum Italiam sequimur fugientem.* Et Soph. in Antig βλάβαι. id est, dāna appellat ποδώκεις: hoc est, celeribus pedibus euntia. Sic Sophocles, συντέμνουσι γὰρ θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι, id est, damna enim à diis illata celeritate pedum valentia, citò & via compendaria ad impudenteis & dementeis homines perueniunt, vt eos comminuant. Sic & Democritus. Dicebat enim ille, bona vix quærentibus euenire, mala verò etiam, non quęrentibus vltro contingere. Δημόκριτος ἔλεγε δίζημένοισι, τ' ἀγαθὰ μόλις ... , τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ διζημένοισι. NE TV ERRAS, PRAETERHAC, MIHI NON FACIES M.] vt ne te frustreris, preterea non facies mihi posthac moram. vel sic, ne fortè te frustreris, te nunquam me posthac remorabere. *præterhac*, id est, præterea, præter moram. Quidam legi volunt, præter hanc. subintell. moram. Et verò ita in nonnullis editionibus impressum est. sed libri veteres reclamant: quos ego sequor. SATIN' ABIIT, NEQVE QVOD DIXI FLOCCI AESTVMAT?] Nónne plane abiit, & quod dixi ne flocci quidem æstimat? proinde ac si dicat, prorsus abiit & quod dixi, nihili æstimat. PRIVSQVAM OMNIA PERIERE, &c.] coniunge cum verbo *redeat*, hoc modo redeat noster senex priusquam omnia periere, &c. PAVCORVM MENSIVM SVNT, &c.] vel in voce *mensium* fit συνίζησις, vt sit duarum syllabarum: vel legendum *mensum*? qu-

generandi casu, vsus est & M. Tull. in lib. Accusat. i-bi, *in quibus erat ratio scripta mensium complurium rerum exportatarum istius nomine sine portorio.* paucorum mensium reliquiæ autē, id est, ex multis bonis pauca reliqua, & ex quibus paucorum mensium sumtus suppetere poterit. CORRVPTVM EX ADOLESCENTE OPTIMO] deprauatum & malum factum ex adolescente optimo.

PHILOLACHES adolescens.

Recordatus multùm & diu cogitaui,
Argumentáque in pectus multa institui
Ego, atque in meo corde, si est quod mihi cor,
Eam rem volutaui, & diu disputaui.
Hominem quoius rei, quando natus est,
Similem esse arbitrarer, simulacrúmque habere.
Id repperi iam exemplum.
Nouarum ædium esse arbitror, similem ego hominem,
Quando hîc natus est. ei rei argumenta dicam.
Atque hoc haud videtur verisimile vobis.
At ego id faciam esse ita, vt credatis.
Profectò ita esse, vt prædico, vero vincam.
Atque hoc vosmetipsi, scio,
Perinde vti nunc ego esse autumo, quando
Dicta audietis mea, haud aliter dicetis.
Auscultate, argumenta dum dico ad hanc rem.
Simul gnarures vos volo esse hanc rem mecum.
Ædes cùm extemplò sunt paratæ, expolitæ,
Factæ probè, examussim,
Laudant fabrum, atque ædeis probant. sibi quisque
Inde exemplum expetunt. sibi quisque simile,
Suo vsque sumtu, operæ ne parcunt suæ.
Atque vbi illò immigrat nequam homo indiligénsque
Cum pigra familia, immundus, instrenuus:
Hîc iam ædibus vitium additur,
Bonæ cùm curantur malè.
Atque illud sæpe fit, tempestas venit,
Confringit tegulas, imbricésque. ibi
Dominus indiligens reddere alias neuolt,
Venit imber. lauit parietes, perpluunt
Tigna. putrefacit aer operam fabri.
Nequior iam factus est vsus ædium:
Atque haud fabri culpa. sed magna pars hominum
Moram hanc induxerunt. si quid nummo sarciri potest,
Vsque dum mantant, neque id faciunt, donicum
Parietes ruunt. ædificantur ædes totæ denuò,
Hæc argumenta ego ædificiis dixi. nunc etiam volo
Dicere, vt homines ædium esse similes arbitremini,
Primùm dum parentes, fabri liberûm sunt,
Et fundamentum substruunt liberorum,
Extollunt, parant sedulò infirmitatem,
Vt & in vsum boni, & in speciem populo
Sint: sibíque aut materiæ ne parcunt,

Nec sumtus ibi sumtui esse ducunt.
Expoliunt, docent litteras, iura & leges,
Sumtu suo & labore nituntur, vt
Alij sibi esse illorum simileis expetant.
Ad legionem quom itant, adminiculum eis dannunt,
Tum aliquem cognatum suum,
Eatenus abeunt à fabris.
Vnum vbi emeritum'st stipendium igitur, tum
Specimen cernitur, quò eueniat ædificatio.
Nam ego ad id frugi vsque & probus fui, in fabrorum potestate dum fui.
Posteaquàm immigraui in ingenium meum,
Perdidi operam fabrorum illico oppido.
Venit ignauia, ea mihi tempestas fuit:
Ea mihi aduentu suo grandinem, imbrémque attulit.
Hæc verecundiam mihi & virtutis modum
Deturbauit, detexítque me illico.
Post illa me obtegere neglegens fui,
Continuò pro imbre amor aduênit in cor meum.
Is vsque in pectus permanauit, permadefecit
Cor meum. nunc simul res, fides, fama, virtus,
Decúsque deseruerunt: ego sum in vsu
Factus nimio nequior. atque adepol ita
Hæc tigna humidè putrent. non videor mihi
Sarcire posse ædeis meas, quin tota
Perpetuæ ruant, quin cum fundamento
Perierint, nec quisquam esse auxilio queat.
Cor dolet, quom scio, nunc vt sum, atque vt fui,
Quo neque industrior de iuuentute erat,
Arte gymnastica, disco, hastis, pila,
Cursu, armis, equo. victitabam volupe
Parsimonia & duritia disciplinæ alijs eram.
Optumi quique expetebant eam doctrinam sibi.
Nunc postquè nihili sum, id verò meopte ingenio reperi.

IN PECTVS] *in pectus* dictum, pro in pectore, nisi fortè ita legendum est. Verumtamen, cùm ita habeant omnes libri & vulgati & manuscripti, & constet veteres ita esse interdum locutos, esse in vadimonium, esse in possessionem, & similia, quæ notat Gellius, nihil mutandum existimauerim. SI EST QVOD MIHI COR] si quod est mihi cor. correctio, proinde ac si dicat, non habeo cor, qui ita corruptus sim excors, & amens sum. Ausonius, *si cor haberet.* SIMVLACHRVMQVE HABERE] & cuius rei simulachrum, seu imaginem, & speciem habere arbitrarer. ATQVE HOC HAVD VIDETVR VERISIMILE] atque, pro atqui, *atqui*, inquit, fortasse non videtur verisimile vobis, sed absurdum, hominem, vt natus est, similem esse nouarum ædium. AT EGO ID FACIAM, &c.] at ego faciam vt id ita esse vobis persuadeatis. VERO VINCAM] veris argumentis vincam. Terent, *veru vincor.* Iterum Plautus in Mil glor. *vt eum qui hic se vidit, verò vincat, ne viderit.* PERINDE, VTI, &c.] ita vt nunc esse dico. AVTVMO] dico. HAVD ALITER] perinde, haud aliter, vnum sunt. SIMVL GNARVREIS VOS VOLO ESSE, &c.] i simul vos mecum volo huius rei esse gnaros. *gnaruris* antiqua vox, quæ valet idem quod *gnarus* vtitur eadem voce & in argumento Pœnuli ibi. *Ad argumentum nunc vicissatim volo Remigrare, vt æquè mecum sit gnarures.* dixit autem *gnarurem esse hanc rem*, pro, *cognoscere hanc rem*. In vocabulario quidem Cl. Puteani Latino Greco scriptum reperi gnarureis. γνώσκοντες. & ignarures, ἀγνοῦντες. CVM EXTEMPLO SVNT PARATAE, &c.] i. statim vt sunt paratæ, &c ὁ τοι τάχιστα οἰκοδομηθῶσι, &c. EXAMVSSIM] adamussim, examinatè, ad regulam. amussis est fabrorum regula, quā architecti cum opus probant, rubrica illinunt, Plaut sup in Amph. *Si vera hæc loquitur, examussim est optima.* Hæc ferè ex Nonio, & Carisio lib 2 inst. Gram Festus verò, *examussim*, inquit, i regulariter, tractū a regula, ad quā aliquid exæquatur, quę *amussis* dicitur. Alij volunt. *amussim*, esse æquamentū læuigatú, & tabulā quandam, qua vtūtur fabri ad saxa coagmentāda, seu coęquan-

da Alij ferramentum, quo fabri ferrarii in poliendo vtuntur. LAVDANT FABRVM, &c.] qui aedeis vident ita paratas atque expoliatas, & ad amussim factas, laudant fabrum, atque aedeis probant. EXEMPLVM] quod sequatur, in aedibus sibi aedificandis. SIBI QVISQVE SIMILE] expetit, seu expetunt, reperendum ἀπὸ κοινοῦ. nonnulli addunt verbum *sumit*, siue sumunt. SVO VSQVE SVMTV:] haec sunt referenda ad superiora, hoc modo, sibi quisque simile ex aedibus illis tam probè factis, expetit seu sumit. *simile* autem, interpretor similitudinem, formam iis aedibus assimilatam, & ex iis expressam. SIMVLACRVM OPERAE NE PARCVNT SVAE] ne, pro, non antiquè. Quidam tamen legunt *opera nec parcunt sua* Ego nihil ausim mutare. ILLO] in illas aedeis. IMMVNDVS] contra *mundi habitatores*. apud M. Tull. lib. 2. ep. st. ad Q. Fratrem, ibi, *sed vt spero paucis mensibus post calendas Quinct. in tuam domum commigrabis, tuam in Carinis mundi habitatores Lamiae conduxerunt*. INSTRENVVS] ignauus, seu negligens, minimèque industrius. TEGVLAS] in Rudente *Ita omneis de tecto deturbauit tegulas* VITIVM ADDITVR] Marcus Tullius in Topic. *si aedes hae corruerunt, vitiúmue fecerunt*. BONAE CVM CVRANTVR M.] cum aedes quae bonae sunt, malè procurantur à domino aut habitatore, seu inquilino. SAEPE FIT] saepe euenit. TEMPESTAS] ventus vehemens, densus, imber, turbo, grando, & similia. IMBRICESQVE] tegulas incuruas & excauatas ad aquam excipiendam, vt per eas defluat. REDDERE ALIAS NEVOLT] reficere non vult. *neuolt* tertia persona verbi *nolo*: vt neuis, secunda. sic enim inflectabant, nolo, neuis, neuolt. Nonius, neuult seu neuolt, pro non vult; Titin. Setina, *Ipsus quidem hercle ducere sanè neuolt* Plautus in Trinummo, *Filiam meam tibi desponsatam esse audio, nisi tu neuis* profert autem hunc locum Nonius in verbo *reddere*, vbi reddere, interpretatur *reponere*. LAVIT PARIETES, madefacit parietes, demanat in parietes, lauit tertiae personae, à verbo lauo, is, it. tertiae coniugationis. Horatius oda 12. libro 3 *Neque dulci mala vino lauere*. PERPLVVNT TIGNA] tigna aquam pluuiam recipiunt: tigna aqua pluuia madefacta, & putrefacta rimosa, & cauernosa, hàc atque illàc perfluunt. NEQVIOR] deterior, inutilior, peior. ATQVE HAVD FABRI C.] neque verò fabri culpa, vsus aedium inutilior, ac deterior factus est, sed habitatoris aut domini, qui eas male curauit, neque mature refecit. SED MAGNA PARS HOMINVM MORAM HANC INDVXERVNT, &c.] id est, sed plerique homines hanc cunctationem induxerunt & moras nectunt, & tempus aedium reficiendarum proferunt. Putant quidam hic legendum, *morem hunc induxerunt*: idemque mihi quoque aliquando visum est: sed nunc scripturam receptam tueor. quanquam illam alteram non damno. SARCIRI] refici, reparari, in integrum restitui, ex quo *sarta tecta*. VSQVE DVM MANTANT] vsque eò moras protrahunt: vsque eò manent. NEQVE ID FACIVNT] neque aedeis sarciunt. DONICVM] donec &c. millies vsurpatum est à veteribus Plauto Lucretio, Varrone, ceteris. De quo in Comment. Lucret. libro 1. ibi, *Donicum ad extremum crescendi, perfice finem, Omnia perduxit rerum natura creatrix*. DENVO] de integro. HAEC ARGVMENTA EGO AEDIB. DESCRIPSI] his ego argumentis & notis, aedificia descripsi. VT HOMINES AEDIVM SIM.] quo pacto homines aedium simileis esse existimare possitis. PRIMVM DVM] *dum* particula est hoc loco inseparabilis, videtúrque idem significare, quod igitur, & adiicitur extremis nominum, aut verborum syllabis. alii dicunt παρέλκειν, & nihil significare, sed ornatus causa apponi. SVBSTRVVNT] id est, subterstruunt. Ita Agretius. hinc insanas Clodii substructiones dixit Cicero in Miloniana. EXTOLLVNT] ἐκτρέφουσιν, attollunt, tanquam ædificium, & in altum educunt. sed hoc significat liberos alunt, educant, seu educunt, tollunt. PARANT SEDVLO IN FIRMITATEM] parant sedulo fundamentum, vt sit stabile & firmum, id est, liberos suos in tenera aetate erudiunt atque instruunt. vt hac puerili institutione & doctrina subnixi, & vna cum aetate doctiores & meliores euadentes, ciues Reip. vtiles, & ornamento ciuitati esse possint. Legendum est autem *in firmitatem*, duabus vocibus: quod & Adrianus Turnebus vidit: non coniunctè *infirmitatem*. VT ET IN VSVM, BONI: ET IN SP. POPVLO SINT. &c.] id est, vt sint boni ciues, in vsum, hoc est, vt sint ciues reip. verè vtiles, & vt sint in speciem boni, hoc est, vt sint extrinsecus seu extrorsum ornamento patriae. SIBIQVE AVT MATERIAE NE PARCVNT] & patris tanquam fabri, neque sibi, neque materiae parcunt. hoc est, neque suo labori, neque pecuniae suae parcunt, vt filii sui, & boni viri, & boni ciues, & honorati euadant, *ne*, pro non, positum, vt suprà. ab iis autem dissentio, qui sic legi volunt, *haud materiae ne parcunt*. vt sint duae negationes, inquiunt, quae magis negent. & vt *sibique* pertineat ad superiora. hoc modo, *& vt in speciem populo sint, sibique*. Ego neque quidquam mutandum censeo, & superiorem huius loci explicationem probo. NEC SVMTVS IBI SVMTVI ESSE DVCVNT] videtur esse ἀξίωμα: quale est illud, cùm tacent, clamant, nec putant se facere sumtum, cum sumtum faciunt, in eruditionem atque institutionem filii. EXPOLIVNT] erudiunt. NITVNTVR] elaborant, enituntur. VT ALII SIBI ESSE ILLORVM SIM. &c.] vt alii patres exoptent sibi esse filios eorum, qui ita eruditi sunt, simileis. ITANT] itant, filii, sic instituti atque eruditi. ADMINICVLVM EIS DANVNT, &c.] tum dant eis adminiculum nempe cognatum aliquem, adminiculum, id est, adiutorem & socium aliquem quo nitatur, sublenetur, ac fulciatur. translatio est à vitibus, quae, vt ait Marcus Tullius libro secundo, de natura Deorum, adminicula claui culos, tanquam clauiculis apprehendunt Idem in Laelio. *Natura solitarium nihil amat, sempérque ad aliquid tanquam adminiculum adnititur*. Sic apud Homerum Achilli iuueni, ad bellum Troianum profecto, custos, comes, atque adiutor datus est Phoenix à Peleo: apud Virgilium Iulo Periphanta, Epyti filius. Sic Virgilius lib. 5 Æn. *Custodem ad sese, comitémque impubis Iuli Epytiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem*. EATENVS ABEVNT A FABRIS] vsque ad eum locum abeunt a patribus. VNVM VBI EMERITVM EST STIP.] vbi tempus vnius & primae militiae finitum ac transactum est. &c. vel sic. vbi primi stipendii merendi finis factus est, &c. TVM SPECIMEN CERNITVR, QVO, &c.] tum specimen spectatur, quò euadat aedificatio: tum cernitur & cognoscitur, quis sit aedificationis euentus. Sic fere suprà locutus est in Bacchide, *Nunc Mnesilochi spe tamen spectatur: nunc certamen cernitur*. NAM EGO AD ID FRVGI VSQVE ET PR. F.] Ordo est, nam ego ad id vsque, id est. ad eam militiam emeritam frugi & probus fui, tantisper dum in potestate fabrorum, id est, patris, & paedagogi, seu custodis, ac magistri, fui. POSTEAQVAM IMMIGRAVI IN INGENIVM MEVM] id est, postquam ex magisterio paedagogi excessi. & meo arbitratu, meóque modo viuere incepi. PERDIDI OPERAM FABR.] patris & magistrorum operam, quam in me

in me instituendo atque erudiendo consumserunt, perdidi: & factus sum nequam & improbus. EA MIHI TEMPESTAS F.] ἀνακηδία, quod est tempestas ædificio, quantumuis probè facto: Hoc est ignauia adolescenti, quantumuis bene instituto. EA MIHI ADVENTV SVO, &c.] ignauia aduentu suo fuit mihi instar grandinis, & imbris, vel ignauia adueniens, vnà secum grandinem & imbrem attulit. HAEC VERECVND. MIHI ET VIRT. MOD.] verecundiam, quæ maximè continet adolescenteis in officio, & à flagitio reuocat: virtutis modum, id est, virtutem, quæ instar modi & mensuræ est, quæque ipsa, modus & mediocritas est, vel modestiam, quam Græci κοσμιότητα vocant. & σωφροσύνην, id est, temperantiam. DETVRBAVIT] deiecit, deorsum egit, decussit. DETEXITQ. ME ILLICO] id est me imbri, & pluuiæ peruium reddidit, me aperuit, ac nudauit: me pectoris denique imbrices & regulas confregit. POST ILLA ME OBTIGERE NEGL. F.] post illa, id est, postea neglexi me obtegere, aduersus tempestatem scilicet hoc est, ignauiam seu potius aduersus imbrem, & grandinem, hoc est aduersus amorem. Sic autem edendum curaui libros veteres secutus, qui habent partim *post illa obtegere neglegens fui*, &c. partim, *post illam obtexere negl. f.* partim *post illam obtegere*, &c. Ex *post illam obtegere*, feci *post illa me obtegere*. pronocabulum *eam* deleui, quia non reperitur in libris manuscriptis. obtexere, quod etiam in nonnullis editionibus vulgatis comparet, reieci. Non dissimulabo eruditum quendam virum amicum meum censere legendum, *post illa abiicere eam negligens fui.* & sic explicare, postea, ignauiam ex animo, seu ex corde meo abiicere neglexi. Ego non sum ausus tam longe ab antiqua scriptura recedere. NVNC SIMVL RES, F. F. &c.] res, hoc est, bona fortunæ, facultates rei familiaris, &c me deseruerunt, hoc est, me defecerunt, seu me dereliquerunt Sic Lucret. lib. 4. *Labitur interea res, & vadimonia fiunt: Languent officia, atque ægrota fama vacillans. Unguenta & pulcra in pedibus Sicyonia rident.* Marc. Tullius Catil. 2. patrimonia sua profuderunt: fortunas suas abligurierunt: res eos iampridem, fides deficere nuper cœpit. Horat. Sat. 2. libr. 1. *Nil fuerit mi,* inquit, *cum vxoribus vnquam alienis.* Verum est, cũ nimis, est cum meretricibus, vnde fama malũ grauius, quam res trahit. IN VSV] lego *in vsum.* NIMIO NEQVIOR] multis partibus nequior. Sic sępè loquitur Plautus, & item alii boni scriptores Horatius oda 33. libro 1. *Albi, ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ*, &c. HVMIDE PVTRENT] sic legendum, non vt habent omnes libri vulgati, *humidè putent.* SARCIRE] reficere. QVIN TOTAE PERPETVAE RVANT] vt non totæ, vniuersæ, & ab vno extremo ad alterum, διηνεκεῖς, vel ἀθρόως, corruant. perpetuæ, id est, non particulatim neque membratim, neque paullatim: sed vniuersæ, coniunctim, & vno tempore, & semel. Virgilius Æneidos lib. 8. *Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.* CVM SCIO, NVNC VT SVM ATQVE VT F.] cum scio, qualis sim, præut fui. vel cum scio, qualis, præ illo, qui fui. INDVSTRIOR] magis industrius. φιλοπονώτερος. vtitur eodem comparatiuo & Cato in Orat. ne quis iterum consul fiat, vt testatur Priscian. libr. 5. *Imperator laudem capit: exercitum meliorem, & industriorem facit.* & C. Gracchus contra Æmilium Tuberonem, *Utrum inimicorum meorum factio, an magis sollitudo patriæ te impulit, vt in me industrior sis, quàm in te.* ARTE GYMNASTICA, DISCO, HASTIS, PILA, &c.] de his ludis, & exercitationibus: suprà in Bacch. ibi, *Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugilatu, pila*, &c. VICTITABAM VOLVPE PARSIMONIA, ET DVR.] victitabam parcè, ac duriter, & tamen iucundè. parsimonia & duritia victis erant mihi voluptati. duritia seu durities, victus molliciei opponitur apud Latinos, vt apud Græcos ἡ καρτερία, τῇ τρυφῇ & duri homines, quos καρτερικοὺς appellant Græci, (quales erant prisci illi Lacedæmonii, ex quo dicti sunt patientes, & Lacedæmon patiens ab Horatio,) intelliguntur ii, qui in victu, & in cultu, omnem voluptatem, luxuriam, & mollitiem respuunt. Horatius epist. 7. epist. libro 1. *Durus, ait, Vultei nimis, attentúsque videris.* DISCIPLINAE ALIIS ERAM] documento aliis eram, alii ex me discebant rectè viuendi rationem. EAM DOCTRINAM] qua institutus eram. NVNC POSTQVE NIHILI SVM] nunc, & in posterum nihil sum. ID VERO MEOPTE INGENIO REPP.] non sum verò talis factus, alicuius culpa: non indulgentia patris, aut negligentia magistri: sed meo ipsius ingenio. Sic Marcus Tullius li. 10. epist. ad Attic. scribit, Q. filiũ non sua, aut patris culpa esse improbũ, sed suopte ingenio, & suapte natura. Sic Marcus Tullius epistola 4. libro cõmemorato. sed nulla nostra culpa est, natura metuenda est. Hæc Curionem, hæc Hortẽsii filium, non patruum culpa corrupit. Idem eodem libro epist. cuius initium est, *Obsignata iam epistola.* apertius his verbi declarat. De fratre satis, de eius filio, indulsit illi quidem suus pater semper: sed non facit indulgentia mendacem, aut auarum, aut non amantem suorum. ferocem fortasse, & arrogantem & infestum facit. Itaque habet hæc quoque quæ nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia. quid enim dicam de hac iuuentute? ea verò, quæ mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in quibus sumus, miseriora, non sunt ab obsequio nostro. Nam suas radices habent, quas tamen euellerem profectò si liceret.

PHILEMATIVM mulier, SCAPHA ancilla, PHILOLACHES adolescens.

IAmpridem ecastor frigida non laui magis lubenter,
Nec vnde me melius mea Scapha rear esse defæcatam.

Scap. *Euentus rebus omnibus, velit horno meßis magna*
Fuit. Ph. *quid ea meßis attinet ad meam lauationem?*

Scap. *Nihilo plus, quàm lauatio tua ad meßim.* Ph. *O Venus venusta,*
Hæc illa est tempestas mea, mihi quæ modestiam omnem
Detexit, tectus qua fui, quam mihi amor & cupido

In pectus perpluit meum, neque iam m' vnquam obtigere possum.
Madent in corde parietes, periere hae oppidò ædes.

Phi. Contempla amabo mea Scapha, satin' hæc me vestis deceat.
Volo meo placere Philolachi, meo ocello, meo patrono.

Sca. Quin tu te exornas moribus lepidis, quom lepida tute es?
Non vestem amatores mulieris amant, sed vestis fartum.

Phi. Ita me di ament, vt lepida Scapha sapit scelesta multum,
Vt lepidè res omnes tenet. sententiasque amantum!

Phi. Quid nunc? Sca. quid est? Philo. Quin me aspice & contempla, vt hæc me deceat.

Sca. Virtute formæ id éuenit, te vt deceat, quicquid habeas.

Phil. Ergo hoc ob verbum te Scapha donabo ego profectò hodie aliqui:
Neque patiar te gratis hanc laudasse, quæ placet mihi.

Phi. Nolo ego te assentari mihi. Sca. nimis tu quidem stulta es mulier.
Eho mauis vituperari falsò, quàm verò extolli?

Phi. Equidem, vel falsò tamen laudari multo malo,
Quàm verò culpari, aut alios meam speciem irridere.

Phi. Ego verum amo, verùm volo mihi dici: mendacem odi.

Sca. Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, vt venusta es.

Phil. Quid ais scelesta? quomodo adiurasti, ita ego istam amarem?
Quid ita hæc me, cur non additum est? infecta dona facio.
Periisti, quod iam promiseram tibi dono, perdidisti.

Sca. Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam,
Non stultam stultè facere. Philo. quin mone quæso, si quid erro.

Sca. Æcastor erras. quæ quidem illum exspectes vnum, atque illi
Morem præcipuè sic geras. atque alios asperneris.
Matronæ, non meretricum'st, vnum inseruire amantem.

Phil. Prò Iuppiter. nam quod malum versatur meæ domi illud?
Dii deæque omnes me pessumis exemplis interficiant,
Nisi ego illam anum interfecero siti, faméque atque algu.

Phi. Nolo ego mihi malè te Scapha præcipere Sca. stulta es planè, quæ
Illum tibi æternum putes fore amicum, & beneuolentem.
Moneo ego te, te deseret ille ætate & satietate.

Phi. Non spero. Sca. insperata accidunt magis sæpè, quàm quæ speres,
Postremò si dictis nequis perduci, vt vera hæc credas,
Mea dicta ex factis nosce. rem vide, quæ sim, & quæ fui antè.
Nihilo ego, quam nunc tu, amata sum, atque vni modo gessi morem,
Qui pol me, vbi hoc caput colorem immutauit,
Reliquit, deseruitque me. tibi idem futurum credo.

Phil. Vix comprimor, quin inuolem illi in oculos stimulatrici.

Sca. Solam illi me soli censeo esse oportere obsequentem.
Solam ille me soli sibi suo quom liberauit.

Phil. Proh di immortales, mulierem lepidam, & pudico ingenio.
Bene hercle factum, & gaudeo mihi nihil esse huius caussa!

Sca. Inscita æcastor tu quidem es Phi. quapropter? Sca. quæ istuc cures,
Vt te ille amet. Phi cur obsecro non curem? Sca. libera es iam.
Tu iam quod quærebas, habes. ille te nisi amabit vltro,
Id, pro capite tuo quod dedit, perdiderit tantum argenti.

Phil. *Perij herele, ni ego illam pessumis exemplis enicasso.*
Illa hanc corrumpit mulierem malesuada vitij lena.
Phil. *Nunquam ego illi possum gratiam referre, vt meritu'st de me.*
Scapha id mihi ne suadeas, vt illum minoris pendam.
Sca. *At hoc vnum facito cogites, si illum inseruibis solum,*
Dum tibi nunc hæc ætatula est, in senecta malè querère.
Phil. *In anginam ego nunc me velim verti, vt venefica illi*
Fauces prehendam, atque enecem scelestam stimulatricem.
Phi. *Eundem animum oportet nunc mihi esse gratum, vt impetraui,*
Atque olim, priusquam id extudi, quom illi subblandiebar.
Phi. *Dij me faciant quod volunt, ni ob istam orationem*
Te liberasso denuò, & nisi Scapham enicasso.
Sca. *Si tibi sat acceptum est, fore amicum tibi sempiternum,*
Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita,
Soli gerundum censeo morem, & capiundas crineis.
Phil. *Vt fama est homini, exinde solet pecuniam inuenire.*
Ego si bonam famam mihi seruasso, sat ero diues.
Phil. *Siquidem herele vendundum est, pater venibit multo potius,*
Quàm te, me viuo, vnquam sinam aut egere, aut mendicare.
Sca. *Quid illis futurum est ceteris, qui amant te? Ph. magis amabunt.*
Quom videbunt gratiam benemerenti referri.
Phil. *Vtinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur*
Vt exheredem meis bonis me faciam, atque hæc sit heres.
Sca. *Iam ista quidem absumta res erit, diésque noctésque estur,*
Bibitur, neque quisquam parsimoniam adhibet sagina plane'st.
Phil. *In te herele certum'st, principium, vt sim parcus, experiri.*
Nam neque edes quicquam, neque bibes apud me hisce diebus.
Phil. *Si quid tu in illum bene voles loqui id loqui licebit.*
Nec rectè si illi dixeris, iam ecastor vapulabis.
Phil. *Ædepol si summo ego Ioui illoc argento sacruficassem,*
Pro illius capite quod dedi, nunquam æquè id bene collocassem
Vt videas illam medullitus m' amare. oh probus homo sum,
Qui pro me caussam diceret, patronum liberaui,
Sca. *Video te nihili pendere, præ Philolachete, omneis homines.*
Nunc ne eius caussa vapulem, tibi potius assentibor,
Si acceptum sat habes tibi fore illum amicum sempiternum.
Phil. *Cedò mihi speculum, & cum ornamentis arculam actutum, Scapha,*
Ornata vt sim, quom huc veniat Philolaches, voluptas mea.
Sca. *Mulier quæ se, suámque ætatem spernit, speculo ei vsus est.*
Quid opu'st speculo tibi, quæ tute speculo speculum es maximum?
Phil. *Ob istuc verbum, ne quicquam Scapha tam lepidè dixeris.*
Dabo aliquid hodie tibi peculi, Philematium mea.
Phi. *Suo quidque loco, vide capillum satis compositum'st commodè.*
Sca. *Vbi tu commoda es, capillum commodum credito.*
Phil. *Vah, quid illa pote peius quicquam muliere memorarier?*
Nunc assentatrix scelesta est, dudum aduersatrix erat.
Phil. *Cedò cerussam. Sc. quid cerussa opus est? Phi. nam qui malas oblinam.*
Sca. *Vna opera ebur atramento condefacere postules,*

Phil. *Lepidè dictum de atramento atque ebore. euge plando Scapha.*
Phi. *Tum tu igitur cedò purpurissum.* Sca. *non do. scita es tu quidem,*
Noua pictura interpolare vis opus lepidissimum.
Non istanc ætatem oportet pigmentum vllum attingere,
Neque cerussam, neque melinum, neque vllam aliam offuciam.
Cape igitur speculum. Phil. *Hei mihi misero, sauium speculo dedit:*
Nimis velim lapidem, qui ego illi speculo diminuam caput.
Sca. *Linteum cape, atque exterge tibi manus.* Phil. *quid ita obsecro?*
Sca. *Vt speculum tenuisti, metuo ne oleant argentum manus,*
Ne vsquam argentum te accepisse suspicetur Philolaches.
Phil. *Non videor vidisse lenam callidiorem vllam alteram.*
Vt lepidè atque astutè in mentem venit de speculo mala.
Phi. *Etiámne vnguentis vnguendam censes?* Sca. *minimè feceris.*
Phi. *Quapropter?* Sca. *quia acastor mulier rectè olet, vbi nihil olet.*
Nam istac veteres quæ se vnguentis vnctitiant, interpoles.
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Vbi sese sudor cum vnguentis consociauit, illico
Itidem olent, quasi quom vnà multa iura confundit coquos.
Quid oleant nescias, nisi id vnum, vt malè olere intelligas.
Phil. *Vt perdoctè cuncta callet! nihil hac docta doctius.*
Verum illud est, maximáque pars vostrorum intelligit.
Quibus anus domi vxores sunt, quæ vos dote meruerunt.
Phi. *Agedum contempla aurum & pallam, satin' hæc me deceat Scapha?*
Sca. *Non me curare istuc oportet.* Phi. *quem obsecro igitur?* Sca. *eloquar.*
Philolachem, is ne quid emat, nisi quid tibi placere censeat.
Nam amator meretricis mores sibi emit auro & purpura.
Quid opus est, quod suum esse nolit, ei vltrò ostentarier?
Purpura ætas occultanda'st: auro turpe mulieris.
Pulcra mulier nuda erit, quàm purpurata, pulcrior.
Postea nequicquam exornata'st bene, si morata est malè.
Pulcrum ornatum turpes mores peius cœno collinunt.
Nam si pulcra est, nimis ornata est. Phil. *nimis diu abstineo manum.*
Quid hîc vos duæ agitis? Phi. *tibi me exorno vt placeam.* Phil. *ornata es satis.*
Abi hinc tu intrò, atque ornamenta hæc aufer. sed voluptas mea,
Mea Philematium potare tecum collubitum est mihi.
Ph. *Lubet & edepol mihi tecum. nam quod tibi lubet, idem mihi lubet,*
Mea voluptas. Phil. *Hem istuc verbum vile'st viginti minis.*
Cedò, amabo, decumbe. ne emtum tibi dare hoc verbum volo.
Etiam nunc decem minæ apud te sunt, vel rationem puta.
Triginta minas pro capite tuo dedi. Phi. *cur exprobras?*
Phil. *Egóne id exprobrem, qui mihimet cupio id opprobrarier?*
Nec quicquam argenti locaui iamdiu vsquam æquè bene?
Phi. *Certè ego, quod te amo, operam nusquam melius potui ponere.*
Phil. *Bene igitur ratio accepti atque expensi inter nos conuenit.*
Tu me amas, ego te amo meritò id fieri vterque existimat.
Hæc qui gaudent, gaudeant perpetuo suo semper bono.
Phi. *Age, accumbe igitur, cedo aquam manibus puer. appone hîc. mensulam.*

Phil. *Qui inuident, ne vnquam eorum quisquam inuideat prorsus commodis.*
Phil. *Vide, tali vbi sint, vbi, vnguenta.* Phil. *quid opus est? cum stacta accubo.*
Sed éstne hic meus sodalis, qui huc incedit cum amica sua?
Is est. est Callidamates, cum amica incedit. euge, oculus meus.
Conueniunt maniplares eccos prædam participes petunt.

FRIGIDA] frigida dixit, nam etiam aqua calida lauabant. DEFOECATAM] abstersam, & omni sordium squalore, illuuie atque immūditie purgatam, liquidam & serenam, & nitidam factam: suprà in Aulularia, principio scenæ, *Defæcato animo.* dixit translatè, EVENTVS, REBVS OMNIBVS VELVT HORNO] euentus respondet rebus nostris omnibus, & secundus fuit, vt messis magna frugibus huius anni, vel annonæ huius anni. Horno, accipio vt sit dandi casus, hornum vocat vnius, & proximi superioris anni fruges, seu frugum anni superioris prouentum atque annonam. Alij volunt esse aduerbium, Horat. oda 23. lib. 3. *Si ture placaris, & horna Fruge Lares, auidáque porca.* Idem epod. oda 2. *Et horna dulci vicina promens dolio Dapes inemptas apparet.* Potest fortassis etiam sic explicari hic locus, qualis est messis magna vnius anni frugibus & annonæ, talis est euentus rebus omnibus. Ego tamē priorem explicationem magis probo. significat enim Philematium suæ lauationis euentum secundum fuisse, & se lauisse ex animi sententia. O VENVS VENVSTA] ex eodem genere illa sunt, nitoribus nitidis, amœnitas amœna, &c. quæ alibi notauimus. HAEC ILLA EST TEMPESTAS] Philematium significat, superiore scena. *Hæc verecundiam mihi, & virtutis modum Deturbauit, detexitque me illicò.* TECTVS QVA FVI] qua modestia tectus fui, manet in allegoria. QVAM MIHI AMOR ET CVPIDO] quam tempestatem mihi amor, seu Cupido, tanquam imbrem ac pluuiam in pectus meum penitus demittunt, *perpluunt*, hîc ἐνεργητικῶς positum est. suprà non item, *perpluunt tigna.* NEQVE IAM MIHI VNQVAM OBTEGERE POSSVM.] Neque iam me aduersus tempestatem illam tegere in posterum possum. PERIERE HAEC OPPIDO AEDES] periere hæ admodum ædes, hoc est, ego perij. est enim allegoria continua, vt diximus. CONTEMPLA] contemplare. MEO OCELLO, MEO PATRONO] meo patrono, qui emit, & emtam manumisit. infrà, *Danista adest, qui dedit argentum fœnori, Qui amica est emta.* & hac eadem scena, infrà, *Solam ille me soli sibi suo cum liberauit.* meo ocello: qui mihi occelli instar est, qui mihi carus est vt oculus. QVIN TV ME EXORNAS MORIBVS LEPIDIS, &c.] quamobrem non decoras pulchris & honestis moribus, quando tu pulcra & formosa es? SED VESTIS FARTVM] fartum à farciendo dictum, vt & farcimei, & fartores, fartum autem fartores aliqua re exteriore sæpire solent. Ita per vestis fartum corpus quod veste amicitur ac tegitur, significat. VIRTVTE FORMAE, &c.] id est præstantia, & vis formæ. Sic apud Terent. Phorm. *Virgo pulcra, & quo magis diceres, Nihil erat adiumenti ad pulchritudinem. Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida, Lacrumæ, vestitus turpis: vt, ni vis boni In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.* ERGO OB HOC VERE, &c.] Hæc loquitur Philolaches non audiente Scapha audientibus spectatoribus tantùm: videtque & audit Philolaches Philematium, & Scapham colloquēteis, ipse autem neque videtur ab illis, neque auditur, in occulto aliquo loco, scilicet delitescens. ALIQVI] re aliqua. QVAM VERO EXTOLLI?] quàm veris laudibus efferri atque ornari? quàm verè laudari? EQVIDEM VEL FALSO TAMEN LAVD.] &c. sententia hæc est, tantum abest, vt malim vituperari falsò, quàm verè extolli, vt multo malim falsò laudari, quam verè vituperari. vel sic & fortasse planiùs, non solum, non malo vituperari falsò, quàm veris laudibus ornari: sed etiam malo falsis laudibus ornari, quàm verè culpari. vel sic, æquè planè non solùm malo veris laudibus ornari, quàm falsis criminibus & maledictis culpari: sed etiam malo vel falsis laudibus ornari, quàm veris criminibus accusari. Sunt autem verba Scaphæ ancillæ, non Philematij. EGO VERVM AMO: VERVM V. M. D.] hæc sunt cōsentanea cum iis, quæ suprà dixit, *Nolo ego te mihi assentari.* Nam qui verum amat, assentationem oderit, necesse esse: & qui assentatores & assentationem amat, mendacio delectetur, necesse est. ITA TV ME AMES, &c.] hæc affirmandi aliquid & iurandi formula est, per precationem. QVO MODO ADIVRASTI?] quo modo iurasti? QVID? ITA HAEC ME. CVR NON ADDITVM EST?] cur non ita dixisti? Ita tu me ames, ita Philolaches tuus me amet, ita tu eum ames, vt venusta es. INFECTA DONA FACIO] quæ tibi donaram, aut me donaturum promiseram, indotata esse volo, quæ donaram, repeto. QVOD TIBI IAM PROMISERAM TIBI DONO, PERDIDISTI] quod me tibi donaturum promiseram, amisisti: quia non donabo. Dono, septimi casus, à recto, donum. Etiam hæc loquitur Philolaches, vt audiatur à spectatoribus tantum, non etiam à Philematio, neque à Scapha. CATAM] sollertem & acutam, & prudentem. Ennius, catus, Ælius Sextus. Horat. epist. 2. libro 2. *Posthac ille catus, quantumuis rusticus,* &c. ILLVM EXPETES VNVM] ab illo vno pendeas: in illo vno spem tuam omnem colloces. ATQVE ALIOS ASP.] atque alios spernas ac reiicias. Nonnulli libri habent, *Atque alios exsperneris.* MATRONAE NON MERETRICVM EST VNUM INSERV. AM.] vni seruire amanti, & morem gerere, est matronæ, non meretricum Horat. epist. XVIII. *Vt matrona meretrici dispar erit, atque Discolor infido scurræ distabit amicus.* Terent. Heauton. *Nam expedit bonas esse vobis nos quibuscum est res, non sinunt. Quippe forma impulsi nostra, nos amatores colunt. Hoc vos immutata est, illi suum animum aliò conferunt. Nisi prospectum interea aliquid nobis est, deserta viuimus. Vobis cum vno simul vbi ætatem agere decretum est viro, Cuius mos maximè est consimilis vestrum: hi se ad vos applicant.* Antiquè autem dictum est, vnum inseruire amantem, pro *vni inseruire amanti*, seu potius, pro *in vnum seruire amantem.* sic infrà non longè *si illum inseruibis solum.* NAM QVOD MALVM VERSATVR?] id est, quódnam illum malum meæ domi versatur: PESSVMIS EXEMPLIS INTERFICIANT, &c.] suprà in Capt. *Quādo ego te exemplis excruciauero pessimis* &c idē ī. eadem scena. *Perij hercle ni ego illum pessumis exemplis enicasso.* ATQ. ALGV.] & frigore. Algus, us, dixerunt veteres, pro algor, ris: idque notant grāmatici sic Lucret lib 3. *Sollicita voltant morbis, algúque, faméque.* Iterum Plautus Rudente, *Tu vel suda, vel peri algu.* PRAECIPERE] præmonstrare & antè docere. AETERNVM] Horat. oda XIII. lib. 1. *Non si me satis audias, Speres perpetuū dulcia barbarè Lædentē oscula*

&c. ÆTATE ET SATIETATE] ætate cuius? an Philematij? an Philolachetis? quæri enim potest, vtrum dicat Scapha, Philolachetem deserturum Philematium, cum ipse maior natu factus fuerit, an cum Philematium anus facta sit. INSPERATA ACCIDVNT MAGIS SAEPE, QVAM Q. SP.] sic ferè suprà *sed vnum hoc scito, nimio celerius Venire quod molestum est, quam id quod cupidè petas.* EX FACTIS] ἐκ προσχήματος. QVAE SIM, anus. ET QVAE FVI ANTE] puella. NIHILO EGO] subintell. minus. GESSI MOREM] obsecuta sum. QVI POL ME VBI HOC CAPVT COL. IMM.] vbi hoc caput canum factum est: vbi hoc canuit incanuit. RELIQVIT, DESERVITQ. ME] Terentius Heautontim. *Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt Hæc ubi immutata est: illi suum animum alio conferunt. Nisi prospectum interea aliquid nobis est, deserta vivimus.* Sed animaduertendum hic, *me* esse iteratum: nam suprà positum est ibi, *qui pol me*, &c. INVOLEM ILLI IN OCVLOS &c.] inuadam & irruam illi in oculos. STIMVLATRICI] quæ Philematium stimulat, vt se multis prostituat. OBSEQVENS IAM] morigeram. SVI] id est suo: suo sumptu. MIHI NIHIL ESSE] me esse inanem, nudum, atque egentem. INSCITA] stulta. QVOD QVAERERAS] libertatem. VLTRO] à te prouocatus, amans, & expetens te, à te non amatus, neque expetitus. PRO CAPITE TVO] pro libertate. PESSVMIS EXEMPLIS] modis pessimis. ENICASSO] enecauero. MALESVADA VITII PLENA] quæ Philematio vitium male suadet. Virgilius libro 6. Aeneid. *Et metus & malesuada fames, & turpis egestas.* SI ILLVM INSERVIBIS SOLVM] si illi soli inseruies: sic suprà eadem scena AETATVLA] adolescentia, ætas ferox. suprà in Cistellaria, *Semperque istam quam nunc habes, ætatulam obtinebis.* IN SENECTA MALE QVAERERE] anus facta, frustra conquereris: frustra te pœnitebit, cum tibi senectus obrepserit. IN ANGINAM EGO NVNC MEV. V.] angina, morbus est, quam συνάγχην seu κυνάγχην Græci vocant. Morbus est acutus & pestifer in faucibus constans: de quo Cornelius Celsus libro 4 cap. 4. Velim inquit me ex Philolache anginam fieri. & in faucibus illius venefiæ insidere. EVNDEM ANIMVM OPORTET NVNC, &c.] opponuntur hæc à Philematio illis, quæ suadebat anus *libera es iam. Tu iam quod quæreras habes, vt spiritum intercludam.* VT IMPETRAVI] cum impetraui, vel postquam impetraui. EXTVLI] mulis blandimentis & preciosis abstuli & extorsi. Virgil Georgic. 1 *Vt varias vsus meditando extunderet artes.* DII ME FACIANT QVOD VOLT, me, de me si eum LIBERASSO, D.] deliberato de integro. ENICASSO] enecauero. SI TIBI SAT ACCEPTVM EST FORE AMIC. T. S.] si tu ita certum esse putas Philolachem fore tibi amicum sempiternum, vt si tibi fideiussoribus & sponsoribus datis cautum esset, &c. vel sic, si tu ita confidis Philolachem tibi amicum fore perpetuũ, vt si vades & sponsores ab eo accepisses, &c. vel sic, si tu ita confidis Philolachem tibi sempiternum amicum futurum, vt, si tibi satis dedisset ita fore, &c. PROPRIVM] id est perpetuum & stabilem: Nam quæ alicuius propria sunt, iure ciuili stabilia & perpetua sunt, & transeunt ad hæredes. at commodata aut mutuò data, aut quibus quis vtitur, fruitur tantum: non item. huc referendum est illud quod scriptum à Lucretio est libro 3. *Vitaque mancipio nulli datur omnibus vsu.* Sed de hac huius significatione alibi suprà. ET CAPIVNDAS CRINEIS] ei soli censeo capiendas crineis, id est, censeo te ei soli blandiri oportere. capere crineis alicui, est ei blandiri, seu potiùs eum molliter & leniter crinibus prehendere osculandi gratia. solebant enim puellæ amatoribus suis, quibus suam in eos libertatem, ac beneuolentiam declarare volebant, crineis & interdum auriculas prendere, atque ita osculari: quæ ab Adrian. Turnebo in libris aduersarior. notata sunt. Legendum autem esse *capiundas* non capiundos, & libri veteres qui sic habent, peruincunt: Et Nonius qui in voce *crines*, hunc locum profert, docens *crines*, vsurpatum esse à veteribus in masculino & fœminino genere. VT FAMA EST, HOM. EXINDE SOLET PEC. INVEN.] qualis est hominum de aliquo existimatio, talis ei apud illos fides est. si bene de eo existimant: pecuniã ei credunt: sin male, non credunt. vt fama est hominis, ita solet pecuniam inuenire. si bona est, pecuniam facile reperit, neque vnquam eget: sin mala, non facilè reperit, neque quisquam eum re iuuat. SERVASSO] seruauero. SIQVIDEM HERCL. VEND. EST, PATER VEND. P.] idest, si quid mihi vidẽdum est, ne egeas, patrem vendas potius, quàm te egere aut mendicare, me viuo sinam. QVID ILLIS FVT. &c.] quid de illis, &c. QVOM VIDEBVNT GRATIAM REFERVEL. PEF.] magis me amabunt, inquit, cùm videbunt me gratum esse in beneuolum. Secutus sum autem Camerarij coniecturam, qui ex obscuris antiquæ scripturæ vestigiis *benemerenti*, quæ vox desiderabatur, reposuit. VT EXHER. MEIS BONIS ME F.] vt exhæredem meorum bonorum me faciam, & Philematium sit heres. suprà in Bacchid. *Nunc exheredem facere vitæ suæ.* DIES Q. NOCT. ESTVR] *estur*, impersonale passiuum a verbo edo, est. SAGINA PLANE SIT] planè videbimini hìc instar altilium, hoc vnum agere, atque huic vni rei studere, vt saginemini, ità nullius sit edendi & bibendi modus: sagina, cibi vis & copia: aut cibi ad saginandum comparati. IN TE HERCL. CERTVM 'ST PRINCIPIVM VT P. S. EXP.] deliberatum mihi hercle est. principiò in te experiri quam parcus sim. parsimoniæ meæ periculum in te facere, & specimen dare mihi decretum est. significat se parsimoniam in victu ei præbendo adhibiturum, quoniam queritur nimis sumptuose viui, & nimis magnos sumptus in victum fieri. Immò vero dicere miratur se nihil ei in victum præbiturum. principium autem, id est in principio: nisi forte *principiò*, legendum est. NEC RECT. SI ILLI DIX.] id est, si illi malè dixeris, &c. sic suprà non semel consule indicem. AEDEPOL SI SVMMO EGO IOVI ILLO ARGENTO &c.] ædepol si ego supremo Ioui illo argento, quod pro illius libertate dedi, sacrificassem, non æquè benè id posuissem, atque posui cum eam emi, & manumisi. VT VIDEAS ILLAM MEDVLLITVS M' AMARE] id est, quàm facile est videre me ab illa medullitus amari? quàm facile quis videre possit me illi ex animo, & penitus carum esse: *Medullitus*, hoc est, penitus, vsque a medulla, vel, vt Nonius, à medullis: qui profert hæc ex Trucul. *Ostendit sese iam mihi medullitus infidelem vnquam dum viuam fore.* & ex Ennij Satyr. lib 3. *Enni poeta salue, qui mortalibus Versus propines flammeos medullitus.* Ostendit etiam significans, interiectio. PROBVS HOMO SV.] frugi homo sum. QVI PRO ME CAVSAS DICERE PATRONVM LIB.] liberaui Philematium, vt esset mihi tanquam patronus, qui pro me causam diceret. Secutus autem sum libros vulgatos, quibuscum cõsentiunt nostri veteres. Nam Camerarius sic edidit, *Quæ pro me causam diceret, patronum liberaui.* quam scripturam minus probo: quam sic explicari posse. liberaui patronum, hoc est, liberaui Philematium, vt esset mihi pa-

mihi patronus, quæ Philematium pro me causam diceret. Ego sic malim legi, *Qua pro me causam diceret, patronum liberaui.* Quæ scriptura plana esset, neque egeret explicatione. VIDEO TE NIHILI PENDERE, PRAE PHILOLACHETE, &c.] video te ceteros omneis homines nihili facere, seu nihili æstimare præ Philolachete. *Nihili pendere*, translatè dictum. est enim tractum ab ære, auro & argento, & simil. quæ olim pendebantur ante nummi vsū repertum. sic suprà eadem scena, *Vt illum mineris pendam.* TIBI POTIVS ASSENTIBOR] tibi potius assentiar. sic autem legendum, non vt habent omnes editiones, *assentabor.* Nam primùm Philematium dixit nollē se Scapham sibi assentari. suprà hac eadem scena, ibi, *Nolo ego te assentari mihi.* Deinde quamuis assentari & assentiri, sint similia & propinqua, differunt tamen inter se: alterum enim sine reprehensione fieri potest: assentiri dico: quia assentimur alteri etiā vera dicenti nihilque prohibet quo minus qui assentitur, vera dicat: alterum nō potest, quia qui assentatur semper falsa pro veris sequitur, & approbat; & semper mentitur, & mēdax est. Sic igitur hoc loco Scapha dicit se Philematio assensuram, hoc est, eius orationē & sentētiam de Philolachete vno amando probaturam: assentaturam non dicit. Quod autem diximus, nihil prohibere, quominus, is qui alteri assentitur, vera dicat, sic intelligendum est. qui vera assētitur, vera dicit: qui falsa, falsa loquitur. qui omnia assentitur, siue sint vera siue falsa, is assentator est & assētatoris est omnia alteri assentiri. Quod ait se facere solere Gnatho ille Terentianus Eunucho his verbis. *Negat quis? nego. ait? aio. Postremo imperaui egomet mihi Omnia assentiri.* sic infrà Menæchm. legendum. *Bene res geritur: assentibor quidquid dicet, mulieri:* & ita edendum curauimus: non vt vulgo *assentabor* &c. SI ACCEPTVM SAT HABES &c.] si tibi prædibus, & prædiis satis cautum esse existimas. hoc est, si confidis, illum tibi amicum fore perpetuum, si non dubitas, quin ille tibi sempiternus amicus sit futurus. si non minus confidis illum tibi amicum sempiternum fore, quàm si tibi datis sponsoribus promisisset. sic suprà loquitur eadem scena, *si tibi sat acceptum est*, &c. MVLIER QVAE SE, SVAMQ. AETATEM] ei mulieri, quæ se, suámque ætatem spernit, id est. quæ deformis: & vetula est, speculo opus est ei mulieri, quæ de se suáq ætate male existimat: quæve sibi, suæque ætati diffidit, hoc est, quæ se deformē, & vetulā scit. sic. speculo opus est quia speculum reddit eorum qui eo vtuntur, imagines, meliores, & gratiores, dum speculo adhibito. oris & formæ vitia corrigunt. Dixit autem *mulier quæ*, more suo, pro *mulieri quæ*, vel pro, *quæ mulier*, vt relatiuum, & antecedens inter se conueniant casu. QVID OPV'ST SPECVLO TIBI QVAE TVTE, &c.] quid tibi puellæ, & formosæ, speculo opus est, cuius nitor, & splendor, vsum speculi præbere, & speculo speculi maximi instar esse potest? OB ISTVC VERVM, NE NEQVICQ. &c. verba sunt Philolachetis & hic Philolachetis nomen præscribi debet. Ob istuc dictum, inquit, Philolaches, ne tu Scapha, frustrà & gratis tā lepidè, scitéque dixeris, aliquid peculi tibi dabo. peculium seruis & ancillis domi nos dare esse solitos, & ab aliis dare potuisse constat. Sic autem vt edidimus habēt libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. Nam vulgati sic habent, *Ob istud verbum ne quicquam*, &c. *dabo aliquid hodie.* Deinde, præscripto Scaphæ nomine, *Pertuli Philematium mea.* quorum verborum hanc sententiam esse volunt, pertuli tibi speculum, Philematium mea. sed hæc scriptura perspicuè corrupta est. quare teneamus antiquam. Iam hæc verba, *Philematium mea*, sunt etiam Philolachetis: & separatim pronuntianda sunt quasi Philolaches præ desiderio & cupiditate Philematium inclamet, atque appellet. SVO QVIDQVE LOCO VIDE CAPILL. SATIS COMPOSITVM'ST. COMM.] sic fere Nonius, qui hunc versum profert in voce *capillum*, docens, veteres potuisse etiam in neutro genere. quanquam non profert integrum, sed ab hoc loco, vide capillum satin' compositum sit commode. Nos in eo Nonium secuti sumus, quod *vide*, non *viden'* *capillum capillum*, non *capillus*, edidimus. in hoc veteres secuti sumus, quod *compositum'st* nō vt est apud Nonium, *compositum sit*, & *satis*, non, *satin'*, edendum curauimus. quoniam si, *compositum sit*, legatur, versus constare suis numeris nō possit. & vna syllaba modō superet. sententia autem hęc est, vide, an capillū suo quodque loco satis commode compositum sit. *quodque* autem legi malim, quàm *quodque*. POTE P.] subintellige, est *pote* autem, hoc est, *δυνατόν*. fas & quod barbare vulgus dicit *possibile*. ASSENTATRIX SCEL.] assentatricem appellat accusatoriè, quia nimis putide ei blandiendo placare studeat. CEDO CERVSSAM] cerussam ψιμμύθιον vocant Græci. fucus est, quo mulieres faciē cādefaciunt. De quo sic Plin. lib. 5. cap. 6. *Est & in os tertium è candidis cerussa: cuius rationem in plumbi metallis diximus.* NAM QVI MALAS OBLIN.] nam opus est cerussa, qua mala candefaciam. VNA OPERA EBVR ATRA.] malas tibi cerussa candefacere vis, vna, eadémque opera debeas ebur atramento candefacere velle. quod si absurde & stulte factura sis, illud quoque alterum ineptè atque inscitè facias. Malæ enim tuæ cerussa ipsa sunt cādidiores, neque cerussa quidquam amplius earum cādori afferre, aut addere queat, sed eas minus candidas faciat, potiùs, quemadmodū siquis atramento ebur suapte natura candidum candefacere conetur, ridiculè faciat, & eius candorē corrūpat. sic ferè Horat. Sat. 3. lib. 1. sermonū. *At nos virtutes ipsas inuertimus, atque Sincerum cupimus vas incrustare*, &c. PVRPVRISSVM] cretam argentariam purpura tinctam, quo olim vtebantur, & hodie vtuntur pictores. De quo Plin. li. suprà proxime comm. morato, & cap. eodem. SCITA ES TV QVIDEM] ironia. INTERPOLARE OPVS LEPIDVM] renouare & recōcinare opus pulcherrimum & integerrimum. interpolantur vetera: noua, interpolationem nō requirunt. Interpolare, inquit Nonius est nouam formam è vetula fingere. M. Tullius accusationis lib. 1 *Tollendo quod esset & semper aliquid demendo, mutando interpolāde.* Sic autem legendum apud Ciceronem, non eò solum quod ita profert Nonius, sed etiam quia ita scriptum est in libris veteribus: qui non habent hæc verba, *curando ne litura appareat*, quæ vulgati habent, *intermutando. & interpolando.* NON ISTANC AETATEM OP. &c.] Emphibolia, sed hoc sentit Scapha, istā ætatem nullum pigmentum debet attingere, neque cerussa, &c. NEQ. MELINVM.] Melinum auri pigmentum, color cādidus, à Melo insula: de quo Plinius suo loco sup. commemorato. NEQ. VLLAM ALIAM OFF.] neque vllū alium fucum. suprà in Capriu. *Ita mihi stolido sursum versum os subleuere offuciis.* NIMIS VELIM LAPIDEM, QVI EGO ILLI. SP.] valde ego mihi lapidem optem, quo illi speculo cōminuam caput, id est, quo totum speculum conterā, & confringam. LINTEVM CAPE] mantile lineum ad manus abstergēdas, χειρόμακτρον. VT SPECVLVM TENVISTI] cùm speculum tenuisti, vel, quomodo speculum tenuisti argenteum, scilicet. NE OLEANT ARGENTVM MANVS] ne manus oleant argentum. id est, ne odorem argenti, ex argentei

speculi contactu, contactum reddant. specula olim etiam argentea fiebant, vt hodie. Plinius lib. 33. cap. 9. *Prælata sunt argentea. primus fecit Praxiteles, Magni Pompeij ætate* Vlpianus iurisconsultus lib. 34. Digest. tit. de auro, argento, mundo, &c. legatis. *Sed nec candelabra, nec incerna argentea, vel sigilla, quæ in domo reposita sunt, vel imagines argenteæ argenti, appellatione continebuntur: Nec speculum parieti affixum, vel etiam quod mulier mundi causa habuit, si modo non in argenti numero habita sunt.* QVIA AECASTOR MVLIER RECTE OLET, &c. Sic M. Tull. lib. 2. epist. ad Attic. epist. 1. *Quanquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi atque incomta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant: & vt mulieres, ideò bene olere quòd nihil olebant, videbantur.* NAM ISTHAEC VETERES] isthęc, pro istæ, antiquè. *veteres* autem, id est, vetulæ. INTERPOLES] id est, interpolatæ. hoc est, ex vetulis, fuco, cerussa, & vnguentis, quasi nouæ, & puellæ factæ: vel quæ se medicamentis, & pigmentis, & vnguentis interpolant, hoc est, nouas ex veteribus faciunt. *interpoles* numeri multitudinis rect. casus, à singulari *interpolis*. EDENTVLAE] dentibus carentes, propter senectutem. suprà in Casina, *propter operam illius hirqui improbi atque edentuli*, &c. in Pœnulo, *vinum edentulum* dixit translatè: νωδὰς appellant Græci: quos edentulos Latini. VITIA CORPORIS] vt rugas, & cutis asperitatem, & squalorem, & similia. OCCVLVNT] tegunt, occultant, κρύπτουσι. CVM VNGVENTIS CONSOC.] cum vnguentis confudit, & commiscuit, &c. Sic ferè Horat. oda 12. ei od. *Qui sudor vietis, & quam malus vndique membris Crescit odor, cum pene soluto. Indomitam properat rabiem sedare*, &c. Huius rei causam explicat Alexander Aphrodis. in Problem. NISI ID VNVM VT MALE OLERE INTELL.] nisi id vnum vt eas malè olere intelligas. MAXIMAQ. PARS VOSTRORVM INTELL. &c.] & maxima pars vestrûm intelligit, spectatores alloquitur. QVAE VOS DOTE MERVERVNT] quas vos domũ duxistis, quia erant locupletes, & bene dotatæ, quæ dote consecutæ sunt, vt vobis nuberẽt: quæ vos dote emerunt. CONTEMPLA] contemplare. PALLAM] vestem muliebrem superiorẽ & exteriorem. Horat. Sat. 2. li. 1. *At talos stola demissa & circumdata palla*, &c. Plautus in Menæchm. *Hanc modo vxori intus pallam surripui: it ad scortum fero.* NON ME CVRARE ISTVC OPORTET] non est meum curare, satisne te vestis aliqua deceat: sed Philolachetis, ne quid tibi emat, nisi quod te deceat, & quod tibi placere putet. IS NE QVID EMAT, NISI, &c.] ne quid is emat, &c. NAM AMATOR MERETRICIS MORES, &c.] Horum duorum versuum arguta & acuta sententia est. Hæc enim sentit anus. Cum amator meretricis mores sibi emat auro, & purpura: omnis emptor autem pretium esse alienet, & in venditorem transferat, vt contrà à venditore mancipio accipiat rem, qua eget, neque velit pretium sibi ab illo reddi, & rẽ esse inemptam: non est quod amatori tuo Philolacheti, purpuram & aurum, quæ ab illo accepisti & quibus te emit vt tu te totam in se transferres, & vt tota sua esses, non est, inquam, quod ei vltro ostentes. tuis enim moribus, & tua forma contentus est, neque purpuram tuam, aut aurum exp. tit. PVRPVRA AETAS OCCVLTANDA'ST] ætas mala scilicet, hoc est, senecta, purpura tegenda, & occultanda est. vestis enim interdum tegit vitia corporis. AVRO TVRPE MVLIERIS] turpe mulieris. id est, turpitudo, seu deformitas mulieris, auro occultandum est, auro occulcanda est, repetendum ἀπὸ κοινοῦ. Sic autẽ esse legendum, vt edendum curaui, ratio & vetus, & consecutio ipsa peruincunt. vult enim ostẽdere hæc anus aurum & purpuram puellæ formosæ esse superuacanea, neque magnopere esse adhibenda. primum enim purpureâ vestis malæ ætatis vitia tegere, deinde auro, deformitatẽ mulieris occultare debet. Sed mulier quæ formosa, & ætate integra est, nuda pulchrior est, quàm purpura ornata, suis enim bonis pollet, neque alienis & externis adiumentis eget. & mulier bene morata, aurum quo ornetur, nõ admodum desiderat. Nam satis eam ornant boni mores. QVAM PVRPVRATA] quàm purpura ornata. Cum his congruit illud Menandri, γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος [illegible] id est, sordes mulieri ornamento sunt mores, & non aurũ Et illud eiusdem. Ῥύπος γυναικὶ [illegible] κατ ἀργυρωμένη, id est, sordes mulieri argento ornatę, contrahuntur natura. POSTEA NEQVID QVAM EXORNATA'ST BENE, &c.] præterea, inquit, frustra bene exornata est mulier, si malè morata est. COLLINVNT] inquinant, contaminant. Horat. oda 15. lib. 1. *tamen, heu, serus adulteros, Crines puluere collines.* NIMIS DIV ABSTINVO MANVM] nimis diu me continui, mihíque temperaui, ne eas adirem, tempus est ad eas accedendi. Iubet nunc is adire manum, abstinere manum, hic opponitur illi, quod suprà explicauimus, adire manum; in Aulul. ibi, *Ita ei is impuris omnibus adij manum.* HEM ISTVC VERBVM VILE EST VIGINTI MINAS] istuc verbum vile æstimatur, si viginti minis ematur. Istuc verbum si quis emat viginti minis, non care emerit, quia longè pluris est, quàm viginti minæ si iusto pretio emetur, longè pluris emi debeat, quàm viginti minis. NAM EMTVM TIBI DARE HOC V.] nam ego tibi istud verbum emtum reddere volo: hoc est, nolo mihi istud gratis dixeris, sed eius pretium tibi persoluere volo: nolo verbum, quod locuta es, mihi esse gratuitum, sed emtum, cuiúsque accipias saxo. ETIAM NVNC DECEM MINAE APVD TE S.] triginta minis Philematium emerat Philolaches, emtámque cõtinuò liberarat. hoc igitur dicit, viginti minæ tibi pro isto verbo debentur. demantur viginti minæ de triginta, quas ego pro tuo capite dedi: restãt decem tantum. ita decem minis te emi duntaxat. quod si pretium quo te emi exigere abs te vellem, decem minas tantum repetere iure possem: non triginta, quia tibi viginti pro isto verbo debentur. VEL RATIONEM PVTA] quòd si mihi non credis, subduc rationem & rem ad calculos voca. profectò enim si de triginta minis, quas pro tuo capite dedi, viginti detrahãtur, quas ego tibi debeo pro isto verbo quod locuta es, *voluptas mea*, decem minæ solæ apud te restant, quas mihi debeas. TRIGINTA MINAS PRO CAPITE TVO DEDI] triginta minas pro te dedi, de quibus si detrahuntur viginti, quas me tibi pro isto verbo debere profiteor, decem solæ sunt apud te reliquæ. CVR EXPROBRAS?] cur mihi beneficium erga me tuum commemoras, vt me rubore suffundas? EGONE ID EXPROBRO QVI MIHIMET, &c.] hoc est, ego in animum inducam id tibi exprobrare, quod mihi ipsi cupio probro dari, & maledicti loco obijci? te scilicet esse à me emtam ac liberatam. NEC QVIDQVAM ABSENTI, &c.] & qui nullum argentum seu nullam pecuniam iampridem tam bene vlla in re collocaui, quàm in te emenda? BENE IGITVR RATIO ACCEPTI, &c.] id est, accepta igitur, & expensa, paria sunt. si ego tantum abs te accepi, quantum pro te expendi: hoc est, si vt me amando, facis, vt pecuniam in te emenda bene collocarim, accepti, & expensi ratio inter nos conuenit. HAEC QVI GAVDENT, GAVDEANT, &c.] qui his nostris bonis, & hoc nostro amore mutuo lætantur,

lætantur, opto, vt ij perpetuo suo bono lætentur, & perpetuo sint beati. Sequitur non longè versus, qui huic ex contrario respõdet, *Qui inuident*, &c. CEDO AQVAM MANIB. P] da puer aquam manibus lauandis. APPONE HIC MENSVLAM] mensæ apud veteres illos, & apponebantur potatoris, & remouebantur compotatione finita. qua de re suprà. Demosthen. κατὰ τὴν ἑταιρίαν, καὶ οἱ διάκονοι οἱ Χαβρίου τραπέζας παραθέμενοι, id est, & Chabriæ ministri, mensa apposita. QVI INVIDENT, NE VNQ.] id est, qui nobis hæc bona inuident, ij sint infelices, & miseri. Nam infelicibus nemo inuidet: sed econtrà eorum miserentur, nisi fortè sint miseria digni. hac etiam de re diximus supra a'ibi plura opinor, in Bacchid. ad illum locum, *Sibi ne inuideatur, ipsi ignaui rectè cauent*. TALI VBI SINT] tali lusorij astragali. de talis sat multa suprà in Curcul. ibi, *iacit volturios quatuor* Consule indicem. QVID OPVS EST?] quid opus est vnguentis? CVM STACTA ACC.] stacte, seu stacta, vnguentum ex myrtha, seu liquor myrthæ: Lucret. lib. 1 *Sicut amaracini blandum stactæque liquorem, Et nardi florem*, &c. ad quem notauimus ex Theophrast. τὸ μὲν ἐκ κινναμώμου, καὶ ἐκ σμύρνης κοπτομένης ἔλαιον ῥεῖ. στακτὴ δὲ καλεῖται διὰ τὸ κατὰ σμικρὸν στάζειν. id est, ex cinamomo, & smyrna contusa. sed dum contunditur, oleum manat, stacte autem appelletur, quia paullatim & gradatim fluit. OCVLVS MEVS] qui mihi instar oculi est: qui mihi carissimus est. MANIPVLARES] manipulares, eiusdem manipuli milites, commilitones tralatio à re militari, seu castrensi. Quid si. manipulus autem in re militari, dictum est suprà. consule indicem.

CALLIDAMATES, SCAPHA, DELPHIVM, PHILOLACHES, PHILEMATIVM.

Cal. *ADuorsum venire mihi ad Philolachem*
Volo tempore, audi. hem, tibi imperatum est.
Nam illic vbi fui, inde effugi foras.
Ita me ibi malè conuiuij, sermonisque
Pertæsum est. nunc commissatum ibo ad Philolachem,
Vbi nos hilari ingenio & lepidè accipiet.
Ecquid tibi videor mammam adire? De. *semper*
Istoc modo moratus viuere debeas.

Ca. *Visne ego te, ac tute me amplectare?*

De. *Si tibi cordi est facere, licet.* Ca. *lepida es,*
Duce me amabo. De. *caue ne cadas, asta.*

Ca. *Oh ocellus es meus, tuus sum alumnus, mel meum.*

De. *Caue modò ne prius in via accumbas,*
Quàm illic, vbi lectus est stratus, coimus.

Ca. *Sine cadere me.* De. *sino, sed & hoc quod mihi in manu'st.*
Si cades, non cades quin cadam tecum.
Iacentes tollet postea nos ambo aliquis.
Madet homo. Ca *tun' meam vis mammam adire?*

De. *Cedò manum. nolo equidem te affligi.*

Ca. *Hem tene, age i simul. quod ego eam, an scis?*

De. *Scio, in mentem venit modò.* Ca. *nempe domum eo*
Comissatum. De *immo illuc quidem iam memini.*

Phil. *Num non vis obuiam me hisce ire, anime mi?*
Illi ego ex omnibus optimè volo: iam
Reuortar. Phil. *diu est iam id mihi.* Ca. *ecquis id est?*

Phil. *Adest.* Ca. *eu Philolaches, salue amicissime*
Mihi hominum omnium. Phil. *dij te ament, accuba*
Callidamates: vnde agis te? Ca. *vnde homo ebrius.*

Phil. *Probè, quin amabo accubas Delphium mea.*

Ca. *Date illi quod bibat, dormiam ego iam.*

Phil, *Num mirum hic, aut nouom quippiam facit? quid ego*
Hoc faciam postea mea? De. *sic sine eum quiescere.* Ph. *age tu.*
Interim da ab Delphio cito cantharum circum.

ADVORSVM VENIRE MIHI AD PHIL.] puerum alloquitur. sententia autem hæc est, volo te puer, mihi tempori aduersum venire ad Philolachem, id est domum Philolachis, quo nunc comissatum eo, venire aduersum autē mihi. a Philolache: ad quem nunc eo, scilicet, redeunti, ne red. à incomitatus. hinc dicuntur pueri aduorsitores, qui eunt heris suis aduersum, id est, obuiam, ne veniant incomitati. Infrà Phaniscus puer aduorsitor introducitur. Sed legendum arbitror, *Te aduersum venire*, &c. alioqui subintelligendum pronomen, *te*. quod diutiusculum est infrà in Menæch. *Tum facito, ante solem occasum vt venias aduersum mihi.* HEM, TIBI IMPERATVM EST] hē tibi dico: fac memineris. NAM ILLIC, VBI FVI, INDE, &c.] illic, *παρέλκει*. positum autem eadem ratione est, qua antecedens ponitur ante relatiuum in eodem casu. vt, *Vrbem quam statuo vestra est. Et, Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas fecit?* quod loquendi genus Plauto vsitatissimum est, vt admonuimus non semel. Quod autem quidam legi volunt, illinc, falluntur. ITA ME IBI MALE CONVIVII, &c.] epiphonêma, quod causā continet, quare inde, vbi erat, effugerit, *pertæsum est* autem, perfectum à verbo impersonali præsenti *tædet*. Virg. Æneid. *Si non pertæsum thalami tædæque fuisset.* &c. Cic. lib. 1 epist. ad Q. Fr. *Pertæsum est enim leuitatis*, &c. NVNC OMISSA TVM IB AD PHILO.] quid sit comissari, dixi quidem in commentariis Horatian. sed quid vetat, quominus etiam in his, commonendi lectoris causa pauca breuiter inde huc transferamus? Est igitur comissari, quod Græci *κωμάζειν* dicunt. *κωμάζειν* autem est conuiuium inire meretricium & impudicū, cum scortis & meretricibus compotare, lasciuire & saltare: nocturnas compotationes cum mulieribus impudicis agitare. hinc comissatio, conuiuium meretricum, proteruum & lasciuum compotatio nocturna petulans & libidinosa, cum scortis & mulieribus impudicis. Horat. oda 1. lib. 4. *Tempestiuius in domo Pauli purpureis ales oloribus Comissabere Maximi.* Sic enim restituimus, & edendum curauimus omnium primi, cum antea legeretur *comessabere*: Item quod fecimus apud M. Tull. Et nunc apud Plautum. Nam Camerarius edidit, vt habent alij libri vulg. *comessatum*. Et verò ita legendum apud Teren. Eun. & in Adelph. *Comissatum*, & *comissatorem*. Quod autem quidam scribunt *comissatum*, & *comissationem* cum vnica tom m, falluntur, quamuis ita scriptum sit in libris veteribus. Nam ratio & veritas reclamant. & con commissari longum est natura sine appositione alterius consonantis. HILARI INGENI] quidam legi volunt *hilari genio*. ego nihil muto, & hilari ingenio, interpretor, vere hilariter, & hilaritate non simulata. est enim aliqua simulata hilaritas, & ab arte nata: est aliqua vera, & naturalis & ab ingenio profecta. ECQVID TIBI VIDEOR MAMMAM ADIRE?] id est, nōne ego tibi videor tāquam paruulus puer, adire matrem mammæ sugendæ & pappandi gratia? Hæc loquitur Callidamates ebrius, & vix in vestigiis rectus insistens. Nonnulli existimant, Callidamatem hic Delphium osculari, & manum ad eius papillas admouere. veteres quidem mammam dixisse matrem cōstat. SEMPER ISTHOC MODO &c.] significat Delphium sibi probari, & placere quæ facit Callidamates. SI TIBI CORDI EST, FAC] vbi libet, licet. CAVE NE CADES, &c.] titubantem & vacillantem Callidamatē. ebriorum more, monet Delphium. caueat ne cadat, NE PRIVS IN VIA ACCVMBAS, &c.] significat Delphium periculum esse, ne Callidamates cadat in via, & ita prius accumbat, quàm eò veniant, vbi compotandi causa accumbendum est, nempe Philolachetis domum. COIMVS] vnà sumus: cōgredimur. *coire* hic non est verbum turpe, neque obscœnum, sed honestū, pro vnà cōgredi, vel vnà ire. Terent. in Eunuc. *Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræo.* SINE: SED ET HOC, QVOD MIHI IN MANV EST] forsitan hic Delphium manu tenebat florem purpureum, puellis gratissimum, & iucundissimum, Callidamatis columelam, & vt simpliciùs, & planius, & Romano more loquar, mentulam. Alij contra volunt, Delphium ipsam sua sibi manu tenere rimulā, aut vaginulam suam, hoc est, partem illam corporis muliebris, quæ honestè appellari non potest. SI CADES, NON CADES, &c.] si cades, cadam vnà tecum. IACENTEIS TOLLET, &c.] tollet, id est, attollet, seu extollet. Horat. epist. ad Scæuam. lib. 1. *Credite, non ludo, crudeles, tollite claudum.* Idem epist. ad Pisōn. *Si veluti merulis intentus, decidit auceps In puteum, foueamue, licet succurrite longum Clamet io ciues, non sit qui tollere curet.* MADET HOMO] madet, id est, potus est. contrà secus est. TVN' MEAM VIS MAMMAM ADIRE?] tu ne vis vnà mecum meam matrem adire, vt vna pappemus? Quidam legi volunt, *tuin mea, vin mammam adire*. ego sequor libros veteres, cum præsertim huius scripturæ ratio constet. Loquitur enim Philolaches ebrius, tanquam puer aliquis bimulus, matrem adiens. NOLO EQVIDEM TE AFFL.] nolo equidem te ad terram grauius cadere, & te ex eo casu lædi: hoc est enim affligi: vt docuimus in commentariis Horatian. I SIMVL] veni simul. QVÒ EGO EAM ANSCYS?] scin' tu quo ego eam? *eamque* lego, pro *quo ego* d. interpositum est. IN MENTEM VENIT M.] modo cogitam. NVM NON VIS, &c.] nunquid non vis, ô mea Philematium, me obuiam procedere Philolacheti, & Delphio? DIV EST IAM ID M.] id iam, quod dicis, est mihi tanquam diu v.] id breue tempus est mihi longum. ECQVIS HIC EST?] num aliquis hic est: hæc loquitur Callidamates, tanquam alicuius hominis venientis, aut præsentis strepitum sentiens, aut vocem audiens, sed eum non cernens, quia sit ebrius, & semisomnis. ADEST] adest aliquis, nempe adsum ego. EV PHILOLACHES] euge Philolaches. VNDE AGIS TE?] vnde affers te? vnde is: DORMIAM EGO IAM] rectè nam homo ebriacus somno sanari solet, vt ait idem in Aulularia in fragmentis. NVM MIRVM HIC, &c.] proinde quasi dicat, solens hoc facit: nihil mirū, aut nouum facit. QVID EGO HOC FACIAM POSTEA M.] ô mea Delphium, quid ego hoc homine, Callidamate, qui sic ebrius est, faciam? SIC SINE EVM Q.] sic *aliena manu* vt sæpè aliàs Datu puer, aut tu Stapha quod bibamus. AB DELPHIO] initio facto à Delphio. CIRCVM] solebat dominus in cōuiuiis remissioribus, & hilarioribus iubere poculum ab vno ex conuiuis, initio facto in orbem per alios circumferri. ex quo *κυκλοφορεῖν* dictæ sunt a Græcis tales poculi circumlationes: & *περιφορεῖν* dicunt iidem Græci in orbem bibere, vt docet Athenæus lib. 11. & refert Budæus in comment. linguæ Græcæ. notat & Turneb. Aduers. lib. 19 cap. 13.

TRA-

TRANIO, PHILOLACHES, CALLIDAMATES, DELPHIVM, PHILEMATIVM puer.

Tr. *Iuppiter supremus summis opibus, atque industriis*
Me perisse, & Philolachetem cupit herilem filium.
Occidit spes nostra. nusquam stabulum est confidentiæ.
Nec salus nobis saluti iam esse, si cupiat, potest,
Ita mali mœroris montem maximum ad portum modò
Conspicatus sum herus aduenit peregrè. perijt Tranio.
Ecquis homo est, qui facere argenti cupiat aliquantum lucri,
Qui hodie sese excruciari meam vicem possit pati?
Vbi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Isti, qui hastis trium nummorum caussa subeunt sub falas?
Vbi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent?
Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit.
Sed ea lege, vt affigantur bis pedes, bis brachia.
Vbi id erit factum, à me argentum petito præsentarium.
Sed ego sumne infelix, qui non curro curriculo domum?

Phil. *Adest obsonium, eccum Tranionem, à portu redit.*

Tr. *Philolaches.* Phil. *quid est?* Tr. *ego & tu.* Phil. *quid ego & tu.* Tr. *perijmus.*

Phil. *Quid ita?* Tr. *pater adest.* Phil. *quid ego ex te audio?* Tr. *absumti sumus.*
Pater, inquam, tuus venit Phil. *vbi est is, obsecro te?* Tr. *adest.*

Phil. *Quis id ait? quis vidit?* Tr. *egomet, inquam, vidi.* Phil. *væ mihi.*
Quid ego ago? Tr. *quid tu, malùm, me rogitas, quid agas? accubas.*

Phil. *Tun' vidisti?* Tr. *egomet, inquam.* Phil. *certè?* Tr. *certè, inquam.* Phil. *occidi,*
Si tu vera memoras Tr. *quid mihi sit boni, si mentiar?*

Phil. *Quid ego nunc faciam?* Tr. *iube hæc hinc omnia amolirier.*
Quis istic dormit? Phil. *Callidamates.* Tr. *suscita istum Delphium.*

De. *Callidamates, Callidamates vigila.* Ca. *vigilo, cedò vt bibam.*

De. *Vigila, pater aduenit pergrè Philolachæ.* Ca. *valeat pater.*

Phil. *Valet ille quidem, atque ego disperij.* Ca. *disperisti? qui potest?*

Phil. *Quæso edepol exsurge, pater aduenit.* Ca. *tuus vênit pater?*
Iube abire rursum. quid illi reditio huc etiam fuit?

Phil. *Quid ego agam? pater iam hic me offendet miserum adueniens ebrium,*
Ædeis plenas conuiuarum, & mulierum. miserum est opus
Igitur, demum fodere puteum, vbi sitis fauceis tenet.
Sicut ego aduentu patris nunc quæro, quid faciam miser.

Tr. *Ecce autem hic deposuit caput, & dormit, suscita.*

Phil. *Etiam vigilas? pater, inquam, aderit iam hic meus.* Ca. *ain tu, pater?*
Cedò soleas mihi, vt arma capiam. iam pol ego occidam patrem.

Phil. *Perdis rem. tace, amabo abripite hunc intrò actutùm inter manus.*

Ca. *Iam hercle ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.*

Phil. *Peru.* Tr. *habe bonum animum, ego istum lepidè medicabor metum.*

Phil. *Nullus sum.* Tr. *taceas: ego, qui istæc sedem, meditabor tibi,*
Satin' habes, si aduenientem ego ita patrem faciam tuum,
Non modò ne introeat, verùm etiam vt fugiat longè ab ædibus?

Vos modò hinc abite intrò, atque hæc hinc properè amo'imini.

Phil. *Vbi ego ero?* Tr. *vbi maximè esse vis, cum hac: tu cum istac eris.*

De. *Quid est igitur? abeamus hinc nos?* Tr. *non hoc longe Delphium.*

Namque intus potate, haud tantillo hac quidem caussa minus.

Phil. *Hei mihi, quàm isthæc blanda dicta, quo eueniant madeo metu?*

Tr. *Potin' animo vt sies quieto, & facias quod iubeo?* Phil. *pote'st.*

Tr. *Omnium primùm Philematium intrò abi, & tu Delphium.*

De. *Morigeræ tibi erimus ambæ.* Tr. *ita ille faxit Iuppiter.*

Animum aduortito tunc tu iam, quæ volo accurarier.

Omnium primùm dum ædes iam fac occlusæ sient.

Intus caue mutire quenquam sieueris. Phil. *curabitur.*

Tr. *Tanquam si intus natus nemo in ædibus habitet* Phil. *licet.*

Tr. *Neu quisquam responset, quando hasce ædeis pultabit senex.*

Phil. *Nunquid aliud?* Tr. *clauim mi harunce ædium Laconicam*

Iam iube efferri intus. hasce ego ædeis occludam hinc foris.

Phil. *In tuam custodiam me, & meas spes trado Tranio.*

Tr. *Pluma haud interest, patronus, an cliens propior fiet,*

Homini, cui nulla in pectore est audacia.

Nam cuiuis homini, vel optumo, vel pessumo,

Quamuis desubitò facilè est facere nequiter.

Clauim cedò, atque abi intrò, atque occlude ostium.

Verùm id videndum'st, id viri docti est opus,

Quæ designata sint, & facta nequitia,

Nequid patiatur, quamobrem pigeat viuere.

Tranquillè cuncta, & vt proueniant sine malo,

Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbauimus,

Profectò vt liqueant omnia & tranquilla sint,

Neque quicquam nobis pariant ex se incommodi.

Sed quid tute egrederis? perij. iam iam optumè

Præceptis paruisti. Pu. *herus iussit maxumo*

Opere orare, vt patrem aliquo absterreres modo,

Ne introiret ædeis. Tr. *quin etiam illi hoc dicito,*

Facturum me, vt ne etiam adspicere ædeis audeat,

Capite obuoluto vt fugiat cum summo metu.

Clauim cedò, atque abi hinc intro, atque occlude ostium.

Et ego hinc occludam. iube venire nunc iam.

Ludos ego hodie viuo præsenti hic seni

Faciam, quod credo mortuo nunquam fore.

Concedam à foribus huc. hinc speculabor procul,

Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.

IVPPITER SVPREMVS, &c.] Tranio seruus. Theutipidis senis redit cognito fortunam suam & filii herilis queritur, miseratur, ac deplorat. OCCIDIT SPES NOSTRA, ab omni spe derelicti sumus, spes omnis nostra interiit. Sic loquitur Horat. od. 4 lib. 4 *óccidit, óccidit spes omnis, & fortuna nostri Nominis, Hasdrubale interemto.* STABVLVM] statio, perfugium, locus in quo confidentia consistere queat. tralatio. NEQ SALVS NOBIS SALVTI, &c.] hyperbole. sic Terent Adelph. *Ipsa si cupiat salus Seruare prorsus non potest hanc familiam.* Sic iterum Plaut. suprà in Capt. *Neque iam seruare salus, si volt, me potest.* Marc. Tull. libr. 3. accus. *Ecquod iudicium iam Romæ tam dissolutum, tam perditum, tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset: cùm,* &c. ITA MALI MOERORIS MONTEM, &c.] mœroris montem. tralatio. sic suprà in Epid. *itaque irruunt in te montes mali.* Iam *mali mœroris*, videtur tale esse, qualia illa ἀδελφὸς [illegible] mel flaui, albi dentes, & similia. QVI HODIE SESE EXCRVCIARI MEAM V. P. P.] qui, accepta aliquanta pecunia, possit ferre, se pro me excruciari: meam vicem, id est, mea vice. Sic

Cicero libro 1. epist ad Lentulum. *nostram vicem vltus est ipse sese.* PLAGIPATIDAE] qui plagas pati didicerunt & consueuerunt vel parasitos significat, qui & ridiculi sunt, & plagas sæpe perferunt, vt apud Terentium in Eunucho *At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum* vel seruos nequam, mastigias, furciferos, & verberones. vox ficta est à Plauto ad exemplum nominum Græcorum patronymicorum FERRITRIBACES VIRI] perspicuè hac voce significantur serui qui ferro teruntur, vel qui ferrum terunt: hoc est, qui plerumque in compedibus & vinculis ferreis versantur. vox facta est ex voce Latina ferreum, & verbo Græco τρίβω. ISTI QVI HASTIS TRIVM NVMM. C.] milites significat, qui parua mercede pacta & accepto, periculum capitis adeunt, dum castella, aut oppida munita ex turribus oppugnant. Falæ, inquit, dictæ ab altitudine, à falado, seu falando, quod apud Etruscos cælum significat, à falis autem fabricam quod est genus teli missile, quo vtebantur ex turribus illis dimicantes, esse nominatam: idem docet Nonius. *Falæ, inquit, turres sunt ligneæ.* Ennius li. 15 *Malos defendunt fiunt tabulata, falaque* Iterum Nonius *falarica, inquit telum maximum.* Virgilius Æneid nono. *Sed magnum stridens contorta falarica venit Fulminis acta modo.* Ennius *Quaque venit valido contorta falarica missu.* dictum hoc genus teli à falis, id est turribus ligneis. vox *hastis* autem, in hoc versu mihi suspecta est eámque delendam censeo. Nam & sententiam corrumpit & si deleatur, versus suis numeris constabit. Natam autem esse puto ex versu sequente, in quo rectè, & suo loco ponitur. VEI ALIQVI QVINDENIS HASTIS CORPVS TRANSFIGI SOLET] vbi, id est, in quibus falis, inquit, solent aliqui milites transfigi corpus, hoc est, aliquibus solet transfigi corpus quindenis hastis. transfigi corpus solet, dictum est Græcorum more, τὸ σῶμα, κατὰ τὸ σῶμα. PRIMVS QVI IN CRVCEM EXCVCVRRERIT] qui primus pro me, seu in meum locum cucurrerit in crucem, in quam scilicet me lenex acturus est, peregrè reuersus, vbi resciuerit vitam nostram antéactam & sumtus profusos, & rei familiaris iacturas ac detrimenta SED EA LEGE VT AFFIG. B. CR., sed ea lege huic meo vicario talentum dabo, si pedes eius & brachia bis cruci affigantur, ne scilicet postulare queat promissam mercedem a me petere. Dicuntur hæc facetè & iocosè à Tranione, quasi pœnæ quidem sibi imminentis vicarium habere velit, sed mercedem pactam & promissam persoluere ei vicario nolit. PRAESENTARIVM] præsens infrà eadem fabula *si mihi .... ferat, hex talenta magna argenti pro ... sis præsentaria. Numquam accipiam* CVRRO CVRRICVLO DOMVM] curriculò, aduerbium est hoc loco. Sic Terent. Haut *curriculo percurre.* Iterum Plautus in Persa, *vola curriculo.* ADEST OBSONIVM] affertur nobis obsonium à Tranione. Hoc ita esse putat Philolaches, sed vehementer errat ABSVMTI SVMVS] interimus. Virgilius lib 1. Æneid *sin absumta salus.* &c Idem libr. 7. *A... in Teucros vi et ca... marique.* QVIS ID AIT?] quis ait venisse patrem? QVID EGO AGO?] sic legendum, non vt habent omnes libri vulgati & nonnulli manuscripti, *Quid ego agam?* QVID TV MALVM. ME ROGIT. &c.] legendum non vulgò, nunquid tu malum, &c. sententia plana est, quid tu malum me crebrò rogas, quid agas? tu accubas, proinde ac si dicat, tu scis ipse te accumbere. non debes igitur me rogare, quid agas. QVID MIHI SIT BONI, SI MENTIAR?] quid mihi boni hinc redeat, si mentiar, quid mihi prosit mentiri? AMOLIRIER] amoliri. id est, amoueri: auferri παθητικῶς accipiendum est. SV-

SCITA ISTVM] excita istum è somno. CEDO VT BIBAM] da vt bibam. QVI POTEST] qui fieri potest? qui fas est? potest δυνατόν. IVBE ABIRE RVRSVM] iube eum peregrè reuerti. QVID ILLI REDITIO HVC ETIAM FVIT] quam obrem ille huc rediit quid erat causæ, cur huc rediret? OFFENDERET] κατὰ ποιητικόν MISERVM OPVS IGITVR. DEMVM FODERE PVTEVM VBI SITIS] prouerbium olet, significat autem miserum esse tum demum, rem necessariam prouidere aut parare cum necessitas vrget, & tempus parandi non datur: Tractum ab iis qui tum demùm, cùm sitis vrit, & torret fauceis puteum fodere incipiunt. FAVCEIS TENET] fauceis occupauit. DEPOSIVIT CAPVT] demisit caput, vt somnolentus & vino grauis. Sic in Curculione, *Caput deponit, condormiscit, ego ei subduco annulum.* Paulò aliter vsurpauit hoc verbum in Aulularia *ne depenat viro, eam efficiat viam.* Porrò *deposiuit*, antiquum, pro deposuit. CEDO SOLEAS M.] da mihi soleas, qui accubituri erant, calceos aut soccos ponebant: & pedibus incalceatis, interea dum cœnabant, manebant si inter cenandum subitò surgendum esset, soleas sumebant. vtebantur enim soleis epulantes, cum in media cena surgendum erat & ægri, & molles & mulieres puerperæ. Horatius Satyra vltima libro 2 *Et soleas poscit* ad quem locum hac de re plura. adde illud Marc Tull. ex libro 5 accusat. *Stetit soleatus prætor populi Rom. cum pallio purpureo, tunicaque talari, muliercula nixus in littore.* VT ARMA CAPIANT] oratio hominis ebrij, & ita mente capti. PERDIS REM. negotium quod nunc agitur corrumpis rationem & facultatem totius huius apparatus amoliendi nobis eripis. INTER MANVS] Marc. Tull. li. 5 accusation. *Itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus, è conuiuio tanquam è prælio auferretur: alius tanquam occisus relinqueretur, plerique sic sine mente, ac sine vllo sensu iacerent* fortassis hic *inter manus*, idem valet quod *per manus*. Sic enim interpretatur Seruius illud apud Virgil. 2 Æneid *Nanque manus inter maestosque ora parentum.* &c. Et illud libro 7 *Arma inter nubem cæli regione serena.* IAM HERCLE EGO VOS PRO MATVLA HABEBO, &c] iam hercle ego vos commeiam, nisi, &c. vos mihi pro matula eritis, nisi &c MEDICABOR] leniabo, minuam tralatio est. EGO QVI ISTHAEC SEDEM, MEDITABOR. TIBI] ego tibi meditabor, quo pacto ista tibi componam, tranquillem, & in tuto collocem FACIAM TVVM] reddam tuum, tibi conciliem: tuis partibus adiungam CVM HAC] cum Philematio. TV CVM ISTAC ERIS] tu Callidamate, eris cum Delphio. NON HOC LONGE] non tantillum longe abire debetis. hoc δεικτικῶς, ostium & cum aliquo gestu & re aliqua minima demonstrata pronuntiandum. Et fortasse actor hoc pronuntians vel vnguem extremum, vel pilum vel aliquid simile ostendebat, sic & infrà non longè *tantillo*, etiam δεικτικῶς positum est NAMQ. INTVS POTATE, HAVD TANTILLO QVIDEM MINVS] namque licet vobis potare haud tantulo minus, id est nihilominus, hac quidem causa propter hanc quidem causam: id est, propter patris aduentum tantillo, δεικτικῶς positum, vt diximus. HEI MIHI, QVAM ISTHAEC BLANDA DICTA, QVO DEVENIANT. MAD. METV] hei mihi, quam valde metuo, quo tua blanda dicta euadant? madeo metu. id est, perfusus sum metu: plenus sum metus: pertimesco. tralatio est. Sic Lucretius dixit, *arte madere.* libro quarto de Nat. rerum *Scilicet arte madent simulacra, & docta vagantur. Nocturno facere vt possint in tempore ludos?* Sic idem libro 2 dixit, *Perfusa coloribus omnigenus corpora*: & libro 4. *omnia perfusa lepore.* POTIN' ANIMO VT

BIS QVIRTO, &c.] potésne facere, seu potéstne fieri, vt animo sis tráquillo & securo,& facias quod te facere iubeo? hoc est, vt cum Philematio accumbas & potes? POTE'ST] fas est, fieri po est. *Sumnis igi.* MORIGERAE TIBI ERIMVS AMBAE] ambiguum. nam vel hoc significat,ambæ tibi in eo parebimus, vt intrò eamus, vel hoc ambæ tibi morē geremus, ad libidinem tuam explendam. Nam plerumque morem gerere, locum habet in re turpi. Suet. in Tib. *Quare Parrhasii quoque tabulam in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub ea conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea L L. S. acciperet, non modo pratulit, sed & in cubiculo dedicauit.* Eodem referendum est hoc Terentianum in Adelp. *Adolescenti morem gestum oportuit* SAN. *Qui potui melius, qui hodie vsque os prabui.* ITA ILLE FAXIT IVPPITER] faxit Iuppiter ille, qui in cælo habitat, vt vos ambæ mihi morem geratis hoc est, vt ex corpore vestro, ex isto ætatis flore voluptatem capere volenti, obsequamini & gratificemini. Ille Iuppiter autem emphaticōs dictum,& gestu adiuuandum, nēpe oculis in cælum sublatis, aut etiam digito cælum versus intento ac porrecto. sic suprà in Curculione, principio, *Nec me ille sinat Iuppiter*, id est, ille Iuppiter deorum omnium supremus & maximus & potentissimus: Iuppiter deorum atque hominum Rex. OMNIVM PRIMVM DVM] dum in hanc significationem, particula inseparabilis. MVTIRE] mu facere, mussare, hiscere, hyperbole. TANQVAM SI INTVS NATVS NEMO, &c.] tanquam si nemo in ædibus habitet, nemo natus, nemo mortalis, sic sæpe Plautus suprà in Casina, *De Casina certum'st concedere homini nato nemini.* Sic infrà, scena prox. *Notatus nemo in adibus seruat, neque qui recludat, neque respondeat.* RESPONSET] respondeat. nam responsare alias aliud, quàm respondere significat, vt apud Horat. epistola 1. libro *An qui fortuna te responsare superba, Libertum & erectum præsens hortatur & optat?* CLAVIVM MIHI HARVMCE AEDIVM LACONICAM, &c.] claues laconicæ aliis erant, vt ita dicam, malitiosiores, & dolosiores: de quibus Stephanus & Eustathius in secundum librum Iliados. Sic Stephanus. ἔστι καὶ εἶδος κλειδὸς Λακωνικῆς. Eustathius, Ἔστι δὲ καὶ κλεὶς Λακωνικὴ καινότερα τις id est, est autem clauis Laconica noua quædam. Quæ Camerarius indicauit: sed nihilo plus ex his, quid sit clauis Laconica, intelligimus. Quare id nos ex Suida doceamus. Sic igitur ille, Λακωνικαὶ κλεῖδες. ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης Θεσμοφοριαζούσαις. deinde profert hos Aristophanis versus ex Comœdia quę scribitur, Θεσμοφοριάζουσαι. εἰ δὲ κλεῖδας ἤδη κλειδία. Αὐταὶ φορεῖν κρυπτά, κακοηθέστατα. Λακωνίκ' ἄττα, τρεῖς ἔχοντα γομφίους. Πρὸ τοῦ μὲν οὖν ἦν ἀλλ' ὑποῖξαι τὴν θύραν, Ποιησαμέναισι δακτύλιον τριωβόλου. Νῦν δ' ἐστ' αὐτοὺς ὁ ... Εὐριπίδης ... id est, viri enim iam clauiculas ipsi gerunt occulta malitiosissima Laconica quædam, quæ treis habent denteis. Ante quidem licebat saltem ostium aperire, annulum quo erat obsignatum, trioboli æstimantibus: Nunc verò, &c. subintelligit mox ex Menandro. Λακωνικὴ κλεῖς ἐστιν. ἀλλ' ἔοικε ... ἔσωθεν ... id est, clauis Laconica, vt apparet mihi circumferenda est, inquit, quoniam ostium foris clauditur, vecte circumposito aut aliqua re tali, ita vt non liceat iis qui sunt intus, aperire. hæc Suidę verba, qualis esset clauis Laconica, opinor, declarant. EFFERRI INTVS] efferri domo. intus significat motum de loco. HASCE EGO AEDEIS OCCLVDAM HINC FORIS] vel ex his Plauti verbis intelligere licet, quod iam ex Suida ostendimus clauem Laconicam, hunc vsum præbuisse, vt qui eam haberet, ædeis foris occludere & obserare posset. PLVMA HAVD INTEREST, PATRONVS, AN, &c.] id est, nihil aut parum admodum interest, verùm quis sit patronus, an cliēs, quod ad illū hominem attinet, in cuius animo nulla inest audacia. pluma haud interest. hyperbole est & prouerbium olet AN CLIENS PROPIOR SIET] malim legi, *an cliens pot ius fiet.* præterea nonnulli libri habent *fuat* pro *fiet.* NAM CVIVIS HOMINI VEL OPTIMO VEL PESSVMO] cuiuis homini facile est vitium: & facile est peccare: sed virtus difficilis est, & rectè facere magnum opus est. Marcus Tullius libro septimo epistol. ad Atticum. *Quàm non est facilis virtus? quàm verò difficilis eius diuturna simulatio?* Virgilius libro sexto Æneidos, *Facilis descensus Auerni: Noctes atque dies patet atri ianua Ditis: Sed reuocare gradum, superásque euadere ad auras. Hoc opus hic labor est* Hesiodus. Τὴν μὲν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι Ῥηϊδίως. ὀλίγη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν &c. Sed quod ait hic Tranio, homini etiam optimo facilè esse facere nequiter, id est improbe, negat Aristoteles viro bono facilè esse peccare. immo cum vir bonus esse nemo possit sine virtute, virtus autem sit habitus, quo ad res & actiones honestas apti, atque expediti sumus, pugnant hæc duo inter se, aliquem esse virum bonum & facere nequ ter. QVAMVIS DESVBITO] quantumuis subitò & sine longi temporis consultatione, & sine præparatione: αὐτοσχεδίως, seu αὐτοσχεδιαστί. FACERE NEQVITER] facere improbe CLAVIM CEDO, ATQ. ABI INTRO, &c.] hæc dicuntur per interpositionem, seu κατὰ παρένθεσιν. Nam versus qui deinceps sequitur, ne cum superiore cohæret. Alloquitur autem puerum Tranio, eumque sibi clauem dare iubet. Iteratur autem hic versus infrà non longè, ex quo videri possit hinc delendus. VERVM ID VIDENDVM'ST: ID VIRI D. EST OP.] verum id considerandum & animaduertendum est: id viri eruditi est opus facere, vt ea quæ designata atque admissa sunt, nequiter atque improbè, seu per nequitiam, tranquille & sine incommodo aut detrimento proueniant, ne quid patiatur, quamobrem, seu propter quod pigeat eum viuere, seu vita sit ei iucunda atque acerba. QVAE DESIGNATA SINT] designare, inquit Nonius, est cum nota & ignominia aliquid facere. Deinde profert illud Terentij ex Adelphis, *illa quæ ante facta sunt, omitto. modò quid designauit?* ad quem locum Donatus, *designare*, inquit, *est rem nouam facere in vtramque partem, & bonam & malam*, &c. Sic igitur hunc locum explicare licet, quæ designata sint, hoc est, quæ nouo more & nouo exemplo facta sint. ET FACTA NEQ.] & quæ facta per nequitiam, hoc est, nequiter atque improbe. NEQVID PATIANTVR, QVAMOBREM P. V. TRANQ. CVNCTA, &c.] sententia nunc est satis plana: sed ordo verborum est aliquantum perturbatus, aut certè implicatus: vnde nascitur nulla obscuritas. adde quod verbum *patiantur*, (sic enim legitur in omnibus libris) sententiam reddebat subobscuram. Quamuis igitur suprà non longè, quæ sit huius loci sententia, ostenderimus, non pigebit me tamen denuò planius & facilius eum explicare. Verùm id videndum'st, hoc est, prouidendum est, id viri callidi & sollertis & intelligentis est opus, facere vt quæ designata sint, & facta nequiter, ea cuncta tranquille & sine malo eueniant seu procedant & progrediantur: ne quid patiatur, hoc est, ne quid ei accidat, propter quod vita sit ei insuauis, atque acerba

acerba. TRANQVILLÈ CVNCTA, ET VT PROVENIANT, &c.] hic versus coniungendus est, vt dixi, cum illo vlteriore qui superiorem antecedit. *quin designata sint*, &c. hoc modo: vt quæ designata & facta sint per nequitiam, cuncta tranquillè, & sine malo proueniant. Nunc sumendus est versus superior. Ne quid patiatur, propter quod viuere tædeat, aut pœniteat aut pigeat. SICVT EGO EFFICIAM, &c.] quemadmodum ego efficiam, vt facta quæ hic turbauimus, hoc est, miscuimus, & turbida ac turbulenta reddidimus, ea planè, & sine dubio liquida & tranquilla sint. Legendum autem *turbauimus* vt edidimus, non vt habent omnes libri vulgati, *turbabimus*. SED QVID TVTE EGREDERIS? &c.] puerum alloquitur, qui cùm iussus est, suprà introire, & ostium occludere, egressus erat tamen, vt quædam Tranioni, Philolachetis verbis, diceret. CAPITE OBVOLVTO, VT FVGIAT. &c.] capite obuoluto, capite operto. ἐγκαλυψάμενος. caput aperiebant, & operiunt, in reb. turpibus deprehensi, & summo pudore affecti & in rebus desperatis, & vitam proiicere parantes. vt apud Hor. Sat. 3. lib. 2. *Nam malè re gesta, cum vellem mittere operto, Me capite in flumen.* Tit. Liu. lib. 1. Annal. *I lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infœlici suspendito.* Et Socrates apud Plat. in Phædro, de amore verba facturus, caput operit. Plautus infrà scena proxima. *Fuge, atque operi caput.* ET EGO HINC OCCLVDAM] hinc, hoc est, foris, ne, qui sunt intus, exire si velint, possint cui rei vsui est clauis Laconica, vt diximus. LVDOS EGO HODIE VIVO PRAESENTI FACIAM, QVOD CREMORT. &c.] personis claris mortuis, ludi funebres fieri solebant Romæ. Hoc igitur dicit Tranio, se Theuropidi seni ludos facturum viuo: quod non sit futurum mortuo: quia Theuropides non est vir aliquis clarus, neque illustris: cuiusmodi personæ sunt tragicæ: sed homo priuatus, & mercator: cuiusmodi personæ sunt comicæ. Tale est illud in Amphitr. *Viuo fit, quod nunquam mortuo quisquam faciet mihi.* VIVO PRAESENTI] prouerbium olet. Lucret. lib. 3. *Mortua cui vita 'st propè iam viuo atque videnti.* Ad quem locum plura. SPECVLABOR PROCVL.] tanquam è specula prospiciam. SARCINAM IMP. S.] sarcinę imponuntur iumentis. significat igitur fortasse se Theuropidem senem pro bestia habiturum, eique tanquam asino, onus impositurum. vel dicamus potiùs sic esse hoc intelligendum, (non enim sarcinæ, sed onera iumentis imponuntur) vnde aduenientem senem, graui cura, ac molestia afficiam: vel vnde aduenientem senem pulchrè instructum atque ornatum, hoc est, molestia affectum. hinc amoliar atque abstergeam: vt sit allegoria ab iis, qui sarcinis onerantur grauioribus. Quin redeo ad illud, quod initiò posui de iumentis, quibus onera imponuntur si quis fortè probabit magis. cum quo congruit quod est infrà eadem fabula, ibi. *Vehit hic clitellas, vehit hic alter senex. Nouitium mihi quæstum instituit non malum. Nam muliones multos clitellarios habent: ego homines habeo clitellarios.* Pertinet eodem fortassis & illud quod est in Milite Glorioso, *Vos modò curate, ego illum probè iam oneratum huc accibo.*

THEVROPIDES senex. TRANIO seruus.

Habeo, Neptune magnam gratiam tibi,
Quom me amisisti vix à te viuom modò.
Verum si posthac me pedem latum modo,
Scies imposuisse in vndam, haud caussa 'st, illico
Quod nunc voluisti facere, quin facias mihi.
Apage, apage te à me, nunc iam post hunc diem
Quod crediturus tibi fui, omne credidi?

Tr. Ædepol Neptune peccauisti largiter,
Qui occasionem hanc amisisti tam bonam.

Th. Triennio pòst Ægypto aduenio domum,
Credo expectatus veniam familiaribus.

Tr. Nimio edepol ille potuit exspectatior
Venire, qui te nuntiaret mortuum.

Th. Sed quid hoc? occlusa ianua 'st interdius?
Pultabo heus ecquis istas aperit mihi foreis.

Tr. Quis homo est, qui nostras adeis accessit propè?

Th. Meus seruos hic quidem est Tranio. Tr. ô Theuropides.
Here salue, saluum te aduenisse gaudeo.
Vsque ne valuisti. Th. vsque, vt vides. Tr. factum optimè.

Th. Quid vos insanine estis? Tr. quidum? Th. sic quia
Foris ambulatis natus nemo in ædibus
Seruat, neque qui recludat, neque qui respondeat.
Pultando pedibus penè confregi assulas.

Tr. Eho an tu tetigisti has ædeis? Th. cur non tangerem?
Quin pultando, inquam, penè confregi fores.

Tr. *Tetigistin'? Th. tetigi, inquam, & pultaui. Tr. vah. Th. quid est?*
Tr. *Male hercle factum. Th. quid est negotij? Tr. non potest*
Dici, quàm indignum facinus fecisti, & malum.
Th. *Quid iam? Tr. fuge obsecro atque abscede ab ædibus.*
Fuge huc, fuge ad me propius, tetigistin' fores?
Th. *Quomodo pultare potui, si non tangerem?*
Tr. *Occidisti hercle. Th. quem mortalem? Tr. omneis tuos.*
Th. *Di te, deæque omnes perduint cum isto omine.*
Tr. *Metuo, te atque istos expiare vt possies.*
Th *Quamobrem? aut quàm subitò rem mihi apportas nouam?*
Tr. *Eheus, iube illos illinc amabo abscedere.*
Th. *Abscedite. Tr. adésne attigatis, tangite*
Vos quoque terram. Th. obsecro hercle quin eloquere iam.
Tr. *Quia septem menses sunt, cùm in hasce ædeis pedem*
Nemo intrò tetulit, semel vt emigrauimus.
Th. *Eloquere quid ita? Tr. circumspice dum, numquis est*
Sermonem nostrum qui aucupet? Th tuum probè est.
Tr. *Circumspice etiam. Th. nemo est, loquere nunc iam.*
Tr. *Capitalis cædes facta'st. Th. non intelligo.*
Tr. *Scelus, inquam, factum'st iamdiu antiquom & vetus.*
Antiquom id adeò nos nunc factum inuenimus.
Th. *Quid istuc est sceleste? aut quis id fecit? cedò.*
Tr. *Hospes necauit hospitem captum manu,*
Iste, vt ego opinor, qui has tibi ædeis vendidit.
Th. *Necauit? Tr. aurumque ipsi ademit hospiti,*
Eúmque hic defodit hospitem ibidem in ædibus.
Th. *Quapropter id vos factum suspicamini?*
Tr. *Ego dicam, ausculta. vt foris cenauerit*
Tuus gnatus, postquàm redit à cena domum,
Abîmus omnes cubitum, condormiuimus.
Lucernam fortè oblitus fueram exstinguere.
Atque ille exclamat derepentè maximùm.
Th. *Quis homo? an gnatus meus? Tr. st, tace. ausculta modò,*
Ait venisse illum insomnis ad se mortuum.
Th. *Nempe ergo in somnis? Tr. ita sed ausculta modò:*
Ait illum hoc pacto sibi dixisse mortuum.
Th. *Insomnis? Tr. mirum quin vigilanti diceret,*
Qui abhinc sexaginta annis occisus foret.
Interdum ineptè stultus es.
Th. *Taceo. Tr. sed ecce quæ ille inquit:*
Ego transmarinus hospes sum Diapontius,
Hîc habito, hæc mihi dedita est habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmaturè vita careo. per fidem
Deceptus sum. hospes hic me necauit, isque me
Defodit insepultum, clàm ibidem in hisce ædibus,
Scelestus auri caussa. nunc tu hinc emigra:
Scelestæ hæ sunt ædes, impia est habitatio.

Quae hic monstra fiunt, anno vix possim eloqui.
Secede. Th. *Quid obsecro factu'st?* Tr. *concrepuit foris,*
Hiccine percußit? Th. *guttam haud habeo sanguinis,*
Viuom me arcessunt ad Acheruntem mortui.
Th. *Perij. illi see hodie, hanc conturbabunt fabulam.*
Nimis quam formido, ne manifesto hic me opprimat.
Th. *Quid tute tecum loquere?* Tr. *abscede ab ianua.*
Fuge obsecro hercle? Th. *quo fugiam? etiam tu fugis?*
Tr. *Nihil ego formido, pax mihi est cum mortuis.*
Th. *Heu Tranio.* Tr. *non me appellabis, si sapis.*
Nihil ego commerui, neque istas percußi foreis.
Th. *Quaeso quid agre est? quae res te agitat Tranio?*
Qui cum istaec loquere? Tr. *an quaeso tu appellaueras?*
Ita me di amabunt, mortuum illum credidi
Expostulare, quia percußisses foreis.
Sed tu etiamne astas, nec, quod dico, obtemperas?
Th. *Quid faciam?* Tr. *caue respexis. fuge, atque operi caput.*
Th. *Cur non fugis tu.* Tr. *pax mihi est cum mortuis.*
Th. *Scio, quid modo igitur cur tantopere extimueras?*
Tr. *Nihil me curaßis, inquam, ego mihi prouidero.*
Tu, vt occepisti, tantum quantum quis, fugies,
Atque Herculem inuocabis. Th. *Hercules te inuoco.*
Tr. *Et ego, tibi hodie vt det, senex magnum malum.*
Proh di immortales, obsecro vostram fidem,
Quid ego hodie negotij confeci malum?

AMISISTI] missum fecisti. SI POSTHAC ME PEDEM LATAM M] pedis latitudinem modò, hyperbole. Sic Marcus Tullius pro Deiotaro, *Negat vnquam se à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse.* Idem epist. ad Atticum libro 13. epistola 19. *Nos cum flumina & solitudines sequemur, quò facilius sustentare nos possemus, pedem è villa adhuc egreßi non sumus.* Iterum Plautus suprà in Aulularia. *Istic astato. si hercle tu ex istoc loco digitum transuersum, aut vnguem latum excesseris,* &c. sententia autem haec est: si posthac Neptune, scies me non corpus, sed pedem latum modò, pedem, non quàm longus est, sed quàm latus est modò, in vndam maris imposuisse. Non est tibi causa, seu causam non dico, quamobrem mihi non facias, quod facere voluisti, non me fluctibus mergas, atque obruas. NVNC IAM POST HVNC DIEM QVOD CRED. T. P.] id est, nunquam tibi post hunc diem quidquam committam, quia infidus es scilicet. PECCAVISTI LARGITER] magnopere peccasti. TRIENNIO POST, &c.] triennio postquàm discessi domo. EXSPECTATVS] optatus. OCCLVSA IANVA'ST INTERDIV.] obserata ianua est interdiu. Claudebantur quidem olim fores interdiu: sed claui non claudebantur, hoc est, non occludebantur, vel claudebantur quidem interdiu claui, & obseruabantur, intus: sed non foris. Nam suprà Tranio ostium clauit foris, claui Laconica: quod fiebat tum, cum aedes erant vacuae, aut cum paterfamiliâs eos, qui domi erant, nolebat domo egredi posse. Hoc igitur est, [illegible] Theuropides [illegible] INTERDIV?] interdiu. QVID DVM] quamobrem igitur istuc rogas? Terent. in Eunucho, *Nunquidnam hic, quod nolis, vides? P. te. G N. credo. at nunquid aliud? P. quidum? G. quia tristis es.* suprà diximus particulam *dum* hoc loco esse inseparabilem. HAVT VS HEMO] mortalis nemo, sic suprà, *tanquam si intus natus nemo in aedibus habitet.* SERVAT] custodit, custos relictus est. NEQVE QVI RECLVDAT] neque qui aperiat ostium. ASSVLAS] paruos asseres, ex quibus foreis constant, vnde *assulatim* aduerbium, quo suprà vsus est in Captiuis, *Priusquam pultando assulatim foribus exitium dabo.* MALE HERCLE FACTVM] profectò non oportuit aedeis tangi. QVID IAM?] quamobrem tandem indignum. & malum facinus à me factum est, quod has foreis tetigit. OCCIDISTI] perdidisti: oratio imperfecta, nam deest nomen accusandi casus, vt licet ex interrogatione senis intelligere. PERDVINT] perdant, sic autem legendum non *perduaxint*, vt habent libri omnes impreßi, quod indicauit Adrianus Turnebus Aduersarior. lib. 16. cap. 10. CVM ISTO OMINE] cum isto malo omine: id est, cum ista oratione, qua meis omnibus exitium & interitum ominaris. METVO, TE, ATQ. ISTOS EXP. VT P.] id est, metuo ne te: & tuos impietate purgare non poßis, expiare, & impiare, opponuntur inter se Plautus in Poenulo, *Impias here, te oratorem verberas.* Horatius oda 5. Epod. *Diris agam vos: dira detestatio, nulla expiatur victima.* ILLOS] conseruos meos, quos tecum duxisti, & reduxisti. NE ATTIGATIS] ne attingatis, *attigatis* à verbo composito *attigo*, cuius est simplex *tago*: quo vsi sunt veteres, pro *tango*. De quo alibi plura. TANGITE VOS QVOQ. TERRAM] genus venerationis, & precationis, *terram tangere.* Macrobius, *cùm Tellurem dicit, manibus terram tangit.* Varro libr. 1. de re rustica. *Hoc ter nouies cantare iubet,*

terram tangere, despuere, iclamum cantare. Quæ à Turnebo notata sunt, lib. Aduers. suprà proximè commemorato. Neque locus tamen indicatus; quod est illi vsitatum: sed admonendus est lector, quod Turnebus præteriit hunc venerandi ritum vsurpari non consueuisse, nisi in iis rebus, quæ ad eos inferos, & ad mortuos pertinent, vt licet ex Macrobii verbis intelligere: & verò Plautus quoque hoc loco indicat. Nam propterea Tranio terram tangi iubet, quia hospes ab hospite necatus, atque in ædibus defossus est, vt quidem commentus ille est, & vti simulat. QVIA SEPTEM MENSES SVNT, CVM IN HASCE ÆDEIS PEDEM N. &c.] pedem retulit, id est, pedem intulit, iam hoc loquendi genus elegans, & bonis scriptoribus Latinis vsitatissimū est. *Septem menses sunt, cùm,* &c pro septem menses transacti: [illegible] quo tempore nemo in has ædeis, &c. SEMEL VT EMIGRA.] postquam semel ex iis emigrauimus. [illegible] CVMSPICE DVM, NVNQVIS EST SERM. Q. AVC.] circumspice igitur, *dum*, particula inseparabilis, quæ verbo circumspici, annecti debet. Iubet autem Tranio herum suum maiorem circūspicere, & videre, nunquis sit eorum, quæ loquitur, arbiter, quasi aliquid arcanum, & reconditum, & nō vulgandum dicturus. SERMONEM NOSTRVM AVCVPET?] qui sermones nostros aucupetur? qui, quæ loquimur, excipere, hoc est, exaudire possit & velit. tralatio est, aucupo, as, autem dixerunt veteres, & aucupor. [illegible] iterum Plautus in Truculento, *iamdè acafior aucupans, & mea sententia,* plura exempla legere licet apud Nonium in verbo *aucupans*, seu *aucupo*. TVTVM PROBE EST] nulli sunt arbitri, qui sermonem nostrum aucupari possint, tutū est, & sine periculo, licet quiduis dicere, soli sumus. CAPITALIS CAEDES FACTA'ST] scelerata, impia & extremo supplicio digna cędes admissa est. SCELVS INQVAM, &c. vel ex hoc loco intelligere licet, quod istis ludimagistris linguæ Latinæ, & omnium bonarū artium imperitis persuaderi non potest, scelus significare facinus aliquod, quod inquinat, & impurum reddit: qualis est cædes: nam qui cædem commiserunt, maximè ciuis aut hospitis impuras manus habent ipsique impuri sunt. Præterea omnis impietas, omnéque factum impium, scelus est; vt contemnere diuos, seu deum potius, prodere patriam, non alere, aut non colere parentes & propinquos, eósque qui parentum loco nobis esse debent, vt homines de nobis bene meritos, scelus est: & qui talia fecerunt, scelerati, scelesti, scelerosi à Latinis appellantur. ANTIQVOM ID ADEO NOS NVNC FACTVM INVEN.] hoc facinus antiquum quidem est, sed nos nunc factum cognouimus, & comperimus. SCELESTE] scele[r]um appellat Tranionem senex [illegible] propriè [illegible]. HOSPES NECAVIT HOSPITEM] cædes hospitis, cædi parentis proxima. Horat, oda 13. lib. 2. *Illum & parentis crediderim sui, Fregisse ceruicem, & penetralia Sparsisse nocturno cruore Hospitis,* &c. Virgi. libro 3. Æneid. *fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur* M. Tull. pro Deiotaro, *Vt enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit in conspectu Deorum penatum necare hospitem,* &c. CAPTVM MANV] manu prehensum. ATQVE ILLE EXCLAMAT, &c.] id est, continuò gnatus tuus maxima voce derepentè exclamat. *atque* hic valet continuò, statim: de quo alibi. *exclamat maximum*, autem Poëtarum & Græcorum more dictum, sic Horat. epistola ad Pisonem: *succurrite longum Clamet io ciues.* ST, TACE] *St*, parcula est, silentium indicens, suprà in Curculione, *St, tace, tace, P. taceo hercle: quid est?* Idem in Casina *St, tace, atque abi. neque paro, neque hodie coquetur.* Idem in Epid. *St, taceas. habeto animum bonum: li-*

quido exeo foras Auspicio. IN SOMNIIS &c. id est, *ὄναρ*, seu *κατ' ὄναρ*, dum dormit ipse dormientem per somnos. hoc enim significat in somnis. quamuis autem non omnes qui dormiunt, somnient: omnes tamen qui somniant (de iis loquor, qui propriè somniare dicunt, non de iis quos per translationem sermonis Latini dicunt somniare etiam vigilanteis) omnes igitur, qui verè & propriè somniant, dormiunt. hinc fit, vt apud Latinos in somnis idem valeat, quod apud Græcos *κατ' ὄναρ*. Virg. libr. 1. Æneid. *Ipsa sed in somnis inhumati venit imago Coniugis, ora modis attollens pallida miris.* Idem lib. 2. *In somnis ecce ante oculos mæstissimus Hector Visus adesse mihi, largósque effundere fletus.* Idem libro 3. *Visi ante oculos astare iacentis In somnis multo manifesti lumine quà se Plena per incertas fundebat luna fenestras.* Idem libro 4. *Me patris Anchisæ quoties humentibus vmbris Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt, Admonet in somnis, & turbida terret imago.* Vbi notat Seruius, *insomnis* pro *insomniis*, more suos sed errat Seruius. Idem ibidem, *agit ipse furentem, In somnis ferus Æneas,* &c. Vbi nota, idem iterum errans insomnis, pro insomniis, id est, vigiliis: & declinatur insomnia, æ. Errant, & qui eum sequuntur. in iis Turnebus lib. Aduersariorum capite 26. quanquam non dicit ille se probare, ne quis dicat me id in eum conferre, quod non scripsit. Idem Virg. lib. eodem. *Huic se forma dei vultu redeuntis eodem Obtulit in somnis.* Idem libro 12. *Ac velut in somnis oculos vbi languida pressit Nocte quies,* &c. Terent. Andr. *Quo æquiorsum Pamphilo. Si se illam in somnis quàm illum amplecti maluit.* Vbi notat Donatus, *in somnis*, id est per noctem. M. Tull. libro 1. de Diuinatione, *concubia nocte visum esse in somnis ei, qui erat in hospitio illum alterum orare, vt subueniret, quod sibi à caupone interitus pararetur,* &c. Idem paucis versibus pòst, *in quiete vidisse*, dicit pro, *in somnis vidisse* ibi. *Sæpè tibi meum narraui, sæpè ex te somnium audiui tuum, me, cùm Asiæ prouinciæ præessem, vidisse in quiete, cùm tu equo aduectus ad quandam magni fluminis ripam, prouectus subitò, atque delapsus in flumen, nusquam apparuisses, me contremuisse timore perterritum,* &c. Idem libr. 1. *Parere quadam matrona cupiens, dubitans, essétne prægnans, visa est in quiete obsignatam habere naturam,* &c. Idem eodem libro, *Ad interpretem retulit, aquilam se in somnis visam esse factum* Iterum libr. 1. ex Troadib. Eurip. *Quia mater grauida parere se ardentem facem Visa est in somnis Hecuba* &c. Plautus in Amphitr. *Ibi si fortè vidisses quendam in somnis Sosiam.* SOS. *Non soleo ego somniculosè heri imperia persequi, Vigilans vidi: vigilans nunc te video.* &c En tibi, videre aliquid in somnis, & videre vigilantem, inter se opponitur. Idem ibidem. AMPH. *Tu me heri hîc vidisti*] ALC. *Ego, inquam, si vis me decies dicere.* AMPH. *In somnis fortasse* ALC. *Immò vigilans vigilantem.* Hæc tot exempla collegimus, vt cuiuis ex eis intelligere liceat, eos falli, qui scribendum putant *insomnis*, aut *insomnis* pósitum putant vna voce pro *insomniis* ab insomnia, æ, in quibus est Seruius. MIRVM QVIN VIGILANTI DICERET QVI ABHINC SEX.] ironia est. *mirum quin* autem valet, *mirum quod non*, seu *mirum quare non*. suprà in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat.* id est, mirum Sosiam aduersus te non dicere seu mirū, quòd Sosia aduersus te non dicat. Ad quem locū de hac locutione plura. Huius igitur loci sententia est: mirum quod non mortuus ille diceret vigilanti, Qui mortuus abhinc sexaginta annis occisus foret. proinde ac si dicat, qui fieri potuit, vt qui abhinc annis sexaginta necat[u]s fuit, diceret aliquid filio tuo vigilanti? Nam qui loquitur cum vigilante & vidente, is viuus sit, necesse est. At mortuum esse, & viuere, pugnant inter se. VIGILANTI] *ὕπαρ*. DIAPONTIVS] nomen fictū & Græcum

Græcum. *διαπόντιος* autem idem valet quod Latina vox, transmarinus. DEDITA] in potestatem tradita. ACHERVNTEM] in sedem, seu locum inferorum, videtur esse aduerbij loco positum. ORCVS] Pluto vnde sit dictus orcus, alibi à nobis dictum est. PRAEMATVRE VITA CAREO] ante diem mortuus sum: morte non naturali extinctus sum. PER FIDEM DECEPTVS SVM] dum hospiti fidem habeo, deceptus sum, dum me hospiti credo, in fraudem incidi. vel dic, per eius fidem, malam scilicet. vt loquitur M. Tull. in orat. pro Sext. Roscio Amer. *Ad cuius igitur fidem confugiet, cùm per eius fidem læditur, cui se commiserit?* INSEPVLTVM] humatum quidem. & in terram defossum, sed honore sepulturæ carentem. & nō rite, hoc est, non iniecto ter puluere sepeltum. SCELESTAE HAE SVNT AEDES] impuræ hæ sunt ædes, quia respersæ hospitis sanguine. Virg. lib. 3 Æneid. *Omnib. idem animus scelerata excedere terra, Linquere pollutum hospitium* Eod. lib. *Parce pias scelerare manus.* CONCREPVIT FORIS] fortasse qui intus erant, contrà quàm eis imperatum à Tranione fuerat, strepitum aut sonitum aliquem ediderant. eum strepitum, vt occulet Tranio, lemuribus & monstris illis quæ commentus est, attribuit. HICINE PERCVSSIT? scit Tranio neminem ex iis, qui foris sunt, foreis percussisse: sed hoc quęrit, vt Theuropidem terreat, quasi lemures percusserint, & eadem opera, vt eorum, qui sunt intus, strepitū tegat & occultet. GVTTAM HAVD HABEO SANGVINIS] exsanguis sum metu. AD ACHERVNTEM] ad inferos. PERII. ILLICE HODIE HANC CONT. FAB.] hæc secum loquitur Tranio, molestè ferens Philolachem & ceteros, qui vnà clamare & strepere, metuensque ne tota fallacia aperiatur & patefiat: quod si fiat, tota fabula conturbetur: quæ à monstris & lemuribus Mostellaria dicitur. NIMIS QVAM FORM. NE M. ME, OPPR.] valde metuo, ne me Theuropides in manifesto mendacio deprehendat. Sic loquitur in Menæchm. *Quin tu taces? Manifesto faxo iam opprimes.* ETIAM TV FVGIS?] id est, quin tu etiam fugis? ánnon tu etiam fugis? PAX MIHI EST CVM MORTVIS] non læsi mortuos, quare nullas mecum inimicitias gerunt mortui. NON ME APPELL. SI S.] simulat Tranio se audire vocem mortui, & se appellari à mortuo, quasi ab ipso aliquid commissum sit, propter quod ab illo compelletur, atque accusetur. NIHIL EGO COMMERVI, &c.] quasi dicat, noli me appellare, neque accusare, tu qui mortuus es insepultus, quasi has foreis percusserim. Nam ego nihil commerui id est, nullā culpā admisi, neque has foreis attigi: sed hunc senem accusa, qui foreis pulsauit. Hęc autem omnia eo pertinent, vt senex territus abscebat ab ędibus. QVAESO QVID ABSORBES? quæso quid tibi ægrè est? quid est, quod ægrè fers? EXPOSTVL.] quæri. CAVE RESPEXIS] caue respexeris. ne retrò adspexeris. FVGE ATQ. OP. CAP.] fuge operto capite, *φεῦγε ἐγκεκαλυμμένος*. in rebus dubiis & desperatis caput operiebāt. suprà scena superiore: *quin etiam illi hoc dicito. Facturū me, vt ne etiam aspicere aden audeat.* ad quem locū hac de re plura. NIHIL ME CVRASSIS, INQVAM, &c.] nihil me curaueris, inquam, ego mihi consuluero, tu tibi consule. QVANTVM QVIS] quantum potes. ATQVE HERCVLEM INVOCABIS] Herculem vt, *ἀλεξίκακον*, id est, malorum depulsorem, inuocabis. ET EGO, &c.] & ego Herculem inuoco, &c. TIBI HODIE VT DET, SENEX, MAGN. MALVM] hæc dicit Tranio oratione ad spectatores versa, ego quoque senex Herculem inuoco, vt tibi det magnum malum. QVID EGO HODIE NEGOT. CONFECI? MALVM] malum, hic interiectio est.

DANISTA, THEVROP. senex, TRANIO seruus.

SCelestiorem ego annum argento fœnori,
Nunquam vllum vidi, quàm hic mihi annus obtigit,
A mane ad noctem vsque in foro dego diem.
Locare argenti nemini nummum queo.

Tr. Nunc pol ego perij planè in perpetuum modum.
Danista adest, qui dedit argentum fœnori,
Qui amica est emta, quoque opus in sumtus fuit.
Manifesta res est, nisi quid occurro prius,
Ne hoc nunc senex rescisçat, ibo huic obuiam.
Sed quidnam hic sese tam citò recipit domum?
Metuo ne de hac re quippiam hic inaudiuerit.
Accedam atque appellabo. heu, quàm timeo miser.
Nihil est miserius, quàm animus hominis conscius,
Sicut me habet. verùm vtut res se habet,
Pergam turbare porrò. ita hæc res postulat.
Vnde is? Th. conueni illum, vnde hasce ædeis emeram.

Tr. Nunquid dixisti de illo quod dixi tibi?

Th. Dixi hercle verò, atque omnia. Tr. va misero mihi.
Etiam fatetur de hospite? Th. immò pernegat.

Tr. *Cape hercle te obsecro, cum eo vna iudicem.*
Sed eum videto vt capias, qui credat mihi.
Tam f cile vinces, quàm pirum volpes comest.
Metuo ne techna mea perpetuò perierint.
Th. *Quid tute tecum? Tr nihil enim. sed dic mihi,*
Dixtin' quæso? Th. dixi inquam, atque, ordine omnia.
Tr. *Etiam fatetur de hospite? Th immò pernegat.*
Tr. *Negat? Th. negat, inquam. Tr. perij oppid , cùm cogito.*
Non confitetur? Th. dicam, si confessus sit.
Quid nunc faciendum censes? Tr. egon' quid censeam?
Cape obsecro, hercle te, cum eo vna iudicem.
Sed eum videto, vt capias, qui credat mihi.
Tam facile vinces quàm pirum volpes comest.
Misericordias tandem habere hominem oportet
Illi breuiæ erunt multo potiùs quàm ego sim restio
Mane tu atque assiste illico.
Da. *Sed Philolachet eccum seruum Tranium,*
Qui mihi neque fœnus, neque sortem argenti danunt.
Th. *Qu tu te agis? Tr. nec quoquam abeo. næ ego sum miser.*
Scelestus, natus dijs inimicis omnibus.
Iam illo præsente adibit. næ ego homo sum miser.
Ita & hinc & illinc exhibent negotium,
Se aucupabo adire. Da hic ad me it, saluus sum.
Spes est de argento. Tr. hilarus est frustra istic homo.
Saluere iubeo te mi Saturides bene.
Da *S lue & tu. quid de argento? Tr. abi sis belua.*
Continuo aduenieus pilum iniecisti mihi.
Da. *Hic homo est inanis Tr hic homo est certè hariolus.*
Da. *Quin tu istas mittis tricas? Tr. nunquam potuisti mihi*
Magis opportunus aduenire quàm aduenis.
Da. *Quid est? Tr. concede huc. Da. quin mihi argentum redditur?*
Tr. *Scio te bona esse voce, ne clames nimis.*
Da. *Ego hercle vero clamo. Tr. ah gere morem mihi*
Da. *Quid tibi ego morem vis gera ? Tr. abi quæso hinc domum.*
Da. *Abeam? Tr. redito huc circiter meridie.*
Da. *Reddetúrne igitur fœnus? Tr. reddetur, nunc abi.*
Da. *Quid e o huc recursem, aut operam sumam, aut conter. m?*
Quid si hic manebo potius ad meridiem?
Tr. *Immo abi domum, verum hercle dico. abi modò*
Da. *Quin vos mihi fœnus date quid nugamini?*
Tr. *Eu, hercle na tu abi modò, ausculta mihi.*
Da. *Iam hercle ego illunc nominabo hîc. Tr. euge, strenuè.*
Beatus vero es nunc cùm clamas. Da. meum peto.
Multas me hoc pacto iam dies frustramini.
Molestus si sum, reddite argentum, abiero.
Tr. *Respon ones omnes hoc verbo eripit.*
Sortem accipe. Da. immò fœnus, id primùm volo.
Tr. *Quid tu te hominem hominum omnium tæterrime.*

Venisti huc extentatum? agas quod in manu est,
Non dat, non debet. Da. non debet? Tr. nec erit quidem.
Ferre hoc potes, an mauis vt aliquò abeat foras?
Vrbem exsul linquat factus hic caussa tui?
Cui sortem vix dare licebit. Da. quin non peto.

Th. Eia mastigia ad me redi. Tr. iam istic ero.
Molestus ne sis, nemo dat, age quod lubet
Tu solus credo fœnore argentum datas.

Da. Cedò fœnus redde fœnus, fœnus reddite,
Daturin' estis fœnus actutùm mihi?
Date mihi fœnus. Tr. fœnus illic, fœnus hic.
Nescit quidem nisi fœnus fabularier,
Veterator. neque ego tetriorem beluam
Vidisse me vnquam quenquam, quàm te, censeo.

Da. Non edepol nunc me tu tuis verbis territas.
Calidum hoc est, & si procul abest, vrit malè.

Th. Quod illud est fœnus obsecro, quod illic petit?

Tr. Pater eccum aduenit peregrè non multo prius
Illius. is tibi & fœnus, & sortem dabit.
Ne inconciliare quid nos porrò postules.
Vide num moratur. Da. quin feram si quid datur.

Th. Quid ais tu? Tr. quid vis? Th. quis illic est? quid illic petit?
Quid Philolachetem gnatum compellat meum
Sic, & præsenti tibi facit conuicium?
Quid illi debetur? Tr. obsecro hercle te jube
Obiici argentum huic ob os impuræ beluæ.

Th. Iubeam? Tr. iube homini argento os verberarier.

Da. Perfacilè ego ictus perpetior argenteos.

Th. Quod illud argentum est? Tr. huic debet Philolaches
Paulùm Th. quantillum Tr. quasi quadraginta minas.

Da. Ne sanè id multum censeas, paulum id quidem est.

Tr. Audin? videtúrne obsecro hercle idoneus,
Danista qui sit? genus quod improbissimum'st.

Th. Non ego istuc curo, quis iste sit, vnde sit:
Illud volo mihi dici, id me scire expeto.
Adeò etiam argenti fœnus creditum audio.

Tr. Quattuor quadraginta illi debentur minæ.
Dic tu daturum, vt abeat. Th. egon' dicam dare?

Tr. Dic. Th. egóne? Tr. tu ipsus. dic modo. ausculta mihi.
Promitte: age inquam, ego iubeo. Th. responde mihi.
Quid eo est argento factum? Tr. saluum est. Th. soluite
Vosmet igitur si saluum est. Tr. ædeis filius
Tuus emit. Th. ædeis? Tr. ædeis. Th. euge, Philolaches
Patrissat iam homo in mercatura vortitur.
Ain tu? ædeis? Tr. ædis, inquam: sed scin' cuiusmodi?

Th. Qui scire possim? Tr. vah. Th. quid est? Tr. ne me roga.

Th. Nam quid ita? Tr. speculo claras, clarorem merum.

Th. Bene hercle factum. quid? eas quanti destinat?

Tr. Talentis magnis totidem, quot & ego & tu sumus.
Sed arraboni has dedit quadraginta minas?
Hinc sumpsit quas ei dedimus, satin' intelligis?
Nam postquam haece ædes ita erant vt dixi tibi,
Continuò est alias ædis mercatus sibi.
Th. Bene hercle factum. Da. heus iam appetit meridies.
Tr. Absolue hunc, quæso, vomitum, ne hic nos enecet.
Quattuor quadraginta illi debentur minæ,
Et sors & fœnus. Da. tantum est, nihilo plus peto.
Tr. Velim quidem hercle, vt vno nummo plus petas.
Th. Adolescens mecum rem habe. Da. nempe abs te petam.
Th. Petito cras. Da. abeo sat habeo, si cras fero.
Tr. Malum quod isti dij, deæque omnes duint.
Ita mea consilia perturbat penissimè.
Nullum ædepol hodie genus est hominum tetrius,
Nec minus bono cum iure, quàm Danisticum.
Th. Qua in regione istas ædeis emit filius?
Tr. Ecce autem perij. Th. dicisne hoc quod te rogo?
Tr. Dicam, sed nomen hominis quæro quod siet.
Th. Age comminiscere ergo. Tr. quid ego nunc agam?
Nisi vt in vicinum hunc proximum mendacium,
Eas emisse ædis huius dicam filium?
Calidum hercle audiui esse optimum mendacium,
Quicquid dei dicunt, id rectum est dicere.
Th. Quid igitur iam commentu's? Tr. dij istum perduint,
Imo istunc potius. de vicino hoc proximo
Tuus emit ædis filius. Th. bonan' fide?
Tr. Siquidem es argentum redditurus, tum bona.
Si redditurus non es, non emit bona.
Th. Non in loco emit perbono has. Tr. immo optimo.
Th. Cupio hercle inspicere has ædis. pulta dum fores,
Atque euocato aliquem intus ad te Tranio.
Tr. Ecce autem nunc quid ego dicam nescio,
Iterum iam ad idem saxum me fluctus ferunt.
Quid nunc? non hercle quid nunc faciam, reperio:
Manifestò teneor. Th. euoca dum aliquem foras,
Qui circumducat. Tr. heus tu. at hic sunt mulieres.
Videndum est primùm, vtrùm eæ velint, an non velint.
Th. Bonum æquómque oras, percontare & roga,
Ego hic tantisper dum exis, te opperiar foris.
Tr. Dij te, deæque omnes funditus perdant senex,
Ita mea consilia vndique oppugnas mala.
Euge optimè. eccum dominus ædium foras,
Simo progreditur ipsus. huc concessero,
Dum mihi senatum consilij in cor conuoco.
Igitur tum accedam hunc, quando quid agam inuenero.

SCELESTIORVM] hyperbole, vituperatoris & accusatoris propria. voluit enim dicere simpliciter, magis aduersum, seu magis incommodum. ARGENTO FOENORI, &c.] subintelligendum, legendo, hoc

locando, hoc modo, scelestiorem ego annum argento fœnori locando nunquam vidi, quàm hunc. DEGO DIEM] transigo, & traduco diem. LOCARE] locare fœnori: collocare. M. Tull. libr. 2. de officiis, *Sed vt pecunia non quærenda solùm ratio est, verumetiam collocanda, quæ perpetuos sumtus suppeditet, nec solum necessarios, sed etiam liberales: sic & gloriæ*, &c. DANISTA ADEST] Danista, hoc est, fœnerator. Hic fœnerator, dum ad Philolachem venit, vt pecuniam quam ei fœnori dedit, repetat, aut fœnus exigat, casu Tranioni eius eruo sit obuiam. hinc turba oritur, metúsque Tranioni iniicitur, ne tota fallacia patefiat. augetur metus celeriore, quàm sperarat Tranio Theuropidis reditu: qui è vestigio domus venditorem adierat, & cum eo egerat, vt pretium redderet. & domus esset inemta, propter eam causam, quam seruus confixerat: quod cum ille pernegasset domum ilicò rediit Theuropides. QVI AMICA EST EMTA] quo argento Philematium emta est. MANIFESTA RES EST, &c.] deprehendor & opprimor in manifesto facinore, nisi prouideo, vel nisi anteuerto, vel nisi præoccupo, vel nisi prius obuiam eo. SED QVIDNAM HIC ESSE TAM CITÒ, &c.] sed quidnam causæ esse dicam, quamobrem senex tam citò domum redeat? INAVDIVERIT] audiuerit. suprà in Aulul. *Credo ego iam illum inaudiisse mihi esse thesaurum domi.* NIHIL EST MISERIVS, QVAM ANIM. H. C.] Sic M. Tull. pro Milone, *Magna vis est conscientiæ iudices, & magna in vtranque partem: vt neque timeant, qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.* Idem pro Sext. Rosc. Amer. *Sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat, suum quemque scelus, amentiáque afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiaque animi terrent. hæ sunt impiis assiduæ domesticaque furiæ*, &c. Eadem iterantur in Orat. pro P. Sext. Sic Ouid. libro 1. Fast. *Conscia mens, vt cuique sua est, ita concipit intra pectora pro facto spémque metúmque suo.* SICVT ME H.] sicut me habet animus male conscius. PERGAM T. P.] pergam turbas excitare porrotenus. Hoc à Poëta probabiliter scriptum est. Nam qui sibi male conscij sunt, & qui culpam commeruerunt, turbare student, & res nouas quærunt, & belli cupidiores sunt, quam pacis, atque otij. Quam sentētiam planiùs & pluribus verbis expressit infrà ead. fab. ibi, *Facio idem quod plurimi alij, quibus res timida aut turbida est, pergunt turbare vsque, vt ne quid possit conquiescere.* Exemplo erit Pericles, qui cum pecuniam publicam tractasset, eámque insumsisset & coniecisset in propylæa illa præclara & nominatissima, neque satis commode se tantarum impensarum rationē referre posse videret: quo pacto rationem non referret potius, quàm quomodo referret, sibi vidēdum esse existimauit: atque ita bellum graue, magnum & difficile excitauit. quod & nostra ætate à quibusdam ob eandem causam, & eodem consilio factum esse notissimum est. Iam *turbare*, hic absolutè positum est, pro, turbas facere atque excitare. Sic Cælius ad Ciceronem. *M. Seruilius, pòst quàm vt cœperat, in rebus omnibus turbarat*, &c. NVNQVID DIXISTI DE ILLO, &c.] hanc domum esse sceleratam, & in ea cædem capitalem esse factam. VAE MISERO MIHI] hæc loquitur Tranio ad spectatores versus, & à sene auersus, consilij inops, & quò se vertat, nesciens. IVDICEM] arbitrum. Ter. Heaut. *Me cepere arbitrum.* SED EVM VID. VT CAPIAS, QVI CR. M.] vel apertè ludit senem Tranio seruus, vel hæc summissa voce loquitur, ad spectatores versus. TAM FACILE VINC. Q. P. VVLP. C.] *minimo negotio vinces.* Fac limè enim vulpes pirum comest. Dicunt tamen quidam esse contrariam sententiam: & significare seruum ægre, & non facilè victurum senem, quod vulpes gallinas & simileis aueis altileis facilius comesse soleat, quàm pira. Iteratur hic versus cum duobus superioribus infrà non longe. METVO NE TECHNAE MEAE, &c.] hæc loquitur Tranio summissa voce ad spectatores versus. *technæ* autem id est, fallaciæ, astutiæ, doli. sic sup. in Capt. *Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus sum miser huius scelestis technis*, &c. QVID TVTE TECVM?] quid tu ipse tecum loqueris? sic Ter. in Heaut. *sed reprimam me. nam in metu esse hunc illi est vtile.* CLIN. *quid tute tecum?* DICAM SI CONFESSVS SIT] dicerem si confessus esset. DANVNT] dant. QVÒ TVTE AGIS?] quò tu te confers? quò abis? sic Ter. Andr. *quid, tu quò hinc te agis?* Sic Græci, ποῖ σὺ κομίζεις; Sophocl. in Antig. Σὺ μὲν κομίζοις ἂν σεαυτὸν, ᾗ θέλεις, Ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον. NAE EGO SVM MISER] hæc, & quæ deinceps sequuntur loquitur secum Tranio, vsque ad ea quæ loquitur Danista. NATVS DIIS INIMICVS OMNIB.] Horat. Satyr. 5. lib. 1 *dehinc Gnatia Lymphis iratis exstructa dedit risúsque iocósque.* & Sat. 3. li. 2. *Iratis natus paries diis atque poetis.* Ter. Andr. *nescio. Nisi mihi deos satis scio, fuisse iratos, qui auscultauerim.* IAM ILLO PRAESENTE A.] hic fœnerator iam me adibit sene præsente, & pecuniam poscet. OCCVPABO] anteuertam. MI SATVRIDES] secutus sum Camerarij coniecturam. Nam libri omnes habent *saturiter. Saturides* patronymicum, Satyri filius. ABI, SIS, BELLVA] abi, si vis, bellua. PILVM INIECISTI M.] iaculum intorsisti mihi. sic sup. in Epid. dixit, *tragulam in te iniicere adornat.* HIC HOMO EST INANIS] hæc secum loquitur Danista, ita tamen vt exaudiat Tranio. EST HARIOLVS] rectè diuinat: rectè auguratur, cùm dicit me inanem esse. QVIN TV ISTAS MITTIS TRICAS?] quin tu istas moras missas facis? quin tu ista, quæ solutionem moràtur, & impediunt, omittis? tricæ dictæ, quasi tericæ, inquit Nonius. quod pullos gallinaceos impediūt, atque inuolant pili pedibus implicati. Plautus Curcul. *Quod argentum tu mihi? quas tricas narras?* Idem in Epid. *aliqua ope exsoluar, extricabor aliqua.* CONCEDE HVC] transi huc, veni huc. SCIO TE BONA ESSE VOCE] scio te voce valere, οἶδά σε ὄντα βοὴν ἀγαθὸν. CIRCITER MERIDIE] *circiter* hoc loco aduerbium est, alioqui dixisset *circiter meridiem.* REDDETVR NE IGITVR FOENVS?] & hic, & infrà eodem versu *reddetur* scriptum est cum vno d. in nostris libris manuscriptis, quomodo in suis scriptum esse notat Camerarius. Ego tamen *reddetur*, vtrobique edendum curaui cum duobus dd. AVT OPERAM S.] aut operam insumam, siue suscipiam, &c. QVIN VOS MIHI FOENVS D.] immo potiùs vos mihi fœnus date. hic dicit fænus date: suprà, *fœnus reddetur.* HERCL. NAE TV,] oratio concisa & perplexa, vt hominis perturbati, & metuentis, & æstuantis. oratio autem integra fuisset, si addidisset *molestus es*, aut aliquid aliud tale. BEATVS VERÒ ES NVNC CVM CL.] præclarum quiddam, & laude dignum facere videris, nunc, cum vociferaris, & clamorem tollis. ironia est. MEVM PETO] peto quod mihi debetur, nam quod nobis debetur, nostrum quodammodo est, alioqui quod mutuo aut fœnori dedimus, propriè nostrum non est. Nam desiit esse nostrum, & eius cui mutuauimus, & fœnerati sumus seu fœnerauimus, factum est. FRVSTRAMINI] luditis: verbis inanibus pascitis. RESPONSIONES OMN. H. V. ER.] verba sunt Tranionis, quæ cum ironia, & risu pronuntianda sunt. hac sententia. hic Danista, spectatores, responsiones omneis mihi hac oratione eripit, cum dicit reddite argētū, abiero. vel dic, hoc verbo propriè *abiero.* SORTEM ACCIPE] τὸ κεφάλαιον. Caput, pecuniam principalem

quæ fœnus parit. Horat. Sat 2. libr. 7. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.* QVID ? TV TE HOMINEM HOMINVM OMNIVM TAETERRIME VENISTI HVC EXTENTATVM ?] quid? tu homo omnium hominum spurcissime, & impurissime venisti huc, vt te, & vireis tuas, & latera tua, & vocem tuã extētares, id est, exprimeres, experireris, cōtenderes, atque ostentares? sic autem habent lib nostri veteres omnes ad vnum, & probatur mihi hæc scriptura. Est autem *extentatum* à verbo frequentatiuo indicatiui modi *extento, tas*, quod valet, valdè, & sæpè extendo. quo & suprà in Bacchid. vtitur, *Quæ te mala crux agit? ad istunc qui modum alieno vireis tuas extentes brachio?* libri vulgati tamen fortasse non malè, habent *ostentatum* sed eam vocem puto esse hoc loco supposi..am, minimèque germanam Plautinam. Ne hoc quidem dissimulabo: Camerarium edidisse. *exsternatum*, quod si quis probabit, hunc locum sic explicabo. Tune huc venisti, vt te clamando mente alienares? vel sic. tune huc venisti, vt insanè clamando, mente alienata videreris? Nonius, *exsternauit*, inquit, vi consternauit, id est, dementem fecit. Catull. *Ah misera assiduis quàm luctibus exsternauit Spinosas Erycina serens in pectore curas.* prætereà video etiam nonnullos admonuisse in iis libris manu scriptis ita scriptum esse, *Venisti huc exenteratum*, &c. quid sit autem *exenterare*, suprà dictum est, in Epid. ibi, *acutum cultrum habeo, senis qui exenterem Marsupium* Postremò sic arbitror legendum. *Quid? tu te hominem hominum omnium taeterrimum Venisti*, &c. Alioqui sic erit legendum. *Quid tu te homo omnium taeterrime*, &c. quod si probabitur, *quid* erit duarum syllabarum: in prouocabulo *te*, autem, e non elidetur, sed fiet hiatus. Porrò in *omnium*, fiet συνίζησις vt sit duarum syllabarum. AGAS QVOD IN MANV'ST] agas quod in potestate tua est. agas quod penes te est. NON DAT, non dat tibi argentum Philolaches, hoc est, non dabit vel dic propriè, non dat nunc, sed aliàs dabit. NEC ERIT QVIDEM] lego *ne curat quidem*, parua immutatione facta scilicet versa è vocali in u. Quidam amicus meus sic mauult emendari. *ne quærit quidem.* FERRE HOC POTES, &c.] potes esse contentus sorte, an mauis, &c. vel sic: potes æquo animo accipere sortem, an mauis, &c. vel sic: potes æquo animo ferre sortem, an mauis, &c. CAVSA TVI?] causa tua? EIA M'AST. AD ME REDI] reuocat Tranionem senex nimium diu cum Danista altercantem. IAM ISTIC ERO] verba sunt Tranionis seni respondentis, se iam adfuturum. DATAS] *datas*, secundæ personæ, verbo frequentatiuo dato, as, at, quod valet crebrò do. FOENVS ILLIC FOENVS HIC] fœnus vbique auditur. fœnus in illo loco, fœnus in hoc auditur, nulla vsquam vox nisi fœnus auditur. FABVLARIER] loqui. CALIDVM HOC EST: ET SI PR. &c.] allegoria est. quæ sunt valdè calida, etiam longè distantia, vrunt tamen. ita, quæ molesta sunt auditu, etiam è longinquo loco offendunt. significat Danista orationem suam de fœnore molestam esse Tranioni: quamuis discedat ille, se nihilominus fœnus, sublato clamore, flagitaturum, & proinde hoc pacto ei molestum futurum. NE INCONCILIARE QVID NOS P. P.] ne pergas nos porro tibi inimicos reddere. atque in te irritare. *Inconciliasti*, inquit Festus, *comparasti, commendasti*, vel, vt antiqui, *dolum decepisti* Sup. in Bacchid. *Ille quod in se fuit accuratum habuit, quod posset mali facere, & in me inconciliare copias omneis meas.* VIDE NVM MORATVR?] vide. num te senex moratur, quin tibi fœnus numeret: numquid tibi senex in mora est, quin tibi quod debetur, soluat? QVIN FERAM

QVID DATVR] atqui ego accipiam, si quid mihi datur: vel sic, Immò, ne me iocari putes, ego accipiam, si quid mihi datur. QVIS ILLIC EST?] quis ille est? IVBE OBIICI ARGENTVM HVIC OB OS IMP. B.] iube huic Danistæ in os seu contra os argentum impingi, seu intorqueri seu incuti. Virg. Æneid. 6. *Melle soporatum, & medicatis frugib. offam Obiicit.* IVBE HOM. ARG. OS VERB.] idem dicit quod suprà proximè, sed aliis verbis. PERFAC. EGO ICTVS P. ARG.] istus argenteos, vrbanè dictum à Lenone, quia dixerat Tranio, *iube hominem argento os verberarier.* AVDIN'? VIDETVRNE, OBSECRO HERCL. IDON &c.] ironia est subamara: qua deridet Tranio seruus Danistam Nam cum significare videatur, eum esse indignum, qui sit fœnerator, quasi vir sit melior, quàm vt hanc artem factitet, planè aliud & sentit, & vult intelligi. GENVS QVOD IMP.' ST] quod hominum genus improbissimum est. ILLVD VOLO MIHI D.] illud volo mihi à te dici, quod id argentum sit quod ei debeatur ADEÒ ETIAM ARG. F. C. A.] quin etiam argenti fœnus Danistæ deberi audio. QVATTVOR QVADRAG. &c.] quattuor, pro fœnore: quadraginta pro sorte. PHILOLACHES PATRISSAT] Philolaches patrem imitatur. Sic Terent Adelph. *Laudo Ctesipho: patrissas. abi, virum te iudico.* IAM HOMO IN MERC. VORTITVR] in mercatura versatur. Nonnulli libri habent *iam homo animum ad mercatum aduortitur.* fortasse non malè, pro. *animum mercatum aduertit.* SPECVLO CLARAS: CLAR. M.] ædeis ita claras, vt cum speculo comparari possint: vel, vt loco speculi esse possint. vel vt speculum ex iis confici possit: ædeis ad speculum claras. i. etiam si cum speculi splendore, & leuore conferantur, satis clarorē merum: i. ædeis ipso clarore clariores: vel certè æquæ claras, vt est ipse claror clarus. hyperbole est. BENE HERCL. FACTVM] sermo probantis ac ludentis. QVANTI DESTINAT?] quanti emit? tempus præsens pro præterito. TALENTIS MAGNIS TOTID Q. &c.] id est talentis magnis duobus. quantum autem valeat talentum magnum, ex ipso Plauto cognoscere licet, infrà enim Theuropides senex ex Tranionis verbis, qui dixit eas ædeis duobus talentis magnis à Simone quodã emtas esse, & quadraginta minas arraboni datas, colligit octoginta minas Simoni deberi. Quod si octoginta minæ, præter illas quadraginta, quæ arraboni datæ sunt, venditori debentur: ergo duo talenta magna, valent centum & viginti minas. quod si verum est, vt est: ergo talentum magnum valet minas sexaginta. Atque hoc notat Seruius ad illud Virgil. Æneid. 5 *auri, argentique talenta* SED ARRAB. HAS DEDIT Q. M.] arrabo, pretii particula est, quæ venditori datur ad firmandam emtionem quasi pignoris loco. Donat. ad illud Terent. in Heaut. *Ea relicta huic arraboni est, pro illo argento.* Notat, arrhabo dicitur merces, seu corollarium. & est quod prius datur, vt reliquum reddatur. Aul. Gel. libr. 17. c. 2. *Cum tantus* inquit, *arrhabo penes Sammites, Pop. Rom. esset: arrabonem dixit* ID. C. *obsides: & id maluit, quam pignus dicere, quoniam huius vocabuli in ea sententia, grauior acriórque est. Sed nunc arrabo in sordidis verbis haberi cœptus, ac multo rectius videtur arra. quanquam arram quoque Veteres sæpè dixerunt.* HINC SVMS, &c.] ab hoc Danista sumsit eas quadraginta minas, quas Simoni daremus. NAM POSTEAQ. HARC. AED. &c.] nam quia hæ ædes erant tales qualeis dixi tibi, &c. posteaquàm inuenit hascce ædes quas tu emisti. CONTIN. ET AL. AED. M. S.] centum viginti minis. APPETIT MERID.] appropinquat meridies. sic suprà in Aul. principio *propinqua partitudo cui appetit*, ad quem locum plura. Verba autem sunt Danistæ

quem

quem Tranio iusserat circiter meridie reuerti, vt scilicet eū hoc pacto ablegaret, atque vt eo defungeretur. Nā Romani meridie, & post meridiem apud magistratus nihil agebant, neque paciscebantur, neque soluebant creditori. quod tamen non est vsque quaque verum. Nam diebus fastis, prætor vrbanus ius dicebat vsque à mane ad vesperum. ABSOLVE HVNC QVAESO VOM] expedi hunc quæso fœneratorem hominem impurum. Lucil. in Satyr. *In numero quorum nunc primus Trebellius multum Lucius marcebat febrem senium vomitus, pus.* VILIM QVIDEM HERCLE, VT VNO NVMMO PL. P.] hoc eo dicit, quòd qui plùs petebat, causa cadebat. plus autē petitur, quatuor modis re, tempore, loco causa. Re, vt si cum mihi centum aurei debeantur tantum. centum & viginti petam. Tempore, vt si quod mihi nonis Ianuariis debeatur, calendis Ianuariis petam, aut si quod mihi sub conditione debeatur, antè quam conditio extiterit, petam. Loco, vt si quod mihi Ephesi debeatur, Romæ petā. Causa, vt si cùm mihi Stichus, aut decem aurei debeantur, Stichū simpliciter, aut decem aureos item simpliciter petam: quoniam ita petendo, cum debitore male ago, cuius est eligendi optio, vtrum det Stichū, an decē aureos. Huc pertinēt illa, quę refert M. Tullius lib. 2 de Oratore ad Q. fratr. de Hypseo & Cn. Octauio: quorum alter lege agend. plus petebat, quàm pupillo, quē defendebat, debebatur: & ita causa cadebat. alter actionem excludens, ne aduersarius causa caderet, recusabat. Idem pro Rosc. comœdo. *Hic tu si amplius H-S. nummo petisti, quàm tibi debitū est, causam perdidisti: propterea quod aliud est iudicium, aliud arbitrium.* ADOLESCENS MECVM REM H.] his verbis se Theuropides debitorem constituit cùm Danistā iubet secum rem habere, hoc est, cùm promittit nudo pacto, & sine stipulatione se pro filio pecuniā soluturum, ex qua constitutione oritur actio de cōstituta pecunia. MALVM QVOD ISTI DII DENT ATQVE] genus imprecationis, hæc autem secū loquitur seruus Tranio. DVINT] dederint: dent. POENISSIME] superlatiuum ab aduerbio pœnè. Notat Priscian. lib. 3 vbi hunc versum profert, *Ita mea consilia peruertit pœnissimè,* Et præterea lib. 15 Animaduertendum autem est vtrobique apud Grammaticum illū scriptum seu impressum esse, *peruertit,* cum in omnibus exemplaribus & editionibus Plautinis, legatur, *perturbat.* TETRIVS] impurius, fœdius, spurcius. Horat. Sat. 1 lib. 1. *Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli Causa sed ignotis perierunt mortibus illi* NEC MINVS INNOCVM I.] nec ab æquo, & bono alicuius ius bonum, est æquum bonum, id est, ius vtilius, ius moderatum, contrà ius summum, summa iniuria. Sic Aristot. lib. 5 de Morib. τὸ ἐπιεικὲς, τὸ δίκαιον. ECCE AVTEM P.] alia rursus consilij copia. hic conflictatur Tranio, à quo dicat ædeis emptas esse, nesciēs idcirco secum loquens se periisse dicit. NISI, VT IN VICINVM HVNC PROX. M.] subintell. confetam? conuertam? hac sententia, nisi vt dicam Philolachem ædeis has proximas, quæ sunt vicini Simonis emisse, vt postea ipse Tranio interpretatur. CALIDVM HERCLE AVDIVI, &c.] calidum, id est, subitum, & subito inuentum θερμὸν, vt consilium calidum, quod non est cogitatum, neque meditatum, sed quod ex tempore venit in mentem, θερμὸν, similiter Græci appellant ex quo θερμουργοὶ, qui calidis consiliis in rebus agendis vtuntur, vel qui in rebus gerēdis neque multam cogitationem adhibere neque multo consilio vtuntur. Terent. Eunuch. *Vide ne nimium calidum hoc sit modo.* QVIDQVID DEI DICVNT ID R. EST D.] id est, quidquid subitò venit in mentem: sed quidquid Dij monent, & suggerunt, id oportet dicere. Videtur enim quidquid nobis subitò, & impræmeditatum venit in mentem quasi, diuinitus suggestum, non nostro consilio excogitatum, aut à nobis excogitatum. Quidam hunc versum sic explicant. Quidquid Mercurius monet, id rectum est dicere Mercurius enim, inuentionum, furtorum, mendaciorum, mercaturæ & similium, est Deus & Pater & adiutor. Præterea non celabo lectorem, pro *id rectum'st* scriptum esse in nōnull. lib. *decretum'st* IAM COMMENTVS] iamne commentus es? iamne cōfinxisti? imprudens suspicatur id quod est, senex, nempe Tranionem mendacium dicere, atque adeo mentiri. DII ISTVM PERDVINT] dij fœneratorem istum perdant, seu perdiderint, qui mihi mentem perturbauit, quo factum est, vt mihi nomen venditoris ædium è memoria exciderit. Hæc loquitur Tranio elata voce, vt senex quoque audiat IMMO ISTVNC POTIVS] Immò istum senem potius. hæc loquitur summissa voce, aut certè à sene auersa, & ad spectatores conuersa. SIQVIDEM ES ARGENT. R. &c.] locus est ex ambiguo: quod inest in his verbis, *bonan' fide?* quæ senex aliter dixit, aliter seruus accepit. Nam senex quærebat ex seruo, bonane fide loqueretur hoc est, serione, & verè id diceret, emtas ædeis esse à filio. seruus autem in aliam sententiam accepit, aut certè se accipere simulauit, quasi quærat ille, bonane fide ædes emtæ sint. hoc est virum dolus malus in ædibus vendendis adhibitus sit an bona fides. Itaque sic respōdet, si argentum venditori promissum, ac pactum redditurus es: bona fide ædeis emit filius: si minus, bona fide non emit. PVLTA EVM FOREIS] pulsa igitur foreis. ECCE AVTEM, ecce autem ad eundem scopulum referor ecce autem ad idem malum seu periculū reuoluor ITERVM IAM AD VNVM SAXVM ME FLVCTVS FERVNT] allegoria est à mari seu à nauigatione incommoda atque aduersa, quæ hoc significat iterum me ad idem periculum. seu incōmodum Theuropidis verba ferunt MANIFESTO TENEOR] in furto, ac mendacio manifesto deprehensus sum, neque est vbi, aut effugere ostium QVI CIRCVM DVCAT] qui me circum ædeis ducat Ostendis. PROGREDITVR IPSVS, progreditur ipse. DVM MIHI SENATVM CONSILII, &c] dum apud me consulto, dum in animo meo consilium in eo, allegoria est à senatu, cuius est consultare de Repub. & rebus ad summam rempublicam pertinentibus. sic suprà in Epid. *ut mitto, ego de re argentaria Iam senatum conuocabo in corde consiliarium.* HVNC SIMONEM. QVANDO QVID AGAM INVENI.] cum quid dicam, seu quid agam, excogitaro.

SIMO, THEVROPIDES senes, TRANIO seruus.

Melius anno hoc mihi non fuit domi,
Nec quando esca vna bene meruerit magis.

Prandium mihi vxor perbonum dedit.
Nunc dormitum me iubet ire minimè.
Non mihi fore visum illico fuit
Melius, quàm prandium, quem solum dedit.
Voluit in cubiculum abducere me anus.
Non bonus somnus est de prandio. apage
Clanculum ex ædibus me edidi foras.
Tota, surget mihi vxor, nunc scio, domi.

Tr. *Res parata est mala in veterum huic seni.*
Nam & cenandum & cubandum'st intus malè.

Si. *Quo magis cogito ego cum meo animo,*
Si quis dotatam vxorem domi habet,
Neminem sollicitat sopor:
Ire dormitum odio est: nunc verò mihi
Exsequi certa res est hoc, vt abeam
Potius hinc ad forum quàm domi cubem,
Atque pol nescio, vt moribus sient
Vostra: hoc sat scio, quàm mea me habeat male:
Peiùsque posthac fore, quàm fuerit mihi.

Tr. *Si abitus tuus tibi senex fecerit malè,*
Nihil erit quòd deorum vllum accusites.
Te ipse iure optimo meritò incuses licet.
Sed tempus nunc est senem hunc alloqui mihi.
Hoc habet: repperi, qui senem ducerem.
Quo dolo à me dolorem procul pellerem,
Accedam. dij te ament plurimum Simo.

Si. *Saluos sis Tranio.* Tr. *vt vales?* Si. *non male.*
Quid agis? Tr. *hominem optumum teneo* Si. *amicè facis,*
Cùm me laudas. Tr. *decet certè.* Si. *certè hercle. at ego te*
Haud bonum teneo seruum. Tr *quid ita verò Simo?*

Si. *Eia mastigias à meridie amisti: sero.*

Si. *Quid nunc? quàm mox?* Tr. *quid est?* Si *quod solet fieri.*

Tr. *Dic igitur quod solet fieri quid id est?*

Si. *Quid facitis vos? sed vt verum Tranio loquar,*
Sic decet, vt homines sunt, ita morem geras.
Vita quàm sit breuis, simul cogita.

Tr. *Quid? ehem vix tandem*
Percepi super his rebus nostris te loqui.

Si. *Musicè herclè agitis ætatem, ita vt vos decet.*
Vino & victu, piscatu probo, electili,
Vitam colitis. Tr. *immò ita ea quidem ante hac erat.*
Nunc nobis omnia hæc exciderunt Simo.

Si. *Qui dum?* Tr. *ita oppidò occidimus omnes simo.*

Si. *Non taces? prosperè vobis cuncta vsque adhuc*
Processerunt? Tr. *ita, vt dicis, facta haud nego.*
Nos profectò probè vt voluimus viximus.
Sed Simo, ita nunc ventus nauem nostram subitò
Deseruit. Si. *quid est? quomodo? pessime potuit?*

Quæ ne subducta erat tutò in terra antehac?

Tr. *Hei* Si. *quid est?* Tr. *me miserum, occidi.* Si. *quî?* Tr. *quia*
Venit nauis, nostræ naui quæ frangat ratem.

Si. *Velim vt velles Tranio. sed quid est negotij?*

Tr. *Eloquar, herus peregrè venit.* Si. *nunc tibi*
Chorda tenditur: inde i ferri ceruum.
Postea in crucem rectà Tr. *nunc te ego per genua*
Obsecro, ne indicium hero facias meo. Si. *è me,*
Ne quid metuas, nihil sciet. Tr. *patrone salue.*

Si. *Nihil moror mihi istiusmodi clienteis.*

Tr. *Nunc hoc quod ad te vester me misit senex.*

Si. *Hoc mihi responde primùm, quod ego te rogo,*
An de istis rebus vester quid sensit senex?

Tr. *Nihil quicquam* Si. *nunquid increpauit filium?*

Tr. *Tam liquidus est, quàm liquida esse tempestas solet.*
Nunc te hoc orare iussit opere maximo,
Vt sibi liceret inspicere has ædis tuas.

Si. *Non sunt venales.* Tr. *scio equidem istuc, sed senex*
Gynacéum ædificare volt hîc in suis,
Et balneas & ambulacrum & porticum.

Si. *Quid ille consomniauit?* Tr. *ego dicam tibi:*
Dare volt vxorem filio quantum pote'st,
Ad eam rem facere volt gynacéum nouum.
Nam sibi laudasse hasce ait architectonem
Nescio quem, esse ædificatas has sanè bene,
Nunc hinc exemplum capere vult, nisi tu neuis.
Nam ille eò magnopere ex te sibi exemplum petit,
Quia hic audiuit esse æstatem perbonam,
Sub dio coli hasce adeis solere perpetuum diem:

Si. *Immò adepol verò, cùm vsquequaque est vmbra, tamen*
Sol semper hic est, vsque à mane ad vesperum.
Quasi flagitator astans vsque ad ostium.
Nec mihi vmbra vsquam est, nisi in puteo quapiam est.

Tr. *Quid? Sarsinatis ecqua'st, si vmbram non habes?*

Si. *Molestus ne sis, hæc sunt, sicut prædico.*

Tr. *Attamen inspicere volt.* Si. *inspiciat, si lubet.*
Si quid erit quod illi placeat, de exemplo meo
Ipsi ædificato. Tr. *eón' voco huc hominem?* Si. *voca.*

Tr. *Alexandrum magnum, atque Agathoclem aiunt maximas*
Duo res gessisse quid mihi fiet tertio?
Qui solus facio facinora immortalia.
Vehit hic clitellas, vehit hic autem alter senex,
Nouitium mihi quæstum instituui non malum.
Nam muliones mulos clitellarios
Habent, ego homines habeo clitellarios.
Magni sunt oneris: quicquid imponas, vehunt.
Nunc hunc haud scio an colloquar: congrediar.
Heus Theuropides. Th. *quis nominat me?*

Tr. *Hero seruus multum suo fidelis.*
Quo me miseras, affero omne impetratum.
Th. *Quid illic obsecro tam diu restitisti?*
Tr. *Seni non otium erat: id sum oppe itus.*
Th. *Antiquum hoc obtines tuum, tardus vt sis.*
Tr. *Hem tu, si voles verbum hoc cogitare,*
Simul flare, sorberéque haud facilè
Est: ego hic esse, & illic simul, haud potui.
Th. *Quid nunc?* Tr. *vise, specta tuo arbitratu.*
Th. *Age duc me.* Tr. *num moror?* Th. *subsequar.*
Senex ipse te ante ostium eccum operitur,
Sed mœstus est sese hasce vendidisse.
Th. *Quid tandem?* Tr. *orat vt suadeam Philolacheti,*
Vt istas remittat sibi. Th. *haud opinor.*
Sibi quisque ruri metit. si malè emta
Essent, nobis has haud redhibere liceret.
Lucri quicquid est, id domum trahere oportet.
Misericordias iam habere hominem oportet.
Tr. *Morare hercle, cùm verba facis, subsequere.*
Th. *Do tibi operam.* Tr. *senex illic est. hem adduxi tibi hominem.*
Si. *Saluum te aduenisse peregrè gaudeo Theuropides.*
Th. *Dij te ament.* Si. *inspicere hic ædes te has velle aieb t mihi.*
Th. *Nisi tibi incommodum est.* Si. *imm commodum, i intrò atque inspice.*
Th. *At enim mulieres.* Si. *caue, tu vllam floccifacias mulierem,*
Qualibet perambula ædeis oppido tanquam tuas.
Th. *Tanquam?* Tr. *ah caue tu illi obiectes nunc n ag itudine,*
Te has emisse, non tu vides hunc, vultu tristi est senex?
Th. *Video* Tr. *erg irridere, neu videare gestire admodum,*
Noli facere mentionem te has emisse. Te. *intelligo.*
Et bene monitum duco, atque te existimo humano ingenio.
Quid nunc? Si. *quin tu is intrò, atque otiosè perspectas, vt lubet.*
Th. *Bene benignèque arbitror te facere.* Si. *factum adepol volo.*
Vin' qui perductet. Th. *apage istum perductorem. non placet.*
Si. *Quid? quid est?* Th. *errabo p tius, quàm perductet quispiam.*
Tr. *Viden' vestibulum ante ædeis hoc, & ambulachrum, quoius modi?*
Th. *Luculentum, ædepol profectò.* Tr. *age, specta, postes cuiusmodi:*
Quæ sunt firmitate facti, & quanta crassitudine.
Th. *Non videor vidisse posteis pulcriores po mihi.*
Si. *Eo pretio emti fuerant olim.* Tr. *audin' fuerant dicere?*
Vix videtur continere lacrymas Th. *quanti hoc emeras?*
Si. *Treis minas pro istis duobus, præter vecturam, dedi.*
Th. *Hercle quin multum i probiores sunt, quàm à primo credidi.*
Tr. *Qu propter?* Th. *quia ædepol ambo ab infimo tarmes secat.*
Tr. *Intempestiuos excisos credo id e vitium nocet.*
Atque eti m nunc satis boni sunt, si sint inducti pice.
Non enim hæc pulti agus opifex opera fecit barbarus.
Viden' coagmenta in foribus? Th. *video.* Tr. *specta quàm arctè dormiunt.*
Th. *Dormiunt?* Tr. *illud quidem, vt conniuent, volui dicere.*

Satin'

Th. *Satin' habes? vt quicque magis contemplor, tanto magis placet.*
Tran. *Viden' pictum, vbi ludificatur cornix vna, volturios duo?*
Cornix astat, ea volturios duo vicissim vellicat.
Quæso huc ad me specta, cornicem vt conspicere possies.
Iam vides? Th. *profectò nullam equidem illic cornicem intuor.*
Tran. *At tu istò ad nos obtuere, quoniam cornicem nequis*
Conspicare, si volturios forte possis contui.
Th. *Omnino, vt te absoluam, nullam pictam conspicio hic auem.*
Tran. *Age iam mitto, ignosco ætate non quis obtuerier.*
Th. *Hæc, quæ possum, ea mihi profectò cuncta vehementer placent.*
Si. *Latius demum est opera pretium iuisse.* Th. *rectè edepol mones.*
Si. *Eho istum puer circumduce hasce ædis, & conclauia.*
Nam egomet ductarem, nisi mihi esset ad forum negotium.
Th. *Apage istum à me perductorem. nihil moror ductarier,*
Si. *Quid? quid est?* Th. *errabo potius, quàm perductet quispiam.*
Si. *Ædis dico.* Th. *ergo intrò eo sine perductore.* Si. *i, licet.*
Th. *Ibo intrò igitur.* Tr. *mane sis, videam, ne canis.* Th. *agedum vide.*
Tran. *Est.* Th. *vbi canis est?* Tr. *abin' hinc in malam crucem.*
At iam restas abi istinc. Si. *nihil periculi est, age.*
Tam placida est, quàm est aqua. vise. ire intrò audacter licet.
Eo ego hinc ad forum. Th. *fecisti commodè, bene ambula.*
Tranio age canem hinc, à foribus abducas face.
Etsi non metuenda est. Tr. *quin tu illum aspice, vt placidè accubat?*
Nisi molestum vis videri te, atque ignauum. Th. *iam vt lubet.*
Sequere hàc igitur. Tr. *equidem haud vsquam à pedibus abscedam tuis.*

MELIVS ANNO HOC MIHI NON FVIT DOMI.] melius hoc anno acceptus non fui domi. vel sic, melius hoc anno non fui curatus domi. vel sic melius hoc anno non vixi domi. Horatius saty ra 3 libro secundo. *bene erat non piscibus vrbe petitis sed pullo, atque hædo.* &c. Ad quem locum de hoc genere loquendi plura. Idem Plautus in Menæch *si sapiam, hinc abeam, vbi mihi bene sit.* NEC QVANDO ESCA VNA BENE M. M.] nec fuit quando vna esca magis benè meruerit. subintellig. de me. hoc est, nec vnquam vna esca mihi magis profuit, quàm hodie. *fuit quando*, Græcorum more dictum est, pro *aliquando*. sic enim illi ἔστιν ὅτε pro ἐνίοτε dicunt, præterea *bene de me meruit* translatè dictum, pro *mihi profuit.* NON MIHI FORE VISVM ILLICO FVIT, &c.] hunc versum, cum duobus qui deinceps sequuntur, nonnulli deleuerant, fortasse quia videntur sententiam continere aliquanto obscœniorem. Eos tamen Camerarius in suis libris veteribus repertos retinuit, quod & nos fecimus, sed pro *fortè*, edidimus *fore*, quod perspicuè rectum est. *fortè* autem deprauatum, sententia enim hæc est, Visum mihi illico fuit, cum me iubebat vxor ire dormitum, non fore mihi melius, quàm fuit, quum solum prandiū dedit. Licet & sic explicare. iubet me pransum vxor ire dormitum, sed non placet: & venit mihi statim in mentem somnum à prandio, seu de prandio, non plus mihi profuturum. neque mihi iucundiorem futurum, quàm mihi profuit & iucundum fuit solū prandium. ME EDVXI FORAS] me eduxi foras, prodij foras. TOTA TVRGET MIHI, &c.] tota mihi nunc irata est vxor domi, scio. NAM ET CENANDVM ET CVRANDVM 'ST INT. M.] cenandum & cubandum est intus huic seni malè, quia scilicet, irata vxor cenam non parabit, & totam noctem rixabitur & litigabit cum viro. QVO MAGIS COGITO, &c.] Simeo Bosius legendum censet, *quo magis magisque cogito,* &c. SI QVIS DOTATAM VXOREM D. S. H.] vxor dotata ferox, superba & imperiosa est, & regere virum postulat. Itaque nemo in ea domo, in qua mulier dotata habitat, dormire potest, aut dormiturit. NEMINEM SOLLICITAT SOPOR] neminem vrget somnus, nemo somno vrgetur: nemo dormiturit: omnes domi vigilant, velint nolint. Indotatas vxores, si quis dicere velit, disertus esse possit, suprà in Aulularia, *Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli Maiorem multo, quam tibi erat pecunia.* &c. Idem in Asinaria, *Argentum accepi: dote imperium vendidi.* ad quem locum hac de re plura. Simeo Bosius hunc versum sic explet, coniectura an ex libri alicuius auctoritate, nescio, *at sopor*, vt totus sic legatur, *Neminem sollicitat sopor: at sopor*, sententia autem plana est. hoc enim significat, qua in domo est dotata vxor, in ea neminem somnum capere posse, omneis esurire. NVNC VIRO MIHI EXSEQVI CERTA RES EST HOC. &c.] hoc est, nūc verò deliberatum & certum est mihi hoc perficere, & persequi, vt hinc abeam in forum potius quàm, &c. ATQ. POL NESCIO, VT MORIBVS S. V.] & verò haud scio qualibus moribus sint vxores vestræ, vt moribus sient, pro quibus, seu qualibus moribus sient, notauimus suprà hoc loquendi genus. hæc autem loquitur Simo, conuersa ad spectatores oratione. ME HABEAT MALE] me cruciet. PEIVSQVE POSTHAC FORE, Q. F. M.] & scio etiam peius mihi posthac fore, quàm anteà fuerit, multa & grauia

mala mihi antea dedit vxor: sed grauiora & plura posthac eam daturam scio. SI APITVS TVVS TIBI SENEX F. M. &c.] hæc quoque loquitur Tranio auersa a Simeone oratione, ne exaudire possit, & voce ad spectatores effusa. NIHIL ERIT QVOD DEORVM VLL. &c.] quia tua voluntate domo abis, non modò ab vxore nō eiectus, sed ab eo in cubiculum vocatus, ac blandè inuitatus. TE IPSE IVRE OPTIMO MER. IN O. L.] licet te ipse merito accuses, quia tua culpa malum tibi contraxeris, & vt Plautus ipse loquitur, *quia tuo iumento tibi malum arcessiveris*. HOC HABET] significat se reperisse fallaciam, qua Theuropidem senem ducteт: tralatio autem est à re militari, aut à gladiatoribus. hoc habet senex Theuropides, inquit Tranio, id est, hoc telo à me sauciatus est, hac tragula a me percussus est. sic Terentius in Andria, *Egomet continuò mecum: certè captus est. Habet, habet*, inquit Donatus. *id est, vulneratus est habet enim, qui percussus est: & propriè de gladiatoribus dicitur, quia prius alij vident, quam ipsi sentiant se percussos.* Ibidem *habet, hoc dicitur de eo, qui letaliter vulneratus est.* Virgilius libro duodecimo Æneidos, *Hoc habet, hac melior magnis data victima diuis.* REPPERI, QVI SENEM DVCEREM] ἐπεξήγησις, qua interpretatur, quod dixerat obscuriùs, reperi, inquit, quo senem Theuropidem ducerem, seu inducerem. QVO DOLO A ME DOLOREM &c.] reperi, inquam dolum, quo dolo dolorem à me pellerem, *dolo dolorem* παρήχησις, seu παρονομασία. SALVOS SIS, TRA.] saluus sis, Tranio. HOMINEM OPTIMVM TEN.] hic Simonis manum prehendit Tranio. *hominem optimum* autem, pro, virum optimum, Plauto vsitatum, suprà in Captiuis, *Me hic valere, & seruitutem seruire huic homini optimo.* HAVD BONVM TENEO SERVVM] hoc eò dicit Simeo, quòd Tranio Philolachem corrumpi sinat. EIA MASTIGIA, A MERIDIE AMISTI: SERO] scripturam nostrorum veterum codicum repræsentauimus: quam alij corruperunt, alij neglexerunt ac prætermiserunt. quorum neutrum probare potuimus, sententiam autem horum verborum hanc esse puto. Eia mastigia, eia verbero, seu homo flagris & verberibus digne, scorta domo dimisisti post meridiem & sub vesperum, proinde ac si dicat peruerse & inscitè, eo enim tempore dimisisti, quo tempore maximè retinere debuisti. Nam tales merces post meridiem maximè & sub vesperum, & verè noctu sunt vsui. vel *serò amisti*, quia debuisti citiùs amittere ante meridiem scilicet, vel debuisti iampridem amittere, non hodierno demum die. Putabat autem Simo scorta esse dimissa, quod fores erant interdiu obseratæ. *eia* autem hic interiectio est. ἐπιρρηματικὸν interdum hortantis, interdum blandientis, interdum corrigentis & placantis. vt apud Terentium, *Eia haud sic decet.* vbi Donatus, *amisti*, autem pro amisisti, positū. QVID NVNC? QVAM MOX?] quid nunc agitis? quàm mox scorta domum reuocabitis? vel quam mox vestros risus, & iocos, vestra conuiuia, vestras compotationes & amationes repetetis. QVID EST?] quid tibi vis? quorsum ista? quæ sunt ista quæ quæris? QVOD SOLET FIERI] quæro id quod solet fieri. nunc intermisistis, quàm mox repetituri sitis. DIC ERGO TV, QVOD SOLET FIERI QVID EST] vel non intelligit Tranio, quid dicat senex, vel se intelligere dissimulat. SED VT VERVM TRANIO LOQ. SIC D.] cum videretur Simo, aut cùm esset Tranionem moniturus, atque adeò obiurgaturus, quòd talem vitam colerent, ipse & Philolaches: reprimit se & eorum consilium factúmque dissimulanter laudat, quod hilariter & molliter & iucundè viuant, primùm quando Philolacheti sit mos gerendus: deinde quando hæc vita sit breuis. VT HOMINES SVNT, ITA MOREM GERAS] quales homines sunt quibus seruimus, seu quorum sub potestate sumus, tales esse debemus, & ita eis morem gerere debemus. hoc igitur significat Simo. Philolaches adolescens est corruptus, libidinosus, intemperans & voluptuarius, sapienter igitur facis Tranio, qui ei morem geras, neque aduerseris. Nam quid stultius, quàm contra stimulū calces? VITA QVAM SIT BREVIS, SIMVL COG.] simul Tranio, inquit Simo, cogita quam sit breuis hæc vita, itaque dum licet, & sororum dum fila trium patiuntur atra, vt ait Horat. edendum, bibendum, ludendum. Nam hoc erit haud perlonginquum, breuis est hic fructus homullis, inquit Lucret. *Iam fuerit, neque post vnquam reuocare licebit.* hæc est Simonis sententia dissimulanter & vrbanè vitam Philolachetis, & Tranionis mollem ac dissolutam approbantis, & commodè loquentis potiùs quam vtiliter aduersantis. Tale est illud Horat. sat. 2. lib. 2. *Viue memor, quàm sit vita breuis.* VIX TANDEM PERC. SVPER HIS REBVS T. L.] vix tandem intellexi te de his nostris compotationibus, & conuiuiis & amationibus loqui. MVSICE HERCLE AGITIS AETATEM, &c.] concinnè & lepide mehercule, ætatem agitis. tralatio est, licet etiam musicè accipere propriè, vt referatur ad fidicinas & tibicinas, quæ fidibus & tibiis apud Philolachetem canebant. Sed malo translatè accipi, quanquam si quis illo modo malet, non sum pugnaturus. PISCATV PROBE ELECTILI] piscibus probis & electis, hoc est, caris & sumtuosis. Piscis, obsonium veteribus opiparum, carum & pretiosum. EXCIDERVNT] amissa sunt, effluxerunt. ITA VT DICIS FACTA HAVD NEGO] nō nego ita esse factum, vt dicis. SED SIMO, ITA NVNC VENTVS NAVEM NOSTRAM, &c.] antea secundo vento nauis nostra ferebatur, & passis velis nauigabamus, nunc ita ventus nauem nostram subitò deseruit: id est nūc ita fortuna vultum mutauit & nobis fauere desiit, ita nunc fortunati esse desiimus, subintelligendum vt vides, vel aliquid aliud tale. Allegoria est à nauigatione, quæ tantisper dum ventus a puppi nauē impellit secunda & prospera est: vbi restauit aut deseruit non item. QVOMODO, PESSIME P.] quomodo, improbissime Tranio potuit ventus nauem vestram deserere? QVAENE SVBDVCTA ERAT TVTO IN TERRA?] eámne nauem ventus deserere potuit, quæ iam antea tuto in terra subducta erat? proinde ac si dicat, nō verisimilia dicis neque consentanea loqueris. Nam eas naueis ventus deserere potest, quæ in alto feruntur, & eæ naues non facilè possunt in portum peruenire, nisi κατ' ἀνέμους πλεῖν, vt aiunt, remis adiuuentur, sed eas quæ iam in portu sunt, aut quæ subductæ sunt, ventus destituere non potest: ut si destituit, id sine vllo periculo aut damno fit. secutus sum libros vulgatos Venetos, Florentinos, Parisienses, Lugdunenses & ceteros. Nam plerique manuscripti habent, *Quanec*. quam scripturam vt probarem, inducere animum non potui. Videtur enim mihi quidē & inepta, & inexplicabilis. Hæc autem vulgata & recepta, commodissima & planissima, *Quane subducta erat*, & eámne nauem dicis à vento desertam esse: quæ iam antehac in terra tuto subducta erat? non est verisimile: subduci nauis dicitur, cùm ex alto in portum & in terram appellitur, atque admouetur. Cōtra deduci, cùm ex portu in altum prouehitur & promouetur. Virgil. lib. 1. Æneid. *Quassatam ventis liceat subducere classem.* Idem ibid. *Vrbem quam statuo vestra est, subducite nauis.* Idem lib. 3. *Iámque ferè sicco subductæ littore puppes*, &c. deductarum nauium exempla sunt apud eund. lib. proximè commemo-

commemorato. *Dedu uni sese nauem, & littora complent, Prouehimur portu, terraque vrbesque recedunt.* Et libr. 4. *Tum verò Teucri incumbunt, & littore celsas Deducunt toto naueis: natat vncta carina.* VENIT NAVIS, NOSTRAE N. Q. FR. R.] allegoria alia est à nauigatione significat autem venisse herum Theuropidem, qui priorem vitæ cursum interrupit, & conturbauit. VELIM VT VELLES TR.] velim tibi res procedere ex animi tui sententia: velim, quæ tu optares. NVNC TIBI CHORDA TENDITVR] id est, nunc tibi periculum intenditur, nunc tibi arcus intenditur. translatio à sagittariis, aut aliis iaculatoribus, qui telum missuri, chordam intendunt. ab iis autem dissentio, qui volunt esse translatum, aut tractum à venatoribus, aut ab aucupibus, qui feris, aut auibus plagas, & retia, & laqueos tendunt, vt apud Terent. Phorm. *quia non rete accipitri tenditur, neque miluo.* tendimus enim feris, & auibus retia, vt eas capiamus: intendimus arcum inimicis, aut hostibus, vt eos interimamus. Significat autem Simo non fallaciam in Tranionem strui, aut parari: sed periculum Tranioni imminere. Veruntamen iudicent eruditi. INDE IN FERRI CERNVVM] id est, inde rectà ibis in compedes ferreas: inde in compedes ferreas conficieris. *cernuum*, inquit Festus *calceamenti genus.* Sic autem restituendum esse conieci ex antiquæ scripturæ vestigiis. *ferriternum.* significatur enim idem, quod suprà eadem fab. princip. *Augebis ruri numero genus ferratile.* Neque autem nescius sum cernuum esse potiùs nomen adiectiuum, & significare eum qui pronus est, aut qui in faciem cadit. vt apud Lucilium, *Cernuus extemplo plantas conuertit honestas.* Et apud Virg. lib. 10. Æneid. *Eiectòque incumbit cernuus armo.* Nam non continuò, si cernuus, a, um, pronum significat, necessario efficitur, cernuum substantiuum, non fuisse vsurpatum à veteribus pro calceo, vt testantur Festus & Isidorus. Monet me tamen ne quid dissimulem, Lucilij versus, *cernuus extemplo plantas*, &c. qui vt suspicatur vir doctissimus Ioseph Scaliger potuit induxisse Festum & Isidorum, cùm perspicuè apud Lucilium, cernuus significet pronus, & demisso capite. POSTEA IN CRVCEM RECTA] postea in crucem rectà ageris. Climax. NVNC TE EGO PER GENVA, &c.] supplices eorum quibus supplicabant, genua tangere, & per res carissimas, vt per liberos, per oculos, per genua, per fortunas, &c. orare consue isse constat, & nos alibi notauimus. NE INDICIVM HERO F. M. ne indices hero meo maiori PATRONE SALVE] sic eos quorum patrocinio vsuri erant, salutabant. sic & qui manumissi erant, eos à quibus fuerant manumissi. NIHIL MOROR MIHI ISTIVS MODI CLIENTEIS] id est, valeant tales clienteis, vel nolo taleis clienteis. NVNC, HOC QVOD AD TE, &c.] nunc hoc te scire volo, vel nunc hoc audi. propter quod me misit ad te senex Theuropides, meus herus. Oratio autem imperfecta est, quòd Tranionem Simo interpellauit, neque quod cœperat, absoluere passus est. AN DE ISTIS REBVS VEST. Q. S.] an aliquid de istis rebus vester cognouit senex? sic autem legendum, non vt vulgò. *iam de istis rebus*, &c. TAM LIQVIDVS EST &c.] tam lenis, & tranquillus est, quàm est pestis liquida, liquida esse solet. Liquidum turbido & turbato opponitur. Irati ante, turbidi & turbati sunt, suprà *liquidò animo sumus Amph.* in. Virgil. Æneid. 7. *Per dorsa ingens liquidum trans æthera vecta.* NON SVNT VENALES] ædeis venaleis licebat olim, vt & hodie, cuiuis emere, si vellet, dicent. mercari. GYNAECEVM] locum, seu partem domus, in qua mulieres seorsum à viris habitant, vox Græca est. Terent. in Phormione, *Ubi in Gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.* Idem valet & *γυναικωνῖτις.* qua voce vtitur Æmilius Probus, seu Cornelius Nepos in proœmio. ad quem locum nos de hac voce plura in commentariis nostris. AMBVLACRVM] ambulationem appellant M. Tull. & Vitruuius. Locus est mediocriter longus, & proportione latus, siue hypæthrus, siue rectus ad ambulandum comparatus. QVID ILLE CONSOMNIAVIT?] id est quid ille tam stultè cogitauit? *τί ἐκεῖνος ὠνειρώπολει*; vnde hoc ei tam stultè venit in mentem? hunc locum ita edidit Camerarius, & ego cum ita scriptum reperi, non solùm in nostris libris manuscriptis, verum etiam in omnibus vulgatis. & tamen Adrianus Turneb. Aduer. lib. 16. cap. 10. scribit his verbis. *Quid ille consomniauit?* haud paulò malim, quàm *Quid ille consummauit.* vt sit, quid ille cogitauit? quid somniauit? Ex quibus verbis apparet eum in aliquibus libris scriptum, aut impressum reperisse *consummauit* quod ego nusquam reperi. Ita vir ille doctissimus, mortem propinquam præsentiens, libros Aduersariorum abortiuit verius, quàm peperit: & complureis veterum scriptorum locos se emendare putauit, qui neque eius, neque cuiusdam emendatione egebant, vel quod ab aliis iampridem fuerant emendati, vel quòd in fidelioribus, & recentioribus editionibus, quas non viderat, & quibus vsus non erat, à Typographis ipsis essent restituti. QVANTVM POTES] quàm citissimè fieri potest, quàm primum, legendum fortassis est. *quantum potest.* ARCHITECTONEM] architectum. suprà in prologo Amphitrionis, *quoius benefactis meus pater, Deûm regnator, architecton omnibus* Idem in Pœnulo. *Me quoque dolis iam superat Architectonem.* Varro apud Nonium, *Harum ædium summa atria confutabant Architectones.* NISI TV NEVIS] nisi tu non vis. EX T. AE.] ex tuis ędibus. NVNC HINC EXEMPLVM CAPERE VOLT.] suprà eadem fabula *sibi quisque inde exemplum expetunt.* PERBONAM] paramœnam, & valde temperatam. SVB DIO COLI HASCE AEDEIS, &c.] audiuit has ædeis totum diem coli sine tecto, ita sunt à solis calore tutæ. & ita vsquequaque in eis vmbra est, ita soli non sunt expositæ. Audiuit has ædeis totum diem apertas coli, neque tamen habitatoribus solem in eis esse molestum. IMMO AEDEPOL VERO &c.] negat Simo esse verum, quod dicit Theuropidem Tranio de his ædibus audiuisse, eas in æstate soli non patere. immo contrarium esse verum, solem à tempore matutino, vsque ad vespertinum, quasi creditorem molestum ad ostium adstare. CVM VSQVEQVAQVE EST VMBRA] cum in omnibus locis est vmbra. VSQVE A MANE AD VESPER.] vsque à tempore matutino, ad vespertinum. QVASI FLAGITATOR] quasi creditor molestus, qui nunquam discedit ab ostio pecuniam creditam repetens. NEC MIHI VMBRA VSQVAM EST, &c.] ambigua vox *vmbra*, vnde ioci ex ambiguo occasionem arripuit. quem locum mox explicabimus NISI IN PVTEO, &c.] correctio per ironiam. QVID? SARCINATIS SECVM ... SI VMBRA, &c.] iocus ex ambigua voce *vmbra*. Nam vmbra duo significat, & aerē lumine cassum, vt ait Lucretius libro 4. & mulierē ex Vmbria, seu in vmbria natā. Quoniam igitur Simo negarat sibi vlla in parte domus vmbram esse, nisi forte in puteo: per vmbram, aerem intelligens lumine vacuum: Tranio hoc vocabulum in alteram significationem & sententiam accipiens, quasi negasset Simo, sibi vllam domi mulierem in Vmbria natam esse: quærit ex eo, si vmbram non habet, num aliquam mulierem Sarsina-

em habeat. Sarcinates autem in Vmbria collocat Plinius libro 3. capite 14. DE EXEMPLO MEO] ex ædibus meis, quæ sint ei exemplo. EON' VOCO HVC HOMINEM?] Eône. id est, ob idne, vt inspiciat scilicet, voco huc herum meum Theuropidem? alij sic. Eône voco huc hominem? eóne, id est, ideóne ad herum meum? voco huc hominem. ATQVE AGATHOCLEM] Agathocles Rex Siciliæ. de quo Diodorus Siculus libro 20. ex humili fortuna & obscuro loco, quippe figuli filius, ad regni fastigium euectus, res magnas, & memorabileis gessit, & in Sicilia, & in Aphrica, multásque victorias consecutus est. non negabat autem se figulum fuisse: quin gloriabatur, cum diceret se ab infimo, & contemptissimo loco ad summum peruenisse, & cum vrbem quandam non obscuram, quondam circumsederet, eiúsq. vrbis ciues e muris clamarent, figule, figule, quando militibus stipendium persolues? respondit, cum hanc cepero. hæc Diodorus libro illo x. & complura alia de Agathocle, siquis plura scire volet. DVOS] duos. FACINORA IMMORTALIA] facta immortali laude digna: facinora perpetuo memoranda, ac prędicanda. VEHIT HIC CLITELLAS, &c.] hic Simo vehit clitellas, tanquam mulus. cui clitellæ imponi solent. sed cur non dixit *gerit*? potuit dicere: nec tamen hoc non potuit, mulus enim, equus, camelus, bos vehicula sunt: quare vt vehicula, vehunt: vt iumenta autem, quibus onera imponuntur, gerunt. huc fortasse referendum illud est, quod & suprà, *hinc speculabor procul, Vnde aduenienti sarcinam imponam seni*. ALTER] senex Theuropides. EGO HOMINES HABEO CLITELLARIOS] his Plautinis clitellariis hominibus non admodum dissimiles erant muli Mariani. id est, milites à Mario instituti, qui in castris furca humeris imposita & tabula interposita, onera gerebant: de quibus Plutarch. in Mario. MAGNI SVNT ONERIS, id est, magno oneri ferendo sunt idonei. NVNC HVNC HAVD SCIO, AN COLLOQVAR] id est, nunc cum hoc me collocuturum puto. verbum *colloquor* cum accusandi casu iunxit, *haud scio* autem apud bonos scriptores ait, seu ponit, vt hic, & item apud Marcum Tullium exempli causa, in Lælio, *Qua quidem* (amicitia) *haud scio, an, excepta sapientia, nihil melius sit homini à dijs immortalibus datum*, id est, nihil puto melius à dijs immortalibus amicitia esse homini datum. Idem libro tertio, de Natura Deorum, sic *haud scio, an melius fuerit humano generi motum istum celerem cogitationis, acumen, sollertiam, quam rationem vocamus, quoniam, &c. non dari omnino, quàm tam munificè, & tam largè dari*. ID SVM OPPERITVS] id exspectaui. ANTIQVVM HOC OBTINES TVVM &c.] antiquum tuum morem retines, vt sis longus, ac tardus. Terent. Andria. *pol Creto antiquum obtines*. SIMVL FLARE SORBEREQVE, &c.] prouerbium. quod habet locum in rebus, quæ simul ab eodem, eodem tempore fieri non possunt. qui fiat enim, spiritum ex ore emittit qui sorbet attrahit. SED MOESTVS EST, &c.] sed tristis est, quod has ædeis vendiderit. REMITTAT SIBI] sibi condonet. venditione dissoluta, ac rescissa. SIBI QVISQVE RVRI METIT] prouerbium est rusticum, & à re rustica natum. quo significatur, sibi quenque consulere: suis quenque rationibus studere, atque operam dare. Tale est illud quod refert Theocriti Scholiastes & Simeo Bosius notarat. Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται, id est, cadente quercu quilibet lignum capit. SI MALE EMTAE ESSENT, &c.] si nimis carè emptæ essent, nobis hac remittere, aut reddere non liceret. REDHIBERE] exstat titulus in pandectis iuris ciuilis, de ædilitio edicto, & redhibitione, &c. vbi Iurisconsultus Vlpianus libro primo ad Ædictum ædil. Curul. docet, redhibere, esse facere, vt rursus habeat venditor, quod habuerat: & quia id reddendo fiebat, idcircò redhibitio est appellata, quasi redhabitio aut quasi redditio Festus. Redhibitum id propriè dicitur, inquit, quod improbatum, & redditum est ei, qui dedit, idémque rursus coactus est habere quod antè habuit. MISERICORDIAM HABERE HAVD HOOPT] non iam oportet hominem alterius misereri, sed sibi potius consulere. SENEX ILLIC EST] senex ille est vel senex in illo loco est: sed superiore modo explicari magis placet, senex autem, Simo scilicet. Nam Tranio vsque ad hunc locum cum Theuropide loquitur, deinceps autem cum Simone, ibi adduxi tibi hominem, nempe Theuropidem. MORARE HERCLE, &c.] morabis hercle, cùm loqueris, *Morare* posuit absolutè AT ENIM MVLIERES] eclipsis seu ellipsis subintelligendum enim aliquid est, vt sit integra, & plena oratio. At enim mulieres domi sunt, quæ molestè ferent præsentiam meam, vel, at enim mulieres ægre ferent. vel, at enim meo aditu prohibebunt. CAVE TV VLLAM FLOCCI FACIAS MVLIEREM] noli vllam mulierem vel flocci facere, ne flocci quidem vllam mulierem facito. hyperbole est. QVALIBET PERAMBVLA AEDEIS, &c.] per quamlibet partem ædeis perlustra, & peragra, & permetire. TANQVAM] senex Theuropides non probat, neque agnoscit, neque concoquit hoc vocabulum *tanquam*, quod est aduerbium similitudinis. Nam cùm ei persuasum sit, ædeis Simonis à filio suo Philolachete esse emtas, tanquam autem similitudinem, non veritatem significet: meritò hoc *tanquam* adiectum ei scrupulum inijcit. OBIECTES] obijcias. NON TV VIDES HVNC, VVLTV VT TRISTI EST, &c.] non tu vides, vt hic senex vultu tristi sit? ERGO IRRIDERE, NEV VIDEARE GESTV. AD. &c.] ergo vt ne eum irridere, néve admodum lætari videare, noli facere mentionem te has ædeis emisse. Licet etiam sic explicare. Ergo noli committere, vt videare eum irridere, aut videare admodum lætari: deinde, Noli facere. vtrocunque modo autem explices *neu* bis sumendum est hoc modo neu irridere, neu admodum gestire videare. gestire lætitia scilicet. BENE, BENIGNEQ. &c.] bene, & liberaliter facere arbitror. POSTES CVIVSMODI] postes. qui sunt in ostio, ab vtraque parte. suprà in Bacchid. *Nisi mauisses fores & postes comminui securibus* EO PRETIO EMTI FVERE OLIM] tali, seu potius tanto pretio empti fuerant olim, vt pulcherrimi esse debeant. PRAETER VECT.] præter id, quod pro vectura dedi, præter mercedem vecturæ. QVIN MVLTVM IMPROB &c.] quin multò deteriores sunt, quam ab initio credidi. malim legi *multò improbiores sunt, &c.* & ita vsitatè loqui scriptores Romani solent. AMBO] ambos TARMES] Festus. tarmes, inquit, vermiculus carnem exedens, sed hic pro vermiculo accipiendum est. lignum exedente, quem teredinem vocant. INTEMPEST. EXCISOS CR.] intempestiuè excisos credo. non idoneo tempore excisos. alieno tempore. ἀκαίρῳ verbi gratia, luna plena excisi sunt, cum luna decrescente excidi debuerint. Plin. libr. 16. ca. 39. *Robur vero casum teredinem sentit. bruma autem neque vitiatur, neque pandatur: aliàs obnoxium etiam vt torqueat sese, findátque quæ in subere tempestiuè quoque cæs. ... Infinitum refert & lunaris ratio: nec nisi a vicesima, in tricesimam cædi volunt.* Cetera legito, quæ ad hanc rem pertinent, si tibi commodum est, mihi satis est locum indicasse. Idem libr. 18. cap. 32. *Omnia, quæ cæduntur, carpuntur, conduntur, innocentiùs decrescente luna.*

lana, quam crescente, fiunt. INDVCTI PICE] illiti pice, obducti pice. PVLTIFAGVS] Latinus, seu Romani. Nam Itali olim pulte victitabant: Græci contrà, polenta. & Græcis ita puls erat ignota, vt polenta Romanis. In prologo Pœnuli, *Latinè Plauti Pœnum pultiphagonides.* BARBARVS] Romanus, seu Latinus. Nam Græci ceteras omneis genteis barbaras habebant, atque appellabant. Hæ autem comœdiæ palliatæ sunt, quamuis sermo sit Latinus palliatæ enim dicuntur, ex personis, quæ sunt palliatæ. VIDEN' COAGMENTA IN FORIBVS?] *coagmenta*, inquit Nonius, *dicta sunt coniunctiones arctæ, & compares, à cogendo, id est, stringendo, vnde coagulum dicitur, hinc coagmentare.* Marcus Tullius in Catone maiore, *Viuendi est finis optimus, cum integra mente, certisque sensibus opus ipsa suum eadem, & quæ coagmentauit, natura dissoluit.* QVAM ARCTE DORMIVNT?] dormiunt arctè coagmenta, pro aptissime. & arctissimè inter se cohærent, durius translatum, & longius petitum. Itaque statim corrigitur. sed dictum est à seruo: & Plautus ex translatione duriore, risum quæsiuit. ILLVD QVIDEM, VT CONNIVENT, VOLVI DICERE volui equidem illud dicere, vt conniuent. ὡς συμμύουσι, vt arctè cohærent. tralatio est ab oculis conniuentibus. Mollis iam, & vere cunda. conniuere autem dicuntur oculi, cum palpebræ vtrinque oculos claudunt, ac tegunt. M. Tull. vsurpare solet hoc verbum pro dissimulare. vt pro M. Cœlio *proh dij immortales! Cur interdum in hominum sceleribus maximis aut conniuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis?* Idem pro Mil. *quibus, si non adiuuantibus, at conniuentibus certè sperasset, se posse rem p. in illis suis cogitatis furoribus inuadere.* VIDEN' PICTVM, VBI LVDIF. CORN. VNA, &c.] vt desine argumentum huiusmodi pictum, in quo ludificatur, & hoc à Tranione risus mouendi causa confingitur. Nam nusquam in ædibus Simonis quidquam tale pictum erat. sed significat duos senes Theuropidem, & Simonem qui sibi videntur valde callidi, ab vno seruulo ludificari, se per cornicul^am, duos senes per duos vulturios intelligi volens. VOLTVRIOS DVO?] volturios duos, & item infrà proximo versu, *vulturios duo vicissim vellicant.* INTVOR] cerno. AT TV ISTO AD VOS, &c.] at tu in istam partem, vbi vos estis, vide. *ad vos* autem legendum, non vt vulgo *ad nos* facetè iubet Tranio senem in eam partem oculos flectere, vbi ambo sunt, quasi ibi sint duo vulturij picti. cum tamen alij nulli vulturij sint præter senes ipsos, quos Tranio per volturios significat. Magno autem hoc loco spectatoribus excitatos risus esse credibile est, quippe quibus Tranionis sensus, ac iocus perspectus esset, & cognitus: Cum senibus esset incognitus, atque obscurus CONTVI] conspicere conuerti OMNINO, ὅλως εἰπεῖν συνελόντι εἰπεῖν vno verbo. VT TE ABSOLVAM] vt te expediam, ne te longis ambagibus morer. LATIVS DEMVM EST. OP. PR.] operæ demum pretium est, latius iuisse, tum denique operam non inanem sumes, si latius ibis, vt domum inspicias, tum demum operam tuam bene collocabis, si latius ibis, vt domum perspectes. CIRCVMDVCE HASCE AEDEIS, &c.] duc circum has ædeis, & continua. APAGE ISTVM A ME PERDVCTOREM] sunt qui vocem *perductorem* ambiguam esse putant, quod interdum significet eum, qui scortum, aut matronam impudicam stupri causa ad aliquem perducat. cuiusmodi homines προαγωγοὺς à Græcis appellantur, id est, productores. Ego ambiguum puto esse in verbo *ductarier*, vt iam dicam: neque tamen etiam in voce *perductor*, inesse negauerim. NIHIL MOROR DVCTARIER] facilè ædeis inspiciam sine ductore, non curo, aut quæro ductari. non laboro, vt ducter. Inest autem ambiguum in voce *ductarier*. nam ductari scorta dicuntur. Itaque Simo suspicans Theuropidem in eam sententiam id verbis accepisse, queritur sollicitè, *quidquam est?* hoc est, quid me sentire existimas, cum puerum iubeo tibi perductorem assiduum præsto esse? aut cum iubeo te ab eo ductari, seu perductari? ERRABO POTIVS, QVAM PERDVCTET QVISPIAM] totus hic locus ambiguis nominibus inuolutus est, vt ex eo, quod, quasi corrigens subiicit Simo cognoscere licet. ÆDEIS DICO] non eò tibi perductorem præsto esse volo, vt te tanquam scortum ducat, aut perducat, sed vt per ædeis, & circum ædeis ducat. MANESIS] mane si vis. VIDEAM, NE CANIS] ellipsis. videam, ne fortè canis aliqua mordax sit in introitu domus. Apud veteres, vt & ferè apud nos, solebat in vestibulo domus iacere, aut stare canis custos. hoc est, mordax, qui sæuiret in ignotos, notis parceret. Atque, vt sibi cauerent, qui domum ignoti ingredi vellent, inscriptum erat in ianua, seu in pariete, longis litteris. CAVE CANEM. quin nō solum viuus & verus canis accubare, seu adstare solebat, sed etiam ianuæ appingi, cum illa inscriptione, quam dixi, CAVE CANEM Varro Eumenidibus apud Nonium in voce, *prabitio*, *quod eo die mea erat prabitio, in ianua.* CAVE CANEM *inscribi iubeo* Petronius Arbiter, *Non longè ab ostiarij cella Canis ingens catbena vinctus, in pariete erat pictus, superque quadrata littera scriptum,* CAVE CANEM. ABI DIRECTA] abi canis digna, quæ sub dio erecta, cruci suffigaris, sermo malè precantis. suprà in Casina principio, *Abi directus tuam in prouinciam.* TAM PLACIDA EST, QVAM EST AQVA] aqua per se mollis & placida est. mare, natura sua, tranquillum & æquabile, seu aquale est. hinc æquor appellatur, & aqua dicta est, quasi æqua. sed vbi venti id agitare cœperunt, tum turgescit tristibus iris. vt ait ille Virgil. in Alex. *nuper me in litore vidi, Cùm placidum ventis staret mare* Idem libro 8 Æneid. *Viridesque secant placido æquore sillum* Idem lib 10. *Tum Zephyri posuère: premit placida æquora pontus.* AGE CANEM HINC] abige canem hinc.

TRANIO seruus, THEVROPIDES senex.

Quid tibi visum'st hoc mercimonij. Th. *totus gaudeo.*
Tran. *Num nimio emta tibi videntur?* Th. *nunquam adepol scio*
Vidisse vnquam abiectas adeis, nisi modo hasce. Tr. *ecquid placent?*
Th. *Ecquid placent me rogas? immò verò perplacent.*
Tran. *Cuiusmodi gynaceum? quid porticum?* Th. *insanum bonam*
Non equidem vllam in publico esse maiorem hac existimo.

Aran. *Quin ego ipse & Philolaches in publico omnes porticus*
Sumus commensi. Th. *quid igitur?* Tr. *longè omnium longissima est.*

Th. *Dij immortales, mercimonij lepidi. si hercle nunc ferat*
Sex talenta magna argenti pro istis præsentaria,
Nunquam accipiam. Tr. *si hercle te accipere cupias, nunquam sinam.*

Th. *Bene res nostra collocata'st isthoc mercimonio.*

Tran. *Me suasore atque impulsore id factum audacter dicito,*
Qui subegit fœnore argentum ab Danista vt sumeret
Quod isti dedimus arraboni. Th. *seruasti omnem ratem,*
Nempe octoginta debentur huic minæ? Tr. *haud nummo amplius.*

Th. *Hodie accipiat.* Tr. *ita enim. verùm, ne qua caussa subsiet,*
Vel mihi denumerato. ego illi porrò denumerauero.

Th. *At enim nequid captioni mihi sit, si dederim tibi.*

Tr. *Egóne te ioculo modo ausim dicto aut facto fallere?*

Th. *Egón' abs te ausim non cauere nequid committam tibi?*

Tr. *Quid tibi nunquam, quicquam, postquam tuus sum, verborum dedi.*

Th. *Ego enim caui rectè.* Tr. *eam mihi debes gratiam atque animo meo.*

Th. *Sat sapio, si abs te modo vno caueo.* Tr. *tecum sentio.*

Th. *Nunc abi, i rus dic me aduenisse filio.* Tr. *faciam vt voles.*

Th. *Curriculo abi. iube in vrbem veniat iam simul tecum.* Tr. *licet.*
Nunc ego me illà per posticum ad congerrones conferam
Dicam vt hic res sint quietæ, atque vt hunc hinc amouerim.

QVID TIBI VISVM'ST HOC MERCIMONII?] qualis tibi visa est hæc merx? NVNQVAM AEDEPOL ME SCIO VIDISSE ABIECTAS, &c.] scio ædepol me nunquam vidisse ædeis tam vili pretio emtas, quàm hæ sunt ædes, hæ ædes non venditæ, sed abiectæ, & pro nihilo traditæ, ac relictæ sunt. Sic autem legendum, vt edidimus, *abiectas.* non vt habent omnes libri. *ablectas.* quod iam pridem vidi: sed occupauit Adrianus Turnebus libro Aduersar. 16. capite 10. ECQVID PLACENT?] nunquid placent? INSANVM BONAM] hoc est valde bonam, subintell. esse dico. Varro libro 6. de lingua Latina. Plautus cum vehementer vellet dicere, dicit insane quòd insani omnia faciunt vehementius. Notauimus suprà in Bacchid. ibi, *Insanum magnum molitor negotium* Idem infrà in Milite Glorioso, *& ego me illi [illegible] dabo, Ni vnum epityrum apud illum esuriens insanè edam.* DII IMMORTALES MERCIMONII LEP. Græcorum more locutus est. qui in his generibus subintelligunt, [illegible], vel potius ὦ vt apud Platonem lib. 6 de Rep. Ἄπολλον, δαιμονίας ὑπερβολῆς. Tale est illud quod notarat Simeo Bosius, ὦ Ζεῦ, [illegible]. eodem referendum est illud Virgil. Æn lib. xj. *Iustitia ne prius mirer belline laborem?* FERAT] afferat. PRAESENTARIA] præsentia, &c. in Pœnulo, *Quia aurum poscunt præsentarium:* BENE RES NOSTRA COLLOC'. ST ISTOC M.] pecunia nostra bene collocata est in ista merce: hoc est, in ista domo, quam emit filius. SVBEGI] impuli. SERVAVISTI OMNEM R.] allegoria est, significat senex Tranionē omnem rem familiarem seruasse. NEMPE OCTO. DEBENT. H. M.] ex hoc loco, vt suprà diximus, intelligere licet, talentum magnum valere minas lx. Nam cum duobus talentis magnis emtam esse domum dixerit supra & lx. minæ datæ sint arraboni: si octoginta debentur, centum viginti minæ conficiuntur. quanti domus emta est, ergo duo talenta magna. & centum viginti minæ tantundem valent. ergo talentum magnum valet sexaginta minas. VERVM NE QVA CAVSA SVBSIET, &c.] verùm ne qua controuersia subsit, etiam mihi numerato, &c. AT ENIM NEQVID CAPTIONI, &c. at enim cauendum mihi est, ne quid mihi sit detrimento, & fraudi, si tibi denumerauerim. vel sic, at enim vereor, ne quo dāno afficiar, seu ne quid fallar, ac decipiar abs te, si tibi has octoginta minas dederim. EGO NE TE IOCVLO MODO AVSIM DICTO, &c.] egóne te leuissimè iocando ausim te verbo, aut facto fallere? proinde ac si dicat, ne ioco quidem te fallere ausim, aut dicto, aut facto, aut multo minus seriò. EGONE ABS TE AVSIM NON C. &c.] Plautus, vt & Terent. & ceteri Comici faciunt illi quidē senes, deliros & credulos, & stultos: sed ita tamen, vt habeant aliquod simulacrum prudentiæ, & vt videantur sibi cauere, ne fallantur & posteaquàm omnem operam ne capiantur, dederunt, tandem illudantur & decipiantur à seruis callidis. Sic igitur hic senex Egone abs te ausim, inquit, non cauere, &c. id est, egóne ausim tibi negligenter, & incautè quidquam committere? Egóne vsque adeò imprudens, & inconsideratus sim, vt mihi abs te non caueam, ne quid tibi credam? proinde ac si dicat, non ausim esse tam incautus, vt tibi quidquam cōmittā, vel non ausim tibi quidquā committere, sine magna oratione. QVI TIBI NVNQVAM QVIDQVAM &c] mihi dubites quidquam committere, qui te nunquā fefelli? TECVM SENTIO] hæc loquitur Tranio, voce ad spectatores effusa, & à Theuropide auersa, tecum sentio, inquit, id est, tibi assentior. CVRRICVLO ABI] abi citò, abi propertè, & celeriter. si [illegible] à eadem fabula, *Sed ego sum-ne infœlix, qui non [illegible] domum?* ILLA PER POSTICVM, &c.] illà, hoc est, per posticum. sic loqui solet Plautus, ponit p[illegible] nomen generis: deinde speciem. *illà* per [illegible]lam

partem

patrem domus hoc generale est. per posticum, id est, per ostium domus posterius. hoc est, speciale. posticum pseudothyrum appellant Græci. Horat. epist. ad Torquat. lib. I. *Atria seruantem postico falle clientem.* AD CONGERRONES] ad gerrarum & nugarum socios: ad eos, quibuscum nugari, & iocari, ludere, & potare soleo. DICAM, VT HIC RES SINT QVIETAE] dicam illis, quomodo hic res sint tranquillæ, nihilque sit periculi.

PHANISCVS aduors.

Serui, qui cùm culpa carent, tamen malum
Metuunt, hi solent esse heris vtibiles.
Nam illi, qui nihil metuunt: postquam sunt malum
Meriti, stulta sibi expetunt consilia.
Exercent sese ad cursuram, fugiunt. sed
Hi si reprehensi sunt, faciunt à malo,
Peculio quod nequeunt facere suo,
Augent ex pauxillo, thesaurum inde parant.
Mihi in pectore consilij quod est,
Lubet cauere malam rem prius,
Quàm vt meum tergum exsinceratum fiat,
Vt adhuc fuit, mihi corium esse oportet
Syncerum, atque vti vetem verberari.
Si huic imperabo, probè tectum habebo:
Malum cùm impluit ceteris, non impluat mihi.
Nam vt serui volunt esse herum, ita solet esse.
Bonis boni sunt: improbi qui malus fuit.
Nam nunc domi nostræ tot pessimi viuunt,
Peculi sui prodigi, plagigeruli, vbi aduorsum vt
Eant, vocantur hero, non eo: molestus ne sis.
Scio quò properas, gestis aliquo iam hercle,
Ire vu multa forâs pastum. bene merens
Hoc pretium inde abstuli, ita abij forâs solus
Nunc eo aduo sum hero ex plurimis seruis.
Hoc die crastini, cùm herus resciuerit,
Manè castigabit eos bubulis exuuiis.
Postremò minoris pendo tergum illorum, quàm meum.

SERVI, QVI CVM CVLPA C.] Inducitur hic loquens Phaniscus Callidamatis seruulus, & aduorsitor. Est autem aduorsitor, is seruus, qui aduorsum ire iussus est, aut debet, aut solet hero suo: vt hic Phaniscus supra iussus est à Callidamate venire sibi ad Philolachem aduorsum, seu obuiam, ibi, principio scenæ, *Aduorsum venire mihi ad Philolachem Volo tempori*, &c. Sententia autem eadem iteratur in Menæchm. ibi, *Serui qui culpa carent, & metuunt, ij Solent esse heris vtibiles.* Porro nos hic libros vulgatos, & nostros manuscripos, à vulgatis non discrepanteis, secuti sumus, qui habent, *Serui, qui culpa carent*, &c. Nam Camerarius edidit, *carint*. Quod si probabimus, *carent*, antique positum, intelligemus pro *careant*. VTIBILES] vtiles ad vtendum apti atque habiles, ad vsum dominorum accommodati, atque idonei EXERCENT SESE AD CVRS.] fugam ornant: vel ad fugam se parant: fugam meditantur. HI SI REPREHENSI SVNT, FACIVNT A M. PECVL. QV. NEQVEVNT, &c.] hi serui, si posteaquam à dominis fugerunt, reprehensi & recepti sunt, faciunt ex malo, id est, per facta sua improba, quod ex peculio suo facere non possunt quidnam illud est? inde verbera sibi quærunt, & comparant, thesaurum sibi plagarum ex suis peccatis reperiunt, quod ex peculio suo facere non possunt, vel quod non habent peculium, vel quia si habent, sibi non quærunt, sed dominis? seruus enim quidquid quærit, domino quærit. THESAVRVM] verberum, scilicet, atque plagarum. MIHI IN PECTORE CONS. QVOD EST LVBET C. &c.] huius versus & duorum qui deinceps sequuntur, hæc sententia est, quidquid mihi in pectore consilij est, s. intellige, huc confero, & in hoc consumo: lubet mihi vitare, seu cauere malum potius, quam committere, vt meum tergum virgis & flagris cruentum, ac varium fiat. Licet etiam sic explicare, vt hunc primum versum, interrogando pronuntiemus. Quodnam, seu quidnam consilij mihi in animo est? hoc, scilicet, lubet cauere malum, &c. EXSINCERATVM] hoc est, imputatum,

cruentum, seu cruentatum. SINCERVM] purum, incruentum. ATQVE VTI VETEM VERB.] idem dicit & planius. itaque ἐπλεωίαa est. SI HVIC IMPER.] si meo tergo imperabo, hoc est, si vetabo tergum meum verberari, quod assequar faciendo officium meum, & diligenter ac fideliter seruiendo: probe tectum & tutum à verberibus habeo. MALVM CVM IMPLVIT OET.] cum cæteri serui verberantur, & virgis cæduntur, ne cædar ego. Cum, ceteris seruis verbera instar imbris aut pluuiæ incidunt, mihi ne incidant. allegoria est. NAM VT SERVI VOL. ESSE H.] nam qualem serui herum esse volunt, talis est, si officio funguntur suo. herus est æquus, tranquillus & lenis, sin secus, herus est sæuus, asper & infestus. *vt* pro *qualem*. notauimus alibi supra. Sic infra in Pseudolo, *Mane, mane, iam vt voles me esse, ita ero.* BONIS BONI SVNT, IMPROBI Q. M. F.] bonis seruis boni sunt heri: ei seruo improbi, & mali sunt, qui malus fuit. Mutauit numerum, idque dupliciter. Debuerat enim dicere, si vtrobique numerum seruare vellet, bonis bonus est: improbus eis, qui mali fuerunt. Sic sæpe & alij scriptores tum Græci, tum Latini. Exempla sunt in mundo, sed vnum mihi nunc occurrit, quod est apud Sophocl. in Antig. Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ Ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν, Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί, id est, Nam quisquis aut solũ sapere se existimat, aut se valere lingua, aut animo præ omnibus. Hi vt sunt retecti, mente cassi cogniti. IMPROBI QVI MALVS FVIT] improbi ei seruo, qui malus fuit. PECVLII SVI PRODIGI] peculij sui, id est, tergi sui quod eis peculij loco est, prodigi: qui non parcunt tergo suo, id est, qui non seruant tergum suum à loris & virgis sartum ac tectum, Nempe cum officij sui sunt immemores. sic dictum autem, peculii sui prodigi, vt dixit Sallustius, *alieni appetens, sui profusus.* Horat. oda 12. lib. 1. *animaque magna Prodigum paullum superante Pœno.* & epist. ad Pisonem. *Vtilium tardus prouisor, prodigus æris.* Licet tamen interpretari simpliciter, & proprie, peculii sui prodigi, qui peculium suum prodigunt & profundunt, insumentes scilicet, in lustra & compotationes. PLAGIGERVLI] ad plagas gerendas & sufferendas natura facti. Plagipatidæ, vt supra locutus est. VBI ADVORS. VT EANT V. H.] oratio est implicata atque implexa: sed sic expeditur, vbi vocantur, vt hero aduorsum eant. NON EO] hæc quę sequuntur, respondent, *non eo*, &c. SCIO QVO PROPERAS] hæc & superiora proxima, verba sunt eorum seruorum, qui vocati, vt hero aduorsum eant, malunt domi desidere, aut potare, aut ludere, aut dormire, & seruum frugi, ipsos sui officii commonentem irrident, & dictis amaris insequuntur. GESTIS ALIQVO IAM H.] iam profecto aliquo ire cupis. IRE VIS MVLA FORAS PASTVM] sermo aculeatus & amarus, κατ' ἀλληγορίαν. ire vis, inquit, foras in aliquam popinam, aut in thermopolium, vt ibi te cibo & potu refercias, vt mulæ interdum solent retinaculis, & vinculis fractis, foras pastum ire. Horat. Satyr. 5. lib. 1. *tandem fessus dormire viator, Incipit ac missæ pastum retinacula mulæ, Nauta piger saxo religat*, &c. BENE MERENS HOC PRAET. IND. ABST.] hæc nunc sunt serui frugi & vtibilis verba: quorum hæc sententia est. Dum bene mereo, id est, dum benefacio, seu ex benemeritis, & benefactis meis hanc mercedem, & hoc pręmium retuli, dicteria scilicet mordacia, & amara. hoc pretium, id est, hanc mercedem. Sic Horat. epist. ad Quinctium lib. 1. *Nec furtum feci, nec fugi si mihi dicat Seruus. habes pretium: loris non vreris aio.* DIE CRASTINI] id est, die crastino. Notat Nonius in voce *proximi* his verbis: *proximis, id est proximo. Cato contra Furium, die proximi. hoc dicit, sed ea declinatione à veteribus, & crastini, & pristini, & præsceni est dictum.* Aul. Gellius libro 10. cap. 24 vbi hoc loquendi genus, à veteribus vsitatum fuisse docet, die noni, die quinti, die pristini, die perendini, &c. ait illas voces & simileis, esse aduerbia copulate posita seu composita: addit idem vtroque modo veteres illos dicere solitos, die crastini, & die crastine, die quinti, &, dię quinte, &c. legendus eadem de re & Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 4. quanquam quæ Macrobius scripsit, omnia ab Aulo Gellio sumta sunt. BVBVLIS EXVVIIS] loris, seu pellibus bubulis: quæ sunt exuuia & spolia bubula. POSTREMO MINORIS PENDO TERG. ILL. Q. MIHI] id est, malo illorum tergum loris cædi quam meum. Idcirco eo hero meo aduorsum, ne si secus faciã, tergum mihi fiat exsinceratum.

PHANISCVS aduorsitor, SERVVS alius, THEVROPIDES senex.

ILli bucædæ erunt multo potius, quàm ego
Sim restio. Ser. *mane tu, atque assiste illico.*
Etiam respice. Ph. *mihi molestus ne sis.*
Ser. *Vide vt fastidit simia.*
Ph. *Mihi sum, libet esse. quid id curas?*
Ser. *Manésne illico impure parasite?*
Ph. *Quî parasitus sum?* Ser. *ego enim*
Dicam. cibo perduci poteris quóuis.
Ferocem facit, quia te herus tam amat. Ph. *vah.*
Oculi dolent. Ser. *cur?* Ph. *quia fumus molestus.*
Ser. *Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos*
Nummos. Ph. *non potes tu cogere me, vt tibi*
Maledicam. nouit herus me: si sobrius sis,
Malè non dicas. Ser. *tibi obtemperem, cum tu mihi*

Nequeas

Neq' eas? Ph. at tu mecum, pessime, i aduersus.

Se. *Quaeso hercle Phanisce, abstine iam sermonem*
De istis rebus. Ph. faciam, & pultabo fores.
Heus ecquis hic est, maximam qui his iniuriam
Foribus defendat? ecquis huc exit, atque aperit?
Nemo hinc quidem exit. vt esse addecet
Nequam homines, ita sunt: sed eo magis cauto est
Opus, ne huc exeat, qui male me mulcet.
Hic quidem neque conuiuarum sonitus, itidem vt antehac fuit:
Neque tibicinam cantantem, neque alium quenquam audio.

Th. *Quae illaec res est? quid illi homines quaerunt apud aedes meas?*
Quid volunt? quid intro spectant? Ph. pergam pultare ostium.
Heus reclude: heus Tranio, etiam aperis? Th. quae haec est fabula?

Ph. *Etiamne aperis? Callidamati nostro aduorsum venimus.*

Th. *Heus vos pueri quid istic agitis? quid istas aedes frangitis?*

Ph. *Herus hic noster potat. Th. herus hic vester potat? Ph. ita loquor.*

Th. *Puer nimium es delicatus. Ph. ei aduorsum venimus.*

Th. *Cui homini? Ph. hero nostro quaeso quoties dicendum est tibi?*

Th. *Puer hic nemo habitat. nam te esse arbitror puerum probum.*

Ph. *Non hic Philolaches adulescens habitat hisce in aedibus?*

Se. *Senex hic cerebrosus est certe. Ph. erras peruerse, pater,*
Nam nisi hinc emigrauit, aut heri, certe scio
Hic habitare. Th. quin sex menses iam hic nemo habitat. Se. somnias.

Th. *Egone? Se. tu. Th. tu ne molestus, sine me cum puero loqui.*

Ph. *Nemo habitat? hem. Th. ita, profecto. Ph. nam heri & nudius tertius,*
Quartus, quintus, sextusque, postquam hinc peregre eius pater
Abiuit, nunquam hic triduum vnum desitum est essi & bibi.

Th. *Quid ais? Ph. triduum vnum est, haud intermissum essi & bibi.*
Scorta duci, pergraecari, fidicinas, tibicinas
Ducere. Th. quis istaec faciebat? Ph. Philolaches. Th. qui Philolaches?

Ph. *Cui patrem Theuropidem esse opinor. Th. hei mihi, occidi,*
Si haec hic vera memorat pergam porro percontrarier.
Ain tu istic potare solitum Philolachem istum, quisquis est,
Cum hero vestro? Ph. hic inquam. Th. puere, praeter speciem stultus es.
Vide sis ne forte ad merendam quopiam deuorteris,
Atque ibi meliuscule, quam sat fuerit, biberis. Ph. quid est?

Th. *Ita dico, ne ad alias aedes perperam deueneris.*

Ph. *Scio qua me ire oportet: & quo venerim, noui loqui.*
Philolaches hic habitat, cuius est pater Theuropides.
Qui postquam pater ad mercatum abijt hinc, tibicinam
Liberauit. Th. Philolaches ergo? Ph. ita Philematium quidem.

Th. *Quanti? Se. triginta talentis. Ph. μὰ τὸν Ἀπόλλω sed minis.*

Th. *Ain' minus triginta amicam destinatam Philolachem?*

Ph. *Aio. Th. atque eam manu emisisse. Ph. aio. Th. & postquam eius hinc pater*
Sit profectus peregre, perpotasse istic assiduo
Tuo cum domino? Ph. aio. Th. quid is aedeis emit hic proximas?

Ph. *Non aio. Th. quadraginta etiam dedit huic, quae essent pignori?*

Ph. *Neque illud aio.* Th. *hei perdis.* Ph. *immò suum patrem ille perdidit.*
Th. *Vera cantas, vana vellem.* Ph. *patris, amicus videlicet.*
Th. *Heu adepol patrem eum miserum prædicas.* Ph. *nihil hoc quidem est?*
Triginta minæ, præquàm alios dapsileis sumtus facit.
Perdidit patrem, vnius istic seruus est sacerrimus
Tranio, is Herculi conterere quæstum posset.
Ædepol eius me patris miseret, qui istæc sciet
Facta, ita amburet misero ei corculum carbunculus.
Th. *Siquidem ista vera sunt.* Ph. *quid merear quamobrem mentiar?*
Ph. *Heus vos ecquis hasce aperit?* Th. *quid istas pultas vbi nemo intus est?*
Ph. *Aliò crede comissatum abiisse, abeamus nunc iam.*
Th. *Puere, iamne abis? libertas penula est tergo tuo.*
Ph. *Mihi nisi herum metuam & curem, nihil est qui tergum tegam.*

ILLI BVCAEDAE ERVNT MVLTOP. &c.] hæc cohærent cum superioribus, & sunt eiusdem Phanisci verba, sed alia scæna est, quia alia præterea persona in scænam prodit. sententia autem horum verborum hæc est, Illi qui mecum hero aduersum ire noluerunt, coriis bubulis cædentur potius, quam committam, vt mihi ad restim res redeat, & vt ego me suspendium adigar, vt ego me suspendam, & mihi laqueo gulam obstringam. *bucæda*, vox est composita ex boue, & cædo, is: itaque ita scribenda est bucædæ, cum diphthongo in secunda syllaba: aut certe bucidæ, cum i, quod quidam malunt: quemadmodum dicunt Latini, tyrannicida, & parricida, & similia. Restio vox est à nomine *restis* facta, restis autem funis est, & laqueus. *bucæda* autem hoc loco, non qui boues cædunt, sed qui à bobus cæduntur, hoc est, qui coriis & loris bubulis verberãtur. Terent. Phorm. *ad restim mihi quidem res redit planissime.* Iuuenalis, *Ferre potes dominam, saluis tot restibus, vllam?* MANE TV, ATQVE ASS.] hæc dum loquitur Phaniscus, seruus alius, eius conseruus, prodit in scenam, & vnà cum Phanisco, mutata sententia, hero aduersum ire cogitat. RESPICE] retro adspice. VIDE VT FASTIDIT SIMIA] fastidit, absolute fastidiosus est, sima homo simiæ similis: homo deformis, vt simia. Ennius, *Simia quàm similis turpissima bestia nobis?* QVI PARASITVS SVM] quamobrem, aut qua ratione parasitus sum? CIBO PERDVCI POT. QVOVIS] quouis. id est, in quemuis locum, pertrahi & perpelli poteris cibo. ergo parasitus es, tale est illud Terent. in Eunuch. *E flamma te petere cibum posse arbitror.* FEROCEM FACIT, QVIA TE HERVS T. A.] hoc ipsum, quod herus te tam valde amat, te ferocem, hoc est, superbum, & elatum facit, eo ferox, & elatus es, quod te herus tantopere amat. Sic autem legendum, vt edidi, *ferocem facit*, non, vt vulgo *ferocem facis*, &c. Nam præterquam quod nostri codices lectionem vulgatam refellunt, etiam ratio redarguit. Nam cum dico, facio me talem, aut talem, hoc significo, me non esse talem, sed simulare me esse talem: vt supra in Asinar. *Extemplo facio facetum me, & magnificum virum.* & in Epidico. *Ego illic, me autem sic assimulabam q' assiltidum, cum bardum me faciam.* & in fra in Mil. glor. *magnum me faciam Nunc*. *quoniam illhac me collaudat.* & apud M. Tullium in Orat. pro Flacco, *cum verbis se locupletem faceret, haberet nihil præter illam impudentiam quam videtis.* Cum autem dico, facio te talem, hoc significo, facio te quod non eras, vel facio, vt sis quod non eras. vt apud M. Tullium libro 3. epist. ad famil. *Omnia sunt misera in bellis ciuilibus: quæ maiores nostri, ne semel quidem, nostra autem sæpe iam sensit: sed miserius nihil quam ipsa victoria: quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores, impotentioresque reddit*, &c. Sic igitur, hic non significat hoc seruus aduorsitor non nominatus, tu simulas te esse ferocem, neque tu te reddis ferocem: sed amor domini erga te, reddit te ferocem, & facit, vt sis ferox, vt: dicere solemus, pecunia facit feroces & contumeliosos: paupertas facit ridiculos, & contemtos. OCVLI DOLENT] non libenter me ab hero amari vides mihi, quod me herus amat, inuides. Oculi nobis dolere dicuntur, cum aliquid fieri videmus, quod nobis iniucundum, ac molestum est, aut cum aliquid alicui inuidemus. Ter. in Phorm. in extr. *Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nausistrata, & quod tuo viro oculi doleant?* Cælius lib. 8. epist. ad Cicer. *Nunquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domitij vultum vidisses.* Idem pro M. Cælio. *Exsistet igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille, minimum enim dolorem capiet, qui illam non videbit.* Non admodum ab hoc loco discrepat Terentianus ille in Eunuc. quantum ad sententiam quidem attinet *Nunquid hic quod nolis vides?* P. te. CH. *Credo, at nunquid aliud?* P. *Quidem?* CH. *quia tristis es.* QVIA FVMVS MOLEST.] iocus [illegible] aliam enim responsionem exspectat conseruus Phanisci, quam eam, quam Phaniscus subiecit. nempe idcirco oculos illi dolere, quod Phaniscus hero suo in deliciis esset. Phaniscus autem præter eius exspectationem respondit, quia fumus molestias. & tamen cum aliud, quam quod ille exspectabat, respondit, causam attulit probabilem, & affinem ei, quam ille exspectat, quamobrem oculi ei doleant: quia, inquit, fumus molestus est. fumus enim oculis molestus est, propter acrem, & mordacem eius qualitatem, qua oculi compuncti, atque offensi, lacrymas mittere coguntur, ex quo lacrymosus ab Horatio appellatur in Satyr. 5. lib. 1. *nisi nos vicina Triuici Villa recepisset lacrymoso non sine fumo.* Plaut. supra in Asin. *sed nunc fumus est hæc mulier quam amplexare?* AR. *quidum?* LIB. *quia oculi sunt tibi lacrymantes, ego regando.* Virg. moreto. *Sæpe manu summa lacrymantia lumina terget, Immeritoque furens dicit conuicia fumo.* TACE SIS FABER, QVI CVD. &c.] tace si vis homo mendax, qui falsa confingere, & verba dare soles: vel sic potius, tace si vis, homo fallax & subdole, qui tuis artibus, & dolis opinionem hero tuo attulisti, te esse frugi seruum, & fidelem, cum sis improbus & infidelis: tace homo, qui simulatis officiis, & speciosis dictis ac factis hero persuasisti, te esse frugi seruum & vtibilem, & fidelem, cum plane alius sis, tace si vis

homo

homo, qui herum tuum fallis ac decipis, serui fidelis & frugi speciem præbens, cum re vera sis infidelis, & nequam. allegoria est ab iis tracta, qui nummos improbos cudunt. Iam vero nummi plumbei inutiles sunt atque improbi: supra in Casinâ. *Cui homini hodie peculi nummus non est, nisi plumbeus.* Idem infra in Trinummo, *Cui si capitis res siet, nummum nunquam credam plumbeum.* SI SOBRIVS SIS, MALE N. D.] si sanæ mentis sis, mihi non maledicas, vel proprie, nisi vinolentus & ebrius sis, mihi non maledicas, vinum quod supra modum bibisti, te petulantem, & contumeliosum, & ad maledicendum expeditum, ac procacem reddit. TIBI TEMPERAM, CVM TV M. NEQVE] tibi parcam, cum tu mihi parcere non possis? abstineam me à maledictis in te, cum tu te abstinere nequeas quin mihi maledicas? Sic autem legẽdum, non vt vulgo *tibi obtemperem*, &c. sic loquitur Horat. oda 24. lib. 3. *Illic matre carentibus Priuignis mulier temperat innocens*, id est, illic apud Scythas videlicet nouerca, præbens se innocentem abstinet manus suas à priuignis, neque eos veneno interemit, vt alibi fieri solet. mendum simile iampridem e Cæsaris comment. de bello ciuili, lib. 1. sustuli, quod est ibi, *Neque sibi homines feros ac barbaros obtemperaturos existimabat, quin cum omnem Galliam occupassent, vt ante Cimbri, Teutonique fecissent in prouinciam exirent.* admonui enim legendum *temperaturos*. AT TV MECVM PESSIME, I ADVERSVS] at tu pessime, veni mecum hero obuiam. ECQVIS HIC EST MAXIMAM, &c.] nunquis hic est, qui maximam iniuriam à foribus propulset? id est, qui foreis aperiat, ne à me grauius pulsentur, & calcibus effringantur. VT ESSE ADDECET NEQVAM HOMO, ITA S.] qualeis esse improbos homines, tales sunt. SED EO MAGIS CAVTO'ST OPVS, NE H. EXEAT Q. H. ME MVLC.] sed tanto magis, nempe quia sunt nequam homines mihi cauendum est, ne aliquis exeat, qui me fœdum in morem verberet, quod foreis nimis grauiter pulsauerim. Sic autem legendum est, non vt habent omnes, quæ extant hodie, Plautinæ editiones, *Male me multet.* Et vero vbique apud scriptores Latinos, vbi legitur, male mulcare, & male multatus, seu male multare, & male multatus, legendum male mulcare, & male mulcatus. Exempla aliquot colligam, quorum sit hoc primum, ex Ciceronis Bruto, seu lib. de claris oratoribus. *Addebat etiam, id quod ad rem pertinere putabat, scriptores illos male mulcatos exisse cum Galba.* vulgo legebatur, *male multatos*. Idem Accusat. lib. 4. *Qui primo cum obsistere ac defendere conarentur, male mulcati clauis ac fustibus repelluntur.* vulgo legebatur, *male multati*. Terent. in Eunuch. THR. *Virginem eripiam,* GN. *probe.* THR. *male mulcabo ipsam.* vbi libri vulgati omnes habent *male mulcabo ipsam*, præter editionem Florentinam, quæ nuper ex emendatione Faerni in lucem prodiit. Idem Adelph. *ipsum dominum atque omnem familiam mulcauit vsque ad mortem.* ad quem locum Donatus, mulcauit, inquit, id est, lacerauit, mutilauit, molliuit, dissoluit. Vnde Mulciber. Quin apud Virg. lib. 11. Æneid. vbi vulgo legitur, *Multatam morte Camillam.* Erricus Memmius vir clariss. mihi ostendit olim exemplar Virgilij perantiquum manuscriptum, in quo dilucide & plane scriptum erat, *mulcatam morte Camillam*, ad quem locum Seruius, mulcatam, inquit, id est, debilitatam. Idem Memmius in exemplari Suetonij item manuscripto antiquissimo, ostendit mihi locum illum, qui est in Iulio Cæsare ita scriptum, Vettium pignoribus captis, & direpta supellectile, male mulcatum, ac pro Rostris in concione pene discerptum, coniecit in carcerem. vbi libri omnes vulgati habent vsque adhuc partim *male mulctatum*, partim *mulctatum*. Iam apud Apuleium lib. 8. perspicue, & sine vlla varietate, in omnibus libris impressis, quos quidem viderim, ita legitur, *arrepto flagro, &c. indidem sese multimodis commulcat ictibus, mire contra plagarum dolores præsumtione munitus.* Plaut. infra in Mil. glor. *Dispercibit, ni vsque ad mortem male mulcassitis.* & in Trinummo. *propera, anne properas a. ire actutum ab his vigentibus comitatur prius quam ego hic te iam mulcem male?* & in Trucul. *Nam mihi diuidiæ'st tonstricem meam sic mulcatam male:* Liceret mihi multa alia proferre, sed hæc satis sunt. cum præsertim in comm. in Cornelium Nepotem nonnulla alia collegerim. Non dissimulabo tamen viros quosdam doctos, in his Petrum Victorium, hoc idem de hoc verbo iam antea linguæ Latinæ studiosos admonuisse. PVLTARE] pulsare. HEVS RECLVDE], Heus aperi. HERVS HIC N. P.] herus noster Callidamas hic potat. NIMIVM ES DELICATVS] nimium mollis, & tener es. PROBVM] pudicum seu frugi. CEREBROSVS EST, &c.] certe mente parum sanus est: insanus est. Horat. Sat. 5. lib. 1. *Donec cerebrosus prosilit vnus*, &c. ERRAS PERVERSE, PATER] ô pater, fugit te ratio, perperam. NAM NISI HINC EMIGR.] hinc incipiunt Tranionis fallaciæ patere. QVIN SEX MENSES, &c.] hoc erat seni à Tranione persuasum. SOMNIAS] vigilans stertis: erras. TV NE MOLESTVS] subintellige sis. CVM PVERO L.] cum Phaniſco loqui. NVNQVAM HIC TR. VN. DIE. ESSI ET BIBI] sic legendum, vt edidimus, *essi & bibi*, non vt vulgo *esse & bibi*. Debet enim ab indicatiuo passiuo impersonali *estur*, infinitiuus nasci, *essi*, vt ab indicatiuo passiuo impersonali, curritur, infinitiuus proficiscitur curri: à statur, stari: à ridetur, rideri, & similia. SCORTA DVCI] vsitate dictum, vt & ductari, & vero hoc magis, quam illud. PERGRAECARI] infinitiuus impersonalis, pergræcari autem, id est, Græcorum in morem potare. de hoc supra vide indicem. FIDICINAS, TIBICINAS DVCIER] repete haud ἀπὸ κοινοῦ, haud intermissum est. legendum autem *ducier*, vt edidimus, non vt habent libri vulgati *ducere*. HEI MIHI OCCIDI] nunc tandem Theuropides intelligit, sibi à Tranione data esse verba. ISTIC] in ista domo, sic autem legendum, non *istac*. QVISQVIS EST] cuiuscunque filius sit. PVERE, PRAETER SPECIEM STVLTVS ES] O puer, formosus quidem es. O puer, talis tibi mens esse debebat, qualis forma est. nunc autem formosus quidem es, sed præterquam istam formam decet, stultus es. O puer, non decet istam sane formam stultitia, verumtamen stultus es. O puer, alienum à forma tua est, stultum esse. VIDE SIS, NE, &c.] vide si vis, ne forte in aliquam popinam post meridiem ad merendam deuorteris, & ibi plus æquo biberis. Merenda cibus & potus pomeridianus. NOVI LOQVI] scio loqui: vel significat, se non esse νήπιον, hoc est, infantem, fandi & cogitandi nescium, insipientem denique: vel se plus æquo non bibisse, quia nimius, & immoderatus vini potus non solum pedes, sed etiam linguam impedit ac debilitat. Ego illud prius malo. QVI, POSTQVAM P.] Qui Philolaches, &c. AD MERCATVM ABIIT.] non celabo lectorem me vocem, *mercatum*, in multis exemplaribus manuscriptis & Plautinis & Ciceronianis, & aliis reperisse scriptam cum littera k. in secunda syllaba pro c, hoc modo, *merkatus & merkatum*. TIBICINAM LIB.] Philematium manumisit. hic puer omnia seni, quæ erant occulta, aperit, & quæ accurate celata, indicat μετὰ παρρησίας. SED MINIS] non per Apollinem, triginta talentis, sed triginta minis. AIN'

MINIS TRIGINTA AMICAM DESTINATVM PHILOLACHEM?] ais ne triginta minis amicam destinasse, hoc est, emisse Philolachem? *destinatum* subintellige *esse*, vt sit a verbo deponenti, destinor, aris. ASSIDVO] assidue. DEDIT HVIC QVAE ESSENT PIGNORI?] dedit huic vicino Simoni quæ essent arraboni? IMMO SVVM PATREM ILLE PERDIDIT] quia rem patris consumsit, & vt loquitur Horat. *[illegible]*. VERA CANTAS: VANA VELLEM] vera dicis: vellem falsa essent. vana opposuit veris. PATRIS AMICVS VIDELICET] videlicet patris Philolachis amicus es, idcirco eius vicem doles. NIHIL HOC QVIDEM EST, TRIGINTA MINAE, PRAE QVAM ALIOS D. &c.] hoc nihil est, triginta minæ nihil sunt, præ aliis sumtibus profusis, quos facit, triginta minæ nihil sunt, præ aliis sumtibus largis & magnis, quos quotidie facit. Sic autem legendum, vt edidimus, *praequam alios*, &c. non vt habent omnes libri vulgati *praeterquam alios* &c. quæ lectio nullo modo ferri potest. *praequam* autem quid valeat, docebunt exempla: ex quibus apparet idem fere valere quod *praeut*, supra in Aulul. *Sed hoc etiam pulchrum'st, praequam vbi sumtus petunt.* Idem infra ead. fabula. *Iam minoris omnia facio praequam quibus modis me ludificatus est.* supra in Amphitr. *Satin' parua'st res voluptatum in vita atque in aetate agunda, praequam quod molestum'st?* Idem fere valet præut. Iterum in Aulul. *parum etiam praeut futurum'st, praedicas.* Licet etiam legere, *praequam alios*, &c. sine vitio & damno versus: dummodo in *dapsileis*, soli- qu[illegible] exteratur. quod si quis probabit, sic erit explicandum, præ aliis sumtibus dapsilib. quos alios sumptus dapsileis facit. dapsilis autem vox Græca est, & valet fere idem, quod copiosus, largus, & affluens: & *[illegible]*, copiam, affluentiam, & abundantiam significat. SACERRIMVS] valde exsecrandus, & detestandus. Virg. Æneid. li. 3 *Quid non mortalia pectora coges Auri sacra fames?* Horat. Sat. 3 lib. 1. *vter aditus fuerit vel Vestrum praetor, is intestabilis & sacer esto.* IS VEL HERCVLI CONTERERE QVAESTVM POSSIT] hyperbole, is quem dico, Tranio, inquit, ita profusus, & sumptuosus est, vt vel Herculem ad mendicitatem redigere queat. is vel Herculis diuitias, aut quas ex victoriis suis, & spoliis hostium optimis peperit, aut quas ex decimis, quæ ei dantur, parauit consumere, atque exhaurire potest. ITA MISERO EI COR COMBVRET CARBVNCVLVS] ita ei mœrore comburetur, hoc est, conficietur, & contabescet, ita eius animulum grauis mœror cruciabit, atque absumet. allegoria est. QVID MERCEDIS FERAM, QVAMOBREM MENTIAR?] quid mercedis feram ob mendacium? quod mihi pretium mendacij detur? quam mercedem mendacij referam? quid mihi profit mentiri? quid assequar mentiendo? quid mihi commodi ex mendacio redeat? vel sic, cuius emolumenti, cuiusve mercedis spes mihi ostendi, aut proponi queat, propter quam mercedem mentiar? nihil est mihi tanti, vel nullum mihi tantum emolumentum quæri potest, propter quod mentiri velim. QVID ISTAS PVLTAS, VBI NEMO NATVS EST?] quid istas foreis pulsas, vbi nemo mortalis est? Nemo natus, vsitate & suo more dixit, supra in Casina, *De Casina certum'st concedere homini nato nemini.* ALIO CREDO COMISSATVM IVISSE] credo Callidamatem herum nostrum, & Philolachem iuisse in alias ædeis cum scortis suis compotatum, & congregatum. Comissari, est cum scortis & puellis, seu pueris impudicis lasciuire, compotare, & græcari: & comissatio, conuiuium hominum intemperantium, & mulierum impudicarum. LIBERTAS PAENVLA'ST TERGO TVO] iocus senis Theuropidis in Phaniscum puerum, quo significat eum, pænulam non habere, qua tergum tegat. libertas, inquit senex, pænula est, O puer tergo tuo. hoc est, Libertas tergo tuo pænulæ loco est. Et cum liber non sis, sed seruus, pænula cares, qua tergum tuum tegas. MIHI, NISI HERVM METVAM, ET CVRAM, &c.] respondet puer acutissime, & facetissime, sibi metum domini, & curam officij esse loco pænulæ, qua tergum tegat: significans sibi tectum, & tutum a verberibus esse tergum, non pænula, sed domini metu, & cura.

THEVROPIDES, SIMO, SENES duo.

Perij hercle quid opus est verbis? vt verba audio,
Non equidem in Ægyptum hinc modo vectus fui,
Sed etiam in terras solas, orasque vltimas
Sum circumuectus, ita vbi nunc sim nescio.
Verum iam sciboꝫ nam eccum vnde ædeis filius
Meus emit. quid ais tu? Si. *à foro incedo domum.*

Th. *Nunquid processit ad forum tibi hodie noui?*

Si. *Etiam.* Th. *quid tandem?* Si. *vidi efferri mortuum.* Th. *hem:*
Nouum. Si. *vnum vidi mortuum efferri foràs,*
Modo eum vixisse aiebant Th. *væ capiti tuo.*

Si. *Quid tu otiosus res nouas requiritas?*

Th. *Quia hodie aduéni peregrè.* Si. *promisi foras,*
Ad cenam ne me te vocare censeas.

Th. *Haud postulo edepol.* Si. *verùm cras, nisi quis prius*
Vocauerit me, vel apud te cenauero.

Th. *Neque quidem hercle edepol postulo. nisi quid magis*
Es occupatus, operam mihi da. Si. *Maxume.*

Maxume

Th. *Minas quadraginta accepisti, quas sciam,*
A Philolachete. Si. *nunquam nummum quod sciam.*
Th. *Quid? à Tranione seruo meo?* Si. *multo id minus.*
Th. *Quas ille arraboni tibi dedit.* Si. *quid somnias?*
Th. *Egóne? at quidem tu, qui istoc te speras modo*
Potesse dissimulando infectum hoc reddere.
Si. *Quid autem?* Th. *quod me absente tecum hic filius*
Negotij gessit. Si. *mecum, vt ille hic gesserit,*
Dum tu hinc abes negotij? quidnam? aut quo die?
Th. *Minas tibi octoginta argenti debeo.*
Si. *Non mihi quidem hercle. verum si debes, cedò.*
Fides seruanda est, ne ire infitias postules.
Th. *Profecto non negabo debere, & dabo.*
Tu caue quadraginta accepisse hinc neges.
Si. *Quæso ædepol huc specta, & responde mihi.*
Te velle vxorem aiebat tuo nato dare,
Ideo ædificare hic velle aiebat in tuis.
Th. *Hic ædificare volui?* Si. *sic dixit mihi.*
Th. *Hei mihi disperij, vocis non habeo satis.*
Vicini interij, perij. Si. *numquid Tranio*
Turbauit? Th. *immo exturbauit omnia,*
Te ludificatus est, & me, hodie indignis modis.
Th. *Quid tu ais?* Si. *hæc res sic est, vt narro tibi.*
Ludificatus est me hodie in perpetuum modum.
Nunc te obsecro, vt me bene iuues, operámque des.
Si. *Quid vis?* Th. *i mecum hac obsecro te, vnà simul.*
Si. *Fiat.* Th. *seruorúmque operam & lora mihi cedò.*
Si. *Sume.* Th. *eadem ego opera hac tibi narrauero,*
Queis me exemplis hodie ille ludificatus est.

IN TERRAS SOLAS] in solitudines, in terras desertas, &c. Terent. Phorm. *Nónne hoc publicitus scelus hinc deportarier In solas terras.* Virgil xj. Æneid. *Pastorum & solis exegit montibus æuum.* idem in Gallo. *Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem Mænalus & gelidi fleuerunt saxa Lycæi.* Et Catul. de Thetidis & Pelei nupt. *Desertam in sola miseram se cernit arena.* Lucret. lib. 4. *quæ valle per loca sola, Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant.* Plautus in Aulularia, *Nunc hoc vbi abstrudam, cogito solum locum.* Idem in Rud. *Aut, cum exceps ? qui non alicubi in solo ab Etrusi loco?* IAM SCIBO] iam sciam. sic Horat. dixit mollibit, pro molliet, oda lib. 3. *Non sumtuosa blandior hostia Mollibit auersos penates farre pio, &c.* NAM ECCVM, VNDE AEDIS FILIVS MEVS EMIT] eccum eum, à quo filius meus ædeis emisse dicitur. vnde, id est à quo. Sic Terent. Eunuch. *E prædonibus, vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio.* Idem Adelph. *Tot res repente circumuallant, vnde emergi non potest.* vnde, id est, quibus a rebus. Virg. lib. 1. Æneid. principio. *Inferrétque deos Latio, genus, vnde Latinum, &c.* VIDI EFFERRI MORTVVM] efferre & efferri mortuum, vsitate dictum pro exportare, & exportari domo foras, & in rogum, seu bustum inferre, atque inferri. Horat. Sat. 5 libr. 2. *Anus improba Thebis Ex testamento sic est elata.* Terent. Andr. *effertur imus,* iam pompa funebris per forum traducebatur. M. Tullius lib. 2. de Orat. ad Q. Fr. *Quis est igitur, qui non fateatur, hoc lepôre, atque his facetiis non minus refutatum esse Brutum, quàm illis tragœdiis quas egit idem, cum casu in eadem causa funere efferretur anus Iunia?* &c. Intelligendus aut in Simo hoc respondisse dedita opera, & non sine stomacho, quasi hominis inertis, & otiosi sit, quærere ab aliquo, ecquid noui audiuerit, aut viderit. VNVM VIDI MORTVVM, &c.] eandem iterat Simo Theuropidem amare irridens. VAE CAPITI TVO] id est, væ tibi. sentit Theuropides se derideri à Simone: idcirco ei male precatur. Quid enim minus nouum, quam hominem natum, modo viuum mori, & mortuum efferri? QVID TV OTIOSVS ... REQ...] significat otiosorum hominum esse, rerum nouarum audiendarum cupidum esse. QVIA HODIE ADVENI PEREGRE] eo quærebam ex te, inquit Theuropides, ecquid noui tibi, in foro hodie processisset, quod hodie peregre adueni, qui peregre veniunt autem, videntur in sua ciuitate esse hospites, nisi aliquid noui discant. PROMISI FORAS] ex hac Simonis responsione intelligit spectator, seu auditor, eum Theuropidis verba aliorsum accepisse, quam quorsum is dixerat. Nam ea gratia se peregre aduenisse dixit Theuropides, ne sibi Simo vitio verteret, quod curiosior videretur in eo, quod ecquid ille noui sciret, ex quo quæsisset. At Simo sic accepit, quasi Theuropides eo consilio se peregre aduenire dixisset, vt sibi ab illo cena daretur.

Solebant enim iis, qui peregre veniebant, cenam dare: vt alibi diximus. Hoc igitur existimans aut suspicans Simo, ante occurrit, & occupat, & præcidit Theuropidi spem omnem cenandi apud se, cum dicit se promisisse foras: id est, promisisse alicui, à quo fuerat ipse ad cenam vocatus: atque ita se non cenare domi. AD CENAM NE ME TE VOC. C.] id est, ne putes fore vt te ad cenam vocem, vel ne postules te à me ad cenam vocari. HAVD POSTVLO AEDEPOL] vt me ad cenam voces. QVAS SCIAM] modo eas accepisti quas te accepisse sciam. NVNQVAM NVMMVM, Q. SC.] nunquam nummum accepi, quod equidem sciam. QVID? A TRANIONE S. M?] quid? si eas quadraginta minas à filio meo non accepisti, ne à Tranione quidem, seruo meo, accepisti? QVAS ILLE ARRAB. T. D.?] eas minas à filio meo quadraginta dico, quas arraboni tibi dedit. quo modo si explicabimus, legenda hæc erunt sine interrogatione. sed videntur potius sic explicanda, eas ne te quadraginta minas accepisse negas, quas filius, aut seruus meus arraboni tibi dedit? & ita erit adscribenda interrogationis nota ad verbum *dedit*. EGONE? AT QVIDEM TV, &c.] egone somnio? at tu potius somnias, &c. QVI ISTOC TE SPERAS MODO POTESS. DISS. &c.] qui speras te posse isto modo dissimulando, hoc reddere infectum, quod tecum filius meus contraxit. reddere infectum posuit, pro rescindere, & infirmare, & irritum facere: alioqui quod factum est, infectum reddere, ne dij quidem possunt, vt dicebat Agathocles. QVID AVTEM?] quid est, quod me infectum reddere dissimulando posse spero? QVOD ME ABSENTE TECVM HIC FILIVS NEGOT. GESSIT.] id negotii dico, quod filius meus tecum, me absente, gessit, cum domum tuam abs te, centum viginti minis emit. MECVM ILLE HIC GESS. DVM TV HINC ABES, NEGOT.] Tune hoc factum esse dicis, vt ille, dum tu hinc abes, aliquid mecum negotii hic gesserit? proinde ac si dicat, nunquam est factum. CEDO] da. NE IRE INFITIAS POSTVLE] ne æquum censeas te infitias. PROFECTO NON NEGABO D.] subintellige *me*. TV CAVE QVADR. ACC. NE NEG.] tu caue ne neges te quadraginta accepisse. Legẽdum fortasse est *tu caue quadraginta accepisse te neges*. HVC] ad hunc locum propius accedens. VOCIS NON HABEO SATIS ἀφωνία με ἔχει. metus, ira, perturbatio denique mihi vocem intercludunt. vox me deficit præ metu, & ægritudine, & ira. Hic locus me admonet, vt ostendam Demosthenis locum in Orat. κατὰ Μειδίου, quem locum Petr. Victorius, lib. 1. var. lect. cap. 5. profert, vt probet, malorum magnitudinem vocem eripere hominibus calamitosis, & iniuria affectis, pessime ab illo viro esse acceptum, atque intellectum, neque quidquam ad id quod tractat illo capite, pertinere. Demosthenis verba sunt hæc, Κάλει δή μοι καὶ Στράτωνα αὐτόν, τὸν ταῦτα πεπονθότα. ἑστάναι γὰρ ἐξέσται δήπουθεν αὐτῷ. οὗτος ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πένης μέν ἐστιν, οὐ πονηρὸς δέ γε. οὗτος μὲν τοι πολίτης ὤν, ἐστρατευμένος ἁπάσας τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας, καὶ δεινὸν οὐδὲν εἰργασμένος, ἕστηκε νυνὶ σιωπῇ, οὐ μόνον τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τῶν κοινῶν ἀπεστερημένος, ἀλλὰ καὶ τοῦ φθέγξασθαι, καὶ ὀδύρασθαι. καὶ οὐδ᾽ εἰ δίκαια, ἢ ἄδικα πέπονθεν, οὐδὲ ταῦτ᾽ ἔξεστιν αὐτῷ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν id est, cita mihi igitur, & Stratonem ipsum, qui talia à Midia perpessus est. Licebit enim scilicet ei saltem stetisse. Hic igitur, cum ciuis sit, cum militias omneis, quas per ætatem obire potuit, obierit, cum nihil vnquam atrocius, aut quod grauiter ferendum sit, commiserit, nunc stat mutus ac tacitus non solum bonis aliis communibus, verum etiam loquendi, & suarum fortunarum deplorandarum potestate priuatus: eique ne hæc quidem mala, atque incommoda, quibus à Midia affectus est, apud vos exponere licet: vt intelligere possitis, iure an iniuria ei acciderint. Hunc igitur Demost. locum Petr. Vict. ita accepit, quasi Strato metu Midiæ perterritus in iudicio verba facere, & iniurias à Midia acceptas iudicibus exponere non audeat, cum Stratonis silentium nõ à metu, sed à lege natum sit, hoc est, cum Stratonem non Midiæ metus, sed lex quæ ab arbitro damnatum, & infamia notatum, verba facere in iudicio vetat Stratonem tacitum, & elinguem in iudicio stare cogat. Fuerat enim hic Strato arbitri sententia damnatus, & potentiæ Midiæ condonatus, cum eum Midias homo potens & factiosus, ab arbitro condemnandum curauisset. Hoc tam fœdum erratum non potui, occasione oblata, silentio prætermittere, non reprehendendi studio impulsus, sed de hominibus litterarum studiosis cupiditate incensus, & veritus, nequis Petri Victorij auctoritatem secutus, verba illa Demosthenis, aliter quam oportet, interpretetur, atque ita in errorem ac fraudem impellatur. Quam iam olim anno à partu Virginis, CIƆ IƆ LXVI. cum orationem illam hic Lutetiæ è superiore loco, & cathedra Regia trecentis auditoribus explicarem, memini me pluribus verbis demonstrare. TVRBAVIT?] num quas turbas fecit? num quas turbas excitauit? & infra eadem scena, *Pergunt turbare vsque*, &c. IMMO EXTVRB. OMNIA] immo euertit omnia, ἀνατέτροφεν. SERVORVMQ. OP.] qua vtar ad Tranionem loris cædendum. ET LORA] quibus Tranionem verberandum curem. QVIBVS ME EXEMPLIS &c] quibus me exemplis, ac modis me ille hodie ludificauit.

TRANIO seruus, THEVROP. senex.

QVi homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.
Atque equidem quid id esse dicam verbum nauci, nescio.
Nam herus me postquam rus misit, vt filium suum arcesserem,
Abij illà per angiportum, ad herum nostrum clanculum.
Ostium quod in angiportu est horti patefeci fores.
Eàque eduxi omnem legionem, & mareis & fœminas,
Postquam ex obsidione in tutum eduxi manipulareis meos.
Capio consilium, vt senatum congerronum conuocem.
Quem cum conuocaui, atque illi me è senatu segregant.
Vbi ego video rem vorti in meo foro, quantum potest.

Facis

Facio idem, quod plurimi alij, quibus res timida aut turbida'st.
Pergunt turbare vsque, vt ne quid possit conquiescere.
Nam scio equidem nulla pacto iam esse posse clam senem.
Sed quid hoc est, quòd foris concrepuit proxima vicinia?
Herus meus hic quidem est. gustare ego eius sermonem volo.
Th. Illico intra limen astate illic, vt cùm extemplo vocem
Continuò exsiliatis. manicas celeriter connectite.
Ego illum ante ædeis præstolabor, ludificatorem meum,
Cuius ego hîc ludificabo corium, si viuo, probè.
Tr. Res palàm est. nunc te videre melius est, quid agas Tranio.
Th. Doctè atque astutè mihi captandu'st cum illo, vbi huc aduenerit.
Non ego illi extemplò meum ostendam sensum, mittam lineam
Dissimulabo me horum quicquam scire. Tr. ô mortalem malum.
Alter hoc Athenis nemo doctior dici potest.
Verba dare illi, non hodie quisquam, quàm lapidi, potest.
Aggrediar hominem, appellabo. Th. nunc ego illę huc veniat velim.
Tr. Siquidem pol me quæris, assum præsens præsenti tibi.
Th. Euge Tranio, quid agitur? Tr. veniunt rure rustici.
Philolaches iam hîc aderit. Th. adepol mihi opportunè aduenit.
Nostrum ego hunc vicinum opinor esse hominem audacē & malū.
Tr. Quidum? Th. qui negat nouisse vos. Tr. negat? Th. nec vos sibi
Nūmum vnquā argenti dedisse. Tr. abi, ludis me, credo: haud negat.
Th. Quid iam? Tr. scio iocaris nunc tu. nam ille quidem haud negat.
Th. Immò adepol negat profectò, neque se has ædeis Philolacheti
Vendidisse. Tr. ehò, an negauit sibi datum argentum, obsecrò?
Th. Quin iusiurandum pollicitus est dare, si vellem, mihi,
Neque hasce ædeis vendidisse, neque sibi argentum datum.
Dixi ego istuc idem illi. Tr. quid ait? Th. seruos pollicitus est dare
Suos mihi omneis quæstioni. Tr. nugas. nunquam adepol dabit.
Th. Dat profectò. Tr. quin & illum in ius iube ire. Th. iam mane.
Experiar, vt opinor, certum'st. Tr. mihi huc hominem cedò.
Th. Quid si igitur ego arcessam homines? Tr. factum iam esse oportuit.
Vel iube ædes mancipio poscere. Th. immò hoc primùm volo,
Quæstioni accipere seruos. Tr. faciundum censeo.
Ego interim hanc aram occupabo. Th. quid ita? Tr. nullam rē sapis.
Ne enim illi huc confugere possint quæstioni quos dabit,
Hîc ego tibi præsidebo, ne interbitat quæstio.
Th. Surge. Tr. minimè. Th. ne occupassis, obsecro, aram. Tr. cur? Th. scies.
Quia id enim maximè volo, vt illi istoc confugiant, sine.
Tanto apud iudicem hunc argenti condemnabo facilius.
Tr. Quod agis, id agas, quid tu porrò vis serere negotium?
Nescis tu quàm meticulosa res sit ire ad iudicem.
Th. Surge dum huc, est consulere igitur quiddam, quod tecum volo.
Tr. Si tamen hinc consilium dedero. nimio plus sapio sedens.
Tum consilia firmiora sunt de diuinis locis.
Th. Surge, ne nugare, adspice dum contra me. Th. adspexi. Th. vides?
Th. Video. huc si quis intercedat tertius, pereat fame.
Th. Qui dum? Tr. quia nihil quæsti sies; mali hercle ambo sumus.

Th. *Perij.* Tr. *quid tibi est?* Th. *dedisti verba.* Tr. *qui tandem?* Th. *probè*
Me emunxti. Tr. *vide sis satin' recte? num mucci fluunt?*
Th. *Imò etiam cerebrum quoque omne è capite munxisti meum.*
Nam omnia malefacta vestra repperi radicitus.
Non radicitus quidem hercle, verumetiam eradicitus.
Nunquam edepol hodie inultus destinauerit tibi.
Iam iubebo ignem & sarmenta, carnifex, circundari.
Tran. *Ne faxis sis, nam elixus esse, quàm assus soleo suauior.*
Th. *Exempla edepol faciam ego in te.* Tr. *quia placeo, exemplum expetis.*
Th. *Loquere, cuiusmodi reliqui, quom hinc abibam filium?*
Ran. *Cum pedibus, manibus cum digitis, auribus, oculis, labris.*
Th. *Aliud te rogo.* Tr. *aliud ego nunc tibi respondeo.*
Sed eccum tui gnati sodalem video huc incedere
Callidamatem: illo præsente mecum agito si quid voles.

QVI HOMO TIMIDVS ERIT, &c.] animi magnitudo maximè elucet in rebus aduersis: in rebus secundis latet. Sic Horat. de conuiuatore, Satyra vltima libro 2. *Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res Aduersa nudare solent: celare secunda.* IN REBVS DVBIIS.] in periculis in rebus difficilibus & aduersis. Horatius Satyra 2. libro 2. *Vtérne ad casus dubios fidet sibi certius: hic qui pluribus assuerit mentem, corpusque superbum An qui,* &c. supra in Capt. *Neq. med vnquam deseruisse te, neque factis, neque fide. Rebus in dubiis, egenis.* NAVCI NON ERIT] nihil erit ne nauci quidem erit, hyperbole. De voce *nauci*, plura ad illud in Bacchid. *hoc seruum meum, non nauci facere esse ausum?*] ILLA PER ANGIPORTVM] per illam partem, seu per illum locum, per angiportum. sic solet Plautus. genus ponit primò, deinde speciem, seu partem. PER ANGIPORTVM] angiportus, inquit Festus, iter compendiarium in oppido, eo quod sit angustus portus, id est, aditus in portum. OSTIVM QVOD IN ANGIPORTV EST HORTI, PATEFECI FORES] Ordo verborum huius versus, aliquanto difficilior est. patefeci foreis ostij, quod hostium est in angiportu horti. Camerarius hac difficultate commotus legendum suspicatur, *foris* aduerbialiter. Ego, si quid mutandum, malim legi, *ostij quod in angiportu est, horti patefeci foreis.* verumtamen nihil temerè mutandum arbitror. neque tamen Camerarij coniecturam damno. EAQ. EDVXI OMNEM L.] & ea parte, hoc est, per id ostium omneis nostros comissatores eduxi. legionem appellat, cœtum illum marium & fœminarum, qui erant in ædibus Theuropidis, sermonis translatione vsus, ducta à re militari. POSTQVAM EX OBSIDIONE EDVXI, &c.] manet in eadem sermonis translatione, quæ nunc fit allegoria, hoc est, perpetua translatio, seu metaphora, per quam hoc significat, postquam Philolachem, Callidamatem, & mulieres ex ædibus, in quibus illi quodammodo obsessi erant, à sene domum peregrè reuerso, in tutum eduxerit, se constituisse cum suis congerronibus: de re sua consultare: aut ad suos congerrones de re sua referre. MANIPVLARIS MEOS] manipulareis meos, milites meos, manipulares milites sunt eiusdem manipuli. CAPIO CONSILIVM, VT S. C.] [illegible] συγκλητὸν βουλὴν τῶν συμφώνων συγκαλεῖν, constituo congerrones meos vnum in locum conuocare, & cum eis de re mea consultare. SENATVM CONGERRONVM] senatum seruorum quibuscum nugari soleo. senatum congerronum conuocem autem, allegoria est à senatu & consilio publico ciuitatum ducta. sic suprà in Aulularia. *Quid tute solus de senatu seuocas?* in Epid. *Iam senatum conuocabo in corde consiliarium.* ATQVE ILLI ME EX SEN. [illegible] est, continuo me e suo cœtu cedere iubent, vt me absente, de re mea liberius consultent. *atque*, pro continuo, seu statim, visitatum esse Plauto & nonnullis aliis supra ostendimus, ibi, *Quò imus vnà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.* Virgilius Georgicorum 1. *Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Legendus & Aulus Gellius libro 10. capite 29. VBI EGO VIDEO REM VORTI IN MEO FORO] cum ego video rem, id est, litem, in meo foro verti, hoc est, in meo foro versari, & agi, ita vt non possim recusare, quominus iudicium accipiam & patiar: tum quantum fieri potest, facio idem, quod, &c. vel sic, cum ego video, rem meam agi, meque in discrimen adductum esse, ita, vt effugere non possim, tum, &c. hoc ideo referendum est, quod iure ciuili, extra suum forum nemo iudicium accipere cogitur: contra in suo quisque foro iudicium accipere sine exceptione debet, nisi aliqua alia exceptione agentis actionem repellere queat. Et actor rei forum, non reus actoris sequi debet. Itaque sic rescripserunt Imperatores Diocletian. & Maximianus Alexandro, *iuris ordinem conuerti postulas, vt non actor rei forum, sed reus actoris sequatur. Nam vbi domicilium reus habet, vel tempore contractus habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantum conueniri oportet.* Quod rescriptum exstat libro 3. Codic. Iustinianei tit. 13. capite 2. tota autem hæc quæstio tractatur, & deciditur lib. 5. Digest. titul. de iudiciis, *Vbi quis agere, vel conueniri debeat.* Marcus Tullius Accusat. lib. 3. *Sed etiam contra omnia iura Siculorum habent à senatu, Populoque Romano ne extra forum suum vadimonium promittere cogantur.* Idem ibidem, *Negotiatores sibi putant esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, vbi negotientur. Prætor prouinciam suam totam sibi iniquam eiurat.* Eodem pertinent quæ tractantur à Rhetoribus, cùm de constituta translatione præcipiunt. M. Tull libro 1. de Inuentione, *At cum causa ex eo pendet, quod non aut is agere videtur, quem non oportet, aut non apud quos,* &c. translatiua constitutio dicitur. FACIO IDEM, QVOD PLVRIMI ALII, QVIBVS RES TIMIDA AVT TVRBIDA EST, PERG. TVRBARE, &c.] Nos hac de re diximus quidem nonnulla supra eadem fab. ibi, *Verum vtut res sese habet pergam turbare porro, ita hæc res postulat.* Sed nihil vetat, quominus illis addamus hoc ex Sal[illegible] de coniurat. Catil. [illegible] *que solum illis aliena mens erat qui conscij coniurationis erant; sed omnino*

cuncta plebi nouarum rerum studio Catilinæ incepta probabat. id adeo suo more facere videbatur. Nam semper in ciuitate, quibus opes nullæ sunt, bonis inuident, malos extollunt, vetera odere, noua exoptant, odio suarum rerum mutari omnia student: turba, atque seditionibus sine cura aluntur: quoniam egestas facilè habetur sine damno, &c. contrà eodem libro paucis paginis antè. Catilina purgasso se in senatu, *vt erat*, inquit Sallustius, *paratus ad dissimulandum, demisso vultu, voce supplici postulare à patribus cœpit ne quid de se temere crederent: ea se familia ortum, ita ab adolescentia vitam instituisse, vt omnia bona in spe haberet: ne existimarent, sibi, patritio homini, cuius ipsius, atque maiorum, plurima beneficia in plebem Romanam essent, perdita rep. opus esse, cum eam seruaret M. Tullius inquilinus ciuis vrbis Romæ.* Verba illa Catilinæ perpendo, & pondero, *ea familia ortus sum, ita ab adolescentia vitam institui, vt omnia bona in spe habeam*, &c. qui illustri familia orti sunt, & rectè ab adolescentia vitam suam instituerunt omnia sua habent posita in bona spe, hoc est, Rempubl. stare & saluam esse cupiunt. Republ. salua & stante, semper bene actum iri sperant. Contrà, qui humili loco orti sunt, aut qui turpiter & flagitiosè vixerunt, suntque re familiari implicata, & male constituta, qui denique sibi timent, & male conscij sunt, ij res nouas quærunt, & Rempubl. interire cupiunt, & Republ. euersa, & perdita, sibi melius consultum iri confidunt, quàm stante & salua, idcirco turbare solent. ESSE POSSE CLAM SENEM] esse posse clam sene obscura, & occulta esse posse seni. GVSTARE EGO EIVS SERMONEM VOLO] subauscultare eius sermonem volo, tralatio est à sensu gustandi, ad sensum audiendi, supra in Aulularia, *Nimium libenter edi sermonem tuum.* VT CVM EXTEMPLO VOCEM, &c.] vt, cùm primum vos vocem, continuò, propere exeatis, cum extemplo, id est, ἐπεὶ τάχιστα, vbi primum, cum primum. MANICAS CELERITER C.] manicæ, manuum vincula, supra in Captiuis, *Iniicite huic actutum manicas mastigia.* PRAESTOLABOR] exspectabo, opperiar. CVIVS EGO HIC LVDIFIC. CORIVM] cuius ego corium loris, & flagris variabo probe. RES PALAM EST] res patefacta est, rem comperit senex. NVNC TE VIDERE MELIVS EST, QVID, &c.] se ipse alloquitur Tranio in secunda persona. MIHI CAPTANDVS T CVM ISTO, VEL M. ADVEN.] captandus est mihi Tranio cum Simone adiutore meo, postquàm huc aduenerit. NON EGO ILLI EXTEMPLO MEVM OSTENDAM SENSVM] non ego illi statim sententiam meam aperiam, non ego illi statim quid sentiam, aut quid animi habeam, ostendam. MITTAM LINEAM] Tranionem captabo, vt pisces, missa linea. tractum à piscatoribus, qui hamo, & esca hamo affixa, atque appensa, pisceis captant. Est autem linea hoc loco, linum, cuius extremo hamus annexus est: quam piscatores in fluuium mittunt. Seneca, *sentit tremulos linea pisceis.* Alij inepte volunt ductum esse à pictoribus, qui lineas ducunt. non placet, neque ferri potest. O MORTALEM MALVM] O hominem malitiosum. κακοῦργον πανοῦργον. DOCTIOR] callidior, astutior, σοφώτερος, δεινότερος. VERBA DARE ILLI NON MAGIS HODIE QVISQVAM QVAM LAPIDI] etiam in re dubia herum irridet Tranio. significat autem herum suum esse stolidum, & facile esse ei verba dare. Terentius Heautont. *Quod res dederet, vbi possem persentiscere, nisi essem lapis?* VENIVNT RVRE RVSTICI] supra Tranio dixerat Theuropidi Philolachem esse ruri, & idcircò iussus erat, rus ire, vt eum arcesseret, ibi. *Nunc abs iureas, dic me aduenisse filio*, &c. QVIDAM?] quamobrem malum, & audacem esse dicis? NEQVE SE HAS AEDEIS, &c.] neque fatetur se has ædeis Philolaches vendidisse. vel, & negat se has ædeis Philolaches non vendidisse. vt intelligamus duabus negantibus more Græcorum vsum esse pro vna. QVIN IVSIVRANDVM POLLICITVS EST DARE SI VELLEM M.] quin etiam pollicitus est, se mihi iusiurandum daturum, si vellem, neque se has ædeis vendidisse, &c. DIXI EGO ISTVC IDEM ILLI] me iusiurandum ei daturum filium emisse, & argentum dedisse. QVAESTIONI] in quæstionem: vt de iis quæratur per tormenta, posse autem torqueri seruos in re pecuniaria, Marcianus Iurisconsultus testatur Diuum Pium rescripsisse. Marciani verba adscribam, quæ exstant libr. 48. Digest. titulo de quæstionibus, *Diuus Pius rescripsit, posse de seruis haberi quæstionem in pecuniaria causa, si aliter veritas inueniri non possit. quod & aliis rescriptis cauetur. sed hoc ita est, vt non facilè in re pecuniaria habeatur quæstio, sed si aliter veritas inueniri non possit, nisi per tormenta, licet habere quæstionem*, &c. NVGAS] nugas loquitur, vel nugas dabit, non seruos in quæstionem. IN IVS IVBE IRE] in ius iube ire. EXPERIAR, VT OPINOR] experiar ius. MIHI HVC HOMINEM CEDO] Simonem mihi produc, atque exhibe. VEL IVBE AEDEIS MANCIPIO POSCERE] iube filium tuum ædeis Simonem poscere mancipio. iube filium tuum à Simone petere, vt ædeis, quas ipse ab illo emit, sibi det mancipio, hoc est, vt ædium dominium in se transferat, seu vt se faciat dominum, &, vt ita dicam, proprietarium. SERVOS] Simonis. EGO INTERIM HANC ARAM OCCVPABO] serui sibi malè conscij, & pœnam suorum malefactorum, ac peccatorum metuentes, deprecatorem parabant: & aram aliquam à qua nefas erat eos auellere, occupabant. Terent. Heautont. *Nemo accuset Syre, te. nec tu aram tibi, neque precatorem parabis.* Aras autem apud veteres fuisse sanctas, hoc est inuiolatas, id quoque argumento est quod Marcus Tullius in Orat. pro Cornelio Balbo ostendere volens, Gaditanos, fœdus, quod L. Marcius quidam primipili centurio cum eis fecerat semper inuiolatè, pieque seruasse, hoc prouerbio vtitur *Ara sanctior*. Sic Cicero, *qui & veterem illam speciem fœderis Marciani, semper omni sanctiorem ara duxerunt*, &c. Sic enim legendum, & ita in nostri Ciceronis editione secunda excudendum curauimus, antea enim legebatur, *semper omni sanctiorem Marte*, &c. plane inepte. NVLLAM REM SAPIS] nihil sapis. NE ENIM ILLI HVC CONFVGERE POSSVNT] ego enim idcirco, & ea gratia, hanc aram occupo, ne serui Simonis huc confugere possint: & ita intereat tibi quæstio, quam de illis habiturus eras. HIC EGO TIBI PRAESIDEBO] in hac ara tibi ero, quasi in præsidio collocatus. NE INTERBITAT QVAESTIO] ne intereat quæstio, beto, is, ere, id est, eo, antiquũ verbum. de quo alibi supra, consule indicem. NE OCCVPASSIS OBSECRO] ne occupaueris quæso aram. ILLI] Simonis serui. QVID TV PORRO VIS SERERE NEGOTIVM?] quid tu porro vis tibi negotium facere, & molestiam exhibere? serere negotiũ, translate dictum: vt serere liteis, discordias, certamina, bella, apud bonos scriptores. QVAM METICVLOSA RES EST IRE AD IVDICEM] quam sollicita, & timoris plena res sit, &c. Litium enim, vt & præliorum, exitus incerti sunt, Multo autem periculosiora, sunt rerum capitalium iudicia. Quare non male Alcibiades, qui ad causam dicendam ab Atheniensibus è Sicilia naui Salaminia, quæ paralus dicebatur, ad eum missa reuocatus se occultauit, neque in nauem illam conscendere voluit, cum diceret, stultum hominem esse

cum accusatus sit, committere se hominum iudicio, & absolutionis rationem quærere, cui liceat fugere. Deinde cum quidam ex eo quæsiuisset, an patri non cederet, respondit, ne matri quidem, ne fortè illa imprudens, tabellam nigram pro candida ferat. SVRGE DVM HVC] surge igitur. & huc ad me veni. EST CONSVLERE IGITVR, QVIDDAM QVOD TECVM VOLO] est igitur quiddam, de quo tecum consultare volo, vel est quiddam, quod te consulere volo. SIC TAMEN HINC, &c.] δεικτικῶς hoc est, hoc modo in ara sedens, ex ara consilium tibi dedero. NIMIO PLVS SAPIO SEDENS] Romanus sedendo vincit, inquit ille. & sedendo prudentiores efficimur. puto autem hic subesse locum ex ambiguo. Nam & qui aram occuparant, quique ad aras deos venerabantur, & precabantur, sedebant, & qui de re aliqua consultabant, sedebant. TVM CONSILIA FIRMIORA SVNT DE DIVINIS LOCIS] præterea, inquit, consilia è diuinis locis profecta, stabiliora, & meliora sunt. Itaque apud Romanos plerunque senatus in templis deorum immortalium habebatur, vt in æde Concordiæ, in templo Iouis Capitolini, in templo Honoris, in templo Pacis, &c. Tum Reges in templis sedentes, suis ciuibus iura dabant, & item in templis legatos ad se admissos ad se vocabant, atque audiebant. Virg. lib. 7. Æn. de Latino rege, *Tali intus templo Diuum, patriaque Latinus Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocauit.* Idem lib. 1. de Didone. *Tum foribus diuæ media testudine templi, Septa armis solioque altè subnixa resedit.* ADSPICE DVM CONTRA ME] adspice me igitur rectis oculis. HVC SI QVIS INTERCEDAT TERTIVS] huc si quis interueniat tertius, nempe inter me & te pereat fame. QVIDVM?] qua ratione tandem? qua ratione igitur? QVIA NIHIL QVAESTI SIET, MALI HERCLE AMBO SVMVS] quia tertio illi, qui ad nos accedat, nihil quæstus sit: quia tertius ille, qui intercesserit, nullum quæstum fecerit, nobis ambobus obstantibus. itaque fame pereat. sequitur αἰτιολογία [illegible]. ambo mali sumus & astuti. ambo astutiarum, & fallaciarum artifices probi: quod siquis tertius ex fallaciis & astutiis quæstum facere, aut nobiscum fallaciis certare velit, nobis eundem quæstū, eandemque artem factitantibus, procul dubio frigeat ille, fameque pereat, neque ex hac arte quæstum sermone dignum facere possit, iocus. ME EMVNXTI] me argento emunxisti, tralatio est, consulendus index. VIDE SIS SATIN' RECTE? NVM MVCCI FLVVNT, &c.] seruus Theuropidis verbum translatè à sene positum, hic vrbanè, quasi ille propriè pro narreis mihi purgasti, & muccum è naso fluentem abstersit, posuerit, accipit. ita locus est ex ambiguo, hoc modo: dicis te à me esse emunctum, vide, obsecro te, an non satis rectè te emunxerim. nam mucci fluunt? inquit, id est, num sordes tibi ex naribus manant? proinde quasi dicat, non: IMMO ETIAM CEREBRVM QVOQVE OMNEM, &c.] immo non muccos tantum à naribus fluenteis, sed etiam cerebrum quoque omne à capite, &c. Correctio est, antique cerebrum in masculino genere vsurpauit. RADICITVS] vsque à radicibus. prorsus, funditus, à fundo, vel vsque ad radices. NON RADICITVS QVIDEM HERCLE, &c.] correctio non vsque ad radices tantùm, verum etiam vsque à radicibus euulsi. NVNQVAM AEDEPOL HODIE INVLTVS DESTINAVERIM T.] secutus sum libros omneis vulgatos, qui habent, *destinauerim tibi*. Nam manuscripti nostri meo iudicio corrupti sunt, in quibus scriptum est, partim *destinant*, partim *destinauit*, ego igitur *destinauerim* probaui, dum aliquid melius afferatur. *destinauerim* autem hoc loco accipio, non vt sæpe alias apud hunc poetam, pro emerim: sed pro, constitutum in animo habuerim, seu potius, pro assignarim in animo meo, vt ita dicam determinarim, ac definierim, vt apud Virg. lib. 2. Æn. *Composito rumpit vocem, & me destinat aræ.* Horat. oda 7. lib. 1. *nec Parca cadu tibi destinatur.* ad quem locum legenda, si cui commodum est, quæ de hoc verbo annotauimus, admonendus autem est lector in vocem *nunquam*, non fieri synæresim, neque m. excerni, alioqui versus mensura non constaret, his præpositis, venio ad huius versus explicationem. hoc igitur significat senex Theuropides nunquam profectò hodie tibi inultus verbera, & supplicium apud me, seu in animo meo promiserim, ac desponderim. IAM IVBEBO IGNEM, ET SARMENTA] quemadmodum nefas erat, eos, qui ad aram confugerant, vi extrahere: ita licebat eis ignem admouere, & hoc pacto vim afferre, ac necessitatem imponere, qua subacti, ab ara discederent, quod facto non tam illi ab hominibus, qui ignem illis admouebant, violati, aut ex ara extracti, quàm vel sua voluntate, vel incendij metu aram reliquisse videbantur. Cuius moris hic exemplum positum est. Simile est illud in Rudente, *Volcanum is Veneri est aduersarius.* sed hac de re plura dicerem, nisi nos anteuertisset Adr. Turn. lib. Aduers. 9. cap. 12. CIRCVMDARI] aræ, in qua sedes. NE FAXIS SIS] ne feceris si vis. ne feceris quæso. NAM ELIXVS ESSE, QVAM ASSVS, &c.] alludit ad pisceis, quorum alij elixi alij assi, sunt suauiores. Horat. sat. 4. lib. 2. *Nec satis est cara pisceis auerrere mensa, Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis Languidus in cubitum iam se conuiua reponat.* Plautus in Asinaria, *Is habet succum, is suauitatem: cum quouis pacto condias: Vel patinarium vel elixum, verses quo pacto lubet.* Licet ex Apicij lib. 9. pisceis alios apponi assatos, alios elixos, alios fartileis. EXEMPLA AEDEPOL FACIAM IN TE] hoc est, sumam de te pœnas, quæ sint aliis documento, ne delinquant. Terent. in Eunuch. *Tu iam pendebis qui stultum adolescentulum nobilitas Flagitiis, & eundem indicas; vterque in te exempla edent.* sed videtur hic legendum, vel sic, *Exemplo adepol faciam ego te*, vt subintelligamus *aliis*, & ita explicemus, faciam, vt aliis exemplo sis. vel sic, *Exemplo adepol faciam ego te*, id est, faciam, vt tu supplicio à me affectus, sis aliis multorum exemplorum instar, ne delinquere velint, neue audeant. QVIA PLACEO. EXEMPLVM EXPETIS] seruus iocatur etiam in summo discrimine, & in rebus aduersis. iocus autem est in voce *exemplum* quod etiam in re bona locum habet, dicimur enim virorum bonorum exemplum sequi. Marcus Tullius libro primo de Oratore, *Nam cum esset ille vir exemplum, vt scitis, innocentiæ: cumque illo nemo esset integrior in ciuitate, neque sanctior,* &c. Est igitur locus ex ambiguo hoc modo, dicis, inquis Tranio, te facturum, vt sim aliis exemplo, nimirum, quia seruus frugi sum, & vtilis, & quia placeo, exemplum expetis. Exempla igitur edi solent in improbos, & exempla petimus à viris bonis, quæ sequamur. in hoc est iocus. sic autem suprà locutus est eadem fabula, ibi, *Laudant fabrum: atque aedes probant, sibi quisque inde exemplum expetunt.*

CALLI-

CALLIDAMATES adulescens, THEVROPIDES senex, TRANIO seruus.

VBi somnum sepeliui omnem, atque edormiui crapulam,
Philolaches venisse mihi suum narrauit peregrè huc patrem,
Quoque modo hominem aduenientem seruus ludificatus siet.
Ait sese metuere in conspectum illius procedere.
Nunc ego de sodalitate solus sum orator datus,
Qui à patre eius conciliarem pacem. atque eccum optimè,
Iubeo te saluere, & saluos cùm aduenis Theuropides
Peregrè, gaudeo. hic apud nos hodie cenes, te rogo.

Th. *Callidamate dei te ament. de cena facio gratiam.*
Ca. *Quin venis? TR. promitte. ego ibo pro te, si tibi non libet.*
Th. *Verbero, etiam irrides? TR. quidn' me pro te ire ad cenam autumo?*
Th. *Non enim ibis. ego ferare faxo vt meruisti, in crucem.*
Ca. *Age mitte ista, & ito ad me ad cenam. TR. dic venturum, quid taces?*
Ca. *Sed tu quid istuc confugisti in aram inscitissimus?*
TR. *Adueniens perterruit me. loquere nunc quid fecerim.*
Nunc vtriusque disceptator eccum adest, age, disputa.
Th. *Filium corrupisse aio te mecum. TR. ausculta modò.*
Fateor peccauisse, amicam liberasse, absente te
Fœneri argentum sumsisse, id esse absumtum prædico.
Nunquid aliud fecit, nisi quod faciunt summis gnati generibus?
Th. *Hercle mihi tecum cauendum est. nimis quàm es orator catus,*
Ca. *Sine me dum istuc iudicare, surge, ego istic assedero.*
Th. *Maximè, accipito hanc ad te litem. TR. enim istic captio'st.*
Fac ego ne metuam igitur, & vt tu meam timeas vicem.
Th. *Iam minoris omnia facio, præquàm quibus modis*
Me ludificatus est. TR. bene hercle factum, & factum gaudeo.
Sapere istàc ætate oportet, qui sunt capite candido.
Th. *Quid ego nunc faciam, si amicus Demipho, aut Philonides?*
TR. *Dicito iis, quo pacto seruus tuus te ludificauerit,*
Optimas frustrationes dederis in comœdiis.
Ca. *Tace parumper. sine me vicissim loqui. ausculta. TH. licet.*
Ca. *Omnium primùm sodalem me esse scis gnato tuo.*
Is adit me. nam illum prodire pudet in conspectum tuum,
Propterea, quæ fecit, quia te scire scit. nunc te obsecro,
Stultitiæ, adolescentiæque eius ignoscas: tuus est.
Scis solere illanc ætatem taleis ludos ludere.
Quicquid fecit nobiscum, vna fecit. nos deliquimus.
Fœnus, sortem, sumtúmque omnem, quanti amica est, omnia
Nos dabimus, nos conferemus, nostro sumtu, non tuo.
Th. *Non potuit venire orator magis ad me impetrabilis,*
Quàm tu. neque illi sum iratus, neque quicquam succenseo.
Immò me præsente amato, bibito, facito quod lubet:
Si hoc pudet, fecisse sumtum, supplicij habeo satis.
TR. *Dispudet dari istam veniam. quid me fiet nunc iam?*
Th. *Verberibus cædere, lutum pendens. TR. tametsi me pudet.*

Th. *Interimam hercle ego, si viuo.* Ca. *fac istam cunctam gratiam,*
Tranioni remitte, quæso, hanc noxiam causa mea.
Th. *Aliud quiduis impetrari à me facilius perferam,*
Quàm vt non ego istum pro suis factis pessumis pessum premam.
Ca. *Mitte, quæso, istunc.* Th. *hem, viden' vt restat furcifer?*
Ca. *Tranio quiesce, si sapis.* Th. *tu quiesce hanc rem modò*
Petere: ego illum verberibus, vt sit quietus, subegero.
Ca. *Nihil opus est profectò: age iam, sine modo te exorarier.*
Th. *Nolo ores.* Ca. *quæso hercle.* Th. *nolo, inquam, ores.* Ca. *ne quicquam neuis.*
Hanc modò vnam noxiam, vnam quæso, fac caussa mea.
Tr. *Quid grauaris? quasi non cras iam commeream aliam noxiam,*
Ibi vtrunque, & hoc & illud poteris vlcisci probe?
Ca. *Sine te exorem.* Th. *age abi, abi impunè hem huic habeto gratiam.*
Spectatores fabula hac est acta, vos plausum date.

VBI SOMNVM SEPELIVI OMNEM] hoc est, posteaquam somnum omnem ex oculis depuli, atque excussi, posteaquam omnem somnum, quo sepultus eram, vicissim sepeliui, translatio est à sepultis, qui iam nulli sunt. somnus igitur sepultus, nullus est, & qui omnem somnum sepeliuit, nullo iam somno vrgetur, & somnum è suis oculis fugauit, atque adeò deleuit. ATQVE EDORMIVI CRAPVLAM] & dormiendo, siue longo somno crapulam hesternam confeci, & concoxi Sic Terent. Adelph. *interea in angulum aliquò abeam, atque edormiscam hoc. vil. i.* Marc. Tull. Philipp. 2. *edormi crapulam inquam, & exhala.* Plaut. in Rud. *Quin abeo hinc in Veneris fanum, vt edormiscam hanc crapulam* Idem in Amphitr. edormiscere vsurpauit pro dormiendo absoluere, atque explere, ibi, *paul isper mane, Dum edormiscat vnum somnum.* Dicta autem crapula est ἀπὸ τὸ κραιπαλᾶν, hoc est, caput mouere seu agitare. Est enim vox Græca κραιπάλη, quæ significat, ex multo vini potu, capitis & cerebri motum, atque agitationem: quæ somno conquiescit, ac sedatur. PHILOLACHES VENISSE MIHI SVVM NARRAVIT, &c] sermo implicitus qui sic explicandus est, Philolaches narrauit mihi patrem suum huc venisse peregrè. QVOQVE MODO HOMINEM ADVENIENTEM] & narrauit præterea mihi, quo pacto Tranio illum aduenientem ludificauerit. PROCEDERE] prodire. DE SODALITATE] ex omnibus sodalibus. QVI A PATRE EIVS CONCILIAREM P.] qui patrem ei iratum placarem, & alienatum reconciliarem. Dixit & M. Tull. pacem conciliare Philipp. 12. ibi, *Mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minimè fuit deligenda.* & Terent. Heautont. ibi, *exeo ergo. vt pacem conciliem, optimè ipsus video.* ET SALVOS CVM ADVENIS, &c.] & cùm saluus peregrè aduenis gaudeo. HIC APVD NOS HODIE COENES TE ROGO] hæc cena viatica, quæ dabatur, & peregre proficiscentibus, & peregrè redeuntibus, suprà in Bacchid. *Ego sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam* DEI TE AMENT] dij te ament, sermo bene precantis, & gratias agentis. DE CENA FACIO GRATIAM, quod ad cenam attinet, ego istuc remitto, & condono tibi. In Casin. *De istac Capua huic nostro Vilico gratiam facias.* ad quem locum de hoc loquendi genere plura. QVIAN' ME PROTE IRE AD CENAM IRE AVTVMO?] an te idcircò à me derideri dicis, quia me ad cenam pro te iturum prædico? NON ENIM IBIS, &c.] enimuero pedibus tuis non ibis, sed sublimis ferere à lorariis, & fereris non ad cenam, sed in crucem. ET ITO AD ME AD CENAM] & venito ad me cenatum. INSCITISSIMVS] insciitissime, id est, stultissime. LOQVERE NVNC, &c.] tu Theuropides, dic quid feceris. ... SEQVESTRATOR] iudex, arbiter. FATEOR PECCAVISSE] filium tuum fateor peccauisse. NVNQVID ALIVD FECIT, NISI QVOD FACIVNT SVMMIS GNATI] defensio peccatorum, & criminum communis, *Vulgo id faciunt.* Terent. in Heauton. & illa, *at iam antè alij fecerunt idem.* Plaut. in Epid. ad quem locum nonnulla annotauimus, quæ lectorem fortasse legere iuuabit. SVMMIS GNATI GENERIB.] summis nati generibus. HERCLE MIHI TECVM CAVENDVM EST] mihi cauendum est, tecum agenti, aut certanti, aut rem aliquam contrahenti, & negotium aliquod gerenti. Sunt autem Theuropidis verba ad Tranionem seruum. NIMIS QVAM ES ORATOR CATVS] orator valde acutus es Admonent quidam scriptum vidisse in eod. manuscriptis vetustiss. *nimis clues orator catus*, quam scripturam versus ferre non potest, nisi *clues* fiat vnius syllabæ. ISTIC] in ara. MAXIME ACCIPITO HANC AD TE LITEM] placet mihi admodum, quod dicis, tu Callidamate, huius litis diiudicandæ, & disceptandæ, onus tibi imponi patere, vel sic, hanc litem tu solus diiudica. vel sic, huius litis diiudicandæ partes suscipe. ENIM ISTIC CAPTIO'ST] enimuerò ista in te deterior mea fit conditio, enimuero ista in re detrimento afficior, hic enim initio orationis ponitur, quod non est Plauto inusitatum: ne Ciceroni quidem. FAC EGO NE METVAM IGITVR ET TVAM TIMEAS VICEM] Tu igitur Callidamate fac ne metuam, & fac timeas pro me. meam vicem i. mea vice. IAM MINORIS OMNIA FACIO PRAEQVAM, &c.] non tanti facio damnũ quo auctus sum, quàm dedecu, quo affectus sum, quia me seruus nequissimus ludificatus est. PRAEQVAM QVIB. MODIS] præ eo, quod me talib. modis ludificatus est. BENE HERCLE FACTVM] sermo approbantis, & ex aliquo facto lætantis. CAPITE CANDIDO] capite cano. SI AMICVS DEMIPHO AVT PHILONIDES] subintellige, intelligat, me ita à seruo illusum, ac ludificatum. Ostendit Arist. in Rhet. nolle nos sciri ab iis, quos de nobis bene existimare volumus, & quibus probati esse cupimus. Nos aliqua in re turpiter lapsos esse, aut aliquod dedecus admisisse. IN COMOEDIIS] hinc comici senes, cõsule indicũ. NAM SCELVM PRODIRE PVDET IN CONSPECTVM ...] tales inducũtur à Poetis comicis adolescentes

lescentes, qui aliquid flagitij fecerunt. Terent. Heauton. *Non volo te scire se rediisse etiam: & tuum Conspectum fugitat propter peccatum* Idem in Phorm. ANT. *ipsus est, non possum adesse* GETA *quid agis? quo abis Antipho? mane, Mane, inquam.* ANT. *egomet me noui, & peccatum meum.* SCIS SOLERE ILLHANC AETATEM TALIBUS LUDOS LUDERE] sic edendum curaui reiecta vulgata scriptura, *Scis solere illhanc ætatem tali ludo ludere.* Nam primum hæc inepta est, & inusitata bonis scriptoribus. Deinde ea, quam restitui, elegans est, & vsitata postremo, nostri codices eam adiuuant, in quibus scriptum est, *talu ludo,* ita tamen, vt facile appareat, *in ludo.* o. esse mala aliqua manu extritum: & in, *talis,* idem esse tentatum, sed non perfectum. *talis* autem accipiendum in accusandi casu, numero multitudinis. Porro sic Terent. loquitur in Eunuch. *Egomet quoque id spectare cœpi, & quia consimilem luserat, Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi.* Horat. libro 3. odarum oda 29. *Fortuna sæuo læta negotio, & Ludum insolentem ludere pertinax.* NON POTUIT VENIRE ORATOR MAGIS AD ME IMPETRAB.] magis impetrabilis, hoc est, magis idoneus ad me impetrandum: aptior ad persuadendum, πιθανώτερος. supra in Epid. Diem impetrabilem dixit, quo facile quiduis impetraret. ibi, *mihi hunc diem dedistis, luculentum, vt facilem atque impetrabilem.* Sic Terent. causam vincibilem dixit, quæ vincere potest, *Iustam illam causam facilem, vincibilem, optimam.* Sic sæpe nomina in blis, à Plauto ἐνεργητικῶς vsurpantur, vt cum alibi admonuimus. Terent. in Cistell. ibi, *vt illhac hodie, quot modis sibi moderatrix fuit, atque immoderabilis?* Consule indicem. SUPPLICII HABEO SATIS] satis grauiter de eo pœnas mihi sumpsisse videor. DISPUDET DARI ISTAM V.] valde pudet istam veniam Philolacheti dari. Sic autem à Camerario emendatus hic locus est quem sequimur. QUID ME FIET NUNC IAM] quid de me fiet nunc iam? *iam* hic disyllabum est. VERBERIB. CAEDERE LUTUM PENDENS?] ordo est, tu lutum, hoc est homo lutulente, verberibus cædere pendens, serui pendentes verberabantur, vt alibi docuimus, & exemplis aliquot collectis indicauimus. Sic apud Teren. in Phorm. *tu iam lites audies: ego plectar pendens.* lutum, pro homine lutulento, & spurco: vt scelus, pro scelesto: pestis, pro pestilenti, &c. sic Catull. in Alcmen. *Non assis facis ò lutum, lupanar.* TAMETSI, ME PUDET,] verba Tranionis. Tametsi, me mei peccati pudet verberabor pendens? proinde quasi dicat, quia me mei peccati pudet, ac pœnitet, mihi debes ignoscere. FAC ISTAM CUNCTAM GRATIAM] fac istam gratiam integram, & plenam. hoc est, ignosce seruo quoque tuo, non solum filio. PESSUM PREMAM] pessum dabo, in imum fundum deprimam. vide alibi quid sit pessum ire, & pessum dare, nisi fallor, in Aulul. ibi. *ne pessum abeat tanquam catapirates maris.* MITTE QUAESO, &c.] hic versus claudicat. HEM VIDEN' UT RESTAT FURCIFER] videsne, vt furcifer iste restat, hoc est, remanet, & residet in ara? sed videtur legendum, *Hem, se viden' vt iactat furcifer?* TU QUIESCE HANC REM MODO, &c.] tu modo Callidamate, inquit Theuropides, fac finem istius rei petendæ, hoc est, desine pro Tranione deprecari. NEQUICQUAM NEVIS] frustra non vis, *neuis,* secunda persona verbi *nolo.* HANC MODO UNAM NOXIAM: UNAM QUAESO] subintell. ignosce: aut condona Tranioni, si vnquam posthac tale aliquid peccarit, occidito. sic supra. FAC CAUSA MEA] fac quod abs te peto, causa mea. QUID GRAVARIS? QUASI NON CRAS, &c.] quid grauaris hanc culpam mihi remittere, seu condonare? profecto grauari non debes. nam si idcirco mihi ignoscere non vis, quod hoc pacto tibi de me pœnas sumere integrum non erit, existimare debes, me cras aliam noxiam commeriturum, ita tibi & hoc peccatum vetus, & illud recens animaduertere, atque vlcisci licebit.

FINIS MOSTELLARIÆ.

MENAECHMI.

DRAMATIS PERSONÆ.

PENICVLVS	parasitus.
MENÆCHMVS	surreptus.
EROTIVM	meretrix.
CYLINDRVS	coquus.
MENÆCHMVS	Sosicles.
MESSENIO	seruos.
MVLIER	vxor.
ALIVS SERVOS.	
ANCILLA.	SENEX.
MEDICVS.	LORARII.

ARGVMENTVM.

MERCATOR Siculus, cui erant gemini filij,
Ex illis, surrepto altero mortem oppetit,
Nomen surreptitij indit illi qui domi est,
Auos paternus, facit Menachmum Sosiclem.
Et is germanum, postquam adoleuit, quaritat
Circum omneis oras. pòst Epidamnum deuenit:
Hic fuerat auctus ille surreptitius.
Menachmum ciuem credunt omnes aduenam,
Eúmque appellant, meretrix, vxor & socer,
Ii se cognoscunt fratres postremo inuicem.

MERCATOR SICVLVS] Moschus nomine. GEMINI FILII] Sosicles & Menæchmus. EX ILLIS SVRREPTO ALTERO] altero ex illis geminis ei surrepto, videlicet Menæchmo. NOMEN SVRREPTITII INDIT ILLI QVI DOMI EST AVOS PATERNVS] auus paternus mortuo filio suo, geminorum patre, imponit nomen Menæchmi, qui surreptus erat, illi, qui domi est, videlicet Sosicli. & ita Sosiclem, Menæchum nominat, qui & ipse Menæchmus eodem nomine vocabatur. FACIT MENAECHMVM SOSICLEM] Sosiclem facit Menæchmum. ET II GERMANVM POSQVAM ADOLEVIT QVAERITAT] & is Sosicles, nomine mutato, menæchmus factus, germanum, hoc est, fratrem ex vtraque parente diligenter quærit circum regiones omneis orbis terrarum. EPIDAMNVM DEVENIT] Dyrrachium venit. Sed Steph. de vrbibus docet duas Epidamnos esse, vnam in Illyrico, alteram in sinu Ionio. Sic ille. Ἐπίδαμνος πόλις Ἰλλυρίδος ἐπὶ χερρονήσου τῆς καλουμένης Δυρράχιον. Ἔστι δ' ἑτέρα ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ. HIC FVERAT AVCTVS, &c.] hic Epidamni adolescuerat, seu creuerat surrepitius ille menæchmus, atque adeo ciuitate donatus erat. MENAECHMVM CIVEM CREDVNT OMNEIS ADVENAM] omnes credunt Menæchmum aduenam, qui fratrem circum omneis terras quæritabat esse ciuem Menæchmum. EVMQVE APPELLANT MERETRIX ET VXOR] eumque, qui erat aduena, pro Menæchmo ciue, alloquuntur & accipiunt meretrix, vxor, & socer menæchmi ciuis. II SE COGNOSCVNT FRATRES POSTREMO INVICEM] postremo ij Menæchmi cognoscunt inter se, fratres se esse.

PROLO-

PROLOGVS.

SALVTEM primùm iam à principio propitiam,
Mihi atque vobis spectatores nuncio.
Apporto vobis Plautum lingua, non manu.
Quæso vt benignis accipiatis auribus.
Nunc argumentum accipite, atque animum aduertite.
Quàm potero in verba conferam paucissima.
Atque hoc poëtæ faciunt in comœdiis.
Omneis res gestas esse Athenis autumant,
Quò vobis illud Græcum videatur magis.
Ego nusquam dicam, nisi vbi factum dicitur.
Atque adeò hoc argumentum Græcissat tamen.
Verùm non Atticissat, at Sicelissitat.
Huic argumento antelogium quoddam hoc fuit.
Nunc argumentum vobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, verùm ipso horreo.
Tanta ad narrandum argumentum est benignitas.
Mercator quidam fuit Syracusis senex,
Ei sunt nati filij duo gemini,
Ita forma simili pueri, vti mater sua
Non internosse posset, quæ mammam dabat:
Non adeò mater ipsa, quæ illos pepererat.
Vt quidem ille mihi dixit, qui pueros viderat.
Ego illos non vidi, nequis me censeat.
Postquam iam pueri septuennes sunt, pater
Onerauit nauem magnam multis mercibus.
Imponit alterum geminum in nauem pater,
Tarentum auexit secum ad mercatum simul:
Illum reliquit alterum apud matrem domi.
Tarenti ludi fortè erant, quom illic venit.
Mortales multi, vt ad ludos, conuenerant.
Puer inter homines aberrauit à patre.
Epidamniensis quidem ibi mercator fuit,
Is puerum tollit, auehitque Epidamnium.
Pater eius autem, postquam puerum perdidit,
Animum despondit, eaque is ægritudine,
Paucis diebus pòst, Tarenti emortuu'st.
Postquam Syracusas de re ea nuntius redit
Ad auom puerorum, puerum subductum alterum,
Patrémque pueri Tarenti esse emortuum,
Immutat nomen auos huic gemino alteri:
Ita illum dilexit, qui subreptus est, alterum.
Illius nomen indit illi qui domi est,
Menaechmo, idem quod alteri nomen fuit.
Et ipsus eodem auos est vocatus nomine:
Propterea illius nomen memini facilius,
Quia illum clamore vidi flagitarier.

Ne mox erretis iam nunc prædico prius.
Idem est ambobus nomen geminis fratribus.
Nunc in Epidamnum pedibus redeundum est mihi,
Vt hanc rem vobis examußim disputem.
Si quis quid vestrûm Epidamni curari sibi
Velit, is audacter imperato & dicito:
Sed ita, vt det vnde curari id poßit sibi.
Nam nisi qui argentum dederit, nugas egerit.
Qui dederit, magis maiores nugas egerit.
Verùm illuc redeo, vndè abij, atque vno asto in loco.
Epidamniensis ille quem dudum dixeram,
Geminum illum puerum qui surripuit alterum
Ei libererum, nisi diuitiæ, nihil erat.
Adoptat illum puerum surreptitium
Sibi filium, eique vxorem dotatam dedit.
Eómque heredem fecit, qua ipse obijt die.
Nam rus vt ibat fortè vt multum pluuerat,
Ingressus fluuium rapidum ab vrbe haud longulè,
Rapidus raptori pueri subduxit pedes,
Abstraxítque hominem in maxumam malam crucem,
Illi tum diuitiæ euenere maxumæ.
Is illic habitat geminus surreptitius.
Nunc ille geminus qui Syracusis habet,
Hodie in Epidamnum venit cum seruo suo,
Hunc quæritatum geminum germanum suum
Hæc vrbs Epidamnus est, dum hæc agitur fabula.
Quando alia agetur, aliud fiet oppidum:
Sicut familiæ quoque solent mutarier.
Modò enim idem fit leno, modò adolescens, modò senex,
Pauper, mendicus, rex, parasitus, hariolus.

APPORTO VOBIS PLAVTVM LINGVA, NON MANV] apporto vobis comœdiam Plautinam, cámque vobis recitaturi, atque acturi sumus. QVAM POTERO IN VERBA CONFERAM PARCISSIMA, ordo est, conferam in verba quam paucissima. ATQVE NO POETAE FACIVNT IN COMOEDIIS] quasi verò hæ personæ non sint comicæ, neque nunc recitetur comœdia, sed vera aliqua historia, aut res gesta narretur. IN COMOEDIIS] palliatis. AVTVMANT] dicunt. GRAECISSAT] Græcum sermonem imitatur. VERVM NON ATTICISSAT, AT SICELISSITAT] verum sermonem Atticum non æmulatur, sed Siculum, seu Siciliensem. Erant autem tum Siculi bilingues, vtebantur sermone Græco, non puro, sed Latinitate mixto propter Italiæ vicinitatem, & Romanum imperium tam propinquum. Quin, trilingueis appellat Apuleius libro xj. quod Græcè, Latinè, Siculè loquebantur. Notantur etiam & improbantur Siculi logi in Persa, ibi, *Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi: Atque Attici omnes nullum Siculum acceperis.* Porro autem hunc locum sic emendandum esse docuit M. Antonius Muretus libro tertio variarum lection. cap. 15 qui tamen Camerarium immeritò accusat, quasi hunc locum corruperit, is enim nullum nouum mendum addidit, sed vetus duntaxat non sustulit. Profert hunc locum Pompeius Festus in verbo *Atticissat.* quod interpretatur, Atticè loquitur. *Sicelissitat* autem Siculè loquitur. Iam *Sicelissitat* edendum curaui: paullò aliter quàm Muretus legendum putat, qui *Sicelissitat* vt vulgus legit quod ferri non potest. Dicunt enim Græci σικελίζειν. hinc Sicelissare: & frequentatiuum, Sicelissitare. HVIC ARGVMENTO ANTELOGIVM QVODDAM HOC FVIT] etiam hunc versum sic, vt edidimus, emendauit Muretus, eo quem modò commemoraui, variar. lection. lib. qui in libris quidem vulgatis non reperitur, in manuscriptis verò deprauatus est. *Antelogium* autem, vox est ex Latina & Græca cōposita significátque id omne quod ante orationem legitimam procemij causa dicitur. NVNC ARGVMENTVM VOBIS DEMENSVM DABO, &c.] id est, nunc vobis argumentum explicabo non parcè, neque restrictè: neque paucis verbis, sed copiosè & liberaliter, & multis verbis. DEMENSVM DABO] demensum, seu demetiar. tralatio est à cibariis, quæ seruis dabantur. Dabantur autem seruis singulis quaterni modij in singulos menses; idque, demensum, seu dimēsum dicebatur, Terent. Phormio.

Quod ille

Quod ille Unciatim vix de demenso suo, suum defraudans Genium, compar sit miser. Est autem *demensum* παθητικῶς accipiendum. NON MODIO NEQUE TRIMODIO, &c.] argumentum, inquit vobis demetiar, non modio: neque trium modiorum mensura. sed ex ipso horreo. significat se copiosum, atque vberem futurum in huius fabulæ argumento, narrando, atque explicando. Manet autem in tralatione sermonis, quæ tracta est à consuetudine & ratione metiendi frumenti, & frugum simil. Sic M. Tullius lib. 6. epist. ad Attic. *Sic illa iam habent, pleno modio verborũ honorem, inuitationem crebram.* TANTA AD NARRANDVM ARGVMENTVM EST BENIGNITAS] epiphonema. tanta est, inquit, mihi ad argumentum vobis exponendum liberalitas, & largitas. VT IN MATER SVA NON INTERNOSSE POSSET] vt eos mater sua non posset internoscere, *Mater sua*, bona reciprocatio est, s. bintel igitur enim, *eos*, vt indicauimus. QVAE MAMMAM DABAT] nutrix quæ etiam interdum mater appellatur. Virgilius libro 8. Æneid. *Ludere pendentis pueros, & lambere matrem Impauidos.* Notat Nonius, & hunc locum profert. huc pertinet illud Homeri ἐκεῖ χ non admodum longè ab extremo, *Μήτηρ δ' ὑμῖν ἔπατε δυσαμμαιος, ἡ δ' ἐγὼ αὐτὸς* NE QVIS ME CENSEAT] ne quis putet illos vidisse. ONERAVIT NAVEM MAGNAM M.] h nc nauis oneraria dicta, quam Græci φορτηγὸν & ὁλκάδα nominant. IMPONIT ALTERVM GEMINVM IN NAVEM PATER] imponit in nauem Sosiclem. imponi in nauẽ proprie, & vsitate dictũ. ἐμβιβάζειν εἰς πλοῖον, dicunt Græci, ILLVM RELIQVIT ALTERVM, &c.] Sosiclem. VT AD LVDOS, vt solent multi homines ad ludos conuenire. EPIDAMNIENSIS QVIDAM] quidam mercator Epidamni, seu Epidamnij natus. qui non nominatur. Epidamnum Romani Dyrrhachium, mutato nomine appellarunt, mala nomina vitantes. ANIMVM DESP.] viuere velle desiit. se & sua omnia desperauit, viuendi spem, & voluntatem abiecit. Idem in Milite, *Ne lamentis, neue animum despondeat.* ibid. *Nam nisi tu illi fers suppetias, iam illa animam despondebit.* AD AVOM PVERORVM] paternum. PVERVM SVBDVCTVM AL.] subreptum esse puerum alterum Menæchmum. Libri nostri veteres habent, *subruptum*. ex quo nonnulli faciunt, *subreptum*. HVIC GEMINO AL.] Sosicli. INDIT ILLI] imponit illi, qui domi est Sosicli, nomen illius, qui subrepturus est Menæchmi. ALTERI] subrepto Menęchmo. ET IPSVS EODEM AVOS, &c.] & auus ipse paternus scilicet, eodem nomine dictus est, Menæchmus. QVIA ILLVD CLAMORE VIDI FLAGITARIER] à quibus flagitari. à vobis in pronomine *illum*, alterum l. exteritur, vt prior syllaba corripiatur. PRAEDICO PRIVS] vel prædico. as: vel prædico, is. quod malo, neque me mouet pleonasmus. NVNC IN EPIDAMNVM PEDIBVS, &c.] *pedibus*, ambiguum. Nã & pedes sunt, quibus ambulamus, iterque facimus: & pedes sunt, quibus constat versus, & carmen. quomodo hic accipit. EXAMVSSIM] examinate ad regulam, accuratè, exactè. sup. in Amphitruone, *Et vera hæc sequitur examussim est optima.* Consule Nonium. SED ITA VT DET, VNDE CVRARI, &c. sed ita sumtum suppeditet: vel vt suppeditet pecuniam, vnde sumtus fiat. NVGAS EGERIT] suprà in Aulularia, *ab nugas agis, certe habes.* MAGIS MAIORES NVGAS EGERIT] magis & maiores nugas egerit. vel magis maiores, vt sit pleonasmus. sed cur maiores nugas egerit? quia mihi tam stultè pecuniam dederit, nullum negotium eius curaturo. stultior fuerit, qui mihi pecuniam dederit, neque in rem eius verturo: neque negotium vllum eius gesturo. VERVM ILLVC REDEO, VNDE ABII] Sic Horat. sat. 1. lib. 2. *Illuc vnde abij, redeo nemon' vt auarus, Se probet?* EPIDAMNIENSIS ILLE, QVEM DVDVM DIXERAM, vel legendum, *quem ante dixeram*: vel in prouocabulo *ille*, l. exteritur. alioqui vna syllaba versus longior erit, *dudum* autem, pro antea, non est inusitatum. sic infrà eadem fab. *Nummum illum quem mihi dudum pollicitu's dare, Iubeas si sapias porrigi atque afferri tibi.* Sed animaduertat lector, hunc textum casũ *Epidamniensis ille*, non habere verbum post se, quo referatur, quoque pertineat, seu hoc est Plautinum, & Comicum, hæc enim negligentia imitatur sermonẽ quotidianum, quo maximè comœdia vtitur, licet tamen dicere referri posse ad verbum, *adoptat*. quod sequitur quarto ab hinc versu, & versum. *Et liberorum, &c.* legendum κατὰ πρόληψιν. ET LIBERORVM NISI DIVITIAE, NIHIL ERAT] ei nihil erat liberorum. hoc est, nulli erant liberi, nisi diuitiæ, videtur insolẽter dictum, nihil erat liberorum, nisi diuitię Nam particula *nisi*, non nisi similia, & eiusdem generis excipere, seu excludere debet. vt nullos habet nummos, nisi aureos, nullos poëtas amat, nisi Homerum, nullum seruum, nisi Dauum fidelem putat &c. At liberi & diuitiæ sunt dissimilia & diuersa genere. Veruntamen sic & alios scriptores locutos esse reperiemus. NAM RVS VT IBAT] nam cũ rus ibat. FORTE VT MVLTVM PLVVERAT] postquàm fortè multum pluuerat. u. in *pluuerat* geminatum est, vt produceretur prima syllaba. Sic apud Lucret. *Fuuat* positum pro *fuat*, u. duplicato, lib. I. ibi *Inter corpora quod fuuat* &c. HAVD LONGVLE] legendum arbitror, haud *longiter*, quo aduerbio vsus est Lucretius, non semel. exempli causa lib. 3 *Non vt opinor ea ab ieto iam longiter errat.* ad quem locum licet legere, quæ à nobis sunt annotata. RAPIDVS RAPTORI PVERI SVBDVXIT PEDES] fluuius rapidus, & imbribus auctus, subduxit, hoc est, summouit, vel suffuratus est, pedes raptori pueri illi, qui puerum Menæchmum subripiebat. ABSTRAXITQVE HOMINEM IN MAXIMAM MALAM CRVCEM] & hominem abstulit in malum cruciatum, & malam, atque infelicem mortem. ILLI TVM DIVITIAE] illi Menæchmo, subreptitio. HABET] domicilium suum, collocatum habet. CVM SERVO SVO] Messenione. GEMINVM GERMANVM SCIL.] fratrem germanum, hoc est, ex iisdem parentibus natum, & geminum, hoc est vno eodemque partu editum. SICVT FAMILIAE QVOQVE SOLENT MVTARIER] per adoptiones. MODO ENIM IDEM FIT LENO, &c.] modò enim idem comœdus fit leno, modo adolescens, &c. hoc est, modo idem actor lenonis parteis agit, modò adolescentis, modò senis, &c.

PENICVLVS parasitus.

IVuentus nomen fecit Peniculo mihi:
Ideo quia mensam quando edo, detergeo.
Homines captiuos qui cathenis vinciunt,

Et qui fugitiuis seruis indunt compedes,
Nimis stultè faciunt, mea quidem sententia.
Nanque homini misero, si ad malum accidit malum,
Maior libido est fugere, & facere nequiter.
Nam se ex cathenis eximunt aliquo modo,
Tum compediti ianuam lima proterunt,
Aut lepidè excutiunt clauum. nugæ sunt ea.
Quem tu asseruare rectè, ne aufugiat, voles,
Esca atque potione vinciri decet.
Apud mensam plenam homini rostrum deliges.
Dum tu illi quod edit, & quod potet præbeas,
Suo arbitratu & affatim quotidie,
Nunquam adepol fugiet, tametsi capital fecerit.
Facilè asseruabis, dum eo vinclo vincies.
Ista isthæc nimis lenta vincla sunt escaria.
Quàm magis intendas, tanto adstringunt arctius.
Nam ego ad Menachmum nunc eo, quoi iam diu
Sum iudicatus, vltro eo vt me vinciat.
Nam illic homo homines non alit, verùm educat,
Recreátque. nullus melius medicinam facit.
Ita est adolescens ipsus esca maxuma.
Cerealis cœnas dat, ita mensas exstruit.
Tantas struices concinnat patinarias.
Standum' st in lecto, si quid de summo petas,
Sed mihi interuallum iam hos dies multos fuit.
Domi domitus fui vsque cum caris meis.
Nam neque edo, neque emo, nisi quod est carissimum.
Id quoque iam cari, qui instruuntur, deserunt.
Nunc ad eum inuiso. sed aperitur ostium.
Menachmum eccum ipsum video, pregreditur foras.

IVVENTVS NOMEN FECIT PENICVLO] id est, nomen indidit, seu imposuit Peniculo mihi. sic loquitur & Virg. lib. Georg. *Nauta tum stellis numeros, & nomina fecit.* Plaut. in ex. r scæna, *Quomodo igitur post Menachmum nomen est factum tibi?* PENICVLO] peniculi, inquit Festus, spongiæ lōgæ propter similitudinem caudarum appellatæ. penes, vocantur caudæ. Terent. Eunuch. *Quid ignaue? peniculón' pugnare, qui istum huc portes cogitas? S. Egone? imperatoris virtutem noueram, & vim militum, Sine sanguine hoc fieri non posse qui abstergerem vulnera.* IDEO QVIA MENSAM QVANDO EDO, DETERGEO] detergeo mensam tanquam peniculus. peniculo enim, hoc est, caudis pluribus coniunctis detergebantur mensæ. Dicuntur parasiti etiam attondére mensas. Itaque suprà seruus Epidicus risum auditorum captans, dicit se vereri, ne si senex resciuerit fallaciam suam, vlmos faciat parasitos, quæ vsque attondeãt. CATENIS] catenæ erant ferreæ. INDVNT COMP.] iniiciunt catenas & vincula pedum. Sic loquitur in Capt. *His indito catenas singularias.* Compedes autem erant ligneæ. SI AD MALVM ACCIDIT MALVM] malim legi *si ad malum accedit malum.* FACERE NEQVITER] facere improbè. SE EX CATENIS EXIMVNT ALIQVO M.] se ex catenis eripiunt, & eximunt. TVM COMPEDITI IAN. LIMA PROT.] tum compedibus vincti: claustrum compedum lima deterūt, vt pedibus liberis, & solutis aufugiant. vel propriè accipe ianuam domus, qua clausi continentur: profert hunc locum Nonius in voce *lima.* CLAVVM] clauum vel ianuæ, vel seræ. NVGAE SVNT EAE] secutus sum libros veteres. Nam vulgati habēt *nugæ sunt meræ.* APVD MENSAM HOM. ROST. DELIGES] faciei homini, quem tu asseruare rectè voles, rostrum apud mensam dapibus refertam deliges. *Rostrum* translatè positum pro ore. ducta translatio est ab auibus. quanquam rostrum non auium solùm dicitur, sed etiam piscium, & quadrupedū, vt ceruorum, canum, suum, caprarū, delphinorum, testudinū, piscium, draconū. Profert hunc locum NONIUS in voce *rostrum.* *Deliges* autem à verbo deligo, as. Porrò in præpositione *apud* autē d. exteritur. QVOD EDIT] id est, quod edat, &c. edim, is, it, coniūctiui modi quo vtitur & Horat. oda 3. epod. *Parentis olim si quis impia manu Senile guttur fregerit: edit cicutis allium nocentius,* &c. ad quem locum plura. Idem plaut. supr. in capt. *Miser homo est, qui ipse sibi quod edit quærit, & id ægrè inuenit.* TAMETSI CAPITAL FECERIT] capitale facinus. profert hunc versum Nonius, & capital interpretatur, capitis peculū, non placet.

placet. debuit potiùs sic, facinus, ex quo capitis periculum impendet. Melius Festus, *capital*, inquit *facinus, quod capitis pœna luitur*. ITA ISTHAEC NIMIS LENTA, &c.] Ephiphonema. lenta autem, hoc est, mollia, flexibilia, seu flexuosa, ad vinciendum apta, & quæ non facilè frangi possunt, ἐϋγνάμπτα, nisi fallor, vocat Homerus. Simeo Bosius putat lenta esse, quæ Græci dicunt ὑγρά, & rectè. Sic enim Xenophō. σοὶ ἱμαντίσκος ὑγρὸς δ' ὄντος ἐὰν τι ἐμπέσῃ, εἴπερ καὶ συγκαμπτόμενος αὐτῷ ὑπείκει σοι id est, tibi autem cum lenta sit, si quid in eam incidat, cedere queat. Et Theocritus, ἐν δ' ὑγρὸν κισσὸν. Nonius Marcell. hunc locum profert. & vult *lenta* hîc tantundem valere, quantum tenacia, vt & apud Virg lib. Georg. 4. *Et visco, & Phrygia servant pice lentius Idæ.* Ego malim interpretari, vt initio dixi, flexibilia. Sic Horat. oda 15. epod. *Artius, atque hedera procera adstringitur ilex Lentis adhærens brachiis.* Sic Sophoc. de Hæmone moribundo brachia puellæ Antigonæ mortuæ implicante. ἐς δ' ὑγρὸν ἀγκῶν' ἔτ' ἔμφρων παρθένῳ προσπτύσσεται. QVAM MAGIS INTENDAS TANTO ADSTRINGVNT ARCT.] declarat, quid significet per *lenta*, hæc vincla escorta, inquit, talia sunt, vt quanto magis intendas, tanto arctius, seu artius adstringas, quod non est peræque in omnibus vinculis: nam quædam sunt, quæ si aliquantò validius intendas frangas. lenta vincula, quantum voles, intendas, licet nunquam franges, sed rem vinctam tanto arctius adstringes. iam *quàm magis, tam magis*, seu *tanto magis*, cum in his commentariis alibi notauimus, tum in Lucret lib. 1 ibi, *Et quam quæque magis cohibet res intus inane, Tam magis*, &c. QVOI IAMDIV SVM IVDICATVS] cui iam diu sum damnatus. iudicati autem, donec rem iudicatam fecissent, vincti & addicti erant ei, qui vicerat, eò pertinet, id, quod deinceps sequitur, vltrò eo vt me vinciat, quod ambigue dictum, vel vinciat vt iudicatū vel vinciat cibo, vt parasitum. VLTRO EO, vltro. id est, non vocatus ἄκλητος, αὐτοκέλευστος, αὐτοβούλως, αὐτόκλητος, αὐτόματος. vt apud Homer Ἰλιάδ. β. Menelaus vltrò it ad Agamemnonem sacrificium atque epulas apparantem, cùm ceteros principes vocauisset. sic Homer. Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος. quem versum notat Plato in Symposio, non longè à principio NAM ILLIC HOMO HOM. NON ALIT, VERVM EDVCAT] id est, nam ille homo homines non alit. id est, non quouis cibo, neque pauco, aut tanto, quātus satis est, homines alit, sed lautis, & oppiparis, & copiosis, & superuacaneis saturat. Nonius, *alere*, inquit, *est victu temporali sustentare: educare verò ad satietatem perpetuam educere*: deinde hunc locum, quasi testem producit. RECREATQVE] & homines esurienteis, & inedia languidos reficit, ac recreat. NVLLVS MELIVS MEDICINAM FACIT] nullus melius medetur esurientibus. sic suprà loquitur in Curcul. ibi, *Video' vt anus tremula medicinam facit?* & in Cistell. *confidam fore. Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam potest.* ITA EST ADOLESCENS IPSVS, &c.] Epiphonema. ita ipse adolescens non est escarum apparator, aut largitor, aut ministrator, sed escæ ipsæ. CEREALIS CENAS DAT.] præbet cenas cerealeis, id est, opiparas, & multis ferculis refertas. Nam cerealibus solebant Romani genio indulgere, & opipare epulari. quod vel ex Virgilio intelligere licet li. 1. Georg. ibi *Inprimis venerare deos, atque annua magnæ Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis*, quod indicauit & Adrian. Turn. lib. Aduers. 18. cap. 14. Erant autem Cerealia die decimo-quarto Cal. Maias ITA MENSAS EXTRVIT] ita mensas implet, & quasi exaggerat dapibus, & patinis ita mensas crebris, & densis patinis onerat. epiphonema. TANTAS STRVICES CONCINNAT PATIN.] alterum ephiphonema. tantas, inquit, structuras efficit patinarum. Festus struices, inquit, antiqui dicebant omnium rerū extructiones. Deinde hunc locum profert. STANDVM'ST IN LECTO, SI QVID, &c.] hyperbole. ita sunt in altum, inquit, extructæ, & addensatæ patinæ, atque epulæ, vt si quid velis summo petere, non possis accumbens manum admouere, sed necesse habeas stare. SED MIHI INTERVALL. IAM HOS DIES MVLTOS FVIT] id est, sed multi iam dies abierunt, postquàm apud eum non prandi, aut cenaui. DOMI DOMITVS VSQVE SVM CVM &c.] id est, ego perpetuo domi conclusus fractus & mollitus fui tāquam fera, cum caris meis, id est, cum liberis meis, qui sunt nobis carissimi. Nā appellatione carorum, interdum liberi intelliguntur, more Græcorum, qui liberos φίλτατα appellant: Cari etiam amici dicuntur. & cara sunt, quæ magno pretio constant. Itaque cum caris meis primo adspectu, id est, cum amicis meis. sed significat parasitus, se cum cibis lautis, sumtuosis, & opiparis, qui sunt parasito cari. & qui carè emuntur, dies aliquot fuisse domi domitū, cum videatur tamen sentire, se cum liberis, aut amicis suis domi vsque consedisse, ac mansisse quod & Adrian Turneb. lib. suprà commemorato indicat. Iam quod ad illa verba *domi domitus*, attinet, vt quiuis intelligat hoc totum à feris esse tractum, simúlque vt hæc syllabarum complexio in Plauto minus dura videatur eadem complexione, & iisdem vocibus ita positis vsus est, politissimus, idemque grauissimus Poëta Lucretius lib 5. de apris loquens, ac belli munera domitis & eruditis *Si quos ante domi domitos satis esse putabant, Efferuescere cernebant in rebus agendis, Volneribus clamore, fuga, terrore tumultu.* NAM NEQVE EDO, NEQVE EMO, &c.] hic versus declarat ambiguum superius positum in vocabulo *caris*. Proinde quasi ita dicat, caros, seu caros appello, cibos dapsileis, opiparos, & sumptuosos. Nam nihil edo, neque emo nisi quod est carissimum. ID QVOQVE IAM CARI, QVI INSTRVVNTVR DESERVNT] alius locus, cuius hæc sentētia est. Id quoque accedit. cibi cari, & dapsiles, qui instruuntur in mēsa, tanquam milites in acie, deteriores ordinis esse, & locum suum relinquere incipiunt: quod Græci dicunt λείπειν τάξιν, allegoria est lepidissima, & venustissima, & Plauto digna, à re militari.

MENAECHMVS surreptus, PENICVLVS parasitus.

Men. *NI mala, ni stulta sis, ni indomita, impósque animi,*
Quod viro esse odio videas, tute tibi odio habeas.
Præter hac si mihi tale post huncce diem
Faxis, faxo foris vidua visas patrem.
Nam quoties ire volo, me retines, reuocas,

Rogitas quò ego eam, quam rem agam, quid negotij geram,
Quid petam, quid feram, quidſ foris egerim
Portitorem domum duxi, ita omnem mihi
Rem neceſſe loqui eſt, quicquid egi atque ago.
Nimium ego te habui delicatam
Nunc adeò vt facturus, dicam: ego quando tibi ancillas, penum,
Lanam, aurum, veſte, purpuram bene prabeo, nec quicquam ages,
Malo cauebis ſi ſapis: virum obſeruare deſines,
Atque adeò ne me nequicquam ſerues, ob eam induſtriam
Hodie ducam ſcortum ad cenam, atque aliquò condicam foras.

Pe. Illic homo ſe vxori ſimulat malè loqui, loquitur mihi.
Nam ſi foris cenat, profectò me, haud vxorem, vlciſcitur.

Er. Euax, iurgio hercle tandem vxorem abegi ab ianua.
Vbi amatores ſunt mariti? dona quid ceſſant mihi
Conferre omnes congratulantes, quia pugnaui fortiter?
Hanc modò vxori intus pallam ſurripui. ad ſcortum fero,
Sic hoc decet, dari facetè verba cuſtodi cata.
Hoc facinus pulcrum eſt, hoc probum eſt, hoc lepidum, hoc factum eſt fabrè.
Meo malo à mala abſtuli, hoc ad damnum deferetur hinc,
Auerti prædam ab hoſtibus, noſtrûm ſalute ſocium.

Pe. Heus adoleſcens, ecquam in iſtac pars ineſt præda mihi?

Me. Perij, in inſidias deueni. Pe. immò in præſidium ne time.

Me. Quis homo eſt? Pe. ego ſum. Me. ô mea commoditas, ô mea opportunitas,
Salue. Pe. ſalue. Me. quid agis? Pe. teneo dextra Genium meum.

Me. Non potuiſti magis per tempus mihi aduenire, quàm aduenis,

Pe. Ita ego ſoleo, commoditatis omneis articulos ſcio.

Me. Vin' tu facinus luculentum inſpicere? Pe. quis id coxit coquus.
Iam ſcibo ſi quid titubatum eſt, vbi reliquias videro.

Me. Dic mihi, nunquid vidiſti tabulam pictam in pariete,
Vbi aquila Catamitum raperet, aut vbi Venus Adoneum?

Pe. Sæpe. ſed quid iſta pictura ad me attinent? Me. age me adſpice.
Ecquid aſſimulo ſimiliter? Pe. quis iſtic eſt ornatus tuus?

Me. Dic hominem lepidiſſ. eſſe me. Pe. vbinam eſuri ſumus?

Me. Dic modò quod ego te iubeo. Pe. dico homo lepidiſsime.

Me. Ecquid audes de tuo iſtuc addere? Pe. atque hilariſsime.

Me. Perge. Pe. Non pergo hercle ego niſi ſcio qua gratia
Litigium eſt tibi cum vxore Me. hoc mihi abs te caueo cautius,
Clam vxorem vbi ſepulcrum habeamus, & hunc comburamus diem.

Pe. Age ſanè igitur, quando æquum oras: quàm mox incendo rogum?
Dies quidem iam ad vmbilicum eſt dimidiatus mortuus.

Me. Te morare, mihi qom obloquere. Pe. oculum perſolum effodito
Mihi Menachme, ſi vllum verbum faxo, niſi quod iuſſeris.

Me. Concede huc à foribus. Pe. fiat. Me. etiam concede huc. Pe. licet.

Me. Etiam nunc concede audacter ab leonino cauo.

Pe. Heu edepol, na tu, vt ego opinor, eſſes agitator probus.

Me. Quidum? Pe. ne te vxor ſequatur, reſpectas identidem.

Me. Sed quid ais? Pe. egóne? id enim quod tu vis, id aio, atque nego.

Me. Ecquid tu de odore poſsis, ſi quid fortè olfeceris,

Facere coniecturam? captum sit collegium augurum.
Agedum odorare hanc, quam ego habeo pallam, quid olet? ab[illegible]*ines.*
Pe. *Summum me olfactare oportet vestimentum muliebre,*
Nam ex istoc loco spurcatur nasum odore illutibili.
Me. *Olfacta igitur hinc Penicule lepide, vt fastidis? Pe. decet.*
Me. *Quid igitur? quid olet, responde Pe. furtum, scortum, prandium.*
Me. *Nunc ad amicam deferetur hanc meretricem Erotium.*
Mihi, tibi, atque illi iubebo iam apparari prandium.
Inde vsque ad diurnam stellam matutinam potabimus.
Pe. *Expedite fabulatu's, iam fores ferio. Me feri.*
Vel mane etiam mille passum commoratus cantharum.
Placidè pulta. Pe. metuo credo, ne fores Samiae fient.
Me *Mane, mane obsecro. hercle ab se ecca exit. Pe. ô! solem vides,*
Satin' vt occaecatu'st prae huius corporis candoribus?

NI MALA, NI STVLTA SIS, &c.] Donatus in Eunuch. ad illud, *Quid vis?* vult, ni, hoc loco positum esse pro, *ne*, cui quamuis difficile sit non assentiri tanto auctori, non assentior tamen. Nam primùm & optimè currit oratio, & aptissimè quadrat sententia, si ita explicetur hic locus, Nisi mala foemina, nisi stulta sis, nisi indomita, impósque animi: id quod viro tuo odio esse videas, tute tibi odio habeas. deinde ne cum vetat, vsitatiùs cum imperatiuo iũgitur. vt ibi, *ne nega* quanquam interdum etiam cum coniunctiuo: sed rarius: & si quando fit, subintelligitur quaeso, aut vide, aut aliquod verbum tale. iudicent igitur de huius loci sententia doctiores. Sunt autẽ Menaechmi surrepti verba ad vxorem. PRAETER HAEC SI MIHI TALE POST, &c.] id est, si mihi praeterea post hunc diem tale quippiam feceris, fecero, vt domo eiecta, vidua visas patrem. VIDVA VISAS PATREM] vidua etiam dicitur ea mulier, cum qua vir facit diuortium seu dissidium: non solum ea, cuius vir mortuus est. Omnino enim vidua ea est, quae posteaquàm nupsit, viro caret. PORTITOR. DOMVM D.] non vxor domum duxisse videor, sed portitorẽ. hoc eò dicit Menaechmus, quòd haec mulier virum egredientem domo, & redeuntem ita curiosè obseruet & excutiat, quod facere solẽt portitores vt portitoria exigat. Virg. lib. 6. Aen. *Portitor has horrendus aquas, & flumina seruat Terribili squalore Charon.* M. Tull. de lege Agraria ad Quirites, *Sin est iniquum, Quirites, si turpe, si intolerandum, hos decemuiros portitores omnibus omnium pecuniis constitui: qui non modò reges, atque exterarum nationum homines excutiant, &c.* *Sunt autem portitores*, inquit Nonius, *telonarij, qui portum obsidentes omnia scrutantur, vt ex iis vectigal accipiant.* M. Tullius lib. 4. de Rep. *Nolo enim eundem populum, imperatorem & portitorem esse terrarum. optimum autem & in priuatis familiis, & in Republ. vectigal esse duco parsimoniam* deinde profert hunc locum Plauti. NIMIVM EGO TE HABVI DELICATAM] nimiùm ego te molliter & delicatè tractaui. nimiùm ego tibi indulsi, nimiùm me lenem, facilem, remissum, & mollem in te praebui. *Delicata dicebant diis consecrata*, inquit Festus. *quae nunc dedicata. Vnde adhuc manet dedicatus, quasi lusus dicatus.* NVNC ADEO VT FACTVRVS DICAM] id est nunc porrò, quomodo sim facturus dicam. BENE PRAEBEO] liberaliter & largè sufficio, ac suppedito: [Greek illegible]. MALO CAVEBIS, SI S.] sermo minanus. sic infrà ead. fab. *Dictum facessat doctum: & discaueat malo.* sic suprà in Bacchid. *Omitte Lyde: ac caue malo.* Vtrumque autem vsitatum est, *& caue malo, & caue malum.* In Mostell. *Lubet cauere malam rem prius, quàm vt meum tergum exsincератum fiat.* autor Priapeior: *Quare si sapit, hoc malum cauebit. Cùm tantum fiet esse mentulatum.* VIRVM OBSERVARE DESINES] desines virum curiosè & suspiciosè circumspicere, vel insidiosè captare. sic Aulula. *Oculos ego istos, improba, effodiam tibi, Ne me obseruare possis, quid rerum geram.* Virgil. lib. Georgic. 3. *quos durus arator, Obseruans nido implumeis detraxit.* Terent. Andr. *Perterrefacias Dauum: obserues filium quid agat.* Idem ibidem *Herus me, relictis rebus iussit Pamphilum Hodie obseruare, vt quid ageret de nuptiis, Scirem.* Plautus in Amph. *Obseruabo, quam rem agat.* NE ME NEQVIDQVAM SERVES] ne me frustrà & sine mercede ac pretio obserues: vt tuae obseruationis pretium feras: ne inanem operã in me obseruando sumseris, siue sumas. OB EAM INDVSTR.] propter id studium, quod adhibuisti & adhibes in me obseruando &c. industria, inquit auctor vocabularij Latino Graeci, cuius mihi copiam fecit Cl. Putean. hoc est, [Greek illegible]. HODIE DVCAM SC. AD C.] ducere scortum, dicunt Latini, vt ducere vxorem: sed non vna ratione. Ducit enim vir vxorẽ domum, vt perpetuò habeat: ducit scortum ad aliquod tempus & ducit non domum, sed quo lubet. ATQ. ALIQVO CONDICAM F.] denuntiabo alicui amico me apud eum cenaturum, vel denunciabo alicui scorto. *Condicere*, inquit Festus, *est dicendo denuntiare.* Iurisconsulti praeterea docent in Digestis condicere esse denũciare prisca lingua. Hinc tituli *De condictione causa dati, causa non secuta, De condictione ob turpē causã. De condictione indebiti. De condictione sine causa. De cõdictione furtiua,* &c. PROFEC. ME HAVD VXOR. VLCIS.] nam ita fiet, vt mihi ipsi domi cenãdum sit. EVAX] interiectio laetitiam declarãs, suprà in Bacch. *Euax aspersisti aquã.* IVRGIO HERCLE TAND. &c.] iurgiũ leuius est, quã lis, inquit Nonius, idq. docet auctoritate Cicer. lib. 4. de rep. *Admiror non rerum solùm sed verborũ elegantiam. Si iurgant, inquit beneuolorum concertatio, non lis inimicorũ, iurgiũ dicitur* ibid. infrà, *iurgare igitur lex putat inter se vicinos non litigare.* VBI AMAT. SVNT M.] mariti, qui alias mulieres amant, & qui amoribus sunt deditis, amator amat ex habitu: amãs ex perturbatione. amicus amat amicũ amator corpus. Ter. An. *Summum bonũ esse hera putabã hunc Pãphilum: Amicum amatorem, verum in quouis loco paratum.* PALLAM] vestem superiorem, quã sumebant matronae, prodituraeque in publicum *palla*, inquit Nonius, *est honesta mulieris vestimentum.* DARI FACETE VERBA

CVSTODI CATAE] dari verba cuſtodi callidæ, & ſagaci. ſic autem legendum, vt edidi, non catè adverbialiter ſine diphthongo. FABRE] affabre. translatio eſt ab operibus fabrilibus. MEO MALO A MALA ABSTVLI] horum verborum ſententia hæc videtur eſſe, & vero eam nonnulli probant. meo ſumtu, ac damno hanc pallam ab vxore mea mala abſtuli: meo damno autem, quia meo ſumtu parata eſt. & quia quæ vxoris meæ ſunt, mea ſunt, & noſtro damno res noſtras ſcortis damus. Quidam ſubtilius & acutius ſic, pallam abſtuli ab vxore mea mala meo malo id eſt, vt eam donem ſcorto, quod eſt mihi malo ſeu malum, quæ mulier eſt rei meæ familiaris calamitas. HOC AD DAMNVM DEFERETVR HINC] hæc palla hinc ad ſcortum damnoſum deferetur, quidam ſic. ad hoc damnum accedet, quòd hinc aliò deferetur. non placet. meam explicationem confirmat id, quod ſequitur, non longè admodum in eadem ſcena, *Nunc ad amicam deferetur, hanc meretricem Erotium.* AVERTI PRAEDAM AB HOSTIBVS, &c.] allegoria à re militari. ab hoſtibus autem, id eſt, à mala vxore. Itaque in Milit. glor. mala vxor & inimicus in eodem gradu ponuntur, ibi. *Nam in mala vxore, & inimico ſi quid ſumas ſumtus eſt. in bono hoſpite atque amico ſi quid ſumas, quæſtus eſt.* NOSTRVM SALVTE S.] noſtrorum ſociorum ſalute. id eſt, noſtris ſociis ſaluis. ECQVA &c.] nunquam pars mihi eſt in iſta præda? TENEO DEXTERA GENIVM MEVM] prendebant dexteram in ſalutationibus, ſuprà in Moſtell. *hominem optimum teneo.* teneo genium meum autem, id eſt hominem, qui mihi inſtar genij eſt, ſeu quem tanquam genium meum colere & venerari debeo: eum qui me alit, & in vita retinet, & quodammodo genuit. Genium, vt vult Apuleius in lib. de deo Socratis, appellant Latini, quem δαίμονα, qui cum homine gignitur, quamuis ſit immortalis, inquit ille. eſt enim cuiuſque animus, genius. Sed alij Genium volunt eſſe, qui vim obtinet rerum omnium gerendarum. id eſt gignendarum, vt tradit Feſtus. Sed de Genio alibi plura ſuprà in Curcul. *Ecquis eſt, qui mihi commonſtret Phædromum Genium meum?* MAGIS PER TEMPVS] magis commodè, magis opportune. in Caſina. *Nam pol per tempus iter incæpi.* COMMODITATIS OMNEIS ARTICVLOS SCIO] omneis minimas particulas opportunitatis teneo, omnia momenta commodita is mihi nota ſunt. FACINVS LVCVLENTVM] facinus clarum, & prædicabile, ſeu memorabile. QVIS ID COXIT COQVVS] vide, vt Plautus ſuas cuiuſq. perſonæ parteis accurate tuetur, & vt ſuum cuiuſque decorum ſeruet. quid tam decet paraſitum edacem, quàm animum vſque habere in patinis & meras epulas, meraque obſonia crepare, & quidquid ab altero de aliqua re dicatur, de dapibus & epulis & obſoniis dici exiſtimare? verè illud dictum eſt, canis prædam ſomniat: & item illud, aſinus carduos in ſomnis videt. Ita igitur hoc loco paraſitus Peniculus, cùm Menæchmus, ſurreptus ſe facinus luculentum ei oſtendere velle ſignificaret, pallámque ab vxore oblatam intelligeret: illud facinus luculentum, obſonium aliquod ex animi ſui ſententia, & ex perſonæ decoro interpretans quærit, quis id coquus coxerit, quærit. IAM SCIBO &c.] iam ſciam, ſi quid peccatum eſt, poſtquā reliq. vid. SI QVID TITVBATVM EST] id eſt, ſi quid peccatum eſt: tralatio. ſic Horatius epiſtola ad Vinnium Aſellum libro 1. *Vade, vale, caue ne titubes, mandatáque frangas.* M. Tull. Diuinatione de accuſ. conſiſtit in extr. *ſi tantulū offenſum titubatúmq. ſit vt ea quæ ſingillatim ne diu ea lecta ſunt, uno tempore vniuerſa perdamus.* ſignificat autem ſe bonum, atque vſu peritum eſſe obſoniorum coquendorum artificem. VBI AQVILA CATAMITVM RAPERET] vbi aquila Ganymedem raperet &c. Feſtus. Alcedo dicebatur ab antiquis pro Ganymede Catamitus. pro Nilo Melo, *Catamitum pro Ganymede dixerunt veteres qui fuit Iouis concubinus.* hactenus Feſtus. M. Tull. pro impudico poſuit Philipp. 2. *Ergo vt te catamitum, nec opinatò cùm oſtendiſſes, præter ſpem mulier adſpiceret, ideirco vrbem terrore nocturno Ita iam multorum dierum metu perturbaſti?* Fuit autem Ganymedes, Priami filius: quem volunt poetæ à Ioue ſub aquilæ ſpecie in monte Ida raptum eſſe. AVT VBI VENVS ADONEVM?] aut vbi Venus Adoneum, hoc eſt Adonim rapit? nam repetendum verbum *rapit*, è ſuperiore. Adonin aliis fuiſſe volunt Phœnicis, & Alpheſibϧæ filium: alij Cynaræ Cypriorum regis & Myrrhæ. Eum amauit Venus, & dum venatur, ab apro interfectum, miſerabiliter defleuit, exſtat in eum carmen funebre à Theocrito conſcriptum, vt miſerabiliſſimum, ita politiſſimum. cuius hoc principium eſt, Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν, ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις. Commemorat Virgil. in Gallo. *Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.* AD ME ATT.] ad me, paraſitum: qui ventrem cibis dapſilibus, & caris ſaturare atque explere, non oculos picturis paſcere & cupio, & ſoleo. ECQVID ASSIMVLO SIMILITER?] id eſt, nonne aliqua ex parte Ganymedem, & Adonin forma, aut ornatu refero? nonne Ganymedem, & Adonim ſpecie, aut cultu corporis imitor? aſſimulare, ſeu aſſimilare eſt, aſſimilem ſe alicui facere, ſimilitudinem alicuius aſſumere. vt cum dicimus, ſimulare bonum virum, ſimulare verum amicum. hoc autem idcirco quærit, quod pallam vxoris induerat. Ganymedes autem & Adonis pueri molles, & impudici & muliebrum ſimiles erant. VBINAM ESVRI SVMVS?] redit paraſitus ad id, quod magis eum ſollicitat, quódque magis ad eum attinet. ECQVID AVDES DE TVO ISTVC A?] nunquid abs te impetrare potes, vt de tuo ad id, quod dixiſti, aliquid addas? Sic loquitur & M. Tull. lib. 4. epiſt. ad Ser. Sulpicium. *Nam quod exemplo ſit, id etiam iure fieri putant, & aliquid, atque adeò multa addunt & afferunt de ſuo.* NISI SCIO, QVA GR. LITIG. EST TIBI, &c.] niſi ex te cognoſco, quam ob cauſam lis tibi ſit cum vxore. HOC MIHI ABS TE CAVEO CAVT &c.] hoc abs te magis ſtudeo ſcire, & exploratum habere, &c. vel ſic, de hoc ab te magis certior fieri volo, &c. cauere ſibi abs aliquo præter vulgatā ſignificationē, eſt curare vt prædibus & prædiis ab aliquo acceptis, ſibi ſit cautum, ne ab illo fraudari, aut deſtitui, ac decipi poſſit. Itaque tranſlato ſermone dixit, mihi abs te caueo, certior abs te fieri volo, vel certo ſcire abs te cupio. tam caueo cautius, & caueo cautè, ex eo genere ſunt, ex quo illa quæ alibi notauimus, meminiſſe memoriter; propere properare, & ſimilia: in quibus aduerbiū eiuſdem originis eſt, atque verbum, cui adiungitur. CLAM VXOREM VBI SEPVLCHR. HAB.] vbi ſepulchrum habeamus clam vxore, in quo ſepulchro hunc diem tanquam mortuum, comburamus. allegoria eſt à conſuetudine Romanorum & Græcorum, in ſepeliendis mortuis: quos in rogum imponere & comburere ſolebāt. cuius moris rationem oſtendimus in Commentariis Lucretianis. ſententia autem huius allegoriæ hæc eſt. vbi locum habeamus clam vxore, quo in loco hunc diē iam quaſi moribundum & in occaſum præcipitantem cōſumamus, atque adeo abſumamus, iucundè ſcilicet & hilariter viuendo, epulando & compotando. Sic ferè dixit Horatius, condere diem oda 5. libro 4. ibi, *condit quiſque diem collibus in ſuis.* QVANDO AEQVVM ORAS] quoniam æquum dicis

dicis. QVAM MOX INCENDO ROGVM?] manet in allegoria, quàm citò, inquit, incendo rogum, vt hunc diem comburamus? id est, quàm citò obsonium coquo, vt bene nobis faciamus? opiparéque epulemur? DIES QVIDEM IAM VMBIL &c.] id est, iam meridies est, iam huius dici lux ad meridiem peruenit: inclinatus iam in pomeridianum tempus est dies: atque ita hic dies quasi dimidiatus mortuus est comburendus igitur. Sic Horat. oda 28 lib. 3 *Inclinare meridiem Sentis ac veluti stet volucris dies. Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli consulis amphoram.* Ad vmbilicum autem hoc est ad mediam partem. vmbilicus enim medius locus, & media pars animalis est. Significat diem ad meridiem peruenisse. Sic M. Tull. lib. 4. accus. de Ennensium nemore, *qui locus*, inquit, *quòd in media est insula situs, vmbilicus Siciliæ nominatur.* Profert autem hunc versum A. Gellius lib. 3. cap 14. vbi docet quid intersit inter *dimidium*, & *dimidiatum*: sic ille: In Menæchmis autem dimidiatum diem non dimidium dixit Plautus in hoc versu, *dies quidem iam ad vmbilicum*, &c. TE MORARE MIHI CVM OBL.] ibi ipse in mora es cum mihi loquendo obstrepis. PER SOLVM EFFVNDITO OCVL. M &c.] mihi, Menæchme, oculum vnicum, & ita carissimum effodito si vllum verbum fecero nisi quod iusseris. significat se esse luscum. nam qui persolum id est, planè, & omninò, solum oculum habet, is luscus est. Alij persolum interpretantur integrum. à quibus dissentio, suprà in Curcul. *E viola, perso a nuga*, vbi *persola nuga* diximus idem valere quod meræ nugæ. CONCEDE HVC A F.] acc. de huc ad me longius à foribus. AB LEONINO CAVO,] à spelunca leonina vbi commoratur vxor, quæ est mihi instar leænæ, quæ in me sæuit, vt leæna *Cauum*, locus sub terra concauus, vt cauus murium. Horat sat. vlt lib 2. in extr. *me si ua ca... que, Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* AGITATOR PROB.] agitator æquorum Lucilius. *Sustineat currum, vt bonu' sæpe agitator, equósque.* quem versum profert M. Tullius lib. 13 epist. ad Attic. epist. 20. cuius initium est, *A Cæsare litteræ*. Idem lib. 4. Academic *Ego enim, vt agitator callidus prius quàm ad finem veniam, equos sustinebo.* QVI DVM?, quo pacto tandem me agitatorem probum esse dicis? NE TE VXOR SEQVATVR, RESPECTAS IDENTIDEM] iocus in verbo *respectare* positus. Agitator probus in ludis Circensibus, identidem respicit eos, qui ponè currunt. Menæchmus Sosicles identidem respiciebat, seu respectabat, timens, ne ab vxore conspiceretur, pallam vxoris indutus. respectare autem est crebrò retrò adspicere: crebrò ceruices, & oculos retorquere. SED QVID AIS?, sermo aliquid noui quæsituri, sed nouum aliquem sermonem instituentis. ID ENIM QVOD TV VIS, ID AIO, &c. tale est illud Gnathonis apud Terent. in Eunucho, *Negat quis, nego: ait, aio.* ECQVID TV DE ODORE POSSIS, &c.] id est, nunquid tu possis, si quam rem fortè olfeceris, quæ res ea sit ex odore coniecturam facere? verbi gratia, ex odore vini, coniicimus esse vinum: ex odore piscium, pisceis: ex odore rosæ, rosam: &c. CAPTVM SIT COLLEG. AVG.] ridiculè vult collegium augurum ad coniecturam de palla, quam vxori surripuit, vsu adhiberi: quasi verò de auium occentu, aut volatu, aut tripudio solistimo agatur, ex quibus tribus augures captare augurium consueuerant. *captum sit collegium augurum* autem, id est, adhibitum, & aduocatum sit collegium augurum. ABSTINES?] subintellige manum. vel abstines summam partem pallæ tangere. vel abstines totam partem ad te transferre? volebat Peniculus summam pallæ partem, non infimam, quam obtulerat Menæchmus, odorari: vel totam pallam ad se trahebat, non vt olfaceret, sed vt suam faceret, & sibi haberet. vetat hoc Menæchmus: & increpans, abstines? inquit. i. omittis vestemque tantundem valent, quantum, abstine manum, & omitte vestem. NAM EX ISTO: NASVM SP. ODORE ILL.] Nam ex loco infimo, quem mihi porrigis olfaciendum, nasus contrahitur, læditur, inquinatur odore tetro, & fœtido, qui nullis aquis elui potest. profert hunc locum Nonius in voce *spurcum*. docens *spurcum* idem valere interdum, quod fœtidum. *nasum* protulisse veteres etiam in neutro genere testatur Nonius. sic suprà in Amphitr. *Sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum, dens, labra.* odore illutibili autem, odore illuto. hoc est, qui elui, seu lauando abstergi non potest. OLFACTA IGITVR &c.] olface igitur crebrò ex hoc loco, &c. VT FASTIDIS?] quàm fastidis? seu, quo pacto fastidis? vt fastidiosus es? INDE VSQ. AD DIVRNAM STELL. M.P.] ab illo tempore vsque matutinum tempus, seu vsque ad primam lucem potabimus. per stellam diurnam luciferum significat: qui manè solem antecedit, & dicitur à Græcis φωσφόρος; vesperi sequitur, & dicitur à Græcis ἕσπερος, à Latinis vesperus. Horat. lib. 2. od. 9. *nec tibi Vespero Surgente decedunt amores, Nec rapidum fugiente solem.* Cum hoc loco congruit illud eiusdem. *Sume Mæcenas cyathos amici Sospitis centum, & vigiles lucernas Perfer in lucem.* & illud epist. ad Torquatum, *cras nato Cæsare festus Dat veniam somnúmque dies, impunè licebit Æstiuam sermone benigno tendere noctem.* EXPEDITE FABVLATV'S] planè fabulatus es. VEL MANE ETIAM, MILLE P.C.C.] vel exspecta etiam canthatum ..., quem afferri iussi, moratus mille passuum, i. mille passus. *mille passum*, positum pro, mille passuum. quod & Adr. Turneb lib. aduers. 18 c 14. indicauit. *mille passuum* autem. sic dictum, vt *mille nummum*, ab Horat. & mille nummûm, à M. Tull. & mille Philippûm Plauto nostro, & similia ab iisdem & aliis de quibus nos in Comment Horat. PLACIDE PVLTA] leniter pulsa. ἠρέμα κόψον. ἡ ἀρεδὴ τὴν θύραν. METVIS, CREDO, NE FORES SAM. S.] metuis, credo, ne fores sint fictiles, & ita fragiles, vt vasa Samia, suprà in Bacchid. *Vide, quæso, ne quis tractet illam indiligens. Scis tu, vt confringi vas cito Samium solet.* Idem in Capt. *Ad rem diuinam, quibus est opus Samiis vasis vtitur, Ne ipse Genius surripiat.* *Samium*, inquit Nonius *est testeum.* Lucil. *Et non pauper vti, Samia, curióque catino.* M. Tull. libr. 6 de Rep. *Extat oratio Lælij, quam omnes habemus in manibus, quàm simpuia pontificum, dis immortalibus grata sint, Samiaque, vt ii scribunt, capedines.* MANE MANE, OBSECRO, &c.] legendum videtur, mane, mane obsecro te, hercle &c prorsum. AB SALDOMO sua. O SOLEM VIDES SATIN' VT OCCAECATV'ST, PRAE H.C.C.] Satisne vides, vt sol occæcatus, i. obscuratus, & præstinctus est corporis Erotij candoribus oppositis, seu compositis, & comparatis? vel sic, satisne vides: solem huius Erotij candoribus oppositis, seu ex aduerso positis, & compositis, obscuratum esse?

EROTIVM mulier, PENICVLVS parasitus, MENÆCHMVS surreptus.

Er. *ANime mi Menaechme salue.* Pe. *quid ego?* Er. *extra numerum es mihi.*
Pe. *Idem istuc aliis adscriptiuis ad legionem fieri solet.*
Me. *Ego istic mihi hodie apparari iussi apud te proilium,*
Hodie vt fieret. in eo vterque proilio potabimus.
Vter ibi melior bellator erit inuentus cantharo,
Tua est legio, adiudicato cum vtro istanc noctem sies.
Vt ego vxorem, mea voluptas, vbi te adspicio, odi malè?
Er. *Interim nequis quin eius aliquid indutus sies.*
Quid hoc est? Me. *induuia tua, atque vxoris exuuia, rosa.*
Er. *Superas facilè vt superior sis mihi, quàm quisquam qui impetrant.*
Pe. *Meretrix tantisper blanditur, dum illud quod rapiat, videt.*
Nam, si amabas, iam oportebat nasum abreptum mordicus.
Me. *Sustine hoc, Penicule. exuuias facere, quas voui, volo.*
Pe. *Cedò.* Me *sed obsecro hercle, salta sic cum palla postea.*
Pe. *Ego saltabo?* Me. *sanus hercle non es* Pe. *egóne, an tu magis?*
Me. *Si non saltas, exue igitur. nimio ego hanc periculo*
Surripui hodie. meo quidem animo, ab Hippolyta succingulum
Hercules haud aequè magno vnquam abstulit periculo.
Cape tibi hanc quando vna viuis meis morigera moribus.
Pe. *Hoc animo decet animatos esse, amatores probos,*
Qui quidem ad mendicitatem se properent detrudere.
Me. *Quatuor minis ego emi istanc anno vxori meae.*
Pe. *Quatuor minae periere planè, vt ratio redditur.*
Me. *Scin' quid volo ego te accurare?* Er. *scio curabo quae voles.*
Me. *Iube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier.*
Atque aliquid scitamentorum de foro obsonarier,
Glandionicam suillam, laridum, peronidem, aut
Sinciput, aut polimenta porcina, aut aliquid ad eum modum,
Madida quae mihi apposita in mensa, miluinam suggerant.
Atque actutum Er. *licet ecastor* Me. *nos prodimus ad forum.*
Iam nos hîc erimus: dum coquitur, interim potabimus.
Er. *Quando vis, veni, parata res erit.* Me. *propera modo.*
Sequere tu me. Pe *ego hercle verò, & te seruabo, & te sequar.*
Neque hodie vt te perdam, meream deûm diuitias mihi.
Er. *Euocate intus Cylindrum mihi coquum actutum foras.*

EXTRA NVMERVM ES MIHI] extra ordinem es mihi, non es mihi in numero eorum, qui mihi cari sint. nullo mihi numero es. ALIIS ADSCRIPTIVIS, &c.] adscriptiui, seu adscriptitii milites, sunt qui extra ordinem, & extra numerum militiae adscripti sunt. hoc igitur dicit Peniculus facere, quòd me extra numerum esse dicis, idem istuc adscriptitiis militibus ad legionem fieri solet. nam legioni adscripti sunt extra numerum, atque extra ordinem. PROILIVM] proilium vrbanè dixit, prandium significans, manens in translatione superiore, quae ducitur à re militari *proilium* autem edendum curauimus. pro *praelium* antiquè, & item sequenti versu, *proilio*, pro, *praelium*, libros veteres secutus. quod M. Ant. Muretus iampridem indicauit libro var. lect. 6. capite 4 sic dicebant olim coitum, quem nunc coetum. VTERQ.] ego, & Penicillus. VTER IBI MELIOR BELL. &c.] vter in eo prandio, seu in eo symposio, & conuiuio melius bibet vel fortior, & melior potor erit. Sic M Tull. in orat. pro Flacco, *Magnum erat ei certamen cum Graeco propositum, magna contentio: qui tamen, vt opinor, iacet victus. Nam iste vnus totam Asiam magnitudine poculorum, bibendoque superauit.* TVA EST LEGIO] tu es imperatrix. tu militum, & totius exercitus domina es, atque arbitra, penes te nostri potestas est. VT EGO VXOREM, MEA VOLVPTAS, &c. sic in Asinaria senex ille animam Philenii meretricis, dicit esse suauiorem,

quàm

quàm vxoris suæ. INTERIM NEQVIS, QVIN BIVS ALIQ. IND. SIES] interim tu qui dicis te vxorem tuam malè odisse, tibi temperare non potes, quin aliquod eius vestimentum geras. QVID HOC EST? quid hoc est, quod teneo, quod tu indutus es? INDVVIAE TVAE, ATQVE VXORIS EXVVIAE, ROSA] induuium, & exuuium, inter se opponũtur, sed induuium magis locum habet in arborum cortice, quo indutæ sunt. in numero multitudinis, induuiæ, & exuuiæ. Virgilius Æneid. quarto *Dulces exuuiæ dum fata deúsque sinebant*. O, quæ mihi rosæ instar es: ô quæ rosæ odorem afflas! SVPERAS FACILE VT SVPERIOR SIS MIHI, QVAM QVISQVAM, &c.] facilè à me obtines, vt, te pluris faciam, quàm quenquam eorum, qui à me impetrant, vt mecum dormiant, seu qui à me impetrant mei corporis vsum, & copiam. QVAM QVISQVAM, &c.] subintellig. eorum, MERETRIX TANTISPER BLANDIOR, DVM ILLVD &c.] ex quo meretrices, rapaces dicuntur. NAM, SI AMABAS, IAM OPORTEBAT NASVM ABREPTVM MORDICVS. &c.] hunc locum profert Nonius, in voce *mordicus*. sententia autem hæc est, nam si Menæchmum ex animo, & non simulate amabas Erotium: oportebat te ei nasum mordicus auellisse. Hoc eò dicit, quòd cùm Erotium tam sæpe Menæchmum oscularetur, neque tamen vlla osculorũ nota, vllumue vestigium Menæchmi labris impressum esset, osculari ex animo nõ videatur. sic Marcus Tullius dixit libro tertio epistol. ad Quint. Fratr. epistola quarta, *auriculam fortasse mordicus abstulisset*. EXVVIAS FACERE, QVAS VOVT. VOLO] exuere pallam, & in Erotium transferre, vt destinaui, ac promisi, volo. CEDO] da, vt sustineam. SED OBSECRO HERCLE, SALTA SIC CVM P. P.] qui saltabant in scena, qui cantabant, aut citharam pulsabant, palla ornati erant. Idcirco hic Menæchmus Peniculum orat, vt, quãdo palla ornatus est, saltet. Horatius epistola ad Pisones *Post hunc personæ pallæque repertor honestæ Æschylus*. & Cornificius ad Caium Herennium libro quarto, *vt citharœdus cùm prodierit optimè vestitus, palla inaurata indutus*, &c. quæ ab Adriano Turnebo animaduersa, & notata sunt libro Aduers. 20. capite 27. EGÓNE AN TV MAGIS?] egóne non sum sanus, an tu potiùs? NIMIO EGO HANC PERICVLO SVRRIPVI] valde magno hanc pallam cum periculo hodie surripui. MEO QVIDEM ANIMO AB H. SVCCING. HERCVLES HAVD, &c.] mea quidem sententia Hercules non æquè vnquam magno cum periculo ab Hippolyta Amazonum regina balteum abstulit, vt ego hanc pallam vxori meæ surripui. profert hunc locũ in voce *succingulum*, quam interpretatur balteum: sed locus lacer, & mutilus est. sic autem legendum, vt edidimus. *Hercules haud æquè*. &c. non vt habent ferè omnes libri, *Haud Hercles æquè* &c. qua scriptura claudicat versus, vna syllaba breuior. nostri quidam libri habent *Haud Hercules*. non, vt alij, *Haud Hercles* &c. De Hippolyta, & eius cingulo quod Hercules afferre iussus erat, sic Diodorus Siculus libro quarto, Ἡρακλῆς δὲ λαβὼν πρόσταγμα τὸν ἱππολύτης τῆς ἀμαζόνος ζωστῆρα ἐνεγκεῖν, ἐστράτευσε ἐπὶ τὰς ἀμαζόνας στρατείαν [illegible] id est, Hercules igitur Hippolytæ Amazonis balteum iussus afferre exercitum in Amazonas comparauit. MEIS MORIGERA M.] meis morem gerens moribus. hoc in primis habere debet mulier quæ vult placere viro, ingenium, & animum morigerum, [illegible] cetera desint, vt sit deformis, atque adeò impudica, modo dissimulanter, & obscure, & cum aliquo pudore: si hoc adsit virum sibi facilè conciliabit. contra, vt cetera omnia ei suppetant forma, genus, pudicitia: si non sit morigera virum à se alienabit, hoc ita esse, documento est vita quotidiana. Sic Terent. Hecyr. *Hac, ita vti liberali esse ingenio decet. Pudens, modesta: incommoda, atque iniurias Viri omnis ferre, & tegere contumelias.* Idem actus 3. scena. 1. *Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit: Tot meas iniurias, quæ nunquam vllo patefecit loco.* Lucret. lib. 4. in extr. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerisque modis, & mundo corporis cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* HOC ANI. D. A. &c.] largos esse, munificos, atque adeò profusos in suas puellas. ANNO] anno superiore, vel anno antè, anno seu annum abhinc. VT RATIO REDD.] ex rationibus, quas reddis: ex iis, quæ dicis de quatuor minis. ATQ. ALIQVID SCITVM. &c.] id est, atque aliquid edulium, seu obsoniorum lautorum, scitorum, atque elegantium parari: cibos aliquos scitos, & eleganteis emi. Sic autem restituit Adr. Turneb. Aduers. lib. 18. c. 14. cùm libri quidam vulgati haberent, *aliquid sit amentorum*. manusc. verò *aliquid sit amoenterum*. vsurpat hanc vocem Apul. lib. 10. de Asino aur. ibi *Multas numero partes in cellulam suam mei solebant reportare domini: ille porcorum, pullorum, piscium, & eiuscemodi pulmentorum largissimas reliquias: hic panes, crustula, lucunculos, hamos, lacertulos, plura scitamenta mellita.* Et Macrob. libro 7 Saturn. cap. 14 princip. *Et quia ceteris expeditus mihi te paullisper indulges, modò autem vobis de aqua sermo fuit. quæro, cur in aqua simulacra maiora veris videantur: quod genus apud popinatores pleraque scitamentorum cernimus proposita, ampliora specie, quàm corpore* vsus est eadem voce & Gellius, sed translatè, pro eloquendi veneribus, & leporibus. OBSONARI] obsonari, emi. sed obsonare, propriè valet, obsonium emere, seu parare. GLANDIONICAM SVILLAM] carnem suillam ex glandiis. Sunt autem glandia, seu glandulæ, partes in sue callosæ, duritie, & figura glandis: quæ ex gutture & ceruice detrahuntur. Columella lib. 8. capite 9. loquens de suibus, *ampla, & glandulosa ceruices, rostris breuibus, & resupinis.* PERONIDEM] quod genus obsonij sit *peronis*, quæro libri vulgati habent, *pernam ibidem*, planiùs illud quidem: sed hic corruptus esse puto: à quibus manuscripti nostri non discrepant, Camerarius *peronidem* edidit, suos, opinor, codices secutus: neque tamẽ docet, quid hæc vox significet. Ego putabam legẽdum *pernam, pedem, aut*, &c. vt subintellig. nomen adiect. *porcinum*, in voce *pedem*. quod facilè [illegible] reperitur. SINCIPVT. subintell. porcinum. hoc est, partem capitis porcini anteriorem. AVT POLIMENTA PORCINA] Festus, polimenta, inquit, testiculos porcorum dicebant, cùm eos castrabant. à politione segetum, aut vestimentorum quòd similiter, atque illa, curentur. MADIDA QVAE MIHI APP. IN MENSA, MILVIN. SVGG.] qui mihi in mensa apposita, iurulenta, famem auidissimam qualis est miluij subministrẽt. seu præbeant. Sic autem edidi nã libri omnes vulgati, *apposita mensam miluinam*, &c. manuscr. verò habent, *apposita in mensam*. &c. vtrique mendosè. Adrianus Turnebus, *mod. de*, interpretatur costa, lib. Aduersar. 18. capite 15. probabiliter, & eruditè, in voce *miluinam* autem, appetẽtiam, aut famem, aut auiditatem subintelligimus. Miluium autem seu miluũm, seu miluum, cõstat autem esse auidissimam, & voracissimam & esurientissimã natura. NEQVE VT TE PERAM PERDAM DEVM DIVITIAS MIHI] id est, neque si mihi hodie dentur deorum diuitiæ, mercedis nomine, vt ego te deseram, ac perdam, accipere velim. si quis mihi dicat deus: en tibi, Penicule, deorum diuitias in manus do, hac lege, vt hodie Menæchmum deseras, ac perdas, accipere nolim.

neque te hodie perdere velim, si mihi deorum diuitiæ in mercedem, & pretium, vt te perdam, dentur. Notauimus hoc loquendi genus alibi, non semel. EVOCATE INTVS CYL.]euocate domo.

EROTIVM meretrix. CYLINDRVS coquus.

Er. *Sportulam cape atque argentum, treis eccos nummos habes.*
Cyl. *Habeo.* Er. *abi atque obsonium affer tribus vide quod sit satis.*
Neque desiat, neque surpersit. Cy. *cuiusmodi hi homines erunt.*
Erot. *Ego & Menachmus, & parasitus eius.* Cy. *iam isti sunt decem:*
Nam parasitus octo hominum munus facilè fungitur.
Erot. *Elocuta sum conuiuas, ceterùm cura.* Cy. *licet.*
Cocta sunt, iube ire accubitum. Er. *redi citò.* Cy. *iam ego hîc ero.*

SPORTVLAM CAPE, &c.]Sportæ, inquit Nonius, dictæ sunt vel à sparto, vnde fiebant, vel ab asportãdo. Sunt autem sportę, obsoniorum vasa, & receptacula: quamuis Asconius in actionis primæ princip. paullo aliter: nisi forte ibi corruptus est. Varro de vita populi R. neque enim obsonium in tota cena coemtum, ex variis rebus cùm coniectum in vnam sportam perspicitur, &c. ex Nonio. TREIS ECCOS NVMMOS H.]nummos aureos intellige, non sestertios, nummus aureus autem valebat duos coronatos aureos nostros & aliquanto plus TRIBVS VIDE QVOD SIT SATIS]vide, id est prouide & eme tantum, quantum sit satis tribus. Sic autem edendum curaui *tribus vide quod sit satis.* nam alij libri habent *tribus vide quid sit satis.* quam scripturam minus probo. Fortassis etiam hoc modo legi potest *tribus vide quid sit satis,* id est, vide vt sit satis tribus. NAM PARASITVS OCTO HOM. MVNVS FACILÈ FVNGITVR] nam parasitus est, & bibit, quantum homines octo. verbum *fungitur,* iunxit cum accusandi casu & suo & aliorum quoque nonnullorum more. Nonius hunc locum profert, & ait accusatiuum pro ablatiuo esse positum. CONVIVAS CETERVM CVRA]id est, ceteroqui conuiuas cura. ceterum, τ'ἄλλα. cetera, alioqui, ceteroqui COCTA SVNT] significat, se summã diligentiã in coquendis obsoniis adhibiturum.

MENAECHMVS Sosicles. MESSENIO seruus.

Me. *Nvlla'st voluptas nauitis Messenio*
Maior, meo animo, quàm quando ex alto procul
Terram conspiciunt. Mes. *maior, non dicam dolo,*
Quàm si aduentens terram videas, quæ fuerit tua.
Sed quæso quamobrem nunc Epidamnum venimus?
An, quasi mare, omneis circuimus insulas?
Me. *Fratrem quæsitum geminum meum.*
Mes. *Nam quid modi futurum est illum quærere?*
Hic annus sextus, post quam rei huic operam damus
Istros, Hispanos, Massylienses, Illurios,
Mare superum omne, Græciámque exoticam,
Oráſque Italicas omneis, quà egreditur mare,
Sumus circumuecti. si acum credo quæreres,
Acum inuenisses, si appareret: tamdiu
Hominem inter viuos quæritamus mortuum:
Nam inuenissemus iam diu si viueret.
Me. *Ergo istuc quæro certum qui faciat mihi,*
Qui sese dicat scire, eum esse mortuum.
Operam præterea nunquam sumam quærere.
Verum aliter viuus nunquam desistam exsequi
Ego illum scio, quàm cordi carus sit meo.
Mes. *In scirpo nodum quæris. quin nos hinc domum*
Redimus? nisi si historiam scripturi sumus:
Me. *Dictum facessas doctum, & discaueas malo.*

Molestus

Molestum ne sis,non tuo hoc fiet modo. Mes. *hem.*
Illoc enim verbo esse me seruum scio.
Non potuit paucis plura planè proloqui.
Verùm nequeo me continere,quin loquar.
Audi Menæchme,quum inspicio marsupium.
Viaticati hercle admodum æstiuè sumus.
Næ tu hercle opinor nisi domum reuorteris,
Vbi nihil habebis,geminum dum quæris,gemes.
Nam ita est hæc hominum natio hic Epidamnia.
Voluptarij atque potatores maxumi:
Tum Sycophantæ & palpatores plurimi
In vrbe hac habitant,tum meretrices mulieres
Nusquam perhibentur blandiores gentium.
Propterea huic vrbi nomen Epidamno inditum est:
Quia nemo fermè huc sine damno deuortitur.

Me. *Ego istuc cauebo.cedò dum mihi huc marsupium.*
Mes. *Quid eo vis?* Me. *ne mihi damnum in Epidamno duis.*
Tu magnus amator mulierum es Messenio:
Ego autem homo iracundus,animi perditi.
Id vtrumque,argentum quando habebo,cauero.
Ne tu delinquas,néve ego irascar tibi.
Mes. *Cape atque serua,me lubente feceris.*

NVLLA EST VOLVPTAS NAVITIS MESSENIO, &c.] *terram videre seu conspicere*, prouerbium olet. M. Tullius in Catone maiore. *Quæ mihi quidem tam iucunda est, vt quo propius ad mortem accedam, quasi terram videre videar, aliquandóque in portum ex longa nauigatione esse venturus.* Idem pro Murena in principio. *Quod si è portu soluentibus, ij, qui iam in portum ex alto inuehuntur, præcipere summo studio solent & tempestatum rationem & prædonum & locorum:* &c. *quo tandem me animo esse oportet, propè iam ex magna iactatione terram videntem,in hunc, cui video maximas Reipublicæ tempestates esse subeundas?* Huc referendum est illud Diogenis Cynici.qui cum audisset quendam recitatorem molestum & longum, ille autem toto libro recitato auditoribus ostendisset chartam extremam non exaratam & litteris carentem, bono animo estote viri,inquit,terram video. Græca verba si quis fortè requiret,hæc sunt: *Μακρά τινος ἀναγινώσκοντος, καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου, ἄγραφον ἀποδείξαντος, Θαρρεῖτε, ἔφη, ἄνδρες, γῆν ὁρῶ.* NON DICAM DOLO] dicam ex animi sententia: dicam vt sentio. QVAM SI ADVENIENS TERRAM VIDEAS, QVAE FVERIT TVA] quàm si in patriam ex alto aduenieus, terram videas,quæ desierit esse tua, seu quæ non sit amplius tua. Nam quod fuit,non est,vt alibi diximus. Hoc igitur dicit seruus Messenio hero assentiens multo iucundissimum esse post longam iactationem ex alto terram intueri:& quidem multo iucundius,quàm aduenientem,terram eam videre,quæ olim tua fuerit,nunc desierit esse tua. Notat decoctores,qui bona sua obliguriunt, & patrimonia sua scortis ac lenonibus largiuntur. AN QVASI MARE OMNEIS CIRC. INSVLAS] ánne idcirco nos ad hunc modum & tamdiu peregrinamur, vt tanquam mare, omneis insulas circumeamus? *quasi mare*, est recti casus. est enim hic ordo,& hæc sententia: an nos quasi mare, hoc est,quasi mare essemus,vel ad exemplum maris, omneis insulas circuimus? Nam mare circuit omneis insulas: & insula ea est, quæ omni ex parte à mari cingitur & circuitur GEMINVM GERMANVM] geminum,vno partu editum. germanum *γνήσιον*, ex iisdem parentibus natum. NAM QVID MODI FVTVRVM EST ILLVM QVAERERE?] at quidnam modi,seu quisnam modus nobis futurus est illum quærendi? Quem modum constituemus huic quærendi labori atque operæ? quando quærere desinemus? Namquid,pro quidnam κατ' ἀντίφρασιν.de quo suprà. consule indicem. REI HVIC] huic quæstioni. ISTROS] Istri,id est, Danubij, vt quidam volunt,accolas.sed Ister in Scytia Europæa, Danubius in Sarmatia & Germania fluit Deinde aliquando tandem Ister fit, vt vult Mela. MARE SVPERVM OMNE] mare omne Adriaticum. GRAECIAMQVE EXOTICAM] id est,Græciam longinquam & externam,eam significat Italiæ partem,quæ magna Græcia dicebatur. SVMVS CIRCVMVECTI] ordo est, & sumus circumuecti oras Italicas omneis,&c. id est,circum oras omneis vecti sumus, &c. SI ACVM CREDO, QVAER. ACVM,&c.] prouerbium ex hyperbole,seu superlatione, quo significamus summam in re aliqua quærenda diligentiam esse adhibitam. TAMDIV HOMINES INTER VIVOS QVAERITAMVS.] quod est,inanem operam sumere. Nam mortui sunt apud inferos,hoc est,sepulti, & humati sunt, & iacent in tenebris, inquit Catullus. (de corporibus loquor, non de animis.) sub terra igitur quærendi sunt non inter viuos,qui super terram sunt.& spiritum è cœlo ducunt, & lucis vsura fruuntur. EGO ISTVC QVAERO CERTVM QVI F. M.] ordo est,ergo quæro,qui mihi istuc faciat certum: hoc est. quæro igitur, qui me certò doceat, fratrem meum esse mortuum. QVI SESE DICAT SCIRE.&c.] *ἐπεξήγησις*. OPERAM PRAET. NVNQVAM. &c.] id est, cùm ego certò cognouero esse eum mor-

rum, seu cùm aliquem inuenero, qui mihi dicat, se certò scire fratrem meum esse mortuum: nunquam praeterea, id est, nunquam ampliùs operam in quaerendo consumam. VERVM ALITER, &c.] verum nisi aliquem inuenero, qui mihi liquidò confirmet, fratrem meum esse mortuum: quandiu viuam, nunquam id quod institui, desinam exsequi. EGO ILLVM SCIO, QVAM CORDI C. S. M.] loquendi genus comicum & à Graecis sumtum. sententia autem est, Ego scio, quàm valde ille animo meo sit carus, id est, quàm vehementer illum amem ex animo IN SCIRPO NODVM QVAERIS] quaeris quod nunquam inuenies. prouerbium est. Festus, scirpus, inquit, est id quod in palustribus locis nascitur, leue, & procerum, vnde tegetes fiunt. inde natum prouerbium est in eas res, quae nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quaerere Ennius *Quaerunt in scirpo soliti quod dicere nodum*. Et Plautus in Aulularia. *quasi pueri qui nare discunt, scirpea induitur ratis*. Hactenus Festus. Ego adhaec Festi verba, *in eas res, quae nullius impedimenti sunt*, libenter addiderim, *& in eas, quae nunquam reperiri possunt, scirpus enim nodo caret*. vtitur & Terentius hoc prouerbio in Andr. ibi, *Dignus es Cum tua religione o* *nodum in scirpo quaeris*. ad quem locum iuuabit legere, quae notat Donatus. NISI SI HISTORIAM SCRIPTVRI SVMVS] ironia est, hoc enim sentit domum redire, & peregrinandi finem facere debemus, nisi fortè historiam scripturi sumus. atque idcirco nobis diutius peregrinandum esse existimamus, vt omnibus terrarum finibus peragratis maribúsque ambitis, libros geographicos de situ orbis, & historiam de hominum moribus conscribere possimus, vel sic, profectò domum iam repetere debemus nisi fortè idcirco tamdiu peregrinamur, & eo consilio, atque animo tot terrarum oras perambulamus, tótque maria circuimus, ac circumuehimur, vt historiam conscribamus. DICTVM FACESSAS DOCTVM] noli mihi loqui verba arguta & sententiosa. noli mihi argutari, & sententias fundere. missa fiant verba docta, hoc est, e doctrina petita, & doctrinam olentia. ET DISCAVEAS MALO] sermo minantis, violentia. Vide quantum potes, vt vites malum, proinde quasi ita dicat: si pergis mihi obstrepere, & verbis istis doctis. atque argutis aduersari, non procul aberit abs te infortunium & malum. NON TVO HOC FIET MODO] non tuo hoc fiet arbitratu. Sic Terent. Andr. *Sine nunc meo me viuere interea modo*. ILLOC ENIM VERBO, &c.] liberi enim hominis est, suo arbitratu, modò sine alterius contumelia loqui. At seruus non quod vult, neque quamdiu, aut quomodo, sed quod herus vult, & quamdiu, & quomodo ille vult: praefinitò deniq. loquitur. Itaque in democratiis, siue in ciuitatibus liberis, maxime locum habent ἰσηγορία & παρρησία. hoc est, aequalis dicendi potestas & orationis libertas. VIATICATI HERCLE ADM. AESTIVE SVMVS] id est, viatico admodum tenui & angusto instructi sumus, tractum hoc videtur esse à re castrensi, & militari. nam milites hibernis temporibus, & hibernis castris commeatum, victúmque largiorem & cibaria copiosiora prouidere solebant, quàm aestiuis. Licet etiam dicere, a viatoribus esse ductum, qui cùm se paucioribus diebus eo, quò volunt aestate peruenturos esse, sciant, quam hyeme. & frugibus ac fructibus aestiuis se inter eundem facile tolerare possint, quod item hyeme, terra squalente, atque horrente nequeant: tempore aestiuo, viaticum sibi parant angustius & leuius. Vtranque harum explicationum sequitur Adr. Turn. Aduers. lib. 18. c. 15. Putabam etiam hoc tertio modo hunc locum explicari posse, ita tamen vt eadem sententia maneat: Plautum aestiuè viaticos dixisse, tenuiter & angustè, & parcè viaticatos, sermone translato, ab iis, qui vestiti sunt ad eos, qui viaticati sunt. Dicere enim solemus aliquem aestiuè vestitum, nempe eum, qui leuiter, & expeditè vestitus est. Nam aestiuo tempore vestitu leuiore & pauciore opus est, quàm brumali. Sic igitur aestiuè viaticatos dixit Plautus, non copioso admodum, neque magno viatico instructos. quae postrema explicatio mihi videtur facilior, ac planior, & minus longè petita, quàm duae superiores. quanquam neque illas damno aut improbo, neque hanc, reiectis illis, vnicè amplector. Iudicet igitur lector. GEMINVM DVM QVAERIS GEMES] paronomasia, seu parechesis *gemes* autem, hoc est, οἰμώξεις, plorabis, flebis, tuam vicem dolebis, te miserum dices. VOLVPTARII ET POT. MAX.] subintel. *sunt* PALPATORES] assentatores, supr. in Amph. *Obseruate, quàm blandè mulieri palpabitur*. NVSQVAM PERH. BLAND. GENT.] ordo est, nusquam gentium blandiores perhibentur. PROPTEREA HVIC VRBI N. EPIDAMNO IND. EST, &c.] non est hoc quidem verum, cum sit nomen Graecum: sed tamen Romani idcirco huic vrbi nomen immutarunt, quòd eis malum nomen visum est, & Dyrrachium nominarunt, nomina obscoena vitantes atq. horrentes Mela lib. *Vrbium prima est Oricum: secunda Dyrrachium. Epidamnos ante erat. Romani nomen mutauêre, quia velut in damnum ituris, omen id visum est*. Plinius lib. 3. c. 23. *In ora verò Denda. ciuium Romanorum Epidamnum colonia, propter inauspicatum nomen à Romanis Dyrrachium appellata*. Plautus infrà tribus post versibus, *ne mihi damnum in Epidamno duis*. CEDO DVM MIHI &c.] da mihi igitur huc marsup. *dum* particula inseparabilis, quae cohaeret cum verbo *cedò* QVID EO VIS?] subintell. *facere*? TV MAGNVS AMATOR MVL.] sic Terent. Eun. *At pol ego amatores audieram esse mulierum maximos*. ANIMI PERDITI] animi impotentis, hoc est, qui sibi moderari & temperare non potest. ID VTRVMQ. ARGENTVM Q. H. CAVERO] id vtrunque videlicet, ne tu scorteris, siue ne tu delinquas, vt statim subiiciet. Nam sine nummis scortari non poteris, alterum ne ego tibi irascar: quia, si non delinques, scortando, & nummos meos insumendo, praecisa erit mihi omnis irascendi occasio.

CYLYNDRVS, MENAECHMVS Sosicles, MESSENIO.

BEne obsonaui, atque ex mea sententia,
Bonum anteponam prandium pransoribus.
Sed eccum Menachmum video? à tergo meo?
Prius iam conuiuae ambulant ante ostium
Quàm ego obsonatu redeo. adibo atque alloquar.

Mena-

Menaechme salue. Me. *di te ament, scis quis ego sum?*

Cy. *Non hercle verò. vbi conuiuæ ceteri?*

Me. *Quos tu conuiuas quæris?* Cy *parasitum tuum.*

Me. *Meum parasitum? certè hic insanus est homo.*

Mes. *Dixin' tibi esse hîc sycophantas plurimos?*

Me. *Quem tu parasitum quæris adolescens meum?*

Cy. *Peniculum.* Mes. *eccum hunc in vidulo saluum fero.*

Cy. *Menachme numerò huc aduenis ad prandium.*
Nunc obsonatu redeo. Me. *responde mihi*
Adolescens, quibus hîc pretiis veneunt porci
Sacres, sinceri, numos hos à me accipe.
Iube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem insanum esse te certò scio.
Qui mihi molestu's homine ignoto, quisquis es.

Cy. *Cylindrus ego sum. non nosti nomen meum?*

Me. *Seu tu Cylindrus, seu Coliendrus, perieris.*
Ego te non noui, neque nouisse adeo volo.

Cy. *Est tibi Menachmo nomen, tantum, quod sciam.*

Me. *Prò sano loqueris, cùm me appellas nomine.*
Sed vbi nouisti tu me? Cy. *vbi ego te nouerim?*
Qui amicam habeas, heram meam, hanc Erotium.

Me. *Neque hercle habeo, neque te, quis sis homo, scio.*

Cy. *Non scis quis ego sim, qui tibi sæpissimè*
Cyathisso apud nos, quando potas? Mes. *hei mihi,*
Cùm nihil est, illi qui homini diminuam caput.

Me. *Tun' cyathissare mihi soles, qui ante hunc diem*
Epidamnum nunquam vidi, neque veni? Cy. *negas?*

Me. *Nego hercle verò.* Cy. *non tu in illisce ædibus*
Habitas? Me. *dij illos homines, qui illic habitant, perduint.*

Cy. *Insanit hic quidem qui ipse maledicit sibi.*
Audin' Menechme? Me. *quid vis?* Cy. *si me consulas,*
Nummum illum, quem mihi dudum pollicitu's dare,
Iubeas, si sapias, porculum afferri tibi.
Nam tu quidem hercle, certò non sanu's satis
Menachme, qui nunc ipsus maledicas tibi.

Mes. *Heu hercle hominem molestum & odiosum mihi.*

Cy. *Solet iocari sæpè mecum illo modo.*
Quantumuis ridiculus est, vbi vxor non adest.

Me. *Quid ais tu?* Cy. *quid vis, inquam? satin' hoc quod vides.*
Tribus vobis obsonatum'st? an obsono amplius
Tibi & parasito & mulieri? Me. *quas tu mulieres,*
Quos tu parasitos lóquere? Mes. *quod te vrget scelus,*
Qui huic sis molestus. Cy. *quid tibi mecum est rei?*
Ego te non noui: cum hoc, quem noui fabulor.

Me. *Non edepol tute homo sanus es, certò scio.*

Cy. *Iam ergo hæc madebunt faxo, nihil morabitur.*
Proin tu ne quo abeas longiùs ab ædibus.
Nunquid vis? Me. *vt eas maxumam in malam crucem.*

Cy. *Ire hercle melius est te intrò, atque accumbere,*
Dum ego hæc appono ad Vulcani violentiam.
Ibo intrò, & dicam te hîc astare Erotio.
Vt te hinc abducat, potius quàm hîc adstes foris.

Me. *Iámne ille abiuit? edepol haud mendacia*
Tua verba. Mes. *exterior hosce obseruato modò:*
Nam istic meretricem credo habitare mulierem,
Vt quidem ille insanus dixit, qui hinc abiit modò.

Me. *Sed miror quì ille nouerit nomen meum.*

Mes. *Minimè hercle mirum, morem hunc meretrices habent,*
Ad portum mittunt seruolos, ancillulas:
Si qua peregrina nauis in portum áduenit,
Rogant cuiatis sit, quid ei nomen siet.
Post illa extemplò se applicant, agglutinant.
Si pellexerunt, perditum amittunt domum.
Nunc in istoc portu stat nauis prædatoria,
Abs qua cauendum nobis sanè censeo.

Me. *Mones quidem hercle rectè.* Mes. *tum demum sciam*
Rectè monuisse, si tu rectè caueris.
Tace dum parumper. nam cōncrepuit ostium,
Videamus qui hinc egreditur: hoc ponam interim.
Asseruatote hoc sultis nauales pedes.

BENE OBSONAVI, ATQ. EX M. S.] bona, & opipara obsonia paraui, atque ex mea sententia. BONVM ANTEP. PR. PRANS.] sic loquitur in Curcul. *Quid antepones Veneri pro ientaculo?* anteponam pransoribus, id est, ponam ante pransores, apponam pransoribus. Creber est apud Homerum hic versus. Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα, προκείμενα χεῖρας ἴαλλον. hoc est, illi autem cibis paratis, ante se positis, manus admouebant. SED ECCVM MENAECHM. VIDEÓN' À TERGO MEO?] Sed videóne Menæchmum à tergo meo? Hîc sunt erroris initia. Et coquus quidem primus erat, qui Menæchmum aduenam, qui Sosicles nominatur, Menæchmum surreptitium, ciuem Epidamnum, cuius parasitus est Peniculus, esse putat. QVAM EGO OBSONATV RED.] quàm ego ab emendo obsonio redeo. ECCVM NVNC IN VID. SALVVM E.] iocus ex ambiguo. Nam Cylindrus quærit vbi sit Peniculus parasitus, & per Peniculum, parasitum Menæchmi surreptitij significat. Messenio, paruum penē, seu caudam salicem intelligit: quam se saluam in vidulo, hoc est, in sacculo, & subligaculo ferre dicit. suprà in Epid. *vbi is ergo est? nisi si in vidulo, Aut si in mellina attulisti.* NVMERO HVC ADVENIS, &c.] numero, id est, nimis citò: quia scilicet nunc primum obsonatu redeo. Sic autem legendum: & ita habent nostri libri veteres, neque aliter edidit Camerarius. Nam quòd Alciatus lib. 10. Parergon iuris, ca. 14. hūc locum in libris vulgatis corruptum, ex ingenio emendat, & legit, *nunc ol sonator adeo respondo mihi.* fallitur, & lōgè aberrat à scopo. QVIBVS HIC PRETIIS VENEVNT PORCI SACRES, SIN. &c.] porci sacri, siue, vt veteres loquebantur, sacres, & sinceri, immolabantur ab iis, qui piaculum aliquod admiserant, aut qui insani extiterāt. significat igitur Menæchmus Sosicles coquum esse insanum. Hunc locum autem declarat Varro lib. 2. de re Rustica capit. 1. Ferè ad quatuor menses à mamma non disiunguntur agni, hædi tres: porci duo: e queis, quoniā puri sunt ad sacrificium, vt immolētur, olim appellati sacres: quos appellat Plautus, cùm ait, quanti sunt porci sacres? Idem eodem lib. cap. 4. apertiùs & planiùs. Cùm porci depulsi sunt à mamma, à quibusdam delici appellantur: neque iam lactantes dicuntur: qui à partu decimo die habentur, puri ab eo appellantur, ab antiquis sacres. quòd tum ad sacrificium idonei dicuntur primùm. Itaque apud Plautum in Menæchmis, cum, insanum, quem putat, vt pietur in oppido Epidamno interrogat. Quanti hic sunt porci sacres? Festus quoque hunc locum explicarat, atque illustrarat in voce, *sacrem*, sed Festus ipse ita eo loco lacer, & mutilus est, vt alieno lumine vnde illustretur, egeat. Laribus autem immolabantur hi porci sacres, nō solum ab insanis, verum etiam ab iis, quibus aucta erat liberorum prole familia. Iterum Plautus in Rud. *vt rem diuinam faciam, cùm intrò aduenero, Laribus familiaribus, cùm auxerint nostram familiam. Sunt domi agni, & porci sacres.* Eustathius in notis ad librum Ἰλιάδ. τ. scribit porcum, ab antiquis existimatum esse ad expiationes idoneum testémque producit Æschylum, in his, καὶ ἐν δ' ἐπιλαγχάνεις αἵματος χοιροκτόνου Αὐτὸς σὺ χαίρων ζῶν, κατασφάξας χοῖρον. huc pertinet illud Horatianum sat. 3. lib. sermonum 2. *Non est periurus neque sordidus. immolet æquis, Hic porcum Laribus.* Ad quem locum notauimus, Larum matrem, Maniam, seu Manam esse nominatam: & Lares Grunduleis appellatos. ex quo factum esse, vt & insani Lares sibi propitios reddere studerent, & porcos iis diis immolarent, vt esset diis diua victima. NVMMOS HOS À ME ACCIPE.] nonnulli a ij libri habent, *nummum vnum en à me accipe.* quæ lectio mihi magis placet: eámque cōfirmat quod sequitur nō lōge admodū, *si me consulas, Nummū illum, quem mihi dudum pollicitu's dare, Iubeas si sapias, porculum*

porculum afferri tibi. QVI MIHI MOLESTVS, &c.] qui mihi molestus es, homini ignoto. HOMINI IGNOTO] ignoto, hoc est, te ignoranti: qui te non noui. videtur enim vox, ignoto, hic accipienda ἐνεργητικῶς, vt in epist. ad L. Lucceiū. Q. Fil. li. 5. *Atque illi artifices, corporis simulacra ignotis nota faciebant*, &c. SEV TV CYLINDRVS, SEV COLIENDRVS, &c.] locus ex paronomasia quæ aliquanto remotior fit, si legatur, vt vulgò, *Seu tu Cylindrus, seu Coliendrus*, &c. vtrūque autem pro re eadem dici, *Coriandrum*, & *Coliandrum*, constat. VBI EGO TE NOVERIM? QVI AMICAM, &c.] malim sic legi, & interpungi, *vbi ego te nouerim. Qui amicam habeas heram meam hanc Erotium?* hac sententia, rogásne, vbi ego te nouerim, qui amicam habeas heram meam hanc Erotiū? CYATHISSO] cyathum vini plenum ministro: κύαθον οἰνοχοῶ. κυαθίζω. HEI MIHI, CVM NIHIL EST, ILLI QVI HV D. C.] hei mihi, quia nihil mihi est, quo illi homini comminuam caput. PERDVINT] perdiderint. NVMMVM ILLVM QVEM MIHI D. POLL. DVDVM, SI SAP.] id est, si sapias, illo nummo, quem nummum illum mihi dudum pollicitus es dare, porculum afferri tibi. CERTO NON SANVS SATIS] certè non satis sanus es. QVANTVMVIS RIDICVLVS EST, &c.] quantumuis ridiculus est, cùm vxor non adest. *ridiculus* autem interdum valet, facetus, vrbanus, qui dictis salsis, & venustis mouere risū solet, & ita hoc loco accipiendum est. Aliàs *ridiculus*, est risu dignus. Hinc illud Catonis in Cic. *quem ridiculum habemus consulem?* SATIN' HOC, QVOD VIDES, TRIB. VOBIS OBSONATVM'ST?] satisne tribus vobis hoc obsonium, quod vides, emptum est. vel sic, hoc obsonium quod vides, & quod à me emtum est, satísne est vobis tribus? AN OBSONO AMPL. &c.] an emo, hoc est an emam tibi, & parasito, & mulieri obsonium amplius? QVAS TV MVLIERES, QVOS TV PAR. &c.] vide, vt quas res coquus numero singulari appellarat, Menæchmus numero multitudinis iteret. sic faciunt, qui quod ab alio dictum est, improbant, ac reprehendunt. Sic apud Terent. in Adelph. *Sy. Pro, verùm hoc mihi est mora? Tibi nae. & Hymenæum qui cantent. D. ehe. Vin' tu huic seni auscultare? AESCH. quid? D. missa hæc face, Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas.* sic noster Plautus in Curcul. *quas tu tabellas, Quos tu mihi Luscos libertos, quos Summanos somniās?* QVOD TE VRGET SC.] quod te scelus agitat? quæ te intemperiæ vexant? Horat. Sat. 3. lib. 1 *optimus ille est, Qui minimis vrgetur.* & Sat. 3. lib. 2. *pauor, inquit te malus vrget, Insanos qui inter vereare insanus haberi.* MADEBVNT, FAXO] fecero, vt cocta sint. vel sic, fecero, vt in iure natent, vt iurulenta sint. illud alterum magis placet, quàm hoc. NIHIL MORABITVR] nulla res vos morabitur, hoc est remorabitur, quo minus mox accumbatis & prandeatis. *nihil morabitur* accipiēdum impersonaliter passiuè, vt subintelligatur, à me, hoc est, nihil morabor, non ero longus, aut tardus, in me mora nō erit vlla. DVM EGO HAEC APPONO AD VVLCANI VIOL.] id est, dum ego hæc igni admoueo. ET DICAM TE HIC ADSTARE ER.] ordo est, & dicam Erotio, te hic adstare. EXTERIOR HOSCE OBSERVATO MODO, facito modo, vt extra illas ædeis, vbi hi habitant, hosce obserues. sic autem legendum est, non, vt habent libri vulgati, exterior esse obseruato modò. CVIATIS SIT, vnde sit: qua in vrbe, quóue in loco natus sit. Cuias, & cuitatis, inquit Nonius, hanc habent differentiam. *Cuias*, ad personam refertur hominis: *cuiatis*, vnde significant. Acc. in Telepho. *Quem quo cuiatis esset, nequam poteramus, multum rogitantes, scire.* Hactenus Nonius. Adde Ennij hæc Enniana, *Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiensis, Quisquis erit, cuiatis siet.* QVID EI NOMEN SIET] aliàs, quod ei nomen siet, quod magis probo. AGGLVTINANT] translatio. sic sup. in Cistell. *Nam hercle iam ad me agglutinandam totam decreui tibi dare.* SI PELLEXERVNT] si suis illecebris perduxerunt. PERDITVM AMITTVNT DOMVM] non dixit, admittunt, id est, recipiunt domum sed amittunt, id est, è manu mittunt, vel manu dimittunt domum, quasi in viuarium. Horat. epist. 1. lib. 1. *Excipiántque senes, quos in viuaria mittāt.* NVNC IN ISTO PORTV STAT NAVIS PRAEDATORIA] allegoria est; per nauim prædatoriam meretricem Erotium significat: per portū. domum eius significat. sic infra. *Duci lembum dicebam navis prædatoriæ.* TVM DENVM SCIAM RECTE MONVISSE] subintellige, me, hoc modo. tum demum sciam me rectè monuisse, &c. non addidit autem pronomen *me*, vt Græcorum consuetudine, qui ita loquuntur, οἶδα ποιήσας. id est, scio fecisse, pro scio me fecisse: & ἔφη ποιήσειν. id est, dixit facturus esse, pro dixit se facturum esse. &c. in quibus locutionibus & similibus, non est transitus à persona ad aliam personam: vt cùm dico, scio te venturum esse. &c. TACEBVM PARVMPER] dum particula inseparabilis. CONCREPVIT OSTIVM] ab aliquo, qui exiturus est, ostij sonitus, siue crepitus editus est. VIDEAMVS, QVI HINC EGREDITVR] videamus, quis ex his ædibus egrediatur. HOC PONAM INTERIM] interea hanc sarcinam deponam. interea me hoc sarcina leuabo. SVLTIS] si vultis. NAVALES PEDES] id est, serui remiges. alij, per nauales pedes, nautas significari volunt, alij pueros, qui vsque in naui herum secuti sunt. *Remi* inquit Nonius, *nauales pedes.* sicut plerunque *remi* dicuntur *remiges* Virgilius libro 5. Æneid. *quem deinde Cloanthus Consequitur, melior remis.* Puto autem vt dicam *remipedes*, legendum apud Nonium, *Remiges, nauales pedes*, &c.

EROTIVM, CYLINDRVS, MENAECHMVS Sosicles, MESSENIO.

Sine foreis sic. abi, nolo operiri.
Intus para, cura, vide quod opus est vt
Fiat, sternite lectos, incendite odores:
Munditia, illecebra animo est amantum.
Amanti amœnitas, malo est, nobis lucro.
Sed vbi ille est, quem coquus ante adeis esse aiti?
Atque eccum video, qui mihi est vsui, &.

Plurimum prodeſt? item huic vltrò fit, vt
Meret, potiſſimum noſtræ domi vt ſit.
Nunc eum adibo, alloquar vltrò.
Animule mi, mihi mira videntur.
Hic te ſtare foris, fores cu patent
Magis quàm domus tua, domus cùm hæc tua ſit.
Omne paratum'ſt,
Vt iuſsiſti atque voluiſti: neque tibi eſt
Vlla mora intus. prandium vt iuſsiſti, hic
Curatum eſt. vbi lubet, ire licet accubitum.

Me. *Qui-cum mulier loquitur?* Eh. *equidem tecum.* Ne. *quid mecum tibi*
Fuit vnquam, aut nunc eſt negotij? Er. *quia te vnum ex omnibus*
Venus voluit me magnifacere, atque id haud immerito tuo
Nam ecaſtor ſolus benefactis tuis me florentem facis.

Me. *Certò hæc mulier aut inſana, aut ebria eſt, Meſſenio,*
Hominem quæ ignotum compellet me tam familiariter.

Meſ. *Dixin' ego iſtæc hic ſolere fieri? folia nunc cadunt*
Præ vt, ſi triduum hoc hic erimus, tum arbores in te cadent,
Nam ita ſunt hic meretrices omnes illecebræ argentariæ.
Sed ſine me dum hanc compellare. heus mulier, tibi dico. Er. *quid eſt?*

Meſ. *Vbi tu hunc hominem nouiſti?* Er. *ibidem, vbi hic me iam diu:*
In Epidamno Meſ. *in Epidamno, qui huc in hanc vrbem pedem,*
Niſi hodie, nunquam intrò tetulit? Er. *eia delitias facis*
Mi Menæchme. quin amabo, is intrò? hic tibi erit rectius.

Me. *Hæc quidem adepol rectè appellat meo me mulier nomine.*
Nimis miror quid hoc ſit negotij. Meſ. *oboluit marſupium*
Huic iſtuc, quod habes. Me. *atque adepol tu me monuiſti probè.*
Accipe, iam hoc ſcibo vtrum hæc me mage amet, an marſupium.

Er. *Eamus intrò vt prandeamus.* Me. *bene vocas, tamen gratia'ſt.*

Er. *Cur igitur tibi me iuſsiſti coquere dudum prandium?*

Me. *Egóne te iuſsi coquere?* Er. *certò tibi & paraſito tuo.*

Me. *Cui, malùm, paraſito? certè hæc mulier non ſana eſt ſatis.*

Er. *Peniculo.* Me. *quis iſte eſt Peniculus? qui extergentur baxeæ?*

Eh. *Scilicet qui dudum tecum venit, quom pallam mihi*
Detuliſti, quam ab vxore tua ſurripuiſti. Me. *quid eſt?*
Tibi pallam dedi, quam vxori meæ ſurripui? ſanán' es?
Certè hæc mulier canterino ritu hic adſtans ſomniat.

Er. *Qui lubet ludibrio habere me, atque ire inficias mihi*
Facta quæ ſunt? Me. *dic quid eſt id quod negem quod fecerim?*

Er. *Pallam te hodie mihi dediſſe vxoris.* Ne. *ſed iam nunc nego.*
Ego quidem neque vnquam vxorem habui, neque habeo: neque huc
Vnquam, poſtquam natus ſum, intra portam penetraui pedem.
Prandi in naui, inde huc egreſſus ſum, te conueni, acere.

Er. *Perij miſera, quam tu nunc nauem narras?* Me. *ligneam*
Sæpe tritam, ſæpè fixam, ſæpè excuſſam malleo.
Quaſi ſupellex pellionis palus palo proximus'ſt.

Er. *Iamiam amabo deſine facere, atque i hac mecum ſimul.*

Me. *Num quem mulier alium hominem, fortè quæritas?*

Non ego.

Me. *Non ego te noui Menachmum Mosco prognatum pâtre?*
Qui Syracusis perhibêre natus esse in Sicilia,
Vbi rex Agathocles regnator fuit, & iterum Pythia,
Tertium Olympia, qui in morte regnum Hieroni tradidit.
Nunc Hiero est. Me. *haud falsò mulier pradicas* Mes. *proh Iuppiter,*
Nunc istac mulier illinc vênit, qua te nouit tam catè.

Me. *Hercle, opinor, pernegari non potest.* Mes. *ne feceris,*
Peristi, si intrassu intra limen. Me. *quin tace modò.*
Bene res geritur: assentibor, quicquid dicet, mulieri.
Si possim hospitium nancisci. nam dudum mulier tibi
Non imprudens aduersabar. hunc metuebam, ne mea
Vxori renuntiares de palla, & de prandio,
Nunc quando vis, eamus intrò. Er. *etiam parasitum manes?*

Me. *Neque ego illum maneo, neque flocci facio: neque si venerit,*
Eum volo intromitti. Er. *ecastor haud inuita fecero.*
Sed scin' quid te, amabo, vt facias, impero? Me. *quid vis modo?*

Er. *Pallam illam, quam dudum dederas, ad Phrygionem vt deferas*
Vt reconcinnetur, atque vt opera addantur, qua volo.

Me. *Hercle, quin tu rectè dicis, eadem ignorabitur,*
Ne vxor cognoscat te habere, si in via conspexerit.

Er. *Ergo mox auferto tecum, quando abibis.* Me. *maximè.*

Er. *Eamus intro.* Me. *iam sequar te. hunc volo etiam colloqui.*
Eho Messenio accede huc. Mes. *quid negotij est?* Me. *scire vis?*

Mes. *Quid ergo opu'st?* Menæch. *opus est.* Mes. *scio, vt mendices.* Me. *tanto nequior es.*
Habeo pradam, tantum incepi operis. tu quantum potes,
Abduc istos in tabernam actutum deuorsoriam.
Tum facito, ante solem occasum, vt venias aduorsum mihi.

Mes. *Non istas meretrices nouisti here.* Me. *tace, inquam, nunc iam,*
Mihi dolebit, non tibi si quid ego stultè fecero.
Mulier hac stulta atque inscita est, quantum perspexi modò,
Est hic prada nobis. Mes. *perij.* Me. *iámne abis?* Mes. *perij probè,*
Ducit lembum directum nauis pradatoria.
Sed ego inscitus, qui me hero meo postulem moderarier.
Dicto me emit audientem, haud imperatorem sibi.
Sequimini, vt quod imperatum est, vt veniam aduorsum tempori.

SINE PORETIS SIC.] verba Erotij ad Cylindrum coquum, qui ingressus domum, ostium claudere volebat, quod eum vetat facere Erotium egrediês vt Menæchmum Sosiclem, quem putat esse Menæchmum ciuem, amatorem suum, & quem coquus errans, & forma deceptus, dixerat ei foris esse, aduenientem comiter excipiat, & blandè domum vocet. NOLO OPERIRI] volo ostium operiri, id est, claudi. STERNITE LECTOS. &c.] nunc alloquitur ancillas. INCENDITE ODORES] incendere odores, est, rebus suauem odorem mittentibus incensis, odores gratos excitare Sic M. Tull. lib. 3. Tusculanarum, *f. fciscculum ad nares admonebis? incendes odores? sertis redimibis, & rosa?* MVNDITIA ILLECEBRA ANIMO EST AMANTIVM] amantiũ animus, munditia puellarum, tanquam illecebra quadam capitur. Sic Lucret. lib. 4. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerisque modis, & mundi corporis cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* AMANTI AMOENITAS, MALO EST, NOBIS LVCRO] loci amœnitas: seu locus amœnus, amanti, malo est, amantem allicit, & inducit, vt velit in domo meretricia versari, quod ei damnosum, & perniciosum est: nobis lucro, quia ex eo, quod amantes nos colunt, & ædeis nostras frequentant, rem nostram bene gerimus, & lucrum facimus, *Amœna loca dicta sunt*, inquit Festus, *qua ad se amanda alliciant, id est attrahant.* QVI MIHI EST VSVI] qui mihi vtilis est. ITEM HVIC VLTRO FIT, M. &c.] id est, ita fit huic Menæchmo, vltrò, id est, non roganti, neque petenti, vt meret, hoc est, vt mereatur, seu vt dignus est, nempe vt potissimum, hoc est, ante alios omneis

domi nostræ sit. Profert hunc locum Nonius docens *meret*, positum esse pro *meretur*. sic infra ead. fabula. *A libo atque hominem accipiam dictis, quibus meret.* ALLOQVAR VLTRO] alloquatur eum prior, & ab eo non appellata, neque prouocata, hoc enim significat vltro. OMNE PARATVM'ST] quidam libri habent, *omne paratum'st prandium*. MIHI MIRA VIDENTVR, &c.] mihi mirum videtur, &c. VBI LIBET IRE LICET ACCVBITVM] id est, cùm libet, accubitum ire licet. In *libet*, *licet*, inest nonnulla parechesis, seu potiùs paronomasia: qualem quæ sinit & illa generis imperatorij mulier: cui cum dixisset propinquus eius imperator, si liceret, liberet: si libet, licet, inquit illa. MAGNIFICARE] magnifacere. HAVD IMMERITO TVO] id est, merito tuo ἀξίως, seu κατ' ἀξίαν. ME FLORENTEM FACIS] me fortunatam & beatam facis: sic dicunt Græci θάλλειν, & ἀνθεῖν, pro εὐτυχεῖν. καὶ εὐημερεῖν. DIXIN' EGO, &c.] dixine ego, &c. id est, nonne dixi ego, ista hic fieri solere? FOLIA NVNC CADVNT, PRAEVT, SI, &c.] allegoria est significat, si comparentur hæc quæ nunc fiunt quod mulier, cum ignoto tam familiariter loquatur, cum iis quæ intra triduum futura sint: proinde hoc esse, ac folia cadentia cum arboribus ipsis cadentibus conferantur: mirum tibi videtur, inquit, mulierem tibi ignotam te hominem ignotum tam familiariter appellare atque alloqui: verum si hoc triduum hic erimus, folia nunc in te cecidisse dices præ iis quæ tunc videris, & tunc arbores ipsæ in te corruere tibi videbuntur. ILLECEBRAE AR.] quæ illiciunt amanteis, vt argentum ab iis eliciant, vel quæ argentum amantium ad se illiciant ἴυγγες ἀργυρίου argenti illices. SED SINE ME DVM HANC COMPELLARE] sine me dum, id est, sine dum me &c. tmesis. IN EPIDAMNO, QVI HVC IN HANC VRBEM PED. NISI HODIE NVNQ. INTRO TVL.] in Epidamno te eum vidisse aut nouisse dicis, qui nunquam nisi hodie ita hanc vrbem ingressus est? intrò tetulit, hoc est, intrò tulit, seu intulit. *tetulit* antiquum, pro *tulit*. EIA DELICIAS FACIS] eia, vt ege tuo arbitratu, mi Menæchme, te delicare iocari video, delicias facias. παίζεις. HIC TIBI ERIT RECTIVS] hîc domi nostræ, tibi erit melius quam foris. OBOLVIT MARSVPIVM HVIC ISTVC, QVOD HABES] hæc mulier marsupium illud quod tu habes, dotata est, huic muneri marsupij tui odor ad nareis peruenit. Marsupium tuum huius mulieris naribus odorem obolecit, suprà in Amph. *Ecquis nam ego obolui?* BENE VOCAS, TAMEN GRATIA'ST] benignam te, & liberalem in eo te præbes, quod me ad prandium vocas, verumtamen gratia est, id est, veruntamen habeo gratiam, quod est gratiam tibi tui prandij facio, prandio tuo non vtor. honesta est recusatio seu reiectio vt illa apud Aristophanem κάλλιστα ἐπαινῶ, id est pulcherrime, seu rectissime laudo. & illa apud Horatium epist 7. lib. 1. *at tu quantum vis tolle benigne.* Nam ibi viator qui ita respondit benigne, prudenter & honeste Calabri hospitis munera aspernatur & reijcit. proinde. ac si ita diceret. liberalem tu quidem te erga me præbes seu liberalitate tua non vtor, tibique ago gratias. Sic enim locum illum explicauimus in commentarijs nostris Horatian. infrà in Mercatore, *cœna adsiet. Bene vocas benigne dicis: Cras apud te, nunc nostro hoc die esse sic fieri oportet.* CVI, MALVM, PARASITO?] malum interiectio stomachantis, & indignantis. QVI ISTE ES PENICVLVS, QVI EXTERGENTVR BAXEAE] quis est iste Peniculus? in quo baxeæ extergentur? baxeæ calceamenti genus, quo sacerdotes, & Philosophi vtebantur, vt ex Apuleio intelligere licet lib. 2. de Asino aureo, ibi. *Hæc cùm dicto, iuuenem quemdam linteis amiculis intectum pedésque palmeis baxeis inductum, & adusque derasum capite, producit in medium.* Idem lib. 11. *Nec ille deerat qui magistratum fascibus, purpuráque luderet: Nec qui pallio, baculóque & baxeis, & hircino barbitio Philosophum fingeret.* Idem lib 1. Floridorum, *fateorque me sellularias quidem arteis minus callere vestem de textrina emere baxeas istas de suterna præstinare.* Est autem iocus ex ambiguo, in nomine *Peniculus*. nam Peniculi dicuntur spongiæ, quib. mensæ, subsellia, calcei, crepidæ, &c. extergentur. Festus. pene, inquit, caudã vocabant: vnde & offensam porcinam cum cauda offensam penitam dicebant. hinc Peniculos dicimus, quibus calciamenta tergentur. qui ex caudarum extremitate fiunt. Penis denique à pendendo vocatus est. CERTE HAEC MVLIER CANTERINO RITV HIC ADST. SOMN.] dicuntur nonnulli dormientes non solum stare, sed etiam ambulare, loqui, disputare, cantare, rixari iurgare. Alij etiã pugnas edunt, & tumultuantur & clamorẽ horribilem tollunt in somniis. quin bestiæ quoque nonnullæ eadẽ faciunt in quiete, quæ vigilantes: exẽpli causa: canes venantur, equi currunt & de palma certant. quod pulcherrimis versibus persequitur Lucret. lib 4. *Et quoi quisque ferè studio deuinctus adhæret, Aut quibus in rebus multum sumus antè morati, Atque in qua ratione fuit contenta magis mens, In somnis eadem plerumque videmur obire: Causidici causas agere & componere leges: Induperatores pugnare, ac prælia obire: Nautæ contractum cum ventis cernere bellum*, &c. sequitur aliquot post versib. *Quippe videbis equos forteis, cùm membra iacebunt, in somnis sudare tamen, spiraréque sæpe. Et quasi de palmis summas contendere vireis: Venantúmque canes in molli sæpe quiete Iactant crura tamen subitò, vocésque repente Mittunt, & crebras redducunt naribus auras, Vt vestigia si teneant inuenta ferarum: Expergefactique sequuntur inania sæpe Ceruorum simulacra fugæ quasi dedita cernant, Donec discussis redeant erroribus ad se.* Plinius lib. 19. cap. vlt. *Præter hominem somniare equos, canes, boues, pecora, capras palàm est.* Non est dubiũ autem, quin equi etiam stãtes dormiant & somniẽt. Porrò canterij, equi sunt castrati. Itaque & canterios stanteis somniare & cãteriorum somnia placidiora & tranquilliora esse, quàm equorum probabile est. Quin constat canterios magis quàm equos stanteis dormire ac somniare. Inest autem ambiguum in verbo *somniare*. Nam somniare duo significat, & somnia inter dormiendũ, seu in quiete cernere & nugari, blaterare inepta, atque absurda loqui. Hoc igitur dicit Menæchmus Sosicles hãc mulierem, leuem quandam insaniam insanire, vt nõnulli dormiẽtes res placidas & trãquillas sõniant & inter domiendũ stãt, aut placide ambulã, ita vt vigilare videantur. Sic Lucret. lib. 3. *Et vigilãs stertis, nec somnia cernere cessas?* Plautus in Amphit. *quæ vigilans somniat?* Nonnulla his similia scripsit Adr. Turneb. Aduers. lib 18. cap. 15. ATQ. IRE INFITIAS MIHI] atque infitiari mihi. PENETRAVI PEDEM] penitus intuli pedem, *penetrans* posuit ἐνεργητικῶς noue. Nõnulli hac nouitate offensi, legunt *intra portam penetraui pedem*. sed errant. nã loquitur infrà ead. fab. ibi. *Et ego intra ædeis huius vnquam vbi habitat penetraui pedem*, &c. PRANDI IN.] prandi præteritum à verbo prandeo. sic infr. ead. fab. *prandi, potaui, scortum accubui.* ÆCERE] per ædẽ Cereris, *æcere* iusiurandum est, inquit Fest. alij *ecere* volunt significare ecce, seu potiùs, ecce rem. SAEPE EXCVSSAM MALLEO] sæpe malleo dũ trita & lacerata reficitur, extra concussam seu exagitatam. QVASI SVPELLEX PELLIONIS PALVS PALO PROXIMV'ST] in hac naui.

hac naui, quasi supplex pellionis, hoc est, eius qui pelleis, componit, polit, & concinnat. palus palo est proximus: quemadmodum in officina pellionis crebri, & multi sunt pali lignei ad distendendas pelleis, & siccandas, ita in naui multi sunt: & palus palo proximus est, hæc sunt vrbane dicta risus mouendi causa. DESINE LVDOS FACERE] desine ludere, & iocari, &c. παίζειν παίζειν. PERHIBERE] perhiberis, diceris. ATQ HAC MECVM SIMVL] & veni per ostium mecum simul in ædeis. VBI REX AGATHOCLES REGNATOR FVIT] suprà in Mostell. *Alexandrum magnum, atque Agathoclem aiunt maximas duo res gessisse*, &c. Ad quem locum de Agathocle nonnulla. REGNATOR FVIT] Rex fuit. Virgil. libr. 2. Æneid. *Tot quondam populis terrisque superbum Regnatorem Asiæ*. Idem libr. 8. *Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum*. ET ITERVM PYTHIA] subintellige, vicit. significat Agathoclem bis Pythiorum victorem fuisse. Sic autem hunc locum restituit Hermolaus Barbarus: & sic legitur in exemplis Venetis, Florentinis Parisiens. Lugdunen. ceteris vulgatis omnibus. TERTIVM OLYMPIA] tertium vicit Olympia. hoc est, ter fuit Olympionices, seu Olympiorum victor. QVI IN MORTE REGNVM HIERON. TRADIDIT, atqui narrat Diodorus Siculus libro supra commemorato Agathoclis filios duos cum ipse in Africa saluti suæ fuga consuluisset, & ab eius exercitu fuisse interfectos: quorum alteri natu minori nomen erat Heraclidi: alteri natu maiori Archagatho. NVNC HIERO EST] subintellige, regnator. sed hoc videtur falsum, & ἀνιστόρητον. TAM CATE] tam callidè, tam doctè. PERNEGARI NON POTEST] ad extremum negari non potest: ad extremum cedendum est tandem, quò vocat, eundum. SI INTRASSIS INTRA LIMEN] si intraueris, &c. ASSENTIBOR QVIDQVID DICET MVL.] id est, assentiar mulieri quidquid dicet, nulla in re quam mihi dicet, mulieri aduersabor, sic autem legendum, non vt vulgo *assentabor*. Sic apud Terent. in Eunucho, ibi, *Postremo imperaui egomet mihi omnia assentari*: legendum *assentiri*, id est, omnia altero dicente, approbare. Atque hanc huius loci emendationem, id quod sequitur non longè, e[...] probat, *tamdudum mulier, tibi non imprudens aduersabar*. Nam aduersari alteri loquenti, & assentiri, fere inter se opponuntur. Sic suprà in Mostell. legendum. *Nam ne eius causa vapulem, tibi potius assentibor*: non vt habent libri vulg. *tibi potius assentabor*. & in Mil. glorios. *Et assentiendum: Hi quid..... hic mentiretur*. Assentibor autem, pro assentiar, veteribus est vsitatum, qualia sunt illa, largibor, demolibor, scibo, & scibitur, aperibitur, sublandibitur, &c. pro largiar, demoliar, sciam & scietur, aperietur, sublaudietur, &c. sic infrà ead. fabula scena [...] *etiam vt quiescas*, &c. *Cepi assentiri mulier quidquid dixerat*. Sic enim legendum est etiam ibi non vt vulgo *assentari*. MANES?] exspectas: NEQ. FLOCCI FACIO] ac ne flocci facio quidem. hyperbole est. AD PHRYGION VT DEF.] Phrygia vestis picta est, inquit Nonius eius art[i]fices Phrigiones appellantur. Plin. lib. 8. *Acu pingere Idæi Phryges inuenerunt, vnde Phrygiones appellati sunt, qui acu pingunt scilicet*. Iterum Plaut. ead. fab. *pallam ad Phrygionem fert, confecto prandeo, vinoque epoto*, &c. EADEM IGNORABITVR] eadem opera, seu eadem ratione palla reconcinnata, & operibus additur, immutabitur. & ita ignorabitur ab vxore, neque cognoscetur. HVNC VOLO ETIAM COLLOQVI] verbum *colloqui* iunxit cum accusandi casu non insolens. SCIRE VIS?] proinde ac si dicat, si scire vis, quid negotij sit, accede huc, & scies: vel sic, scire vis? id est, quæris? Nam qui quærit, scire vult. QVID ERGO OPVS T] subintell. me istuc ad te accedere? VT MENDICES] hoc dicit, propterea quod ingreditur in ædeis meretricias, ex quibus credibile est eum inanem egressurum, & ita mendicare necesse habiturum. TANTO NEQVIOR ES] si patieris me mendicare, neque aliquid excogitabis, vnde nobis suppetant res ad victum necessariæ. ADDVC ISTOS, &c.] istos nauales pedes. TVM FACITO, ANTE SOLEM OCCASVM, &c.] ante solem occasum, id est, vt nunc loquimur, ante solis occasum. Nam sol occasus, & solem occasum, dicebant antiqui. Lex xij tab. REM VBI PAGVNT, ORATO: NI PAGVNT. *ante meridiem causam coniicito. post meridiem præsenti litem addicito, cùm perorant ambo præsentes. Sol occasus diei suprema tempestas esto*. Varro lib. 6. de lingua Latina, Itaque in duodecim tabulis, *Sol occasus diei suprema tempestas esto*. Sic Aul. Gellius, lib. 17. cap. 2. laut infr. ead. fab. *Nam absque te esset hodie nunquam ad solem occasum viuerem*. Legêdum autem esse hic apud Plaut. ita, vt edidimus, *ante solem occasum*, non vt vulgò, *ante solis occasum*, præter rationem, & librorum veterum auctoritatem, etiam lex carminis vincit. nam si legatur *ante solis occasum* versus claudicabit, vna syllaba breuior. VT VENIAT ADVORSVM MIHI] vt mihi obuiam venias, suprà in Mostell. *te aduersum venire mihi volo ad Philolachem*. ATQVE ADVORSVM MIHI] vt mihi obuiam venias, suprà in Mostell. *te aduersum venire mihi volo ad Philolachem*. ATQVE INSCITA EST] atque insipiens, & stolida est. *inscitia*, inquit Festus *stultitia*. PERII] sic legendum non vt vulgò *peri*. dicit enim se perisse Messenio, quia herum videt introire in ædeis meretricias & hero ad mendicitatem redacto sibi quoque mendicare necesse fore. Præterea si *peri* legetur, claudicabit versus. DVCIT LEMBVM NAVIS PRAEDATORIA] allegoria est, qua hoc significatur: ducit herum meum Menæchmum captum, & quasi sub dio erectum, & crucifixum, mulier meretrix. lembus, nauicula est breuis, & leuis. SED EGO INSCITVS, &c.] sed ego insipiens, ac stultus, &c. QVI ME HERO MEO POSTVLEM MODERARIER] Sic te[...] huius versus partem edendã curaui. Nam neque hæc lectio quomodo edidit Camerarius, *qui pro me hero postulem*. neque hæc, vt habent alij libri vulgati, *qui hero me postulem*, &c. ferri possunt. DICTO ME EMIT AVDIENTEM, &c.] emit me sibi obedientem, & obtemperantem, non imperantem, id est, emit me, sibi vt parérem, non vt imperarem. VENIAM ADVORSVM TEMPORI] veniam aduorsum sibi subintell.

PENICVLVS parasitus.

Plus annis triginta natus sum, quando interea loci
Nunquam quicquam facinus feci peius, neque scelestius,
Quàm hodie, quando in contionem mediam me immersi, miser.
Vbi ego dum hæreo, Menæchmus se subterduxit mihi.
Atque abijt ad amicam, credo, neque me voluit ducere:

Qui illum dij omnes perduint, qui primus commentus est
Contionem, hac réque homines occupatos occupat.
Non ad eam rem otiosos homines decuit deligi?
Qui nisi aßint, quom citantur, census capiant illico.
Affatim est hominum in dies, qui singulas escas edunt.
Quibus negotij nihil est, qui esum neque vocantur, neque vocant.
Eos oportet contioni dare operam, atque comitiis.
Si ita esset, non ego hodie perdidissem prandium,
Quoi tam credo datum voluisse, quàm me video viuere.
Ibo, etiam num reliquiarum spes animum oblectat meum.
Sed quid ego video Menachmum? cum corona exit foràs.
Sublatum est conuiuium, edepol venio aduorsum tempori.

PLVS ANNIS TRIGINTA NAT.] legendum fortasse est *plus annos triginta natus sum*, &c. Nam sic potius loquuntur antiqui scriptores. Terentius Adelph. *Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.* ME IMMERSI, MISER] me penitus coniecci, tralatio est infrà, *immersi aliquò sese, credo, in ganeum.* MENACHMVS SE SVBTERDVXIT MIHI] Menæchmus se subduxit, id est, clam abstulit, mihi. QVI ILLVM DII OMNES PERDVINT] id est, vtinam dij omnes illum perddierint, &c. Notauimus hoc loquendi genus, & explicauimus suprà in Casina, *qui illum dij omnes deaque perdant.* NON AD EAM REM OTIOSOS HOM. &c.] otiosos, id est non alibi occupatos qui nihil aliud habent quod agant. Quin Aristoteles lib 4. Politic. ostēdit vel eos, qui contionum sunt participes, locupleteis esse oportet vt otiari poßint: vel si pauperes in concione locum habeant, mercedem eis tribui solere. *ad eam rem*, id est, ad contionem. CENSVS CAPIANT] magistratus, censibus captis, eos, qui vocati ad contionem non venerint, multent. Hoc non temere à Plauto dictum Nam quemadmodum Senatores, qui in senatum non venerant, pignoribus captis multabantur: ita in eum ciuem, qui in concionem nō venerat, multa erat constituta. AFFATIM EST HOMINVM IN DIES, &c] magna multitudo est hominum &c. multi sunt homines qui, &c. QVI SINGVLAS ESCAS ED.] qui domi prandent, & cenant soli, vel potius qui vno cibo vescuntur, non varias, & varij genus dapes sibi apponi iubent. QVI ESVM NEQ. VOCANTVR, NEQ. VOCANT] qui neque à quoquam ad cenam vocantur, neque quenquam vocant. QVOI TAM CREDO DATVM VOLVISS. &c.] cui tam credo Menæchmum voluisse prandium datum esse, quàm me video viuere. IBO, ETIAM NVM] ibo etiam nunc, quamuis credibile sit prandium esse confectum, & consumptum, ad Menæchmum, & Erotium. RELIQVIARVM SPES] reliquiarum prandij scilicet. Mar. Tull. epist. ad Trebonium libro 10. epist. *quàm vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Mart. inuitasses reliquiarum nihil haberemus.* CVM CORONA EXIT FORAS] poti, & potantes coronas in capite gestabant. notauimus suprà in Amphitr. ibi *Capiam coronam mi in caput, Aßimulabo med esse ebrium.* Eadem de re diximus & in comment. Lucret. & Horat. Lucret. libro 3. *Hoc etiam faciunt, vbi discubuere tenéntque Pocula sæpè homines, & inumbrant ora coronis,* &c Horat. 3. libr. 2. *potus vt ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.* SVBLATVM EST CONVIVIVM] confectum, consumtum, siue absumtum est conuiuium. VENIO ADVORS. TEMPORI] venio obuiam per tempus, seu ad tempus.

MENAECHMVS Sosicles, PENICVLVS.

POtin' vt quiescas, si ego tibi hanc hodie probè,
Lepidéque concinnatam referam tempori?
Non faxo esse eam dices, ignorabitur.

Pe. *Pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio,*
Vinóque epoto, parasito excluso foràs
Non hercle is sum, qui sum, nisi hanc iniuriam,
Méque vltus pulcrè fuero, obseruabo, quid agat
Hominem. post deinde adibo ego hunc, atque alloquar.

Me. *Proh dij immortales, cui homini vnquam vno die*
Boni dedistis plus, qui minus sperauerit?
Prandi, scortum accubui, abstuli
Hanc, cuius hæres nunquam erit post hunc diem.

Pe. *Nequeo qua loquitur, exaudire clanculum,*
Satur nunc loquitur de me, & de parti mea.

Me. *Ait hanc dedisse me sibi, atque eam meae*
Vxori surripuisse. quoniam sentio
Errare, extemplo, quasi res cum ea esset mihi,
Cœpi assentiri, mulier quicquid dixerat,
Idem ego dicebam. quid multis verbis opu'st?
Minore nusquam bene fui dispendio.

Pe. *Adibo ad hominem: nam turbare gestio.*

Me. *Quis hic est, qui aduersum fit mihi?* Pe. *quid ais homo.*
Leuior quàm pluma, pessime & nequissime,
Flagitium hominis, subdole, ac minimi pretij?
Quid de te merui, qua me caussa perderes?
Vt surripuisti te mihi dudum de foro
Fecisti funus absenti me prandio.
Cur ausu's facere, cui ego aquè ac heres, hareamꝰ?
Adolescens quaeso, quid tibi mecum est rei,
Qui mihi maledicas homini hîc ignoto insciens?
An tibi malam rem vis pro maledictis dari
Postea. Pe. *eam quidem adepol te dedisse intelligo.*

Me. *Responde adolescens quaeso, quod tibi nomen est?*

Pe. *Etiam derides, quasi nomen non noueris?*

Me. *Non adepol ego te. quod sciam, vnquam ante hunc diem*
Vidi, neque noui. verùm certò quisquis es,
Æquum si facias, mihi odiosus ne sies.

Pe. *Non me nouisti?* Me. *non negem si nouerim.*

Pe. *Menachme, vigila.* Me. *vigilo hercle quidem quod sciam.*

Pe. *Tuum parasitum non nouisti?* Me. *non tibi*
Sanum'st adolescens sinciput, vt intelligo.

Pe. *Responde, surripuistin' vxori tuae*
Pallam istanc hodie, eámque dedisti Erotio?

Me. *Neque ego vxorem habeo, neque ego Erotio*
Dedi, nec pallam surripui. Pe. *satin' sanus es?*
Occisa'st haec res. non ego te indutum foras
Exire vidi palla? Me. *va capiti tuo:*
Omneis cinaedos esse censes, tu quia es.
Tun' me indutum fuisse pallam praedicas?

Pe. *Ego hercle verò.* Me. *non tu abis quò dignus es,*
Aut te piari iubes homo insanissime?

Pe. *Nunquam adepol me quisquam exorabit, quin tuae*
Vxori rem omnem iam, vt sit gesta, eloquar,
Omnes in te isthaec recident contumeliae.
Faxo haud inultum prandium comederis.

Me. *Quid homo negotij est? satin' vt quemquem conspicor,*
Ita me ludificant? sed concrepuit ostium.

POTIN' VT QVIESC. SI EGO TIBI HANC H.] &c.] Menæchmus aduena bene curatus, benéque acceptus, cõmissa sibi ab EROTIO palla, quasi MENÆCHMUS sit surreptitius, & ciuis Epidamnius factus, exiuit domo, & pollicetur Erotio se eam tempori, lepidè concinnam relaturum. sententia autem horũ verborum est, potésne quiescere si ego tibi hanc pallam hodie tempori referam bene concinnatam? PALLAM AD PHRYGIONEM FERT CONFECTO P.] hunc versum profert Nonius in voce *Phrygia vestis*. PARASITO EXCLVSO FORAS] lego, *parasito exclusis foris* *excludo* enim verbum est, quietem significans. Nam is excludi intelligitur, cui ingredi volenti, ostium non aperitur. cõtrà is eiicitur, qui

posteaquam domum intromissus, ac receptus est, domo extruditur. itaque hic foras extruditur, seu eiicitur: ille foris excluditur. Terent. Eunuc. *exclusit, reuocat, redeam? nō, si me obsecret?* Nam queritur mox Phedria apud eundem poetam, Thaidis foreis non sem per sibi patere, quod valet, se sæpe excludi. Neque me mouet Nonius, qui *excludere* positum scribit pro *excere*, falsum est. NON HERCLE IS SVM, QVI SVM &c. genus est iurisiurandi, seu potius commi nationis. Tale est illud Vlys. apud Homer. Ιλ. β. Μηκέτ' ἔπειτ' Ὀδυσῆϊ κάρη ὤμοισιν ἐπείη, Μηδ' ἔτι Τηλεμάχοιο πατὴρ κεκλημένος εἴην, Εἰ μὴ ἐγώ σε λαβὼν ἀπὸ μὲν φίλα δύσω εἵματα, &c. id est, ne Vlysis amplius postea caput humeris superiuncta sint, Neque amplius Telemachi pater vocatus sum, nisi te arreptum primùm spoliauero, deinde, &c. Itaque videtur hic legendum, *Ne hercle is sim qui sum* &c. Verumtamen nihil muto. dixisset enim in modo coniunctiuo, *Ne hercle is qui sum.* &c. nunc autem ita dicit in tempore præsenti, indicatiuo modo, *Non hercle is sum qui sum,* &c. id est, non recuso hercle, quin alius dicar, itque habear, quàm sum, &c. Non sum hercle Peniculus, hoc est vir strenuus, & iniuriarum persequens, vel parasitus egregius, & excellens, nisi hanc iniuriam, &c. Tota autem huius sermonis vis ex eo pendet, quòd omnes homines, nisi sint quauis muliere ignauiores, volunt retinere gloriam, & existimationē suam aliqua virtute partam. Sic Theseus apud Euripidem, Hyppolytum apud se falsò à nouerca accusatum, ex agro Attico exterminans & grauissimas se de eo pœnas sumturū minas, addit, nisi ita faciat, non credituros homines se Sinnim interfecisse, sed inaneis & falsas voces gloriosè iactare, neque rupeis Scironidas testaturas me improbis infestū esse, & grauē. Sic Euripides in Hip. coron. Εἰ γάρ σε πεισθείς γε σου τάδ' ἡσσηθήσομαι, Οὐ μαρτυρήσει μ' Ἰσθμιος Σίνις ποτὲ Κτανεῖν ἑαυτόν, ἀλλὰ κομπάζειν μάτην· Οὐδ' αἱ θαλάσσῃ σύννομοι Σκιρωνίδες φήσουσι πέτραι τοῖς κακοῖς μ' εἶναι βαρύν. Tale est illud M. Tull. in epist. ad Q. Metell. Celerem lib. 5. epist. *Huius ego temeritati si virtute atque animo non restitissem, quis esset qui me incensu latum non casu potius existimaret quam consilio fortem fuisse?* QVI MINVS SPERANTI] minùs speranti, magis improuiso, seu præter spem. PRANDI. POTAVI. SCOR. A.] profert hunc versum Prisc. lib. 9. SCORTVM ACCVBVI] sic loquitur sup. in bacch. in extr. *Dimidium auri datur accipiat: potius, & scortum accumbat.* CVIVS HERES NVNQVAM ERIT POST HVNC D.] cuius pallæ Erotium nunquam posthac erit domina, seu nunquam possessionem, & proprietatem habebit. Festus. *heres*, inquit, *apud antiquos pro domino ponebatur.* Itaque idem Plautus supra in in bacch. exheredem posuit, pro eo qui desiit esse dominus, & possessor, ibi, *Nam neque Bellona mihi, neque Mars creduat Ni illum exanimalem faxo si conuenero. Nive exheredem fecero vita sua.* Idem in Mostell. *Vtinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur, Ut ego exheredem meis bonis me faciam, atque hic sit heres.* NEQVEO, QVAE LOQVITVR, EXAVDIRE CLANCVLVM] exaudire, est procul audire, vt, quæ quis loquitur, intelligat. ET DE PARTI MEA] de parte mea, de mea prandij portione. περὶ τοῦ ἐμοῦ τοῦ ἀρίστου μέρους. QVASI RES CVM EA ESSET MIHI] quasi cum ea aliquando consuessem. COEPI ASSENTIRI, MVLIER QVIDQVID DIXERAT] cœpi approbare, quidquid mulier dixerat. sic etiam hic legendum, vt edidimus, non habent libri vulgati. *Cœpi assentari.* MINORE NVSQVAM BENE FVI DISP.] nusquam bene acceptus, & lepidè curatus fui minore sumtu, quàm apud hanc meretricem. bene fui, id est, iucundè vixi: opipare & lepidè acceptus fui,

Notauimus hoc loquendi genus in comment. Heaut. NAM BARBARE GESTIO] nam turbas excitare valde cupio, sup. in Mostell. *Pergunt turbare vsque, ut ne quid possit conquiescere.* LEVIOR QVAM PLVMA] hyperbole prouerbialis Idem in Pœnulo, *Verùm ita sunt isti nostri ciuites si quid bene facias, leuior pluma 'st gratia, si quid peccatum est plumbeas iras gerunt.* M. Tull. lib. 8. ep. ad Attic. epist. 23. *Nec me consules mouent, qui ipsi pluma aut folio facilius mouentur.* Profert hunc locum Diomedes libro 1. vbi docet comparatiuum interdum nominatiuo iungi. FLAGITIVM HOMINIS] homo flagitiose, homo turpis, & dedecoris plene. VT SVRRIPVISTI TE MIHI DVDVM DE FORO FECISTI, &c.] sic legendum sine interrogationis nota. post *de foro*, hac sententia, posteaquam te mihi dudum surripuisti de foro, fecisti funus prandio, me absente. Nonnulli legendum putant, *Cur surripuisti te mihi dudum de foro? Fecisti.* &c. FECISTI FVNVS, ABSENTI ME PRANDIO] sepeliuisti, me absente, prandium, hoc est, confecisti, & consumpsisti. allegoria, seu metaphora est. facere funus, est mortuo homini iusta persoluere, mortuum comburere, & sepelire. sic M. Tull. dixit in oratione pro lege Manilia, *sepultum*, ibi, *quod bellum exspectatione Pompeij attenuatum, atque imminutum est, aduentu sublatum, ac sepultum.* sic sepultam patriam in Catilin. 4. ibi *Videor enim mihi hanc vrbem videre lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, subito vno incendio concidentem cerno animo sepultam patriam* &c. CVI EGO AEQVE ATQVE HERES HAEREAM] paronomasia. videtur autem significare Plautus heredem, ab hærendo esse dictum, cum potius, vt suprà diximus ex Festo, videatur ab hero appellatus, quòd hæres, sit tanquā herus, & dominus: quamuis in voce *hæres*, prior syllaba producatur, in *herus*, corripiatur. Iam hæres proximus est testatori, & proximè ei adhæret. Mortuus enim, vt loquuntur nostri pragmatici, & causidici viuum apiscitur & apprehendit: quod dicimus nostro patrio sermone, *Le mort saisit le vif.* quāuis autem hæres non fit quisquam propriè, nisi post aditā hæreditatē: ut inter additionem hæreditatis autem & mortē testatoris aliquātum temporis intervallum sæpe intercedat, modò breuius, modò longiùs, tamen simul atque hæres hæreditatem creuit, seu adiit, retrotrahitur hæreditatis aditio, & intelligitur ille vniuersorum bonorum testatoris dominus, & possessor fuisse continuò à morte testatoris. significat igitur parasitus se Menæchmo regi suo, & proximè, & tenacissimè adhærere, cum dicit, se ei æque atque hæredē hærere. Sed videtur legendum, *Cur ausu's facere quoi aque atque heres haream?* deleto pronocabulo *ego.* alioqui verius erit vna syllaba productior, quàm satis sit. AN TIBI MALAM REM VIS PRO MALEDICTIS DARI?] malum dare, & malam rem dare, idē valent, & vtrunque Plauto vsitatissimū est. QVID TIBI NOMEN EST?] alij libri habent, *quod tibi nomen est?* quos sequor. VERVM CERTO QVISQVIS ES. &c.] al. *verùm certè quisque.* ODIOSVS NE SIES] quæso molestus ne sis, vide ne molestus sis. NON NEGEM, SI NOVERIM] non negarem, si te nouissem. MENAECHME VIGILA] proinde ac si dicat, menæchme, tu dormitas, aut tu somnias, hoc est tu desipis, & deliras, tu non es tuæ mētis compos, somniat autem propriè nemo, nisi dormiens. somniare autem per translationem dicuntur etiam ij, qui loquuntur absurda, inepta & delira. NON TIBI SANVM EST ADOLESCENS SINCIPVT, &c.] non es sanæ mentis. sinciput, pars est capitis anterior, vt occiput, posterior. OCCISA EST HAEC RES] id est periit hoc negocium, sic suprà in Captiuis. *Occisa est haec res nisi reperio. atrocem mihi aliquam fallaciam.*

exhibitam. Profert autem hunc locum Nonius in verbis *interfici* & *occidi*. NON EGO TE INDVTVM FORAS EXIRE VIDI PALLA?] fortasse legendum *pallam*, vt tertio ab hinc versu loquitur, *Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?* OMNEIS CINAEDOS ESSE CENSES, &c.] omneis putas cinædos, i. molles, & impudicos esse, quia tu es. Alii, omneis putas esse saltatores, quia tu es. Notauimus suprà eadem fabula, saltatores & cantores prodire in scenam solitos esse pallam indutos, ibi, *sed obsecro hercle, salta sic cum palla postea*. Idē in Aulul. *Ita fustibus sum mollior miser, magis, quàm vllus cynædus* Ego malim hic cinædum accipi, pro molli & impudico, hoc est, concubino, eóque, qui muliebria patitur, quem suprà eadem fabula, Catamitum appellat. quanquam Catamitum Latini nominarunt, quem Græci Ganymedem, vt suprà eadem fab diximus. AVT TE PIARI IVBES, HOMO INSANISSIME] repete negationem hoc modo, aut non te piari iubes, &c. cessas te piandum, hoc est, ab ista insania purgandum præbere. suprà eadem fab *Iube te piari de mea pecunia*. ISTHAEC] id est, istæ. RECIDENT CONTVMELIAE] redundabunt, resilient, &c. VT QVEMQVEM] i. vt quemque, sic apud Ciceronem & Lucretium, quidquid, pro quidque positum esse notauimus non semel in commentar. Lucret. & annotation. Ciceronianis.

ANCILLA, MENAECHMVS Sosicles.

An. *MEnachme, amare ait te multum Erotium,*
Vt hoc nunc vna opera ad aurificem deferas,
Atque huic vt addas auri tu pondo vnciam,
Iubeásne nouum spinter reconcinnarier.
Me. *Et istud, & aliud, si quid curari volet,*
Me curaturum dicito, quicquid volet.
An. *Scin' hoc quod sit spinter?* Me. *nescio, nisi aureum.*
An. *Hoc est, quod olim clanculum ex armario*
Te surripuisse aiebas vxori tuæ.
Me. *Nunquam hercle factum est.* An. *non meministi obsecro?*
Redde igitur spinter, si non meministi. Me. *mane*
Immò equidem memini: nempe hoc est, quod illi dedi.
An. *Istuc.* Me. *vbi illa armillæ sunt, quas vnà dedi?*
An. *Nunquam dedisti.* Me. *nam pol hoc vnà dedi.*
An. *Dicam curassere?* Me. *dicito, accurabitur,*
Hac pa''a & spinter faxo referantur simul.
An. *Amabo mi Menachme, inaureis da mihi*
Faciundas pondo duûm nummûm, stalagmia,
Vt te libenter videam, cùm ad nos veneris.
Me. *Fiat, cedo aurum, ego manupretium dabo.*
An. *Da sodes abs te, pòst ego reddidero tibi.*
Me. *Immo cedo abs te.* An. *ego pòst tibi reddam duplex.*
Me. *Non habeo.* An. *an tu quando habebis, tum dato.*
Nunquid me vis? Me. *hæc me curaturum dicito,*
Vt, quantum possint, quámque liceat, veneant.
Iámne abijt intrò? abiuit, operuit fores.
Dij me quidem omnes adiuuant, augent, amant.
Sed quid ego cesso, dum datur mihi occasio,
Tempúsque, abire ab his locis lenoniis?
Propera Menachme, fer pedem, confer gradum.
Demam coronam, atque obijciam ad lauam manum,
Vt, qui sequantur, hac me abiisse censeant.
Ibo, & conueniam seruum, si potero, meum.
Vt hæc, quæ bona dij mihi dant, ex me sciat.

AMARE AIT TE MVLTVM EROTIVM, &c.] i. orare ait te multùm, &c. *amare*: pro, amanter orare. Mittitur ancilla ab Erotio ad Menæchmum Sosiclem modò domo egressum, quem illa errans, & decepta formæ, ac totius corporis figuræ similitudine, putat esse Menæchmum surreptum; vt spinter aureum curet vna cum palla reconcinnandum. ATQVE HVIC VT ADDAS AVRI TV PONDO VNCIAM] & vt huic spinteri vnciam libræ auri vnciam, id est, duodecimam partem

IVBEASQVE NOVVM SPINTER, &c.] profert hunc versum Priscianus libr. 5. vbi docet spinter esse id, quod ἀμφιδέαν appellant Græci, hoc est, aut fibulam in humeris, aut armillam. Profert & Festus eundem versum simúlque quid esset spinter docebat, sed ita nunc lacer. & mutilus est, vt vix voces quinque integræ manserint, eæque nihil inter se cohærentes. Paullus autem ita supplet, Spinter, armillæ genus, quo mulieres vtebantur brachio summo sinistro. EX ARMARIO, &c.] quid sit armarium, suprà alibi diximus. DICAM CVRASSERE?] dicámne te curaturum? sic autem legendum est. vt edendum curauimus, non vt vulgò *curare*. sic dictum autem curassere, vt impetrassere, expugnassere. & similia. INAVREIS DA MIHI, &c.] da aurifici inaureis duorum nummorum aureorum pondo, mihi faciundas. inaures aurium sunt ornamenta, quæ ex auribus perforatis pendent. Græci ἐνώτια appellant. STALAGMIA] *Stalagmium*, inquit Festus, *genus inaurium videtur significare*. Cæcilius in Carin. *Tum ex aure, eius stalagmium domi habeo*. Itaque accipiendum & legendum per appositionem, inaureis, stalagmia. vt intelligamus inaureis, latiùs patere quàm stalagmia, & illud esse genus, hanc esse speciem, siue partem. Nonnulli tamen legi volunt *in aureis*, duabus vocibus, & *faciunda*, pro, *faciundas*, vt sit, da faciunda mihi stalagmia in aureis, &c. Ne hoc quidem præteribo quosdam hic legere *Spatalia*, quæ volunt esse ornamenta quædam muliebria, dicta à Spathale Nympha, vel à verbo Græco σπαθᾶν quod valet deliciari & delicias facere, & luxuriæ diffluere. Ego *stalagmia* retineo. VT TE LIBENTER VIDEAM, CVM AD NOS VENERIS] amantur enim benefici, liberales, & munifici: officiosè salutantur, & libenter videntur, & continuò introducuntur. Itaque qui ad dominos, aut dominas affectant viam, seruos, & ancillas munerantur, & donis onerant. Terent. Heaut. *Nam disciplina est eisdem, munerarier ancillas, ad dominas qui affectant viam*. Cicero libr. 3. accus. *Hunc vestri ianitores, hunc cubicularij, hunc liberti vestri, hunc serui, ancillæque amant: hic cùm venit, extra ordinem vocatur: hic solus introducitur: ceteri sæpe frugalissimi homines excluduntur*. CEDO AVRVM EGO MANVPR.] da aurum, ego dabo mercedem operæ manupretium, est id, quod datur artifici, seu opifici pro opera, quam posuit in opere aliquo efficiendo, cùm materiam, ex qua opus constat, puta, candelabrum, aut annulus, acceperit, non ipse de suo præbuerit. NVNQVID ME VIS?] sermo abeuntis. HAEC CVRAT. DICITO, VT QVANTVM POSSINT, &c.] locus obscurus, & videtur ex ambiguo sermone obscuritas esse nata. Nam cùm Menæchmus videri velit ancillæ dicere se curaturum, vt fiant, quæ mandauit Erotium, auersa ab ancilla discedente ad spectatores oratione, dicit se curaturum, vt primo quoque tempore palla, & spinter veneant, non autem vt reconcinnantur. Dicito, inquit, Erotio, me hæc curaturum: deinde voce ad spectatores conuersa, vt hæc quàm citissimè. & quantùm liceat, vendantur. Si dixisset, *quanti possint*, alia esset sententia: quomodo fortasse legendum est. aliis placet *quantum possim*: aliis, *quantum posit*. Ego, *quanti possint*, magis probarim. vt subintelligamus venire, id est, vendi, *quantum potest*. multo magis, id est, quoad eius fieri possit. *quantum possim* tamen non damno. vt sic explicemus, quàm citissimè possim. AVGENT] augent bonis, locupletant. FER PEDEM] confer pedem, seu moue pedem. Virgil. Georg. 1. *Ferte simul Faunique pedem, Dryadésque puellæ*. Horat. oda 12. libr. 2. *Quem nec dedecuit ferre pedem choris, Nec certare ioco*, &c. DEMAM CORONAM] detraham coronam capiti, seu de capite. Virg. in Silenio, *Serta procul tantum capiti delapsa iacebant*. CENSEANT] putent.

MVLIER vxor, PENICVLVS parasitus.

Mu. EGóne hîc me patiar esse in matrimonio,
Vbi vir compilet clanculum quicquid domi est,
Atque id ad amicam deferat? Pe. *quin tu taces?*
Manifestò faxo iam opprimes, sequere hàc modo.
Pallam ad Phrygionem cum corona hinc ebrius
Ferebat, hodie tibi quam surripuit domo.
Sed eccam, quam coronam habuit. num mentior?
Hem hàc abijt, si vis persequi vestigiis.
Atque adepol eccum ipsum, optimè reuortitur.
Sed pallam non fert. Mu. *quid ego nunc cum illoc agam?*
Pe. *Idem quod semper, malè habeas.* Mu. *sic censeo.*
Pe. *Huc concedamus. ex insidiis aucupa.*

EGONE HIC ME PATIAR, &c.] egóne patiar me esse hic, in matrimonio, in quo vir furetur, quidquid domi est, & ad scortum deferat? COMPILET] furetur. Horat. Sat. 1. libr. 1. *Iam satis est: ne me Crispini scrinia Lippi Compilasse putes, verbum non amplius addam*. AD AMICAM] ad mulierem impudicam, & meretricem quam amat. Horat. epist. 1. libr. 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica*, &c. Idem Sat. 5. libr. 1 *absentem cantat amicam Multa prolutus vappa nauta, atque viator, Certatim*. Plautus Pseud. *Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?* ἑταίραν appellant Græci. MANIFESTO FAXO IAM OPPRIMES] fecero, vt eum manifestò deprehendas. suprà in Mostell. *Nimis quàm formido, ne manifestò me opprimat*. HEM HAC ABIIT] per læuam partem. nam ad læuam manum coronam abiecerat Menæchmus Sosicles: sed alia via aufugerat. Menæchmus autem surreptus, qui pallam vxori surripuerat, ea via rediens, qua putabatur fugisse Menæchmus Sosicles, incidit haud commode in vxorem, & Peniculum. ECCVM IPSVM] hic erat Menæchmus surreptus, vt diximus. MALE HABEAS] male eum habeas: molesta ei sis. AVCVPA] aucupare, capta, excipe. tralatio est. Alij legunt, *occupa*. Ego *aucupa* probo.

MENÆ-

MENAECHMVS surreptus, MVLIER vxor, PENICVLVS parasitus.

Vt hoc vtimur maxumè more moro,
Molestóque multum, atque vti quique sunt
Optumi, maxumi, morem habent hunc!
Clienteis sibi omneis volunt esse multos:
Bonine an mali sint, id haud quæritant.
Res magis quæritur, quàm clientium
Fides cuiusmodi clueat.
Si est pauper atque haud malus, nequam habetur.
Sin diues malus est, is cliens frugi habetur.
Qui neque leges, neque æquum bonum vsquam
Colunt: sollicitos patronos habent:
Datum denegant, quod datum'st. litium
Pleni, rapaces, viri fraudulenti:
Qui aut fœnore, aut periuriis habent rem
Partam: mens est in querelis,
Iuris vbi dicitur dies, simul
Patronis dicitur: quippe qui pro illis
Loquantur, malè quæ fecerint, seu ad
Populum, seu in iure, seu ad iudicem
Sicut me hodie nimis sollicitum cliens
Quidam habuit, neque quod volui agere quicquam
Licitum est. ita me attinuit, ita me detinuit.
Apud ædileis pro eius factis plurimis
Pessimisque dixi caussam conditiones
Tetuli, tortas, confragosas, aut plus,
Aut minus, quàm opus erat multo dixeram
Controuersiam, vt sponsio fieret.
Quid ille? quid? prædem dedit, nec magis
Manifesto ego hominem vnquam vllum teneri vidi.
Omnibus malefactis, testes tres aderant acerrumi.
Di illum omnes perdant, ita mihi hunc hodie corrupit diem:
Méque adeò, qui hodie forum vnquam oculis inspexi meis.
Diem corrupi optimum, iussi apparari prandium:
Amica expectat me, scio. vbi primùm est licitum, illico
Properaui abire de foro. irata est, credo, nunc mihi.
Placabit palla, quam dedi, quam hodie vxori abstuli, atque huic
Detuli Erotio. Pe. *quid ais?* Mu. *viro me malo malè*
Nuptam. Pe. *satin' audis, quæ illic loquitur?* Mu. *satis.* Me. *si sapiam,*
Hinc intrò abeam, vbi mihi bene sit. Mu. *mane. malè potius erit.*
Næ illam mecastor feneratò abstulisti. sic datur.
Clanculum istæc flagitia facere censebas potesse te?
Me. *Quid illuc est, vxor, negotij?* Mu. *men' rogas?* Me. *vin' hunc rogem?*
Pe. *Aufer hinc palpationes. perge tu.* Me. *quid tu mihi*
Tristis es? Mu. *te scire oportet.* Pe. *scit, sed dissimulat malus.*
Me. *Quid negotij est?* Mu. *pallam.* Me. *pallam, quid?* Mu. *pallam, quid paues?*

Me. *Nihil equidem paueo, nisi vnum. palla pallorem incutit.*
Pe. *At tu ne clam me commesses prandium. perge in virum.*
Me. *Non taces?* Pe. *non hercle verò taceo: nutas ne loquar.*
Me. *Non hercle ego quidem vsquam quicquam nuto, neque nicto tibi.*
Mu. *Na ego mecastor mulier misera.* Nu. *quid tu misera es? mihi expedi.*
Pe. *Nihil hoc confidentius, qui, quæ vides, ea pernegat.*
Me. *Per Iouem, deósque omneis adiuro vxor, satin' hoc est tibi*
Me isti non nutasse? Pe. *credit iam tibi de istu, illuc redi.*
Me. *Quò ego redeam?* Pe. *equidem ad Phrygionem censeo. & pallam refer.*
Me. *Quæ istæc palla est?* Mu. *taceo iam, quando hic iam rem non meminit suã.*
Me. *Nunquis seruorum deliquit? num ancillæ aut serui tibi*
Responsant? eloquere. impunè non erit. Mu. *nugas agis.*
Me. *Tristis admodum es, non mihi istuc satis placet.* Mu. *nugas agis.*
Me. *Ceterum familiarium alicui irata es?* Mu *nugas agis.*
Me. *Num mihi es irata saltem?* Mu. *nunc tu non nugas agis.*
Me. *Non equidem deliqui quicquam.* Mu. *hem rursum nugas agis.*
Me. *Dic mea vxor, quid tibi nunc ægrè est?* Pe. *bellus blanditur tibi.*
Me. *Potin' vt mihi molestus ne sis? non appello.* Mu *aufer manum.*
Pe. *Sic datur properato absente me comesse prandium,*
Post ante adeis cum corona me derideto ebrius.
Me. *Neque edepol ego prandi, neque hodie huc intrò tetuli pedem.*
Pe. *Tun' negas?* Me. *nego hercle verò.* Pe. *nihil hoc homine audacius.*
Non ego te modò hic ante adeis cum corona florea
Vidi adstare, cùm negabas mihi esse sanum sinciput?
Et negabas me nouisse? peregrinum aiebas esse te?
Me. *Quin vt dudum diuorti abs te, redeo nunc demum domum.*
Pe. *Noui ego te, non mihi censebas esse, qui te vlciscerer.*
Omnia hercle vxori dixi. Me. *quid dixisti?* Pe. *nescio.*
Eam ipsus roga. Me. *quid hoc est vxor? quidnam hic narrauit tibi?*
Quid id est? quid taces? quin dicis quid sit? Mu. *quasi tu nescias.*
Palla mihi est domo surrepta. Me. *palla surrepta est tibi?*
Mu. *Me rogas?* Me. *Pol haud rogem te, si sciam.* Pe. *ò hominem malum.*
Vt dissimulat! non potes celare: rem noui probè
Omnia hercle ego edictaui. Me. *quid id est?* Mu. *quando nihil pudet*
Neque vis tua voluntate ipse profiteri, audi atque ades.
Et quid tristis sim, & quid hic mihi dixerit faxo scias,
Palla est mihi domo surrepta. Me. *palla surrepta est tibi?*
Pe. *Viden' vt scelestus captat? huic surrepta est, non tibi.*
Nam profectò tibi surrepta si esset, salua nunc foret.
Me. *Nihil mihi tecum est. sed quid tu ais?* Mu *palla, inquam, periit domi,*
Me. *Quis eam surripuit?* Mu. *pol istuc ille scit, qui illam abstulit.*
Me. *Quis hic homo est?* Mu. *Menæchmus quidam.* Me. *edepol factum nequiter.*
Quis is Menæchmus est? Mu. *tu istic, inquam.* Me. *egóne?* Mu. *tu.* Me *quis arguit?*
Mu. *Egomet.* Pe. *& ego: atque huic amicæ detulisti Erotio.*
Me. *Egóne dedi?* Pe. *tu, tu istic, inquam. vin' afferri noctuam,*
Quæ, tu, tu, vsque dicat tibi? nam iam nos defessi sumus.

Me. *Per Iouem deósque omneis adiuro, vxor, satin' hoc est tibi*
Non dedisse? Pe. *immò hercle verò vos non falsum dicere.*

Me. *Sed ego illam non condonaui, sed sic vtendam dedi.*

Mu. *Equidem ecastor tuam nec chlamidem do foras, nec pallium*
Cuiquam vtendum mulierem aequum est vestimentum muliebre
Dare foras, virum virile. quin refers pallam domum.

Me *Ego faxo referetur.* Mu. *è re tua, vt opinor, feceris.*
Nam domum nunquam introibis, nisi feres pallam simul.

Me. *Ego domum?* Pe. *quid mihi futurum est, qui tibi hanc operam dedi?*

Mu. *Opera reddetur, quando quid tibi erit surreptum domo.*

Pe. *Id quidem edepol nunquam erit. nam nihil est, quod perdam, domi.*
Cum viro, cum vxore, dij vos perdant properabo ad forum:
Namque ex hac familia me planè excidisse intelligo.

Me. *Malè mihi vxor sese fecisse censet, quum excludit foràs.*
Quasi non habeam, quo intromittar, alium meliorem locum.
Si tibi displiceo, patiundum: at placuero huic Erotio,
Quæ me non excludet à se, sed apud se occludet domi.
Nunc ibo, orabo, vt mihi pallam reddat quam dudum dedi.
Aliam illi redimam meliorem. hem ecquid hîc est ianitor?
Aperite, atque Erotium aliquis euocate ante ostium.

VT HOC VTIMVR MAXVME MORE MORO, MOLESTOQVE MVLTVM] legendum cum admirationis nota maximè moro autem, id est, maxime stulto. Sic autem edendum libris omnibus inuitis, veritate hanc lectionem postulante, ratione flagitante. Neque est quod quemquam vox Græca offendat, quasi non Plautina. Nam primum qui Plautum vel primoribus digitis attigit, scit eum Græcis vocibus libenter, & licenter vti. Deinde hæc ipsa vox non semel ab eodem alibi vsurpata est in Milit. glor. *Ego stulta atque mora multum* ibidem, *morus es. Nam in mala vxore, atque inimico si quid sumas, sumtus est,* &c. in Trinum. *Atque ii mores hominum moros, & morosos efficit.* idem in Sticho, *Morè hoc fit, atque stultè mea sententia.* Nam hic morè, aduerbium est Latinum factum à Græco, μωρῶς, non nomen septimi casus, à recto, mos. Iam ex his Menæchmi surreptitij verbis intelligere spectatores, quæ res eum tandiu morata sit, propter quam ad prandium, quod ab Erotio apparari iusserat, tempori non venerit. Ordo autem verborum hic est, vt, hoc est, qui, seu quo pacto, seu quàm maximè moro more, hoc est, maximè stulto more, multúmque molesto vtimur. &, vt quique sunt optimi, & maximi. hunc morem habent clienteis, &c. RES MAGIS QVAERITVR, QVAM CLIENTVM, &c.] ordo, & sententia est, magis quæritur cuiusmodi, i. qualis res clientium, quàm, qualis fides, cluat, hoc est, dicatur, feratur, nominetur, habeatur, audiatur: vel dic, hoc loco, *cluere valere* sit. quæritur, inquit, magis, clientes sintne diuites, quàm, sintne viri boni. CLVEAT] suprà in Epid. *iam ego me conuertam in hirudinem, Atque eorum exsugebo sanguinem, si nati, qui columen cluent.* ATQVE HAVD MALVS] & non malus homo: hoc est, bonus vir, ἀγαθός. QVI NEQ. LEGES, NEQ. &c.] mutat numerum. nam cum antecedat numerus singularis, Si is diues malus est, is cliens fit. habetur: subiungit, Qui scilicet, clientes diuites, & mali, neque leges, neque æquum bonum colunt: &c. Sic autem hunc locum explico, non vt alij, qui volunt, hîc esse principium nouæ sententiæ, nouæque orationis, hoc modo; Ij, qui neque leges, neque æquum bonum colunt, sollicitos patronos habent, &c. Non debet autem quenquam monere hæc numeri mutatio. Est enim scriptoribus, & Græcis, & Latinis vsitata. Occurrit nunc mihi exemplum vnum ex Sophocle in Antig. Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ, Ἢ γλῶσσαν ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν, Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί. id est, Quisquis enim ipse solus aut sapere sibi videtur. aut linguam, aut animum habere, quem nemo alius habeat: Hi explicati, & euoluti, nequam reperti sunt. ÆQVVM BONVM] τὸ ἐπιεικές. SOLLICITOS PATRONOS HABENT] id est, sollicitos reddunt, & sollicitant suos patronos sic loquitur infrà non longè, *Sicut me hodie nimis sollicitum cliens Quidam habuit,* &c. Ea ratione dicunt, *miserum habere.* suprà in Casin. *quot te modis, Si viuo, habebo in nuptiis miserum meis?* DATVM DENEGANT, QVOD DATVM EST] quod acceperunt, abnegant. negant sibi datum esse, quod eis datum est, siue mutuò, siue commodatò. LITIVM PLENI] litigiosi. MENS EST IN QVERELIS] mens eorum est in querelis, nihil aliud cogitant, quàm querelas infrà, *nam animus in nauest meus,* Terent Eunucho. *Iam dudum est animus in patinis.* Plautus Aulul. *nam egomet sum hic, animus domi est,* ad quem locum, hac de re plura. IVRIS VBI DICITVR DIES, &c.] cum illis causæ dicendæ dicitur dies, &c. dicere diem, millies apud Ciceronem reperietur. Sed videtur hîc legendum, *Illis vbi dicitur dies. Patronis dicitur* cuius lectionis sententia est facilis, atque aperta, vbi inquit, clientibus illis, qui tales sunt, quales paullo ante descripti sunt, dies dicitur: eodem tempore & patronis dicitur. proinde ac si dicat, quando talibus clientibus lis intenditur, seu quando tales clientes in iudicium vocantur, tum patroni quoque vocantur, & rei citantur. rationem deinceps subijcit. Quòd si quis lectionem receptam retinendam contenderit, iuris diem intelligemus à Plauto dici diem, quo ius dicitur à Prætore: quales sunt dies fasti. QVIPPE QVI PRO ILLIS LOQ. &c.] quippe qui defendant illa in iis, quæ illi malefecerint. hoc est, malefactis, seu maleficiis. vel sic, quippe qui defendant illa,

quæ clientes malefecerint. SEV AD POPVLVM] in causa publica. SEV IN IVRE] seu apud Prætorem, vrbanum scilicet: Cuius est ius dicere, iudices dare, bonorum possessionem adiicere, vel apud prætorem, id est iudicem quæstionis, seu quæsitorem. vt intelligamus etiam hic causam esse publicam. nam si apud prætorem vrbanum causa dicitur, causa est priuata. SEV APVD IVDICEM RES EST] apud iudicem vel à Prætore datum, vt sunt recuperatores: vel à litigatoribus captum, vel arbitrum. SOLLICITVM CLIENS QVIDAM HABVIT] quidam cliens sollicitum reddidit. NEQVE QVOD VOLVI AG. QVIDQVAM LIC.] neque quidquam quod volui agere licitum est, non licuit mihi vlla ex parte, seu vllo modo ad prandium venire quod mihi apparari iusseram. ITA ME ATTINVIT] ita me sibi adfixum retinuit: vel ita me in suo negotio occupatum retinuit. ITA ME DETINVIT] ita me ab eo, quod acturus eram, auocatum tenuit. APVD AEDILEIS] ædileis maiores intellige, qui sunt senatorii ordinis, & habent sellam curulem: à quibus proficiscitur ædilitium edictum: non ædileis minores, qui præsunt annonæ, & rebus venalibus: quos *ἀγορανόμους* appellant Græci. CONDITIONES TETVLI TORTAS, CONFR.] conditiones tuli aduersario iniquas, implicatas, inuolutas, asperas, difficiles, nodosas, ambiguas & ancipiteis. tortum est, quod non est rectum: vel tortum est quod non est voluntarium & naturale, sed violentum & necessarium. vel tortum est quod est nodosum, implicatum, impeditum, difficile atque obscurum. ex quo apud Terentium in Phormione, *legum contortor*. id est, qui leges non ex æquo bono, neque vere & recte, sed per malitiam & calumniam, & falsò & peruerse interpretatur. Confragosum est quod est contrarium plano, continuato & explicato: quod est saxis, & salebris impeditum, asperum, atque abruptum, quod denique est perplexum. Titus Liuius libro 28. Annal. *confragosa loca, & obsita virgultis tenebant collem.* Plautus suprà in Cistellaria, *Sed ego illud quaero confragosum*, &c. AVT PLVS, AVT MINVS Q. OPVS E. M.] quidam coniungunt hæc cum superioribus, hoc modo, Conditiones aduersario tuli, aut plus, aut minùs multo, quàm opus erat, tortas, confragosas: quot item faciebam. sed putant alii cum iis potius quæ sequuntur, coniungi debere hoc modo: multo aut plus aut minus, quàm opus erat. dixi, vt sponsio fieret in controuersiam, id est, vt cliens meus sponderet aduersario, datis fideiussoribus seu prædibus, se id quod aduersarius petat & iudicio persequatur ei persoluturum: vel sic, vt sponsio fieret certæ partis eius pecuniæ, quæ in iudicium deducta esset. Cicero pro Roscio Comœdo. *Pecunia tibi debebatur certa quæ nunc petitur per iudicem: in qua legitimæ partis sponsio facta est.* sequitur aliquot versibus pòst. *Pecunia petita est certa, cùm tertia parte sponsio facta est.* Omnino locus est valde obscurus ac difficilis & fortasse corruptus. Itaque legendum putabam, pro *dixeram controuersiam*, &c. *dixi controuersiam vt sponsio fieret.* hac sententia, dixi iudicibus seu aduersario, vt sponsio fieret in controuersiam, id est, vt sponsione de controuersia & lite transigeretur. QVID ILLE?] cliens meus, pro quo dicebam. PRAEDEM DEDIT] satis dedit aduersario: hoc est, promisit aduersario, datis prædibus se eis satisfacturum. Prædes sunt, qui alicui se pro altero obligant. Consule Festum. TENERI] *ἐλέγχεσθαι* conuinci, coargui *ἐλέγχεσθαι*. OMNIBVS MALEF. TRES ADER. ACERR.] ad omnia malefacta quæ ei obiiciebantur, id est, ad omnia crimina, tres erant testes acerrimi. id est infestissimi, qui cum coarguebant scilicet. ITA MIHI HVNC CORRVPIT D.] ita mihi hunc diem perdidit, quem decreueram & constitueram in compotatione & deliciis consumere. Sic suprà dixit, diem lacerare in Asinaria, ibi. *Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem.* DETVLI EROTIO] detuli ad Erotium. QVID AIS?] quid ais, cùm hæc audis, quæ vir tuus loquitur? VBI MIHI BENE SIT] vbi bene accipiar, vbi iucundè viuam. NAE ILLAM MECASTOR FOENERATO ABST. &c.] id est, ne tu illam, ita me Castor iuuet, magna tua mercede, id est, magno tuo malo abstulisti. tralatio est ab iis qui pecuniam grandi fœnore accipiunt mutuam, proinde quasi dicat, pallam tu quidem mihi abstulisti, sed ea tibi magno constabit. vel sic: in eo, quòd pallam mihi abstulisti, magnam tu quidem mihi iniuriam fecisti, dolorémque acerbum inussisti: sed graueis abs te mei doloris pœnas reperam. Terent Adelph. *Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime, Ne non istuc tibi fœneraret?* i. cum fœnore redderetur. SIC DATVR] sermo castigantis & pœnas sumentis. sic inf. ead. sc. *Sic datur properato absente me, comesse prandium.* Idem in Pseud *Hem, sic datur, si quis herum seruus spernit.* CLANC. ISTHAEC FL. FACERE O POT. TE] te ista flagitia clanculum facere posse putabas? QVID ILLVC EST VXOR. N. &c.] quid illuc, ô vxor, negotii est? AVFER HINC PALPATIONES] aufer hinc verborum blanditias & assentationes PERGE TV] tu mulier, perge in virum tuum mala ingerere. TE SCIRE OPORTET] tu scire debes, quòd tristis sim. SED DISSIMVLAT MALVS] i. sed per malitiam dissimulare: vel sic, sed dissimulat, quia malus sit. *Malus* nomen est adiectiuum, verbum cui adiacet declarans. sic apud Horatium, multis locis exempli causa, oda 28. lib 1. *At tu nauta vagæ ne parce malignus arenæ. Ossibus, & capiti inhumato particulam dare*, &c. Idem Satyra 6. lib 2 *si veneror stultus, nihil horum*, &c. ad quæ videre licet, quæ notauimus. PALLAM] subintellig. tu mihi abstulisti. NIHIL EQVIDEM PAVEO, NISI VNVM] nulla res me pauere facit nisi vna. PALLA PALLOREM INCVTIT] *παρήχησις*: & ex ea locus quasi palla pallorem afferat: sed hoc significat pallæ, quam scit se abstulisse, mentionem sibi pallorem incutere. AVT TV NE CL. ME COMES. PR.] id est, at tu committere non debebas, vt clam me & sine me comesses prandium. sic loquimur cùm ei insultamus, qui dat tandem, aut dedit suæ culpæ pœnas, simúlque culpam ab eo contractam & commissam, propter quam plectitur, commemorauimus. sic Virgil. lib. 8. Æneidos, *at tu dictis, Albane, maneres.* Sic Marcus Tullius epist. 1. libro 1. ad Atticum, *hoc totum si vis curabo vt habeas, & quoniam te iam scripta, tum res mea delectant, eisdem ex libris perspicies, & quæ gesserim, & quæ dixerim aut ne poposcisses* Idem pro Flacco. *Sed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit, emisses.* Idem libro 3. de Natura deorum. *In hominum vitiis ais esse culpam. Eam dedisses hominibus rationem, quæ vitia, culpamque excluderet* PERGE IN VIRVM] perge tu mulier in virum. subintell. maledicta ingerere. NVTAT, NE LOQVAR] nutu mihi significat ne loquar NEQVE NICTO] id est, neque oculis significo. suprà in Asinaria *Nec illa vlli homini nutet, nictet, annuat.* quem locum profert Nonius in verbis *nutare* & *nictare* Consulendus & Festus in verbo *nictare.* EQVIDEM AD PHRYGIONEM CENSEO.] equidem censeo vt ad Phrygionem redeas. REFER] ad vxorem tuam. RESPONSANT?] ferociter, & contumaciter respondent? Horatius translatè vsurpauit Satyra 7. libro secundo, *Responsare Cupiunt & contem-*

contemnere honores Fortis, &c. & epist. 1. libro 1. *An qui fortuna te responsare superba Liberum, & erectum præsens hortatur, & optat?* NVGAS AGIS] nugas loqueris, nugaris, suprà in Aulular. *non ego nunc nugas ago*. POTIN' VT MIHI MOLESTVS NE SIS?] potéstne facere, vt mihi molestus non sis? NON TE APPELLO] non te alloquor, non te nomino, non tecum verba facio. AVFER MANVM] Menæchmus vxorem suam leniter contrectabat, & demulcebat. at illa ferociter, & iracundè manū eius remouet, ac repellit. SIC DATVR] sermo castigantis, & pœnas sumentis, aut pœnas sumtas esse gaudentis. sic suprà eadem scena. PROPERATO ABSENTE ME COM. PR.] Ironia est aliàs, audeto sine me properè comesse prandium. Proinde ac si dicat, posthac, si sapies, cum videas te taleis facti dare pœnas, quòd me absente prandium comedisti, non audebis eandem culpam committere. nam quantumuis stulti, damnis, & pœnis, sapiunt. POST ANTE AEDEIS CVM CORONA. &c.] cohærent hæc cum superiore versu. Et est hic quoque ironia, hoc modo, pòst, hoc est, posteaquam absente me, prandium comesse properaris, audeto me pro foribus cum corona ex floribus côcinnata, ebrius deridere: vt fecisti. quorum nunc factorum das pœnas meritas. vel sic, pòst, cum taleis pœnas tui facti dederis: tum ante ædeis me, vt lubebit, cum corona derideto ebrius: quasi dicat, te tam insipientem fore non puta, vt facias. nam hæ pœnæ, quibus nūc plecteris, te à talibus ausis reuocabunt, retrahent, ac deterrebunt. INTRO TETVLI PED. intuli pedem CVM CORONA FLOREA.] cum corona ex floribus connexis, concinnata. CVM NEGABAS MIHI ESSE SAN. CINC.] suprà, *non tibi sanum'st, adolescens, sinciput, vt intelligo* Errabat autem Peniculus. nam is, quem cum corona viderat, & cum quo locutus erat, Menæchmus Sosicles erat, nō hic quicum nunc loquitur, & quem sua vxor obiurgat. QVIN VT DVDVM DIVORTI ABS TE, RED. NVNC D. D.] immo verò, posteaquam dudum abs te digressus sum, nunc denique, seu nunc tandem reuertor domum. NON MIHI CENSEBAS ESSE, &c.] non mihi facultatem esse putabas tui vlscíscendi? non me putabas habere quo pacto te vlciscerer? POL HAVD ROGEM TE, SI SCIAM] sic sæpè loquitur, vt suprà eadem fab. non regem, si nouerim. O HOMINEM MALVM VT DISSIMVLAT!] ô hominem malitiosum, quàm dissimulat! vel quo pacto dissimulat! quàm confidenter, & impudenter dissimulat! suprà, eadem scena. *scit: sed dissimulat malus*. OMNIA HERCLE EGO EDICTAVI] omnia hercle ego tuæ vxori narraui, seu exposui. PROFITERI] palàm fateri. ATQVE ADES] animo, subintell. *ades* autem, imperatiui modi est, præsentis temporis verbi, *adsum*. PALLA SVRREPTA'ST TIBI] legendum videtur quibusdam, *Palla surrepta'st mihi?* hoc primum. deinde huius lectionis sententia, & ratio, explicanda est. Postremò, recepta examināda. Dico igitur huius lectionis, quā secuti sumus, hanc esse rationem ac sententiam Dixerat Menæchmi surrepti vxor, *Palla mihi'st domi surrepta*. Menæchmus vxorem illudens, & omni ratione furtū à se factum infitiari studens, denique quid vxor dicat, se intelligere dissimulans, vxoris verba iterans, quærit ab vxore, an palla sibi surrepta, hoc modo, *Palla surrepta est mihi?* Quæ sequūtur proximo versu, hanc coniecturam confirmant, Viden' vt te scelestus captat? huic surrepta est, non tibi. id est, vidésne, ô mulier, quo pacto scelestus iste te captat? hoc est, quomodo te captioso, & fallaci, & ambiguo sermone capere conetur, quasi dixeris pallā non tibi sed ei esse surreptam, Atqui, ô Menæchme, palla huic mulieri, vxori tuæ surrepta est, nō tibi. Alij qui lectionē receptā retinēt, in quibus ego sum, in magnas & molestias se angustias compingunt, ac redigunt: & partem sic explicant, *Palla surrepta est tibi?* id est, dicísne, vxor, pallam à te esse surreptā? quam explicationē prorsus improbo partim sic, dicisne, pallam pro te, & ad vsum tuum esse surreptam? quarū explicationem vtraque cùm propemodum ineptā, neque satis cum iis, quæ deinceps sequuntur cohærentem, aut consentientem sentētiam, continere videatur, neque tamen vlla talis scripturæ explicatio, melior reperiri queat, satis magno, inquiunt illi, argumento est receptam scripturam, esse suspectam, & fortassis adulterinam. Verumtamen ego nihil mutandum censeo, & duarum posteriorum explicationum, secundam primæ longè antepono, quod mox ostendam. VIDEN' VTI SCELESTVS TE CAPTAT?] vidésne mulier, vt scelestus te captet, verbis capere conetur? *scelestus*, positum κατὰ χρηστικῶς, pro improbo. nam propriè scelestus eum significat, vel qui impius est, siue in deos, siue in patriam, siue in parenteis, eósve, qui nobis parentum loco esse debent, vel qui manus habet sanguine inquinatas. hoc est, qui liberum hominem interemit: quem etiam impurum Latini appellant. Fortassis autem hic legendum est, *Viden' vt te scelestus captat*: nam libri omnes, quos quidem viderim, habent, *Viden' vti scelestus captat?* sine prouocabulo, *te*: quod tamen vel subintelligendum est, vel reponendum, vt à Plauto positum HVIC SVRREPTA'ST NON TIBI] si legamus suprà, *palla surrepta'st mihi?* hæc sic erunt explicanda: huic mulieri vxori tuæ surrepta est palla, non tibi. sin receptā tueamur, quod tutius est, hæc sic explicabimus: huic vicinæ meretrici, Erotio, non tibi, hoc est, in huius Erotij, non in tuū vsum, ô mulier, palla surrepta est. NAM PROFECTO TIBI SVRR. SI ESSET] nam si palla tibi. i. in vsum tuū à viro tuo surrepta esset, ô mulier, salua nūc esset. nunc autem in vsum huius meretricis Erotii, surrepta est si quis probabit alteram lectionem: hic locus sic erit explicandus. Nam, si palla, ô Menæchme, tibi surrepta, hoc est, abs te clàm ablata, & ab vxore recuperata esset: salua nunc esset. Videtur hic versus, vt ingenuè fateor, lectionem vulgatam, ac receptam confirmare: illam autem alteram, in qua *mihi*. pro *sibi*, substituitur. contra omnium librorum auctoritatem, coarguere, ac refellere. NIHIL MIHI TECVM EST] nil mihi negotij tecū est, Penicule, inquit Menæchmus, ego te nō appello sed vxorē. ego nō tecum loquor, sed cum vxore. MENAECHMVS QVIDAM] virum suum significat. Nam quamuis duo Menæchmi sint, tamen nullum alium Menæchmum, præter virum suum nouit, hoc quidem tempore. ET EGO] subintell. te arguo. VIN' AFFERRI NOCT. QVAE TV, TV, VSQ. &c.] alludit ad noctuæ vocem, seu cantum, tu, tu, seu tou, tou nam vocalis, u. sic olim à Romanis proferebatur, & sic proferri debet, cum longa est, secus, si breuis, nam tum vt ὑψιλὸν, Græcorum proferēda est: vt in fuga, super cuminum, maximus, optumus, lacruma, & lacrumo, obstupeo, recupero, dissupo, & similibus. quin in nonnullis omnibus etiam si longa est, tamen, vt y. pronuntiandam arbitror: exempli causa. in *mus*, quoniam perspicuè ducit originem, à Græco μῦς NON DEDISSE] me subint. sed nónne hîc peierat Menæchmus? quod non temerè faciebant veteres illi. Itaque fortassis habet aliquam in his verbis latebram, in qua delitescat, ne se periurio obstringat: Licétne dicere, eum idcirco non peierare, quia in animo habet pallam ab Erotio repetere, & ad vxorem referre. IMMO H. VERO NOS NON F. D.] immò verò per Herculem nos adiu-

ramus, nos falsum dicere. SED SIC VTEND. D.] hic, cum gestu aliquo hic pronuntiandum, vt & alibi in similibus locis admonuimus. EGO DOMVM?] subintell. nunquam introibo? QVID MIHI FVTVRVM'ST QVI T. N. O D?] quid mihi pretij, aut mercedis persoluetur, qui tibi viri tui furtum indicaui? CVM VIRO, CVM VX DII VOS P.] id est, & virum, & vxorem dij vos perdant. ME PLANE EXCIDISSE, &c.] me planè eiectum esse, &c. mihi omnem cib: spem ex hac familia petendi præcisam esse intelligo. MALE MIHI VXOR SESE F.] hæc ab vxore degressus, loquitur Menæchmus. CVM EXCL. F.] lego, *cùm exclusus foris.* vt suprà, *parasito exclusa fuit.* QVO INTROMITTAR] quò introducar, &c. intromitti, seu introduci, & excludi, inter se opponuntur. Sic Marcus Tullius libro 3. Accus. *hic solus introducitur: cæteri sæpè frugalissimi homines excluduntur.* SI TIBI DISP. P.] apostrophe ad vxorem absentem. ECQVIS HIC EST IANITOR?] id est, numquid ad has fores est ianitor? al. ecquis hic est ianitor? hoc est, aliquis hic est ianitor?

EROTIVM, MENAECHMVS surreptus.

Er. *Qvis hic me quærit?* Me. *sibi inimicus magis, quàm ætati tuæ.*
Er. *Mi Menæchme, cur ante ædes adstas? sequere intrò.* M. *mane.*
Scin' quid est, quod ego ad te venio? Er. *scio, vt tibi ex me sit volup.*
Me. *Immò ædepol pallam illam amabo te, quam tibi dudum dedi,*
Mihi eam redde. vxor resciuit rem omnem, vt facta est, ordine.
Ego tibi redimam bis tanto pluris pallam, quàm voles.
Er. *Tibi dedi equidem illam, ad Phrygionem vt ferres paulo prius:*
Et illud spinther, vt ad aurificem ferres, vt fieret nouum.
Me. *Mihi vt tu dederis pallam, & spinther? nunquam factum reperies.*
Nam ego quidem postquàm illam dudum tibi dedi, atque abij ad forum,
Nunc redeo: nunc te post illa video. Er. *video quam rem agis.*
Quia commisi, vt me defrudes, ad eam rem affectas viam.
Me. *Neque ædepol te defraudandi causa posco, quin tibi*
Dico vxorem resciuisse. Er. *nec te vltrò oraui, vt dares.*
Tute vltrò ad me detulisti, dedisti eam dono mihi.
Eandem nunc reposcis: patiar, tibi habe, aufer. vtere
Vel tu, vel tua vxor, vel etiam in oculos compingite.
Tu huc, post hunc diem, pedem intrò non feres, ne frustra sis,
Quando tu me bene merentem, tibi habes despicatui.
Nisi feres argentum, frustra me ductare non potes.
Aliam posthac inuenito, quam tu habeas frustratui.
Me. *Nimis iracundè hercle tandem heus tu, tibi dico, mane,*
Redi. Er. *etiámne adstas? etiam audes mea reuerti gratia?*
Me. *Abijt intrò, occlusit ædes. nunc ego sum exclusissimus,*
Neque domi, neque apud amicam mihi iam quicquam creditur.
Ibo, & consulam hanc rem amicos, quid faciendum censeant.

QVAM AETATI TVAE] id est, quam tibi. VOLVP.] voluptas suprà in Asinar. extrem. *Hic senex si quid clam vxorem suo animo fecit volup.* &c. Consule Nonium. VT FACTA EST] quo pacto facta sit. TIBI DEDI EQVIDEM ILLAM, &c] hoc loco nouus error exoritur ex geminorum Menæchmorum similitudine, quæ tanta est, vt internosci non possint. VT FIERET NOVVM] vt renouetur. NVNC TE POST ILLA VIDEO] id est, nunc primum postea quam pallam tibi dedi atque abs te discessi, te video. QVIA COMMISI, VT DEFRVDES, &c.] quia mea stultitia, & credulitate nimia factũ est. vt me defraudare possis, me defraudare cogitas. *Defrudes* autem habent etiam nostri libri veteres: & verò ita loquebantur antiqui. suprà in Asinaria, *Tun' ego defrudem, cui ipsi nihil est in manu, Nisi quid tu porrò vxorem defrudaueris?* dicebant tamen & *defraudare.* Consule Nonium. AD EAM REM AFFECTAS V.] ad me defrudandam consilium, & studium tuum confers. affectare viam, etiam in Aulular. vsurpauit, *vt me deponat vino eam affectat viam.* ad quem locum plura. NEC TE VLTRO ORAVI VT D.] non ego prior te oraui, vt mihi pallam dares, sed tu non rogatus, eam ad me detulisti. VEL ETIAM IN OCVLOS C.] vel etiam in oculos conijcite, ac desigite. stomachosè dicuntur hæc à meretrice, quæ putat se huic Menæchmo pallam & spinther, vt is reconcinnenda curaret, dedisse, cum alteri Menæchmo eius fratri germano, & gemino dederit. Cùm autem videatur eos monere, vt diligentissimè pallam custodiant. nam qui in oculis, seu intra oculos, quibus nihil carius est, seruanda sunt carissima sint. necesse

est: tamen

est; tamen quia oculi nihil alienum intrà se ferre possunt, non pallæ custodiam eis suadere, sed dolorem, & cæcitatem optare, ac precari videtur. Præterea non dicit, *in oculis custodite*, quod visum esset ἀφελῶς dictum, sed *in oculos compingite*: quod non nisi inimico, ac maleuolo animo dictum intelligi potest. Nam compingere in oculos, sic dictum vt compingere in carcerem. suprà in Amphitr. princ. *Quid faciam nunc si tres viri me in carcerem compegerint?* PEDEM INTRÒ NON FERES] non introibis. NE FRVSTRA SIS] ne te frustrere, ne erres. suprà in Bacchid. *Quid? illam meretricémne censes esse?* NI. *quippini.* CH *frustra es.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *ô bone, ne te Frustrere, insanis & tu, stultique prope omnes,* &c. Plaut. Rud. *Ego daturus tibi nihil sum, ne tu frustra sis.* TIBI HABES DESPICATVI] sic dictum, tibi habes despicatui, vt tibi habes ludibrio. FRVSTRA ME DVCTARE NON POTES] vel frustra me ductare non potes, dixit, pro frustra me lactare non potes, ; promissis inanibus me inducere non potes. vel me ductare, posuit, pro me ducere, vt ex meo concubitu, & complexu voluptatem capias, atque animo tuo morem geras. Sic enim dicimus, ductare scortum, *frustra* autem, id est, sine nummis, & mercede. QVAM TV HAB. FR.] quam tu frustreris, seu decipias, atque illudas. OCCLVSIT AEDEIS] clausit ædeis, obdito pessulo, obserauit ædeis. supra in Mostellaria, *Clauim cedò, atque abi intrò, atque occlude ostium.* EXCLVSISSIMVS] superlatiuum fecit ex participio, exclusus. Sic Marc. Tull. in orat. pro Cæcina dixit, *armatissimi ibi sed prolude valebit, quasi armatissimi fuerint, si reperientur, ita parati fuisse, vt vim vitæ, aut corpori potuerint afferre.* Sic noster Plautus dixit, ipsissimus, oculeissimus. & simil quæ suis locis obseruabuntur. ET CONSVLAM HANC REM AMICOS, &c.] consulam de hac re amicos, &c.

MENAECHMVS Sosicles, MVLIER.

Nimis stultè dudum feci, cùm marsupium,
Messenioni cum argnto concredidi,
Immersit aliquò sese credo in ganéum.

Mu. *Prouisam quàm mox vir meus redeat domum.*
Sed eccum video, salua sum, pallam refert.

Me. *Demiror vbi nunc ambulet Messenio.*

Mu. *Adibo, atque hominem accipiam quibus dictis meret.*
N n te pudet prodire in conspectum meum,
Flagitium hominis, cum istoc ornatu? Me. *quid est?*
Quæ res agitat te mulier? Mu. *etiamne impudens*
Mutire vnum verbum audes, aut mecum loqui?

Me. *Quid tandem admisi in te, vt loqui non audeam?*

Mu. *Rogas me? ò hominis impudentem audaciam!*

Me. *Non tu scis mulier, Hecubam quapropter canem*
Graij esse prædicabant? Mu. *non equidem scio.*

Me. *Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis.*
Omnia mala ingerebat, quenquem adspexerat:
Itaque adeo iure cœpta appellari est canis.

Mu. *Non istæc ego flagitia possum perpeti.*
Nam me meam ætatem viduam esse mauelim,
Quàm istæc flagitia tua pati, quæ tu facis.

Me. *Quid id ad me, tu te nuptam possis perpeti,*
An sis abitura à tuo viro? an mos est ita hîc.
Peregrino vt aduenienti narrent fabulas?

Mu. *Quas fabulas? non, inquam, patiar præter hac,*
Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.

Me. *Mea quidem hercle caussa vidua viuito*
Vel vsque dum regnum obtinebit Iuppiter.

Mu. *At mihi negabas dudum surripuisse te,*
Nunc eandem ante oculos attines. num te pudet?

Me *Heu, hercle mulier multum & audax & mala es.*
Tun' tibi hanc surreptam dicere audes, quam mihi
Dedit alia mulier, vt concinnandam darem?

Mu. *Ne istuc mecastor iam patrem arcessam meum,*

Atque enarrabo tua flagitia, quæ facis.
Decio, quare meum patrem, tecum simul
Vt veniat ad me. ita rem mihi esse dicito,
Iam ego aperiam istæc tua flagitia. ME. *sanan' es?*
Quæ mea flagitia? MU. *cùm pallam atque aurum meum*
Domo suppilas vxori tuæ, & tuæ
Degeris amicæ. satin' hoc rectè fabulor?

Me. *Quæso hercle mulier, si scis monstra quid bibam,*
Tuam qui possim perpeti petulantiam?
Quem tute hominem esse me arbitrare, nescio.
Ego te simitu noui cum Parthaone.

Mu. *Si me derides, at pol illum non potes,*
Patrem meum, qui huc aduenit, quin respicis?
Nouistin' tu illum? Me. *noui cum Calcha simul*
Eodem die vidi illum, quo te ante hunc diem.

Mu. *Negas nouisse me? negas patrem meum?*

Me. *Idem hercle dicam, si auum vis adducere.*

Mu. *Æcastor pariter hoc atque alias res soles.*

CVM MARSVPIVM MESSENIONI CVM ARG. CONCR.] vt alibi dixit, ibi. *obe'sut marsupium Huic istuc quod habes.* MEN. *atque adepol tu me monuisti probè. Accipe. iam hoc scibo vtrùm hance mage amet; an marsupium.* IMMERSIT ALIQVÒ SESE, &c.] sese penitus coniecit in ganeum aliquod: tralatio est. sic suprà, *quando contionem mediam me immersi miser. Ganeum* autem inquit Festus, locum abditum, & veluti sub terra dixerunt, Terentius in Adelph. *Vbi illum quæram? credo abductum in ganeum Aliquò,* &c. Donatus, *Veteres, ganeum meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τοῦ γᾶς τυτέςι, τῆς γῆς. quòd ea sint in terra siue sub terra, non, vt cenacula, suprà.* Consule & Nonium. PROVISAM QVAM MOX, &c.] foras egressa visam seu porrò vitam, &c. Terent. Andr. *Prouiso quid agat Pamphilus.* SED ECCVM VIDEO] nouus error hic vxori Menæchmi surrepti obiicitur, cum se putat virum suum videre, quæ fratrem eius videt, cum palla, quam similiter errans Erotium ei dederat, vt eam reconcinnãdam curaret. ATQVE HOMINEM ACCIPIAM QVIBVS D. M.] atque hominem acri er obiurgabo, & maledictis insequar. sic ferè Cicero libro 1. Accus. ibi. *Ille qui aliquanto plus cogitasset malè a eips Verbis Rabenium.* FLAGITIVM HOMINIS, &c.] suprà eadem fab. *Flagitium hominis subdole, ac minimi pretij?* MVTIRE VNVM VERBVM, &c.] mutire, & mu tacere, quod muti solent. suprà in Curcul. *Non mutit cardo: est lepidus.* In Mostell. *Intus caue mutire quenquam siveris.* NON TV SCIS, MVLIER, HECVBAM QVAPROPTER CANEM, &c.] Hecubam, velut canem, Græci lapidibus insectati sunt, quia maledicta in vniuersum Græcorum exercitum assiduè ingerebat. Nonnulli etiam eam in canem versam esse tradiderunt. Iuuenal. Satyr. 10 de Priamo, *Exitus ille vtrumque hominis: sed torua canino Latrauit rictu quæ post hunc vixerat vxor.* M. Tull. Tusc. quæst. 3. *Hecubam autem propter animi acerbitatem quandam, & rabiem, fingi in canem esse conuersam.* OMNIA MALA INGERERAT, QVEMQVEM ADSPEXER.] omnia maledicta in Græcos cõgerebãt quemcumque adspexerat. MEAM AETATEM] quandiu viuam. AN MOS EST ITA HIC, &c.] an mos talis est Epidamni, vt peregrino aduenienti narrent res inaneis, & quæ nihil ad eius rem attinent? PRAETER HAC] præterea, amplius. Idem in Rudent. *si præterhac Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput:* QVAM TVOS MORES PERF.] subintell. *potius,* sic apud Græcos subintelligitur interdum μᾶλλον. Homer. ἰλ. α. βύλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι. MEA QVIDEM HERCLE CAVSA, &c.] id est, tu verò, quod quidem ad me attinet, æternum vidua viue. mea causa, ἐμοῦ ἕνεκα. sic suprà in Epid. *Dum sine me quæras, quæras mea causa vel medio in mari.* VEL VSQVE DVM REGNVM OBTINEBIT IVP.] vel eò vsque dum regnabit Iupiter: hoc est, æternum. ANTE OCVLOS] meos subintell. ATTINES] tenes, retinens suprà, eadem fabula, *ita me attinuit: ita me detinuit.* DECIO] puerum Decionem vocat, eúmque ad patrem mittit, vt illum arcessat. ITA REM MIHI ESSE DICITO] Ita negotium meum postulare dicito, vt veniat. Eo loco rem meam esse dicito, vt opus sit eum nunc ad me venire sic suprà in Bacchid. *iam facite in biclinio Cum amica sua vterque accubitum eatis, ita negotium est* SVPPILAS VX.] suffuraris vxori. suppilare inquit Nonius, est inuolare, vel rapere, à pilorum raptu, vnde & furtum passi, compilati dicuntur. Plautus Trucul. *Hæc iam vides fieri, suffuror, suppilo, de præda prædam capio.* cetera exempla legito apud Nonium. Sed credibilius est, hæc verba, cõpilare, suppilare, vnius esse originis: & à Græca voce φιλητὴς, & mutata adspirata in tenuem; πιλητὴς, quę furem significat, esse nata: quod & Simeoni Bosio videbatur. ET TVAE DEGERIS AMICAE] & ad tuam amicam defers, sic infrà scena prox. *Mea ornamenta clam ad meretrices degeris.* SATIN' HOC RECTE FABVLOR?] satisne hoc loquor? MONSTRA, QVID BIBAM, TVAM QVI POSS. PERP. PETVL.] monstra, seu doce, quod medicamentum bibam, quo tuam maledicentiam perferre possim. tralatio, seu potiùs allegoria à medicis, & pharmacopolis, qui dant medicamẽta quædam quibus quis epotis, aut venenum impune sumere potest, aut iam sumtũ tolerare atque adeo superare. SIMITV] simul in Mercat. *Ita tres simitu res agenda sunt, vnam vnam occeperim.* CVM PARTHAONE.]

Parthaon

Partheon, pater Oenei, Ætoliæ regis, Deianiræ patris. QVIN RESPICIS?] cur non retro aspicis. NOVI CVM CALCHA SIMVL] noui cum Calchante simul. profert hunc locum Priscian. lib. 6. his verbis, *In as autem terminantia genitiuum Græcum, o, in, s. mutata faciunt Latinum genitiuum, vt κάλχας, κάλχαντος*, hic Calchas, Calchantis, *quamuis hic Calchas, huius Calche antiquissimi declinabãt*. Plaut. in Menæch. *Nouistin' tu illũ?* &c. hactenus Prisc. Eadẽ ratione ex his nominibus Græcis schema, tis, chlamys, dis. lãpas, dis, fecerunt Latini nomina Latina, & inflexerũt Latinè, schema, mæ, am. chlamyda, dæ, dæ, am. lampada, dæ, dæ, dam.

SENEX, MVLIER, MENÆCHMVS Sosicles.

VT ætas mea'st, & vt huic vsus facto est,
Gradum proferam, progredi properabo.
Sed id quàm facile sit mihi haud sum falsus.
Nam pernicitas deserit, consitus sum
Senectute, onustum gero corpus, vires
Reliquere. vt ætas, mala merx est ergo!
Nam res plurimas pessimas, cùm aduenit, affert.
Quas si autumem omneis, nimis longus sermo sit,
Sed hæc res mihi in pectore & corde cura est.
Quidnam hoc sit negotij, quòd filia sic
Repentè expetit, ad sese me, vt irem,
Nec, quid id sit mihi certius facit,
Quid velit, quídue arcessat.
Verùm propemodum iam scio, quid siet rei.
Credo cum viro litigium natum esse aliquod.
Ita istæ solent, quæ viros subseruire
Sibi postulant, dote fretæ, feroces.
Et illi quoque haud abstinent sæpe culpa.
Verùm est modus tamen, quoad pati vxorem oportet.
Nec pol filia vnquam patrem arcessit ad se,
Nisi aut commissi, aut iurgij est caussa.
Sed quicquid id est, iam sciam, atque eccam eam ipsam
Ante ædeis, & eius tristem virum video.
Id est quod suspicabar.
Appellabo hanc, ibo aduorsum. Mu. *salue multum mi pater.*

Se. *Salua sis. saluane? aduenio, sed cur arcessi iubes?*
Quid tu tristis es? quid ille autem abs te iratus distitit?
Nescio quid vos velitati estis inter vos duos.
Loquere, vter meruistis culpam, paucis, non longos logos.

Mu. *Nusquam equidem quicquam deliqui, hoc primùm te absoluo pater.*
Verùm viuere hîc non possum, neque durare vllo modo.
Proin tu me hinc abducas. Se. *quid istuc autem est?* Mu. *ludibrio pater*
Habeor. Se. *vnde?* Mu. *ab illo quoi me mandauisti, meo viro.*

Se. *Ecce autem litigium, quoties edixi tandem tibi,*
Vt caueres, neuter ad me iretis cum quærimonia?

Mu. *Qui ego istuc, mi pater, cauere possum?* Se. *méne interrogas?*
Nisi non vis. quoties monstraui tibi, viro vt morem geras?
Quid ille faciat, ne id obserues? quò eat? quid rerum gerat?

Mu. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* Se. *sanè sapit.*
Ob istanc industriam, etiam faxo amabit amplius.

Mu. *Atque ibi potat.* Se. *tuan' quidem illa caussa potabit minus,*
Siue illic, alibi libebit? quæ hæc, malùm, impudentia est?
Vna opera prohibere ad cenam ne promittat, postules.
Neque quemquam accipiat alienum apud se. seruiren' tibi
Postulas viros? dare vna opera pensum postules,
Inter ancillas sedere iubeas, lanam carpere.
Mu. *Non equidem mihi te aduocatum pater adduxi, sed viro.*
Hinc stas, illinc caussam dicis. Se. *si ille quid deliquerit*
Multo tanto illum accusabo, quàm te accusaui, amplius.
Quando te auratam & vestitam bene habet: ancillas, penum,
Rectè præbet, melius sanam, est, mulier, mentem sumere.
Mu. *At ille suppilat mihi aurum, & pallam ex arcis: modò*
Me despoliat, mea ornamenta iam ad meretrices degerit.
Se. *Malè facit, si istuc facit: si non facit, tu malè facis,*
Quæ insontem insimules. Mu. *quin etiam nunc habet pallam pater,*
Et spinter, quod ad hanc detulerat, nunc quia resciui, refert.
Se. *Iam ego ex hoc vti factum est scibo: ibo ad hominem, atque alloquar.*
Dic mihi istuc Menæchme, quod vos dissertatis, vt sciam.
Quid tu tristis es? quid illam autem iratam abs te destituis?
Me. *Quisquis es, quidquid tibi nomen est senex, summum Iouem,*
Deósque detestor. Se. *qua de re, aut cui rei, rerum omnium?*
Me. *Me neque isti malè fecisse mulieri, quæ me arguit*
Hanc domo abs se surripuisse, atque abstulisse deierat.
Si ego intra ædeis huius vnquam, vbi habitat, penetraui pedem,
Omnium hominum exopto vt fiam miserorum miserrimus.
Se. *Sanúsne es, qui istuc exoptes, aut neges te vnquam pedem*
In eas ædes intulisse, vbi habitas, insanissime?
Me. *Tun' senex ais habitare me hic in illisce ædibus?*
Se. *Tu negas?* Me. *nego hercle verò.* Mu. *nimis hoc impudenter negas,*
Nisi quo nocte hac emigrasti. Se. *concede huc filia.*
Quid tu ais? num hinc emigrasti? Me. *quem in locum, aut rem, obsecro?*
Se. *Non edepol scio.* Mu. *profectò ludit te hic, non tute tenes?*
Se. *Iam verò Menæchme satis iocatus es, nunc hanc rem age.*
Me. *Quæso quid mihi tecum est? vnde, aut quis homo tu es? quid feci ego*
Tibi, aut adeò isti mihi molesta'st quoquo modo?
Mu. *Viden' tu illi oculos virere? vt viridis exoritur color*
Ex temporibus atque fronte, vt oculi scintillant, vide.
Quid mihi melius est, quàm, quando illi me insanire prædicant,
Ego me assimulem insanire, vt illos à me absterream?
Mu. *Vt pandiculans oscitatur? quid nunc faciam mi pater?*
Se. *Concede huc mea nata ab istoc quàm potes longissimè.*
Me. *Euoe, Euie, Bromie, quo me in syluam venatum vocas?*
Audio, sed non abire possum ab his regionibus.
Ita me illa ab læua rabiosa fœmina obseruat canis.
Post autem illic hircus alius, sæpe ætate in sua
Perdidit ciuem innocentem falso testimonio.
Se. *Va capiti tuo.* Me. *ecce Apollo mihi ex oraculo imperat.*
Vt ego illi oculos exuram lampadibus ardentibus.

Mu. *Perij, mi pater, minatur mihi oculos exurere.*

Me. *Hei mihi, insanire me aiunt, vltrò cùm ipsi insaniunt.*

Se. *Filia.* MU. *hem quid est? quid agimus?* Se. *quid si ego huc seruos citos?*
Ibo, abducam, qui hunc hinc tollant, & domi deuinciant,
Priusquam turbarum quid faciat. Me. *amplius enimuerò nisi*
Occupo aliquod mihi consilium, hi domum me ad se auferent.
Pugnis me vetas in huius ore quicquam parcere?
Ni iam ex meis oculis abscedat in malam magnam crucem,
Faciam quod iubes, Apollo. Se. *fuge domum quantum potes,*
Ne hic te obtundat. MU. *fugio: amabo, obserua istunc mi pater,*
Ne quò hinc abeat. sumne ego mulier misera, quæ illæc audio?

Me. *Haud malè illhanc amoui: nunc hunc ego impurissimum,*
Barbatum, tremulum, Titanum, Cycno prognatum patre,
Ita mihi imperas, vt ego huius membra atque ossa, atque artus
Comminuam illo scipione, quem ipse habet. Sed. *dabitur malum,*
Me quidem si attigeris, aut propius ad me accesseris.

Me. *Faciam quod iubes. securim capiam ancipitem, atque hunc senem*
Exossabo, dein dedolabo assulatim viscera.

Se. *Enimuerò illud præcauendum est, atque accurandum mihi,*
Sanè ego illum metuo, vt minatur nequid malè faxit mihi.

Me. *Multa mihi imperas Apollo: nunc equos iunctos iubes*
Capere me indomitos, feroces, atque currum inscendere,
Vt ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum.
Iam ascendo in currum, iam lora teneo, iam stimulum in manu est.
Agite equi, facitote sonitus vngularum appareant
Cursu celeri. facite in flexu sit pedum pernicitas.

Se. *Mihin' tu equis iunctis minare?* Me *ecce Apollo denuò*
Me iubes facere impetum in eum qui stat, atque occidere.
Sed quis hic est, qui me capillo hinc de curru deripit?
Imperium tuum demutat, atque edictum Apollinis?

Se. *Heu, hercle morbum acrem ac durum: di, vostram fidem,*
Vel hic, qui insanit quàm valuit paulò prius?
Ei derepentè tantus morbus incidit.
Ibo atque arcessam medicum iam, quantum potest.

VT AETAS MEA'ST] qualis mea ætas est: pro mea ætate: prout ætas mea est: quę mala est. scilicet: ET VT HVIC VSVS FACTO EST] & vt huic, meæ ætati, facto opus est: vt huic ætati me facere expedit, &c. al. & vt huic, filiæ meæ, quæ me arcessit. GRADVM PROMS. PROGREDI PROPER.] Virg. lib. 4 Æneid. *illa gradum studio celerabat anili.* HAVD SVM FALSVS] haud me fallit. NAM PERNICITAS DESERIT] pedum celeritas me deficit. CONSITVS SVM SENECTVTE] tralatio est ab agris semine aliquo consitis, vt frumento, hordeo, faba. sic Lucretius translatè dixit libro 2. *Sol etiam summo de vertice dissupat omnes Ardorem in partes, & lumine conserit arua* & Catull. in carm de Thetidis, & Pelei nupt. *Ipse autem cæca mentis caligine Theseus Consitus,* &c. Virg. lib. 2. Georg. *iuuat Ismara Baccho Conserere, atque olea magnum vestire Taburnum.* M. Tull. lib. 2. de Nat. deorum, *Indus, qui est omnium fluuiorum maximus, non aqua solùm agros lætificat, & mitigat, sed eos etiam conserit.* Profert totum hunc locum Nonius, in *Senium*, atque adeò in initio totius operis. ONVSTVM CORPVS] onustum annis, scilicet, duo sunt hæc onera, nam & corpus hic senex gerit: & corporis onus, senectutē, siue annos. sic in Mercat. *quin tu ocyus?* SY. *Nequeo mecastor: tantum hoc oneris est, quod fero.* DOR. *Quid oneris?* SY. *annos octoginta quattuor.* M. Tull in Catone maiore, princip. *senectus plerisque senibus sic odiosa est, vt onus se Ætna grauius dicant sustinere.* Idem ibid. *Annos septuaginta natus (tot enim vixit) Ennius, ita ferebat duo, quæ maxima putantur onera, paupertatem, & senectutem, vt eis pene delectari videretur.* VT AETAS MALA MERX EST ERGO?] Ergo quàm mala merx est, ætas? Profert hunc locum Ennius, vt diximus, docens, veteres ætatem malam dixisse senectutem. Sic Accius in Amph. *An mala ætate mauis malè mulcari exemplis omnibus?* NAM RES PLVRIMAS, PESSVMAS ADVEN. AFF.] sic Cæcilius apud M. Tull. in Catone maiore. *Ædepol senectus*

si nil quicquam aliud viti Apportes tecum, quum aduenis: unum id sat est, Quòd diu viuendo, multa quæ non vult videt QVAS SI AVTVMEM HEN.] Quas si omneis commemorem, &c. QVÒD FILIA SIC REPENTE EXPETIT AD SESE ME VT IREM] id est, quòd filia sic repentè expetit me ad sese ire, vel sic repentè expetit, vt ego ad sese irem. Sermo est ex duobus generibus confusus. POSTVLANT] *ἀξιοῦσι* æquum arbitrantur. DOTE FRETAE, FEROCES] dote fretæ, & dote feroces, id est claræ, & superbæ, postulant viros sibi subseruire. Hoc habent ferè omnes mulieres dotatæ, vt viris imperare velint: & viri qui in vxore ducenda sequuntur & spectant dotem, hoc ferè assequuntur, vt vxoribus suis seruire & parêre cogantur. supra in Asinar. *Argentum accepi: dote imperium vendidi.* ad quem versum hac de re plura. ET ILLI QVOQ. H. ABST.] Et viri quoque interdum peccant. VERVM EST MODVS TAMEN, QVOD PATI VX &c.] veruntamen modus est aliquis certus, intra quem vxorem viri mores oportet pati. *Est modus in rebus*, inquit ille. *sunt certi denique fines*, &c. COMMISSI] peccati. SALVAE NE?] res? subintell. sic apud T. Liuium lib. 1 Annal. *quærentique viro satin' salua? minimè, inquit. quid enim salui est mulieri, amissa pudicitia?* Idem lib. 6. *confusam eam ex recenti morsu animi cùm pater fortè vidisset, percunctatus, satin' salua? auertentem causam doloris, quippe nec satis iam aduersus sororem, nec admodum in virum honorificam elicuit, comiter sciscitando, vt fateretur eam esse causam doloris, quòd iuncta impari esset*, &c. Idem libro 10. *vix enim salute mutua reddita, cùm obuiam egressus esset: satin' salua, inquit, L. Volumni? Vt sese in Samnio res habent? quæ te causa, vt prouincia tua excederes induxit?* Alij putant *salue* hîc esse aduerbium, & sine diphthongo scribendum. Et item apud Tit. Liuium & in similibus locis. QVID ILLE AVTEM ABS TE IRATVS DISTITIT?] quamobrem ille iratus, abs te longè remotus est, & longè abcessit? Sic autem legendum *distitit*, inquam, à verbo disto: non destitit à verbo desisto, quod hic locum habere non potest. NESCIO QVID VOS VELITATI ESTIS INTER VOS DVOS] profert hunc versum Nonius in voce *velitatio*, quam docet ille significare leuem contentionem, dictam à congressione velitum. Sunt autem velites, milites expediti, & leuiter armati: quod nomen ipsum indicat. sunt enim sic dicti, quasi volites. Hoc igitur significat senex filiam suam & Menæchmum Sosiclem, quē putat esse filiæ suæ virum, vt & filia ipsa, leuiter inter se propter aliquam sibi incognitam causam, verbis contendisse, & concertasse. VTER MERVISTIS CVLP.] vter vestrûm culpam commeruistis. NON LONGOS LOGOS] non longas verborum ambages, *longos logos, μακρολογίας*. subintelligendum autem est, verbum aliquod facias, aut aliud tale. HOC PRIMVM TE ABSOLVO, PATER] primùm, quantum ad hoc, ego te nihil moror. NEQVE DVRARE &c.] *οὐκ ἀνέχομαι* &c. suprà in Amphitr. *Durare nequeo in ædibus*, &c. VNDE] à quo? sic sæpè alias. QVOI ME MANDAVISTI] qui collocat filiam suam in matrimonio. mandare & committere viro filiam, dicitur à Latinis. Ser. Sulpitius ad Cicer. lib. 4. epist. *Licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos te tutò committere putares.* Terent. And. *Quod Chremes, qui denegarat se commissurum mihi gnatam suam vxorem? id mutauit*, &c. Ne quis autem hoc miretur, nemo cuiquam negotium suum curandum mandat, nisi cui fidem habet. Itaque eius cui mandat fidei negotium suum committere dicitur à Latinis: ita vt mandare alicui negotium, & committere, idem valeant. Quòd si pater rectè dicitur filiam suam genero committere, quomodo Terent. & Seruius Sulp. loquuntur: rectè quoque dicetur filiam suam viro, hoc est, genero suo mandare, vt hîc loquitur Plaut. neque obstat, quod mandatum debet esse gratuitum: pater autem qui filiam suam collocat, dat dotem genero: quæ videtur incedere tanquam merces. Dico enim, primum nonnullos viros domum ducere vxores indotatas: deinde dotem, neque mercedem esse, neque mercedis gratia dari, sed vt vir vxoris iugum quod subiit & onus matrimonij sibi à patre & socero impositum, faciliùs tolerare queat. Postremò merces non solet dari ab eo qui opus faciendum locauit nisi opere perfecto. at datur genero à socero statim vt contractæ sunt nuptiæ, etiam antequàm vir vxorem domum ducat. NISI NON VIS] cauere istuc non potes, quia non vis. nihil est quod tibi obstet, quominus istud caueas? nisi quod non vis. cauere istuc potes, nisi non vis, id est, si modò velis. QVOTIES MONSTRAVI TIBI, VIRO VT MOREM GERAS?] quoties præcepi tibi, vt te viro morigeram præbeas? HINC AMAT MERETRICEM EX PROXIMO.] sic solet Plautus, primo loco ponit genus, aut id, quòd latius patet. deinde quod est contractius, Meretricem amat, inquit, hinc, id est, ex hoc loco, deinde subiungit quiddam illustrius, ex proximo. SANE SAPIT.] sapit, qui animo suo morem gerit, & qui sibi facit bene, & qui iucunde viuit. sententia popularis, & multitudini plausibilis. sic Horat. oda xi. libro 1. *sapias: vina liques, & spatio breui spem longam reseces.* OB ISTANC INDVSTRIAM, FAXO, &c.] quia istam industriam & diligentiam adhibes in obseruādo viro, quid rerum gerat, fecero, vt magis amet. QVAE HAEC, MALVM, IMP.?] stomachosè pronunciandum, quæ hæc tua, malùm, impudentia est? *malùm*, aduerbium est, animi indignationem & stomachum declarans. VNA OPERA PROHIBERE, &c.] eâdem opera, qua prohibere postules, ne vir tuus potet alibi, quàm domi possis æquum esse existimare, prohibere, ne cuiquam à quo vocatus sit ad cenam promittat. NEVE QVEMQVAM ACCIP. ALIEN.] néve cuiquam alieno det cenam domi. DARE VNA OPERA PENSVM POSTVL.] eadem opera debeas seu possis postulare, hoc est, æquum esse censere, dare pensum viro: hoc est dare colum, & lanam. pensum, lana est colui circundata, vel quòd è colu suspensum esset, vel quòd penderetur, vt, quanti ponderis esset, sciri posset. Virg. Georg. 1. *Ne nocturna quidem carpentes pensa puellæ* &c. Idem lib 4. *Carmine quo capte dum fusis mollia pensa, Deuoluunt, iterum maternas impulit aureis, Victus Aristæi*, &c. Catullus de Pelei & Thetidis nuptiis, *Læua colum molli lana retinebat amictam.* LANAM CARPERE] Varro lib. 6. de lingua Latina profert hunc locum: sed legit *lanam carere.* Sic enim ille in Menæchmis Plauti, *Inter ancillas sedere iubeas lanam carere.* Idem est hoc verbum in Cosmetria Næuij, *Carere à carendo, quòd eam tum purgant, ac deducunt, vt careat spurcitia, ex quo tum carminare dicitur lana, cùm caret eo, quod in ea est nequam.* Ne quis autem putet verba Varronis esse mendosa, & apud eum legēdum esse *capere*, vt in exemplarib. Plautinis omnibus legitur, sciendum est, hoc *carere* esse à caro, is, it. Caro autem à verbo Græco *κείρω*, ortum est, quod valet tondeo. Dicūt tamen Græci etiam *ξαίνειν*. ADVOCATVM] sup. in Amph. *Blepharo, quæso vt aduocatus mihi adsis, néve abeas.* &c. ad quem locum quid sit aduocatus, diximus. HINC ISTAS ILLINC CAVSAM D.] à me & à mea parte stas, pro illo causā dicis. à me aduocatus es, vt mihi studeas, meámque causam adiuues, & tamen pro illo dicis. SI ILLE QVID DELIQVERIT, MVLTO

TANTO

TANTO, &c.] si quid ille peccarit, multo amplius, & tanto amplius illum accusabo, quàm te accusaui. AVRATAM] auro ornatam. MELIVS SANVM EST, MVLIER, MENTEM SVMERE] ordo est, melius est, mulier, sanam mentem sumere. AT ILLE SVPPILAT MIHI AVRVM &c.] at ille mihi aurum suffuratur, &c. vt hic versus suis numeris cõstet in prouocabulo *ille*, alterum l. exteritur, vt *at ille* sit tribrachus, seu trochæus: & in voce *aurum*, *m*, non eliditur. DEGERIT] defert, vt suprà eadem fab. *cùm pallam atque aurum meum Domo suppilas vxori tua, & tua degeris amica*. SCIBO ISTAM DISSERTATIS] disputatis, altercamini. DESTITVIS?] solam relinquis? deseris? QVIDQVID TIBI NOMEN EST] quodcunque tibi nomen sit. DETESTOR] valde testor. QVA DE RE, AVT CVI REI RERVM OMNIVM] qua de re, aut ad quam rem ex rebus omnibus ita Iouem testaris: hæc interponuntur ferè Menæchmum aduenam interpellante. ME NEQVE ISTI MALEFECISSE, &c.] hæc pendent ex superioribus illis *Iouem, Deósque detestor*. QVAE ME ARGVIT HANC DOMO SVRRIPVISSE] quæ arguit me hanc pallam, quam fero, tibi surripuisse, & quæ deierat me abstulisse. PENETRAVI PEDEM] intuli pedem, &c. sic suprà eadem fab. *Neque huc vnquam posquàm natus sum, intra portam penetraui pedem*. NIMIS HANC IMP. NEGAS, NISI QVO, &c] valde hæc impudenter negas, nisi forte nocte hac superiore hinc alias ædeis emigrasti, proinde quasi dicat, vsque ad hodiernum diẽ semper in his ædibus habitasti, postquam ego tibi nupsi. Sed videtur legendum, *nimium hac impudenter negas*. &c NVNC HINC EMIGRASTI?] Alloquitur senex Menæchmum aduenam, quem generum suũ esse putat, similitudine formæ deceptus, vt vxor, & parasitus Erotium. Sic autem legendum, vt edidimus, *num hic emigrasti?* non vt habent omnes libri vulgati *non hinc emigrasti?* NVNC HANC REM AGE] nunc ades animo, & age, quæ sunt in manibus: attende animum ad id negotium, quod agimus, & in quo versamur, neque aliud age. QVAE MIHI MOLESTA EST QVOQVO MODO] id est, quæ molesta est omnibus modis? VIDEN' TV ILLI OCVLOS VIRERE?] si legimus *virere* vt habent etiam nostri libri manuscripti intelligemus oculos præ ira lucidos, & pallidos esse factos: quod primò adspectu parùm probabile videtur. Nam iratorum oculi non virent, aut pallent, sed rubent potiùs, & ardent, & flammei sunt, vel Homero teste, qui multorum testiũ instar est. Sic ille Iliad. α. μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. hoc est, illi autem immensus præcordia spiritus atra impleuit, simul ex oculis flamma existit ardens. Quare melius fortasse scribatur, *oculos viere*, hoc est, oculos flecti, ac distorqueri quod notat Camerarius. Verumtamen *oculos virere*, integriorem atque adeò planè verám, & sinceram lectionem esse arbitror. Nam vt flamma dicitur virere, quæ est acris, & valida. vt apud Horat. oda 17 epod. *Virens in Ætna flamma*, & econtrà, quæ languet, marcescere & languescere, quod Græci dicunt μαραίνεσθαι. μαλερὸν πῦρ. dixit Appollonius lib. 11. Argon. Sic & hominis insani oculi non ineptè dicuntur à Plauto virere, hoc est, flammæ virentis instar ardere, & flagrare, & vt continuò loquitur *scintillare*. Quòd si hæc huius scripturæ ratio non placebit, redibimus ad priorem, vt oculos virere intelligamus, lucidos fieri propter mentis perturbationẽ scilicet. cuius maximè sunt indices oculi, cuiusque vimma ximè sentiunt oculi. Porrò hanc scripturam, præter alia argumenta, id quod deinceps sequitur, *vt viridis exoritur color ex temporibus*, &c. VT VIRIDIS EXORITVR COLOR, &c.] viridis color, id est lucidus, luteus, pallidus. OCVLI SCINTILLANT] ignis scintillas emittere videntur. Sic Apollonius lib 1 Argon. De Telamone irato, ὣς ἔφατ' ἐν δ' ἄρα οἱ χόλος ἔμπεσε Τελαμῶνι Θυμῷ. τοῖο δ' ἔπειτ' ... ὄσσε δ' ἄρ' ... πυρὸς ὡς ἰνδάλλετο ... id est, dixit & in Tiphin, Agniadam irruit, oculi autem eius scintillis ignis erant similes Sic Virg. lib. 12. de Turno. *His agitur furiis, totoque loquentis ab ore, Scintillæ absistunt oculis, micat acribus ignis*. VI PANDICVLANS OSCITATVR?] Festus, *pandiculari*, inquit, *qui toto corpore oscitantes extenduntur, eò quod pandi fiunt*: oscitari autem, seu oscitare, est, vel ob negligentiam & incuriam, vel ob lassitudinem, vel ob somnolentiam, vel ob aliquam corporis infirmitatem, os aperire. EVOE, EVIE, BROMIE, &c.] simulat hic Menechmus aduena se insanire, siue furere, & bacchari. Itaque voces, & vocabula, quibus vtebantur bacchantes, vsurpat. Euoi, interiectio est, εὐάζοντος, euoé. Euius, & Bromius, bacchi sunt nomina. ITA ME ILLA AB LARVA, RABIOSA FAEM. OBS. C.] ita me illa rabiosa fœmina, & rabiosa canis, ab læua parte obseruat, ne possim abire. significat autem Menæchmus aduena, vxorem fratris sui, sibi adhuc ignotam. ILLIC HIRCVS ALIVS] ille hircus alius qui, &c. significat senem mulieris patrem, quem hircum dicit, tanquam senem olidum, fœtidum, & putidum. VT EGO ILLI OCVLOS, &c.] illi mulieri. OCVLOS EXVRAM LAMPADIB. ARD.] maleficis, & sontibus oculos exurebant tædis ardentibus, & insani, furiosique homines somniabant & dormientes, & vigilantes, se perterreri furiarum tædis ardentibus. QVID SI EGO HVC SERVOS CIEO.] quid si ego huc seruos voco.] AMPLIVS ENIMVERO NISI OCCVPO &c.] Enimuerò nisi mihi aliquod melius consilium antè capio, hinc domum tanquam insanum, sublimem tollent. Hæc autem loquitur Menæchmus sumissiore voce, vt spectatores soli audiant. PVGNIS ME VETAS IN HVIVS, &c.] hęc nunc clara voce loquitur, vt illos terreat, & Apollinem alloquitur. Vetásne, ô Apollo, me quidquam meis pugnis in huius mulieris ore parcere. Ego vero tibi parebo, neque pugnis meis parcã, sed illam pugnis cõtundam, & comminuam. TITANVM, CYCNO PROGN. P.] profert hunc locum Priscianus libro 6 vbi docet, in mu tis inueniri à gemino Græco Latinum factum nominatiuum, vt ἐλέφας, hic elephans, elephantis. & hic elephãtus, elephãti, à genitiuo Græco ἐλέφαντος: similiter hic abacus, huius abaci, à genitiuo græco ἄβακος. Arabs, arabos: arabs, arabis: & arabus, arabi: τιτάν, Titanos: hic Titanus, huius Titani. Plautus in Menæchmis. *Barbatum, tremulum, Titanum*. &c. Titanes autẽ, seu titani Iouem cęlo detrudere conati sunt. Iam verò Cycno prognatum patre dicit, propterea quod cano capite esset. Plures autem Cycni feruntur: Vnus, Martis filius, quem Hercules occidit: alter Neptuni. tertius, Ligurum rex, Phaëtontis propinquus. Nonnulli hic, *Cælo prognatum patri*, legi volunt, propiùs ad fabulę historiam accedentes. Ego tamen nihil muto. Ordo autem est hic, Nunc ita mihi imperas, vt hũc ego impurissimũ. & vt huius mẽbra atque ossa, atq. artua cõminuã illo scipione, &c. Licet etiã sic explicare, Nunc ego hunc impurissimũ, subintell. *amouebo*. Barbarũ, &c Ita mihi imperas, ô Apollo, vt ego huius ossa, &c ATQ. ARTVA] artua dixerũt veteres in quarta inflexione, & artua, in secũda, teste Nonio in voce *artus*, vbi hunc locũ profert. DABITVR MALVM] subintell. tibi. ANCIPITEM] ἀμφήκην. ἀμφίδοξον, ἀμφίτομον: vtrinq; secantem. EXOSSABO] ossibus priuabo suprà in Amphitruone.

Mirum, nisi hic me, quasi murenam, exossare cogitat. DEDOLABO ASSVS, VISO.] id est, minuam minutatim viscera. profert hunc locum Nonius in voce *assulatim.* Idem Plautus in Captiuis, *Priusquam pulsando assulatim foribus exitium dabo.* Assulæ propriè sunt fragmenta à marmorariis incædendo marmore dissipata, & disiecta, & eadem ratione omnia, quæ dum quippiam frangitur, aut minuitur, aut dedolatur, in longitudinem magis, quàm latitudinem dissiliunt. VT MINATVR] quomodo minatur. vt ego eius minas audio. FAXIT] fecerit. EQVOS IVNET *iequos iunctos* dixit, vt secernat ab ephippiatis qui singulares currunt, aut gradiuntur, & singuli à singulis ab sessoribus regũtur, neque currum trahunt quos ϰέλητας Græci vocant. sic iunctos leones dixit Virg. lib. 3 Æneid. *Et iuncti currum dominæ subiere leones.* & iunctos equos lib. 2. *cum prima in prælia iuncto Conscendebat equo.* INDOMITOS] nouos & intractatos: à domitoribus non eruditos. quodammodo feros. FEROCEIS. *Superbi* ss animi plenos. Virgilius lib. 4. Æneid *stat sonipes ac frena ferox spumantia mandit.* LEONEM GETVLVM] Horat. oda 23. lib. 1 *Atqui non ego te, tigris vt aspera, Getulusue leo frangere persequor.* Virg. lib. 5. Aeneid *Sic fatus, tergum Getuli immanis leonis Dat habere, villis onerosum,* &c. lenem significat. OLENTEM] olidũ, fœtidũ. suprà non longè, cũ hircum dixit. Iam quod ad leonis halitum attinet, Plinius hoc scribit lib 11 cap. 4. *Anima leonis virus graue: vrsi pestilens.* EDENTVLVM] dentibus carentẽ, *vetulum.* suprà in Casin., *Propter operam illius hirci improbi atque edentuli.* IAM STIMVLVM IN MANV'ST] Iam stimulus mihi in manu est, quo equos ad currendum incitem. stimulum autem dixerunt veteres, in masculino genere, & in neutro. FACITOTE SONITVS VNGVL. APPAR.] facitote sonitus vngularum audiantur, *appareant*, translatè dictum, sonitus enim non cernuntur, aut apparent, sed audiũtur. Virg. lib. 3. Georg. *& solido grauiter sonat vngula cornu.* Idem lib. 8. Aeneid. *Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.* FACITE IN FLEXV SIT PEDVM PERNIC.] facite vt in flexione pedum insit pernicitas *in flexu* lego, diuisim, vt sint duæ voces, alij *inflexu*, coniunctim, vt sit vna vox. quam scripturam minus probo. si quis tamen à me dissentiet, (quod, me neque hic, neque alibi reclamaturo, aut repugnaturo, faciat licet.) sic poterit explicari, facite vt pedes vestri sint celeres, inflexi. id est flexi, seu flexione pedum. QVI STAT.] qui restat, neque hinc abscedit. HINC DE CVRRV DERIPIT?] de curru deorsum rapit, deturbat? *hinc de curru* autem, dixit more suo. solet enim ponere genus primum, deinde speciem. IMPERIVM TVM DEMVTAT, ATQ. &c.] qui imperium tuum prohibet seu impedit, & edictum tuum? Demutare, idem valet, quod mutare vel aliquanto plus est, quàm mutare, vt deamare plus est, quàm amare. Idem in Milite, *Numquid videtur demutare, atque vti ego dixi esse vobis dudum hunc moechum militem?* ab iis autem dissentio, qui hic *demutat*, legendum existimant. ACREM] vehementem, grauem. *quod est.* DII VOSTRAM FIDEM] subintell. imploro. VEL HIC QVI INSANIT, QVAM VALVIT] et hic qui insanus est, quàm sanus fuit paulò antè? valere, & insanire opponuntur hic inter se, vt apud Græcos ὑγιαίνειν, & μαίνεσθαι. sic infrà proxima scena, *qui me vi cogunt vt validus insaniam.* QVANTVM POTE'ST] quàm citissimè fieri potest.

MENAECHMVS. SENEX iidem.

IAm ne isti abierunt, quæso, ex conspectu meo,
Qui me vi cogunt, vt validus insaniam?
Quid cesso abire ad nauem, dum saluo licet?
Vosque omnes, quæso, si senex reuenerit.
Neque me indicetis, qua platea aufugerim.

Se. Lumbi sedendo, oculique spectando dolent,
Manendo medicum, dum se ex opere recipiat.
Odiosus tandem vix ab ægrotis venit.
Ait se obligasse crus fractum Æsculapio,
Apollini autem brachium: nunc cogito,
Vtrùm me dicam ducere medicum, an fabrum.
Atque eccum incedit, mouet formicinum gradum.

QVI ME VI COGVNT, VT VALID. INS.] qui me vi cogunt, validum insanire? validum autem interpretor, *sanum*, vt suprà scena superiore, in extr. MANENDO MEDICVM, DVM SE, &c.] exspectando medicum donec se ex opere, in quo versatur medicina, domum se recipiat. Medicinam veterum etiam chirurgiam continuisse, eosdemque fuisse olim morborum medicos, & vulnerum, quos chirurgos appellamus constat. præterea hoc quoque cõstat medendi artem, quam ἰατρικὴν appellant Græci, esse artem ποιητικὴν, hoc est, in effectione occupatam, non πρακτικὴν, hoc est in actione versantem. AIT SE OBLIG. CRVS FR. AESC.] facit hunc medicum Plautus, vt fere sunt, arrogantem, & gloriosum. Itaque affingit ei orationẽ iactationis, & insolentiæ intolerãdæ plenã. gloriatur enim se ipsis medicinæ inuentorib. diis, medicinam fecisse: quo quid arrogantius excogitari potest? Obligare vulnus autem, & obligare partem aliquã corporis malè affectam, aut læsam dicunt Latini. Marcus Tullius Tusc. quæst. 2. *At verò ille exercitatus, & vetus, ob eámque rem fortior, medicum modò requirens, à quo obligetur, O patrocle inquit,* &c. ibidem, *Abducet Patroclus, credo, vt collocet in cubili, vt vulnus obliget si quidem homo esset.* Dicunt etiam deligare: & ita fere semper Celsus, vt lib. 7. cap. 19. *Deligatur autem vulnus omne, quod ex his caussis factum est.* Idem li. 8. cap. 10. *Delegatum vero membrum in deum tertium continendum est.* eod. cap. vbi loquitur de brachij fracti curatione, *Deligari autem brachium debet pariter pollice ad pectus inclinato.* AN FABRVM] qui se fracta membra, tanquam ædificia, sarcire, ac restituere glorietur. MOVET FORMI-

FORMICINUM GRADUM] incedit formicarum in morem, quarum gradus est minutissimus, ac spississimus: atque idcirco tardus. nam qui properant, gradum amplificant, atque extendunt: qui tardiùs incedunt verò, pedes struunt, & spissis gradibus procedunt.

MEDICVS SENEX.

Me *Quid esse morbi dixeras? narra senex,*
Num laruatus est ille, aut cerritus? fac sciam.
Num eum veternus, aut aqua intercus tenet?

Se. *Quin ea te caussa duco, vt id dicas mihi,*
Atque illum vt sanum facias Me *perfacile id quidem est*
Sanum futurum, mea ego id promitto fide.

Se. *Magna cum cura ego illum curari volo.*

Me *Quin suspirabo plus sexcenties in die.*
Ita ego illum cura magna curabo tibi.
Atque eccum ipsum hominem. obseruemus, quam rem gerat.

NUM LARVATUS EST ILLE AUT CERRITUS?] Laruati, inquit Festus, furiosi, & mente moti quasi laruis exterriti. Idem, Cerritus, id est furiosus. Nonius, Cerriti & laruati malè sani: aut Cereris, ita & laruarum incursatione animo vexati. Plautus Amphitr. *Laruatus, edepol hominem miserum medicum quaeritat*: Licet etiam dicere: eos Cerritos dici, qui à Cerere irata, insani facti sunt. Nam Ceres, Apollo, Diana, Bacchus, irati, menteis eorum, quibus irati sunt commouent, & perturbant. Idem faciunt interdum & Nymphae: ex quo νυμφόληπτοι à Graecis dicti, quos Lymphatos appellant Latini. supra in Amphit. *quaeso quin tu istunc iubes pro Cerrito circumferri?* Iam verò Cerritus gemino r. scribendum esse docuimus in commentar. Horat. ad Sat. 3. lib. 2. ibi. *Cerritus fuit, an commota crimine mentis Absoluet hominem?* VETERNUS] Veternus est quem Graeci lethargum vocant: in qua inest macror: & poenae inexpugnabilis dormiendi necessitas. Cuius morbi curationem tradit Celsus lib. 3 cap. 20. Festus, veternosus, inquit, dicitur qui breui premitur somno. Veternum, Horatius funestum appellat, epist. 8 lib. 1. *Cur me funesto properent arcere veterno.* Virg. grauem. lib. 1 Georg. *Nec torpere graui passus sua regna veterno.* Catullus, stolidum carmine ad Coloniam. *Si pote stolidum repentè excitare veternum.* AN AQUA INTERCUS TEN.] aqua intercus, seu aqua inter cutem, ὕδερος à Graecis appellatur? cuius tres species a Cornelio Celso numerantur lib. 3. cap. 21. SANUM FACIAS] sanes vt loquitur & M. Tull. Philip. 2 ibi, *Medico tria millia iugerum quasi te sanasset: rhetori duo, quasi disertum facere potuisset.* MEA ID PROMITTO FIDE] in me recipio, meam fidem obligare non recuso. CURARI] ex hoc verbo, quod & θεραπεύειν interdum significat, hoc est, ad aegrum aliquem morbo leuandum aut seruandum, studium suum conferre: quod est medici munus: atque hoc modo senex accipit: interdum cura aliqua sollicitari. quomodo medicus se accipere ostendit, vt iam diximus. vel dic potius ambiguum inesse in voce, *cura*: quae vox & angorem animi, sollicitudinèmque anxiam significat: & studium, ac diligentiam. QUIN SUSPIRABO PLUS SEXCENTIES IN DIE] Quin, vt intelligas, me magna cura generum tuum curaturum. ego suspiria altè petam plus sexcenta in die. locus est vt dixi, ex ambiguo verbo *curare*, seu potius ex ambiguo nomine, *cura*: quod senex pro studio, industria, ac diligentia vsurpauit: medicus pro sollicitudine animi tabifica atque anxia accipit. quod declarat eius responsio, *Quin suspirabo*, &c. nam qui graui aliqua cura vrgentur atque anguntur, crebrò suspirant. suprà de puella amante, in Cistell. *hoc sis vide. Vt petiuit suspiritum alitè?* Horat. oda 11. epod. *In queis amantem & languor & silentium arguit, & latere petitur imo spiritus*: Catull. in carmine de Pelei & Thetidis nupt. *Qualibus insensam iactastis mente puellam, Fluctibus, in flauo saepe hospite suspirantem?* Sic autem edendum curaui. *Quin suspirabo plus sexcenties in die* quomodo sine dubio legendum est. Nam vulgata lectio, *Quin suspirabo plus sexcentos dies*, ferri non potest, cùm versus vna syllaba claudicet. Neque me fugit quosdam sic emendare conatos esse, *Quin suspirabo plus quàm sexcentos dies* sed inanem operam sumserunt. Nam primùm particulam, *quàm* de suo addiderunt. deinde quid sibi vult. *quin suspirabo plus quàm sexcentos dies?* quid hac sententia absurdius? Nam, cùm hic medicus promiserit ac promittat, se Menaechmum diligenter curaturum. idque seni persuadere velit hoc versu, *Quin suspirabo*, &c. quam ei spem promissi faciendi affert, cùm dicit se suspiraturum dies sexcentos in eo curando? Sane perteanuem, aut certè valde longam. nam, si sexcenti dies propemodum biennio sunt aequales, & tamen non antè sexcentos dies sanabitur Menaechmus, quemadmodum haec verba significant: vt valde initiò fugiendum fuit seni talem medicum arcessere ita nunc cognitâ eius inscientia, quam ille ipse profitetur valde cauendum est, ne suum aegrum ei committat, in quo curando se biennium ferè consumturum esse fateatur: cùm vt medici facere consueuerunt. & maximè. vt hic debuit, quem Plautus arrogantem describit. consentaneum potiùs fuerit, eum promittere se paucis horis aut saltem paucis diebus facturum. vt Menaechmus conualescat: infrà quidem non longè admodum videtur polliceri se intra dies xx. eum sanum facturum. ibi *Elleborum potabis fauo aliquos hos viginti dies.* Neminem igitur quantumuis tardum atq. hebetem esse arbitror, qui non intelligat hanc scripturam nullo modo ferri posse. Quòd si haec vulgata inepta est: nihilo magis conuenire huic loco potest ea quam Camerarius restituit, *Quin suspirabo plus sexcentos in dies*. Eandem enim, atque vulgata, sententiam continet. Reliquum nunc vt nostram scripturam confirmemus, quamuis sua sponte firma sit & suis ipsa viribus nitatur. Nam primùm habet insignem & Plauto vsitatam hyperbolen, deinde sententia est cum loco Plautino consentanea deinde non significat, aut morbum longum, aut sanitatis restitutionem tardam futuram: quo vitio laborat scriptura vulgata, & Camerariana. Postremo sic loquuntur

& alii boni scriptores, vt & ipse Plaut. in Mil. Glo. *Ibi erat bilibris aqualis hoc propter eades. Ea sæpè decies complebatur plenè die.* M. Tull. in orat. pro Rosc. Amer. *qui in Sallentinis, aut in Brutijs habitant, vnde vix ter in anno audire nuntium possunt.* Idem libr. 5. de Finibus sub extr. *At hoc in eo M. Crasso, quem semel ait in vita risisse Lucilius, non contigit, vt ea re minus ἀγέλαστος diceretur.* Idem proœmio actionis primæ in Verr. *Semel ait se in vita pertimuisse: tum cùm primùm à me reus factus sit, quòd cùm è prouincia recens esset,* &c. Catullus ad Furium, *Nec toto decies cacas in anno. Atque id durius est faba, & lapillis.* Mart. lib. 8. in Clytum. *Vt poscas, Clyte, munus, exigásque, Vno nasceris octies in anno.* ibid. in extr. *semélque nasci Vno iam tibi non sat est in anno.* Virg. in Palæm. *Bis quæ die numerant ambo pecus.* Hor. oda 12. epod. *Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad vnum Mollis opus.* Tit. Liu. lib. 28. Annal. *& fretum ipsum Euripi non septies die sicut fama fert, temporibus statis reciprocat: sed temerè,* &c. Pompon. Mela libro 2 cap. 7. *Euripum vocant rapidum mare, & alterno cursu septies die, ac septies nocte, fluctibus inuicem versis, adeò immodicè fluens, vt ventos etiam, ac plenis velis nauigia frustretur.* Iam quod ad versum, & eius numeros attinet, nihil numerosius fieri potest. nam siue legamus, vt edendum curaui. *Quin suspirabo plus sexcenties in die:* siue, *Quin suspirabo sexcenties die,* sine præpositione, *in:* suis numeris ac pedibus constabit versus. si priore modo: *sexcenties* erit trium syllabarum, per συνίζησιν sin posteriore: erit quattuor syllabarum, neque vlla fiet συνίζησις. Vtroque autem modo locutos esse veteres. & sexcenties in die suspirabo, & sexcenties die suspirabo, declarant exempla suprà commemorata. Malim tamen præpositionem, *in,* retineri, propterea quòd eam reperi in nostris libris manuscriptis.

MENAECHMVS surreptus, SENEX, MEDICVS.

Aedepol, na hic dies peruorsus, atque aduorsus mihi obtigit.
Quæ me clàm ratus sum facere, ea omnia fecit palàm.
Parasitus, qui me compleuit flagity & formidinis,
Meus Vlysses, suo qui regi tant. m conciuit mali.
Quem ego hominem, si quidem viuo, vita deuoluam sua.
Sed ego stultus sum, qui illius esse dico, quæ mea est.
Meo cibo & sumtu educatus est, anima priuabo virum.
Condignè autem hæc meretrix fecit, vt mos est meretricibus
Quia rogo pallam, vt referatur rursum ad vxorem meam,
Mihi se ait dedisse: heu adepol, na ego homo viuo miser.

Sen. *Audin' quæ loquitur?* Med. *se miserum prædicat.* Se. *adeas velim.*

Med. *Saluus sis Menachme. quæso cur apertas brachium?*
Non tu scis, quantum isti morbo nunc tute facias mali.

Me. *Quin tu te suspendis?* Med. *ecquid sentis?* Me. *quid ni sentiam?*

Med. *Non potest hæc res ellebori iugere obtinerier.*
Sed quid ais Menachme? Me. *quid vis?* Med. *dic mihi hoc quod te rogo.*
Album, an atrum vinum potas? Me. *quin tu is in malam crucem?*

Se. *Iam hercle occeptat insanire primulum.* Me. *quin tu interrogas,*
Purpureum panem, an Puniceum soleam ego esse, an luteum?
Soleámne esse aueis squammosas, pisceis pennatos? Se. *papæ.*
Audin' tu, vt deliramenta loquitur? quid cessas dare
Potionis aliquid, priusquam percipit insania?

Med. *Mane modò. etiam percontabor.* Sen. *aliam occipis fabulam.*

Med. *Dic mihi hoc etiam, solent tibi vnquam oculi duri fieri?*

Me. *Quid? tu me locustam censes esse homo ignauißime?*

Med. *Dic mihi, an vnquam tibi intestina crepant, quod sentias?*

Me. *Vbi satur sum, nulla crepitant: quando esurio, tum crepant.*

Med. *Hoc quidem adepol haud pro insano verbum respondit mihi.*
Perdormiscin' vsque ad lucem? Me. *facilin' tu dormis curans?*
Perdormisco, si resolui argentum cui debeo.
Quin te Iuppiter, díque omnes percontator perduint.

Med. *Nunc homo insanire inceptat, de illis verbis. caue tibi.*

Sen. *Immò modestior nunc quidem est de verbis, præut dudum fuit.*
Nam dudum vxorem suam esse aiebat rabiosam canem.

Quid

Me. *Quid ego dixi?* Se *insanis inquam.* Me. *Egóne?* Se. *tu istic, qui mihi*
Etiam iunctis quadrigis minitatu's prosternere.
Egomet hæc te vidi facere, egomet ecce te arguo.
Me. *At ego te sacram coronam surripuisse Ioui scio.*
Et ob eam rem in carcerem ted esse compactum scio.
Et postquam es emissus, cæsum virgis sub furca scio.
Tum patrem occidisse, & matrem vendidisse etiam scio,
Satin' hoc pro sano maledicta maledictis respondeo?
Se. *Obsecro hercle medice properè, quicquid facturu's, face.*
Non vides hominem insanire? Med. *scin' quid facias optumum?*
Ad me face vt deferatur. Se. *itáne censes?* Med. *quippini,*
Ibi meo arbitratu potero curare hominem Se. *age vt lubet.*
Med. *Elleborum potabis faxo aliquot hos viginti dies.*
Me. *At ego te pendentem fodiam stimulis triginta dies.*
Med. *Arcesse homines, qui illunc ad me deferant* Se. *quot sunt satis?*
Med. *Proinde, vt insanire video, quattuor: nihilominus.*
Se. *Iam hîc erunt, asserua tu istunc medice.* Med. *immò ego ibo domum,*
Vt parentur, quibus paratis opus est. tu seruos iube,
Hunc ad me ferant. Se. *iam ego illic faxo erit.* Med *ego abeo.* Se. *vale.*
Me. *Abijt socer, abijt medicus, nunc solus sum. proh Iuppiter,*
Quid illuc est, quòd me hice homines insanire prædicant?
Neque ego insanio, neque ego pugnas, neque liteis cœpio.
Saluos, saluos alios video: noui homines, alloquor.
An illi perperam insanire me aiunt, ipsi insaniunt?
Quid ego nunc faciam? domum ire cupio. at vxor non sinit.
Huc autem nemo intromittit. nimis prouentum est nequiter.
Hîc ergo vsque ad noctem saltem credo intromittar domum.

AEDEPOL NAE HIC DIES PERVORSVS, &c.] Nouus hic error exsistit. Nam verus ac notus nunc Menæchmus in senem, & medicum incidit, quem illi putant esse eundem, qui paulo antè se insanum esse simulauit. QVAE ME CLAM RATVS SVM FACERE EA OMN. FECIT PALAM] quæ me occultè, & inscia vxore facere, ac facturum esse existimani, ea omnia parasitus Peniculus patefecit, atque indicauit. MEVS VLYSSES] qui mihi erat Vlyssis instar, quo vtebar consiliario & administro in meis reb. difficilibus, vt Agamemnon Vlysse in suis rebus dubiis, ac formidolosis tēporibus. vel qui me suis falleciis, atque astutiis cautiorem aduersus vxorem reddebat. vel qui me suū regem appellabat. SVO QVI REGI TANTVM CONC. M] qui mihi, suo regi tantum mali comparauit. suo regi, autem, quia a me alitur. VITA DEVOLVAM SVA] vita sua deturbabo. Simeo Bosius à Parcis translatū esse putat, quę vt stamina, quibus vita producitur, glomerando, vitam hominis producunt, ita deuoluendo, aut præcidendo, atque abrumpendo, corripiūt, ac terminant. cuius sententiā confirmat Virgil. Georg *Carmine quo capta dum fusis mollia pensa Deuoluunt*, &c. Licet tamen dicere simpliciùs, Plautum dixisse, *vita deuoluam sua* pro, vita sua deiic iam, præcipitē agam, ac deturbabo, vt sit trāslatio à saxis, aut pilis, & similibus rebus, quæ è mōtis vertice in infimum terræ locum deuoluuntur. QVI ILLIVS ESSE DICO, QVAE MEA EST] qui illius vitā esse dico, quæ mea est. hoc eò dicit, quia parasitum suo cibo, & sumtu vsque adhuc pauit, aluit, atque educauit, vt continuò subiicit. ANIMA PRIVABO VIRVM] dicit nunc idem planiùs, quod suprà obscuriùs, *vita deuoluam sua* QVAESO, CVR APERTAS BRACHIVM?] quæso, cur crebro aperis brachium? venit mihi aliquando in mentem hic legi posse, *quæso, cur exsertas brachium?* hoc est: quæso, cur crebrò exsèris brachium? Verùtamen, quoniam & hæc coniectura nimis longè abest ab antiqua scriptura, & recepta lectio tolerabilis est, nihil mutandum censeo. ECQVID SENTIS?] num quid sentis? num aliquid sentis? NON POTEST HAEC RES ELLEBORI IVGERE OBTINER.] non potest huius ægri, seu insani valetudo, siue potiùs sanitas tanto ellebori copia obtineri, quanto ex agri iugere meti potest. Iugerum est, inquit Varro, quod duo iuncti boues vno die exarare possunt, vt tradit Varro lib. 1 de re Rust. Dicitur autem & iuger, ris, in tertia declinatione, & iugerum, iugeri, in secunda Elleborus, atram bilem purgat, ex atra bili autem plerumque insania nascitur. Horat. sat. 3. libr. 2. *Danda est ellebori multo pars maxima auaris* ALBVM, AN ATRVM VINVM P.] non temerè hoc medicum quærentem facit Plautus. Nam aliud, & dissimilis coloris, vinum aliis conuenit. PRIMVLVM] nunc primùm. AN PVNICEVM S.] an Punicei coloris, hoc est, rubicundi, panem comesse soleam: &c. Nonnulli libri habēt *Pœniceum*, &c. quam scripturam probo. Quid autem intersit, inter purpureum colorem, & Pœniceum, seu Puniceū, diximus in commentar. Lucret. libro 2. ibi, *Pur-*

pura, Puniceúsque color clarissimus muito. &c. AN LVTEVM?] an luteum, id est, crocei coloris? Horat. oda 10. epod *O quantus instat nauitis sudor tuis, Tibique pallor luteus!* ad quem locum plura. esse autem, hoc est, comesse, infinitiuus à verbo edo, es, est. AVEIS SQVAMMOSAS, PISCEIS PENNATOS?] peruersa epitheta, & præpostera. Nam pisces squammosi sunt, aues pennatæ, Lucretius libro 1. *Squammigerum genus, & volucres*. Idem libro 2. *Et corpora pennipotentum*. Plaut. Rud. *Non vides me referre vuidum rete sine squammoso pecu?* VT DELIRAMENTA LOQVITVR?] vt res delitas loquitur? suprà in Amphitruone, *hæc quidem deliramenta loquitur*. PRIVS QVAM PERCIPIT INSANIA] subintellig. *tum*, hoc modò priùs quam eum furor corripit? Sic autem Lucretius dixit lib. 3. princip. *His tibi me rebus quædam diuina voluptas Percipit, atque horror*. Idem eodem lib. infrà non longè. *Et sæpè vsque adeò mortis formidine, vitæ Percipit humanos odium, lucisque videndæ, Vt sibi consciscant mærenti pectore lethum*. ad quos versus, vide quæ à nobis de hoc verbo notata sunt in commentariis Lucretienis. Plautus suprà in Amphitruone, *Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis*. DIC MIHI HOC ETIAM, SOLENT TIBI VNQ. OCVLI D. F.?] Ne hoc quidem temerè quærit medicus. nam eorum, quos atra bilis vexat, corpora constat fieri extrinsecus duriora, propter atræ bilis naturam, quæ siccissima, & calidissima est. Cùm cæteræ autem corporis partes externæ ab humore vitioso afficiantur, tum oculi maximè, quia aliarum omnium corporis partium infirmissimæ sunt. Cui rei argumento est, quòd eorũ, qui morbo regio laborant, quos arquatos Latini dicũt, oculi luteo, hoc est croceo, & flauo colore suffunduntur, effuso videlicet bilioso humore, cùm in vniuersum corpus, tũ maximè in oculos, quia, vt dixi, sunt maximè imbecilli, & quia textura sunt præditi rarissima. ex quo fit, vt ab iis animi perturbationes, & motus maximè indicentur, ac declarentur. huc pertinet illud Suetonij de Nerone moribundo, *Atque in ea voce defecit, exstantibus, rigentibúsque oculis vsque ad horrorem, formidinémque visentium*. QVID? TV ME LOCVSTAM ESSE CENSES H. IGNAVISS.] quid? túne me locustam esse putas, &c. Locustæ cùm de insectorum genere sint, palpebris carent. idcircò durissimis sunt oculis: quòd enim aliis animantibus præstant palpebræ, id in insectis, & crustatis durities præstat, vt docet Aristot. lib 2. de Partib. animal. Sic Arist. lib. 2. cap. 13. οἱ δ' ἰχθύες, καὶ τὰ ἔντομα, καὶ τὰ σκληρόδερμα διαφέρει μὲν ἔχουσι τὰ ὄμματα, βλέφαρον δ' οὐδὲν οὐ ἔχει, &c. Nam satis est mihi locum diligenti lectori indicasse. Addamus, quæ scribit Plin. lib. xj. cap. 37. *Locustis, squillisque magna ex parte sub eodem munimento oculi prædurè eminent*. AN VNQVAM TIBI INTESTINA CREPANT, &c.] eorum, quos atra bilis agitat, corpora esse flatuosa constat. QVANDO ESVRIO, TVM, &c.] nam intestina à cibo inania & vacua flatu implentur. hinc crepitus. HAVD PRO INSANO] non tanquam insanus. PERDORMISCIN' VSQ. AD LVCEM?] dormísne perpetuò vsque ad lucem? FACILIN' TV DORMIS, &c.] facilène dormis, cùm aliqua cura vrgeris? seu cùm te aliqua cura sollicitat? PERDORMISCO SI ARG. RES CVI D.] dormio vsque ad lucem, si pecuniam ei, cui debeo, renumeraui, seu rescripsi, seu reddidi. suprà in Asin. *Ecquis pro vectura olivi rescribit?* Quemadmodum qui nihil cuiquam debent, si modò nulla alia præterea cura vrgentur, in vtramque aurem dormire possunt: ita qui magnum æs alienum contraxerunt, iis inter dormiendum sæpè somnus interpellatur, atque interrumpitur. Itaq. Aristoph. ἐν νεφέλ. Strepsiades ille, qui habet filiũ sumtuosum, quique magno ære alieno obstrictus est, queritur se dormire non posse. Sic ille, Ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν, δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης, καὶ τῆς φάτνης, καὶ τῶν χρεῶν. Huc pertinet iocus ille Augusti, qui sibi iussit emi equitis cuiusdã R. mortui culcitrã, qui viuus H-S. ducenteis debuerat, & nihilo minùs hilariter, & iucunde vixerat, securéque dormierat: quem suprà retulimus, in prologo Casinæ, ibi, *Etsicut ex animo curã, atque alienum æs: Ne quis formidet flagitatorem suum*. PERCONTATOR] Horatius epist. 18. libr. 1. *Percontatorem fugito, nam garrulus idem est*. PERDVINT] perdiderint. DE ILLEIS VERBIS] ex illis verbis, &c. PRAEVT DVD. F.] sic in Amphit *Parum etiam, præut futurum'st, prædicas*. RABIOSAM CANEM] ibi, *Ita me illa ab læua rabiosa fœmina obseruat canis*. Verùm errat hic senex. nam non Menæchmus surreptus, qui nunc in scena stat, & loquitur, sed eius frater, Menęchmus Sosicles, hanc mulierem, rabiosam canem appellarat. TV ISTIC] tu iste es, qui, &c. IVNCTIS QVADRIGAS MINITATV'S PROSTERN.] suprà, ibi. *Iam ascendo in currum: iam lora teneo*. &c IN CARCEREM TED ESSE COMPACTVM, &c.] hoc est, in carcerem te esse coniectum, &c. sic loquitur in Amphitr. *Quid faciam nunc si tres viri me in carcerem compegerint?* CAESVM VIRGIS SVB FVRCA, &c.] sic cædebantur serui, qui aliquid admiserant cuius pœnam luere domini nolebant: & in posterum vicinis præsignificabant, vt sibi ab iis cauerent, vt improbis & scelestis. hinc furciferi dicti. qua de re alibi suprà in Mostell. princip. *O carnificinum cribrum: quod credo fore: ita te forabunt patibulatum per vias Stimulis; si huc reuenient senex*. Consule indic. m. TVM PATREM OCCID. &c.] crimina sunt à Menæchmo surrepto conficta, minimèque vera, in senem: quia senex ea Menæchmum surreptum & locutum esse, & fecisse arguebat, quæ dixerat, & fecerat alter Menæchmus, eius frater, nõ is, qui arguebatur. Aliter Aristogiton: quem Demosthenes testibus probat, patrem in carcere deseruisse, ac prodidisse, mortuum non sepeliuisse, iis qui sepeliuissent pretium sepulturæ non persoluisse: matrẽ verberasse, sororẽ vendidisse. SATIN' HAEC PRO SANO MALED. &c.] hoc ad illud pertinet, quod suprà dixerat medicus. *Nec quidem adepol haud pro insano verbum respondit mihi*. PROPERE QVICQVID FACTV'S, FACE] significat, medicum tardũ esse. talia sunt illa, quin datis, si quid datis? in Casina, *Et age si quid agis*, in Epid. &c. similia, quę dicuntur in eos, qui morantur, & tardi sunt, & cunctabundi in iis quæ faciũt. QVIPPINI?] quippini, quidam putant idem valere, quòd certè, & enuntiatiuè pronuntiant. Sed cum interrogatione pronuntiandum est potiùs: & valet idem ferè quòd, quidni? sic suprà in Bacchidibus, *Quid illam meretricémne censes esse? NIC. quippini?* ELLEBORVM POTABIS FAXO, &c.] id est, elleborum potabis aliquos viginti dies. faxo potabis, id est, fecero, vt potes. Quod autem amicus quidam meus legendum censet, *aliquos hos viginti dies*, non vt vulgò, *aliquos viginti dies*, quomodo etiam omnes libri manuscripti habent, fallitur: nam *aliquot viginti dies*, valet circiter viginti dies. Quin Varro quoque sic loquitur libro 3. de re Rustica cap. 1. in extr. *si velis continuo multum bibere, cenaréque libenter: antè esse oportet brassicam crudam ex aceto. & post aliqua folia quinque*. Quem Varronis locum Simeo Bosius mihi indicauit. AT EGO TE PENDENTEM, &c.] serui pendentes cædebantur, cuius moris apud Plautum mentio fit locis innumerabilibus. consulendus index. QVATTVOR NIHILOMINVS] quattuor satis sunt, nihilominus, id est, nihilo pauciores arcessi oportet. TV SERVOS IVBE HVNC AD ME FERANT.] id est,

id est, tu seruos iube hunc ad me ferre, vel tu iube, vt serui hunc ad me ferant: suprà docuimus hoc, & similia loquendi genera, esse ex duabus locutionibus conflata, & concreta. HICE HOMINES] sic legendum. nam libri vulgati habent *hic homines* NEQVE EGO PVGNO, NEQVE LITEIS COEPTO] i. neque pugnas ego, neque liteis incipio: profert hunc totum versum NONIUS in verbo *coepto*. Idem in Persa, *libido extemplo coepere est conuiuium*. SALVOS, SALVOS ALIOS VIDEO] ego saluus, alios saluos video. NOVI HOMINES: ALLOQVAR] vt nosse homines, argumentum est sanitatis: ita non cognoscere homines, furoris, & insaniæ Cicero in Pisonem. *quid est aliud furere, non cognoscere homines, non cognoscere leges, non senatum, non ciuitatem*? Idem suprà in Amph. *Noui herum, noui ædeis nostras. sanè sapio & sentio.* AN ILLI PERPERAM] perperam, i. peruersè, præposterè. sententia autem huius loci hæc est, nonne illi peruersè me insanire aiunt, ipsique insaniunt? sæpe admonuimus *an*, & *ne*, cùm interrogat, responsionem aientem postulare, cùm apud hunc poetam, tum apud Cicer. & Lucret. Terent. & alios. Terent. in Andr. prologo, *faciúntne intelligendo, vt nihil intelligant?* i. nónne faciunt intelligendo, vt nihil intelligant? subintelligitur enim responsio aiens. planè faciunt, vt intelligendo nihil intelligant. HVC AVTEM, &c.] in ædeis Erotii. NIMIS PROVENTVM EST NEQVITER] nimis mihi infeliciter res processit. sic in Rud. *edepol proueni nequiter multis modis*. HIC ERGO VSQVE AD NOCTEM] subintell. morabor, restabo, manebo. SALTEM CREDO INTROMITTAR DOMVM] si exclusus sum ab Erotio, saltem intromittar ab vxore.

MESSENIO seruus.

Spectamen bono seruo id est, qui rem herilem
Procurat. videt, collocat, cogitátque
Vt absente hero, rem heri diligenter
Tutetur, quàm si ipse assit, aut rectius:
Tergum, quàm gulam, crura quàm ventrem oportet
Potiora esse. cui cor modestè situm'st,
Recordet id, qui nihili sunt, quid iis pretii
Detur suis ab heris, ignauis, improbis
Seruis, verbera, compedes, mola, magna
Lassitudo, fames, frigúsque durum.
Hæc pretia sunt ignauiæ.
Id ego malè malum metuo. propterea bonum
Esse certum'st, potiusquam malum. nam magis multo
Potior facilius verba. verbera ego odi,
Nimióque edo libentius molitum quàm
Molitum præbibeo. propterea heri imperium
Exsequor bene, & sedatè seruio;
Atque id mihi prodest. alii ita, vt se esse in rem
Esse ducunt, sint: ego ita ero, vt me esse oportet,
Metum vt mihi adhibeam, culpa vt abstineam:
Heróque vt omnibus in locis sim præstò.
Serui, qui culpa carent, & metuunt, ii
Solent esse heris vtibiles. nam illi, qui nihil
Metuunt, postquàm malum promeritum'st, metuunt.
Metuam ego haud multum quidem. propè est quando
Herus quòd strenuè faciam, pretium exsoluet
Ego hoc exemplo seruio, tergo vt rem esse arbitror.
Postquam in tabernam vasa & seruos collocaui, vt iusserat,
Ita venio aduorsum. nunc fores pultabo, adesse vt me sciat,
Meque vtrum ex hoc saltu damni saluum scio eliciam foràs.
Sed metuo, ne serò veniam depugnato prælio.

SPECTAMEN BONO SERVO ID EST, QVI R. &c.] id est, bonus seruus hac de re spectatur. videt, collocat, &c. vel sic, probatio boni serui in ea re posita est, &c. vel sic, bonus seruus in ea re cernitur, &c. vel sic, lapis Lydius, quo bonus seruus, tanquam aurum, spectatur, ea res est, &c. spectamen, *dokimasia*

obrussa est id omne, quo aliquid spectatur, atque exploratur. Dixit autem spectamen bono seruo, pro spectamen boni serui more suo: vt alibi, annona his esset vilior, pro horum annona esset vilior. Sic enim loquitur, si bene memini, in Mil. Glor. *& postea, Quo probi homines essent, esset his annona vilior.* Quod loquendi genus, à quodam viro, alioqui docto, non intellectum, fecit, vt fœdè laberetur: vt suo loco ostendemus. QVAM SI IPSE ASSIT AVT RECT.] ordo est, tanquàm si ipse dominus adsit, aut rectiùs. Omnino, ne quid dissimulem, legendum puto, vel, *tanquam si ipse assit*, &c. vel *quasi ipse assit*, &c. quod mihi magis placet. TERGVM, QVAM GVLAM, &c.] oportet, inquit Messenio, seruum tergo suo potius, quàm gulæ, consulere: & cruribus potius, quàm ventri, hoc est, oportet seruum suo tergo potius cauere & timere, suum officium faciendo scilicet, quàm gulæ obsequi: & cruribus magis prospicere, quàm ventri gratificari. Nam si aliter faciat, futurum est, vt tergum quidem virgis, & loris cædatur: crura verò compedibus vinciantur. CVI COR MODESTE SITVM'ST, &c.] seruus, cui cor modestum, seu moderatum est, seruus, cui animus modestè affectus est, id recordetur quid iis pretij detur, hoc est, quid mercedis à suis heris persoluatur iis seruis, qui nihil sunt, seruis ignauis, improbis. RECORDET ID] recordetur id, &c. recordo, as, dixisse veteres testatur Nonius in *recordamus*. VERBERA, COMP. M. &c.] hæc est merces, hoc pretium, quod seruis ignauis, atque improbis datur à suis heris, vt mox subijcit, *ea pretia sunt ignauia*. Hi versus ferè omnes numeris constant confusis, & conturbatis, vt & Camerarius admonuit. Iam per molas, pistrina, significat, in quæ compingebantur serui nequam, & qui peccarant. PROPTEREA BONVM ESSE CERTVM'ST &c.] certum est, decretum est, stat sententia, constitutum habeo in animo, induxi animum fixum, & stabile est. Hic seruus bonus esse constituit pœnæ metu. vt ille seruus Horatianus epist. 16. lib. 1. *Nec furtum feci, nec fugi si mihi dicat Seruus pretium, loris non vreris, aio. Non hominem occidi, non pasces in cruce coruos. Sum bonus & frugi, renuit, negat, atque Sabellus: Cautus enim metuit foueam lupus: accipiterque Suspectos laqueos, & opertum miluius hamum. Oderunt peccare boni virtutis amore. Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.* NAM MAGIS MVLTO P. FACILIVS, &c.] subintell. quam verbera. *magis facilius* autem antiquè dictum, pro magis facilè. NIMIOQ. EDO LIBENTIVS MOL. &c.] i. nimio libentiùs edo quod alij serui in pistrino moluerunt, quàm ego aliis id, quod meo labore moluerim, edendum præbeo. PRAEHIBEO] præbeo. ET SEDATE S.] & æquo animo seruio, tranquillè seruio. ALII ITA, VT SE ESSE IN REM ESSE DVCVNT, SINT, &c.] i. alij tales sint, quales se esse sibi expedire putant. ego talis ero, qualem me esse oportet, &c. Sic autem legendum esse, vt edidimus, & ratio, & antiquæ scripturæ vestigia probant. nam libri nostri veteres sic habent, paullo aliter, quàm Camerarius edidit. *Alij se esse ita vt in rem*, &c. mendosè quidem, sed ita, vt ordine verborum, qui perturbatus est, restituto, cuius facilè fuerit ex antiqua scriptura, aliquantum corrupta, integram, & rectam facere. METVM VL. MIHI ADHIB.] quo deterritus in officio maneam. SERVI QVI CVLPA C. &c.] sic supra in Most. *Serui qui cum culpa carent, tamen malum metuunt*, &c. POSTQVAM MALVM PROMERITVM ST, &c.] promeritum hoc loco primum passiuè positum est: deinde in malam partem: quod minus vsitatum est, & tamen non inusitatum est. suprà in Amphitr. *Quid mali sum, here, tua ex re promeritus?* huius igitur loci hæc sententia est, nam illi, qui nullo metu afficiuntur, neque metu deterriti, à culpa abstinent, postquam malum commeruerunt, tum denique metuunt, postquam malum promeritum est. subintellige, ab iis, hoc est, postquam malum ab iis commeritum, seu meritum est. Quidam legi volunt, postquam malum promeriti sunt, &c. ego nihil muto. METVAM EGO HAVD M. Q.] hoc dicit: metuam igitur ego, i. metum mihi adhibebo, ne quid delinquam. & ita haud multum metuam. Nam & securus à verberibus viuam, & pretium meæ diligentiæ, meique officij feram. PROPE EST Q. H. &c.] i. tempus appropinquat, cum mihi herus mei strenuè facti pretium exsoluet. propè est quando, propè adest cum, idem valet. Terent. Andr. *Propè adest, cum alieno more viuendum est mihi.* Græci dicunt, ἐγγύς ἐστι ὅτε, ἐγγύς ἐστι ὅτι. EGO HOC EXEMPLO SERVIO TERGO VT IN REM ESSE, &c.] ego hoc modo seruio, quomodo tergo meo vtile esse arbitror. VT IVSSERAT] ibi, *abduc istos in tabernam actutum deuersoriam. Tum facito ante solem occasum, vt venias aduersum mihi.* NE Q. VTRVM EX HOC SALT. D. SCIO, ELICIAM F.] ordo verborum hic est. (nam sermo est implicatus & perplexus) neque scio, vtrum herum meum saluum ex hoc saltu damnoso eliciam foras, ex hoc saltu damni, id est, ex hoc loco damnoso, in quem herus insiliit: sic enim loquitur infrà in Mil. glor. *Quid metuis? SCEL. ne hercle hodie, quantum hic familiarum'st, maximum in malum cruciatumque insiliamus.* Saltus, inquit Non. à saliendo. Virg. 8 Æn. *Tum demum saltu præcipitem sese omnibus armis In fluuium dedit.* Hinc saltus, locus, in quo feræ, & pecudes pascuntur: ex hoc dictus, quòd in eo feræ, & pecudes saliant. quem sic definiebat Ælius Gallus teste Festo: saltus est, vbi syluæ, & pastiones sunt: quarum causa casæ quoque, &c. Nonius saltum docet esse campi spatium: profertq. illud Virg. Georg. 4. *Saltibus in vacuis pascunt, & plena secundum Flumina.* Sic pace Nonij dixerim, saltus est etiam locus montosus, modò sit nemorosus, & syluosus: vt saltus Pyrenæus, saltus Graius, &c. Quod autem quidam sic distinguunt, ex hoc saltu, damni saluum, &c. vt damni, regatur à nomine adiectiuo, saluum, & damni saluum interpretantur, à damno integrum, & sartum tectum, falluntur. SED METVO, NE SERO VENIAM: DEPVGN. PROELIO] vt locus sit prouerbio, post bellum suppetiæ quod Græci dicunt, μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία. Vsurpatur autem in eos qui serò auxilium ferunt.

SENEX, MENAECHMVS surreptus, LORARII, MESSENIO seruus.

PEr ego vobis deos atque homines dico, vt imperium meum
Sapienter habeatis curæ: quæque imperaui atque impero,
Facite illic homo in medicinam ablatus sublimis siet,
Nisi quidem vos vestra crura, aut latera nihil penditis.

Caue

Caue quisquam quod illic minitetur vostrûm flocci fecerit.
Quid statis? quid dubitatis? iam sublimem raptum oportuit.
Ego ibo ad medicum: praesto ero illic, cùm venietis. Me. *occidi.*
Quid hoc est negotij? quid illic homines ad me currunt obsecrò?
Quid vultis vos? quid quaeritatis? quid me circumsistitis?
Quò rapitis me? quò fertis me? perij. obsecro vestram fidem,
Epidamnienses subuenite ciues. quin me mittitis?
Mes. *Proh di immortales, obsecro quid ego oculis adspicio meis?*
Herum meum indignissimè, nescio qui sublimem ferunt.
Me. *Ecquis suppetias mihi audet afferre?* Mes. *ego here, audacissimè.*
O facinus indignum & malum, Epidamnij ciues, herum
Meum, hîc in pacato oppido
Luci deripier in via, qui liber ad vos venerit,
Mittitis? Men. *nunc obsecro te, quisquis es, operam vt des mihi,*
Neu sinas in me insignitè fieri tantam iniuriam.
Mes. *Immò & operam dabo, & defendam & subuenibo sedulò.*
Nunquam te patiar perire. me perire est aequius.
Eripe oculum isti ab humero, qui te tenet here, te obsecro.
Hisce ego iam sementem in ore faciam, pugnósque obseram.
Maxumo hodie malo hercle vostro istunc fertis. mittite.
Me. *Teneo ego huic oculum.* Mes. *face, vt oculi locus in capite appareat.*
Vos scelesti, vos rapaces, vos praedones. Lo. *perijmus*
Obsecro hercle. Mes. *mittite ergo* Me. *quid me vobis tactio'st?*
Pecte pugnis. Mes. *agite, abite, fugite hinc in malam crucem.*
Hem tibi etiam, quia postremus cedis, hoc praemij feres.
Nimis autem tibi ora commentaui, atque ex mea sententia.
Aedepol here ne tibi suppetias tempore adueni modò.
Me. *Et tibi di semper adolescens, quisquis es, faciant bene.*
Namque absque te esset, hodie nunquam ad solem occasum viuerem.
Mes. *Ergo aedepol si rectè facias, here me emittas manu.*
Me. *Liberem ego te?* Mes. *verum quandoquidem here te seruaui.* Me. *quid est?*
Adolescens erras. Mes. *quid erro?* Me. *per Iouem adiuro patrem,*
Me herum tuum non esse. Mes. *non taces tu?* Me. *non mentior.*
Nec meus seruus vnquam tale fecit, quale tu mihi.
Mes. *Sic sine igitur. si tuum negas me esse, abire liberum.*
Mes. *Mea quidem hercle caussa liber esto, atque ito quò voles.*
Mes. *Nempe iubes?* Me. *iubeo hercle, si quid imperij est in te mihi.*
Mes. *Salue mi patrone.* SERVUS ALIUS. *cùm tu liber es Messenio,*
Gaudeo. Mes. *credo hercle vobis. sed patrone, te obsecro,*
Ne minùs imperes mihi, quàm cùm tuus seruus fui.
Apud te habitabo. & quando ibis, vnà tecum ibo domum.
Me. *Minimè.* Mes. *nunc ibo in tabernam: vasa & argentum tibi*
Referam. rectè est obligatum in vidulo marsupium,
Cum viatico, id tibi iam nunc afferam Me. *affer strenuè.*
Mes. *Saluum tibi ita vt mihi dedisti, redibo. hic me mane.*
Me. *Nimia mira mihi quidem hodie exorta sunt multis modis.*
Alij me negant eum esse qui sum, atque excludunt foris.
Etiam hic seruum esse se meum aiebat, quem ego emisi manu.

Is ait se mihi allaturum cum argento marsupium:
Id si attulerit, dicam vt à me abeat liber, quò volet:
Ne tum quando sanus factus sit, à me argentum petat.
Socer & medicus, me insanire aiebant quid sit? mira sunt.
Haec nihilo mihi esse videntur secius, quàm insomnia.
Nunc ibo intrò ad hanc meretricem, quanquam succenset mihi.
Si possum exorare, vt pallam reddat, quam referam domum.

PER EGO VOBIS DEOS, ATQVE HOMINES] hyperbaton in verbis, nam hic ordo est. Ego vobis dico per deos, atque homines, vt imperium meũ sapienter curæ habeatis Sic Terent. Andr. *Per ego te deos oro, & nostram amicitiam, Chreme*, &c. Virgilius Æneidos 4. *Mène fugis? per ego has lacrymas dextrámque tuam, te, Quando aliud*, &c. Est autem hoc genus obtestandi, efficacissimum, obtestari per deos, per sacra, per liberos, per salutem, per caput; per fortunas, per res carissimas denique. QVAEQVE IMPERAVI, ATQ. IMP. F. ILLIC H. &c.] id est, & (quæ imperaui, atque impero.) facite, vt ille homo in medici officinam à seruis, delatus sit, sublimis, id est, sublatus, non suis pedibus terram tangens, sed vestris manibus suspensus. Sic in Asin. *Quin tu illum iubes ancillas rapere sublimem domum.* Terent. Andr. *sublimem hunc intrò rape, quantum potes.* medicinam autem vsurpauit hic pro ipsa medici taberna, seu apotheca. ἰατρεῖον appellant Græci. Sic in amphitr. *Nam omneis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia, Apud emporium, atque in macella, in palæstra, atque in foro. In medicinis, in tonstrinis*, &c. NISI QVIDEM VOS VESTRA CRVRA, AVT LATERA, &c.] nisi quidem vos vestra crura compedibus vinciri, aut latera virgis, ac loris variari vultis. CAVE QVISQVAM QVOD ILLIC] caue quisquã vestrûm, vel floccifecerit quod ille minitetur. ne flocci quidẽ facite, quod ille vobis minitabitur. IAM SVBLIMEM RAPIVM OP.] sic Terent. vt suprà indicauimus. QVIN ME OMITTETIS?] quin me omittitis? quin me missum facitis? PROH DII IMMORT.] alius error. Nam Messenio putat herum suum sublimem ab hominibus ferri, cùm sit eius frater Menæchmus surreptus. ECQVIS SVPP. AVDET AFF.] num quis auxilium mihi audet afferre: suppetiæ. inquit Carisius, libro 1. βοήθεια, id est, auxilium Hic IN PACATO OPPIDO] in pacato oppido, dixit amplificationis causa, vt & illa, quæ sequuntur, luci, in via, qui liber venerit. Nam si quis in oppido hostili, & quod bello ardeat, sublimis feratur, minus mirum, minúsque indignum sit. LVCI DERIPIER, IN VIA] luce de loco, in quo stabat, rapi, in via publica, &c. subintelligendum est autem, verúmne est? æquúmne est? aut aliquid simile. MITTITIS?] non me omittitis? non me missum facitis? seruos, à quibus ferebatur, sublimis, alloquitur. INSIGNITE] insigniter insignitè, aduerbium à nomine *insignitus*. ET SVBVENIO S.] & subueniam sedulò. HISCE EGO IAM SEMENTEM IN ORE FACIAM, PVGN OBS.] id est, his seruis sementem pugnorum in ore faciam: pugnos his in ore feram. metaphora est, ab agricultura. PVGNOSQ. OBSERAM] idem dicit: & pugnos, inquit, in ore horum circum feram, hoc est, os horum seruorum pugnis cooperiam, & contundam. FACE, VT OCVLI LOCVS IN GEN. APP.] hoc est, fac, vt oculus ei sit erutus, seu effossus nam oculi locus apparere non potest, nisi oculo effosso, aut nisi quis luscus sit, vel natura, vel casu aliquo, ex quo iocus ille Appij apud Marcum Tullium libro secundo de Oratore, Genabo, inquit, apud te, huic lusco familiari meo, C. Sextio. vni enim locum esse video. Est hoc scurrile, quod & sine causa lacessiuit, & tamen id dixit, quod in omneis luscos conueniret. OBSECRO. HERCLE] sermo lamentantis, & plorantis. sic Eunuchus ille Dorus apud Terent. in Eunuch. *Fugitiue prodi, male conciliate.* DOR. *obsecro.* PH. *oh Illud vide, os vt sibi distorsit carnufex.* QVI ME VOBIS TACTIO'ST?] quid vos me tangitis? suprà in Casina. sic *Quid tibi hunc tactio fuit?* PEOTE PVGNIS] concide, seu contunde pugnis. metaphora est. sic suprà in Capt. *Nam hercle nisi mantiscinatus probè eris, fusti pectito.* & infrà in Pœn. *Sed vide sis, ne tu craterem hunc pugnis pectas postea.* HEM TIBI ETIAM] sermo verberantis. Hem tibi etiam hunc pugnum aufer. QVIA POSTR. CED. HOC PR. F.] quia postremus discedis, hoc præmij referes. NIMIS AVTEM BENE ORA COMM.] id est, egregiè his seruis ora confirmaui, & figuraui, pugnis scilicet: multa quasi commentatione, multoq. studio, his seruis ora denuò finxi, atque interpolaui. sic enim loquitur in Amphitr. ibi. *Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò.* tractum videtur à statuarum fictoribus, qui crebris mallei ictibus statuarum figuras, & oris lineamenta commentantur. Fortassis etiam iocans Plautus ad mentum allusit, vt Camerarius existimat. vt *commentaui* significet, mento ornaui, seu decoraui. ADOLESCENS.] rectè, non enim Messenio seruus Menæchmi huius erat. NAM ABSQ. TE ESSET, &c.] id est, nã si tu esses, aut nisi tu mihi subuenisses: hodie nũquam ad solem occasum. id est, ad solis occasum viuerem. Sic autem legendum, vt edidimus, non vt vulgò, *Nam si absque te fuissem*, neque vt Camerarius edidit. *Nam si absque te essem*, &c. quarum scripturarum neutra ferri potest: hæc autem & Plauto nostro, & Terentio vsitata est, sic suprà in Capt *Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm. Vsque offerre natum, suis me ductarent dolis.* Idem in Bacchid. *Nam absque te esset ego illum haberem rectum ad ...cem, iam faceret te prostibulam propediem.* Sic & Terent. Phorm. *nam absque eo esset, Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam.* AD SOLEM OCCASVM] vsque ad occasum solis. sic autem loquebantur veteres, vt suprà diximus. ME EMITTAS MANV.] me libertate dones SIC SINE IGITVR, SI TVVM, &c.] sine me igitur, si me tuum esse negas, sic abire liberum. sic ἐπιτάγματι positum, & cum gestu quodã pronuntiandum. MEA QVIDEM HERCLE CAVSA, &c.] id est, quod quidem in me est: vel quantum quidem ad me attinet, &c. ὅσον ἐπ' ἐμοί, sic suprà, in Epid. *Dum sine me quæras, quæras mea causa, vel medio in mari.* LIBER ESTO] oratio domini seruum manumittentis. sic infrà eadem scena, in extr. *Liber esto.* idem in Epid. in extrem. *At ob eam rem liber esto.* & Terent. Adelph. *Syre, accede huc ad me, liber esto.* SALVE MI P.] oratio seruorum manumissorum, aut eorũ, qui ab aliquo seruati erãt. atq. idcirco patronos eos appellabãt, vt suprà in Most s. *è me, Ne quod metuas nihil sit. T patrone salue.* SED PAT. TE OBS. NE MINVS IMPERES

PERES MIHI, QVAM CVM TVVS SER.] &c. dominus, qui seruum manumittebat, nihilominus à seruo, quem libertate donabat, operas in posterum stipulabatur. qua de re extat in pandectis iuris ciuilis titulus de operis libertorum. qui ordine primus est libro 38. IN VIDVLO] eccum hunc in vidulo saluum fero. OBSIGNATVM] signo seu annulo ceræ impresso clausum. Obsignabantur hoc modo, non modo tabellæ, sed etiam lagenæ, cistellæ, viduli, cellæ, & simil. sup. in Amphitr. *Enimuerò illud præter alia miror maximè si hac habet pateram illam.* SOS. *an etiam id credis, quæ in hac cistellula Tuo signo obsignata fertur?* AMPH. *saluum signum est*, idem in Casina, *Obsignate cellas: referte annulum ad me.* SALVVM TIBI ITA, VT MIHI DEDISTI REDDIBO] reddibo, pro reddam, notat Nonius, & profert hunc versum, profert & illud ex Casina, *atque ego rurs reddibo te.* HIC ME MANE] hic me exspecta. NIMIA MIRA, &c.] nimia miracula. ATQVE EXCLVDVNT] & me non intromittunt. NE TVM, QVANDO SANVS FIT] ne tum cùm in sanitatē mentis reuersus fuerit. &c. HAEC NIHILO MIHI ESSE V. SECVS, &c.) hæc nihilominus mihi videntur aliter esse, quàm somnia. insomnia, ἐνύπνια, quæ in somnis cernuntur.

MENAECHMVS Sosicles. MESSENIO seruus.

MEn' hodie vsquam conuenisse te audax audes dicere,
Postquam aduorsum mihi imperaui vt huc venires? Mes. *quin imò*
Eripui homines qui te ferebant sublimem, quattuor,
Apud hasce ædeis, tu clamabas, deûm fidem atque hominum omnium,
Quum ego accurro, téque eripio, vi pugnando, ingratiis,
Ob eam rem, quia te seruaui, me amisisti liberum.
Quum argentum dixi me petere, & vas a te, quantum pote'st,
Præcucurristi obuiam, vt quæ fecisti, infitias eas.
Me. *Liberum ego te iussi abire?* Mes. *certò.* Me. *cui certissimum'st,*
Mepte potius fieri seruum, quàm te vnquam emittam manu.

MEN HODIE VSQVAM, &c.] talis est error in Amphitr. Sosiæ, & Amphitr. Sententia autem horum verborum hæc est, Audesne dicere, tu audax homo, te, postquàm tibi imperaui, vt huc mihi aduersum, seu obuiam venires, mecum locutum esse? QVIN MODO ERIPVI TE, HOM. QVI TE FEREBANT SVBL. Q.] hoc est, quin eripui te ab hominibus quatuor, qui homines te sublimem ferebant. sic hunc locum explico: & vero sic explicandus est. neque mihi probatur illorum sententia, qui dicunt esse hypallagen, & ita explicant, eripui homines quattuor, *a te*, subintell. pro eripui te à quattuor hominibus. Nam primum non potest subintelligi, hoc totum, *a te*: deinde talis hypallage neque Plauto, est vsitata, neque hoc loco ferri potest. iam vox *quatuor*, hic habet primam syllabam breuem, & debet scribi cum vnico t, vt apud Ennium. INGRATIIS] ingratiis, vel aduerbium est, vel nomen: nihil refert. de quo alibi plura. significat autem, hoc loco, inuitis iis, qui te sublimem ferebant. AMISISTI LIBERVM] libertate donasti. PETERE] è naui seu potius e taberna diuersoria. QVANTVM POTEST] quàm citissime. INFITIAS EAS] infitieris. MEPTE] meipsum.

MENAECHMVS surreptus. MESSENIO MENAECHMVS Sosicles

SI voltis per oculos iurare, nihilo hercle ea caussa magis
Facietis, vt ego hodie abstulerim pallam & spinter pessimæ.
Mes. *Proh dij immortales, quid ego video?* M. so. *quid vides?* Me. *speculum tuum.*
M. so. *Quid negotij est?* Mes. *tua est imago. tam consimilis est, quàm potest.*
M. so. *Pol profectò haud est dissimilis, meam quoad formam noscito.*
M. su. *O adolescens salue, qui me seruasti, quisquis es.*
Mes. *Adolescens, quæso hercle loquere tuum mihi nomen, ni piget.*
M. su. *Non adepol ita promeruisti de me, vt pigeat quæ velis,*
Mihi est Menæchmo nomen. M. so. *immò, id est ædepol mihi.*
M. su. *Quid ego ex te audio?* M. so. *hoc quod res est* Mes. *noui equidem hunc: herus est meus.*
Ego quidem huius seruus sum. sed esse huius me credidi.
Ego hunc censebam esse te. huic etiam exhibui negotium.

Quaeso ignoscas, si quid stultè dixi, atque imprudens tibi.

M. so. *Delirare mihi vidêre. non commeminisli, simul*
Te hodie mecum exire è naui? Mes. *enimuero aequum postulas.*
Tu mihi herus es, tu seruum quaere: salueto tu, tu vale.
Hunc ego esse aio Menachmum. M. su. *at ego me.* M. so. *quae haec est fabula?*
Tu es Menachmus? M. su. *me esse dico Moscho prognatum patre.*

M. so. *Tun' meo patre es prognatus?* M. su. *immo equidem adolescens, tuum*
Tibi neque occupare patrem, neque praeripere postulo.

Mes. *Dij immortales, spem insperatam date mihi, quam suspicor.*
Nam nisi me animus fallit, hi sunt gemini germani duo.
Nam & patrem & matrem commemorant pariter, qui fuerint sibi.
Sed vocabo herum. Menaechme? Me. Ambo *quid vis?* Mes. *non ambos volo.*
Sed vter vestrûm est huc aduectus naui mecum? M. su. *non ego.*

M. so. *At ego.* Mes. *te volo igitur, huc concede.* M. so. *concessi, quid est?*

Mes. *Illic homo aut sycophanta, aut geminus est frater tuus.*
Namque ego hominem homini similiorem nunquam vidi alterum.
Neque aqua aquae, neque lacte est lacti, crede mihi, vsquam similius,
Quàm hic tui est, túque huius. postea autem eandem patriam ac patrem
Memorat. melius est nos adire, atque hunc percontarier.

M. so. *Hercle quin tu me admonuisti rectè, & habeo gratiam.*
Perge operam dare obsecro hercle. liber esto, si inuenis
Hunc meum fratrem esse. Mes *spero.* Men. *& ego idem spero fore.*

Mes. *Quid ais tu? Menachmum, opinor, te vocari dixeras.*

M. su. *ita verò.* Mes. *huic item Menachmo nomen est. in Sicilia*
Te Syracusis natum esse dixisti: hic natus est ibi.
Moschum tibi patrem fuisse dixti: huic itidem fuit.
Nunc operam potestis ambo mihi dare, & vobis simul.

M. su. *Promeruisti, vt ne quid ores, quod velis, quin impetres.*
Tanquam si me emeris argento, liber seruibo tibi.

Mes. *Spes mihi est, vos inuenturum fratres germanos duos*
Geminos, vna matre natos, & patre vno, vno die.

M. su. *Mira memoras: vtinam efficere, quod pollicitu's, possies.*

Mes. *Possum sed nunc agite. vterque id quod rogabo, dicite.*

M. su. *Vbi lubet, roga, respondebo: nihil reticebo, quod sciam.*

Mes. *Est tibi nomen Menachmus?* M. su. *fateor.* Mes. *est itidem tibi.*

M. so. *Est.* Mes. *patrem fuisse Moschum tibi aut?* M. su. *ita verò.* M. so. *& mihi.*

Mes. *Esne tu Syracusanus?* M. su. *certò.* Mes. *quid tu?* M. so. *quippini?*

Mes. *Optimè. vsque adhuc conueniunt signa. porrò operam date.*
Quid longissimè meministi, dic mihi, in patria tua?

M. su. *Cum patre vt abij Tarentum ad mercatum, tum postea*
Inter homines me dèerrare à patre, atque inde auehi.

M. so. *Iuppiter supreme, serua me.* Mes. *quid clamas? quin taces?*
Quot eras annos natus, cum te pater à patria auehit?

M. su. *Septennis. nam tum dentes mihi cadebant primulùm.*
Neque patrem vnquam post illa ego vidi. Mes. *quid? vestrûm patri*
Filij quot eratis? M. su. *vt nunc maxumè memini, duo.*

Mes. *Vter eratis, tun', an ille maior?* M. su. *aequè ambo pares.*

Mes. *Qui potest?* M. su. *gemini ambo eramus.* M. so. *dij, me seruatum volunt.*

Si inter-

Mes. *Si interpellas, ego tacebo.* M. so. *potius taceo.* Mes. *dic mihi,*
Vno nomine ambo eratis? M. su. *minimè, nam mihi hoc erat,*
Quod nunc est, Menachmus. illum tum vocabant Sosiclem.
M. so. *Signa agnoui: contineri, quin complectar, non queo.*
Mi germane, gemine frater salue, ego sum Sosicles.
M. su. *Quomodo igitur post Menachmo nomen est factum tibi?*
M. so. *Postquam ad nos renuntiatum est: te & patrem esse mortuum,*
Auos noster mutauit. quod tibi nomen est, fecit mihi.
M. su. *Credo ita esse factum, vt dicis. sed mihi hoc responde.* M. so. *roga.*
M. su. *Quod erat nomen nostra matri?* M. so. *Theusimarce.* M. su. *conuenit.*
O salue insperate multis annis postquàm conspicor,
Frater. M. so. *& tu quem ego multis miserisque laboribus,*
Vsque adhuc quæsiui, quémque ego esse inuentum gaudeo.
Mes. *Hoc erat, quod hac te meretrix huius vocabat nomine.*
Hunc censebat te esse credo, cùm vocat te ad prandium.
M. su. *Namque ædepol hic mihi hodie iussi prandium apparararier,*
Clàm meam vxorem, quoi pallam surripui dudum domo.
Eam dedi huic. M. so. *hanccine dicis frater pallam, quam ego habeo?*
M. su. *Quomodo hac ad me peruénit?* M. so. *meretrix hac ad prandium*
Me adduxit: me sibi dedisse aiebat. prandi perbene,
Potaui, atque accubui scortum: pallam, & aurum hoc mihi dedit.
M. su. *Gaudeo ædepol, si quid propter me tibi euénit boni.*
Namque illa cùm te ad se vocabat, me te esse credidit.
Mes. *Nunquid me morare. quin ego liber, vt iussisti, eam?*
M. su. *Optimum atque æquissimum orat frater, fac caussa mea.*
M. so. *Liber esto.* M. su. *cùm tu es liber, gaudeo Messenio.*
Mes. *Sed meliore est opus auspicio; liber perpetuò vt siem.*
M. so. *Quoniam hac euenerunt frater nobis ex sententia,*
In patriam redeamus ambo. M. su. *frater faciam, vt tu voles.*
Auctionem hîc faciam, & vendam quicquid est. nunc interim
Eamus intrò frater. M. so. *fiat.* Mes. *scitin' quid ego vos rogo?*
M. su. *Quid?* Mes. *mihi vt praconium detis.* M. su. *dabitur.* Mes. *ergo nunc iam*
Vis conclamari auctionem fore. quo die? M. su. *die septimi.*
Mes. *Auctio fit Menachmi mane sanè septimi.*
Venibunt serui, supellex, fundi, ædes, omnia.
Venibunt, quiqui licebunt, præsenti pecunia,
Venibit vxor quoque etiam, si quis emtor venerit.
Vix credo tota auctione capiet quinquagesies.
Nunc spectatores valete, & nobis clarè plaudite.

SI VOLTIS PER OCVLOS IVRARE, &c.] per oculos iurare dixit, quia nihil ferè est oculis carius iurabant autem per res carissimas. sententia autem hæc est: Etsi velitis per oculos iurare, nihilo tamen magis hoc effictum dabitis, vt ego hodie pallam, & spinter abstulerim, ô pessimæ mulieres. Alloquitur Erotium, & eius ancillam Menæchmus surreptus: cui asseuerabant, atque adeo iurabant, illæ se pallam & spinter dedisse, vt ea curaret, reconcinnanda. Ab hoc loco autem fit ἀναγνωρισμός. SPECVLVM TVVM] imaginem tuam in speculo. QVAM POTEST] quàm fieri potest. ὅσον δυνατόν ἐστι. MEAM QVOAD FORMAM N.] quantum meam formam cognoscere possum, aut cognoscere incipio, suprà in Cistell. *Nunc vestigia si qua sunt, noscitabo.* NON AEDEPOL ITA PROMERVISTI DE ME, &c. cùm me e manibus seruorum, qui me sublimem rapiebant, eripuisti, non ita sanè de me promeritus es, vt pigeat me quidquam facere, quod tu velis. Sic infrà eadem fabula, *Promeruisti, vt ne quid ores, quod voles quin impetres.* HOC QVOD EAS EST] τὸ ὄν. NOVI EQVIDEM HVNC, SERVVS EST M.] etiam nunc errat Messenio. nam putat Menæchmum surreptum, de quo loquitur, & quem demõstrat,

herum esse suum, sed mox à vero hero suo reprehensus, errore liberatur, & Menæchmo surrepto, relicto, Menæchmum Sosiclem sequitur, & herum agnoscit. HERVS EST M.] Menæchmus surreptus. EGO QVIDEM HVIVS S. E.] huius videlicet Menæchmi surrepti, ciuis Epidamnij facti. SED ESSE H. ME CREDIDI] huius Menæchmi Sosiclis. EGO HVNC CENSEB. ESSE TE] ego hunc, qui herus meus est, non est, putabam esse te, qui herus meus es. Sed attendat lector, vsque adhuc errare Messenioné, & eum putare esse herum suum, qui non est: cum, qui est, non putare. DELIRARE MIHI VIDERE] nunc errans Messenio in viam rectam ab hero reuocatur, qui sic seruum reprehendit. Desipere mihi videris Messenio: qui te seruum meum esse neges: huius esse dicas: an non meministi, te vnà mecum hodie è naui exire? ÆQVVM POSTVLAS] æquum oras, seu æquum dicis; æqua tua postulatio est. translatio est. TV MIHI HERVS ES, &c.] tu, Menæchme Sosicles, herus mihi es: tu alter, quisquis es, alium seruum quære. SALVETO TV, TV VALE] tu, qui herus meus es, salueto: tu alter, vale. IMMO EQVIDEM, ADOLESC. TVVM TIBI NEQ. &c.] immo equidem, ò adolescens: quamuis dixerim, me Moscho prognatum esse patre, vt sum, non tamen tuum tibi patrem occupare aut præripere, æquum esse arbitror. Nam fieri potest, vt & ego Moscho patre natus sim, vt sum, & tu alio patre natus sis, cui nomen Moscho fuerit. SPEM INSP.] spem, cuius euentus non exspectabatur. GEMINI GERMANI DVO] duo fratres vno partu editi, & iisdem parentibus nati. QVID VIS?] ambo respondent, quia vterque Menæchmus nominatur. ILLIC HOMO AVT SYCOPHANTA] ille homo, aut est planus atque impostor, seu præstigiator, aut est frater tuus geminus. NEQ. AQVA AQVAE, NEQ. LACT. &c.] prouerbium quod huc locum in rebus valde inter se similibus. Idem in Mil. glor. *Vt Philocomasio hanc sororem geminam germanam alteram Dicam Athenis aduenisse cum amatore aliquo suo. Tam similem, quam lacte lacti est*, &c. Sic in prouerbio est ouorum inter se similitudo, vt testatur M. Tull. libr. 4. Academic. quæst. Iam lacte dixisse veteres in recto casu, notat & Nonius: vtiturque testimonio Ennij libr. 11 *ós mulier rubitat, seu lacte & purpura mista*. & Varronis in Antanabatis, *Candidum lacte papilla cum fluit*. Priscianus quoque docet lib. 6. veteres *lacte* in recto casu protulisse, & hunc ex Menæchmis locum profert. Carisius quoque libr. duobus locis de hoc eodem nomine scribit: & vno quidem loco ait, sale, mare, lacte in recto casu, & salis, maris lactis in patrio, dici debere, altero, lacte nos sine vitio dicere: vtiturque auctoritate & testimonio Catonis, *cum ita ea atras capras lacte album habere*. LIBER ESTO, SI INV. HVNC MEVM FR.] manumissio sub conditione. SPERO.] me inuenturum, huc debet Messenionis nomen adscribi. nam hoc loco personarum nomina male fuerant collocata. ET EGO IDEM SP. FORE] hæc sunt Menæchmi Sosiclis verba. QVID AIS TV?] hæc Messenionis ad Menæchmum surreptum. DIXTI] dixisti. SERVIBO TIBI] seruiam tibi. SPES MIHI EST, VOS INVENTVRVM, &c.] spero me inuenturum vos duos fratres germanos. Sic autem legendum esse, non vt vulgo, *inuenturos*, & ratio, & ea, quæ sequuntur, & quæ antecedunt, persuadent. VNA MATRE NATOS, ET PATRE VNO, VNO D.] tales fratres, sunt germani, & gemini. VTINAM EFFICI. QVOD POLLICITVS] vtinam efficere possis, quod pollicitus es. nempe nos esse fratres germanos, geminos: vel te inuenturum nos fratres germanos, geminos. QVI PPINIS] quidni Syracusanus sim? certo Syracusanus sum. VSQ. ADHVC.] vsque ad hoc tempus constant, & conueniunt inter se signa. PORRO OPERAM DATE] pergite operam dare, porrotenus, seu porrotenus operam dare. QVID LONGISS. MEMINISTI, &c.) dic mihi, quid vltimum meministi in patria tua? quousque mens tua longissimè potest præteriti temporis spatium respicere, & quam memoriam recordari vltimam? sic enim loquitur M. Tull. in orat. pro Archia poeta. ME DEERRARE A PATRE] me à patre digressum & diuulsum errare, repete ἀπὸ κοινοῦ, memini. me à patre aberrare memini, supra in Prologo *Puer inter homines aberrauit à patre*. Virg. in Melibœo, *Vir gregis ipse caper deerrauerat*. Lucret. libro tertio. *Inter enim iecta'st vitai pausa, vageque Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes*. NAM TVM DENT. MIHI CADEBANT PRIMVLVM] Plinius libro septimo capite 16. *Ceterum editi primores septimo mense gigni dentes: priusquam in supera fere parte, haud dubium est: septimo eosdem decidere anno, aliosque suffici*. Macrobius libro primo in somnium Scipionis, *Post annos septem dentes, qui primi emerserant, aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedunt, eodemque anno, id est septimo penè absoluitur integritas loquendi*. Censorinus de die natali cap. 5. *De conformatione autem partus nihilominus in prima hebdomade dentes hominis cadere, in secunda pubem apparere, in tertia barbam nasci: in quarta vires*, &c. Primam hebdomadem appellat primos annos ætatis septem. POSTILLA] postea. VOSTRVM PATRI FILII QVOT ERATIS?] videtur legendum *vestro patri filij*, &c. vel, *vostrum patri*. dictum pro vostro patri. vel vostrum, genitiuus est diuisionis, & sic explicandus hic locus, ex vobis, quot eratis filij patri, subintell. *vestro*? SI INTERPELLAS, EGO TAC.] si me loquentem interpellas, ego loquendi finem faciam. QVOMODO IGITVR POST MENAECHMO NOMEN EST FACTVM TIBI? sic supra loquitur scena prima, *Iuuentus nomen fecit Peniculo mihi*. & infrà proximè, *quod tibi nomen est, fecit mihi*. AVOS NOSTER H.] Auus noster mutauit mihi nomen. CONVENIT] conuenit nomen, vel hoc quoque signum conuenit, vt suprà, *vsque adhuc conueniunt signa*. Terentius Phorm. *conuenient numerus, quantum debui*. MVLTIS ANNIS POSTQVAM SVSPICOR] multis annis postquam te postremum conspexi. HOC ERAT QVOD HAEC TE MERETRIX, &c.] hæc erat causa, quamobrem hæc meretrix te, huius Menæchmi ciuis Epidamnij facti nomine appellabat. sic Virgil. libro secundo Æn. *Hoc erat alma parens, quod nuper tela, per ignes*, Et post HVNC CENSI TE ESSE, &c.] putabat te esse hunc Menæchmum, qui hic vxorem duxit. ATQ. ACCVBVI SCORTVM] sic suprà cad. fab. *Prandi, potaui, scortum accubui*. SED MELIVS EST OPVS AVSPICIO] allegoria est, per quam significat præter libertatem, opus esse præterea cibo, proinde ac si dicat: libertas, est illa quidem res magnopere expetenda, & magni æstimanda, sed nisi tu dominus mihi seruo cum libertate aliquid præ manu dederis, hoc auspicium parum lætum est: & denuo redauspicādum est. Huius rei exemplum est sup. in Epid. extr. *soccos, tunicam, pallium tibi dabo*. EPID. *quid deinde porro?* PER. *libertatem*. EP. *at postea? nouo liberto opus est, quod pappet*. PER. *dabitur, præbebo cibum*. Et apud Ter. in Adelph. *Syre, processisti hodie pulcrè*. DE. *siquidem porro Micio tu tuum officium facies: atque huic aliquid paululum prae manu dederis, vnde vtatur, reddet tibi cito*, &c. AVCTIONE HIC FAC.] Auctio inquit Fulgentius, dicitur venditio, quasi quod & ementem augeat, & vendentem. Immo vero dicamus auctionem eo dicta-

eo dictam esse, quod ab emptoribus & licitatoribus pretium rerum venalium, & earum quarum fit auctio, augeatur. supra in Epid. *Hae vocabula auctiones subigunt, ut faciant viri.* MIHI VT PRAECONIVM DETIS] vt me prædicationi bonorum præficiatis. vt me præconem horum bonorum auctioni conclamandæ faciatis, & me in hac auctione præconis munere fungi, seu præconium facere sinatis. QVO DIE] sic legendum, & ita edi iussimus, nam libri omnes & vulgati, & manuscripti, qui habent, *quidem*, mendosi sunt. DIE SEPTIMI] id est, die septimo. de hoc genere locutionis supra sat multa diximus in Mostel. ibi. *Hoc die crastini, cum herus resciuerit, Mane castigabit eos,* &c. QVIQVI LICEBVNT] quicunque licebunt, &c. *licebunt*, à verbo personali, *liceo, es, et.* Dicuntur autem merces, aut res alioqui venales licere, quibus pretium à venditore præfinitum est, & quæ certo pretio indicatæ sunt M. Tull. libro 13. epist. ad Atticum epist. 23. *de Drusi horto. quam [illegible] tu [illegible] ego quoque audieram.* &c. Sed videtur legendum, *Venibunt quiqui licebunt.* &c. aut *Venibit quidque licebit*, &c. PRAESENTI P.] sic supra in Mostell. *si her te nunc ferat sex talenta magna argenti pro istu præsentarius*, *Nunquam accipiam.* M. Tull. pro Cluentio, *Quæ pecunia mulieri legata erat à filio, si quis natus esset, eam præsentem Oppianicus non debitam mulieri soluit.* Idem lib. 2 epist. ad Attic. epist. 4. *pro ea tibi præsentem pecuniam solui imperaui, ne tu expensum muneribus ferres.* VIX CREDO, TOTA AVCTIONE CAPIET QVINQVAGESIES] Menæchmus surreptus, vix, vt credo, ex tota auctione, id est, ex omnibus bonis auctione venditis, rediget sestertium quinquagesies centum millia, id est, circiter centum quinquaginta aureorum nostrorum millia. quinquagesies autem, positum pro quinquagies.

FINIS MENÆCHMORVM.

MILES GLORIOSVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PYRGOPOLINICES miles.
ARTOTRVGVS parasitus.
PALAESTRIO seruos.
PERIPLECTOMENES senex.
SCELEDRVS seruos.
PHILOCOMASIVM meretrix.
PLEVSIDES adolescens.
LVCRIO puer.
MILPHIDIPPA ancilla.
ACROTELEVTIVM meretrix.
PVER.
CARIO cocus.

ARGVMENTVM.

MERETRICEM *Athenis Ephesum miles auehit.*
Id hero dum amanti seruus nuntiare vult
Legato peregrè captus ipsus in mari,
Et illi eidem militi dono datus est.
Suum arcessit herum Athenis, atque perforat
Geminis communem clam parietem in ædibus,
Licere vt quiret conuenire amantibus.
Osculanteis custos hos vidit de tegulis.

Ridiculus autem, quasi sit alia luditur.
Idémque impellit militem Palæstrio,
Omissam faciat concubinam quando ei
Senis vicini cupiat vxor nubere.
Vltro abeat, orat: donat multa ipse, in domo
Senex prehensus pœnas pro mœcho luit.

MERETRICEM] Philocomasium: quæ erat ingenua. MILES] Pyrgopolynices. HERO] Pleusidi. SERVVS] Palæstrio. SVVM ARCESS. HERVM ATH.] Palæstrio seruus scribit ad herum suum Pleusidem, vt Athenas veniat, perspecto Philocomasij in eum animo, & cognita sententia. GEMINIS] duplicibus, quæ communem medium parietẽ habebant. LICERE, VT QVIRET, &c.] vt posset licere amantibus Pleusidi, & Philocomasio, conuenire, hoc est cogendi. OCVLANTEIS] Pleusidem & Philocomasium. CVSTOS] seruus Sceledrus nomine Philocomasio à milite additus custos. RIDICVLVS] Sceledrus. QVASI SIT ALIA] quasi non sit Philocomasium militis amica, cui custos additus est, quam viderit osculantem, sed alia, &c. LVDITVR] à seruo Palæstrione, & ab hospite Periplectomene. luditur autem hoc modo. Seruus suadet hospiti, vt communem parietem ædium geminarum perforet. quo facto, Philocomasium in vtraque domo visitur. & ita fides fit Sceledro duas esse mulieres, inter se consimileis, tanquam sorores germanas. IDEMQ. IMPELLIT, &c.] & idẽ Palæstrio eo perducit militem, vt hanc meretricem, siue concubinam dimittat, propterea quod erat ei persuasum à seruo, matronam quandam, vicini vxorem, eius amore esse captam. QVANDO EI SENIS V. CVP. VX. N] id est, est, quoniam senis vicini vxor, vt ei Palęstrio falso persuaserat, nubere cuperet SENIS VICINI] Periplectomenis, vt militi falso persuaserat, Palæstrio seruus. nam Periplectomenes cælebs erat. VXOR] quæ nulla erat, sed supponitur, ac subornatur meretrix Acroteleutium. VLTRO, ABEAT ORAT] miles ipse prior, orat Philocomasium, vt abeat: non autem rogatus, eam missam facit. non rogatur miles à Philocomasio, vt eam missam faciat, sed ipse prior eam orat, vt abeat.

ALTERVM ARGVMENTVM.

MERETRICEM ingenuam deperibat mutuò
Atheniensis iuuenis. Naupactum is domo
Legatus abiit. miles in eandem incidit.
Deportat Ephesum inuitam. seruos Attici
Vt nuntiaret domino factum, nauigat:
Capitur, donatur illi captus militi.
Ad herum vt veniret Ephesum, scribit. aduolat
Adolescens, atque in proximo diuertitur
Apud hospitem paternum. medium parietem
Perfodit seruus, commeatus clanculum
Qua foret amantum. geminam fingit mulieris
Sororem hanc esse mox ei dominus ædium
Suam clientam solicitandum ad militem
Subornat. capitur ille, sperat nuptias,
Dimittit concubinam, & mœchus vapulat.

MERETRICEM INGENVAM Philocomasium. DEPERIBAT] perdite amabat. MVTVO] cum vicissim amaretur. ATHEN. IVVENIS] Pleusides. NAVPACTVM] oppidum in Ætolia. MILES IN EAND. INC. &c.] miles Pyrgopolynices, cum forte absente Pleuside, Athenas venisset, matremque puellę vino, obsoniis, donis, & muneribus pellectam corrupisset. tandem puellam clam matre in nauem coniecit, & secum inuitam Ephesum aduexit. SERVOS ATTICI, &c.] seruus iuuenis Attici Pleusidis, Palæstrio, vt id, quod euenerat, domino suo nuntiaret, nauigat. AD HERVM VT V. EPH. SCR.] mittit ad herum litteras, quibus ei significat Philocomasium esse Ephesi, à milite retineri inuitam: suadet, vt Ephesum veniat. APVD HOSP. P.] Periplectomenem. PERFODIT S.] perforat seruus Palæstrio. COMMEATVS CL. QVA F. AN.] per quem medium parietem perfossum, seu perforatum, amantes Pleusides & Philocomasium possent inter se commeare, & conuenire, & congredi, & colloqui. COMMEATVS] commeandi, & conueniendi facultas. GEMINAM FINGIT M. S. H. E.] hanc Philocomasium, Pleusidis amicam: fingit esse geminam Philocomasij sororem. DOMINVS AED.] Periplectomenes: SVAM CL.] Acroteleutium. Carisius lib. 1. *Cliens, inquit: communis*

generis.

generis est. Inuenimus tamen & clientem apud Afranium in Pompa. Interim tua clienta, &c. & apud Horat. oda 18. libro 2 *Nec Laconicas mihi trahunt honestæ purpuras clientæ.* Hæc Carisius, Plaut. in Rud. *iam clientas repperi* SOLLICIT. AD M.] vt militem amore sollicitet, eique persuadeat, se eius amore incensam esse. CAPITVR ILLE] miles amore illaqueatur, SPERAT NVP.] sperat Acrotelcutium sibi nupturam: quam, matronam, & vicini senis vxorem esse existimat. DIMITTIT CONC.] hac spe fretus miles, Philocomasium vltro dimittit: & deprehensus vt mœchus, vapulat.

ACTVS PRIMVS

PYRGOPOLINICES, ARTOTROGVS.

CVRATE vt splendor meo sit clypeo clarior,
Quam solis radij esse, olim cùm sudum'st, solent:
Vt, vbi vsus veniat, contrà conserta manu
Oculorum præstinguat aciem in acie hostibus.
Nam ego hanc machæram mihi consolari volo,
Ne lamentetur, néue animum despondeat,
Quia se iampridem feriatam gestitem,
Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus.
Sed vbi Artotrogus? Ar. hic est, stat propter virum
Fortem, atque fortunatum, & forma regia,
Tum bellatorem. Mars haud ausit dicere,
Neque æquiparare suas virtutes ad tuas.

PY. Quémne ego seruaui in campis Gurgustidoniis,
Vbi Bombomachides Cluninstaridysarchides
Erat imperator summus, Neptuni nepos.

AR. Memini, nempe illum dicis cum armis aureis,
Cuius tu legiones difflauisti spiritu,
Quasi ventus folia, aut paniculam tectoriam.

PY. Istuc quidem adepol nihil est. Ar. nihil hercle quidem hoc,
Præut alia dicam, tu quæ nunquam feceris.
Periuriorem hoc homine si quis viderit,
Aut gloriam pleniorem, quàm illic est.
Me sibi habeto, & ego me illi mancupio dabo,
Ni vnum epityrum apud illum esuriens insanè edam.

PY. Vbi tu es? Ar. eccum adepol, vel elefanto in India
Quo pacto pugno perfregisti brachium?

PY. Quid? brachium? Ar. illud dicere volui, femur.

PY. At indiligenter hic eram. Ar. pol si quidem
Connixus esses, per corium, per viscera,
Pérque os elefanto brachium transmitteres.

PY. Nolo istbac hîc nunc. Ar. ne hercle operæ pretium quidem
Mihi te enarrare, tuas qui virtutes sciam.
Venter creat omnes has ærumnas, auribus
Per audienda sunt ne dentes dentiant.
Et assentiendum est, quicquid hic mentibitur.

PY. Quid illud quod dico? Ar. hem scio iam quid vis dicere.

Factum est hercle, memini fieri. PY. *quid id est?* AR. *quicquid est.*

PY. *Habet tabellas?* AR. *Vis rogari? habeo & stilum.*

PY. *Facetè aduertis animum tuum, ad animum meum.*

AR. *Nouisse mores me tuos meditate decet.*
Curámque adhibere, vt praeuolet mihi quò tu velis.

PY. *Ecquid meministi?* AR. *memini, centum in Cilicia,*
Et quinquaginta centum Sycolatronidae.
Triginta Sardi, sexaginta Macedones,
Sunt homines tu quos occidisti vno die.

PY. *Quanta isthaec hominum summa est?* AR. *septem millia.*

PY. *Tantum esse oportet, rectè rationem tenes.*

AR. *At nullos habeo scriptos, sic memini tamen.*

PY. *Aedepol memoria est optuma.* AR. *offa me monet.*

PY. *Dum talem facies, qualem adhuc, assiduò edes:*
Communicabo te semper mensa mea.

AR. *Quid in Cappadocia? vbi tu quingentos simul,*
Ni hebes machaera foret, vno ictu occideres?
At peditatus reliquiae erant, si viuerent.
Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales sciunt,
Pyrgopolinicem te vnum in terra viuere
Virtute & forma & factis inuictissimus?
Amant te omnes mulieres: neque hercle iniuria,
Qui sis tam pulcer: vt vel illae, quae here pallio
Me repen̄dere. PY. *quid here dixerunt tibi?*

AR. *Rogitabant, hicne Achilles est, inquit, tibi?*
Immò enim frater, inquam, innuit illarum altera,
Ergo me castor pulcer est, inquit, mihi,
Et liberalis visus. caesaries quàm decet?
Nae illae sunt fortunatae, quae cum isto cubant.

PY. *Itáne aiebat tandem?* AR. *quae me ambae obsecrauerunt*
Vt te hodie quasi pompam illac praeter ducerem.

PY. *Nimia est miseria pulchrum esse hominem nimis.*

AR. *Molestae sunt mihi, orant, ambiunt: obsecrant*
Videre vt liceat: ad sese arcessi iubent,
Vt tuo non liceat operam dare negotio.

PY. *Videtur tempus esse, vt eamus ad forum,*
Vt, in tabellis quos consignaui hic heri
Latrones, ibus dinumerem stipendium.
Nam rex Seleucus me opere orauit maximo,
Vt sibi latrones cogerem, & conscriberem.
Regi hunc in diem mihi operam decretum est dare.

AR. *Age eamus ergo.* PY. *sequimini satellites.*

CVRATE, VT SPLENDOR MEO SIT CLYP. &c.] curate vos serui, vt clypeus meus clarius splendeat, quàm radij solis, tunc cum caelum est sudum. *meo clypeo*, dandi casus est. OLIM CVM SVDVM.] tunc cum sudum, id est, serenum est caelum. Profert hunc locum Nonius in voce *sudum*, his verbis: *Sudum, dicitur quasi semiudum, vt est aer post pluuias serenus, & liquidus.* Virg. 8. Aeneid. *Arma inter nubem caeli regione serena, Per sudum rutilare vident.* Plaut. Milite, *Quam solis radij esse olim cum sudum'st.*] Marcus Tull. epist. ad Tironem, libro 16. *Horologium & libros mittam, si erit sudum.* VBI VSVS VENIAT] vbi opus sit. CONTRA CONSERTA MANV] collatis signis, commissa pugna. OCVLORVM PRAESTINGVIT ACIEM IN AC. H.] id est, oculis hostium in acie tenebras offundat, oculorum aciem

aciem in prælio hostibus obtundat, atque obscuret. Hunc locum spectauit Apuleius libro de Deo Socratis, cùm scriberet, *Protinusque Plautinus Miles super clypeo suo gloriatur præstinguens oculorum aciem hostibus.* Profert hunc eundem versum & Nonius in verbo *præstinguere*, vbi tamen mendosè scriptum est, *præstringere*: aut lapsus Nonius ita scripsit: interpretaturque valde stringere, & claudere, alio loco interpretatur, obtenebrare, vbi sic etiam scriptum est, cum scribendum sit, præstinguere. Est enim præstinguo, verbum compositum ex præpositione præ, & stinguo, is, vt restinguo, & extinguo, distinguo: ex eodem simplici verbo stinguo, & præpositionibus re, ex, di, composita sunt quod pluribus verbis docuimus in commentar. Horatianis, & Lucretianis. In quo, qui mihi nō assentiūtur, homines linguæ Latinæ imperiti, & quod grauius est, rerum alienarum fastidiosi, ij Asconio non assentiuntur, & vehementer errant. Sic autem Asconius, cuius hæc verba sunt in Diuinationem, ad illud Ciceronis, præstinguat aciem. &c. *Vel à præstigiatoribus translatit, vel à tironibus, qui ignari, & rudes pugnæ etiam vano armorum sonitu terrentur, præstinctis luminibus.* Plautus in mil. glor. *Vt, vbi vsus veniat, contra conserta manu, Oculorum aciem præstinguat.* &c. Quòd si præstigiæ dictæ sunt à præstinguendo, vt declarant versus Cæciliæ in Synephebis: qui leguntur apud Ciceronem libro 3 de Nat. deorum, ibi, *Neque quem dolum ad eum, aut machinam commoliar, &c. o quidquam: ita omnes meos dolos, fallacias, Præstigias præstinxit commoditas patris*: (Est enim ita dictum, præstigias præstinxit, vt [illegible], & [illegible], & simil. apud Græcos: metere messem, & pugnare pugnam, & simil. apud Latinos: nisi quod in hac locutione præstigias præstinxit; inest aliquid non solum venustius, verum etiā significantius, quam atticismus, & parechesis: quia significat poeta, præstigias ipsas, quibus acies oculorū præstingui solet, esse præstinctas.) Si igitur præstigiæ à præstinguendo, dictæ sunt, quis, nisi tardissimus, dubitet, quin scribendum sit, præstinguo, & præstinxi, &c non præstringo, neque præstrinxi, &c. HANC MACHÆRAM] non dixit hunc gladium, sed hanc machæram, vt in comœdia palliata: in qua vocabulis Græcis crebrò vti decet. MIHI CONSOL. V.] mihi, [illegible], vel ornatus causa positum est. NEVE ANIMVM DESPOND.] neue desperet. tralatio est, vt & in *lamentetur*. nam machæra, res inanima, neque lamentari, neque despondere animum propriè dici potest. infrà ead. fab. *Nam, nisi tu illi fers suppetias, iam illa animum despondebit.* suprà in Menæchm. princip. *Pater eius autem, postquam puerum perdidit, Animum despondit.* Varro libro 3. de Lingua Latina. *Hoi ideo in se clusa clam ne relinqui. si videant, despondeant animum, atque eitem tempore vendo eo morsiantur.* FERIATAM] otiosam. M. Tull. libro 1. de Nat. deor. *deum sic feriatum volumus cessatione torpere, vt si se commouerit, vereamur, ne beatus esse non possit.* GESTIT FARTVM FACERE EX HOST.] hoc est, cupit hosteis concidere, & comminuere [illegible]. sic enim loquitur Aristoph. id, quod notarat Simeo Bosius, tractum à fartoribus, qui carnes, vnde farcimina, isitia, & similia, confecturi sunt, in minutissimas particulas dissecant. sic autem legendum est, non *fratrem* vt edidit Camerarius: neque *fractum*, vt habent omnes libri vulgati: sic enim planè habent nostri libri veteres, & vero iampridem sic emendauit atque explicauit M. Anth. Muretus libro 3 variar. lectionum cap. 9. nisi quod *fertum* legit, quod minus rectum est. ARTOTROGVS?] nomen parasiti à rodendo dicti: [illegible] enim apud Græcos, rodere. Parasitos autem cum muribus, quorum est rodere, comparari declarat illud in Captiuis princip. *Quasi mures semper edimus alienum cibum.* & illud in Persa, *Pater, auos, proauos, abauos, atauos, tritauos, Quasi mures semper edere alienum cibum.* Terent. Eunuch. *Viden', vt sum, & cibus quid faciat alienus.* PROPTER VIRVM, &c.] prope virum fortem. &c. ET FORMA REGIA] ea forma, quæ decet reges, hoc est, egregia corporis pulchritudine, quæ proceritatem habeat cum dignitate quadam coniunctam, qualem Priamum fuisse ait poeta quidam, [illegible], id est, primum quidem quod ad formā, & speciem attinet, regno dignum. Aristot. Polit. libr. 1. & 4. MARS HAVD AVSIT DICERE, &c.] Mars haud ausit commemorare, neque æquiparare virtutes suas cum tua. Quidam legendum existimant. *Mars haud ausit biscere, Neque æquipa.* quam lectionem, quam vt non improbem, multo magis probarem, si codicum veterum auctoritate niteretur. QVEMNE EGO SERVAVI IN CAMPIS GVRGVSTID. &c.] cumne Martem dicis mecum contendere non ausurum quem ego seruaui in campis, &c. Iam campi Gurgustidonij, campi sunt nunquam a quoquam mortali nato visi, atque à Plauto in persona militis gloriosi facetè, & vrbanè conficti: quemadmodum & nomen Imperatoris, quod sequitur, ridiculè confictum est. NEPTVNI NEPOS] sic Sext. Pompeius, Pompei filius, se Neptuni filium prædicabat. Ex quo Neptunium ducem appellat Flaccus oda 9. epod. Nempe ILLVM DICIS CVM AR. AVR.] nempe illum dicis armis aureis insignem. CVIVS TV LEGIONES DIFFL. SP.] cuius tu legiones solo spiritu & sine armis dissipasti. Nonius difflare, inquit, est flatu disturbare. deinde hunc versum profert. QVASI VENTVS FOLIA] vt ventus folia flatu dissipare solet. AVT PANNICVLAM TECTORIAM] libri omnes & vulgati, & manuscripti, quos quidem viderim, habent *penniculum tectorium*, quæ lectio ferri non potest. Peniculum enim dicunt Latini vnico, n, non penniculum duobus. est autem peniculus tectorius, quo parietes dealbantur. conficitur autem, & constat è setis porcinis, aut è pilis caudæ equinæ, peniculos tectorios commemorat Plin. libro 28 & capite 17 his verbis, *In ambustis vsibus adeps cum lilij radicibus aprinus aut suillus inueteratus: setarum, ex his, e peniculis tectoriis cinis, cum adipe tritus:* subintell. [illegible]. Sed cum talis peniculus non tam facilè à vento dissipetur, quam folia. hic autem perspicuè Plautus duas res sumserit, quæ facillimè à vento dissipentur. Adrian. Turnebo assentior, qui legendum censet, *panniculam tectoriam*. Est autem pannicula in arundine, caput arundinis, floris, aut tenuis membranæ simile. Plin. libro 16. capite 36. vbi de arundinibus scribit. *Tegulo autem earum (arundinum) domus suas Septentrionales populi operiunt, durantque æuo tecta alta. & in reliquo verò orbe cameras leuissime suspendunt,* &c. sequitur non longè, *Cæterum gracilitas nodis distincta laus fastigio tenuatur in cacumina, crassiore panicula coma, neque hæc superuacua. aut enim proplumata strata cauponarum replet. aut vbi lignosiore cassi indurvit, sicut in Belgis contusa, & interiecta nauium commissuris ferruminat textus, glutine tenacior, rimasque excludit pice fidelior.* PRORVT ALIA DICAM] id est præ aliis quæ dicam, quæ &c. TV QVAE NVNQ. ANTECERIS PERIVRIOREM, &c.] hæc dicuntur à parasito, militem deridente, versa ad spectatores oratione, quale illud est apud Terent. in Eunuch. *plus millies iam audiui* AVT GLORIARVM PLENIORVM] aut gloriosiorem. &c. sic Demosthen. de Midia in oratione, [illegible] QVAM ILLIC EST] quàm ille est. ME SIBI HABETO] subintellige, mancipio, id est, emitto me sibi, ea lege, vt ei præstem omne periculum. vel dic potiùs, me sibi habeto, simpliciter nulla re subintellecta.

id eſt, me ſibi emito: vel me ſibi contubernalem & hoſpitem habeto. ET, EGO ME ILLI MANCVPIO DABO;] & ego ei mea lege addicam, vt omne euictionis periculum ei præſterut, quid ſit mancupio, ſeu mancipio dare, alibi dictum eſt. NI VNVM EPITYRVM APVD ILLVM;] proinde quaſi dicat, ſeruum edacem emerit, ſi me emerit. vel hoſpitem edacem acceperit, ſi me acceperit. nam vnum epityrum apud eum inſane edam: ſed hic locus formulam ſponſionis olet, hoc modo ni vnum epityrum apud illum inſanè edam, ego me illi mancupio dabo. Epityrum, inquit Varro libro 6. de Lingua Lat. vocabulum eſt cibi, quo frequentiùs Sicilia, quàm Italia eſt via. Idem Plautus cum vehementer dicere vellet dixit *inſanè*, quod inſani faciunt omnia vehementer: Nomen epityri autem compoſitum eſt ex præpoſitione ἐπὶ & τυρὸς quod caſeum ſignificat, ex quo ſuſpicari poſſit aliquis, epityrum eſſe polentam caſeatam quam commemorat Apuleius libro 1. Eſt autem polenta Græcorum & Siculorum cibus, qui comœdiæ palliatæ conuenit. Quomodo autem fiat epityrum docet Cato cap. 119. vbi nulla ſit caſei mentio in eius cibi confectione. Ego arbitrabar epityrum ſine caſeo conſtare non poſſe: atque idcirco caſei mentionem nullam fieri, quod ſit pars epityri præcipua & prima: cæteræ, ſint acceſſiones. Sed Colum. libro 12. capite 27. perſpicuè oſtendit epityrum omni caſeo vacare. Quæras igitur hac de re, lector, minus quàm ego occupatus. Ego alio propero, & aliis negotiis vrgeor. VEL ELEFANTO. &c.] vel pro etiam, vel quamuis, vt apud Terent in Eun. *Ego illum Eunuchum ſi ſit opus vel ſobrius*, nam, vel ſobrius, hoc eſt, etiam ſobrius, aut quamuis ſobrius. ſic idem Terent. in Heautont. *Vel heri in vino quàm immodeſtus fuiſti.* PERFREGISTI BRACHIVM] locus eſt ex ambiguo; quod vidit Sipmeo Beſius amicus meus, ſignificat enim obſcure parasitus, militem, dum aliquem olim manu cædere conatur, pœne ſibi brachium perfregiſſe. per elefantū, militem ſignificans, quod ſit inſtar elefanti magna beſtia, & quod ſit ſtolidus, hebes, & quaſi ἀναίσθητος, vt elefantus, propter corij duritiem ſic intrà eadem fabula *herus meus elephanti corio circumtectus eſt non ſuo.* AT INDILIGENTER HIC ERAM] id eſt, atqui ego in hoc negotio parum laborabam, neque magnopere contendebam, neque totis viribus connitebar, ſed molli brachio pugnabam. ἀλλ' ἀπταυθα ἐῤῥαθυμουν. POL. SI QVIDEM CONNIXVS ESSES, &c.] pol ſi quidem valde contendiſſes, &c. ſi vires tuas extentaſſes atque expromiſiſſes, &c. NOLO ISTHAEC HIC NVNC] ſubintell. commemorare, ſeu narrare. VENTER CREAT HAS AERVMNAS] ventris cauſa hæc mihi ſunt audienda: propter ventrem, hæ moleſtiæ mihi ſunt perferendæ &c. hæc loquitur paraſitus, oratione ad ſpectatores à milite auerſa. NE DENTES DENTIANT,] id eſt, ne dentes grandeſcant, vel potius, ne doleant. dentire eſt, quod Græci dicunt, ὀδοντοφυεῖν, hoc eſt, dentes primum emittere. & ita, interpretatur Gaza apud Ariſtotelem libro 7. capite 10. de Hiſt. animalium. At cum dentes primulum naſcuntur, nemo eſt, qui neſciat, pueris denteis dolere. ET ASSENTIENDVM EST, QVIDQVID HIC MENTIBITVR] & quidquid hic miles mentiendum, ei approbandum eſt nutu & verbis. Sic autem legendum eſt, non *Et aſſentandum eſt*. vt alibi oſtendimus, non vno loco, vnum indicabo illum, qui eſt in Menæch. ibi, *Bene res geritur aſſentibor, quidquid dicet mulieri.* Iam *aſſentiendum*, hoc loco quatuor ſyllabarum eſſe, carminis cauſa, duabus ſyllabis in vnam coaleſcentibus, per ſynizeſin, *mentibitur* antiquè pro mentietur, poſitum eſt. vt apud Horat. oda 23. libro 3. *Mollebit auerſos Penates*, &c.

Terentius in Hecyra, *Matris ſeruibo commodis* QVID EST;] quidquid ſit iſtud, memini, & ſcio, & tibi aſſentio eſſe verum. VIS ROGARE?] ſubintel. vtendas? Vis à me commodato petere. proinde ac ſi dicat, accipe a me vtendas, ſi vis. Solebant autem milites, & maximè centuriones, & ſimiles, tabellas circumferre, in quibus mercenariorum militum nomina conſcribebant, vt ſcirent, quibus ſtipendium deberetur. infrà eadem ſcena. *Videtur tempus eſſe, vt eamus ad forum, vt in tabellis, quos conſignaui hic heri Latrones, ibus denumerem ſtipendium.* MEDITATE] accuratè, ſtudioſe. VT PRAEVOLET MIHI QVO TV VELIS] animus eo, quo tu velis, hoc eſt, quo tu intendas, mihi ante aduolet, hoc eſt, celeriter eat. Quidam legunt, *quod tu velis*, hac ſententia, vt id, quod tu velis, mihi ante aduolet. Ego nihil mutare auſim. ECQVID MEMINISTI?] numquid meminiſti? SYCOLATRONIDAE] Latrones ſycophantæ. nomen ridiculi cauſa confictum à Plauto. SEPTEM MILLIA] reſponſio perſpicue mendax & falſa. quis non videt? Sed talis eſt aſſentator, ſemper auget. vt apud Terent. in Eunuch cum dixiſſet Miles, *Magnas verò agere gratias Thais mihi?* reſpondet Gnatho, *ingenteis*: quod notauit & M. Tull. in Lælio. Si quis autem volet egregiam aſſentatoris deſcriptionem præter Plautinam videre, legat Luciani Timonem miſanthropon. AEDEPOL MEMORIA EST OPTIMA] ſubintell. tua. ſed legendum arbitror *memoria eſt optima*. OFFA ME MONET] offa mihi autem vellit, offa mihi memoriam refricat, offa facit, vt meminerim. DVM TALEM FACIES, QVALEM ADHVC, &c.] dum talem me tuo ſermone facies, qualem vſque adhuc feciſti, id eſt, dum me ita laudabis, vt adhuc laudaſti, &c. vel ſic, dum ſic me deſcribes, & talem me prædicabis, qualem vſque adhuc prædicaſti: aſſidue comedes, neque vnquam eſuries. ſic Terent. Adelph. *Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum. Virtutes narro. D. meas, tuas:* Plautus Aſin. *Exemplo ſacetum facio me, atque magnificum virum.* ASSIDVO EDES] aſſiduè comedes. COMMVNICABO TE S. M. M.] impertiam te ſemper menſa mea. communicabo tecum ſemper menſam meam, participem te ſemper faciam menſæ meæ. QVID IN CAPPADOCIA? VBI, &c. quid tua in Cappadocia facinora commemorem? vbi quingentos, &c. mira hyperbole, cum occulta irriſione coniuncta. AT PEDITATVS RELIQVIAE ERANT, SI VIVERENT.] At pedites illi quingenti totius peditatus erant reliquiæ, ſi viuerent, id eſt, ſi vlli eſſent. iocus. ſignificat pedites nullo fuiſſe. Ita dum hic paraſitus laudare militem videtur, deridet. NEQ. HERC. INIVR. QVI SIS TAM P.] nec hercle iniuria te amant, quippe qui ſis tam pulcher. VT VEL ILLAE, &c. vel, pro etiam, vt ſuprà non longe, *vel elephanto in India*, &c. & apud Terentium Eunuch. *vel rex ſemper Maximas mihi agebat: quidquid feceram: aliis non item.* Idem in Andr. *Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te eſſe ortum?* ad quem locum notat Donatus, vel, hic non eſt disiunctiua coniunctio, ſed pro etiam poſita, vt apud Virgil. *Vel Priamo miſeranda manus*, &, *Carmina vel cœlo poſſunt deducere lunam.* QVAE HERE PALLIO ME REPREHENDERE] ſic habent noſtri codices veteres: & ita potius legendum, quanquam *reprehendere* non damno. nam ferri id quoque poteſt. neque lex carminis repugnat. nam reprehendere, nonniſi quatuor ſyllabarum eſt, vt reprehendere. Porrò reprehendere, ſeu reprendere interpretor, retro prehenderunt. *here* autem valet idem, quod, *heri.* HICCINE ACHILLES EST, INQVIT, TIBI?] Achilles omnium Græcorum, ſine exceptione, fuit & pulcherrimus & fortiſſimus: quemadmodum

contrà

contrà Thersites omnium fuit deformissimus, & ignauissimus. Homerus Ἰλιάδ. α. INNVIT ILL. ALT.] innuit, id est, nutu aliquid, quod fieri vellet, significauit. Videtur legendum annuit, hoc est, nutu assensa est, vel nutu, quod dixeram, approbauit. CAESARIES QVAM DECET] cæsaries coma virilis, capillus virilis. dicta est autem à cædendo, vel quod non cædatur, vel quod cædatur. Constat porro, Græcos capillatos esse, & comam alere consueuisse. ex quo crebrum est apud Hom. καρηκομόωντες Achæi. QVAE ME AMBAE OBSECRAVERINT. VT. &c.] quid hoc à me quæris, itane mecum locutæ sunt illæ mulieres quæ me ambæ obsecrauerint. Vt te hodie, quasi pompam, illac ante earum ædeis traducerem? PRAETER DVCEREM] *prater* hic valet ante, vt notant grammatici veteres. Cic. lib 3. Accus. *prater oculos Lollij hac omnia ferebant*. præter oculos. hoc est ante oculos pompa. duci autem vsitate dicitur, vt in Casina, *Redit eccum tandem à senatu tuus adiutor: pompam ducit*. NIMIA EST MISERIA, &c.] profert hunc versum Donatus ad illum Terentij in Eun. *Omnia prius experiri, quàm armis sapientem decet*. his verbis, Animaduertere quantam vim habeant ad delectandum in comœdiis seueræ sententiæ, cum à ridiculis personis proferantur: quale est illud apud Plaut. vbi miles suam formam admirans, ait, *Nimia'st miseria pulcr. esse hominem*. VT TVO NON LICEAT OP. D. N.] adeo vt mihi non liceat tui rei gerendæ operam dare. VT IN TABELLIS QVOS CONSIG. &c.] ordo, & sententia est, ibus, hoc est, iis latronibus, quos latrones heri consignaui, hoc est, notaui, seu conscripsi in tabellis, dinumerem, id est, dissoluam, stipendium, hoc est, mercedem militiæ. LATRONES] Festus latrones, inquit, eos antiqui dicebant, qui conducti militabant ἀπὸ τῆς λατρείας. Varr. autem libr. 6. de ling. Lat. vult dictos esse latrones à latere, quasi laterones, quod assistunt lateri. & quia circa latera regis sunt: quos nunc stipatores appellant & satellites: vel quia ad latera ferrum habent: vel quia mercede conducuntur. Ea enim merces dicitur Græce λάτρον. Ab eo, inquit, veteres poetæ nonnunquam milites appellant latrones, quod item vti milites cum ferro stent, aut quod lateant ad insidias faciendas. Seruius ad illud Virg Æn. libr. 12. *Fixum que latronis Impauidus frangit telum*. &c. modo latronis, inquit, & est Græcum: nam λατρεύειν dicunt obsequi, & mercede seruire. vnde latrones vocantur conducti milites. moris autem erat, vt hos imperator & circa se haberet, & primos ad omne discrimen mitteret, &c. sequitur. Varro tamen dicit hoc nomen posse habere etiam Latinam etymologiã, vt latrones dicti sint, quasi laterones, &c. deinde hunc locum profert. IBVS] iis. Non ibus pro iis minus Latinum putat consuetudo, cum veterum auctoritate plurimum valeat. profert deinde exempla ex Titinnio, & ex Plaut. hunc ipsum locum & ex Pomponio hæc verba, *Nune quando voluisti facere, fac voluptatibus*. sic supra in Curc. ibus, pro his. OPERE ORAVIT MAXIMO] orauit maximopere, seu maximo opere. COGEREM] colligerem, συνάγοιμι. ET CONSCRIBEREM] conscribere milites, vsitatum loquendi genus probatis latini sermonis auctoribus. M. Tull. pro Mil. *Seruorum exercitum illum in vrbe conscripturum fuisse, per quos totam Rempublicam résque priuatas omnium possideret?* Idem pro Sextio. *Cum vocatim homines conscriberentur, decuriarentur ad vim, ad manus, ad cadem, ad direptionem incitarentur*. Idem lib. 12. epist. ad Cass. &c. *Milites circiter 30. quos Dolabella conscripserat*, &c. Pompeius Domitio lib. 8. epist. ad Attic. *Neque enim eorum militum, quos mecum habeo, voluntati satis confido. vt de omnib. fortunu. reip. dimicem: neque etiam qui ex delectibus conscripti sunt à consulibus conuenerunt*.

PALÆSTRIO.

Mihi ad enarrandum hoc argumentum est comitas,
Si ad auscultandum vestra erit benignitas.
Qui autem auscultare nolit, exsurgat foras,
Vt sit vbi sedeat ille, qui auscultare volt.
Nunc, qua assedistis causa, in festiuo loco,
Comœdia, quam nos modò acturi sumus.
Et argumentum, & nomen vobis eloquar.
Alazon Græcè huic nomen est comœdia,
Id nos Latinè gloriosum dicimus.
Hoc oppidum Ephesu'st: inde'st miles meus herus,
Qui hinc ad forum abiit, gloriosus, impudens,
Stercoreus, plenus periurij atque adulterij.
Ait sese vltrò omneis mulieres sectarier:
Is deridiculu'st, quàquà incedit omnibus.
Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum,
Maiorem partem videas valgis suauiis.
Nam ego haud diu apud hunc seruitutem seruio,
Id volo vos scire, quomodo ad hunc deuenerim
In seruitutem, ab eo, cui seruiui prius.
Date operam: nam nunc argumentum exordiar.

Erat herus Athenis mihi adolescens optumus
Is amabat meretricem aquè Athenis Atticis.
Et illa illum contrà, qui est amor cultu optimus.
Is publicè legatus Naupactum hinc fuit.
Magnai reipublicai gratia.
Interim vt hic miles fortè Athenas áduenit,
Insinuat sese ad i am amicam heri mei.
Occœpit eius matri suppalparier,
Vino ornamentis, opiparísque obsoniis.
Itaque intimum ibi se miles apud lenam facit,
Vbi primum euénit militi huic occasio.
Subleuit os illa lena & matri mulieris,
Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Conjcit in nauem miles clam matrem suam.
Eámque inuitam huc mulierem in Ephesum auehit,
Ego quantò citiùs possum, mihi nauem paro,
Vbi amicam herilem Athenis auectam scio.
Inscendo, vt eam rem Naupactum ad herum nuntiem.
Vbi sumus prouecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones nauem illam, vbi vectus fui.
Priùs perij, quàm ad herum véni, quò ire occœperam.
Ille, me qui cepit dat me huic dono militi.
Hic postquam in ædeis me ad se deduxit domum,
Video illam amicam herilem, Athenis quæ fuit.
Vbi contrà aspexit me oculis mihi signum dedit,
Ne se appellarem: inde, postquàm occasio est,
Conqueritur mecum mulier fortunas suas.
Ait sese Athenas fugere cupere ex hac domu.
Sese illum amare meum herum, Athenis qui fuit.
Neque peius quenquam odisse, quàm istum militem.
Ego, quoniam inspexi mulieris sententiam,
Cepi tabellas, consignaui clanculum:
Dedi mercatori, qui ad illum deferat
Meum herum, qui Athenis fuerat, qui hanc amauerat,
Vt is huc veniret. is non spreuit nuntium.
Nam & vénit, & is in proximo hîc deuortitur
Apud suum paternum hospitem, lepidum senem,
Itaque ille amanti suo hospiti morem gerit.
Nósque opera, consilióque adhortatur, iuuat.
Itaque ego paraui hîc intus magnas machinas,
Qui amanteis vnà inter se facerem conuenas.
Nam vnum conclaue concubinæ quod dedit
Miles, quò nemo nisi eapse inferret pedem,
In eo conclaui ego perfodi parietem.
Qua commeatus clàm esset hinc huic mulieri.
Et sene sciente hoc feci. is consilium dedit.
Nam meus conseruus est homo haud magni pretij,
Quem concubinæ miles custodem addidit,

Ei nos facetis fabricis, & doctis dolis
Glaucomam ob oculos obijciemus: eúmque ita
Faciemus, vt, quod viderit, non viderit.
Et mox, ne erretis, hæc duarum hodie vicem
Et hic, & illic mulier feret imaginem,
Atque eadem erit. verùm alia esse assimulabitur,
Ita sublinitum'st os custodi mulieris.
Sed foris concrepuit hinc à vicino sene.
Ipse exit: hic ille est lepidus, quem dixi senex.

COMITAS] comitas maxime in sermone locum habet: estque quasi ad loquendum prompta hilaritas, & facilitas, & commoditas. M. Tullius pro L. Cor. Balbo, *Comes benignos, faciles, suaues homines esse dicuntur.* BENIGNITAS] liberalitas, commoditas. NVNC, QVA ASSEDISTIS CAVSA IN F. L. &c.) ordo & sententia est. Nunc & argumentum, & nomen vobis eloquar comœdiæ, quam nos modo acturi sumus: propter quam causam hoc est, cuius comœdiæ spectandæ & audiendæ gratia consedistis in festiuo loco. ALAZON] ἀλαζὼν, arrogans, & vt Plautus ipse interpretatur, gloriosus. Aristoteles libro 4. cap. 6. de Moribus ad Nicoma. scribit, ἀλαζόνα plus sibi tribuere solere earum, quæ laudi & gloriæ vertuntur, quam re vera insit: & ei opponit εἴρωνα. qualis fuit apud Græcos Socrates, apud Romanos Lælius. INDEST MILES, &c.] Ephesus est miles herus meus. Sic autem legendum, vt edidimus, *inde'st*, non vt vulgo *illem'st miles*, &c. STERCOREVS] stercoris instar putidus. AIT ESSE VLTRO OMNES MVL. SECT.] ait mulieres vltro, id est, non vocatas, aut rogatas se sectarier, sermo ambiguus est: sed quæ sententia sit, satis apparet. significat enim parasitus dicere militem, se à mulieribus vltro peti & coli. DERIDICVLVS T] valde ridiculus est omnibus, &c. QVAQVA INCEDIT] quacunque incedit. LABIIS DVM DVCTANT EVM, &c.] dum mulieres labris ad osculum compositis eum lactant, & captant &c. MAIOREM PARTEM VIDEAS VALGIS SVAVIIS] id est, maiorem partem meretricum videas obtortis osculis. Valgia, inquit Fulgentius, sunt labrorum obtortiones, in supinatione, vel subatione peractæ. Deinde profert hunc Plauti versum, profert & versiculum Petronij Arbitri opinor imperfectum, *Abreso valgiter labello.* Et quoniam Petronij Arbitri mentio facta est, libet alium eius locum ex satyris proferre, ab hoc Plautino non valde alienum, ibi, *Et quia considerantium hæserant vultus, quidquid à spectaculo vacabat, commouebat valgiter labra, & me tanquam furtiuis subinde osculis verberabat.* vbi tamen vulgo pro vulgiter legitur obiter. SERVITVTEM SERVIO] supra in Aulula. *Nam qua amantis hero seruitutem seruit. quasi ego seruio, &c.* AB EO, CVI SERVIVI PRIVS] à Pleuside. DATE OPERAM] subintell. mihi, hoc est diligentes attendite, & adeste animis. ERAT HERVS ATHEN. MIHI ADOLESCENS OPT.] Pleusides. MERETRICEM] Philocomasium. ÆQVE ATHENIS ATTICIS] vt natus erat Athenis, ita amabat Athenis puellam Philocomasium. Athenis Atticis autem sic dictum à Plauto, vt dixit Lucilius Capuam campanam, quod notarat Simeo Bosius. sic supra in Epid. *Fateor me omnium hominum esse Athenis Atticis minimi preti.* QVI EST AMOR CVLTVS OPT.] amor mutuus est cultu optimus, amorem mutuum colere, optimum est. MAGNAI REIPVBLICAI GRATIA] sic restituit hunc versum & superiorem Faernus. Nam Camerarius sic edidit mendose, *Is publice Naupactum fuit Magna republica, namque hic in gratia'st* quasi hæc esset sententia, namque hic adolescens herus meus magna apud remp. suam in gratia est. seu multum apud remp. suam gratia valet: sed non est necesse ἀσεμβρύειν. sic enim vt edidimus, legendum. VT HIC MILES, &c.] id est, vbi hic miles, &c. INSINVAT SESE AD ILL. AM. H. M.] sic supra in Cistellaria, *Inde in amicitiam insinuauit cum matre, & mecum simul blanditiis, muneribus, donis.* SVPPALPARIER] suppalpari. quid sit palpare, seu palpari, diximus supra in Amphitr. ibi, *obseruatote, quam blande palpabitur.* INTIMVM] amicum familiarissimum, & eximium, & eiusmodi, vt quouis tempore domum intromitteretur, & ad omnia consilia arcana adhiberetur. M. Tullius epist. libro 3. epist. 1. *Valde hominem diligo. est ex meis domesticis, atque intimis familiaribus.* Idem Catilin. 2. *nemo est in ludo gladiatorio paullò ad facinus audacior, qui se non intimum Catilinæ esse fateatur.* Terent. Eunuch. *tute sis, post illa quam intumum Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.* SVBLEVIT OS ILLAE LENAE, &c.] decepit lenam illam, quid sit os alicui sublinere, diximus supra in Aulul. ibi, *ea subleuit os mihi pænissime*, & præterea in Capt. ibi, *Ita mihi stolido sursum versum os subleuere officiis.* Iam vero *ille* ↄ antiquum pro *illi*, de quo alibi. CLAM MATREM SVAM] clam matre sua. supra in prolog. Amphitr. *Is amare occœpit Alcumenam clam virum.* *suam* autem reciprocatur ad *filiam*. hoc modo, coniecit filiam eius in nauem clam matrem suam, id est, clam matre puellæ & filiæ, quæ reciprocatio vitio caret. ADVEHIT] al. auehit. EGO QVANTO CITIVS POSSVM] id est, quam citissime possum, tanto citius, quanto citius possum. Libri vulgati habent *quantum vnus possum.* quam scripturam reieci, quantum citius possum, quod reperi in manuscriptis modice commutaui, & ex *quantum* feci *quanto.* quod mea sententia, rectum est. VBI AMICAM, &c.] postquam amicam, &c. INSCENDO] nauem. sic supra in Menæch dixit, *currum inscendere.* VBI SVMVS PROVECTI IN ALTVM, &c.] postquam in altum mare à litore nauigando progressi sumus. Lucret. translate dixit lib. 5. *Idque minutatim vitam prouexit in altum.* & M. Tull. libr. 4. Tuscul. quæst. *ipsaque sibi imbecillitas indulget, in altumque prouehitur imprudens.* ID QVOD VOLVNT] quod illi optarunt. VBI VECTVS FVI] in qua vectus fui. PRIVS PERII, QVAM AD E. V.] in medio cursu captus sum. QVOI] ad quem. ILLE ME, QVI CEP.] prædo, qui me cepit. OCVLIS MIHI SIGN. D.] oculis mihi significauit, ne se nominatim appellarem, nictauit. CONQVERITVR MECVM MVL. FORT. S.] conquerendi verbum iunxit cum accusandi casu, vt solet boni latinitatis auctores. sic supra in Amphitr. *Satius est me queri illo modo*

seruitutem bello. EX HAC DOMV] ex hac domo. INSPEXI] cognouit, vel vt loquitur Terent. Intellexi in And. *Enimuerò Daue, nihil loci'st segnitiæ, neque socordiæ, quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.* sic contra dicimus. ostendit mihi sententiam suam, hoc est, aperuit mihi quid sentiret, infra in Sticho, *Nam propemodum iam ostendit sententiam suam.* Terent. in Heautont. *Non, vt meum qui mihi per alium ostendit sententiam suam.* CONSIGNAVI CLANCVLVM] exaraui clanculum. conscripsi literas clam milite. IN PROXIMC HIC DEVORT.] in hac vicinia, in his ædibus deuersatur. APVD SVVM PATERN. HOSP.] Periplectomenem Ephesium. ILLE] Periplectomenes. SVO HOSPITI MOREM GERIT] Pleusidi obsequitur, & se commodum præbet. PARAVI HIC INTVS MAGNAS MACHINAS] tralatio est. significat enim se parasse magnas technas, siue arteis, ac fallacias. QVI AMANTEIS VNA INTER SE CONVEN. F.] vt mea opera amantes possunt inter se conuenire, & colloqui, vel vt amantibus facerem conueniendi, & congrediendi copiam. NI EAPSE] nisi eaipsa. sic Festus eapse, inquit, eaipsa. Idem Plaut. in Curc. *Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundia, Sed eapse illa, qua excidionem facere condidisci oppidis.* Idem in Aulul. eampse vsurpauit, pro, eam ipsam. Sic ille, *Credo ego illum vt iussi, eampse anum adygisse, &c.* INFERRET PEDEM] introiret. sic supra in Amph. *Neque meum pedem huc intuli etiam in ædeis, &c.* & in Menæch. *qui huc in hanc vrbem pedem, nisi hodiè, nunquam intro tetulit?* QVA COMMEATVS CLAM, &c.] sic supra in posteriore argumento, *medium parietem Perfodit seruus, commeatus clanculum, quà foret amantum.* CVSTODEM ADDIDIT] custodem apposuit, custodiæ mulieris præfecit, sed custodem addere, vsitate, & significanter dictum supra in Aulul. *Quem (Argum) quondam Ioni Iuno custodem addidit* ad quem versum plura, & ad illum locum Horatii oda 4. lib. 3, *Incontinentis nec Tityi iecur Relinquit ales nequitiæ additus custos.* FACETIS FABRICIS] lepidis machinis ac fallaciis. ET DOCTIS DOLIS] callidis astutiis. GLAVCOMAM OB OCVLOS OBIICIEMVS] profert hunc locum Prisc. lib. 6. Est autem glaucoma, vitium oculorum, cuius vitij causa efficiens est siccitas, à qua transmutatur humor crystallinus in glaucum, vel densatur, & exsiccatur. Ex quo nonnulli existimant ξηροφθαλμίαν, & glaucoma idem esse, cum sit autem vsitatius glaucoma, tis, in quinta inflexione. Plautus in prima dixit glaucomam, vt in Amph. schemam, & alibi chlamydam, vt alij sytmam, diamedam, &c. de quibus Prisc. lib. commemorato. De glaucomate Celsus lib. 6. quanquam non glaucoma, sed suffusionem appellat, eam scilicet, quam Græci ὑπόχυσιν vocant. Plin. Glaucoma semper nominat exempli causa lib. 29. cap. 6. *Oua perdicum in vase æreo decocta cum melle vlceribus oculorum, & glaucomatis medentur.* OB OCVLOS] Scæledri custodis. EVMQVE ITA FACIEMVS, VT QVOD VID. NON VID.] eumque faciemus non vidisse, quod viderit. vel sic, & faciemus ita, vt is, quod viderit non viderit. hoc est, faciemus, vt quod viderit, proinde sit, quasi non viderit. HAEC MVLIER DVARVM HODIE VICEM, &c.] hæc mulier Philocomasium duarum vice, seu duarum mulierum parteis agens, seu duarum mulierum personam sustinens, duarum imaginem feret. ITA SVBLINITVM'ST. OB CVST. MVL.] ita deceptus est custos mulieris Scelecdrus. A VICINO SENE] Periplectomene.

PERIPLECTOMENES, PALAESTRIO.

Nisi hercle defregeritis talos, posthac quemquam in tegulis
Videritis alienum, ego vestra faciam latera lorea.
Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi.
Ita per impluuium intrò spectant. nunc adeò edico omnibus,
Quemquem à milite hoc videritis hominem in nostris tegulis,
Extra vnum Palæstrionem, hunc deturbatote in viam.
Quod ille gallinam, aut columbam se sectari, aut simiam
Dicat. Disperistis, ni vsque ad mortem ma'e mulcassitis.
Atque adeò, vt ne legi fraudem faciant talaria,
Accuratote, vt sine talis domi agitent conuiuium.
Pa. *Nescio quid malefactum nostræ huic familiæ est, quantum audio.*
Ita hic senex talos elidi iussit conseruis meis.
Sed me excepit. nihili facio quid illis faciat ceteris.
Aggrediar hominem: éstne aduorsum? est quasi colliaturus pedem.
Quid agis Periplectomene? Pe. *haud multos homines, si optandum foret,*
Nunc videre & conuenire, quàm te, mauellem. Pa. *quid est?*
Quid negotij est? Pe. *res palàm est?* Pa. *quæ res palàm est?* Pe. *de tegulis.*
Modò nescio quis inspectauit vestrorum familiarium
Per nostrum impluuium intus apud nos Philocomasium, atque hospitem,
Osculanteis. Pa. *quis homo vidit?* Pe. *tuus conseruus est.* Pa. *quis is homo est?*

Nescio

Pe. *Nescio, ita abripuit repentè sese subitò.* Pa. *suspicor*
Me perisse. Pe. *vbi abiit, conclamo, heus quid agis tu inquam in tegulis?*
Ille mihi abiens ita respondit, se sectari simiam.
Pa. *Væ mihi misero, cui pereundum'st, propter nihili bestiam.*
Sed Philocomasium hiccine etiam nunc est? Pe. *cum exibam, hic erat.*
Pa. *Sis iube transire huc, quantum possit, se vt videant domi*
Familiares: nisi quidem illa nos vult, qui serui sumus,
Propter amorem suum omneis crucibus contubernalis dari.
Pe. *Dixi ego istuc, nisi quid aliud vis.* Pa. *volo, hoc dicito,*
Paret artem, & disciplinam, obtineat colorem. Pe. *quemadmodum?*
Pa. *Vt eum qui hic se vidit, vero vincat, vt ne viderit,*
Siquidem centies hic visa sit, tamen infitias eat,
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam,
Qui arguet se, eum contra vincat iureiurando suo.
Domi habet animum falsiloquum, falsificum, falsiiurium,
Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.
Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala
Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.
Pe. *Ego isthæc, si erit hic, nuntiabo. sed quid est Palæstrio,*
Quod voluis astutè tecum in corde? Pa *paullisper tace,*
Dum ego mihi consilia in animum conuoco, & dum consulo
Quid agam. quem dolum doloso contrà conseruo patrem,
Qui illam hic vidit osculantem, id visum, vt ne visum siet.
Pe *Quare: ego hinc abscessero abs te, huc interim illic sis vide*
Quemadmodum abstitit seuera fronte, curas cogitans.
Pectus digitis pultat. cor credo euocaturus est foras.
Ecce autem auortit nisus læua in femine habet læuam manum.
Dextera digitis rationem computat. feriens femur
Dexterum, ita vehementer quod facto opus est, ægrè suppetit,
Concrepuit digitis, laborat, crebrò commutat status.
Eccere autem capite nutat, non placet quod reperit,
Quicquid est incoctum, non expromit: bene coctum dabit,
Ecce autem ædificat columnam mento suffulsit suo.
Apage, non placet profectò mihi illa ædificatio.
Nam os columnatum poeta inesse audiui barbaro,
Cui bini custodes semper totis horis accubant,
Euge, euge euscheme me hercle astitit, & dulcè, & comœdicè
Nunquam hodie quiescet, priusquam id quod petit, perfecerit.
Habet, opinor. age, si quid agis, vigila, ne somno stude.
Nisi quidem hic agitari mauis varius virgis. quin vigilas?
Tibi ego dico, ebriatus ne sis? heus te alloquor Palæstrio,
Vigila, inquam, expergiscere, inquam, lucet hoc, inquam. Pa. *audio.*
Pe. *Viden' hostis tibi adesse? tuóque tergo obsidium? consule.*
Arripe opem, auxiliumque ad hanc rem properè. hoc non placidè decet.
Anteuenito aliquà alios, aut tu circumduce exercitum.
Coge in obsidium perduelles, nostris præsidium para:
Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam.

Qua cibatus, commeatúsque ad te, & legiones tuas
Tutò poßis peruenire. hanc rem age. res subitaria est.
Reperi, comminiscere, cedò calidum consilium citò,
Quæ hic sunt visa, vt visa ne sint: facta infecta vti sient.
Magnam illi hanc rem incipis. sis magna munis mœnia.
Tute vnus si recipere hoc ad te dicis, confidentia est
Nos inimicos profligare posse. Pa. *dico & recipio*
Ad me. Pe. *& ego imperatorem dico. id quod petis.* Pa. *at Iupiter*
Bene te amet. Pe. *at imperti, amice me quod commentu's.* Pa. *tace.*
Dum in regionem astutiarum mearum te induco. vt scias
Iuxtà mecum mea consilia. Pe. *salua sumes indidem.*

Pa. *Herus meus elefanti corio circumtectus est, non suo:*
Neque habet plus sapientia, quàm lapis. Pe *egomet istuc scio.*

Pa. *Nunc sic rationem incipissam. ita hanc instituam astutiam,*
Vt Philocomasio hanc sororem germanam alteram
Dicam Athenis aduenisse, cum amatore aliquo suo,
Tam similem, quàm lacte lacti'st, & apud te eos hic deuortier
Dicam hospitio. Pe. *euge, euge, lepidè laudo commentum tuum.*

Pa. *Vt si illic concriminatus sit aduersum militem*
Hic meus conseruos, eam vidisse cum alieno oscularier,
Eum arguam vidisse apud te contrà conseruum meum
Cum suo amatore amplexantem atq. osculãtem. Pe. *immò ita optimè*
Idem ego dicam, si me exquiret miles. Pa. *sed simillimas*
Dicito esse, & Philocomasio id præcipiendum est. vt sciat,
Ne titubet, si quæret ex ea miles. Pe *nimis doctum dolum.*
Sed si ambas videre in vno miles concilio volet,
Quid agimus? Pa. *facile est, trecentæ possunt caussa colligi:*
Non domi est. abijt ambulatum, dormit, ornatur, lauat,
Prandet, potat, occupata'st, opera non est, non potest,
Quantumuis prolationum, dum modò nunc prima via
Inducamus. vera vt esse credat quæ mentibitur.

Pe. *Placet vt dicis.* Pa. *intrò abi ergo, & si istic est mulier iube*
Citò domum transire, atque hæc ei monstra: præcipe,
Vt teneat consilia nostra, quemadmodum exorsi sumus
De gemina sorore. Pe. *doctè tibi illam perdoctam dabo.*
Nunquid aliud? Pa. *intrò vt abeas.* Pe. *abeo.* Pa *quidem & ego ibo domum.*
Atque hominem inuestigando summam operam? hinc dißimulauero.
Qui fuerit conseruos, qui hodie fuerit sectatus simiam.
Nam ille non potuit, quin sermone suo aliquem familiarium
Participauerit de amica heri, vidisse sese eam
Hic in proximo osculantem cum alieno adulescentulo.
Noui morem ego: & tacere nostrorum solus scio.
Si inuenio qui vidit, ad eum vineas, puteósque agam.
Res parata est, vi, pugnandóque hominem capere certa res est.
Si ita non reperio, ibo odorans quasi canis venaticus,
Vsque donec persecutus volpem ero vestigiis.
Sed fores concrepuerunt nostra. ego voci moderabor mea.
Nam illic est Philocomasio custos meus conseruus. atque it foras.

NISI

NISI BERBLE DEFREGERITIS TALOS, &c.] talos, hoc est, pedum parteis posteriores, &c. Alloquitur seruos Periplectomenes. infrà in Truc. *Quantillo mihi opere nunc persuaderi potest, vt ego his suffringam talos totis aedibus.* QVEMQVEM, &c.] quemcunque in tegulis videritis non domesticum, &c. EGO VESTRA FACIAM LATERA LOR.] ego vestra latera ita concidam, & comminuam, vt ex vestro corio lora fieri possint. vel sic, ego vestra latera in lora comminuam, & dissecabo: vel sic, ego è vestris lateribus laceratis & caesis lora conficiam. MIHI QVIDEM IAM ARBITER VICINI S.] hoc est, mihi verò iam vicini ita curiosi exstiterunt, vt prospicere velint quae domi meae gerantur. vicini mei prospiciunt, quid domi meae fiat. hoc interdum significat arbiter. vt apud Horatiū in epistol. ad Bullatium libro primo, *nam si ratio, & prudentia curas, Non locus effusi latè maris arbiter aufert.* &c. ad quem locum de hac voce plura. & suprà in Cistell. *Tuam stultitiam sola facito vt scias sine arbitris.* & in Aulul. *Hinc ego hic, & illuc potero, quod agat, arbitrarier.* PER IMPLVVIVM INTRO SPECTANT] impluuium, inquit Asconius ad illud Ciceronis lib. 1. Accus. *duo signa pulcherrima, quae nunc ad impluuium tuum stant, &c. est locus sine tecto in aedibus, quò impluere imber in domum possit.* Varro autem libro quarto de lingua Latina, Impluuium, inquit, locus est in medio relictus, qui lucem supernè capiat, quò deorsum impluat. QVEMQVEM A MILITE HOC] quemcunque ex huius militis seruis, &c. EXTRA VNVM PALAESTR.] excepto vno Palestrione, ἐξω ἑνὸς Παλαιστρίωνος, DETVRBATOTE IN V.] deiicitote viam praecipitem agitote in viam QVOD ILLE GALLINAM, &c.] id est, quod ad id attinet, quod ille dicat, se gallinam, aut columbam, aut simiam, quae domo aufugerint, persequi, nullam accipio causam: actum est de vobis nisi cum vsque ad mortē verberaueritis. locutio hęc bonis scriptoribus vsitata est, quam pluribus verbis explicauimus in Asinaria, ibi, *Quòd illa aut amicum suum, aut patronum nominet, Aut quòd illa amicam suam, aut sororem praedicet: Fores occlusae omnibus fient, nisi tibi* MALE MVLCASSITIS] male mulcaueritis Sic autem legēdum, vt edidimus, non, vt vulgò, *malè mulctassitis* malè mulcassitis autem hoc est verberaueritis, debilitaueritis. suprà in Mostell aria, sed eo magis cauto'st opus, ne huc exeat qui me malè mulcet. adquem locū de hoc verbo plura VT NE LEGI FRAVD. F. TALARIAE, &c.] locus est ex ambiguo. nam & lex talaria intelligi potest, quae secunda est. seu quae ponitur in ludo talario, vel in poculis ab eo, qui magister conuiuij talorum iactu creatus, seu designatus est: & lex talaria est, quam modò sanxit senex, vt defringātur ei tali, qui alienus in tegulis visus fuerit: & mox *sine talis agitare conuiuium*, ambiguè dictum est. nam alterutrum intelligi potest, vel vt dicat, sine talis lusoriis, vel, talis pedum defractis. Vtebantur antē Romani talis in conuiuio, non solùm ad conuiuij magistrum creandum, quod fiebat, antequam accumberent, aut certè antequàm cenare inciperent, vt apud Horat. oda 4. lib. 1. *Ne regna vini sortiere talis*, &c. & oda 7. lib. 7. *quem Venus arbitrum Dicet bibendi?* sed etiam inter pocula & post pocula. vt apud Plautum in Asinar. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.* &c. Marc. Tullius libro 5. Accus. *Iste enim praetor seuerus, ac diligens qui populi Rom. legibus nunquam paruisset illis diligenter legibus, quae in poculis ponebantur, obtemperabat.* Qui plura hac de re legere volet, videat quae notauimus apud Horat. ad odam illam 4. lib. 1. & odam 7. libro 2. VT NE LEGI FR. FACIANT TAL.] facere fraudem legi, senatusconsulto, constitutioni & simil. vsitatum loquendi genus bonis scriptoribus ... Tull. lib. 4 epistol. ad Atticum, *Facio fraudem senatusconsulto inde domum cenatus, vt sim mane praestò. Melani.* Iulianus iurisconsultus libro quadragesimo digestorum, tit. Qui: à quibus manumissi, &c. cap. *Minor annis viginti, cùm seruum manumittere vellet, nec iustam causam apud consilium, manumittendo haberet, tibi eum, vt manumitteres, dedit. negauit eum Proculus liberum esse, quoniam fraus legi facta esset.* ACCVRATOTE, VT SINE TALI, &c.] locus ex ambiguo ne fraudem faciant legi talariae, inquit, accuratote, vt sine talis domi agent conuiuium. sine talis duobus modis intelligi potest, vel sine talis lusoriis. quibus vt diximus, in poculis vtebantur, vel sine talis, hoc est. talis pedū elisis, & defractis. NESCIO QVID MALEFACTVM A NOSTRA HVIC F.] id est, nescio quid in hunc senem à nostra familia peccatum est, &c. Sic autem legendum, vt edidimus, non vt habent nonnulli libri vulg. *Nescio quid malef nostra huic familia est.* NIHILI FACIO, Q. ILLIS F. C.] pro nihilo duco, quid ceteris illis faciat, modò mihi nihil mali accidat, EST-NE ADVORSVM EST, QVASI COLLATVRVS PED.] éstne hic, qui aduersum me est? estne hic, qui mihi è regione est? vel sic, nónne mihi e regione est? Respondet ipse sibi, est quasi collaturus pedem, id est, quasi mecum congressurus. Sic autem hunc versum expletum reperi in vno codice manuscripto, quanquā nequid dissimulem, aliena manu. vt suspicari possit aliquis, hoc totum. *collaturus pedem*, non esse γνήσιον. versus tamen nihil habet vitij. suísque omnibus pedibus, ac numeris constat. tum sententia est aptissima & optima. RES PALAM EST] de Philocomasio, res palàm est: nempe eam cum Pleuside congredi, & colloqui, & osculari. CVI PEREVNDVM'ST &c. nam miles herus meus, si rem omnē resciuerit, & fallacias meas cōpertas habuerit, me malè mulcabit, me cruciabit. PROPTER NIHILI BESTIAM] propter simiam. HIC ERAT] apud nos. SIS IVBE TRANSIRE HVC. &c.] iube sis, id est, iube si vis eam transire ad nos, &c. QVANTVM POSSIT] quàm citissimè po sit. SE VT VIDEANT DOMI FAM.] vt familiares militis videant se, id est, ipsam Philocomasium domi. *videant se*, bona reciprocatio est. nā sic procedit oratio, iube sis eam huc transire, quātū, possit, se vt videāt. &c. nā in recto casu ita diceremus Philocomasiū huc transiit, vt te domi videant familiares. OMNEIS CRVCIB. CONTVB.] nos omneis cōtubernaleis cruciari, seu in cruces tolli. contubernales dicuntur, qui in eodem cōtubernio habitant. nō celabo lectorē, me in duobus codicibus manuscr. reperisse hāc vocē ita scriptā *contibernaleis*, per i, in secunda syllaba, quomodo scribi debet potius. Est enim nomen ductū à taberna: taberna à tabulis. a, autē in cōpositione mutatur in i, non in u, sed dicamus etiam *contubernales*, rectè scribi per u. vt dicunt Latini, dissipo, & dissupo: recipero, & recupero: optimus, & optumus: maximus, & maxumus: exsilium, & exsulium, &c. qua de re alibi plura. DIXI EGO ISTVC, &c.] si nihil aliud mihi mandas, quod Philocomasiō dici velis, istuc ego dixi, id est, proinde habere debes, ac si dixerim. PARET ARTEM, ET DISCIPL.] artem comparat, artificium adhibeat, simul et, dissimulet, mentiatur, &c. OBTINEAT COLOREM] ne mutet colorem, ne erubescat, néue pallescat, sed semper eodem sit vultu, & eodem colore. nam coloris mutatio culpam arguit. sic apud Mar. Tullium, in Cluentiana, *timor eius perturbatio,*

Mm

[illegible] crebra coloris mutatio, quæ erant antea suspiciosa, hæc aperta ac manifesta faciebant. VERO VINCAT, VT NE VID.] sic supra; in Most ellaria, *Profectò ita esse, vt prædico, vero vincam.* TAMEN INFITIAS EAT,] tamen infitietur, auctor vocabulari Latino Græci, quod mihi vtendum dedit Cl. Puteanus. inficias interpretatur ἀρνεῖν. OS HABET] os perfrictum, durum, ac ferreum, quo non mutato, ea, quæ sunt, improbè neget: quæ non sunt impudenter assueveret. LINGVAM] qua mentiatur & peieret. CONFIRMITATEM] constantiam. QVI ARGVET SE] bona reciprocatio. vincat contra eum, qui arguet se, &c. DOMI HABET ANIMVM F.] non est necesse eum foris quærere animum falsiloquum, &c. quia domi habet. sic sæpè loquitur Plautus, & alij boni scriptores. vt suprà in Asinaria, *Habeo opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum plura exempla collegimus. FALSIIVRIVM] periurium. falsiiurium sic accipi potest, vt sit nomen adiectiuum, hoc modo, animum falsiiurium: vel vt sit substantiuum, & per se stet, idemque valere intelligatur, quod periurium. DELENIFICA FACTA] delenifica, id est, ad decipiendum comparata [illegible]. sed videtur legendum, *delenifica dicta*, &c. verumtamen sic, vt edidimus, habēt omnes libri: & hæc lectio ferri potest, quamuis altera videatur probabilior. NAM MVLIER OLITORI NVNQVAM SVPPL. &c.] id est, nam mulier, quæ mala est, non quærit foris malitiam, quam domi habet, neque a quoquam supplex petit. Genus est loquendi illi superiori affine, & Plauto peræque vsitatum. suprà in Bacchidib. *Domi est, non metuo nec tui quam supplico. Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.* Mar. Tull. libro 5 de Finib. *Tu verò inquam, Piso vt sæpe aliàs, sic hodie ita ista nosceere visus es, vt, si tui copia nobis semper fieret, non multum Græcis supplicandum putarē.* DOMI HABET HORTVM, &c.] quia dixerat, mulier, si qua est mala, nunquam olitori supplicat, idcirco subiicit, Domi habet hortum. nam qui domi habent hortum, olitori non supplicant, neque ab olitore olera petunt. Per hortum autem significat fontem, & copiam malitiarum muliebriū. Et fortasse mulierem domi hortum habere, ambiguè dixit. hortus enim apud Latinos, vt κῆπος apud Græcos significat interdum, præter vulgatam significationē, membrum mulieris, quod honestè nominari nō potest. ex quo γυνὴ μαινομένη, mulier libidine furens, vel insanè libidinosa. Auctor Priapeior. *Quam puero legem fertur dixisse Priapus Versibus hic infra scripta duob. habes. Quod meus hortus habet sumas impunè licebit, si dederis nobis, quod tuus hortus habet.* QVOD VOLVIS AS TVTE, &c.] quod cogitas, quod animo versas, & agitas? ET DVM CONSVLO,] id est, & dum consulto. NE VISVM, VT NE VISVM SIET] sic suprà eadem scena. *Vt eum, qui hic se vidit, vero vincat, vt ne viderit.* ILLIC SIS VIDE, &c.] vide sis, hoc est vide si vis, quemadmodum illic, hoc est, ille procul stetit, seuera fronte, curas agitans. PECTVS DIGITIS PVLTAT, &c.] describitur hic vultus ac gestus hominis cogitabundi, multáque ac varia secum accurate, & anxiè voluntantis. ECCE AVTEM, AVERTIT NISVS LAEVA] ecce autem, se auertit, suæ nixus IN FEMINE.] in femore. DEXTERA, DIGITIS RATIONEM COMP.] gestus est, vt diximus, hominis cogitabundi. Sed nonnulli existimant etiam hic alludi ad veterem numerandi morē per digitos, & manus. Nam cum x. millia significant, medio pectori læuam supinam admouebāt, digitis ad collum erectis: cùm xx. milia, eandē expensam pectori apponebant: cùm xxx. milia, eadē manu prona, & tamen erecta, pollicem ad cartilaginem medij pectoris affigebant: cum xl. milia eandem in vmbilico erectam supinabant: cum l. millia, eiusdem pronæ, & erectæ pollicem vmbilico applicabant: cùm lx millia, eadem prona femur læuum comprehendebant: cum lxx. milia, eandem supinam femori item læuo imponebant: cùm lxxx. millia, eandem pronam femori admouebant, &c. Hæc fere Beda. CONCREPVIT DIGITIS] M. Tull. lib. 3. de Officiis, *Itaque si vir bonus habeat hanc vim, vt, si digitis concrepuerit, possit in locupletium testamenta nomen eius irrepere: hac vi non vtatur,* &c. QVIDQVID EST INCOCT. NON EXPR.] quidquid est rude, & impolitum: seu, quidquid est immaturum, & minùs ad id quod agitur, accommodatum: reiicit. allegoria est a cibo incocto: quem coci ex olla nō expromūt. ECCE AVTEM AEDIFICAT: COLVM. M. SVFF.] ecce autem: inquit, ædificantis speciem præbet. columnam, hoc est, brachium, instar columnæ, mento supposiuit suo. Solent autem in magnis ædificiis columnæ culminibus ac tectis subiici. idcirco dixit, *ædificat*. & continuo, *non placet profectò mihi illa ædificatio.* NAM OS COLVMNATVM POETAE INESSE AVD. BARB.] os columnatum, id est, os brachio tanquam columna subnisum. per Poetam barbarū, poeta Næuius significatur, qui inter commentandum, manum mento subiicere solebat. Barbarum vocat, more suo, significans Latinum aut Romanum. Nam cùm sit hęc comœdia palliata, vt & aliæ omnes Plautinæ, quidquid Græcum non est, barbarum est. Qua de re suprà in prologo Asinar. ibi. *Demophilus scripsit: Marcus vertit barbarè.* & in Capt. ibi. *Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi.* Quin significetur autem per poëtam barbarum, Næuius, nō est dubium, si Festo credimus: cuius hæc verba sunt: in voce *barbari*. Barbari, inquit, dicebātur antiquitus omnes gentes, exceptis Græcis vnde Plautus Næuiū poëtam Latinum, barbarum dixit, &c. Traditum porrò memoriæ est, cùm ab alijs, tum ab A. Gell. lib. 3. cap. 3. Næuium comœdias duas, Ariolum, & Leontem in carcere scripsisse, cùm ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis, Græcorum poetarum more, & licentia, illata à Triūuiris capitalibus, in vincula cōiectus esset. Sed quod de ore columnato diximus, nonnulli flagitiosè accipiunt. Nam per os columnatum, os irrumatum intelligi volunt: & Næuio oris obscænitatem hic à Plauto obiectam esse dicunt: atque hanc sententiam ab iis, quæ deinceps sequuntur, comprobari docent, vt mox dicemus. Columnatum verò, inquiunt illi, à columna dictum est, vt sit participium sine origine verbi, qualia sunt illa, galeatus, chlamydatus, sparsus, virgatus, &c. Iam columnam pro parte corporis virilis inhonesta à poëtis vsurpari constat. exempli causa, ab auctoribus Priapeiorum, *Nimirum tibi falsa res videtur: Adstans inguinibus columna mostris.* CVI BINI CVSTODES SEMPER TOTIS HORIS ACCVB.] per binos custodes, alij, canes significari volunt. Sic in Priapeiis, *Nedum me solum, meúmque nomen, Custodes habeatis irrumatos*, custodes, hoc est, canes. nam canes, muti custodes appellantur. Columell. libro 7. cap. 12. *Nunc, vt exordio priore pollicitus sum, de mutis custodibus loquar. quanquam canis, falsò dicitur mutus custos. nam quis hominum clarius, aut tanta vociferatione bestiam, vel furem prædicat, quàm iste latratu?* &c. Propterea autem, quod canes custodes appellantur. canum autem, vinculi genus est, idcirco Plautus hic obscurè per binos custodes bina vincula, in quæ Næuius coniectus erat, significat: vt quidam existimāt. Sed alij, qui huius loci sententiā flagitiosā esse volunt, & Næuio os impurum à Plauto obiici dicunt

binos

binos custodes, binos testiculos interpretatur, vt os columnatum, hoc est columna illa quam dixi, compressum & bini testiculi inter se cohæreant. Quin iidem volunt in voce *bini* aliquid subesse flagitij vt apud M. Tull. in epist. illa, cuius principium est. *Ama verecundiam*, lib. 9. epist. ad familiar. ibi. *Cum loquimur terni, nihil flagitij dicimus: at cum bini, obscœnum est. Graci quidem,* apud Græcos: valentes Veneriæ operam dare. EVSCHEME] decore, honestè, speciosè, gestu decoro & venusto εὐσχημόνως. DVLCE] dulciter, suauiter. ET COMOEDICE] id est, & hilariter, seu festiuè, seu concinnè. NVNQVAM HODIE QVIESCET. &c.] tale illud Maronis in Palæm. *Nunquam hodie effugies: veniam, quocunque vocaris.* AGE, SI QVID AGIS] hoc est, propera agere. sic sæpè Plautus loquitur, & item alij supra in Casina *quin datis, si quid datis?* In Pœnulo, *age, si quid agis.* Theocr. ἰδοὺ λέγ' εἴ τι λέγεις. VIGILA, NE SOMNO STVDE] ἀγρύπνει. VARIVS VIRGIS] cruentis virgis, ita vt corium tuum non sit vnius coloris, sed varii propter sanguinem. scilicet, quo variabitur. Sic in Pseudolo. *Ita ego vestra latera loris faciam vt valide varia sint.* Idem in Pœnulo. *Domum accantaui in anciptis infortunio. Ne & hic varietur virgis & loris domi.* TIBI EGO DICO: EBRIACVS NE SIS HERVS TE ALL. P.] Sic hunc locum in omnibus libris fœdè corruptum sanè quàm præfiscini dixerim, ἀσμένως emendaui. Nam libri quidem vulgati habent, partim, *feriatus ne sis*: partim hæsitatus ne sis: manuscripti verò, partim an heritatus ne sis: partim, an euritatus ne sis, quomodo edidit Camerarius. Omnino meræ, puræ tenebræ. Turneb. lib. Aduers. 2. cap. 29. putat legendum, *Tibi ego dico: an heri tu nescis?* plane ἀπροσδιόνυσα, & ἀσύναρτα. Nunc meræ emendationis & coniecturæ rationem afferam. Hortatus est paullo ante senex Periplectomenes Palæstrionem, vt vigilet, ne somno studeat. Is hic aliis verbis idem illum monet. *ebriacus ne sis: heru te alloquor Palæstrio.* nam ebriacus ne sis, idem valet quod fac vigiles: vigila ne somno stude quod Græci dicunt νῆφε notum illud Epicharmi, νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν. quod interpretantur omnes, cautus esto seu vigilato, & memento nō facilè credere: cùm tamē νήφειν propriè valeat sobriū esse. Hoc ideò quòd, vt qui sobrij sunt vigilantes, & cauti sunt, ita qui temulenti atque ebriosi, somnolēti & incauti esse solent. ebrietatis autem medicamentum esse somnum, testatur & noster Plautus apud Nonium in verbo *ebriulare.* Sic ille Plautus in Aulul. *Homo ebriacus somno sanari solet.* Tum νηφάλιος significat & sobrium & vigilantem, quòd sobrietas plerumque cum vigilantia coniuncta est. Rectè igitur hoc loco Periplectomenes. Palæstrionem hortatus, vigilet, & ne somno studeat, continuò subiungit. *Tibi ego dico, ne ebriacus sis.* & iterum non longè, *Vigila inquam: expergiscere*, quæ sunt inter se ἰσόρροπα. Iam quàm facilè deprauari potuerit *ebriacus*. & ex eo factum sit, *euriacus*, & *euricatus*, u pro b. quis nō videt? Sed restat scrupulus, quòd libri veteres habent vel aneuritatus, vel aneuriacus. &c. Quæ scripturæ lectori morosiori & fastidiosiori, cuius generis hominum magna turba est probabilem causam suppeditare possint, quare hanc meam coniecturam improbet. Quid fiet enim, dicet ille, syllaba, *an*? Huic ego paucis verbis respondebo, eam esse adiectam libris veteribus, & hoc nouum vulnus antiquo additum. Hoc si minus probabit, dicam legi posse, ne pereat hæc syllaba *inebriacus ne sis.* itaque totius antiquæ scripturæ vestigia in hac nostra emendatione remanebunt. Quod ad versum attinet, ne sit longior quàm par sit, legendum erit. *Tibi dico: inebriacus ne sis. heru te all. Palæst.* & ita erit optimus trochaïcus. LVCET HOC, INQVAM] sic legendum, lucet hoc, coniunctim: non, vt vulgò separatim lucet, hoc inquam. sic Terent. Heautont. *Lucet hoc iam.* hoc autem δεικτικῶς accipiendum. nam digito cælum ostendit senex. VIDEN HOSTEIS TIBI ADESSE, TVOQ. T. OBS.] allegoria à re militari: totusque adeo hic locus vsque ad illa verba *hanc rem age*: eadem allegoria exornatus est. HOC NON PLACIDE DECET.] hoc negotium non clementer, neque frigidè accurari decet, sed celeriter & acriter & callidè. ANTEVENITO ALIQVA AL.] occupato aliqua ratione alios, nempe hosteis. AVT TV CIRCVMDVCE EXERCITVM] circumduci nonnunquam & explicari ab imperatoribus exercitum licet ex Polyæno Frontino, T. Liuio & ceteris intelligere. COGE IN OBSIDIVM PERDVELLEIS] libri omnes & vulgati & manuscripti habent. *Curre in obsidium perduellis, seu perduelleis*, quam lectionem si quis probauit, sic poterit explicari. Curre vt obsideas hosteis. vt nomini *obsidium* intelligamus iunctum esse accusandi casum, *perduelleis*: proinde ac si id nomen eundem casum postulet, atque verbum, *obsidio.* Verum omnino placet mihi Camerarij coniectura, qui ex vnius codicis scriptura vitiata legendum suspicatur. *Coge in obsidium perduelleis.* optima sententia, & optimo loquendi genere. INTERCLVDITO INIMICIS COMMEATVM] id est, intercludito inimicos commeatu. sic enim potius loqui solet Cæsar. exempli causa lib. 1. de bello Gallico, *sive quòd eos re frumentaria intercludi posse confiderent*, &c. CIBATVS] cibus, pastus, res frumentaria. Lucret. lib. 6. *Aut aliis hominum pastus pecudumque cibatus.* HANC REM AGE] in hoc negotium totus incumbe, ne aliud age, attentè hoc negotium accura. CEDO CALIDVM CONSILIVM CITO] depromito cito consilium aliquod audax, plenum sanguinis, & quod tibi subito in mentem venerit: præceps, inconsultum, periculosum, inconsideratum, non meditatum, neque multa cogitatione euigilatū atque extenuatum: cuiusmodi consilia, plerunque sunt timidiora, minus animosa, atque vt ita dicam exsanguia, quia λογισμὸς, vt ait Thucydides, ὄκνον φέρει. M. Tull. lib. 1. Off. *sic reperias multos, quibus periculosa & calida consilia quietis cogitationibus, splendidiora & maiora videntur.* Terentius Eunucho. *vide ne nimium calidum hoc sit modo*: θερμὸν vocant Græci. ex quo θερμουργὸς ἀνὴρ, audax & facinorosus. QVAE HIC SVNT VISA, &c.] vt Philocomasium quæ à Scelédro è tegulis visa est Pleusidem osculans, probetur non visa: suprà, *eúmque ita faciemus, vt quod viderit non viderit*, & infrà. *ne id quod viderit, vidit.* MAGNAM ILLIC H. R. INCIP.] sic proculdubio legendum quod vidit Camerarius. nam vulgata lectio, *Magnum illic honorem incipis.* ferri non potest. Huius loci deprauandi causam, ex ignoratione verbi *incipisse* natam esse verisimile est: quod valet, incipio, aggredior, instituo. vtitur porro eodem verbo infrà nō lōgè. *Nunc si rationem incipissem.* MAGNA MVNIS MOENIA] magnam rem moliris, negotium difficile atq; arduū suscipis. allegoria est à re militari. Quidam hic legunt, *moenis*, antique pro *munis.* TVTE VNVS SI RECIPERE, &c.] tute vnus si dicis te hoc in te recipere, id est, te tuo periculo promittere fore vt hoc negotium abs te cōficiatur: cetera & explorata spes est nos, inimicos posse perdere. Recipere hoc loco est quod Græci dicūt. θερμὸν αὐτὸ δέχεσθαι, ἐφ' ἑαυτοῦ δέχεσθαι, hoc est, aliquid suo periculo promittere. Marc. Tull. lib. 13. ep. C. Memm. *sed tamē separatim promitto, so-*

meque recipio fore cum tibi, & voluptati & vsui. Terent. Heautontim. in extr. *ad me recipio. Faciet.* Plautus infrà proximè, *dico & recipio ad me.* PROFLIGARE] perdere, ad interitum, seu interitionem dare. & ita Nonius. ET EGO IMPETRATVRVM DICO ID QVOD P.] id est, & te dico, id quod exoptas consecuturum. vel sic, & te dico optatorum seu conatorum tuorum compotem futurum. Sic autem legendum vt edidimus, non vt habent alij libri, *& ego impetratorem dico: id quod petis* sic autem sæpe solet Plautus vsurpare verbum impetrandi, pro conficere, exempli causa, suprà in captiu. Princip. *Quod ego quidē nunc capio vt impetret.* ibidem, *Dum id impetrant: boni sunt, sed id vbi iam penes se habent: Ex bonis, pessimi* &c. Hanc eandem porrò coniecturam Io. Passerario, & Simeoni Bosio, amicis meis, venisse in mentem animaduerti, quo magis eam amplector. AT IMPERTI AMICE ME Q.C. [?] fac me amicè participē eius cōsilij, quod excogitasti. TACE] attentum te præbe. IN REGIONEM] in locum. IVXTA MECVM] æquè atque ego. SALVA SVMVS INDIDEM] id est, rectè, & tutò apud me deposueris, seu mihi credideris. non enim ea cuiquam vulgabo, sed salua & integra, & qualia accepero, tollet. tralatio seu allegoria est, à rebus depositis & creditis. sic Horatius oda 27 lib. I *quidquid habes, age, depone tutis auribus.* Iterum Plautus in Trinummo. *Mihi quod crediderís sumes vt posiuerís.* INDIDEM] id est, ex eodem loco in quo deposueris. HERVS MEVS ELEFANT. CORIO, &c.] hoc est, herus meus maxima est bestia, non homo. vel sic, herus meus nihil sentit, herus meus stolidus ac stupidus est. hoc ideo, quod elefanti corium durissimū, & crassimum est. Itaque apud T. Liuium vt Romani elefantos Hannibalis in fugam verterent, aut impetu arcerent in ventrem, quà maximè corium est tenerum, stimulos & tela adigebant. QVAM LAPIS] qui nihil sentit. Terent. Hecyra. *Tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem putas.* Plaut. in Mercat. *ego me credidi Homini docto rem mandare, is lapidi mandauit*[?]. INCIPISSAM] inibo, incipiam. QVAM LACTE LACTI'ST] sic suprà in Menæch. *Neque aqua aquæ, neque lacte'st lacti, mihi crede vsquam similius. Quàm hic tuus est tuque huius.* DEVORTIER, &c.] deuersari, &c. VT SI ILLIC CONCRIMINATVS SIT, &c.] vt si hic conseruus meus Philocomasium apud militem accusarit, se eam illic, hoc est, in domo militis vidisse cum alieno osculantem. & caput limantem: ego contrà æquam hunc eundem conseruum meum vidisse illam, Philocomasij sororem germanam, & geminam apud te, id est, domi tuæ, cum suo amatore amplexus, & oscula communicantem. SI ME EXQVIRET MILES] si miles ex me quæret PRAECIPIENDEM EST] præmonstrandum est, &c. NE TITVBET] ne quid peccet, aut offendat, sic Horatius, epistola 13. libro I. *Vale, vale, caue ne titubes.* &c. NIMIS DOCTVM DOLVM] doctum valde ingeniosè excogitatum. Sic sępè Plautus. IN VNO MILES CONCIL.] in vno concilio, hoc est, in vno cœtu. QVID AGIMVS?] quid agendum est? quid acturi sumus? TRECENTAE POSSVNT CAVSAE COLL.] trecentæ, hoc est, multæ, innumerabiles causæ in vnum cogi & conferri possunt, quamobrem non possint duæ sorores congredi, & in vno cœtu videri. causæ, hoc est, vt Græci appellant προφάσεις, prætextu, seu prętexta excusationes. OPERAE NON EST] id est, Philocomasium non est vacua: non licet Philocomasio ei vel operam dare. subintellige autem hic, facultas, seu copia, vt sit plena locutio, operæ non est facultas. quo modo loquitur in Truculento. ibi, *facultas operæ vbi mihi erit, ad te venero.* sic infrà eadem fabula, *non operæ est Sceledro.* PROLATIONVM] procrastinationum, ἀναβολῶν. DVM MODO NVNC PR. V. INDVCAMVS, &c.] dum modò nunc initio ei persuadeamus, vt vera esse credat, quæ mentiemur. quæ mentibitur, hoc est, quæ mentiemur, impersonale passiuum. Nonnulli legunt quæ mentibimur. ego nihil muto, sic suprà in Menæchmum. *Iam ego hæc madebunt, faxo nihil morabitur.* DOMVM] militis seu nostram. &c. PRAECIPE] doce. EXORSI SVMVS, &c.] incepimus. &c. DOCTE TIBI ILLAM P.] doctè perdoctam loquendi genus Plauto vsitatum, & alibi à nobis obseruatum. NVNQVID ALIVD?] sermo abeuntis. ATQ. HOMINEM INVESTIGANDO SVMAM OP.] id est, atque in homine inuestigando sumam operam. Camerarius sic edidit. *At quem hominem inuestigando operam sumam?* quæ scriptura minus mihi probatur, quamuis eam non damnem. Omninò sic hunc versum legi malim: *Atque homine inuestigando operam insumam* dissimulauero, &c. hoc est, atque in homine inuestigando, qui Philocomasium osculantem cum alieno vidit, operam sumā, &c. NON POTVIT, QVIN, &c.] id est, non potuit facere vt non aliquem familiarium sui fecerit sermonis participem de Philocomasio, &c. SERMONES VO] lege non vt vulgo sermoni suo, sed *sermone suo,* &c. neque versus aspernatur. Sic Lucret. lib. 3. *vti dentes quoque sensu participentur* NOVI MOREM EGO] ego nostrorum familiarium morem noui, tacere nesciunt ET TACERE NOST. SOLVS SCIO] & solus familiarium nostrorum sum linguæ continentiæ vel linguam continere scio. AD EVM VINCAS, PLVTEOSQ. AG.] significat se machinas omneis, & arteis, ac fallacias omneis adhibiturum, atque expromturum, quibus Sceledrum & militem decipere, eisque persuadere possint duas sorores germanas inter se simillimas. allegoria est à re militari. Vineæ machinæ erant ex lignis leuioribus coagmentatæ pedes octo latæ, septem altæ, sexdecim longæ, quarum texta munitione duplici, tabulis, cratibúsque constabant, latera etiam vimine sæpi bantur, ne saxorum, ac tormentorum impetu perrumperētur, & ne ignibus illatis comburerentur crudis, ac recentibus coriis ac centonibus operiebantur: sub quibus multiplicatis, atque in se ordine coniunctis milites subsidentes tuti erant ad murorum fundamenta subruēda. Plutei autem ad similitudinē cassidis è vimine contexebantur, ciliciisque & coriis protegebantur, ternisque rotulis, quarum vna in medio duæ in capitib. ponebātur. In quácunque partē vellet quis flectebātur, & mœnibus admouebātur more carpenti: quos ij qui vrbem aliquā obsidebāt, muris applicantes, eorū munitione tecti, sagittis seu fundis & missilibus defensores de propugnaculis vrbis exturbabāt. CERTA RES EST] certū est. ODORANS QVASI CANIS VENAT.] sic M. Tull. lib. 2. de Orat. *Omni mente in ea cogitatione, curaque versor vt odorer quàm sagacissimè possim, quid sentiant, quid existiment, quid exspectent, quid velint,* &c. Horatius, *Venaticus ex quo Tempore ceruinam pellidam latrauit in aula Militat in siluis catulus.* VSQ. DONEC PERSEQVVTVS VOLEM] allegoria est à venatione. EGO VOCI MODERABOR] ego vocimeę moderabor

SCEL

SCELEDRVS, PALÆSTRIO.

Nisi quidem ego hodie ambulaui dormiens in tegulis,
Certò edepol scio me vidisse hîc proxime viciniæ
Philocomasium herilem amicam sibi alium quærere.
Pa. Hic illam vidit osculantem, quantum hunc audiui loqui.
Sc. Quis hic est? Pa. tuus conseruus. quid agis Sceledre? Sc. te Palæstrio
Volupe'st conuenisse. Pa. quid iam? aut quid negotij? fac sciam.
Sc. Metuo. Pa. quid metuis? Sc. ne hercle, quantum hîc familiarium'st
Maximum in malum cruciatúmque insiliamus. Pa. tu sali
Solus. nam ego istam insulturam & desulturam nihil moror.
Sc. Ne scis tu fortasse, apud nos facinus est quod natum hic nouum?
Pa. Quod id est facinus? Sc. impudicum. Pa. tute scis soli tibi,
Mihi ne dixis, scire nolo. Sc. non faciam enim quin scias.
Simiam hodie sum sectatus nostram in horum tegulis.
Pa. Ædepol Sceledre, homo sectatu's nihili nequam bestiam.
Sc. Dij te perdant. Pa. te istuc æquum, quoniam occepisti, eloqui.
Sc. Fortè fortuna per impluuium huc despexi proximum,
Atque ego illa aspicio, osculantem Philocomasium cum altero,
Nescio quo adolescente. Pa. quod ego, Sceledre, scelus ex te audio?
Sc. Profectò vidi. Pa. tuten'? Sc. egomet duobus his oculis meis.
Pa. Abi, non verisimile dicis, neque vidisti. Sc. num tibi
Lippus videor? Pa. medicum istuc tibi melius percontarier.
Verùm enim tu istam, si te dij ament, temere haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus, capitíque fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi iam vt pereas paratum est dupliciter, nisi supprimis
Tuum stultiloquium. Sc. qui verò dupliciter? Pa. id dicam tibi.
Primùm dum si falsò insimulas Philocomasium, hac perieris.
Iterum si id verum est, tu ei custos additus perieris.
Sc. Quid fuat me, nescio. hæc me vidisse ego certò scio.
Pa. Pergin' infelix. Sc. quid tibi vis dicam, nisi quod viderim?
Quin etiam nunc hic in proximo est. Pa. ehò an non domi est?
Sc. Vise, abi intrò tute, nam ego mihi nihil credi postulo.
Pa. Certum est facere id. Sc. hic te opperiar, eadem illi insidias dabo,
Quam mox horsum ad stabulum iuuenix recipiat se è pabulo.
Quid ego nunc faciam? custodem me illi miles tradidit.
Nunc si indicium facio, interij: si taceo, interij tamen,
Si hoc palàm fuerit, quid peius muliere atque audacius?
Dum ego in tegulis sum, illhæc se ex nostro hospitio eduxit foras.
Ædepol facinus fecit audax. hoccine? si miles sciat,
Credo hercle has sustollat ædis totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid est, mussitabo potius, quàm inteream male.
Non ego possum, quæ ipsa sese venditat, tutarier.
Pa. Sceledre, Sceledre. Sce. quis homo interminat? Pal. est te alter audacior?
Quis magis diis inimicis natus? quàm tu, atque iratis? Sc. quid est?
Pa. Iuben' tibi oculos effodiri, quibus id, quod nusquam est, vides.
Sc. Quid nusquam? Pa. non ego nunc emam vitam tuam vitiosa nuce.

Sc. *Quid negotij est? Pa. quid negotij sit, rogas? Sc. cur non rogem?*
Pa. *Nónne tibi istam prætruncari linguam largiloquam iubes?*
Sc. *Quamobrem iubeam? Pa. Philocomasium eccam domi, quam in proxima*
Vidisse aiebas te osculantem atque amplexantem cum altero.
Sc. *Mirum est loco victitare te tam vili tritico.*
Pa. *Quid iam? Sc. quia luscitiosus. Pa. verbero. edepol tu quidem*
Cæcus, non luscitiosus. nam illam eccam quidem domi.
Sc. *Quid? domi? Pa. domi hercle verò. Sc. abi, ludis me Palæstrio.*
Pa. *Tam mihi sunt manus inquinatæ? Sc. quidum? Pa quia ludo luto.*
Sc. *Væ capiti tuo. Pa. tua istuc Sceledre promitto fore,*
Nisi oculos, orationemque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt nostræ. Sc. at ego illas obseruo foreis.
Nam nihil est, quà hinc huc transire ea poßit, nisi recto ostio.
Pa. *Quin domi eccam, nescio quæ te Sceledre scelera suscitant.*
Sc. *Mihi ego video, mihi sapio, mihi ego credo plurimum,*
Me homo nemo deterruerit, quin ea sit in his ædibus.
Hic obsistam, ne impudenti huc ea surrepsit mihi.
Pa. *Meus illic homo est. deturbabo iam ego illum de pugnaculis.*
Vin' iam faciam vt stultiuidum te fatearis? Sc. age face.
Pa. *Neque te quicquam sapere corde, neque oculis vti? Sc. volo.*
Pa. *Nempe tu istic ais esse herilem concubinam? Sc. atque arguo*
Eam me vidisse osculantem hîc intus cum alieno viro.
Pa. *Scin' tu nullum commeatum huc esse etiam à nobis? Sc. scio,*
Neque solarium, neque hortum, nisi per impluuium, scio.
Pa. *Quid nunc si ea domi est? si faciam vt eam hinc exire videas domo?*
Dignus es verberibus multis? Sc. dignus. Pa. serua istas fores.
Ne tibi clàm se subterducat istinc, atque huc transeat.
Sc. *Consilium est ita facere. Pa pedes ego iam illam huc tibi sistam in viam.*
Sc. *Agedum ergo face. volo scire vtrum ego, id quod vidi, viderim:*
An illic faciat, quod facturum dicit, vt ea sit domi.
Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo vtendos foris.
Sed hic illi supparasitatur semper, hic ei proximus est,
Primus ad cibum vocatur, primo pulmentum datur.
Nam illic noster est fortaße circiter triennium
Neque cuiquam, quàm illi, nostra meliu' st famulo familia.
Sed ego hoc, quod ago, id me agere oportet: hoc obseruare ostium.
Hàc obsistam. sic quidem pol verba mihi nunquam dabunt.

NISI QVIDEM EGO HODIE AMB &c.] id est, nisi ego somniaui me ambulare in tegulis, &c. si ego vigilans, & re vera, non in somnis ambulaui in tegulis, &c. HIC PROXIMAE VICINIAE] id est in hac proxima vicinia. Proximæ viciniæ, patrij casus est, qui regitur ab aduerbio, hic. Sic Terentius in Andr. *Interea mulier, quædam abhinc triennium ex Andro commigrauit huic viciniæ.* VOLVPE' ST, &c.] iucundum est, &c. NE HERCLE QVANTVM HIC FAMILIARIVM'ST, MAX. IN M. CRVCIATVMQ. INS.] metuo, ne quotquot hic sunt familiares, nos omnes in maximum malum, & cruciatum præcipites cadamus. TV SALI SOLVS] tu Sceledre, insili solus in cruciatum. NAM EGO ISTAM INSVLT. &c] id est, nam ego talem insultum, ac desultum nihili facio, seu valere sino, quod valet, nolo enim in cruciatum insilire, neque desilire. EN DESVLTVRAM, &c.] desultores, & desultorij erant, qui duobus equis vtentes, ex vno desiliebant, & in alterum mira celeritate insiliebant, ad quem morem fortaßis alludit Plautus: vt & M. Tull. in Orat. pro Murena, *Respondeo igitur Postumio primùm qui insecio, quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius, in quadrigarum curriculum incurrere.* IMPVDICVM] vel ex hoc loco intelligere licet, facinoris nomen latißimè patere: eóque & scelus, & flagitium contineri: nam scelus, impium est facinus: flagitium, facinus impudicum: vt omittam quod aliquod facinus est prædicabile, memorabile, & gloriosum. TVXX SCIS SOLI T.] proinde ac si dicat, nolo esse ibi facinoris istius impudici conscius. id quod scis, tibi soli scis. DIXIS] dixeris,

dixeris. NON FACTAM ENIM, QVIN SC.] enimuero non committam, vt non scias. IN HORVM TEGVLIS] in tegulis vicinorum, hoc est, vicini Periplectomenis. ÆDEPOL SCELEDRE NEMO SECTATVS NIHILI NEQ. B.] ædepol Sceledre, tu homo nihil sectatus es nequam, id est improbam & inutilem bestiam. nequam, est omnis generis. sic & apud Ciceronem lib. 4. Tuscul. quæst. *Vmerem vnam excludit, vt nequam.* Sic enim legendum esse non vt vulgò, *nequam,* vidit Adr. Turneb. TE ISTVC AEQVVM] æquum est deos te perdere. PER IMPLVVIVM] quid sit impluuium, suprà diximus. DESPEXI] deorsũ adspexi. QVOD EGO SCELEDRE, SCELVS, &c.] scelus hyperbolice dictum nam scelus vel facinus est impiũ in deos, vel in patriam, vel in parenteis: vel facinus, quo quis suas manus sanguine inquinat, vt qui hominem interficit. EGOMET DVOBVS HIS OC. M.] emphasis. MEDICVM] cuius est, scire oculorum, & ceterarum corporis partium sanitatem & vitium, subintelligendum autem est, quam me. MELIVS PERCONT.] subintell. est percontarier. percontari, rogare. SI TE DII AMENT] nisi tibi deos iratos habere velis. VERVM ENIM TV ISTAM TEMERE HAVD TOLL. F.] verum caue istam fabulam, seu istum sermonem sine magna ratione vulges, si sapis. & nisi omnium mortalium infortunatissimus esse vis. TOLLAS] efferas, dissipes, spargas, vulges. CRVRIBVS] quia crura tibi compedibus vincientur. CAPITIQVE] & vitæ. alioqui seruus non habet caput. FRAVDEM CAPITALEM HINC CREAS] pœnam extremam ex hoc sermone, si palàm fiat, paras. Vlpian. lib. 1. ad edict. ædilium curulium, lib 21. digest. titulo de ædil. edicto. *Capitalem fraudem admittere, est tale aliquid delinquere, propter quod capite puniendus sit. Veteres enim fraudem pro pœna ponere solebant* DVPLICITER] siue sit quod te vidisse dicis, falsum, siue verum, vt continuo ipse Palæstrio ostendet. NISI SVPP. TVVM STVLT.] nisi tuum stultum sermonem contines, comprimis, celas. PRIMVNDVM] primundum, vna vox est, ex duabus composita. nam, dum, particula est hoc loco inseparabilis: vt in his, *agedum: facitodum*, &c. SI FALSO INSIMVLAS PHIL.] dilemma HOC PERIERIS] hoc ipso, vel ob hoc ipsum perieris, quòd eam falsò criminatus sis. TV EI CVSTOS AD. PERIER.] tu qui ei custos additus es, etiam peribis: quippe qui negligenter eam custodieris. itaque negligentiæ tuæ pœnas dederis QVID FVAT ME, NESCIO] quid me, seu de me fuat. nescio. quid me futurum sit, nescio. NAM EGO MIHI NIHIL CREDI POSTVLO] nolo mihi credi, sed rei & veritati. EADEM ILLI INT. D.] eadem operа illi insidiabor, hoc est, ex occulto loco illam obseruabo, quam breui tempore hanc partem versus se in ædeis nostras recipiat è domo vicini. allegoria est. *Iunix*, iuuenca est, seu bos ætate tenera: per quam Philocomasium significat. Persius Sat. 2. *Tot tibi cum in flammis iunicum omenta liquescunt*, vbi notat Cornutus, Iunices, teneræ ætatis boues: quæ nondum ad summam magnitudinem peruenerunt. dicuntur autem è iuuenibus: vnde comparatiuus, iunior. quia sunt iuniores iuuenibus. NVNC, SI INDICIVM F. &c] dilemma aliquanto dissimile superiori. nũc, inquit, si id quod vidi, indico: interij, quia videlicet indiligenter eam custodierim. sin taceo: tamen interij, si fortè res vel ab alio aliquo indicata militi fuerit, vel aliquo casu palam facta sit. ILLHAEC SE EX NOSTRO HOSP. E. F.] Philocomasium proripuit se ex ædibus militis, interea dum in tegulis sum Sic autem legendum esse, ex antiquæ scripturæ vestigiis conieci. HOCINE, SI MILES SCIAT? CREDO HERCLE, &c.] oratio est contracta. quæ sic explicanda est. quid si hoc miles resciscat? quid faciat? quid faciat si hoc sciat, quæritne aliquis? Credo, hercle, has ædeis vicini totas subuertat & sursum tollat, seu euertat. ATQVE HINC IN CRVCEM] atque hinc me in crucem tollat. MVSSITABO] tacebo, linguam comprimam, μῦ faciam, mutus ero de hoc verbo & mussando, alibi plura. QVAE IPSA SESE VENDITAT] quæ ipsa se vendere vltrò cupit: quæ emtorem vltro prouocat. INTERMINAT?] mihi interminatur, minaci voce me appellat? EST TE ALTER AVDACIOR? éstne quispiam te alter audacior? QVIS MAGIS DIIS INIMICIS NATVS, &c.] id est, quis te infelicior. nam quibus dij sunt irati ij sunt infelices. Horat. Satyr. 3. lib. 1. *Iratis natus pariter atus atque poetis.* ad quem locum plura. EFFODIAR] effodi. &c. NON EGO NVNC EMAM V. T. VIT. N.] hoc est, vita tua haud longè abest ab interitu, vita tua in summum discrimen venit. Itaque vilissima est, neque eam vitiosa nuce quisquam emerit PRAETRVNCARI] præcidi. MIRVM ST LOLIO V. TE, &c.] id est, mirũ est, te lolio victitare, cum triticum tam vile sit. proinde quasi dicat. si triticum carum esset, non esse mirum te lolio vesci & vitam tolerare: nunc autem, cum tam vile sit, &c. Animaduertat autem lector hoc, *tam vili tritico*, esse generandi casus, absolutè positi: pro eo, quod est, cum tam vile triticum. Iam verò prouerbialiter dixit Sceledrus Palæstrionem lolio victitare, cum significare vellet, eum parum videre, & oculorum acie esse obtusa. Nam constat lolium, propter vapores acreis, quos in cerebrum tollit, non solum ebrietatis speciem quandam creare sed etiam oculos vitiare & obtundere. ex quo Ouid lib. 1. Fast. *Et careant loliis oculos vitiantibus agros.* Fulgentius in voce *Luscitiosus*, hunc locum profert, his verbis, *Luscitiosos, dici voluerunt, interdiu parum videntes*, quos Græci μύωπας vocant. Plaut. in Mil. *Mirum'st lolio victitare te* &c. *Dicunt enim.* inquit ille, *lolium comedentibus oculos obscurari* QVIA LVSCITIOSVS'S.] quia luscitiosus es. Nonnulli luscitiosos esse putant qui lumine adhibito, nihil vidẽt, at qui neque matutino, neque vespertino tempore satis vident. Idq Vlpian. iuriscons. ita videtur existimare. sic enim ille lib. 21. digest. tit. de ædict. *Sed quid de myope? morbosum esse constat. Idem, vbi homo neque matutino tempore videt, neque vespertino: quod genus Græci νυκτάλωπας vocant, luscitiosum quidam putant: vbi homo, lumine adhibito, nihil videt.* LVDIS ME, PAL.] deludis me Palæstrio. derides me. Sed inest hîc ambiguum, vt iam ostendemus. TAM MIHI SVNT MANVS INQVINATAE] idcirco, tam mihi manus sunt inquinatæ, quia te ludo licet etiam legere cum interrogatione, vsque adeone mihi manus sunt inquinatæ, vt te ludam? sed malim sine interrogatione, & ἀποφαντικῶς legere: & ita erit facilior ac planior sententia. locus est, vt dixi, ex ambiguo, Nã Sceledrus, ludis me, sic accipit, vt *me* sit accusandi casus: *Palæstrio*, vt sit septimi, vt cum dicimus ludere pila, disco, alea, talis & similibus. QVIDVM?] quomodo verò manus tibi sunt inquinatæ? QVIA LVDO LVTO] quia, inquit, cùm ludo te (*te*, hic accipiendum est in septimo casu) proinde est, ac si luto ludam, tu enim homo lutulentus es. atque adeo lutum germanum, tu es immundus ac spurcus, qui autem luto ludunt, & lutum manibus inter ludendum tractant, manus suas inquinant. VAE CAPITI T.] dij tibi malefaciãt, dij tibi sint irati. omnia tibi aduersa eueniant. TVO ISTVC SCEL. PROMITTO.] istucve, promitto fore. hoc est euenturum capiti tuo. NISI OCVLOS ORATIONEMQVE, &c.] nisi de-

finas eo tibi videri vidisse, quæ non vidisti, & nisi desinas ea te vidisse asseuerare, quæ nusquam videre potuisti. AT EGO ILLAS OBSERVO FORES.] At ego illam vicini ianuam custodio: ne quis ea exeat, neue introeat, quin sciam, & videam, vt Philocomasium per eas exeuntem, & domum nostram se recipientem videam, sic infra ead. scena, in extr. *Sed ego hoc quod ago, id me agere oportet, hoc obseruare ostium.* NAM NIHIL EST, QVA HINC HVC, &c.] nam nulla via est, qua è domo vicini domum nostram Philocomasium transire possit, nisi per ostium rectum. rectum ostium, & posticum, inter se opponuntur, & recto ostio transire, est fortasse id, quod Græci dicunt, ἀπὸ θυρῶν, aut certè non multò secus. MIHI EGO VIDEO, MIHI S. &c.] sic ferè in Amphitr. *Sed cùm cogito equidem certo idem sum, qui semper fui. Nam hercle, non adeis nostras: sane sapio, & sentio.* IN HIS AEDIB.] vicini Periplectomenis. HIC OBSISTAM] in hoc loco contrà sistam. SVBREPSIT MIHI] subrepserit, id est subduxerit mihi. MEVS ILLIC HOMO EST] meus est Sceledrus, hæc loquitur Palæstrio summissa voce, vt spectatores tantùm audiant. discessit autem Sceledrus à Palæstrione aliquantò longius, vt Philocomasium ex ædibus Periplectomenis exeuntem exceptururus. DE TVO NAOVLIS] de propugnaculis, allegoria est, à re militari. Nōnulli legi volunt, *de pinnaculis.* ego nihil muto. est enim pugnaculum, locus, vnde pugnatur. VIN' IAM FACIAM, VT STVLTIVIDVM, &c.] visne faciā, vt fatearis te stultum esse in videndo? stultiuidum, id est, stultè videntem. Hic rursus palæstrio cum Sceledro, aliquantò longiùs distante loquitur. NAM QVE QVIDQVAM SAPERE CORDE, &c.] & visne faciam, vt fatearis neque sapere corde, neque oculis vti? id est, visne faciam, vt fatearis te nihil animi mēte intelligere, nihilque oculis cernere? sup. in Bacch. *Versipellem frugi conuenit esse hominem, pectus cui sapit.* M. Tull. lib. 2. de Finib. bon. & mal. *Neque enim sequitur, vt cui cor sapiat, ei nō sapiat palatus.* NEQ. OCVLIS VTI] sic loquitur in Epid. princip. *ab Epidice nunc ego cōspicor? EP. Certè oculis vteris.* HIC INTVS, &c.] in ædib. Periplectomenis. SCIN' TV NVL. G. HVC ESSE E. AM.] scis ne tu, id est, annon scis tu nullā esse à nobis id est ab ædib. nostris, huc, hoc est, in ædeis Periplectomenis? DOMI EST] domi nostræ est? NEQ. SOL.] solarium, hic locus est in supremis ædibus, sine tecto, scilicet ad excipiendū solem cōparatus. inf. ead. scena, *Nam certò neque solarium hic apud nos est, neque hortum vllum,* &c. huc referendus est Augusti iocus, quem refert Macrob. lib. 2. Saturn. his verbis, *Cùm de Tyria, quam emi iusserat obscuritate quereretur, dicente venditore, erige altiùs, & suspice, his vsus est salibus: Quid ergo, vt me pop. Rom. dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum?* Huiusmodi solarium autem, heliocaminum nominant Græci. Vlpian. lib. 29. ad Sab. lib. 8. dig. tit. de seruit. vrb. præd. c. *Si arborem* &c. *Si tamen id, quod ponitur, lumen quidem nihil impediat, solem autem auferat: si quidem eò loci, quo gratum erat, eum non esse: potest dici, nihil contra seruitutem fieri, sin verò in heliocamino, vel solario dicendum erit, quia vmbram facit in locum, cui sol fuit necessarius, contra seruitutem impositam fieri.* NE TIBI CLAM SE SVBTERDVCAT ISTINC, &c.] ne tibi clàm se subducat è domo vicini Periplectomenis, vbi te eam osculātē cū alieno vidisse asseueras. PEDES EGO &c.] pedibus iter faciens, non alis sublatus, neque volans, illam tibi præsentem statuam, seu repræsentabo in hunc locum in viam. *sistam*, hic ἐμφατικῶς accipiendum est. NAM EGO QVIDEM MEOS OCVL. HABEO NEC ROGO VTENDO. E.] sic sup. in Asin. *Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum huius loquendi generis plura exempla collecta sunt. *nec rogo vtendos foris*, id est, nec commodato ab aliis sumo. NAM ILLIC NOSTRÆ EST FORE. CIRC. TR.] nam ille, palæstrio, in numero nostrorum familiarium est, seu conseruus noster est, fortasse circiter abhinc triennium. NEQ. QVISQVAM, QVAM ILLI, MELIVS T. &c.] id est, neque cuiquam famulo ex nostra familia, seu in nostra familia, melius est, quàm illi. vel sic, neque quisquam famulus ex tota nostra familia meliùs tractatur, quàm ille. SED EGO HOC, QVOD AGO, &c.] sed hoc, quod ego ago, id me, &c. HAC OBSISTAM.] hac parte contra aduersarios meos, qui mihi verba dare volunt, stabo.

PALAESTRIO. PHILO. SCELEDRVS.

PRæcepta facito vt memineris. Ph. toties monere mirum est.
Pa. At metuo, vt satis sis subdola. Ph. cedo vel decem: docebo,
Minime malas, vt sint malæ, mihi pol è quo superfit.
Pa. Age iam nunc insiste in dolos, ego abs te procul recedam.
Quid astas tu Sceledre? Sc. hanc rem gero, habeo auris, loquere quid vis?
Pa. Credo ego, istoc exemplo tibi esse eundem actutum extra portam,
Dispessis manibus patibulum cum habebis. Sc. quámnam ob rem?
Pa. Respice dum ad læuam, quis illæc est mulier? Sc. proh dij immortales
Heri concubina est hæc quidem. Pa. mihi quoque pol ita videtur.
Age nunc iam quando lubet? Sc. quid agam? Pa. peri, peri properè.
Ph. Vbi iste bonus seruus est, qui propudij me maximè innocentem
Falsò insimulauit? Pa. hem tibi, hic mihi id dixit. Ph. tibi quæso? Dixti
Tuten' vidisse in proxima hic, scelesta me osculantem?
Pa. Atque cum alieno adolescentulo dixti? Sc. dixi hercle verò.
Ph. Tun' me vidisti? Sc. atque his oculis quidem. Ph. carebis credo

Qui plus

Qui plus vident, quàm quod vident. Sc. *nunquam hercle deterrebor,*
Quin viderim id quod viderim. Ph. *ego stulta atque mora multum,*
Quæ cum hoc insano fabulem, quem pol ego capitis perdam.

Sc. *Noli minitari, scio crucem futuram mihi sepulchrum.*
Ibi mei maiores sunt siti, pater, auos, proauos, abauos.
Non possunt mihi minaciis tuis hisce oculis fodiri.
Sed paucis verbis te volo Palæstrio, obsecro vnde
Hæc exit huc? Pa. *vnde, nisi domo?* Sc. *domo?* Pa. *me vidente,* Sc. *video.*
Nisi mirum'st facinus, quomodo hæc hinc potuerit transire.
Nam certè neque solarium hic apud nos est, neque hortus vllus,
Neque fenestra, nisi clathrata. nam certò ego te hic intus vidi.

Pa. *Peregrin' scelesti intendere, atque hanc arguere?* Ph. *ecastor ergo*
Mihi haud falsum euenit somnium, quod noctu hac somniaui.

Pa. *Quid somniauisti?* Ph. *ego eloquar, sed amabò aduertito animum.*
Hac nocte in somnis mea soror gemina germana visa
Venisse Athenis in Ephesum cum suo amatore quodam,
Hi ambo hospitio huc in proximum mihi deuorti sunt visi.

Sc. *Palæstrioni somnium narratur.* Pa. *perge pergò.*

Ph. *Ego læta visa, quia soror venisset, propter eandem*
Suspicionem maximam sum visa sustinere.
Nam arguere in somnis me familiaris meus mihi visu'st.
Me cum alieno adolescentulo, quasi nunc, esse osculatam,
Cùm illa osculata mea soror gemina suum esset amicum,
Ita me insimulatam perperam falsò esse somniaui.

Pa. *Satin' eadem vigilanti expetunt, quæ in somnis visa memoras?*
Hem hercle quàm præsentia omnia? abi intrò, & comprecare.
Narrandum ego istuc militi censebo. Ph *facere certum.*
Neque me quidem patiar probri falsò impunè insimulatam.

Sc. *Timeo quid rerum gesserim hic, ita dorsus totus prurit.*

Pa. *Scin' te periisse nunc quidem domi certò?* Sc. *certa res est,*
Nunc nostrum obseruare ostium ne euolet. Pa. *at Sceledre quæso,*
Vt ad id exemplum somnium, quàm simile somniauit.
Atque vt tu suspicatus es eam vidisse te osculantem!

Sc. *Me eam non vidisse arbitraris?* Pa. *na tu hercle, obsecro opinor,*
Respice, si ad herum hæc res peruenerit, peribis pulchrè.

Sc. *Nunc demum experior, priùs ob oculos mihi caliginem obstitisse.*

Pa. *Dudum ædepol hoc planum quidem, quæ hic vsque fuerit intus.*

Sc. *Nihil habeo certi quid eloquar: non vidi eam, etsi vidi.*

Pa. *Na tu ædepol stultitia tua nos pœnè perdidisti.*
Dum te fidelem facere hero voluisti, absumtus es pœnè.
Sed fores vicini proximi crepuerunt, conticiscam.

PRAECEPTA PAGITO, VT MEMINERIS, &c.] hic docet, & instituit Philocomasium Palæstrio, quid eam dicere, quid facere opus sit. AT METVO, VT SATIS S. S.] at metuo, ne non satis sis astuta ac dolosa. CEDO, VEL DOCTAS : D.] da mihi etiam doctas : ego eas docebo, tantum abest, vt docenda sim, vt vel doctas docere possim. MEMINI MALAS, VT SINT M. &c.] memini malas, & subdolas mulieres, quo modo sint malæ : & subdolæ ex quarum dolis multis, mihi non pauci supersint. INSISTE IN DOLOS] incumbe in dolos, vel hære in dolis. EXTRA PORTAM] Metiam. suprà in Casina, *Illum ædepol videre ardentem te extra portam Metiam Credo ecastor velle.* Idem in Pseud. *Iam hic ero vt non extra portam Metiam currendum'st prius.* DISPESSIS MANIBVS PATIBVL. C. M.] cum patibulum ha-

bebis distentis,& dispansis manibus. passus,a,um,& dispassus,a,um, dicebant veteres. pro pansus, & dispansus,a,um. A. Gell. lib. 15. cap 15 QVIS ILLHAEC, &c.] quæ illa est mulier? PROPVDII] probri, impudicitiæ. Propudium, quasi porrò pudendum, vel à pudore, & pudicitia procul. Festus. Quidam, inquit, propudium putant dici, à quo pudor, & pudicitia procul absit. Sic Plautus in Curcul. *quid au propudium?* CAREBIS CREDO, QVI PLVS VID. &c.] carebis, credo, oculis iis, qui plus vident, quàm quod vident: i. qui sibi cernere videntur, quod non cernunt. ATQVI MORA MVLT] mora vox Græca μωρὸς, α, ον. insipiens, stultus, a, um. suprà in Menæch. *vt hoc vtimur maximè more moro*, &c FABVLEM] fabuler, loquar. CAPITIS PERDAM] interimam, vita priuabo Sic suprà, in Asin. *capitis te perdam ego, & filiam.* IBI MEI MAIORES SINT SITI] sunt siti. sunt conditi siti. inquit M. Tull. lib. 2. de leg. ad illud Ennij de Africano. Hic est ille situs. dicuntur hi, qui conditi sunt. NON POSSVNT MIHI M. TVIS OC. F.] non potes minis tuis hosce oculos mihi effodere. i. non potes minis tuis efficere, vt non viderim, quod viderim, & vt oculis caream FODIRI] fodi, effodi. VNDE NISI DOMO?] vnde nisi domo nostra? TE VIDENTE] secutus sum lib. vulgatos, Venetos, Florent. Paris. Lugd. ceteros. nam manusc habent *me vidente.* minus rectè, mea quidem sententia. NISI MIRVM 'ST FACINVS] nisi mirum est factum, &c. NISI CLATHRATA] nisi clathris vallata Sunt autem clathri, seu clathra, virgæ ligneæ, aut ferreæ, quibus fenestræ ad maiorem custodiam, & cautionem muniuntur, & firmantur. Horat. epist. ad Pison. *ac velut vrsus, Obiectos cauea valuit si frangere clathros* Cato de re rust cap 4. *Bubilia bona, bonas præsepeis fariscas clathratas. Clathros interesse oportet pedem.* hinc clathrare: quo verbo vtitur Columella lib. 9 c. 1. ibi. *Satis est autem vacerras inter palos aliquos defigere, ferisq; transuersis ita clathrare, ne spatiorum laxitas, quæ foraminibus interuenit pecudi fugam præbeat.* INTENDERE] pertendere, perseuerare. IN SOMNIS] inquiete dormientis. SVSPICIONEM M. SVM VISA SVST. sic dictum, suspicionem sustinere, vt sustinere causam, & culpam. quò d Græci dicunt, αἰτίαν ἔχειν. Hoc igitur significat. in suspicionem maximam mihi visa sum venire, seu incidere. Munitur hic ad fallaciam via, qua fallacia Sceledrus, quantumuis diligens & acer custos, eluditur. EXPETVNT] eueniunt, accidunt. sic suprà in Amphit. *Ego in seruitute expetunt multa iniqua.* QVASI PRAESENTIA OMNIA] Passeratius legendum putat, *quàm præsentia omnia?* ITA DORSVS TOTVS PRVRIT] ita dorsum totum plagas, & verbera sibi imminere præsagit ac præsentit. suprà, in Amphit *perij, dentes pruriunt.* & in Bacchid. in extr. *caput prurit perij* & infrà in Persa *vah iam scapulæ pruriunt, Quia te isthæc audiui loqui.* Profert autem hunc versum Nonius, in voce, *dorsus.* CERTA RES EST NVNC NOSTRVM OBS. IST. ME EVOLVIT] sic hunc locum restitui, coniectura quidem ductus, sed vt scripturæ vestigia diligenter persecutus, ita sententiam Plautinam sagaciter odoratus: nam neque ea scriptura, quam reposuit Camerarius, *nunc nostr. obs. ostium vo nisse.* neque vulgata, *nunc nostr. obs. ostium vbi esset.* ferri possunt. Sententia autem horum verborum, sic à me restitutorum, plana est, neque explicationis indiget. VT AD ID EXEMPL SOMN. QVAM SIM. SOMN?] vt, recipiendum admiratiuè, θαυμαστικῶς. quo modo Philocomasium, ad id exemplum, ad quod exemplum dixisti te vidisse eam osculantem, & quàm sim le somnium somniauit? vel sic. quomodo Philocomasium ad id exemplum, quod nunc præsens est, & quàm simile somnium somniauit tuæ suspicioni, per quam tu tibi eam videre visus es cum alieno adolescente osculantem. ATQ VT TV SVSPICATVS ES, &c.] hic versus cohæret cum superiore, hoc modo quam simile, atque vt tu, &c. *atque* vt, autem vid. ntur posita ἐκ παραλλήλου. nam satis erat alterutrum RESIPISCE] reuertere ad sanitatem. redi ad te. NVNC DEMVM EXPERIOR, PRIVS OB OCVLOS, &c.] nunc demum experior mihi oculos caligasse: nunc denique experior meis oculis caliginem obiectam esse QVAE HIC VSQ. F. INT.] vtpote quæ in ædibus nostris intus semper fuerit, neque ex iis vsquam pedem extulerit.

PHILOCO. PALAESTR. SCELEDRVS.

IN de ignem in aram, vt Ephesiæ Dianæ laudes lætus,
Gratésque agam, eique vt Arabico fumificem odore amœnè,
Quæ me in locis Neptuniis, templísque turbulentis,
Seruauit suis fluctibus, vbi sum afflictata multum.
Sc. Palæstrio, ô Palæstrio. Pa. ô Sceledre, Sceledre, quid vis?
Sc. Hæc mulier quæ hinc exit modò éstne herilis concubina
Philocomasium? an non est ea? Pa. hercle opinor, ea videtur.
Sed facinus mirum est, quomodo hæc hinc nunc potuerit transire,
Siquidem ea est. Sc. an dubium tibi 'st eam esse hanc. Pa. ea videtur.
Adeamus, appellemus. Sc. heus, quid istuc est Philocomasium,
Quid tibi istic hisce in ædibus debetur? quid negotij est?
Quid nunc taces? tecum loquor. Pa. immo edepol nunc tute tecum.
Nam hæc nihil respondet. Sc. te alloquor vitij, probrique plena,
Quæ circum vicinos vagas. Ph. quicum tu fabulare?
Sc. Quicum nisi tecum? Ph. quis tu homo es, aut mecum quid negotij 'st?

Men'

Sc.	*Men' rogas,hem qui sim?* Ph. *quin ego hoc rogem quod nesciam?*
Pa.	*Quis ego sum igitur, si tu hunc ignoras?* Ph. *mihi odiosu's quisquis es,*
	Et tu & hic. Sc. *non nos nouisti?* Ph. *neutrum.* Sc. *metuo maximè.*
Pa.	*Quid metuis?* Sc. *enim ne nosmet perdiderimus vspiam.*
	Nam neque te,neque me nouisse ait. Pa. *perscrutari hic volo*
	Sceledre, nos, nostri, an alieni simus,nedum quispiam
	Nos vicinorum imprudentis aliquis immutauerit.
Sc.	*Certè equidem noster sum.* Pa. *& pol ego quæris tu mulier malum.*
	Tibi dico,hems Philocomasium. Ph. *quæ te intemperiæ tenent.*
	Qui me perperam perplexo nomine appelles. Pa. *ehò,*
	Quis igitur vocare? Ph. *Glycere nomen est?* Sc. *Iniuria est.*
	Falsum nomen possidere Philocomasium postulas.
	At istuc non decet,& meo adeò hero facis iniuriam.
Ph.	*Egóne?* Pa. *tute.* Ph. *quæ heri Athenis Ephesum adueni vesperi*
	Cum meo amatore adolescente Atheniensi. Pa. *dic mihi,*
	Quid hic tibi in Epheso est negotij? Ph. *geminam germanam meam,*
	Hic sororem inaudiui esse,eam veni quæsitum. Pa. *mala es.*
Ph.	*Immò ecastor stulta multum,quæ vobiscum fabuler;*
	Abeo. Sc. *abire non sinam te.* Ph. *mitte* Sc. *manifestaria*
	Res est, non omitto. Ph. *at iam crepabunt manus mala tibi*
	Nisi me omittis. Sc. *quid,malùm,astas? quin retines a'trinsecus?*
Pa.	*Nihil moror negotiosum mihi esse tergum. qui scio*
	An ista non sit Philocomasium,atque eius alia similis?
Ph.	*Mittis me, an non mittis?* Sc. *Immò vi atque inuitam,ingratiis,*
	Nisi voluntate ibis,rapiam te domum. Ph. *ostium hoc mihi*
	Domicilium est: Athenis domus atque herus.ego istam domum
	Neque moror,neque vos qui homines sitis,noui neque scio.
Sc.	*Lege agito,te nusquam mittam nisi das firmatam fidem,*
	Te huc,si omisero,intrò ituram. Ph. *vt me cogis,quisquis es,*
	Do fidem si omittis,istoc me intrò ituram,quo iubes.
Sc.	*Ecce omitto* Ph. *at ego abeo missa.* Sc. *muliebri fecisti fide.*
Pa.	*Sceledre manibus amisisti prædam.* Sc. *tam ea est,quàm potis,*
	Nostra herilis concubina. vin' tu hoc facere strenuè?
Pa.	*Quid faciam?* Sc. *affer mihi macharam huc intus.* Pa. *quid facies ea?*
Sc.	*Introrumpam rectà in ædeis.quemque hic intus videro*
	Cum Philocomasio osculantem,eum ego obtruncabo extemplo.
Pa.	*Visáne ea est esse?* Sc. *immò adepol planè est.* Pa. *sed quomodo*
	Dissimulabat? Sc. *abi macharam huc effer.* Pa. *iam faxo hic eris,*
	Neque eques,neque pedes profectò quisquam tanta audacia,
	Qui æquè faciat confidenter quicquam,quàm quæ mulieres
	Faciunt.vt vtrobique orationem doctè, & catè dedit!
	Vt sublinitur os custodi cauto, conseruo meo!
	Nimis beat, quòd commeatus transtinet iam parietem.
Sc.	*Heus Palæstrio machara nihil opus* Pa *quid iam,aut quid opus est?*
Sc.	*Domi eccam herilem concubinam.* Pa *quid? domi?* Sc. *in lecto cubat.*
Pa.	*Ædepol næ tu malam rem repperisti,vt prædicas.*
Sc.	*Quid iam?* Pa. *quia hanc attigere ausu's mulierem hic in proximo.*
Sc.	*Magis hercle metuo. sed nunquam faciat,quin soror.*

Ista sit germana huius. Pa. eam pol eam hic osculantem viderat.
Et quidem palam est eam esse ut dixit. Sc. quid propius fuit
Quam vt perirem, si locutus fuissem hero? Pa. ergo si sapis,
Mussitabis. plus oportet scire seruum, quàm loqui.
Ego abeo à te, ne quid tecum consilij commisceam.
Atque apud hunc vicinum, tuæ mihi turbæ non placent.
Herus si veniet, si me quæret, hîc ero, hinc me arcessito.

INDE IGNEM IN ARAM, &c.] Philocomasium ea ipsa, quam Sceledrus in Pleuside, osculantem vidit, domo Periplectomenis exiens, quasi soror sit germana, & gemina huius Philocomasij, non Philocomasium, quasique peregrè paullo ante venerit, & ex aduersa tempestate, sæuisque fluctibus seruata sit, hîc Dianæ Ephesiæ sacrificare, & gratias agere, & vota soluere parat. alloquitur autem ancillam his verbis, Inde ignem, id est, iniice, seu impone ignẽ in aram, &c. LAVDES LATAS] laudes amplas & magnas, &c. Nonnulli legi volunt, *latas*. ego nihil muto. EIQVE VT ARABICO FVMIFICEM OD. &c.] & vt ei fumum faciam, i. suffitum, seu suffimentum faciam, odore Arabico, i. ture Arabico incenso, seu turis Arabici odore incenso. Fest. *Arabice olere ex odoribus Arabicis*. Animaduertat autem lector Plautum initiò affingere huic simulatæ Philocomasij sorori, sermonẽ pœnè tragicũ, propterea quod opinor, de rebus diuinis & de tempestatibus turbulentis, quas effugit, loquitur. IN LOCIS NEPTVNIIS] in mari. non est hic sermo comicus. TEMPLISQVE TVRBVLENTIS SERVAVIT SAEVIS FLVCTIBVS] idem ferè dicit, nam templa turbulenta sunt maria ventis concitata & turbulenta. Templum inquit Varro libro sexto de lingua Latina, tribus modis dicitur, ab natura, ab auspicio, à similitudine, cetera disce ex ipso Varrone. Hoc tamen addam: quemadmodum cæli templa, & Acherusia templa dicunt poetæ, ita & Neptunia, seu Neptuni templa. QVAE HINC EXIT, &c.] quæ ex ædibus Periplectomenis modò egreditur hinc *δεικτικῶς*. QVOMODO HAEC HINC NVNC P.] quomodo hæc potuerit ex ædibus nostris in ædeis Periplectomenis transire. hinc, iterum *δεικτικῶς* pronuntiandum & gestu adiuuandum. alioqui oratio esset obscura & confusa. AN DVBIVM TIBI EST, EAM ESSE HANC?] an dubitas quin hæc ea sit? HISCE IN AEDIBVS] Periplectomenis. VAGAS] vagaris. notat Nonius in verbo *vagas*: & profert hunc versum. nos quoque in commentariis Lucretianis notauimus. QVICVM TV FABVLARE?] cum quo tu loqueris? QVID NEGOTII EST] subintellig. tibi. MIHI ODIOSVS QVISQVIS ES] mihi odiosus es, quisquis es. EN VBI NOSMET PERDIDERIMVS VSPIAM.] sic suprà in Amphitruone, *dij immortales obsecro vestram fidem. Vbi ego perij? vbi ego immutatus sum? vbi ego formam perdidi? An egomet me illic reliqui*, &c. Notandum autem, *ensim*, præpositum. quanquam & similiter alibi. tum apud hunc, tum apud nonnullos alios probatos Latini sermonis auctores. suprà in Aulularia, *enim mihi quidem æquum est, purpuram, atque aurum dari*. NOSTRI AN ALIENI SVMVS] nostræ familiæ, an alienæ sumus, *nostri* numeri multitudinis, recti casus. infrà non longè, *certè equidem noster sum*. NEDVM QVISPIAM] *dum* hoc loco nihil significat, sed hoc totum *nedum*, positum pro, ne fortè. IMPRVDENTIS] inscienteis. QVAE TE INTEMPERIAE TENENT?] suprà in Aulularia princip. *Nescio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent*. & in Epid. *quæ intem-*

periæ te tenent? PERPLEXE] perplexabili, obscuro, figurato, Terentius Eunuch. *Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* QVIS IGITVR VOCARE?] quæ igitur, id est, quo nomine igitur vocare? *Quis* apud Veteres, communis generis. GEMINAM GERMANAM MEAM HIC SOROREM, &c.] audiui sororem meam ex eodem partu editam, iisdem parentibus natam, atque ex iisdem nuptiis hîc esse. MANIFESTARIA RES EST] manifesta res est. suprà in Aulularia, *obtruncato gallum furem manifestarium*. AT IAM CREPABVNT MANV. M. T.] id est, at iam tibi colaphum infringam, at iam malas tuas manu percutiam. ALTERA EX PARTE] altera ex parte. NIHIL MORTALIS NEGOTIOSVM MIHI, &c.] nolo meo tergo aliquid à virgis negotiis facessi. nolo tergo meo aliquid esse cum virgis negotij, nolo tergum meum in plagis perferendis esse occupatum. INGRATIIS] ingratiis, idem valet, quod suprà proximè dixit, inuitam. compositum autẽ est ex, in & gratiis de quo in cõmentariis Lucretianis, & in his Plautinis alibi. Nam vsurpat & Plautus sæpenumerò. OSTIVM HOC MIHI DOMICILIVM EST] domus, cuius hoc ostiũ mihi domicilium est: ego in hac domo cuius hoc ostium est, habito, seu domiciliũ collocaui. ATHENIS DOMVS, ATQVE HERVS] domicilium nobis esse potest etiam in alienis atque externis locis, domus in patria tantum. TVAM DOMVM] vestram. LEGE AGITO] ius experitor, actionem mihi intendito. suprà in Aulularia, *Lege agito mecum: molestus ne sis: i, & tenam coque*. compositæ sunt autem actiones ex legibus xij. tabularum: & fuit hæc tertia pars iuris, legis actiones. nam prima pars fuit, leges xij. tabularum: secunda, ius ciuile: quod continebatur auctoritate, & responsis iurisconsultorum. NISI DAS FIRMATAM FIDEM] non dicit, *nisi das fidem*, simpliciter: sed *nisi das firmatam fidem*. firmatur autẽ fides, iureiurando, sponsoribus, &c. Quanquam videtur hîc dare firmatam fidem positum simpliciter, pro dare fidem, vel certè pro dare fidem certam, stabilem ac bonam. nam infrà vbi Philocomasium fidem dat, se, si omittatur à Sceledro, domum militis introituram, nullum iusiurandum interponit. MVLIEBRIA] lenia, fluxa. QVAM POTIS] quàm potis est: quàm potest. ordo autem verborum hic est: ea mulier, tam est nostra herilis concubina quàm potest esse. VIN' TV HOC FACERE STR.] vin' tu hoc, quod ego tibi dicam, facere strenue? INTVS] domo. IN AEDIBVS] Periplectomenis. QVANQVAM] quemcunque. OBTRVNCATO] suprà in Amphitr. *Et ipsus Amphitruo obtruncauit regem Pterelam in prælio.* NEQ. EQVES, NEQ. PEDES PROFECTO Q. V. AVD. QVI AEQVE F. CONF.] sic Eurip. in Auge. [illegible] id est, mulieres sumus. In quibusdam timiditate superamur, in nonnullis non est, qui nos audacia superare possit. Plauti, seu Pocetriionis sensum hunc esse puto, muliere, in mentiendo, in fallendo, in dolis confingendis nihil esse confidentius, nihil audacius. VT VTROBIQVE

ORATIO

ORATIONEM DOCTE, ET CATE DEDIT] sic hunc versum expleuimus, qui duabus syllabis, vna breui altera longa claudicebat, scripturæ veteris vestigia secuti. sententia autem primùm planissima est: deinde versus suis nunc pedibus, ac numeris constat: videlicet vt *orationem* & συνίζησιν, intelligatur esse quattuor syllabarum. *vtrobique* autem, i. & vbi Philocomasii parteis agebat, & vbi eius sororis, catè, hoc est, acutè, vafrè, callidè. VT SVBLINITVR OS, &c.] quàm lepidè decipitur, & illuditur Sceledrus conseruus meus, custos mulieris, vt is sibi videtur, callidus & solters, & prouidus. supra in Epid. *Senex, tibi os est sublatum planè & probè.* CVSTODI CAVTO] custodi quantumuis cauto, & prouido, & vigilanti: infra in Pseud. *Victor sum: vici custodes meos.* NIMIS BEAT.] nimis iuuat, &c. nimis beati sumus: &c. nimis hoc nos beatos reddit. quod commeatus ex domo Periplectom. in domum nostram per medium, & communem parietem trauersus patet. TRANSTINET] transuersum tenet. tigna dicuntur propriè transtinere duos parietes disiunctos, vt rectè notarat Simeo Bosius. QVIA HANC ATTINGERE AVSV'S MVL. HIC IN PR.] quia ausus es hanc mulierem, quæ in proximo habitat, Philocomasii sororem attingere. Vide, vt Palæstrio fallaciam adiuuet, qui simulet se credere duas esse meretrices, cum sit vna. SED NVNQVAM QVISQVAM F. QVIN SOR. &c.] nunc labare incipit Sceledrus. definit enim iam asseuerare eam puellam, quam viderit, osculantem, & quam postea attigerit, esse Philocomasium. hoc vnum tenet, & hoc sat habet, esse Philocomasii sororem germanam & geminam. EAM ESSE VT DICIS] eam esse Philocomasii sororem germanam. SI LOQVVTVS FVISSEM HERO] si militi dixissem, me vidisse Philocomasium in ædibus vicini cum alieno osculantem? MVSSITABIS] tacebis, labra comprimes, ne mu quidem facies. PLVS OPORTET SCIRE SERVVM, QVAM LOQVI] λόγος, sermo homini enim non licet παρρησιάζειν, neque ἐλευθεροστομεῖν, id est, audenter, & ore libero loqui. itaque plura etiam audire debet, quam loqui. Quin omnes homines, plura debent audire, quam loqui, quando duæ nobis à natura sunt aures datæ, lingua vna. NE QVID TECVM CONSILII COMM.] ne contagio tua mihi noceat, scilicet. ATQVE APVD HVNC VICINVM] atque apud vicinum ero.

SCELEDRVS, PERIPLECTOM.

Satin' abi;t ille? neque herile negotium
Plus curat, quàm si non seruitutem seruiat.
Certò quidem illa hic nostra intus st in ædibus.
Nam ego cubantem eam modò offendi domi.
Certum est nunc obseruationi operam dare.

PE. *Non herele hice homines me marem, sed fœminam*
Vicini rentur esse serui militis.
Ita me ludificant, meam;ue hic in via hospitam,
Quæ heri huc Athenis cum hospite aduenit meo,
Tractant & ludificant ingenuam & liberam.

Sc. *Perij herele. hic ad me recta habet rectam viam.*
Metuo, ne hæc mihi res ne magno malo fuat.
Quantum hunc audiui facere verborum senem.

PE. *Accedam ad hominem tun' Sceledre hic scelerum caput*
Meam ludificasti hospitam ante ædis modò?

Sc. *Vicine ausculta quæso.* PE *ego auscultem tibi?*

Sc. *Expurgare volo me.* PE. *tun' te expurges mihi?*
Qui facinus tantum, támque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quiduis licere facere vobis, verbero?

Sc. *Licétne?* PE. *at ita me di deæque omnes ament,*
Nisi mihi supplicium virgarum de te datur
Lon um, diutinúmque, à mane ad vesperum,
Quòd meas confregisti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te sectaris simiam,
Quódque inde in;pectauisti meum apud me hospitem
Amplexum amicam cùm osculabatur suam,
Quódque concubinam herilem insimulare ausus es
Probri, pudicam, méque summi flagity,

Tum quòd tractauisti hospitam ante ædes meas.
Nisi mihi supplicium vlmeum de te datur,
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quàm magno ventô plenum est vndarum mare.

Sc. *Ita sum coactus, Periplectomene, vt nesciam*
Vtrùm me postulare tecum prius æquom siet,
Nisi isthæc non est hæc, neque ista sit mihi.
An me expurgare hic tibi videatur æquius,
Sicut etiam nunc nescio quid viderim:
Ita est isthæc huius similis nostra tua,
Si quidem non eadem'st. Pe. *vise ad me intrò, iam scies.*

Sc. *Licétne?* Pe. *inquire, iubeo, & placidè noscita.*

Sc. *Ita facere certum est.* Pe. *heus Philocomasium, citò*
Transcurre curriculo ad nos. ita negotium est.
Pòst quando exicrit Sceledrus à nobis, cito
Transcurrito ad vos rursum curriculo domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuscauerit.
Si hic non videbit mulierem, aperitur dolus.

Sc. *Prò di immortales, similiorem mulierem,*
Magísque eandem, vtpote quæ non sit eadem, non reor
Deos facere posse. Pe. *quid nunc?* Sc. *commerui malum.*

Pe. *Quid igitur? eán' est?* Sc. *etsi ea est, non est ea.*

Pe. *Vid stin' istam?* Sc. *vidi, & illam hospitem*
Complexam atque osculantem. Pe. *ean' ergo est?* Sc. *nescio.*

Pe. *Vin' scire planè?* Sc. *cupio.* Pe. *abi intrò ad vos domum*
Continuò, vide sitne ista hæc vostra intus domi.

Sc. *Licet, pulchrè admonuisti, iam ego ad te exibo foràs.*

Pe. *Nunquam edepol hominem quenquam ludificarier*
Magis facetè vidi, & magis miris modis:
Sed eccum egreditur? Sc. *Periplectomene, te obsecro*
Per deos atque homines, pérque stultitiam meam,
Pérque tua genua. Pe. *quid obsecras me?* Sc *inscitia*
Meæ & stultitiæ ignoscas: nunc demum scio
Me fuisse excordem, cæcum, incogitabilem.
Nam Philocomasium eccam intus. Pe. *quid nunc furcifer,*
Vidistin' ambas? Sc. *vidi.* Pe. *herum exhibeas volo.*

Sc. *Meruisse equidem me maximum fateor malum,*
Et tuæ fecisse me hospitæ aio iniuriam.
Sed meam esse herilem concubinam censui,
Cui me custodem herus addidit miles meus.
Nam è summo puteo similior nunquam potest
Aquam aqua sumi, quàm hæc est, atque ista hospita.
Et me despexe ad te per impluuium tuum
Fateor. Pe. *quid ni fateare, ego quod viderim?*

Sc. *Sed Philocomasium me vidisse censui.*

Pe. *Ratú'sne me sic hominem esse omnium minimi pretij,*
Si ego, me sciente, paterer vicino meo
Eam fieri me tam insignite iniuriam?

Nunc

Sc. *Nunc demum me insipientem factum esse arbitror,*
Cùm rem cognosco: at non malitiosè tamen
Feci. Pe. *immò indignè. namque hominem seruum suos*
Domitos habere oportet oculos, & manus,
Orationémque. Sc. *egóne? si post hunc diem*
Mutiuero, etiam quod egomet certò sciam,
Dato excruciatum me. egomet me dedam tibi.
Nunc hoc mihi ignoscas quaeso Pe. *vincam animum meum,*
Ne malitiosè factum id esse abs te arbitror.
Ignoscam tibi istuc. Sc. *at dij tibi faciant bene.*

Pe. *Næ tu hercle, si te dij amant, linguam comprimes*
Posthac: etiam illud quod scies, nesciueris.
Ne videris, quod videris. Sc. *bene me mones.*
Ita facere certum est me satin' oratus abijt?
Nunquid nunc aliud me vis Pe. *ne me noueris.*

Sc. *Dedit hic mihi verba, quàm benignè gratiam*
Fecit, ne iratus esset? scio quam rem gerat,
Vt miles cùm extemplo à foro adueniat domum,
Domi comprehendat vnà: hic & Palæstrio
Me habent venalem. sensi & iamdudum scio.
Nunquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.
Nam iam aliquò aufugiam, & me occultabo aliquot dies,
Dum hæ consilescunt turbæ, atque iræ leniunt.
Nam nunc satis & plus nimio merui mali.
Verumtamen de me quicquid est ibo hinc domum.

Pe. *Illic hinc abscessit sat adepol certò scio*
Occisam suem sæpè plus sapere,
Cùm manducatur, ne id quod vidit, viderit:
Nam illius oculi atque aures atque opinio
Transfugêre ad nos. vsque adhuc actum est probè.
Nimium festiua mulier operam præbuit.
Redeo in senatum rursus. nam Palæstrio
Domi nunc apud me'st: Sceledrus nunc autem foris.
Frequens senatus poterit nunc haberier.
Ibo intrò, ne, dum absum, illis sortito fuat.

OFFENDI] *κατέλαβον*. reperi. CERTVM EST NVNC OBSERVATIONI OP. D] deliberatum militi est, nunc diligenter foreis nostras obseruare, ne Philocomas. exeat. NON HERCLE HICE HOMINES ME MAREM, SED FAEM] fæmina, quia ignaua, (muliere enim nihil ignauius) iniuriæ opportuna atque obnoxia est. contrà, mares, seu viri, quia sunt ad iniuriam, si quam fortè acceperunt, referendam expediti, promti, ac parati, hoc est, quod Græci dicunt *ἀμυντικοί*, non temerè iniustè læduntur. Terent. in Adelph. *Aio, virum te iudico.* suprà in Bacchid. *Non me arbitratur militem sed mulierem.* ad quem locum hac de re plura. Hic Periplectomenes consilio cum Palæstrionis particeps, & socius, & Pleusidi operam dans, vbi audiuit Philocomasium à Sceledro visam, & tractatam esse in via, & pœnè in manifesto facinore deprehensam, ac domum militis initã, ac vi abductã, cum ea simularet se esse Philocomasii sororem: id se iniquo animo ferre simulat, quasi hospitæ suæ, & sibi grauis iniuria facta sit. VICINI RENTVR ESSE SERVI MILITIS] ordo est, serui militis vicini non me rentur esse marem, sed fæminam, &c. TRACTANT] attrectant. Cic. pro Cœl. *Est enim dictum ab illis fore qui dicerent, vxores suas è cœna redeuntes, attrectatas esse à Cœlio.* FVAT] sit. ACCEDAM AD HOM.] hæc loquitur apud se Periplectomenes, vt spectator audiat, non Sceledrus. SCELERVM CAPVT] sceleratissime. infrà in Pseud. *Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput*, suprà in Curcul. *O scelerum caput: Saluete. quid agis?* AN QVIA LATR. &c.] hoc propter militem, Sceledri herum. Latrones autem olim dictos esse conductos milites & corporis regum stipatores, ac satellites iam antè docuimus. Aliter M. Tull. pro Milone, *Proinde quasi Appius ille Cæcus viam muniuerit, non qua populus vteretur, sed vbi impunè sui posteri latrocinarentur.* LICETNE?]

subintell. loqui, seu expurgare me? NISI MIHI SVPPLICIVM VIRO. DE TE DATVR, &c.] id est, nisi mihi virgis pœnas longas & diutinas dabis, &c. herum tuũ dedecoris pleniorem faciam, &c. Si cuius seruus alteri damnum intulerit, vel arbitrio eius, qui damno affectus erat, seruus plectebatur, vel noxæ dedebatur, vel dominus litis æstimationem sufferebat, vel, vt ex hoc loco apparet, dedecore afficiebatur. QVOD MEAS CONFREGISTI IMBRICES, &c.] criminum aceruus in seruum Sceledrum vno fere spiritu ab irato Periplectomene continuatus, & sane notanda verborum mira congeries irato seni, aut certè se iratũ simulanti, à poeta attributa atque affecta. sunt autem imbrices, tegulæ cauatæ & semirotundæ, quibus aqua pluuia defluit. Sũt & canales suprà in Mostellaria, *confringit tegulas imbricésque.* AMPLEXVM AMICAM CVM OSC. S.] amplexum amicam suam, cùm eandem amicam suã osculabatur, amplexum, participium accusandi casus à rectò amplexus, a, um. SVMMI FLAGITII] summæ turpitudinis; facti turpissimi. TRACTAVISTI] attrectauisti, vt suprà. NISI MIHI SVPPLICIVM VIRGARVM DE TE D.] idem ferè dicit, quod suprà, ibi, *Nisi mihi supplicium virgarum de te d.* Sed quia versus ille longiusculè abest, hunc paullum immutatũ addidit. sic autem esse legendum, vt edidimus, non vt vulgò, *Nisi tibi supplicium stimuleum datur:* (quæ lectio nullo modo ferri potest) *neque nisi mihi supplicium stimuleum de te datur.* quanquam hæc ferri potest: cum versus ille suprà positus, cuius eadem, atque huius sententia debet esse, tum obscura nostrorum librorum manuscript. vestigia peruincunt nam suppliciũ vlmeum & supplicium virgarum idem valent, suprà Asinaria. *Ipsos qui tibi subuectabant rure virgas vlmeas.* Ibidem. *Mihi tibique interminatus est nos futuros vlmeos.* Si quis tamen *Supplicium stimuleum.* retinendum cõtendet, non pugnabo. vt intelligamus per supplicium stimuleum, supplicium tale quo Sceledro coxendix, & latera & tergum, stimulo fodiantur. suprà in Bacchid. *Cor stimulo foditur.* NIC. *pol tibi multo aequius est coxendicem.* In Asin. *Utinam nunc stimulus in manu mihi sit.* MERC. *quiesce, quaeso.* LEON. *qui latera conteram tua.* Idem in Curculione, *Etiam mihi quoque stimulo fodere libet te.* In Menæchm. *at ego te pendentem fodiam stimulis triginta dies.* Omnino ea, quam secutus sum, scriptura mihi magis placet. *supplicium vlmeum:* atque ita à Plauto scriptum esse arbitror. DEDECORIS PLENIOREM H. F. T. QVAM, &c.] hyperbole, nam magno vẽto coorto, ne cogitari quidẽ potest, quot vndis, ac fluctibus mare agitetur. Sic Virg lib. 7. Æneidos. *Quam multi Libyco voluuntur littore fluctus, Saeuus vbi Orion hibernis conditur vndis.* &c. ITA SVM COACTVS, PERIPLECTOMENE, &c.] videtur legendum, *Eo sum redactus, Periplectomene vt nesc.* &c. longè planiore sententia. quanquam hæc quoque recepta lectio ferri potest, vt eam sic explicemus. Ita in angustum coactus sum: vel sic, in tantas angustias coactus sum, &c. VTRVM ME POSTVLARE PRIVS, &c.] id est, vtrùm me postulare prius abs te sit æquum, si isthæc puella, quę apud te est, non est Philocomasium, vt neque hæc, id est, nec Philocomasiũ, sit mihi isthæc vestra: an me expurgare, &c. licet & verbũ *postulare*, accipere pro expostulare, hoc modo. vtrùm me tecum expostulare, id est, concertare verbis, & contendere conquerendo prius sit æquum, si isthæc puella, quæ domi vestræ est, non est Philocomasium, vt, &c. Præclarè autem totus hic locus à nobis restitutus est, & sententiam hanc scriptura postulante, & libris veteribus eam adiuuantibus Nam quod Camerarius edidit, *Nisi isthaec, non est haec, neque ista sit mihi.* ferri non potest: Vulgata autem, *si isthaec, non est isthaec, neque isthaec est mihi:* planè vitiosa, ac mendosa est. Quę tamen sic emendari posset. *Si isthaec non est haec, neque sit haec isthaec mihi.* optima sententia, & eadem, quæ nostra superiore restitutione exprimitur. ITA EST ISTHAEC HVIVS SIMI. N. T.] ordo est, ita est isthæc tua huius nostræ similis. SI QVIDEM NON EADEM'ST] si modo non est eadem. VISE AD ME INTRO. IAM SC.] vise ad me, id est, vise in ædeis meas. tum certò scies, duas esse sorores inter se tam simileis, vt ægrè internosci possint, & te non Philocomasium osculantem vidisse, sed eius sororem, quę apud me est. *vise ad me* autem, vsitatum bonis scriptoribus loquendi genus: cuius plura exempla collegimus in commentariis Lucretianis. ET PLACIDE NOSCITA] & otiose, tuoque commodo, atque arbitratu, stude cognoscere. suprà in Bacch. *ab pla i. e. vola Vnumquidque agamus.* Idem in Most. *Curriculo abi.* HEVS PHILOCOMASIVM, CITO TRANS.] Periplectomenes interea præcurrit domũ, & iubet Philocomasiũ, quæ nũc est in ædibus militis, in ædeis suas propere transire, vt hoc facto, Sceledrus, cui visendi, & inquirendi, & noscitandi potestas a Periplectomene facta est, eã in senis vicini domo offendens, credat aliã esse puellam, Philocomasii similimam, non Philocomasium, vtpote quam teneatur esse in ędibus militis, atque adeò quã ipse in lecto cubantem viderit, & diligenter ostium obseruans, pedem limine non extulisse certò sciat. TRANSCVRRE CVRRICVLO AD NOS] curriculò aduerbium. sic in Persa, *Vola curriculo.* ITA NEGOTIVM EST] vt ad nos transcurras, postulat. sic in Bacch. *iam facite in biclinio, Cum amica sua vterque accubitum eatis: ita negotium est.* & item sæpè alibi. NE QVID INFVSCAVERIT] nequid Philocomasium eorum, quæ ei præcepta, ac præmonstrata sunt, turbauerit, seu corruperit. Videtur traslatum ab iis, qui vinum nimia aqua diluunt, quod est infuscare. suprà in Cist. *Rarò nimium dabat quod biberem. id merum infuscabat.* Alij malunt hic legi, infuscauerit, vt habent libri vulgati, verbis Festi commoti, in verbo, *offucare.* quod ille interpretatur, *aquam in fauceis ad sorbendum dare.* Sed errant illi. Nam primùm libri veteres habent, *infuscauerit* deinde, neque *infucare* Latinum est, neque si esset hic locum habere, posset. VT POTE QVAE NON SIT EADEM] Nunc planè credit Sceledrus non esse eandem. Sed quorsum hoc, *vtpote quae non sit*, &c. quia nullum simile est idem &, si puella, quæ est apud Periplectomenem, & quam vidit osculantem Sceledrus, est Philocomasium ipsa, non sunt duæ mulieres similes, sed vna est, & eadem. COMMERVI MALVM] verbum *commereo* perspicuè hic in malo locum habet, vt semper alibi. In Epidico, *ita ex voltu tuo videor videre te commeruisse, Hinc me absente, in te aliquid mali.* PERQ. STVLT. MEAM] hic maximum, atque effusissimum risum spectatoribus mouisse Sceledrum credibile est qui audient, & intelligunt illi, quod Sceledrum fallit. Putat enim Sceledrus se in eo stultum fuisse & ideirco se stultitia arguit, atque adeò damnat. quod crediderit se Philocomasium vidisse osculantem in ejus domo cum alieno: quæ non est stultitia: nam re vera Philocomasium viderat osculãtem Sed spectatores Sceledri stultitiam in eo positam esse intelligunt, & Sceledrum à se ipso inscienter stultitiæ verè condemnari perspiciunt, quod ita à Palæstrione, & sene ludificetur: qui credat vnam mulierem, duas esse ita ex hoc errore incredibilis voluptas spectatorib. paritur. PERQ. TVA GENVA] genua tangebant eorum, quib. supplicabant, & per ea iis, quos orabant, carissimas,

ssumas orabant. INCOGITABILEM] cogitationis expertem, inconsideratum, sine cogitatione perspicuè hic nomen *incogitabilis*, ἐνεργητικῶς accipiendum, cuius generis alia sunt non pauca, vt suo loco indicauimus. Sed consulendus index in littera n. sub nominibus in bilis. EXHIBEAS] produces. CENSUI] existimaui. NAM E SVMMO PVTEO SIMIL. NVNQ. P. AQVAE S. &c.] sic suprà in Menæchm. *Neque aqua aquæ, neque lacte est lacti mihi crede, vsquam similius, Quàm hic tui est, tuque huius.* non temerè autem *è summo puteo* addidit. nam aqua, quæ in summo puteo est, ei, quæ in fūdo est, dissimilis plerunque est. nam quæ e fundo petitur, turbida, & cœnosa est: quæ è summo, illimis, & liquida. DESPEXE] deorsum adspexisse. RATVS NE ME SIC HOM. &c.] túne me existimasti hominem tam nequam: & contemtum esse, vt ego vicino meo. hero tuo, paterer, me sciente, tam insignitè fieri iniuriam? SI EGO ME SCIENTE, &c.] planior & vsitatior esset oratio, si legeretur, *vt ego, me sciente.* &c. Sed cur non dixit, *Si ego sciens paterer vicino meo* &c. Licebat etiam ita loqui, sed altero modo voluit: quod tamen non est inusitatum. INDIGNE] rectè. nam indignum est à seruo iniuriam accipere. & indignum esse dicimus, homines improbos honore affici. hinc indignari. & indignatio, & illa, quam Græci appellant νέμεσιν: quæ etiam in deos cadit. NAM HOMINEM SERVUM SVOS DOMITOS, &c.] non seruum solum sed & prætorem, & omnem reip. gubernatorem domitos oculos, & manus, habere oportet. notum illud Periclis ad Sophoclem, *At enim Prætorem Sophocle, decet non solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere*, quod alibi retulimus, & refert M. Tull. Offic. lib. 1. suprà in Bacchid. *Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui.* MVTIVERO] vel mu fecero DATO EXCRVCIATVM ME] id est, redd. to me excruciatum. Quidam legi volūt, *dato in cruciatum me*, sanè non malè. sic enim loquuntur interdum Latini sic M. Tullius sic ipse Plautus. Sed si hæc vsu recepta, quę reperitur in libris omnibus, ferri, ac defendi potest cur ego eam reiiciam, alia substituta, quæ sola coniectura nitatur? ME DEDAM TIBI] vt de me sumas pœnas tuo arbitratu. non poterat enim aliter seruus, quibus iniuriam fecerat, aut damnū intulerat, satisfacere. VINCAM ANIMVM MEVM] mihi imperabo. vt tibi ignoscam & vt credam tibi, te imprudentem fecisse κατ' ἄγνοιαν δυσμ. Sic M Tull. Philip 10. *Sed vincam animum, mihique imperabo: dolorem iustissimum si non potero frangere, occultabo.* Idem libr 12. epist ad Atticum epist. 44. princip. *Vincam, opinor, animum: Lanuuio pergam in Tusculanum.* Idem libro 4. Acad. quæst. *vincam animum cuique assentiar, deligam.* Cornificius ad Herenn. lib. 4. non longè ab extr. *vicit hic te: vince tu animum tuum.* Plaut. in Pseud *quonam pacto possim vincere animum?* Non admodum dissimile est illud Horatianum Sat. 5. lib. 2. *fortem hoc animum tolerare iubebo* Quod ex Homero sumptum est, τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης. MALITIOSE] per malitiam, dedita opera, de industria, dolose, consultò. ETIAM ILLVD, QVOD SCIES, NESCIVERIS] etiam illud, quod scies, sic tacueris, vt si nescias. alioqui non possumus nescire quod scimus. sed hoc significat, faciendum ei esse, vt id, quod scit, ita habeat, vt si nesciat sic Terent. Eunuch. *tu pol, si sapis, Quod scis, nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis.* ad quem locum iuuabit legere, quæ adscribit Donatus. Idem in Heautont. *tu nescis, quod scis, Dromo si sapis.* NE VIDERIS, QVOD VIDERIS] eadem verborum figura dictum, qua illud superius proximus. quomodo potest quisquam non vidisse quod vidit? sed hoc dicit, vt dissimules te vidisse quod videris, vel sic, vt ita te geras, quasi quæ videris non videris. DEDIT MIHI VERBA] non seriò mihi ignouit, neque ex animo simulat se mihi ignoscere, vt me imparatum, atque incautum opprimat. GRATIAM FECIT] subintell. culpæ seu peccati. culpam remisit & gratificatus est: culpam condonauit. Paulo aliter vsurpauit, gratiam facere, in Casina, ibi, *Dicam enim, mea mulsa, de istiac Casina huic nostro vicino gratiam faciat.* HIC ET PALAESTRIO ME HAB. VENALEM] sic Creon apud Sophoclem Antigono se à suis venditum esse queritur. verba Creontis hæc sunt, quæ eo libentius referam, quod vulgò mendosè in omnib. edition. leguntur: id, quod nuper cum eam tragœdiā Lutetiæ meis auditorib. explicarem, indicaui. sic igitur Sophocl. Ὦ πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ, Τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κοὐδὲ μαντικῆς Ἄπρακτος ὑμῖν εἰμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους Ἐξημπόλημαι, κἀκπεφόρτισμαι πάλαι. hoc est, ô senex, omnes vt sagittarii qui signum petūt, in hunc virum sagittas dirigitis. neque a me vates abstinent, quin me vendant ab horum genere corruptus venundatus sum, & in nauem onerariam iampridem impositus sum. NVNQVAM HERCLE EX ISTA NASSA EGO HODIE ESCAM PETAM] nassa inquit Festus. piscatorii vasis genus est, quò cūm intrauit piscis, inde exire non potest. deinde profert hunc versum. significat igitur Sceledrus, se domum heri non iturum, vbi futurum sit, vt, tanquam piscis, ab hero & Palęstrione capiatur, & vnde periculū virgarum sibi imminere videat. Allegoria est à re piscatoria DVM HAE CONSILESCVNT TVRBAE] dū hæ turbæ sedantur. tralatio est. Sic Terent Adelph. *Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum Aliquò abeam.* &c ATQVE IRAE LENIVNT] & dum iræ leniuntur. videtur enim positum actiuum pro passiuo: vt apud Virg. lib. 7. Æneid. princ. *Cum venti posuere.* apud eundem lib. 1. *voluentibus annis.* apud omneis ferè, *anno vertente* vel legendum, *lenunt*, vt *lenunt* intelligamus pro *lenent.* u. interposito. à leneo es, & lenent. pro lenescunt. id est, leniores fiunt. ILLHIC ABSCESSIT (SAT AEDEPOL CERTO SCIO OCCISAM SAEPE SVEM &c] ordo verborum hic, & sententia hæc est, Illhic, siue ille. hinc abscessit. deinde quæ sequuntur. κατὰ παρένθεσιν legenda sunt (sat ædepol certò scio, Occisam suem sæpe plus sapere, id est, melioris saporis esse, cūm manducatur sub intell. quàm Sceledrum, qui nihil sapit scilicet, id est, qui insipiens, & fatuus est) ille igitur hinc abscessit, ne id, quod vidit, viderit. NE ID, QVOD VIDIT, V.] suprà non longè à princip. *eúmque ita faciemus, vt quod viderit.* OCCISAM SAEPE SAPERE PLVS MVLTO S. &c.] ambiguum inest in verbo *sapere*, nam priore loco, cum de sue dicitur, pro boni saporis esse ponitur: posteriore, cūm de Sceledro, pro intelligere, & cordatum esse. Nam si quis fortè dicat, verbum *sapere* semel duntaxat hic poni, sciat esse repetendum. ἀπὸ κοινοῦ. hoc modo, certo scio occisam sapere plus multo suem, quàm Sceledrum sapere scilicet: vel quàm Sceledrus sapit. huc pertinet illud, quod duobus locis refert M. Tull. & lib. 5. de Finib. & lib. 2. de Nat deor, *animam esse illi pecudi datam esse pro sale ne putisceret.* vel vt vulgo legitur (quod minus probo) *ne putresceret.* Refert & Varro lib. 2. de re Rustica, loquens de suibus cap. 4. sed aliis verbis. *Itaque, inquit, iis animam datā esse, proinde ac salem qua seruaret carnem.* quo significari puto, pecudem illam nullam ad aliam rem esse vtilem, quam ad vescendum. & sale esse condiendam, ne putiseat, vt sit ei animæ loco, & seruari possit in multos dies, seu potius menses. NAM ILLIVS

OCVLI ATQVE AVRES, ATQ. OPIN. TRANSFVGERE AD NOS] id est. Se ledrus nihil videt, nihil audit, nihil opinatur, nisi nostro arbitratu: vel nisi quod volumus eum videre, audire, opinari. NIMIVM FESTIVA, &c. Nimium lepida, & faceta mulier præclaram operam nauauit. Philocomasium, significat. REDEO IN SENATVM] redeo in consilium, seu consessum & locum, vbi consilium, sine arbitris habere licet, hoc est, domum meam: vbi est Palæstrio, Pleusides, & Philocomasium. vel redeo in conuentum senatorum. senatores autem sunt, Palæstrio, pleusides, Philocomasium, & quartus, qui loquitur, Periplectomenes. tralatio est. sic suprà in Mostell. *Capio consilio, vt senatum congerronum conuocem* & infrà, tertio abhinc versu, *Frequens senatus poterit* &c. NA, DVM ABSVM, ILLIS SORTITIO FVAT] alludit ad sortitiones, quæ fiebant in comitiis, & in senatu. Nam veteres Romanos, (vt de Atheniensibus hoc quidem tempore sileamus) sortitione vsos esse in quæstoribus huic, vel illi prætori, seu proconsuli in prouinciam proficiscenti, adiungendis & in prouinciis huic, vel illi prætori, seu proconsuli mandãdis constat. Hinc sortis necessitudo inter prætorem & quæstorem. Hinc illud Ciceronis in orat. pro Ligario. *Tuberonis sors coniecta est ex S. C. cùm ipse non adesset, morbo etiam impediretur*, &c. & lib. 1. Accus. *Quæstor ex S. C. prouinciam sortitus es obtigit tibi consularis, vt cùm cos. Cn. Carbone esses.* & lib. 2. epistol. epist. vlt. *Cùm optatissimum nuntium accepissem, te mihi quæstorem obtigisse, eo iucundiorem mihi eam sortem sperabam fore quo diutius mecum in prouincia fuisses*, & lib. 1. epist. ad Attic. *Prouincias prætores nondum sortiti sunt.* Ibid. infrà, *Senatus decreuit, vt consules duas Gallias sortirentur.* lib. 3 Accus. *Quas ob res quid agis Hortensi? consul es designatus, prouinciam sortitus es.* & in proœmio, actionis primæ in Verr. *Ecce autem illis ipsis diebus, cum prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset*, &c. His igitur positis: facile est, quid sentiat Periplectomenes cognoscere. Hoc enim significat, sibi eundũ esse domum, vbi sunt Palæstrio, & cæteri, ne dum abest, sortitio ab illis fiat, quæ cuique partes, & quasi prouinciæ contingant. vel sic, ne dum abest, illi sorteis in vrnam coniiciant, quibus eductis suæ cuiques partes obtingant. Ad hunc locum illustrandum etiam illa pertinent, quæ exstant inter fragmenta orationis pro C. Cornelio, ibi, *Est vtique ius vetandi cùm ea feratur, quandiu non perfertur: quandiu suffragii ferundi causa conueniunt, huc & illuc transferuntur: dum primati dicunt: dum tallæ diribentur: dum sitella defertur: cum æquantur sortes, dum sortitio fit, & si quæ sunt huius generis alia.* T. Liu. lib 28. Annal. *In consules designatos omnes versi quàm primùm eos sortiri prouincias, & præscisceré quam quis que eorum prouinciam, quem hostem haberet, volebant*, Fuat autem, hic apud Plautum, valet, *fiat*, vel sit. Quod autem Adr. Turneb. lib. 7. Aduers. cap. 6. sic legit, & sic explicat, ne, dum absum, illis sortito fuam, id est, ne dum absum mala sorte, & infeliciter illis absim. non placet nam vt alias rationes missas faciam, hæc verba hanc sententiam ferre non possunt. Sic autẽ esset legendum, quo modo ego olim antè quam ille sua Aduersaria edidisset, legendum putaram, *Ibo intro, ne dũ absum, illis sortito afuam*, id est, ibo domum, ne dum absum, à sortitione illis absim. Nam, quin, *afuam*, idem valeat, quod absim, non est dubium.

PALÆSTRIO, PLEVSIDES, PERIPLECT.

Cohibete intra limen etiam vos parumper Pleusides,
Sinite me prius prospectare, ne vspiam insidiæ sient
Concilio quod habere volumus. nam opus est nunc tuto loco,
Vnde inimicus nequis nostris spolia capiat consiliis.
Vnde inimicus nequis nostra spolia capiat auribus.
Nam bene consultum, inconsultum est, si inimicis sit vsui:
Neque potest, quin si id inimicis vsui est, obsit mihi.
Nam bonum consilium surripitur tibi sæpissimè,
Si minus cum cura, aut catalogo loquendi lectum id est,
Quippe si resciuerint inimici consilium tuum,
Tuopte ibi consilio occludunt linguam, & constringunt manus
Atque eadem quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.
Sed speculabor, ne quis aut hinc à læua, aut à dextera
Nostro consilio venator adsit, cum auritis plagis.
Sterilis hinc prospectus vsque ad vltimam plateam est probè.
Euocabo, heus Periplectomene & Pleusides progredimini.

PE. *Ecce nos tibi obedienteis.* PA. *facile est imperium in bonis.*
Sed volo scire, eodem consilio, quod intus meditati sumus,
Si gerimus rem. PE. *magis ad rem non potest esse vtibile.*

Pa. *Immò quid tibi Pleusides?* PL. *quodne vobis placeat, displiceat mihi?*

Pe. *Quis homo scit magis vsquam, quàm tu, loqui lepidè & commodè?*

Pa. *Polita decet hunc facere.* PL. *at hoc me facinus miserum macerat,*
Meum cor, corpúsque cruciat. PE. *quid est id quod cruciat cedo.*

Me tibi.

Pl. *Me tibi istuc ætatis homini facinora puerilia*
Obiicere, neque te decôra, neque tuis virtutibus.
Eáque expetere te ex opibus summis mei honoris gratia,
Mihíque amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora
Quæ istac ætas fugere facta magis, quàm sectari solet:
Eam pudet me tibi in senecta obiicere sollicitudinem.

Pe. *Nouo modo tu homo amas, siquidem te quicquam, quod faxis, pudet.*
Nihil amas. vmbra es amantum magis, quàm amator Pleusides.

Pl. *Hancine ætatem exercere me mei amoris gratia?*

Pe. *Quid ais tu? itáne tibi ego videor oppido Acheruntieus*
Tam capularis, támne tibi diu videor vitam viuere?
Nam equidem haud sum annos natus præter quinquaginta & quatuor,
Clarè oculis video, pernix sum manibus, pedibus mobilis.

Pa. *Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio est senex.*
Inest in hoc amussitata sua sibi ingenua indoles.

Pl. *Pol id quidem experior ita esse vt prædicas, Palæstrio.*
Nam benignitas quidem huius, oppido vt adolescentuli est.

Pe. *Immò hospes magis cùm periculum facies, magis nosces meam*
Comitatem, erga te amantem. Pl. *quid opu'st nota noscere?*
Quom apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris.

Per. *Nam qui ipse haud amauit, ægrè amantis ingenium inspicit.*
At ego amoris aliquantum habeo, humorísque meo etiam in corpore.
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cauillator facetus, vel conuiua commodus
Item ero, neque ego oblocutor sum alteri in conuiuio.
Incommoditate abstinere me apud conuiuas commodè
Commemini, & meæ orationis iustam partem persequi:
Et meam partem itidem tacere, cùm aliena oratio est.
Minimè sputator, screator sum, itidem minimè muccidus.
Sic Ephesi sum natus, non in Apulis, non sum in Vmbria.

Pa. *O lepidum senem, si, quas memorat, virtutes habet:*
Atque equidem planè eductum in nutricatu Venerio.

Pe. *Plus dabo, quàm prædicabo, ex me venustatis tibi.*
Neque ego vnquam alienum scortum subagito in conuiuio.
Neque præcipio pulpamentum, neque præuerto poculum.
Neque per vinum vnquam ex me exoritur dissidium conuiuio.
Si quis ibi odiosus est, abeo domum, sermonem segrego.
Venerem, amorem, amœnitatémque accubans exerceo.

Pa. *Tui quidem edepol omnes mores ad venustatem valent.*
Cedo treis mihi homines orichalco contrà cum istis moribus.

Pl. *At quidem illuc ætatis qui sit, non inuenies alterum*
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico sit magis.

Pe. *Tute me vt fateare faciam, esse adolescentem moribus.*
Ita apud omneis comparebo tibi res benè factis frequens.
Opus erit tibi aduocato tristi, iracundo? ecce me.
Opus leni? leniorem dices, quàm mutum est mare:
Liquidiusculúsque ero, quàm ventus est Fauonius.
Vel hilarissimum conuiuam hinc indidem expromam tibi,

Vel primarium parasitum, atque obsonatorem optumum,
Tum ad saltandum, non cynaedus magis aptus est, quàm ego.

Pa. *Quid ad illas arteis optassis, si optio eueniat tibi?*

Pl. *Huius pro meritis, vt referri pariter possit gratia,*
Tibique, quibus nunc me esse experior summae sollicitudini.
At tibi tanto sumtui esse mihi molestum est. Pe *môrus es.*
Nam in mala vxore atque inimico, si quid sumas, sumtus est.
In bono hospite atque amico quaestus est, quod sumitur.
Et quod in diuinis rebus sumas, sapienti lucro est.
Deûm virtute, transeuntem hospitio accipi, apud me est comitas
Es, bibe, animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine,
Liberae sunt aedes. liber sum. ego me vti volo liberè.
Nam mihi, deûm virtute dicam propter diuitias meas,
Licuit vxorem donatam genere summo ducere,
Sed nolo mihi oblatratricem in aedeis intromittere.

Pa. *Cur non vis? nam procreare liberos lepidissimum est.*

Pe. *Hercle verò, verùm liberum esse, id multo est lepidius.*

Pa. *Tute homo & alteri sapienter potis es consulere, & tibi.*

Pe. *Nam bona vxor, si ea quidem deducta'st vsquam gentium,*
Vbi eam possim inuenire? verùm egóne eam ducam domum.
Quae mihi nunquam hoc dicat, eme mi vir lanam, vnde tibi pallium,
Malacum & calidum conficiatur, tunicaeque hybernae bonae,
Ne algeas hac hieme. hoc nunquam verbum ex vxore audias.
Verùm priusquam galli cantent, quae me somno suscitet,
Dicat: Da mi vir kalendis meam quod matrem iuuerit.
Da qui farciat, condiátque: da quod dem quinquatribus
Praecantatrici, coniectrici, arioli atque haruspicae.
Flagitium est si nihil mittetur? quo supercilio specit?
Tum patricam clementer non potest quin munerem.
Iam pridem quia nihil abstulerit, succenset geraria.
Tum obstetrix expostulauit mecum, parum missum sibi.
Quid? nutrici non missuru's quidquam, quae vernas alit?
Haec atque huius similia alia damna multa mulierum,
Me vxore prohibent: mihi quae huius simileis sermones serat.

Pa. *Dij tibi sunt propitij, hercle. nam si istam semel amiseris*
Libertatem, haud facilè te in eundem rursus restitues locum.

Pl. *At illa laus est magna in genere, & in diuitis maxumis,*
Liberos hominem educare generi monumentum & sibi.

Pe. *Quando habeo multos cognatos, quod opus sit mihi liberis?*
Nunc bene viuo, & fortunatè, atque vt volo, atque animo vt lubet,
Mea bona, mea morte cognatis dicam interpartiant.
Illi apud me edunt, me curant, visunt quid agam, ecquid velim,
Priusquam lucet, assunt: rogitant, noctu an somnum ceperim.
Eos pro liberis habeo, qui mihi mittunt munera,
Sacrificant? dant inde partem mihi maiorem, quàm sibi,
Abducunt ad exta: me ad se, ad prandium, ad cenam vocant.
Ille miserrimum se retur, minimum qui misit mihi.
Illi inter se certant donis, ego mecum mussito:

Bona mea inhiant, certatim dona mittunt, & munera.

Pa. Nimis bona ratione, nimium aperta tu multum vides.
Et tibi sunt gemini, & trigemini, si te bene habes fili.

Pe. Pol, si habuissem, satis cepissem miseriarum liberis.
Censerem emori: cecidisset ne ebrius, aut de equo vspiam,
Metuerem, ne ibi defregisset crura, aut ceruices sibi.
Tum ne vxor mihi insignitos pueros pariat postea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, ut petum aut broncum filium.

Pa. Huic homini dignum est diuitias esse. & diu vitam dari,
Qui & rem seruat, & qui bene habet, suisque amicis vult bene.

Pl. O lepidum caput, ita me dij deaeque ament, equum fuit
Deos parauisse, vno exemplo ne omnes vitam viuerent,
Sicut merci pretium statui pro virtute vt veneat.
Quae improba'st pro mercis vitio, dominum pretio pauperat
Itidem diues dispertisse vitam humanam aequum fuit.
Qui lepide ingenuatus esset, vitam longinquam darent:
Qui improbi essent & scelesti, iis adimerent animam cito.
Si hoc parauissent, homines essent minus multi mali,
Et minus audacter scelesta facerent facta. & postea
Qui probi homines essent, esset his annona vilior.

Pe. Qui deorum consilia culpet, stultus, inscitúsque sit,
Quique eos vituperet. nunc iam istis rebus desisti decet.
Nunc volo obsonare; bene vt hospes te virtute ex tua
Mea domi accipiam, benignè lepidè & lepidis victibus.

Pl. Nihil me poenitet iam quanto sumtui fuerim tibi.
Nam hospes nullus iam in amici hospitium diuerti potest,
Quin vbi triduum continuum fuerit, iam odiosus fiet.
Verum vbi dies decem continuos immorabitur,
Tametsi dominus non inuitus patitur, serui murmurant.

Pe. Seruientes seruitutem ego seruos introduxi mihi
Hospes non qui mihi imperarent, quibus ego essem obnoxius.
Si illis aegrè'st, mihi quod volupe est, meo remigio rem gero
Tamen: id quod odiosum est, faciundum est cum malo atque ingratiis.
Nunc quod occepi, obsonatum pergam. Pl. si certum est tibi,
Commodulùm obsona, ne magno sumtu, mihi quiduis sat est.

Pe, Quin tu istanc orationem hinc veterem atque antiquam amoues?
Nam proletario sermone nunc quidem hospes vtere.
Nam ij solent, quando accubuere, vbi coena apposita est, dicere:
Quid opus fuit hoc, hospes, sumtu tanto nostra gratia?
Insaniuisti hercle: nam idem hoc hominibus sat erat decem.
Quod eorum causa obsonatum est, culpant & comedunt tamen.

Pa. Et pol illud ad illud exemplum, vt doctè & perspectè sapit?

Pe. Sed ijdem homines nunquam dicunt, quanquam appositum est ampliter,
Iube illud denuò tolli. hanc patinam remoue, pernam nihil moror.
Aufer illam offam penitam, probus hic conger frigidus,
Remoue, abi, aufer: neminem eorum haec asseuerare audias.
Sed procellunt se, & procumbunt, dimidiati dum appetunt.

Pa. Bonus hercle vt malos descripsit mores? Pe. haud centesimam

Partem dixi, atque, otium nunc si sit, possim expromere.
Pa. Igitur id quod agitur, huic primum praeuorti decet.
Nunc huc animum aduertite ambo, mihi opus est opera tua,
Periplectomene: nam ego inueni lepidam sycophantiam,
Qui admutiletur miles vsque caesariatus, atque vti
Huic amanti ab Philocomasio hanc efficiamus copiam.
Vt hic eam abducat, abeátque. Pe. dari istanc rationem volo.
Pa. At ego mihi annulum dari istum tuum volo Pe. quam ad rem vsui est?
Pa. Quando annulum habeo, igitur rationem mearum fabricarum dabo.
Pe. Vtere, accipe. Pa. accipe à me rursum rationem doli,
Quam institui. Pl. perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.
Pa. Herus meus ita magnus mœchus mulierum est, vt neminem
Fuisse aequè, neque futurum credam. Pl. credo ego istuc idem.
Pa. Itaque Alexandri praestare praedicat formam suam,
Itaque omneis se vltrò sectari in Epheso memorat mulieres.
Pe. Aedepol, quin te isto multi cupiunt non mentirier:
Sed ego ita esse, vt dicis, teneo pulcrè. proin' Palaestrio
Quàm potes, tam verba confer maxume ad compendium.
Pa. Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem,
Quoi fallaciarum mens, corpúsque sit plenum & doli?
Pe. Ingenuámne, an libertinam? Pa. aequi istuc facio, dummodo
Eam des quae sit quaestuosa, quae alat corpus corpore,
Cuíque sapiat pectus: nam cor non potest, quod nulla habet.
Pe. Lautam vis, an quae nondum sit lauta? Pa. siccam, succidam,
Quàm lepidissimam potes, quámque adolescentem maxumè.
Pe. Habeo eccillam meam clientam, meretricem adulescentulam.
Sed quid ea vsui est? Pa. vt ad te eam iam deducas domum,
Vtique eam hic ornatam adducas matronarum modo,
Capite comto: crineis, vittásque habeat: assimulétque se
Tuam esse vxorem. ita praecipiendum est. Pl. erro quam insistas viam.
Pa. At scietis. sed ecqua ancilla'st illi Pe. est primaria.
Pa. Ea quoque opus est, ita praecipito mulieri, atque ancillulae,
Vt simulet se tuam esse vxorem, & deperire hunc militem,
Quasique hoc annulum animo suae ancilla dederit, ea porrò mihi,
Militi vt darem, quasíque ego rei sim interpres. Pe. audio.
Ne me surdum verbera. Pa. tu si audis, ego rectè militi
Dabo. à tua mihi vxore dicam delatum, & datum
Vt se deamet, conciliem: ille eiusmodi est, cupiet miser.
Qui nisi adulterio, studiosus rei nullae alia est, improbus.
Pe. Non potuit reperire, si ipsi soli quaerendas dares,
Lepidiores duas ad hanc rem, quàm ego dabo habe animum bonum.
Pa Ergo accurato & properato opus est. nunc tu ausculta Pleusides.
Pl. Tibi sum obediens hoc facto. Pa. miles domum vbi aduenerit,
Memineris ne Philocomasium nomines. Pl. quam nominem?
Pa. Dicam. Pl. nempe eandem, quae dudum constituta est. Pa. pax, abi.
Pl. Meminero. quid meminisse id refert hanc ad rem tamen?
Pa. Ego enim dicam tum quando vsus poscet. interea tace.
Vt nunc etiam hic agit, actutum parteis defendas tuas.

Pl. *Ego eo intrò igitur:* Pa. *& praecepta sobriè vt cures, face.*

COHIBETE INTRA LIMEN ETIAM VOS, &c.] Periplectomenes considerati, & cauti hominis fungens officio, prius quàm domi inter se ea de re, qua de re agetur, consultent, iubet Pleusidem, & ceteros, sese intra limen domus cõtinere, dum prospicit, ne quo loco insidiæ sint consilio, id est, conuentui & cœtui, collocatæ, neu qui arbitri, qui suos sermones aucupari, atque excipere, suáque consilia præripere queant. O Pleusides, inquit, subintellige, & vos Palæstrio, & Philocomasium, cohibete etiamnunc vos intra limen &c. CONSILIO] id est, conuentui, cœtui, nobis, qui conuenimus, seu conuenturi sumus, de re proposita consultaturi. Sed videtur legendum, *consilio*, per, s. consilio, inquit, quod habere volumus. VNDE INIMICVS NE QVIS NOSTRIS SP. CAP. CONS.] allegoria est à re militari ducta. opus est, nobis, inquit, toto loco, vnde nullus inimicus consilia nostra præcipere, & consiliis nostris surreptis, aut præceptis, victoriam nobis de manibus extorquere, nostrásq copias disturbare, ac profligare possit. VNDE INIM NEQVIS NOSTRA SP CAP. AVR.] ex quo loco nullus inimicus nobis spolia detrahat. sermones nostros aucupãdo, & exaudiendo. NAM BENE CONS. INCON. SI INIMICIS VS.] quod euenit, cũ consilia nostra inimicis nostris patefiunt nam tum, quæ nos in eos machinabamur, illi in nos incautos, ac securos cõuertunt. Cuius rei exempla innumerabilia exstant apud historicos. Hanc porrò sententiam multis verbis explicat, amplificat, atque expolit Plautus. AVT CATALOGO LOQ.] id est, aut cum ordine & modo, & dispositione, ac descriptione certa loquendi videtur esse ducta tralatio à re militari. Catalogus enim interdum ordinem, & descriptum militum numerum significat. Per catalogum loquẽdi igitur, ordinem quendam, & dispositionem, & quasi instructionem, ac collocationem verborum consideratam, & rationi consentaneam videtur Plautus significare. Nonnulli legunt Græce aut κατὰ λόγον duabus vocibus, id est, secundum rationem vt non subintelligatur, aut non repetatur κατὰ λόγον prouocabulum *cum* quos non sequor: & antiquam scripturam, à qua non discrepat vulgata, tueor: eamque sic explicandam, vt suprà exposui, arbitror. nam & καταλέγει apud Græcos significat καταλέγω, ordino, cõscribo, deligo, centurio. LECTVM ID EST.] quidam legi volunt, *tectum id est* vt sit à verbo, *tego*, participium, hac sententia, nisi id consilium celatum est cura, & catalogo loquendi, &c. mihi conuenienter dici videtur: cum cura consilium aliquod tegere, aut celare, sed cum ordine, & modo loquendi consilium tegere, absurdum dictu est. Quare nihil mutandum cen eo. Verumtamen iudicet lector eruditus. NOSTRO CONSILIO VENATOR ADSIT, &c.] nostrum consilium auribus captet: nostrum consiliũ auribus excipere, ac subripere studeat. allegoria à venatoribus, seu à venatione. CVM AVRITIS PLAGIS] id est, auribus. plagæ, sunt retis, quibus capta implicantur. M. Tull. lib. 3. Offic. *Suntne igitur insidiæ tendere plagas, etiamsi excitaturus non sis?* Virgil. libro 4. Æneid *Retia rara, plagæ.* Horat. epist. 6. lib. 1. *Gargilius, qui manè plagas, venabula, seruos Differtum transire forum, populúmque iubebat.* STERILIS HINC PROSP.] significat locum esse ab hominibus, qui sua consilia excipere possint, purum, ac vacuum quoad lõgissimè oculorum aciem contendere queat. Sic Horat. dixit puram plateam, in qua nulli sunt, qui poëtam meditantem obturbent. epist. 2. lib. 2 epist. *Interualla vides humanè commoda. verùm, Puræ sunt plateæ, nihil vt meditantibus obstet.* FACILE EST IMPERIVM IN BONIS] facile est imperare bonis, quia sibi ab iis, qui ius habent imperandi, imperari æquo animo ferunt. VTIBILE] conducibile, vtile. QVIS HOMO SIT MAGIS VSQVAM, QVAM TV, LOQVI LEP. &c.] sic legendum, non vt edidit Camerarius, *quàm tu es, loqui te lepidè*, &c. neque vt habent vulg. *Quis homo sit mage meus*, &c. planè mendosè. NEQVE TE DECORA, NEQVE TVIS VIRTVTIBVS] neque te digna neque tuis. &c *te decora* dixit, per hypallagen, pro, te digna: cùm dictum oportuerit, *tibi decora*. EX OPIBVS SVMMIS] opibus summis, summa cõtentione. OBIICERE] afferre, offerre. QVOD FAXIS] quod feceris, quod facias. PVDET] nam qui seriò amat, eum nullius rei pudet. VMBRA ES AMANTVM] simulacrum es amantum: non es ad viuum expressus amans. videtur translatio esse à pictura. M. Tull. Academ. quæst. lib. 4. *Quàm multa vident pictores in vmbris, & in eminentia, quæ nos non videmus?* Idẽ in Offic 3. *Sed nos veri iuris, germanaeque iustitiæ solidam & expressam effigiem nullam tenemus, vmbra, & imaginibus vtimur.* Licet etiam dicere, ab ea quam propriè vmbram dicimus, dico à priuatione luminis translationem esse ductam. M. Tull. lib. 7. epist. ad Attic. *O hominem amantem, & miserum, qui ne vmbram quidem τοῦ καλοῦ vnquam viderit!* HANCINE AETATEM EXERCERE ME, &c.] æquúmne est, seu verúmne est, me exercere, hoc est, fatigare, istam ætatem, hoc est, te, qui ista ætate es mei amoris causa? ITANE TIBI VIDEOR OPP. ACHER.] itane tibi videor tibi valde decrepitus senex, & ad moriendum vicinus, &c. sic infrà in Mercat. *Quid tibi ætatis viuet? Acheronticus senex, vietus, decrepitus.* TAM CAPVLARIS] tam capulo dignus, seu tam capulo debitus. suprà in Asin. *Perij misera, vt osculatur carnifex capuli decus!* PERMIX SVM. M.] manus habeo ad quiduis faciendum expeditas. PEDIBVS MOBILIS] πόδας ὠκύς, pedibus celer: pedũ celeritate valens. INEST IN HOC AMVSSITATA SVA, &c.] inest in hoc ingenio, vel in hoc viro ἀκριβῶς perfecta, & ad perpendiculum exacta indoles natura, seu naturalis amussitata, id est, ad amussim facta vt vult Festus: examinata, vt Nonius: qui hũc versum profert in, examussim, & in indoles, docetq. amussim, esse regulã fabrorum: quam architecti, cum opus probant, rubrica illinunt. iam quòd apud Festũ, & Nonium expressum est, emussitata: vel lapsi sunt Festus, & Nonius, vel erratum est scriptorum librariorum SVA SIMP.] sua propria quomodo alibi explicauimus. Sic Terent. Adel *suo sibi hunc iugulo gladio*. Plaut. Amphitr. *Atque hunc telo suo sibi malitia a foribus pellere*, ad quem locum de hoc genere loquendi plura. INGENVA] naturalis, natura, à natura insita. Lucret. lib. 1. *Vnde mare ingenuis fontes, externáque longè Flumina suppeditant?* NAM BENIGNITAS QVIDEM HVIVS, OPP.] id est, nam liberalitas quidem Periplectomenis, talis prorsus est, qualis est homini adolescentuli liberalitas. CVM PERICVLVM FACIES] experieris. QVOM APVD TE EXEMPL. EXP. H. NE Q. F.] id est, cum aliquis domi habet experiundi facultatem, foris quærere non debet, vt ego, qui tuã erga me liberalitatem & comitatem experior. Hic personæ erant perturbatæ, & confusæ: quas in suum ordinem restitui secunda persona posita est, pro tertia infinita. qua de re alibi. AT EGO AMORIS ALIQVANTVM HAB. HVMORISQ.] *amoris, humorisque*, paronomasia: significat, se nõ prorsus ab amore abhorrere, neque esse aridum, & exsuccum, & exsanguem.

VEL CAVILLATOR FACETVS.] cauillator, qui cauilla iaculatur, à cauillando M. Tull. lib. 1. ad Atticum, *Consul autem ipse, paruo animo & prauo: tantùm cauillator genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate, ridetur*, &c. Idem lib. 2. *Itaque iam familiariter cum ipso etiam cauillor ac iocor.* Plautus in Trucul. *Dicax sum factus: iam sum cauillator probus.* CONVIVA COMMODVS.] conuiua ad aliorum mores, & ingenium sese accommodans, seu aliorum moribus obsequens, & obsecundans. OBLOCVTOR, aduersator in sermone. ET MEAE ORATIONIS IVSTAM P. P.] & memini iustam meae orationis partem persequi: non aliis suam partem præripio. ET MEAM PART. ITIDEM TACERE, &c. Sic M. Tull. Offic. 1. in extr. *Sit igitur sermo, in quo Socratici maximè excellunt, lenis minimèque pertinax, insit in eo lepos nec verò, tanquam in possessionem suam venerit, excludat alios: sed cum reliquis in rebus, tum in sermone communi, vicissitudinem non iniquam putet.* Quam iustam partem appellat hic Plautus, Græci ἐπιβάλλον μέρος dicunt. MINIME SPVTATOR, SCREATOR SVM, &c.] ò fortunatum senem, qui destillationibus non laboret: cui generi morbi maximè sunt expositi senes. Destillationum autem appellatione intelligi volo grauedinem, & pituitam, quam Græci κόρυζαν vocant, & similia, de quibus Cornelius Celsus lib. 1. cap. 5. & lib. 4. cap. 2. Huc pertinet illud Varronis de liberis educ. *Eam sunt consecuti corporis siccitatem, vt neque spuerent, neque emungerentur.* Tale quiddam tradidit Xenophon de Persis primo libro Κύρου παιδείας. SCREATOR SVM.] screare est pituitam, quæ in fauces defluxit, cum valido sonitu extractam mittere. sputare verò, seu spuere, est saliuam nos despuam sine sonitu, aut certè exili labrorum sono emittere. repetendum autem ne ratio minimè ad vocem, *screator* & ad *sputatorem*. MINIME MVCCIDVS.] muccidus cui muccus è naribus fluit. supra in Epid. *Qui me emunxisti muccidum, minimi preti*, & in Mostell. *probè Me emunxisti. TR. vide sis, satin' rectè hunc mucci fluunt?* SIC EPHESI SVM NATVS, NON IN APVL. &c.] quamuis non magni faciunt in patria, est tamen aliquid. Ex quo illud Themistoclis in Seriphium quendam *neque si Seriphius essem, nobilis: neque si tu Atheniensis clarus vnquam fuisses.* Et Plato moribundus, atque animam agens, gratias agebat naturæ quod Græcus natus esset non barbarus, Atheniensis, non Thebanus. Item Apuli mendaces infidi & fallaces habiti sunt. Vmbri vero parci, vel Catullo teste. Sic enim ille, ad Egnatium. *aut parcus Vmber, aut obesus Etruscus.* vbi tamé Turneb. egit, *Aut pinguis Vmber.* Scaliger verò, *aut parcus Vmber.* EDVCTVM IN NVTRIC. VEN.] educatũ à venere seu apud Venerem. NEQVE VNQVAM ALIENVM SCORT. SVBAG. IN C.] quod reprehendit Chremes in Clitiphone filio apud Terent. in Heautont. *Vidi ego te modo manum in sinum huic meretrici inserere:* quibus paucis post versib. *Nã illhæc quidem contumelia est, Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subagitare.* Est autem subagitare, aliquantó licentius, & proteruius, & procacius attrectare. infrà in extr. fab. *Cur es ausus subagitare alienam vxorem impudens?* suprà in Captiui. in extr. *Neque in subagitationes sunt, neque vlla amatio.* PVLPAMENTVM.] supra in Curcul. *vtrùm tu oleas an pulpamentum, an capparim?* NEQVE PRAEVORTO POCVLVM.] neque ante uorto poculum: neque præcipio poculum: hoc est: neque propero bibere antequam mihi ministretur. vel neque poculum, quod alteri ministratum est, præcipio seu ante cupio, seu præcupio. DISSIDIVM.] malim legi *discidium*: per c. ante i. in secunda syllaba: à verbo discindo, vt *exscindium*, ab exscindo, de quo pluribus verbis explicauimus in Cõmentariis Lucret. & primi in eo auctore hoc verbũ, pro quo legebatur *dissidium*, restituimus: item fecimus apud M. Tull. aliquot locis. significat autem discidium, χωρισμὸν, distractionem, separationem. SERMONEM SVBREGO.] taceo, finem loquendi facio. GED. TREIS MIHI HOMINES AVRICHALCO CONTRA CVM ISTIS M.] id est, da mihi treis homines istis moribus præditos, seu ita bene moratos & ego tibi orichalcum dabo. vel sic ausim tecum orichalco deposito certare, te treis homines tam lepidos, tam venustos, &c. non reperturum. De aurichalco seu orichalco suprà pluribus verbis scripsimus, in Curcul. ibi. *Cedò mihi orichalco cõtra, cui ego sino sermonem.* ILLVC AETATIS QVI SIS.] illa ætate qui sis. TVTE ME VT FATEARE, FACIAM ESSE ADOL.] ordo est, faciam, vt tute fatcare me esse adolescentem moribus. sũt enim ferè senes tristes, morosi, iracundi, difficiles, amari, &c. sed hæc sunt magna ex parte hominum vitia, non ætatis. Reperiuntur enim senes comes, hilari, cõmodi, faceti, suaues, & iucundi. Qua de re M. Tull. in Catone. ITA APVD OMNIS COMPAR. TIBI RES BENEFR.] ordo & sententia est, ita apud omneis res id est in omnibus rebus, comparebo tibi benefactis frequens, hoc est, præbebo, atque ostendam me tibi. LENIOREM DICES, QVAM MARE EST M.] hyperbole. tranquilliorem dices mari, quod à ventis non concitatur. Sic ferè in Stich. *tranquillus magis, quam mare quo amnes esse vecti.* Virgil. in Alex. *Nuper me in litore vidi, Cum placidum ventis staret mare.* Vt mare autem ventis non spirantibus, æquum, & tranquillum, & mutum est: ita ventis coortis, inæquale, natum, & sonorum est. hinc murmur magis. Non dissimile admodum est illud in Pœn. *Ita bene canem faciam tibi ego olea tranquilliorem.* LIQVIDIVSCVLVSQVE ERGO, QVAM VENTVS EST F.] & ero paullominus liquidius, seu aliquando liquidior, hoc est serenior, quàm ventus Fauonius, qui est, vt & Boreas, αἰθρηγενέτης. hoc est, æthreæ, seu serenitatis genitor atque effector. HINC INCIDERE] ex eodem me. OBSONATOREM OPT.] obsoniorum emtorem opt. TVM AD SALT. NON CINAEDVS MAGIS APT. EST &c.] cinædi, molli, & flexibili sunt corpore, ita ad saltandum aptissimi. quin cinædius sæpe pro saltatore vsurpatur, maximè apud veteres, teste Nonio qui hunc locum profert in voce *cinædus.* & illũ in Aulul. *ita sum fustibus sum mollior miser, magis quam vllus cinædus.* Sic & Scipio African. in Orat. contra legem iudiciariam Tib. Gracchi, apud Macrob. lib. Saturn. 3. ca. 14. *Eunt, inquam, in ludum saltatorum inter cinædos, virgines, puerique ingenui.* AD ILLAS ARTES.] id est, præter illas arteis. vel cum illis artibus ἐφέστιαι τέχναι. OPTASSIS.] optaueris. AT TIBI TANTO SVMPTVI, &c.] verba sunt etiam hæc Pleusidis, sermonem ad Periplectomenũ à Palæstrione conuertentis At tibi Periplectomenes, inquit Pleusidès, quod tanto sumtui sim, mihi molestum est. MORVS ES.] stultus es *morus*, vox Græca, qua & alibi vtitur, non semel μωρός. NAM IN MALA VXORE ATQ. INIM.] præclara sententia. Et attende malam vxorem, & inimicum, in eodem gradũ collocari, eodémq. loco haberi: neque id iniuria. nam si eum inimicum nostrum esse ducimus, qui nobis aduersatur, & obest, qui nos oppugnat insequitur, & vexat, vbicunque, & quocũq. modo potest: quid aliud facit vxor mala, quæ, vt inquit Hesiodus, virum, quamuis fortem, & strenuum, vrit sine face, & ad ad senectutem præmaturam, præcipitem impellit? Verba Hesiodi adscribam, Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ᾽.

λαλῶν ἡμῶν τῆς ἀγαθῆς. τῷ δ' αὐτῇ γαμῆς ὁ δίχα ἐκείνων ... ἵν' αὐτὸς ... Eucl ... καὶ ἀμοιβῆς ... Neque vero quisquam ex iis ... aut suspicetur ex his verbis me talem vxorem esse nactum. Nam, dei immortalis virtute dicam, contigit mihi vxor temperans, modesta, morigera, sedula, denique & fida, communium liberorum ac rei familiaris custos. Quòd si aliter esset, non me fugeret Varronis præceptum, qui scripsit quodam loco, vt refert A. Gellius lib. 1. cap. 17. vitium vxoris, aut ferendum esse aut tollendum. qui tollit vxorem commodiorem præstat: qui fert, se meliorem reddit. SI QVID SVMAS] si quid insumas. ET QVOD IN DIVINIS REBVS VMAS, &c. & quem sumtum in res diuinas facias, is sumtus sapienti quæstus est. Hic versus ad pietatem & rerum diuinarum cultum pertinet. DEVM VIRTVTE TRANSEVNTEM HOSP. AC. &c.] id est, deorum beneficio & benignitate, non mea virtute, &c. Sic loquebantur veteres cum suam virtutem extenuare, & sua omnia minora facere diis autem omnia accepta referre, & deorum erga se beneficentiam amplificare vellent, ne res secundas & bene gestas sibi tribuendo in deos ingrati esse viderentur, sibique iratos redderent. Sic supra in Capt. *Ergo virtute Deûm & maiorum nostrûm diuites sum satis.* Consule indicem. Hoc igitur dicit, deorum beneficio non mea potius virtute, prætereuntem aliquem hominem a me hospitio recipi, apud me comitas est: hoc est, meo iudicio comitas est: vel existimo esse in comitatis laude ponendum. existimo me transeuntem seu prætereuntem hominem accipiendo comitatis laudem assecuturum. Profert hunc versum Nonius in nomine *virtus* & *virtute*, interpretatur hîc *auxilio*, non male. ES, BIBE] es, imperatiui modi, a verbo edo es, est. ANIMO OBSEQVERE M.] animo tuo morem gere mecum, hoc est, indulge Genio. & libidinem tuam exple domi meæ. χαρίζου τῇ ψυχῇ. LIBERAE SVNT AEDES meæ. LIBER SVM. EGO ME VTI VOLO LIBERE] sic legendum, & ita ferè habent nostri codices veteres, non longè a suo, uti à scriptura vulgata discrepantes: mirorque Camerarium sic edidisse. *Liberæ sunt. liber sum autem ego mi. volo liberè* planè mendosè. Sententia porro eius scripturæ quam secuti sumus facilis ac plana est: *liber sum ego me vti volo liberè*: hoc est, ego me tractare volo liberè: seu ego volo vitam liberam colere, vti aliquæ se vti seipso. perinde quæ dicunt Latini. Hor. 1. epist. 12. lib. 1. *Vtere Pompeio Grospho: & si quid petet, vltro Defer.* Idem epist. 17. lib. eiusdem. *Si pranderet olus patienter regibus vti ... Nollet Aristippus.* Plaut. in Capt. *Dixeram, vt sibi penum aliumcreuit, siquidem sese vti volet.* DEVM VIRTVTE DICAM] deorum beneficio, non mea virtute. Sic solebant loqui veteres, vt dixi, ne deos offenderent, si suæ virtuti res secundas sibi adscriberent. OBLATRATRICEM] oblocutricem, quæ mihi canis instar oblatraret, & obloqueretur, quod malæ vxores solent. SI EA QVIDEM DE DVCTA EST VSQVAM GENTIVM] si quis vnquam bonam vxorem duxit domum &c. significat nunquam cuiquam bonam vxorem contigisse, aut certè dubitare se an aliquando contigerit. QVAE MIHI NVNQVAM HOC DICAT, &c.] quæ mihi nunquam consulat, sed sibi tantum describit hîc malam vxorem. nam bona vxor, virum amat ex animo, ei consulit potiùs quam sibi, eum procurat, de eo sollicita est: cauet ei ne in morbum incidat, &c. MALACVM] molle. vox Græca est, qua & alibi vtitur: idque non semel. PRIVSQVAM GALLI CANTENT] ante lucem. Horat. Sat. 1. lib. 1. *Sub galli cantum consultor vbi ostia pulsat*, gallum ἀλέκτορα, & ἀλεκτρυόνα nominant Græci, quòd e somno excitet, & e lecto surgere faciat. itaque hoc eum epitheto describunt, ὀρθροβόαν. quod manè vociferetur. Democritus (vt refert M. Tull. lib. 2. de diuin.) *optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant: depulso enim de pectore, & in omne corpus diuiso & modificato cibo, cantus edere quiete satiatos*, &c. Legendus Lucianus in gallo. DICAT] & dicat. KALENDIS] Martiis. Horat. oda 8. libr. 3. *Martiis cælebs quid agam Kalendis, Quid velint flores, & acerra turis Plena miraris*, &c. MEAM QVOD MATREM IVVERIT] meæ quod matri profuturum sit, vel meæ quod matri voluptati futurum sit. DA QVI FARCIAT, CONDIAT-QVE] da fartorem da coquum. Sic autem legendum, non, vt vulgo, *faciat*. QVINQVATRIB.] diebus festis Mineruæ qui agebantur mense Martio. Horat. epist. 2. libr. 2. sub extr. *At pueri vt festis Quinquatribus olim Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.* PRAECANTATRICI] Sic legendum: hoc primum, nam & sic habent nostri libri veteres, & vt sic legatur, versus postulat. *Præcatrici*. vero. quo modo edidit Camerarius ferri non potest, *præcantrici* versus respuit. præcantatricem appellat mulierem, quæ carminibus & cantionibus profiteur se mala ab aliquo seu ab aliqua auertere, atque amoliri posse. CONIECTRICI] quæ somnia interpretatur. M. Tull. libr. 2. de diuin. *Parere quædam matrona cupiens, dubitans essetne prægnans, visa est in quiete obsignatam habere naturam, ad coniectorem retulit.* FLAGITIVM EST] turpe facinus est, inquit mulier, sunt enim hæc omnia mulieris seu vxoris verba, κατὰ μίμησιν à viro expressa, si nihil mutetur. QVO SVPERCILIO SPECIT?] quo supercilio adspicit? *Specio*, verbum simplex, quo vtebantur veteres: cuius composita, adspicio, conspicio, respicio, &c. Ab eo verbale *spectio*. quòd, vt docet Festus, ponitur in auguralibus pro adspectione, & spectu, dixit Pacuuius, pro adspectu, vt idem Festus refert, *amplius rubicundo colore, & spectu proteruo ferox.* TVM PATRICAM CLEMENTER NON POTEST, INQVIT, QVIN M.] tum non potest fieri (inquit vxor improba) quin patricam, hoc est patriciam clementer munerem: hoc est, aliquo munere donem. Nonnulli putant legi posse *patritam*: in his Turnebus. hoc est, inquit ille, ancillam paternam, seu patriam. Sic autem dictum *patritam*, vt *auitam*. Sed versus hanc lectionem respuit: etiam si quis legat, vt edidit Camerarius, *Sed patricam clementer non potest, hinc quin munerem.* nam secunda syllaba vocis patritam, longa est. Quare si ita legemus. *Sed patritam clementer non potest*, &c. erit iambus in quinta sede contra rationem & legem carminis. Legat si volet lector Adr. Tur. Aduers. lib. 7. c. 6. Quod autem ad reliquam versus partem attinet, secutus sum libros nostros veteres, a vulg. non admodum discrepanteis. cuius scripturæ sententia optima & planissima est. QVIA NIHIL ADTVLERIT] quia nihil a me acceperit GERARIA] ancilla quæ gerit pueros. sic autem legendum esse princeps vidit Adr. Tur. libro & capite suprà commemoratis. nam libri vulgati habent partim *cellaria*, partim *cerar a*. NON MISSVRVS QVIDQVAM] non missurus es quidquam, &c. VERNAS ALIT?] *verna*, inquit Festus. *appellabantur ex ancillis ciuium Rom. vere nati: quod tempus anni maximè natura se fœtura est.* ME VXORE PROHIBENT] me ab vxore ducenda deterrent. Sic sæpe loquuntur boni scriptores. Cæsar lib. 4 de bello Gall. *Cùm id non impetrassent, petebant vti ad eos equites qui agmen antecessissent, præmitteret, et eos pugna prohiberet.* M. Tull. pro Ligario *nec ... supplicium voce prohibebis?* Virg. lib. 1. Æneid. *hospitio*

prohibemur arvina. Titus Liuius libro septimo Annal. *& prohibendo populationibus, quis rapto viuere necesse erat, egebat, satis domari credebat hostem.* piget alia ex aliis exempla referre. MIHI QVAE HVIVS SIMILEIS SERMONES SER.] quæ vxor mihi sermones huius, quam descripsi similes serat, id est fundat, & quasi serendo spargat. Sic sæpe Titus Liuius loquitur serere colloquia, sermones fabulam, mentionem. libro tertio Annalium, *Amotis inde seditionis auctoribus patres circumire plebem, inserentésque se in circulos, sermones tempori aptos serere.* Idem libro septimo, *Liuius post aliquot annos, qui ab saturis ausus est primus argumento fabulam serere* &c. Idem libro 28. *Ac primo sermones occulti tantum serebantur.* & Virgilius libro duodecimo Æneidos, *Rumorésque serit varios, ac talia fatur.* Plautus in Curculione. *Quod quidem mihi polluctus virgis seruus sermonem serat,* &c. Iam quod *serat*, edidi, non vt vulgò, *serant*, rationem secutus sum. Nam & de vna vxore locutus est, & iure ciuili singuli singulas vno tempore ducunt vxores domum. DII TIBI SVNT PROPITII, HERCLE] deos habes tibi propitios, fortunatus es. contrà dicimus, alicui deos esse iratos, cùm significamus eum esse miserum atque infelicem. IN GENERE] repete κατὰ κοινοῦ, maximo, aut subintel ig. aliquid aliud simile, bono, claro, &c. LIBEROS HOMINEM EDVCARE, GENERI MONVM. &c.] hominem educare liberos qui genus suum, & se, quoad eius fieri potest, immortale reddant, qui neque generis, neq. sui ipsius memoriam sinant interire nam libri vt liberi, vt libri statuæ, sepulcra, monumenta sunt parentum eorum qui scripserunt, eorum, quibus statuæ positæ sunt & quorum imaginem referunt mortuorum. INTER PARTIANT] inter se partiant. sic autem legendum, non *inter eos partiant* non vt habent o. libr. imp. *inter eos partiant.* quæ script. nul'o modo ferri potest. ECQVID VELIM, nunquid velim. AN SOMNVM COEP.] an dormierim. SACRIFICANT? DANT INDE PARTEM MIHI M &c.] hoc est, si sacrificant, dant mihi ex victima immolata partem maiorem quàm sibi. Victimæ immolatæ partem diis donabant: partim sibi reseruabant, & in conuiuio comedebant: ad quod adhibebantur coniunctissimi & carissimi. Itaque apud Theophrastum in libello, qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτῆρες, capite περὶ ἀκαιρίας, in iis qui intempestiue veniunt, & idcirco molesti sunt, numeratur is qui non vocatus interuenit sacrificantibus, & sumtum facientibus extorum partem percepturus. verba Theophrasti sunt hæc, καὶ θύοντας καὶ ἀναλίσκοντας ἥκειν τόκον ἀπαιτήσων. subintel ige, ἐστὶν ἄκαιρος. Idem eodem libro, cap. te περὶ ἀναισχυντίας, scribit hoc quoque impudentis esse, posteaquam diis sacrificarit, ipsum apud alterum cenare, carnes autem omneis in penum condere, sale conspersas, verba Græca hæc sunt. Εἶτα θύσας τοῖς θεοῖς αὐτὸς μὲν δειπνεῖν παρ' ἑτέρῳ, τὰ δὲ κρέα ἀποτιθέναι ἁλσὶ πάσας. Ex quibus verbis intelligere licet, hunc morem fuisse apud Romanos peræque, atque apud Græcos, vt qui diis sacrificassent, nihil sibi in posterum reseruarent, sed partem diis darent, partem amicis vescendam apponerent. neque hoc vsitatum & solemne fuisse in sacrificiis lustralibus tantum, vt putat Turnebus, sed in omnibus. ABDVCVNT AD EXTA] abducunt me domo ad exta. quidam legi volunt, *adducunt*, &c. ego nihil muto. ad exta sacrificiorum quæ lustraria appellabant, vt vult Turnebus. Virgilius libro octauo Æneidos. *Vescitur Æneas simul & Troiana iuuentus Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.* Eorum autem partem diis dabant, vt diximus, partem comedebant: atque ad hoc conuiuium coniunctissimum quenque adhibebant ac vocabant. legendus Turnebus hac de re libr. Aduersariorum septimo, capite sexto. in quibus non prorsus ei assentior, vt dixi. AD SE], domum suam. ILLI INTER SE CERTANT DONIS] id est, vt infrà non longè interpretatur ipse, certatim dona mittunt. & munera vel in hoc versu autem fit hiatus in principio, vt *illi inter* . f. c. unt duos spondeos: aut legendum, *illi inter se certant donis: at ego mecum mussito* &c. alioqui versus claudicabit. & infrà proximo versu legendum, *dona certatim mittunt & munera.* EGO MECVM MVSSITO, BONA M. INHIANT] ego mecum tacitè loquor, & dico, mei propinqui mea bona auidè appetunt, & cupidè exspectant. tralatio est a feris prædam, seu prædæ inhiantibus mussito autem hoc est tacitè, & compressis labris agito, vt loquitur Flaccus. TV MVLTVM VIDES] tu acute vides, tu sollers & cordatus es contra, parum vides. vsitata etiam Marco Tullio loquendi genera. SI HABVISSEM] liberos, subintellig. LIBERIS] ob liberos, vel ex liberis. Terentius Adelph. *Duxi vxorem, quam ibi miseriam vidi? nati filij, alia cura, porro autem dum studeo illis, vt quam plurimum facerem, contriui in quærendo vitam, atque ætatem meam.* CENSEREM EMORI] exoptarem mortem ob miseriam ex cura, & metu contractam al. existimarem mihi moriendum esse, pro liberis mei, vel propter curam liberorum. TVN' NE VXOR MIHI INSIGNITI] tum metuerem, ne vxor mihi pueros insignitos, id est, aliquo vitio notateis, & deformeis. AVT VARVM, AVT VALGVM, AVT C. &c.] vari, inquit Festus, dicuntur incurua crura habentes. Nonius autem vari, inquit, dicuntur obtortis plantis. Lucilius. *Compernem, aut varam fuisse, Amphitryonis ἄκοιτιν.* Valgos Opilius Aurelius, aliique complures, vt Festus refert, aiunt dici, qui diuersas suras habeant. Compernes, vt vult Nonius, dicuntur longis pedibus. At Festus *compernes*, inquit, nominantur homines genibus plus i sto coniunctis. Pæti dicuntur, quorum oculi huc & illuc plus nimio celeriter mouentur: vel qui oculis sunt semiclusis, & conniuentibus, vel qui obliquis. Horatius Satyra tertia libri primi. *strabonem Appellat pætum pater: & pullum, malè paruus Si cui filius est, vt abortiuus fuit olim Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus illum.* Bronci, inquit Nonius, *sunt producto ore, & dentibus prominentibus.* DIGNVM EST] ἄξιον ἐστι, par est. ET QVI BENE HABET] aliàs, & bene habet, &c. ÆQVVM FVIT DEOS PARAVISSE, VNO EXEMPLO NE OMNES VITAM VIVERENT] argumentum à simili. PARAVISSE] comparauisse, fecisse. VNO EXEMPLO NE OMNIS, &c.] ne omnes homines vno modo viuerent, seu vitam colerent: sed viri boni, lepidi, commodi, comes, liberales, &c. locupletes, fortunati, ac beati, & macrobij essent. homines improbi, illepidi, incommodi, asperi, illiberales, & similia agentes, infortunati ac miseri essent, & cito morerentur: quod ferè secus euenit. SICVT MERCI PRETIVM STATVI, PRO VIRTVTE, VT VENEAT, &c.] sicut æquum est, sicut solet pretium merci præstitui, indici, atque imponi, vt ea merx vendatur pro virtute id est, pro sua dignitate, seu pro eo, quanti æstimanda est, quo modo ferè interpretatur Nonius in voce *virtus*, & totum hunc locum profert Sic autem & legendus, & explicandus hic versus est. Nam editiones omnes habent *statuitque* lectio ferri non potest. quod enim huic verbo, quod est tertiæ personæ nomen suppositum erit? profectò nullum reperietur Nunc autem sententia plana est, & ita Terentius locutus est in prologo Hecyræ, *facito, vt vestra*

vt vestra aucthoritas meæ aucthoritati fautrix, adiutrix sit. Si unquam auarè statui pretium arti meæ. Et eum esse quæstum in animum induxi, maximum, Quàm maximè seruire vestris commodis. QVAE IMPROBA' ST PRO MERCIS VITIO DOMINVM PRETIO PAVPERAT] ea merx, quæ mala est, propter mercis vitium, dominum mercis pretio priuat, & ita pauperiorem efficit, &c. verbo *pauperandi* vtitur & Flaccus Satyra quinta, libri secundi. *Eripiet quiuis oculos citius mihi, quam te contemtum cassa nuce pauperet.* ITIDEM DIVOS DISPERTISSE VITAM HVMANAM AEQVVM FVIT] similiter diuos vitam humanam distribuisse, seu distinxisse, par fuit. QVI LEPIDE INGENVATVS ESSET] qui bene moratus esset, qui ingenuis moribus præditus esset. ei vitam longam darent. ET POSTEA QVI PROBI HOMINES ESSENT, ESSET HIS ANNONA VILIOR] & postea probi viri numero plures essent, proborum virorum annona esset vilior, proborum virorum esset maior vbertas. neque esset eorum tanta caritas: hoc est, caritas & penuria. Allegoria est à rebus venalibus, & iis maximè quæ sunt ad victum cultúmque necessariæ: quarum si est magna vbertas, & copia, earum est & vilitas: sin penuria est, etiam caritas est. τὸ γὰρ σπάνιον, τίμιον, vt ait Plato in Euthydemo. Marcus Tullius in frumentaria, in extrem. *Annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum non habet. Sin autem vbertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur vilitas in vendendis: vt aut malè vendendum intelligas si processit: aut malè perceptos fructus, si rectè liceat vendere.* Animaduertendum autem est, dictum esse à Plauto, esset his annona vilior, pro, esset horum annona vilior. quomodo potius loquitur Horat. epistola 15. libr. 1. *Vilis amicorum est annona, bonis vbi quid deest.* cuius versus sententiam in commentariis Horatianis explicauimus, sed nihil oberit hic iterare. hoc igitur significat Horatius, paruo constare amicos, cum viri boni egent. nā cum virorum bonorum amicitia quantouis auri pondere sit pretiosior & carior: si qui viri boni egent rebus ad victum necessariis, licebit eas sibi, parua iactura facta, amicos reddere. quinetiam si magna per te rei familiaris iactura facta sit, tamen parua erit vndecunque, si cum amicitia talium virorum conferatur. *Præterea in mala vxore, & inimico si quid sumas, sumtus est.* inquit noster Plautus supra. *non [illegible] hospite et que amico sumas, quæstus est.* Ridiculè autem Petrus Victorius, Plautinæ locutionis ignorantia, hūc locum intellexit. Verba eius adscribam ex libro Variarum lectionum duodecimo capite vigesimo primo. Sic igitur ille l. b extrem. & postea, Qui homines probi essent, esset his annona vilior. Ad extremum enim non oblita conditionis suæ persona, sententiam grauē, & pæne tragicam, in humili re terminauit, nam tanta immutatione rerū effici, vt annona vilis sit, ridiculum est. Hactenus ille. ex quibus verbis perspicuum est, Victorium sic accipere Plauti, seu Pleusidi (non enim seruus Palæstrio, vt ille dormitans scribit, seu Pleusides adolescens loquitur) verba quasi dicat ille si dij longam vitam viris bonis dedissent, breuem, improbis hominibus: futurū fuisse, vt esset rerum ad victum necessariarum vilior. quæ explicatio, ita me Deus amet, valde ridicula est. & eius auctor magis ridiculus, quàm is esset, qui tam leni sententia tam grauem concluderet ac terminaret. Nunc autem non hoc sentit Pleusides, quòd ille somniat, sed, quod suprà dixi, si dij viris bonis longam & beatam vitam dedissent: breuem & miseram, improbis hominibus: fuisse euenturum, vt pauciores essent improbi, plures viri boni. QVI DEORVM CONSILIA CVLPET, INSCITVSQVE SIT. &c.] senex Periplectomenes Pleusidis dictum, quod videri posset impium reprehendit, & corrigit, id quod eo consilio fecit Plautus, ne offenderet pios auditores. OBSONARE BENE VT HOSPES, &c.] obsonium emere, seu parare. DESISTI] supersederi. BENIGNE] prolixè, liberaliter. LEPIDIS VICTIBVS] cibis opiparis, lautis, & lectis. NIHIL ME POENITET IAM, QVANTO SVMTI FVERIM T.] id est, magno iam sumtui fui tibi. vel sic, non paruo sumtui videor tibi fuisse. Talis est vsus verbi pœnitet, interdum vt apud Terentium in Heautontimorumenos. *At enim dices, me hic quantum operis fiat, pœnitet.* vel vt legit Faernus, *At enim dices. quantum hic operis fiat pœnitet.* & apud Marcum Tullium lib. de officiis. *Tandiu autem velle debebis, quoad te quantum proficias, non pœnitebit.* QVIBVS ESSEM OBNOXIVS] nec quibus essem obnoxius. SI ILLIS AEGRE' ST MIHI QVOD VOLVP. EST, MEO REM. R. GERO] si illis id molestum est, quod mihi iucundum est, remiges tamen mei sunt: id est, serui mei sunt: & velint, nolint, mihi pareāt, necesse est. Si alienum remigium esset, quo rem gero, hoc est, nauim impello, non possem remigibus pro meo iure imperare nunc, cum sit meum, non parére non potest. allegoria est à re nautica, seu nauali. Licet fortasse sic quoque explicare, meo remigio rem gero, id est, meo sumtu rem gero. hunc locum etiam Adrianus Turnebus explicat libr. Aduersariorum, suprà commemorato. quin Plautus ipse proximis verbis, id quod obscurius dictum videri possit, interpretatur, vt plerumque solet. καὶ δ' ἐμὸν ἐκεῖνο, & ἐπεξήγησις. FACIENDVM EST CVM MALO, ATQVE INGRATIS.] faciendum est seruis, si nolint, cum eorum malo, & inuitis. COMMODVLVM OBSONIVM] obsonium non malum neque sumtuosum para commodulè, obsona, hoc est, tuo commodo, & ita non magnum sumtum facias. NE MAGNO SVMTV] [illegible] VETEREM ATQVE ANTIQ.] obsoletam, seu vsitatam & peruulgatam. PROLETARIO] plebeio, & vulgari. *Proletarij* erant, qui nihil in rem conferebant, præter prolem. Itaque in tenuissima, & infima populi parte numerantur. neque amplius, quam mille & quingentos æris in censu habebant. INSANIVISTI HERCLE] insanire interdum dicuntur, qui nimis magnos sumtus faciunt: & insania, pro immoderato sumtu vsurpari solet. sic & apud Græcos [illegible] & μανία. Cicero pro Milone, *propter insanas illas substructiones.* &c. Ibidem. *substructionum insanis molibus.* Demosthenes κατὰ Μειδίου. ἐμοὶ δή, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, [illegible] (μανία γὰρ ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ δύναμίν τι ποιεῖν) εἴτε καὶ φιλοτιμίαν, χορηγὸς ὑπέστην, οὕτω φανερῶς καὶ μιαρῶς ἐπηρεάζων παρηκολούθησεν. &c. id est, mihi autem, qui, siue quis, Athenienses, insaniam existimare vult (insania enim fortassis est suprà facultates aliquid facere) siue studium laudis, & ambitionem, me vltro ducem chori professus sum, ita apertè, & impune mihi insultans, meque contumeliosè vexans insecutus est, &c. QVOD EORVM CAVSA OBSONATVM EST, &c.] quod obsonij eorum causa emtum est, &c. AD ILLVD EXEMPLVM] ad illum modum. PERNAM NIHIL MORO R] pernâ carere possum. AVTEM ILLAM OFFAM PENITAM] secutus sum scripturam

vulgatam ac receptam: quæ talis est. *Aufer offam illam penitam: probus in* &c. quod eam existimem esse veram atque incorruptam, alteram autem esse supposititiam & ex ora libri in contextum verborũ Plauti translatam, cum esset initio adscripta, ad explicandã vocem minus vsitatam, *penitam*, auget suspicionem atque adeo confirmat opinionem meam Festus, qui docet duobus locis *offam penitam*, dictam esse antiquis *offam porcinam* cum cauda, seu codula pene, quod caudam antiqui penem vocabant. Itaque *penitam* hîc habet primam syllabam & secundam longam, non est enim ab adiectiuo penitus, a, um: quod valet intimus, a, um, seu intimus, a, um, sed vt dixi à pene. PROBVS HIC CONGER FRIGIDVS] tolle hunc congrum de mensa: probus erit frigidus, seruetur in diem crastinum. ASSEVERARE] serio dicere. SED PERCELLVNT SE, ET PR.] sed sternunt se, non in lecto, in quo accumbunt, sed in mensa, vt scilicet possint obsoniis remotioribus manum admouere. ET PROCVMBVNT] idem valet, quod percellunt se. DIMIDIATI DVM APPETVNT] id est, dum corpore inclinato atque inflexo cibos appetunt. Dimidiatos eos dixit, qui corpore ita procumbunt, ac propendent in rem aliquã, vt non integri, aut toti, sed dimidiati videantur. quod autem Turnebus *dimidiatim* vult legi, & dimidiatim appetunt, explicat grandes bolos appetunt, propè dimidiatos, quod appositum ferculum est &c. nugas agit. BONVS HERCLE VT MAL. DESCRIPSIT MORES?] antithesis. quo pacto, id est, quam pulchrè vir bonus Periplectomenes bonos mores descripsit? IGITVR ID, QVOD AGITVR HVIC PRIMVM PRAEVORTI DECET] decet igitur id, quod agitur, huic anteponi, vel antè hoc curari, vel præoccupari. QVI ADMVTILETVR MILES, &c.] qua miles quantumuis bene capillatus, seu pulcrè comatus vsque ad cutem tondeatur & decurtetur. Allegoria est ab iis, qui vsque ad cutem tondentur significat autem se fallaciam elegãtem repperisse, qua miles capiatur ac fallatur. Sic suprà in Captiuis *Sed vtrum strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem, Nescio. verùm si frugi est, vsque admutilabit probè.* Infrà ead fab. *Tibi dixi, miles quemadmodum potis esset affecari* CAESARIATVS] cæsariatus, à cæsarie dictus. suprà eadem fabula, *cæsaries quam decet?* DARI ISTHANC RATIONEM VOLO, volo istam rationem, quo id, quod dicis, fieri possit, mihi exponi, dare rationem, λόγον διδόναι. QVANDO ANNVLVM HABEO, IGITVR RATIONEM, &c.] cum annum habeo, postea rationem mearum fallaciarum tibi reddam seu exponam PERPVRGATIS AMBO &c.] perpurgatis auribus, id est, attentiss. tralatio est. sic Horatius epistola prima libro primo, *Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem.* MOECHVS] amator ITAQVE ALEXANDRI PRAEST PRAED. &c.] id est, Itaque formam suam Alexandri Paridis formæ præstare prædicat. hoc est. Itaque Paride pulcriorẽ esse prædicat. Paridis pulcritudo, vel vnius Homeri testimonio satis testata est. ITAQVE OMNEIS SE VLTRO SECTARI IN EPH. MEM M.] amphibolia. sententia autem est. Itaque dicit. mulieres omneis non rogatas, neque vocatas ad se venire, & se appetere. ÆDEP L. QVIN TE DE ISTO MVLTI CVPIVNT NON MENT.] id est, animo vero profectò, multi te de isto, quod dicis, cupiunt verum dicere. sed quid sentit Periplectomenes? an multos esse, qui velint vxores suas esse adulteras, & mœchos vltro appetere, scilicet, vt illis in adulterio deprehensis, dotem lucrentur? an multos esse alienarum nuptiarum insidiatores, & adulteros, qui se à matronis, & vxoribus alienis vltrò appeti cupiant? Omninò sententia huius loci mihi difficilis est, & obscura. Secutus sum autem editionem Camerarij. Nam nostri libri veteres nihil a vulgatis discrepant: qui sic habent: *Ædepol quid de isto multa? scirte non mentirier?* Quæ scriptura quamuis primo adspectu sit probabilis, quia per se considerata plana est & expedita, tamen propterea quod, si cum versu sequente conferatur exsistit inepta tautologia, non videtur ferri posse. Nam hoc, *scio te non mentirier.* & hoc, *sed ego me esse ut dico, teneo pulcrè.* idem valent. quare editionem Camerarianam sequi tutius esse existimaui, quamuis ea sit, vt dixi difficilis, impedita, atque obscura, quam vulgatam. PROINDE PALAESTRIO, QVAM POTES, &c.] proinde, Palæstrio, quàm maxime potes, tam maxime verba ad compendium, hoc est, in pauca, confer. *ἐν ὀλίγοις* inquit Bosius, ego, *συντόμως* alij. Sic suprà in Mostellaria: *Orationis operam compendi face.* E QVAM TV POTES, &c.] id est, Numquid aliquam potes. &c. vel nullámne potes, &c. QVOI FALLACIARVM MEVS CORPVSQVE SIT P.] secutus sum libros vulgatos: à quibus non discrepant nostri manuscripti, nisi quod vnus non habet vocem *meus* quæ vox tamen videtur necessaria ad explendos legitimos carminis numeros, & ad sententiam. Camerarius legendum suspicatus, *cor, corpúsque* coniectura probabili ductus: Itaque ei fere assentior. Omninò vel sic legendum, vt ille conijcit vel, vt habent omnes libri vulgati: vel *Quoi fallaciarum pectus, corpúsque,* &c. quàm postremam lectionem si quis probabit, *fallaciarum,* erit quattuor syllabarum κατὰ συνίζησιν. *fallaciarum* autem edidi, libros nostros manuscriptos, & omneis vulgatos secutus: cum a Camerario editum sit, *facetiarum*: quod vtrum reperit ille in aliquo libro manuscripto, an sit erratum typographi, nescio. Mihi quidem, *fallaciarum*, magis placet. ÆQVI ISTHVC FACIO] id est, mihi tantidem est: seu, tanti idem facio: nihil refert. Sic autem legendum: & ita habent nostri libri veteres: nisi quod vnus habet præterea *parui.* quod ex ora libri natum est: &, vera voce eiecta, in libris vulgatis locum occupauit. QVAE SIT QVAESTVOSA] quæ corpore quæstum facit: &, vt continuo loquitur, quæ alat corpus corpore ἐργάζεσθαι σώματι dicunt Græci. NAM COR NON POTEST, &c.] proinde ac si dicat, quod dixi, cui sapiat pectus, non cor. nam cor ei sapere non potest quod nulla mulier habet. Hoc in omneis mulieres dictum, quasi omnes sint excordes, & amentes. Cor, pro animo, seu mente potius vsurpant veteres. hinc cordati, & excordes, & vecordes. Ennius xi j Annal. *Annibal audaci dum pectore me dehortatur. Ne bellum faciam quem credidit esse meum cor Suaserem summum, & studiosum robore belli.* meum cor, id est, meus animus: & meum cor credidit, hoc est, ego credidi. Gellius libro septimo capite secundo. Marcus Tullius libro secundo de Finibus *Hoc est, non modò cor non habere, sed ne palatum quidem* Auson. *Qui reminisci putat se dicere posse latine: Hic ubi, conscriptum est faceret, cor, si cor haberet* LAVTAM VIS, AN QVAE NONDVM SIT LAVTA?] visne pullam admodum adolescentulam, & tenellam, quæ nondum balneis vtatur, an grandiusculam, & virum sæpe expertam, & quæ priuatim, & publicè lauare soleat? tralatio est à lana: cuius hæc differentia est, quod alia est lota alia succida, hoc est, recens, & illota, & succi plena. Varro libro secundo de re Rustica, capite II. *Tonsuræ tempus inter Æquinoctium vernum, & Solstitium, cum sudare inceperunt oues a quo sudore recens lana tonsa succida appellata est.* Succidam lanam opponi lotæ

declarant

declarant verba iurisconsulti Vlpiani lib. 32. d. gest. de legatis 3. *Lanæ appellationem eatenus extendi placet, quatenus ad telam peruenit. & sciendum est succidam quoque contineri, & lotam. si modò tincta non sit.* & Celsi libr 5. cap 26. *Lana succida superuacuus vsus est. lota melius circumdatur.* Iuuenalis Sat. 5. *Qualis cena tamen? vinum, quod succida nolit lana pati.* SICCAM, SVCCIDAM] volo puellam teneram, & adolescentulam, instar succidæ lanç illotam, & succulentam. MEAM CLIENTAM] clientam, vsurpasse veteres, notat Carisius, & alii grammatici: idque admonuimus in commentariis Horatianis ad odam 17. lib. 2. ibi, *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ*, neque prætermiserat Muretus: vbi vulgò legebatur *clientes*. vtitur & in Rud. *Iam clientas repperi.* SED QVID EA VSVS EST?] sed quid ea opus est? MATRONA MODO CAP. C.] capite matronarum in morem ornato CRINEIS, VITTASQVE HAB.] Ouid lib. 1. de Arte, *Este procul vittæ tenues, insigne pudoris.* Virg. libr. 7. Æneid. *Soluite crinales vittas: capite Orgia mecum* ERRO, QVAM INSISTAS VIAM] non intelligo, quò intendas iter, hoc est, quid agere cogites. seu quod sit consilium tuum allegoria est. SED ECQVA ANCILLA'ST ILLI?] sed nunquam habet illam ancillam? ET DEPERIRE NVNC M.] & hunc militem perditè amare. QVASIQVE HOC ANNVLVM ANIMO, &c.] & quasi tua vxor hoc animo ancillæ dederit, ancilla porrò mihi, vt eum militi darem. INTERPRES] *μεσίτης* vulgus mediatorem appellat. infrà eadem fabula, *quæ tibi Conditio noua, & luculenta fertur per me interpretem* NE ME SVRDVM VERBERA] ne me tanquam surdum, eadem sæpius iterando, verbera. Sunt autem hæc verba Periplectomenis. TV SI AVDIS, EGO RECTE MILIT. &c.] si tu audis & intelligis, quæ dico, ego annulum tuum rectè, i. sine periculo amittendi, vel rectè. i. cautè, vt non sit metuendum, ne non recuperari possit, militi dabo. Videtur hic versus vna syllaba redundare, quare vel legendum delato pronomine, tu, *si audis*, &c. vel, *verbera*, trium syllabarum faciendum est. sunt autem hęc Palæstrionis verba. VT SE DEAMET] miles. CONCILIEM] vt militem sibi conciliem. sic autem legendum est, non, vt habent libri ferè omnes. nam neque carminis lex, neque Latini sermonis consuetudo *concilitarem*, ferre potest. QVI NISI ADVLTERIO, STVDIOSVS REI NVLLAE, &c.] qui nullius alius rei, nisi adulterii, studiosus est, improbus, *nullæ*, antiquum pro, *nulli*. & animaduertendum, nomen *studiosus*, cum datiuo iunctum esse. NON POTVIT REPERIRE, SI IPSI SOLI, &c.] si ipsi soli, inquit, qui omnia luce sua collustrat, & qui ipse lucidissimus est, & cui nihil est obscurum, puellas lepidas quærendas dares, non potuit lepidiores duas ad hoc negotium, quod agimus reperire, quam ego dabo. hyperbole. PAX] tantummodò: vel *παντελῶς*. Priscian. lib. 14 Teren. Heauton. *Capillus passus, prolixus, circum caput Rejectus negligenter, pax.* PARTEIS DEFEND. TVAS] tuas parteis tueris, tuas parteis agas. PRAECEPTA] ea, quę tibi pręmonstrata sunt. SOBRIE] *νηφαλίως*, vigilanter, attentè, non somniculosè. vbi suprà hac eadem fabula, quæ ad illum locum notauimus, *Tibi ego dico: ebriatus ne sis.* Sic in Persa *Si quam rem accures sobriè, aut frugaliter, Solet illa rectè sub manus succedere.*

PALAESTRIO, LVCRIO puer.

Pa. *QVantas res turbo! quantas moueo machinas!*
Eripiam ego hodie concubinam militi,
Si centuriati bene sunt manipulares mei,
Sed illum vocabo. heus Sceledre, nisi negotium
Progredere ante adeis, te vocat Palæstrio.

Lu. *Non operæ est Sceledro.* Pa. *quid iam?* Lu. *sorbet dormiens.*

Pa. *Quid? sorbet?* Lu. *illud, stertit volui dicere.*
Sed quia consimile est, quod stertas, quasi sorbeas.

Pa. *Ehò an dormit Sceledrus intus?* Lu. *non naso quidem.*
Nam eo magnum clamat: tetigit calicem clanculum,
Dimisit Nardini vini ampboram cellarius.

Pa. *Eho tu scelestè, qui illi suppromus es, eho?*

Lu. *Quid vis?* Pa. *qui libitum'st illi condormiscere?*

Lu. *Oculus opinor.* Pa. *non te istuc rogito scelus.*
Procede huc. peristi iam, nisi verum scio.
Promsisti tu illi vinum? Lu. *non promsi.* Pa. *negas?*

Lu. *Nego hercle verò: nam ille vetuit dicere.*
Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum,
Neque ille hic calidum exinde ebibit in prandio.

Pa. *Neque tu bibisti?* Lu. *dij me perdant, si bibi,*
Si bibere potui. Pa. *qui iam?* Lu. *quia enim obsorbui,*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

Alij ebrij sunt, alij poscam potant via.

Pa. *Bono suppromo & promo cellam creditam.*

Lu. *Tu hercle idem faceres, si tibi esset credita.*
Quoniam æmulari non licet, nunc inuides.

Pa. *Ehò, an vnquam promsit antehac? responde scelus.*
Atque vt tu scire possis, edico tibi,
Si falsa dixis, loris exeruciabere.

Lu. *Ita verò, vt tu ipse me dixisse dictites,*
Postea sagina ego eijciar cellaria,
Vt tibi qui promas, alium suppromum pares.

Pa. *Non ædepol faciam, age loquere audacter mihi.*

Lu. *Nunquam ædepol vidi promere. verùm hoc erat:*
Mihi imperabat, ego promebam postea.

Pa. *Huic illecebroso capite sistebas cadum?*

Lu. *Non hercle tam istoc validè casabant cadi.*
Sed in cella est paullum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis hic propter cados
Ea sæpe decies completur plena die.
Eam plenam atque inanem fieri maximam
Vidi. bacchabatur hama, casabant cadi.

Pa. *Abi, abi intro iam, vos in cella vinaria*
Bacchanal facitis. iam hercle ego herum adducam à foro.

Lu. *Perij, excruciabit me herus, domum si venerit,*
Quom hæc facta scibit, quia sibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquò, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis obsecro huic, vostram fidem.

Pa. *Quo te agis?* Lu. *missus sum alio, iam huc reuenero.*

Pa. *Quis misit?* Lu. *Philocomasium.* Pa. *abi, actutum redi.*

Lu. *Quæso tamen tu meam partem infortunij,*
Si diuidetur, me absente accipito tamen.

Pa. *Modò intellexi quam rem mulier gesserit.*
Quia Sceledrus dormit, hunc subcustodem suum
Foras ablegauit à se, dum huc transiret. placet.
Sed Periplectomenes quam ei mandaui mulierem,
Nimis lepida forma ducit: dij hercle hanc rem adiuuant.
Quam dignè ornata incedit: haud meretriciè:
Lepidè hoc succedit sub manus negotium.

SI CENTVRIATI BENE SVNT MANIP. M.] si mei milites bene instructi, & ad pugnam parati sunt. allegoria est à re militari. Terentius in Phorm. *Nunc prior adito tu ego in insidiis hic ero Succenturiatus, si quid deficies.* Centuriati dicuntur, qui sub centurione centuriæ numerum explent. NISI NEGOTIVM] subintell. est nisi occupatus es. NON OPERAE EST SCEL.] Sceledrus non es vacuus: Sceledrus non potest cuiquam operam dare. Sic suprà eadem fabula, *Prandet. petat occupata est: opera non est.* subintelligendum autem est, facultas, aut copia, vt diximus. STERTIT, VOLVI DICERE] stertit dormiens. multi enim stertunt vigilantes. Lucret. *Et vigilans stertis.* Plautus in Amphitr. *quæne vigilans somniat.* SED QVIA CONS. EST, &c.] Sed eo dixi, *sorbet*, pro, *stertit*, quia consimilia sunt, stertere, & sorbere. NON NASO QVIDEM] non naso quidem dormit. Rationem subijcit. nam eo magnum sonitum edit, stertendo scilicet. Qui dormiunt autem, qua parte dormiunt, ea parte tacent. NAM EO MAGN. CL.] nam naso stertit, & stertendo magnum clamorem tollit. TETIGIT CALICEM] bibit è calice clanculum, vel, exhausit calicem clanculum. Vt sit ἰλάπτωσε. DIMISIT NARDINI AMPH. CAELL.] cællarius, hoc est, cællæ præfectus, amphoram vini nardini, hoc est, ex nardo confecti, seu nardo conditi. dimisit: hoc est, emisit è manibus, seu neglexit, seu, non recondidit, seu incustoditam reliquit. Omnino verbum, *dimisit*, hic positum, mihi suspectum est. Quid si legamus, *Depromsit*? consideret lector. Solebant autem veteres interdum aromatis vinum condire, qua de re Plinius lib. 4. cap. 16. & Dioscorides lib. 5 cap. 64. &c

64 & multis aliis eiusdem libri capitibus. SVPPROMVS ESt] secundus promus ospiti no suist tutus es. QVI LIBITVM'ST ILLI CONDORM. :] in voce qui, inest aliquid ambigui, vt mox apparebit. significat autem, vel qua parte? seu qua re. OCVLIS OPINOR] iocus ex ambiguo, & præter expectationem. Ita enim respondet Sceledrus, quasi quæsiuerit ex eo Palæstrio qua parte corporis dormierit. at quærere voluit Palæstrio, quo pacto seu quamobrem dormierit, sic infra in Mercatore. CH. *Qui potuit eam videre.* AC. *oculis.* NEQ. EQVIDEM HEMINAS OCTO EXPR.] quod hic puer negat se fecisse, intelligendum tamen esse ab eo factum. *Hemina*, inquit Festus, à Græco verbo ἥμισυ (*quod est dimidia pars sextarij*. A Gell. lib. 3. cap. 14. *Contra autem si è sextario hemina fusa est, dimidium sextarij, non dimidiatum sextarium fusum esse dicendum est.* IN VRCEVM] vrceus, vas fictile, aut æneum ad aquam continendam, & capiendam propriè factum, ac paratum. NEQVE ILLE HIC CALIDVM EXTNDE EBIBIT IN PRANDIO] sic versum hunc restituimus ex vestigiis antiquæ scripturæ. Sic autem & sententia aperta & versus perfectus est. QVIA ENIM OBSORBVI] ore rotundo exsorbui, vel raptim, & vno spiritu, seu vno ductu exsorbui, quasi ius aliquod calidum, non tanquam vinum ad sitim sedandam. Sic autem dictum, vt, obduxi, obligurriui, & simil. CALEBAT] calidum erat. AMBVREBAT GVTTVRAM] profert hunc locum Nonius, docens *guttur*, & *gutturem* in neutro & masculino genere, vsurpatum esse à veteribus: profert & versum illum ex Aulul. *Etiamne obtur it inferio rem gutturem?* Sed non dissimulabo Nonium hic legere, *adurebat*, non, vt habent libri manus. *amburebat*, neq. vt vulgati, *comburebat*. Porrò delectatos fuisse veteres calidis potionibus, constat hinc thermopolium, & thermopotare. vt in Trinummo, *satin' in thermopolio condalium es oblitus. Postquam thermopotasti gutturem?* ALII POSCAM POTANT VIA] alij vinum ex aqua, & fæce, seu aceto confectum potant in via. Sic autem legendum, non, vt vulgò, alia postquam potant via, neque vt alibi, alia postquam potarunt, &c. hæret scrupulus in voce, *via*, pro, *in via*, est insolens, præterea sententia est inanis, & frigida. Quòd si quis interpretari velit, *via*, de more, seu more: erit duriusculum, neque satis Plautinum. BONO SVPPR. ET PR.] subintell. o, admirantis, per ironiam. DIXIS] dixeris. ITA VERO: VT TV IPSE ME DIX. MICT.] sententia hæc est. Tu vero ita me iubes rem omnem tibi aperire, vt dictites conseruis meis me tibi eorū facinora enuntiasse, ac prodidisse: atque hoc pacto ab illis eiiciar postea è sagina cellaria: & vt alium suppromum, me eiecto, præficias, qui tibi vinum tuo arbitratu promat. HVIC ILLECEBROSO CAP. SISTI: CAD. ?] Tune homo illecebroso capite, hoc est, ore polluto, atque impuro, huic inclinabas cadum? Sceledrum illecebroso capite per contumeliam appellat, quasi cuius os, seu caput homines ad stuprum illiciat, atque inuitet. Sistebas cadum aut. m. id est, cadum inclinatum. & versum tenebas, dum è foramine, (quod olim cortice, & pice obstruebatur) depromeres. Nam apud veteres non nisi verso cado, seu versa amphora vinum depromi poterat. Horat. oda 19. lib. 3. *Non ante verso lene merum cado*, &c. ad quem locum hæc de re nonnulla diximus. & plura fortasse dicentur ad illud Plauti in Sticho, *Namque adepol quamuis desubito vel cadus vertitur est.* NON HERCLE IAM ISTOC VALIDE CASABANT CADI] istoc accipiendum *deiktikōs*, vt intelligamus, cum gestu, aut manu ostendere, se cados haud magno admodum negot o loco mouisse, aut vertisse: quia sine vi in lubrico loco, & leni impulsu casabant, id est, nutabant, & inclinabantur. Sic autem iampridem hic legendum esse indicaui, atque adeò multis doctis indicaui, non, vt vulgò, quassabant: quod fieri non potest: vt & suprà in Asinaria, *casatis capite incedit*: vbi vulgò legitur, quassanti capite, &c. & in Bacchid. *capitibus casantibus*. atq. quæ loca hoc de verbo plura. SED IN CELLA EST PAVLLVM NIMIS LOC. LVBR.] sed in cella, inquit, est aliquantulum parui loci lubrici. ex quo nō erat necesse cados ad vinum promendum admodū validè mouere: sed leni impulsu, & molli brachio casabant. BILIBRIS AQVALIS] vas aquarium, duas libras aquæ capiens. COMPLETVR PLENE] pleonasmus. DIE] in die. EAM PLENAM ATQ. INANEM, &c.] eam æqualem, quæ maxima est. vidi aliquoties fieri plenam eodem die, videlicet, dum completur, & inanem puta, dum exhauritur & exsiccatur. BACCHABATVR HAMA: CASABANT CADI] bacchatum in morem vas aquarium, vini plenum, huc & huc mouebatur. casabant cadi, id est, vertebantur cadi fere sponte sua, aut certe non magna vi adhibita, nempe in loco lubrico, vt suprà. Sic autem esse legendum bacchabatur hama, rectè meo iudicio, vidit Adrian. Turn. nam vulgò legitur, *bacchabatur auia*. Quod autem ad alterum, *casabant cadi* decem abhinc annos ita conieceram esse restituendum, & sic, & in aliis aliquot locis non solum Plauti, verum etiam nonnullorum aliorum Latini sermonis auctorum. BACCHANAL FACITIS] bacchamini: sacrificium Baccho facitis. SCIBIT] sciet. IN DIEM EXTOLLAM] in diem protollam, ac proferam. NE DIXERITIS, OBS. HVIC VOSTR. F.] Alloquitur spectatores sermo autem est implicatus. talis enim videtur ordo verborū esse, obsecro vestram fidem, ne dixeritis hero meo. Potest tamen & hic esse, obsecro vos, per vestram fidem, ne dixeritis hero meo, vt subintelligatur præpositio, per, quod minus probo. QVO TE AGIS?] quo te confers? quo te ducis? SI DIVIDETVR] si meum infortunium diuidetur in duas parteis: puta, inter me, & Sceledrum, sequem alium conseruū, quæso, meam partem accipito. FORAS ABLEGAVIT, &c.] sic legendum, non, foris. SED PERIPLECT. QVAM EI MAND. M &c.] Hic Milphidippa, & Acroteleusium, à Periplectomene subornatæ Palæstrionis mandatu, procedunt: quas prospiciens Palæstrio hæc loquitur. Sed Periplectomenes, nimis lepida forma ducit mulierem, quam mulierem ei mandaui vt duceret. LEPIDE HOC SVB. MAN. NEM] scite hoc negotium ex animi sententia procedit sic loquitur infrà eadem fabula, *Bono animo es, negotium omne iam succedit sub manu.* Idem in Persa *Si quam rem accures sobriè, aut frugaliter: Solet illa rectè sub manus succedere.*

PERI-

PERIPLECTOM. ACROTELEVTIVM, MILPHIDIPPA. PALÆSTRIO,

Rem omnem Acroteleutium tibi tibíque mea Milphidippa.
Domi demonstraui ordine, hanc fabricam fallaciásque
Minus si tenetis, denuò volo percipiatis planè.
Satis si intelligitis, aliud est, quod potius fabulemur.

Ac. *Stultitia atque insipientia insulsa atque maxima hæc sit,*
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,
Si in ea opificina nesciam aut mala esse, aut fraudulenta.

Pe. *At melius est monerier.* Ac. *meretricem commoneri*
Quàm sanè magni referat, mihi clàm est quin ego me frustra,
Postquam admisere aures meæ tua moram orationis.
Tibi dixi, miles quemadmodum potis esset assecari.

Pe. *At nemo solus sapit nam ego multos sæpè vidi*
Regionem fugere consilij prius, quàm repertam habere.

Ac. *Si quid faciendum est mulieri malè atque malitiosè,*
Eius illi immortalis memoria est meminisse, & sempiterna:
Sin bene quid, aut fideliter faciendum est, eò deueniunt,
Obliuiosæ extemplò vti fiant: meminisse nequeunt.

Pe. *Ego istuc metuo, conuenit vobis faciundum vtrunque.*
Nam id proderit mihi, malitia malè quòd facietis amba.

Ac. *Dum nescientes quid bonum faciamus, ne formida.*

Pe. *Non mala nulla meretrix est.* Ac. *ne paue: peioribus conueniunt.*

Pe. *Ita vos decet consequimini.* Pa *cesso ego illis obuiam ire?*
Venire saluum gaudeo. lepido hercle ornatu incedit.

Pe. *Bene opportunéque obuiam is Palæstrio. hem tibi assunt,*
Quas me iussisti adducere, & quo ornatu. Ac. *hem noster.* Pa. *estò.*
Palæstrio Acroteleutium salutat. Ac. *quis hic amabo est,*
Qui tam pro nota me nominat? Pe *hic, noster hic architectus est.*

Ac. *Salue architecte.* Pa *salua sis. sed dic mihi ecquid hic te*
Onerauit præceptis? Pe *probè meditatam vtranque duco.*

Pa. *Audire cupio, quemadmodum, ne quid peccetis paueo.*

Pe. *At tua præcepta, de meo nihil his nouum apposiui.*

Ac. *Nempe ludificari militem tuum herum vis* Pa. *elocuta es.*

Ac. *Lepidè & sapienter commodè & facetè, res parata est.*

Pa. *Atque huius vxorem esse te volo assimulare.* Ac. *fiat.*

Pa. *Quasi militi animum adieceris, simulare.* Ac. *sic futurum est.*

Pa. *Quasique res per me interpretem, & tuam ancillam geratur.*

Ac. *Bonus vates poteras esse. nam quæ sunt futura, dicis.*

Pa. *Quasique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,*
Quem ego militi darem tuis verbis. Ac *nunc vera dicis.*

Pe. *Quæ istis nunc memoratis opus est, quæ commeminere?* Ac. *melius est.*
Nam mi patrone hoc cogitato, vbi probus est architectus,
Bene lineatam si simel carinam collocauit,
Facile esse nauem facere: vbi fundata & constituta est,
Nunc hæc carina satis profundata bene & statuta est.

Assunt

Assunt fabri, architectíque, eam quidem ad rem haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur, quod opu'st, qui det,
Noui indolem nostri ingenij, citò erit parata nauis.

Pa. *Nempe tu nouisti militem meum herum?* Ac. *rogare mirum est.*
Populi odium quin nouerim? magnidicum, concinnatum,
Mœchum? vnguentatum? Pa. *num ille etiam te nouit?* Ac. *nunquam vidit.*
Quî nouerit me, quis ego sim? Pa. *nimis lepidè fabulare.*
Eo potuerit lepidiùs fieri. Ac. *potíne vt hominem*
Mihi des? quiescas cætera? ni ludificata lepidè
Ero, culpam omnem in me imponito. Pa. *agite, intrò abite,*
Insistite hoc negotium sapienter. Ac. *alia cura.*

Pa. *Age PeriplectoMene, has nunc iam duc intrò, ego ad forum illumq;*
Conueniam, atque illi hunc annullum dabo, atque prædicabo
A tua vxore mihi datum esse, eámque illum deperire.
Hanc ad nos cùm extemplò à foro veniemus, mittito tu,
Quasi clanculum ad me missa sit. Pe. *faciemus. alia cura.*

Pu. *Vos modò curate ego illum probè iam oneratum huc accibo.*

Pe. *Bene ambula, bene rem gere. at ego hoc si efficiam planè,*
Vt concubinam militis meus hospes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat hodie: hunc si dolum dolamus:
Quid tibi ego mittam muneris? Ac. *dáne ab se mulier operam?*

Pe *Lepidæ sunt, & comes sunt.* Ac *confido confuturum.*
Vbi facta erit collatio nostrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos subdola perfidia peruincamur.

Pe. *Abeamus ergo intrò hac vti meditemur, cogitate,*
Ne quid, vbi miles venerit, titubetur. Ac. *tu morare,*
Vt accuratè & commodè, hoc quod agendum est, exsequamur.

ACROTELEVTIVM] hæc matronæ ornatum gerit, Milphidippa autem eius ancilla est. IN OPVS ALIENVM] quod faciendum conduxerim. SI IN EA OPIFICINA N.] si in eo opere faciendo, seu in ea operis effectione, seu in ea operis officina nesciam esse astuta, aut dolosa. QVIN EGO ME FRVSTRO. &c.] Immò ego me frustro. hoc est immò me ipsa destituo, prodo, ac desero: & à meis ipsius consiliis aberro, postquàm meæ aures orationem tuam, quæ me moratur, receperunt: seu intromiserunt. *frustro* in voce actiua dixisse veteres pro *frustror* notat Nonius. ASSECARI] admutilari. suprà eadem fab. *nam ego inueni lepidam sycophantiam, Qui admutiletur miles vsque cæsariatus*, &c. Sed non celabo lectorem, pro, assecari, quomodo edidit Camerarius, nostros libros manusc. habere *deasciare*. vulgatos vero *deartuari*. AT NEMO SOLVS SAPIT] sic Homer. ἰλιάδ. κ. *Σύν τε δύ᾽ ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὃ τοῦ ἐνόησεν. ὅππως κέρδος ἔῃ μοῦνος δ᾽ εἴπερ τε νοήσῃ, Ἀλλά τε οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις.* id est, Duorúmque simul euntium plus altero intelligere solet, vt fit ex vsu, solus autem etiamsi quid intellexerit, ei tamen & exigua intelligentia est, & tenue cōsilium. Profert primi versus principium, *Σύν τε δύ᾽ ἐρχομένω*, Plato in Symposio, Aristoteles libro 8. ἠθικῶν Νικομ. lib. 3. πολιτ. M. Tull. lib. 9. epist. ad Varron. & libro 9. epist. ad Attic. eodem pertinet prouerb. *vnus vir, nullus vir.* NAM. EGO MVLTOS SAEPE VIDI REGIONEM F. CONS.] amphibolia. Sed hic ordo est. nam ego sæpè multos vidi regionem consilij multos fugere, hoc est, multis excidere è manibus, prius quàm repertam haberent regionem consilij, id est, locum consilij. licet & sic explicare. nam ego multos sæpè vidi, quos regio consilij fugerit prius, quam repertam haberent. QVAM REPERTAM HAB.] malim legi, *quàm repertam haberent.* EIVS ILLI IMMORT. MEM. EST, MEMIN. ES.] Eius, quod malè & malitiosè mulieri faciendum est, memoria est illi immortalis, & sempiterna, meminisse, ἐπὶ τῷ μεμνῆσθαι vel πρὸς τὸ μεμνῆσθαι, vel ὥστε μεμνῆσθαι id est, vt meminerit, vel, ad id, vt meminerit. Sic autem restituimus, scripturæ veteris vestigia secuti, optima, planissimáque sententia, & numeris aptissimis. vt scilicet intelligamus alterum I exteri in prouocabulo *illi*. Nonnulli malunt legi, *Eius ibus imm. ibus* autem, antiquum, pro, *iis*: de quo alibi & ita intelligemus mutari numerum, & transiri à numero singulari ad numerum multitudinis. EÒ DEVENIVNT] mutat numerum, MEMINISSE NEQVEVNT] aliàs, *& meminisse nequeant.* non male. vt referatur ad superiora. CONVENIT VOBIS F. VTR.] conuenit, inquit: id est, conuenit inter nos. εἰς ταυτὸν ἡμεῖς ἥκομεν. consentimus. vobis faciendum est vtrunque, id est malè, & malitiosè. Camerarius edidit, *Ergo istuc metuo, quò venit.* quæ lectio, si cui probabitur, sic poterit explicari. Ergo istuc, quod dicis, metuo quò euadat, seu quo eueniat. DVM NESCIENTES QVID BONVM FACIAMVS, NE F.] scientes nihil boni faciemus: huius rei securus esto, tantum

metuendum est,ne quid boni faciamus nescientes, & imprudentes. NON MALA NVLLA M. EST.] nulla est meretrix,quę non sit mala,& malitiosa. NE PAVE : PEIORIBVS CONV.] ne time,quòd meretrices omnes malæ sunt.nam cum peioribus conueniunt.congrediuntur,versantur:nempe cum viris,& cum amatoribus.significat viros esse peiores.vel sic, *ne time:peioribus conueniunt*,id est,ne time, quòd malæ sunt meretrices. nam cum peioribus veniunt,id est, vos peiores estis:vel tu peior es. quicum nos venimus alij sic,ne time,quòd meretrices malæ sunt.peioribus enim conueniunt. id est, ad facinora peiora idoneæ sunt. LEPIDO HERCL.ORNATV INCEDIT Acroteleutium,quæ matronæ in morem ornata est. ET QVO ORNATV & eo ornatu assunt, quo iussisti esse HEVS NOSTER] Periplectomenē patronum alloquitur, aliquid ex eo quæsitura : quam interpellauit Palæstrio. HIC, NOSTER ARCHITECTVS EST] hic est noster fallaciarum fabricator, & opifex. Sic M.Tull. pro Rosc. Amer. *ex iniqua nunc maximè fiunt, nonne quiuis potest intelligere, omnium architectum & machinatorem vnum esse Chrysogonum?* &c. Idem in Cluentiana,*& illi qui Fabricij libertum, quia minister in maleficio fuerat,& patronum,quia conscius, condemnassent:ipsum principem, atque architectum sceleris absoluerent?* ECQVID HIC TE ONERAVIT PRAECEPT] nunquid hic Periplectomenes te præceptis, id est, documentis, onerauit, hoc est cumulatè instruxit, seu impleuit:translatio est.sic M.Tull.lib.3.epist ad Appium *Te autem quibus mendacijs,homines leuissimi onerarunt?*&c. Idem lib.3.de Nat.deor *Quia te quoque (inquit) animaduertit Cotta sæpè cùm in foro diceres, quam plurimis posses argumentis onerare iudicem, si modò eam facultatem tibi daret causa.* Plaut in Mercat. *Quibus est dictis dignus vsque oneremus ambo:* Idem in Pseud. *Pseudole, asiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis.* Terent. Phorm *O Fortuna, o fors Fortuna, quantis commoditatibus quam subitò hero meo Antiphoni ope Vestra hunc onerastis diem?* AVDIRE CVPIO QVEMAD.] audire cupio quomodo sit meditata. AT TVA PRAECEPTA] subintell sunt. DE MEO NIHIL HIS NOVVM APP.] nihil his nouum de meo addidi. *apposiui*. pro, *apposui*,antiquum.sic *deposiui,reposiui*,&c. QVASI MILITI ANIM. ADIER.] quasi ad militem animum appuleris,hoc est, quasi militis amore capta sis, &c. sic Terent.Eunuc. *sed, ego quantum suspicor Ad virginem animum adiecit* Plaut in Mercat.*Sed precanto est opus,Ne ad illam me animum adiecisse aliquis sentiat.* QVASI QVAERAS PER ME INTERPR.&c.] sup eadem fabula, *quamque ego rei sim interpres* NAM QVAE SVNT F.] ego enim ista,quæ dicis,omnia sum factura:tu vates es,qui quæ futura sunt prædicas. locus. sic infrà in Persa *quod futurum est prædicas.* QVAE ISTIS NVNC MEMORATIS OP. EST. Q. COMM.] quid ista nunc commemorare opus est, quæ memoria tenet? VBI PROBVS EST ARCHITECTVS, &c.] totus hic locus,qui sequitur, allegoria constat. Significatur autem per nauem negotium, consiliumque susceptum de decipiendo milite:per Carinam, commentum & fallacia, totius denique fabricæ ratio,& fundamentū:per fabros, Periplectomenes & meretrices:per architectum, Palæstrio:per materiariū militem. BENE LINEATAM benè directam. CARINAM] carina infima pars nauis,& quasi fundamentum. VBI FVNDATA, ET CONST.] nauis. PROFVNDATA] profunda facta. ET STATVTA EST] & stabilita, seu posita est. MATERIARIVS] materiarius est is, qui materiam,prà lignum, ad nauem ædificandam præbet. QVOD OPVS T. QVI DET] qui det, quod opus est. CITO ERIT ARATA NAVIS] cito [illegible]

erit confectum negotium, quod habemus in manibus,quódque nobis conficiendum datum est. POPVLI ODIVM QVIN NOVERIM?] cur non populi odium nouerim? Marc. Tull. in Vatinium *Sies odium publicum populi,senatus,vniuersorum hominum*, & populi odium,hoc est,hominem populo odiosissimum. MAGNIDICVM] magniloquum μεγαλήγορα μεγαλοῤῥήμονα. Horat. Sat.3.lib.1. *Modò reges atque tetrarchas, Omnia magna loquens* Idem oda 6.lib 4 *Diue quem proles, Niobæa magnæ Vindicem linguæ, Tityósque raptor sensit.* CINCINNATVM] cincinnis hoc est capillis crispis, calamistratis comtum suprà non longe, cæsariatum dixit. M.Tull. post redit.in Sena. *quo vultu cincinnatus ganeo non solùm ciuium lacrymas verum et iam patriæ preces repudiauit?* Idem pro Sextio, *Cùm flens vniuersus ordo cincinnatum consulem (Gabinium) orabat.* Plaut. Trucul. *Iam ego istos fictos compositos crispos cincinnos tuos Vnguentatos vsque ex cerebro euellam.* VNGVENTATVM.] vnguentis oblitum,ac delibutum. QVIS EGO SIM?] quæ ego sim? EO POTVERIT LEPIDIVS FIERI] quòd te nunquam miles vidit, neque te nouit,eo facilius,& melius potuerit fieri id, quod volumus. POTIN VT HOMINEM MIHI DES?] potésne facere,seu potéstne fieri, vt militem mihi exhibeas?proinde quasi dicat, da mihi hominem tantum, cetera sine me curare. QVIESCAS CETERA?] quod ad cetera attinet,otiosus sis,cetera τὰ ἄλλα. NI LVDIFICATA LEPIDE ERO] ni militem probè ludificauero CVLPAM OMNEM IN ME IMP.] culpam omnem in me confero, translatio est ab onere,quod humeris imponitur. INSISTITE HOC NEGOT.] sat sic dictum,*insistite hoc negotium*, vt *insistere viam*.suprà eadem fab *eo, quam insistas viam*. Terent.Eunuch *quem percontem? quamue insistam viam?* sententia autem hæc est, incumbite in hoc negotium prudenter,& cordatè tractate,& gerite hoc negot.ū sobriè & callidè. AVIA CVRA] alia cura hæc me sine curare. suprà in Casina *Abi, & aliud cura.* ad quem locum plura. EAMQ ILLVM DEPER.] & eam illius amore perire CVM EXTEMPLO simul vt: cùm primùm:ἐπειδὴ τάχιστα,statim vt. EGO ILLVM PROBIAM ONERATVM &c.] sup.in M stel. *hinc speculabor procul. Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.* BENE REM GERE.] &c.] sermo bene precantis. Horat. epist.ad Celsum.lib 1.*Celso gaudere,& bene rem gerere Albinouanus.* AT EGO HOC SI EFF. PL. &c.] id est,at si ego hoc effeciam planè, vt meus hospes Pleusides habeat hodie Philocomasium, atque hinc Athenas hodie abeat:si denique hunc dolum fabricamur:quid tibi, mea Acroteleutium,mittam muneris? quo te munere remunerabor? Secutus autem sum nostros libros veteres, qui in eo cum vulgatis congruunt,quòd habeut,*at ego hoc*,non,vt edidit Camerarius,*at egóne hoc si efficiam*, &c. in ceteris,nostri codices cum Camerarij editione consentiunt. Quod si quis particulam,*ne*, retinendam contendat:malim hoc ordine legi,*at ne ego, hoc si efficiam*, &c.seu & in libris manuscriptis hæc particula scribitur, etiam cum vim habet affirmandi,*at ne ego*,&c. Quod autem quidam volunt hic aliam scribi personam falluntur. HVNC SI DOLVM DOLAMVS] hunc si dolum fabricamur dolū dolemus. *machinamur*, seu μηχανώμεθα. QVID TIBI EGO MITTAM MVNERIS?] fuerat initiò per enūmerationē dicturus, præclarum,& luculentū munus tibi mittam, sed tanquam dubitās per interrogationem subiecit, quid ego tibi mittam muneris? DATNE ABS SE MVLIER OPERAM?] additne mulier, nempe Philocomasium, ad hanc rem pro sua parte operam? adiuuátne hoc negotium,quod gerimus Philocomasium opera sua. LEPI-

LEPIDAE SVNT, ET COMES SVNT] mutat numerũ. de vna enim muliere quæsierat Acroteleutium, respondet Periplectomenes de duabus: hoc modo, lepidæ sunt, & comes sunt, proinde ac si dicat, noli dubitare de mulieribus, quin sint ambæ huic rei, quam suscepimus, operam daturę, seu additurę, sunt enim lepidę, & comes, honestę, sunt enim salsę, facetæ, commodæ, atque vrbanæ. Quod autem Camerarius edidit *lepidus sum & comis sum.* nihil tam ἀπροσδιόνυσον, nihil tam absurdum fingi potest. quid enim alienius, atque absurdius, quam ei, qui roget de aliqua muliere, sitne ea ad operã dandam parata, aut instructa, respondere de se ipso, lepidus, & comes sum? Omnino nemo est, qui non videat hanc lectionem, responsionem esse ineptissimam. CONFIDO CONFVTVRVM] si ita est, vt dicis, Acroteleutium, confido nos hoc negotium ex animi sententia confecturas. confuturum, id est futurum sic apud Terentium. confore in Andria, *restat Chremes qui mihi exorandus est & spero confore.* Sic, *consiers*, apud Lucretium, & Virgilium. VBI FACTA ERIT COLLATIO NOSTRARVM MALITIARVM] collatio συμβολή, collectio, collecta. videtur esse translatio tracta à symbolis, id est, collectis seu conuiuiis quæ constant ex partibus collatis. Horat. epist. ad Pisonẽ, *Vndique collatis membris.* HAEC VTI MEDITEMVR COGITATE] Sic legendum *meditemur cogitatè.* coniunctim, & vt *cogitatè* sit aduerbium. TITVBETVR] Horat epist. ad Vinnium Asel. libro 1. *vade vale, caue, ne titubes, &c.*

ACTVS QVARTVS.

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

Voluptas est quod agas, si id procedit lepidè ex sententia.
Nam ego hodie ad Seleucum regem misi parasitum meum,
Vt latrones quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret,
Qui eius regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.

Pa. *Quin tu tuam rem cura potius, quàm Seleuci: quæ tibi*
Conditio noua, & luculenta fertur per me interpretem.

Py. *Immò omneis res posteriores pono, atque operam do tibi.*
Loquere. aureis meas pro cẽlò dedo in ditionem tuam.

Pa. *Circumspicito dum ne quis nostro hic auceps sermoni siet.*
Nam hoc negotij clandestinò vt agerem mandatum'st mihi.

Py. *Nemo adest.* **Pa.** *hunc arrabonem amoris primùm à me accipe.*

Py. *Quid? hic vnde est?* **Pa.** *à luculenta atque festiua fœmina,*
Quæ te amat, tuámque expetissit pulcram pulcritudinem,
Eius nunc mihi annulum, ad te ancilla, porro deferrem dedit.

Py. *Quid ea ingenua, an festuca facta? serua an libera'st?*

Pa. *Vah, egóne vt ad te ab libertina esse auderem internuntius,*
Qui ingenuis satis respondere nequeas cupidis tui?

Py. *Nupta ea est, an vidua?* **Pa** *& nupta & vidua.* **Py.** *quo pacto potis*
Vidua & nupta esse éadem? **Pa.** *quia adolescens nupta est cum sene.*

Py. *Euge.* **Pa.** *lepida & liberali forma est.* **Py.** *caue mendacium.*

Pa. *At tuam formam illa vna digna'st.* **Py.** *hercle pulchram prædicas.*
Sed quis ea est? **Pa** *senis huius vxor Periplectomeni.* **Py.** *in proximo*

Pa. *Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire, odit senem.*
Nunc te orare atque obsecrare iussit, vt tui copiam
Sibi, potestatémque facias. **Py.** *cupio hercle equidem si illa vult.*

Pa. *Quæ cupit.* **Py.** *quid illa faciemus concubina, quæ domi est?*

Pa. *Quin tu illam iube abs te abire, quo lubet: sicut soror*
Eius gemina venit Ephesum, & mater, arcessúntque eam.

Py. *Ain' tu? aduenit Ephesum mater eius?* **Pa.** *aiunt qui sciunt.*

Py. *Hercle occasionem lepidam, vt mulierem extrudam foras.*

Pa. *Immò vin' tu lepidè facere?* **Py.** *loquere, & consilium cedò.*

Pa. *Vin' tu illam actutum amouere à te, vt abeat per gratiam?*

Py. *Cupio.* **Pa.** *tum te hoc facere oportet. sibi diuitiarum affatim est.*

Iube sis, aurum, atque ornamenta, quæ illi instruxti mulieri,
Dono habere sibi, auferréque abs te, quò lubeat, sibi.

Py. *Placet vt dicis sed, ne istam amittam, & hæc mutet fidem,*
Vide modò. Pa. *vah delicatu's, quæ te tanquam oculos amet.*

Py. *Venus me amat.* Pa *st, tace. aperiuntur fores, concede huc claneculum.*
Hæc celox illius est, quæ hinc egreditur internuncia.

Py. *Quæ hæc celox.* Pa. *ancillula illius est, quæ hic egreditur foras.*
Quæ annulum isthunc attulit, quem tibi dedi. Py. *ædepol hæc quidem*
Bellula est. Pa *pithecium hæc est præ illa, & spinturnicium,*
Viden' tu illam oculis venaturam facere, atque aucupium auribus?

VOLVPTAS EST, QVOD AGAS, SI ID, &c.] ordo est, voluptas est, id est, iucundum est, si id quod agas lepidè ex sententia procedit. VT LATRONES, QVOS CONDVXI] latrones, conducti milites, qui à latere sunt appellati, quasi laterones vt suprà diximus, vel à verbo, λατρεύειν. MIHI DVM FIERET OTIVM] interea dum mihi otium pararetur. QVAE TIBI CONDITIO NOVA, &c. tuam rem cura, quæ conditio tibi noua ac lucul. &c. LVCVLENTA] ampla, magnifica. IMMO OMNEIS RES POSTERIORES] immo omneis res meis rebus posthabeo, & postpono. DEDO IN DITIONEM TVAM] dedo tuæ potestati. dedimus nos potentiori, & victori, & superiori, aut certè quem superiorem ac potentiorem esse confitemur. CIRCVMSPICITO DVM] *dum* particula est hoc loco inseparabilis. NE QVIS NOSTRO HIS AVCEPS SERM.] ne quis nostrum sermonem aucupetur. sic infrà in Sticho, *Numquis hic est alienus nostro dicto auceps auribus?* & suprà hac eadem fabula, *Nam opus est nunc tuto loco, Vnde inimicus ne quis nostri spolia capiat consilij.* & eadē scena, paucis post versibus, *Sed speculabor, nequis aut hinc à læua, aut dextera, Nostro consilio venator assit cum auritis plagis.* HVNC ARRABONEM] &c.] hoc pignus, hanc arram. A LVCVLENTA] à formosa, &c. PVLCHRAM PVLCHRITVDINEM] eiusdem generis sunt illa, amœnitate amœna. in Captiu. nitoribus nitidis, in Casina. pretio pretioso, in Epid. &c. quæ colligentur in indice ad nomen adiectiuum eiusdē originis & significationis, atque substantiuum, cui adiectum est. QVID EA INGENVA, AN FESTVCA FACTA? quid? ea ingenuane est, an liberta, seu libertina? hoc est, eane est parentibus liberis nata, an a prætore libera facta? festuca, virga prætoria, qua seruos libertate donabat. Plutarchus libro περὶ θείου βραδ. [illegible] κάρφος appellat. quod notarat Simeo Bosius. Persius sat. 5. *hic quem quærimus, hic est, Non in festuca, lictor quam iactat ineptus.* vocatur & vindicta à Latinis. SERVA AN LIBERA'ST?] estne serua an libera? VAH EGONE VT AD TE AB LIBERTINA ESSE AVD INTERN. QVI ING. &c.] vah itane essem demens, vt ab libertina fœmina audirem internuntius ad te venire, quem tam multæ ingenuæ amāt, & vltro expetant, vt eis præ multitudine satis te spondere non possis? CAVE MENDACIVM] caue mentiaris, *caue mendacium*, dictum, vt caue malum. AT TVAM FORMAM ILLA VNA DIGNA'ST] illa vna digna est, cuius forma cum tua comparetur. *ad* hic comparationem significat. sic ferè apud Terentium in Eunuch. *at nihil ad nostram hanc.* SED QVIS EST?] sed quæ ea est? PERIPLECTOMENI] Periplectomenis. DEMORITVR TE] deperit te, amat perditè. sic infrà eadem fab. *non me dico sed herum meam, quæ te demoritur.* VT TVI COPIAM SIBI POTESTATEMQ &c.] vt secum rem habeas. vel vt se vxorem ducas. QVAE CVPIT] proinde quasi dicat, nō est dubium, quin illa velit, cùm cupiat, vel quippe quæ cupit. plus est enim cupere quam velle. QVID ILLA FACIEMVS CONCVB.] quid faciemus Philocomasio? VT MVLIEREM EXTRVDAM FORAS] sic legendum, non vt vulgò, *excludā foras* extruditur enim foras, qui intus est: excluditur, qui vult quidem introire, sed prohibetur introitu. Atqui Philocomasium erat apud militem & in domo militis. non igitur conuenienter, neque aptè dici potest, miles eam excludere foras, aut foris: sed extrudere foras, sic infrà ead fabula. *Quin si voluntate nolet, extrudam foras:* ET CONSILIVM CEDO] & consilium dic, seu potiùs da. PER GRATIAM?] cum bona gratia? sic infrà ead. fab. *Quod volui, vt volui, impetraui per amicitiam & gratiam.* TVM HOC FACERE OPOR.] præterea te hoc facere oportet. AFFATIM] plus satis, larga copia. IVBE SIS] iube si vis, &c INSTRVXTI] instruxisti, parasti, sic infrà ead. fabula, *quæ illi instruxti, sumat, habeat, auferat.* hinc instrumētum domesticum, instrumentum regni, instrumentum imperij, instrumentum tribunatus, &c. AVFERRE ABS TE, QVO LVB. SIBI] ordo est, auferre abs te sibi quo lubeat. SED NE ISTAM AMITTAM ET HAEC MVTET FID. &c.] sed vide modò, ne istam Philocomasium amittam, & hæc Periplectomenis vxor quam tu mihi concilias, mutet fidem. Non facit Plautus homines prorsus stolidos & planè lapides vt neque Terent. Esset autem miles planè lapis & stipes, si continuò sine vlla suspicione & sine vlla dubitatione spē incertā pro re certa sumeret. VAH DELICATV'S QVAE TE TANQVAM OCVLOS AM.] vah, delicatus homo es, qui dubites de huius vicinæ fide, cum te tanquam oculos suos amet. prouerbij locum obtinet, oculis carior & carus tāquam oculi. Catull. ad Quinctium. *Quincti si tibi vis oculos debere Catullum, Aut aliud si quid carius est oculis.* Idem ad quendam de Lesbia, *Credis me potuisse meæ maledicere vitæ, Ambobus mi his qui carior est oculis?* Plau. sup in Curc. in princ *ostium ocellissimum.* ST, TACE] st, silentij nota sup in Curc *st, tace, tace,* millies vsurpatum est ab eodem. consule indicem. HAEC CELOX ILLIVS EST, &c.] hæc, quæ egreditur internuntia, celox illius est, hoc est ministra illius est. celox, nauigium breue & celere, quod maioribus & tardioribus subseruit. hic per translationem sermonis, ancillam Acroteleutij, celocē Palæstrio appellat. PITHECIVM HAEC EST. PRAE ILLA, ET SPINTVR.] hæc, quæ egreditur, simiola, & paruula spinturnix est præ illa, quam tibi concilio. Pitheciū, πιθήκιον. simiola πίθηκος. simius, seu simia. Ennius, *simia quàm similis turpissima bestia nobis?* spinturnix autē, seu spinthurnix, auis est turpis figuræ, inquit Fest. quæ [Greek] Græcè dicitur, auis inauspicata. Pli. l. 10. OCVLIS VENATVRAM FACERE] venari oculis, collustrare

colluſtrate omnia oculis loca. [Greek] dicunt Græci. ATQVE AVCVPIVM AVRIBVS?] & facere aucupium auribus? hoc eſt, & ſermones, ac voces omneis auribus aucupari?

MILPHIDIPPA, PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

IAmne eſt ante ædeis circus, vbi ſunt ludi faciendi mihi?
ID ſim labo, hos quaſi non videam, neque eſſe hîc etiam dum ſciam.
Py. *Tace: ſubauſcultemus, ecquid de me fiat mentio.*
Mi. *Num, quiſnam hinc propè adeſt, qui aliena potius curet, quàm ſua?*
Qui occupet me quid agam, qui de veſperi viuat ſuo?
Eos nunc homines metuo mihi ne obſint, né ve obſtent vſpiam.
Domo ſi ibit, ac dum huc tranſibit, quæ huius cupiens corporis eſt,
Quæ amat hunc hominem nimium lepidum & nimia pulcritudine
Militem Pyrgopolinicem. Py. *ſatin' hæc quoque me deperit.*
Meam laudat ſpeciem edepol huius ſermones haud cinerem quæritant.
Pa. *Quo argumento?* Py *quia enim loquitur lautè, & minimè ſordidè,*
Tum autem ipſa eſt nimium lepida, nimiúmque nitida fœmina.
Herclè verò iam allubeſcit primulum Palæſtrio.
Pa. *Prius nequam iam oculus tuus?* Py *id ideo quòd credo tibi,*
Cum hac locutu's. illa autem abſens adigit me vt amem hercle hanc quidem.
Pa. *Nihil tu amaſſis. mihi hæc deſponſata'ſt. tibi ſi illa nupſerit,*
Ego continuò hanc vxorem ducam Py. *quid ergo hanc dubitas colloqui?*
Pa. *Sequere hàc me ergo.* Py *pediſequus tibi ſum.* Mi. *vtinam cuius cauſſa*
Foras ſum egreſſa, conueniendi mihi poteſtas eueniat.
Pa. *Erit, & tibi exoptatum obtinget. bonum habe animum. ne formida,*
Homo quidam eſt, qui ſcit, quod quæris, vbi ſit. Mi. *quem egò hîc audio?*
Pa. *Socium tuorum conſiliorum, & participem, conſiliarium.*
Mi. *Tum pol ego id quod celo, haud celo.* Pa. *immo ita etiamſi non celas.*
Mi. *Quo argumento?* Pa. *infidos celas, ego ſum tibi firma fide.*
Mi. *Cedo ſignum, ſi harunc baccharum es* Pa. *amat mulier quædam.*
Mi. *Pol iſtuc quidem multæ.* Pa. *at non multæ de digito donum mittunt.*
Mi. *Enim cognoui nunc feciſti modò mihi ex procliuo palàm rem.*
Sed hic numquis adeſt? Pa. *vel adeſt, vel non* Mi. *cedo te mihi ſola ſolum.*
Pa. *Breuin' an longinquo ſermone?* Mi. *tribus verbis.* Pa. *iam ad te redeo.*
Py. *Quid? ego hîc adſtabo tantiſper cum hac forma, & factis ſic fruſtra?*
Pa. *Patere atque haſta tibi hanc ego do operam.* Py. *properando excrucior*
Pa. *Pedetentim, tute hæc ſcis, tractari ita ſolere haſce huiuſmodi merces.*
Py. *Age age, vt tibi maximè concinnum eſt.* Pa. *nullum eſt hoc ſtolidius ſaxum,*
Redeo ad te quid me voluiſti? Mi. *quo pacto hoc dudum accepi,*
Iſtuc fero ad te conſilium. Pa. *quaſi hunc depereat.* Mi. *teneo iſtuc.*
Pa. *Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato.*
Mi. *Ad eam rem habeo omnem aciem tibi vt dudum demonſtraui.*
Pa. *Tu cætera cura & contempla, & de meis venator verbis.*
Py. *Aliquam mihi partem hodie operæ des, denique iam tandem ades illico.*
Pa. *Adſum: impera, ſi quid vis.* Py. *quid hæc narrat tibi.* Pa. *lamentari*
Ait illam miſeram, cruciari, & lacrumantem ſe afflictare,
Quia tu egeas, quia te careat, ob eam rem huc ad te miſſa'ſt.

Py. *Iube adire.* Pa. *at scin' quid tu facias, facito fastidij plenum,*
Quasi non lubeat. me inclamato, quia sic te volgo vulgem.
Py. *Memini, & praeceptis parebo.* Pa. *voco ergo hanc, quae te quaerit?*
Py. *Adeat, si quid vult.* Pa. *si quid vis, adi mulier.* Mi. *Pulcer, salue.*
Py. *Meum cognomentum commemorauit? Dij tibi dent quae optes.*
Mi. *Tecum aetatem exigere vt liceat.* Py. *nimium optas.* Mi. *non me dico,*
Sed heram meam, quae te demoritur. Py. *multae aliae idem istuc cupiunt*
Quibus non est copia. Mi. *ecastor haud mirum, si te habeas carum,*
Hominem tam pulcrum, & praeclara virtute, & forma & factis.
Ecquis dignior fuit, homo qui esset? Pa. *non hercle humanum est ergo.*
Nam voltorio plus humani, credo, est. Py. *magnum me faciam*
Nunc, quoniam illhaec me collaudat. Pa. *viden' ignauum, vt sese inferat?*
Quin tu huic respondes? haec illaec est, ab illa, quam dudum.
Py. *Quinam ab illarum? nam ita me occursant multae: meminisse haud possum.*
Mi. *At illa, quae digitos despoliat suos, & tuos digitos decorat.*
Nam nunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic, qui porrò.
Py. *Quid nunc tibi vis mulier? memora.* Mi. *vt quae te cupit, eámne spernas,*
Quae per tuam nunc vitam viuit, sit, necne sit, spes in te vno est.
Py. *Quid nunc vult?* Mi. *te compellere, & complecti, & contrectare.*
Nam nisi tu illi fers suppetias, iam illa animum despondebit.
Age mi Achilles, fiat quod te oro, serua illam pulcram pulcrè.
Exprome benignum ex tete ingenium, vrbicape, occisor regum.
Py. *Heu hercle odiosas res. quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,*
Meámne sic volgo polliciteris operam? Pa. *audin' tu mulier?*
Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico, nisi huic verri affertur merces,
Non hic suo seminio quanquam porculam impertiturus est.
Mi. *Dabitur quantum ipsus pretij poscet.* Pa. *talentum Philippum huic opus auri est:*
Minus à nemine accipiet. Mi. *heu ecastor nimis vile est tandem.*
Py. *Non mihi auaritia vnquam innata est, satis diuitiarum*
Plus mihi auri mille'st modiorum Philippi. Pa. *praeter thesaurum,*
Tum argenti monteis, non massas habet. Aetna non aeque alta est.
Mi. *Heu, ecastor, hominem periurum.* Pa. *vt ludo?* Mi. *quid ego? vt sublecto os?* Pa. *scitè.*
Mi. *Sed amabo, mitte me actutum.* Pa. *quin tu huic respondes aliquid.*
Aut facturum, aut non facturum? quid illam miseram & amicam crucias,
Quae nunquam male tibi dixerit? Py. *at iube eam ipsam exire huc ad nos.*
Dic me omnia, quae vult, facturum. Mi. *facis nunc vt facere aequum,*
Quom quae vult, eadem tu vis. Pa. *non hic insulsum habet ingenium.*
Mi. *Quumque me oratricem haud sprenisti, siuistique exorare ex te.*
Quid est? vt ludo? Pa. *nequeo hercle quidem risu me admoderarier.*
Ob eam causam huc abs te auorti. Py. *non aedepol tu scis mulier.*
Quantum ego honorem nunc illi habeo. Mi. *scio, & istuc illi dicam.*
Pa. *Contra auro alij hanc vendere potuit operam.* Mi. *istuc pol tibi credo.*
Pa. *Meri bellatores gignuntur, quas hic praegnantes fecit.*
Et pueri annos octingentos viuunt. Mi. *vae tibi nugator.*
Py. *Quin mille annorum perpetuò viuunt, ab saeculo ad saeclum.*
Pa. *Eo minus dixi, ne haec censeret me aduorsum se mentiri.*

Mi.	*Perij,quot hîc annos viuet,cuius filij tam diu viuunt?*
Py.	*Poſt triduo natus ſum,mulier,quàm Iupiter ex Ope natus eſt.*
Pa.	*Si hic pridie natus foret,quàm ille eſt,hic haberet regnum in cælo.*
Mi.	*Iam iam ſat amabo eſt ſinite abeam,ſi poſſum viua à vobis.*
Pa.	*Quin ergo abis,quando reſponſum eſt?* Mi. *ibo.illam huc adducam,*
	Quam propter opera eſt mihi.nunquid vis? Py. *ne magis ſim pulcer, quàm ſum,*
	Ita me mea forma ſollicitum habet. Pa. *quid hîc nunc ſtas? quin abis?* Mi. *abeo.*
Pa.	*Atque adeò audin' tu? dicito doctè vt cordatè.* Me. *cura aliud.*
Pa.	*Philocomaſio dic,ſi eſt hîc,domum vt tranſeat,hunc hîc eſſe.*
Mi.	*Hîc cum mea eſt hera,clam noſtrum hunc ſermonem ſublegerunt.*
Pa.	*Lepidè factum eſt,iam ex ſermone hoc gubernabunt doctius porrò.*
	Remorare. Mi. *abeo,neque te moror.neque te tango,neque te teneo.*
Py.	*Iube maturare,illam exire huc,iam iſti rei præuortemur.*

IAMNE ESTANTE AEDEIS,&c] hæc loquitur Milphidippa ſola,vt ſpectatores tantum audiant. CIRCVS] alludit ad ludos circenſeis: & circum quærit hæc ancilla, in quo quaſi magnificos ludos ſit factura,& militem ludificatura. VBI SVNT LVDI FACIENDI MIHI?] ſic legendum *non*, *vbi ſunt ludificandi mihi? neque vbi ludificandus eſt mihi?* quod vult Camerarius, quamuis euidenti. *vbi ſunt ludiſficandi mihi*] HOS QVASI NON VIDEAM] quaſi non videam militem, & Palæſtrionem. Et QVID DE ME FIAT MENTIO] nunquid de me fiat mentio. NVNQVISQVAM HINC PROPE ADEST. QVI ALIENA &c] deſcribit curioſum. qui aliena negotia curat, ſua negligit. QVI AVCVPET ME,QVID AGAM &c] qui obſeruet,& exquirat.quid agam, &c *aucupet*, antiquum pro, *aucupetur*. Eſt autem tranſlatio ab aucupibus, ad eos qui oculis, & auribus excipere conantur, quid ab aliquo geratur, & dicatur. QVI DE VESP. VIVAT SVO?] qui de ſuo cenet? qui domi ſuæ, & ſumtu ſuo cenet? qui habet domi,vnde cenet? per veſperum, cenã ſignificat, quia ſcilicet Romani veſperi cenabant. ſic in Ruden. *Si tu de illarum cenaturu veſperi es.* Quod autem ad huius loci ſententiam attinet, credibilius eſt eos,qui de ſuo viuunt,& qui habent domi,quod edant, & cenent,neque foris quærere coguntur,curioſos eſſe, & aliena curare, quam qui domi eſuriunt.quanquam apud Horat.ſat.3.lib. 2. *Damaſippus ille aliena negotia curat Excuſſus proprijs.* DOMO SI EBIT AC DVM HVC TRANS.] domo ſi exibit hera mea atque interea dum huc tranſiuit quæ corporis huius cupida eſt. AEDEPOL HVIVS SERMONIS HAVD CIN.QVAE.&c.] ædepol huius ancillæ ſermones, non quęrunt hominem aridum,& capularem,aut Acheruntium, ſed virum aliquem viuidum,ac vegetum,& ętate integra, vel ſic,ædepol huius ancillæ verba abiectum, ſordidum & obſoletum, aliquid non quærunt, ſed aliquid lautum,luculentum & magnificum. QVO ARGVMENTO?] ſic ſæpè Plautus,cùm aliquid obſcurius dictum declarare vult ſpectatori,vt in Aſina. *Nudus vinctus centum pondo es quando pendes per pedes.* LIB. *quo argumento iſtuc?* & infrà ead fab.non longè. MILPH. *quo argumento?* PAL. *infidos celas.* TVM AVTEM IPSA EST,&c.] ipſa Milphidippa,ipſa ancilla. ALLVBESCIT] placere incipit. PRIVSNE,QVAM ILL. OCVLIS TVIS] ſubintell. *videris?* priuſne hęc ancilla tibi allubeſcit, quàm dominam longè ancilla venuſtiorem, ac formoſiorem oculis tuis adſpexeris? ID EDEO,QVOD CREDO TIBI] ideo mihi hæc ancilla allubeſcit,quod tibi credo,eius herum mulierem lepidiſſimam, & venuſtiſſimam. CVM HAEC LOCVTVS,cum hæc locutus es de Acroteleutio,eam eſſe luculentam, & feſtiuam fœminam. NIHIL TV AMASSIS] nullo pacto amaueris hanc ancillam. QVIN ERGO HANC DVBITAS COLLOQVI?] quid ergo cum hac dubitas loqui? ſic & alibi verbum *colloqui*, cum accuſandi caſu iungere ſolet, vt in Amph. *te volo,vxor,colloqui.* In Aſina *At ſcelesta viden',vt ne id quidem me dignum eſſe exiſtimet quem adeat,quem colloquatur*, &c. Sic autem vt edidi,habent noſtri libri veteres. Camerarius verò ſic.*quid ergo hac dubitas colloqui*, ne hoc quidem malè. nam *hac colloqui*, valet, cum hac loqui. VTINAM,CVIVS CAVSA FORIS SVM EGR.] hæc loquitur ſecum ancilla,vt audiant ſpectatores tantum: vtinam,inquit, eius conueniendi mihi poteſtas eueniat, cuius cauſa domo foras egreſſa ſum. ERIT ET TIBI EXOPTATVM OBTINGET] hæc quoque loquitur Palæſtrio,vt ſpectatores ſoli exaudiant, quamuis ad ancillam dirigantur.audit enim illa vocem tantùm, non verba exaudit. Erit, inquit Palæſtrio conueniendi tibi militis poteſtas, & quod exoptaſti tibi obtinget. TVM POL EGO ID, QVOD CELO N. C.] tum verò ſi conſiliorum meorum ſocius es & particeps,& conſiliarius,non celo id,quod celo,hoc eſt,fruſtrà celo hæc occulta. & arcana conſilia,ſi tu eorum es particeps,& ſi nihilominus eunt,& emanant in vulgus. IMMO ITA ETIAM,SI NON CELAS] id eſt,immò celas,etiam ſi non celas. quæ verba mox ab ipſo Plauto explicabuntur. QVO ARGVMENTO?] quo argumento iſtuc dicis?& qui fieri poteſt,vt celem etiam ſi nõ celem? Nam hæc inter ſe pugnant. INFIDOS CELAS, EGO SVM T.F.S.] ſic dixi,inquit:celas etiam ſi non celas,& verum dixi. Nam etiam ſi non celas fidos,eóſque qui tibi sũt firma fide,id eſt etiam ſi arcana aperis hominibus fidis,qualis ego ſum tibi,celas infidos,cũ aperis cõſilia tua hominibus fidis, nihilominus ea tegis infidis.Itaque nõ ſunt hæc inter ſe pugnãtia,celas etiã ſi non celas. Nam *celas*,ad infidos refertur, & pertinet: *non celas* ad fidos hoc modo:celas infidos,etiam ſi non celas fidos. Et nihil obſtat,quo minus celes infidos,etiam ſi nõ celes fidos. Nã non celans arcana fidos,proinde facis ac ſi ea reticeres, ac tegeres omnibus.quod enim fidis hominibus cõmittitur, &

creditur, saluum est, & saluum indidem repeti potest, vt alibi dicit: & simile est, ac si non esset rete- ctum aut creditum. quare celas etiam si non celas. EGO SVM TIBI FIRMA FIDE] ego sum tibi fidus. ita me non celans tutis deponis auribus, vt ait Flaccus: neque periculum est, ne quid hinc emanet. CEDO SIGNVM, SI HARVNC BACCHARVM ES] da signum, ex quo intelligam, te esse nostrorum consiliorum participem, & socium. Da signum, ex quo cognoscam te participem esse horum sacrorum, vel te esse his sacris initiatum, vel te esse è numero, & cœtu & grege nostro. hoc est, te esse horum mysteriorum participẽ, & socium. allegoria est à sacris Bacchi, quæ erant reconditissima, & occultiss. Ita solis eius sacerdotibus erant cognita, & soli iis sacris initiati ad ea recipiebantur. AMAT MVLIER QVAEDQVEND.] Nunc incipit signum proferre Palæstrio, quod ancilla postulauit. AT NON MVLTAE DE DIGITO DONVM MITT.] multæ quidem mulieres amant, sed non multæ annullum de digito detractum mittũt. infrà eadem scena, *Ab illa, quæ digitos illa spoliat suos, & tuos digitos decorat.* Hic locus illius me loci, quem in libris omnibus deprauatũ, nuper in Oratione pro Roscio Amerino, non longe ab extremo, emendaui, commonefacit. Sic autem vulgò legitur, *si vestitum quo ipse tectus erat, annulumque dedit : si iis suum tibi tradidit.* Ego sic emendaui, *si vestitum, quo ipse tectus erat, annulumque de digito suo tradidit*, &c. Idem lib. 4. Accusationum, *Quàm multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse?* Idem paucis post versibus, *Ita literis istius patri familias L. Titio cuidam ciui Rom. annulus de digito detractus est.* ENIM COGNOVI NVNC] enim, præpositum: quod quamuis non inusitatum sit, est tamen notandum. supra in Aulularia. *Enim mihi quidem æquum est purpuram, atque aurum dari.* Plura exempla collecta reperientur in indice. FECISTI MODO MIHI EX PROCLIVO PALAM REM] rem mihi modò facilè palam fecisti, scilicet, te esse horum mysteriorum, ac sacrorum participem, ac socium. ex procliuo, ex facili, facilè. procliuus, a, um & hic, & hæc procliuis, hoc e dicebant veteres: vt hilaris, e. inermus, a, um. & inermis, e. & alia item sexcenta. SED HIC NVNQVIS ADEST] sed nunquis hic adest, qui nos auscultet? CEDO TE MIHI SOLAE SOLVM] præbe te mihi solum *solæ*, datiuus antiquus, BREVIN', AN LONGINQVO SERMONE?] breuíne an longo sermone? IAM AD TE REDEO] accedens ad Milphidippam propius Palæstrio, dicit militi se mox ad eum rediturum QVID? EGO HIC ADSTABO, &c.) Quid? inquit miles egone hîc interea dum ista ancilla loqueris, cum hac forma, & his factis, sic frustra adstabo? vide, vt glorioso militi oratio conueniens affecta est sic autem accipiendũ [illegible], vt sæpe alias. CVM HAC FORMA, ET FACTIS] ego tali forma præditus, & talibus factis. ac rebus gestis clarus. PROPERANDO EXCRVCIOR] dũ propero excrucio. in properando excrucior. PEDETENTIM] pedetentim progrediendum est, pedetentim, & depressim, inquit Nonius, dictũ est, cautè, quasi lenta, & tarda itione, Mar. Tullius libro 1. de Offic. *sin minus sensim erit, pedetentimque facienda.* Quadrigarius Annal. *Exercitu instructo pedetentim milites ducere cœpit.* TRACTARI ITA SOLERE] pedetentim. HASCE HVIVSMODI MERCES] mulieres, AGE, AGE, VT TIBI MAX. CONCINN. EST] age, age, vt tibi maximè commodum est NVLLVM EST HOC STOLID. SAXVM] nullum est saxum hoc milite stolidius. hic miles, stolidus est, tanquam lapis, aut saxum. hæc ad spectatores profunduntur: à militis auribus auertuntur. REDEO AD TE] redeo ad te miles, id est, mox ad te redibo QVID ME VOLVISTI?] hæc nunc ad ancillam Palæstrio, à milite degressus. QVASI HVNC DEPEREAT] quasi hera tua militem perditè amet. AD EAM REM HABEO OMNEM ACIEM] ad eam rem, hoc est ad ludificandum ac fallendum militem, habeo omnia parata, atque instructa: vel sic, ad eam omneis fallacias, ac machinas habeo paratas: tralatio àr militari. ET CONTEMPLA] & contemplare. suprà in Asinaria, *meum caput contemples.* consule Nonium. ET DE MEIS VENATOR VERBIS] & ex meis verbis exquirito & coniicito. tralatio à venatoribus. ALIQVAM MIHI PARTEM OP.] miles moræ impatiens Palæstrionem ab ancilla reuocat, & iubet eum sibi quoque aliam partem operæ dare. ADES] ades imperatiui modi, præsentis temporis, à verbo adsum. SE AFFLICTARE] se ad terram grauiter abiicere. QVIA TIS EGEAT] quia tui indigeat, &c. mis, tis, genitiui casus antiqui. pro mei, tui. OB EAM REM H. AD TE MISSA EST] ancilla. IVBE ADIRE] iube ad me hanc ancillam venire. FACITO FASTIDII PLENVM] fagito te fastidiosum. fingito te mulierum te vltro expetentium fastidio affici. sic suprà Asinaria, *Exemplo facio facetũ me, & magnificum virum.* In epid., *Ego illic me autem sic assimulabam: quasi stolidum, cùm bardum me faciebam.* & infrà eadem scena, *magnum me faciam Nunc, quoniam illhac me collaudat.* ME INCLAM. QVIA SIC TE V. V.] me increpato, & accusato, quia sic te mulierum turbæ peruulgem, cùm sis paucarum, & lectarum mulierum. vir. ET PRAECEPTIS PAREBO] & tibi vtilia præcipienti, ac præmonstranti, parebo. ADEAT SIQVID V.] veniat ad me, si quid vult. PVLCHER, SAL.] Pulcer, seu pulcher cognomentum Clodiorũ. DII TIBI QVAE OPTES] sermo bene precantis. TECVM AETATEM EXIG. VT L.] opto vt heræ meæ tecum, &c. Virgil. libro 1. Aeneid. *Omnes vt tecum meritis pro talibus annos Exigat.* Idem libro 10 *positis inglorius armis Exigat hic æuum.* SI TE HABEAS CARVM] si te omnibus vulgare nolis, sed paucis, & lectis mulieribus pareas tantum. ET PRAECL. VIRT. ET FORMA, ET F.] suprà eadem scena. *Quid? ego hic adstabo tantisper cum hac forma, & factis sic frustra?* ECQVIS DIGNIOR FVIT, HOMO QVI ESSET?] num quis fuit vnquam humana forma dignior, quam tu? proinde, ac si dicat, multi homines sunt, qui debebant nasci pecudes, & bestiæ, non homines: ita sunt inhumani. Tu verò omnium hominum dignissimus es, qui homo nascereris. propter humanitatem tuã scilicet, seu propter mores tuos humanissimos. Adulatio impudẽs, & modum superans. NON HERCL. HVMANVM EST ERGO. NAM VOLT. &c.] miræ ancillę oratione adulationis putidæ plenam in contrariam sententiam retorquet Palæstrio. vocem summittens, aut certè à milite auertens, vt spectatores tantum audiant. Sententia autẽ hæc est Ergo si hic omnium hominum dignissimus est, qui homo nasceretur: nulla vsquam est humanitas: & sublata est è natura rerũ omnis humanitas. quid ita? quia vulturio plus humani. sed humanitatis est. quàm huic militi. MAGNVM ME FACIAM NVNC, &c.] hic miles laudatione ancillæ elatus. atque inflatus, incessum sibi nouum fingit gestumque solito magnificentiorem assumit: & ea quæ nunc loquitur, secum loquitur, vt spectatores tantum audiant. VIDEN' IGNAVVM. VT, &c.

hunc c

hæc loquitur ad spectatores versus. & à milite auersus Palæstrio, vidésne hominem nequam, vt magnificè & superbè incedat? AB ILLA QVAM DVDVM] ab illa muliere lepidissima missa, quàm dudum tibi dixi. QVANAM AB ILLA?] quanam mulierum missa est? sic miles quasi à multis mulieribus expetatur, non ab vna, aut altera NAM ITA ME OCCVRSANT] mihi occursant. AB ILLA, QVAE DIGITOS DESPOLIAT, &c.] ab illa, quæ de digito suo detractum annulum per me, & per Palæstrionem interpretem ad te misit. AB TVI CVPIENTE] à mea hera tui cupida supra eadem scena, *qua huius cupiens corporis est.* HVIC] Palæstrioni. QVI PORRO] qui porro eum tibi redderet. MEMORA] dic. SIT, NECNE SIT SPES IN TE VNO EST] sitne hera mea, an non sit, spes in te solo est, vel sic, salua sit hera mea, an nulla sit, in te vno situm est. IAM ILLA ANIMVM DESPONDEBIT] iam illa sibi mortem consciscet, & animam proijciet. suprà in prologo Menæchm. *Pater eius autem postquam puerum perdidit, animum despondit.* PVLCRAM PVLCRE] aliàs, pulcram. pulcer. EXPROME BENIGN. EX TETE INGEN] proinde ac si dicat, non est necesse te benignum ingenium aliundè & foris quærere, domi habes. exprome ex tete, quod habes apud te. VRBICAPE] πτολιπόρθε, vrbium expugnator. HEV HERCLE ODIOSAS RES] hic pare[n]s Palæstrionis præceptis miles, fastidij plenum se facit. odiosas res subintell. audio. vel, pe[r] à me video. vel aliquid tale, vel, o. HVIC VERRI] huic porco non castrato. cui opponitur maialis. NON HIC SVO SEMINIO QVANQVAM PORCVLAM IMPERTITVRVS] nisi huic verri ad nissario merces adfertur, non vllam porculam suo semine donabit: vel non vllam porculam sui seminis participem facturus est. Profert hunc locum Priscianus libr. 5. quo loco docet, *seminium* dixisse veteres pro *semen.* Vtitur autem crebro ea voce Lucretius. Sed videtur hic legendum, *quanquam porculam,* quo modo edidi, non vt vulgò *quenquam porculum.* Nisi quis fortè dicat porcum, & porculum, pro porca, & porcula, & contrà dixisse veteres. DABITVR QVANTVM IPSVS PRETII POSCIT] dabitur quantum ipse mercedis poscet. pretium & mercedem pro vna eadémque re posuit: cùm pretium in emtione & venditione: merces, in conductione, & locatione propriè locum habeat. TALENTVM PHILIPPVM HVIC OPVS EST] talentum Philippeum huic opus est talentum Philippéum aut autem hoc est, talentum auri Philippei, de quo [dixi] alibi. HEV, AECASTOR NIMIS VILE EST TANTVM] eu ige, æcastor nimis vile est hoc pretium, quo miles complexum seu copiam corporis sui venditurus est. Vili constabit heræ meæ militis complexus, si non plus talento auri Philippei ad eum afferet. PLVS MIHI AVRI MILLE EST MODIORVM PHILIPPEI] audi insolentiam, & iactationem militarem. Plus est mihi, inquit, quam mille modiorum auri Philippei. *mille modiorum,* sic dictum, vt mille hominum mille nummum, mille ouium, &c. de quibus alibi. Hic enim, *mille,* substantiuum est. PRAETER THESAVRVM. TVM ARGENTI MONTEIS, &c.] vide vt assentator augeat. TVM ARGENTI MONTEIS, &c.] Terent. Phorm. *modò non montes auri pollicens.* Sallust de bello Iugurth. *maria montesque polliceri cœpit.* AETNA NON AEQVE ALTA EST] vt sunt montes auri, quos habet miles. hyperbole mira, atque insignis. HEV. AECASTOR, HOMINEM PERIVRVM] Palæstrionem. VT LVDO?] quo modo, seu quàm lepidè ludifico militem? hæc summissa voce loquitur Palæstrio, vt audiant tamen spectatores, & Milphidippa. QVID EGO? VT SVBAECTO OS?] idem dicit Milphidippa aliis verbis. quid ego? inquit, quàm scitè ei palpando os demulceo? quo modo ei os subiino? QVIN TV HVIC RESPONDES, &c.] hæc Palæstrio ad militem. QVAE NVNQVAM MALE TIBI DIXIT] nedum fecerit. EXIRE] domo. DIC ME OMNIA, QVAE VVLT, F.] suprà in Casina, *Omnia, quæ tu vis.* SIVISTIQVE EXORARE EX TE] siuistique me abs te impetrare, vel sic, siuistique te exorari. ME ADMOD.] me abstinere, mihi temperare. al. *mi admoderarier.* id est, mihi moderari. ABS TE AVORTI] abs te me auerti ne miles me ridentem videret, & hoc pacto, se derideri intelligeret. CONTRA AVRO ALII HANC VENDERE POT. OPER.] auro contrà posito hanc operam miles alij mulieri vendere potuit. MERI BELLATORES GIGNVNTVR, QVAS HIC PRAEG. F.] quanti quanti sunt, puri bellatores nascuntur ex iis fæminis, quas hic compresserit, & prægnanteis fecerit. VAE TIBI NVGATOR] hæc ad spectatores, à milite auersa, loquitur ancilla. MILLE AN. &c.] mille annorum, id est, mille annos. mille, hic substantiuum. quod eo maximè hoc loco iteraui, quia Nonius dormitans, libro de mutata declinatione, scribit hic genitiuum positum esse pro datiuo, seu accusatiuo, & dictum esse, mille annorum, pro mille annis, seu potius mille annos. Sed errat ille. sic suprà *mille modiorum.* Sic Cicero dixit *mille nummûm.* Philipp. 6. & *mille hominum,* in Miloniana. & Horat. Sat. 3 libr. 2. *Mille ouium.* Sed hac de re legendus A. Gell. libr. 1. cap. 16. AB SAECVLO AD SAECVLVM] à primo sæculo, ad vltimum sæculum. sæculum, spatium est annorum centum quo fit, vt hi pueri decem sæcula viuant. siquidem mille annos viuunt. QVOT HIC ANNOS VIVET, CVIVS FILII, &c.] credibile est, patrem longè diutius victurum Nam ætas posterorum ætate maiorum deterior est. Horat. oda 6. libr. 3. *Damnosa quid non imminuit dies? Ætas parentum peior auis tulit Nos nequiores mox daturos progeniem vitiosiorem.* POST TRIDVO NATVS SVM QVAM IVPITER EX OPE, &c.] natus sum triduo postquàm Iupiter ex Ope, Saturni vxore, natus est. aliàs, *postridie natus sum.* &c. quo modo legi malim. SI HIC PRIDIE NATVS FORET QVAM ILLE, &c.] si miles vno die prius quàm Iupiter, regnum in cœlo obtineret. Vide, vt hîc, & hoc toto loco, ludatur miles qui tamen, vt stolidus est, nihil horum sentit. SINITE ABEAM, SI POSSVM VIVA A VOBIS] proinde ac si dicat, vos me occiditis, seu enecatis vestris istis verborum vanitatibus, & nugis. Quare missam me facite, vt viua à vobis discedam. Sic Theocr. ἐϑελεις ἀγε ... Εἶα λέγ᾽ εἴτι λέγεις ... id est age, dic si quid dicis, & hospitem in vrbem rursum viuum dimitte. O PTAN. profectò Comata tu garrulus es. QVAM PROPTER OPERA EST MIHI?] cuius gratia operam sumo. cui operam do. NVMQVID VIS?] sermo discedentis. suprà in Aulul. *quid? me numquid vis? MEG vale.* SOLLICITVM HABET] sollicitat. CVRA ALIVD] finito me hoc curare, tu aliud cura, quàm hoc. ego enim curabo sic suprà in Casina. *Abi atque aliud cura.* SVBLEGERVNT] subauscultarunt, occultè exceperunt. tralatio est. IAM EX SERMONE HOC GVBERN. DOCT. P.] iam ex hoc sermone, quem hic habuimus, & quem exceperunt, negotium susceptum doctius porro gubernabunt, & moderabuntur. vel sic, ex sermone nostro, quem furtim exceperunt, doctius exitum mate, & iudicare porrò poterunt, quomodo negotium

quod habent in manibus; administrare debeant. Æn. *Neque te teneo, neque dicta refello.* IAM ISTI REI REMORARE] tu me remoraris, vel tu rem remoraris. PRAEVORTIMVR.] iam istam rem ceteris posthabitis agemus. vel, tu illas remoraris. NEQVE TAN E] sic Virg lib. 4.

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

QVod mihi nunc auctor es, vt faciam Palestrio,
De concubina? nam nullo pacto potest
Prius hac in adeis recipi, quàm illam omiserim.

Pa. *Quid me consultas quid agam? dixi equidem tibi,*
Quo pacto id fieri poßit clementißimè.
Aurum atque vestem omnem muliebrem habeat sibi.
Quæ illi instruxisti, sumat, habeat, auferat.
Dicásque tempus maximum esse, vt eat domum.
Sororem geminam adesse, & matrem dicito,
Quibuscum comitata rectè deueniat domum.

Py. *Quî tu scis eas adesse?* Pa. *quia oculis meis*
Vidi hîc sorem esse eius. Py. *conuenítne eam?*

Pa. *Conuênit.* Py. *ecquid fortis visa est?* Pa. *omnia.*
Vis obtinere. Py. *vbi matrem esse aiebat soror?*

Pa. *Cubare in naui lippam, atque oculis turgidis*
Nauclerus dixit, qui illas aduexit, mihi.

Py. *Is ad quos nauclerus hospitio deuortitur?*

Pa. *Quid vis?* Py. *ecquid fortis?* Pa. *abi sis hinc, nam tu quidem*
Ad equas fuisti scitus admissarius,
Qui consectare aquè mares & fœminas.

Py. *Hoc age nunc, istuc quod das consilium mihi?*

Pa. *Te cum illa verba facere de ista re volo.*
Nam cum alio agere sanè conseruo liceat tibi,
Qui potius, quàm tu, sed enim tu tuam rem tute agas.
Dicas vxorem tibi necessum esse ducere,
Cognatos persuadere, amicos cogere.

Py. *Itáne me tu censes* Pa. *quid ego ni, ita censeam?*

Py. *Ibo igitur intrò, tu hîc ante adeis interim*
Speculare, vt vbi illac prodeat, me prouoces.

Pa. *Tu modò istuc cura, quod agis.* Py. *curatum id quidem est.*
Quin si voluntate nolet, vi extrudam foras.

Pa. *Istuc caue faxis, quin potius per gratiam*
Bonam abeat abs te, atque illæc, quæ dixi, dato.
Aurum, ornamentáque quæ illi instruxisti, ferat.

Py. *Cupio hercle.* Pa. *credo te facilè impetrassere.*
Sed abi intrò, noli stare. Py. *tibi sum obediens.*

Pa. *Nunquid videtur demutare, atque vti ego*
Dixi esse vobis dudum, hunc mœchum militem?
Nunc ad me veniat vsu'st Acroteleutium,
Ancilluláque eius & Pleusides. Proh Iupiter
Satin' vt commoditas vsque quaque me adiuuat?
Nam quos videre exoptabam me maximè,
Vna exeuntis video hinc è proximo.

QVID

QVID MIHI. NVNC AVCTOR ES, VT FACIAM, &c.] quid mihi nunc periculo tuo suades. periculo tuo vt faciam de concubina? auctor qui a! quid suadet, & eius quod suadet, periculum præstare non recusat. scriptum est in vocabulario Latino Græco, auctor ἀξιόπιστος. HAEC] vicina vxor Periplectomenis, sic enim opinatur miles. ILLAM] Philocomasium. QVID ME CONSVLTAS?] quid me consulis? QVID AGAM?] quid ego consilij tibi dabo? libri vulgati habent *Quid me consultas, quid agas?* fortasse non male, vt sit hæc sententia quamobrem me consulis, quid agere debeas? CLEMENTISSIME] tranquillissimè, placidissimè, lenissime, sine minima offensione & iniuria Philocomasij. INSTRVXISTI] parasti. sic suprà eadē fabula, *Iube sis aurum atque ornamenta, quæ illi instruxti mulieri dono habere sibi.* &c. TEMPVS MAXIMVM] ἀκμὴ τοῦ καιροῦ. punctum temporis, tempus maximè opportunum. QVIBVSCVM COMITATA] malim legi, *quibus comitata.* &c. RECTE] tutò & sine periculo, vel honestè, & sine dedecore. QVIA OCVLIS MEIS VIDI, &c.] *oculis meis vidi, ἐώρακα.* ECQVIS FORTIS VISA EST?] numquid fortis visa est: *fortis* autem, hoc loco, vt vult Nonius, valet, formosa. Sed mallem hic *fortem* interpretari, validam, & ad res venereas idoneam, & ætate integra quanquam Seruius quoque superiorem interpretationem agnoscit, & probat: idémque contrà pulcrum, pro forti interdum positum esse docet. OMNIA VIS OBTIN] incontinentiam militis reprehendit, qui omnia concupiscat. ATQ. OCVLIS TVRGID.] propter lippitudinem. Catul. de Passere. *Vestra nunc opera mea puella Flendo turgiduli rubent ocelli.* IS AD QVOS NAVCL. HOSPITIO DEVORTITVR?] ordo est Is nauclerus apud quos deuersatur? id est, huius naucleri vbinam deuersorium est. QVID VIS?] quamobrem istud quæris? ECQVID FORTIS?] numquid fortis est? id est, numquid validus & pulcher est? flagitiosa militis interrogatio, qui non contentus veneribus muliebribus, masculos appetit. AD EQVAS FVISTI SCITVS ADMISS. &c.] ad fœminas fuisti lepidus & concinnus mas. allegoria est. admissarius equus est, qui ad equas ineundas, & subigendas paratus, ac seruatus est. Cicero in Pisonem, *Itaque admissarius iste simul atque audiuit à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitauit, sic ad illius hanc orationem adhinnijt, vt non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis a se illum inuentum arbitraretur.* NAM CVM ALIO AG. CONS. &c.] nam sanè possis cum alio seruo tuo, conseruo meo agere, eique mandare, vt cum illa loquatur potiùs, quàm tu: dicat illi tempus esse maximum, vt eat domum: sumat & auferat secum omnia, quæ tu illi parasti, &c. sed enim, &c. QVI POTIVS, QVAM TV] cum illa loquatur. SED ENIM TV TVAM R. TVTE AG.] sed enim suadeo tibi, vt tu ipse tuam rem agas, non alij agendam tradas. ITANE TV CENS?] lego, *Itáne me tu censes?* subintel. facere. sic autem legendum videtur, vt suis numeris constet versus. Quòd si lectio vulgata retinebitur, claudicabit versus: nisi *quid*, legetur δισυλλάβως. QVID EGO NI ITA C.] quid ego ni ita censeam? SPECVLARE] quasi e specula prospice. ME PROVOC.] me foras voces, me in publicum voces. QVIN, SI VOLVNT. NOT.] quin, si sua sponte nolet discedere, &c. VI EXTRVD. FOR.] sic legendum, non, *vt extrudam foris.* ISTOC CAVE FAXIS] caue feceris. QVIN POTIVS PER GRAT. BON. ABEAT, &c.] sic suprà. *Vin' tu illam actutum amouere à te, vt abeat per gratiam?* IMPETRASSERE] impetraturum esse. sic suprà in Bacch. *Et istuc confido à fratre me impetrassere.* NVNQVID VIDETVR DEMVTARE, ATQ. VTI EGO, &c.] id est, nunquid hic mœchus miles videtur alius esse, quàm qualem eum esse dudum dixi vobis? vel sic: nónne hic miles talis videtur esse, qualem eum esse, dudum dixi vobis? vel sic: nũquid videtur aliter esse, quàm qualem dudum vobis esse dixi hunc mœchum militem? Hæc Palæstrio ad spectatores, solus in proscenio relictus, domum ingresso milite. VSV' ST] opus est. COMMODI EAS] opportunitas, vel ipsa commoditatis Dea.

ACROTELEVTIVM, MILPHIDIPPA, PLEVSIDES, PALÆSTRIO.

Sequimini, simul circumspicite, ne quis adsit arbiter.
Neminem pol video, nisi hunc, quem volumus conuentum. Pal. *& ego vos.*
Mi. *Quid agis noster architecte?* Pa. *egóne architectus, vah.* Mi. *quid est?*
Pa. *Qui enim non sum dignus præ te, vt figam palum in parietem?*
Ac. *Eia verò.* Pa. *nimis facetè, nimísque facundè mala est.*
Vt lepidè detruncauit militem? Ac. *ac etiam parum.*
Pa. *Bono animo es: negotium omne iam succedit sub manus,*
Vos modo porrò occepistis, date operam amicabilem.
Nam ipse miles concubinam intrò abijt oratum suam,
Ab se vt abeat cum sorore & matre Athenas. Ac. *Eu, probè.*
Pa. *Quin etiam aurum atque ornamenta quæ ipse instruxit, mulieri*
Omnia dat dono, se vt abeat: ita ego consilium ei dedi.
Pl. *Facile istuc quidem est: si & illa volt, & ille autem cupit.*
Pa. *Non tu scis cùm ex alto puteo sursum ad summum ascenderis,*
Maximum periculum inde esse, à summo ne rursum cadas?
Nunc hæc res apud summum puteum geritur: si præsenserit

Miles:nihil hinc ferri poterit.huius nunc quàm maximè
Opus est dolis.Pl.domi esse ad eam rem video salus satis,
Mulieres tres,quartus tute es,quintus ego,sextus senex.

Pa. Quod apud nos fallaciarum'st, esse excitum certè scio.
Oppidum quoduis videtur posse expugnari dolis.
Date modò operam.Ac.id nos ad te,tu si quid velles,venimus.

Pa. Lepidè facitis.nunc hoc tibi ego in hac impero prouincia.

Ac. Imperabis imperator,quod ego potero, quod voles.

Pa. Militem lepidè & facetè & lautè ludificarier
Volo.Ac voluptatem mecastor mihi imperas.Pa & scin' quemadmodum.

Ac. Nempe vt assimulem me amore istius differri.Pa.rem tenes.

Ac. Quasíque istius caussa amoris,ex hoc matrimonio
Abierim,cupiens istius summè nuptiarum ordinis.

Pa. Nisi modò vnum hoc,hasce etiam adeis dicas dotaleis tuas.
Hinc senem abs te abysse,postquam feceris deuortium,
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.

Ac. Bene mones.Pa.sed vbi ille exierit intus,istuc te procul
Ita volo assimulare,præ illius forma,quasi spernas tuam,
Quasíque eius opulentitatem reuerearis,& simul
Formam amœnitatis,illius faciem,pulchritudinem
Collaudato.satin' præceptum est? Ac.teneo.satin' est,si tibi
Meum opus ita dabo expolitum,vt improbare non queas?

Pa. Sat habeo:nunc tibi ausculta quæ imperabo. Pl. dicito

Pa. Quàm extemplo erit factum,vbi intro hæc abierit,tu illico
Facito vt venias ornatus ornatu nauclerico,
Causiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,
Palliolum habeas ferrugineum:nam is colos thalassicu'st,
Id erit connexum in humero læuo:expapillato brachio
Præcinctus:atque assimulato quasi gubernator sies.
Atque apud hunc senem omnia hæc sunt:nam is piscatores habet.

Pl. Quid? vbi ero exornatus,quin tu dicis quid facturus sim?

Pa. Huc venito,& matris verbis Philocomasium arcessito,
Vt,si itura est Athenas, eat tecum ad portum cito,
Atque vt iubeat ferri in nauim,si quid imponi velit.
Nisi eat,se soluturum esse nauim:ventum operam dare.

Pl. Satis placet pictura,perge.Pa.ille extemplò illam hortabitur
Vt eat.vt properet,ne sit matri mora. Pl.multimodis sapis.

Pa. Ego illi dicam,vt me adiutorem,qui onus feram ad portum,roget
Ille iubebit me ire cum illa ad portum,ego adeò,vt tu scias,
Prorsus Athenas protinus abibo tecum.Pl.atque vbi illo veneris,
Triduum vnum seruire nunquam te, quin liber sis,sinam.

Pa. Abi cito,atque orna te.Pl numquid aliud? Pa.hæc vt memineris.

Pl. Abeo.Pa.& vos abite hinc intro actutum.nam illum hinc sat scio
Iam exiturum esse intus.Ac.celebre apud nos imperium tuum est.

Pa. Agite,abscedite ergo.ecce autem commodò aperitur foris,
Hilarus exit,impetrauit.inhiat quod nusquam est miser.

NE QVIS ADSIT ARBITER] ne quis adſit, qui nos videat. ſuprà in Ciſtellar. *Tuam ſui etiam ſola facito, vt ſciat ſine arbitris.* & ſuprà hac eadem fabula, *Mihi quidem iam arbitri vicini ſunt, mea quid fiat domi.* QVEM VOLVMVS CONVENTVM] quem volumus conuenire. QVID AGIS NOSTER ARCHITECTE?] ſuprà, *hic noſter architectus eſt?* ACR. *ſalue architecte.* QVI ENIM NON SVM DIGNVS PRAE TE, &c.] rogas, quid ſit, quamobrem mirer, me abs te architectum dici, qui non ſum dignus præ te, vt palum figam in pariete? proinde ac ſi dicat, tu me architectum vocas, quę longè me peritior architecta es. hoc eſt, quæ me aſtutia, calliditate, & fallacia ſuperas. VT FIGAM PALVM IN PARIETEM] figere palum in parietem, cuiuſlibet hominis eſt, etiam architecturæ imperiti. tantum abeſt igitur, vt dignus ſim architecti nomine, tecum comparatus, vt dignus non ſim, qui palum figam in parietem. EIA VERO] ironia. NIMIS FACETE, NIMISQVE, &c] loquitur nunc de Acroteleutio in tertia perſona, oratione ad ſpectatores verſa. VT LEPIDE DETRVNCAVIT MILITEM?] quàm ſcitè militem admutilauit? ſic enim ſuprà locutus eſt. ibi, *Qui admutiletur miles vſque cæſariatus*, &c. vel ſic, quàm ſcite militem aſſecuit? nam ſic quoque ſuprà locutus eſt, ibi. *Tibi dixi miles quemadmodum potiſſit aſſecari.* NEGOTIVM OMNE IAM SVCCEDIT SVB MANIBVS] ſic ſuprà eadem fabula, *Lepidè hoc ſuccedit ſub manibus negotium.* DATE OPERAM AMICABIL.] date operam non mercenariam, ſed gratuitam. vel ſic, date operam liberalem & amicis dignam, ſeu amicis conuenientem. SE VT HABEAT] ab ſe vt abeat. ET ILLE AVTEM CVPIT] & miles rurſus cupit. NON TV SCIS, CVM EX ALTO PVTEO, &c.] illuſtris & luculenta ſimilitudo, *ex alto puteo*, autem, id eſt, ex imo puteo. NE RVRSVM CADAS?] ne recidas? NVNC HAEC RES APVD SVMMVM PVTEVM GERIMVS] ἀλληγορικῶς. nunc hoc negotium, quod gerimus, ad extremum ferè perductum eſt. SI PRAESENSERIT MILES] ſi miles antequam negotium confectum fuerit, cognouerit, aut ſuſpicatus fuerit ſibi inſidias comparari, & fallacias ſtrui. NIHIL HINC FERRI POTERIT] nihil à milite auferri poterit. Philocomaſium nihil à milite ſecum aſportare poterit. vel ſic, nihil ex hac vrbe ſecum Philocomaſium auferre poterit. HVIVS NVNC QVAM MAE] huius, nempe, Acroteleutij. DOMI ESSE AD EAM REM VIDEO S. S.] video domi eſſe ad eam rem aſtutiæ, & acuminis, & ſollertiæ, & prudentiæ ſatis, ita vt foris quærere, aut alij ſupplicare neceſſe non habeamus. QVOD APVD NOS FALLACIARVM'ST, SESE EXCITVM CERTO SCIO] certo ſcio, quidquid fallaciarum domi eſt, excitatum, & commotum eſſe, videlicet ad militem ludificandum, & fallendum. *excitum*, à verbo excieo, es, et. OPPIDVM QVODVIS VID. POSSE EXP D.] Sic Troia dolis tandem expugnata eſt. Hinc Vlyſſes πολύτροπος. Expugnantur etiam auro, quo maximè capiebat vrbeis Græciæ Philippus Macedo. ſed hæc expugnandarum vrbium ratio, doli genere continetur. ID NOS AD TE, &c.] id eſt propter id ſeu idcirco ad te venimus, ſi quid tu velles, vt noſtra opera vtereris. ET LAVTE] & magnifice, luculente, ampliter ἀφειδῶς, λαμπρῶς, μεγαλοπρεπῶς. DIFFERRI] diſcruciari. Terent. Adelph. *Miſeram me differor doloribus.* REM TENES] rem intelligis, rem cognitam, & perceptam habes. Sic in Pœnulo. *tenetis rem?* quod in aliam ſententiam quàm ab Agoraſtocle dictum eſt, à ſenibus illis acceptum eſt. Idem in Prologo Amphitruonis, *Nunc de Alcumena vt rem teneatis rectiùs*, &c. EX HOC MATRIMONIO ABIERIM] diuortium cum viro fecerim, ſeu à viro diſceſſerim. CVPIENS ISTIVS SVMME NVPT. ORD.] ordo eſt, ſumme cupiens, hoc eſt, ſummè cupida nuptiarum iſtius ordinis, id eſt, nuptiarum militarium, ſummè cupiens viro militari nubere, qualis iſte eſt. NISI MODO VNVM HOC, &c] modò vnum hoc addas, &c. *niſi modò*, pro, *modo*, ſeu, *dummodo*, ſeu, *niſi*, poſitum eſt: vt ſit χάριν ἐν ἀναλλαγῇ. ſententia igitur hæc eſt, iſta omnia probo, niſi quòd vnum hoc addas velim, &c. vel modò hoc vnum addas, &c. HASCE ETIAM AEDEIS D. DOT. T.] dicas has ædeis eſſe tuas, & abs te profectas, & viro in dotem datas: ex quo fieri, vt ſoluto matrimonio ad te reuertantur. ſeu potiùs tuæ ſemper fuiſſe intelligantur: ne miles vereatur in alienas ædeis introire. HINC SENEM, &c] ſenem ex his ædibus abiiſſe, &c. NE ILLE MOX VERBERATVR INTR IN AL. D.] ne miles mox timeat in alienam domum ingredi, quo metu liberabitur, ſi dices has ædeis eſſe tuas, & ſenem ex iis abiiſſe diuortio facto, & ſoluto matrimonio. EXIERIT INTVS] exierit domo ſua. OPVLENTITATEM] opulentiam, & ita Nonius, hunc verſum proferens. ET SIMVL FORMAM AMOENITATIS, ILLIVS F. C.] & ſimul illius faciem collaudato, per appoſitionem formam amœnitatis: id eſt, quæ militis facies ſit tanquam ipſius amœnitatis forma: vel, quæ ſit ipſa amœnitas. SATIN' PRAECEPTVM EST?] ſatiſne tibi à me præmonſtratum eſt, quid de te dicere, ac facere oporteat? SATIN' EST, SI TIBI M. OPVS, &c.] ſatiſne eſt tibi, ſi hoc opus, quod faciendum ſuſcepi, & veluti conduxi, ita perfectum, atque expolitum tibi dabo, vt improbare non poſſis? vel ſic, ſatiſne tibi eſt, ſi hoc negotium, quod mihi abs te mandatum eſt, ita confectum, ac tranſactum tibi dabo, vt nihil in eo reprehendere queas, neque de me queri poſſis? allegoria eſt ab iis, qui opus aliquod faciendum conduxerunt. NVNC TIBI AVSC. QVAE IMP.] nunc audi, quæ tibi imperabo. QVAM EXTEMPLO ERIT FACTVM] cum primum opus erit confectum, &c. VBI INTRO HAEC ABIERIT] vbi Acroteleutium domum Periplectomenis introiuerit, quaſi ſuam. ORNATVS ORNATV NAVCLERICO] cultus, & ornatus in morem Naucleri: cognoſce hoc loco, qualis ſit ornatus naucleri: nauclerus autem à Latinis, nauiculator, & nauicularius appellatur: nauis dominus, nauis gubernator. CAVSIAM HAB.] cauſia, capitis tegumentum ad ſolis ardorem prohibendum, atque arcendum comparatum, à verbo καίω, quod eſt incendo, ſeu vro: vel ſic, Cauſia, pileus latas oras ac margines habens ad vitandum æſtum. qualis viatorum, ac meſſorum. Idem in Perſa. *Cape tunicam, atque zonam, & chlamydem afferto, & cauſiam.* FERRVGINEAM] cerulam, ferrei coloris, qui ceruleus eſt. Virgil. Georg. 4. *Et pinguem tiliam & ferrugineos hyacinthos.* infrà verſu proximo *palliolum habeas ferrugineum, nam is color thalaſſicus eſt.* quem profert Nonius. Sed Seruius ferrugineos interpretatur, ſubnigri, aut nigri coloris. Et lib. 6 Æneidos, ad verſum illum, *Et ferruginea ſubuectat corpora cymba.* ferruginea, inquit, id eſt, nigra, triſti: Nam lugubrem eſſe hunc colorem oſtendit, ibi *Cum caput obſcura nitidum ferrugine texit.* CVLCITAM OB OCVLOS LAN.] & habeas culcitam laneam circa oculos. culcita pannus eſt mollis conſutus, & contextus. Sic autem ſcribendum eſt, non vt vulgus ſcribit, *culcitra*. NAM IS COLOR THALASSICVS'ST] nam is color marinus eſt. colos, odos, vapos, &c. dixerunt veteres pro, color, odor, vapor, &c. notauimus in commentar. Lucret. EX PAPILATO B.] ἐξωμίας.

exserto brachio: quòd cùm fit, papilla nudatur. sic Festus, sine dubio hunc versum spectans. & item Nonius hunc eundem versum proferens, expapillato brachio, inquit, quasi vsq. ad papillam tenudato. sic ferè ornatus est Charon apud Virg lib. 6. Æn. *Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.* PRAECINCTVS] subintell. sis vel refert ad verbum *habeas.* Præcincti dicuntur, qui vestem sustulerunt, eámque sublatam præcinxerunt, vt sint ad iter faciendum aut ambulandum expeditiores. Horatius Satyra 5 lib. 1. *Hoc iter ignaui diuisimus, altiùs ac nos Præcinctis vnum* Et Sat. vlt. lib. 2. *vt omnes præcincti rectè pueri comtique ministrent.* VT SI ITVRA EST ATH EAT &c.] vt eat properè. Notauimus alibi hoc loquendi genus. supr. in Casin. *quin datis si quid datis?* & in Epid. *age si quid agis.* sic infr. eod. fab. *A matre illius venio si itura est eat.* SI QVID IMPONI VELIT] si quid in naui imponi velit. TE SOLVTVRVM ESSE NAVIM] te profecturum soluere nauim, plena locutio. in Mercat. *ijt confestim, nauim soluimus.* sed plenior est, nauim soluere in portu. sic in Bacch. *Interea è portu nostra nauis soluitur.* non plena locutione dicunt etiam Latini, *soluere* simpliciter. Cæsar lib. 4. de bello Gallico. *His constitutis rebus nactus idoneam ad nauigandum tempestatem, tertia ferè vigilia soluit.* M. Tul. lib. 3. de Offic. *Si idem sciat complureis mercatores ab Alexandria soluisse,* &c. VENTVM OPERAM DARE] ventum secundum esse, ventum adiuuare profectionem, seu inuitare ad cursum: Virg. lib. 3. Aen. *& aura vela vocant.* SATIS PLACET PICTVRA] satis placet ista fallaciæ in militem struendæ descriptio. NE SIT MATRI MORAE] ne matrem moretur. MVLTIMODIS SAPIS] multis modis sapis. EGO ILLI DICAM, VT ME AD.] ego Philocomasio dicam, vt roget militem, det me sibi adiutorem oneris ad portum ferendi. PRORSVS] rectà NVNQVID ALIVD? nunquid aliud vis? numquid aliud me facere iubes? IAM EXITVRVM ESSE INTVS] iam exiturum esse domo, & in ædeis Periplectomenis introiturum. CELEBRE APVD NOS, &c.] celebre opponitur deserto. hæc igitur huius loci sententia est, nos omnes imperio tuo diligenter & accurate paremus, nemo nostrûm est, qui non imperium tuum diligenter, & studiosè obire, atque exsequi properet. COMMODVM] opportunè. HILARVS EXIT] miles. INHIAT QVOD NVNQVAM EST MISER] expetit, & concupiscit, quod nullo in loco est. matronæ concubitum, & nuptias expetit, & exoptat quæ nusquam est. tralatio est ab animal. bus feris, auidis, & ore hiantibus cibum, prædámque petentibus, supra in Aulul. *Num petit, quum pollicetur, inhiat aurum. vt deuoret.*

PYRGOPOLINICES, PALAESTRIO.

QVod volui, vt volo, impetraui, per amicitiam & gratiam
A Philocomasio. Pa. quidnam te intu' fuisse tam dicam diu?
Py. Nunquam ego me tam sensi amari, quàm nunc ab illa muliere.
Pa. Quid iam? Py Vt multa verba fecit! vt lenta materies fuit!
Verùm postremo impetraui vt volui, donauique ei
Quæ voluit, quæ postulauit, te quoque ei dono dedi.
Py. Etiam me? quomodo ego viuam sine te? Py. age, es bono animo,
Idem ego te liberabo. nam si posset vllo modo
Impetrari vt abiret, ne te abduceret, operam dedi.
Verùm oppressit. Pa. sperabo deos, téque postremo tamen.
Etsi istuc mihi acerbum'st, quia hero te carendum est optimo:
Saltem mihi voluptas est, cùm ex virtute forma euénit tibi
Mea opera super hac vicina, quam ego nunc concilio tibi.
Py. Quid opu'st verbis? libertatem tibi & diuitias dabo,
Si impetras. Pa. reddam impetratum. Py. at gestio. Pa. at modicè decet
Moderare animo, ne sis cupidus. sed eccam ipsam egreditur foràs.

QVOD VOLVI, VT VOLO, IMPETR.] impetraui à Philocomasio, vt libenter, ac per gratiam à me discederet, & Athenas rediret. QVIDNAM TE INTVS FVISSE TAM DICAM DIV?] propter quam causam, aut cuius rei gratia te tamdiu intus fuisse dicam? Sic autem legendum, vt edidimus, idque ex vestigiis antiquæ scripturæ. versus autem hoc modo suis numeris constat, quamuis secus alicui videri possit, propterea quod in nomine, *Philocomasio,* fit συνίζησις, in postrema syllaba, & in *intus,* s. postremum exteritur. quæ tamen non sunt inusitata, neque noua. QVAM NVNC AB ILLA M.] videtur legendum *num.* pro *nunc.* vt dicebant antiqui *him,* pro *hinc,* & *illim* pro *illinc.* VT LENTA MATERIES FVIT?] vt longum negotium fuit! quam longus sermo fuit! M. Tul. libr. 1. epist. ad Attic. *Teneris illa lentum negotium.* QVOMODO EGO VIVAM SINE TE?] bella ironia, seu potius fictionis & simulationis plena irrisio. talis illa apud Hor. Sat. 5. lib. 2 *ego nunc Dama sodalis Nusquam est? vnde mihi tam fortem, tamque fidelem?* ES BONO ANIMO] es, imperatiui modi est. NAM SI POSSET VLLO MODO IMPETRARI, &c.] id est, nam posserne vllo modo ab ea impetrari, vt sine te abiret, expertus sum, & operam dedi, vt ne te secum abduceret. sed peruicit, vt te secum abduceret. SPERABO DEOS, TEQVE POSTR. T.] spem in diis, & in te positam habebo. sic suprà in Casina, *dijs sum fretus, deos sperauimus.* Idem in Cist. *Deos, téque spero.* CVM EX VIRTVTE FORMAE EVENIT TIBI M. OP.] quando tibi pro dignitate &

tate, & præstantia formæ tuæ euenit. quod ad vicinam istam attinet, quam ego nunc concilio, & adiungo tibi. SI IMPETRAS] si perficis vt mea sit. REDDAM IMPETR.] reddam confectum ac transactum. AT GESTIO] at valde cupio. Festus *gestit*, inquit, *qui subita fælicitate exhilaratus nimio corporis motu præter consuetudinem exsultat.* AT MODICE DECET] at moderatè, seu intra modum cupere, & lætari oportet. MODERARE ANIMO, NE SIS CVPIENS] animum tuum rege, ne sis cupiens.

MILPHIDIPPA, ACROTELEVTIVM, PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

Mi. *Hera eccum præsto militem.* Ac. *vbi is est?* Mi. *ad lauam.* Ac. *video.*
Mi. *Adspicito limis ocul , ne ille nos se videre sentiat.*
Ac. *Video* Mi *adepol nunc nos tempus est malas peiores fieri.*
Ac. *Tuum est principium, obsecro, tute ipsum conuenisti.*
Ne parce voci, vt audiat. Mi. *cum ipso pol sum locuta,*
Placidè ipsa, vt libitum est mihi, otiosè, meo arbitratu, vt volui.
Py. *Audin' quæ loquitur?* Pa *audio quàm læta est quia adit ad te?*
Mi. *O fortunata mulier.* Py. *vt mari videor?* Pa. *dignus es.*
Ac. *Permirum ecastor prædicas, te adisse atque exorasse*
Per epistolam, aut per nuntium, quasi regem, adiri eum aiunt.
Mi. *Nanque adepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.*
Pa. *Vt tu inclutus apud mulieres?* Py. *patiar quando ita Venus vult.*
Ac. *Veneri pol habeo gratiam, tandémque & oro & quæso,*
Vt eius mihi sit copia, quem amo, quémque expetisso.
Benignúsque erga me vt siet: quod cupiam, ne grauetur.
Mi. *Spero ita futurum, quanquam multa sibi expetissunt,*
Ille illas spernit, segregatque ab se omnes, extra te vnam.
Ac. *Ergo iste metus me macerat, quod ille fastidiosus est,*
Ne oculi eius sententiam mutent, vbi viderit me:
Atque eius elegantia meam extemplò speciem spernat.
Mi. *Non faciet bonum animum modò habeto.* Py *vt ipsa se contemnit?*
Ac. *Metuo ne prædicatio tua nunc meam formam exsuperet.*
Mi. *Istuc curaui vt opinione illius pulcrior sis*
Ac. *Si pol me ducere volet vxorem, genua amplectar,*
Atque obsecrabo aliquo modo: si non quibo impetrare,
Consciscam letum. viuere sine illo scio me non posse.
Py. *Prohibendam mortem mulieri video mulierem adibon'?* Pa *minimè?*
Nam tu te vilem feceris, si te vltrò largiere.
Sine vltrò veniat, quæritet, desideret, te exspectet:
Si non perdere istam vis gloriam quam habes, caue sis, faxis.
Nam nulli mortali scio obtigisse hoc, nisi duobus,
Tibi & Phaoni Lesbio, tam miserè vt amarentur.
Ac. *Eo intro, abi tu illum euocato foras, mea Milphidippa.*
Mi. *Immò opperiamur, dum exeat aliquis.* Ac. *durare nequeo*
Quin eam intrò. Mi. *occlusæ sunt fores* Ac. *effringam.* Mi. *sana non es.*
Ac. *Si amauit vnquam, aut si parem sapientiam hic habet, ac formam,*
Per amorem si quid fecero, clementi animo mihi ignoscet.
Pa. *Vt, quæso, amore perdita est hæc misera?* Py. *mutuum fit.*
Pa. *Tace, ne audiat.* Mi. *quid astitisti obstupida? cur non pultas?*

Ac. *Quia non est intus, quem ego volo.* Palæst. *quî scis?* Acrot. *scio adepol, olfacio,*
Nam odorem nasus sentiat, si intus siet. Py. *ariolatur.*
Quia me amat, propterea Venus fecit eam vt diuinaret.
Ac. *Nescio vbi hîc propè adest, quem expeto videre, olet profectò.*
Py. *Naso pol iam hac quidem videt plus, quàm oculis.* Pa. *cæca certè est.*
Ac. *Tene me obsecro.* Mi. *cur?* Ac. *ne cadam.* Mi. *quid ita?* Ac. *quia stare*
Nequeo, ita animus per oculos meos desit. Mi. *militem pol*
Tu adspexisti. Acrot. *ita.* Mi. *non video. vbi est?* Acrot. *videres pol, si amares.*
Mi. *Non adepol tu illum amas, quàm egomet, si per te liceat.*
Pa. *Omnes profectò mulieres te amant, vt quæque adspexit.*
Py. *Nescio, tun' ex me hoc audieris an non nepos sum Veneris.*
Ac. *Mea Milphidippa, adi, obsecro, & congredere.* Py. *vt me veretur?*
Pa. *Illa ad nos pergit.* Mi. *vos ego volo* Py *& nos te.* Mi. *vt iussisti.*
Heram meam eduxi foras. Py. *video.* Mi. *iube ergo adire.*
Py. *Induxi animum, ne oderim item vt alias, quando hoc orasti,*
Mi. *Verbum hercle facere non potis, si accesserit propè ad te.*
Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt.
Leuandum morbum mulieri video. Mi. *viden' vt tremuit atque extimuit,*
Postquam te adspexit? Py. *viri quoque armati idem istuc faciunt, iube domum ire.*
Mi. *Ne tu mirere melius mulierem.* Py. *sed quid vult me facere?*
Mi. *Adsedeas, tecum viuere volt, atque ætatem exigere.*
Py. *Egon' ad illam eam, quæ nupta sit? vir eius est metuendus.*
Mi. *Quin tua caussa exigit virum à se.* Py. *quid? quî id facere potuit?*
Mi. *Quia ædes dotales huius sunt.* Py. *itáne.* Mil. *ita pol.* Pyrg. *iube domum ire.*
Iam ego illic ero. Mi. *vide ne sis in expectatione,*
Ne illam animi excrucies. Py. *non ero profectò. abite* Mi. *abimus.*
Py. *Sed quid ego video?* Py. *nescio quis eccum incedit*
Ornatu quidem thalassico. Pa. *iam nos volt. hic profectò*
Nauclerus est hic quidem, videlicet arcessit hanc hinc, credo.

ADSPICITO LIMIS OCVLIS] limis oculis, id est, obliquis, transuersis. Limus, inquit Festus, obliquus, id est, transuersus: vnde & limina, Terentius Eunuch. *ego limis aspecto. Si per flabellum clanculum.* Vbi Donatus, *limis, si nominatiuus singularis est, transuersus significat, si septimus pluralis, deest, oculis, nam limus est transuersus: vnde limen dicitur quoque quod ingredientibus, exeuntibúsque transuersum est*, &c. Seruius, ad illud Virg. lib. 12. Æn. *Velati limo, & verbena tempora vincti*, &c. notat Caper tamen, & Higynus hoc loco dicũt lectionem esse corruptam. nam Virgilium ita reliquisse confirmant. *velati limo.* Limus autem, est vestis, qua ab vmbilico vsque ad pedes teguntur pudibunda pomparum. Hæc autem vestis in extremo purpuram limam, id est, flexuosam, & transuersam, habet, nam limum, obliquum dicimus: & Terentius, limis oculis dicit. id est, obliquis. Plin. libr. 8. cap. 16. de leonibus, *nec limis intuentur oculis, adspicique simili modo nolunt.* Hinc *collimatis oculis, adumbram meam*, dixit Apul. libr. 9. sub extr. pro obliquatis, & intortis, seu inflexis. TVVM EST PRINCIP.] tuum est incipere. CVM IPSO POL SVM LOCVTA PLACIDE, &c.] cum ipso pol sum locuta sine labore, & negotio, &c. Sic autem legendum, non vt Camerarius edidit, cum ipso pol sum secuta. &c. PER EPIS. PER NVNTIVM, QVASI REGEM &c] Cornelius Nepos in Conone, *Conon à Pharnabazo ad regem missus, postquam venit, primùm ex more Persarum ad Chiliarchum, qui secundum gradum imperij tenebat, Tithrausten accessit. séque ostendit cum rege colloqui velle: nemo enim sine hoc admittitur.* INCLVSVS] clarus, nobilis, nominatus QVANDO ITA VENVS VOLT.] quę reddit amabileis, facítque in amore fortunatos: eadem componit inter se impares formas, imparésque voluntates, & facit in amore infelices. Horatius oda 33. libro primo, *Sic visum Veneri, cui placet impares Formas, atque animos sub iuga ahenea, Sæuo mittere cum ioco.* BENIGNVSQVE, &c.] & vt liberalis sit erga me. QVOD CVPIAM, NE GRAVETVR] & ne grauetur id facere, quod cupiã, vel sic, ne grauetur id, quod

id quod cupiam. Horat. oda 11. lib. 4. *& exemplum graue præbet ales Pegasus, terrenum equitem grauatus Bellerophontem.* ad quem locum plura. SEGREGAT Q. AB SE OMNEIS] omneisque à se semouet, seu remouet, ac repellit. Terent. in Hecyra, *Segreganda aut mater est à me, Philippe, aut Philumena.* EXTRA TE VNAM] præter te vna excepta. ἔξω σου μόνης. QVOD ILLE FASTIDIOSVS ST] id est, quoniam ille fastidij plenus est. Sic autem habent libri nostri veteres, sine vlla varietate aut litura. mendosè autem edidit Camerarius, *quòd illi fastidiosum st.* NE OCVLI EIVS SENT. MVTENT, VBI VID ME] id est, ne oculi eius sententiam illum mutare cogant, vbi me viderit non talem qualem spe, & opinione præceperat. AT EIVS ELEGANTIA &c.] metus me macerat, ne eius venustas meam continuò formam respuat, atque aspernetur. VT IPSA SE CONTEMNIT?] quomodo se ipsa parui facit, præ me scilicet? vt illa sibi videtur præ me inelegans, & inuenusta? Sic loquitur Lucret. libro 5. *Quid mirum, si se temnunt mortalia secla, Atque potestates magnas, mirásque relinquunt, In reb. virtu diuûm quæ cuncta gubernant?* Et Terent. Eunuch. *Hic ego illum contempsi præ me.* Eodē pertinet illud Granij ex Lucilio, opinor: *Non contemnere se, & reges odisse superbos.* Quod refert M. Tull. lib. 6. epist. ad Atticum. Idem Tull. lib. 13. epist. ad Atticum. *Iam pridem scito, cùm vnum te pluris, quàm omnes illos putem, ne me quidem contemno: meoque iudicio multo stare malo, quam omnium reliquorum.* Idem Philip. 12. *quanquam enim est tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo: tamen senatus ipse non contemnit.* SI POL ME DOCERE VOLET VT GENVA AMPLECTAR] hoc est, supplex eum orabo, si fortè supplicando potero ab eo imperrare, vt me vxorem ducat &c. suprà in Cistel. *Amus es amplexa est genua, plorans, obsecrans,* &c. CONCISCAM LET.] mihi mortem consciscam *letum* sine adspirationis nota, nonnulli grāmatici scribi volunt, vt sit à verbo, leo, les, let. quod interdum veteres vsurpabant, pro cōposito *deleo.* quod mors omnia deleat, alij scribunt lethum cum adspirationis nota vt originem trahat à nomine Græco λήθη quod obliuionem significat: seu à verbo Græco λήθω. MVLIERI] à muliere. VILEM FECERIS] hominem parui pretij feceris, &c. VLTRO] αὐτεπάγγελτος, αὐτόκλητος, non rogatus, non prior ab ea prouocatus. SINE VLTRO VENIAT] sine, illa prior te adeat. SI NON PERCIPE ISTAM VIS GLORIAM, &c.] secutus sum nostros libros veteres, a quibus non valde dissentiunt vulgati. Sententia autem huius scripturæ planissima est & numeri optimi, si memineris, in prouocabulo *istam* s. exteri: quod nō est nouum. Nam Camerarius, nescio quorum librorum auctoritate adductus, edidit: *Summenere istam vis gloriam, quam habes?* cum interrogationis nota post verbum, habes, vt versus non pendeat à superiore, quod fit, si nostra editio probetur, sed per se, & seorsum legatur. ET PHAONI LESBIO quem perditè amauit Sappho: cuius amoris ardore incensa se e Leucade in mare præcipitem egit. OPPERIAMVR] exspectemus. DVRARE] καρτερεῖν, me continere mihi moderari. EFFRINGAM] Terēt. Adelph. *Fores effregit? resarcientur.* MVTVVM FIT] mutuo eam amo. OBSTVPIDA?] obstupefacta? QVIA NON EST INTVS, QVEM &c.] quia is, quem ego volo, non est intus. NAM ODOREM SENTIAT, SI INTVS S.] sentiat, hoc est, olfaciat, seu odoretur. Sentire enim, generale est ad omneis quinque sensuum ἐνεργείας. Itaque & sentire sonorē dixit Lucretius. HARIOLATVR] diuinat. PROPTEREA VENVS FECIT EAM VT DIVIN.] propterea Venus fecit eam diu. nare NESCIO VBI] Nescio quo loco. QVEM EXP. VID.] is, quem expeto videre. OLET PROFECTÒ] eius odor ad me aduolat, seu peruenit. In Amphitr. *Olet homo quidam malo suo.* ITA ANIMVS PER OCVLOS MEOS DEFIT] Hic Acroteleutium aspexit militem: quo facto tantus ardor, atque æstus per eius oculos ad animum permeauit, vt eo æstu commota, anima deficiatur. Hæc autem omnia bellè ac facetè simulantur ad militem ludificandum. QVAM EGO HERE SI PER TE LICEAT] quam ego ipsa amarem, si per te liceret: hoc est, si me amare sineres, si sine tua offensione eum amare possem. NEPOS SVM VENERIS] Virg. lib. 4. Æneid. *Dardaniúsque nepos Veneris.* Cælius ad Ciceronem lib. 8. epist. *Vellem quidem Venere prognatus tantùm animi habuisset in vestro Domitio, quantum Psecade natus in hoc habuit.* infrà ead. fab. *vt ne te laedes hinc amittamus Venerium n poculum.* suprà eādem fab. *erat imperator summus, Neptuni nepos.* Iam vt Neptunus facit bonos & fortunatos nauigatores, ita Venus formosos, & fortunatos, & amabileis amatores. ADI, OBS. ET CONGRED.] adi, obsecro, militem, & cum eo confer gradum. IVBE ERGO ADIRE] iube ergo ad me venire. INDVXI ANIMVM, NE ODERIM ITEM VT AL.] hoc mihi persuasi, seu hoc a me impetraui, ne tuam heram oderim: similiter vt alias mulieres. NON POTIS] subintelligere, hoc est, non poterit. Nam silentium vnum est ex amoris indiciis. Horat. oda 11. Epod. *In quo amantem & languor & silentium Arguit, & latere petitus imo spiritus.* INTERIM LINGVA ATQ. OCVLI PERIERVNT] interim lingua eius præpedita est oculi caligarunt, hoc est, interim loquendi & cernendi facultatem amisit. VIRI QVOQ. ARMATI IDEM ISTVC FACIVNT] etiam viri armati tremunt, atque extimescunt, postquam me adspexerunt. IVBE DOMVM IRE] herum tuam domum ire, vt se colligat. NE TV MIRERE, MELIVS MVLIEREM] hæc referenda sunt ad ea quæ dixit paulò ante miles. viri quoque armati me extimescunt. hoc modo. si viri armati postquam hunc adspexerunt tremunt, & extimescunt quid mirum est mulierem, quam natura finxit timidā, atque imbellem tremere, ac timere? sic ig tur hæc connecte cum superioribus Nō temerè dixit miles viros quoque armatos tremere, ac timere postquàm se adspexerunt, sed ne tu mirere [illegible] mulierem heram tuam facil[illegible] & magis timere, vel sic, viri quoque armati tremunt & [illegible] postea quam me [illegible] adspexerunt, vt ipsum militem audisti modo prædicātem. ne tu mirere mulierē, melius, hoc est facilius, tremere ac timere. ADSIDEAS] vult te sibi adsidere. vel fac ei adsideas. EGON' AD ILLAM EAM, QVAE NVPTA SIT?] non facit Plutus homines prorsus stolidos, & bardos: vt hic, hunc militem, quamuis planè sit hebes, tardus, atque insulsus, non facit ita stolidum, vt prudens, ac sciens domum introeat alienam sine suspicione periculi, & vt virum mulieris, cum qua rem habere cogitat, non extimescat. EXEGIT VIRVM A SE] virum à se, hoc est, domo sua eiecit. VIDE NE SIS IN EXSPECTATIONE] vide, ne diutius, quàm par sit, te sinas exspectari vide ne diutius æquo sis exspectandus: vide, ne illa exspectatione tui crucietur, sed quàm primùm venias: sic sæpè loquitur Cicero vt libro. 9 epist. ad Marc. *aduentus Cæsaris est in exspectatione*: id est exspectatur. ORNATV QVIDEM THALASSICO] suprà, *facito, vt venias ornatus huc ornatu nauclerico: causiam habeas ferrugineam,* &c. sequitur continuò *pallium habeas ferrugineum. Nam is color thalassicus est.*

PLEVSIDES, PALÆSTRIO, PYRGOPOLINICES.

SI alium alio pacto propter amorem nesciam
Fecisse multa nequiter, verear magis
Me amoris caussa istoc ornatu incedere.
Verùm cùm multos multa admisse acceperim,
Inhonestum propter amorem, atque alienum à bonis,
(Mitto iam, vt occidit Achilles. quid pastus est?)
Sed eccum Palæstrionem, stat cum milite:
Oratio aliò mihi demutanda est mea.
Mulier profectò nata est ex ipsa mora.
Nam quæuis alia, quæ mora est æquè, mora
Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem est.
Hoc adeò fieri credo consuetudine.
Nam ego hanc arcesso Philomasium. sed foreis
Pultabo. Hem ecquis hîc est? Pa. *adolescens quid est?*
Quid tu aut? quid pultas? Pl. *Philocomasium quærito,*
A matre illius venio. si itura est, eat,
Omneis moratur: nauim cupimus soluere.

Py. *Iamdudum res parata est. Hem Palæstrio.*
Aurum ornamenta, vestem pretiosam omnem ferat.
Duc adiutores, tecum ad nauim qui ferant.
Omnia composita sunt. quæ donaui, auferat.

Pa. *Eo.* Pl. *quæso, hercle propera.* Py. *non morabitur.*
Quid istuc. quæso? quid oculo factum est tuo?

Pl. *Habeo quidem hercle oculum.* Py. *at læuum dico.* Pl. *eloquar.*
Maris caussa hercle istoc ego oculo vtor minus.
Nam, si amare abstinuissem, tanquam hoc vterer.
Sed nimis morantur me diu. Py. *eccos exeunt.*

SI ALIVM ALIO PACTO PROPTER AMOREM] alio pacto, quàm ego hoc facio, qui incedo ornatus in morem naucleri, subiiciet exemplum Achillis, qui & propter amorem Briseidis, cùm ea sibi esset erepta, iratus Græcis. à prælio diu se abstinuit: & propter amorem Patrocli, vitam breuem, lōgè anteposuit. poterat Iouis quoque exemplo vti, qui libidinis & amoris causa omnia factus est, & in omneis animalium, ac rerum formas versus est. NEQVITER] proterue, improbè, libidinosè. VEREAR MAGIS ME AMORIS CAVSA, &c.] aliàs, verear magis ne amoris causa istoc ornatu incederem. ADMISSE] admisisse. (MITTO IAM, VT OCCIDIT ACHILLES, QVID P. EST?)] hæc dicuntur per præteritionem, omitto, inquit, quod pacto interierit Achilles, quid pertulit amoris causa? SED ECCVM PALAESTR.] viso Palæstrione, orationis cursum, & tenorem abrumpit voluit enim, & debuit addere, ne ego quidem vereri debeo sic ornatus incedere. Nā orationis, & sententiæ principium nascitur ab illo loco, *Verùm cùm multos multa admisse acceperim*, &c. quæ oratio relinquitur, vt dixi, inchoata. MVLIER PROFECTO NATA EST EX, &c.] fortasse tum quia mulieres omnes, longæ sunt in his rebus gerendis, quas gerendas susceperunt, tum propterea quòd moræ, quæ ob mulieres interponuntur, alias moras longitudine superat, vt Plautus ipse subiicit. Terent. Heaut. *& nostin' mores mulierum? dum moliuntur, dum comantur, annus est.* Horat epist 1. lib. 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica?* ECQVIS HIC EST] nunquis hîc est nemóne hîc est? PHILOCOM. QVAER.] Philocomasium etiam atque etiā quæro. SI ITVRA EST EAT.] sic sup. ead. fab. *Vt si itura'st Athenas, eat tecum ad portum citò.* NAVIM CVPIMVS SOLVERE] subintell. è portu sup. ead fab. *Nisi cat, te solutum esse nauim, ventum operam dare.* QVID OCVLO FACTVM EST TVO?] ambigua oratio. Nā vel hoc quærere videtur, quid Pleusidis oculo læuo acciderit, qui sit culcita lanea obductus: vel quid factū sit de eius oculo dextero. qui etiā fortasse eadē culcita tectus erat: id est, quo casu eū amiserit. Itaque propterea quòd miles sine distinctione quæsierat, sic respōdet eū reprehēdēs. Habeo quidē hercle oculū, hoc est, quod rogas, quid acciderit oculo meo, neque addis læuo, aut dextro, respondeo tibi, me habere oculum vnum saltem saluum. AT LAEVVM DICO] corrigit nunc sermonem suum miles, & de quo oculo quærat nominatim declaret. NAM SI AMARE ABSTINVISSEM, TANQVAM HOC VTERER] locus ex ambiguo. videtur enim dicere Pleusides, se à ma-

si à mare, id est, à mari abstinuisset, hoc est si nõ nauigasset, aut si nauclerus non fuisset, oculũ læuum æquè sanum, atque integrum fuisse habiturum, ac dexterum. sed *amare* accipit coniunctè, vt sit infinitiuus à verbo amo, as, at, hoc sensu. Nã si amare abstinuissem, id est, si me amando continuissem: læuo isto oculo, de quo me rogas, æquè vterer, atque vtor dextero. mendosè autem in iis omnibus libris legitur, neque aliter edidit Camerarius, *Nam à mari abstinuissem*, &c. cùm sit legendum, *à mare*, duabus vocibus: quod primus animaduertit Muretus, & Plautinum iocum eruditè, atque ingenuosè explicauit lib. 3. variar. lect. cap. 17.

PALÆSTRIO, PHIL. PLEVSIDES,

PYRGOPOLINICES.

QVid modi flendo quæso hodie facies? Pe. *quid ego ni fleam?*
Vbi pulcerrimè egi ætatem, inde abeo. Pa. *viden' hominem tibi,*
Qui à matre & sorore venit? Ph. *video.* Py. *audistin' Palæstrio?*
Pa. *Quid vis?* Py. *quin tu intus iubes efferri omnia, quæ isti dedi?*
Pl. *Philocomasium salue.* Ph. *& tu salue.* Pl. *materque & soror.*
Tibi salutem me iusserunt dicere. Ph. *saluæ sient.*
Pl. *Orant te vt eas, ventus operam dum dat, vt velum explicent.*
Nam matri oculi si valerent, mecum venisset simul.
Ph. *Ibo, quanquam inuitò facio, pietas sic cogit.* Pl. *sapis.*
Py. *Si non mecum ætatem egisset, hodie stulta viueret.*
Ph. *Istuc crucior, à viro me tali abalienarier.*
Nam tu quamuis potis es facere vti fluat facetiis,
Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior.
Eam nobilitatem amittendam video. Py. *nimium hæc flet.* Ph. *nequeo.*
Cum te video. Pa. *habe bonum animum. scio & quid doleat mihi.*
Nam nihil miror, si libenter Philochomasium hîc eras
Forma huius, mores, virtus animum attinuere hîc tuum:
Quum ego seruus quando adspicio hunc, fleo, quia diiungimur.
Py. *Obsecro, licet complecti priusquàm proficisco?* Py. *licet.*
Ph. *O mei oculi, ô anime mi.* Pa *obsecro, retine mulierem.*
Ne affligatur. Py. *quid istuc?* Pa. *postquam abs te abit, animo malè.*
Factum'st huic repentè miseræ. Py. *accurite intrò, atque afferte aquam.*
Pa. *Nihil aquam moror.* Py. *cur?* Pa. *malo merum, ne ipse interueneris,*
Quæso, dum resipiscit. capita inter se nimis nexa hicce habent.
Non placet. labra & labella inter se firmant admodum.
Pl. *Tentabam, spiraret, an non. at eam ad nos iam oportuit.*
Sin' magis vis, ambos mittam. Pa. *nolo retineat. fleo miser.*
Py. *Exite, atque efferte huc intus omnia, quæ isti dedi.*
Pa. *Etiam nunc saluto te familiaris priusquàm abeo.*
Conserui, conseruæque omnes, bene valete, & viuite,
Bene quæso inter vos dicatis & mihi absenti tamen.
Py. *Age Palæstrio, bono animo es.* Pa. *heu nequeo, quin fleam,*
Quum abs te abeam. Py. *fer æquo animo.* Pa. *scio ego quid doleat mihi.*
Ph. *Sed quid hoc? quæ res est? quid video? lux salue.*
Pl. *Iam resipisti?* Ph. *obsecro, quem amplexa sum*
Hominem? perij. sumne apud me? Pl. *ne timeas voluptas mea.*
Py. *Quid istuc negotij?* Pa. *animus hanc modò hîc reliqueat:*
Metuóque & timeo, ne hoc propalàm fiat nimis.
Py. *Quid id est?* Pa. *nos palam sic ferre nunc per vrbem hæc omnia.*
Ne quis tibi hoc vitio vortat. Py. *mea non illorum dedi.*

Parui ego illos facio: agite, ite cum diis bene volentibus.

Pa. *Tua ego hoc caussa dico.* Py. *credo.* Pa. *iam vale.* Py. *& tu bene vale.*

Pa. *Ite cito, iam ego assequar vos. cum hero pauca etiam loquar.*
Quanquam alios fideliores semper habuisti tibi,
Quàm me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et si ita sententia esset, tibi seruire mauelim
Multo, quàm alij libertus esse. Py. *habe bonum animum.* Pa. *hau, mihi,*
Cùm venit in mentem, vt mores mihi mutandi sient,
Muliebres mores discendi, obliuiscendi stratiotici.

Py. *Fac sis frugi.* Pa. *iam non possum, amisi omnem libidinem.*

Py. *I, sequere illos, ne morere.* Pa. *bene vale.* Py. *& tu bene vale.*

Pa. *Quæso, vt memineris: si fortè liber fieri occœperim,*
Mittam nuntium ad te, ne me deseras. Py. *non est meum.*

Pa. *Cogitato identidem tibi quàm fidelis fuerim.*
Si id facies, tum demum sciuisti, qui bonus sit, qui malus.

Py. *Scio & perspexi sæpè. verum cùm antehac, tum hodie maximè.*

Pa. *Scis? immo hodie verum factum faxo, post dicis magis.*

Py. *Vix reprimor, quin te manere iuberem.* Pa. *caue faxis.*
Dicent te mendacem, nec verum esse: fide nulla esse.
Dicant seruorum præter me esse fidelem neminem.
Nam si honestè censeam te facere posse, suadeam:
Verùm non potest caue faxis. Py. *abi, iam patiar quicquid est.*

Pa. *Bene vale igitur.* Py. *ire melius est strenuè.* Pa. *etiam nunc vale.*

Py. *Antè hoc factum hunc sum arbitratus semper seruum pessimum,*
Eum fidelem mihi esse inuenio. cùm egomet mecum cogito.
Stultè feci, qui hunc amisi. ibo intro nunc iam
Ad amores meos. etiam sensi hinc, sonitum fecerunt fores.

QVID MODI FLENDO, QVAESO, &c.] Philocomasium immoderatè flentem (qui fletus fictus, ac simulatus est) consolatur, seu potius obiurgat, & increpat Palæstrio, & hortatur, vt flendi finem tandem faciat. Quem modum, inquit, flendo, seu flendi, quæso facies? nunquamne flere desines? QVID EGO NI FLEAM?] quidni ego fleam? QVIN TV IMT. IVB. &c.] quare tu non iubes domo omnia exportari, quæ Philocomasio dedi? VENTVS OPERAM DAT.] dum ventus nauigationem adiuuat. sic suprà eadem fab. *Nisi eat, te sciturum esse nauim: ventum operam dare.* VT VELVM EXPLICENT] vt velum pandant, vt vela faciant, vt dent vela ventis. Hom. ἰλιάδ. α. Οἱ δ' ἱστὸν στήσαντ', ἀνά θ' ἱστία λευκὰ πέτασσαν. id est, Hi autem malum erexerunt, velaque candida explicuerant. NAM MATRI OCVLI SI VALERENT, &c.] nam, si mater oculos haberet sanos, & valenteis, mecum venisset vnà. verùm cubat in naui lippa, & oculis turgidis. suprà ead. fab. *Ubi matrem esse aiebat soror?* PAL. *cubare in naui lippam, atque oculis turgidis Nauclerus dixit.* PIETAS SIC COGIT.] officium meum erga matrem cogit me vel inuitã abire. Sic autem legendum, non vt vulgò, *pietas sic cohibet.* præterea vox *omnia,* quæ in omnibus exemplis impressis legitur, post *facio*, delendam: quia & sententiam, & versum corrumpit. SAPIS] quæ pietatem colas in parenteis: vel quæ piam te præbeas erga matrem. SI NON MECVM ÆTATEM VOLSSET HODIE STVLTA.] si non mecum vixisset, hodie stulta esset: nunc quia mecum aliquandiu vixit, cordata est. ISTVC CRVCIOR] ob istuc crucior, me, &c. NAM TV QVAMVIS POTES ES FACERE, VT FLV. FAC.] nam tu potes facere, vt quæuis fœmina, scilicet, etiam insulsa, & infaceta, fiat facetissima. tu potes facere ex muliere insulsa, & infaceta, salsam, ac facetam, hoc loquendi genus autem, *Nam tu quamuis potis es facere, vt fluat,* &c. ex duobus conflatum est, vt suprà non vno loco diximus. nam & hoc eo continetur. Nam tu quamuis mulierem potes facere fluere, id est, abundare facetiis, & illud, nam tu potes facere, vt quæuis mulier facetiis fluat. PROPTEREA ERAM ANIMO ELATIOR] propterea erã animo elatior, ac superbior. Profert hunc locum NONIUS in voce *ferox*. sed errat, putat enim *ferocior*, positum esse *cordatior*, vel *facetior*, quod longè aliter est. Arbitror autem superiora verba: *nam tu quamuis potis es facere, vt fluat facetiis,* ei erroris ansam præbuisse. EAM NOBILITATEM AMITT. VID.] eam nobilitatem, quam ego domi tuæ adepta sum, proiiciendam video. Hæc autem pronuntiat Philocomasium lacrymans, quod facile est muliebri. NEQVEO: CVM TE VIDEO] nequeo mihi à fletu temperare, cum te, video. ANIMVM ATTINVERE HIC TVVM] animum hic tuum tenuerunt. QVIA DIIVNGIMVR.] quia distrahimur, ac diuellimur. PRIVSQVAM PROFICISCOR] id est priusquã proficiscor. Sic Turpilius dixit in hetera, *proficeret,* pro, proficisceretur, teste NONIO. Sic ille, *Hortatur bem, nem quam primum proficisceret.*

Non video autem, quo modo huius versus numeri constare possint, nisi in, *prius*, fiat συνίζησις, vt fiat vnius syllabæ: & contra in, *quam*, fiat διαίρεσις, & duarum syllabarum. OBSECRO RETINE MVLIEREM] sic legendum, non, vt edidit Camerarius, *obsecro, mitte mulierem*: neque, vt vulgò legitur, *mulierem sine*. Nostram emendationem autem primùm libri nostri manuscr. adiuuant: deinde sententia ipsa flagitat, cum enim Philocomasium se exanimatam, & perturbatam esse simularet, & iam iam casuræ speciem præberet, Palæstrio hortatur militem, aut Pleusidem, vt eam retineat, ne ad terram affligatur. NE APPLIGATVR] ne ad terram graui casu allidatur. POSTQVAM ABS TE ABIT, ANIMO MALE FACTVM'ST HVIC REPENTE M.] declarat Palæstrio, quid Philocomasio acciderit. Postquàm, inquit, abs te discessit, dolore exanimata, & animo defecta est. animo dicunt Latini alicui esse malefactum, quum significare volunt, animo esse defectum. Lucret. libro 3. *Quod genus esse animo male factum cùm perhibetur, Atque animam liquisse: Vbi iam trepidatur, & omnes Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.* Ad quem iuuabit legere quæ notauimus in commentationibus nostris Lucretianis. Plaut. Amphitr. *væ misera mihi, animo male est.* ATQVE AFFERTE AQVAM] vt, aqua suffusa, seu offusa, vireis animi dissipatas colligat, sic in Amph. *væ misera mihi. Animo male'st aquam velim, corrupta sum, atque absumta sum.* in Cistell. *obsipat aqulam*, id est, redijt animum, aqua offusi. Idem in Curcul. *Viden', vt expalluit? Datin' isti sellam, vbi assidat, citò & aqualem cum aqua? properatin' ocyus? Cur animo male'st.* PHAE. *vin' aquam?* MALO MERVM] mâlo merum, quàm aquam: iocus seruilis. deerat vox, *merum* in omnibus libris vulgatis, quam restituimus ex vestigiis antiquæ scripturæ sententia ipsa, & metri ratione hanc vocem postulante. NE IPSE INTERVEN. QVAESO DVM RESIP.] quia Pleusides, & Philocomasium inter se osculabantur amatoriè, & nequiter, cum Pleusides simularet se illam, quasi animo defectam, retinere: Palæstrio veritus, ne miles sentiat, & ita omnis fallacia aperiatur, orat militem, ne interueniat, dum Philocomasium vireis animi dissipatas colligit. Nam si miles interuenisset, & propiùs ad Philocomasium accessisset, Pleusidem, & Philocomasium labellis inter se cõpositis, & comparatis osculanteis deprehẽdisset. DVM RESIPISCIT] dùm parteis animi disiectas colligit, dum ad se redit. Sic autem edidi libros vulgatos, & manuscriptos nostros secutus. Nam Camerarius planè mendosè edidit, *Quæso, dum respicito.* nisi forte erratum est typographi: quod credibile est. nam hæc lectio ferri non potest, nullàque ratione nititur. CAPITA INTER SE NIMIS NEXA HICE HABENT] hæc secum loquitur Palæstrio vt spectatores tantum audiant. hice, inquit, nempe Pleusides, & Philocomasium capita inter se nimis connexa habent, non placet, & præterea labra & labella figunt, & firmant admodum, Miles fallaciam nostram deprehendet. LABRA, ET LABELLA FIRMANT ADMODVM] sic habent planè nostri libri veteres, vno excepto, qui habet pro, *firmant*, *firmauit*, minus rectè, neque tamen ita longè à vera scriptura. vulgata autem lectio, *labra à labellis ferruminauit acre malum*, planè mendosa est, neq. vllo modo ferri potest. ea verò, quam substituit Camerarius, *labra & labella inter se ferunt admodum.* Neque satis probabilis, aut vsitata est, & nimis lõgè ab antiqua distat, in verbo *ferunt*. TENTABAM, SPIRARET, AN NON] bello, & scito mendacio suam inconsideratam nequitiam tegit Pleusides, ne miles ex capitum nexu, & labellorum cum labellis comparatione aliquid suspicetur, aut sentiat de osculo, & amore. AT EAM AD NOS IAM OP.] at iam oportuit Philocomasium ad nos Athenas esse peruectam. SIN MAGIS VIS, AMBOS M.] sin tu mauis miles, ego ambos missos faciam, & relinquam, ambos, videlicet, Palæstrionem & Philocomasium. NOLO, RETINEAT] nolo nos retineat miles, proficiscendum est, quando ita liberatum est, quamuis lacrymas continere non possim, cùm cogito quem dominum relinquam, cum quibus mihi posthàc sit viuendum SALVTO TE, FAMILIARIS] alloquitur, & salutat Larem familiarem. HEV, NEQVEO, QVIN FLEAM] heu nequeo me continere, quin fleam SED QVID HOC? QVAE RES EST? &c.] Philocomasium, quasi ad se tandem rediens, & resipiscens, & de integro lucem, cuius fructum, atque vsuram videbatur amisisse, reuisens, hæc loquitur cum admiratione. LVX SALVE] salue lux quam desieram adspicere, animo defecta. IAM RESIPISTI?] iam ad te redisti? hic locus superiorem lectionem, quam secuti sumus, confirmat, ibi. *Ne ipse interueneris, quæso dum resipiscit* QVEM AMP. SVM HOM.?] quasi impudẽs, & inscia Pleusidem amplexa fuerit. SVM NE EGO APVD ME] proinde quasi dicat, non sum. NE TIMEAS VOLVPTAS MEA] hic Pleusides non satis bene antè dissimulatum ac celatum amorem nunc magis aperit, atque indicat. ANIMVS HANC MODO HIC REL.] hic Palæstrio Pleusidis inconsideratum sermonem, quo suum erga Philocomasium amorẽ nimis apertè declarabat, corrigere conatur, ne quid miles odoretur. METVOQ. ET TIMEO, NE HOC TANDEM PRO. F. N.] hoc sentit Palæstrio, se metuere, ne per Pleusidis imprudentiam, & incontinentiam tota fallacia militi suboleat Itaque cum hæc summa voce, vt spectatores soli exaudirent, dicere voluisset: neque id assequi potuisset, propter propinquam militis præsentiam, quę fecerat, vt miles quoque hæc planè audiret: horum verborum aliam sententiam excogitat: quæ omni suspicione caret QVID ID EST?] quod metuis, ne palàm fiat. NOS PALAM SIC FERRE, &c.] vide, vt Palæstrio verba illa superiora, quæ in eam sententiam, quam suprà exposuimus, locutus fuerat, nunc in aliam detorqueat, metuo, inquit, ne quod ita palàm per vrbem hæc omnia ferimus scilicet, quę instruxisti Philocomasio, & dedisti, aliquis tibi vitio vertat. secuti sumus autem etiam hoc loco libros nostros manuscr. qui nihil ferè à vulgatis discrepant. Nam Camerarius sic edidit, *Nos secundum ferre nunc per vrbem*, &c. quæ scriptura probabilis est & sic explicari potest Nos seruos, secundum, id est, post Pleusidem, & Philocomasium hæc omnia ferre. NE QVIS TIBI HOC VITIO VORTAT] ne quis tibi hoc criminis, aut maledicti loco obiiciat, sic suprà in Epid *quis vitio qui id vortat tibi?* Idẽ in Capt. *Neque pol tibi nos? quia nos seruas, æquum'st vitio vortere, neque te nobis*, &c. ITE CVM DIIS BENE V.] sermo boni ominis discedenteis prosequentis: vel sermo euntibus bene precantis, & bene ominantis. sic in Persa, *Sequere hàc mea gnata me cum diis volentibus.* Sic Ennius apud Ciceronem lib. 1 de Offic. *Dono ducite, dóque volentibu' cum magnis diis.* OBLIVISCENDI STRATIOTICI] id est, dediscendi mores militares. hoc dicit propterea quòd dicedat à milite, cui seruiebat seruitutem, & seruiturus sit mulieribus. IAM NON POSSVM] esse frugi. AMISI OMNEM LIB.] amisi omnem voluntatem rectè faciẽdi, & frugaliter viuendi: ridiculè voluntatẽ dixit libidinẽ. Nam libido, est rationis expers voluntas. I, SEQVERE ILLOS] Virg. libr 4. Æneid *I sequere Italiam ventis.* NE ME DESERAS] vt mihi victum, & cultum præbeas. NON EST MEVM] sic suprà

in Asin. *Nunc quia nihil habes, maledictis tu eam ductare postulas.* ARG. *non meum est.* SI ID FAC. TVM D] cùm id facies, tum demum scies, &c. cum recordaberis, quàm fidelis tibi fuerim, &c. IMMO HODIE VERVM FACT FAXO POST D. M.] immò faxo, id est, fecero, vt posthàc dicas, magis hodie hoc verum esse factum, scilicet me tibi fidelem fuisse. Proinde quasi dicat, nunquam antea certo, aut verè scisti, quàm fidelis tibi fuerim: sed me hodie primùm meæ erga te fidelitatis specimen dedisse, posteà liquidò cognosces. CAVE FAXIS] vide quantum se in discrimen coniecerit Palæstrio, dum se nimis liberalem in militem facit. verùm facilè se expediet. NEC VERVM ESSE] nec veracem esse. Ter. Andr. *sum verus?* CENSEAM] existimem, putem. CAVE FAXIS] caue feceris. AMISI] à me missum feci, abalienaui. SONITVM FECERVNT F.] crepuerunt fores.

PVER, PYRGOPOLINICES.

NE me moneatis. memini ego officium meum.
Ego iam conueniam illunc, vbi vbi est gentium.
Inuestigabo, operæ ego non parcam meæ.

Py. *Me quærit illic. ibo huic puero obuiam.*

Pu. *Ehem te quæro. Salue vir lepidissime,*
Cumulate commoditate præter ceteros,
Duo dii quem curant. Py *qui duo?* Pu. *Mars & Venus.*

Py. *Facetum puerum.* Pu *intro, te, vt eas, obsecrat:*
Te vole, te quærit, téque exspectans deperit.
Amanti fer opem. quid stas? quin intro is? Py. *eo.*

Pu. *Ipsus illic sese iam impediuit in plagas.*
Paratæ insidiæ sunt, in statu stat senex,
Vt adoriatur mœchum, qui forma est ferox:
Qui omneis se amare credit, quæque aspexerit
Mulier: eum odere tam viri, quàm mulieres.
Nunc in tumultum ibo, intus clamorem audio.

NE ME MONEATIS. MEMINI OFF. M.] puer missus à mulieribus, & sene, militem arcessiit, vt in insidias illectus suæ stultitiæ atque arrogantiç det poenas. Sic igitur puer, ne me moneatis. nam cùm me monetis, memorem monetis, quare quæso, ne me moneatis. VBI VBI EST GENT.] vbicunque est gentium. INVESTIGABO] vestigiis perquiram tralatio est. ILLIC] ille. CVMVLATE COMMOD. PR. CET.] cui omnia commodè & ex animi sententia procedunt, præter ceteros. vel cui omnia commoda atque opportuna obtingunt, præter ceteros, onerate commoditatibus. Sic M. Tull. libr. 7. de Finib. *At quàm pulcrè dicere videbare, cùm ex altera parte ponebas cumul- tum aliquem plurimis, & maximis voluptatibus nullo nec præsenti, nec futuro dolore,* &c. COMMODITATE] supra ead. fab. *Satine vt commoditas vsquequaque me adiuuat?* DVO DII QVEM CVRANT] cui duo dij propitij sunt, quem duo dij tuentur, atque adiuuant Horat. oda 17 lib. 1 *Dij me tuentur, diis pietas mea, Et musa cordi est.* MARS, ET VENVS] quorum alter facit militareis, & forteis: altera pùlcros & amabileis & in amore fortunatos, si modò propitii sunt. INTRO, TE, VT EAS OBSECRAT] te vt intrò eas, obsecrat. TE EXSPECTANS DEPERIT] id est, vel te expectando moritur: vel te perditè amat exspectans. IPSVS ILLIC SESE IMPEDIVIT IN PLAG.] ille ipse sese induit in plagas, id est, in retia se ipse illaqueauit. IN STATV STAT SENEX] senex stat in statione, vt, &c. vel stat in statu, id est, stat toto corpore, vt, &c. VT ADORIATVR MOECHVM, QVI F. EST FEROX] vt ex improuiso mœchum inuadat, qui forma est elatus, & superbus. Profert hunc versum Nonius in voce *ferox*, sed mendosè. Sic enim apud eum legitur, *Vt donatum equum, qui forma est ferox.* Vide, obsecro, lector, quàm non longè distet à recta scriptura tam deprauata, & absurda lectio. Nam quid propius, aut quid affinius, quàm hæc inter se, *Donatum equum,* & , *adoriatur mœchum?* Et tamen magnificus ille promissor, qui Nonium emendatum, specioso titulo, pollicetur, ac venditat, ne ex Plauto quidem hunc versum restituere potuit: sed vsque adeò in hoc, vt & in aliis innumerabilibus dormitauit, vt pro *donatum*, coniecerit legendum esse, *domatum*, quo nihil excogitari poterat alienius. QVI OMNEIS SE AM. CR. QVAEQVE ADSP.] qui ab omnibus mulieribus se amari credit, quæcunque mulier eum adspexerit.

ACTVS.

ACTVS QVINTVS

PERIPL. PYRGO. COCVS, CARIO, SCELEDRVS.

DVCITE istum: si non sequitur, rapite sublimem foras:
Facite inter terram atque cælum vt medius sit: discindite.
Py. Obsecro hercle, Periplectomene, te. Pe. nequicquam hercle obsecras.
Vide istic tibi sit acutus, Cario, culter probè.
Ca. Quin iamdudum gestio, mœcho hoc abdomen adimere,
Vt faciam quasi puero, in collo pendeant crepundia.
Py. Perij. Ca. haud etiam numerò hoc dicis. Iamne in hominem inuolo?
Pe. Immò etiam prius verberetur. Ca. multum quidem. Py. perij.
Pe. Cur es ausus subagitare alienam vxorem, impudens?
Py. Ita me dij ament vltrò ventum est ad me. Pe. mentitur.
Py. Mane, dum narro. Pe. quid cessatis? Py non licet mihi dicere.
Pe. Dic. Py. oratus sum ad te venire huc. Pe. quare ausu's? hem tibi.
Py. Hodie sum satis verberatus, obsecro. Ca. quàm mox seco?
Pe. Vbi lubet, distendite hominem diuorsum, & distendite.
Py. Obsecro hercle te, vt mea verba audias, priùsquam secet.
Pe. Loquere, nondum nihili factus. Py. viduam esse censui:
Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi.
Pe. Iura te non nociturum esse homini nunc de hac re nemini,
Quòd tu hodie hic verberatus, aut quod verberabere.
Si te saluum mittimus hinc Venerium nepotulum
Py. Iuro per Dionam & Martem, me nociturum nemini,
Quòd ego hic hodie vapularim, iuréque id factum arbitror,
Etsi intestatus non abeo hinc, bene agitur pro noxia.
Pe. Quid si id non faxis? Pe vt viuam semper intestabilis.
Ca. Verberetur etiam, pòst tibi amittendum censeo.
Py. Dij tibi benefaciant semper, cùm aduocatus mihi bene es.
Ca. Ergo des minam auri nobis. Py quamobrem? Ca. saluis testibus.
Vt nos te hodie hinc amittamus, Venerium nepotulum.
Aliter hinc à nobis, ne sis frustra. Py dabitur. Ca. magis sapis.
De tunica & chlamyde & macchæra, ne quid speres, non feres.
Verberóne etiam priusquam mittis Py. mitis sum equidem fustibus.
Obsecro vos. Pe solute istum. Py. gratiam iam habeo tibi.
Pe. Si posthac te prehendero, ego ted hic arcebo testibus.
Py. Caussam haud dico. Pe. eamus intrò, Cario. Py seruos meos
Eccos video. Philocomasium iam profecta est? dic mihi.
Sce. Iamdudum. Py. hei mihi. Sce. magis dicas, si scias quod ego scio.
Namque ille qui lanam ob oculum habebat, nauta non erat.
Py. Quis erat igitur? Sce. Philocomasio amator. Py. quî tu scis? Sce. scio.
Nam postquam exierunt porta, nihil cessarunt illico
Osculari atque amplexari inter se. Py. va misero mihi.

Verba mihi data eſſe video. ſcelus viri Palaſtrio,
Is me in hanc illexit fraudem. iure factum iudico.
Si ſic aliis mœchis fiat, minus hic mœchorum ſiet.
Magis metuant, minus has res ſtudeant. Eamus ad me. Plaudite.

RAPITE SVBLIMEM F.] rapite eum manibus veſtris ſublatum. & facite eum ſuperbum vt loquitur in Amphit. ita vt pedibus terram non tangat. Sic Terent. Andr. *ſublimem huc intro rape, quantum potes.* FACITE INTER TERRAM, ATQ. CAELVM, VT MEDIVS SIT] *μετέωρος*. idem enim dicit quod modo, aliis verbis. DISCINDITE, dilacerate verberibus. NEQVICQVAM] fruſtra. HOC ABDOMEN ADIMERE] hanc ventris pinguitudinem prominentem. fortaſſis hic per abdomen ſignificat penem & caudã ſalacem, quæ ſtat in imo ventre. VT FACIAM QVASI PVERO, IN COLLO PENDEANT CREP.] vt faciam ei pendere abdomen, ſeu penem in collo, quemadmodum pendent puero in collo crepundia. Sunt autem crepundia, ludibria quædam puerorum, à crepando dicta, è collo eorũ pendentia: quorum crepitu à lachrymis, & ploratu prohibentur. M. Tull. in Bruto, *Nunc quoniam totum me non naevo aliquo, aut crepundiis, ſed corpore omni videris velle cognoſcere*, &c. HAVD ETIAM NVMERO HOC DICIS] numerò hic valet, valdè nimiùm, citò. conſule Feſtum & Nonium. IAM NE IN HOM. INVOLO.] Iamne in hominem inuado, vt ei penem abſcindam? SVBAGITARE] nequiter & proteruè attrectare. VLTRO VENTVM EST AD ME] mulieres non vocatæ, neque rogatæ ad me venerũt. QVA RE AVSV'S] cur auſus es venire, quamuis rogatus ſis? HEM TIBI] ſermo verberantis. al. *en tibi*. ſic ſup. in Aſin. *Hem ergo hoc tibi.* Idem in Curcul. *Hem tibi maledictis pro iſtis dictis moderari vt queas.* QVAM MOX SECO?] quam mox penem ei præcido? VBI LIBET DISP. HOM. DIVORSVM, ET DIST.] ſic habent libri noſtri veteres, nihil à vulgatis diſſentientes. Camerarius autem ordine conuerſo ſic edidit, vbi libet diſtẽdite hominem diuorſum, & diſpendite. Non celabo lectorem autem, ſic legi hunc verſum à Nonio in verbo *diſpennere, Vbi lubet, diſpennite hominem diuorſum, & diſtendite. Et diſpennite*, interpretatur expendere: docétque tractum eſſe à pennis auium. Ego Nonium vitioſo codice vſum eſſe & dormitaſſe puto, neque animum inducere poſſum, *diſpennere* verbum Latinum eſſe, neque mihi fit veriſimile, à pennis, diſpennere formari poſſe. Denique hic legendum arbitror, *diſpendite hominem*, &c. diſpendite autem dictum, pro *diſpandite*, à verbo ſimplici pando, pandis. NONDVM NIHILI FACTVS] id eſt, nondũ eiuratus, nondũ exſectus, ſeu caſtratus. ex hoc loco intelligere licet, caſtratos & eunuchos, & ſpadones, & ſimileis, eſſe homines nihili. VIDVAM ESSE CENSVI] viduã eſſe exiſtimaui. ITAQ. ANCILLA, CONCIL. QVAE ERAT DICEB. MI.] &c. ita mihi dicebat ancilla quæ eam mihi conciliabat, hoc eſt, qua internuntia, & interprete, illa mihi conciliabatur. IVRA TE NOCITVRVM ESSE H. NVNC DE HAC RE NEMINI] etiam ex hoc loco, quanta fuerit apud veteres iuriſiurandi religio, intelligere licet. ſed exemplum inſigne huius rei proditum memoriæ eſt, de Regulo, qui non aliam ob cauſam, niſi quòd ſe rediturum iurarat, ad hoſteis rediit. Qua de re ſic Cicero lib. 3. de Officiis non lõge à modum ab extremo, *Nam quod rediit, nobis nunc mirabile videtur, illis quidem temporibus facere aliter non poterat. Itaque iſta laus non eſt hominis ſed temporum, nullum enim vinculum ad adſtringendam fidem iureiurando maiores artius eſſe voluerunt indicant id leges xij. tab. indicant ſacratæ, indicant fœdera: quibus etiam cum hoſte deuincitur fides: indicant notiones, animaduerſionéſque Cenſorũ qui nulla de re diligentius, quàm de iureiurando iudicabant.* ſequitur deinceps. *L. Manlio, A. F. quum dictator fuiſſet, M. Pomponius tribunus pl. diem dixit, quòd is paucos ſibi dies ad dictaturam gerendã addidiſſet. Criminabatur etiam quòd Titum filium, qui poſtea eſt Torquatus appellatus, ab hominibus relegaſſet & ruri habitare iuſſiſſet. quod cum audiuiſſet adoleſcens filius, negotiúmque exhiberi patri: accurriſſe Romam, & cùm prima luce Pomponij domum veniſſe dicitur. Cui cùm eſſet nuntiatum: qui illum iratum allaturum ad ſe aliquid contra patrem arbitraretur, ſurrexit è lectulo, remotiſque arbitris, ad ſe adoleſcentem iuſſit venire. At ille vt ingreſſus eſt, confeſtim gladium diſtrinxit, iurauitque ſe illum ſtatim interfecturum, niſi iuſiurandum ſibi dediſſet, ſe patrem miſſum eſſe facturum. Iurauit hoc terrore coactus Pomponius: rem ad populum detulit: docuit cur ſibi cauſa deſiſtere neceſſe eſſet: Manlium miſſum fecit.* Tantum temporibus illis iuſiurandum valebat. Huc eodem pertinet illud in Bacch. *nũc pater, ne peierem Cura.* VENERIVM NEPOTVLVM] Hoc eo pertinet, quod miles dixerat, ſuprà, ſe nepotem Veneris eſſe. PER DIONAM] Veneris matrẽ, vel dic, per Dionam, Venerem ipſam ſignificari. ET, SI INTESTATVS NON ABEO HINC, &c.] Et, ſi teſticulis ſolitis abeo hinc, liberaliter & clemẽter mecũ agitur, pro culpa, quã admiſi, & pro dãno quod iniuria dedi. vel ſic, Et, ſi teſticulis exſectis hinc non abeo, pro culpa, & fraude, quam admiſi, bene mecũ actũ puto, magnamq. vobis gratiã habiturus ſum. *inteſtatus*, vox anceps. nam ſignificat eum quoque, qui teſtis aliis eſſe non poſſit, & cui fides non ſit habenda, &c. vt in Curcul. *Iuppiter te malè perdat: inteſtatus viuito.* INTESTABILIS] vox ambigua eſt, vt & ſuperior. Poteſt enim accipi & pro eo, qui teſticulis priuatus eſt, & pro eo, qui propter aliquam fraudẽ capitalem, quam admiſit, neque teſtis alteri eſſe, neque teſteis in ſua re adhibere, neque teſtamentum facere poteſt. Horat. Sat. 3. lib. 2. *is inteſtabilis, vt ſacer eſto.* ad quem locum plura. AMITTENDVM] dimittendum, miſſum faciendum, abſoluendũ. ALITER HINC A NOBIS, NE SIS FR.] aliter, hoc eſt, niſi des minam auri, *hinc à nobis*, ſubintell. non abibis, vt admonet Camerar. Quod autem ad metrum attinet, vel legendum eſt. *aliter him à nobis, ne ſis fr.* &c. vel in voce, *magis*. s. extereatur. him, porrò dicebant Latini, vt hinc: illim. & illinc, *ἀδιαφόρως*. & vtroque modo etiam M. Tull. loquitur. Verum tamen putarim potius hic legendum, *Aliter non abibis, ne ſis fruſtra*, cuius ſcripturæ ſententia facilis eſt, & expedita. NE SIS FRVSTRA] ne te fruſtrere. NE QVID SPERES] hoc dico, ne ſperes te ablaturum & recuperaturum. hoc dico, ne te vana, & inani ſpe conſoleris quaſi eas res ſis ablaturus. NON FERES] non auferes, ſeu nõ referes, ſeu non recuperabis. VERBERONE ETIAM PRIVSQVAM MITT.?] viſne, vt etiã verberem ò Periplectomenes: priuſquàm eum miſsũ faciã? MITIS SVM EQVIDEM FVSTIBVS] paronomaſia. *Mitis, mitis* equidem, inquit miles, mitis factus ſum fuſtibus. hoc eſt, mollis & placidus. in Curcul. in extrem. *hiſce ego, ſi tu me irritaueris, placidum te hodie reddam.* Boſius me admonuit, *mitem* hic eſſe.

esse positũ à Plauto, pro eo, quod Græci dicũt, πέπονα. cui assentior, quanquam apud Homerum Ιλ. α. πέπονες. Græcos appellat Thersitas, per contumeliam quasi molleis, ignauos, & enerues. Ω πέπονες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. EGO TE HIC ARCEBO TEST.] ego te hic coercebo testiculis. Videtur hic legendum, *ego te hic*, &c. alioqui versus claudicabit. CAVSAM HAVD DICO] non recuso, quin hic arcear testibus. si me posthac prehenderis, causam non dico, οὐ δικαιολογοῦμαι, οὐ σκήπτομαι. SCELVS VIRI, PALAEST.] Palæstrio homo sceleratus MINVS HAS RES STVDEANT] minus his rebus studeant, minus in his flagitiis sint occupati. verbum *studeo* iunxit cum accusandi casu. Sic M. Tullius Philip 6. *Vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij conatum auertere à repub.* & Horat. epist. ad August. *Versus amat, hoc studet vnum.*

MERCATOR.

DRAMATIS PERSONÆ.

CHARINVS	adolescens.
ACANTHIO	seruos.
DEMIPHO	senex.
LYSIMACHVS	senex.
Lorarij.	
EVTYCHVS	adolescens.
PASICOMPSA	meretrix.
DORIPPA	vxor.
SYRA	anus serua.
COCVS.	

ARGVMENTVM.

MISSVS *mercator ab suo adolescens patre*
Emit atque apportat scita forma mulierem.
Requirit quæ sit, postquam eam vidit senex.
Confingit seruus emtam matri pedisequam.
Amat senex hanc, seque adsimulans vendere,
Tradit vicino. eum putat vxor illius
Obduxisse sibi scortum. tum Charinum ex fuga
Retrahit sodalis postquam amicam inuenerat.

MISSVS MERCATOR AB SVO ADOLESCENS PATRE] Charinus adolescens. AB SVO PATRE. Demiphone APPORTAT] aduehit naui. MVLIEREM] Pasicompsam AMAT SENEX HANC] Demipho hanc ancillam amat. SEQVE ADSIMVLANS VEND., & simulans se illam puellam vendere, &c. aliàs, *ad se simulans vendere*, &c. quæ scriptura ferri potest, vt intelligamus esse διαίρεσιν, seu potiùs τμῆσιν, & dictum, *ad se simulans*, pro *adsimulans se*. SERVOS] seruus Acanthio. VICINO] Lysimacho VXOR ILLIVS] vxor Lysimachi Dorippa. SODALIS] Eutychus. AMICAM] Pasicompsam.

ALIVD ARGVMENTVM.

MErcatum ad socium filium extrudit pater,
Is peregrè vnius redemit ancillam hospitis,
Amore captus. Vt venit, naui exsilit.
Pater aduolat, visámque ancillam deperit.
Cuius sit, percontatur. seruum pedisequam
Ab adolescente ait matri emtam esse ipsius.
Senex sibi prospiciens, vt amico suo
Veniret, natum orabat: natus, vt suo.
Hic filium subdiderat vicini, pater
Vicinum, præmercatur ancillam senex.
Eam domi deprehensam coniux illius
Vicini, scortum insimulat, protelat virum
Mercator exspes patria fugere destinat,
Prohibetur à sodale, qui patrem illius
Orat suo cum patre, nato vt cederet.

AD MERCATVM A SE FILIVM EXTRVD. P.] pater Demipho filium Charinum domo extrudit ad mercatum. ANCILLAM] Pasicompsam. AMORE CAPTVS] amore illius ancillæ Pasicompsæ captus. VT VENIT] cum primum in patriam venit, naui exsiliit. PATER ADVOLAT] pater Demipho ad nauim properè aduehitur. DEPERIT] perditè amat. SIBI PROSPICIENS] suo amori consulens, suas res agens. VT AMICO SVO VENIRET] vt cuidam amico venderetur Pasicompsa. NATVM ORABAT] filium suum Charinum orabat. NATVS VT SVO] Charinus contra patrem orabat, vt Pasicompsa amico cuidam suo venderetur. HIC FILIVM SVBD. VICINI] Charinus subornauerat Eutychum, Lysimachi vicini filium PATER VICINVM] pater Demipho vicinum suum Lysimachum subdiderat, cui Pasicompsa venderetur. PRAEMERCATVR ANCILLAM SEN.] senex Lysimachus à Demiphone subditus, mercatur ancillam Pasicompsam ante Eutychum à Charino suppositum. EAM] Pasicompsam CONIVX ILLIVS] Dorippa vxor Lysimachi vicini, qui ancillam illam emerat, Demiphonis mandatu. SCORTVM INSIMVLAT] arguit, & criminatur, illam esse eius scortum. PROTELAT VIRVM] longè domo repellit virum, vt scortatorem, & vxoris osorem. Sic Turpilius in Lemniis apud Non. *propter peccatum pauxillulum indignissimè patria protelatum esse sæuitia patris.* protelare etiam interdum valet, perturbare vt apud Terent. Phorm. *Ne, te iratus suis sæuis dictis protelet* Nonnulli *protelare* & hic & apud Terent. interpretantur obiurgare. MERCATOR] Charinus EXSPES] ab omni spe derelictus, omni spe recuperandæ amicæ Pasicompsæ orbatus. DESTINAT] constituit PROHIBETVR A SODALE] Eutycho. PATREM ILLIVS] Demiphonem. CVM PATRE] orat vnà cum patre suo Lysimacho. VT DEMIPHO] Pasicompsam filio Charino concederet.

PROLOGVS.

CHARINVS.

DVAS res simul nunc agere decretum est mihi,
Et argumentum & meos amores eloquar.
Non ego idem facio, Vt alios in comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
Aut soli, aut lunæ, miserias narrant suas.
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potius meas nunc miserias.
Græcè hæc vocatur, Emporos Philemonis,
Eádem Latinè Mercator Marci Accij.
Pater ad mercatum hinc me meus misit Rhodum,
Biennium iam factum est, pòst quàm abij domo:

Amare

Amare cœcepi forma eximia mulierem.
Sed eam, vt sim implicitus, dicam, si opera'st auribus,
Atque ad aduertendum animum adest benignitas.
Neque hæc pernoſſe more maiorum institi
Per me ea percontatus sum, sinéque indice aliquo.
Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiáque elegantia,
Hæc non illum modo, qui amat, sed quenquem attigit,
Magno atque solido multat infortunio.
Nec pol profectò quisquam sine grandi malo,
Prequam res patitur, studuit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus,
Insomnia, ærumna, error, terror, & fuga,
Ineptia, stultitiáque adeò, & temeritas,
Incogitantia excors, immodestia,
Petulantia, cupiditas & maleuolentia:
Inhæret etiam auiditas, desidia, iniuria,
Inopia, contumelia, & dispendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideò fit, quia
Quæ nihil attingunt ad rem, nec sunt vsui, hæc
Amator profert sæpè aduorso tempore.
Hoc pauciloquium rursum idcirco prædico.
Quia nullus vnquam amator adeò'st callidè
Facundus, quæ in rem sint suam, vt poſſit loqui.
Nunc vos mihi irasci ob multiloquium non decet.
Eodem quo amorem, Venus mihi hoc legauit die.
Illuc reuerti certum, vt conata eloquar.
Principio vt animus ephebus ætate exijt,
Atque animus studio amotus puerili est meus,
Amare validè cœpi hic meretricem. illico
Res exsulatum ad illam abibat iam patris.
Leno importunus, dominus eius mulieris,
Vi summa quicque vt poterat rapiebat domum.
Obiurgare pater hæc me noctes & dies:
Perfidiam, iniustitiam lenonum expromere:
Lacerari validè suam rem, illius augerier.
Summo hæc clamore: interdum mihi se colloqui,
Abnuere, negitare adeò me natum suum.
Conclamitare tota vrbe & prædicere,
Omnes tenerent mutuanti credere.
Amorem multos illexe in dispendium.
Intemperantem, non modestum, iniurium.
Trahere, exhaurire me quod quirem ad se domo,
Rationem peſſimam eſſe, ea quæ ipsus optimo
Omnes labores inueniſſet perferens
Amoris vi diffunditari, ac deteri.
Conuicium tot me annos iam sic pascere.
Quod nisi puderet, ne luberet viuere.

Sese extemplo, ex ephebis postquàm excesserit,
Non, vt ego, amori, neque desidiæ in otio
Operam dedisse, neque potestatem sibi
Fuisse adeò arctè cohibitum esse se à patre:
Multo opere immundo rustico se exercitum.
Nec nisi quinto quóque anno posse tum visere
Vrbem. atque extemplò inde vt spectauisset peplum
Rus rursum confestim exigi solitum à patre,
Ibi multo pri nium se familiarium
Laborauisse, quom hæc pater sibi diceret:
Tibi aras, tibi occas, tibi seris, tibi eidem metis.
Tibi denique iste pariet lætitiam labos.
Postquam recesset vita patrio corpore,
Agrum se vendidisse, atque ea pecunia
Nauim, metretas quæ trecentas tolleret,
Parasse, atque eapse merceis vestatum vndique
Adeò dum quæstum haberet peperisset bona,
Me idem decere, si, vt deceret me, forem.
Ego me vbi inuisum meo patri esse intelligo,
Atque esse odio me quoi placere æquum fuit:
Amens, amánsque vtut animum offirmo meum,
Dico esse iturum me mercatum, si velit:
Amorem missum facere me, dum illi obsequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum.
Sed mea promissa non neglexit persequi,
Ædificat nauim, cercurum, & merces emit.
Parata naui, imponit. præterea mihi
Talentum argenti ipsus sua annumerat manu,
Seruum vnà mittit, qui olim à puero paruulo
Mihi pædagógus fuerat, quasi vti mihi foret
Custos. ibsee confectus nauim soluimus:
Rhodum venimus. vbi quas merces vexeram,
Omnes, vt volui, vendidi ex sententia,
Lucrum ingens facio, præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces, ita peculium
Conficio grande. sed dum in portu ibi ambulo,
Hospes me quidam agnouit, ad cenam vocat.
Venio, decumbo, acceptus hilarè atque ampliter.
Discubitum noctu vt imus, ecce ad me aduenit
Mulier, qua mulier alia nulla est pulcrior:
Ea nocte mecum illa hospitis iussu fuit.
Vosmet, videte, quàm mihi valdè placuerit.
Postridie hospitem adeo, oro vt vendat mihi.
Dico eius pro meritis gratum & memorem fore.
Quid verbis opus est? emi, atque aduexi heri.
Eam me aduexisse nolo rescifcat pater.
Modò eam reliqui ad portum in naui, & seruolum.
Sed quid currentem seruom à portu conspicor?

Quem

Quem naui abire volui. timeo, quid fiet.

QVI AVT NOCTI, AVT DIE, AVT SOLI, AVT LVNAE, &c.] vt illa apud Ennium nutrix, inquit M. Tull. libr. 3. Tuscul. quæst. *Cupido cepit miseram nunc me proloqui Cælo, atque terræ Medeai miserias.* quæ sunt conuersa ex Græca fabula Euripidis, apud quem sic nutrix Medeæ, ὥσθ' ἵμερός μ' ὑπῆλθε γῇ τε κοὐρανῷ λέξαι μολούσῃ δεῦρο Μηδείας τύχας. Sic & apud Sophoclem Electra, luci, & cælo narrat suas miserias, ibi. Ω φάος ἁγνὸν, καὶ γῆς ἰσόμοιρ' ἀὴρ, ὥς μοι πολλὰς μὲν θρήνων ᾠδὰς, πολλὰς δ' ἀντήρεις ᾔσθου στέρνων πλαγὰς αἱμασσομένων, &c. *die* autem antiquus datiuus, pro *diei*. QVOS] Solem & lunam, & ceteros. BIENNIVM IAM F. EST POSTQVAM, &c.] biennium iam præteritum est, seu præteriit, postquam, &c MVLIEREM] Pasicompsam. SED EA VT SIM IMPLICITVS, DICAM, SI OPERAS T A.] sed quomodo eius amore captus sim, dicam, si aures vestræ vacuæ sunt, hoc est, si operam mihi dare possunt. Errat autem Nonius, qui hunc versum sic legit. *Sed eam simpliciter tuo dicam, si* &c. *simplicitus*, interpretatur, simpliciter. ATQVE AD ADVER. ANIM. M. ADEST B.] &c. si vobis est benignitas ad animaduertendum, seu ad animum attendendum. NEQ. HAEC PERNOSSE MORE M. I. N. S.] non cœpi hæc pernosse more maiorum, id est, indicibus auditis, seu per indices. PER ME EA PERCONTATVS SVM, &c.] per me, hoc est solus, ea perquisiui, & sine vllo indice. Sic autem legit hunc locum Alciatus libr. 4. παρέργων, cap. 21. NIMIAQVE ELEGAN.] elegantia non est vitiosa: sed elegantia nimia, quali amantes, & amatores student: ea verò vitiosa & vituperabilis est. Est autem elegantia nimia, cura nimia cultus & vestitus. Cicero in Clodium, & Curion. in Frag. *Tu solus elegans, tu solus vrbanus: quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriæ: qui leuare vultum, mollire vocem potes.* Cato de Moribus. *Auaritiam omnia vitia habere putant. Sumtuosus, cupidus, elegans, vitiosus.* SED QVEMQVEM ATTIG.] sed quemcunque attigit. MAGNO, ATQVE SOLIDO MVLTAT INF.] sic omnes quidem habent libri & vulgati, & manuscripti, sed iis inuitis, legendum censeo, *mactat infortunio*. Sic enim potius loqui solet Plautus. vt suprà in Amphitr. *Sacrifico ego tibi.* AMPH. *Qui? MER. quia enim te macto infortunio.* & in Curcul. *Non adepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* & in Mostell. *Orationis operam compendi face, Nisi te mala re magna mactari cupis.* SOLIDO] id est, integro, pleno, perfecto. NEQ. E. EOL. PROF. QVISQVAM S. OR FRAEQVAM E. R. B. &c.] id est, neque profecto quisquam plus quam oportet, seu plus quam par est, elegantiæ studiosus fuit, sine grandi damno, seu infortunio, præquam res patitur, id est, præ eo, quod res patitur. Sic in Amphitr. *Satin' parua res est voluptatum in vita, atque in ætate agunda, Præquam quod molestum est?* INSOMNIA] insomnia, vigilias à somnio. Terent. Eunuch. *Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adiget horsum insomnia.* Salluft. bello Catilin. *dies, noctesque festinare, vigilare, neque insomniis, neque labore fatigari.* Cicer. in Cat. Maiore, *caret vinolentia, & cruditate, & insomniis.* Cæcilius, *consequitur comes insomnia, ea porrò insaniam adfert.* ET DISPEND.] & sumtus. EGO IDEO FIT QVIA] ideò amorem, seu amanteis comitatur multiloquium, quia, &c. QVAE NIHIL ATTINENT AD R.] quæ nihil attinent ad rem. ADVERSO TEMPORE] alieno tempore. QVAE IN REM SINT SVAM VT P. E.] vt quæ sibi expediant, possit loqui. EODEM QVO AMOREM, &c.] Venus mihi multiloquium legauit eodem die, quo amorem. Venus me eodem die fecit multiloquum, quo die amare iussit seu voluit. Sic autem habent omnes libri & manuscripti & vulgati. Sed Iosephus Scaliger vir ingenio, & doctrina præstans legendum hic putat. Eodem quo amor & Venus me hoc legarunt die, à quo tamen dissentio. VT CONATA ELOQVAR] vt eloquar ea quæ conatus sum. Omnino, malim legi, vt conicit Camerarius, vt inchoata eloquar. inchoata autem, id est, quæ inchoaui. PRINCIPIO VT ANIMVS EPH. AET. EXIIT, &c.] principio, postquam animus ex ephebis exiit ætate, hoc est, propter ætatem, seu beneficio ætatis ex ephebis exiit, seu excessit. hoc est, ex ordine epheborum. ephebi autem sunt, qui incipiunt primum pubescere. Terent in Andr. *Nam is postquam excessit ex ephebis,* &c. Plaut. infra eadem fabula. *Sese extemplo, ex ephebis postquam excessi, nihil. Non ego amori, neque desidiæ in otio operam dedissi.* &c. Sed legendum fortassis est. *Principio vt animus ephebis ætate exit.* RES EXSVLATVM AD ILLAM ABIB &c.] res patris ad illam transferebatur, quasi in exulium expulsa. vel sic, res patris ad illam fugiebat, quasi profuga. translatio est. sic infrà eadem fabula. *Si eppromit pater quod dixit, exsulatum abijt salus.* LENO IMPORTVNVS] aptum lenoni epithetum. importunus enim dicitur, qui alios conquiescere non sinit. vt importuna pauperies ab Horatio, oda 16 libr. 3. & argenti sitis importuna ab eodem epist. 1. ad Loll. libr. 1. & importunus tyrannus à M. Tull. libr. 3. de Offic. & à Plauto nostro cuiusdam vxor importuna & incommoda in Asin. princ. OBIVRGARE PATER HAEC NE, &c.] pater me propter hæc obiurgabat nocteis & dies. EXPROMERE] mihi expromebat, id est, exponebat, commemorabat, describebat. LACERARI VALIDE S. R. ILL. A.] dicebat rē suam valde minui, illius amplificari. INTERDVM MVSSAND. LOQ.] id est, interdum compressis labris loquebantur. suprà in Aulul. *Neque occultum id haberem neque per metum mussitares.* Sic autem vt edidimus, legendum, neque multo secus impressum est in libris vulg. neque repugnant nostri libri ver. Quod autem Camerarius edidit, *interdum se mihi colloqui*, ferri non potest. Non dissimulabo tamen nonnullos hic legi velle, *interdum summisse loqui.* quod non improbarem, nisi nimis longè abesset ab antiqua scriptura. Iam quid sit mussare, & mussitare, alibi dictum est. ABNVERE, NEGITARE &c.] abnuebat, & crebro negabat me esse filium suum. OMNES TERNEBENT MVTVANTI CR.] vt omnes abstinerent mihi, pecuniam mutuam petenti, credere. Facilior & vsitatior esset scriptura, si legeremus. *Omnes cauerent mutuanti cr.* ILLE IN DISP.] dixisse in sumtum & damnum. INTEMPERANTEM, NON MOD.] pater me dicebat esse intemperantem, &c. TRAHERE, EXHAVRIRE, &c.] idem pater dicebat me domo trahere & exhaurire, quod possem, & ad scorta transferre. RATIONEM PESSIMAM E. SE, &c.] iniquissimum esse ea optima, hoc est ea bona, quæ ipse perferens, hoc est tolerans, omneis labores inuenisset, hoc est, parasset, peperisset, repente amoris impulsu dissipari, ac consumi. Sic autem edidi. *Omneis labores inuenisset perferens.* Ibi Scal. coniecturam secutus. nam neque vulgata lectio, *Omni quod modo, quos inuenit ipse perfecit.* neque antiqua, *Omnis labores inuenisset perferens*, seu *perfirb.* vnde Camerarius fecit *perferens*. ferri potest. quanquā antiqua minus est corrupta. CONVICIVM IOT ME ANNOS IAM

SIC PASCERE.] sic edidit Camerarius: Conuicium, tot me annos iam si pasceret fortasse hac sententia, sibi turpe fore, seu se conuicio dignum fore. vel, Omneis sibi conuicia facturos, si me tot annos sic pasceret. Sed cum libri nostri veteres habeant *pascere*, sic edi malui. *Conuicium tot me annos iam sic pascere.* vt sit hæc sententia, se tot iam annos sic pascere me, per appositionem conuicium suum: hoc est, turpitudinem suam, & dedecus suum. ἑαυτοῦ λώβην ἢ ὑπόψιον. Verum ne quid dissimulem, suspecta est mihi hoc loco per se vox, *conuicium*, auget suspicionem vetus vnus codex in quo scriptum reperi, *commuicium*: alter in quo literis obscuris, *commulcium*: vnde suspicor hic legendum, *Commulcium tot me annos sic pascere.* ea quam dixi sententia. Nam *commulcium*, quamuis sit vox non omnibus audita aut cognita, significat vibicem, ex ictu aliquo in facie, liuorem, ὑπώπιον, ex quo dedecus & turpitudinem. Ducta autem vox est a mulcando, id est, verberando. Sic igitur hunc locum explico, vt nihil relinquam difficultatis aut obscuritatis. Dicebat pater meus se alere me tot iam annos, κατ' σύνθεσιν seu per appositionem, commulcium suum, id est, probrum, & dedecus suum. Liuorem, vibicem, ὑπώπιον αὐτοῦ. Sic apud Homerum ἰλιάδ. γ. Hector in Paridem Αἴθ' ὄφελες γ' ἄγονός τ' ἔμεναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι. καί κε τὸ βουλοίμην. καί κεν πολὺ κέρδιον ἦεν, Ἢ οὕτω λώβην τ' ἔμεναι καὶ ὑπόψιον ἄλλων. Id est, vtinam aut nunquam natus esses, aut antequam vxorem duceres, mortuus esses, & sanè velim ita factum & multo melius esset, quam te ita esse dedecus & turpitudinem seu probrum aliorum. QVOD NISI PVDERET NE LVBERET V.] monebat me pater, vt si me anteactæ vitæ, & præteritorum flagitiorum non puderet desinerem velle viuere. SESE EX TEMPLO, EX EPHEB. POSTQ. &c.] dicebat pater, se simulatque ex Epheborum ordine excesserit, amori operam non dedisse, vt ego facerem, &c. sic Menedem. apud Terentium in Heautont. *Ego istuc ætatu non amori operam dabam. Sed in Asiam hinc abij propter pauperiem*, &c. EXERCITVM,] fatigatum. QVINTO QVOQVE ANNO] quinto quoque anno promebatur, & ostendebatur peplus Mineruæ. ATQ. EXTEMPLO INDE VT SPECT. PEPL. &c.] Atque inde, hoc est, ex vrbe. statim vt peplum Mineruæ spectauisset, solitum esse a patre rursum rus amandari seu eiici. Hunc peplum commemorant multi scriptores: in his Plato, Diodorus Siculus, Arist. Smyrn. Harpocratio, Suidas, Eust. Set. alij. Sic Plato in Eutyphr. Καὶ πόλεμον ἄρα ἡγῇ σὺ εἶναι τῷ ὄντι ἐν τοῖς θεοῖς πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἔχθρας δεινὰς καὶ μάχας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά, οἷα λέγεται ὑπὸ τῶν ποιητῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν γραφέων τά τε ἄλλα ἱερὰ ἡμῖν καταπεποίκιλται, καὶ δὴ καὶ τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις ὁ πέπλος μεστὸς τῶν τοιούτων ποικιλμάτων ἀνάγεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν. ταῦτα ἀληθῆ φῶμεν εἶναι, ὦ Εὐθύφρον. id est, Et bellum igitur re vera putas esse diis inter se, & inimicitias graueis & pugnas, & alia multa talia, qualia dicuntur a poetis, & à bonis pictoribus pinguntur, à quibus cum alia sacra nobis hoc genere picturæ variè distincta sunt, tum verò magnis panathenæis peplus talium varietatum, & picturarum plenus in arcem deportatur. Dicemúsne hæc esse vera, Eutyphron. Diodorus Siculus libro 20. quo loco narrat quot & quantos honores Antigono, & Demetrio eius filio decreuerint. προσέθηκαν δὲ ταῖς δέκα φυλαῖς ἄλλας δύο, Δημητριάδα, καὶ Ἀντιγονίδα, καὶ συντελεῖν αὐτοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ἀγῶνας, καὶ πομπὴν, καὶ θυσίαν, ἐνυφαίνεσθαι δ' αὐτοὺς εἰς τὸν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλον κατ' ἐνιαυτόν. id est, Athenienses autem decreuerunt, vt decem tribubus duæ adderentur, Antigonis, & Demetrias, & vt quotannis dies festos agitarent, & certamina, pompam, sacrificium instituerent, eos intexentes quotannis in Mineruæ peplo. Aristides λόγῳ παναθηναϊκῷ, in extrem. εἴργασται καὶ ἡμῖν ὁ λόγος ἀντὶ τοῦ πέπλου κόσμος Παναθηναίων τῇ ἑορτῇ. id est, Confecta nobis est & oratio pro pepli ornamento quinquatruum die festo, & pompa omnium oculis visenda. Harpocratio, περὶ τοῦ πέπλου τοῦ ἀναγομένου τῇ Ἀθηνᾷ τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις οὐ μόνον παρὰ τοῖς ῥήτορσιν ἐστὶ μνήμη, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κωμικοῖς. id est, pepli, qui sursum ducitur Mineruæ magnis quinquatribus non solùm apud oratores fit mentio, verùm etiam apud Comicos. Suidas, ἐνεγέγραπτο ἐν τῷ πέπλῳ ὁ Ἐγκέλαδος ὃν ἀνεῖλεν ἡ Ἀθηνᾶ, ἦν δὲ τῶν γιγάντων εἷς· ἢ ὅτι νικήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι πέπλον ἐποιήσαντο τῇ Ἀθηνᾷ, καὶ ἐνέγραψαν τοὺς ἀρίστους ἐν αὐτῷ. πέπλος δὲ γυναικεῖον ἔνδυμα. id est, pictus autem erat in peplo Enceladus, quem interemit Minerua, erat autem gigantum vnus: aut quòd victoriam adepti Athenienses, pinxerunt in eo viros fortissimos. Peplus autem est muliebris amictus. Eustathius in librum ἰλ. ω. τοιοῦτος οὖν πέπλος δοκεῖ καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ τῷ Τηλεμάχῳ παρὰ τῆς Ἑλένης δεδόσθαι, καὶ τῇ Τρωικῇ Ἀθηνᾷ ἐν γούνασι τεθεῖσθαι. id est, talis igitur peplus videtur; & in Odyssea Telemacho ab Helena datus esse, & Troianæ Mineruæ in genibus positus esse. Seruius ad illud Virgil. libro 2. Æneidos *peplumque ferebant Suppliciter tristes*. &c. notat peplum, seu peplus, propriè est palla fœminea picta, Mineruæ consecrata, vt Plautus, *Nunquam ad vrbem venio, nisi cum infertur peplum*, &c. Quæ Seruij verba sine dubio, vt & Camerarius existimat, ad hunc locum referenda sunt, quamuis Seruius Plauti verba non expresserit, sed sententiam duntaxat. IBI MVLTO PRIMVM FAMILIARIVM] longè ante omneis familiareis. TIBI ARAS, TIBI OCCAS, &c.] quidquid aras, tibi aras: & quidquid occas, tibi occas, &c. Occare, est glebas frangere, & quasi occæcare, vt vult Marcus Tullius: de hoc verbo plura suprà in Captiuis ibi. *Non ego carorem dicere audebas prius* LABOS] labos antiquè pro labor: vt colos, odos, vapos, & similia. POSTQVAM RECESSET PATRIO CORP.] Addebat pater meus, quæ sequuntur, postquam suus pater è vita excessisset se agrum vendidisse &c. Sic autem legendum, non vt vulgò, *Postquam recessit*, &c. *recesset*, autem positum, pro *recessisset*. METRETAS QVAS TRECENTAS TOLLERET] quæ nauis gereret metretas trecentas, metreta porrò, sextarios centum continebat. ATQVE EAPSE MERCEIS VECTATVM VNDIQ.] atque ea ipsa naui se merceis vndique vectauisse. Sic autem hunc locum emendauit Ios. Scaliger, cùm libri vulgati habeant partim, *atque ea sese eis vectatum vndique*. partim, *atque ea sese vectatum eis vndique*, planè mendosè. Iam, *vectatum*, hic est deponens, & subintelligendum est, *esse*: vectatum esse autem positum, pro *vectauisse*. ADEO DVM QVÆSTVM HABERET PEPERISSET B.] vsque eò dum quæstum fecisset, & bona parasset. malim legi, *Adeò dum quæstum faceret, peperisset bona.* Dicunt enim Latini, quæstum facere, non quæstum habere: non est opus exemplis. Præterea fortasse, *repperisse bona*, à Plauto scriptum est. Sic enim Terentius Heautontimorumenos, *Simul rem, & gloriam armis belli repperi*. Verùm tamen in hoc posteriore nihil mutare velim, nam vtrunque vsitatum est bonis scriptoribus. Dicunt enim bona labore parta: & res labore parta: & bona honestè parta: & male parta, &c. Non dissimulabo tamen, quòd ad illud prius attinet, quosdam sic accipere, *quæstum haberet*, vt quæstum, sit particip. pro quæsitum. SI, VT DECERET ME, F.] si talis essem, qualem me deceret esse. ATQ. ESSE ODIO ME QVOI PLACERE, &c.] atque vbi intelligo me ei odio esse, cui me placere, & carum esse,

sum esse, æquum fuit. AMENS, AMANSQ. VTVT ANIM. OFF. M.] tum ego amens, & amans: (semper enim amentia cum amore coniuncta est) quomodocunque possum, animum meum vinco, atque offirmo, aduersus amorem scilicet. Est autem difficile amanti, eidémque amenti, animum vincere, & mutata sententia, atque amoris iugo reiecto, atque excusso, rationi, & patri obtemperare. MEA PROMISSA] qui promiseram patri me amorem missum facere, & mercatum ire velle, dum modò ei obsequerer, vel vsque eò dum ei obsequerer. ÆDIFICAT] ædificandam curat. NAVIM CERCVRVM] cercurus, vt docet Nonius, est nauis Asiana pergrandis. Plautus Sticho, *Dum percontator portitores ec qua nouis venerit ex Asia, negant venisse: conspicatus sum interim cercurum: quo ego me maiorem non vidisse censeo.* Profert & hunc versum Nonius. IMPONIT] imponit merceis in nauim. CVSTOS] Horatius epist. ad Pison. *Imberbis iuuenis tandem custode relicto*, &c. Idem Satyra 6. lib. 1. *Ipse mihi custos incorruptissimus omnem Circum doctores aderat* NAVIM SOLVIMVS] è portu ἀνήχθημεν, suprà in Milite. *Omnes morantur. nauim cupimus soluere.* Ibidem suprà. *Nisi eat, te soluturum esse nauim: ventum operam dare.* EX SENTENTIA] suprà in Mil. glor. *Voluptas est, quod agas si id procedit lepidè ex sententia.* LVCRVM INGENS FACIO. PRAETERQVAM, &c.] lucrum ingens facio, suprà æstimationem earum mercium, quas pater in nauim imposuerat. DECVMBO] legendum fortasis est, *recumbo.* nam decumbere, dicuntur propriè, ægri: quanquam etiam Terentius quodam loco sic, vt hic Plautus, vsurpauit. ATQ. AMPLIT.] & prolixè DISCVBITVM NOCTV VT IMVS] cùm diuersi in suum quisque cubiculum, & cubile cubitum imus, vt dormiamus. DICO EIVS PRO MERITIS GRATVM, ET MEMOREM F.] sic hunc versum emendaui, in omnibus libris vulgatis deprauatum: in quibus sic legitur, *Dico eius pro mer. gr. & munem fore.* Ita autem hæc emendatio certa est, vt, si sola ratione, aut coniectura probabili niteretur, vt maximè nititur, tamen satis esse deberet. nunc autem cùm accedat nostrorum codicum manus. auctoritas, nullus iam relinquitur dubitationi locus. Quòd autem nonnulli lectionem vulgatam tuentur, & *munem*, ex Festo, interpretantur officiosum: non probo. Nam quamuis non contemnã Festi auctoritatem, neque negem, vocem, *munem*, esse Latinam: tamen non continuò mihi fatendum est, hic legendum, *munem*. Quæ enim erit sententia, si ita legamus, Dico, eius pro meritis, gratum me, & officiosum, seu munẽ fore? Nam qui beneficium ab aliquo prior accepit, is cum gratus est, non dicitur officiosus, sed is potius, qui beneficium contulit prior. Quare nullo modo mihi hæc lectio probari potest: cùm præsertim duo codices manuscripti, Clericanus, & Pithæanus, ita planè, vt edidi, habeant *memorem*. sub intelligendum autem est, *me*, hoc modo, me gratum & memorem fore. TIMEO, QVID SIET?] amor, sollicita res est.

ACTVS PRIMVS

ACANTHIO, CHARINVS.

Ex summis opibus, viribúsque vsque experire, nitere,
Herus vt minor opera tua seruetur: agedum Acanthio:
Abige abs te lassitudinem, caue pigritiæ præuerteris.
Simul emicato suspiritus. vix suffero hercle anhelitum.
Simul autem plenissimè eos, qui aduersum eunt, aspellito,
Detrude, deturba in viam. hæc hic disciplina pessima est,
Currenti, properanti haud quisquam dignum habet decedere,
Ita tres simitu res agendæ sunt, cum vnam occeperis:
Et currendum & pugnandum & ante iurgandum est in via.
Ch. *Quid illud est, quod ille tam expeditè exquirit cursuram sibi?*
Cura est, negotij quid sit, aut quid nuntiet. Ac. *nugas ago.*
Quàm resisto, tam maximè res in periculo vortitur.
Ch. *Mali nescio quid nuntiat.* Ac. *genua hunc cursorem deserunt,*
Perij, seditionem facit lien, occupat præcordia.
Perij animam nequeo vertere, nimis nihili tibicen siem.
Ch. *At tu edepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi.*
Ac. *Nunquam edepol omnes balneæ mihi hanc lassitudinem eximent.*
Domin', an foris dicam esse herum Charinum? Ch *ego animi pendeo,*

Quid illud sit negotij, lubet scire, ex hoc metu vt sim certior.

Ac. *At etiam adsto? at etiam cesso foribus facere hisce assulas?*
Aperite aliquis, vbi Charinum seruos? domin' est, an foris?
Num quisquam adire ad ostium dignum arbitratur? Ch. ecce me
Acanthio, quem quæris. Ac. nusquam est disciplina ignauior.

Ch. *Quæ te res malæ agitant? Ac. multæ here te atque me. Ch. quid est negotij?*

Ac. *Perijmus. Ch. principium inimicis dato. Ac. at tibi sortito id obtigit.*

Ch. *Loquere id negotij quicquid est. Ac. placidè volo acquiescere.*
Tua caussa rupi ramices, iam dudum sputo sanguinem.

Ch. *Resinam ex melle Ægyptiam vorato, saluom feceris.*

Ac. *At tu adepol calidam picem bibito, ægritudo abscesserit.*

Ch. *Hominem ego iracundiorem, quam te, noui neminem.*

Ac. *At ego maledicentiorem, quam te, noui neminem.*

Ch. *Sin saluti quod tibi esse censeo, id consuadeo.*

Ac. *Apage istiusmodi salutem, cum cruciatu quæ aduenit.*

Ch. *Dic mihi an boni quid vsquam est, quod quisquam vti possiet*
Sine malo omni aut ne laborem capias, cum illo vti voles?

Ac. *Nescio ego istæc, philosophari nunquam didici neque scio.*
Ego bonum, malum quo accedit, mihi dari haud desidero.

Ch. *Cedò tuam mihi dexteram agedum Acanthio. Ac. en dabitur, tene.*

Ch. *Vin' tu te mihi esse obsequentem, anne vis? Ac. opera licet*
Experiri, qui me rupi caussa currendo tua,
Vt, quæ scirem, scire actutum tibi liceret. Ch. liberum
Tibi caput faciam, paucis post mensibus. Ac. palpo percutis.

Ch. *Egon' ausim tibi vsquam quicquam facinus falsum proloqui?*
Quin iam priusquam sim elocutus, scis, si mentiri volo. Ac. ah,
Lassitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas.

Ch. *Siccine mihi obsequens es? Ac. quid vis faciam? Ch. tun'? id quod volo.*

Ac. *Quid est igitur, quod vis? Ch. dicam. Ac. dice. Ch. at enim placidè volo.*

Ac. *Dormientes spectatores metuis ne è somno excites.*

Ch. *Væ tibi. Ac. tibi equidem à portu apporto hoc. Ch. quid fers? dic mihi.*

Ac. *Vim, metum, cruciatum, curam, iurgiumque, inopiam.*

Ch. *Perij, tu quidem thesaurum huc mi apportauisti mali.*
Nullus sum. Ac. immò es. Ch. scio. iam miserum dices Ac. tu dixti. Ch. ergo taces?
Quid istuc est mali? Ac. ne rogites, maximum infortunium est.

Ch. *Obsecro, dissolue iam me, nimis diu animi pendeo.*

Ac. *Placidè, multa exquirere etiam prius volo, quàm vapulem.*

Ch. *Hercle verò vapulabis, nisi iam loquere aut hinc abis.*

Ac. *Hoc sis vide, vt palpatur. nullus est, quum accœpit, blandior.*

Ch. *Obsecro here'e, oróque, vt istuc quid sit, actutum indices,*
Quandoquidem mihi supplicandum seruulo video meo.

Ac. *Tandem indignus videor. Ch. immò dignus. Ac. equidem credidi.*

Ch. *Obsecro num nauis perijt? Ac. salua est nauis, ne time.*

Ch. *Quid? alia armamenta? Ac. salua & sana sunt. Ch. quin tu expedis*

Quid fiet, quòd me per vrbem quærebas modò?

Ac. *Tu quidem ex ore orationem mihi eripis.* Ch. *taceo.* Ac. *tace.*
Credo si boni quid ad te nuntiem, instes acriter,
Qui nunc cùm malum audiundum'st, flagitas me vt eloquar.

Ch. *Obsecro hercle te, istuc vti tu mihi malum facias palàm.*

Ac. *Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater.* Ch. *quid meus pater?*

Ac. *Tuam amicam.* Char. *quid eam?* Acan. *vidit.* Char. *vidit? va misero mihi.*
Hoc quidem te interrogo, responde. Ac. *quin tu, si quid vis, roga.*

Ch. *Quî potuit eam videre?* Ac. *oculis.* Ch. *quo pacto?* Ac. *hiantibus.*

Ch. *I hinc hodie directus, nugare in re capitali mea.*

Ac. *Qui, malùm, ego nugor? si tibi quod me rogas, respondeo.*

Ch. *Certen' vidit?* Ac *tam hercle certè, quàm ego te ac tu me vides.*

Ch. *Vbi eam vidit?* Ac. *intus intra nauim, vti propè adstitit.*
Et cum ea confabulatus est. Ch. *perdidisti me pater,*
Ehò tu, ehò tu, quin cauisti ne eam videret, verbero?
Quin scelestè abstrudebas, ne conspiceret eam pater?

Ac. *Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis,*
Armamentis complicandis, componendis studuimus.
Dum hæc aguntur, lembo aduehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quisquam hominem conspicatu'st donec naui super.

Ch. *Nequicquam mare subterfugi sæuis tempestatibus.*
Equidem iam me censebam esse in terra, atque in tuto loco,
Verùm video med ad saxa ferri sæuis fluctibus.
Loquere porrò quid sit actum. Ac. *postquam aspexit mulierem,*
Rogitare occœpit cuius esset. Ch. *quis respondit?* Ac. *illico*
Occucurri, atque interpello, matri te ancillam tuæ
Emisse illam. Ch. *visu'st tibi credere id?* Ac. *etiam rogas?*
Sed scelestus subagitare occœpit. Ch. *illamne obsecro?*

Ac. *Mirum quin me subagitaret.* Ch. *adepol cor miserum meum.*
Quod guttatim contabescit, quasi in aquam indideris salem.
Perii. Ac. *hem istuc vnum verbum dixisti verissimum:*
Stultitia istæc est. Ch. *quid faciam? cedò, non credet pater*
Si illam matri meæ emisse dicam. pòst autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neque credibile est forma eximia mulierem
Eam me emisse ancillam matri. Ac. *non taces stultissime?*
Credet hercle. nam credebat iam mihi. Ch. *metuo miser,*
Ne patrem prehendat vt sit gesta res, suspitio.
Hoc quod te rogo, responde mihi. Ac. *quæso quid rogas?*

Ch. *Num esse amicam suspicari visus est?* Ac. *non visus est.*
Quin, quicque vt dicebam, mihi credebat. Ch. *verùm, vt tibi quidem*
Visus est. Ac. *non, sed credebat.* Ch. *va mihi misero, nullus sum.*
Sed quid ego hîc in lamentando pereo? ad nauim non eo?
Sequere. Ac. *si isthac ibis, commodùm obuiam venies patri:*
Posteaquam aspiciet te timidum esse atque exanimatum, illico
Retinebit, rogitabit, vnde illam emeris, quanti emeris,
Timidum tentabit te. Ch. *hàc ibo potius. iam censes patrem*

Abiisse à portu? AC. *quin ea ego huc praecucurri gratia,*
Ne te opprimeret imprudentem atque eluctaret. CH. *optime.*

EN SVMMIS OPIBVS, VIRIBVSQ. &c.] summa celeritas, & contentio describitur. HERVS VT MINOR, &c.] herus minor, id est, herilis filius. CAVE PIGRITIAE PRAEVERTERIS] id est, caue te ad pigritiam, prius verteris: caue te prius ad pigritiam contuleris. SIMVL EMICATO SVSPIRATVS] simul & cito, vt spiritus sursum ductus, & alte petitus, emicet. facito, spiritus eximo pectore ductus appareat, atque emineat. PLENISSIME] alias, planissime, al. pænissime. QVI ADVERSVM SVNT] qui è regione eunt, qui contrà veniunt, qui occurrunt, &c. DIGNVM HABET] dignatur. DECEDERE] de via, subintellige ἐξίστασθαι SIMITV] simul profert Nonius hunc locum. CVM VNAM OCCOEPERIS] cùm currere tantum incœperis. ET PVGNANDVM] sic Horat. Satyr. 6. lib. 1. *Luctandum in turbis, facienda iniuria tardis.* CVRSVRAM] cursum CVRA EST, N. QVID SIT, &c.] cura est mihi sciendi, subintell. vel curæ est mihi scire, quid sit negotij. aut quem nuntium afferat. QVAM RESISTO, TAM MAXIM. &c.] quàm maxime moror, tam maximè res periculo versatur. quanto magis moror, & restituto, tam magis res in periculo versatur. GENVA HVNC CVRSOREM DESERVNT] genua me deserunt, genuum vis, seu virus mihi deest, seu me destituit. SEDITIONEM FACIT LIEN] lien mihi currenti molestus est, & in præcordiis mouetur huc & illuc, lien intumescit. & mihi præcordia occupat. tractus est sermo a ciuitate, quæ seditione conflictatur. sic ferè suprà in Casina, *Perij cor lienosum, opinor habeo iamdudum salit De labore pectus tundit.* ANIMAM NEQVEO VORTERE] spiritum non possum ducere, animam non possum voluere, seu agitare animam non possum recipere. NIMIS NIHILI TIBICEN SIEM] quia ægre animam recipio, & spiritum recipio, inutilis tibicen sim. tibicines enim ad inflandas tibias inepti sunt, nisi spiritu abundetur, aut si suspiciosi sint, tibicinibus opus est spiritu largo, & amplo. SVME LACINIAM] sume imam vestis partem, seu oram, seu partem plicatam supra in Asinar. *Lacrimantem lacinia tenet lacrymans.* EGO ANIMI PENDEO] sic infrà eadem scena, *nimis diu animi pendeo.* AT ETIAM CESSO F. HISCE FACERE ASSVLAS?] id est, at etiam cesso has foreis pulsando assulatim effringere, & comminuere? in Captiu. *aperite hasce ambas fores Priùs quam pultando assulatim foribus exitium affero.* Idem in Mostell. *Pultando pedibus pæne confregi assulas.* assulæ parui asseres: ex quibus fores constant: seu potiùs in quos fores effractę comminuuntur vnde assulatim. VBI CHARINVM SERVOS] vbinam ego seruus Charinum reperiam? NVSQVAM EST DISCIPLINA IGNAV.] subintell quàm domi nostræ: vbi nemo est, qui pulsanti respondeat aut foreis aperire dignum arbitretur. Nusquam familiares peius sunt instituti: qui pulsanti neque respondent, neque foreis aperiūtur. QVAE TE RES MALE AGITANT?] alias QVæ te res malæ agitant? hoc est, quæ te intemperiæ agitant. PRINCIPIVM INIMICIS DATO] principium tuæ orationis, læuum & malum est quare inimicis dato: non mihi, hero tuo. mala inimicis precamus. Terent. Heautontimor. *Confiteor tuum non esse* SOST. *ab obsecro te istuc inimicis nostris fiet.* Plaut. in Asinar. *Hem, aspicita: video.* DEM. *utinam mala qui mihi volunt, sic videant.* Horat. oda 27. lib. 3. *Hostium uxores puerique caecos Sentiant motus orientis hœdi* ad quem locum hac de re plura in Comment. Horatianis. TVA CAVSA RVPI RAMICES] nimio cursu. dum te quæro rupi intestina, seu herniam. In Pænulo, *Tua causa nemo nostrûm est suos rupturus ramices.* Profert & hunc locum, & illum alterum Nonius Profert & hunc ex Varr. [illegible] *Prius quam in orchestra pithaules inflet tibias, domi sua ramices rumpit.* & hunc ex Lucil. Sat. lib 9. *Quòd deformi senex, arthriticus, & podagrosus. Quòd mancus, miser, exilis, cum ramice magno.* IAMDVDVM SPVTO SANG.] ex immoderato cursu iamdudum sputo sanguinem, ruptis scilicet intestinis. Apud Nonium impressum & scriptum est, *atrum dum sputo sanguinem*, mendosè opinor. RESINAM EX MELLE AEGYPT. VOR. SALVOM F.] Ex responsione serui apparet, resinam Ægyptiam ne cum melle quidem sumiam, prodesse ruptis, aut tabidis, cùm Dioscor. tamen lib. 1. cap. 93. scribat, omnem resinam vim habere molliendi, calfaciendi, diffendendi expurgandi, tussi, & tabi conuenire tum per se, tum ex melle, vitia pectoris expurgentem: & item Plinius lib 24 cap 6. eadem ferè de resina tradat. vel dicendum prodesse quidem, sed cum dolore, & cruciatu, vt infrà dicitur. Sed hæc viderint medici, aut quibus de his quærere curæ est. Nos alia in re sumus occupati. Quod autem ad loquendi genus attinet, *resinam ex melle*, &c. Idem valet, resinam ex melle vorato: quod resinam cum melle vorato: quod declarant Dioscoridis verba cum aliis in locis innumerabilibus, tum in eo, quem modò commemoraui. nam quod Latinè reddidimus. *ex melle.* ille habet Græce μετὰ μέλιτος. id est, ad verbum, cum melle Sic Varro lib 3 de rerust. *Pullis primum biduo polenta aut ordeum apponitur: tribus proximis nasturtium viride, confectum minutatim ex aqua in vas aliquod.* Sic & Homer. ὀδυσ. 19 Χῆνές μοι κατὰ οἶκον ἐείκοσι, πυρὸν ἔδουσιν Ἐξ ὕδατος, καί τέ σφιν ἰαίνομαι εἰσορόωσα. id est anseres mihi viginti, domi triticum ex aqua comedunt. & iis delector, cùm adspicio triticum ex aqua, id est, triticum ex aqua madefactum, ac maceratum: seu triticum cum aqua. SALVVM FECERIS] seruaueris. AT TV AEDEPOL CALIDAM PICEM BIBITO, &c.] seruus stomachosus par pari refert hero, cum medicamentum ægritudinis ei tale præscribit. nam potio picis calidæ, quin pestifera sit, vel ipsa, per se, vel propterea quod guttur amburat, non est dubium. DIC MIHI, AN BONI QVID VSQVAM EST, &c.] nihil est boni, quo quidem quisquam vti possit, quod non habeat aliquid mali admistum, aut quo frui possimus, nisi prius laborem capiamus. nihil est ab omni parte beatum, inquit ille. Si mel habere velis, apes tibi habendæ sunt. & dij bona laboribus vendunt. Hesiodus. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα, &c. PHILOSOPHARI NVNQVAM D.] infrà in Pseud. *Nam in foro vix decimus quisque est, qui ipsum sese nouerit.* PS. *saluus sum iam philosophatur.* sic Marc. Tull. Philipp. 13. *sed se colligit, & ad extremum incipit philosophari.* Idem libro 1. Tuscul. *Quanquam quid opus est in hoc philosophari, cum in rem non magnopere egere philosophia videamus?* EGO BONVM, MALVM QVO ACCED. &c.] ego nihil moror bonum, ad quod malum accedit, ego bonum mihi dari velim, liquidum, merum, ac sincerum, & ab omni malo vacuum. VIN' TV TE MIHI ESSE OBS. ANNE V.] visne tu mihi esse obsequens, an non vis? QVI ME RVPI &c.] qui me rupi currendo, causa tua. Rumpuntur homines nimio clamore, & immoderato cursu suprà in prolog. Capt.

Ego me

Ego me tua causa, ut erres, non rupturus sum. LIBERVM TIBI CAPVT FACIAM PAVCIS POST M.] te manumittam paucis pòst mēsibus. PALPO PERCVTIS] me molli manu demulces, tu me blandmentis captas, & delinis. Profert hunc locum Nonius. sic suprà in Amphitr. *Facitne ut dixit timidam palpo percutit.* FACINVS FALSVM] rem falsam, falsum factum. TVN' ID QVOD VOLO] tune quid facias, vel sic, tune quid facias, me rogas? fac: quod te volo. PLACIDE] leniter sūmissa voce. DORMIENTEIS SPECTATORES, &c.] hoc eò pertinet, quòd Charinus dixerat se placide velle dicere, quod dicturus erat. APPORTO HOC] apporto væ, id est, apporto malum, & infortunium. THESAVRVM HVC MIHI APP. M.] aceruum mali mihi attulisti. Thesaurus mali prouerbium olet. IMMO ES] subintell. *miser*, vt rectè auguratur Charinus. DISSOLVE IAM ME] vt vinctum, districtum, ac suspensum tua ancipiti oratione. NIMIS DIV ANIMI PENDEO] sic suprà eadem scena *ego animi pendeo.* HOC SIS VIDE VT PALPATVR] ironia est vt vide sis, vide si vis, quomodo blanditur: pro nihile quasi dicat, minimè palpatur: miniméque blanditur: sed iracundè loquitur, & mihi malum minatur. NVLLVS EST, CVM OCCEPIT BLAND.] nullus est Charino blandior, cœpit o blandè loqui. vel si quando blandè loqui cœpit. QVANDOQVIDEM MIHI SVP. SERVVLO M. VID.] quoniam quidem video me necesse habere, seruulo meo supplicare. TANDEM INDIGNVS VIDEOR] tandem indignum me esse existimas, cui supplices. Licet legere & cum interrogatione. CREDIDI] me dignum esse, cui supplices. al. equidem credidi, me tibi indignum videri, cui supplices. SALVA ES SARTA SVNT] salua & integra sunt. sic autem legendum non vt vulgo salua & sana sunt. QVIN TV EXPEDIS, QVID SIET, &c.] quamobrem non mihi properas exponere, quid sit, Propter quod me per vrbem currens, paullò antè quærebas? CREDO SI BONI QVID AD TE NVNTIEM, INSTES ACR.] argumentum a minore si nunc cum tibi tristem nūtium affero, tantopere mihi instas, vt quidquid sit, eloquar: quanto acrius me vrgeres, si quid boni tibi nuntiatum venirem? FACIAS PALAM] declares. QVI POTVIT EAM VIDERE?] sic in Mil. glor. *qui libitum est illi condormiscere?* LVCR. *oculis.* iocus est ex ambiguo QVO PACTO? AC. HIANTIBVS] pergit iocari. nam sic respondet, quasi Charinus quæsierit, quomodo affectis, aut compositis oculis, pater amicam eius viderit, cùm quæsierit, quo pacto fieri potuerit, aut quo pacto acciderit, vt illā viderit. HIANTIBVS] hiantibus oculis eā vidit, i. apertis, nō clausis, aut conniuentibus. trāslatio est ab ore hiante. DIRECTVS] sub dio erectus, in crucem actus. De hoc millies iam dictum est. NVGARE IN RE CAPIT. M.] tu nugaris in ea re, in qua caput meum agitur. VT PROPE ADSTITIT] cum propè adstitit, propè adstans. QVIA NEGOTIOSI ERAMVS NOS N. N.] negotiosi negotiis, videtur esse pleonasmus sed nō est. nam negotiosi, generale nomē est. additum est negotiis nostris, distinctionis causa, vt sit hæc sentētia, occupati eramus in negotiis, non quibuslibet, sed nostris DVM HAEC AGVNTVR LEMBO ADVENT. P. P.] profert hunc locum Nonius in voce *lembus*, quam docet significare nauiculum breuem piscatoriam. CONSPICATV'ST, DONEC IN NAVI S.] donec in naui, donec super nauim. Sed legendum videtur. non vt vulgò, *conspicatus est, donec in naui super.* Quæ lectio, præterquàm quod inepta est propter duas præpositiones idem significanteis, sed etiam propterea quòd versum corrumpit, nisi legatur *conspicatu'st.* MED AD SAXA F.] me ad scopulos ferri. OCCVRRI] occurri, ne quis diceret te tibi emisse. SVBAGITARE] manu per incontinentiam, & lasciuiam attrectare. MIRVM QVIN ME S.] mirum, quòd non me subagitaret. quasi dicat, quem alium, aut quàm aliam subagitaret, quàm illam? SCELVS VIDETVR] impium videtur. NE PATREM PREHENDAT] ne pater suspicetur, CENSES] putas. ATQ. ELVCTARET] quasi luctando superaret, percelleret, ac prosterneret. *elucto*, autem, pro *eluctor*, dixisse veteres testatur Nonius. Iam verò *euectaret*. quod est in libris vulgaris, & *electaret*, quod habet editio Germanica, ferri non possunt.

ACTVS SECVNDVS

DEMIPHO, senex.

MIRIS modis dij ludos faciunt hominibus,
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.
Velut ego nocte hac quæ præteriit proxima
Insomnis egi satis & fui homo exercitus,
Mercari visus mihi sum formosam capram,
Ei ne noceret, quam domi dantè habui capram
Neu discordarent, si ambo in vno essent loco.
Posterius quàm mercatus fueram, visus sum.
In custodiam eam Simiæ concredere.
Ea Simia adeò post haud multo ad me venit,
Malè mi precatur. & facit conuicium:
Ait se illius opera atque aduentu capræ.
Flagitium & damnum fecisse haud mediocriter.

Dicit capram quam dederam seruandam sibi.
Suæ vxoris dotem ambadedisse, oppidò.
Mihi illud videri mirum, vt vna illæc capra
Vxoris Simiæ dotem ambadederit.
Instare factum Simia: atque hoc denique
Respondet, ni properem illam ab sese abducere,
Ad me intrò domum ad vxorem ducturum meam,
Ast non habere cui commendarem capram.
Atque oppido hercle bene velle illi visus sum:
Quo magis quid facerem cura cruciabar miser.
Interea ad me hœdus visu'st aggredirier.
Infit mihi prædicare, sese ab Simia
Capram abduxisse. & cœpit irridere me.
Ego enim lugere: atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere somnium.
Nequeo inuenire, nisi capram illam suspicor
Iam me inuenisse quæ sit, aut quid voluerit.
Ad portum hinc abij mane cum luci simul.
Postquam illic quod volui, transegi, atque ego conspicor
Nauem ex Rhodo, qua heri est aduectus filius.
Collibitum est illud mihi nescio quî, visere.
Ascendi in lembum, atque ad nauim aduehor, atque ego
Illam conspicio forma eximia mulierem,
Filius quam aduexit meus matri ancillam suæ.
Quam ego postquam adspexi, non ita amo vt sani solent
Homines: sed eodem pacto, vt insani solent.
Amaui hercle equidem ego olim in adolescentia:
Verùm ad hoc exemplum nunquam. vt nunc insanio.
Vnum quidem hercle iam scio, periisse me.
Vosmet videte. cæterum quanti siem,
Nunc hoc profectò sic est, hæc illa est capra.
Sed simia illa atque hœdus timeo quid velint.
Sed conticescam. vicinum eccum, exit foras.

MIRISQVE EXEMPLIS SOMNIA IN SOMN.] Passeratius legit. *mei, quæ exēpl. omnia insom. d.* DANVNT] dāt. VELVTEGO NOCTE HAC Q. PRAET. PROXIMA] quidam legi volunt, *noctem hanc q. p. proximam.* EXERCITVS] fatigatus, vexatus, miser. ET NE NOCERET, QVAM DOMI ANTE] ordo & sententia verborum est, ei capræ formosæ, ne noceret ea capra, quam capram antè habui, &c. AMBADEDISSE] circumdedisse: verbum compositum ex am. & ad, & edo. am, autem, seu an, in composition. valet circum, vel vtrinque vt in ambigo, ambeo, amputo, ancido. anquiro amburo. interponitur porrò b. cùm sequitur vocalis. MIHI ILLVD VIDERI] mihi illud videbatur mirum. &c. INSTARE] instabat. AST NON HABERE] ast non habebam. ILLI] capræ, quam simiæ cōcredideram. INFIT] incipit. LVGERE] lugebam. CONQVERI] conquerebar NISI CAPRAM ILLAM] formosam. CVM LVCE. ATQ. EGO CONSP.] id est, statim, vel continuò ego conspicio, &c. sic apud Virgil Georg. lib. 1. *si brachia fortè remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* NESCIO QVI] nescio quomodo. VOSMET VIDETE CETERVM] vosmet de cetero videte.

LYSIMACHVS, DEMIPHO, LORARII.

PRofectò ego illunc hircum castrari volo
Ruri qui nobis exhibet negotium.

De. *Nec omnem illud mihi, nec auspicium placet,*
Quasi hircum metuo ne vxor me castret mea,
Atque illius hac nunc simia parteis ferat.

Ly. *I tu hinc ad villam, atque istos rastros villico*
Pisto ipsi facito coràm vt tradas in manum,
Vxori facito vt nunties negotium.
Mihi esse in vrbe, ne me exspectet nam mihi
Tres hodie liteis iudicandas dicito,
Ei & hoc memento dicere. Lo. *nunquid amplius?*

Ly. *Tantum est.* De. *Lysimache salue.* Ly. *euge & tu Demipho*
Salueto. quid agis? quid fit. De. *quod miserrimus.*

Ly. *Dij melius faxint.* De. *dij hoc quidem faciunt.* Ly. *quid est?*

De. *Dicam, si tibi videam esse operam aut otium.*

Ly. *Quanquam negotium est, si quid vis Demipho*
Non sum occupatus vnquam amico operam dare.

De. *Benignitatem tuam mihi experto prædicas.*
Quid tibi ego ætatis videor? Ly. *Acheruntieus.*
Senex, vetus, decrepitus. De. *peruorsè vides.*
Puer sum Lysimache septuennis. Ly. *sanu'n es*
Qui puerum te esse dicas? De. *vera prædico.*

Ly. *Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres,*
Senex cum extemplo est, iam nec sentit, nec sapit,
Aiunt solere eum rursum repuerascere.

De. *Immò bis tanto valeo, quàm valui prius.*

Ly. *Bene hercle factum & gaudeo.* De. *immò si scias,*
Oculis quoque etiam plus iam video, quàm prius.

Ly. *Bene est* De. *malam rem dico.* Ly. *iam istuc non bonum est.*

De. *Sed ausimne ego tibi eloqui, si quid velim?*

Ly. *Audacter* De. *animum aduorte.* Ly. *fiet sedulò*

De. *Hodie ire in ludum occœpi litterarium,*
Lysimache ternas scio iam Ly. *quid ternas?* De. *amo.*

Ly. *Tun' capite cano amas senex nequissime?*

De. *Seu canum, seu istuc rutilum, seu atrum est, amo.*

Ly. *Ludificas nunc tu me hîc, opinor, Demipho.*

De. *Decide collum, si falsum tibi loquor:*
Vel, vt scias me amare, cape cultrum seca
Digitum, vel aurem, vel tu nasum, vel labrum.
Si mouero me, seu secari sensero,
Lysimache, auctor sum vti me amando hîc enices.

Ly. *Si vnquam vidisti pictum amatorem, hem illic est,*
Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex
Tantidem est, quasi sit signum pictum in pariete.

De. *Nunc tu me, credo, castigare cogitas.*

Ly. *Ego te?* De. *nihil est iam, quòd tu mihi succenseas,*
Fecere tale antè alij spectati viri.
Humanum amare est, humanum autem ignoscere est,
Nescis? ne obiurga, hoc non voluntas me impulit.

Ly. *Quin non obiurgo.* De. *at ne deteriorem tamen*

Hoc facto ducas. Ly. *ego te? ah, ne dî siuerint.*

De. *Vide sis modò etiam.* Ly. *visum'st.* De. *certen'?* Ly. *perdis me.*

Hic homo ex amore insanit. nunquid vis? De. *vale.*

Ly. *Ad portum propero: nam ibi mihi negotium est.*

De. *Bene ambulato.* Ly. *bene valeto.* De. *bene sit tibi.*

Quin mihi quoque etiam est ad portum negotium,
Nunc adeò illuc ibo. sed optimè gnatum meum
Video. eccum opperiar hominem, hoc nunc mihi viso est opus,
Huic persuadere quomodo potis siem
Vt illam vendat, néue det matri suæ.
Nam ei domo aduexe audiui. sed præcanto est opus,
Ne ad illam me animum adiecisse aliquà sentiat.

HIRCVM] hircum, qui fortè ruri damnum aliquod dederat. OMEN] omen, vox est hominis aliquid ostendens, aut portendens, ex hoc igitur quod dixit Lysimachus velle se hircum maleficum castrari, præsagit Demipho sibi portendi aliquod malum, ne scilicet tanquam hircus ab vxore castretur. PISTO] nomen villici à fide ductum. SI TIBI VID. ESSE OP.] si videam te operam mihi dare posse. EXPERTO] mihi: ACHERVNTICVS] capularis, Acherunte dignus, vel Acherunti debitus. VETVS] fortasse legendum *vietus*. neque nos debet mouere, quod hoc nomen trisyllabum est, & secunda syllaba longa. nam fieri potest *συνίζησις* duarum vocalium i. & e. vt apud Horatium Epod, *Quis sudor vietis, & quàm malus vndique membris*, &c. AIVNT SOLERE RVRS.] ex quo prouerbium, bis pueri senes. TERNAS] literas. AMO] quod verbum ternis constat litteris. SI FALSVM TIBI LOQVOR] al. si falsum est, vti loquar. al. decide mi collum. si falsum ad te loquor. SI VNQVAM VIDISTI] orationem conuertit ad spectatorem. ILLIC EST] Lysimachus. HOC NON VOLVNTAS] ad hoc non me impulit voluntas. DVCES] me, subintellige. AH NE DII SIVERINT] ah. dij prohibeant. ADVEXE] aduexisse. ANIMVM ADIECISSE] sic suprà locutus est in Milite Glorioso.

CHARINVS, DEMIPHO.

HOmo me miserior nullus est æquè, opinor,
Neque aduersa cui sint plura sempiterna.
Satin' quicquid est, vt quam rem agere occœpi,
Proprium nequit mihi euenire quod cupio?
Ita mihi mala res obiicitur aliqua,
Bonum quæ meum comprimit consilium.
Miser amicam mihi paraui animi caussa pretio,
Ratus clam patrem meum posse habere,
Is resciuit, vidit, & perdidit me.
Neque, is cùm roget, quid loquar, cogitatum est,
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec quid corde nunc consilij capere possim
Scio, tantus cum cura meo est error animo,
Dum serui mei perplacet mihi consilium,
Dum rursum haud placet, nec pater potis videtur
Induci. vt putet matri ancillam emtam esse illam.
Nunc si dico, vt res est atque illam mihi me
Emisse indico, quemadmodum existimet me?
Atque illam abstrahat, trans mare hinc venum asportet.
Scio sæuus quàm sit homo, & durus igitur hoccine est
Amare? arare mauelim, quàm sic amare.
Iam hinc olim inuitum domo extrusit ab sese,
Mercatum iussit ire. ibi hoc malum inueni. vbi
Voluptatem ægritudo vincat, quid tibi inest amœni?

Nequicquam abdidi, abscondi, abstrusam habebam.
Musca est meus pater: nihil potest clam illum haberi.
Nec sacrum, nec tam profanum quicquam est, quin
Ibi illico assit. nec qui rebus meis
Confidam, mihi vlla spes in corde certa est.

De. *Quid illic est, quòd solus secum fabulatur filius?*
Sollicitus mihi. nescio quare videtur. Ch. *at tace.*
Meus pater hic quidem est, quem video, ibo. alloquar. quid fit pater?

De. *Vnde incedis? quid festinas gnate mi?* Ch. *rectè pater.*

De. *Ita volo, sed istuc quid est tibi? quid commutatu'st color.*
Nunquid tibi dolet? Ch. *nescio quid meo animo est ægrè pater,*
Postea hac nocte non quieui satis mea ex sententia.

De. *Per mare vt vectus, nunc oculi terram mirantur tui.*

Ch. *Magis opinor.* De. *id est profectò, verùm actutum abscesserit.*
Ergo adepol palles si sapias. eas, ac decumbas domi.

Ch. *Otium non est, mandatis rebus prauorti volo.*

De. *Cras agito, perendie agito.* Ch. *sapè ex te audiui pater,*
Rei mandata omnes sapientes primùm prauorti dicet.

De. *Age igitur, nolo aduersari tuam aduersus sententiam.*

Ch. *Saluus sum, siquidem isti dicto solida & perpetua est fides.*

De. *Quid illud est, quod ille solus se in consilium seuocat.*
Iam non vereor ne illam, amare hic potuerit resciscere.
Quippe haud etiam quicquam ineptè feci, amantes vt solent.

Ch. *Res adhuc quidem hercle in tuto est: nam hunc nescire sat scio,*
De illa amica. quod si sciret, esset alia oratio,

De. *Quin ego hunc aggredior de illa?* Ch. *quin ego hinc me amolior?*
Eo ego atque mandata amicûm amicis tradam De. *immo mane*
Paucula etiam sciscitare prius volo. Ch. *dic quid velis.*

De. *Vsquéne valuisti?* Ch. *perpetuò rectè, dum quidem illic fui.*
Verùm in portum huc vt sum aduectus, nescio qui animus mihi dolet.

De. *Nausea adepol factum credo. verùm actutum abscesserit.*
Sed quid ais? ecquam tu aduexti tuæ matri ancillam Rhodo?

Ch. *Aduexi.* De. *quid? ea vt videtur mulier?* Ch. *non adepol mala*

De. *Vt morata est?* Ch. *nullam vidi melius mea sententia.*

De. *Mihi quidem adepol visa est cùm illam vidi* Ch. *ehò an vidisti pater?*

De. *Vidi, verum non ex vsu nostro est, neque adeò placet.*

Ch. *Qui verò?* De. *quia non nostra formam habet dignam domo.*
Nihil opus nobis ancilla, nisi qua texat, quæ molat,
Lignum cadat, pensum faciat, ædeis verrat, vapulet,
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum
Horum illa nihilum quicquam facere poterit admodum.

Ch. *Ea causa equidem illam emi, domo quam darem matri meæ.*

De. *Ne duis, neu te aduexisse dixeris.* Ch. *Dij me adiuuant.*

De. *Labefacto paulatim. verùm quod preterij dicere,*
Neque illa matrem satis honestè tuam sequi poterit comes,
Neque sinam. Ch. *qui verò?* De. *quia illa forma matrem familiàs*
Flagitium sit, si sequatur, quando incedat per vias,
Contemplent, conspiciant omnes, nutent, nictent, sibilent,

Vellicent, vocent, molesti sint, occentent ostium.
Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.
Atque vt nunc sunt maledicentes homines, vxori meæ,
Mihíque obiicient lenocinium facere: nam quid eo est opus?

Ch. Hercle quin tu rectè dicis, & tibi assentior ego.
Sed quid illa nunc fiet? De. rectè, ego emero matri tuæ
Ancillam viraginem aliquam non malam, forma mala,
Vt matrem addecet familiàs, aut Syram, aut Ægyptiam:
Ea molet, conficiet pensum, pinsetur flagro, neque
Propter eam quicquam euenit no[str]is foribus flagitij.

Ch. Quid si igitur redd[a]tur illi vnde empta est? De. minimè gentium.

Ch. Dixit se redhibere, si non placeat. De. nihil istoc opus.
Litigare nolo ego vos. quàm tuam autem accusari fidem,
Multo adepol si quid faciundum est, facere damni mauolo:
Quàm opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo.
Me tibi illam p[oss]e opinor luculentè vendere.

Ch. Dum quidem hercle ne minoris vendas, quàm ego emi pater.

De. Tace modò, senex est quidam, qui illam mandauit mihi.
Vt emerem istam faciem. Ch. at mihi quidam adolescens pater
Mandauit ad illam faciem, ita vt illa est, mulierem emerem sibi.

De. Viginti minis opinor posse me illam vendere.

Ch. At ego, si velim, iam dantur septem & viginti minæ.

De. At ego. Ch. quin ego, inquam De. at nescis quid dicturus sum, tace.
Treis minas accudere etiam possum, vt triginta fient.

Ch. Quo vortisti? De. ad illum qui emit. Ch. vbinam est is homo gentium?

De. Eccum illum video, iubet, quinque me addere etiam nunc minas.

Ch. Hercle illunc dij infelicent quisquis est. De. ibidem mihi
Etiam nunc innu[i]t, addam sex minas. Ch. septem mihi
Nunquam adepol me vincet hodie commodis poscit pater.

De. Nequicquam poscit. ego habeo. Ch. at illic pollicitus est prior.

De. Nihili facio. Ch. quinquaginta poscit. De. non centum datur.
Potin' vt ne licitere aduersum animi sententiam?
Maximam hercle habebis prædam, ita ille est: cui emitur senex.
Sanus non est ex amore illius. quod posces feres.

Ch. Certo adepol adolescens ille, cui ego emo, efflictim petit
Eius amore. De. multo hercle ille magis senex, si tu scias.

Ch. Nunquam adepol fuit, neque fiet ille senex insanior
Ex amore, quà ille adolescens, cui ego do hanc operam pater.

De. Quiesce, inquam istanc rem ego rectè videro. Ch. quid agis? De. quid est?

Ch. Non ego illam mancupio accepi, sed ille illam accepit. De. sine.

Ch. Non potes tu lege vendere illam. De. ego aliquid videro.

Ch. Pòst autem communis est illa mihi cum alio. quî scio
Quid sit ei animi, veniréne eam velit, an non velit?

De. Quid id mea refert? Ch. quia illi suam rem esse æquum est in manu.

De. Quid ai[s]? Ch. communis mihi illa est cum alio, is nunc hîc non adest.

De. Prius respondes quàm rogo. Ch. prius tu emis. quàm vendo pater.
Nescio, inquam, velit ille illam, néc ne. abalienarier.

De. *Quid illic quidam, qui mandauit cum ille nolet? nihil agis.*
Nunquam ædepol quisquam illam habebit potius, quàm ille quem ego volo.
Certum est Ch.*censen' certum esse?* De.*quin ad nauim iam nunc eo.*
Ibi venibit. Ch.*vin' me tecum ire?* De.*nolo.* Ch.*non places.*
De. *Melius est te, quæ sunt mandatæ res tibi, præuortier.*
Ch. *Tu prohibes.* De.*at tu excusato te fecisse sedulò.*
Ad portum ne bitas dico iam tibi. Ch.*auscultabitur.*
De. *Ibo ad portum, & ne hic resciscat cauto opus est, non ipse emam,*
Sed Lysimacho amico mandabo, is se ad portum dixerat
Ire dudum. me moror cùm hic asto. Ch.*nullus sum, occidi.*

VT QVAM REM] vbi aliquam rem agere occœpi. seu postquam aliquam rem. &c. PROPRIVM] diuturnum, stabile, perpetuum. RATVS CLAM PATR.] ratus me clam patre meo me posse habere. NEQVE IS CVM ROGET, QVID LOQVAR] ordo est, neque à me cogitatum est, quid loquar, cum is me roget. ANIMI DECEM] variæ & diuersæ sententiæ. INDVCI] adduci. NVNC SI DICO, VT RES EST] si rem aperio ita, vt se habet. QVEMADMODVM EXISTIMET ME?] qualem me existimet? quid de me existimet? ATQ. ILLAM ABSTRAHAT] & verò etiam illam à me auellat. ARARE] arare, amare paronomasia. MVSCA EST] muscis nihil est occultum, nihil intactum, nihil clausum. QVI] quomodo. RECTE PATER] i. non festino pater. rectè, enim vsurpant interdum veteres, cùm negare vellent, negationis tamen particulam religione obstricti ponere nollent. Sic apud Teren. Eun. *rogo, nunquid velit. rectè, inquit, abeo.* Heautont. *Tum quod dem ei, rectè est. nam nihil esse mihi religio est dicere.* Idem in Hecyra, *Quid tu igitur lacrymas? aut quid es tam tristis? P. rectè mater.* ad quem locum Donatus. Sic loquimur (inquit) cùm sine iniuria interrogantis aliquid reticemus. POSTEA] deinde. PER MARE VT VECTVS, NVNC OCVLI T.] posteaquam per mare vectus es, nunc oculi in terram mit. ABSCESSERIT] ægritudo. ERGO] propterea. MAND. REB. PRAEV.] res mandatas prius conficere volo. CRAS AGITO] cras agito res mandatas, si hodie agere non potes. PERENDIE] post diem crastinum, die abhinc tertio. NOLO ADVERS. T. SENTENT.] nolo aduersari tuæ sententiæ. SIQVIDEM ISTI DICTO PATER F.] si pater faciet, quod dicit, neque meæ sententiæ aduersabitur. SEVOCAT] seducit? seorsum ducit? NE ILLAM MEAM] ne potuerit resciscere me amare illam mulierem, quam aduexit. AMOLIOR?] amoueo? aufero? MANDATA AMICVM] mandata amicorum. SCISCITAR.] sciscitari. NESCIO QVI] nescio quomodo. ECQVIM TV ADVEXTI] nunquam tu aduexisti, &c. EA VT VIDETVR M.] qualis ea mulier videtur? NON AED. MALA] non inelegans, non deformis. NON NOSTRA FORM. M. D. D.] quia nimis formosa est. PENSVM FACIAT] lanam carpat, & neat. QVAEQVE HABEAT COTIDIANVM FAMILIAE COCTVM CIBVM] & quæ quotidie familiæ coquat cibum. HORVNC] horumce. NE DVIS] ne dederis. QVIA ILLA FORMA MATR. F. FLAG.] quia flagitium sit, hoc est, turpe sit, si ancilla illa forma sequatur matremfamiliàs, quando incedat per vias. CONTEMPLENT] contemplentur. NVTENT] capite aliquid ei significent. NICTENT] oculis quippiam significent. OCCENTENT OST.] contra ostium cantent. IMPLEANTVR MEAE FORES EGLOGIORVM CARBONIB.] meæ fores impleantur eclogiorum, i. breuium, & elegantium dictorum, in illam ancillam, carbonibus: quæ eclogia scripta, seu exarata sint carbonibus. Solebant veteres, si quis erat formosus, aut si qua formosa, in eius foribus scribere carbone, quod ad eius formæ commendationem, laudémque pertineret, hoc modo, verbi gratia. Pasicompsa formosa. sic Aristophanes de Demo Pyrilampis filio, formoso puero, καὶ νὴ Δί' ἤν ἴδω γε γεγραμμένον τὸν Πυριλάμπους ἐν θύρᾳ Δῆμον καλόν. ANCILLAM VIRAG.] ancillam virili forma, robusto, & valido corpore. PINSETVR] verberabitur. tralatio est. REDHIBERE] recipere, & quasi retrò, seu iterum habere, *redhibere* autem, pro redhibiturum, & subintellige. se. QVAM TVAM AVTEM ACCVSARI FIDEM, &c.] ordo est, multo autem malo facere damnum, si quid damni faciendum est, quàm tuam fidem accusari. QVAM OPPROBRAMENTVM] & multo malo damnum facere in vendenda, quàm opprobrium aut flagitium, i. turpitudinem, & dedecus efferri è domo ob illam ancillam. LVCVLENTE] bene, commodè, cum lucro. ACCVDERE] addere, adiicere. tralatio est. QVO VORTISTI?] ad quem te vertisti? INNVTAT] innuit, nutu significat, vt addam sex minas. SEPTEM MIHI] at is cui emi, mihi innuit, vt septem addam. COMMODIS POSCIT PARARE] poscit sibi emi minis quadraginta octo commodis. Sic Asinaria, *viginti argenti commodas minas.* AT ILLIC POLLICITVS] at ille pollicitus est prior. QVINQVAGINTA POSCIT] poscit sibi emi quinquaginta minis. NON CENTVM DATVR] non datur ei centum minis. POTIN' VT NE LICITERE ADVERSVM ANIMI SENTENTIAM?] potisne es facere vel potèstne fieri, vt ne licitere aduersum animi sententiam? MAXIMAM HERCLE HABEBIS PRAEDAM] maximum quæstum facies, maximam mercedem feres. tralatio est. EFFLICTIM] vehementer. sic in Pœnulo. *Earum hic adolescens alteram efflictim perit.* quem locum profert Nonius. NANCVPIO ACCEPI] ea lege emi, vt venditor mihi euictionem præstaret. Is, qui mancipio accipiebat, æs tenens, ita dicebat: hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emtus est hoc ære, æneáque libra. POST AVTEM] præterea autem. IN MANV] in potestate, veneat, an non veneat. ABALIENARIER] in alium dominum transferri. ILLIC QVIDAM] ille qui ille quidam, qui mihi mandauit, vt sibi emerem. PRAEVORTIER] ante conficere. NE BITAS] ne eas.

CHARINVS, EVTYCHVS.

PEntheum diripuisse aiunt Bacchas, nugas maximas
Fuisse credo, praut quo pacto ego diuorsus distrahor.
Cur ego viuo? cur non morior? quid mihi est in vita boni?
Certum est, ibo ad medicum, atque me ibi toxico morti dabo,
Quando id mihi adimitur, qua caussa vitam cupio viuere.

Eu. *Mane, mane obsecro Charine.* Ch. *qui me reuocat?* Eu. *Eutychus*
Tuus amicus & sodalis, simul vicinus proximus,

Ch. *Num tu scis, quantum malarum rerum sustineam?* Eu. *scio:*
Omnia ego istaec auscultaui ab ostio, omnem rem scio.

Ch. *Quid id est quod scis?* Eu. *tuus pater vult vendere.* Ch. *omnem rem tenes.*

Eu. *Tuam amicam.* Ch. *nimium multum scis.* Eu. *tui ingratijs.*

Ch. *Plurimum tu scis. sed qui esse amicam illam meam?*

Eu. *Tute heri ipsus mihi narrasti.* Ch. *satin' vt oblitus fui,*
Tibi me narrauisse? Eu. *haud mirum factum est.* Ch. *te nunc consule.*
Responde quo leto censes me, vt peream potissimum?

Eu. *Non taces? caue istuc dixis.* Ch. *quid vis me igitur dicere?*

Eu. *Vin' patri sublinire pulcre me os tuo?* Ch. *sane volo.*

Eu. *Mulierē pretio?* Ch. *quid potius quàm auro expendas?* Eu. *vnde a. erit id?*

Ch. *Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expensus fuit.*

Eu. *Sanun' es?* Ch. *pol sanus si sim, non te medicum mihi expetam.*

Eu. *Tanti, quanti poscit, vin' tanti illanc emi?* Ch. *auctarium*
Adijcito, vel mille nummûm, plus quàm poscet. Eu. *iam tace.*
Sed qui ais? vnde erit argentum, quod des, cùm poscet pater?

Ch. *Inuenietur, exquiretur, aliquid fiet.* Ch. *enicas.*
Iam istuc aliquid fiet, metuo. Ch. *quin taces?* Eu. *muto imperas.*

Ch. *Satin' istuc mandatu'st?* Eu. *potin' vt aliud cures?* Ch. *non potest.*

Eu. *Bene vale.* Ch. *non edepol possum, priusquam tu ad me redieris.*

Eu. *Melius sanus sis.* Ch. *vale & vince, & me serua.* Eu. *ego fecero.*
Domi me ergo maneto. Ch. *actutum face cum præda vt recipias.*

PENTHEVM DIRIPVISSE] Pentheum Thebarum regem Agaue mater, & sorores Ino, & Autonoe, cæteræque mulieres bacchantes discerpserunt, irato Baccho, quòd sua sacra, vulgasset, aut quòd Bacchas suas rebus diuinis operanteis ex arbore prospexisset, aut quòd sacra sua fieri vetuisset: de quo Horatius oda 19. libri secundi, *tectáque Penthei Disiecta non leni ruina.* & sat. libr. 2. *Quid? caput abscissum demens Cùm portat Agaue Nati infelicis sibi tum furiosa videtur?* & Ovidius libro 3. Metamorph. sub finem. & Theocr. εἰδ. κϛ. NVM TV SCIS QVANTVM M.] si ita legimus, quo quidem modo impressum legitur in libr. vulg. neq. aliter in nostris antiquis scriptum est, appingenda est interrogationis nota, sin. vt habet editio Germanica, *Non tu scis.* &c. legendum est sine interrogatione. OMNEM REM TENES] Charinus interloquens non finit Eutychum orationem inchoatam absoluere. erant enim hæc reliqua *tuam amicam,* quæ mox subiungit Eutychus interpellatus. TVIS INGRATIIS] te inuito. SED QVI ESSE AM.] subintellig. scis? CENSES ME, VT PEREAM] censes me perire, vel censes mihi esse pereundum. DIXIS] dixeris. PATRI SVBLINERE OS] patrem decipere, seu deludere. QVID POTIVS Q. M.] quid melius facere pores, quàm vt voles? vel lege, vt edidit Camerarius, *qui potius q. vol.* id est, quomodo, vel qua re potius eas, quàm voles? QVID POTIVS QVAM A. EXP.] quid potius est, quàm vt auro dato eam redimas? in quibusdam libris antiquis scriptum est, qui potius quàm auro exp. quam scripturam sic interpretor, quo pacto potius aliquo pretio eximas, quàm auro redimas? HECTOR QVI] quo Hector redemtus fuit. QVANTI POSCIT] subintell. emi. VIS TANTI ILLANC EMI? tanti hîc pleonazei. MILLE NVMMVM] id est, mille nummos. hac de re suprà. MELIVS SANVS SIS] melius tibi consulueris, si sanus sis. VT RECIPIAS] vt me recipias, i. recuperes amissum & perditum.

ACTVS TERTIVS.

LYSIMACHVS, PASICOMPSA.

AMICE amico operam dedi, vicinus quod rogauit.
Hoc emi mercimonium, mea es tu, sequere sanè.
Ne plora nimis, stultè facis, oculos corrumpis taleis.
Quid est tibi? quid? quod rideas magis est, quàm vt lamentere.
Pa. Amabo ecastor mi senex eloquere. Ly. exquire quiduis.
Pa. Cur emeris me. Ly. téne ego? vt, quod imperetur, facias,
Item quod tu mihi imperes, ego faciam. Pa. facere certum est,
Pro copia & sapientia, qua te velle arbitrabor,
Ly. Laboriosè nihil tibi quicquam operis imperabo.
Pa. Nanque adepol equidem, mi senex, non didici baiulare.
Nec pecunia ruri pascere, neque pueros nutricare.
Ly. Bona si esse vis, bene erit tibi. Pa. tum pol ego perij misera.
Ly. Qui? Pa. quia illic, vnde aduecta huc sum, malis bene esse solitum'st.
Nec mos meu'st, vt prædicem quod ego omnes scire credam.
Ly. Oratio adepol pluris est huius, quàm quanti hæc emta est:
Quasi dicas nullam mulierem bonam esse. Pa. haud equidem dico.
Ly. Rogare hoc vnum te volo. Pa. roganti respondebo.
Ly. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam esse? Pa. Pasicompsa.
Ly. Ex forma nomen inditum est. sed quid ais Pasicompsa?
Poßin' tu, si vsus venerit, subtemen tenue nere?
Pa. Poßim. Ly. si tenue scis, scio te vberius posse nere.
Pa. De lanificio neminem metuo, vna ætate quæ sit.
Ly. Bonam hercle te & frugi arbitror, matura iam inde ætate,
Quoniam scis facere officium tuum mulier. Pa. pol docta didici.
Operam accusari non sinam meam. Ly. hem istæc hercle res est,
Quin etiam tibi ancillam dabo natam annos sexaginta
Peculiarem. Pa. mi senex, tam vetulam? Ly. generis Græci est.
Eam si curabis, per bona est; tondetur nimium scitè.
Pa. Honoris caussa, quicquid est quod dabitur, gratum habebo.
Ly. Nunc mulier ne frustra sis, mea non es, ne arbitrere.
Pa. Dic igitur quæso cuia sum? Ly. tuo hero redemta es rursum.
Ego redemi te, ille me orauit. Pa. animus redijt mihi,
Si mecum seruatur fides. Ly. bono animo es, liberabis.
Ille te homo, ita adepol deperit te, atque hodie primùm vidit.
Pa. Ecastor iam biennium est cùm mecum rem cœpit habere:
Nunc quando amicum te scio esse illius, indicabo.
Ly. Quid ais tu? iam biennium est, cum tecum habet rem? Pa certò.
Et inter nos coniurauimus, ego cum illo, & ille mecum,
Ego cum viro, & ille cum muliere, nisi cum illo, aut ille mecum,
Neuter stupri caussa caput limaret. Ly. dij immortales,
Etiam cum vxore non cubet? Pa. amabo an maritus ille est?

Neque est, neque erit. Ly. *nolim quidem.* Pa. *homo hercle periurauit.*
Nullum adolescentem plus amo. Ly. *puer est ille quidem, stulta.*
Nam illi quidem haud sanè diu est cùm dentes exciderunt.
Pa. *Quid dentes?* Ly. *nihil est, sequere sis huc me, diem vnum orauit*
Vt apud me perhiberem sibi locum, ideo quia vxor ruri est.

HOC EMI MERCIMONIVM] hanc emi mercem. CVR EMERIS ME] exquiro, vel scire velim TENE EGO] quæris'ne cur ego te emerim? BAIVLARE] onera gerere. PECVA] pecudes. MALIS BENE ESSE] malæ mulieres bene rem suam gerere solitæ sunt. NVTRICARE] educare, alere, nutricari. QVOD EGO OM. SC. CR.] nempe mulieres fere omneis malas esse, vel nullam mulierem bonam esse, vel cum malis mulieribus melius agi, quàm cum bonis. EX FORMA NOMEN IND. EST] Pasicompsa enim, si verbum verbo reddas est quæ omni ex parte comta, & bella est. SVBTEMEN TENVE NERE] subtemen, quod subit stamini: inquit Varro, dictum à subtexendo. VNA AETATE] eadem ætate. PECVLIARES] quæ erit in peculio tuo. Est autem peculium, pecunia seruilis, vel a domino concessa, vel domino sciente, & concedente quæsita. GENERIS GRAECI EST] alludit ad pecudes, quarum quasdam generis Græci dixerunt, vt notat Camerarius. fuerunt autem hæ Tarentinæ, quæ pellitæ & tectæ pascebantur, propter lanæ, ac velleris præstantiam. TVO HERO] errat Pasicompsa in verbo, *hero tuo* nam per herum, hæc significari putat Charinum, Lysimachus verò Demiphonem intelligit. NISI CVM ILLO, AVT ILLE MECVM, NEVTER STVPRI CAVSA LIMARET] ordo & sententia est, vt neuter rei Venereæ causa cum alio, aut alia, nisi ego cum illo, aut ille mecum caput limaret, id est, oscularetur, & commisceretur. CAPVT LIMARET] caput coniungeret, corpus commisceret. Idem Bacchid. *Ne cum quoquam acciperes alio mercedem annuam nisi abesse, nec cum quoquam limares caput.* Turpil. Leucadia, *veritus sum vt te amoris causa cum illa limasse caput.* Nonius in verbo *limare*. PERIVRAVIT] peierauit. NAM ILLI QVIDEM HAVD SANE DIV EST CVM DENTES EXCID.] iocus ex ambiguo: nam & pueris primi dentes excidere, aliique suboriri solent, & senibus dentes cadunt, neque vnquam renascuntur. PERHIBEREM] darem.

DEMIPHO.

TAndem impetraui, vt egomet me corrumperem.
Emta est amica clam vxore mea & filio.
Certum est, antiqua recolam & seruibo mihi:
Decurso in spatio, breue quod vita reliquum est,
Voluptate vino & amore delectauero.
Nam hanc se bene habere ætatem nimio est æquius.
Adolescens quum sis, te, cùm est sanguis integer,
Rei tuæ quærendæ cónuenit operam dare.
Demum igitur cùm senex sis, tunc otium
Te colloces, dum potestur. id iam lucro est
Quod viuis. hoc vt dico, factis persequar.
Interea tamen huc intrò ad me inuisam domum,
Vxor me exspectat iamdudum esuriens domi.
Iam iurgio enicabit, si intrò rediero.
Verùm hercle postremò, vtut est, non ibo tamen.
Sed hunc vicinum prius conueniam, quàm domum
Redeam. vt mihi ædeis aliquas conducat volo,
Vbi habitet isthac mulier atque eccum it foràs.

ANTIQVA RECOLAM] repetam, retractabo. DECVRSO] confecto. NAM HANC SE BENE HAB.] sic Anacreon, λέγουσί μοι γυναῖκες Ἀνακρέων γέρων εἶ. Λαβὼν ἔσοπτρον, ἄθρει κόμας μὲν οὐκ ἔτ' οὔσας, ψιλὸν δέ σου μέτωπον. Ἐγὼ δὲ τὰς κόμας μὲν Εἴτ' εἰσὶν, εἴτ' ἀπῆλθον Οὐκ οἶδα, τοῦτο δ' οἶδα, ὡς τῷ γέροντι μᾶλλον Πρέπει τὸ τερπνὰ παίζειν ὅσῳ πέλας τὰ μοίρης. hoc est, dicunt mihi puellæ, Anacreon senex es. Sumto speculo, vide, vt iam Nullæ comæ tibi sint. Et vt tua nuda sit frons. At ego, mihi an supersint, Effluxerintne crines. Hoc nescio, illud autem scio tam magis venustos lusus senem decere. Quanto magis furori stamen tuum propinquat. DVM POTESTVR] dum fieri potest. *potestur* autem antiquum. ID IAM LVCRO EST. Q. V.] quod voluptatis in vita percipis, id in lucro deputandum est.

LYSIMACHVS, DEMIPHO.

Adducam ego illum iam ad te, si conuenero.
De. *Me dicis?* Ly. *quid ais Demipho?* De. *est mulier domi?*
Ly. *Quid censes?* De. *quid si visam?* Ly. *quid properas? mane.*
De. *Quid faciam?* Ly *quod opus est facto, facito vt cogites.*
De. *Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto existimo,*
Vt illuc introeam. Ly. *itáne vero veruex intrò eas?*
De. *Quid aliud faciam?* Ly *prius hoc ausculta, atque ades.*
Prius etiam est, quod te facere aequum censeo.
Nam nunc si illo introieris, amplecti voles,
Confabulari atque osculari. De. *tu quidem*
Meum animum gestas, scis quid acturus siem.
Ly. *Peruorse facies.* De. *quódne ames?* Ly. *tanto minus,*
Iam plenus aetatis, animáque foetida,
Senex hircosus, tu osculere mulierem?
Vtine aduenienis vomitum excutias mulieri?
De. *Scio pol te amare, quom istaec praemonstras mihi.*
Quid si igitur, vnum factum hoc si censes, coquum
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hic vsque ad vesperum? Ly. *hem istuc censeo,*
Nunc sapienter loquere, atque amatoriè.
De. *Quid stamus? quin ergo imus? atque obsonium*
Curamus, pulcrè vt simus? Ly. *equidem te sequor.*
Atque hercle inuenies tu locum illi, si sapis.
Nullum hercle praeter hunc diem, illa apud me erit,
Metuo ego vxorem, cras si rure redierit,
Ne illam hic offendat. De. *res parata est, sequere me.*

ADDVCAM EGO ILLVM] loquitur Lysimachus cum Pasicompsa. ILLVM] Demiphonem Lysimachus intelligit. sed Pasicompsa Carinum. VERVEX] homo ad Venerem inepte, vt veruex. qui aries castratus est. MEVM ANIMVM GEST.] scis, quid animi habeam. QVODNE AMES?] peruersène facit is, qui quod amet, id osculetur, & amplectatur? al. quódne ames? i. an ideò dicis quod tu ipse ames? HIRCOSVS] olidus, foetidus. VTINE ADVENIENS VOM. EX M.] cuius rei gratia mulierem osculeris? an vt aduenieus tuo foetore mulierem ad vomitum adigas? PVLCRE VT SIMVS?] pulcrè vt nobis sit? vt hilariter & iucunde viuamus.

CHARINVS, EVTYCHVS.

Svmne ego homo miser, qui nusquam bene queo quiescere?
Si domi sum, foris est animus: sin foris sum, animus domi est.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium.
Ni oculos lacrymae defendant, iam ardeat crebrò caput:
Spem teneo, salutem amisi. redeat an non, nescio.
Si opprimit pater, quod dixit, exsulatum abijt salus:
Sin sodalis, quod promisit, fecit, non abijt salus.
Sed tandem si podagrosis pedibus esset Eutychus,
Iam a portu rediisse potuit. id illi vitium maximum'st,
Quod nimis tardus est aduorsum animi sententiam.
Sed isne est, quem currentem video? ipsus est, ibo obuiam.
Diuûm atque hominûm quae spectatrix, atque hera eadem es hominibus.

Spem speratam cum obtulisti hunc mihi. tibi grates ago.
Nunquid restat? eheu disperij, voltus neutiquam huius placet:
Tristis incedit, pe..us ardet, hæreo, quassat caput.
Eutyche. EV. *heu Charine.* CH. *priusquam recipias anhelitum,*
Vno verbo eloquere, vbi ego sum, hîc, an apud mortuos?

EV. *Neque ap..d mortuos, neque hic es.* CH. *saluus sum, immortalitas*
Mihi data est; hic emit illam, pulcrè os subleuit patri.
Impetrabilior qui viuat, nullus est. dic obsecro,
Si neque hic, neque Acherunti sum, vbi sum? EV. *nusquam gentium.*

CH. *Disperij, illæc interemit me modò hic oratio,*
Odiosa est oratio, cùm rem agas, longinquum loqui.
Quicquid est, ad capita rerum perueni. EV. *primum omnium*
Perijmus. CH. *quin tu illud potius nuntias, quòd nescio?*

Eu. *Mulier est alienata abs te* Ch. *Eutyche capital facis.*

Eu. *Qui?* Ch. *quia æqualem & sodalem ciuem liberum enicas.*

Eu. *Ne dij sirint.* Ch. *demisisti gladium iugulum, iam cadam.*

Eu. *Quæso hercle animum ne desponde.* Ch. *nullus est quem despondeam.*
Loquere porrò aliam malam rem. cui est empta? Eu. *nescio.*
Iam addicta atque abducta erat, cùm ad portum venio. Ch. *væ mihi,*
Monteis tu quidem mali in me ardenteis iamdudum iacis.
Perge, excrucia carnifex, quandoquidem occœpisti semel.

Eu. *Nec tibi istuc magis est diuidiæ, quàm mihi hodie fuit.*

Ch. *Dic, qui emit?* Eu. *nescio hercle.* Ch. *hem istuccine est operam dare*
Bonum sodalem? Eu. *quid me facere vis* Ch. *idem, quod me vides,*
Vt pereas, quin percontatus hominis quæ facies foret,
Qui illam emisset, eo si pacto posset indagarier.
Mulier? EVCL. *heu me miserum.* Ch. *flere omitte istuc quod nunc agis.*

Eu. *Quid ego feci?* Ch *perdidisti me & fidem mecum tuam.*

Eu. *Dij sciunt culpam meam istanc non esse vllam.* Ch. *euge papæ*
Deos absenteis testeis memoras? qui ego istuc credam tibi?

Eu. *Quia tibi in manu est quod credas: ego quod dicam, id mihi in manu est.*

Ch. *Isthac de re argutus es, vt pari pari respondeas.*
Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os sublinere meo patri. egomet credidi
Homini docto rem mandare is lapidi mando maximo.

Eu. *Quid ego facerem?* Ch. *quid faceres? men' rogas requireres.*
Rogitares, quis esset, aut vnde esset, qua prosapia,
Ciuísne esset, an peregrinus. Eu *ciuem esse aiebant Atticum.*

Ch. *Vbi habitares inuenires saltem si nomen nequis.*

Eu. *Nemo aiebat scire.* Ch *at saltem hominis faciem exquireres.*

Eu. *Feci.* Ch. *qua forma ergo esse aiebant?* Eu *ego dicam tibi.*
Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breuiculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, pansam aliquantulum.

Ch. *Non hominem mihi, sed thesaurum nescio quem memoras mali.*
Nunquid est quod dicas aliud de illo? Eu. *tantum quod sciam.*

Ch. *AEdepol, ne ille oblongis malis, dedit mihi magnum malum.*
Non possum durare, certum est exsultatum hinc ire me.

sed

Sed quam capiam ciuitatem, cogito potissimum:
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
Sicyonem, Cnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.

Eu. *Cur istuc receptas consilium?* Ch. *quia enim afflictat me amor.*

Eu. *Quid tu ais? quid cum illuc, quo nunc ire paritas, veneris?*
Si ibi amare fortè occipias, atque item eius sit inopia.
Iam inde porrò aufugies: deinde idem illinc, si idem euenerit:
Quis modus tibi exsulio tandem eueniet? qui finis fugæ?
Quæ patria aut domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi.
Cedò si hac vrbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id fore ita, si ita animo acceptum est certum, id pro certo si habes,
Quanto te satius est rus aliquò abire, ibi esse, ibi viuere,
Adeò dum te illius cupidas atque amor missum facit?

Ch. *Iam dixisti* Eu. *dixi.* Ch *frustra dixti, hoc mihi certissimum est,*
Eo domum, patrem atque matrem vt meos salutem, postea
Clam patrem patria hac effugiam, aut aliquid capiam consilij.

Eu. *Vt corripuit se repentè, atque abijt. heu misero mihi:*
Si ille abierit, mea factum omnes dicent esse ignauia.
Certum est præconum iubere iam quantum est conducier,
Qui illam inuestigent, qui inueniant. post ad prætorem illico
Ibo, orabo vt conquisitores det mihi in vicis omnibus.
Nam mihi nihil reliqui quicquam aliud iam esse intelligo.

SI DOMI SVM, FORIS EST AN.] sic Luc. l. 3. Exit sæpè foràs magnis ex ædibus ille, *Esse domi quem pertæsum est subditòque reuertit: Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter, auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans*, &c. ITA MIHI IN PECTORE, ATQ. IN C. F AC. AMOR INT.] amore æstuo. fortasse autem alludit ad eos, quorum domus ardet incendio. SI OPPRIMIT PATER QVOD D.] si pater occupat id facere, quod dixit: vel sic si pater me opprimit, alienando, & vendendo Pasicompsam, perij. SI PODAGR.] si tardissimis pedibus esset. DIVVM ATQ. HOMINVM QVAE IE.] ô tu fortuna quæ es spectatrix deorum atque hominum ATQ. HERA EADEM ES.] & eadem es domina hominib. Enn. *Vósne velit, an me regnare hera?* SPEM SPERATAM CVM OBT.] cum mihi Eutychum obtulisti, in quo spem salutis repositam haberem &c. NVNQVID RESTAT] nunquid reliquum est, quod sperem? QVASSAT CAP.] mouet caput: qui gestus interdum minantis est. PVLCRE OS SVBL.] pulcrè patrem delusit. IMPETRABILIOR] ad quiduis impetrandum aptior. nostri libri vet. habent, *impetrabilior*. CVM REM A.] cum res agatur: vel cum rem agere debeat. LONGINQVVM LOQ.] longa oratione vti longum esse in re narranda. AD PAP. R. P.] in pauca confer. dic summatim. CAPITAL.] facinus capitale NE DII SIRIENT] dij prohibeant: sic supra NVLLVS EST Q. DESP.] nullus est animus, quẽ despondeam, quia & ex nimis & incertus sim MONTIS TV Q. M. &c.] hyperbole DIMIDIAE] dolori, tædio. QVIN PERCONT.] cur non percontatus es, &c. EO SI PACTO, &c.] si fortè eo pacto mulier per quiri, & inuestigari posset ISTVC, QVOD NVNC A.] istuc age potius, quod nunc agis. hoc est, esto miser male precatur Eutycho Charinus, quasi ab eo sit desertus, ac proditus ET FIDEM M. TVAM] & fidẽ quam mihi dedisti, vnà mecum perdidisti. QVIA TIBI IN MANV EST Q. C.] quia licet tibi credere, quod libet. quia in potestate tua sitũ est, quid credas ISTAC DE ARG.] in respondendo ingeniosus, & solers, & promtus es EGOMET CR. H. D.] egomet credidi me homini docto negotium meum committere. IS LAPIDI M. M.] is ego mandaui homini indoctissimo, & stupidissimo. QVIA PROSAP.] quo genere, qua stirpe VARVM] distortis cruribus. VENTRIOSVM] ventre prominente, γαστρώδη. BVCCVLENTVM] buccis turgidis. PANSAM] pansum, latum, incuruum. TANTVM QVOD SC.] hoc tantum est, quod dicam. seu, hoc tãtum habeo, quod dicam: quod quidẽ sciam. NE ILLE] ne, affirmantis interiectio. DVRARE] καρτερεῖν, ἀνέχεσθαι. CERTVM EST] deliberatum est. stat sententia. MEGARA. Græcorum more dixit, in numero multitudinis μέγαρα. CHALCIDEM] quæ est in Eubœa. SICYONEM] in Peloponneso. CNIDVM] in Caria. Hor. in od. *ô Venus regina Cnidi, Paphique* ZACYNTHVM] insulam in mari Ionio vnam ex Echinadib. Virg. *& quos tu in alta Zacynthos.* Theocritus, καλὰ πόλις ἅ τε Ζάκυνθος. LESBIAM] Lesbum CVR ISTVC CEPTAS C.] cur istuc cõsilium inceptas, seu incipis? i. aggrederis? PARITAS] paras. ATQ. ITEM EIVS SIT INOP.] & similiter amore potiundi facultatẽ nõ habeas. QVI MODVS, &c.] quis modus, &c. AMOREM TE HIC R.] proinde ac si dicat: hic amorem non relinques, sed te vsque sequetur. SI ID F. ITA] subint. certũ est. ANIMO ACCEPTVM EST] in animum tibi inductum: tibi persuasum est ADEO DVM] vsque eò dum. MISSVM FACIT] ἀφίησι, liberum relinquit. VT CORRIPVIT SE, R.] quo pacto, vel, quam corripuit se repẽtè *corripuit se*, autẽ, id est, celeriter se abstulit? HEI MISERO MIHI] heu misero mihi. PRAECONVM IVB. IAM Q.] quantũ præconum, id est, quotquot sunt præcones sic. Catull. *quantum est hominum venustiorum.* CONDVCIER συνάγεσθαι, in vnum cogi.

ACTVS QVARTVS.

DORIPPA mulier,
SYRA anus.

Q*Voniam à viro ad me rus aduenit nuntius,*
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reueni vt illum persequar, qui me fugit.
Sed anum non video consequi nostram Syram,
Atque eccam incedit tandem, quin is ocyus?
Sy. *Nequeo mecastor, tantum hoc oneris est quod fero.*
Do. *Quid oneris?* Sy. *annos octoginta & quattuor:*
Et eôdem accedit seruitus, sudor, sitis.
Simul hæc quæ porto deprimunt. Do. *aliquid cedo*
Qui hanc vicini nostri aram augeam Syra.
Sy. *Da sanè hanc virgam lauri.* Do. *abi tu intrò.* Sy. *eo.*
Do. *Apollo quæso te, vt des pacem propitius,*
Salutem & sanitatem nostræ familiæ,
Meóque vt parcas gnato pace propitius.
Sy. *Disperij, perij misera, væ miseræ mihi.*
Do. *Satin' tu sana es obsecro, quid eiulas?*
Sy. *Dorippa mea, Dorippa.* Do. *quid clamas obsecro?*
Sy. *Nescio, quæ est mulier intus hîc in ædibus.*
Do. *Quid? mulier?* Sy. *mulier meretrix.* Do. *verón' serio?*
Sy. *Nimium scis sapere, ruri quæ non manseris,*
Quamuis insipiens poterat persentiscere
Illam esse amicam tui viri bellißimi.
Do. *Credo mecastor.* Sy. *i hàc mecum, vt videas simul*
Tuam Alcumenam pellicem, Iuno mea.
Do. *Æcastor verò istuc eo quantum potest.*

QVONIAM] quoniam vir meus misit ad me, qui nuntiaret, eum rus non venturũ, &c. FECI EGO INGEN. M.] vsa sum eo ingenio, obsecuta sum, seu morem gessi ingenio meo. QVIN] cur non. HAEC QVAE PORTO] hæc onera, hæ sarcinæ, quas porto. CEDO] da. QVI] vnde quò. AVGEAM] ornem. APOLLO] Apollinem inuocat, vt deum ἀποτρόπαιον, i. auersorem, & depulsorem malorum, & nisi propitius sit, maleficum. MEOQVE] & vt meo filio, Eutycho parcas. DISPERII] sic exclamat anus Pasicompsa domi animaduersa. QVAMVIS INSIPIENS] quiuis, quantumuis insipiens. TVAM ALC.] vt Alcumena Amphitryonis vxor, cum qua rem habuit Iuppiter, Iunonis fuit pellex, sic hæc Pasicompsa, Dorippæ est pellex. QVANTVM POTEST] quàm celerrimè fieri potest, legendum fortassis est, *quantum pote'st.*

LYSIMACHVS.

P*Arúmne est hoc mala rei quòd amat Demipho,*
Ni sumtuosus insuper etiam siet?
Decem vocasset si ad cœnam summos viros,
Nimium obsonauit, sed coqos, quasi in mari
Solet hortator remiges hortarier:
Ita hortabatur, egomet conduxi coqum,
Sed eum demiror non venire vt iusseram.
Sed qui hinc nam à nobis exit? aperitur foris.

NIMIVM

NIMIVM OBSONAVIT] nimium obsonij parauit, etiam si decem summos viros ad cenam vocasset. HORTATOR] κελευστής. EGOMET CONDVXI] mercede pacta. SED SVM D.] sed demiror, coquum non venire. &c. QVISQVIS. A NOBIS] è domo nostra. FORIS] foris dixit numero singulari vt item alijs.

DORIPPA mulier. LYSIMACHVS vir.

Miserior mulier me nec fiet, nec fuit,
Tali viro quæ nupserim, heu misera mihi.
Hem cui te, & tu quæ habeas, commendes viro:
Hem cui decem talenta dotis detuli,
Hæc vt viderem, vt ferrem has contumelias.

Ly. *Perij hercle, rure iam redijt vxor mea.*
Vidisse eam credo mulierem in ædibus,
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propius. Do. *væ misera mihi.* Ly. *immò mihi.*

Do. *Disperij.* Ly. *ego quidem hercle oppido perij miser.*
Vidit, vt omnes te Demipho di perduint.

Do. *Pol hoc est, ire quòd rus meus vir noluit.*

Ly. *Quid nunc ego faciam, nisi vt adeam, atque alloquar:*
Iubet saluere suus vir vxorem suam.
Vrbani fiunt rustici. Do. *pudicius*
Faciunt illi, quàm qui non fiunt rustici,

Ly. *Nunquid delinquunt rustici?* Do. *ecastor minus.*
Quàm vrbani, & multo minus malum quærunt sibi.

Ly. *Quid autem vrbani deliquerunt? dic mihi.*

Do. *Quia illa mulier intus est.* Ly. *vidistine eam?*

Do. *Vidi.* Ly. *cuia ea sit rogitas.* Do. *rescisscam tamen,*
Cupio hercle scire, sed tu me tentas sciens.

Ly. *Vin' dicam cuia est illa? edepol, væ mihi,*
Nescio quid dicam. Do. *hæres?* Ly. *haud vidi magis.*

Do. *Quin dicis?* Ly. *quin si liceat.* Do. *dictum oportuit.*

Ly. *Non possum, ita instas, vrges quasi pro noxio.*

Do. *Scio, innoxius.* Ly. *audacter quamuis dicito.* Do. *dic igitur.*
Ly. *ego dicam.* Do. *atqui dicundum est tamen.*

Ly. *Illa est, num etiam vis nomen dicam?* Do *nihil agis.*
Manifestò teneo in noxia es. Ly. *qua noxia?*
Ista quidem illa est. Do. *quæ illa est?* Ly *illa.* Do. *io illa.*

Ly. *Iam si nihil vsus esset, iam non dicerem.*

Do. *Non tu scis quæ sit ista?* Ly. *immò etiam scio.*
De istac sum iudex captus. Do *captus? iam scio.*
Nunc tu in consilium istam aduocauisti tibi.

Ly. *Immò sequestrò mihi data est.* Do. *intelligo.*

Ly. *Nihil hercle istius quicquam est* Do. *numerò purgitas.*

Ly. *Nimium negotij reperi. enimuero hæreo.*

HEM CVI TE, &c.] malim legi, En cui te, & tu quæ hab. hac sententia, En vir dignus, cui te, & quæ tu habeas, committas. Et item proximo versu, En cui decem talenta, &c. EXAVDIRE] ita audire, vt intelligam quæ loquatur. VIDIT] mea vxor vidit puellam Pasicompsam intus in ædibus nostris. VT OMNES] vtinam te omnes dij Demipho perdant. malè precatur absenti Demiphoni Lysimachus, quod eius causa apud vxorem infamia laboret. POL, HOC EST, IRE QVÒD R.] id est, hæc est causa

propter quam meus vir rus ire noluit, nempe quòd amet. VRBANI FIVNT RVSTICI] hoc propter vxorem dicit, quæ ex vrbe rus ierat, & ita quasi ex vrbana, facta erat rustica. ILLI] qui fiunt rustici, vt ego. QVAM QVI NON FIVNT] vt tu. NVNQVID DELINQ. RVST.] videtur legendum, An non delinquunt rustici? Hæc enim huius loci sententia est dicis eos vrbanos, qui fiunt rustici, pudicius facere, quàm qui non fiunt: nunquid non delinquunt rustici? ET MVLTO M. MAL. Q. S.] & multò minus malum sibi contrahunt. QVID AVTEM VRB. D.] quid ego deliqui, qui vrbanus sum? id est, qui rus non iui, seu qui in vrbe non mansi? ÆDEPOL. VAE MIHI] exorsus, seu conatus dicere, quia sit mulier illa Lysimachus, metu impeditus, hæret. HAVD VIDI MAGIS] haud vidi quenquam, qui magis hæreat. QVIN DICIS?] cur non dicis? QVIN SI LICEAT] immò verò si per te liceat, dicam. VRGES QVASI PRO N.] vrges me tanquam noxium. SCIO: INNOXIVS] scio, innoxius es. ILLA EST SCIN'? &c.] exprimit orationem hominis sibi timentis & malè cōscij, vt in flagitio manifesto deprehensi. illa autem, videlicet, quæ à Charino Rhodi empta, & ab eodem domum in patriam naui aducta est. nam hæc fortasse voluit dicere. MANIFESTÒ TENEO] teneo in ipso furto αὐτοφώρῳ. IO ILLA] io interiectio est. SI NIHIL VSVS ESSET] si nihil opus esset. CAPTVS] mulier suspiciosa, & irata, nomen captus, iterat, quasi Lysimachus dixerit, se amore captum esse: iocus autem est ex ambiguo, nā dicuntur capi, & arbitri ab iis, qui de re aliqua ambigunt, & amantes ab amore. Terētius Heautont. *me cepere arbitrium* NVNC TV IN CONSIL.] sermo irrisionis amaræ plenus. SEQVESTRÒ] sequestrò aduerbialiter accipiendum est. Aul. Gell. lib. 20 cap. 10. Sed quod apud sequestrem depositum erat, sequestrò, positum per aduerbium dicebant. NVMERO, PVRGITAS] citò te purgas, vel nimium te purgas.

COQVVS, LYSIMACHVS.

DORIPPA, SYRA.

AGite, ite actutum, nam mihi amatori seni
Coquenda'st cœna. atque equidem cùm recogito.
Nobis coquenda est, non cui conducti sumus.
Nam qui amat, quod amat, si id habet pro cibo:
Videre, amplectier, osculariter, alloqui.
Sed nos confido onustos redituros domum.
Ite hàc, sed eccum qui nos conduxit senex.
Ly. *Ecce autem, perij, coquus adest.* Co. *aduenimus.*
Ly. *Abi.* Co. *quid abeam?* Ly. *st, abi.* Co. *abeánne?* Ly. *abi.*
Co. *Non estis cœnaturi?* Ly. *iam saturi sumus.*
Sed interij. Do. *quid ais tu? etiámne hæc illi tibi*
Iusserunt ferri, quos inter iudex datus?
Co. *Haccine tua est amica, quam dudum mihi*
Te amare dixti, cùm obsonabas? Ly. *non taces?*
Co. *Satis scitum filium mulieris, verùm hercle amat.*
Ly. *Abin directus?* Co. *haud mala est.* Ly. *at tu malus.*
Co. *Scitam hercle opinor satis concubinam hanc.* Ly. *non abis?*
Non ego sum, qui te dudum conduxi. Co. *quid est?*
Immo hercle tu istuc ipsus. Ly. *væ misero mihi.*
Co. *Nempe vxor ruri est tua, quam dudum dixeras*
Te odisse aque atque angueis. Ly. *egon' istuc dixi tibi?*
Co. *Mihi quidem hercle.* Ly. *ita me amabit Iuppiter,*
Vxor. vt ego illud nunquam dixi Do. *etiam negas*
Co. *Non te odisse aiebat. vxorem verùm suam.*
Do. *Palàm istac fiunt te me odisse.* Ly. *quin nego.*
Co. *Et vxorem suam ruri esse aiebat.* Ly. *hæc ea est.*
Quid mihi molestus? Co. *quia me non nouisse ais.*
Num metuis tu istanc? Ly. *sapio, nam mihi vnica est.*
Co. *Vin' me experiri?* Ly. *nolo.* Co. *mercedem cedo.*
Ly. *Cras petito. dabitur, nunc abi.* Do. *heu misera mihi*
Ly. *Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:*

Aliquid

Aliquid mali esse propter vicinum malum.

Co. *Cur hîc astamus? quin abiimus? incommodi*
Si quid tibi euenit, non est culpa mea.

Ly. *Quin me eradicas miserum.* Co. *scio iam quid velis,*
Nempe hinc me abire vis. Ly. *volo, inquam.* Co. *abibitur,*
Drachmam dato Ly. *dabitur.* Co. *dari ergo sis iube.*
Dari potest iterea dum illi ponunt. Ly. *quin abis?*
Potin' vt molestus ne sis, Co. *agite, apponite*
Obsonium istuc ante pedes illi seni.
Hac vasa aut mox, aut cras iubebo abs te peti:
Sequimini. Ly. *fortasse te istum mirari coquum,*
Quòd venit, atque hac attulit, dicam quid est.

Do. *Non miror, si quid damni facis, aut flagitij.*
Nec pol ego patiar sic me nuptam tam malè,
Meásque in ædes sic scorta obductarier.
Syra, i. rogato meum patrem verbis meis,
Vt venias ad me iam simul tecum huc. Sy. *eo,*

Ly. *Nescis negotij quid sit vxor obsecro.*
Conceptis verbis iam iusiurandum dabo,
Ne nunquam quicquam cum illa. iámne abiit Syra?
Perij hercle, ecce autem hac abiit, va misero mihi.
At te vicine dij deaque perduint,
Tua cum amica, cúmque amationibus:
Suspicionibus impleuit me indignißimè.
Conciuit hosteis, domi vxor est acerrima.
Ibo ad forum, atque Demiphoni hac eloquar,
Me istanc capillo protracturum esse in viam,
Nisi hinc abduxit, quò vult, ex hisce ædibus.
Heus vxor vxor, quanquam tu irata es mihi,
Iubeas, si sapias, hac intro hinc auferrier,
Eadem licebit mox cœnare rectius.

NON CVI CONDVCTI SVMVS] nobis, non ei, cui conducti sumus, Demiphoni scilicet, seni amanti. ONVSTOS] saturos, plenos. ST. ABI] st, nota silentij est. QVOS INTER IVDEX D.] qui te ceperunt iudicem, vt eorum controuersiam diiudicares, in participio *datus* autem, subintell. *est*. CVM OBSONABAS?] cùm obsonium emebas? FILIVM] oris lineamentum. Lucil. *Surge mulier, ducito filium non malum* AN NET HOC?] iocus amarus in senẽ Lysimachum, consentaneus ei, quod dixerat, satis scitũ filium mul. an nec, hoc filium (inquit) tam scitum? DIERECTVS?] sub dio, vel in die erectus in crucem actus ETIAM NEGAS] malim hæc esse verba coqui, quàm Dorippæ. NON TE ODISSE] non dicebat se odisse te, sed vxorem suam. QVIA ME NON N.] quia ais te non nouisse me. SAPIO. NAM MIHI VN.] metuo, & sapio, qui eam metuam. VIN' ME EXPERIRI?] vin' me eius experiri? vin' me tecum iudicio contendere? ALIQVID MALI ESSE PR. V. M.] Hesiod. πῆμα κακὸς γείτων. QVIN ME ERAD. MIS.] immò verò me miserum funditus perdis atque euertis. SIS] si vis. sodes: interiectio blandientis. PONVNT] obsonium. POTIN' VT MOLESTVS NE SIS?] potésne facere, vt ne sis mihi molestus? OPPONITE] ante oculos, seu ob oculos eius ponite. libri vulgati habent, *apponite*. QVID DAMNI FACIS] si quid, quod damnum afferat, facis. interdum facere damnũ, significationẽ habet passiuã: vt apub Marcum Tullium, epist. vlt. lib. 2. *Quod declamationibus nostris cares damni nihil facis*. OBDVCTARIER] in conspectum ductarat. scorta in OBSECRO] obsecro, vxor, ne mitte Syram ad patrem. CONCEPTIS VERBIS] concepta mihi verborum formula, quam in iurando sequar, iurebo. M. Tull. pr pro Cluentio, dixit se scire illum verbis conceptis peierasse. ISTANC] Pasicompsam. CONCIVIT HOSTEIS] concitauit mihi hosteis. ABDVXIT] abduxerit. EADEM] eadem ratione, seu eadem vi seu eadem opera, si hæc obsonia intro hinc auferantur, vel dic eadem obsonia, quod minus probo. RECTIVS] melius, id est, liberalius, lautius. apparatius.

SYRA serua, EVTYCHVS,

Hera quem me misit ad patrem, non est domi:
Rus abiisse aiebant: nunc domum renuntio.
Eu. *Defessus sum vrbem totam peruenarier,*
Nihil inuestigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit. nam video Syram
Astare ante adeis. Syra. Sy. *quis est qui me vocat?*
Eu. *Herus atque alumnus tuus sum.* Sy *salue alumne mi.*
Eu. *Iam mater rure rediit? responde mihi.*
Sy. *Sua quidem salute ac familia maxima.*
Eu. *Quid istuc negotij est?* Sy. *tuus pater bellissimus*
Amicam obduxit intro in adeis Eu. *quomodo?*
Sy. *Adueniens mater rure eam offendit domi.*
Eu. *Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.*
Etiam nunc mulier intus est? Sy. *etiam.* Eu *sequere me.*

HERA, QVEM ME M.] ordo verborum hic est, pater, ad quem patrem hera me misit, non est domi. VRBEM TOTAM PERVENARIER] per vrbem totam venari. Venabatur autem & exquirebat Eutychus puellam Pasicompsam Charini sodalis rogatu. SVA QVIDEM SAL. ET F.] oratio est præcisa: proinde ac si dicat: rediit quidem illa rure, salua, & familia: sed domum reuersa, resciit, & reperit id, quod nollet, & quod eam malè habet. CENSEBAM] putabam. ISTARVM ESSE OPERARVM] amori operam dare: ad istas operas animum suum apparasse, siue studium suum contulisse.

SYRA.

Ecastor lege dura viuunt mulieres,
Multóque iniquiore misera, quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clàm vxorem suam,
Id si resciuit vxor impunè est viro.
Vxor viro, si clàm domo egressa est foràs,
Viro fit caussa, exigitur matrimonio.
Qui minus vir vna vxore contentus siet?
Ecastor faxim si itidem plectantur viri,
Si quis clam vxorem duxerit scortum suam,
Vt illa exiguntur quæ in se culpam commerent,
Plures sint viri vidui quàm nunc mulieres.

VXOR VIRO SI CLAM. &c.] malim legi, vxor vero si clàm, &c. vt subintelligatur, virum. solet enim iungere clàm, cum quarto casu. VIRO FIT CAVSA] viro nascitur causa, quamobrem vxorem domo exigat. ÆCASTOR FAXIM, &c.] ordo est, si itidem plectantur viri, si quis cl. vx. duxer. sc. suam: faxim (vt) plures viri sint vidui quàm mulieres. PLVRES SINT VIRI VID. &c.] id. plures viri sint vidui &c.

ACTVS.

ACTVS QVINTVS.

CHARINVS.

LIMEN superum inferúmque salue, simul autem vale.
Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem.
Vsus, fructus, victus, cultus iam mihi harunce adium]
Interemtu'st, interfectu'st, alienantu'st, óccidi.
Dij penates, meûm parentum, familiaque Lar pater,
Vobis mando meûm parentum rem bene vt tuemini.
Ego mihi alios deos penates persequar, alium larem,
Aliam vrbem, aliam ciuitatem, ab Atticis abhorreo.
Nam vbi mores deteriores increbrescunt in dies,
Vbique amici qui infideles sint, nequeas pernoscere.
Vbique eripiatur animo tuo, quod placeat maximè:
Ibi quidem si regnum detur, non est cupida ciuitas.

LIMEN SVPERVM, &c] hæc secum loquitur Charinus, res suas desperās, quod Pasicompsa non reperiatur, quódque in ea re sibi Eutychus parum strenuam, vt quidem putat, operam nauet. DII PENATES] de diis penatibus, alibi dictum est. MEVM PARENTVM FAMILIAEQVE LAR PATER] Lar meûm parentum, & familiæ nostræ pater. INCREBRESCVNT] augescunt, multiplicantur, crescunt. QVI INFIDELES SINT] al. qui infideles sint. SI REGNVM DETVR] etiam si regnum detur.

EVTYCHVS, CHARINVS.

DEûm atque hominum quæ spectatrix atque hera eadem es hominibus,
Spem speratam quoniam obtuli mi hanc mihi, grates ago.
Ecquisnam Deus est, qui mea nunc lætus lætitia fuat?
Domi erat quod quæritabam ibi sex sodales repperi,
Vitam, amicitiam, ciuitatem, lætitiam, ludum, iocum.
Eorum inuentu res decem simitu pessimas pessumdedi,
Iram, inimicitiam, stultitiam, exitium, pertinaciam,
Mœrorem, lacrumas, exsulium, inopiam, solitudinem.
Date di, quæso, conueniendi mihi eius celerem copiam.

Ch. *Apparatus sum, vt videtis: abiicio superbiam,*
Egomet mihi comes, calator, equus, agaso, armiger.
Egomet sum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero quod vsu'st. ó Cupido quantus es?
Nam tu quemuis confidentem facilè tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuò.

Eu. *Cogito, quónam ego illum curram quæritatum.* Ch. *certa res est.*
Me vsque quærere illam quo ea hinc abducta est gentium,
Neque mihi vlla obsistet amnis, neque mons, neque adeò mare.
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.
Imbrem perpetiar, laborem sufferam, solem, sitim.
Non concedam, neque quiescam vsquam noctu, neque interdiu,
Prius profectò quàm aut amicam, aut mortem inuestigauero.

Eu. *Nescio cuia vox ad aurem mihi aduolauit.* Ch. *inuoco*
Vos lares viales, vt me bene iuuetis. Eu. *Iuppiter,*
Estne illic Charinus? Ch. *ciues bene valete.* Eu. *illico*

Sta Charine, Ch. qui me reuocat? Eu. spes, salus, victoria.
Ch. Quid me volitis? Eu. ire tecum. Ch. alium comitem quærite,
Non amittunt hi me comites qui tenent. Eu. qui sunt ei?
Ch. Cura, miseria, ægritudo, lacryma, lamentatio.
Eu. Repudia istos comites, atque huc respice ac reuortere.
Ch. Siquidem mecum fabulari vis, subsequere. Eu. sta illico.
Ch. Malè facis properantem qui me commorare, sol abit.
Eu. Si huc item properes, vt istuc properas, facias rectius.
Huc secundus ventus nunc est, cape modò vorsoriam:
Hîc Fauonius serenus est, istic auster imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram Charine huc, nonne ex aduerso vides?
Nubis ater imbérque instat. aspice nunc ad sinistram,
*Cælum vt splendore est plenum, ex aduerso vides.
Ch. Relligionem i[llic] obiecit, recipiam me illuc. Eu. sapis
O Charine, contrà pariter fer gradum, & confer pedem,
Porrige brachium. prehende iam tenes? Ch. teneo. Eu. tene.
Quò nunc ibas? Ch. exsulatum. Eu. quid ibi facere vis? Ch. quod miser,
Eu. Ne paue restituam iam ego te in gaudia. antequam is. Ch. eo
Eu. Maximè quod vis audire, id audies quod gaudeas.
Sta illico. amicus aduenio multùm beneuolens. Ch. quid est?
Eu. Tuam amicam. Ch. quid eam? Eu. vbi sit ego scio. Ch. tun' obsecro?
Eu. Sanam & saluam? Ch. vbi eam saluam? Eu. quo ego scio Ch. ego me mauelim.
Eu. Potin' vt animo sis tranquillo? Ch. quid si animus fluctuat!
Eu. Ego istum in tranquillo & tuto sistam tibi, ne time.
Ch. Obsecro te, loquere nunc vbi sit, vbi eam videris.
Quid taces? dic, enicas me miserum tua reticentia.
Eu. Not longè hinc abest. Ch. quin ergo commonstras, si tu vides?
Eu. Non video hercle nunc, sed vidi modò. Ch. quin ego videam facis?
Eu. Faciam. Ch. longinquum istuc amanti est. Eu. etiam metuis omnia.
Commonstrabo, amicior mihi nullus viuit, atque is est,
Qui illam habet, neque cui magis me velle mèlius æquum siet.
Ch. Non curo istuc, illam quæro. Eu. de illa ergo ego dico tibi.
Sanè hoc non in mentem venit dudum vti tibi dicerem.
Ch. Dic igitur vbi illa est? Eu. in nostris ædibus. Ch. ædis probas.
Si tu vera dicis, pulcréque ædificatas arbitror.
Sed quid ego istuc credam? vi[d]istin'? an de auditu nuntias?
Eu. Egomet vidi. Ch. quis eam adduxi ad vos. Eu. iniquè rogas.
Ch. Vera dicis. Eu. nihil Charine te quidem quicquam pudet:
Quid tua refert, qui cum ista venerit? Ch. dum istuc fiet.
Eu. Est profectò. Ch. opta ergo. ob istunc nuntium, quid vis tibi?
Eu. Quid si optabo? Ch. deos orato, vt eius faciant copiam.
Eu. Derides. Ch. seruata res est demum, si illam videro.
Sed quin ornatum hunc reiicio? heus aliquis, heus actutum huc foràs
Exite, istinc pallium, mihi huc ferte. Eu. hem nunc tu mihi vt places?
Ch. Optimè aduenìens puere, cape chlamydem atque hac. istinc sta illico.

Vt,

Vt, si hae non sint vera, inceptum hoc itiner perficere exsequar.

Eu. *Non mihi credis?* Ch. *omnia equidem credo, quæ dicis mihi*
Sed quin introducis me ad eam, vt videam? Eu *paullisper mane.*

Ch. *Quid manebo?* Eu. *tempus non est introeundi.* Ch. *enicas.*

Eu. *Non opus est inquam, nunc intrò te ire.* Ch. *responde mihi*
Quæ caussa? Eu. *opera non est.* Char. *cur?* Euth. *quia non est illi commodum,*

Ch. *Itáne commodum illi non est, quæ me amat? quàm ego contrà amo?*
Omnibus hic ludificatur me modis. ego stultior
Qui isti credam. commoratur, chamydem sumam denuò.

Eu. *Mane parumper, atque hoc audi.* Ch. *cape sis puer hoc pallium.*

Eu. *Mater irata est patri vehementer, quia scortum sibi*
Ob oculos abduxerit in ædeis, dum ruri ipsa abest,
Suspicatur illam amicam esse illi. Ch. *Zonam sustuli.*

Eu. *Eam rem nunc exquirit intus.* Ch. *iam machæra est in manu.*

Eu. *Nam si eò te nunc introducam.* Ch. *tollo ampullam, atque hinc eo.*

Eu. *Heus mane mane, Charine.* Ch. *erras, me decipere haud potes.*

Eu. *Neque edepol volo.* Ch. *quin tu ergo itiner exsequi meum me sinis?*

Eu. *Non sino.* Ch. *ergo me moror, tu puere abi hinc intrò ocyus*
Iam in currum conscendi, iam lora in manus cæpi meas,

Eu. *Sanúsne es?* Ch. *quin pedes vos in curriculum conijcitis?*
In Cyprum rectà: quandoquidem pater mihi exsilium parat.

Eu. *Stultus es, noli istuc quæso dicere.* Ch. *certum'st exsequi,*
Operam vt sumam ad peruestigandum vbi sit illæc. Eu. *quin domi est.*

Ch. *Nam hic quod dixit, id mentitus est.* Eu. *vera dixi equidem tibi.*

Ch. *Iam Cyprum veni.* Eu. *quin sequere, vt illam videas, quam expetis.*

Ch. *Percontatus non inueni.* Eu. *matris iam iram negligo.*

Ch. *Porrò proficiscar quæsitum. nunc peruéni Chalcidem,*
Video ibi hospitem Zacyntho, dico quid eò aduenerim?
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, si inaudiuerit.

Eu *Quin tu istas omittas nugas, ac mecum huc intrò ambulas?*

Ch. *Hospes respondit, Zacyntho ficos fieri non malas.*

Eu *Nihil mentitus est.* Ch *sed de amica sese inaudisse autumat,*
Hic Athennis esse. Eu. *Calchas iste quidem Zacynthiu'st.*

Ch. *Nauem conscendo, proficiscor illico: iam sum domi,*
Iam redij exsilio. salue mihi sodalis Eutiche,
Vt valuisti? quid parentes mei valent? cœna dabitur.
Bene vocas, benignè dicis. cras apud te nunc domi,
Sic decet, sic fieri oportet. Eu. *eho quæ tu somnias?*
Hic homo non sanus est. Ch. *medicari amicus quin properas?*

Eu. *Sequere sis* Ch. *sequor.* Eu. *clementer quæso, calces deteris.*
Audin' tu? Ch. *iamdudum audiui.* Eu. *pacem componi volo.*
Meo patri cum matre: nam nunc est irata. Ch. *i modò.*

Eu. *Propter istanc.* Ch *i modò* Eu. *ergo cura.* Ch. *quin tu ergo i modò.*
Tam propitiam reddam, quàm cum propitia est Iuno Ioui.

DIVÚM ATQVE] HOM. QVAS SPECTATRIX] fortuna. ECQVISNAM DEVS] nunquis est Deus, qui, &c. EVAT] sit. SIMITV] simul. ARTIGIO SVPERBIAM] hoc eò dicit, quòd est sine comite, seruo, equo, & ceteris similibus ad iter faciendum necessariis. CERTA RES

EST] certum est, decretum est. VLLA OBSISTET AMNIS] profert hunc locum Nonius in voce *amnis*. Docet & Priscianus, veteres protulisse, *amnis aqua* fœminino genere ac masculino. NON AMITTVNT HI ME COMITES] hi comites qui me tenent, non me dimittunt, seu missum faciunt, seu euadere sinunt. QVI SVNT EI?] qui sunt ij? HVC RESPICE] Camerarij editio habet, *hoc respice*, quod si probemus, *hoc*, positum esse intelligemus, pro *huc*. SOL ABIT] sic loquitur & Catull. *abit dies* CAVE MODO VORSORIAM] vorsoria (inquit Alciatus) instrumentum nauticum: quo secundam auram nauis vertitur Nonnullos (inquit idem) putant veters eo solitos esse cognoscere, vnde flaret ventus: cuius modi est hodie magnetis vsus. Hic] hoc in loco IMBRICVS] imbrem afferens, imbrifer. Hic fauonius. FACIT TRANQ.] ex quo dictus *εὐθηνγοῦντος* iter. RECIPE TE AD TERRAM] libri vulgati quibuscum nonnulli manuscripti consentiunt habent, *Respice ad dexteram*. ET CONFER PEDEM] *ὁμόσε χώρει*. congredere mecum. ANTEQVAM IS] subintelligere, exsulatum. Eo] eo exsulatum. QVOD GAVDEAS] propter quod gaudeas. TVAM AMICAM] hic est orationis cursus continuus & perpetuus, Tuam amicam vbi sit, ego scio. id est, Tua amica vbi sit, ego scio Sed orationis perpetuitas à Charino interrupta est, hoc modo: quid eim scis? QVO EGO SCIO] quo loco ego scio. EGO ME MAVELIM] ego me scire, quàm te, mallem. POTIN' VT ANIMO] poteisne abs te impetrare, vel potesne facere vt animo sis tranquillo, & quieto? FLVCTVAT?] quomodo possum esse animo tranquillo, si animus fluctuat? perpetua tralatio est à mari, quod dum fluctuat, quietum aut tranquillum esse non potest. SISTAM] stare faciam manet in tralatione QVIN EGO VIDEAM, F.] id est, cur non, vt ego videam, facis? LONGINQVVM] longum. tralatio est à distantia loci, ad longitudinem temporis. AMICIOR MIHI] patrem significat. DE ILLA IGITVR &c.] longo sermone Charinum moratur Eutychus, cùm posset tribus verbis & rem expedire, & illum omni cura liberare. Hoc igitur tandem dicit Eutychus Charino, Quod ad Puellam quam amas, attinet, dico tibi dicere mihi in mentem non venit, eum esse in ædibus nostris. AN DE AVDITV NVNTIAS?] an auditum ab alio nuntias AD VOS?] in ædeis vestras? QVI CVM ISTA VENERIT] quis cum puella Pasicompsa venerit: sed malim legi, qui cum ista venerit? hoc est, cum quo ista venerit? DVM ISTVC SIET, dum modo istuc quod dicis fiet, nihil mea refert, quis eam abduxerit. OPTA ERGO, OB IST. N.] opta, inquit, istius nuntij premium. proinde quasi dicat, impetrabis. quod quamuis non dicat disertè Charinus, obscurè tamen significat quasi aliud præter exspectationem respondeat quid vis tibi ob istum nuntium? QVID SI OPTABO?] quid si optabo, inquit Charinus, obtinebóne? DEOS ORATO, &c.] respondet nunc Charinus facete præter exspectationem. nam cùm videretur responsurus, se eius rei, quàm optaret Charinus, facturum copiam: propterea quod sibi vbi esset Pasicompsa nuntiasset alio, responsionem suam deriuauit, iussitque ad deos confugere & eos orare, vt eius res sibi faciant copiam. SED QVIN ORN.] sed quare non reiicio hunc ornatum hominis ad iter expediti scilicet chlamydem viatoriam. VT PLACES?] quam places? PVERE] puer. ATQ. HAEC] & cetera ad iter faciendum necessaria, quæ mihi parati. SI HAEC NON SVNT VERA] quæ mihi ab Eutycho nuntiantur. ITINER?] iter, sic antiqui loquebatur. LVDIFICATVR] ludificat. CHLAMYDEM SVMAM DENVO] at inceptum] iter exsequar. PALLIVM] pallium, quod sibi afferri è puero iusserat mutato profectionis consilio, credens repertam esse Pasicompsam. nunc deponit ac reiicit, suspicans se ab Eutycho ludificari. ZONAM SVSTVLI] verba sibi dari putat ab Euthycho Charinus. Itaque dicit se zonam sumsisse, quasi iter inceptum perfecturus. condebant autem pecuniam in zona viatores, in eamque viaticum coniiciebant, & item milites. IAM MACHAERA EST IN M.] iam gladium sumsi in manus. Græci nō gerebant gladiū in vrbe scilicet: vt neque Romani. TOLLO AMPVLLAM] ampulla, vas oleariū, quod secū portabant homines peregrè proficiscentes. QVIN PEDES VOS IN CVRR.] pedes suos alloquitur, hoc modo: quamobrem pedes mei non coniicitis vos in currum? id est, cur me in currum nō coniicio? ID MENTITVS EST] Charinus. VIDO IBI H. ZAC.] video Chalcide hospitem é Zacyntho vel dic. in Zalyntho. vt admonet Camerarius. SI INDAVDIVERIT] si inaudiuerit. d. interpositum est. veterum consuetudine FICOS FIERI NON MALAS] hic intelligimus Zacynthum bonas ficus ferre consueuisse CHALCAS] verus vates. alludit ad Chalcantem Homericum de quo Iliad. α. MEDICARI AMICVS: QVIN P. P.] si non sanus sum, quin tu qui te amicum profiteris, mihi mederi properas? CLEMENTER QVAESO: CALC. DETERIS] Charinus cum præ amore nimium properaret, calces Eutycho detriuit. Icciteo Eutychus, clementer, inquit, id est, leniter & placidè incedito subintell. clementer mecum agis, qui mihi calces deteras, vel nimis properas. AVDIN' TV?] audin' tu quid te facere velim? seu quid abs te fieri velim? PROPTER ISTANC] istam propter Pasicompsam. QVIN TV ERGO I MODO] immo verò tu ergo i modò.

DEMIPHO, LYSIMACHVS.

QVasi tu nunquam quicquam assimile huius facti feceris.
Ly. *Nam mea vxor propter illum tota in fermento iacet.*
Ædepol nunquam caui, ne quid facerem, vix viuus sum miser.
De. *At ego eam expurgationem habebo, vt ne succenseat.*
Sequere me. sed exeuntem filium video meum.

QVASI TV NVNQVAM] obiurgarat Demiphonē Lysimachus, quòd homo senex amaret, simúlque quæstus erat sibi eius culpa vxorem suam vehementer iratam esse, suspicantem Lysimachum negotium suum non alienum gessisse. Ei igitur nunc ita respondet Demipho. quasi tu nunquam amaris, &c. Iam illa, quæ leguntur in libris vulgatis ab hoc versu, *Demipho sapientem*, &c. vsq. ad illum

illum, *Quem amice homini*, &c non sunt Plautina: neque ea habet editio Camerariana. IN FERMENTO IACET] ita intumuit. translatum à panibus fermentatis. ÆDEPOL NVNQVAM CAVI, NE QVID] id est, ego verò sæpe item peccaui, & amaui. incautus fui in faciendo, quod mihi collibuisset. AT EGO EAM EXP. MAD.] at ego ita tibi purgatus ero, si fecero ne vxor tibi succenseat: vel sic, at ego sic me tibi purgabo, vt ne tibi vxor succenseat: id est, vt vxorem tuam tibi propitiam reddam.

EVTYCHVS, DEMIPHO, LYSIMACHVS, CHARINVS.

Iam redeo. De. *placet principium. quid agis? quid fit Eutyche?*
Eu. *Ad patrem ibo, vt matris iram sibi esse securam sciat.*
Optima oportunitate ambo aduenistis. Ly. *quid rei est?*
Eu. *Vxor tibi placida, & placita 'st, certe dextras nunciam.*
Ly. *Dij me seruant.* Eu. *tibi amicam nullam esse nuntio.*
De. *Dij te perdant, quid negotij est nam quæso istuc?* Eu. *eloquar.*
Animum aduertite igitur ambo. Ly. *quin tibi ambo operam damus?*
Eu. *Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,*
Suapte culpa genere capiunt genus, ingenuum improbant.
De. *Verum dicit hic.* Ly. *tibi ergo dicit.* Eu. *eò illud verum magis*
Nam te isthac ætate haud æquum fuerat filio tuo,
Adolescenti amanti amicam emtam argento eripere suo.
De. *Quid tu ais, Charini amica 'st illa?* Eu. *vt dissimulat malus?*
De. *Ille quidem illam sese ancillam matri emisse dixerat.*
Eu. *Propterea igitur tu mercatus, nouus amator, vetus puer.*
Ly. *Optime hercle perge, ego assistam iam hinc altrinsecus.*
Quibus est dictis dignus vsque oneremus ambo. De. *nullus sum.*
Ly. *Filio suo qui innocenti fecit tantam iniuriam.*
Eu. *Quem quidem hercle ego in exilium cum iret, redduxi domum,*
Nam ibat exsultatum. De. *an abiit?* Eu. *etiam loquere larua tu?*
Temperare istac ætate istis decebat artibus.
De. *Fateor, deliqui profecto.* Eu. *etiam loquere larua tu?*
Vacuum esse istac ted ætate iis decebat noxiis:
Itidem vt tempus, anni, ætatem aliam, aliud factum conuenit.
Nam si istuc ius est senecta ætate scortari senes,
Vbi loci res summa nostra est publica? De. *hei perij miser.*
Eu. *Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam dare.*
De. *Iam obsecro vobis, hercle habete cum porcis cum fiscina*
Eu. *Redde filio, sibi habeat.* De. *iam vt vult, per me sibi habeat licet*
Semper ædepol. Eu. *quoniam vt aliter facias, non est copia.*
De. *Supplicij sibi sumat quid vult ipse ob hanc iniuriam,*
Modò pacem faciatis misero, vt ne mihi iratus siet.
Si hercle sciuissem, adeò ioculo dixisset mihi,
Se illam amare, nunquam facerem, vt illam amanti abducerem
Eutyche ted oro, sodalis eius es, serua & subueni.
Hunc senem para me clientem, memorem dices beneficij,
Ora, vt ignoscat delictis suis, atque adolescentiæ.
De. *Pergin' tu autem? eia superbè inuehere. spero ego mihi quoque*
Tempus tale euenturum, vt tibi gratiam referam parem.
Ly. *Missas iam ego istas artes faciam.* De. *& quidem ego dehinc iam.* Ly. *nihil.*

Consuetudine rursum te animus inducet. De. *obsecro,*
Satis iam vt habeatis, quin loris cædito etiam, si iubet.

Ly. *Rectè dicis. sed istuc vxor faciet, cùm hoc resciuerit.*

De. *Nihil opus resciscat.* Eu. *quid istuc? non resciscet, ne time.*
Eamus intrò, non vtibilis hic locus factis tuis,
Dum memoramus, arbitri vt sint, qui prætereant per vias.

De. *Hercle quin tu rectè dicis, eadem breuior fabula*
Erit, eamus, Eu. *hic est intus filius apud nos tuus.*

De. *Optimè est, illac per hortum nos domum transibimus.*

Ly. *Eutyche, hanc volo prius rem agi, quàm meum intrò refero pedem.*

Eu. *Quid istuc est?* Ly. *suam quisque homo rem meminit, responde mihi.*
Certón' scis non succensere mihi tuam matrem? Eu. *scio.*

Ly. *Vide.* Eu *me vide.* Ly *satis habeo, id quæso hercle etiam vide.*

Eu. *Non mihi credis?* Ly. *immò credo, sed tamen metuo miser.*

Eu. *Eamus intrò, immò dicamus senibus leges censeo*
Priusquam abeamus, quas leges teneant, contentique sint.
Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus,
Seu maritum siue hercle adeò cœlibem scortarier,
Cum eo nos hic lege agemus, inscitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle agebit, qui suum prodegerit.
Neu quisquam posthac prohibeto adolescentem filium,
Qui amet, & scortum ducat, quod bono fiat modo:
Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quàm si prahibuerit, palàm.
Hæc adeò, vt ex hacce nocte primum lex teneat senes.
Bene valete, atque adolescentes, hac si vobis lex placet,
Ob senum hercle industriam, vos æquum est clarè plaudere,

IAM REDEO] Eutychus. placata iam domi matre sua, in patrem Lysimachum, domo exit, id ipsum patri nuntiaturus, atque se mox rediturum. SECVRAM] quidam testantur in suis libris veteribus scriptum esse *sedatam*. vulgati quidem omnes, quos vidi, sic habent OPTIMA OPPORT.] opportunissimè, CETTE DEXTRAS] cedite, seu date manus dextras iungite dexteras. Vide Nonium in voce *cette*. admonet & Camerarius, cui huius loci, vt & aliorum innumerabilium, debetur restitutio. QVID NEO. EST NAM [illegible]uidnam negotij est istuc, quæso? SVAPTE CVLPA DEGENER CAPIVNT GEN.] sic coniectura ductus restitui, nam & vulgata lectio ex genere, & antiqua, genere vitiosa est. degener, genus autem videtur generi ingenuo opposuisse, licet etiam legere degenere, vna voce, vt sit neutrũ à masc. & fœm degeneris. ISTAC AETATE] senem. ALTERINSECVS] altrinsecus: id est, altera ex parte. ISTIS ARTIS] amatoriis TED AETATE] te ætate. d. interpositum. ITIDEM VT TEMPVS, &c] vt tempus, & anni sunt, ita aliam ætatem, aliud factum decet. Quia conuenit, idem valet, quod decet, verbo *conuenit*, eandem constructionem attribuit, atque verbo decet. REI AGENDAE ISTI] amori. IAM OBSECRO VOS. E. HABETE CVM PORC.] prouerbium olet, quo significat, se puellam illam totam ei concedere & tradere, nihilque sibi excipere aut reseruare. natum fortasse ab iis, qui villam, aut fundum vendentes, porcos, oues, capras, & ceteras pecudes, vnde lac percipitur, sibi percipiebant, ac reseruabãt. QVONIAM VT ALITER] si alteruitrum tibi liceret, non redderes filio puellam. nunc quoniam velis nolis reddere te eam necesse est, neque recusare aut effugere potes, quin reddas, iccirco reddis. SVPPLICII SIBI SVMAT Q. V.] sumat de me pœnas quas velit: ego sufferam & subibo. MODÒ PACEM FACIATIS, &c. dummodo mihi filium reconcilietis. vel dic. modò pacem faciatis, &c. hoc tantùm à vobis peto, pacem mihi misero cum filio faciatis, vt mihi succensere desinat. IOCVLO] deminutiuum ab aduerbio, ioco TEDORO] te oro. HVNC SENEM PARA ME] esto mihi patronus: & patrocinio isto tuo me tibi clientem para. PERGIN' TV AVTEM] pergisne tu autem mihi aduersari, & me oppugnare? EIA SVPERBE INVEHERE] inuehere, accipiendum est in voce passiua, imperatiui modi. & hoc totum per dissimulationem quandam vrbanam pronuntiandum. eia mihi superbè insulta: eia iacentem & afflictum pedibus conculca: proinde quasi dicat, non sum satis per me miser & oppressus, nisi mihi etiam tu oppresso & prostrato superbè insultes. SPERO EGO MIHI QVOQ. &c.] spero fore vt tu quoque similem atque ego culpam admittas, & amori seruias. ISTAS ARTEIS] amatorias, vt suprà. NIHIL] non poteris te ab amando abstinere. habitum enim tibi iam contraxisti, ita vt nõ possis tibi imperare. CONSVETVDO TE RVRSVS] ô consuete peccandi (inquit M. Tul. lib. 3. Accusation.) quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus. cum pœna affuit, & licentia consecuta est? OBSECRO SATIS IAM VT HAB.] obsecro vt desinatis mihi in meis malis insultare, & me dictis amaris insectari.

QVID

QVID ISTVC?] quid istuc metuis? sic autem habent libri vulgati, neque ab iis discrepant nostri veteres. Camerarius tamen edidit, *Quid istic?* NON VTIBILIS] non vtilis. EADEM] eadem opera. vel eadem ratione. FABVLA;] hæc comœdia. HANC VOLO PRIVS REM AGI] tuam matrem placari. QVAM MEVM INTRO REFERO PEDEM] quàm redeo domum. CVM EO NOS HIC LEGE AGEMVS] lege agere, quid sit, docet Gell. libro 10. cap. 20. ET PER NOS QVIDEM, &c.] & nos quidem eum sinemus egere, qui rem suam profuderit, ac dissiparit. QVOD BONO FIAT MODO] modo non fiat contra leges. & supra modum, & cum alterius iniuria. QVAM SI PRAEBVERIT PALAM] id est, quàm si præbuerit, palàm, repete ἀπὸ κοινοῦ, perdet.

PSEVDOLVS.

PERSONÆ.

PSEVDOLVS	seruus.
CALIDORVS	adolescens.
BALLIO	leno.
LORARII	quattuor.
SIMO	senex.
HARPAX	cacula.
CHARINVS	adolescens.
PVER	COQVVS.
SIMIA	sycophanta.
PHOENICIVM	meretrix.

ARGVMENTVM.

PRÆSENTEIS *numerat quindecim miles minas:*
Simul consignat symbolum, vt Phœnicium
Ei det leno, eum qui cum reliquo afferat.
Venientem Caculam interuortit symbolo,
Dicens Syrum se Ballionis, Pseudolus,
Opémque herili ita tetulit. nam Simia
Leno mulierem, quem is supposuit, tradidit.
Venit Harpax verus: res palàm cognoscitur:
Senéxque argentum, quod erat pactus, reddidit.

PRAESENTEIS] miles Pœnicium puellam xx. minis emerat à lenone. quindecim præsenteis numerarat, reliquas quinque debebat. PHOENICIVM] puellam, quam amabat Calidorus. EVM QVI CVM RELIQ.] qui symbolum cùm reliquis minis quinque afferat. VENIENTEM] missum à milite. CACVLAM] seruum militis, nomine Harpagem, seu Harpaga. INTERVORTIT SYMBOLO] interuortit seruum symbolo, hoc est, interuertit symbolum à seruo allatum: intercipit, id à seruo auertit, & ad se transfert. DICENS SYRVM BALL.] dicens se esse Ballionis seruum nomine Syrum, omnia Ballionis negotia gerentem, & Sub ballionem quendam. HERILI] filio herili. SIMIAE] seruo, quem Syrus subornarat, & ad Ballionem pro Harpage miserat. HARPAX VERVS] nam Simia ille fuerat simulatus, & à Syro suppositus. QVOD ERAT PACTVS] Senex præsenserat. Syrum Ballioni fallaciam struere, vt puellam illam ei eriperet, præmonuerátque lenonem, vt sibi caueret. Leno vsque adeò securus fuerat à Syri artibus & fallaciis, sibique tantopere cônfisus erat, vt vltro seni xx. minas promiserit, si à Syro circumuentus & captus esset. Captus igitur xx. minas, quas pactus erat, dependit.

PROLOGVS.

STVRETE hodie mihi, bona in scenam affero.
Nam bona bonis ferri, reor æquom maxumè,
Vt mala malis: vt qui mali sunt, habeant mala:
Bona, qui boni. bonos quòd oderint mali,
Sunt mali: malos quòd oderint boni, bonos
Esse oportet: vósque ideò estis boni, quandoquidem
Semper odistis malos, & lege & legionibus
Hos fugitastis Quirites, successis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus est, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, amplitor fient saturi.
In scenam qui ieiunus venerit, at sitiens,
Is risu & venire raso vigilauit sedulò.
Dum ridebunt saturi, mordebunt famelici.
Nunc si sapitis, cedite ieiuni, atque discedite.
Vos saturi state, immò sedete atque attendite.
Non argumentum, neque huius nomen fabulæ
Nunc proloquar ego, satis id faciet Pseudolus.
Satis id dictum vobis puto iam, atque deputo.
Vbi lepos, ioci, risus, vinum, ebrietas decent,
Gratia, decor, hilaritas, atque delectatio.
Qui quærit alia, is malum videtur quærere.
Curas malas abycite iam, vt otiosi, hodie.
Expergi meliu'st lumbos, atque exurgier.
Plautina longa fabula in scenam venit.

EA LEGE] lex enim terret, & coërcet malos metu pœnę idque domi, & in vrbe. ET LEGIONIBVS] legionibus Romani hosteis deuicerunt, militiæ scilicet, & in castris. HOS FVGITASTIS] malos in fugam vertistis. fugito, as, à verbo *fugo, as*: vt cantito, à canto. Lucr. lib. 4. *Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris Absterrere sibi.* SVCCESIS] bonis & prospe-ris euentis. successa, orum, & successus, uum dicimus. GREGI] gregi comico. IMMÒ SEDETE] rectè sedent enim spectatores: Horatius epist. ad Pison. *Si plausoris eges aulæa manentis, & vsque Sessuri*, &c. ex quo sessores dicuntur. idem Horatius epist. ad Iulium Florum lib. 2. *In vacuo latus sessor plausórque theatro*, & sedilia, sedes, in quibus sedent. VBI LEPOS, IOCI, RISVS. &c.] ordo est, & sententia. Quo in loco lepos, ioci, risus, vinum, &c. decent, qui quærit alia in eo loco, is malum videtur quærere. EXPORGI MELIV'ST LVMBOS] voluerat dicere exporgi frontem, sed, vt risum moueret auditoribus, substituit lumbos.

ACTVS PRIMVS.

PSEVDOLVS seruus. CALLIDORVS adolescens.

SI ex te tacente fieri possem certior
Here, quæ miseriæ te tam miserè macerant,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi
Nunc quoniam id fieri non potest, necessitas
Me subigit, vt te rogitem. responde mihi,

Quid

Quid est quod tu exanimatus iam hos multos dies,
Gestas tabellas tecum, eas lacrymis lauis,
Neque tui participem consilij quemquam facis?
Eloquere, vt, quod ego nescio, id tecum sciam.

Ca. *Miserè miser sum Pseudole.* Ps. *id te Iuppiter*
Prohibescit. Ca. *nihil hoc Iouis ad iudicium attinet.*
Sub Veneris regno vapulo, non sub Iouis.

Ps. *Licet me id scire quid sit: nam tu me antidhac*
Supremum habuisti comitem consilijs tuis.

Ca. *Idem animus nunc est.* Ps. *fac me certum quid tibi*
Sit, iuuabo te aut re, aut opera, aut consilio bono.

Ca. *Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,*
Quæ me miseria & cura contabefacit.

Ps. *Mos tibi geretur, sed quid hoc quæso?* Ca. *quid est?*

Ps. *Vt opinor quærunt litteræ hæ sibi liberos,*
Alia aliam scandit. Ca. *ludis me ludo tuo.*

Ps. *Has quidem pol credo, nisi Sibylla legerit,*
Interpretari alium potesse neminem.

Ca. *Cur inclementer dicis lepidis litteris,*
Lepidis tabellis, lepida conscriptis manu.

Ps. *An obsecro hercle habent quoque gallinæ manus?*
Nam has quidem gallina scripsit. Ca. *odiosus mihi es.*
Lege, vel tabellas redde. Ps. *immò enim pellegam.*
Aduortito animum. Ca. *non adest.* Ps. *at tu cita.*

Ca. *Immo ego tacebo, tu hinc eum ex cera cita,*
Nam istic meus animus nunc est, non in pectore.

Ps. *Tuam amicam video Calidore.* Ca. *vbi ea est obsecro,*

Ps. *Eccam in tabellis porrectam in cera cubat.*

Ca. *At dij deaque quantus es.* Ps. *seruassint quidem.*

Ca. *Quasi solstitialis herba paulisper fui,*
Repentè exortus sum, repentinò occidi.

Ps. *Tace. dum tabellas pellego.* Ca *ergo quin legis?*

Ps. *Phœnicium Calidoro amatori suo*
Per ceram, & linum, literásque interpretes,
Salutem mittit, & salutem abs te expetit,
Lachrymans, titubanti animo, corde, & pectore.

Ca. *Perij, salutem nusquam inuenio Pseudole.*
Quam illi remittam. Ps. *quam salutem?* Ca. *argenteam.*

Ps. *Pro lignea salute vis argenteam*
Remittere illi? vide sis, quam tu rem geras.

Ca. *Recita modò, ex tabellis iam faxo scies.*
Quàm subito argento mihi vsus inuento siet.

Ps. *Leno me peregrè militi Macedonico*
Minis viginti vendidit, voluptas mea.
Et priusquam hinc abit, quindecim miles minas
Dederat, nunc vnæ quinque remorantur minæ:
Ea caussa miles hic reliquit symbolum,
Expressam in cera ex annulo suam imaginem,

Vt qui huc afferret eius similem symbolum,
Cum eo simul me mitteret. ei rei dies
Huc prastituta est, proxima Dionysia.
Cras ea quidem sunt Ca *propè adest exitium mihi*
Nisi quid mihi in te est auxily Ps. *sine pellegam.*

Ca. *Sino. nam mihi videor cum ea fabularier.*
Lege, dulce amarúmque vnà nunc misces mihi.

Ps. *Nunc nostri amores, mores, consuetudines,*
Iocus, ludus, sermo, suauis suauiatio,
Compressiones arcta amantum corporum
Teneris labellis molles morsiuncula,
Papillarum horridularum oppressiuncula,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Distractio, dissidium, vastities venit,
Nisi qua mihi in te'st, aut tibi est in me salus.
Hæc qua ego scini, vt curaui omnia:
Nunc ego te experiar quid ames, quid simules, vale.

Ca. *Est miserè scriptum Pseudole.* Ps. *ô miserrimè,*

Ca. *Quin fles?* Ps. *pumiceos oculos habeo, non queo*
Lacrumam exorare vt expuant vnam modò.

Ca. *Quid ita?* Ps. *genus nostrum semper siccolum fuit.*

Ca. *Nihílne adiuuare me audes?* Ps. *quid faciam tibi?*

Ca. *Heu.* Ps. *heu id quidem hercle, ne parsis, dabo.*

Ca. *Miser sum, argentum nusquam inuenio mutuum,*
Pseudole. Ps. *heu.* Ca. *neque intus nummus vllus est.* Ps. *est? eheu.*

Ca. *Ille abducturus est mulierem cras* Ps. *eheu.*

Ca. *Istoccine pacto me adiutas?* Ps. *do, id quod mihi est.*
Nam is mihi thesaurus iugis in nostra est domo.

Ca. *Actum hodie de me est, sed potes nunc mutuam*
Drachmam dare mihi vnam, quam cras reddam tibi?

Ps. *Vix hercle opinor. si me opponam pignori.*
Sed quid de drachma facere vis? Ca. *restim volo*
Mihi emere. Ps. *quamobrem?* Ca. *qui me faciam pensilem.*
Certum est mihi ante tenebras persequi tenebras.

Ps. *Quis mihi igitur drachmam reddet, si dederim tibi?*
An tu te ea caussa vis sciens suspendere,
Vt me defraudes drachma si dederim tibi?

Ca. *Profectò nullo pacto possum viuere,*
Si illa à me abalienatur atque abducitur.

Ps. *Quid fles Cucule? viues.* Ca. *quid ego ni fleam?*
Cui nec paratus nummus argenti siet,
Neque cui libella spes sit vsquam gentium.

Ps. *Vt litterarum ego harum sermonem audio,*
Nisi tu illi drachmis fleueris argenteis,
Quod tu istis lacrymis te probare postulas,
Non pluris refert, quàm si imbrem in cribrum ingeras.
Verùm ego te amantem, ne paue, non deseram.
Spero alicunde hodie me bona opera, aut hac mea,

	Tibi inuenturum esse auxilium argentarium.
	Atque id futurum vnde vnde dicam nescio,
	Nisi quia futurum est, ita supercilium salit.
Ca.	*Vtinam quæ dicis, dictis facta suppetant.*
Ps.	*Scis tu quidem hercle, mea si commoui sacra,*
	Quo pacto & quantas soleam turbellas dare.
Ca.	*In te nunc sunt omnes spes ætati meæ.*
Ps.	*Satin' est, si hanc hodie mulierem efficio tibi*
	Tua vt sit, aut si tibi do viginti minas?
Ca.	*Satin' si futurum est. Ps. roga me viginti minas,*
	Vt me effecturum tibi quod promisi scias,
	Roga. Ca. obsecro hercle. Ps. gestio promittere.
Ca.	*Dabísne argenti mihi hodie viginti minas?*
Ps.	*Dabo, molestus nunc iámne sis mihi.*
	Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
	Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
Ca.	*Dij te mihi omnes seruent. verùm si potes.*
	Pietatis caussa, vel etiam matrem quoque.
Ps.	*De istac re, in oculum vtrumuis conquiescito.*
Ca.	*Oculum vtrum, ánne aurem? Ps. ad hoc peruolgatum est minus*
	Nunc ne quis dictum sibi neget, dico omnibus,
	Pubi præsenti, in concione, omni poplo,
	Omnibus amicis, notísque edico meis,
	In hunc diem à me vt caueant, ne credant mihi.
Ca.	*Tace obsecro hercle. Ps. quid negotij est? Ca. ostium*
	Lenonis crepuit. Ps. crura mauellem modò.
Ca.	*Atque ipse egreditur, penitus periurum caput.*

DVORVM LABORI EGO HOM.] id est, duos homines labore leuassem, seu liberassem, me te rogandi, & te mihi respondendi. MEI] mis. ET TVI] & tis. TABELLAS] has tabellas acceperat à Phœnicio, quibus ei significabat se militi à lenone esse venditam xx. minis: rogans vt anteuertat, & se redimat. LANIS] antiquè pro lanas PROHIBESSIT] prohibuerit. ANTIDHAC] antehac. SVPREMVM] summum. FAC ME CERTVM] sic Virgilius, facinus certum vsitatius dicunt Latini, facere certiorem. CONSILIO BONO] rectè. nam malum consilium, ei qui dedit, pessimum. ALIA ALIAM SCANDIT] litteræ scilicet non erant recta linea collocatæ, sed, vt à puella scriptæ alia alij erat imposita, & quasi incubabat. idcirco facete dicit seruus, eas sibi liberos quærere, quasi alia aliam iniret, quod faciunt qui liberos procreare volunt. NISI SIBYLLA L.] quæ etiamsi legere non possit, diuinare tamen possit. CVR INCLEMENTER DICIS] cur maledicis. AN OBSECRO, &c.] significat seruus perturbatè & confuse inscitèter esse scriptas. CITA] euoca animum tuum absentem. TVAM AMICAM VIDEO] significat se nomen Phœnicij videre, in tabellis scriptum. Calidorus ad rem, non ad nomen referebat. IN CERA CVBAT] in tabellis ceratis scripta est. scribebant veteres in tabellis ceratis: ex quo prima cera, secunda cera, ima ceram, &c. qua de re alibi, AT TE DII, DEAEQVE, &c.] addicturus fuit Calidorus, perdant, sed perduint, sed seruus anteuertens, & inter loquens, substituit, seruassint. SOLSTITIALIS HERBA] quæ sole exoriente exsurgit, & efflorescit, occidente, óccidit, & deflorescit, & florem contrahit. ET LINVM] quo erãt vinctæ tabellæ. INTERPRETES] interpretes cogitationum mentis sic Horatius, linguam interpretem dicit, epistol. ad Pisonem, *Post effert animi motus interprete lingua.* TITVBANTI ANIMO] incerto animo tralatio est à pedibus titubantibus. PRO LIGNEA SALVTE] ideò ligneam salutem dicit, quòd tabellis, quæ erant ligneæ, missa fuerat. VIDE SIS] vide si vis. vide quæso: vel vide si tibi videtur. SYMBOLVM] notam, quæ inter eos conuenerat, qualis fuerit ea nota, mox declarat DIES HAEC PR.] sic conuenerat, vt proximis Dionysiis, reliquæ quinque minæ numerarentur, Dionysia autem iam aderant, & die crastino futura erant. DVLCE, AMARVMQVE] γλυκύπικρον. MISCES] alloquitur fortasse Phœnicium absentem, significans eam iis verbis, quæ deinceps sequuntur miscere dulce cum amaro: vel seruum ipsum tabellarum lectorem, quæ dulce & amarum proximis verbis contineant. COMPRESSIONES ARCTAE] sic legendum potius, quàm arctè. HORRIDVLARVM] duriuscularum, & soliderum, quales sunt puellarum adolescentularum, non mollium & flaccidarum &

viciarum, quales vetularum, vel vt Nonius, prominentium: extant umquem cõsule in vocibus, Horrendum & Iotridum, vbi hunc locum profert. DISCIDIVM, sic legendum à verbo *discindo*, & verò sic legitur apud Nonium in voce *vastities*. non dissidium. VASTITIES] vastitas, vastitudo profert Nonius hunc versum in voce *vastities*. PVMICEOS] instar pumicis aridos, ex quibus nulla lacryma exprimi aut elici queat. VT EXPVANT] vt emittãt. translatio est, faceta & ridicula, & seruo digna. alioqui putida, & inepta. GENVS NOSTRVM] nostra progenies. SICCOCVLVM] siccis oculis. NE SARSIS] ne parce plores, & eiules. DABO] suppeditabo tibi magnam copiã harum vocum flebilium. NAM IS MIHI THES] thesaurum domi habeo ploratuum, & fletuum, propter incommoda seruitutis scilicet. IVGES] perennis. SI ME OPPONAM PIGNORI] etiam si me oppignerem. RESTIM] Funem, ex quo me suspendam. Ter. *ad restim mihi res rediit*. PENSILEM] pẽdulum. vua pensilis, horti pensiles. ANTE TENEBRAS] antequam nox adueniat. PERSEQVI TENEBRAS] mortem oppetere. QVOD TV ISTIS LACR.] quod postulas te illi probare lacrymis, id est, in eo, quod æquum censes te existimari ab illa probum & verum amatorem, ob lacrymas, falleris. nam nihil plus assequêre lacrymando quàm si aquã in cribro geras. BONA OP] recta ratione. AVT HAC] aut reliqua fallaci, & callida, & dolosa, & me digna via. ITA SVPERC. S.] sumtum a vulgi opinione ac superstitione. VTINAM QVAE DICIS, DICTIS F. S.] vtinam facta dictis, quæ dicis, suppetant, vtinam dicta tua non sint inania & vacua à factis. MEA SI COMM. S.] ductum fortasse à sacris Bacchi. quæ nemo impunè commouet: quæque à Baccho ipso commota, magnas turbas excitant. SATIN' EST SI H. M.] satisne est, si efficio hodie tibi vt hæc mulier tua sit, aut si, &c. millies iam, hoc loquendi genus esse à Græcis sumtum, & à Comicis præcipuè vsurpatam admonuimus. ROGA ME VIGINTI MIN.] ridiculè seruus non satis habet modo pacto has viginti minas promisisse, sed vt Calidoro magis cautũ sit, & ille minus dubitet, aut diffidat, vult enim à se has viginti minas stipulari. Stipulatio autem contractus est validissimus, ac firmissimus: qui constat ex ante egressa interrogatione, & subsecuta promissione. GESTIO PROM.] cupio promittere roganti, vt sit stipulatio, eásque viginti minas debeam ex stipulatu. DABISNE HODIE. &c.] est stipulationis formula. Exstat in Pandectis iuris ciuilis titulus de verborum obligationibus libr. digest. vbi multa de stipulationibus. NE DICTVM TIBI NEGES] vt te præmonitum, seu vt tibi prædictum memineris. TANGAM] adoriar petam. PIETATIS CAVSA] iocus ex contrario, nam si impium est, patrem fallere, magis impium est, etiam matrem. IN OCVLVM VTRVMVIS CONQVIES. ITO] in vtrunque oculum dormito securus esto. OCVLVM VTRVM, &c.] vtrum in vtrunque oculum, an in vtranque aurem? NE QVIS DICT.] nequis prædictum neget. sic suprà non longè. PVRI PRAESENTI] Festus Pube præsenti est populo præsente, *συνεκδοχικῶς* ab iis, qui puberes sunt, omnem populum significans. CRVRA MALL. CREP] crura malem crepuisse, id est, fracta esse, crura autem eorum, qui in crucem acti erant, frangebantur. PERIVRVM CAPVT] periurus homo.

LENO, LORARII IIII. PSEVDOLVS, CALIDORVS.

Exite, agite, ite ignaui, malè habiti, & malè conciliati.
Quorum nunquam quicquam cuiquam venit in mentem, vt rectè faciant.
Quibus nisi ad hoc exemplum experior, non potest vsurpari vsura.
Neque ego homines magis asinos vnquam vidi, ita plagis costæ callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagritribæ.
Qui hæc habent consilia, vbi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc est eorum opus,
Vt maueles lupos apud oueis linquere, quàm hos domi custodes.
At faciem cùm aspicias eorum, haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeo hanc edictionem, nisi animum aduortitis omnes,
Nisi somnum, socordiámque ex pectore, oculisque amouetis,
Ita ego vestra latera loris faciam vt validè varia sint,
Vt ne peristromata quidem æquè picta sint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
Atque heri antè dixeram omnibus, dederámque eas prouincias.
Verùm ita vos estis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium vestrum vt vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati estis vos. vincite hoc duritia ergo, atque me.
Hoc vide sis. vt alias res agunt? hoc agite, hoc animum aduortite,
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera hominum
Nunquam edepol vestrum durius tergum erit, quàm terginum hoc meum,
Quin nunc, doléntne? hem, sic datur, si quis herum seruus spernet.
Assistite omnes contra me, & quæ loquor, aduortite animum.

Tu qui vrnam habes, aquam ingere, face plenum aenum sit cito.
Te, cum securi, caudicali praeficio prouincia
Lo. *At haec retunsa est.* Le. *sine fiet, itidem vos estis plagis omnes.*
Num qui minus ea gratia tamen omnium omnia vtor?
Tibi praecipio, vt niteant aedes, habes quod facias. propterea, abi intrò:
Tu esto lectisterniator tu argentum eluito, idem extruito,
Haec, cùm ego à foro reuertor, facite vt offendam parata,
Versa, praesterga, strata, lautaque, coctáque omnia vti sint.
Nam mihi hodie natalis dies est, decet eum omnes vos concelebrare,
Pernam, callum, glandium, sumen facito in aqua iaceant satin' audis?
Magnificè volo enim summos viros accipere, ut mihi rem esse reantur.
Intrò abite, atque haec citò celebrate. ne mora quae sit, cocus cùm veniat
Mihi. ego eo in macellum, vt piscium quicquid est pretio praestinem.
I puere prae, ne quisquam pertundat crumenam cautio est.
Vel opperire, est quod domi dicere pane sum oblitus.
Auditin', vobis mulieres hanc habeo edictionem.
Vos quae in munditiis, mollitiis, deliciisque aetatulam agitis
Viris cum summis inclyta amica, nunc ego scibo. atque hodie experiar,
Quae capiti quae ventri operam det, quaeque suae rei, quae somno studeat.
Quam libertam fore mihi credam. & quam venalem, hodie experiar.
Facite hodie, vt mihi munera multa huc ab amatoribus conueniant.
Nam nisi penus annuus hodie conuenit, cras populo prostituam vos.
Natalem scitis mihi diem esse hunc, vbi isti sunt, quibus vos oculi estis?
Quibus vitae, quibus deliciae estis? quibus suauia? mamillae? mellitae?
Manipulatim mihi muneri geruli facite ante adeis iam hic assint.
Cur ego vestem, aurum, atque ea, quibus est vobis vsui, praehibeo? quid mihi
Domi, nisi malum, vestra opera est hodie improbae vini modò cupidae estis,
Eo vos vestros panticésque adeò malefacitis, cum ego sim hic siccus.
Nunc adeò hoc factum est optimum. vt nomine quamque appellem suo.
Ne dictum esse actutum sibi quaepiam vestrarum mihi neget, aduortite animum cunctae.
Principio Hedylium tecum ago, quae amica es frumentariis,
Quibus cunctis montes maximi acerui frumenti sunt domi:
Fac sis sit delatum huc mihi frumentum, in hunc annum quod satis
Mihi, etiam familiae omni sit mea, atque adeò vt frumento affluam:
Vt ciuitas nomen mihi commutet meque vt praedicet
Lenone ex Ballione regem Iasonem. Ca. *audin' furcifer*
Quae loquitur, satin' magnificus tibi videtur? Ps. *Pol iste*
Atque etiam maleficus, sed tace, & hanc rem gere.
Le. *Aescrodora tu, quae amicos tibi habes lenonum aemulos*
Lanios, qui item vt nos iureiurando malo quaerunt rem, audi:
Nisi carnaria tria grauida tergoribus oneri vberi hodie
Mihi erunt, cras quasi Dircam olim (vt memorant) duo
Gnati Iouis deuinxère ad taurum, item hodie stringam ad carnarum, id tibi
Profecto taurus fiet. Ca. *nimis sermone huius ira incendor.*
Ps. *Huccine hic hominem pati colere iuuentutem Atticam?*
Vbi sunt? vbi latent, quibus aetas integra est? qui amant à lenone?
Quin conueniunt? quin vnà omnes peste hac populum hunc liberant?

Sed nimis sum stultus,nimium fui indoctus,illine audeant
Hu id facere? quibus vt seruiant,suus amor cogit.simul
*Prohibet,faciant aduersum eos quod velunt.*Ch.*vah tace.*Ps.*quid est?*
Ca. *Male morigerus,malè facis mihi,cum sermone huic obsonas.*Ps.*taceo.*
Ca. *At taceas malo multo,quàm tacere te dicas.* Le.*tu autem*
Xystylis fac vt animum aduortas,qoius amatores oliui
Dynamin domi habent maxumam
Si mihi non iam huc culleu oleum deportatur,
Te ipsam cu eo ego cras faciam deportere in pergulam.
Ibi tibi adeò lectus dabitur,vbi tu haud somnum capias,
Sed vbi vsque ad languorem.tenes quorsum hæc se tendant quæ loquor?
En excetra,tu quæ tibi amicos tot habes,tam probe oleo onustos.
Num cuipiam est hodie tua tuorum opera conseruorum
Nitidißimum caput? aut num ipse ego pulmento vtor magis
Vnctiusculo? sed scio,tu oleum haud magnipendis,vino te
Deuincis.sine modo,reprehendam ego cuncta hercle vna opera, nisi
Quidem hodie tu omnia facis scelesta,hæc vti loquor.
Tu autem quæ pro capite argentum mihi iam iamque sæpè numeras,
Ea pacisci modo scis:sed quæ pacta es,non scis soluere.
Phœnicium,tibi hæc ego loquor,deliciæ summatum virûm,
Nisi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur,
Cras Phœnicium Phœnicio corio inuises pergulam.

EXITE] alloquitur seruos. ET MALE CONCILIATI] & malè quæsiti,seu parti. CALLENT] callum contraxerunt verberibus FLAGRITRIBAE] qui flagra ferunt QVI HAEC HAB.C.] hæc consilia inter se ineunt,& hæc inter se hortantur: rape, &c. CLEPE] furare. HARPAGA] verbum à Græco ἁρπάζω ductum. ES] es, in imperatiuo: hoc est,ede. comede. OPERA FALLVNT] facie & aspectu videntur esse alicuius pretij:opera, id est,si hero opera danda sit, ignaui sunt,& nequam HANC EDICTIONEM] sub. intell.accipite. NISI SOMNVM SOCORD.] redde singula singulis,hoc modo : nisi somnum ex oculis socordiam ex pectore amoueris,&c. Est autem χιασμός.nam primùm respondet quarto:secundum tertio VARIA] variata,variariis notis distincta. PICTA] acu. CAMPANICA] in campania laborata : vel quibus Campani vtebantur. BELLVATA] in quibus erant belluæ acu pictæ. OFFICIVM VESTRVM VT] vt cogatis vos commoueri à me officium vestrum: vestro malo,hoc est, vt cogatis me flagra in manus sumere,quibus vos officij vestri,seu officium vestrũ commoneam. Nam vtroque modo loquuntur Latini,commoneo te officium tuum , & commoneo te officij tui interdum & hoc modo, commoneo te de officio tuo. VINCITE HOC DVRITIA] quia sic animati estis, vt officium vestrum non nisi malo coacti facere velitis,vincite hoc lorum. seu flagrum bubulum duritia : habere tergum hac scutica bubula durius. QVIN NVNC DOLETNE?] seruis verberatis hæc loquitur. Quin nunc sentitisne? ánne hæ quidem plagæ vobis dolorem incutiunt? HEM SIC DATVR] hem sic verberari solent serui negligentes & ignaui. CAVDICALI PRAEFICIO PR.] vt lignum findas, & in tabulas, ac fragmenta minuta disseces. Caudex,seu codex arboris trũcus. significat etiam interdum tabularum contextũ. RETVNSA EST] retusa est. ITIDEM VOS ESTIS PL.] sic vos estis omnes plagis retusi. NVM QVI MINVS] dum iccirco vel pilo minus vestra omnium opera vtor? Num qui id est. num quo , seu num aliquo. EA GRATIA] iccirco,ob eam causam. TIBI HOC PRAECIPIO] tibi hoc præscribo. VT NITEANT] vt sint mundæ & nitidæ. LECTIS TERNIATOR]. nomen quasi verbale à lecti sternio factum IDEM EXTRVITO] tu idem argentum è thecis expromtum disponito , seu componito. VERRA] à verrendo. VT MIHI REM] vt me locupletem & copiosum esse putent. PRAETINEM emam. CAVTIO EST] cauendum est. VEL OPERIRE] vel exspecta. VOBIS MVLIER. HANC vobis mulieres hæc habeo quæ edicam. AMICAE] ἑταῖραι QVAE CAPITI] quæ salui , & libertati studeat. PENVS ANNVVS] penus in totum annum, QVIBVS VOS OCVLI ESTIS?] quibus estis caræ vt oculi?vel qui vos in oculis ferunt? vel qui vos suos oculos appellant? MELLITAE] qui vos appellant mellitas? MANIPVLATIM] per manipulos.gregatim. PRAEHIBEO?] præbeo? VINO MODO CVPID. ESTIS] vini modò cupidæ estis. PANTICESQ.] ventres , ventris amplitudinem, vel vt alij pinguitudinem,& omásum,Martial.libro 6. *Quid cum panticibus laxis , & cum pede grandi?* FACTVM EST OPTIM.] legendum fortasse est , factu est optimum CVNCTAE] vniuersæ. TECVM AGO] tecum loquor. MONTES MAXIMI ACERVI] aceruí maximi , instar montium , vel montes, & maximi aceruí. REGEM IASONEM] Iasonem Thessaliæ , seu Pheræorum tyrannum, qui ætate Timothei, & Epaminondæ floruit, malim intelligi . quàm Iasonem illum Argonautum. IVRE IVRANDO MALO] periurio. ἐπιορκίᾳ. CARNARIA] vasa seu loca , in quibus carnes asseruantur. GRAVIDA] sic habent nostri codices manuscripti , cum vulgatis congruentes

nam

nam Camerarius edidit, *granda*. ONERI VBERI] malim legi onere vberi vt sit ἀπὸ κοινοῦ tergoribus onere vberi, vel dic, nisi erunt mihi onere vberi: id est, nisi erunt mihi in onus vberi. vulgati libri habent oneratu. QVASI DIRCAM OLIM (VT MEMORANT) DVO] Zethus & Amphion Iouis ex Antiopa filij Dircen, quam Lycus Antiopa, eorum matre relicta, vxorem duxerat, quæque Antiopam in vincula coniecerat, caudæ bouis indomiti alligarunt. Lycumque interfecerunt. Apollodorus. Propertius lib. 3. eleg. xiij. hanc fabulam aliquot versibus commemorat. SERMONE] ob sermonem. HVNCCINE HIC HOM &c.] verumne est, fasne est, oportétne, decetne iuuentutem Atticam pati hunc lenonem hic habitare? QVI AMANT A LENONE?] qui amant puellas a lenone, hoc est ex domo lenonis. QVIN CONVENIVNT?] cur non conueniunt? ILLINE AVDEANT. &c.] credibiléne est, illos iuuenes, qui ad amorem plerumque sunt procliues, ausuros id facere lenonibus? quibus vt seruiant, suus hoc est, ipsorum iuuenum, amor cogit: simulque idem amor prohibet, ne aduersum eos (lenones) faciant, quod volunt? CVM SERMONE HVIC OBS.] cùm tuo sermone lenoni obstrepis, ita vt eius orationem exaudire non possim. DYNAMIN] vim, copiam. vox Græca est. CVLLEIS, culleus ex corio constabat, & viginti amphoras, seu vrnas quadraginta continebat, vt docet Plinius. TE IPSA CVLLEO EGO] ego faciā, vt tu ipsa culleo deportere, &c. IN PERGVLAM] in vmbraculum. aut tabernam aliquam, in qua prostes scilicet omnium prætereuntium libidini exposita. Nō solùm autem pauperes, artifices, opifices quibus domus non erat, in pergulis habitabant, verum etiam scorta vilia, & diobolaria, & omni prætereuntium libidine prostituta, mercem suam scilicet omnibus venalem proponentia. Sic Suetonius lib. de claris Grammaticis, refert Crassitium Libertum pauperem grammaticum. docuisse in pergula. vide Adrian. Turneb. aduers. lib. 8. cap. 2. VBIVSQ. AD LANG.] verbum turpe tacuit. voluit enim dicere vbi vsque ad languorem subigere. aut aliquid simile. TENES QVORS HAEC SE TEND.] quod obscurius dixisse pudori spectatorum parcens videbatur, planiùs eloquitur, idque fortasse gestu actor adiuuat. nam in verbo *tendant*] inest interdum obscœnitas, ex quo, tentigo. nostri libri tamen non habent pronomen *se*, ante verbum *tendant*. sed vt vulgati quorsum hæc tendant. EXCETRA TV] tu vipera, sic Camerarius & edidit, & interpretatus est. alloquitur autem eandem illam puellam olearíam: id est, cuius amatores olei vim habent maximam, vt & idem Camerarius indicat, & verba ipsius Plauti, quæ sequuntur, declarant. NVM CVIPIAN EST N.] nunc cuipiam tuorum conseruorum caput tua opera est nitidissimum? num conseruorum tuorum capilli tua opera, id est, quæstu meretricio, quem facere deberes ex olearíis amatoribus maxime nitēt? proinde ac si dicat: nihilo magis nitent cuiusquam capilli tua opera. capillos autem oleo nitere: & capillos nitentes, seu nitidos dicunt scriptores Latini & maximè Poetæ, quos oleo delibutos esse significant. AVT NVM IPSE EGO,] &c. aut num ego ipse vtor pulmento vel minimo vnctiore? VINO TE DEVINCIS] ita te vino obruis, vt neque pedes, neque lingua suo officio fungi queant, sed vincti sint. REPREHENDAM EGO C.] omnia hercle tua peccata vna opera corrigam, & animaduertam, nisi quidem, &c. Secutus sum autem hic quoque editionem Camerarianam, quæ cum librorū nostrorum scriptura congruit. Nam vulgati habent, rependam. SCELESTA] tu scelesta. PRO CAPITE] pro tua libertate. SAPERE NVMERAS] sæpè dicis te iam iamque numeraturā. DELICIAE SVMMATVM VIRVM] deliciæ primorum virorum tu quæ amaris & coleris à primariis viris, PHOENICIO CORIO, id est, Pœniceo corio omnino malim hic legi, Pœniceo, id est, purpureo, vt sit paronomasia.

CALIDORVS, PSEVDOLVS,

BALLIO leno.

Pseudole, non audis quæ hic loquitur? Ps. *audio here quidem atque animum aduorto.*

Ca. *Quid mihi es autor, huic vt mittam, ne amicam hic meam prostituat?*

Ps. *Bene curassis, liquido es animo, ego pro me & te curabo.*
Iamdiu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia est antiqua.
Mittam hodie huic suo die natali malam rem magnam & maturam.

Ca. *Quid opus est?* Ps. *potin' aliam rem vt cures?* Ca. *at.* Ps. *bat.* Ca. *crucior.* Ps. *cordura.*

Ca. *Non possum.* Pseud. *fac possis.* Calid. *quónam pacto possim vincere animum?*

Ps. *In rem quod sit prauortaris, quàm re aduersa animo auscultes.*

Ca. *Nugæ isthæc sunt, non iucundum est, nisi amans facit stultè.* Pergin'.

Ca. *O Pseudole mi, sine sim nihili.* Ps. *mitte me sis, sino, modò ego*
Abeam. Ca. *mane, mane. iam vt voles me esse, ita ero.* Ps. *nunc tu sapis*

Ba. *It dies. ego mihi cesso, i præ puere.* Ca. *hem abiit quin reuocas?*

Ps. *Quid properas? placide.* Ca. *at priusquam abeat.* Ba. *quod hoc malum? tam placidè is, puere.*

Ps. *Hodie nate heus, hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate, redi. &*

Respice ad nos,tametsi occupatus.moratur,mane,sunt colloqui
Qui volunt te.Ba.quid hoc est,quis est qui moram occupato molestam obtulit?

Ca. Qui tibi sospitalis fuit Ba.mortuus est,qui fuit:qui est,viuus est.

Ps. Nimis superbè.Bal.nimis molestus.Cal.reprehende hominem,assequere.

Ba. I puere.Ps.accedamus hàc obuiam.Ba.Iuppiter te perdat,quisquis es.

Ps. Te volo.Ba.at vos,ego ambos.verte hàc te puere.Ps. non licet
Colloqui te?Ba.at mihi non lubet.Cal.sin tuam est quippiam in rem?
Ba.licet.
Ne obsecro viuere,aut non licet?Ps.vah manta.Ba.omitto.Ca.Ballio.

Ps. Audi.Ba.surdus sum,profectò inanilogus es.Ca.dedi dum fuit.

Ba. Non peto quod dedisti.Ca.dabo quando erit.Ba.ducito
Quando habebis.Ca.heu heu quàm ego perdidi modu,
Quod tibi detuli & quod dedi.Ba.mortua re,verba nunc facis.
Stultus es,rem actam agis.P.nosce saltem hunc quis est.Ba.iam diu
Scio qui fuit:nunc quis est is ipsus sciat ambula tu.

Ps. Potin' vt semel modo Ballio hunc cum lucro respicias?

Ba. Respiciam istoc pretio.num si sacrificem summo Ioui,
Atque in manibus exta teneam vt porriciam,interea loci
Si lucri quid detur,potius rem diuinam deseram.

Ps. Non potest pietate obsisti huic,vt res sunt cætera.
Deos quidem quos maximè æquum est metuere,eos minimi facit.

Ps. Compellabo,salue multum serue Athenis pessume.

Ba. Di te deæque ament,vel huius arbitratu,vel meo:
Vel si dignus alio pacto neque ament,neque faciant bene.

Ba. Quid agitur Calidore?Ps.amatur,atque egetur acriter.

Ba. Misereat, si familiam alere possime misericordia.

Ps. Eia scimus nos quidem te qualis sis,ne prædices.
Sed scin' quid nos volumus?Ba.pol ego propemodo vt malè sit mihi.

Ps. Et id,& hoc quod te reuocamus,quæso animum aduorte.Ba.audio.
Atque in pauca,vt occupatus nunc sum,confer quid velis.

Ps. Hunc pudet quod tibi promisit,quáque i! promisit die,
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit.

Ba. Nimio id quod pudet facilius fertur,quàm illud quod piget:
Non dedisse istum pudet:me quia non accepi,piget.

Ps. At dabit,parabit aliquid hos dies,manta modò.
Nam hic id metuit,ne illam vendas ob simultatem suam.

Ba. Fuit occasio si vellet,iampridem argentum vt daret.

Ca. Quid si non habui?Ba.iam haberes,inuennires mutuum,
Ad Danistam deuenires,adderes fœnusculum,
Surripuisses patri.Ps.surriperet hic patri audacißime?
Non periculum est,ne quid rectè monstres?Ba..non lenonium est.

Ca. Egon' patri surripere poßim quicquam,tam cauto seni?
Atque adeò si facere poßem,pietas prohibet.Ba.audio,
Pietatem ergo istam amplexator noctu pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori vides tuo prauortere,
Omnes tibi patres sunt?nullus est tibi,quem roges mutuum

Argentum? Ca. quin nomen quoque iam interiit, mutuum.

Ba. Hem tu postquam hercle isti à mensa surgunt * *
Qui suum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores sunt, ne credant alteri.

Ca. Nimis miser sum, nummum nusquam reperire argenti queo:
Ita miser & amore pereo & inopia argentaria.

Ba. Eme die cæca hercle oliuum, id venditio oculata die.
Iam hercle vel ducentæ fieri possunt præsentes minæ.

Ca. Perii, an non tum lex me perdit, quina vicenaria?
Metuunt credere omnes. Ba. eadem est mihi lex, metuo credere.

Ps. Credere autem? eho an pœnitet te, quando hic fuerit vsui?

Ba. Non est iustus quisquam amator, nisi qui perpetuas data,
Datque vsque quando nihil sit, simul amare desinat,

Ca. Nihilne te mei miseret? Ba. inanis cedis, dicta non sonant.
Atque ego te viuum, saluúmque vellem Ps. eho iam mortuus est?

Ba. Ilico vixit amator, vbi ille lenoni placet.
Semper tu ad me cum argentata accedito querimonia.
Nam istoc quod nunc lamentare non esse argentum tibi,
Apud nouercam querere Ps. eho tun' vnquam huius nupsisti patri?

Ba. Dij melius faciant Ps. fac hoc, quod te rogamus Ballio,
Mea fide si isti formidas credere, ego in hoc triduo
Aut terra, aut mari alicundè euoluam id argentum tibi.

Ba. Tibi ego credam? Ps. cur non? Ba. qui pol, qua opera sit credam tibi.
Vna opera alligem canem fugitiuam agninis lactibus

Ca. Siccine mihi abs te bene merenti male refertur gratia?

Ba. Quid nunc vis? Ca. Vt opperiare hos sex dies saltem modo.
Ne illam vendas, neu perdas me hominem amantem. Ba. animo bono es.
Vel sex opperibor menses. Ca. euge homo lepidissime.

Ba. Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?

Ca. Quid iam? Ba. quia enim non venalem iam habeo Phœnicium.

Ca. Nón habes? Ba. non hercle vero. Ca. Pseudole arcesse hostias,
Victimas lanios, vt ego sacrufícem summo Ioui:
Nam hic mihi nunc est multo potior Iuppiter, quàm Iuppiter.*

Ca. Nolo victimas. agninis me extis placari volo.

Ca. Propera, quid stas? arcesse agnos, audin' quid ait Iuppiter?

Ps. Iam hic ero, verùm extra portam Metiam currendum est prius.

Ca. Quid eo? Ps. lanios inde arcessam duos cum tintinnabulis,
Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero,
Vt hodie ad litationem huic suppetat satias Ioui.
In malam crucem istic ibit Iuppiter lenonius.

Ba. Ex re tua non est, vt ego emoriar. Ps. qui dum? Ba. ego dicam tibi,
Quia edepol dum ego viuam, nunquam eris frugi bona.

Ps. Ex tua re non est vt ego moriar. Ba qui dum? Ps. sic, quia
Si ego emortuus sim, Athenis te sit nemo nequior.

Ca. Dic mihi obsecro. verum hercle serio hoc quod te rogo, est?
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?

Ba. Non edepol habeo profecto. nam iam pridem vendidi.

Ca. Quomodo? Ba. sine ornamentis, cùm intestinis omnibus.

Ca. *Meam tu amicam vendidisti?* Ba. *valde, viginti minis.*
Ca. *Viginti minis?* Ba. *utrum vis, vel quater quinis minis,*
Militi Macedonio, etiam quindecim hic habeo minas.
Ca. *Quid ego ex te audio?* Ba. *amicam tuam esse factam argenteam.*
Ca. *Cur id ausus facere?* Ba. *lubuit, mea fuit.* Ca. *ehò Pseudole,*
I, gladium affer. Pseud. *quid opus gladio?* Cal. *qui hunc occidam,*
atque me.
Ps. *Quin tu te occidis potius? nam hunc fames iam occiderit.*
Ca. *Quid ais, quantum terram tegit hominum, periurissime?*
Iurauistin' te illam nulli venditurum, nisi mihi?
Ba. *Fateor,* Ca. *nempe conceptis verbis.* Ba. *etiam consultis quoque.*
Ca. *Periurauisti sceleste.* Ba. *argentum intrò condidi.*
Ego scelestus nunc argentum promere possum domo:
Tu qui pius es istoc genere natus, nummum non habes.
Ca. *Pseudole assiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis.* Ps. *licet.*
Nunquam ad praetorem aequè cursim curram, ut emittar manu.
Ca. *Ingere mala multa.* Ps. *iam ego te differam dictis meis.*
Impudice. Ba. *ita est.* Ps. *sceleste.* Ba. *dicis vera* Ps. *verbero.*
Cal. *Quippini.* Cal. *bustirape.* Bal. *certè.* Cal. *furcifer.* Bal. *factum*
optumè.
Ca. *Socio fraude.* Ba. *sunt mea haec ista.* Ps. *patricida.* Ba. *perge tu.*
Ps. *Sacrilege.* Ba. *fateor.* Ca. *periure.* Ba. *vetera vaticinamini.*
Ca. *Legirupa.* Ba. *validè* Ps. *pernicies adolescentum.* Ba. *acerrimè.*
Ca. *Fur.* Ba. *baba.* Ps. *fugitiue.* Ba. *bombax.* Ca. *fraus populi.* Ba. *planis-*
sumè.
Ps. *Fraudulente.* Ca. *impure leno.* Ps. *coenum.* Ba. *cantores probos.*
Ca. *Verberauisti patrem atque matrem.* Ba. *atque occidi quoque,*
Potiusquam cibum praehiberem, num peccaui quippiam?
Ps. *In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*
Ba. *Nunquid aliud etiam voltis dicere?* Ca. *ecquid te pudet?*
Ba. *Te de amatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem.*
Sed quanquam multa malàque in me dicta dixistis mihi,
Nisi mihi attulerit miles quinque quas debet minas,
Sicut haec est praestituta numerando argento dies,
Si is non aderit, posse opinor facere officium me meum.
Ca. *Quid id est?* Ba *si tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.*
Hoc meum est officium: ego operae si sit plus, tecum loquar:
Sed sine argento frustra est, quod me tui misereri postules.
Haec mea est sententia, ut tu hinc porrò quid agas, consulas.
Ca. *Iámne abis?* Ba. *negotij nunc sum plenus.* Ps. *paulò pòst magis.*
Illic homo meus est. nisi omnes di me atque homines deserunt,
Exossabo ego illum simulter itidem ut muraenam cocus.
Sed nunc Calidore operam te mihi volo dare. Ca. *quid imperas?*
Ps. *Hoc ego oppidum admoenire: ut hodie capiatur, volo.*
Ad eam rem usu'st hominem astutum, doctum, scitum, & callidum.
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.
Ca. *Cedo mihi quid es facturus?* Ps. *tempori ego faxo scies.*

Nolo

Nolo bis iterare, sat sic longæ fiunt fabulæ.

Ca. *Optumum atque æquissimum oras* Ps. *pa opera, adhuc hominem citò*

Pauci ex multis sunt amici homini qui certi sient.

Ca. *Ego scio istuc* Ps. *ergo vtrunque tibi nunc delectum para.*

Ex multis exquirere illis vnum: ibi qui certus siet.

Ca. *Iam hic faxo aderit* Ps. *potin' vt abeas? tibi moram dictis creas.*

QVID MIHI ES AVCTOR] quid mihi es auctor vt faciam? vel quid mihi suades vt faciam? HVC VT MITTAM] non mihi es auctor, vt huic mittam puerum, qui cum meis verbis roget me amicam in pergula deportet, & in omnibus prostituat? BENE CVRASSIS] bene curaueris: hoc est, recte feceris si curaueris. Hoc dicit Pseudolus, quasi ei assentiens, & non valde laborans, & lentè ferens quid ille faciat. deinde iubet eum liquido & tranquillo & securo esse animo. Hoc enim sibi curæ fore. LIQVIDO ES ANIMO] esto animo non turbido, esto animo æquo, & tranquillo, & vt alibi loquitur, defœcato. IAM DIV HVIC] iamdiu ego & leno beneuoli inter vos & amici sumus. POTIN' ALIAM R.] potésne quiescere, aut aliam rem curare? quasi dicat, aliam rem cura, & sine me hanc rem curare. BAT] cùm esset aliquid contrà dicturus Calidorus, videns properato opus esse interloquitur Pseudolus, & sermonem eius fastidiosè interrumpit, facetè eandem vocem littera à principio addita, iterans. Sosipat. Carisius lib. 2. instit. Grammatic. ait, *bat*, soniũ esse cornicis lituum ex ore eximentis. COR DVRA] καρτέρει animum tuum obfirma. IN REM QVOD SIT PR.] id est, id potius quod expediat præoccupes, quàm in rebus parum ex animi sententia procedẽtibus, animo morem geras. ISTHAEC] quæ loqueris. MITTE ME SIS, missum me fac, obsecro. SINO] sino te nihili esse, modò me abire sinas. QVID PROP?] hæc loquitur Pseudolus Calidoro properanti: non lenoni, vt alij volunt. PLACIDE] pedetentim, seu leniter & lentè. PVERE] puerum lenonis primum reuocat: deinde lenonem ipsum. HODIE NATE] sic lenonem appellat, quod hodie diem natalem celebret. TAMETSI OCCVPATAS] sic malim legi, *occupatum*, vt cohæreat cum verbo *miramur*. SVNT COLL. QVI V.] sunt qui te conuenire volunt. sic Plautus loqui solet, & verbum *colloqui*, cùm accusandi casu coniungere. QVI TIBI SOSPITALIS FVIT] qui tibi salutaris fuit, qui tibi saluti fuit. I PVERE] hortatur puerum suum leno, vt pergat quẽ suprà præire iusserat. OBVIAM] vt ei à fronte occurramus, & ita progredi prohibeamus. TE VOLO] ambiguum est. Nam vel ita potest accipi, Te volo conuenire, vel ita, Te Iupiter perdat. volo. Atque hoc modo scilicet Pseudolus vult intelligi: idque non fefellit lenonem, qui sic respõdet, at vos ego ambos: id est, at ego volo vos ambos perdat Iupiter. NON LICET COLLOQVI TE?] non licet te conuenire? sic suprà non longè. SIN TVAM EST QVIP.] si tibi non licet conueniendi tui copiam nobis facere, quod putes nos nihil esse dicturos, quod tua intersit scire aut audire, at nec si quid habemus in rem tuam, sines te conueniri? LICETNE OBS.] quasi dicat, vos me enecatis, vos ita mihi molesti estis, vt mihi per vos viuere non liceat. MANTA] mane. Nonius. *mantat*, pro *manet*. Cæcil. Hypolym. *In voltu eodem, in eadem manet malitia.* Nonnulli codices etiam veteres habent. *mane.* INANILOQVS] inania loquens. nomen ex Latino & Græco iunctum. DVCITO] Phœnicium. MORTVA RE] quando res nec præterita reuocari, nec facta infecta fieri potest. nam frustrà de præteritis rebus quasi integris loquimur. REM ACTAM AGIS] inanem operam sumis. nam quod actum est, agi amplius non potest. AMBVLA TV] puerum suum alloquitur. CVM LVCRO] quasi hoc dicat, non postulo, vt Calidorum, cum tuo damno respicias, sed vt lucro. ISTOC PRETIO] istac mercede. RESPICIAM] Calidorum id est, ea conditione Calidorum respiciam, vt si ex eo lucrum sim consecutus. VT PORRICIAM] porricere interpretatur, porro iacere. Macrob. lib. 3. Saturn. docet. *porricere*, esse verbum sacrificãtibus solemne ex disciplina haruspicum, & ex præcepto Pontificum, & eos falli, qui apud Virg. lib. 5. Æneid. in extrem. verba illa, *extaque salsos Porricit in fluctus*, &c. interpretantur, *proiecit*, quasi Virgilius dixerit, exta esse proiicienda, quia a iecit in fluctus: sed non ita est, inquit. Mare enim hic accipiendum est pro ara, & foco, cùm sacrificium diis maris fieri dicatur. Exta autem porricienda sunt diis tantum in altaria, aramve, focumve eove quo exta dari debebunt. NON P.P.] non potest huic pietati repugnari, vt ceteris in rebus plurimum valet pietas, vel vt apud alios omneis plurimum potest pietas. alia ratione cum hoc pugnandum est. HVIVS] Calidori: qui nihilo plus amat Ballionem, quàm Pseudolus. Quare si horũ duorũ arbitratu dij, deæque lenonem amabunt, non amabũt. AMATVR ATQVE EGETVR] amo, atque egeo acriter. MISEREAT] me subintell. SCIMVS TE QVALIS S.] scimus qualis tu sis. PROPEMODO] propemodum scio quid vultis: nempe vt male sit mihi. ATQVE IN PAVCA, &c. & paucis expedi, prout ego sum occupatus. NIMIO ID QVOD PVDET, &c.] multo facilius est id ferre, quod nobis pudorem affert, quam quod damnum importat. vel sic, multo facilius est familiæ, quàm rei familiaris iacturam ferre. Hoc verum est ex persona lenonis: sed viro bono iactura existimationis grauior est, quàm rei. Non admodum dissimile est illud in Trinummo *pol pudere quàm pigere præstat totidem litteris.* Profert vtrunque versum Nonius in verbo *pudet*, & docet, pudet & piget, hoc inter se distare, quòd pudet verecundiæ est, piget, pœnitentiæ. Profert idem Sallust. in bello Iugurt. Nam postea quæ fecerit, incertum habeo, pudeátne, an pudeat magis. ME QVIA NON ACC. P.] mihi quia non accepi, dolet. HOS DIES MANTA MODO] paucos dies proximos mane modò. sic autem interpungendum, ac distinguendum, vt *paucos dies*. cum verbo *manta* cohæreat, non cum *parabit*. Sic infrà non longè admodum *vt opperiare hos sex dies saltem modò.* OB SIMVLTATEM S.] propter inimicitias occultas, quas tecum geris. VT DARET] quomodo daret. IAM HABERE] iam habere deberes. vel dares operam vt haberes. AD DANISTAM] ad fœneratorem. NON PERICVLVM EST, NEQVID R. M] non est metuendum nequid rectè præcipias, aut doceas, qui talia præcepta des Calidoro. NON LENON.] non est lenonis rectè monstrare. PIETATEM ERGO ISTAM] si mavis pius esse, quàm patri pecuniam surripere, vt Phœnicio potiare, pietate

na contentus eſto, neque cum Phœnicio cubare poſtulato. PRAEVORTERE. anteponere. OMNES TIBI P. S.] omneſne homines tanquam patres, vereris & colis, vt eos fallere ac fraudare non audeas? QVIN NOMEN Q. IAN INTERIIT M.] non modò res ipſa, inquit, ſed etiam nomen ipſum mutui interijt. ita omnes à mutuo dando abhorrent. HEVS TV POSTQVAM HERCLE] ſententia horum trium verſuum hæc eſt: Heus tu poſtquam hercle ſtilurcones, & heluones è menſa ſurgunt diſtenta & bene curata cute, qui ſuum quidem, id eſt, quod ſibi debetur, diligenter & acriter à debitoribus repetunt, alienum autem, id eſt, id quod aliis debent homini reddunt nemini, ij omnes qui ſolebant anteà mutuum dare, cautiones ſunt in mutuo dando, vel cauent ſibi ne pecuniam alteri credant. Horum trium verſuum primus non eſt integer, vt admonet Camerar. libri vulgati habent *saturi potu* quas voces item reperi *saturi, & vniti:* vel *diſtenta cute.* INOPIA ARGVMENTARIA] pecuniæ inopia. DIE CAECA] pecunia nō numerata, nō præſenti pecunia, vel ſolutione in diem collata. OCVLATA DIE] acceptam pecuniā præſenti: vel ſolutione præſenti die expedita. AN NON TVM LEX ME PER.] nonne etiā me lex quina vicenaria, quæ vetat mutuum dari filiofamilias minoris XXV. annis perdit? perdit autem quia hæc lex mihi obſtat, quominus pecuniam mutuam reperire poſſim. EADEM EST MIHI LEX] id eſt, eadem lex mecum facit, videlicet vt caueam ne tibi credam. CREDERE AVTEM?] hoc vel coniunctim legendum eſt cum ſuperioribus hoc modo. credere autem metuis? vel cum iis, quæ ſequuntur, hoc modo. eho, an te penitet credere cum hic tibi profuturus ſit? NISI QVI PERP. DATA] niſi qui perpetuò dat datque vſque idem dicet. Nam perpetuare data, & vſque dare idem valent. QVANDO NIHIL S. &c.] vbi nihil ſit, ibi amare deſinat, vel ſic cum nihil ſit, tum amare deſinat. INANIS] inanis incedis, ſeu accedis ad me. CVM ARGENT. Q.] cum quærimonia & argento. QVAERERE] conquereris, in indicatiuo. EHO TVN' VNQVAM HVIVS] iocus ex eo, quòd dixerat Ballio, Calidorum apud nouercam quæritans lamentatur ſibi pecuniam deeſſe: quaſi eo dicto ſignificaſſet, ſe Calidori nouercam eſſe. Hoc totum autem, *tun' vnquam huius nutriſti patri. B. Dum me im[illegible]* abeſt ab editione Cameraria. MEA FIDE] ſubintell. crede ego iubeo te iſti mea fide credere. ergo tibi pro iſto reſpondeo. EVOLVAM] expediā. VNA OPERA ALL. CAN.] vna opera pecuniā perdam: qui canem fugitiuum, lactibus agninis, id eſt, inteſtinis alligat, is inteſtina dicat cani deuoranda: & inteſtina perdere properat, multoque magis ſi canis ſit fugitiua. Profert Nonius hunc verſum, quanquam apud eū legitur *fugitiuum.* SALTEM MODO] videtur eſſe [illegible]. VEL SEX OPP. MENSES] etiam ſex menſes opperiar ſeu expectabo hæc dicit leno quia pecuniam iam à Milite Macedonico accepit. non quòd Calidoro ſit aliquid gratificaturus, quam in ſententiam, ea accipit Calidorus errans. NON VENALEM HABEO] nō habere ſe venalē dicit, quia vendidit ſcilicet. ſed Calidorus aliter accepit. ARCESSE] iube abduci. NOLO VICTIMAS] nolo enim victimis, aut hoſtiis ſacrificatur ſed extra agnita mihi in menſa apponi. quidam libri habēt, extis minis id eſt, minis XX. iocosè. CVM IVNT.] cum vehiculis. Nam iuntiana omnium præter vulgatam ſignificationem. genus vehiculi eſt, quod indicat Ioſephus. Scaliger comment. in Verr. EADEM] eadem via, ſeu eadem opera. DVO GREGES] duos greges duo pro duos more veteribus vſitato. greges autem pro faſces poſuit. tralatione audaci & abſurda, & ſeruo digna, minimeque verecunda. SATIAS] ſatiatas. QVIA SI EGO EMORTVVS SIM ATH.] quia ſi ego emortuus ſim, omnium qui ſunt Athenis, nequiſſimus ſis. nunc autem me viuo, onn deſit tibi homo te nequior. SINE ORN. CVM INT. OMN.] nudam vendidi. ridiculè dictum, ſine ornamentis cum inteſtinis: & ineſt in his verbis faceta antitheſis. ESSE F. A.] cum argento commutatam. NAM H. H.] nam te occiſo leno fame pereat. tu enim ei victum ſuppeditas. QVANTVM T. T. H.] periuriſſime omnium hominum, quos terra tegit. Sed videtur legendum, *quantum terra gerit.* nā quos terra tegit, mortui ſunt, non vult autem dicere Calidorus lenonem eſſe omnium hominum, qui mortui ſunt, periuriſſimum ſed omnium, qui viuunt: id eſt, omnium, quos terra gerit. IVRASTIN', &c.] an iuraſti, id eſt, nonne iuraſti, &c. tali interrogatione vtūtur ſcriptores veteres, etiam cùm reſponſionem aientem ſubiici volunt. CONCEP. V.] verbis ſolemnibus compoſitis præſcriptis. PEIERAVISTI] peieraſti. EGO SCEL.] ego quem ſceleſtum vocas id eſt, impium. NVNQVAM AD P.] nunquam æquè libenter & celeriter ad pictorem curram, vt ab eo manu mittar, ſubintell. atque onerabo hunc lenonem maledictis. DISPERAM] diſperdam, dilacerabo. BVSTIRAPE] buſtorum raptor, vel mortuorum è buſto raptor. SOCIOFRAVDE] ſocii fraudator. PATRICID.] patris interfector. LEGIRVPA] legum raptor. BABAE] interiectio eſt hoc loco hominis cum admiratione approbantis, vel negligenter aut etiam lætò, quæ ab altero dicuntur, ferentis. BOMBAX] interiectio iterum negligentis, aut læté aliquid iucunde audentis. PRAEHIB.] præberem. IN PERT.] prouerbium à fabula Danaidum natum. TE AMATOR, &c.] pudet me huius rei tantùm, quod tu amator inuentus es inanis, tanquam nux caſſa, id eſt, vacua & inanis. CVM ILLO PERD.] illi fefellerim fidem. OPERAE SI SIT PL.] ſi ſit plus rei, quàm verborum ſcilicet. PAVLO POST MAGIS] hoc apud ſe dicit Pſeudolus, ad ſpectatores conuerſus: paullo poſt (inquit) magis eris plenus negotii ſcilicet: quaſi ita dicat, ego tibi plus negotij, in quo ſis occupatus, faceſſam. ILLIC HOMO MEVS EST] nunc cum Calidoro loquens, de abſente lenone. ille homo (inquit) meus eſt. EXOSSABO] detraham ei oſſa, vt ſolet murænæ coquus. ego eo meo arbitratu tractabo, ac verſabo funditus euertam. ADMOENIRE] admunire, foſſa & vallo cingere: circumuallare allegoria ab oppidorum obſidione, atque expugnatione. VSVS T HOMINEM ASTVT.] opus eſt homine aſtuto &c. NON QVI VIGILANS DORMIT] non qui ſit tardus, hebes, & ſomnolentus. CEDO MIHI] dic mihi. TEMPORI] ſuo tempore faciam vt ſcias. SAT SIC LONGAE] ſat longe hunt fabulæ, id eſt, comœdiæ, etiam cum nihil iteratur, ſed ſemel omnia dicuntur. ADDVC HOMINEM C.] adduc cito hominem doctum, ſcitum & callidum, quo mihi opus eſt ad eam rem, quam paro. PAVCI EX MVLTIS SVNT AMICI] pauci ex multis reperiuntur amici certi & fideles, & in quorum voluntate & fide quis niti poſſit. VTRVMQ.] aſtutum & incertum. TIBI MORAM DICTIS CREAS] tu te ipſe moraris verbis tuis: id eſt, negotium tuum, quod nunc nobis eſt in manibus, tua oratione producis & protollis.

PSEV-

PSEVDOLVS.

Postquam illic hinc abijt, tu astas solus Pseudole,
Quid nunc acturu's? postquam herili filio
Largitus dictis dapsilu, vbi sunt ea?
Cur neque parata gutta certi consilij,
Neque adeò argenti, neque nunc quid faciam scio,
Neque exordiri primum, vnde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quasi poeta tabulas cùm cœpit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen
Facit illud verisimile quod mendacium est:
Nunc ego poeta fiam viginti minæ
Quæ nusquam nunc sunt gentium, inueniam tamen.
Atque ego huic iampridem me daturum dixeram.
Ac volui inijcere tragulam in nostrum senem,
Verùm is nescio quo pacto præsensit prius.
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio:
Herum eccum video huc vnà Simonem simul
Cum suo vicino Caliphone incedere.
Ex hoc sepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, vt horum sermonem legam:

ACTVRVS] subintellige, es. LARGITVS DICTA DAPSILIA ES] posteaquàm largitus es verba larga, & copiosa. vulgata lectio à qua non discrepat editio Cameraria na, ferri non potest, *largitus dictis dapsilis.* VBI SVNT EA?] dicta dapsilia. GVTTA CONS.] hyperbole, tale est illud apud Catull. *Non est in tanto corpore mica salis.* NEQ. NVNC QVID F. &C.] mutat personam, & à secunda transit ad primam. NEQVE EXORD. PR.] redit iterum ad secundam. Neque (inquit) habes vnde exordiri occipias. NEQVE AD DET. T.] neque certos term. habes ad telam detexandam. tralatio seu allegoria potius est a tela, ad rei agendæ consilium. Detexere telam autem est, pertexere, non vt vulgus putat, retexere. Titinnius Fullonibus, Quæ inter decem annos nequisti vnam togam detexere. SED QVASI POETA, &c.] sed quemadmodum poeta, &c. TABVLAS, tabulas ceratas, in quibus scribebant veteres. QVAERIT QVOD NVSQVAM EST G.] hoc proprium munus poetæ est, facere, & fingere, quæ nunquam fuerunt, quæque nunquam fortasse futura sunt, sed tamen, quæ esse, & fieri possunt, quæque probabilia sunt. QVOD MENDACIVM EST] non est poetæ vera dicere, sed falsa verisimiliter narrare. NVNC EGO P. F.] deest ἀνταπόδοσις hoc est, redditio similitudinis: quæ debebat esse huiusmodi. Sic ego pecuniam, quæ nusquam mihi promta aut parata est. alicunde reperiam: pro qua subdit Is ego poeta fiam. quòd si quis subtiliter examinet. & ad normam certam reuocet, fortasse reprehendet. sed respondendum est interdum poetas hanc sermonis negligentiam data opera consectari, seruienteis personis, quas tractant, & quas loquenteis introducunt: quod & apud Homerum non semel animaduerti. & meis auditoribus, cum poetam illum in cathedra Regia interpretarer indicaui. Quanquam quod ad ἀνταπόδοσιν attinet, licet dicere eam esse in iis quæ sequuntur, viginti minæ, quę nusquam sunt gentium, inueniam tamen: vel sic, viginti minas, quę nusq. s. gent. inuen tamen. DIXERAM,] sperans fore, vt senem possem fallere. INIICERE TRAGVLAM IN N.] struere fallaciam in nostr. seu tralatio perpetua est a re militari. tragula est hasta, inquit Nonius. EX HOC SEPVLCHRO VET. &c.] ex hoc sene exprimam. LEGAM] audiam, intelligam.

SIMO, CALIPHO, senes duo.
PSEVDOLVS seruus.

SI de damnosis natis, & amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis.
Nemo antecedat filio credo meo.
Ita nunc per vrbem solus sermo est omnibus,

Eum velle amicam liberare, & quærere
Argentum ad eam rem hoc alij mihi renuntiant,
Atque id iam pridem sensi ego, & subolet mihi.

Ps. Occisa est hæc res, haret hoc negotium.
Quo in commeatum iam volui argentarium
Proficisci, ibi nunc oppidò obsepta est via.
Præsensit, nihil est præda prædatoribus.

Ca. Homines qui gestant, quique auscultant crimina.
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant.
Gestores linguis, auditores auribus.
Nam istac quæ tibi renuntiantur, filium
Te velle amantem argento circunducere,
Forsitan ea tibi dicta sunt mendacia.
Sed si vera ea sunt, vt nunc mos est maximè,
Quid mirum fecit, quid nouum? adolescens homo
Si amat, si amicam liberat? Ps. lepidum senem.

Si. Vetus nolo faciat. Ca. at enim nequicquam neuis,
Vel túnc faceres tale in adolescentia.
Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem quàm ipsus fuerit, postulet.
Nam tu quod damni, & quod fecisti flagitij,
Populo viritim potuit dispertirier.
Idne tu miraris, si patrissat filius?

Ps. ὦ Ζεῦ quàm pauci estis homines commodi.
Ehem illuc est patrem esse, vt æquum est filio.

Si. Quis hic loquitur? meus hic est quidem seruos Pseudolus,
Hic mihi corrumpit filium, scelerum caput,
Hic dux, hic ille est pædagogus, hunc ego
Cupio excruciari. Ca. iam istæc insipientia est,
Sic iram in promtu gerere: quanto satius est.
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, nec ne sint, quæ tibi renuntiant?
Bonus animus in mala re, dimidium est mali.

Si. Tibi auscultabo. Ps. itur ad te Pseudole,
Orationem tibi para aduersum senem.
Herum saluto primum, vt æquom est postea
Si quid supersit, vicinos impertio

Si. Salue, quid agitur? Ps. statur hic ad hunc modum.

Si. Statum vide hominis Calipho, quasi basilicum.

Ca. Bene, confidentérque astitisse intelligo.

Ps. Decet innocens, quin sit atque innoxius,
Seruum superbum esse apud herum potissimum.

Ca. Sunt quæ te volumus percontari, quæ quasi
Per nebulam nosmet scimus, atque audiuimus.

Si. Conficiet iam te hic verbis, vt tu censeas
Non Pseudolum, sed Socratem tecum loqui.

Ps. Ita est. Ca. iampridem tu me spernis, sentio,
Paruam esse apud te mihi fidem ipse intelligo

Cupis

Cupis me esse nequam, tamen ero frugi bona.

Si. *Fac sis vaciuas Pseudole ædis aurium,*
Mea vt migrare dicta poßint quò volo.

Ps. *Age, loquere quid vis. tametsi tibi succenseo.*

Si. *Mihin' domino seruos tu succenses?* Ps. *iam tibi*
Mirum id videtur. Si. *hercle, quoi, vt tu prædicas,*
Cauendum est abs te irato. atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te soleo, cogitas.

Ps. *Quid censes?* Ca. *adepol meritò esse iratum arbitror,*
Cùm apud te parum stet fides. Si. *iam sic sino*
Iratus sit. ego ne quid noceat, cauero.
Sed quid ais? quid hoc quod te rogo? Ps. *si quid vis, roga.*
Quod scibo, Delphis tibi responsum ducito.

Si. *Aduorte ergo animum, & fac sis promißi memor.*
Quid ais? ecquam scis filium tibicinam
Meum amare? Ps. *οὐ δεῖ negare* Si. *liberare ecquam velit.*

Ps. *Δεῖ nec τοῦ το negare.* Si. *ecquas viginti minas*
Per sycophantiam atque per docto dolos
Paritas vt auferas à me. Ps. *abs te ego auferam?*

Si. *Ita, quas meo gnato des, qui amicam liberet.*

Ps. *Fateri δεῖ καὶ τοῦτο ναί.*

Ca. *Fatetur.* Si. *dixin' Calipho dudum tibi?*

Ca. *Memini.* Si. *cur hæc tu, vbi resciuisti illico,*
Celata me sunt? cur non resciui? Ps. *eloquar.*
Quia nolebam ex me morem prægigni malum.
Herum vt ego seruos suum criminarer apud herum.

Si. *Iuberes hunc præcipitem in pistrinum trahi.*

Ca. *Nunquid peccatum Simo est?* Si. *immò maximè,*

Ps. *Desiste, rectè ego meam rem sapio Calipho.*
Peccata mea sunt. animum aduorte nunc iam,
Quapropter te expertem amoris nati habuerim.
Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi.

Si. *Non a me scibas pistrinum in mundo tibi,*
Cum ea mußitabas. Ps. *scibam.* Si. *cur non dictum est mihi?*

Ps. *Quia aliud malum aderat, istuc aberat longius.*
Illud erat præsens. huic erat diecula.

Si. *Quid nunc agetis? nam hinc quidem à me non potest*
Argentum auferri, qui præsertim senserim.
Ne quisquam credat nummum, iam edicam omnibus.

Ps. *Nunquam adepol cuiquam supplicabo, dum quidem*
Tu viues. tu mi' hercle argentum dabis,
Abs te equidem sumam. Si. *tu à me sumes?* Ps. *strenuè.*

Si. *Excludito mihi hercle oculum, si dedero.* Ps. *dabis.*
Iam dico, vt à me caueas. Ca. *certè adepol scio,*
Si abstuleris, mirum & magnum feceris facinus

Ps. *Faciam.* Si. *si non abstuleris.* Ps. *virgis cædito.*
Sed quid, si abstulero? Si. *do Iouem testem tibi,*
Te ætatem impunè habiturum. Ps. *facito vt memineris.*

Si. *Egon' vt cauere nequeam, cui prædi itur?*
Ps. *Prædico vt caueas, dico, inquam, vt caue as, caue.*
Hem istis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
Ca. *Edepol mortalem graphicum, si seruat fidem.*
Ps. *Seruitum tibi me abducito, ni fecero.*
Si. *Bene atque amicè dicis: nam nunc iam meus es.*
Ps. *Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?*
Ca. *Studeo hercle audire, nam ted ausculto libens.*
Si. *Agedum, nam satis libenter te ausculto loqui.*
Ps. *Priusquam istam pugnam pugnabo ego etiam prius*
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.
Si. *Quam pugnam?* Ps. *hem ab hoc lenone vicino tuo,*
Per sycophantiam, atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eum circumducam lepidè lenonem. Si. *quid est?*
Ps. *Effectum hoc hodie reddam vtrunque ad vesperum.*
Si. *Siquidem istæc opera vt prædicas perfeceris.*
Virtute regi Agathocli antecesseris.
Sed si non faxis, nunquid caussæ est illico
Quin te in pistrinum condam? Ps. *non vnum quidem*
Diem modo, verùm hercle in omneis quantum est. sed si effecero,
Dabin' mi argentum quod dem lenoni illico
Tua voluntate? Ca. *ius bonum orat Pseudolus,*
Dabo inque Si. *at scin quid mihi in mentem venit?*
Quid si hisce inter consenserunt, Calipho,
Aut de compacto faciunt consutis dolis,
Qui me argento circumuertant? Ps. *quis me audacior*
Sit? si istuc facinus audeam facere. immo sic Simo,
Si sumus conspecti, siue consilium nunquam iniuimus
De istac re, aut si de ea re vnquam inter nos conuenimus,
Quasi in libro cum scribuntur calamo littera,
Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.
Si. *Indice ludos nunc iam quando lubet.*
Ps. *Da in hunc diem operam Calipho quæso mihi,*
Ne quod te ad aliud occupes negotium.
Ca. *Quin vti rus irem hodie, iam heri constitueram.*
Ps. *At nunc disturba quas statuisti machinas.*
Ca. *Nunc non abire certum est istac gratia,*
Lubido est ludos tuos spectare Pseudole.
Et si hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit potius quàm id non fiat, ego dabo.
Non demutabo Ps. *namque edepol si non dabis.*
Clamore magno, & multum flagitabere.
Agite, amouemini hinc vos intro nunc iam
Ac meis vicissim date locum fallaciis.
Si. *Fiat, geratur mos tibi.* Ps. *sed te volo*
Domi vsque adesse. Si. *quin tibi operam dico.*
Ca. *At ego ad forum ibo, iam hic adero.* Si. *actutum redi*

Suspitio

Ps. *Suspicio est mihi nunc vos suspicarier,*
Me iccirco hæc tanta facinora promittere,
Qui vos oblectem, hanc fabulam dum transigam,
Neque sim facturus, quod facturum dixeram:
Non demutabo, atque etiam certum, quod sciam,
Quo sim facturus pacto, nihil etiam scio,
Nisi quia futurum est, nam qui in scenam prouenit
Nouo modo, nouum aliquid inuentum afferre addecet.
Si id facere nequeat, det locum illi qui queat.
Concere aliquantisper hinc mihi intrò libet,
Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectauerit.

DAMNOSIS] Horat. damnosa Venus. DICTATOR] dictator magistratus Romanus est, non Atheniensis, quid igitur dictatori cum Athenis? respondeo, comœdiam hanc esse palliatam, & personas esse Atticas, & poetam fingere rem geri Athenis: sed quia spectatores Romani sunt, & comœdia dicetur, résque agitur Romæ, idcirco nomen magistratus Romani à poëta vsurpatum ac sumtum esse. ATQ. ID IAMPRID.] atque id ipse per me nemine mihi renunciante, sensi. ET SVBOLET MI.] id est, suspicor, vel animaduerto. tralatio est à sensu odoratus, ad animum. OCCISA EST HAEC RES] hæc reperiendi argenti via interclusa, & obsæpta est. hac via expediri argentum non potest. HAERET HOC NEG.] impeditum est hoc negotium: huic negotio mora iniecta est. hoc negotium non procedit. QVAM COMMEAT. &c.] allegoria ducta à re militari. Qua via, inquit, me pecuniam expediturum, ea via obuallata, & obstructa est. NIHIL EST PRAEDAE] iterum allegoria à re militari. Consilia nostra, inquit, hostibus cognita & aperta sunt. non est quòd nos prædam ab iis agere posse speremus. QVI GESTANT] qui deferunt & nuntiant. QVIQ. AVSCVLTANT] & qui criminibus, id est, criminationibus aureis attentas præbent. PENDEANT] suspendentur. GESTORES LINGVIS AVD.] gestores linguis pendeant. auditores auribus, vt qua vterque parte peccarit, ea parte plectatur. sic Horat. epist. 16. lib. 1. *Scilicet vt ventres lamna candente nepotum Diceret vrendos.* sic sæpè apud Homerum, qua quis parte corporis peccauit, vulneratur: qui mentitus est, aut peierauit, aut maledicta in alterum ingessit, lingua: qui pecuniam turpiter accepit manu: & item de ceteris. FILIVM TE VELLE AM.] ordo est, filium amantem velle te argento circumducere, id est, circumuenire, fallere. VETVS NOLO FACIAT] nolo hoc faciat vetus: id est, nolo hoc ita sæpè faciat vt sit ei vetus. NEVIS] non vis. VEL TV NE FACERES] vel si non vis hoc filium tuum facere, non debueras in adolescentia tale facere. PROBVM PATREM ESSE] sententia præclara, & quam patres in animo, & in memoria fixam habere debent: probum patrem esse oportere, qui postulet filium suum esse probum, aut etiam se probiorem. nam pater, qui improbus & intemperans, & nequam fuerit, imprudenter, & pænè dicam, iniustè fecerit, qui postulet filium suum esse probum, & temperantem, frugi. POPVLO VIRITIM POTVIT.] tam damnosè, & flagitiosè in adolescentia vixisti, vt tuorum flagitiorum suam quisque ex vniuerso populo partem sumere potuerit. DISPERTIRIER] distribui. PATRISSAT] πατρίζει. patrem æmulatur. ὦ Ζεῦ] ô Iupiter. QVAM PAVE BESTIS H.] quia videt seruus hunc senem esse commodum & facilem: Calliphonem contrà difficilem, sæuum, & importunum: idcirco ita exclamat: ô Iupiter, &c. IRAM IN PROMTV GER.] iram præ se ferre, iracundiam suam non dissimulare: iram fronte & vultu ostendere, atque aperire. BONVS ANIM. IN MALA RE] qui bonum & fortem animum præstat in re aduersa, rem aduersam dimidio facit leuiorem ac minorem. SI QVID SVPERFIT] si quid superest. BASILICVM] regium. INTELLIGO] apparet Pseudolum astitisse confidenter. DECET INNOCENS QVIN] decet seruum, quicunque sit innocens, atque innoxius superbum esse, &c. Camerariana editio habet, Decet innocentem qui sit, atque innoxius vulgati, decet equidem innocens qui sit, atq. innoxius, nos quomodo in nostris codicibus manuscriptis reperimus, ita edidimus. QVASI PER NEBVLAM] minus planè, obscurè. CONFICIET] vincet, elinguem reddet. loquitur hæc Calipho in aurem Simoni, ita vt non exaudiat Pseudolus. PARVAM ESSE APVD TE] intelligo te non magnam mihi fidem habere. FAC SIS] fac si vis ædes aurium tuarum vacuas, id est, præbe mihi aureis vacuas. allegoria est. HERCLE QVOI &c.] mirum mihi hercle videtur: cui cauendum est abs te irato, vt tu prædicas. ALIO MODO] dolis, ac fallaciis. QVONIAM APVD TE PARVM EST FIDES] quoniam seruo tuo Pseudolo parum fidei habet. fides autem positum pro fidei antiquè. de qua re alibi. licet tamen etiam legere fide, pro fidei, antiquorum itidem consuetudine. QVOD SCIBO, DELPHIS TIBI RESPON.] quod scibo, quódque tibi dixero, ex oraculo Apollinis tibi responsum putato. prouerbij locum obtinuit, vt ea dicant Latini ex oraculo Apollinis edita quæ certissima, & verissima esse significant. Cicero pro Fonteio, si quicquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitror. Idem ad Brutum, Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta nihil potest esse verius. Idem de diuinat. lib. 1. Oraculi Delphici veritatem omnis ætas experta est. ECQVAM SCIS P.] tum aliquam tibicinam scis filium meum amare? δεῖ. NEGARE] sic ferè habent nostri libri veteres, & numeri conueniunt: & sententia quadrat. οὐ δεῖ negare (inquit) id est, non oportet hoc negare. LIBERARE ECQVAM VELIT] num quam tibicinam liberare velit. δεῖ NEC τοῦτο NEGARE] id est, oportétne hoc quidem negare sic restitui ex antiquæ lectionis vestigiis. PARITAS] paras. QVI] vnde. Fateri δεῖ καὶ τοῦτο] hoc quoque fateri oportet, ita est, & hoc ita est. EX ME PRAEGIGNI] à me omnium primo morem

introduci malum. HERVM VT EGO SERVOS] vt ego seruus herum, id est, heri filium criminarer apud eius patrem. IVBERES HVNC PRAECIP.] vel hæc verba cum super oribus perpetuo tenore continuanda sunt, vt Pseudoli sint. vel Caliphoni attribuenda. vt intelligamus eum Pseudoli patrocinium suscipere apud Simonem. NVNQVID PECC.] nunquid peccatum Simo a Pseudolo est? nunquid peccauit Pseudolus? RECTE EGO MEAM REM SAPIO] sine me causam pro me dicere. ego mearum rerum non sum ignarus. Licet & legere aduerbium *rectè* separatim, hoc modo, rectè: ego, &c. QVAPROPTER TE EXPERT.] quapropter te gnati amorem celarim. PISTRINVM IN MVNDO] in mundo, id est, propalàm, & in expedito, accito, auctore Carisio, lib. 2. Grammaticarum. vbi profert hunc locum. SI ID FAXEM,] si id fecissem. NON A ME SCIBAS, &c.] id est, non certà sciebas tibi paratum esse pistrinum, cum ea tacebas? MVSSITABAS?] mussabas, tacebas? ADERAT] instabat, præsens erat. HVIC ERAT DISCVLAE] subintellig. spatium. SVPPLICABO] vt mihi det argentum. STRENVE] fortiter sumam. repete Xτι` κοινοῦ. EXCLVDITO] eruito, effodito. sed malim legi exculpito. AETATEM] perpetuò: seu quandiu viues. GRAPHICVM] lepidum, venustum. SI SERVAT FIDEM] si argentum aufert abs te Simo. SERVITVM TIBI ME ABDVCITO] abducito me vt tibi seruiam, nisi fecero. hæc dicit Pseudolus facete, quasi vero Simoni seruitutem non seruiat. TED AVSCVLTO] te ausculto, d. littera interposita est, versus causa. PRIVSQVAM ISTAM PVGNAM PVGNABO] priusquam argentum abs te auferam. pugnam pugnabo, dictum ex Atticorum consuetudine. quod loquendi genus alibi notauimus. AGATHOC.] Agathocles rex Siciliæ. VERVM HERC. IN OMNES] hic versus corruptus est, & multis syllabis redundat. IVS BONVM] æquum. CONSVTIS DOLIS] sic Græci dicunt συῤῥάπτειν δόλους id est, consuere dolos. QVI ME ARGENTO] vt me argento circumducant? hic versus vna syllaba redundat. Itaque fortasse delendum pronomen *me*, & id subintelligendum foris. QVASI IN LIBRO] quemadmodum in libro, &c. STILIS VLMEIS] virgis vlmeis voluit dicere, sed propter verbum conscribito, stilis vlmeis substituit. INDIDA LVDOS] indic ludos. AT NVNC DISTVRBA QVAS STATVISTI M.] at nunc disturba consilium tuum eunos. HVNC] Simonem. NON DEMVTABO] non mutabo quod dixi: non me pœnitebit eius quod dixi. FLAGITABERE] ego tibi assiduus ero flagitator. AMOVEMINI] passiuum imperatiuimodi ab amoueor. licet etiam legere *amolimini huic vos*, à verbo amolior, quod quamuis quibusdam placeat, nusquam ibi reperi. DICO] dedico. SVSPICIO EST MIHI] conuersus ad spectatores, hæc loquitur Pseudolus. NON DEMVTABO] faciam id quod dixi ac promisi: vt suprà. ATQ. ETIAM CERTVM] atque etiam vt magis miremini, nihil etiam dum certum scio, quod sciam, quo pacto id quod promisi, sim facturus. PROVENIT] prodit. CONCENTVRIO] concenturiare, est colligere, inquit Nonius, dictum à centuriis, quæ ad suffragia conueniebant. Plautus Pseud. *Concenturio in corde*, &c. Terentius Phorm. *ego in insidiis hic ero succenturiatus, si quid deficies*. hæc Nonius. ego putarim translatum à re militari.

ACTVS SECVNDVS.

PSEVDOLVS seruus.

PROH Iupiter, vt mihi quicquid ago lepidè omnia, prosperéque eueniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore cónditum est consilium.
Nam ea stultitia est, facinus magnum timido cordi credere. nam omnes
Res perinde sunt, vt agas, vt eas, magnifacias. nam in ego meo
Pectore prius ita paraui copias dupliceis, tripliceis, dolos,
Perfidias, vt vbicunque cum hostibus congrediar, (malorum meorum
Fretus virtute dicam) mea industria & malitia, fraudulentia,
Facilè vt vincam, facilè vt spoliem meos perduellis meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem meum, atque vostrum omnium
Ballionem, exballistabo lepidè, date operam modò. hoc ego oppidum
Admœnire, vt hoc die capiatur, volo, atque vt hoc meas legiones
Adducam: si hoc expugno, facilè ego hanc rem meis ciuibus faciam.
Post ad oppidum hoc vetus continuò mecum exercitum protinus obducam:
Inde me & simul participeis omnes meos præda onerabo.
Metum & fugam perduellibus meis injiciam, me esse vt sciant natum.
Eo sum genere natus, magna me facinora decet efficere,
Quæ post mihi clara, & diu clueant: sed hunc quem video, quis hic est?

Qui

Qui oculis meis obuiam ignorabilis obiicitur, libet scire
Quid hic velit cum machara, & huic, quam rem agat, hinc dabo insidias.

NEQVE QVOD DVB.] id est, consilium cepi, vt neque dubitem, neque timeam: constitui in animo dubitare, neque timere. vel sic, consilium habeo in pectore meo conditum, propter quod neque dubitare, neque timere debeo. sed priorem interpretationem magis probo. TIMIDO CORDI] timido animo committere. NAM OMNES RES PERINDE] nam omnes res, inquit, eiusmodi sunt, quo modo eas tractes, & magni pendas. si studium & diligentiam, & consilium adhibeas. bene procedunt, & magnæ sunt: sin eas negligenter & imprudenter administres, minus prosperè eueniunt, & sunt paruę, atque humiles NAM EGO IN MEO PECTO, allegoria est ducta a re militari per quam significat se multas rationes excogitasse multósque dolos confusos & paratos habere, quibus Bullionem capere possit. Porrò autem nam toties à poeta data opera iteratum est, ad exprimendam serui non nimis accurate loquentis negligentiam. CONGREDIAS] pedem conferam. MALORVM MEOR. VIRT. F. D.] hæc sunt legenda per interpositionem, quæ vrbanitate non caret. nam cum exspectarent auditores, vt dicitur, virtute deûm, quo modo inuidiæ auertendæ causa, vet. loqui solebãt. seruus improbus substituit, malorum meorum virtute fretus dicam. malorum meorum autem, id est, mearum fallaciarum, & similium. FACITE VT V.] pendent hæc è superioribus. illis, *ita parani copias duplices*, &c. *vt facilè vin am*, &c. Neque est quod quenquam moueat, particula *vt*, semel iam suprà posita. hoc enim sæpè faciunt poëtæ & maximè Plautus, & maximè comici negligentiam loquentium in scripto imitantes atque exprimentes. PERDVELLIBIS] hosteis. EXBALLISTABO] quasi ballista labefactabo, deturbabo. MEIS CIVIBVS] in allegoria manet. per ciueis suos auté, Calidorum significat, pro quo pugnat aduersus lenonem tanquam hostem. AD OPPIDVM HOC VETVS] Simonem significat. OBDVCAM] adducam: vt *ob* intelligamus idem valere quòd *ad* consuetudine veterum: vel circumducam, vt dicimus, vrbem obsidere, pro circumsedere. & obuallare, pro circumuallare. vide quæ à Festo scripta sunt in *ob*. PARTICIPEIS OMN. M.] σύμμαχους [illegible], belli socios, & adiutores meos. ME ESSE VT SCIANT] [illegible] vt sciant qui sciant qui vir sim: vt me fortem virum esse intelligant. CLVEANT] commemorentur, omnium sermone celebrentur. SED NVNC QVEM] Plautinum &, comicum loquendi genus. IGNORABILIS] ignotus, ignoratus. ET HVIC, QVAM REM AG.] & huic, ex hoc loco insidiabor, obseruãs quã rem agat.

HARPAX cacula, PSEVDOLVS seruus.

Hi loci sunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero sunt demonstratæ,
Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus meus miles,
Septimas esse ædis à porta, vbi ille habuit leno, cui iussit
Symbolum me ferre, & hoc argentum. nimis velim certum qui
Mihi faciat Ballio leno vbi hic habitat. Ps. *st, tace tace,*
Meus hic est homo ni omnes di atque homines deserunt. nouo consilio
Nunc mihi opus est, noua res subito mihi hæc obiecta est:
Hæc prævortar principio, illa omnia missa habeo quæ antè agere occepi,
Iam pol ego hunc stratioticum nuntium aduenientem probè percutiam.

Ha. *Ostium pultabo, atque intus euocabo aliquem foras.*
Ps. *Quisquis es, compendium ego te facere pultandi volo:*
Nam ego precator, & patronus foribus processi foras.
Ha. *Tune es Ballio?* Ps. *immo vero ego eius sum subballio.*
Ha. *Quid istuc verbi est?* Ps. *condus promus sum, procurator peni.*
Ha. *Quasi te dicas atriensem* Ps. *immo atriensi ego impero.*
Ha. *Quid tu. seruúsne es, an liber?* Ps. *nunc quidem etiam seruio.*
Ha. *Ita videre, & non videre dignus qui liber sies.*
Ps. *Non soles respicere te, cum dicas iniustè alteri?*
Ha. *Nunc hominem malum esse oportet.* Ps. *di me seruant atque amant.*
Nam hic mihi meus est, procudam ego hodie hinc multos dolos.
Ha. *Quid illic secum solus loquitur?* Ps. *quid ais tu adolescens?* Ha. *quid est?*
Ps. *Esne tu, an non es ab illo milite Macedonio,*
Seruus eius, qui hinc à nobis est mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? Ha. *sum. sed vbi tu me nouisti gentium,*
Aut vidisti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhàc.

Nunquam aduení, neque te vidi ante hunc diem vnquam oculis meis.

Ps. *Quia videre inde esse. nam olim cùm abiit, argento hic dies*
I rastituta est, quoad referret nobis, neque dum retulit.

Ha. *Immo adest. Ps. tun' attulisti? Ha. egomet. Ps. quid dubitas dare?*

Ha. *Tibi ego dem? Ps. mihi hercle vero, qui res, rationésque heri*
Ballionis curo, argentum accepto, expenso, & cui debet dato.

Ha. *Si quidem hercle etiam supremi promtas thesauros Iouis,*
Tibi libellam argenti nunquam credam, dum tu strenuas.

Ps. *Res erit soluta. Ha. nunc iam potius sic seruauero.*

Ps. *Vae tibi. tu inuentus vero meam qui forcilles fidem:*
Quasi mihi non sexcenta tanta soli soleant credier.

Ha. *Potest. vt alij ita arbitrentur, & ego vt ne credam tibi.*

Ps. *Quasi tu dicas me te velle argento circumducere.*

Ha. *Immo verò uasi tu dicas, quasique ego autem id suspicer.*
Sed quod est tibi nomen? Ps. seruus est huic lenoni Syrus,
Eum esse me dicam, Syrus sum. Ha. Syrus? Ps. id est nomen mihi.

Ha. *Verba multa facimus, herus si tuus domi est, quin prouocas,*
Vt id agam quò missus huc sim? Ps. quicquid est nomen tibi,
Si intus esset, euocarem. verùm si dare vu mihi,
Magis erit solutum, quàm si ipsi dederis. Ha. at enim scin' quid est?
Reddere hoc, non perdere, herus misit, nunc certò scio
Hoc febrim tibi esse, quia non licet huc iniicere vngulas.
Ego nisi ipsi Ballioni nummum credam nemini.

Ps. *At illic nunc negotiosus est, res agitur apud iudicem.*

Ha. *Di bene vortant. at ego quando eum esse censebo domi,*
Rediero. tu epistolam hanc à me accipe, atque illi dato.
Nam istic symbolum est inter herum meum, & tuum de muliere.

Ps. *Scio equidem, vt, qui argentum afferret, atque expressam imaginem*
Suam huc ad nos, cum eo aiebat velle mitti mulierem.
Nam hic quoque exemplum reliquit eius. Ha. omnem rem tenes

Pa. *Quid ego ni teneam? Ha dato ergo istum symbolum illi. Ps. licet.*
Sed quid est tibi nomen? Ha. Harpax. Pa. apage te Harpax, haud places.
Huc quidem hercle haud ibis intrò, ne quid Harpax feceris.

Ha. *Hostis viuos rapere soleo, ex hoc nomen mihi est.*

Ps. *Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex adibus.*

Ha. *Non ita est. sed scin' quid te orem Syre? Ps. sciam, si dixeris.*

Ha. *Ego deuortar extra portam huc in tabernam tertiam,*
Apud anum illam diobolarem, eludam, Chrysidem.

Ps. *Quid vis? Ha. inde vt me arcessas, herus tuus vbi venerit.*

Ps. *Tuo arbitratu maximè? Ha. nam vt lassus veni de via,*
Me volo curare Ps. sanè sapis, & consilium placet.
Sed vide sis ne in quaestione sis, quando arcessam mihi.

Ha. *Quin vbi prandero, dabo operam somno. Ps. sanè censeo.*

Ha. *Nunquid vis? Ps. dormitum vt habeas. Ha. abeo. Ps. atque audin' Harpage,*
Iube sis te operiri, beatus eris si consudaueris:

AB HERO] à milite. VT EGO OC. RATIONEM CAP.] vt ego video: vt ego oculis rationẽ lineo: vt ego ex aspectu considero, & judico. VBI ILLE HAB. LENO] in quibus ille habitauit leno

NIMIS VELIM] valde exoptem mihi dari. CERTVM QVI M. F.] qui me certò doceat. ST] st silentij interiectio est. NOVO CONSIL.] quasi aliud consilium ceperit lenonis capiendi, antequàm seruum militis Harpagem viderit. HOC PRAEV. PRINC.] hunc nouum casum anteponam. principio, id est, priori consilio. STRATIOTICVM] militarem, id est, à milite venientem. INTVS] domo. PRECATOR ET PATR.] precator est, qui pro alio deprecatur: patronus, qui alterius patrocinium suscepit in causa capitis. dicit igitur Pseudolus se foras prodiisse, quasi precatorem & patronum foribus, ne quis eas nimiū validè pulsaret. libri vulgati habent *precentor*. SVBBALIO] Balionis vicarius, Balioni substitutus. sic Cic. epist. lib 10. ad Attic. summarium dixit pro Mario secūdario, paruo quodam: Mario & belli ciuilis cupido. verba Ciceronis sunt hæc, nisi fortè iste summarius ei potest persuadere vt, dū ultores eāt, & redeant, quiescat, nihil video. CONDVS PROMVS SVM] is sum, qui condo & promo. NON SOLES RESP.] quasi dicat, si te respiceres, id est, si oculos in te reflecteres, alteri non maledicere. DII ME SERV.] hæc secum loquitur Pseudolus, & ad spectatores conuersus. INCVS EST] pro incude est. ILLIC] ille. HINC] ex hac domo. QVINQ. DEBETI] reliquas. ANTIDHAC] antehac. QVIA VIDERE INDE] quia videtur ab illo mitte esse. QVOAD.] ad quam diem. ACCEPTO] acceptum fero, hoc est, accipio. EXPENSO] expensum fero: sæpe expendo. DATO] sæpè do. SIQVIDEM HERCLE] si Ioui thesauris promendis præesses, nunquam tamen tibi argenti libellam crederem. PROMPTAS] frequentatiuū à verbo *promo*: qualia sunt illa, accepto, expenso, dato. RES ERIT SOLVTA] ego tibi acceptam totam pecuniam feram: ego herum tuum obligatione liberabo: referam in codicem rationem, pecuniam esse solutam. NVNC IAM POTIVS] nunc iam potius pecuniam sic seruauero, si tibi non tradam. MEAM FORCIL. FIDEM] meam fidem qu. si furcis torqueas & deprauas. alij legunt floccifaces, id est, floccifacias. SEXCENTA TANTA] sexcentupla. POTEST VT ALII ITA ARB.] potest fieri, vt alij tibi tam multa credant & rursus vt ego tibi nihil credā. CIRCVMDVCERE] circumuertere. IMMÒ VERÒ QVASI] immò verò tu ipse dicis, & ego suspicor. SERVVS EST HVIC LEN.] hæc secum loquitur Pseudolus. Hic leno seruum habet nomine Syrum. cum me esse dicam SYRVS SVM] nunc hæc clara voce, vt audiatur ab Harpage. QVIN PROVOCAS] cur non in publicum, vel foras vocas. &c. QVÒ] ad quod. HOC FEBRIM TIBI ESSE.] hoc tibi esse febris instar: hoc tibi febrim incutere, quod tibi non liceat ad hanc pecuniam vngueis inijcere. VNGVLAS] vngueis nam vngulæ bestiarum sunt potius. AT ILLIC NVNC] at ille nunc occupatus est. CENSEBO] putabo arbitrabor ISTIC] in ista epistola, quam tibi dedi, SCIO EQVIDEM] scio equidē hoc symbolum inter eos conuen isse. vt, qui, &c. CVM EO AIEBAT] ἀνακόλουθον. nam particula vt, quæ suprà posita est, verbum non habet, cum quo aptè cohæreat. aiebat igitur miles velle se cum eo qui argentum reliquum & expressum, imaginem suam afferret, mitti mulierem. EXEMPLVM] imaginē. NE QVID HARPAX FEC.] ne quid nomini consentaneū feceris, id est, ne quid rapueris DIOBOLAREM] vilem, quæ duobus obolis copiam sui facere solebat. CLAVDAM] al. cludam. CHRYSIDEM] nomine TVO ARBIT. MAX.] tuo arbitratu te arcessam, & non lenonis potius. NE IN QVAEST.] ne quærendus sis mihi, cùm te arcessam. QVIN VBI PRAND.] immò verò vt scias me in quæstione non futurum tibi, statim, vt prandero, dormiam. TE OPERIRI] te tegi multa veste, ad sudorem eliciendum.

PSEVDOLVS seruus.

DI immortales, conseruauit illic homo aduentu suo,
Suo viatico reduxit me vsque ex errore in viam.
Nam ipsa mihi opportunitas, non potuit opportunius
Aduenire, quàm hæc cauata est mihi opportunè epistola.
Nam hæc illud cornucopiæ est, vbi inest quicquid volo.
Hîc doli, hîc fallaciæ omnes sunt, hîc sunt sycophantiæ,
Hîc argentum est, hîc amica amanti herili filio,
Atque ego nunc me vt gloriosum faciebam, & copi pectore,
Quo modo quicque agerem, vt lenoni surriperem mulierculam,
Iam instituta, ornata, cuncta in ordine animo, vt volueram,
Certa, deformata habebam: sed profectò hoc sic erit:
Centum doctûm hominum consilia sola hæc deuincit dea
Fortuna: atque hoc verum est: proinde vt quisque fortuna vtitur,
Ita præcellet, atque exinde sapere eum omnes dicimus,
Bene vbi quod consilium dicimus accidisse hominem catum
Eum esse declaramus: stultum illum, cui vertit malè.
Stulti haud scimus, frustra vt simus, cum quod cupienter dari
Petimus nobis, quasi; quid in rem sit? possimus noscere.

Certa amittimus, dum incerta petimus: atque hoc euenit
In labore atque in dolore, vt mors obrepat interim.
Sed iam satis est philosophatum, nimis diu & longum loquor.
Di immortales aurichalco contrà non carum fuit
Meum mendacium, hic modò quod subito commentus fui,
Qui lenonis me esse dixi. nunc ego hac epistola
Tres deludam, herum & lenonem, & qui hanc mihi dedit epistolam.
Ergo par pari aliud autem, quod cupiebam, contigit
Venit eccum Calidorus, ducit nescio quem secum simul.

ILLIC HOMO] ille homo, Harpax CAVATA EST] eruta est. NAM HAEC ILLVD CORNVCOPIAE EST] nã hæc epistola, illud cornucopiæ est omniũ fama celebratum. cornu copiæ, κέρας ἀμαλθείας, nota est fabu. Camerar. edidit. Hæc allata cornucopię est. secutus fortasse scripturam deprauatam, illuta nam ex *illud* verisimile est factum esse *illut*. dein de ex illut, illata, & alla a. ATQ EGO NVNC ME VT G.] sententia est hæc, Atque vt ego nunc de me gloriosè prædicem tanquam copioso pectore, iam antequam hæc epistola mihi veniret habebam in animo omnia instituta, ornata, parata, certa, & descripta, quibus rationibus, & viis lenonem fallerem, mulieremque ei surriperem. sed tamen hac potius via rem geram. VT COPI PECTORE] tanquam copioso pectore hominem. apud Nonium qui hunc versum profert, legitur *& copipectore*. quæ scriptura ferri potest. VT VOLVERAM] quemadmodum exoptarem. DEFORMATA] descripta. tralatio ab ædificiorum descriptione, aut à pictura. DOCTVM] doctorum. PROINDE VT QVISQVE] vt quisque fortunam habet iratam, aut propitiam. vt quisque fortunatus & infortunatus est. ex euentis de consilio hominum iudicamus, & consilia hominum euentis ponderamus, vt & apud M. Tullium oratione pro C. Rabirio Posthumo. PRAECELLET] præcellit. nam veteres excelleo. & præcelleo, &c: dixerunt in secunda inflectione BENE VT QVOD CONSILII] vbi consilium aliquod prosperè alicui euenisse cognoscimus: eum hominem acutum & sapiẽtem esse declaramus. cui malè vertit, eum stultum esse pronuntiamus, Sic M. Tullius pro Rabirio Posthum. principio. *Quanquã hoc plerunque facimus, vt consilia euentis ponderemus: & cui bene quod processerit multum istum prouidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus.* CVI VORTIT MALE] cui malè processit. cui minus feliciter euenit. *vertit*, absolutè positum est. STVLTI] sic Homerus Νήπιος HAVD SCIM PR.] nescimus: quàm nos ipsi frustremur: nescimus quomodo fallamur, cùm quid ardenter concupiscimus. QVASI QVID IN REM SIT, POSSIMVS] quasi vero quid nobis ex vsu sit, scire possumus, significat, homines quæ sibi vtilia sint aut inutilia, ignorare, & ea plerunque exoptare aut expetere, quæ sunt ei damnosa, & perniciosa. ATQVE HOC EVENIT IN LAB] &, quod est miserius, cupiditate rerum in animum, atque incertarum maceramur & consenescimus. res incertas expetimus non sine labore, ac dolore. VT MORS OBREP] ita vt interea mors sensim & tacite nos adoriatur. AVRICHALCO CONTRA] id est, mendacium meum pluris fuit orichalco si mendacium meum orichalco ab aliquo emtum esset, neu care emptum esset, qui pro mendacio meo orichalcum rependisset, damno affectus non esset. sic loquitur in Epidico, *non carus est auro contra.* & in Rud. *auro contra cedò* &c. Seruius docet ad illum locum Virgil. Æneid. 11 *Ipse dehinc auro squallentem, alboque orichalco*: apud maiores orichalcum pretiosius omnibus metallis fuit, nanque sicut Lucretius dicit, cum primùm homines siluas incendissent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu, fertilis omnium ex incendij calore desudauit metalla. Plin. tamen, orichalcum fossile fuisse & boniter præstitisse, & diu in pretio fuisse, auctor est, inter quæ orichalcum pretiosius visum est: quod & splendorem auri & duritiem æris possideret. Námque primùm ex auro securis facta displicuit ob mollitiem. simili ratione & argenti contemtus vsus mox orichalchum placuit donec veniretur ad ferrum: vnde dicuntur sæcula ita fuisse diuisa. Orichalcum autem etiam fuisse pretiosum, Plautus docet, qui in Milite Glorios. *Ego istos mores*, inquit, *orichalco comparem.* Hactenus Seruius Orichalcum. sed orichalcum nullum natiuum, aut fossile sed factitium & artificiosum quod ex ære constat cadmia fossili tincto, & ita abit in aureum colorem. credibilius est. Tingitur & magnete mutatúrque in candidum colorem. quale significari à Virgilio puto lib. 12. Æneid. vbi fallitur seruus, qui orichalcum negat esse re vera album. sed si in auro spectetur, induit etiã aureum & argenteum colorem chymistarum arte & opera, Hic MODO QVOD S] quod hîc subito modò commentus fui, id est excogitaui. sẽu confinxi. LENONIS] supra seruus est huic lenoni Syrus. Eum me esse dicam., Syrus sum. HERVM] Simonem.

CALIDORVS, CHARINVS adolescens, PSEVDOLVS seruus.

Dulcia at amara apud te sum eloquutus omnia.
Scis amorem, scis laborem, scis egestatem meam.
Ch. *Commemini omnia: dic tu modò me quid vis facere, fac sciam.*
Ca. *Tum hac tibi sum eloquutus, vt scires, de symbolo.*

Omnia

Ch. *Omnia, inquam. tu modò quæ me facere vis, fac vt sciam.*
Ca. *Pseudolus ita mihi imperauit, vt aliquem hominem strenuum,*
Beneuolentem adducerem ad se. Ch. *seruas imperium probè.*
Nam & amicum, & beneuolentem ducis. sed istic Pseudolus
Nouus mihi est. Ca. *nimiùm est mortalis graphicus, heuretes mihi est,*
Is mihi hæc esse se effecturum dixit, quæ dixi tibi.
Ps. *Magnificè hominem compellabo.* Ca. *quia vox sonat?* Ps. *io io.*
Te te te tyranne, te rogo qui imperitas Pseudolo.
Quæro, qoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias, de tribus
Fraude partas, per malitiam, & per dolum & falaciam.
In libello hoc obsigna o ad te attuli pauxillulò.
Ca. *Illic homo est. vt paratragœdiat carnufex!* Ch. *confer gradum,*
Contrà pariter. Ps. *porrige audacter ad salutem brachium.*
Ca. *Dic vtrum spémne, an salutem te salutem te salutem Pseudole.*
Ps. *Immò vttrunque.* Ca. *vttrunque salue, sed quid actum est?* Ps. *quid times?*
Ca. *Attuli hunc* Ps. *quid attulisti?* Ca. *adduxi volui dicere.*
Ps. *Quid istic est?* Ca. *Charinus* Ps. *euge iam χαῖρε εἰπεῖν volo.*
Ch. *Quin tu quicquid opu'st audacter imperas.* Ps. *iam gratiam.*
Bene sit Char ne nolo tibi molestos esse nos.
Ch. *Vos molestos mihi? molestum est quidem.* Ps. *tum tu igitur mane.*
Ch. *Quid istuc est?* Ps. *epistolam hanc modò intercepi & symbolum.*
Ch. *Symbolum? quem symbolum?* Ps. *qui à milite allatu' est modò*
Eius seruo qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arcessebat, ei os subleui modò.
Ch. *Quomodo?* Ps. *horum caussa hæc agitur spectatorum fabula.*
Hi sciunt, qui hic affuerunt, vobis post narrauero.
Ca *Quid nunc agimus?* Ps. *liberam hodie tuam amicam amplexabere.*
Ca. *Egóne?* Ps. *tuè.* Ca. *ego ipsius, inquam, siquidem hoc viuet caput.*
Si modò mihi hominem inuenietis properè. Ch. *qua facie.* Ps. *malum,*
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit,
Porrò sua virtute teneat, quid se facere oporteat.
Atque eum qui non hic vsitatus sæpe sit. Ca. *si seruos est,*
Nunquid refert? Ps. *immò multò mauolo quàm liberum.*
Ch. *Posse opinor me dare hominem tibi malum & doctum, modò.*
Qui à patre venit Caristo, nec dum exiit ex ædibus
Quoquam, neque Athenas aduenit vnquam ante hesternum diem.
Ps. *Bene iuuas, sed quinque inuentis opus est argenti minis*
Mutuis, quas hodie reddam, nam vnam mihi huius debet pater.
Ch. *Ego dabo, ne quære aliunde.* Ps. *ô hominem opportunum mihi.*
Etiam opu'st chlamide & machæra, & petaso, Ch. *à me possum dare.*
Ps. *Di immortales, non Charinus mihi hic quidem est, sed copia.*
Sed istic seruus ex Charisto hic qui aduenit, qui sapit?
Dh. *Hircum ab alis.* Ps. *manuleatam tunicam habere hominem addecet.*
Ecquid habet is homo aceti in pectore? Ch. *atque acidissimi.*
Ps. *Quid opus siet, vt dulce promat indidem, ecquid habet?*
Ch. *Rogas? murr inam, passum, defrutum, melinam. vel qoiusmodi.*
Qui in corde instruere quondam cœpit thermopolium

Ps. *Euge pelle pide Charine, me meo ludo lamberas.*
Sed quid nomen esse dicam ego isti seruo? Ch. *Simia.*
Ps. *Scitne in re aduorsa versari?* Ch *turbo non aquè citu'st.*
Ps. *Ecqu d argutu'st?* Ch. *malorum facinorum sæpißimè.*
Ps. *Quid cùm manifesto tenetur?* Ch. *anguilla'st, elabitur.*
Ps. *Ecquid is homo scitus est?* Ch *plebiscitum non est scitius.*
Ps. *Probus homo est, vt prædicare te audi* Ch. *immo si scias,*
Vbi te adspexerit, narrabit vltrò quid sese velis.
Sed quid illo es acturus? Ps. *dicam, vbi hominem exornauero.*
Subdititium fieri ego illum militis seruum volo.
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis,
Mulierem ab lenone abducat. hem tibi omnem fabulam.
Caterùm quo quicque pacto faciat ipsi dixero.
Ca. *Quid nunc igitur stamus?* Ps. *hominem cum ornamentis omnibus*
Ex rnatum abducite ad me, iam ad trapezitam Æschinum.
Sed properate. Ch. *prius illic erimus, quàm tu.* Ps. *abite ergo ocius.*
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defæcatum est, cor mihi nunc peruium'st.
Omnes ordines sub signis ducam legiones meas,
Aui sinistra, auspicio liquido, atque ex sententia.
Confidentia est inimicos meos me posse perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, doctè vt hanc ferat fallaciam.
Iam ego hoc ipsum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

DVLCIA ET AMARA] γλυκέα καὶ πικρά, talis est amor, dulcis & amarus, inquam? ex quo illud γλυκύπικρον. Catullus de Venere: quæ curis miscet amaritiem. LABOREM] πόνον. ταλαιπωρίαν. TUM HAC TIBI ALIA, tum præterea hæc alia tibi exposui de symbolo, id est, de signo quod conuenit inter lenonem, & militem. alij libri habent, *cum hæc tibi*, &c. Camerarius edidit, *cum hac alia*, &c. GRAPHICVS] venustus, politus, lepidus, quasi pictus hic ad animum & ingenium refertur. Io, io] voces gratulantium, & lætitiam animi declarantiũ. QVOI TER, TRINA, &c.] quæro te, vel cum cui ter, demeritas dem lætitias. HEVRETES] inuentor. TYRANNE] domine, Calidorum significat. QVAERO, repetendum te, vel subintell. eum. ILLIC HOMO EST] ille homo est, quem tibi commemoraui. VT PARATRAGOEDIA] cum admiratione pronuntiandum, quo pacto tragicum actorem refert! vt se iactat vt se magnificè gerit! verbum nouum fingit à voce paratragœdia. DIC VTRVM SPEMNE] dic mihi vtrumne te debeam salutare spem meam, an salutem. verum res, quam tibi mandaui, quamque te confecturum promisisti, confecta sit, an adhuc sit in spe. IMMO VTRVNQ.] spem & salutem. VTRVNQVE SALVE] salue spes. & salus mea. ATTVLI HVNC] Charinum hunc adduxi. Hoc eò pertinet, quod suprà Pseudolus Calidorum iusserat aliquem, hominem astutum, & amicum, qui rectè imperata facere posset. QVID ATTVLISTI?] quia dixerat Calidorus, attuli hunc, cùm de Charino loqueretur, minusque apto verbo vsus erat. quærit Pseudolus, quid attulerit. Calidorus autem peccatum suum corrigens, subiicit, adduxi volui dicere. QVID ISTIC EST? quis iste est, quem te adduxisse dicis? EVGE IAM χαρίεντα ... PROBO] euge, iam salue omen accipio. alludit ad nomen Charini quod ductum est à verbo Græco χαίρειν. IAM GR.] subint. habeo, seu habemus. MOLEST. EST Q.] molestum quidem est, quod mihi dicis: at molestum est, quod opera mea vti non vultis. INTERC.] propriè. nam intercepta epistola dicitur, quæ interea ad eum, ad quem data est, fertur, ab alio capta est: vel quæ in itinere ab alio, quã ad quem data fuit, capta est. EI OS SVBL.] ei seruo fucū feci: eum seruum illusi, ac decepi. HORVM CAVSA, &c.] hæc eò dicuntur, ne necesse habeat, eadem iterare. IPSVS, INQVAM] ὁ αὐτὸς, ipse, inquam, personæ hic erant confusæ: quas in suum ordinem redigimus. HOC VIVET CAPVT] hic viuet homo, Pseudolus, videlicet. QVI QVANDO PRINCIP. PREHEND.] qui vbi aliquid agere cœperit, teneat deinceps suopte ingenio quid faciendum sibi sit. PORRO] porrò tenus, QVI NON HIC VSIT, SAEPE SIT] qui non sæpe in his locis versatus sit. MAVOLO] mâlo, magis volo. NAM MACHAERA] gladius. PETASO] galerum, quo se viatores ab æstu & imbre tuebantur, ac tegebant. QVID SAPIT] quantum sapit? quàm callidus est? sed Charinus hoc verbum aliter accipit, & non ad sapientiam, sed ad odorem transfert, vt suo more ludat Plautus, quod ex responsione intelligimr. sic enim respondet, quasi ita quæsierit. Pseudolus, quid olet? HIRCVM AB ALIS) sic disertè scriptum reperi in nostris codicibus manuscriptis: nisi quòd in duobus erat *hircum ab aliis*: in aliis *assum ab alis* tacetissima autem responsio est, & in ea iocus est παρὰ προσδοκίαν, cùm eum quæsisset Pseudolus, quantum saperet, i. quàm sapiens esset seruus ille

qui.

qui modò Carysto aduenisset, respondet Charinus, eum sapere, id est, olere hircum ab alis, quod est odorem tætrum, & grauem ex alis mittere. Hircum autem, præter vulgatam significationem, præterea notare tætrum illum odorem subalarem, vel Catullus declarat. Hunc locum sic restitui ex libris manuscriptis iisdē fortasse quibus vsi sumus, Adr. Turn. lib. Aduers. 20. cap. 10. MANVLEATAM] manicatam ad coërcendum odorem illum grauem, scilicet Tunicat (inquit Nonius) vestimentum est sine tunicis, idcirco Plaut. in Pseudolo in hoc versu, *Manuleatam tunicam hominem habere addecet*. manuleatam addidit, ne improprie vteretur. Profert & Priscianus libr. 5. in extrem. vbi *manuleatam*, interpretatur manicatam, & dicit manuleatam deriuari à nomine quartæ inflectionis, manus, nus. ECQVID HABET HOMO] idem ferè quærit quod suprà, nónne aliquid habet acrimoniæ in pectore? estne insulsus homo, hebes & stolidus, an salsus, acutus & callidus INDIDEM] ex pectore. PASSVM] vinum ex vuis passis confectum. DEFRVTVM] mustum ex duabus partibus ad tertiam decoctam. MELLINAM] potionem ex melle. THERMOPOLIVM] thermopolum, vt nomen ipsum declarat, quod cōpositum est ex nomine θερμὸς, quod calidū significat, & verbo πωλῶ, quod valet vendo, locum significat, vbi dulces potiones vēdebantur, quas calidas bibere solebāt. sic autem restituit Adrianus Turneb. cum in libris manuscrip. scriptum esset *hermopolium*, in vulgatis, *enopolium*. ME MEO LVDO LAMBERAS] hic quoque locus sic erat in libris maunscriptis expressus, quod & Andr. Turneb. testatus est eodē loco. Iosephus Scaliger coniect. in Varr. Lamberare autē, vt docet Festus, est scindere, ac laniare. significat porrò seruus se fuisse lusus à Charino petit: id est, similibus iocis ac salibus à Charino feriri, quibus eum lacessierat. Sic in Pœnulo, *Enimuero here me meo lacessis ludo, & delitias facis.* NON AEQVE CITV'ST] vel sic legendum, *vel scitu'st* omnino *citu'st* probo. epithetum enim turbini conuenit. rursum scitus, respondet interrogationi, scitne in re aduersa versari. minus probo, propter ea quæ sequuntur, *Ecquid is homo scitus est?* MALORVM FACINORVM] iocus est hic in verbo. nā cum Pseudolus quæsisset, ecquid argutus esset, id est, vt sentiebat, essétne ingeniosus, solers & acutus, ille respondet eum esse argutum, id est, accusatum sæpissimè malorum facinorum, atque adeo conuictum, vt interpretatur Priscianus lib. 10. non longè à principio. MANIFESTO TENETVR] in ipsa re deprehensus tenetur κατ' αὐτόφωρον. ANGVILLA EST: ELABITVR] elabitur vt anguilla. PLEBISCITVM NON EST SCITIVS] iocus iterum in nomine. plebiscitum, est plebis decretū: quod sciuit plebs, & hoc scitū priorem habet longam. scitus significat hominem politum & excultum: & primam habet breuem. VETERO] non monitus, neque institutus. ILLO] de illo. SVBDITITIVM] suppositium. in serui militis locum suppositum. NVNC LIQVET] nunc liquidum est. DEFECATVM EST] idem dicit. liquidum est enim quod defecatum est: & defecatum, quod non est turbidum. PERVIVM EST] patet in omneis parteis: nihil est, quod mihi obstet, aut quod officiat luminibus. AVI SINISTRA] auis sinistra prosperum auspicium faciebat AVSPICIO LIQVIDO] auspicio puro, certo, & minime ambiguo. sic in Epidico, *liquido exeo foras auspicio, aui sinistra.* CONFIDENTIA EST] confido. QVID AGAT] quid agere debeat. NE QVID TITVBET] nequid labatur, aut offendat. Horatius epistolarum lib. *Vade, age, caue ne titubes, mandatáque frangas.* IAM EGO IPSVM] allegoria est, faciam vt leno captus atque expugnatus sit,

ACTVS TERTIVS.

PVER.

QVi seruitutem di danunt lenoniam.
Puero, atque eidem si addunt turpitudinem,
Næ illi quantum ego nunc corde conspicio meo,
Malam rem magnam, multásque ærumnas danunt.
Velut hæc mi euênit seruitus, vbi ego omnibus.
Paruis magnísque miseriis præfulgeo,
Neque ego amatorem mihi inuenire vllum queo,
Qui amet me, vt curer tandem nitidiusculè.
Nunc huic lenoni est hodie natalis dies,
Interminatus est à minimo ad maximum,
Si quis non hodie munus misisset sibi,
Eum cras cruciatu maximo perbitere.
Nunc nescio hercle rebus qui faciam meis.
Neque ego illud possum, quod illi qui possunt, solent.
Nunc nisi lenoni munus hodie misero,
Cras mihi potandus fructus est fullonius.
Atque edepol vt nunc malè eum metuo miser,

Sed comprimenda est mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit se domum, & ducit coquum.

DANVNT] dant. CORDE CONSPICIO] in animo meo considero. VT CVRET TANDEM NITID.] ut me curet tandem mundius & lautius, & liberalius, quàm hic leno, ex quo sim nitidiore cute, & corpore. PERBITERE] perire, seu periturum. perbitere, vt docet Nonius, est perire. Pacuuius, *Nam me perbitere, illic epitulariter quouis exitio cupio dum prosim modò.* Liuius Tereo, *Ego puerum interea ancilla subdem latantem mea. Ne fame perbitet.* Ennius Hecuba, Nunquam scripsistis, qui parentum, aut hospitem necasset, quo quis cruciatu perbiteret. CRAS MIHI POTANDVS, &c.] futurum est, vt cras conculcer, quomodo vestes à fullonibus solent. significat fortasse, futurum, vt cras à firmis, & acribus viris subigatur. ATQVE AEDEPOL, VT NVNC] sermonem, quem exorsus est, præcidit, lenone viso.

BALLIO leno, COCVS, PVER.

Forum coquinum qui vocant, stultè vocant,
Nam non coquinum est, verùm furinum est forum.
Nam si ego iuratus peiorem hominem quærerem,
Coquum non potui, quàm hunc, quem duco, ducere,
Multiloquum, gloriosum insulsum, inutilem.
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad se noluit,
Vt esset hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic solus illis coquere quod placeat, potest.

Co. *Si me arbitrabare isto pacto vt prædicas,*
Cur conducebas? Ba. *inopia, alius non erat.*
Sed cur sedebas in foro, si eras coquus
Tu solus præter alios? Co. *ego dicam tibi,*
Hominum auaritia ego sum factus improbior coquus,
Non meopte ingenio. Ba. *qua istuc ratione?* Co. *eloquar.*
Quia enim cum extemplò veniunt conductum coquum,
Nemo illum quærit qui optimus, & carissimu'st,
Illum conducunt potius qui vilissimu'st.
Hoc ego fui hodie solus obsessor fori.
Illi issent drachmis miseri, me nemo potest
Minoris quisquam nummo, vt surgam, subigere.
Non itidem cœnam condio, vt alij coqui,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
Boues qui conuiuas faciunt, herbásque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porrò condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrum olus,
Apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum:
Eo laserpitij libram pondo diluunt:
Teritur sinapis scelerata cum illis, qui terunt,
Priusquam triuerunt oculi, vt extillent facit.
Ei homines cœnas sibi coquint: cùm condiunt,
Non condimentis condiunt, sed strigibus,
Viuis conuiuis intestina quæ exedint,
Hoc hic quidem homines tam breuem vitam colunt,
Cum hasce herbas huiusmodi in suam aluum congerunt,
Formidolosas dictu, non esu modò:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.
Quid tu? diuinis condimentis vtere,
Quî prorogare vitam possis hominibus,

Qui ea

Qui ea culpes condimenta? Co. *audacter dicito.*
Nam vel ducentos annos poterunt viuere,
Meas qui esitabunt escas quas condiuero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi.
Aut si polindrum, aut macidem, aut saneaptidem.
Ea ipsa sese patina feruefaciunt illico,
Hae ad Neptuni pecudes condimenta sunt.
Terrestres pecudes cicimandro condio,
Aut hapalopside, aut cataractria. Ba. *at te Iuppiter*
Diique omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cúmque tuis istis omnibus mendaciis.

Co. *Sine sis loqui me.* Ba. *loquere, atque in malam crucem.*

Co. *Vbi omnes patina feruent, omneis aperio.*
Is odor dimissis pedibus in cælum volat,
Eum in odorem cœnat Iuppiter cotidie.

Ba. *Odor dimissis pedibus?* Co. *peccaui insciens.*

Ba. *Quid est?* Co. *quia enim dimissis manibus volui dicere.*

Ba. *Si nunquam in coelum, quidnam cœnat Iuppiter?*

Co. *It incœnatus cubitum.* Ba. *i in malam crucem.*
Istaccine caussa tibi hodie nummum dabo?

Co. *Fateor equidem esse me cocum carissimum:*
Verùm pro pretio facio, vt opera appareat
Mea, quò conductus veni. Ba. *ad furandum quidem.*

Co. *An inuenire postulas quenquam coquum.*
Nisi miluinis aut aquilinis vngulis?

Ba. *An tu coquinatum te ire quoquam postulas,*
Quin ibi constrictis vngulis cœnam coquas?
Nunc adeò tu qui meus est iam edico tibi.
Vti nostra properes amoliri omnia:
Tum vt huius oculos in oculis habeas tuis:
Quoquò hic spectabit, eò tu spectato simul:
Si quo hic gradietur pariter progredimino.
Manum si protollet, pariter proferto manum.
Suum si quid sumet, id tu sinito sumere.
Si nostrum sumet, tu teneto altrinsecus.
Si iste ibit, ito. stabit, astato simul.
Si conquiniscet istic, conquiniscito.
Simul item his discipulis prius custodes dabo.

Co. *Habe modò animum bonum.* Ba. *quæso qui possim, doce*
Animum habere, qui te ad me adducam domum?

Co. *Quia sorbitione faciam ego te hodie mea,*
Item vt Medea Peliam concoxit senem,
Quem medicamento, & suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adulescentulum:
Item te ego faciam. Ba. *eho an tu etiam veneficus?*

Co. *Immo edepol vero hominum seruator magis.* Ba. *hem mane.*
Quanti istuc vnum me coquinare perdoces.

Co. *Quid?* Ba. *vt te seruem, ne quid surripias mihi.*

Co. *Sic redis, nummo: si non, ne mina quidem*
Sed vtrum amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus cœnam? Ba. *pol ego amicis, scilicet.*

Co. *Quin tu illos inimicos potiusquam amicos vocas?*
Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suauitate condiam,
Vt quisque quicque conditum gustauerit,
Ipsos faciam vt digitos sibi prærodat suos.

Ba. *Quæso hercle priusquam conuiuis dabis,*
Gustato tute prius, & discipulis date,
Vt prærodatis vestras furtificas manus.

Co. *Fortasse hæc tu nunc mihi non credis quæ loquor.*

Ba. *Molestus ne sis, nimium iam tinnis, non places.*
Hem illic ego habito, intrò huc abi, & cœnam coque
Properè. Co. *quin is accubitum, & conuiuas cedò:*
Corrumpitur iam cœna. Ba *hem, subolem sis vide.*
Iam hic quoque scelestus est, coqui sublingio.
Profectò quid nunc primum caueam nescio,
Ita in ædibus sunt fures, prædo in proximo est.
Iam à me hic vicinus apud forum paullo prius
Pater Calidori opere petiuit maximo,
Vt mihi cauerem à Pseudolo seruo suo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,
Vt me si posset, muliere interuerteret,
Eum promisisse firmiter dixit sibi,
Sese abducturum à me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intrò, atque edicam familiaribus,
Profectò, ne quis quicquam credat Pseudolo.

FORVM COQVIN.] forum, in quo coqui stant aut sedent, expectãtes diem ab iis, qui cœnam aliquibus dare cogitant, conducantur. FVRINVM.] in quo sunt fures. QVAM NVNC] peiorem, quàm hunc &c. INOPIA] ob inopiam coquorum aliorum. ILLVM CONDVCVNT] videtur desiderari. sed vt sit integra locutio: sed illum conducunt. Verum nihil desideratur & ita sæpè loquebantur veteres, etiam in oratione soluta. HOC EGO FVI HODIE] ob hanc causam ego hodie solus in foro sedi totus hic locus *elegantiæ* vrbanissimæ plenus est. nam cùm dicat se solum esse in foro relictum, quòd sit omniũ carissimus, & alios autem esse cõductos, quod sint vilissimi. tota res planè aliter se habet, nam alij coqui qui cariores erant, conducti fuerant: hic solus omnium vilissimus relictus est. ILLI DRACHM] sic habent nostri libri veteres, *drachmissant*, interpretor, drachmas poscunt: drachmas loquuntur: & drachmis contenti sunt. ego sestertium nummum poſco. quasi verò drachma non sit pluris, quàm sestertius nummus. drachma enim idem ferè valet quod denarius At denarius decem asseis, id est, quatuo, denarios valet. Est igitur mera ironia. illi (inquit) patiuntur se conduci drachmis, id est, decẽ sestertiis nummis: me nemo minoris sestertio perpoli potest, vt surgã & operas meas ei locẽ. QVI MIHI C.] qui herbas apparant. BOVES QVI C.] qui conuiuis herbas apponunt, vt bobus. ATRVM OLVS] olus atrum hipposelum, agnoselum. BLITVM] blitum (inquit Festus) genus oleris à saporis stupore appellatum esse: ex Græco patetus, quod ab his *βλὰξ* dicitur stupidus. LASERPITIS] de laserpitio satis quidem multa diximus in commentariis in Aemilium Probum, sed tamen nihil vetat pauca ex illis huc transferre. TERITVR SINAPIS SCEL.] profert hunc locum Carisius libro 1. Grammat. instit. & Priscian. libro 6 sed non dissimulabo Carisium paullò aliter referre, quàm vulgò legatur. sic enim ille. *Teritur sinapis scelerata, quorum illi, qui terunt, priusquam conterunt, oculi vt extillant, facit.* EXTILLENT] lacrymas mittant. EI HOMINES CENAS SIBI COQ.] ij. homines, id est, tales coqui, cenas sibi coquant, non aliis, aut mihi, cenas, inquam tam inscitè conditas scilicet. & insuaueis. STRIGIBVS] striges, aues nocturnæ sunt. Horatius oda 5. Epod. *Plumámque nocturnæ strigis.* quæ sit auis strix, Plinius libro 11. cap. 39 constare non arbitratur. Significat Plautus, seu coquus condimenta quæ adhibent alii coqui distorquere, & discrutiare intestina, tanquam striges quasdam. EXEDANT] exedent. Horatius oda Epod. *Edit cerebrum alterum noctem.* HOC] ob hanc causam. HIC] Athenis nam fingit Poëta rem geri Athenis, quamuis Romæ comœdia agatur, & spectatur. CVM] quoniam FORMIDOLOSAS DICTV] dictu horribileis non modo esu. VTBIB] vtetisne condimentis diuinis.

diuinis, vnde possis homines reddere immortaleis? PROROGARE] producere. QVI EA CVLPES] tu qui aliorum coquorum condimenta culpes? IN PATINAS INDIDI] sic se antea hunc locum sola coniectura ductum restituisse, dixerat olim mihi amicus Passeratius vir doctissimus, & amantissimus, quem cum magnopere probassem, atque adeò amplexus essem, manus sustuli, cum ita deserte scriptum reperi in codicibus manuscriptis sine vlla litura, & varietate reperi, hominisque mihi amicissimi coniecturam admiratione dignam, ac planè diuinam iudicaui. vsus est eodem verbo Plautus suprà non longè, ibi, *Induunt coriandrum*. HAE AD NEPTVN. PECVDES] hæc condimenta apta sunt ad piscem. CVMQ. TVIS ISTIS OMNIBVS MEND.] significat Plaut illa omnia nomina esse inania, & fictitia. OMNEIS APERIO] remoueo alias patinas, seu alia opercula, quibus opertæ sunt. DIMISSIS PEDIBVS] iocus. Alludit autem ad vsitatum loquendi genus, dimissis manibus fugere, quod est celeriter, & summa contentione fugere, quod Græci dicunt ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ φεύγειν. SI NVNQVAM IS C.] si nusquam conducerer, vt cenam coquam. libri veteres habent, *nunquam*: & ita edidit Camerar. APPAREAT] exstet, notat sit. MILVINIS] rapacibus. AQVILINIS] vncis, quale est aquilæ rostrum, quales sunt & vngues. CONQVINATVM] id coquendum. sic interpretatur Nonius, & profert alium locum Plauti ex Aulularia, *Neque ego vnquam, nisi hodie ad Bacchas veni, in bacchanal coquinatum*. CONSTRICTIS VNGVLIS] ne quid auferat coquus. TVM VT HVIVS OCVLOS IN OCVLIS HABEAS] vt eodem, quò coquus, oculos conicias tuos. huius versus sententia, versu proximo aliis verbis expressa est. Quod autem ad rem attinet, sic M. Tullius ostendere volens, Verrem furem vasorum argenteorum habitum esse ab hominibus, ait, cum ludis Circensibus essent triclinia strata, & expositum argentum in ædibus Sisennæ, Verrésque ad id contemplandum accessisset, pueros Sisennæ, oculos à Verre nusquam tantisper deiecisse, neque ab argento digitum discessisse. PROGREDIMINO] id est, progreditor. SI PROTOLLET] si proferet. TENET ALTRINSECVS] teneto altera ex parte ἑκατέρωθεν. SI CONQVINISCET] conquiniscere, & ocquiniscere, inquit Nonius, inclinari significat. FACIAM EGO TE] faciam ego te ex deformi formosum, & ex grandi natu adolescentulum. ITEM VT MEDEA PELIAM] vel lusit Plautus sciens, vt notat Camerarius, Peliam eum recoquendo necauit Medea, vel memoriæ peccatum est, & Peliam pro Æsone errans posuit. Sic & M. Tullius in Catone, *Æsonem enim ex sene adolescentem fecit*. AN TV ETIAM VENEFICVS?] an tu etiam veneficus es, vt Medea fuit venefica? scilicet? DATVRVS CENAM] subintell. es? QVIN TV ILLO] quin tu ad cenam inimicos potius, quàm amicos vocas? FVRTIFICAS] furaceis. TINNIS] garris, res futileis loqueris. translatum ab ære. ET CONVIVAS CEDO, & cur non exhibes conuiuas? SVBOLEM SIS VIDE] vide, obsecro, subolem coquorum. IAM HIC QVOQVE SCEL. COQVI SVBL.] sic habent nostri codices veteres, itémque se scriptum reperisse in iis, quos vidit, testatur Adrian. Turneb. libr. Aduers. 3. cap. 21. sententia autem huius versus hæc est. Iam etiam hic coquus infimius, & coqui sublingio verius, quàm coquus scelestus est, vt veri coqui scelesti sunt, coqui sublingio, coqui minister ad lingendas patinas, quàm ad coquenda obsonia, eruditior, & aptior. sublingio, nis, nomen factum à verbo sublingo. Quod & ab Adriano Turnebo indicatum est eo, quem commemoraui libro. OPERE MAXIMO] maximo opere. CIRCVMIRE] circumcursare. MVLIER INTERVORTERET] muliere priuaret. sic in eadem fabula locutus est suprà: & item alibi. nostri libri tamen habent, *vt à me si possit mulierem intervortier*: mendosè.

ACTVS QVARTVS.

PSEVDOLVS seruus, SIMIA sycophanta.

SI vnquam quenquam di immortales voluere esse auxilio adiutum m...,
Tum me & Calidorum seruatum volunt esse, & lenonem exstinctum,
Cum t... adiutorem genuere mihi tam doctum hominem atque astutu.
Sed vbi illic est? sumne ego homo insipiens, qui hæc mecum egomet loquor solus?
Dedit verba mihi hercle, vt opinor, malus cùm malos stultè caui.
Tum pol ego interij, homo si ille abijt, neque hoc opus quod vol... ego hodie efficiam.
Sed eccum video verbeream statuam, vt magnificè inter sese?
Hem te hercle ego circumspectabam, nimis metuebam malè, ne abijsses.

Si. *Fuit meum officium vt facerem, fateor.* Ps. *vbi restiteras?* Si. *vbi mihi libitum est.*

Ps. *Istuc ego iam satis scio.* Si. *cur ego quod scis, me rogas?* Ps. *at hoc volo monere te.*

Si. *Monendus ne me moneat.*Ps.*nimis tandem abs te contemnor.*
Si. *Quippe ego te ni contemnam stratioticum homo qui cluear?*Ps.*iam*
*Hoc volo quod occeptum'st agi.*Si.*nunquid agere aliud me vides?*
Ps. *Ambula ergo cito.*Si.*immo otiosè volo.*Ps.*hac ea occasio est,dum ille dormit,*
*Volo tu prior vt occupes adire.*Si.*quid properas?placidè,*
Ne time.ita ille faxit Iuppiter,vt ille palàm ibidem assiet,
Quisquis ille est,qui adest à milite.nunquam adepol erit ille potior
Harpax,quàm ego,habe animum bonum: pulcrè ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timore dabo,
Militarem aduenam ipse sese vt neget eum esse qui siet,
*Méque vt esse autumet,qui ipsus est.*Ps.*qui potest?*Si.*occidis me,*
*Cum istuc rogitas.*Ps.*ó hominem lepidum,te quoque etiam dolis.*
Atque etiam mendaciis,Iuppiter te mihi seruet.
Si. *Immò mihi.sed vide,ornatus hic satísne me condecet?*
Ps. *Optimè habet.*Si *esto.*Ps.*tantum tibi boni di immortales duint,*
Quantum tibi optes,nam si exoptem quantum dignus,tantum dent,
Minus nihilo est neque ego hoc homine quenquam vidi magis malum
*Et maleficum.*Si.*tun' id mihi?*Ps.*taceo, sed ego quæ tibi dona*
*Dabo,& fa iam,si hanc rem sobriè accurassis?*Si.*potin' vt taceas?*
Memorem immemorem facit,qui monet quod memor meminit.teneo omnia:
*In pectore cóndita sunt:meditati sunt doli doctè.*Ps.*probus hic est*
*Homo.*Si.*neque hic est neque ego.*Ps.*at vide ne titubes.*Si.*potin' vt taceas?*
Ps. *Ita me dij ament.*Si *ita non facient,mera iam mendacia fundes.*
Ps. *Vt ego ob tuam,Simia,perfidiam te amo,& metuo,& magnifacio!*
Si. *Ego istuc aliis dare condidici,mihi obtrudere non potes palpum.*
Ps. *Vt ego te hodie accipiam lepidè,vbi effeceris hoc opus.*Si.*ha ha he.*
Ps. *Lepido victu,vino,vnguentis,& inter pocula pulpamentis:*
Ibidem vnà aderit mulier lepida,tibi sauia super sauia quæ det.
Si. *Lepidè accipis me.*Ps.*immo si efficis,tum faxo magis dicas.*
Si. *Nisi effecero,cruciabiliter carnifex me accipito.*
Sed propera mihi monstrare vbi ostium lenonis ædium.
Ps. *Tertium hoc est.*Si.*tace,ædes hiscunt.*Ps.*Credo,animo male'st*
*Ædibus.*Si.*quid iam?*Ps.*quia adepol ipsum lenonem euomunt.*
Si. *Illiccine est?*Ps.*illic est.*Si.*mala merx est.*Ps.*illuc sis vide.*
Non prorsus: verùm ex transuerso cedit,quasi cancer solet.

SI VNQVAM] nactus Simiam seruum sycophantam Calidori Pseudolus ita subornatum, vt pro Harpago ad lenonem mittatur, sibi gratulatur. TE] Simiam. SED VBI ILLIC EST] sed vbi ille est? Pseudolus respiciens, vbi non videt Simiam sequentem, qui alicubi restiterat, quærit vbi sit Simia, metuítque ne aufugerit. SOLVS] existimans Simiam mecum esse, qui non sit. MALVS CVM MALOS] cùm ego qui malus sum, malos non caui: id est, à malis mihi non caui, à Simia scilicet, qui astutus, callidus,& malus est. VERBEREAM STATVAM] seruum verberibus dignum. VT FACEREM] vt fugerem. fuit meum officium autem. quia sum nequam, & fugitiuus. MONENDVS NE ME MONEAT] qui minus sapit, ne sapientiorem moneat. tu qui monitore eges, ne me moneto. QVIPPE EGO TE NI M.] quid ni ego te contemnam, qui sim notus & clarus militaris homo? CLVEAR?] nominer? habear? existimer. DVM ILLE DORMIT] nam dixerat Harpax se vbi prandisset, operam daturum somnio. PLACIDE] subintellig. ito. NE TIME] noli timere, ne ille expertectus eodem tempore veniat ad lenonem. nam etiam si hoc euenitet, ego facerem vt ego verus Harpax haberer, ille autem tanquam simulatus Harpax.

Harpax, reiiceretur. POTIOR] verior. IN TIMOREM DABO] terrebo. MILITAREM ADVENAM] aduenam à milite missum. IPSE ESSE VM NEQ.] quod facetè in Amphitryone fit in personis Sosiæ, & Mercurij DVINT] dent, dederint. NAM SI EXOPTEM QVANT. DION.] nam si exoptem vt tibi tãtum dent boni, quantum mereris, minus nihilo est. NEQVE HIC EST, NEQ.] neque Pseudolus probus est, neque ego. ITA FACIENT] non te amabũt. nam mera mendacia loquêris. ita me dij ament genus est iusiurandi. Cùm itaque videretur ita dicturus, ita me dij ament, vt ego tibi tuæ operæ præclaram operam persoluam, aut aliquid aliud simile. Simia interpellans. dij, inquit, te non amabunt, quia mentiere. EGO ISTVC] ego soleo istuc quod mihi facis, aliis facere: id est, palpari ego sum in ista re artifex. noli me istis blandimentis captare, quasi imperitum istarum artium, & in callidum. VT EGO TE HODIE ACCIPIAM, &c.] corrigit orationem suam Pseudolus, quia eam Simia spreuerat, & promittit se eum magnifico apparatu accepturum, si rem mandatam accuratè, & sobriè confecerit. PVLPAMENTIS] obsoniis coctis, & conditis ex carne, à pulpa dictis, Terent. *Tute lepus es, & pulpamentum quæris.* ÆDES HISCVNT] ædes aperientur. tralatio à re animata. NON PRORSVS, &c.] non antè versus exit leno, non aduersa fronte, sed ex transuerso. fortasse leno domo exiens, aliquid seruis aut coquo imperabat: iccirco ex transuerso egrediebatur domo. Spectans hunc locum Varro lib. 6. vt notauit Camerarius, cùm hæc scripsit, *Apud Plautum vt transuersus, non prouersus cedit, quasi cancer solet.* Dicitur ab eo qui in id, quo it, versus est. & ideò, qui exit in vestibulum, quod est aut domum prodire & procedere dicitur. quod cum leno non faceret, sed secundum parietem trãsuersus iret, dixit, vt transuersus cedit, quasi cancer, non prouersus vt homo. CEDIT] cedit, seu procedit.

BALLIO, PSEVDOLVS, SYCOPHANTA.

Minus malum hunc hominem esse opinor, quàm esse censebam coquum.
Nam nihil etiam dum harpagauit præter cyathum, & cantharum.
Ps. *Heus tu nunc occasio est tempus* Sy. *tecum sentio.*
Ps. *Ingredere in viam dolose, & ego hìc in insidiis ero.*
Sy. *Habui numerum sedulo, hoc est à porta proximum*
Angiportum, in id angiportum me deuorti iusseras,
Quotumas ædis dixerit, id ego admodum incertò scio.
Ba. *Quis hic homo chlamidatus est, aut vnde est, aut quem quæritat?*
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
Sy. *Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi quod quæro certius.*
Ba. *Ad me adit rectà, vnde ego hominem hunc esse dicam gentium?*
Sy. *Heus tu, qui cum hirquina astas barba responde quod rogo.*
Ba. *Ehò an non prius salutas?* Sy. *nulla est mihi salus dataria.*
Ba. *Nam pol hinc tantundem accipies.* Ps. *iam inde a principio probus.*
Sy. *Ecquem in angiporto hoc hominem tu nouisti te rogo?*
Ba. *Egomet me.* Sy. *pauci istæc faciunt homines. quod tu prædicas:*
Nam in foro vix decumus quisque est, qui ipsus sese nouerit.
Ps. *Saluus sum, iam philosophatur.* Sy. *hominem ego hic quæro malum,*
Legirupam impium, periurum atque improbum. Ba. *me quæritat:*
Nam illa mea sunt cognomenta, nomen si memoret modò,
Quid est ei homini nomen? Sy. *Leno Ballio.* Ba *scin' ego?*
Ipse sum adolescens, quem tu quæritas. Sy. *túne es Ballio?*
Ba. *Ego enimuero is sum.* Sy. *vt vestitus est perfossor parietum.*
Ba. *Credo in tenebris conspicatus si sis me, abstineas manum?*
Sy. *Herus meus, tibi me salutem multam voluit dicere,*
Hanc epistolam accipe à me, hanc me tibi iussit dare.
Ba. *Qui is homo'st qui iussit?* Ps. *perij, nunc homo in medio luto est.*
Nomen nescit hæret hæc res. Ba. *quem hanc misisse ad me autumas*
Sy. *Nosce imaginem, tute eius nomen memorato mihi,*
Vt sciam Ballionem te esse ipsum. Ba. *cedò mihi epistolam,*
Sy. *Accipe, hem cognosce signum.* Ba. *Ehò Polymachæroplacides.*
Purus putus est ipsus. noui, heus. Sy. *Polymachæroplacides,*

Nomen est, scio iam tibi me rectè dedisse epistolam,
Postquam Polymacharoplacida elocutus nomen es.

Ba. *Sed quid agitur?* Sy. *quod homo edepol fortis, atque bellator probus.*
Sed propera hanc pellegere quæso epistolam, ita negotium est
Atque accipere argentum actutum, mulierémque mihi emittere.
Nam necesse hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus est imperiosus. Ba. *noui notis prædicas.*

Sy. *Propter ea pellegere epistolam ergo.* Ba. *id ago. taceas modò.*
Miles lenoni Ballioni epistolam.
Conscriptam mittit Polymacharoplacides,
Imaginem obsignatam, quæ inter nos duo
Conuenit olim. Sy *symbolum est in epistola.*

Ba. *Video & cognosco signum, sed in epistola*
Nullam salutem mittere ne scriptam solet?

Sy. *Ita militaris disciplina est, Ballio,*
Manu salutem mittunt beneuolentibus,
Eadem malam rem mittunt maleuolentibus.
Sed vt occœpisti, perge operam experirier,
Quid epistola ista narret. Ba *ausculta modò.*
Harpax calator meus est, ad te qui venit.
Túne is es Harpax? Sy. *ego sum, atque ipse Harpax quidem,*

Ba. *Qui epistolam istam fert, ab eo argentum accipe, &*
Cum eo simitu mulierem mitti volo.
Salutem scriptam dignum est dignis mittere:
Te si arbitrarem dignum, misissem tibi.

Sy. *Quid nunc?* Ba. *argentum des abducas mulierem*

Sy. *Vter remoratur?* Ba. *quin sequere ergo intrò.* Sy *sequor.*

CENSEBAM] arbitrabar. HARPAGAVIT] rapuit. suprà, *Rape, tene harpaga, bibe, es, fuge.* TECVM SENTIO] tibi assentior. HABVI NVMERVM SEDVLO] teneo memoria numerum angiportuum: vel teneo mihi diuertendum esse in angiportum ordine sextum. sic dixit, habui numerum, vt dicitur, habui rationem. IN ID ANGIP.] sextum, iusserat miles. QVOTVMAS] id est, quotas. sic infrà eadem fabula, *quotumo die.* ADMODVM INCERTO SCIO] non satis scio. sic dixit incertò scio, vt dicimus, certò scio VNDE EGO HOMINEM] vnde gentium ex qua gente. HIRQVINA] rara, & non admodum densa qualis hircorum. DATARIA] quam ego alteri diem, aut dicam: vel quæ vicissim detur. HINC] à me. IAM INDE A PR.] iam vsque à principio Simia probè munus administrat suũ: iam à principio probè se gerit. Hæc autem loquitur Pseudolus, ad populum conuersus, sermonem lenonis, & sycophãtæ exaudiens: cùm ipse non audiatur. ECQVEM ANGIP.] aliquémne in hoc angiporto hominem nouisti? EGOMET ME] ego ipse me noui. PAVCI ISTAEC FACIVNT H.] pauci homines se nouerunt. est enim difficilimum seipsum nosse Et illud γνῶθι σεαυτόν. hoc est, nosce teipsum, alij Thaleti viro ex alij Apollini ascribunt. ME QVAERITAT] loquitur leno voce summissa, ita tamen vt audiatur à populo. SCIVIN. EGO?] nonne ego sciui me quæsitari? IN MEDIO LVTO EST] non potest se expedire, non potest respondere ad interrogata. ductum ab iis, qui in medio luto hærent. HAERET HAEC RES] hoc negotium procedere, atque ad exitum peruenire non potest PVRVS PVTVS] verus, & germanus. translatum ab auro puro puto: quid significat aurum merum, & omnis alienæ materiæ expers. lege & Festum in voce *putus*, & Nonium in eadem, qui hunc locum profert. ITA NEGOTIVM EST] negotium postulat, vt eam pellegas ATQ. ACCIPERE, &c.] & propera pecuniam accipere, SICYONI] vtroque modo dicunt Latini: est Sicyoni, & est Sicyoni, Sic Cornelius Nepos in prœm. lib. de viris excell. Imperator Lacedæmon quem librum locis compluribus emendatum, & commentariis amplissimus illustratum in lucem edidimus. MORTEM EXSEQVI] mortem obire. NOTIS] iis, qui norunt. act uam habes significationem sic *ignotus*, interdum pro eo sumitur, qui non nouit, vt apud M. Tull. epist. lib. MILES LENONI, &c] hic leno epistolam legere incipit. INTER NOS DVO] inter nos duos. OPERAM] meam. CALATOR] calo qui ligna militibus portat: à voce Græca κᾶλα, hoc est, ligna. alij, in quibus Festum calatorem seruum significare volunt, à verbo καλεῖν, vocare, quod serui semper vocari possint ob necessitatem seruitutis. SIMITV] simul ARBITRAREM] arbitrarer. sic in Sticho, *Tu oluerat, verò arbitrabant, si probu narramus.*

PSEV-

PSEVDOLVS.

PEiorem ego hominem, magísque versutè malum,
Nunquam adepol quenquam vidi quàm hic est Simia.
Nimísque ego illum hominem metuo & formido male,
Ne malus item erga me sit, vt erga illum fuit,
Ne in re secunda nunc mihi obuertat cornua,
Si occasionem capsit, qui fiet malus.
Atque adepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu sum maximo, triplici modo.
Primum omnium iam hunc comparem metuo meum,
Ne deserat nunc me, atque ad hosteis transeat.
Metuo autem ne herus redeat etiam dum à foro,
Ne capta præda capti prædones fuant.
Dum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax aduenìat.
Priusquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perij hercle, nimium tardè egrediuntur foràs.
Cor colligatus vasis exspectat meum,
Si non educat mulierem secum simul.
Vt exsulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor sum, vici cautos custodes meos.

METVO] sic suprà, *vt ego ob tuam Simia perfidiam te amo & metuo*, &c. IN RE SECVNDA] quam bene gessit. MIHI OBVERTAT CORNVA] mihi aduersetur. translatum à bestiis cornupetis. CAPSIT] ceperit. COMPAREM] socium, & mihi simillimum calliditate & fallacia. HERVS] Simo. nam si interuenerit, rem totam patefaciet, & indicabit lenoni: quod si fiat, Harpago nondum ex ædibus lenonis egresso, mulierem retineat, & seruet. NE CAPT. PR.] ductum à re militari: vbi sæpè qui prædicati, & præda onusti sunt, ab iis à quibus prædas egerunt, capiuntur. FVANT] sint. ILLE HVC HARP.] ille verus Harpax. HINC] domo lenonis. COLLIGATIS VASIS] sumtum à re militari, vbi milites colligant vasa, aut ornantes fugam aut aliorum castra mouere cogitantes. EDVCAT] Simia. EXSVLATVM] nostri libri veteres habent *exsolatum*, fortasse non malè. nam exsules, dicti sunt quasi exsoles, i. extra solum acti, seu missi. EX PECTORE] ex præcordiis. exspectat (inquit) cor meũ ad fugam paratum, & collectis sarcinis, & vasis conligatis, vt si Simia non educat secum è domo lenonis mulierem, profugiat, & abeat exsulatum, & me exanimem, ac mortuum relinquat. vnus ex nostris libris habebat scriptum *concoblegatis*, pro, *cor colligatis*: quod quid sit, nõ video, nisi fortè scriptor librarius voluit scribere *cor conglobatum*: i. collectis. Ego tamen *cor colligatus* nõ muto. VICTOR SVM] hoc dicit, visa muliere cum Simia egrediente. CAVTOS] quantumuis cautos.

SYCOPHANTA, PSEVDOLVS.

NE plora, nescis vt res sit Phœnicium,
Verùm haud multò pòst faxo scibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedoniensem, qui te nunc flentem facit.
Cuiam esse te vis maximè, ad eum duco te:
Calidorum haud multo pòst faxo amplexabere.

Ps. *Quid tu intus quæso desedisti? quàm diu*
Mihi cor retunsum'st oppugnando pectore?

Sy. *Occasionem repperisti verbero,*
Vbi percontere me insidiis hostilibus:
Quin hinc comitamur gradibus militariis?

Ps. *Atque adepol quanquam nequam homo es, rectè mones.*
Ite hac triumphi ad cantharum recta via.

NE PLORA] plorantem Phœnicium, quòd se ad militem adduci putet, solatur Simia, & errore in quo versatur, liberat. DENTATVM] vel magnis dentibus, vel mordacem. QVI TE NVNC FLENTEM FACIT] qui facit vt fleas: qui te lacrymosam & flebilem reddit. INTVS] in domo lenonis. RETVNSVM'ST] retusum est. OPPVGNANDO PECT] dum oppugnatur pectus tua mora scilicet, & metu, ne nobis præda elaberetur è manibus. OCCASIONEM REPP.] increpat Simia Pseudolum, quod alieno loco, & insidiis hostilibus opportuno se percunctando remoretur. QVIN HINC COMITAMVR] quin hinc simul abimus? secutus sum autem libros vet. qui partim sic habent litteris liquidò expressis, partim *hircomitamur*. GRADIBVS MILITARIBVS] gradibus militaribus, gradu militari (vt docet Vegetius) horis quinque æstiuis, 20. millia passuum conficiuntur. ATQ. AEDEPOL Q. N.] reperi in libris veteribus, deinceps post versum, *Ædepol*, &c. hunc, qui sequitur, *Ite hac triumphi ad cantharum recta via.* quem & Adrianus Turneb. Aduers. lib. 20. c. 10. se item in iis, quos vidit, reperisse testatur.

BALLIO leno.

HA, hæ: nunc demum mihi animus in tuto est loco,
Postquam iste hinc abijt, atque abduxit mulierem,
Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput,
Et à me abducere mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis satis certò scio,
Ego periurare mauellem me milies.
Quàm mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, si conuenero,
Verùm in pistrinum credo, vt conuenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obuiam veniat velim,
Vt mea lætitia lætus promiscam siet.

CONCEPTIS VERBIS] certa verborum formula præscripta. hac de re sæpè alibi dictum est. VT CONVENIT] inter me & Simonem. PROMISCAM] promiscuè.

SIMO senex, BALLIO leno.

VIso quid rerum meus Vlysses egerit,
Iamne habeat signum ex arce Ballionia.
Ba. *O fortunate, cedo fortunatam manum,*
Simo. Si. *quid est?* Ba. *iam.* Si *quid iam?* Ba. *nihil est quod metuas.* Si. *quid est?*
Venitne homo ad te? Ba. *non.* Si. *quid est igitur boni?*
Ba. *Minæ viginti sanæ ac saluæ sunt tibi,*
Hodie quas abs te indest stipulatus Pseudolus.
Si. *Velim quidem hercle.* Ba. *roga me viginti minas,*
Si ille hodie illa sit potitus muliere,
Siue eam tuo gnato hodie, vt promisit, dabit.
Rogato hercle obsecro, gestio promittere.
Omnibus modis tibi esse rem vt saluam scias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
Si. *Nullum periculum est, quod sciam, stipularier.*
Vt concepisti verba, viginti minas
Dabin'? Ba. *dabuntur* Si. *hoc quidem actum'st haud malè.*
Sed hominem conuenistin'? Ba. *immò ambos simul.*
Si. *Quid ait? quid narrat? quæso quid dicit tibi?*
Ba. *Nugas theatri, verba quæ in Comœdiis*
Solent lenoni dici, quæ pueri sciunt.

Malim

Malum, & scelestum periurum aiebant esse me.

Si. *Pol haud mentitum'st.* Ba *ego haud iratus fui.*
Nam quanti refert te nec rectè dicere,
Qui nihil faciat, quique infitias non eat.

Si. *Quid est, quod non metuas ab eo? id audire expeto.*

Ba. *Quia nunquam ab me abducet mulierem iam, nec potest.*
Meministine tibi me dudum dicere,
Eam venisse militi Macedonio?

Si. *Memini.* Ba *hem illius seruos huc ad me argentum attulit,*
Et obsignatum symbolum Si. *quid postea?*

Ba. *Qui inter me atque illum militem conuenerat.*
Is secum abduxit mulierem haud multo prius.

Si. *Bonan' fide istuc dicis?* Ba. *vnde ea sit mihi?*

Si. *Vide modo ne illic sit contechnatus quippiam.*

Ba. *Epistola, atque imago me certum facit.*
Quin iam quidem illam in Sicyonem ex vrbe abduxit modò.

Si. *Bene hercle factum, quid ego cesso Pseudolum*
Facere, vt det nomen ad molas coloniam?
Sed quis hic homo est clamydatus? Ba. *non edepol scio,*
Nisi vt obseruemus quò eat, aut quam rem gerat.

VLYSSES] callidus & vafer. qualem accepimus fuisse Vlyssem, vel qui promisit se dolis Ballionē capturum, atque expugnaturum, vt Vlysses dolis Troiam cepit: ex quo πτολίπορθος dictus est. SIGNVM] Phœnicium vt Vlyssis Palladium, id est, Palladis signum sustulit ex arce Troiāna. EX ARCE BALLIONIA] ex domo Ballionis. SANAE ET SALVAE] in voce, *sana* tralatio est à re animata ad inanimatam. saluas autē & sanas esse Simonis viginti minas dicit leno, quod obligatione sit liberatus à Pseudolo cui promiserat antegressa interrogatione se 20. minas daturum, si à lenone mulierem abduceret, vt deinceps subiicit. INDEST STIPVLATVS] tmesis, *in est stipulatus.* pro, *est instipulatus indest* autē pro, *in est* accipiendum. d. interposito, vt solet fieri apud veteres. Prisc. tamen lib. 8. hunc locum proferens aliter videtur legisse. sic enim apud eum scriptus est. *Minæ viginti saluæ ac sanæ sunt tibi, Hodie quas abs te est instipulatus Pseudolus.* ATQ. ETIAM H] atque habeto mulierem me volente, & donante, si Pseudolus eam hodie à me auferet. VIGINTI MINAS] hic altera concipitur stipulatio, quæ obligatio est iure ciuili validissima, constátque ex interrogatione, & responsione. MENTITV'ST] impersonaliter. NAM QVANTI REFERT. &c.] nam quanti interest, seu quid vtilitatis affert, ei maledicere qui contemnat? quasi dicat, inanem operam sumit is, qui contemnenti, & non infitianti maledicit, *nec rectè* autem positum, pro non rectè. & non rectè κακῶς λέγοντι, seu ἐλάττονι pro male. MEMINISTINE TIBI] hic versus vt scriptus est in libris veteribus, claudicat, vnáque syllaba curtus est, in vulgatis autem, in quibus sic legitur, *Meministin' obsecro tibi me dudum dicere,* syllaba redundat. Quid si sic legatur, *Meministin' tu tibi me dudum dicere.* VENISSE] venditam esse SERVOS] seruus. HAVD MVLTO PRIVS] paullò antè, modò ἄρτι. VNDE EA SIT M.] vnde sit mihi bona fide? falsè dicit in se ipsum leno. SIT CONTECHNATVS] sit machinatus, fabricatus. verbum factum ex Græca voce τέχνη. BENE HERCLE FACTVM] sic solebant loqui vet. in iis rebus, quas approbabant: vt contrà in iis quas non probabant, aut etiam abominabantur, malè factū. QVID EGO CESSO PSEVD.] id est, quid ego cesso facere, vt Pseudolus det nomē, &c. loquendi genus Græcis & Latinis, præsertim poetis comicis vsitatum, vt millies admonuimus. DET NOMEN AD MOLAS COLON.] sic habent nostri libri vet. & ita se scriptum in aliis, aut fortasse iisdem reperisse testatur Andr. Turn. Aduers. libro 20. cap. 10. alludit autem ad morem Romanum antiquum, quo qui deducendi erant in aliquam coloniam, in eam nomen dabant. Sic legitur hic Simo ait se Pseudolum quærere vt cogat eum nomen dare ad molas, tanquam ad aliquam coloniam: hoc est, vt eum in pistrinum dedat, & molam versare cogat.

HARPAX, SIMO, BALLIO.

MAlus & nequam est homo, qui nihili imperium heri
Sui seruus facit. nihili est autem, suum
Qui officium facere immemor est, nisi est admonitus.
Nam qui liberos esse illico se arbitrantur,
Ex conspectu heri si sui se abdiderunt,
Luxuriantur, lustrantur, comedunt quod

Habent, ij nomen diu seruitutis ferunt:
Nec boni ingenij quicquam in his inest, nisi vt im-
probi se artibus teneant: cum his mihi nec locus, nec sermo
Conuenit, neque his vnquam nobilis fui.
Ego vt mihi imperatum est, etsi abest, hic adesse herum
Arbitror nunc ego illum metuo, cùm hic non adest,
Ne cùm aßiet, metuant. ei rei operam dabo.
Nam me in taberna vsque adhuc sineret Syrus,
Cui dedi symbolum mansi vt insferat,
Leno vbi esset domi, me aiebat arcessere.
Verùm vbi is non venit, nec vocat, venio huc vltrò,
Vt sciam quid rei siet, ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam est melius, quàm vt hoc pulsem, atque aliquem
Euocem huc intus. leno argentum hoc volo a me accipiat,
Atque amittat mulierem nunc mecum simul.

Ba. *Heus tu?* Si. *quid vis?* Ba. *hic homo meus est* Si. *qui dum.* Ba. *quia*
Præda hæc mea est, scortum quærit, habet argentum.
Iam admordere hunc mihi lubet.

Si. *Iámne illum comesurus es?* Ba. *dum recens est,*
Dum datur, dum calet, deuorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt,
Augent rem meam mali, populi strenui
Damno mihi, improbi vsui sunt. Si. *malum*
Quod tibi Dei dabunt, qui sic scelestus.

Ba. *Me nunc commoror, cùm has fores non ferio,*
Vt sciam sitne Ballio domi? Ba. *Venus mihi hæc*
Bona dat, cum hoc huc adigit lucrifugas, damni
Cupidos, qui se, suámque ætatem bene curant,
Edunt, bibunt, scortantur, illi sunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene esse pátere, & illis quibus est, inuides.

Ha. *Heus vbi estis vos?* Ba. *hic quidem ad me rectà habet rectam viam.*
Ha. *Heus vbi estis vos?* Ba. *heus adolescens, quid istic debetur tibi?*
Bene ego ab hoc prædatus ibo, naui. bona scæna est mihi.
Ha. *Ecquis hoc aperit?* Ba. *heus chlamydate? quid istic debetur tibi?*
Ha. *Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.*
Ba. *Quisquis es adolescens, operam fac compendi quærere.*
Ha. *Quid iam?* Ba. *quia te is ipsus coram præsens præsentem videt.*
Ha. *Tun' is es?* Si. *chlamydate caue sis tibi à curio infortunio,*
Atque in hunc intende digitum. hic leno est. Ba. *at hic est vir probus.*
Sed tu bone vir. flagitare sæpè clamore in foro,
Cum libella nusquam est, nisi quòd leno hic subuenit tibi?
Ha. *Quin tu mecum fabulare?* Ba. *fabulor, quid vis tibi?*
Ha. *Argentum accipias.* Ba. *iamdudum si des, porrexi manum.*
Ha. *Accipe, hic sunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.*
Hoc tibi herus me iußit ferre Polymachæroplacides,
Quod deberes, atque vt mecum mitteres Phœnicium.
Ba. *Herus tuus?* Ha. *ita dico.* Ba. *miles?* Ha. *ita loquor.* Ba. *Macedonius?*

Admo-

Ha. *Admodum inquam.* Ba. *te ad me misit Polymachaeroplacides?*

Ha. *Vera memoras,* Ba. *hoc argentum vt mihi dares?* Ha. *si tu quidem es*
Leno Ballio. Ba. *atque vt à te mulierem abduceres?* Ha. *ita.*

Ba. *Phœniciúmne esse dixit?* Ha. *rectè meministi.* Ba. *mane,*
Iam redeo ad te. Ha. *at matura & propera. nam propero, vides*
Iam die multum esse. Ba. *vide. hunc aduocare etiam volo.*
Mane modo istic, iam reuertar ad te. quid nunc fiet Simo?
Quid agimus, manifestò hunc hominem teneo, qui argentum attulit.

Si. *Quid iam?* Ba. *an nescis quæ sit hæc res?* Si. *iuxta cum ignarissimis.*

Ba. *Ædepol hominem verberonem Pseudolum, vt doctè dolum*
Commentu'st. tantundem argenti, quanti miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit mulierem qui arcesseret.
Pseudolus tuus allegauit hunc, quasi à Macedonio
Milite esset. Si. *habésne argentum ab homine?* Ba. *rogitas quod vides?*

Si. *Heus memento ergo dimidium istinc mihi de præda dare:*
Commune istuc esse oportet. Ba. *quid, malùm, id totum tuum est.*
Quam mox mihi operam das? Si. *tibi do equidem.* Ba. *quid nunc mihi es*
auctor Simo?

Si. *Exploratorem hunc faciamus ludos suppostititium.*

Ba. *Adeò donicum ipsus sese ludos fieri senserit,*
Sequere. quid ais? nempe tu illius seruos es. Ha. *planissimè.*

Ba. *Quanti te emit?* Ha *suarum in pugna virium victoria.*
Nanque ego eram domi imperator summus in patria mea.

Ba. *An etiam ille vnquam expugnauit carcerem patriam tuam?*

Ha. *Contumeliam si dices, audies* Ba. *quotumo die*
Ex Sicyone huc peruenisti? Ha. *altero ad meridiem.*

Ba. *Strenuè me hercle isti, quàm vide sis pernix hic est homo?*
Vbi suram aspicias, scias posse eum gerere crassas compedes
Quid ais? tune etiam cubitare solitus es in cunis puer?

Si. *Scilicet solitum esse.* Ha. *sanine estis?* Ba. *quid hoc quod te rogo?*
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul?
Conueniebátne in vaginam tuam machæra militis?

Ha. *I in malam crucem.* Ba. *ire licebit tibi, tamen hodie tempori.*

Ha. *Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum?* Ba. *mane.*

Ha. *Quid maneam?* Bal. *chlamydem hanc commemores quanti conducta'st.*
Ha. *quid est?*

Ba. *Quid meret machæra?* Ha. *helleborum hisce hominibus est opus.*

Ba. *Eho.* Ha. *mitte.* Ba. *quid mercedis petasus hodie domino demeret?*

Ha. *Quid domino' quid somniatis? mea quidem hæc habeo omnia.*
Meo peculio emta. Ba. *nempe quod fœmina summa sustinet.*

Ha. *Vncti hi sunt senes. fricari sese ex antiquo volunt.*

Ba. *Responde obsecro hercle hoc verò seriò, quod te rogo,*
Quid meres? quantillo argento te conduxit Pseudolus?

Ha. *Qui istic Pseudolu'st?* Ba. *præceptor tuus, qui te hanc fallaciam*
Docuit, vt fallaciis hinc à me mulierem abduceres.

Ha. *Quem tu Pseudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?*
Quem ego hominem nullius coloris noui. Ba. *non tu istinc abis?*
Nihil est hodie hic Sycophantis quæstus, proin tu Pseudolo

Nunties abduxisse alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. Harp. *tu quidem ædepol Harpax ego sum.* Bal. *immo ædepol esse tu.*
Purus, putus hic sycophanta est. Ha. *ego tibi argentum dedi.*
Et dudum adueniens extemplò symbolum seruo tuo,
Heri imagine obsignatam epistolam, hic ante ostium.
Ba. *Meo tu epistolam dedisti seruo? cui seruo?* Ha. *Syro.*
Ba. *Non confidit, sycophanta hic nequam est, nugis me ditatur malè.*
Ædepol hominem verberonem Pseudolum, vt doctè dolum
Commentu'st tantundem argenti quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit, mulierem qui abduceret.
Nam illam epistolam ipsus verus harpax huc ad me attulit.
Ha. *Harpax ego vocor ego seruus sum Macedonis militis,*
Ego nec sycophantiosè quicquam ago, nec maleficè,
Neque istum Pseudolum mortalis qui sit noui, neque scio.
Si. *Tu nisi mirum'st leno planè perdidisti mulierem.*
Ba. *Ædepol næ istuc magis magósque metuo, cùm verba audio.*
Si. *Mihi quoque ædepol iamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,*
Symbolum qui hoc accepit. mira sunt mi Pseudolus est. Ehò
Tu, qua facie fuit dudum, cui dedisti symbolum?
Ha. *Ruffus quidam, ventriosus crassis suris, subniger,*
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. Si. *perdidisti, postquam dixisti pedes.*
Ba. *Pseudolus fuit ipsus: actum est de me, iam morior Simo.*
Si. *Hercle haud te sinam emori, nisi argentum mihi redditur,*
Viginti minæ Ha. *atque etiam mihi aliæ viginti minæ.*
Ba. *Auferetur id præmium à me quod promisi per iocum?*
Si. *De improbis viris auferri præmium, & prædam decet.*
Ba. *Saltem Pseudolum mihi dedas.* Si. *Pseudolum ego dedam tibi?*
Quid deliquit? dixin', ab eo tibi vt caueres, centies?
Ba. *Perdidit me.* Si. *at me viginti commodis multauit minis*
Ba. *Quid nunc faciam?* Ha. *si mihi argentum dederis, te suspendito.*
Ba. *Di te perdant, sequere sis me ergo hàc ad forum, vt soluam.* Ha. *sequor.*
Ba. *Hodie ego peregrinos absoluam, cras agam cum ciuibus.*
Pseudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegauit, mulierem qui abduceret,
Sequere tu. nunc, ne exspectetis dum hac domum redeam vis.
Ita res gesta est, angiporta hac certum est consectarier.
Ha. *Si graderere tantum, quantum loquere, iam isses ad forum.*
Ba. *Certum'st mihi hunc emortualem facere ex natali die,*

MALVS ET NEQVAM] hic iam verus Harpax ad lenonem venit, vt meliorem abducas. LVXVRIANTVR] repete pronomen, qui. luxuriantur autem, id est, luxuriosè viuunt, LVSTRANTVR] in lustris, id est, prostibulis, seu ganeis versantur. II NOMEN DIV SERVITVTE.] ii diu serui sunt, & vix vnquam à dominis manumittuntur. NEC BONI INGENII Q.] nec ingeniosi sunt nisi in eo, vt artes improbas pertinaciter colant. NEQVE HIS VNQ.] neque his vnquam notus fui. EGO VT MIHI IMPERATVM EST] sic habent nostri libri veteres. NE CVM ABSIET METVAM] refero ad superiora hoc modo. metuo herum absentem, ne præsentem metuere necesse habeam. EI REI OPER.] ei rei studebo, ne mihi herus absens metuendus sit. NAM ME IN TAB.] nam nisi mea sponte aut vltrò venissem, etsi, dum me Syrus arcesseret, exspectassem, sineret me vsque ad hoc tempus in taberna iacere, neque me arcesseret, quemadmodum mihi pollicitus erat. SYRVS CVID.] Pseudolus hic erat, qui tibi Syrum nomen esse dixerat. MANSI, VT IVSS.] mansi in taberna vt iusserat, cùm diceret se me arcessiturum vbi leno domum rediisset. ME AIEBAT ARCESS.] aiebat se me

se me accessiturum. VLTRO] *αὐτομάτως* non accersitus. ILLIC H. MO] ille homo. HOC PVLTEM] hoc ostium pulsem. INTVS] domo. AMITTAT] dimittat, missam faciat. HIC HOMO MEVST] Ballio putat hunc seruum militis peregrinum esse aliquem pecuniosum, qui scortũ quærat. ADMORDERE] salsis & mordacibus dictis ludere. vel dic potius admordere, id est, adoriri, & quasi degustare, vt qui escam aliquam esuri sunt, solent, prius eam gustare & admordere. Atque huic explicationi conuenit, & congruit interrogatio Simonis, quæ proxime sequitur, Iámne illum comesurus es? proinde ac si dicat. Tu qui dicis te velle hunc clamydatum admordere, iámne illum comesurus es? DIV RECENS EST] consentaneum verbo *admordendi*, quo ipse vsus erat, & Simonis interrogationi responsionem subiicit Ballio, & in allegoria permanet PAVPERANT] pauperem reddunt. hoc eodem verbo alibi præterea non semel vtitur Plautus. POPVLI SE DAM M] qui nani & strenui sunt, damnosi mihi sunt, improbi, vtiles. Deildi ME NVNC COMM.] egomet mihi morem inicio, egomet me moror, qui has fores pultare cesso DAMNI CVPIDOS] Horatius in Epistol. damnosa Venus QVIBVS EST] quibus bene est] id est, qui se tractant molliter & liberaliter. BENE EGO AB HOC PRAE.] præda onustus ab hoc discedam, certò scio. BONA SCAEVA EST MIHI] bonum omen mihi obiicitur ab hoc chlamydato. Scæuam (inquit Festus) volgus quidem & in bona & in mala re vocat, cum aiunt bonam & malam scæuam. cætera apud Festum deprauata & mutilata sunt. Varro libro 6. de lingua Latina, *Quare quod dixi scæuum, bonum omen est, obscænum vero inepe.* Apud eundem, paullò antè bonæ scæuæ causa. interpretantur docti homines, in his Turnebus, bonæ rei causa, licet etiam interpretari, boni auspicij, seu boni euentus causa. ECQ. HOC APERI?] ánnon aliquis hoc ostium aperit OPERAM FAC COMP. QVAER.] supersede ab opera quærendi. parce operæ quærendi. CAVE SIS TIBI A CVBIO INFORTVM.] caue si vis tibi à vita sollicita, & anxia, & curarum plena. caue tibi ab infortunio, per quod curis macrescas: caue tibi a curis: quibus amor & libido scatent. ATQ. IN HVNC INTENDE DIGIT.] & porrige potius digitum in hunc lenonem. id est, medio digito porrecto lenonem deride & contemne. AT HIC EST VIR PROB.] at contrà Simo vir probus est. SED TV VIR PR.] nunc conuertitur ad Simonem ipsum. FLAGITARE S.] flagitatores habet molestos, creditores tuos, qui pecuniam, quam sibi debes, molestæ repetunt. QVIN TV MECVM FABVLARE] immo vero tu mecum potius loquere. VIDES IAM DIE MVLTVM ESSE] vides serum diei esse: vides multo maiorem diei partem exactam esse, *die* patrij casus est hoc loco. HVNC] Simonem hæc loquitur secũ leno. MANIFESTO HVNC HOM.] putat leno hunc verum Harpagum à Pseudolo subornatum, & submissum esse, IVXTA CVM IGNARISSIMIS] æque atque ignarissimi. ÆDEPOL HOMINEM VERBERONEM] ô hominem plane verberonem Pseudolum. VT DOCTE DOLVM] quàm doctè dolum commentus est? ALLEGAVIT] ad me priuatim misit. QVID MALVM?] malum, indignantis, & stomachantis interiectio. Quid, inquit, tibi venit in mentem postulare, vt hæ quinque minæ mihi tecum sint communes? immò verò ex toto tuæ sunt. QVAM MOX] quàm legendum cum accentu graui. QVID NVNC MIHI] quid nunc mihi suades, vt faciam? quid mihi vt faciam auctor es? EXPLORATOREM HVNC FACIAM] hunc qui venit ad te vt abs te quasi explorando mulierem auferat, suppositum in locum veri Harpagi à Pseudolo, *ludos faciamus*, id est illudamus, & ludificemus. Sic autem restitui, cum in libris omnibus legeretur *ludo*, litera s scilicet amissa, propter vocem sequentem ab eadem initium capientem. confirmat hanc emendationem, id quod deinceps sequitur ADEO DONICVM IPSVS, &c.] lenonis verba sunt, Simonis consilium & sententiam approbantis ludificemus eum sanè, inquit, vsque eò donec ipse intellexerit, se deprehensum esse & frustra venisse, qui sic à nobis ludificetur: donec senserit se à nobis ludibrio haberi. SVARVM IN PVGNA VV.] iure belli, & victoria me emit: id est, me bello cepit. AN ETIAM ILLE VNQVAM] proinde ac si dicat, carcer, patria tua est. cum igitur significas militem patriam tuam expugnasse, eadem opera carcerem expugnasse significas. CONTVMEL. SI D.] si male dices, tu quoque malè audies. QVOTVMO DIE] quoto die. ALTERO AD MERID.] id est, vno die integro & dimidio. STREN. ME H.] nauiter sancte iussi. QVAM VIDE SIS] vide si vis quàm pernix sit iste homo. Hæc loquitur ad Simonem cõuersus seruum militis irridens, quem suppositum putat. VBI SVRAM ASPICIAS] suram habet aptam ad gerendas compedes. significat eum esse seruum natura & genere, nõ vt gloriabatur, imperatorem vnquam fuisse. Solebant enim veteres seruis fugitiuis suras & crura compedibus vincire. Horatius Epod. oda 4 *Ibericis peruste funibus latus. Et crura dura compede.* Sura autem pars tibiæ est posterior, & crassior: quam *γαστροκνήμην* appellant Græci, quasi tibiæ ventrem. QVID AIS TVNE ETIAM C.] scomma est in ætatem puerilem. SCILICET SOLITVM ESSE] non dubium est, quin solitus sit: scire licet eum solitum esse in cunis cubitare, cùm puer esset. NOCTV IN VIGILIAM] nox in castris in partes quattuor diuidebatur. quæ singulæ horis ternis constabant: earum pars prima, prima vigilia, secunda, secunda vigilia. & ita deinceps appellabatur. quando ibat miles in vigiliã, (inquit leno) id est, in locũ vbi vigilias erat acturus, tune cũ eo ibas simul cũ eo, vt scilicet vnà cũ eo catamitus cubitares? CONVENIEBATNE] obscœnum per machæram militis, partem militis virilẽ significat. per vaginam serui, podicẽ. sit honos auribus IRE LICEBIT] in malam crucem CHLAMYDEM HANC COMM.] te manere volo, vt commemores quanti hæc chlamys cõducta sit. hæc eò dicuntur à lenone, vt & cetera omnia, quod putet hunc Harpagem esse à Pseudolo suppositum & subornatum, eaque quæ gerat, machæram, chlamydem, petasum esse conducta. QVID MERET?] quid mercedis pro ea datur domino? domino autẽ, id est, cuius ea sint HELLEBORVM HISCE] hi homines sani non sunt. sic supra, sanine estis? MITTE] mitte me. QVID MERCEDIS PET.] quanti petasum istum a domino conduxistis tu & Pseudolus? QVID DOMINO?] Quid est, quod mihi dicitis me hæc quæ gero ab aliquo domino conduxisse? Non dissimulabo in nostris libris veteribus ita scriptum esse. *Quid dominũ? quid socij? quid somniatis?* vt fortasse sic legendũ sit, detecto hoc tott *Quid domini? s. Quid socij? H. quid somniatis?* &c. veruntamen nihil mutandum censeo. NEMPE QVOD FEM. SVMMA SVST] hic quoque locus obscœnus & flagitiosus est, ita vt pudeat me eum explicare: quam pudentissimè tamen potero, sensum lenonis obscurum declarabo. Dixerat seruus se emisse illa omnia peculio suo. respondet leno, nempe eo peculio emisti, quod supremas partes feminum sustinet. podicem significat. i am ea

pars è summis feminibus sustinetur. significat igitur hunc seruum esse impudicum, & pudicitiæ iactura, illa emisse. videtur autem legendum esse. *sustinens*. VNCTI SVNT HI SENES] vngebantur prius veteres deinde fricabantur. Ad hunc igitur morem respiciens Harpax maledictum regerens, significat hos senes libidine putire, & velle fricari. QVID MERES ?] quid mercedis pactus es? quanta merces tibi promissa est. vt ita ornatus ad me venires, & mulierem ad me abducere conareris ? PRAECEPTOR TVVS] præmonstrator tuus, & doctor tuus. QVEM HOM. NVEL. COL.] id est, quem ego hominem prorsus non noui: qui homo mihi planè est ita ignotus, vt quod nullo colore præditum est. NIHIL EST HODIE HIC SYC.] nihil est quæstus, id est, nullus est quæstus. ADDVX. ALIVM PRAED.] alium adduxisse prædam, nempe mulierē. QVI OCCVRR. PR.] alium, inquam, qui prior tempori venit occurrit, ἀπάντησε, tempestiuè, & maturè venit, in ipso tempore venit. PVRVS, PVTVS] merus, & verus sycophanta. vt suprà. NON CONFIDIT] non est confidens, vt decet esse sycophantam, & mendacem. SYCOPH. HIC NEQ.] sycophanta hic malus, & imperitus suæ artis est, hic est malus sycophantiarum artifex. AEDEPOL N] hi tres versus deinceps sequentes, semel iam suprà positi sunt eadem scena, iisdem verbis, nisi quod in tertio extremo pro *abduceret*, illic est *arcesseret*. NEQVE ISTVM PSEVDOLVM NOR.] id est, neque iste Pseudolus quis homo sit, noui: vel neque istum Pseudolum noui. quis homo sit. TV NISI MORVM ST] sentit Simo lenoni data esse verba, & fucum factum, & os sublitum, vt Plautinis verbis vtar. Tu, inquit, nimirum leno Phœnicum perdidisti. COR PERFRIGEFACIT] animum frigore contrahit, animum exterret. EMOTV, QVA FACIE F.] ehò qua facie fuit is Syrus, cui te dicis dudum symbolum dedisse ? RVFFVS, QVIDAM] tali erat facie Pseudolus. ex qua descriptione nunc demum intelligit leno data esse verba à Pseudolo. EMORIRI] emoririri antiquè pro emori. sic Terentius in Eunucho, risu emoriri. VIGINTI MINAS] quas mihi debes ex stipulatu. DIN IN] nonne dixi, &c.] MVLTAVIT] ἐζημίωσε, damno affecit. PEREGRINOS ABSOL.] Harpago xx minas numeraui, vt sit ad reditum expeditus, siue, vt ei liceat per me ad suum herum reuerti. CRAS AGAM CVM CIVIB.] cras Simoni satisfaciam. PSEVDOLVS MIHI CENTVR. HAB.] significat se è Pseudolo omnibus bonis esse euersurum, vitámque adeò ac salutem suam ab eo esse prostratam atque afflictam, qui sycophantam illum ad se miset. Allusit autem Plautus ad comitia pop. Romani centuriata, quæ erant omnium maxima (erant enim alia minora. curiata, & tributa) & in quæ maximè populi multitudo conueniebat. Iam comitia, à coëundo esse appellata, nemo est qui ignoret. Ita per comitia centuriata, significari consilia omnibus artibus instructissima & callidissima. sic ferè in Aulul. *Ibo intro. vbi de capite meo sunt comitia*. ITA RES GESTA EST] ita res gesta: st, vt mihi non sis hac eadem via domum redeundum. CERTVM EST MIHI NVNC EMORTVALEM] decretum est mihi hunc diē, qui mihi est natalis, ex natali facere emortualem. id est, funestū, quia hoc die quasi mortuus sum, opera Pseudoli, qui comitia centuriata mei capitis habuit, id est, qui omneis arteis & machinas aduocabit, & adhibuit, quibus me perderet.

SIMO senex.

BEne ego illum tetigi, bene autem seruos inimicum suum.
Nunc mihi certum est, alio pacto Pseudolo insidias dare,
Quàm in aliis Comœdiis fit, vbi cum stimulis aut flagris
Insidiantur: at ego iam inuitus promam viginti minas.
Quas promisi, si effecisset, obuiam ei vltrò deferam,
Nimis illic mortalis doctus, nimis versutus, nimis malus.
Superauit dolum Troianum, atque Vlyssem Pseudolus.
Nunc ibo intrò, argentum promam, Pseudolo insidias dabo.

BENE EGI] rem bene gessi. ILLVM TETIGI] lenonem circumueni. sic Turpill. in Demetr, apud Nonium in verbo tangere. INIMICVM SVVM] eundem lenonem. INSIDIANTVR] seruis suis domini. INVLTVS] non vlciscens iniuriam mihi à Pseudolo factam in eo quòd filium meum corrumpat. SI EFFECISSET) si effecisset id, quod dicebat se facturum, videlicet, mulierem à lenone abducturam. OBVIAM] non expectans dum ad me venerit. VLTRO] non flagitatus, neque appellatus, neque admonitus. ILLIC] ille Pseudolus. DOLVM TROIANVM] dolum quo capti sunt Troiani, vel quo vsus est in Troianos Vlysses.

ACTVS QVINTVS

PSEVDOLVS seruus ebrius.

QVid hoc? siccine hoc fit? pedes statin', an non?
An id voltis vt me hic iacentem aliquis tollat.
Nam hercle si cecidero vestrum erit flagitium.

Pergitin'

Pergin' pergere? ab sæuiendum mihi
Hodie est. magnum hoc vitium vino est.
Pedes captat primùm, luctator dolosu'st.
Profectò adepol ego nunc probè habeo madulsam.
Ita victu excurato, ita mundiciis digni, ah!
Itaque in loco festiuo sumus festiuè accepti.
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Est homini quamobrem vitam amat hic omnes
Voluptates, in hoc omnes venustates sunt,
Deis proximum esse arbitror. nam vbi amans complexu'st
Amantem, vt labra ad labella adiungit,
Vbi alter alterum bilingues manifestò
Inter se prehendunt: vbi mamma manicula
Opprimitur alia: aut, si lubet, corpora
Conduplicant. manu candida cantharum dulciferum
Propinare amicissimam amicitiam, neque ibi alium alio
Odio, ibi nec molestum, nec sermonibus morologu vti:
Vnguenta, atque odores, lemniscos, corollas dari dapsiles.
Non enim parcè promi, victu cætero, ne quis me roget,
Hoc ego modo, atque herus minor hunc diem sumsimus prothymè.
Postquam opus meum vt volui omne perpetraui, hostibus fugatis.
Illos accubantis, potantis, amantis cum scortis
Reliqui, & meum scortum ibidem, cordi atque animo suo
Obsequentem. sed postquam exsurrexi, orant med vti saltem,
Ad hunc me modum intuli, vt illis satis facetem ex disciplina: quipped
ego
Quid probè Ionica perdidici, sed palliolatus,
Sic huc incessi ludibundus. plaudunt parum, clamitant me vt reuertar.
Occepi denuo, hoc modo nolui, idem, amicæ dabam me meæ,
Vt me amaret. vbi circumuortor, cado. id fuit nænia ludo.
Itaque dum enitor (prox) iam penè inquinaui pallium. nimia tum
Voluptati adepol fui ob casum. datur cantharus, bibi, commuto
Illico pallium, illud posiui, inde huc exij, crapulam dum amouerem.
Nunc ab hero ad herum meum maiorem venio fœdus commemoratum
Aperite aperite. heus Simoni me adesse, quis nunciate.

PEDES STATIN', AN] pedes meis statísne, ánnon statis? Pseudolus ebrius vacillans, & vix consistens, pedes suos interrogat, vtrum fungantur officio suo, nécne? IACENTEM ALIQVIS TOLLAT] propriè dictum, iacentem tollere. VESTRVM ERIT FLAG.] vobis erit turpe: vestra erit culpa flagris digna. PERGITIN' PERG.] pergitísne male stare? AB SAEVIENDVM MIHI] minatur malum pedibus suis, quòd ita vacillant. ah, video, inquit, mihi hodie sæuitiam, in pedes meos esse vsurpandam, qui sic deserant, ac destituant. LVCTATOR DOLOSV'ST] nam ingenuus luctator aduersarium vi ac virtute percellit, non crure implicito supplantat. EXCVRATO] accurato apparato. HOC EST HOMINI QVAMOBR.] hæc causa est homini, quamobrem viuere velis: DEIS PROX. ESSE ARBITR.] vel sic, hoc diis proximum esse arbitror, nempe hoc modo viuere, hoc est, iucundè, molliter, festiuè, apparatè &c. vel dic. Diis me proximum esse arbitror, qui ita molliter, & iucundè acceptus sim. Sciendum est autem totum hunc sermonem, vt serui ebrij, esse ἀσυνάρτητον & non satis inter se cohærere quod & Camerarius admonuit. VBI ALTER ALTERVM BILING.] vbi linguas suas inter se committunt, & coniungunt, ita vt videantur esse bilingues. VBI MAMMA MANICVLA OPPR.] hic locus iudicio meo non est sincerus, vt neque multi alii, in hac scena maximè: neque me nostri codices adiuuerunt: qui partim sic habent, *vt mammilla nem amicula*: partim, *vbi mammilla illam amicula*. vnde putabam legendum, *vbi mammilla amicula opprimitur*. Secutus sum interea editionem Camerarian. manicula autem hoc loco, si recta scriptura est, paruam manum significat, cum videatur esse nomẽ a manica potius, quã à manu, deminutiũ. MANV CANDIDA] candida, translatè accipiendum esse puto, vt dicimus, mores candidos & animũ candidum, & simil. cui opponitur manus impu-

ra, & scelerata. CHANTHARVN DVLCIS. PROP.] propinare cantharum, hoc est, porrigere, per appositionem, seu κτ' συνέθεσιν, amicitiam amicis. Hic quoque est anacoluthum, nam quò referatur hoc propinare, aut vnde pendeat, nō est facilè dictu. ALIO] alij. NEC SERMONIBVS MOROLOGIS] nec sermones ineptos, & qui nihil attinent, habere, sed amatorios scilicet, & hilaritatis plenos. LEMNISCOS] Festus. Lemnisci. id est, fasciolæ colorisiæ, dependentes ex coronis, propterea dicūtur, quod antiquissimum fuit genus coronarum lanearum. Plinius lib. 21. cap. 3 Crassus diues primus argēto, auróque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserúntque, & lemnisci: quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter Etruscas, quibus iungi, nisi aurei, nō debebant. Sed video quosdam velle apud Festum legi *Lanisci*, non lemnisci: & item apud Plinium Festi verbis illis, opinor, adducti, coronarum lanearum DAPSILEIS] largas, multas. sumtuosas, non parcas. NON ENIM PARCE PROM.] subintell. lemniscos, coronas, odores, vnguenenta. VICTV CETERO HOC ERGO MODO, &c.] ne quis fortè me roget quomodo in ceteris nos ipsi accepti simus. Hoc modo ego & herus, ceteris rebus, quæ ad victum pertinent, hunc diem consumsimus alacriter, posteaquam ex animi sententia negotium receptum gessi, atque ad exitum perduxi, lenone & seruo militis dolo superatis. PROTHYME] προθύμως, vsus est aduerbio Græco, ad Latini sermonis consuetudinem flexo. προθύμως autem valet promto & alacri animo. CORDI ATQVE ANIMO SVO OBS.] ψυχῇ χαριζομένους, sibi indulgenteis, suæ libini obtemperanteis & seruienteis. ORANT MED VTI SALTEM] orant me vt saltem. ME INTVLI] in proscenium, prodii, vt saltarem SED PALLIOLATVS] id est, sed palliolo amictus, Secutus sum autem nostros libros veteres, qui partim sic habent, partim *palliolatus*. partim *palluratus* Vulgata autem lectio, *palliolatum amictus* mihi videtur ferri non posse. OCCEPI DENVÒ] incepi iterum saltare. IDEM AMICAE DABAM] ego idem studebam meæ amicæ saltando placere. VBI CIRCVMV.] cum saltatorium orbem versarem ID FVIT NAEN.] hic casus fuit pro nænia ludo. significat fortasse suum casum fuisse loco cantus & carminis ludo. Erat enim nænia tibiæ cantus, quo veteres mortuorum laudes prosequebantur. Sed ex nostris libris veteribus nonnulli habent *nemo laude*. PROX] sic edendum curauimus nostros libros veteres secuti. Prox autem (inquit Festus) bona vox, veluti quidam putant, significari videtur, vt ait Labeo de iure Pontificio libro 11. IAM PAENE INQVIN. PALL.] significat, opinor, se enitendo propè commonuisse palliolum suum: quod & ea, quæ sequuntur, comprobant. ILLVD POSIVI] illud, quod fuit inquinatum deposui, *posiui* antiquum, pro posui: AB HERO] à filio Simonis heri mei FOEDVS] quod inter vos conuenit, vt, si lenonem deciperem, daret mihi xx. minas.

SIMO senex, PSEVDOLVS seruus, BALLIO leno.

Vox viri pessumi me exciet foras sed quid hoc? quo modo? quid video ego?
Ps. *Cum corona ebrium Pseudolum tuum.* Si. *liberè hercle hoc quidem. sed vide. statum.*
Num mea gratia pertimescit? magis cogito sæuiter, blanditérne alloquar.
Sed hoc me vetat vim facere, quod fero. si qua in hoc spes sita'st mihi.
Ps. *Vir malus, viro optimo obuiam. it.* Si. *di te ament Pseudole.* Ps. *Phuy in malam crucem.*
Ps. *Cur ergo me afflictor?* Si. *quid tu (malum) ergo in os mihi ebrius irructas?*
Ps. *Molliter, siste nunc me, caue ne cadam: non vides me vt madidè madeam?*
Si. *Quæ istæc audacia est, te sic interdius cum corola ebrium incedere?* Pseu. *lubet.*
Si. *Quid? lubet? pergin' ructare in os mihi?* Ps. *suauis ructus mihi est. sic sine modo.*
Si. *Credo equidem potesse te scelus Maßici montis vberrumos quatuor*
Fructus ebibere in hora vna. Ps. *hiberna addito.* Si. *sed dic tamen.* Ps. *haud male*
Mones Si. *vnde onustam celocem agere te prædicem?* Ps. *cum tuo filio*
Perpotaui modò. sed Simo vt probè tactus Ballio est? quæ tibi dixi
Effecta reddidi. Si. *derides? pessumus homo est.* Ps. *mulier hæc*
Facit cum tuo filio libera decubat. Si. *omnia vt quicquam egisti ordine.*
Scio. Ps. *quid ergo dubitas dare mihi argentum?* Si. *ius petis fateor.*
Tene. Ps. *at negabas daturum esse te mihi, tamen das, onera hunc hominem, atque*

Conse-

Consequere hàc. Si. *ego istum onerem?* Ps. *onerabis, scio.* Si. *quid ego huic homini faciam?*
Statim vltro & argentum aufert, & me irridet. Ba. *væ victu.* Ps. *vorte ergo humerum:*
Hem. Ba. *hoc ego nunquam ratus sum fore me vt tibi fierem supplex.*
Heu heu heu. Ps. *desine.* Ba. *doleo.* Ps. *ni doleres tu, ego dolerem.*
Ba. *Quid hoc? auferrene Pseudole abs tuo hero?* Ps. *lubentißimo corde atque animo.*
Ba. *Non audes quæso aliquam partem mihi gratiam facere hic argenti?*
Ps. *Noui, me dices auidum esse. nam hoc nunquam eris nummo diuitior.*
Neque te mei tergi in sereret, si hoc non hodie effecissem.
Ba. *Erit vbi te vlciscar, si viuo.* Ps. *quid minitare? habeo tergum.*
Ba. *Age sanè.* Ps. *igitur redi.* Ba. *quid redeam?* Ps. *redi modò, non eris deceptus.*
Ba. *Redeo.* Pseu. *simul mecum potatum.* Ba. *egóne eam?* Pseu. *fac, quod te iubeo,*
Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. Ba. *eo due me quò vis.* Ps. *quid nunc?*
Nunquid iratus es, aut mihi, aut filio propter has res Simo? Si. *nihil profectò.*
Ps. *I hàc.* Ba. *te sequor, quin vocas spectatores simul?* Ps. *hercle me isti*
Haud solent vocare, neque ergo ego istos: verùm si voltis applaudere.
Atque approbare hunc gregem & fabulam, in crastinum vos vocabo.

CVM CORONA EBR.] sæpè admonuimus veteres in poculis coronis vti solitos. SED VIDE STATVM.] vide statum hominis præsentiam heri nō verentis: vel hominis. &c. MAGIS COGITO SAEVITER] tanto magis mecum cogitò vtrumne iracundè, & asperè Pseudolum conueniam an blandè & leniter. SED HOC ME VETAT VIM P.] sed hoc vetat me sæuitiam & vim in Pseudolum adhibere spes quam habeo, fore, vt eius opera & adiumento filius meus ad bonam frugem redeat. PHVY] interiectio tætrum aliquid & spurcum aspernantis. Diomedes Pers. Sosipater, in *fata*. vbi legendum puto pro fatæ, fu, & fy. intelligimus autem hic Pseudolum in os heri irructasse. CVR ERGO ME ABEL?] cur ergo mihi malè precaris? QVID TV. MALVM, ER.] rogas cur te affligam malè tibi precando? cur tu ergo mihi in os irructas? particula *ergo* à Simone iterata est per quandam indignationem & cum stomacho. Solemus enim in iurgio, & altercatione verba nonnulla eius, qui nos accusat, quoue nobiscum expostulat, iterare, iustiorem nobiscum esse causam quamobrem quæramur, ostendentes. MOLLITER] mollier me tracta. SISTE N. ME] firma me, ne prolabar. MADIDE MAD.] valdè madeam? bene potus sim? INTERDIVS] interdius dixit, quia licentius. & minus turpiter potatur vesperi, & noctu, quàm interdiu. Ex quo prandia M. Antonij exagitantur à M. Cicerone Philippica secunda. MASSICI MONTIS] vina Massica, quæ à Massico in quo nascuntur, à Campaniæ monte dicta sunt, à scriptoribus commemorati & celebrati sint. Virg. *Vertunt felicia Baccho Massica.* Horat. lib. 3. carm. ora 1. *Est qui nec veterū pocula Massici* QVATTVOR FR.] quattuor vindemias. HIBERNA ADDITO] addito hiberna, subintellig. hora. Dicis (inquit) me posse ebibere quattuor fructus Massici montis, eosque vberrimos. (nam si fructuū sterilitas fuisset, mirum non esset) in hora vna debuisti addere, hiberna. Nam si id facerē in vna hora æstiua, non admodum magnus potor essem. Horas æstiuas, hibernis fuisse longiores apud veteres, quòd horæ apud eos essent inæquales, diésque & nocte horis duodenis constarent, sciunt vel pueri. VNDE ONVSTAM CELOCEM] vnde te ita vino madidum. seu ita vini & cibi plenum venisse dicam? allegoria est à nauibus onustis. celox, nauiculæ genus est propriè autem dixit, celocem agere, pro impellere. sic Horatius, *Nauim agere ignarus nauis timet.* PERPOTAVI] per, in compositione, perpetuitatem & assiduitatem significat. PESSIMVS HOMO EST] hæc loquitur Simo ipse secum, conuersus ad spectatores. pessimus est homo (inquit ille) hic Pseudolus scilicet. id est. vaferrimus, & dolosissimus. Alij sic. pessimus est iste leno. Secutus sum autem editionem camerarianam. à qua discrepant ceteræ vulgatæ. Sed videtur legendum, vt habent nostri codices, *Pessimus homo es*, vt non ipse secum, sed clara voce Pseudolum alloquatur. Nam si summissa voce loqueretur, nod responderet ea Pseudolus, quæ proximè sequuntur Nunc autem ex responsione intelligere licet, ea, quæ Simo locutus est, Pseudolo esse exaudita. respondet enim se esse pessimum, mulieris huius opera & culpa: id est, nequissimum, quamuis Simo cùm eū nequissimum dicit, significet fortasse esse versutissimum & dolosissimum. MVLIER HAEC FACIT] hæc meretrix, cum qua cubui, facit vt sim nequissimus. vel potiùs Phœnicium. quam abduxi à lenone, facit, vt sim corruptissimus & inertissimus, OMNIA, VT QVI Q.] comprobat Simo, quæ acta sunt à Pseudolo. hoc modò: Omnia (inquit) quę abs te acta sunt, egisti, rectè atque ordine, vt aliquid aliud quod abs te rectè actum est. ONERA NVNC HOM.] onera lenonē argento. VAE VICTIS] Festus, væ victis, in prouerbium venisse existimatur. cùm Roma capta à Senonibus Gallis aurum ex

conuentione & pacto adpenderetur: quod iniquis ponderibus exigi à barbaris querente Appio Claudio Brennus rex Gallorum ad pondera adiecit gladium, & dixit ve victis, quem postea persecutus Furius Camillus cùm insidiis circumuentum concideret, & quæreretur contra fœdus fieri, eadem voce renumerasse dicitur. Significat autem eos esse infelices, & cum iis pessimè agi, eorumdémque conditionem esse durissimam, qui victi sunt. FORE ME VT TIBI F.] fore vt ego tibi fierem supplex, NI DOLERES TV, EGO DOLEREM] nisi effecissem, quod dixeram Simoni, nisique mulierem abs te abduxissem, ego à Simone in pristinum conditus essem AVFERRE NE PSEVDOL.] oportétne aut æquumne est Pseudole, te abs tuo hero pecuniam auferre? ALIQVAM PARTEM] aliqua ex parte, vt dicimus magnam partem, pro, magna ex parte. de quo genere alibi. NOVI, ME DICES] subintellig. non audeo. deinde quæ deinceps sequuntur, sic declarando: noui, quid de me dicturus sis, propterea quòd huius argenti tibi gratiam non faciam, dices me esse pecuniæ auidum, atque auarum. Sed non dissimulabo in nostris libris veteribus scriptum esse, *Non me dices auidum esse*: quomodo habent & libri vulgati. NAM HOC NVNQVAM] hic quoque quiddam tale subintelligendum est. nihil mea refert. frustra me auidum esse dices inanem operam sumes. nam ex hoc argento, nunquam eris nummi ditior. nunquam ex his xx. minis vnum nummum auferes. HABEO TERGVM] habeo tergum ad verbera paratum, vel verberibus assuefactum. IN CRASTINVM VOS VOCABO] in crastinum diem vos nunc vocabo: id est, vocabo vos vt crastino die nobiscum potetis.

FINIS PSEVDOLI.

POENV-

POENVLVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

AGORASTOCLES	adolescens.
MILPHIO	seruus.
ADELPHASIVM	meretrix.
LYCVS	leno.
ANTHEMONIDES	miles.
ADVOCATI.	
COLABISCVS	villicus.
SINCERASTVS	seruus.
HANNO	Pœnus.
GIDDENEME	nutrix.

PVER.

ARGVMENTVM.

PVER septuennis surripitur Karthagine,
Osor mulierum adoptat hunc emtum senex,
Et facit heredem eius cognatæ duæ
Nutrixque earum rapta. mercatur Lycus,
Vexàtque amantem at ille cum auro villicum
Lenoni obtrudit, ita eum furto alligat.
Venit Hanno Pœnus, natum hunc fratris repperit.
Suásque agnoscit, quas perdiderat, filias.

PVER] Agorastocles filius: cuius pater præ ægritudine mortuus est, Hannone fratre relicto hærede. OSOR MVL.] Antidamas. COGNATAE DVAE] Hannonis, qui Agorastoclis erat patruus, filiæ Anterastile, & Adelphasium. NVTRIXQVE] Giddeneme. MERCATVR] ambas. LYCVS] leno. AMANTEM] Agorastoclem, qui amabat Adelphasium. AT ILLE CVM AVRO] at Agorastocles villicum suum Colabiscum subornatum ad lenonem mittit cum pecunia sua, hoc consilio, vt eum apud lenonem quasi furem manifesto deprehensum adhibitis testibus teneat, & furti arguat & conuincat. HANNO] Anterastiles & Adelphasij erat pater. NATVM HVNC FR.] Agorastoclem.

PROLOGVS.

ACHILEM Aristarchi mihi commentari lubet.
Inde mihi principium capiam ex ea tragœdia.
Siletéque & tacete, atque animum aduortite,
Audire iubet vos imperator histricus:
Bonóque vt animo sedeant subselliis,
Et qui esurientes, & qui saturi venerint.
Qui edistis, multo fecistis sapientius:
Qui non edistis, saturi fite fabulis.
Nam cui paratum est quod edit, nostra gratia
Nimia est stultitia, sessum impransum incedere.
Exsurge præco fac populo audientiam.
Iamdudum exspecto, si tuum officium scias.
Exerce vocem quam per viuis & colis.
Nam nisi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age, nunc reside, duplicem vt mercedem feras.
Bonum factum'st, edicta vt seruetis mea.
Scortum exoletum, ne quis in proscenio
Sedeat, neu lictor verbum aut virgæ mutiant,
Neu designator præter os obambulet,
Ne sessum ducat, dum histrio in sceno siet.
Diu qui domi otiosi dormierunt, decet
Animo æquo nunc stent, vel dormire temperent.
Serui ne obsideant, liberis vt sit locus,
Vel æs pro capite dent: si id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio,
Ne & hic varientur virgis, & loris domi,
Si minus curaßint, cum veniant heri domum.
Nutrices pueros infantis minutulos
Domi vt procurent, neu qua spectatum afferant.
Ne & ipsæ sitiant, & pueri peritent fame,
Néue esurientes hic quasi hœdi obuagiant.
Matronæ tacitæ spectent, tacitæ rideant,
Canora hic voce sua tinnire temperent.
Domum sermones fabulandi conferant,
Ne & hic viris sint & domi molestiæ.
Quódque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur cuiquam artifici iniuria,
Néue ambitionis caussa extrudatur foras,
Quo deteriores anteponantur bonis:
Et hoc quoque etiam, quod penè oblitus fui.
Dum ludi fiunt, in popinam pedisequi
Irruptionem facite, nunc dum occasio est,
Nunc dum scribitalitæ æstuant, occurrite.
Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico,
Bonum hercle factum pro se quisque vt meminerit.
Ad argumentum nunc vicissatim volo

Remi-

Remigrare, vt aquè mecum sitis gnarures
Eius nunc regiones, limites, confinia
Determinabo, ei rei ego sum factus finitor.
Sed nisi molestum est, nomen dare vobis volo
Comœdiæ: sin odiosum est, dicam tamen.
Siquidem licebit per eos, quibus est in manu.
Carchedonius vocatur hæc comœdia,
Latinè Plautus, patruus pultiphagonides.
Nomen iam habetis, nunc rationes cæteras
Accipite: nam argumentum hoc hic censebitur.
Locus argumento'st suum sibi proscenium.
Vos iuratores estis, quæso operam date,
Karthaginienses fratres patrueles duo
Fuere summo genere, & summis diuitiis,
Eorum alter viuit, alter est emortuus,
Propterea apud vos dico confidentius,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat:
Sed illi seni, qui mortuus est, filius
Vnicus qui fuerat, olim abductus à patre,
Puer septuennis surripitur Karthagine
Sexennio prius quidem, quàm moritur pater,
Cùm iam periisse sibi videt gnatum vnicum,
Coniicitur ipse in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem suum,
Ipse abit, ad Acheruntem sine viatico.
Ille qui surripuit puerum, Calydonem auehit,
Vendit eum domino hic diuiti cuidam seni
Cupienti liberorum, osori mulierum.
Emit hospitalem is filium imprudens senex
Puerum illum, eúmque adoptat sibi pro filio.
Eúmque hæredem fecit, cùm ipse obiit diem.
Is illic adolescens habitat in illisce ædibus.
Reuortor rursus denuò Karthaginem.
Si quid mandare voltis, aut curarier,
Argentum nisi qui dederit, nugas egerit.
Verum qui dederit, magis maioris egerit.
Sed illi patruo huius, qui viuit senex,
Karthaginiensi duæ fuere filiæ.
Altera quinquennis, altera quadrimula,
Cum nutrice vnà periere à magalibus.
Eas qui surripuit, in Anactorium deuehit,
Venditque has omnis, & nutricem, & virgines,
Præsenti argento homini, si leno est homo,
Quantum hominum terra sustinet, sacerrimo.
Vosmet nunc facite coniecturam cæterum,
Quid sit hominis, cui Lyco nomen siet.
Is ex Anactorio, vbi prius habitauerat,
Huc commigrauit in Calydonem, haud diu,

Sui quaesti gratia, is in illis habitat aedibus.
Earum hic adolescens alteram efflictim perit
Suam sibi cognatam imprudens, neque scit qua ea
Sit, neque eam vnquam tetigit: ita eum leno macerat,
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum stupri,
Neque duxit vnquam, neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatam sibi
Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus, postquam eas perdidit,
Marique terráque vsque quaque quaeritat.
Vbi quanque est in vrbem ingressus, illico
Omnes meretrices, vbi quisque habitant, inuenit
Dat aurum, ducit, noctem rogat. post ibi
Vnde sit, cuiatis, captáne, an surrepta sit,
Quo genere nata, qui parentes fuerint,
Ita doctè atque astu filias quaerit suas.
Et is omnis linguas scit, sed dissimulat sciens
Se scire. Pœnus planè est, quid verbis opus est?
Is heri huc in portum naui venit vespere.
Pater harum, idem huic patruus adolescentulo est.
Iámne hoc tenetis? si tenetis, ducite
Caue dirumpatis, quaeso, sinite transigi.
Hem paene oblitus sum reliquum dicere.
Ille, qui adoptauit hunc pro filio sibi,
Is illi Pœno huiusce patri hospes fuit:
Is hodie huc veniet, reperiétque hic filias.
Et hunc sui fratris filium, vt quidem didici ego,
Ego ibi ornabor, vos aequo animo noscite.
Hic qui hodie veniet, reperiet suas filias,
Et hunc sui fratris filium, dehinc caeterum
Valete. adeste, ibo, alius nunc fieri volo.
Quod restat restant alij, qui faciant palam.
Valete, atque adiuuate, vt vos seruet salus.

ACHILLEM ARISTARCHI] Aristarchum tragicum poetam commemorat Suidas, eumque tradit tragœdias septuaginta docuisse, bis vicisse cum centum amplius annos vixerit: & qualem autem Euripidis fuisse. Praeterea Ennius Achillem Aristarchi scripsit. vt notat Camerarius SILETEQ. ET TACETE] duobus verbis Graecis σιγᾶν & σιωπᾶν totidem Latina opposuit, silere. & tacere. IMPERATOR HISTRICVS] histrio, vel histrionum dux. & praefectus. Festus, Histriones dicti, quod primum ex histria venerint. SATVRI SITE] site, plurale, imperatiui modi è singulari *si*, veteribus vsitatum. Horatius Satyra 5. libro 2. *si cognitor ipse*. Iterum Plautus in Persa, *Age, si benignus subueni*. Idem Curcul. *sequere huc Palinure me ad forem sims obsequens*. NAM QVOI PARATVM EST, &c.] id est, nam nimia est stultitia, eum cui paratum est domi quod edit, id est, quod edat, impransum incedere sessum. hoc est, venire sessum. subsellium occupare non antè pransum, nostra gratia, vt nos spectet & audiat. EDIT] edim, dis, dit. Horatius oda Epod *Edit cicutis allium nocentius*. ad quem locum annotata sunt plura exempla. FAC POPVLO AVDIENTIAM] fac populus audiat cum silentio. aliter dixit M. Tullius in Catone Maiore. *facitque persaepe ipsa sibi audientiam diserti senis compta, & mitis oratio*. QVAM PER VIVIS ET COLIS] ἀναφώνει exerce vocem per quam victum. & cultum tibi paras. TACITVM TE OBR. F.] tacitus esuries. tacitò tibi obrepet fames: ad te, tacitum sensum graditur fames. veteres. non geminabant interdum praepositiones. idcirco dixit, obrepet te. pro repet abs te *ob* autem, vsurpabant iidem illi, pro ad, vt testatur Festus. Ennius. *Ob Romam noctu legiones ducere coepit*. Iam quod libri, vulgati habent, *statim te obr*. Turnebo assensus sum, qui mendosè *statum*, pro, *tacitum* substitutum esse arbitratur, lib. Aduers. 19. cap. 12. BONVM F. EST]

solebant veteres hæc verba edictis præponere, ac præscribere boni ominis causa, Bonum factum, seu Bonum factum, &c. Ex quo illud apud Sueton in C. Iulio, *Peregrinis in senatum allectis libellus propositus est: Bonum factum, ne quis senatori nouo curiam monstrare velit.* Eodem pertinet illud Tertull. O edictum, cui adscribi non poterit, bonum factum. Quæ sunt diligenter ab Adriano Turnebo collecta lib.3. Aduers. cap. 22. SCORTVM EXOLETVM] exoletus (inquit Festus) qui adolescere, id est, crescere desinit. NE QVIS] ne quis puer impudicus. κατὰ παιδίσκη, scortum exoletum. sedeat in proscenio, id est, in scenæ parte anteriore, in quam prodeunt actores, & in qua agunt quid dicturi sint. NEV LICTOR VERB.] ne lictor verbum mutiat. ὑποφωνῇ: nam mutire, est mutorum more sonare: qui ne μυ quidem sonare possunt: ex quo muti dicti sunt, & mutire, & mussare. NEV VIRGAS MVTIANT] neque virgæ sonitum edant. DESIGNATOR] qui præfectus est apparatui comico, & qui designat totam rem ludicram. Vlpian digest. de iis, qui not. infam. PRAETER OS] id est, ante os. DECET ANIMO AEQVO NVNC STENT] decet eos nunc animo æquo stare. quidam libri habent *stent*. VEL DORM. T.] malim legi, *& dormire temperent*. NE OBSIDEANT] ne subsellia occupent. ET HIC] extra ædeis, in theatro, seu in scena. VARIENTVR] lacerentur. SI MINVS CVRASSINT] si non curarint, quod edidimus: si non paruerint edicto nostro. CVM VEN. H. D.] varientur loris domi, cùm heri domum à ludis venerint. DOMI VT PROCVR.] ne veniant spectatum cum pueris suis, paruulis, atque ita & ipsæ sitiant, (plerunque enim nutrices sunt bibulæ, & siticulosæ) & pueri fame intereant. CANORA HIC VOCE S. T.] temperent tinnire, id est, caueant ne tinnant voce sua canora, hoc est, sonora, & acuta, qualis est vox muliebris. tinnire autem, pro, acutam vocem mittere, more tintinabulorum, positum est, translatè. DOMVM SERM. F.] conferant domum, id est, reseruent domui, vel domum transferant, sermones fabulandi, id est, fabulas, seu sermones ad fabulandum accommodatos. NE ET HIC V. &c.] ne vtrobique viris sint molestiæ, nempe & hic & domi: proinde ac si dicat, satis est eas esse viris odiosas ac molestas domi. caueant ne hic quoque eis molestæ sint. sint viris molestiæ, sic dictum, vt hæc res mihi curæ, est mihi voluptati, erit tibi bono, aut malo, aut ornamento, aut dedecori, & simil. INIVRIA] iniustè, immeritò. AMBITIONIS CAVSA] gratificandi minus bonis causa. EXTRVDANTVR] meliores artifices. IRRVPTIONEM FACITE] irrumpite, irruite. SCRIBILITAE] scribilitę genus est placentæ sine melle. BONVM HERCLE FACTVM] hac de re suprà. VICISSATIM] vicissim. REMIGRARE] redire, sic autem legendum potius, quàm vt alij libri habent *remigrare*: quamuis hanc scripturam secutus sit Camerarius. VT ABQVE MECVM SITIS GNARVRES] vt æquè mecum sitis gnari scilicet huius argumenti. Sic est autem legendum, non vt vulgò, *huius gnari res*. Vtitur eadem voce & in Mostell. *Simul gnarures volo esse hanc rem mecum.* EIVS NVNC REGIONES, &c.] allegoria ducta ab agrum mensione, & definitione. FINITOR] finitor, penultima breui, vt notat Camerarius. Profert hunc locum Nonius, in voce finitores, docens finitores, olim esse dictos, qui nunc agri mensores appellantur. COMOEDIAI] i. comœdiæ, antiqua diphtongus aï, pro æ. ex qua, Aulaï, triuiaï, Iphianassaï, Troiaï. licet etiã legere *comœdiã*, vt habẽt alij libri: vt sit antiquus genitiuus qualis est, *familiâs*, vt paterfamiliâs. QVIBVS EST IN M.] quorum in potestate hoc situm est. CARCHEDONIVS] id est, Karthaginiensis. LATINE PLAVTVS PATRVVS PVLT] Camerarius putat legendum, Latinè Plauti patruus pultiphagonides. sed ego malim legi, *Latinè Plauti Pœnulus Pultiphagonides* id est, Plauti Pœnulus Romanus, seu Italus. Olim pulte vescebantur Romani & Itali, non pane. Iccirco per Pultiphagum, & pultiphagonidem, significatur Italus, seu Romanus. sic in Mostell. *Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus.* notat Adrianus Turnebus Aduersar. lib.19 cap.12. CENSEBITVR] id est, à vobis spectatoribus, tanquam censoribus, iudicabitur. PROSCENIVM] pars est scenæ anterior, in quam prodeunt histriones, & in qua spectantur à populo, dum loquuntur & agunt: Proscenium (inquit) erit locus argumento, in quo loco censebitur. Iam illud, proscenium suum sibi, sic ferè dictum est, vt illud, suo sibi hunc iugulo gladio. VOS IVRATORES ESTIS] vos ij estis, qui nos quasi ad iusiurandum adigatis, id est, vos censores estis. Nam censores ad iusiurandum eos adigebant, quos censere instituebant: vt declarat illa formula. Ex animi tui sententia, subintellig. iura, vxorem habes? Adr. Turneb. Aduers. eod. lib. & eod. cap. POLLINCTOR] qui mortuos sepeliendos, & humandos curat. FILIVS VNI] Agorastocles. ABDVCTVS] domo. FRATREM P.] Hannonem. AD ACH.] ad inferos. CVIDAM SENI] Antidamanti. HOSPITALEM] hospitis filium. IMPRVDENS] nesciens esse hospitis filium. MAIORES EGERIT] quia argentum perdiderit. MAGIS REDVNDAT ILLI PATRVO] Hannoni. DVAS FR. FIL.] Anterastylis & Adelphasium. ALTERA QVINQ. Adelphasium. ALTERA QVADR.] altera quattuor annos nata, nempe Anterastylis. A MAGALIB.] magalia domicilia humilia Afrorum Carisius lib.1 magalia. καλύβαι Ἀφρῶν. id est, tuguria Afrorum. ANACTORIVM] oppidum in Acarnania. HOMINI] Lyco. SACERRIMO] exsecrabilissimo, sceleratissimo. CETERVM] ceteroqui. cetera, alioqui. SIN QVAESTI] sin quæstus. sic Terentius Andria, *Nunquam animum quæsti gratia*, &c. Carisius libr.1. lege & Nonium in voce *quæsti*. EFFLICTIM] perditè. Nævius, *Ne'o ego hanc adeò efflictim amare diu viuat volo vt mihi prodesse possit.* vbi Probus, efflictim, id est, vsque donecum effligatur. Carisius. PERIT.] amat perditè. SVAM SIBI C.] tale est illud Terentij. *suo sibi hunc iugulo gladio.* MACERAT] amantem cruciat. QVIA AMARE C.] quia leno videt Agorastoclem amare Adelphasium. TANGERE H VOLT. BOLO] vult auferre homini prædam. vult homini pecuniam extorquere. *tangere bolo* autem, sic dictum, vt illud apud Nonium, *patrem argenti talento tetigi*. in verbo *tangere*, quod ille interpretatur circumuenire. Tale est illud apud Terentium in Phorm. *Geta ferietur alio munere.* IN CONCVBINATVM] vt sibi sit concubina. Camerar. edidit *in concubinatum*. PATER] Hanno. QVISQVE] quisque, pro quæque, antiquè. CVIATIS] cuias, quæ sit ei patria. FVVERINT] fuuerint, pro fuerint. u geminatum, vt prima syllaba producatur. CAPTANE, AN SVRR.] bellóne capta, an clam, & furtim ablata. POENVS PL.] Pœnus Plane est ingenio, & moribus. id est, astutus, & versutus. tales enim ferè sunt Pœni. PATER HARVM, &c.] Hanno, harum puellarum pater, idem est patruus Agorastocles. SI TENETIS, DVCITE] iocus ex ambiguo. sed obscænus, & flagitiosus. si tenetis enim, duo significare potest, vel si argumentum huius fabulæ intelligitis: vel partiam mentem, τὸ αἰδοῖον tenetis. ex verbo autem *ducite*, quod sequitur, iocum esse obscænum, & sententiam turpem intelligit auditor.

NE DIRVMP. Q. S.] quæso, sinite rem perfici, Veneream scilicet: id est, vsque eo ducite, dum res perficiatur, ne partem illam intentam & arrectam tentigine rumpatis. Nonnulli libri habent, *caue dirumpatis*, &c. & ita edidit Camerarius. ILLE, QVI ADOPT.] Antidamas. ORNABOR] sumam ornatum scenicum: induam personam comicam, & alius factus, hoc est, personatus in proscenium prodibo. ALIVS NVNC FIERI VOLO] sumere ornatum comicum. ALII] actores.

ACTVS PRIMVS.

AGORASTOCLES adolescens, MILPHIO seruus.

Ag. *SÆPE ego res multas tibi mandaui, Milphio,*
Dubias, egenas, inopiosas consilij,
Quas tu sapienter, doctè, & cordatè & catè
Mihi reddidisti opiparas opera tua.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi
Et libertatem, & multas grates gratias.

Mi. *Scitum'st per tempus si obuiam it, verbum vetus.*
Nam tua blanditiæ mihi sunt quod dici solet,
Gerræ germanæ, & edepol lyræ lyræ
Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo
Tris facile corios contriuisti bubulos.

Ag. *At amans per amorem si quid feci, Milphio,*
Ignoscere id te mihi æquum est. Mi. *haud vidi magis.*
Et ego nunc amore pereo, sine te verberem
Item vt tu mihi fecisti ob nullam noxiam.
Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.

Ag. *Si tibi lubido est, aut voluptati, sino.*
Suspende, vinci, verbera, autor sum, sino.

Mi. *Si autoritatem postea defugeris,*
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.

Ag. *Egóne istuc ausim facere, præsertim tibi?*
Quin si feriri video te, extemplo dolet.

Mi. *Mihi quidem hercle.* Ag. *immò mihi.* Mi. *istuc mauelim.*
Sed quid nunc tibi vis? Ag. *cur ego apud te mentiar?*
Amo immodestè. Mi. *meæ istuc scapulæ sentiunt.*

Ag. *At ego hanc vicinam dico Adelphasium meam.*
Lenonis huius meretricem maiusculam.

Mi. *Iampridem equidem istuc ex te audiui.* Ag. *differor*
Cupidine eius. sed Lenone istoc Lyco
Illius domino, non lutum'st lutulentius.

Mi. *Vin' tu illi nequam dare nunc?* Ag. *cupio.* Mi. *en me dato.*

Ag. *Abi dierectus.* Mi. *dic mihi verò serio,*
Vin' dare malum illi. Ag. *cupio* Mi. *hem eundem me dato.*
Vtrunque faxo habebit, & nequam & malum.

Ag. *Iocare.* Mi. *vin' tu illam hodie sine damno & dispendio*
Tuo, tuam libertatem facere? Ag. *cupio Milphio.*

Mi. *Ego faciam vt facias. sunt tibi intus aurei*
Trecenti nummi Philippi. Ag. *sexcenti quoque*
Mi. *Satis sunt trecenti.* Ag. *quid iis facturus?* Mi. *tace.*
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. Ag. *quid facturus?* Mi. *iam scies*
Tuus Colabiscus nunc in vrbe'st villicus,
Eum hic non nouit leno, satin' intelligis
Ag. *Intelligo hercle, sed quò euadas, nescio.*
Mi. *Non scis?* Ag. *non hercle.* Mi. *at ego iam faxo, scies.*
Ei dabitur aurum, vt ad lenonem deferat
Dicátque se peregrinum esse ex alio oppido.
Se amare velle, atque obsequi animo suo,
Locum sibi velle liberum praberier,
Vbi nequam faciat clàm, ne quis sit arbiter.
Leno ad se accipiet, auri cupidus, illico.
Celabit hominem & aurum. Ag. *consilium placeat.*
Mi. *Rogato, seruus veneritne ad eum tuus?*
Illeme censebit quaeri, continuò tibi
Negabit, quid tu dubitas, quin exemplo
Dupli tibi auri & hominis fur leno fiet?
Neque id vnde efficiat, habet. vbi in ius venerit,
Addicet praetor familiam totam tibi.
Ita decipiemus fouea lenonem Lycum.
Ag. *Placet consilium.* Mi. *immo etiam vbi expoliuero*
Magis, hoc tum demum dices, nunc etiam rude'st.
Ag. *Ego in aedem Veneris eo, nisi quid vis Milphio.*
Aphrod sia hodie sunt. Mi. *scio hoc.* Ag. *oculos volo.*
Meos delectare, munditiis meretriciis.
Mi. *Hoc primùm agamus, quod consilium capimus.*
Abeamus intrò, vt Collabiscum villicum
Hunc perdoceamus, vt ferat fallaciam.
Ag. *Quanquam Cupido in corde versatur, tamen*
Tibi auscultabo. Mi. *faciam vt facto gaudeas.*
Inest amoris macula huic homini in pectore:
Sine damno magno quae elui neutiquam potest.
Itaque hic scelestus est homo leno Lycus,
Cui iam infortunij intenta balista est probè,
Quam ego haud multo pòst mittam è balistario.
Sed Adelphasium exit eccam, atque Anterastilis.
Haec est prior, quae meum dementem facit.
Sed euocabo, heus i foras Agorastocles,
Si vis videre ludos iucundissimos.
Ag. *Quid istuc tumulti'st Milphio?* Mi. *hem amores tuos*
Si vis spectare. Ag. *ô multa tibi dent bona,*
Cum mihi hoc obtulisti tam lepidum spectaculum.

EGENAS] egenteis. INOPIOSAS] inopia consilij laboranteis. ET CATE] & acutè OPIPARVM opulentas & copiosas. opipara opposuit egenis, & inopiosis, GRATES GRATIAS] sic Camerarius edidit, & ita habent libri veteres. vulgati autem, *gratas gratias.* SITVM EST PER TEMPVS

SI OBVIAM IT VERBVM VETVS] verbum vetus, i. prouerbium, per tēpus si obuiam it, i. si tēpore seu tempestiuè vsurpatur, scitum est, lepidum & venustum est. verbum vetus autem, vt vult Adr. Turn. libro 15. Aduersar. cap. 6. intelligit id quod dictum est paullò antè Agorastocle deberi seruo Milphioni libertatem & grates gratias. Sed licet dicere verbū vetus, intelligendum id quod subiicit Milphio. GERRAE GERMANAE ATQ.] gerræ, crates sunt viminex (inquit Festus) Athenienses, cùm Syracusas obsiderent, & crebrò Gerras poscerent, irridentes Siculi, gerras clamitabant: vnde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemtis dicantur. Suidas. γέρρα περσικὰ ὅπλα κύριον. κατὰ χρῆσιν καὶ σκεπάσματα γέρρα ἐστὶ παρὰ σικελοῖς γυναικεῖα καὶ αἰδοῖα ἀνδρῶν id est, gerræ, arma Persica propriè, per catachresin seu abusionem, tegmina. sunt etiam gerræ apud Siculos, muliebria, virilia membra inhonesta. Gerræ etiam vsurpātur pro nugis, & rebus fictilibus & inanibus. Et Carisius lib. 1. πλέγματα τινὰ τείχεσι προσφερόμενα τείχη. id est, texta quædā quæ admouētur muris. germanæ autem, id est veræ, vt germani Thucydides apud Ciceronem, & apud eundem *germanus negotiator*, & simul. LYRAE LYRAE] idem dicit: lyræ enim res sunt effutetiæ, res temeræ & sine ratione dictæ, res inanes. BLANDIDICVS] blandiloquus. TRIS F. CORIOS] tria lora, tria coria. profert hunc versum Nonius in voce *corium*. PERAMOREM] amore incensus amoris stimulis agitatus. HAVD VIDI MAGIS] haud vidi quenquam, qui magis amaret, quique magis amore incensus in seruos sæuiret. OB NVLLAM NOX] nullum ob peccatum. SI AVCTORITATEM POSTEA DEFE.] id est, si postea te mihi auctorem fuisse negaueris. sic Cicero orat. pro P. Sylla, *Itaque attende iam Torquate, quàm ego non defugiam auctoritatem consulatus mei*. VBI DISS.] cum à me ante tuo iussu, & ex auctoritate tua vinctus esses. EGO PENDEAM] ego suspendar abs te, & verberer. ISTVC MAVELIM] vt tibi doleat, quàm mihi, id est, malim vapules, quàm ego. AMO IMMODESTE] amo suprà modum. MEAE ISTVC SCAP.] quia sæpè me amore furens verberas, vel sentiunt tuam immodestiam, atque impotentiam. MAIVSCVLVM] vno anno natu maiorem, sorore Anterastilide. DIFFEROR] crucior, distorqueor. NON LVTVM EST LVT.] nihil est sordidius: seu nihil est impurius, aut inquinatius. NEQVAM DARE] id est, malum dare. nequam est omnis generis, significat enim & seruum malum & fœminam malam, & malum in neutro. Itaque iocatur hic ex ambiguo, in eo quod mox sequitur, ibi en me dato: hoc modo, si vis lenoni malū dare, hoc est, damnum importare, & nocere me dato, qui sum seruus nequam. inest etiam iocus præter expectationem, παρὰ προσδοκίαν. Nam cum exspectaret Agorastocles, dum aliquod malū proferet, quod lenonis caput impingi posset, respondet præter exspectationem, me dato. & ita lenoni malum dabis. ABI DIRECTVS] in diem erectus displicet hæc responsio adolescenti. quia fieri hoc non potest, sine eius damno. COLABISCVS] vel legendum colobiscus vt sit deminutiuum nomen à Græco nomine κολοβὸς, quod significat mutilum, & curtum, vel colibiscus à nomine item Græco κόλλαβοι qui sunt panes. vel ἀπὸ τῶν κολλύβων, quæ vox significat, nūmorum intertrimentum, quod magis placet. SED QVO EVADAS NESCIO] sed quis exitus tui consilij futurus sit, seu potius, ad quem finem referatur tua oratio, nescio. OBSEQVI ANIMO SVO] sibi indulgere, suæ libidini obtemperare, χαρίζεσθαι τῇ ψυχῇ. VBI NEQVAM FACIAT] vbi nequiter viuat vbi nequitiæ operam det. AD SE ACCIPIET] domum recipiet. SERVOS] seruus. CENSEBIT] putabit. QVID TV DVB. QVIN EXT.] quid est, quod dubites, quin extemplo leno tibi damnetur furti, pœnáque in eum constituatur dupli, & auri, & hominis, id est, serui nomine. NEQ. ID VNDE EFF.] neque autem hanc pœnam dupli soluere poterit, quia non habet vnde tantam pecuniam efficiat, vel vnde tantam nummorum numeret. IN IVS VENERIT] ad prætorem venerit. ADDICIT PR.] prætor dat, dicit, addicit. ITA DECIP. FOVEA L.] sumtum à rusticis, qui cæca fouea facta lupos capere solent. VBI EXPOLIVERO] vbi hoc consilium meum quod adhuc rude, & impolitum est perpoliuero, tum dices tibi placere. allegoria est ab artificibus tracta, qui opus suum prius inchoant, & procudunt, & rudius informant, deinde expoliunt & ornant. APHRODISIA] dies festi Veneris. MVNDITIIS MERETR.] adspectu meretricum mundarum, & mundo corporis cultu vtentium. VT COLLYB. VILL. HANC PERD.] ordo est, vt Collybiscum perdoceamus, vt hanc fallaciā ferat. CVPIDO] cupiditatis deus, vel cupiditas ipsa. INEST AM. M.] loquitur nunc secum Milphio. ELVI] aptum verbum ad maculam, nam maculæ eluuntur Sic Cicero lib. 5. Accus. *Errabas Verres, & vehementer errabas, cum te maculas furtorum & flagitiorum tuorum, sociorum innocentum sanguine eluere posse arbitrabare*. Idem pro Sextio, *quoniam illa in repub. macula regni publicati maneret quàm nemo iam posset eluere*. CVI IAM INFORT. INT. BALL.] tralatio est à tormentis bellicis, vnde tela mittuntur. Videtur autem hic ballista significare telum, quod e tormento, seu machina mittitur, non tormentum vnde mittitur, vt docet Adrianus Turnebus lib. 15 cap 6. propterea scilicet, quòd dicit Plautus, quàm ego haud multo post mittam, &c. Rursus, propter hæc verba, *intenta ballista*, videtur ipsum tormentum vnde telum mittitur significare. tormenta enim intenduntur, tela mittuntur. Ballistarium autem locus est ea, vbi ballistæ conduntur, & vnde depromuntur, vt armamentarium, ærarium, libellarium, seu librarium, & similia. HAEC EST PRIOR] Adelphasium. TVMVLTI] tumultus sic senati. quæsti sumti, & similia, pro senatus, quæstus, sumtus, &c.

ADELPHASIVM, ANTERAST. meretrices duæ, MILPHIO seruus. AGORASTOCL. adolescens.

Ad. *NEgotij sibi qui volet vim parare,*
Nauem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotij
Habent, forte si occeperis exornare.

Neque vnquam satis hæ duæ res ornantur,
Neque eis vlla ornandi satis satietas est.
Atque hæc vti loquor, nunc modò docta dico.
Nam nos vsque ab aurora ad hoc quod diei est,
Postquam aurora illuxit, nunquam cessauimus
Ex industria ambæ, nunquam concessauimus
Lauari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & vnà
Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos, lauando, eluendo operam dederunt,
Aggerundáque aqua sunt viri duo defessi.
Apagesis negotii quantum in muliere vna est?
Si verò duæ, sat scio, maximo vni
Populo cui lubet plus satis dare potis sunt
Quæ noctes diésque omni in ætate semper
Ornantur, lauantur, tergentur, poliuntur,
Postremò modus muliebris nullus est,
Neque vnquam lauando & fricando scimus
Facere * *Nam quæ elauta est, nisi*
Perculta est, meo quidem animo quasi illauta est.

An. *Miror equidem soror te istæc sic fabulari,*
Quæ tam callida & docta sis & faceta.
Nam cum sedulò munditer nos habemus,
Vix ægróque amatorculos inuenimus.

Ad. *Ita est. verùm hoc vnum tamen cogitato,*
Modus omnibus in rebus soror optimum est habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se.

An. *Soror cogita, amabo, item nos perhiberi*
Quasi salsa muriatica esse autumantur
Sine omni lepóre, & sine suauitate.
Nisi multa aqua vsque & diu macerantur,
Olent, salsa sunt, tangere vt non velis: item nos sumus
Eiusce modi mulieres sunt insulsæ
Admodum, atque inuenustæ, sine munditiæ & sumtu.

Mi. *Coqua est hæc quidem Agorastocles, vt ego opinor,*
Scit muriatica vt macerent. Ag. *quid molestus?*

Ad. *Soror parce, amabo sat est istuc alios dicere nobis,*
Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.

An. *Quiesco.* Ad. *ergo amo te. sed hoc nunc responde mihi,*
Sunt hîc omnia quæ ad deûm pacem oportet adesse?

An. *Omnia accuraui.* Ag. *diem pulcrum & celebrem venustatis plenum.*
Dignum Veneri pol, cui sunt Aprodisia hodie.

Mi. *Ecquid gratiæ cum hunc foras te euocaui? nunc iam*
Me docet donari cado, vini veteris. dic dari,
Nihil respondes? lingua huic excidit, vt ego opinor. quid malum.
Astans obstupuisti? Ag. *sine amem, ne me obturba, ac tace.*

Mi. *Taceo.* Ag. *si tacuisses, iam istuc, taceo, non natum foret.*

An *Eamus soror mea.* Ad. *eho amabo: quid illò nunc properas?* An. *rogas?*

Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. Ad. maneat pol mane.
Turba est nunc apud aram. an ibi vis inter istas vis inter istas versarier
Prosedas, pistorum amicas, relliquias, alicarias,
Miseras, cœno delibutas, seruilicolas sordidas.
Quæ tibi olant stabulum, statúmque & sellam, & sessibulum merum.
Quas adeò haud quisquam vnquam liber tetigit, neque duxit domum.
Seruulorum sordidulorum scorta diobolaria.

Mi. I in malam crucem. tun' audes etiam seruos spernere?
Propudium, quasi bella sit, quasi eampse reges ductitent,
En monstrum mulieris, tantula tanta verba funditat,
Qoius ego vel nebulæ cyatho septem noctes non emam.

Ag. Dij immortales omnipotentes, quid est apud vos pulcrius,
Quid habetis, mage qui immortales vos credam esse, quàm ego siem?
Qui hæc tanta oculis bona concipio? nam Venus non est Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor, me vt amet posthac propitia.
Milphio heus Milphio, vbi es? Mi. assum apud te eccum. Ag. at ego elixus sis volo.

Mi. Enimuero here facis delicias. Ag. de te quidem hæc didici omnia.

Mi. Etiámne vt ames eam, quam nunquam tetigeris? nihil illic quidem est.

Ag. Deos quoque edepol & amo & metuo, quibus ego tamen abstineo manus.

Ad. Heu, ecastor eum ornatum aspicio nostrum ambarum, pœnitet,
Exornatæ vt sumus. An. immò verò sanè commodè,
Nam pro herili nostro quæstu satis bene exornatæ sumus.
Non enim potest quæstus consistere, si eum sumptus superat soror.
Eò illud satiu'st satis quod satis est, habitus plus quàm sat est.

Ag. Ita me di ament, vt illa me amet malim, quàm di, Milphio,
Nam illa mulier lapidem silicem subigere vt se amet, potest.

Mi. Pol id quidem haud mentire nam tu es lapide silice stultior
Qui hanc ames Ag. ac vide sis, eam illa nunquam limaui caput.

Mi. Curram igitur aliquò ad piscinam, aut ad lacum limum petam.

Ag. Quid eo opu'st. Mi. ego dicam, vt tibi & illi limen caput.

Ag. I in malam rem. Mi. ibi sum equidem. Ag. perdis? Mi. taceo. Ag. at perpetuo volo.

Mi. Enimuero here meo me lacessis ludo & delicias facis.

An. Satis nunc lepidè ornatam credo soror te tibi viderier,
Sed vbi extemplo conferentur meretricum aliarum, ibi tibi
Erit cordolium, si quam ornatam melius fortè conspexeris.

Ad. Inuidia in me nunquam innata'st, neque malitia, mea soror.
Bono ingenio me esse ornatam, quam auro multo mauolo.
Aurum in fortuna inuenitur, in natura ingenium bonum.
Bonam ego, quàm beatam me esse nimio dici mauolo.
Meretricem pudorem gerere magis decet, quam purpuram.
Magísque meretricem pudorem, quàm aurum gerere condecent.
Pulcrum ornatum, turpes mores peius cœno collinunt.
Lepidi mores turpem ornatum facile facile factis comprobant.

Ag. Eho tu, vin' tu facinus facere lepidum & festiuum? Mi. volo.

Ag. Potésne mihi auscultare? Milp. possum. Agor. abi domum ac suspende te.

Quam-

Mi. *Quamobrem?* Ag *quia iam nunquam audibis verba tot, tam suauia.*
Qui tibi opu'st vixisse? ausculta mihi modò, ac suspende te.
Mi. *Siquidem tu es mecum futurus pro vna passa pensilis.*
Ag. *At ego amo hanc.* Mi. *at ego esse & bibere.* Ad. *eho tu quid ais?* An. *quid rogas?*
Ad. *Viden' tu? pleni oculi sordidum qui erant, iam splendeat mihi.*
An. *Immo etiam in medio oculo parum sordis est.* Ad. *cedo sis dexteram*
Ag. *Vt tu quidem huius oculos illotos manibus tractes ac teras?*
An. *Nimia nos socordia hodie tenuit.* Ad *qua de re obsecro?*
An. *Quia non iamdudum ante lucem ad ædem Veneris venimus.*
Prima cum vt inseremus ignem in aram Ad. *ah, non facto'st opus.*
Quæ habent nocturna, ora, noctu sacrificatum ire occupant.
Priusquam Venus expergiscatur, deproperant sedulò
Sacrificare. nam vigilante Venere si veniant ea,
Ita sunt turpes, credo ecastor Venerem ipsam è faano fugent.
Ag. *Milphio.* Mi. *Ædepol Milphionem miserum. quid nunc vis tibi?*
Ag. *Obsecro hercle vt mulsa loquitur?* Mi *nihil nisi laterculos,*
Sesamum, papauerómque, triticum & frictas nuces.
Ag. *Ecquid amare videor?* Mi. *damnum, quod Mercurius minimè amat.*
Ag. *Namque ædepol lucrum amare nullum amatorem addecet.*
An. *Eamus mea germana.* Ad. *age sis vt lubet. sequere hàc.* An. *sequor.*
Ag. *Eunt hæ. quid si adeamus?* Mi *primùm prima salua sis,*
Et secunda tu secundo salue in pretio, tertia
Salue extra pretium. Mi. *tum pol ego & oleum & operam perdidi.*
Ag. *Quò te agis?* Ad. *egóne? in ædem Veneris.* Ag. *quid eò?* Ad. *vt Venerem propitiem.*
Ag. *Eho, an irata est?* Ad. *propitia hercle est.* Mi. *vel ego pro illa spondeo.*
Ad. *Quid tu agis? quid mihi molestus? obsecro.* Ag. *ah, tam sæuiter.*
Ad. *Mitte, amabo.* Ag. *quid festinas? turba nunc illi est.* Ad *scio,*
Sunt illi aliæ, quas spectare ego, & me spectari volo.
Ag. *Quid lubet spectare turpes pulcram spectandam dare*
Ad. *Quia apud ædem Veneris est mercatus meretricius.*
Eo conueniunt mercatores. ibi ego me ostendi volo.
Ag. *Inuendibili merce oportet vltro emtorem adducere,*
Proba merx facile emtorem reperit, tametsi in abstruso sita est.
Quid ais tu? quando illi apud me mecum caput & corpus copulas.
Ad. *Quo die Orcus ab Acherunte mortuos amiserit*
Ag. *Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphantici.*
Mi. *Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.*
Bellula, hercle. Ag. *I directe in maximam malam crucem.*
Mi. *Quam magis aspecto, tam magis est nimbata, & nugæ meræ.*
Ad. *Segrega sermonem. tædet.* Ag. *age sustolle hoc amiculum.*
Ad. *Pura sum comperce, amabo, me attrectare Agorastocles.*
Ag. *Quid agam nunc?* Mi. *si sapias, curam hanc facere compendi potes.*
Ag. *Quid ego nunc curem? quid agis Milphio?* Mi. *Ecce odium meum.*
Quid me vis? Ag. *Cur mihi hæc irata est?* Mi. *cur hæc tibi irata est?*
Cur ego id curem? namque istæc magis tua est curatio.
Ag. *Iam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,*

Quàm mare olim cùm ibi alcedo pullos educit suos.

Mi. *Quid faciam?* Ag. *exora blandire, expalpa?* Mi. *faciam sedulò.*
Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.

Ag. *Non faciam.* Ad. *nos amus. nunc etiam morare?* Ag. *malefacis.*

Ad. *Bene promittis multa ex multis, omnia incassum cadunt.*
Liberare iuraui li me haud semel, sed centies,
Dum te exspectato, neque vsque aliam mihi paraui copiam,
Neque istuc vsquam apparet ita nunc seruio nihilo minus.
I soror, abscede tu à me Ag peri eho quid agis Milphio?

Mi. *Mea voluptas, mea delicia mea vita mea amœnitas.*
Meus ocellus, meum labellum, mea salus, meum sauium,

Ag. *Meum mel, meum cor, mea colustra, meus molliculus caseus.*

Ad. *Mene ego illac patiar præsente dici? discrutior miser.*
Nisi ego illum iubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi.

Mi. *Noli amabo succensere hero meo causa mea.*

Ad. *Ego faxo.* Mi. *si non irata es, nummulum pro te dabit,*
Atque te faciet vt sis ciuis Attica, atque libera.

Ad. *Quin abire sinis? quid vis tibi? qui beneuolunt, bene vis item.*

Mi. *Si antè quidem mentitus est, nunc iam dehinc erit verax tibi.*

Ad. *Abscede hinc sis sycophanta.* Mi. *pareo.* Ad. *scin quomodo?*

Mi. *Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem sauium.*
Iam ego hercle faciam plorantem illum, nisi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet, illum faciat, nisi te propitio,
Malè formido. noui ego huius mores morosi malos,
Quamobrem, amabo te, mea voluptas sine te exorarier.

Ag. *Non ego homo trioboli sum, nisi ego illi mastigiæ*
Exturbo oculos atque denteis. hem voluptatem tibi,
Hem mel, hem labellum, hem salutem, hem sauium.

Mi. *Impius here te: oratorem verberas.* Ag. *iam istoc magis,*
Et iam ocellum addam, & labellum, & linguam. Mi. *Ecquid facies modi?*

Ag. *Siccine ego te orare iussi?* Mi *quomodo ergo orem?* Ag. *rogas?*
Sic enim diceres, scelestè: huius voluptas, te obsecro,
Huius mel, huius cor, huius labellum, huius lingua, huius sauium,
Huius colustra, huius dulciculus caseus: mastigia,
Huius cor, huius studium, huius sauium: mastigia.
Omnia illa, quæ dicebas tua esse, ea memorares mea.

Mi. *Obsecro hercle te, voluptas huius, atque odium meum,*
Huius amica mammeata, mea inimica & maleuola
Oculus huius, lippitudo mea. mel huius, fel meum.
Vt huic irata ne sis: aut si id fieri non potest.

Ad. *Capias restim, ac te suspendas cum hero & vestra familia.*

Mi. *Hem mihi iam video propter te victitandum sorbilo.*
Itaque iam quasi ostreatum tergum vlceribus gestio,
Propter amorem i vestrum Ad. *amabo men' prohibere postulas,*
Ne te verberet, magis quàm mendax me aduorsum siet?

An. *Aliquid huic responde, amobo, commodè, ne incommodus*
Nobis sit. nam detinet nos de nostro negotio.

Ag. *Verum etiam tibi hanc amittam noxiam vnam Agorastocles.*

Non sum.

Non sum irata. Ago. *non es?* Ad. *non sum.* Ago. *da ergo, vt credam sanium.*

Ad. *Mox dabo, cum ab re diuina rediero.* Ag. *I ergo strenuè.*

Ad. *Sequere me soror* Ag. *atque audin' etiam? Veneri dicito.*

Multam meis verbis salutem. Ad. *dicam* Ag. *atque hoc etiam audi.* Ad. *quid est?*

Ag. *Paucis verbis rem diuinam facito. atque audin'? respice.*

Mi. *Respexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.*

NEG. SIB. Q. V. VIM PARARE] qui volet sibi negotiorum multitudinem parare. qui volet sibi multa negotia facessere, &c. Quidam libri habēt: *Negotium sibi qui volet comparare.* ATQVE HAEC VTI LOQVOR, NVNC M. D.] id est, Atque vt hæc loquor, ità nunc modò docta, id est, [illegible] dico. quæ ego loquor, eo dico nunc modò experta. & experiundo erudita. AD HOC QVOD DIES EST] ad hanc partem diei. POSTQVAM AVRORA ILL. Idem dicit quod suprà ab aurora. Exprimit autem orationem muliebrem, id qua multa sunt [illegible]. AMBAE NVNQVAM CONCESSAVIMVS] suprà dixerat *nunquam cessauimus.* nunc idem dicit nisi quod addit præpositionem verbo & nomen ambæ: ambæ nunquam concessauimus. PINGI] fuco illini. tralatio à pictura. FINGI] conformari tralatio ab arte figulari, aut statuaria. ELVENDO] eluere est lauando demere, ac delere. AGGERVNDA] ad nos ingerunda, vel accumulanda. MODVS MVLIER. NVLL.] modus in muliere nullus est. FACERE] deest vox aliqua, vt Camerarius admonet: *finem* fortassis, aut modum. licet tamen subintelligere modū [illegible] si versus ratio pateretur. NAM QVAE LAVTA EST, &c.] id est nam ea mulier, cuius sordes & maculę omnes elautæ sunt, nisi tam perfectè, & satis culta est, meo iudicio, & illauta, id est, nunquam vllis aquis elui potest. Libri vulgati pro *elauta*, habent *lauta*. non placet. deinde pro illauta, seu vt est in nonnullis libris *in lauta*, nonnulli alij veteres habent *mușta* : quæ vox nihil significat. Ex ea amicus quidam meus faciebat *mușta*. vulgati habent *inuenusta*. MVNDITER NOS HAB.] mundæ sumus. Profert hunc locum Nonius in voce *munditer.* AMATORCVLOS] paruos amatores, id est, non admodum fructuosos, aut vtileis. SALSA MVRIATICA] id est, salsi pisces, siue salsamenta, à muria sic dicta, quod in muria seruabantur. Est autem muria, piscium salsorum liquamen. SCIT MVRIATICA VT M.] scit quomodo coqui salsamenta macerare soleant. PARCE, AMABO] *parce*, accipio, vt verbum sit potius quàm aduerbium : hoc modo, parce ista loqui: id est, quiesce, seu desine ista loqui, vel parcius ista loquere, vel parca esto istius sermonis. Adiuuat opinionem meam responsio Anterastilidis, quiesco. ALIOS DICERE NOB] alios nobis obiicere, & exprobrare. AD DEVM PACEM] ad deos placandos: ad deorum beneuolentiam impetrandam. ECQVID GRATIAE, &c.] ecquid gratiæ mihi habes, vel ecquid gratiæ mihi referes, quod te huc euocaui. vt videres tuam Adelphasium? DIC DARI] iube me donari cado vini veteris. OBSTICVISTI] sic habent nonnulli libri veteres. alij *obstipuisti?* quomodo edidit Camerarius. Ego *obstipuisti.* magis probo. EHO AMABO] sic legendum, & ita habent nostri libri veteres. Næuius, *Eho, an vicimus?* ex Carilio. MANTAT] manet, exspectat. Nonius, *mantat manet.* Cæcil. Hypolym. Rastr. *In votu eodem, in eadem mantat militia.* TVRBA NVNC EST] turba meretricum contemtarum. PROSEDAS] Festus, Prosedas meretrices Plautus appellat quod ante stabula sedeāt. eædem & prostibulę. RELIQVIAS] è multis reliquas, vel macie & egestate confectas, reliquias potius, quam corpora solida & integra: vetula, aridas, strigosas, rugosas, scabiosas, cadauerosas. ALICARIAS] Festus, alicariæ meretrices appellabant in Campania solitæ ante pistrina alicariorum versari quæstus gratia: sicut ex quæ ante stabula sedebant, dicebantur prostibulæ. COENO DELIB.] non vnguento delibutas, sed cœno inquinatas sed videtur legendum schœno, vt habent libri vulgati. & nostri veteres cum illis congruentes. Est autē schœnum (vt docet Varro libro 6. de Lingua latina) vnguentum nucarium, seu iuncarium, pessimi generis, vt ait Festus: a quo schœniculæ meretrices: quo nomine vsus est Plautus in Nervolaria, *olera vnguina exotica.* OLANT ST.] olant pro oleant. Nonius olat pro oleat. Afran. Fratr. *Non potest quin illa talia longéque & multum olat.* STABVMQVE ET SELLE.] & quæ oleam statum, & sellam, & sessionem meram, id est, quæ satis declarent se totum diem prostare & sedere, dum expectant sui simileis amatores. DIOBOLARIA] diobolares meretrices dictæ sunt à binis obolis, inquit Varro, scorta diobolaria, igitur intellige, scorta vilia & contemta, & quarum nox aut concubitus non pluris quam duobus obolis conducatur. PROPVDIVM] Festus, Propudium dicebāt, cum maledictio nudare turpitudinem volebant quasi porrò pudendum Quidam propudium putāt dici, à quo pudor & pudicitia procul sint. EAMPSE] id est, eā ipsam. Festus, eapse, id est, ea ipsa DVCTITENT] ductent, crebro ducant domum. TANTVLA TANTA VERBA F.] cum tam parua & humilis, & contempta sit, tam magna loquitur & quasi funda iaculatur. duo libri veteres habent *tantilla.* CVIVS EGO VEL NEBVLAE, &c.] sic habent nostri libri veteres hoc primum. Deinde significat seruus se ita Adelphasium contemnere, vt eius noctem septem, cyathō nebulæ, id est, cyatho rei inanis, & friuolæ nolit emere. quid est enim nebula inanius? Non dissimulabo autem Camerarium edidisse, *obulo parato.* fortasse ne hoc quidem malè, sed nostram lectionem, quam ille quoque se reperisse in aliis libris testatur, illi antepono, & probat Adrian. Turneb. libr. Aduersar. 20, cap. 1. QVID HABETIS. MAIOR QVI] qui habetis, quamobrem vos magis immortaleis esse credam, quam ego sim? OCVLIS CONCIPIO] oculis percipio? oculis vsurpo? VENERABOR] orabo. ASSVM APVD TE ECCVM] ecce assum. vel adsum tibi. sed sine dubio legēdum est apud Plautum *assum*, non adsum, alioqui iocus Agorastoclis non quadraret. AT EGO ELIXVS ESSE VOLO] quia dixerat seruus, assum apud te eccū: quibus verbis significat ille simpliciter se adesse; Agorastocles amore elatus, iocatur ex verbis serui, & ea in aliam sententiam accipiens, quasi scilicet dixerit, se esse assum, siue assa-

tum: at ego, inquit, elixus sis volo, iocus est in ambiguo positus. FACIS DELICIAS] τρυφᾷς, rebus secundis elatus iocaris. DE TE QVIDEM HAEC DID. OMN. didici abs te facere delicias. NIHIL ILLIC QVIDEM EST] quid sibi hæc velint, non est fortasse facilè expedire. Ac primum quidem non constat, cuius hæc sint verba, Agorastoclis, an Milphionis. Nã in vulgatis verba sunt Agorastoclis: in manuscriptis Milphionis. Deinde scriptura nõ est vnius modi, alij enim sic habent, *nihil illuc quidem est*: alij *nihil illhic quidem est*: alij, *nihil illic quid est*. Ne sim longus, mea hæc sententia est, verba esse Milphionis, secum loquentis, & ad spectatores conuersi: quibus significat Agorastoclem hominem esse nihili, hominẽ esse amore perditum: hoc modo, *Nihili ille quidem est*, id est, nihil est ille quidem homo. hoc est, nihili est. vel seruata eadem persona, fortasse hoc dicit, nihil est illic quidem quod ames. Quod si quis Agorastoclis verba sint, vt in vulgatis, hoc dicere intelligetur, nihil illud quidem est. id est, quod dixisti nihil est non ideò minus amare debeo Adelphasium, quòd eam nunquam attigerim. Nam deos quoque & amo, & metuo, quos tamen attigi nunquam. Sed hæc postrema explicatio, violẽta est. Iudicet tamen lector. QVIS EGO TAMEN ABST. M.] à quibus abstineo manus. quos manibus non tango. præpositio nõ est geminata. POENITET EXORNATAE VT SVMVS] id est, parum elegantem exornatæ sumus. ita exornatæ sumus, vt non nostri ornatus pœnitere debeas. Sic interdum vsurpatur verbum *pænitere*. ne longè abeam. sic M. Tullius Offic. 1. tandiu autem velle videbis, quoad te quantum proficias non pœnitebit. id est, quoad non parum te proficere intelliges. Terent. Heaut. *me quantum hic operis fit pænitet*. id est, mihi hîc non satis operis fieri videtur. mihi opus quod hic fit, paruum videtur. IMMO VERO SATIS COMM.] hæc responsio explicationem nostram superiorum verborum confirmat. Dicis nos esse parùm commode exornatas: immò verò satis commodè exornatæ sumus. PRO HER. NOSTR. QVAEST.] pro quæstu, quem ex nobis herus facit. LAPIDEM SILICEM SVBIG.] hyperbole. potest hominem immanem & silice duriorem subigere vt se amet. CVM ILLA NVNQ. LIM. C.] id est, cum illa nunquam coniunxi caput. sic Nonius locum illum ex Bacchid. proferens. *Ne cum quoquam acceperis alio mercedem annuam iussi abesse, nec cum quoquam limares caput*. Tracta est hæc significatio à limando, id est, lima terendo. Nam amantes osculantes inter se, videntur capita, & ora mutua osculando limare. CVRRAM IGITVR AD PISCINAM, &c.] iocatur seruus ex ambiguo. nam cum adolescens limandi verbum vsurpasset in eam, quam dixi sententiam, ille aliorsum accipiens. quasi limare, pro limo conspurcare posuisset, dicit se ad piscinam, aut ad lacum cursurum, vt inde limum petat, eóque caput inquinet. VT TIBI ET ILLI LIMEM CAPVT] vt tibi & illi limo, id est, cœno caput inquinem. ISTI SVM EQVIDEM] in malam rem. PERGIS] pergis loqui? Camerarius edidit. *perdis*. AT TE EXP. VOLO] at te volo perpetuò tacere. MEO ME LACESS. LVDO] prouocas me ad iaculandum, & vrbanè loquendum. meo ludo, id est facetis. & lepidis dictis & delicias facis. ID TIBI ERIT CORDOLIVM] id tibi erit molestiæ. MERETRICEM PVDOREM GER. M. D.] meretricem pudore ornari magis decet, quàm purpurea veste, seu quàm prætexta. sic dixit *gerere pudorem*, vt gerere vestem gerere aurum. COLLINVNT] coinquinant, conspurcant, contaminant. Flaccus oda lib. *Crines puluere collines*. AVDIBIS] audies. PRO VVA PASSA, PENSILIS] siquidem futurum est, vt tu mecum pendeas, alludit ad vuas passas & pensileis. Varro de vita populi Romani libr. 1. *Passum nominabant si in vindemia vuam diutius coctam legerent, eámque passi essent in sole aduri*. Pensiles vuæ, quæ suspensæ aliquandiu seruabantur. Horatius Sat. lib. *tum pensilis vua secundas. Et nux ornabat mensas*. ESSE, ME BIBERE] at ego amo comesse, & bibere, fortasse iocus ex ambiguo in verbo *esse*, vt intelligamus seruum dicere, se velle esse, & viuere, non laqueo vitam finire. bibere autem & viuere affinia sunt. VIDEN' TV? PLENI OCVLI, &c.] velim sic legi, viden' vt pleni oculi sordium qui erant, iam splendent mihi? IAM SPLENDENT M.] oculi mei, qui anteà pleni sordium erant, nunc splendidi facti sunt. CEDO SIS DEXTERAM] da si vis, seu commoda mihi dexteram tuam, vt mihi sordem, quam dicis inesse in oculo, detrahas. VT TV QVIDEM HVIVS] indignatur Agorastocles Anterastili, dem oculis Adelphasij manum admouere. ne ab eius sorore quidẽ amicam suam tangi æquo animo ferens, qui morbus est amantium cõmunis. vsque adeo, inquit, eris audax, vt tu Adelphasij oculos tractare ac terrere audeas? Hæc autem loquitur, ita vt à spectatoribus audiatur tantum. non etiam ab Anterastilide, neque ab eius sorore. QVA DE RE OBS.] quamobrem, obsecro? QVIA NON IAMDVDVM, &c.] sic habent nostri libri veteres vulgati, quibuscum editio Camerarij congruit, *quia tam non dudum*, &c. PRIMA CVM VT INFERR.] id est, vt cùm prima luce ignem in aram inferremus. NOCTVRNA ORA] id est, deformis vultus, & qui noctu potius, quàm interdiu ostendi debeant: vel ora mali augurij, quales sunt aues nocturnæ, quæ & deformes sunt, & mali ominis, & quibus per mediam nobis occurrere noctẽ. OCCVPANT] anteuertunt. DEPROPERANT] valde properant. Horatius od. lib. *deproperare apio coronas*. VIGILANTE VENERE] interdiu. MILPHIONEM MIS.] ò Milphionem miserum. VT MVLSA LOQVITVR?] quàm dulcia, & iucunda loquitur? NIHIL NISI LATERC.] seruus Milphio ad spectatores conuersus, planè contraria Adelphasium loqui respondet, quàm dicat herus eius Agorastocles, nempe dura, & iniucunda omnia. Laterculos, id est, paruos lateres. SESAMVM] Dioscorid. lib. 2. cap. 12. Σήσαμον, κακοστόμαχον, &c. sesamum lædit ventriculum, &c. PAPAVEREMQVE] papauer, & neutrum est, vt apud Virgilium. *soporiferúmque papauer*. & masculinum, vt hic & in Asinaria. *Fermentis obsitas papauerem*. TRITICVM ET FRICTAS N.] hæc omnia sunt palato iniucunda. ECQVID AM. VID.] num tibi videor aliquid amare? DAMNVM QVOD MERCVRIVS] profectò mihi videris aliquid amare, nempe damnum quod Mercurius nõ amat, qui lucris præest, atque iccirco mercatorum deus est? à quo ἑρμαῖον dictum est. NANQVE AEDEPOL LVCR. AM.] amor enim damnosus est: & amantem oportet esse munificum atque adeò profusum: alioqui amando inanem operam sumet. ADEAS] licet adeas: ego non adhibo. PRIMA] Adelphasium. ET SECVNDA] Anterastilis. SECVNDO SALVE IN PRETIO] salue secundo loco, secundo gradu, & honore. TERTIA SALVE EXTRA PR.] erat aliqua, vt credibile est, cum his puellis, mulier anus, & deformis, quæ eas comitabatur. hanc tertiam, vt nullius pretij, vix salute dignam putat aut certè sic salutat, vt indignam, quæ salutetur. sic dictum autem, extra pretium, vt extra ordinem, extra numerum. OLEVM ET OP. PERD.] frustra feci, cum ab amore deterrui. PROPITIEM] placem. propitiam reddam. VAE EGO PRO ILLA SP.] etiam ego inquit

inquit Milphio, ausim spondere pro illa, Venerem illi esse propitiam. Hoc eò dicit, quod talem amatorem nacta sit. QVID TV AGIS?] Agorastocles morabatur Adelphasium, eámque amantium more trahebat illa puellarum more, tanquam sibi molestum repellit. TAM SAEV.] tam sæuiter mecum agis? te tam sæuam in me præbes? ILLI EST] illic est. SVNT ILLI A.] sunt illic aliæ. PVLCHRAM SPECT. DARE?] turpibus subintellig. INVENDIBILI MERCE OP.] quando merx est inuendibilis, id est, mala & improba, & quæ emtorem vltro reperire non potest, tum emtorem vltrò arcessere, & abducere oportet. IN ABSTRVSO] in occulto. QVANDO ILLI APVD ME, &c.] quando illic domi nostræ &c. QVO DIE ORCVS &c.] id est, nunquam. AMISERITI] ἀποβάλῃ, ἀφείῃ. quidam libri habent *emiserit*. NVMMI AVREI LIMPHATICI] nummi, qui more lymphatorum, hoc est insanorum, & mente concitatorum & a Nymphis correptorum feruntur & exsultant, & vagantur huc & illuc, & perire gestiunt. FAXO ACTVTVM CONST. LYMPH.] faxo continuò, vt nummi isti, quos dicis esse Lymphaticos, desinant esse Lymphatici, & consistant, & cõquiescant. QVAM MAGIS ASPECTO, TAM MAGIS, &c.] notauimus hoc loquendi genus, cum apud hunc scriptorem suprà, tum apud Lucretium. NIMBATA] id est, ornata fasciola ex auro in fronte vt videtur in more. Isidorus lib. 19. cap. de Ornamentis. Cuius verba adscribam. *Nimbus est fasciola transuersa ex auro assuta linteo, quod est in fronte fœminarũ.* Plautus, *Quam magis eã asp.* &c. Sed, vt demus Isidoro, nimbum id, quod dicit, significare, & nimbatam hoc loco valere, nimbo ornatam, tamen in Milphionis verbis aliqua insit sententia acutior & salsior, & vt ita dicam, mendacior, necesse est cum propter illud, quod antecedit, *Quam magis aspecto*, tum propter id, quod sequitur, *& nugæ meræ*. fortasse igitur, ne ab Isidori sententia longius discedamus, significat seruus, ornatum omnem muliebrem & maxime meretricium, esse meras nugas, vt hoc dicere intelligatur Milphio, Quàm magis Adelphasium aspecto, tam magis agnosco meretricem ex ornatu nimis accurato, & exquisito, & ad alliciendo, atque illaqueandos amatores composito, & comparato. Adr. Turneb. libr. Aduers. 9. cap. 1. nimbatam, interpretatur hic vilem & contẽtam, *a nimbo*, quod interdum (inquit ille) veteres pro re friuola & nugatoria vsurparunt: subtexit ille Isidori explicationẽ, ita tamen vt eam non admodum probare videatur. Alij nimbatam, interpretantur fucatam: alij, vnguentis delibutam. SEGREGA SERM.] sepone sermonem in aliud tempus, & alium locum, tædet me tui. SVSTOLLE HOC AMIC.] sursum tolle hunc amictum, qui verrit humum scilicet. Dum hæc loquitur Agorastocles, attrectat Adelphasium paullo fortasse licentius, atque immodestius, simulans se amiculum in terram demissum velle sustollere, quod iniquiore animo ferens puella, rogat ne se attrectet, tanquam impudicam, cùm sit pura, & pudica. PVRA SVM] pudica sum, pura sum à viri concubitu, quare parce aliter me attrectare, quàm fas est puram & pudicam. COMPARCE] parce. CVRAM HANC FACERE COMP. P.] hac cura te leuare, & laxare potes. hanc curam minuere potes. In editione Camerariana, & libr. vulgat. verba sunt hæc Milphionis, hero suadentis, vt se cura liberet, hoc est, vt Adelphasium amare desinat. in aliis, vt in quibusdã nostris. Adelphasij verba sunt hortantis Agorastoclem, vt desinat sibi verba dare, sed pecuniam lenoni pro se numeret. quo facto omni cura liberabitur, habens domi quod amat, eoque liberè fruens ac potiens. QVID AGIS MILPHIO?] al. quid agam Milphio? Sed altera reperitur in libris omnibus manuscriptis, neque video quare non sit retinẽda hoc enim significat Agorastocles Milphionem alloquẽs, quid interea agis Milphio? ecquid ego tibi curæ sum? Sunt & qui habent *quid agas Milphio?* vt sit hic Agorastoclis sensus. Quid agas Milphio, si hic sis? si amares, vt ego amo? ECCE ODIVM MEVM] ecce hominem, qui me odio enecat. ecce hominem mihi odiosum. NAMQVE ISTHAEC MAGIS TVA EST CVRATIO] id est, namque magis tuum est illuc curare. TAM TRANQVILLAM F.] tam lenis & placas. tralatio a mari, vnde simile traxit. OLIM] tunc. ALCEDO] alcyon. Hæc auis brumali tempore nidificat. Plin. libr. 2. cap. 47. *Ante brumam autem dies totidemque postea sternitur mare halcyonum fœtura: vnde nomen, hi dies traxere: reliquum tempus hyemat.* Idem lib. 10 cap. 32. *Halcyonem videre rarissimum est, nec nisi vigiliarum occasu, & circa solstitia, brumamue aliquando circumuolata statim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides vocantur placido mari per eos, & nauigabili Siculo maximè*, &c. Idem lib 18. cap. 26. *Circa brumam plerisque bis septem halcyonum fœtura ventorum quiete mollius cælum.* Arist. lib. 5 de hist. anim cap. 8 ἡ δ' ἀλκυὼν τίκτει περὶ τὰς τροπὰς χειμερινάς· διὸ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαί, ἀλκυονίδες ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τῶν τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τὰς τροπάς, καθάπερ καὶ Σιμωνίδης ἐποίησεν. id est Alcyon autem circa brumam parere solet. quo circa & cum brumales dies sereni sunt, dies alcyonij appellantur, septem ante brumam, & 7. post brumam quemadmodum in carmine suo scripsit Simonides Qui plura de hac aue, & de diebus alcyoniis scire volet, legat Luciani Alcyonem, seu περὶ μεταμορφώσεως. Porro autem eandem esse autem Alcyonem & Alcedinem declarat Gaza, qui libro 8 cap. 3. quam Alcionem Arist. vocat, eam Alcedinem Latine interpretatur. Sed huius rei testis locupletissimus M. Varro lib. 6. de ling. Lat. his verbis. apud Pacuuium halcyonis ritu litus peruolgans feror hæc enim auis Græce dicitur ἀλκυών, à nostris halcedo. hæc hyeme quod pullos dicitur tranquillo mari facere, eos dies halcionios appellant. Profert autem hunc locũ Priscianus lib. 6. EXPALP.] aliud est palpando obtinere quod volo: vel palpando leni & placa palpare autẽ, siue palpari, est leni & molli tractu demulcere, tractum ab æquorum curatoribus. PVGNIS PECTAS] id est, pugnis cædas tralatio est. alij libri habent *plectas*, minus rectè. Loquitur eodem modo & in Rudente. NVNC ETIAM MORARE?] hæc Adelphasij verba sunt de Agorastocle querentis, quod etiam nunc eam moretur ad ædem Veneris properantem. BENE PROMITTIS] liberaliter, & benignè promittis. OMNIA IN CASS. CAD.] omnia ad nihilum recidunt. LIBERARE IVRAVISTI ME] iurauisti non semel, sed deciens te liberaturum me à lenone. NEQVE VSQVE] al. neque vnquam. sed *vsque* magis probo. sententia autem huius loci hæc est. dum te exspecto, hoc est, dum spero te promissa facturũ, & fidem seruaturum, ac præstiturum, fit, vt neque interea aliunde mihi consulem, aliosque amatores parem, qui me à lenone liberent, neque id, quod mihi toties promisisti, vsquam appareat ABSCEDE TV A ME] abscede tu Agorastocles a me. MEA VOLVP. &c] seruus quasi hero obtemperamus Adelphasium irridet. quod ægrè ferens Agorastocles non audet tamen seruum tangere. MEVS OCELLVS] mee ocelle, id est, puella mihi carissima. MEA COLLVSTRA] Nonius, colustra, lac nouum in mammis. dicitur & colustrum in neutro. Martialis in xeniis, *Subripuit pastor quæ nondum stantibus*

badit De primo matrum lacte colustra damus. DICI] dici à seruo in Adelphasium. NISI EGO ILLVM.] Ἀποσιώπησις. subintelligendum enim mori non recuso, ne viuã, aut aliquid tale. QVADRIGIS CVRSIM] quàm citissimè. NOLI, AMABO SVCC.] pergit seruus. EGO FAXO, SI NON IRATA ES NVMM. PRO TE D.] secutus sum Adriani Turnebi coniecturam, qui ex antiqua scriptura *nummum pro te dabit*, ita coniecit esse legendum libr. Aduers. 15. cap. 6. nummulum autem dicit herum daturum pro illa. Milphio, irridens quasi vile sit, & parui pretij scortum, & nummulo redimi ac liberari possit. ATQVE TE FACIET, VT SIS] id est, atque te faciet ciuem esse Atticam, & liberam, vel, atque faciet, vt sis ciuis Attica, & libera. QVI BENE VOLVNT, &c.] qui bene volunt, eis item bene vis: id est, omnes homines solent eis bene velle, qui bene volunt. sic autem habebant libri nostri veteres. & ita legendem, non vt vulgò, *bene visitent*, quod & Adrian. Turneb. vidit. SINE TE PRENDAM AVRIC.] sine te prensam auriculis, exosculer. genus erat osculi liberalissimi, & plenissimi. Sic idem Asin. *prebente auriculas, compara labella cum labellis.* IAM EGO HERCLE] iam hercle plorabo ego, nisi te placo. ATQ. HIC NE ME VERB. &c.] sententia est, atque ego male formido, nisi te propitio, id est, proprium reddo, ne hic me verberet, & illum faciat, id est, referat illum sæuum herum & plagosum, & verberantem, illum plagas mihi assiduè inferentem. vel faciat me illum vapulantem, & plagas assiduè perferentem. Ego tamen illud priùs malo hæc autem pronũtians seruus gestu adiuuabat, herum exprimens virgas intentantẽ. Sic autẽ esse legendum vincunt libri veteres, & quibus vsi sumus, & quibus Adrianus Turnebus: qui hãc scripturam asserit libro illo Aduers. 15 cap. 6. & ita ferè vt retulimus explicat. NOVI EGO HVIVS M.] noui ego huius morosi mores malos. NON EGO HOMO TRIOB.] nunc serio irascitur Agorastocles neque ferre potest, sic Adelphasium à seruo ludibrio haberi. NON EGO HOMO TRIOB.] homo sum minimi atque adeò nullius pretij, nisi, &c. MASTIGIAE] verberoni, flagrioni, flagri digno. EXTVRBO] excutio, effodio. HEM VOLVPT.] hîc seruum verberat Agorastocles eadẽ illa verba, quibus seruus per ludibrium vsus erat, cum indignatione iterans. IMPIAS HERE TE ORAT. VERB.] scelerato & impio facto te contaminas, qui contrà ius gentium legatum verberes. IAM ISTOC MAGIS] pergit adolescens Milphionem cædere. EQVID FACIES M.] annon aliquem facies verberandi modum? SIC ENIM DIC. &c.] docet Milphionem Agorastocles, quo modo orare Adelphasium deberet: nempe hoc modo, te obsecro Adelphasium Agorastoclis voluptas, Agorastoclis mel, &c. OBSECRO HERCLE] pergit seruus suo more, quamuis alio modo Adelphasium & herum suum illuderet. HV AMICA MAMMEATA] huius amica mammeata, id est, Agorastoclis amica tactu iucunda: mammeata, id est, mammosa, inquit Nonius, proferens hunc locum, quanquam mendosè. AVT SI ID FIERI NON POTEST] non est hæc oratio Milphionis integra, neque sententia perfecta, quia eum loquentem interpellat Adelphasium irata. Erat autem hoc fortasse additurus, iube me laqueo vitam finire, vel iube me restim parare, qua mihi animam intercludam. Itaque quod dicturus erat seruus occupans, supplet Adelphasium RESTIM.] funẽ. ad restim res rediisse dicitur, cum res desperata est, & cùm despõdetur animus. HEM MIHI IAM VIDEO PR. TE VIC. S. &C.] id est, video mihi propter te toto vitæ tempore suspirandum ac gemendum, tractum à sorbentibus, quorum spiritum imitari, ac referre videntur, qui vapulantes gemunt. QVASI OSTREATVM] verberibus, & vulneribus duratum, vt sunt ostreorum testæ. AMABO, MEN PROHIBERE, &c.] sententia huius loci hæc est, æquius me prohibere, ne te tuus herus verberet, an potiùsne sit aduersus mendax? HVIC] Agorastocli. AMITTAM] remittam, condonabo. RESPEXIT IDEM POL] verba sunt Melphionis, non Agorastoclis.

AGORATOCLES adolescens.

MILPHIO seruus.

Quid nunc mihi es auctor Milphio? Mil. *vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissimè.
Tibi quidem hercle vendere hasce ædeis licet.
Ag. *Quid iam?* Mi. *maiorem partem minore habitas mea.*
Ag. *Supersede istis verbis.* Mi. *quid nunc vis tibi?*
Ag. *Trecentos Philippos Colabisco villico*
Dedi dudum, priusquam me euocasti foras.
Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Perque hanc sororem læuam perque oculos tuos,
Perque meos amores, perque Adelphasium meam,
Perque tuam libertatem. Mi. *hem nunc nihil obsecras.*
Ag. *Mi Milphidisce, mea commoditas, mea salus,*
Fac quod facturum te esse promisisti mihi,
Vt ego hunc lenonem perdam. Mi. *perfacile id quidem est.*
Adduce tecum. ego intus intus interim
Iam & ornamentis meis & sycophanteiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.

Fugias,

Ag. *Fugio.* Mi. *meum est istuc magis officium, quàm tuum.*
Ag. *Egone? egóne si istuc lepidè effexis?* Mi. *I modo.*
Ag. *Vt non ego te hodie?* Mi. *ah i modo.* Ag. *emittam manu.*
Mi. I *modo* Ag. *non hercle meream ab* Mi. *Vah abi modò.*
Ag. *Quantum Acherunte'st mortuorum.* Mi. *Etiámne abis?*
Ag. *Neque quantum aquæ est in mari* Mi. *abiturúsne es?*
Ag. *Etiam nubeis omneis quantum* Mi. *pergin pergere?*
Ag. *Nec quot stellæ in cælo.* Mi. *pergin aureis tundere?*
Ag. *Neque hoc, neque illuc, neque enimuero seriò,*
Neque hercle verò. quid opus est verbis? quippini
Quod vno verbo dicere hic quid is licet.
Neque, hercle verò seriò scin quomodo?
Ita me dij amabunt, vin' bona dicam fide?
Quod hic inter vos liceat. ita me Iuppiter,
Scin' quàm? vide tu. Credin', quod ego fabuler?
Mi. *Si nequeo facere, vt abeas, egomet abiero.*
Nam isti quidem hercle orationi Oedipo
Coniectore opus est, qui Sphyngi interpres fuit.
Ag. *Illic hinc iratus abijt. nunc mihi cautio est,*
Ne me amet culpa meo amori obiexim moram.
Ibo atque arcessam testeis, quando amor iubet,
Meo me obedientem esse seruo liberum.

QVID NVNC MIHI AVTOR] quid me ex tua auctoritate facere vis? Quid te auctor faciam? VT ME VERBERES] vt facias, quod soles, cùm tibi aliquid ex animi tui sententia non procedit, tum enim me verberare soles. ATQVE AVCTIONEM F.] & bona tua auctione constituta vendas. hoc dicit propterea quod quæsierat, quid tibi auctor esset. vt faceret. MAIOREM PARTEM MINOREM] id est, habitas enim in his ædibus maiore ex parte tua, minore mea, mea pars ædium harum abs te habitatur, minor à me. Quocirca ego, qui, multo minorem partem occupo, quàm tu, quique multo in minore parte habito, quàm tu, non potero venditionem, & alienationem impedire. Sic autem scriptum reperi in nostris antiquis codicibus, vt edidi, non vt in vulgaris, *maior enim parte minore habita in eas.* planè mendosissimè, neque vt habere editio Camerariana, *maiore enim parte, minore habitas mea.* Atque item vt ego, se in membranis antiquis scriptum reperisse testatur Adr. Turnebus, & ita ferè explicat lib. 15. Aduersar. cap. 7. quomodo ego explicaui. PERQVE HANC SOR. LAEVAM] perque alteram manum, quæ quasi soror est dexteræ. PERQVE OCVLOS TVOS] quibus nihil est tibi carius. HAM NVNC NIHIL OBS.] quia seruus sum, non liber. FAC QVOD FACT. TE ESSE PROMISISTI] suprà scena cuius initium est, *Sæpe ego res multas*, &c. ibi, *vt tu illam hodie sine damno, & dispendio Tuo, tuam libertatem facere* IAO *cupio Milphio.* MIL. *ego faciã, vt facias*, &c. ADDVCE TESTEIS] qui testificentur aurum esse tuum, & seruum tuum EXORNABO] instruam. FVGIO] properè abeo. MEVM EST ISTVC M. OFFICIVM] quia seruus sum. serui autem plerunque fugitiui sunt. EGÓNE, &c.] oratio est integra, egóne vt non ego te hodie emittam manu, si istuc lepidè mihi effeceris? quasi dicas, ego profectò te manu mittam, si istuc effeceris sed adolescens cupiditate ardens, & æstuans ita loquitur, vt affectus est in quo poetæ artificium animaduertendum est, qui orationem personis affingit, affectibus animorum congruentibus. NON HERCLE MERAM, &c.] huic principio nihil est, quod respondeat: sed hoc voluit dicere Agorástocles, non hercle velim pro mercede mortuos omneis, qui apud inferos sunt, consequi, neque aquam, quæ in mari est, &c. vt non te manumittam, si istud, quod mihi promisisti effeceris. ACHERVNTE] apud inferos, in Acherunte. ETIAM NVBEIS OMNEIS Q.] etiam nubeis omnis, quantum est nubium in cælo, non meream, vt non &c. NEQ. ENIMVERÒ SERIÒ &c.] post neque disiunctionis nota adscribenda est vt intelligamus adolescentem spe simul, & timore & cupiditate perturbatum vt diximus, perplexè & perturbatè loqui, & sermone vti interrupto, & minus cohærente ad quem intelligendum, Oedipo, interprete opus sit, vt mox dicet Milphio. OEDIPO CONIEC.] significat enim ænigmata quædam loqui. Oedipo, & ea ad quæ coniicienda Oedipo sit opus, qui ænigma illud omnibus auditum, a Spinge propositum, de eo quod manè quatuor pedibus incederet, meridie duobus, vesperi tribus, coniecit ac dissoluit. Tale est illud Terentianum in Andria, *Dauus sum non Oedipus.* ILLIC] ille. CAVTIO EST] cauendum est. OBIEXIM] obiecerim, obiiciam. SERVO LIBERVM] antithesis me, qui liber sum, obedientem esse seruo.

ACTVS SECVNDVS

LYCVS leno, ANTHEMONIDES miles.

DII illum infelicitent omnes, qui post hunc diem
Leno vllam Veneri vnquam immolarit hostiam,
Quiue vllum turis granum sacrificauerit.
Nam ego hodie infelix dijs meis iratissimis,
Sex agnos immolaui. nec potui tamen
Propitiam Venerem facere, vti esset mihi.
Quoniam litare nequeo, abij illinc illico
Iratus. vetui exta prosicarier,
Neque ea spicere volui. quoniam illa non bona
Haruspex dixit, deum esse indignam credidi.
Eo pacto auara Veneri pulcrè adij manum.
Quando id quod sat erat, satis habere noluit,
Ego pausam feci. sic ago, sic me decet.
Ego faxo posthac di, de aque ceteri
Contentiores mage erunt, atque auidi minus,
Cùm scribunt, Veneri vt adierit leno manum,
Condignè haruspex, non homo trioboli,
Omnibus in extis aiebat portendi mihi
Malum, damnúmque & deos esse iratos mihi.
Quid ei diuini aut humani æquum est credere?
Mina mihi argenti dono post illa data est.
Sed quæso vbinam illic restitit miles, modò
Qui hanc mihi donauit? quem ego vocaui ad prandium?
Sed eccum incedit. AN. *ita vt occepi dicere*
Lenulle de illac pugna pentethronica,
Qua sexaginta millia hominum vno die,
Volaticorum, manibus occidi meis.

LY. *Ehem volaticorum hominum?* AN. *ita dico quidem.*

LY. *An obsecro vsquam sunt homines volatici?*

AN. *Fuere. verùm ego interfeci.* LY. *quomodo*
Potuistis? AN. *dicam. Viscum legioni dedi,*
Fundásque. eò præsternebam folia farfari.

LY. *Cui rei?* AN. *Ne ad fundas viscus adhæresceret.*

LY. *Perge optimè herclè periuras. quid postea?*

AN. *In fundas infundebam grandiculos globos,*
Eos volanteis iussi funditarier.
Quid multa verba? quenquem visco offenderant,
Tam crebri ad terram decidebant, quam pira.
Vt quisque ociderat, necabam eum illico
Per cerebrum pinna sua sibi quasi turturem.

LY. *Si hercle istuc vnquam factum est, tum me Iuppiter*
Faciat, vt semper sacrificem, nec vnquam litem.

An

An. *An mihi hæc non credis?* Ly. *credo, vt mihi est æquum credier.*
An. *Age eamus intro, dum extra referuntur. volo*
Narrare tibi etiam vnam pugnam. Ly. *non moror.*
An. *Ausculta.* Ly *non hercle.* An. *immo iam elidam caput,*
Nisi auscultas, aut is hinc in malam crucem.
Ly. *Malam crucem ibo potius.* An. *certúmne est tibi?*
Ly. *Certum.* An. *tum tu igitur die bono Aphrodisiis*
Addice tuam mihi meretricem minusculam.
Ita res diuina mihi fuerit. res serias
Omnis extollo ex hoc die in alium diem.
Profecto festos habeam. decretum est mihi.
Nunc hinc eamus intro. Ly. *sequere hac me* An. *sequor.*
In hunc diem iam tuus sum mercenarius

DII ILLVM] queritur leno sibi non esse propitiam factam venerem, cùm tamen ei sex agnos immolarit. id autem ex eo coniicit, quod nullum eo die quæstum fecerit. INFELICITENT] infelicem faciant, sic Non. in verbo *infelicitent*, vbi & hunc locum profert & illum ex Cæcilio, *vt te dij omnes infelicitent cum male monita memoria* POST HVNC DIEM] posthac. DIIS MEIS IRATISS.] Terent. *iratis diis atque potiis.* NEC POTVI TAMEN, &c.] nec potui tamen facere, vt Venus propitia esset mihi vel potui tamen facere, Venerem propitiam esse mihi. genus hoc loquendi ita vsitatum est Plauto, Terentio, & Græcis, vt nullum ferè crebrius occurrat. LITARE] καλλιερεῖν. sacrificando à diis, quod volo impetrare. VETVI EXTA PROSICARIER] exta cocta prosecabant vet ex quo profecta dicta. Non. *profecta exta, quæ aris dantur ex fibris pecudum dissecta generis neutri.* Lucinius Macer. *Vulcani tota vapore, Cum virgis profecta ferunt.* Fœm. Lucil. lib. 14. *cenam inquit, nullam neq. diuo profectum vllum.* Varro lib xj. rerum diuinarum, *proficiem extorum vel in mensam porricere.* Fest. *prosi.mem. quot profectum proiicitur, al. porricitur,* Varro lib. 4. de ling. Lat. *Insicia ab eo, quod insecta caro, vt Carmine Saliorum est: quod in extis dicitur non profectum.* Suet. in Augusto: *deo cruda exta rapta foco prosecuit.* Arnob. lib 2. *Cum, Romulo, Pompilioque regnantibus percocta plano ac mollita concremarentur diis exta, nonne rege sub Tullo semicruda cœpistis & leuiter animata porricere, prisca obseruatione contemta?* NON BONA] non pulcra, non prospera, vel non bonum euentum significantia. EO PACTO AVARAE VENERI PVLCRE. &c.] si auspicatò Venerem adij. sen it planè aliud, quàm loquitur: nempe se malis auibus Venerem adiisse, nihil sibi profuisse, adisse Venerem, inutile sibi fuisse sacrificium factũ Veneri. EGO PAVSAM FECI] ego destiti, ego quieui EGO FAXO POSTHAC, &c] ego faciam, vt posthac dij. deæque cæteri omnes magis contẽti, &c. faxo erunt, idem valet, quod erunt. CONTENTIORES] magis contenti. addidit tamen aduerbiũ, *mage*, vt si *contenti* posuisset non *contentiores* sed non est hoc nouum comparatiuo adiungere aduerbio *magis.* CVM SCIBANT] cum scient, quo modo leno Venerem adierit, & salutatum, atque oratum iuerit. Cùm scient lenonem Venerem adiisse, & salutatum iuisse. CONDIGNE] pro dignitate Veneris. Haruspex Venere dignus NON HOMO TRIOBOLI] homo non triobolis æstimandus. POSTILLA] postea. DATA EST] à militre. ILLICO] . RESTITIT] mortuus est remansit. LENVLE] diminutiuum est à nomine leno, O mi lenulle. Diminutiuis autem vtimur interdum, cùm blandimur. Pric. lib. 3. profert hunc locum cap. de diminutiuis, docens duo diminutiua esse lenonis, lenũculum, & lenulum. PVGNA PENTETHRONICA] pentethronica vox fictitia, nihilq significãs Hoc autem habet Plautus, vt cum gloriosos, & arrogantes, & ostentatores ineptos loquenteis inducit, voces fingat inauditas, ad exprimendam eorum ingenij vanitatem, qui quæ nunquam facta sunt, neq. vnquã fient euenisse dicunt, aut à se facta gloriãtur. VOLATICORVM] volatilium, ad volandum aptorũ & expeditorum, siue volantium. VISCVM] gluten. est etiam interdum genus retis, teste Nonio, Viscũ, inquit ille, positũ pro rete, à tenaciate. Varro Parm. *Lepusculi timentes hoc quadrangulum dedit Diana rete nexi e asaunt,* viscum sagenam, lineámque cõpedem EO PRAETERNEBAM FOL. FERF.] eo consilio in fundis antè sternebam folia ferferi, ne viscus ad fundas adhæresceret. ferferium, seu farfarium herba est, quæ & farfugium appellatur, cuius folia populi frondibus non sunt dissimilia, sunt tamen aliquantò maiora. Profert hunc locum Seruius, sed aliter quam id omnibus libris legitur, & quod grauius est) putat hic *farfarium* seu vt ille egit, *farfarum* esse nomẽ fluuij: sic enim ille ad versum illum Virg. 7. Æn. *Qui Tiberim Fabarimque bibunt* &c. Fabaris autẽ, quem dicit etiam ipse per Sabinos transit, & Farfarus dicitur. Plaut. in Pœn. *Dissipabo ego te tanquam folio Farfari* Ouid. *& amœna Farfarus vmbra* Qua de re lege Turn. Aduers. lib. 15. cap. 7. QVENQVEM] quencunque. FVNDITARIER] fundis peti NECABAT EVM ILLICO &c.] ordo est, pinna, sua sibi necabat eum quisquis ceciderat, tanquam turturem, cùm essent homines volatici. Pinna accipio in casu recto, alioqui non cõstaret modulus versus. Turneb. legit *necabam*, vulgati habent *necabant.* TVM ME IVPITER F. &c.] id est, tum Iuppiter me faciat semper sacrificare & nunquam litare. NE VNQVAM L.] nec vnquam victimarum exta læta sint, seu nec vnquam exta ostendant, aut promittant mihi res secundas: vel nec vnquam obtineam a diis, quod opto, & volo. CREDO VT MIHI EST ATQ. CR.] id est, non credo. nã lenonibus credi non oportebat, vt pote periuris & impiis. NON MOROR] non moror istius pugnæ narrationem, id est, non quæro, seu non curo istam alteram pugnam audire. supersedeas illa narratione, licet valeat ista narratio eam non desidero. AVT IS IN M] aut nisi is in malam crucem. MALAM CRVCEM IBO] in malã crucem ibo potius videtur legendum *malam in crucem ibo.* DIE BONO APHROD.] Aphrodisiis κατ᾽ ἐπαινῶ... bono die. ADDICE] vende, trade venditam. Hora. satyra 5. lib. 2.

hinc tu, Dic ex patre tua, seu fundi sive domus sit & inter gaudẽtem nummo te addicere. Addicere hic est venditoris, interdum est prætoris. MIHI] *mihi* hic est vnius syllabæ. MINVS c.] Antecastilidem. EXTOLLO] differo Nonius, extollere. differre, Cæcilius Plocio, *Ubi intro, atque istac aufer, tamen hodie extollat nuptias.*

ACTVS TERTIVS

AGORASTOCLES adolescens.

ADVOCATI.

ITa me di ament, tardo amico nihil est quicquam iniquius,
Præsertim homini amanti: qui quicquid agit properat omnia.
Sicut ego hoc duco aduocatos, homines spissigradissimos.
Tardiores quam corbitæ sunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitaui senes.
Scibam ætate tardiores. metui meo amori moram.
Ne quicquam hos procos mihi elegi: loripedeis, tardissimos:
Qui, si ituri estis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iste quidem gradus succretu'st cribro pollinario,
Nisi cum pedicis condidicistis istboc grassari gradu.

Ad. *Heus tu. quanquam nos videmur tibi plebei & pauperes,*
Si nec rectè dicis nobis, dives, de summo loco,
Diuitem audacter solemus mactare infortunio,
Nec tibi nos obnoxij sumus. istuc, quid tu ames, aut oderis.
Quom argentum pro capite dedimus, non tuum.
Liberos nos esse oportet, nos te nihili pendimus,
Ne tuo nos amori seruos tuos esse addictos censeas.
Liberos homines per vrbem modico magis par est gradu
Ire. seruile esse duco festinantem currere,
Præsertim in re populi placida atque interfectis hostibus.
Non decet tumultuari. sed si properabas magis,
Pridie nos te aduocatos huc duxisse oportuit.
Ne tu opinere, haud quisquam hodie nostrûm curret per vias,
Neque nos populus pro cerritis insectabit lapidibus.

Ag. *At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere,*
Vinceretis ceruum cursu, vel grallatorem gradu,
Nunc vos quia mihi aduocatos dixi & testeis ducere,
Podagrosi estis, ac vicistis cochleam tarditudine.

Ad. *At verò non iusta caussa est, quo curratur celeriter,*
Vbi bibas, edas, de alieno quantum velis vsque affatim,
Quod inuitus tu nunquam reddas domino de quo ederis.
Sed tamen quomodocunque quanquam sumus pauperculi
Est domi quod edimus, ne nos tam contemtim conteras.
Quicquid est pauxillulum illuc nostrum, illud omne intus est.
Neque nos quenquam flagitamus, neque vos quisquam flagitat.

Tua

Tua caussa nemo nostrûm est suos rupturus ramices.

Ag. *Nimis iracundi estis.equidem hac vobis dixi per iocum.*

Ad. *Per iocum item dictum habeto,quæ nos tibi respondimus.*

Ag. *Obsecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date.*
Attrepidate saltem nam vos adproperare haud postulo.

Ad. *Si quid tu placidè,otiosèque agere vis,operam damus:*
Si properas, cursores melgu'st te aduocatos ducere.

Ag. *Scitis.rem narraui vobis,quòd vestra opera mihi opus siet.*
De lenone hoc,qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei parata, vt sint insidiæ,de auro & de seruo meo.

Ad. *Omnia istæc scimus iam nos,si hi spectatores sciant,*
Horunc hic nunc caussâ hæc agitur spectatorum fabula,
Hosce satius est docere, vt,quando agas,quid agant,sciant.
Nos tu ne curassis.scimus rem omnem: quippe omnes simul
Didicimus tecum vnà,vt respondere possimus tibi,

Ag. *Ita profectò est:sed agite igitur,vt sciam vos scire rem,*
Expeditè & mihi quæ dudum vobis dixi,dicite.

Ad. *Itane tentas an sciamus?non meminisse nos ratus*
Quomodo trecentos Philippeos Colabisco villico
Dederis,quos deferret huc ad lenonem,inimicum tuum,
Isque se vt assimularet peregrinum esse aliunde ex alio oppido.
Vbi is detulerit tu eò quæsitum seruum aduentes tuum,
Cum pecunia. Ag. *meministis memoriter,seruastis me.*

Ad. *Ille negabit: Milphionem quæri censebit tuum,*
Id duplicabit omne furtum:leno addicetur tibi.
Ad eam rem nos esse testeis vis tibi. Ag. *tenetis rem.*

Ad. *Vix quidem hercle,ita pauxilla est,digitulis primoribus.*

Ag. *Hoc citò & cursim est agendum,propera iam quantum potest.*

Ad. *Bene vale igitur,te aduocatos melius cele ereis ducere,*
Tardi sumus nos. Ag. *optimè itis,pessumè hercle dicitis.*
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim.

Ad. *At ædepol nos tibi in lumbos linguam,atque oculos in solum.*

Ag. *Eia haud vestrum est iracundos esse,quod dixi ioco.*

Ad. *Nec tuum quidem est,amicis per iocum iniustè loqui.*

Ag. *Mitte istæc.quid velim,vos scitis.* Ad. *callemus probè.*
Lenonem periurum vt perdas id studes. Ag. *tenetis rem.*
Ecce opportunè egrediuntur Milphio,& villicus.
Basilicè exornatus incedit,& fabrè ad fallaciam.

INIQVIVS] inimicius,odiosius. PROPERATOM.] properè agito omnia SPISSIGRAD.] tardigradissimos. spissum Nonius significat non nunquam tardum. Dardano. *Nihil ego spei credo omneis res spissas facit.* Afr. *Itaque spissum videtur fieri,non possum domi mea virum exspectare, quem mihi stulto iamdudum dare.* Plaut. Pœn *Eheu quos ego habui ariolos. haruspices: qui si quid boni promittunt, pro spisso venit.* CORBITAE] naues oneratæ tardæ, & grandeis. Nonius qui hunc locum profert, & alterum ex ead. comœd. *obsecro hercle operam celocem*, &c. Idem in Cas *Noui illas ostreas Corbitam cibi comisse possunt.* IN TRANQVILLO M.] in mari ventus non agitato, tardæ autem sunt in mari tranquillo tales naues, quia remis non impelluntur. HOS PROCOS.] hos senes minimè aptos ad rem vxoriam. ironia est, porci enim debent, esse ætate integra & valida: hi autem sunt ætate affecta, & corpore inualido,ac tardo. Ita ferè Turneb. explicat Aduers. cod. loco NAM ISTE QVIDEM GR. SVCCRETV'ST CRIB. POLL.] significat gradum horum aduocatorum esse minutissimum, vt quē dicat videri excretum esse cribro pollinario. Comparat scilicet gradum horum aduocatorum cum polline, hoc est,farina purgatissima & purissima,quæ ex cribro pollinario excernitur, qua vis quidquā fieri potest minutius. Est autem cribrū pollinariū, cribrum, quo pollē succernitur, id est, subtus cernitur. CVM

PEDICIS] cum pedum vinculis & compedibus, quibus qui sunt impediti, non facile ingredi possunt. ISTOC CRASS. GRAD.] sic habent nostri codices antiqui *grassari autem est.* SI NEC RECTE DICIS NOBIS] id est, si malè dicis nobis. MACTARE INFORT.] augere infortunio, afficere magno infortunio. vtitur hoc loquendi genere sæpè alibi Plautus. CENSEAS] putes. PRAESERTIM IN RE POP. PL.] præsertim rebus tranquillis PRIDIE] vno die antè. PRO CERRITIS] pro malè sanis. Amphitr. *Tu certè aut laruatus es, aut cerritus.* INSECTABIT] insectabitur. VEL GRALLAT. GR.] grallatores appellabantur pantomi (inquit Festus) qui vt in saltatione imitarentur Ægipanas, adiectis perticis furculis habentibus, atque in his superstantes ad simulationem crurum eius generis gradiebantur vtque propter difficultatem consistendi. Plaut. Pœn. *vincereris ceruum cursu, vel grallatorē gr.* & Varro lib. 6. de ling. Lat. Plaut. in pœnulo. vinceretis ceruum cursu, vel grallatorum gradu. Grallator à gradu magno dictus. Lege & Nonium de eadem voce sed non est celandus lector, libros nostros vet. quibus & Adr. Turneb. vsum esse arb. trot, vt licet intelligere ex locis plautinis, quos ille profert, tractat, restituit & explicat in libris Aduers. habere partim vel clabatorem, partim vel clauatorem. sunt autem clauatores (vt docet Festus) iidem atque calones, qui clauas ligneas gerebant: quę Græci κορύνας vocauit, quod genus hominum celere, & expeditum erat, & cursorūmque munere interdum fungebatur. Ita non putat ille hāc lectionem, eiúsque sententiam indignam esse comico lepôre, quam vt ne ego equidem improbē, magis tamē receptam probo, Præsertim veterum grammaticorum, & maximè Varronis auctoritate confirmatam. PODAGROSI ESTIS, AC VICISTIS COCHL.] profert & hunc versum Nonius, in nomine *tarditudo*, sed lōgè aliter, quàm hodie in exemplarib. plautinis scriptus, & in codicibus vulgatis impressus est. Sic enim ille plautus Pœn. *Quod estis pigri cochleas vincitis tarditudine:* puto Nonium memoriæ cōfisum, cùm librum non consoluisset, mendosè Plauti verba retulisse. Limaces autem eædem sunt, quę cochleæ, vt docet Festus. AT VERO NON IVST. C. EST &c.] huius loci sententia hæc est, at verò non est propterea celeriter currendum, quò sit aliquis ad cœnam vocatus, vbi edat, & bibat, quantum velit, quod nunquam ei, apud quem cœnauerit, reddere queat, quamuis cupiat. QVO] quamobrem propter quam causam: vel potius in quem locum BIBAS, EDAS] bibas & edas INVITVS] non quòd reddere nolis, sed quia non possis, quantumuis cupias. EST DOMI QVOD EDIMVS] est domi, quod edamus edim, is. it & comedim, dis. dit, dixerunt vet. Notat Nonius in verbo *comedim*, & *edim*, vbi & hunc locum profert. ILLVD OMNE INTVS EST] illud omne domi est, neque aliunde petimus, aut sumimus. NEQ. NOS QVICQ. FL.] neque nos quicquam molestè poscimus, egentium, & mendicorum more, neque nos vllus creditor appellat, creditum acerbè repetens. SVOS RVPTVRVS RAMICES] profert hunc locum Nonius in voce *ramices*, quàm interpretatur pulmones, vel herniam. sed fallitur Nonius, neque ramex, vnquam pulmones significat, sed potius vitium scorti, & earum tunicarum, quæ inguina attingunt. Iuuenalis sat. x. *Iacet exsanguis cum ramice neruus.* OPERAM CELOCEM, &c.] allusio est ad celocem & corbitam quarum altera corbitam dico, tarda est, altera celeris. petit igitur, vt properent sibi operam dare & gradum maturent. ATTREPIDATE] hoc eò dicit, quia senum est trepidare: hortatur igitur, vt trepido, & simili gradu properent Lege Non. de hoc verbo. QVOD VESTRA OP. M.] propter quam opera vestra mihi opus sit. malim legi *quoi vestra* &c. vt sit, rem narraui vobis. cui rei, &c. NOS TVNE CVRASSIS] túne nos curaueris. EXPEDITE ET MIHI, &c.] aduerbium *expeditè* debet cohærere cum verbo *dicite*, hoc modo, etiam mihi dicite expeditè ea, quæ dudum vobis dixi. CENSEBIT] putabit arbitrabitur. ADDICETVR] à prætore. VIX QVIDEM HERCLE] iocus est ex eo sumptus, quod dixit Agorastocles. tenetis rem, id est, intelligitis rem omnem, quæ verba hi senes in aliam partem accipientes, vix hercle tenemus paruam mentem. id est, ποσθὴν seu penem, primis ita paruulus est, sic supra in prologo *tenetis? ducite.* QVANTVM POTE'ST] quantum fieri potest, quantum fas est *pote est*. legendum duabus vocibus, pote autem valet, δυνατὸν quod Latini dicerent possibile, si vsitatum esset. MELIVS] subintell. est. FEMINA] femina, numeri multitudinis à femore. Carisius lib. I. hoc femur femoris, & feminis. AT AEDEPOL NOS TIBI IN LVMB.] at ædepol nos tibi optamus linguam in lumbos decidere, & oculos in terram. QVOD DIXI IOCO] propter id quod dixi ioco. BASILICE EXORNAT] regie instructus. ET FABRE] affabrè.

MILPHIO seruus, COLABISCVS villicus, AGORASTOCLES adolescens, ADVOCATI.

IAm tenes præcepta in corde. CO. *pulchrè* Mi. *vide sis calleas.*
Co. *Quid opus est verbus? callum aprugnum callere æquè non sinam.*
Mi. *Fac modo vt conducta tibi sint dicta ad hanc fallaciam.*
Co. *Quin ædepol conductior sum, quàm tragœdi aut comici.*
Mi. *Probus homo est.* AG. *adeam propius, assunt testes* Mi. *tot quidem*
Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.
Nam istorum nullus ne fastu'st, comitiales sunt meri.
Ibi habitant, ibi eos conspicias, quàm prætorem, sæpius.
Hodie iuris coctiores non sunt, qui liteis creant,
Quàm sunt hi: qui, si nihil est litium liteis emunt.
Ad. *Di te perdant.* Mi. *vos quidem hercle, cum eo, qom, quiqui, tamen*

Et be-

Et bene, & benignè facitis, qom hero amanti operam datis.
Sed isti iam sciunt negotij quid sit? Ag. *omnem rem ordine.*

Mi. *Tum vos animum aduortite igitur hunc vos lenonem Lycum*
Nouistis? Ad. *facilè.* Co. *at ego pol eum qua sit facie nescio.*
Eum volo mihi demonstretis hominem. Ad. *nos curabimus.*
Satis praceptum. Ag. *hic trecentos nummos numeratos habet.*

Ad. *Ergo nos inspicere oportet istuc aurum Agorastocles,*
Vt sciamus quid dicamus mox pro testimonio.

Ag. *Agite, inspicite, aurum est.* Co. *profectò, spectatores, comicum,.*
Macerato hoc pingues fiunt auro barbaria boues.
Verum ad hanc rem agundam Philippum est. Ad. *ita nos assimulabimus.*

Co. *Sed ita assimulatote, quasi ego sim peregrinus.* Ad. *scilicet.*
Et quidem quasi tu nobiscum aduenìens hodie oraueris,
Liberum vt commonstremus tibi locum & voluptuarium,
Vbi ames, potes, pergræcere. Mi. *heu edepol mortales malos.*

Ag. *Ego enim docui.* Mi. *quis te porrò?* Co. *agite, intrò abite. Agorastocles,*
Ne hic vos mecum conspicetur leno, neu fallaciæ
Præpedimentum obiiciatur. Mi. *hic homo sapienter sapit.*

Ag. *Facite quod iubet. abeamus sed vos. satis dictum'st?* Co. *abi.*

Ag. *Abeo. quæso Di immortales.* Co. *quin abis?* Ag. *abeo.* Mi. *si sapis.*

Co. *Si, tace.* Ad. *quid est?* Co. *fores hæ fecerunt magnum flagitium modò,.*

Ad. *Quid est flagitij?* Co. *crepuerunt clarè.* Ad. *Dij te perduint.*
Ponè nos recede. Co. *fiat.* Ad. *nos priores ibimus.*

Co. *Faciunt, scurra quod consueuerunt, ponè sese homines locant.*

Ag. *Illic homo est, qui egreditur, leno.* Co. *bonus: nam similis est malo.*
Iam ego illi gredienti sanguinem exsugam procul.

IAM. TENES PR.] quemadmodum Agorastocles docuit aduocatos, quid eis agendum, & dicendū esset, & ad quam rem eorum opera vti cogitaret: ita seruus Milphio villicum Colabiscum instituit & perdocet, quid eum facere, & loqui oporteat. VIDE SIS. CALLEAS] vide amabo te, vt callidus sis. CALLVM APRVGNVM] hyperbole. callum aprugnum, id est, aprinum, pellis est in apro durissima & densissima: CONDOCTA] ducta. callida. CONDOCTIOR SVM] doctior sum, quàm tragœdiarum & comœdiarum actores, qui eam fabulam, quam acturi sunt, diligenter ediscunt. TRAGOEDI] actores tragœdiarum: & gestus omnes verbis, & personæ conuenientes accurate meditantur, antequàm in proscenium prodeant. COMICI] subintellig. actores, vt per comicos, comœdi significentur. libri vulgati habent, *quàm in tragœdia comici.* PROBVS HOMO ES] homo frugi es, & vtilis, & accommodatus ad rem, quam agimus. NAM ISTORVM NVLLVS N. C.] alludit ad dies nefastos, quibus diebus hæc tria verba silentur, *do, dico, addico*, id est, quibus prætor ius nō dicit, neque omnino munere suo fungitur: & comitialeis, quibus comitia habere licet. dicta autem sunt comitia, à cum, & eundo. Festus, *comitialeis dies appellabant, cùm in comitium conueniebant*, qui locus à comitando, id est, simul veniendo dictus est. significat igitur hos aduocatos esse tritos in foro, & comitiis, & assiduè in litibus versari. & ad tribunal prætoris apparere. IVRIS COCTIORES] iocus Plautinus ex ambiguo nomine. *ius*, quod & ius piscium seu carnium significat, & ius ciuile, seu gentium. idcirco dixit coctiores, pro doctiores: respiciens tamē ad vocem coctus, & recoctus, id est, in aliqua re excruciatus. Horatius Satyra. 3. *recoctus scriba.* LITEIS AMVNT] significat ita esse litigiosus & litium amanteis, vt si non habeant, quod litigent, liteis emant: qualeis homines ego noui hodie nō paucos. VOS QVIDEM H.] subintellig. *Vos quidem* dij perdāt. QVIQVI] quicunque suis. SATIS PRAECEPTVM] satis præceptum nobis est. PROFECTO SPEC. COMICVM] conuersi ad spectatores hæc loquuntur aduocati: aurum comicum autem est, quo vtuntur in comœdiis, & in scena: nummi aurei simulati, non veri, qui plerunque fiebant ex lupinis, ex quo illud Horatij epistolarum lib. 1. *Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.* Cuius loci explicatio vera Mureto debetur. MACERATO HOC PING. F.] hoc auro, id est, lupino macerato, saginantur in Italia boues. PHILIPP. EST] Philippeum est, sic habendum est, vt si sit aurum optimum, & Philippeum NOBISCVM ADV. OR.] nobiscum oraueris, id est, nos oraueris. sic ferè loqui solet Plautus. PERGRAECERE] Græcorum ritu, & maioribus poculis bibas, & nequiter ac dissolutè viuas. QVIS TE PORRO?] docuit subintellig ego, scilicet. NEV FALLACIAE PRAEPED. OBIICI] neve aliquid impedimenti obiiciatur fallaciæ, antequam ad exitium perducatur, & leno insidiis circumueniatur. SED VOS SATIS D.] sed satisne dictum est, quid vos facere oporteat? FECERVNT MAGNVM FL.] fecerunt rem turpem. & pudendam: nempe crepitum ediderunt, alludit ad crepitum ven-

tris, qui non sine flagitio, & turpitudine in cœtu hominum editur. DII TE PERDVINT] dii te perdant seu perdiderint PONE NOS] post nos. FACIVNT SCVRRAE, QVOD CONS.] faciunt, inquit, quod scurrę facere solent: quidam à tergo suo homines constituunt, ipsi antecedunt, & ante ambulant. ILLIC HOMO EST, QVI EGR.] ille homo qui egreditur, est leno, cuius te faciem dicebas ignorare.

LYCVS leno, ADVOCATI, COLABISCVS villicus.

IAm istuc ego reuortar miles: conuiuas volo
Reperire nobis commodos, qui vna sient.
Interibi attulerint exta atque eadem mulieres
Iam ab re diuina, credo, apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt.
Et ille chlamydatus quidnam est, qui sequitur procul?
Ætolus haud est. Ad. *te salutamus Lyce,*
Quanquam hanc salutem ferimus inuiti tibi,
Et quanquam bene volumus leuiter lenonibus.
Ly. *Fortunati omnes sitis: quod certè scio*
Nec fore nec fortunam id situram fieri.
Ad. *Istic est thesaurus stultis in lingua situs,*
Vt quæstui habeant, malè loqui melioribus,
Ly. *Viam qui nescit, quà deueniat ad mare,*
Eum oportet amnem quærere comitem sibi.
Ego malè loquendi vobis nesciui viam.
Nunc vos mihi amnes estis: vos certum est sequi.
Si bene dicetis, vostra ripa vos sequar:
Si malè dicetis, vostra gradiar limite.
Ad. *Malo bene facere tantundem est periculum,*
Quantum bono malefacere. Ly. *qui vero?* Ad. *scies.*
Malo si quid benefacias, id beneficium interit.
Bono si quid malefacias, ætatem expetit.
Ly. *Facetè dictum, sed quid istuc ad me attinet?*
Ad. *Quia nos honoris tui caussa huc ad te venimus.*
Quanquam bene volumus leuiter lenonibus.
Ly. *Si quid boni apportatis, habeo gratiam.*
Ad. *Boni de nostro tibi nec ferimus, nec damus,*
Neque pollicemus, ne adeò volumus datum.
Ly. *Credo hercle vobis, ita vestra est benignitas.*
Sed quid nunc vultis? Ad. *hunc chlamydatum quem vides,*
Ei Mars iratus est. Ly. *capiti vestro istuc quidem.*
Ad. *Hunc nunc Lyce ad te diripiendum adducimus.*
Cum præda hic hodie incedit venator domum,
Canes compellunt in plagas lepide Lycum.
Ly. *Quis hic est?* Ad. *nescimus nos istum quidem qui siet.*
Nisi dudum, à mani vt ad portum processimus,
Atque istunc è naui exeuntem oneraria
Videmus, adiit ad nos extemplò exiens,
Salutat, respondemus. Co. *mortaleis malos.*
Vt ingrediuntur doctè in sycophantiam.

Quid

Ly. Quid deinde? Ad. sermonem nobiscum ibi copulat,
Ait se peregrinum esse, huius ignarum oppidi:
Locum sibi velle liberum præberier,
Vbi nequam faciat. nos hominem adduximus.
Tu, si te dij amant, agere tuam rem occasio est.
Ly. Itane ille est cupiens? Ad aurum habet. Ly præda hæc mea est.
Ad. Potare, amare volt, ne qui sciant,
Néue arbiter sit. nam hic latro in Sparta fuit.
Vt quidem ipse nobis dixit. apud regem Attalum.
Inde huc aufugit, quoniam capitur oppidum.
Co. Nimis lepidè de latrone, de Sparta optumè.
Ly. Di deæque vobis multa bona dent, cum mihi
Et bene præcipitis, & bonam prædam datis.
Ad. Immo vt ipse nobis dixit, quo accu[illegible]s magis
Trecentos nummos Philippos portat præ sibi.
Ly. Rex sum si ego illum hodie hominem ad me allexero.
Ad. Quin hic quidem tuus est. Ly obsecro hercle hortamini,
Vt deuortatur ad me in hospitium optumum.
Ad. Neque nos hortari, neque dehortari decet,
Hominem peregrinum, tuam rem tu ages, si sapis.
Nos tibi palumbem ad aream vsque ad[illegible]s,
Nunc te illum meli[illegible]s capere, si captum esse vis.
Ly. Iamne itis? Co. quid quod vobis mandaui hospites?
Ad. Cum illoc te melius tuam rem adulescens loqui,
illic est ad istas res probus quas quæritas.
Co. Videre equidem vos vellem cum huic aurum darem.
Ad. Illinc procul nos istuc inspectabimus.
Co. Bonam dedistis mi[illegible] operam Ly it ad me lucrum.
Co. Illud quidem quorsum asinus cædit calcibus
Ly. Blandè hunc hominem com[illegible]ellabo, hospes hospitem
Salutat saluum te aduenire gaudeo.
Co. Multa tibi di dent bona cùm me saluum esse vis,
Ly. Hospitium te aiunt quæritare Co quærito
Ly. Ita illi dixerunt. qui hinc à me abierunt modò.
Te quæritare à muscis, Co. minimè gentium.
Ly. Quid ita? Co. Quia à muscis si mihi hospitium quærerem.
Aduenicns huc irem in carcerem recta via.
Ego id quæro hospitium, vbi ego curer mollius,
Quàm regi Antiocho oculi curari solent.
Ædepol ne tibi possum illum festiuum dare.
Siquidem potes esse pati te in lepido loco.
In lecto lepidè strato, lepidam mulierem.
Complexum contrectare te. Co. is leno viam.
Ly. Vbi tu Leucadio, Lesbio, Coo, Thasio,
Vetustate vino edentulo ætatem irriges.
Ibi te replebo vsque vnguentûmecheumatis,
Quid multa verba faciam? vbi tu lauaris,
Ibi vt balneator faciat vnguentariam.

Sedlatrocinantur quæ ego dixi omnia.

Co. *Quid ita?* Ly. *quia aurum præsentarium*

Co. *Quin hercle accipere tu non mauis, quàm ego dare.*

Ly. *Quin sequere intro.* Co. *duc ergo me intro. addictum tenes.*

Ad. *Quid si euocemus foras huc Agorastoclem,*
Vt ipse testis sit sibi certissimus.
Heus tu, qui furem captas, egredere ocyus,
Vt tu inspectes aurum lenoni dare,

COMMODOS] facetos, lepidos, vrbanos, comeis. Idem Mil. glor. *vel conuiua commodus*. de hac voce plura in comment. nostris Horat. ad illum locum odæ 8. lib. 4. *Donarem pateras, gratáque commodus*. al. *commodus Censorine meis, æra sodalibus*. INTERIBI] interea. ATTVLERINT] attulisse potuerint. fieri poterit, vt attulerint. ATQVE EADEM] atque eadem ratione, seu eadem opera. APPAREBVNT DOMI] comparebunt domi: præsto erunt domi, vt ministrent, si quid sit opus. ECQVIDNAM AFF.] nunquidnam afferunt? ÆTOLVS HAVD EST] non est Calydonius, sed peregrinus Calydon vrbs Ætoliæ est vt suprà diximus. BENE VOLVMVS LENITER] non admodum bene volumus QVOD CERTE SCIO NEC F.] quod certò scio non fore. nec fortunam passuram, vt hoc fiat, nempe vt sitis fortunati. ISTIC EST THES. STVLTIS] id est, stulti thesaurum suum habent in lingua situm, & ex maledicentia, quam vsurpant in meliores, quæstum faciunt. VIAM QVI NESCIT, &c.] significat Lycus sibi maledicendi viam ab illis esse præmonstratam, quod si sibi non maledixissent priores, se eis maledicturum non fuisse. Est autem simile ab iis, qui viã, quæ ad mare ducit, quærunt. VOSTRA RIPA] ea, via, quam mihi monstraueritis manet in simili TANTVNDEM EST PERIC.] sed tamen dissimili modo, vt ea declarant, quæ deinceps sequuntur. nam quid de homine malo bene meretur, inquit, oleum & operam perdit: qui bono viro malefacit, non est. quod putet se vnquam securum victurum. Nam vir bonus iniustè læsus sempiternas gerit inimicitias, neque vnquam placatur, quin sui doloris pœnas repetiuerit ÆTATEM] diu quandiu, viuit. sic sæpè loquũtur Comici, vt aliàs admonuimus. BONI] subintellige, quicquã. DE NOSTRO] sed de alieno ITA VESTRA B.] ea lis est vestra liberalitas, vt nihil de vestro dare velitis εἰρωνεία est HVNC CHLAMYD. Q. V.] ordo est ei, quem chlamydatum vides Mars iratus est, hoc dicit, quasi Colabiscus miles sit, & veniat nunc Calydonẽ locupletatus & præda onustus. CAPITI VESTRO ID QVIDEM] id est, immò verò id in caput vestrum cadat, vobis potius Mars iratus sit oratio est ἐλλειπτικὴ, verbum enim subintelligitur, eueniat, aut aliud simile. Sic sæpè Græci Demosth. [Greek illegible] Idem [Greek illegible] in extr. [Greek illegible] id est, qui tibi, & tuis dij in caput tuum conuertant. Aristoph. Neph. [Greek illegible] Idem Homer [Greek illegible] M. Tull Philipp. xj. *suo capiti ominetur*. Cælius lib. 8 epist. *subrostrani quod illorum capiti sit, dissiparant te periisse* Ter. Phorm. *hei metuo lenonem ne quid suat suo capiti*. Virg. l. 8. Æn. *dij capiti ipsius generique reseruent*. CANES COMP. IN PL. L.] hæc loquuntur aduocati ad spectatores conuersi. Canes autem sunt aduocati ipsi. NESCIMVS NOS IST] ignoramus istum, nescimus, quis ista sit. MORTALEIS M.] hæc secum loquitur Colabiscus, ad spectatores versus, qui post aduocatos erat, aliquantóque longius aberat. COPVLAT] confert. HVIVS ION. OPP.] Calydonis. VBI NEQ. FACIAT] vbi nequiter viuat, vbi Baccho & Veneri operam det. TV SI TE DII AMANT, &c.] quò pertineat, quóve referatur pronocabulum *tu*, nihil est, sed vel, dicendum est expressisse Plautum sermonem negligenter loquentium: vel tu, separatim legendum hoc modo. *heu tu si te dij amant*, &c. LATRO] miles conductus, ex quo latrocinari apud eundẽ, militare est, vt docet Nonius Sic & Festus, *latrones*, inquit ille, *eos antiqui dicebant, qui conducti militabant*, ἀπὸ τῆς λατρείας, At nũc viarum obsessores dicuntur. IN SPARTA] Spartam posuit pro agro Spartiano. alij contrà Lacedæmonum regionem fuisse volunt, Spartam vrbis nomen, à quibus dissentio. NIMIS L.] hæc rursus secum loquitur Colabiscus ad spectatores versus. BENE PRAECIPITIS] bona pręcepta datis PORTAT PRAE SIBI] id est, præportat sibi, seu præ se portat. NEQ. NOS. H. N.] non decet nos hortari: neque dehortari hominem peregrĩnum. NOS TIBI PALVMBEM] ἀλληγορία. AD AREAM VSQ.] vbi positis tendiculis, & visco eam capias. NVNC TE ILL. MELIVS] nunc melius est, vt tu illum capias, si eum captum esse vis. IAMNE ISTIS?] hic discedunt à lenone aduocati MELIVS] subintellig. est AD ISTAS RES PROBVS] ad istas res vtilis & accommodatus, quas valde quæris. VIDERE EQVIDEM VOS VELL.] hæc summissa voce loquitur Colabiscus, ne audiat Lycus, audiant tamẽ spectatores. IT AD ME LVCRVM] hæc loquitur Lycus videns ad se venire Colabiscum chlamydatum, a quo sperat se aurum accepturum, magnúmque lucrum facturum. venit ad me lucrum, inquit ILLVD QVIDEM] summissa voce respondens Colabiscus, illud verò scilicet, lucrum ad te it. QVORSVM ASINVS CAEDIT C.] quorsum Lycus, vt asinus cædit solum calcibus? vel quamobrem Lycus tanquam asinus calces iactat? fortasse Lycus lætitia gestiens, quòd lucrum iam spe deuorarat, calcibus solum cædebat, aut saltabat. TE QVAERITARE A MVSCIS] dixerunt te quæritare hospitium ab arbitris liberum. hospitium, in quo ne muscæ quidem sint arbitræ Notum illud, Ne musca quidem. QVI A MVSCIS, &c.] iocus ex ambiguo. nam cum Lycus hoc sentiret, quæritare hospitium à muscis liberum: Colabyscus aliorsum accipiens, quasi dictus sit, quæritare à muscis hospitium, negat se à muscis quæritare. Nam si à muscis quærerem, inquit, rectà in carcerem iuissem, vbi solet esse magnus muscarum numerus. QVAM REGI ANTIOCHO OCVLI C. S.] Narrat Plutarchus in Maiore, *Antiochum in pugna illa ad Thermopylas commissa*,

commissa, Romanorum duce. M. Acilio lapide in os percussum fuisse tam grauiter, vt dentibus collebefactis & excussis acri dolore affectus, equum in contrariam partem flectere coactus sit. De oculis nullum verbum, neque me vsquam legere memini Antiochum oculorum morbo laborasse. ILLVM FESTIVVM D.] illum locum fest. d. LEPIDAM MVLIEREM C.] potes pati te complexum lepidam mulierem contrectare. quidam legunt *complexim*. IS LENO VIAM] ea mihi dicis, quæ expeto. intelligo ex oratione tua tibi sententiam meam esse notam, ire viam autem, genus loquendi veteribus vsitatum. THASIO] à Thaso insula. EDENTVLO] id est, peruetери. iocus Plautinus tractus à senibus, quibus in senecta dentes excidunt. VNGVENTVM ECCHEVMATIS] vnguentorum effusionibus. sic Camerar. IBI VT BALN. P. V.] ibi curabo, vt balneator te vnguentis perfundat, vt exerceat vnguentariam in te vnguentis perfundendo. LATROCINANTVR] mercedem poscunt, mercenaria sunt, non gratuita. AVRVM PESC. PR.] nummos poscunt præsenteis.

AGORASTOCLES adulescens. Eidem.

QVid est? quid vultis testes? Ad. specta ad dexteram.
Tuus seruus cum aurum ipse lenoni dabit.

Co. *Age, accipe hoc sis. hic sunt numerati aurei*
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura. properè hoc absumi volo.

Ly. *Ædepol fecisti prodigum promum tibi.*
Age eamus intro. Co. *te sequor.* Ly. *age age ambula.*
Ibique reliqua alia fabulabimur.

Co. *Equidem narrrabo tibi res Spartiaticas.*

Ly. *Quin sequere me ergo.* Co. *abduc intrò. addictum tenes.*

Ag. *Quid nunc mihi auctores estis?* Ad. *vt frugi sies.*

Ag. *Quid si animus esse non sinit?* Ad. *esto vt sinit.*

Ag. *Vidistis leno cùm aurum accepit?* Ad. *vidimus.*

Ag. *Eum vos esse meum seruum scitis?* Ad. *sciuimus.*

Ag. *Rem aduersus populi sæpe leges?* Ad. *sciuimus.*

Ag. *Hem istæc volo ergo nos commeminisse omnia*
Mox, cùm ad prætorem vsus veniet. Ad. *meminerimus.*

Ag. *Quid si recenti re adeis pultem?* Ad. *censeo.*

Ag. *Si pultem non recludet.* Ad. *panem frangito.*

Ag. *Si exierit leno, censetis hominem interrogem,*
Meus seruus si ad eum venerit, nécne? Ad. *quippini.*

Ag. *Cum auri ducentis nummis Philippis.* Ad. *quippini?*

Ag. *Ibi extemplo leno errabit.* Ad. *qua de re?* Ad. *rogas?*
Quia centum nummis minus dicetur. Ad. *bene putas.*

Ag. *Alium censebit quæritari.* Ad. *scilicet.*

Ag. *Extemplo denegabit.* Ad. *iuratus quidem.*

Ag. *Homo furti se astringet.* Ad. *haud dubium id quidem est.*

Ag. *Qantum quantum ad eum erit delatum.* Ad. *quippini.*

Ag. *Diespiter vos perduit.* Ad. *te quippini.*

Ag. *Ibo & pultabo ianuam hanc.* Ad. *ita quippini.*

Ag. *Tacendi tempus est, nam crepuerunt fores.*
Foràs egregier video lenonem Lycum,
Adeste quæso. Ad. *quippini si tu voles.*
Operire capita, ne nos leno nouerit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

HINC ME PR.] ex his nummis me procura. cura, vt his nummis benè & liberaliter, &c. lepidè accipiar. FECISTI PROD. PR.] non potuisti promum eligere largiorem, quàm ego sum. fecisti tibi me probum prodigum, largum, ac profusum. QVID MIHI NVNC AVCT.] quid mihi nunc auctores estis, vt faciam? CVM AD PR. VSVS V.] cum opus erit ea apud prætorem pro

testimonio dicere. RECVNTI RE] ἐν τῷ σχήματι. SI PVLTEM, NON RECLVDET] si pulsem foreis non aperiet. PANEM FRANGITO] iocus ex ambigua voce *pultem*, quæ & verbum est à pulto, as, & nomen accusandi casus, à recto puls, tis. Cuius hæc, opinor, sententia est, si non aperiat, inquit, aut si vereris ne non aperiat foreis, cum pultem fregeris: panem frangito. vel sic, si non recludet. id est, non aperiet pultem panem frangito, vt intelligamus histrionem, qui personam Agorastoclis sustinebat verba illa *si pultem non recludet*: vno spiritu pronuntiasse sine distinctione post vocem *pultem*, vt ioco occasionem daret: quasi hoc sentiret, Quid si pultem non aperiet? id est, quid si pultis copiam non faciet? Cui nunc respondent aduocati, panem frangito. Italos autem vti pulte solitos esse pro pane suprà dictum est non semel, ex quo pultifagi, & pultifagones à Plauto dicũtur. CENSETIS HOM. INTERR.] si leno domo exierit, vosne mihi auctores estis, vt eũ interrogẽ, vtrũ meus seruus ad eũ venerit, nécne?] QVIPPINI?] quidni? ERRABIT] falletur, fallet eum ratio. & quis pultabit me agere de Milphione, cùm de villico sententia & quis Colabiscus venit ad eum cum trecentis aureis, ego autem ducentos tantum commemorem. ALIVM CENS. QVAER. alium putabit quæri, quàm eum, qui domum suam venerit SCILICET] non dubium est. HOMO FVRTI SE ASTRINGET] leno furti iudicio se alligabit. QVANTVM Q. AD EVM ERIT D.] id est, quantumcumque ad eum auri delatũ erit, leno furti tenebitur. DIES P. VOS PERD.] Iupiter vos perdat. quid sit diespiter, dictum est alibi suprà. FORAS EGREDIER VIDEO LENON.] sic habent libri nostri veteres, non vt vulgati, *Foras egreditur: video lenonem.* QVIPPINI, SI TV VOL. OP. CAP. quippini aderimus, hac lege, si tu voles nobis capita operire, vt ne lieus nos agnoscat, qui eum in hanc tantam fraudem illexerimus. Nonius, *illix* & *illex* non discernuntur ab illiciendo fit illix. illex verò ab eo quòd legem non seruet. Plaut. Pœnul. *Quin illi tanta fuimus illices.*

LYCVS leno, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

Suspendant omnes nunc iam se haruspices.
Quid ego illis post hac, quod loquantur, creduam?
Qui in re diuina dudum dicebant mihi
Malum, damnúmque maximum portendier,
Is explicaui meam rem post illa lucro.
Ag. *Saluus sis leno* Ly. *di te ament Agorastocles.*
Ag. *Magis me benignè nunc salutas, quam antidhac.*
Ly. *Tranquillitas euenit quasi naui in mari.*
Vt cunque est ventus, ex in velum vortitur.
Ag. *Valeant apud te quas volo, atque haud te volo.*
Ly. *Valent vt postulatum est, verùm non tibi.*
Ag. *Mitte ad me sodes hodie Adelphasium tuam,*
Die festo celebri, nobilíque Aphrodisiis.
Ly. *Calidum prandisti prandium hodie? dic mihi.*
Ag. *Quid iam?* Ly. *quia hoc nunc frigefactas cum rogas.*
Ag. *Hoc age sis leno seruum esse audiui meum*
Apud te. Ly *apud me? nunquam factum reperies.*
Ag. *Mentire. nam ad te venit. aurúmque attulit.*
Ita mihi renuntiatum est, quibus credo satis.
Ly. *Malus es, captatum me aduenis cum testibus.*
Tuorum apud me nemo est, nec quicquam tui.
Ag. *Mementote illuc aduocati* Ad. *meminimus.*
Ly. *Ha ha he. iam teneo quid sit. perspexi modo.*
Hi qui illum dudum consiliauerunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum vritur,
Me esse hos trecentos Philippos factum lucri.
Nunc hunc inimicum quia esse sciuerunt mihi,
Eum allegauerunt, suum qui seruum diceret
Cum auro esse apud me. composita est fallacia.
Vt eo me priuent, atque inter se diuidant.

Lupo agnum eripere postulant, nugas agunt.

Ag. *Negásne apud te esse aurum, nec seruum meum?*

Ly. *Nego: & negando, si quid refert, rauio.*

Ad. *Periisti leno, nam iste est huius villicus,*
Quem tibi nos esse Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos Philippos modo detulit.
Idque in istoc adeò aurum inest marsupio.

Ly. *Væ nostræ ætati. Ad. id quidem nunc est tua.*

Ag. *Age omitte actutum furcifer marsupium,*
Manifesto fur es mihi. quæso hercle operam date,
Dum me videatis seruum ab hoc abducere.

Ly. *Nunc pol ego perij certò, haud arbitrario.*
Consulto hoc factum est, mihi vt insidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priusquam obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu quàm ego habui ariolos, haruspices,
Qui si quid bene promittunt, pro spisso euenit.
Id quod mali promittunt præsentarium est.
Nunc ibo, amicos consulam, quo me modo
Suspendere æquum censeant potissimum.

SVSPENDANT] leno falsis secundis rebus elatus, quasi vere quæstum fecerit & quasi chlamydatus ille fuerit peregrinus non villicus seruus Agorastoclis ad eam modum dicta opera & compositò subornatus, superbè & insolenter insultat haruspicibus, qui sibi damnum ab extis portendi dixerint. CREDVAM?] credam? crediderim? EXPLICAVI MEAM REM] ego illi meam rem expediui lucro: id est, meam rem feci copiosiorem hoc lucro, quod mihi obtigit. MAGIS BENIGNE] magis liberaliter. QVAM ANTIDHAC.] quam antehac. TRANQVILLITAS EVENIT] meæ res tranquilliores factæ sunt, & cum nauis tranquillato mari placidius currit. VTCVNQVE EST VENTVS, &c.] allegoria est à mari sumta, à quacunque parte ventus flat, ad eam velum vertitur: ita qualis est fortuna, talis est hominum animus, vultus, oratio. VALEANT APVD TE QV.] valeant apud te eæ puellæ, quas valere volo: neque enim te valere volo. NON TIBI] hoc dicit propter chlamydatum, cui has puellas destinarat pretio adductus. ITA MIHI REN. EST Q. CR. S.] ita mihi ab iis renunciatum est, quibus satis credo. ILLVC] illud. HI QVI ILLVM D. CONCIL. M.] sententia huius loci hæc est, qui illum peregrinum Spartanum mihi pararunt, vel quorum opera peregrinus ille Spartanus ad me venit, iis nunc ob eam rem cerebrum vritur, id est, ij nunc ob eam causam molestè ferunt me hos trecentos Philippos esse lucrifacturum. Illud in principio versus positum non habet verbum, quò referatur. quod genus Plauto esse vsitatum & solemne alibi indicauimus. sic autem legendum, & ita habent libri nostri veteres, quomodo & Adrianus Turnebus se vel in eisdem, vel in aliis quibus vsus est se scriptum reperisse testatur lib. Aduers. lib. 19. c. 12. ABLEGAVERVNT] ad me priuatim miserunt. COMPOSITA EST FALL.] fallacia est compositò *συντεθειμένη*. VT EO ME PR.] eo consilio vt id me euerterent. NEGO, ET NEG. SI QVID REF. RAVIO] nego (inquit leno) & negando, si quid hoc rationes meas adiuuat, rauio id est, rauim contraho, vel ad rauim vsque clamo, ita vocem contendo, vt raucescet. sic autem habent etiam nostri libri veteres. litteris integris, minimeque deprauatis, aut loco motis, Camerarius edidit, *abnuo* vulgati habent *aio*, vtrunque mendosè. IN IS OC.] in isto quod nunc tenes. VAE VOSTRAE AETATI] infelix esto vestra ætas, malè sit vestræ ætati. ID QVIDEM NVNC EST T.] ea quidem infœlicitas, quam nostræ ætati precatus, nunc tuæ euenit. HAVD ARBITRARIO] non est, quod quisquam dicat se arbitrari me periisse, sed pro est quisque hoc liquidò dicere. CONSVLTO] compositò. PRIVSQVAM OBTORTO COLLO AD PR. TRA.] licebat trahere inuitos ad prætorem, si quis in manifesto facinore deprehensus esset, aut si testes adessent. ARIOLOS] diuinos. PRO SPISSO EVENIT] tardò euenit. QVO ME MODO SVSP.] non quærit remedium mali præsentis, sed suspendij genus, & modum, quasi re omni desperata.

AGORASTOCLES adolescens.

COLABISCVS villus, ADVOCATI.

AGe tu progredere, vt testes videant te, istinc foras.
Estne hic seruus meus? Co. *summe hercle verò Agorastocles.*

Ag. *Quid nunc scelesté leno? qui-cum litigas,*

Abcesit. Ag. *vtinam hinc abierit malam crucem.*
Ad. *Ita nos velle aequum est* Ag. *cras subscribam homini dicam.*
Co. *Nunquid me?* Ag. *abscedas, sumeas ornatum tuum.*
Co. *Non sum nequicquam miles factus, paululum*
Praedae intus feci, dum lenonis familia
Dormitat. extus sum satur factus probè.
Abscedam hic intrò. Ag. *factum à vobis comiter.*
Bonam dedistis aduocati operam mihi.
Cras mane quaeso in comitio estote obuiam.
Tu sequere me intrò, vos valete. Ad. *& tu vale.*
Iniuriam illic insignitè postulat,
Nostro sibi seruire nos censet cibo.
Verùm ita sunt isti nostri diuites,
Si quid bene facias, leuior pluma est gratia,
Si quid peccatum'st, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus nostras sultis nunc iam,
Quando id quò ire operam dedimus, impetrauimus,
Vt perderemus corruptorem ciuium.

AGE TV PROGREDERE] aloquitur villicum, iubétque eum foras prodire, vt eum videant testes & agnoscant. ISTINC FORAS] progredere istinc foras. QVID NVNC SCELVS L.] quid nunc ais sceleste leno? QVI CVM LIT. ABCESSIT] is, cum quo litigas, abscessit: nempe leno. ABIERIT MALAM CRVCEM] subintellige praepositionem *in*, vt suprà. NVNQVID ME?] nunquid me vis? nunquid me vis praeterea? ORNATVM TVVM] ornatum villici. NON SVM NEQ. MIL. F.] gerebat enim ornatum militarem. ESTOTE OBVIAM] mihi praestò estote. ἐμοὶ ἀπαντᾶτε. INIVRIAM ILLIC INS. POSTVL.] id est, Agorastocles insigniter, id est, apertè & luculente postulat à nobis rem iniustã: nempe quod censeat nos sibi seruire nostro sumtu, & nos domum remittat impransos. sic dictum, postulat iniuriam, vt postulat ius. LEVIOR PLVMA EST GRATIA] non est diuturna apud eos beneficij accepti gratia, sed statim perit, atque euolat. PLVMBEAS] graueis & diuturnas. SVLTIS] si vultis.

ACTVS QVARTVS.

MILPHIO seruus.

EXSPECTO *quo pacto meae technae processurae sient*
Studeo hunc lenonem perdere velut meum herum miserum macerat.
Is me autem porrò verberat, incursat pugnis, calcibus.
Seruire amanti miseria est, praesertim qui quod amat, caret.
Atat, è sano recipere video se Syncerastum
Lenonis seruum, quid habeat sermonis, auscultabo.

EXSPECTO QVO PACTO] Milphio ignarus harum omnium rerum, quae euenerunt, prodit in scenam, euentum suae fabricae exspectans. exspecto, inquit, quem euentum meae technae, id est, meae artes & fallaciae sint habiturae. MISERVM MACERAT] macerat Agorastoclem Adelphasij amore captum, cum ei puellae copiam non facit. INCVRSAT PVGNIS, CALCIB.] incurrens in me pugnis & calcibus, me malè mulcat. PRAESERT. QVI Q. AM. C.] praesertim qui eo, quod amat, non potitur.

SYNCERASTVS, MILPHIO, serui duo.

SAtis spectatum est, deos atque homines eius negligere gratiam,
Cui homini herus est consimilis, velut ego habeo nunc huiusmodi.

Neque periurior, neque perior alter vsquam est gentium;
Quàm herus meus est? neque tam cœno collitus.
Ita me di ament, vel in lautumiis, vel in pristino mauelim.
Agere ætatem præpeditus latera forti ferro mea.
Quàm apud lenonem hunc seruitutem colere. quid illuc est genus?
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt? di vostram fidem!
Quoduis genus ibi hominum videas, quasi Acheruntem Veneris,
Equitem, peditem libertinum, furem ac fugitiuum velis,
Verberatum, vinctum, addictum qui habet quod det, vt homo est,
Omnia genera recipiuntur. itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ, bibitur, estur, quasi in popina haud secus.
Ibi tu videas litteratas fictiles epistolas,
Pice signatas, nomina insunt cubitum longis litteris.
Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi.

Mi. *Omnia edepol mira sunt, nisi herus hunc hæredem facit.*
Nam id quidem illi, vt meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem. & autem nimis eum ausculto libens.

Sy. *Hæc cùm hîc video fieri, crucior, pretiis emtos maximis.*
Apud nos expeculiatos seruos fieri suis heris.
Sed ad postremum nihil apparet: malè partum, malè disperit.

Mi. *Proinde habet hic orationem, quasi ipse sit frugi bona,*
Qui ipsus herè ignauiorem potis est facere ignauiam.

Sy. *Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vasa, vbi hostiis.*
Herus nequiuit propitiare Venerem suo festo die.

Mi. *Lepidam Venerem.* Sy. *nam meretrices nostræ primis hostiis*
Venerem placauere extemplo. Mi. *ô Lepidam Venerem denuò!*
Nunc demum ibo. Mi. *heus Syncerafte.* Sy. *Synceraftum qui vocat?*

Mi. *Tuus amicus.* Sy. *haud amicè facis. qui cum onere offeras moram.*

Mi. *At ob hanc rem tibi reddam operam, vbi voles, vbi iusseris.*

Sy. *Habe rem pactam. si futurum est, do tibi operam hanc.* Mi. *quomodo?*

Sy. *Vt enim vbi mihi vapulandum est, tute corium sufferas.*

Mi. *Apage.* Sy. *nescio quid viri sis.* Mi. *malus sum.* Sy *tibi sis.* Mi. *te volo.*

Sy. *At onus vrget.* Mi. *at tu appone & respice ad me.* Sy. *feceto.*
Quanquam haud otium est Mi. *saluos sis Syncerafte.* Sy. *ô Milphio.*
Di omnes deæque ament. Mil. *quemnam hominem?* Sy. *nec te, nec me, Milphio,*
Neque herum meum adeò. Mi. *quem ament igitur?* Sy. *alium quemlibet.*
Nam nostrorum nemo dignus est. Mi. *lepidè loquere.* Sy. *me decet.*

Mi. *Quid agis?* Sy. *facio quod manifesto mœchi haud fermè solent.*

Sy. *Quid id est?* Sy. *refero vasa salua.* Mi. *di te & tuum herum perduint.*

My. *Me non perdant, illum vt perdant facere possim, si velim,*
Meum herum vt perdant, ni mihi metuam Milphio. Mi. *quid id est? cedo.*

Sy. *Malus es.* Mi. *malus sum.* Sy. *malè mihi est.* Mi. *memorandum esse aliter decet.*
Quid est quod malè sit? cui id omne est, quod edis, quod ames affatim,
Neque triobolum vllum amicæ das. & ductas gratiis?

Sy. *Diespiter me sic amabit.* Mi. *vt quidem edepol. vt quidem edepol dignus es.*

Sy. *Vt ego hanc familiam interire cupio.* Mi. *adde opperam, si cupis.*

Sy. *Sine pinnis volare haud facile'st. mea alæ pinnas non habent.*
Mi. *Nolito edepol deuellisse iam duobus mensibus.*
Volucres tibi erunt hircina. Sy. *i in malam rem.* Mi. *i tu atque herus.*
Sy. *Verùm enim qui homo eum norit, citò homo prauorti potest.*
Mi. *Quid iam?* Sy. *quasi tu tacere quicquam potis sis.* Mi. *rectius*
Tacitus tibi resistam. quàm quòd dictum est mala mulieri.
Sy. *Animum inducam facilè, vt tibi istuc credam, ni te nouerim.*
Mi. *Crede audacter meo periculo.* Sy. *malè credam, & credam tamen.*
Scin' tu herum tuum meo hero esse inimicum capitalem? Mi. *scio.*
Sy. *Propter amorem?* Mi. *omnem operam perdis.* Sy. *quid iam?* Mi. *quia doctum doces.*
Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod possiet
Facere, faciat malè eius merito? tum autem si quid te adiuuas,
Eo facilius poterit facere Sy. *at ego hoc metuo Milphio:*
Mi. *Quid est quod metuet?* Sy. *dum hero insidias parem, ne à te perdeam.*
Si herus meus me esse locutum cuiquam mortali sciat,
Continuò is me ex Syncerasto cruci fragum fecerit.
Mi. *Nunquam edepol mortalis quisquam fiet à me certior,*
Nisi hero meo vni indicasso. atque ei quoque, vt me enunciet
Id esse facinus ex te ortum. Si *malè credam. & credam tamen.*
Sed hoc tu tecum tacitum habeto. Mi. *fidei non melius creditur.*
Loquere: locus, occasióque liberè est. hoc soli sumus.
Sy. *Herus si tuus volet facere frugem meum herum perdet.* Mi. *quî id potest.*
Sy. *Facilè* Mi. *fac ergo id facilè noscam, vt ille possit noscere.*
Sy. *Quia Adelphasium, quam herus deamat tuus, ingenua est.* Mi. *quomodo?*
Sy. *Eodem quo soror illius altera Anterastilis.* Mi. *sed quî id credam?* Sy. *quia*
Illas emit in Anactorio paruulas, duodeuiginti minis
De prædone Siculo. Mi. *quanti?* Sy. *duodeviginti minis.*
Mi. *Duas illas tanti quæso emit* Sy. *nutricem earum tertiam,*
Et ille qui eas vendebat, dixit se furtiuas vendere.
Ingenuas Carthagine aiebat esse Mi *di vostram fidem,*
Nimium lepidum memoras facinus, nam herus meus Agorastocles
Ibidem natus: inde surreptus ferè sexennis. pòst ibi
Qui eum surripuit, huic deuexit, meóque hero eum hic vendidit.
Is in diuitias homo adoptauit hunc, cùm diem obijt suum.
Sy. *Omnia memoras quo id facilius fiat. manu eas asserat*
Suas populares, liberali caussa. Mi. *tacitus tace modo,*
Profectò ad incitas lenonem rediget, si eas abduxerit.
Quin prius disperibit faxo, quàm vnum calcem ciuerit.
Ita paratum est, Sy. *ita di faxint ne apud lenonem hunc seruiam.*
Mi. *Quæ hercle collibertus meus faxo eris, si di volent.*
Sy. *Ita di faxint. nunc quid aliud vis memorare Milphio?*
Mi. *Valeas, benéque vt tibi sit.* Sy. *pol istuc tibi, & tuo hero est in manu*
Vale, & hæc caraclanculum vt sint dicta. Mi. *non dictum est, vale.*
Sy. *At enim nihil est, nisi dum calcet, hoc agitur.* Mi. *lepidus cum mones.*
Et hoc ita fiet. Sy. *proba materies data est, si probum adhibes fabrum.*

potin'

Mi. *Potin' vt taceas?* Sy. *taceo atque abeo.* Mi. *commoditatem ereas.*
Illic hinc abij di immortales meum herum seruatum volunt
Et hunc disperditum lenonem tantum eum instat exitij.
Satisne priusquam vnum est iniectum telum, tum instat alterum?
Ibo intrò, hæc vt meo hero memorem. nam huc si ante adeis senocem,
Et quæ audiuistis modò, nunc si eadem hic iterem inscitia'st.
Hero vni potius intus ero odio, quàm hic sic sim vobis omnibus.
Di immortales, quanta clades: quanta aduenit calamitas
Hodie ad nunc lenonem! sed ego nunc nil est, cur me morer.
Id negotium institutum est. non datur cessatio.
Nam & hoc nocte consulendum quod modò creditum'st,
Et illud autem inseruiendum'st consilium vernaculum.
Remora si sit, qui malam rem mihi det. merito fecerit.
Nunc intro ibo, dum herus aduenias à foro, opperiar domi.

SATIS SPECTATVM EST; satis perspectum, & cognitum est. EIVS NEQ. GR.] ei gratum facere nolle: ei iniquos: & inimicos esse. CVI HERVS EST CONS. VELVT EGO H. NVNC H] locutio non satis cohærens, sed dicendum est, quod sæpè à nobis indicatum est, Plautum exprimere interdum orationes personarum, quas loquenteis facit. Hic puer loquitur. At puerorum oratio non est vsquequam accurata, neq. eius partes semper inter se apte respondent, quod hîc fieri videmus. Nam cùm seruus hoc sentiret, atque hanc sententiã verbis exprimere vellet: Notum esse omnibus, deos ei esse iratos, atque infestos, qui herum habeat hero suo consimilem, vides, quas verborum ambages quæsierit. LVTEVS] ex luto concretus, homo inquinatus, & spurcus. IN LAVTVMIIS] sic perspicuè habent nostri libri veteres, quos sequor, quamuis non item fecerim in prima nostra Ciceronis editione in Verrem, vbi vulgatorum quorundam librorum lectionem secutus, *Latomias*, & *Latomias*, & *Latomijs* edendum curaui. *Lautumia* autem dicebant veteres, quod non λατομίας tantum dicunt, verùm etiam λαοτομίας Laotomias ex quo Latini Lautumiis fecerunt conuersis duabus vocalibus ao in diphthongum au, & o in u. MALE RES] malim. PRAEPEDITVS LAT. F. F. M.] hellenismus. præpeditus latera mea forti ferro, hoc est, præpeditis lateribus meis forti ferro. QVID ILLVC EST GENVS?] quod illud genus hominum est, quod in ædibus lenonis versatur? QVASI AD HER. V.] quasi ad inferos veneris, vbi quiduis hominum genus est. VELIS] si velis. QVI HABET QVOD D. V. H. ESTO] qui habet quod det, qualiscunque homo est, & cuiuscunque generis est, recepitur in ædeis lenonis. OMNIA GENERA] denique omnia hominum genera si modò habeant, quod dent. QVASI IN POP. HAVD SECVS] non aliter, atque in popina. LITTERATAS FICT. EPIST.] iocus testas, seu amphoras fictileis litteris inscriptas, epistolas fictileis appellat. Sic in rudente. *Cubitum hercle longis litteris signabo vsquequaque.* ibidem, *vrna nam hæc litterata est ab se cantat cuia sit.* NOMINA] consulum, testæ enim nomina consulum notabantur, ad indicandam vini ætatem. CVBITVM LONGIS] vnius cubiti longitudine: sic loquuntur Latini: murus decem cubitos altus, quatuor latus, contum longus. ITA VINAR. HAB. NOSTRAE DIL] ita vasorum vinariorum dilectum habemus domi tralatio à re militari: significat in domo lenonis esse multitudinem vasorum vinariorum, vinum lectissimum, & præstantissimum continentium. OMNIA AED. MIRA SVNT] id est, profectò mirum est, nisi herus hunc heredem facit. APVD NOS EXPECVLIATOS SER. F] crucior seruos carissimè emtos, hîc in ædibus heri mei peculium suum amittere, & tanto fieri suis heris viliores, quàm erant. SED AD POSTR. NIHIL APP.] sed ad extremum tot hominum spolia in ædeis lenonis congesta, ad nihilum recidunt. MALÈ PARTVM MALÈ DISP.] Sall. *male parta, male dilabuntur.* QVI IPSVS HERCLE &c.] ex oratione seruus frugi videtur, qui tamen ita nequam, & ignauus est, vt ignauia minus eo sit ignauo. LEPIDAM VENEREM] quæ te noluerit propitiari à tam impuro, & impio homine. PLACAVÊRE] propitiauêre, quæ res præsignificabat eis libertatem. QVI CVM ONNE OFFERAS M.] qui moram obiicias ei, qui iam onus gerit. SI FVTVRVM EST, DO TIBI OP. H] facies quod volo, do tibi operam hanc, vt sistem gradum & tecum loquar. VT ENIM VBI MIHI VAPVL. EST TVTE C. S] nempe vt cum mihi vapulandum sit, tumet pellem tuam plagis supponas, & pro me vapules. TIBI SIS, tibi sis mastus. AT TV APPONE] at tu pone onus in solo, vel pone homo iuxta parietem proximum. NOSTRORVM] id est, nostrûm, vel dic, nostrorum propriè, id est, eorum qui nostri sunt, seu qui ad nos attinent. REFERO VASA SALVA] iocus est ex ambiguo. Sed hoc prius sciendum est, appellatione vasorum omnia instrumenta intelligi etiam ea, quæ ad cultum corporis pertinent: omnem denique rem vestiariam. Ex quo vasa colligere, & conuasare dicuntur milites, cùm sarcinas, & impedimenta sua colligunt, & componunt de discessu cogitantes: hoc igitur dicit lenonis seruulus, refero domum vasa salua: hic vasa ad sacrificium vtilia intelligit: sed suprà facio, quod manifestò mœchi haud ferre solent, id est, facio, quod mœchi in adulterio deprehensi ferri non solent, vt scilicet salua vasa domum referant. Nomen *vasa* aliter accipiendum est, nempe pro testiculis, & cauda salaci. Mœchis enim manifestò deprehensis, maxime iis, qui se redimere non possunt, vel testiculi: & penis ferro demetebatur, vel podex (sit honos auribus) mugilibus, & raphanis perfodiebatur. ILLVM VT PERDANT F. P. SI VELIM] hoc quomodo fieri possit, ipse mox aperiet. MALÈ MIHI EST] malè mecum agitur: sæuum habeo dominum, qui me malè accepit: durã seruitutem colo. MEMO-

RANDVM] dicendum tibi est, seu dicere debes, quare tibi male sit. alias, memorandum, id est, dic igitur mihi, quare malè sit mihi. Quidam legunt *miserandum*. ESSE ALITER DECET] debet tibi bene esse QVOI DOMI EST, QVOD ED.] sic habent libri nostri veteres Alij, *cui id omne est quod edis*, &c. QVOD EDIS] quod edas. ET DVCTAS GRATIIS] & ducis scortum ad te gratis? Ductare amicam scortum, & similia vsitatius dicuntur, quàm ductare exercitum VT QVIDEM AED. D.] interloquens Milphio non finit lenonis seruulum sermonem absoluere, sed quàm ille addat, quod sequitur, vt ego hanc familiam, &c. interponit hoc de suo, vt quidem ædepol dignus es. HANC FAMILIAM] lenonis. ADDE OPERAM SI C.] si cupis familiam lenonis interire, da tu quoque operam, vt istuc fiat: adiuua. *συνέργει*. NOLITO. AEDEPOL DEVELL.] locus mihi suspectus, malim sic legi *gaudeo ædepol te deuellisse*, vel, *gaudero ædepol te deuellisse*. quod si quis seruari velit scripturam receptam, quod fateor esse tutius, aliquid tale subintelligendum erit grauiter ferre, ægrè ferre dolere, queri. IAM DVOBVS MENSIBVS VOLVCR. T C. H.] iam intra duos menses pennæ tibi renascentur ad volandum aptæ ex corio hircino. significat eum loris ex corio hircino factis vapulaturum. VERVM ENIM QVI HOMO] id est, verum enimuerò si quis lenonem bene nouerit, is citò percelli, & euerti potest, QVASI TV TACERE Q. POTIS SIS] quasi verò tu quidquam reconditi, & arcani tibi creditum tacere possis. RECTIVS TACITVS TIBI RES SIST. QVAM QVOD D. &c.] id est, rectius fecero, si tibi tacitus persistam, & perdurabo, quam si committam. vt mihi dicatur, quod dici solet in malam mulierem, id est garrulam, & loquacem. nempe abi foras, mulier es. odiosa es. Ter. *Ob. pergin' mulier esse?* Plaut. Cas. *Insipiens, semper tu huic verbo vitato abs tuo viro*. CL. *eius Verbo? M. i foras, mulier es*. Cùm mulierem loquacem, & garrulam. & molestam, & impudenter exantem vno verbo coercere & a nobis ablegare volumus, ei dicere solemus. *abi, mulier es* Attius in Scythe liturgo apud Varr. lib 6 de ling. Lat vt emendat Iosephus Scaliger, *mulier es. uxor. Cuia viri? Ego noui, scio, acrusa es*. PROPTER AMOREM?] propterea quòd amat herus tuus Adelphasium, cuius copiam non nisi iniqua conditione vult ei facere leno herus meus? QVIN ERGO DVBITAS, QVIN LVBENTER, &c.] quid ergo dubitas, quin herus meus cùm herum tuum odio capitali persequatur, libenter malè faciat hero tuo, quod possit, idque eius meritò? TV AVTEM SI QVID TV ADIVVAS, &c.] Iam verò si quid ad hanc rem adiumenti afferas, & si operam tuam addas, tanto facilius hoc facere poterit. DVM HERO INSID P. NE A TE P.] metuo, ne interea dum hero meo insidias compararem abs te peream, id est tua opera perdeam, quòd rem tibi commissam & creditam tacere non potueris. perdeam, pro peream. positam d. interposito. vt sæpè alias. EX SYNCERASTO CRVR.] ex eo, qui nunc sum fecerit dierectum. & mihi in crucem acto crura fregerit. Consueuisse autem Romanos iis, qui in crucem acti essent crura suffringere constat. ex quo illud in oratione pro Roscio Amerino, *Opinor in crura suffringantur*. INDICASSO] indicauero. FIDEI NON MELIVS CRED.] fideliorem me tibi præbebo fide ipsa non ipsa fides tã fidelis est: & arcani cõtinens, quàm ego ero LOCVS. OCCASIOQVE LIBERE EST, locus, ocsióq. est liberè loquẽdi. nulli sunt arbitri, qui nos audiant. SOLI SVMVS] prouerbium olet. vtitur eo & Plato. *μόνω ἐσμέν*. FACERE FRVGEM] facere rem sibi vtilem. DEAMAT] valde amat. DVO DEVIGINTI MINIS] octodecim minis. IN DIVITIAS] in domũ suam diuitiis refertam & copiosam. MANV EAS ASS. SVAS P. LIB. C.] asserat eas in libertatem causa liberali, id est, indicio, seu actione de libertate, Terent. Adelph. *Nam ego illam liberali assero causa manu*, ad quem locum Donatus, Ordo est. Ego liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba, à quibus etiam assertores, dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. PROFECTÒ AD INCITAS LEN RED.] Nonius, incitas, dicitur ægestas. Plaut. Trin. *Alij exsultatum abierunt, alij emortui, alij se suspendere. Item nunc hic, cuius est, vt ad incitas redactus est*, Idem Pœnulo, *Profectò ad incitas lenonem rediget*, &c. sed videtur *incitas* esse accusandi casus, eiúsque vnius numeri multitudinis. Carisius lib. 1. Instit. *Alia vnius tantùm casus sunt, vt Haud scem ... facessunt, adfatim, ad incitas, infitias, suppetias* &c. Apul. lib. 3. perspicue facit hoc nomen accusandi casus, *Tum opulentia nimia nimio ad extremas incitas deducta*. QVIN PRIVS DISP. F.] id est, quin prius mea opera disperibit, &c. QVAM VNVM CALCEM CIVERIT] id est, quam vnum pedem mouerit sic Nonius hunc locum profert, Libri tamen nonnulli vet, habent *vnam*, ego putabam legendum *vnum calcem*. VALEAS BENÉQ. VT. T. S.] id est, vt valeas, benèque tibi sit. EST IN MANV] est in potestate. DVM CALET] dum recens est, & dum occasio negotij gerendi præstò est. tralatio sumta à ferro, quod dum calet. tundendum & cudendum est. nam vbi restrixit, frustra tunditur à fabris. PROBA MATERIES DATA EST, SI &c.] & allegoria est, cuius sententia non est obscura, neque difficilis ad intelligendum. hoc enim significat negotium, aut munus præclarum. & vtile à se Milphioni datum esse, si modò adhibeat idoneum hominem, qui id gerere, & conficere possit. ILLE HINC ABIIT] ille hinc abiit. loquitur nunc solus Milphio. TANTVM EVM INSTAT EXITII] antiquè pro tantum ei instat exitij. SATISNE PRIVS QVAM VNVM EST INIECT. T.] id est, nónne planè priusquam vnum telum in lenonem iniectum est, quod perdatur, tum propinquum est alterum, quo conficiatur? allegoria est, cuius item sentẽtia est, apertissima. ANTE AEDES] foras. SEVOCEM] seorsum vocem al. *euocem*. quod non reiicio. ET QVAE AVDIVISTI MODO] sic habent libri vulgati, & nõnulli ex nostris veterib quos sequor. Alij *Et quæ audiui modò*: alij sine copula. *Quæ audiui modò*, &c. DII IMMORTALES, CEADES, QVANTA ADVEN CAL.] sic habent nostri libri vet. non paulo melius quàm vulgati. *dij immortales per me quanta aduenit calamitas*, quod autem Camerarius edidit, *dij immo quid maiorum, quanta aduenit caldimitas*: eius scripturæ nulla apparẽt in nostris libris vet. vestigia. ID NEGOT. INTIT. ESVLT] tale negotium institutum id est inceptum est, vt non sit mora interponenda. NAM ET HOC NOCTE CONS.] & id, quod à seruo lenonis mihi cõmissum est, nocte consulendum. id est, consultandum, ac deliberandum est. ET ILLVD AVTEM INSERV.] & illud rursus consilium vernaculum, id est, domesticum, & à nobis natum, ac profectum, seu à nobis inuentum, atque excogitatum. à me seruo adiuuandum. vel illi consilio vernaculo inseruiendum REMORASI SIT QVI MALAM, &c.] si qua me res remorata fuerit meritò fecerit is, qui mihi det malum.

ACTVS

ACTVS QVINTVS.

HANNO, POENVS

loquitur Punicè.

NY thalonim valon uth si corathisima consith.
Chym lach chunyth mumys tyalmyctibari imischi,
Lipho canet hyth bimithij ad ædin bynuthy.
Byrnarob syllo homalon in vby misyrthoho
Bithlym mothyn noctothij nelechanti dasmachon
Yßidele brim tyfel yth chylys chon, tem lisul
Uth bynim ysdibur thinno cuth nu Agorastocles
Ythe manet hihy chyrsae lycoch sith naso
Bynni id chil luhili gubylim lasibit thym
Bodyaly herayn nyn nuys lym moncoth lusim
Exanolim volanus succuratim misti atticum esse
Concubitum à bello cutim beant lalacant chona enus es
Huiec si lec panesse athidamaschon alem induberte felono buthume
Celtum comucro lueni, at enim auosouber bent hyach Aristoclem
Et te seaneche nasoctelia elicos alemus duberter mi comps vespiti.
Aodeanec lictorbodes iussum limnimcolus.
Deos deásque veneror, qui hanc vrbem colunt,
Vt, quod de mea re huc veni, ritè venerim.
Meásque vt natas, & mei fratris filium,
Reperire me siritis, (dij vostram fidem.)
Quæ mihi surrepea sunt, & fratris filium.
Sed hîc mihi antehac hospes Antidamas fuit.
Eum fecisse aiunt sibi, quod faciundum fuit,
Eius filium hic prædicant esse Agorastoclem,
Deum hospitalem ac tesseram mecum fero,
In hisce habitare monstratu'st regionibus:
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras,

DEOS DEASQVE VENEROR] deos deásque oro, qui &c. SIRITIS] sieritis. ET MEI FRATRIS FIL.] Agorastoclem Iachonis fratris filiũ. EIVS FILIVM] adoptiuũ, TESSERAM] σύμβολον, signum, quod conuenerat inter hospites vt longo interuallo, vel ipsi inter se, vel eorum liberi agnoscerent.

AGORASTOCLES, MILPHIO, POENVS.

AIn'tu dixe Syncerastum, Milphio,
Has esse ingenuas amabas surreptitias
Carthaginienseis? Mi. *aio: & si frugi esse vis,*
Eas liberali iam asseres caussa manu.
Nam tuum flagitium'st tuas populareis te pati
Seruire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ,
Pœ. *Prò di immortaleis, obsecro vestram fidem,*
Creta est profectò horunc' hominum mihi oratio,

Quàm orationem hanc aures dulcem deuorant?
Vt mihi absterserunt omnem sorditudinem?
Ag. *Si ad eam rem testeis habeam, faciam quod iubes.*
Mi. *Quid tu mihi testeis? quin tu insistis fortiter?*
Aliqua fortuna fuerit adiutrix tibi.
Ag. *Incipere multo est, quàm impetrare, facilius.*
Mi. *Sed quæ nam illæc auis est, quæ hunc cum tunicis aduenit?*
Numnam it à balneis circumductus pallio?
Facies quidem edepol punica est.
Seruos quidem edepol veteres antiquósque habet.
Ag. *Quî scis?* Mi. *viden' homines sarcinatos consequi?*
Atque vt opinor digitos in manibus non habent.
Ag. *Quî iam?* Mi. *quia incedunt cum annulatis auribus.*
Adibo ad hosce, atque appellabo Punicè.
Si respondebunt, Punicè pergam loqui:
Si non, tum ad horum mores linguam vertero.
Quid ais tu? ecquid commemi isti Punicè,
Ag. *Nihil edepol. nam quî scire potui dic mihi,*
Qui illinc sexennis perierim Karthagine.
Pœ. *Pro di immortales, hunc ad plurimi modum.*
Periêre pueri liberi Karthagine.
Mi. *Quid tu ais tu?* Ag. *quid vis?* Mi. *vin' appellem hunc Punicè?*
Ag. *An scis?* Mi. *nullus me est hodie Pœnus Punior.*
Ag. *Adi, atque appella quid velit, quid venerit:*
Qui sit, cuiatis, vnde sit, ne parseris.
Mi. *Ano. cuiates estis? aut quo ex oppido?*
Pœ. *Hanno Muthum Balle becchia edere anech.*
Ag. *Quid ait?* Mi. *Hannonem sese ait Karthagine,*
Karthaginiensem, Muthum Ballis filium.
Pœ. *Ano,* Mi. *salutat.* Pœ. *domni* Mi. *domi vult tibi*
Dare hinc nescio quid. audin' pollicerier?
Ag. *Saluta hunc rursus Punicè verbis meis.*
Mi. *Ano donni hic mihi tibi inquit verbis suis.*
Pœ. *Me bar bocca.* Mi. *istuc sit tibi potius, quàm mihi.*
Ag. *Quid ait?* Mi. *miseram esse prædicabat buccam sibi.*
Fortasse medicos nos esse arbitrarier.
Ag. *Si ita est, nega esse, nolo ego errare hospitem.*
Mi. *Audi tu rufen nico istam.* Ag. *sic volo.*
Profectò vera cuncta huic expedirier.
Roga nunquid opus sit? Mi. *tu qui zonam non habes,*
Quid in hanc venistis vrbem, aut quid quæritis?
Pœ. *Muphursa.* Ag. *quid ait?* Pœ. *mo in lechianna.* Ag. *quid venit?*
Mi. *Non audis? mures Africanos prædicat.*
In pompam ludis dare se velle ædilibus.
Pœ. *Laleeh labcanani limi incoht.* Ag. *quid nunc ait?*
Mi. *Ligulas, canalis ait se aduexisse & nuces.*
Nunc orat operam vt des sibi, vt ea veneant.
Ag. *Mercator, credo, est.* Pœ. *I sam.* Mi. *aruinam quidem.*

Palum

Poe. *Palum erga de&lbha.* Ag. *Milphio quid nunc ait?*
Mi. *Palas vendundas sibi ait, & mergas datas,*
Vt hortum fodiat, atque vt frumentum metat
Ad messim credo missus hic quidem tuam.
Ag. *Quid istuc ad me?* Mi. *certiorem te esse volui,*
Ne quid clam furtiuè accepisse censeas.
Poe. *Muphonnium sucoram.* Mi. *hem caue sis feceris,*
Quod hic te orat. Ag. *quid ait, aut orat? expedi.*
Mi. *Sub cratim vti iubeas sese supponi, atque eo*
Lapides imponi multos, vt sese neces.
Poe. *Gunebel balsamen erasan.* Ag. *narra quid est.*
Quid ait? Mi. *non hercle nunc quidem quicquam scio.*
Poe. *At vt scias nunc de hinc latinè iam loquar.*
Seruum hercle te esse oportet & nequam & malum.
Hominem peregrinum atque aduenam qui irrideas.
Mi. *At hercle te hominem & sycophantam, & subdolum,*
Qui huc aduenisti nos captatum migdilibs.
Bisulca lingua, quasi proserpens bestia.
Ag. *Maledicta hinc aufer, linguam compescas, tace.*
Maledicere huic tu temperabis, si sapis.
Meis consanguineis nolo te iniustè loqui.
Karthagini ego sum natus, vt tu sis sciens.
Poe. *O mihi popule, salue.* Ag. *& tu ædepol quisquis es.*
Et si quid opus est, quæso dic atque impera,
Popularitatis caussa Poe. *habeo gratiam.*
Verùm ego hic hospitium habeo, Antidamæ filium
Quæro, commonstra si nouisti Agorastoclem?
Ecquem adolescentem tu hîc nouisti Agorastoclem?
Ag. *Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium,*
Ego sum ipsus, quem tu quæris. Poe. *hem quid ego audio?*
Ag. *Antidamæ natum me esse.* Poe. *si ita est, tesseram*
Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.
Ag. *Agedum huc ostende. est par probè. nam habeo domum.*
Poe. *O mi hospes salue multum. nam mihi tuus pater,*
Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit
Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.
Ag. *Ergo hic apud me hospitium tibi præbebitur,*
Nam haud repudio hospitium, neque Karthaginem,
Vnde sum oriundus. Poe. *di dent tibi omnes quæ velis.*
Sed quid ais? quî potuit fieri, vt Karthagini
Natus sis, hîc autem habuisti Ætolum patrem?
Ag. *Surreptus sum illim, hic Antidamas hospes tuus*
Emit me, & is me sibi adoptauit filium.
Poe. *Demarcho item ipse fuit adoptitius.*
Sed mitto de illo, & ad te redeo. dic mihi
Ecquid meministi tuûm parentum nomina?
Ag. *Patris atque matris memini.* Poe. *memorandum mihi,*
Si noui fortè, aut si sunt cognati mihi.

Ag. *Ampsigura mater mihi fuit, Iachon pater.*
Poe. *Patrem atque matrem viuerent vellem tibi.*
Ag. *An mortui sunt?* Poe. *factum, quod ego ægrè tuli.*
Nam mihi sobrina Ampsigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me heredem fecit, cùm suum obyt diem.
Quo me priuatum esse ægrè patior mortuo.
Sed si ita est, vt tu sis Iachonis filius,
Signum esse oportet in manu laua tibi,
Ludenti puero quod momordit simia.
Ostende vt inspiciam, iam aperi, audi, atque ades.
Ag. *Mi patrue salue.* Poe. *& tu salueto Agorastocles.*
Iterum mihi natus videor, quia te repperi.
Mi. *Pol istam rem vobis bene euenisse gaudeo.*
Et me moneri nónne vis? Poe. *sanè volo.*
Mi. *Paterna oportet reddi filio bona.*
Æquum est habere hunc bona, quæ possedit pater.
Poe. *Haud postulo aliter. restituentur omnia.*
Suam rem sibi saluam sistam, si illo aduenerit.
Mi. *Facito sis reddas, etsi hic habitabit tamen.*
Poe. *Quin mea quoque iste habebit, si quid de me fuat.*
Mi. *Festiuum facinus venit mihi in mentem modò.*
Poe. *Quid id est?* Mi. *tua est opus opera.* Poe. *dic mihi quid lubet?*
Profectò vteris. vt voles operam meam.
Quid est neg. tij? Mi. *Potin' fieri subdolus?*
Poe. *Inimico possum, amico est, insipientia.*
Mi. *Inimicus hercle est huius.* Poe. *malefaxim lubens.*
Mi. *Amat à lenone hic.* Poe. *facere sapienter puto.*
Mi. *Leno hic habitat vicinus.* Poe. *malè faxim lubens.*
Mi. *Ei duæ puellæ sunt meretrices seruulæ*
Sorores. Earum hic alteram efflictim perit,
Neque eam incestauit vnquam. Poe. *acerba amatio est.*
Mi. *Nunc leno ludificatur.* Poe. *suum quæstum colit.*
Mi. *Hic illi malam rem dare volt.* Poe. *frugi, si id facit.*
Mi. *Nunc hoc consilium capio, & hanc fabricam apparo,*
Vt te allegemus filias dicas duas,
Surreptásque paruulas Karthagine,
Manúque liberali ambas caussa asseras,
Quasi filiæ tuæ sint ambæ. intelligis?
Poe. *Intelligo hercle. nam mihi item natæ duæ*
Cum nutrice vna surreptæ sunt paruulæ.
Mi. *Lepidè hercle assimulas, iam in principio id mihi placet.*
Poe. *Pol magis quàm vellem.* Mi. *heu hercle mortalem catum*
Malum, crudúmque, & calidum, atque subdolum,
Vt afflet quo illud gestu faciat facilius?
Me quoque dolis iam superat architectonem.
Poe. *Sed earum nutrix quæ sit facie, mihi expedi.*
Mi. *Statura haud magna, corpore aquilo est.* Poe. *ipsa ea'st.*

Specie

Mi. *Specie venusta, ore paruo, atque oculis pernigris.*
Pœ. *Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.*
Mi. *Vin eam videre?* Pœ. *filias malo me.*
Sed i atque euoca illam, si ea me sunt filia.
Si illarum est nutrix, me continuò nouerit.
Mi. *Heus ecquis hic est? nunciate vt prodeat*
Foràs Giddeneme. est qui illam conuentam esse volt.

EAS LIBERALI IAM ASS C.N.] eas manu asseres, id est, vindicabis in libertatem causa liberali, id est, actione deliberate. TVVM FLAGITIVM EST] tuum dedecus est, tibi dedecori est, &c. CRETA EST] id est, candida est instar cretæ, sic Camerarius. Quidam tamen legi volunt, *certa*, libris omnibus veteribus inuitis QVAM ORATIONEM HANC, &c.] quàm, scribendum cum accentu graui, vt sit interrogans: hoc modo: quàm deuorant, id est, quàm valdè deuorant aures meæ hanc dulcem orationem? VT MIHI ABSTERSERVNT, &c.] Nonius profert hûc versum in voce *sorditudinem*. QVID TV MIHI TESTEIS] quid tu mihi testeis subintellige posceis, aut quæris, aut narras? SED QVAENAM ILLIC AVIS EST, &c.] quis homo cum illo ornatu nouo, & peregrino, sine pallio? CIRCVMDVCTVS PALLIO?] per dolum & insidiis spoliatus pallio. FACIES QVIDEM AEDEPOL] in nostris libris sequuntur deinceps hæc verba *punicu'st gugga est homo* gugga autem, id est, Afer, seu homo ex Lybia. QVIA INCEDVNT CVM ANNVLATIS AVRIB.] cùm annulis manibus, non auribus gestari debeant. ECQVID COMMEMINISTI PVNICE] nunquid meministi Pûnicam linguam? HVNC AD PLVRIMI MODVM] ordo est, plurimi ad hunc modum, PVNIOR] magis Pœnus, callidior, versutior, vel punicæ linguæ scientior. QVI SIT] quis sit, vel qualis homo sit. CVIATIS] cuias, id est, cuius nationis. NE PARSERIS] nolito parcere. quærere hæc omnia. ARBITRARIER] arbitrabatur. AVDI TV RVFEN MICO ISTAM] credibile est Milphionem significare his verbis, se non esse medicos, aut monere hospitem, vt alios medicos quærat. SIC VOLO PROF. VERA CVNCTA] idem ferè dicit, quod suprà, nolo errare hospitem, volo ei omnia verè exponi, atque explicari. QVI ZONAM NON HABES] quia discinctus, vel quod viaticum non habere videris ÆDILIB.] qui quo res admirabiliores, inusitatiores, denique magis peregrinas & longinquas populo spectandas præbebant, hoc ludos facere videbantur magnificentiores. LIGVLAS] Charisius, Lingula cum n à linguendo dicta est in argento: in calceis vero ligula à ligando. sed usus ligulam sine n frequentat Festus, ligula per diminutionem linguæ dicta, aliàs à similitudine linguæ exsertæ, vt in calceis aliàs insertæ, id est, infrà denteis coercitæ. vt in tibiis. Est enim lingula Varroni gladiolus oblongus in speciem linguæ factus. PALAS] pala, præter alias huius vocis significationes, etiam nomen est instrumenti rustici. quo terra fossa, vel egeritur, vel aggeritur, quòd à nomine gallico non admodum discrepat MERGAS] Festus Mergæ furculæ quibus acerui frugum fiunt, dictæ à volucribus mergis. quia vt illi se in aquam mergunt, dum pisceis persequuntur, sic messores eas in fruges demergût, vt eleuare possint manipulos. NE QVID CLAM, FVRTIMVE ACCEENS] ne quid te clàm, aut furtim accepisse putes nostri libri veteres habent, *Ne quid clam, furtimse acceensꝰ* Camerarius edidit. *Ne quid clàm furtiuè*, &c. vulgati habent, *Ne quod furtiue clam.* &c. SVB CRATIM VTI IVBEAS] supplicij genus Karthaginiẽsibus vsitatum, quod Tacitus libro de Moribus Germanorum commemorat his verbis, *Distinctio pœnarum ex delicta proditores, & transfugas arboribus suspendunt. Ignauos & imbelles, & corpore infames cœno, ac palude iniecta insuper crate, mergunt.* & T. Liuius libro 4. *Ad hunc tumultum accitus Posthumius asperiora omnia fecit acerbis quæstionibus, crudelibus suppliciis. Postremò cum modum iræ nullum faceret: ad vociferationem eorum, quos necari sub crate iusserat concursu facto, ipse ad interpellantis pœnam vecors de tribunali decurrit.* MIGDILIBS] sic ferè habent nostri libri veteres. *Migdilibs* autem, id est, mixtus Libs, non omni ex parte Afer, sed mixti generis, & duarum linguarum, hoc est, bilinguis. Karthaginense enim lingua Africa, & Tyria vtebantur Virg. Æn. *Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilingueis.* BISVLCA LING.] duplici lingua. QVASI PROS. BEST.] tanquam serpens bestia Varr. lib. 4 de ling. Lat. serpere & proserpere, idem dicebant, vt Plautus qui scribit, quasi proserpens bestia. serpens autem duplici lingua videntur esse. ECQVEM] nunquem. ADOPTATITIVM] filium adoptiuum. NAM HABEO D.] id est, domi. PATER TVVS ERGO] id est, pater tuus, inquam, &c. HIC AVTEM H.] hic autem habueris Æt. p. ILLIN] illinc. MEMORA DVM M.] dic dum mihi parentum tuorum nomina. PATREM ATQ. MATREM VIV. VELLEM T.] id est, patrem atque matrem viuere vellem tibi, vel pater atque mater viuerent vellem tibi LVDENTI PVERO QVOD M. S.] quod signum ludenti puero dentibus infixit simia quam notam ludenti puero morsu impressit simia. ADI. ATQ. ADES] sic edendum curaui. quamuis nostri libri veteres habeant, *audi. atque ades.* SISTAM] repræsentabo FACITO SIS] facito si vis reddas, facito sode reddas, etiam si Karthaginem reuertetur. SI QVID DE ME FVAT] si quid mihi humanitus accidat. VTERIS VT VOLES OP. M.] antiquè dixit vteris operim, pro vteris opera SVBDOLVS?] dolosus. fallax? AMICO EST INSIP. IN.] amico subdolum esse, est insipientia. AMAT A LENONE HIC] Agorastocles amat puellam ex domo lenonis. INCESTAVIT] stuprauit. ACERBA AMATIO EST] acerbe amat, qui quod amat, eo non potitur. SVVM QVAESTVM COLIT] suo quæstui seruit. VT TE ALLEGEMVS] vt te ad lenonem priuatim mittamus. MAGIS QVAM VELL.] quasi dicat. non est assimulatio, sed verum desiderium. veráque oratio hic histrio Pœni parteis agens ægrum ex imo pectore traxit spiritum. HEM HERCLE MORT. C.] hoc ideo dicit, quòd Pœnus filiarum amissarum recordatione percussus ingemuit, ac suspirauit. idque Milphio per simulationem factum esse existimat. VT AFFLET?] quo pacto addit fletum & lacrymas dolis, quo illud, quod vult, faciat credibilius, ac probab. quàm bellè simulat Pœnus sibi filias duas esse surreptas fletu, & lacrymis. ARCHITECTONEM]

me dolorum architectum dolis superat. Co**ꝛ**- lius cognomen ab aquilo colore, id est, nigro PORE AQVILO] id est, nigro. Festus, Aquil- dictum.

GIDDENEME nutrix, HANNO Pœnus, MILPHIO seruus, AGORASTOCLES, puer.

Gi. *QVis pultat? Mi qui te proximus est. Gi. quid vis? Mil ehe.*
Nouistin' tu illunc tunicatum hominem qui siet?

Gi. *Nam quem ego aspicio? pro supreme Iuppiter,*
Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater,
Hanno Karthaginiensis. Mi. ecce autem mala,
Praestigiator hic quidem Pœnus probus est,
Perduxit omnis ad suam sententiam.

Gi. *O mi here salue Hanno, insperatissime*
Mihi, tuisque filiis, salue, atque eho
Mirari noli, neque me contemplarier,
Cognoscin' Guiddenemen ancillam tuam?

Pœ. *Noui sed vbi sunt meae gnatae? id scire expeto.*

Ag. *Apud aedem Veneris. Pœ. quid ibi faciunt, dic mihi?*

Ag. *Aphrodisia hodie Veneris est festus dies.*
Oratum ierunt deam, vt sibi esset propitia.

Gi. *Pol satis scio impetrarunt, quando hic, hic adest.*

Ag. *Eho, an huius sunt illae filiae? Gi. ita vt praedicas.*
Tua pietas nobis plane auxilio fuit.
Cum huc aduenisti hodie in ipso tempore.
Nanque hodie earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quaestum corpore.

Pu. *Handones illi hanum bene si illi in mustine.*

Gi. *Me ipsi & eneste dum & alamna cestinum.*

Ag. *Quid illi locuti sunt inter se? dic mihi.*

Mi. *Matrem salutat hic suam, haec autem hunc filium.*

Pœ. *Tace atque parce muliebri supellectili.*

Ag. *Quae ea est supellex? Pœ. clarus clamor sine modo.*
Tu adduc hos intro, & vna nutricem simul
Iubeto abire hanc ad te. Ag. fac quod imperat.

Mi. *Sed quis illas tibi monstrabit? Ag. ego doctissime.*

Mi. *Abeo igitur. Ag. facias, modo quam memores, mauelim.*
Patruo aduenienti cœna curetur volo.

Mi. *Lachanam vos, quos ego iam detrudam ad molas.*
Inde porro ad puteum, atque ad robusteum codicem.
Ego faxo hospitium hoc leniter laudabitis.

Ag. *Audin' tu patrue? dico, ne dictum neges,*
Tuam mihi maiorem filiam despondeas.

Pœ. *Pactam rem habeto. Ag. spondesne igitur? Pœ. spondeo.*

Ag. *Mi patrue salue. nam nunc es plane meus.*
Nunc demum ego cum illa fabulabor libere.
Nunc patrue si vis tuas videre filias,
Me sequere. Pœ. iamdudum equidem cupio, & te sequor.

Ag. *Quid si eamus illis obuiam? Pœ. at ne inter vias.*

Pra-

Præterbitamus metuo.magne Iupiter.
Restitue certas mihi ex incertis nunc opes.

Ag. *Ego quidem meos amores mecum confido fore.*
Sed eccas video ipsas. **Pœ.** *hæcine sunt meæ filiæ?*
Quantæ è quantillis iam sunt factæ? **Ag.** *scin' qui est?*
Græcæ sunt hæ columnæ, sustolli solent.

Mi. *Opinor hercle hodie, quod ego dixi per iocum,*
Id eventurum esse, & severum & serium,
Vt hæ inveniantur hodie esse huius filiæ.

Ag. *Pol istud quidem iam certum est, tu istos, Milphio*
Abduce intro. nos hasce hic præstolabimur.

QVI TE PROX.] qui tibi proximus est PRAESTIGIATOR H Q. P. PR.] hic quidem Pœnus probus præstigiator est. præstigiator dictus est à præstigiis, præstigiæ autem à præstinguendis oculis. TVISQVE FILIIS] tuis filiabus. ATQVE PARCE MVLIEBRI] legendum fortasse est, atque muliebri parce suppellectili. AD TE] domum tuam. FACIAS, QVAM MEMORES MAV.] malim facias, quàm dicas. LACHANAM VOS: QVOS EGO IAM] verba sunt Milphionis servos, & comites, Hannonis Pœni domum ducentis, & eos alloquentis, sed interim suo more iocātis. Nam quid sibi velint hæc *Lachanam vos*, divinare non possum multa mihi veniunt in mentem: sed ea me promere atque edere pudet. edam tamen, vel quæ in buccam venient. Nam si ea probarem, alia ratio esset. Nunc cùm ne ego quidem probem, quid est, cur ea qualiacunque sint, in medio ponere verear? *Lachanam vos*, igitur, id est, oleribus accipiam, & explebo vos. QVOS EGO IAM DI TR.] minatur se eos indignis modis vexaturum, & cruciaturum. AD ROBVR CORD.] genus cruciatus, & supplicij est robustus codex, seu robustum lignum, sed vno verbo, robur. EGO FAXO HOSPIT.] satis apertè nunc significat, hospitium hoc non valde Pœnis iucundum fore: id est, se eos malè accepturum. PACTAM REM HABETO] id est, promitto tibi ac paciscor tecum. PRAETERBITAMVS] prætereamus. Bitere, est, ire. præterbitere, præterire. QVANTAE E QVANTILLIS] quàm magnæ. è quàm parvis. GRAECAE SVNT HAE COLVMNAE SVNT SVST SOLENT] sic reposui, nostrorum librorum veterum scripturam aliquantum depravatam secutus, in quorum vno scriptum est *Tracæ sunt columnæ*, &c. quomodo & Adrian. Turneb. vt erat vt ἄξοχος & ingeniosus, legendum coniecit lib. Adversar. 10 capit. 24. Erant autem vt docet. illæ Græcæ columnæ Romanis in pretio. & quia aliis erant pretiosiores, & cariores, vt magis eminerent, in alta basi collocabantur, & idem sustollebantur, id est, sursum tollebantur. Camer. putat legi posse, *Etrusca sunt columnæ*, &c. ego sic mālo, vt edidi. Lucret. libr. 4. *Multaque per trochleas & tympana pondere magno Commovet, atque levi sustollit machina nisu.* sustolli autem, quo verbo & Lucretius vtitur. valet sursum tolli. PRAESTOLABIMVR] exspectabimus.

ADELPHASIVM, ANTERASTILIS, AGORASTOCLES. HANNO Pœnus.

An. *FVit hodie operæpretium eius, qui amabilitati animum adiiceret,*
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eò visere venit.
Deamavi ecastor illic ego hodie lepidissima munera meretricum.
Digna diva venustissima Venere, neque contempsi eius opus hodie.
Tanta ibi copia venustatem aderat, in suo quæque loco sita mundè.
Arabius, murrhinúsque omnia odor complebat. haud sordere visus est.
Festus dies, Venus, nec tuum fanum. tantus ibi clientarum erat numerus,
Quæ ad Calydoniam venerant Venerem. certo enim, quòd quidem ad nos duas
Attinuit præpotentes pulcræ, pacique potentes soror fuimus,
Neque ab iuventute ibi irridiculo habitæ, quod pol soror ceteris omnibus factum est.

Ad. *Malim istuc aliis videatur, quàm vti tu te collaudes* **An** *spero equidem,*
Et pol ego cùm ingeniis, quibus sumus, atque alia, cognosco.
Eo sumus natæ genere, vt deceat nos esse à culpa castas.

Pœ. *Iuppiter, qui genus colis, alísque hominum, per quem vivimus vitalem ævum,*
Quem penes spes vitæ sunt hominum omnium, da diem hunc sospitem quæso
Rebus meis agundis, quibus annos multos carui, quásque è patria

Perdidi paruas, redde his libertatem, inuicta præmium vt esse sciam pietati.

Ag. Omnia faciet Iuppiter faxo nam mihi est obnoxius, & me metuit.

Pœ. Tace quæso. Ag. ne lacruma patrue,

An. Vt volupe' st homini mea soror, si quod agit, eluet victoria:
Sicut hodie nos inter alias præstitimus pulchritudine!

An. Stulta soror es magis, quàm volo. an verò pulcra videre, obsecro,
Si tibi illic non os oblitum est fuligine? Ag. ô patrue mi, patruissume.

Pœ. Quid est fratris mei nate, mi nate quid vis? expedi.

Ag. At enim volo hoc agas. Pœ. at enim ago istuc. Ag. patrue mi patruissime.

Pœ. Quid est? Ag. est lepida & lauta. vt sapit? Pœ. ingenium patris habet, quòd sapit.

Ag. Quares iam diu adepol sapientiam tuam, hac quidem cùm abusa est:
Nunc hinc sapit, hinc sentit, quicquid sapit, è meo amore.

Ad. Non eo sumus genere prognatæ, tametsi sumus seruæ, soror,
Vt deceat facere nos quicquam, quod homo quisquam irrideat.
Multa sunt mulierum vitia, sed hoc è multis maximum est,
Cùm sibi nimis placent, nimísque operam dant vt placeant viris.
Nimiæ voluptati est, quod in extis nostris portentum est soror.
Quódque haruspex de ambabus dixit. Ag. velim de me aliquid dixerit.

Ad. Nos fore inuito domino nostro diebus paucis liberas.
Id ego, nisi quid di, aut parentes faxint quid sperem, haud scio.

Ag. Mea fiducia haruspex, patrue his promisit, scio,
Libertatem, quia me amare hanc scit. Ad. soror sequere hac. An. sequor.

Pœ. Priusquam abitis, vos volo ambas. nisi piget, consistite.

Ad. Quis reuocat? Ag. qui bene vult nobis facere. Ad. facere occasió est.
Sed quis homo est? Ag. amicus vobis. Ad. qui quidem inimicus non est.

Ag. Bonus est hic homo, mea voluptas. Ad. pol istum malim, quàm malum.

Ag. Siquidem amicitia est habenda, cum hoc habenda est. Ad. haud precor.

Ag. Multa bona vobis facere vult. Ad. bonus bonis benefeceris.

Pœ. Gaudio ero vobis. Ad. at ædepol nos voluptati tibi.

Pœ. Libertatique. Ad. isto pretio tuas non facilè feceris.

Ag. Patrue mi, ita me di amabunt, vt ego, si sim Iupiter,
Iam hercle ego illam vxorem ducam, & Iunonem extrudam foràs.
Vt pudicè verba fecit? cogitatè & commodè?
Vt modestè orationem præbuit? cèrtò hac mea est.

Pœ. Sed vt astu sum aggressus ad eas? Ag. lepidè hercle atque commodè.
Perge etiam, tenta, rem in pauca confer: sitiunt qui sedent.

Pœ. Quid? istic quod faciundum est, cur non agimus? in ius vos voco.

Ag. Nunc tene patruo. Pœ. tu frugi si bona es. Ag. Vin' ego hanc apprehendam.
Pœ. tene.

Ad. An patruus est Agorastocles tuus hic? Ag. iam faxo scibitis.
Nunc pol ego te vlciscar probè. nam faxo mea eris sponsa.

Pœ. Ite in ius, ne moramini. An. antestare me atque duce

Ag. Ego te antestabor, postea hanc amabo, atque amplexabo.
Sed illud quidem volui dicere, immò dixi hercle quod volebam.

Pœ. Moramini in ius vos voco, nisi honestiu' st prehendi.

Ad. Quid in ius vocas nos, quid tibi debemus? Ag. dice tu illi.

Etiam.

Ad. *Etiam me meæ allatrant canes?* Ag. *at tu hercle alludiato.*
Dato mihi pro offa sauium, pro osse linguam obicito.
Ita hanc canem faciam tibi ego oleo tranquilliorem.
Poe. *Ite si itis.* Ad. *quid nos fecimus tibi?* Poe. *fures estis ambæ.*
Ag. *Nosne tibi.* Pœ. *vos, inquam.* Ag. *atque ego scio.* Ad. *quid furti est id?*
Ag. *hunc rogato.*
Pœ. *Quia annos multos filias meas celauistis clàm me,*
Atque equidem ingenuas, liberas, summoque genere natas.
Ad. *Nunquam me castor reperies tu istuc probrum penes nos.*
Ag. *Da pignus, ni nunc periures in sauium, vter vtri det.*
Ad. *Nihil tecum ago, abscede obsecro.* Ag *atque hercle mecum agendum est.*
Nam hic patrius meus est. pro hoc mihi patronus sim necesse est.
Ei prædicabo quo modo vos furta faciatis multa,
Quóque modo huiusce filias apud vos habeatis seruas,
Quas vos ex patria liberas surreptas esse scitis.
Ad. *Vbi sunt ea, aut quæ sunt, obsecro.* Ag. *satis sunt macerata.*
Pœ. *Quin eloquar.* Ag. *censeo hercle patrue.* Ad. *misera timeo quid*
Hoc si negotij, mea soror: ita stupida sine animo asto.
Pœ. *Aduortite animum mulieres. primùm, si id fieri posset.*
Ne indigna indignis di darent. id id ego euenire vellem.
Nunc quod boni mihi di dant, vobis, vestraque matri,
Eas dies est æquum gratias vos agere sempiternas:
Cùm nostram pietatem approbant, decorántque di immortales.
Vos estis ambæ meæ filiæ, & hic est cognatus vester
Huiusce fratris filius Agorastocles Ad. *amabo,*
Num hi falsò oblectant gaudio nos? Ag. *at me ita dij seruent,*
Vt hic pater est vester. date manus. Ad. *salue imperate nobis*
Pater, te complecti nos sine. Pœe. *cupita atque exspectata.*
An. *Pater salue, ambæ filiæ sumus, amplectamur ambæ.*
Ag. *Quis me amplectetur postea?* Pœ. *nunc ego sum fortunatus,*
Multorum annorum miserias nunc hac voluptate sedo.
Ad. *Vix hoc videmur credere.* Pœ. *magis quî credatis dicam.*
Nam vostra nutrix primùm me cognouit. Ad. *vbi ea amabo est?*
Pœ. *Apud hunc est.* Ag *quæso qui lubet tam diu tenere collum,*
Priusquam te mihi despondérit? Ad. *omitto.* Ag. *sperata salue.* Ad. *omitte.*
Salutem. Ag. *& tu altera.* An. *nolo ego istuc, enicas me.*
Pœ. *Condamus alter alterum in neruum brachialem.*
Quibus nunc in terra melius est? Ag. *eueniunt digna dignis.*
Tandem huic cupitum contigit. ô Apella, ô Zeuxis pictor.
Cur numero estis mortui? hîc exemplum vt pingeretis,
Nam alios pictores nihil moror huiusmodi tractare exempla.
Pœ. *Di Deæque omnes vobis habeo meritò magnas gratias,*
Cùm hac me lætitia tanta. & tantis affecistis gaudiis,
Vt meæ natæ ad me redirent, in potestatem meam.
Ad. *Mi pater, sua pietas planè nobis auxilio fuit.*
Ag. *Patrue, facito in memoria vt habeas, tuam maiorem filiam,*
Mihi te despondisse. Pœ. *memini.* Ag. *& dotis quid promiseris.*

FVIT HODIE OPERAE PR.] redeuntes ex æde Veneris puellæ, quæ viderint, commemorant inter se, & dum colloquuntur, in itinere patri suo obuiæ fiunt. EIVS QVI AMABO AM. ADD.] eius, qui amori operam dare vellet: eius, qui rebus amatoriis seruire vellet. OCVLIS EPVLAS DARE] oculos pascere. DEAMAVI] valde amaui. ARABIVS] odor ex ture Arabio, seu Arabico, & similibus graminibus & floribus grati odoris, quæ in Arabia nascuntur. MVRRHINVS] ex murra. CLIENTARVM] patrius casus numeri multitudinis a recto clienta, primæ inflexionis, quo nomine vtitur idem Plautus alibi & Horat. PACISQVE POT.] quæ potuimus Venerem propitiare, & placare, seu quæ potuimus pacem à Venere impetrare. IRRIDICVLO HABITAE] irrisæ, ridiculo habitæ. ET POL EGO CVM ING.] & sidero vero, inquit, nos taleis aliis videri, cum cognosco, quibus nos ingenijs sumus & aliæ puellæ. Nam nostri libri veteres habent. *Et pol ego ing.* Quod si quis legi malit, *cum ingeniis* vt, *cum*, sit præpositio, licebit sic interpretari: Et pol ego cognosco nos taleis aliis videri, cum ingeniis, quibus n[?] id est, habentes talia ingenia, vel talibus ingeniis præditæ, qualibus sumus, atque aliæ. VITALEM AEVVM] æuus in masculino genere etiam protulit Lucretius, vt quidem legitur in libris omnibus vulgatis, & nonnullis manuscriptis lib. 3. ibi, *Non modò non omnem possit durare per annum*, &c. QVEM PENES SP. V. S.] in cuius potestate sunt spes vitæ hominum, &c. QVIBVS ANNOS M. C. &c.] ordo est, redde his libertatem, si tabus meis scilicet, quibus multos annos carui. vt, &c. INVICTA] siquæ nunquam victa est, in qua semper mansi quam semper colui. TACE QVAESO] senex orationem adolescentis impiam non probat eumque reprehendit, & coercet. VT VOLVPE'ST HOMINI] quàm iucundum est homini, &c. SI QVOD AGIT VICT. CLVET.] si in eo, quod agit, victoria clarus est, victoria præstat & excellit. VIDERE] videris. SI TIBI ILLIC NON OS OBLIT.] si tibi illic (in æde Veneris) non fuit oblitum, id est, inquinatum os fuligine: quasi dicat, aliæ puellæ istæ sunt deformes, quia eis facies fulig ne obl ta fuit alioqui nobis formosiores sie, an verò tibi continuò pulchra videris, si tibi in æde Veneris os non fuit fuligine sublitum? id est, si non fuisti ridiculo habitu? Alij fuliginem, pro fuco accipiunt, quo mulieres interdum supercilia pingebant, vt essent nigriora. VOLO HOC AGAS] & volo attendas, neque aliud agas. ET LAVTA] & elegans. VT SAPIT?] quàm sapit? quàm ingeniosa est. PATRIS A. MEI. QVAERES IAMDIV AEDEPOL SAPIENT. AM] id est, iampridem ædepol sapientia abs te abiit vel iampridem in te sapientia esse desiit cum hæc ætate abusa, id est, consumpta sit, quare non potest filia tua sapientiam abs te sumere. NVNC HINC SAPIT] nunc filia tua à me sapientiam sumit, & meo amore. MINVSQVE DANT OPERAM] nostri libri veteres habent, *minusque addant operam.* VT PLACEANT VIRIS] suis. PATRVEH:] sic habent nostri libri veteres perspicue rectè cum vulgati habeant *patruelis*. BONVS EST HIC HOMO] bonus, id est, beneficus, aut benefaciendi cupidus. ISTVM MALIM bonum hominem QVAM MALVM] hominem. SIQVIDAM AM. EST HAB.] siquidem cum aliquo amicitia iucunda est. &c. ILLAM] suonem. COGITARE] considerate. ASTV] astute, cum astu. SITIVNT, QVI SEDENT] spectatores. NVNC TENE P.] nunc has tene, ne effugiant. TV FRVGI SI BONAE ES] tu verò eas tene,

si bona frugi es. HANC] Adelphasium ANTESTARE ME] id est, apprehende mihi prius auriculam, deinde me iniecta manu in ius duc cito. POSTEA HANC AMABO ATQVE] voluit dicere postea hanc (Adelphasium) antestabor. SED ILLVD VOLVI DICERE] hanc antestabor. IMMO DIXI HERCLE Q. V.] immo inquit rectè dixi hanc amabo: & amplexabor. AMPLEXABO] antiquè pro *amplexabor*. DICE TV IL.] nostri libri veteres habēt *dicet illic*, id est, dicet ille. ETIAM ME MEAE ALL.] id est, etiamne ij, qui me tueri debent, me oppugnant. etiamne ij, qui pro me facere debent, mihi aduersantur? ALLVDIATO] allustiare dicuntur heri canibus suis, cum eis adludunt, cumque eos demulcent. Ita Agorastocles postulat Adelphasium, sibi alludiare tanquam cani, ex eo quod illa dixerat etiam meæ allatrant canes? OFFA] quæ dari solet cani. Virg. lib. 6 Aeneid. de Cerbero, *Cui vates horrere videns iam colla colubris, Melle soporatam, & medicatis frugibus offam obiicit.* &c. OSSA] solent etiam canibus ossa obiici. Tu igitur mihi pro osse linguam obiicito, vt linguis collatis osculemur inter nos. HANC CANI MI] me sic, me placatum tibi præbebo, neque te allatrabo. DA PIGNVS, NI NVNC PERIVR. &c.] ordo est, da pignus in sauium, vter vtri det sauium, ni nunc periures, id est, peieres. certamen cum pignore deposito, de sauio vter vtri sauium, det in sauium, id est, de sauio, seu pro sauio. nostri libri veteres tamen sine copulatione *in* habent. *Da pignus ni nunc periures, sauium vter vtri det.* SATIS SVNT MACERATAE] hæc summissa voce loquitur Agorastocles, significans paruo satis diu filias eius esse perterritas, & quasi metu, & cura exte[n]uatas: nunc tandem omni cura, & timore esse liberandas. Primum, si id fieri posset. &c. Primum, inquit vellem, si id fieri posset, vt nunquam in seruitutem incidissetis, neque surreptæ essetis, neque vobis indignè pertulissetis. Nunc autem, quando id quod factum est, infectum esse non potest, vos diis agere gratias æquum est, quod tandem repertæ estis, & agnitæ filiæ meæ. NE INDIGNA INDIGNIS DI DARENT] ne vos indignas seruitute, seruitutem vobis indignam subire paterentur. QVOD BONI MIHI DANT] secundo loco, κατ' ἀντίφρασιν [?]. EAS DIIS EST AEQVVM, &c.] proinde ac si dicat, diis gratias agere debuissetis, si nunquam surreptæ essetis: sed nunc quoque gratias eis agere debetis, quod a seruitute in libertatem iam iam asseremini. HVIVSCE FRATRIS] mei fratris filiæ. SED OLENIO, consolor. QVAESO QVI LVBET, &c.] verba Agorastoclis ad Adelphasium, ægrè ferentis, quòd tandiu amplexa patris collum teneat. SPERATA SALVE] verba sunt Agorastoclis ad Adelphasium sperata autem dicebatur, quam quis sibi vxorem fore sperabit. OMITTAS SALVTEM] verba sunt Adelphasij. ET TV ALTERA] verba sunt Agorastoclis. CONDAMVS ALTER ALT. INNERV BRACH.] id est, brachia mutuo innectamus, alterna brachia iungamus, alter alterius brachia circumplicemus, coniungamur inter nos mutuo brachiorum vinculo. QVIA NVNC IN TERRA MELIVS] qui sunt nunc in terra nobis fortunatiores? HVIC] mihi, qui iam Adelphasio potiar. NVMERO] cito, nimis cito. HIC EXEMPLVM VT PING.] i. hinc exemplum, vt sumeretis hoc olim fecit Zeuxis Heracleotes Helenæ simulachrum picturus. quinque enim virgines formosissimas delegit, ex quibus quod esset pulcherrimū in mutū simulacrū conferret. cum omnia, quæ ad venustatem quæreret, se in vno corpore reperire posse non putaret. M. Tull. lib. 2. de Inuent. Rhetor.

Rhetor. NAM ALIOS PICT. NIHIL M.] nam alios pictores nolo huiusmodi tractare exempla. valeant alii pictores, vt indigni, qui huiusmodi tractent exempla.

ANTHEMONIDES miles, & EIDEM.

SI ego minam non vltus fuero probè, quam lenoni dedi,
Tum profectò me sibi habento scurrae ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad se adduxit ignauißimus.
Ipse abiit foras. me relinquit pro atriensi in ædibus.
Vbi nec leno, neque illae redeunt, nec quod edim, quicquam datur.
Pro minore parte prandij pignus cœpi, abij foras.
Sic dedero. aere militari tetigero lenunculum.
Nactus est hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obuiam veniat velim.
Iam pol ego illam pugnis totam faciam vt sit merula,
Itaque replebo atritate, atrior multo vt siet.
Quàm Ægyptij, aut qui cortinam ludis per circum ferunt.

An. *Tene sis me arctè mea voluptas. malè ego metuo miluos. mala*
Illa bestia est, ne fortè me auferat pullum tuum.
Vt nequeo satis te complecti, mi pater? An. *ego me moror.*
Propemodum hoc nunc obsonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc est? quid hoc? quid hoc est? quid ego video? quomodo?
Quid hoc est conduplicationis? quæ hæc est congeminatio?
Quis hic homo est cum tunicis longis, quasi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? éstne illæc mea amica Anterastilis?
Et ea est certò. iampridem ego me sensi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baiiolum in media via?
Iam hercle ego illum excruciandum totum carnifici dabo.
Sanè genus hoc mulierosum est tunicis demißitiis.
Sed adire certum est hanc ad amatricem Aphricam.
Heus tu, tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotij autem est cum istoc? dic mihi.

Poe. *Adolescens salue.* An. *nolo, nihil ad te attinet.*
Quid tibi hanc digito tactio est? Poe. *quia mihi lubet.*
An. *Lubet.* Poe. *ita dico.* An. *ligula i in malam crucem.*
Túne hîc amator audes esse, hallex viri,
Aut contrectare, quod mares homines amant?
Deglupta mænas, arra pi a ementium,
Ma ruga hals agorâs hama, tum autem plenior
Alli vlpicique, quàm sunt Romani remiges.

Ag. *Num tibi adolescens mala, an dentes pruriunt,*
Qui huic es molestus? an malam rem quæritas?
Cur non adhibuisti, dum istæc loquereris, tympanum?
Nam te cinædum esse arbitror magis, quàm virum.

An. *Scin', quàm cinædus sum? ite istinc serui foras,*
Efferte fusteis. Ag. *heus tu, si quid per iocum*
Dixi, nolito in serium conuertere.

An. *Quid tibi lubido est, obsecro, Anthemonides,*
Loqui inclementer nostro cognato & patri?

Nam hic noster pater est: hic nos cognouit modò,
Et hunc sui fratris filium. An. *ita me Iuppiter*
Bene amet, benefactum gaudeo, & volupe'st mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali,
Cumque è virtute vobis fortuna obtigit.

Ad. *Credibile ecastor dicit crede huic mi pater.*

Poe. *Credo.* Ag. *& ego credo, sed eccum lenonem Lycum.*
Bonum virum eccum video, se recipit domum.

Poe. *Quis hic est?* Ag. *vtrumuis est, & leno, & Lycus.*
In seruitute hic habuit duas filias tuas.
Et mihi hic auri fur est. Poe. *bellum hominem, quem noueris.*

Ag. *Rapiamus in ius.* Poe. *minimè.* Ag. *quapropter?* Poe. *quia*
Iniuriarum multo induci satius est.

SI EGO MINAM NON VLTVS FVERO] si ego pœnas à lenone non expetiuero dignas mina, quam ei dedi, tum verò sim scurris omnibus ludibrio PRO ATRIENSI] pro seruo atriensi, de atriensibus alias dictum NEC QVOD EDIM QVICQVAM DATVR] nec quod comedam, seu quod edim, quicquam datur sic autem habent libri nostri veteres vulgati, *quod edim.* PRO MAIORE PARTE PR. C.] sic habent nostri libri veteres. cum vulgati habeant *pro minore parte prandii* &c. Camerar. autem ediderit, *pro minore parte prandii* SIC VLTVS ERO] id est, sic lenonem vltus fuero. ÆRE MILITARI TETIGERO LENVNC] id est, gladio lenonem contemptissimum malè mulcauero. ambiguũ in nominibus ære militari: nam æs militare significat tum æs, quod militi datur, id est stipendium, ex quo ære diruti, & ære merent paruo, tum gladium militarem, seu ferrum militare NACTVS EST H. MINA QVEM ARG. CIRC.] ironia est, proinde ac si dicat putat sibi rem esse cum aliquo ignauo homine, qui iniuriam acceptam persequi non possit. Idcirco me argenti mina fraudauit, sed vehementer errat. MORVLA] nigra vt maura, parua maura. Quidam libri veteres habent *merulea*, quæ scriptura probabilis est, merulea autem, id est, tota nigra, vt merula, quæ nigra auis est AVT QVI CORTINAM LVDIS PER C. F.] homines sole perusti, qui vas aquæ plenum ludis circensibus circumferunt, vt equos anhelos, & cursu defessos frigida aspergant. TENE SIS ARCTE M. V.] Anterastilis milite viso, quem non amat, orat patrem, vt se arctè teneat, & à milite tutam seruet NE FORTE ME AVF. P. T.] allegoria à pullis gallinaceis, qui prospecto miluio confugiunt ad gallinam, eiúsque alis se tegunt. QVID HOC EST COND.] hæc eo dicit miles, quòd videat Anterastilidem Pœnum arctius amplexam. PVER CAVP.] sine toga. nam pueri cauponij, vt essent expeditiores, togis non vtebantur, sed tunicas duntaxat longiusculas gerebant BALIOL.] balio calore. MVLIEBR.] non dicit mulierosum, sed muliebrosum, id est, quasi androgynum & cynædicum, & instar mulierum molle. mulierosi autem sunt, qui mulieres impotenter amãt, & vt docet Nonius, mulierum appetentes, quos Græci φιλογυνεῖς appellant. verũtamen malim hic legi, vt habent libri vulgati, *mulierosum* TVNICIS DEMISSITIIS] tunicis ad talum demissis. SED ADEO ESTNE, EST H. AD AMIC. AFR.] viden' vt hunc Pœnum contumeliosè muliebri nomine appellet, neque amatorem, sed amatricem? vel dic potius à milite Anterastilidem compellari, non eius patrem, quod declarãt ea, quæ sequuntur. *bene tu tibi dico mulier.* &c. amatricem Africam autem, id est, quæ Afrum amat. ECQVID TE PVDET?] id est, nunquid te pudet? QVID TIBI HANC DIG. T.] quid est, quod hanc digito tangere audeas? LIGVLA] contumeliosè ligulam appellat, quasi vel calceorum ligulam, vel instrumentum ferreum, aut æneum, quo pharmacopolæ medicamenta composita è vasis depromũt, vel quo ollas spumanteis coqui purgant: significans hominem esse contẽptissimũ, atque abiectissimũ, HALLEX VIRI] non vir, sed viri muria & penè dicam fæx, vt piscis macerati & conditi. hallex, seu allex, seu allec, Tune, inquit, hallex viri, audes hic amator esse, aut contrectare, quod mares homines, id est, germani viri amant? DEGLVPTA MAENAS ARRA PISA EMENTVM, &c.] totus hic locus felicissimè & ingeniosissime ab Adr. Turnebo restitutus est libro Aduers. 10. ca. 24. & magna ex parte explicatus. Mænadem igitur appellat tanquã mulierem insanam, deinde degluptam ψωλὴν, id est, glande membri inhonesti renudata. arram pisa emptorum id est, vilissimum hominem, & nullius ferè pretij. Nam qui pisa emunt, vt legumen haud magni admodum pretii, credibile est, pecuniã præsentariã nõ soluũt, arrã dare quàm minimi pretii MASTRVGA] mastruga, seu mastruca, vestis scortea teterrimi odoris, qua Sardi vtebãtur M. Tull. pro Æmilio Scauro, *Quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum mastruca tentauit?* significat hominem esse tetri odoris, hominem fœtidum. HALS AGORAS, HAMA] hæc verba sunt Græca, quæ significant salis aceruum, salis struem. quemadmodum autem salsamẽta sunt odoris ingrati, sic & salis aceruus in foro HAMA] vas aquarium ex corio. TVM AVTEM PL. ALII VLP. &c.] tum autem allium, & vlpicum olens magis, quàm remiges romani. vlpicum, allii species est. CVR NON ADHIB. E. H. L. TYMP.] vt Galli sacerdotes Cybelles, homines semiuiri. QVIA INIVR. MVLTO] quia multo satius induci actionem iniuriarum.

LYCVS.

LYCVS leno, AGORASTOCLES, HANNO Pœnus, ANTHEMONIDES miles.

Ly. *DEcipitur nemo, mea quidem sententia,*
Quia suis amicis narrat rectè res suas.
Nam omnibus amicis meis idem vnum conuenit,
Vt me suspendam, ne addicar Agorastocli.
Ag. *Leno eamus in ius* Ly. *obsecro te Agorastocles.*
Suspendere vt me liceat. Poe. *Leno in ius voco.*
Ly. *Quid tibi mecum autem?* Poe. *quia hasce aio liberas,*
Ingenuásque esse filias ambas meas,
Quæ sunt surreptæ cum nutrice paruulæ.
Ly. *Iampridem equidem istuc sciui, & miratus fui*
Neminem venire, qui istas assereret manu:
Mea quidem profectò non sunt. An. *leno in ius eas.*
Ly. *De prandio tu dicis. debetur. dabo.*
Ag. *Duplum pro furto mihi opus est.* Ly. *sume hinc quidem*
Poe. *Et mihi supplicij multa.* Ly. *sume hinc quid lubet.*
An. *Et mihi quidem mina argenti.* Ly. *sume hinc quid lubet.*
Collo rem soluam iam omnibus, quasi baiolus.
Ag. *Nunquid recusas contra me?* Ly. *haud verbum quidem.*
Ag. *Ite igitur intrò mulieres: sed patrue mi,*
Tuam, vt dixisti mihi, despondè filiam.
Poe *Haud aliter ausim.* An *bene vale.* Ag. *& tu bene vale.*
An. *Leno arrabonem hunc pro mina mecum fero.*
Ly. *Perij hercle.* Ag. *imò haud multò post in ius veneris.*
Ly. *Quin egomet tibi me addico. quid prætore opus est?*
Verùm obsecro te, vt liceat simplum soluere,
Trecentos Philippos. credo, corradi potest,
Cras auctionem faciam. Ag *tantisper quidem,*
Vt sis apud me lignea in custodia.
Ly. *Fiat.* Ag. *sequere intrò patrue mi, vt hunc festum diem*
Habeamus hilarem, huius malo, & nostro bono.
Multum valete, multa verba fecimus.
Malùm postremò omne ad lenonem redit.
Nunc quod postremum est condimentum fabulæ,
Si placuit, plausum postulat comœdia.

NAM OMNIBVS AMICIS, &c.) nam omnes amici mei in hac sunt, sine vlla controuersia, sententia, &c. QVASI BAIOLVS) vt baiolus, qui collo onera gestat. sed significat se collo, id est, laqueo gutturi innexo, & anima interclusa omnibus satisfacturum. HAVD VERBVM QVIDEM) sic perspicuè scriptum est in nostris libris veteribus. sed malim tamen legi, *ne verbum quidem*. Hoc intellige militem exeuntem domo lenonis, aliquid abstulisse: quod pro mina, quam ei dederat, retineret. CREDO, CORRADI POTEST) credo hanc summam ex meis bonis redigi, & corradi posse. TANTISPER. QVI SIS C. IN C.) ea lege, vt tantisper dum soluas, vinctus compedibus ligneis tenearis.

PERSA.

DRAMATIS PERSONAE.

TOXILVS,	seruos.
SAGARISTIO,	seruos.
SATVRIO,	parasitus.
SOPHOCLIDISCA,	ancilla.
LEMNISELENE,	
PÆGNIVM,	puer.
PERSA,	virgo.
DORDALVS,	leno.

ARGVMENTVM.

PROFECTO domino suos amores Toxilus
Emit, atque curat, leno vt emittat manu,
Raptamque vt emeret de prædone virginem
Subornatam, suadet, sui parasiti filiam,
Atque ita intricatum ludit potans Dordalum.

PROFECTO DOMINO] Thimarchide. SVOS AMORES] puellam liberam, quam amabat Lemniscelenem. VIRGINEM] Persam Saturionis parasiti filiam.

ACTVS PRIMVS.

TOXILVS, SAGARISTIO, serui duo.

QVI amans egens ingressus est princeps in amoris vias.
Superauit ærumnis is suis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, cum apro Ætolico,
Cum auibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mauelim,
Quàm cum amore. ita fio, miser quærendo mutuo,
Nec quicquam, nisi, Non est, sciunt mi respondere, quos rogo.

Sa. *Qui hero suo seruire vult bene seruus seruitutem,*

Na ade-

Na edepol illum multa in pectore suo collocare oportet,
Quæ hero placere censeat præsenti atque absenti suo.
Ego neque libenter seruio, neque satis sum hero ex sententia,
Sed quasi lippo oculo, me herus meus manum abstinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me suis negotiis præfulciat.
Quis illic est, qui contra me astat? To. *quis hic est, qui contra me astat?*
Similis est Sagaristionis. Sa. *Toxilus hic quidem meus amicus est?*

To. *Is est profecto.* Sa. *eum esse opinor.* To. *congrediar.* Sa. *contrà aggrediar.*
To. *O Sagaristio, di ament te.* Sa. *ò Toxile, dabunt di quæ exoptes.*
Vt vales? To. *vt queo.* Sa. *quid agitur.* To. *viuitur.*
Sa. *Satin' ergo ex sententia?* To. *si eueniunt quæ exopto, satis*
Sa. *Nimis stultè amicis vtere.* To. *quid iam?* Sa. *quia iam imperare oportet.*
To. *Mihi quidem tu iam eras mortuus, quia te non visitaui.*
Sa. *Negotium adepol fuit.* To *ferreum fortasse.* Sa. *plusculum annum*
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
To. *Vetus iam istac militia est tua.* Sa. *satin' tu vsque valuisti?* To. *haud probè.*
Sa. *Ergo adepol palles.* To. *saucius factus sum in Veneris prælio,*
Sagitta Cupido cor meum transfixit. Sa. *iam serui hîc amant.*
To. *Quid ergo faciam? dísne aduorser? quasi Titani cum dis belligerem,*
Quibus sat esse non queam?
Sa. *Vide modo vlmeæ catapultæ tuum ne transfigant latus.*
To. *Basilicè agito eleutheria.* Sa. *quid iam?*
To. *Quia herus peregrè est.* Sa. *ain' tu peregrè est?*
To. *Si tute vbi bene esse potes pati, veni, viues mecum,*
Basilico accipiere victu. Sa. *vah iam scapulæ pruriunt,*
Quia te istac audiui loqui To *sed hoc me vnum excruciat.*
Sa. *Quidnam id est?* To. *hæc dies summa hodie est, mea amica sitne libera,*
An sempiternam seruitutem seruiat. Sa. *quid nunc vis ergo?*
To. *Facere amicum tibi me potis es sempiternum.* Sa. *quemadmodum?*
To. *Vt mihi des nummos sexcentos, quos pro capite illius pendam,*
Quos continuo tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.
Age si benignus, subueni.
Sa. *Qua confidentia rogare tu à me argentum tantum audes*
Impudens? quin si egomet totus veneam, vix recipi potessit
Quod tu me rogas nam tu aquam è pumice nunc postulas,
Qui ipsus sitiat. To. *siccine hoc te mihi facere?* Sa. *quid faciam?* To. *rogásne?*
Alicunde exora mutuum. Sa. *tu fac idem quod rogas me.*
To. *Quæsiui nusquam repperi.* Sa *quæram equidem, si quis credat.*
Nempe habeo in mundo. si id domi esset mihi iam pollicerer.
Hoc meum est. vt faciam sedulo. To. *quicquid erit, recipe te ad me*
Sa. *Quære tamen, ego item sedulo si quid erit, faciam vt scias.*
Obsecro te. Sa. *resecro.* To. *operam da hanc mihi fidelem.* Sa. *ah odio me enicas.*
To. *Amoris vitio non meo, nunc tibi morologus fio.*
Sa. *At pol ego abs te concessero.* To. *iámne abis?* Sa. *bene ambulato.*
To. *Sed recipe te quamprimum potes, caue fuas mihi in quæstione:*
Vsque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

PRINCEPS)primus. CVM LEONE] vt Hercules cum leone Nemæo depugnauit. ET CVM EXCETRA] cum hydra. Horat. *diram qui contudit hydram.* CVM CERVO] cum ceruo Erimanthio. CVM APRO AET.] cum apro Calydonio. IN PECTORE SVO C.]cogitare CENSEAT] putet QVASI LIPPO OCVLO)cui lippi sunt oculi,non possunt se continere,quin crebrò eis manum admoueant. NIMIS STVLTE AMICIS VTERE] nescis amicis vti QVIA TE NON VISITAVI] quia te crebro non vidi, vt solebam. FERREVM] negotium ferreum salsè appellat compedes ferreas. PRAEPERRATVS] ferro vinctus TRIBVNVS VAPVL.] in verberibus perferendis occupatus: vt tribuni militares in militia occupati sunt tribunus vapularis dixit. vt dicitur tribunus militaris. QVASI TITANI] tanquam Titani cum diis bellū geram?de Titanis qui cū diis bellum gesserunt: nota est fabula. VLMEAE CATAPVLTAE)id est, vlmeæ virgæ. catapultas autem dixit,vt in sermone de bello permaneat. BASILICÈ AGITO] regium in morem viuo, dies festos ob libertatem partam agitans. ELEVTERIA] dies festos ob libertatem partam. SI TVTE TIBI BENE ESSE P.]si tute potes pati te bene & iucunde viuere,&c. BASILICO] regio, VAE IAM SCAP. PR] vah, iam scapulis tuis verbera impendent. HAEC DIES SVMMA HODIE EST, &c] vel hodie amica mea erit libera, vel perpetuò, seruiet. REPONAM] reddam,remunerabo. FI BENIGNVS] præbe te erga me liberalem,ac benignum. *fi,* imperatiui modi è verbo *fio.* VIX RECIPI] vix redigi possit. NAM TV AQVAM È P.] pecuniam ab egentissimo postulas. NEMPE HABEO IN MVNDO] locus, habere in mūdo dicuntur,qui nihil habent domi. RESECRO] resecrare,est obsecrationē soluere. suprà in Aulul. *Nunc te obsecro fac mentionem cum auunculo mater mea, Resecróque mater quod dudum obsecraueram* MOROLOGVS] stultiloquus. CAVE, FVAS MIHI IN QVEST. caue mihi quærendus sis. VSQ. ERO DOMI DVM EXC. L. M.]vsque ero domi,donec malum, quod lenoni cogito, excogitaro, vel perfectè meditatus fuero. tralatio à rebus igni excoctis.

SATVRIO parasitus.

VEterem atque antiquum quæstum meum alimoniæ
Seruo atque obtineo, & cum magna cura colo.
Nam nunquam quisquam meorum maiorum fuit,
Quin parasitando pauerint ventres suos:
Pater, auos, proauos, abauos, atauos,
Quasi mures semper edere alienum cibum:
Neque edacitate eos quisquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris capitonibus.
Vnde hunc ego quæstum obtineo, & maiorum locum.
Nam quadruplari me volo. neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent planè loquor.
Eam publicæ rei caussa quicunque id facit
Magis, quàm sui quæsti, animus induci potest
Eum esse ciuem & fidelem & bonum.
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium, atque etiam iubeat legi ascribier,
Vbi quadruplator quempiam iniexit manum,
Tantidem ille illi rursus iniiciat manum,
Vt æqua parti prodeant ad treis viros:
Si id fiat, næ isti faxim nusquam appareant.
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.
Sed sumne ego stultus, qui rem curo publicam,
Vbi sunt magistratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, visam hesternas reliquias,
Quieuerint rectè, nécne: num insuerit febris:
Opertæne fuerint, ne quis obrepta uerit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus est gradus.

ALIMONIAE] ad me alendum. nostri libri vet. tamen non habent vocem *alimoniæ.* QVASI MVRES SEMPER ED. AL.) tanquam mures semper alieno cibo pasti sunt. HIS COGNOMEN ERAT D. CAP.)hi cognomento duri Capitones dicebantur, quòd essent in comedendo pertinaces. NEQ. QVADRVPL. ME VOLO) neque volo quadruplator esse. Ascon. *quadruplatores accusatores*

fune,

siue delatores criminum publicorum sub pœna quadrupli, siue quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusauerant, quartam partem consequebantur. SINE MEO P.] hoc eò dicit, quòd sine suo periculo aliena bona ereptum ibant quadruplatores. ANIMVS INDVCI POTEST] adduci possum, vt credam eum esse ciuem, &c. LEGIRVPAM] παρανόμον, τὸν τοὺς νόμους παραβαίνοντα, eum qui contra leges fecerit. VBI QVAD. QVEMP. INIEXIT M.] vbi quadruplator in quempiam iniecerit manum. id est, vbi quadruplator, quem iniecta manu in iudicium adduxerit. TANTIDEM ILLE ILLI] vt ille, in quem quadruplator iniecit manum, tantidem iniiciat manum in eum, à quo in iudicium adductus est. tantidem, id est, tanta pœna proposita, vel tantidem lite æstimanda. VT AEQVA PARI PR. AD TRESVIR.] vt pari certamine ad triumuiros prodeant: vt pari vtrique proposito periculo ad triumuiros prodeant. SI ID FIAT, &c.] si qui legirupam damnet, det in publicum dimidium, & hoc iubeat legi ascribi, vt vbi quadruplator in quempiam manum iniecerit, tantidem hic illi rursus iniiciat manum, ne isti quadruplatores & sycophantæ nusquam apparebunt: vel sic, profectò eueniet, vt qui aliena bona dolis oppugnant, nusquam compareant. ALBO R.] id est, albo reti. albo reti autem, id est, occultè & insidiosè & dolosè: vel specie reip. consulendi, & persona boni ciuis induta. SED SVMNE EGO STVLTVS, &c.] sed nónne ego stultus, qui rempublicam curo, cùm magistratus non desint, qui curare debeant? QVI BVERINT RECTE NÉC NE] allegoria est ab ægris.

TOXILLVS seruus, SATVRIO parasitus.

Omnem rem inueni, vt sua sibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam suam.
Sed eccum parasitum, cuius mihi auxilio est opus.
Simulabo quasi non videam, ita alliciam virum.
Curate istic vos, atque approperate ocyus,
Ne mihi mora sit quicquam, vbi ego intrò aduenero.
Commisce mulsum, struthea, coluthea: aquam appara.
Tene vt in sentris conca'eat, & calamum iniice.
Iam pol ille hic aderit, credo, congerro meus.

Sa. *Me dicit euge.* To. *lautum credo à balneis*
Iam hîc affuturum. Sa. *vt ordine omnem rem tenet.*

To. *Collyræ facite vt madeant, & colliphia.*
Ne mi hæc incocta detis. Sa. *rem loquitur meram,*
Nihil sunt crudæ, nisi quas madidas glutias.
Tum nisi cremore crasso est ius collyricum,
Nihil est, macrum illud, epicrocum, pellucidum,
Quasi iuream esse ius decet collyricum.
Nolo in vesicam quod eat, in ventrem volo.

To. *Propè me hic nescio quis loquitur.* Sa. *ô mi Iuppiter*
Terrestris, te coepulonus compellat tuus.

To. *O Saturio, opportunè aduenisti mihi.*

Sa. *Mendacium adepol dicis, atque haud te decet.*
Nam esurio venio, non aduenio Saturio.

To. *At edes. nam intus ventris fumant focula.*
Calefieri iussi reliquias. Sa. *pernam quidem*
Ius est apponi frigidam postridie.

To. *Ita fieri iussi.* Sa. *ecquid alecis?* To. *vah rogas?*

Sa. *Sapis multum ad genium.* To. *sed ecquid meministi, here*
Qua de re ego tecum mentionem feceram?

Sa. *Memini, vt murena, & conger ne calefierent.*
Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid cessamus prælium committere?
Dum mane est, omneis esse mortalis decet.

To. *Nimis pene mane'st.* Sa. *manè quod tu occœperis*

Negotium agere, id totum procedit diem.

To. *Quæso animum aduorte. hoc enim iam here narraui tibi,*
Tecúmque oraui vt nummos sexcentos mihi
Dares vtendos mutuos. Sa. *memini & scio,*
Ette me orare, & mihi non esse quod darem.
Nihili parasitus est, cui argentum domi est.
Lubido extemplo cœpere est conuiuium,
Tuburcinari de suosi quid domi est.
Cynicum esse egentem oportet parasitum probè.
Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,
Marsupium habeat. inibi paullum præsidi,
Qui familiarem suam vitam oblectet modò.

To. *Iam nolo argentum. filiam vtendam tuam*
Mihi da. Sa. *nunquam adepol cuiquam etiam vtendum dedi.*

To. *Non ad istoc, quod tu insimulas.* Sa. *quid eam vis?* To. *scies.*
Quia forma lepida & liberali est. Sa. *res ita'st.*

To. *Hic leno neque te nouit, neque natam tuam.*

Sa. *Me vt quisquam norit, nisi ille, qui prabet cibum?*

To. *Ita est. hoc tu mihi reperire argentum potes.*

Sa. *Cupio hercle.* To. *tum tu me sine illam vendere.*

Sa. *Tun' illam vendas?* To. *immò alium allegauero*
Qui vendat, qui esse se peregrinum prædicet.
Siquidem hic leno nondum sex menses Megaribus
Huc est cùm commigrauit. Sa. *pereunt reliquiæ.*
Posterius istuc tamen potest. To. *scin' quàm potest?*
Nunquam hercle hodie hic prim edu, ne frustra sis,
Quàm te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque nisi natam tecum huc iam, quantum pote'st,
Adduces, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid est? quin dicis quid facturus sis?

Sa. *Quæso hercle me quoque etiam vendas, si lubet,*
Dum saturum vendas. To. *hoc si facturus, face.*

Sa. *Faciam equidem quæ vis.* To. *benefacis, properat, abi domum.*
Præmonstra doctè, præcipe astu filiæ,
Quid fabuletur, vbi se natam prædicet,
Qui sibi parentes fuerint, vnde surrepta sit.
Sed longè ab Athenis esse se natam autumet:
Et vt affleat, cum ea memoret. Sa. *etiam tu tace es?*
Ter tanto peior ipsa est, quàm illam tu esse vis.

To. *Lepidè hercle dicis. sed scin' quid facias? cape*
Tunicam atque zonam, & chlamydem afferto & causiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. Sa. *eu, probè.*

To. *Quasi sit peregrinus.* Sa. *laudo.* To. *& tu tuam natam tamen*
Ornatam adduce lepidè, in peregrinum modum.

Sa. *Sed πόθεν ornamenta?* To. *abs chorago sumito.*
Dare debet. præbenda ædiles locauerunt.

Sa *Iam faxo hic aderunt. sed ego horum nihil scio.*

To. *Nihil hercle verò? nam vbi ego argentum accepero,*

Conti-

Continuò tu illam à lenone asserito manu.

Sa. *Sibi habeat, si non extemplo ab eo abduxero.*

To. *Abi, & istuc cura. ego puerum volo*
Mittere ad amicam meam, vt habeat animum bonum,
Me esse effecturum hodie. nimis longum loquor.

VT SVA SIT PECVNIA] genus loquendi Plauto, & Terentio vsitatum. ILLAM] Lemniseelenem. SIMVLABO, QVASI NON VIDEAM] simulabo me non videre. CVRATE ISTIC VOS] simulat se iubere seruos cenam apparare. STRVTHEA] Plinius lib. 15. cap. 11. de Cydoniis loquens, Minore ex eodē genere struthea. odoratius vibrant serotino prouentu. Ex his fiebat mulsum & vinum conditum dulcissimum. COLVTHEA] tragemata, & bellaria. AQVAM APPARA] sic habent libri veteres. IN SCVTRIS] in vasis à quibus scutellæ. sed vulgati habent *Il-utris.* Respexit autem hunc locum Plinius cum hæc scripsit lib. 14. cap. 3. lautissima apud priscos vina erant, myrrhæ odore condita, vt appâret in Plauti fabula quæ Persa inscribitur, quanquam in ea & calamum addi iubet. CALAMVM] odoratum. CONGERRO MEVS] Varro lib. 6 de ling. Latina in Persa, *Iam pol ille hic aderat congerro meus.* congerro à gerra & Græcum est. COLLYRAE] collyræ, panes sunt oleo conspersi, est & genus farinaceorum, quæ vt legana interdum in sartagine friguntur, interdum cocti per se eduntur, interdum ex iure comeduntur. Denique placentæ genus esse tradunt Grammatici Græci. MALEANT] cocta sint. Virg. *Et quamuis igni exiguo properata maderent* COLLIPHYA] panes cum recenti caseo commixti. MALIDAS] coctas. IVS COLLYRICVM] ius, ex quo collyræ eduntur. MACRVM] tenue, vel non pingue, neque vnctum. QVASI IVREAM ESSE DECET COLLYRIC] ius collyricum decet esse quasi iuream placentam. id est, ius collyricum debet esse ita crassum, vt placentæ instar sit. NOLO IN VESICAM Q. EAT, &c.] nolo, sit liquidum, sed crassum & concretum liquida enim in vesicam, crassa in ventrem eūt. quanquam etiam, liquida in ventriculum eunt primum: deinde in vesicam procolata (vt verbō Lucretiano vtar) demanant. O MI IVPITER TERR., ô tu, qui mihi Iupiter es terrestris. COCVLONVS] coculo. NAM ESVRIO VENIO] non aduenio satur iocus ex etymo nominis significat se venire esurientem non saturū. FOCVLA Nonius, foculā dicta sunt nutrimenta. vnde & foculari dicitur, vt fauere, Plaut. Persa. *At edes nam iam in m ventris f. foc.* PERNAM FRIGIDAM, quæ tota non sit heri absumta. SATIS MVLTVM AD GENIVM] satis multum ad genium placandum. scis quo pacto genius sit colendus, & placandus. HEVS QVA DE RE IOCO &c.] ordo est, ecquid, id est, nunquid meministi, quæ de re ego heri tecum mentionem feceram? NAM NIMIO MEL. OPPECT FR] nam cùm frigida sunt conger & murena, multo melius oppectuntur, id est, manibus quasi pectinibus circum carpuntur, & comeduntur. PROELIVM COMMITTERE] comesse: hoc enim prœlium parasito dignum est. OMNEIS ESSE M. D.] omneis homines comesse decet. MANE QVOD TV OCCEPERIS NEG. AG.] vt le est (inquit) manè quoduis negotium incipere. nam quod negotium manè occeperis, id totum procedit diem. TECVMQ. ORAVI] & te oraui. sic autem Plauti solet. NIHILI] nequam, nullius bonæ frugi. COEPERE] inire. TVRVNCINARI] rapium comesse, vocare. CYNICVM ESSE EGENTEM, &c.] oportet parasitum esse Cynicum, & egentem &c. AMPVLLAM] vas olearium, quo in balneis ad vnguendi corpora vti solebant λημύθους appellant Græci. SCAPHVM] vas vnde bibebant. INESSE PAVLVLVM PR.] in marsupio paullum nummorum, qui sunt ei prædio nisi temporibus necessariis. QVOD TV INSIMVLAS] quod tu mihi obiicis, vel quod tu suspicaris. ME VT QVISQVAM N. &c.] egóne committam, vt quisquam me norit, nisi ille, qui cibum suppeditat? HOC] hoc modo, hac ratione. ALLEGAVERO] priuatim misero. SIQVIDEM HIC LENO NONDVM SEX MENSES] id est, siquidem nondum sex menses exacti sunt, postquam leno Megaris in hanc vrbem, nempe Athenas, commigrauit. MEGARIBVS] Megaris. PERVENIT RELIQVIAE] parasitus partim, quòd animū habeat in patinis, partim quòd filiam suam non libenter ad hanc simulatam venditionem tradat, hunc sermonem vult in aliud tempus differri. NE FRVSTRA SIES] ne frustreris. EXIGAM] expellam. EX HAC DECVRIA] ex hoc ordine, ex hoc dignitatis gradu. HOC SI FACT. E.] hoc si facturus es, fac primo quoque tempore. PRAECIPE AST. FIL. &c.] præcipe callidæ filiæ, doce callidè, & astutè filiam, quid loquatur, &c. AVTVMET] dicat. ET VT AFFLEAT] & præmone eā vt affleat, cum ea dicat, id est, vt fletu orationem suam adiuuet, & verisimiliorem reddat: sic suprà in Pœnul. *vt afflet, quæ illud gestu faciat facilius.* CAVSIAM] tegumentum capitis ad arcendum æstum. SED VNDE ORN.] sed vnde ornamenta sumam? PRAEBENDA AED. L.] ædiles chorago tradiderunt ornamenta, quæ illic præbeant auctoribus. ILLAM] filiam tuam SIBI HABEAT] non recuso, quin sibi habeat filiam meam, nisi illam continuo ab eo abduxero. ME ESSE EFFECTVRVM HODIE] me esse hodie effecturum, quod ei pollicitus sum.

Vola curriculo. Pæ. *istuc marinus passer per circum solet,*
Illic abiit hinc intrò huc. sed quis hæc me aduorsum incedit?

So. *Pægnium hic quidem est.* Pæ. *Sophoclidisca hæc peculiaris est eius,*
Quo ego sum missus. So. *nullus esse hodie hoc puero peior prohibetur,*
Compellabo. Pç. *commorandum'st mihi apud hanc obiicem.*

So. *Pægnium, deliciæ pueri, salue. quid agis? vt vales?*

Pç. *Sophoclidisca di me amabunt.* So. *quid me? vtrùm?* Pç. *hercle nescio.*
Sed si, vt digna es, faciant, odio hercle habeant, & faciant malè.

So. *Mitte malè loqui.* Pæ. *cùm vt digna es, dico, benè, non malè, loquor.*

So. *Quid agis?* Pç. *feminam scelestam te astans contrà contuor.*

So. *Certè equidem puerum peiorem, quàm te, neminem.*

Pç. *Quid mali facio, aut cui malè dico?* So. *cui pol cúmque occasio est.*

Pç. *Nemo homo vnquam ita arbitratus est.* So. *at pol multi esse ita sciunt.*

Pç. *Eia.* So. *eia.* Pç *tuo ex ingenio mores alienos probas.*

So. *Fateor ego profectò me esse vt decet lenonis familiæ.*

Pç. *Satis iam dictum habeo* So. *sed quid tu? confitere, vt te autumo?*

Pç. *Fatear, si ita sim.* So. *iam abi, vicisti.* Pç. *abi nunc iam.* so. *ergo hoc mihi expedi,*
Quò agis? Pç. *quò tu?* so. *dic tu, prior rogaui.* Pç. *at pòst scies.*

so. *Eo ego hinc haud longè.* Pç. *& quidem ego haud longè.* so. *quò ergo scelus?*

Pç. *Nisi sciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod rogitas, scies.*

so. *Nunquam ecastor hodie scibis, priusquam ex te audiuero.*

Pç. *Itáne est?* So. *itáne est?* Pç *mala es* So. *scelestus* Pç. *decet me* So. *me quidem haud decet.*

Pç. *Quid ais? certúmne est celare, quò iter facias pessuma?*

so. *Offirmastin' occultare, quò te immittas, pessumè?*

Pç. *Par pari respondes dicto. abi iam, quando ita certa res est.*
Nihili facio scire, valeas. so. *asta.* Pç *at propero.* so. *& pol ego item.*

Pç. *Ecquid habes?* so. *ecquid tu?* Pç. *nihil equidem.* so. *cedo manum ergo.* Pç. *éstne hæc manus?*

so. *Vbi illa altera est furtifica læua?* Pç. *domi. eccam attuli.*

so. *Habes nescio quid.* Pç. *ne me attrecta subagitatrix.* so. *sin te amo?*

Pç. *Male operam locas.* so. *qui?* Pç. *quia enim nihil amas, cùm ingratum amas.*

so. *Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætatulam:*
Ne vbi capillus versipellis fiat, fœdè semper seruiat.
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. Pç. *at confidentia*
Illa militia militatur multo magis, quàm pondere.
Atque ego hanc nunc operam perdo sop. *quid iam?* Pçn. *quia perita prædico.*
Sed ego cesso. so. *mane.* Pç. *molesta es.* so *ero quoque nisi scio*
Quò agas te. Pç. *ad vos.* so. *& pol ego ad vos.* Pç. *quid eò?* so. *quid id ad te attinet?*

Pç. *Enim non ibis nunc vicissim, nisi scio.* so. *odiosus es.* Pç. *lubet.*

so. *Nunquam hercle istuc exterebrabis tu, vt sis peior, quàm ego siem.*

Pç. *Malitia certare tecum, miseria est.* so. *merx tu mala es.*

Pç. *Quid est quod metuas?* so. *idem istuc, quod tu.* Pç. *dic ergo, quid est?* so. *at vetita sum.*

Ne hoc cuiquam homini dicerem omnes muti vt loquerentur prius.

Pæ. *Edictum est magnopere mihi, ne cuiquam homini crederem,*

Omnes muti vt loquerentur prius hoc, quàm ego. So. *at tu hoc face,*

Fide data credamus. Pæ. *noui, omnes sunt lenæ leuifidæ:*

Neque tipulæ leuius pondus est, quàm fides lenonia.

So. *Dic amabo.* Pæ. *dic amabo.* So. *nolo ames.* Pæ. *facilè impetras.*

So. *Tecum habeto.* Pæ. *& tu hoc taceto.* So. *tacitum erit.* Pæ. *celabitur*

So. *Toxilo h tu fero tabellas, tuo hero.* Pæ *abi ecce illum domi.*

At ego hanc ad Lemniselenen tuam heram obsignatam abietem.

So. *Quid istuc scriptum?* Pæ. *iuxta tecum, si tu nescis. nescio.*

Nisi fortasse blanda verba. So. *abeo.* Pæ. *at ego abiero* So. *ambula*

SATIM HAEC TIBI PLANA. &c.] quæ te amicæ meæ narrare iussi? VERBEREVM CAPVT?] puer totus ex verberibus concretus, verberibus contusus quantus quantus es. SI LVBIDO EST PERD. si tibi lubet perdere. sic suprà *lubido extemplo est coueg. commutum*. SED ITA TE VOLO CVRARE] sed ita te volo mendata mea curare, quę te ad Lemniselenem perferre iussi, vt tamen domi sis, cum te illic esse postulem. ILLI] illic. SCELVS TV PVERI ES] scelestus puer es. ALIQVID TE PECVLIABO] aliquo te peculio donabo atque ornabo. ISTVC MARIBVS PASSER] Festus passer marinus, quem vocat struthiocamelum. ILLIC] Toxilus. PECVLIARIS] serua peculiaris. QVÒ] ad quam. APVD HANC OBICEM] apud hanc Sophoclidiscam, quæ mihi moram obiiciet: vel quæ mihi obiicitur. TVO EX INGENIO MORES AL. PR.] ex tuo ingenio aliorum mores metiris. ME ESSE, VT DECET LEN. F.] me talem esse, qualem esse decet, eam fœminam, quæ est ex lenonis familia. CONF. TERE, VT TE AVTVMO] confitere te talem esse, qualem autumo. QVÒ AGIS?] quo te agis? OFIRMASTIN OCCVLTARE] obfirmatóne animo occultabis. quo te conferas pessimè NIHIL FACIO SCIRE] non curo scire ECQVID HABES] nunquid habes. FVRTIFICA] furatrix. SVBAGITATRIX] mulier quæ sub agitare, & attrectare mares soles. SIN TE AMO] si te amo autem, an non mihi licebit te subagitare? CVM INGRATVM AMAS] cum eum amas, cui ingrata sis. TEMPORI HANC VIGILARE] tempori istam formam puerilem seruire oportet, id est, interea dum tibi per ætatem, & formam licet, debes indulgere voluptati. istum ætatis florem non debes pati sine quæstu exarescere. FORMVLAM] formam puerilem. VERSIPELLIS FIAT] albescat. HORAT OCTOGINTA PONDO] octoginta librarum. voluit dicere octoginta annorum AT CONFIDENTIA ILLE NVL.] at militia, Veneris scilicet, non pondere, sed confidentia, & iuribus militatur. QVIA PERITAE PRAE.] tibi quæ viros multos experta es. ENIM NON IBIS] enim præpositum notandum EXTEREBRABIS] extorquebis, exprimes Nonius. exterebrare, vi aliquid extorquere. NE HOC CVIQVAM HOMINI DICEREM. &c.] sic habent libri nostri vet. hoc primum. deinde, *at vet. s.* ordo est. at vetita sum, ne hoc cuiquam homini dicerem, & omnes muti hoc loquerentur prius subintell. quàm ego. EDICTVM EST MAGNOP. M.] idem ferè dicit hic puer. quod Sophoclid. Edictum est inquit, magnopere mihi ne cuius hominis fidei hoc arcanum committerem. & omnes muti. &c FIDE DATA] fide inter nos data. LEVIFIDAE] sic habent etiam libri nostri vet. neque aliter vulgati. nonnulli tamen legunt, *leui fide*. NEQ. TIPVLAE LEVIVS P.] Festus. Tipula, bestiolæ genus sex pedes habentis, sed tantæ leuitatis, vt super aquā currēs, non desidat. Plaut. *leuius pondus est*, &c. QVÀM FIDES LENONIAE] inuitis libris omnibus, & Nonio quoque aduersante lego *lenonia*, vt hoc totum, fides lenoniæ, sit patrij casus. Nam hic ordo est, neque leuius tipulæ pondus est, quàm pondus fidei lenoniæ. HANC ABIETEM] has tabellas abiegnas,

SAGARISTIO seruus.

IOui opulento, inclyto, Ope nato, supremo, valido, viripotenti,

Opes, spes, bonas copias commodanti, lubens, vitulórque merito,

Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam

Danunt argenti mutui, vti egenti opem offeram.

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam,

Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.

Eam fore mihi occasionem. ea nunc quasi décidit de cælo:

Dedit argentum: nam ibi mercatum dixit esse die septimi.

Stultus qui hoc mihi daret argentum, cuius ingenium nouerat.

Nam hoc argentum alibi abutar. boues, quos emerem, non erant.

Nunc & amico meo prosperabo, & Genio meo multa bona faciam.

Diu quod bene erit, die vno absoluam: tax tax tergo meo erit, non curo.

Nunc

Nunc amico homini bubus domitis,mea ex crumena largiar,
Nam id demum lepidum est,triparcos homines vetulos,auidos,aridos
Bene admordere.qui salinum seruo obsignant cum sale,
Virtus est,vbi occasio admonet,dispicere quid faciet mihi?
Verberibus cædi iusserit compedes imponi,vapulem.
Ne sibi me credat supplicem fore væ illi,mihi iam nihil noui
Offerri potest,quin sim peritus:sed Toxili puerum Pægnium eccum.

OPI NATO] Opis filio,ex ope nato. VIRI POTENTI] viribus potenti,& valēti. LVBENS,VITVLORQVE MERITO] id est,lubenter ac merito vitulor. VITVLORQVE] Nonius, vitulantes veteres gaudenteis dixerunt. dictum à bonæ vitæ cōmodo:sicuti qui nunc est in summa lætitia, viuere eum dicimus.aliter Festus, *vitulans*. inquit, lætans gaudio,vt prato vitulus Ennius, Habet in coronā vitulans victoria Macrob lib 3 cap.2. Nam primo pontificij iuris libro apud Pictorem,verbum hoc positum est,*vitulari*. Varro etiam lib. 15. rerum Diuinarum ille refert, Pontifex in sacris quibusdam vitulari solet,quod Græci παιανίζειν vocant. Has tot interpretationum ambages, quam paucis verbis docta Maronis elegantia expressit? *Lætúmque choro Pæana canentes* Nam si *vitulari* est voce lætari, quod est παιανίζειν, nonne in cantu læti παιᾶν[illegible] enarratio verbi perfecti lecnatur? Et vt huic vocabulo ne diutius immoremur. Hillus lib quem de diis composuit,ait Vitulam vocari deam, quæ lætitiæ præest. Piso ait Vitulam victoriam nominari. Lege cetera apud Macrobium. AMICITER] amice.profert hunc versum Nonius in voce *amiciter*. DANVNT] dant. QVOD EGO NON MAGIS SOMNIABAM,&c.] videtur aliquid desiderari. & esse ἔλλειψις, vt sit integra oratio. quod ego non magis somniabam, quàm me regem esse Persarū, aut aliquid simile. ne per somnium quidem mihi hoc euenturum, vel hanc occasionem fore sperabam. ERETRIAM] in Eretriam. EAM FORE MIHI OCC.] referenda sunt ad illa superiora,non somniabam,neque opinabar, neque censebam eam fore mihi occasionem. seruus scilicet gaudio elatus, perplexè loquitur, & perturbat. EA NVNC QVASI DECIDIT D. E.] ea nunc occasio mihi diuinitus oblata est. DIE SEPTIMI] id est,die septimo.sic autem loquebantur veteres, diequarti vno verbo, & diequinti,diesexti,die septimo, &c. pro die quarto,die quinto, die sexto. die septimo, &c. dicebant & die quinte,die pristine, &c.quanquam die quarto,&c.de præterito tempore. die quarti, &c.de futuro.qua de re lege A.Gell lib 10. cab 24 & Macrob.lib.1. Saturnal.cap.4. ALIBI ABVTAR] in aliam rem insumā. BOVES QVOS EMEREM, NON ERANT] hoc causabor, hanc causam afferam. boues non erant,quos emerem. PROSPERABO] prosper ero: prosperitatem afferam. ET GENIO MEO MVLTO B. F.] & animo meo obsequar, & Genio meo indulgebo. DIV QVOD BENE ERIT D. V. ABSOLVAM] vnum diem iucunde, & beate viuam, ceteros dies, vt sors feret, totius vitæ meæ letitias, & commoditates in vnum diem conferre libet, reliquo tempore,si ita diis visum sit, miser futurus. Non dissimile huic est illud ex Hymnide, Mihi sex menses satis sunt vitæ, Septem Orco spondeo. TAX TAX] Sosipater, tax tax. Næuius in Agitatoria, Age ne te mihi aduersari dicas,hunc vnum diem de meo sequor. Sinam ego illos esse, tax tax. Postea currenteis ego illos vendam, nisi tu viceris. Apud Sosipatrum tamen ne quid dissimulem,legitur tax,pax. TERGO MEO ERIT] tergo meo malè erit, vel tergo meo hoc erit dependendum. NVNC AMICO HOMINI BOBVS DOM.] nunc amico meo Toxilo, bobus domitis,id est,bobus longum valere iussis, & prætermissis, & non emtis mea ex crumena,id est,ex meo corio largiar. Facete & Plautine bobus domitis posuit, pro bobus omissis, & non emptis, quia boues domitos emere iussus erat. LEPIDVM EST] scitum est. TRIPARCOS HOMINES] homines parcissimos. sic dixit triparcos,vt τρισμέγιστος [illegible] BENE ADMORDERE] insigni damno afficere. QVI SALINVM SERVO OBS. CVM SALE] qui etiam salem seruis præparce, & maligne præbent, significat domini sui immoderatam parsimoniam, qui ne salem quidèm, quod est obsonium vilissimum,& quod ne tenuissimum quidem mortalium carent, seruis liberaliter,& benignè præbent. OBSIGNANT] ne sal inde sumi possit. obsignamus ea, quæ seruari intacta volumus. salinum, cum sale autem,id est, salinum, in quo est sal. VIRTVS EST, VBI OCC. ADMONET D.] virtus est,vbi occasio admonet, videre quid opus sit facto. vel sic virtus est,vbi occasio admonet dispicere, subintell. eam non prætermittere. QVID FACIET MIHI] seruus cogitat difficillime, ad eaque se parat, ne quid ei noui, aut inopinati accidat, quod est sapientis. VERBERIBVS CAEDI IVSSERIT] verberibus me cædi iubebit,compedes imponi:esto: verberet, compedes imponat:non recusabo; neque pœnas vllas quantumuis graueis deprecabor, neque ei supplicabo. VAPVLEM] esto.verberet me ille arbitratu suo. VAE ILLI] dii illum infelicitent:omnia illi aduersa eueniant. MIHI IAM NIHIL NOVI OFF. POT. QVIN S. P.] mihi nihil obuenire potest, quin sim expertus.assuefactus sum verberibus,& plagis,& [illegible] cis exercitatus.

PÆGNIVM puer, SAGARISTIO seruus.

PEnsum meum,quod datum'st,confeci,nunc propero domum. Sa. *mane,etsi*
Properas. Pægnium ausculta Pæ *emere oportet,quem tibi obedire velis.*
Sa. *st* Pa. PAE. *exhibeam molestiam, vt opinor,si quid debeam,*
Quid nunc sic tam es molestus. Sa. *scelerate etiam respicis?*

PAE. *Scio ego quid ætatis sim. eò istuc maledictum impune au'ers.*

SA. *Vbi Toxilus est tuus herus?* PÆ. *vbi illi libet neque te consulit.*

SA. *Etiámne dicis vbi sit venefice?* PÆ. *nescio, inquam, vlmitriba tu.*

SA. *Maledicis maiori.* PÆ. *prior promeritus, perpetiare:*

Seruam operam, linguam liberam herus meus me iussit habere,

SA. *Dicísne mihi vbi sit Toxilus?* PÆ. *dico: vt perpetuo pereas.*

SA. *Cadère hodie tu restibus.* PÆ. *tua quidem, cucule, caussa.*

Non hercle si os præciderim tibi, metuam morticine.

SA. *Video ego te iam incubitatus es* PÆ. *ita sum. quid id attinet ad te?*

At non sum ita vt tu gratis. SA. *confidens.* PÆ. *sum hercle vero.*

Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam speras.

SA. *Potin' vt molestus ne sies?* PÆ. *quod dicis, facere non quis.*

SA. *Abi in malam rem.* PÆ. *at tu domum nam ibi tibi parata præsto'st.*

SA. *Vadatur hic me.* PÆ. *vtinam vades desint, in carcere vt sis.*

SA. *Quid hoc?* PÆ. *quid est?* SA. *etiam scelus male loquere?* PÆ. *tandem, vt liceat,*

Cùm seruus sis, seruum tibi maledicere. SA. *itáne? specta*

Quid dedero. PÆ. *nihil. nam nihil habes* SA. *di, deæque te omnes perdant,*

Nisi te hodie, si pr. hendero, defigam in terram colaphis.

PÆ. *Amicus sum. eueniant volo tibi quæ optas, atque id fiat:*

Tu me defigas, te cruci ipsum propediem affigent alij.

SA. *Quin te di, deæque. scis quid hinc porrò dicturus fuerim.*

Ni linguæ moderari queam. potin' abeas. PÆ. *abigis facilè.*

Nam vmbra mea iam intus vapulat. SA. *vt istunc di deæque perdant.*

Tanquam proserpens bestia est, bilinguis & scelestus.

Hercle illum abiisse gaudeo. foreis aperite: eccere autem,

Quem conuenire maximè cupiebam, egreditur foràs.

PENSVM MEVM, QVOD D. C.] mandatum consci: munus mihi assignatum, administraui, tralatio est à mulieribus lanificiis. EMERE OPORTET QVEM TIBI OP.] emere te eum oportet. quem tibi obedire velis. proinde ac si dicat, quære alium, qui tibi obediat, & cui tuo iure imperes. EXHIBEAS MOLEST. VT OPINOR, SI QVID D.] si quid tibi deberem, tu, opinor, mihi odiosus esses flagitator, qui nunc cum tibi nihil debeam, ita mihi molestus sis. SCIO EGO, QVID AETATIS SIM.] scio me puerum esse, & in talem ætatem cuiuis licere impune maledicta coniicere. iccirco tibi parem gratiam non referam, neque tibi quidquam asperius respondebo, ne tu in meam ætatem, quæ est maledictis opportune probra, etiam falsa inferas. NEQVE TE CONSVLIT] neque quærit abs te, vbi esse debeat, aut vbi eum esse velis. VLMITRIBA] vlmis trite, vel homo, qui vlmos terere soles corio tuo, dum virgis vlmeis cæderis. PRIOR PROMERITVS] tu qui prior meritus es, induc in animum perpeti. DICO VT PERPETVO PEREAS] dico tibi οἰμώζειν iubeo te plorare. RESTIBVS] funibus. CVCVLE] homo ignaue. MORTICINE] morticina, carnes sunt præmortuæ νεκρὰ appellant Græci. morticinum hic appellat maledicti loco significans hominem exsanguem & torridum, &, vt loquitur Terentius, cadaucrosa facie. VIDEO EGO TE IAM INCVBITATVS, ES, incubitatus es, id est, stupratus] AT NON SVM ITA VT TV, GRATIS] sum vero, pædicatus, siue constupratus, quid tua refert? attamen non sum gratis stupratus, vt tu, qui te constuprandum gratis præbes, quia deformis es. CONFIDENS] impudens. NAM IBI TIBI P. PR.] nam domi tibi parata, & præsens est mala res. VADATVR HIC ME] hic me in ius vocat acceptis à me vadibus. significat sibi à Pægnio plagas domesticas præsagiri, & prænuntiari. Atque hæc loquitur ad spectatores conuersus, ita tamen vt Pægnium exaudiat. TANDEM VT LICEAT, CVM SERVVS SIS, &c.] id est, permitte tandem, vt liceat, me seruum tibi, cum seruus sis, maledicere, proinde quasi dicat, quid est, quare mihi seruo non liceat te item seruum maledictis insectari? SPECTA QVID DEDERO] hæc dicuntur à Sagaristione cum gestu, & vultu minantis, & fortassis pugnum intentantis. NAM NIHIL HABES] sic habent nostri libri veteres, & recte vulgati autem *tam nihil habes*: mendose meo iudicio. DEFIGAM] plus dicit, quam si diceret affligam, aut deiiciam, aut abiiciam. AMICVS SVM. EVENIAT, &c.] puer metuens sibi à Sagaristione blandius loqui instituit, eique bene precatur, neque tamen ab vrbanitate & dicacitate discedit. SCIS QVID HINC PORRO D. F.] intelligis quæ verba fuerim superiorib. additurus, nisi ego mihi imperare & iracundiam cohibere possem. POTIN' ABEAS?] potesne facere, vt abeas, potes abire? non abibis? ABIGIS FACILE] non est magnopere laborandum. vt me abigas, sine magno negotio, & labore me abigis. NAM VMBRA MEA

NEA INT. VAP.] vmbra sequitur corpus, & corpus vmbræ est proximum. significat igitur sibi verbera imminere, quod tandiu moretur. proinde ac si ita diceret, videor mihi iam vapulare, quod tardius domū redeā nō longe absunt à me verbera. TANQVAM PROSERP. BEST. BILINGVIS, &c.] significat eum esse garrulum, & loquacem. aliàs bilingues dicuntur, qui duobus sermonis generibus vtuntur, verbi gratia, Græco & Latino. ECCERE] eccere idem valet, quod ecce. sed æcere iusiurandum est, per ædem Cereris, Festus. EGREDITVR FORAS] nostri libri veteres habent, *egreditur intus*, id est, egreditur domo.

TOXILVS, SAGARISTIO, serui duo. SOPHOCLIDISCA ancilla.

Paratum iam esse dicito, vnde argentum sit futurum:
Iubeto habere animum bonum: dic me illam amare multum,
Vbi se alluat, ibi me alluat. quæ dixi vt nuntiares,
Satin' ea tenes? So. *magis calleo, quàm aprugnum callum callet.*
To. *Propera, abi domum.* Sa. *nunc ego huic graphicè facetus fiam.*
Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriosè.
To. *Sed quis hic ansatus ambulat?* Sa. *magnificè consecrabor.*
To. *Sagaristio hic quidem est. quid agitur Sagaristio? vt valetur?*
Ecquid quod mandaui tibi, est mihi in te specula? Sa. *adito.*
Videbitur, factum volo, venito, promoueto.
To. *Quid hoc hic in co o tibi tumet?* Sa. *vomica 'st. pressare parce.*
Nam vbi quis mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
To. *Quando istbæc innata 'st tibi?* Sa. *hodie.* To. *secari iubeas.*
Sa. *Metuóne immaturam secem, ne exhibeat plus negotij.*
To. *Inspicere morbum tuum lubet.* Sa. *abi, atque caue sis*
A cornu. To. *quid iam?* Sa. *quia boues bini hic sunt in crumena.*
To. *Emitte sodes, ne enices fame, sine ire pastum.*
Sa. *Enim metuo, vt possim in bubilem reiicere ne vagentur.*
To. *Ego reiiciam.* Sa. *habe animum bonum, creditur. commodabo.*
Sequere hàc sis. argentum hîc est, quod me dudum rogasti.
To. *Quid tu ais?* Sa. *dominus me boues mercatum Eretriam misit:*
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. To. *nimis tu facetè loquere.*
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam iam omnes sycophantias instruxi & comparaui,
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. Sa. *tanto melior.*
To. *Et mulier vt sit libera, atque ipse vltrò det argentum.*
Sed sequere me. ad eam rem vsus est tua mihi opera. Sa. *vtere, vt vis.*

PARATVM IAM ESSE DICITO] verba Toxili ad Sophoclidiscam Lemniselenes ancillam, quibus iubet eam omnia, læta, & secunda heræ suæ nunctare. MAGIS CALLEO QVÀM APRVGN. CALL. E.] magis callosa: hoc est, callida sum, quàm apr. call. Profert hunc locum Carisius libr. 1. in voce *callum*. GRAPHICE] eleganter, scitè. tralatio à pictura. SVBNIXIS ALIS] sublatis lacertis, & manibus ad latus admotis, atque acclinatis. AMICIBOR GLORIOSE] amictu glorioso, & magnifico vtar. ANSATVS] subnixis alis ita vt ansatus videatur, ductum ab olla ansata. MAGNIFICE CONSECR.] magnificè ex homine mortali deus quidam immortalis fiam. ECQVID QVOD MAND. TIBI, &c.] non aliquid mihi spei paruulæ est in te, quod attinet ad id, quod tibi mandaui? nunquam mihi in te specula est, de eo, quod mandaui tibi. ADITO] adito ad me. FACTVM VOLO] factum volo, quod tu mihi mandasti. PROMOVETO] vel promouero rē tuam, vel promouero me, vt sciar, ecquid mandati tui memor fuerim. QVID HOC HIC IN COLLO T.T.] gerebat in collo Toxilus crumenam nummorum plenam, vnde tumere collum videbatur. VOMICA EST] vomica à pure vomendo dicta est. vlcus est tumens, & puris plenum, quod quomodo rumpatur, aut siccetur, docent medici. Nonius vomicam, voluisse locum concauum vetustate exesum. Plautus hic per vomicam, facetè significat crumenam nummorum plenam. PRESSARE PARCE] caue presses. noli pressare. MALA] ura, & malefica. CAVE SIS] caue si vis BOVES BINI] par boum. ENIM] enim, præpositum notant linguæ Latinæ studiosi. METVO, VT POSSIM] metuo, ne non possim in bubile reiicere. sic ...

omisero, & metho ne vagentur. BVBILEM] bubilem dixit genere mutato, pro bubile. est autem bubile, stabulum, aut tectum in quo pascuntur boues, vt ouile, in quo oues. CREDITVR] credo tibi. SEQVERE HAC SIS] sequere hac, si vis. INCOLVMEM REDIG.] integrum reddam. SYCOPHANTIAS] astutias, machinas, arteis.

ACTVS TERTIVS.

PARASITVS, VIRGO.

QVÆ res bene vortant mihi & tibi & ventri meo,
Perennitatisque adeò huic perpetuo cibo,
Vt mihi supersit, suppetat, superstitet,
Sequere hàc mea nata me, cum dijs volentibus.
Cui rei opera detur, scis, tenes, intelligis.
Communicaui tecum consilia omnia.
Ea caussa ad hoc exemplum te exornaui ego.
Venibis tu hodie virgo. Vi. amabo, mi pater.
Quanquam libenter escis alienis studes,
Tuin' ventris caussa filiam vendis tuam?
Pa. Mirum, quin Regis Philippi caussa, aut Attali
Te potius vendam, quàm mea, quæ sis mea.
Vi. Vtrùm tu pro ancilla habes, an pro filia?
Pa. Vtrum hercle magis in ventris rem videbitur:
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi est.
Vi. Tua istæc potestas est, pater. veruntamen
Quanquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modicè & modestè melius est vitam viuere.
Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ,
Grauior paupertas sit, fides sublestior.
Pa. Enimuerò odiosa es. Vi. non sum, neque me esse arbitror
Cum parua natu rectè præcipio patri.
Nam inimici famam non ita, vt nata est, ferunt.
Pa. Ferant, eántque in maximam malam crucem:
Non ego inimicitias omneis pluris æstimo,
Quàm mensa inanis nunc si apponatur mihi.
Vi. Pater, hominum immortalis est infamia.
Etiam tum viuit, cùm esse credas mortuam.
Pa. Quid? metuis ne te vendam? Vi. non metuo pater;
Verùm insimulari nolo. Pa. at nequicquam neuis.
Meo modo istud potius fiet quàm tuo.
Vi. Fiat. quæ hæc res sunt? cogita hoc verbum pater.
Herus si minatus est malum seruo suo,
Tametsi id futurum non est? vbi captum est flagrum,
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria?
Ego nunc quod non futurum est, formido tamen.
Pa. Virgo atque mulier nulla erit quin sit mala,
Quæ præter sapiet quàm placet parentibus.
Vi. Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,

Quæ reticet si quid fieri peruorsè videt.

a. *Malo cauere melius est te.* Vir. *at si non licet*
Cauere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.

Pa. *Malúsne ego sum?* Vir. *non es, neque me dignum'st dicere:*
Verùm ei rei operam do, ne alij dicant, quibus licet.

Pa. *Dicat quod quisque vult, ego de hac sententia*
Non demouebor. Vir. *at, meo si liceat modo,*
Sapienter potius facias, quàm stultè. Pa. *libet.*

Vir. *Lubere per me tibi licere intelligo.*
Verùm libère haud liceat, si libeat mihi.

Pa. *Futura es dicto obediens, an non, patri?*

Vir. *Futura.* Pa. *Scisnam tibi quæ præcipio?* Vir. *omnia.*

Pa. *Et id, vt surrepta fueris?* Vir. *doctè calleo.*

Pa. *Et qui parentes fuerint?* Vir. *habeo in memoria.*
Necessitate me, mala vt fiam, facis.
Verùm videto, vbi me voles nuptum dare,
Ne hæc fama faciat repudiosas nuptias.

Pa. *Tace stulta. non tu nunc hominum mores vides?*
Quoiusmodi hic cum fama facile nubitur?
Dum dos sit, nullum vitium vitio vortitur?

Vir. *Ergo istuc facito vt veniat in mentem tibi,*
Me esse indotatam. Pa. *caue sis tu istuc dixeris.*
Pol, deûm virtute dicam, & maiorum meûm,
Ne te indotatam dicas, cui dos sit domi.
Librorum eccillum habeo plenum soracum.
Si hoc accurassis lepidè, cui rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi,
Atque Attici omnes: nullum Siculum acceperis,
Cum hac dote poteris vel mendico nubere.

Vir. *Quin tu me ducis, si quò ducturus pater?*
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.

Pa. *Bonum, æquúmque oras: sequere hàc.* Vir. *dicto sum audiens.*

QVAE RES BENE VORTANT] Quæ res faustæ sint, &c. PEREMNITATISQ. ADEO HVIC PERPETVO CIBO] atque adeo huic perpetuo cibo peremnitatis, quo ego apud Toxillum vescor. cibum peremnitatis dixit cibum peremnem. itaque hoc totum, cibo perpetuo peremnitatis, amplificandi, aut magis exprimendi causa dictum est, quasi dixisset, cibo perpetuo & peremni. VT MIHI SVPERSIT, &c.] vt nunquam mihi desit, vt mihi perpetuo suppetat, & mortuo sit superstes. CVI REI OPERA DETVR] cui rei studeatur. EA CAVSA] ob eam causam. AD HOC EXEMPLVM] hoc cultu te ornaui. VENIBIS] venderis. QVANQVAM LIBENTER ESCIS] quanquam paratus es, & alienum cibum libenter sectaris. MIRVM QVIN REGIS PHILIPPI] ironia est. mirum, inquit, quod ego te non regis Philippi Macedonis, aut Attali causa vendam magis quàm mea, quæ si [illegible] perinde ac si dicat, absurdum sit, si te, regis Philippi, aut Attali causa potius vendam, quàm mea, cùm præsertim sis mea. VTRVM HERCLE MAGIS] vtrumque hercle magis ventri meo expedire videbitur, eris aut filia, aut ancilla. MODICE ET MODESTE MELIVS EST, &c.] profert hunc versum Carisius libro 2. inst. gramm. sed paullo aliter, legit enim vitam ducere, pro vitam viuere. ADMIGRANT] accedunt, adduntur. Sic autem habent & libri nostri veteres, quos secuti sumus. quamuis Nonius in voce *subtestum*. hunc locum proferens, ita referat, vt est in vulgatis. Nam vbi ad paupertatem accessit infamia, paupertas grauior fit, &c. sed non item Festus. sic enim producit. vt est in libris manuscr. nisi quod pro *admigrant* videtur legisse *immigrant*. FIDES SVBLEST.] leuior, infirmior, lege Nonium & Festum. CVM PARVA NATV, &c.] cum ego parua natu, recta præcepta tibi do. præcipere est docere, præmonstrare, monere quæ in rem sint eius qui monetur. PATER] *patri* habent nostri libri veteres. NAM INIM. FAM. NON ITA VT N.] nam inimici (inquit) non ita de iis, quos oderunt, vulgo loquuntur, vt res est, sed vt suspicantur, & vt probabiliter eis contingere licet. NON EGO INIMICITIAS, &c.] pluris facio mensam plenam, quàm bonam famam. magis metuo, ne mihi mensa

inanis apponatur, quam ne quis mecum inimicitias suscipiat. INSIMVLARI NOLO] suspicione carere v[olo], ne falso quidem argui volo. NE VIS] ne vis, pro non vis, ut pro non dixerunt crebro veteres. Sic Terent. *quid ne es alacris*? id est, quid non es alacris? MEO MODO] meo arbitratu. Sic Terent. Andr. *Sine nunc meo me vivere interea modo*. TAMETSI ID FVTVRVM NON EST] tametsi seruus non est vapulaturus. VBI CAPT. EST FLAGR.] vbi dominus flagrum sumsit in manus, quasi verberaturus seruum. DVM TVNICAS PONIT] interea dum seruus se spoliat. QVOD NON FVTVRVM EST] etiam si me venditurus non sis. QVAE PRAETER SAPIET QVAM &c.] id est, quæ plus sapere volet, quam parentes. quæ sapiet aliter, quam parentes volunt. MALO. CAV.] cauere à malo. NAM EGO TIBI CAVT. V.] nam ego tibi consultum & prouisum esse volo. NE ALII DICANT, Q. L.] ne inimici dicant, quibus maledicere licet. LVBERE TIBI PER ME LICERE INTELL.] intelligo tibi licere per me facere, quidquid tibi libet, id est, intelligo me tibi non obstare, quominus facias, quidquid tibi libet. VERVM LIBERE HAVD LICEAT] verum non liceret tibi tuæ libidini obsequi, & facere, quod tibi libet, si liberet mihi, id est, si tibi aduersari vellem. ET ID, VT SVRRVPTA FVERIS] & sets hoc, quod ego te docui dicere, te surreptam esse? iterat leno filiæ, quæ eam simulare velit. vide supra, scena, cuius principium est, *Omnem rem inueni*, non longe ab extremo. NECESSITATE ME MALA VT F. F.] facis, vt necessario mala sim. cogi me malam esse. FACIT REPVDIOSAS NVPTIAS] faciat, vt repudiet à viro, aut sponso. Repudium, Verrius ait dictum, quod fit ob rem pudendam. Attius, *Repudio eiecta ab Argis iamdudum exsulo*. NON TV NVNC HOMINVM M. VID.] significat hominum suæ ætatis mores esse corruptos, & in collocandis nuptiis spectari pecuniam magis, quam famam. *nunc hominum* autem, videtur esse coniunctim legendum pro, hominum qui nunc sunt, *ἀδεφάντως τῶν νῦν ὄντων*, quale est illud Virg. lib. I. Aeneid. *Neque enim ignari sumus ante malorum*. ante malorum, id est, malorum, quæ antea pertulimus, τῶν ἔμπροσθεν κακῶν. QVOIVSMODI SIE IN FAMA] non vides, cum quali fama hic facile nubitur? non vides, quam infames puellæ, modo bene dotatæ, quam facile nubant? NVLLVM VITIVM VITIO VERT.] nullum vitium pro vitio habetur. DVM VIRTVTE DICAM ET M.] ridicule Plautus orationem affingit honestam, & gloriosam personæ turpi, & ingloriæ. SORRACVM] sorracum, genus est vehiculi. Paulus ait esse, quo ornamenta portantur scenicorum. Fest. in ea voce corruptus & mutilatus est, apparet tamen ex vestigiis scripturæ laceræ proferri ab eo hunc Plauti versum, sed varie scripta repetitur hæc vox apud scriptores. Cicero in Pisonem, *Cum tibi tota cognatio in sarraco aduehatur*. Vitr. lib. 10. cap. I. *Portationes eorum non essent nisi plaustrorum, aut sarracorum per terram, nauiculorum per aquam inuenta essent machinationes*, Iuuenalis sat. 3. *longa coruscat Sarraco veniente abies, atque altera pinum Plaustra vehunt*. Vlpianus lib. ad legem Aquiliam cap. 29. Et ait Proculus, si in potestate nautarũ fuerit ne id acciderer, & culpa eorum factum sit: lege Aquilia cum nautis agendum, quia parui referret, nauem immittendo, aut sarraculam ad nauem ducendo, an tua manu damnum dederit. Iulius Capitolinus in M. Anton. Philos. *Celebrauit & Romano ritu lectisternia per septem dies. tanta autem pestilentia fuit, vt vehiculis cadauera sint exportata, sarracisque*. AE CVRASSIS] accurraueris. accurate feceris. SEXCENTI LOGI] sexcentæ orationes, vel sexcenta verba. facete significat nullam ei dotem futuram præter λόγους, seu verba. ATTICI LOGI] verba Attica Siculis sunt multo lectiora: Siculi enim non satis recte Græce loquebantur. supra, *Atticissat, non Silicissat*. CVM HAC DOTE POTERIS VEL, &c.] locus est παρὰ προσδοκίαν. nam expectabat auditor, dum vt diceret cum hanc dote pote ris, vel locupletissimo nubere. nunc autem subiicit *poteris, vel mendico nubere*.

DORDALVS leno.

Quidnam esse acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi iuratus est, sese hodie argentum dare?
Quod si non dederit, atque hæc dies præterierit,
Ego argentum, ille iusiurandum amiserit.
Sed ibi concrepuit foris, quisnam egreditur foras?

VICINVM MEVM] Toxilum. IVRATVS EST] iurauit. ILLE IVSIVRANDVM AMIS.] argentum amittere conuenienter dicitur, iusiurandum amittere, non item: sed vt orationem teretem, & rotundam efficeret, verbo communi vsus est ad duas res dissimileis. amittere iusiurandum autem vsurpasse videtur pro fallere, & prodere, & non seruare.

TOXILVS seruus, DORDALVS leno.

Curate istuc intus, iam ego domum me recipiam,
Do. *Toxile quid agitur?* To *ehe, lutum lenonium,*
Commixtum cœno, sterquilinium publicum,
Impure, inhoneste, iniure, illex, labes populi,
Pecuniæ accipiter, auide atque inuide,
Procax, rapax, trahax, trecentis versibus.
Tuas impuritias traloqui nemo potest.
Accipin' argentum? accipe, sis argumentum impudens,

Tuas

Tene sis argentum. etiam tu argentum tenes?
Possum te facere, vt argentum accipias, lutum?
Qui nisi iurato mihi nihil ausus credere.

Do. *Sine respirare me, sibi vt respondeam.*
Vir summe populi, stabulum seruitricium,
Scortorum liberator, subiculum flagri,
Compedium tritor, pistrinorum ciuitas,
Perenniserue, lurco, edax, furax, fugax,
Cedo sis mihi argentum, da mihi argentum impudens.
Possum à te exigere argentum? argentum, inquam, cedo.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poscit, solida seruitus,
Pro liberanda amica, vt omnes audiunt.

To. *Tace, obsecro, hercle. na tua vox validè valet.*

Do. *Referunda ego habeo linguam natam gratia.*
Eodem mihi pretio sal perhibetur, quo tibi.
Nisi me hac defendet, nunquam delinget salem.

To. *Iam omitto iratus esse: id tibi succensui.*
Quia te negabas credere argentum mihi.

Do. *Mirum, quin tibi ego crederem, vt ipse idem mihi*
Faceres, quod partim faciunt argentarij.
Vbi quid credideris, citius exemplò à foro
Fugiunt, quàm ex porta ludis cum emissus est lepus.

To. *Cape hoc sis.* Do. *quin das?* To. *nummi sexcenti hîc erunt*
Probi, numerati: fac sit mulier libera,
Atque huc continuò adduce. Do. *iam faxo hic erit.*
Non hercle cui nunc hoc dem spectandum, scio.

To. *Fortasse metuis in manum concredere.*

Do. *Mirum, quum citius iam à foro argentarij*
Abeunt, quàm in cursu rotula circumuertitur.

To. *Abi istàc anorsis angiportis ad forum,*
Eadem istac facito mulier ad me transeat
Per hortum. Do *iam hic faxo aderit.* To *at ne propalàm.*

Do. *Sapienter sanè.* To. *supplicatum cras eat.*

Do. *Ita hercle verò.* To. *dum stas, reditum oportuit.*

IN IVRE] homo sine iure. sed apud Nonium in voce *illex*, sic legitur hic versus, *Impure, inhoneste, iniurie, illex, labes populi.* ILLEX] sine lege, ex lex. PECVNIAE ACCIPITER] pecuniæ rapax. PROCAX] procacitas dicitur, vt docet Nonius, à procando, id est, poscendo. TRAHAX] trahax à trahendo dictus, vt rapax à rapiendo, tagax à tagendo, procax à procando, furax à furando, edax ab edendo, &c. IMPVRITIAS] impuritiæ ab impuro, vt inimicitiæ ab inimico, & iniustitia ab iniusto, & simil. dictæ sunt. TRALOQVI] à principio ad extremũ loqui. ACCIPE SIS] accipe si vis. TENE SIS] tene si vis. POSSVM TE F.] possum facere, vt tu argentum accipias, homo luto inquinatior: & possum facere te argentum accipere, &c. AVSVS] subintell. es. SERVITRICIVM] seruitute, siue seruitio trite. SVBICVLVM FL.] assidue subiectæ flagro. COMPED. TR.] qui teris compedeis. PISTR. CIVIT.] qui in pistrina assidue incolis. PERENNISERVE] qui in perpetuum seruum futurus es. LVRCO] Nonius, *Lurcones dicti sunt à lurcando. Lurcare autem est, cum auiditate cibum sumere*, &c. deinde profert idem hunc versum, *Perenniserue, lurco, edax*, &c. & præterea illum Lucilij, *Viuite lurcones, comedones, viuite ventres.* Festus, *Lurcones dicti, vel etiam viri, vnde lurcones capacis gula homines, & bonorum suorum consumtores.* QVIN TV MIHI ARG] quamobrem tu mihi argentum non reddis, quod te mihi daturum iurasti? LENO TE ARG. P. SOLIDA S. &c.] ordo est, ô solida seruitus, id est, ô homo, quẽ solida & stabilis seruitus viget, leno te argentum poscit, pro liberanda amica, vt omnes audiãt. NAE TVA VOX VALIDE V] næ tu valde vocalis es. REFERVNDAE EGO H. LING. N. G.] ego habeo linguam natam ad referendã

gratiam, id est, ad benedicendum, si quis mihi prior maledixerit, & ad maledicendum, si quis me lacessierit. EODEM MIHI PRETIO SAL PRAEHIB. Q.T.] tanti mihi constat victus, quanti tibi, tu seruis domino, ego ei, qui me pascit, nihilo magis, quam tu, gratis viuo. sal conuiuij principium, & tenuiorum obsonium. libri autem nostri vet. habent partim *praebetur*, partim *prahibetur*. NISI ME HAEC D. &c.] nisi lingua mea maledicentibus maledicta regerere poterit, ne sal quidem ei dabitur, quem degustet. ID] ob id. MIRVM, QVIN TIBI EGO CRED.] ironia est, hoc modo: mirum, quod ego non crederem tibi, id est, nō darem puellam, quam amas, Lemniselenem, non accepta pecunia praesentaria, vt tu idem mihi faceres, quod partim id est, non omnes, sed nonnulli faciunt argentarij, id est, trapezitae. CITIVS EXT. A F.] statim vbi pecuniam acceperunt, citius à foro (vbi debent stare, vt creditoribus suis praesto sint, & pecuniam acceptam, cum repetitur, remunerent, aut rescribant) quam lepus ex porta emissus est ludorum diebus. Haec dicuntur in trapezitas, qui saepe creditum abiurant, aut forum, vbi negotia alia, mensamque deserunt. SIS] si vis. NON HERCLE CVI NVNC HOC DIM SP.] nescio hercle, cum hoc argentum dem [illegible] spectandum, vtrum sit probum, an adulterinum, & κίβδηλον. IN MANVM C] traderem in alicuius argentarij manum. MIRVM CVM CITIVS IAM A F. &c.] ironia est. mirum vero est, inquit, me non audere argentum cuiquam committere, cum argentarij iam à foro citius abeant, quam rotula figularis, vel aliqua alia in cursu circumuertitur. ABI ISTAC AVORSIS] nostri libri veteres habent, *trauersis*. quid sit angiportus autem, aut angiportum, alibi dictum est. EADEM] eadem ratione, seu eadem opera. SVPPLICATVM CRAS EAT.] proinde ac si dicat, nolo hodie eat dius supplicatum, sed in crastinum diem differat, volo.

ACTVS QVARTVS.

TOXILVS.

SI quam rem accures sobriè, aut frugaliter,
Solet illa rectè sub manus succedere.
Atque edepol firmè, vt quisque rem accurat suam,
Sic ei procedit post principia denique:
Si malus, aut nequam'st, malè res vertunt, quas agit:
Sin autem frugi'st, eueniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorsus sum facetè & callidè,
Igitur prouenturam benè confido mihi.
Nunc ego lenonem ita intricatum dabo,
Vt ipsus sese, quà se expediat, nesciat.
Sagaristio heus exi, atque educe virginem,
Et istas tabellas, quas consignaui tibi,
Quas tu attulisti mihi ab hero meo vsque è Persia.

SVB MANVS SVCCEDERE] ex animi sententia procedere, quasi eam manibus tractans suo arbitratu fingeret, & in quāuis partem flecteret, aut conformaret. MALE RES V.] male res eueniunt, malum habent exitum. *vertunt*, absolute positum, vt saepe alias. INTRICATVM] impeditum, atque implicatum. à tricis *intricare* dictum est. Plaut. Curcul. *quod argentum tu mihi, quas tricas narras?* ad quem locum de tricis plura.

SAGARISTIO, TOXILVS serui.

Sa. *NVnquid moror? To. euge, euge, exornatus basilicè,*
Tiara ornatum lepidè condecorat tuum.
Tu hanc hospitam autem crepidula vt graphicè decet?
Sed satin' estis meditati? Sa. tragici atque comici
Nunquam aequè sunt meditati. To. lepidè herclè adiuuas.
Sa. *Age, illuc aspice deprocul in conspectum. To. tace.*
Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus. nunc agite, ite vos.

EXORNATVS BAS] exornatus es regium in modum. TIARA] tegumentum capitis est Persicum. DEPROCVL] è longinquo loco.

DORDALVS leno, TOXILVS seruus.

CVi homini Dî propitij sunt, aliquid obiiciunt lucri.
Nam ego hodie compendi feci binos panes in dies,
Ita ancilla mea quæ hodie fuit, sua nunc est, argento vicit.
Iam hodie alienum cenabis, nihil gustabit de meo.
Súmne probus? sum lepidus ciuis qui Atticam hodie ciuitatem
Maximam, maiorem feci, atque auxi ciui fœmina?
Sed vt & ego hodie fui benignus! vt ego multis credidi!
Nec satis à quiquam homine accep. ita prorsum credebam omnibus.
Nec metui quibus credidi hodie. nequis mihi in iure abiurassit.
Bonus volo iam ex hoc die esse, quod neque fiet, neque fuit.

To. Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis,
Itaque huic insidiæ paratæ sunt probè. aggrediar virum.
Quid agis, cedo? vnde agis te nunc Dordale? Do. credo tibi.

To. Di dent quæ velis. ehe an iam manu emisisti mulierem?

Do. Credo pol, inquam, tibi. To. iam liberta auctus es? Do. enicas.
Quin tibi me dico credere. To. dic bona fide libera est?

Do. I, i ad forum, ad prætorem exquire, si quidem credere mihi non vis.
Libera, inquam, est. ecquid audis? To. at tibi Di benefaciant omnes.
Nunquam enim posthac tibi, nec tuorum quoiquam quod nolis, volam.

Do. Abi, ne iura, satis credo. To. vbi nūc tua liberta'st? Do. apud te. To. ain'?
Apud me est? Do. aio, inquam, apud te est, inquam. To. ita me di ament.
vt ob istam rem
Tibi multa bona instant à me. nam est res quædam, quam occultabam
Tibi dicere. nunc eam narrabo, vnde prægrande lucrum facias,
Faciam vt mei memineris dum vitam viuas Do. benedictis
Tuis benefacta aures meæ auxilium expostulant.

To. Tuum promeritum'st, meritò vt faciam, & vt me scias esse facturum,
Tabellas tene, has pellege. Do. hæ quid ad me? To. immo ad te attinent,
Et tua refert. nam è Persia ad me allata modò sunt istæ à meo domino.

Do. Quando? To. haud dudum. Do. quid istæ narrant? To. percunctare ex ipsis,
Ipsæ tibi narrabunt. Do. cedò sanè mihi To. at clarè recitato.

Do. Tace, dum pellego. To. haud verbum faciam.

Do. Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiæ omni: Si valetis, gaudeo.
Ego valeo rectè, & rem gero, & facio lucrum,
Neque istò redire his octo possum mensibus.
Itaque hîc est, quod me detinet, negotium.
Eleusipolim Persæ cepêre vrbem in Arabia.
Plenam bonarum rerum, atque antiquum oppidum.
Ea comparatur præda, vt fiat auctio
Publicitus, ea res me domo expertem facit.
Operam atque hospitium ego isti præberi volo,
Qui tibi tabellas affert. cura quæ is volet.
Nam is mihi honores suæ domi habuit maximos.

Do. Quid id ad me aut ad meam rem refert, Persæ quid rerum gerant?
Aut quid herus tuus? To. tace stultiloque. nescis quid instet boni.

Nequiequam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volo.
Do. *Quæ isthæc fortuna lucrifica est?* To. *istas, quæ norunt, roga.*
Ego tantundem scio, quantum tu, nisi quòd pellegi prior.
Sed, vt occæpisti, ex tabellis nosce rem. Do. *bene me mones,*
Fac silentium. To. *nunc ad istud venies, quod refert tua.*
Do. *Iste, qui tabellas affert, adduxit simul*
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtiuam, aductam ex Arabia penitissima.
Eam te volo accurare, vt istic veneat,
Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur.
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.
Probum numeratum argentum vt accipiat, face.
Hæc cura, & hospis cura vt curetur, vale.
To. *Quid igitur? postquam recitasti quod erat ceræ creditum,*
Iam mihi credis? Do. *vbi nunc ille est hospes, qui hasce attulit?*
To. *Iam hic, credo, aderit. arcessit illum à naui.* Do. *nihil mihi opus est*
Litibus, neque tricis: quamobrem ergo argentum numerem foras?
Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?
To. *Tacen'? an non taces? nunquam ego te tam esse matulam credidi.*
Quid metuis? Do. *metuo hercle verò sensi ego iam compluries*
Neque mihi haud imperito eueniet, tali vt in ludo hæream.
To. *Nihil periculi videtur.* Do. *scio istuc, sed metuo mihi.*
To. *Mea quidem istuc nihil refert. tua ego refero gratia,*
Vt tibi rectè conciliandi primò facerem copiam.
Do. *Gratiam habeo, sed te de aliis, quàm alios de te suauius est*
Fieri doctos. To. *nequis verò ex Barbaria penitissuma*
Persequatur. etiam tu illam destinas? Do. *videam modò*
Mercimonium. To. *æqua dicis, sed optimè eccum ipse aduenit.*
Hospes ille, qui has tabellas attulit. Do. *hiccine est?* To. *hic est.*
Do. *Haccine illa'st furtiua virgo?* To. *iuxta tecum æquè scio,*
Nisi quia aspexi equidem. adepol liberali'st, quisquis est.
Do. *Sat adepol concinna est facie.* To. *vt contemtim carnifex?*
Taciti contemplemur formam. Do. *laudo consilium tuum.*

ALIQVID OBIICIVNT LVCRI] ei homini aliquid obiiciunt lucri. COMPENDI FECI] lucrifeci. BINOS PANES] quos ancillæ præbebam, quandiu fuit serua. IN DIES] in dies singulos. ARGENTO VICIT] vt esset libera. ALIENVM CENABIT] alienum cibum cenabit. BENIGNVS] liberalis. NEC SATIS A QVIQVAM H. ACC.] nec à quoquam sponsorem accepit, neque quisquam eorum, quibus credidi, sponsorem dedit, cuius fidem secutus, crederem. NEC METVI, QVIBVS CREDIDI H. NE Q. MIHI INIV. ABIVR.] neque metui, ne quis eorum, quibus hodie credidi, pecuniam sibi à me creditam apud prætorem periurio negarit. idem supra Curcul. *qui abiurant si quid creditum est.* Virgil. libro 8. Aeneidos, *abiurataque rapina.* BONVS] benignus, liberalis, beneficus. IN TRANSENNAM] transenna, hic est extentus funis, seu laqueus, quo captantur aues. Turneb. aduers. lib. 5. pag. 88. Plaut. in Rudente, *in ætate agenda plurima transenna.* CREDO TIBI] facete, posteaquam ab eo pecuniam accepit, dicit se ei credere. IAM LIBERTA AVCTVS ES?] iamne fecisti, vt semisselene ex ancilla tibi liberta esses? AD PRAET.] qui virga, quæ vindicta dicebatur, seruos liberabat. NVMQVAM ENIM POSTHAC, &c.] nunquam enim posthac nec tibi, nec cuiquam tuorum volam quicquam, quod nolis, id est, idem semper volam, quod tu, aut aliquis tuorum voletis. OCCVLTABAM TIBI DICERE] πλεονασμός. nam satis erat dixisse, occultabam tibi, id est, celabam te, vel non audebam tibi aperire. DVM VITAM VIVAS] sic habent libri nostri veteres, perspicue recte: vulgati autem mendose, *vita viuas.* BENEDICTIS TVIS BENEFACTA AVRES MEAE AVX. &c.] id est, aures meæ non sunt contentæ benedictis tuis, sed postulant præterea benefacta benedictis consentanea. TVVM PR. EST, &c.] tu promeritus es, vt tibi merito benefaciam. ET TVA REFERT] & tua refert eas legere. ET REM GERO] & rem meam bene gero. ITAQ. HIC EST, QVOD ME D. N.] ita hic est negotium, quod me detinet: vel negotiū est, quod me hic detinet. DOMO EXPERTEM] domus expertem. NEQVICQVAM

TIBI

VBI P. F. LVCR.] frustra fortuna lucrum tibi in manus dare paras, si lucrum tibi oblatum aspernaris. sic dixit *allucere faculam*, vt supra *luces ceream*. allucere autem faculam lucrificam dixit κατ' ἀναφορὰν. pro lucrifaciendi facultatem præbere: siue adeo lucrum certum obiicere, quod auaris, & rapacibus, quales sunt lenones, instar lucis, & facis est. ISTAS QVAE N.] roga literas istas, quæ id, quod rogas, norunt. sic supra, *percontare ex ipsis*, &c. QVOD REFERT TVA] quod ad te attinet. ADDVXIT SIMVL] adduxit vna secum. FORMA EXPETENDA] forma præstante. PENITISS.] reconditissima, vltima, intima. EAM TE VOLO ACC. VT, &c.] ea vt istic veniat, te volo accurare: vel eam istic venire, te volo accurare. AC SVO PERICVLO IS EMAT, QVI, &c.] atque vt is, qui eam emet, emat eam cum sua causa, id est, nemine promittente se præstaturum periculum euictionis. MANCIPIO NEQ. PR. NEQ. Q. D.] mancipio promittere, est promittere se traditione alicuius rei translaturum in eum, cui rem tradas, eius rei proprietatem, & (si hoc verbo vti licet) dominium dare mancipio, est transferre in eum, cui rem tradas, dominium, vel rem eius, cui tradas, facere. Lucret. lib. 3. *Vitaque mancipio nulli datur omnibus vsu.* Mancip. res sunt, quarum proprietas, seu dominium in alterum transferri potest. mancipium idem fere valere, quod dominium, aut proprietas, declarat locus ille in epist. Ciceronis lib 7. *Cuius quando proprium te esse scribis mancipio, & nexu; meum autem vsu & fructu, contentus isto sum.* Plaut. idem infra ead. fab. *Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit. iam scis.* mancip. accipere, est rem ex lege accipere, vt sua fiat. Idem Mercat. *Non ego illam mancupio accepi. sed ille illam accepit.* D. *fac.* CH. *non potes tu lege vendere illam.* Idem Curcul. *Memento promisisse te si quisquam hanc liberali causa manu asseruerit, mihi omne argentum redditum iri Triginta minas.* CH *meminero de istoc quietus esto Et nunc idem dico.* LY. *& commeminisse hoc ego volam te.* C. *meum & mancupio tibi dabo*, &c. PROBVM, NVM.] ἀνυπόθετον. pro, probum & numeratum, id est, præsentarium. CERAS] tabellis ceratis, in quibus scribebant epistolas antiqui, & multa alia. TRICIS] negotiis, quæ me implicent, atque impediant. NISI MANCIPIO ACCIPIO] nisi transferatur in me puellę, quæ mihi vendetur, dominium: nisi fio à te venditore dominus. MERCIMONIO.] merce. TAM ESSE MATVLAM] tam esse nequam, & nullius frugi: tam contemtum, & spurcum. COMPLVRIES] sæpenumero, profert hunc locum Nonius in voce *compluries*. TALI VT IN LVTO HAEREAM] secutus sum libros vulgares. nam veteres etiam eos, quibus vsi sumus, non dissimulabo, neque inficiabor lectori habere *in ludo*: sed magis mihi placet vulgata scriptura. Sic enim Terent. *in luto hæres versura solues.* SCIO ISTVC SED M.] attendat lector, quod notat Donatus ad illum locum Terent. Adelph. *id quidem angiportum non est peruium.* consuetudinem hanc esse Terentij, vt inducat etiam eos, qui falluntur, aliquid sapere, hoc idē à Plauto cum sæpe alibi, tum hic obseruari. Nam hic leno, quamuis fallatur, & capiatur à Toxilo, inducitur tamen aliqua ex parte cautus, ac prouidus. REFERO] renuntio. RECTE CONCILIANDI] recte comparandi. SED TE DE ALIIS, QVAM] id est, suauius est nos documentū capere ex aliorum casibus, quàm alios ex nostris. NE QVIS VERÒ EX B. P.] subintellige, scilicet metuendum est, vt fit ironia, vel tu ne metuis, &c. hoc modo, scilicet metuendum est, nequis puellam illam ex vltima barbaria auectam, persequatur, & repetat. ETIAMNE TV ILLAM DESTINAS?] etiamne tu illam emis? id est, non tu, quantum pote est, eam emere properas? túne vsque adeo negligens, & dissolutus in re tua gerenda eris, vt eam emere non cures? QVISQVIS ES] *quisquis*, & generi fœminino attribui posse veterū auctoritas voluit, inquit Nonius. Liuius, *mulier quisquis es, te volumus.* Pacuuius *quisquis tu es mulier, quæ me insueto nuncupasti nomine.* VT CONTEMTVM CARNIFEX] vt contentum, & maligne laudat.

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILVS,

DORDALVS leno.

SAtin' Athenæ tibi visa fortunata, atque opipara?
Vrbis speciem vidi, hominum mores perspexi parum.

Vir. *Nunquid in principio cessauit verbum doctè dicere?*
To. *Haud potui etiam in primo verbo perspicere sapientiam.*
Dord. *Quid id, quod vidisti? vt munitum muro tibi visum'st oppidum.*
Sa. *Si incolæ bene sunt morati, pulcrè munitum arbitror:*
Vir. *Perfidia, & peculatus ex vrbe, & auaritia si exulant:*
Quarta inuidia, quinta ambitio, sexta obtrectatio,
Septimum periurium. To. *euge.* vir. *octaua indiligentia.*
Nona iniuria, decimum, quod pessimum aggressu, scelus:
Hæc nisi vnde aberunt, centuplex murus rebus seruandis parum est.
Quid ais tu? DO. *quid vis?* To. *tu in illis es decem sodalibus,*
Te in exsulium ire hinc oportet. Do *quid iam?* To *quia periurus es.*
Do. *Verba quidem haud indocte fecit.* To. *ex tuo, inquam, vsu est. eme hanc.*
Do. *Ædepol, qui cùm hanc magis contemplo, magis placet.* To. *si hanc emeris,*
Di immortales, nullus leno te alter erit opulentior.
Euortes tuo arbitratu homines fundis, familiis.

Cum optimis viris rem habebis, gratiam cupient tuam,
Venient ad te comissatum. Do. at ego intromitti non sinam.

To. At enim illi noctu occentabunt ostium, exurent foreis.
Proinde tu tibi iubeas concludi aedeis foribus ferreis:
Ferreas adeis commutes, limina indas ferrea.
Ferream seram, atque annulum, ne, si ferro parseris,
Ferreas tute tibi impingi iubeas crassas compedeis.

Do. I in malum cruciatum. To. i sane: hanc eme atque ausculta mihi.

Do. Modo vt sciam quanti indicet. To. vin' huc vocem? Do. ego illò accessero.

To. Quid ais hospes? Sa. venio, adduco hanc, vt dudum dixeram,
Nam heri in portum noctu nauis venit. venire hanc volo,
Si pote'st: si non pote'st, ire hinc volo, quantum pote'st.

Do. Saluus sis adolescens. Sa. siquidem hanc vendidero pretio suo.

To. Atqui aut hoc emptore vendes pulchrè, aut alio non potes.

Sa. Esne tu huic amicus? To. tanquam Di omnes, qui cælum colunt.

Do. Tum tu mihi es inimicus certus. nam generi lenonio
Nunquam vllus Deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.

Sa. Hoc age. opúsn' est hæc tibi emta? Do. si tibi venisse'st opus,
Mihi quoque empta est: si tibi subiti nihil est, tantundem'st mihi.

Sa. Indica, fac pretium Do. tua merx est, tua indicatio est.

To. Æquum hic orat Sa. vin' bene emere? Do. vin' tu pulcrè vendere?

To. Ego scio hercle vtrunque velle. Do. age indica prognariter.

Sa. Prius dico. hanc mancupio nemo tibi dabit. iam scis? Do. scio.
Indica minimo daturus qui sis, qui duci queat.

To. Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo stultus es pueriliter.

Do. Quid ita? To. quia enim te ex puella prius percontari volo,
Quæ ad rem referunt. Do. & quidem hercle tu me monuisti haud male.
Vnde sis. ego ille doctus leno, pene in foueam decidi,
Nisi hic adesses. quantum est adhibere hominem amicum, vbi quid geras?

To. Quo gene e, aut qua in patria sit nata, aut quibus parentibus,
Ne temerè hanc te emisse dicas suasu, atque impulsu meo.
Nisi molestum est, percontari hanc paucis hic volt Sa. maximè,
Suo arbitratu. To. quid istas? abi tute, atque ipse itidem roga,
Vt tibi percontari liceat quæ velis. etsi mihi
Dixit dare potestatem eius: sed ego te malo tamen
Eum ipsum adire vt ne contemnat te ille Do. satis rectè mones,
Hospes, volo ego hanc percontari Sa. à terra ad cælum, quid lubet.
Iube dum ea huc accedat ad me Sa. i sanè, ac morem illi gere,

To. Percontare, exquire quid vis. To age age nunc tu, præpara,
Vide vt ingrediare auspicatò. Do. liquidum est auspicium. To. tace.
Concede sis. iam ego illam adducam. Do. age, vt rem esse in nostram putas.
Sequere me, adduco hanc si quid vis ex hac percontarier.

To. Enim volo te adesse. To haud possum, quin hinc operam dem hospiti,

Do. Cui herus iussit. quid si hic non vult me adesse vnà? Sa immò i modò.
Do ego tibi operam. Do tibi idem das, vbi tu tuum amicum adiuuas.

To. Exquire. To. heus tu aduigila. Vir. satis est dictum quanquam ego serua sum,
Scio ego officium meum, vt quæ rogites, vera, vt accepi, eloquar.

To. *Virgo hic homo probus est.* Vir. *credo.* To *non diu apud hunc seruies.*
Vir. *Ita pol spero, si parentes facient officium suum.*
Do. *Nolo ego te mirari, si n s ex te percontabimur,*
Aut patriam tuam, aut parenteis. Vir *cur ego id mirer, mi homo?*
Seruitus mea mihi interdixit, ne quid mirer malum meum.
To. *Noli flere.* Vir *ah.* To *Dij istam perdunt, ita cata, & callida est:*
Habet cor. quàm dicit quod opu' est. Do *quod nomen tibi est?*
To. *Nunc metuo ne peccet.* Vir. *Lucridi nomen in patria fuit.*
To. *Nomen atque omen quantiuis est pretij. quin tu hanc emis?*
Nimis pauebam ne peccaret expediuit Do. *si te emam,*
Mihi quoque lucridem confido fore te. To. *si tu hanc emeris,*
Nunquam hercle hunc mensem vertentem credo seruibit tibi.
Do. *Ita velim quidem hercle.* To. *optata vt eueniant operam addite.*
Nihil adhuc peccauit etiam. Do. *vbi tu nata es?* Vir *vt mihi*
Mater dixit. in culina, in angulo ad lauam manum.
To. *Hac erit tibi fausta meretrix nata est in calido loco,*
Vbi rerum omnium bonarum copia est sæpißimè.
Tactus est leno, qui rogarat, vt nata esset, diceret.
Lepidè lusit. Do. *at ego patriam te rogo, quæ sit tua.*
Vir. *Quæ mihi sit, nisi hæc, vbi nunc sum?* Do. *at ego illam quæro, quæ fuit.*
Vir. *Omne ego pro nihilo esse ducto, quod fuit, quando fuit.*
Tanquam hominem, quando animam efflauit, quid eum quæras, qui fuit?
To. *Ita me Di bene ament, sapienter, atque equidem miseret tamen*
Do. *Sed tamen virgo, quæ patria est tua? age nunc actutum expedi quid taces?*
Vir. *Dico equidem patriam quando quidem hic seruio, hæc patria est mea.*
To. *Iam de istoc rogare omitte non vides nolle eloqui,*
Ne suarum se miseriarum in memoriam inducas? Do *quid est?*
Captúsne est pater? Vir. *non captus, sed quod habuit, id perdidit.*
To. *Hæc erit bono genere nata. nihil scit nisi verum loqui.*
Do. *Quis fuit? dic nomen* Vir. *quid illum miserum memorem qui fuit?*
Nunc & illum miserum, & me miseram æquum est nominarier.
Do. *Quoiusmodi is in populo habitus est?* Vir *nemo quisquam acceptior.*
Serui, liberique amabant. To. *hominem miserum prædicas,*
Cum ipsus probè perditus est, & beneuolenteis perdidit.
Do. *Etiam opinor.* To *etiam opinor?* Do *summo genere esse arbitror.*
To. *Diuitias tu ex istac facies* Do. *ita Di faxint.* To. *eme modò.*
Vir. *Iam hoc tibi dico, iam actutum acastor meus pater vbi me sciet*
Venisse huc, aderit hic, & me absentem redimet quid nunc? Do *quid est?*
To. *Audin' quid ait?* Vir. *nam etsi res sunt fractæ, amici sunt tamen.*
Do. *Ne sis plora, libera eris actutum, si crebro cades.*
Vin' mea esse? Vir. *dum quidem ne nimis diu tua sim, volo.*
To. *Sati'n? vt meminit libertatis? dabit hæc tibi grandeis bolos.*
Age, si quid agis, ego ad hunc redeo. sequere, redduco hanc tibi.
Do. *Adolescens vin' vendere istanc?* Sa. *magis lubet, quàm perdere.*
Do. *Tum tu pauca in verba confer, qui datur, tanti indica.*
Sa. *Faciam ita vt te velle videam, vt emas. habe tibi centum minis.*
Do. *Nimium'st* Sa *octoginta.* Do. *nimium'est* Sa. *nummus abesse hinc non potest.*

Quod nunc dicam. Do. *quid, id est ergo? exsequere actutum atque indica.*

Sa. *Tum periclo sexaginta hæc datur agenti minis.*

Do. *Toxile quid ago?* To. *Di, Deæque te agitant irati scelus,*

Qui hanc non properes destinare. Do. *habeo.* To. *eu, prædatus probè.*

Abi, argentum effer huc.

Non ædepol minus trecentis, cara, fecisti lucri.

Sa. *Heus tu, etiam pro vestimentis hunc decem accedant minæ.*

Do. *Abscedent enim, non accedent.* To. *tace sis. non tu illum vides*

Quærere ansam, infectum ut faciat? abisne, atque argentum petis?

Do. *Heus tu, serua istum.* To. *quin tu is intro?* Do. *abeo atque argentum affero.*

SATIN' ATHENAE TIBI VISAE F.] inducitur Sagaristio, quasi aduena cum Persa loquens, quasi captiua, vt eius oratione composita captus leno, facilius ad emendum adducatur. INCOLAE] ciues. BENE SVNT MORATI] bonis moribus sunt præditi. PECVLATVS] furtum pecuniæ publicæ. INDILIGENTIA] negligentia. QVOD PESSIMVM AGGRESSV, SCELVS] scelus, facinus est, quod quis faciens, manus suas sanguine contaminat, vt si quis hominem interficiat: est etiam factum impium in deos, aut parenteis, aut patriam, scelus pessimum aggressu autem, id est, pessimum ad aggrediendum, & suscipiendum. NISI VNDE] nisi ex aliqua vrbe. TV IN ILLIS ES DEC. I.] tu es in numero illorum decem vitiorum, quæ exsulare oportet ex bene morata, & ab omni periculo tuta ciuitate. EX TVO IN Q. &c.] è re, inquam, tua est. QVI CVM HANC M. C. M. PL.] ædepol, inquam, è re mea est hanc puellam emere, qui quando hanc magis contemplor, tam magis ea mihi placet. malim legi, *qui quam hanc magis contemplo*, magis placet, id est, quanto magis hanc contemplor, tanto magis placet. DII IMMO] cum admiratione pronuntiandum. EVERTES T. ARE. F. P.] euertes fundis, sic dictum à Plauto, vt à M. Tullio euertere fortunis, bonis, & simil. VENIET AD TE COMISSATVM] sic legendum, & ita habent nostri libri veteres *comissatum*, per i, non per e, vt vulgus scribit. qua de re plura in commentar. Horat. ad illum locum odæ libri 4. *Tempestiuis in domo Comissabere maximi.* OCCENTABVNT OSTIVM, cantabunt ob ostium: vel conuiciabuntur tibi ante fores: vel ostia cum conuiciis insequentur. Paulus, occentare dicebant, pro conuicium facere. EXVR. FORES] facibus & tædis exurent foreis ligneas. FERREAM SERAM] quasi vero seræ non debeant esse ferreæ, aut possint esse ligneæ. SI FERRO P.] si ferro peperceris. IVBEAS] legendum fortasse est, *videas*. verumtamen nihil muto. potest enim ferri lectio recepta, hoc sensu: facito tibi foreis ferreas, & cetera ferrea, ne, si metu deterritus ferro peperceris, eadem opera tute tibi ferreas compedeis impingas QVANTI IND.] quod pretium merci præfiniat. VENIRE HANC VOLO] vendi hanc volo. SI POTE' ST] si fas est si fieri potest εἰ δυνατόν ἐστι. VENDES PVLCRE] bene vendes, id est vendes ex animi tui sententia. QVI CAELVM COLVNT] cælesteis [Greek illegible]. TVM TV MIHI INIM.] si mihi tam amicus es, quam dij, tum vero tu mihi certus inimicus es. HOC AGE] huic rei attentum te præbe. SI TIBI VENISSE EST OP.] si tibi venditam esse expedit, mihi emptam esse vtile est: si tibi vendita est opus, est mihi opus empta. SI TIBI SVBITI NIHIL EST] si tibi quamobrem properes, causa nulla est. TVA INDICATIO EST, tuum est indicare, & tuæ merci pretium constituere. VTRVNQ. V.] & emtorem velle bene emere, id est, cum emolumento suo emere: & venditorem bene vendere, id est, cum lucro vendere. PROCHEAPITER] tenere fortiter, constanter. sic Nonius. & profert hæc Plauti verba: & illa Ennij, *Dum hæc audite parumper. vt pro Romano populo prognariter armis Certando prudens animam de corpore mitto.* Hactenus Nonius. Ego & apud Ennium, & apud Plautum, & apud Nonium, & ceteros legendum puto *prognauiter*. HANC MANCVPIO NEMO TIBI DABIT] hanc nemo ea lege tibi vendet, vt velit subire periculum euictionis. INDICA MINIMO DAT. Q. SIS, Q. D. Q.] indica, quanto minimo pretio eam daturus sis, vt a me emptore abduci queat. NIMIS TV QVIDEM H. H. ST.] hæc dicit Toxilus lenoni secreto, & separatim à lenone, simulans se ei bene consultum esse velle, cum eum perditum eat. EGO ILLE DOCTVS L.] ego ille qui habear callidus, & prouidus leno. PENE IN FOVEAM DEC.] plene deceptus sum: pene illaqueatus sum. QVANTI EST ADHIB. H. AM.] cum admiratione pronuntiandum, quam magnum est, quanti momenti est adhibere hominem amicum in negotio suo gerendo? NISI MOLESTVM EST, &c.] hæc ad Sagaristionem. HIC] leno. QVID STAS? quid stas leno? ETSI M DIXIT DARE P.] quanquam dixit mihi hospes, se mihi permittere potestatem interrogandæ puellæ. A TERRA AD COELVM] percunctare ab vltimo extremo vsque ad alterum: & percunctare quid libet. LIANE] hæc ad puellam. PERCONTARE] hæc ad lenonem. LIQVIDVM EST AVSP] defæcatum est auspicium, minimeque turbidum, supra Pseud. *aues sinistræ, auspicio liquido* & Epid. *liquido exeo foras auspicio auis sinistra*. PRAE] præ, nostri libri habent. *age age nunc tu in pratium, impetra.* mendosè opinor. CONCEDE SIS] concede si vis, recede, aut secede si vis. AGE, VT REM ESSE IN N.] age vt nostra interesse puta. ENIM VOLO TE ADESSE] enimuero te adesse volo, cum ego puellam percunctabor. DO EGO TIBI OPERAM] fortasse legendum, *do ergo tibi operam*, hæc ad lenonem. TIBI IDEM D.] sic habent libri nostri vet. melius, quam vulgati, *tibi sibidem*. tu idem tibi das operam cum amicum tuum adiuuas. ADVIGILA] attende. SI PARENTES] si parentes mei faciant officium suum. nam me breui rediment. SERVITVS MEA MIHI INTERD.] seruitus mea docuit me omnia perferre, quæ mihi à potentioribus, & a dominis imponuntur, aut imperantur. NOLI SLERAE] hæc puella callida, & probe instituta, & docta adsistit. CATA sergnata. sapienter HABET est, cordata est, cuius contrarium excors. QVAN DICIT QVOD OPVS EST?] cum admiratione pronuntiandum. NVNC METVO NE T.] nunc metuo ne titubet, id est, ne male respondeat, seu, ne quid tale respondeat, vt lenoni nostræ omnes fallaciæ pateant.

pateant. LVCRIDI] hoc nomen debet placere lenoni, propter omen. lucrum enim promittit. atque hoc idcirco à puella callide excogitatum, & responsum est. NOMEN ATQ. OM. Q. EST P.] vel propter nomen ipsum quod tibi lucrum per se ostentat, quantiuis emere debes. NIMIS FAVEBAM NE P.] hæc secum loquitur ad spectatores conuersus, & à lenone auersus. EXPEDIVIT] cura, & metu me liberauit, cum ita callide, & opportune respondit. MENSEM VERTENTEM] mensem integrum. sic dictum autem mensem vertentem, vt annum vertentem: nam mensis vertens est, cum Luna percursis signis duodecim, eo vnde profecta est, redit, quod fit 28. circiter diebus. significat porro eam non diu seruituram, sed leno intelligit breui tempore exstiturum aliquem emptorem, qui eam magno redimat. Toxilus vero mox exorturum, qui eam in libertatem asserat, & à lenone multo pretio dato auferat. OPTATA VT CONVEN.] optata vt contingant, seu concurrant: nostri libri habent, partim *opta vt eueniant*, partim, *optata vt eueniant*. OPERAM ADDITO] adiu uato. FACTVS EST LENO] hæc loquitur Toxilus ad spectatores conuersus, & à lenone auersus. tactus est autem, id est, apto responso captus est. DICERET] subintelligi. vt. AT EGO PATRIAM TE R. Q. S. T.] at ego te rogem, quæ sit patria tua. DVCTO] duco. QVANDO P.] postea quam præteriit. QVI FVIT] qui mortuus est. MISERET TAMEN] miseret me eius tamen. EXPEDI] paucis explica. NON VIDES N. E LOQ.] subintelligi eam. NE SVARVM SE MIS. IN M. IND.] ne miseriarum suarum sibi memoriam refricet. CAPTVSNE EST PATER?] ab hostibus. ACCEPTIOR] gratior, magis probatus. NAM ETSI RES SVNT FR.] etsi res sint perditæ, atque afflictæ, tralatio à naui fracta.

NE SIS PLORA] ne plora si vis. SI CREBRO CADES] si crebro viris succumbes. DABIT H. T. GRANDEIS BOL.] afferet hæc tibi magnas vtilitates, magno hæc erit tibi emolumento. AGE SIQVID A.] si emere vis, eme ne tandiu cunctare. DVNC] ad Sagaristionem hospitis personam indutum. SEQVERE] virginem alloquitur. REDVCO HANC T.] hospitem simulatum alloquitur Sagaristionem. QVID D.] quid vis tibi dari? TANTI INDICA] tanti indicas, quantum tibi vis dari, semel indica. NVMMVS ABESSE] non dabo tibi eam, vel nummo minoris quàm sexaginta minis. HVIC] ab ea summa, quam nunc dicam. TVO PERICVLO] ita vt eam non dem tibi mancupio, neque periculum emtionis præstare velim. DII DEAEQ. TE AG. IRATI] deos deasque habes tibi iratos, atque infestos, qui te agitant, & insectantur, vt furiæ agitant sceleratos, atque impios, cum hanc emere non properes. DESTINARE] emere. PRAEDATVS PROBE] prædam præclaram fecisti. alloquitur lenonem, irridens eum dissimulantem. Nonnulli putant Toxilum apud se loqui sibi garrulentem, quod præclaram prædam à lenone fecerit. EFFER.] domo. NON AEDEPOL MINIS T. C.] non ædepol si minis trecentis emisses, care emisses. HVC DECEM ACC.] ad sexaginta minas accedant decem minæ. ABSCEDENT ENIM NON ACCEDENT] enimuero decedat potius, quam accedant, demam aliquid de sexaginta minis quàm addam. TACE SIS] hæc ad Sagaristionem seorsim, & secreto. NON TV ILLVM VIDERE QVAER. A.] non tu illum vides occasionem quærere stultitiæ mutandæ, & emtionis dissoluendæ. HEVS TV, SERVA ISTVM] hæc ad Toxilum admonens eum, vt Sagaristionem obseruet, ne cum virgine discedat.

TOXILVS, SAGARISTIO, serui, VIRGO.

A Edepol dedisti virgo operam allaudabilem,
Probam & sapientem & sobriam. VI. siquid bonis
Boni fit, esse idem & graue, & gratum solet.
To. Audin' tu Persa? vbi argentum ab hoc acceperis,
Simulato quasi eas prorsum in nauem. Sa. ne doce.
To. Per angiportum rursum te ad me recipito,
Illac per hortum. Sa. quod futurum est, prædicas.
To. At ne cum argento protinam permutes domum,
Moneo te Sa. quod te dignum est, me dignum esse vis.
To. Tace, parce voci præda progreditur foras.

ET GRAVE, ET GRATVM S.] sic Accius Athamas. hæc duo coniunctim posuit, *id quod sit & gratum, & graue est*. Graue, inquit Nonius, solidum, & firmum significat, opinor, id boni, quod in bonos confertur esse eis gratum, & magnum, id est, & magni fieri non esse leue, sed graue, & magni ponderis. AVDIN' TV PERSA?] tu Sagaristio, qui Persæ personam sustines. QVOD FVTVRVM EST PR.] faciam quod mones. PROTINAM] protinus. PERMVTES D.] aliam domum pro nostra introeas. QVOD TE DIGNVM EST] pecuniam alienam auertere. PARCE VOCI] loquere summissa voce, vel vocem comprime.

DORDALVS leno, SAGARISTIO,

TOXILVS serui.

Probati hic argenti sunt sexaginta minæ,
Duobus nummis minus est. Sa *quid ei nummi sciunt?*

Do. *Crumenam hanc emere, aut facere vt remigret domum.*

Sa. *Ne non sat esses leno, id metuebas, miser,*
Impure, auare, ne crumenam amitteres.

To. *Sine quæso, quando leno'st, nihil mirum facit.*

Do. *Lucro faciundo ego auspicaui in hunc diem:*
Nihil mihi tam parui'st, quin id me pigeat perdere,
Age, accipe hoc sis. Sa *hunc in collum, nisi piget,*
Impone. Do. *verò fiat.* Sa *nunquid ceterum*
Me voltis? TO *quid tam properas?* Sa *ita negotium'st.*
Mandatæ quæ sunt, volo deferre epistolas.
Geminum autem fratrem seruire audiui hîc meum,
Eum ego vt requiram atque vt redimam, pergere volo.

To. *Atque edepol tu me commonuisti haud malè,*
Videor vidisse hic forma persimilem tui,
Eadem statura. Sa *quippe qui frater siet.*

Do. *Sed scire velimus, quod tibi nomen siet.*

To. *Quid attinet nos scire?* Sa *ausculta ergo vt scias:*
Vaniloquidorus, Virginisuendonides,
Nugipolyloquides, argenti extenebronides,
Tedigniloquides, nummorum expalponides,
Quod semel arripides, nunquam postea eripides.

Do. *Heu hercle nomen multis modis scriptum'st tuum.*

Sa. *Ita sunt Persarum mores, longa nomina.*
Contortiplicata habemus, nunquid ceterum
Voltis? To. *vale* Sa *& vos. nam animus in naui est meus.*

Do. *Cras ires potius, hodie hic cenares. Vale.*

PROBATI HIC ARG.] in hac crumena sunt sexaginta minæ argenti probi, à quibus absunt duo nummi. QVID EI NVMMI SVNT?] quare absunt ij duo nummi? quid facere sciunt? CRVMENAM HANC EMERE, AVT F.] ea gratia (inquit) duos nummos detraxi, vt crumenam emas, aut si emere nolis, & duos nummos, qui desunt, tibi dari postulas, crumenam mihi reddas. LVCRO FACIENDO EGO AVSP.] Nonius, auspicari, pro auspicatus sum. Plautus Persa, *Lucro faciendo ego ausp.* HVNC IN C.] in hoc collum impone, nisi piget. collus & collum dixerunt vet. vt alibi notatum est. CETERVM] cetero qui, alioqui. MANDATAE QVAE SVNT) quæ mihi datæ sunt perferendæ. SED SCIRE VEL. QVOD TIBI N. S.] hic versus, qui fuerat omissus à librario propter similitudinem eiusdem vocis, qua terminabatur duo coniuncti versus, ex auctoritate vnius veteris codicis restitutus est, sine quo sententia huius loci claudicabat. VANILOQVIDORVS, &c.] nomina sunt conficta à Sagaristione, quasi Persica, cum sint tamen partim Latina, partim Græca, partim Barbara. vaniloquidorus igitur, si hæ voces interpretatione indigent, est qui vana loquitur, & vana verba dat. VIRGINISVENDONIDES] virginis venditor. NVGIPOLYLOQVIDES] qui multas nugas loquitur ex nostris libris veteribus vnus habet *nugipololoquides*. quæ scriptura si recta est, significatio nominis hæc esse possit, qui loquitur nugas, & res ne pili quidem faciendas. ARGENTI EXTENEBRONIDES] qui argentum ex tenebris eruit. TEDIGNILOQVIDES] qui te digna loquitur. NVMMORVM EXPALP. qui nummos palpando, & blandiendo exprimere potest.] QVOD SEMEL ARR. NVNQVAM] quod semel arripuit, nunquam postea sibi eripi sinit. NAM ANIMVS IN NAVI EST M. Si Terentius, *animus est in patinis*. CRAS IRES P. H. H. C.] cras ire deberes potius hodie hic cenare.

TOXILVS, DORDALVS, SATVRIO parasitus, VIRGO.

Postquam illic abyt, dicere hic quiduis licet.
Na hic tibi dies illuxit lucrificabilis:
Nam non emisti hanc, verùm fecisti lucri.
Do. *Ille quidem iam scit quid negotij gesserit,*
Quid mihi furtiuam meo periculo vendidit.
Argentum accepit, abyt. quid ego nunc scio,
An iam asseratur hac manu? quo illum sequar?
In Persas? nugas. To. *credidi gratum fore*
Beneficium meum apud te. Do. *immò equidem gratiam*
Tibi Toxile habeo. nam sensi te sedulò
Mihi dare bonam operam. To. *tibin' ego? immò seriò.*
Do. *Atat, oblitus sum intus dudum edicere*
Quæ volui edicta asserua hanc. To. *salua'st hæc quidem.*
Vir. *Pater nunc cessat.* To. *quid si admoneam?* Vir. *tempus est.*
Heus Saturio exi. nunc est illa occasio
Inimicum vlciscier. Sa. *ecce, me, nunquid moror?*
To. *Age illuc abscede procul è conspectu.* Sa. *tace.*
To. *Vbi cum lenone me videbis colloqui,*
Tum turbam facito. Sa. *dictum sapienti sat est.*

ILLIC ille. LVCRIFICABILIS] lucrificabilis à lucrifico, as, vt laudabilis, & amabilis. & simil à laudo. & amo. &c. lucrificare autem sic dictum, vt ludificare. QVI NVNC EGO SCIO AN IAM A.] diuinat leno, qui nunc, inquit, scire possum, an iam hęc virgo vindicetur ex seruitute? NVGAS] nugas egero. TIBIN' EGO?] tune istuc dicis duntaxat me tibi operam dedisse sedulò, id est, mihi animum, & voluntatem fuisse tibi consulendi, sed rem non extare? immo vero ego seriò tibi profui & consului, & lucrum vltro in manus obtuli. INTVS] domi. EDICERE] seruis. PATER NVNC CESSAT] absente nunc lenone, qui domum introiuit, Persa queritur patrem cessare & non se asserere in libertatem.

DORDALVS leno, TOXILVS seruus.

Transcidi loris omneis adueniens domi,
Ita mi' i supe'' ex squalet, atque ædes meæ.
To. *Redis tu tandem.* Do. *redeo.* To *næ ego hodie tibi*
Bona multa feci. Do. *fateor, habeo gratiam.*
To. *Num quippiam aliud me vis?* Do. *vt bene sit tibi.*
To. *Pol istuc quidem omne iam ego vsurpabo domi,*
Nam iam inclinabo me cum liberta tua.

TRANSCIDI LORIS] transcidi penultima longa à trans & cædo vel legendum *concidi*. SQVALET] sordet, horret sordibus, & immunditia. Gellius. Nonius. BONA MVLTA FECI] sic restitui ex nostris libris veteribus qui habent *bona multa feci*. mendosè illud quidem, sed tamen vnde facilè veram scripturam elicias, *bona multa*. nam vt i, sæpè in l. ita & l. sæpè in i. deprauatur. VT BENE SIT TIBI] vt beatus sis. INCLINABO ME CVM LIB.] cubabo cum liberta tua.

SATVRNIO parasitus, DORDALVS, VIRGO.

Nisi ego illunc hominem perdo. Do. *pery.* Sa. *atque optimè,*
Eccum ipsum ante adeis. Vir. *salue multum mi pater.*
Sa. *Salue mea nata.* Do. *Persa me pessum dedit.*
Vir. *Pater hic meus est,* Do. *hem, quid? pater? pery oppido.*

Quid ego igitur cesso infelix lamentarier
Minas sexaginta? Sa. *ego pol te faciam, scelus,*
Te quoque etiam ipsum vt lamenteris. Do. *occidi.*
Sa. *Age ambula in ius leno.* Do. *quid me in ius vocas?*
Sa. *Illa apud prætorem dicam, ted ego in ius voco.*
Do. *Nónne antestaris?* Sa. *Tuan' ego caussa carnufex*
Cuiquam mortali libera aureis atteram,
Qui hic commercaris civeis homines liberos?
Do. *Sine dicam.* Sa. *nolo.* Do. *audi.* Sa. *surdus sum, ambula,*
Sequere hàc scelesta feles virginaria.
Sequere hàc, mea nata, me vsque ad prætorem. Vir. *sequor.*

NISI EGO ILLVNC HOM. P.] oratio imperfecta, vt minantis, & irati. FERI I] leno sentiens se peti, vt sibi male conscius, clamat se periisse. LAMENTARIER MINAS SEXAGINTA] queri minas sexaginta amissas: deflere iacturam, quam feci minarum sexaginta. EGO POL TE FACIAM SC.] ego pol te faciam scelestè lamentari, & deplorare tuam ipsius vicem. ILLI] illic. TED EGO IN IVS VOCO] te ego in ius voco, ted ego, pro te ego, veterum consuetudine d. interpositum est. NONNE ANTESTARIS?] nonne antestatis? nónne testem aliquem auricula ei prehensa, seu vulsa, aduocas, vel adhibes? antestari, est aliquem admonere prehensa, aut attrita ei auricula, vt meminerit eorum, quæ audierit, aut viderit. TVAN' EGO CAVSA CARNVFEX] personas honestas & incolumi fama non licebat sine antestatione inuitas in ius trahere. Infameis, & fures, & lenones licebat. Idcirco nunc Saturio, tuáne ego causa inquit, homo scelerate, cuiquam homini liberos aureis prehendam? id est, antestabor? sic in Aul. Euclyó Lyconidem, quem suspicatur sibi aulam quadrilibrem auri plenam surripuisse, minatur se in ius rapturum sic Plautus, *Nisi referes L. quid tibi referam? E V. quod surripuisti mihi. Iam quidem ad prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam.* Et in Rud. Pleusidippus Labracem lenonem sic interrogat. *Rapier huc obtato collo manus, an trahi? vtrumuis opta dum licet.* COMMERCARIS] emis. SCELESTA FELES VIRG.] scelestè raptor virginum sic lenonem appellat, quòd auidè virginem emerit, & quasi rapuerit: feles enim, animal est rapax, Sic Ausonius, Marcum quendam puellarum felem dicit, id est, raptorem puerorum. sed malim legi hoc modo *sequere hàc scelestè,* scripta hic distinctionis nota *feles virginaria.*

ACTVS QVINTVS

TOXILLVS, SAGARISTIO serui, LEMNISENE.

HOSTIBVS *victis, ciuibus saluis, re placida, pacibus perfectis,*
Bello extincto, re bene gesta, integro exercitu & præsidio,
Cum bene nos Iuppiter iuuisti, Dique alij omnes cœlipotentes,
Ea vobis grateis habeo, atque ago, quia probè sum vltus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participeis diuidam prædam, & participabo.
Ite foras, hîc volo ante ostium & ianuam meos participes bene accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic quæ assolent. hîc statui volo, primùm
Vnde ego omneis, hilaros, ludenteis lætificanteis faciam, ut fiant aliqua mihi,
Quorum opera hæc mihi facilia factu facta sunt quæ volui effieri.
Nam improbus est homo, qui beneficium scit sumere, & reddere nescit.
Lem. *Toxile mi, cur ego sine te sum? cur autem tu sine me es?* To. *age dum. ergo*
Accede ad me, atque me amplectere sis. Lem. *ego verò, ob, nihil magis dulce'st*
Sed amabo oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?

Omnia

Omnia quæ tu vis, ea cupio. To. *mutua fiunt à me age, age ergo*
Tu Sagaristio accumbe in summo. Sa. *ego nihil moror. cedo partem, quam pepigi*
To. *Temperi.* Sa. *mihi istuc temperi sero est.* To. *hoc age, accumbe, hunc diem suauem*
Meum natalem agitemus, amœnum: datæ aquam manibus, apponite mensam.
Do hanc tibi florentem florenti: tu hic eris dictatrix nobis. age puere,
A summo septenis cyathis committe hos ludos. moue manus propera.
Pægnium tardè cyathos mihi das. cedò sanè. bene mihi, benè vobis, bene amica mea.
Optatus hic mihi dies datus hodie'st à dis, quia te licet liberam me amplecti.
Lem. *Tua factum opera bene omnibus nobis. hoc mea manus tuæ poculum donat.*
Vt amantem amanti decet. To. *cedò.* Lem. *accipe.* To. *bene ei, qui inuidet mihi.*
Et ei qui hoc * *gaudet.*

HOSTIBVS VICTIS. &c.] allegoria est ducta à re militari. exsultat & triumphat gaudio Toxilus ob rem bene gestam, & lenonem sexaginta minis emunctum. PACIB. PRAEFECT.] conditionibus pacis transactis. Nonius, *paces* plurali numero nouè positum. Varro animaduertendum primum quibus de causis, & quemadmodum constituant paces: secundum, qua fide, & iustitia eas coluerint. EA] ob eam causam. INTER PARTICIPES] inter doli socios, inter consilij factique participes. PARTICIPABO] participes prædæ faciam. LECTVLOS] ad discumbendum. PONITE HIC QVAE ASS] hic ponite flores, corollas, panem, obsonia, vina, cetera. VNDE] ea quibus. VT FIANT ALIQVA MIHI QVORVM O.] vt fiant a me aliqua bona iis, quorum opera, hæc mihi facile confecta sunt, quæ fieri volui. IMPROBVS EST HOMO] improbus, quia ingratus. ERGO ACCEDE AD ME, ADAMPLECTERE] sic habent nostri libri veteres, quos sequor. Alij, *ergo accedin' ad me atque amplectere?* OCVLVS MEVS] ocule mi, rectus pro vocatiuo. QVIN LECTIS ACT. NOS COMM.] quare non continuò lectis nos committimus? ACCVMBE IN SVMMO] in summo loco. locorum in conuiuiis hæc erat differentia: alius erat summus, alius imus, seu infimus, alius medius. qua de re plura suprà, & in commentariis Hor. MVTVA FIVNT À ME] ego quoque omnia, quæ vis cupio. EGO NIHIL MOROR] nihil moror accumbere in summo: hoc est, parui istuc facio. isto, quod mihi das, carere possum, valeat. CEDO PARTEM QVAM PEP.] da mihi partem, quam tecum pactus sum. fortasse reperit sexcentos nummos, quos cũ mutuos dederat, cum præsertim eorum reddendorum facultatem habeat, ablatis à lenone sexaginta minis. Nam sexaginta minæ sex millia drachmarum continent, cum mina centum drachmas valeat, drachma autem, & denarius, quatuor sestertios, seu duodecim asseis contineat, idem ferè valent non dissimulabo tamen libros omneis veteres, sine vlla varietate, habere *parem*: sed in hoc dissentiunt, quòd alij habent, *quam* alij *quem*. malo eius loci sententiam, & veram scripturam in medio relinquere TEMPERI, id est tempori, hoc dicit suo tempore tibi dabitur, quod pepigisti. suo tempore tibi redderetur pecunia, quam mihi credidisti. Cicero dixit *temperius* in cõparatiuo libr 9. epist. ad Famil. epist. 16 *Memini te mihi Phamea cenam narrare, temperius fiat, cetera eodem modo.* HOC AGE] animũ habe ad hoc, quod agitur attentum. omitte ista ab hoc negotio aliena. AMOENVM] suauem. amœnum dixit ἀσμενιστόν, DO HANC TIBI FLOR. FLO.] dat hic Toxilus puellam adolescentem ætate florentem Sagaristioni ætate florenti sed incertum, quam. nõ enim nominatur, nisi quis dicat eandem, quam amat. Lemniselenem. TV HIC ERIS DICTATRIX] tu Lemniselene hic eris nobis conuiuii magistra. nobisque leges bibendi feres & dictabis. AGE PVERE A SVMMO, &c.] age puer à summo loco præbe pocula singulis conuiuis septenos cyathos. Erat autem apud veteres lex hæc in conuiuiis rara. & sollẽnis, vt à summo ad imum pocula circumferetur, idque certo cyathorum numero præfinito, vt inter omneis conuiuas æqualitas quædam seruari videretur. Idem Plautus, *Da puere ab summo. age tu interibi ab infimo Da suauium* COMITTE HOS LVDOS] tralatio à ludis gladiatoriis, qui committi dicuntur. Virg. Aeneid. 5 *Et tuba commissos medio canit aggere ludos.* Cicero lib 3. epist ad Q. Fr. *Hæc scripsi à d. VIIII. Kal. Nou quo die ludi committebantur in Tusculanum proficiscens*, &c. Idem lib 3. de Finib. *Heri, inquam, ludis commissis ex Vrbe profectus veni ad vesperum.* MOVE MANVS] necessa. morat. *cuncta sistunt manus.* BENE MIHI] subintell. sit. QVI TE LICET LIB. ME AMPL.] quia licet mihi te liberam amplecti. TVA FACTVM OPERA B. OMN. N.] tu opera nobis omnibus factum est bene. BENE EI, QVI INVID. M.] bene sit ei, qui mihi inuidet, nempe Sagaristioni qui non habet amicam liberam, vt ego, neque tam venustam, quàm ego.

DORDALVS, SAGARISTIO

LEMNISELENE PÆGNIVM puer.

QVi sunt qui erunt, quique fuerunt, quique futuri sunt posthac,
Solus ego omnibus antideo facilè miserrimus hominum vt viuam.

Perij, interij. pessimus hic mihi dies hodie illuxit, corruptor
Ita me Toxilus perfabricauit, itaque meam rem diuexauit.
Vehiculum argenti miser eieci, amisi: neque quamobrem eieci habeo.
Qui illum Persam atque omneis Persas, atque etiam omneis personas,
Male di omnes perdant: ita miser. Toxilus haec mihi conciuit.
Quia ei fidem non habui argenti, eò mihi eas machinas molitu'st:
Quem pol ego vt non in cruciatum, atque in compedeis cogam, si viuam,
Siquidem huc vnquam herus redierit eius, quod spero: sed quid ego aspicio?
Hoc vide: quæ hæc familia est? pol hic quidem potant. aggrediar, ò bone vir
Salueto, & tu bona liberta. To. *Dordalus hic quidem est.* Sa. *quin iube adire.*

To. *Adi, si libet, agite applaudamus. Dordale homo lepidissime salue.*
Locus hic tuus est: hîc accumbe. ferte aquam pedibus, præben' tu puere?

Do. *Ne sis me vno digito attigeris, ne te ad terram, scelus, affligam.*

Pu. *At tibi ego hoc continuò cyatho oculum excutiam tuum*

Do. *Quid ais crux. stimulorum tritor, quomodo me hodie versauisti?*
Vt me in tricas coniecisti? quomodo de Persa manus mihi addita'st?

To. *Iurgium hinc auferas. si sapias.* Do. *at bono liberta hæc sciuisti.*
Et me celauisti. Lem. *stultitia'st, cui bene esse licet, eum præuorti*
Litibus. posterius istæc te magis par agere'st. Do. *vritur cor mihi.*

To. *Da illi cantharum, exstingue ignem, si cor vritur, caput ne ardescat.*

Do. *Ludos me facitis, intelligo.* To, *Vin' cinædum nouum tibi dari Pægnium?*

Do. *Quin elude, vt soles, quando liber locu'st hîc.*

To. *Hui baba, basilicè te intulisti & facetè.*

Pu. *Decet me facetum esse, & hunc irridere*
Lenonem lubido'st, quando dignus'st.

To. *Perge vt cœperas.* Pu. *hoc leno tibi.*

Do. *Perij perculit me propè.* Pu. *hem serua rursum.*

Do. *Delude vt lubet, herus dum hinc abest.*

Pu. *Viden' vt tuis dictis pareo!*
Sed quin tu meis contrà item dictis seruis,
Atque hoc, quod tibi suadeo, facis? Do. *quid est id?*

Pu. *Restim tibi cape crassam, ac suspende te.*

Do. *Caue sis me attigas, ne tibi hoc scipione*
Malum magnum dem. Pu. *vtere, te condono.*

To. *Iamiam Pægnium da pausam.*

Do. *Ego pol vos eradicabo.* Pu. *at te ille, qui supra nos habitat.*
Qui tibi malè volt, maléque faciet. non hi dicunt, verùm ego.

To. *Age circumfer mulsum bibere da vsque plenis cantharis.*
Iamdiu factum est postquàm bibimus. nimis diu sicci sumus.

Do. *Di faciant vt id bibatis, quod vos nunquam transeat.*

Pu. *Nequeo leno quin tibi saltem staticulum, olim quin Hegea*
Faciebat. vide verò si tibi satis placet. Sa. *me quoque volo.*
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia.

Do. *Malum ego vobis dabo, nisi abitis.* Sa. *etiam mutis impudens?*
Iam ego tibi, si me irritassis Persam adducam denuò.

Do. *Iam taceo hercle, atque tu Persa es, qui me vsque admutilauisti ad cutem.*

To. *Tace stulte. hic eius geminus est frater.* Do. *hiccine'st.* To. *ac geminissimus.*

Di, Dea-

Do. *Di, Deaque & te, & geminum fratrem excrucient.* Sa. *qui te perdidit:*
Nam ego nihil merui. Do. *at enim quod ille meruit, tibi id obsit volo.*
To. *Agite sultis, hunc ludificemus nisi non dignus'st.* Sa. *non opu'st.*
Lem. *At me haud par est.* To. *eò credo, quia non inconciliauit cum te emo.*
Lem. *Attamen, non tamen.* To *caue ergo sis malo, & sequere me.*
Te mihi dicto audientem, esse addecet. nam hercle absque me
Foret, & meo præsidio, hic faceret te prostibulam propediem.
Sed ita pars libertinorum est. nisi patrono qui aduersus est,
Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus.
Ni id effecit, ni ei maledixit, ni grato ingratus repertus est.
Lem *Pol benefacta tua me hortantur, tuo vt imperio paream.*
To. *Ego sum tibi patronus planè, qui huic argentum pro te dedi.*
Pro hisce, hunc volo ludificari. Lem. *meo ego in loco sedulo curabo.*
Do. *Certo illi homines mihi nescio quid mali consulunt, quod faciant.* Sagar. *heus vos.*
To. *Quid au?* Sa. *hiccine Dordalus est leno qui hîc liberas virgines?*
Hiccine est, qui fuit quondam fortis? Do. *quæ hæc res est? hei colaphum icit.*
Malum vobis dabo. To. *at tibi nos dedimus, dabimúsque etiam.* Do. *hei natcis peruellit.*
Pu. *Licet. diu sæpe sunt expunctæ.* Do. *loquere tu etiam frustum pueri?*
Le. *Patrone i intro amabò, ad cenam.* Do. *mera ignauia, tu nunc me irrides?*
Le. *Quiane te voco, bene vt tibi sit?* Do. *nolo mihi bene esse.* Le. *ne sit.*
To. *Quid igitur? sexcenti nummi quid agunt? quas turbas danunt?*
Do. *Malè dispery, sciunt referre probè inimico gratiam.*
To. *Satis sumsimus supplicij iam.* Do *fateor, manus vobis do.* To. *& pòst dabis*
Sub furcis: abi intro Sa. *in crucem.* Do. *ánne hic parum exercitum*
Hisce me habent? To. *conuehisse te Toxilum memineris.*
Spectatores bene valete. leno peryt. Plaudite.

ANTIDEO] anteeo, antecello. PERFABRICAVIT] suis artibus & dolis perdidit DIVEXAVIT] in diuersas parteis vexauit Cicero Philipp 13. *agros diuexat ciuium optimorum* VEHICVLVM ARGENTI] magnam vim argenti, ad quam portandam vehiculo opus sit. QVI ILLVM PERSAM, ATQVE OMNEIS PERSAS] antiqua loquendi forma. ITA MISER] subintell. sum. CONCIVIT] comparauit QVIA EI FIDEM NON HAB. ARG.] quia ei argentum non credidi. QVEM POL EGO VT NON IN CR ATQVE IN COMP] oratio imperfecta, vt hominis irati. adde quod rei nouæ spectaculo commotus orationem inceptam non absoluit: sic autem integra erat futura. Quem pol ego vt non omnibus modis cruciem & in compedeis coniiciam, si viuam, si modò aliquandiu herus eius huc redibit, quod spero, nolim mereri monteis aureos: nolim mereri Crœsi diuitias, aut aliquid tale. QVIN IVBE ABIRE] immo verò iube eum ad nos venire. FERTE AQVAM PEDIBVS] deridet lenonem. qui, cùm simulet se velle eum accumbere iubere aquam afferri pedibus, & non manibus, vt suprà, *date aquam manibus, appone mensam.* PRAEBEN' TV PVER] tune præbes aquam puer? id est. non præbes aquam? NE SIS ME VNO D. ATT.] ne tu si vis, vel vno digito me attigeris. Caue quæso ne me vel vno digito attingas, ne te scelestè ad terram præcipitem deiiciam. EXCVTIAM] emouebo STIMVLORVM TRITOR] qui stimulos teris corpore tuo, qui assiduè stimulis hoc est fustibus pungeris, ac cæderis. IN TRICAS] in negotia impedita & inexplicabilia. IVRGIVM HINC AVFERAS, SI SAP.] aliò iurgatum abeas si sapias. STVLTITIA EST C. D. P. SE LICET EVM PR. L.] stultus est, cui benè & beatè viuere licet, eum omissa beatè viuendi facultate & copia, ad liteis potius se conferre. ISTAEC AGERE] liteis sequi, litigare. VRITVR COR MIHI] vror, torqueor. LVDOS ME FACITIS] illudis me. HVI BABAE] babæ admirantis interiectio est. LVBIDO EST] lubet. QVANDO DIGN.] quoniam dignus est. HOC LENO TIBI] hîc Pægnium lenonem pulsat, aut iaculo aliquo petit. PERCVLIT ME PROPE] propemodum me peruertit. HEM SERVA RVRSVM] iterum Pægnium lenoni manum, aut iaculum intentat. VIDEN' VT T. D. P.] dum te deludere perseuero. SERVIS] obtemperas, mores geris. RESTIM] funem. ATTIGAS] antiquum pro attingas à verbo tago: à quo tagax. VTERE] scipione. TE CONDONO] tibi permitto, vt isto scipione me ferias. DA EAM VSAM] cessa, fac finem, quiesce ERADICABO] funditus perdam. ILLE, QVI SVPRA NOS HABITAT] Iupiter. MVLSVM] vinum melle conditum. IAMDIV FACTVM EST POSTQ. BIB. iamdudum non bibimus. SICCI] sicci, & vidui, seu poti opponuntur. NEQ. LENO QVIN T. SALT. STATIC.] ne-

queo leno, mihi temperare, qui tibi saltem staticulum, &c. staticulus saltationis, seu choreæ genus statarium, minimeque motorium, quod refert Macrobius ex Catone lib. 3. saturnal. his verbis, *sic nimirum M. Cato senatorem ignobilem Caecilium Spattatorem, & Fescennium vocat, eumque staticulos dare his verbis ait: Descendit de cantherio: inde staticulos dare ridicularia fundere* & alibi in eundem. *Praeterea cantat, ubi collibuit, interdum Graecos versus agit, iocos dicit, voces demutat, staticulos dat.* ETIAM MVTIS IMP.] etiam audes mussare? mutire, est conari loqui, & facere quod muti possunt. SI ME IRRITASSIS] si me irritaueris. ADMVTILAVISTI] attendisti, decurtasti, tralatum à bobus mutilis. AC GEMINISSIMVS] & verò frater geminissimus, imò verè diceret ipsissimus. SVLTIS] si vultis NISI NON DIGN.] ironia est, nisi fortè, inquit, non est dignus, qui ludificetur. AT ME HAVT PAR EST] at me non conuenit, vel non est æquum hunc ludificare, quippe qui sit patronus. EÒ CREDO, QVIA NON INCONC.] iterum ironia est: hoc modo, eò, credo, non debes eum ludificare, quia de re bene meritus est, & quia cùm te emebam, non mihi aduersus est, tibique obfuit, quantum potuit, proinde quasi dicat, mihi obstitit, cum te emere vellem, de teque pessime meritus est. ATTAMEN, NON TAMEN] inducitur puella ægre assentiens Toxilo, hortanti, vt lenonem ludificet. Attamen, inquit, patronus quodammodo est, & quamuis mihi abstiterit, & male de me meritus sit, quod me prostituere paratus fuerit, non tamen adduci possum, vt eum ludificem, quia dominus fuit. CAVE ERGO SIS MALO] subirascit Toxilus, & minatur malum Lemniselenæ. caue ergo sis tibi, quæso, à malo ABSQVE ME FORET] id est, nisi ego fuissem, & nisi præsidium meum tibi præstò fuisset. PROSTIBVLAM] aliàs *prostibilem*: sed *prostibulam* màlo, id est, meretricem omnium libidini expositam, vulgatissimam, vilissimam, & diobolarem, quasi ante stabulum stantem, vide Nonium. LIBERTINORVM] id est, libertorum. NISI PATRONO. QVI ADVERSATVS, &c.] ordo est, libertus ille nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus, nisi qui patrono aduersatus est. MALEDIXIT] maledixerit. GRAPHICE NVNC VOLVI LVD.] sic habent nostri libri veteres: graphicè autem interpretor, pulcrè, bellè, accuratè. Camerarius edidit pro hisce, huic v. Pro hisce autem, si quis fortè probabit, id est, pro meis benefactis. Alij libri habent, *hic est, hunc volo*, &c. MEO EGO IN LOCO] κατ' ἐμὴν μέρος, pro mea parte, NESCIO QVID MALI CONSVL. QVOD F.] nescio, quid mali inter se consulant, quod mihi faciant. QVI HIC LIB. VIR.] subintell. mercatur. QVID FVIT Q. FORTIS?] nunc autem scilicet ignauus est? & hoc dicto, colaphum ei impingit, infligit, infringit. HEI COLAPHVM ICIT] videtur legendum *colaphum ducit*, vel *colapho icit*. LICET DIV SAEPE SVNT EXPVNCTAE] licet tibi nateis peruellere, sæpè enim & diu sunt depilatæ. LOQVERE TV ETIAM FR. P.] tu etiam loqueris qui puer non es, sed pueri paruula pars? hoc propter eius breuissimam staturam. MEA IGNAVIA, TV N. ME. IRR.] tu quæ mea ignauia es, id est, quæ meam ignauiam testaris, quæque libera non esses, nequam & ignauus fuissem, nunc me irrides? Quidam legi volunt *mera ignauia*, id est, tu quæ ignauissima es. muliere enim quid ignauius? QVIA NE TE VOCO BENE VT TV S.?] cene te à me irrideri putas, quia te ad cenam voco opiparam? SEXCENTI NVMMI] quos à me accepisti pro Lemniselene. QVAS TVRBAS DANVNT?] quas turbas excitant danunt antique, pro dant. SATIS SVMSIMVS SVPPL.] satis graueis nobis dedit pœnas leno. MANVS VOBIS DO.] fateor me esse vobis viribus inferiorem. EXERCITVM] agitatum, vexatum. CONVENISSE TE TOXILVM MEMIN.] locutus se esse cum Toxilo, vel locutum esse tecum Toxillum meminerit.

FINIS PERSÆ.

RVDENS.

RVDENS.

DRAMATIS PERSONÆ.

ARCTVRVS	Prologus.
SCEPARNIO	ſeruos.
PLEVSIDIPPVS	adoleſcens.
DÆMONES	ſenex.
PALÆSTRA	mulier.
AMPELISCA	mulier.
SACERDOS	anus.
PISCATORES.	
TRACHALIO	ſeruos.
LABRAX	leno.
CHARMIDES	paraſitus.
LORARII.	
GRIPVS	piſcator.

ARGVMENTVM.

RETI piſcator extraxit de mare vidulum,
Vbi erant herilis filia crepundia,
Dominum ad lenonem quæ ſurrepta venerat:
Ea clientelam ſuipte imprudens patris
Naufragio eiecta deuenit,, cognoſcitur,
ſuóque amico Pleuſidippo iungitur.

PISCATOR] Gripus. DE MARE] de mari. mare ablatiuus antiquus. VIDVLVM] bulgam, inuolucrum ex corio. DOMINVM AD LENONEM] Labraca. EA IN CLIENTELAM IMPRVDENS SVIPTE PATRIS] ea imprudens deuenit in clientelam ſui ipſius patris.

PROLOGVS.

ARCTVRVS.

QVI genteis omneis, mariáque & terras mouet,
Eius ſum ciuis ciuitate cœlitum.
Ita ſum, vt videtis, ſplendens ſtella, candida,
Signum quod ſemper tempore exoritur ſuo,
Hic atque in cælo, nomen Arcturo eſt mihi.
Noctu ſum in cælo clarus, atque inter deos,
Inter mortale's ambulo interdius,

Et alia signa de cælo ad terram occidunt.
Qui est imperator diuûm atque hominum Iuppiter,
Is nos per gentis alium in alia disparat,
Hominum qui facta, mores pietatem & fide
Noscamus: vtquenque adiuuet opulentia.
Qui falsas litem falsis testimoniis
Petunt, quique in iure abiurant pecuniam,
Eorum referimus nomina, exscripta ad Iouem,
Cotidie ille scit, quis hic quærat malum.
Qui hic litem apisci postulant periurio,
Mali res falsas qui impetrant apud Iudicem,
Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.
Maiore multa multat, quàm litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis exscriptos habet:
Atque hoc scelesti illi in animum inducunt suum,
Iouem se placare posse donis, hostiis.
Et operam, & sumtum perdunt: ideò fit, quia
Nihil ei acceptum est à periuris supplicij.
Facilius si qui pius est à dis supplicans,
Quàm qui scelestus est, inueniet veniam sibi.
Idcirco moneo vos ego hæc, qui estis boni,
Quique ætatem agitis cum pietate, & cum fide,
Retinete porro post factum vt lætemini,
Nunc huc qua causa veni argumentum eloquar.
Primum-dum huic esse nomen vrbi Diphilus
Cyrenas voluit. illic habitat Dæmones
In agro atque villa proxima propter mare,
Senex, qui huc Athenis exsul venit, haud malus.
Neque is adeò propter malitiam patria caret:
Sed dum alios seruat, se impediuit interim,
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit paruula.
Eam de prædone vir mercatur pessumus.
Is eam huc Cyrenas leno aduexit virginem.
Adolescens quidam ciuis huius Atticus
Eam vidit ire è ludo fidicino domum.
Amare occœpit, ad lenonem deuenit.
Minis triginta sibi puellam destinat,
Datque arabonem, & iureiurando alligat.
Is leno, vt se æquum est, flocci non fecit fidem,
Neque quod iuratus adolescenti dixerat,
Ei erat hospes par illius Siculus, senex
Scelestus, Agrigentinus, vrbis proditor,
Is illius laudare infit formam virginis,
Et aliarum itidem, quæ eius erant mulierculæ,
Infit lenoni suadere, vt secum simul
Eat in Siciliam: ibi esse homines voluptarios
Dicit: potesse ibi fieri eum diuitem:

Ibi esse

Ibi esse quæstum maximum meretricibus
Persuadet. nauis clanculum conducitur.
Quidquid erat noctu in nauem comportat domo
Leno: adolescenti, qui puellam ab eo emerat.
Ait se Veneri ve e votum soluere.
Id hic est fanum Veneris, & eo ad prandium
Vocauit adolescentem huc: ipse hinc illico
Nauem conscenait: auehit meretriculas.
Adolescenti alij narrant, vt res gesta sit,
Lenonem abiuisse. ad portum adolescens venit,
Illorum nauis longè in altum abscesserat.
Ego quoniam video virginem asportarier,
Tetuli ei auxilium, & lenoni exitium simul,
Increpui hibernum & fluctus moui maritimos.
Nanque Arcturus signum omnium sum acerrimum,
Vehemens sum exoriens: cùm occido, vehementior.
Nunc ambo illi in saxo, leno atque hospes, simul
Sedent, eiecti nauis confracta est illis.
Illa autem virgo, atque altera itidem ancillula,
De naui timida desilierunt in scapham,
Nunc eas ab saxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exsul vbi habitat senex:
Cuius deturbauit ventus tectum & tegulas,
Et seruus illic est eius, qui egreditur foras.
Adolescens huc iam aduenie, quem videbitis,
Qui illam mercatu'st de lenone virginem.
Valete, vt hostes vestri diffidant sibi.

SIGNVM QVOD SEMPER TEMP. EXOR.] diebus vndecim ante æquinoctium auctumnale. ARCTVRO] de Arcturo sic Aratus. [illegible Greek] quos versus sic Latinè vertit M. Tull. *Arctophylax vulgo qui dicitur Assebbetes quod quasi temone adiunctam præ se quatit arctum. Huic autem subter præcordia fixa videtur. Stella micans radiis Arcturus nomine claro.* INTERDIVS] interdiu. secutus sum autem Camerarij coniecturam, qui putat legendum *am...q.e*, cum libri omnes habeant *am...e inter sunt* ALIVM IN ALIA] hîc vulgatos libros secutus sum. nam veteres non habent præpositionem in Camerar. vult legi *alium quidem alia*. DISPARAT] in diuersas oras separat VT QVENQ. ADIV. OPVL.] quomodo ad vnumquenq. perueniant diuitiæ & opes. QVI FALS. LIT. FALS. TEST.] qui sine iure litigare expetunt falsis testib. freti. IN IVRE] apud prætorem. ABIVRANT] cum periurio infitiantur. QVIS HIC QVAER. M.] quis sibi suis iniustis & impiis factis arcessat malum, id est, quis hic ob sua iniusta, & sceleratè facta grauib. pœnis dignus sit? APISCI] adipisci. ITERVM ILLA EAM R. IVD.] Iupiter rem ab improbo iudice contra legis & iusiurandum iudicatum iterù iudicat, & sententiam ab impio iudice latam corrigit, & eos, qui apud illũ iudicem vicerunt, maiore multa multat, quàm sit ea vtilitas, quam ex lite eis condonata consequatur. IOVEM SE PLACARE POSS.] audiant homines furtis & rapinis, & spoliis integrorum & piorum ciuium locupletati, qui se suorum furtorum maculas eluere posse confidunt, si partem aliquam suæ prædæ in templa diuorum conferant. O cæcas hominum mentes, &c. NIHIL EI ACCEPTVM EST A PERIVR.] nihil supplicij, id est, nullum supplicium à periuris. Deo acceptum est: supplicium autem hoc loco, id est, supplicater. Sic apud Sallustium bello Catil. *In suppliciis deorũ magnifici* Accius, Egonis, *Nunc pergam vt supplicium placans cælitum aras expleam.* RETINETE ERRO] retinete pietatem & fidem, perseuerate piè, & fideliter viuere, vt postquam ita vixeritis, gaudeatis. NVNC HVC Q. C. V.] nunc argumentum huius comœdiæ vobis exponam, quam ob caussam ego huc prodij. PRIMVNDVM] primum igitur. *primum dum* legendum coniunctim. DIPHILVS] actor. CYRENAS] Cyrenæ vrbs Libyæ à Batto condita, de qua & Laserpitio, cuius ea regio fertilis est, diximus nõnulla in commentar. in Æmilium Probum. PROPTER MARE] prope mare. PROPTER MALITIAM] videtur hic mali tiã accipere, pro ea quã Græci [illegible Greek] appellant, quæ est contraria bonitati & virtuti. DVM ALIOS SERVAT] pro aliis spondet. SE IMPEDIVIT INTER. M.] [illegible Greek]. COMITATE] facilitate in homines, & commoditate morum. PERIIT] surrepta est. VIR PESSVMVS] homo pessimus. LENO. E LVDO FIDICINO] è ludo, vbi fidibus discitur. DESTINAT] emit. ALLICAT] le-

nonem. FLOCCI NON FECIT] contemsit. FIDEM] quam dederat adolescenti. PAR ILLIVS] improbus & perfidus. INSIT] incipit, sic infra proximè. *Insit lenonis suadere* &c. ET ALIARVM ITEM QVAE EIVS] & aliarum similiter muliercularum, quæ eius erant. HOMINES VOLVPTARIAS] de Siculorum luxuria & libidine Athenæus. POTESSE] posse QVIDQVID ERAT] quidquid habebat leno domi. VT RES GESTA SIT] narrant rem omnem, lenonem nauim conscendisse, & abiisse. LONGE IN ALTVM] longè à portu, & ab ora magis in mare profundi. TETVLI] antique, pro tuli. Accius Andro. *Donec tu auxilium Persei tetulisti mihi.* ex Nonio. INCREPVI HIBERNVM ET FLVCTVS MOVI M.] Seruius ad illud Virg. locum Georg. *Sub ipsum Arcturum tenuis fit erit*, &c. multa de Arcturo notat, & hunc Plauti versum cum eo, qui deinceps sequitur, profert. *Increpui hibernum autem*, id est, ventos & fluctus excutiam hibernos. IVS] iis. idem suprà Milite Gl. *Latrones ibus dinumerem stipendium.* ad quem locum plura. ILLA AVTEM VIRGO] Palestra. ANCILLVLA] Ampelisca. IN SCAPHAM] scapha, paruula nauicula, quæ semper sequi solet nauim maiorem ad dubios casus nauigationis. SENEX] Dæmones. ET SERVVS ILLIC EST] & seruus ille est Dæmonis, Sceparnio scilicet. ADOLESCENS] Pleusidippus VALETE, VT HOSTES VESTRI DIFF.] præcatur spectatoribus victoriam, vt se præbeant attentos.

ACTVS PRIMVS.

SCEPARNIO seruus.

PRoh di immortales, tempestatem euiusmodi
Neptunus nobis nocte hac misit proxima!
Detexit ventus villam: quid verbis opu'st?
Non ventus fuit, verùm Alcumena Euripidi:
Ita ommeis tecto deturbauit tegulas
Illustriores fecit, fenestrásque indidit.

DETEXIT VENTVS VILLAM] suprà deturbauit tectum & tegulas. ALCVMENA EVRIPIDI] tragœdia Euripidis, nomine Alcumena, in qua Euripides, cum Iuppiter ad Alcumenam veniebat, vel potius cum Alcumena pariebat, faciebat spurcam tempestatem oriri, omneis vndique ventos irrumpere, sæuos existere turbines, cælum tonitru contremiscere: vt facit ipse Plautus in Amph. his verbis, *ubi continuò Contonat sonitu maximo, adeis primò ruere rebamur tuas. Ædes tota confulgebant tua, quasi essent aurea.* *Euripidi* autem genitiuus ant quus, vt *Thymarchidi, Thucididi.* TECTO DETVRBAVIT TEG.] sic legendum non *de tecto*. talia sunt illa, adigere arbitrum apud M. Tullium, *adiacet mare.* apud Cornel. Nep. *propugnat nugis.* apud Horatium. ILLVSTRIORES FECIT] an tegulas? an ædeis? malim legi *illustriorem*, vt subintell. *villam* siue potius *illustrius*, vt subintell. tectum. fecit autem illustriores, propter crebra fulgura. FENESTRASQVE INDIDIT] villæ aut tecto. patefecit tectum, vis ventorum scilicet.

PLEVSIDIPPVS adolescens, DEMONES, SCEPARNIO seruus.

ET vos à vestris abduxi negotijs.
Neque id processit, qua vos duxi gratia,
Neque quiui lenonem ad portum prehendere.
Sed mea desidia spem deserere nolui.
Et vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio visere.
Vbi rem diuinam se facturum dixerat.

Sc. *Si sapiam, hoc quod me mactat, concinnem lutum.*
Pl. *Prope me hic nescio quis loquitur.* Dæ. *heus Sceparnio.*
Sc. *Qui nominat me?* Dæ. *qui pro te argentum dedit.*
Sc. *Quasi tuum esse seruum dicas Dæmones.*
Dæ. *Luto vsus multo, multam terram confode,*
Villam integundam intelligo totam mihi
Nam nunc perlucet ea, quàm cribrum, crebrius.

Palev

Pl. *Pater salueto, ambóque adeò. Dæ. saluus sies.*
Sc. *Sed vtrùm tu mas, an fœmina es, qui illum patrem*
Voces? Pl. *vir sum equidem.* Dæ *quare vir porro patrem.*
Filiolam ego vnam habui. eam vnam perdidi.
Virile sexus nunquam vllum habui. Pl. *at di dabunt.*
Sc. *Tibi quidem hercle quisquis es magnum malum,*
Qui oratione hîc nos occupatos occupes.
Pl. *Isticcine vos habitatis?* Sc. *quid tu id quæritas?*
An quo furatum venias mox, vestigas loca?
Pl. *Peculiosum eum esse decet seruum & probum,*
Quem hero præsente prætereat oratio,
Aut qui inclementer dicat homini libero.
Sc. *Et impudicam & impudentem hominem addecet,*
Molestum vltrò aduenire ad alienam domum
Cui debeatur nihil. Dæ. *tace Sceparnio.*
Quid opus est adolescens? Pl. *isti infortunium,*
Qui præfestinet, vbi herus aßit, præloqui.
Sed, nisi molestum'st. paucis percontarier
Volo ex te. Dæ. *dabitur opera, atque in negotio.*
Sc. *Quin tu in paludem is, exsiccásque arundines.*
Qui pertegamus villam, dum sudum'st. Dæ. *tace*
Tu si quid opus est, dice. Pl. *dic, quod te rogo,*
Ecquem tu hic hominem crispum, incanum videris,
Malum, periurum, palpatorem, Dæ. *plurimos.*
Nam ego propter eiusmodi viros viuo miser.
Pl. *Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas*
Duas secum adduxit, quique adornauit sibi
Vt rem diuinam faciat aut hodie, aut heri.
Dæ. *Non hercle adolescens iam hos dies complusculos*
Quenquam istic vidi sacruficare: neque potest.
Clam me esse, si qui sacruficant semper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum, aut veru.
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'st?
Veneri paraui vasa, & puteum, non mihi.
Nunc interuallum iam hos dies multos fuit.
Pl. *Vt verba perhibes, me periisse prædicas.*
Dæ. *Mea quidem hercle caussa saluus sis licet.*
Sc. *Heus tu, qui fana venteis caussa circuis.*
Iubere melius est prandium ornari domi:
Fortasse tu huc vocatus es ad prandium,
Ille, qui vocauit, nullus venit. Pl. *admodum.*
Sc. *Nullum'st periculum te hinc ire impransum domum.*
Cererem te melius, quàm Venerem, sectarier.
Amore hæc curat, tritico curat Ceres.
Pl. *Deludificauit me ille homo indignis modis.*
Dæ. *Proh dij immortales. qui illuc est Sceparnio*
Hominum secundum littus? Sc. *vt mea est opinio,*
Propter viam illi sunt vocati ad prandium.

Dę. *Qui?* Sc. *quia post cenam credo lauerunt heri.*
Confracta nauis in mari est illis. Dę. *ita est.*
Sc. *At hercle nobis villa in terra & tegula.* Dę. *hui,*
Homunculi quanti estis eiecti? vt natant?
Pl. *Vbi sunt ij homines, obsecro?* Dę. *hac ad dexteram.*
Vidin' secundum litus? Pl. *video. sequimini.*
Vtinam sit is, quem ego, quaero, vir sacerrimus.
Valete. Sc. *si non moneas, nosmet meminimus.*
Sed ô Palæmon, sancte Neptuni comes,
Quíque hercule illi socius esse diceris,
Quod facinus video? Dę. *quid vides?* Sc. *mulierculas*
Video sedenteis in scapha solas duas.
Vt afflictantur miseræ! euge, euge, perbene,
Ab saxo auortit fluctus ad litus scapham.
Neque gubernator vsquam illis esse potuit.
Non vidisse vndas me maiores censeo.
Saluæ sunt, si illos fluctus deuitauerint.
Nunc nunc periculum est, eiecit alteram,
At in vado est. iam facile enabit, eugepæ,
Viden' alteram illam vt fluctus eiecit foras?
Surrexit: horsum se capescit. salua res.
Desiluit hæc autem altera in terram è scapha,
Vt præ timore in genua in vndas concidit?
Salua est, euasit ex aqua iam in litore est.
Sed dextrouersum auersa it in malam crucem.
Hem errabit illhac hodie Dę. *quid id refert tua?*
Sc. *Si ad saxum, quod capessit, ea deorsum cadet,*
Errationis fecerit compendium,
Dę. *Si tu de illarum cenaturus vesperi es,*
Illis curandum censeo Sceparnio,
Si apud me esurus es, mihi dari operam volo,
Sc. *Bonum, æquúmque oras.* Dę. *sequere me hac ergo.* Sc. *sequor.*

ET VOS A VOSTRIS] alloquitur amicos quosdã, & sodaleis suos, quos vnà secum adduxerat, vt lenonem, quem audierat abiisse, comprehendere, & puellam sibi venditam abducere vel illo inuito, ac repugnante posset. qui nihil respondent, súntque mutuæ quædam personæ. NEQVE ID PROCESSIT Q.] neque id, cuius rei gratia vos adduxi, mihi bene processit, quia lenonem in portu non offendi SPEM DESERERE] spem abiicere, rem desperare, SI SAPIAM, HOC QVOD ME M. Sceparnio lutum conficere iussus ab hero ad villam protegendam, & tectum reficiendum, Hortatur se ipse, cum fortasse negligentior adhuc fuisset, ad operam nauandam. QVOD ME MACTAT] quod me fatigat, quod me enecat. CONCINNEM] conficiam. QVI NON. ME] quis me nomine appellat? QVI PRO TE ARG. D.] dominus tuus, qui te emit. LVTO VSVS E.] luto opus est multo. MVLTAM TERR. C.] multam terram effodi ad lutum concinnandum. Nonius, *concinnare*, est facere. QVAM CR. CREBR.] crebrius cribro, plura habet foramina, quàm cribrũ, videtur esse paronomasia. PATER SAL.] patrem appellat, quia ipse adolescens est ille, Dæmones senex. VIRILE SEXVS N.] id est, nunquam vllum habui virilem sexum. Priscianus libro quinto, quãuis Plautus hoc sexus, huius sexi neutro genere protulit in Rudente *virile sexus.* &c. AN QVO FVRATVM V. &c.] an exquiris loca, in quæ post paulò venias furatum? PECVLIOSVM] peculio instructum. ET PROBVM] voluit dicere, *& improbum*, sed παρὰ ὑπόνοιαν *probum* dixit. QVEM HERO PRAESENTE PRAETERFAT ORAT.] cum hero præsente excidat oratio. qui hero præsente loqui audeat. ISTI INFORTVNIVM] isti infortunium opus est. iste infortunium, & malum sibi quærit. ATQVE IN HOC.] dabitur tibi opera: & quidem vt magis intelligas me non esse inhumanum neque illiberalem, quamuis sim magno gere occupatus EXSICESQVE ARVND.] exsices pro exsecare. Sic apud Varr. libro de re rustica *præsicare*, *resicare*, *desicare*. pro præsecare. & resecare & desecare. QVI] vnde [illegible], quo. DVM SVDVM EST] dum cælum serenum est. sic & Nonius quasi vulgo ita legatur. sudum quasi semiudum. Nam seudum, pro semiudum

legen-

legendum puto. suprà in Milite glor. *Curate, vt splendor meo sit clypeus clarior, quàm solis radij esse, olim cùm sudum est solis.* ECQVEM] num aliquem. INCANVM] valde canum, vel canum simpliciter. Virg. *incanáque barba* describit his verbis lenonem PALPATOREM] assentatorem. PROPTER EIVSMODI VIROS] opera & culpa talium virorum. HIC DICO] malim legi *huc dico*. NEQ. POTEST CLAM ME ESSE] neque potest mihi ignotum aut obscurum esse, siqui sacrificant. AVLAM EXTAREM] ollam, in qua exta coquuntur NVNC INTERVALLVM IAM H. DIES M.] nunc longum temporis interuallum interc ssit postquam hic sacrificatum non est. hos iam multos dies hic sacrificatum non est. MEA QVIDEM H.C.] quod ad me attinet ἐμοὶ δοκεῖ VENTRIS CAVSA] vt ventrem cibo expleas, vt prandeas. IVBERE MELIVS EST] satius est te iubere tibi pran lium parari domi. NVLLVS VENIT] non venit. NVLLVM EST PERICVLVM TE HINC] id est, potest tutò ire impransus domum, licet tibi imoranso sine periculo ire domum. CERERI TE MELIVS, &c.] præstat te cibo quàm amori operam dare AMORE HAEC CVRAT] Venus amore homines oblectat, Ceres cibo reficit & recreat. ILLE HOMO] leno. QVID ILLVC EST H.] qui sunt illi homines, qui illud est hominum. SECVNDVM LITVS] iuxta litus, post litus PROPTER VIAM ILLI SVNT VOC.] locus ex ambiguo. sacrificium apud veteres fuit vt refert Macrob. lib. 2 Saturn. quod vocabatur propter viam, (sic autem legendum, non vt vulgò *proterviam*, quod iampridem admonuit Antonius August. in notis. ad Pomp. Festum. Et nos antequam ederer, ex Nonio, & Festo ipso emenderamus.) in eo mos erat, vt si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. hinc Catonis iocus est. Nanque Albidim quendam, qui sua bona comesset, & nouissime domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidisset. propter viam fecisse dicebat: quod comesse non potuerit, id combusisse. Festus. Propter viam fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia Herculi aut Sancio, qui scilicet idem deus est. Laberius apud Nonium in voce *bibentis Visis hac nocte bidentes propter viam facere.* signifi at autem Sceparnio hos naufragium fecisse omnium bonorum suorum aduersa tempestate conflictatos. quemadmodum propter viam faciunt, omneis reliquias flammis consumunt. QVI] quo pacto? POST CENAM LAVERVNT] ante cenam lauabant veteres. non post cenam, nisi qui lue essent perditi. Hi enim rem suam familiarem balneis & Venere: & epulis absumebant, cóque decoctores, bonis elauisse dicebantur. vel igitur eo quod naufragium bonorum suorum fecerint, lauisse, post cenam dicit exemplo nepotum, & luxuriosorum hominum. vel quod sint madidi, & vuidi, & qui exeunt è balneis. VILLA IN TERRA, ET T.] confractæ sunt. HOMVNCVLI O] quàm magni, vel quantuli homines. EIECTI] fluctibus in terram. M. Tull pro Ro. c. Amerino. *Postremò ita eijciuntur, Vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant.* VIR SACERRIMVS] maximè exsecrandus. SE NOS MONEAS] si moneas nos, vt valeamus, nosmet meminimus. PALAEMON] Palæmon deus marinus Leucotheæ, seu Ionis filius, à Latinis Portunus dictus, quod portubus præsit: De quo M. Tull lib. 2. & 3 de Nat. Deor. VT AFFLICT. M.] quam afflictatur à fluct bus. AB SAXO] à scopulo, ad quem afflicta erat scapha, cuique adhærebat. NEQVE GVBERN. ILLIS ESSE P.] oratio non consequens, neque cohærens. Neque autem, inquit, gubernator vllus potuit ea seruare. CENSEO] puto. Hæc dicuntur à Sceparmone. fluctus, & puellas spectante, dum iactatur fluctibus EIECIT ALE.] alteram puellam eiecit fluctus ad terram. IN VADO EST] vadum locus est in mari, aut fluuio. qui pedibus transiri potest. SVRREXIT] fluctus eam ita e ecerat in litus, vt prolapsa sit. idcirco dicit nunc eam surrexisse. HORSVM SE CAPESSIT] hanc partem versus se ducit, aut confert. VT PRAE TIMORE IN G.] cum admiratione pronuntiandum. quo pacto, præ timore in vndas concidit, non recta, sed in genua procumbens? SED DEXTROVORSVM AVERSA IT IN ME CR.] sed dexteram partem versus auersa à nobis it in malam crucem, cùm debeat læuam partem versus iter flectere. Ampeliscam significat, profert hunc locum Priscianus lib 15. de aduerbio *ibi*, sed antiqui etiam dextrouorsum dixerunt. SI AD SAXVM QVOD CAPESSIT] si cum ad saxum peruenerit, quod petit, vel quò tendit, & ex eo deciderit, minus errauit: vel prorsus errare desierit. SI TV DE ILL. CEN. VESP.] id est, si tu de illorum cena, seu cibo cenaturus es. sic in Milite glor. *qui de vesperi viuat suo* Hoc ideò, quòd veteres vesperi cenabant, quemadmodum & nos quanquàm nos non omni tempore vesperi cenamus, sed vere & autumno duntaxat. Nam æstate longè ante vesperam: & bruma longè post vesperam cenamus. ILLIS C. RANDVM] sic habent & nostri libri veteres, *Illis curandum* autem id est. pro illis curandum. nam libri vulgati habent. *Illas curandum*. quā lectionem si qui probabant, facilis erit eius explicatio Illas curandū enim. idem valet, quod illas curare oportet, seu illas curandas.

PALAESTRA mulier.

Nimio hominum fortunæ miseræ memorantur,
Quàm reapse experiundo ys datur acerbum.
Hoc deo complacitum est, me hoc ornatu ornatam
In incertas regiones, timidam, eiectam.
Hanccine ego ad rem natam miseram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mi haud labori est laborem hunc potiri,
Si erga parentem, aut deos me impiaui:
Sed id si paratè curaui vt cauerem,
Tum hoc mihi indecore, iniquè immodestè
Datis di. nam quid habebunt sibi igitur impij posthac.

Si ad hunc modum est innoxiis honor apud vos?
Nam me si sciam fecisse, aut parentem, scelestè, minus me miserer.
Sed herile scelus me sollicitat. eius me impietas malè
Habet. is nauem atque omnia perdidit in mari.
Hæ bonorum eius sunt reliquiæ: etiam quæ simul
Vecta mecum in scapha'st excidit. ego nunc sola sum,
Quæ si mihi foret salua saltem, labor
Leuior esset hic mihi, eius opera,
Nunc quam spem, aut opem, aut consilij quid capessam?
Ita, hic, solis locis compedita sum,
Hîc saxa sunt, hîc mare sonat, nec quisquam
Homo mihi obuiam venit.
Hoc, quod induta sum, summæ opes oppido.
Nec cibo, nec loco tecta quo sim, scio.
Quæ mihi est spes, qua me nunc viuere velim?
Nec loci nara sum, nec diu hîc fui.
Saltem aliquam velim, qui mihi ex his locis,
Aut viam, aut semitam monstret: ita nunc hac
An illac eam incerta consilij sum:
Nec propè vsquam hîc quidem cultum agrum conspicor.
Algor, error, pauor membra omnia tenent.
Hæc parentes haud mei scitis miseri,
Me nunc miseram ita esse, vti sum. libera ego
Prognata fui maximè. nequicquam fui,
Nunc qui minus somnio quàm si forem serua nata?
Neque quicquam vnquam iis profui, qui me sibi eduxerunt.

NIMIO HOMINVM F. M.] ordo, & sententia est, nimio minus hominum fortunæ miseræ dicuntur, quàm re ipsa experiantur. nimio minus autem. id est, multo minus. HOC DEO COMPLACITVM EST] tale est illud Virg lib. 3. Æn. *Postquam res Asiæ, Priamique euertere gentem Immeritam visum superis.* Solent homines, cum rerum suarum aduersarum causam ignorant, aut verò cum rebus aduersis afflictantur, ideóque deos quodammodo accusant, ita se consolari. sic diis visum est. Sic idem Plautus Amphitr. *Ita dijs placitum est, voluptatem vt mæror comes consequatur,* Horat lib. 1. oda 33. *Sic visum Veneri, cui placet impares Formas atq. animos sub iuga ahenea Sæuo mittere cum ioco* ad quem locum plura notata sunt. ME HOC ORN.] desideratur aliquid vt ferè solet orationibus effectum aliquem declarantibus. sic, inquit, deo placitum est me hoc ornatu cultam in incertas regiones subintell. intendere incertis regionibus vagari, me inquam, timidam atque eiectam fluctibus. HAECINE EGO P. C. &c.] hoc cine ego præmium fero pietatis meæ præcipuæ, & eximiæ? partem, *quæ ipsa pœiga*, portionem, fortē. NAM HAVD M. HOC L. EST] nam & hoc mihi non molestum, aut laboriosum sit, hunc labore perpeti. si in parentem, aut in deos impia fuit. PARATÈ,] studiosè, data opera ac curatè. SI AD HVNC MODVM EST INNOXIIS H.] sic hoc modo honorantur innocentes apud vos? si tale præmium innocentibus persoluitis? minus me miseram dicerem aut prædicarem. HERILE,] lenonis, heri mei. SOLLICITAT] sollicitam habet, vel quasi è solo, & statu certo deturbat. ETIAM QVAE S. V. &c.] etiam Palæstra, quæ mecum simul in scapha vecta est, excidit, vi tempestatis in altum deiecta. LABOR L. ESSET HIC M.] hunc laborem facilius ferre possem eius opera. hic labor mihi leuior esset ad perferendum. sic autem legendum. & ita habent nostri libri vet. cum vulgatis consentientes non vt edidit Camerarius *lenior.* AVT CONSILII QVID C.] aut quid consilij capere conabor. ITA HIS SOLIS L. C.] ita his desertis locis, quasi compedibus quibusdam, vincta sum. Nonnulli ex nostris libris veteribus habent, *competita sum.* quàm scripturam consideret lector, ita ferè, vt vulgati. HOC. QVOD INDVTA SVM, S. OP. OPP.] hæ sunt opes meæ planè omnes, hoc vestimentum, quod gero NEC CIBO NEC LOCO, &c.] nescio neque quo cibo, neque loco instructa aut munita sim. SALTEM ALIQVEM VELIM, Q. M. EX L.] saltem aliquem ex his locis mihi aut viam, &c vel dic, quo ordine apud Plautum verba leguntur, saltem velim mihi aliquem contingere, qui mihi viam, aut semitam monstret, vnde me ex his locis expedire possim. ALGOR] frigus. PARENTES] vos ô parentes mei miseri. NEQVICQVAM FVI] frustra libero prognata sum. EDVXERVNT] aluerunt.

AMPE-

AMPELISCA, PALÆSTRA, mulieres duæ.

QVid mihi melius est, quid magis in rem est, quam corpore vitam secludam?
Ita malè viuo, atque ita mihi multæ in pectore sunt curæ exanimales.
Nunc dein' vitæ haud parco. perdidi spem, qua me oblectabam
Omnia iam circumcursaui, atque omnibus in latebris perreptaui,
Quærere conseruam, voce, oculis, auribus, vt peruestigarem.
Neque eam vsquam inuenio. neque quò eam, neque quà quæram consultum'st,
Neque quem rogitem responsorem quenquam interea inuenio,
Neque magis solæ terræ, solæ sunt, quàm hæc loca, atque hæ regiones.
Neque si viuit, eam viuam vnquam quin inueniam insistam.

Pa. *Quæ nam vox mihi propè hic sonat?* Am. *pertimui,*
Quis hic loquitur propè? Pa. *spes bona, obsecro, subuenta*
Mihi Am. *mulier est. muliebris vox mihi ad aureis*
Venit. Pa. *an eximes ex hoc miseram metu*

Am. *Certè vox muliebris aureis tetigit meas.*

Pa. *Num Ampelisca obsecro'st?* Am. *ten' Palæstra audio?*

Pa. *Qu n voco, vt me audiat, nomine illam, suo?*
Ampelisca. Am. *hem quis est?* Pa. *ego Palæstra sum.*

Am. *Dic vbi es?* Pa. *pol ego nunc in malis plurimis.*

Am. *Socia sum, nec minor pars mea'st, quàm tua,*
Sed videre expeto te. Pa. *mihi es æmula,*

Am. *Consequamur gradu vocem vbi es?* Pa. *ecce me.*
Accede ad me, atque adi contrà. Am. *fit sedulò*

Pa. *Cedo manum.* Am. *accipe.* Pa. *dic, viuisne? obsecro.*

Am. *Tu facis me quidem vt viuere nunc velim,*
Quando mihi te licet tangere, vt vix mihi
Credo ego hoc. te tenere, obsecro, amplectere,
Spes me vt me omnium iam laborum leuas?

Pa. *Occupas præloqui. quæ mea est oratio.*
Nunc abire hinc decet nos. Pa. *quò, amabo, ibimus?*

Pa. *Litus hoc persequamur.* Am. *sequor quo lubet.*

Pa. *Siccine hic cum vuida veste grassabimur?*

Am. *Hoc, quod est, id necessarium est perpeti.*
Sed quid h c obsecro est? Pa. *quid?* Am. *viden' amabo*
Phanum vidésne hoc? Pa. *vbi est?* Am. *ad dexteram.*

Pa. *Video decorum diis locum viderier.*

Am. *Haud longè abesse oportet homines hinc: ita hic*
Lepidu'st locus. nunc quisque est deus, venerer,
Vt nos ex hac ærumna eximat miseras
Inopeis, ærumnosas, aliquo auxilio vt adiuuet.

QVID MIHI MELIVS EST.] quid mihi vtilius, aut commodius est? QVID MAGIS IN REM EST.] idem dicit quin magis è re mea est, quam &c. QVAM CORPORE V. S.] quam vt è corpore animam separem, ac seiungam? id est, vt mortem mihi consciscam? CVRAE EXANIMALES] curæ tabelicæ, [illegible] quæ ψυχὰς [illegible] exanimant. NVNC DEIN VITAE H. P.] nunc deinde animam profundere, & vitam amittere certum est. PERREPTAVI.] perambulaui tralatio à serpentibus. NEQ. QVO EAM, &c.] neque per quam partem, seu per quam viam eam deliberatum, seu decretum, seu prouisum, seu prospectum est. NEQ. QVEM R. &c.] neque quenquam interea responsorem inuenio, quem rogitem, inuenio quidem saxa & arbores, & cetera similia, sed hæc mihi re[illegible] non possunt, si ea rogitem. NEQ. MAGIS [illegible] TERRAE, S. SVNT Q. &c. [illegible]

des[...] magis desertæ sunt, quàm hæc loca, &c. NEQ. SI VIVIT, EAM VIVAM. &c.] & tamen si ea viuit Palæstra scilicet, nũquam eam quærere desistam, quin inueniam. SPES BONA, OBS. SVB. M.] ô spes bona, quæso, subueni mihi, *subuento*, as, à verbo subuenio, is. *vt canto*, as, à verbo, cano, is. AN EXIMES EX H. M. M.] an me miseram hoc metu liberabis? QVIN V.] cur non illam nomine suo appello, vt me audiat? SOCIAS] socia tibi sum malorum, quæ petteris. MIHI ES AEM.] idem expetis, quod ego. FIT SED.] facio sedulò. CEDO M.] da manum. TV F. ME QVIDEM VT V. V.] id est, tu quidem facis, vt nunc viuere velim, vel tu quidem facis me nunc velle viuere, millies hoc loquendi genus notauimus. QVANDO] quoniam. VT VIX ME CR.] quàm hoc mihi non credito te à me teneri. VT ME OMN. IAM L. L.] quàm me omnibus laboribus leuas? OCCVP. PR. QVAE MEA EST OR.] cùm ea, quæ dicis, dictura essem, tu anteuertisti. GRASSABIMVR?] ambulabimus? Titin. Veliterna, Vende theosim, atque malos sine eam pedibus grassari. confringe eius superbiam. ex Nonio. VIDEO D. DIIS L. V.] video & intelligo hoc fanum, locum videri diis decorum, id est, diis conuenientem, seu diis dignum. VENEROR] precor.

SACERDOS, ET EÆDEM MVLIERES.

QVi sunt, qui à patrona paces mea expetissunt?
Nam vox precantum me huc foras excitauit.
Bonam atque obsequentem deam, atque haud grauatam
Patronam exsequuntur, benignámque multum.
Pa. Iubemus te saluere mater. Sa. saluete
Puellæ. sed vnde vos ire cum vuida
Veste dicam, obsecro, tam mæstiter vestitas?
Illico hinc imus, haud longulè ex hoc loco.
Verùm longè hinc abest, vnde huc vectæ sumus.
Sa. Nempe equo ligneo per vias cæruleas
Estis vectæ. Pa. admodum. Sa. ergo æquius vos erat
Candidatas venire, hostiatásque ad hoc
Fanum ad istunc modum non veniri solet.
Pa. Quæ nunc eiectæ è mari sumus ambæ, obsecro
Vnde nos hostias agere voluisti huc?
Nunc tibi amplectimur genua. egentes opum,
Quæ in locis nesciis nescia spe sumus,
Vt tuo recipias tecto, seruésque nos,
Miserarúmque te ambarum vti misereat,
Quibus nec locus vllus, nec spes parata est,
Neque hoc amplius, quàm quod vides, nobis quicquam'st.
Sa. Manus mihi date, exsurgite à genibus ambæ:
Misericordior nulla me est fœminarum.
Sed hæ pauperes res sunt, inopésque puellæ:
Egomet vix vitam colo, Veneri cibo meo
Seruio. Am. Veneris fanum, obsecro, hoc est? Sa. fateor ego,
Huius fani sacerdos clueo, verùm quicquid est,
Comiter fiet à me, quo non copia
Valebit. ita hæc mecum. Pa. amice, benignéque,
Honorem mater nostrum habes. Sa. oportet.

QVI SVNT QVI A PATRONA PACES M. EXP.] qui sunt, qui patronam meam Venerem propitiare, & placare volunt? sic autem hunc locum restituimus, vbi vulgo *a patrona preces mea expetessunt*, legebatur. ATQVE HAVD GR.] id est, non difficilem, neque in exorabilem, aut asperam, *grauatã* participium à *grauor, grauaris*. quidem legi volũt *atque haud grauantẽ*. SED VNDE VOS IRE. &c.] profert hũc locum Nonius in voce *mæstiter* Mœstiter, inquit, pro mœstè. Plaut. Rud. *sed vnde*, &c. ILLICO HI. &c.] nunc primum hinc, id est, ex hoc loco venimus non longè, non ex longinquo admodum loco. EQVO L.] naui PER VIAS C.] per aquas maris, per mare. Virg. 3. Æn. *& cærula verrunt*. CANDIDATAS] candidam vestem indutas. HOSTIATAS] hostiis instructas. VNDE NOS H. AG.] Profert hunc

locum

locum Carisius lib. 2. instit. gramm. in voce *vnde*, quam interpretatur, *quo loco*. NVNC TIBI AMPL. G.] gestus & mos supplicantium, de quo aliàs. IN LOCIS N.] in locis ignotis, nescia loca, hic posuit passiuè: vt contrà, *ignotos* interdum legimus actiuè pro iis, qui ignorant, aut qui non cognoscunt. NESCIA SPE] incerta aut nulla spe. PAVPERES R.] Virg. Tityr. *pauperis & tuguri*. Idem Æneid. 12 *piscosa cum circum flumina lemna Ars fuerat pauperque domus*. PVELLAE] ô puellæ hoc adscripsi, ne quis coniunctim legat. *inopésque puella*, nam *inopésque* pertinet ad superiora, *pauperes res sunt, inopésque*. CIBO MEO] meo sumtu, sic sæpè aliàs. CLVEO] dicor, habeor, som. VERVM QVI EST, C. F. A ME, &c.] verum qualescunque sint facultates nostræ, comem & commodam me præbebo, vbi non potero me præbere largam, & copiosam, vbi copia non poterit à me adhiberi, comitas adhibebitur. AMICE BENIG. N. M. NOSTRVM H] amicè & liberaliter, ô mater, honorem nostrum tueris.

ACTVS SECVNDVS

PISCATORES.

OMNIBVS modis qui pauperes sunt homines, miseri viuunt,
Præsertim quibus nec quæstus est, nec didicere artem vllam.
Necessitate quicquid est domi, id sat est habendum.
Nos iam de ornatu propemodum vt locupletes simus, scitis:
Hisce hami atque harundines sunt nobis quæstu & cultu
Cotidie ex vrbe ad mare hoc prodimus pabulatum.
Pro exercitu gymnastico & palæstrico, hoc habemus
Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas,
Marinam vrticam, musculos, plagusias, striatas.
Post id piscatum hamatilem & saxatilem aggredimur,
Cibum captamus è mari. sin euentus non venit,
Neque quicquam captum est piscium salsi, lautique purè
Domum redimus claneculum, dorminus incenati.
Atque vt nunc validè fluctuat mare, nulla nobis spes est
Nisi quid concharum capsimus, incenati sumus profectò.
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, vt nos lepidè adiuuerit hodie,

NECESSITATE QVIDQ. EST DOMI ID SAT E.] necessario quidquid est domi, quantulumcunque sit, eo contenti sint oportet. DE ORNATV] quod ad suppellectilem, & instrumentum domus attinet, quàm locupletes simus, vobis notum est. HISCE HAMI] hi hami. SVNT NOBIS QVAEST. ET CVLTV] sunt nobis quæstui, & cultui, vel sunt nobis pro quæstu & cultu. COTIDIE EX VRB.] sic habent disertè nostri libri vet. PABVLATVM] pabulum quærentes, seu ad pabulum quærendum. *pabulari*. verbũ castrense, & militare, quod transtulit ad quæstum piscatoriũ. PRO EXERC. GYMN &c.] hoc nobis est loco exercitationis gimnasticæ, & palæstricæ, hoc habemus pro exercitatione gymnastica, & palæstrica: hic exercemur tanquam in gymnasio, & palæstra. hic locus, seu hic labor est nobis gymnasij & palæstræ loco. ECHINOS] pisceis marinos. Echinis terrestribus similes. LEPADAS] lepas ostrei genus est vulgati l bri. quibuscum consentiunt & nonnulli ex nostris. habent *lepadas*. fortasse non malè. Nonius *lepadas* genus conchæ marinæ. Plautus. Paras. *medico. Addite lepadas, echinos, ostreas* BALANOS] balanum piscem commemorat Plinius libro 32 cap. vltimo. MARINAM VRTICAM] de vrticis marinis lege Pliniũ, libro 9. cap. 45 & Arist. PLAGVSIAS] malim legi *placussas*: seu *pelagussas*: quasi πλακούσας, hinc πλατύσας à latitudine sic appellatas, quòd hi pisces crustam latam, & patulam habeant. STRIATAS] ostrei genus à striis sic appellatum. PISCATVM HAMATILEM] pisceis hamis capimus. SAXATILEM] pisceis saxis adhærenteis manibus capimus. SALSI, LAVTIQVE] iocus ex ambiguo salsi non salibus, sed aqua marina, lauti, non opiparis epulis, & sumtuoso apparatu. sed madidi & vuidi. addit aduerbium *purè*: quia aqua marina

sordeis omneis abluit. ATQVE, VT NVNC VALIDE FLVCTVAT MARE] & verò quantum licet coniicere ex fluctibus validis, quibus mare cōcitatum est, nulla nobis prædæ spes est. quòd si non aliques cōchas ceperimus, profectò hodie non cenabimus. CAPSIMVS] ceperimus. VENEREMVR] oremus, precemur.

TRAGHALIO seruus, ET EIDEM PISCATORES.

ANimo aduersaui sedulò, ne herum vsquam præterirem.
Nam cùm modò exibat foras, ad portum se aiebat ire.
Me huc obuiam iussit sibi venire ad Veneris fanum,
Sed quos perconter commodè, eccos video astare: adibo.
Saluete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ,
Famelica hominum natio, quid agitis? vt peritis?

Pi. *Vt piscatorem æquum est, fame, siti, spéque.* Trach. *ecquem adolescentem, huc,*
Dum hic astatis, strenua facie rubicundum, fortem, qui treis
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidistis venire?

Pi. *Nullum istac facie, vt prædicas, venisse huc scimus.* Tr. *ecquem*
Recaluum, ac silenum senem, statutum, ventriosum.
Tortis superciliis, contracta fronte, fraudulentum.
Deorum odium, atque hominum, malum, mali vitij, probríque plenum,
Quid duceret mulierculas duas secum, satis venustas?

Pi. *Cum istiusmodi virtutibus, operísque natus qui sit,*
Eum quidem ad carnificem est æquius, quàm ad Venerem, commeare.

Tr. *At si vidistis, dicite.* Pi. *huc profectò nullus venit,*
Vale. Tr. *valete credidi. factum est quod suspicabar.*
Data verba hero sunt. leno abiit scelestus exsulatum,
In nauem ascendit, mulieres auexit, ariolus sum,
Is huc herum etiam ad prandium vocauit, sceleris semen.
Nunquid mihi meliu'st, quàm illico hic opperiar herum dum veniat?
Eadem, hanc sacerdotem Veneri ..m, si quid amplius scit,
Si videro, exquisiuero, faciet me certiorem.

ANIMO ADVERSAVI] id est, cogitaui, animo versaui. FVRES MARITIMI] prædones maris. CONCHITAE ATQVE HAMIOTAE] vos, qui conchas legitis, & pisceis hamo captatis. Nonius, hamiotas piscatores ab hamis. Varro voluit appellari cohorteis cocorum, atque hamiotarum, aucupúmque. FAMELICA HOM. N.] homines esuriones. VT PERITIS?] quo modo peritis? ECQVEM ADOL. DVM HIC ADST, &c.] sic habent nonnulli ex nostris libris veteribus, *Ecquem adolescentem dum hic astatis expedite strenua facite.* &c. STRENVA FACIE] facie, quæ strenui animi index, & testis est describit autem herum suum Pseusidippum. QVI TREIS DVCERET CHL. hoc opinor eò dixit. quasi homines chlamidatos ducere maioris negotij, maiorúmque virium sit, quàm nudos. sed non celabo lectorem ex nostris libris veteribus nonnullos habere, *qui treis semihomines duceret chlamidatos*, &c. quæ lectio fortasse non est reiicienda, vt intelligamus esse locum Plauto non inusitatum. per quem dum videri vult describere adolescentem strenuum, & validū, & robustum, quippe, qui treis homines vestitos, vel inuitos cum gladiis ferre possit: primùm non dicit treis homines sed treis semihomines: deinde nō dicit ferret, sed duceret: deinde non palliolatos, sed chlamidatos. deinde non cum machæris. aut gladiis sed cum machæriis, id est gladiolis. ECQVEM R.] lenonem describit paullò aliter quàm suprà. *recaluum* autem, id est, à parte anteriore caluum. SILENVM] simum, & repandis naribus, instar sileni. libri vulgati habent *silonem*. de qua voce sic Nonius, Silones, superciliis prominentibus dicti significatione manifesta. Varro. γνῶθι σεαυτόν. *Nónne non vnum scribunt esse grandibus superciliis silonem quadratum, quòd Silenus hirsutis superciliis fingeretur?* STATVTVM] magnæ staturæ. VENTRIOSVM] ventre prominente. DEORVM ODIVM ATQ. H.] diis odiosus, atque hominibus. CVM ISTIVSMODI V. OPERISQ.] eum, qui sit istis vitiis præditus natura, quique has operas dare possit, æquius est ad carnificem quàm ad Venerem, meare. NVLLVS VENIT] non venit. CREDIDI] credidi fore, quod video euenisse. ARIOLVS SVM] diuinus, seu vates sum. SCELERIS SEMEN] sceleris, origo, & propago: sceleris parens.

parens, atque artifex. NVNQVID MIHI MELIVS EST. &c.] num mihi quidquam melius, quàm vt hîc herum exspectem, dum veniat: vel quem vt hîc exspectem, dum herus veniat? resp. nihil melius. EADEM, HANC SACERD. VEN. &c.] eadem opera, vel eadem ratione, si videro hanc sacerdotem Veneriam, exquisiuero ab ea sciátne aliquid amplius de hero meo, & duabus fœminis: Non celabo lectorem nostros libros veteres habere, *Eadem, hac sacerdos Veneria, si quid amplius scit*, &c. fortasse non malè. vt ita explicemus, Eadem opera hæc Veneria sacerdos si quid amplius scit piscatores illi, si eam videro, & exquisiuero, faciet me certiorem.

AMPELISCA mulier, TRACHALIO seruus.

INtelligo, hanc quæ proxima est, villam, Veneris fano, me
Pulsare iussisti, atque aquam rogare. Tr. *cui ad aureis*
Vox mihi aduolauit? Am. *obsecro, quis hic loquitur? quem ego video?*
Tr. *Estne Ampelisca hæc, quæ foras à fano hoc egreditur?*
Am. *Estne hic Trachalio quem conspicor, calator Pseusidippi?*
Tr. *Ea est.* Am. *is est. Trachalio salue.* Tr. *salue Ampelisca.*
Quid agis tu hîc? Am. *ætatem haud malâ malè.* Tr. *melius ominare,*
Am. *Verum omneis sapienteis decet conferre, & fabulari.*
Sed Pleusidippus tuus herus vbi amabo est? Tr. *eia verò*
Quasi non sit intus. Am. *neque pol est, neque vllus quidem huc venit.*
Tr. *Non venit?* Am. *verba prædicas.* Tr. *non est meum, Ampelisca,*
Sed quàm mox coctum est prandium? Am. *quid somnias, amabo?*
Tr. *Certè Labrax huc Pseusidippum ad prandium vocauit*
Herum meum, herus vester. Am. *pol haud miranda facta dicis.*
Si deos decepit & homines, lenonum more fecit.
Tr. *Non rem diuinam facitis hîc vos, neque herus?* Am. *ariolare,*
Tr. *Quid tu agis hîc igitur?* Am. *ex malis multis, metúque summo.*
Capitalíque ex periculo, orbas auxiliíque opúmque, huc
Recepit ad se Veneria hæc sacerdos me, & Palæstram.
Tr. *An hîc Palæstra'st, obsecro te heri mei amica?* Am. *certè.*
Tr. *Inest lepos in nuntio tuo magnus, mea Ampelisca.*
Sed istuc periculum perlubet quod fuerit vobis, scire.
Am. *Confracta mi Trachalio est hac nocte nauis.*
Tr. *Quid? nauis? quæ istæc fabula est?* Am. *non audiuisti, amabo,*
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit
In Siciliam, & quicquid domi fuit, in nauem imposiuit?
Ea nunc perierunt omnia? Tr. *oh Neptune lepide, salue.*
Nec te aleator vllus sapientior. profectò
Nimis lepidè iecisti bolum. periurum perdidisti.
Sed nunc vbi est leno Labrax? Am. *periit potando, opinor.*
Neptunus magnis poculis hac nocte eum inuitauit.
Credo hercle anacao datum, quod biberet. Tr. *vt ego amo te*
Mea Ampelisca? vt dulcis es? vt mulsa dicta dicis?
Sed tu & Palæstra quo modo saluæ estis? Am. *scibis faxo.*
E naui timidæ ambæ in scapham insiluimus, quia videmus
Ad saxa nauem ferrier. properans exsolui restim,
Dum illi timent, nos cum scapha tempestas dextrouersum
Differt ab illis. itaque nos ventísque fluctibúsque
Iactatæ exemplis plurimis miseræ perpetuam noctem,

Vix hodie ad litus pertulit nos ventus exanimatus.

Tr. *Noui. Neptunus ita solet. quamuis fastidiosus*
Aedilis est. si quæ improba sunt merces, iactat omneis.

Am. *Væ capiti, atque ætati tuæ.* Tr. *Tuo mea Ampelisca*
Sciui lenonem facturum hoc, quod fecit, sæpe dixi.
Capillum promittam, optumum'st, occipiámque ariolari.

Am. *Cauistis ego tu, atque herus, ne abiret cum scibatis?*

Tr. *Quid faceret?* Am. *si amabat, rogas quid faceret? asseruaret?*
Dies. noctesque in custodia esset semper. verùm ecastor.
Vt multi, fecit, ita probè curauit Pleusidippus

Tr. *Cur tu istuc dicis?* Am. *re palàm est.* Tr. *scin' tu? etiam qui it lauatum*
In balneas, ibi cùm sedulò sua vestimenta seruat,
Tamen surripiuntur, quippe qui, quem illorum obseruet, falsus est.
Fur facile quem obseruet videt: custos qui fur sit, nescit.
Sed duce me ad illam. vbi est? Am. *i sanè in Veneris fanum, huc intro.*
Sedentem flentémque opprimes. Tr. *vt iam istuc mihi molestum'st?*
Sed quid flet? Am. *ego dicam tibi. hoc sese excruciat animi,*
Quia leno ademit cistulam ei, quam habebat, vbique habebat
Qui suos parenteis noscere posset. eam veretur
Ne perierit. Tr. *vbinam ea fuit cistellula?* Am. *ibidem in naui.*
Conclusit ipse in vidulum. ne copia esset eius
Qui suos parenteis nosceret. Tr. *ô facinus impudicum,*
Quam liberam esse oporteat, seruire postulare?

Am. *Nunc eam cum naui scilicet abiuisse possum in alium,*
Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem.
Credo aliquem immersisse se, atque eum excepisse. id misera mœsta est.
Sibi eorum euenisse inopiam. Tr. *iam istoc magis vsus facto'st*
Vt eam intro, consolérque eam, ne se sic excruciet animi.
Nam multa præter spem, scio multis bona euenisse.

Am. *At ego etiam qui sperauerint, spem decepisse multos.*

Tr. *Ergo animus æquus optimum est ærumnæ condimentum.*
Ego eo intrò nisi quid vis. Am. *eas: ego quod mihi imperauit*
Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proximo rogabo.
Nam extemplo si verbis suis peterem, daturos dixit
Neque digniorem censeo vidisse anum me quenquam,
Cui deos atque homines censeam benefacere magis decere.
Vt lepidè, vt liberaliter, vt honeste, atque haud grauatè
Timidas, egenteis, vuidas, eiectas, exanimatas
Accepit ad sese: haud secus, quàm si ex se simus natæ.
Vt eapse sic succincta aquam calefactat, vt lauemus!
Nunc ne moræ illi sim, petam hinc aquam, vnde mihi impetrauit.
Heus, ecquis in villa'st? ecquis recludit? ecquis prodit?

INTELLIGO HANC QVAE PR.] loquitur Ampelisca cum sacerdote Veneris, quæ sacerdos iusserat eam pulsare foreis villæ proximæ, in qua Dæmones habitabat, & aquam petere. HANC, QVAE PR. VILL. V. F.] hanc villam, quæ fano Veneris proxima est. CVI AD AVREIS VOX MIHI, &c.] cuius vox mihi ad aureis aduolauit? CALATOR] seruus. Festus, Calatores dicebantur serui, ἀπὸ τὸ καλεῖν, quod est vocare: quia semper vocari possunt ob necessitatem seruitutis. AETATEM HAVD M.] ego haud mala ago malè ætatem, id est, diu. vel ego hoc exigo ætatem. malè, hoc est, infœliciter. MELIVS OM.] meliora verba loquere. VERVM OMNEIS S. D. C.] decet omneis sapienteis verū loqui, & inter se conferre. NON EST M.] vera prædicare. LABRAX] leno, ARIOLARE] ariolaris, & diuinas, cùm dicis, neque

neque nos hic rem diuinam facere, neque herum. CAPITALIQ. EX PER.] & ex periculo capitis. ORBAS AVXILII, OP.] orbas auxilio, & opibus. INEST LEPOS IN NVNTIO TVO] nuncius tuus valde lepidus est. rem lepidam mihi nuntias. SED IST. B. P. Q. FVERIT] sed valde lubet mihi scire, quod istuc vobis periculum fuerit. AVFERRE] asportare, auchere. IMPOSIVIT] antiquum pro imposuit, de quo alibi. EA NVNC PERIERVNT OMNIA] neque audisti, quo pacto ea omnia perierint? ALEATOR] NEPTVNVM aleatorem appellat, quia vt aleatores cubos iaciunt, sic & in mari facta est bonorum lenonis iactura. Neptuno auctore. IECISTI BOLVM] iecisti iactum. NEPTVNVS MAG. POC.] iocus tractus a potoribus. qui alterum inuitant magnis poculis significant hunc lenonem in mare demersum esse, & plus nimio bibisse. CREDO H. ANANCAEO D] credo hercle lenoni esse datum Anancaeo ingenti poculo, instar vrnae, datum, inquam quod biberet. anange, vrna iudicialis: vnde anangaeum, poculum capax vrnae iudicialis instar. Hesych. ἀνάγκαιον ἡ δικαστικὴ κλεψύδρα id est, anange iudicialis clepsydra. VT EGO AMO TE !] cum admiratione haec pronuntianda sunt. MVLSA DICTA] dicta dulcia, instar mulsi. RESTIM funem, qua scapha naui erat alligata. DVM ILLI TIMENT] qui erant in naui ad scopulum allisa, atque afflicta DISPERTI] in diuersa ab illis fert, vel diuersas ab illis fert. EXEMPLIS PLVR.] plurimis modis. PERPETVAM N.] totam noctem, sine intermissione. EXANIMATAS] non dicit exanimatas, quod valet mortuas, sed exanimatas, id est, metu prope exanimas. Dolabella ad M. Tull. *exanimatus sum*. Q. AMVIS FAST. AED.] quantumuis fastidiosus aedilis est, fastidiosissimus aedilis est comparat Neptunum cum aedili rerum venalium fastidioso, id est, qui in foro rerum venalium, si quas merceis reperiat in aliqua taberna non probas, omnes reiicit, etiam eas, quae probae sunt. CAPILLVM PROMITTAM] arioli, & somniorum interpretes, & id genus homines, plani, & pellaces, promissa barba, & prolixo capillo se vulgo ostentabant, vt essent populo admirabiliores. hoc idem se facturum dicit Trac. alio quasi ariolandi artem professurus, quod ea quae leno fecit, facturum praedixerit, vt verus vates. *promittam capillum* autem dictum eleganter, sinam excrescere. ex quo promissus capillus. Caesar lib. 5 *Britanni capillo sunt promisso*, &c. Notauimus ad Cornelium Nepotem in Datame. profert hunc locum Nonius. CAVISTIS ERGO TV ATQVE HERVS, &c.] legere licet per interrogationem, hoc pacto, *Ergo tu atque herus quamquidem scibatis, cauistisne, ne abiret?* proinde ac si dicat, non cauisti, ne abiret, cum sciretis eum abiturum licet & per enuntiationem *elegantius*. Ergo tu, & herus cauistis, scilicet ne abiret, cum sciretis eum abiturum. proinde ac si dicat non cauistis. ASSERVARET] id est, asseruare debuit, vel asseruare debebat IN CVSTODIA ESSET] custodiret. obseruaret, in speculis esset. VT MVLTI, FECIT] fecit, vt multi facere solent. neglexit amicam, fidem fefellit SCIN' TV ? ETIAM QVI IT LAVATVM] simili ab iis, qui lauabant in balneis, dissoluit criminationem: quod tale est. quamuis, inquit, qui it lauatum in balneis, ibi sua vestimenta seduio seruet, tamen surripiuntur. ratio est haec. nam quem obseruet, & a quo sibi caueat, certo nescit. & saepe eum furem esse putat, qui non est, & contra. fur autem facile videt, quis sit sibi obseruandus, & cuius oculis insidiari debeat. is qui obseruet, quique custodiam adhibet qui sit fur, nescit. Ita facile a fure, quem ignorat, fallitur, & vestimentis suis spoliatur. OPPRIMES] offendes ISTVC] quod fleat. HOC] ob hanc rem. VBI QVE SPERANT QVI SVOS P.] & vbi habebat ea, per quae suos parentes cognoscere posset. EAM VERETVR ME P.] ea ne perierit, veretur. IPSA] eno. NE COPIA ESSET EIVS, QVI] ne copia esset eius rei, per quam suos parentes cognosceret. POSTVLARE] ἀξιοῦν. aequum censere. NVNC EAM CVM NAVI SC. L.] nunc scire licet, id est, perspicuum est, eam cistulam cum naui pessum abiisse in altum. pessum abiisse in altum, hoc est, demersam esse in profundum maris. ALIQVEM] piscatorem, seu vrinatorem. ID MISERIA MAESTA'ST] ob id miseria maesta est tibi cotum inopiam accidisse. ISTOC MAGIS, tanto magis nempe propterea quod dicis VSVS FACTO EST] opus facto est. AT EGO, QVI SPER SP DE M.] at ego contra scio spes multo, qui sperauerint, sed iste ANIMVS AEQVVS] animus neutram in partem nimis propensus: animus non concitatus, neque turbidus, sed placidus, & tranquillus. & a perturbatione liber ac solutus. NEQ. DIGNIOREM CENSEO VIDISSE AN. ME Q. CVI DEO ATQ. H.] neque puto me vllam anum vidisse cui beneface re decere deos atque homines magis putem. EAPSE] ea ipsa. ipsamet. Sic *seseuidc*. SVCCINTA] significatur studium, & promota voluptas. Horatius, succinctus cursitat hospes. ECQVIS RECCLVDIT] nunquis aperit foreis?

SCEPARNIO seruus, AMPELISCA mulier.

QVis est qui nostris tam proterue foribus facit iniuriam?

Am. *Ego sum* Scep. *Hem, quid hoc boni est? heu adepol specie lepida mulier.*

Am. *Salue adolescens.* Sc. *Et tu multum salueto adolescentula.*

Am. *Ad vos venio* Sc. *Accipiam hospitio, si mox venies vesperi,*

Item vt affectam. nam nunc nihil est, qui te mane mulierem.

Sed quid ais mea lepida, hilara? Am. *aha, nimium familiariter*

Me attrectas. Sc. *Pro di immortales Veneris effigia haec quidem est,*

Vt in ocellis hilaritudo est! eia, corpus cuiusmodi!

Subuolturium. illud quidem subaquilum volui dicere.

Vel papilla, cuiusmodi? tum quae indoles in sauio est?

Am. *Non ego sum pollucta pago. potin' vt me abstineas manum?*

Sc.	*Non licet te ſiccè placidè bellam bellè tangere?*
Am.	*Otium vbi erit, tum tibi operam ludo, & delicia dabo.*
	Nunc quamobrem hic ſum miſſa, amabo vel tu mihi aias, vel neges.
Sc.	*Quid nunc vis?* Am. *ſapienti ornatus quid velim, iudicium facit.*
Sc.	*Meus quoque hic ſapienti ornatus quid velim indicium facit.*
Am.	*Hæc ſacerdos Veneris hinc me petere iuſsit à vobis aquam.*
Sc.	*At ego baſilicus ſum: quem niſi oras, guttam non feres.*
	Noſtro illum puteum periculo, & ferramentis fodimus.
	Non multis blanditiis à me gutta non ferri poteſt.
Am.	*Cur tu aquam grauare amabo, quam hoſtis hoſti commodat?*
Sc.	*Cur tu operam grauare mihi, quam ciuis ciui commodat?*
Am.	*Immò etiam tibi, mea voluptas, quæ voles, faciam omnia.*
Sc.	*Euge, ſaluus ſum. hæc iam me ſuam voluptatem vocat.*
	Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames. cedò mihi vrnam. Am. *cape*
	Propera amabo efferre. Sc. *manta. iam hîc ero voluptas mea.*
Am.	*Quid ſacerdoti meæ dicam, hîc demoratam tandiu?*
	Vt etiam nunc miſera timeo, vbi oculis intueor mare!
	Sed quid ego miſera video, procul in litore?
	Meum herum lenonem. Siculienſémque hoſpitem,
	Quos periiſſe ambos miſera cenſebam in mari.
	Iam illud mali plus nobis vinit, quàm rata.
	Sed quid ego ceſſo fugere in fanum, ac dicere hæc
	Palæſtræ in aram vti confugiamus prius,
	Quàm huc ſceleſtus leno veniat. noſque hic opprimat?
	Confugiam huc. ita res ſuppetit ſubita mihi.

QVIS EST QVI NOSTRIS, &c.] ſic ferè Ennius apud Nonium in aduerb. *proteruiter. Quis eſt quis noſtris foribus tam proteruiter*, cetera deſunt. SI MOX VENIES VESP. ITEM VT AFF.] ſic legitur hic locus in noſtris veteribus libris ſine vlla litura, aut deprauatione litterarum, aperta ſententia. Accipiam te hoſpitio, inquit, ſi mox venies: inquit, veſperi, nempe quo tempore ſatur ero. vel quo tempore cenabo, vt mecum cenes, & ſatura cum ſaturo cubes. accipiam, inquam, tanquam mulierem ſimiliter affectam, hoc eſt, naufragam & calamitoſam, vel tanquam mulierem honoratam & ſpectatam. vide Feſtum in voce, *affecta*. NAM NVNC NIHIL EST, QVI TE MANE MVL. &c.] etiam hic locus præclare ex noſtris libris veteribus reſtitutus & reſartus eſt. cuius ſententia eſt illa quidem ſubobſcæna. ſed tamen pudenter, quoad eius fieri poterit declaranda. nam nunc, inquit, nempe mane, quo tempore inanis ſum, & ſiccus, nihil eſt, vnde te mulierem accipere poſſim. non habeo nunc facultatem te accipiendi liberaliter, vt mereris, vaſis & armis noſtris non expeditis. & Venere frigente. veſperi igitur venies, cùm Venus in nobis Cerere & Baccho incaluerit. EFFIGIA] antiquum pro *effigies*, notat Nonius. HILARITVDO] hilaritas. Idem in Milite Glor. *ſine animo obſequere mecum, atque onera te hilaritudine.* notat Nonius. SVBVOLTVRIVM] corpus colore ſubnigro: vel corpus alacritate, & hilaritate & agilitate ad Vulturij corporis ſimilitudinē propè accedens. SVBAQVILVM] quia aquilæ quamuis non ſint minus rapaces, quàm vultures, ſeu vulturij, ſunt tamen generoſiores, hac correctione vſus eſt. Aquilus color, apud Feſtum eſt color fuſcus. & ſubniger. VEL PAPILLAS] proinde ac ſi dicat mitto ceteras parteis corporis laudare, quę ſunt laude digniſſimæ, papillæ quales ſunt, quàm ſolidulæ, & turgidulæ? INDOLES] ſignificatiō reliquarum voluptatum. tralatio eſt NON EGO SVM POLLVCTA PAGO] *pollucere*, eſt ſacrificium magnificum, & oppiparum facere, idque omne conſumere, quod Herculi ſoli facere licebat. Nam eſculenta, & poculenta omnia, quæ Herculi ſacrabantur, abſumebantur, nihilque reliquiarum reſtabat. Lege Feſtum in verbo *pollucere*, quo loco quanquam corruptus & lacer eſt. tamen ex eo hoc diſcimus, quod iam à nobis dictum eſt, ceteris diis non omnia eſculenta, & poculēta pollucere licere, Herculi licere à pollucēdo *polluctum* dictum eſt, id eſt, quaſi appoſitum. ſeu potius expoſitum ad vtendum, atque abutendū Hæc igitur verba *non ego ſum pollucta pago* ſic interpretor, nō ſum ego pago, hoc eſt paganis & ruſticis hominib. expoſita, vt abutātur me ſuo arbitratu. non ſum puella aliqua omni libidini prōta, ac parata, & vulgata SICCE] ſobriè, vt ſolēt ſobrij & ſicci, nō vt ebrij & poti qui petulanter, & proterue. & immoderatè puellas tangunt. LVDO ET DELICIAE] ad ludum, & deliciam, veteres dixerunt *delicia æ*, in ſingulari, & *delicium ij*. AIAS] concedas, aſſentiare. ORNATVS] hoc dicit, quia vrnam gerit. ex eo, inquit, quod vrnam fero, facilè intelligere potes, me aquam petere MEVS QVOQVE HIC ORNATVS, &c.] hic ſeruus digito, geſtu, aut aliquo motu corporis ſignificauit aliquid ſubobſcænum, quod lectori cogitandum relinquere quàm iiſce verbis exprimere mālo. BASILICVS]

regius

regias, regalis, regio ingenio, regiisque moribus. FERES] auferes. FERRI] auferri impetraui. GRAVARE] grauar s. hoc verbum cum accusandi casu iunxit. NE NEQVICQVAM ME AM.] ne me frustrà ames. sic autem habent nostri codices. nam vulgata editio non habet *me*, ante *nequicquam*, quam Camerarius secutus est. MANTA] mane exspecta. QVID SACERDOTI ME DICAM HIC DEM. T. D.] sic habent nostri codices: hoc primum (nam vulgatæ editiones habent, *quid sacerdoti mea dicam*, &c.) deinde, hanc nostram lectionem sic explico, quam obrem dicam sacerdoti me tam diu hic esse demoratam? quam causam sacerdoti afferam, quamobrem hic tamdiu demorata sim? SICILIENSEMQ. HOSPITEM] Charmidem. CENSEBAM] putabam QVAM RATAE] sumus, seu eramus, subintell. id est, quàm putauimus, seu putauerimus. IN ARAM] vnde non licebat supplices auellere. qua de re suprà. OPPRIMET] occupabit, antequam aufugiamus? CONFVGIAM HVC] sic habent libri nostri veteres, sententia plana. confugiam huc, id est, in fanum. ITA RES SVPP. SVBITA AN.] id est, ita res celeritatem desiderans mihi est in manibus, mihique accidit res subita, id est res, quæ moræ non dat locum res in qua celeritate est opus.

SCEPARNIO seruus.

PRo h di immortales, in aqua nunquam credidi
Voluptatem inesse tantam, vt hanc traxi lubens.
Nimio minus altus puteus visus'st quàm prius,
Vt sine labore hanc extraxi prafiscinè.
Satis nequam sum, vtpote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem sic volo
Te ferre honestè, vt ego fero, vt placeas mihi.
Sed vbi tu es delicata? cape aquam hanc sis, vbi es?
Amat hercle me, vt ego opinor, delituit mala,
Vbi tu es? etiámne hanc vrnam es acceptura? vbi es?
Commodulè melius. tandem verò seriò.
Etiam es acceptura vrnam hanc? vbi tu es gentium?
Nusquam hercle equidem illam video. ludos me facit.
Apponam hercle vrnam iam ego hanc in media via.
Sed autem, quid si hanc abstulerit quispiam
Sacram vrnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle ne illa mulier mihi insidias locet,
Vt comprehendar cum sacra vrna Veneria.
Nempe optimo me iure in vinclis enicet,
Magistratus, si me hanc habere viderit,
Nam hæc litterata'st, ab se cantat cuia sit.
Iam hercle euocabo hinc sacerdotem foras,
Vt hanc accipiat vrnam. accedam huc ad fores.
Heus sis Ptolemocratia cape hanc vrnam tibi.
Muliercula hanc nescio qua huc ad me detulit,
In proferunda abiit. reperi negotium,
Si quidem his vltro mihi aggerunda etiam est aqua.

IN AQVA NVNQ. CRED. V. INESSE T.] hoc ideò, quia puellæ. quæ aquam petitum venerāt ma, & oratio eum ceperat. VT HAAC TR. LVB.] quàm lubenter hanc vrnam traxi? quàm non laboriosè, quàm inuidè? NIMIO MINVS] multo minus. sic sæpè alibi. VT SINE LAB. H. EXTR. PRAEFISCINE] perficissinè præficisne: id est quod sine arrogantia dictum sit: ab sit verbo *inuidia*: ignoscat Nemesis. Quàm minimè laboriosè hanc vrnam ex puteo extraxi. quod sine inuidia dictū sit. NEQVAM κακὸς, non bonæ frugi, ἀκόλαστος, intemperans. CAPE AQVAM HANC SIS] cape hanc aquam si vis. TANDEM VERO. SERIO] tandem verò omitte iocum, & delicias. LVDOS ME FACIT] me ludificat. LITTERATA EST] litteras habet inscriptas. AB SE CANTAT CVIA SIT] dicit ipsa se esse Veneris. nostri libri veteres habent, *eapse canta, cuia fit.* eapse autem, id est, ea ipsa. HEV SIS] Heu si vis. IN PROFERVNDA ABIIT] id est, dum profertur, seu dum eam domo profero, hoc est, foras fero, abiit puella, quæ eam ad me detulit. Sed non dissimulabo nostros libros omneis veteres habere. *Intro ferūda'st. repperi negotium.* &c. sententia plana, & bonis modulis ac numeris. Introferunda'st vrna hæc inquit, id est, in fanū Venerisferēda'st. REPERI NEGOTIVM SIQVIDEM HIS VLTRO, &c.] nactus sum quod agam, siquidem non satis est eis aquā petētib. dare, sed etiam vltro non petentibus aggerunda est.

LABRAX leno, CHARMIDES Siculus.

QVi homo sese miserum & mendicum volet,
Neptuno credat sese, atque ætatem suam:
Nam si quis quid cum eo rei commiscuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum, domum.
Ædepol libertas lepida es, quæ nunquam pedem
Voluisti in nauem cum Herculè vna imponere.
Sed vbi ille meus est hospes qui me perdidit?
Atque eccum incedit. Ch. *quò, malum, properas Labrax?*
Nam equidem te nequeo consequi, tam strenuè.

La. *Vtinam te prius quàm oculis vidissem meis,*
Quem propter, hoc mihi obiingit misero mali.

Ch. *Vtinam cum in ædeis me ad te abduxisti tuas,*
In carcere illo potius cubuissem die.
Deósque immortaleis quæso, dum viuas, vti
Omneis tui similes hospites habeas tibi.

La. *Malam fortunam in ædeis te adduxi meas,*
Quid mihi scelesto tibi erat auscultatio?
Quidue hinc abitio? quidue in nauem inscensio?
Vbi perdidi etiam plus boni quàm mihi fuit.

Ch. *Pol minimè miror, nauis si fracta'st tibi,*
Scelus te, & scelestè parta quæ vexit bona.

La. *Pessum dedisti me blandimentis tuis.*

Ch. *Scelestiorem cenam cenaui tuam,*
Quàm quæ Thyestæ quondam antepósita est, & Tereo.

La. *Perij, animo malè fit. contine quæso caput.*

Ch. *Pulmoneum ædepol nimis velim vomitum vomas.*

La. *Eheu Palæstra atque Ampelisca, vbi estis nunc?*

Ch. *Piscibus in alto credo præbens pabulum.*

La. *Mendicitatem mihi obtulisti opera tua,*
Dum tuis ausculto magnidicis mendaciis.

Ch. *Bonam est quòd habeas gratiam meritò mihi,*
Qui te ex insulso salsum feci opera mea.

La. *Quin tu hinc is à me in maximam malam crucem?*

Ch. *Eas eásque res agebam commodum.*

La. *Eheu quis viuit me mortalis miserior.*

Ch. *Ego multo tanto miserior, quàm tu Labrax.*

La. *Qui?* Ch. *quia ego indignus sum, tu dignus, qui sies.*

La. *O scirpe, scirpe: laudo fortunas tuas,*
Qui semper seruas gloriam aritudinis,

Co. *Equidem me ad velitationem exerceo,*
Nam omnia corusca præ tremore fabulor.

La. *Ædepol Neptune es balneator frigidus,*
Cum vestimentis posteaquam abs te abij, algeo.
Ne thermopolium quidem vllum ille instruit.
Ita salsam præbet potionem & frigidam.

Vt fer-

Ch. *Vt fortunati sunt fabri ferrarij,*
Qui apud carbones aßident:semper calent.
La. *Vtinam fortuna nunc anatina vterer,*
Vt, cùm exiuissem ex aqua, arerem tamen.
Ch. *Quid si aliquò ad ludos me pro manduco locem?*
La. *Quapropter?* Ch. *quia pol clarè crepito dentibus,*
Sed nunc iure optimo me lauisse arbitror.
La. *Qui?* Ch. *quia auderem tecum in nauem ascendere,*
Qui à fundamento mihi vsque mouisti mare.
La. *Tibi auscultaui.tu promittebas mihi*
Illi esse quæstum maximum meretricibus,
Ibi me corruere posse aiebas diuitias.
Ch. *Iam postulabas te impurata belua*
Totam Siciliam deuoraturum insulam.
La. *Quænam balæna meum vorauit vidulum,*
Aurum atque argentum vbi omne compactum fuit?
Ch. *Eadem illa, credo, quæ meum marsupium:*
Quod plenum argenti fuit, in sacciperio.
La. *Eu, redactus sum vsque ad vnam hanc tuniculam,*
Et ad hoc misellum pa ium. perij oppido.
Ch. *Vel consociare mihi quidem tecum licet,*
Æquas habemus partes. La. *saltem si mihi*
Mulierculæ essent saluæ, spes aliqua forent.
Nunc si me adolescens Pleusidippus viderit,
A quo arrabonem pro Palæstra acceperam,
Iam is exhibebit hic mihi negotium.
Ch. *Quid stulte ploras? tibi quidem edepol copia'st,*
Dum lingua viuet, qui rem soluas omnibus.

CREDAT] committat. COMMISEVIT] contraxit. AD HOC EXEMPL. AMITTIT ORNATVM, DOM.] cum amittit, hoc est, dimittit, seu remittit, domum, ad hoc exemplum ornatum. hoc modo ornatum, id est, nudum, vuidum, inanem, inopem, naufragum. HOSPES] Charmides. VTINAM TE PR. Q. OC. VID. M.] vtinam priusquam te oculis vidissem meis, malo cruciatu in Sicilia perires. Festus *perbitere*, Plautus, pro perire posuit. QVEM PROPTER] propter quem, *ἀναστροφή*. id est, cuius opera, & culpa. TVI SIMILEIS] improbos, ac periuros MALAM FORTV. IN AED. TE, &c.] malam fortunam in ædeis meas adduxi, cum adduxi. QVID MIHI, SC. TIBI ERAT AVSC.] cur ego scelestus tibi auscultabam? QVIDVE HINC ABIBAM] quidue hinc abibam? quidue in nauem conscendebam? SCELVS TE, ET SCELESTE PARTA Q. V. B.] quæ te scelestum hominem & bona tua scelerate parta vexit? PESSVM DEDISTI] perdidisti. QVAM QVAE THYESTAE Q. ANTEPOS. EST ET TEREO] sic habent etiam nostri codices, & rectè. Atreum Thyestæ apposuisse filium comedendum, quod Thyestes in Atrei vxore adulterium fecisset, notum est, vel pueris. neque minus notum Prognem Tereo viro suo, quòd is Philomelam Prognes sororem vitiasset, eique postea, ne enuntiaret, linguam præcidisset, Itym communem filium dilaceratum patri comedendum obiecisse. ANIMO MALE FIT.] malè mihi est: malè habeo animo. animo deficio. λιποψυχῶ. notauimus hoc loquendi genus suprà, alicui esse malefactum. significat autem leno se vomiturire. CONTINE QVAESO CAP.] quæso tene mihi caput, dum vomo. PVLMONEVM NIMIS VELIM] nimiopere velim pulmonem vomas. IN ALTO] in profundo mari. MAGNIDICIS] magniloquis. QVI TE EX INSVLSO SALSVM] iocus ex ambiguo, salsum enim, & vrbanum, seu facetum. siue cordatum, & sale, seu aqua marina aspersum significat. EAS] eas tu in malam crucem. EASQVE RES AGEB. COM.] atque ego commodum eas ipsas res gerebam, id ipsum cogitabam & optabam, vt ires in malam crucem. COMMODVM] forte fortuna, opportunè. TV DIGNVS QVI SIES] miser. SCIRPE] scirpus, iunci e nodis, & proceri genus est. quod in locis palustribus nascitur, ex quo prouerbium: Nodum in scirpo quæris. ARITVDINIS] ariditatis. AD VELITATIONEM] ad pugnam velitarem. Velites, leuis armaturæ milites. OMNIA CORVSCA] omnia trepida, micantia, vibrantia, crispantia. significat se tremere præ frigore, cum tamen aliud dicere videatur. BALNEATOR FRIGIDVS] cùm balneatores soleant esse calidi. CVM VESTIMENTIS POST Q. ABII, ALGEO] posteaquam abij abs te cum vestimentis, vtpote madidis, algeo, quanto magis si nudus? THERMOPOLIVM] dulcem, & calidam potionem. SAL.

SAM, ET FRIGIDAM] contrariam dulci,& calidæ, cuiusmodi est thermopolium. FORTVNA ANATVM] sorte & conditione anatum,quæ quantumuis diu in aqua versentur, non madent tamen,neque [illegible]gent. QVID SI ALIQVO NE PRO MAND. LOCEM] Nonius,manducones,qui & manduci dicti sunt: & mandones,edaces,&c. Festus,Manducus effigies in pompa antiquorum inter ceteras ridiculas ire solebat magnis malis, ac latè dehiscens, & ingentem dentibus sonitum faciens, de qua Plautus ait in Rud. *Quid si aliquo ad ludos me pro manduco locem*, &c. IVRE OPTIMO ME LAVISSE ARBITROR] iure optimo me naufragium fecisse bonorum meorum arbitror, quippe qui audebam tecum nauigare, homine scelerato & impio. MOVISTI] concitasti,impietate tua scilicet. ILLI] illic,in Sicilia. CORRVERE] simul eruere,& erutas in arcas conijcere, & συναθροίζειν coaceruare. Varro lib. 4. de ling. Lat. Corbes ab eo, quòd spicas, aliúdue quid corruebant. COMPACTVM] congestum. IN SACCIPERIO] sacciperium nomen ex sacco,& pera compositum. VEL CONSOCIARAM HI QVIDEM T. L.] licet mihi communionem,& societatem bonorum facere. DVM LINGVA VIVET] dum tibi lingua suppetet. QVI REM SOLVAS OMNIBVS] vnde rem soluas omnibus.

SCEPARNIO seruus, CHARMIDES Siculus, LABRAX leno.

QVid istuc est obsecro negotij,quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris signum flentes amplexæ tenent,
Nescio quem metuentes miseræ,nocte hac verò proxuma
Si iactatas atque eiectas hodie esse aiunt e mari?

La. Obsecrò hercle adolescens,vbi istæ sunt,quas memoras,mulieres?
Sc. Hic in fano Veneris. La. quot sunt? Sc totidem quot ego,& tu sumus.
La. Nempe meæ. Sc. nempe nescio istuc. La. qua sunt facie? Sc. scitula,
Vel ego amare vtramuis possim,si probè appotus siem.
La. Nempe puellæ? Sc. nempe molestus es. vise,si lubet.
La. Meas oportet intus esse hic mulieres,mi Charmides.
Ch. Iuppiter te perdat,& si sunt & si non sunt tamen.
La. Introrumpam iam huc in Veneris fanum. Ch in baratrum mauelim
Obsecro hospes,da mihi aliquid,vbi dormiscam,loci.
Sc. Istic vbi vis,condormisce:nemo prohibet:publicum est.
Ch. At vides me,ornatus vt sim vestimentis vuidis:
Recipe me in tectum,da mihi vestimenti aliquid aridi,
Dum mea arescunt,in aliquo tibi referam gratiam.
Sc. Tegillum eccillud mihi vnum arescit:id si vis dabo.
Eodem amictus,eodem tectus esse soleo,si pluuit.
Tu istac mihi dato.exarescent faxo. Ch. eho an te pœnitet,
In mari quod elaui,nisi hîc in terra iterum eluam?
Sc. Eluas tu,an exungare,ciccum non interdium,
Tibi ego nunquam quicquam credam,nisi accepto pignore.
Tu vel suda,vel peri algu,vel tu ægrota,vel vale.
Barbarum hospitem mihi in ædeis,nihil moror,sat litium est.
Ch. Iamne abis? venaleis illic ductitauit,quisquis est:
Non est misericors.sed quid ego hîc asto,infelix,vuidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum,vt edormiscam hanc crapulam,
Quam potaui præter animi quàm libuit sententiam.
Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare.
Itaque aluum prodispatauit nobis salsis poculis,
Quid opu'st verbis? si inuitare nos paulisper pergeret,
Ibidem obdormiscemus.nunc vix viuos amisit domum.
Nunc lenonem quid agat intus visam,conuiuam meum.

VENERIS SIGNVM] Veneris statuam. IACTATAS] fluctibus. ATQVE IECTAS] in litus. SCITVLA] subelegāti poricula, venustula, pulchella. SI PROPE APPOTVS SIEM] aliter Terentius Eunucho. *Ego istum Eunuchum p. ssum vel sebrius.* INTRORVMPAM] per vim intrabo. OBSECRO HOSPES] alloquitur Sceparnionem TEGILLVM] Nonius. Tegillum, diminutiuum à tigno, aliàs à tecto, fortasse demonstrat fustem, quo verberari solebat. SI PLVVIT] si pluit, interiectum est u qua de re alibi. ISTAEC] tua vestimenta vuida, EXARESCAT FAXO] fecero, vt arida fiam. EHO AN TE POENITET IN MARI QVOD ELAVI] eho, an tibi parum videtur, quod in mari omnia perdidi, nisi hic in terra denuò ea, quæ mihi reliqua sunt, amittam? Eluere præter sign fica tionem vulgatam, est consumere, & perdere. ELVAS TV: AN EXANGARE CICCVM NON INTERD] laues, an vngaris, floccum non interim, dederim, vel bona tua perdas lauando, an vnguendo, pilum non dederim, id est, nihil mea refert, nō est mihi curæ. Var. lib. 6. de ling. Lat. Siccum dicebant membranam tenuem, quæ est in malo Punico cellularū discrimen. TV VEL SVDA VEL PERI AL.] algus, us, in quarta inflectione idem, quod algor, ris in tertia, notaut veteres grammatici. Priscian. lib. 6. his verbis, *algor, ris quod etiam hic algus, huius algus dicitur.* Plautus Vidularia, *Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, algum famem,* Idem Rud. *Tu vel suda,* &c. Carisius lib. 1. *a gu* Plaut. in Rud. *Tu vel suda.* &c. Nonius *a'gu,* pro *algore.* Accius Andr *misera el ualli saxo, senio pædore alguque & fame.* BARBARVM HOSPITEM] peregrinum Siculum. NIHIL MOROR] non volo. VENALEIS] seruos venaleis hic homo ductitauit. est mango, hoc eò dicit, quòd mangones sæui, & immisericordes esse solent. VT EDORMISCAM HANC CRAPVLAM, &c.] allegoria ab eo, qui vini potu ebrius, & vuidus est. Ter. *vt edormiscam hoc villi.* Cicero Philip. *edormi crapulam.* QVASI VINIS GRAECIS NEPTVNVS] vinis Græcis, quæ trauehebantur in titulum. solebant aquam marinam suffundere, præterquàm Chiis: ad quem morem alludit Plautus. Hac de se autem notauimus nonnulla ad illum locum Hor. Sat. 8. lib. 2. *Vinum Chium maris expers* PRODISPARAVIT] porrò distorsit, distraxit, dissoluit, disiūpauit, significat aqua marina pota sibi aluum esse fusam, ac resolutam. SI NOS INVITARE PAVLISPER] si Neptunus aliquanto diutius nos sine poculis explesset, ibidem longum somnium dormissemus, id est, exstincti essemus. AMISIT] dimisit, remisit, vt suprà.

ACTVS TERTIVS

DÆMONES.

MIRIS *modis di ludos faciunt hominibus.*
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.
Ve dormienteis quidem sinunt quiescere.
Velut ergo hac nocte qua processit proxima,
Mirum atque inscitum somniaui somnium,
Ad hirundininum nidum visa est simia
Ascensionem vt faceret admolitier,
Neque eas deripere quibat inde: pòst tibi
Videbatur ad me simia aggreditier,
Rogare scalas vt darem vtendas sibi.
Ego ad hoc exemplum simiæ respondeo,
Natas ex Philomela atque ex Progne esse hirundines,
Ago cum illa, nequid noceat meis popularibus.
Atque illo animo iam fieri ferocior:
Videtur vltro mihi malum minitarier,
In ius vocat me. ibi nescio ego quomodo
Iratus videor mediam arripere simiam,
Concludo in vincla bestiam nequissimam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere somnium,
Nunquam hodie quiui ad coniecturam euadere.
Sed quid hîc in Veneris fano, mea vicinia.
Clamoris oritur? animus miratur meus,

LVDOS FACIVNT HOMINIBVS] ludos edūt hominibus. Aliud est ludos facere homines, aliud ludos facere hominibus. SOMNIA IN SOMNIS DANVNT] Iohannes Passeratius

legendum censet hoc loco, *omnia in somnis danunt*. danunt autem, id est, dant. QVAE PRAECESSIT] secutus sum vulgatam lectionem, à qua non discrepant antiqui nostri libri AD HIRVNDININVM NIDVM] ab hirundine formatum, possessum, Hirundinus notat Prisc. libro 2. vbi de possessiuis loquitur, & profert hunc locum ASCENSIONEM VT FACERET] vt ascenderet. ADMOLIRIER] admoliri adniti, allaborare. DERIPERE] sic habent nostri codices vet. & rectè. deripere autem, est deorsum rapere, quo verbo sæpè vtitur Plautus. non longè abieris. infrà ead. comœdia. Et quidem in interpret. huius somnij: *Veneris signum sunt amplexæ, nunc eas deripere vult*. AGGREDIRIER] aggredi, accedere. AD HOC EXEMPLVM] ad hunc modum. NATAS EX PHILOMELA ATQ. EX PROGNE] Philomela & Progne Pandionis Athen. regis filiæ. Philomela in lusciniã. Progne in hirundinem versa est, nota est fabula. quod autem hirundines ex Philomela & Progne natas esse dicit, cum ex Progne tantùm natas dicere debeat, non est quod laboremus. AGO CVM ILLA] loquor cum illa. MEIS POPVLARIBVS] quæ sunt ciues Atticæ, vt ego sum ciuis Atheniensis. FEROCIOR] superbior, de hoc nomine plura in comment. Horat. VLTRO] non prouocata aut lacessita. NVNQVAM HODIE AD CONIECT. EVAD.] nunquam hodie potui conijcere. SED QVID HIC IN VENER FANO MEAE VICINIAE] hic versus in aliis libris omnibus lacer, & mutilus, sic integer repertus est in nostris veteribus, non obscura sententia, hic meæ viciniæ, id est, in hac vicinia mea verumtamen si legamus *vicinia mea*, longè, opinor, concinnior sit lectio sic M. Tull. salutem viciniam.

TRACHALIO seruus, DÆMONES senex.

Pro Cyrenenses populares, vestram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui, qui estis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum pessundate,
Vindicate, ne impiorum potior sit pollentia,
Quàm innocentium, qui se scelere fieri volunt nobileis,
Statuite exemplum impudentiæ, date pudori præmium,
Facite hîc lege potius liceat, quàm vi victo viuere.
Currite huc in Veneris fanum, vestram iterum imploro fidem,
Qui propè hîc adestis, quique auditis clamorem meum:
Ferte suppetias, qui Veneri, Veneriaque antistita
More antiquo in custodiam sum commiserunt caput,
Prætorquete iniuriæ prius collum, quàm ad vos perueniat.

Dę. *Quid istuc est negotij.* Tr. *per ego, te hæc genua obtestor senex,*
Quisquis es. Dę. *quin tu ergo omitte genua & quid sit mihi expedi,*
Quod tumultues. Tr. *téque oro & quæso, speras tibi*
Hoc anno multum futuram sirpe, & laserpitium,
Eámque venturam exagogam Capuam saluam & sospitem,
Atque ab lippitudine vsque siccitas vt sit tibi.

Dę. *Sanum es.* Tr. *seu tibi confidis fore multam maguderim,*
Vt ne pigeat dare operam mihi quod te orabo senex.

Dę. *At ego te per crura, & talos, tergúmque obtestor tuum,*
Vt tibi vlmeam vberem esse speres virgidemiam,
Et tibi esse euenturam hoc anno vberam messem mali
Vt mihi istuc dicas negotij quid sit, quod tumultues.

Tr. *Quî lubet maledicere? equidem tibi bona exoptaui omnia.*

Dę. *Bene equidem tibi dico, qui te digna vt eueniant precor.*

Tr. *Obsecro, huc reuortere* Dę. *ergo quid negotij est?* Tr. *mulieres*
Duæ innocentes intus hîc sunt, tui indigentes auxilij,
Quibus aduorsum ius, legésque insignitè iniuria hîc
Facta est, atque in Veneris fano: tum sacerdos Veneria
Indignè afflictatur. Dę. *quis homo est tanta confidentia,*
Qui sacerdotem audeat violare? sed eæ mulieres
Quæ sunt? aut quid iis iniqui fit? Tr. *si das operam eloquar.*
Veneris signum sunt amplexæ, nunc homo audacissimus

Eas deripere vult. eas ambas esse oportet liberas.

Dæ. *Quis istic est, qui deos tam paruipendit? paucis expedi,*

Tr. *Fraudis, sceleris, paricidij periurij plenißimus,*
Vno verbo absoluam, Leno est. quid illum porro prædicem?

Dæ. *Ædepol infortunio hominem prædicas donabilem.*

Tr. *Qui sacerdoti scelestus fauces interpresserit?*

Dæ. *At malo cum magno suo hercle fecit. ite istinc foras.*
Turbalio, Sparax vbi estis? Tr. *i obsecro intrò, subueni*
Illis. Dæ. *iterum haud imperabo. sequimini hac.* Tr. *age nunc iam,*
Iube oculos elidere, itidem vt sepijs faciunt coqui.

Dæ. *Proripite hominem pedibus huc, itidem quasi occisam suem.*

Tr. *Audio tumultum. opinor leno pugnis pectitur.*
Nimis velim improbißimo homini malas edentauerint.
Sed ecce ipsæ huc egrediuntur timidæ è fano mulieres.

ATQVE EXEMPL. PESS. PESSVM.] ac morem pessimum, seu factum pessimi exempli. exstinguite, ac delete. POTENTIA] potentia. STATVITE EXEMPL. IMPVD.] edite exemplum in impudentem, sumto supplicio de lenone, omnium mortalium impudentissimo. FACITE HIC LEGE. P. L. QVAM VI VICTO V.] facite, vt hîc liceat viuere hominibus lege potius, quàm vi, & vt, si accidat, vt vincantur, vincantur potius lege, quam vi. VENERIEQVE ANTIST.] Veneris antistitæ. quamuis antistes sit commune, tamen & antistitam dixerunt antiqui de fœmina, vt hospitam & clientam notat Carisius. Cicero lib. 4. Acad. *Postridie sacerdotes Cereris, & illius fani antistita.* Cornel. Seuerus, *stabat apud sacras antistita aras.* FERTE SVPP. QVI VENERI VENERIAEQ. ANT. IN CVSTOD. SVVM COMMIS. CAPVT] ferte suppetias iis, qui Veneri, & Veneris antistitæ tutelæ vitam suam commiserunt. PRAETORQVE INIVR.] iniuriam delete priusquam ad vos perueniat. torquete iniuriæ collum, priusquam ad vos peruenerit. allegoria est. PER EGO TE HAEC GENVA] per hæc genua te oro: in genibus misericordiæ sedem esse, non semel anteà dictum est. QVID TVMVLTVES] quid tumultue is. MVLTVM FVTVRVM SIRPE ET LASERPITIVM] de laserpitio alibi dictum est à nobis, & scriptores de eo multa prodiderunt: in his Plinius lib. 6. c. 3. Solinus c. 5. & Theophr. hist. pl. lib. 6. c. 3. Dioscor. lib. 3. c. 94. De sirpe sic Solinus 40. Apud Cyrenienseis præterea sirpe gignitur odoratis radicibus, virgulto herbido magis quàm arbusto: cuius è culmo exudat æstatis tempore pinge roscidum, idque pascentium hircorum inhæret barbulis. Prisc. lib. 7. cuius verba mox proferemus. SAV TIBI CONF. FORE MVL. MAGVD.] Prisc. lib. 7. postquam hunc locum retulit, ascribit, seu tibi confidis fore multam magud. quod significat frugis genus: & est caulis, qui nascitur in Syria. cuius radix sirpe appellatur, vel (vt alij volunt) silphium, i. laserpitium: quod silphium Græci appellant, cuius erat ager Cyrenensis ferax, quódq. erat magni pretij. EAMQVE VENTVRAM EXAGOGEN] & eam exportationem. i. & eas merceis Cyrenis aut ex Lybia exportatas saluas Capuam venturas. ATQVE AB LIPPITVDINE] hoc eò dictu, quòd senes solent lippitudine laborare. optat igitur, vt habeat siccos oculos, atque ab lippitudine vacuos. SANVM' ES?] sanusne es? VIRGIDEMIAM] virgarum vndemiam. nomen fictum à virgis, & demo, vt vindemia, à vino & demo. QVOD TVMVLTVAS] propter quod tumultues. QVI LVBET MALEDICERE?] quo pacto, vel quamobrem lubet tibi mihi maledicere? VT EVENIANT PRECOR] tibi. HVC REVERTERE] cùm senex itinere instituto pergeret seruus, eum orat, vt reuertatur. ADVORSVM IVS. LEG.] contra ius, & leges. INSIGNITE] insigniter, vel vt Nonius, cùm indicio notæ. SACERDOS VENERIA] quàm suprà antistitam dixit. EX ORDI] hunc versum & superiori proximum, qui erant mutili, & laceri ex auctoritate nostrorum librorum veterum integrauimus. DONABILEM] dignum, donandum, mactabilem. QVI SACERDOTI SCELESTVS FAVC. INTERP.] pendet hic versus ex illo, Quid illum porrò prædicem, qui sacerdotem Veneris strangulare conatus sit. TVRBALIO, SPARAX.] seruorum sunt nomina, sunt autem mutæ personæ, vt ille apud Terentium in Eunucho. ITERVM HAVD IMPERARE] non erit necesse iterum imperare, sed priore accessitu prodibunt serui foras. IVBE OCVLOS ELIDERE] iube seruos tuos lenoni oculos eruere, item, vt coqui sepij oculos eruunt. PRORIPITE] foras rapite, & trahite hominem per pedes, similiter vt suem occisam. simile est illi, trahere pedibus: de quo plura in commentariis Horat. PVGNIS PECTITVR] pugnis cæditur. tralatio est. sic in Pœnulo, scena cuius initium est, *Negotij, sed vide, sis ne tu oratorem pugnis pecta postea.* MALAS EDENTAVERINT] malas dentibus orbauerint: malas edentulas reddiderint.

PALÆSTRA, TRACHALIO seruus, AMPELISCA, duę mulieres.

Pa. *NVnc id est cùm omnium copiarum atque opum,*
Auxilij, præsidij, viduitas nos tenet,
Nec vlla specula est, quæ salutem afferat,
Nec scimus quam in partem ingredi persequamur.
Maximo misera in metu nunc sumus ambæ,
Tanta importunitas, tantáque iniuria
Facta in nos est modò hic intus ab nostro hero:
Qui sceleratus, sacerdotem, anum, præcipem
Reppulit, perquàm indignis modis,
Nosque ab signo intimo vi deripuit sua.
Sed nunc, sese vt ferunt res, fortunaque nostra,
Par est moriri: neque est melius morte in malis,
Rebus miseris. Tr. *quid est? quæ illæc oratio 'st?*
Cesso ego has consolari? heus Palæstra. Pa. *qui vocat?*
Tr. *Heus Ampelisca.* Am. *obsecro quis est qui vocat?*
Pa. *Quis is est, qui nominat?* Tr. *si respexis, scies.*
Pa. *O salutis mea spes.* Tr. *tace, ac bono animo es?*
Me vide. Pa. *si modò id liceat, vis ne opprimat,*
Quæ vis, vim mihi afferam ipsa, adigit. Tr. *ah, desine, nimis inepta es.*
Am. *Desiste dictis nunc iam miseram me consolari.*
Pa. *Nisi quid re præsidium apparas Trachalio, acta hæc res est:*
Certum 'st moriri, quàm hunc pati grassari lenonem in me.
Sed muliebri animo sum tamen. miseræ vbi venit in mentem
Mihi mortis, metus membra occupat edepol. Tr. *etsi hoc acerbum,*
Bonum animum habete. Pa. *nam obsecro vnde animum mihi inuenitur?*
Tr. *Ne, inquam, timete. assidite hîc in ara.* Am. *istæc quid ara*
Prodesse nobis plus potest, quàm signum in fano hîc intus
Veneris, quod amplexæ modò? vnde abreptæ per vim miseræ?
Tr. *Sedete hîc modo, ego hinc vos tamen tutabor. aram habete hanc*
Vestiis pro castris mœnia, hinc ego vos defensabo,
Præsidio Veneris malitiæ lenonis contrà incedam.
Am. *Tibi auscultamus. & Venus alma, ambæ ted obsecramus,*
Aram amplexantes hanc tuam lacrymantes, genibus nixæ,
Nos in custodiam tuam vt recipias, & tutere:
Illos sceleratos, qui tuum fecerunt fanum parui.
Vt vlciscare, nosque vt hanc tua pace aram obsidére
Patiare, quæ elautæ ambæ sumus opera Neptuni noctu,
Ne inuisas habeas. néue iccirco nobis vitio vortas,
Si quippiam 'st, minus quod bene esse lautum tu arbitrare.
Tr. *Æquum hasce petere intelligo. decet abs te id impetrari,*
Ignoscere his te conuenit. metus has, id vt faciant, subigit.
Te ex concha natam esse autumant caue tu harum conchas spernas.
Sed optumè eccum exit senex, patronus mihíque & vobis.

VIDVITAS] inopia, orbitas. SPECVLA] parua spes. nostri libri ve eres hic non satis integri, neque liquidi sunt: habent enim obscurè, partim *se nec via est*, partim *sed ne via est*. PARS E QVAM V... pergamus

gemus. IMPORTVNITAS] importunitas ab importuno, importunos autem Tyrannos dicunt Latini, pauperiem importunam, nouercas importunas, & similia. PRAECIPITEM] Prisc. libr. 6. à capite solùm composita ablata, s, & mutata e, in i, & addita, itis, faciunt genitiuum. anceps ancipitis, præceps præcipitis, biceps bicepitis, antiquis tamen ancipes & præcipes & bicipes proferebãt in nominatiuo, & sic secundùm analogiam sequebatur genitiuus ancipes, ancipis. Plautus *saliam in puteum præcipes* Liuius in Ione *séque in alta maria præcipem inops, ægra sanitatis eiecit.* Ennius lib. 17. Annal. *Occumbunt multi letum ferróque lapique. Aut intra muros aut extra præcipe casu.* DERIPVIT] deorsum rapuit. MORIRI] antiquum pro mori, vt aggrediri, pro aggredi, & simil. QVI VOCAT?] quis vocat? SI RESPEXIS] si respexeris, id est, retro aspexeris, scies quis te vocet. SI MODO ID LIGEAT, VIS NE OPP. &c.] si fieri possit, da operam, ne vis me opprimat, quæ me cogit, vt mihi ipsa vim afferam, vt mihi mortem conciscam. CERTVM EST MORIRI] certum est mori. subintell potius, Græcorum more μᾶλλον. SED MVLIEBRI ANIMO S.] seruat decorum. nam non temerè mulier sibi ipsa vim affert. ETSI HOC ACERBVM] etsi hoc acerbum est, quod in vos leno fecit, & se facturum minatur. QVOD AMPLEXAT M.] quod paulò ante amplexæ eramus. MOENIA, HINC EGO VOS D.] vox *mœnia*, sententiam turbat, & ea detracta, nihil sit hic difficultatis, hoc modo: Habere vobis hanc aram pro castris, id est, loco castrorum: ego hinc, id est, ex hoc loco, defensabo, neque tamen eam tollendam censeo. sed addendum potius pronomen demonstratiuum *hæc*: vel aduerbium loci *hic*, vt ita legatur, *aram habere hanc vobis pro castris, hæc mœnia sunt*, vel *hic mœnia sunt: hinc ego vos defensabo*. PRAESID. VEN. MAL. LENONIS C. IBO.] præsidio Veneris malitiæ lenonis obuiam ibo. TIBI AVSCVLT.] tibi auscultamus ò Venus alma. TED OBSECR.] te obsecramus d. interpositum est. FECERVNT P.] contemserunt. VITIO V.] assignes, attribuas. ABS TE] Venus. SVBIGIT] cogit. TE EX CONCHA N. N. E. A.] Venus non ex concha nata est, sed cum ex mari nata esset, concha in Cyprum vecta est, idcirco Plautus Venerem è concha natam esse dicit. Papinus Silu. *Hæc ex ceruleis mecum consurgere digna fluctibus, & nostra potuit considere concha*, propter eandem rationem conchę, quædam dicuntur Venereæ. Propertius, *Et Venus è rubro concha Erycina salo.* Seneca lib 15. epist. *Venereæ spondilique, & ostrea catenus circumcisa, quæ eduntur.* CAVE TV H. C. SP.] puellis conchæ dono dabantur. Ouid. Metamorph. libr. 10. *munera fert illi conchas teretesque lapillos.*

DÆMONES senex, LAMBRAX leno, MVLIERES duę, LORARII, TRACHALIO seruus.

Exi è fano natum quantum est hominum sacrilegissime,
Vos in aram abite sessum, sed vbi sunt? Tr. *huc respice.*
Dę. *Optumè.* Lo. *istuc volueramus, iube modò accedat propè.*
Dę. *Tun' legirupionem hic nobis cum dis facere postulas?*
Pugnum in os impinge. La. *iniqua hæc patior cum pretio tuo.*
Dę. *At etiam minitatur audax.* La. *ius meum ereptum est mihi,*
Meas mihi ancillas inuito me eripis. Tr. *ergo dato*
De senatu Cyrenensi quemuis opulentum arbitrum,
Si tuæ esse oportet, níue eas esse oportet liberas.
Nec te in carcerem compingier est æquum, ætatémque ibi
Te vsque habitare, donec totum carcerem contriueris.
La. *Non hodie isti rei auspicaui, vt cum furcifero fabuler,*
Te ego appello. Dę. *cum istoc primùm, qui te nouit, disputa.*
La. *Tecum ago.* Tr. *atqui mecum agendum'st suntne illæ ancillæ tuæ?*
La. *Sunt.* Tr. *agedum ergo tange vtramuis digitulo minimo modò.*
La. *Quid si attigero?* Tr. *extemplo hercle ego te follem pugilatorium*
Faciam, & pendentem incursabo pugnis, periurissimè.
La. *Mihi non liceat meas ancillas Veneris de ara abducere?*
Dę. *Non licet: est lex apud nos.* La. *mihi cum vestris legibus*
Nihil est commercij. equidem istas iam ambas educam foràs.
Tu senex, si istas amas, huc arido argento'st opus.
Dę. *Hæ autem Veneri complacuerunt.* La. *habeat, si argentum dabit.*
Dę. *Do tibi argentum nunc adeò vt scias meam sententiam,*
Occipito modò illis afferre vim ioculo pausillulum:
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te vt non noueris,
Vos adeò, vbi ego innuero vobis, si non ei caput exoculassitis,

Quasi murteta iuncis, item ego vos virgis circumuinciam,

La. *Vi agis mecum.* Tr. *etiam vim opprobras flagitij flagrantia?*

La. *Tun trifurcifer mihi audes inclementer dicere?*

Tr. *Fateor ego trifurcifer sum. tu es homo apprimè probus.*
Num quì minus hasce oportet esse liberas? La. *quid? liberas?*

Tr. *Atque heras tuas quidem hercle, atque ex germana Græcia:*
Nam altera hac est nata Athenis, ingenuis parentibus.

Dæ. *Quid ego ex te audio?* Tr. *hanc Athenis esse natam liberam.*

Dæ. *Mea popularis, obsecro, hæc est,* Tr. *non tu Cyrenensis es?*

Dæ. *Immò Athenis natus, altúsque, educatúsque Atticus.*

Tr. *Obsecro, defende cineis tuas senex.* Dę. *ô filia*
Mea: cùm ego hanc video, mearum me absens miseriarum commones,
Trima quæ periit mihi: iam tanta est, si viuit, scio.

La. *Argentum pro istisce ambabus, cuia erant, domino dedi,*
Quid mea refert, Athenis hæ natæ, an Thebis sient,
Dum mihi rectè seruitutem seruiant? Tr. *itáne, impudens?*
Túne hic feles virginalis, liberos parentibus
Subiectos, habebis, atque indigno quæstu conteres?
Nam huic alteræ patria quæ sit profectò nescio,
Nisi scio probiorem hanc esse, quam te impuratissime,

La. *Tuan' istæ sunt?* Tr. *contende ergo, vter sit tergo verior.*
Ni offerumentas habebis plureis in tergo tuo,
Quam vlla nauis longa clauos, iam ego ero mendacissimus,
Postea aspicito meum, quando ego tuum inspectauero,
Nisi erit tam sincerum, vt quiuis dicat ampullarius,
Optimum esse operi faciundo corium, & sincerissimum,
Quid caussa est, quin virgis vsque ad saturitatem sauciem?
Quid illas spectas, quas si attigeris, oculos eripiam tibi.

La. *Atqui, quia vetas, vtramque iam mecum abducam simul.*

Dę. *Quid facies?* La. *Volcanum adducam, is Veneris est aduersarius.*

Dę. *Quo illic it?* La. *heus ecquis hic est? heus.* Dę. *si attigeris ostium,*
Iam hercle tibi messis in ore fiet mergis pugneis.

Lo. *Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.*

Dę. *Ego dabo ignem, siquidem in capite tuo conflandi copia est.*

La. *Ibo hercle aliquò quæritatum ignem.* Dę. *quid tum cùm inueneris?*

La. *Ignem magnum hìc faciam.* Dę. *quin vt humanum exuras tibi.*

La. *Immò hasce ambas hic in ara vt viuas comburam.* Dę. *id volo,*
Nam hercle ego te barba continò arripiam & in ignem coniiciam,
Téque ambustulatum obiiciam magnis auibus pabulum,
Cum coniecturam egomet mecum facio, hæc illa est simia,
Quæ has hirundines ex nido volt deripere ingratiis,
Quod ego in somnis somniaui. Tr. *Scin' quid? tecum oro senex*
Vt illas serues, vim defendas, dum ego herum adduco meum.

Dę. *Quære herum, atque adduce.* Tr. *at hic ne.* Dę. *maximo malo suo.*
Si attigerit, occeptassit. Tr. *cura* Dę. *curatum est, abi.*

Tr. *Hunc quoque asserua ipsum, ne quo abitet. nam promisimus*
Carnufici aut talentum magnum, aut hunc hodie sistere.

NATVM

NATVM QVANTVM EST HOMINVM SACR.] homo omnium hominum, quantum hominum natum est, sacrilegissime.. VOS IN ARAM] puellas alloquitur. ACCEDAT] leno. TVN', LEGIRV-PTIONEM N. C. DIIS, &c.] Túne nobis legis ruptionem cum diis facere postulas? id est, túne istuc tibi sumus, vt audeas cum diis violandis leges negligere, & rumpere? nobis datiuus est venustatis causa additus. IMPINGE] incute. CVM PR. C. T.] cum mercede tua, ὅτι μισθοῦ σου eorum, quæ tu in me iniustè, & inique facis, dabis pœnas. totum iniuste factorum magnam mercedem feres. ERGO CALO DE S. CYR &c.] aduersarium prouocat, vt bonitate causæ fretus. solent enim, qui suo iuri magnopere confidunt, vltro iudicem aut arbitrum poscere. Sic Terent. Adelph. *Cedo quemuis arbitrum te plura in hac re peccare ostendam.* Idem Plautus infrà, *cedo iudicem in dolo malo instipulatus sit.* CONPINGIER] coniici, & arctè concludi. ÆTATEM] quamdiu viues. NON H. ISTI REI AVSP.] non hodie hoc consilium cepi vt. &c. tractum à more veterum, qui nihil faciendum suscipiebant sine auspicio. TE EGO APPELLO] Dæmonem alloquitur & appellat. TECVM AGO] tecum loquor. TE FOLLEM PVG. F.] ita tractabo, vt follem, quem tractant pugiles, quem pendentem & suspensum pugnis petunt, & insectantur, hoc est te pugnis cædam, & comundam. INCVRSABO] insectabor. NON LICET, ITA EST LEX APVD NOS] sic habent libri nostri veteres, idque ego liquidò iurare possum, ne quis coniecturam esse dicat. ARIDO ARGENTO] hoc dicit, opinor, propterea quod erat vuidus. Aridum, inquit Festus, propriè est, quod naturalem humorē amisit, dicitur autem per contrariam significationē, quòd irrigari desierit. nam Græcè irrigare est ἄρδειν. DO TIBI ARG.] lego, *dem tibi argentum?* IOCVLO] id est, etiam minimo ioco: etiam leuissimè iocando. INNVERO V.] vobis nutu significauero. sic Terent. Adelph. *ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in mala haereat.* SI NON EI C. ARCSCVL.] si non ei caput oculis orbaueritis. id est si non ei oculos effoderitis, non dissimulabo in nostris libris veteribus non esse neque, *non.* quod est in vulgatis neque *ne.* quod habet editio Camerariana. vulgatā autem lectionem secutus sum, vt facilē & aperiā. alioqui editionem Camerarij non improbo, vt *ne* accipiamus pro, *non.* QVASI MVRTETA IVNCIS, &c. vt myrtetæ iunci circumligari solent. sic ego vos virgis circumdabo, & circumuinciam. OPPROBRAS] probri loco obiicis, libri vulgati habent, *improperas.* FLAGITII FLAGR.] homo flagitiosissime homo flagitio flagrans. NVN QVI M.] num idcirco minus oportet eas esse liberas, si ego sum trifurcifer, tu vir probus? num qui minus, id est, aliqua re minus. vel num ob aliquam causam minus. Ex GERMANA GR.] ex vera Græcia. O FILIA, MEA] filiam absentē desiderat, præsentia Palæstrę Atticæ admonitus. HANC] Palæstram. COMMONES] tu Trachalio. TRIMA] treis annos nata. TANTA EST] quanta est Palæstra. CVIAE ERANT] domino, cuius erant. RECTE] iure. FELES VIRGINALIS] virginum furax & rapax, tu qui virgines rapere & furari soles: tu qui rapacitate, & furacitate, quam in virginibus furandis & rapiendis adhibes. felē æquiparas: sic suprà *feles virginaria.* HVIC ALTERAE] huic alteri Ampelisceæ. CONTENDE ERGO, VTER SIT T. VER.] ordo est, contende ergo mecum, tergo vter sit verior, id est, veracior, vel, vter veriora dicat. NI OFFERVMENTAS] offerumentas hic per iocū appellat Plautus vibices, & notas verberum tergo oblatorum, similitudo sermonis ab offerumentis ducta, de quibus sic Festus a.t. *offerumenta vocabant quæ offerebantur.* hoc autem significat, nisi tergum habebis vibicibus varium, & dissectum: tum ego ero mēdacissimus. Id est, tibi vt victo tergum verberibus, & plagis lacerabitur: ego autem, vt victor, tergū habebo sincerum. AMPVLLARIVS] qui ampullas corio integit. OPTIMVM ESSE OPERI F.] vt te vertimum. VVLCANVM ADDVCAM] significat se ignem puellis, quæ ad aram Veneris confugerant, admoturum, vt eas inde aufugere cogat, & ita impunè abducat. nam ex ara auellere non licebat ignem ei qui aram occuparat, admouere licebat. sic apud Euripidem, Hermione minatur se Andromachæ, quæ ad aram confugerat, eámque amplexa tenebat, ignem illaturam. IS VENERIS EST ADV.] odit enim Vulcanus Venerem, vt adulteram: & Venus Vulcanum auersatur vt claudum & deformem, & fabrum, contrà Martem amat, & cum eo in adulterio à Vulcano deprehenditur, apud Homerum ἰδίως MESSIS IN ORE FIET] dentes tibi excutientur pugnis. MERGIS PVGNEIS] Festus, mergæ furculę, quibus acerui frugum fiūt, dictæ à volucribus mergis, quia, vt illi se in aquam mergunt, dum pisceis persequūtur. sic messores eas in surges demergunt, vt attollere possint manipulos per mergas igitur pugneas iocosè significat Plautus, pugnos ori impactos. SIQVIDEM IN C. TVO C. C. EST] siquidem in capite tuo ignem conflare, & accendere licet. QVIN VT H. EXVRAS T.] sic habent dilucidè nostri libri veteres. hoc autem significat immò verò vt te ipse exuras, vel tibi mortuo sacrificium fiat. Festus. Humanum sacrificium dicebant, quod mortui causa fiebat. BARBA] per barbam? AMBVSTVLATVM] circūustulatum, ambustum. Cicero pro Milone, lignis semiustulatum. Catullus *infelicibus vstulanda lignis.* INGRATIIS] me inuito. TECVM HOC] antiquè, pro, tecum. AT HIC MALAT] tu interea vide ne hic illas attingat, seu ne ab ara abstrahat, atque abducat. SIVE OCCEPTASSIT] siue adeò occeptauerit. id est, occeperit, seu inceperit. sed non dissimulabo in nostris libris veteribus scriptum esse *neue occentassit.* quæ scriptura fortassis recta est, & vera *occentare* autem, vt suprà in Persa, in scena, *Satin' Athenæ* ex Festo notauimus. Antiqui dicebant pro *conuitium facere.* NAVQVÒ ABITE] abito, as, frequentatiuum ab abeo.

DÆMONES senex, LABRAX leno.
PALÆSTRA, AMPELISCA.

V Trùm tu leno cum malo libentius
Quiescis an sic sine malo, si copia est?

La. *Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, senex.*
Meas quidem te inuito, & Venere, & summo Ioue.

De ara capillo iam deripiam. Dæ. *tange dum.*

La. *Tangam hercle verò.* Dæ. *agedum ergo, accedo huc modò,*

La. *Iube dum recedere istos ambo illuc modò.*

Dæ. *Immò ad te accedent.* La. *non hercle egomet censeo.*

Dæ. *Quid ages, si accedent propius?* La. *ergo recessero.*
Verùm, senex, si te vnquam in vrbe offendero,
Nunquam hercle quisquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos pessimos dimisero.

Dæ. *Facito istuc quod minitaris, sed nunc interim,*
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.

La. *Quàm magnum verò?* Dæ. *quantum lenoni sat est.*

La. *Minacias ego istas flocci non facio tuas:*
Equidem te inuito iam ambas rabiam. Dę. *tange denuo.*

La. *Tangam hercle verò.* Dę *tange, sed scin' quomodo:*
I dum Turbalio atque curriculo affer huc
Duas clauas. La. *clauas?* Dę. *probas: propera citò,*
Ego te hodie faxo rectè acceptum, vt dignus es.

La. *Eheu, scelestus galeam in naui perdidi.*
Nunc mihi opport una hìc esset salua si foret.
Licet saltem istas mihi appe are Dę. *non licet.*
Ehem optimè adepol, eccum clauator aduenit.

La. *Illud quidem adepol tinnimentum est auribus.*

Dę. *Age accipe illanc alteram clauam Sparax,*
Age alter i inc, alter hinc assiste.
Assistite ambo sic: audite nunc iam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Inuitas, ni istunc istis inuitassitis
Vsque ade , donec quà domum abeat, nesciat,
Peristis am o. si appellabit quampiam,
Vos respondetote istinc istarum vicem:
Si verò ic ipse abire hinc volet, quant m pote st,
Extemplò amplectitote crura fustibus.

La. *Etiam me abire hinc non sinent?* Dę. *dixi satis.*
Et ille vbi seruus cum hero huc aduenerit,
Qui herum arcessiuit, itote extemplò domum,
Curate hæc sultis magna diligentia.

La. *Eheu hercle, næ istic fana mutantur citò,*
Iam hoc Herculis est, Veneris fanum quod fuit,
Ita duo de ituit signa hic cum clauis senex.
Non hercle quò hinc nunc gentium aufugiam, scio,
Ita nunc mihi vtrunque sæuit & terra & mare.
Palæstra? Lo. *quid vis?* La. *apage, controuersia est.*
Hæc equidem Palæstra, quæ respondit, non mea est,
Heus Ampelisca. Lo. *caue sis infortunio,*
Vt pote st. La. *ignaui homines satis rectè monent.*
Sed vobis dico, heus vobis num molestia est,
Me adire ad illas propius? Lo. *nihil nobis quidem.*

La. *Nunquid molestum mihi erit?* Lo. *nihil, si caueris.*

Quid

La. *Quid est, quod caueam?* Lo. *hem à crasso infortunio.*

La. *Quæso hercle abire vt liceat.* Lo. *abeas, si velis.*

La. *Bene hercle factum, habeo vobis gratiam.*
Non accedam potius. Lo. *illic tu asta ilico.*

La. *Ædepol proueni nequiter multis modis,*
Certum'st hasce hodie vsque obsidione vincere.

SI COPIA EST] si tibi datur, aut licet sine malo quiescere si tibi potestas sit quiescedi sine malo. CAPILLO] per capillum. ISTOS AMBO] istos ambos lorarios qui pugnos intentare: ambo, pro, ambos, sæpe alias notatum. OFFENDERO] inuenero mihi obuium. LVDOS PESSIMOS] turpissime ludificatum, & ludibrio habitum. MINACIVS] minas. CVRRICVLO] cursim, citato cursu. PROBAS] validas, magnas. OPPORTVNA] vtilis, ex vsu. SALVAS SI] nisi periisset. CLAVATOR] qui clauam manu tenet: qui clauam gerit. TINNIMENTVM] instrumentum, quo tibi aures tinniant. NI ISTVNC ISTIC INVITASSITIS] nisi istunc lenonem clauis istis, quas habetis, lautè & liberaliter inuitaueritis, id est, nisi lenonem clauis ita validè pulsaueritis, vt propter ictum validum, quem acceperit attonitus nesciat, qua via domum abeat, &c. ISTARVM VICEM] istarum puellarum vice: pro istis puellis. AMPLECTITOTE] amolect minor: circum ædiditore translatio est. NAE ISTIC FEMC.] profectò inuistis locis fana citò commutantur. HERC. EST] Herculis est fanum, quod anteà Veneris fuit: hoc eò dicit, quod duos seruos cum clauis, astare iusserat, vt si essent duæ statuæ clauam gerentes. Hercules enim à Leonina pelle amictus, & clauam dextra tenens fingebatur. DESTITVIT] id est, statuit, cõstituit. Cæcilius. *Destituit omneis seruos ad mensam ante se.* Cicero lib. 3. accusationum. *Videtis pendere alios ex arbore pulsari autem alios, & verberari porrò, alios in publico custodiri, & destitui, alios in commune*, &c. Titus Liu. lib. 7. *Duo in medio armati spectaculi magis more, quam lege belli destituuntur.* SAEVIT] iratum, atque infestum est. CONTROVERSIA EST] dissensio est inter nos, ambigimus inter nos. CAVE SIS INF. VT P. EST] caue sis ab infortunio, quantum fieri potest. NIHIL M.] proinde ac si dicat, nullam nobis molestiam afferat, te ad illas accedere, sed tibi maximam. nam te his clauis lautè inuitabimus. NIHIL S. CAVES] nihil tibi erit molestum si tibi à malo caueris, id est, si ad eas non accesseris, eas attigeris. A CRASSO INF.] à magno malo, quod tibi hæ crassæ & validæ clauæ importabunt. NON ACCEDAM P.] non adibo, sed accedam ad illas potius. PROVENI] processi.

PLEVSIDIPPVS adolescens, TRACHALIO seruus, MVLIERES duę, LENO, LORARII, CHARMIDES.

Pl. *Mánne ille amicam leno vi, violentia*
De ara deripere Veneris voluit? Tr. *admodum.*

Pl. *Quin occidisti extemplò?* Tr. *gladius non erat.*

Pl. *Caperes aut fustem, aut lapidem.* Tr. *quid ego quasi canem,*
Hominem insectarer lapidibus nequissimum?

La. *Nunc pol ego perij, Pleusidippus eccum adest,*
Conuerret iam hoc me totum cum puluisculo.

Pl. *Etiamne in ara tunc sedebant mulieres,*
Cùm ad me profectus ire? Tr. *ibidem nunc sedent.*

Pl. *Quis illas nunc illic seruat?* Tr. *nescio quis senex,*
Vicinus Veneris. is dedit operam optimam.
Is nunc eum seruis seruat: ego mandaueram.

Pl. *Duc me ad lenonem rectà. vbi illic est homo?*

La. *Salue.* Pl. *nihil salutem moror, opta ocyus,*
Rapi te obtorto collo mauis, an trahi?
Vtrum vis opta, dum licet. La. *neutrum volo.*

Pl. *Abi sanè ad litus curriculo Trachalio,*
Iube illos in vrbem ire obuiam ad portam mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnuficem traderent.
Post huc redito, atque agitato hìc custodiam,
Ego hunc scelestum in ius rapiam exsulem,
Age ambula in ius. La. *quid ego deliqui?* Pl. *rogas?*

Qui arrabonem à me accepisti ob mulierem, &
Eam hinc abduxisti? La. *non auexi.* Pl. *cur negas?*
La. *Quia pol prouexi. auehere non quiui miser.*
Equidem tibi me dixeram prastò fore.
Apud Veneris fanum. quid multa? sumne ibi?
Pl. *In iure caussam dicito. hîc verbum sat est.*
Sequere. La. *obsecro te, subueni me Charmides,*
Rapior obtorto collo. Ch. *quis me nominat?*
La. *Viden' me vt rapior?* Ch. *video, atque inspecto lubens.*
La. *Non subuenire mihi audes?* Ch. *quis homo te rapit?*
La. *Adolescens Pleusidippus.* Ch. *vt nactus es habe*
Bono animo. melius'st te in neruum correpere.
Tibi obtigit quod plurimi exoptant sibi.
La. *Quid id est?* Ch. *vt id, quod quærant, inueniant sibi.*
La. *Sequere, obsecro, me pariter.* Ch. *suades? qualis es?*
Tu in neruum rapere. eò me obsecras, vt te sequar?
Etiam retentas? La. *perij.* Pl. *verum sit velim.*
Tu mea Palæstra, & Ampelisca ibidem illico
Manete, dum huc ego redeo. Lo. *equidem suadeo.*
Vt ad n s abeant potius, dum recipis. Pl. *placet,*
Benefacitis. La. *fures mihi estis.* Lo *quid? fures?* Pl. *rape.*
La. *Oro obsecro Palæstra.* Pl *sequere car ifex.*
La. *Hospes.* Ch. *non sum hospes, repudio hospitium tuum.*
La. *Siccine me spernis?* Ch *sic ago semel bibo.*
La. *Di te infelicent.* Ch. *isti capiti dicito.*
Credo alium in aliam belluam hominem vortier.
Illic in columbum credo leno vortitur.
Nam in collumbari collum haud multò post erit.
In neruum ille hodie nidamenta congeret.
Verumtamen ibo ei aduocatus vt fiem,
Si qui mea opera citius addici potest.

VIOLENTIA] plus est violentia, quàm vis. CONVERRETIAM HIC ME T. C. P.] me delebit funditus, vel me ex hoc loco totum, quantus quantus sum fugabit, & exiget, pugnis contundens, aut fustibus. allegoria est ab iis, qui vestem scopis purgant, aut domum verrunt. CVM AD ME PR. IRE] cùm profectus es, vt ad me ires? VICINVS VENERIS] supra. sed quid hic in Veneris fano vicinæ meç, &c. NIHIL SALVTEM M.] nolo me abs te salutari. va cat tua salus. RAPI TE OBT. C. M.] rapi in ius. suprá AN TRANS] pedibus ABDVXISTI] vt in Siciliam auheres: SVMNE IBI?] nonne sum apud Veneris fanum, vbi me tibi præstò fore dixeram? IN IVRE] apud prætorem. VT TACTVS ES] vt nactus habe bono animo, id est, quod malum nactus es, & tibi tua culpa contraxisti, & accessiuisti, id forti animo perfer. videtur deesse *es*. VT ID QVOD Q. INV.] tu inuenisti malum, quod quærebas tuis improbis, & iniustis factis. MELIVS EST TE IN N. C.] præstat te in vincula tua sponte ire RAPERE] raperis ETIAM RETENTAS?] etiam me retines, vt tecum eam? DVM RECIPIS] donec eas recipias & recuperes. SEMEL BIBO] semel tecum bibi, nunquam iterum posthac. CREDO ALIVM IN ALIAM BELLVAM, &c] credo alios homines in alias animantes verti, verbi gratia, rapaceis in accipit res, astutos in vulpes, simpliceis in oues, & similia. ILLIC] ille. NAM IN COL] iocus ex ambigno. columba genus est vinculi, vt docet Priscian. lib. 5. hunc locum proferens, quo collum nectitur. sunt & colũbaria foramina, per quæ traiciuntur remi, à quibus dicuntur etiam foraminá, in quæ maleficiorum colla inseruntur COLLVM) apud Priscianum legitur collus, sed mẽdose, opinor, propter versum. ADVOCATVS] *ειρωνεία* est. SI QVI] Ѫ quo pacto. ADDICI] Pleusidippo à prætore.

ACTVS QVARTVS.

DÆMONES senex.

BENEFACTVM, & volupe est hodie me his mulierculis
Tetulisse auxilium, iam clientas repperi,
Atque ambas forma scitula atque ætatula.
Sed vxor scelesta me omnibus seruat modis,
Ne quid significem quippiam mulierculis.
Sed Gripus seruus noster, quid rerum gerat,
Miror, de nocte qui abiit piscatum ad mare,
Pol magis sapuisset, si dormiuisset domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia,
Vt tempestas est nunc, atque vt noctu fuit.
In digitis hodie percoquam quod ceperit,
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium vxor me vocat redeo demum,
Iam opplebit meas aures sua vaniloquentia.

VOLVPE EST] iucundum est. TETVLISSE AVX.] antiquum, pro, tulisse. CLIENTAS] Festus, clientam, pro, cliente Plautus dixit. sic Horat. oda lib. *nec lacomas mihi Tradunt honestæ purpuras clientæ.* Afranius, *Interim tua clienta.* ex Charisio. clientas repperi autem, id est, clientas nactus sum meo beneficio, quia me earum patronum præbui. SCITVLA] politula. SERVAT] obseruat. DE NOCTE] Horat. *surgunt de nocte latrones.* POL MAGIS SAPVISSET] sic habent nostri libri veteres, & ita legit Priscian. libro 7. vbi de ablatiuo tertiæ declinationis loquitur: & libro 10. non longè à principio in verbo *sapio, sapio*, inquit, *tam sapiui*, *vel sapij*, *quàm sapiui placet dici*, &c. Plaut. in Rud *pol magis sapuisset si dormiuisset domi.* &c. Charisius libro 3. *sapio, sapis, sapiui & sapui.* Nonius quoque testatur vtrunque esse in vsu, his verbis, *sapiui pro sapui, inquit*, &c. ET OPERAM LVDOS FACIT] id est, ludit operam. & retia, id est operam inanem sumi. & retia frustra conterit. sed Priscianus libro 7. legit *retiam.* VT TEMPESTAS EST N.] prout est nunc tempestas, & nocte proxima fuit, nempe aduersa, & piscandum inutilis. IN DIGITIS HODIE PERC. Q. C.] id est, nihil capiet.

GRIPVS piscator.

NEptuno has ago meo patrono gratias,
Qui salsis locis incolit pisculentis,
Cùm me ex suis pulcrè ornatum expediuit
Templis reducem, plurima præda onustum,
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso
Piscatu nouo me vberi compotiuit.
Miróque modo, atque incredibili hic piscatus mihi
Lepidè euenit, neque piscium vllam vnciam hodie
Pondo cepi, nisi hoc quod fero in rete.
Nam vt de nocte multa impigrè exsurrexi,
Lucrum præposiui sopori & quieti,
Tempestate sæua experiri expetiui,
Paupertatem heri qui, & meam seruientiam
Tolerarem. opera haud fui parcus mea. nimis homo
Nihili est, qui piger est, nimísque id genus odi ego malè.
Vigilare decet hominem, qui vult sua tempori conficere officia.
Non enim illum exspectare oportet, dum herus se ad suum suscitet officium.
Nam qui dormiunt libenter, sine lucro, & cum malo quiescunt.

Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, repperi, vt piger, si velim, siem.
Hoc ego in mari, quidquid inest, reperi. quicquid inest, graue quidem est. aurum
Hic ego inesse reor. nec mihi conscius est vllus homo. nunc hæc tibi,
Occasio, Gripe, obtigit, vt liberet ex populo prætor te.
Nunc sic faciam, sic consilium est, ad herum veniam doctè atque astutè,
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber.
Iam vbi liber ero igitur, domum instruam, agrum, ædeis, mancipia.
Nauibus magnis mercaturam faciam: apud reges rex perhibebor.
Post animi causa mihi nauem faciam. atque imitabor Stratonicum,
Oppida circumuectabor. vbi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum communicabo. ei ergo vrbi Gripo indam nomen.
Monumentum meæ famæ & factu. ibique regnum magnum instituam.
Magnas res hîc agito in mentem instruere. nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pransurus est, & sale, sine bono pulmento.

INCOLIT] inhabitat. iunxit verbum *incolit* cum septimo casu. PISCVLENTIS] piscium plenis. TEMPLIS] tectis, domicilio suo. Templum tribus modis dicitur, vt docet Varro libr. 6 de lingua Latina, ab natura, ab auspicio, ab similitudine. PVLCHRE ORNATVM] probè instructum, locupletatum. SALVTE HORIAE] id est, salua horia. Est autem horia, vt docet Nonius, nauis piscatoria: & profert hunc locum, sed mendosè. Fulgentius scribit sine aspiratione, *Oriam*, inquit, *dicunt nauis ulam modicam piscatoriam.* Plautus. *Malo hunc alligari ad oriam, vt semper piscetur, etsi sit tempestas maxima.* PISCATV NOVO] nouo genere piscatus: quia non pisceis cepi, sed vidulum reperi. COMPOTIVIT] compotem fecit. IN RETE] in rete. PRAEPOSIVI] præposui. Carisius libr. 3. *Pono, ponui, posiui & posiui, veteres dixerunt.* PAVPERTATEM HERI QVI ET M.] ordo & sententia est, qui, id est, quo pacto, vel vnde tolerarem, hoc est, sustentarem paupertatem heri mei, & meam seruitutem. SERVIENTIAM] secutus sum Camerarij coniecturam, qui pro *sententiam*, quod est in libris veteribus, legit *seruientiam*. OPERA HAVD FVI P. MEAE] haud peperci operæ meæ. TEMPORI] tempestiuè, maturè. REPPERI, VT PIGER, SI VELIM, S.] rationem reperi, per quam mihi piger esse liceat, quia nunc diuersum. VT LIBERET EX POPVLO PR. TE] vt te prætor non solùm liberum faciat vindicta, sed etiam ex numero hominum inferioris ordinis, ac loci. alij libri habent, *vt liberet extempulò prætor te.* Extempulò autem, id est, extemplò. NAVIBVS MAGNIS] Hesiodus, Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι. ANIMI C.] non mercaturæ faciendæ gratia, sed vt in ea nauigans me oblectem. STRATONICVM] nomen fictum. significat autem victorē exercitus. OPPIDA CIRCVMVECTABOR] vectabor equo, aut rheda circum oppida. EII] ei. MONVMENTVM] oppidum. monumentum, per appositionem, vel vt Græci κατὰ σύνθεσιν. SED HIC REX CVM ACETO] sed ego qui me regem facio, & somnio, pransurus sum sine pulmento, cum sale & aceto, quo modo pauperes solent enim pauperes quia obsonium non habent, salem & acetum ad panem assumere, obsonij loco. Quidam volunt hæc esse verba Trachalionis ex occulto loco Gripi sermonem excipientis, atque exaudientis.

TRACHALIO seruus, GRIPVS piscator.

HEus mane. Gr. *quid maneam?* Tr. *dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.*
Gr. *Mitte modò.* Tr. *at pol ego te adiuuabo. nam bonis quod*
Bene fit, haud perit. Gr. *turbida tempestas heri fuit.*
Nil habeo adolescens piscium, ne tu mihi esse postules.
Non vides me referre vuidum rete, sine squammoso pecu?
Tr. *Non ædepol pisceis expeto, quàm tui sermonis sum indigens.*
Gr. *Enicas iam me odio, quisquis es.* Tr. *non sinam ego abire hinc te, mane.*
Gr. *Caue sis malo, quid tu, malùm nam me retrahis?* Tr. *audi.*
Gr. *Non audio.* Tr. *at pol quin audies pòst.* Gr. *quin loquere, quid vis?*
Th. *Ehò, modò est operæpretium, quod ego narrare volo.*
Gr. *Eloquere. quid id est?* Tr. *vide num quispiam consequitur propè nos.*
Gr. *Ecquid est, quod mea referat?* Tr. *scilicet. sed boni consilij*
Ecquid in te mihi est? Gr. *quid negotij est. modò dic.* Tr. *dicam,*
Tace si fidem modò das mihi, te non fore infidum.

Da fidem

Do fidem tibi fidus ero quisquis es. Tr. *audi. furtum ego vidi*
Qui faciebat. noueram dominum, id cui fiebat. post ad
Furem egomet deuenio, feróque ei conditionem hoc pacto:
Ego istuc furtum scio factum est. nunc mihi si vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam. is mihi nihil
Etiam respondit. quid? inde æquum est pari dimidium?
Volo vt dic.u. Gr. *immo hercle amplius. nam nisi dat, domino dicundum*
Censeo. Tr. *tuo consilio faciam. nunc aduorte animum:*
Namque hoc attinet omne ad te. Gr. *quid est factum?* Tr. *vidulum*
Istum, cuius est, noui ego hominem iampridem. Gr. *quid est?*
Tr. *Et quo pacto periit.* Gr. *at ego quo pacto inuentum'st scio.*
Et qui inuenit, hominem noui, & dominus qui nunc est, scio.
Nihilo pol pluris tua hoc, quàm illud refert mea.
Ego illum noui, cuius nunc est. tu illum, cuius antehac fuit.
Hunc homo feret à me nemo, ne tu te speres potius, Tr. *non feat.*
Si dominus veniat? Gr. *dominus huic nemo, ne frustra sies,*
Nisi ego, nemo natu'st, hunc qui cepi in venatu meo.
Tr. *Itane verò?* Gr. *ecquem esse dices in mari piscem meum,*
Quos cum capio? siquidem cepi, mei sunt, habeo pro meis,
Ne manu asseruntur, neque illinc partem quisquam postulat,
In foro palàm omneis vendo pro meis venalibus.
Mare quidem commune certo'st omnibus. Tr. *assentio,*
Qui minus hunc communem quæso, mihi esse oportet vidulum?
In mari inuentu'st, commune est, Gr. *na tu impudenter impudens.*
Nam si istuc ius sit, quòd memoras, piscatores perierint
Quippe cùm extemplo in macellum pisceis prolati sient,
Nemo emat, suam quisque partem piscium postea sibi.
Dicat in mare communi captos. Tr. *quid ais impudens?*
Ausus etiam comparare vidulum cum piscibus?
Eadem tandem res videtur? Gr. *in manu non est mea,*
Vbi demisi retem atque hamum quicquid hæsit, extraho.
Meum quod rete atque hami nacti sunt, meum potissimùm'st.
Tr. *Immò hercle haud est. si quidem quod vas excepisti* Gr. *philosophe.*
Tr. *Sed tun' inquam piscatorem vidisti venefice*
Vidulum piscem cepisse aut protulisse vllum in forum?
Non enim tu hic quidem occupabis omnis quæstus, quos voles
Et vietorem & piscatorem te esse impurè postulas?
Vel te mihi monstrare oportet, piscis qui sit vidulus.
Vel quod in mari non natum est, neque habet squamas, ne feras.
Gr. *Quid? tu nunquam audiuisti esse antehac vidulum piscem?* Tr. *scelus,*
Nullus est. Gr. *immò est profectò. ego, qui sum piscator, scio.*
Verò raro capitur. nullus minus sæpe ad terram venit,
Tr. *Nil agis. dare verba speras mihi te posse furcifer?*
Quo colore est? Gr. *hoc colore capiuntur pauxilluli.*
Sunt alij puniceo corio magni item, atque atri. Tr. *scio,*
Tu hercle, opinor, vidulum te piscem conuertes, nisi caues:
Fiet tibi puniceum corium, posteà atrum denuò.
Gr. *Quod scelus hodie inueni?* Tr. *verba facimus. it dies.*

Vide sis, cuius arbitratu nos facere vis? GR. *viduli*
Arbitratu. TR. *ita enimuero stultus es.* GR. *qui salue Thales.*

Th. *Eu istunc hodie non feres, nisi dicas sequestrum, aut arbitrum.*
Cum hac res arbitratu fiat. GR. *quæso sanus es?*

Tr. *Ellel orosus sum.* GR. *at ego cerritus. hunc non amittam tamen,*

Tr. *Verbum adde etiam vnum, iam in cerebro colaphos abstrudam tuo,*

GR. *Ego iam hic te itidem, quasi penicillus nouos exsugeri solet,*
Ni hunc amittis, exsugebo quicquid humoris tibi'st.
Tange, affigam ad terram te itidem, vt piscem soleo polypum.
Vis pugnare? TR. *quid opu' 'st? quin tu potius prædam diuide.*

GR. *Hinc tu, nisi malum, fruisci nihil potes, ne postules.*
Abeo ego hinc. TR. *at e o hinc offlectam nauem, ne quò abeas, mane.*

GR. *Si tu proreta isti naui es, ego gubernator ero,*
Mitte rudentem, scelestе. TR. *mittam, omitte vidulum.*

GR *Nunquam hercle hinc hodie ramenta fies fortunatior.*

Te. *Non probare pernegando mihi potes: nisi pars datur.*
Aut ad arbitrium reditur, aut sequestro ponitur.

GR. *Quémne ego excepi in mare?* TR. *at ego inspectaui e litore.*

GR. *Mea opera, labore & rete & horia?* TR. *num qui minus,*
Si veniat nunc dominus, cuius est, ego qui inspectaui procul,
Te hunc habere, fur sum, quàm tu? GR. *.. nihilo.* TR. *mane mastigia.*
Quo argumento socius non sum, & fur sum? fac dum ex te sciam.

GR. *Nescio, neque ego istas vestras leges vrbanas scio,*
Nisi quia hunc meum esse dico. TR. *& ego item esse aio meum.*

GR. *Mane iam reperi rem, quo pacto nec fur, nec socius sies.*

Tr. *Quo pacto?* GR. *sine me hinc abire, tu abi tacitus tuam viam,*
Nec tu me cuiquam indicassis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto, ego mussitabo. hoc optimum atque æquissimum'st.

Tr. *Ecquid conditionis audes ferre?* GR. *iamdudum fero,*
Vt abeas, rudentem amittas, mihi molestus ne sies.

Tr. *Mane dum, refero conditionem.* GR. *te obsecro hercle, aufer te modò.*

Tr. *Ecquem in his locis nouisti?* GR *oportet vicinos meos.*

Tr. *Vbi tu hic habitas?* GR. *porrò illic longè vsque in campis vltimis.*

Tr. *Vin' qui in hac villa habitat, eius arbitratu rem fieri?*

GR. *Paulli sper remitte restem, dum concedo & consulo.*

Tr. *Fiat.* GR. *euge salua res est, præda hæc perpetua est mea.*
Ad meum herum arbitrum vocat me hic intra præsepeis meas.
Nunquam hercle hodie abiudicabit ab suo triobolum,
Na iste haud scit quam conditionem retulerit ibo ad arbitrum.

Tr. *Quid igitur?* GR. *quanquam istuc esse ius meum certo scio,*
Fiat istuc potius, quàm nunc pugnem tecum. TR *nunc places.*

GR. *Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis, si adhibebit fidem.*
Etsi est ignotus, notus est: si non, notus, ignotissimus est.

DVM HANC TIBI, QVAM TR. R. C.] profert Nonius hunc locum in voce *rudens*, ostendens esse masculini & fœminini gen. Est autem rudens, nauticus funis. NE TV MI ESSE P.] ne tu mihi esse censeas, & contendas. NON VIDES ME I.] profert hunc locum Nonius. ita vt nos edidimus in voce *pecu* & præterea Carisius lib. I. in eadem voce, & sic habent nostri libri veteres cum vulgatis consentientes. Postremo & Priscian. lib. 7. nisi quod legit *retem* in genere masculino. vt infr. *vt demisi retẽ atque hamum* Carisius autem sic, *Nam vides me referre vidulum rete fine squamoso pecu.* sine squamoso pecu, id est,

id est, sine piscibus, qui squamigeri sunt, & sic eos appellat Lucretius non semel QVID TV, MALVM, NAM ME R.] malum, hic interiectio est. particula autem, *nam*, cohærere debet cum interrogatiuo, *quid*, hoc modo: *Quidnam tu, malum, me retrahis?* potest & intelligi, *antecedere*, vt sit aduerbium, hoc modo Nam quid tu, malum, me trahis? EHO MODO] eho nunc eloquar, quod volo. ECQVID EST QVOD MEA REF.] nunquid habes, quod mea referat? seu quod ad me pertineat? SCILICET] affirmat. SED BONI CONSILII ECQVID] sed nunquid boni consilij mihi est apud te? id est, sed num tu mihi petenti vtile consilium dabis? MODO DIC.] dic tantummodo. FVRTVM VIDI, QVI FACIAT] vidi quendam, qui furtum faciebat. NOVER. D. ID CVI F.] noueram dominum, cui id furtum fiebat. EGO ISTVC FVR. SCIO, CVI F.] ego noui dominum, cui id furtum factum est. INDE] ex furto. DOMINO DICVNDVM] fortasse legendum, *Domino indicandum, censeo.* VIDVLVM ISTVD, CVIVS EST, &c.] iampridem noui hominem, cuius iste vidulus est, sed more suo, & aliorum comicorum dixit, *noui vidulum istud*, &c. quæ locutio sic explicatur noui hominem, cuius est istud vidulum, seu iste vidulus. ET DOMINVS, QVI NVNC EST SCIO] & scio, quis nunc sit eius dominus, se significat. malim autem legi, *& dominum qui nunc est scio.* NIHILO POL PLVRIS TVA HOC, QVAM ILL. REF.] nihilo pol pluris refert tua hoc, nempe, me eum esse, qui reperi hunc vidulum, & me nunc eius esse dominum, quam mea illud, nempe te eum nosse qui quondam eius dominus fuit FERET] auferet. NE, TV TE SPERES P.] hoc dico, ne fortè tu speres te potius ablaturum. DOMINVS HVIC NEMO, NE F SI, &c.] ordo est. nemo homo huic vidulo dominus natus est, nisi ego, qui hunc cepi in venatu, id est, in piscatu meo. NE FRVSTRA SIES] ne te frustreris. ECQVEM ESSE DICES IN MARI PISC. M.] an aliquem piscem, quem non capio, dices esse in mari meum? quasi dicat, non dices. quemadmodum igitur piscis in mari, quem non cepi, non est meus: ita quos cepi, mei sunt, neque quisquam part. in ex illis sibi postulare audeat. NEC MANV ASSERVNTVR] neque pisces, inquit, à me capti, & mei f cti, à quoquam, vt liberi asseruntur. tralatio ab hominibus liberis, qui à seruitute vindicantur. IN MARI INVENTV' ST] in mari inuentus est vidulus. COMMVNE EST] mare. DICAT IN MARE COMMVNI CAP.] dicat in mari, quod est commune, esse captos. sic autem legit Priscianus, proferens hunc locum lib. 7. IN MANV NON EST MEA] in potestate non est mea. VBI DEMISI RETEM, &c.] sic habent & nostri libri veteres, & ita legit Priscianus eodem libro. HABEIT] reti, atque hamo. NACTI SVNT] repererunt, prehenderunt. POTISSIMVM] ante alios omneis. SIQVIDEM QVOD VAS EXCEP.] siquidem vas aliquod excepisti vt vidulum, qui fiebat ex vimine, deinde corio integebatur. PHILOSOPHE] homo argute, & acute. VIDVLVM PISCEM] piscem nomine vidulum. VIETOREM] viere est vincire, & inflectere, inquit Nonius, vnde vimen & victores, qui vient, hoc est, qui vasa ex tabulis ligneis conficiunt, eáque viminibus vinciunt SCELVS] homo scelefte. FIET TIBI PVNICEVM CORIVM, &c.] cædere virgis, & ita corium tuum fiet rubrum: deinde, vt fit, nigrescet. nam sanguis ex plagis, & vulneribus nigrescit vibicibus exstantibus. CVIVS ARBITRATV STARE VIS?] cuius iudicio nos stare vis? cuius iudicio nostram controuersiam dijudicandam permittere vis? sic loquitur & Cicero libro 3. Tusculan. *stare iudicio multitudinis, & stare suo iudicio.* SALVE THALES] salue homo sapientissime. hoc ideo, quia à Trachalione stultus appellatus erat. Thales fuit vnus è septem græciæ sapientibus. SEQVESTRVM] sequester, sequestris, vel stri, is, apud quem res aliqua controuersa deponitur. ELLEBOROSVS SVM] insanus sum, hoc ideo, quod insani, & furiosi egent elleboro ad insaniam minuendam, ac leuandam AT EGO CERRITVS] at ego à Cerere percussus, hoc est, commotæ mentis, fanaticus. *δημητρίζομαι* vide suprà Amphitr *Quæso quin tu istam iubes pro cerrita circumferri?* Cicero lib 8. epist. ad Attic. c. 5. *Etsi solet eum cùm aliquid furiosè fecit, pœnitere, nunquam tamen cerritior fuit quàm in hoc negotio Nam quod ad te non scripseram, postea audiui a tertio milliario eum euomuisse, πολλὰ μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμήναντα* NON AMITTAM *ἐν ἀγῶνι*. IAM IN CEREBRO COL. ABST. T.] colaphis tibi cerebrum comminuam, impingam tuo capiti colaphos vsque adeò validos, vt id tibi confossum reddam. ITIDEM QVASI PENICILL. NOVOS] ita vt penicillus nouus, &c. peniculi, ex quo penicilli spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ, inquit Festus. Idem in voce *penem*. peniculos dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt. TANO] vidulum. VT PISC. SOLEO P. L.] piscem Polypum solebant ad terram affligere, & allidere, vt melius coqueretur, & tenerior esset. AFFLIGAM AD TERRAM] ita validè abijciam, vt terræ allidam. FRVISCI] frui. fruor, & fruiscor iunxerunt veteres etiam accusandi casui. Næuius, *Quod magnopere quæsierunt, id fruisci non queunt.* lege Nonium & Aul. Gell. lib. 17. c. 2. Sed Camerario assentior, qui *fruisci* legendum censet, vt habent etiam libri nostri veteres. OFFLECTAM] contra flectam, in contrariam partem flectam. PRORETA] *πρωρεύς*, qui stat aut sedet in prora, quæ est nauis pars anterior GVBERNATOR] gubernator in puppi sedet. NVNQVAM HERCLE HINC HODIE RAMENTA F. FORT.] nunquam profectò ex hoc vidulo fies minima æris, aut a genti mica ditior. Ramentum & ramenta, id, quod ex auro, aut argento, aut plumbo, & ceteris metallis abraditur. Plautus apud Nonium, *ramenta plumbea ssam propensior.* AD ARBITRVM] cuius arbitrio nostra controuersia componatur. AVT SEQVESTRO PONITVR] aut apud sequestrum ponitur. QVEMNE EGO EXCEPI, &c] eumne vidulum apud sequestrum deponam, aut al cuius arbitrio permittam, aut tecum communicabo, quem ego in mari excepi mea opera, & labore, meo reti, meáque horia? MEA OPERA, LABORE, RETE, ET HOR.] hæc pendent ex illis, *quémne ego in mari excepi*. vel vt ea vno spiritu cripus pronuntiaturus fuerit, nisi à Trachalione esset interpellatus, vel vt interposita Trachalionis oratione superioribus addat per amplificationem: proinde ac si dicat, excepi, inquam, mea opera, meo labore, meo reti, mea horia, id est, nauicula piscatoria. NVM QVI MINVS, &c.] num aliqua ratione, aut aliqua parte, aut aliquo modo, minus ego, qui te inspectaui procul vidulum excipientem, fur sum, quàm tu, si dominus viduli veniat? proinde ac si dicat. ego æquè fur sum atque tu, qui conscius furti. QVO ARGVMENTO SOCIVS NON SVM, &c] sic argumentatur Trachalio, si fur sum æque ac tu, socius esse debeo. Consentaneum enim est, qui sit particeps culpæ & pœnæ, si pœna luenda sit, participem esse & prædæ. FAC DVM] fac dum, sic dictum, vt age dum, dic dum, mane dum, & cetera similia

innumerabilia. ABI TV TACITVS TVAM VIAM] abi tuam viam, rectè & vsitatè. sic alibi, ire viam. & apud hunc scriptorem, & apud alios probatos. INDICASSIS] indicaueris MVSSITABO] mussabo, tacebo, mutus ero, faciam idem, quod muti solent. mu mu. ECQVID COND. AVDES F.] num aliquam conditionem mihi incipis ferre? an num mihi aliquam tandem conditionem feres? an non mecum aliqua prædæ portione data transiges? ECQVAM IN HIS LOCIS N.] num tu in his locis aliquem nouisti? OPORTET VICINOS M.] oportet me vicinos meos me nouisse: oportet vicinos meos mihi notos esse. VLTIMIS] ἐσχάτοις hinc ἐσχατιὰ, ager remotissimus, & vltimus. DVM CONCEDO ET CONS.] interea dum tibi assentior, & mecum consulto. EVGE, SALVA RES EST] hæc secum loquitur Gripus lætans, quod ad arbitrium Dæmonis heri sui controuersia relata sit. INTRA PRAESEPEIS MEAS] intra ædeis meas, vbi cibum capio. NVNQVAM HERCLE HODIE ABIVD.] nunquam profectò herus meus sententia sua treis obolos auferet seruo suo, & in alium transferet: nunquam sententiam dicet contra seruum suum. *abiudicare & adiudicare* opponuntur. adiudicare illi, est iudicare rem illius esse: abiudicare illi, est iudicare illius non esse. Cicero contra Rullum ad pop. *iudicabit Alexandriam regis esse: à populo Romano abiudicabit.* TRIOBOLVM] treis obolos. QVAM CONDITIONEM] quàm mihi opportunam & vtilem. TETVLERIT] tulerit. AD IGNOTVM] dissimulat sibi ignotum esse Dæmonem herum suum, ad quem arbitrum adigitur ME APPELLIS] me adigis inuitum. SI ADHIBEBIT FIDEM] si præbebit se fidelem & integrum. sic dictum, adhibere fidem, vt adhibere diligentiam, constantiam, artem, auram, cautionem, auctoritatem, &c. SI NON, NOTVS, IGNOTISS.] si non adhibebit fidem, arbiter notus ignotissimus est.

DÆMONES senex, MVLIERES, PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO, GRIPVS.

Serio edepol, quanquam vobis cupio quæ voltis, mulieres,
Metuo, propter vos ne vxor mea me extrudat pedibus.
Quæ me pellices adduxe dicet ante oculos suos:
Vos confugite in aram, potiùs, quàm ego. Mu. *miseræ periimus.*

Dę. *Ego vos saluas sistam, ne timete. sed quid vos foras*
Prosequimini? quoniam ego assum, faciet nemo iniuriam.
Ite, inquam, domum ambo, nunc iam ex præsidio præsides.

Gr. *O here salue.* Dę. *salue Gripe. quid fit.* Tr. *tuúsne hic seruus est?*

Gr. *Haud pudet?* Tr. *nihil ago tecum.* Gr. *ergo abi hinc sis* Tr. *quæso, responde senex,*
Tuus hic seruus est? Dę. *meus est.* Tr. *hem istuc optimè, quando tuus est.*
Iterum te saluto. Dę. *& ego te. túne es, qui haud multo prius*
Abisti hinc herum arcessitum? Tr. *Ego is sum.* Dę *quid nunc vis tibi?*

Tr. *Nempe hic tuus est?* Dę. *meus est.* Tr *istuc optimè, quando tuu'st.*

Dę. *Quid negoti'st?* Tr. *vir scelestus illic est.* Dę. *quid fecit tibi*
Vir scelestus? Tr. *homini ego isti talos suffringi volo.*

Dę. *Quid est? qua de re litigatis nunc inter vos?* Tr. *eloquar.*

Gr. *Immò ego eloquar.* Tr. *ego opinor, rem facesso.* Gr. *siquidem*
Sic pudicus, hinc facessas. Dę. *Grippe animum aduorte ac tace.*

Gr. *Vtin' istic prius dicat?* Dę. *Audi, loquere tu.* Gr. *alienon' prius,*
Quàm tuo dabis orationem? Tr. *vt nequitur comprimi!*
Ita vt occœpi dicere, illum, quem dudum è fano Veneris
Lenonem extrusisti, hic eius vidulum eccillum.

Gr. *Non habeo.* Tr. *negas, quod oculis video?* Gr. *at ne videas velim.*
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?

Tr. *Quomodo habeas illud refert, iuréne, ánne iniuria.*

Gr. *Ni istum cepi nulla caussa est, quin me condones cruci,*
Si in mari reti adprehendi. quî tuum potius est, quàm meum?

Tr. *Verba dat, hoc modo res gesta est, vt ego dico.* Gr. *quid tu ais?*

Tr. *Quoad primarius vir dicat, comprime hunc sis. si tuus est.*

Gr. *Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus consueuit tibi?*
Si ille te comprimere solitus, hic noster nos non solet.

Verbo

Dæ. *Verbo illo modò ille vicit, quid nunc tu vis? dic mihi.*
Tr. *Equidem neque ego partem posco mihi istinc de istoc vidulo,*
Neque meum hodie esse vnquam dixi: sed istic inest cistellula
Huius mulieris, quam dudum dixi fuisse liberam.
Dæ. *Nempe tu hanc dicis, quam esse aiebas dudum popularem meam?*
Tr. *Admodum & ea quæ olim parua gestauit crepundia,*
Istic in ista cistula insunt, quæ istic inest in vidulo,
Hoc neque isti vsus est, & illi miseræ suppetias ferret,
Si id dederit, qui suos parentes quærat, Dæ. *faciam vt det, tace.*
Tr. *Nihil ego hercle sum isti daturus,* Tr. *nihil peto, nisi cistulam,*
Et crepundia. Gr. *quid si ea sunt aurea?* Tr. *quid istuc tua?*
Aurum auro expendetur, argentum argento exæquabitur.
Gr. *Facias aurum vt videam, pòst ego faciam vt videas cistulam.*
Dæ. *Caue malo, ac tace tu. tu perge, vt occœpisti dicere.*
Tr. *Vnum te obsecro, vt te huius commiserescat mulieris,*
Siquidem hic lenonis eius est vidulus, quem suspicor.
Hic nisi de opinione, certum nihil dico tibi.
Gr. *Viden' scelestus, vt aucupatur?* Tr. *sine me vt occœpi loqui,*
Si scelesti illius est hic cuius dico vidulus,
Hæ poterunt nouisse, ostendere his iube. Gr. *ain' ostendere?*
Dæ. *Haud iniquum dicit, Gripe, vt ostendatur vidulus.*
Gr. *Immò hercle insigniè iniquè.* Dæ. *qui dum?* Gr. *quia si ostendero,*
Continuò hunc nouisse dicent scilicet. Tr. *scelerum caput,*
Vt tute es, item omneis censes esse? periurij caput.
Gr. *Omnia istæc ego facilè patior, dum hic hinc à me sentiat.*
Tr. *At qui nunc abs te stat. verùm hinc ibi testimonium,*
Dæ *Gripe aduorte animum: tu paucis expedi. quid postulas?*
Tr. *Dixi equidem, sed si parum intellexti, dicam denuò:*
Hasce ambas, vt dudum dixi, ita esse oportet liberas.
Hæc Athenis parua fuit virgo surrepta. Gr. *dic mihi,*
Quid ista ad vidulum pertinent, seruæ sint istæ, an liberæ?
Tr. *Omnia iterum vis memorari scelus, vt defiat dies.*
Dæ. *Abstine maledictis, & mihi quod rogaui, dilue.*
Tr. *Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo,*
Vbi sunt signa, qui parentes noscere hæc possit suos,
Quibus cum parua perijt Athenis, sicuti dixi prius.
Gr. *Iuppiter te, dique perdant. quid ais vir venefice?*
Quid? istæ mutæ sunt, quæ pro se fabulari non queant?
Tr. *Eò tacent quia tacita bona'st mulier semper, quàm loquens.*
Gr. *Tum pol tu pro portione, nec mulier mihi es.*
Tr. *Quidum?* Gr. *quia enim neque loquens es, neque tacens, vnquam bonus,*
Quæso en vnquam hodie licebit mihi loqui? Dæ. *si præterhac*
Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
Tr. *Vt id occœpi dicere senex, eam, te quæso, cistulam,*
Vt iubeas hunc reddere illis ob eam si quid postulas
Sibi mercedis dabitur: aliud quicquid ibi est, habeat sibi.
Gr. *Nunc demum istuc dicis, quoniam ius meum esse intelligis.*
Dudum dimidiam petebas partem. Tr. *Immo etiam nunc peto.*

Gr. *Vidi petere miluium, etiam cùm nihil auferret tamen.*
Dæ. *Non ego te comprimere possum sine malo?* Gr. *si istic taceat,*
Ego tacebo: si iste loquitur, sine me pro re mea loqui.
Cedò modo mihi istum vidulum Gripe. Gr. *concredam tibi,*
At si istorum nihil sit, vt mihi reddas. Dę. *reddetur.* Gr. *tene.*
Dę. *Audi nunc iam Palestra atque Ampelisca hoc, quod loquor.*
Estne hic vidulus, vbi cistellam tuam inesse aiebas? Pa. *is est.*
Gr. *Perij hercle ego miser, vt priusquàm plane aspexit, illico*
Eum esse dixit! Pa. *Faciam ego hanc rem, quam quæris, planam tibi*
Cistellam i[l]lic inesse oportet eandem in isto vidulo,
Ibi ego dicam quicquid inerit nominatim. tu mihi
Nullum ostenderis. si falsa dicam, frustra dixero.
Vos tamen istæc, quidquid istic inerit, vobis habebitis.
Sed si erunt vera, tum obsecro, te vt mea mihi reddantur. Dę. *placet.*
Ius merum oras, meo quidem animo. Gr. *at meo hercle iniuriam meram.*
Gr. *Quid si ista aut superstitiosa, aut ariola est, atque omnia*
Quicquid insit vera dicet; ánne habebit ariola?
Dę. *Non réfert. nisi vera dicet, nequicquam ariolabitur,*
Solue vidulum ergo, vt, quid sit verum, quàmprimùm sciam.
Gr. *Hoc habe. solutum est, aperi, video cistellam.* Dę. *haeccine est?*
Pa. *Iste est ò mei parentes, hîc vos conclusos gero:*
Huc opésque, spésque vestrum cognoscendûm condidi.
Gr. *Tunc tibi hercle deos iratos esse oportet, quisquis es,*
Quæ parenteis in tam angustum tuos compegeris.
Dę. *Gripe accede huc: tua res agitur. tu puello istinc procul,*
Dicito quid insit, & qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccaßis, quod posterius postules,
Te ad verum conuerti, nugas mulier magnas egeris.
Gr. *Ius bonum oras.* Tr. *adepol haud orat te. nam tu iniurius.*
Dę. *Loquere nunc iam puella. Gripe animum aduorte, ac tace.*
Pa. *Sunt crepundia.* Dę. *ecca video.* Gr. *perij in primo prælio.*
Mane, ne ostenderis qua facie sunt? responde ex ordine
Pa. *Ensiculus est primum areolus litteratus.* Dę. *dice dum,*
In eo ensicul[o] litterarum quid est? Pa. *mei nomen patris,*
Post altrinsecus est securicula ancipes, item aurea,
Litterata ibi matris nomem in securicula'st Dę. *mane.*
Dic in ensiculo quod nomen est paternum? Pa. *Dæmones.*
Dę. *Di immortales, vbi loci sunt spes meæ?* Gr. *immò adepol meæ.*
Dę. *Pergite, obsecrò, continuo, placidè.* Gr. *aut ite in malam crucem.*
Dę. *Loquere matris nomen hîc in securicula quod siet.*
Pa. *Dædalis.* Dę. *di me seruatum cupiunt.* Gr. *at me perditum.*
Dę. *Filiam meam esse hanc oportet, Gripe.* Gr. *sit per me quidem,*
Quin te di omnes perdant, qui me hodie oculis vidisti tuis,
Méque adeò scelestum, qui non circumspexi centies
Prius, me ne quis inspectaret, quàm rete extraxi ex aqua.
Pa. *Post in situla argenteola, & duæ connexæ maniculæ, &*
Sucula Gr. *quin tui directa cum sucula & cum porculis.*
Pa. *Et bulla aurea est, pater quam dedit mihi natali die.*

Ea est

Dę. *Ea est profectò:contineri, quin complectar, non queo.*
Filia mea salue:ego is sum, qui te produxi pater:
Ego sum Dæmones, & mater tua eccæ hic intus Dædalis.
Pa. *Salue mi pater insperate.* Dę *salue, vt te amplector libens.*
Tr. *Volupe'st, cùm istuc ex pietate vestra vobis contigit.*
Dę. *Capedum. hunc si potes, fer intrò vidulum, age Trachalio.*
Tr. *Ecce Gripi scelera. cùm istæc res malè euénit, tibi*
Gripe gratulor. Dę *age, eamus mea nata ad matrem tuam,*
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere:
Quæ te magis tractauit, magísque signa pernouit tua.
Tr. *Eamus intrò omnes, quando operam promiscam damus.*
Pa. *Sequere me Ampelisca.* Am. *cum te dij amant, voluptati est mihi.*
Gr. *Súmne ego scelestus, qui illunc hodie excepi vidulum?*
Aut cùm excepi, qui non alicubi in solo abstrusi loco?
Credebam ædepol turbulentam prædam euenturam mihi,
Quia illa mihi turbulenta tempestate euenerat,
Credo ædepol ego illic inesse auri & argenti largiter.
Quid melius est, quàm vt hinc intrò abeam, & me suspendam clanculum,
Saltem tantisper dum abscedat hæc à me ægrimonia?

EXTRVDAT PEDIBVS] extrudat domo suis pedibus. tale ferè est illud *expellere furca*, *aut furca*, quod est apud M.Tullium epist.lib.ad Atticum: vt quidem est in nostra editione. nam in aliis omnibus antea legebatur *cum villa extrudimur.* Et apud Horat. epist.1.libr. *Naturam expellas furca, tamen vsque recurret.* PELLICES] pellex ad vxorem refertur, vt pater ad filium. M.Tull. in Cluentiana *Vxor generi nouerca filij, filiæ pellex.* Sic dicimus Europam, Ledam, Ionem, Danaen, &c. Iunonis pellices. QVÀM EGO] subintellige, ab vxore obiurger, vel extruder ædibus. SISTAM] sistam, actiue. PROSEQVIMINI] me subintell. AMBO] ἄμφω ambæ. HAVD PVDET] non te pudet Trachalio, coram hoc sene, hero meo, mecum contendere, & id, quod meum est, tibi vindicari, aut eius partem postulare? SIS] si vis. ILLIC EST] ille est. QVID FECIT TIBI VIR SCEL.] quid fecit tibi seruus meus Gripus, quem scelestum esse dicis? TALOS SVFFRINGI] crura suffringi, vt dierecto, seu in crucem acto. EGO OPINOR] eloquar, subintell. QVI REVM FACESSO] qui Gripum accuso. Nam qui accusat, priore loco dicere debet. HINC FACESSAS] i hinc discedas. Profert Nonius hunc locum in verbo *facesso*, & illum Cicer. lib 1. de Legibus, *Paulisper facessant rogamus.* & illum Afran. liberto, *Nolo hic te videat, dominus est, puer facesse hinc.* &c. In nonnullis veteribus libris erat *discedas*, pro *facessas* quod natum erat ex interpretatione verbi minus noti, ad oram libri adscripta ISTIC] iste. DABIS ORATIONEM?] δώσεις λόγον. VT NEQVITVR COMP.] pronuntiandum vt ab eo, qui demiretur impudentiam, & indignè ferat. Quàm non potest, seu non potestur comprimi? quàm difficile est Gripum comprimere? sic solebant loqui veteres, vt alibi notauimus. QVEM DVDVM] deest, è fano Veneris. HIC EIVS VIDVLVM ECCILLVM] subintellig. reperit, habet, & aliquod verbum simile. QVOMODO HABEAS ILLVD REFERT] illud, inquit, interest, vtrum vidulum istum habeas iure, an iniuria. NI ISTVM CEPI, NVLLA CAVSA EST, &c. nisi istum vidulum cepi in mari, non recuso, quin me tradas cruci. ADPRENENDI] prehendi COMPRIME HVNC SIS] coge hunc tacere, si vis, sed ambiguum inest in verbo *comprimo*, vt mox cognoscemus. QVID? TV IDEM MIHI VIS FIERI, QVOD] hoc eo pertinet, quod Trachalio Gripum iusserat ab hero comprimi. Comprimere autem accipiebat, pro silentium indicere, vel tacendi necessitatem imponere. Gripus autem flagitiosè accipit pro irrumare. quemadmodum Catullus pro eodem posuit *reddere Harpocratem.* Tale ferè est illud Amphitr. *Ego tibi istam hodie sceleste comprimam linguam.* 5. *Haud potes benè pudicéque asseruatur.* QVED HERVS CONSVLIT TIBI?] subintell. facere. COMPRIMERE] irrumare. ADMODVM] dico. VSVS EST] opus est. SVPPETIAS FERET] opitulabitur. QVI SVOS PARENTEIS] vnde, vel quo suos parenteis quærat. QVID ISTVC TVA?] quid istuc tua refert? AVRVM AVRO EXPENDETVR, &c.] aurum tibi pro auro reddetur, argentum pro argento. CAVE MALO] caue tibi à malo tace, nisi tibi vis dari malum. TED HVIVS COMMISERESCAT M.] te huius mulieris misereat. AVCVPATVR?] captat blandè loquendo. INSIGNITE INIQVA] insigniter, iniquè, vel cum indicio notæ, vt Marcellus. SCELERVM CAPVT] princeps scelerum, homo sceleratissime. VT TVTE ES, ITEM OMN. CENS.] qualis tu ipse es, taleis omneis alios esse putas? A ME SENTIAT] sententiam pro me ferat: mecum faciat, stet à meis partibus. VERVM HINC TIBI TESTIMONIVM] verum ex hoc vidulo testimonium tibi sumendum, & promendum est. DILVE] dissolue. QVIBVSCVM] cum quibus signis periit, &c. cum periit, & surrepta est, hæc signa secum habebat, nempe crepundia, & ensiculum aureolum, &c. quæ sunt in ista cistula. FABVLARI] loqui. QVIA TACITA BONA EST MVLIER SEMPER, Q. L. quia mulier tacens bona est,] subint. magis] quàm loquens. nam mulier tacens, bona est. Sophocl Aiace mastig. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. id est, mulieribus ornamento est silentium EN. VNQVAM

HODIE LICEBIT MIHI LOQVI] licebitne mihi vnquam hodie loqui? VIDI PETERE M.] vidi milium prædam persequi, & petere, & nihil consequi tamen. CONCREDAM TIBI] tuæ fidei committam. PRO RE MEA] libri nostri vet. habent, *mea pro re mea*, *parte loqui*. AT SI ISTORVM NIHIL SIT, &c.] at tibi hac lege credam, vt mihi reddas, si nihil eorum, quę iste inesse dicit, in eo insit. VT PRIVSQVAM] *vt* legendum cum admiratione, gestu & voce. FACIAM EGO HANC REM PLANAM TIBI] deest hic aliquid, & est in quibusdam ex nostris libris lacunula, in aliis litteræ exesæ, & nescio quo pacto penè deletæ. VOS TAMEN] legendum puto *vos autem* AT MEO HERCL. INIVRIAM MERAM] puto sic esse à Plauto scriptum, quamuis nulla sint horum verborum vestigia in libris veteribus. SVPERSTITIOSA] id est, fatidica, seu fatiloqua, seu quæ à Dæmone aliquo agitatur. NON REFERT] sic habent libri nostri veteres, & rectè, vulgati autem mendosè, *non feret*. Non refert autem, id est, nihil refert, vtrum sit superstitiosa, an non sit: sed vtrum vera dicat, an falsa, hoc refert. VESTRVM COGNOSCENDVM] vestrûm cognoscendorum. CONDIDI] conditas habeo. ex nostris libris veteribus duo habent *credidi*, quos non sequor. TVNC TIBI H. &c.] hęc eo pertinent, quod Palęstra se spem, & facultatem parentum suorum cognoscendorum, & reperiendorum in cistulam condidisset. QVISQVIS ES] quæcunque es. COMPEGERIS] coarctaueris hoc ad verbum *condidi* referendum est, vt diximus, quo vsa erat Palæstra. PECCASSIS] peccaueris. ENSICVLVS EST PRIMVM AVREOLVS LITTERATVS] profert hunc locum Carisius lib. 1 & 2 litteratus autem, i. litteras inscriptas præ se ferens, litteris exaratus, sic suprà dixit *v rnam litteratam*. DICEDVM] dic dum, dic igitur. SECVRICVLA ANCIPES] parua securis anceps; id est, circum, vel vtrinque secans. Profert hunc locum Priscianus libr. 3. & 6 in extr. SIT PER ME QVIDEM] licet per me tua filia sit, ego non obsto, quo minus tua filia sit. IN SITVLA] in sitellâ. sic autem habent nostri libri veteres vulgati *fitula*: Camerarius *sitalicula* ego putarem legendum *situla*. SVCVLA] parua sus. QVIN TV MI ILLE ITA CVM SVCVLA, &c. profert hunc locum Priscianus lib. 3. VOLVPE EST] iucundum est. CAPEDVM] cape igitur. ECCE GRIPI SCELERA] sic habent nostri libri, nihil à vulgatis discrepantes Camerarius edidit *Gripe*. CVM ISTAEC RES MALE EVENIT TIBI] ironia est, gratulor tibi, quandoquidem ista res tibi malè cessit. PROMISCAM] i. promiscuè IN SOLO ABSTR. LOCO] in loco deserto, & ab arbitris vacuo occultaui. CREDEBAM] suspicabar. TVRBVLENTAM] non liquidam neque certam. ÆGRIMONIA] ægritudo.

DÆMONES senex.

PRoh di immortales, quis me est fortunatior,
Qui ex improuiso filiam inuéni meam?
Satin', si cui homini Dei esse benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis?
Ego hodie, qui neque speraui, neque credidi,
Is improuiso filiam inuéni tamen:
Et eam de genere summo adolescenti dabo
Ingenuo, Atheniensi, & cognato meo.
Ego eum adeò arcessi huc ad me quamprimùm volo,
Iussique exire huc seruum eius, vt ad forum
Iret. nondum egressum esse eum id miror: tamen
Accedam, opinor, ad foreis. quid conspicor?
Vxor complexa collo retinet filiam.
Nimis panè inepta atque odiosa eius amatio est.

SATIN' SI CVI HOMINI, &c.] i. nónne perspicuum est, si cui homini dij immortales benefacere volunt, aliquo id optatum modo, eoque inopinato, & improuiso piis contingere? COGNATO] consanguineo. NIMIS PENE INEPTA, &c.] nimis pænè ineptè, & odiosè amat, cùm ita complectitur, & osculatur filiam. sic autem edidi, Nimis pænè inepta, &c. nostros libros veteres secutus, & verò ita profert Nonius in voce *amatio*. nam alii vulgati non habent *panè*. quæ vox tamē desideratur, vt versus suis numeris cōstet.

DÆMONES, TRACHALIO seruus.

ALiquando osculando melius est vxor pausam fieri,
Atque adornare, vt rem diuinam faciam, cùm intrò aduenero,
Laribus familiaribus, cùm auxerunt nostram familiam.
Sunt domi agni, & porci sacres. sed quid istum remoramini

Mulieres

Mulieres Trachalionem? atque optimè, eccum exit foras.

Tr. *Vbi vbi erit, tamen inuestigabo, & mecum ad te adducam*
Pleusidippum. Dæ *eloquere vt hæc res obtigit de filia.*
Eum rogato, vt relinquat alias res, & huc veniat. Tr. *licet.*

Dæ. *Dicito daturum meam illi filiam vxorem.* Tr. *licet.*

Dæ. *Et patrem eius me nouisse, & mihi esse cognatum.* Tr. *licet.*

Dæ. *Sed propera.* Tr. *licet.* Dæ. *iam hîc fac sis cœna vt curetur.* Tr. *licet.*

Dæ. *Omnian' licet?* Tr. *licet sed scin' quid est quod te volo?*
Quod promisisti vt memineris, hodie vt liber sim. Dæ. *licet.*

Tr. *Fac vt exores Pleusidippum, vt me emittat manu.* Dæ. *licet.*

Tr. *Et tua filia facito oret: facilè exorabit.* Dæ. *licet.*

Tr. *Atque vt mihi Ampelisca nubat, vbi ego sim liber.* Dæ. *licet.*

Tr. *Atque vt mihi beneficium factu experiar.* Dæ. *licet.*

Tr. *Omnian' licet?* Dæ. *licet. tibi rursum refero gratiam.*
Sed propera ire in vrbem actutum, & recipe te huc rursum. Tr. *licet.*
Iam hîc ero: tu interibi adorna cæterum, quod opus est. Dæ. *licet.*
Hercules istum infelicitet cum sua licentia.
Ita meas repleuit aureis, quicquid memorabam, licet.

PAVSAM FIERI] modum constitui, & finem fieri. CVM AVXERVNT] quoniam auxerunt, &c. PORCI SACRES] porci puri ad sacrificandum idonei. Varro libr. 2. de re Rust. plura dicta sunt suprà Menæchmis. Iam laribus porcos immolare solebant antiqui. ELOQVERE] aperi, & expone Pleusidippo rem omnem de filia. DATVRVM] me. FAC SIS] fac si vis. OMNIAN' LICET?] facere, subintell. latet hîc aliquid ridiculi subobscæni. TV INTERIBI ADORNA CETERVM QVOD OPVS] tu interea appara cetera, quæ opus sunt. INFELICITET] infœlicem reddat, malè fortunet.

GRIPVS piscator, DÆMONES senex.

Q*Vàm mox licet te compellare, Dæmones?*

Dæ. *Quid est negotij Gripe?* Gr *de illo vidulo,*
Si sapias, sapias: habeas quod di dant boni.

Dæ. *Æquum videtur tibi, vt ego, alienum quod est,*
Meum esse dicam? Gr. *quodne ego inueni in mari?*

Dæ. *Tanto melius illi obtigit, qui perdidit,*
Tuum esse nihilo magis oportet vidulum.

Gr. *Isto tu pauper es, cùm nimis sanctè pius.*

Dæ. *O Gripe, Gripe, in ætate hominum plurimæ*
Fiunt transennæ, vbi decipiuntur dolis.
Atque edepol in eas plerunque esca imponitur:
Quam si quis auidus poscit escam auariter,
Decipitur in transenna auaritia sua.
Ille, qui consultè, doctè, atque astutè cauet,
Diutinè ei vti bene licet partum bene.

Gr. *Mihi istæc videtur præda, prædatum irier,*
Vt cum maiore dote abeat quàm aduenerit.

Dæ. *Egóne, vt quod ad me allatum esse alienum sciam,*
Celem? minimè istuc faciet noster Dæmones.
Semper cauere hoc sapienteis æquissimum est,
Ne conscij sint ipsi maleficiis suis.

Ego mihi cùm lusi, nihil moror vllum lucrum.

Gr. *Spectaui ego pridem comicos ad istum modum*
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cùm illos sapienteis mores monstrabant poplo:
Sed cùm inde suam quisque ibant diuorsi domum,
Nullus erat illo pacto, vt illi iusserant.

Dę. *Abi inerò, ne molestus: lingua tempera.*
Ego daturus tibi nihil sum, ne tum, ne tu frustra sis.

Gr. *At ego deos quæso, vt quicquid in illo vidulo'st*
Si aurum, si argentum est, omne id vt fiat cinis.

Dę. *Illuc est, quod nos nequam seruis vtimur.*
Nam illic cùm seruo si quo congressus foret,
Et ipsum sese, & illum furti astringeret.
Dum prædam habere se censeret; interim
Præda ipsus esset, præda prædam duceret.
Nunc hinc intrò ibo, & sacrificabo. post ibi
Iubebo nobis cenam continuò coqui.

QVAM MOX LICET TE COMP.] quando primùm licet tecum loqui Dæmones? DE ILLO VID. SI SAP S.] quod illum vidulum attinet, si sapiens sis tibi consulas (nam odi sapientem, qui sibi non sapit, id est, qui sibi non consulit) & habeas id, quod tibi dij vltro offerunt boni. ÆQVVM VIDETVR, &c] æquumne videtur, &c. QVODNE EGO INVENI IN M] an id, quod inueni in mari alienum esse dicis, & non tuum? nam quidquid quærit seruus, non sibi, neque aliis, sed domino quærit, vt dicunt iurisconsulti. TANTO MELIVS ILLI OBTIGIT, &c.] tãto felicior ille est, qui perdidit, nempe quod eius vidulum in mari reperisti, & ad me peruenit, quia ita natura comparatus sum, vt rem alienam inuito domino tenere nolim, quod est furtum facere. ISTO TV PAVPER ES, &c] propter id pauper es, quòd nimis iustus erga homines, pius aduersum Deos es. Propter id quod dicis pauper es, cùm nimis iustus, & pius es: TRANSENNA] tendiculæ laquei, diximus suprà *transennam* esse funem extentum ad capiendas aueis. AVARITER, Nonius, auariter, auarè. vsus est eodem aduerbio suprà in Curculione. DIVTINE EI VTI LICET P B.] ei licet vti diu te bene parta. *vti partum* antiquè, pro *vti parte*. Lege Nonium in, *vti libertatem*. & Terentium in Adelph. ibi, *Mea quæ præter spem euenere, vtantur sine.* MIHI ISTAEC VIDETVR PR. PR. IR. &c.] verba sunt Gripi, quorum mihi videtur hæc esse sententia: mihi istud videtur esse lucrum, ita prædatum ire, domum abeas ornatior, & locupletior quàm ad aliquod negotium gerendum adueneris: prædatum irier, id est, vt eatur prædatum, vt aliquis eat prædatum. EGÓNE VT QVOD AD ME ALI &c.] egóne committam vt, &c. Egóne ita iniustus sum, vt &c. MINIMÈ ISTVC F. N. D.] minimè ego istuc faciam. Loquitur de se in tertia persona alij libri habent *voster dæmones*. EGO MIHI CVM LVSI NIHIL M. VILL. LVCRVM] ego cùm me honestè oblectem, lucrum contemno. & valere iubeo. SPECTAVI EGO PRIDEM COM.] significat Plautus plerunque homines specie, & oratione esse bonos ac iustos: re, & factis improbos, atque iniustos. Itaque quę præclarè dicuntur in scena, iis spectatores applaudere solent, sed domum reuersi, ea alia probant. sic M. Tull. in Lælio, *Qui clamores nuper tota in cauea nuper in hospitis mei, & amici M. Pacuuij noua fabula, cum ignoraret rege vter eorum esset Orestes. Pylades Orestem se esse diceret, vt pro illo necaretur: Orestes autem ita vt erat Orestem se esse perseueraret? stantes plaudebant in re ficta.* Idem in Catone Maiore, *Quin etiam memoriæ proditum est, cùm Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu venisset, magno concessu locum ei nusquam a suis ciuibus datum: cùm autem ad Lacedæmonios accessisset, qui legati cùm essent, certo in loco considerant, consurrexisse omnes, & senem sessum recepisse: quibus cùm a cuncto consessu plausus esset multiplex datus dixisse ex iis, quendam Atheniensem scire, quæ recta essent, sed facere nolle*, sed dixit comicos, non comœdos. Comœdi sunt actores comœdiarum, etiam si non agant Comici, qui à Comœdis in scena aguntur, & simulantur: vt apud comicos senes. POPVLO] populo. NE MOLESTVS SIS] ne molestus sis. LINGVAE TEMPERA] linguæ moderare: linguam tuam contine. significat odiosum esse, mores hominum reprehendere, & nimis libere loqui. NE TV FRVSTRA SIS] ne te frustreris. DEOS QVAESO] sic Terentius Andr. *Deos quæso, vt sit superstes.* ILLVC EST QVOD NOS] illa causa est: quamobrem seruos improbos habemus, nempe quod conniuemus eorum peccatis, quòd eos peccanteis non coërcemus ILLIC] ille. CVM SERVO SI QVO] cum aliquo seruo. FVRTI ASTRINGERET] furti culpæ affinem redderet. CENSERET] putaret. PRAEDA IPSVS ESSET] ille ipse præda esset, quia addicenda esset domino, aut noxæ dedendus noxali iudicio.

PLEV-

PLEVSIDIPPVS adolescens. TRACHALIO seruus.

ITerumm ibi istæc omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, immò potius mi pater.
Repperit patrem Palæstra suum atque matrem? Tr. *repperit.*
Pl. *Et popularis est?* Tr. *opinor.* Pl. *& nuptura est mihi?* Tr. *suspicor.*
Pl. *Censen' hodie despondebit eam mihi quæso?* Tr. *censeo.*
Pl. *Quid? patri etiam gratulabor cùm illam inuenit?* Tr. *censeo.*
Pl. *Quid matri eius?* Tr. *censeo.* Pl. *quid ergo censes?* Tr. *quod rogas*
Censeo Pl *dic ergo, quanti censes?* Tr. *egone? censeo.*
Pl. *At sume quidem ne censionem semper facias.* Tr. *censeo.*
Pl. *Quid si curram?* Tr. *censeo.* Pl. *an sic potius placide?* Tr. *censeo.*
Pl. *Etiamne eam aduenien salutem?* Tr. *censeo.* Pl. *etiámne patrem?*
Tr. *Censeo.* Pl. *post eius matrem?* Tr. *censeo.* Pl *quid postea?*
Etiámne aduenien complectar eius patrem? Tr. *non censeo.*
Pl. *Quid matrem?* Tr. *non censeo.* Pl. *quid eampse illam?* Tr. *non censeo.*
Pl. *Perij. delectum dimisit. nunc non censeo cùm volo.*
Tr. *Sanus non es, sequere.* Pl. *duc me mi patrone quò libet.*

ITERA] iterum atque iterum narra. iterum itera. pleonasmus ad magis exprimendum animi affectũ. ET POPVLARIS EST] & ciuis est Attica? CENSEN'?] putásne. DESPONDERIT] pater Dæmones. CVM ILLA INVENIT?] quòd illã inuenit. QVANTI CENSES?] quanti æstimas? Festus *Censores dicti quòd rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quanti illi censuerint.* AT SVME QVIDEM, &c.] iocus ex censorum more ductus censionem enim facere dicebatur censor, cum multam equiti irrogabat, vt docet Festus. EAM] Palæstram. EAMPSE ...] eam ipsam.

ACTVS QVINTVS.

LABRAX,

QVis me est mortalium, miserior qui viuat alter hodie,
Quem ad recuperatores modo damnauit Pleusidippus.
Abiudicata à me modò est Palæstra. perditus sum.
Nam lenones ex gaudio credo esse procreatos.
Ita omnes mortales, si quid est mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea est, visam huc in Veneris fanum.
Saltem vt eam abducem, de bonis quod restat reliquiarum.

AD RECVPERATORES] apud recuperatores Recuperatores, iudices erant tres, qui dabantur à prætore, & disceptabant causas priuatas Festus. Recuperator, vt ait Ælius Gallus, cùm inter populũ, & reges, nationésque, & ciuitates peregrinas lex conuenit, quomodo per recuperatores reddantur res, reciperentúrque, résque priuatas inter se persequentur ABIVDICATA] sententia recuperatorum mihi ablata, & in Pleusidippum translata, hoc est, Pleusidippo abiudicata. ALTERAM ILLAM] Ampeliscam.

GRIPVS piscator, LABRAX leno.

NVnquam adepol hodie ad vesperum Gripum inspicietis viuum,
isi vidulus mihi redditur. La *perij, cum mentionem.*

Fieri audio usquam viduli, quasi palo pectus tundat,

Gr. Istic scelestus, liber est: ego, qui in mari prehendi
Rete, atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.

La. Pro di immortales, suo mihi hic sermone arrexit aureis.

Gr. Cubitum hercle longis litteris signabo iam usquequaque
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum ut veniat, non feretis istum, ut postulatis.

La. Meum hercle illic homo vidulum scit qui habet, ut ego opinor.
Adeundus mi[hi] illic est homo. di, quaeso, subuenite.

Gr. Quid me intro reuocas? [h]oc volo hic ante ostium extergere.
Nam hoc quidem pol e robigine, non e ferro factum e[st]:
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuis fit.
Namque quidem hoc vere natum est verum. ita in manibus consenescit.

La. Adolescens salue, Gr. di te ament cum irraso capite. La. quid fit?

Gr. Verum extergetur. La. ut vales? Gr. quid tu? num medicus, quaeso, es?

La. Immo adepol una littera plus sum, quam medicus, Gr. num tu
Mendicus es? La. teti, isti acu. Gr. videtur digna forma.
Sed quid tibi est? La. hac proxima nocte in mari elaui. nam
Confracta est nauis, perdidi quicquid erat miser ibi omne.

Gr. Quid perdidisti? La. vidulum cum auro atque argento multo.

Gr. Ecquid meministi, in vidulo, qui perit, quid infuerit ibi?

La. Quid refert, qui periit? Gr. nihil tamen si non hoc, aliud fabulemur.
Quid si ego sciam qui inuenerit? volo ex te scire signa.

La. Numi octingenti aurei in marsupio infuerunt.
Praeterea centum denaria Philippea in pasceolo seorsus,

Gr. Magna hercle praeda'st, largiter mercedis indipiscar.
Dij me, hominesque respiciunt, bene ego hinc praedatus ibo.
Profecto huius e[st] vidul[us], perge alia tu expedire.

La. Talentum argenti commodum magnum inerat in crumena,
Praeterea [s]inus, Epichysis, cantharus, gaulus, ciathusque.

Gr. Papae! diuitias tu quidem habuisti luculentas.

La. Miserum istuc verbum & pessimum est habuisse, & nihil habere.

Gr. Quid dare velis, qui istac tibi inuestiget, indicetque?
Eloquere propere, celeriter La. nummos trecentos. Gr. tricas.

La. Quadringentos. Gr. tramas putridas, La. quingentos. Gr. cassam glandem.

La. Sexcentos. Gr. curculiunculos minutos fabulare.

La. Dabo septingentos. Gr. os calet tibi, linguam frigefactas:

La. Mille dabo numos. Gr. somnias. La. nihil addo, abi. Gr. igitur audi,
Si hercle abiero hinc, hic non ero. La. vin' centum & mille? Gr. dormis.

La. Eloquere hercle, quantum postules. Gr. quo nihil inuitus addas.
Talentum magnum. non potest triobolum hinc abesse.
Proin tu vel aias, vel neges. La. quid istuc? necessum esse video,
Dabitur talentum. Gr. accede dum huc. Venus haec volo arroget te,

La. Quid tibi libet, id mihi impera. Gr. tange aram hanc Veneris. La. tango.

Gr. Per Venerem hanc iurandum est tibi. La. quid iurem? Gr. quod iubebo.

La. Prai verbis quiduis. id quod domi est, nunquam ulli supplicabo.

Gr. Tene aram hanc. La. teneo. Gr. deiura te mihi argentum daturum.
Eodem illo die, viduli ubi sis potitus La. fiat.

La. *Venus Cyrenensis, testem te testor mihi,*
Si vidulum illum, quem ego in naui perdidi,
Cum auro atque argento saluum inuestigauero,
Isque in potestatem meam peruenerit.
Gr. *Tum ego huic Gripo dicito, inquito, & me tangito.*
La. *Tum ego huic Gripo dico, Venus, vt tu exaudias,*
Talentum argenti magnum continuò dabo,
Gr. *Si fraudassis, dicito vti te in quæstu tuo*
Venus eradicet caput atque ætatem tuam.
Tecum habeto tamen, vbi iurauerit.
La. *Et illum ego aduorsum si quid peccasso Venus,*
Veneror te, vt omnes miseri lenones sient.
Gr. *Tamen fiet. & si tu fidem seruaueris.*
Tu hic operire. iam eo faxo exibit senex.
Eum tu continuò vidulum reposcito.
La. *Si maximè mihi illum reddiderit vidulum,*
Non illi ego hodie debeo triobolum,
Meus arbitratu'st lingua quid iuret mea.
Sed conticescam. eccum exit, & ducit senem.

QVASI PALO PECTVS TVNDAT] quasi quis palo pectus pulset, & verberet. ISTIC SCELESTVS, LIBER EST] Trachalio, manumissus est à domino. EGO QVI IN MARI PREHENDI] ἀνακόλουθον. nam, *ego*, quò referatur, non reperias. dicendum autem erat, *mihi, qui in mari*, &c. ARREXIT] erectas, id est, attentas reddidit. CVBITVM H. I. &c.] significat iam vsquequaque, id est, in omnibus locis, per literas cubitū longas, id est, longitudine vnius cubiti, per litteras cubitaleis, si quis perdiderit, &c. NON FERATIS ISTVM. &c.] alloquitur Dæmonem Trachalionem, & puellas absenteis. ISTE H.] ille homo. QVID ME INTRO R.?] reuocabatur fortasse Gripus domum ab hero Dæmone, vel cùm à lenone vocaretur, putabat se vocem heri audire. E ROBIG. NON E F. E.] ita hoc veru rubiginosum est, vt non è ferro, sed e rubigine factum esse videatur. RVTILVM ATQVE T.] tanto magis fit rubiginosum & eadē opera deteritur. atque extenuatur. Rutilū, rufum significat, inquit, Festus, cuius coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerant. &c. NAMQVE H. QVIDEM VERE N. EST V.] namque hoc quidem veru, vere natum esse videtur. quia vt flores venis, in manibus marcescunt, atque arescunt, sic hoc vero in manibus meis rubiginem contrahit, & conteritur, dum extergetur. VERVM EXTERGETVR] vero tamen extergetur, & defricatur. TETIGISTI A.] rectè coniecisti: alij sic, me isto dicto pupugisti. VIDETVR D. F.] tua forma mendicitate videtur digna ex forma & facie dignus es, qui sis mendicus. IN MARI ELAVI] in mari omnia bona mea perdidi translatum ab iis, qui luxuria, & nequitia id est, Venere, & balneis, epulis omnia sua bona consumunt. Camerar. edidit, *in mari mihi & alij confracta nauis est* sed ego vulgatam scripturam sequor. PERDIDI QVIDQVID ERAT] ordo est, ego miser quicquid mihi erat. ibi, id est, in mari, omne perdidi. ECQVID MEM. &c.] nunquid meministi, quid ibi in vidulo, qui periit, quid infuerit? QVID REF. QVI P.] quid refert scire, quid in vidulo infuerit, qui periit? NIHIL TAMEN SI N. R.] nihil refert, fateor, verumtamen si de hoc nihil dicimus, saltem aliud loquamur. QVI INVENERIT?] quis inuenerit? PRAETEREA CENTVM D. P. &c.] Nonius, pasceolus ex aluta sacculus. Plaut. Rud. *Praeterea centum denaria Philippea in pasceolo.* Est autem aluta molle, & tenue corium. vnde fiunt manuum integumenta ad arcendum frigus & loculi, & folluli, &c. MAGNAM M. OR.] loquitur secum Gripus ad spectatores conuersus. LARGITER MERC.] magnam mercedem adipiscar. PRAEDATVS] præda onustus. SINVS] sinus, siue sinum, genus est vasis habet autem priorem syllabam productam. Virg. *sinum lactis*. EPICHYSIS] Varro lib. 4. de ling. latina. Quo vinū dabant, vt minuatim funderent, à guttis guttum appellarant, & quo sumebant minutatim, à sumendo simpulum nominarunt. In huiusce locum in conuiuiis e Græcia successit epichysis & cyathus: in sacrificiis remansit guttus, & simpulum. Erat autem Epichysis ænea, vt tradit Athen, vbi profert versus Menandri Ἡ δὲ ἐπίχυσις χαλκῆ ... Πέρσης δ᾽ ἔχοντες μυιοσόβας ἑστήκασιν. GAVLVS] Festus, gaulus, nauigij genus pene rotundum, hactenus Festus. Erat igitur vasis genus ad similitudinem talis nauigij conformatum ad lac excipiendum, vt quidam volunt, comparatum. QVID D. V. QVI] quid dare velis ei, qui ista tibi vestigiis omnibus exquisita inueniat, & indicet? TRICAS] res nullius precij. TRAMAS PVTR.] fila putrida sic autem legendum *tramas putridas*. non *putidas*. CASSIM GLANDEM] inanem glandem. Horatius, *cassa nuce pauperes*. CVRCVLIVNCVLOS M. F.] tu mihi narras curculiones paruulos: id est, res nihili. res nullius valoris. Profert hunc locum Priscianus lib. 1. Curculio quid sit, in Curculione dictum est. OS CALET TIBI, LINGVAM FRIGEFACTAS] sic habent nostri libri veteres, quos sequi maluimus, quam aut vulgatas. in quibus impressum est, *Os caret tibi nunc gut frigefactue*: aut editionem Camerarianam, *Os calet tibi, nunc id frigidifactas*: quanquā id ne quid dissimulem) etiam in nonnullis ex nostris hanc eandē scripturā reperi.

significat autem Gripus, lenonem frigide, id est parcè, ac malignè repertorem. & indicem viduli remunerari. QVO NIHIL INVITVS ADD.) vt nihil postea tibi necesse sit addere contra voluntatem tuam postulo talentum magnum. NON P. TR. H. ABESSE) si tres oboli tantum absint à talento magno, accipere nolim. QVID ISTVC? NECESSVM ESSE V.) nostri libri habent. *Quid istuc? necessum est video Dabitur talentum* Quidam amicus meus putat legendum, *quia istuc necessum esse video, dabitur*, & ACCEDE DVM) accede igitur. TANGE ARAM) apud veteres, & præcatur, & sancte iuraturi aras tangebãt. M. Tull. *qui si aram tenens iurarat, crederet nemo. per epistolam quod volet, iniuratus probabit*. PRAEI V. QVIDVIS) præcipe mihi, & præfare verba quælibet, ego verbis conceptis iurabo, & si opus est peierabo. præire voce, præire verbis vsitata loquendi genera veteribus. Cicero pro Milenone. *qui hesterna etiam concione incitati sunt, vt vobis voce præirent, quid iudicaretis*. ID QVOD DOMI EST N. VLLI SVPP.) lenones hæc præter cetera habent periuri sunt, nihilque eis est facilius, quàm iurare, & peierare. hoc igitur dicit, hoc quod domi est. id est, hoc, quod habeo, & quod propriè meum est, vnquam aliunde supplex petam. allegoria est ab iis tracta, qui quod non habent domi, à vicinis cõmmodatò, & precariò petũt. DEIVRA) deiera. sãcte iura, vel grauiter & valde iura. VENVS CYR. &c.) verba sũt gripi, quæ ipse præcipit, ac præloquitur lenoni. INVESTIGAVERO) inuenero. SI FRAVDASSIS) sĩ fraudaueris. TECVM HOC H. TAMEN) hãc tamen precationẽ dirã tecũ habeto. id est, tibi seruato & in tuum caput vertatur. ET HOC EGO ADV.) id est, & si ego cõtra hoc, quod iuraui, fecero: si fraudauero. VENEROR TE) oro te. precor te, vel precor abs te. TAMEN F. ET SI TV F.) etiam si iusiurandum seruatis, nihilominus miser eris. OPPERIRE) exspecta. SI MAXIME MIHI ILLVM) hæc degresso gripo loquitur leno ad spectatores conuersus. MEVS ARBITR. EST LINGVAE) meum est arbitrari lingua, quid iuret mea in arbitris meo, meáque potestate positum est, quid lingua mea iurat: possúmque id præstare aut non præstare.

GRIPVS piscator, DÆMONES senex, LABRAX leno.

Sequere hàc. vbi istic leno est? hem tu, hem tibi hic habet vidulum.
Dæ. *Habeo. & fateor esse apud me. &, si tuus est, habeas tibi*
Omnia. vt quæque infuere, ita salua sistentur tibi.
Tene. si tuus est. La. *di ò immortales, meus est: salue vidule.*
Dæ. *Tuúsne est?* La. *rogitas? si quidem hercle Iouis fuit, meus est tamen.*
Dæ. *Omnia insunt salua. vna istinc cistella excepta est modò,*
Cum crepundiis, quibuscum hodie filiam inueni meam.
La. *Quàm?* Dę. *tua quæ fuit Palæstrã, ea filia inuenta est mea.*
La. *Bene me hercle est factum. cùm istæc tibi res ex sententia*
Pulcrè euenit gaudeo. Dę. *istuc facilè non credo tibi.*
La. *Immò hercle vt scias gaudere me mihi triobulum.*
Ob eam ne duis. condono te. Dę. *benignè ædepol facis.*
La. *Immò tu quidem hercle verò* Gr. *heus tu, iámne habes vidulum?*
La. *Habeo* Gr. *propera.* La. *quid properabo?* Gr. *reddere argentum mihi.*
La. *Neque ædepol tibi do, neque quicquam debeo.* Gr. *quæ hæc factio est?*
Non debes? La. *non hercle verò.* Gr. *non tu iuratus mi es?*
La. *Iuratus sum, & nunc iurabo, si quid voluptati est mihi,*
Iusiurandum rei seruandæ, non perdendæ conditum est.
Gr. *Cedo sis mihi talentum magnum argenti periurissime.*
Dę. *Gripe quod tu istum talentum poscis?* Gr. *iuratu'st mihi*
Dare. La *libet iurare, tun' meo pontifex periurio es?*
Dę. *Qua pro re argentum promisit hic tibi?* Gr. *si vidulum*
Istum redegissem in potestatem eius. iuratus dare
Mihi talentum magnum argenti. La. *cedò qui cum habeam iudicem,*
Ni dolo malo instipulatus sis, níve etiam dum siem
Quinque & viginti natus annos. Gr. *habe cum hoc.* La. *alio opu'st.*
Dę. *Iam te ab isto auferre haud sinam, nisi istum condemnauero.*
Promisisti huic argentum? La. *fateor.* Dę. *quod seruo meo*
Promisisti, meum esse oportet. ne tu leno postules,
Te hic fide lenonia vti: non potes. Gr. *iam te ratus*

Nactum

Nactum hominem, quem defraudares dandum huic argentum est probum.
Id ego continuò huic dabo, adeò me vt hic emittat manu.

Dę. *Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea*
Hac tibi sunt seruata. Gr. *immò hercle mea, ne tu dicas tua*

Dę. *(Si sapies, tacebis,) tum te mihi benignè itidem addecet.*
Benemerenti bene referre gratiam. La. *nempe pro meo*
Iure oras Dę. *mirum quin tuum ius meo periculo abs te expetam.*

Gr. *Saluus sum: leno labascit, libertas portenditur.*

Dæ. *Vidulum istic ille inuèni, illud mancipium meum est.*
Ego tibi hunc porrò seruaui cum magna pecunia.

La. *Gratiam habeo, & de talento nulla caussa est, quin feras,*
Quod isti sum iuratus. Gr. *hem tu mihi dato ergo, si sapis.*

Dę. *Tacen', an non?* Gr. *tu meam rem simulas agere tibi nunc*
Non hercle istoc me interuortes, si aliam prædam perdidi.

Dę. *Vapulabis, verbum si addes istuc vnum.* Gr. *vel tu hercle enica,*
Non tacebo vnquam duo pacto, nisi talento comprimor.

La. *Tibi operam hic quidem dat, taceto.* Dę. *concede huc tu leno.* La *licet.*

Gr. *Palàm age, nolo murmurillum, neque susurrum fieri.*

Dę. *Dic mihi, quanti illam emisti tuam alteram muliercculam*
Ampeliscam? La. *mille nummos denumeraui.* Dæ. *vin' tibi*
Conditionem luculentam ferre me? La. *sanè volo.*

Dæ. *Diuiduum talentem faciam.* La *benefacis,* Dę. *pro illa altera,*
Libera vt sit, dimidium tibi sume, dimidium huic cedo.

La. *Maximè* Dę. *pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,*
Quem propter tu vidulum, & ego natam inueni. La. *benefacis,*
Gratiam habeo magnam. Gr. *quàm mox mihi argentum ergo redditur?*

Dę. *Res soluta est Gripe. ego habeo.* Gr. *hercle, at ego me mauolo.*

Dę. *Nihil hercle hic tibi est, ne tu speres, iurisiurandi volo*
Gratiam facias. Gr. *perij hercle nisi me suspendo, occidi.*
Nunquam hercle iterum defraudabis me quidem post hunc diem.

Dę. *Hic hodie cœnato leno.* La. *fiat, conditio placet.*

Dę. *Sequimini intro, spectatores vos quoque ad cœnam vocem,*
Ni daturus nihil sim, neque sit quicquam pollucti domi,
Néue adeò vocatos credam vos esse ad cœnam foras.
Verùm si voletis plausum fabulæ huic clarum dare,
Comissatum omnes venitote ad me ad annos sedecim,
Vos hic hodie cenatote ambo. La. *fiat.* Dę. *plausum date.*

VT QVAEQ. INFVERE ITA SALVA E. T.] quæcunque in vidulo infuère ea omnia salua, & integra repræsentabuntur, aut statuentur tibi. BENE ME HERCVLE EST FACTVM, &c.] gratulor tibi tantam felicitatem. NE DVIS] ne dederis. BENIGNE] liberaliter. ARGENTVM] talentum magnum argenti, quod mihi iuratus promisisti, si vidulum tuum tibi inuestigarem, & indicarem. QVAE HAEC F. EST?] quæ hæc malorum consensio, & conspiratio est? vel quæ hæc potentia inuidiosa est? CONDITVM EST] comparatum est. CEDO SIS MIHI] da mihi, si vis. TVN' MEO P. PERIVR. ES?] Festus, in ordine sacerdotum, Pontifex quinto loco maximus dicitur, quod iudex, atque arbiter habetur rerum diuinarum humanarúmque. Idem in voce *maximus.* Maximus Pontifex dicitur, quod maximus rerum, quæ ad sacra & religiones pertinēt, iudex sit, vindéxque contumaciæ priuatorum, magistratuúmque. Ex his verbis intelligere licet Pōtificem maximum controuersiā de periurio quo pietas aduersus deos immortaleis violatur, disceptare, & diiudicare solitum. Hoc igitur significat leno, Tuáne, tanquā pontificis maximi de meo periurio arbitrandi, & iudicādi potestas? túne meo periurio præesse, aut iudex sedere postulas, tanquam pōtifex? IVRATVS] iuratus est, iurauit. legendum forsasse est *iuratu'st.* CEDO QVEM HAB. IVDICEM IN DOLO MALO. &c.] da iudicem mihi tecum, vel cum alio communem, apud quem spōsione certemus, cui stipulationem mecum feceris dolo malo.

vel hoc modo, potius, da aliquem cum quo spõsione certem &c. hoc autem eò dicit, quòd seruus fortasse cum libero sponsione certare iure ciuili non poterat: quamuis stipulari posset, cuius stipulationis vtilitas, fructus domino quærebatur. Constat autem iure ciuili, quidquid dolo malo contractum est, à Prætore rescindi, & de dolo malo à Prætore actionem dari, si alia non suppetat actori. Itaque quia hic leno dicit se minorem xxv. annis promisisse, & iurasse, ob eamque caussam a prætore restitui potest in integrum, non potest actionē dolo malo experiri. Seruius (vt refert Vlpian. libr. 4 digest. tit. de dolo malo) sic definiebat dolum malum, machinationem quandam alterius decipiendi causa, cum aliud agitur, aliud simulatur. Labeo verò ait, dolum malum esse, omnem calliditatem, fallaciam, machinationē ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Dolo malo autem dixit, quia veteres etiam Bonum dolum dicebant, & pro sollertia hoc nomen accipiebãt maximè, si quis aduersus hostem, latronemue quis machinaretur. Quoniã autem magnopere suæ causæ confidit, vltro iudicē poscit, apud quem lis, & controuersia sua discrepetur, & ostendit se apud iudicem vtrumuis horum probaturum, aut Gripum stipulatum esse dolo malo, aut minorem esse xxv. annis. Prouocat autem Gripum sponsione leno, hoc modo, spondes mihi, verbi caussa centum, nisi dolo malo instipulatus sis, nive minor xxv. sim? HABE CVM HOC] habe iudicem cum hoc, non mecum. Certa sponsione cum Dæmone hero meo, non mecum. IAM AB ISTO AVFERRE HAVD SINAM. &c] non sinam te à Gripo vidulum auferre, nisi Gripum condemnauero. proinde ac si dicat, volo de hac vestra controuersia cognoscere: nisi autem Gripus à me damnatus sit, vidulum non auferes. QVOD SERVO MEO PROMISISTI MEVM ESSE OP.] quia quidquid seruus quærit domino, non sibi. NE TV LENO P.] ne forte tu leno postules te fide lenonibus vsitata, & sollemni, id est, fide mala vti non patiar. IAM TE RATVS NACTVM HOM. &c.] putasti te nactum esse hominem, quem fraudares, sed te opinio fefellit, & vehementer errasti. DANDVM HVIC ARGENTVM] dare te mihi oportet argentum probum. HINC D.] hero meo dabo. IMMÒ HERCLE MEA, &c.] interloquitur seruus, nondum finita domini oratione, molestè ferens, quòd ille dicat sua opera seruatum esse vidulum, & quę in eo infuerunt: cùm ipse vidulum in mari repererit, & rati exceperit, & lenoni indicarit. Itaque infrà proximè, monet eum Dæmones, vt taceat: deinde orationem, quam ille interpellarat, perpetuat. NEMPE PRO MEO IVRE OR.] nempe cum dicis me tibi gratiam referre oportere, vidulum mihi reddis. MIRVM QVIN TVVM IVS] cum stomacho, aut potiùs dissimulatione vrbana pronũtiandum, Mirum, inquit, me tuum ius non cum periculo & damno meo persequi quasi dicat, non est æquum me ius tuum persequi cum detrimento, & periculo meo. sic Aul. *Mirum quin tua me causa faciat Iupiter Philippum, aut Darium regem triuenefica.* LABASCIT.] incipit vinci. Terent. Eunucho, *Labascit.* LIBERTAS PORTENDITVR] spes mihi libertatis ostenditur, libertas mihi præsignificatur. ILLVD M. MEVM EST] Gripus meus est, ita quod abs te stipulatus est, mihi stipulatus est, & mihi debetur. ET DE TALENTO N. O. EST Q.] & quod ad talentum attinet, nulla causa est quare non à me accipias, quod isti iuraui me daturum. TIBI COMMODAS] tibi consulis. NON HERCLE ISTOC ME INTERVORTES] non hercle talentum argẽti mihi debitum à me auertes si maximè vidulus, quem exceperam, mihi ereptus est. NISI TALENTO COMP.] nisi talento dato tacere cogor. PALAM AGE: NOLO MVRMVRILLVM. &c.] palàm loquere, nolo volo voce summissa commurmurare, neque consusurrare. secutus sum verò Nonium, qui sic legit, quamuis libri veteres non dissentiant à vulgatis, in quibus impressum est, *murmur illum* DIVIDVVM TALENTVM FACIAM] talentum, quod mihi debes ex stipulatione serui mei, in duas parteis æqualeis diuidam: earum partium alteram tibi sume pro Ampelisca, alteram Gripo dato, quam ego ei acceptam feram, vt eum manumittam. QVEM PROPTER] id est. cuius opera. RES SOLVTA EST] à lenone. IVRISIVRANDI VOLO G. F.] iusiurandum volo remittas, iurisiurandi pœnam volo gratificeris. PERII HERCLE] hæc loquitur seruus Gripus ignarus consilij, & voluntatis herilis. NI DATVRVS NIHIL SIM] id est, si daturus aliquid essem, & si aliquid esset opipari. & nisi vos foras ad cenam vocatos esse existimarem, vocarem vos quoque ad cenam. Nunc autem cum sit nihil, vos non voco. POLLVCTI] pollucta dicebantur, quę diis immortalibus, & maxime Herculi reseruata, & selecta erant ad sacrificandum. Herculi autem pollucebantur omnia esculenta, & poculenta, vt tradit Festus Plinius lib. 32. Cassius Hemina refert Numam prohibuisse, ne non squamosi pisces pollucerentur. COMISSATVM] comissari nõ est dictum à comedendo, vt putat vulgus, sed à Græcis vocibus κῶμος, & κωμάζω vt Varro libr. 6. de ling. Latina, de cuius verbi significatione dictum est alibi.

FINIS RVDENTIS.

STICHVS.

DRAMATIS PERSONAE.

PANEGYRIS.	mulier.
PINACIVM	mulier.
ANTIPHO	ſenex.
GELASIMVS	paraſitus.
CROCOTIVM	ancilla.
DINACIVM	puer.
EPIGNOMVS.	
STICHVS	ſeruos.
PAMPHILIPPVS	adoleſcens.
SAGARINVS	ſeruos.
STEPHANIVM.	ancilla.

ARGVMENTVM.

SEnex caſtigat filias, quod hæ viros
Tam perſeuerent peregrinantis pauperes
Ita ſuſtinere fratres, neque relinquere,
Contraque verbis delinitur commodis:
Habere ſinceret, quos ſemel nacta forent.
Viri reueniunt opibus aucti trans mare.
Suam quiſque retinet, ac Sticho ludus datur.

SENEX] Antipho, FILIAS] Panegyrim, Pinacium. VIROS] Pamphilippum & Epignomum. DELENITVR] à filiabus, LVDVS DATVR] ludendi tempus & facultas datur.

ACTVS PRIMVS

PANÆGYRIS, PINACIVM, ſorores.

CRedo ego miſeram fuiſſe Penelopam ſoror,
Ex animo: quæ tamdiu ſuo caruit viro.
Nam nos eius animum de noſtris noſcimus.
Quarum viri nunc hinc abſunt, quorúmque nos
Negotiis, vt æquum eſt, abſentium,
Sollicitæ noctes & dies ſoror ſumus.

Pi. *Semper noſtrum officium nos facere æquum 'ſt, neque*
Id faciemus magis, quàm nos pietas monet.

Sed hic mea soror assis. multa dum volo
Tecum loqui de re viri. Pa. *saluane res?*
Pi. *Spero quidem, & volo: sed hoc crucior, soror,*
Patrem tuum, meúmque, adeò vnus qui vnice
Ex omnibus perhibetur ciuibus probus,
Eum nunc improbi officio fungi viri.
Tantas viris qui absentibus nostris facit
Iniurias immeritò, nósque abducere
Ab iis volt hæ res vitæ me saturant, soror.
Hæ mihi diuidiæ, & senio sunt. Pa. *ne lacryma*
Soror, néue ne tuo id animo fac, tibi quod tuus
Minatur facturum pater spes est, eum
Melius facturum. Noui ego illum, isthæc ioco.
Dicit, neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei. istud vt
Faciat, quod tu metuis, & si faciat, tamen
Minimè irasci decet. neque id immeritò eueniet.
Nam tertius hic est annus, vt nostri domo
Viri abierunt Pi. *ita vt memoras.* Pa. *cùm ipsi interea*
Viuant, valeant vbi sint, quid agant, ecquidue agant,
Neque participant nos, neque redeunt. Pi. *an id doles,*
Soror, quia illi officium non colunt suum,
Cùm tuum facis? Pa. *ita pol.* Pi. *tacesis, caue audiam.*
Ego istuc, posthac ex te. Pa. *nam quid iam?* Pi. *quia*
Pol meo animo omnis sapientis officium suum
Æquum'st colere. & facere, quamobrem ted hoc soror,
Tametsi es maior, moneo, vt memineris tuum.
Et, si improbi sint, atque aliter in nos faciant secus,
Quàm æquum est: tamen pol nequid malis obnoxia
Simus, opibus omnibu' nostrum officium nos decet
Meminisse. Pa. *placet, taceo.* Pi. *at vt memineris, facito.*
Pa. *Nolo ego soror me credi esse immemorem viri.*
Neque ille honores mihi quos habuit, perdidit.
Non pol mihi grata, acceptáque huius'st benignitas.
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet.
Neque est cur studeam has nuptas mutarier:
Verùm postremò in patri' potestate est situm.
Faciendum id nobis quod parentes imperant.
Pi. *Scio atque in cogitando, mærore augeor.*
Nam propemodum iam ostendit suam sententiam.
Pa. *Igitur quæramus, nobis quid facto vsu' sit.*

CREDO EGO MISERAM] huius scenæ versus, ita vt Muretus censet esse distinguendos, & quo ordine verba collocanda libro 5. variarum lectionum cap 6. ita distinxi, & eo ordine collocaui. EX ANIMO] coniunge hoc, *ex animo* cum voce *miseram*, hoc modo, Miseram ex animo. TANDIV] annos viginti. SVO VIRO CARVIT] Vlysse. DE NOSTRIS] animis. SALVAE-NE RES] saluæ ne res sunt virorum nostrorum? SED HOC] sed ob hoc crucior. PATREM TVVM MEVMQVE] patrem nostrum communem Antiphonem. HAE MIHI DIVIDIAE. ET SENIO.] diuidiæ, dissensiones. Accius Phœniss. Ne horum diuidiæ & discordiæ dissipent & disturbent tantas etiam optimæ ciuium diuitiatas. diuidia, tristitiæ. Propertius. *Diuidias mentis conficit omnis amor*, Diuidia, tædium. Acc. Atm iud. *Huius me diuidia cogit plus, quàm est par, loqui.* Turpill. Epiclero, *Sperabam consilia*

cinfliia mea diuidia fibi,cùm ætas accesset non fore. Ex Nonio. ET SENIO] Marcellus. Senium est tædium & odium, dictum à senectute, quòd senes omnibus odio sint, & tædio Exempla ex Nonio petito. NEQVE ILLE MERERAT PERSARVM SIBI,&c.] i.neque ille velit sibi monteis aureos pro mercede sibi dari, vt istud,quod tu metuis,faciat: hoc est,vt nos à viris nostris abducat. vel sic, nulla quantumuis magna mercede adduci possit, vt nos à viris nostris abducat. NAM TERTIVS HIC EST ANNVS,VT] nam tertius hic est annus,postquam viri nostri abierunt domo. QVID AGANT,NEQVIDVE AG.] quid agant,aut non aliquid agant,nos certiores non faciunt,neque reddunt. TACE SIS] tace si vis. NAM QVID IAM?] quámnam iam ob causam vetas me tale quidquam loqui? VT MEMINERIS TVVM] vt tui officij sis memor. NEQVID MALIS OBNOXIAE SIMVS] ne qua ex parte malis dignæ simus. ne vllis omnino pœnis dignæ simus. ne qua omnino mala nobis meritò accidant. OPIBVS OMNIBV'] omnibus viribus,& copiis. ET ME QVIDEM HAEC CONDITIO NVNC NON POEN.] & me quidem huius conditionis nunc non pœnitet. conditionem vxoriam intellige. non pœnitet me huius viri, aut harum nuptiarum: verbo *pænitet* autem vsi sunt veteres personaliter. Pacuuius Æmor.iud. *nunc pænitebunt*, &c. apud Nonium. NEQVE EST QVOD STVD.H.H.] sic Terent. Andr. *haud muto factum.*

ANTYPHO, PANEGYRIS, PINACIVM.

QVi manet vt moneatur semper seruos homo officium suum,
Nec voluntate id facere meminit sua, is habitu haud probus est.
Vos meministis quot kalendis petere dimensum cibum:
Qui minus meministis,quod opus sit facto facere in ædibus?
Iam quidem in suo quicque loco nisi erit mihi situm supellectilis,
Cùm ego reuortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hic videntur, sed sues.
Facite,sultis,nitidæ vt ædes meæ sint,cùm redeam domum,
Iam ego domi adero.ad meam maiorem filiam inuiso domum.
Si quis me quæret,inde vocatote aliqui,aut iam egomet hic ero.

Pi. *Quid agimus soror,si offirmabit pater aduersum nos?* Pa. *pati*
Nos oportet quod ille faciat,cuius potestas plus potest.

An. *Si manere hic sese malint potiùs,quàm alio nubere,*
Non faciam.quid mihi opus est decurso ætatis spatio,cum eis
Gerere bellum,cùm nihil,quamobrem faciam,meruisse arbitrer?
Minimè volo turbas.sed hoc mihi optimum factu arbitror.
Principium ego quo pacto cum illis occipiam.id ratiocinor,
Vtrùm ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum,
Quasi nunquam quicquam in eas simulem,quasi nihil inaudiuerim,
Eas in se meruisse culpam.an potius tentem leniter,
An minaciter?scio liteis fore.ego meas noui optumè.
Exorando,haud aduersando sumendam operam censeo.

Pi. *Gratiam à patre si petimus,spero ab eo impetrassere.*
Aduersari sine dedecore & scelere summo haud possimus,
Neque ego factura sum,neque tu vt facias consilium dabo.
Verùm vt exoremus.noui ego nostros,exorabilis est.

An. *Sic faciam,assimulabo quasi aliquam culpam in sese admiserint,*
Perplexabiliter earum hodie perpauefaciam pectora.
Post id agam igitur:deinde,vt animus meus erit,faciam palàm.
Multa scio facienda verba:ibo intrò,sed aperta est foris.

Pi. *Certò enim mihi paterna vocis sonitus auris accidit.*

Pa. *Is est ecastor.ferre aduorsum hominem occupemus osculùm.*

Pi. *Salue mi pater.* An. *& vos ambæ.illico agite,assidite.*

Pi. *Osculum.* An. *sat est mihi osculi vestri.* Pi. *qui amabo pater?*

An. Quia ita mea anima salsura euenit. Pi. aßide hîc mi pater,
An. Non sedeo, istic vos sedete, ego sedero in subsellio.
Pi. Mane puluinum. An. bene procuras mihi. satis sic fultum est mihi.
Pi. Sine pater. An. quid opus est? Pi. opus est. An. morem tibi geram, atque hoc satis est.
Pi. Nunquam enim nimis curare possunt suum parentem filiæ,
Quem æquius est nos potiorem habere, quàm te? postidea, pater,
Viros nostros, quibus tu voluisti esse nos matres-familiâs.
An. Bonas vt æquum est facere, facitis. cùm tamen absenteis viros
Proinde habetis, quasi præsentes sint. Pi. pudicitia est pater
Eos magnificare, qui nos socias sumserunt sibi.
An. Nunquis hîc est alienus nostris dictis auceps auribus?
Pa. Nullus præter nos, téque. An. vostrum animum adhiberi volo.
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, & morum mulierum,
Discipulus venio ad magistras. quibus matronas moribus,
Quæ optumæ sunt, esse oporteat sed vtraque vt dicat mihi.
Pa. Quid istuc est, quòd huc exquæsitum mulierum mores venis?
An. Pol ego vxorem quæro postquàm vostra mater mortua est.
Pa. Facilè inuenies & peiorem, & peius moratam pater,
Quàm illa fuit: meliorem neque tu reperies, neque sol videt.
An. At ego ex te exquiro, atque ex istac tua sorore. Pi. ædepol pater
Scio vt oportet esse si sint ita, vt ego æquum censeo.
An. Volo scire ergo vt æquum censes. Pi. vt per vrbem cùm ambulent,
Omnibus os obturent, ne quis meritò maledicat sibi.
An. Dic vicißim nunc iam tu. Pi. quid vis tibi dicam pater?
An. Vbi facillimè spectatur mulier quæ ingenio est bono?
Pa. Cui malefaciundi est potestas, quæ, ne faciat, id temperat.
An. Haud malè istuc. age tu altera, vtra sit conditio pensior,
Virginem, an viduam habere? Pi. quanta mea sapientia est.
E malis multis, malum, quod minimum est, id minimum est malum.
Qui potest mulieres vitare, vitet: vt cotidie
Pridie caueat, ne faciat quod pigeat postridie.
An. Quæ tibi mulier videtur multo sapientißima?
Pa. Quæ tamen, cùm res secundæ sunt, se poterit noscere.
Et illa, quæ æquo animo patietur sibi esse peius, quàm fuit.
An. Ædepol vos lepidè tentaui, vostrúmque ingenium duûm.
Sed hoc est quòd ad vos venio, quódque esse ambas conuentas volo.
Mihi autores ita sunt amici, vt vos hinc abducam domum.
Pa. At enim nos, quarum res agitur, aliter autores sumus.
Nam aut olim, nisi tibi placebant, non datas oportuit:
Aut nunc non æquum est abduci, pater illisce absentibus.
An. Vósne ego patiar cum mendicis nuptas, me viuo, viris?
Pi. Placet ille meus mihi mendicus, suus rex reginæ placet.
Idem animus est in paupertate, qui olim in diuitiis fuit.
An. Vósne latrones & mendicos homines magnipenditis?
Pa. Non tu, me argento dedisti, opinor, nuptum, sed viro.
An. Quid? illos exspectatis, qui abhinc iam absunt triennium?
Quin vos capitis conditionem ex pessuma primariam?

Stul-

Pa. *Stultitia est, pater, venatum ducere inuitas canes,*
Hostis est uxor, inuita quæ ad virum nuptum datur.
An. *Certumne est neutram vestrarum persequi imperium patris?*
Pi. *Persequimur, nam quò dedisti nuptum, abire nolumus.*
An. *Bene valete. ibo atque amicis vostra consilia eloquar.*
Pa. *Probiores credo, arbitrabunt, si probis narraueris,*
An. *Curate igitur familiarem rem, vt potestis optumè.*
Pa. *Nunc placet, cùm rectè monstras, nunc tibi auscultabimus:*
Nunc soror nos abeamus intro. Pi. *immo interuisam domum:*
Si à viro tibi fortè veniet nuntius, facito vt sciam.
Pa. *Neque ego te celabo, neque tu me celassis quod scies.*
Eho Crocotium, i, parasitum Gelasium huc arcessito,
Tecum adduce. nam illum ea caussa mittere ad potum volo,
Sed quæ fortè ex Asia, nquis heri, aut hodie venerit.
Nam dies totos apud portum seruos vnus assidet.
Sed tamen volo interuisi. propera, atque actutum redi.

QVI MANET, VT MONEATVR] seruus homo, qui exspectat, dum moneatur officij sui, neque id sua sponte facere meminit, is non est verè frugi. HABITV] habitu probus est is, qui nullo præmio inuitatus, nulloue metu territus, sed honesti causa virtutem, & officiũ colit. QVOT CALENDIS] singulis calendis: primo quoque die mensis *quod calendis* sic dictum, vt quot annis, quot mensibus. Vitruuius lib. 10. cap 7. DIMENSVM CIBVM] serui quot mensibus quaternos modios frumenti accipiebant. Donatus notat ad illud Terentij Phorm. *Quod ille vnciatim vix de dimenso suo, Suum defraudens Genium comparsit miser.* &c. quem locum rectè explicat Nonius. QVI MINVS] quamobrem minus, &c. QVIQVE SVPELLECTILIS] quæque supellex. VOS MONVMENTIS COMMONEFACIAM BVBVLIS] ego commonefaciam vos officij vestri loris bubulis. monumẽta dicta sunt à monendo quòd moneant & meminisse faciunt. hoc igitur loco per monumenta bubula, vrbanè significat Antipho lora bubula, quibus serui nequam, qui sua sponte officium suum facere non meminerunt, officij commonentur. SI OFFIRMABIT] si offirmato animo nos vrgebit, vt a viris discedamus. MANERE HIC] in his nuptiis permanere, has nuptias sanctas tueri ac seruare. ALIO NVBERE] ad alias nuptias transilire. DECVRSO AETATIS SPATIO] confecto ætatis spatio. CVM NIHIL, QVAMOBREM F. M. ARB.] cùm eas nihil commisisse putem, quamobrem hoc faciam? MINIMÈ VOLO TVRB.] turbas ad. RATIOCINOR] cogito, rationem ineo. PERPLEXIM] perplexe. Nonius profert hunc locum Carysius lib. 2. *perplexè autem est inuolutè & implicatè & impeditè.* Terent. Eunuch. *pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* AD EVNE IMODVM QVASI] ita quasi nunquam quicquam eas insimulare soleam. in eas simulem, pro eas insimulem tmesis. Donatus ad illum locum Terentij. *si herum insimulabis auaritia, vapulabis,* notat. insimulatio est falsi, & veri criminis incusatio. sic Cicero Catil. *Nihil horum, quæ Galli insimulabant, negarunt.* LENTEM LEN.] sine iracundia, clementer. MEAS] filias. EXORNANDO] verbis impetrando. SVMENDAM] suscipiendam. SPERO AB EO IMPETRASSERE] spero nos ab eo impetraturas. ET SCELERE] nam impietas, scelus est. Filij autem qui patri aduersantur, impij sunt. NOSTRÕS] nostri generis homines. ASSIMVLABO] al. insimulabo. PERPLEXABILITER] Nonius: perplexabile figuratiuũ, quod aliud audiatur, aliud sentiatur. Plautus Asin. *Nec vllum verbum faciat perplexabile.* VT ANIMVS MEVS ERIT] qualis animus meus erit, quo animo ero. AVREIS ACCIDIT] ad aureis accidit. FERRE ADVOR. HOM. OCCVPEMVS OSC.] anteuortamus homini obuiam ire, & osculum efferre. SAT EST MIHI OSC. VESTRI] satis vos osculatus sum. QVI] quo pacto, vel quam ob causam? QVIA ITA MEAE ANIMAE SAL.] quia anima mea, quæ nunc insulsa, & salis expers est, talibus osculis salsa sit. significat animã senis propter ætatẽ esse insulsam, & insuauem & pœne fœtidam, osculis verò puellarum salsam, & suauẽ reddi. ASSIDE HIC. MI PATER] asside in lecto. NON, SEDEO] in lecto. MANE PVLVIN.] exspecta Puluinum, vt commodius sedeas. SATIS SIC FVLTVM EST MIHI] subsellium satis fultum est sine puluino. MATRES FAMILIAS] vxores. materfamiliàs est, quę nupsit, etiam ea, quæ non peperit, neque liberos habet, modò sit in mariti manu, mancipioque. lege A. Gellium libro 18 capite 6. AVCEPS] qui dicta nostra auribus capere possit. tralatio est. VESTRVM ANIMVM ADHIBERI VOLO] volo vos animum attendere. SCIO VT OP. ESSE] scio, qualeis esse oporteat. SI SINT ITA VT EGO C.] si tales sint, qualeis esse æquum censeo: optimæ sint, optiméque moratæ. OMNIBVS OS OBT. NEQVIS MIHI] talis sit omnium de iis existimatio, vt cum per vrbem ambulent, nemo bonus eis maledicere audeat. VBI FACILE SPECT. M. Q.] qua in re exploratur, & perspicitur mulier bono ingenio prædita? CVI MALEF. EST POT. QVAE NEP.] ea mulier est ingenio bono, quæ cum ei liceat impunè peccare, non peccat tamen, & sibi ne peccet, temperat. CONDITIO P.] conditio melior maloris ponderis. QVANTA M. S.] quantum intelligo, quantum sapio. MALVM, QVOD MINIMVM EST ID MINIMVM EST MALVM] multa genera, multíque gradus sunt malorum ex multis igitur malis, id malum, quod est minimum, id malum est minimum. Aut idem dicit bis, aut quod prius dixit diuisum, posterius coniunctim dicit. V E

QVOTIDIE PRID. CAVEAT] vt quotidie hac cautione vtatur, ne pridie faciat, cuius postridie pœniteat. QVAE TAMEN CÙM RES SEC.] ea mulier mihi videtur sapientissima, quę etiam in rebus secũdis se cognoscere poterit, quæ quamuis res secundæ sint, tamen se poterit noscere. Est enim difficillimũ maximè mulieri in rebus secundis sapere, id est, seipsam nosce. ET ILLA QVAE AEQVO ANIMO P.] est enim acerbissimum ex fortunato, & beato factum esse miserum & infelicem. *Tum vbi non sis qui fueris, non est cur viuere velis*, inquit M. Tull epist. VESTRVMQ. INGENIVM DVVM] vestrum duarum ingenium. sic autem putaui reponendum ex veteris scripturæ vestigiis. HINC] domo virorum vestrorũ, DOMVM] meam QVARVM RES AGITVR] quarum maximè interest. PLACEBANT] viri nostri. NON DATAS] nos non oportuit datas esse nuptum viris nostris. LATRONES] ἀρχαϊκ. prædones milites, qui viuunt ex præda. QVIN VOS CAPITES COND. EX PESS. PRIMAR.] quin vos optimam conditionem accipitis, & aliis viris nubitis, his longum valere iussis. VENATVM DVCERE MV. C.] prouerbium est notum. NEVTRVM VESTRARVM] neutram vestrùm. ARBITRABVNT] hoc si narraueris amicis probis, nos eos probiores existimabunt, quòd à viris nostris discedere nolimus. arbitrabunt, pro arbitrabuntur notat Nonius. sic & alibi suprà. CÙM RECTÈ MONSTRAS] cùm rectè doces. INTERVISAM] interim visam CELASSIS] celaueris. CROCOTIVM, ancilla. SERVOS V.] Dinacium puer.

ACTVS SECVNDVS.

PARASITVS, GEBASIMVS. CROCOTIVM ancilla.

FAMEM fuisse suspicor matrem mihi.
Nam postquam natus sum satur nunquam fui.
Sed quam ego matri mea refero inuitissimus,
Eam neque refert quisquam omnium hominum gratia.
Neque retulit, quam ego refero mea matri fami:
Nam me illa in aluo menses gestauit decem,
At ego illam in aluo gesto plus annos decem,
Atque illa puerum me gestauit paruulum,
Quo minus laboris cepisse illam existimo.
At ego non paxillulam in vtero gesto famem:
Verùm hercle multo maximam & grauissimam.
Vteri dolores mihi oboriuntur cotidie.
Sed matrem párere nequeo nescio quomodo.
Audiui sæpè hoc vulgo dictum dicier,
Solere elephantum grauidam perpetuos decem
Esse annos, eius ex semine hæc certò est fames.
Nam iam complureis annos vtero hæret meo.
Nunc si ridiculum hominem quæret quispiam,
Venalis ego sum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quærito.
Gelásimo nomen mihi indidit paruo pater,
Propter paupertatem hoc adeò nomen repperi,
Quia inde iam à pauxillo puero ridiculus fui.
Eoquia paupertas fecit, ridiculus forem.
Nam illa omneis arteis perdocet, vbi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater,
Propterea, credo, nunc ego esurio acrius.
Sed generi nostro hæc reddita est benignitas,
Nulli negare soleo, qui esum me vocat.
Oratio vna interyt hominum pessumè,
Atque optima hercle meo animo & scitissima,
Qua ante. vtebantur: veni illo ad cœnam: sic face

Promitte verò: ne grauare: est commodum.
Volo, inquam fieri: non amittam, quin eas.
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem hercle verbum ac vilissimum,
Vocem te ad cœnam, nisi egomet cenem foris.
Ei hercle verbo lumbos defractos velim,
Ni verè perierit, si cœnaßit domi.
Hæc verba subigunt me, mores vt barbaros
Discam, atque vt faciam præconis compendium,
Itáque auctionem prædicem, ipse veneam.

Cr. Hic ille est parasitus, quem arceßitum missa sum,
Quæ loquitur, auscultabo, priusquam colloquar.

Ge. Sed curiosi sunt hîc complures mali,
Alienas res qui curant studium maximo,
Quibus ipsis nulla est res, quam procurent sua,
Ei quando quem auctionem facturum sciunt,
Adeunt, perquirunt quid siet caussa illico,
Alienum æs cogat, an pararit prandium,
Vxorin' sit reddenda dos diuortio.
Eos omneis, tametsi hercle haud indignos iudicio,
Qui vt multum miseri sint, laborent, nihil moror.
Dicam auctionis caussam, vt animo gaudeant.
Nam curiosus nemo est, quin sit maleuolus.
Ipse egomet quamobrem auctionem prædicem,
Damna euenerunt maxima misero mihi,
Ita me mancupia miserum effecerunt male,
Potationes plurimæ demortuæ,
Quot adeò cœnæ, quas defleui, mortuæ?
Quot potiones mulsi, quot autem prandia?
Quæ inter continuum perdidi triennium.
Præ mœrore adeò miser atque ægritudine
Consenui, pæne sum fame mortuus.
Ridiculus æquè nullus'st, quàm quando esurit.
Nunc auctionem facere decretum est mihi.
Foràs necessum est quicquid habeo, vendere.
Adeste sultis, præda erit præsentium.
Logos ridiculos vendo, agite licemini.
Qui cœna poscit? ecquis poscit prandio?
Hercules te amabit prandio? cœna tibi?
Ehem, annuistin'? nemo meliores dabit.
Nullis meliores esse parasitos sinam.
Vel vnctiones Græcas, sudatorias,
Vel alias malis & malacas crapularias,
Cauillationes, assentatiunculas,
Ac periuratiunculas parasiticas,
Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam,
Parasitum inanem, quo recondas reliquias.
Hæc venisse iam opus est, quantum potest,
Vti decumam partem Herculi polluceam.

Cr. *Ecastor auctionem haud magni pretij.*
Adhaesit homini ad infinitum ventrem fames.
Adibo hominem. Ge. *quis haec est, quae aduersum it mihi?*
Epignomi ancilla haec quidem est Crocotium.
Cr. *Gelasime salue.* Ge. *non est id nomen mihi.*
Cr. *Certò mecastor id fuit nomen tibi.*
Ge. *Fuit disertim, verùm id vsu perdidi:*
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
Cr. *Heu ecastor, risi te hodie multum.* Ge. *quando, aut quo in loco?*
Cr. *Hic, cùm auctionem praedicabas.* Ge. *pessuma*
Ehon' audiuisti? Cr. *te quidem dignißimam.*
Ge. *Quò nunc is?* Cr. *ad te.* Ge. *quid venis?* Cr. *Panegyris*
Rogare iußit te multo opere maximo,
Mecum simutu vt ires ad sese domum.
Ge. *Ego illò me hercule vero eo quantum potest.*
Iamne exta cocta sunt? quot annis fecerat?
Cr. *Illa quidem nullum sacrificauit.* Ge. *quomodo?*
Quid igitur me volt? Cr. *tritici modios decem*
Rogare, opinor, te volt. Ge. *méne vt ab se petam?*
Cr. *Immò vt abs te mutuum nobis dares.*
Ge. *Negato esse quod dem, nec mihi nec mutuum,*
Nec aliud quicquam, nisi hoc quod habeo pallium:
Linguam quoque mihi etiam esse venditariam.
Cr. *Hau, nulla tibi lingua est, quae quidem dicat, dabo?*
Ge. *Veterem reliqui eccam illam, quae dicat cedò.*
Cr. *Malum tibi dent.* Ge. *haec eadem dicit tibi.*
Cr. *Quid? nunc iturus, an non?* Ge. *abi sanè domum.*
Iam illò venturum dicito. propera, atque abi.
Demiror quid illaec me ad se arceßi iusserit,
Quae nunquam iußit me ad se arceßi ad hunc diem,
Postquàm vir abijt eius miror quid siet,
Nisi vt periculum fiat, visam quid velit.
Sed eccum Dinacium eius puerum. hoc vide
Satin' vt facetè, atque ex pictura astitit.
Né iste aedepol vinum poculo pauxillulo
Saepe exantlauit submerum scitißimè.

SED QVAM EGO MATRI M.] sic vulgo legebantur hi versus, *sed quam ego matri mea refero inutilißimus, Ea mihi nunquam retulit mater gratiam. Nam me, &c.* Cam. sic ed. dit lib. suos vet. secutus, *Quam ego matri mea refero inutilißimus, Neque retuli, quam ego refero mea matrisfami.* Idem quomodo legendos censeat, ostendit in notis. Nos quoque partim libros nostros secuti, partim coniectura ducti, non longè à Camerarij sententia discedentes, sic edendo curauimus. *sed quam ego matri, &c.* vt habent vulgati. cum libris nostris antiquis congruentes: deinde ita ferè, vt Camerarius, *Eam neque refert quisque em. hom. gratiam, Neque retulit, &c.* QVAM EGO REFERO MATRI FAMI.] repetitio est superuacanea ad maiorem declarationem. nam idem dicit, quod supra, *quam ego matri mea refero inutilißimus*, nisi quod hic est *matrisfami* illic est *inutilißimus*. DICTVM DICIER] secuti sumus Camerarij coniecturam. Nam à libris vulgatis abest vox *dictum*. SOLERE ELEPHANTVM GRAVIDAM] Plinius lib. 18 c. 10. *decem annis gestare in vtero vulgus existimat.* Aristoteles biennium nec amplius, quàm semel gignere, pluresue quam singulos Arist. lib. 6. de Nat. anim. RIDICVLVM] qui risum mouere potest. IN ANIMENTIS EXPL. QVAERITO] quaero, quomodo inania explere possim. quaerito, as. frequentatiuum a verbo quaero. A PAVXILLO] a paruulo. EO QVIA PAVP. F. RID. F.] propterea quia paupertas fecit, vt ridiculus essem. NAM ILLA OMNES ART.] Theocrit. ἁ πενία Διόφαντε μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Horat. *Paupertas impulit audax Vt versus facerem.* PER ANNONAM CARAM] in caritate annonae eo tempore, quo annona cara erat. REDDITA] tributa. BENIGNITAS] bonitas, liberalitas. QVI E-

SVM

SVM ME V.] qui me ad cenam vocat. ORATIO VNA INTERIIT] significat se iam ab hominibus delitum esse ad cenam vocari. VENI ILLICO AD CENAM, &c.] μίμησις orationis eorum, a quibus olim ad cenam vocabantur. NON AMITTAM Q. EAS] non sinam te abire, quin mecum eas. NVNC REP. EI VERBO V.] nunc substituerunt aliud verbum in eius locum, verbum, *vicarium*, id est, quod vices alterius gerit. VOCEM TE AD CENAM] μίμησις orationis eorum qui neminem ad cenam vocare volunt, suique facti causam speciosam afferunt. EI H. VERBO LVMBOS DE FR. VELIM] id verbum periisse, velim. NI VERE PERIERIT SIC. D.] nisi tum verè perierit, cùm cenauerit domi. significat domi cenare parasitis esse instar mortis. ATQ. VT FACIAM PRAEC. COMP.] vt ipse præconis partes agam, neque alium præconem adhibeam. AVCTIONEM PRAEDICEM] tanquam præcones venaleis proclamem. QVIBVS IPSIS NVLLA EST R. Q. PR. S.] huc pertinet illud Horatij sat. *aliena negotia curo, excussus propriis.* EI QVANDO QVEM AVCT.] ij, cum aliquem auctionem facturum sciunt, adeunt, perquirunt, &c. ALIENVM AES COGAT] verum ære alieno coactus auctionem faciat. VXORIN' SIT REDD. DOS DIVORTIO] extat tit. ordine 3. lib 24. digest. Soluto matrimonio, quemadmodum dos petatur QVI VT MVLTI MISERI SINT LIB.] nam curiosus sua sponte miser est, sibique miseriam suo labore contrahit. NIHIL MOROR] iubeo valere. VT ANIMO GAVDEANT] sunt enim natura maleuoli, & gaudent malis alienis, vt mox subiicit. IPSE EGOMET] non adhibito præcone. AFFECERVNT MALE] sic habent & nostri libri vet. cum vulgatis cõgruentes. Camerarius verò edidit *affecerunt malè*: vt *effecerunt*, & *malè* cohæreant cum accusandi casu, *miserum* hoc modo. effecerunt me malè miserum. quam lectionem æquè atque hanc, atque adeò magis probo. POTATIONES PLVRIMAE] hæc sunt mancipia, quibus mortuus sem, serum esse effectum dicit. PRAED. ERIT PRAES.] i. vendentur res venales præsentibus emtoribus. LICEMINI] *licitamini* imperatiui modi. liceri & licitari in voce passiua, significationem habent actiuam. QVI CENA POSCIT?] quis vult me cena data emere? quis me ad cenam vocat? ECQVI POSCIT PR.] num quis me prandio paratus est emere? id est. nunquis me ad prandium vocat? MELIORES DABIT] parasitos. VEL VNCTIONES GRAECAS] vnctiones quibus vtebantur in Græcia, elegantiores erant scilicet propter vnguentorum copiam. SVDATORIAS] quæ adhibebantur ad eos, qui sudabant, Græcis vsitatæ. Solebant enim priusquam accubitum irent, in balneum sudatorium ingredi, & ibi inungi. quem morem postea Romani vsurparunt. & mutuati sunt, atque adeò superarunt. nam nondum cocto cibo epulis referti, in alia balnea ibant, & sudabant, deinde epulas repetebant. ex quo illud Iuuenalis: *crudum pauonem in balnea portas.* VBI ALIAS MAGIS MALACAS] vel alias magis molles. ET CRAPVLARIAS] & vnctiones, quæ adhibendæ sunt iis, qui hesterno die plus nimio adbiberunt, neque dum crapulam edormierunt. libri vulgati habent *ampullarias*. & quidam ampullarias cum voce *caullationes* coniungunt. & interpretantur, caullationes ampullarias, id est, caullationes, quæ in balneo iactantur, dum vngimur. RVBIGINOSAM] rubine squalidam. strigilibus defricabantur veteres in balneis posteaquam vncti fuerant, defricabantur autem à parasitis diuites, & vngebantur. vide Scalig. coniect. pag. 65. AMPVLLAM RVBIDAM] ampulla, vas olearium, cuius etiam vsus erat in balneis, *rubidum* dictum est à rubendo, vt *algidum* ab algendo, *calidum* à calẽdo *torridum* à torrendo, & similia. PARASITVM INANEM] parasitum esurientem, & famelicum, ideóque vacuũ parasitum iocosè, proinde ac si vas quoddam sit, posuit. in quod coniiciantur reliquiæ. QVANTVM POTEST] quàm primum, vel quàm celerrimè & citissimè. VTI DECVMAM PARTEM HERC. POLL.] profert hunc locum Prisc. lib. 9. vide pag. 377. Decimam partem bonorum Herculi consecrare, & immolare solitos esse veteres constat. Cuius ei causam affert Plutarchus quæst. Rom. à pollucendo, pollucibilis, hoc est, opiparus, refertus, dapsilis: quia omnia poculenta, & osculenta Herculi profanabantur, & publicabantur. id est, pollucebantur. vide Plinium lib. 32. cap. 2. & Hermolaum Barb. AVCTIONEM HAVD M. P.] deest verbum vt *instituit facit*, aut tale aliquod. QVIS HAEC EST] quæ hæc est. FVIT DISERTIM] fuit planè Sic Nonius libris omnibus inuitis, in quibus legitur *disertum*, sic edẽdum curaui. Nonij auctoritatem secutus. MICCOTROGVS] nomẽ confictum ex μικκὸς & τρώγω. μικκὸς autem idem quod μικρὸς significat. τρώγειν verò rodere est. Miccotrogus igitur est, qui parua aut pauca rodit. Conuenit autem verbum rodendi parasitis, vt & muribus, quia alieno cibo vescuntur, vt mures. NOMINE EX VERO VOC.] nomine vocer ex vero, id est, ex re ipsa, sic Horat. Sat. *Cui canis ex vero ductum cognomen adhæret.* MVLTO OPERE MAXVMO] multo opere & maximopere. SIMITV] simul. ILLÒ] illuc, domum. Panegyridis. IAMNE EXTA COCTA] Iamne exta tot agnorum cocta sunt, quot agnos sacrificarat? fecerat. id est, sacrificarat. Virg. *Cum faciam vitulam*, &c. NVLLVM SACRIFIC.] nullum agnum sacrificauit. VENDITARIAM] venalem. CEDÒ] da. ITVRVS AN NON?] iturusne es, an non? DINACIVM EIVS PVERVM] seruulum Epignomi. EX PICTVRA] homo bellus, & graphicus, & elegans, & quasi pictus. POCVLO PAVXILLVLO] poculo magno. ironia est EXANTLAVIT] exhausit, ebibit, eduxit. al. exantlauit, & ita legit Nonius hunc locum proferens, & alium in Pœnulo. SVBMERVM] aliquantum merum, merulum, non admodum aqua dilutum.

DINACIVM puer, GELASIMVS parasitus.

Di. *MErcurius Iouis qui nuntius perhibetur, nunquam æquè patri*
Suo nuntium lepidum attulit, quàm ego nunc mea hera nuntiabo.
Itaque onustum pectus porto lætitia, lubentiaque:
Neque lubet, nisi gloriosè, quicquam proloqui. profectò
Amœnitates omnium venerum atque venustatum affero.
Ripisque superat mihi atque abundat pectus lætitia meum.

Propterea Dinacium pedes hortare, honesta dicta factis.
Nunc tibi potestas adipiscendi est gloriam, laudem, decus.
Heraque egenti subueni, benefacta maiorum tuorum exauge.
Quæ misera exspectatione est Epignomi aduentu viri.
Proinde vt decet, amat virum suum cupidè, nunc expedi Dinacium
Age vt placet, curre vt lubet, caue quenquam floccifeceris,
Cubitu depulsa de via: tranquillam concinna viam.
Si rex obstabit obuiam, regem ipsum prius peruortito.

Ge. Quidnam dicam Dinacium
Lasciuibundum tam lubenter currere?
Harundinem. fert, sportulámque, & hamulum piscarium.

Di. Sed tandem, opinor, æquius est heram mihi esse supplicem,
Atque oratores mittere ad me, donáque ex auro, & quadrigas,
Qui vehar. nam pedibus ire non queo. ergo iam reuortar.
Ad me iri & supplicari, egomet mihi censeo æquum.
An verò nugas censeas? nihil esse quod ego nunc scio.
Tantum à portu apporto bonum, tam gaudium affero grande.
Vix ipsa domina hoc, nisi sciat, exoptare à dis audeat.
Nunc vltro hoc deportem? haud placet, neque id verò officium arbitror.
Sic hoc videtur mihi magis meo conuenire huic nuntio,
Aduersum vt veniat, obsecret, se vt nuntio hoc impertiam.
Secundas fortunas decent superbia.
Sed tandem cùm ego recogito, quî potuit scire hæc scire me?
Non enim possum quin reuortar, quin edisertem,
Herámque ex mœrore eximam, benefacta maiorum meûm
Exaugeam, atque illam augeam ex insperato opportuno modo.
Contundam facta Talthybij, contemnemque omnis nuntios.
Simúlque ad cursuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed spatium hoc óccidit: breue'st curriculo. quàm me pœnitet?
Quid hoc? occlusam ianuam video. ibo & pultabo fores.
Aperite atque approperate, fores facite vt pateant, remouete moram.
Nimis hæc res sine cura geritur. vnde quamdudum hic adeo pulto?
Non operam datis? experiar, fores, an cubiti, an pedes plus valeant,
Nimis vellem hæ fores herum fugissent, ea caussa, vt haberent malum.
Defessus sum pultando,
Hoc est postremum vobis.

Ge. Ibo. atque hunc compellabo.
Saluus sis Di. & tu salue.

Ge. Iam tu piscator factus.

Di. Quampridem non edisti?

Ge. Vnde is? quid fers? quid festinas?

Di. Tua quod nihil réfert, ne
Cures. Ge quid istic inest?

Di. Qua tu id re excolubras?

Ge. Quid tam iracundus? Di. si in te
Pudor assit, non me appelles.

Ge. Possum scire ex te verum?

Di. Potes. hodie non cenabis.

RIPASQVE SVPERAT] tractum à fluuiis exundantibus,& ripas superantibus. PEDES HORTARE] vt properent. HONESTA] *honesta*, impetraui modi à verbo honesto. honesta, inquit, dicta factis,id est, orna,& de cora tua dicta factis : verba enim sine factis, nullius pretij sunt. HERAEQVE EGENTI SVBVENI] nostri libri habent, *heraque merenti subueni*, EXAVGE] valde auge. EXPEDI] expedi te, aut pedes tuos CVBITIS DEPVLSA] cubitis depelle omneis obuios de via : nemini parcito. CONCINNA] redde effice,para. PERVORTITO percellito, prosternito. LASCIVIBVNDVM] lasciuientem, lasciuiæ plenum. ET QVADRIGAS QVI VEH.] & quadrigas,quibus vehar : vel & quadrigas,vt vehar. AN VERO NVGAS CENSEAS?] an verò censere debeat aliquis me nugas portare?& id,quod scio,nihil esse? SECVND. FORT DEC. SVP.] decet eos, quorum res sunt secundæ superbos esse. hoc ex humano ingenio,& more dictum est. nam ferè homines fortunati, & rebus secundis florentes, superbi sunt. non quòd hoc sit rectum,aut laudandum. CVM RECOGITO] cum altera parte cogito,cum rursus cogito. QVI POTVIT SCIRE] quo modo potuit scire hera mea,hæc me nosse, vt mihi aduorsum veniat, & supplicet? REVORTAR] domum ad heram, à qua ad portum missa sum. EDISSERTEM] eloquar & exponam, quæ scio. CONTVNDAM FACTA TALTHYBII] superabo meis factis facta Talthybij Græcorum præconis,& nuntij,faciam,vt Talthybius Græcorum nuntius præ me sit contemptus,& obscurus. Talthybius & Euribates præcones fuerunt,quos commemorat Homerus ἰλ.α.& item alibi. MEDITABOR ME] exercebo me. SED SPATIVM HOC OCCIDIT] spatium hoc minus citò decurri, & confici potest,nimisqu breue est ad curriculum,seu cursum Olympicum, vel hoc spatium iam à me confectum,& decursum est. QVAM ME POENITET?] quàm mihi breue videtur? NIMIS HAEC RES SINE CVRA] nimis negligenter mihi fores aperiuntur. EXPERIAR, FORES, AN CVBITI] ô fores, ego vos cubitis,& pedib.vos pulsabo, & ita experiar.vtrum cubiti,an pedes sint validiores. NIMIS VELLEM HAEC FORES H. F.] magnopere vellem hæ fores fugitiuæ fuissent ab hero, vt suæ fugæ darent pœnas.precatur hic seruus foribus, quòd putat esse summum malum,fugere ab hero. Nam serui fugitiui recuperati, & recepti ab heris grauissimas pœnas dabant, & pessimè accipiebantur. IAM TV PISC. FACT] hoc eò dicit, quòd harundinem, & sportulam, & hamum piscatorium ferebat. QVAM PRIDEM NON EDISTI?] quantum temporis abiit, postquam non comedisti? QVA TV ID RE EXCOLVBRAS?] sic habent nostri libri veteres sine vlla litura,quomodo esse legendum ex vestigiis antiquæ scripturæ, iam ante coniecerat doctissimus Camerarius. vulgati autem sic, *quas tu vides colubras?* plane mendosè, & corruptè. Porrò autem sic hanc scripturam quam reposui, & quam veram esse existimo,interpretor: quamobrem id curiosè, & oculis eminentibus, quales sunt oculi colubrorum, exquiris? quamobrem id ceruicibus inflexis,& oculis estantibus exquiris? HODIE NON CENABIS] responsio parasito edaci,& esurienti molesta atque acerba.

PANEGYRIS mulier, GELASIMVS. DINACIVM.

QVisnam obsecro has frangit foreis? vbi est?
Tun' hæc facis? tun' mihi huc hostis venis?

Ge. *Salue,tuo arcessitu venio huc.* Pa. *ean' gratia foreis effringis?*

Ge. *Tuos inclama.tui delinquunt.ego quid me velles,visebam.*
Nam equidem harum miserebat. Di. *ergo auxilium properè latum est.*

Pa. *Quisnam hic loquitur tam propè nos?* Di. *Dinacium.* Pa. *vbi is est?*

Di. *Respice me, & relinque egentem parasitum Panegyris*

Pa. *Dinacium.* Di. *istuc indidere nomen maiores mihi.*

Pa. *Quid agis?* Di. *quid agam rogitas?* Pa. *quid ni rogitem?* Di. *quid mecum est tibi?*

Pa. *Men' rogas propudiose? eloquere properè Dinacium.*

Di. *Iube me omittere igitur hos qui retinent.* Pa. *qui retinent?* Di. *rogas?*
Omnia membra lassitudo mihi tenet. Pa. *linguam quidem*
Sat scio tibi non tenere. Di. *ita sceleri curriculo fui*
Properè à portu tui honoris caussa. Pa. *ecquid apportas boni?*

Di. *Nimio impertior, multo: tanto plus, quàm speras.* Pa. *salua sum.*

Di. *At ego ego perij, cui medullam lassitudo perbibit.*

Ge. *Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames?*

Pa. *Ecquem conuenisti?* Di. *multos.* Pa. *at virum ecquem?* Di. *quàm plurimos.*
Verùm ex multis nequiorem nullum, quàm hic est. Ge. *quo modo.*
Iamdudum ego istum patior, dicere iniustè mihi?
Præter hac si me irritassis. Di. *ædepol esuries male.*

Ge. *Animum induceam, vt istuc verum te elocutum esse arbitrer.*
Munditias volo fieri. efferre huc scopas, simúlque arundinem,
Vt operam omnem aranearum perdam, & texturam improbam,
Deiiciámque earum omnis telas. Ge. miseræ algebunt postea. Ge. fecero.
Di. *Quid? illas itidem esse censes, quasi te, cum veste vnica?*
Cape illas scopas. Ge. capiam. Di. hoc egomet tu hoc conuerre.
Di. *Ecquis huc effert nasiternam cum aqua? Ge. sine suffragio*
Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit. Di. age tu, ocyus
Pinge humum consperge ante ædeis. Ge. faciam, Di. factum oportuit.
Ego hinc araneas de foribus deiiciam, & de pariete,
Ædepol rem negotiosam. Pa. quid sit, nihil etiam scio,
Nisi fortè hospites venturi sunt. Di. lectos sternite.
Pa. *Principium placet de lectis. Di. alij ligna cædite,*
Alij pisceis depurgate, quos piscator attulit,
Pernam & glandium deiicite Ge. hic hercle homo nimium sapit.
Pa. *Non ecastor, vt ego opinor, satis heræ morem geris.*
Di. *Immò res omneis relictas habeo, præ quod tu velis.*
Pa. *Tum tu igitur qua caussa missus es ad portum, expedi,*
Di *Dicam. postquam me misisti ad portum cum luci simul,*
Commodùm radiosus esse sol superabat ex mari.
Dum percontor portitores, ecqua nauis venerit
Ex Asia, negant venisse: conspicatus sum interim
Cercurum, quo ego me maiorem non vidisse censeo.
In portum vento secundo, velo passo peruenit.
Alius alium percontamur, cuia est nauis? quid vehit?
Interim Epignomum conspicio, tuum virum, & seruum Stichum.
Pa. *Hem quid Epignomum elocutus? Di. tuum virum. Pa. & vitam meam?*
Di. *Venit, inquam. Pa. tun' eum ipsum vidisti? Di. ita ego, libens.*
Argenti, aurique aduexit multùm. Pa. nimis factum bene.
Ge. *Hercle verò capiam scopas, atque hoc conuerram libens.*
Di. *Lanam, purpurámque multam. Ge. ehem, quî ventrem vestiam.*
Di. *Lectos eburatos, auratos. Ge. accubabo regiè.*
Di. *Tum Babylonica peristromata, consutáque tapetia,*
Aduexit nimium bona rei. Ge. hercle rem gestam bene.
Di. *Pòst, vt occepi narrare, fidicinas, tibicinas,*
Sambucinas aduexit secum forma eximia. Ge. eugepæ,
Quando adbibero, alludiabo. tum sum ridiculissimus.
Di. *Postea vnguenta multûm generum multa. Ge. non vendo logos.*
Iam non facio auctionem: mihi obtigit hereditas,
Maleuoli perquisitores auctionum perierint.
Hercules decimam adauctam, tibi quam voui, gratulor.
Di. *Pòst autem aduexit secum parasitos. Ge. heu, perij miser.*
Di. *Ridiculosissimos. Ge. reuerram hercle hoc, quod conuerri modò.*
Da. *Vidistin' virum sororis Pamphilippum? Di. non. Pa. adest?*
Pi. *Immò aiebant eum venisse simul. sed ego huc citus*
Præcucurri, vt nuntiarem nuntium exoptabilem.
De. *Venales logi sunt illi, quos negabam vendere*
Illico: & meo malo est quòd maleuolentes gaudeant.

Hercules

Hercules sanè qui deus sis, discesisses non malè.

Pa. *I intro Dinacium, iube famulos rem diuinam mihi apparent.*

Bene vale. Ge. *Vin' administrem?* Pa. *sat seruorum habeo domi.*

Ge. *Enimuerò Gelasime, opinor, prouenisti futile,*

Si neque ille adest, neque hic, qui venit, quam subuenit.

Ibo intro ad libros, & discam de dictis melioribus.

Nam ni illos homines expello, ego occidi planissimè.

TVO ARCESSITV] sic dictum, tuo arcessitu, vt tuo mandatu, tuo rogatu tuo inuitatu, tuo concessu, TVI DELINQVANT] non ego, sed Dinacium tam validè foreis pulsauit. HARVM MISEREBAT] miserebat me vestrarum forium, quæ tam validè pulsarentur, & propè effringerentur. PROPVDIOSE?] propudii, hoc est, dedecoris, & probri plene. IVBE IGITVR OMITT.] iube igitur, omittant, & missum faciant hi, qui me retinent loquatur puer. LINGVAM QVIDEM SAT SCIO N. T.] sat quidem scio lassitudinem non tenere linguam tuam: id est, linguam tuam non esse lassam. CELERI CVRRICVLO] celeri cursu. Profert Sosip. lib. 1. instit. gram. NIMIO IMPERTIOR, &c.] nimio bono, multo bono te impertior: & maiore quàm speras. PERBIBIT] consumsit. PERCEPIT FAMES] occupauit, seu peruasit fames? Talia sunt illa apud Lucretium. ECQVEM CONVENISTI?] nunquem conuenisti? QVAM HIC EST] parasitus. DICERE INIVSTE M.] maledicere mihi præter meritum, & iniuria. PRAETER HAC] præterea si me lacessieris, si me irritaueris. Ἀποσιώπησις, subintelligitur enim *te malè multabo* MISERAE ALGEB. P.] miseræ araneæ frigebunt telis suis delectis, ac perditis, quasi nudæ. locus. QVID? ILLAS ITIDEM ESSE CENS. Q. TV] quid? tunc illas putas, ita vt te, cum vnica vestem non putas illas plureis vesteis habere? HOC EGOMET] conuerram. NASITERNAM] supra Bacchid. Nonius, *effers Nasiternam cum aqua foras.* SINE SVPER. P. TAMEN AED.] hic Dinacium tanquam ædilis, edicit quæ ad ædium munditiem, & cæteras res pertinent, cum ædilis a populo non sit factus. PINGE] floribus. NEGOTIOSAM] negotii plenam. LECTOS] in quibus discumbant conuiuæ. GLANDIVM] carnem suillam, callosam, multo omnium aliarum partium suauissimam. DEIICITE] refigite, & deripite inde pendent. RELICTAS HABEO] pro derelicto habeo. PRAE QVOD TV VELIS] præ iis, quæ tu velis. TVM TV IGITVR QVA C.] tu igitur tandem mihi expedi, & expone ea propter quæ ad portum missus es. CVM LVCI S.] prima luce. COMMODVM] tanquam quòd CERCVRVM] cercurus, nauis Asiana pergrandis. Nonius in voce *cercurus*, vbi profert hunc locum, & alterum ex Bacchid. CENSEO] puto. VELO PASSO] velo laxo, & rugo. Sic NONIVS in voce *passus, a, um,* vbi hunc locum profert: Sed malim sic *velo pαſſo*, id est, velo expanso, & explicato. NIMIS FACTVM BENE] sic solent Latini in re læta, & iucunda. contrà in tristi, & iniucunda factum malè. LANAM PVRPVRAMQVE MVLTAM] pergit Dinacium & orationem continuat, itaque repetendum, ἀπὸ κοινοῦ, aduexit. QVI VENTREM VESTIAM] non dixit, qui corpus vestiā, sed qui ventrem. vt parasitus, cuius est maximè veneri seruire, & prouidere. qui autem pro qua, vel vnde. LECTOS EBVRATOS] lectos ebore extrinsecus ornatos non dixit eburneos, sed eboratos, siue eburatos Eburneum autem, id est, totum ex ebore concretum, & conflatum: eboratum verò, ebore extrinsecus ornatum. Quemadmodum dicebant veteres eboris, & eburis, ita eboratum & eburatum. CONSVTAQVE TAP.] tapetia. quæ subiiciebantur sedentibus, sed nunc *ψιλὰ* vocant Græci. [illegible] Scaliger pag. 80. NIMIVM] multum. SAMBVCINAS] mulieres, seu puellas, quæ sambuca canere sciunt. ALLVDIABO] alludā & adblandiar mulieri. suprà. NON VENDO LOGOS] quando hæc omnia aduexit Epignomus, reditque tā multis rebus instructus, atque ornatus, nō vendo dicta & sermones facetos. nostri libri veteres habēt, *nec vendo locos* MALEVOLI PERQVIS] quos suprà dixit *curiosos*. PERII MISER] hoc eò dicit, quod cū Epignomū audiat secum nouos, peregrinos aduenisse, nihil sibi apud eum loci inter illos futurū facilè intelligat. SED EGO HVC CITIVS PRAECVCVRRI] profert hunc locum Priscian. lib. 10. vnde hunc locum restituimus. VENALES LOCI SVNT] nostri libri habent. *venales loci sunt*. ET MEO MALO EST Q. M. G.] & est quod maleuoli lætantur propter meum incommodum. DISCESSISSENT NON MALE] rectè fecisses, si discessisses, quia nihil hic tibi seritur, neque metitur nullam, enim tibi decimam tibi polluceibo. cùm mihi nihil quæratur. PROVENISTI FVTILE] prodiisti huc frustrà & sine quæstu vel spem habuisti emolumenti inanem & rem tuam malè gessisti. *futile* vas esse scribit Lactantius, lato ore, angusto fundo, quo vtebantur in sacris Vestę: quod stare non poterat, vt aqua statim effunderetur, quod ideò excogitatum est, quod aqua in sacris Vestę in terra non ponitur, idque si fiat, piaculum est ILLOS HOMINES] illos parasitos, quos secum Epignomus aduenisse dicitur.

EPIGNOMVS adolescens, STICHVS seruus.

Ep. *CVm bene re gesta saluus conuortor domum,*

Neptuno grates habeo, & tempestatibus:

Simul Mercurio, qui me in mercimoniis

Iuuit, lucrisque quadruplicauit rem meam.

Olim quos abiens affeci ægrimonia,

Eo snunc latanteis faciam aduentu meo.
Nam iam Antiphonem conueni, affinem meum,
Cúmque eo reueni ex inimicitia in gratiam.
Videte, quæso quid potest pecunia.
Quoniam re bene gesta redysse me videt,
Magnásque appertauisse diuitias domum,
Sine aduocatis ibidem in cercuro, in stega,
In amicitiam atque in gratiam conuortimus.
Et hîc hodie apud me cœnat, & frater meus.
Nam heri ambo in vno portu fuimus, sed mea
Hodie soluta est nauis aliquanto prius.
Age: duc has intrò, quas mecum aduexi Stiche.

ST. *Here, siue ego taceam, seu loquar, scire te*
Quàm multas tecum miserias multauerim.
In hunc diem vnum illis multis miseriis.
Volo me eleutheriam capere aduenientem domum.

EP. *Et ius & æquum postulas, sumus Stiche*
In hunc diem te nihil moror. abi quò lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. ST. *papa!*
Ducam hodie amicam. EP. *vel decem dum de tuo.*
Vbi cœnas hodie, si hanc rationem instituis?

ST. *Amicam ego habeo Stephanium hinc, ex proxumo,*
Tu fratris ancillam. eò condicam in symbolam
Ad cœnam, ac eius conseruum Sagarinum Syrum.
Eadem est amica ambobus, riuales sumus.

EP. *Age, abduc eas intro. hunc tibi dedo diem.*

ST. *Meam culpam habeto, nisi probè excruciauero.*
Iam hercle ergo per hortum amicam transibo meam,
Mi hanc occupatum noctem. eadem symbolam
Dabo, & iubebo ad Sagarinum cenam coqui.
Aut egomet ibo atque obsonabo obsonium.
Aliud id ne vos miremini, homines seruulos
Potare, amare, atque ad cenam condicere,
Licet hoc Athenis nobis. sed cùm cogito,
Potiùs quàm in diuidiam veniam, est etiam hic ostium
Atque posticum nostrarum harunce ædium.
Posticam partem magis vtuntur ædium.
Eâ ibo obsonatum. eâdem referam obsonium
Per hortum. vtróque commeatus continet.
Ite hàc secundum vos me. ego hunc lacero diem.

NEPTVNO GRATES HABEO] Neptuno gratiam habeo. ET TEMPESTATIB.] Horat. oda lib. *Et æqua tempestatibus?* MERCVRIO] Mercurius mercaturæ præest, & lucra adiuuat, ex quo ἑρμαῖον κέρδος, lucrum. QVADRVPLICAVIT] quadruplo auxit. quadruplam reddidit. QVOS] socerum Antiphonem, vxorem propinquos, amicos. EX INIMICITIA] ex inimicitiis. REVENI] redii. SINE ADVOCATIS] sine vllis communibus amicis communiter adhibitis. quorum oratione & opera. gratia inter nos conciliaretur. IN STEGA] in nauis tabulato, super quod nautæ ambulant. Nonius suprà in Bacchid. *fortè vt assidi in stega*. CONVORTIMVS] conuenimus, reconciliati sumus, conuortimus, absolutè positum. HAS] fidicinas, tibicinas, &c. QVAM MVLTAS TECVM MISERIAS MVLC.] alliteratio est ad vocem *multam*. Multas multaui miserias. Est autem *multare* interdum. augere, præsertim in auctione πλειστηριάζειν, quod Latini dicunt pollicere: hic autem pro numerare posuit. ἐξαριθμεῖσθαι, id est, numerare. IN HVNC DIEM] non in perpetuum, sed in hunc diem, vnum ex multis diebus tristibus, & miseriarum plenis. ELEVTHERIAM] libertatem. PROPINO] præbeo. DVCAM] ductabo. ducam

meo arbitratu dicam meo vt ea fruar. VBI CENAS HODIE, SI TV HANC RAT. IVST.] verba sunt Stichi à principio versus vsque ad extremum, non, vt est in vulgatis, partim Epignomi, partim Stichi. ET CONDICAM IN SYMBOLAM AD C.] sic habent nostri libri veteres, hoc primum. Deinde huius lectionis rationem explicabimus. Condicere igitur, vt docet Festus, est dicendo denuntiare. symbola autem est id, quod a singulis conuiuis confertur in cenam aut prandium: ἀπὸ τῶν συμβολῶν de qua alibi dictum. Itaque huius loci hæc sententia est. Denũtiabo Stephanio me ad cenam iturum apud eam, seu cum ea cenaturum in ædibus herilibus, collata symbola, & idem denuntiabo eius conseruos Sagarino Syro. Licet etiam legere *condixi* quod habet editio Camerariana, vt intelligamus Stichum iam denuntiasse. licet & *condictum* vt est in vulgatis. RIVALES SVMVS] *συνερασταί ἐσμεν.* eandem amamus. DEDO] potestatem trado. MEAM CVLPAM HAB. NISI PROBE EXCRVC.] me accusabo, nisi ego hunc diem totum in Genio curando cõsumsero: nisi ego hunc diem pro meo arbitratu potando, & scortãdo traduxero quasi dies videatur vexari, cùm eum potando, & obsonando, & scortando conterimus. tralatio fortasse est ab iis, qui hostes sibi deditos duriter, & inclementer tractant, & excruciant. Fortasse etiam respexit ad illud, quod Latini dicunt, *frangere diem* de quo non sat multa ad illum locum Horat. oda 7. libr. 2. *Cum quo morantem sæpè diem mero Fregi.* &c. AMICAM TRANS. M.] ad amicam transibo meam. MI HANC OCC. N.] ibo hanc noctem mihi occupatum ibo ad amicam meam, vt hanc noctem, & hunc locum mihi occupem apud eam, & cum ea hac nocte cubem. EADEM] eadem opera, eadem ratione, & via. ET IVBEBO AD SAG. CEN. C.] & iubebo apud Sagarinum coqui. nostri libri habent *& videbo* quod si quis probabit, *videbo*. positum erit pro *prouidebo*, hoc modo, prouidebo, vt cena coquatur apud Sagarinum, sed ego, *iubebo*, lego. OBSONABO OBS.] obsonium emam. Atticum loquendi genus. AD CENAM CONDICERE] denuntiare inter se, vt ad cenam conueniant. LICET HOC ATHENIS N.] de hac licentia seruili legendum Xenophon Athen. Politia. ibi, [illegible Greek] id est, Demosthen. Philipp. 3 *ὑμεῖς τὴν παῤῥησίαν* IN DIVIDIAM VENIAM] in tædium, & molestiam. OSTIVM POSTICVM] *ψευδόθυρον* ostium posterius. Horat. *postico falle clientem.* POSTICAM PARTEM M. V.] magis vtuntur Epignomus & Pamphilippus postica parte ædium, quam aulica. EA] per posticum. VTROQVE] ad vtraque ædeis ab alteris commeatus continuatus est. ab vtrisque ædibus ad vtrasque iri potest. ITE HAC SECVNDVM VOS ME.] vos ite hàc secundum me, id est, post me. EGO NVNC LACERO DIEM] ego hunc diem lacerare, & vt suprà dixit, excruciare, hoc est, potando & epulando, & scortando conterere volo. Alii sic, *ego sum dies molestus ad ortum properanti & præcipitanti, eùmque sic garriens lacero. Nimis verbosus sum & hac mea loquacitate diei molestiam quodammodo creo.*

GELASIMVS parasitus, EPIGNOMVS adolescens.

Liberos inspexi tam confido, quàm potest.
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc interuiso, iamne à portu aduenerit.
Vt cum aduenientem meis dictis deliniam.
Ep. *Hic quidem Gelasimus est parasitus, qui venit.*
Ge. *Auspicio hodie optumo exiui foras,*
Mustella murem mihi abstulit præter pedes.
Eum strenua obsonauit. spectatum hoc mihi est.
Nam vt illa vitam repperit hodie sibi,
Item me spero facturum. augurium hoc facit
Epignomus hic quidem, qui astat: ibo, atque alloquar.
Epignome, vt ego te nunc conspicio libens?
Vt præ lætitia lacrymæ prosiliunt mihi?
Valuistin' vsque? Ep. *sustentatum 'st sedulo.*
Ge. *Bene atque amice dicis. di dent quæ velis.*
Propino tibi salutem plenis faucibus.
. *Cœnabis apud me, quoniam saluus aduenis.*
Ep. *Vocata est opera.* Ge. *nunquid hoc tibi tam graue est?*
Promitte. Ep. *certum est.* Ge. *sic fac, inquam.* Ep. *certa res est.*
Ge. *Libente me hercle facies.* Ep. *idem ego istuc scio.*
Quando vsus veniet, fiet. Ge. *nunc ergo vsus est.*
Ep. *Non edepol possum.* Ge. *quid grauare? censeas?*
Nescio quid verò habeo in mundo i modo
Ep. *Alium conuiuam quærito tibi in hunc diem.*

Ge. *Quin tu promittis?* Ep. *non grauer, si possiem.*
Ge. *Vnum quidem hercle certum promitte tibi:*
Libens accipiam, certò si promiseris.
Ep. *Valeas.* Ge. *Certúmne est.* Ep. *certum cœnabo domi.*
Ge. *Quandoquidem operam tuam non vis promittere,*
Vin' ad te cœnam veniam? Ep *si possim, velim:*
Verùm hîc apud me cœnant alieni nouem.
Ge. *Haud postulo equidem medio in lecto accumbere,*
Scis tu med esse imi subsellij virum.
Ep. *At ij oratores sunt populi, summi viri.*
Ambracia veniunt huc legati publicè.
Ge. *Ego oratores populi, summates viri,*
Summi accumbent ego infimatis, infimus.
Ep. *Haud æquum est te inter oratores accipi.*
Ge. *Equidem hercle orator sum: sed procedit parum.*
Ep. *Cras de reliquiis nos volo. multum vale.*
Ge. *Perij hercle verò planè, non obnoxiè.*
Vno Gelasimo minus est, quàm dudum fuit.
Certum est mustela posthac, nunquam credere,
Nam incertiorem nullam noui bestiam.
Quin ipsa decies in die mutat locum.
Eam auspicaui ego in re capitali mea.
Certum est amicos conuocare, vt consulam
Qua lege me nunc esurire oporteat.

LIBROS] libros de ridiculis, de dictis ridiculis, *λόγοι γελοῖοι*. OBTENTVRVM] retenturum, meum facturum, mihi conciliaturum. MEVM REGEM] Epignomum, qui me alit. PRAETER PEDES] ante pedes sic apud Ciceronem lib. accusat. 3. *præter oculos Lollij hæc omnia ferebat.* Nonius. OBSONAVIT] in obsonium sibi parauit, & comedit. MVSTELA MVRVM] hoc augurii genus domesticum à Telegono. repertum est. VITAM REPP.] victum parauit. ITEM ME SP. E.] ita me spe victum mihi reperturum. AVGVR. H. FACIT EPIGNOMVS] hic Epignomus, qui præstò est mihi loco bonæ auis est, vnde augurer mihi bene euenturum. SVSTENTATVM'ST SEDVLÒ] sedulò nos ipsi sustentauimus vsque adhuc. PROPINO TIBI SALVT. PL.] ex parasiti dignitate, & ingenio, & verbis vsus est ad suam personam accommodatis, vt si salutem dixit Epignomo parasitus, propinaret plenis poculis. VOCATA EST OPERA] ego, quam vis tibi operam dare, non possum apud te cenare, mihi apud te cenare non licet. translatum ab aliis iam antè vocati, non possunt iis, qui postea vocarunt, promittere. NVNC ERGO VSVS EST] atqui nunc vsus est. HAVD POSTVLO EQ. MED IN L.] non postulo equidem me accumbere mensæ cum elegantibus, & primariis conuiuiis in summo lecto. Secutus sum libros vulgatos: nam veteres habent *haud postulo med in*, pro me in d. interposito, vt infrà versu proximo, *med esse*, pro me esse: figura veteribus vsitata. IMI SVBSELLII] infimi subsellii, non summi lecti vel imum subsellium opposuit, lecto: si legamus, *Haud postulo equidem med in lecto acc.* vt habẽt libri veteres, & quomodo edidit Camerarius. AMBRACIA] vrbs est Epiri, seu Thesprotiæ potiùs, vt tradit Stephanus, Corinthiorum colonia. ERGO ORATORES POPVLI SVMMATES V.] summates, id est, primarii & principes. profert hunc locum Priscianus libro 7. EGO INFIMATIS] ego infimi ordinis, seu infimas, in infimo loco accumbam. profert hunc locum Priscian. libro 12. CRAS. DE RELIQ. NOS VOLO] cras nos volo de reliquiis cenæ hodiernæ cenare. PERII HERCLE VERO PL. NON OBNOX.] profert quidem Gellius hunc locum libro 7. cap. 17. sed non satis explicat. Festus obnoxium esse scribit obligatum pœnæ ob delictum, sed hæc significatio huic loco Plautino non conuenit. VNO GELASIMO M. EST, Q. D. F.] Gelasimus è rerum natura sublatus est. Gelasimus esse desiit inter viuos. vno minus est Gelasimo in natura rerum, quàm prius fuit. MVSTELAE] ex qua auguratus fueram me victum esse quamprimum reperturum. EAM AVSP. EGO IN RE C.] eam auspicatus sum, vel eam vt auspicium mihi faceret, sumsi. in re capitali mea, id est, mea, quæ ad caput, & salutem pertinet, vel in perniciem meam, sed si hanc explicationem posteriorem probaremus, legendum esset *in rem capitalem meam.* VT CONSVLEM] vos.

ANTI-

ANTIPHO senex, PAMPHILIPPVS, EPIGNOMVS.

An. ITa me Di bene ament, meásque mihi bene seruassint filias,
Vt mihi volupe'st Pamphilippe, quia vos in patriam domum
Rediisse video, bene gestare, ambos: te, & fratrem tuum,

Pa. Satis abs te accipiam, nisi videam mihi te amicum esse Antipho.
Nunc quia te amicum mihi experior esse, creditur tibi.

An. Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus nisi dixisset mihi,
Te apud se cœnaturum esse hodie, cùm me ad se ad cœnam vocat:
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam aduenientibus,
Quàm me ad illum promittere, nisi nollem ei aduersarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil desidero,
Cras apud me eritis, & tu, & ille cum vestris vxoribus.

Pa. Et apud me perendie. nam ille here me iam vocauerat
In hunc diem. sed satin' ego tecum pacificatus sum Antipho?

An. Quando ita rem gessistis, vti vos vellem, amicos atque addecet,
Pax, commerciúmque est vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
Vt cuique homini res parata est, firmi amici sunt. si res labat,
Itidem amici collabascunt. res amicos inuenit.

Ep. Iam redeo. nimia volupta'st, si diu afueris domo,
Domum si redieris, si tibi nulla est ægritudo animo obuiam,
Nam ita me absente familiarem rem vxor curauit meam:
Omnium me exsulem atque inanem fecit ægritudinem.
Sed eccùm fratrem Pamphilippum, incedit cum socero suo.

Pa. Quid agitur Epigome? Ep. quid tu? quamdudum in portum venis
Huc? Pa. longissimè. Ep. post illa iam iste est tranquillus tibi?

An. Magis, quàm mare, quo ambo estis vecti. Ep. facis, vt alias res soles.
Hodiéne exoneramus nauem frater? Pa. clementer volo.
Nosmet potius oneremus vicissatim voluptatibus
Quàm mox cocta est cœna? impransus ego sum. Ep. abi intró ad me & laua.

Pa. Deos salutatum, atque vxorem modo intrò deuortor domum.

Ep. Apud nos hic eccilla festinat cum sorore vxor tua.

Pa. Optimum est iam. istoc moræ minus erit. iam ego apud te ero.

An. Priusquam abis, præsente te huic apologum agere vnum volo.

Ep. Maxumè. An. fuit olim, quasi ego sum, senex. ei filiæ
Duæ erant, quasi nunc meæ sunt. eæ erant duobus nuptæ fratribus.
Quasi nunc meæ sunt vobis. Pa. miror quò euasuru'st apologus

An. Minor ex illis adolescens fidicinam atque tibicinam
Peregrè aduexerat. quasi nunc tu: sed ille erat celebs senex,
Quasi ego nunc sum. Pa. perge porrò. præsens hic quidem est appologus.

An. Deinde senex ille illi dixit, cuius erat tibicina,
Quasi ego nunc tibi dico. Pa. ausculto, atque animum aduorto sedulò.

An. Ego tibi meam filiam, bene qui cum cubitares dedi:
Nunc mihi reddi ego æquum esse abs te, qui cum cubitem, censeo.

Pa. Quisistuc dicit, an ille, quasi tu? An. quasi ego nunc dico tibi.
Immò duas dabo, inquit ille adolescens, vna si parum est:
Et si duarum pœnitet, inquit. addentur duæ.

Pa. *Quis istuc quæso? an ille quasi ego?* An. *is ipse quasi tu senex*
Ille, quasi ego, si vis, inquit, quatuor sanè dato,
Dum quidem hercle quod edant, addas, meum ne contruncent cibum.
Pa. *Videlicet illum fuisse parcum senem, qui dixerit.*
Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum poposcerit.
An. *Videlicet fuisse ill..m nequaquam adolescentem, qui illico.*
Ille vbi poscit, denegauit se dare granum tritici.
Hercle quia æquum postulabat ille senex, quandoquidem
Filiæ ille dederat dotem, accipere pro tibicina.
Pa. *Hercle ille quidem certè dolescens doctè vorsutus fuit,*
Qui seni illi concubinam dare dotatam noluit.
An. *Senex quidem voluit si posset, indipiscidi de cibo.*
Quia nequiuit qua lege licuit, velle dixit fieri.
Fiet, ille inquit adolescens. facis benignè inquit senex,
Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, vt fieri voles.
Sed ego ibo intrò, & gratulabor vostrum aduentum filiis.
Postea ab ibo lauatum in pyelum, ibi fouebo senectutem meam.
Post vbi lauero, otiosus vos opperiar accubans.
Pa. *Graphicum mortalem Antiphonem. vt Apologum fecit, quàm fabre?*
Vt iam nunc scelestus esse cupit pro adolescentulo?
Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet senem.
Nanque ædepol aliud quidem illi, quid amica opus sit, nescio.
Sed quid agit parasitus noster Gelasimus? etiam valet.
Ep. *Vide ædepol hominem haud perdudum.* Pa. *quid agit?* Ep. *quod famelicus.*
Pa. *Quin vocasti hominem an cœnam?* Ep. *ne quid adueniens perderem.*
Atque eccum tibi lupum in sermone. præsens, esuriens adest.
Pa. *Ludificemur hominem.* Ep. *capiti consily memorem mones.*

SERVASSINT] seruauerint. VOLVPE'ST incundũ] est. SATIS ABS TE ACC.] nisi certò scirem te mihi esse amicum, tibi non crederem, & te, vt fideiussores, aut sponsores poscerem, qui hoc mihi ita esse promittent. & præstarent. Nunc autem qui me experior te mihi amicum esse, hoc tibi credo sine sponsoribus seu prædibus, & sine satisdatione. Sic in Mostell. *si acceptum tibi habes illum amicum esse sempiternum* ibidem. *sitibi sat acceptum est fore amicum tibi sempiternum.* AD ILLVM PR.] promittere me apud illum cenaturum. GRATIAM ABS TE INIRE VERBIS] tibi gratificari verbis. TECVM PAC. CVM] tibi reconciliatus sum. VTI VOS V. A. ATQVE ADD.] ita vt vos vellem, & vt amicos deceret. PAX, COMMERCIVMQVE] tralatio, aut allegoria à ciuitatibus aut rebus publicis, quæ cum aliis ciuitatibus pacem habent, & commercium. Nam inter eas, inter quas bellum est, non est commercium. VT CVIQVE H. RES P.] vt quisque diues est, ita amicos firmos, & stabileis habet, diuitias enim sequuntur, & colunt amici, *vulgus enim, vt ille ait, amicitias vtilitate probat.* SI RES LABAT ITIDEM AMICI] Horatius, *diffugiunt cadis Cum fæce siccatis amici, Ferre iugum pariter dolosi.* IAM REDEO] iam redeo domo ad Pamphilippum. NIMIA V. SI DIV AB'A DOMO, &c.] maxima voluptas est homini, qui diu afuerit domo, domum redire, si modò nihil offendat domi, quod ei ægritudinem aliquã afferat. OMNIVM ME EXV. &c. sic legendum, non vt vulgò *exilem*, sententia autem ast aperta. significat eum se ab vxore factum esse omnium ægritudinum expertem, quod rem familiarem se absente diligenter curarit. exsul ægritudinem. tralatio, id est, qui ab ægritudinibus longè abest. LONGISSIME] dudũ veni. POST-ILLA] postea. TRANQVILLVS] placatus, æquus. CLEMENTER] non nimis properè: cõmodo nostro. placidè. VICISSAT] vicissim APVD D. N.] domi nostræ. FESTINAT] Horat. oda lib. *cuncta festinat domus.* ISTOC MORAE M. E.] si vxor mea domi tuæ est, vt dicis, tanto minus erit moræ. FVIT OLIM Q. EGO S.] fuit olim senex quidam vt ego sum. QVO EVASVRV'ST] quem exitum sit habiturus. QVI CVM O.] aliquam cum qua cubitem. ET SI DVAE. P. & si duæ non satis erunt. IS IPSE. QVASI TV] is ipse adolescens, quasi tu dixit illa superiora DVM QVIDEM H. QVOD EDANT] dum modò sanè addas, quod puellæ illæ comedent. CONTRVNCENT] comminuant, consumant. VIDELICET ILLVM] id est, subintelligere licet, seu perspicuum est, illum senem parcum fuisse, qui illa dixerit, nempe quatuor sanè dato, dum quod edãt addas. QVONIAM ILLE ILLI, &c.] quoniam ille adolescens, illi pollicetur, nempe seni se daturum puellas, quot velit, qui, senex, eum adolescentem poposcerit cibum. VIDELICET] perspicuum est. ILLE] senex, ACCIPERE] dotem. æquum postulabat accipere dotem pro tibicina. quandoquidem filiæ dotem dederat. SENEX QVIDAM N. SI P. IND.] senex quidem voluit, quod ad cibum

attinet

attinet, consequi, seu adipisci, seu obtinere, si posset. voluit senex, si posset, cum puellis etiam cibum, vnde alerentur obtinere: sed quia nequiuit, ea lege puellas ab adolescente obtinere, vt cibum quoque adipisceretur: dixit, se velle illas ea lege accipere, qua lege licuit, nempe etiam sine cibo. FACIS B.] facis liberaliter. HABEON' REM F? INQVIT] résne transacta & rata est? inquit senex. promittisne mihi hanc rem tibi hac lege placere? ET GRATVL. V. ADV. F. filiis, id est, filiabus Profert Priscianus libr 7. POST IBO LAVATVM IN P.] in pyelum, id est, in balneum, seu vas balnearium, labrum. pyelos, vas amplum, in quo veteres lauabant. vox Græca est πύελος. Iulius Pollux lib 10. cap 16. *καὶ μὴν τῶν ἐν τῷ βαλανείῳ σκευῶν ὀνόματα ἀσάμινθος πύελος χερνιβεῖον*, &c. Lectionem vulgatam, pilum, & inaneis eorum, qui ita legunt, explicationes, futilesque coniecturas, neque necesse habeo refellere, cum se ipsæ refellant. neque mihi operæpretium videtur, ad alia properanti. GRAPHICVM MORS.] ô elegantem hominem & venustum, quasi pictum, suprà TABR. P.] artificiose, vel, vt Nonius, perfectè. VT IAM NVNC SCELVS ESSE C. PRO AD.] quàm cupio etiam nunc tanquam adolescentulus scelestus, id est, flagitiosus esse: impropriè *scelestum* pro flagitioso posuit. nam *scelestus* intelligitur propriè, qui deos aut parenteis læsit, aut qui se cruore contaminauit. Licet etiam dicere esse hyperbolen. nam libido in sene non solùm flagitiosa est, sed etiam pænè dicam. scelerosa. Sic ferè Cicero epist 1. lib 6. ad Atticum, *ὡς ἰκαδίου*, illud de gesti histrionis. Tu scelestè suspicaris, ego ἀφελῶς scripsi. QVOD FAMILICVS] id agit, quod famelicus agere solet. NE QVID ADV. P.] ne quàm primum aduenienss iacturam facerem. nam parasitum alere, est perdere. ATQVE ECCVM T. L.] prouerbium est sic Terent. Adelph. act. 4 scen. 1. *Lupus in fabula.* ad quem locum lege Donatum. CAPTI CONS. M M] mones me memorem consilij, quod iam ipse ceperam. etiam hoc memorem mones prouerbium olet.

GELASIMVS PARASITVS, PAMPHILIPP. EPIGNOMVS.

Ge. *EST ita vt occepi narrare vobis. cùm hic non affui,*
Cum amicis deliberaui iam, & cum cognatis meis.
Id mihi auctores fuere, vt egomet me hodie iugularem fame.
Sed videóne ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atque is est,
Aggrediar hominem. sperate Pamphilippe ô spes mea,
O mea vita, ô mea voluptas, salue, saluum gaudeo,
Peregrè in patriam rediisse saluum. Pa. *salue Gelasime.*
Ge. *Valuistin' bene?* Pa. *sustentaui sedulo.* Ge. *ædepol gaudeo,*
Ædepol ne egomet mihi modiùm nunc mille esse argenti velim.
Ep. *Quod eo opus est?* Ge. *hunc ad cenam hercle vt vocem, te non vocem.*
Ep. *Aduorsum te fabulare illud quidem* Ge. *ambos vt vocem.*
Ep. *Ædepol te vocem libenter, si superfiat locus.*
Ge. *Quin tu stas obstrusero aliquid strenuè.* Ep. *immò vnum hoc potest.*
Ge. *Quid?* Ep. *vbi conuiuæ abierint, tum venias.* Ge. *væ ætati tua.*
Ep. *Vna lautum, non ad cœnam dico.* Ge. *Di te perduint.*
Quid agis Pamphilippe? Pa. *ad cœnam hercle aliò promisi, foras.*
Ge. *Quid? foras?* Pa. *foras hercle verò.* Ge. *quî, malùm, tibi lasso libet*
Foris cœnare? Pa. *vtrum tu censes?* Ge. *iube domi cœnam coqui,*
Atque ad illum renuntiari. Pa. *solus cœnabo domi?*
Ge. *Non enim solus. me vocato.* Pa. *at ille ne succenseat,*
Mea qui caussa sumtum fecit. Ge. *facilè excusari potest.*
Mihi modò ausculta. iube domi cœnam coqui. Ep. *non me quidem*
Faciet auctore hodie, vt illum decipiat. Ge. *non tu hinc abis?*
Nisi me non perspicere censes quid agas. caue sis tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quasi esuriens lupus.
Non tu scis, quàm afflictentur homines noctu hic in via?
Pa. *Tanto plures, qui defendant ire aduorsum iussero.*
Ep. *Non it. non it, quia tanto opere suades ne beat.* Ge. *iube*
Domi mihi, tibi, tuæque vxori celeriter cœnam coqui.
Si hercle faxis, non te, opinor, dices deceptum forè.
Pa. *Tibi per hanc cœnam incœnato Gelasime esse hodie licet.*
Ge. *Ibísne ad cœnam foras?* Pa. *apud fratrem cœno in proximo.*

Ge. *Certúmne est?* Pa. *certum.* Ge *adepol te hodie lapide percussum velim.*
Pa. *Non metuo. per hortum transibo: non prodibo in publicum.*
Ep. *Quid ais Gelasime?* Ge. *oratores tu accipis. habeas tibi.*
Ep. *Tua pol refert enim.* Ge. *si quidem mea refert, opera vtere.*
Ep. *Esse adepol tibi, opinor, etiam vni locum esse conspicor,*
Vbi accubes. Pa *sane faciundum censeo.* Ge. *ô lux oppidi.*
Ep. *Si arctè poteris accubare* Ge. *vel inter cuneos ferreos.*
Tantillum loci vbi catellus cubet, id mihi sat est loci.
Ep. *Exorabo aliquo modo. veni.* Ge *huccine?* Ep. *imò in carcerem.*
Nam hic quidem meliorem genium tuum non facies. eamus tu.
Pa. *Deos salutabo modò, postea ad te continuò transeo.*
Ge. *Quid agitur?* Ep. *dixi equidem, in carcerem ires.* Ge *quin si iusseris,*
Eò quoque ibo. Pa. *Di immortales. hic quidem vi summa in crucem*
Cena aut prandio perduci potest. Ge. *ita ingenium meum est.*
Qui cum vis, depugno multo facilius, quàm cum fame.
Pa. *Non ergo is tu? apud me satis spectata est mihi iam tua felicitas.*
Dum parasitus mihi, atque fratri fuisti rem confregimus.
Nunc ego nolo è Gelasimo mihi te Catagelasimum.
Ge. *Iámne abisti Gelasime? vide quid est capturus consilij.*
Egone? tune? tibine? vides vt annona est grauis?
Vt benignitates hominum periere & prothymiæ?
Vides ridiculos nihili fieri, atque ipsos parasitarier?
Nunquam adepol me viuum quisquam in crastinum prospiciet diem.
Nam mihi iam intus potione vincea onerabo gulam.
Neque ego hoc committam, vt homines mortuum me dicant fame.

EST ITA VT OCC.] alloquitur spectatores, narrátque eis, quod cum amicis consilium cœperit. Referendum est autem huius scenæ principium ad illa postrema scenæ *Libres ipse xi*, &c. Certum est amicos conuocare, vt consulem, &c. ID MIHI AVCT. F.] sic est legendum, & ita semper loquitur Plaut. non, vt habent libri vulgati, *ita mihi* SPERATE PAMPH., ex spectare Pamphilippum, quem ego sperabi saluum ex Asia aduenturum, mihique præsidio aduersus famem futuram. SVSTENTAVI SEDVLO] sic suprà, *libros ipse xi sustentatum est sedulo.* ÆDEPOL NE EGOMET MIHI &c. velim nunc mihi esse mille modiorum argenti. mille modium autem, seu mille modiorum, sic dictum, vt mille nummûm. mille hominum, mille ouium, quæ sunt à nobis annotata in commentariis Horatianis, & Aemilianis, seu Cornelianis. TE NON VOCEM] hoc eò dicit, quia ab Epignomo impetrare non potuit, vt apud eum cum aliis summatibus viris cenaret, si non in summo lecto, at in imo subsellio. ADVORSVM TE F. ILLVDQVE] hoc eò dicit Epignomus, quod ipse erat pater cenæ, seu conuiuator. SI SVPERSIAT] si supersit locus. OBTRVSERO ALIQ. STR.] opposuero aliquid, fortasse cubitum. strenuè. fortiter. VNA LAVTVM, NON AD C. D.] vesbias, inquam, lautum, non cenatum. PERDVINT] perdant. VTRVM TV. C.] vtrum duorum censes, me domi cenare, an foris? AD ILLVM] qui te vocauit. RENVNTIARI] te non iturum. AT ILLE NE SVCC.] at periculum est, vel at verendum est, ne ille succenseat. NON TV HINC ABIS?] Gelasimus Epignomum sibi aduersantem abigere conatur. NISI ME NON PERS] nisi forte putas me non videre, quid spectes, & quò animum intendas, significat parasitus Epignomum captare hæreditatem fratris Pamphilippi, vt intelligere licet ex iis, quæ sequuntur. CAVE SIS TV TIBI] alloquitur nunc Pamphilippum. ILLIC HOMO] Epignomus. INHIAT] captat, aucupatur. hians appetit: & idcirco te ad cenam inuitauit. NON TV SCIS QVAM AFFL.] ignorásne quomodo, vel quàm valde, & quàm sæpè noctu affligentur homines domum è cena redeuntes? affligentur autem. i. in terram præcipites dentur, & abijciantur, à grassatoribus scilicet. & furibus nocturnis Libri vulgati habent *efflictentur*, quibuscum & nonnulli libri veteres consentiunt. IRE ADVERSVM] ire aduersus fures, & grassatores nocturnos. NON IT] non it ad cenam apud se. VT BETAT] vt eat: *betere* est ire, ex quo perbitere. perire. Festus, Nonius. TIBI PER H. CENAM INC.] si nulla tibi alia Gelasime cena parata est, quàm ea, quæ domi nostræ parabitur, incenatus hodie dormies. OPERA VTE.] vtere mea opera, si mea refert te oratores istos accipere. ARCTE] anguste, angusto loco. VEL INTER C. F.] vel in arctissimo loco accumbere potero hyperbole. Qui enim angustius eo loco, in quem duo, aut plures cunei adiguntur, verbi gratia, cum lignum aliquod findi-tur? HVCCINE?] in has ædeis? Epignomi ædes indicat. MELIOREM GENIVM TVVM NON FAC.] non melius Genium tuum curabis. malim legi, *non facies*, propter versum. EAMVS TV] eamus tu Pamphilippe. NAM HIC QVIDEM SINE VI, &c.] nam hic quidem ita esurit, vel ita fame premitur, vt sine vlla vi ad crucem perduci possit, prandio cum cena proposita. QVI CVM VIS] cum quo vis. TVA FELICITAS] satis spectata est

ctata est à me domi meę tua felicitas, quãdiu parasitus, & satis te cognoui fortunatum, quandiu parasitus. &c. tua felicitas autem dixit, quasi dicere vellet, tua fidelitas. REM CONFREGIMVS] nunc rem familiarem amisimus. rem confregimus autem dixit vt si diceret, nauem confregimus, id est naufragium nostræ rei familiaris fecimus. NVNC EGO NOLO TE È GELAS] nolo te è ridiculo, & vrbano risum mouente fieri deridiculum, & derisui esse. VIDES, VT ANNONA EST GR.] vides, quàm annona sit grauis Licet legere & sine interrogatione, hoc modo, *vides, vt annona est grauis*. id est vides, quàm sit grauis, & difficilis annona, quanta sit rerum ad victum necessariarum caritas, PROTHYMIAE] saluete animorum studia, & promtæ voluntates, infrà scena. *Saluete Athenæ Saltationes, blanditias prothymias*. RIDICVLE] eos, qui risum mouent PARASITARI] & diuitibus, vt à parasitis captari, & lactari? NAM MIHI INTVS POTION. V.] nam mihi domi laqueo circumdabo gulam. potione vincea dixit facetè, quasi dicturus fuerit potione vinacea, seu vincea, cum tamen interea ad vinculum, & vinctionem alluderet, à verbo vincio: quemadmodum rectè explicat Adrianus Turnebus lib. 9. Aduers. cap. 21 Præterea, Festus docet veteres vinciam dixisse continentem: vt alia ratione, neque tamen minus venusta, & faceta. Plautus vinceam, seu vinciam potionem, appellasse intelligatur, laqueum, quod contineat.

STICHVS.

More hoc fit atque stultè, mea sententia,
Si quem hominem expectant, eum solent prouisere,
Qui hercle illa causa nihilo citius venit.
Idem ego nunc facio, qui prouiso Sagarinum,
Qui nihilo citius venit tamen hac gratia.
Iam here'e ego decumbam solus, si ille huc non venit,
Cadum modo hinc à me huc cum vino transferam,
Postea accumbam, quia sensim extabescit dies.

ATQ. STVLTÈ] & quidem stultè. EVM SOLENT PROVISERE] eum solent porrò visere, & longè visere, vltro visere. HAC GRATIA] ob hanc causam, quòd eum prouiso. DECVMBAM] cubabo deorsum, cubabo in lecto molliter, & remissè. propriè dicuntur ægroti decumbere. A ME] ab ædibus heri mei: vel à cella mea. HVC] in ædeis Phamphilippi. EXTABESCIT] minuitur. tralatio est.

SAGARIVS, STICHVS serui duo.

Saluete Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
O terra herilis patria, te video libens.
Sed amica mea & conserua quid agat Stephanium,
Cura est: vt valeat. nam Sticho mandaueram
Salutem vt nuntiaret, atque ei vt diceret
Me hodie venturum, vt cœnam coqueret temperi.
Sed Stichus est hic quidem. St. *fecisti here facetias,*
Cum hoc donauisti dono tuum seruo Stichum.
Pro Di immortales, quot ego voluptates fero?
Quot risiones, quot iocos, quot sauia
Saltationes, blanditias prothymias?

Sag. *Stiche.* St. *hem* Sag. *quid fit?* St. *euge Sagarine lepidissime,*
Fero conuiuam Dionysum mihi & tibi.
Nanque edepol cœna dicta est, locus liber datus'st
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos est conuiuium.
Ibi noster cœnat cum vxore adeò & Antipho.
Ibidem herus est vester. hoc mihi dono datum'st.

Sa. *Quis somniauit aurum?* St. *quid id ad te attinet?*
Proin tu lauare propera. Sa. *lautus sum.* St. *optimè.*
Sequere ergo hac me intrò. Sa. *ego verò sequor.*

St. *Volo eluamus hodie. peregrina omnia.*

Relinque: Athenas nunc colamus sequere me.

Sa. *Sequor. & domum redeundi principium placet.*

Bona scaeua, strenáque obuiam accessit mihi.

QVAE NVTRICES GRAECIAE] subintellige, estis, quæ Græciæ, atque adeò omnibus aliis nationibus fruges distribuistis. M Tull. pro Lucio Flacco. *Athenienses, vnde humanitas doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributa putantur.* Isocrates in Panegyrico. Aristides in Pantahen. Lucretius proëmio lib. 6. *Prima frugiferos fœtus mortalibus ægris, Didicerunt quondam præclaro nomine Athenæ.* &c. CVRA EST] cura est sciendi, est mihi curæ scire, quid agat, vt valeat SALVTEM VT N.] aut ei salutē nuntiaret, eique diceret TEMPORI] al temperi. FECISTI H F.] alloquitur herum suum absentem Stichus, cadum vini quem ab illo dono acceperat, portans in ædeis Pamphilippi. fecisti facetias autem, id est, fecisti res facetas, & lepidas, næ & factis te lepidum, ac facetum esse declarasti. CVM HOC DONASTI DONO] hoc vini cado, suprà scena, *Cum re bene gessi. Cadum tibi veteris vini propino.* PROTHYMIAS] animi alacritates, promptas voluntates. vt sup. scena, *Est ita vt.* in extr DIONYSVM] Bacchum. COENA DICTA EST] cœna condicta est: HOC] hic vini veteris cadus. QVIS SOMN. AVRVM?] libri nostri vet. habēt, *Quin somniaui verum* nonnulli vulgati, *Quis obsonauit aurum.* VOLO ELVAMVS] volo hodie quidquid vobis peculij est profundi. vide suprà. ET DOM. RED PRINCIP. PL. & hoc auspicium, quod mihi obiicitur domum redeunti placet. BONA SCAEVA STRENÁQVE] sic restitui ex nostrorum librorum veterum auctoritate. quid sit bona scena, diximus suprà in Pseudolo, ibi. *Beat ego prædatus ibi noui bona scena est mihi.* quid sit strena, docet Festus his verbis, *strenam vocamus quæ datur die religioso boni ominis gratia, à numero, quo significatur alterum, tertiumque venturum similis commodi, vt uti trena quæ proposita S. littera dicitur strena, vt in lite solebant antiqui dicere stitem.* significat igitur se bonis auibus domum redire.

STEPHANIVM ancilla.

Mirum videri nemini vestrûm volo, spectatores,
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam. faciam vos certiores,
Domo dudum sum huc accersita. quoniam nuntiatum est.
Istarum venturos viros. ibi festinamus omnes,
Lectis sternendis studuimus, munditiisque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curaui amicis,
Sticho & conseruo Sagarino meo, cœna coctâ vt esset.
Stichus obsonatus est. cæterùm ego curando id allegaui.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hic aduenientes.

HINC] ex ædibus Epignomi. FESTINAMVS OMNES] omnes studiosè operam damus Epignomo, & eius vxori. OBSONATVS EST] obsonium parauit. CAETERVM EGO CVRANDO ID ALL.] cæteroqui ego aliquem alligaui. id est, priuatum misi, qui id curaret, & coqueret.

SAGARINVS. STICHVS serui duo.

Agite, ite foras ferte pompam, cado te præficio Stiche.
Omnibus modis tentare certum'st nostrum hodie conuiuium.
Ita me Di ament, lepidè accipiemur. cum hoc recipiamur in loco
Quisquis prætereat, comissatum volo vocari. St. *conuenit.*
Dum quidem hercle quisque veniat cum vino suo. nam hinc quidem
Hodie polluctura, præter nos iam dabitur nemini.
Nosmet inter nos ministremus monotrophè. hoc conuiuium est
Pro opibus nostris satis commodulè, nucibus, fabulis, ficulis,
Olea in trybilio. lupilli. cum minuto crustulo.
Sat est seruo homini modestè melius facere sumtum, quàm ampliter
Suum quemque decet. quibus diuitiæ domi sunt, scaphio, cantharis.
Batiolis bibunt. nos nostro Samiolo poterio
Tamen viuimus. nos tamen efficimus pro opibus nostra mœnia.

St. *Amica vter vtrubi accumbamus?* St. *abi tu sanè superior.*
Atque adeò, vt tu scire possis factum ego hoc tecum diuido.
Vide, vtram tibi libet etiamnum capere, cape prouinciam.

Quid

Sa. *Quid istuc est prouinciae? St. Vtrum Fontinali, an Libero?*
Imperium te inhibere mavis. Sa. nimio liquido libero
Sed amica mea & tua dum comit, dúmque se exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos strategum te facio huic conuiuio.

St. *Nimiùm lepidè in mentem venit. potius in subsellio*
Cynicè accipiemur, quàm in lectu. Sa. immò enim hîc magis est dulcius.
Sed interim Stratege noster, cur hic cessat cantharus?
Vide quot cyathos hos bibimus. St. tot, quot digiti sunt tibi in manu.
Cantio Graeca est ἢ πέντε πῖν᾽ ἢ τρεῖς πῖν᾽ ἢ μὴ τέτταρα,
Tibi propino decuma fonte: tibi tute inde, si sapis.

Sa. *Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene nostram etiam Stephanium.*
Bibe, si bibis. St. non mora erit apud me. Sa. edepol conuiui sat est,
Modo nostra huc amica accedat. id abest, aliud nihil abest.
Lepidè hoc actum est. tibi propino cantharum. vinum tu habes.

St. *Nimis vellem aliquid pulpamenti. Sa. si horum, quae assunt, poenitet,*
Nihil est. tene aquam. St. melius dicis: nihil moror cupedia,
Bibe tibicen, age si quid agis, bibendum hercle hoc est: ne nega?
Quid hoc fastidis? quod faciundum vides esse tibi? quin bibis
Age, si quid agis. accipe, inquam, non hoc impendet publicum
Haud tuum istuc est te vereri. eripe ex ore tibias.

St. *Vbi illic biberit, vel seruato meum modum, vel tu dato.*
Nolo ego nos pro summo bibere. nulli referimus postea.
Namque adepol, quamuis desubito vel cadus verti potest.

Sa. *Quid agitur? quanquam grauatus fuisti, non nocuit tamen.*
Age tibicen quando bibisti, refer ad labias tibias.
Suffla celeriter tibi buccas, quasi proserpens bestia.
Age dum Stiche, vter demutassit, poculo multabitur.

St. *Bonum ius dicitis: impetrare oportet, quia aequum postulas.*
Age ergo, obserua. si peccassis, multam hîc retinebo illico.

Sa. *Optimum atque aequissimum oras. St. hem tibi, hoc primùm omnium,*
Haec facetia 'st, amare inter se riualeis duos:
Vno canthara potare, & vnum scortum ducere.
Hoc memorabili 'st. ego tu sum. tu es ego, vni animi sumus,
Vnam amicam amamus ambo: mecum vbi est, tecum est tamen:
Tecum autem vbi est, mecum autem ibi est: neuter alteri inuidet.

Sa. *Ohe. iam satis. nolo obcades, catuli vt ludunt, nunc volo.*
Vin' amicam huc euocemus? ea saltabit. St. censeo.

Sa. *Mea suauis, amabilis, amoena Stephanium, ad amores tuos*
Foras egredere. satis mihi pulchra es. St. at enim pulcerrima.

Sa. *Fac nos hilarôs hilariores opera atque aduentu tuo.*
Peregre aduenientes te expetimus. Stephanie dium, vel meum,
Si amabilitas tibi nostra placet, si tibi ambo accepti sumus.

FERTE POMPAM] ferte ordine, vt fit in pompa, quae ad conuiuium agitandum natae, & paratae sunt. LEPIDE ACCIPIEMVR] eleganter, & venustè tractabimur cùm in hunc locum recipiamur. COMISSATVM VOLO VOCARI] volo inuitari ad saltandum, & lasciuiendum, & licenter iocandum, molliterque viuendum. comissari idem valet, quod κωμάζειν, vt saepe docuimus, eiúsque origo Graeca est, non Latina à comedo, vt putant isti ludimagistri triobolares, quod semel malè didicerunt, dediscere non possunt. POLLVCTVRA] pollucture propriè dicitur de decimis, quae sacrantur Herculi. NOSMET INTER NOS MINISTRI.] nos sumus ipsi nobis ministri, vt ij, qui soli viuunt, & quib. non est vllus victus

quotidiani administer, *monotrophi* accipio, vt sit aduerbium. quod autem quidam accipiunt in vocatiui casu, volunt Sagarinum à Sticho monotrophum appellari, quod solus sit, non conseruum habeat, neque ancillam conseruam, quia vt illi dicunt, qui talis est, sibi ipse ministrare cogitur, falluntur. nam refellit eos Plautus ipse, qui Sticho nullum tribuit conseruum, nullámue conseruam, Sagarinum contra Stephanium contubernalem & conseruam, suprà scena, *Cum bene res gesta. Amicam habeo Stephanium hinc ex proximo Tui fratris ancillam et condicam symbolam Ad cenam, & item conseruo Sagarino Syro.* FABVLIS] paruis fabis. non enim fabulæ sunt intelligendæ à fando. OLEAE IN TRYBLIO] cum in nostris libris veteribus ita scriptum reperiissem, *Olea in triplio*, nos ex iis obscuris vestigiis veræ scripturæ, *Olea in tryblio* reponendum esse existimauimus: quod item Adriano Turnebo iam ante venerat in mentem. *tryblium* autem, nomen Græcum est, significátque catinum aut patellam. LVPILLI] parui lupini. sic autem legendum, non *lupillo* CVM MINVTO CRVSTVLO] cum minutis crustulis. Hor. *pueris olim dant crustula blandi Doctores elementa velint vt discere prima* MODESTE MELIVS E. S. QVAM AMPLITER] melius est sumtum facere mediocriter & modicè, quàm amplè, & opipare. Profert Nonius. arbitror etiam Carisium hunc locum spectantem hoc notasse. *ampliter* Plautus, pro, *amplè*. BALIOLIS] baliola, genus est poculi, vt & scaphium Nonius ex Plauto in Colace, *baliolam auream olla pro cio habebat*. sed legendum potius *batiocu* apud Plautum, vt Adriano Turnebo videtur, & apud Nonium *batiocu*. SAMIOLO POTERIO] samiolo poculi poterium ποτήριον vox Græca est Samia vasa autem erant fictilia. Cic. Fragm. libr. 6. de Rep. *Oratio extat, Læli, quam omnes habemus in manibus, quàm diis immortalibus grata sint sympina seu sympuuia Pontificum, samiaque vt is scribit, capedines.* Idem pro Lucio Mur. *atque ille homo eruditissimus ac Stoicus strauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, & exposuit vasa samia, quasi vero esset Diogenes Cynicus mortuus*, &c. NOS TAMEN OFFICIO PRO OPIBVS NOSTRA MOEN.] allegoria est, quæ prouerbium olet: significat autem Stichus se, & Sagarinum sumtum facere pro facultatibus, & apparasse conuiuium suis fortunis consentaneum. tracta autem allegoria est à ciuibus, qui mœnia vrbis suæ faciunt pro opib. suis. Alij *moenia* dictum volunt pro *munia*, vt mœnera pro munera, & cœra pro cura, & pœnire pro punire, & similia. & ductum esse volunt ab iis, qui se pro suis opibus, & facultatibus fungi munere, & pecuniam conferre prædicant. AMICAE VTER VTRVBI ACCVMB.] vter vtro in loco accubamus amicæ nostræ? quærit vter accumbat in superiore loco, vter in inferiore. Nam vterque amicæ accumberet, necesse erat amicam mediam recumbere, & alterum in superiore, alterum in inferiore ei accumbere. Itaque respondet Stichus, abi tu superior. i. abi & accumbe superior. FACTVM] minus negotium. VTRVM FONTINALI, AN L.] sic legendum esse rectè coniecit Adr. Turn. eíque assentior. nam & in vulgatis & in vet. legitur *fontals* minus emendate, *Fontinali* autem subintellige, à fontinalibus fontium sacris. Fest *fontinalia fontium sacra.* Vnde & Romæ, Fontinalis porta. Sententia autem horum verborum hæc est, vtrum in aquam, an in vinum imperium habere: seu vtrum aquæ, an vinô præesse mauis. NIMIO LIQVIDO LIBERO] nimio malo, id est, multo mauo præesse libero, liquido, & defæcato, quàm aquæ. DVM C.] te, Χῖον ἄκρατον ludere, bibere. STRATEGVM] imperatorem, seu exercitus ducem. sed strategum pro imperatore, & magistro conuiuij simpliciter posuit. IN SVBSELLIO] in humiliore sede, seu loco. CYNICE] Cynicorum in morem. NON IN LECTIS] qui sunt subsellio altiores. MAGIS DVLCIVS] pleonasmus, magis enim superuacaneum est. CVR HIC CESSAT C.] cur non bibimus? TOT QVOT DIGITI SVNT TIBI] quinque. CANTIO EST GRAECA, &c.] i. aut quinque bibe, aut treis. aut non quatuor, non quatuor. item. i. quinque huius cantionis sententiam explicat Eustath. in libr. ἐπὶ τοῖς ἐδῶαι. & Athen. libr. 10. sed aliter, quàm Plautus intelligere videtur. Plautus enim ad numerum cyathorum vini refert. illi ad aquæ, & vini temperationem. Sed hac de re plura notata reperiet lector in cōmentariis nostris Horatianis, ad illū locū, *tres prohibet supra Rixarūmetuens tangere gratia*. oda 19. libro 3. quibus hæc adscribo, quosdā legere nō ἢ πέντ᾽ ἢ τρεῖς, sed ἢ πέντ᾽ ἢ μὴ τέσσαρα. semiquatuor: semiquatuor autem, i. duo. Et ita volunt significare Stichum velle bibi decem cyathos, quot litteris constet nomen amicæ suæ Stephanij: hunc autem fuisse veterum morem declarat Martialis illo versu, *Lesbia sex cyathos, septem Iustina bibatur*, &c. solebant amicarum suarum, & eorum, quos amabant, & venerabantur, & colebant iidem, nomina commemorare, antequam biberent. DECIMA FONTE] i. decima aquæ parte, legendum fortasse est, *decimis è fonte*. apparet Stichum quinque vini cyathis aquæ semicyathum admisceri velle. TIBI TVTE INDE] tibi tute ex fonte aquæ partem decimam sume, si sapis. BENE VOS. BENE NOS, BENE TE, &c.] fuit & hic mos antiquorum illorum Græcorum & Romanorum bene precari sibi & suis. ad quem morem hoc pertinet: Est enim Græca loquendi consuetudine dictum à Plauto, *bene nos. bene vos*, &c vt subintelligatur, εὔχομαι, id est, precor, seu opto. quod Latinè diceremus, precor vt vobis bene sit, bene nobis, bene tibi, bene mihi, bene nostræ Stephanio. BIBE, SI BIBIS] bibe, si bibere vis. CONVIVI SAT EST] conuiuij satis est. satis est magnum, & amplum hoc nostrum conuiuium. vel satis multi sunt conuiuæ ALIQVID PVLPAMENTI] pulpamentum, obsonium est lautum, & lautè apparatum ex pulpa, id est à parte carnosiore animalis, verbi gratia, quæ pars est posterior in lepore. lepus enim (vt scribit Donatus) ex parte sui posteriore pulmamentum præbet SI HORVM, QVAE ASSVNT P.] si ea, quæ assunt, tibi non satis sunt, nihil satis est. CVPEDIA] Festus, cupes & cupedia antiqui lautiores cibos nominabant. Inde macellum, forum cupedinis appellabant. Cupedia autem, à cupiditate dicta sunt: vel vt Varro vult, quòd ibi fuerit forum Cupedij equitis domus, qui fuerat latrocinij damnatus. Nonius, cupedia, cupiditas. Cic. Tusc lib. 3. *Ambitio. mulierositas, peruicacia, ligurritio, vinolentia, cupedia,* Donat ad illud Terent. Eun. *Concurrunt læti mihi obuiam cupediarij. al. cupedinarij omnes, Cetarij, lanij, coqui, fartores, piscatores, aucupes,* Nota: hæc: Varro humanarum rerum libro, *Numerius Equitius Cupes, & Marcellus Romanus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta, His in exsulium actis, publicata sunt bona, & ædes, vbi habitabant, diruta: téque ex pecunia scilicet deûm penatium ædificata sunt, vbi habitabant lectus, in quo venerent ea, quæ vescendi causa in vrbem illata erant. Itaque ab a tero macellum, ab altero forum Cupidinis appellatum est.* Idem, *Omne, quod esculenta, & poculenta vendunt à rebus cupedinis, alimentum cupedinarium appellatur.* BIBE TIBICEN] inuitat tibicem ad bibendum. NON HOC IMPENDET PVBL.] hoc poculum, quod te bibere volo, nullum vectigal pensitabit. publica dicuntur & ea, quæ conducunt publicani, & ipsa vectigalia. Hor. epist. 1. libr. 1. *pars hominum gestit conducere publica.* &c.

HAVD

Havd tvvm est] non te decet: non tibi conuenit. Illic] tibicem. Vel servato mevm mod. vel tv d] vel meo modo bibito, id est, eo modo, quem præſcripſero. vel tu ipſe, quantum bibamus, præſcribito. Nolo ego nos pr. b] nolo ego nos bibere quàm maximo modo, & quàm pleniſſimis poculis. nolo egm nos bibere quàm maximis hauſtibus bibi poteſt, quare nulli poſtea cadū relinamus, id eſt, neminem, qui pro ſummo bibere velit, vinum ex cado depromere ſinamus (*relinimus*, Pro *relinerimus*, poſitum.) Namque ædepol ita effusè, & immaniter bibendo, quamuis ſubito etiam cadus inuerſus exhauriri poteſt. Ita ferè Adr. Turnebus explicat Aduerſar. libr. 4. cap. 21. Quidam ſcriptura mutata legunt *volo*, pro *nolo*, & ſic explicant, volo ego nos pro ſummo bibere. &c. id eſt, volo nos bibere quàm maximo modo bibi poteſt, id eſt, tanto, vt ſuperari non poſſit. volo pocula impleri vſque ad ſummas oras, eáque à nobis exhauriri, ne neceſſe habeamus toties cadum relinere, & vinum promere, neque verò difficile erit hoc facere. Quæ ſententia quamuis non ſit abſurda, quæ tamen ſcriptura recepta ab his immutatur, non placet. ſeruata autem ſcriptura, licet etiam aliam huius loci explicationem afferre, fortaſſe non ineptam. Nolo ego nos pro ſummo bibere, &c. id eſt, nolo ego nos pro vltimo & extremo bibere, & tam plenis poculis nos inuitare, quaſi poſtremum ſimus potaturi, ſed contra hanc communem, atque hanc computationem ad multā noctem perducere, & ita modicis poculis noſmet irrigare, atque exhilarare: atque nulli re erimus poſtea, id eſt, ne cui poſtea cadum aperuimus, operculo retracto, vel *nulli*, pro *non*, vt *nullus venit*, pro *non venit*: ſed cadum relinquamus opertum cum pice & reſina nam quantumuis ſubditò vel cadus inuerti poteſt, ſi ita immoderatè bibamus, & ſi velimus poſtremum bibere. vide & quæ notauimus in commentariis Horatianis ad illum locum oda 29. libro 3. *Thyrrhena regum progenies tibi Non antè verſo lene merum cado*, &c. ad illum Satyra 8. libro 2. *Inuertunt Alliphanis vinaria tota*. Qvanqvam gratvs f] alloquitur tibicinem. quanquam, inquit Sagarinus, poculo illo pleniore grauatus fuiſſe, non nocuit tibi tamen. Age tibicen, qvando bib &c.] profert hunc verſum Nonius in voce *labrum*, &, *labia*. Svffla celeriter tib.] imple tibi buccas flatu ſiue ſpiritu, & inſla tibias. Qvasi pros bestia] tanquam ſerpens. Vter demvtasset, pocvlo mvltabitvr] vter noſtrum d ſeceſſerit ab hac le.e. poculo multabitur: id eſt, pro multa poculum ei auferetur. Impetrare oportet, ſubintell Si peccassis, ſi contra legem feceris. Mvltam hic h.] id eſt, poculum hic retinebo. Amare inter sese d.] nam riuales ſæpius inter ſe oderunt, inter ſe æmulantur, & inuident. Ego tv svm] vere amici ſumus. nam amicus ego alter. Vni animi svmvs] vni, id eſt, vnius. ſic autem edidit Camerarius nam noſtri libri nihil hic diſcrepant à vulgatis, qui habent *vnanimi ſumus*. Mecvm vbi est] cum mecum eſt, &c. Nolo obcardes, catvli, vt lvdvnt nvnc volo] nolo ludum cruentum, & tragicum, & qui occidat, ſed volo nos ita ludere, vt inter ſe catuli ludere ſolent. quem ludum Lucretius expreſſit lib. 5. his verſibus, *At catulos blandè cum lingua lambere tentant, Aut vbi eos iactant pedibus, morſuque petentes, Suſpenſis teneros imitantur dentibus hauſtus: Longè alio pacto gannitu vocis adulant*, &c. Obexocs vox compoſita eſt. ſed libri veteres habent. *Catali*. non vt vulgati, *Catuli*. Catuli autem ſunt Alpium incolæ, Catilli à Plinio appellantur libro 3. capite 20. Carris vicini ſignificat igitur fortaſſe Plautus ludum Catalis, ſeu Catulis illis vſitatum ſibi in conuiuio placere. Stephaniscidivm] diminutiuum ex στεφανίσκιον, quod ipſum diminutiuum eſt à στέφω.

STEPHANIVM ancilla, & eidem.

Morem vobis geram, meæ deliciæ. nam ita me Venus amœna amet.
Vt ego huc iamdudum exiſſem ſimitu vobiſcum foras,
Niſi me vobis exornarem. nam ita eſt ingenium muliebre,
Bene cùm lauta eſt, terſa, ornata, ficta eſt: infecta eſt tamen.
Nimióque ſibi mulier meretrix repperit odium ocyus.
Sua immunditia, quàm in perpetuum placeat, munditia ſua.

Sa. *Nimium lepidè fabulata eſt.* St. *Veneris mera eſt oratio,*
Sagarine. Sa. *quid eſt?* St. *totus doleo.* Sa. *totus? tanto miſerior.*

St. *Vtrubi accumbo?* Sa. *vtrubi tu vis.* Steph. *cum ambobus volo. nam ambos amo.*

St. *Vapulat peculium: actum eſt. fugit hoc libertas caput.*

Sa. *Date mihi locum, vbi accumbam, amabo, ſiquidem placeo. tum mihi*
Cupio cum vtroque mihi eſſe bene. St. *diſpereo.* Sa *quid ais?* St. *quid ego?*

Sa. *Ita me di ament, nunquam ei fiet hodie hoc, quin ſaltet tamen.*
Age mulſa mea, ſuauitudo, ſalta: ſaltabo ego ſimul.

St. *Nunquam adepol me iſtoc vinces, quin ego ibidem pruriam.*

St. *Siquidem mihi ſaltandum eſt, tum vos date bibat tibicini.*

St. *Et quidem nobis.* Sa. *tene tibicen primùm. poſtidea loci*
Si hoc eduxeris, proinde vt conſuetus antehac, celeriter

Lepidam & suauem cantionem aliquam occipito cinadicam,
Vti perprurifcamus vsque exunguiculis.inde huc aquam.

SIMITV] simul. Idem Amph. *non ego cùm vino simitu. ebibi imperium tuum.* FICTA EST] cum bene formata est, quasi à figulo, aut statuarium fictore. INFECTA EST TAMEN] est tamen non perfecta, quid si legamus *infecta est,* non ficta est, id est, non formata est tamen. NIMIOQ. SI MVLIER, &c.] id est, mulier meretrix citius edium sibi conciliat immunditia sua, quàm amorem munditia sua. NIMIVM LEP. FAB.] valdè lepidè locuta est. TOTVS DOLEO] ex amore & libidine, amor autem corpus, & animum afficit, quæ sunt duæ hominis partes. VTRVBI ACCVMBO?] vtro in loco superiore, an inferiore. VAPVLAT PECVLIVM] id est, minuitur, dissipatur, & disperditur peculium, iis nequitiis scilicet. FVGIT HOC LIB. CAP.] nunquam manum tremur hoc vitæ genus colentes, longè aufugit a nobis libertas, vt se indignis, quod tam nequiter, & dissolutè viuamus. DATE MIHI LOCVM] vt inter vos media accumbam. TVM MIHI CVPIO CVM VTROQ.] tum cupio ex vtriusque complexus voluptatem capere. DISPEREO] amore, sic suprà, *totus doleo.* QVID EGO?] quid ego etiam, rogas. NVNQVAM EI FIET HOC] nunquam hoc ei fiet, quod sibi omnes ferè mulieres fieri volunt, præsertim impudicæ. QVIN EGO ID: D.P.] quin ego vna vobiscum saltamus libidinem incendam, aut excitem, pruriam. id est, libidine vrar. tralatio est ab iis, quibus corpus prurigine vritur. TVM VOS DATE, BIBAT, TIBICINI] tum vos date tibicini poculum, vt bibat. POSTIDEA LOCI] postea loci. SI HOC EDVXERIS] si hoc poculum exhauseris. VT CONSVETVS] es. CANTIONEM OCCIPITO CINAEDICAM] cantionem incipito proteruã, mollem, & impudicam, quę nobis pruritum libidinis excitet. cinædi enim molles & impudici. profert Nonius in Aulul. *ita fustibus sum mollior magis quàm cinædus.* VTI PERPRVRISCAMVS VSQ. EX VNGVICVLIS] vt vsque ab extremis partibus corporis toti libidine flagremus. INDE HVC AQVAM] infunde in hoc poculum aquam.

EIDEM duo.

Sa. *Tene tu hoc educe. dudum placuit potio.*
Nunc minus grauatè iam accipit. tene tu interim,
Meus oculus, da mihi suauium, dum illic bibit.
Prostibuli est autem stantem stanti sauium.
Dare, amicum amicæ. euge euge sic furi datur.
Quid igitur? quanquam grauatus, non nocuit tamen,
A[.]e iam iusta buccas. St. nunc iam aliquid suauiter.
Redde cautionem, veteri pro vino, nouam.

TENE] tu tibicem. EDVCE] ebibe, exsicca. MINVS GRAV. IAM ACCIP.] minus iam grauatur accipere tibicem, quàm antea. TENE] tene, inquam, tibicem. Licet etiam sic legere, *tene tu. interim meus oculus.* TV INTERIM MEVS OCVLVS] tu interim, mi ocelle Stephanium. ILLIC] ille, tibicem. PROSTIBVLI EST AVTEM, &c.] est meretricis vilissimæ, & præ stabulis stantis amicam stantem stanti amico suauium dare. SIC FVRI DATVR] sauium quasi ab inuita exortum. QVID IGITVR?] nunc ad tibicem redit quanquam grauatus es. i. grauatè poculum oecepisti, non nocuit tamen potio. NVNC IAM ALIQVID SVAVITER] suoint. caue. REDDE CANTIONEM VET. PRO VINO NOVAM] nunc vt ait Pindarus quodam loco, cautiones nouæ magis placent. contrà, vina vetustas commendat.

EIDEM.

Sa. *Qui Ionicus aut cinadicus, qui hoc tale facere possiet?*
Si istoc me vorsu viceris, alio me prouocato.
Fac tu hoc modo. St. at tu hoc modo. Sa. babæ. St. tatæ. Sa. papæ. St pax.
Sa. *Nunc pariter ambo. omneis voco cinadus contrà*
Staticulis stare nobis non magis potis est, quàm fungus imbri
Intrò hinc abeamus. nunc iam saltatum satis pro vino'st.
Vos spectatores plaudite, atque ite ad nos comissatum.

QVI IONICVS AVT CINAEDICVS] Quis est saltator mollis, & proteruus: quis est saltandi molliter & cinædice peritus. qui hoc modo saltare possit? Horat. oda lib. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo.* Ad quem locum lege si tibi commodum est, quæ notauimus. SI ISTOC ME VORSV VICERIS, &c.] si tu volubiliorem saltatorũ orbem, seu versum hoc, quem modo tibi saltari versare poteris, tum me aliò prouocato. versus, seu vorsus hoc loco saltationis genus, quod in orbem circumagitur, significat. M. Tull. oratione in Pisonem: saltatorẽ orbẽ appellat. TATAE BABAE] interiectio admirantis. Caris. libr. 2 TATAE] Carisius. Næuius in Tarentilla, *At attata, caue cadas,* &c [Greek]. PAX] Ca[...]s vult esse interiectionem, alij aduerbium comicum, [...] significare [Greek], i. prorsus, omnino: in qu[i]b. est Prisc. lib. 24. alii tradunt significare *tantum*: alii esse aduerbium adiurantis. NVNC PARITER AMBO] saltemus. OMNEIS VOCO CINAEDOS] omneis cinædos voco, vt nobiscũ saltẽnt, seu prouoco.

TRINVMMVS

DRAMATIS PERSONAE.

LVXVRIA.	
INOPIA.	
MEGARONIDES	ſenex.
CALLICLES	ſenex.
LYSITELES	adoleſcens.
PHILTO	ſenex.
LESBONICVS	adoleſcens.
STASIMVS	ſeruus.
CHARMIDES	ſenex.
SYCOPHANTA.	

ARGVMENTVM.

THESAVRVM *abſtruſum abiens peregrè Charmides,*
Remque omnem amico Callicli mandat ſuo:
Iſtoc abſente ma'è rem perdit filius.
Nam & ædis vendit. has mercatur Callicles.
Virgo indotata ſoror iſtius poſcitur.
Adinus quo eum inuidia ei det dotem Callicles,
Mandat qui dicat aurum ferre ſe à patre.
Vt venit ad ædis, hunc deludit Charmides
Senex vt rediit, cuius nubunt liberi.

MANDAT] commendat.

PROLOGVS.

LVXVRIA ET INOPIA.

In. SEQVERE *mea nata, vt munus fungaris tuum.*
Lu. *Sequor, ſed finem fore quem dicam, neſcio.*
Adeſt, hem illa ſunt ædes, i intro nunc iam.
Nunc, ne quis erret voſtrûm, paucis in viam
Deducam, ſiquidem operam dare promiſtitis.
Nunc primum igitur, quæ ego ſim, & quæ illa hæc ſiet,
Huc quæ abyt intrò, dicam, ſi animum aduortitis.
Primùm mihi Plautus nomen Luxuriæ indidit,

Tum mihi natam hanc is esse voluit Inopiam.
Sed ea huc quid introierit impulsu meo,
Accipite, & date vacuas aureis, dum eloquar.
Adolescens quidam est, qui habitat in hisce ædibus:
Is rem paternam me adiutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video esse reliqui,
Dedi meam natam, qui-cum ætatem exigat.
Sed de argumento ne exspectetis fabulæ,
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Græcè est Thesauro fabulæ.
Philemo scripsit, Plautus vertit barbarè,
Nomen Trinummo fecit. nunc hoc vos rogat,
Vt liceat possidere hoc nomen fabulam.
Tantum est. valete. adeste cum silentio.

SEQ MEAN. VT MVNVS FVNG. TVVM] profert Nonius in extr. vbi exempla proponit accusatiui pro ablatiuo positi. Sed legit ille, hoc modo, *sequere me hâc nata, vt munus tuum fungare.* ADEST] sinis. PAVCIS IN VIAM DED.] manet in tralatione verbi *errare*. nam qui viam ignorant, ne errent, deducuntur in viam. HVC QVAE ABIIT] quæ in has ædeis proximas introiit. VACIVAS AVREIS] id est, vacuas aures: sic Asinaria, *vt bene vacivas aureis fecisti mihi.* & Bacchid. *valens assistat me vacuum virum.* Pseud. *Fac sis vacivas Pseudole, ædeis aurium.* MIHI NATAM] inopiam. BARBARE] Latinè, sic sæpè aliàs. VT LICEAT POSS. HOC NOM. FAB.] sic habent nostri libri veteres, non vt vulgati, *hanc nomen fabulam.* sententia autem hæc est, vt liceat fabulam hoc nomen possidere, id est, hoc nomine appellari.

MEGARONIDES senex.

AMicum castigare ob meritam noxiam,
Immœne est facinus: verùm in ætate vtile
Et conducibile. nam ego amicum hodie meum
Concastigabo pro commerita noxia,
Inuitus, ni me id inuitet vt faciam, fides.
Nam hic nimium morbus mores inuasit bonos.
Ita plerique omnes iam sunt intermortui.
Sed dum illi ægrotant, interim mores mali,
Quasi herba irrigua, succreuerunt vberrimè.
Neque quicquam hic vile nunc est, nisi mores mali.
Eorum licet iam messem metere maximam,
Nimióque hic pluris pauciorum gratiam
Faciunt pars hominum, quàm id quod prosit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratia.
Quæ in rebus multis obstant odiosæque sunt,
Remorámque faciunt rei priuatæ & publicæ.

AMICVM CASTIGARE] totum hunc locum Cornificius lib. 4. ad Heren. & M. Tull. lib. 2. de Inuentione Rhetoric. proferunt: vbi vitiosæ rationis exempla proponunt. IMMOENE] id est, immune, immœne autem, siue immune, id est, improbum, vt explicat Festus. INVITVS NI ME ID INVITET, &c.] inuitus quidem eum castigabo, sed me fides inuitat vt id mea sponte faciam. ITAQVE PLERIQVE OMNES] sic habent nostri libri veteres, & rectè, vulgati autē mendosè *plerunque*. QVAM HERBA IRRIGVA] quasi herba multa aqua irrigata. MESSEM METERE] Ἀμητισμὸς vel ἀμαιισμός. NIMIOQVE HIC PLVRIS, &c.] & pars hominum multo pluris facit paucorum gratiam, quàm id, quod prosit pluribus. vel sic. & pars hominum multo mauult gratiam inire à paucioribus, potentibus scilicet, & diuitibus, quam reipublicæ prodesse. REMORAMQVE FACIVNT, &c.] & remorātur rem priuatā, & publicam.

CALLICLES, MEGARONIDES, senex duo.

Ca. *LArem corona nostrum decorari volo.*
Vxor venerare, vt nobis hac habitatio
Bona, fausta, felix, fortunataque eueniat,
Téque vt, cùm primùm possim, videam emortuam.
Me. *Hic ille est, senecta ætate qui factus est puer,*
Qui amisit in se culpam castigabilem.
Aggrediar hominem. Ca. *cuia vox propè me sonat?*
Me. *Tui beneuolentis, si ita es. vt ego volo:*
Sin aliter es, inimici, atque irati tibi.
Ca. *O amice salue, atque æqualis mihi. vt vales*
Megaronides? Me. *& tu adepol salue Callicles.*
Ca. *Valen'? valuistin'?* Me. *valeo. & valui rectius.*
Ca. *Quid agit tua vxor? vt valet?* Me. *plusquàm ego volo.*
Ca. *Bene hercle est illam tibi bene valere, & viuere.*
Me. *Credo hercle te gaudere. si quid mihi mali est.*
Ca. *Omnibus amicis, quod mihi est, cupio esse idem.*
Me. *Ehò tua vxor quid agit?* Ca. *immortalis est.*
Viuit, victuráque est. Me. *bene hercle nuntias,*
Deósque oro, vt vita tua superstes suppetat.
Ca. *Dum quidem hercle tecum nupta sit, sanè velim.*
Me. *Vim commutemus? tuam ego ducam, & tu meam?*
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
Nunquam tu, credo, mihi inprudenti obrepseris.
Ne tu hercule faxo haud scies quam rem egeris.
Ca. *Habeas, vt nactus: nota mala res, optuma st.*
Na *Nam ego nunc si ignotam capiam, quid agam, nesciam.*
Me. *Ædepol proinde vt bene viuitur, diu viuitur.*
Sed hoc animum aduorte, atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera ad te aduenio. Ca. *quid venis?*
Me. *Malis te verbis multis multum obiurgitem.*
Ca. *Men'.* Me. *num quis est hic alius præter me atque te?*
Ca. *Nemo est. quid igitur?* Me. *rogitas? tene obiurgitem?*
Nisi tute mihi me censes dicturum malè.
Nam si in te ægrotant arte antiqua tuæ.
Siue immutare vis ingenium moribus,
Aut si demutant mores ingenium tuum.
Neque eos antiquos seruas, ast captas nouos:
Omnibus amicis morbum tu incuties grauem,
Vt te videre, audiréque ægri sient.
Ca. *Quid in mentem venit tibi istæc dicta dicere?*
Me. *Quia omnis bonos bonáque accurare addecet,*
Suspicionem, & culpam vt ab se segregent.
Ca. *Non potest vtrunque fieri.* Me. *quapropter?* Ca. *rogas?*
Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori,
Suspicio est in pectore alieno sita.

Nam nunc ego si te surripuisse suspicer
Ioui coronam de capite, è Capitolio,
Quod in culmine astat summo: si id non feceris,
Atque id tamen lubeat suspicarier,
Qui tu id prohibere me potes ne suspicer?
Sed istud negotij scire cupio, quicquid est.

Me. *Haben' tu amicum, aut familiarem quempiam*
Cui pectus sapiat? Ca. *adepol haud dicam dolo,*
Sunt quos scio esse amicos sunt quos suspicor:
Quorum ingenia atque annos non possum noscere,
Ad amici partem, an ad inimici perueniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certissimus.
Si quid scis me fecisse inscitè aut improbè,
Si id non accusas, tu ipse obiurgandus es, scio.

Me. *Etsi alia huc caussa ad te adueni, aequum postulas.*

Ca. *Exspecto si quid dicas.* Me. *primùm dum omnium,*
Malè dictitatur tibi vulgo in sermonibus:
Turpilucricupidum te vocant ciues tui.
Tum autem sunt alij, qui te voltorium vocant.
Hosteisne, an ciueis comedis, paruipendere.
Haec cum audio in te dicier, excrucior miser.

Ca. *Est, atque non est mihi in manu Megaronides.*
Quin dicant, non est: meritò vt ne dicant, id est.

Me. *Fuitne hic tibi amicus Charmides?* Ca. *est, & fuit.*
Id ita credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam postquam hic eius rem confregit filius,
Videtque ipse ad paupertatem protractum esse se,
Suámque filiam esse adultam virginem,
Simul eius matrem, suámque vxorem mortuam
Quoniam hinc iturus est ipse in Seleuciam,
Mihi commendauit virginem natam suam,
Et rem suam omnem, & illum corruptum filium.
Haec, si mihi inimicus esset, credo haud crederet.

Me. *Quid tu adolescentem, quem esse corruptum vides,*
Qui tuae mandatus est fidei & fiduciae.
Quin eum restituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto aequius,
Si qui probiorem facere posses, non vti
In eadem tute accederes infamiam,
Malúmque vt eius cum tuo misceres malo.

Ca. *Quid feci?* Me. *quod homo nequam.* Ca. *non istuc meum est.*

Me. *Emistin', de adolescente has adeis (quid taces?)*
Vbi nunc tute habitas? Ca. *emi, atque argentum dedi,*
Minas quadraginta adolescenti ipsi in manum.

Me. *Dedisti argentum?* Ca. *factum, neque facti piget.*

Me. *Aedepol fidei adolescentem mandatum male.*
Dedistine hoc pacto ei gladium qui se occideret?
Quid secus est, aut quid interest dare te in manus

Argentum:

Argentum amanti homini adolescenti, animi impoti,
Qui exædificaret suam inchoatam ignauiam?

Ch. *Neque ego illi argentum redderem?* Me. *non redderes,*
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes.
Nec qui deterior esset, faceres copiam.
Inconciliastin' eum, qui mandatu'st tibi?
Illum qui mandauit, eum exturbasti ex ædibus?
Ædepol mandatum pulcré, & curatum probè.
Crede huic tu te. tuam iam melius rem gesseris.

Ca. *Subigis maledictis me tuis, Megaronides,*
Nouo modo adeò, vt quod mea concreditum est
Taciturnitati clàm, fidei & fiduciæ,
Ne enuntiarem cuiquam, neu facerem palàm,
Vti mihi necesse sit iam id tibi concredere.

Me. *Mihi quod credideris, sumes, vbi posiueris*

Ca. *Circumspice dum te, ne quis assit arbiter*
Nobis, & , quæso, identidem circumspice.

Me. *Ausculo, si quid dicas.* Ca. *si taceas, loquar.*
Cùm iam hinc est profectus peregrè Charmides,
Thesaurum mihi demonstrauit in hisce ædibus,
Hîc in conclaui quodam. sed circumspice.

Me. *Nemo est.* Ca *nummorum Philippeûm ad tria millia,*
Id solus solum per amicitiam & per fidem,
Flens me obsecrauit, suo ne nato crederem,
Néue cuiquam, vnde ad eum id posset permanascere:
Nunc si ille huc saluus réuenit, reddam suum sibi.
Si quid eo fuerit factum, illius filiæ,
Quæ mihi mandata est, habeo, dotem vnde dem,
Vt eam in se dignam conditionem collocem.

Me. *Proh di immortales: verbis paucis quàm citò*
Alium fecisti me! alius ad te veneram:
Sed vt occepisti, perge porrò proloqui.

Ca. *Quid tibi ego dicam? qui illius sapientiam.*
Et meam fidelitatem, & celata omnia
Pæne ille ignauus funditus pessum dedit?

Me. *Qui dum?* Ca. *quia rure dum sum ego vnos sex dies,*
Me absente atque insciente, insciente, inconsultu meo,
Ædeis venaleis hasce inscribit litteris.

Me. *Adesuriuit magis, & inhiauit acrius*
Lupus. obseruauit, dum dormitaret canes.
Gregem vniuersum voluit tecum auertere

Ca. *Fecisset adepol, ni hæc præsensisset canes.*
Sed nunc rogare ego vicissim te volo,
Quid fuit officium meum me facere? face sciam.
Vtrùm indicare me ei thesaurum æquum fuit,
Aduersum quàm eius me obsecrauisset pater:
An ego alium dominum paterer fieri ædibus.
Qui emisset: eius essétne ea pecunia?

Emi egomet potius adeis, argentum dedi
Thesauri caussa, vt saluum amico traderem.
Neque adeò hasce emi mihi, nec vsura mea.
Illi redemi, rursum à me argentum dedi.
Hæc sunt, seu rectè, seu peruorsè facta sunt,
Ego me fecisse confiteor Megaronides.
Hem mea mal facta, hem me am auaritiam tibi.
Hascene me propter res maledicta differunt?

Me. *Pausa, vicisti castigatorem tuum.*
Occlusti linguam, nihil est qui respondeam.

Ca. *Nunc ego te quæso, vt me opera & consilio iuues,*
Communicésque hanc tecum meam prouinciam.

Me. *Polliceor operam* Ca. *ergo vbi eris paulo post?* Me. *domi.*
Nunquid vis? Ca. *cures tuam fidem* Me. *fit sedulò.*
Sed quid ais? Ca. *quid vis?* Me. *vbi nunc adolescens habet?*

Ca. *Posticulum hoc recepio. cùm adeis vendidit.*

Me. *Istuc volebam scire. i sanè nunc iam.*
Sed quid ais? Ca. *quid?* Me. *nunc virgo nempe apud te est.* Ca. *ita est.*
Iuxtáque eamcum ro cum mea. Me *rectè facis.*

Ce. *Num quid prius, quàm abeo, me rogaturus?* Me. *vale.*
Nihil est profectò stultius neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque periurius,
Quam vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.
Atque egomet me adeò cum illis traho ibidem vná,
Qui illorum verbis falsis accepto fui,
Qui omnia se simulant scire, nec quicquam sciunt.
Quod quisque in animo habet aut habiturus est, sciunt.
Idque quod in aurem rex reginæ dixerit,
Sciunt, quod Iuno fabulata est cum Ioue.
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen ij sciunt.
Falsón', an verò laudent, culpent, quem velint.
Non floccifaciunt dum illud, quod lubeat, sciant.
Omnes mortales hunc aiebant Callicle m
Indignum ciuitate hac esse, viuere,
Bonis qui hunc adolescentem euertisset suis.
Ego de eorum verbis famigeratorum insciens,
Prosilui amicum castigatum innoxium
Quod si exquiratur vsque ab stirpe aucteritas,
Vnde quicquid auditum dicant, nisi id appareat,
Famigerator iure siet cum damno & malo:
Hoc ita si fiat, publico fiat bono:
Pauci sint faxim, qui sciant quod nesciunt,
Occlusioremque habeant stultiloquentiam:

LAREM CORONA ***.] lares dij sunt domestici. Itaque ei canis astabat, & pelle caninа cincti Gabino vestiebantur. Canis autem animal est domesticum. Eisque, pueri sumturi togam virilem, bullam dicabant, & Foci custodes esse credebantur. Ex quo quod Græci dicũt ἀφ' ἑστίας, id est, à veste Latini dicunt à Lare. VENERARE] precare. VT NOBIS HAEC HABITATIO], has ædes, quas emi à Lesbonico. TEMPVS VT CVM PRIMVM POSSIM] vel sic legendum, vt edidimus, & pre-

& precare, vt te videam emortuum, cùm primùm possim: vel. *téque vt quàm quam primùm possim videre emortuum.* quæ lectio si probabitur, m. elidetur, vt versus mensura constet. Licet etiam sic legere, *vt cùm primum possit videam emortuum.* Cùm primùm Possit autem. id est, cùm primum fieri possit SENECTA AETATE] suprà. FACTVS EST PVER] repuerauit. prouerbium. Bis pueri senes. QVI ADMISIT IN SE CVLPAM] qui emit ædeis. CVIA VOX] cuius vox. TVI BENEVOLENTIS] eius, qui tibi benè vult, *beneuolentis* positum substantiuè, vt amici. VALES?] valésne? FAXO HAVD TANTILLVM, &c.] id est. verba mihi non dederis si vxorem tuam mihi tradideris, mea accepta. NVNQVAM TV, CREDO, MIHI IMPRVDENTIS OBREPSERIS] nunquam tu, opinor, me inscientem, & incautum deceperis VT NACTVS] es. subintellig. AEDEPOL PROINDE VT BENE VIVITVR] non viuit, qui miserè viuit: ne dum diu viuit. MEN'] cone venis, vt me obiurges? NVNQVIS EST HIC ALIVS] non prius vult Charicli respondere ad interrogatum. neque eum obiurgare Megaronides, quam sciat neminem esse alium, qui sermonem exaudire possit. ROGITAS TENE OBIVRGITEM?] hoc ad illud pertinet, quod rogarat Charicles. Méne? quasi dicat, quem alium, quam te obiurgem? non enim me obiurgabo. Itaque subiungit, Nisi fortè putas me mihi dicturum malè: AEGROTANT] translatio à morbis corporis. Sic Lucretius libro 4. *agrotat fama vacillans.* SIVE IMMVTARE VIS INGENIVM] siue ingenium tum huius ætatis moribus, qui sunt pessimi, vis commutare. ANTIQVOS] iubebat quidam moribus antiquis vti, verbis præsentibus. OMNIBVS AMICIS MORBVM] omnibus amicis hunc morbum importabis grauem, vt te inuiti videant. ACCVRARE ADDECET SVSPICIONEM &c.] suspicionem accuratè vitaret. NE ADMITTAM CVLPAM] in mea potestate situm est, ne culpam admittam. suspicionem præstare nec debeo, nec possum, quia ab alieno animo proficiscitur. MEO SVM PRONVS PECTORE] ex meo animo & pectore hoc promere possum, vt ne culpam admittam. NAM NVNC EGO SI TE SVRRIPVISSE SVSPICER] coronam Ioui Capitolino surripuisse dicitur Petillius quidam, qui ex eo Capitolinus dictus est. CVI PECTVS SAPIAT] qui sit cordatus, & intelligens, Cicer. lib. 2. de Finibus, *Nec enim sequitur, vt cui cor sapiat, ei non sapiat palatus.* HAVD DICAM DOLO] dicam planè, quod sentio. EI AMICIS CERTIS] Ennius apud Cicer. in Cat. *Amicus certus in re incerta cernitur.* PRIMVM DVM OMNIVM] primùm igitur omnium, &c. MALEDICTATVR TIBI] crebrò tibi maledicitur. TVRPILVCRICVPIDVM] αἰσχροκερδῆ. VOLTVRIVM] rapacem. vultur, seu vulturius, auis rapax. M. Tullius in Pison. *Vulturius illius prouinciæ. Scaurus. vulturius reip.* ex Charisio. HOSTEISNE AN CIVEIS COMEDIS, PARVIPENDERE] hostisne, an ciueis comedas non admodum laborare. QVIN DICANT NON EST] non est in mea manu efficere, vt ne dicant, id est, efficere, ve meritò dicant. REM TIBI AVCTOREM DABO] re ipsa tibi fidem faciam. res ipsa tibi declarabit. ADVLTAM] viro maturam & nubilem. SI QVI] si qua ratione, si quo pacto. NON ISTVC MEVM EST] non sum nequam non est meum esse nequam. MALAE] tuæ. DEDISTINE] nonne dedisti? sic sæpe veteres. Quisquo. QVID SECVS EST] quid aliud est. ANIMI IMPOTI] qui se continere non potest. qui sibi imperare, seu qui se regere non potest.

QVI EXAEDIFICAVIT SVAM &c. quo ignauiam & nequitiam suam inceptam ad fastigium perduceret. translatio, seu allegoria ab ædificiis. INCONCILIASTIN] nonne per dolum decepisti? Festus. ILLVM, QVI MANDAVIT] patrem. AEDEPOL MANDATVM PVLCHRE] ironia est. CREDE HVIC TVTE. &c.] commite huic te ipse, &c. TVM SPERARE DEBEAS] scilicet (ironia enim est) te tuam rem melius gesturum. hæc horum verborum sententia est, si ita legamus, nam vulgata lectio sic habet, *Crede huic ta te. suam rem melius gesserit.* aperta sententia est, nempe sine ironia. Nonnulli etiam sic legi volunt, *tuam rem melius gesserit.* MIHI QVOD CREDIDERIS SVMES VBI POSIVERIS] quod meæ fidei, & taciturnitati commiseris, tanquam depositum quoddam inde petes. vbi deposueris. POSIVERIS] *posiueris.* antiquum pro posueris. ID] aurum ad tria nummorum Philipp. millia. PERMANASCERE] permanare, peruenire. permanasco a verbo *permano,* vt integrasco, labasco, ab integro, as, labo, as. SI QVID EO FACTVM FVERIT] si quid ei humanitus acciderit. si quid de eo factum fuerit. sic loquebantur veteres, pro eo, quod est, si mortuus fuerit, malorum omen vitantes. ILLIVS FILIAE, QVAE MIHI MANDATA EST. &c.] habeo, vnde dotem dem illius filiæ, quæ mihi mandata est VT EAM IN SE DIGNAM CONDITIONEM] vt ei cōditionem se dignam reperiam. vt eam in matrimonium collocem ex sua dignitate. QVI ILLIVS SAPIENTIAM &c.] quid tibi dicam de illo qui homo ignauus. pœne illius (patris) sapientiam, & meam fidelitatem, & ea omnia, quæ celarem, pœne funditus extinxit? VNOS SEX DIES] solos sex dies, profert hunc locum Nonius, quo loco docet, quoties per acusatiuum casum annos vel dies loquimur, longos annos vel dies significari, &c INCONSVLTV MEO, me inconsulto. INSCRIBIT] proscribit, quidam libri veteres habent *conscribit.* sed mendose. docti quidam legendum putant. *Ædem venalem hæc proscribit litteris.* ADSVRRIVIT MAGIS. &c.] allegoria. per lupum significatur Lysiteles Charmides filius. per canem, Callicles. ET INHIAVIT ACRIVS] suprà. DVM DORMITARET CANES] dum dormitaret canis. canes antiquè pro canis. Lucilius, *irritata canes.* ex Charisio, sic iterum infrà non longè, *ni præsensisset canes.* QVID FVIT OFFICIVM MEVM ME FACERE] ordo est, quid me facere, id est, quid vt ego faciam fuit officium meum? ADVERSVM QVAM] contrà quàm, QVI AMISSET] nempe eum, qui emisset: emtionibus enim, & similibus contractibus rerum dominia quæruntur. NEC VSVRAE MEAE] nec vt ego iis vtar, vel nec vsui meo, seu in vsum meum. ILLI AEDEM] Charmidi ciui EGO ME FECISSE CONFITEOR] sic legendum, non vt vulgò. *egomet fecisse confiteor.* HASCENE ME PROPTER RES] anne propter has res maledicta tua me dilacerant? PAVSA] finis esto. NIHIL EST QVI RESP.] nihil est quare respondeam. COMMVNICESQVE HANC MECVM] & huius meæ prouinciæ partem administrare, & gerere velis. vulgati libri habent, & nonnulli item veteres, *communicésque hanc meum mecum p.* HABET] habitat? POSTICVLVM HOC RECEPIT] recepit, id est, excepit, vel exceptum fecit, vt declarat. Nonius in verbo *recipere,* & in voce *receptitium,* qui vtrobique hunc versum profert. Sic & Aulus Gellius lib. 17. cap. 6. Posticulum autem diminutiuū est à postico. IVXTA EAM CVRO CVM MEA] & eam iuxtà curo atque meam. *iuxtà* hic Nonius interpretatur similiter, & apud Sallust. *Iugurta bello hiemem*

atque æstatem juxtà pati. NVNQVID ALIVD PRIVS QVAM ABEO ME R.] nunquid priusquam abeo, me rogaturus es? VRBANI, ASSID. CIVES QVOS SCVR. VOC.] urbani est, ἀστεῖοι id est, elegantes & faceti qui homines assiduè in vrbe viuunt? neque vnquam ius eunt. scurræ nomen initio fuit honestum, postea autem turpe, & infame M. Tull. pro Quinctio. *Nam neque paruum facetus scurra.* Sext. Næuius, *neque inhumanus præco est unquam existimatus.* Ibidem, *de scurra multo facilius diuitem, quam patremfamilias fieri posse.* ACCEPTOR] approbator. IDQVE QVOD IN AVREM] res arcanissimas, & reconditissimas idê valet quod deinceps sequitur. quod Iuno, &c in quo est insignis hyperbole. NON FLOCCI FACIVNT] nihili pendúnt, nullus pensi habent. BONIS QVI HVNC ADOR.] sic sæpè loquitur M. Tull. lib 1. accus. *Qui misera flentes euersum à te puerum patriis bonis esse dixerunt.* DE EORVM VERBIS] ex eorum verbis, Ter. *hic de nostris verbis errat.* FAMIGERATORVM] sic dicunt Latini, famigerare, & belligerare, ex quibus & famigerator, & belligerator, qui rumores gerit & serit, & belligerator, qui bella gerit. VSQVE AB STIRPE] à prima origine. AVCTOR VNDE QVICQ.] ex qua auctoritate id omne, quod se audiuisse dicant, appareat. HOC ITA SI FIAT] si famigerator, qui auctorem suum proferre non possit, damno afficiatur, & pœnas meritas luat PAVCI SINT FAXIM, &c.] pauci sint rumigeruli, seu famigeratores. OCCLVSIOREM] magis clausam, & compressam.

ACTVS SECVNDVS.

LYSITELES adolescens.

MVLTAS res simitu in meo corde verso: multum in cogitando
Dolorem indipiscor: egomet me coquo, & macero, & defatigo.
Magister mihi exercitor animus, hinc est. sed hoc non liquet.
Nec satis cogitatum est, vtram potius harum mihi artem expetessam:
Vtram ætati agunda arbitrer firmiorem: amori me, an rei
Obsequi potius par siet: vtra in parte plus voluptas sit vitæ,
Ad ætatem agundam. de hac re mihi satis haud liquet, nisi hoc
Sic faciam, opinor. vtramque rem simul exputem. iudex sim,
Reúsque ad eam rem. ita faciam, ita placet. omnium primum
Amoris artes eloquar, quemadmodum expediant, nunquam
Amor quenquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas
Conijcere. eos cupit, eos consectatur, subdolè blanditur, ab re
Consulit, blandilo quentulus? harpago, mendax, cupes, auarus.
Elegans, despoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagator. nam qui ab eo, quod amat
Quàm extemplò sauiis sagittatis percussus est, illico res foras
Labitur, liquitur. da mihi hoc mel meum, si me amas, sodes.
Ibi ille cuculus, ocelle mi, fiat, & istuc: & si amplius vis dari,
Dabitur. ibi illa pendentem ferit, iam amplius orat. non sat
Id est mali, ni amplius etiam quod ebibit, quod comest,
Quod facit, sumti, nox datur, ducitur familia tota:
Vestispici vnctor, auri custos, flabellifera, sandaligerula,
Cantrices, cistellatrices, nuntij, renuntij, raptores panis & peni.
Fit ipse, dum illis comis est, inops amator. hæc ego cum ago
Cum meo animo, & recolo, vbi qui eget, quam pretij sit parui. age te,
Amor, non places, nihil te vtor. quanquam illud est dulce, esse & bibere.
Amor amara dat tibi satis quod ægrè sit, fugit forum, fugat tuos
Cognatos, fugat ipse se à suo contuitus.
Nequi enim eum sibi amicum volunt dici. mille modis amor ignorandu'st.

Procul

Procul adhibendus est, atque abstinendus. nam qui in amorem
Præcipitauit, peius perit, quàm si saxo saliat. apage sis amor,
Tuas res tibi habe amor, mihi amicus ne fuas vnquam. sunt tamen
Quos miseros, maléque habeas, quos tibi obnoxios fecisti.
Certum'st ad frugem applicare animum, quanquam ibi animo
Labor grandis capitur, boni sibi hæc expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriam, & gratiam. hoc probis pretium'st. eo mihi magis lubet
Cum probis potius, quàm cum improbis viuere vanidicis.

MVLTAS RES SIMITV] hæc est illa consultatio omnium difficillima, & ætatis degendæ genus sibi constituere qua de re cùm Hercules deliberare vellet, exisse in solitudinem dicitur, atque ibi sedens multoties dubitasse, vt & apud Xenophontem, & apud M. Tullium lib. 1. de offic. SIMITV] simul, suprà Amphitr. *non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.* INDIPISCOR] adipiscor. sumo, capio. EXERCITOR] qui me exercet & vexat. HINC] ex hac cogitatione. SED HOC NON LIQVET] non est liquidum. obscurum est. EXPETESSAM] expetam. docti quidam pro, *artem, partem* legi volunt. VTRA IN PARTE] in amore, an in studio, & cura rei familiaris. PLVS VOLVPTATIS] plus veræ, & sinceræ voluptatis. VTRAMQVE REM SIMVL EXP.] vtrámque simul apud me consideraui. *putare*, proprie est purgare, vt putare sarmenta. ex quo, putare rationes. QVEMADMODVM EXPEDIANT] quemadmodum sint vtiles quomodo prosint. ELOQVAR ARTEIS, &c.] Græcè dictum, pro eloquar, quemadmodum amoris artes expediant. IN PLAGAS] in retia. AB RE CONSVLIT] ea consilia capit, quæ è re sunt. quæ ad rem pertinent. HARPAGO] harpax, rapax, harpago, manus ferrea vncata. Cæsar. comment. de Bello ciuili. CVPES] cupido, voluptarius, cupidissimus. CELATI INDAGATOR] qui inuestigat rem celatam. NAM QVI AB EO] ordo est nam res eius, qui ab eo, &c. QVAM EXTEMPLO] continuò. SAVIIS SAGITTATIS] sauiis vim sagittarum habentibus, vel instar sagittarum animum ferentibus. DA MIHI HOC MEL MEVM] verba sunt amicæ ad amantem. LIQVITVR] liquefit, translatio. ILLE CVCVLVS] ille amator, qui alienis vel communibus lectis incubat. PENDENTEM] suspensum cura, titubantem, atque incertum. FERIT] ferit munere: id est, multat. Terentius Phormione, *Geta feritur alio munere.* NI AMPLIVS ETIAM QVOD EBIBIT, &c.] nisi amplius etiam quod ebibit, quod comest, quod denique sumtus facit domi, id omne sibi ab amatore dari postulat: comest, pro comedit, inquit Nonius, qui hunc locum profert iterum in voce *sumts*. NOX DATVR] nox datur amatori à puella. DVCITVR] producitur à puella. VESTISPICI] Nonius, vestispici appellabantur vestium custodes serui, quod frequenti diligentia vesteis inspiciant Plaut. Trinummo, *nox datur, ducitur familia tota, &c.* Varro lib 16. *sic dicti vestispici.* quod vestem spicerent. id est viderent. & tuerentur. FLABELLIF.] ancillæ, quæ flabellum ferunt. Terent. Eun. *Hem tu*, inquit, *Dore, cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lauamus.* SANDALIGERVLAE] quæ sandalia dominæ gerunt, aut quæ suggerunt. sandalium, calceamenti genus altum, & muliebre, quod facit vt maiores videantur. Terent. Eun. *vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.* CISTELLATRICES] quæ cistellas vendunt. COMIS] commodus, & liberalis. AGO] agito. VBI QVI EGET] cum aliquis eget. APAGE TE] inquam. sub. intell. AMOR AMARI DAT TIBI SATIS Q.] amor dat tibi satis amari, quod animo tuo ægritudinem afferat. FVGAT IPSE SE A S.] ipse se contueri hortet. PRAECIPITAVIT] præceps cecidit. SAXO S.] è saxo desiliat. TVAS RES TIBI HABE] verba sunt in diuortiis vxorum vsitata. Cicer Philipp. 2. amicam illam suam suas res sibi habere iussit ex xij. tabulis claueis ademit, exegit, &c. NE FVAS] ne fias. vel ne sis. suprà. CERTVM EST AD FR. APPLICARE] decretum est mihi, amore relicto, ad temperantiam animum appellere. QVANQVAM IBI LABOS GRAND. CAP.] quanquam in vita frugali & temperata, labor magnus suscipitur, ac sumitur. Labos, pro labor, antiquum. Nonius vapos. tumos. labos, & vapor, tumor, labor, colos color. HAEC] quæ deinceps enumerantur PARTIVM EST] præmium, & merces est. probi viri nullam aliam suorum laborum mercedem expetunt, aut exspectant, quàm rem, fidem, &c.

PHILTO senex, LYSITELES adolescens.

QVo illic homo foras se penetrauit ex ædibus? Ly. pater assum.
Impera quod vis. neque tibi ero in mora, neque latebrosè me abs tuo
Conspectu occultabo. Ph. *Feceris par tuis ceteris factis patrem*
Tuum si percoles per pietatem. nolo ego cum improbis te viris.
Nate mi, neque in via neque in foro vllum sermonem exsequi.
Noui ego hoc seculum moribus quibus sit. malus bonum, malum
Esse volt, vt sit sui similis. turbant, miscent mores mali. rapax,
Auarus, inuidus, sacrum, prophanum: publicum, priuatum habent,
Hiulca gens. hæc ego doleo, hæc sunt quæ me excruciant.
Hæc dies, noctéisque tibi canto vt caueas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quo manus abstineant.
Cætera, rape, trahe, fuge, late. lacrumas hæc mihi, cùm video,

Eliciunt. quia ego ad hoc genus hominum duraui. quin prius
Me ad plureis penetraui? nam hi. mores maiorum laudant:
Eosdem lutilant, quos collaudant. hisce ego te artibus gratiam
Facio neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo & moribus viuito
Antiquis: quæ ego tibi præcipio, ea facito nihil ego istos
Moror faceto mores, & turbidos, quibus boni dedecorant se.
Hac tibi si mea imperia capasses, multa bona in pectore consident.

Ly. Semper ego vsque ad hanc ætatem ab ineunte adolescentia,
Tuis seruiui seruitutem imperiis, & præceptis, pater,
Pro ingenio ego me liberum esse ratus sum: pro imperio tuo,
Meum animum tibi seruitutem seruire, æquum censui.

Ph. Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat suo,
Vtrùm is ita necesse mauelit, vt eum animus æquum censeat:
An ita potius, vt parentes eum esse, & cognati velint:
Si animus hominem pepulit, actum est, animo seruiuit, non sibi.
Si ipse animum pepulit, dum viuit, victor victorum cluet:
Tu si animum vicisti, potius quàm animus te, est quòd gaudeas.
Nimio satius est, vt opus 'st, te ita esse, quàm vt animo lubet.
Qui animum vincunt, quàm quos animus, semper probiores cluent.

Ly. Isthæc ego mihi semper habui ætati tegumentum mea,
Ne penetrarem me vsquam, vbi esset damni conciliabulum.
Ne noctu irem obambulatum, neu suum adimerem alteri.
Neu tibi ægritudinem, pater, parerem, parsi sedulo.
Sarta tecta tua præcepta vsque habui, mea modestia.

Ph. Quid exprobras? bene quod fecisti, tibi fecisti, non mihi.
Mihi quidem ætas acta est fermè, tua istuc refert maximè.
Is probus est, quem non pœnitet quàm probus sit, & frugi bona.
Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.
Qui ipsus se contemnit, in eo est indoles industriæ.

Ly. Ob eam rem hæc pater autumaui, quia res quædam 'st, quam volo
Ego me abs te exorare. Ph. quid id est? veniam iam dare gestio.

Ly. Adolescenti huic genere summo, amico, atque æquali meo,
Minus qui cautè & cogitatè suam rem tractauit pater,
Bene volo ego illi facere, si tu non neuis. Ph. nempe de tuo.

Ly. De meo nam quod tuum 'st meum 'st. omne meum est autem tuum.

Ph. Quid? is egétne? Ly. eget. Ph. habuítne rem? Ly. habuit Ph. qui eam perdidit
Publicisne affinis fuit, an maritumis negotiis?
Mercaturámne, an venaleis habuit, vbi rem perdidit?

Ly. Nihil istorum. Ph. quid igitur? Ly. per comitatem edepol pater,
Præterea aliquantum animi caussa in deliciis disperdidit.

Ph. Ædepol hominem prædicatum fermè familiariter,
Qui quidem nunquam per virtutem rem confregit, atque eget.
Nihil moror eum tibi esse amicum, cum eiusdem virtutibus.

Ly. Quia sine omni malitia est, tolerare eius egestatem volo.

Ph. De mendico malè meretur qui ei dat quod edit, aut quod bibat.
Nam & illud quod dat, perdit, & illi producit vitam ad miseriam.
Non eò hoc dico, quin quæ tu vis, ego velim, & faciam lubens.

Sed

Sed ego hoc verbum cùm illi cuidam dico, præmonstro tibi.
Vt ita te aliorum misereſcat, ne tui alios misereat.

Ly. *Deſerere illum, & deiuuare in rebus aduerſis pudet.*

Ph. *Pol pudere, quàm pigere præſtat, totidem litteris.*

Ly. *Aedepol, deûm virtute dicam pater, & maiorum, & tua,*
Multa bona bene parta habemus, bene ſi amico feceris,
Ne pigeat feciſſe: at potius pudeat, ſi non feceris.

Ph. *De magnis diuitiis ſi quid demas, plus fit, an minus?*

Ly. *Minus pater, ſed ciui immunifico ſcis quid cantari ſolet?*
Quod habes, ne habeas, & illud quod nunc non habeo, habeas malum.
Quandoquidem nec tibi bene eſſe potes pat., nec alteri.

Ph. *Scio equidem iſtuc ita ſolere fieri. verùm nate mi,*
Is eſt immunis, cui nihil eſt, qui munus fungatur ſuum.

Ly. *Deûm virtute habemus, & qui noſmet, vtamur pater,*
Et aliis qui comitati ſimus noſtris beneuolentibus.

Ph. *Non adepol tibi per negare poſſum quicquam quod velis.*
Cuius egeſtatem tolerare vis? loquere audacter patri.

Ly. *Lesbonico huic adoleſcenti Charmidæ filio,*
Qui illi habitat Ph. *qui comêdit quod fuit, quod non fuit?*

Ly. *Ne opprobra pater multa eueniunt homini, quæ vult, quæ ne vult.*

Ph. *Age dum eloquere quid dare illi nunc vis?* Ly. *nihil quicquam pater.*
Sapientiæ ætas condimentum'ſt, ſapientia ætati cibu' eſt.

Ph. *Mentire adepol nate, atque id nunc facis haud conſuetudine.*
Nam ſapiens quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.
Eóne multa quæ ne volt eueniunt, niſi fictor malus'ſt,
Multa eſt opera opus fictura, qui ſe fictorem probum
Vita eſſe agendæ expetit. Ly. *ſed hic admodum adoleſcentulus.*

Ph. *Non ætate, verùm ingenio adipiſcitur ſapientia.*

Ly. *Tu modo ne me prohibeas accipere, ſi quid det mihi.*

Ph. *An eo egeſtatem eius tolerabis, ſi quid ab illo acceperis?*

Ly. *Eo pater.* Ph. *pol ego iſtam volo me rationem edoceas.* Ly. *licet.*
Scin tu illum quo genere natus ſit? Ph. *ſcio, apprimè probo.*

Ly. *Soror illi eſt adulta virgo grandis eam cupio pater*
Ducere vxorem. Ph. *ſine dote?* Ly. *ſine dote.* Ph. *vxorem?* Ly. *ita:*
Tua re ſalua. hoc pacto illo inibis ſummam gratiam,
Neque commodius vllo pacto ei poteris auxiliarier.

Ph. *Egone indotatam te vxorem vt patiar?* Ly. *patiundum eſt pater,*
Et eo pacto addideris noſtræ lepidam famam familiæ.

Ph. *Multa ego poſſum docta dicta, & quamuis facundè loqui,*
Hiſtoriam veterem, atque antiquam hæc mea ſenectus ſuſtinet.
Verùm ego quando te & amicitiam & gratiam in noſtram domum
Video allicere, etſi aduerſatus tibi fui iſtac iudico.
Tibi permitto, poſce, duce. Ly *di te ſeruaſſint mihi.*
Sed adde ad iſtam gratiam vnum. Ph. *quid id eſt autem vnum?* Ly. *eloquar,*
Tute ad eum adeas, tute concilies, poſcas. Ph. *ecce re.*

Ly. *Nimio citius tranſiges: firmum omne erit, quod tu egeris.*
Grauius erit tuum vnum verbum ad eam rem, quàm centum mea.

Ph. *Ecce autem in benignitate hoc repperi negotium.*

Dabitur opera. Ly. *lepidus viuis. hæ sunt ædes, hîc habet.*
Lesbonico est nomen, age rem cura, ego te opperiar domi.

Illic homo] ille homo. Penetravit] prorupit. sic Nonius in verbo *penetrare*. Latebrosè] eorum in morem qui latebras quærunt Nolo ego cum improbis te] nam quales sunt ij, quibuscum congredimur, & loquimur tales iudicamur. hoc primum, deinde corrumpitur bonos mores malorum congressus, & sermones. Vt sit sui similis] vt bonus sit sui, nempe mali, similis. Turbant, miscent. m. m.] mores turbant, & miscent omnia. Sacrum pr. publ. prim] non distingunt sacrum à prophano, non publicum à priuato. Hiulca gens] auida, & quasi ore hiante prædam captans Quod manu nequeunt t.] ab eo duntaxat quod manu tangere nequeunt, manus abstinere fas esse putant. cætera rapiunt, trahunt, fugiunt si forte iudicium metuunt, & latent. Eliciunt] excutiunt. Terentius Heauton. *Lacrymas excussit mihi.* Quia ego ad hoc genus h. p.] quia ego ad hæc tempora tam corrupta & perdita vitam produxi. Quin prius ad pl. p.] quare non potius quàm ad hodiernæ ætatis homines peruenirem, ad mortuos non penetrani? ad plureis, id est, ad mortuos, plures enim mortui sunt, quàm viui. sic & Græci, vt testatur Hesychius, sic enim ille, πλείονες οἱ τεθνηκότες id est, plures mortui. & Suid. πλειόνων τῶν νεκρῶν i. plurium mortuorum in his Aristides sophista in ea ratione, quæ inscribitur, κατὰ ... quinta ferè pagina. ... id est. Hæc eos locutos arbitror facilè ad plurem, (hoc est ad mortuos, seu ad inferos) redituros, si modò quidem etiam illi cum pluribus iacere existimandi sunt, quod mihi sanè non videtur. Lvtitant] luto inquinant, quo verbo infrà vtitur. Gratiam facio] concedo, condono, ac permitto concedo tibi, inquit, vt ne hisce artibus te excolas, nèue ingenium imbuas. Qvae ego tibi praecipio] quæ ego te doceo, quæ tibi præmonstro, ac præscribo. Nihil moror] id est. sperno, negligo. Pro ingenio] quod ad ingenium, & naturam attinet. Cvm animo] cum libidine, & affectu à ratione auerso. Vtrum id isthæc esse] vtrúmne is talis esse malit, qualem eum esse libido postulet, cùm talem potius, qualem eum parentes, & cognati esse velint &c. sentent. adhuc pendet. Est autem hæc pugna, vtrum animo obsequatur, id est. libidini seruiat, an parentum, & cognatorum auctoritatem sequatur. Si animvs hominem perculit] si in hac pugna inquit, libido hominem prostrauit, ac peruertit, ac pessumdedit, actum de illo est. totum hunc locum declarauimus in commen. Horatianis ad odam 7. libri 4. carminum ibi, *Cuncta manus auidas fugient heredis.* &c. & Epod. od. 11. ibi, *Amore perculsum graui*, vbi docuimus hic legendum esse *perculit*, non, vt vulgò, *perpulit*. Dvm vivit, victor v. cl.] quandiu viuit victor omnium victorum clarissimus est. Nimio satius est, vt opus't, te] multo satius est te talem esse, qualem opus est esse, quem qualem te vult esse cupiditas, & libido. Istaec ego mihi semper habvi. &c.] isthæc ego mihi semper habui, quæ essent ætati meæ instar tegumenti, & clypei. isthæc ego mihi semper habui, quibus ætatem meam tegerem, & munirem. Ne penetrarem] ne me vsquam committerem, ne me vsquam coniicerem, &c. Vbi esset damni conciliabvlvm] vbi damnum mihi conciliari, & contrahi posset. Parci sedvlo] caui sedulò abstinui me sedulò. Sarta tecta tva] tua præcepta sanctissima & inuiolatissima mihi fuerunt, tua præcepta diligentissimè, & sanctissimè seruaui. M. Tull libro 10 epist. *Hæc mihi da atque largire, vt M. Curium sartum & tectum, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum, integrúmque conserues.* Mihi qvidem aetas, &c.] M. Tull. epist. 1. ad Brutum. De me possum idem, quod Plautus noster in Trinummo, Mihi quidem ætas arcta est, tua istuc refert maximè. Qvem non poenitet, qvam pr.] qui non est probus inuitus: vel, qui constanter, & perseueranter probus est. Benefactis per tege] benefacta benefactis, cumulato, ne quid vitij in animo innascatur. allegoria est à tectis domorum. Ne perpl.] ne imbrem, aut pluuiam admittant. Qvi ipsivs se cont.] qui ipse non se effert insolenter. Avtvmavi] dixi. Veniam iam dare] ibi concedere. Tractavit] administrauit, gessit. Si tv nonne vis] si tu non contrarium vis: néuis, id est, non vis, *ne*, pro, *non*, posuerunt veteres, vt alibi dictum est. Nonius, *neuult*, pro, *non vult*. Plautus Trinummo *filiam meam tibi desponsatam esse audeo, nisi tu ne vis*, id est, nisi tu non vis, Pvblicísne a.] publicísne an maritimis negotiis sese implicuit? Mercatvrámne] mercaturámne fecit, an venaleis habuit. id est, fuitne mercator? an mango? aliud est autem mercatorem esse, aliud mangonem. Nā primùm mangones seruos duntaxat emunt ac vendunt, seu reuendunt: mercator, omnis generis merces. proinde mangones ferè non curiās solum, neque nauigant in alias terrarum oras, quod faciunt mercatores. Horat. Epist. 1. lib. 1. *Impiger extremos currit mercator ad Indos. Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* Per comitatem] per liberalitatem, benignitatem, & bonitatem. Animi cavsa] libidinis causa, moris gerendi animi causa. Aedepol hominem praed.] hominem verò abs te descriptum liberè, & sine vlla verecundia pænè familiariter. Nam quibus familiares sumus, cum iis, & de iis liberè loquimur Rem confregit] rem profudit, rei naufragium fecit. Nihil moror evm tibi] nolo eum tibi esse amicum. Qvia sine omni m.] vt sunt ferè prodigi, & profusi. Nam Aristol. libro 4. de moribus: eos stultos ait esse potius quàm malitiosos. sic Arist. ... Qvod edit] quod edat. Prodvcit] protrahit, profert, protollit. Illi qvidem] amico tuo. Praemonstro] præcipio. Vt ita te al. m.] vt tu aliorum egestatem toleres. vt ne ipse egeas, & ita fiat, vt alij misereantur tui De vivare] desinere iuuare, vel non iuuare. Pol pvdere, qvam pigere] Nonius. pudet, verecundiæ est: piget, pœnitentiæ. Plaut. Pseud. *Nimium id, quod pudet, facilius fertur, quàm istud quod piget. non dedisse istum pudet me: quia non accepi, piget.* Idem Trin. *pol pudere*, &c. totidem litteris autem, id est, cum totidem litteræ sint. est enim ablatiui casus absolutè positi. De svo vir.] sic loquebantur veteres, ne suas facultates & copias suas suo labore, & sua virtute partas, elicerent,

rent, neque eas diis acceptas ferrent, ingrati in deos,& fortunam viderentur,atque ita Nemesim lacesserent,atque irritarent. Deûm virtute transeuntium hospitem accepi apud me est comitas. SI QVID DEMAS] si quid detrahas [IMMVNIFICO] illiberali. QVOT HAB] bona,quæ habes. IS EST IMMVNIS] definit aliter immunem seu immunificum senex,quàm filius:proinde ac si dicat,non est ille immunis dicendus, qui non dat, & qui non fungitur munere liberalitatis, sed cui per egestatem non licet suo munere fungi. HABEMVS ET QVI] habemus & id,quo vtimur nos ipsi,& id quod conferamus in eos, qui nobis cari sunt, quique nobis bene volunt. COMITATI SIMVS BENEV] simus comes in beneuolenteis. NE OPPROBRA PATER] ne exprobra:ne probum obiice. MVLTA NOM EVEN. QVAE VVLT, QVAE NE VVLT] profert Nonius & *ne vult*,interpretatur *non vult*,vt suprà. SAPIENTIAE AETAS COND. &c.i.sapientiam ætas condit,vel sapientia,nisi in sene est,illepida,& insuauis: vel senectus sapientiam reddit amabiliorem,& venustiorem: contra,sapientia ætati cibus est:i.ætas senilis sine sapientia nihilo magis constare potest, quàm corpora nostra sine cibo.significat,opinor,sapientiam non cadere in adolescenteis & iuuenes: vel hoc fortasse dicit,sapientię fortunam esse condimentum. i. sapientiam sine fortuna esse insuauem: contrà fortunam sine sapientia constare non posse. MENTIRE] mentiris fili,qui alioqui mentiri non soles,mentiris præter consuetudinem tuam. NAM SAPIENS QVIDEM &c.] tale ferè illud est Cornelij Nepotis in vita Attici, Sui cuique mores fingunt fortunam. EO NON MVLTA, QVAE NE VVLT] idcirco non multa eueniunt sapienti,quæ non vult, nisi ita fictor maius est, vt fortunam sibi fingere nequeat. MVLTA EST OPERA OP. ES.] multa opera fingendi ei sumenda est, qui se fictorem probum vitæ agendæ esse vult: vel sic. eum multam fingendi operam sumere, multúmque laborem suscipere oportet, qui vitæ rectè degendæ rationem sibi fingere, ac fabricare habet in animo. ADIPISCITVR] quæritur,comparatur. *adipiscitur*, vsurpauit παθητικῶς. AN EO EGEST. TOLL.] proinde ac si dicat si eius egestatem tolerare vis, des ei necesse est, nedum quicquam ab eo accipere debeas. EO PATER] eo, inquam, pater, nempe accipiens. SCIN' TV ILLVM QVO G.V.] scin' tu,quo ille genere natus sit? EGO INDOT. TE VXOR. VT P.] egone vt patiar te indotatam vxorem ducere?quasi dicat,non faciam. ISTANC IVDICO] pro te iudico.tibi assentior. TIBI PERMITTO] libri veteres habent,*tibi promitto*. iidem non habent hoc totum,quod est vsque ab illis verbis *hoc pacto ab illo*, &c. ad versum, *Multa ego*,&c. TV TE CONCILIES] tu ipse nuptias concilias. ECCERE] id est,ecce res,vel ecce rem,vel ecce simpliciter.aliud est ecere,vno c significat enim per ædem Cereris,seu per Cererem: & iusiurandum est, quamuis Festus in voce *eccere* aliter. Terent. Phorm. act 2. scen. 2. P. *si rogabit*. G. *in te spes est*. P. *eccere*. *Quid si reddet?* G. *tu impulisti*. &c. NIMIO CITIVS TRANSIG.] multo citius rem omnem conficies,quàm ego. FIRMVS OMNE ERIT] ratum, & stabile erit,quidquid tu egeris. κύριον ἔσται τὸ ὑπὸ σοῦ πραχθέν. GRAVIVS] maioris ponderis & momenti IN BENIG HOC REPP. NEGOT] ex eo,quod benignum me præbui, hoc negotium mihi contraxi. HIC HABET] hîc habitat.

PHILTO senex.

Non optuma hæc sunt,neque ego vt æquum censeo:
Verùm meliora sunt,quàm quæ deterruma.
Sed hoc vnum consolatur me,atque animum meum,
Quia qui nihil aliud,nisi quod sibi soli placet,
Consulit aduorsum filium,nugas agit.
Miser ex animo fit,factum nihilo facit.
Suæ senectuti acriorem hyemem parat.
Cùm illam importunam tempestatem conciet.
Sed aperiuntur ædes,quò ibam,commodè.
Ipse exit Lesbonicus cum seruo foras.

NEQVE EGO VT AEQ. CENS.] neque ita vt ego esse postulo. vel sic,neque talis,qualia ego esse æquum censeo. NVGAS AGIT] operam ludit. suprà, *nugas egeris*. SVAE SENECTVTI ACR. H.] allegoria est. CONCIET] commouet. QVÒ] in quas. COMMODE] coniunge aduerbium *commodè* cum verbo *aperiuntur*.

LESBONICVS adolescens, STASIMVS, seruus, PHILTO senex.

Minus quindecim dies sunt,cùm pro hisce ædibus
Minas quadraginta accepisti à Callicle.
Estne hoc,quod dico,Stasime? St. *cùm considero,*
Meminisse videor fieri. Le. *quid factum est eo?*
St. *Comesum,expotum,exutum,elotum in balneis.*
Piscator,pistor abstulit:lanij,coqui,

Olitores, myropolæ, aucupes, confit citò,
Quàm si tu obijcias formicis papauerem.

Le. *Minus hercle in hisce rebus sumtum est sex minis.*

St. *Quid quod dedisti scortis? Le. ibidem vnà traho.*

St. *Quid quod ego defraudaui? Le. hem ista ratio maxuma est.*

St. *Non illud tibi apparere, si sumas, potest:*
Nisi tu immortale rere esse argentum tibi.
Serò atque stultè, prius quod cautum oportuit,
Postquàm comedit rem, post rationem putat.

Le. *Nequaquam argenti ratio comparet tamen.*

St. *Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται,*
Minas quadraginta accepisti à Callicle.
Et ille ædeis abs te accepit mancipio. Le. admodum.

Ph. *Io, opinor, affinis noster ædeis vendidit.*
Pater cum peregrè veniet, in porta est locus,
Nisi fortè in ventrem filio correpserit.

St. *Trapezita mille drachumarum Olympicum,*
Quas de ratione debuisti, reddita.

Le. *Nempe quas spopondi. St. immo quas dependi, inquito.*
Qua sponsione pronuper tu exactus es,
Pro illo adolescente, quem tu aiebas esse diuitem.

Le. *Factum. St. vt quidem illud perierit. Le. factum id quoque est,*
Nam tunc eum vidi miserum, & me eius miseritum'st.

St. *Miseret te aliorum, tui te nec miseret, nec pudet.*

Ph. *Tempus adeundi est. Le. estne hic Philto qui aduenit?*
Is hercle est ipsus. St. edepol ne ego istum velim
Meum fieri seruum cum suo peculio.

Ph. *Herum atque seruum plurimum Philto iubet*
Saluere, Lesbonicum & Stasimum. Le. di duint
Tibi Philto quæcunque optes. quid agit filius?

Ph. *Bene vult tibi. Le. Ædepol mutuum mecum facit.*

St. *Nequam illud verbum'st, bene vult, nisi qui bene facit.*
Ego quoque volo esse liber, nequicquam volo.
Hic postulet frugi esse, nugas postulet.

Ph. *Meus natus me ad te misit, inter se atque vos*
Affinitatem vt conciliarem & gratiam.
Tuam vult sororem ducere vxorem, & mihi
Sententia eadem'st, & volo. Le. hau nosco tuum,
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.

Ph. *Homo ego sum, homo tu es: ita me amabit Iuppiter,*
Neque te derisum veni, neque dignum puto.
Verùm hoc, vt dixi, meus me orauit filius,
Vt tuam sororem poscerem vxorem sibi.

Le. *Mearum rerum me nouisse æquum'st ordinem.*
Cum vestra nostra non est æqua factio.
Affinitatem vobis aliam quærite.

St. *Satin' tu sanus mentis, aut animi tui,*
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi

Feren-

Ferentarium esse amicum inuentum intelligo.

Le. Abin'hinc dierectè? St. si hercle ire occipiam, vetes.

Le. Nisi quid me aliud vis Philto, respondit tibi.

Ph. Benigniorem Lesbonice te mihi,
Quàm nunc experior esse confido fore.
Nam & stultè facere, & stultè fabularier,
Vtrunque Lesbonice in ætate haud bonum'st.

St. Verum hercle dicit. Le. oculum ego tibi effodiam,
Si verbum addideris. St. hercle quin dicam tamen,
Nam si sic non licebit, luscus dixero.

Ph. Ita tu nunc dicis non esse æquiparabileis
Vestras cum nostris factiones, atque opes?

Le. Dico. Ph. quid tum, si in ædem ad cœnam veneris,
Atque ibi opulentus tibi par fortè vt venerit,
Apposita sit cœna, popularem quam vocant:
Si illi congesta sint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congestum siet.
Edísne, an incenatus cum opulento accubes?

Le. Edim, nisi ille vetet. St. at pol ego etiam si vetet,
Edim, atque ambabus malis expletis vorem:
Et quod illi placeat, præripiam potissimùm,
Neque illi concedam quidquam de vita mea
Verecundiam neminem apud mensam decet,
Nam ibi de diuinis atque humanis cernitur.

Ph. Rem fabulare. St. non tibi dicam dolo.
Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi: verùm quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longè, nisi me pugnis vicerit.
Cœna hac annona est, sine sacris hereditas
Ph. Semper tu hoc facito, Lesbonice, cogites,
Id optimum esse, tute vti sis optumus.
Si id nequeas, saltem vt optumis sis proximus.
Nunc conditionem hanc, quam ego fero, & quam abs te peto,
Dare atque accipere, Lesbonice, te volo
Dei diuites sunt, deos decet opulentia,
Et factiones. verùm nos homunculi,
Salillum animæ: qui cùm extemplò amisimus
Æque mendicus, atque ille opulentissimus,
Censetur censu ad Acherontem mortuus.

St. Mirum ni tu illuc tecum diuitias feras.
Vbi mortuus sis, ita sis vt nomen cluet.

Ph. Nunc vt scias, hîc factiones atque opes
Non esse, neque nos tuam negligere gratiam
Sine dote posco tuam sororem filio,
Quæ res bene vortat, habeon' pactam? quid taces,

St. Proh di immortales, condicionem quoiusmodi?

Ph. Quin fabulare, di bene vortant, spondeo.

St. Eheu vbi vsus nihil erat dicto, spondeo

Dicebat: nunc hic quom opus est, non quit dicere.

Le. Cùm affinitate vestra me arbitramini
Dignum, habeo vobis Philto magnam gratiam.
Sed etsi hercle grauiter cécidi stultitia mea,
Philto, est ager sub vrbe hic nobis. eum dabo
Dotem sorori nam is de stultitia mea
Solus superfit præter vitam reliquus.

Ph. Profectò dotem nihil moror. Le. certum'st dare.

St. Nostrámne nutricem, here, quæ nos educat,
Abalienare à nobis? caue sic feceris.
Quid edemus nosmet postea? Le. etiam tu taces?
Tibi ego rationem reddam? St. planè perymus,
Nisi quid ego comminiscor. Philto te volo

Ph. Si quid vis Stasime. St. huc concede aliquantum. Ph. licet.

St. Arcanò tibi ego hoc dico, ne ille ex te sciat,
Néue alius quisquam. Ph. crede audacter quid lubet.

St. Per deos atque homines dico, ne tu illunc agrum
Tuum siris vnquam fieri, neque nati tui.
Ei rei argumentum dicam. Ph. audire edepol lubet.
Primum omnium olim terra cùm proscinditur,
In quinto quoque sulco moriuntur boues.

Ph. Apage St. Acheruntis ostium in nostro'st agro.
Tuum vinum priusquam coactum'st pendet putidum.

Le. Consuadet homini, credo. etsi scelestus est,
At mihi infidelis non est. St. audi cetera.
Pòst id, frumenti quom alibi messis maxima'st
Tribus tantis illi minus redit, quàm obseueris.

Ph. Hem istic oportet obseri mores malos,
Si in obserendo possint interfieri.

St. Neque vnquam quisquam est cuius ille ager fuit,
Quin pessumè ei res verterit, cuium fuit.
Alij exsulatum abierunt, alij emortui,
Alij se suspendêre. hem nunc hic, cuius est,
Vt ad incitas redactus? Ph. apage à me istum agrum.

St. Magis apage dicas, si omnia à me audiueris.
Nam fulguritæ sunt hic alternæ arbores.
Sues moriuntur angina hic acerruma.
Oues scabræ sunt, tam glabræ hem, quàm hæc est manus
Tum autem Syrorum genus, quod patientissimum est
Hominum, nemo exstat, qui ibi sex menses vixerit:
Ita cuncti solstitiali morbo décidunt.

Ph. Credo ego istuc Stasime ita esse, sed campans genus
Multo Syrorum iam anteit patientia.
Sed iste est ager profectò, vt te audiui loqui,
Malos in quem omneis publicè mitti decet:
Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quò cuncti qui ætatem egerunt castè suam.
Conueniant: contrà istoc detrudi maleficos

Æquum

Æquum videtur, qui quidem istius sit modi.

St. Hospitium est calamitatis. quid verbis opus est?
Quamuis malam rem quærens, illic reperias.

Ph. At tu hercle & illi & alibi. St. caue sis dixeris,
Me tibi dixisse hoc. Ph. dixisti arcano satis.

St. Quin hic quidem cupitillum ab se ab alienarier,
Si quidem reperire possiet, cui os sublinat.

Ph. Meus quidem hercle nunquam fiet. St. si sapies quidem.
Lepide hercle de agro ego hunc senem deterrui.
Nam qui viuamus, nihil est. si illum amiserit.

Ph. Redeo ad te Lesbonice. Le. dic sodes mihi.
Quid hic locutus tecum? Ph. quid censes? homo 'st.
Vult fieri liber: verum quod det, non habet.

Le. Et ego esse locuples, verum ne autequam volo.

St. Licitum si velles. nunc quoniam nihil est, non licet.

Le. Quid tecum Stasime? St. de istoc quod dixisti modo.
Si antea voluisses, esses: nunc sero cupis.

Ph. De dote mecum conuenire nihil potes.
Quod tibi lubet, tute agito cum nato meo.
Nunc tuam sororem filio posco meo
Quæ res bene vortat. quid nunc etiam consulis?

Le. Quia istuc? quando ita vis, di bene vortant, spondeo.

Ph. Nunquam adepol cuiquam tam exspectatus filius
Natus, quam est illud spondeo natum mihi.

St. Di fortunabunt vestra consilia. Ph. ita volo.

Le. Sed Stasime abi huc ad meam sororem, ad Calliclem.
Dic, hoc negotij quomodo actum est. St. ibitur.

Le. Et gratulator meæ sorori St. scilicet.

Ph. I hac Lesbonice mecum, vt coram nuptiis
Dies constituatur eadem hæc confirmabimus

Le. Tu istuc cura quod iussi, iam ego hic ero,
De Callicli me vt conueniat. St. quin tu i modo.

Le. De dote vt videat quid opus sit facto. St. i modo

Le. Nam certum 'st sine dote haud dare. St. quin tu i modo.

Le. Neque enim illi damno vnquam esse patiar, St. abi modo

Le. Meam negligentiam. St. i modo Le. o pater,
Æquum videtur quin quod peccarim. St. i modo

Le. Potissimum mihi id obsit? St. i modo. Le. o pater
En vnquam aspiciam te? St. i modo, i modo, i modo.
Tandem impetraui abire. di vestram fidem,
Ædepol re gesta pessume, gestam probe,
Siquidem ager nobis saluus est. etsi admodum
In ambiguo est etiam nunc quid de hac re fuat.
Sed si alienatur, actum 'st de collo meo.
Gestandus peregre clypeus, galea, sarcina,
Effugiet ex vrbe, vbi erunt facta nuptiæ,
Ibit istac aliquo in maximam malam crucem
Latrocinatum, aut in Asiam, aut in Ciliciam.

Ibo huc, quò mihi imperatum'st etsi odi hanc domum
Postquàm exturbauit hic nos ex nostris ædibus.

CVM CONSIDERO MEMINISSE VIDEOR FVISSE] cum cogito, videor meminisse ita esse, vt dicis me accepisse minas quadraginta a Callicle. QVID FACTVM EST EO?] quid de ea, pecunia factum est? ENVTVM] expoliatum, id est, consumtum in vestibus, quibus spoliatus es. MYROPOLAE] qui vnguenta vendunt. CONFIT CITÒ QVAM SI TV] conficitur citò, subintell. magis, quàm si formicis papauer obiicias. profert Nonius. SVMTVM EST] insumtum est. TOTIDEM VNA TRAHO] sex alteras minas duco. DEFRAVDAVI] ἀπεστέρησα. a uerti SERÒ ATQVE STVLTE, PRIVS QVOD CAVTVM OPORT.] serò atque stultè postquàm bona sua comedit, & consumsit, à quo prius sibi cauere debuit, rationem subducit. hæc loquitur ad spectatores conuersus. RATIO QVIDEM HERCLE APPARET] M. Tull. in Pison. quo loco Pisonem loquentem facit. è prouincia reuersum, *Quas rationes si cognoris, intelliges, neminem plus, quàm mihi litteras profuisse, ita enim sunt perscripta, scitè, & litteratè, vt scribit, ad ærarium, qui eas retulit, perscriptis rationibus, secum ipse caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit: ratio quidem hercle apparet, argentum vero oechetai.* Quod autem Budæus annotat. in Pandect. titul. de offic. quæst. legit apud Ciceronem, *argentum decoctum oechetai,* pro, *argentum & doctum oechetai,* quod erat in libris vulgatis. neutrum recipiendum puto in contextum verborum, neque *decoctum*, neque *& doctum*, quamuis assentiatur Petrus Victor. Iam οἴχεται seu *oechetai*, litteris Latinis valet, periit, abiit, euanuit. Plato Theæt. Ἀλλὰ δέδοικα ὦ σώκρατες τὴν τύχην φαίνει. Σω. δεῦρο μέρτοι. εἰ σκοπούμενοι τὸν παρόντα λόγον εἰ δὲ μὴ οἴχεται. ACCEPIT MANCIPIO] ea lege accepit, vt venditor periculum euictionis præstaret, promisit, se dominium in emptorem translaturũ. Sed quid sit, accipere mancipio, ex eo quod est dare mancipio, intelligere licet de quo satis multa suprà. IN PORTA EST LOCVS] foris & sub dio ei est habitandum. vel vt alij, *mendicabit in porta trigemina.* vide in Capt. quando ædeis filius vendidit. NISI FORTE] quod fieri non potest. *in ventrem filio* autem, pro, *in ventrem filij*. MILLE DRACHVMARVM] id est, mille drachmæ. sic dictum autem *mille drachumarum*, id est, *drachmarum*, vt mille nummûm, mille hominum, & simil. de quo alibi. Sed cur nõ dixit *redditum*? spectauit id, quod intelligitur, non quibus verbis dicitur: & *reddita* positũ est, proinde ac si dictum esset, mille drachmæ, non mille drachmarum. IMMÒ QVAS DEP. INQ.] id est, immò quas dependisti, idem dicito non quas spopondi, sed quas iam dependisti. EXACTVS ES] more Græcorum ἐκπραχθεὶς, quæ abs te exactæ sunt. QVEM TV AIEBAS] quem dicebas esse soluendo, quem dicebas esse ἐκδοχεῖον. [VT QVIDEM ILLVD PERIERIT] scis quo pacto illa pecunia perierit. DII DVINT] dij dent tibi. subintellig. MVTVVM MECVM FACIT] à me mutuo amatur. NEQVAM] improbum. NISI QVI BE.] nisi qui bene vult te, & beneuolentiam suam factis declarat. EGO QVOQVE VOLO ESSE] ostendit voluntatem esse inanem sine re, & factis. HAVD NOSCO TVVM] non agnosco tuos mores in ista oratione: putaui te antea esse virum pudentem & mihi amicum, nunc me in rebus meis aduersis, in tuis secundis abs te derideri video. NEQVE DIGNVM PVTO] neque te dignum puto, qui deridearis. CVM VESTRIS] cum vestri ordinis, & generis hominibus. NON EST AEQVA FACTIO] vos estis potẽtes, diuites, & factiosi: nos inopes, tenues, humiles, & imbecilli. Itaque est insignis inter vestros & nostros fortunæ inæqualitas. SANVS MENTIS] sic suprà. FERENTARIVM ESSE AMICVM INVENI. INTELLIGO] Festus, *Ferentarij, auxiliatores in bello à ferendo auxilio dicti: vel quia fundis, & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur, ita appellati. Ferentarij leuis armaturæ pugnatores.* Nonius, *Ferentarij leuis armatura, quòd quoquo opus esset, auxilia ferrent ex cursu leui, armis grauibus non impeditis.* Cato de re militari, *Inde partem equitatus atque ferentarios prædatum misit.* Sallustius de bello Catill. *Postquam eò ventum est, vnde à ferentariis prælia committi possent.* &c. Varro lib. 6. de lingua Lat. scribit ad hunc locum: *Nam illum tibi ferentarium*, &c. à ferendo, id est, inanẽ, ac sine fructu: aut quod ferẽtarij equites hi dicti, qui ea modo habebant arma quæ ferrentur, vt iaculatii. Huiuscemodi equites pictos vidi in Æsculapii æde vetere, & ferentarios adscriptos. Miratur Turnebus, vt & ego miror, quamobrẽ Varro ferentarium, hic interpretatur inanem, sine fructu. cùm videatur potius Plautus per *ferentarium*, amicum ad auxilium ferendum promptum, paratũ, atque expeditum. Itaque putabam legendum apud Varronẽ, *non inanem, neque sine fructu.* SI HERCLE IRE INC. V.] si hercle abire inciperem, vetares. IN AETATE] interdum. Terent. ET STVLTE FABVLAR.] & stultè loqui. SI SIC NON LICEBIT] si mihi non licebit cum duobus oculis, quod volo, dicere, cum vno dicam. ÆQVIPARABILES] ęquas, ęquales. IN AEDEM] in ædem sacram, vel in ędeis aliquas non sacras: sed in ædem sacram potius. nam in ędib. sacris epulabantur. ATQ. IBI OP.] & cum fortè ibi opulentus aliquis tibi iunctus fuerit, & in eodem lecto accubuerit. ILLI] illic. EDIS NE] id est, edásne, ab edim, dis, dit. sic suprà. EDIM] edam. AMBAB. MALIS.] ambabus maxillis, plenis faucib. CERNITVR] pugnatur, dimicatur. NON TIBI DICAM DOLO] dicam apertè, quod sentio. dissimulanter, & astutè tecum non loquar. CENA HAEC ANNONA] cena hæc est instar annonæ. SINE SACR. HERED.] sacra priuata pecuniam sequebantur, vt licet intelligere ex lege Ciceronis posita in libr. 2. de legib. *sacra priuata perpetua manento.* de qua, sic idem eodem libro infrà. De sacris autem, qui locus patet latius, hæc sit vna sententia, vt conseruentur semper, & deinceps familiis prodantur & vt in lege posui, perpetua sint sacra. Hoc posito hæc iura pontificum auctoritates consecutæ sunt, ne morte patrisfamiliãs sacrorum memoria occideret, & vt iis essent adiuncti ad quos eiusdẽ morte pecunia venerit. Hoc vno posito, quod est ad cognitionem disciplinæ satis, quibus implentur iurisconsultorum libri, &c. pag. 339. in marginis versu 39. Idem Plaut. Capi. *sine sacris hereditatem sum adeptus effertissimam.* hæreditas autem sine sacris, lucrum sine vllo onere & sumptu, hæc sacra enim nõ sine impensa procurabantur: itaque iis astringebatur hæredes, & ad quos ex morte tẽstatoris emolumentum aliquod peruenerat, vt verba Ciceronis suprà à nobis posita declarant. DEI, DIVITES SVNT, &c.] hæc ad ea pertinent, quæ dixerat suprà Lesbonicus non esse suas, & Philtonis factiones, & opes æquiparabileis. NOS HOMVNC. SAL. A.] subintell. sumus, sumus vasculum salis, id est, sumus

corpuscula

corpuscula animata. nam corpora nostra sunt tanquam animarum vascula. salillum animæ, dixit fortasse translatione sermonis facti à mēsis pauperum, quæ sunt per quàm tenues & sine apparatu. Eis enim sal pro obsonio est. lege quæ notauimus ad illud Horatij oda 16 lib. 2. *Viuitur paruo bene cui paternum Splendet in mensa tenui salinum* &c. Licet etiam dicere Plautū eo spectasse animam corpori nostro esse pro sale, quemadmodum enim carnes pecudum, & boum, quibus vescuntur homines, si diu seruentur, sine sale putrescunt, & ita corpora humana, efflata anima, vermes contrahunt, & putore corrumpuntur. Nō dissimulabo tamen me in quibusdam libris manu scr. scriptum reperisse. *Tantillum animæ.* ÆQVE MENDICVS] hanc mortuorum æqualitatem facere cum suo more describit Lucianus in dialogis mortuorum. & maximè in eo qui inscribitur. Ἀχιλλέως καὶ Ἀντιλόχου: & in Μενίππου καὶ Ἑρμοῦ. CENSETVR CENSV] legendum puto *censetur censui*. MIRVM NI TV ILLVC] cum stomacho irrisione pronuntiandum. proinde ac si dicat: Tu verò illæc diuitias tecum ferre debeas. ITA SIS, VT NOMEN CLVET] ita fuerit, vt nomen est, nempe mortuus. Hic] apud nos seu in nostra familia. BENE VORTAT] bene eueniat. QVIN FABVLARI, &c.] cur non hæc dicis, dii bene vortant, id est, dii approbent, spondeo. VBI NIHI ERAT O.] cùm nihil erat opus spōdere: spondebat nunc in hac re: vbi opus est, non spondet. GRAVITER CEC.] graui casu afflictus sum: valde prostrata est res mea familiaris. AGER SVB VRBE] ager suburbanus. DOTEM NIHIL MOROR] dotem negligo. dotem non curo. de dote nihil laboro. CERTVM EST] decretum est mihi, stat sententia. ABALIENARE] subintellig. decreuisti? seu cogitas? ARCANO] arcanè, secretè, in aurem. SIBIS] si ueris. OLIM] tunc. PROSCINDITVR] Virg. georg. 2. *& terram validis proscinde iuuencis* LVCRET. 5. *& terram pressu proscindere aratri*. ACHERVNTIS OSTIVM] Orci ianua. TVM VINVM PRIVSQVAM COACTVM EST] tum vuæ priusquam coactæ, & collectæ sunt, pendent iam putidæ, non solum vinum ex vuis confectum, putorem contrahit, seu putescit, verùm etiam vuæ ipsæ adhuc pendentes putent, antequam vindemia fiat. AT MIHI INFIDELIS NON EST] at ager mihi reddit, quod ei credo cum fœnore, neque fidem fallit, οὐκ ἐστι γῆ ἄπιστος. Horat. oda 1. lib. 3. *Fundúsque nō mendax* Idem oda 16. *& segetis certa fides mea*. TRICVS T. M] iter tanto minus. ILLI] Lesbonico. ISTIC] in isto agro, quem mihi commemoras. VORTERIT] ceciderit, euenerit. VT AD INCIT. RED.] quo pacto ad extremam egestatem redactus est? Nonius profert hunc locum & præterea illum ex Pœnulo. *Profecto ad incitas lenonem redegit*. FVLGVRITAE] id est fulgure, seu fulminæ tactæ. Varro lib. 4. de lingua latina. *& fulguritum, quod fulmine ictum, vt Phaeton contrariis dicitur* & Festus. *fulguritum id, quod fulmine ictū qui locus statim fieri religiosus, quòd enim Deus sibi dicasse videretur*. sic denique Nonius. *Fulguritum dicitur fulgure tactum, & exustum*. ALTERNAE] ex duabus altera. AGINA] græcis συνάγχη dicitur. Lucill. lib. 30. *Insperato abiit quem vna angina abstulit hora*. SCABRE] scabie asperæ. Columell. lib 7. de rust. cap. 5. Oues frequentius, quam vllum aliud animal infestantur scabie, quæ ferè nascitur, sicut noster commemorat poeta. *cùm frigus imber, Altius ad viuum persidit, & horrida cano Bruma gelu*, &c. TAM GLABRAE] tam leues. PATIENTISSIMVM] Syri natio nata seruituti M. Tull. pro Flacco. Sed quod patientissimos Syros dicit, non fortasse refert hoc ad laboris patientiam, sed ad impudicitiam, & patientiam libidinis alienæ. SOLSTITIALI MORBO] vnius diei. CAMPANS] sic habent nostri libri veteres, & ita legit Nonius hunc locum proferens in voce *campans*, id est campanus. Campanos porrò molles, & impedicos, & libidinosos fuisse ob rerum omnium copiam constat. Fortunatorum insulas. μακάρων νήσους, ὠκεανοῦ νήσους græci appellant, pulchrè describit Horat. oda 16. epod. ibi, *Nos manet Oceanus circumagens*. & c. & Homer. ὀδ. δ. & Strab. lib. 1. non longè à principio, Muretus variar. lib. 5. ET ILLI] & illic. CVI OS SVBLINAT] quem decipiat, suprà. QVI VIVAMVS] vnde viuamus. LICITVM SI VELLES] licitum est tibi esse diuiti, si voluisses rem tuam ben gerere, & continenter, ac temperanter viuere. ESSES] locuples. CONSVLIS] consultas? QVAM EST ILL. SP. N.] exspectari. DII FORTVNABVNT] fortunare, & prosperare, & omnibus bonis augere. Plautus Trinummo, *Dij fortunabunt vestra consilia* M Tullius ad Curionem, *Tibi patrimonium dij fortunent*. EADEM] eadem opera. NAM CERTVM EST S.D.] nam decreui nuptui nō dere sororem meam sine dote. ILLI DAMNO] illi esse damnosam meam negligentiam. nam hic fit sermonis interruptio. AEQVVM VIDETVR QVIN QVID. P.] æquúmne videtur, id quod peccaui, mihi potissimum obesse? proinde ac si dicat, æquum est non tibi, neque sorori, sed mihi potissimum obesse: hic quoque sermo Lesbonici interrūpitur EN VNQVAM] ecquando. Virg. Tityro, *En vnquam patrios longo post tempore fines?* i. est aliquot. &c. Me. lib. *en erit vnquam Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta*. RE GESTA P.] re familiari à Lesbonico fere tota consumta: & absumta. GESTVM PROBE] quod agrum arte seruaui. dum persuadeo Pithoni esse modis omnibus infelicem. EVAT] fiat, fit. GESTANDVS PERERAT CLYP.] quia herus meus Lesbonicus ibit aliquò militatum. LATROCINATVM] prædatum, militatum

ACTVS TERTIVS

CALLICLES senex, STASIMVS seruus

QVomodo tu istuc Stasime dixisti? nostrum herilem filium Lesbonicum suam sororem despondisse st. hoc modo

Ca. *Cui homini despondit?* St. *Lysiteli Philtonis filio,*
Sine dote. Ca. *sine dote ille illam in tantas diuitias dabit?*
Non credibile dicis. St. *at tu ædepol nullus creduas.*
Si hoc non credis, ego credidero. Ca. *quid?* St. *me nihili pendere.*
Ca. *Quandudum istuc, aut vbi actum'st?* St. *illico hîc ante ostium*
Iam modò, inquit Prænestinus. Ca. *tanton' in re perdita,*
Quàm in re salua, Lesbonicus factus est frugalior?
St. *Atque equidem ipsus vltro venit Philto oratum filio.*
Flagitium quidem hercle fiet, nisi dos dabitur virgini.
Postremò ædepol ego istam rem ad me attinere intelligo.
Ibo ad meum castigatorem, atque ab eo consilium petam.
St. *Propemodum quid illic festinet sentio, & subolet mihi,*
Vt agro euortat Lesbonicum, quando euertit ædibus.
O here Charmide, quàm absente te hîc tua res distrahitur tibi?
Vtinam te rediisse saluum videam, vt inimicos tuos
Vlciscare! vt mihi, vt erga te fui, & sum, referas gratiam!
Nimiùm difficile est reperiri amicum ita, vt nomen cluet,
Cui tuam cùm rem credideris, sine omni cura dormias.
Sed generum nostrum ire eccillum video cum affini suo.
Nescio quid non satis inter eos cónuenit. celeri gradu
Eunt vterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euschemæ asliterunt. huc aliquantum abscessero,
Est lubido orationem audire duorum affinium.

NOSTRVM HERILEM FIL.] vel debet hic præscribi nomen Stasimum, & legi sine interrogatione vt intelligamus respondere Stasimum, dixi, nostrum herilem filium Lesbonicum suam sororem despopōdisse, hoc modo, inquā dico, vel legendum *vestrum herilem filium*, &c. vel hoc totum accipiendum erit *τὶχχινως*. hoc pacto, dixistine ita, nostrum herilem filium, &c. hæccine sunt tua verba, quæ mecum locutus es, nostrum herilem filium, &c. NVLLVS CREDVAS] ne credideris. IAM MODO, INQVIT PRAENEST.] al. tam modo, vt loquitur Prænestinus. FLAGITIVM] turpe, & pudendum facinus. AD MEVM CASTIGATOR] ad Megaronidem. ILLIC] Callicles. loquitur secum seruus. SVBOLET MIHI] subodoror, tralatio est. VT AGRO EVORTAT] vt agri possessione deturbet Lesbonicum. DISTRAHITVR] dissipatur. AMICVM ITA, VT NOMEN CLVET] amicum re, amicum, qui respondeat nomini, & qui qualis sit re, qualis est vis ipsius nominis, qui sit id, quod nomine significatur: sic suprà. GENERVM NOSTRVM] Lysitelem. CVM AFFINI] cum Lesbonico. EVSCHEMAE] εὐσχημῶς, honestè, honesta specie, decoro gestu.

LYSITELES, LESBONICVS, adolescentes STASIMVS seruus.

STa illico: noli aduersari, neque te occultassis mihi.
Le. *Potin' vt me ire, quò profectus sum sinas?* Ly. *si in rem tuam.*
Lesbonice esse videatur, gloriæ aut famæ, sinam.
Le. *Quod est facillimum, facis.* Ly. *quid id est?* Le. *amico iniuriam.*
Ly. *Neque meum'st, neque facere didici.* Le. *indoctus quàm doctè facis?*
Quid faceres, si quis docuisset te, vt sic odio esses mihi?
Qui bene cùm simulas facere mihi te, malè facis, malè consulis.
Ly. *Egóne?* Le. *tu næ.* Ly. *quid malè facio?* Le. *quod ego nolo, id cùm facis.*
Ly. *Tuæ rei bene consulere cupio.* Le. *tu mihi es melior, quam egomet mihi?*
Sat sapio, satis in rem quæ sint meam, ego conspicio mihi.
Ly. *An id est sapere, vt qui beneficium à beneuolente repudies?*
Le. *Nullum beneficium duco esse id, quod, cui facias, non placet,*

Scio.

Ly. *Scio ego, & sentio ipse quid agam, neque à me officium migrat,*
Nec tuis depellor dictis, quin rumori seruiam.
Le. *Quid ais? Ly. nam retineri nequeo, quin dicam ea, quæ promeres.*
Itane tandem maiores famam tradiderunt tibi tui,
Vt virtute eorum antè parta per flagitium perderes?
Atque honori posterum tuorum vt vibex fieres?
Tibi paterque auósque facilem fecit & planam viam
Ad quærendum honorem: tu fecisti vt difficilis foret
Culpa maximè & desidia, tuísque stultis moribus
Præoptauisti, amorem tuum vti virtuti præponeres.
Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata? Le. *ah non ita est.*
Ly. *Cape sis virtutem animo, & corde expelle desidiam tuo:*
In foro operam amicis da, haud in lecto amicæ, vt solitus es.
Atque ego istum agrum tibi relinqui ob eam rem enixè expeto,
Vt tibi sit, qui te corrigere possit, ne omnino inopiam
Ciues obiectare possint tibi, quos tu inimicos habes.
Le. *Omnia ego istæc quæ tu dixisti, scio, vel exsignauero,*
Vt rem patriam, & gloriam maiorum fœdarim meûm.
Sciebam vt esse me deceret, facere non quibam miser,
Ita vi Veneris vinctus otio captus in fraudem incidi:
Et tibi nunc proinde ac merere summas habeo gratias.
Ly. *At operam perire meam sic, & te hæc dicta spernere,*
Perpeti nequeo, simul me piget parum pudere te.
Et postremo nisi me auscultas, atque hoc, vt dico, facis,
Tute ponè te latebis facilè, ne inueniat te honor.
In occulto iacebis, cum te maximè clarum voles.
Pernoui equidem Lesbonice penitum tuum ingenium admodum,
Scio te sponte non tuapte errasse, sed amorem tibi
Pectus obscurasse. atque ipse amoris teneo omnes vias.
Ita est amor, ballista vt iacitur. nihil sic celere est, neque volat.
Atque is mores hominum moros & morosos efficit.
Minus placet, magis quod suadetur quod dissuadetur, placet.
Cùm inopia'st, cupias, quando eius copia'st, tum non velis,
Ille, qui aspellit, is compellit: ille, qui consuadet, vetat.
Insanum'st & malum, in hospitium deuorti ad Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atque etiam vt reputes, quid facere expetas.
Si istuc. vt conare, facis incendium tuum incendes genus.
Tum igitur tibi aqua erit, cupido genus qui restinguas tuum.
Atque erit si nactus, proinde vt corde amantes sunt cati,
Ne scintillam quidem relinques, genus qui congliscat tuum.
Le. *Facilè est inuentu: datur ignis, tametsi ab inimicis petas.*
Sed tu obiurgans me, à peccatis rapis deteriorem in viam.
Meam vis sororem tibi dem suades sine dote. hoc non conuenit,
Me, qui abusus sum tantam rem patriam, porrò in diuitiis
Esse, agrúmque habere: egere illam autem, vt me meritò oderit.
Nunquam erit alienis grauis, qui suis se concinnat leuem.
Ly. *Sicut dixi faciam, nolo te iactari diutius.*
Tantò meliu'st sororis caussa egestatem exequi,

Atque eum agrum me habere, quàm te, tua qui toleres mœnia?

Le. *Nolo ego mihi te tam prospicere, qui meam egestatem leues.*
Sed vt in os infamis ne sim, ne mihi hanc famam differant,
Me germanam meam sororem in concubinatum tibi
Sic sine dote dedisse magis, quàm in matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur esse? haec famigeratio
Ted honestet, me autem collutulet, si sine dote duxeris.
Tibi sit emolumentum honoris: mihi quod obiectent, siet.

Ly. *Quid? te dictatorem censes fore, si abs te agrum acceperim?*

Le. *Neque volo, neque postulo, neque censeo: verùm tamen,*
Is est honos homini pudico meminisse officium suum.

Ly. *Scio equidem. te animatus vt sis video, subolet, sentio.*
Id agis, vt, vbi affinitatem inter nostram astrinxeris.
Atque eum agrum dederis, nec quicquam hîc tibi sit, qui viam colas,
Effugias ex vrbe inanis, profugus: patriam deseras,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis.
Mea opera hinc proterritum te, meáque auaritia autument.
Id me commissurum, vt patiar fieri, ne animum induxeris.

St. *Non enim possum quin exclamem: euge, euge Lysiteles,*
Facilè palmam habes hic victus: vicit tua comœdia.
Hic agit magis ex argumento, & versus meliores facit.
Etiam ob stultitiam tuam te tueris, multa abomina.

Le. *Quid tibi interpellatio, aut in consilium huc accessio est?*

St. *Eodem pacto quo huc accessi, abscessero.* Le. *i hàc mecum domum*
Lysiteles, ibi de istis rebus plura fabulabimur.

Ly. *Nihil ego in occulto agere soleo. meus vt animus est, eloquar.*
Si mihi tua soror, vt ego aquum censeo, ita nuptum datur,
Sine dote, neque tu hinc abiturus: quod meum erit, id erit tuum.
Sin aliter animatus es, bene, quod agas eueniat tibi.
Ego amicus nunquam tibi ero alio pacto. sic sententia est.

St. *Abyt hercle ille quidem ecquid audis Lysiteles? ego te volo.*
Hic quoque hinc abyt. Stasime restas solus, quid ego nunc agam,
Nisi vti sarcinam constringam, & clypeum ad dorsum accomodem.
Fulmentas iubeam suppingi soccis. non sisti potest.
Video caculam militarem me futurum: aut longius,
Aut aliquem ad regem in saginam heru' se coniecerit meus.
Credo ad summos bellatores acrem fugitorem fore:
Et capturum spolia, ibi illum qui meo hero aduersus venerit.
Egomet autem quom extemplò arcum mihi & pharetram & sagittas sumsero,
Cassidem in caput: dormibo placidè in tabernaculo.
Ad forum ibo: nudius sextus cui talentum mutuum
Dedi reposcam, vt habeam, mecum quod feram, viaticum.

STA ILLICÒ] Lesbonico persuadere non potest Lysiteles, ve suam sororem sibi vxorem det indotatam. OCCVLTASSIS] occultaueris. GLORIAE, AVT FAMAE] cur non dixit, gloriam: aut famam? INDOCTVS QVAM DOCTE] tu quem nemo docuit malè facere, quàm doctè, & callidè malefacis? QVI BENE CVM SIMVLAS, &c.] ordo est, qui cùm simulas te mihi bene facere, malefacis, &c. TV NAE] tu profectò σὺ νή. QVOD EGO NOLO ID CVM FACIS] cùm id facit, quod ego nolo TV MIHI ES MELIOR Q. EGOMET. M.] tune mihi persuadere conaberis te esse mihi meliorem, quàm me ipsum mihi? AN ID EST SAPERE &c.] an id est sapere, vbi quis beneficiũ à beneuolo oblatum

oblatum aspernatur? vt qui, id est, vbi quis. Lego autem *repudies*. non vt habent omnes libri, *repudiet*. quam scripturam si quis magis probabit, difficilis erit eius explicatio. sic enim erit explicanda: an est hoc tibi sapere, vtpote, qui beneficium à beneuolo oblatum repudies? QVOD CVI FACIAS, NON PLACET] quod ei, cui facias, non placet. NAQVE A ME OFFICIVM MIGRAT] neque à me officium abscedit, seu discedit. NAM RETINERI NEQVEO, QVIN DICAM, &c.] profert Nonius in verbo *promerens* PER FLAGITIVM] per dedecus, & turpitudinē turpiter & flagitiose. QVI RVMORI SERVIAM] interdum enim rumori seruiendum est. ATQVE HONORI POSTERORVM TVORVM VT VIBEX F.] secutus sum Camerarij coniecturam, quam fecit ex antiquæ scripturæ vestigiis, quæ eadem etiam in nostris compārent, sententia autem horum verborum est, Atque vt honori posterorum tuorum *vibex* esses, nota, seu cruenta, & liuida esses? id est vt honorem tuorum posterorum dedecorares, & sugillares? PRAEOPTAVISTI AMOREM TVVM VIRT. PRAEPON.] maluisti amorem tuum virtuti præponere. IN FORO O AMICIS OPER. DA. &c.] antithesis inserui, inquit. amicis tuis in foro, non amicæ in lecto. VT TIBI SIT, QVI TE CORRIG.] vt habeas saltem istum agrum reliquum, qui te ad bonam reducat frugem. VEL EXSIGNAVERO] etiam obsignauero. VT REM PATRIAM ET GLORIAM MAIORVM F. M.] quo pacto bona à patre accepta consumpserim, & gloriam maiorum meorum inquinauerim *fœdarim*, ad vtrunque pertinet, vel ad rem patrum, & ad gloriam maiorū: quamuis ad gloriam aptius quadret. VT ESSEM ME DECERET] qualem me esse deceret. OTIO CAPTVS] otio irretitus, & illaqueatus. SVMMAS HABEO GRATIAS] rarus sermo, habeo gratias, vsitatus est aliis scriptoribus probatis, & ipsi Plauto, habeo gratiam. TVTE PONE TE LATEBRIS] ipse tibi eris latebræ loco. vel tu tibi ipse obstabis, & officies, ne te honor inueniat: id est ne vllo honore afficiaris. PERNOVI EQVIDEM LESBON. PERITVM] sic habent libri nostri veteres, atque vt ita legatur, & sententia, & versus postulat. PECTVS OBSCVRASSE] mentis aciem præstinxisse BALLISTA VT IACITVR] ballista hic ponitur pro telo, quod iacitur, aut mittitur: quæ propria est nominis significatio. Nam aliàs pro tormento, vnde mittitur aut iacitur, vsurpatur. MOROS] stultos μώρους. CVM INOPIA EST CVPIAS] cum amatori non est fruendi copia, tum cupit: cum suppetit copia, tū fastidit. INSANVM'ST EI ET MALVM IN HOSPITIVM DEVORTI, &c.] ordo est non est sani hominis, neque eius, qui malum vitare studet, diuorti in hospitium Cupidinis: vel deuorti ad Cupidinem, & hospitium sibi apud eum parare. SI ISTVC, VT CONARE, FACIS INCENDIVM, &c.] allegoria est: cuius hæc sententia est, si istuc incendium facere pergis, vt cœpisti, atque instituisti: tuum genus incendio extingues, & delebis, *incendium* autem reposuimus, reiecta vulgata lectione, *indicium*, nostros libros veteres, quamuis deprauatos, secuti, in quibus scriptum est *incidium*. Iam verò incendiū facere, etiam M. Tullius dixit paradoxo: ὅπως ἄν τις οἱ ἀφεγγεῖς μάρνοιντο Quod si nulli codices me adiuuarent tamē me ipsa ratio facile ad hanc coniecturam veluti manu duceret. Nam cùm sequetur, tuum incendes genus, hæc ipsa verba indicant, incendij mentionem antecessisse: alioqui ridicula horū verborum subiunctio. TVM IGITVR TIBI AQVA ERIT CVPIDO] tunc igitur, nempe incendio excitato, Cupido, id est, libido erit tibi pro aqua, per quā genus tuum restinguas. ATQVE ERIS SI NACTVS, &c.] ac si nactus eris aquam illam, i. cupidinem, quæ tibi sit aquæ loco, vt amantes sunt sollertes, & acuti, ne scintilla quidem reliqua tibi erit, vnde genus tuum extinctum, de integro suscites. CONGLISCAT] nihil mutuo, quod etiam libri nostri veteres hanc scripturam propemodum præ se ferant, verumtamen, ne quid dissimulem, suboffendit me compositionis nouitas *glisco*, cum simplex, vsitatum bonis scriptoribus & confirmant grammatici veteres: sed de compositis nullum verbū FACILI'ST INVENTV] ignis inuentu facilis est: datur etiam, si quis ab inimicis petat. HOC NON CONVENIT, &c.] hoc non est æquum, me, qui tam multa bona à patre accepta consumserim, diuitem esse illum egere. In diuitiis esse, sic dictum, vt in bonis esse. NVNQVAM ERIT ALIENIS GRAVIS QVI S.] præclare dictum, & bella antithesis, nunquam, inquit, is, qui committit, vt suis leuis, & contemtus sit, grauitatem & pondus apud suos obtinebit. concinnat, id est, præbet, reddit, efficit IACTARI [illegible] indubio esse, dubitatione æstuare, tralatio ab iis, qui in mari iactantur, vel à nauibus, quæcum anchora, vel sine anchora fluctibus iactantur. TANTO MELIV'ST TE SORORIS CAVSA] tāne melius est, te sororis tuæ causa egestate laborare, quàm me, subintell. & te meum agrum habere, quàm te, vnde tua munia, & sumtus quotidianos tolerare, ac sustinere possis? Nolo te tā mihi prouidere, quò me egestate leues, quàm vt ne in os infamis sim. DIFFERANT] dissipēt, dispergāt, subintell. homines. HAEC FAMIGERATIO TE HONESTET &c.] hæc fama dispersa, & dedita tibi, sit honorifica, & gloriosa, mihi probro, & dedecori. me colutulet. id est, me dedecoret, & quasi luto inquinet. Nonius in verbo *collutulare*. TIBI SIT EMOLVMENTVM HONORI] tibi quæratur honos, mihi probrum. QVID? TE DICTATOREM, &c.] hoc eo pertinet, quod Lesbonicus dixerat Lysitelem honorem esse apud homines consecuturū, si nō acciperat agrum, se vero dedecus, & infamiam. Quid, inquit, at si agrum mihi dederis, te dictatorem consecuturum putas? HOMINI PVDICO] id est, homini pudenti TE ANIMATVS VT SIS VIDEO, video quo sis animo: video quomodo sis animatus SVBOLET, mihi. tralatio. supra. QVI VITAM COLAS] vnde viuas. AVTVMENT] dicant. subintell. homines. ID, ME COMMISSVRVM, VT PATIAR FIERI] ordo. & sententia est, ne animum induxeris me commissurum, vt id patiar, fieri, nempe per me mea opera, meáque auaritia proterritum profugere. PALMAM HABES] vicisti. HIC VICTVS] Lesbonicus victus est. VICIT TVA COMOEDIA, ô Lysiteles allegoria est à comœdiis, qui de præstantia, & præmio inter se certant. HIC AGIT] ysiteles magis egit pro ratione argumenti. QVID TIBI INTERPELLATIO, &c.] quamobrem nos interpellare, aut in consilium nostrum accedere non vocatus audes? MEVS VT ANIMVS EST] ita vt senio, eloquar: vel quid ego sententiam, eloquar. NEQVE TV HINC ABITVRVS] etsi non hinc abiturus es inanis & profugus. ECQVID LYSITELES?] Stasimus Lysitelem abeuntem reuocat, sed frustrà. HIC QVOQVE] Lesbonicus. FULMENTAS IVBEAM SVPPINGI SOCCIS] & iubeam fulmentas, id est, fulcimenta, seu fulmenta subsui soccis, vt sint solidiores, & firmiores. profert Nonius, sed mendosè. NON SISTI POTEST]

non poteſt retineri Lesbonicus, quin abeat exſulatum, aut militatum. CACVLAM] Feſtus, Cacula, ſeruus militis Plautus, *video caculam*, &c. IN SAGENAM] ſagena. vox græca, genus retis, quod verticulum Latini appellant. ſic autem legendum, non, vt vulgò *ſaginam*. quod & item aliis iampridem venit in mentem. ET CAPTARVM SPOL. ILL.] & eum, qui hero meo in acie contrà ſteterit, aut venerit, victorem abiturum DORMIBO] dormiam. NVDIVS SEXTVS CVI TALENTVM, &c.] ordo eſt, ab eo, qui nudius ſextus, id eſt, ſex ab hinc diebus, talentum mutuum dedi, repoſcam.

MEGARONIDES, CALLICLES, ſenes duo.

VT mihi rem narras Callicles, nullo modo
Poteſt fieri prorſus, quin dos detur virgini.
Ca. *Nanque hercle honeſtè fieri fermè non poteſt,*
Vt eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote. cùm eius rem penes me habeam domi.
Parata dos domi'ſt. Me *niſi exſpectare vis,*
Vt eam ſine dote frater nuptum collocet.
Pòſt adeas tute Philtonem, & dotem dare
Te ei dicas facere id eius ob amicitiam patris.
Verùm hoc ego vereor, ne iſtac pollicitatio
Te in crimen populo ponat, atque infamiam:
Non temerè dicant te benignum virgini:
Datam tibi dotem, ei quam dares eius à patre.
Ex ea largitari te illi, neque ita vt ſit data, in-
Columem te ſiſtere illi, & detraxe autument.
Nunc ſi opperiri vis aduentum Charmidis.
Per longum'ſt, huic ducendi interea abſceſſerit.
Ca. *Nam hercle omnia iſtaec veniunt in mentem mihi.*
Me. *Vide ſi hæc vtile magis, atque in rem deputas,*
Vt adeam Lesbonicum, edoceam vt res ſe habet.
Ca. *Vt ego nunc adoleſcenti theſaurum indicem,*
Indomito pleno amoris, ac laſciuiæ?
Minimè, minimè hercle verò. nam certò ſcio
Locum quoque illum omnem, vbi ſitu'ſt, comederit.
Quem fodere metuo, ſonitum ne ille exaudiat,
Neu ipſam rem indaget, dotem dare ſi dixerim.
Me. *Quo pacto ergo agetur?* Ca. *clàm dos depromi poteſt,*
Dum occaſio ei rei reperiatur, interim
Ab amico aliquo alicunde argentum in dotem rogem.
Me. *Potin' eſt ab amico alicunde exorari?* Ca. *poteſt.*
Me. *Gerræ. ne tu illud verbum actutum inueneris,*
Mihi quidem hercle non eſt quod dem mutuum.
Ca. *Malim hercle vt verum dicas, quàm vt des mutuum.*
Me. *Sed vide conſilium, ſi placet.* Ca. *quid conſili'ſt?*
Me. *Scitum, vt ego opinor, conſilium inueni.* Ca. *quid eſt?*
Me. *Homo conducatur aliquis iam quantum pot'eſt,*
Quaſi ſit peregrinus. Ca. *quid is ſcit facere poſtea?*
Me. *Is homo exornetur graphicè peregrinum modum?*
Ignota facies, atque inuſitata ſit:
Falſidicum, confidénſque. Ca. *quid tum poſtea?*
Me. *Quaſi ad adoleſcentem à patre ex Seleucia*

Veniat: salutem ei nuntiet verbis patris:
Illum bene gerere rem, & valere, & viuere,
Et eum rediturum actutum. ferat epistolas
Duas: eas nos consignemus, quasi sint à patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare sese velle. Ca. *perge porrò dicere.*

Me. *Séque aurum ferre virgini dotem à patre*
Dicat, patrémque id iussisse aurum tibi dare.
Tenes iam? Ca *propemodum, atque ausculto perlubens.*

Me *Tum tu igitur demum id adolescenti aurum dabis,*
Vbi erit locata virgo in matrimonium.

Ca. *Scitè hercle sanè.* Me. *hoc vbi thesaurum effoderis,*
Suspicionem ab adolescente amoueris:
Censebit aurum esse à patre allatum tibi,
Tu de thesauro sumes Ca. *satis scitè & probè.*
Quanquam hoc me ætatis sycophantari pudet.
Sed epistolas quando obsignatas afferet,
Siquidem obsignatas attulerit epistolas,
Nonne arbitraris eum adolescentem annuli
Paterni signum nouisse Me. *etiam tu taces?*
Sexcentæ ad eam rem caussæ possunt colligi.
Eum, quem habuit, perdidit: alium pòst fecit nouum.
Iam si obsignatas non feret, dici hoc potest,
Apud portitorem eas resignatas sibi,
Inspectásque esse. in huiusmodi negotio
Diem sermone terere, segnities merá 'st.
Quamuis sermones possunt longi texier.
Abi ad thesaurum iam confestim clanculum,
Seruos, ancillas amoue, atque audin'? Ca. *quid est?*

Me. *Vxorem quoque ipsam, hanc rem vt celes, face.*

Ca. *Nam pol tacere nunquam quicquam 'st quod queat.*

Me. *Quid nunc stas? quin te hinc amoues, & te moues?*
Aperi, deprome inde auri ad hanc rem quod sat est.
Continuò operito denuò. sed clanculum,
Sicut præcepi, cunctos exturba ædibus.

Ca. *Ita faciam.* Me. *at enim nimis longo sermone vtimur.*
Diem conficimus, quòd iam properato 'st opus.
Nihil est de signo quod vereare, me vide,
Lepida est illa caussa, vt commemoraui, dicere,
Apud portitores esse inspectas: denique
Diei tempus non vides? quin illum putas
Natura illa, atque ingenio? iamdudum ebrius 'st.
Quiduis probari poterit: tum, quod maximum est,
Afferre, non petere hic se dicet. Ca. *iam sat est.*

Me. *Ego sycophantam iam conduco de foro,*
Epistolásque iam consignabo duas,
Eúmque huc adolescentem meditatum probè
Mittam. Ca. *eo ego igitur intrò ad officium meum.*

Tu istuc age. Me. actum reddam.

FRATER] Lesbonicus. PHILTONEM] Lysitelis patrem. PATRIS] Charmidis. TE IN CRIMEN POPVLO PONAT] tibi crimen, & infamiam apud populum conciliet & contrahat. sic dictum, te in crimen & infamiam ponat, vt illud Ciceronis, *pone me in gratiam.* NE Q. ITA VT SIT DATA, &c.] ne te, ita vt fuerit, tibi data à Charmide, dotem incolumem, & integram illi repræsentare, sed contrà, de ea detraxisse, i. demisse, & deminuisse dicant. *incolumem* autem legendum, non *columem*, aut *columen*, quæ vox non est Latina. prima autem nominis syllaba ad vltimam syllabam versus superioris pertinet. ABSCESSERIT] subintell. voluntas, aut aliud quiddam te. VTIBILE] ad vsum aptum. THESAVRVM] aurum reconditum. VBI SITV'ST] thesaurus. INDAGET] inquirat. ARGENTVM IN DOT. R.] mutuum. GERRAE] nugæ. CLAM DOS DEP. P.] clàm dos ex thesauro depromi potest tempore opportuno, & occasione oblata, interim dum occasio fodiendi thesauri, & depromendę dotis reperietur, ab amico aliquo pecuniam mutuam in dotem petam. NE TV ILLVD VERBVM, *ne* affirmatiuè pro *vai* accipi debet. næ tibi is, quem rogabis argentum mutuum tibi continuò responderet sibi non esse, quod det mutuum. quanquam nonnulli sic accipiunt, *ne tu inueneris*, i. verendum est, ne tu inueneris, &c. verendum est, ne is quem mutuam pecuniam rogabis, hoc tibi respondeat, Mihi quidem, &c. MALIM HERCLE, VT V. D.] malim hercle, vt omnes mihi negent, se argentum daturos mutuum, quàm vt quisquam det. QVANTVM POTE'ST] quamprimum fieri potest. GRAPHICE] pulchrè, decentèr, aptè, tanquam à pictore aliquo expressus. FALSIDICVS CONFIDENSQ.] nostri libri vet. non discrepant à vulgatis *falsidicus confidens*, in qua lectione versus claudicat. Nos addidimus copulam *que* Camerarius edidit *falsidicum confidentem*: & ita se in libris suis veteribus reperisse testatur, quantum fatetur durius cum superioribus cohærere. AD ADOLESCENTEM] Lesbonicum. Ei adolescenti Lesbonico. EAS NOS CONSIG. QVASI SINT A P.] sed nonne Charmides annulum habebat aliis dissimilem, & adolescenti Lesbonico notum? quo posito, nonne si litteræ aliud signum, quàm patrium præ se ferrent, continuò Lesbonicus suspicari poterit litteras esse simulatas & falsas? huic dubitationi occurritur infrà, ibi *Sed epistolas quando obsignatas*, &c. DARE] malim legi, *dari*. CENSEBIT] existimabit. SYCOPHANTARI] sycophantias struere. QVAMVIS SERM.] quantumuis longi sermone, &c. OPERITO] obruito, obtegito. SED CLANCVLVM] ad thesaurum abito, & aurum depromito. QVID ILLVM PVTAS NATVRA ILLA] proinde ac si dicat, non est ita callidus, & sollers, vt hæc minus accurate exquirat. QVIDVIS PROBARI] quid libet, quantumuis incredibile, & absurdum persuadere ei poterit. HIC] qui quasi à patre missus veniet pulchrè ornatus, & probè edoctus. AD OFFICIVM MEVM] ad depromendum aurum.

CHARMIDES senex.

Salsipotenti & multipotenti Iouis fratri, Neptuno, & Nereo,
Lætus, lubens, laudes ago, & grateis gratisque habeo, & fluctibus salsis,
Quos penes mei p testas boni, misque foret & mea vita,
Quom suis me ex locis in patriam, vrbisque mœnia reducem faciunt.
Atque ego Neptune tibi ante alios deos gratias ago, atque habeo summas.
Nam te omnes sauúmque seuerúmque, atque auidis moribus commemorant,
Spurcificum, immanem, intolerandum, vesanum, contra opera expertus.
Nam pol placido te & clementi, meo vsque modo, vt volui vsus sum haud alio.
Atque hanc tuam gloriam iam antè auribus acceperam, & nobileis apud homines,
Pauperibus te parcere solitum, diuiteis damnare atque domare.
Abi, laudo, scis ordine, vt æquum'st,
Tractare homines. hoc dis dignum'st, semper mendicis modesti sint,
Fidus fuisti, infidum esse iterant. nam absque foret te, sat scio in alto
Distraxissent, disque tulissent satellites tui me miserum fœdè,
Bonáque omnia, ita vnà mecum passim ceruleos per campos.
Ita iam quasi canes, haud secus, circumstabant nauem turbines venti.
Imber, fluctúsque atque procellæ infensæ, frangere malum,
Ruere antennas, scindere vela, ni tua pax propitia foret præsto.
Apage me sis. deinde hinc certum'st otio me dare. satis partum habeo.
Quibus ærumnis deluctaui, filio dum diuitias quæro?
Sed quis hic est, qui in plateam ingreditur cum nouo ornatu, speciéque
Simul? pol quanquam domum cupio, opperiar hic, quam gerat rem.

SALSI-

SALSIPOTENTI] maris potenti, maris domino, ἁλὸς κρατοῦντι. patriæ redditus Charmides saluus, & incolumis, gratias agit Neptuno, & Nereo. Quod autem editio nostra à vulgata & C. metariana discrepat, quarum altera sic habet, *Salsipotenti & multipotenti Iouis fratri tibi Nerei Neptune*: altera, *Salsipotenti & multipotenti Iouis fratri, & Nerei Neptuni*, coniectura ducti fecimus aliquantulum à libris nostris aduiti. BONI MISQ. FORET] corruptus locus. quid si legamus, *hominisque foret* quid si *neminisque foret*. quid si, *bonorúmque foret*. omnino coniectura cum alibi, tum hic difficilis, & periculosa est, excogitet aliquid melius lector eruditus & sagax. SAEVVM] χαλεπὸν iracundum asperum. AVIDEIS MORIBVS] auidum, atque auarum. Hora. oda 29. lib. 3. *Ne Cypriæ Tyriæque merces Addant auaro diuitias mari*. SPVRCIFICVM] qui mare spurcũ facias, cum velis. spurca tempestas. CONTRA OPERA EXPERTVS] contrà te, & vsu expertus sum placidum, & clementem, &c. MEO VSQ. MODO] meo vsque arbitratu. HAVD ALIO] non alio sum te vsus, quàm clementi. AVRIB. ACCEPERAM] audiueram. ET NOBILEIS APVD HOM.] & quidem apud claros viros hoc acceperam. al. mobileis. SEMPER MENDICIS M.] vt semper mendicis, &c. FIDVS FVISTI, INFIDVM ESSE IT.] fidus fuisti, cùm tamen te infidum esse dictitent. Virg. lib. 1 Georg. *Et quando infidum remis impellere marmor conueniat*. Luc. lib. 2. *Insidias maris insidias. vincisque solúmque. Vt vitare velint*. ABSQVE FORET TE] absque te foret: nisi tu obstitisses: nisi me seruasses sic loquitur Terent. IN ALTO] in mari. DISQ. TVLISS.] & distulissent. Terent. *differor doloribus*. Virg. lib. 3. *At procul vnde eita mersa in diuersa equora Dispersit*. SATELLITES] quinam sint hi satellites, mox dicet ipse. CERVLEOS PER CAMPOS] per cærula, vt loquuntur poetæ lepidi. TVRBINES V.] iunxit speciem cum genere, turbo enim ventus est non quilibet &c. FRANGEREM] vt frangerent malum ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἰσχυρ. vel separatim à superioribus, dic frangere malum, id est, frangebant malum, &c. sed malo, priore modo. RVERE] actiuè accipiendũ. Virg. *ruit omnia latè*. APAGE ME SIS] abduc me, si vis à mari: vel à tantis, & talibus periculis. DEINDE HINC] nostri libri habent, *dehinc*. QVIBVS AERVMNIS DELVCTAVI, &c.] quibus cum ærumnis decertatus sum filium, dum diuitias paro? pro teste Nonius in verbo, *eluctatus*, pro quo restituendum, *delúctatus*, & pro, *cum hisce, quibus*, siue *quibuscum*: quo modo hic fortasse legendum est. OPPERIAR HIC Q. R.] expectabo hic, vt videam quam rem gerat.

SYCOPHANTIA, CHARMIDES senex.

Huic ego diei nomen Trinummo faciam: nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locaui ad arteis nugatorias,
Aduenio ex Seleucia, Macedonia, Asia, atque Arabia.
Quas ego neque oculis, neque pedibus vnquam vsurpaui meis.
Viden' egestas quid negotij dat homini misero mali?
Quid ego nunc subigor trium nummorum caussa, vt has epistolas
Dicam ab eo homine me accepisse, quem ego qui sit homo, nescio,
Neque noui: neque natus nécne, is fuerit, id solidè scio.

Ch. *Pol hic quidem fungino genere est, capite se totum tegit:*
Illurica facies hominis, eo ornatu aduenit.

Sy. *Ille, qui me conduxit, vbi conduxit, abduxit domum,*
Quæ voluit, mihi dixit: docuit, & præmonstrauit prius,
Quomodo quicque agerem. nunc adeò si quid ego addidero amplius
Eo conductor melius de me nugas conciliauerit.
Vt ille me exornauit, ita sum ornatus. argentum hoc facit,
Ipse ornamenta à chorago hæc sumsit suo periculo.
Nunc ego si potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam, vt [illegible]e esse ipsum planè sycophantam sentiat.

Ch. *Quàm magis specto, minus placet mihi hominis facies: mira sunt,*
Ni illic homo 'st aut dormitator, aut sector zonarius.
Loca contemplat, circumspectat sese, atque adeis noscitat.
Credo edepol, quo mox furatum veniat. speculatur loca
Magis lubido 'st obseruare quid agat, ei rei operam dabo.

Sy. *Has regiones demonstrauit mihi ille conductor meus*
Apud illas adeis sistendæ mihi sunt sycophantiæ.
Foreis pultabo, Ch. ad nostras adeis hic quidem habet rectam viam.
Hercle, opinor, mihi aduenienti hac noctu agitandæ sunt vigiliæ.

Sy. *Aperite hoc, aperite, heus ecquis foribus tutelam gerit?*

Ch. *Quid adolescens quaeris? quid vis? quid istas pultas?* Sy *heus senex,*
Census coniuratori, si recte rationem dedi.
Lesbonicum hic adolescentem quaero in his regionibus,
Vbi habitet, & item alterum ad istanc capitis albitudinem,
Calliclem aiebat vocari, qui has mihi dedit epistolas.
Ch. *Meum natum hic quidem Lesbonicum quaerit, & amicum meum,*
Cui ego liberósque bonáque commendaui, Calliclem.
Sy. *Fac me, si scis, certiorem hice homines vt habitent pater*
Ch. *Quid eos quaeris? aut quis es aut vnde es? aut vnde aduenis?*
Sy. *Multa simul rogitas, nescio quid expediam potissimum.*
Sin vnum quidquid singillatim & placide percunctabere,
Et meum nomen, & mea facta, & itinera ego faxo scias.
Ch. *Faciam ita vt vis agedum nomen tuum primum memora mihi.*
Sy. *Magnum facinus incipis, sic petere.* Ch. *quid ita?* Sy. *quia, pater.*
Si ante lucem ire occipias, à meo primo nomine
Concubitum fit noctis, priusquam ad postremum perueneris.
Ch. *Opus farto est, & viatico ad tuum nomen, vt tu praedicas.*
Sy. *Est minusculum alterum, quasi vasculum vinarium.*
Ch. *Hic homo solide sycophanta est. quid ais tu adolescens?* Sy *quid est?*
Ch. *Eloquere. isti tibi quid homines debent, quos tu quaeritas?*
Sy. *Pater istius adolescentis dedit has duas mihi epistolas.*
Lesbonici. Ch. *mihi est amicus. teneo hunc manifestarium.*
Me sibi epistolas dedisse dicit. ludam hominem probe.
Sy. *Ita, vt occepi, si animum aduortas, dicam.* Ch *dabo operam tibi.*
Sy. *Hanc me iussit Lesbonico suo nato dare epistolam,*
Et item hanc alteram suo amico Callicli iussit dare.
Ch. *Mihi quoque adepol quoniam hic nugatur, contra nugari lubet.*
Vbi ipse erat? Sy. *bene rem gerebat.* Ch *ergo vbi?* Sy. *in Seleucia.*
Ch. *Ab ipson' istas accepisti?* Sy. *è manibus dedit mihi ipse in manus.*
Ch. *Qua facie est homo?* Sy. *sesquipede quidem est quàm tu longior.*
Ch. *Nouistin' hominem?* Sy. *ridicule rogitas, quo cum vnà cibum*
Capere soleo. Ch. *quod est ei nomen?* Sy. *quod adepol homini probo.*
Ch. *Lubet audire.* Sy. *illi adepol, illi, illi, (vae misero mihi.)*
Ch. *Quid est negotij?* Sy. *deuoraui nomen imprudens modo.*
Ch. *Non placet, qui amicos intrà denteis conclusos habet.*
Sy. *Atque etiam modo versabatur mihi in labris primoribus.*
Ch. *Tempori huic hodie anteueni.* Sy. *teneor manifesto miser.*
Ch. *Iamne commentus es nomen?* Sy. *deûm hercle me atque hominum pudet.*
Ch. *Vide homo vt hominem noueris.* Sy *tanquam me. istuc fieri solet,*
Quod in manu teneas, atque oculis videas, id desideres.
Litteris recomminiscar. est principium nomini.
Ch. *Callicles?* Sy. *non est.* Ch. *Callipus?* Sy. *non est.* Ch. *Callidemides?*
Sy. *Non est.* Ch. *Callinicus.* Sy. *non est.* Ch. *Callimachus.* Sy. *nil agis.*
Neque adeò adepol floccifacio, quando egomet memini mei.
Ch. *At enim multi Lesbonici sunt hic. nisi nomen patris*
Dices, non monstrare possum istos homines, quos tu quaeritas.
Quod ad exemplum est? coniectura si reperire possumus.
Ad hoc exemplum est? an Chares? an Charmides? num Charmides?

Hem,

Sy. *Hem, istic erit, qui istum di perdant.* Ch. *dixi ego iamdudum tibi*
Te potius benè dicere aequum'st homini amico, quàm malè.
Sy. *Satin' intra labra atque denteis latuit vir minimi pretij?*
Ch. *Ne malè loquare ei praesente amico* Sy. *quid ergo ille ignauißimus*
Mihi latitabat Ch. *si appellasses, respondisset nomine.*
Sed ipse vbi est? Sy. *pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropia insula.*
Ch. *Qui homo est me insipientior, qui ipse egomet, vbi sim, quaeritem?*
Sed nihil disconducit huic rei, quid ais? Sy. *quid?* Ch. *hoc quod te rogo,*
Quos locos adisti? Sy. *nimium miru mirabileis.*
Ch. *Lubet audire, nisi molestum'st.* Sy. *quid discupio dicere.*
Omnium primùm in Pontum aduecti ad Arabiam terram sumus.
Ch. *Ehò an etiam Arabia'st in Ponto?* Sy. *est, non illac, vbi tus gignitur,*
Sed vbi absintium fit, atque cunila gallinacea.
Ch. *Nimium graphicum hunc nugatorem. sed ego sum insipientior,*
Qui egomet, vnde redeam, hunc rogitem, quae ego sciam, atque hic nesciat
Nisi quia lubet experiri, quò euasuru'st denique
Quod est tibi nomen adolescens? Sy. *pax, id est nomen mihi.*
Hoc quotidianum'st. Ch. *edepol nomen nugatorium.*
Quasi dicas si quid crediderim tibi, pax, periisse illicò.
Sed quid ais, quò inde isti porrò? Sy. *si animum aduortas, eloquar.*
Ad caput amnis, quod de coelo exoritur sub solio Iouis.
Ch. *Sub solio Iouis?* Sy. *ita dico.* Ch. *è coelo?* Sy. *atque medio quidem.*
Ch. *Eho an etiam in coelum ascendisti?* Sy. *imò horiola aduecti sumus.*
Vsque aqua aduersa per amnem. Ch. *ehò an etiam vidisti Iouem?*
Sy. *Callicli isse ad villam aiebant seruis depromtum cibum.*
Deinde porrò. Ch. *deinde porrò. nolo quicquam praedices.*
Sy. *Ego hercle, si eris molestus.* Ch. *nam pudicum neminem*
Esse oportet, qui abs terra ad coelum peruenit.
Sy. *Dimittam vt te velle video sed monstra hosce homines mihi.*
Hos ego quaero, quibus me oportet has deferre epistolas.
Ch. *Quid ais tu nunc? si fortè eum ipsum Charmidem conspexeris,*
Illum, quem tibi istas dedisse commemoras epistolas,
Nouerisne hominem? Sy. *ne tu me edepol arbitrare beluam,*
Qui quidem non nouisse poßim, qui cum aetatem exegerim.
An ille tam esset stultus qui mihi mille nummûm crederet
Philippeûm, quod me aurum deferre iusit ad natum suum,
Atque ad amicum Calliclem, cui rem aiebat mandasse hic suam,
Mihi concrederet, nisi me ille & ego illum nossem approbè.
Ch. *Enimuerò ego nunc sycophanta huic sycophantari volo,*
Si hunc poßim illis mille nummis Philippeis circumducere,
Quos sibi me dedisse dixit. quem ego, qui sit homo, nescio:
Neque oculis ante hunc diem vnquam vidi, eine aurum crederem?
Cui, si capitis res siet, nummum nunquam credam plumbeum.
Aggrediendu'st hic homo mihi astu. heus Pax te tribus verbis volo.
Sy. *Vel trecentis.* Ch. *haben' tu id aurum, quod accepisti à Charmide?*
Sy. *Atque etiam Philippeum, numeratum illius in mensa manu,*
Mille nummos. Ch. *nempe ab ipso id accepisti Charmide?*
Sy. *Mirum quin ab auo eius, aut proauo acciperem, qui sunt mortui.*

Ch. *Adolescens cedò dum istuc aurum mihi* Sy. *quod ego aurum dem tibi?*

Ch. *Quod à me te accepisse fassus.* Sy. *abs te accepisse?* Ch *ita loquor.*

Sy. *Quis tu homo es?* Ch. *qui mille nummum tibi dedi. ego sum Charmides.*

Sy. *Neque adepol tu is es, neque hodie is vnquam eris, auro huic quidem.*
Abi sis nugator. nugari nugatori postulas.

Ch. *Charmides ego sum.* Sy. *nequicquam hercle es: nam nihil aurifero.*
Nimis argutè obrepsisti in eapse occasiuncula.
Postquàm ego me aurum ferre dixi, pòst tu factus Charmides.
Prius tu non eras, quàm auri feci mentionem. nihil agis.
Proin tu te itidem vt Charmidatus es, rursum recharmida.

Ch. *Quis ego sum igitur, siquidem is non sum, qui sum?* Sy. *qui id ad me attinet?*
Dum ille ne sis, quem ego esse nolo, sis mea caussa quid lubet.
Prius non is eras, qui eras. nunc is factus qui tum non eras.

Ch. *Age si quid agis.* Sy. *quid ego agam?* Ch. *aurum redde.* Sy. *dormitas senex.*

Ch. *Fassus Charmidem dedisse aurum tibi?* Sy. *scriptum quidem.*

Ch. *Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus*
Dormitator, priusquam ego hic te iubeo mulcari male?

Sy. *Quamobrem?* Ch. *quia illum quem ementitus es, ego sum ipsus Charmides,*
Quem tibi epistolas dedisse aiebas. Sy. *eho quæso tu is es?*

Ch. *Is enimuero sum.* Sy. *ain' tu tandem, is ipsúsne es?* Ch. *aio.* Sy. *ipsus es?*

Ch. *Ipsus, inquam, Charmides sum.* Sy. *ergo ipsusne es?* Ch. *ipsissimus.*
Abi hinc, ab oculis Sy. *enimuerò seriò, quoniam aduenis,*
Vapulabis arbitratu meo, & nouorum adilium.

Ch. *An etiam maledicis?* Sy. *immò saluus quandoquidem aduenis,*
Dij te perdant, si te floccifacio, pòst, an periisses prius.
Ego ob hanc operam argentum accepi. te macto infortunio.
Sed enim tu qui sis, qui non sis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renuntiabo, qui mihi treis nummos dedit,
Vt sciat se perdidisse. ego abeo. malè viue & vale,
Quod di te omnes aduenientem peregrè perdant Charmides.

Ch. *Postquàm ille hinc abyt. pòst loquendi liberè*
Videtur tempus venisse, atque occasio.
Iamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotij fuerit ante adeis meas.
Nam epistola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummum quam rem agat.
Nunquam adepol temerè tinniit tintinnabulum.
Nisi qui illud tractat aut mouet, mutum tacet.
Sed quis hic est, qui huc in plateam cursuram incipit?
Lubet obseruare quid agat, huc concessero.

FACIAM] imponam. QVAS EGO NEQVE OCVLIS, NEQVE P.] quas ego neque vidi, neque vnquam adij. Etiam M. Tullius dixit, *vsurpare oculis.* QVI EGO] *ego*, redundat. QVEM EGO QVI SIT HOMO N.] qui qualis homo sit, nescio: vel quem ignoro, qualis homo sit. SOLIDE] certò, *sic Calui*. FVNGINO GENERE EST, hoc ideo dicit, quòd causiam, seu petasum latum capite gestaret, quo se totum tegebat. Fulgentius tamen aliter vide Baptist. VBI CONDVCIT] statim vt me conduxit. ABDVXIT] me. SI QVID EGO ADD AMPL.] si quid ego addidero iis, quæ me docuit conductor meus, & si ea, quæ ab eo accepi, amplificauero. & expoliuero, tanto melius conductor meus opera, rem nugatoriam, cuius causa me conduxit, confecerit. ARGENTVM HOC FACIT] hoc facit pecu-

pecunia: hæc est pecuniæ virtus tantum valet pecunia. SVO PERICVLO] vt si pereant, ei pereant. ORNAMENT. H. CIRC.] ornamentis conductorem circumuenire, à conductore ornamenta per fallaciam auertere. MINVS PLACET] tanto minus placet. ILLIC] ille. MIRVM] mirum ni, affirmantis est. AVT DORMITATOR] alij dormitatorem accipiunt simpliciter pro homine somnolento, aut somniculoso, quod qui tales sunt, capite operto esse volunt: alij pro fallaci, qui dormitare se simulans, alterum decipere, & circumducere cogitat. aut ego, si locus emendatus est, dormitatorem positum esse puto, pro amatore. SECTOR ZONARIVS] βαλαντιοτόμος, crumenisca, seu crumenarum sector. In zonis pecuniam circumferebant veteres. Horat. *Post hæc ille catus quantumuis rusticus, ibit. Ibit eò, quo vis qui zonam perdidit, inquit.* CONTEMPLET] comtemplatur. suprà. NOSCITAT] explorat, cognoscere conatur. SISTENDAE] statuendæ, figendæ. ECQ. FORIB. TVT. E.] nunquis est, qui foras tuetur? nunquis est ianitor? CENSVS CVM IVRATORI] ego qui census sum, cum rationem dedi iuratori, id est, censori, si modò rectè dedi, tum rationem dedi AD ISTAM CAPITIS ALB.] ista fere canitie præditum. Profert Nonius in voce, *albitudo*. VT HABITENT] vbi habitent. PATER] ô pater. sic infrà paullò pòst, *quia pater, si ante lucem*, &c. VNVMQVIDQVID] vnum quicque. CONCVBIVM SIT NOCTIS] Solis occasum sequitur vesper: vesperum prima fax, primam facem concubium noctis deinde nox intempesta. Lege Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 3. OPVS FERCTO EST] est opus cibo, seu est opus corporis cibo referciri & opus est viatico ad tuum nomen: id est, sine cibo & viatico tuū nomen cognosci non potest, si tantum spatij est à primo nomine ad vltimum. Ferctum seu fertum, genus libi est. quo vtebantur in sacris. ex eo dictum. quod sæpius ad sacra ferebatur, vt vult Festus. sed malim hic legi *farto*, seu farcto à farcio: vt per fartū intelligamus, id quod impletum est corpus, vt suprà Most. *Fartum vestis* dixit. pro corpore, quo impletur, & quasi farcitur vestis. ET MINVSCVLVM AL. Q.] alterum nomen est paruulum, tanquam vasculum vinarium. iocus. HIC HOMO] loquitur secum Charmides. SOLIDÈ] plane certo ὄντως. TENEO HVNC MANIFESTARI, manifestè hunc deprehendi. SESQVIPEDE] pede & dimidio. ILLI AEDEPOL] hæret sycophanta in nomine Charmidis commemorando DEVORAVI] significat id sibi excidisse, cū tamen modò memoria teneret. IN LABRIS PRIMORIBVS], id est. vt nos sermone patrio dicimus, in summa lingua. TEMPORI HVIC HODIE] tempestiuè hunc anteuerti. LITTERIS IS OMNI] per litteras redibo in memoriam. C. EST PRINC NOM.] nomen illius initium capit à littera, C. IST C E RIT] iste erit. QVI ISTVM DII P.] sic loquebantur vet. AD RHADAMANTEM IN CECR.] apud Rhadamantem, hic locus nusquam est. QVI HOMO] quis homo DISCONDVCIT] obest. inutilis est. CVNILA GALLINACEA] Plinius libro 20. cap. 16. *Est alia cunila gallinacea appellata à nostris Græcis origanum Heracleoticum Prodest oculis adtrito sale*. &c. Diosc. lib. 3. cap. 52. PAX PERIISSE] pax παντελῶς prorsus suprà HORIOLA] nauicula piscatoria suprà Rud. *Salute horia quæ maris fluct.* PER AMNEM] libri vulgati habent *per amnem*. NAM PVDICVM N. ESSE OP.] alludit ad Ganymedem, quem fabulantur poetæ à Ioue raptum esse. MILLE NVMMVM] id est, mille nummos. millies notauimus. QVOD ME AVRVM] quos nummos Philippeos ille me ad filium suum deferre iussit. MIHI CONCREDERET] mihi, inquam aurum illud concrederet, nisi essemus inter nos noti? SYCOPHANTARI] suprà. CIRCVMDVCERE] suprà. QVEM EGO QVI SIT H. N.] ordo est. eine homini aurum crederem, qui quasi homo sit, nescio, quemque nunquam his oculis vidit? SI CAPITIS RES SIET] si caput eius agatur. si summo in vitæ discrimine versetur. NVMMVM N. EI CRED. PLVMB.] nummum nunquam eius fidei credam plumbeū eius salutis redimendæ gratia. AE TV] arte, fallacia. HEVS PAX] hoc enim nomine dixerat se sycophanta appellari. TE TALEVS VERB.] conuenire volo. subintell. IN MENSA] apud Trapezitā. MIRVM QVIN, &c.] stomachosè, & vultuosè pronunciādum, proinde ac si dicat, à quo igitur, nisi ab eo ipso? ánne ab eius auo, an proauo acciperem, qui iampridem mortui sunt? CEDÒ DVM] da igitur. FASSVS] es. subintell. NEQVE HODIE IS VNQ. ERIS E. Q.] neque hodie eris Charmides ad id quidem, vt hoc aurum accipias. ARGVTE] callide, astutè. EAPSE] ea ipsa. PACTVS] subintell. es. PRIÙS TV NON ERAS] prius quam auri fecissem mentionem, non eras Charmides. PROIN TE, VT CHARMID. ES] proinde vt Charmidis nomen induisti, ita rursum te isto nomine spolia. verba sunt à Plauto conficta. SIS MEA CAVSSA QVID LVBET] fit, quod ad me attinet, quid libet. mea causa. *ἐμοῦ ἕνεκα* FASSVS CHARMIDEM] nónne fassus es Charmidem tibi aurum dedisse? MVLCARI MALE?] verberari. QVI ILLVM, QVEM EM.] *illum* redeundat. IPSISSIMVS] *αὐτότατος*. Aristoph. Priscianus profert. lib. 3. cap. de comparatiuo. DI TE PERDANT, SI TE FLOCCIF. &c.] sic voluit dicere, dii me perdant, si vel pili æstimo, postne pereas, aut periisses priùs. tāti mihi est, te iā antè periisse, & posterius periturum. OB HANC OPERAM] vt has binas litteras simulatas deferrem, & sycophantiam struerem. ARGENTVM ACCEPI] tribus nummis conductus sum. TE MACTO INF.] suprà FLOCCVM NON INTERDVIM] pilum non interim dederim, sic suprà Rud. *clamas tu, an exungere. floccum non interduim.* PVNGIT] stimulat, fodit. CONCENTVRIAT] colligit. congregat. dictum, inquit Nonius, à centuriis. quæ ad suffragia conueniebant. Pseud. *concenturio in corde sycophantias* & illud. *mille n. quam rem agat, & ille mille nummûm quid valeant, seu quo spectent.* NVNQVAM POL TEMERÈ TINNIIT TINTINN.] allegoria est, cuius hæc sententia est quemadmodum tintinnabulum non temerè, non sine causa, nō sine motu aliquo, & externo tinnire solet: & nisi quis tintinnabulū tractet, aut moueat, id mutum est, & tacet. neque tinnire, aut tintinnare vllo pacto potest: ita hic sycophāta, non temerè ad ædeis meas venit neque sua spōte litteras confecta attulit, sed ab aliquo, qui meis rebus insidietur, & mea bona inhiet, subornatus sit. necesse est. tintinnabulum, æreum est instrumentum, à tintinnando appellatum NISI QVI ILLVD TR.] ordo est. illud (tinnabulum) mutum tacet. nisi quis illud tractat & mouet. CVRSVRAM INCIPIT] currere seu cursum incipit nomen *cursura* sic fictum à currendo. vt statura à stando, mercatura à mercando. vectura à vehendo, textura à texendo, censura à censendo.

STASIMVS seruus, CHARMIDES senex.

STasime fac te properè celerem: recipe te ad dominum domum:
Ne subitò metus exoriatur scapulis stultitia tua.
Adde gradum, appropera iamdudum factum'st, cùm abiecti domo.
Caue sis tibi, ne bubuli in te cottabi crebri crepent,
Si aberis ab heri quæstione, ne destiteris currere.
Ecce hominem te, Stasime, nihili. satin' in thermopolio
Condalium es oblitus, postquàm thermopotasti gutturem?
Recipe te, & recurre petere re recenti. Ch. huic, quisquis est,
Curculio'st exercitor: is hunc hominem cursuram docet,
St. Quid homo nihili, non pudet te? tribúsne te poteriis
Memoria esse oblitum? an vero, quia cum frugi hominibus
Ibi bibisti, qui ab alieno facilè cohiberent manus?
Teruchus fuit, Cerconicus, crinnus, Cercobulus, Collabus,
Oculicrepida, cruricrepida, ferriteri, mastigia.
Inter eósne homines condalium te redipisci postulas,
Quorum eorum vnus surripuit currenti cursori solum?
Ch. Ita me di ament. graphicum furem. St. quid ego quod perij petam?
Nisi etiam laborem ad damnum apponam apothecam insuper?
Quin tu quod perijt, perijsse ducis? cape vorsoriam,
Recipe te ad herum. Ch. non fugitiuu'st hic homo: commeminit domi.
St. Atque vtinam veteres mores, veterésque parsimonia,
Potius maiori, honori hîc essent, quàm mores mali.
Ch. Dij immortales, basilica quidem facinora inceptat loqui.
Vetera quærit, vera amare hunc morem maiorum scias.
St. Nam nunc more nihil faciunt, quod licet. nisi quod lubet.
Ambitio iam more sancta'st, libera'st à legibus.
Scuta iacere, fugeréque hostis, more habet licentiam.
Petere honorem pro flagitio, more fit. Ch. morem improbum.
St. Strenuos præterire more fit. Ch. nequam quidem.
St. Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam.
Magis qui sunt obnoxiosi quàm parentes liberis.
Ea misera etiam ad parietem sunt fixa clauis ferreis,
Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius.
Ch. Lubet adire atque appellare hunc. verùm ausculto perlubens.
Sed metuo, si compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.
St. Neque istis quicquam lege sanctum'st. leges mori seruiunt.
Mores autem rapere properant, quà sacrum, quà publicum.
Ch. Hercle istis malam rem magnam moribus dignum'st dari.
St. Nonne hoc publicè animum aduorti? nam id genus hominum hominibus
Vniuersis est aduorsum, atque omni populo malefacit.
Malè fidem seruando, illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihili meriti. quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc qui in mentem venerit mihi, reipsa modò commonitus sum.
Si quis mutuum quid dederit, fit pro proprio perditum.
Cùm repetas, inimicum amicum beneficio inuenis tuo.
Nam si exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:

Vel illud, quod credideris, perdas: vel illum amicum amiseris.
Ch. *Meus est hic quidem Stasimus seruus.* St. *nam ego talentum mutuum*
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego sum insipientior, qui rebus curem publicis
Potiusq; iam id, quod proximum'st, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. Ch. *heus tu sta illico, audi. heus tu.* St. *non sto.* Ch. *at ego te stare volo.*
St. *Quid si egomet te velle nolo?* Ch. *ha nimium Stasime saeuiter.*
St. *Emere meliu'st, cui emperes.* Ch. *pol ego emi, atque argentum dedi.*
Sed si non dicto audiens mihi est, quid ago? St. *damnum malum.*
Ch. *Bene mones, ita facere certum est.* St. *nisi quidem es obnoxius.*
Ch. *Si bonus est, obnoxius sum: sin secus est, faciam vti iubes.*
St. *Quid id me attinet, bonisne seruis tu vtare, an malis?*
Ch. *Quia boni, malique in ea re pars tibi est.* St. *partem alteram*
Tibi permitto: illam alteram, ad me, quod boni est, apponito.
Ch. *Si eris meritus, fiet. sed respice ad me huc, ego sum Charmides.*
St. *Hem, quis est, qui mentionem facit homo hominis optimi?*
Ch. *Ipse homo optimus.* St. *mare terra, coelum, id vestram fidem.*
Satin' ego oculis plane video? estne ipsus, an non est? is est,
Certe is est, is est profecto. ô mi here exoptatissime
Salue. Ch. *salue Stasime* St. *saluum te.* Ch. *scio & credo tibi.*
Sed omitto alia: hoc mihi responde liberi quid agunt mei,
Quos reliqui hic, filium atque filiam? St. *viuunt, valent.*
Ch. *Nempe vterque?* St *vterque.* Ch. *di me saluum & seruatum volunt.*
Caetera intus otiose percunctabor quae volo.
Eamus intro, sequere. St *quo tu te agis?* Ch. *quonam nisi domum?*
St. *Hiccine nos habitare censes?* Ch. *vbinam ergo alibi censeam?*
St. *Iam* Ch. *quid iam?* St. *non sunt nostrae aedes istae.* Ch. *quid ego ex te audio?*
St. *Vendidit tuus natus aedes.* Ch. *perij.* St. *praesentariis*
Argenti minis numeratis. Ch. *quot?* St. *quadraginta.* Ch *occidi.*
Qui eas emit? St. *Callicles, cui tuam rem commendaueras,*
Is habitatum huc commigrauit, nosque exturbauit foras.
Ch. *Vbi nunc filius meus habitat?* St. *hic, in hoc posticulo.*
Ch. *Male disperij* St *credidi aegre tibi id, vbi audisses fore.*
Ch. *Ego miser meis periculis sum. per maria maxima*
Vectus capitali periculo, per praedones plurimos
Me seruaui: saluus redij: nunc hic disperij miser,
Propter eosdem, quorum caussa fui hac aetate exercitus.
Adimit animam mihi aegritudo Stasime, tene me. St. *visne aquam*
Tibi petam? Ch. *res quom animam aiebat, tum esse offusam oportuit.*

STASIME FAC TE] Stasimus domum rediens Charmidi hero fit obuiam: quo viso, domum properat, vt Lesbonico eum aduenisse nuntiet, ne pater Lesbonicum opprimat imparatum. IAMDVDVM FACTVM EST CVM] iampridem abiisti domo, sic loquitur suprà. NE BVBVLI IN TE COTTABI] cottabus, genus fuit ludicri conuiualis, de quo Athenaeus lib. 11. & 15. & Suidas, quos legat, qui hac de re accurate cognoscere velit, satis habeat lector hoc loco, id, quod ad huius loci intelligentiam pertinet, quasi per transennam didicisse, id, quod e poculo eiiciebatur, sic debuisse emitti, vt sonitum ederet: seu vt ait M. Tull. ea de re loquens Tuscul. 1. *resonaret.* Facere igitur & more suo. Plautus hic per cottabos, bubulos significat, vel plagarum crepitus & sonitus, qui tum redduntur, cum serui corio bubulo caeduntur vel lora ipsa bubula, quib. caeduntur. SI ABERIS AB H. Q.] si aberis, tum, cùm te herus

quæret. HOMINEM N.] hominem nequam. SIT IN CAND. OBL.] satisne annulum tuum in thermopolio oblitus es, postquam guttur potione calida demulsisti, thermopolium taberna vbi dulces potiones venibant. *Thermopolare* verbum à Plauto fictum ex Græca & Latina voce conflatum *guttur* autem masculini & neutrius generis vsurparunt veteres teste Nonio. supra Aulul. *Etiamne obturas inferorem guttu rem?* RE RECENTI] dum res recens est annulum repetere, ne si longo pòst interuallo repetas, abiuret tabernarius thermopola. RECIPE TE] ad thermopolium HVIC QVISQVIS EST CVRCVL. EST E. ERC.] hic, quisquis est à Curculione alio vexatur, & mordetur, & incitatur ad cursum QVID? HOMO EM.] obiurgat se ipse Stasimus, quod tribus poteriis, id est, tribus poculis exhaustis, annulum suum oblitus sit. MEMORIA ESSE OBLITVM] insolens loquendi genus, & memoria esse lapsum. AN VERÒ QVIA CVM F.] an verò idcirco te condalium tuum recuperaturum speras, quia cum frugi hominibus & abstinentibus in thermopolio bibisti, & non cum furacibus & nequam? THERVCHVS FVIT, &c.] nomina sunt eorum furorum, quibus cum Stasimus potauit, à Plauto ficta, quorum ἐτυμολογίας quærere, non operæ pretium esse arbitror. OCVLI-CREPIDAE] quibus oculi pugnis contundi solent. FERRITERI? qui ferrum terunt, qui catenis ferreis vinciri solent. REDIPISCI] recuperare. QVORVM EORVM VNVS SVRR.] qui sunt ita callidi furandi artifices, vt eorum vnus surripuerit cursori interea dum curreret solum id est soleam calcei? Mart. *Et mordere luto putre vetusque solum.* Lucret. *Auia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita solo,* quorum eorum, obseruet hanc lectionem lector. QVID EGO, QVOD PERIIT PETAM] quamobrem ego, id, quod periit, repetam? NISI ETIAM LABOREM AD C.] nisi fortè etiam laborem damno præterea addere debeam, quod non est faciendum satis enim mihi esse decet, me annulum amisisse, neque committere debeo, vt ad damnum labor, quo & defatigatio corporis accedat. vox *apothecam*, quid hoc loco valeat, quæro. Alij legi volunt *hypothecam* quod quadrare aptius videtur. CAPE VORSORIAM] muta velificationem, vela da retrorsum, vt loquitur Horatius, translatio à nautis, qui tempestate aduersa coacti, velificationem mutare solent sic suprà Merc. *hic secundus ventus non est: cape modò versoriam.* ad quem locum quid sit *versoria* dictum est. COMMEMINIT DOMI] memor est domus. BASILICA] regia. VETERA AMARE H. M. M.] scire licet hunc nebulonem amare vetera & morem maiorum. vel lege hoc modo, *vetera quærit vetera.* scire possis vel scire cuiuis licet, hunc seruum morem maiorum quærere. NAM NVNC MORE NIHIL F.] nam homines, qui hodie viuunt more recepto & nouo, nihil faciunt, quod liceat, nisi etiam lubeat: vel nihil faciũt, quod liceat, sed quod lubeat. SANCTA EST] tuta, & inuiolata facta est SCVTA IACERE, &c.] scuta, & cætera arma abiicere, & hosteis fugere, quod est ignauiæ, more recepto LICENTIAM HABET PETERE HONOREM PRO FLAGITIO] petere honorem ob flagitium, id est, ob turpem actum, & flagitiosa facta, in more positum est. STRENVOS PRAETERIRE] fortibus & strenuis viris præteritis ignauos homines magistratibus ornare vsitatum est, præteriri dicuntur in comitiis, qui repulsam tulerunt. M. Tull. pro Murena. NEQVAM QVIDEM] more malo quidem MORES LEGES PERDVX] mores legibus sunt superiores, amores plus possunt quàm leges.

MAGIS QVIS] quibus legibus mores sunt magis obnoxiosi, id est, dominantes & imperiosi quam p. lib. obnoxiosi dicuntur à Plauto, qui alios sibi obnoxios habere volunt. EAE MISERAE ETIAM AD PARIET.] cum in tabulis primum ligneis, deinde æreis initiò leges inscriberentur, ex tabulæ clauis ferreis ad parietem aliquem in foro affigebantur, vt à quouis cognosceretur quod igitur leges clauis ferreis affiguntur parieti, vt omnibus notæ sint. id seruus per calumniam trahit lõgè in aliam partẽ, quasi legibus fiat iniuria, aut quasi per leges supplicio afficiantur innocentes. NEQVE ISTIS] qui hodie viuunt. PROPERANT] *auidissimi*, student. QVA SACRVM, QVA PVBL.] hac sacrum, illac publicum. DIGNVM EST] æquum est, par est, ἄξιόν ἐστι. NONNE HOC PVBLICE ANIM.] nonne oportet hoc publicè animaduerti? Nonne hoc publica animaduersione coërceri debet? MALE FIDEM SERVANDO] dum male fides seruatur, vel dum malè seruare fidem negligunt magistratus, fit vt etiam iis, qui sunt fidi, nõ credatur, fidis propter infidos non habetur: quippe ex eorum, qui non seruant fidem, ingenio, horum, qui sunt fideles, ingenium spectant & metiuntur. QVI NIHIL MER.] qui nihil meriti sunt, qui sunt casti & fideles. HOC QVI IN MENTEM VENERIT MIHI] si quis quærat, vnde hoc mihi in mentem venerit &c. quidam legi volunt, *hoc qui in mentem veniret mihi*, &c. hac sententia, hoc vt mihi in mentem veniret, à re ipsa cõmonitus sum. RES IPSA MODÒ COMM.] res ipsa me commonuit. OPTIO] electio. NAM EGO TALENTVM MVTVVM] ordo est, nam ego eo talento quod talentum mutuum dederim, inimicum mihi emi, amicum vendidi. REBVS CVREM PVBLICIS] consulam rebus publicis, curam habeam rerum publicarum. AH NIM. STASIME SAEVITER] sæuiter, id est, sæuè. sic Nonius, atque hunc locum profert. SED SI NON DICTO, sed si seruus, quem ego emi, mihi non obtemperat, quid agere debeo? DAMNVM MALVM] damnum malum ei dabo, eum, malè mulcabo. NISI QVIDEM ES OBNOXIVS] cum hac exceptione quidem nisi seruus tuus sit alioquin bene de te meritus, nisique ei, ob alia eius rectè facta, multum debeas. SI BONVS EST] si bonus est seruus meus, obnoxius ei sum, id est, aliquid ei debeo: & habet me sibi suo beneficio deuinctum: sin secus est, sin malus est, faciam, vt iubes, id est, dabo ei magnum malũ. mendose autem legitur in omnibus libris vulgatis, *Si bonus es, & sin secus es*: & suprà *audiens mihi es.* PARTEM ALTERAM T. P.] quod est mali, tibi relinquo, & tuæ potestati permitto. illam alteram partem, nẽpe id, quod boni est, mihi adiungito. VESTRAM FIDEM] imploro, posco. SALVVM TE, fuit additurus Stasimus aduenisse gaudeo, vt vsitatum: sed Charmides dicentem interpellat, neque sermonem absoluere sinit, tanquam satis intelligens, quid fuerit dicturus. QVO TV TED AGIS] quo tu te confers? quo te agis? d, interpositum est. PRAESENTARIIS] præsentibus. IN HOC POSTICVLO] suprà posticulum hoc recepit, cùm ædeis vendidit. CREDIDI AEGRE TIBI] credidi te id ægrè laturum, cùm audisses. PROPTER EOSDEM] propter filium, opera filij. Exercitus, fatigatus, vexatus. TENE ME] sic Antiphila apud Terent. Heautont. VISNE AQ. VIRS P.] quam tidi animam propemodum foras eiectam reuocem RES CVM ANIMAM AGEBAT] cùm res mea familiaris peribat, aquam ei obiectam esse oportuit. Libri nostri veteres habent, *effusam*, sed *offusam* magis probo.

CALLI-

CALLICLES, CHARMIDES, senes duo.
STASIMVS seruus.

Qvid hoc hîc clamoris audio ante ædeis meas?

Ch. O Callicles, ô Callicles, ô Callicles,
Qualin' amico mea commendaui bona?

Ca. Probo, & fideli, & fido, & cum magna fide,
Et salue, & saluum te aduenisse gaudeo.

Ch. Omnia istæc tibi, si ita'st vt prædicas.
Sed quis iste est tuus ornatus? Ca. ego dicam tibi.
Thesaurum effodiebam intus, dotem filiæ
Tuæ quæ daretur: sed intus narrabo tibi.
Et hoc, & alia sequere. Ch. Stasime. St. hem. Ch. strenuè
Curre in Pyraeum, atque vnum curriculum face.
Videbis iam illic nauem, qua aduecti sumus.
Iubeo Sangarionem quæ imperauerim,
Curare vt te efferantur, & tu ito simul.
Solutum'st portitori iam portorium.

St. Nihil est moræ? Ch. nihil, ambula, actutum redi,

St. Illic sum, atque hîc sum. sequere tu me hàc intrò. Ch. sequor.

Sl. Hic meo hero amicus solus firmus restitit,
Neque demutauit animum de firma fide.
Quanquam labores multos ipse pertuli.
Sed hic vnus, vt ego suspicor seruat fidem.
Ob rem laborem eum ego cepisse censeo.

QVALIN' AMICO] ne hic non seruit interrogationi, sed venustatis causa hic positum est. nonnulli legendum putant. qualinam amico. non desunt qui, *Talme amico*, legi malint. OMNIA ISTAEC] omnia istæc tibi opto, vt salueas, & saluus sis, si probus & fidus amicus es. SED QVIS ISTE EST TVVS] Charmides solus domi relictus, & omnibus domo exturbatus, vt thesaurum facilius effoderet, vestem scilicet posuerat, & lenonem ornatum sumserat. THESAVRVM EFFODIEBAM INTVS. DOTEM &c.] effodiebam domi thesaurum *μετὰ συνθήκης* dotem quæ dos filiæ tuæ daretur. STRENVO] strenue diligēter, celeriter. In PIRAEVM] Piræeus, Athenarum portus. VNVM CVRRICVL. FACE] vno cursu in piræeum, continuo cursum hinc vsque in piræeum: sine vlla interruptione aut mora in piræeum. VT EFFERANTVR] è naui domum. ITO SIMVL] venito simul. PORTORIVM] merces quæ portitori debetur. HIC] Callicle. hæc dicuntur à seruo *ἐφεξῆς*, vt indicat Camerarius. HERO MEO] Charmidi. NEQVE DEMVTAVIT ANIMVM DE FIRMA FIDE] neque animo mutato de firma fide decessit. QVANQVAM LABORES M.] versus non est integer, in libris vulgatis, neque enim ex veteribus nostris redintegrare potui. Si liceret, sic ego, quod deest supplerem, quanquam labores multos ipse pertuli. OB REM] ob causam, vel rei faciendæ causa.

LYSITELES adolescens.

Hic homo est omnium hominum præcipuis voluptatibus, gaudiisque antepônendus.
Ita commoda, quæ cupio eueniunt. quod ago assequitur, subest,
Subsequitur, ita gaudiu gaudium suppeditat.
Modo me Stasimus Lesbonici seruus conuenit. is
Mi dixit, suum herum peregrè huc aduenisse Charmidem.
Nunc mihi is properè conueniendus est, vt, quæ cum eius filio
Egi, ei rei fundus pater sit potior. eo sed fores
Hæ sonitu suo mihi moram obiiciunt incommodè.

Hic ego] id est, ego Lysiteles, nā se ipse demonstrat adolescens, & suam lætitia elatus, felicitatem prędicat QVOD AGO, ASSEQVITVR] quidquid ago ex animi sententia mihi procedit, & sequitur me agentem. SVPPEDITAT] suppetit, succrescit, suggeritur. EI REI FVNDVS P.S.P.] id est, ei rei pater sit auctor potor. Pomp. Festus. fundus inquit, dicitur ager, quod planus sit ad similitudinē fundi vasorū. Fundus quoque dicitur populus esse rei quam alienat, hoc est auctor. SONITV SVO] crepitu suo.

CHARMIDES, CALLICLES senes duo, LYSITELES, LESBONICVS, adolescentes.

Neque fuit, neque erit, neque esse quenquam hominum in terra dum arbitror,
Cui fides, fidelitasque amicum erga æquiparet suum,
Nam exædificasset me ex his ædibus, absque te foret.
Ca. *Si quid amicum erga benefeci, aut consului fideliter,*
Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.
Nam beneficium quod datur proprium homini, proprium sumserit:
Quod datum est vtendum, id repetendi copia'st, quando velis.
Ch. *Est ita, vt dicis sed ego hoc nequeo mirari satis,*
Eum sororem despondisse suam in tam fortem familiam,
Lysiteli quidem Philtonis filio. Ly. *enim me nominat.*
Ch. *Familiam optumam occupauit.* Ly. *quid ego cesso colloqui?*
Sed maneam etiam opinor. namque hoc commodum orditur loqui.
Ch. *Vah.* Ca. *quid est?* Ch. *oblitus intus dudum tibi sum dicere:*
Modo mihi aduenienti nugator quidam accessit obuiam.
Nimis pergraphicus sycophanta. is mille nummûm se aureûm
Meo datu tibi ferre, & nato Lesbonico aiebat meo,
Quem ego nec qui esset norám, neque eum ante vsquam conspexi prius.
Sed quid rides? Ca. *meo allegatu venit, quasi qui aurum mihi*
Ferret abs te, quod darem tuæ natæ dotem vt filius
Tuus, quando illi à me darem, esse allatum id abs te crederet.
Neu quis rem ipsam posset intelligere, & thesaurum tuum
Me esse penes, atque eum à me lege populi patrium posceret.
Ch. *Scitè ædepol.* Ca. *Megaronides communis hoc meus & tuus*
Beneuolens commentu'st. Ch. *quin collaudo consilium, & probe.*
Ly. *Quid ego ineptus, dum sermonem vereor interrumpere,*
Solus sto, nec quod conatus sum agere, ago? homines colloquar.
Ch. *Quis hic est, qui huc ad nos incedit?* Ly. *Charmidem socerum suum.*
Lysiteles salutat. Ch. *di dent tibi Lysiteles, quæ velis.*
Ca. *Non ego sum salute dignus.* Ly. *immò salue Callicles,*
Hunc priorem æquum'st me habere tunica propior pallio est.
Ch. *Deos volo consilia vestra rectè vortere.*
Filiam meam tibi desponsatam esse audio. Ly. *nisi tu ne vis.*
Ch. *Immo haud nolo.* Ly. *sponden' ergo tuam natam vxorem mihi?*
Ch. *Spondeo, & mille auri Philippûm dotis.* Ly. *dotem nihil moror.*
Ca. *Si illa tibi placet, placenda dos quoque est, quam dat tibi.*
Ch. *Postremò quod vis, non duces, nisi illud quod non vis, feres.*
Ca. *Ius hic orat.* Ly. *impetrabit te aduocato, atque arbitro.*
Istac lege filiam tuam sponden' mihi vxorem dari?
Ch. *Spondeo.* Ca. *& ego spondeo idem hoc.* Ly. *ô saluete affines mei.*
Ch. *Atque adepol sunt res, quas propter tibi tamen succensui.*
Ca. *Quid ego feci?* Ch. *meum corrumpi quia perpessus filium.*

Si id

Ca. *Si id mea voluntate factum est, quòd mihi succenseas.*
Sed sine me hoc abs te impetrare, quod volo. Ch. *quid ist est?* Ca. *scies.*
Si quid stultè fecit: vt ea missa facias omnia.
Quid quassas caput? Ca. *cruciatur cor mihi, & metuo.* Ca. *quidnam id est?*
Ch. *Quom iste ita'st, vt esse nolo, id crucior. metuo si tibi*
Denegem quod me cras, ne te leuiorem erga me putes.
Non grauabor, faciam ita vt vis. Ca. *probus es. eò, vt illum euocem*
Ch. *Miserum'st, malè promerita, vt merita si mihi vlcisci non licet.*
Ca. *Aperite hoc, aperite properè, & Lesbonicum, si domi'st, foras*
Euocate, ita subito: est properè quòd eum conuentum volo.
Le. *Quis homo tam tumultuoso sonitu me exciuit subitò foras?*
Ca. *Beneuolens tuus, atque amicu'st.* Le *satin' salua? dic mihi.*
Ca. *Rectè tuum patrem rediisse saluom peregrè gaudeo.*
Le. *Quid id ait?* Ca. *ego.* Le. *tun' vidisti?* Ca. *& tute idem videas licet.*
Le. *O pater, pater mi, salute multùm nate mihi.*
Le. *Si quis tibi pater laboris.* Ch *nihil euenit, ne time.*
Bene re gesta saluus redeo. si tu modò frugi esse vis,
Hae tibi pacta'st Callicli filia. Le *ego ducam pater,*
Etiam si quam aliam iubebis. Ch. *quanquam tibi succensui.*
Ca. *Miseria vna vni quidem homini'st affatim.* Ch. *immo huic parum'st*
Nam si pro peccatis centum ducat vxores, parum'st.
Le. *At iam posthac temperabo.* Ch. *dis, si facias modò.*
Ly. *Num quid caussa est, quin vxorem cras domum ducam?* Ch. *optimum'st, licet.*
Tu in perendinum paratus sis vt ducas. Plaudite.

IN TERRA DVM] particula *dum* pertinet ad copulationem negantem postremam *neque*, hoc modò, neque dum. CVI FIDES FIDELITASQ. &c.] cuius fides, & fidelitas erga amicum suum æqualis sit tuæ erga me fidei. EXAEDIFICAVISSET] eiecisset me filius. Sic autem dictum *exædificare ex ædibus*, vt *expectorare ex animo* [illegible], &c. SI QVID A. ERGA, &c.] si quid de amico bene meritus sim, aut si ei consilium fidele dedi, &c. Talè ferè illud Horat. epist. ad Pison. *vitaui denique culpam, Non laudem merui.* NAM BENEF. QVOD D. PR. H.] id est, nam quod beneficium dederis alicui proprium, id est, vt fiat eius cui datur, sitque perpetuum & stabile, id ille proprium, & perpetuum sumserit, non timens, ne à se repetatur. EVM SOROREM DESP. S. IN TAM FORTEM] Nonius hunc locum proferens, *in tam fortem familiam*, interpretatur, in tam diuitem & copiosam. ENIM ME N.] *enim* præpositum, notandum. sic suprà. FAMILIAM OPT. OCCVP.] profert & hunc locum Nonius in verbo *occupare*. & interpretatur, inuenit, tenet, possidet. HOS COLLOQVI] hos alloqui: vel cum his colloqui. SED MANEAM ETIAM OP.] sed satius est, me etiamnum manere, opinor. vel sic: Sed manere debeam etiamnum, opinor. COMMODVM] commodè, opportunè. MEO DATV] id est, à me datum. sic dictum *meo datu*. vt meo concessu, meo rogatu, meo inuitatu. meo allegatu, & sexcenta similia. MEO ALLEGATV] à me allegatus. DOTEM] aurum, quod darem filiæ tuæ in dotem. A ME, de meo, de mea pecunia. CREDERET] sycophantæ, quem ei allegauerim, tanquam abs te amissum, verbis & epistola adductus. ME ESSE PENES] penes me esse, in mea potestate esse. ATQ. ENIM A ME LEGE POP. POSE.] atque cum thesaurum Lesbonicus à me posceret lege ciuitatis Atheniensis, vt à patre defossum, & repositum. COMMENTV'ST] excogitauit. NON EGO SALVTE D.] hoc dicit Callicles indignè ferens, quòd non parte vna cum Charmide fuerit à Lysitele salutatus. sed admonẽdus est lector Nonium legere, *non ego sum dignus salutis*, vbi exempla colligit genitiui positi pro ablatiuo. HVNC PR. ADQ. ME HABERE] Charmides mihi debet esse prior, & antiquior, quippe qui sit mihi affinis. NISI TV ME VIS] ita est, vt dicis. nisi tu non vis, suprà. Profert hunc locum Nonius. ET MALLE AVRI PHILIPPVM D.] & mille Philippos auri dotis nomine, seu in dotem. DOTEM NON MOR.] de dote non laboro: dotem non curo. PLACENDA DOS] mira locutio. nam nomen *placendus*, a, um, quod tanquam participium passiuum significationem habet passiuam, præter consuetudinem Latinè loquentium, à verbo absoluto, *placeo*, nascitur. Docent enim grammatici, in his Priscian lib. 8 nomina mobilia in dus, da, dum, à gerundiis facta, cùm passiuam habeant significationem, raro inueniri à verbis neutris absolutam significationem habentibus, vt sto, sedeo, surgo. Nemo enim dicit (inquit ille) standus, sedendus, surgendus. QVOD VIS NON D. &c.] filiam meam quam vis, vxorem non duces, nisi dotem feres. ET EGO SPONDEO IDEM H.] filiam meam Lesbonico. QVAS PROPTER] propter quas. PERPESSVS] subintell. es. QVID QVASSAS CAPVT?] gestus minantis, vt indicauimus comment. Horat. ad illum locum epistola. lib. *De me supercilio nubem.* CRVCIATVR COR MEVM] animus mihi ardet iracundia, & dolore. ET METVO] quæ se metuat, mox dicet ipse. MISERVM EST MALE

PROMER &c.] miserum est malè merita ista, vt sunt merita, vlcisci mihi non licere. EST PROPERE QVOD EVM C. V.] causa est, propter quam causam eum propere conuentum velim. SATIN' SALVAE] satisne res saluæ sunt? RECTE] salue sunt res. SI QVID TIBI PATER L.] ἀποσιώπησις, vel est sermonis interruptio, erat enim additurus, tibi euenit in ista peregrinatione, mihi molestum est, verumtamen te saluum venisse gaudeo. CALLICLI] Callicis MISERIA VNA. &c.] hoc dicit satis dare supplicij Lesbonicum. ducenda vxore, eáque filij miseria patrem contemtum esse debere, non esse ei succensere. esset enim miseriam miseriæ addere, quasi vxorem ducere miserum sit. TV IN P.] tu, Lesbonice cura, paratus sis in diem ab hodierno die tertium ducere.

TRVCVLENTVS.

DRAMATIS PERSONAE.

DINARCHVS	adolescens.
PHRONESIVM	meretrix.
GETA	seruus.
CALLICLES	senex.
ASTAPHIVM	ancilla.
STRATILAX	seruus.
STRATOPHANES	miles.
STRABAX	adolescens rusticus.
ANCILLA	altera.

ARGVMENTVM.

Res vnam pereunt adolescentes mulierem:
Rure vnus, alter vrbe, peregè tertius.
Vtque ista ingenti militem tangat bolo,
Clàm supposiuit sibi clandestino editum.
Vi magna seruus est ac trucibus moribus,
Lupæ ne rapiant domini parsimoniam.
Et is tamen mollitur. Miles aduenit,
Natique caussa dat propensa munera.
Tandem pater compressa cognoscit omnia,
Vtque illam ducat, qui vitiarat, conuenit:
Suumque is repetit à meretrice subditum.

TRES ADOLESCENTES] Strabax, Dinarchus, Stratophanes miles Babylonycus. VNAM] Phronesium. PEREVNT] perditè amant. VNVS] Strabax. ALTER] Dinarchus. VRBE in vrbe. atque hoc modo fortasse legendum est. TERTIVS] miles. ISTA] Phronesium. INGENTI MIL. TANGAT BOLO] ingentem à milite prædam faciat. tralatio ducta à piscatoribus. bolus enim iactus est siue retis, siue cubi. significat & prædam à piscatore iacto reti captam. CLANDESTINO ED.] puerum. SERVVS] Stratilax. AC TRVC.] ex quo Truculentus dictus: & ab eodem fabula nomen traxit. LVPAE] meretrices. NATIQVE] quem pater putat esse suum. DAT] Phronesio. PROPENSA impensa. PATER] Callicles.

PRO-

PROLOGVS.

PERPARVAM partem postulat Plautus loci
De vestris magnis, atque amœnis mœnibus.
Athenis quo sine architectis conferat.
Quid? nunc daturin' estis, an non, annuunt.
Meditore quidem à vobis me ablaturum sine,
Mora, Quid si te vestro quippiam orem? abnuunt.
En me hercle in vobis resident mores pristini,
Ad denegandum vi celeri lingua vt animi,
Sed hoc agamus, huc qua ventum est gratia,
Athenæ ista sunto, ita vt hoc est proscenium.
Tantisper dum transigimus hanc comœdiam.
Hic habitat mulier, nomine quæ est Phronesium,
Hæc huius sæcli mores in se possidet,
Nunquam ab amatore suo postulat id quod datum est.
Sed relliquum dat operam, ne sit reliquum,
Poscendo, atque auferendo. vt mos est mulierum.
Nam omnes id faciunt, cum amari intelligunt.
Ea se peperisse puerum simulat militi,
Quo citius rem auferat ab eo, cum pulvisculo.
Quid multa? atas huic si superet mulieri,
Ad se cum anima eius habentiam auerrerit,

PER PARVAM PART.] profert hos versus Rufinus apud Priscianum vbi loquitur de iambeo versu. ATHENAS Q.] in quem locum transferat Athenas, sine architectis. significat Plautus se petere à spectatoribus, vt putent rem geri Athenis *sine architectis* autem legendum. atque ita edidit Camerar. non vt vulgò, *artus pelu*. quin & Apuleius lib. 4. Floridō. in principio perspicuè legit *sine architectis*. MEDITOR E Q.] mihi persuasi equidem me à vobis impetraturū locum intra vetera mœnia, in quem Athenas conferrem, &c. SED HOC A.] sed omittamus aliena, & id agamus, cuius gratia huc venimus SED RELIQVVM] sed quod ad reliquum attinet, dat operam poscendo. atque auferendo, nequid reliqui miles habeat AVFERAT REM AB EO CVM PVLVISCVLO] auferet omnia. SI SVPERET] si perduret, si supersit. AD SE CVM ANIMA, &c] sic legendum esse existimo, *habentiam* autem interpretor *οὐσίαν τὰ ὑπάρχοντα*. id quod habet miles. Scaliger fil. autem sic legi malebat, *Is cum animo ad eam habentiam omnem euerrerit*: hac sententia, Is (miles) habentiam omnem à se ad eam transtulerit. Camerarius edidit. habentia dicta est ab eo, quod est habere inquit Nonius Claudius lib. 7. *animus eorum habentia inflatur.*

DINARCHVS adolescens.

NOn omnis ætas ad perdiscendum sat est
Amanti, dum id perdiscat quot pereat modis,
Neque eam rationem eapse vnquam edocet Venus.
Quam penes animantum summam summarum redit,
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quótque exoretur exorabulis.
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt? quótque pericla vianda? Di vostram fidem. hui
Quid peierandum est? etiam præter munera?
Promendum numina annua. is primus bolus est.
Ob ea tris noctes vtor. Interea loci
Aut æra, aut vinum, aut oleum, aut triticum
Tentat, benignúsne, an bona frugi sies.

Eadem postquam alium repperit, qui plus daret,
Damnosiorem, me exinde amouit loco,
Quem infestum, odiosum sibi esse memorabat, mala,
Babyloniensem militem. Is nunc dicitur
Venturus peregrè. eo nunc commenta est dolum,
Perisse simulat sese, vt me extrudat foras,
Eum esse simulant militem puero patrem:
Atque vt cum solo pergraecetur milite,
Quid isti suppositum puerum opus pes'ima?
Mihi verba retur dare sese. an me censuit
Celare se potesse, grauida si foret?
Nam ego Lemno aduenio Athenas nudiustertius,
Legatus hinc quò cum poplico imperio fui.
Sed hae quis mulier est? Astaphium est ancillula,
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

NON OMNIS AETAS] i. multi modi sunt, quibus amans perire potest, quos per omnem vitæ suæ ætatem non facilè perdiscat. Profert Varro lib. 5. de ling. Lat. sed legit *ad perdiscendum est satis.* EAPSE] alea ipsa. QVAM PENES AMANTVM SVMMA SVMMARVM] i. penes quam summa rerum amantium potestas est. quæ est domina amantium prima. summa summarum. summa alias summas continens. Lucretius. Summa summarum, inquit Turnebus, lib. 10. cap. 199. cum rationibus multa nomina & capita in vnam summam rediguntur, ac sic multis factis omnia tandem in vnum consumantur. nam vt capita in summum, sic summæ in summam summæ rediguntur apud Lucretium. Summa summarum immensitatem vanam significat. EXORETVR] à puella, quam amat. EXORABVLIS] nomen fictũ ab exorando, vt à conciliando conciliabulum, à tintinnando, tintinabũ, à latendo latibulũ, ab incitando, incitamentum, & simil. QVOTQVE PERICLA M.] sic malim legi ex vestigiis antiquæ scripturę, quàm quomodo Camerarius edidit *pericla vianda.* quanquam aliorum cogitationes meis non antepon. ETIAM PRAETER MVNERA PROM. N. ANN.] etiam præter munera annua, nummi promendi sunt. IS PRIMVS SOLVS T] is primus iactus est. OB EAM] ob eos nummos. TREIS NOCTEIS VTOR] tribus noctibus vtor. dat mihi treis nocteis Phronesium. BENIGNVSNE] liberalisne, largusne. QVASI IN PISC. RETE QVI IACVL.] sic legendum censet Adrian. Turneb. cui assentior. *rete.* iaculum autem, vt docet ille libr 14. aduers. cap. 26. dicitur ad verticulum discrimen. nam iaculum iacitur, fundáque etiam à Marone appellatur à fundendo, vel à fundo. vt & βόλος à Græcis dicitur, vt scribit Seruius, & rete, iaculum vocatur. Itaque idem Plautus in quadam comœdia, quæ non exstat piscatorem iaculatorem appellauit. vt licet ex his verbis intelligere, quę refert Isidorus. *probus quidem antea iaculator erat.* Ausonius ad Theo. *Et iacula, & fundas, & nomina Lamia, Co aque, & infutes terrenis vermibus hamos.* QVANDO ABIIT RETE PISS.] cum rete in fundum abiit. TVM ADDVCIT SINVM] tum contrahit sinum, id est, laxitatem retis, vel ipsum rete laxum & explicitum. SI IECIT RETE, &c.] si pisceis in rete immisit, vel si rete pisceis cepit, cauet ne effugiant. quidam legi volunt *si iniecit rete:* Alij, *si intexit retis.* quod sic explicant, si in rete pisceis attraxit. MODO HIC, MODO ILLIC IRRET. IMP.] sic edidit Camerarius, *dum huc, dum illuc reti eos impedit*, nulla satis probabili ratione, libri vulgati sic habent, *dum huc, dum illuc rete ora impedit*, planè mendosè Libri veteres non multo secus. Scaliger fil. *ex retis ees facuebat irretitos*, & pro, *dum illic*, legebat, *sum illi*, cetera retinebat. Nos sic edidimus. *Modò hic, modo illic irretitos impedit.* sententia aperta & numeris integris. VSQVE ADEO DOM.] vsque eò donec eos e reti eduxit. SI SEMEL AMORIS] alia allegoria. AB RE, ATQ. AB ANIMO] quia & bona sua perdit, dum eam placare studet: & animi cruciatur, quandiu puella irata est. SI RARAS NOCTEIS D.] si rarò cum scorto cubat. si raras nocteis cum scorto exigit, seu traducit. SI IN INCREBRAVIT] sin autem crebras nocteis à puella impetrauit. sic autem habent libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. quod si increbrare, à nomine crebro figuratur: ergo & increbresco, increbrui ab eodem non increbresco dici debet, vt vulgus putat, & docti quidam, quod miror probant. AVT AVRVM PERIIT] hæ sunt προφάσεις; & causæ, quas profert puella, quare nunquam desinet poscere. PALLVLA] palla, honestę mulieris vestimentum, inquit Nonius, hinc pallula. VASVM ARGENTVM] vasum dixerunt veteres. LECTVS DAPSILIS] lectus magnificus, ac sumtuosus. NOS] amantes. CALAMVS] causam mox afferet. VNA INDVSTRIA] vnica cura, & opera, singulari studio. SI FAXIMVS CONSC.] si faciamus seu fecerimus conscios. QVI NOS TRAE AETATI TEMP. T.] qui nostros adolescenteis temperent ac moderentur, & prospiciant, vt ea, quæ sunt à nostris maioribus ante parta, liberis & posteris nostris demus. qui ea non profundant, sed vel tueantur, vel etiam amplificent atque augeant. PAX. M LENONVM &c.] id est, hoc facto, lenonum & scortorum damnosorum hominum minus sit, quemadmodum contrario facto plus est, quàm opus sit, sic suprà. DVM] tunc. CVM CALETVR MAXIME] cum maximus est temporis calor. AESTIVO TEMPORE] nempe mense Quinctili, & Sextili. CIRCVM ARGENTARIAS] circum tabernas argentarias, seu argentariorum: qui sint argentarij, dictum est alibi. EA NIMIA EST RATIO] ea ratio, quam exposui, nimia est, id est, nimis firma, & valida est. quidam legunt. *Ea vera est ratio.* sed nimis longè discedunt à scriptura recepta, & antiqua. PONDERVM] quibus vtuntur argentarij & trapezitæ. QVOS] lenones & scorta. IN ARGENTARIIS] in argentariis tabernis. REFER-

RE]attinere, vtile esse. NISI PRO TABVLIS] pro tabulis, in quas argentarij referebant accepti, & expensi rationes, & pecuniarum mutuo datarum vsuras. ACCIPIAT ILLICO NEQ CENS.] accipiat illicò Phronesium, quæ sunt expensa, neque censeat tamen se accepisse. SVVM NOMEN] prudentiam. EXMOVIT] amouit. PHRONESIVM. NAM PHRON.] versum alienum, & aliunde mulcatum sustuli. QVOD AMANTEIS MVLTO] quod, nempe esse intimum meretrici, est multo pessimum rei familiari, & pecuniæ eius, qui amat. Nam ita fit, vt pecuniam suam profundat rebus secundis, quibus in amore fruitur obcæcatus. ALIVM] militem babylonensem Stratophanem. DAMNOSIOREM] alium damnosiorem. Nam hæc duo coniunctè sunt intelligenda, Horat. epist. *quem damnosa venus, quem præceps alea nudat.* QVEM] militem. INFESTVM] inimicum, infensum. omnino malim legi, *infensum.* MALA] ipsa Phronesium. ATQ VT CVM SOLO, &c.] ordo est, vt me extrudat foras, atque vt cum solo, &c. *pergræcatur*, autem, id est, delicias, & nequitias faciat, molliter & voluptariè viuat, perpotet, & animo obsequatur. QVID ISTI SVPP. E.] quid opus est isti pessimæ puerum esse suppositum? LEGATVS HINC QVO] quò ex Lemno legatus sum, &c. QVIS MVLIER] quæ mulier.

ASTAPHIVM, ancilla. DINARCHVS idem.

AD fores auscultate, atque asseruate adeis,
Nequis aduentor grauior abeat, quàm aduenïat,
Neu qui manus attulerit sterileis intro ad nos,
Grauidas foràs exportet. Noui ego hominum mores,
Ita nunc adolescentes morati sunt. Quin ei
Vt simitu adueniunt ad scorta congerrones.
Consulta sunt consilia, quando intro aduenerunt,
Vnus eorum aliquis osculum amicæ vsque aggerit,
Dum illi agunt quod agunt cæteri clepta furcantur, vel harpagant.
Sin videant quempiam se asseruare, obludunt, dum custodem
Oblectent per ioculum & ludum: de nostro sæpè edunt, quod
Fartores faciunt, fit pol hoc, & pars spectatorum scitis,
Pol hæc vos me haud mentiri.
Ibi est ibus pugnæ & virtuti de prædonibus prædam capere.
At nos rursum lepidè referimus gratiam furibus nostris.
Nam ipsi vident, cum eorum aggerimus bona. Quin etiam vltrò ipsi aggerunt ad nos.

Di. *Me illis quidem hæc verberat verbis. nam ego huic dona attongessi.*

As. *Commemini. iam pol ego eum ipsum, si domi erit, mecum adducam.*

Di. *Heus manedum Astaphium, prius quàm abis.* As. *qui reuocat?* Di. *scies.*
Respice huc. As. *quis est?* Di. *vobis qui multa bona esse vult.* As. *dato, si esse*
Vis, faxo erunt. Di. *respice huc modò.* As. *la enicas me miseram quisquis es.*

Di. *Pessima mane.*

As. *Optime odio es.*
Dinarchúsne illic est? atque is est. it ad nos. Di. *& tu fer contrà manum, & pariter*
Gradere. As. *tibi seruio, atque audiens sum imperij.* Di. *tute quid agis.*

As. *Valeo, & validum, teneo. peregrè cùm aduenis, cœna detur.*

Di. *Benignè dicis.* As. *at enim amabo sine me ire quò iussit ea.*

Di. *Sed quid ais?* As. *quid vis?* Di. *illic quo iter inceptas, quid est? quem arcessis?* As. *Archiuam*
Obstetricem. Di. *mala fœmina es.* As. *sciens sum. ea est disciplina.*

Di. *Manifestam mendacij malæ te teneo.* As. *quid iam amabo?*

Quia

Di.	*Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum, non eampse.*
	Nunc mulier facta est ex viro. mala es, præstigiatrix.
	Sed tandem loquere. qui is homo est Astaphium? vnúsne amator?
As.	*Nimis otiosum arbitror hominem esse te.* Di. *quinam arbitrare?*
As.	*Quia tuo vestimento & cibo alienis rebus curas.*
Di.	*Vos me reddidistis otiosum.* As. *quid iam amabo?* Di. *expedibo,*
	Rem perdidi cum te meum negotium abstulistis.
	Si rem seruassem, fuit vbi negotiosus essem.
As.	*An tute bene rem publicam, aut amoris alia lege*
	Habere se postulas, quin tu otiosus fias?
Di.	*Illa, haud ego, habuit publicum, peruorsè interpretaris.*
	Nam aduorsum legem à me, ab meam scripturam, pecudem accepit.
As.	*Plerique idem, quod tu facis, faciunt, rei malè gerentes,*
	Vbi non est scriptura vnde dent, incusant publicanos.
Di.	*Malè vertit res pecuaria mihi, apud vos nunc vicißim*
	Volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos.
As.	*Non aruus hic, sed pascuus est ager. si arationes*
	Ambiturus: qui arare solent, ad eos verò ire melius est.
	Hunc nos habemus publicum, illi alij sunt publicani.
Di.	*Vtrosque percognoui vtrobidem.* As. *istoc pol otiosus,*
	Cùm & illic & hic peruorsus es. sed vtris cum rem esse mauis?
Di.	*Procaciores estis vos, sed illi periuriosi.*
	Illis perit quicquid datur, neque ipsis apparet quicquam
	Vos saltem, si quid quæritis ebibitis & comestis.
	Postremò illi sunt improbi, vos nequam & gloriosæ
	Malæque. As. *quæ in nos illósque, ea omnia tibi dicis Dinarche,*
	Et nostram & illorum vicem. Di. *quî istuc?* As. *rationem dicam.*
	Quia qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.
	Tu à nobis sapiens nihil habes nos nequam abs te habemus.
Di.	*O Astaphium, haud istoc modo solita es me antè appellare,*
	Sed blandè, cùm illuc, quod apud vos nunc est, apud me haberem.
As.	*Dum viuit, hominem noueris: vbi mortuus est, quiescas.*
	Te, dum viuebas, noueram. Di. *an me mortuum arbitrare?*
As.	*Quî potis es, amabo, planius? qui antehac amator summus*
	Habitus'st, istunc ad amicam meras querimonias referre?
Di.	*Vostra hercle factum iniuria, quæ properauistis olim*
	Rapere. otiosè oportuit, diu vt essem incolumis vobis.
As.	*Amator similis'st oppidi hostilis.* Di. *quo argumento est?* As. *quàm*
	Primum expugnari poti'st amator. optimum est amicæ.
Di.	*Ego fateor. sed longè aliter est amicus, atque amator*
	Certè hercle quàm veterrimus homini optimus est amicus,
	Non hercle occiderunt mihi etiam fundique & ædeis.
As.	*Cur obsecro ergo ante ostium pro ignoto, alienóque astas?*
	I intrò, haud alienus tu quidem es. nam ecastor neminem hodie
	Mage amat corde atque animo suo, siquidem habes fundum atque ædeis.
Di.	*In melle sunt linguæ sitæ vestræ, atque orationes,*
	Lactéque: corda in felle sunt sita, atque acerbo aceto.
	E linguis dicta dulcia datis, corde amarè facitis.

Amanteis siquidem non dant. As. *Non didici fabulare,*

Di. *Non istac mea benignitas docuit te fabulari,*
Sed isti, qui cum Geniis suis belligerant, parcipromi.
Mala es, atque eadem, quæ soles, elecebra. As. *Vt exspectatus*
Peregrè aduenisti! nam obsecro, cupiebat te hera videre:
Quæ tandem te vnum ex omnibus amat. Di. *euge funde & adeis,*
Per tempus subuenistu. sed quid au' Astaphium? As. *quid vis?*

Di. *Estne intus nunc Phronesium?* As. *tibi quidem intus est.*
Valétne? As. *immò adepol melius credo fore, vbi te videbit.*

Di. *Hoc nobis vitium maximum est: cùm amamus, tum perimus,*
Si illud, quod volumus, dicitur. palàm mentiuntur,
Verum esse insciti credimus. na vt in astu mutuamur ira.

As. *Eia haud ita est res.* Di. *Ain' tu illam te me amare?* As. *immò vnicè vnum.*

Di. *Peperisse eam audiui.* As. *ah obsecro tace Dinarche.* Di. *quid iam?*

As. *Horresco misera, mentio quoties fit partionis.*
Ita penè tibi fuit Phronesium. i intrò iam amabo,
Vise illam, atque opperire ibi iam exibit. nam lauabit.

Di. *Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnans, quî parere potuit?*
Nam equidem vterum illi nunquam extumere sensi.

As. *Celabat, metuebátque te illa, ne sibi persuaderes*
Vt abortioni operam daret, puerúmque vt enecaret.

Di. *Tum pol isti puero quis est pater?* As. *Babyloniensis miles,*
Cuius nunc ista aduentum exspectat. immò adeò, vt nuntiatum'st,
Iam hic affuturum aiunt eum. nondum aduenisse miror.

Di. *Ibo igitur intrò?* As. *quippini tam audacter, quàm domum ad te.*
Nam tu adepol noster es etiam nunc Dinarche hæres tu?

Di. *Quàm mox recepistis? iam hic eras.* As. *propè est profectò quò sum.*

Di. *Redi verò actutum. ego interim te apud vos opperibor.*

AVSCVLTATE] vulgò, *auscultato.* ASSERVATO] al. *asseruabis* ADVENTOR] verbale nomen in OR, à verbo aduenio. STERILEIS] inaneis, GRAVIDAS] plenas. *Ei*] ij adolescentes. VT SIMITV ADVENIVNT] simul vt aduenerunt: vel vt simul adueniunt. CONGERRONES] congerrones dicti à gerris, id est, nugis, & ineptiis. Asinar. *hic aderit credo, congerro meus.* Nonius in voce *gerra.* sed legendum hic fortasse *congerones* Congerones dicti sunt à congerendo, qui aliena ad se congerant Idē Nonius. CONSVLTA SVNT EOS.] capta, & inita iam eis sunt cōsilia. AGGERIT] quasi aggerendo figit. DVM ILLI AGANT, &c.] dum ceteri illi clepta, id est, fures agunt, quod agunt, agunt, id accuratè, cuius gratia venerunt. SE ASSERVARE] obseruare quid agant ipsi. CASTODEM] à quo asseruantur. O BLECTENT] & ita ab attendendo, & asseruando auertant. FARTORES] nam de iis, quæ ad eos delata sunt, vt farcimina conficiant, nonnihil detrahunt, eóque vescuntur, neque id omne, quod acceperunt, infarciunt. VOS] vos pars spectatorum. IBI EST IVS] tum putandi sibi de eo esse pugnandum. & ex eo virtutis famam consecuturos, si de nobis prædentur. *ibus*, pro *iis* antiquum, notat Nonius, & item alij. AGGERIMVS] accumulamus. ME ILLIS QVIDEM] ad me illa pertinet oratio. ADCONGESSI] ad hanc congessi, COMMEMINI] memini, quem me arcessere iussetis, nempe sitrabacem. heram alloquitur. QVI REVOCAT] quis reuocat? SI ESSE VIS F. ERVNT] si vis nobis bona esse. erunt. ILLIC] ille. FER CONTRA M.] voluit dicere, *fer contra pedem.* PEREGRE CVM ADVENERIS C. D.] solebant, qui peregrè adueniebant, cenam dare. ISTIC, QVÒ ITER INCEPTAS] iste, ad quem iter instituis, quis est? SOLENS SVM] soleo esse mala, non sum mala præter morem meum. NON EAMPSE] non eam ipsam. virum te dixeras adducturam, non fœmininam. PRAESTIGIATOR] præstigiatores a præstigiis dicti sunt præstigium autem à verbo præstinguo, quod cōpositum est à præ, & stinguo, alibi admonuimus idque probāt complures viri doctissimi. QVIA TVO VESTIMENTO. &c.] profert Nonius in datiuis pro accusatiuo. ALIENIS REBVS CARAS] sic suprà. EXPEDIBO, REM PERDIDI] profert Nonius paullò aliter nam: addidit pronomen *ego.* CVM RE MEVM NEGOT. ABSTR] sic suprà. AN TV BENE REMPVB. AVT AM] postulátne rempublicam, aut rem amoris se bene habere, alia lege, quàm vt otiosus fias? quasi dicat, neque respublica bene geri potest: neque amator bene tractari, nisi vterque, & is qui rempublicam gerit, & is qui amat rebus suis neglectis, otiose alter reipub. consulat, alter amori seruiat. ILLA, HAVD EGO] illa Phornesium. HABVIT PVBLICVM] habuit publicum a se conductum. totus hic locus allegoria

gotia testus est. quem mox explicabimus, ac declarabimus. NAM ADVERSVM LEGEM A ME, &c.] vt totus hic locus intelligatur, sciendum est, populi Romani vectigalia tria fuisse: vnum, quod ex agricultura capiebatur, quod decimæ nomine appellabatur. Nam agri publici aratoribus ea lege colendi dabantur, vt decimas populo Romano penderent, itaque vectigales dicebantur: & publicani, qui decimas redimerant, decimarij propriè dicebantur: alterum, quod ex pecore: atque hoc scriptura dicebatur. Nam cum siluæ essent populi Romani, qui in siluis publicis pecus pascebant, numerum pecoris apud publicanum, qui siluas illas redemerat, profitebantur: & contra publicanus in codices eundem numerum referebat, ne ab aratore pecuario fraudaretur, & in singula capita certam pecuniam pro pastione ab aratore exigebat. Atque hi agri scripturarij dicebantur, quod docet Festus in voce *scripturarius*, cuius verba adscribam. *Scripturarius ager publicus appellatur, in quo vt pecora pascantur, certum æs pendit pastor, quia publicanus scribendo rationem conficit cum pastore.* Tertium vectigal ex nauigatione, & ex mercibus, quæ exportabantur & supportabantur, redibant: quod portorium appellatur, his cognitis, reliqua ferè sunt expedita, & plana. NAM ADVERSVM LEGEM &c.] nam Phronesium aduersum legem à me dictam datam, ob meam scripturam, i. ob eam pecuniam, quam ei dedi, pecudem accepit, i. alium amatorem admisit. Profert hunc locum Sosipater lib. I in voce *pecus*, & legit *cepit*, non vt habent omnes libri, *accepit*. VBI NON EST SCRIPTVRA VNDE DENT] vbi non est pecunia, vnde dent amicæ, accusant amicam. MALE VERTIT RES PECVARIA] res pecuaria malè mihi euenit, volo nunc vicissim agrum conducere, quem arem apud vos facultatibus nostris. ARATIVNCVLVM] agellum, quem arem. NON ARVVS SED PASCVVS] hic ager non est aruus, non est ad arationem aptus, sed ad pastionem. AMBITVRIS] ambire vis. QVI ARARE SOLENT, &c.] ordo est, ad eos verò, qui arare solent, ire melius est. significat lenones, qui producunt pueros & puellas: vel vt alij volunt, scorta mascula. VTROBIBEM] in eodem vtroque loco. ISTOC POL OTIOSVS] ob istud pol otiosus es, quia & apud pueros catamitos, & apud nos versatus es. VTRIS CVM] cum vtris, cum meretricibusne, an cum catamitis, seu lenonibus. PROCACIORES] procacitas à procando, i. poscendo nominata est inquit Festus. PERIVRIOSI] periuriosi, periuriis cooperti. QVAS IN NOS, ILLOSQVE] subintellige, dicis. ET NOSTRAM ET ILLORVM VICEM.] & nostra & illorum vice. EVM IPSVM SE INTVERI OPORTEAT] se ipsum inspicere oporteat, careatne vitio, & reprehensione. M. Tullius. *carere omni vitio debet qui in alterum paratus est dicere.* TV A NOBIS SAPIENS] tu, qui te sapientem profiteris, nihil habes a nobis: nos, quas nequam, & malas esse arguis, abs te habemus. ISTOC MODO] istam ferociter, & superbè. ILLVC] illud.

QVI POTIS ES, AM ABO] obsecro te qui potes planus, i. apertus mortuus esse? QVI ANTEHAC AMATOR SVMMVS] nonne argumento est maximo te mortuum esse, eum, qui antea summus amator habitus es, nempe largiendo, & profundendo, nunc ad amicam nihil præter querelas referre? OTIOSE OPORTVIT] oportuit vos otiosè, & placidè prædari, & mihi mea bona auferre. NON HERCLE OCCIDERIM] nondum mihi fundi & ædes perierunt. AMAREFACTIS] amarefacitis, vnico verbo scribendum, ab indicatiuo *amarefacio*, vt rarefacio, tabefacio, labefacio, candefacio, & similia. SI QVIDEM NON DANT] los. Scaliger legebat *si qui non dannunt*: i. si qui non dant. FAVVLARE] fabulari. NON ISTHAEC MEA BENIGNITAS] mea benignitas, i. liberalitas non docuit te ista loqui. QVI CVM GENIIS SVIS BELLIG.] qui ventri suo bellum indixerunt: qui Genios suos defraudant. ELECEBRA] sic restituit Ioseph. Scaliger. Elecebræ autem, vt docet Festus, argentariæ meretrices, ab eliciendo argento dictæ. TIBI QVIDEM INTVS EST] Scaliger legit *intus haud est*. EVGE FVNDE ET AEDES PER TEMPVS SVBV.] Euge funde & ædes, vobis habeo gratiam, quorum opera & beneficio redibo cum Phronesio in gratiam. Nam nisi mihi tempestiuè subuenissetis, nunquam intromissus essem. NE VT IN AESTV MVTVAMVR IRA] locus deprauatus, & in vulgatis, & in manuscrip codicibus quid si sic legamus? *Nunc vt in æstu tumultuamur ira.* Libri vulgati habent, *Ne vt in æstu metuantur ira.* Nostri veteres, *Ne vt in æstu metuamur ira.* quomodo fere Camerarius edidit, *Ne vt in æstu mutuamur ira.* AIN' TV TE ME AMARE] ain' tu te me abs te amari? sed videtur legendum potius, *ain' tu me amare?* subintellig. a Phronesio. HORRESCO MISERA MENTIO QVOT. E PART.] propter partus dolores, & mortis discrimen propinquum, quod inest in pariendo. Profert hunc locum Priscianus lib. 6. ITA PAENE TIBI FVIT] ita pænè tibi periit Phronesium. OPPERIRE [IBI] opperire domi, dum exeat è balneo. EXIBIT] è balneo. BABYLONIENSIS MILES] non quòd Babyloniensis esset, sed quòd Babylone militasset. erat enim, vt credibile est, Græcus. QVIPPINI] quid ni, vel quippe etiam. DIN. HABERES TV?] proinde ac si dicat, quin intras Dinarche domum? etiam nunc hic moraris? QVAM MOX TE RECEPISTI?] quàm citò rediisti. mirum est te tam citò rediisse: nam iam hic eras. hoc dicit Dinarchus cum Astaphio iocans, quasi illa inde redierit, quò missa est ab hera, cum tamen se à foribus non commouerit. Itaque dissimulanter eam monet, vt eat, quò itura fuit. cui respondet illa etiam dissimulanter, tanquam iocandi non imperita. propè est profecto quò sum: proinde quasi dicat, non est mirum me tam citò rediisse, nam is, ad quem missa sum, & ad quem profecta sum, propè habitat. REDI ACTVTVM] nunc serio loquitur Dinarchus, & extra iocum.

ACTVS SECVNDVS.

ASTAPHIVM.

HA ha ha. hercle quieui, quia introiuit odium, tandem sola sum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar liberè quæ volam, & quæ lubebit.
Huic homini amanti mea hera apud nos dixit næniam de bonis:
Nam fundi & ædes obligatæ sunt ob amoris prandium. verùm
Apud hunc mea hera consilia summa loquitur liberè, magisque
Adeò ei consiliarius hic amicus est, quàm axiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus.
Iste nunc id habet quod nos habuimus, humanum facinus factu est.
Actutum fortunæ solent mutarier. varia vita est.
Nos diuitem eum meminimus, atque iste pauperes nos.
Verterunt sese memoriæ, stultus sit qui id admiretur.
Si eget, necesse est nos patiatur ali. ita æquum factu est.
Piaculum est, misereri nos hominum rei malegerentum.
Bonis esse oportet dentibus lenam probam: arridere,
Quisquis veniat, blandéque alloqui: malè corde consultare
Bene loqui lingua. meretricem esse similem sentu condecet,
Quem quem hominem attigerit, profectò aut malum aut damnum dari.
Nunquam amatoris meretricem oportet caussam noscere,
Quin vbi nil det, pro infrequente cum mittat domum.
Nec vnquam quisquam probus erit amator, nisi qui rei inimicu'st suæ,
Nugæ sunt, nisi quod modò cùm dederit, dare iam lubeat denuò,
Is amatur apud nos, qui quod dedit, id oblitu'st datum.
Dum habeat, dum amet: vbi nihil habeat, alium quæstum cœpiat.
Æquo animo ipse si nihil habeat, aliis, qui habent det locum.
Probus est amator, qui relictis rebus rem perdit suam.
At nos male agere prædicant viri solere secum,
Nósque esse auaras. quæso nunquid male nos agimus tandem?
Nam ecastor nunquam satis dedit sua quisquam amica amator:
Neque pol satis accepimus, neque vlla satis poposcit.
Nam quando sterilis est amator à datis, improbus est.
Si negat se habere quod det. soli pernoctandum'st.
Nec satis accipimus, satis cùm, quòd det, non habet.
Semper datores nouos oportet quærere,
Qui de thesauris integris demum danunt,
Velut hic agrestis est adolescens. qui hic habet,
Nimis pol mortalis lepidus, nimisque probus dato,
Sed is clam patre etiam hac nocte illanc illam maceriem
Per hortum transiliuit ad nos. eum volo conuenire.
Sed est huic vnus seruus violentissimus,
Qui vbi quanque nostrarum videt prope adeis, hàc si aggredias,

Item vt de frumento anseres, clamore absterret, abigit.
Is item est agrestis sed fores, quicquid est futurum feriam,
Ec, nis huc tutelam ianuæ gerit. ecquis intus exit?

HERCLE QVIEVI] hercle quieta sum tranquillo & soluto animo sum. notat quidem mirum esse militem per Herculem iurare. quod negat Gellius. ODIVM] homo odiosus Dinarchus. DIXIT ME NENIAM] cantauit carmen leue atque inane, id est, sermonem habuit inanem, nulliúsque ponderis. OB AMORIS PRANDIVM] ob amorem. MAGISQ. ADEO EI CONSILIARIVS] id est, magisque adeò eius consilio vtitur, seu in consilium adhibet, quàm ab eo auxilium petit, aut sperat. ISTE NVNC ID HABET] egestatem. ATQ. ISTE PAVPER N] meminit VERTERVNT ESSE MEMORIAE] memoria nostra, & istius: nam nunc diuites sumus, iste pauper. Sed admonendus est lector, nostros libros vet. sic habere, *vertit sese rota vicissim*. REI MALE GERENTIVM] rem male gerentium, hic gerentiũ, loco nominis est. BONIS ESSE OPORTET DENTIBVS] quibus comœdat amatores. MALE CORDE CONS.] malè animo cogitare, & insidiari amatoribus lingua blandiri. SENTIS] spinæ. QVENQVEM] quencunque. AVT MALVM] vt cum sente pungitur, & cruentetur. DAMNVM] vt cum vestis laceratur. NVNQVAM AMATORIS MERETRICEM] nunquàm debet meretrix audire amatorem causas asserentem, quare si non largiatur, non debeat eum eiicere ex ædibus suis, & domum remittere, vt militem infrequentem rei militaris. Cornif. libr. 4. ad Herenn *& illud præterea, quod te rei militari infrequentem tradidisti*. vel vt in aliis libris legitur, *quod te tribuni infrequentem rei familiaris tradiderunt*. Constat autem iure ciuili sanctum fuisse, vt milites infrequentes infamiæ nota affecti, domum remitterētur, quos Græci vocant ἀστρατεύτους ab eis differenteis, qui locum in acie non tenuerunt, aut ordinem præsidiumue reliquerunt, hoc est, τάξιν ἔλιπον. NISI QVI REI INIMICVS SVAE] nisi qui rem suam perdere paratus est. DARE IAM LVBEAT DENVO] sic habent nostri libri vet. & ita legendum, *non iubeat, amet* nam *tùm* neque solet neque potest respondere aduerbio *dum*, sed aduerbio *cum*. sic enim loquuntur Latini, tum scribit M. Tullius, cùm M. Antonius stetit *dum* aut m aliud esse quàm *cùm*, vel pueris notum est. *dum* enim continuationem temporis significat: *cùm* verò punctum temporis. vt dum tum legis, ego interea ambulo. Ne quis autem miretur hoc loquendi genus quo hic Plautus vsus est, & contendat ab illos discrepare, *dum habeat, inter ea amet:* dico re nihil discrepare. Nam *dum*, quod secũdo loco ponitur. valet *interea*: atque ita Catullus loquitur ALIVM QVAESTVM COEPIAT] id est aliam artē cedat, & amare desinet. quasi verò qui amant quæstum, & non iacturam rei familiaris faciant. DET LOCVM] cedat. RELICTIS REBVS] neglectis rebus aliis omnibus. MALE AGERE] genus loquendi à foro tractum. nam bene agere, iudicio asperiore, & iniquiore conflictari. AT VIRI, INQVIT] dicunt nos, esse in ipsos iniquiores, & asperiores, quæruntur amatores se duriter, & aspere a nobis tractati. QVAESO NVNQVID MALE NOS AGIMVS] quidam libri habent, *quæso nunquid malè nos capimus* alij nonnulli, *quæso nunquid alienum capimus tandem?* QVI DE THESAVRIS INTEGRIS] qui soli de thesauris integris dant. QVI HIC HABET] qui hic habitat. ILLANC MACERIAM] maceria, est paries ex lapidibus sine calce constructus. Terent. Adelph. *iube ban. maceriam in horto dirui.* Silenna hio. lib. *post villarum n. acerias ac parietinas quinque cohortes in insidiis reliquit*. SERVVS VIOLENTISS.] Stratilax HAC SI AGGREDIAS] si quis, aut si qua hàc aggrediatur. quidam legunt, *hac si aggredias*. has autem, nempe ędeis. aggredio autem dixerunt veteres pro aggredior similiter. vt progredio, pro progredior. Nonius. IS ITEM EST AGRESTIS] rusticus est Strabax, & agrestis.

STRATILAX seruus. ASTAPHIVM ancilla.

QVæ illic est, qui tam proteruè nostràs ædeis arietat?
As. Ego sum, respice ad me. St. quid ego? nónne ego video? væ tibi,
Quia tibi ad hasce accessio est ædeis propè, aut pu tatio est?
As. *Salue.* St. *satis mihi est tua salutis ni .il moror, non salueo.*
Ægrotare malim, quàm esse tua salute sanior.
Id volo scire, quid deb. tur nostræ tibi domi? As. *comprime.*
St. *Spero meam quidem hercle esse pudicam tu quæ solita es, comprimas,*
Impudens per ridiculum nunc vt rustico suades stuprum.
As. *Iram dixi.* St. *vt esse cœpisti: si dem, si est vna altera.*
As. *Nimis hic quidem truculentus.* St. *pergin' malè loqui mulier mihi?*
As. *Ecquid tibi ego autem dico?* St. *quia enim truculentum nominas.*
Nunc adeò nisi abis actutum. ac dicis quid quæras citò
Iam hercle ego hic te mulier quasi sus catulos, pedibus proteram.
As. *Rus merum hoc quidem est.* St. *pudendúmne? tu verò elusinum pecus,*

Aduenisti huc nos tentatum cum exornatu ossibus.
Quia tibi insuaso infecisti propudiosa pallulam.
An eo bella es tu, quia accepisti arma, aduenias. As. *nunc places,*
Cum me illi velim mentiri dicis. St *quid quod te rogo?*
Mancupi vin quia accipias gesta tecum henos annuos?
As. *Dignis dant.* St. *lauiniæ hic sunt, quas habes victorias?*
As. *Ne attigas me.* St. *tangámne ego te? ita me amabit sarculum,*
Vt ego me ruri hamaxari manelim patalem bouem,
Cúmque eo ita noctem instramentis pernoctare perpetim,
Quàm tuas centum cœnas nocteis mihi domo dari.
Rus tu mihi opprobras. vt nacta es hominem, quem pudeat probri?
Sed quid apud nostras negotij mulier est adeis tibi?
Quid tu huc occursas, in vrbem quotiescunque aduenimus?
As. *Mulieres conuenire volo vostras.* St. *quas tu mulieres*
Mihi narras? vbi musca nulla fœmina est in ædibus.
As. *Nullane istic mulier habitat?* St. *rus, inquam. abierunt, abi.*
As. *Quid clamas insane?* St. *abire hinc ni properas grandi gradu,*
Iam ego istos fictos, compositos, crispos cincinnos tuos
Vnguentatos vsque ex cerebro exuellam. As. *quanam gratia?*
St. *Quia adeò foreis nostras vnguenteis vncta es ausa accedere.*
Quiáque istas buccas tam bellè purpurissatas habes.
As. *Erubui mestor misera, propter clamorem tuum.*
St. *Itáne erubuisti? quasi verò corpori reliqueris*
Tuo, potestatem coloru vlli capiendi, mala.
Buccas rubrica, cera omne corpus intinxti tibi,
Pessumæ estis. As. *quid est quod vobis pessuma, ac eura via?*
St. *Scio ego plus, quàm me arbitrare scire.* As. *quid id est obsecro,*
Quod scias? St. *herilis noster filius apud vos Strabax.*
Vt pereat, vt eum illiciatis in malam fraudem, & pramium.
As. *Sanus si sis, videas, ne dixeris contumeliam.*
Nemo hominum hic perire solet apud nos. res perdunt suas.
Vbi perdidere res, abire hinc si volunt tum illis licet.
Ego hunc non noui adolescentem vestrum. St. *verón'? serión?*
Quin maceria illa ait, in horto quæ est, quæ in nocteis singulas
Latere fit minor, qua iste ad vos damni permensu'st viam.
As. *Non mirum est, vetusta maceria. lateres si veteres ruunt.*
As. *Ain' tu mala, lateres veteres ruere? nunquam ædepol mihi*
Quisquam homo mortalis posthac suarum rerum creduit,
Ni ista ego vestra hero maiori facta denarrauero.
As. *Estne ille violentus?* St. *suam non enim ille meretriculis*
Molliendis rem coëgit, verùm parsimonia,
Duritiáque, quæ nunc ad vos iam exportatur, pessumæ,
Em tu exungula. malè viuitis. egóne hæc mussitem?
Iam enim eccere ibo in forum atque hæc facta narrabo seni,
Ne qua is segastro cogat examen mali.
As. *Si ecastor hic homo sinapi victitet, non censeam*
Tam esse tristem posse. at pol hero beneuolentus vt is est suo?
Verum ego illum quanquam violentus est, spero, mutari potest

Blandi-

Blandimentis, ornamentis ceteris meretricijs.
Vide equidem iumenta domita fieri, atque alias beluas.
Nunc ac heram reuidebo. sed eccum odium progreditur meum,
Tristis exit. haud conuenire etiam hic velim Phronesium.

ARIETAT?] quasi ariete verberat? vel vt aries cornu petit? Cic. lib. 1. de Diuinat. QVID TIBI AD HASCE ACCESSIO?] quid est, quare ad has ædeis accedis: aut has ædeis pulses? NIHIL MOROR] nihil moror tuam salutem id est, nihili facio. COMPRIME] linguam, intelligit seruus, sed ancilla iram, vt mox subiicier. SPERO MEAM QVIDEM HERCLE] aliter accipit seruus, quam dixerit ancilla, quasi fellatorem esse significaret: quod hic in illam reiicit, ac retorquet. flagitiosius locus est. VT ESSE COEPISTI SI DEM] locus corruptus. quid si ita legamus *vt esse cœpisti cedam, si est vna altera*. id est, vt molesta & odiosa esse cœpisti, cedam tibi, si vna altera fœmina ad te accedat æque odiosa. PVDENDVM NE] pudendúmne mihi est, quod sim rusticus? GILVINVM PECVS] candidum, seu lutei coloris. QVIA TIBI INSVASO] Festus suasum, colos appellatur, qui fit ex stillicidio fumoso in vestimẽto albo. Plautus, *quia tibi suaso infecisti prop. pall.* quidam tamen legunt *insuaso*. nec desunt, qui dicant, omnem colorem, qui fiat inficiendo, suasum vocari quod quasi persuadeatur in alium ex alio transire. Idem insuasum appellabant colorem similem luteo. qui fiebat ex fumoso stillicidio PROPVDIOSA] turpis, inhonesta, propudij plena quid sit propudium, docet Festus, & nos suprà retulimus AN EO BELLA ES TV, QVIA ACCEPISTI AB ME ADVEN.] quidam sic legunt *an eo bella es tu, quia accepisti arma* (id est, ornamenta) *aduenienti*? Scaliger sic, *an eò bella es, quia accepisti? Ar me aduenias* autem, interpretatur *ad me aduenias*, ar enim dixerunt veteres pro *ad*. NVNC PLACES, CVM ME ILLI, &c.] locus deprauatus, quem putabat sic restituendum Iosephus Iulij filius. Cum te illius limẽ tueri dicis vel sic, cum melius limen te tueri dicis. MANCVPI VIX, QVIA ACCIPIAS, &c.] hic quoque locus deprauatus est in libris omnibus. Quid si sic legamus, *Mancupio quum accipias: gesta tecum hos ahenes annulos*, siue *aneos*. Fortasse dum hæc loquitur, ostendit ei Stratilax grandes, & graueis annulos æneos. DIGNIS DANT. LE.] dignis dantur tibi nempe. Sunt autem etiam hæc Stratilacis verba vt arbitror, potius quàm Astaphij, nisi accipiamus dicta esse ab ea *eἰρωνικῶς*. LAVINIAE HIC SVNT QVAS HAB. VICTORIAS] locus obscurus, quem satius esse puto intactum relinquere, quàm diuinare & nugari, cum in eo declarando nihil mihi veniat in mentem quod probem. Alij volunt alludi ad lauiniam Latini filiam, quam Æneas, Turno superato, obtinuit, tanquam victoriæ premium, quasi Plautus significet in ædibus meretricis esse Lauinias, quas cupide expetant amatores, quæque magno constent amatoribus. Alij dicunt significari in ædibus meretricijs amatores bona sua profundere, & patrimoniũ perdere, quasi fiat allusio ad illud, quod diximus suprà de ijs, qui balneis rem suam perdunt, & elauant bonis. Alij Lauinias mulieres fuisse putant quę mundum muliebrem meretricibus locarẽt. Omnino hic mihi hiscendi est nulla potestas, vt verbis Lucretianis vtar. NE ATTIGAS ME] ne me attingas. veteres dixisse tago, & attigo, contigo, pro tango, attingo, contingo. docẽt veteres grammatici, in his Festus, & Marcellus, sic suprà in Epidico, *Ne attigas* ad quem locum plura. ITA ME AMABIT SARCVLVM] iusiurandum rustico conueniens, quasi sarculum sit illi carissimum, & instar Dei proinde enim habendum est, ac si dixisset, Ita me amabit Iupiter, vt ego me tanquam bouem petalũ esse parẽtibus & diuersis cornibus hamaxati, id est, currũ agere ac trahere, cúmque eo noctem in stramẽtis, id est, straminibus traducere malem perpetuò, quàm centum nocteis saturam tecum cubare. *cœnatas* autem *noctes* dicit, quia incœnati cum scorto cubãt. iis forsasse friget Venus. Patentem bouem (inquit Festus) Plautus appellat cuius cornua diuersa sunt, ac latè patent. Sic autem esse legendum admonuit me Scaliger fil. VT NACTA ES HOM. Q. P.] ironia est, proinde ac si dicat, non me pudet istius probri. QVID TV HVC OCCVRSAS?, quamobrem in has ædeis nostras nobis crebrò occurris quotiescunque in vrbem venimus? VBI MVSCA NVLLA FOEM. IN AEDIBVS] id est, vbi nulla prorsus fœmina est, ne musca quidẽ. Per muscas significantur molesti, & odiosi homines instar muscarum. CINCINNOS] cincinni, crines sunt vel natura, vel arte, vt calamistris intorti, atque inflexi. EXVELLAM] euellam. sic esse legendum non *expellam* vidit Scaliger fil. PVRPVRISSATAS] purpurisso infectas. purpurissum autem idem valet, quod rubrica, Latina vox. QVANTI VERÒ CORPORIS RELIQVERIS TVO, POTESTAS.] profert hæc Priscianus libro 9 duobus locis, vbi notat, *vilis*, positum pro, *vilius*. BVCCAS RVBRICA, CERA OMNE C.] rubrica quid sit autem, ceræ genus est, pictura qua veteres cera pingere solebant, Varro nam pictores & eiusdem generis loculatas & magnas habẽt arculas, vbi discolores sunt ceræ, &c. INTINXTI] intinxisti. sic autem legendum esse, potius quam *intinxti*, & suprà *rubrica* non *fubrica* Scaligero assensus sum. Et verò eius coniecturam, quod ad *intinxti* attinet, nostri libri veteres confirmant in quibus legitur *extinxisti*. QVID EST, QVOD VOBIS PESS. AC C. V.] quid est, quamobrem vobis pessimæ habeamur, & cuius via, id est qua ratione, seu quomodo? SANVS SI SIS, VIDEAS, NE DIXIS CONT.] cùm Scaliger filius sic legendum coniecisset. *sanus si sis vide, ne dixis contumeliam*: ego sic malui, *sanus si sis videas, ne dixis cont.* VERONE SERIÓN'] verone, ac serione assertione loqueris? QVIN MACERIA ILLA AIT, &c.] immò paries ille rudis, qui est in horto, etiam si negas, affirmat tamen, & clamat ita esse vt dico: qui in nocteis singulas minuitur vno latere, per quem damnum vicini inijt. *Latere*, autem ablatiuus est à nomine *later, ris.* Profert autem hunc locum Priscianus li 5. vetus est, hæc sunt intercludenda interpositionis nota, si hanc scripturam probamus. Nam Scaliger legit, *vetusta materia*, vt sint ablatiui, absolutè positi Idque, cùm vetusta sit maceria. Sic autem legendum coniecit Scaliger filius, cum vulgati omnes & veteres habeant partim *vetus est*, partim *vetust.* NVNQVAM AEDEPOL MIHI QVISQVAM H. M.] nunquam mihi quicquam duarum rerum, id est, humanarum & diuinarum, crediderit, nisi, &c. Camerarius legit *suarum rerum*. DENARRAVERO] *de*, interdum in compositione auget, vt in deamare, deseruire, vt hic. Horat. Sat 3. lib. 2. in extremo, *Vnus vbi effugit matri denarrat*, &c. MOLLIENDIS] molliter tractandis

amplexandis, & osculandis. sed Scaliger vult legi, *m... ...*, id est, subigendis. Horat. Sat. *Non alienas permolere vxores.* DVRITIAE QVA] duriter viuendo, & laboriosè, non molliter. EM TV ES EXVNGVLA] Scaliger legit, *emtu.nexu.gula* sententia aperta, siue hæc referantur, ad ea, quæ sequuntur, siue ad ea, quæ antecedunt. significat enim amatores bona sua perdere apud Meretrices, emtionibus, obligationibus, comparationibus, & epulis. MVSSITEM] taceam. ECCERE] per ædem Cereris. vel lege *eccere*, id est, ecce. NE QVA IS ISTVC IN SEGASTRO C. EXAMEN M.] sic restituit idem Scaliger. nam vulgati, manuscripti libri mendosi sunt. sic enim habent illi, *Neque istuc in se gestit, ergo coget exanimem mori.* & sic, *Neque istuc in se gestit, ergo coget exanimem mali.* sententia autem versus ita restituti non obscura est hi hæc facta (inquit) narrabo seni, ne quà, id est, ne qua via, seu ne qua ratione, is (senex) istuc examen mali, id est, tantum malorum aceruum cogat, congerat in segestro, id est, in stragulo, seu integumento, seu stramento, quo lectus inuoluitur, ac tegitur. vel lego, *segastro*, quod pellem significat. In segestro vult intelligi senem dormire, vt pacè, & duriter viuentem. SINAPI VICTITET] quod lacrymas inuitus exprimit. Itaque suprà in Pseudol. *teritur sinapis scelerati cum illis, qui terunt, priusquam triuerint, oculi vt exstillent, facit.* NON CENSEAM] non putem. VERVM EGO ILLVM, &c.] verùm vt ego spero, ille mutari potest blanditia. ORNAMENTIS] instrumentis, appareat. ... AD HERAM REVIDEBO] sic loquebantur veteres, vt alibi indicauimus. ODIVM] homo mihi odiosus, atque inuisus, progreditur autem ex ædibus, egreditur, & foras prodit.

DINARCHVS adolescens, ADSTAPHIVM ancilla.

P*isceis ego credo, qui, vsque dum viuunt, lauant,*
Minus diu lauare, quàm hæc lauat Phronesium.
Si proinde amentur mulieres, diu quàm lauant,
Omnes amantes balneatores fient.

As. *Non quis parumper durare, opperirier?*

Di. *Quin hercle lassus iam sum durando miser.*
Mihi quoque præ lassitudine opus est vt lauem.
Sed obsecro hercle Astaphium, i intrò, ac nuntia
Me adesse. tu i properè, & suade iam, vt satis lauerit.

As. *Licet.* Di. *audin' etiam?* As. *quid vis?* Di. *di me perduint,*
Qui te reuocaui. non tibi dicebam, i modò.

As. *Quid iam me reuocabas improbe, nihilique homo?*
Quæ tibi mille passuum peperit mora mora.

Di. *Sed quid hæc hîc autem tamdiu ante ædeis stetit?*
Nescio quem præstolata est. credo, militem.
Illud est. vide vt iam quasi volturij triduo
Prius prædiuinant, quo die esuri fient.
Illum inhiant omnes, ille est animus omnibus.
Me nihilo magis respiciet, vbi iste huc venerit,
Quàm si hinc ducentos annos fuerim mortuus.
Vt rei seruire suaue est! væ misero mihi,
Post factum flector, quia antè partum perdidi.
Verùm nunc si qua mihi obtigerit hæreditas
Magna, atque luculenta, nunc postquàm scio
Dulce atque amarum quid sit ex pecunia,
Ita ego illam ædepol seruem, itaque parcè victitem,
Vt nulla faxim cis dies paucos siet.
Ego istos, qui nunc me culpant, confutauerim.
Sed est vocis sat, sentio aperiri foreis,
Quæ obsorbent quicquid venit intra pessulos.

PISCEIS EGO, &c.] Varro lib. 5. de ling. Lat. pag. 166. NON QVIS] non potes. DVRARE] *opperi*... moram tolerare, ac perferre. VT SATIS LAVERIT] vt lauandi finem faciat, quasi satis lauerit. QVAE TIBI MILLE PASSVVM] quæ mora peperit tibi mille passuum moræ. mille passuum dictum vt mille.

vt mille hominum, mille ouium, & similia alibi notata. PRAESTOLATA EST] expectat, seu expectauit. QVASI VOLTVRII] testatur hoc, & Plinius lib. 10. cap. 6. de vulturiis, seu de vulturiis, his verbis, vmbricus haruspicum in nostro æuo peritissimus parere tradit oua tria: vno ex iis reliqua oua, nidumq; lustrare, mox abiicere: triduò autem ante, ait biduo eos volare, vbi cadauera futura sint. ILLVM MILITEM] militem cupidè expetunt OMNES] meretrix, & eius ancillæ IN EO EST AN.] omnes in illo habēt animum: omnes in illo viuunt: omnes eum vnicè amāt. RESPICIET] Phronesium HINC] abhinc. POST FACTVM FLECTOR] si legamus, vt edidit Camerarius, & vt habent multa exempla, *post factum flector.* hoc significat, id est, post factam sententiam muto. Sed Scaliger in voce *flector* inesse mendum suspicatur, & pro *flector* legendum putat *flictor* ego *plector* malim vt hoc sentiat Dinarchus, se postquam rem suam compotationibus, & lustris perdidit, dare sui peccati pœnas, quia rem antè partam absumsit, & patrimonio naufragus est, omnino sic habent exempla quædam Veneta. LVCVLENTA] sic apud Ciceronem *patrimonium luculentum.* NVNC POSTQVAM SCIO DVLCE, ET AM. Q.] nunc postquam vsu didici, quæ dulcedo insit in pecunia, & eius vsu moderato, quæ amarities in pecuniæ profusione, & egestate, ita ego illam seruauero, &c. VT NVLLA FAX. CIS DIES PAVCOS SIET] vt intra paucos dies nulla mihi pecunia reliqua sit. iocus est παρὰ προσδοκίαν, & παρ' ὑπόνοιαν. exspectabat enim auditor, vt planè contrariam subiiceret. cis dies paucos autem, id est, intra dies paucos. propediem: atque ita declarat Adr. Turneb. OBSORBENT] obsorbere est totum sorbere. tale est apud Terent. in Eunuch. *obligurrire, patria obligurrierat bona*: quanquam legitur vulgo *obligurrierat*. Et apud Marc. Tull. *obbibere*, seu potius *obducere*. Tuscul. PESSVLOS] pessuli, quasi paxui pedes. quibus fores introrsum claudebantur. Terent. *Et simul alia circumspecta Satin' explorata sint. video esse pessulum ostio obdo.* Idem Heaut *Continuò hic se coniecit intrò, ego consequor, Anus foribus obdit pessulum: ad lanam redit.*

PHRONESIVM meretrix, DINARCHVS idem.

NVm tibi nam, amabo, ianua est mordax mea,
Quo introire metuas, mea voluptas? Di. ver vide,
Vt tota floret! vt olet! vt nitidè nitet!

Ph. Qui tam infacetus, Lemno aduenit, qui tua
Non des amicæ, Dinarche suauium?

Di. Vah, vapulo hercle ego nunc, atque adeò malè.

Ph. Quo te auertisti? Di. salua sis Phronesium.

Ph. Salue. Hic hodie cenas, saluus cùm aduenis?

Di. Promisi. Ph. vbi cœnabis tu? Di. vbi tu iusseris.
Hic Ph. me lubente facies. Di. adepol me magis.
Nempe tu eris hodie mecum mea Phronesium,

Ph Velim si fieri possit. Di. cedo, soleas mihi,
Properate: auferte mensam. Ph. amabo, sanum'es?

Di. Non adepol bibere possum iam, ita animo malè est.

Ph. Mane, aliquid fiet. ne abi Di. ah, aspersisti aquam.
Iam redit animus de me soleas, cedo
Vinum. Ph. idem es scastor. qui soles. sed dic mihi,
Benéne ambulauisti? Di. huc quidem hercle ad te bene.
Quoniam tui videndi est copia. Ph. complectere.

Di. Libens. ah hoc est mel melli dulcius.
Hoc tuis fortunis Iuppiter præstant mea.
Dane suauium. Ph. immò vel decem. Di. haud istoc pauper es.
Plus pollicere, tu, quàm ego à te postulo,
Vtinam à principio rei item parsissem mea,
Vt nunc repares suauis. Ph. si quid tibi
Compendij facere possim, factum adepol velim.

Di. Iam lauisti? Ph. iam pol mihi quidem atque oculis meis.
Num tibi sordere videor? Di. non pol mihi quidem.
Verùm tempestas nemini cum quondam fuit,
Cum inter nos sorderemus anus alteri.
Sed quod ego facinus audiui aduenies tuum,

Quod tu hîc me absente noui negotij gesseris?
Cùmque bene proueniſti salua. gaudeo.

Ph. *Tibi mea consilia summa semper credidi.*
Equidem nec peperi puerum, nec prægnas fui.
Verùm aſsimulaui me esse prægnantem.

Di. *Quapropter ô mea vita?* Ph. *propter militem,*
Babyloniensem, qui quasi vxorem sibi
Me habebat annum dum hîc fuit. Di. *ego senseram.*
Sed quid istuc? cui rei te aſsimulare retulit?

Ph. *Vt esset aliquis laqueus & redimiculum,*
Reuersionem vt ad me faceret denuò.
Nunc huc remisit nuper ad me epistolam,
Sese experturum quanti sese penderem,
Si quod peperissem, id educarem & tollerem.
Bona sua me habiturum omnia. Di. *ausculto lubens.*
Quid denique agitis? Ph. *mater ancillas iubet,*
Quoniam iam decimus mensis aduentat propè,
Aliam aliorsum ire, præmandare, & quærere
Puerum, aut puellam, qui supponantur mihi
Quid multa verba facimus? tonstricem Suram
Nouisti nostram, quæ modò erga ædem hanc habet.

Di. *Noui.* Ph. *hæc vna opera circumit per familias,*
Puerum vestigat clanculum, ad me detulit.
Datum sibi esse dixit, Di. *ô merces mala.*

Ph. *Eum nunc non illa peperit, quæ peperit prior.*

Di. *Sed tu posterior.* Ph. *omnem rem tenes.*
Nunc. vt præmisit nuntium miles mihi,
Non multo pòst hic aderit. Di. *nunc tu te interim*
Quasi pro puerpera hic procuras. Ph. *quippini?*
Vbi sine labore res gerit pulchrè potest,
Ad suum quemque æquum est quæstum esse callidum.

Di. *Quid me futurum est, quando miles venerit?*
Relictúsne abs te viuam? Ph. *vbi illud, quod volo*
Habebo ac illo, facilè inuenèro, quomodo
Diuortium & discordiam inter nos parem.
Postidea ego tota tecum, mea voluptas, vsque ero
Aſsiduò. Mi. *immò hercle verò accubuo mauelim.*

Ph. *Quin dis sacruficare hodie pro puero volo*
Quinto die. quod fieri oportet. Di. *censeo.*

Ph. *Non audes aliquod dare mihi munusculum?*

Di. *Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,*
Vbi quippiam me poscis. Ph. *at ego vbi abstuli.*

Di. *Iam faxo hîc aderit. seruolum huc mittam meum.*

Ph. *Sic facito.* Di. *quicquid autem erit, boni consulas.*

Ph. *Æcastor munus te curaturum scio,*
Vt, cuius me non pœniteat, mittas mihi.

Di. *Num quippiam me vis aliud?* Ph. *vt quando otium*
Tibi sit, ad me reuisas tu. Di. *valeas.* Ph. *vale.*

Prò-

DI. *Pro di immortales, non amantis mulieris,*
Sed sociæ, vnanimantis, fidentis fuit
Officium, facere quod modò hæc fecit mihi:
Suppositionem pueri quæ mihi credidit,
Germana quod sorori non credit soror.
Ostendit sese iam mihi medullitus,
Se mihi infidelem nunquam, se viua, fore.
Egóne illam vt non amem? egóne illi vt non bene velim?
Me potius non ambo, quàm desit huic amo.
Ego isti non munus mittam? modò hoc ex loco
Iubebo ad istam quinque perferri minas.
Præterea obsonari duntaxat ad minam.
Multo illi potius bene erit, bene quæ vult mihi,
Quàm mihimet, omnia qui mihi facio mala.

NVM TIBI NAM AMABO] nunquídnam tibi. VEL VIDE] alloquitur se ipse, vel aliquem è spectatoribus auersus à Phronesio. vide inquit Phronesium, instar veris mulierem, quæ tota vernat, & floret. Horat. oda. lib. *Instar veris enim vultus vbi tuus Affulsit populo*, &c.] VT NITIDE NITET] suprà. QVI TAM INFACETVS, &c.] quamobrem tam infacetus, id est, inuenustus. illepidus, & inurbanus es, vt Lemno aduenicns, amicam tuam non osculeris? quidam legi volunt *inficetus*. & hic & in omnibus locis, vt apud Catullum, *O sæclum insipiens, & infacetum.* SALVVS CVM ADVENIS] admonuimus suprà morem fuisse veterum, vt qui peregre aduenicbant, cenam darent. CEDO SOLEAS MIHI] notauimus in comment. Horat. ad illum locum, *et soleas poscit*, &c. Sat. 8 libr. 2 veteres non consueuisse vti calceis in triclinio sed soleis. præterea soleas ponere solitos, antequam accumberent, sic infrà AVFERTE MENSAM, etiam hoc ex hoc intelligamus apud veteres, vbi e lectis surrexerant, in quibus accubuerant, mensas remouere solitos. Virgil. *Postquam exempta fames epulis mensæque remotæ.* ANIMO MALE EST. AP.] vnde tibi animus redeat, *Aspersisti aquam, reddidisti animum*, suprà DEME SOLEAS] detrahe soleas, vt sursus accumbam Terentius Heautont. *& soccos detrahunt.* CEDÒ VINVM] da vinum, vt bibam. HOC EST MEL.] hic complexus dulci melle dulcior est Hoc, quod ego Phronesium complexus teneo. DATE SVAVIVM] da suauium, *date* imperatiui modi, à præsenti indicatiuo dano, is, ex quo danunt, id est, dant. VT NVNC REPARCIS] id est, nō parcis. Lucret. libro 1. *Scilicet ex vllo facere id si parte reparcent. Occidunt ad nihilum, nimium funditus ordor. Omnia reparcunt facere.* id est, facerent. SI QVID TIBI COMPENDII FACERE] si quid tibi prodesse possum. VERVM TEMPESTAS MEMINI, &c.] verum memini. cum tempus aliquando fuit, quo tempore inter nos alter alteri contemti essemus. CVMQVE BENE PROV. S. G.] & vero quod ex isto negotio sal a discessisti, id est, quod salua peperisti, gaudeo. PRAEGNAS] Festus grauida est, quæ iam grauatur conceptu: prægnas veluti occupata in gerando: iuuenis propinqua partui, quòd eius partus sit insectatus. CVI REI TE ASSIMIL. RETVLIT, ad quam rem attinui te istud assimulare? quo pertinet? ET REDIMICVLVM] malim legi. *& reticulum*, id est, paruum rete. nisi redimiculum hic idem significet, quod reticulum, quod non est absurdum nam etiam reticulum significat & paruum rete, & ex similitudine retis, ornamentum mulicbre. PRAETEREA ET TOLLEREM] alendum curarem. Terent. Andr. *Quicquid peperisset, decreuerunt tollere* SVPPONANTVR] subdantur, vnde suppositi, & subditi pueri. QVID MVLTA VERBA FACIMVS] integra locutio. & concisa, quid multa? TONSTRICEM] à masculino tonsor, fit tonstrix, assumtor, aliter ab expulsore mutato s. in t. factum est expultrix à Cicero libr. 5. Tusc. *O vita Philosophia dux, ô virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum.* Ibidem, *Regia virgines, vt tonstriculæ tondebant barbam, & capillos patris.* profert Priscian libro 8. sed Carisius libro 1. aliter sentiens, docet à tonsor, fieri tonstrix, non tonstrix, à fossor, fostrix. à cursor, curstrix. quem refellit vsus probatorum scriptorum. ERGA AEDEM HANCE HABET] aduorsum hanc ædem habitat. indicat ædem sacram propinquam O MERCES MALAE] fœminas esse malas significat, sic suprà. CALLIDVM] sollertem, astutum, cautum. PAREM] gignam. POSTIDEA] postea. IMMO HERCLE VERO ACC.] iocus tractus ex verbis assideo, & accubo: quo significat se Phronesio accubare, quam assidere malle, hinc argumentum sumi potest, assiduum dictum esse ab assidendo, non ab asse dando. QVIN DIIS SACRIF.] *ἀμφιδρόμια* dicebantur hæc sacra, quæ fiebant die quinto a puero nato, sic dicti, quod cursim circum focum gestabatur puer. NON AVDES] id est, non potes, & vt vulgo loquitur, non sustines. AT EGO ABSTVLI] at ego lucrum facere mihi videor, cum accepi. IAM FAXO HIC ADERIT] iam hic aderit munus. ÆCASTOR ME TE CVRATVRVM SCIO] Æcastor scio te curaturum, vt munus ad me mittis. non pœnitendum id est, non contemnendum. AD ME R.] suprà. VNANIMANTIS] vnanimæ FIDENTIS] mihi fidem habentis. FACERE, QVOD MODÒ H. F.] ordo est, facere, quod hæc fecit modò, non amantis mulieris, sed sociæ, &c. officium fuit. OSTENDIT SESE IAM M. M.] sic legendum, quod ex Nonio conieci apud quem sic legitur hic locus in voce *medullitus*, ostendisse sciam, &c. Nam vt vulgò legitur versus claudicat *medulitus* autem id est, à medullis penitus. SE VIVA] notandus locus. OBSONARI] obsonium parari.

PHRONESIVM meretrix.

PVero isti date mammam. Vt miseræ matres, sollicitæque
Ex animo sunt, cruciantúrq; e! edepol commentum malè.
Cúmque eam rem in corde agito, nimio minus perhibemur
Malæ, quam sumus ingenio: ego prima de me modò ista dictito.
Quanta est cura in animo! quantum corde capio dolorem,
Dolúsne óccidat morte pueri! mater dicta quod sum eo magis
Studeo vita, quæ ausa sum tantum clam dolum aggrediri.
Lucri caussa auara probum sum exsecuta: alienos dolores
Mihi supposiui, nullam rem oportet dolosè aggrediri, nisi
Astutè, accuratéque exsequare! vosmet iam videtis,
Vt ornata incedo puerperio. ego nunc me esse ægram assimulo.
Malè quod mulier facere incepit, nisi id efficere perpetrat,
Id illi morbo, id illi senio est, ea i i misera miseria est.
Si bene facere incepit, eius eam citò odium percipit.
Nimisquàm pauca sunt defessa, malè quæ facere occeperunt:
Nimisquàm pauca efficiunt, si quid occeperint benefacere.
Mulieri nimio malefacere leuius est onus, quàm bene.
Ego, quòd mala sum, matris opera mala sum, & meapte malitia,
Quæ me grauidam esse assimulaui militi Babylonio.
Eam nunc malitiam accu atam miles inueniat volo.
Iste hic haud multo pòst credo aderit. nunc prius præcaueo sciens:
Eúmque gero ornatum, vt ægra quasi puerperio cubem.
Date mihi huc stactam, atque ignem in aram, vt venerem Lucinam meam.
Hîc apponite, atque abite ab oculis. ô Pithecium,
Face vt accumbam adiutare sic decet puerperam.
Soleas mihi date, pallium iniice in me huc Archilis,
Vbi est Astaphium? fer huc verbenam mihi, tus, & bellaria,
Date aquam manibus. Nunc ea[s]ter venerit miles velim.

PVERO ISTI DATE M.] vel hæc loquitur Phronesium, simulans se esse pueri matrem vel sine simulatione puerum suppositum commēdat ancillis, & iubet ei dari mammam. EX ANIMO] verè, & serio. COMMENTVM] passiuè accipiendum, id est confictum, excogitatum. IN CORDE AGITO] cogito, suprà. NIMIÒ MIN.] multò minus. suprà. DICTITO] iterum atque iterum dico, itero. DOLVSNE OCC.] ne meus dolus mortuo fortè puero euanescat. atque ad nihilum recidat. AGGREDIRI] aggredi. ALIENOS D.] alienos partus ἀπεριπῆς ὠδῖνας. VOSMET IAM VIDET] alloquitur spectatores. NISI ID EFFICERE P.] nisi id efficere pergit. ID ILLI M. &c.] id illi morbi instar, & senij est: id illi morbum, & senium importat, id est, tædio est, suprà. EIVS EAM CITÒ ODIVM PERC.] eius ea citò odio afficitur. PERCIPIT] occupat, corripit. NIMIS QVAM P.] valde paucæ. MVLIERI NIMIÒ M. &c.] mulieri multò faciliùs est malefacere, quàm bene. VT VENEREM] vxorem, vt venerer. LVCINAM MEAM] Iunonem Lucinam, suprà. HIC APPONITE] stractam & ignem. O PITHECIVM] nomen est ancillæ. sic infrà, *Archilis & Astaphium.*

STRATOPHANES miles, PHRONESIVM meretrix, ASTAPHIVM ancilla.

NE exspectetis spectatores, meas pugnas dum prædicem,
Manibus duellis, prædicare soleo, haud in sermonibus.
Scio ego multos memorauisse milites mendacium.
Et Homeronidam & post illa mille memorari potest,
Qui & conuicti & condemnati falsis de pugnis sient.

Non laudandus cui plus credidit qui audit, quàm qui videt.
Non placet eùm illi plus laudant, qui audiunt, quàm qui vident.
Pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem.
Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt.
Non placet quem scurræ laudant, manipulares mussitant
Neque illi, quorum lingua gladiorum aciem præstinguit domi.
Strenui nimio plus prosunt populo, quàm arguti & cati.
Facile sibi facunditatem virtus arguta inuenit.
Sine virtute argentum ciuem mihi habeam pro præfica,
Quæ alios collaudare absenteis, sese verò non potest.
Nunc ad amicam decimo mense pòst Athenas Atticas
Viso. quam grauidam reliqui meo compressu, quid ea agat.

Ph. *Vide quis loquitur?* As. *iam propinquè miles, mea Phronesium,*
Tibi adest Stratophanes. Nunc tibi opus'st, ægram vt te assimules. Ph. *tace*

St. *Peperit mulier, vt ego opinor.* As. *vin' adeam hominem?* Ph. *volo.*

St. *Euge Astaphium eccam, it mihi aduorsum. salue ecastor Stratophanes,*
Venire saluum. St. *scio. sed peperítne obsecro Phronesium?*

As. *Peperit puerum mininum lepidum.* St. *ecquid mihi simili'st?* As. *rogas?*
Quin vbi natu'st, iam macharam & clypeum poscebat sibi.

St. *Meus est. scio iam de argumentis, nimiùm quidem simili'st, papæ.*
Iam magnu'st? iámne eleclat legiones, quas spoliare velit?

As. *Here nudiusquintus natus quidem ille est.* St. *quid tum postea?*
Inter tot dies quidem hercle iam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex vtero exitio est, quàm poterat ire in prælium?

As. *Consequere, atque illam saluta. & gratulare illi.* St. *sequor.*

Ph. *Vbi illa obsecro est, quæ me hîc reliquit atque abstitit?*

As. *Assum, adduco tibi exoptatum Stratophanem.* Ph. *vbi is est obsecro.*

St. *Mars peregrè adueniens salutat Nerientem vxorem suam.*
Cum tu rectè prouenisti, cúmque es aucta liberis,
Gratulor, cum mihi, tibique magnum dedisti decus.

Ph. *Salue, qui me interfecisti penè vita & lumine,*
Quique vim magni doloris per voluptatem tuam
Condidisti in corpus, quo nunc etiam morbo misera sum.

St. *Eia, haud ab re, mea voluptas, tibi obuenit istic labos:*
Filium peperisti, qui adeis spoliis opplebit tuas.

Ph. *Multo ecastor magis oppletis opu'st tritici granariis,*
Ne, ille priusquam spolia capiat, hîc nos extinxit fames,

St. *Habe bonum animum.* Ph. *sauium sis pete hinc à me, nequeo caput*
Tollere, ita dolui. itaque ego nunc doleo. neque etiam queo
Pedibus mea sponte ambulare. St *si planè ex medio mari*
Sauium petere tuum iubeas petere haud pigeat me, mel meum,
Id ita esse experta es, núncque experiere mea Phronesium,
Me te amare. adduxi ancillas tibi eccas, ex Suria duas.
Iis te dono. adduce huc tu istas. Sed istæ regina domi
Suæ fuere ambæ. verùm patriam ego exscidi manu.
Iis tē dono. pœnitétne te quod ancillas iam?

Ph *Quin etiamne insuper adducas, quæ mihi comedint cibum?*

St. *Hoc quidem hercle si ingratum est donum, cedò tu mihi istam puere.*

Item mea voluptas. attuli eccam pallam exoticam tibi,
Tene tibi. Ph. *hoc ine mihi ob labores tantos tantillum dari?*
St. *Perij hercle, iam mihi auro contra constat filius,*
* *Etiamnum me vilipendit? ad id purpuram ex Sara tibi*
Attuli Ponto amœnas, tene tibi voluptas mea.*
Accipe. huc adduce hasce inconspectum vestitas Suras,
Ecquid amas me? Ph. *nihil ecastor, neque meres.* Str. *nihilne huic sat est?*
Ne mihi vnum verbum quidem dixit. viginti minis
Venire illac posse credo dona, quæ ei dedi.
Vehementer nunc mihi est irata, sentio atque intellige.
Verùm adibo. quid ais nunc tu? numne vis me, voluptas mea,
Quò vocatus sum, ire ad cœnam? mox ad te huc cubitum invero.
Quid taces? planissimè edepol perij. Ecquid illuc boni est?
Quis homo est, qui inducit pompam tantam? certu'st quò ferant,
Observare. huic credo fertur. Verùm iam scibo magis.

NE EXPECTETIS] ne fortè exspectetis. MANIBVS] factis fortibus, & virtute, seu lacertis. DVELLIS] in bellis. NON LAVDANDVS] vt historici & poetæ, quibus plus credimus nos, qui audiuimus, quàm qui viderunt. NON PLACET CVM ILLI PL.] non placet hoc mihi, cum qui audiunt, aut legunt res ab historicis aut poetis scriptas plus laudant, quam qui rebus gerendis interfuerunt. PLVRIS EST OCVL. T.] pluris faciendus est testis vnus, qui rem gestam vidit, quàm decem, qui audierunt. Festus *oculatum* posuit Plautus pro *præsenti ocu-lata dic.* Idem ipse pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem, id est, qui se vidisse dicunt. sensus audiendi omnium reliquorum sensuum est acerrimus. NON PLACET QVEM SCVRRAE LAVDANT M. M.] non placet is, qui ab vrbanis quidem tacetur, a militibus autem tacetur. MVSSITANT] tacent, non laudant. NEQ. ILLI QVORVM L. GL. AC.] neque illi mihi placent, quorum plus potest lingua domi, quàm gladij fortium virorum belli, & in castris, Rhetores & demagogos, id est, blandos populi ductores, ac rectores, seu concionatores significat. STRENVI] fortes, gnaui, vt milites, & imperatores. ARGVTI, ET C.] vt Rhetores, & concionatores. cati autem, id est, acuti & sollertes, *docti*. FACIET SIBI FACVND. ARG.] facilè qui virtute præstat res à se fortiter, & præclarè gestas disertè eloqui & prædicare potest. Turnebo autem assensus sum qui *argutam* legendum censet, non vt vulgò, *argutæ*: significat enim quod à Platone scriptum, & à M. Tull. relatum est, vnumquenque in eo satis esse disertum, quod sciret, & quod rectè facere posset. ARGVTVM] disertũ. PRAEFICA] Varro lib. 6. Plaut. in Truculent. *sine virtute argutum ciuem*, &c. *Præfica*, vt Aurelius scribit, mulier ob lucrum huc conducta, quæ ante domum mortui laudes eius caneret, &c. Nonius *Nænia*, ineptum, & inconditum carmen, quod adducta pretio mulier, quę præfica diceretur, iis, quibus propinqui nõ essent mortuis exhiberet. Festus. præficæ dicuntur mulieres ad lamentandũ mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectæ. Næuius, *Hæc quidem me hercle mulier, opinor præfica est, quæ sic mortuum collaudat.* NVNC AD AMICAM DECIMO MENSE COIT ATHENAS ATTICAS VISO] ad amicam viso sic suprà. COMPRESSV MEO] Nonius, compressus, &c. MIHI ADVORSVM] venit mihi obuiam. ECQVIS MIHI S.] nunquid mihi similis est? QVID ILLI EX VTERO EXITIO EST?] quamobrem ille prius exit ex vtero, quàm in prœlium ire poterat? MARS PEREGRE ADVENIENS] Gellius lib. 13. 21. Plautus in Trucul. coniugem esse Nerienem Matris dicit, atque id sub persona militis in hoc versu, *Mars peregrè adueniens salutat Nerienem vxorem suam.* CVM TV RECTE PROVENISTI] cùm tu rectè processisti, suprà CONDIDISTI] coniecisti. LABOS] labor. suprà. MOLTO AECASTOR M. OPP.] multo magis opus est, vt tritico oppleatur, seu oppleata sint granaria mea. EXSTINXIT] exstinxerit, suffocarit. MEA SP.] meis viribus per me. SED ISTAE] quod nunc eas ancillas esse dico, reginæ olim domi fuerunt. EXSCIDI M.] exscidi, ab exscindo, non excidi ab excido: vnde exscidium. POENITET ME TE QVOD AN.] Donatus ad illum locum Terentij in Eunuch. *Ampænitebat flagitij.* INGRATVM EST] nõ placet. PVER] puer. PALLAM EXOTICAM] pallam externam, vt lõginquis terris aduectam suprà. sic autem restituit Scaliger, cùm hic esset lacuna. AD ID PVRPVRAM EX SARA TIBI ATTVLI, &c.] sic quoque hunc locum Scaliger restituit ex Tyro. Tyrus enim Sarra dicta est à pisce *sar*. Itaque Seruius ad illum Virg. lib. 2. Georg. *Vt gemma bibat, & sarrano dormiat ostro.* notat per ostrum Tyrum significari à Virgilio purpuram Tyriam, & sarranæ tibiæ dictæ sunt, vel Tyriæ, vel Africanæ: denique Probus ait Ennium dixisse Pœnas Sarra oriundos, id est, Tyro. HVC ADDVCE H. INC. VEST. SVRAS] sic & hunc locum restituit Scaliger. Suras autem, id est, Syras. ECQVID AMAS ME?] nunquid amas me? NEQ. MERES] neque mereris. NIHILNE HVIC SAT EST?] itáne est, vt nihil huic satis est? nihilne huic mulieri satis esse potest? hæc loquitur miles ad spectatores conuersus. IVERO] venero. QVIS HOMO EST, QVI INDVCIT P. T.] vidit hic miles Getam Dinarchi seruum ducentem ad Phronesium. SCIBO] sciam.

GETA

GETA seruus, PHRONESIVM meretrix. STRATOPHANES miles.

ITE, ite hac simul mulieri, damnigeruli foras gerones,
Bonorum hamaxagoga. Satinne qui amat, nequit quin nihili
Sit, neque improbis sese artibus expoliest? Nam hoc qui sciam ne quis
Id quaerat ex me, domi est qui facit improba facta amor,
Qui bona sua pro stercore habet. foras iubet ferri. metuit
Publicios, mundißimum sit. Puras sibi esse vult adeis.
Domi quicquid habet verritur ergo quandoquidem ipsus perditum se it,
Secretò hercle equidem illum adiutabo, neque mea ille quidem
Opera vnquam hilo minus properè quàm potest, peribit.
Nam iam de hoc obsonio, de mina vna deminui
Modò quinque nummos, mihi detraxi partem Herculanam.
Nam hoc aßimile est quasi de fluuio qui aquam deriuat sibi,
Nisi deriuetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, miserèque perit sine omni bona gratia. hac
Cùm video fieri, suffuror. suppilo, de praeda praedam
Capio. Meretricem ego item esse reor, mare vt est. quod des, deuorat, nec vnquam
Abundat. at hoc saltem seruatum tibi astuat: eccum apparet. huic des
Quantumuis, nusquam appáret neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit in
Pauperiem, priuauit bonis, luce, honore atque amicis.
Attat eccam adest propinquè, credo audiße hac me loqui.
Pallida est, vt peperit puerum. alloquar quasi nesciam.
Iubeo vos valere. Ph. *noster Geta. quid agis, vt vales?*
Ge. *Valeo, & venio ad minus valentem, & melius qui valeat fero.*
Herus meus ocellus tuus, ad te ferre me hac iußit tibi
Dona, quae illos ferre vides, & has quinque argenti minas.
Ph. *Pol haud perit, quod illum tantum amo.* Ge. *iußit orare vt haec grata haberes tibi.*
Ph. *Grata acceptáque ecastor habeo, iube auferri intrò. i Cyame.*
Ecquid auditis haec quae imperata sunt? Ge. *ah. nolo, auferant:*
Desiccari lubet. Ph. *impudens es mecastor.* Ge *tun' bona fide,*
Tune ais impudentem me esse, quae sis stabulum flagitij?
Ph. *Dic amabo te, vbi est Dinarchus?* Ge. *domi.* Ph. *dic ob haec dona quae*
Ad me miserit, me illum amare plurimùm omnium hominum
Vnique honorem illi me habere omnium maximum:
Atque vt huc veniat, obsecra. Ge *i licet. sed quisnam illic homo est,*
Qui ipsus se comest, oculis malis, tristis? animo hercle homo suo est miser.
Quisquis est. Ph. *dignus est mecastor illo.* Ge. *quid est.* Ph. *non nouisti, obsecro?*
Qui illic apud me erat? huius pater pueri illic est, vsque ad ientaculum
Iußit ali. mansi, auscultaui, obseruaui. Ge. *quem pernimis*
Noui? hominem nihili? illic quaeso est? Ph. *illic est.* Ge. *ne intuetur gemens.*
Traxit ex intimo ventre suspirium. hoc vide. dentibus
Frendit, icit femur. num nam, obsecro, hariolus est? qui ipsus se verberat.
St. *Nunc ego meos animos violentos, meámque iram ex pectore.*

Iam promam. loquere, vnde es? enim es? cur ausus inclementer
Mihi dicere? Ge. *lubi lo est.* St. *istuccine mihi respondes?*

Ge. *Hoc non ego te flocci facio.* St. *quid tu? cur ausa es alium te*
Dicere amare hominem? Ph. *lubitum est.* St. *ain' tandem? istuc primum experiar.*
Tun' tantilli doni caussa, olerum atque escarum, & poscarum,
Mœchum malacum, cincinnatum, vmbraticulum, tympanotribam
Amas? hominem non nauci? Ge. *quaso hercle, meo ne hero tu improbe*
Male dicere audes fons vitij & periurij? St. *verbum vnum*
Adde istoc, iam hercle ego te hic hac offatim offutiam. Ge. *tange*
Modò. iam ego te hic agnum faciam, & medium distruncabo, si tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo.

Ph. *Si æquum facias, aduentores meos non incuses, quorum mihi*
Dona accepta, gratáque habeo, tuáque ingrata, quæ abs te accepi.

St. *Tum pol ego & donis primatus sum, & perij.* Ge. *planè istuc est.*
Quid nunc ergo huic odio es? confessus bu' leus.

St. *Perij hercle hodie, nisi hunc à te abigo.* Ge. *accede huc modo,*
Adi huc modò. St. *etiam scelus viri minitare? quem ego*
Offatim iamiam concipilabo. Quid tibi huc ventio est?
Quid tibi hanc aditio est? quid tibi hanc notio est? inquam,
Amicam meam? moriere ocyus. si viam imbiteris.

Ge. *Quid nam imbiterim?* St. *fac quod iussi: mane, iam ego te hic*
Offatim offutiam. Ge. *óccidi. optimum est, captio est. istam*
Macharam longiorem habes, quàm hæc est. sed verutum
Sine dum petere. siquidem belligerandum est tecum.
Ibo domum. Ego tecum bellator arbitrum æquum cœperim.
Sed ego cesso me hinc amoliri, ventre dum saluo licet?

GERONES] gerones à gerendo dicti. HAMAXAGOGAS] qui vehiculis bona amantium, seu amatorum exportatis. SATINNE QVI AMAT, &c.] nónne perspicuè is, qui amat, nihili est, & malis artibus bona sua profundit & perdit? NAM HOC QVI SCIAM, &c.] ordo est, nam ne quis fortè iudex me quærat, qui hoc sciam, domi nostræ est amator, Dinarchus, qui facit res improbas. QVI BONA SVA PRO STERCORE HABET] qui bona sua nihil facit. & domi eijcit, vt stercus. alludit ad illud ἐκβλητότερος τοῦ κόπρου, i. magis eijciendus, quàm stercus. METVIT PVBL.] metuit ædileis. Festus, in voce *publicius*, docet publicium olim à duobus publicis Malleolis L. & M. qui fuerunt ædiles curules, esse appellatum: quod enim ex pecunia, quàm redegerant, pecuniis condemnatis, munierint. MVNDISSIMVM FIT] maxima domi fit mundities. VERRITVR ἔξω] extra verritur, euerritur. translatio est. PERDITVM SE IT] it se perditum. Terent. in Andr. ADIVTABO] adiutabo vt pereat. HILO MINVS] vel minima re minus *hilum*, inquit Festus, putauit esse, quod grano fabæ adhæret, ex quo *nihil* & *nihilum* apud Ciceronem lib. 1. Tuscul *neque proficit hilum*. MIHI DETRAXI PARTEM HERCVL.] mihi demsi decimam. sed quomodo potuit decimam sibi demere, si ex mina quinque nummos duntaxat detraxit? mina enim centum drachmas continet drachma, & denarius Romanus idem ferè valent? at denarius quattuor nummos sestertios dignitate, & pretio exæquat. Respondeo hic nummum sestertium non esse accipiendum more Romano, sed nummum Græcorum consuetudine, qui duas drachmas valet. Ita nummus, quinquagesima pars est minæ: siquidem mina quinquaginta nummos continet, & quinque nummi, decima. NAM HOC ASSIMILE EST, &c.] quemadmodum, inquit, de fluuio deriuant homines aquam in agros suos: nisi id faciant, nihilominus tota fluuij aqua in mare defluat: ita nisi ex iis muneribus, quæ mittit Dinarchus ad Phronesium, partem aliquam decerpam, ac deducam, tota ad eam peruenient. ordo autem, & sententia est. hoc assimile est, vt qui aquam de fluuio deriuat sibi. IN MARE ABIT] ad meretricem Phronesium, quæ est rapax & auara, maris instar, vt mox dicet. SVPPILO] Nonius, suppilare est inuolare. vel rapere. à pilorum raptu. vnde & compilare. Plaut. *Hæc cùm video fieri, sufferor, suppilo.* &c. Ego suppilare puto esse furtim capere, aut rapere. AT HOC SALTEM SERVATVM TIBI ABSTVAT SECVM APP.] sic à scaligero restitutus est & hic locus ex vestigiis antiquæ scripturæ quæ talis est, *at hoc saltem seruarubi est va mecum appáret.* LVCE] i. vita. nam qui rem suam perdidit, se quoque perdidisse videtur. VT PEPERIT] postquam peperit. AD MINVS VAL.] ad te, quæ minus vales. ET MELIVS: QVI VALE.] & me fero, qui melius valeo, quàm tu. OCELLVS TVVS] tibi carissimus. ILLOS] conseruos meos. GRATA] accepta. CYAME] nomen serui à voce Græca κύαμος. i. faba dicti. ECQVID AVDITIS HAEC Q.] nunquid auditis, quæ vobis imperant? AH! NOLO AVFERANT: DESICCARE LVBET] faceret seruus munera, quæ ad Phronesium attulit, non vult tam

cito

ſtrò domum intrò ferei,ſed quaſi madida ſint, ſoli expoſita ante fores aliquantiſper manere, vt deſicčetur. Nonnulli tamen legunt hic,*defricari iubet*. IMPVDENS ES M.]ſecutus ſum hic lib.vulg nam & noſtri lib ver.& editio Cimer.habent, *immò pudet me ecaſtor*, ILICET]ſine dubio,faciendum eſt.ſeu faciam ſubintell.ſuprà ILLIC HOMO]ille homo. IPSVS SE COMEST.] id eſt,ipſe ſuum cor edens, hominum veſtigia vitans.OCVLIS MALIS]oculis peruerſis & malignis. DIGNVS EST] qui miſer ſit. APVD MA]domi meæ. VSQ. AD IENTACVLVM] ientaculum,primus erat cibus apud Romanos, vt apud Græcos,ἀκράτισμα, quem ſequebatur apud illos prandium deinde veſperina, poſtremò cena apud Græcos ἄριστον deinde ἑσπέρισμα, poſtremò δεῖπνον. quæritur igitur hic Phroneſium militē aluiſſe puerum vſque ad ientaculum duntaxat.QVEM PERNIMIS NOVI? &c.]eúmne dicis, quem valde noui? hominem nequiſſimum?illéne,obſecro,eſt?DENTIBVS FRENDIT] Virg. Æneid.3. *dentibus infrendens gemitu*.lege Nonium in verbo *fremo* ICIT FEMVR] percutit femur. profert Priſcianus in verbo *ico*. geſtus eſt indignantis & ægrè aliquid ferentis notauimus in commentar. Hor. NVM OBSECRO NAM HARIOL.]num nam obſecro hariolus eſt? hariolus, hic pro furioſo accipitur, vt rectè notat Turnebus lib.24. Aduerſ.cap.17. ſolēt autem furioſi ſe ipſi interdum malè mulcare,& verberare. CVR AVSVS INCLEMENTER MIHI DIDERE] cur auſus es mihi maledicere? HOC] hoc ipſum tibi reſpondeo. NON EGO TE FLOCC.] ne flocci quidem te facio *ſæpe*. Continue dictum. POSCARVM] poſca muſtum aqua dilutum MALACVM] mollem. CINCINNATVM]ſuprà. VMBRATICOLAM] in vmbra educatū?ſeu qui locis vmbroſis delectatur, vt mulieres, non ſole,& puluere,vt viri ſtrenui,fortes, & militares. TYMPANOTRIBAM]mollem. & effœminatum, ciuratum, quales erant Galli Cybeles ſacerdotes, qui tympana ferebant, & pulſabant. Virg.lib.9.Æneid.*O verè Phrygiæ(neque enim Phryges)ite per alta Dindyma:vbi aſſuetis biforem dat tibia cantum. Tympana vos, buxúſque vocat berecynthia matris Idææ : ſinite arma viris,& cedite ferro*. HOMINEM NON N.]hominem qui ne nauci quidem faciendus eſt. hyperbole. Moſtell. *Qui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit*. Profert vtrunque locum Priſcian. lib. 6. TV IMPROBE MALED. AVDES]vel improbè accipiendum eſt, vt ſit nomen vocandi caſus, vel ad tenda copula,vt ſit aduerbium,hoc modo, *improbè es maledicere*. HAC OFFATIM OFF.]hac (machæra.) ET MEDIVM D.]& te medium diuidam, ita vt ex corpore tuo trunci duo fiant. CLVES]nominaris, clares. ADVENTORES MEOS NON INC.] eos, qui ad me veniunt,non incuſes. CONFOSSVS BVST.] tu tuo ipſius teſtimonio damnatus es, buſteus iamiam buſto conſecratus:pœnè mortuus,& iam ad buſtum deportandus. SCELVS VIRI] vir ſceleſte. CONCIPILABO]id eſt,corripiam. Feſtus,concipilauiſti dictū à Næuio,pro corripuiſti, & inuiolauiſti. QVID TIBI HVC VENTIO EST?] quamobrem huc venis? QVID TIBI HANC ADITIO EST?] quamobrem ad hanc adis? QVID T. H. NOTIO EST? INQVAM]quamobrem,inquam,hanc noſti? MORIERE OCYVS, SI VIAM IMBIT] moriere quamprimum,ſi viam inieris,imbito, tis, compoſitum,ab *in* & *beto* quod eſt eo de quo alibi. ſic autem emēdatus eſt hic locus à Ioſepho Scaligero Iulij filio coniect in Varronem. CAPTIO EST] fallacia eſt. SED VERVTVM SINE DVM PET.] ſic legendum puto. pro eo quod eſt in vulgatis *verio* : in manuſcriptis,*verum*:quāquam non diſplicet,*verui,nam*: quod mauult Scaliger,qui etiam pro *dum, domo* legendum cenſet.ſuprà Bacchid.*Si tibi machæra eſt, & nobis veruina eſt domi* AMOLIRI] amouere. VENTRE DVM SALVO]quem niſi aufugio miles machæra perfoſſurus videtur.

PHRONESIVM meretrix, STRATOPHANES miles.

DAte ſoleas,atque me intro actutum ducite.
Nam mihi de vento miſeræ condoluit caput.

St. *Quid mihi futurum eſt,cui duæ ancillæ dolent,*
Quibus te donaui?iámne abſtiſti hem ſic datur,
Quo pacto excludi quæſo potui planius
Quam excluſus nunc ſum?pulcrè ludificor.ſine.
Quantillo mihi opere nunc perſuaderi poteſt,
Vt ego iam ſuſſi ingemi talos totis ædibus?
Num quippiam auarum mutat mores mulierum?
Poſtquam filiolum peperit, nimes ſuſtulit:
Nunc,quaſi mihi dicat.nec te iubeo,nec veto
Introire in ædes. At ego nolo,non eo.
Ego faxo dicat me in diebus pauculis
Crudum virum eſſe.ſequere me hac verbum ſat eſt.

DATE SOLEAS] soleas poscit, simulans se malè habere. vtebantur enim soleis tum ægri, & minus bene valentes, tum cenaturi: vt suprà diximus. DOLENT] dolorem inurunt. POTIN PLANIVS QVAM EXCL. N. S.] potésne me planiùs excludere, quàm nunc exclusus sum? SINE] sine, minantis est. Terent. Eun *sine modò. Mors me malim* QVANTILLO MIHI OPERE, &c.] quàm facilè seu quàm paruo negotio mihi persuaderi potest vt, &c. NVM QVIPPIAM AVARVM MVTAT] locus non sincerus. quid si sic legamus *num quippiam auaros mutat mulierum?* Quid si sic Num quoppiam aurum mutat mores mulierum? quid si sic, Num quippiam amarum æquè est, vt mores mulierum? QVASI MIHI DICAT, NEC TE IVB.] quasi mihi ita dicat Phronesium, nec te iubeo introire in ædeis meas, nec veto. CRVDVM VIRVM ESSE, virum acrem iracundum, asperum, sæuum, *ὠμόν*.

STRABAX rusticus adolescens, ASTAPHIVM ancilla.

Rus mane dudum hinc ire me iussit pater,
Vt bubus glandem prandio depromerem.
Post illuc veni, quàm aduenit, si dis placet,
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui oueis Tarentinas erat mercatus de patre.
Quærit patrem, dico esse in vrbe. interrogo
Quid eum velit homo crumenam sibi de collo detrahit.
Minas viginti mihi dat, accipio libens,
Condo in crumenam. ille abijt ego perperas minas
Oueis in crumena hac properè in vrbem detuli.
Fuit edepol Mars meo periratus patri
Nam oues illius haud longè absunt à lupis.
Nunc ego istos mundulos vrbanos amasios
Hoc ictu exponam, atque omneis eijciam foras.
Eradicare est certum cum primis patrem:
Post id locorum matrem. nunc hodie efferam
Ad hanc argentum, quam mage amo, quàm matrem meam.
Tat, ecquis est? ecquis aperit hoc hostium?
As. *Quid istuc? alienus es, amabo, mi Strabax,*
Qui non extemplo intres? anne oportuit
Ita, quidem, qui es familiaris? St. ibitur.
Ne me morari censeas. As. lepidè facis.

VT BVBVS GLANDEM PRANDIO DEPROMEREM] vt glandem prandio boum depromerem. POST ILLVC VENI &c.] rus veni, si dris placet. postquàm aduenit ad villam, ille, qui argentum patri meo debebat, id est, ille qui pecuniam meo patri debebat, priùs ad villam aduenerat, quàm ego illuc venissem. TARENTINAS] oueis & lanas Tarentinas laudauit antiquitas. Columel. lib. 7. cap. 2. & Plin. lib. 8 cap. 48 & Hor. lib. 2 oda 8. *Duce pellitis ouibus Galesi flumen.* Galesus enim Tarenti, & Calabriæ fluuius EGO PERPERAS MINAS OVEIS] perperas, id est, stolidas, stultas. minas, id est, lacte minutas. vel vt Varro interpretatur lib. 2. cap. 2. ventre glabro. MARS] cui lupi sacri sunt. ex quo Martiales dicti sūt ab Hor. oda lib 2. & Virg. Martius lupus. lib. 9. Æneid. *Quæsitum aut matri multis balatibus agnum, Martius à stabulis rapuit lupus.* MVNDVLOS, deminutiuum est à nomine mundus, a, um. HOC ICTV EXPONAM] hac pecunia ex ædibus Phronesij exigam, vel prosternam. nullo enim grauiore ictu potest quisquam riualem suum extrudere, vel percellere, & peruertere, quam muneribus, & pecunia. ERADICARE] perdere Terentius Hautont. *Dij te eradicent Syre* TAT] lege Charisium lib. 2. de interiectione ECQVIS EST? nemóne est? ECQVIS APERIT HOC HOST] nemóne hoc hostium aperit? ANNE OPORTVIT] án non oportuit te extemplò intrare, qui sis familiaris? CENSEAS] putes.

STRATILAX seruus. ASTAPHIVM ancilla.

Mirum videtur rure herilem filium
Strabacem non rediisse, nisi si clanculum
Collapsus est hic in corruptelam suam.
As. *Iam pol ille me inclamabit, si aspexerit.*

Nim io

St. *Nimio minus sæuus iam sum Astaphium, quàm fui.*
Iam non sum truculentus, noli metuere.
Quid vis? As. quid? tuam exspecto truculentiam.
St. *Dic, impera mihi quid vis & quo vis modo.*
Nouos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare possum, vel iam scortum ducere.
As. *Lepidè mecastor nuncias. sed dic mihi,*
Ain' parasitum te potesse ducere?
As. *Intellexisti lepidè quid ego dicerem.*
St. *Heus tu, iam postquam in vrbem crebrò commeo.*
Dicax sum factus, iam sum cauillator probus.
As. *Quid est amabo? istacce ridicularia,*
Cauillationes vis fortasse dicere.
St. *Ita, vt pauxillum differat à cauillulis.*
As. *Sequere intrò me, amabo, mea voluptas.* St. *tene hoc tibi,*
Rabonem habeto, mecum vt hanc noctem sies,
As. *Perij, rabonem? quam esse dicam hanc belluam?*
Quin tu arrabonem dicis? St. *ar facio lucri,*
Vt Prænestinis conia, est ciconia.
As. *Sequere obsecro.* St. *Strabacem hîc opperiar, modò*
Si rure venias. As. *is quidem apud nos est hic Strabax,*
Modò rure venit. St. *priúsne. quàm ad matrem suam?*
Heu adepol hominem nihili. As. *ánne autem vt soles?*
St. *Immò nihil dico.* As. *i intrò amabo, cedò manum.*
St. *Tene in tabernam ducor deuersoriam.*
Vbi malè accipiar mea mihi pecunia.

CORRVPTELAM SVAM] rem corruptricem. locum corruptorem, *διαφθαρτικόν*. SCORTVM DVCERE] scortum domum ducere, cum quo cubem. vsitatè autem dictum, scortum ducere, pro puerum aut puellam libidinis causa domum ducere: quanquam ambiguum est vt mox dicemus. PARASITVM] scortum, siue masculinum, siue muliebre. scorta veteres parasitos appellabant, suprà. sed nónne satis apertè dixerat Stratilax scortum ducere, neque opus erat interpretatione verborum? dixerat sanè. sed tamen cùm scortum propriè corium, & pellem significet, ex quo meretrices, scorta appellãtur, quòd vt pelles subigantur, vt docet Festus, videbatur ambiguè esse dictum, scortũ ducere, & pro pellem, seu corium extendere, accipi posse. Ita res eguit interpretatione, quę ambiguitatem omnem sustulit. CAVILLATOR] *σκώπτης*. RIDICVLARIA] id. est ridicula. CAVILLATIONES] iocationes. ioca, seu iocos. dicta salsa, & faceta. Cic. de Orat. 2. RABONEM? QVEM ESSE D.] rabonẽ mihi dic[illegible] quæ bellua est rabo? AR FACIO LVCRI] lucror syllabam *ar*, cum detracto *ar*. rabonem dico. VT PRAENESTINIS CONIA CICONIA] irridet Prænestinos, quã vocabuli decurtãt. ANNE AVTEM VT SOLES?] an redis ad ingeniũ tuũ, atq. ad mores tuos truculentos?

DINARCHVS adolescens.

NEque natu'st, neque progignetur, neque potest reperirier,
Cui ego nunc dictum, aut factum melius, quàm Veneri velim.
Di magni, vt ego lætus sum, & lætitia differor! ita
Ad me magna nuntiauit Cyamus hodie gaudia,
Mea dona deamata, acceptáque esse apud Phronesium.
Cùm hoc iam volupe 'st, tum hoc nimis magnæ mel liniæ mihi,
Militis odiosa, ingrata'que habita. totus gaudeo,
Mea illa est. si repudiatur miles, mulier mecum erit.
Saluus sum quia pereo: si non peream, planè interceam:
Nunc speculabor quid ibi agatur, quis eat intrò, qui foras

Veniat: procul hinc obseruabo miles quid fortunis fuat
Quia nihil habeo, vnum animus mon· it me, omnia agam precario.

CVI EGO NVNC DICTVM, AVT FACTVM M.] cui ego melius dicere, aut melius facere velim. ET LAETITIA DIFFEROR] & præ lætitia non sum apud me. Terentius, *differor doloribus*. DEAMATA] valde amata & grata. HOC] mea dona Phronesio fuisse grata & accepta. MAGNAE MELLINIAE] magnæ dulcedini, seu voluptati. MILITIS] dona. SI NON PEREAM, PLANE INTERREAM, tale est illud Themist. *perieramus nisi periissemus* sic au em resti uimus ex antiqua scriptura, quam expressam, & incorruptam in nostris libris reperimus. Nam vulgata, quæ omnibus ferè exemplis reperitur, *planè esuriam*, & ea, quam habet editio Camerariana. *pane vicem*. deprauata est. QVID FACTVRVS FVIT] quid facturus sit, suprà, secuti autem sumus libros vulgatos, a quibus nostri vet. nihil discrepant. nam editio Camerariana habet *quid fortunis fuat*. quod quid sibi velit, non video, nisi fortè erratum est operarium. nonnulli libri habent, non malè *quid facturus siet* QVIA NIHIL HABEO, VNVM ANIMVS MON. ME.] libri vulgati sic habent, *quia nihil habeo vnum animos monuit mihi* planè mendosè. Nonnulli veteres sic, & ita edidit Camerarius, *q. n. h vnum animos monuit mihi*. Alij sic, *vnum animus monuit me*: quos secutus sum.

ASTAPHIVM ancilla, DIDARCHVS adolescens.

Lepide efficiam mea hera officium. vide intus modo vt tu tuum
Item efficias. amat id quod decet, rem tuam, istum exinani.
Nunc dum isti lubet dum habet, tempus ei rei secunda.
Prome venustatem, amantiam, gaudia, cope · amores.
Ego interim hic restitrix residebo, iste dum sic faciat
Domum ad te exagam, nec quenquam interim istuc ad vos,
Qui sit odio, intromittam: tu perge vt lubet ludin' istos?
Quis est iste? Di. *eia Astaphium, indica qui perit.* As. *amabo, hiccine tu*
Eras? Di. *molestúsne sum?* As. *nunc magis, quàm fuisti. nam si qui haud*
Nobis vsui est, nobis molestus. Sed obsecro da mihi operam, vt
Narrem quæ volo. Di. *nam quid est?* As. *nam ea refert. nummos est*
Intus, & bolos qui dat. Di. *quid? amator nouus quispiam,*
As. *Integrum, & plenum adepta est thesaurum.* Di. *quis est?* As. *eloquar.*
Sed tu taceto. Nouistin' tun' hunc Strabacem? Di. *quid ni?*
As. *Solus summam habet hic apud nos. nunc is est fundus nobis.*
Animo bono malè rem gerit Di. *perij hercle ego.* As. *stultus es.*
Qui facta, i· fecta facere verbis postules. Thetis quoque etiam
Lamentando lessum fecit filio. Di. *Non ego nunc intro*
Ad vos mittar? As. *quidum quàm mi es magis?*
Di. *Quia enim plus dedi* As. *enim es intromissus, cùm plus dabas.*
Sine vicissim qui dant, ob id, quod dant, operis vtier.
Litteras didicisti: quando scis, sine alios discere.
Di. *Discant, dum mihi argumentari liceat, ni oblitus siem,*
Qui dedi. As. *interea magister, dum tu commentabere,*
Volt interim illa itidem commentari. Di *quid?* As. *rem accipere ien tidem.*
Di. *Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,*
Praterea vnam in obsonatum. As. *idem istuc delatum scio.*
De eo nunc bene sumus, tua virtute Di. *Illinc vt inimici mei.*
Bona istic edant? mortuum hercle me, quàm vt id patiar, mauelim.
As. *Mauelim mihi inimicos inuidere, quam me inimicis meis.*
Nam inuidere alij bene esse, tibi malè esse, miseria est.
Qui inuident, egent: illi, quibus inuidetur, rem habent.
Stultus es. Di. *quid est?* As. *oppirire.* Di. *quid iam?* As. *quia pol.*

Di. *Non licet de obsonio saltem me participem fieri?*
As. *Si volebas participare, auferres dimidium domum.*
Nam itidem vt Acherunti hic ratio accepti scribitur,
Intro accipimus quando acceptum est, non potest fieri foras.
Bene vale. Di. *resiste* As. *amitte sine* Dinar. *amitto intro,* As. *ad te quidem.*
Di. *Immò istuc ad vos.* As. *iri non potest.* Di. *nimium potest.*
Experiri sine. As. *immò opperire.* Di. *meliu'st experirier.*
As. *Dicam te adesse.* Di. *vbi est?* As. *occupata est.* Di. *resiste* As. *abeo, frustra es.*
Di. *redin'?*
An non redis? As. *sed vocat me. quæ in me plus potest, quàm potes.*
Di. *Vno verbo eloquar, mittin' me intro?* As. *mendax es. abi.*
Vnum aiebas. tria iam dixti verba, atque mendacia.
Di. *Abiit intro. hinc iuit. ego vt hæc mihi patiar fieri?*
Iam hercle ego tibi illecebra ludos faciam clamore in via.
Qua aduorsum legem accepisti à plurimis pecuniam.
Iam hercle apud omneis magistratus faxo erit nomen tuum.
Postideà ego in te manum iniiciam quadrupli, venefica
Suppostrix puerûm. ego ædepol iam tua probra aperibo omnia.
Nihili me. perdidi omne, quod fuit. fio impudens
Nec mihi adest ad illum pensi iam quos capiam calceos.
Sed quid ego hîc clamo? quid si me iubeat intromittier?
Conceptis me non facturum verbis iurem si velit.
Nugæ sunt. Si stimulos pugnis cædis, manibus plus delet.
De nihilo nihil est irasci, quæ te non flocci facit.
Sed quid hoc est? prò di immortales, Callidem video senem
Alteram tonstricem huius, alteram ancillam suam, meus
Qui affinis fuit ancillas duas constrictas ducere.
Pertimui postquam vna cura cor meum mouit modò:
Timeo ne malefacta antiqua mea nunc inueniam omnia.

LEPIDÈ EFFICIAM MEA HERA] iussi à Phronesio ancilla Astaphium diligenter seruare, ne quis introeat, ne Dinarchus quidem, propter Strabacem iuuenem rusticum, qui intromissus est, ne si Dinarchus eum offendat ægre ferat, pollicetur se foris officio suo functurum: heram monet, vt idem domi fungatur. EXINANI] spolia, nuda. TEMPVS EI REI SECVNDA] tempus ei rei accommoda. alii libri habent *obsecunda*, nonnulli *obsecundes*. AMANTIAM] sic Scaliger pro vulgata lectione *amantis tuam*. Amantia autem à participio amans, vt habentia ab habens. & apud Lucret. repentia à repens, retinentia à retinens. COPEIS MORES] sic reposui pro illo vulgato, *compares* quòd plane corruptum est. copeis autem, id est, copiosos. sed Scaliger *copis res* mauult. EGO INTERIM HIC RESTITRIX RESIDEBO] locus hic mirè deprauatus est in libris omnibus nam libri vulgati habent *ego interim restricen præsideo*: manuscripti, *restitrix præsidebo* nonnulli *retricis præsidebo*. Turnebus libr. xi. Aduersar. cap 21. legit, *ego interim hic restitrix vis præsidebo*. Ego sic potius edi malui, *Ego interim hic restitrix resideo*, id est, *ego interim hic resistens remanebo*. restitrix autem verbale est à resisto, seu resto: quæ interdum idem valent, quod remaneo, & remoror. Sed Iosephus Scaliger putat esse legendum potius, *Ego interim hic vel tristitia præsidebo*. quam coniecturam non video quare quisquam improbare debeat. EXAGOGAM] exsportationem. faciat domum ad te exagogam autem, id est, rem paternam domo ad te exsportet. LVDIN' ISTOS?] ludisne istos? quid non ludis illos? non celabo lectorem tamen in nostris libris scriptum esse. *ludos istos*, amatores significat. INDICA, QVI PERIT] hoc eò pertinet, quod Astaphium quærens, quis esset, qui veniret, aut qui pulsaret, indicarat Dinarchum vel digito, vel nutu, vel certè verbo. nam, *iste*. prouocabulum est demonstratiuum, NVNC MAGIS Q.] nunc magis mo[l]estus es, quàm fuisti. NAM QVID EST?] quidnam est? NAM MEA REFERT. NVMMOS EST INTVS, ET BOLOS QVI DAT] mea enim refert, inquit Astaphium, intus est, qui dat Phronesio nummos, & bolos. Alii. aliter: sic ego hunc locum legendum puto. Nam vulgati, & manuscripti mendosi sunt, quorum alii sic habent *nam ea refert non sunt. intus bolos, quos dat*. Alii, *nam ea refert non mus: sed intus bolos, quos dat*. Turnebus lib. xi. Aduersariorum sic vult legi *nam ea refert nummos: & intus bolos, quos dat*. ADEPTA EST] sic legendum potius, quam vt vulgò, *adorta est* SVMMAM HABET] summum locum obtinet: principatum obtinet.

ANIMO BONO MALE R. G.] fortiter & strenuè perit. THETIS QVOQ. LAMENT. LESSVM R. FILIO] Thetis quoque (inquit, eadem Astaphium, vel vt alij melius, Dinarchus) filium suum Achillem plorauit, sed frustra scilicet. quod autem ad vocem, *lessum*, attinet, M. Tull. ad illud caput legis, quod est lib. 2. de Legib. *Mulieres genas ne carpunto, néue lessum funeris ergo habento*: hoc veteres interpretes Sex. Ælius. L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed suspicari vestimenti aliquod genus funebris. Ælius lessum, quasi lugubrem eiulationem, vt vox ipsa significat, quod eo magis iudico verum esse, quia lex Solonis id ipsum vetat. quod autem ad Thetidis luctum, quo Achillem mortuum prosecuta est, operæ pretium facturus videor si, quæ Philostratus, in heroicis ea de re scripsit, huc adscribam. Sic igitur ille, *Θαυμαστὰ δέ φασι ξυμβῆναι ἐπ' αὐτῷ καὶ ἐν πένθει τῷ ὑπὲρ αὐτοῦ ... Ἐκ γὰρ τοῦ κόλπου τι μέλαν ... [illegible]*, &c. QVIDVM QVAM MILES M.] quamobrem tu magis intromittare, quam miles? ENIM ES INTRO M.] *enim*, præpositum. sic suprà VTIER OPERIS] *operis*, numeri est multitudinis ablatiui casus à recto fœminino, *opera*. Sine, inquit, vicissim eos qui dant, vt Strabacem, vti operis Phronesij. Nam qui dant Phronesio, eius operas conducunt, sine igitur eos, qui dant, iis operis vti, quas redemerunt, & conduxerunt. LITTERAS DIDICISTI] fuisti apud magistram ex qua litteras didicisti? quoniam scis, sine & alios discere. DVM MIHI ARGVMENTARI] sic edidit Camerarius. libri vulgati habent *commentari* nostri veteres, *argentari* mendosè. VBI INTERIM ILLA COMM. AST. QVID, &c.] personis interpositis hic locus à Turnebo restitus ac declaratus est, qui alioquin obscurus erat. QVI DEDI] libri vulgati habent, *quod dedi*. DEFERS] deferendus. *[illegible]* IN OBSONATVM] ad emendum obsonium, ad obsonandum, obsonatus, tus, tui. BENE SVMVS] bene nobis est, suprà. TVA VIRTVTE] tua liberalitate, tua beneficentia, seu tuo beneficio MAVELIM MIHI INIM. INVID. QVAM, &c.] id est, mauelim mihi bene esse, quàm inimicis meis. inuident enim fortunatis, non miseris. Horat. *Inuidus alterius rebus macrescit opimis*. Aristoteles libro 2. rhetoricorum. OPPERIRE] exspectat dum Strabax dum animo suo obsecutus sit. PARTICIPARE] partem capere, participem fieri. NAM ITIDEM VT ACHERVNTI] vt Orcus nunquam quicquam eorum, quæ accepit, rescribit, id est, remunerat, seu reddit, sic neque meretrix. AMITTE] noli me retinere. *dimitte*. introeo ad Phronesium. AD TE QVIDEM] ad te quidem intra, non ad nos. IRI NON POTEST] non potest quisquam introire. NIMIVM POTEST] immò verò valde potest introiri. SED VOCAT ME, &c.] domina. VNO VERBO ELOQVAR] vno verbo dicam. quidnam legi volunt. *vnum verbum eloquar* vulgati libri mendosè habent, *vno verbo eloquar*. & præterea hoc mendosum, quod in eis non interponitur persona Dinarchi. VNVM AIEBAS] vnum verbum te locuturum dicebas, tria iam dixisti nempe mitti'n me intro? sed non est dissimulandum in quibusdam libris veteribus scriptum esse, *steri'sa dixisti verba*. HINC FVIT] nonnulli libri vet. habent: *irruit*, partim *inruit*. EGO VT HAEC M. PAT. F.] cum indignatione pronuntiandum. Et est locutio non plena: egone ita sum ignauus, vt hæc mihi patiar fieri? ILLECEBRA] quæ tu adolescenteis illicis. sed fortasse legendum *elecebra*, vt suprà. SVPPOSTRIX PVERVM] suppostrix, vt tonstrix, suprà. APERIBO] apertam, suprà. NIHILI ME] ô me nihili hominem. FIO IMPVDENS, qui reposcam quod dedi. CONCEPTIS ME NON FACT. VERB.] si Phronesium iubeat me intromitti, iurem verbis conceptis, si velit, me non introiturum. quid sit *verbis conceptis iurare* dictum est suprà. SI STIMVLOS PVGN. CALCIS, M. PL. D.] tale est illud apud Terentium phorm. *nam quæ inscitia est aduersum stimulum calces?* subint. iactare. id est, pugnare cum potentiore? DE NIHILO NIHIL EST IRASCI] iniane est ei irasci, quæ te ne flocci quidem facit. TONSTRICEM HABET] tonstricem Phronesij puerum à Phronesio inuestigare iusserat, vt eum sibi illa supponeret. MEVS QVE AFFINIS FVIT] qui mihi filiam suam desponderat, quam postea compressi. CONSTRICTAS] vinctas. MALEFACTA] vitia oblata virgini Calliclis filiæ.

CALLICLES senex, ANCILLAE duæ, DINARCHVS adolescens.

Egóne tibi maledicam, aut tibi adeò malè velim, vt animus meus'st?
Propemodum expertæ estis, quàm ego sim mitis, tranquillúsque homo
Rogitaui ego vos verberans pendenteis simul.
Commemini quo quicque pacto sitis confessæ, scio.
Hic non volo scire eodem pacto si sine malo fateamini
Quanquam vos colubrino ingenio ambæ estis. edico prius,
Ne duplices habeatis linguas, ne ego, bilingueis vos necem.
Nisi ad tintinnaculos voltis vos educi viros.

An. *Vis subegit verum fateri, ita lora lædunt brachia.*
Ca. *At si verum mihi eritis fassæ, vinclis exsoluemini.*
Di. *Etiam nunc quid sit negotij, falsus, incertúsque sum,*
Nisi quia timeo tamen ego: nec quid peccaui, scio.
Ca. *Omnium primum diuersæ state. hem sic, istuc volo.*
Néue inter vos significetis. ego ero paries, loquere tu.
An. *Quid loquar?* Ca. *quid puero factum est, mea quem peperit filia,*

Meo nepoti? capita rerum mihi expedite. An. istæ dedi.
Iam tace. accepistin' puerum tu ab hac? An. accepi. Ca. tace,
Nihili moror præterea. satis est fassa. An. infitias non eo.
Ca. *Iam liuorem tute scapulis istoc concinnas tuis.*
Conueniunt adhuc vtriusque verba. Di. væ misero mihi,
Mea nunc facinora aperiuntur, clàm quæ speraui fore.
Ca. *Loquere tu, quis dare te huic puerum iussit? An. hera maior mea,*
Ca. *Quid tu? cur eum accepisti? An. hera me rogauit minor,*
Puer vt afferretur, eáque vt celarentur omnia
Ca. *Loquere tu. Quid eo fecisti puero? An. ad meam heram detuli.*
Ca. *Cui, malum, heræ? An. Duæ sunt istæ. Ca. caue tu nisi quod te rogo, nisi*
Ea, quæ exquiro. An. mater filiæ dono dedit, inquam.
Ca. *Plusquam dudum inquam, loquere. An. plus tu rogitas Ca. responde ocyus.*
Quid illa, cui donatus est? An. supposuit Ca. cui? An. sibi
Pro filiolo. Ca. pro filiolo? di obsecro vostram fidem,
Vt facilius alia, quàm illa, vnde est puerum alienum parit!
Hæc labore alieno puerum peperit sine doloribus.
Puer quidem beatus, matres duas habet, & auias duas
Iam metuo patres quot fuerint. vide sis facinus muliebre.
An. *Magis pol hæc malitia pertinet ad viros, quàm ad mulieres.*
Vir illam, non mulier prægnatem fecit. Ca. idem ego istuc scio.
Tu bona ei custos fuisti, An. plus potest, qui plus valet.
Vir erat plus valebat, vicit quod petebat, abstulit.
Ca. *Et tibi quidem attulit hercle idem attulit magnum malum.*
An. *De istoc ipsa etsi tu taceas, reapse experta intelligo.*
Ca. *Nunquam te facere hodie quiui, vt v., quis esset diceres.*
An. *Tacui, at nunc non tacebo. quando adest, necesse est indicem.*
Di. *Lapideus sum, commouere me miser non audeo.*
Res palam omnis est. meo illic nunc hunc capiti comitia.
Meum illuc facinus, mea stultitia est. timeo quàm mox nominer.
Ca. *Loquere, filiam meam quis integram stuprauerit.*
An. *Vide ego, te propter. Ca. mala es. qui est? An. patronus parieti.*
Di. *Neque viuus, neque mortuus sum, neque quid nunc faciam, scio.*
Neque vt hinc abeam, neque vt hunc adeam, scio. timore torpeo.
Ca. *Dicin', an non? Dinarchus. cui illam prius despondcras.*
Ca. *Vbi is homo est, quem dicis? Di. assum Callicles. per tua obsecro*
Genua, vt tu istuc insipienter factum, sapienter feras,
Mihíque ignoscas, quod animi impos vini vitio fecerim:
Ca. *Non places. in mutum culpam confers, quod nequit loqui,*
Nam vinum si fabulari posset, se defenderet.
Non vinum hominibus moderari, sed vino homines solent,
Qui quidem probi sunt. verùm qui improbus est, aquam si bibit,
Siue adeò caret temeto, tamen ab ingenio est improbus.
Di. *Scio equidem, quæ nolo, multa mihi audienda obnoxia,*
Ego me tibi obnoxium esse fateor. culpæ compotem.
An. *Callicles, vide, quæso, homini ne facias iniuriam.*
*Reus solutus causam dicit.**

Ca. *Soluite iſtas. agite, abite, tu domum, & tu item domum,*
Eloquere hæc heræ tuæ, puerum reddat, ſi quis eum petat.
Eamus tu in ius Di. *quid vu in ius me ire? tu es prætor mihi,*
Verùm te obſecro, vt tuam natam des mihi vxorem, Callicles.

Ca. *Eundem pol te iudicaſſe quidem iſtam rem intelligo.*
Nam haud manſiſti dum ego darem illam. tute ſumſiſti tibi.
Nunc habeas vt nactus, verùm hoc ego te multabo bolo,
Sex talenta magna à dote demam pro iſta inſcitia.

Di. *Bene agis mecum.* Ca. *filium iſtinc tuum te meliu'ſt repetere.*
Cæterùm vxorem quàmprimùm poteſt, abduces ex ædibus.
Ego adeò iam illi remittam nuntium, affini meo,
Dicam vt aliam conditionem filio inueniat ſuo.

Di. *At ego ab hac puerum repoſcam, ne mox infitias eat.*
Nihil eſt. nam ipſa hæc vltrò, vt factum eſt, fecit omnem rem palàm.
Sed nimiùm pol opportunè ecce ab ſeſe egreditur foras.
Næ illa ſtimulum longum habet, quæ vſque illinc cor pungit meum.

TRANQVILLVSQ.] leniſque. ROGITAVI EGO VOS VERB. PEND.] ſolebant domini ſeruos & ancillas pendenteis loris verberare. ſiue verum ab iis extorquere, ſiue pœnas de iis ſumere ob aliquod malefactum vellent. SINE MALO] ſine verberibus COLVBRINO] ſerpentino, vafro, & callido. ME DVPL. HAB. L.] ne quæ paullò ante faſſæ eſtis, nunc negatis. BILING.] eandem rem modò aienteis, modò neganteis. AD TINTINNAC.] id eſt, ad lorarios, ſeu carnifices. vel propter plagarum crepitum, verberúmque tinnitum ac ſonitum. vel quia qui damnati erant ſupplicio extremo, ſolebant tintinnabulum geſtare, ne quis ei appropinquans contaminaretur. Turnebus Aduerſ. lib. xj. ca. 21. & lib. 23. cap. 10. VINCL. EXSOL.] noſtri libri veteres habent, *vinclis exſolui*, DIVERSAE] altera hîc, altera illic. SIGNIF.] nutu, aut nictu. EGO ERO P.] medius inter vos ſtabo. MEO NEPOTI] meo nepote. CAPITA RER] ſummas, τὰ κεφάλαια. ISTAE DEDI] iſti dedi tonſtrici. ſuprà. INFITIAS NON EOL non infitior, non nego. IAM LIVOR. TVTE SCAP.] fatendo verum liuorem ſcápulis tuis deles. FACIN.] facta audacia, ſtuprum oblatum Calliclis filiæ. HERA MAIOR M.] vxor tua mater. HERA ME R. M.] Phroneſium nam hera maior, erat Phroneſij mater. AD M. H.] ad matrem Phroneſij heram maiorem. HERAE M.]. Phroneſio heræ minori. CAVE TV NISI Q. TE R. &c.] caue tu quidquam loquare niſi quod te rogo: caue loquare, niſi ea, quæ à te exquiro. PLVS QVAM DVD. INQ. LOQ.] tu plus loqueris, inquam, quàm dudum locuta es, ſeu loquebaris. SVPPOSIVIT] Phroneſium ſcilicet. ſupposiuit autem, id eſt, ſuppoſuit, VT FACIL. AL. &c.] legendum θαυμαστικῶς. hoc modo. quàto facilius falſa mater, parit filium, quam verat. HAEC] falſa mater quæ partum ſibi ſuppoſuit. VIDE SIS] vide ſi vis. ILLAM] veram matrem filiam tuam. VIR ERAT] Dinarchus. PLVS VIL.] quàm ego, & filia tua. REAPSE EXP.] te ipſa experta, quia vapulaui NVNQ. T. FAC. &c.] id eſt, nunquam tacere potui, vt tu, quis eſſet is, qui filiam meam vitiauit, diceres. LAP. SVM] immotus ſto. tanquam lapis obrigui, in lapidem verſus ſum. MEO ILLIC NVNC FIVNT CAP. COM.] de meo capite illic verba fiunt. & conſilium initur. INTEG.] virginem intactam. VID. EGO TE P.] eum video propter te, id eſt, prope te. Alij ſic, *video ego eum, qui ſtuprauit filiam tuam.* deinde volunt eſſe ἀποστροφὴν ad Dinarchum: te propter, id eſt, tua opera, & culpa Dinarche, ſubintell. vincta ſum, vapulaui & vapulatura ſum. Ego illo priore modo malo. MALA * QVI EST?] locus lacer, vt indicat Aſteriſcus. noſtri libri habent, *malefacta qui eſt?* vulgati, *mala facta qui eſt?* PATR. PAR.] id eſt, qui videtur parietem tutari, ne labatur: ita ei adhæret, latitans. NEQ. VIVVS, NEQ. MORT] ſemianimis, ſeu ſemi mortuus ſum. NEQ. VT HINC AB.] neque ſcio, quomodo hinc abeam, &c. PER TVA OBS. GEN.] qui orabant apud veteres, eorum, quos obſecrabant, genua tangebant cuius moris innumerabilia ſunt apud Homerum, Sophoclẽ, Euripidem, & aliorum exempla. VT TV ISTVNO IN. SIPIENT. FACT. SAP. FER.] ἀντίθεσις. *ſapienter* autem, id eſt, moderatè, σωφρόνως. ANIMI IMPOS] animi impotens, ἀκρατής. VINI VITIO] ſic apud Terentium. HOMINIB. MOD] hominibus modum adhibere. SIVE CARET.] ſiue vino non vtitur in potu AB ING. EST IMPR.] natura eſt improbus. OBNOX.] id eſt, quibus obnoxius ſum, & quæ merito audiam. CVLPAE COMP.] culpæ affinem ISTAS] tonſtricem ancillam Phroneſij, & ancillam vxoris meæ. HERAE T.] Phroneſio. IN IVS] ad prætorem. TV ES PRAET. MIHI] te prætoris loco mihi eſſe & ius dicere volo. EVND. POL TE IVD. &c.] te eundum profectò iſtam rem indicaſſe intelligo, id eſt, intelligo te iudicaſſe non alium prætorem tibi adeundem eſſe, quam me. vel intelligo te eundem de re iſta ſententiam tuliſſe, nempe filiam meam vxorem tibi habendam eſſe, cùm eam, quam tibi deſponderam ipſe ſuaſiſti, neque exſpectaſti, dum illam tibi darem. VT NACTVS] es, ſubintell. HOC TE MVLTABO BOLO.] hac te iactura multabo MAGNA] Attica. DEMAM] detraham. BENE AGIS MECVM] æquum & liberalem te erga me præbes. FILIVM TVVM] quem ſibi ſuppoſuit Phroneſium. ADDVCES EX AEDIBVS] abduces ex ædibus noſtris, & in tua adduces. AB HAC] Phroneſio. PVERVM] filium meum, quem ipſa ſibi ſuppoſuit. VLTRO] non rogata à quoquam nullius rogatu, aut impulſu-

impulsu. AB SESA] domo sua. STIMVLVM LONGVM] me peruenit. VSQVE ILAVC] vsque ab ædibus suis. aculeum, & mucronem longum, qui vsque ad vel vsque à corpore & ore suo.

PHRONESIVM meretrix, DINARCHVS adolescens, ASTAPHIVM ancilla.

Blitea & lutea est meretrix, nisi quæ sapit in vino ad rem suam.
Si alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium.
Nam mihi diuidia est, tonstricem meam sic mulcatam malè,
Ea dixit, hunc Dinarchi puerum esse inuentum filium.
Vbi id audiuit? quanquam eum penes est mea omnis res & liberi.
Video eccum qui manstutorem med adoptauit bonis.

Di. *Mulier, assum profectu'st.* Ph. *quid agitur voluptas mea?*
Di. *Non voluptas. aufer nugas. nihil ego nunc de istac re ago.*
Ph *Scio mecastor, quid velis, & quid postules, & quid petas.*
Me videre vis, & à me te amari, puerum petis.
Di. *Di immortales, vt planti'oqua est? paucis vt rem ipsam attigit,*
Ph. *Scio equidem sponsam tibi esse, & filium ex sponsa tua.*
Et tibi vxorem ducendam iam esse. alibi iam animum tuum.
Vt me quasi pro derelicta sis habiturus. sed tamen
Cogitato, mus pusillus quàm sit sapiens besti.,
Ætatem qui vni cubili nunquam committit suam:
Quia si vnum ostium obsideatur, aliud perfugium erit.
Di *Otium vbi erit, de istis rebus tum amplius tecum loquar.*
Nunc puerum redde. Ph. *immò amabo vt hos dies aliquos sinas*
Eum esse apud me. Di. *Minimè.* Ph. *iam amabo.* Di. *quid opu'st?*
Ph. *è re mea est,*
Triduum hoc saltem, dum aliquò miles circunditur.
In eam rem, si quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerum, à milite omnis tum mihi spes animam efflauerit.
Di. *Factum cupio. nam re facere si velim, non est locus.*
Nunc puero vtere & procura, quia vnde procures habes.
Ph. *Multum amabo te ob istam rem mecastor. vbi domi metues malum,*
Fugito huc ad me, saltem amicus mihi esto manubiarius.
Di. *Bene vale Phronesium.* Ph. *iam me tuum occulum non vocas?*
Di. *Id quoque interim subitatim commemorabitur.*
Ph. *Nunquid vis?* Di. *facultas operæ vbi mihi erit ad te venero.*
Ph. *Ille quidem hinc abiit, abscessit. dicere hic quiduis licet.*
Verùm est verbum, quod memoratur: Vbi amici, esse ibidem opus.
Propter hunc sæpè etiam se hodie excludi vidit militem:
Quem ego ecastor mage amo, quàm me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quæ cum multum abstulimus, haud multum apparet, quod datum est,
Ita sunt gloriæ meretricum. As. *Aha tace.* Ph. *quid obsecro est?*
As. *Adest, pueri.* Ph. *sine eum ipsum adire huc, sine, si is est modò.*
Sine eum ipsum adire, vt cupit, ad me. dimit tam si venerit,
Næ istum ecastor hodie astutus confectum fallaciis.

BLITEA] inutilis, à blito herbæ nullius vsus. Nonius, in voce *blitea*. vbi hunc locum profert. ET LVTEA] luto vilior. VINO MADEANT] vino sint vuida. suprà. SOBRIVM] siccum. DIVIDIA EST] dolorem affert. legendum fortasse est, *diuidiæ est*. MVLCATAM MALE] verberatam esse suprà. EA DIXIT HVNC DINARCHI P.] ordo est, ea dixit eum puerum. quem

mihi suppositi. Dinarchi, esse inuentum filium. QVANQVAM EVM PENES] correctio est. quanquam inquit Phronesium omnes res meæ, & liberti sint in Dinarchi potestate. QVI MANSTVTOREM ME ADOPTAVIT BONIS] si qui me elegit suorum bonorum custodem & defensorem, *manstutor.* quasi manututor. qui manu tuetur, & tenet. Sic Turnebus Aduersariorum lib. xi. cap. 21. sed cur non dixit *manstutricem*? vt significantius esset, & honorificentius: nam plus est mulieri parteis virileis dare, quàm muliebreis, & honorificentior appellatio virilis quàm muliebris. PROFECTV'ST] non usi operam, profeci aliquid. DE ISTAC RE] de amore alibi. IAM ANIMVM TVVM] tepere esse ἀπὸ κοινοῦ suprà. VT ME QVASI PRO DEREL.] scio quo pacto me quasi pro derelicta sis habiturus. sic Cicero loquitur in Bruto. MVS PVSILLVS] Hor. *nascetur ridiculus mus.* Virg. *sæpe exiguus mus.* AETATEM QVI VNI CVBILI NVMQ. COMMIT. SVAM, qui non semper in vno cubili habitat. QVIA SI VNVM OSTIVM OBSID.] quare non semper in vno cubili habitat? quasi si vnum ostium obstruatur, nempe eius cubilis in quo habitat non habet aliud, quo perfugere possit. QVID OPV'ST?] quid opus est eũ esse apud te? ANIMAM EFFLAVERIT] perierit, suprà. ET PROCVRA] puerum QVIA VNDE PR.] nempe ex iis, quæ tibi largitus sum. VBI DOMI METVES MALVM iurgia & liteis ab vxore. SALTEM AMICVS MIHI ESTO MANVB.] esto mihi saltem amicus, si non ex animo, at fructuosus, at manubriarum & spoliorum collator. Nonius manubias à præda hoc distare veterem existimarunt. lib. Accusat. Manubiæ sunt præda imperatoris pro portione de hostibus capta. IAM ME TVVM OSCVLVM NON VOCAS] vt antea solebas. FVTATVM] futare inquit Festus, arguere est. vnde & confutare Sed Cato hoc pro sæpius fuisse posuit. FACVLTAS OPERAE VBI M. E.] vbi mihi licebit per occupationes. ad te venero. vbi potero, ad te veniam. Vbi AMICI ESSE IBIDEM OPVS] sic habent nostri libri veteres, quibuscum nonnulli vulgati consentiunt. sententia plana, & perspicua. significat enim, vbi sunt amici, ibidem esse negotium, & molestiam. amicorum enim causa nos interdum laborare necesse est, aut ius amicitiæ violare, & fidem lædere, ac perdere. Quòd si rationem acceptorum & expensorum diligenter inire velimus ratione subducta, sæpe reperiemus plus nos amicis expensum, quam acceptum retulisse: & plus laboris & molestiæ eorum causa suscepisse, quàm voluptatis aut vtilitatis ab eis percepisse. Aliorum vulgatorum scripturam, *vbi amici ibidem sunt opes*, neque id, quod sequitur, neque versus patitur. PROPTER HVNC E SAEPE ETIAM M.] ostendit, quod operis, & negotij susceperit ob amicitiam Dinarchi. Nam propter hunc Dinarchum inquit, sæpe militem etiam hodie eieci foras. non dissimulabo hunc versum variè scriptum esse in libris antiquis. in aliis sic, *Propter hunc spes etiam hodie exanimauit militem.* in aliis sic, *Propter hunc spes etiam se hodie in militem.* Deinde lacuna, in vulgatis autem sic, *Propter hunc spes etiam se hodie iam interit in militem.* Eademque lectio etiã in vno manuscripto reperitur: In aqua quidam aliquid inesse boni putant, eámque sic interpolant. Propter hũc spes cum suis donis interiit militi, *spes interiit* autem, sic dictum vt suprà *spes animam efflauerit.* QVA MI Dinarchum, alij militem, & interpretantur, *mage amo*, magis me amare simulo. DVM ID QVOD CVPIO, INDE AVF.] referenda sunt hæc ad illa remotiora: Dinarchus se hodie excludi vidit propter militem, dum ab eo id, quod cupio, aufero. QVAE EVM MVLTVM ABST.] mutat numerum sic autem locus explicandus. Tale est ingenium nostrum, *Quæ cum multum* &c. ADEST PVERI] subintell. pater.

STRATOPHANES miles, ASTAPHIVM ancilla, PHRONESIVM meretrix, STRABAX adolescens rusticus.

MEo mihi more fero supplicium dominis ad amicam meam
Illud vt acceptum sit, prius quod perdidi, hoc addam insuper
Sed quid? video heram, atque ancillam ante ædeis. abeunda est hæc mihi.
Quid hic vos agitis. Ph. *ne me appella* St. *nimium sæuis.* Ph. *sic sine.*
Potin' es vt mihi molestus ne sies? St. *quid Astaphylitium est?*
As. *Merito ecastor tibi succenset.* Ph. *egon'? atque isti etiam parum*
Male volo. St. *ego mea voluptas si quid peccaui prius*
* *Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi rides spice.*
Ph. *Manus vetat priusquam penes sese habeat, quicquam credere.*
Puero opu'st cibus, opus est matri autem, quæ puerum lauit.
Opus nutrici autem vtrem vt habeat veteris vini largiter.
Vt dies, noctéisque potet. opu'st igne, opus est carbonibus.
Fasciis opus est, puluinis, cunis, incunabulis.
Oleum opus est, farina puero opus est, opu'st totum diem.
Nunquam hoc vno die efficiatur opus, quin opus semper siet.
* *Non enim possunt militares pueri setanio educier,*
St. *Respice ergo, accipe hoc, qui istuc exefficias opus.* Ph. *cedò,*

Quan-

Quanquam parum est. St. *addam minam adhuc istic postea.* Ph. *parum est.*

St. *Tuo arbitratu, quod iubebis, id dabitur. da nunc sauium.*

Ph. *Mitte me, inquam, odiosus es.* St. *nihil fit, non amor teritur dies.*

Plus decem pondo amoris pauxi'lisper perdidi.

Ph. *Accipe hoc, atque auferto intro.* St. *Vbi amica mea est gentium?*

Neque ruri neque hic operis quicquam facto. corrumpor situ.

Ita miser cubando in lecto hic exspectando obdurui.

Sed eccam video. Heus amica quid agis? St. *quis illic homo?*

Ph. *Quem ego mecastor magis amo, quam te.* St. *quàm me? quomodo?*

Ph. *Hoc modo. vt molestus ne sies.* St. *iam abis postquam aurum habes.*

Ph. *Condidi intrò quod dedisti.* St. *adest amica. te alloquor.*

Ph. *At ego ad te ibam.* St. *ad me? delicia.* Ph. *hercle verò seriò.*

St. *Quanquam ego tibi videor stultus. gaudere aliqui me volo.*

* *Ne quicquam es bella, malo tuo nisi simitu e o aliqui gaudeo.*

Ph. *Vin' te amplectar, & sauium dem?* St. *quiduis face, gaudeam.*

St. *Meósne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?*

Mortuum hercle me esse satius. Abstine hoc mulier manum,

Nisi te mea manu bina in machæra vis & hunc mori.

Ph. *Nihil φλυαρεῖν, satius est miles, si te amari postulas*

Auro, haud ferro deterrere potes me. amet Stratophanes.

St. *Qui, malùm, bella aut faceta es. quæ ames hominem istiusmodi?*

Ph. *Venitne in mentem tibi quod verbum in cauea dixit histrio,*

Omnes homines ad suum quæstum callent nec satis vident.

St. *Huccine hominem te amplexari, tam horridum atque squalidum.*

Ph. *Quanquam hic horridus est, quanquam hic squalidu'st, at est bellus mihi*

St. *Dedin' ego aurum?* Ph. *mihi? dedisti filio cibaria.*

St. *Nunc si hanc tecum esse speras alio opu'st auri mina.*

St. *In malam rem i, & magnam.* St. *magno opere serua tibi viaticum.*

Quid ista debet nisi tria? St. *quæ tria?-nam?* St. *vnguenta. noctem, suauium.*

Par pari respondet. verùm nunc saltem si emas eam,

Tum mihi nonnulli de tuis de deliciis compasticu St. *abi, abi consultam istuc mi homo*

Caue faxit volnus tibi iam. cui sunt dentes ferrei.

Vulgò ad se omneis intromittit. abstine isthæc tu manum.

St. *Iam hercle iam magno tu vapulas vir strenuus.*

St. *Dedi ego huic aurum.* St. *at ego argentum.* St. *at ego pallam & purpuram.*

St. *At ego oueis, & lanam & alia multa, quæ poscet, dabo.*

Melius te minis certare mecum, quàm minaciis.

Ph. *Lepidus ecastor mortalis. Strabax mi, perge obsecro.*

Stultus, atque insanus damnis certant. nos saluæ sumus.

St. *Age prior tiro, da aliquid.* St. *immò tu prior perde, & peri.*

St. *Hem tibi talentum argenti, Philippicum est, tene tibi.*

Ph. *Tanto melior, noster esto. sed de vestro viuito.*

St. *Vbi est, quod tu das? solue Zonas.* Ph. *prouocatur.* St. *quid times?*

Str. *Tu peregrinus hic habito nunc: timeo meas: non ego ambulo.*

Pecua ad hanc collo in crumena ego obligata defero.

St. *Quid dedi, vt distrinxi hominem.* Str. *immo ego verò qui dedi.*

Ph. *I nunc intrò, amabo, & tu ergo hac mecum.* St. *tu eris mecum quidem.*

St. *Quid tu? quid ais? eum hoccine? Mil. ego posterior dedi.*
Ph. *Tu dedisti, hic iam daturus est. istuc habeo, hoc expeto.*
Verùm vtrique mos geratur, amborum ex sententia.
St. *Fiat vt rem natam video, hoc accipiundum est quod datur.*
St. *Meum quidem te lectulum certè occupare non sinam.*
Ph. *Lepidè accastor aucupaui, atque è mea sententia.*
Meámque vt rem voluistis gestam vestram rursus bene geram.
Verùm amabo, si quid animatus facere, fac iam vt sciam
Veneris causa applaudite? eius hæc in tutela est fabula.
Spectatores bene valete, plaudite, atque exsurgite.

MEO MIHI MORE FERO SVPPL. D.] non est, inquit miles, mihi nouum quod facio sed vsitatum, quod fero supplicium ad amicam meam damnis, i. quod eam placo damnis, & detrimentis meæ rei familiaris. vulgati nonnulli, & manuscripti libri, qui habent partim, *eo mihi amare*, partim, *eo mihi amore*, mendosi sunt. Ea lectio, quam secuti sumus, ex antiquæ scripturæ vestigiis expressa est, & probabilem sententiam habet. NIMIVM SAEVVS] nimis sæuum, & asperum te præbes. Virg. lib. 6. *Nam sæui magna sacerdos.* SIC SINE] sine me meo modo, & arbitratu sequi. POTIN' ES VT M. M.] potésne, i. non potes te continere, quin mihi molestiam non exhibeas? ASTAPHYLITIVM] nomen est bis deminutiuum ab Astaphio, Græcorum consuetudine. Nam ab Astaphio fit Astaphylium: deinde ab Astaphylio Astaphylitium. blandiendi autem vim, & locum obtinent nomina deminutiua. ATQ. ISTI ETIAM F. M. V.] ego verò isti non ita irata sum, vt meretur. SI MIHI RIDES: SPICE] sic emendat Adr. Turn. libr. 11. c. 21. Aduers. nisi quòd *spice* retinet, ego autem *spice* edendum curaui. neque video quomodo aliter legi possit. *specio* autem antiquum verbum, i. video, aspicio, cerno. Lege Festum in voce *spectio* & *spectus*. Varro lib. 4. speculum à speciando, quòd tibi speciant, id est, aspiciunt. LAVIT] lauat. Nam etiam veteribus vsitatum fuit lauo, is, it, in tertia inflectione. FASCIIS] ad inuolucra pueri vincinenda, & abstringenda. IN CVNABVLIS] cunarum instrumentis, & ornamentis. NON ENIM P. SETPHANIO ED.] non enim possunt militum filij cepis viuere. setania cæpe genus est. Plinius lib. 19. c. 6. nonnulli legunt *setanio*. setanius autem panis purus & cribro purgatus. Turneb. libr. Aduers. c. 20. *non enim possunt militares pueri & a via educier*, & ita explicat. Canes non tantùm de domi culina, & mensa pascuntur, sed etiam à via pascuntur. errantes enim quidquid reperiuntur, vorant per vias: sed non item pueri militares. Camerarius edidit. *& anno educere.* vnde quæ sententia trahi possit, non dispicio, vide, & qui legunt, vt alij *educier*. EXSPICIAS] perfecta efficias. PAVXILLISPER] per particulas. ita Nonius, sed versus videtur claudicare. FACTO] facito. DELICIA] Nonius, delicia, numero singulari. quod aut rarum est, aut singulare. Plautus. *mea voluptas mea delicia*? GAVDERE ALIQVI] gaudere aliqua ratione, seu aliquo modo, seu aliqua re. NEQVICQVAM ES B.] frustro bella es, nisi ego vna tecum aliquo pacto gaudeo. *malo tuo*. dixit vrbanè, pro, *bono tuo*. GAVDEAM] i. mihi placeat & iucundum sit. MORTVVM OBRO. ME ESSE S.] *esse*, non est in libris neque vulgatis, neque manuscriptis, quod desideratur, vt rectè coniecisse mihi videtur Adr. Turneb. eod. lib. & eodem c. Scaliger autem *fit*, potius quam *esse*, recipiendum existimabat: hoc modo *Mortuum hercle me fit satius est*, &c. HOC] ab hoc viro noli hunc virum amplexari, neque tangere. φλυαρεῖν] nugari, nugas agere. AVRO, HAVD FERRO] Ennius. *Auro, non ferro, vitam cernimus atterque.* in amore plus aurum pollet, quàm ferrum. Quin etiam in re militari aurum plus interdum potest, quàm ferrum: non longè exempla petantur. plures vrbes expugnauit auro Philippus, quàm ferro. Itaque cùm dixisset ei quidam, castellum nescio, an esset inexpugnabile, quæsiui ab eo, an non ad id ascendere posset asinus auro onustus. significans nullum locum quantumuis munitum, auro nō expugnari posse. M. Tull. lib. 1. epist. ad Attic. *Atque in eo non auctoritate, neq. gratia pugnax: sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in qua modò asellus onustus auro posset ascendere.* Hor. od. 16. lib. 3. *Aurum per medios ire satellites, et perrumpere amat saxa, potentius Ictu fulmineo concidit Auguris Argiui domus ob lucrum Demersa excidio. diffudit vrbium portas vir Macedo & subruit æmulos Reges muneribus.* AMET STRATOPHANES] amet Stratophanes, si se amari postulat non ferro timeat. QVI MALVM] malùm interiectio est, vt suprà *qui* autem, i. qua ratione, quam ob causam, seu quo pacto. VENITNE IN M. &c.] an venit in mentem, &c. hoc est, vt vulgò loquimur, an non venit in mentem, &c. CALLENT ET SATIS VIDENT] callidi sunt, & satis sapiunt, satis videre, nihil videre, nullum videre, parùm videre, plus videre, vsitata bonis scriptoribus, pro satis sapere, seu satis oculatum esse, nihil sapere, seu cæcum esse, parùm sapere, seu non admodum perspicacem esse. plus sapere, seu oculatiorem esse, & intelligentiorem esse. *satis vident* autem edidimus, pro vulgato *fastidiunt*, quod est, mendosum. certa coniectura ducti cùm in nostris libris veteribus scriptum reperissemus, *satisduint* HVNCCINE HOM. TE A.] subint. par est, aut decet te, aut simile quiddam. TAM HORRIDVM, ATQ. SQV.] horridus, & squalidus nitido opponuntur. AT EST BELLVS MIHI] quia vtilis sc. DEDIN EGO AVRVM] nónne ego aurum dedi. IN MALAM REM I. ET M.] suprà. SERVA TIBI VIAT.] noli omnem pecuniam tuam Phronesio largiri, sed serua ex ea viaticum in malam rem iturus. VNGVENTA] meretrices amatores suos post complexus, & concubitum vnguentis perfundebant. PAR PARI RESP.] Phronesium. TV MIHI N. DE TVIS DEL. &c.] sic restitui ex antiquæ scripturæ vestigiis. Ea autem talis est, *si amas clam, tu mihi de tuis deliciis*. al. *deliciis sum*, super sit. *Compas dicit ab aus, consult aus istuc mi homo.* venit autem in mentem, & Scaligero eadem coniectura, nisi quod ille retinebat particulam *clam*, ego ex ea facio *eam*, *compasticis* autem, vox Græca est, à verbo καυχᾶσθαι, quod valet, sibi nimiū arrogare. & de se intolerabiliter prædicare. Itaq. delicias compasticas appellat, iactatas, & inanis gloriæ plenas. CAVE FAXIT VVLNERA TIBI, &c.] sic edendū curaui, cùm in vulgatis *faxis*, legeretur.

geretur. facerè vulnus, pro inferre vulnus, bonis scriptoribus vsitatum. CVI] Phronesio immò mihi, qui habeo machæram pro dentibus. DENTES FERREI] dentes solidi, & duri instar ferri, hoc dicit propter machæram. MAGNO] magna mercede, id est, magna iactura. VAPVLAS] à Phronesio multis enim nummis te feriit. MINIS] minis argẽteis. STVLTVS ATQVE INSANVS] stultus Strabax: insanus miles. TYRO] tu, qui nouitius amator es. VBI EST QVOD DONAS?] Strabacem alloquitur. SOLVE ZONAS] in nummos conditos circumferebant veteres suprà. PROVOCATVR] prouocatur Strabax à milite muneribus in nos conferendis scilicet. HIC HABETO, T. M.] secutus sum libros vulgatos. nam nostri libri veteres habent, *hic habito*: nunc deinde lacunulam, & ita edidit Camerarius. EGO NON AMBVLO] non ambulo hàc & illàc, neque circumagor, vt tu. pòst non ego ambulo. PECVA AD HANC COLLO, &c.] Priscianus libro 6. sic profert hunc versum *pecua ad hanc collo neruma ego obligat a desero*. ex quo legendum suspicor, *pecua ad hanc collo in nebrina*, seu *in nebride*. nebris autem pellis est ceruina, seu hinnulina. fortassis autem alludit rusticus ad prouerbium, *νεβρίδα φέρειν*, quod in ignauos, & liuidos dicitur: præterea, hæc sunt referenda ad illud superius, quod est in scena, *Rus mane*, &c. *Ego perperam minas Oueis in crumena hac in vrbem detuli*. QVI DEDI, D. N.] ego, qui dedi, distrinxi, & deuinxi Phronesiũ, ita vt mihi debeat, & mihi satisfacere, necesse habeat. I NVNC INTRO, A.] Phronesium vtrumque domum intromittit & Strabacem, & militem. TV ERIS MECVM] tu Phronesium, mecum cubabis. CVM HOCCINE] tam rustico, & horrido? TV DEDISTI] tu miles iam dedisti, hic Strabax iam daturus est. ISTVC H. HOC EXP.] istud quod dedisti, habeo. hoc, quod hic daturus est, expeto. FIAT. VE R. NATAM V.] fiat, vt video rem euenisse. LEPIDE AECASTOR AVCVP.] paronomasia in verbis occupare, & aucupare. *aucupaui* autem, id est, aucupata sum prædata sum. profert hunc locum Nonius in verbo *aucupaui*. VERVM AMABO, SI QVID ANIMAT. F.] alloquitur Strabacem, qui lectum prior occuparat. verum, inquit, si quid facere animatus es, id est, si quid facere in animo habes iamiam facito. fac, si facis, noli longus esse, sed matura. puto hanc cohortationem ad opus venereum pertinere. Meretrices enim nolunt tempus teri, sed rem quamprimum expediri, ac transigi: Operas enim pluribus locare solent, vt hæc, quæ duobus morem gerere instituunt.

FINIS M. ACCII PLAVTI.

LOCI EX XLI.

AMISSIS PLAVTI COMOEDIIS, A GRAMMATICIS Latinis citati.

ACARISTVDIUM M. SVsp.cari, vt opinor, licet esse
ἄχαρι [illegible] flutium.

1 Quam ego tanta pauperaui per dolum pecunia.

ADDICTVS.

1 Sed enim Saturionem, & addictum & tertiam quandam cuius nunc, mihi nomen non suppetit, in pistrino eum scripsisse, Varro & plerique alij memoriæ tradiderunt.

2 Opus facere nimiò quàm dormire mauolo, veternum metuo.

AGRICVS

1 M. Varro in libro d[illegible] Comediis Plautinis primo actu verba hæc ponit: Nam nec Gemini [illegible] nec Codalium nec Anus Pl[illegible] nec b[illegible] compressa, nec Bœo[illegible] vnq[illegible] fuit, neque adeò Agricus, neque Commorientes, sed M. A[illegible]

AMBROICVS.

1 quasi lupus ab armis vaico, clunes infractos gero

ANVS.

ATRAMON.

1 Nunc mihi licet quiduis loqui. nemo hic adest superstes.

ASTRABA.

1 Est autem astraba vehiculum, παρὰ τῶν [illegible] quo titulo & Plautus fabulam inscripsit, in qua mulieres in eiusmodi vehiculis inductæ.

2 Legerat [illegible] apludam veteres [illegible] frumenti furfurem d[illegible] xisse, idque à Plauto in Comœdia, si ea Plauti est, quæ Astraba [illegible] scripta est, positũ esse.

3 Apludas frumenti furfures, dicunt rustici veteres hoc in antiquis inuenitur, quorum in dubio est authoritas: quanquã & Plautus in Astrab fabula ita dixerit, cuius incertum est, an sit ea Comœdia, atque ideo versus eiusdem ponere supersedimus.

4 Sequere, adsequere, Polybadisce, meam spem cupio consequi Sequor hercule quidem: nam libenter mea sperata consequor.

5 Axitiosæ annonam caram è vili concinnant viris.

6 Quasi tellenon aut pilum Græcum reciproces plana via.

7 Cum incuriosum locaretus, terebratum quidem pertundis.

8 Dare pedibus protinam sese ab is regionibus.

BIS COMPRESSA BOEOTIA.

1 Vt illum dij perdant, primus qui horas repperit.
Quique adeò primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nã me puero venter [illegible] hic erat solariũ.
Mul[illegible] omnium istorum optumum & verissimum,
Vbi iste mo[illegible]ebat esse, nisi cum nihil er[illegible].
Nunc etiam quod est, non estur, nisi soli lubet.
[illegible] adeò i[illegible]m oppletum'st oppid[illegible] [illegible],
Maior pars populi arid[illegible] redeptãt fame.

CÆCVS SIVE PRÆDONES.

1 Sp[illegible] fice atque opulentèr.

2 [illegible]ure altero tanto, quanto eius fundus est ve[illegible]

3 Peregre est

4 Vel in te arbitr[illegible] factum R. [illegible] lum est, in [illegible] [illegible] tur lapides [illegible]

5 Nihil feci secus, quàm me decet.

6 Quis tu es, qui duces me? Mu. Perij herclè. [illegible] est.

7 N[illegible] quicquam factum nisi fabrè: nec q[illegible] [illegible] sine lucro auro, ebore, argẽto, purpura, picturis, spoliis, tum statuis.

8 Neque eam à me inuito vnquam abduces.

CALCEOLVS,

1 Molluscam nucem super eius dixit impendere regulas.

CARBONARIA.

1 Secundum ipsam aram, aurum abscondidi.

2 Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cr[illegible]ci.

3 Sic ego pernam, sumen, sue, spectile, callum, glandia.

CHRYSALVS.

1 Fortè ego vt in stega consederam.

CLITELLARIA.

1 Quid? tuam amicam times ne te manulea caiet?

COLAX.

1 Colacem esse Naeui & Plauti veterem fabulam.

2 Batiolam auream, octo pondo habebat, accipere voluit.

COMMORIENTES.

1 Synapothnescontes Diphili Comoedia est.

Eam Cōmoriētes Plautus fecit fabulā.

2 Saliam in puteum praecipes.

CONDALIVM.

1 Tam crepusculo ferè vt ament, lampadas accendite.

CORNICVLARIA.

1 Olunt aedes Arabicas.

2 Qui r. gi latrocinatus decem annos Demetrio.

3 Latrocinatus annos decē mercedē,

4 Pulcrum & luculentum hodie euenit praelium.

5 Litaueram, Lauernam ni furis scelerascit manus.

6 Qui amant ancillam meam Sedulium oculitius.

7 Te obsecro Lyde pileum meum, mi sodalis, mea salubritas.

8 Millies aduentu, quem circumeunt ludentes.

Quid cessamus ludos facere? Circus nost. r ecce adest.

v. cod. Diomed. Facere olant ędes Arabica.

DA CHARIA, Sed emendati, video, vt fiat Bacharia.

1 Quis est mortalis tanta fortuna affectus vnquam.

Quam ego nunc sum? cuius haec ventri portatur pompa?

Vel nunc, qui mihi in mari accipenser latuit antehac.

Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus,

DYSCOLVS.

1 Virgo sum, non didici verba nupta dicere.

FŒNERATRICIVS.

1 Quae ego populabo propere.

probè. v. prend.

FRETVM.

1 Hoc illud est.

Quod arietini responsum magnis ludis dicitur,

Peribo, si non fecero: si faxo, vapulauero.

FRIVOLARIA.

1 Commodo dictitemur.

2 Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris.

3 Vbi rorarij estis? en sunt. vbi accensi? ecce.

4 Nauè agere oportet, quod agas, non ductarier.

5 Sequimini me hàc saltis legiones omnes Lauernae.

6 Superabóque omnes argutando praeficas.

7 Tunc papillae primum sororiabant illud volui dicere, fraterculabant.

FVGITIVI.

1 A grege specta, vide viuices quantas, iam inspexi quid essent.

GESTIO. Animaduerto emendari, vt fiat Restio.

1 Cerastribula, vt de lubo obscoenabis.

HORTVLVS.

1 Praeco ibi assit cum corona, cuique liceat veneat.

LENONES GEMINI.

1 Dolet hic puellus sese vnum ducier.

LIPARGVS.

1 Nihil moror mihi fucum in aluo, apibus, qui peredit cibum.

MEDICVS.

1 In conspicilio asseruabam pallium,

2 Parasito cum virgis caseum radi potest.

3 Domi reliqui exoletam virginem.

MOECHVS.

NERVOLARIA.

1 Scophinam ego illā actutum adrasi.

2 Prohibent quòd moenia alia vnde ego fungor in ea.

3 Productè prodigum esse in amatorem addecet.

4 Vinum sublestissimum.

5 Insanum valde vterque deamat,

6 Diobolares, schaeniculae, miraculae,

7 Scrantiae, scrupedae, scritabillae, tantillae.

8 Non quasi vt haec sunt hic limaces, liuidae.

9 Strateae, scrupedae, stratiuolae, sordidae.

PATINA, SEV PATINARIA.

1 Nam quid illae nunc diutius remorantur remeligenes?

PARASITVS PIGER.

1 Domum ire coepit tramite dextra via.

2 Migro hinc inde, bene potus primo crepusculo.

3 Ambo magna laude lauti, postremò ambo sumus non nauci.

4 Addite lopades, echinos, ostreas,

PHAGON.

1 Honos Syncerasto perit pernis gladio.

PHASMA.

1 Nec rectè si illi dixeris.

2 Eadem principio super rebus nostris loqui te.

PLOTINVS.

1 Nam coloratam frontem habet petilis labris.

SATVRIO.

1 Catulinam carnem esitauisse, hoc est, comedisse Romanos, Plautus in Saturione refert.

2 Retrahi nequitur quoquò progressa est semel.

3 Male tibi euenisse video, glaber erat tanquam lien.

4 Succenturia, centum requiae, qui te delectent domi.

SCEMATICVS.

1 Nam pater tuus nunquam cum illa etiam limabit caput.

SITELITERGVM.

1 Mulieres vxorculauit, ego noui, scio axitiosam.

TRIGEMINI.

1 Ni fugissem, medium credo praemorsisset,

VACCIAS. De quo verbo dubito: nam

10 : nam adducuntur alicubi hæc ex Plauti Bacchide.
1 Effer nasiternam cum aqua foras.

VIDVLARIA

1 Nescio quid seruos è mysteria prosiluit.
2 Paupera hæc res est.
3 Apposita est clasendix? at ego dicā signi quid sit.
4 Animaduertite amabo, si vultis, vidulum hîc apponite: ego seruabo quasi sequestro detis neutri reddibo, donicum res diiudicata hæc erit.
5 Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, famem.
6 Eiusdem bacchæ fecere nostram nauim Pentheum.
7 Nunc vt apud sequestrum vidulū posiuimus.
8 Nunc seruos argentum à patre expalpabitur.
9 Malim moriri meos, quàm nunc mendicarier.
Boni ministrantur, illum nunc irrident mali.
10 Signum rectè comparebat, huius contendi anulum.
11 Quid multa verba? plurimum luctauimus.
12 Iube hunc insui culleo, atque in altū deportari, si vis annonam bonam.
13 Ibi vt piscabat fuscina, ici vidulum

LOCI ALII EX AMIISSIS citati, non addito Comœdiæ nomine.

1 Agite nunc, subsidite omnes, quasi solent triarij.
2 Illud enim extemplò acceptum, me negato & filium.
3 Epeum, fumicum cocum.
4 Gauuit odiosus omni toti familiæ.
5 Licet vos abire curriculo.
6 Iam tibi tuis meritis crassus corius redditus est.
7 Dij bene vortant. tene cruminam, minuerunt triginta minæ.
8 NVLLAM REM citiorem apud homines esse, quàm famam reor.
9 Stultus est aduersus ætatem & capitis canitudinem.
10 Corruspare tuaconsilia in pectore.
11 Nam modò nihil oculi cæcultant, éstne hic noster Hermio.
12 Eiurauit militiam.
13 Sic me subes cotidie, quasi siber salicem.
14 Herbam do, cùm ait Plautus, significat, victum me fateor: quod est antiquæ & pastoralis vitæ indicium.
15 Inijt te nunquam febris?
16 Neque muneralem legem, neque lenoniam, rogata fuerit nec ne, flocci facio.
17 Perfidiose captus. eo ædepol neruo ceruices probat.
18 Muriaticam video in vasis stagneis naricam bonam & cauatam. & tagoma quinas tartas conchas piscinarias.
19 Non ego te noui nauallis scriba columbari impudens.
20 Occidamus, Plautus ponit, pro contrà cedamus.
21 Puritium Plautus dixit pro stulto.
22 Peredim & abibesiam. Plautus finxit sua consuetudine, cùm intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi.
23 Persicum portū Plautus cùm ait, mare Euboicum videtur significare, quod in eo classis Persarum dicitur stetisse non procul à Thebis.
24 Nihil deconciliare sibi, nisi qui Persicus sapis.
25 Olim huic puello se Venum ducier.
26 Sacrum aut prophanum habeas, parui penditur.
27 Vlcerosam, compeditam, subuerbustam, sordidam.
28 Quia tibi suaso infecisti propudiosa pallulam.
29 Capulo proximos.
30 Glirium examina.
31 Nam coloratum frontem habet petilis.
32 Sed leno egredietur foras, hinc ex occulto sermonem sublegam.
33 Nec machæram audes dentes frendere.
34 Meam vxorem mittam catillatū.
35 Floccipendo quid rerum geras.
36 Argentum hinc facite.
37 Confossiorem te faciam soricina nænia.
38 Clandestinè, vt cæletur consuetudo.
39 Fortasse te amare suspicauere.
40 Instare factum
41 Inimicus esto, donicum ego reuenero.
42 Quia sciebam pristinum in mundo fore.
43 Pedibus, aduerbialiter.
44 Corpus tum virgis inscribam.
45 Nunquam ad ciuitatem venio, nisi cùm infertur pepulum.
46 Scelerare manus pro polluere, Plautinus sermo, hodie non vsu.
47 Ipsa sibi auis mortem creat:
48 Capularis senex.
49 Pro laruatore circumferam.
50 Paupera est mulier.
51 Si qua fortè cautio est, vbi cū hietare nondum in mentem venit.
52 Exite & ferte fustes priuos in manu.
52 In pellis pariculum protenditur.
53 Cedite mihi.
55 Mecum habet pagus, morbus, æs.
56 Quid est hoc, rugat pallium, amictus non sum commodè.
57 Exi tu Daue age.
Sparge, mundum esse hocce vestibulū volo.
Venus ventura est, nostra nolo hoc pulueret.
59 Termentum apud Plautum, detrimentum.
59 Vesperna apud Plautum, cœna intelligitur

Puto esse versum ex Lenonibus geminis supra.

Aulul.

Extat in Bacchid. sc. Meamne

Extat in Pseu. act. 1. sc. vltim Et de damnosis.

LOCI EX COMOEDIIS *quæ extant citati, qui hodie in nostris codicibus non inueniuntur.*

AMPHITRVO.

1 Optimo iure infringantur aulæ cineris in caput.
2 Næ tu postules mate'lam vnam tibi aquæ infundi in caput.
3 Herus Amphitruo occupatus.
4 Laruatus ædepol hominem miserum medicum quæritat.
5 Tu certè aut laruatus es, aut ceritus.
6 Vno vt labore exsoluat ærumnas duas.
7 Cuique me absente corpus vulgauit suum.
8 Animam comprime.
9 Nisi hoc ita factum est, perinde vt factum esse autumo, nō caussam dico, verum ne insimules probri.
10 Quasi aduenienti morbo medicari iuuenem.
11 Qui nequeas nostrorum vter sit Amphitruo decernere.
12 Prius ipse mecum etiam volo hic meditari.
13 Manifestum hunc obtorto collo teneo furem.
14 Ibi scrobes effodito duplos sexagenos in dies.

ASINARIA.

1 Hic aderit credo congerro meus,& collusor meus.
2 Felle crebris perniciis
3 Qui etiam me miserum famosum facit suis flagitiis.

AVLVLARIA.

1 Nec noctu nec diu quietus vnquā eam nunc dormiam,
2 Homo ebriacus somno sanari solet.
3 Quin mihi olera cruda ponunt, halec danunt.
4 Vbi quamque pedem videbat, suppurabatur omnis.
5 Ego ecfodiebam in die denos scrobes.
6 Hic quidam peruicus custodē addidit.
7 Pro illis crocotis strophiis, sumtu vxorio.
8 Vt admomordi hominem.
9 Plautus in Aulularia Myrtam etiā fœminino genere dixit, & neutro.

CAPTEIVI.

1 Pileū quem habuit, diripuit, eumque ad cœlum tollit.

CVRCVLIO.

1 Auctionem facio parasiticam.

CASSINA.

1 Perij. Sacco habebit iam illic lumbos meos.
2 Intro ad vxorem, sufferamque meum tergum ob iniuriam.

CISTELLARIA

1 Non quasi vt hæc sunt limaces liuidæ.
2 Qui nisi iteres, nimium is vægrandi gradu.
3 Prohibet diuitiis maximis dote altili atque optima.
4 Et dolosi, idem cōquinesce si isticce vero simul.
5 Expurgabo hercle omnia ad racuā rauim
6 Quæ quasi carnificis angiporta purgitaris.
7 Pol accubituram mater magis sum exercitate, quàm a cursura sū tardiuscula.
8 Illum amatorem tibi proprium futurum in vita.
9 Intro ad bonam meretricem, astare in via solum, prostibula sanè est.
10 Malum aufert, bonum mihi opus est
11 Meminere officium suum.
12 Potin' es tu homo facinus facere strenuum.
Aliorum est affatim qui faciant. sanè ego me
Volo fortem perhiberi virum.
13 Tune igitur mea matercula?
14 Cum extortis talis, cum crocotillis crusculis.
15 Germana mea sororcula.
16 Siquidem impares pro copia, pro recula.
17 Datores bellissimi negotioli senecis vos soletis esse.
18 Adhinnire equulam possim ego hanc, si detur sola soli

EPIDICVS.

1 In latebras condas pectori penitissumè.

BACCHIDES.

1 Ilia mea cognominis est.
2 Ecquis euocat cum nassiterna & cū aqua illum imour ssimum.
3 Quæ sodalem atque me exercitos habet.
4 Nam credo cuiuis excantare cor potest.
5 Vincla, virgæ, molle sæuitudo mala fit peior
6 Cor meum, spes mea, vel meum suauitudo, cibus, gaudium.
7 Limaces viri, qui atterant & consumant.
8 Nec cum quoquam alio acciperes mercedem annuam,
Nisi ab sese, nec cū quoquam limares caput.
9 Quibus ingens in animo vtile est modicum & sine vernilitate.
10 Cupido te conficit, anne amor?
11 Prænestinum opinor esse, ita erat gloriosus.

Seruius Ecl. 8 paullo aliter hūc locum profert ad v. Frigidus in pratis cātādo rūpitur anguis. hanc habet. Nā in cuissem cuiuis excātare cor facile potest. & excantare magicis carminibus obligare exponit, non vt Nonius, excludere. Seruius. 4. Æneid.

MOSTELLARIA.

1 Sine iuxta aram sed eam, & dabo meliora consilia.

MILES.

1 Sine [illegible] o obsequere mecum, at que onera te hilaritudine.
2 Videre oculis tu illam venaturam facere, atque aucupium auribus.
3 Modice sapis.
4 Itane nos nostrámque familiam

habet exercitum.

MERCATOR.

1 Noctúque & diu vt viro subdolassis.

PSEVDOLVS.

1 Itur ad me.
2 Pecus neutro & masculino.
3 Ni carcerem effregeritis vestrem domum.

POENVLVS.

1 Quæ est illa auis?

PERSA.

1 Theatrum lepidum cum decora schema.

RVDENS.

1 Quid murmurillas tecum, & te discrucias?
2 Quo in loco sis nescius, nescias pessumus.
3 Ollas abstollas.

STICHVS.

1 Publicitus
2 Fami, in datiuo casu.

TRINVMMVS.

1 Fulmentas iubeam supponi foco.

TRVCVLENTVS.

1 Dum abeam quodam, & vbi nihil cœpiam.
2 Factus sum extimus à vobis.

ALII LOCI A VARIIS autoribus ex Plauti Comœdiis quæ nunc extant, citati.

1 Nonius, Pauperauit.

ADDICTVS.

1 Gellius lib. 1 cap 3.
2 Anonymus Virgilij interpres lib. 1. Georg veternum

AGRICVS.

1 Gellius, ibidem.

AMBROICVS.

1 Festus & Nonius, Clunes.

ANVS.

1 Gellius lib. 3. cap. 3.

ARTAMON.

1 Festus, superstites. Helenius in 1. Epod. Horatij.

ASTRABA.

1 Probus in vita Virgilij.
2 Gellius lib. 11 cap. 7.
3 Nonius, Apludas.
4 Varro de LL. lib. 5.
5 Idem libro 6.
6 Festus, Reciprocare.
7 Nonius, Extercebrare.
8 Idem, Protinam.

BIS COMPRESSA.

1 Gellius libr. 3. cap 3.

BOETIA.

1 Idem eodem libro & capite.

CÆCVS, SIVE PRÆDONES.

1 Charisius lib. 2. Opulenter.
2 Ibidem, Plure.
3 Ibidem, Peregrè.
4 Ibidem, Sedulum.
5 Ibidem, Secus.
6 Ibidem, Mu.
7 Ibidem, Fabre.
8 Ibidem, Incito.

CALCEOLVS.

1 Macrob. lib. 3 Sat cap. 18.

CARBONARIA.

1 Priscianus, lib. 10.
2 Nonius, patibulum.
3 Festus, Spectile.

CHRYSALVS.

1 Ignotus Grammaticus ad Calcidium.

CLITELLARIA.

1 Fulgentius in expositione Virgilianæ continentiæ Caiatio. *Caieta.*

COLAX.

1 Terentius in prologo Eunuchi.
2 Nonius, Batiola.

COMMORIENTES.

1 Terentius in prologo Adelphorum.
2 Prisc. lib. 6.

CONDALIVM.

1 Varro de LL. lib 6.

CORNICVLARIA.

1 Diomedes lib 1 Oleo.
2 Varro de LL. lib 6.
3 Nonius, Latrocinari.
4 Idem, Luculentum.
5 Idem, Lauerna.
6 Idem, Oculitus.
7 Idem, Pileus.
8 Varro de LL.

DACHARIA, VEL DACHARIA.

1 Macrob lib. 4 Sat. 5. cap. 16.

DYSCOLVS.

1 Festus, Nupta verba.

FOENERATRICIVS.

1 Diomedes lib. d impersonalibus.

FRETVM.

1 Gell. lib 3. cap 3.

FRIVOLARIA.

1 Char. lib 2. Commodò.
2 Prisc. lib. 6 Festus, Quesquesa.
3 Varro de LL 6.
4 Festus Nauus.
5 Idem, Stultis.
6 Nonius, Perfica.
7 Festus, Sororiare

FVGITIVI.

1 Varro de LL 6.

GESTIO, VEL RESTIO.

1 Idem ibidem.

HORTVLVS.

1 Festus, Sub corona venire.

LENONES GEMINI.

1 Prisc. lib. 6 Gell. lib 3. cap. 3.

LIPARCVS.

1 Priscianus lib. 10.

MEDICVS.

1 Nonius, Conspicilium.
2 Idem, Caseum.
3 Prisc. lib. 10.

NERVOLARIA.

1 Varro de LL. lib. 6.
2 Festus, Mœnia.
3 Idem, Prodigere.
4 Idem, Sublesta.
5 Nonius, Insanum.
6 Varro de LL. lib. 6.
7 Idem ibidem.
8 Idem ibidem.
9 Gell. lib. 3. cap. 3.

PATINA.

1 Festus, Remeligenes.

PARASITVS PIGER.

1 Varro de LL. lib. 6.
2 Idem ibidem.
3 Festus, Nauci.
4 Nonius Leopades.

PHAGON.

1 Varro de LL. lib. 6.

PHASMA.

1 Festus, Neo.
2 Idem, Super.

PLOTINV.

1 Nonius, Petilis.

SATVRIO.

1 Festus.
2 Idem, Nequitum.
3 Rienes.
4 Succenturiare.

SCEMATICVS.

1 Nonius. Limari.

SITELITERGVM.

1 Varro de LL. lib. 6

TRIGEMINI.

1 Gell. lib. 7. cap. 9.

VACCIAS.

1 Ignotus grammaticus ad Calcidium.

VIDVLARIA.

1 Priscianus lib. 4.
2 idem lib. 5.
3 idem eodem libro.
4 idem lib. 6. & 13. Nonius, Reddibo.
5 Idem lib. 6.
6 idem lib 7.
7 idem lib. 10.
8 Nonius. Expalpare.
9 idem Mendicarier.
10 idem, Contendere.
11 idem, Deluctaui. vel Eluctaui
12 ignotus gram. ad Calcidium
13 Nonius. Icit.

LOCI EX AMISSIS citati, amissæ Comœdiæ nomine

1 Varro de LL. lib. 4.
2 idem lib. 6.
3 idem ibidem.
4 idem ibidem,
5 Festus. Curriculo.
6 idem, Corius.
7 idem, Crumina.
8 idem, Citior.
9 idem, Canitudo.
10 idem, Corruspari.
11 idem, Cæcultant.
12 idem. Eturauit.
13 idem, Fiber.
14 idem, Herbam do.
15 idem, Iniit.
16 idem. Muneralis lex.
17 idem. Neruum.
18 idem. Narica.
19 idem, Naualis scriba.
20 idem, Occidamus.
21 idem, Putitium.
22 idem, Peredia.
23 idem, Persicum.
24 idem, ibidem.
25 idem, Puellus.
26 idem. Profanum.
27 idem, Subuerbusta.
28 idem, Suasum.
29 Nonius, Capulum.
30 idem, Glis.
31 idem, Frons.
32 idem. Legere.
33 idem, Frendere.
34 ignotus gram. ad Calcidium.
35 idem ad eundem.
36 Donatus in Phormionem.
37 idem in Eunuchum.
38 idem in Adelphos.
39 idem in Hecyram.
40 idem in Andriam.
41 Charisius lib. 2. Donicum.
42 idem ibid. In mundo esse.
43 idem ibid. Pedibus.
44 Seruius in 1. Æneidos.
45 idem ibidem.
46 idem in 3.
47 Idem in 6.
48 idem in 6. & 12.
49 idem in 6.
50 idem in 3 & 12.
51 Diomedes lib. 1.
52 Helenius in lib. 2. Serm. Sat. 4.
53 idem in lib. 1. Serm. Sat. 6.
54 Phocas.
55 Macrob lib. 5. Sat. cap. 19.
56 Gellius lib. 18. cap. 12.
57 idem eodem in loco.
58 Festus, Terminum.
59 Idem Vesperna.

Ex Aul. Fulgent. lus in expositione sermonũ antiquorum ad Grammaticũ Calcidium alias. Claudium.

LOCI EX COMOEDIIS quæ extant citati a quæ hodie in nostris codicibus non inueniuntur.

AMPHITRVO.

1 Nonius, Aula.
2 Idem, Matella.
3 Idem. Ocupatus.
4 idem, Laruatus.
5 idem ibidem.
6 idem, Nixum.
7 idem, vulgauit.
8 idem. Anima.
9 idem, Autumo.
10 idem. Laruatus, & Aduenire.
11 idem, Decernere
12 idem, Meditari.
13 idem. Furtum.
14 idem, Scrobes. Seruius In 2. Georg. Item Prisc lib 5. & 7.

ASINARIA.

1 Nonius. Gerræ.
2 idem, Perniciis.
3 idem, Famosus.

AVLVLARIA.

1 Nonius. Diu.
2 idem, Ebriacus.
3 idem, Halec.
4 idem, Pedis.
5 idem, Scrobes.
6 idem, Peruico.
7 idem, Strophium.
8 Gellius lib. 7. cap. 9.
9 Porphyrio in lib. 2. Carmin. odã 18.

CAPTEIVI.
1 Nonius, Pileum.
CVRCVLIO.
1 Ignotus gram ad Calcidium.
CASINA.
1 Nonius, Defiaccare.
2 Idem, Sufferre.
CISTELLARIA.
1 Varro LL. lib. 6.
2 Festus. Vægrandis.
3 Nonius, Altilis.
4 Idem, Conquiniscere.
5 Idem, Rauis.
6 Idem, Angiporta.
7 Idem, Cursura.
8 Idem, Proprium.
9 Idem, Prostibula.
10 Idem. Opus est illam rem.
11 Idem, Accusatiuus pro genitiuo.
12 Gellius lib. 7. cap 10.
13 Priscianus lib. 3
14 Idem libro eodem. Festus, Crocot illum Idem, Todi.
15 Priscianus lib. 3.
16 Idem ibidem.
17 Idem lib 5 & 6.
18 Idem lib. 3.
EPIDICVS.
1. Charisius lib. 2. Penitissumè.
BACCHIDES.
1 Seruius in Aeneid.
2 Festus, Nasiterna.
3 Nonius, Exercitum, Charisius lib. 2 Atque.
4 Idem, Exeantare.
5 Idem, Sæuitudo.
6 Idem, Suauitudo.
7 Idem. Limaci.
8 Idem ibidem,
9 Idem, Modicum,
10 Idem, cupido: & Seruius 4. Aeneid. ad vers. turpique cupidine captos.
1 Idem, Opino.
MOSTELLARIA.
1 Seruius 9. Aeneid, ad vers. Sacrata valla sedebat in eius libri initio.
MILES.
1 Nonius, Hilaritudo.
2 Idem Venatura.
3 Idem, Modicè.
4 Ignotus gram. ad Calcidium.
MERCATOR.
1 Nonius, Diu.
PSEVDOLVS.
1 Donatus in Andriam.
2 Charisius lib. 1.
3 Seruius in 1. Æneid.
PŒNVLVS.
1 Seruius in 8. Æneid.
PERSA.
1 Prisc lib. 6.
RVDENS.
1 Nonius Murmurillum.
2 Idem. Nescius. Gell. lib. 9, cap, 12.
3 Diomedes lib. 1.
STICHVS
1 Charisius lib. 2.
2 Idem ibidem.
TRINVMMVS.
1 Nonius, Pulmentum.
TRVCVLENTVS
1 Nonius, Cœpere
2 Priscianus lib. 3.

IVSTI LIPSII ANTIQVAE LECTIONES, IN QVIBVS VARIA PLAVTI LOCA illustrantur, aut emendantur.

EX ASINARIA.

Scena. Sicinne hoc fit. pagina huius libri 76.
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopia.
Lego vnira voce, *impannis, inopia.* Inpannem vocat, qui caret pannis: *Inopiam*, antiquè pro inopem. Ita poeta vetus apud Nonium, de pannibus dixit, non vt Nonius somniat diuisim. de pannibus pro pannis.

Scena, Vbi ego nunc *pag. 81.*
Placidè ergo vnumquidque rogita vt acquiescam.
Vaticani. *vnumquidque derogita.* voce composita vt deiuuare apud Plautum, demorare apud aliū nescio quem poetam.

Scena. Vbi ego nunc *pag. 81*
Nam si huic occasioni tempus se subterduxerit,
Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.
Hæreo in his quadrigis albis. Nam eas honoris tantum insigne fuisse scio, atque ita Platonem à Dionisio tyranno quadrigis albis exceptum in Plinio legimus: & in altero poeta, *equis præcurreret albis.* At hic aliquid de celeritate sententia postulet: in Reuertiano codice margini adscriptū erat, *quadrigis argis.* In Langij nostri, *quadrigis albis.* Mihi scipio est ne scribendum sit *quadrigis si abis* vt fefellerit scriptores confusa scriptura, *quadrigis fabis.* quadrigis abire. curriculo fugere, & similia, valent prouerbiali sermone, numero & celeriter abire, fugere. Plautus Poenulo, *Nisi ego illum iubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi.* Aulularia, *Quod herus iubeat, citu quadrigis citius properet persequi.* Amphitr. *Quadrigas si nunc inscendas Iouis nunquā effugies infortunium.* De hoc ita iudico, sic tamen vt legis Valeriæ beneficium non tollam, & à me ad populum prouocari permittam.

Scena: Quid hoc est negotij *pag. 89.*
Iam nunc secunda mihi facis. scribam huic te o apitulo hodie facturum satis pro iniuria
sorte legendum, *secundas mihi facis.* Secunda facere, aut secundas agere, quid sit docet Senec. III de Ira, *Optimum iudicauit, quidquid dixisset sequi & secundas ageret. Non tulit Cotitus assentientem,* &c. tractum à comœdis primis & secundis.

Scena, Cur me retentas *pag. 98.*
Hirudinem, monedulam passerculum, putillum,
Optimus ille Vaticanus, *Monerulam.* quām scri-

ptoram folicitare mihi sanè religio fit. Nam anti quos scilicet. R pro D. vsitasse. Aruocatos, Arsines Arsari, vt Priscianus adnotat.

Eadem Scena *pag* 98.

Quem tu autem nominatim Deum? LE. *fortunatum atque obsequentem.*

Vatic. *atque obsequentem* Eleganter: seruus vocari se fortunam vult, & quidem quia obsequebatur amori & voluntati heri sui, cognomento Obsequentem Colebatur autem Romæ fortuna Obsequens: eoque allusum est.

ibidem.

Dabuntur, animo sis bono facilè exoptata obtingent.

In verbo nouissimo non temerarium est quod variant libri. Optimus Vaticanus *fare, exoptata*, alius, *facie exopta a.* Equidem pignus in omnes fortunas meas dederim. Plautum scripsisse *faciem exoptata obt.* antiquè pro faciam. Veteres faciem. d cem, pro faciam, dicam, scripsisse auctor. Quinctil. lib. 1.

Scena, Ain tu *pag* 110.

Quid fatere? DE *me ex amore huius corruptum esse. oppidò.*

Vatic optimus *corruptum esse.*

Asinaria, cum anus morosa & difficilis egenum amatorem expulisset, amica discendentem illum Lacinia retineret, sic legimus.

PH. *Quò nunc abis? quin tu hic manes?* AR. *mox si voles m-nebo.*

Deprauatè. Nam adolescentem aliquid de nocte dixisse patet statim ex sequenti versu quem Libanus subiicit, *Audin' tu hunc opera vt largus est nocturna?* Itaque citra controuersiam Plautus scriptum relinquit, *mox si voles manebo* Mox ἀρχαϊκῶς pro nocto. cuius vocis insolentia loco fuit deprauando veteres ita locutos discimus ex Agellij indice lib. IIX. Noctium cap 1. *Hesterna noctu rectè an cum vitio dicatur: item que quòd X viri in XII. tabulis pro Noctu dixerunt.* Caput autem ipsum quod in pluribus docuit Agellius, etsi vna cum libro periit; tamen verba ex XII. quæ ille in mente habuit, reperi apud Macrobium, qui eiusmodi multa vtenda ab Agellio sumsit. si fatetur, furatus est, si negat. li. 1 Satyr. *Si nox furtum factum essit si moleus occisit iure caesus esto.* Addam ex eadem scen aliud

Argenti viginti mina me modò ad mortem appulerunt, quas hodie adolescens diabolus ipsi se daturum dixit.

Restituendum hic aio nimium elegans genus dicendi quod imperiti nebulones furcis eiecerant *quas h a diabolus ipsi daturus dixit.* Ita enim sine vlla litura Vaticani libri & codex Langij nostri, *daturas dixit* littera vna discrepans ab illis. Est autem putus putus Hellenissimus notus iis qui pro moribus libris literas Græcas gustarunt.

EX CVRCVLIONE.

Scena 1 *pag.* 213.

PA. *Nempe huic lenoni qui hic habitat?* PH. *rectè tenes.*

PA *Metuo formido ne excidat.* PH *odiosus es.*

Scribo *formido ne excidat.* Cum herus diceret, rectè tenes: seruus ludificans in verbo tenendi, nimirum inquit, metuo ne elabatur.

Scena, Date viam *pag.* 229.

Video tuum sodalem, argenti rogo vti faciat copiam, Scires, velle gratiam tuam noluit frustrarier.

lego *Scires velle gratia tua, noluit fi.* id est, scires facile eum tua caussa velle, sed non posse, vide sequentia.

— iacit volturios quattuor.

Talos arripio, inuoco almam meam nutricem, Herculem iacto basilicum, propino magnum poculum.

Quid ille Hercules Basilicus? an vt Turnebus censet, talorum species in qua Hercules sculptus siue pictus cultu regio? Logi. Nam quis Herculem vnquam vt regem pinxit? & non potius cum claua & pelle leonina? Arbitror ipse vitiatum ab interpunctione locum esse, & sic disting. *almam meam nutricem Herculem: iacto basilicum.* Cum enim in more esset vt qui talis luderent, deum aliquem propitium innocarent, vt exempli caussa milites Martem, amatores Venerem, aut pro Venere amicam: Plautus egregie in Parasito ἦθος seruans, facit ab eo Herculem inuocari ab hac caussa. veteribus eum decumas Herculi pollucerent epulum publice præbere solemne fuit. Adid epulum imprimis parasitos aduocari tanquam peculiares eius Dei seruos leges Graciæ sanxerant Athen. lib. 6 τοῦτο παρασίτῳ [illegible] [illegible] ... [illegible] Ἀλκιβιάδης λέγεται ... [illegible] ... Simile apud Rom. obtinuisse ex Possidonij verbis apud Ath. & ex Plutarchi Crasso licet colligere. Itaque cum plerunque visu veniret, vt parasiti in tēplo Herculis ex eius decimis pulchrè acciperētur: quis nō fateatur ab homine parco, & vni vētri dedito rectè & facetè Herculē inuocatū, cū cognomento nutricis, quod eo sæpe nutriretur? Tātum est de Hercule nutrice. Sed quis basilicus iactus? me iudice idem qui Venerius. cum enim Græci magistrum vulgò βασιλέα dicerent: quid caussæ est quin iactum illum propriū regi creādo, basilicum rectè vocarit? quod alij Herculi basilicum coniunctim accipiunt, Latinæ vt loquor germanæ nugæ. quis volturius iactus? idē cum Cane quod enim is iactus (qui fiebat cum quattuor tali pari situ in dorsum subsilirent) infelix esset & rapax videtur ei nomine quædā infausta & malominis indidisse animal. si rapaciū, vt canis, vulturis

EX CASSINA.

Pag. 261 Scena, Sequimini.

Nam peculi probam nihil habere addecet.

Clam viro: & quod habet partum ei haud commodi est.

lego & distinguo *& quod habet, partum ei haud commodi est.*

Scena Non mihi licere *pag.* 258.

Ita te aggeruuda ceruum aqua faciunt probè,

lego *cirrum*

Scena, Face Caline *pagina* 263.

CL. *Tace Chaline.* Cn. *comprime istum* CL. *imò istum.*

Mancus ab aliquot verbis est versus, idque numeri clamant. Censeri enim in trochaicis debet: Vaticani habēt, *immo istum qui dicti dare.* Lego *qui dedicit dare.* Liberior paullo iocus, vt solet Plautus. Cum alter seruus dixisset, comprime istum ne obloquatur videlicet: alter inimicè conuectens, imò hunc, inquit potius qui solitus est à puero dare: dandi verbum inter Priapeia est, conueniēque propriè in mulieres cum dant illud quod *Dent licet assiduè, nil tamen inde perit.*

Hic etiam de viro qui muliebre officium fungitur *Credo herclè hodie deuorabit fortes, si attingerit.*

Scribo deuorabit.

Scena, Siult.tia magna *pag.* 275.

Non matronarum est officium sed meretricum.

vt versus constet, legend. *matronarum est o. s. meretricumque*, vt cuntatiuum hominum antiqui.

Scena. Nulla sum, pag. 277.
--- quid est nisi hoc meraclo.
Se usquam peruenisit flore Libyco.
Quid iste flos Libycus? Siculæ, gerræ, haud dubie scrib. *Flore libero.* Totidem pæne verbis Ennius apud Fulgentium, *Hac anus se sau tauit flore Libero.* Meraclo, valet, meraculo, nisi placet legi *meralo.*
--- Neque se tuam neque si suam,
Neque viris vitam sines in crastinam protollis.
Scribe, Sinere in.

p. 277.

In lepida illa fabula quam Cassinam Plautus inscripsit, cum mulierculæ mirum in modum libidinosum senem ludos facerent: hæc in omnibus libris legimus,
Nam n si ex te scio quicquid hoc sit certo, iam tibi istuc Cerebrum dispercutiam excrata, ludibrio pessima adhuc qua me habuisti.
Nec tamen dubito quin pro illo, *Exe rata* Plautus scripserit. *Ex etra* id est, vipera, maledicto me hercle satis conuenienti in malas merces. vsus eodem est in Pseudolo. *En excetram quæ tibi habet tot amicos tam probè olere onustos.* quanquam & ibi plerique omnes libri *Excerato*, aut *Execrata*, corruptè referant.

Scena sequenti. pag. 281.
-- nunc quidem gladium ancilla
intus Casinam habere ait qui me atque te intersimat
Omnes plane libri *qui me atque te mutet*: idque immutare sanè religio sit, opinor inuitore eum dixisse pro isto, vitam tollere, vt poeta vetus apud Cicer. euitare, *Hac omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam euitari,*

Scena cuius initium, Si sapitis 289.
Sed eccum egreditur cum corona & lampade.
Meus socerus, compar, commaritus, villicus.
Apage illud, Socerus. Nam Olympio seni ille seruus profecto, non socer. Nisi animi fallor, *meus socennus*, scriptum ἀρχαϊκῶς uit. Sociennus valet socius. Plautus Amphitr. *Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.* Aulular. *ibi sinerò atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.* Iuuare vehementer coniecturam meam Rouerij liber, qui *socius* refert glossema quasi illius. Et sane locum lepidè dixerit, vti & comparem & commaritum. Quippe ambiebat ille senex, (ita fabulæ argumentum est) cupidus & attentus ad rem faciendam, in famula diuidundo pro Socio Olympioni esse, & agrum illum communi impendio arare. Nec repugnabat sane homo benignus, & minime asper Olympio: nisi argutæ mulierculæ suppositia Casina illorum omnia turbantes, vetulum illum hircum serò docuissent quam vere ab Ennio scriptum esset. *Sultus est qui cupida cupiens cupienter cupit.*

Scena. Sensim superattolle pag. 129.
quid est? OL. pectus mihi agit nunc hac cubito.
suspicor ἀρχαϊκῶς Plautum scripsisse, *mihi tagit*, pro tangit & pau ò pòst, qui belle hanc tracto non tagit.

Scena. Neque quò fugiam pag. 294.
Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita irridiculum sumus ambo. lego. *irridiculo sumus ambo.* de se loquimur seruus, & de sene.
Vbi tu erbhanc nouam deduxisti.
Vaticani, *Vbi tu tu hanc deduxi* rectè.
senex ad te decumbens.
Iidem, *abs te dec.* fortè, *sine abs te.* verba Olympionis ad falsam Casinam.
Respiceo identidem ne semel. Vatic. *ne senex.*
--- Forem obdo, ne senex me opprimat &c.

scribend. Forem obdo.
- --ego audiere
quam debuisti, in te volo memorare quid est factum?
vetus Rouerij, *Quomodo te habuisti.* Vaticani, vt vulgati, nisi quod *inde*, pro *inde.* lego, *quando habuisti bene te vide.* scriptum enim fuit, quando habuisti. habere propriè vsurpauit vt Græci interdum ἔχειν, & vt Petronius respondens argutæ epistolæ scorti illius, *paralysin*: *tamen cauere iubes: tanquam maior fieri possit, quia abstulit mihi, per quod etiam te habere potui.*
Adherat maxumum.
lego. *Ah erat.*
Sed cum cogitonem habuit gladium, nam & esse frigidius eloquere.
Ex Vatic scribo, *nam esset frigidus.* MV. *eloquere*,
SER. *At pudet* MV *num radix fuit?*
Vatic. MV, *memini, radix fuit.*
Nimis tu quidem hercle immerita meo mihi hac facit.
addendæ voces à Vatic, *hercle audax es: immerito.*
Volo vt obuertam cubiti sim.
Totum locum ex vestigiis Rouer libri lego, *tolle vt obuertam cubitissim: verbum nullum mutat. Surge vt ineam, atque ibi impinge saxium.* MV. *perlepidè narras.* OL. *illa quasi si* &c
Continuo astantis pectus in hi pedibus percutit.
supplendus versus auctorib. Vatico. *Continuò in genu astanti.* Schema illud libidinis tangit te Lucianus in Asino.

Scena, Maximo ego. pag. 297:
Vbi tu es colore mores Massi iensis postulas?
Athenæus de Massyliensibus. ἀσχημονοῦσι δ' εἰς διὰ τὴν ... ψυχῆς μαλακίας, ... γυναικωδῶς ... (Greek partly illegible)
Nunc tu si vis me proba est occasio
Periisti hercle agè accede huc.
Vatic. *Nunc tu sine bis subiectare me.* Restituo, *sine os subiectare me proba est occasio peristi hercle.* Subiectare os, est ludos, aliquem & iocum facere germanissima Plauti phrasis. Milite *vt ludo?* MI. *quid ego vt subiectio os?*

EX EPIDICO. pag. 329.

Falsò est Epidici initio in libris.
Corpulentior videre atque agilior. TH. *huic gratia.* eamque scripturam non solum sententia repudiat, sed pænè dicam natura rerum. Qui enim conuenit, vt vnus aliquis corpulentior stat simul & agilior? immo tardior potius. Circa controuersiam igitur rectè vet. Rouer. *atque habitior.* Et hunc locum, vt opinio mea fert, in mente Verrius Flaccus habebat, in cuius mutilata epitome legimus, *habitior*, pinguior. Agellius etiam amans Plautinæ dictionis noctium iv. *Censores equitem eius vberrimum atque habitissimum viderunt.*

EX BACCHIDIBVS.

Scena amicit orem nunc, pag. 381.
Sed satin' ego animum mente sincer i gero?
Qui ad hunc modum hic, hac quæ futuro fabulor?
Non dubitarim legere, *Satin' ego animi mentem sinceram* Mens animi, vt Catullus. *Mens animi tantis fluctuat ipsa malis* & Plautus Cistell. *Nullam mentem animi habeo: vbi sum ibi non sum.*

Scena ii.
Fiam vt ego opinor Hercules, tu autem Linus.
Vaticani disertim, *Ecaloneme esse opinor Hercules, tu autem Linus.*

EX MOSTELLARIA.

pag.465.

PH. non potes tu cogere me vt tibi male non dicas.

In duobus Vaticanis hæc interferuntur, *Nouit herus me* SBA. *suam pol cultellum oportet. PH si sobrius sis male non dicas.* quæ Germana Plauti verba esse ne Carneades quidem ille dubitauerit, qui dubitare in omnibus solet. Nimirum cum Phaniscus dixisset notum se esse suo hero, alter seruus id verbi in nequiorem sententiam detorquens Mirum inquit in cultellam suam mouerit. Sic enim contumeliose vocat eum quem intelligi vult hero officium noctu præstitisse, & pro culcita fuisse in quam incumberet. Quomodo & Dolabella Cæsarem, qui delicium Nicomedis audiebat sponden interiorem regiæ lecticæ ab eadem caussa dixit.

EX MENÆCHMIS.

Scena, Ni mala, *pag.480.*

ME. ecquid tu de odore possis si quid fortè olfeceris facere coniecturam? captum sit collegium augurum.

corruptum esse arbitror. & persona infita legendum, *facere coniecturam? PE. captum sit collegium aug. ME. Agedum.* Rogauit enim marito, ecquid diuinare de odore posset: præclarus ille augur, Ego, ne, inquit, non ipsum collegium augurum melius coniecturam fecerit.

Sequentem etiam versum,

Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam. quid olet? abstines? potius est scrib *quid olere abstines?*

Scena, Nulla est voluptas. *pag.493:*

Ego autem homo iracundus animi perdidi.

Emend. *animi perciti.*

Scena sequenti, *pag 495.*

Adolescens quibus hic pretiis porci veneunt

Sacres sinceri numos cos a me accipe.

distinguo & lego ex vestigiis librorum *Sacres sinceri?* CY. *nummo.* ME. *eum à me a.* Approbat Plautus ipse infra. *Audio? Menæchme? si me consulas. Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare. iubeas si sapias porculum afferri tibi.*

Ibidem,

Prosanè loquere, cum me appelles nomine.

scribo *pro sano loquere:* eleganter, vt Cæsar de bello Gallico, V. *Neminem se absente pro sano facturum nisi qui præsentis imperium contemsisset.* sed hæc leuiora. ille locus insignis & quasi notæ Opimianæ, Scena eadem.

ME. tamne ille abstusi adepol haud mendacia

Tua verba. MES. Experior esse obseruato modo.

quem non intuitus multi, quã dist nxi, qua correxi, *tua verba experior esse MES. obseruato modo.*

Scena, Potin vt quiescas *pag 502.*

Potin' vt quiescas si ego tibi hanc hoste probè.

quidam libri *sic ego tibi* alij, *sed ego.* scriptum fuit *sed ego.* more antiquo, addito d.

Scena sequenti *pag 503.*

Fecisti funus absente me prandio

Cor ausus facere, cui ego æquè ac heres hereamed

Multarum litterarum vir Iunius noster, *æquè ac Eres hæream,* leg censuit. Erem interpretatur Erinnacium. Sed meo animo Vaticana lectione nihil verius, *æquè ac heres eram.* Nam funeri iusta vt fiant, hæredis curatio est. Hoc respiciens parasitus, qui de consumto prandio ægrius erat, quam olim Achilli de Patroclo interfecto. hem inquit, vappa hominis, cur ausus tu sepelire hoc prandium & illi iusta facere, cum ego legitimus hæres nullus adfuerim? de prandio autem siue cena, vt de hæreditate quapiam, si quis exempla requirit) loquitur idem Plautus Curculione, Sticho, & Trinummo.

Scena. Vt hoc vtimur *pag.507.*

Vt hoc vtimur maximè more morum

Molestéque multum atque vti quique &c.

emendo *more more molestéque.* Plaut. Milite, *ego stulta atquè mora multum quæ cum isto fabulem.* vbi itidem titubant libri, & plerique, *moror multum,* vitiosè referunt.

Scena, Vt ætas mea *pag.515.*

Reliquere, vt ætas mala merx est, ergo. scribendum, *merx est tergo.*

EX MILITE.

Scena, Mihi ad enarrandum. *pag.539.*

Hoc oppidum Ephesus st, idem est miles meus herus.

forte leg. *inde est miles:* vt significet eum Ephesium esse. *Vbi sumus prouecti in altum. id quod. volunt. capiunt prædones nauim.*

videtur vox abesse, legendúmque *id quod di volunt,* Sic enim in rebus subitis loqui solent.

Scena, Nisi hercle. *pag 543.*

Domi habet ortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Mire variant libri E Vatica. vnus, *omnes molis milificos.* alter, *omne olus milifi os.* Aldi editio, molis melefia, latet ὀμωλον vlcus.

— Feriens femur

Dextrum ita vehementer quod acta agrè suppetit.

puto verum, *quod tactu agrè* pro tactus. vnus tamen Vatica *quod ictu.*

Curre in obsidium perduellis, nostris præsidium para.

libri mei consentiunt cum Camerarij, *cor in obsidium* Ex quo vir ille doctissimus & qui primus ad Plautum iuuandum signum sustulit, legit, *Cogi in.* Ego antiquam scripturam reponendam putem. *Corre in.* pro curre

Scena, Nisi hercle *pag.543.*

Tibi ego dico, ebriacus ne sis, heus te alloquor.

Monstrum verbi, quod consensu damnant libri veteres, qui habent, *Tibi ego dico anheriatus.* ex quo colligebat Turnebus, *an hero ius nescis?* Ego puto αὐχαίαθον inscriptura fuisse, legendúmque, *au heriatus ne sis.* Au, interiectio, vt litteratores nostri loquuntur, excitantis Heriatus, interpretor, feriatus, prisca ratione scribundi H. ἀντὶ τοῦ F. & contra. folus, fostis, fostia, pro holus, hostis: Quinctilianus notat: Fircus, pro Hircus, Varro: Felena, pro Helena, Priscianus vide & Dionysium Halicarnasseum lib 1 Iam è contrà H pro F. apud Festũ Hordabos, & Hordicidia feriæ, quæ aliis fordabos, a ferendo: & Hanula, id est, parua delubra, pro fanula faciunt & libri. Nam infrà eadem fabula Plauti. vbi vulgò,

Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum.

Vaticani, *feminas,* disertim. veteres vulgari, *feminas.*

Scena, Inde ignem, *pag.548.*

Nisi voluntate ibis, raptam te domum. PA astium hoc mihi domicilium est, Athenis domus ac herus,

Libri vet *hostium ho. mihi.* littera insecta egregiè emendari puto. hosticum hoc. id est, peregrinum. Nam hostis antiquitus, qui nunc peregrinus. Callida igitur illa mulier, cum seruus eam vi conaretur domum abstrahere, dissimulans se eam esse mi homo, inquit, vide ne erres, equidem hic non habito: sed hoc per interlectum eius hospitio tantum vtor vt peregrina, Athenis est vera domus. res clara ex fabulæ argumento.

Scena, Nisi quidem ego *pag.549.*

Dum

Dum ego in tegulis sum, illac hac se hospitio dedit foras. legerim, *illac se hospitio dedit foras* SC E. *quidum?* PA. *quia ludo luto.* rectè Vatic. *quia luto tam.* locus fuit in vicina pronuntiatione litterarum D. & T. vt & apud Cicer. 2 de Orat.

Scena. Præcepta facito, *pag.* 553.

—-na tu hercle obsecro opinor.

Resipisce, si ad herum hac res peruenerit, peribis pulcrè. Aliquot verbis auctior alter Vatic. *Ne tu hercle opinor magnum malum obsecro reperies, si ad herum h. r. p. peristi pulcrè.*

Scena, Satin' abiit *pag.* 558.

Transpositi versus videntur, & hoc ordine legendi.

Ita sum coactus Periplectomene vt nesciam
Virum me postulare prius tecum aequum fiet.
An me expurgare hic tibi videatur aequius,
Nisi isthaec non est haec.

Ibidem.

Licétne PE. *inquire iubes & placidè noscita.*
Ex Cassinati colligitur. PE. *quin te iubeo, at:*
Nam è summo puteo similior nunquam potest.
In eodem rectissime. *Nam ex vno puteo.*
Nunc demum me insipientem factum esse arbitror. scribo. ex Vatic. à me insipienter.

pag. 559.

Est verò quod semper indicaui corruptè in Milite legitur colloquio
Sceledri & Periplectomeni extremo.
Frequens senatus poterit nunc haberier
Ibo intro, ne dum absum illi fortitò suam.
quam enim sententiam idoneam habet illud *fortitò esse?* Comprobant iudicium meum libri iste quibus Vaticanus alter, *ne dū absum multi fortuitò suam,* alter, *multi fortuita.* E quorum vestigiis confirmo scribendum, *ne dum absum multa fortuitò suam* vel potius, *multas.* venusta sententia. Nam cùm lepidus ille senex de concessu congerronum suorum qui concilium habebat mulieris liberandæ, tanquam de senatu magnificè locutus esset: in eo dē nunc ludens & simul venerem ad morem respiciens addit, se quoque tanquam vnum aliquem senatorem in curiam iturum, ne fortè absenti multa imponatur. Moribus enim Rom. senatori qui die senatus non adesset multam dici solere, consulémque ius habuisse pignoris capiendi vel ex vno Cicerone notares est, de Orat 3. de Legib. 2. & Phil. 1.

Scena, Cohibere intra *pag.* 562

Quod in Milite constanter omnibus libris scribitur,

Nam bonum consilium surripitur sæpissimè,
Si minus cum cura, aut cautalego loquendi lectum, id est. id sincerum esse non ipsi fidei crediderim. Nam cui Alciatus probabit catalogū ordinem loquendi esse: aut nescio quis Veronensis, enumerationem sermonis? Quin potius diuisim scribendum censeam, *aut cato loco* Catus locus quem præcedentibus versibus tutum locum nominauit, id est, remotum ab arbitris. Sine etiam *aut catō locos loquendi lectum'st,* locos pro locus, & id sanè perplacet.

Ibidem.

O lepidum senem si quas memorat virtutes habet.

Non temerè est quod in noto verbo titubant omnes libri. Rouer. *lepidum semiseum:* Alter Vatica. *semisenem.* alter proxime verum, *semisenem.* Naniego paratus sum pignus in omnes fortunas meas dare, Plautum scripsisse, *O lepidum senicem*, senicem pro senem, *ἀρχαϊκῶς*. Ita enim inflexisse antiquos Priscianus disertè tradit, prolato eiusdem Plauti exemplo. *Datores bellissimi negatis, senices soletis esse.*

Scena, Cohibete intra, *pag.* 563.

Cedò tres mihi homines auri balco contra cum istis moribus, probam lectionem putes, absque libris esset. Vatica. alter. *contrà bentim istis* vt appareat a vulgata abesse vocem Fortè leg. *contrà emsim istis,* siue emissim. Nam emere auro contrà vt apud Varronem, *vbi poma veneunt contrà auro.* Ita enim eum locum, Delicium illud Musarum Scaliger diuinitus emendauit. Nisi placet, *contrà mutim istis,* id est mutem Sicut edim pro edam.

Tum ad saltandum non cinædus magis aptus est quam ego. Supposita lectio. Vaticani, cinædus malacus æquè optimè. idque approbat verus codex Nonij in Cinædus.

Ibidem. *pag.* 564.

Cur non vis nam procreare liberos lepidissimum est.
Aliquot veteres. *Lepidus sonus,* lego, *lepidum'st onus.* *Nam bona vxor si ea quidem deducta est v'quam gentium* Lego, *educta est.* *Bona mea inhiant, certatim dona mittunt, & munera.* E Vaticanis germana lectio eruitur *certatim nutricant & munerant* bonos hercle vt malos descripsit mores. Vaticani, *Bonus benè vt rectè.*

Eadem Scena *pag.* 566.

Lautam vis, an qua nondum sit lauta?

Ambigi de sententia video. Opinor ipse per lautam intelligi fœminam, quæ muliebris patientiæ legem iam acceperit: per illautam virginem, & quæ iugum nondum tulerit. Nam moribus Rom. virgines à lautionibus & balneis publicis arcebantur: sicut & pueri ante pubertatem. Inde Iuuenalis, *Nec pueri credunt nisi qui nondum ære lauantur.*

Quasique hoc anulum animo sua ancilla dederit.
Repugnant huic scripturæ libri Vaticani duo *hūc anulum fama sua ancilla:* Casinas fame se.
Tu diuina. *Memineris ne Philocomasium nomines.*
PL. *quam nominem?*
PA. *dicam iam* PL. *nempe eandem qua dudum c. e.* Vatica. vnus. PA *dicam.* PL. *nempe* alter, *Glicerem.* idque verum puto, aut certè, *Glicerium.* Argumento est Argumentum fabulæ. simulabatur enim aduenisse Athenis Germana soror Philocomasij, cui Glycere nomen esset: Eam Pleusidippes iubetur ad nauim arcessere. suprà. *Quam igitur vocare?* PH. *Glycere nomen est.* Frequens porro in libris error D. pro CL. vt Dinia pro Clinia, & similia.

Scena, Iámne est, *pag.* 581.

Iámne est ante ædes circus, vbi sunt ludificandi mihi?
Non displicet alterius Vatican. lectio, *ante ædes hircus qui est ludificandus mihi.* senes per contumeliam hircos vocabant, vt Menæchmis *post autem illic hircus alius qui sæpè ante in sua perdidit ciuem innocentem falso testimonio.*
Priusque quàm illam oculis tuis? PY. *ideo id quod credo tibi.*
Cùm hac locutus. illa autem absens adegit me vt amem hercle hanc quidem.
PA. *Nihil tu amisisti, mihi hac desponsa est.* fœdè acceptus locus. Vaticani habent *Cùm hac elocutam illam autem absentem subigit me vt.* putarim legendum & distinguendum. PY. *Video, itaque credo tibi: eccum hac elocutam.* PA. *illam autem absentem?* PY. *subigit me vt* Decorum videlicet in libidinoso Milite seruans Plautus facit eum ad conspectum ancillulæ statim adhinnire: quem reprehendens quasi Paleutrio, minime gentium, inquit, túne vt huic te des priusquam illam absentem videris?

Aut facturum aut non facturum : quid illam miseram & amicam crucias? Optime Vatica. illam miseram nimis crucias.

Atque adeo audin' tu. d. isto doctè & cordatè. MI. cura aliud. Libri veteres MI. *ut ceres salvat.* idque Germanum. Alludit enim ancilla ad id quod seruus dixerat, *Cordatè*: in amore autem vehementi cor subsilire solet. Lucyanus de Syria dea, ὡς ἡ μὲν γὰρ ... [illegible Greek] ...

Scena, Quantas res pag. 574.

Si falsa dixeris, lora excruciabere. Ita edidit Camerarius contra libros, qui *nolo excruciabere*, referunt. forte *ocyùs excruc.* *Vidi, bacchabatur aula, quassabant cadi.* puto leg. *bacchabatur aula* facili errore, i pro l. Turnebus leg. *Hama.* vas aquarium, inquit: vt Iuuenal. *dispositu pradives hamu*

Scena, Rem omnem, pag. 576.

Postquam admisere aures mea tua morem orationis. Vatica vnus *postquam adhiberem alte*, *adhibere* puto rectum, *adhibere*. bibere sermonem alicuius, frequens tralatio Plauto. *Quas me iussisti adducere, & quo ornatu* AC. *hem noster.* PA. *esto.* *Palestrio Acroteleutium salutat*, vitiosa distinctio scribe, *hem noster esto* PA. *Palestrio.* AC. *Noster esto*, familiaris locutio alterius laudandi, vel confirmandi. Trucul. *tanto melior, noster esto.* *sed de too viuito.* Bacchid. *puero sic dicit pater, noster esto, dum te poteris defensare iniuria.* Virgil. ii. *Noster eris, mihique hac edissere vera roganti.*

---*ni ludificata lepide*

ero culpam omnem in me imponito. Laudat hunc locum Nonius in ludificata, sed turpiter corrupta scriptura *ludificata ero hominem*, pro ludificata lepide ero culpam omnem in me imponit. Emendandum vero *ludificata ero*, pro ludificaueto. Plaut. *Ni ludificata lepide ero* &c.

Quid tibi ergo mittam muneris? AC. *dátne ab se mulier operam?* rectius Vaticani, & vetus editio, *dés ne alia mulieri operam.* id est, ne cum alia muliere delicias facias. Appositè enim ita optat illa quæ seni huic ad lectum & pro concubina erat.

Scena, Voluptas est, pag. 579.

Quid ea? ingenua an festuca facta? id est, Reuerane ingenua est, an per festucam ingenua facta? id est liberta. Nam qui per vindictam manumittebantur iis festuca imponi solet. Allusit Agellius lib. 20. *Conferens vim illam ciuilem & festucariam cum vi bellica & cruenta.*

Scena, Quid mihi pag. 586.

Quid consociare aquè mares & feminas. vetus Roneri, *consectarèque maresque feminas.* similis scriptura in Aldi. Repono elegantem phrasim, *consectare, quà mares, quà feminas*, quomodo frequenter Liuius & Cicero ad Atticum.

Scena, Sequimini pag. 587.

Vos modo porrò vi occupistis. date operam amicabilem. Ex Vaticanis scribo, *operam adiutabilem.*

Abierim cupiens istius summa nuptiarum ordinis. Inepta lectio quà de verbis, quà de sensu. Emendandum iudico, *cupiens istius. summè nuptiarum ordium.* ἀρχαϊσμὸς Ordium pro Exordium, quæ vox reperitur essam in Lucretij.

Scena, Hera eccum, pag. 591.

---*MI. quum ipsa pol sum secuta.*

Placidè ipsa vt libitum est mihi, otiosè, meo arbitratu sententiam insistens emendo, *pol sum locuta* Ancilla enim pulchrè os sublectans glorioso militi, audiste illo se magnum beneficium prædicat, quod hominis tam pulcri conueniendi copia fuerit, *Ergo iste metus me macerat, quòd ille fastidiosus est.* Libri Vatica. *ille fastidiosus est.* rectè.

Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi petierunt, Supposita lectio. Nam veteres omnes, *linguam oculi praciderunt.* Eleganter Nam in amore, cùm oculi cupidè quod amant intuentur, non solum mens: sed etiam lingua obturescit. Ita fit vt quasi præcipi & præcidi verba ab aspectu videantur.

EX PSEVDOLO.

Scena, Si ex te tacente, pag. 638.

Compressiones alta amantium teperum.

Optimè Vaticani, *amantium comparum.* lege etiam *arta* non *arte*. Compares etiam sunt σύζυγοι, vsurpatur in amore de duobus qui inter se amat. Horatius. *Nec dum munia comparis Æquare* Catullus, *Nec tantum niueo gauisa est vlla columbo Compar.*

Scena, Pseudole non audis pag. 643.

Non est vllus quisquam amator nisi qui perpetuat data. Item Vatica. *Non est vsui quisque.* perspicue rectum.

Quid ais quantum terra tegit hominum periurissime? Alij, Terram tegit. ego emendo, *quantum in terra degit.* littera immutata, & syllaba à fine prioris voci retracta.

Sicut hac est prastituta numerando argento dies. Libri veteres *prastituta summo argento dies.* lego, *summa argento.* id est suprema. In Persa. Hæc dies summa hodie est mea amica sicine libera. Trochaicus autem versus non difficulter sustentabitur, vocali non elisa, nequem numeri moueant.

Scena, Pseudo e non pag. 645.

Pseudole arcesse hostias,

Victimas, lanios, vt ego huic sacrufi. ero summo Iou.

BA *Nolo victimas agninis me extis placari volo.*

Libri omnes antiqui, *Nolo victumas at minimis me.* scribendum iudico, *At minimè extis* vel etiam *At minimes* voce deducta à Mina. Nimium elegáti sententia & ad lenonis mores accommodata. Nā cum amator propter seruatam, vt putabat, amicā. facere victumam lenoni vellet, vt Deo, & auctori fortunatum suarum: ille qui aliud spectaret, negat se victumas & inania honorum morari, se minas & argentum velle Hæc porro verba. *At minimes* (nam in ambigua pronuntiatione locus fuit) leno ita extulit, vt adolescés minime malus intellexerit eum *Agninis*, dixisse Ergo subiicit, *Quid stas? arcesse agnos audin' quid ait Iupiter?* Hoc nisi certum est, nolo mihi posthac quisquam duarum rerum quisquam credat. vt ille ait.

Pag. 649.

Puto in vitio esse versum illum è Pseudoli scena. Postquam illic.

Quid nunc acturus, postquam herili filio

Largitus dictis dapsilis, vbi sunt ea? & rectè sic corrigi, *Largitus dict' es dapsilia.* Dicta dapsilia, id est, munifica & larga. Ortus error fuit ex vocibus imperite confusis.

Scena, Si de damnosis, pag. 651.

---CA *meritò esse iratum arbitror.*

Cùm apud te parum stet fides. Set bo *parum stet fides.* antiquè aut certè *fide* pro *fides*, vt apud Lucretium, *Aut alia cuius desiderium insi eas ro.*

Scena, Hi loci sunt, pag. 655.

Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus. Legerim, *nam mihi ita.*

Hostis vinos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est.

PS. *Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex adibus.*

Placet Vaticani alterius lectio, *Pol tu vinos magis opinor.*

Scena, Dij immortales, pag. 647.

Non

Nam ipsa oppor'unitas non potuit opportunius
Adueniri q. am hac cauata est mihi opportunè epistola Cauare epistolam, non Plauti elegantiam olet, sed sordes & sus merum. Emenderam ipse, *quam hac allata.* Vitij caussa fuit, quod repetita ex priori dictione litera scriptum fuit, *collata.*

Scena, Dulcia atque, *pag. 659.*

Dic vtrum spémne an salutem te salutem Pseudole: Veteres libri consensu, *spémne an matrem te.*

Sed iste seruus ex Carysto qui aduenit, qui sapit?
CH. *Vsque à cunabulis.* PS. *Manuleatam tunicam habere hominem decet.* Turnebus libr 20 magno consensu totius caueæ, vt ait emendat, *Hircum ab alis.* A quo tamen vnus spectator dissentio. Nam ad eam sententiam quam effici homo doctissimus vult sequens responsio Pseudoli hilum non facit. Veteres cunas & cunabula inter obscœnos intellectus habuisse videntur, fortasse quia alluditur ad cunnum, Plautus infrà de Cinædo, *Quid an tu ne etiam cubitare solitus es cunis puer?* Puto igitur istuc Charinum alludere, nec aliud dicere, quàm seruum illum postremis partibus sapere, illis quibus peculium solet facere. Docere id liquidò sequens responsum Pseudoli de manuleata tunica videtur. Nam pueri meritorij siue cinædi, vt internosci possent, tunicas cum manicis more mulierum gestabant, non aliter quàm meretrices togas Scipio Africanus in Sulpitium, *Qui in conuiuiis cum amatore cū chirodota tunica ac ubuerit: omne quisquam dubitet quin fecerit quod cinædi solēt?* Plautus Pœnulo, *Quis hic est cum tunicis longis quasi puer c ... ontuse*

Scena, Forum coquinum *pag. 663.*

Nam ego cicilendrum quando in patinas scindidi, vnus Vatica, *in patinas indidi.*

pag 114.

Plauti Pseudolo locorum diuûm cum Græcis comparatio.

Quod Plautus sanè quàm lepidè scripsit Pseudolo in persona gloriosi illius coqui, Scena, Forum coquinum.

Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie atque ita condiam,
Vt quisque quidque conditum gustauerit,
Ipsos sibi faciam vt digitos præroderet suos.

Idem plausissimè alter coquus de se prædicat apud Alexidem.

Θαυμαστὸν ... [illegible]
Ἐπὶ ... [illegible]
Χαλῶ ... [illegible]

Sicut & illud quod apud Philemonem comicum coquus gloriatur diuina se quædam & ad immortalitatem vnica condimenta reperisse.

[illegible Greek verses]

Scena, Minas molum *pag. 668.*

Sed vt oc. apist. perge operam experirier. lego, *opera experirier.*

Scena in malos & nequam *pag. 672.*

HA. *Tun' is es?* SI. *chlamydate caue sis tibi à Curtio infortunio*
Atque in hunc intende digitum, hic leno est.

Quod illud Curium infortunium? an à cura dictū vt Agnus Curio, in Aulularia, an potius est legis, *Curtio infortunio?* Nam Curtiū scimus cùm Romæ terra hiasset, & postulionem Di manes vellēt, immisso equo præcipitasse in foueā, Itaque cum vulgò vtimur, In foueā decidere pro decipi, induci: fortè an Plautus, idē per ambages indicās, Curtiū infortunium dixit, id est, caue ne Curtij exemplo in foueam præcipitere. Plautus idem vertit, *Vide*
fis ego ille doctus leno paniū in foueam decidi. & alibi.

Scena Quid hoc? *pag. 677.*

Pergin' pergere? ab sautendum mihi
Hodie est, magnum hoc vitium vino est.

Præclare vet. Rouerij, *ab sedendum mihi.* Cùm enim pulchrè madidus Pseudolus introducatur nec vini vim pedes sustinerent, qui non videt sedendi verbum huic sententiæ esse?

Profectò edepol ego nunc probè habeo madulsam.

Festi epitome, *Madulsa, ebrius, a Græco μαδᾶν deductum, vel quia sit madidus vino.* Sic hoc rectè Festus, quis hærebit quin recta mea correctio sit *probè habeo madulsa?* Probè habeo, id est pulchrè mihi est. Vel etiam *Abeo madulsa.*

Ita victu excurato, ita munditiis digni ab.
Itaque in loco festiuo sumus festiuè accepti.

Lego, *dignè ab.* Nam hoc hominis ebrij ebriosa oratio dicit, dignè se & festiuè acceptos.

Itaque dum enitor, pax, iam pœne inquinaui pallium,
nimia tum
Voluptati edepol fui ob casum.

Alter Vatican, *pallium temeto. Voluptati:* quam lectionem repudiandam non arbitror.

EX POENVLO. *pag. 682.*

E Pœnulo Plauti quadam delibata.

In prologo,

Neu designator prater os ambulet.

Dissignator & Dissignare semper in opt. Vaticano, à quo stant lapides.

Scena, Negotij sibi *pag. 690.*

AG *I in malam crucem* MI *ibi sum equidem.* Lego, *inibi sum equidem.*

Paucis verbis rem diuinā facito, atque audin' respice.
Respexit edepol Venerem credo facturam tibi.

Magis placet Rou. lectio, *atque audin? respice.* AD. *Respexit.* AG *idem pol.* Lusit amator in Respiciendi verbo, quod interdum opem ferre significat, ex quo Romanis Fortuna respiciens.

Scena iii *pag 696.*

Quid mihi nunc es auctor M. ipsius? MI. *vt me verberes.*
Atque auctionem faciat, nam impunissimè
Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.
AG. *Quid iam?* MI. *maiorem parte minere habitas*
mea.

Lego, *maiorem partem in ere habitas mea.* qua coniectura nihil certius vnquam cortina Phœbi protulit. Cùm enim seruus frequēter ab immodesto illo amatore vapulans, per indignationem dixisset. Vendet tandem has ædes tuas: demiratus adolescens insolentiam dictionis. Qui tandem ædes? inquit. Nam respondet seruus, ego tibi pro ædibus sum in cuius ore pugni tui magnam partem tre vel fantur, vt habitare in eo videaris. Notum autem est, Habitandum verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens, & multus est, in iis habitare dicatur. Nec me fugit solem illum Galliæ Turnebum legere, *maiorem partem minore habitas mea,* sed (quod manes eius mihi condonent) tam illepida & tam diuersa à Plauti mente sententia, vt credam id Turnebum, ipsum, Dicis caussa potius, quàm quia ita sentiret, scripsisse.

Scena Quid nunc, *pag 698.*

Fundi atque eo prasternatum folia farfari.

Vatican, *Farferi,* rectè. Pertinuit ad hunc locum adnotatio Festi. *Farferum virgulti genus.* Sic lego, male vulgò, *Farferum, vel, Farfreum.*

Scena ita me Di *pag 700.*

Nisi cum perdi ... condidicistis sic occe... gratia,

Scr bo distracta voce, *sic hoc grassari.* idque perspicue verum.

Scena Iam tenes *pag.702.*

Di te perdant. M I *vos quidem her le commendos quom quique tamen.*

Et bene & benigne facitis quom hero amantis, &c.

Prœeunt ad vera in scripturā Vaticani, in quis est, *quidem hercle quomes quiqus.* Lego . *hercle com eo qui qui tamen.* Alteram illam *quom*, inculcatum perperam est ex versu sequēti. Cum aduocati Milphioni malè precarentur. Di te perdant · ille paratus referundæ gratiæ: Imò hercle, inquit, Di vos perdant cum eo lenonem digito designabat.

Scena. Age tu *pag.*710.

Quando id quo ire operam dedimus, impetrauimus. Omnino leg. *id quoi rei operam.*

Scena, Satis spectatum est. *pag.711.*

SY. *Malus es.* M I. *malus sum.* SY. *malè mihi est.* M I. *memorandum esse aliter decet.*

Quid est quod malè sit, cui id omne est quod edis quod ames affatim?

Emendandum puto. *memorandum, esse aliter decet.* id est, memora, vt, Iterandum. Cicero ad Att. *Iteratum, eadem ista mihi.* Sequēti etiam versu magis placeat legi, *Quid est quid malè sit cui domi est, quod ed s quod ames?* Habebat enim Sinceraſtus apud lenonem.

Scena. Aim' tu. *pag.717.*

Siquidem Antidamarchi quarm adoptatitium.

Quomodo Antidamarchi? Nam statim pōst Antidamæ se adoptatitiū nominat. Arbitror coaluisse duas voces. scribendúmque. *Antidama Demarchi.* Antidamas Demarchi, more Græco. filius videlicet. Res clara ex his versibus, *Hic me Antidamas. hospes. tuus Emit me. & is me sibi adoptauit filium. Demarcho item ipse fuit adoptatitius.* Ad versum porrò quod attinet, ne iusto longior sit, iuuandus elisionibus erit.

Scena, Fuit hodie *pag.721.*

--.*neque contemsi eius opus hodie.*

Scribo, *eius opes.*

Mea fiducia, hercle aruspex, patruelis, promisit scio Libertatem.

Verior lectio. *patruelibus promisit.* ex argumento fabulæ.

Scena, Si ego minam *pag.725.*

Ubi nec leno, nec ille redeunt, nec quod eram, quidquam datur.

Emendo. *nec illa redeunt. nec quod edam.*

pag.826.

Rapiamus in ius, P O E. *minime.* A G. *quapropter?* P O E. *q ia.*

Iniuriarum multo induci satius est.

C[illegible] perspicuè legendum sit. *Iniuriarum multam dies satius.* Vtriusque coniecturæ meę cum antè biennium Carolum Langium, virum quo nihil Sol ille doctius vidit aut melius, arbitrum fecissem, sic eam comprobauit, vt pronuntiaret meritò iis ipsis imperitiæ multam dictum iri qui istud de multa non probarent.

EX PERSA, *pag.736.*

Plauti Persa transpositos versus videri

Fugit ratio librarios in collocandis versibus isti Plauti, Scena Ioui opulento.

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam.

Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.

Eam fore mihi occasionem, ea nunc quasi decidit de calo

Dedit argentum, nam ibi mercatum, &c.

Neque dubium apud sanos & sobrios homines erit quin hoc ordine disponendi sint. *Quod ego non magis s. n. o. n. c. Eam fore mihi o. e. n q. d d. c. Nam herus meus m. Ere. d. b. v. m Dedit argentum.*

pag.749.

-- DO *Vbi tu nata es?* VIR *Ut mihi Mater dixit, in culina, in angulo ad lauam manum.*

quod leui emendatione est cruere, si legas. *Inquilina in angulo.* Nam cum virgo ea quæ vænum ibat, libera esset Athenis nata, seruitus autem in hoc modo simu aretur vt tritita venditione circūduci leno posset: illa iam producta callidè cauet ne suapte confessione inductior, néue consensisse in seruitutem sui videatur, & ad interrogata lenonis sic respondet, vt partim eorum scitè declinet, partim amb gue eludat. Elusit hic cùm interroganti vbi nata esset, respondit, quod res erat, inquilinam se, & ciuem Atticam: sed id ita perplexè pronuntiatle putanda est, vt ille bardus intellexerit *In culina.* Itaque Toxilus statim subiicit, *Tallus est leno, qui rogaret, vbi nata esset diceret: lepidè lusit.* Hæc tā liquida verita est, vt qui facetias & salem huius dictionis nondum videat, illi homini animum pro sale datum arbitrari possimus.

EX RVDENTE *pag.773*

Non ego sum pollucta pago, potin' vt me abstineas manum?

Et certè quidem esse ocellus Galliæ Turnebus cēsuit, qui pollunctam, pago. interpretatur communem & expositā pago. vt inquit, in polluсto Herculis omnia exponebantur obuiis. Duriusculè, vt mihi videtur, & potius vix duabus literis mutantibus legerim, *Non ego sum pollucta, apage, potin'.* Sic idem Plautus in re simili Pura sum. comperce amabo me adtrectare Agorastocles.

EX STICHO. *pag 817.*

Scena. Quisnam obsecro. &c.

Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames.

Lego *perrepit fames.*

--- *age tu ocius.*

Pinge humum consperge ante ades. Scribo, *Tinge humum* Horatius. *Vino ti get pauimentum superbo.*

Alij pisces depurgate quos piscator attulit.

Fortè, *piscato rettuli.* Loquitur enim puer ipse qui à piscatu cum piscibus redierat.

EX TRINVMMO *pag 847.*

Plautus Trinummo emendatus,

Scena, Minus quindecim.

Decedam ego illi de via, de semita,

De honore populi, verùm quod ad ventrem attinet

Non hercle hoc longè nisi me pugnis vicerit.

Labor vt ex Ro[illegible]iano libro, qui *hoc ongue,* habet, legam, *hoc vngue* [illegible] enim sermo est, trāsuersum vnguem alicui non cedere. Nec mouet me quod item Mostellaria legitur, *Quid est igitur? abeamus hinc nos.* TR *non hoc longè Delphium.* Nam & illic emendandum censeo, *hoc vngue.* Corrumpendo loco fuit antiqua scriptura, *onge*

Cœna hac annona est sine sacris hereditas.

Error inoleuit ex confusis vocibus. Scribo, *Cœna hac an non est* [illegible]. Hæreditas sine sacris est, cum hæres non adscitcit, in sacra & gentem. Cum ea hæreditate ludens seruus cœnam comparat. Vt item Captiueis, *Sine sacris hereditatem sum adeptus effertissimam.*

Scena

Scena, Huic ego diei pag. 860.

Si ante lucem ire occipias a meo primo nomine
Concubium sit noctis priusquam ad postremum perueneris.

CH. *Opus facto est & viatico ad tuum nomen, vt tu praedicas.*

Absurde verò: quid enim est illud, *Opus facto?* Sed gloriari liceat: egregiè emendaui, *Opus face est* Nimirum cum Sycophanta ridicule dixisset, tam lõgum suum nomen esse, vt ab aurora concubiam noctem si ambules vix ad finẽ perueneris: subicit senex Si ita est, inquit, opus profectò erit face & viatico ad tuum nomen, vt in tam longo itinere & victus suppetat, & in tenebris lumen. Caussa vulgati erroris in concisa scriptura fuit. *Opus fac' est*. N si quis tamen scribendum putet, *Opus facla est*, pro Facula, vt Pocla, Spectacla, Poplus, & talia sexcenta. Huius postremi loci perspicua veritas est: qui ambigit, illi nihil caussae est quin facem etiam in meridie accendamus.

EX TRVCVLENTO. *pag* 871.

Plauti Truculento antiqua vox, & alio versu vetus scribendi ratio reposita.

Antiquitatis in Plauto vestigia multa superant, plura per exscriptorum imperitiam muta: ut Habuit enim prisca illa & horridula aetas vt verba quaedam propria, ita & scribendi peculiarẽ modum: quae in libris & antiquis & recõditis sincerè inuenta, quidni tanquam vetusta signa aut nummos miremur? Vtriusq rei & quomodo in eo peccatum sit, exemplum è Truculento promam. Ac verbum quidem antiquae notae statim in Prologo per iniuriam deiectum est, illo versu,

Athenas quo sine architectis conferam.

Nam duo Vaticani disertè *sine arusplctis conferam*, tertius autem *arcuspetis*, suprà tamẽ eadem manu, L addito vt fieret Arcuspletis. De quo ignoto sanè verbo nihil vltrà habeo dicere, quàm illis testibus probum videri & antiquum. Iam de scriptura, quod eadem fabula, scena 1. legitur.

Aut vasum aheneum aliquod aut lectus dapsilis.

adulterinum id esse: item conuincunt libri. Nam duo Vaticani optimi, *lectus laptilis*, disertè habent: tertius, *leptilis*, littera modo immutata. Prior illa pura puta Plauti scriptura est, valétque *Dapsilis*. L. videlicet pro d. & t. loco l. Ita enim litteras commutabant. Hinc Dingua-Cadamitas, Dacrimae. pro Lingua, &c. Priscianus obseruat: Praesidiũ pro Praesidio Victorinus: Cassilã pro Cassida Festus. Quin & Gallinam Melicã pro Medica Varro scribit, t. autem pro l. poni docet Ennij illud, *Aagrettus sari*, id est, aggressus. & veteris poetae apud Nonium, *At res terta nitet galea*. pro *tersa*.

pag. 871.

Plauti Truculentus emendata.

In prologo. *De vestris magnis atque amanis moenibus*. Vaticani, *De mueris magnis*. Lego. *De mæris* antique, vt *Caerare*, pro Curare. *Maenera* & similia.

Scena, Non omnis aetas, pag. 871.

Quid peierandum est etiam prater munera.

Alter Vatic. *peristrandum* primus ille, *pertirandum*. rectè, & eam eius verbi perpetuam scripturam esse debere censeo: quando & Periuria dicimus, non peiuria.

Qui nostra aetati tempestiuo temperent.

Veteres, *Temperint* vt E sint, & talia.

Triplo plus scortorum esse eam quàm ponderum.

Vaticani tres, *Eriplus scortorum*. Fortè legendum *Aerip lus scortorum esse iam* quasi dicat, argentarias sic obsideri à scortis. vt aes iam minus ponderum habeat quàm eiusmodi nebulonum. N si placet, *Trip. um scortorum*.

Scena, Ad fores. pag. 874.

Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum.

Vatic. *adducituram*. antiqua ratione, vt Atteritum.

Nimis vitiosum hominem arbitror esse te. DI. quianam arbitrare?

Iidem, *quia nam arbitr.* Rectè vt Virgil. *Heu quianam tanti cinxerunt aequora nimbi?*

Nam aduersum legem a me ob meam scripturam pecudem accepit.

AST. *plerique idem quod tu facis faciunt, rei malè gerentes.*

Rouerij liber. *pecudem accepit Aeráque*. AST. *idem quod*. Probo vehementer. Aera vocabant multam pecuniariam quã portitores aut scripturarij imponerent. Varro apud Nonium. *Aes defraudasse caupenem, cauponam inde obtinuisse, tum portitores aera indixe*. Ita lego, Indixe, pro Indixisse.

--- si arationes

Ambiueris, qui arare solent ad eos verò ire melius est.

Libri non erubescunt, iique Romana simplicitate hic liberam sententiam exprimunt *qui arari solent ad pueros ire*. Intelligit de cinaedis, qui arari metaphoricos dicuntur. Vnde Lucretio telum Priapi, Vomer, & Virgilio pars illa in foeminis, Sulc'.

Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.

Vaticani, *probri sum sit intueri*. Nimirum Plautina scriptura fuit, *eum psed intueri*, vel, *cum sed*, D. addito.

In melle sunt lingua vestra atque orationes.

Alter Vatic. *In medio sunt*, alter. *In medio*. Suspicari quis possit de antiqua scriptura, *In medde*, id est *melle*, D pro L vt Dracumae, Vdysses. Dapsilis. Cadamitas.

Pag 879.

Plauti Truculentus restituta.

Viditne quisquam pictum aut fictum aliquid amoenius colloquio illo serui rustici cum lepida ancilla? In quo vtriusque ingenium ita disertim Plautus expressit, vt in illo nil nisi sordes & rus merum: in hac Venerem & lepóres videaris agnoscere. Cui pro parte emendando hoc caput facium esto.

Pag. 883.

Truculentus Plauti correcta, & versib. duobus aucta.

Truculentus Plauti quid aliud quam Hyppolytus est? Ita miserè elegantissima fabula admutilata, lacerata, distracta fuit: vt vix Aesculapius cum parente suo illi persanandae sint. E qua aliquot malè acceptis membris, hoc loco mederi conabor.

Pag 887. Scena, Ne exspectetis.

--- iam propinquè miles mea Phronesium
Tibi adest Stratophanes: nunc tibi opus est aegra vt te assimules PH. *tace.*

ST. *Peperit mulier, vt ego opinor.*

Ingens hic lacuna & Vaticani duobus versibus auctiores sic conceptis PH *tace eui a huc ego tu malam eam emoues ruri à me matitio vin. ecc. st, repperit mulier* Hercules, suam fidem: monstra verborum: quę tamen, nisi animi fallor, non inuito Phoebo diuinantes sic correximus. *Tace. quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricula? an me malefico vincere est?* ST. *peperit mul er*. Cùm enim propinquaret iã miles, sedula anc illa dom nã o ficij monuit. vt callide & appositè simularet agrã puerperam: at illa quasi indignata admoneri, vt quae sua spõte nimium mala esset & astuta, Tace, inquit, &c. Scriptum autem videtur fuisse *Ammonitricis* &, *Malifi io* pro Admonitricis, Mal ficio. Haec probabo fortasse doctis: alij quid probent, quid non probent, cic.

cum vt conreus sit,non interdum.

Pag.889.

Truculentus percursa.

Scena,Ite ite.

Benorum hamaxagaga.Satinne qui amat,&c.

Ex libris scrip *B.* *orum exagaga.*

Qui bona sua pro stercore habet, foras iubet ferri, me-tuit

Publicos mundissimum sit.

Lego,*mundissimus'st.* Ludens ait amatorē metuere Ædiles quibus cura viarum & publicæ munditiei erat,ideoque mundissimum suis in rebus esse.

Abundat,at hoc saltem seruat vbi ea est apparet. huic des

Quantumuis nusquam apparet.

Vatic. *saltem seruat mecum illi subest apparet.* cuius vestigia vna cum sententia secutus emendo.*at hoc saltem seruat mare,quod illi subest apparet:huic des.* Mulierem meretricem mari comparat, magis etiam voracem esse adductis dein caussis ostendit.

*Iubeo vos valere.*PH *noster Geta.*

Vaticani.*vos saluere.*Paulò ante,

Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit

In pauperiem.

Scribo,*Impulit in paup.*

Adde istoc iam hercle ego te hic hac offatim offuciam.

Lego *offatim consuciam* siue conficiam.V.pro I.

Si tu ad legionem bellator clues,at ego in culina clueo.

Veteres, *in culina aue,alij aues.* Roueriji cod. *ares.* & id germanissimum arbitror.Ares Græce Mars.

Scena.Mirum videtur *pag.893.*

Lepidè mactas.Ilor nuncias,sed dic mihi.

*Habent?*ST. *Parasitum te fortasse dicere.*

AST. *Intellexisti lepidè quid ego dicerem,*

Puto corrig.*Haben'?*S *...te fortasse.* Amat enim Plautus in hac fabula abuti Græcas voces.Sētētia quidē cōcinna est Meretricula principiò de obsonio solicita,sine quo friget Venus. Haben'? inquit:ille autem rusticellus vt catum se & facetum faceret,occupans respondet: Intelligo. inquit,de cibo quæris:ego verò ad eam rem habeo.

Scena,Egóne tibi *pag.897.*

Pro fusile. CA. *pro fusile.* DI. *obsecro vestram fidem.*

Error omnium librorum.Lege,sub persona Callicli.*pro fi tolendy obs cro vestr.*

Pag.897.

Plauti Truculentus dimidiato versu augetur.

Truculēto cum senex duas ancillas in vinclis haberet.vt certum exquireret de stupro oblato filiæ. in omnibus libris mutilati versus hi leguntur.

Scena,Blitea.*pag.889.*

DA.*Mulier assum.prefectu'st.* PH *quid agitur voluptas mea?*

Lego & interpungo, *assum.* PH. *profectò is est quid agitur?*

Id quoque interim futurum nomen commemorabitur?

Scribo.*furatim.*siue *furtim.*ex sententia.

Pag.920.

Plauti Truculentus correcta.

Scena,Meo mihi more.

Eo mihi amare , fero supplicium damnis ad amicam meam

Ex Roueriano colligebam,*Eu mihi amari.f.s.iam his ad amicam.*

PH.*At ego ad te ibam.*ST. *ad me delicia hercle verò sero.*

Insita persona lego, *ad me delicias?* PH. *Hercle verò sero.*ST A *Quanquam.* Paulo superius.

Supplicium ad te hanc minam fero auri , si mihi vidēspice.

Turneb diuisim *vides spice*,fortè leg.*sed me redespice.* antique D. interposita pro Respice, vt Antidhac, Medecum.Postidea,&c pro Antehac.Mecum.Postea.Sane paulo pòst miles iterum ad illam auersam,*Respice ergo,accipe hoc.*

Quanquam hic horridus est quanquam hic squallidus'st, at est bellus mihi.

Vaticanti auctiores,*Q hic qualis est,quam hic horridus citus bellum mihi* In Aldi editione, *citus bellum mihi.* Veram lectionem facile est eruere, *Q. d. squalus, quanquam b.h scitus,bellus'st mihi.*

INDEX

INDEX VOCVM ELOCVTIONVMQVE NOTATV MAXIME DIGNARVM

quæ in contextu M. Accij Plauti reperiuntur.

B

C

D

E.

N

non

O.

P.

Pallio

quid

Salsea

Finis indicis Plautini contextus.

INDEX RERVM ET VERBORVM NOTATV ET SCITV DIGNIORVM QVÆ SVNT IN Lambini commentariis in omnes M. Accij Plauti comœdias.

Ani-

Centu-

D

G

Lucu-

P

per-

Quid

T

voluptu-

Finis indicis Lambini Commentariorum in Plautum.